Regeringens proposition 1990/91:100

med förslag till statsbudget för budgetåret 1991/92

Prop.
1990/91:100

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 20 december 1990 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Allan Larsson

Propositionens huvudsakliga ändamål

Det i 1991 års budgetproposition framlagda förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 visar en omslutning av 455 526 milj. kr. Detta innebär en ökning i förhållande till vad som nu beräknas för innevarande budgetår med 14 969 milj. kr. Budgetförslaget utvisar ett underskott på 598 milj. kr. Det i statsbudgeten för innevarande budgetår upptagna budgetsaldot utgörs av ett underskott på 689 milj.kr. Detta underskott beräknas nu komma att uppgå till 2 608 milj.kr.

I bilagorna till budgetpropositionen redovisas regeringens förslag till de i statsbudgeten ingående inkomst- och utgiftsposterna närmare. I bilaga 1 behandlas dels den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen, dels budgetpolitiken och budgetförslaget.

I bilaga 2 behandlas utvecklingen av den offentliga sektorn med utgångspunkt i dels de frågor som bereds inom olika fackdepartement dels vissa mer övergripande utvecklingsfrågor.

1 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100*

Statsbudget för budgetåret 1991/92

Inkomster:

Skatter	399 077 001 000
Inkomster av statens verksamhet	45 648 378 000
Inkomster av försåld egendom	37 700 000
Återbetalning av lån	7 063 041 000
Kalkylmässiga inkomster	3 102 300 000
Summa kr.	**454 928 420 000**

Underskott	597 478 000
Summa kr.	**455 525 898 000**

Utgiftsanslag:		
Kungliga hov- och slottsstaterna	52 721 000	
Justitiedepartementet	7 127 491 000	
Utrikesdepartementet	15 437 462 000	
Försvarsdepartementet	35 459 916 000	
Socialdepartementet	125 970 047 000	
Kommunikationsdepartementet	18 311 875 000	
Finansdepartementet	28 776 557 000	
Utbildningsdepartementet	61 592 375 000	
Jordbruksdepartementet	9 346 401 000	
Arbetsmarknadsdepartementet	32 921 589 000	
Bostadsdepartementet	32 616 108 000	
Industridepartementet	5 644 657 000	
Civildepartementet	15 032 619 000	
Miljödepartementet	1 052 083 000	
Rikdsdagen och dess myndigheter m.m.	682 997 000	
Räntor på statsskulden m.m.	61 000 000 000	
Oförutsedda utgifter	1 000 000	451 025 898 000
Minskning av anslagsbehållningar	1 500 000 000	1 500 000 000
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	3 000 000 000	3 000 000 000
	Summa kr.	**455 525 898 000**

1991/92	Tusental kr.		
1000 Skatter:			
1100 Skatt på inkomst:			
1110 Fysiska personers inkomstskatt:			
1111 Fysiska personers inkomstskatt	20 716 000	*20 716 000*	
1120 Juridiska personers inkomstskatt:			
1121 Juridiska personers inkomstskatt	26 522 000		
1122 Avskattning av företagens reserver	0		
1123 Särskild skatt på tjänstegrupplivförsäkringar	1 800 000	*28 322 000*	
1130 Ofördelbara inkomstskatter:			
1131 Ofördelbara inkomstskatter	1 100 000	*1 100 000*	
1140 Övriga inkomstskatter:			
1141 Kupongskatt	445 000		
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	35 000		
1143 Bevillningsavgift	5 000		
1144 Lotterivinstskatt	1 524 000	*2 009 000*	**52 147 000**
1200 Lagstadgade socialavgifter:			
1211 Folkpensionsavgift	49 286 000		
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	9 148 000		
1231 Barnomsorgsavgift	14 554 000		
1241 Vuxenutbildningsavgift	1 726 000		
1251 Övriga socialavgifter, netto	-3 227 000		
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsverkets och arbetsmiljöinstitutets verksamhet	199 000		
1281 Allmän löneavgift	2 959 000		
1291 Särskild löneskatt	9 497 000	*84 142 000*	**84 142 000**
1300 Skatt på egendom:			
1310 Skatt på fast egendom:			
1311 Skogsvårdsavgifter	440 000		
1312 Fastighetsskatt	8 566 000	*8 996 000*	
1320 Förmögenhetsskatt:			
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	2 924 000		
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	80 000	*3 004 000*	
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:			
1331 Arvsskatt	1 000 000		
1332 Gåvoskatt	300 000	*1 300 000*	

1991/92		Tusental kr.		
1340	*Övrig skatt på egendom:*			
1341	Stämpelskatt	6 750 000		
1342	Skatt på värdepapper	3 400 000	*10 150 000*	**23 450 000**
1400	**Skatt på varor och tjänster:**			
1410	*Allmänna försäljningsskatter:*			
1411	Mervärdeskatt	151 300 000	*151 300 000*	
1420, 1430	*Skatt på specifika varor:*			
1421	Bensinskatt	17 500 000		
1422	Särskilda varuskatter	1 200 000		
1423	Försäljningsskatt på motorfordon	1 850 000		
1424	Tobaksskatt	5 926 000		
1425	Skatt på spritdrycker	6 700 000		
1426	Skatt på vin	3 430 000		
1427	Skatt på malt- och läskedrycker	3 094 000		
1428	Energiskatt	18 800 000		
1429	Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	1		
1431	Särskild skatt på elektrisk kraft från kärnkraftverk	200 000		
1432	Kasettskatt	230 000		
1433	Skatt på videobandspelare	202 000		
1434	Skatt på viss elektrisk kraft	958 000		
1435	Särskild skatt mot försurning	0	*60 090 001*	
1440	*Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:*			
1441	AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	150 000		
1442	Systembolaget ABs inlevererade överskott	200 000	*350 000*	
1450	*Skatt på tjänster:*			
1451	Reseskatt	417 000		
1452	Skatt på annonser och reklam	1 230 000		
1453	Totalisatorskatt	650 000		
1454	Skatt på spel	90 000	*2 387 000*	
1460	*Skatt på vägtrafik:*			
1461	Fordonsskatt	4 100 000		
1462	Kilometerskatt	3 300 000	*7 400 000*	
1470	*Skatt på import:*			
1471	Tullmedel	5 200 000	*5 200 000*	
1480	*Övriga skatter på varor och tjänster:*			
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	1 300 000		
1482	Investeringsavgift	175 000	*1 475 000*	**228 202 001**

1991/92	Tusental kr.		
1500 Avräkningsskatt:			
1511 Avräkningsskatt	11 136 000	*11 136 000*	**11 136 000**
		Summa skatter	**399 077 001**
2000 Inkomster av statens verksamhet:			
2100 Rörelseöverskott:			
2110 Affärsverkens inlevererade överskott:			
2111 Postverkets inlevererade överskott	49 577		
2112 Televerkets inlevererade överskott	212 300		
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	0		
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	395 000		
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade utdelning	1 540 000		
2117 Domänverkets inlevererade överskott	191 000		
2118 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	49 500		
2119 Statens vattenfallsverks inleverans av motsvarighet till statlig skatt	673 000	*3 110 377*	
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:			
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	212 000		
2124 Inlevererat överskott av riksgäldskontorets garantiverksamhet	0	*212 000*	
2130 Riksbankens inlevererade överskott:			
2131 Riksbankens inlevererade överskott	6 200 000	*6 200 000*	
2150 Överskott från spelverksamhet:			
2151 Tipsmedel	1 435 000		
2152 Lotterimedel	1 149 500	*2 584 500*	**12 106 877**
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:			
2210 Överskott av fastighetsförvaltning:			
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens verksamhet	975 701	*975 701*	**975 701**

1991/92	Tusental kr.	
2300 Ränteinkomster:		
2310, 2320 Räntor på näringslån:		
2311 Räntor på lokaliseringslån	130 000	
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	5	
2314 Ränteinkomster på lån till fiskerinäringen	9 546	
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	132	
2318 Ränteinkomster på statens lån till den mindre skeppsfarten	2 000	
2321 Ränteinkomster på skogsväglån	30	
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	113 229	
2323 Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 165	
2324 Räntor på televerkets statslån	272 700	
2325 Räntor på postverkets statslån	50 348	
2327 Räntor på statens vattenfallsverks statslån	2 166 679	*2 746 834*
2330 Räntor på bostadslån:		
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	7 723 000	
2333 Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	140	
2334 Räntor på övriga bostadslån, Boverket	2 100	*7 725 240*
2340 Räntor på studielån:		
2341 Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	170	
2342 Ränteinkomster på allmänna studielån	5 000	*5 170*
2350 Räntor på energisparlån:		
2351 Räntor på energisparlån	408 000	*408 000*
2360 Räntor på medel avsatta till pensioner:		
2361 Räntor på medel avsatta till folkpensionering	6 000	*6 000*
2370 Räntor på beredskapslagring:		
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	592 286	*592 286*
2380, 2390 Övriga ränteinkomster:		
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	0	

1991/92	Tusental kr.		
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	50		
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	24		
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårslokaler	30		
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	13 000		
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	111		
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	1 200		
2392 Räntor på intressemedel	2 000		
2394 Övriga ränteinkomster	35 820		
2395 Räntor på särskilda räkningar i riksbanken	2 100 000		
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 503 809	*3 656 044*	15 139 574
2400 Aktieutdelning:			
2410 Inkomster av statens aktier:			
2411 Inkomster av statens aktier	1 290 072	*1 290 072*	1 290 072
2500 Offentligrättsliga avgifter:			
2511 Expeditionsavgifter	651 450		
2522 Avgifter för granskning av filmer och videogram	6 200		
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	1 600		
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen	1		
2528 Avgifter vid bergsstaten	3 183		
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	8 153		
2531 Avgifter för registrering i förenings- m.fl. register	36 043		
2532 Utsökningsavgifter	120 000		
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	183 548		
2535 Avgifter för statliga garantier	145 714		
2536 Lotteriavgifter	1 500		
2537 Miljöskyddsavgift	90 000		
2538 Miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel	282 400		
2539 Täktavgift	35 000		
2541 Avgifter vid tullverket	116 000		

1991/92		Tusental kr.		
	2542 Patientavgifter vid tandläkarutbildningen	5 100		
	2543 Skatteutjämningsavgift	11 661 000		
	2544 Avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar	28 094		
	2545 Närradioavgifter	4 250		
	2547 Avgifter för statens telenämnds verksamhet	3 845	*13 383 081*	13 383 081
2600	**Försäljningsinkomster:**			
	2611 Inkomster vid kriminalvården	214 000		
	2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	12 000		
	2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	87 116		
	2625 Utförsäljning av beredskapslager	0		
	2626 Inkomster vid banverket	790 000	*1 103 116*	1 103 116
2700	**Böter m.m.:**			
	2711 Restavgifter	402 407		
	2712 Bötesmedel	347 500		
	2713 Vattenföroreningsavgift	50	*749 957*	749 957
2800	**Övriga inkomster av statens verksamhet:**			
	2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	900 000	*900 000*	900 000
	Summa inkomster av statens verksamhet			45 648 378
3000	**Inkomster av försåld egendom:**			
3100	**Inkomster av försålda byggnader och maskiner m.m.:**			
3110	*Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:*			
	3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	0	*0*	
3120	*Statliga myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:*			
	3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m.m.	0		
	3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader	5 000	*5 000*	5 000

1991/92	Tusental kr.		
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:			
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	1 000	*1 000*	**1 000**
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:			
3311 Inkomster av statens gruvegendom	31 700		
3312 Övriga inkomster av försåld egendom	0	*31 700*	**31 700**
Summa inkomster av försåld egendom			**37 700**
4000 Återbetalning av lån:			
4100 Återbetalning av näringslån:			
4110 Återbetalning av industrilån:			
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	80 000	*80 000*	
4120 Återbetalning av jordbrukslån:			
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	2		
4123 Återbetalning av lån till fiskerinäringen	29 036	*29 038*	
4130 Återbetalning av övriga näringslån:			
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	248		
4133 Återbetalning av statens lån till den mindre skeppsfarten	4 200		
4135 Återbetalning av skogsväglån	57		
4136 Återbetalning av övriga näringslån, Kammarkollegiet	102 600		
4137 Återbetalning av övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	950		
4138 Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier	211 300	*319 355*	**428 393**
4200 Återbetalning av bostadslån m.m.:			
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	4 000 000		
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer	507		
4214 Återbetalning av övriga bostadslån, Boverket	7 960	*4 008 467*	**4 008 467**

1991/92	Tusental kr.		
4300 Återbetalning av studielån:			
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	150		
4312 Återbetalning av allmänna studielån	5 000		
4313 Återbetalning av studiemedel	2 192 000	*2 197 150*	**2 197 150**
4400 Återbetalning av energisparlån:			
4411 återbetalning av energisparlån	300 000	*300 000*	**300 000**
4500 Återbetalning av övriga lån:			
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m.m.	0		
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	150		
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	102		
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	6 890		
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	9 000		
4517 Återbetalning från Portugalfonden	100		
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	200		
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	318		
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	70 000		
4526 Återbetalning av övriga lån	42 271	*129 031*	**129 031**
	Summa återbetalning av lån		**7 063 041**
5000 Kalkylmässiga inkomster:			
5100 Avskrivningar och amorteringar:			
5110 Affärsverkens avskrivningar och amorteringar:			
5113 Statens järnvägars avskrivningar	0		
5116 Statens vattenfallsverks amorteringar	1 035 000	*1 035 000*	
5120 Avskrivningar på fastigheter:			
5121 Avskrivningar på fastigheter	361 000	*361 000*	

1991/92	Tusental kr.		
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:			
5131 Uppdragsmyndigheters m.fl. komplementkostnader	110 000	*110 000*	
5140 Övriga avskrivningar:			
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	424 000		
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för civilt totalförsvar	33 300	*457 300*	**1 963 300**
5200 Statliga pensionsavgifter, netto:			
5211 Statliga pensionsavgifter, netto	1 139 000	*1 139 000*	**1 139 000**
5300 Statliga avgifter:			
5311 Avgifter för företagshälsovård	0	*0*	**0**
Summa kalkylmässiga inkomster			**3 102 300**
STATSBUDGETENS TOTALA INKOMSTER			**454 928 420**

Specifikation av utgiftsanslagen

I. Kungliga hov- och slottstaterna

A Kungliga hovstaten

1	Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning, *förslagsanslag*	20 450 000
		20 450 000

B Kungliga slottsstaten

1	De kungliga slotten: Driftkostnader, *förslagsanslag*	23 212 000
2	Kungliga husgerådskammaren, *förslagsanslag*	9 059 000
		32 271 000
	Summa kr.	**52 721 000**

II. Justitiedepartementet

A Justitiedepartementet m m

1	Statsrådsberedningen, *förslagsanslag*	33 363 000
2	Justitiedepartementet, *förslagsanslag*	51 649 000
3	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	30 287 000
4	Framtidsstudier, långsiktig analys m.m., *reservationsanslag*	12 432 000
		127 731 000

B Vissa tillsynsmyndigheter m.m.

1	Justitiekanslern, *förslagsanslag*	6 085 000
2	Datainspektionen, *förslagsanslag*	1 000
		6 086 000

C Åklagarväsendet

1	Riksåklagaren, *ramanslag*	22 378 000
2	Åklagarmyndigheterna, *ramanslag*	475 863 000
		498 241 000

D Domstolsväsendet m.m.

1	Domstolsverket, *ramanslag*	60 875 000
2	Domstolarna m.m., *ramanslag*	2 164 214 000
5	Utrustning till domstolar m.m., *reservationsanslag*	29 000 000
		2 254 089 000

E Kriminalvården

1	Kriminalvårdsstyrelsen, *förslagsanslag*	109 286 000
2	Kriminalvårdsanstalterna, *förslagsanslag*	2 479 803 000
3	Frivården, *förslagsanslag*	324 368 000
4	Maskin- och verktygsutrustning m.m., *reservationsanslag*	20 000 000
5	Utrustning för kriminalvården, reservationsanslag	28 300 000
6	Utbildning av personal m.fl., *reservationsanslag*	30 245 000
		2 992 002 000

F Rättshjälp m.m.

1	Rättshjälpskostnader, *förslagsanslag*		645 000 000
2	Rättshjälpsmyndigheten, *förslagsanslag*		10 453 000
	Allmänna advokatbyråer:		
3	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
4	Driftbidrag, *förslagsanslag*	5 580 000	5 581 000
5	Vissa domstolskostnader m.m., *förslagsanslag*		228 830 000
6	Diverse kostnader för rättsväsendet, *förslagsanslag*		24 200 000
			914 064 000

G Övriga myndigheter

	Brottsförebyggande rådet:		
1	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	13 005 000	
2	Utvecklingskostnader, *reservationsanslag*	4 825 000	17 830 000
3	Bokföringsnämnden, *förslagsanslag*		4 078 000
	Brottsskadenämnden:		
4	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	4 580 000	
5	Ersättning för skador på grund av brott, *förslagsanslag*	18 500 000	23 080 000
			44 988 000

H Diverse

1	Svensk författningssamling, *förslagsanslag*	11 304 000
2	Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m., *förslagsanslag*	2 586 000
3	Stöd till politiska partier, *förslagsanslag*	132 200 000
4	Allmänna val, *förslagsanslag*	143 800 000
5	Bidrag till en stiftelse för utvecklandet av god redovisningssed, *förslagsanslag*	400 000
		290 290 000
	Summa kr.	**7 127 491 000**

III. Utrikesdepartementet

A Utrikesdepartementet m.m.

1	Utrikesförvaltningen, *ramanslag*	1 321 450 000
2	Utlandstjänstemännens representation, *reservationsanslag*	19 778 000
3	Kursdifferenser, *förslagsanslag*	1 000
4	Honorärkonsuler, *förslagsanslag*	13 806 000
5	Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation, *förslagsanslag*	50 448 000
6	Nordiskt samarbete, *förslagsanslag*	1 792 000
7	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	9 955 000
8	Officiella besök m.m., *förslagsanslag*	10 388 000
9	Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m.m., *förslagsanslag*	3 740 000
		1 431 358 000

B Bidrag till vissa internationella organisationer

1	Förenta nationerna, *förslagsanslag*	122 608 000
2	Nordiska ministerrådet, *förslagsanslag*	250 000 000
3	Europarådet, *förslagsanslag*	26 045 000
4	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), *förslagsanslag*	17 300 000
5	Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA), *förslagsanslag*	60 000 000
6	Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m.m., *förslagsanslag*	9 253 000
7	Internationell råvarulagring, *förslagsanslag*	2 000 000
8	Övriga internationella organisationer m.m., *förslagsanslag*	4 795 000
		492 001 000

C Internationellt utvecklingssamarbete

1	Bidrag till internationella biståndsprogram, *reservationsanslag*	3 319 379 000
2	Utvecklingssamarbete genom SIDA, *reservationsanslag*	7 310 000 000
3	Andra biståndsprogram, *reservationsanslag*	1 963 000 000
4	Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), *förslagsanslag*	269 588 000
5	Styrelsen för U-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum), *förslagsanslag*	61 710 000
6	Styrelsen för u-landsforskning (SAREC), *förslagsanslag*	21 027 000
7	Nordiska afrikainstitutet, *förslagsanslag*	5 739 000
8	Beredning för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), *förslagsanslag*	14 600 000

9	Bidrag till Styrelsen för U-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum), förslagsanslag	6 804 000
		12 965 043 000

D Information om Sverige i utlandet, m.m.

1	Svenska institutet, *reservationsanslag*	64 439 000
2	Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet, *reservationsanslag*	52 250 000
3	Övrig information om Sverige i utlandet, *reservationsanslag*	16 274 000
		132 963 000

E Utrikeshandel och exportfrämjande

1	Kommerskollegium, *ramanslag*	50 487 000
2	Exportfrämjande verksamhet, *reservationsanslag*	259 815 000
3	Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar, *förslagsanslag*	1 000
4	Krigsmaterielinspektionen m.m., *förslagsanslag*	96 000
5	Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet, *anslag*	12 163 000
6	Bidrag till ett institut för Japanstudier, *reservationsanslag*	3 000 000
7	Kontakter med Central- och Östeuropa, reservationsanslag	10 000 000
		335 562 000

F Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m.m.

1	Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området, *reservationsanslag*	5 358 000
2	Konferenser om säkerhet och samarbete i Europa (ESK), *förslagsanslag*	3 750 000
3	Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m.m., *reservationsanslag*	26 000 000
4	Bidrag till Stockholms internationella fredsforsknings-institut (SIPRI), *reservationsanslag*	20 692 000
5	Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning, *förslagsanslag*	16 016 000
6	Utrikespolitiska institutet, *reservationsanslag*	8 719 000
		80 535 000
	Summa kr.	**15 437 462 000**

IV. Försvarsdepartementet

A Försvarsdepartementet m.m.

1	Försvarsdepartementet, *förslagsanslag*	46 950 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	6 800 000
		53 750 000

B Arméförband

	Arméförband:	
1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 7 723 100 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 2 594 800 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	*432 000 000
		10 749 900 000

C Marinförband

	Marinförband:	
1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 2 537 300 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 2 333 000 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 169 000 000
		5 039 300 000

D Flygvapenförband

	Flygvapenförband:	
1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 4 094 800 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 5 908 800 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 375 000 000
		10 378 600 000

E Operativ ledning m.m.

	Operativ ledning m.m.:	
1	Ledning och förbandsverksamhet, *förslagsanslag*	* 880 660 000
2	Anskaffning av materiel, *förslagsanslag*	* 121 300 000
3	Anskaffning av anläggningar, *förslagsanslag*	* 110 650 000
4	Forskning och utveckling, *förslagsanslag*	* 115 000 000
		1 227 610 000

* Beräknat belopp

F Gemensamma myndigheter m.m. inom försvarsmakten

1	Försvarets civilförvaltning, *förslagsanslag*	* 117 330 000
2	Försvarets sjukvårdsstyrelse, *förslagsanslag*	* 37 180 000
3	Anskaffning av anläggningar för gemensamma myndigheter, *förslagsanslag*	* 64 250 000
4	Fortifikationsförvaltningen, *förslagsanslag*	* 1 000
5	Försvarets materielverk, *förslagsanslag*	* 922 200 000
6	Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt, *förslagsanslag*	* 51 520 000
7	Försvarets radioanstalt, *förslagsanslag*	* 302 560 000
8	Värnpliktsverket, *förslagsanslag*	* 159 350 000
9	Militärhögskolan, *förslagsanslag*	* 62 130 000
10	Försvarets förvaltningsskola, *förslagsanslag*	* 17 420 000
11	Försvarets mediecenter, *förslagsanslag*	* 1 000
12	Krigsarkivet, *förslagsanslag*	* 9 070 000
13	Statens försvarshistoriska museer, *förslagsanslag*	* 18 620 000
14	Frivilliga försvarsorganisationer m.m., *förslagsanslag*	* 125 687 000
15	Försvarets datacentral, *förslagsanslag*	* 1 000
16	Reserv för det militära försvaret, *förslagsanslag*	* 123 000 000
		2 010 320 000

G Gemensamma myndigheter m.m. utanför försvarsmakten

1	Gemensam försvarsforskning, *förslagsanslag*	* 403 180 000
2	Försvarets rationaliseringsinstitut, *förslagsanslag*	* 24 420 000
3	Försvarshögskolan, *förslagsanslag*	* 6 430 000
4	Kustbevakningen, *förslagsanslag*	* 242 560 000
5	Anskaffning av material till kustbevakningen, *förslagsanslag*	* 60 000 000
6	Vissa nämnder m.m. inom det militära försvaret, förslagsanslag	* 7 380 000
7	Reglering av prisstegringar, *förslagsanslag*	* 3 000 000 000
		3 743 970 000

H Civil ledning och samordning

1	Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	* 52 520 000
2	Civil ledning och samordning, *reservationsanslag*	* 82 100 000
3	Civilbefälhavarna, *förslagsanslag*	* 28 400 000
4	Signalskydd, *reservationsanslag*	* 7 700 000
5	Vissa teleanordningar, *reservationsanslag*	* 9 100 000
		179 820 000

* Beräknat belopp

I Befolkningsskydd och räddningstjänst m.m.

1	Befolkningsskydd och räddningstjänst, *förslagsanslag*	* 604 400 000
2	Anläggningar för räddningsskolorna, m.m., *förslagsanslag*	* 23 100 000
3	Skyddsrum, m.m., *förslagsanslag*	* 535 300 000
4	Identitetsbrickor, *förslagsanslag*	* 1 210 000
5	Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m.m., *förslagsanslag*	* 5 000
6	Frivilligorganisationer inom den civila delen av totalförsvaret m.m., *förslagsanslag*	* 64 550 000
7	Vapenfristyrelsen, *förslagsanslag*	* 148 000 000
		1 376 565 000

J Psykologiskt försvar

1	Styrelsen för psykologiskt försvar, *förslagsanslag*	* 9 200 000
		9 200 000

K Försörjning med industrivaror

1	Drift av beredskapslager, *förslagsanslag*	* 248 044 000
2	Beredskapslagring och industriella åtgärder, *reservationsanslag*	* 125 642 000
3	Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m.m., *förslagsanslag*	* 1 000
		373 687 000

L Övriga ändamål

1	Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	* 1 000
2	Flygtekniska försöksanstalten, *förslagsanslag*	* 10 960 000
3	Beredskapsstyrka för FN-tjänst, *förslagsanslag*	* 38 876 000
4	FN-styrkors verksamhet utomlands, *förslagsanslag*	* 244 540 000
5	Övervakningskontingenten i Korea, *förslagsanslag*	* 4 964 000
6	Anläggningar m.m. för vissa militära ändamål, *reservationsanslag*	* 6 954 000
7	Vissa nämnder m.m. inom försvarsdepartementets område, *förslagsanslag*	* 10 898 000
8	Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad verksamhet, *förslagsanslag*	* 1 000
		317 194 000
	Summa kr.	**35 459 916 000**

* Beräknat belopp

V. Socialdepartementet

A Socialdepartementet m.m.

1	Socialdepartementet, *förslagsanslag*	39 861 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	33 575 000
3	Socialvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*	72 179 000
4	Informationsförsörjning, *reservationsanslag*	6 270 000
5	Insatser mot aids, *reservationsanslag*	193 500 000
6	Internationell samverkan, *förslagsanslag*	28 367 000
		373 752 000

B Administration av socialförsäkring m.m.

1	Riksförsäkringsverket, *förslagsanslag*	509 952 000
2	Allmänna försäkringskassor, *förslagsanslag*	637 951 000
		1 147 903 000

C Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.

1	Allmänna barnbidrag, *förslagsanslag*	17 200 000 000
2	Bidrag till föräldraförsäkringen, *förslagsanslag*	2 550 000 000
3	Vårdbidrag för handikappade barn, *förslagsanslag*	870 000 000
4	Bidragsförskott, *förslagsanslag*	2 445 000 000
5	Barnpensioner, *förslagsanslag*	272 000 000
6	Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn, *förslagsanslag*	8 200 000
7	Bidrag till kostnader för internationella adoptioner, *reservationsanslag*	1 000
		23 345 201 000

D Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom m.m.

1	Bidrag till sjukförsäkringen, *förslagsanslag*	7 867 000 000
2	Förtidspensioner, *förslagsanslag*	13 510 000 000
3	Handikappersättningar, *förslagsanslag*	860 000 000
4	Vissa yrkesskadeersättningar m.m., *förslagsanslag*	3 000 000
5	Bidrag till ersättning vid närståendevård, *förslagsanslag*	3 000 000
6	Ålderspensioner, *förslagsanslag*	51 345 000 000
7	Särskilt pensionstillägg, *förslagsanslag*	41 000 000
8	Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension, *förslagsanslag*	1 525 000 000
9	Efterlevandepensioner till vuxna, *förslagsanslag*	1 765 000 000
		76 919 000 000

E Hälso- och sjukvård m.m.

1	Socialstyrelsen, *förslagsanslag*		206 117 000
2	Läkemedelsverket, *förslagsanslag*		1 000
3	Statens rättskemiska laboratorium, *förslagsanslag*		* 26 702 000
4	Statens rättsläkarstationer, *förslagsanslag*		* 43 149 000
5	Rättspsykiatriska stationer och kliniker, *förslagsanslag*		112 979 000
6	Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, *förslagsanslag*		11 117 000
7	WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar, *förslagsanslag*		2 329 000
8	Statens institut för psykosocial miljömedicin, *förslagsanslag*		5 170 000
	Statens bakteriologiska laboratorium:		
9	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
10	Centrallaboratorieuppgifter, *förslagsanslag*	46 195 000	
11	Försvarsmedicinsk verksamhet, *förslagsanslag*	4 943 000	
12	Utrustning, *reservationsanslag*	3 190 000	54 329 000
13	Bidrag till hälsoupplysning m.m., *reservationsanslag*		7 035 000
14	Epidemiberedskap m.m., *förslagsanslag*		19 072 000
15	Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut		30 375 000
16	Bidrag till allmän sjukvård m.m., *förslagsanslag*		4 512 682 000
17	Specialistutbildning av läkare m.m., *reservationsanslag*		30 042 000
18	Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig, *reservationsanslag*		* 62 790 000
19	Driftkostnader för beredskapslagring m.m., *förslagsanslag*		* 67 210 000
			5 191 099 000

F Omsorg om barn och ungdom

1	Bidrag till kommunal barnomsorg, *förslagsanslag*	13 045 000 000
2	Bidrag till invandrar- och flyktingbarn i förskolan	40 000 000
3	Barnmiljörådet, *förslagsanslag*	4 991 000
4	Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, *förslagsanslag*	5 479 000
		13 095 470 000

G Omsorg om äldre och handikappade

1	Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m., *förslagsanslag*	3 496 852 000
2	Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m., *förslagsanslag*	729 000 000
3	Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., *reservationsanslag*	43 347 000
4	Nämnden för vårdartjänst, *förslagsanslag*	100 989 000

* Beräknat belopp

5	Ersättning till televerket för texttelefoner, *förslagsanslag*	52 800 000
6	Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser, *förslagsanslag*	68 769 000
7	Kostnader för viss verksamhet för handikappade, *förslagsanslag*	42 748 000
8	Statens hundskola, *förslagsanslag*	1 000
9	Statens handikappråd, *förslagsanslag*	5 621 000
10	Bidrag till handikapporganisationer, *reservationsanslag*	100 238 000
11	Bilstöd till handikappade, *reservationsanslag*	206 000 000
		4 846 365 000

H Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik

1	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, *reservationsanslag*	10 542 000
2	Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård, *förslagsanslag*	950 000 000
3	Bidrag till organisationer, *reservationsanslag*	63 501 000
4	Utvecklings- och försöksverksamhet, *reservationsanslag*	27 214 000
		1 051 257 000
	Summa kr.	**125 970 047 000**

VI. Kommunikationsdepartementet

A Kommunikationsdepartementet m.m.

1	Kommunikationsdepartementet, *förslagsanslag*	30 044 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	4 804 000
3	Viss internationell verksamhet, *förslagsanslag*	4 119 000
		38 967 000

B Vägväsende m.m.

1	Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m.m., *förslagsanslag*	8 661 000
2	Drift och underhåll av statliga vägar, *reservationsanslag*	6 125 900 000
3	Byggande av riksvägar, *reservationsanslag*	1 588 270 000
4	Byggande av länstrafikanläggningar, *reservationsanslag*	1 073 519 000
5	Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar, *reservationsanslag*	811 400 000
6	Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar, *reservationsanslag*	629 600 000
7	Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder, *reservationsanslag*	724 700 000
8	Vägverket: Försvarsuppgifter, *reservationsanslag*	* 41 000 000
		11 003 050 000

C Trafiksäkerhet

	Trafiksäkerhetsverket:		
1	Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant, *förslagsanslag*	1 000	
2	Bil och körkortregister m.m., *förslagsanslag*	1 000	2 000
3	Bidrag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande		31 799 000
			31 801 000

D Järnvägstrafik

1	Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar, *reservationsanslag*	3 127 300 000
2	Nyinvesteringar i stomjärnvägar, *reservationsanslag*	1 500 000 000
3	Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader, *förslagsanslag*	346 000 000
4	Järnvägsinspektionen, *förslagsanslag*	13 136 000
5	Banverket: Försvarsuppgifter, *reservationsanslag*	* 37 600 000
6	Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier, *förslagsanslag*	1 000
		5 024 037 000

* Beräknat belopp

E Sjöfart

	Sjöfartsverket	
1	Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster, *förslagsanslag*	74 200 000
2	Fritidsbåtsregister, *förslagsanslag*	1 000
	Övriga sjöfartsändamål	
3	Transportstöd för Gotland, *förslagsanslag*	69 000 000
4	Handelsflottans pensionsanstalt, *förslagsanslag*	1 000
5	Handelsflottans kultur- och fritidsråd, *förslagsanslag*	1 000
6	Ersättning till viss kanaltrafik m.m, *förslagsanslag*	59 780 000
7	Stöd till svenska rederier, *förslagsanslag*	5 000 000
8	Bidrag till svenska rederier, *förslagsanslag*	550 000 000
		757 983 000

F Luftfart

1	Beredskap för civil luftfart, *reservationsanslag*	* 48 500 000
2	Bidrag till kommunala flygplatser m.m., *reservationsanslag*	14 560 000
3	Civil trafikflygarutbildning, *reservationsanslag*	25 400 000
		88 460 000

G Kollektivtrafik m.m.

1	Transportrådet, *förslagsanslag*	13 613 000
2	Transportstöd för Norrland m.m., *förslagsanslag*	300 300 000
3	Riksfärdtjänst, *reservationsanslag*	96 500 000
4	Kostnader för visst värderingsförfarande, *förslagsanslag*	1 000
5	Köp av interregional persontrafik på järnväg, *reservationsanslag*	558 000 000
6	Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg, *reservationsanslag*	138 000 000
		1 106 414 000

H Transportforskning

1	Statens väg- och trafikinstitut, *förslagsanslag*	1 000
2	Bidrag till statens väg- och trafikinstitut, *reservationsanslag*	52 289 000
3	Statens väg- och trafikinstitut: Återskaffning av viss basutrustning, *reservationsanslag*	5 000 000
4	Transportforskningsberedningen, *reservationsanslag*	43 361 000
		100 651 000

* Beräknat belopp

I Övriga ändamål

1	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, *förslagsanslag*	1 000
2	Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, *reservationsanslag*	125 665 000
3	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning, *reservationsanslag*	17 000 000
4	Statens geotekniska institut, *förslagsanslag*	1 000
5	Bidrag till statens geotekniska institut, *reservationsanslag*	13 825 000
6	Statens haverikommission, *förslagsanslag*	1 000
		156 493 000

J Telekommunikationer

1	Statens telenämnd, *förslagsanslag*	4 019 000
		4 019 000
	Summa kr.	**18 311 875 000**

VII Finansdepartementet

A Finansdepartementet m.m.

1	Finansdepartementet, *förslagsanslag*	99 527 000
2	Ekonomiska attachéer, *förslagsanslag*	3 680 000
3	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	38 000 000
		141 207 000

B Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

1	Riksskatteverket, *förslagsanslag*	1 000 071 000
2	Regional och lokal skatteförvaltning, *förslagsanslag*	3 325 774 000
3	Kronofogdemyndigheterna, *förslagsanslag*	844 648 000
4	Stämpelkostnader, *förslagsanslag*	2 812 000
5	Fastighetstaxering, *förslagsanslag*	40 000 000
6	Ersättning till postverket m.fl. för bestyret med skatteuppbörd m.m., *förslagsanslag*	56 000 000
		5 269 305 000

C Statlig lokalförsörjning

1	Byggnadsstyrelsen, *förslagsanslag*	1 000
2	Inredning och utrustning m.m., *reservationsanslag*	12 000 000
		12 001 000

D Riksgäldskontoret och kostnader för statsskuldens förvaltning

1	Förvaltningskostnader, *ramanslag*	70 043 000
2	Kostnader för upplåning och låneförvaltning, *förslagsanslag*	611 040 000
3	Garantiverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
4	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
		681 085 000

E Vissa centrala myndigheter m.m.

1	Tullverket: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	1 054 523 000
2	Konjunkturinstitutet, *ramanslag*	24 270 000
3	Bankinspektionen, *reservationsanslag*	1 000
4	Försäkringsinspektionen, *reservationsanslag*	1 000
		1 078 795 000

F Bidrag och ersättningar till kommunerna

1	Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m.m., *förslagsanslag*	20 698 000 000
2	Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen, *förslagsanslag*	879 172 000
		21 577 172 000

G Övriga ändamål

1	Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m.m., *förslagsanslag*	250 000
2	Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon, *förslagsanslag*	15 000 000
3	Exportkreditbidrag, *förslagsanslag*	1 000
4	Kostnader för vissa nämnder, *förslagsanslag*	1 740 000
5	Ränteersättningar m.m., *förslagsanslag*	1 000
		16 992 000
	Summa kr.	**28 776 557 000**

VIII. Utbildningsdepartementet

A Utbildningsdepartementet m.m.

1	Utbildningsdepartementet, *förslagsanslag*	49 642 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	22 330 000
3	Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m.m., *förslagsanslag*	21 744 000
		93 716 000

B Det offentliga skolväsendet

	Myndigheter	
1	Statens skolverk, *förslagsanslag*	* 371 759 000
2	Statens skolhandikappinstitut, *förslagsanslag*	* 26 533 000
	Utveckling av skolväsendet m.m.	
3	Utveckling och produktion av läromedel, *reservationsanslag*	16 084 000
4	Stöd för utveckling av skolväsendet, *reservationsanslag*	90 487 000
5	Forskning inom skolväsendet, *reservationsanslag*	27 221 000
6	Fortbildning m.m., *reservationsanslag*	178 896 000
7	Särskilda insatser på skolområdet	100 298 000
	Verksamhetsbidrag	
8	Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet, *förslagsanslag*	30 276 451 000
9	Bidrag till driften av särskolor m.m., *förslagsanslag*	992 407 000
10	Bidrag till driften av särvux, *förslagsanslag*	* 22 387 000
11	Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket, *förslagsanslag*	* 277 316 000
12	Sameskolor, *förslagsanslag*	23 509 000
13	Specialskolor m.m., *förslagsanslag*	294 638 000
14	Statens skolor för vuxna, *förslagsanslag*	* 31 096 000
15	Bidrag till svensk undervisning i utlandet m.m., *förslagsanslag*	52 086 000
16	Bidrag till driften av fristående skolor, *förslagsanslag*	228 007 000
	Utrustningsbidrag m.m.	
17	Bidrag till utrustning för gymnasier m.m., *reservationsanslag*	107 427 000
18	Stimulansbidrag till förbättringar av den fysiska miljön i skolorna, *reservationsanslag*	300 000 000
19	Utrustning för specialskolor m.m., *reservationsanslag*	8 486 000
		33 425 088 000

* Beräknat belopp

C Folkbildning

1	Bidrag till studieförbunden m.m., *förslagsanslag*	* 1 166 633 000
2	Bidrag till driften av folkhögskolor m.m., *förslagsanslag*	* 676 288 000
3	Bidrag till viss central kursverksamhet	* 41 400 000
4	Bidrag till kontakttolkutbildning, *förslagsanslag*	* 4 252 000
		1 888 573 000

D Grundläggande högskoleutbildning m.m.

1	Universitets- och högskoleämbetet, *förslagsanslag*	116 515 000
2	Lokalkostnader m.m. vid högskoleenheterna, *förslagsanslag*	2 011 598 000
3	Vissa tandvårdskostnader, *reservationsanslag*	65 857 000
4	Vissa särskilda utgifter inom högskolan m.m., *reservationsanslag*	78 697 000
5	Utbildning för tekniska yrken, *reservationsanslag*	1 445 777 000
6	Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, *reservationsanslag*	565 201 000
7	Utbildning för vårdyrken, *reservationsanslag*	537 890 000
8	Utbildning för undervisningsyrken, *reservationsanslag*	1 007 063 000
9	Utbildning för kultur- och informationsyrken, *reservationsanslag*	334 468 000
10	Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, *reservationsanslag*	739 826 000
11	Bidrag till kommunal högskoleutbildning m.m., *reservationsanslag*	253 004 000
		7 155 896 000

E Forskning och forskarutbildning

1	Humanistiska fakulteterna, *reservationsanslag*	362 382 000
2	Teologiska fakulteterna, *reservationsanslag*	29 253 000
3	Juridiska fakulteterna, *reservationsanslag*	35 124 000
4	Samhällsvetenskapliga fakulteterna m.m., *reservationsanslag*	438 509 000
5	Medicinska fakulteterna, *reservationsanslag*	829 844 000
6	Odontologiska fakulteterna, *reservationsanslag*	89 055 000
7	Farmaceutiska fakulteten, *reservationsanslag*	31 616 000
8	Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m.m., *reservationsanslag*	833 398 000
9	Tekniska fakulteterna, *reservationsanslag*	873 400 000
10	Temaorienterad forskning, *reservationsanslag*	38 136 000
11	Konstnärligt utvecklingsarbete, *reservationsanslag*	18 037 000
12	Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål, *reservationsanslag*	103 668 000
13	Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m.m., *förslagsanslag*	1 279 630 000

* Beräknat belopp

14	Forskningsrådsnämnden, *reservationsanslag*		79 606 000
15	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		177 352 000
16	Medicinska forskningsrådet, *reservationsanslag*		329 814 000
17	Naturvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		454 687 000
18	Rymdforskning, *reservationsanslag*		30 617 000
19	Europeisk forskningssamverkan, *förslagsanslag*		303 680 000
20	Kungl. biblioteket, *reservationsanslag*		82 941 000
	Arkivet för ljud och bild:		
21	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	14 021 000	
22	Insamlingsverksamhet m.m., *reservationsanslag*	495 000	14 516 000
23	Institutet för rymdfysik, *reservationsanslag*		34 214 000
24	Manne Siegbahninstitutet för fysik, *reservationsanslag*		21 654 000
25	Polarforskning, *reservationsanslag*		18 996 000
26	Vissa bidrag till forskningsverksamhet, *reservationsanslag*		30 100 000
			6 540 229 000

F Studiestöd m.m.

1	Centrala studiestödsnämnden m.m., *ramanslag*	157 095 000
2	Studiehjälp m.m., *förslagsanslag*	2 688 400 000
3	Studiemedel m.m., *förslagsanslag*	3 683 000 000
4	Vuxenstudiestöd m.m., *reservationsanslag*	1 628 100 000
5	Timersättning vid vissa vuxenutbildningar, *förslagsanslag*	96 800 000
6	Bidrag till vissa studiesociala ändamål, *förslagsanslag*	* 106 474 000
7	Utbildningsarvoden till studerande vid vissa lärarutbildningar, *förslagsanslag*	126 800 000
		8 486 669 000

G Kulturverksamhet m.m.

	Allmän kulturverksamhet m.m.	
1	Statens kulturråd, *förslagsanslag*	21 611 000
2	Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m.m., *reservationsanslag*	104 254 000
3	Bidrag till samisk kultur, *reservationsanslag*	5 646 000
	Ersättningar och bidrag till konstnärer	
4	Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer	54 601 000
5	Bidrag till konstnärer, *reservationsanslag*	30 562 000
6	Inkomstgarantier för konstnärer, *förslagsanslag*	12 858 000
7	Ersättning åt författare m.fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m.m., *förslagsanslag*	79 227 000
8	Ersättning till rättighetshavare på musikområdet	3 245 000

* Beräknat belopp

	Teater, dans och musik	
9	Bidrag till Svenska riksteatern, *reservationsanslag*	163 805 000
10	Bidrag till Operan, *reservationsanslag*	213 937 000
11	Bidrag till Dramatiska teatern, *reservationsanslag*	125 587 000
12	Bidrag till Svenska rikskonserter, *reservationsanslag*	66 540 000
13	Täckning av vissa kostnader vid Svenska rikskonserter, *förslagsanslag*	1 000
14	Bidrag till regional musikverksamhet, *förslagsanslag*	209 350 000
15	Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner, *förslagsanslag*	350 161 000
16	Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m.m., *reservationsanslag*	53 910 000
17	Bidrag till Musikaliska akademien	2 698 000
	Bibliotek	
18	Bidrag till regional biblioteksverksamhet, *förslagsanslag*	33 094 000
	Bildkonst, konsthantverk m.m.	
19	Statens konstråd, *förslagsanslag*	4 734 000
20	Förvärv av konst för statens byggnader m.m., *reservationsanslag*	28 101 000
21	Utställning av nutida svensk konst i utlandet, *reservationsanslag*	1 566 000
22	Bidrag till Akademien för de fria konsterna	1 519 000
	Arkiv	
23	Riksarkivet och landsarkiven, *förslagsanslag*	117 906 000
24	Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv, *förslagsanslag*	22 485 000
25	Svenskt biografiskt lexikon, *förslagsanslag*	2 928 000
26	Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m.m., *reservationsanslag*	5 966 000
	Kulturmiljövård	
27	Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	79 492 000
28	Kulturmiljövård, *reservationsanslag*	82 776 000
29	Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
	Museer och utställningar	
30	Centrala museer: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	394 138 000
31	Centrala museer: Vissa kostnader för utställning och samlingar m.m., *reservationsanslag*	14 495 000
32	Bidrag till Skansen, *förslagsanslag*	16 384 000
33	Bidrag till vissa museer	26 543 000
34	Bidrag till regionala museer, *förslagsanslag*	61 025 000
35	Riksutställningar, *reservationsanslag*	28 219 000
36	Inköp av vissa kulturföremål, *förslagsanslag*	100 000

	Forskning		
37	Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet, *reservationsanslag*		21 654 000
			2 441 119 000

H Massmedier m.m.

	Film m.m.		
1	Statens biografbyrå, *ramanslag*		7 554 000
2	Fraktstöd för film, förslagsanslag		* 1 213 000
3	Filmstöd, *reservationsanslag*		* 55 739 000
4	Stöd till fonogram och musikalier, *reservationsanslag*		11 289 000
	Dagspress och tidsskrifter		
5	Presstödsnämnden och taltidningsnämnden, *förslagsanslag*		4 679 000
6	Driftsstöd till dagspressen, *förslagsanslag*		440 300 000
7	Utvecklingsstöd till dagspressen, *reservationsanslag*		35 800 000
8	Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till dagspressen, *förslagsanslag*		1 000
9	Distributionsstöd till dagspressen, *förslagsanslag*		79 500 000
10	Stöd till kulturtidskrifter, *reservationsanslag*		21 002 000
11	Stöd till radio- och kassettidningar, *reservationsanslag*		63 555 000
12	Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, *reservationsanslag*		7 634 000
	Litteratur		
13	Litteraturstöd, *reservationsanslag*		38 724 000
14	Kreditgarantier till bokförlag, *förslagsanslag*		1 000
15	Stöd till bokhandel, *reservationsanslag*		3 025 000
16	Distributionsstöd till fackbokhandel m.m., *förslagsanslag*		3 814 000
17	Lån för investeringar i bokhandel m.m., *reservationsanslag*		2 290 000
	Talboks- och punktskriftsbiblioteket:		
18	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	22 016 000	
19	Produktionskostnader, *reservationsanslag*	38 837 000	60 853 000
20	Bidrag till Svenska språknämnden m.m., *förslagsanslag*		2 930 000
	Radio och television		
	Sveriges Radio m.m.		
	Kabelnämnden:		
21	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	3 863 000	
22	Stöd till lokal programverksamhet, *reservationsanslag*	1 250 000	5 113 000

* Beräknat belopp

23	Närradionämnden, *förslagsanslag*	4 345 000
24	Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland, *förslagsanslag*	24 488 000
25	Bidrag till dokumentation av medieutvecklingen och till europeiskt mediesamarbete, *reservationsanslag*	2 926 000
		876 775 000

I Lokalförsörjning m.m.

1	Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, *förslagsanslag*	14 310 000
2	Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m.m., *reservationsanslag*	670 000 000
		684 310 000
	Summa kr.	**61 592 375 000**

IX. Jordbruksdepartementet

A Jordbruksdepartementet m.m.

1	Jordbruksdepartementet, *förslagsanslag*	25 771 000
2	Lantbruksråd, *förslagsanslag*	5 435 000
3	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	9 349 000
4	Bidrag till vissa internationella organisationer m.m., *förslagsanslag*	32 880 000
		73 435 000

B Jordbruk och trädgårdsnäring

1	Statens jordbruksverk, *ramanslag*	115 576 000
2	Lantbruksstyrelsen, *förslagsanslag*	1 000
3	Statens jordbruksnämnd, *förslagsanslag*	1 000
4	Bidrag till jordbrukets rationalisering, m.m., *förslagsanslag*	15 000 000
5	Markförvärv för jordbrukets rationalisering, *reservationsanslag*	1 000
6	Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti, *förslagsanslag*	15 000 000
7	Stöd till skuldsatta jordbrukare, *förslagsanslag*	10 000 000
8	Startstöd till jordbrukare, *förslagsanslag*	30 000 000
9	Stöd till avbytarverksamhet m.m., *förslagsanslag*	445 000 000
10	Prisstöd till jordbruket i norra Sverige, *förslagsanslag*	* 660 000 000
11	Särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige, *reservationsanslag*	50 000 000
12	Stöd till innehavare av fjällägenheter m.m., *reservationsanslag*	1 700 000
13	Omställningsåtgärder i jordbruket m.m., *förslagsanslag*	5 075 752 000
14	Rådgivning och utbildning, *reservationsanslag*	40 000 000
15	Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m.m., *förslagsanslag*	* 28 000 000
16	Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m.m., *förslagsanslag*	5 000 000
		6 491 031 000

C Skogsbruk

1	Skogsvårdsorganisationen, *förslagsanslag*		1 000
	Skogsvårdsorganisationen:		
2	Myndighetsuppgifter, *ramanslag*	281 118 000	
3	Frö- och plantverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
4	Investeringar, *reservationsanslag*	20 885 000	302 004 000

* Beräknat belopp

5	Bidrag till skogsvård m.m., *förslagsanslag*	153 300 000
6	Stöd till byggande av skogsvägar, *förslagsanslag*	40 000 000
7	Främjande av skogsvård m.m., *reservationsanslag*	14 900 000
8	Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare, *reservationsanslag*	20 000 000
		530 205 000

D Fiske

1	Fiskeristyrelsen, *förslagsanslag*	* 44 872 000
2	Fiskenämnderna, *förslagsanslag*	* 10 976 000
3	Främjande av fiskerinäringen, *reservationsanslag*	* 7 830 000
4	Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen, *förslagsanslag*	* 1 000
5	Bidrag till fiskets rationalisering m.m., *förslagsanslag*	* 9 400 000
6	Lån till fiskerinäringen, *reservationsanslag*	* 40 000 000
7	Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske, *förslagsanslag*	* 1 000
8	Prisreglerande åtgärder på fiskets område, *förslagsanslag*	* 1 000
9	Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m.m., *förslagsanslag*	1 000 000
		114 081 000

E Rennäring m.m.

1	Främjande av rennäringen, *reservationsanslag*	10 593 000
2	Prisstöd till rennäringen, *förslagsanslag*	30 000 000
3	Ersättningar för viltskador m.m., *förslagsanslag*	12 320 000
		52 913 000

F Djurskydd och djurhälsovård

1	Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
2	Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt, *reservationsanslag*	61 198 000
3	Distriktsveterinärorganisationen: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
4	Bidrag till distriktsveterinärorganisationen, *reservationsanslag*	84 984 000
5	Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård, *förslagsanslag*	2 217 000
6	Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*	29 300 000

* Beräknat belopp

7	Centrala försöksdjursnämnden, *reservationsanslag*	5 112 000
8	Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar, *förslagsanslag*	39 750 000
		222 563 000

G Växtskydd och jordbrukets miljöfrågor

1	Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
2	Bidrag till statens utsädeskontroll, *reservationsanslag*	2 748 000
3	Statens växtsortnämnd, *ramanslag*	592 000
4	Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
5	Bidrag till statens maskinprovningar, *reservationsanslag*	7 020 000
6	Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, *reservationsanslag*	*60 000 000
7	Bekämpande av växtsjukdomar, *förslagsanslag*	2 500 000
		72 862 000

H Livsmedel

1	Statens livsmedelsverk, *ramanslag*	89 959 000
2	Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m.m., *förslagsanslag*	1 000
3	Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden, *förslagsanslag*	3 482 000
4	Inköp av livsmedel m.m. för beredskapslagring, *reservationsanslag*	*103 000 000
5	Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m.m., *förslagsanslag*	*201 308 000
6	Industrins råvarukostnadsutjämning, m.m., *förslagsanslag*	183 000 000
7	Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall, *förslagsanslag*	1 000
8	Livsmedelsstatistik, *förslagsanslag*	13 627 000
		594 378 000

I Utbildning och forskning

1	Sveriges lantbruksuniversitet, *reservationsanslag*	616 512 000
2	Lokalkostnader m.m. vid Sveriges lantbruksuniversitet, *förslagsanslag*	265 704 000
3	Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m.m., *reservationsanslag*	55 450 000

* Beräknat belopp

4	Skogs- och jordbrukets forskningsråd, *reservationsanslag*	156 725 000
5	Stöd till kollektiv forskning, *reservationsanslag*	99 800 000
6	Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien, *förslagsanslag*	742 000
		1 194 933 000
	Summa kr.	**9 346 401 000**

X. Arbetsmarknadsdepartementet

A Arbetsmarknadsdepartementet m.m.

1	Arbetsmarknadsdepartementet, *ramanslag*	51 990 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	18 265 000
3	Internationellt samarbete, *förslagsanslag*	20 200 000
4	Arbetsmarknadsråd, *förslagsanslag*	5 904 000
		96 359 000

B Arbetsmarknad m.m.

1	Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, *ramanslag*		2 619 139 000
2	Arbetsmarknadspolitiska åtgärder, *reservationsanslag*		11 418 687 000
	AMU-gruppen:		
3	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	
4	Bidrag till vissa driftutgifter, *reservationsanslag*	1 000 000	
5	Investeringar, *förslagsanslag*	1 000	1 002 000
6	Arbetsdomstolen, *ramanslag*		12 564 000
7	Statens förlikningsmannaexpedition, *förslagsanslag*		1 490 000
8	Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, *förslagsanslag*		74 000
9	Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar, *förslagsanslag*		1 000
10	Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, *reservationsanslag*		6 500 000
			14 059 457 000

C Arbetslivsfrågor

1	Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, *förslagsanslag*	362 443 000
2	Arbetsmiljöinstitutet, *förslagsanslag*	94 192 000
3	Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur, *reservationsanslag*	4 637 000
4	Yrkesinriktad rehabilitering, *ramanslag*	753 153 000
5	Yrkesinriktad rehabilitering: Utbildningsbidrag, *förslagsanslag*	452 230 000
6	Yrkesinriktad rehabilitering: Uppdragverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
7	Särskilda åtgärder för arbetshandikappade, *reservationsanslag*	5 416 489 000
8	Bidrag till Stiftelsen Samhall, *förslagsanslag*	4 557 000 000
		11 640 145 000

D Invandring m.m.

1	Statens invandrarverks förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	402 164 000
2	Förläggningskostnader, *förslagsanslag*	2 153 000 000
3	Åtgärder för invandrare, *reservationsanslag*	21 563 000
4	Överföring av flyktingar m.m., *förslagsanslag*	14 000 000
5	Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m.m., *förslagsanslag*	4 464 000 000
6	Statsbidrag till Stiftelsen Invandrartidningen, *reservationsanslag*	14 989 000
7	Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m.m., *förslagsanslag*	3 412 000
8	Lån till hemutrustning för flyktingar m.fl., *förslagsanslag*	52 500 000
		7 125 628 000
	Summa kr.	**32 921 589 000**

XI. Bostadsdepartementet

A Bostadsdepartementet m.m.

1	Bostadsdepartementet, *förslagsanslag*	29 320 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	7 500 000
3	Bidrag till vissa internationella organisationer m.m., *reservationsanslag*	1 380 000
		38 200 000

B Bostadsförsörjning m.m.

1	Boverket, *förslagsanslag*	129 756 000
2	Länsbostadsnämnderna, *förslagsanslag*	58 263 000
3	Vissa lån till bostadsbyggande, *förslagsanslag*	1 000 000
4	Räntebidrag m.m., *förslagsanslag*	22 710 000 000
5	Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m.m., *förslagsanslag*	50 000 000
6	Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m.m., *förslagsanslag*	315 000 000
7	Bostadsbidrag m.m., *förslagsanslag*	2 200 000 000
8	Viss bostadsförbättringsverksamhet m.m., *förslagsanslag*	252 000 000
9	Bidrag till förbättring av boendemiljön, *förslagsanslag*	1 000 000
10	Bidrag till allmänna samlingslokaler m.m., *förslagsanslag*	75 000 000
11	Stöd till icke-statliga kulturlokaler, *förslagsanslag*	25 000 000
12	Byggnadsforskning, *reservationsanslag*	186 600 000
13	Stöd till experimentbyggande, *reservationsanslag*	21 000 000
14	Statens institut för byggnadsforskning, *förslagsanslag*	1 000
15	Bidrag till statens institut för byggnadsforskning, *reservationsanslag*	49 062 000
16	Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning, *reservationsanslag*	1 000 000
17	Investeringsbidrag för bostadsbyggande, *förslagsanslag*	5 500 000 000
18	Information och utbildning m.m., *reservationsanslag*	10 500 000
19	Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador, *förslagsanslag*	85 000 000
20	Statens va-nämnd, *förslagsanslag*	4 183 000
		31 674 365 000

C Fastighetsdataverkamheten

1	Centralnämnden för fastighetsdata, *förslagsanslag*	89 607 000
2	Utrustning m.m. för fastighetsdataverksamhet, *reservationsanslag*	2 000 000
		91 607 000

D Lantmäteriet

1	Lantmäteriet, *förslagsanslag*	1 000
2	Plangenomförande, *ramanslag*	181 333 000
3	Landskapsinformation, *ramanslag*	205 609 000
4	Försvarsberedskap, *ramanslag*	4 064 000
5	Utrustning m.m. för lantmäteriet, *reservationsanslag*	9 801 000
		400 808 000

E Idrott

1	Stöd till idrotten, *reservationsanslag*	401 028 000
2	Stöd till idrottens forskning och utveckling m.m., *reservationsanslag*	10 100 000
		411 128 000
	Summa kr.	**32 616 108 000**

XII. Industridepartementet

A Industridepartementet m.m.

1	Industridepartementet, *förslagsanslag*		48 000 000
2	Industriråd/industriattaché, *förslagsanslag*		1 045 000
3	Utredningar m.m., *reservationsanslag*		16 615 000
4	Bidrag till FN:s organ för industriell utveckling, *förslagsanslag*		6 720 000
			72 380 000

B Industri m.m.

	Statens industriverk:		
1	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	* 65 957 000	
2	Utredningsverksamhet, *reservationsanslag*	* 5 250 000	71 207 000
3	Sprängämnesinspektionen, *förslagsanslag*		1 000
4	Åtgärder för att främja industridesign, *reservationsanslag*		5 200 000
5	Främjande av hemslöjden, *förslagsanslag*		5 590 000
6	Stöd till turism och rekreation, *reservationsanslag*		123 000 000
7	Småföretagsutveckling, *reservationsanslag*		* 215 300 000
8	Täckande av förluster vid viss garantigivning m.m., *förslagsanslag*		10 000 000
9	Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin, *reservationsanslag*		85 000 000
			515 298 000

C Exportkrediter m.m.

1	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit, *förslagsanslag*		1 000
2	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m.m., *förslagsanslag*		1 000
3	Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder, *förslagsanslag*		80 000 000
4	Åtgärder för att främja utländska investeringar i Sverige, *reservationsanslag*		* 1 500 000
			81 502 000

D Mineralförsörjning m.m.

	Sveriges geologiska undersökning:		
1	Geologisk undersökningsverksamhet m.m., *ramanslag*	103 379 000	
2	Utrustning, *reservationsanslag*	10 000 000	
3	Geovetenskaplig forskning, *reservationsanslag*	4 000 000	117 379 000

* Beräknat belopp

	Statens gruvegendom:		
4	Prospektering m.m., *reservationsanslag*	56 300 000	
5	Egendomsförvaltning m.m., förslagsanslag	7 481 000	63 781 000
			181 160 000

E Statsägda företag m.m.

1	Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB, *förslagsanslag*	31 238 000
2	Räntestöd m.m. till varvsindustrin, *förslagsanslag*	130 000 000
3	Infriande av pensionsgaranti för FFV AB, *förslagsanslag*	1 000
		161 239 000

F Teknisk utveckling m.m.

	Styrelsen för teknisk utveckling:		
1	Teknisk forskning och utveckling, *reservationsanslag*	* 818 815 000	
2	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	* 86 368 000	905 183 000
3	Bidrag till stiftelsen Sveriges tekniskvetenskapliga attachéverksamhet, *reservationsanslag*		34 261 000
4	Teknikvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		* 67 000 000
5	Europeiskt rymdsammarbete m.m., *förslagsanslag*		406 098 000
6	Nationell rymdverksamhet, *reservationsanslag*		56 742 000
7	Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete, *reservationsanslag*		*61 000 000
8	Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*		1 000
9	Bidrag till statens provningsanstalt, *reservationsanslag*		48 295 000
	Styrelsen för teknisk ackreditering:		
10	Myndighetsverksamhet, *reservationsanslag*	1 000	
11	Bidrag till riksmätplatsverksamhet, *reservationsanslag*	8 776 000	8 777 000
12	Bidrag till vissa internationella organisationer, *förslagsanslag*		4 272 000
13	Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien		6 750 000
14	Bidrag till Standardiseringskommissionen		41 184 000
	Patent- och registreringsverket:		
15	Immaterialrätt m.m., *förslagsanslag*	4 000	
16	Bolagsärenden, *förslagsanslag*	2 000	6 000
17	Patentbesvärsrätten, *förslagsanslag*		9 814 000
18	Industriell utveckling m.m. inom verkstadsteknikområdet, *reservationsanslag*		50 000 000
19	Materialteknisk forskning, *reservationsanslag*		26 200 000
20	Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Miljöanpassad produktutveckling, *reservationsanslag*		16 610 000
			1 742 193 000

* Beräknat belopp

G Regional utveckling

1	Lokaliseringsbidrag m.m., *reservationsanslag*	350 000 000
2	Regionala utvecklingsinsatser, *reservationsanslag*	972 000 000
3	Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m.m., *förslagsanslag*	1 000
4	Ersättning för nedsättning av socialavgifter, *förslagsanslag*	250 000 000
5	Sysselsättningsbidrag, *förslagsanslag*	250 000 000
6	Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m.m., *reservationsanslag*	186 000 000
7	Glesbygdsdelegationen, *reservationsanslag*	16 200 000
8	Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU), *reservationsanslag*	6 480 000
9	Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden, *förslagsanslag*	3 050 000
		2 033 731 000

H Energi

	Statens energiverk:		
1	Förvaltningskostnader, *ramanslag*	* 49 588 000	
2	Utredningar m.m. och information, *reservationsanslag*	* 15 243 000	
3	Elsäkerhet m.m., *reservationsanslag*	1 000	64 832 000
4	Statens elektriska inspektion, *ramanslag*		* 12 069 000
5	Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet, *förslagsanslag*		1 000
6	Energiforskning, *reservationsanslag*		* 343 800 000
7	Drift av beredskapslager, *förslagsanslag*		* 407 251 000
8	Beredskapslagring och industriella åtgärder, *reservationsanslag*		* 7 270 000
9	Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m.m., *förslagsanslag*		1 000
10	Åtgärder inom delfunktionen Elkraft, *reservationsanslag*		* 21 930 000
			857 154 000
		Summa kr.	**5 644 657 000**

* Beräknat belopp

XIII. Civildepartementet

A Civildepartementet m.m.

1	Civildepartementet, *förslagsanslag*		61 193 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*		39 235 000
3	Regeringskansliets förvaltningskontor, *förslagsanslag*		386 940 000
			487 368 000

B Utvecklingsfrågor

1	Vissa utvecklingsåtgärder, *reservationsanslag*		38 000 000
2	Statskontoret, *ramanslag*		90 567 000
3	Anskaffning av ADB-utrustning, *reservationsanslag*		533 000 000
4	Riksrevisionsverket, *ramanslag*		153 222 000
5	Statens arbetsgivarverk, *ramanslag*		57 136 000
6	Statens arbetsmiljönämnd, *förslagsanslag*		3 020 000
7	Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet, *förslagsanslag*		1 000 000
	Statens institut för personalutveckling:		
8	Bidrag till myndighetsuppgifter	13 520 000	
9	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	13 521 000
			889 466 000

C Statistik, förvaltning m.m.

1	Statens löne- och pensionsverk, *förslagsanslag*		1 000
	Statistiska centralbyrån:		
2	Statistik, register och prognoser, *ramanslag*	431 442 000	
3	Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000	431 443 000
4	Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering, *förslagsanslag*		1 000
5	Kammarkollegiet, *förslagsanslag*		17 686 000
6	Statens person- och adressregisternämnd, *förslagsanslag*		720 000
7	Kostnader för vissa nämnder m.m., *förslagsanslag*		1 125 000
8	Bidrag till Statshälsan, *förslagsanslag*		357 000 000
9	Viss förslagsverksamhet m.m., *förslagsanslag*		1 000
10	Vissa skadeersättningar m.m., *förslagsanslag*		1 000
11	Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån, *förslagsanslag*		1 000
12	Externa arbetstagarkonsulter, *förslagsanslag*		8 409 000
13	Administration av statens personskadeförsäkring m.m., *förslagsanslag*		14 000 000
14	Täckning av merkostnader för löner och pensioner m.m., *förslagsanslag*		1 600 000 000
15	Folk- och bostadsräkningar, *reservationsanslag*		16 874 000
			2 447 262 000

D Länsstyrelserna m.m.

1	Länsstyrelserna m.m., *ramanslag*	1 639 722 000
		1 639 722 000

E Polisväsendet

1	Rikspolisstyrelsen, *förslagsanslag*	906 214 000
2	Säkerhetspolisen, *förslagsanslag*	360 000 000
3	Statens kriminaltekniska laboratorium, *förslagsanslag*	34 244 000
4	Lokala polisorganisationen, *förslagsanslag*	7 381 700 000
5	Utrustning m.m. för polisväsendet, *reservationsanslag*	243 500 000
6	Underhåll och drift av motorfordon m.m., *förslagsanslag*	164 048 000
7	Gemensam kontorsdrift m.m. inom kvarteret Kronoberg, *förslagsanslag*	1 000
8	Diverse utgifter, *förslagsanslag*	7 349 000
		9 097 056 000

F Konkurrens- och konsumentfrågor

1	Marknadsdomstolen, *förslagsanslag*	4 108 000
2	Näringsfrihetsombudsmannen, *förslagsanslag*	12 508 000
3	Statens pris- och konkurrensverk, *förslagsanslag*	56 523 000
4	Konsumentverket, *förslagsanslag*	75 645 000
5	Allmänna reklamationsnämnden, *förslagsanslag*	12 808 000
6	Stöd till konsumentorganisationer, *reservationsanslag*	2 000 000
7	Konsumentforskning, *reservationsanslag*	2 000 000
8	Bidrag till miljömärkning av produkter, *reservationsanslag*	2 700 000
		168 292 000

G Stöd till trossamfund m.m.

1	Bidrag till trossamfund, *reservationsanslag*	67 736 000
2	Bidrag till ekumenisk verksamhet	876 000
3	Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor m.m., *reservationsanslag*	1 350 000
		69 962 000

H Folkrörelse- coh ungdomsfrågor, kooperativa frågor m.m.

1	Statens ungdomsråd, *förslagsanslag*	5 596 000
2	Bidrag till central och lokal ungdomsverksamhet m.m., *reservationsanslag*	98 373 000
3	Stöd till internationellt ungdomssamarbete, *reservationsanslag*	* 2 298 000
4	Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet, *förslagsanslag*	3 300 000

* Beräknat belopp

5	Lotterinämnden, *ramanslag*	2 074 000
6	Stöd till kooperativ utveckling, *reservationsanslag*	5 000 000
7	Bidrag till folkrörelserna, *reservationsanslag*	100 000 000
		216 641 000

I Jämställdhetsfrågor

1	Jämställdhetsombudsmannen m.m., *förslagsanslag*	* 3 996 000
2	Särskilda jämställdhetsåtgärder, *reservationsanslag*	* 12 854 000
		16 850 000
	Summa kr.	**15 032 619 000**

* Beräknat belopp

XIV. Miljödepartementet

A Miljödepartementet m.m.

1	Miljödepartementet, *förslagsanslag*	* 28 727 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	* 19 000 000
		47 727 000

B Miljövård

1	Statens naturvårdsverk, *ramanslag*	* 384 516 000
2	Bidrag till miljöarbete, *reservationsanslag*	* 167 585 000
3	Investeringar inom miljöområdet, *reservationsanslag*	* 100 000 000
4	Miljöforskning, *reservationsanslag*	* 112 351 000
5	Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Avfallshantering, *reservationsanslag*	* 4 000 000
6	Koncessionsnämnden för miljöskydd, *förslagsanslag*	* 14 253 000
7	Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond, *förslagsanslag*	* 22 000 000
8	Visst internationellt miljösamarbete, *förslagsanslag*	* 10 850 000
9	Stockholms internationella miljöinstitut, *reservationsanslag*	* 25 000 000
10	Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter, *reservationsanslag*	* 11 400 000
11	Kemikalieinspektionen, *förslagsanslag*	* 1 000
12	Landskapsvårdande åtgärder, *reservationsanslag*	* 100 000 000
		951 956 000

C Strålskydd, kärnsäkerhet m.m.

1	Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*		1 000
2	Bidrag till statens strålskyddsinstitut, *reservationsanslag*		32 823 000
	Statens kärnkraftinspektion:		
3	Förvaltningskostnader, reservationsanslag	1 000	
4	Kärnsäkerhetsforskning, *reservationsanslag*	1 000	2 000
5	Statens kärnbränslenämnd, *reservationsanslag*		1 000
6	Visst internationellt samarbete i fråga om kärnsäkerhet m.m., *förslagsanslag*		19 573 000
			52 400 000
		Summa kr.	**1 052 083 000**

* Beräknat belopp

XV. Riksdagen och dess myndigheter m.m.

A Riksdagen

1	Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m., *förslagsanslag*	255 590 000
2	Riksdagsutskottens resor utom Sverige, *reservationsanslag*	16 200 000
3	Bidrag till studieresor, *förslagsanslag*	700 000
4	Bidrag till IPU, RIFO m.m., *förslagsanslag*	1 746 000
5	Bidrag till partigrupper, *förslagsanslag*	52 011 000
6	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	242 869 000
7	Utgivande av otryckta ståndsprotokoll, *reservationsanslag*	262 000
8	Riksdagens byggnader, *reservationsanslag*	14 400 000
9	Riksdagstryck	38 470 000
10	Bidrag till riksdagsledamöternas deltagande i internationella konferenser m.m., *reservationsanslag*	3 400 000
		625 648 000

B Riksdagens myndigheter

1	Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen, *förslagsanslag*	25 544 000
2	Riksdagens revisorer och deras kansli, *ramanslag*	10 991 000
3	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	7 963 000
4	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemenamma kostnader för Nordiska rådet, *förslagsanslag*	12 851 000
		57 349 000
	Summa kr.	**682 997 000**

XVI. Räntor på statsskulden, m.m.

1 **Räntor på statsskulden m.m.,** ***förslagsanslag***	**61 000 000 000**

XVII. Oförutsedda utgifter

1	**Oförutsedda utgifter,** ***förslagsanslag***	**1 000 000**

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Engström, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson, Molin, Sahlin, Larsson, Åsbrink

Föredragande: statsråden Larsson, Johansson, Freivalds, Hjelm-Wallén, Gradin, R. Carlsson, Thalén, Lindqvist, G. Andersson, Åsbrink, Göransson, Persson, Hellström, Sahlin, Lööw, Lönnqvist, Molin, Wallström, Dahl

---

Proposition med förslag till statsbudget för budgetåret 1991/92

Statsråden föredrar inriktningen av den ekonomiska politiken under nästa budgetår samt de frågor om statens inkomster och utgifter m.m. som skall ingå i regeringens förslag till statsbudget för budgetåret 1991/92. Anförandena och i förekommande fall översikter över förslagen redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Larsson anför:

Med beaktande av de föredragna förslagen har ett förslag till statsbudget för nästa budgetår med därtill hörande specifikationer av inkomster och utgifter upprättats.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att beräkna inkomster och besluta om utgifter för staten i enlighet med det upprättade förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92.

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder och de ändamål som föredragandena har hemställt om.

Regeringen beslutar vidare att de anföranden som redovisas i underprotokollen jämte översikter över förslagen skall bifogas propositionen enligt följande:

Finansplanen	Bilaga 1
Utveckling av offentlig sektor - gemensamma frågor	Bilaga 2
Kungliga hov- och slottsstaterna (första huvudtiteln)	Bilaga 3
Justitiedepartementet (andra huvudtiteln)	Bilaga 4
Utrikesdepartementet (tredje huvudtiteln)	Bilaga 5
Försvarsdepartementet (fjärde huvudtiteln)	Bilaga 6
Socialdepartementet (femte huvudtiteln)	Bilaga 7
Kommunikationsdepartementet (sjätte huvudtiteln)	Bilaga 8
Finansdepartementet (sjunde huvudtiteln)	Bilaga 9
Utbildningsdepartementet (åttonde huvudtiteln)	Bilaga 10
Jordbruksdepartementet (nionde huvudtiteln)	Bilaga 11
Arbetsmarknadsdepartementet (tionde huvudtiteln)	Bilaga 12
Bostadsdepartementet (elfte huvudtiteln)	Bilaga 13
Industridepartementet (tolfte huvudtiteln)	Bilaga 14
Civildepartementet (trettonde huvudtiteln)	Bilaga 15
Miljödepartementet (fjortonde huvudtiteln)	Bilaga 16
Riksdagen och dess myndigheter m.m. (femtonde huvudtiteln)	Bilaga 17
Räntor på statsskulden, m.m. (sextonde huvudtiteln)	Bilaga 18
Oförutsedda utgifter (sjuttonde huvudtiteln)	Bilaga 19
Beredskapsbudget för totalförsvarets civila del	Bilaga 20

gotab 97411, Stockholm 1991

Bilaga 1 till budgetpropositionen 1991

Prop.
1990/91:100
Bil. 1

Finansplanen

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Larsson

Anmälan till budgetpropositionen 1991 såvitt avser finansplanen

Finansplan

1 Den ekonomisk-politiska strategin i sammanfattning

Den svenska ekonomin präglas i dag av allvarliga problem. Under en stor del av 1980-talet var den ekonomiska utvecklingen i Sverige god. Näringslivets investeringar ökade, statsfinanserna sanerades och allt fler fick arbete. Men framstegen och framtidstron skapade också krav och förväntningar som ledde till att resurserna blev hårt utnyttjade. Inflationen blev hög, tillväxten försvagades och balansen i utlandsaffärerna försämrades.

Under det gångna året har statsmakterna vidtagit ett antal ekonomisk-politiska åtgärder för att åstadkomma balans i den svenska ekonomin och återvinna tillväxten. Arbetet med att stabilisera ekonomin måste fullföljas med kraft under det närmaste året. Finanspolitiken måste vara fortsatt stram. En nedväxling från inflationslöner till reallöner måste nu ovillkorligen komma till stånd. Samtidigt måste sparande och investeringar främjas. Det krävs en bred uppslutning kring detta handlingsprogram.

1.1 Den internationella bakgrunden

Omvärldens betydelse för den svenska utvecklingen har ökat kraftigt under det gångna årtiondet. Den kommer att tillta ytterligare, inte minst genom de politiska förändringarna och den ekonomiska integrationen i Europa.

Vid den europeiska säkerhetskonferensens toppmöte i Paris i november 1990 lades grunden till en ny säkerhetsordning i Europa. I Öst- och Centraleuropa har stora steg tagits i riktning mot demokrati och marknadsnadsekonomi. Inom EG har samarbetet fördjupats.

Förhandlingarna mellan EG och EFTA om ett omfattande avtal om ekonomiskt samarbete har nu nått fram till ett avgörande skede. Vid det gemensamma ministermötet i slutet av 1990 mellan EG och EFTA togs väsentliga steg mot ett avtal.

Regeringen förklarade i skrivelse till riksdagen hösten 1990 (skr. 1990/91:50) att den eftersträvade ett nytt riksdagsbeslut om Europapolitiken som tydligare och i mer positiva ordalag skulle klargöra Sveriges ambitioner att bli medlem av Europeiska gemenskapen. Bakgrunden var den positiva och snabba utvecklingen i Europa. Riksdagen har därefter uttalat att Sverige bör eftersträva att bli medlem i den Europeiska gemenskapen med bibehållen neutralitetspolitik.

Det är regeringens ambition att efter en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna och efter samråd i utrikesnämnden lämna in en svensk ansökan om medlemskap i EG.

En konsekvens av den internationella utvecklingen är att handeln mellan länderna ökar och att konkurrensen skärps. Detta förbättrar förutsättningarna för den ekonomiska tillväxten men ställer samtidigt krav på strukturell förnyelse inom länderna.

Men internationaliseringen skapar framför allt möjligheter. Särskilt gäller detta för länder som i likhet med Sverige länge byggt sitt välstånd på handel med omvärlden. Våra företag har utvecklats i en intensiv utländsk konkurrens och har goda möjligheter att ta vara på de fördelar som den ökade internationella integrationen medför.

1.2 Den svenska ekonomin – starka sidor och svaga

Den svenska ekonomin präglas av problem. Men den har också en rad starka sidor. Den ekonomiska politiken måste baseras på en samlad bedömning av alla dessa faktorer.

Det centrala stabiliseringspolitiska problemet är *inflationen*. Den medför att konkurrenskraften urholkas, osäkerheten ökar och ekonomin fungerar sämre. Därmed hotas den fulla sysselsättningen. Inflationen leder också till omfattande och godtyckliga omfördelningar av förmögenheter. I en politik för rättvisa och full sysselsättning måste inflationsbekämpningen överordnas andra ambitioner och krav.

Den *ekonomiska tillväxten* är för låg. Under 1980-talet har visserligen tillväxten varit i nivå med jämförbara industriländers. Till skillnad från tidigare decennier under efterkrigstiden har emellertid tillväxten i stor

utsträckning burits upp av en snabb sysselsättningstillväxt. Produktivitetstillväxten har särskilt under senare år varit mycket svag.

Bytesbalansen har under flera år försvagats. Det sammanhänger i hög grad med den försämrade konkurrenskraften. Men det är också en följd av att svenska företags investeringar i utlandet har ökat, inte minst i aktier och fastigheter. Delvis är detta en naturlig följd av näringslivets internationalisering. Det återspeglar också delvis finansiella omplaceringar av engångskaraktär.

Sparandet i ekonomin är otillräckligt. Även när sparandet var som högst under 1980-talet var det inte i nivå med de bästa åren på 1960- och 1970-talen. Hushållens sparande ökar nu samtidigt som sparandet i den offentliga sektorn upprätthålls. Men detta är inte tillräckligt för att finansiera de nödvändiga investeringarna; det är nödvändigt att återställa konkurrenskraften och att förbättra sparandet också i företagssektorn.

Men den svenska ekonomin har också starka sidor som ger goda förutsättningar för högre tillväxt och ökat välstånd under 1990-talet:

Sverige tillhör de länder som har allra högst *levnadsstandard*. Välståndet är också jämnare fördelat än i något jämförbart land. Arbetslösheten är låg och i ett internationellt perspektiv fungerar vår arbetsmarknad väl. Det offentliga trygghetssystemet bidrar till att underlätta de omställningar som är en förutsättning för en väl utvecklad och växande ekonomi.

En annan stark sida är näringslivets *finansiella ställning*. Efter en lång period med goda vinster är soliditeten god. Investeringarna har under en rad år varit höga, vilket ger goda förutsättningar för en expansion när kostnadsläget har anpassats till vad som råder i omvärlden. Den svenska industrins struktur är väsentligt bättre än i början av 1980-talet.

De *offentliga finanserna* är också starka. De offentliga utgifternas andel av BNP har nedbringats från ca 67 % 1982 till ca 61 1/2 % år 1990. Statsbudgeten, som 1982 visade ett underskott på 13 % av BNP, är i dag i balans.

De *strukturella reformer* som genomförts eller beslutats kommer att få gynnsamma effekter under hela 1990-talet. Viktigast är skattereformen, som skapar helt nya villkor för arbete, sparande och produktion i Sverige. Jordbruket, transportnäringen och de finansiella marknaderna är föremål för avreglering. Inom den offentliga sektorn genomgår flera viktiga verksamheter en förnyelse. Det gäller bl.a. skolan, rättsväsendet, äldreomsorgen och socialförsäkringarna.

1.3 Den ekonomiska politikens inriktning

Målen för den ekonomiska politiken ligger fast: full sysselsättning, ekonomisk tillväxt, stabila priser, rättvis fördelning, regional balans och god miljö.

Den avgörande uppgiften för den ekonomiska politiken under de närmaste åren är att bygga en stark ekonomi, som tål de påfrestningar en föränderlig omvärld kommer att föra med sig under 1990-talet. Mot bakgrund av det ekonomiska läget och utsikterna för de närmaste åren bör följande riktlinjer gälla för den ekonomiska politiken:

1. Den ekonomiska politiken skall skapa förutsättningar för Sverige att aktivt och framgångsrikt delta i den internationella integrationen.

Det ligger i Sveriges intresse att existerande hinder för handel och ekonomiskt samarbete undanröjs. Vår ekonomi har en sådan styrka att en fortsatt internationalisering gynnar den ekonomiska tillväxten.

Internationaliseringen innebär inte att behovet av politiska beslut minskar. Tvärtom ökar betydelsen av att upprätthålla internationell konkurrenskraft samt ekonomisk och social stabilitet. Varje politiskt beslut blir viktigare än tidigare och vägvalen i den ekonomiska politiken måste i större utsträckning än tidigare göras med hänsyn till internationaliseringen.

2. Den ekonomiska politiken skall medverka till att bromsa kostnadsutvecklingen och stärka konkurrenskraften för att hävda sysselsättningen och välfärden.

Om svenska varor och tjänster skall bli sålda måste de vara värda sitt pris. Det betyder inte att svensk export måste vara billigast eller svenska löner lägst. Kvalitet får kosta, effektiv produktion ger utrymme för goda löner. Men det finns en gräns där löneökningar och stagnerande produktivitet inte uppvägs av andra faktorer. Den gränsen måste respekteras.

Det är i längden inte möjligt att trygga sysselsättningen i en ekonomi med prisstegringar, som är snabbare än i omvärlden. För att värna sysselsättning och välfärd måste den ekonomiska politiken de närmaste åren med all kraft inriktas på att varaktigt nedbringa inflationen. Denna uppgift måste överordnas andra ambitioner och krav. Det innebär att mycket starka restriktioner framgent måste läggas på statens liksom på kommunernas och landstingens utgifter samtidigt som den konkurrensutsatta sektorn måste stärkas. De offentliga utgifternas andel av bruttonationalprodukten måste minskas för att göra det möjligt att på sikt sänka skattetrycket.

På kort sikt spelar lönebildningen en avgörande roll för möjligheterna att återställa konkurrenskraften. Det nu framlagda förslaget till stabiliseringsavtal utgör en nödvändig förutsättning för strävandena att hävda sysselsättning och välfärd. Arbetsmarknadspolitiken skall stödja denna inriktning.

3. Den ekonomiska politiken skall bidra till tillväxt genom att stimulera produktiviteten och sparandet. Utrymme skall skapas för investeringar i produktion och infrastruktur; i motsvarande mån måste tillväxten i privat och offentlig konsumtion begränsas.

Investeringar är nödvändiga för att trygga framtida välstånd. De svarar i dag för drygt en femtedel av BNP; andelen har ökat avsevärt sedan 1980-talets början. Det gäller särskilt industrins investeringar, som har fördubblats. Trots detta ligger investeringarna under den nivå som behövs för att uppnå en långsiktigt stabil tillväxt. Under de närmaste åren gäller det att säkra utrymmet för framtidssatsningar både i näringslivet och i den offentliga sektorn. Det innebär investeringar i den konkurrensutsatta sektorn. Det innebär också investeringar i infrastruktur i form av ett effektivt transport- och kommunikationssystem liksom i utbildning och forskning.

Investeringarna måste finansieras med sparande. Även om internationella kapitalrörelser spelar en växande roll, och kan bidra till att utjämna svängningar i det svenska sparandet, är det nödvändigt att stärka det inhemska sparandet.

Sparandet är en uppgift för alla i samhället. Regeringens politik syftar till att uppmuntra produktiva investeringar och till att öka sparandet. Återhållsamhet i offentlig och privat konsumtion är nödvändig. Skattereformen innebär att hushållen uppmuntras att minska sin skuldsättning och öka sitt sparande. Skattereformen innebär också att näringslivet får internationellt sett goda villkor, vilket främjar lönsamhet och investeringar.

4. Den ekonomiska politiken skall bidra till att utjämna levnadsvillkoren och skapa en starkare bas för välfärden genom att arbetslinjen konsekvent hävdas.

En rättvis fördelning av möjligheter i livet är ett viktigt mål för den ekonomiska politiken. Den jämlika fördelningen av möjligheter och av ekonomisk trygghet är något gott i sig. Rätt utformad bidrar den också till att hela samhällsekonomin fungerar bättre.

Förutsättningen för att välfärdssystemen skall fungera är att de allra flesta har sin ekonomiska trygghet säkrad utan dem. När ekonomin ger det överväldigande flertalet arbete och utkomst, kan de generella trygghetssystemen vara stabila och generösa.

Hög sysselsättning och tillväxt skapar goda förutsättningar för en utjämning. Arbete åt alla är ett mål för den ekonomiska politiken och ett allt mer kvalificerat arbetsliv är ett effektivt sätt att minska klassamhällets löneskillnader. När realinkomsterna växer förbättras förutsättningarna för att genom skatter och överföringar omfördela välstånd mellan medborgarna, och därmed ge alla möjlighet till ett värdigt liv. Utbildning, vård och omsorg av hög kvalitet kan då bli tillgänglig för alla människor på lika villkor.

Det är arbetet som är grunden för välfärd och trygghet. Uppbyggnaden av de sociala försäkringssystemen måste utformas så att de ger goda motiv för arbete. Arbetslinjen har präglat utformningen av arbetslöshetsförsäkringen och den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Denna princip är vägledande för regeringens arbete med att reformera såväl sjuk- och arbetsskadeförsäkringen som pensionssystemet.

Aktiva åtgärder vidtas för att förbättra arbetsmiljön, förstärka rehabiliteringen och förhindra långvarig eller permanent utslagning ur arbetslivet.

5. Den ekonomiska politiken skall medverka till en uthållig tillväxt; produktion och konsumtion måste ställas om så att balansen mellan ekonomi och ekologi säkras.

Miljösituationen påkallar en förändring av grundläggande attityder i vår livsföring. I ett längre perspektiv hotas vår allmänna välfärd av miljöförstöringen. Därför skall miljöhänsyn genomsyra samhällets alla sektorer.

Åtgärder för att förbättra miljön utgör ett viktigt inslag i den ekonomiska politiken. De måste ligga i linje med den ekonomiska politikens allmänna förutsättningar och mål. De måste samtidigt ha en sådan inriktning att de bidrar till en uthållig tillväxt.

1.4 Åtgärder för att bekämpa inflation och arbetslöshet

Insatserna för att bekämpa inflation och arbetslöshet måste göras över ett brett fält. *Finanspolitiken* har som grundläggande uppgift att ange ramen för hushållens, näringslivets, kommunernas och statens verksamhet.

I det nuvarande ekonomiska läget måste finanspolitiken vara stram. Trots den vikande konjunkturen visar förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 balans mellan utgifter och inkomster. Regeringen redovisar på en rad områden förslag om besparingar och inkomstförstärkningar för budgetåret 1991/92. Dessa kan beräknas leda till en samlad effekt på budgeten i storleksordningen 30 miljarder kr. Särskilda insatser görs samtidigt på ett fåtal för samhällsekonomin viktiga områden. Det gäller framför allt forskning och utbildning, investeringar i infrastruktur och åtgärder för bättre miljö. Statsutgifternas ökning beräknas stanna vid 3,4 % jämfört med 10,6 % under budgetåret 1990/91.

Kommunernas och landstingens verksamhet svarar för den helt dominerande delen av den offentliga verksamheten. Den sammanlagda volymtillväxten i den kommunala sektorn måste begränsas till högst 1 %. Rationaliseringar och omprövningar i befintlig verksamhet är därmed nödvändiga.

Under 1991 och 1992 råder ett av riksdagen beslutat kommunalt skattestopp. Vad avser 1993 och 1994 är Kommunförbundet och Landstingsförbundet överens med regeringen om att skattetrycket inte heller då skall öka och att den kommunala utdebiteringen inte bör höjas. Om det visar sig att kommuner och landsting ändå överväger skattehöjningar efter 1992 eller om volymtillväxten i den kommunala konsumtionen skulle bli för hög är regeringen beredd att omedelbart föreslå ett förlängt skattestopp eller att på annat sätt begränsa kommunernas och landstingens möjlighet att expandera.

Vidare avser regeringen att föreslå att 3 miljarder kr. dras in från kommunerna år 1992 genom en tillfällig extra höjning av skatteutjämningsavgiften. Syftet med denna åtgärd är att undvika att en tillfällig förbättring av kommunernas ekonomi leder till en snabbare utgiftsökning än vad samhällsekonomin och kommunernas långsiktiga inkomster medger. Medlen bör senare återföras till kommunerna.

De offentliga utgifterna i förhållande till BNP har kraftigt reducerats under 1980-talet. 1982 uppgick utgifternas andel av BNP till ca 67 %. Den har nu reducerats till drygt 61 %. De beslut som riksdagen redan fattat om förändringar bl.a. i socialförsäkringssystemet och i bostadsfinansieringen skapar förutsättningar för att sänka utgiftskvoten ytterligare under de närmaste åren.

Förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 innehåller inga skattehöjningar. Den samlade effekten av de tidigare fattade skattepolitiska besluten blir en sänkning av skattekvoten. Den beräknas sjunka från 56,5 % till 55,5 %.

Det är regeringens uppfattning att de nuvarande problemen i den svenska ekonomin skall lösas genom en intern anpassning av utbud och efterfrågan och genom att ekonomins funktionssätt förbättras. Det är på detta

sätt som den ekonomiska politikens trovärdighet skall förstärkas. Att göra avsteg från *valutapolitikens* mål är uteslutet.

Ansvaret för *lönebildningen* vilar på arbetsmarknadens parter. Under senare år har lönekostnaderna stigit alltför snabbt och underminerat konkurrenskraft och sysselsättning. Det är nödvändigt att bryta denna utveckling och växla om från inflationslöner till reallöner.

Den av regeringen tillsatta förhandlingsgruppen presenterade i slutet av förra året ett förslag till stabiliseringsavtal för åren 1991 och 1992. Avtalet innebär att lönenökningar utgår under första avtalsåret först fr.o.m. den 1 juli och då enbart till löntagare som 1990 har en total årsinkomst understigande 170 000 kr. Löneökningen uppgår till 1 %. Den skall i sin helhet fördelas genom förbundsavtalen. Det innebär en kostnadsökning på ca 0,5 %.

På grund av redan inträffade höjningar ökar de samlade lönekostnaderna med 5 % jämfört med 1990. Det understryker nödvändigheten av att nu radikalt bryta kostnadsutvecklingen för att återställa konkurrenskraft och hävda sysselsättningen. För 1992 kan kostnadsökningarna begränsas till 3 % genom stabiliseringsavtalet.

För att långsiktigt klara sysselsättningen måste kostnadsutvecklingen under flera år vara långsammare i Sverige än i våra konkurrentländer. På det sättet kan lönsamheten och konkurrenskraften återställas samtidigt som förutsättningar skapas för ett ränteläge i nivå med omvärldens.

Mellan löne- och *prisbildningen* finns ett nära samspel. I syfte att skapa goda förutsättningar för en uppslutning kring ett stabiliseringsavtal har förhandlingsgruppen haft överläggningar med företagen inom handeln. Företagen har lämnat utfästelse om en aktiv medverkan för att hindra prishöjningar.

Avgörande för prisbildningen är konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin. Den ökade internationella integrationen bidrar till att pressa priserna i den svenska ekonomin. Ett brett åtgärdsprogram för ökad konkurrens har också inletts. Det omfattar bl.a. finansiella tjänster, tekovaror, jordbruksprodukter, transporter och byggmaterial. Regeringen kommer under våren i ljuset av GATT-förhandlingarna att förelägga riksdagen förslag om en sänkning av gränsskyddet på jordbruksprodukter. Detta bör kunna bidra till sänkta matpriser. Förslag om att öka konkurrensen inom inrikesflyget kommer också att läggas under våren.

Regeringens mål är att förena full sysselsättning med låg inflation. På längre sikt finns ingen motsatsställning mellan dessa mål. Varaktig full sysselsättning förutsätter att kostnaderna inte stiger snabbare i Sverige än i omvärlden.

De senaste årens höga inflation har underminerat sysselsättningen. De närmaste åren kommer att innebära stora påfrestningar på arbetsmarknaden. Arbetslöshet är inte ett medel i den ekonomiska politiken. Det är företagens möjligheter att rekrytera personer med lämplig utbildning och erfarenhet som avgör om det skall uppstå inflationsdrivande flaskhalsar eller inte.

De som är eller riskerar att bli arbetslösa skall därför få samhällets stöd för att så snabbt som möjligt komma över i ett nytt arbete.

Arbetsmarknadspolitiken skall utformas så att den bidrar till inflationsbekämpningen. Därför skall insatser som leder till aktivt arbetssökande, yrkesmässig och geografisk rörlighet samt ökad kompetens ges förtur.

1.5 Åtgärder för att öka investeringar, tillväxt och sysselsättning

En hög och stabil tillväxt är ett av de främsta målen för den ekonomiska politiken. Genom tillväxten skapas nya resurser som kan användas för att tillgodose individuella och gemensamma behov. Ekonomisk tillväxt är också nödvändig för att trygga sysselsättningen och bekämpa arbetslösheten.

Tillväxtförutsättningarna i den svenska ekonomin förbättras på ett avgörande sätt av den *skattereform* som nu har trätt i kraft. Arbete och sparande stimuleras samtidigt som produktionsresurserna får en mer ändamålsenlig användning. Regeringen avser också under våren lägga fram en proposition där *energipolitikens* långsiktiga inriktning preciseras.

För att Sverige skall kunna ta vara på de möjligheter som den internationella utvecklingen erbjuder, för att stärka konkurrenskraften och ta vara på människors vilja till arbete skall *utbildningen* byggas ut och förbättras.

Gymnasieskolan bör reformeras och de yrkesinriktade linjerna byggas ut så att alla elever får en treårig utbildning. Reformen bör inledas 1992 och genomföras successivt.

På lång sikt är *forskning* av hög kvalitet viktig för produktivitetens tillväxt. Den forskningspolitiska proposition, som regeringen lade fram våren 1990, innehöll åtgärder för att förbättra den vetenskapliga produktionen inom en rad områden. Examinationen inom forskarutbildningen skall fördubblas. Väsentliga förstärkningar görs nu av studiefinansieringen inom forskarutbildningen. Resursutnyttjandet i högskolan skall också ytterligare förbättras. En tioprocentig produktivitetsökning inom ramen för tillgängliga resurser kommer att krävas för den kommande treårsperioden. Mängden internationellt gångbara examina bör härigenom kunna öka under de närmaste tre åren med minst en tiondel inom ramen för givna resurser. En ytterligare ökning av utbildningsplatserna inom högskolan bör också kunna uppnås.

För att möta kravet på ökad kompetens och nytt yrkeskunnande i arbetslivet bör *arbetsmarknadsutbildningen* byggas ut. Genom omdispositioneringar av medel och genom att utnyttja tillgängliga reservationer bör ytterligare ca 19 000 personer per månad få tillfälle till en ny yrkesutbildning eller vidareutbildning redan under första halvåret 1991. Genom dessa insatser förbättras företagens möjligheter att rekrytera personal med ny yrkesutbildning.

Investeringarna i näringslivet har varit mycket omfattande under slutet av 1980-talet. Det är angeläget att en hög investeringsnivå vidmakthålls i näringslivet under 1990-talet, särskilt med tanke på de nya villkor som den europeiska integrationen skapar. Utländska företag kan ge ett värdefullt bidrag till den industriella kunskapsuppbyggnaden. De svenska *reg-*

lerna för utlänningars köp och förvärv av svenska företag bör anpassas till de betingelser som nu skapas genom den ökade internationaliseringen. Regeringen bedömer att ett förslag med denna innebörd kan föreläggas riksdagen under våren.

Som ett led i den ekonomiska politiken kommer regeringen att besluta om dels ett väsentligt vidgat frisläpp av de allmänna *investeringsfonderna*, dels ett frisläpp av de allmänna *investeringsreserverna*. Därigenom frigörs uppemot 20 miljarder kr. för investeringar i näringslivet.

Behovet av en förnyelse av *infrastrukturen* är stort. Utgångspunkten för dessa investeringar bör vara att de skall förbättra näringslivets konkurrenskraft, underlätta strävandena att skapa väl fungerande trafiksystem samt bidra till en bättre miljö.

Det är i stor utsträckning en uppgift för stat och kommun att svara för dessa investeringar. Men det är angeläget att finna former för en bred samverkan kring dem. Regeringen redovisade därför i prop. 1989/90:88 om vissa näringspolitiska frågor planer på att inrätta en *infrastrukturfond*.

Under innevarande budgetår avses 5 miljarder kr. avsättas för denna fond. Förslag om att inrätta fonden kommer att läggas fram i vår i anslutning till de miljö- och tillväxtpolitiska propositionerna. Under budgetåret 1991/92 bör ytterligare 5 miljarder kr. avsättas till fonden. Under återstoden av 1990-talet bör fonden tillföras ytterligare minst 10 miljarder kr. utöver ordinarie anslag.

Regeringen tillkallade på våren 1990 tre förhandlare med uppdrag att i de tre storstadsområdena åstadkomma samlade lösningar på trafikproblemen. Inom ramen för infrastrukturfonden är regeringen beredd att avdela 5,5 miljarder kr. till investeringar för bl.a. *förbättrad trafikmiljö i storstäderna* under 1990-talet.

1.6 Åtgärder för att skapa en starkare grund för välfärd och trygghet

Det är en viktig uppgift för den ekonomiska politiken att skapa en starkare ekonomisk grund för välfärd och trygghet.

En mycket stor del av statens utgifter gäller välfärden i vid mening; vård, omsorg och utbildning, men framför allt pensioner, barnbidrag, försäkringar vid arbetslöshet och sjukdom. Dessa utgifter växer snabbt på grund av automatik, t.ex. ett ökat antal pensionärer och allt fler barn, men också genom indexuppräkningar.

Grunden för välfärden och tryggheten är arbetet. Det är bara genom arbetet som vi kan skapa de resurser som behövs för en välfärd som omfattar alla, men ger mest åt dem som bäst behöver den.

Den aktiva arbetsmarknadspolitiken är baserad på detta. Det är aktiva åtgärder som leder till arbete som skall komma i första hand. Kontantstöd är en viktig trygghetsåtgärd, men det skall komma i sista hand. Det skall finnas goda incitament för utbildning och arbete. Det är detta som avses med arbetslinjen i arbetsmarknadspolitiken.

Denna princip är vägledande för regeringens arbete med att reformera såväl sjuk- och arbetsskadeförsäkringen som pensionssystemet. Det är

arbete, hälsa och ett aktivt liv som är det främsta målet och därför måste nya resurser i första hand satsas på omsorg, vård och rehabilitering.

En kraftfull och samordnad insats görs nu för en bättre rehabilitering. Det sker genom åtgärder för att undanröja farliga arbeten och förbättra arbetsmiljön och arbetsförhållandena. Det sker vidare genom att resurser avdelas för rehabilitering och genom förändringar i sjukförsäkringen och tillkomsten av rehabiliteringsersättningen. Under vårriksdagen läggs förslag fram baserade bl.a. på arbetsmiljökommissionens arbete.

1.7 Åtgärder för att säkra en uthållig tillväxt

Åtgärder för att säkra en uthållig tillväxt är en viktig del av den ekonomiska politiken. Den ekonomiska politiken skall bidra till att ställa om produktion och konsumtion för att säkra långsiktig balans mellan ekonomisk tillväxt och miljö.

Miljöpolitiken i Sverige har på många vis varit framgångsrik. De kommande årens miljöpolitik kommer att präglas av ökad internationalisering, decentraliserat beslutsfattande och ökat miljöansvar inom alla samhällssektorer. Ett utbyggt internationellt samarbete ger oss nya möjligheter att påverka miljöpolitiken globalt och att utveckla en internationell strategi för en långsiktigt hållbar utveckling. Därmed kan stora framsteg göras på ett sätt som skapar likvärdiga villkor för företag i olika länder.

De kommande årens miljöpolitik kommer också att präglas av ett ökat miljöansvar inom varje sektor av samhället. De förändringar som nu genomförs av skattesystemet innebär att energikonsumtionen begränsas och att det blir dyrare att skada miljön. Ytterligare förslag som minskar miljöbelastningen kommer att presenteras i den miljöpolitiska proposition som regeringen avser att lägga fram under vårriksdagen.

För att kunna fatta riktiga beslut för en långsiktigt hållbar utveckling måste vi veta mer om samspelet mellan ekonomi och ekologi. Det gäller på såväl företags- och hushållsnivå som på samhällsnivå. Det är viktigt att den ekonomiska statistiken är så utformad att den belyser miljöpåverkan och resursförbrukning. På regeringens initiativ utreds nu dessa frågor. Ett första underlag beräknas vara klart under år 1991.

2 Den ekonomiska utvecklingen

2.1 Utsikterna för den internationella ekonomin

När 1980-talet började befann sig industriländerna i en djup ekonomisk svacka. Ett par år in på decenniet inleddes emellertid efterkrigstidens hittills längsta högkonjunktur. Förra året markerade slutet på denna långa expansionsperiod.

I de industriländer som haft högst inflation under senare år — främst Förenta staterna, Storbritannien, Canada samt några av de mindre europeiska länderna — mattas nu den ekonomiska aktiviteten av markant. De inflationsbekämpande åtgärder som vidtagits i flera av dessa länder börjar ge resultat. Samtidigt har den höga inflationen medfört en försämrad

konkurrenskraft, som verkar återhållande på tillväxten. I Förenta Staterna bedöms BNP-tillväxten ha stannat vid ca 1 % 1990. Den ekonomiska aktiviteten är dock fortsatt stark i Japan och i Tyskland. För OECD-området sammantaget förutses en *ekonomisk tillväxt* i år med knappt 2 %. Under 1992 är ånyo en något starkare tillväxt möjlig.

Trots den lägre aktiviteten i OECD-området förutses *inflationen* öka till ca 5 1/2 % i år för att sedan dämpas till 4 1/2 % 1992. *Arbetslösheten* i OECD-området väntas öka till närmare 7 % nästa år. De europeiska OECD-länderna beräknas fortfarande ha en högre arbetslöshet, inemot 8 1/2 % i år och nästa år.

Den amerikanska ekonomin försvagades ytterligare under hösten 1990 och en regelrätt lågkonjunktur kan inte uteslutas. De höjda oljepriserna och problem i den finansiella sektorn är viktiga element i denna utveckling. Svagheterna i det finansiella systemet har bidragit till att kreditgivningen från bankerna bromsas upp ytterligare med effekter på i första hand investeringsverksamheten men även den privata konsumtionen. Under förutsättning att den starka tillväxten i Japan och Tyskland fortsätter, kan emellertid effekterna på omvärlden av en recession i Förenta staterna begränsas.

Budgetunderskotten har tillåtits öka kraftigt i flera länder — framför allt i Tyskland och Förenta staterna. Därmed har bördan av inflationsbekämpningen i allt väsentligt fallit på penningpolitiken. Fortsatta räntehöjningar skulle förvärra situationen för de länder som befinner sig i, eller är på väg in i, en lågkonjunktur. Detta understryker betydelsen av att uppnå bättre balans mellan finans- och penningpolitiken liksom av en förstärkt internationell ekonomisk-politisk samordning.

Läget vid Persiska viken gör en bedömning av oljeprisutvecklingen synnerligen osäker. Även om OECD-ländernas oljeberoende minskat mycket sedan 1970-talet, skulle kraftigt ökade priser få betydande negativa konsekvenser för inflation och tillväxt. En risk är att oljeprishöjningarna inte möts med en tillräckligt stram ekonomisk politik utan tillåts omsättas i ländernas interna löne- och prisbildning. Därmed kan behov uppstå av en betydande ekonomisk-politisk åtstramning i ett senare skede.

En förstärkning av det internationella handelssystemet är nu betydelsefull mot bakgrund av den internationella ekonomiska utvecklingen. GATTs betydelse för att motverka protektionism och ta bort handelshinder i världshandeln är oförändrat stor. Det är därför ytterst oroande att Uruguay-rundan inte kunde avslutas som planerat i december 1990. Motsättningar mellan framför allt USA och EG på en rad förhandlingsområden — i synnerhet på jordbruksområdet — ledde till att ministermötet blev resultatlöst. Förhandlingarna torde emellertid komma att återupptas i början av 1991. Det är av stor betydelse att rundan kan slutföras framgångsrikt.

Sovjetunionen och övriga tidigare centralplanerade ekonomier i Europa genomgår nu en svår omställningsprocess som kommer att ta lång tid. Därmed kommer dessa länders importefterfrågan sannolikt att vara låg samtidigt som de utländska investeringarna är begränsade. De sammantagna effekterna på västekonomierna av även en mycket negativ utveck-

ling bör dock i det korta perspektivet bli begränsade. På längre sikt finns förutsättningar för en god utveckling med gynnsamma effekter också för länderna i väst.

Den vikande internationella konjunkturen får betydande *återverkningar för Sverige*. Efterfrågetillväxten för bearbetade varor på Sveriges viktigaste exportmarknader inom OECD avtog markant under 1990 och försvagningen fortsätter även 1991. Sammantaget bedöms marknadstillväxten för svensk export till OECD-området — som under de senaste åren uppgått till 6 à 7 % årligen — stanna vid knappt 5 % i år för att 1992 uppgå till drygt 5 %. Det är framför allt den låga importefterfrågan från USA, Storbritannien, Finland och Danmark som nu får effekt på svensk export.

Dessutom begränsas exporten av en oförmånlig varusammansättning. Transportmedelsindustrin är sedan en tid inne i en internationell lågkonjunktur och inom pappers- och massaindustrin råder ett kraftigt globalt utbudsöverskott. Stålindustrin är på väg mot en klar avmattning. Dessa branscher svarar för ungefär en tredjedel av den samlade varuexporten.

2.2 1980-talets utveckling i Sverige

Genom omläggningen av den ekonomiska politiken i början av 1980-talet och den internationella konjunkturuppgången kom en utrikeshandelsledd expansion igång i den svenska ekonomin. Exporten ökade liksom lönsamheten i näringslivet. Därmed inleddes en kraftig investeringsuppgång. Samtidigt sköt produktionen fart och sysselsättningen ökade.

Efter ett par år med fallande realinkomster steg åter hushållens inkomster vid mitten av 1980-talet. Till detta bidrog i hög grad den ökade sysselsättningen och minskade arbetslösheten.

Hushållens konsumtion växte snabbt när inkomsterna steg och då kreditmarknaden avreglerades blev det lättare att låna. Trots att de offentliga utgiftsökningarna begränsades och skattekvoten steg var inte finanspolitiken tillräckligt stram för att kunna neutralisera effekterna av kreditexpansionen och den mycket starka industrikonjunkturen. Ekonomin blev under 1980-talets senare del överhettad samtidigt som utrymmet för den konkurrensutsatta sektorn begränsades.

Sett över hela 1980-talet var tillväxten i den svenska ekonomin ungefär i nivå med Västeuropas. Kostnadsökningarna var emellertid snabbare än i de för Sverige centrala konkurrentländerna. Detta medförde att konkurrenskraften gradvis försvagades. Jämfört med situationen i början av 1980-talet är det svenska näringslivet i dag ändå starkt. Soliditeten är hög och omfattande investeringar och strukturrationaliseringar har genomförts. Men den förbättring av den relativa enhetsarbetskostnaden som uppnåddes i samband med devalveringarna i början på 1980-talet är förbrukad.

Den strama budgetpolitiken resulterade i att de offentliga utgifterna minskade snabbt som andel av BNP. Samtidigt förstärktes det offentliga sparandet. I detta avseende är läget i dag helt annorlunda än för tio år sedan. Sverige tillhör nu åter de länder i OECD-området som har de starkaste offentliga finanserna.

2.3 Utvecklingen i Sverige det senaste året

Kapacitetsutnyttjandet i den svenska ekonomin var högt i början av 1990. Det har emellertid därefter sjunkit snabbt. Avmattningen har spridit sig gradvis och blivit allt mer kännbar för hushåll och företag. Den ekonomiska tillväxten avtog och uppgick för helåret till knappt 1 %.

Den viktigaste orsaken till försämringen är att konkurrenskraften har försvagats genom att löner och priser har ökat snabbare i Sverige än i våra konkurrentländer. Urholkningen av konkurrenskraften har förstärkts av en svag produktivitetstillväxt. Denna utveckling har lett till att industrin i betydande utsträckning förlorat marknadsandelar både hemma och utomlands. Industriproduktionen har därmed stagnerat samtidigt som lönsamheten fallit.

Arbetsmarknaden var under en stor del av 1990 överhettad och arbetslösheten var mycket låg. Mot slutet av året inträffade dock en försvagning i huvudsak orsakad av tillbakagången i den konkurrensutsatta sektorn. Arbetslösheten var vid slutet av året 1,9 %.

Den underliggande prisökningen, dvs. exklusive bidrag från indirekta skatter och oljepriser, uppgick till ca 6 1/2 % under loppet av 1990. Inflationen hölls tillbaka av förhållandevis låga prisökningar inom konkurrensutsatt verksamhet. Konsumentprisindex steg med ytterligare ca 3 procentenheter i samband med att det första steget i skattereformen genomfördes. De högre oljepriserna bidrog dessutom med ca 1/2 procentenhet och den tillfälliga höjningen av mervärdeskattesatserna med knappt 1 procentenhet.

Reallöneutvecklingen var svag under första hälften av 1980-talet. Denna utveckling vände vid mitten av decenniet och reallönerna har sedan dess återhämtat sig. Under hela 1980-talet var emellertid de nominella löneökningarna stora. Så var fallet även under 1990 då de nominella lönerna ökade med över 10 % i genomsnitt. Samtidigt steg reallönerna med ca 2 % och hushållens realinkomstökningar uppgick till 3 1/2 %. Hushållens sparkvot förbättrades från -4 1/3 % 1989 till knappt -1 % 1990, sannolikt till följd av både en ökad osäkerhet och högre lånekostnader. Den privata konsumtionen blev därmed oförändrad från 1989 till 1990.

Handelsbalansens överskott krympte ytterligare, bl.a. till följd av den svaga exportutvecklingen. Dessutom blev resevalutanettot allt sämre samtidigt som ränteutgifterna i samband med investeringar utomlands ökade. Bytesbalansunderskottet som andel av BNP växte från 1,6 % 1989 till ca 2 1/2 % 1990.

De tilltagande obalanserna i den svenska ekonomin bidrog starkt till den oro på de finansiella marknaderna som uppstod vid några tillfällen under 1990. I oktober ökade valutautflödet kraftigt vilket tvingade fram en höjning av de korta räntorna. Sedan dess har räntorna sjunkit och skillnaderna i räntenivå i förhållande till utlandet har successivt reducerats.

På aktie- och fastighetsmarknaderna har priserna sjunkit under hösten 1990. Företagens vinster har fallit avsevärt. Inom finansbolagssektorn har

problemen varit särskilt markerade och vissa finansbolag råkade under hösten in i akuta likviditetssvårigheter. Uppenbarligen har risknivån och belåningsgraden i delar av det finansiella systemet varit osunt hög. Akuta betalningssvårigheter har uppstått när priserna fallit på aktie- och fastighetsmarknaden. Det som nu sker bör ses som en behövlig sanering av det finansiella systemet.

2.4 Utsikterna för 1991 och 1992

Skattereformen, vars andra och viktigaste etapp genomförs 1991, kommer att få påtagliga effekter för den ekonomiska utvecklingen både på kort och lång sikt. Den främjar arbete och sparande och bidrar därmed till en ökad tillväxt. Den omedelbara effekten är att inkomstskatterna sänks och att skatterna på konsumtion och kapital ökar. Finansieringen av skattereformen medför en höjning av konsumentprisindex med ca 3 1/4 % i början av 1991. Denna konsumentprisuppgång påverkar emellertid inte näringslivets konkurrenskraft eftersom mervärdeskatt inte tas ut vid export.

Sammantaget innebär skattereformen ett kraftigt tillskott till hushållens reala disponibla inkomster. Eftersom reformen också innebär att det blir dyrare att låna och lönsammare att spara kommer dock hushållen sannolikt att välja att spara en ökad del av sina inkomster.

Den ekonomiska utvecklingen de närmaste åren blir i hög grad beroende av lönekostnadernas ökningstakt. Om inte en snabb lönedämpning sker kommer den totala produktionen att minska 1991 och öka endast mycket svagt 1992. En sådan utveckling leder till en högre och mer långvarig arbetslöshet. Vid slutet av 1992 är en arbetslöshetsnivå nära 4 % trolig. Sammantaget medför utvecklingen i detta fall stora påfrestningar för hushållen samtidigt som den offentliga sektorns finanser försvagas.

För att undvika en sådan utveckling tillsatte regeringen under 1990 en förhandlingsgrupp med uppgift att undersöka förutsättningarna för ett stabiliseringsavtal för hela arbetsmarknaden för i första hand 1991. Förhandlingsgruppen har presenterat ett förslag till ett tvåårsavtal, som innebär att lönekostnadsökningarna — inkl. löneglidning och överhäng — kan begränsas till ca 5 % 1991 och ca 3 % 1992.

Ett stabiliseringsavtal på de nivåer som föreslagits innebär att konsumentprisökningarna kan stanna vid ca 5 % under 1991 och 2 1/2 % under 1992. Det innebär i sin tur att inflationstakten 1991 kan bli ungefär lika hög som i det övriga OECD-området och under 1992 något lägre. Konkurrensläget kan därmed förbättras och förutsättningar skapas för att kraftigt begränsa företagens förluster av marknadsandelar.

Redan under 1991 kan alltså en omsvängning ske. Industriproduktionen kan skjuta fart igen och sysselsättningen därmed åter växa. Visserligen är det troligt att arbetslösheten fortsätter att öka under 1991 och 1992, men i en långsammare takt. Lågkonjunkturen kan om stabiliseringsavtalet accepteras bli kort och en långvarig arbetslöshetskris av det slag många andra länder i Europa fått gå igenom kan undvikas.

En utveckling i dessa banor innebär att hushållens ekonomiska situation kan förbättras både 1991 och 1992. Samtidigt skapas förutsättningar för att förstärka också den offentliga sektorns finanser.

Tabell 1. Den ekonomiska utvecklingen
Årlig procentuell förändring (om ej annat anges)

	1989	1990	1991		1992	
			Alt. 1	Alt. 2	Alt. 1	Alt. 2
BNP	2,1	0,7	-0,2	-0,5	1,0	0,4
Industriproduktion	1,2	-2,0	-1,0	-2,0	1,8	0,5
Privat konsumtion	1,1	0,0	0,7	1,0	1,0	1,2
Offentlig konsumtion	2,2	1,3	0,5	0,3	0,5	0,5
Bruttoinvesteringar	10,9	1,8	-1,4	-3,5	0,6	-1,9
Bytesbalans (miljarder kr.)	-19,7	-33,1	-48,8	-50,9	-58,6	-63,2
Handelsbalans (miljarder kr.)	14,6	13,4	9,1	10,1	13,7	12,6
Arbetslöshet (nivå, %)	1,4	1,5	2,2	2,5	2,7	3,4
KPI dec.–dec., exkl. skatteref.	6,7	8,2	5,2	5,9	2,4	3,4
KPI dec.–dec., inkl. skatteref.	6,7	11,1	8,4	9,1	2,4	3,4
Timlön, kostnad	9,8	10,4	5	7	3	5

Det låga sparandet i Sverige tar sig uttryck i att underskotten i bytesbalansen fortsätter att öka. En del av försvagningen beror på en försämring i handelsbalansen. Denna utveckling är oroande och kan bara brytas genom att kostnadsökningstakten anpassas till omvärlden. Genomslaget sker emellertid gradvis varför påtagliga effekter av ett framgångsrikt stabiliseringsavtal kommer att synas på handelsbalansen först efter 1991.

Den beräknade ökningen av bytesbalansunderskottet sammanhänger emellertid också i hög grad med de växande svenska investeringarna i utlandet. Denna del av bytesbalansförsvagningen är inte lika oroande som handelsbalansförsämringen. Investeringarna kan i betydande utsträckning förutsättas generera en avkastning som på sikt kommer svenska medborgare tillgodo.

De svenska investeringarna i utlandet har under en följd av år varit höga. Det är en naturlig del i företagandets internationalisering. Under senare år har emellertid utvecklingen accelererat bl.a. som en konsekvens av engångsförändringar i investeringsmönstret sedan valutaregleringen avskaffats och till följd av det försämrade kostnadsläget i Sverige. Goda förutsättningar finns för att bryta denna utveckling om en snabb kostnadsanpassning kommer till stånd. Det närmande till EG som nu sker och de förändringar i förvärvslagstiftningen som regeringen avser föreslå bör också starkt verka i riktning mot en ökad balans i investeringsflödena.

3 Europa-politiken

Den svenska ekonomin har länge kännetecknats av en hög grad av öppenhet. Denna öppenhet har starkt bidragit till vår höga levnadsstandard. Tack vare GATT-avtal, EFTA-överenskommelsen och frihandelsavtalet med EG har Sverige i dag endast få hinder mot industrivarors fria cir-

kulation. Under 1980-talet har också kapitalets rörlighet ökat starkt. Sveriges omvärld förändras nu i mycket snabb takt. Vid ESK-konferensen i Paris lades grunden till en ny säkerhets- och samarbetsordning för Europa. Inom EG har samarbetet fördjupats. Den s.k. inre marknaden i EG får återverkningar på den svenska ekonomin. I Öst- och Centraleuropa har stora steg tagits i riktning mot demokrati och marknadsekonomi.

Det svenska samhället är redan mycket nära knutet till det övriga Europa. EG och dess medlemsländer kommer att spela en central roll i den fortsatta utvecklingen av det europeiska samarbetet. Sveriges möjligheter att påverka och bidra till denna process, politiskt, kulturellt, socialt och ekonomiskt, skulle självfallet förbättras genom fullt deltagande i gemenskapsarbetet. Endast som medlem kan ett land fullt ut delta i och få inflytande på EGs samarbete.

Regeringen förklarade i en skrivelse till riksdagen (skr. 1990/91:50) att den eftersträvade ett nytt riksdagsbeslut om Europa-politiken som tydligare och i mer positiva ordalag skulle klargöra Sveriges ambitioner att bli medlem av EG. Riksdagen har därefter uttalat att Sverige bör eftersträva att bli medlem i EG med bibehållen neutralitetspolitik.

Det är regeringens ambition att efter en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna och efter samråd i utrikesnämnden lämna in en svensk ansökan om medlemskap i EG.

Som medlem i EFTA deltar Sverige genom förhandlingarna mellan EFTA och EG i de gemensamma ansträngningarna att skapa ett *europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES*. Målet är en gemensam marknad för de nitton EFTA- och EG-länderna med fullständig frihet för cirkulation av varor, tjänster, kapital och arbetskraft. Arbetet med ett EES-avtal har nu kommit in i ett avgörande skede. Vid det gemensamma ministermötet i slutet av 1990 mellan EG och EFTA uppnåddes en rad viktiga resultat. Förhandlingarna skall fullföljas med kraft.

Utvecklingen i *Öst- och Centraleuropa* kommer att få omfattande ekonomiska konsekvenser för västvärlden. Rekonstruktionen av de tidigare planekonomierna kommer emellertid att ta lång tid och kräva omfattande insatser under en följd av år.

Gradvis kommer sannolikt allt fler svenska företag att investera Öst- och Centraleuropa. Handeln med detta område kan också förväntas öka. Effekterna härav på den ekonomiska utvecklingen i Sverige bör i ett längre perspektiv bli gynnsamma.

4 Stabiliseringspolitiken

För att återskapa goda villkor för investeringar, produktion och sysselsättning måste stabiliseringspolitiken fullföljas med kraft.

4.1 Finanspolitiken

För att värna sysselsättning och välfärd krävs att inflationsbekämpningen överordnas andra ambitioner och krav. Det innebär att starka restriktioner framgent kommer att läggas på statens liksom på kommunernas och landstingens utgifter.

Förslaget till *statsbudget* för budgetåret 1991/92 visar balans mellan utgifter och inkomster. Besparingar föreslås på en rad områden. Regeringen redovisar förslag om besparingar och inkomstförstärkningar för budgetåret 1991/92 som kan beräknas leda till en samlad effekt på budgeten i storleksordningen 30 miljarder kr. Tillväxten i statsutgifterna beräknas minska från 10,6 % under innevarande budgetår till 3,4 % kommande budgetår. Budgeten innehåller inga förslag till nya skattehöjningar.

Kommunernas och landstingens verksamhet omfattar ca 85 % av den offentliga verksamheten och ca 20 % av BNP. Under de närmaste åren måste tillväxten i kommunernas verksamhet begränsas starkt med hänsyn till den samhällsekonomiska balansen.

Under 1991 och 1992 råder ett av riksdagen beslutat kommunalt skattestopp. Regeringen och företrädare för kommun- och landstingsförbunden har kommit överens om att det kommunala skattetrycket inte heller efter år 1992 bör öka och att kommunerna och landstingen därför inte bör höja sina skatter. Regeringen är emellertid beredd att föreslå ett förlängt lagfäst skattestopp om det visar sig att kommuner och landsting ändå överväger skattehöjningar eller om volymtillväxten i den kommunala konsumtionen skulle tendera att överskrida det samhällsekonomiska utrymmet.

Vidare avser regeringen att föreslå att 3 miljarder kr. dras in från kommunerna år 1992 genom en tillfällig extra höjning av skatteutjämningsavgiften. Syftet med denna åtgärd är att undvika att en tillfällig förbättring av kommunernas ekonomi leder till en snabbare utbyggnad än vad samhällsekonomin tillåter. Medlen bör återföras till kommunerna. Det bör ankomma på den kommunalekonomiska utredningen att föreslå hur detta skall ske som ett led i övergången till ett nytt mer generellt utformat statsbidragssystem.

De *offentliga utgifterna* som andel av BNP uppgick till ca 67 % när de var som högst budgetåret 1982/83. Sedan dess har utgiftskvoten nedbringats till drygt 61 % under innevarande budgetår. De förslag till utgiftspolitik som redovisas i budgetförslaget innebär att förutsättningar skapas för att minska utgiftskvoten ytterligare under de närmaste åren.

Den offentliga sektorns finansiella ställning var vid ingången till 1980-talet kraftigt undergrävd. Därför har det under det gångna decenniet varit nödvändigt både att sänka utgiftskvoten och att öka den offentliga sektorns intäkter. Skattekvoten beräknas nu kunna minska från 56,5 % under innevarande budgetår till 55,5 % under budgetåret 1991/92.

Mot bakgrund av de bedömningar som nu görs av den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren innebär förslaget till statsbudget för 1991/92 i kombination med de åtgärder soäm i övrigt vidtas för att begränsa den offentliga sektorns expansion och förstärka det offentliga sparandet att finanspolitiken är väl avvägd.

Arbetet med att minska de offentliga utgifternas andel av BNP skall fullföljas. Därmed skapas utrymme för att på sikt sänka skattetrycket. Detta förutsätter en ökad produktivitet och effektivitet samt fortsatt omprövning av existerande utgiftsprogram inom den offentliga sektorn.

4.2 Penningpolitiken

Under 1970-talet och de första åren på 1980-talet devalverades den svenska kronan vid fem tillfällen. Devalveringar och växelkursförändringar var vid denna tid relativt vanliga också i vår omvärld. I detta avseende har emellertid situationen förändrats. Valutorna i flertalet av våra konkurrentländer i Europa är nu sammanknutna inom ramen för det europeiska monetära systemet. Deras riktvärde i förhållande till varandra har inte förändrats sedan 1987.

En fast växelkurs är en av hörnstenarna i den ekonomiska politik som förts sedan 1982. Den skall skapa stabilitet och trovärdighet i den ekonomiska politiken och därmed bidra till inflationsbekämpningen.

Penningpolitikens överordnade uppgift är att upprätthålla den fasta växelkursen. För att detta skall vara möjligt på lång sikt måste finanspolitiken ges en stram inriktning. Den finanspolitiska åtstramningen under det senaste året är exempel på beslut ägnade att understödja den fasta växelkursen och på så vis bekämpa inflationen.

Att göra avsteg från valutapolitikens mål är uteslutet. Sverige har ett starkt intresse av att delta i det internationella ekonomiska samarbetet. Det ligger i vårt eget intresse att handla så att vi förblir en respekterad och trovärdig samarbetspartner. Regeringen följer nära utvecklingen vad gäller det europeiska monetära samarbetet och bevakar Sveriges möjligheter till ett närmande till detta samarbete.

Normen att staten inte skall nettolåna i utländsk valuta ligger fast. Utlandslånenormen infördes vid mitten av 1980-talet och har efter valutaavregleringen preciserats till att gälla statens lån i utländsk valuta. I den utsträckning som större inflöden av valuta uppstår, skall en därtill svarande amortering ske på statens skuld i utländsk valuta.

Den utredning om riksbankens ställning och funktion som aviserades i propositionen om den ekonomiska politiken på medellång sikt (prop. 1990/91:39) skall tillsättas inom kort. Utredningen får till uppgift att utforma en klar och ändamålsenlig ram för den framtida penningpolitiken.

4.3 Pris- och lönebildningen

Lönebildningssystemet har inte förmått anpassa sig till produktivitetsutvecklingen i den svenska ekonomin och till de utifrån bestämda konkurrensvillkoren. Under de senaste åren har detta problem skärpts eftersom

produktivitetstillväxten varit mycket svag i förhållande till övriga OECD-länder. Arbetskraftskostnaderna per producerad enhet har därför stigit kraftigt i förhållande till omvärlden. Därmed har konkurrenskraften urholkats.

Lönekostnadsökningar får ett starkt genomslag i inflationsutvecklingen. Löneökningarna påverkar priser och taxor i alla delar av ekonomin. För att få ner inflationen och varaktigt åstadkomma en långsammare prisstegringstakt krävs att lönebildningen anpassas till kostnadsutvecklingen i omvärlden och till den rådande produktivitetsutvecklingen.

Överhettningen på arbetsmarknaden dämpas nu snabbt. Detta talar starkt för att löneökningarna bromsas upp och löneglidningen avtar.

Förhandlingsgruppen har presenterat ett förslag till *stabiliseringsavtal* för åren 1991 och 1992. Avtalet innebär att löneökningar utgår under första avtalsåret först fr.o.m. den 1 juli och då enbart till löntagare som 1990 har en total årsinkomst understigande 170 000 kr. Löneökningen uppgår till 1 %. Den skall i sin helhet fördelas genom förbundsavtalen. Det innebär en kostnadsökning på ca 0,5 %.

På grund av redan inträffade höjningar ökar de samlade lönekostnaderna 1991 likväl med 5 % jämfört med 1990. Det understryker nödvändigheten att nu radikalt bryta kostnadsutvecklingen för att återställa konkurrenskraft och hävda sysselsättningen. För 1992 kan kostnadsökningarna begränsas till 3 % genom stabiliseringsavtalet.

Förslaget till stabiliseringsavtal medför en snabbare pris- och lönedämpning än vad som annars skulle ha varit möjlig. Det skapar därmed förutsättningar för en återhämtning av den svenska ekonomin redan 1992. Samtidigt innebär det att förhållandena på arbetsmarknaden är reglerade under de närmaste två åren. Arbetsmarknadens parter ges därmed en unik möjlighet att under den kommande tvåårsperioden *reformera det svenska lönebildningssystemet*. Det är nödvändigt att de tillvaratar denna möjlighet.

Enligt traditionen på den svenska arbetsmarknaden har parterna ansvaret för lönebildningen. Statsmakterna har ansvar för den ekonomiska politiken och för de övergripande institutionella ramar som reglerar lönebildningen. Denna tradition bör värnas. Men för att det skall vara möjligt krävs att lönebildningssystemet fungerar så att inte balansen i den svenska ekonomin äventyras och förutsättningarna för full sysselsättning undergrävs.

Förhandlingsrättsreformen från 1965 gav parterna på *den offentliga arbetsmarknaden* en vidsträckt konflikträtt. Reformen förutsatte en centraliserad organisationsstruktur och ett stort ansvarstagande på den fackliga sidan. Inom Tjänstemännens centralorganisation (TCO) har under december 1990 beslut tagits om en ny organisation som redan har trätt i kraft. Den innebär att förhandlings-, avtals- och konflikträtten på det offentliga området kommer att utövas av sex organisationer mot tidigare två.

Regeringen har mot denna bakgrund haft överläggningar med TCO och dess organisationer inom det offentliga området samt de offentliga arbetsgivarna. Vid dessa överläggningar har parterna förklarat sig beredda

att förhandla om nya huvudavtal som skall garantera att förutsättningarna i 1965 års förhandlingsrättsreform vidmakthålls.

Löneförhandlingsutredningen har i uppdrag att överväga förhandlingsformerna och spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden (Dir. 1990:26). Utredningens förslag väntas inom kort. Regeringen kommer då att ta ställning till vilka förändringar som erfordras för att skapa förutsättningar för ett bättre fungerande förhandlingssystem.

Möjligheterna att få till stånd en anpassning av löneökningarna förbättras naturligtvis i hög grad om *inflationen* snabbt går ned. Förutsättningarna för detta är goda. Under loppet av 1991 förutses en kraftig dämpning av konsumentprisernas ökningstakt efter det att finansieringen av skattereformen är genomförd i början av året.

Ett par olika initiativ har under hösten tagits för att bryta inflationsförväntningarna och få till stånd en snabbare prisanpassning. Överenskommelser har träffats mellan regeringens särskilda förhandlingsgrupp och representanter för *dagligvaruhandeln* om att begränsa prisökningstakten. En central uppgörelse mellan parterna på *bostadsområdet* om riktlinjer för hyressättningen har lett till att hyreshöjningarna för 1991 har begränsats.

4.4 Konkurrenspolitiken

Konkurrensförhållandena spelar en avgörande roll för möjligheterna att varaktigt få till stånd en långsammare prisökningstakt. Konkurrens stimulerar bättre användning av ekonomins resurser och stärker det svenska näringslivets förmåga att långsiktigt hävda sig på internationella marknader. Samtidigt pressar en ökad konkurrens priser och breddar utbud. På så sätt kan konsumenterna få ut mer av sin köpkraft. Inom viktiga delar av den svenska ekonomin är konkurrensen otillräcklig.

En fri utrikeshandel är det effektivaste sättet att öka konkurrensen och förhindra inhemska monopol. Åtgärder på konkurrensområdet är viktiga inom ramen för överläggningarna mellan EFTA och EG inför ett EES-avtal. Gemensamma konkurrensregler och en effektiv konkurrensövervakning behövs för att motverka konkurrenshämmande samarbete och missbruk av en dominerande ställning på en marknad, vilket kan påverka handeln mellan olika länder.

Regeringen har i propositionen om ekonomisk politik på medellång sikt (prop. 1990/91:39) uttalat att *konkurrenspolitiken* bör förstärkas. Det förutsätter åtgärder inom många olika delar av ekonomin. Konkurrenslagstiftningen måste förstärkas, samtidigt som handelshinder avskaffas och avregleringsarbetet fullföljs.

För att förhindra konkurrenshämmande inslag i näringslivet såsom prissamverkan och marknadsdelning bör *konkurrenslagen* skärpas. Sanktionssystemet bör också omprövas, liksom de nuvarande reglerna för fusionsprövning. Förslag till ny konkurrenslag kommer att föreläggas riksdagen under budgetåret 1991/92.

Den västeuropeiska integrationen kommer att kräva ökade insatser från *konkurrensmyndigheterna*. Myndigheter med uppgift att främja konkur-

rens skall förstärkas. Samtidigt planeras organisationsförändringar som berör bl.a. näringsfrihetsombudsmannen (NO), statens pris- och konkurrensverk (SPK) och kommerskollegieum (KK).

Inom livsmedelssektorn, bostads- och byggområdet samt när det gäller transporter och infrastruktur pågår för närvarande ett omfattande avregleringsarbete.

Sveriges bud i GATT-förhandlingarna innebär en minskning av jordbruksstödet med 30—50 %. Slutförhandlingarna i GATT fortsätter under början av 1991. Det är av stor vikt att dessa förhandlingar blir framgångsrika.

En neddragning av *gränsskyddet på jordbruksprodukter* är avgörande för möjligheterna att sänka matpriserna. Dessutom medför ett lägre gränsskydd att valfriheten ökar för konsumenterna. Regeringen förbereder därför en sänkning av gränsskyddet och kommer under våren i ljuset av GATT-förhandlingarna att presentera ett förslag om detta.

Koncentrationen är stark inom livsmedelsområdet. I detaljhandeln påverkas konkurrensen av den prövning av etableringstillstånd som kommunerna gör enligt *plan- och bygglagen* (PBL). Regeringen kommer att förelägga riksdagen förslag om vissa ändringar och förtydliganden i PBL. I detta sammanhang kommer frågan om konkurrensen i detaljhandelsledet att behandlas.

Regeringen avser att lägga förslag om en särskild lag med förbud mot *marknadsdelning på jordbrukets område*, med verkan fr.o.m. den 1 juli 1991, för att motverka privat reglering i jordbruket och främja konkurrensen i primärledet.

Konkurrensen inom bo- och byggsektorn måste skärpas. Mot denna bakgrund skall de regler som påverkar *utländska medborgares möjligheter att starta eller överta byggföretag förenklas*, bl.a. genom att bestämmelserna om näringstillstånd harmoniseras med EGs regler inom ramen för ett EES-avtal. *Harmonisering av svenska byggmaterialregler* till europeiska normer skall också påskyndas. Provnings- och godkännandeprocedurerna för byggprodukter förenklas och görs snabbare. Boverket får i uppdrag att tillsammans med andra berörda myndigheter snarast inkomma med förslag på författningsändringar och andra åtgärder för att åstadkomma ett smidigare certifieringssystem.

Under senare år har stora delar av transportområdet avreglerats. Regeringen avser att under våren presentera förslag för riksdagen som syftar till att öka konkurrensen inom det svenska *inrikesflyget*. Vidare skall *busstrafiken* avregleras ytterligare.

Konkurrensen skall främjas genom att *infrastrukturen* görs tillgänglig för fler producenter. Naturliga monopol bör ägas av staten. Uppdelningen av statens järnvägar på ett banverk och en affärsdrivande del är ett första steg i denna riktning på järnvägsområdet. Förändringar i enlighet med denna princip avses bli genomförda också inom elförsörjningen.

4.5 Arbetsmarknadspolitiken

De närmaste åren kommer att innebära en svagare tillväxt i sysselsättningen och en ökad risk för arbetslöshet. Denna risk kan inte mötas med generella efterfrågestimulerande åtgärder. Sådana åtgärder skulle försvåra möjligheterna att åstadkomma det som är den viktigaste förutsättningen för att hävda sysselsättningen, nämligen att varaktigt nedbringa inflationen i nivå med omvärldens.

Mot denna bakgrund får arbetsmarknadspolitiken en viktig roll. Den måste utformas så att den blir ett verkningsfullt medel både mot arbetslöshet och inflation. Den måste också utformas så att den medverkar till ekonomisk tillväxt.

Det finns goda förutsättningar att lösa denna uppgift. Sverige har en av OECD-områdets mest effektiva arbetsmarknader. Det finns en väl fungerande samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare när det gäller att hantera omställningar på arbetsmarknaden. Det finns stor erfarenhet och en stark organisation för att genomföra nödvändiga aktiva åtgärder.

Utgångspunkten är att arbetslöshet inte skall vara ett medel i stabiliseringspolitiken. Målet är att de lediga platserna skall tillsättas så snabbt och väl som möjligt för att förhindra inflationsdrivande flaskhalsar i produktionen. Målet är samtidigt att varje person som är eller riskerar att bli arbetslös skall få möjlighet att så snabbt som möjligt komma över i ett nytt arbete. För att nå dessa mål används främst åtgärder som stimulerar till aktivt arbetssökande, kompetenshöjning, omskolning och andra former av yrkesmässig rörlighet samt yrkesinriktad rehabilitering.

Arbetslinjen ligger också framgent till grund för arbetsmarknadspolitiken. Arbete, utbildning och rehabilitering skall komma i första hand. Kontantstöd vid arbetslöshet är en viktig åtgärd för att ge ekonomisk trygghet vid arbetslöshet, men sådant stöd skall alltid betraktas som en sistahandsåtgärd. Det är särskilt viktigt att ungdomar snabbt får fotfäste på arbetsmarknaden. Aktiva åtgärder skall sättas in för att ge ungdomar den kompetens och den erfarenhet som är nödvändig för att de skall kunna svara mot dagens och morgondagens krav i arbetslivet.

5 Tillväxtpolitiken

Tillväxt i ekonomin uppkommer som resultat av ett komplicerat samspel mellan många olika faktorer. För att öka tillväxten i ekonomin behövs åtgärder över ett brett fält.

- Investeringar och sparande skall stimuleras. Det förutsätter bl.a. god lönsamhet, stabila produktionsvillkor samt skatte-och transfereringssystem som uppmuntrar sparande.
- Den konkurrensutsatta sektorn måste växa och erbjudas goda utvecklingsbetingelser. Samtidigt skall förmågan till teknisk utveckling och förnyelse uppmuntras. Det förutsätter bl.a. tillgång på väl utbildad arbetskraft och en väl fungerande infrastruktur.
- Ekonomins anpassningsförmåga skall stärkas och strukturell om-

vandling underlättas. Det förutsätter bl.a. en väl fungerande välfärds- och arbetsmarknadspolitik samt ekonomiska motiv att byta jobb, utbilda sig etc.

— Ett ökat arbetskraftsutbud och en god produktivitetsutveckling är viktiga delar av tillväxtpolitiken. Det förutsätter bl.a. skatte- och socialförsäkringssystem som stimulerar till arbete, utbildning och nya initiativ.

5.1 Skattepolitiken

I Sverige genomförs nu en mycket genomgripande skattereform. Skattesatserna sänks, beskattningen görs mera likformig och avdragen begränsas. Genom dessa förändringar kommer hushållens och företagens agerande att i mindre utsträckning styras av skatteöverväganden. Skattereformen leder till en samhällsekonomiskt mera effektiv användning av produktionsfaktorer som arbete, kapital och energi. Samtidigt leder reformen, särskilt på längre sikt, till ett större utbud av arbete och kapital. Därigenom uppnås väsentligt förbättrade villkor för tillväxt och framtida välstånd.

Den nya företagsbeskattningen skapar goda förutsättningar för investeringar och produktion i Sverige. I kombination med en reduktion av olika hinder för utländskt företagande och utländskt ägande i Sverige kan det nya skattesystemet bidra till att de utländska investeringarna i Sverige ökar.

Den ökade likformighet i skattesystemet som uppnås genom skattereformen skall bevaras. Krav från olika särintressen om att erhålla lättnader och undantag måste avvisas. Skattesystemets grundläggande uppgifter är att så effektivt som möjligt finansiera den offentliga sektorn och att påverka fördelningen av levnadsstandarden. Andra mål får i huvudsak tillgodoses utanför skattesystemets ram.

Skattepolitiken bör under de närmaste åren inriktas på att befästa de framsteg som uppnås genom reformen:

1. Den väsentligt sänkta statliga *inkomstskatten för arbetsinkomster får inte urholkas* genom höjningar av andra skatter på arbete. Av bl.a. detta skäl har ett kommunalt skattestopp införts för 1991 och 1992 och överenskommelse träffats även för de efterföljande åren om att det kommunala skattetrycket inte skall höjas.
2. Moderniseringen av det svenska skattesystemet bör fullföljas genom att *förmögenhetsskatten* samt *arvs- och gåvoskatten reformeras*. Skattereglerna bör göras mera likformiga samtidigt som skattesatserna sänks och skattebaserna vidgas. Utrymmet för skatteplanering begränsas.
3. Regeringen avser att senare i år lägga fram förslag om s.k. *rullande fastighetstaxering*. Genom att justera taxeringsvärdena successivt undviks de stora förändringar av taxeringsvärdena med längre mellanrum som kan uppkomma i dag.
4. Samhällsekonomiska skäl talar för att *flytta skatteuttaget så att det bidrar till att motverka negativ miljöpåverkan och en alltför hög*

energikonsumtion. Så har skett inom ramen för skattereformen. Miljöskatter kan emellertid endast i begränsad omfattning användas för att reducera andra skatter. Dessutom måste miljöskatterna utformas med hänsyn till internationella återverkningar och industrins konkurrenskraft samt med hänsyn till målet enkla och enhetliga skatteregler. Regeringen kommer att i den miljöpolitiska proposition som skall föreläggas riksdagen under våren behandla miljöavgiftsutredningens förslag.

Skattereformen innebär att skattesystemet förbättras inom ramen för ett i huvudsak oförändrat sammanlagt skatteuttag. De offentliga utgifternas andel av bruttonationalprodukten skall successivt sänkas för att göra det möjligt att sänka skattetrycket och därmed förbättra betingelserna för en god ekonomisk tillväxt. Vidare måste ökad hänsyn tas till internationella förhållanden vid framtida förändringar av det svenska skattesystemet.

5.2 Närings- och energipolitiken

Näringspolitiken skall bidra till att frigöra och stimulera ekonomins växtkraft. Arbetet med att stärka och utveckla näringslivet måste ses i ett brett perspektiv. För att skapa gynnsamma förutsättningar krävs insatser inom många olika delar av samhällsekonomin. Fasta och långsiktigt bestående spelregler skall utformas i frågor av stor betydelse för näringslivets utveckling. En särskild proposition med denna inriktning kommer att föreläggas vårriksdagen.

Frihandelspolitik, en arbetsmarknads- och socialpolitik som ökar arbetskraftens rörlighet, god utbildning som höjer arbetskraftens kompetens, offentlig efterfrågan som stödjer teknologiska innovationer och en ändamålsenlig fysisk infrastruktur är exempel på offentliga åtgärder som medverkat till att utveckla Sverige som industriland. Det är regeringens avsikt att bygga vidare på denna grund.

För att förena en hög och stabil tillväxt med balans i de utrikes affärerna måste den *konkurrensutsatta sektorn byggas ut*. Det förutsätter i sin tur att lönsamheten förbättras. För att uppnå detta måste kostnadsökningstakten pressas ner till nivåer under omvärldens till dess att konkurrenskraften är återställd. Vidare måste produktiviteten förbättras.

För att stimulera investeringsverksamheten i näringslivet kommer regeringen att besluta om dels ett väsentligt vidgat frisläpp av de allmänna investeringsfonderna, dels ett frisläpp av de allmänna investeringsreserverna. Därigenom frigörs uppemot 20 miljarder kr. för investeringar i näringslivet.

Under senare år har svenska företags investeringar i omvärlden vuxit snabbt. Någon motsvarande ökning av *utländska företags investeringar i Sverige* har inte ägt rum. De svenska reglerna för utlänningars förvärv av svenska företag bör anpassas till de betingelser som nu skapas genom den ökade internationaliseringen. Regeringen bedömer att ett förslag med denna innebörd kan föreläggas riksdagen under våren. Utländska företag kan ge ett värdefullt bidrag till den industriella kunskapsuppbyggnaden. Om de utländska investeringarna i Sverige ökar förstärks också bytesbalansen.

Näringslivet utvecklas och omvandlas genom att entreprenörer och företag på ett tidigt stadium förutser och anpassar sig till nya krav. Sådana bedömningar måste göras nära marknaden. Konserverande, *defensiva bransch- och företagsstöd* är därför ingen framkomlig väg. Under 1980-talet har politiken på detta område lagts om. De defensiva industristöden uppgick när de var som störst vid början av 1980-talet till ca 12 miljarder kr. per år. De har nu i stort sett avskaffats.

Den industriella utvecklingen i Sverige har gynnats av en *god och stabil tillgång på energi*. Också industrins struktur har påverkats så att den är förhållandevis energiintensiv. Energipolitiken skall medverka till att energimarknaderna blir effektiva. Förhållandena på energimarknaderna skall vara sådana att förutsättningarna för en god internationell konkurrenskraft bevaras. Energisystemets utformning skall medverka till en god miljö och uthållig tillväxt. Regeringen har tagit initiativ till överläggningar om riktlinjer för energipolitiken. Under våren avser regeringen förelägga riksdagen en proposition om energipolitiken.

5.3 Forsknings- och utbildningspolitiken

Forskning, utbildning och kompetensutveckling har en nyckelroll i regeringens politik för att stärka näringslivets konkurrenskraft och förbättra förutsättningarna för att få en hög tillväxt i ekonomin. Samtidigt har naturligtvis utbildningspolitiken bredare kulturella och sociala syften. Alla delar av utbildningsväsendet måste vara utformade så att de uppfyller högt ställda kvalitetskrav. Det gäller såväl ungdomsskola som vuxenutbildning, högskola och arbetsmarknadsutbildning. Det reformarbete som inletts på utbildningsområdet har därför en central roll i regeringens långsiktiga ekonomiska politik.

Regeringen har tidigare lagt fram ett treårsprogram för grundläggande *forskning och högre utbildning*. I 1990 års forskningsproposition (prop. 1989/90:90) angavs att examinationen inom forskarutbildningen skall fördubblas. Väsentliga förstärkningar görs nu av studiefinansieringen inom forskarutbildningen och av resurserna för vetenskaplig utrustning. Därmed genomförs den andra etappen i det treårsprogram som redovisades i forskningspropositionen.

I regeringens skrivelse till riksdagen (skr. 1990/91:50) redovisades att ett arbete inletts för att ytterligare förbättra resursutnyttjandet i högskolan. En tioprocentig produktivitetsökning inom ramen för tillgängliga resurser kommer att krävas för den kommande treårsperioden. Mängden internationellt gångbara examina bör härigenom kunna öka under de närmaste tre åren med minst en tiondel inom ramen för givna resurser. En ytterligare ökning av utbildningsplatserna inom högskolan bör också kunna uppnås. De nordiska länderna har under året kommit överens om att ömsesidigt godkänna examina från högskoleutbildningar med en längd av minst tre år. En liknande överenskommelse eftersträvas i EES-förhandlingarna.

Gymnasieskolans yrkesinriktade linjer bör nu byggas ut så att alla elever får en treårig utbildning. Utbyggnaden föreslås inledas år 1992.

Denna förstärkning av utbildningen omfattar ca 40 000 elever, som på detta sätt får en bättre praktisk och teoretisk utbildning.

För att möta kravet på ökad kompetens och nytt yrkeskunnande i arbetslivet bör *arbetsmarknadsutbildningen* byggas ut. Det är särskilt viktigt mot bakgrund av den konjunkturavmattning som nu sker. Genom omdisponeringar av medel och genom att utnyttja tillgängliga reservationer bör ytterligare ca 19 000 personer per månad få tillfälle till en ny yrkesutbildning eller vidareutbildning redan under första halvåret 1991. Denna utbildningssatsning bör fullföljas under det kommande budgetåret. Genom dessa insatser kan arbetslösheten begränsas och företagens möjligheter att rekrytera personal med ny yrkesutbildning förbättras.

5.4 Infrastrukturpolitiken

Investeringar i infrastruktur, dvs. vägar, järnvägar, hamnar och flygplatser samt telekommunikationer är en viktig förutsättning för näringslivets utveckling och tillväxt, samtidigt som de spelar en stor roll för de enskilda medborgarnas levnadsvillkor.

Utgångspunkten för de insatser som nu görs för att stärka infrastrukturen skall vara att förbättra näringslivets konkurrenskraft, underlätta strävandena att skapa ett väl fungerande trafiksystem och bidra till en bättre miljö.

Den offentliga sektorn har ett övergripande ansvar för att bygga ut och underhålla en effektiv och väl fungerande infrastruktur. Staten satsar över budgeten ca 5,6 miljarder kr. per år på investeringar i vägar, järnvägar och kollektiva trafikanläggningar. Till detta kommer investeringar på ca 8 miljarder kr. per år inom luftfarten och i telenätet, som finansieras utanför statsbudgeten genom avgifter.

Förutsättningarna för att finansiera infrastrukturen har i viss mån förändrats. Det är inte möjligt att över statsbudgeten finansiera alla önskvärda satsningar. Det är därför angeläget att finna nya former för en bred finansiell samverkan kring infrastrukturinvesteringar. Regeringen redovisade mot bl.a. denna bakgrund i prop. 1989/90:88 om vissa näringspolitiska frågor planer på att inrätta en *infrastrukturfond*.

Syftet med infrastrukturfonden är att åstadkomma finansiering av klart avgränsade och definierade projekt, t.ex. genom samfinansiering och samplanering. Projekten bör avse investeringar i vägar, järnvägar och kollektivtrafik.

Under innevarande budgetår avses 5 miljarder kr. bli avsatta till infrastrukturfonden. Förslag om fondens inrättande kommer att läggas fram i anslutning till propositionen om tillväxtfrämjande åtgärder. För budgetåret 1991/92 bör ytterligare 5 miljarder kr. avsättas till fonden.

Genom att effektivisera den statliga förmögenhetsförvaltningen beräknas utrymme kunna skapas för en fortsatt uthållig satsning på investeringar i infrastruktur. Under återstoden av 1990-talet bör ytterligare totalt minst 10 miljarder kr. utöver ordinarie anslag kunna avsättas för investeringar i vägar, järnvägar och kollektivtrafik.

Regeringen tillkallade våren 1990 tre förhandlare med uppdrag att i de

tre *storstadsområdena* åstadkomma samlade lösningar på trafikproblemen. Bakgrunden till uppdraget var ökande trafikproblem i storstadsregionerna med bl.a. betydande miljöproblem som följd. Inom ramen för infrastrukturfonden är regeringen beredd att avsätta 5,5 miljarder kr. till delfinansiering av de investeringar som förhandlas fram för att förbättra miljösituationen i dessa regioner, underlätta rörligheten samt skapa förutsättningar för storstadsregionernas utveckling.

6 Budgetpolitiken

Ungefär 60 % av landets samlade inkomster kanaliseras via de offentliga budgetarna. De offentliga utgifterna följer till stor del befolkningsförändringar, prisindex osv. och växer därför varje år även om några nya reformbeslut inte fattas. Inkomsterna däremot utvecklas i det långa loppet i samma takt som den ekonomiska tillväxten.

Beräkningar i bl.a. 1990 års långtidsutredning och i de senaste långtidsbudgetarna pekar på ett fortsatt högt utgiftstryck, framför allt i de offentliga transfereringssystemen. Dessa problem förstärks för närvarande av att tillväxten faller samtidigt som inflationen är hög.

Den höga inflationen är i dag det största problemet i den svenska ekonomin. En fortsatt hög inflation medför att den fulla sysselsättningen inte kan upprätthållas, samtidigt som förutsättningarna för framtida välstånd undergrävs. Inflationsbekämpningen måste därför överordnas andra ambitioner och krav.

Budgetpolitiken inriktas under kommande år på att bryta det starka utgiftstrycket för att understödja inflationsbekämpningen. Statsbudgeten måste samtidigt göras till ett verksamt instrument för att främja en varaktig hög tillväxt. Det är i detta perspektiv fråga om att långsiktigt och systematiskt förskjuta statsbudgetens tyngdpunkt från transfereringar och bidrag till insatser för att främja investeringar.

6.1 Budgetförslaget för 1991/92

Förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 visar *balans mellan utgifter och inkomster*. Förslag till besparingar och omprioriteringar läggs fram på en rad områden. En väsentlig del av dessa redovisades i den skrivelse om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna (skr. 1990/91:50) som regeringen förelade riksdagen under hösten. Ytterligare förslag till besparingar redovisas nu, bl.a. inom bostadsområdet. Nya eller utökade insatser görs endast på ett fåtal för samhällsekonomin viktiga områden. Det gäller framför allt forskning och utbildning, investeringar i infrastruktur och insatser för en bättre miljö. Till satsningarna på infrastruktur och miljö återkommer regeringen i särskilda propositioner.

Regeringen lägger på en rad områden fram förslag om *besparingar och inkomstförstärkningar* för budgetåret 1991/92. Dessa kan beräknas leda till en samlad effekt på budgeten *i storleksordningen 30 miljarder kr.* Av

detta belopp är ca 15 miljarder kr. att betrakta som besparingar med bestående effekt för statsbudgetens utgiftsnivå. Närmare 3 miljarder kr. lyfts av statsbudgeten genom att verksamheterna får en annan finansiering via fonder utanför statsbudgeten. Närmare 10 miljarder kr. utgörs av inleveranser från vissa affärsverk som en följd av höjda avkastningskrav och i form av engångsinleveranser baserade på en mer marknadsmässig värdering av tillgångar. Detta är att se som ett led i regeringens arbete med att effektivisera förmögenhetsförvaltningen i staten. I beräkningarna ingår också den föreslagna indragningen från kommunerna.

De beloppsmässigt största *besparingarna* har gjorts inom transfereringssystemen. Riksdagen beslutade i december om en rad förändringar i *sjuk- och föräldraförsäkringen*. Dessa innebär sammanfattningsvis att ersättningen i sjukförsäkringen sänks från 90 % till 65 % de första tre dagarna samt från 90 % till 80 % fr.o.m. dag 4 t.o.m. dag 89. Den tillfälliga föräldrapenningen sänks från 90 % till 80 % de första 14 dagarna. Totalt innebär dessa förändringar en utgiftsminskning över statsbudgeten om ca 3,7 miljarder kr. Regeringen återkommer senare med en särskild proposition om bl.a. samordning mellan sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna. Utgiftsminskningen till följd av detta förslag kan beräknas uppgå till ca 1,5 miljarder kr.

I budgetpropositionen ingår förslag om att — liksom tidigare har skett för ålderspensionärer — slopa friåret vid sjukhusvård för förtidspensionärer samt om att genomföra vissa taxeändringar i tandvårdsförsäkringen. Dessa förslag ger minskade utgifter med ca 400 milj. kr.

Inom *bostadsdepartementets* område föreslås utgiftsminskningar genom att räntebidragen minskas med ytterligare drygt 600 milj. kr. budgetåret 1991/92. Vidare föreslås att det särskilda stödet till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem avvecklas, vilket innebär besparingar om närmare 300 milj. kr. Dessutom beräknas tidigareläggningen av det nya bostadsfinansieringssystemets ikraftträdande till den 1 januari 1992 ge en utgiftsminskning på 2,8 miljarder kr.

Inom *utbildningsdepartementets* område föreslås besparingar om närmare 1 miljard kr., bl.a. inom skolan och vuxenutbildningen samt när det gäller bidragen till studieförbunden.

I budgetförslaget redovisas besparingar för *utrikes- och försvarsdepartementen* om sammanlagt ca 1,2 miljarder kr. Besparingarna innebär bl.a. att en del av förläggningskostnaderna för asylberättigade flyktingar från u-länder — i överensstämmelse med reglerna i OECDs biståndskommitté — avräknas mot biståndsramen.

Inom *kommunikations-, industri- och jordbruksdepartementen* redovisas utgiftsreduktioner på sammantaget nära 2 miljarder kr. Besparingarna avser bl.a. neddragning av anslaget för köp av interregional trafik på järnväg, visst regionalpolitiskt stöd samt bidrag till skogsvård och till beredskapslagring.

Inom *arbetsmarknadsdepartementets* område föreslås att delar av utbildningsbidragen och det kontanta arbetsmarknadsstödet finansieras via arbetsmarknadsfonden. Regeringen föreslår nu också utökade resurser för handläggning och utredning av asylärenden, vilket skall leda till kortare

väntetider och beräknas minska kostnaderna för främst förläggningsverksamheten med drygt 1,7 miljarder kr.

Besparingarna innebär i flera fall en kraftig förändring av de berörda verksamheterna. Regeringen avser att genomföra ett treårigt program där hela den *statliga administrationen* genom strukturella förändringar reduceras med 10 %. När detta program har genomförts beräknas de offentliga utgifterna kunna bli 1 till 2 miljarder kr. lägre.

De skärpta avkastningskraven på framför allt *televerket* och *vattenfall* samt en uppräkning av statens tillgångar i domänverket ökar statens inkomkomster med närmare 10 miljarder kr. budgetåret 1991/92. Förutom ett höjt avkastningskrav om ytterligare 1,5 miljarder kr. på televerket beräknas en engångsinleverans om 5,7 miljarder kr. ske. Från domänverket beräknas inleveranser ske om ca 1,5 miljarder kr.

De åtgärder som redovisats innebär att statens nettoupplåning kommer att kunna begränsas och att utgifterna för *statsskuldräntor* kan reduceras under budgetåret 1991/92. Effekterna av detta är medräknade i den samlade förbättringen av budgetsaldot för budgetåret 1991/92 med i storleksordningen 30 miljarder kr. som tidigare redovisats.

Sammantaget innebär de åtgärder som här redovisats att statens utgifter under kommande budgetår beräknas växa med 3,4 %. Detta är en väsentligt långsammare ökning än under innevarande budgetår, då utgifterna växer med 10,6 %.

Ökningen av statens *inkomster* mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91 uppgår till drygt 36 miljarder kr. eller 9,1 % i löpande priser. För budgetåret 1991/92 beräknas inkomsterna totalt öka med endast ca 17 miljarder kr. eller med 3,9 % i löpande priser. Inkomstökningen inkluderar en inkomstförstärkning om ca 5 miljarder kr. till följd av att sjukförsäkringsfondens behållning tillförs statsbudgeten i enlighet med vad chefen för socialdepartementet senare kommer att anmäla.

Utvecklingen av statsbudgetens inkomstsida är starkt beroende dels av den allmänna ekonomiska tillväxten, dels av utfall resp. antaganden i fråga om pris- och löneutveckling. Den kraftiga inkomstutvecklingen mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91 återspeglar en snabb pris- och löneökningstakt. Till grund för budgetförslaget för 1991/92 ligger däremot antaganden om en väsentligt dämpad pris- och löneutveckling. Effekten av denna nedväxling i inflationstakt förstärks på statsbudgetens inkomstsida av det förhållandet att kommunalskattemedlen betalas ut till kommunerna med två års eftersläpning. Kommunalskatteutbetalningarna budgetåret 1991/92 baseras således på den höga löneökningstakten två år tidigare. Inkomstskatterna för fysiska personer, inkl. kommunalskatterna, för statsbudgeten beräknas för budgetåret 1991/92 däremot utifrån den betydligt lägre löneökningstakt som antas fr.o.m. 1991. Den sänkning av inflationstakten som förutses under 1991 och 1992 leder således till en försvagning av inkomstutvecklingen för budgetåret 1991/92.

En ytterligare bidragande orsak till inkomsternas förhållandevis låga ökningstakt under nästa budgetår är den ökning av sparandet som väntas ske i hushållssektorn, vilken medför en svag utveckling av intäkterna från mervärdeskatten. Vidare försvagas skatteinkomsterna från juridiska per-

soner till följd av konjunkturnedgången och de minskade vinsterna i näringslivet.

Här redovisad utgifts- och inkomstutveckling innebär att *budgetens saldo* för budgetåret 1991/92 förbättras något i förhållande till innevarande budgetår.

Det *underliggande budgetsaldot* är en redovisning av saldot exkl. tillfälliga effekter och förändringar av redovisningsprinciper. För att få fram det underliggande budgetsaldot avräknas för budgetåret 1991/92 bl.a. de tillfälliga inleveranserna från affärsverken, den tillfälliga indragning som görs från kommunerna samt den överföring som görs från sjukförsäkringsfonden.

Mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 försämras det underliggande budgetsaldot med drygt 15 miljarder kr. Denna försämring kan emellertid inte i sin helhet ses som strukturellt betingad. Den sammanhänger främst med den försvagning av inkomstutvecklingen som inträffar under budgetåret 1991/92 och som i sin tur till väsentlig del beror på de exceptionellt stora kommunalskatteutbetalningar som då sker.

Utvecklingen av statsfinanserna framgår av följande tabell.

Tabell 2. Statsfinansernas utveckling
Miljarder kr.

	1989/90	1990/91	1991/92
Inkomster	401,6	438,0	454,9
Utgifter exkl. statsskuldräntor	334,5	379,9	394,5
Statsskuldräntor	63,7	60,7	61,0
Budgetsaldo	3,4	-2,6	-0,6
Underliggande budgetsaldo	1,7	-0,1	-15,6

6.2 Kommunernas ekonomi

En dominerande — och växande — del av den offentliga sektorns verksamhet och investeringar sker i den kommunala sektorn; hälso- och sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg samt skolväsende. Totalt uppgår den kommunala sektorns utgifter för konsumtion och investeringar till nära 300 miljarder kr. årligen, dvs. drygt 20 % av BNP. Omkring 85 % av de totala kommunala utgifterna finansieras med skatter — kommunalskatt eller statsskattefinansierade överföringar.

Under 1980-talet ökade den kommunala konsumtionen med i genomsnitt drygt 2 % per år. Det var en kraftig dämpning jämfört med 1970-talet då ökningen uppgick till 4 % per år. Olika statliga åtgärder har vidtagits i syfte att begränsa volymökningen, och under senare år har konsumtionens ökningstakt dämpats.

Regeringen har gjort bedömningen att den kommunala sektorns volymtillväxt måste begränsas till högst 1 %. Rationaliseringar och omprövningar i befintlig verksamhet är därmed nödvändiga.

År 1990 beräknas den kommunala sektorns utgifter bli ca 20 miljarder kr. högre än inkomsterna. Åren 1991 och 1992 förbättras det finansiella

sparandet i kommuner och landsting mycket kraftigt. År 1992 kan till och med ett positivt finansiellt sparande väntas. Denna förbättring är emellertid av tillfällig karaktär. Från och med år 1993 väntas utvecklingen vända och i mitten på 1990-talet bedöms det finansiella sparandet återigen bli negativt.

Bedömningarna av den kommunala sektorns ekonomi visar ett underliggande underskott i det finansiella sparandet. Detta gäller under förutsättning att kommunernas konsumtions- och investeringsvolym ökar med ca 1 % per år. Rörelsekapitalet, dvs. omsättningstillgångar minus kortfristiga skulder, blir då negativt. En omfattande upplåning och utförsäljning av egendom kan därför bli följden. Denna typ av åtgärder löser dock inte kommunernas grundläggande problem. I stället måste åtgärder vidtas för att långsiktigt nå balans mellan kommunernas utgifter och inkomster. Dessa åtgärder måste vara utformade så att den kommunala sektorns utveckling anpassas till det samhällsekonomiska utrymmet.

Den kraftiga förbättringen i den kommunala ekonomin 1992 får inte leda till att kommuner och landsting underlåter att vidta sådana strukturella förändringar som innebär att utgifterna långsiktigt anpassas till de löpande inkomsterna. Regeringen föreslår därför att 3 miljarder kr. år 1992 tillfälligt dras in från den kommunala sektorn. Detta bör ske genom en extra höjning av skatteutjämningsavgiften detta år. Beloppet motsvarar knappt 1 % av sektorns totala utgifter.

Under 1991 och 1992 råder ett av riksdagen beslutat kommunalt skattestopp. Regeringen och företrädare för kommun- och landstingsförbunden har kommit överens om att det kommunala skattetrycket inte heller efter år 1992 bör öka och att kommunerna och landstingen därför inte bör höja sina skatter. Regeringen är beredd att föreslå ett förlängt lagfäst skattestopp om det visar sig att kommuner och landsting ändå överväger skattehöjningar eller om volymtillväxten i den kommunala konsumtionen skulle tendera att överskrida det samhällsekonomiska utrymmet.

Kommunalekonomiska kommittén har bl.a. i uppdrag att presentera förslag som ger möjligheter till en utjämning av kommunalskatterna. Sådana förändringar i skattesatserna som följer av att ett nytt statsbidragssystem införs bör kunna genomföras redan under åren 1993 och 1994. Ett ändrat statsbidragssystem förutsätter att det kommunala skattetrycket inte höjs och att ändringarna leder till att skillnaderna i kommunal utdebitering minskar.

Kommitténs förslag kan i vissa fall leda till sådana omfördelningseffekter att en förändring i ett enda slag inte kan anses vara rimlig. För att underlätta en övergång från dagens statsbidragssystem till ett mer generellt system bör kommittén föreslå hur de 3 miljarder kr. som 1992 dras in från kommunerna skall kunna återföras till dem.

6.3 Strukturåtgärder inom den offentliga sektorn

Regeringens ambition är att hävda välfärden inom ramen för en politik som leder till att de offentliga utgifternas andel av BNP minskar. Detta ställer stora krav på ökad produktivitet och effektivitet samt på omprov-

ningar av existerande utgiftsprogram. På både kort och lång sikt krävs strukturella åtgärder som påverkar utgifternas utveckling. Regeringen genomför ett antal sådana strukturellt inriktade åtgärder inom den offentliga sektorn.

Det nya system för *bostadsfinansiering* som nu beräknas träda i kraft den 1 januari 1992 utgör ett viktigt inslag i denna politik. Ett utgiftsprogram med dålig fördelningspolitisk effekt och med starka inslag av automatik omprövas och ersätts med ett nytt som minskar belastningen på statsbudgeten.

Den omläggning som nu sker av *sjukförsäkringssystemet* i enlighet med de beslut riksdagen nyligen fattat syftar till att minska utgiftstrycket och skapa motiv för rehabilitering och arbete.. Samtidigt har riksdagen uttalat att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett förslag om en arbetsgivarperiod under de 14 första dagarna i en sjukperiod. Ett berättigat krav i detta sammanhang är att alla försäkrade skall få lika kompensationsnivå när de är sjuka oavsett vilken grupp på arbetsmarknaden de tillhör. I syfte att få en rättvis sjukförsäkring är det därför mycket angeläget att arbetsmarknadens parter träffar avtal som inte överstiger de av riksdagen fastställda högsta ersättningsnivåerna.

Regeringen kommer senare att redovisa förslag om en *samordning av sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna.*

Åtgärder vidtas också för att få till stånd *en effektivare sjukvård och en samordning mellan sjukvården och sjukförsäkringssystemet* och därmed nå ett bättre resursutnyttjande. Försöksverksamhet genomförs när det gäller hälso- och sjukvårdens organisation och utveckling och denna utsträcks till att även omfatta en samordning av sjukvårdens och sjukförsäkringens finansiella resurser.

Ett arbete har också inletts för att ytterligare förbättra resursutnyttjandet i *högskolan.* En tioprocentig produktivitetsökning inom ramen för tillgängliga resurser kommer att krävas för den kommande treårsperioden. Mängden internationellt gångbara examina bör härigenom kunna öka under de närmaste tre åren med minst en tiondel inom ramen för givna resurser. En ytterligare väsentlig ökning av utbildningsplatserna inom högskolan bör också kunna uppnås.

På skolområdet drivs nu arbetet vidare för att förverkliga en *flexibel skolstart.* Barn skall ha rätt att börja skolan vid sex års ålder, men skolstarten skall kunna variera med hänsyn till vårdnadshavarens önskemål och barnets mognad. Reformen kommer bl.a. att underlätta att full behovstäckning nås inom barnomsorgen. På längre sikt uppstår betydande samhällsekonomiska vinster genom att arbetsmarknaden kan tillföras ytterligare en åldersklass. Regeringen återkommer under våren med förslag för att göra det möjligt att tillämpa en flexibel skolstart redan hösten 1991.

Reformarbetet inom den offentliga sektorn omfattar också den statliga administrationen, som måste ställa om från utgiftsexpansion till resultatorientering. Regeringen genomför därför ett treårigt program för *omställning och bantning av den statliga administrationen.* Den samlade administrationen skall minska med i genomsnitt 10 %. Programmet om-

fattar även regeringskansliet, vars dimensionering, kompetens och arbetsformer måste anpassas till de nya krav som ställs på styrningen av den offentliga verksamheten. Regeringen avser att i kompletteringspropositionen återkomma med ett samlat treårsprogram för den statliga administrationens omställning och bantning.

På viktiga områden är reformarbetet i full gång. Som exempel kan nämnas *rättsväsendet*, där en effektivisering planeras inom åklagarväsendet. Resultatorienterad styrning med mindre inslag av detalj- och regelstyrning skall skapa utrymme för en betydande delegering till regional och lokal nivå. Strukturförändringar är aktuella både på *domstolsverket* och inom *kriminalvårdsstyrelsen*. *Polisväsendets* organisation och uppgifter ses över med sikte på ökad effektivitet. *Flyktingmottagningen* förbättras så att kostnaderna för bl.a. förläggningsverksamheten kan reduceras väsentligt.

Den offentliga sektorn har en betydande förmögenhet. Att förvalta dessa tillgångar är lika viktigt som att effektivisera användningen av de löpande intäkterna och kostnaderna. Åtgärder vidtas därför för att *effektivisera den statliga förmögenhetsförvaltningen* i syfte att öka avkastningen och frigöra kapital för att bereda utrymme för andra satsningar inom näringspolitiken, t.ex. på infrastruktur.

Strukturella reformer inom den offentliga sektorn måste också omfatta *pensionssystemet*. Pensionerna är den offentliga sektorns största utgiftspost. Nära en femtedel av den offentliga sektorns utgifter går till pensioner. Pensionerna spelar därför en viktig roll för utvecklingen av de offentliga utgifterna.

Frågor rörande den framtida utformningen av pensionssystemet har aktualiserats i samband med att pensionsberedningen i november 1990 lade fram sitt betänkande Allmän pension (SOU 1990:76). Där framgår bl.a. att möjligheterna att finansiera pensionsutfästelserna inom ramen för ett oförändrat skatte- och avgiftstryck är starkt beroende av den ekonomiska tillväxten. Detta leder till slutsatsen att det är tillväxttakten som avgör fördelningen av konsumtionsutrymmet mellan generationerna.

Regeringen avser att återkomma med konkreta förslag till förändringar av pensionssystemet. Det finns emellertid anledning att redan nu understryka att en reformering av pensionssystemet måste stå i överensstämmelse med inriktningen av den ekonomiska politiken.

Beslut rörande pensionssystemets utformning måste vara långsiktiga och präglas av en hög grad av stabilitet. Den som är pensionerad eller för vilken pensionering är nära förestående har små möjligheter att anpassa sin ekonomi till ändrade villkor. Den som är i aktiv ålder måste ha kännedom om framtida pensionsvillkor för att kunna fatta beslut om sparande m.m. Beslut om förändringar i pensionssystemet har emellertid också direkt betydelse för den mer näraliggande ekonomiska utvecklingen genom sin inverkan på den nu yrkesaktiva generationens sparande och arbetskraftsutbud.

En första utgångspunkt för reformarbetet på pensionsområdet måste vara behovet av ett *högre långsiktigt sparande*.

Efter sekelskiftet stiger försörjningsbördan. Detta kommer att ta sig

uttryck i växande krav på överföringar från yrkesaktiva till äldre i form av pensioner och sjukvård. Det finns därför starka skäl för att sparandet under 1990-talet måste ligga på en förhållandevis hög nivå. Mot den bakgrunden är sparandet i den svenska ekonomin i dag för lågt för att trygga en framtida tillväxt som ger utrymme för dagens välfärdssystem.

Folkpension och ATP har minskat hushållens motiv att spara inför pensioneringen. Till viss del har detta kompenserats av ett ökat offentligt sparande genom uppbyggnaden av AP-fonden. Av pensionsberedningens material framgår emellertid att AP-fondens bidrag till sparandet riskerar att successivt minska under 1990-talet.

Mot den bakgrunden är det naturligt att åtgärder för att öka sparandet knyts just till pensionssystemet. Därvid måste beaktas att utvecklingen av pensionssparandet i avtalsreglerade eller privata pensionsförsäkringar påverkas av hur reglerna i det offentliga pensionssystemet är konstruerade.

Under det närmaste decenniet bör en ökad fondering inom ramen för det allmänna pensionssystemet komma till stånd för att på så sätt bidra till sparandet och ge bättre förutsättningar att möta framtida belastning på pensionssystemet. För att stimulera till ett högre sparande bör övervägas om fondering kan ske i mer individuella och försäkringsmässiga former än vad som nu är fallet i AP-fonderna.

Pensionssystemet måste vidare bidra till att *stärka motiven för arbete* under den yrkesverksamma perioden i livet. Inkomstbortfallsprincipen, som med nuvarande system i alltför hög utsträckning satts ur spel, bör stärkas. Det innebär bl.a. att en större del av den samlade inkomsten under den yrkesverksamma perioden bör ligga till grund för pensionsförmånerna.

7 Slutord

Sveriges ekonomi har många starka sidor, men också allvarliga problem, främst en alltför snabb kostnadsutveckling.

Under det gångna året har regeringen vidtagit en rad åtgärder för att återställa balansen i den svenska ekonomin och återvinna tillväxten. För att värna sysselsättning och välfärd är den ekonomiska politiken inriktad på att varaktigt nedbringa inflationen. Arbetet med att stabilisera ekonomin måste fullföljas med kraft under det närmaste året. Finanspolitiken måste vara fortsatt stram. En nedväxling från inflationslöner till reallöner måste nu ovillkorligen komma till stånd. Detta är en viktig del av den ekonomiska politik som regeringen nu lägger fram.

Perspektivet i budgetpropositionen är samtidigt långsiktigt. Den ekonomiska politiken skall skapa förutsättningar för Sverige att aktivt och framgångsrikt delta i den internationella integrationen. Samtidigt måste sparande och investeringar främjas för att lägga grunden för en tillväxt av våra resurser. Den ekonomiska politiken skall medverka till en uthållig tillväxt; produktionen och konsumtionen måste långsiktigt ställas om så att balansen mellan ekonomi och ekologi säkras. Den ekonomiska

basen för välfärd och trygghet skall förstärkas genom att arbetslinjen konsekvent hävdas.

Detta är en kärv, men ansvarsfull politik i ett allvarligt och svårt skede. Det är en politik som skall föra landet till bättre tider. Utsikterna att lyckas är goda. Under loppet av 1991 bör vändpunkten kunna nås, när tillväxten på nytt börjar ta fart. 1992 bör bli ett år av återhämtning. Inflationstakten reduceras under 1991 och bör under 1992 ha kommit ner klart under inflationen i våra konkurrentländer.

Nedväxlingen av inflationstakten och en återställd konkurrenskraft gör det möjligt att lägga grunden för en ny period av framsteg i näringslivet och full sysselsättning. Kring denna för medborgarna och nationen viktiga uppgift inbjuder regeringen till en bred samverkan.

Statsbudgeten och särskilda frågor

1 Statsbudgeten budgetåren 1990/91 och 1991/92

1.1 Beräkningsförutsättningar

Riksrevisionsverket (RRV) har den 17 december 1990 redovisat en beräkning av statsbudgetens inkomster. De antaganden som görs om den ekonomiska utvecklingen i samhället är en viktig utgångspunkt i dessa beräkningar. En sammanfattning av beräkningen bör bifogas protokollet i detta ärende som bilaga 1.2. De antaganden som RRV grundat sina beräkningar på framgår av tabell 1.

Under slutskedet i arbetet med den preliminära nationalbudgeten har bedömningen av den ekonomiska utvecklingen reviderats. Det gör att jag nu räknar med något förändrade antaganden till grund för inkomstbedömningen. Dessa återfinns i tabell 1. I övrigt finns ingen anledning att avvika från RRVs beräkningsförutsättningar.

Tabell 1. Antaganden om den ekonomiska utvecklingen
Procentuell förändring

	1990 RRV	Föredraganden	1991 RRV	Föredraganden	1992 RRV	Föredraganden
Lönesumma	12,7	12,7	4,6	4,4	3,6	3,3
Konsumentpriser, årsgenomsnitt[1]	10,4	10,4	9,7	9,8	2,7	3,0
Privat konsumtion, löpande priser	11,2	9,6	11,0	10,6	4,0	4,1

[1]Innefattar effekt av skattereformen 1990-91, vilken höjer KPI med 2,6 procentenheter 1990 och med 3,5 procentenheter 1991.

1.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1990/91

RRVs senaste beräkning av budgetutfallet för budgetåret 1990/91 utgörs av verkets budgetprognos nr 2/3 från den 17 december 1990. Beräkningarna av inkomsterna för budgetåret 1990/91 redovisas också i verkets inkomstberäkning.

Inkomster

I sin inkomstberäkning har RRV för budgetåret 1990/91 beräknat inkomsterna till 440 840 milj.kr.

Med anledning av vad jag ovan anfört om lönesummans utveckling räknar jag ned inkomsttiteln *Fysiska personers inkomstskatt* med 119 milj.kr., inkomsttiteln *Folkpensionsavgift* med 36 milj.kr., inkomsttiteln *Barnomsorgsavgift* med 10 milj.kr., inkomsttiteln *Vuxenutbildningsavgift* med 1 milj.kr., inkomsttiteln *Övriga socialavgifter, netto* med 3 milj.kr. samt inkomsttiteln *Allmän löneavgift* med 2 milj.kr.

Med anledning av vad jag ovan anfört om lönesummans utveckling och med anledning av riksdagens beslut (SfU 1990/91:9, rskr. 104) om sjukförsäkringen räknar jag ned inkomsttiteln *Sjukförsäkringsavgift, netto* med 177 milj.kr.

I enlighet med vad jag anfört om den privata konsumtionens utveckling i löpande priser samt regeringens förslag (prop. 1990/91:72) om återbetalning av mervärdeskatt, räknar jag ned inkomsterna på inkomsttiteln *Mervärdeskatt* med 2 660 milj. kr. Slutligen räknar jag upp inkomsttiteln *Statliga pensionsavgifter, netto* med 117 milj.kr.

Sammantaget medför mina justeringar en beräknad minskning av inkomsterna med 2 891 milj. kr. jämfört med RRVs beräkning. Ändringarna framgår av tabell 2.

Tabell 2. Ändringar i RRVs beräkningar av statsbudgetens inkomster budgetåret 1990/91
Tusental kronor

		RRVs beräkning	Förändring enligt föredraganden
1111	Fysiska personers inkomstskatt	69 377 000	- 119 000
1211	Folkpensionsavgift	47 745 000	- 36 000
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	- 322 000	- 177 000
1231	Barnomsorgsavgift	13 996 000	- 10 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	1 662 000	- 1 000
1251	Övriga socialavgifter, netto	- 5 871 000	- 3 000
1281	Allmän löneavgift	5 709 000	- 2 000
1411	Mervärdeskatt	133 700 000	- 2 660 000
5211	Statliga pensionsavgifter, netto	785 000	+ 117 000
Summa inkomster		**440 840 222**	
Summa förändringar enligt föredraganden			**- 2 891 000**

RRVs beräkningar föranleder i övrigt inte någon erinran från min sida.

Sammantaget medför justeringarna av RRVs beräkningar att jag beräknar inkomsterna för budgetåret 1990/91 till 437 949 milj. kr.

Utgifter

I statsbudgeten för innevarande år uppgår utgifterna till 425 094 milj.kr. RRV har i sin prognos beräknat de totala utgifterna till 439 951 milj.kr. Verket har beaktat förslagen till tilläggsbudget I, där utgifterna uppgick till 2 492 milj. kr.

RRV har beräknat belastningen på anslaget *Räntor på statsskulden* för *statsskuldräntor* till 60,6 miljarder kronor. En senare beräkning ger vid handen att utgifterna blir något större. Jag beräknar dessa utgifter till 60,7 miljarder kronor.

Tabell 3. Räntor på statsskulden budgetåret 1990/91
Miljarder kronor

	Beräkning till grund för statsbudgeten	Nuvarande beräkning
Räntor på inhemska lån m.m.	51,3	52,8
Räntor på utländska lån	7,2	7,3
Valutaförluster, netto	0,5	0,6
Summa	**59,0**	**60,7**

Enligt RRV kommer de totala *anslagsbehållningarna på reservationsanslag* under innevarande budgetår att minska med 494 milj. kr. och uppgå till 24 365 milj.kr. Statsrådet Sahlin kommer senare idag att föreslå regeringen att arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) första halvåret 1991 skall få disponera medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta innebär att de totala anslagsbehållningarna kan beräknas minska med sammanlagt 2 000 milj.kr. I tabell 4 redovisas utvecklingen av anslagsbehållningarna mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91.

Tabell 4. Anslagsbehållningarna vid utgången av budgetåren 1989/90 och 1990/91
Miljarder kronor

Huvudtitel	1989/90	1990/91
Utrikesdepartementet	7,7	8,1
Kommunikationsdepartementet	4,9	5,2
Arbetsmarknadsdepartementet	3,0	1,2
Industridepartementet	6,6	5,6
Övriga huvudtitlar	2,7	2,8
Summa	**24,9**	**22,9**

Jag vill också nämna att RRV för *Tillkommande utgiftsbehov, netto* tar upp 8 miljarder kronor. Jag beräknar dessa utgifter till 7 miljarder kronor.

Sammantaget beräknar jag därmed utgifterna under budgetåret 1990/91 till 440 557 milj. kr.

Tabell 5. Statsbudgetens utgifter budgetåret 1990/91
Milj.kr.

	Statsbudget	RRV	Föredraganden
Utgiftsanslag exkl. statsskuldräntor	360 594	370 857	370 857
Statsskuldräntor	59 000	60 600	60 700
Förändring i anslagsbehållningar	1 500	494	2 000
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	4 000	8 000	7 000
Summa	425 094	439 951	440 557
Finansfullmaktsutnyttjande	-	-	-

1.3 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1991/92

Inkomster

RRV beräknar statsbudgetens totala inkomster till 434 209 milj. kr. för budgetåret 1991/92. De skillnader i antaganden om pris- och löneutveckling som jag tidigare redovisat samt vissa förändringar som förs fram i förslaget till statsbudget för nästa budgetår påverkar statsbudgetens inkomster. I det följande redovisas de förändringar av RRVs beräkningar som jag därmed funnit nödvändiga.

I enlighet med vad jag anfört om lönesummans utveckling och riksdagens beslut (SfU 1990/91:9, rskr. 104) om sjukförsäkringen räknar jag ned inkomsttiteln *Fysiska personers inkomstskatt* med 497 milj.kr.

Med anledning av vad jag anfört om lönesummans utveckling räknar jag ned inkomsttiteln *Folkpensionsavgift* med 148 milj.kr., inkomsttiteln *Barnomsorgsavgift* med 44 milj.kr., inkomsttiteln *Vuxenutbildningsavgift* med 5 milj.kr. samt inkomsttiteln *Allmän löneavgift* med 7 milj.kr.

I enlighet med vad jag ovan anfört om lönesummans utveckling samt vad chefen för socialdepartementet senare idag kommer att anföra räknar jag upp inkomsttiteln *Sjukförsäkringsavgift, netto* med 4 187 milj.kr. Jag räknar vidare upp inkomsttiteln *Övriga socialavgifter, netto* med 4 174 milj.kr. med anledning av vad jag anfört om lönesummans utveckling samt de förslag chefen för arbetsmarknadsdepartementet senare i dag kommer att redovisa avseende finansieringen av utbildningsbidrag för personer som är berättigade till ersättning från erkänd arbetslöshetskassa samt arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Med anledning av vad jag anfört beträffande den privata konsumtionens utveckling samt regeringens förslag (prop. 1990/91:72) om återbetalning av mervärdeskatt och vad jag senare idag kommer att föreslå beträffande budgetering exkl. mervärdeskatt räknar jag upp inkomsttiteln *Mervärdeskatt* med 9 900 milj.kr.

I enlighet med de förslag beträffande skatteutjämningsavgiften som jag senare idag avser att lägga fram, räknar jag upp inkomsttiteln *Skatteutjämningsavgift* med 2 266 milj.kr.

Enligt de förslag chefen för jordbruksdepartementet senare idag kommer att lägga fram räknar jag upp inkomsttiteln *Miljöavgift på handelsgödsel och bekämpningsmedel* med 100 milj.kr.

Med anledning av förslag som chefen för kommunikationsdepartementet senare idag kommer att lägga fram räknar jag ned inkomsttiteln *Avgifter vid registrering av fritidsbåtar* med 14 milj.kr.

I enlighet med regeringens förslag (prop. 1990/91:68) om böter räknar jag upp inkomsttiteln *Bötesmedel* med 48 milj.kr. Vidare räknar jag upp inkomsttiteln *Övriga inkomster av statens verksamhet* med 500 milj.kr. med anledning av förslag som chefen för socialdepartementet senare idag kommer att lägga fram. Slutligen räknar jag upp inkomsttiteln *Statliga pensionsavgifter, netto* med 260 milj.kr.

Sammanlagt innebär avvikelserna från RRVs beräkningar en uppskrivning av inkomsterna för budgetåret 1991/92 med 20 720 milj.kr. Jag

beräknar således statsbudgetens inkomster för budgetåret 1991/92 till 454 928 milj.kr. Förändringarna i förhållande till RRVs beräkningar framgår av tabell 6.

Tabell 6. Ändringar i RRVs beräkningar av statsbudgetens inkomster budgetåret 1991/92
Tusental kronor

		RRVs beräkning	Förändring enligt föredraganden
Inkomsttitel			
1111	Fysiska personers inkomstskatt	21 213 000	- 497 000
1211	Folkpensionsavgift	49 434 000	- 148 000
1221	Sjukförsäkringsavgift,netto	4 961 000	+ 4 187 000
1231	Barnomsorgsavgift	14 598 000	- 44 000
1241	Vuxenutbildningsavgift	1 731 000	- 5 000
1251	Övriga socialavgifter, netto	- 7 401 000	+ 4 174 000
1281	Allmän löneavgift	2 966 000	- 7 000
1411	Mervärdeskatt	141 400 000	+ 9 900 000
2538	Miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel	182 000	+ 100 000
2543	Skatteutjämningsavgift	9 935 000	+ 2 266 000
2546	Avgifter vid registrering av fritidsbåtar	14 400	- 14 400
2712	Bötesmedel	299 500	+ 48 000
2811	Övriga inkomster av statens verksamhet	400 000	+ 500 000
5211	Statliga pensionsavgifter, netto	879 000	+ 260 000
Summa inkomster		**434 208 820**	
Summa förändringar enligt föredraganden			**+20 719 600**

Avslutningsvis vill jag redovisa förändringarna i indelningen av statsbudgetens inkomster i förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 (tabell 7).

Tabell 7. Förslag till förändringar i uppställningen av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1991/92

Inkomsttitel/Inkomsthuvudgrupp/Inkomstgrupp		Förslag
1123	Särskild skatt på tjänstegrupplivförsäkringar	Ny inkomsttitel
1431	Särskild skatt på elektrisk kraft från kärnkraftverk	Namnändring
2115	Affärsverket FFVs inlevererade överskott	Upphör
2211	Överskott av kriminalvårdsstyrelsens fastighetsförvaltning	Upphör
2215	Överskott av generaltullstyrelsens fastighetsförvaltning	Upphör
2317	Ränteinkomster på luftfartslån	Upphör
2326	Räntor på affärsverket FFVs statslån	Upphör
2331	Ränteinkomster på egnahemslån	Upphör
2334	Räntor på övriga bostadslån, Boverket	Namnändring
2533	Avgifter vid statens planverk	Upphör
2546	Avgifter vid registrering av fritidsbåtar	Upphör
2619	Inkomster vid riksantikvarieämbetet	Upphör
3115	Affärsverket FFVs inkomster av försålda fastigheter och maskiner	Upphör
3121	Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	Upphör
4132	Återbetalning av luftfartslån	Upphör
4211	Återbetalning av lån till egnahem	Upphör
4214	Återbetalning av övriga bostadslån, Boverket	Namnändring
5115	Affärsverket FFVs amorteringar	Upphör

Utgifter

I mitt förslag till statsbudget för budgetåret 1991/92 uppgår utgifterna sammanlagt till 455 526 milj. kr. Utgiftsanslag exkl. statsskuldräntor svarar då för 390 026 milj. kr.

Schablonmässigt beräknas *anslagsbehållningarna på reservationsanslag* minska med 1 500 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

I syfte att förslaget till statsbudget så långt som möjligt skall visa en realistisk budgetbelastning, förs på budgetens utgiftssida 3 miljarder kr. upp på posten *Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto*. Vid beräkningen av denna post har en uppskattning gjorts av sådana utgifts- och inkomstförändringar som inte redovisats på något annat ställe i budgeten.

Tabell 8. Statsbudgetens utgifter budgetåret 1991/92
Milj.kr.

	Förslag till statsbudget
Utgiftsanslag exkl. statsskuldräntor	390 026
Statsskuldräntor	61 000
Förändring av anslagsbehållningar	1 500
Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto	3 000
Summa	**455 526**

1.4 Statsbudgetens saldo för budgetåren 1990/91 och 1991/92

Med hänvisning till redovisningen i det föregående beräknas utfallet av statsbudgetens inkomster och utgifter för innevarande budgetår och förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 såsom framgår av tabell 9 och tabell 10.

Sammanfattningsvis beräknas budgetunderskottet till 2,6 miljarder kronor för 1990/91 och till 0,6 miljarder kronor för 1991/92.

Tabell 9. Statsbudgeten budgetåren 1989/90-1991/92
Miljarder kronor

	1989/90	1990/91			1991/92
	Utfall	Stats-budget	Beräknat utfall		Förslag till statsbudget
			enligt RRV	enligt föredra-ganden	
Inkomster	401,6	424,4	440,8	438,0	454,9
Utgifter exkl. statsskuldräntor	334,5	366,1	379,3	379,9	394,5
Statsskuldräntor	63,7	59,0	60,6	60,7	61,0
Saldo	**3,4**	**-0,7**	**0,9**	**-2,6**	**-0,6**

Tabell 10. Förslag till statsbudget för budgetåret 1991/92

Inkomster:		*Utgiftsanslag:*		
Skatter	399 077 001 000	Kungl.hov och slottsstaterna	52 721 000	
Inkomster av statens verksamhet	45 648 378 000	Justitiedepartementet	7 127 491 000	
Inkomster av försåld egendom	37 700 000	Utrikesdepartementet	15 437 462 000	
Återbetalning av lån	7 063 041 000	Försvarsdepartementet	35 459 916 000	
Kalkylmässiga inkomster	3 102 300 000	Socialdepartementet	125 970 047 000	
		Kommunikationsdepartementet	18 311 875 000	
Summa kr.	**454 928 420 000**	Finansdepartementet	28 776 557 000	
		Utbildningsdepartementet	61 592 375 000	
		Jordbruksdepartementet	9 346 401 000	
		Arbetsmarknadsdepartementet	32 921 589 000	
		Bostadsdepartementet	32 616 108 000	
		Industridepartementet	5 644 657 000	
		Civildepartementet	15 032 619 000	
		Miljödepartementet	1 052 083 000	
		Riksdagen och dess myndigheter	682 997 000	
		Räntor på statsskulden, m.m.	61 000 000 000	
		Oförutsedda utgifter	1 000 000	451 025 898 000
		Beräknad övrig medelsförbrukning:		
		Minskning av medelsbehållningar	1 500 000 000	
Underskott	**597 478 000**	*Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto*	3 000 000 000	4 500 000 000
Summa kr.	**455 525 898 000**	**Summa kr.**	**455 525 898 000**	

2 Underliggande budgetutveckling

Den underliggande utvecklingen av statsbudgetens saldo erhålls när det redovisade saldot korrigeras för effekter som är av tillfällig art eller hänger samman med ändringar i redovisningsprinciperna. Som bas används de förhållanden som skall gälla för budgetåret 1991/92. Detta innebär att den underliggande budgetutvecklingen i ett budgetförslag inte kan jämföras med den i ett tidigare.

Det bör betonas att det ofta är en bedömningsfråga om en enskild post skall betraktas som en reguljär inkomst/utgift eller som en extraordinär effekt. Trots att avgränsningarna i det enskilda fallet inte är helt självklara anser jag det ändå angeläget att redovisa en beräkning där de extraordinära effekterna uteslutits, så att statsbudgetens underliggande utveckling klargörs.

På inkomstsidan har bl. a. följande effekter betraktats som extraordinära vid framräkning av det underliggande budgetsaldot:

- vissa engångsvisa höjningar/sänkningar av skatter eller avgifter
- tillfälliga extra inleveranser från affärsverk till statsbudgeten
- inkomster från sjukförsäkringsfonden

På utgiftssidan har bl. a. följande effekter betraktats som extraordinära vid framräkning av det underliggande budgetsaldot:

- valutaförluster/vinster som uppstår vid amortering av statens utlandslån
- vissa investeringar som finansieras genom lån på kreditmarknaden eller direkt i riksgäldskontoret i stället för som tidigare över anslag på statsbudgeten
- engångsvisa besparingar

Tabell 11 visar statsbudgetens underliggande utveckling under perioden 1989/90-1991/92.

Tabell 11. Underliggande budgetsaldo för budgetåren 1989/90-1991/92
Miljarder kronor

	1989/90	1990/91	1991/92
Underliggande budgetsaldo	1,7	-0,1	-15,6
Som andel av BNP	0,1%	-0,0%	1,1%

3 Statens lånebehov och statsskuldens förändring

Det är vid en finansiell analys av intresse att studera hur likviditeten i ekonomin påverkas av statens inkomster och utgifter. Statens lånebehov bestäms *dels* av budgetutfallet och vissa kassamässiga korrigeringar av detta, *dels* av vissa inkomster och utgifter (utanför budgeten) på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken.

Statsskuldens förändring bestäms av statens lånebehov samt av de skulddispositioner som riksgäldskontoret gör.

Med det redovisade *budgetsaldot* som utgångspunkt krävs således en del justeringar för att beräkna *statens lånebehov* och *statsskuldens förändring*. I det följande redovisas kortfattat hur dessa begrepp är relaterade till varandra.

Statens lånebehov

1. Det redovisade budgetsaldot utgör utgångspunkt för kalkylen.
2. Korrigeringar görs då det förekommer skillnader mellan när transaktioner bokförs i myndigheternas redovisning och när de registreras på statsverkets checkräkning. Sådana skillnader uppstår dels genom att inkomster och utgifter bokförs vid en annan tidpunkt än motsvarande betalningar, dels genom att vissa transaktioner inte bokförs mot budgeten.
3. En del av statens kreditgivning går via riksgäldskontoret och redovisas inte på statsbudgeten. Exempel på detta är vissa krediter till de statliga affärsverken. Dessa krediter måste dock finansieras via statlig upplåning.
4. Den tillfälliga arbetsmiljöavgift som infördes i september 1989 fördes, via en inkomsttitel på statsbudgeten, omedelbart till riksgäldskontoret. Detta innebär att skatten inte påverkar budgetutfallet. Den medför däremot en tillfällig minskning av statens upplåning på marknaden. Motsvarande gäller för det tillfälliga obligatoriska sparande som infördes vid samma tidpunkt.
5. Avskattningen av företagens reserver minskar statens lånebehov under åren 1991-1994.
6. Genom en summering av posterna 1 - 5 erhålls statens marknadsupplåningsbehov.

Statsskuldens förändring

Statsskuldens förändring påverkas förutom av statens marknadsupplåningsbehov av transaktioner av dispositiv karaktär som riksgäldskontoret gör.

7. Skulddispositioner utgörs t. ex. av uppköp av statsobligationer, utbetalningar av förskott för inlösen av obligationer och premieobligationsvinster m.m., valutaomvärderingar samt tillfälliga bokföringstransaktioner som påverkar statsskuldens storlek.
8. Det tillfälliga obligatoriska sparandet, den tillfälliga arbetsmiljöavgiften och den extra höjningen av skatteutjämningsavgiften minskar statens behov av att låna på kreditmarknaden men påverkar ej statsskulden.
9. Genom att skulddispositionerna läggs till statens lånebehov erhålls ett rättvisande uttryck för statsskuldens förändring.

Tabell 12. Statens lånebehov (netto), budgetåren 1989/90-1991/92
Miljarder kronor

	1989/90	1990/91	1991/92
1. Budgetsaldo	3,4	- 2,6	- 0,6
2. Kassamässiga korrigeringar	5,2	-	-
3. Riksgäldskontorets kreditgivning till vissa affärsverk m.m.	- 6,9	- 8,0	- 8,2
4. Tillfällig arbetsmiljöavgift och tillfälligt obligatoriskt sparande	12,0	- 1,3	1,7
5. Avskattning av företagens reserver	-	1,0	6,2
6. Överskott/underskott (underskott att täcka genom upplåning)	13,7	-10,9	- 0,9
7. Skulddispositioner			
- uppköp obligationer	- 1,4	- 4,0	-
- övrigt	7,0	0,2	-
8. Särskild skuld till hushåll och företag	-12,0	+1,3	+3,3
9. Statsskuldminskning[1]	7,3	-13,4	2,4

[1]Negativa tal anger ökande statsskuld.

4 Rörlig kredit

Riksdagen har bemyndigat regeringen att disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret uppgående till 400 milj.kr., avsedd att ställas till regeringens förfogande för myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet (prop. 1989/90:100, FiU20, rskr. 204). För vissa av de myndigheter som bedriver uppdragsverksamhet finns ett behov av ökat rörelsekapital. Jag anser att dessa medelsbehov bör tillgodoses genom att rörliga krediter ställs till resp. myndighets förfogande från den rörliga kredit som regeringen får disponera för ändamålet. För att så ska kunna ske föreslår jag att den rörliga krediten utökas till 450 milj.kr.

5 Budgetering exkl. mervärdeskatt budgetåret 1991/92

Bakgrund

Regeringen föreslog i proposition 1989/90:111 om reformerad mervärdeskatt m.m. ändringar av statliga myndigheters ställning inom mervärdeskattesystemet fr.o.m. budgetåret 1991/92. Förslaget föranledde inte någon erinran från riksdagen (SkU 1989/90:31, rskr. 357).

Myndigheternas ställning inom mervärdeskattesystemet föreslogs ändrad främst för att uppnå konkurrensneutralitet mellan verksamhet i egen regi och entreprenadverksamhet. Detta är viktigt bl.a. för att stimulera

till lösningar som ger ökad produktivitet och effektivitet i myndigheternas verksamhet.

Myndigheternas anslag är i dagsläget budgeterade med hänsyn till att vissa utgifter innehåller påslag för mervärdeskatt. I propositionen föreslogs att myndigheternas anslag fr.o.m. budgetåret 1991/92 skall budgeteras exkl. mervärdeskatt. Myndigheterna skall kompenseras för ingående mervärdeskatt genom avräkning mot inkomsttitel istället för mot myndighetens anslag. Myndigheternas anslag ger härigenom en mer rättvisande bild av verksamhetens utgiftsnivå.

Även sådan ingående mervärdeskatt som hänför sig till skattepliktig verksamhet skall behandlas på detta sätt. Avdrag för ingående mervärdeskatt kommer således inte att kunna göras i samband med en skattskyldig myndighets redovisning av utgående skatt till skattemyndigheten.

Myndigheterna fick med anledning av omläggningen kompletterande direktiv för sina anslagsframställningar för budgetåret 1991/92. Då myndigheternas redovisning inte innehåller uppgifter om erlagd mervärdeskatt fick riksrevisionsverket i uppdrag att ta fram schablonmässiga beräkningar av andelen mervärdeskatt som belastar resp. anslag.

Genomförandet av budgetering exkl. mervärdeskatt

Det beredningsarbete som skett i regeringskansliet visar på behov av ytterligare underlag och klargörande av vissa beräkningsförutsättningar innan mervärdeskattebeloppen för resp. anslag kan fastställas.

Utgångspunkten för reformen är att den skall vara saldomässigt neutral, dvs. inte medföra någon belastning på statsbudgeten. Förändringen innebär, vad gäller anslagsfinansierad verksamhet, en minskning av statsbudgetens utgiftssida samtidigt som nettoinkomsterna från mervärdeskatt minskar i motsvarande mån.

För att syftet med reformen, att uppnå konkurrensneutralitet i den statliga verksamheten, inte skall förfelas bör beräkningarna göras utifrån ett så säkert underlag som möjligt. Risken är annars att i det enskilda fallet uppstår icke avsedda verksamhetskonsekvenser där en myndighet kan gynnas eller missgynnas resursmässigt av omläggningen. Vissa schabloniseringar måste dock med nödvändighet göras vid beräkningarna.

Några frågeställningar av teknisk och principiell natur återstår att lösa innan ett komplett underlag för omläggningen föreligger. Riksrevisionsverket har därför fått i uppdrag att biträda regeringen även i det fortsatta arbetet.

Mot denna bakgrund förordar jag att regeringen senare i vår i samband med att regeringen utfärdar regleringsbreven för myndigheternas anslag för budgetåret 1991/92, beslutar att medel motsvarande mervärdeskatten under resp. anslag inte får disponeras av myndigheterna. En sådan lösning ger ytterligare tid för att ta fram ett säkert beräkningsunderlag samtidigt som den önskvärda konkurrensneutraliteten kan uppnås - så som har avsetts - redan fr.o.m. budgetåret 1991/92. Regeringen bör vidare inhämta riksdagens samtycke till att myndigheterna bereds kompensation från statsbudgetens inkomsttitel *Mervärdeskatt*.

Ett helt exakt underlag kan aldrig erhållas då uppgifter om mervärdeskatt saknas i myndigheternas redovisning. Detta problem kommer dock att försvinna. Då det nya systemet är i funktion kan en uppföljning göras av resp. myndighets belastning på inkomsttiteln.

På så vis kan det i efterhand bli möjligt att bedöma om behov av korrigering finns av den budgetering som gjordes vid omläggningen.

6 Utvidgad försöksverksamhet med lån i riksgäldskontoret för ADB- och kommunikationsutrustning

En försöksverksamhet med lån i riksgäldskontoret för finansiering av ADB- och kommunikationsutrustning har inletts under budgetåret 1990/91. Motiven för denna försöksverksamhet anmäldes i förra årets finansplan (prop. 1989/90:100 bil. 1). Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (FiU 25, rskr. 187).

De myndigheter som ingår i försöksverksamheten är riksgäldskontoret, statistiska centralbyrån, flygtekniska försöksanstalten, lantmäteriverket och byggnadsstyrelsen. För dessa fem myndigheter har regeringen under budgetåret 1990/91 ett bemyndigande från riksdagen att medge lån i riksgäldskontoret intill ett sammanlagt belopp av 90 milj.kr.

Även vägverket ingår i försöket. Vägverkets ADB-investeringar finansieras dock inom den totala låneram som vägverket har i riksgäldskontoret. Vägverkets lånebehov behandlas senare idag av chefen för kommunikationsdepartementet (bilaga 8). Flygtekniska försöksanstaltens lånebehov behandlas i en kommande särproposition för totalförsvaret. Det sammanlagda lånebehovet för de fyra övriga myndigheternas tillkommande investeringar för budgetåret 1991/92 uppgår till 48 816 000 kr. Hur investeringsbehovet är fördelat mellan myndigheterna framgår av resp. huvudtitelsbilaga.

För budgetåret 1991/92 föreslår jag att ytterligare två myndigheter, konjunkturinstitutet och arbetsmarknadsstyrelsen, får ta upp lån för sina investeringar i ADB-och kommunikationsutrustning. De sammanlagda lånebehoven för dessa tillkommande myndigheters investeringar uppgår till 88 760 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Totalt uppgår således lånebehovet för 1991/92 till 137 576 000 kr. Jag anser dock att det bemyndigande som regeringen bör begära för budgetåret 1991/92 bör uppgå till 152 milj.kr. för att en viss flexibilitet skall finnas i systemet och för att oförutsedda förändringar i myndigheternas verksamhet skall kunna mötas. Jag föreslår därför att regerigen begär riksdagens bemyndigande att för budgetåret 1991/92 ta upp lån för investeringar i ADB- och kommunikationsutrustning intill ett sammanlagt belopp av 152 milj.kr. Om riksdagen lämnar det begärda bemyndigandet kommer jag att återkomma till regeringen med förslag om att riksgäldskontoret får i uppdrag att ombesörja upplåningen.

Riksgäldskontoret och riksrevisionsverket har på regeringens uppdrag utvecklat den lånemodell som tillämpas under försöksverksamheten. De villkor som regeringen ställt på modellen är följande:

- lånen skall ges på marknadsmässiga villkor
- lånen får ej ges på längre tid än som svarar mot investeringens ekonomiska livslängd
- lånen skall amorteras i minst den takt som investeringsobjekten skrivs av
- lånevillkoren skall utformas utifrån att risktagandet skall begränsas för myndigheterna och att myndigheterna planeringsförutsättningar skall vara så goda som möjligt under lånets löptid.

Den lånemodell som riksgäldskontoret erbjuder myndigheterna under försöksverksamheten består av två alternativ; ett med rörlig och ett med fast ränta. Riksrevisionsverket har i uppdrag att följa försöksverksamheten.

Min uppfattning är att det ännu inte finns förutsättningar att övergå till en mer generell modell som innebär att samtliga myndigheter medges att ta upp denna typ av lån.

Bland de frågor som måste övervägas ytterligare kan nämnas bemyndigandestruktur riksdag-regering och regering-myndighet, uppföljningssystem samt vissa redovisningsfrågor. En utgångspunkt bör vara att myndigheterna bör tillämpa en fullständig tillgångsredovisning.

Vid prövningen i budgetarbetet av dessa investeringar är inte den räntekostnad som kommer att belasta myndigheten känd. Lånen kan alltså beroende på ränteförändringar bli "dyrare" än vad myndigheten räknat med. Detta kan också bli fallet vid en förändring i ränteläget under lånets löptid. En sådan situation bör dock kunna mötas av myndigheten genom en omfördelning av resurser eller ett utnyttjande av ramanslagets anslagskredit.

Det omvända förhållandet kan naturligtvis också uppstå nämligen att lånen blir "billigare" än vad som kunnat förutses. Detta bör dock inte innebära någon överbudgetering av myndighetsanslagen eftersom utgångspunkten vid prövningen av myndigheternas begäran om lån skall vara att inga resurser skall tillskjutas myndigheternas anslag för att finansiera räntekostnader eller amorteringar. Höga krav kommer att ställas på att myndigheterna kan redovisa investeringskalkyler och lönsamhetsbedömningar.

Sett på längre sikt bör denna modell för finansiering av investeringar kunna tillämpas mer generellt. En inventering kommer därför att göras av vilka typer av investeringar som kan komma att omfattas av en sådan omläggning.

Jag kommer i det följande (avsnitt 7) framhålla att myndigheterna i ett mer utvecklat finansiellt system bör kunna ges en generell rätt att inom givna bemyndiganden fatta beslut om investeringar utan att inhämta regeringens medgivande i varje särskilt fall. Jag vill emellertid även i detta sammanhang understryka att det inte skall vara tillåtet för myndigheterna att på detta sätt låna medel för att finansiera konsumtions- eller driftsutgifter.

7 Finansiell styrning av statsförvaltningen

En ny form av styrning är under införande i statsförvaltningen. En detaljerad budgetstyrning ersätts av mål- och resultatstyrning. Ansvar och befogenheter delegeras till myndigheterna. Frågor om effektivitet och produktivitet ställs i förgrunden och kraven på uppföljning och utvärdering skärps; det väsentliga blir analys och bedömning av uppnådda resultat.

Den nya styrningen ställer nya krav på såväl myndigheter som regering och riksdag. Analysmetoder krävs för att kunna avgöra hur resurserna kan användas på mest effektiva sätt. Samtidigt som kraven att redovisa uppnådda resultat ökar så ges myndigheterna större frihet att själva besluta om hur resultaten skall uppnås.

Det kommer alltid att finnas restriktioner i fråga om dispositionen av statliga medel. Dessa restriktioner kan emellertid överföras till myndigheterna i form av operativt handlingsutrymme. Styr- och uppföljningsinstrument måste mot den bakgrunden utvecklas.

Målet för förändringsarbetet är att bryta de förväntningar som leder till utgiftsexpansion och att införa ett resultattänkande för att därigenom uppnå bättre måluppfyllelse och en högre effektivitet i användningen av existerande resurser inom den offentliga sektorn. Mot denna bakgrund kommer jag i detta avsnitt att redogöra för min syn på hur den finansiella styrningen av statsförvaltningen bör utvecklas.

Chefen för civildepartementet kommer senare idag (bilaga 2, Gemensamma frågor) att redogöra för vissa andra frågor som rör förnyelsen av den offentliga sektorn.

7.1 Finansiella förutsättningar

Som jag framhållit i det föregående är målet för budgetpolitiken att hävda välfärden och samtidigt minska de offentliga utgifternas andel av BNP. Detta för att på sikt kunna sänka skattetrycket. I prop. 1990/91:39 anförde jag följande: "För att skapa förutsättningar för låg inflation, återvunnen tillväxt och växande sysselsättning måste finanspolitiken vara fortsatt mycket stram. I arbetet med förslaget till 1991/92 års statsbudget skall detta arbete fullföljas. Det är nödvändigt att den årliga budgetprövningen sker i ett långsiktigt perspektiv och ges den stadga som följer av genomarbetade normer och riktlinjer. Målet bör vara att hävda välfärden och samtidigt sänka de offentliga utgifternas andel av bruttonationalprodukten för att på sikt sänka skattetrycket. Det är bara om en sänkning av skattetrycket föregås av en utgiftsneddragning som den blir långsiktigt hållbar. Dessa riktlinjer måste utgå från de förutsättningar som följer av den allmänna ekonomiska utvecklingen".

En neddragning av den offentliga sektorns utgifter bör således ske utifrån ett långsiktigt synsätt. Med en ökad långsiktighet som grund skapas förutsättningar att för det enskilda budgetåret tidigt klargöra de budgetpolitiska riktlinjerna och ge ramar både för den verksamhetsplanering som bedrivs inom regeringskansli och myndigheter och för kommande

budgetarbeten. En ökad långsiktighet underlättar också en utvidgning av det faktiska budgetansvar som bör åligga varje departement i förhållande till dess verksamhetsområden och ett ökat utnyttjande av rambudgeteringstekniker.

För att expansionen av de offentliga utgifterna skall kunna bromsas måste budgetpolitiska utgångspunkter formuleras för statsbudgetens utgifts- och inkomstsida. För utgiftssidan måste de förväntningar som idag finns om ständigt utökade resurser brytas. På inkomstsidan bör t.ex. nya principer formuleras för statens förmögenhetsförvaltning. Jag kommer i det följande att ge några exempel på sådana budgetpolitiska utgångspunkter.

Effektivitets- och produktivitetskrav

Syftet med förändringsarbetet är att erhålla mer effekt av redan insatta resurser. Detta gäller åtgärder inriktade mot såväl utgifts- som inkomstsidan. En fortlöpande omprövning och analys av redan gjorda åtaganden måste ske. Det är därför utomordentligt viktigt att de effektivitets- och produktivitetskrav som under senare år ställts på den statliga sektorn vidmakthålls och förstärks och att förvaltningen även fortsättningsvis åläggs sådana krav.

Dock bör myndigheterna ges utökade möjligheter att själva direkt kunna tillgodogöra sig produktivitets- och effektivitetsvinster utan att först behöva underställa frågan regeringens prövning. Jag återkommer till detta i det följande vad gäller en ny modell för finansiering av investeringar och en effektivare statlig lokalförsörjning.

Effektivitets- och produktivitetskrav uppstår också genom ökad efterfrågestyrning. En sådan styrning uppstår i de fall när myndighetens tjänster erbjuds på marknaden eller när myndigheterna köper tjänster av varandra. Ett ökat kostnadsansvar för myndigheterna i betydelsen att de själva får välja från vem de skall köpa tjänster och samtidigt en ökad rätt för myndigheterna att sälja tjänster till varandra innebär att den säljande myndighetens verksamhet kan dimensioneras till faktisk efterfrågan.

Statsmakterna har det slutliga ansvaret för att göra avvägningen hur effektivitet kan uppnås totalt sett i utnyttjandet av de offentliga resurserna. Detta kräver en utökad analys av hur befintliga resurser används idag. Jag kommer i det följande att redogöra för inriktningen av ett sådant arbete.

7.1.1 Utgiftsbegränsningar

Pris- och lönekompensation m.m.

Mot bakgrund av vad jag nyss anförde om behovet av att sänka de offentliga utgifternas andel av BNP bör kraven på kostnadsmedvetande i den offentliga verksamheten skärpas.

En del av förväntan om utgiftsexpansion skapas genom det kompensationstänkande som nuvarande system för pris- och löneomräkning ger upphov till. Systemet att fullt ut kompensera myndigheterna för inflation

gör statsförvaltningen okänslig för de ekonomiska restriktioner som gäller för övriga sektorer i samhället. Incitament saknas t.ex. för myndigheterna till återhållsamhet i lönebildningen.

Nuvarande teknik för prisomräkning innebär att myndigheterna ges kompensation i efterhand för inträffade kostnadsökningar. Vid fluktuationer i prisutvecklingen blir följden att nivån på myndigheternas kompensation ligger fel i förhållande till den faktiska kostnadsutvecklingen. Detta innebär en risk för att myndigheterna anpassar sin verksamhet utifrån förhållanden som inte är i överenstämmelse med det faktiska ekonomiska läget.

Enligt min uppfattning bör det inte vara givet att myndigheterna alltid med automatik skall kunna påräkna kompensation för kostnadsökningar. I stället bör det i högre utsträckning ankomma på myndigheterna att själva avgöra sin egen betalningsvilja för de produktionsfaktorer som utnyttjas. Detta kräver en ökad flexibilitet för myndigheterna att välja alternativa vägar för att genomföra sin verksamhet. Vidare krävs ett ökat inslag av efterfrågestyrning vid dimensionering av de offentliga verksamheterna. Därmed finns förutsättningar för att bryta kompensationsautomatiken.

Frågan om kompensation för kostnadsökningar hänger nära samman med frågan om tillämpningen av s.k. utgiftsramar. Jag kommer i det följande att utveckla min syn i denna fråga.

Utgiftsramar

I samband med riksdagsbehandlingen av 1989 års budgetproposition avvisade riksdagen regeringens förslag till löneutgiftsram för 1989. Finansutskottet framhöll därvid (FiU 1988/89:20) att ett system utan i förväg angivna ekonomiska ramar för myndigheternas verksamhet förutsätter att myndigheterna i efterhand ges kompensation för inträffade kostnadsökningar. Därmed saknas incitament att bringa ned kostnadsutvecklingen. Enligt utskottets mening borde därför ett nytt system utvecklas som tar sikte på att lägga fast en ram för myndigheternas samlade förvaltningsutgifter. Härigenom skulle systemet även kunna kopplas till de treåriga budgetramar som successivt kommer att införas.

I 1990 års finansplan anmälde regeringen sin avsikt att återkomma till frågan om utgiftsram för förvaltningskostnader i samband med att den första omgången myndigheter budgetbehandlades enligt den nya budgetmodellen.

De krav som riksdagen har ställt på en utgiftsram är att den skall medge en klar styrning av förvaltningsutgifterna, ge möjlighet till en verksamhetsanpassad lönebildning samt att verksamhetsinriktningen oförändrat skall beslutas av statsmakterna. Dessa mål är svåra att förena. För att de angivna förutsättningarna skall kunna uppfyllas samtidigt som statens personalförsörjningsbehov tillgodoses måste ett nytt system för utgiftsramar bygga på att de fastställs med utgångspunkt i löneutvecklingen på övrig arbetsmarknad. Statsmakternas uppfattning om vilka lönekostnadsökningar som är förenliga med en balanserad samhällseko-

nomi bör uttryckas på annat sätt än genom utgiftsramar till myndigheterna. Min slutsats är således att en utgiftsram som svarar mot riksdagens beställning måste utformas så att statsmakterna undviker att genom budgetpolitik (utgiftsstyrning) driva inkomstpolitik på det statliga området.

I budgetförslaget för verksamhetsåret 1991/92 tillämpas hittills gällande system som innebär full kostnadstäckning till följd av slutna avtal.

Utgiftsstyrning genom ramanslag

Myndigheterna kommer successivt att tilldelas ramanslag för sina förvaltningskostnader. Ramanslag ger myndigheterna flexibilitet i resursanvändningen i form av möjlighet till omfördelning av resurser mellan olika utgiftsslag och en resursmässig rörlighet mellan budgetåren. Därmed kan myndigheterna lättare anpassa sig till de utgiftsnivåer som statsmakterna har fastställt.

Åtgärder till följd av för höga löneavtal

Nuvarande ordning innebär att om avtalsutfallen medför väsentliga merkostnader utöver vad som är förenligt med en balanserad samhällsekonomi blir det nödvändigt att genomföra ekonomiska åtgärder för att motverka effekterna av de höga avtalen.

Valet av ekonomiska åtgärder kan innebära att ytterligare besparingar måste göras inom den statliga administrationen eller andra minskningar av de offentliga utgifterna, t.ex. inom transfereringssystemen. Som jag tidigare nämnt innebär denna ordning att myndigheterna inte får ett direkt incitament att själva ta ansvar för kostnadsökningar i verksamheten. Regeringen avser därför att återkomma till denna fråga.

Åtgärder för att stödja myndigheterna

De är nödvändigt att de avtal som sluts avseende anställnings- och arbetsvillkor skapar förutsättningar för att genomföra strukturförändringar och i övrigt underlätta utvecklingsarbetet inom den statliga sektorn. För att nå ett så effektivt resursutnyttjande som möjligt krävs att detaljstyrningen fortsätter att minska inom områden som styrs av avtalsrättsliga förhållanden. Myndigheterna måste ges förutsättningar att ta ett ökat arbetsgivaransvar.

Genom det successiva genomförandet av ett decentraliserat arbetsgivaransvar ställs nya krav på myndigheterna. För att myndigheterna skall ges möjlighet att genomföra strukturförändringar, följa nya avtalskonstruktioner, ta ett ökat arbetsgivaransvar m.m. krävs att myndigheterna har tillgång till professionellt kunnande i dessa frågor. SAV har ett centralt ansvar för att stödja och vägleda arbetsgivarna på myndighetsnivå.

Genom de omfattande strukturförändringar som kommer att genomföras inom den statliga förvaltningen i syfte att rationalisera verksamheten och öka effektiviteten ställs stora krav på myndigheterna. Myndigheterna

kommer därför att behöva ett förstärkt stöd i frågor som gäller personalavveckling, användning av ADB-stöd, organisationsutformning m.m.

Regeringen har tillsatt en utredning (C 1990:04) om hur stödet till regeringskansli och myndigheter bör utvecklas. Utredningen omfattar främst de s.k. stabsmyndigheterna, däribland SAV.

Jag har i dessa frågor samrått med chefen för civildepartementet.

7.1.2 Inkomstförstärkningar

Aktivare förmögenhetsförvaltning i staten

Regeringen disponerar betydande tillgångar. Förvaltningen av den statliga förmögenheten är av stor betydelse också för statsbudgeten. Regeringen har mot den bakgrunden tillsatt en utredning (Dir. 1990:51) om statens fastighetsförvaltning. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag att en utredning tillsätts om en effektivare statlig förmögenhetsförvaltning. Genom att öka avkastningen på existerande tillgångar och genom omdisponering av tillgångar kan resurser frigöras för andra satsningar, t.ex. investeringar i infrastruktur.

Under de närmaste åren bör statens "balansräkning" konsolideras dels med avseende på vad staten bör äga, dels med avseende på de bibehållna tillgångarnas värdering och avkastningsnivå. Staten bör även se över de organisatoriska formerna i syfte att få en effektivare förvaltning och en högre avkastning. Konkurrensutsatta verksamheter bör åsättas avkastningskrav motsvarande kraven på marknaden.

7.2 En förändrad finansiell styrning

7.2.1 Ett förändrat arbetssätt och nya metoder

Syftet med den finansiella styrningen av den offentliga sektorn är att åstadkomma bättre produktivitet i verksamheten och högre effektivitet i resursanvändningen. Verksamheternas resultat skall vara avgörande vid prövningen av verksamheternas resursbehov. Mål och styrmedel inom den offentliga verksamheten kan komma att behöva omprövas. Detta förutsätter utveckling av kompletterande analysmetoder utöver dem som används idag. Förändrade krav kommer därigenom att ställas på såväl myndigheterna som regeringskansliet.

Att sätta mål och kräva resultat

I årets budgetarbete har drygt 30 myndigheter blivit föremål för en ny form av prövning. Dessa myndigheter ingår i den första cykeln i den nya budgetprocessen och de har lämnat fördjupad anslagsframställning i enlighet med budgetförordningen (1989:400).

Erfarenheterna från höstens arbete visar att många svårigheter måste övervinnas i tillämpningen av den nya mål- och resultatstyrningen. Ett första steg mot resultatorienterad styrning har tagits men brister finns i många myndigheters sätt att redovisa sin egen verksamhet och de resultat

som uppnåtts. I många fall finns inte resultatmått utvecklade, vilket innebär att underlag saknas för att bedöma produktiviteten och effektiviteten i de olika verksamheterna. Dock har några myndigheter visat lovvärda ambitioner i detta arbete och kommit ett stycke på väg mot en meningsfull resultatmätning. En fortsatt utveckling av resultatstyrning och resultatmätning är därför nödvändig. I arbetet bör även uppmärksammas regeringens och regeringskansliets arbetsformer.

Modellen med resultat- och målstyrning från statsmakternas sida i kombination med ökade befogenheter och ökat ansvar för myndigheterna innebär krav på en förbättrad och intensifierad mål- och resultatdialog mellan regeringskansliet och myndigheterna. Detta är i själva verket ett centralt element i den nya budgetprocessen. Enligt min uppfattning är det särskilt viktigt att denna dialog också förs direkt mellan departements- och myndighetsledningarna.

En sådan dialog har inletts. Med anledning av de behov som finns av att utveckla underlagen från myndigheterna och att skapa förutsättningar för en förändrad styrning bör denna dialog utmynna i en ytterligare precisering av målen för verksamheten och tydliga krav från regeringens sida på de resultat som skall uppnås. Den finansiella styrningen måste, enligt min uppfattning, vara grundad på en bedömning av resultatet av verksamheten inför beslut om tilldelning av resurser.

Chefen för civildepartementet kommer senare idag att återkomma till dessa frågor (bilaga 2, Gemensamma frågor).

Behovet av sektorövergripande analyser

Enligt min uppfattning kan en resultatanalys av offentlig verksamhet inte begränsas till att avse enbart myndighetsområden, eller ens departementsområden. En systematisk övergång till ett arbetssätt som går ut på att utnyttja mer övergripande analyser kan behöva ske. Bakgrunden är följande.

Under senare år har t.ex. RRV, statskontoret och expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) presenterat sådana analyser av offentliga sektorn som haft sektorövergripande karaktär. Enligt min uppfattning har regeringskansliet många gånger haft svårt att hantera dessa studier, delvis av skälet att regeringskansliets arbete är begränsat av den givna organisatoriska indelningen i sektorer och departementsområden.

Det är särskilt angeläget att urskilja vilka frågeställningar, datamängder etc. som behöver penetreras inom ramen för sådana sektorövergripande analyser. Beställarfunktionen i förhållande till organ som kommer att få uppdrag att utföra konkreta utredningsuppdrag - RRV, statskontoret, SCB, m.fl. - inom ramen för detta arbete kommer därmed att kunna utvecklas.

I en sektorövergripande analys klarläggs målsättningarna inom området. Vidare bör beskrivas de strukturella förhållanden som gäller, t.ex. av ansvariga myndigheter, graden av kommunalt engagemang, antalet sysselsatta, etc. Den samlade resursförbrukningen redovisas. Valen av styrmedel på området kartläggs. Produktivitets- och effektivitetsanalyser genomförs.

Resultatet av analysen bör enligt min uppfattning ge bättre kunskap om måluppfyllelse och effektivitet i produktionen av välfärdstjänster. En sådan analys kan t.ex. innebära att det offentliga engagemanget prövas i förhållande till andra regiformer. Områdets bidrag till ökad tillväxt och ökat utbud i ekonomin kommer också att kunna klarläggas.

För att skapa utrymme för mer kvalificerade budgetanalyser bör arbetet inriktas mot delegering av budgetansvar, budgetberedning på ramnivå och schablonisering av omräkningsmetoder. Det är därmed inriktat på att klarare ge uttryck för fackdepartementens samlade ansvar, också det finansiella, för sina verksamheter. En viktig bas för detta arbete är en ökad långsiktighet i synen på utgiftsutvecklingen vilket jag behandlade inledningsvis.

Ett nytt arbetssätt kommer att innebära behov av mer flexibla organisationsformer i regeringskansliet. Ett exempel på hur behovet av analyser över sektorgränserna ger upphov till nya arbetsformer är regeringens indelning i tre sakpolitiska statsrådsgrupper.

7.2.2 Vissa styrfrågor

Resultatorienterad styrning förutsätter att myndigheterna ges ett ökat utrymme att välja den effektivaste vägen att verkställa sina uppgifter. Regeringen minskar därför successivt detaljstyrningen och ger myndigheterna ett ökat finansiellt ansvar för sin verksamhet. Samtidigt har regeringen ett övergripande ansvar som innebär att se till att de regelverk, system m.m. inom vilka myndigheterna tillåts agera ger en för statsverket som helhet effektiv lösning.

Mot denna bakgrund är det viktigt att arbetet med att utveckla instrument för den finansiella styrningen av statsförvaltningen fortgår. Det återstår fortfarande att i vissa fall klargöra ansvarsfördelningen mellan regering och myndigheter. Behov finns också av att utveckla uppföljningsmetoder och former för återrapportering så att regeringen på ett effektivt sätt kan följa verksamhetens utveckling och resultat. Det gäller inte minst redovisnings- och bokslutsinformation. Slutligen handlar det om revision och utkrävande av ansvar.

Ökad effektivitet i myndigheternas resursanvändning kräver bl.a. konkurrensneutralitet i produktionen av offentliga tjänster. Myndigheterna bör kunna välja den regiform som är mest kostnadseffektiv för att bedriva verksamheten. Omläggningen av mervärdeskattesystemet som genomförs budgetåret 1991/92 (avsnitt 5) medför att konkurrensneutralitet uppnås mellan verksamhet på entreprenad och verksamhet i egen regi.

I det följande redovisar jag min syn på ett antal frågeställningar inom detta område.

Kassahållning i staten

Ett arbete pågår med att utveckla statens kassahållning. Statens betalningssystem skall vara säkert, effektivt och uppfylla rimliga krav på service. Systemet skall tillgodose kraven på en god kassahållning för staten totalt sett. Det är ett oeftergivligt krav att detta fungerar tillfredställande.

Utvecklingsarbetet skall inriktas mot att överföra de restriktioner som måste gälla utifrån ett helhetsperspektiv till ett handlingsutrymme för den enskilda myndigheten.

Jag redovisar nu tre aktuella frågeställningar inom detta område.

Ränteincitament i statlig verksamhet

En effektiv kassahållning på myndighetsnivå är svår att uppnå enbart genom administrativa regleringar. Någon form av räntebeläggning av de medel som myndigheterna hanterar behövs därför. Därigenom kan medvetenheten om att staten har kostnader för sin likviditet ökas hos myndigheterna. Denna kostnad redovisas idag hos riksgäldskontoret.

I dagens system kostar olika former av finansiering olika mycket för myndigheterna. Att utnyttja anslagsmedel från statsverkets checkräkning eller att utnyttja anslagskrediten är "gratis" medan däremot utnyttjandet av exempelvis en rörlig kredit i riksgäldskontoret är belagt med ränta. Vissa myndigheter ingår dessutom i en försöksverksamhet där de mot ränta får ta upp lån i riksgäldkontoret för att finansiera investeringar i ADB- och kommunikationsutrustning.

Inom riksrevisionsverket pågår sedan flera år ett utvecklingsarbete för att förbättra kassahållningen i staten. Ett resultat av detta arbete är ett förslag till regeringen om en ny rutin för att hantera de rörliga krediterna i riksgäldskontoret. Rutinen innebär att myndigheten får tillgång till en effektiv checkräkningskredit samt att incitamenten till en god kassahållning ökar. Rutinen prövas fr.o.m. den 1 januari 1991 vid lantmäteriverket.

En viktig del i utvecklingsarbetet avser förbättrade rutiner för hantering av det statliga betalningsflödet. En fråga som övervägs är hur statliga medelsflöden kan göras räntekänsliga. Här ingår också överväganden om att göra anslagsmedel räntekänsliga. Jag anser det angeläget att detta utvecklingsarbete drivs vidare. Möjligheten att införa någon form av internränta på de statliga medelsflödena bör övervägas. En förutsättning är dock att detta ger den för statsverket som helhet bästa kassahållningsmässiga lösningen.

Möjlighet att utnyttja bankgiro för statliga betalningar

Myndigheterna bör ges möjlighet att inom givna ramar effektivisera och anpassa sin betalningsförmedling. Möjligheten att kunna utnyttja bankgirot som betalningsförmedlare efterfrågas av många myndigheter. Regeringen har med gällande regelverk och med den konstruktion av postgirosystemet, med dess koppling till postverkets ekonomi som finns idag, mycket begränsade möjligheter att medge dispens i dessa ärenden.

Frågan om den statliga betalningsförmedlingen har behandlats under en följd av år. I förra årets finansplan (prop. 1989/90:100) presenterade regeringen sin syn i dessa frågor. Regeringen framhöll att, med vissa förbehåll, det statliga betalningssystemet i princip bör vara utformat så att det skapas en valfrihet för allmänheten och myndigheterna att välja betalningsförmedlare. Riksdagen framhöll (1989/90:FiU24, rskr. 197) att,

i avvaktan på en översyn av postverkets ekonomi, inga betalningsomläggningar bör ske som ger betydande konsekvenser för postgirot och därmed återverkar på möjligheterna för postverket att upprätthålla en rikstäckande service.

Regeringen avser att i kompletteringspropositionen återkomma med förslag som ökar valfriheten vad gäller förmedlingen av vissa statliga betalningar. Förslagen kommer dock att vara av sådan natur att de kan genomföras utan att betydande konsekvenser för postverkets ekonomi uppstår.

Fordrings- och betalningsbevakning

Det är viktigt att de statliga myndigheterna bevakar sina fordringar och betalningar så att staten inte drabbas av onödiga kostnader eller ränteförluster. Statens intressen bör bevakas så att de fordringar staten har på annan part betalas in i rätt tid eller, om så inte sker, att fordringen drivs in på ett sådant sätt så att staten inte åsamkas onödiga kostnader. Det gäller vidare att utnyttja de betalningsfrister staten har mot annan part.

Varje myndighet som lyder direkt under regeringen har ansvaret för att i ett första steg bevaka statens fordringar inom sitt område. Inom regeringskansliet pågår en översyn av det förfarande som nu tillämpas i syfte att effektivisera myndigheternas bevakning och indrivning av fordringar. Vad som nu övervägs är bl.a. frågor om uppgifter för en specialistfunktion som kan fullfölja arbetet med bevakning och indrivning av statens fordringar i de fall då myndighetens bevakning inte lett till att betalning skett. Motivet för detta är att den enskilda myndigheten inte behöver bygga upp någon specialistkompetens och att ärendena får en likartad behandling. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen i denna fråga.

Med hänsyn till kraven på god kassahållning är det också viktigt att myndigheterna utnyttjar de betalningsfrister som normalt finns när en myndighet skall betala en faktura så att betalningen inte sker för tidigt, med ränteförluster för staten som följd, eller för sent med risk för att dröjsmålsränta uttas. I det generella redovisningssystemet, system S, finns en frivillig rutin för sådan s.k. betalningsbevakning som utnyttjas av ett antal myndigheter, men långt ifrån av alla. Enligt min mening bör alla myndigheter bevaka sina betalningar på detta eller motsvarande sätt. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag om att bemyndiga riksrevisionsverket att utfärda riktlinjer för att ytterligare förbättra myndigheternas betalningsbevakning.

Ny modell för finansiering av investeringar

Myndigheterna bör i ett mer utvecklat system för finansiell styrning kunna ges en generell rätt att inom givna bemyndiganden fatta beslut om investeringar utan att gå till regeringen för prövning i varje enskilt fall. Produktivitetsvinster som ligger i ny teknik bör kunna tas hem direkt utan den långa beslutsprocess som tillämpas idag. Det är dock viktigt att framhålla att det inte skall vara tillåtet för myndigheterna att på detta sätt låna medel för att finansiera konsumtions- eller driftsutgifter.

En försöksverksamhet med lån i riksgäldkontoret för finansiering av ADB- och kommunikationsutrustning har inletts under budgetåret 1990/91. Motiven bakom denna försöksverksamhet anmäldes i förra årets finansplan. Jag har i det föregående (avsnitt 6) beskrivit försöksverksamhetens villkor och tillämpning.

Sett på längre sikt bör denna modell för finansiering av investeringar kunna tillämpas mer generellt. En inventering kommer därför att göras av de olika typer av investeringar som kan komma att omfattas av en sådan omläggning.

Leasingfrågor

De leasing-avtal som finns på marknaden ger kunden/konsumenten alternativ till lånefinansiering av vissa investeringar, t.ex. utrustning, fordon m.m. För verksamheter som disponerar fast egendom erbjuder marknaden dessutom s.k. sale-leasebackavtal, som ger t.ex. en fastighetsägare möjlighet att frigöra bundet kapital för andra investeringar mot överenskommelse om framtida återlösning etc.

Möjligheterna för statliga myndigheter att teckna leasingavtal eller sale-leasebackavtal är starkt beskurna. Vissa myndigheter efterfrågar sådana lösningar. Om myndigheterna i ökad utsträckning skall medges sådana möjligheter förutsätter detta att regeringen kan finna en form som tillgodoser regeringens och riksdagens inflytande och att dessa möjligheter kan erbjudas i form av en intern lösning för staten. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag om att dessa frågor utreds.

Försäkring/riskfinansiering

Som ett led i att öka myndigheternas möjligheter att göra egna avvägningar i finansiella frågor utreds även frågor om försäkring av statens egendom m.m. (prop. 1988/89:150, Dir. 1990:57). Utredaren skall överväga om nuvarande regler för försäkring är ändamålsenliga för staten från i första hand ekonomisk synpunkt och lämna förslag inom vilka sakområden som försäkringslösningar kan övervägas. För affärsverk och myndigheter med betydande affärsmässiga inslag i sin verksamhet kommer utredaren att behandla olika former av riskfinansiering. Förslag kan föreligga under budgetåret 1991/92.

En effektivare statlig lokalförsörjning

En aktiv förmögenhetsförvaltning förutsätter ett samlat agerande från statsmakterna. Den statliga förvaltningens lokalförsörjning bygger därför på en samordnad kompetens för fastighetsförvaltningen, koncentrerad till ett fåtal myndigheter. Affärsverken svarar för sitt produktiva fastighetsbestånd medan byggnadsstyrelsen har lokalhållningsansvaret för den statliga administrationen.

Även om det inte är aktuellt att dela upp förmögenhets- och fastighetsförvaltningen på de enskilda förvaltningsmyndigheterna så skapas nu

betydande handlingsfrihet för de lokalbrukande myndigheterna när de får ramanslag för sina förvaltningskostnader. Enligt de riktlinjer som lagts fast av riksdagen så kan myndigheterna få ökade befogenheter om de i motsvarande mån övertar kostnadsansvaret för driften av sina lokaler (prop. 1987/88:100 bil. 9, s. 36-40, FiU 26, rskr. 338). Dessa beslut kan fattas av berörda myndigheter i samråd med byggnadsstyrelsen och verkställas utan föregående prövning av regeringen. Härigenom finns förutsättningar för bättre resursavvägningar på initiativ av myndigheterna.

Entreprenaduppdrag rörande den statliga fastighetsdriften

Enligt min mening är ett naturligt steg för att åstadkomma effektiviseringar och besparingar att öka möjligheterna till konkurrens på fastighets- och byggmarknaderna. Statliga fastighetsförvaltande myndigheter bör, i stället för att bedriva fastighetsdrift i egen regi, i ökad utsträckning kunna uppdra åt utomstående producenter att sköta fastighetsdriften och för detta betala en överenskommen ersättning. Sådana uppdrag förutsätter att den utomstående producenten kan bedriva fastighetsdriften bättre och mer kostnadseffektivt eller minst lika bra som den statliga fastighetsförvaltaren.

Som ett led i att åstadkomma en effektivare och friare resursanvändning för myndigheterna vid övergången till treåriga budgetramar och ramanslag bör möjlighet öppnas för myndigheterna att lämna anbud på att sköta fastighetsdriften vid de lokaler de själva nyttjar. Detta möjliggör en effektivare resursanvändning i och med att myndigheten i högre grad själv kan styra servicenivån på fastighetsdriften.

För att ytterligare bryta monopolsituationen bör även möjligheterna öppnas för att låta andra aktörer på fastighets- och byggmarknaderna lämna anbud på fastighetsdrifttjänster inom det statsägda fastighetsbeståndet.

Det har inget egenvärde för staten att bedriva fastighetsdrift i egen regi utan det viktiga är vem som kan utföra tjänsten på ett för staten kostnadseffektivt och rationellt sätt.

Dessa förändringar av producentansvaret för fastighetsdrifttjänster förutsätter att byggnadsstyrelsens stabsroll i förhållande till regeringen förstärks och utvecklas. Regeringen bör senare precisera detta i uppdrag till byggnadsstyrelsen. Jag återkommer senare idag till denna fråga under redovisningen av statlig lokalförsörjning vid min anmälan av anslagen under finansdepartementets huvudtitel.

Verksamhetsformer

En viktig del i arbetet med att utveckla den finansiella styrningen avser en renodling av de verksamhetsformer i vilka statlig verksamhet bedrivs. Ett arbete har inletts i denna riktning. Bl.a. har riksrevisionsverket avlämnat en rapport till regeringen om stiftelser för statlig verksamhet och en rapport om myndighetsbolag utanför affärsverkssektorn. Vidare bedriver riksrevisionsverket en översyn av reglerna för den s.k. uppdragsmodellen.

Dessa frågor kommer att beredas inom regeringskansliet i syfte att lägga fast klara principer för verksamhetsformernas tillämpning. I avvaktan på kommande utredningsarbete kan dock redan nu några principer läggas fast.

Regeringen bör ha en restriktiv hållning till statlig verksamhet i stiftelseform. Myndigheterna bör ej medverka som stiftare eller via statuter skaffa sig ett avgörande inflytande över stiftelser. Endast vid ett partssammansatt agerande där ingen annan verksamhetsform finns att tillgå kan stiftelseformen övervägas för statlig verksamhet. Följande förhållanden bör dessutom föreligga:

- behov av ekonomisk samverkan med annan part
- behov av självständig framtoning
- väl avgränsad verksamhet

Stiftelseformen bör dock inte tillämpas om verksamheten:

- helt finansieras av staten
- är av betydande allmänt intresse
- kräver omfattande styrning.

Ren konkurrensutsatt verksamhet bör inte bedrivas i myndighetsform. För sådan verksamhet bör bolagsformen övervägas. Vid sådana överväganden bör alltid prövas om verksamheten bör bedrivas i statlig regi. Det är enligt min mening i normalfallet inte lämpligt med bolag under myndigheter. Detta synsätt gäller även för bolagsbildning för bedrivande av tjänsteexport.

Chefen för civildepartementet kommer senare denna dag att vidare behandla dessa frågor (bilaga 2, Gemensamma frågor).

Ekonomiadministrativ kompetens

Den ekonomiadministrativa kompetensen inom statsförvaltningen måste öka. Myndigheternas ekonomi- och redovisningsfunktioner kommer därför att spela en allt viktigare roll.

Kunskaper om resultatmått, uppföljnings- och utvärderingsmetoder, redovisning, kassahållning och investeringsbedömning är några exempel på kompetens som kommer att bli allt viktigare för statsförvaltningen.

Det är ledningarnas ansvar att se till att förvaltningen kan leva upp till de nya krav som ställs och utnyttja de möjligheter som den nya styrningen erbjuder.

Revisionen och styrelsernas ansvar

En ökad finansiell frihet för myndigheterna förutsätter en stark och effektiv revision. Revisionens resultat måste tas till vara och åtgärder vidtas för att korrigera påpekade felaktigheter.

Dagens system fungerar inte helt tillfredställande. Exempel finns där revisionen upprepade gånger påpekat allvarliga brister i en myndighets ekonomiadministration utan att någon åtgärd vidtas från myndighetens sida och utan att myndigheten ställs till ansvar.

Jag anser det viktigt att göra uppgifts-, besluts- och ansvarsfördelningen mellan regering, styrelse och verksledning tydlig.

Frågan om beslutsordning för årsbokslut, resultatredovisningar, revisionsrapporter och regeringens ansvar har behandlats av den statliga revisionsutredningen (SOU 1990:64). Chefen för civildepartementet kommer senare idag (bilaga 2, Gemensamma frågor) att återkomma till dessa frågor.

Ekonomistyrning i statsförvaltningen

Regeringen måste säkerställa tillgång till ekonomisk information och underlag för den finansiella styrningen. Därtill krävs regler, metoder och system för budgetering, verksamhetsuppföljning, finansiering m.m. Slutligen krävs normering, utbildning, rådgivning och kontroll. Det är viktigt att hålla en hög kompetens inom detta område. En utvecklad ekonomistyrningsfunktion och en stärkt revision ger förutsättningar att inom ramen för en helhetssyn delegera ansvar och befogenheter till myndigheterna. Denna fråga behandlas inom ramen för översynen av stabsmyndigheternas verksamhet. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen när beredningen av utredningens rapport är avslutad.

8 Redovisning av verksamheten med statliga garantier m.m. för budgetåret 1989/90

Riksrevisionsverket (RRV) har redovisat verksamheten med statliga kreditgarantier inkl. grundfondsförbindelser. Uppgifterna bygger på myndigheternas rapporter till RRV.

I det följande lämnas en sammanställning av och kortfattade kommentarer till myndigheternas uppgifter. Uppgifterna avser, med undantag av garantiramarna, garantistockens ställning per den 30 juni 1990. De redovisade utgifterna och inkomsterna för verksamheten avser budgetåret 1989/90.

Garantier i utländska valutor redovisas till den kurs som gällde den 30 juni 1990. Hänsyn till senare kursfluktuationer har alltså inte tagits. Riksbankens garanti på fem miljarder kr. för Världsbanken redovisas i år efter dollarkursen den 30 juni 1990.

Garantier för Forsmarks Kraftgrupp AB redovisas i sin helhet under statens vattenfallsverk.

Gällande garantiramar

Gällande, av riksdag och regering tilldelade, *garantiramar* per den 1 juli 1990, uppgår till 163 miljarder kr.

Bland de ramar som ökat under det gångna året dominerar ramarna för Stadshypotekskassan (riksgäldskontoret), exportkreditnämndens garantier samt garantier till Teleinvest AB och SIB-Invest AB. Garantierna till Sveriges Investeringsbank har ersatts av garantierna till SIB-Invest AB. En kraftig minskning har skett ifråga om ramarna för stöd till varvsföretag, utvinning av olja (riksgäldskontoret) och statens vattenfallsverk.

Gjorda garantiutfästelser

Gjorda *garantiutfästelser* per den 30 juni 1990, uppgår till 133 miljarder kr. Enligt gällande regler kan utfästelser för exportkreditgarantier lämnas till belopp som överstiger de fastställda garantiramarna, eftersom endast en del av det utfästa beloppet normalt resulterar i garanterad kapitalskuld. Vid utgången av denna redovisningsperiod håller sig emellertid utfästelserna inom garantiramarna.

Större ökningar av utfästelserna kan noteras för Stadshypotekskassan, exportkreditnämndens garantier och SIB Invest AB. De senare har ersatt utfästelserna till Sveriges Investeringsbank. Minskningar i utfästelserna förekommer bland annat beträffande stöd till varvsföretag (riksgäldskontoret), exportkreditgarantier och Nordiska Investeringsbanken (riksgäldskontoret).

Garanterad kapitalskuld

Den *garanterade kapitalskulden* per den 30 juni 1990, var 108 miljarder kr. Grundfondsförbindelser utgjorde 55 miljarder kr. Skillnaden mellan den garanterade kapitalskulden och gjorda garantiutfästelser beror till största delen på det faktiska utnyttjandet av exportkreditgarantierna.

Den garanterade kapitalskulden har ökat med 5,0 miljarder kr. sedan den 30 juni 1989. Valutakursförändringar har bidragit till en minskning av kapitalskulden med 700 milj.kr. Ökningen av garanterad kapitalskuld per samhällsområde har särskilt berört garantier till bostadssektorn och exporten (inkl. biståndsgarantierna). Stadshypotekskassan, exportkreditnämndens garantier, SIB-Invest AB, Teleinvest AB och Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag SBAB svarar för de största ökningarna av kapitalskulden.

Även minskningar av den garanterade kapitalskulden förekommer. De mest betydelsefulla gäller Sveriges Investeringsbank, stöd till varvsföretag, statens vattenfallsverk och lantbruksgarantierna.

Utgifter till följd av infriade garantier

Utgifterna till följd av *infriade garantier* under budgetåret 1989/90 uppgår till 1,0 miljard kr. Utgifterna härrör främst från exportkreditnämndens garantier till Brasilien, Irak och Egypten.

Inkomster från lämnade garantier

Inkomster från *garantiavgifter* under budgetåret 1989/90 uppgår till drygt 500 milj.kr. Inkomsterna genereras främst av exportkreditgarantierna. Garantiavgifterna har inte ökat sedan förra budgetåret. Antalet lån mot statlig garanti har minskat kraftigt beroende på att lånen omsatts till vanliga banklån eller slutamorterats.

Inkomster till följd av *återbetalning av infriade garantier* uppgår till knappt 600 milj.kr. Dessa inkomster härrör främst från exportkreditgarantierna och stöd till varvsföretag. Stora återbetalningar har bl.a. gjorts från Brasilien, Nordkorea, Egypten och Irak. Betydande återbetalningar har även gjorts inom varvssektorn.

Resultatet av verksamheten

Summan av inkomsterna från garantiavgifter och återbetalningar för tidigare infriade garantier har i förhållande till utgifterna för infriade garantier resulterat i ett nettoöverskott på ca 40 milj.kr. Detta är en förbättring av resultatet jämfört med föregående budgetår med ca 900 miljoner kr. eftersom verksamheten för budgetåret 1988/89 redovisade ett nettounderskott på ca 860 milj.kr.

Tabell 13. Statliga garantier per den 30 juni 1990 (garantiram per den 1 juli 1990).
Milj.kr.

Garantier utfärdade av	Gällande garantiram per den 1 juli 1990	Gjorda garantiutfästelser per den 30 juni 1990	Garanterad kapitalskuld per den 30 juli 1990	Under budgetåret 1989/90 per den 30 juni 1990		
				Utgifter till följd av infriade garantier	Inkomster från garanti avgifter	Inkomster till följd av återbetalningar av tidigare infriade garantier
Riksgäldskontoret	52 506,1[ab]	37 544,7[ab]	37 543,8[ab]	9,4[ab]	126,9[ab]	180,1[ab]
Televerket	14 020,0[b]	12 869,3[b]	12 869,3[b]	0,0[b]	0,0[b]	0,0[b]
Statens vattenfallsverk	13 637,0	12 855,8	9 571,6	0,0	0,0	0,0
Sveriges Riksbank	10 261,9[b]	10 261,9[b]	10 261,9[b]	0,0[b]	0,0[b]	0,0[b]
Lantbruksstyrelsen	3 851,4	2 634,4	2 634,4	12,9	7,9	1,3
Statens järnvägar	815,0[b]	505,0[b]	5,0[b]	0,0[b]	0,0[b]	0,0[b]
Statens vägverk	503,0[b]	2,4[b]	0,0[b]	0,0[b]	0,0[b]	0,0[b]
Statens energiverk	459,1	163,6	163,6	0,0	0,0	0,0
Delsumma	96 053,5	76 837,1	73 049,5	22,3	134,1	181,4
Övriga	1 166,9	316,3	291,0	22,8	1,5	0,7
Delsumma	97 220,4	77 153,4	73 340,5	45,1	135,6	182,1
Exportkreditnämnden	65 771,7	55 558,0	34 752,2	993,0	377,2	383,4
Totalsumma	**162 992,1**	**132 711,4**	**108 092,7**	**1 038,1**	**512,8**	**565,5**
[a]Varav varvsgarantier	15 167,0	3 875,6	3 875,6	9,4	26,6	180,1
[b]Varav grundfondsförbindelse	58 289,8	55 265,3	54 765,3	0,0	86,1	0,0

9 Lönenivån i anslagsberäkningarna

Lönerna för det stora flertalet statstjänstemän och för vissa andra arbetstagare i offentlig verksamhet bestäms genom förhandlingar mellan statens arbetsgivarverk (SAV) samt Statsanställdas förbund, TCO-S och SACO.

SAV träffade ramavtal om löner för statstjänstemän m.fl. avseende åren 1989 och 1990 (RALS 1989-90) med Statsanställdas förbund den 29 november 1989, med TCO-S den 1 december 1989 och med SACO den 14 december 1989.

Till grund för beräkningen av anslagen till löner och pensioner liksom för anslag inom utgiftsramen för militärt försvar samt planeringsramen för civilt försvar under budgetåret 1991/92 har lagts de i nämnda kollektivavtal avtalade löner m.m. gällande fr.o.m. den 1 juli 1989.

Anslagsberäkningen innefattar ett lönekostnadspålägg om 39%. I förhållande till det löneläge som låg till grund för beräkningen av lönekostnaderna i budgetpropositionen 1990 har beaktats avtalade lönekostnader i ovan nämnda avtal. Vidare har beaktats dels de höjningar som skett fr.o.m. den 1 januari 1989 av chefslöner som regeringen fastställer, dels de höjningar av dessa och övriga chefslöner som skett fr.o.m. den 1 oktober 1989 och den 1 januari 1990. Dessutom har beaktats de höjningar av löner som följer av avtalen för vissa statliga läkare m.fl. fr.o.m. den 1 januari 1990. Därutöver har också beaktats de medel som avsatts enligt 7 § ramavtal om löner 1988 för statstjänstemän m.fl. (RALS 1988) för förhandlingar på grund av omlokalisering, omorganisationer m.m. samt det personliga marknadslönetillägget (MLT) som har utgått till vissa tjänstemän under budgetåret 1989/90. I löneomräkningen har däremot inte kunnat beaktas de belopp som har avsatts dels för löneåtgärder främst för marknadskänsliga grupper och för att trygga en långsiktig personalförsörjning vid i första hand anslagsmyndigheter, dels för kompetensutvecklingsåtgärder.

I budgetförslaget har de olika avtalskomponenternas kostnadseffekt beräknats utifrån varje myndighets faktiska löneprofil.

Till regeringsprotokollet i detta ärende bör fogas som bilagor:
Preliminär nationalbudget (Bilaga 1.1)
Utdrag ur riksrevisionsverkets inkomstberäkning (Bilaga 1.2)
Vissa tabeller rörande den statsfinansiella utvecklingen (Bilaga 1.3)

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag, att regeringen *dels* föreslår riksdagen att

1. godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat i det föregående,
2. godkänna de allmänna riktlinjer för budgetregleringen som jag har förordat i det föregående,
3. för budgetåret 1991/92, i avvaktan på slutliga förslag i kompletteringspropositionen och i enlighet med vad jag har förordat i det föregående,

a) beräkna statsbudgetens inkomster,

b) beräkna förändringar i anslagsbehållningarna,

c) beräkna Beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto,

4. bemyndiga regeringen att för myndigheter med uppdragsverksamhet disponera en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 450 000 000 kr.,
5. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1991/92 disponera medel ur inkomsttiteln Mervärdeskatt för att kompensera myndigheter för ingående mervärdeskatt, varvid belopp svarande mot mervärdeskatten inte tas i anspråk på utgiftsanslag,
6. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1991/92 ta upp lån för investeringar i ADB- och kommunikationsutrustning intill ett sammanlagt belopp av 152 000 000 kr.,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

7. finansiell styrning av statsförvaltningen (avsnitt 7),
8. statliga garantier (avsnitt 8),
9. lönenivån i anslagsberäkningarna (avsnitt 9).

Finansplanen

1 Den ekonomisk-politiska strategin i sammanfattning 1
1.1 Den internationella bakgrunden 2
1.2 Den svenska ekonomin — starka sidor och svaga 2
1.3 Den ekonomiska politikens inriktning 3
1.4 Åtgärder för att bekämpa inflation och arbetslöshet 6
1.5 Åtgärder för att öka investeringar, tillväxt och sysselsättning 8
1.6 Åtgärder för att skapa en starkare grund för välfärd och trygghet 9
1.7 Åtgärder för att säkra en uthållig tillväxt 10
2 Den ekonomiska utvecklingen 10
2.1 Utsikterna för den internationella ekonomin 10
2.2 1980-talets utveckling i Sverige 12
2.3 Utvecklingen i Sverige det senaste året 13
2.4 Utsikterna för 1991 och 1992 14
3 Europa-politiken 15
4 Stabiliseringspolitiken 17
4.1 Finanspolitiken 17
4.2 Penningpolitiken 18
4.3 Pris- och lönebildningen 18
4.4 Konkurrenspolitiken 20
4.5 Arbetsmarknadspolitiken 22
5 Tillväxtpolitiken 22
5.1 Skattepolitiken 23
5.2 Närings- och energipolitiken 24
5.3 Forsknings- och utbildningspolitiken 25
5.4 Infrastrukturpolitiken 26
6 Budgetpolitiken 27
6.1 Budgetförslaget för 1991/92 27
6.2 Kommunernas ekonomi 30
6.3 Strukturåtgärder inom den offentliga sektorn 31
7 Slutord 34

Statsbudgeten och särskilda frågor

1 Statsbudgeten budgetåren 1990/91 och 1991/92 36
1.1 Beräkningsförutsättningar 36
1.2 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1990/91 36
1.3 Statsbudgetens inkomster och utgifter under budgetåret 1991/92 39
1.4 Statsbudgetens saldo för budgetåren 1990/91 och 1991/92 42
2 Underliggande budgetutveckling 44

3 Statens lånebehov och statsskuldens förändring 44

5 Budgetering exkl. mervärdeskatt budgetåret 1991/92 46
6 Utvidgad försöksverksamhet med lån i riksgäldskontoret för ADB- och kommunikationsutrustning 48
7 Finansiell styrning av statsförvaltningen 50
8 Redovisning av verksamheter med statliga garantier m.m. för budgetåret 1989/90 62
9 Lönenivån i anslagsberäkningarna 66

Hemställan 67

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Preliminär nationalbudget för 1991

PRELIMINÄR NATIONALBUDGET

Förord

Den preliminära nationalbudget som härmed läggs fram, beskriver den internationella och den svenska ekonomins utveckling t.o.m. 1992.

Nationalbudgeten bygger på material från fackdepartement och olika verk och institutioner. För bedömningen av den internationella utvecklingen har material erhållits från bl.a. OECD. Beskrivningen av den svenska ekonomin baseras främst på underlag från statistiska centralbyrån och på den prognos för de kommande åren som konjunkturinstitutet publicerade den 14 december 1990. Vidare har en grupp bransch- resp. konjunkturexperter hörts. Ansvaret för de redovisade bedömningarna åvilar dock helt finansdepartementet.

Ansvarig för den preliminära nationalbudgeten är statssekreteraren Gunnar Lund. Arbetet har letts av departementsrådet Anders Palmér. Kalkylerna avslutades den 20 december 1990.

1 Sammanfattning

Den svenska ekonomin är på väg in i en lågkonjunktur. Den viktigaste förklaringen till detta är de senaste årens överhettning av ekonomin. Därigenom har de nominella lönerna stigit snabbare än i omvärlden. Svenska företag har tappat marknadsandelar, inflationstakten drivits upp och produktivitetstillväxten hämmats. Underskottet i bytesbalansen har successivt vuxit.

Dessa inhemska balansproblem blir allt mer kännbara i takt med att aktiviteten i den internationella ekonomin mattas av. Marknadstillväxten för svensk export blir sämre och företagen kan inte höja sina priser på samma sätt som tidigare. Situationen förvärras av att för den svenska ekonomin viktiga länder som USA, Storbritannien och Finland väntas få en särskilt svag tillväxt. Dessutom fortsätter svenska företag att tappa andelar på världsmarknaden, om än i avtagande takt. En ytterligare negativ faktor är att flera av de produktområden där svensk industri är relativt stark, exempelvis massa- och papper, järn och stål samt transportmedel, drabbas speciellt hårt av den internationella konjunkturnedgången.

Inte bara exporten utan även den inhemska efterfrågan håller på att dämpas. Investeringarna viker, främst inom industrin men också inom bostadssektorn. Den privata konsumtionstillväxten begränsas av ett stigande hushållssparande. Den statliga verksamheten hålls tillbaka av en restriktiv utgiftspolitik och kommunernas expansion av det skattestopp som införts för 1991 och 1992.

Mot denna bakgrund är det realistiskt att räkna med en fallande BNP 1991. Arbetslösheten kommer även fortsättningsvis att stiga. Om ett stabiliseringsavtal kommer till stånd på arbetsmarknaden begränsas dock de negativa effekterna på ekonomin. Utvecklingen av investeringarna och exporten kan då väntas bli klart bättre än i ett alternativ där enbart arbetsmarknadsläget bestämmer lönerna. Den allt sämre konjunkturen kommer att successivt minska pristrycket i ekonomin.

Nästa år förväntas konjunkturen fortsätta konjunkturen att vara svag, även om situationen för näringslivet förbättras något. I alternativet med låga löneökningar kan BNP komma att stiga med ca 1%, medan tillväxten i det andra alternativet blir knappt 1/2%. Under alla omständigheter kan en kraftig anpassning nedåt förväntas av löner och priser. De svenska konsumentpriserna kan t.o.m. komma att stiga långsammare än i OECD-området i genomsnitt. I det s.k. höglönealternativet sker dock nedväxlingen till priset av en för svenska förhållanden hög arbetslöshet.

Under hela prognosperioden väntas underskottet i bytesbalansen växa. Den negativa trenden för resevalutanettot håller i sig. Dessutom fortsätter avkastningen på kapital att uppvisa allt större underskott, trots att ökningstakten för investeringarna utomlands beräknas sakta av.

Aktiviteten i den internationella ekonomin dämpades under 1990. Tillväxten inom OECD-området uppgick till ca 2,5%, vilket är den lägsta siffran sedan 1982. Avmattningen skedde framför allt i Nordamerika och Storbritannien, men även i Frankrike och Italien saktade tillväxten av. Expansionen fortsatte däremot att vara stark i Japan och Tyskland.

Inflationen steg under senare delen av förra året, främst beroende på oljeprisuppgången. Relativt höga löneökningar och en dämpad produktivitetstillväxt verkade också pådrivande. Arbetslösheten fortsatte att falla, om än i avtagande takt.

Utsikterna för 1991 och 1992 är särskilt osäkra p.g.a. krisen vid Persiska viken och den finansiella oro som råder i många länder. Dessutom är effekterna av den tyska återföreningen svåra att bedöma. Prognosen bygger på ett tekniskt antagande att oljepriserna uppgår till 27 dollar per fat under hela perioden. Vidare antas att någon regelrätt kris på de finansiella marknaderna inte inträffar.

Tabell 1:1 Internationella förutsättningar

	1989	1990	1991	1992
BNP i OECD, %	3,3	2 1/2	1 3/4	2 1/4
Konsumentpriser i OECD (KPI årsgenomsnitt), %	4,4	5	5 1/2	4 1/2
Råoljepris, dollar per fat	18,2	24	27	27
Dollarkurs i kr.	6,45	5,90	5,60	5,60

Källor: OECD och finansdepartementet.

Under dessa förutsättningar bedöms att tillväxten inom OECD-området dämpas i år och uppgå till knappt 2%. Försvagningen blir tydligast i USA, där en långsammare ökning av sysselsättningen och en fortsatt hög inflation begränsar hushållens realinkomster och därmed den privata konsumtionen. Investeringarna väntas falla. Nedskärningar genomförs i den federala budgeten.

I Japan och i det kontinentala Västeuropa blir tillväxten relativt god, även om förra årets pris- och ränteuppgång får en avkylande effekt på ekonomierna. Något utrymme för lättnader i penning- eller finanspolitiken finns inte. Tyskland kommer även framöver att verka som en tillväxtmotor i Europa. I Storbritannien och Norden förutses däremot en betydligt svagare utveckling. Sammantaget för industriländerna väntas arbetslösheten stiga något under året.

Det finns förutsättningar för en viss förstärkning av den internationella konjunkturen under 1992. Den låga dollarkursen bör ge stimulanseffekter på amerikansk industri och därmed bidra till ett uppsving. I Japan kan den inhemska efterfrågan förväntas fortsätta att driva på ekonomin, även om situationen på de finansiella marknaderna inger oro. För Storbritannien och Norden är en vändning uppåt trolig, medan Västeuropa i övrigt i stort sett kan väntas upprätthålla tillväxttakten. Expansionen blir dock

knappast tillräckligt stark för att undvika en ytterligare uppgång i arbetslösheten. Inflationstakten beräknas avta något.

Löner och konsumentpriser

Överhettningen på den svenska arbetsmarknaden förde med sig att lönerna ökade kraftigt under förra året. För ekonomin totalt blev uppgången nästan 10 1/2%, varav löneglidningen svarade för ca 4 procentenheter. Inom OECD-området steg lönerna i genomsnitt med ungefär hälften så mycket.

Prognoserna för 1991 och 1992 bygger på två olika alternativ för lönerna. I det ena alternativet (det s.k. låglönealternativet) antas att ett stabiliseringsavtal kommer till stånd. De genomsnittliga timlönerna beräknas då stiga (mätt som förändring mellan årsgenomsnitten) med ca 4% 1991, beroende på överhäng från tidigare avtal och från löneglidning samt effekterna av de två extra semesterdagarna. Till detta har lagts ytterligare 1%, inom vilken ram alla nya lönepåslag skall rymmas, inkl. effekterna av byte av arbetsuppgifter eller arbetsplats. Den genomsnittliga löneökningen 1991 uppgår således till 5% i detta alternativ. Motsvarande siffra för 1992 antas bli 3%.

I det andra alternativet antas lönerna helt bestämmas av läget på arbetsmarknaden. Skattereformen, lägre inflationstakt, växande arbetslöshet och fallande lönsamhet i näringslivet pekar på att lönerna kommer att öka betydligt långsammare än vad som skett de senaste åren. Den genomsnittliga lönestegringen i ekonomin bedöms i detta alternativ bli 7% 1991 och 5% 1992.

Tabell 1:2 Löner och priser
Årlig procentuell förändring

	1989	1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Timlön, kostnad	9,8	10,4	5,0	7,0	3,0	5,0
KPI						
dec.-dec., exkl. skatteref.	6,7	8,2	5,2	5,9	2,4	3,4
dec.-dec., inkl. skatteref.	6,7	11,1	8,4	9,1	2,4	3,4
årsgenomsnitt, exkl. skatteref.	6,5	7,8	6,3	6,6	3,0	4,0
årsgenomsnitt, inkl. skatteref.	6,5	10,4	9,8	10,1	3,0	4,0

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Under loppet av 1990 ökade konsumentpriserna enligt preliminära kalkyler med drygt 11%. Skattereformen och finanspolitiska åtgärder bidrog med ca 4 procentenheter och höjda oljepriser till följd av krisen vid Persiska viken med ca 1/2 procentenhet. Den underliggande inflationstakten uppgick således till 6-7%.

Genomförandet av skattereformens andra steg innebär att de direkta skatterna sänks och att detta till stor del finansieras av höjda indirekta skatter. Därigenom höjs konsumentprisnivån med drygt 3 procentenheter

under första kvartalet. Därefter kan priserna väntas stiga i betydligt långsammare takt. I januari nästa år faller dessutom effekten av den tillfälliga höjningen av mervärdeskatten på 1 procentenhet bort. De långsammare löneökningarna, och en sannolikt bättre produktivitetsutveckling, medför också ett allt lägre kostnadstryck i ekonomin. Förutsättningarna för en radikal nedväxling av inflationstakten i Sverige är goda.

Försörjningsbalans

BNP steg, enligt preliminära siffror, förra året med knappt 1%, vilket var en halvering av tillväxttakten jämfört med året innan. Dämpningen av aktiviteten skedde på bred front och blev allt tydligare under loppet av året. Produktivitetsökningen blev mycket blygsam, varför merparten av tillväxten kan förklaras med stigande sysselsättning. Flera faktorer talar för att BNP faller i år. Det är speciellt investeringarna som utvecklas svagt.

Även om 1992 också blir ett utpräglat lågkonjunkturår, finns ändå förutsättningar att bryta nedgången och kunna uppnå en positiv tillväxt, bl.a. till följd av en gynnsammare exportutveckling. I alternativet med låga löneökningar kommer aktiviteten i ekonomin genomgående att bli högre, främst därför att den konkurrensutsatta sektorns situation förbättras.

Diagram 1:1 BNP och produktivitetsutveckling
Procentuell förändring från föregående år

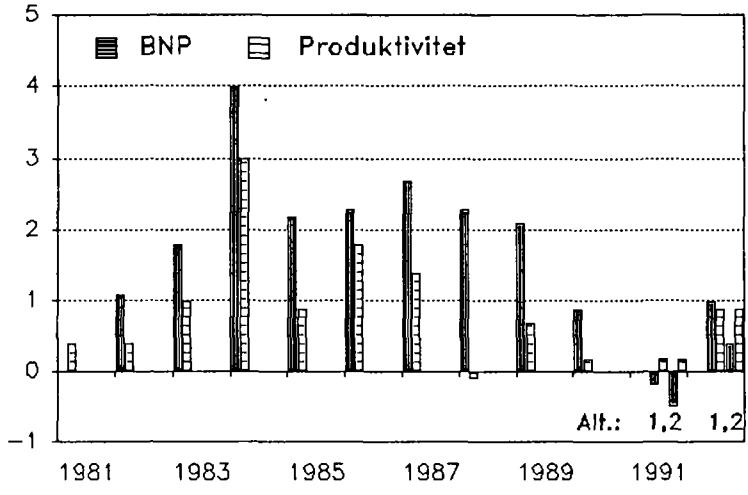

Källa: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Hushållens realinkomster steg med ca 3 1/2% förra året. Den relativt starka uppgången berodde på en kraftig ökning av löneinkomsterna efter skatt. Sparandet steg emellertid markant, varför konsumtionen ändå stagnerade. Till detta bidrog ett stort fall i bilinköpen liksom det varma

vädret under första kvartalet som minskade energikonsumtionen för uppvärmning. Dessutom innebar det tillfälliga obligatoriska sparandet att hushållens köpkraft begränsades.

I år beräknas hushållens reala disponibla inkomster stiga med knappt 2% i låglönealternativet och med ca 2 1/2% i höglönealternativet. Merparten av ökningen beror på effekterna av det andra steget i skattereformen. Nästa år väntas realinkomsterna stiga med knappt 2 1/2% resp. drygt 2 1/2% i de båda alternativen. Visserligen avtar löneökningstakten markant, men detta kompenseras mer än väl av den kraftiga uppbromsningen av inflationen.

Mycket talar för en fortsatt stigande sparkvot under 1991 och 1992. Det i utgångsläget låga sparandet, skattereformen med bl.a. det minskade värdet av ränteavdragen, en tilltagande osäkerhet om framtiden hos hushållen, ett lägre behov av förnyelse av hushållskapitalvaror och ett relativt högt ränteläge är faktorer som pekar i den riktningen. Uppgången i sparkvoten motverkas dock bl.a. av att inbetalningarna till det obligatoriska, tillfälliga sparandet upphör i år och att återbetalningarna börjar nästa år, vilket ökar hushållens köpkraft. Sammantaget förutses emellertid tillväxten i den privata konsumtionen komma att bli måttlig under prognosperioden.

Tabell 1:3 Försörjningsbalans

	Miljarder kr 1989	Procentuell volymförändring					
		1989	1990	1991		1992	
				Alt. 1	Alt. 2	Alt.1	Alt.2
BNP	1224,3	2,1	0,9	-0,2	-0,5	1,0	0,4
Import	387,5	7,1	1,3	2,0	1,4	2,8	2,4
Tillgång	**1611,8**	**3,5**	**1,0**	**0,4**	**0,0**	**1,5**	**1,0**
Privat konsumtion	638,6	1,1	0,0	0,7	1,0	1,0	1,2
Offentlig konsumtion	317,7	2,2	1,3	0,5	0,3	0,5	0,5
Stat	89,9	3,7	0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8
Kommuner	227,8	1,6	1,5	1,0	0,8	1,0	1,0
Bruttoinvesteringar	259,8	10,9	1,8	-1,4	-3,5	0,6	-1,9
Lagerinvesteringar[1]	1,8	0,5	0,3	-0,3	-0,3	0,0	0,0
Export	393,9	2,4	1,2	1,9	1,3	3,4	2,8
Användning	**1611,8**	**3,5**	**1,0**	**0,4**	**0,0**	**1,5**	**1,0**

[1] Förändring i procent av föregående års BNP.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Den offentliga konsumtionen steg förra året med knappt 1 1/2%. Kommunerna expanderade mer än ekonomin i genomsnitt, trots att brist på arbetskraft under en stor del av året höll tillbaka utvecklingen. Under de kommande åren genomförs nedskärningar i den statliga verksamheten, vilket medför att konsumtionsvolymen sannolikt faller. För kommunernas del är det ekonomiska utrymmet för expansion mycket begränsat framöver.

Efter den rekordartade uppgången 1989 steg bruttoinvesteringarna relativt blygsamt förra året. Den allt svagare konjunkturen ledde till att in-

dustriinvesteringarna började falla. Denna utveckling väntas fortsätta i år. Lönsamheten försämras, kapacitetsutnyttjandet sjunker och efterfrågan viker inom många branscher. Hur stor investeringsnedgången blir hänger delvis samman med den inhemska kostnadsutvecklingen. Låga löneökningar skulle sannolikt få en gynnsam effekt på investeringsklimatet och skapa förutsättningar för en vändning uppåt av industriinvesteringarna 1992. I motsats till vad som gäller för industrin bedöms investeringarna inom övrigt näringsliv utvecklas ganska stabilt.

Överhettningen i byggsektorn har bestått längre än väntat. Gradvis kommer dock bilden att ändras. Efterfrågan på bostäder kommer att begränsas av de snabba kostnadsstegringarna och av att skattereformen leder till höjda relativpriser på bostäder. Under både 1991 och 1992 väntas därför en betydande nedgång i bostadsbyggandet. Samtidigt stagnerar näringslivets byggnadsinvesteringar.

Den internationella konjunkturavmattningen begränsar den svenska exporttillväxten. Dessutom är försvagningen särskilt kraftig på några av Sveriges viktigaste marknader, t.ex. USA, Storbritannien och Finland. Industrins starka inriktning på massa och papper, järn och stål samt transportmedel är också oförmånlig i rådande läge. Till detta kommer att de relativa kostnaderna ökar betydligt snabbare i Sverige än i omvärlden, beroende på en ogynnsam löne- och produktivitetsutveckling. Svenska företag tappade marknadsandelar i betydande omfattning förra året. Andelsförlusterna väntas dock bli mindre under prognosperioden, främst till följd av att exportpriserna ökar något långsammare än i konkurrentländerna. Under 1990 steg den samlade exporten med ca 1% och även i år väntas en svag utveckling. En något bättre marknadstillväxt bör resultera i högre exportsiffror 1992. Om löneökningarna blir låga gynnas konkurrenskraften och exporten.

Importen begränsas av den allt svagare efterfrågan i ekonomin. Särskilt fallet i maskin- och lagerinvesteringarna får en återhållande inverkan i år. En liten ökning av importtillväxten nästa år är sannolik mot bakgrund av att ekonomin kan väntas utvecklas något bättre. Den inhemska produktionen bedöms fortsätta att tappa marknadsandelar till importen.

Tabell 1:4 Bidrag till BNP-tillväxten
Procent av föregående års BNP

	1989	1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Privat konsumtion	0,6	0,0	0,4	0,5	0,5	0,6
Offentlig konsumtion	0,6	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
Bruttoinvesteringar	2,2	0,4	-0,3	-0,8	0,1	-0,4
Lagerinvesteringar	0,5	0,3	-0,3	-0,3	0,0	0,0
Nettoexport	-1,7	-0,1	-0,1	-0,1	0,2	0,1
BNP	**2,1**	**0,9**	**-0,2**	**-0,5**	**1,0**	**0,4**

Anm:. P.g.a. avrundning summerar inte alltid delarna till totalen

Det kan konstateras att nedgången för investeringar och nettoexport blir så stor i år att konsumtionstillväxten inte förmår kompensera för detta. Därmed faller BNP. Efterfrågan får en oförmånlig sammansättning, vilket accentueras i alternativet med högre löner. Den blygsamma tillväxt som uppnås nästa år blir konsumtionsledd.

Bytesbalansen

Handelsbalansens överskott minskade förra året, främst som en följd av ett sämre bytesförhållande i utrikeshandeln. Prisutvecklingen på viktiga exportvaror blev mindre förmånlig samtidigt som oljepriserna steg. Försvagningen av handelsbalansen väntas fortsätta också i år. En stabilisering eller t.o.m. en vändning uppåt kan komma nästa år, till följd av en högre volymtillväxt för exporten.

Diagram 1:2 Handels- och bytesbalans
Procentandel av BNP

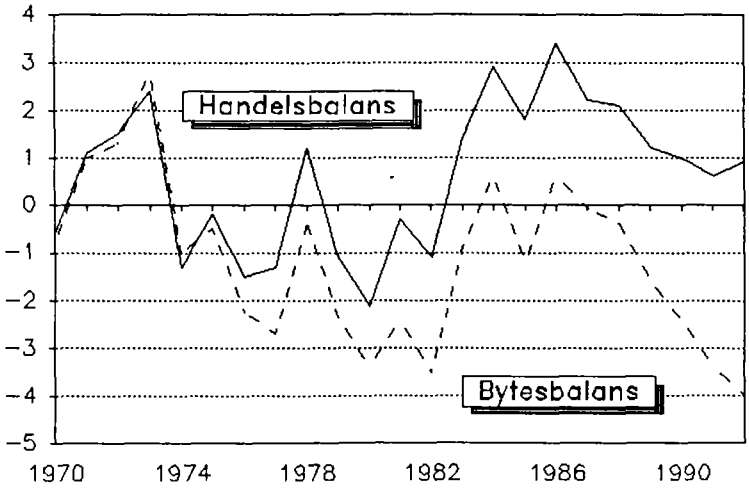

Anm: Finansdepartementets prognos för 1991 och 1992 enligt alternativ 1.
Källor: Riksbanken och finansdepartementet.

Bytesbalansen har gradvis försämrats under de senaste fem åren. Förutom en negativ trend för handelsbalansen förklaras förloppet i huvudsak av utvecklingen av resevalutanettot och avkastningen på kapital. Ett växande bytesbalansunderskott samt de omfattande direktinvesteringarna och portföljplaceringarna utomlands för med sig en upplåning vars räntekostnader belastar bytesbalansen. Speciellt efter valutaavregleringen har utlandsinvesteringarna ökat kraftigt.

Det finns skäl att anta att den här utvecklingen i stora drag fortsätter under 1991 och 1992. Troligen kommer dock ökningstakten för utlandsinvesteringarna att dämpas något, särskilt om det inhemska investerings-

klimatet kan förbättras till följd av låga löneökningar. Skuldstockarna är ändå så stora att räntebelastningen blir avsevärd. År 1992 beräknas underskottet i bytesbalansen uppgå till ca 4% av BNP.

Tabell 1:5 Nyckeltal

	1989	1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Disponibel inkomst (%)	1,9	3,5	1,7	2,4	2,3	2,6
Sparkvot (nivå, %)	-4,3	-0,8	0,3	0,6	1,6	2,0
Industriproduktion (%)	1,2	-2,0	-1,0	-2,0	1,8	0,5
Arbetslöshet (nivå, %)	1,4	1,5	2,2	2,5	2,7	3,4
Handelsbalans (mdr. kr.)	14,6	13,4	9,1	10,1	13,7	12,6
Bytesbalans (mdr. kr.)	-19,7	-33,1	-48,8	-50,9	-58,6	-63,2
(% av BNP)	-1,6	-2,4	-3,4	-3,5	-3,9	-4,2

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet samt finansdepartementet

Arbetsmarknaden

Den överhettning som rått på arbetsmarknaden under flera år dämpades under loppet av 1990. Tecknen på avmattning blev allt starkare. Antalet varsel ökade gradvis och låg i genomsnitt under året på 1983 års nivå. Anmälningarna om nya lediga platser minskade kraftigt. Arbetslösheten steg från 1,3% andra kvartalet 1990 till nära 2% under det fjärde. Bristen på yrkesarbetare inom industrin blev allt mindre kännbar.

I år och nästa år kommer arbetsmarknaden att fortsätta att försvagas och sysselsättningen vika. Arbetslösheten beräknas stiga till 2,2% 1991 i det första och till 2,5% i det andra prognosalternativet. Motsvarande siffror för 1992 beräknas bli 2,7 respektive 3,4%. Uppgången av arbetslösheten motverkas av att utbudet av arbetskraft stiger allt långsammare och att medelarbetstiden går ned något 1991. Dessutom väntas produktivitetsutvecklingen bli relativt svag 1991, medan det kan ske en uppgång under 1992 till följd av att företagen i allt mindre utsträckning håller kvar arbetskraft i ett sent skede av konjunkturnedgången.

Finansiellt sparande

Det samlade finansiella sparandet i ekonomin har under flera år försämrats, vilket visar sig i ett växande underskott i bytesbalansen. Det inhemska sparandet har varit otillräckligt för att finansiera investeringarna. Sparandeunderskottet väntas stiga under prognosperioden.

Efter att ha uppgått till hela 5% av BNP 1989, minskade överskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande förra året. Nedgången väntas fortsätta i år och nästa år. Fortfarande är det dock frågan om ett betydande överskott, som 1992 väntas uppgå till ca 3% av BNP. Kommunernas finansiella situation förbättras 1991 och 1992 p.g.a. den tvåårige efterslåpningen av utbetalningar av kommunalskatt i kombination med den förutsedda dämpningen av löneökningstakten.

Hushållssparandet har varit kraftigt nedpressat under några år, men en uppgång är på väg. Ökningen väntas dock inte bli av den omfattningen att det kan vända trenden för det totala sparandet i ekonomin. Företagens finansiella sparande hölls tillbaka under främst 1989 av omfattande investeringar, men därefter i allt högre grad av fallande lönsamhet. Sannolikt fortsätter resultatförsämringen under 1991, varför företagens finansiella situation urholkas ytterligare.

Tabell 1:6 Finansiellt sparande
Miljarder kr., löpande priser

	1989	1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Offentlig sektor	64,0	55,0	52,3	53,0	47,0	44,5
Hushåll	-29,5	-10,7	0,5	2,4	12,0	16,4
Företag	-54,2	-77,5	-100,6	-106,3	-117,6	-124,1
Bytesbalans	**-19,7**	**-33,1**	**-48,8**	**-50,9**	**-58,6**	**-63,2**
Andel av BNP	-1,6	-2,4	-3,4	-3,5	-3,9	-4,2

Källor: Konjunkturinstitutet, riksbanken, statistiska centralbyrån och finansdepartementet

Kapitalmarknaden

Räntorna steg under 1990 betydligt mer i Sverige än i omvärlden. De tilltagande obalanserna i den svenska ekonomin skapade oro på de finansiella marknaderna. Betydande utflöde av valuta ägde rum vid två tillfällen. Ett sådant tillfälle var i februari i samband med bankkonflikten och regeringskrisen. Riksbanken stramade åt penningpolitiken och den korta räntan steg. Efter att överenskommelse hade träffats i riksdagen om den ekonomiska politiken stabiliserades läget. I oktober inträffade ett betydande valutautflöde, som förde med sig en förnyad uppgång av den korta räntan. Sedan regeringen presenterat ett åtgärdspaket med strukturella reformer och neddragning av statsutgifterna gick räntorna ned igen.

Tillsammans med skattereformen och konjunkturavmattningen har de stigande räntorna bidragit till att utlåningen i svenska kronor minskat påtagligt, både till hushåll och företag. Däremot har främst företagen ökat sin kortfristiga upplåning i utlandet. Ränteuppgången har bidragit till att fastighets- och aktiemarknaderna pressats och att likviditets- och soliditetsproblemen för vissa finansbolag blivit akuta. Bankerna har fått vidkännas kraftigt stigande kreditförluster. En allt striktare kreditprövning kan väntas framöver. Därmed pågår en faktisk åtstramning av kreditmarknaden.

2. Den internationella utvecklingen

2.1 Allmän översikt

Den internationella konjunkturen försvagades under 1990. BNP-tillväxten i industriländerna sammantagna uppgick till ca 2,5%, vilket är den långsammaste expansionen sedan 1982. Det var framför allt i Nordamerika, Storbritannien, Finland och Sverige som aktiviteten mattades, men även i länder som Frankrike och Italien dämpades tillväxten. I främst Japan och Tyskland fortsatte däremot ekonomierna att expandera kraftigt.

För OECD totalt visade tillväxten tecken på att bromsas upp redan före konflikten vid Persiska viken. Det högre oljepriset medför en ytterligare dämpning av tillväxten samt en uppgång av inflationen. För 1991 bedöms tillväxten fortsätta mattas av till knappt 2%, för att därefter öka till inte fullt 2,5% 1992. Inflationen beräknas uppgå till ca 5,5% 1991 och 4,5% 1992. Bedömningarna baseras på ett tekniskt antagande om att oljepriset ligger kvar på ca 27 dollar per fat under prognosperioden.

Tabell 2:1 Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder
Årlig procentuell förändring

	Andel av OECD-områdets totala BNP i %[1]	1989	1990	1991	1992
De sju stora länderna					
Förenta staterna	37,0	2,5	1	1/2	1 1/2
Japan	15,4	4,9	5 3/4	4 1/4	4
Tyskland	10,1	3,9	4 1/2	3	2 3/4
Frankrike	8,4	3,8	2 1/2	2 1/2	2 3/4
Storbritannien	7,1	2,2	1 1/2	1	1 3/4
Italien	5,9	3,2	2 3/4	2 1/2	2 3/4
Canada	3,6	3,0	1 1/4	1 1/4	2 1/4
Norden					
Danmark	0,9	1,4	3/4	1 1/4	1 3/4
Finland	0,7	5,2	2	0	1 1/4
Norge	0,8	1,2	2	2 1/2	1 3/4
Sverige	1,6	2,1	1	-1/4[2]	1[2]
Norden[3]	2,4	2,5	1 1/2	1 1/4	1 1/2
OECD-Europa	44,0	3,5	2 3/4	2 1/4	2 1/2
OECD-totalt		**3,3**	**2 1/2**	**1 3/4**	**2 1/4**

[1] 1987 års BNP
[2] Alternativ 1, timlöneökning 5% 1991, 3% 1992
[3] Exklusive Sverige
Källor: OECD och finansdepartementet.

Den strama penningpolitik som förts i ett flertal länder sedan våren 1988 har - i kombination med sänkt lönsamhet i näringslivet och kreditåtstramning från bankerna - medfört att investeringarna dämpats påtagligt i flera industriländer. Även den privata konsumtionen har över lag saktat av. I Japan och Tyskland fortsatte dock investeringarna och den privata konsumtionen att öka starkt.

Oljeprisuppgången efter Iraks invasion av Kuwait har på ett påtagligt sätt förändrat förutsättningarna för den internationella ekonomin. Flera faktorer talar emellertid för att effekterna av den senaste oljeprisuppgången blir betydligt lindrigare än som var fallet vid oljeprishöjningarna på 1970-talet. Energi- och oljekonsumtionen i industriländerna har minskat, energianvändningen är mer flexibel och lagren är större. Dessutom är den nuvarande prisuppgången betydligt lägre än vid motsvarande tillfällen på 1970-talet. Ett uppdämpt konsumtionsbehov i de oljeexporterande länderna medför vidare att många OPEC-länder relativt snabbt kan väntas använda de ökade exportintäkterna. Därför behöver den totala globala efterfrågan inte dämpas fullt så mycket som var fallet på 1970-talet. Effekterna av en oljeprisuppgång beror också i hög grad på vilken ekonomisk politik som förs, och här har viktiga erfarenheter vunnits av misstag som begicks under 1970-talet.

Diagram 2:1 Oljepris[1], realt[2] och nominellt 1970-1990 (sept.)
Dollar/fat

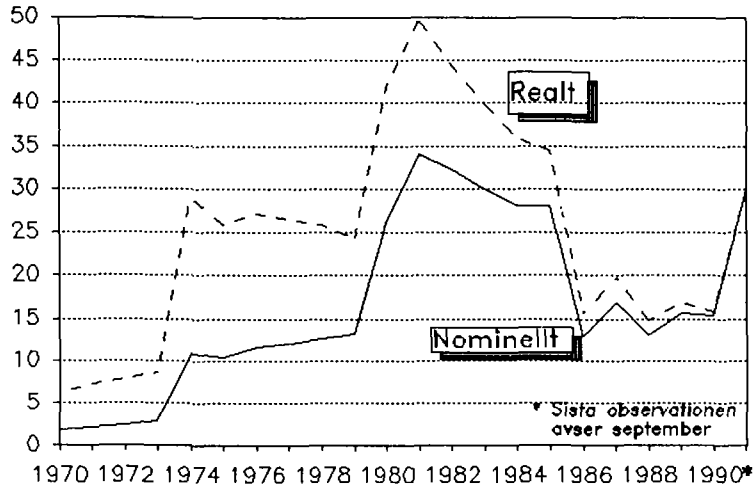

[1] 1970 - nov 1986 Arabian Light, dec 1986 - sept 1990 Dubai.
[2] Deflaterat med konsumentprisindex för Förenta Staterna.
Källor: Internationella valutafonden, statens pris- och konkurrensverk samt finansdepartementet.

Inflationen, som varit relativt stabil under första halvåret 1990, steg under andra halvåret - främst p.g.a. att det högre oljepriset började slå igenom i konsumentledet. I genomsnitt ökade konsumentpriserna med 5 % i OECD-länderna förra året. Relativt höga löneökningar samt dämpad produktivitetstillväxt medförde dock att även den underliggande inflationen (d.v.s. priserna exklusive livsmedel och energi) ökade under loppet av 1990.

Penningpolitiken var under 1990 fortsatt inriktad på att dämpa inflationen. Under senare delen av året skiljde sig dock penningpolitikens inriktning beroende på var i konjunkturcykeln länderna befann sig. I

Förenta staterna lades således penningpolitiken om i mindre restriktiv riktning, samtidigt som den stramades åt i Japan och Tyskland. Den tidigare positiva ränteskillnaden till förmån för dollarn eliminerades, vilket i kombination med den svagare amerikanska ekonomin bidrog till att dollarn föll. Ytterligare en konsekvens av denna utveckling var att internationella portföljplacerare i allt större utsträckning övergav den amerikanska marknaden till förmån för Japan och Västeuropa. Exempelvis har de japanska investeringarna i amerikanska räntebärande papper - som tidigare finansierade mellan 1/2 och 1/3 av de amerikanska budgetunderskotten - vänt från ett stort inflöde till ett utflöde under 1990.

Aktiekurserna föll i ett flertal OECD-länder under 1990. Utvecklingen var särskilt markerad i Japan där aktierna gick ned med ca 40 %. Den vikande börsutvecklingen reflekterar inte enbart den ökade osäkerheten till följd av Gulf-krisen. Även den svagare amerikanska ekonomin, problem i den finansiella sektorn och lägre lönsamhet i industrin, ökade räntor i Japan samt osäkerhet om kostnaderna för den tyska återföreningen har bidragit till att aktiekurserna fallit.

I år väntas tillväxten fortsätta att mattas. Försämrade bytesförhållanden p.g.a. ökade oljepriser dämpar realinkomster och efterfrågan. Samtidigt ökar inflationen vilket medför att penningpolitiken kan förväntas bli fortsatt stram. Även finanspolitiken är restriktiv i flera av de större industriländerna. Fortsatt stark draghjälp från Japan och Kontinentaleuropa - främst Tyskland - väntas leda till att tillväxten återhämtar sig i Nordamerika och Storbritannien 1992. Ett viktigt bidrag till detta är att de negativa effekterna av oljeprisuppgången antas ha klingat av från utgången av 1991.

Den ekonomiska expansionen i Förenta staterna väntas fortsätta att sakta av i år. Det är främst en mycket svag ökning av den privata konsumtionen och fallande investeringar som bidrar till avmattningen. Under senare delen av året och under 1992 bedöms tillväxten åter öka - främst ledd av exporten, som gynnas av såväl den svaga dollarn som stark efterfrågan i Japan och Tyskland. Den fortsatt höga tillväxten i Japan drivs främst av den privata konsumtionen. Den åtstramning av penningpolitiken som skett - med åtföljande högre räntor och kraftiga börsfall - verkar genom dämpade investeringar återhållande på tillväxten, vilken dock i en internationell jämförelse förblir hög. Även i Tyskland driver den inhemska efterfrågan på tillväxten. Den privata konsumtionen har under 1990 gynnats av skattesänkningar och av den starka efterfrågan från östra delen av landet. Importen väntas därför öka kraftigt samtidigt som exporten missgynnas av den tidigare apprecieringen av D-marken och av en svag efterfrågan i viktiga exportländer. Sannolikt dämpas tillväxten i Tyskland dels av kapacitetsskäl, dels som en följd av en stram ekonomisk politik för att begränsa de inflationseffekter som sammanhänger med kostnaderna för återföreningen.

Inflationen i OECD-området förutses öka till ca 5 1/2% i år, jämfört med ca 5% 1990. Drivande krafter bakom prisuppgången är inte enbart effekterna av det ökade oljepriset utan även en fortsatt svag produktivitetstillväxt. Nästa år väntas inflationen sjunka till 4 1/2%, beroende på

att effekterna av det högre oljepriset avtar, samtidigt som en stigande arbetslöshet leder till en mer dämpad löneutveckling.

Tabell 2:2 Konsumentprisernas utveckling i vissa OECD-länder
Årlig procentuell förändring

	1989	1990	1991	1992
De sju stora länderna				
Förenta staterna	4,8	5 1/2	6 1/2	5
Japan	2,3	3	3 1/2	2 3/4
Tyskland	2,8	3 1/4	3 3/4	3 3/4
Frankrike	3,6	3 1/4	3 3/4	3 1/4
Storbritannien	7,8	9 3/4	7 1/4	6 1/2
Italien	6	6 1/4	7	6 1/2
Canada	4,7	4	6 1/4	4 1/2
Norden				
Danmark	4,8	3	3 1/4	3 1/2
Finland	6,6	6	6	5
Norge	4,6	4	4 1/2	5
Sverige	6,5	10 1/2	9 3/4[1]	3[1]
Norden[2]	5,3	4 1/4	4 1/2	4 1/2
OECD-Europa	4,7	5 1/4	5 1/4	4 1/2
OECD-totalt	**4,4**	**5**	**5 1/2**	**4 1/2**

[1] Alternativ 1, timlöneökning 5% 1991, 3% 1992
[2] Exklusive Sverige
Källor: OECD och finansdepartementet

Arbetslösheten inom OECD-området fortsatte att falla 1990, dock i en avtagande takt. Samtidigt stagnerade sysselsättningstillväxten. Avmattningen väntas leda till att sysselsättningstillväxten förblir svag. Arbetskraftsutbudet bedöms samtidigt dämpas, men i mindre omfattning. Arbetslösheten beräknas öka från drygt 6 procent förra året till ca 7 procent 1992.

Tabell 2:3 Arbetslöshet i vissa OECD-länder
Procent av arbetskraften, årsgenomsnitt, standardiserade definitioner

	1987	1988	1989	1990
Förenta staterna	6,1	5,4	5,2	5,4
Japan	2,8	2,5	2,3	2,1
Tyskland	6,2	6,1	5,5	5,3
Frankrike	10,5	10,0	9,5	9,0
Storbritannien	10,2	8,3	6,4	6,0
Danmark	7,8	8,7	9,5	9,6
Finland	5,0	4,5	3,4	3,5
Norge	2,1	3,2	4,9	5,1
Sverige	1,9	1,6	1,4	1,5
OECD-Europa	10	9,4	8,6	8,2
OECD-totalt	**7,3**	**6,7**	**6,2**	**6,1**

Källor: OECD och finansdepartementet

De externa obalanserna mellan de tre största ekonomierna fortsatte att reduceras under 1990. En svag inhemsk efterfrågan i Förenta staterna och en stark tillväxt i Japan och Tyskland - tillsammans med den tidigare nedgången av dollarn mot yenen och D-marken - talar för att anpassningen fortsätter i gynnsam riktning i år och nästa år.

Tabell 2:4 Bytesbalanser i vissa OECD-länder
Procent av BNP

	1986	1987	1988	1989	1990
Förenta staterna	-3,3	-3,2	-2,6	-2,1	-1,7
Japan	4,4	3,6	2,8	2,0	1,5
Tyskland	4,4	4,0	4,2	4,6	4,0
Storbritannien	0	-0,8	-3,1	-3,7	-3,3

Källor: OECD och finansdepartementet

Det största osäkerhetsmomentet i bedömningen knyter sig till oljeprisutvecklingen och dess effekter på världsekonomin. En utvidgning av konflikten vid Persiska viken skulle sannolikt leda till kraftigt höjda oljepriser, vilket inte enbart skulle ge direkta effekter på priser, räntor, bytesförhållanden och inkomster, utan även mer indirekta och svårkvantifierade effekter. Fallande aktiekurser med åtföljande förmögenhetseffekter och följdverkningar på hushållens konsumtion och företagens finansieringskostnader och investeringsvilja är exempel på detta. Oro på övriga finansiella marknader kan också inträffa. En annan risk är att den ekonomiska politiken inte förs med tillräcklig stramhet, och att oljeprishöjningarna leder till att inflationen genom en pris-/lönespiral permanentas på en högre nivå. Därmed kan det uppstå ett behov av en kraftig ekonomisk-politisk åtstramning i ett senare skede med negativa effekter på produktion och sysselsättning. För att kompensera produktionsbortfallet från Irak och Kuwait krävs att alla tillgängliga produktionsresurser i övriga oljeproducerande länder utnyttjas. Produktionsstörningar kan därför leda till att oljepriset stiger kraftigt under begränsade perioder.

Ytterligare ett osäkerhetsmoment rör svagheter i det finansiella systemet. Detta gäller framför allt i Förenta staterna och Japan, och kan komma till uttryck i att kreditgivningen från bankerna dämpas ytterligare, vilket påverkar privat konsumtion och investeringar.

Det är framför allt den redan svaga amerikanska ekonomin som sannolikt skulle drabbas värst om ovanstående riskfaktorer utlöses.

Ett annat osäkerhetsmoment i bedömningen gäller effekterna av den tyska återföreningen. Då flera av OECD-länderna - särskilt Tyskland - f.n. har ett högt kapacitetsutnyttjande, kan den ökade efterfrågan från det tidigare Östtyskland samt den tyska budgetförsvagningen som orsakas av finansieringen av återföreningen leda till en ytterligare press uppåt på priser, löner och räntor. Detta skulle sannolikt i ett senare skede leda till en ekonomisk-politisk åtstramning. Övriga länder anslutna till växelkurssamarbetet i det europeiska monetära systemet kan tvingas följa med i en sådan åtstramning.

Sammantagna innebär osäkerhetsfaktorerna att huvudscenariet - d.v.s. att en fortsatt stark tillväxt i Japan och Tyskland bidrar till en relativt snabb återhämtning av tillväxten i de anglosaxiska länderna - kan kullkastas. Det kan heller inte uteslutas att den svaga ekonomiska tillväxten i de anglosaxiska länderna sprider sig ytterligare och rent av kan dra med sig de länder som f.n. gynnas av en god tillväxt med resultatet att den nuvarande internationella avmattningen övergår i en längre och mer uttalad lågkonjunktur.

2.2 Länderöversikter

Förenta staterna

I Förenta staterna har en dämpning av ekonomin ägt rum sedan konjunkturtoppen i början av 1988. Under 1990 accentuerades avmattningen och tillväxten stannade på ca 1%. Samtidigt steg inflationen och uppgick till 5,5% i genomsnitt för året. Oljeprisuppgången och problem i den finansiella sektorn har ökat risken för en lågkonjunktur. Avmattningen förutses fortsätta ett tag framöver, men en regelrätt lågkonjunktur bör dock kunna undvikas. Aktiviteten väntas ta fart igen från slutet av innevarande år.

Flera faktorer talar för att ekonomin kommer att fortsätta försvagas ytterligare en tid. Under hösten förra året föll industriproduktionen, kapacitetsutnyttjandet och sysselsättningen. Färre bostadsbyggen påbörjades och detaljhandelsförsäljningen mattades. Samtidigt steg både arbetslösheten och inflationen.

Andra faktorer talar för att nedgången kan bli både längre och djupare än vad som förutses i grundprognosen. Den privata konsumtionen kommer knappast - som i början av 1980-talet - att kunna ge en kraftig injektion till ekonomin. En långsammare ökning av sysselsättningen och en fortsatt hög inflation verkar dämpande på de reala inkomsterna. Kreditfinansierad konsumtion hålls tillbaka dels därför att hushållens förmögenhet inte längre stiger lika snabbt som tidigare, dels p.g.a. de svårigheter som banksystemet befinner sig i. Det är heller inte uteslutet att oljeprisuppgången och bankernas mer restriktiva utlåning får större effekter även för företagens investeringar än vad som förutses i huvudprognosen.

Skulle en lågkonjunktur inträffa föreligger begränsade möjligheter att med hjälp av den ekonomiska politiken få fart på ekonomin. Den amerikanska centralbanken, Federal reserve, har lättat på penningpolitiken i olika steg sedan våren 1989. Risk för fortsatt hög inflation och stigande räntor i omvärlden gör det i ett sådant läge är svårare att ytterligare sänka de amerikanska räntorna.

Inte heller finanspolitiken kommer att kunna användas för att stimulera ekonomin. Efter att budgetunderskottet hade ökat dramatiskt under första hälften av 1990, kom administrationen och kongressen i oktober överens om att skära ned underskottet med 43 miljarder dollar innevarande budgetår och den närmaste femårsperioden med sammantaget närmare 500 miljarder dollar. Nedskärningarna i budgeten innebär en viss

åtstramning av finanspolitiken 1991 och 1992. En omläggning av budgetpolitiken i expansiv riktning skulle dessutom snarare kunna få en återhållande inverkan på ekonomin genom potentiellt negativa effekter på inflation och räntor.

Det finns emellertid också positiva faktorer med i bilden som gör att ekonomin kan väntas undvika en lågkonjunkur. För det första har det inte byggts upp ofrivilliga lager, vilket varit regel före tidigare lågkonjunkturer. För det andra fortsätter efterfrågan att expandera i omvärlden varför exporten kan väntas hålla uppe tillväxten. Försvagningen av dollarn under 1989 och framför allt 1990 innebär att de amerikanska producenterna nu är mycket konkurrenskraftiga och därför kan väntas ta marknadsandelar på andra länders bekostnad.

Sammantaget väntas tillväxten uppgå till 1/2% i år och 1 1/2% nästa år. Att nedgången väntas bli kortvarig innebär samtidigt att inflationen förutses förbli på en relativt hög nivå. Inflationen föruses stiga till 6 1/2% i år för att åter sjunka till ca 5% 1992.

Japan

BNP ökade förra året med närmare 6% i Japan - den kraftigaste tillväxten sedan 1973. Det var fortsatt den inhemska efterfrågan som bar upp tillväxten. Den långa expansionsfasen har medfört att överhettningstendenserna i ekonomin tilltagit. Brist på arbetskraft har åtföljts av ett ökat löne- och pristryck. Inflationen steg till 3% 1990.

Inflationsimpulserna kommer inte enbart från det ansträngda läget på arbetsmarknaden, utan beror även på en kraftig ökning av penningmängden, högt kapacitetsutnyttjande samt höjda oljepriser. Penningpolitiken fortsatte att stramas åt under 1990 och både de korta och långa räntorna steg samtidigt som yenen stärktes mot dollarn.

Exporten fortsatte att dämpas förra året främst beroende på inhemska utbudsrestriktioner samt en ökad substitution av export till utlandsbaserad produktion. Samtidigt har den starka inhemska efterfrågan lett till en kraftig importökning. Som ett resultat fortsatte bytesbalansöverskottet att reduceras.

De japanska myndigheterna har klargjort att man inte kommer att lätta på penningpolitiken så länge inflationstrycket i ekonomin består. Även finanspolitiken, som under en rad år varit inriktad på att konsolidera de statliga finanserna, kan väntas förbli restriktiv.

Även under 1991 och 1992 kan den inhemska efterfrågan väntas utgöra motorn i expansionen. Tyngdpunkten i efterfrågetillväxten förskjuts från investeringar till privat konsumtion, som stimuleras av en god löneutveckling och stigande sysselsättning. Investeringsenkäter visar på en relativt kraftig neddragning av investeringarna för i år. Orsaken till detta är att det högre ränteläget och de fallande aktiekurserna medfört att finansieringskostnaderna för investeringar ökat kraftigt.

Sammantaget förutses tillväxten dämpas till 4 1/4% i år och ca 4% 1992. De ökade oljepriserna och fortsatta relativt höga löneökningar medverkar till att inflationen troligen stiger till ca 3,5% 1991, för att därefter dämpas till ungefär 3% 1992.

Den största risken i prognosen för den japanska ekonomin gäller utvecklingen på aktiemarknaden samt för mark- och fastighetspriserna. Aktiekurserna föll med ca 40 % under 1990. En eventuell ytterligare penningpolitisk åtstramning med åtföljande fallande aktiekurser skulle kunna leda till en drastisk neddragning av företagens investeringar. Om mark- och fastighetspriserna - som under 1990 var relativt stabila - skulle sjunka kraftigt, kan det leda till allvarliga konsekvenser för de japanska bankerna som har stora utestående krediter med säkerhet i mycket högt värderade tillgångar av detta slag. En sådan utveckling skulle inte enbart riskera att leda till en kraftig kreditåtstramning på hemmamarknaden med åtföljande lägre tillväxt, utan kunde även försvåra för de stora japanska bankerna att fortsättningsvis bidra till finansieringen av det amerikanska budgetunderskottet.

Västeuropa

BNP-tillväxten i Västeuropa uppgick till knappt 3 % 1990. Tyskland fortsätter att fungera som motor i den europeiska konjunkturen. Den fortsatta ekonomiska utvecklingen i Västeuropa stimuleras även av förverkligandet av EGs inre marknad och den vidare integrationen mellan EFTA och EG. Särskilt investeringarna kommer därvid att vara en viktig drivkraft. De ekonomiska förutsättningarna för Europa påverkas också av återföreningen mellan de båda tyska staterna. Systemskiftet i det tidigare Östtyskland kommer på kort sikt att leda till en minskad produktion och sysselsättning. Samtidigt kan emellertid den samlade efterfrågan - för såväl konsumtions- som investeringsändamål - förväntas öka kraftigt. Detta kommer särskilt den västra delen av Tyskland tillgodo, men kan även gynna övriga europeiska länder.

I ***Tyskland***[1] fortsatte produktionen att öka i en snabb takt under 1990. För helåret 1990 beräknas den ekonomiska tillväxten ha uppgått till ca 4 1/2%. Detta innebär att 1990 var det åttonde året av obruten expansion. Det är f.n. den inhemska efterfrågan som driver på tillväxten. Den privata konsumtionen har stimulerats av de skattesänkningar som ägde rum i början av 1990, men även den starka efterfrågan från östra delen av landet har bidragit. Trots en kraftig invandring från det forna Östtyskland, samt Östeuropa i övrigt, har arbetslösheten fortsatt att sjunka. Hösten 1990 uppgick den till drygt 6%, vilket är den lägsta siffran sedan 1972.

Inflationen var fram till sommaren 1990 mycket låg tack vare pressade råvarupriser och en uppvärderad D-mark. Oljeprishöjningen tillsammans med högre löner spädde emellertid på inflationen under hösten.

Importen ökade under 1990, vilket tillsammans med en vikande export till viktiga länder som Förenta staterna och Storbritannien, medförde att bytesbalansöverskottet minskade väsentligt. Det uppgick för 1990 till motsvarande 4% av BNP.

[1] Nedanstående prognos är för det tidigare Västtyskland. Siffror för bytesbalans samt budget representerar emellertid hela Tyskland.

Konjunkturindikatorer för senare delen av 1990 pekar på att expansionen kommer att hålla i sig i Tyskland. Industriproduktionen har fortsatt att öka i en snabb takt och kapacitetsutnyttjandet är det högsta på 20 år. Företagens förväntningar om framtiden är fortfarande positiva.

Penningpolitiken har under 1990 varit inriktad på att förhindra en ökning av inflationen. Under våren 1990 ledde diskussionerna om valutaunionen mellan de båda tyska staterna till att inflationsförväntningarna steg. Detta bidrog till en ökning av de långa räntorna. Även de korta räntorna har stigit under de senaste månaderna, och i början av november 1990 höjde Bundesbank Lombard-räntan till 8.5%. Delvis som ett resultat av den strama penningpolitiken i Tyskland är D-marken nu en av de starkaste valutorna inom det europeiska monetära systemet (EMS).

Den tyska återföreningen har budgetmässigt visat sig bli betydligt dyrare än vad regeringen i Bonn räknade med från början. Det totala offentliga kreditbehovet i Tyskland beräknas i år bli 140 miljarder DM. Som ett resultat av detta väntas penningpolitiken förbli stram under prognosperioden. En finanspolitisk åtstramning i syfte att begränsa upplåningsbehovet kan inte uteslutas.

Den ekonomiska tillväxten väntas mattas av till ca 3% 1991 och något lägre 1992. Under prognosperioden förutses främst den inhemska efterfrågan driva på BNP-tillväxten. Den starka efterfrågan från östra Tyskland riktas även fortsättningsvis mot främst det forna Västtyskland. Inflationstakten kommer sannolikt att tillta något under prognosperioden. Det starka efterfrågetrycket samt ett fortsatt högt kapacitetsutnyttjande i västra Tyskland väntas hålla i sig. Konsumentpriserna förutses öka med inte fullt 4% både 1991 och 1992.

Tillväxten i ***Frankrike*** dämpades 1990 och uppgick till drygt 2,5%. Det är främst exporten som bidragit till avmattningen. Inhemska efterfrågan ökade snabbare än BNP, vilket medverkade till en stark uppgång av importen. Det är särskilt en fortsatt hög investeringstakt i näringslivet och en stark ökning av privat konsumtion som bidrar till efterfrågetillväxten. Konsumentpriserna steg med drygt 3%, och arbetslösheten uppgick till ca 9% förra året.

Penningpolitiken var fortsatt stram under 1990 medan finanspolitiken var neutral. Inga större förändringar väntas i den ekonomiska politiken under prognosperioden.

Den ekonomiska tillväxten beräknas uppgå till ca 2 1/2% både 1991 och 1992. Reallönerna och sysselsättningen förutses fortsätta att öka om än i avtagande takt. Samtidigt väntas hushållens sparkvot sjunka. Privat konsumtion tillsammans med näringlivets investeringar bedöms också under 1991 och 1992 bära upp efterfrågetillväxten. Industrin kan under prognosperioden få problem med konkurrenskraften med förluster av marknadsandelar som konsekvens. Utrikeshandeln förutses därför inverka negativt på BNP-tillväxten.

Som en följd av oljeprisuppgången beräknas konsumentpriserna öka med knappt 4% 1991. Nästa år väntas inflationen uppgå till drygt 3%.

Den ekonomiska tillväxten i ***Storbritannien*** dämpades under 1990, och uppgick för heläret till ca 1,5%. Under första halvåret i fjol var tillväxten

alltjämt hög, främst till följd av en stark ökning av exporten och den privata konsumtionen. Den avmattning som inträdde under sommaren och framför allt hösten 1990, hänger samman med den strama penningpolitik som förts sedan 1988 i syfte att få ned inflationen. Konsumentpriserna steg med ca 10% 1990. Arbetslösheten ökade något under senare delen av förra året och uppgick under hösten till knappt 6%.

Sedan spekulationer om ett brittiskt inträde i växelkursmekanismen i EMS tagit fart under våren 1990 apprecierades pundet kraftigt. Tillsammans med en fortsatt snabb uppgång av enhetsarbetskostnaderna, höga räntor och oljeprisstegringarna bidrog detta till att den samlade produktionen föll under andra halvåret. På efterfrågesidan var nedgången i privata investeringar och lagren mest markerad. Det största fallet i investeringar skedde inom byggsektorn. Penningmängdstillväxten avtog under 1990. Såväl handels- som bytesbalansunderskottet reducerades under fjolåret tack vare en kraftig ökning av exporten samtidigt som bytesförhållandet utvecklades gynnsamt.

Under fjolåret var penningpolitiken stram även om basräntan i oktober sänktes med en procentenhet, till 14%, i samband med pundets inträde i växelkursmekanismen i EMS. Finanspolitiken var i stort sett neutral. Inga större förändringar i den ekonomiska politiken förväntas ske under prognosperioden.

Ledande konjunkturindikatorer pekar på en fortsatt svag utveckling i ekonomin den närmaste tiden. Tillväxten kan dock - främst genom ökad export och stigande investeringar - beräknas skjuta fart under senare delen av 1991 och under 1992. Sammantaget bedöms BNP öka med ca 1% 1991 och knappt 2% 1992. Inflationen väntas uppgå till 7 respektive 6 1/2% de båda åren.

Östeuropa

Händelserna i Öst- och Centraleuropa under hösten och vintern 1989-1990 utgör grunden för en ny ekonomisk era. På sikt torde systemskiftet i regionen medföra en betydande källa till ekonomisk tillväxt och expansion i västvärldens ekonomier, särskilt de europeiska.

Under 1990 har demokratiska val hållits i flertalet av de forna kommuniststaterna, med undantag av Sovjetunionen och Albanien. Den politiska situationen är emellertid fortfarande labil, att döma av det förändrade läget i Polen och Bulgarien. Alla stater har dock uttalat sig för en övergång till ett marknadsekonomiskt system. De initiala stegen i reformeringen av Öst-och Centraleuropa har också inletts under 1990. Viktiga inslag i denna process är makroekonomisk stabilisering i samband med pris-, handels- och valutaliberalisering. Omfattande program för decentraliserat beslutsfattande och privatisering av såväl små som stora företag har i några fall påbörjats. De ekonomiska utsikterna för de närmaste åren är emellertid fortsatt mörka.

BNP föll markant i Öst- och Centraleuropa under 1990. Preliminära siffror tyder på en nedgång med 10, 15 och 20% i Bulgarien, Rumänien respektive Polen. Nedgången har varit mindre i Tjeckoslovakien och

Ungern. BNP i dessa länder föll med ca 2%. Den ekonomiska tillbakagången väntas fortsätta även i år, dock inte lika kraftigt som 1990. Osäkerheten om utvecklingen i Sovjetunionen är stor, men sannolikt kommer nedgången ligga i skiktet mellan ovanstående grupper.

Det främsta hotet mot dessa ekonomier - undantaget Sovjetunionen - är på kort sikt effekterna av ändrade handelsarrangemang inom SEV-området och högre världsmarknadspriser på olja. Övergången till handel i konvertibel valuta 1 januari i år innebär en kraftig försämring av bytesförhållandet för de östeuropeiska länderna gentemot Sovjetunionen. Det högre oljepriset till följd av konflikten vid Persiska viken fördyrar dessutom energiimporten till de energiintensiva östeuropeiska länderna. Detta kommer att medföra stora påfrestningar på bytesbalanserna - uppskattningsvis krävs 10-13 miljarder dollar för att täcka underskotten i år.

Norden

Den ekonomiska utvecklingen i de nordiska länderna har under de senaste åren präglats av lägre tillväxt än Västeuropa i övrigt. De närmaste två åren förstärks denna tendens, och BNP-tillväxten i Norden väntas bli knappt hälften av EG:s. Två olika förlopp kan särskiljas inom Norden, mellan å ena sidan Danmark och Norge - med låg men stigande tillväxt, låg inflation samt förbättrad externbalans - och å andra sidan Finland och Sverige med dämpad tillväxt, hög inflation och försämrad bytesbalans.

Efter flera år av svag eller fallande privat konsumtion och investeringsutveckling i Danmark och Norge finns nu tecken på en viss ökning av den inhemska efterfrågan. BNP-tillväxten stannade förra året på 3/4% i Danmark och 1 1/4% i Fastlands-Norge. I båda länderna bidrar utrikeshandeln positivt till produktionsutvecklingen. Tillväxten förutses öka något i båda länderna under prognosperioden men arbetslösheten förblir oförändrat hög.

I Finland inträffade förra året en kraftig dämpning av den starka investeringsledda tillväxten. En viktig förklaring till denna utveckling är att de höga räntorna fått större effekt än väntat. Tyngdpunkten i efterfrågeutvecklingen under prognosperioden förskjuts till exporten. Den tidigare starka exportutvecklingen kan emellertid samtidigt förutses mattas av. BNP väntas stagnera 1991 efter att ha ökat med ca 2% 1990. Arbetslösheten förutses stiga till 4,5% i år.

Prisutvecklingen har varit gynnsam i Danmark och Norge, med konsumentprisökningar på 3-4% 1990. En viktig orsak till detta är låga lönekostnadsökningar, och för Danmarks del även en stigande effektiv kronkurs och sänkta avgifter. Resultatet är en förbättring av den internationella konkurrenskraften såväl förra året som i år.

I Finland har priser och löner de senaste åren stigit snabbare än i konkurrentländerna, vilket bidragit till att försämra industrins konkurrenskraft. Den finska inflationstakten har dock stabiliserats som en följd av dämpad efterfrågan och fallande bostadspriser. Konsumentpriserna väntas

öka med ca 6 % i år. Lönekostnadsutvecklingen begränsas av det tvåårigа s.k. Kallio-avtalet, som innebär låga nominella löneökningar fram t.o.m. 1991. Förra året steg lönekostnaderna med 6 %, vilket försämrade landets konkurrenskraft. I år väntas emellertid en förbättring då effekterna av stabiliseringsavtalet slår igenom.

I de nordiska länderna har genomgående förts en stram ekonomisk politik. I Norge och Finland får finanspolitiken i år en viss expansiv effekt, medan det i Danmark fortsatt bedrivs en stram finanspolitik för att förbättra externbalansen. En viktig målsättning för att på längre sikt lösa landets balansproblem är att hålla kostnadsutvecklingen i Danmark lägre än i omvärlden. För att få ner arbetslösheten eftersträvas dessutom strukturella förbättringar på arbetsmarknaden. I Norge innebär det reviderade budgetförslaget för 1991 att finanspolitiken ges en mer expansiv prägel. En sänkning av arbetslösheten är ett huvudmål för arbeiderpartiregeringens ekonomiska politik. Satsningen på sysselsättningen ska dock ske utan en försämring för den konkurrensutsatta industrin.

För att ytterligare betona vikten av en fortsatt låg pris- och kostnadsutveckling har den norska kronan ensidigt knutits till en ecu-korg, i förhållande till vilken kursen tillåts avvika med +/- 2,25 %. Den norska valutapolitiken har därigenom givits likartade tekniska förutsättningar som den danska, men utan de stödordningar som medlemskap i EMS ger.

I Finland har de senaste två åren förts en stram ekonomisk politik i syfte att bromsa underskottet i bytesbalansen, begränsa inflationen och öka sparandet. Finanspolitiken har skapat ett betydande överskott i statsfinanserna, och budgetpolitiken kan väntas förbli restriktiv även i år och nästa år. Penningpolitiken har sedan revalveringen och räntehöjningen 1989 präglats av stramhet.

Den vändning till ett svagt överskott i bytesbalansen som Norge uppnådde 1989 förstärktes 1990 till ett överskott på 16 mdr NOK genom en fortsatt gynnsam utveckling av exporten av traditionella varor samt av det förbättrade bytesförhållandet som blivit följden av de höjda oljepriserna. Även Danmark har till följd av förbättrad konkurrenskraft en positiv utveckling av handels- och bytesbalansen. I Finland försämras bytesförhållandet, till följd av oförmånlig prisutveckling på olja och skogsprodukter, samtidigt som den tidigare omfattande handeln med Sovjetunionen fortsätter att minska. Detta leder sammantaget till att bytesbalansunderskottet stabiliseras kring 4 1/2 % av BNP i år.

För 1992 förväntas Danmark och Norge få en fortsatt positiv utveckling av inhemsk efterfrågan och en gynnsam prisutveckling. En god exporttillväxt bidrar till en BNP-tillväxt på 1 3/4 % i Danmark, medan försvagad nettoexport dämpar tillväxten i Norge till knappt 2 %. I Finland väntas inflationen sjunka till 5 % 1992, och landet förutses få en måttlig, exportledd återhämtning av tillväxten.

3 Utrikeshandeln

3.1 Exporten

Marknadstillväxt

Under 1989 började den ovanligt långa perioden av högkonjunktur i omvärlden dämpas. Därmed påverkades också Sveriges exportmarknadstillväxt. Under de två senaste åren har importökningen av bearbetade varor till Sveriges 14 viktigaste exportmarknader sammanlagt minskat med två procentenheter i volym. Tillväxttakten för 1991 beräknas falla ytterligare, till 4,8%. Ökningstakten är emellertid fortfarande stark jämfört med lågkonjunkturåren 1981-1982, då marknaden växte med knappt 1% i genomsnitt per år.

Under 1989 och 1990 mattades tillväxten i USA och Storbritannien och den väntas bli ännu svagare under perioden fram till 1992. Under 1990 vek konjunkturen också i Finland och var relativt svag i Danmark. En tredjedel av Sveriges totala varuexport går till ovan nämnda länder. En fortsatt god efterfrågan i f.d. Västtyskland samt från övriga viktiga exportmarknader som Norge, Frankrike, Holland, Belgien och sydostasiatiska länder inklusive Japan, motverkar en kraftigare försämring av Sveriges exportmarknadstillväxt. Nya konkurrenter har emellertid ökat sina andelar på dessa marknader, vilket också gör att svenska företag fått allt svårare att hävda sig.

Tabell 3:1 Exportmarknadstillväxt, relativa priser, marknadsandelar och export av bearbetade varor
Procentuell förändring

	1988	1989	1990	1991		1992	
				Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Exportmarknadstillväxt							
14 OECD-länder	7,2	6,2	5,2	4,8	4,8	5,3	5,3
Totalt	8,1	6,8	5,6	5,2	5,2	5,8	5,8
Priser							
14 OECD-länders importpriser, SEK	1,6	3,8	2,8	4,1	4,1	3,9	3,9
Svenska exportpriser	5,0	6,1	2,5	3,2	3,8	3,3	3,6
Relativpris	3,3	2,2	-0,3	-0,9	-0,3	-0,6	-0,3
Marknadsandelar, volym							
14 OECD-länder	-4,1	-5,1	-3,8	-2,0	-2,9	-2,3	-3,2
Totalt	-3,5	-4,8	-4,8	-2,3	-3,1	-2,0	-2,7
Exportvolym							
14 OECD-länder	2,8	0,8	1,2	2,7	1,8	2,9	1,9
Totalt	4,3	1,7	0,6	2,8	2,0	3,7	2,9

Anm: Exportmarknadstillväxt avser en sammanvägning av importökningen av bearbetade varor i olika länder. Som vikter har använts ländernas andelar som mottagare av svensk export av bearbetade varor. OECD-ländernas importpriser vägs samman på motsvarande sätt.
Källor: OECD, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Konflikten vid Persiska viken, och de högre oljepriser den medfört, fördjupar konjunkturnedgången i de oljeimporterande industriländerna. Osäkerheten om konfliktens varaktighet är stor, och en krigssituation skulle allvarligt förvärra konjunkturläget i omvärlden. Föreliggande bedömning bygger inte på ett sådant antagande. En prognosförutsättning är att världskonjunkturen börjar vända uppåt redan under senare delen av 1991.

Den försvagade tillväxten på viktiga exportmarknader förklarar till stor del varför svensk export av bearbetade varor mattades under 1990. Exportens varusammansättning var dessutom ogynnsam. Efterfrågan på bl.a. transportmedel och stål dämpades markant. Dessa varor utgör ca 20% av Sveriges totala varuexport. Råvaruexporten utvecklades också svagt. För pappersmassa minskade exporten både i värde och volym.

Diagram 3:1 Marknadsandel och relativpris för Sveriges export av bearbetade varor till 14 OECD-länder

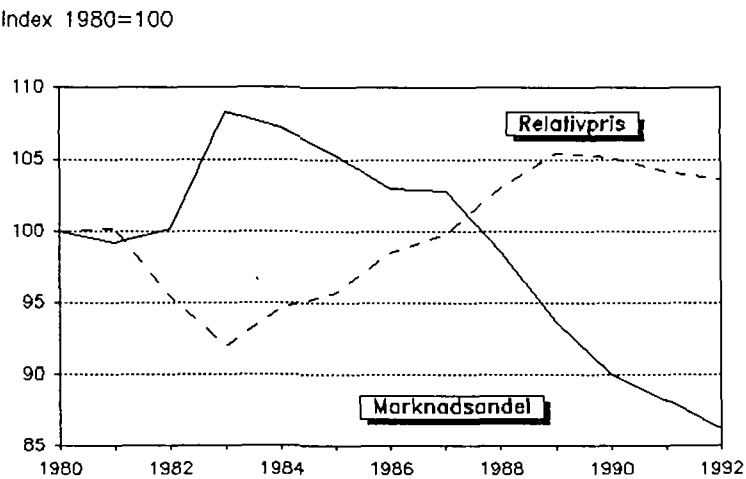

Källor: Konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Konkurrenskraft

Under 1990 steg de viktigaste konkurrentländernas exportpriser i ungefär samma takt som de svenska räknat i gemensam valuta, ca 2 1/2%. Förutom en medveten strategi att hålla tillbaka exportpriserna för att stärka sin konkurrenskraft gynnades de svenska exportföretagen av växelkursutvecklingen. Den svenska kronan deprecierades konkurrentvägt med närmare 2% under året till följd av, i första hand, dollarns nedgång och D-markens uppgång. Däremot ledde relativprisökningarna under åren 1984-1989 till växande marknadsandelsförluster, som är svåra att åter-vinna på kort sikt. Högre priser än konkurrenterna får effekt under en följd av år.

Industrins konkurrenskraft mäts vanligen med hjälp av timlönekostnaden dividerad med produktion per timme, d.v.s. arbetskostnaden per producerad enhet (ULC = Unit Labour Cost). Vid jämförelser med and-

ra länderna mäts industrins ULC i gemensam valuta för att även ta hänsyn till växelkursernas effekt på konkurrenskraften. Industrins relativa ULC mätt i svenska kronor minskade kraftigt i samband med devalveringarna 1981 och 1982. Redan fr.o.m. 1984 steg emellertid de relativa enhetsarbetskostnaderna, både till följd av snabbare löneökningstakt än i jämförelseländerna och en långsammare produktivitetsökning, se diagram 3:2. Ett undantag var 1986 då kronans växelkurs effektivt deprecierades med nära 5%, vilket starkt bidrog till förbättringen av konkurrenskraften. 1990 passerades 1981 års nivå i relativ ULC.

Diagram 3:2 Industrins relativa arbetskraftskostnad per producerad enhet och relativa produktivitet

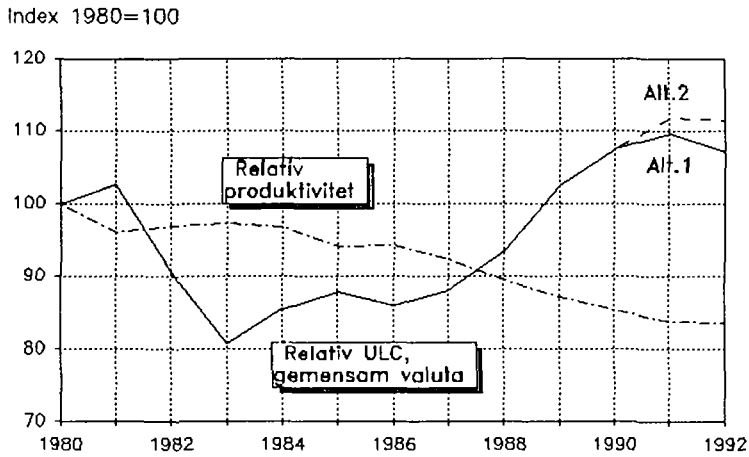

Källor: U.S Department of Labor, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Under 1990 steg industrins lönekostnad (timlön inkl. sociala avgifter) med drygt 10 1/2% och produktiviteten med 1/2%. Den svenska kronans effektiva depreciering, med nära 2%, medförde emellertid att den relativa kostnadsutvecklingen begränsades till ca 5% gentemot de viktigaste konkurrentländerna.

Under 1991 beräknas skillnaden i kostnadsutveckling mot konkurrentländerna minska. Produktiviteten ökar emellertid lika långsamt som året innan, med 1/2%. Framför allt minskar kostnadsskillnaden enligt prognosalternativ 1, till knappt 2 procentenheter. Enligt alternativ 2 blir differensen dubbelt så stor. Den snabbare kostnadsutvecklingen medför att företagens lönsamhetsnedgång djupare, eftersom de väntas fortsätta att hålla nere sina prisökningar för att försvara sin konkurrenskraft, se vidare kapitel 4.2.

Under 1992 väntas industrins negativa kostnadsutveckling relativt omvärlden definitivt brytas. Produktiviteten beräknas öka ungefär lika snabbt som för konkurrentländerna, medan de svenska lönekostnaderna stiger något långsammare i båda alternativen, med 3% respektive 5%. Jämförelrelseländernas ULC för industrin beräknas i gemensam valuta stiga med ca 3% 1992 mot knappt 1% för industrin i Sverige, alternativt ca 2 1/2%.

Medan exportpriserna hålls nere för att försvara marknadsandelarna utomlands slår den svenska kostnadsutvecklingen istället igenom på hemmamarknadspriserna. Dessa har ökat märkbart snabbare än exportpriserna. Hemmamarknadspriset för bearbetade varor steg med nära 6% i årstakt under 1990 mot drygt 3% för importpriserna (enligt producentprisindex). Industrins orderingång från hemmamarknaden minskade relativt kraftigt under andra och tredje kvartalet. Importens andel av inhemsk varutillförsel växte svagt under första till tredje kvartalet 1990 jämfört med motsvarande period 1989.

Marknadsandelar och svensk export

Världsmarknaden för bearbetade varor växte med nära 7% 1989, medan svensk export av dessa varor ökade med knappt 2%. Därmed tappade Sverige nära 5% av sina andelar av världsmarknaden. Under 1990 var andelsförlusterna fortfarande stora, men beräknas minska markant under 1991 och 1992, främst till följd av den gynnsammare relativprisutvecklingen. Under 1992 räknar vi dessutom med att konjunkturen vänder i omvärlden, och efterfrågan på för Sverige viktiga exportvaror återhämtar sig.

Den totala varuexporten stagnerade mätt i fasta priser mellan 1989 och 1990. Volymen beräknas 1991 öka med 1,6% i alternativ 1 och med bara 1% i alternativ 2. I alternativ 1 för 1992 gynnas exporten ytterligare av relativt låga prisstegringar, som medför en exportökning för varor med drygt 3% i volym. I höglönealternativet växer exporten istället med ca 2 1/2% i fasta priser.

Exporten av pappersmassa minskade i både volym och värde under 1990. Exporten av papper steg svagt i värde, men var så gott som oförändrad i volym. Dessa produkter svarar för ca 15% av Sveriges varuexport och har därmed stor betydelse för de totala exportintäkterna. Exportpriset på pappersmassa minskade med nära 9% 1990 men steg svagt, med drygt 2%, för papper och papp. Konkurrensen från främst de nordamerikanska producenterna ökade på huvudmarknaden Västeuropa för dessa varor. Exportörerna från främst Förenta staterna har stärkt sin konkurrenskraft till följd av dollarkursens nedgång under året.

Tabell 3:2 Export av varor

	Mdr kr.	Volymutveckling procent per år					Prisutveckling procent per år				
	1989	1990	1991		1992		1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2		Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Bearbetade varor	276,2	0,6	2,8	2,0	3,7	2,9	2,5	3,2	3,8	3,3	3,6
Fartyg	3,4	-11,5	-6,4	-6,4	0,0	0,0	5,7	5,5	5,5	5,0	5,0
Petroleumprodukter	8,1	-6,0	-4,8	-4,8	-1,2	-1,2	15,0	7,8	7,8	-6,3	-6,3
Övriga råvaror	44,5	1,8	-2,4	-2,4	2,3	2,3	-2,4	-2,8	-2,8	3,0	3,0
Summa varor	**332,1**	**0,3**	**1,6**	**1,0**	**3,2**	**2,6**	**2,4**	**2,8**	**3,3**	**3,2**	**3,4**

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Exporten av järn- och stål minskade också i både värde och volym under 1990. Priset på dessa produkter föll med drygt 8% från en ökning med ca 16% året innan. Stålindustrin drabbas nu av en allt svagare efterfrågan från exportmarknaden och väntas få fortsatta avsättningsproblem under 1991. Under 1992 förutses konjunkturen vända och utsikterna för stålverken ser därmed ljusare ut.

Exporten av verkstadsprodukter blev 1990 oförändrad jämfört med föregående år. Det gick särskilt dåligt för lastbilar och personbilar. Försämringen var också markant för metallvaror och elektriska produkter. Exporten av maskiner, som utgör ca 17% av den totala varuexporten, var fortsatt relativt stark och växte ungefär lika mycket i värde under 1990 som 1989. Under 1991 väntas även exporten av maskiner avta, till följd av de avtagande maskininvesteringarna i Sverige och omvärlden.

3.2 Importen

Tillväxten i varuimporten sjönk mycket markant under 1990. Från att ha ökat med 7% 1989 beräknas uppgången 1991 stanna vid knappt 1%. Dämpningen av importen blev allt tydligare under loppet av 1990. Första halvåret steg importvolymen med ca 4% medan den föll med ca 3% under andra halvåret. Även priserna har stigit måttligt. Trots kraftiga prisökningar för råolja och petroleumprodukter under andra halvåret steg priserna totalt sett bara med 2 1/2% 1990.

Importen av bearbetade varor ökade, liksom varuimporten totalt, med knappt 1% 1990. I första hand är det den avtagande investeringsaktiviteten, men också den svaga exporten, som verkar dämpande på importen. Den importvägda efterfrågan på bearbetade varor ökade med knappt 1%. Detta indikerar att de svenska producenternas marknadsandelar på hemmamarknaden i stort sett var oförändrade 1990, trots att de inhemska producenterna höjt sina hemmamarknadspriser mer än importpriserna. Det sänkta kapacitetsutnyttjandet i svensk industri torde ha medfört en minskad importbenägenhet. Dessutom kan den pressade konkurrenssituationen på exportmarknaderna ha medfört en ökad inriktning mot hemmamarknaden.

Råoljeimporten ökade under 1990 medan importen av petroleumprodukter minskade något jämfört med 1989. Fallande bensinförbrukning och minskad bränsleförbrukning i industrin bidrog till den låga importen av petroleumprodukter. Importen av övriga råvaror var i stort sett oförändrad 1990 medan fartygsimporten sjönk något.

Under 1991 beräknas efterfrågan på importvaror försvagas ytterligare. I låglönealternativet stagnerar den importvägda efterfrågan helt medan den faller med ca 1% i höglönealternativet. Importpriserna väntas utvecklas något svagare än de inhemska producentpriserna. Importen av bearbetade varor förutses därför bli något högre. I låglönealternativet stiger den med knappt 1% medan den i höglönealternativet blir oförändrad.

Importen av petroleumprodukter väntas öka 1991. Dels återställs lagren efter neddragningen i höstas och dels ökar förbrukningen till följd av att

vi utgår från normaltemperatur jämfört med det milda 1990. Totalt väntas varuimporten 1991 öka med 1,8% i alternativ 1 och med 1,3% i alternativ 2.

En viss uppgång av tillväxttakten för importen beräknas komma till stånd 1992. Denna ökning är helt hänförlig till bearbetade varor, främst genom att exporten, speciellt i låglönealternativet, bidrar till en ökad importefterfrågan. I låglönealternativet väntas också de importtunga maskininvesteringarna stiga tämligen kraftigt. Importen av bearbetade varor väntas öka med 3,3% i detta alternativ. I höglönealternativet blir uppgången svagare och beräknas stanna vid 2 1/2%. Övrig varuimport väntas i stora drag bli oförändrad från 1991 till 1992. Importuppgången för varor totalt skulle därmed bli svagare än för bearbetade varor 1992.

Tabell 3:3 Import av varor

	Mdr kr.	Volymutveckling procent per år					Prisutveckling procent per år				
	1989	1990	1991		1992		1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2		Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Bearbetade varor	250,2	0,7	0,8	0,0	3,3	2,5	1,9	3,9	4,1	3,6	4,0
Fartyg	4,7	-2,9	62,1	62,1	0,0	0,0	4,0	3,9	3,9	4,8	4,8
Råolja	13,4	7,0	1,0	1,0	0,3	0,3	19,1	8,8	8,8	0,0	0,0
Petroleumprodukter	9,4	-5,0	7,0	7,0	-2,0	-2,0	18,0	5,5	5,5	-7,5	-7,5
Övriga råvaror	38,5	0,0	-0,2	-0,2	3,0	3,0	-2,8	3,2	3,2	2,5	2,5
Summa varor	**316,2**	**0,8**	**1,8**	**1,3**	**2,6**	**2,0**	**2,5**	**4,1**	**4,2**	**2,6**	**3,4**

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

3.3 Bytesbalansen

De kraftiga oljeprishöjningarna, som inleddes i samband med Iraks invasion av Kuwait i augusti 1990, började ge ett märkbart negativt bidrag till handelsbalansen först i oktober, då denna visade ett underskott på drygt 1 miljard kr. För helåret 1990 beräknas överskottet i handelsbalansen till 13,4 miljarder kr, drygt 1 miljard sämre än 1989. Förutom den relativt sett dyrare oljeimporten, förklaras försämringen i handelsbalansen av en långsammare exportvolymökning samt Sveriges ogynnsammare bytesförhållande (terms of trade). Den kraftiga dämpningen av importen motverkar en större försämring i handelsbalansen. Under 1991 beräknas överskottet i handelsbalansen krympa ytterligare, men förbättras 1992 till omkring 1990 års nivå.

Förutom utvecklingen i handelsbalansen bidrar nettot för räntebetalningar samt resevaluta till att försämra bytesbalansen. Underskottet i räntenettot ökade med hela 14 miljarder kr. 1990, vilket var en följd av den kraftiga tillväxten av privat utlandsupplåning för finansiering av direktinvesteringar i företag och fastigheter utomlands samt för köp av utländska aktier. Trots att direktinvesteringarna under 1991 och 1992 sannolikt inte kommer att öka lika mycket som tidigare, utan ligga kvar

på ungefär 1990 års nivå, växer utlandsskulden kraftigt och därmed även räntenettot. Skuldstocken till utlandet ökar också i takt med det växande bytesbalansunderskottet. Den internationella räntenivån steg dessutom med ca en procentenhet 1990, vilket också ledde till större räntebetalningar.

Diagram 3:3 Sveriges "terms of trade" - exportpris/importpris t.o.m. november 1990

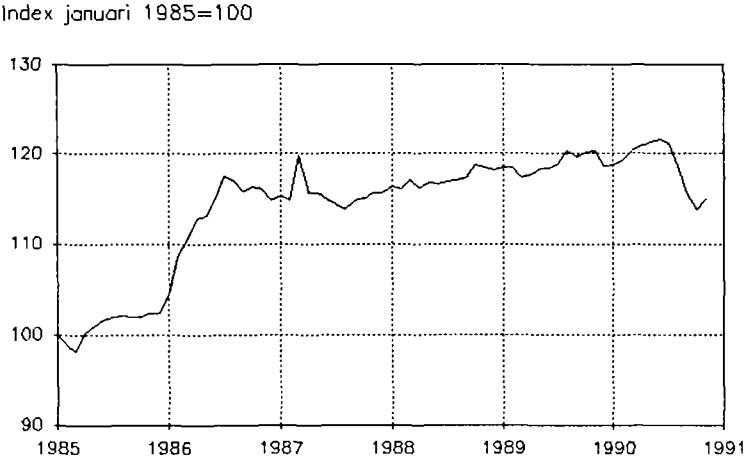

Källa: SCB

Delvis som en följd av den växande skuldbördan väntas inte företagen fortsätta investera utomlands i lika stor omfattning som tidigare. Konjunkturnedgången på viktiga avsättningsmarknader bidrar också till en försämrad likviditet inom vissa industriföretag, med lägre utlandsinvesteringar som följd.

Avkastning på kapital i bytesbalansen försämras inte i takt med räntenettot eftersom företagens återinvesterade vinstmedel nu räknas in i statistiken. Dessa vinstmedel beräknas ha stigit markant under de senaste två åren och fortsätter att växa under 1991 och 1992, om än inte lika snabbt som under de närmast föregående åren.

Valutaavregleringen 1989 innebar att samtliga hinder för återinvesteringar och fastighetsköp utomlands togs bort. Direktinvesteringar i fastigheter utomlands brutto mer än fördubblades det året, till 12,4 miljarder kr. Övriga direktinvesteringar uppgick till drygt 40 miljarder kr. brutto. Fastighetsinvesteringarna utomlands minskade sin andel av de totala direktinvesteringarna utomlands under 1990. Tillverkningsindustrin ökade sin andel och mer än fördubblade sina utlandsinvesteringar jämfört 1989. En stor del av detta förklaras av några stora svenska förvärv av utländska företag under året.

Bland tillverkningsindustrins direktinvesteringar utomlands 1990 kan bl.a. de svenska skogsföretagen STORAs och SCAs förvärv av den tyska industrigruppen Feldmühle Nobel AG respektive den brittiska pappers- och förpackningstillverkaren Reedpack Limited nämnas. Dessa två för-

värv uppgick till knappt 16 miljarder kr. respektive ca 10 miljarder kr., och är därmed bland de största förvärv som gjorts av svenska industriföretag under 1990. Investeringarna skall i viss mån ses mot bakgrund av att företagen vill skapa en större industriell bas och stärka sina marknadspositioner. Det kan också innebära konkurrensfördelar att ha produktion i olika länder. Det kan t.ex. bli lättare för företag att vinna order vid offentliga upphandlingar om företaget har produktion eller forskning i det land där upphandlingen äger rum. Ytterligare en drivkraft bakom en del svenska direktinvesteringar utomlands under senare år har varit en strävan hos svenska företag att öka sin närvaro inom den Europeiska Gemenskapen.

Diagram 3:4 Resevalutainkomster och utgifter

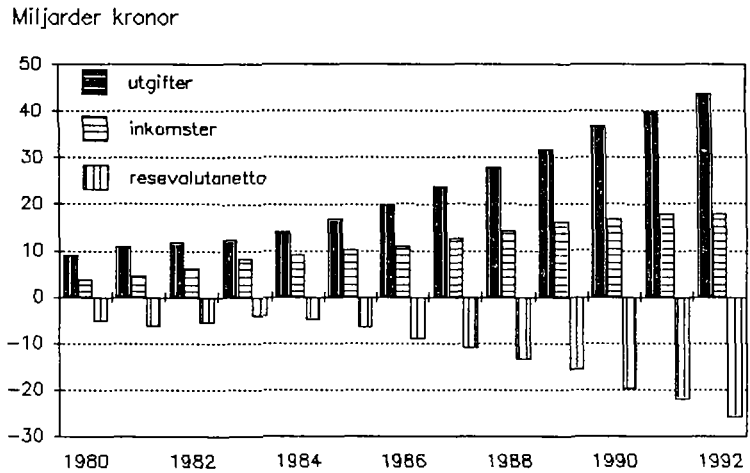

Källa: Riksbanken

Vid sidan av avkastning på kapital är det resevalutanettot som nu försämrar bytesbalansen kraftigt. Nettot för resevaluta har under hela 1980-talet visat underskott. I samband med devalveringarna 1981 och 1982 minskade underskottet något, men har därefter stadigt ökat. Under 1990 försämrades resevalutanettot, med drygt 4 miljarder kr. Utvecklingen förklaras av en ovanligt svag inkomstökning från utländska resenärer i Sverige och fortsatt stora utgifter för utlandsresor från Sverige, se diagram 3:4. Den relativt högre inflationen i Sverige jämfört med andra OECD-länder är sannolikt en starkt bidragande orsak till den negativa utvecklingen.

Antalet charterresenärer från Sverige minskade emellertid under 1990, med ca 3% (avser perioden januari-oktober), vilket tyder på att det är utgifter för annan typ av utlandsresande från Sverige som ökat. Enligt en undersökning av riksbanken 1990, svarar fritidsresenärer för 65% av resevalutautgifterna och affärsresenärerna för resterande 35%.

Resevalutautgifterna beräknas inte öka lika snabbt under 1991 som under 1990, vilket förklaras av en fortsatt relativt svag privat konsum-

tion. Resevalutainkomsterna väntas minska i volym de närmaste två åren, bl.a. till följd av hög inflation även under 1991.

Underskottet i tjänstebalansen ökade till nära 11 miljarder kr. 1990. Försämringen förklaras främst av resevalutanettot. Underskottet i övriga tjänster minskade med ca 1 miljard då nettot för försäkringar, licenser och övriga tjänster förbättrades. Under de närmaste två åren beräknas nettot för övriga tjänster försämras med inemot 2 miljarder kr.

Tabell 3:4 Bytesbalans
Miljarder kr.

	1988	1989	1990	1991		1992	
				Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Bearbetade varor	31,7	26,0	28,1	33,3	34,3	37,7	36,6
Råolja och petroleumprodukter	-12,0	-14,8	-18,9	-21,8	-21,8	-21,4	-21,4
Övriga råvaror	4,0	6,0	6,8	3,4	3,4	3,5	3,5
Fartyg	0,7	-1,3	-1,6	-4,8	-4,8	-5,1	-5,1
Korrigeringspost	-0,7	-1,3	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Handelsbalans	**23,7**	**14,6**	**13,4**	**9,1**	**10,1**	**13,7**	**12,6**
Sjöfartnetto	8,0	9,0	9,7	10,2	10,2	11,1	11,1
Övriga transporter	2,6	2,4	2,2	1,9	1,9	1,6	1,6
Resevaluta	-13,6	-15,6	-19,9	-22,0	-23,1	-25,9	-27,2
Övriga tjänster	-4,4	-4,1	-3,0	-3,5	-3,5	-4,7	-4,7
Tjänstebalans	**-7,4**	**-8,3**	**-10,9**	**-13,4**	**-14,5**	**-17,9**	**-19,2**
Avkastning på kapital	-10,4	-13,1	-22,4	-30,5	-32,6	-39,5	-41,6
därav återinvesterade vinstmedel	8,4	12,5	17,4	23,0	23,0	30,0	30,0
Transfereringar	-9,9	-12,9	-13,2	-14,0	-14,0	-15,0	-15,0
Bytesbalans	**-4,1**	**-19,7**	**-33,1**	**-48,8**	**-50,9**	**-58,6**	**-63,2**
Andel av BNP	-0,4	-1,6	-2,4	-3,4	-3,5	-3,9	-4,2

Anm.: P.g.a. avrundning summerar inte alltid delarna till totalen.
Källor: Statistiska centralbyrån, riksbanken och finansdepartementet.

4 Industrin

4.1 Produktion

Industrikonjunkturen nådde sin senaste topp 1989. Så sent som tredje kvartalet 1989 var det främst kapacitetsbrist som begränsade industriproduktionen i Sverige. Fr.o.m. fjärde kvartalet vände situationen, då istället efterfrågeläget angavs som främsta hindret till ökad produktion. Drygt 70% av industriföretagen uppgav under hösten 1990 att svag efterfrågan i första hand förhindrade en ökad produktion. Mindre än 40% av företagen gick då för full kapacitet.

Industrins kapacitetsutnyttjande sjönk ytterligare under tredje kvartalet 1990 och hade därmed minskat under fyra kvartal i rad, med totalt 2 procentenheter. Kapacitetsutnyttjandet låg ändå ca 8 procentenheter över den lägsta nivån som nåddes under lågkonjunkturen 1980-82.

Ökningen i arbetslösheten, särskilt från andra halvåret 1990, gör att arbetsmarknaden inte längre är överhettad. Endast omkring en tredjedel av industriföretagen hade brist på yrkesarbetare enligt konjunkturinstitutets septemberbarometer 1990, en rejäl minskning från juni då nära hälften hade brist på denna yrkeskategori. Andelen har sannolikt minskat ytterligare mot slutet av året. Relativt stora personalneddragningar skedde bl.a. inom transportmedelsindustrin samt järn- och stålverk.

Diagram 4:1 Trång sektion för ökad produktion inom industrin

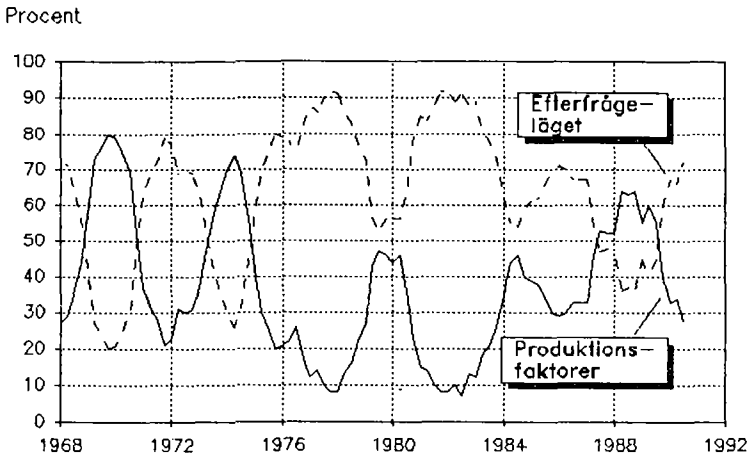

Källa: Konjunkturinstitutet

Nedgången i efterfrågan på industrins produkter, inte minst från exportmarknaden, gjorde att färdigvarulagren började öka under andra halvåret 1989, vilket fortsatte under 1990. Tredje kvartalet 1990 hade industrins färdigvarulager ökat med 4% (säsongrensat) från tredje kvartalet 1989, vilket motsvarar en värdeökning på 2 miljarder kr. i löpande priser. Från andra till tredje kvartalet 1990 steg färdigvarulagren för samtliga branscher utom kemisk industri. Det var framför allt petroleum-

raffinaderier som minskade sina färdigvarulager, både p.g.a. minskad produktion och ökade leveranser.

Industriproduktionen steg med 2,3% under 1988 och med 1,2% 1989, en nedrevidering enligt nationalräkenskaperna med totalt nära 2 procentenheter. Utfallet blev svagare 1989 för framför allt verkstads- och övrig industri än vad som tidigare angivits. Under 1990 minskade produktionen för bas- och verkstadsindustrin, med den kraftigaste nedgången för den sistnämnda. Verkstadsindustrin, exklusive varv, svarar för närmare hälften av industrins förädlingsvärde. Sammantaget föll industriproduktionen med ca 2% 1990.

Tabell 4:1 Industriproduktion
Procentuell volymförändring

	1988	1989	1990	1991		1992	
				Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Basindustri	4,5	1,6	-1,0	-1,0	-1,0		
Verkstadsindustri exkl. varv	3,7	2,2	-3,2	-2,0	-4,0		
Övrig industri	0,0	-1,0	-1,0	0,8	0,5		
Industri, totalt	**2,3**	**1,2**	**-2,0**	**-1,0**	**-2,0**	**1,8**	**0,5**

Anm: Basindustri omfattar gruvor, sågverk, massaindustri, pappersindustri samt järn-, stål- och metallverk.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Under 1991 beräknas industriproduktionen minska ytterligare något fram t.o.m. andra kvartalet, enligt prognosalternativ 1. Därefter väntas produktionen vända svagt uppåt, beroende på nedväxlingen i löneökningstakten, den förbättrade konkurrenskraften och den ökade efterfrågan från omvärlden. Därmed skulle konjunkturnedgången ha pågått i ungefär två år, vilket kan sägas vara en ganska normal avmattningsperiod jämfört med tidigare konjunktursvackor. Osäkerheten är emellertid stor om när botten verkligen kommer att nås. I prognosalternativ 2 blir konjunkturnedgången mer utdragen, och botten nås senare, kanske mot slutet av 1991.

En viss återhämtning väntas för bl.a. massa-, stål- och verkstadsindustrin under 1992, då efterfrågan från exportmarknaden förbättras. Med det gynnsammare konkurrensläget enligt alternativ 1 skulle industriproduktionen ta fart och växa relativt snabbt, med 1,8% från föregående års låga nivå. Enligt alternativ 2 blir produktionstillväxten svag, 0,5%.

Diagram 4:2 Industriproduktion

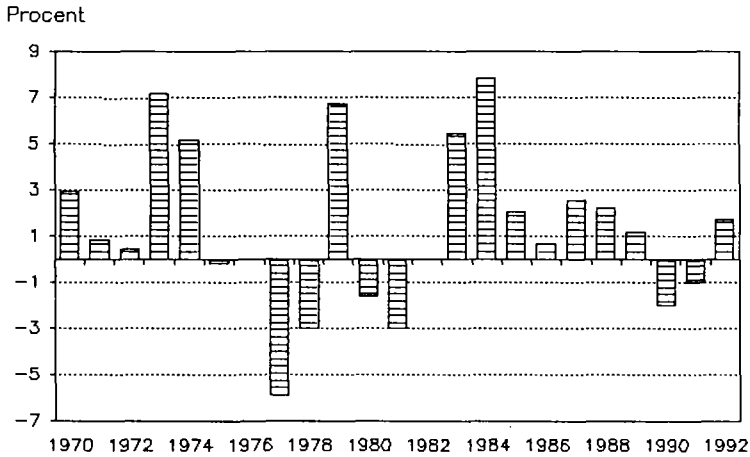

Anm: I diagrammet visas alternativ 1. I alternativ 2 minskar industriproduktionen med 2% 1991 och ökar med 0,5% 1992.
Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

4.2 Lönsamhet

Den höga vinstnivå, som nåddes i industrin efter devalveringarna i början av 1980-talet, bröts under andra halvåret 1989, då konjunkturavmattningen började tillta. Vinstandelen, d.v.s driftsöverskottet brutto som andel av förädlingsvärdet, sjönk med nära en procentenhet mellan 1988 och 1989, se tabell 4:2. *Bruttoöverskottet* visar hur mycket som återstår av förädlingsvärdet då lönekostnaderna räknats bort. Detta är ett nationalräkenskapsbegrepp, som i företagsekonomiska termer närmast motsvaras av rörelseresultat exkl. lagerprisvinster och före kalkylmässiga avskrivningar. Industrins *marginal* är produktpriset dividerat med rörlig kostnad.

Under 1990 ökade industrins lönekostnader ännu mer än året innan, medan insatskostnaderna i övrigt nästan halverades. Bl.a. sjönk priserna för metaller. Sammantaget steg de rörliga kostnaderna med ca 6% mot 7,7% 1989. Industrins vinstmarginal minskade ändå mycket kraftigare än under 1989, eftersom företagen höll tillbaka sina prisökningar för att försvara sin konkurrenskraft. Bruttoöverskottsandelen föll ytterligare, med hela 5 procentenheter 1990. Lönsamhetsnedgången 1990 drabbade större delen av industrin utom järnmalmsgruvor, livsmedelsindustrin, sågverk och petroleumraffinaderier. Inom övriga näringslivet drabbades inte heller byggnadsindustrin och övriga privata tjänster.

Utvecklingen för den totala industrin speglar väl den successiva försämring som inleddes redan 1986 för verkstadsindustrin efter toppåren 1984 och 1985, då vinstandelen uppgick till ca 30%. 1990 föll verkstadsindustrins lönsamhet till en nivå ca 5 1/2 procentenheter under 1982 års låga nivå. Nedgången omfattade samtliga delbranscher och storleksgrup-

per av företag. Branschens vinstmarginal[2] för de svenska koncerndelarna 1990 har beräknats utifrån uppgifter från närmare 500 verkstadsföretag, som svarar för nära 90% av verkstadsindustrins omsättning. Bruttovinstmarginalen uppskattas till knappt 5% och rörelsemarginalen till 0,9%, vilket är de lägsta marginaler som registrerats för verkstadsindustrin under de tre senaste decennierna. Lönsamheten inom särskilt personbilsindustrin, men även för lastbilstillverkningen försämrades förra året, i takt med vikande efterfrågan och försvagad konkurrenskraft, inte minst inom huvudmarknader som USA och Norden. 1991 väntas lönsamheten inom transportmedelsindustrin falla ytterligare. Verkstadsindustrins vinstandel beräknas nå sin botten och ligga ca 6 procentenheter under 1982 års nivå. Särskilt stor väntas nedgången bli för tillverkare av industrimaskiner, vilket kan sättas i samband med den vikande konjunkturen och investeringsneddragningar i Sverige och omvärlden.

Skogsindustrin drog upp basindustrins lönsamhet till en ny toppnivå 1989. Detta kompenserade det negativa bidraget från verkstads- och övrig industri till lönsamheten i industrin totalt. Den gynnsamma inverkan från bl.a. massaindustrin försvann under 1990. Sågverkens lönsamhet steg däremot, men försämras kraftigt under 1991 enligt prognosen.

Diagram 4:3 Avkastning på totalt kapital för transportmedelsindustrin

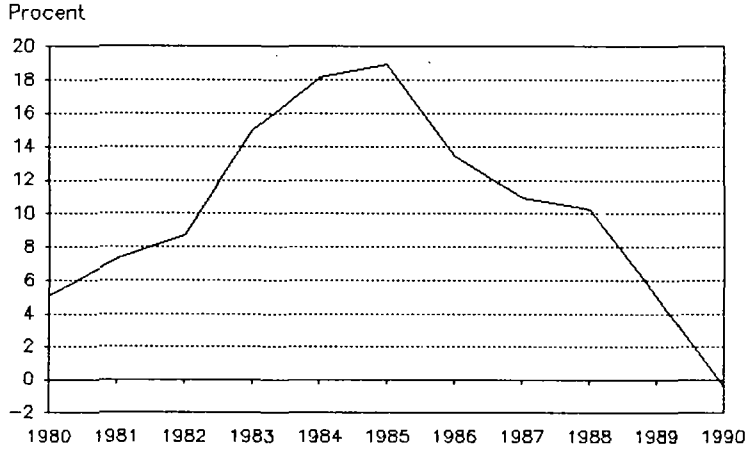

Anm: Avkastning på totalt kapital är resultat efter finansnetto plus kostnader i förhållande till totalt kapital. Uppgifter för 1990 är Verkstadsföreningens prognos.
Källa: Verkstadsföreningen (december 1990).

För 1991 förutses en nedväxling i industrins löneökningstakt. Dessutom minskar insatskostnaderna ytterligare något. Industrins rörliga kostnad väntas öka med endast 4,5% i alternativ 1, respektive 5,4% i alterna-

[2] *Bruttovinstmarginalen* är resultat efter finansnetto plus räntekostnader i förhållande till fakturerad försäljning. *Rörelsemarginalen* är resultat före finansnetto i förhållande till omsättning.

tiv 2. Produktpriserna ökar ännu långsammare, vilket gör att marginalerna fortsätter att krympa relativt kraftigt.

Med fortsatt låga insatsvarukostnader 1992 och historiskt låga löneökningar för industrin, i kombination med en vändning uppåt i världskonjunkturen, förbättras vinstmarginalerna 1992, både för bas- och övrig industri. Bruttovinstandelen växer emellertid långsamt under året, särskilt i alternativ 2.

Diagram 4:4 Industrins bruttoöverskottsandel

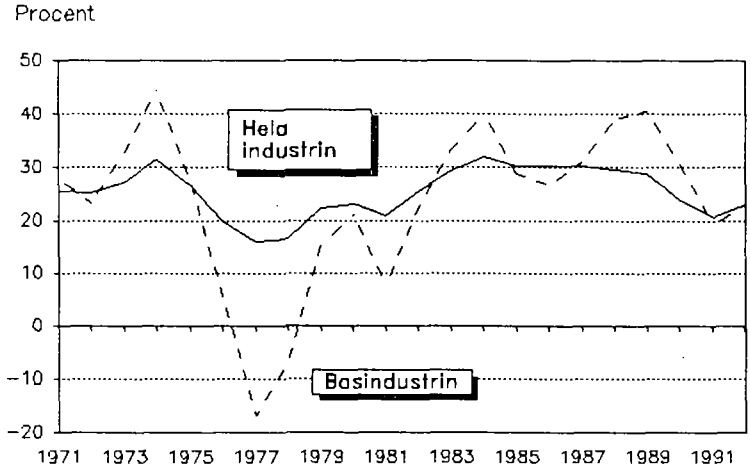

Anm: Med "industrin" avses här industri exkl. petroleumraffinaderier och varv. Uppgifterna för 1991 och 1992 avser prognosalternativ 1.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Tabell 4:2 Rörliga kostnader, produktpriser, marginaler per producerad enhet samt bruttoöverskottsandel
Procentuell förändring

	1988	1989	1990	1991		1992	
				Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Insatskostnad	7,8	7,0	4,1	3,6	3,9	2,8	3,4
Lönekostnad[1]	5,5	9,2	10,2	6,5	8,6	0,7	2,6
Summa rörlig kostnad	7,2	7,7	5,9	4,5	5,4	2,1	3,1
Produktpris	6,6	7,4	3,7	3,1	3,6	3,1	3,8
Marginal	**-0,6**	**-0,3**	**-2,1**	**-1,3**	**-1,7**	0,9	0,6
Bruttoöverskottsandel[2]	29,7	28,9	23,9	20,7	19,8	23,0	21,2

[1] Lönekostnad per producerad enhet.
[2] Som andel av förädlingsvärdet.
Anm: Uppgifterna avser industri exkl. petroleumraffinaderier och varv.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

5 Arbetsmarknaden

Den överhettning som rådde på arbetsmarknaden under 1988 och 1989 mattades av under loppet av 1990. Arbetslösheten ökade säsongrensat från 1,3% under 2:a kvartalet till ca 1,9% 4:e kvartalet 1990. I genomsnitt under 1990 steg arbetslösheten preliminärt med 7 000 till 68 000 personer. Det motsvarar en uppgång från 1,4 till 1,5% av arbetskraften. Antalet varsel om uppsägningar ökade successivt och var mot slutet av året i nivå med de högsta noteringarna i början av 1980-talet. Inströmningen av nyanmälda lediga platser till arbetsförmedlingarna minskade i allt snabbare takt. Genomsnittligt under året uppgick nedgången till över 15%. Även antalet kvarstående lediga platser, som kan ses som ett mått på bristen på arbetskraft, fortsatte att minska. Detta bekräftas också av konjunkturinstitutets septemberbarometer. I den framgår att andelen företag med brist på yrkesarbetare endast var hälften så stor som den höga nivå som uppnåddes under 1989. Bristen på s.k. övriga arbetare sjönk desto mer. Andelen uppgick endast till en tredjedel av nivån 1989. Sysselsättningsexpansionen var inte lika stark som de två föregående åren. Uppgången avtog markant under loppet av året. I genomsnitt steg antalet med 43 000 personer, att jämföra med över 60 000 per år de närmast föregående åren.

Diagram 5:1 Antal varsel om uppsägningar per kvartal

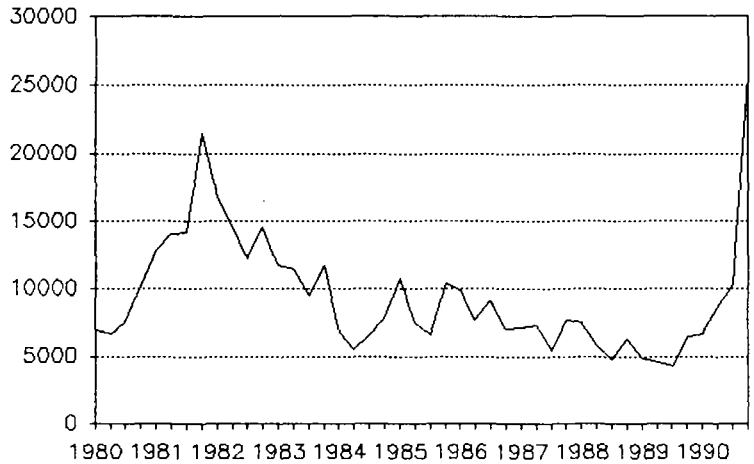

Anm: Sista kvartalet 1990 preliminärt, december prognosticerat.
Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

År 1991 och 1992 väntas antalet arbetslösa stiga. Med den lägre löneökningstakten beräknas antalet uppgå till i genomsnitt drygt 120 000 personer 1992, eller 2,7%. Med den högre löneutvecklingen stiger antalet arbetslösa till 155 000, motsvarande 3,4% av arbetskraften. I det lägre lönealternativet blir sysselsättningsnedgången kortvarig. År 1991 sker en minskning med 9 000 personer. En oförändrad nivå väntas 1992. Om inte ett stabilseringsavtal kan träffas utvecklas sysselsättningen svagare.

Antalet sysselsatta minskar då med ca 25 000 per år 1991 och 1992. Produktivitetsutvecklingen blir fortsatt svag 1991. 1992 sker en produktivitetsförbättring i och med att företagen tenderar att hålla kvar arbetskraften i mindre utsträckning i ett sent skede av konjunkturnedgången. Ytterligare faktorer som verkar i samma riktning är det mindre överhettade arbetsmarknadsläget där bristen på arbetskraft inte längre leder till restriktioner på produktionen. Minskad personalomsättning i en lågkonjunktur innebär också att produktivitetsförlusterna till följd av omställningsproblem avtar. Det lägre kapacitetsutnyttjandet i denna fas av konjunkturen medför färre produktivitetssänkande flaskhalsproblem i produktionen.

5.1 Sysselsättning

Efter de två föregående årens starka sysselsättningstillväxt, på över 60 000 personer per år, stagnerade utvecklingen under 1990. Till följd av den starka uppgången under loppet av 1989 steg ändå årsmedeltalet preliminärt med i genomsnitt 43 000 personer. För expansionen svarade främst den konkurrensskyddade sektorn medan industrisysselsättningen minskade.

Tabell 5:1 Arbetsmarknad
Tusental personer (i åldrarna 16-64 år)

	Nivå	Förändring från föregående år						
	1989	1988	1989	1990	1991		1992	
					Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Sysselsättning:								
Jord- och skogsbruk	159	-3	-9	-10	-4	-5	-3	-5
Industri	1025	5	7	-22	-14	-20	-9	-17
Byggnadsverksamhet	290	3	11	23	-6	-8	-5	-12
Privata tjänster	1618	42	52	25	10	7	11	7
Kommunal verksamhet	1182	20	8	16	7	5	8	6
Statlig verksamhet	192	-7	-2	11	-2	-2	-2	-3
Totalt	**4466**	**60**	**67**	**43**	**-9**	**-23**	**0**	**-24**
Arbetskraften	4527	49	56	50	23	23	23	18
Arbetslöshet,	61	-12	-11	7	32	46	23	42
% av arbetskraften	1,4	1,6	1,4	1,5	2,2	2,5	2,7	3,4

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och finansdepartementet.

Den starka nedgången inom **industrin** i början av 1980-talet, då antalet sysselsatta minskade med ca 80 000 personer mellan 1980 och 1983, följdes av en relativt kraftig uppgång. Sedan 1986 har dock ökningstakten bromsats. 1990 vände utvecklingen och övergick till en nedgång med drygt 20 000 personer. En uppgång av antalet arbetslösa kassamedlemmar noterades under året. Under fjärde kvartalet var närmare 3% av kassamedlemmarna arbetslösa, att jämföra med drygt 2% 1989. I timmar räknat sjönk industrisysselsättningen 1990 med 2,5%. Produktionen

minskade samtidigt med 2%. Därigenom kvarstod produktivitetsutvecklingen på en fortsatt låg nivå, 0,5%. Även 1991 beräknas bli ett lika svagt år produktivitetsmässigt. Produktionen sjunker med 1% och sysselsättningen med 1,5%. 1992 vänder utvecklingen då produktionen väntas öka med närmare 2%. I och med att timsysselsättningen samtidigt fortsätter att sjunka förbättras produktiviteten markant.

Om löneökningarna istället blir fortsatt höga minskar produktionen genom en hårdare vinstpress än mer 1991. Produktionen reduceras 1991 med 2% följt av en svag uppgång med 0,5% 1992. I och med att också sysselsättningen beräknas falla med ca 2% båda åren blir produktiviteten densamma som i fallet med lägre löneökningar.

Byggnadsverksamheten har varit fortsatt expansiv under 1990. Enligt AKU steg antalet sysselsatta med över 20 000 personer, eller ca 8%. I det allt mindre överhettade arbetsmarknadsläget har sektorn lättare kunnat öka antalet sysselsatta. Tecken på en begynnande avkylning av arbetsmarknaden inom branschen har kommit under året. Arbetslösheten inom byggnadsarbetarnas arbetslöshetskassa steg under andra halvåret. Bristen på arbetskraft, som tidigare var den faktor som främst begränsade expansionen, har samtidigt avtagit markant under året. Jämfört med september 1989 har andelen företag med brist på arbetskraft enligt konjunkturinstitutets barometer i princip halverats. Aktiviteten inom byggnadsverksamheten väntas avta, från en mycket hög nivå, under 1991 och 1992. Därmed väntas också antalet sysselsatta minska med början under 2:a halvåret 1991.

Trots en halvering av sysselsättningsuppgången inom den **privata tjänstesektorn**, jämfört med de två föregående åren, var utvecklingen fortsatt stark med 25 000 fler sysselsatta i genomsnitt 1990 än under 1989. Under loppet av året kunde dock en viss försvagning noteras. Den orsakades främst av en nedgång inom handeln. Produktivitetsutvecklingen är svår att mäta inom denna sektor. Den statistik som finns tyder dock på en mycket svag utveckling under 1980-talet, vilket till stor del är orsaken till den låga produktivitetstillväxten inom näringslivet. Produktiviteten väntas utvecklas svagt även 1991 och 1992. Aktiviteten inom branschen förutses avta och sysselsättningsuppgången beräknas mer än halveras 1991 till ca 10 000 personer. År 1992 väntas antalet stiga lika mycket. Skattereformens breddning av underlaget för mervärdesskatten samt den låga konsumtionstillväxten är, förutom den allmänna konjunkturavmattningen, bidragande orsaker till detta förlopp.

Inom den **kommunala verksamheten** steg sysselsättningen relativt starkt 1990, med 16 000 personer. Under loppet av året har emellertid ökningstakten mattats. I och med att överhettningen på arbetsmarknaden gradvis avtog gavs möjlighet att rekrytera arbetskraft till områden som tidigare hade svårigheter. De närmaste åren väntas en ökad sysselsättning inom barn- och äldreomsorg trots kommunernas svaga ekonomi. Därmed stiger sysselsättningen något också 1991 och 1992, dock med en markant lägre ökningstakt än 1990. Med en högre löneutveckling försvagas kommunernas ekonomi ytterligare varför också rekryteringen blir lägre.

Totalt sett väntas avmattningen på arbetsmarknaden fortgå under 1991

och 1992. Med den lägre löneökningstakten blir nedgången i sysselsättningen kortvarig. 1991 sker då en minskning med 9 000 personer. 1992 väntas sysselsättningen kvarstå på en oförändrad nivå. I fallet med fortsatt höga löneökningar minskar sysselsättningen 1991 och 1992 med ca 25 000 respektive år. Den lägre löneökningstakten leder således till ca 40 000 fler sysselsatta 1992.

Tabell 5:2 Produktion och sysselsättning i timmar
Årlig procentuell förändring

	1986	1987	1988	1989	1990	1991		1992	
						Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Näringslivet									
Produktion	2,5	3,5	2,7	2,6	0,5	-0,6	-1,1	1,1	0,3
Sysselsättning	1,1	1,7	3,6	1,0	0,5	-0,9	-1,4	-0,2	-0,9
Produktivitet	1,4	1,8	-0,8	1,7	0,1	0,3	0,3	1,2	1,2
Industri									
Produktion	0,7	2,6	2,3	1,2	-2,0	-1,0	-2,0	1,8	0,5
Sysselsättning	-0,8	1,4	0,8	0,9	-2,5	-1,5	-2,5	-0,5	-1,8
Produktivitet	1,5	1,1	1,6	0,3	0,5	0,5	0,5	2,3	2,3
Privata tjänster									
Produktion	3,8	5,2	3,9	3,1	1,5	0,2	0,1	1,2	0,8
Sysselsättning	3,1	2,8	6,5	0,8	1,9	0	-0,1	0,6	0,1
Produktivitet	0,7	2,3	-2,5	2,3	-0,4	0,2	0,2	0,7	0,7
Offentliga tjänster									
Produktion	1,1	0,8	0,7	2,3	1,3	0,8	0,6	0,8	0,6
Totalt									
Produktion	1,9	2,6	2,3	2,2	1,0	-0,3	-0,7	1,0	0,4
Sysselsättning	0,6	1,4	2,4	1,5	0,8	-0,4	-0,8	0,1	-0,5
Produktivitet	1,3	1,2	-0,1	0,7	0,2	0,2	0,2	0,9	0,9

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Antalet arbetade timmar steg med 0,8% 1990. Produktionen ökade med 1%, vilket innebar en mycket låg produktivitetstillväxt. År 1991 väntas antalet arbetade timmar minska med närmare 0,5%, till följd av att produktionen sjunker. Den svaga produktivitetsutvecklingen fortsätter därmed. År 1992 kan utvecklingen vända. Produktionen beräknas stiga med närmare 1%, samtidigt som sysselsättningen i stort sett är oförändrad. Om utgångspunkten i stället är den högre löneökningstakten beräknas både produktion och sysselsättning utvecklas svagare. Timsysselsättningen sjunker med 0,8% 1991 och med 0,5% 1992. Produktionen minskar med 0,7% 1991 medan en svag uppgång med 0,4% noteras 1992. Därmed utvecklas produktiviteten likartat i de båda lönealternativen.

Eftersom nedgången blir större i antal timmar än i personer sjunker medelarbetstiden något 1991. Det är ett resultat av ett antal motverkande faktorer. Konjunkturläget innebär att utbudsökningen till följd av skattereformens marginalskattesänkning begränsas av den lägre efterfrågan på arbetskraft. Neddragande verkar också utvidgningen av den lagstadgade semestern för vissa grupper med två dagar. I samma riktning verkar det ökade antalet permitteringar med korttidsvecka. Motsatt effekt får omläggningen av sjukförsäkringen och samordningen av arbetsskadeför-

säkringen. 1992 väntas medelarbetstiden kvarstå relativt oförändrad vilket medför att sysselsättning i antal och i timmar utvecklas likartat.

5.2 Utbud av arbetskraft

Den starka efterfrågeuppgången de senaste åren har resulterat i ett kraftigt ökat utbud av arbetskraft. Utbudsökningen 1990, med 50 000 fler deltagande i arbetskraften, var av ungefär samma omfattning som de två närmast föregående åren. Mer än hälften av uppgången, 65%, beror på befolkningsmässiga faktorer, medan resterande del förklaras av arbetskraftsdeltagandet.

Befolkningen i arbetsför ålder, 16-64 år, ökade med i genomsnitt 40 000 personer enligt AKU. Större delen av ökningen kan hänföras till nettoinvandringen. Under 1990 beräknas den uppgå till ca 40 000 personer totalt, varav ca 75% i arbetsför ålder. 1991 och 1992 väntas invandringen ligga på en hög nivå, ca 30 000 respektive 25 000 personer. En stor del av invandringen består av flyktingar som bidrar till en ökad arbetskraft först efter en längre tidsperiod. Att befolkningen steg i åldrar med högt arbetskraftsdeltagande och minskade i åldrar med lågt deltagande bidrog också till arbetskraftens tillväxt.

Tabell 5:3 Relativa arbetskraftstal för olika åldersgrupper
Årsmedeltal 1989 och förändring i procentenheter

		Nivå	Förändring från föregående år				
		1989	1986	1987	1988	1989	1990
16-19 år,	män	48,1	-0,2	-2,6	0,6	2,5	-0,2
	kvinnor	51,3	-2,2	-1,1	1,1	2,0	-0,6
20-24 år,	män	85,0	-1,3	-1,1	2,3	0,7	-0,2
	kvinnor	82,0	-1,0	-1,8	0,9	1,2	-1,5
25-54 år,	män	95,1	0,1	-0,1	0,0	0,3	0,1
	kvinnor	91,0	0,9	0,1	0,4	0,1	0,3
55-64 år,	män	74,8	-0,5	1,0	0,0	-0,2	0,8
	kvinnor	64,3	1,5	2,7	0,6	-0,6	1,7
Totalt		84,5	0,3	0,1	0,6	0,5	0,3

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU), konjunkturinstitutet, finansdepartementet.

Arbetskraftsdeltagandet i åldrarna 16-64 år steg med 0,3 procentenheter. Bland ungdomarna i åldern 16-24 år har deltagandet tenderat att sjunka under loppet av året, efter att ha stigit de två föregående åren. I genomsnitt uppgick deltagandet till 68,5% att jämföra med 69,3% 1989. Det är främst bland unga kvinnor som nedgången är märkbar. Under 1991 och 1992 väntas deltagandet bland ungdomar fortsätta att minska. I ett försämrat arbetsmarknadsläge försvåras inträdet på arbetsmarknaden, vilket kan vara ett incitament till att istället studera. Möjligheter att förvärvsarbeta vid sidan av studier avtar också i takt med minskad efterfrågan på arbetskraft.

Det totala arbetskraftsutbudet väntas stiga med drygt 20 000 personer per år 1991 och 1992. I fallet med högre löneökning minskar efterfrågan

på arbetskraft, vilket får till resultat att också utbudet blir något lägre 1992.

5.3 Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Efter sex års oavbrutet fallande arbetslöshet inleddes en uppgång under 1990. Från maj 1990 har arbetslösheten stigit. Säsongrensat ökade arbetslösheten från 1,3% under 1:a kvartalet till ca 1,9% 4:e kvartalet. Den regionala skillnaden i arbetslöshet har minskat under den gångna högkonjunkturen, jämfört med närmast föregående högkonjunktur. Enligt AKU har arbetslösheten ännu inte stigit lika mycket i skogslänen som i övriga landet. Konjunkturellt sett ligger dock skogslänen något efter övriga landet. Vid fortsatt stigande arbetslöshet är det troligt att arbetslösheten i dessa län ökar mer än genomsnittet, vilket är vanligt historiskt sett.

Diagram 5:2 Arbetslösheten, prognos
Procent, säsongrensade kvartalsdata

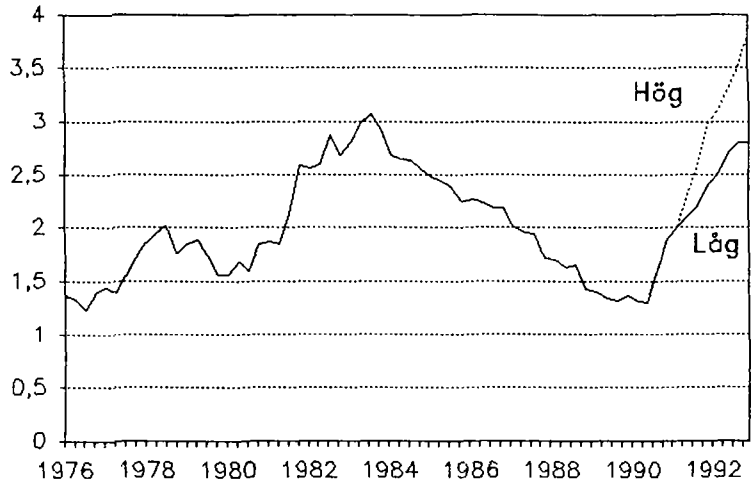

Anm: Punkterna för 1991 och 1992 avser utvecklingen enligt alternativ 2.
Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och finansdepartementet.

Det är främst bland ungdomar i åldern 16-19 år som arbetslösheten har stigit. 1990 uppgick arbetslösheten till 4,4% mot 3,1% 1989. Inom denna grupp har arbetslösheten tidigare, i stort sett, minskat kontinuerligt sedan 1984. Nedgången har skett trots att antalet i sysselsättningsskapande åtgärder har dragits ned de senaste åren. Under samma period har också arbetslösheten bland de äldre (55-64 år) minskat. Även bland dem fanns en tendens till stigande arbetslöshet under loppet av 1990. Jämfört med 1989 har en uppgång skett från 1,2% till 1,4% 1990.

Övriga tecken på en försvagad konjunktur är att de latent arbetssökande och de undersysselsatta av arbetsmarknadsskäl ökar. Den tidigare starka nedgången av de latent arbetssökande, dvs. personer som velat och kunnat arbeta men inte aktivt sökt arbete och därför inte räknas som arbets-

lösa, bromsades upp under loppet av 1989. Under 1990 noterades en uppgång med 5 000 till närmare 40 000 personer. En stor del av de latent arbetssökande är ungdomar i åldern 16-19 år. Även bland de undersysselsatta har tidigare minskningar övergått till en uppgång 1990, då 20 000 fler var undersysselsatta än under 1989. Deltidsarbetslösheten är särskilt utbredd inom den offentliga tjänstesektorn och inom detaljhandeln.

Tabell 5:4 Relativ arbetslöshet i olika åldrar
Procentandel av arbetskraften i respektive åldersgrupp

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
16-19 år	9,2	4,3	4,1	3,6	3,6	3,1	3,1	4,4
20-24 år	5,7	5,5	5,3	5,1	4,4	3,4	2,9	2,9
25-54 år	2,2	2,0	1,8	1,7	1,4	1,2	1,0	1,1
55-64 år	2,4	2,8	2,5	2,1	1,9	1,6	1,2	1,4
Totalt	**2,9**	**2,6**	**2,4**	**2,2**	**1,9**	**1,6**	**1,4**	**1,5**

Anm: Siffrorna för åren 1983-1986 har reviderats med hänsyn till omläggningen av mätmetod i AKU.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, finansdepartementet.

Den svaga utvecklingen av sysselsättningen gör att arbetslösheten väntas fortsätta att stiga 1991 och 1992. I fallet med högre löneutveckling försvagas industrins konkurrenskraft. Stora delar av tjänstesektorn stagnerar samtidigt som kommunerna inte, som i tidigare konjunkturnedgångar, kan expandera i någon större utsträckning. Arbetslösheten stiger då till 2,5% 1991 och till 3,4% 1992. Om en nedväxling av löneökningarna sker blir inte nedgången inom industrin lika stark genom ett förbättrat konkurrensläge. Samtidigt uppvisar övriga näringsgrenar en mer positiv utveckling. Arbetslösheten stannar då på 2,2% respektive 2,7%.

Under de senaste åren har arbetsmarknadspolitiken focuserats mot anpassningsunderlättande åtgärder. Det innebär en prioritering av utbildnings- och rehabiliteringsinsatser samt en förstärkning av platsförmedlingen. De sysselsättningsskapande åtgärderna har kraftigt reducerats. Jämfört med 1987 är nivån mer än halverad. Antalet personer i arbetsmarknadsutbildning ökade i omfattning under åren 1985-1988. Arbetsmarknadsutbildningen har därmed ökat i betydelse, relativt sett, trots att antalet i utbildning avtog något 1989 och 1990. Uppgången av antalet personer i program för arbetshandikappade har bromsats under 1990. I arbetslöshetsprognosen inbegrips den förstärkning av arbetsmarknadspolitiken som föreslås i budgetpropositionen.

Tabell 5:5 Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder
Tusental, genomsnitt per år

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Sysselsättningsskapande åtgärder	59	93	67	53	40	29	18	12
– beredskapsarbete	59	41	24	19	17	14	10	8
– ungdomslag[1]/ särskild inskolningsplats	–	31	31	24	18	10	5	3
– rekryteringsstöd	–	21	12	10	6	5	3	2
Arbetsmarknadsutbildning (AMU)	38	37	33	34	36	40	38	37
Företagsutbildning[2]	5	2	3	4	3	3	3	4
Åtgärder för arbetshandikappade[3]	66	68	72	79	82	84	86	88
Totalt	**168**	**200**	**175**	**170**	**161**	**156**	**145**	**141**

[1] Ungdomslagens avskaffandes den 1 juli 1989 och ersattes med särskilda inskolningsplatser.
[2] Utbildning vid permitteringshot, flaskhalsutbildning m.m.
[3] Samhall, lönebidrag, arbetsmarknadsinstitutet (AMI) och offentligt skyddat arbete.
Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS).

6 Löner och konsumentpriser

6.1 Löner

Preliminär statistik ger vid handen att lönerna i genomsnitt för hela ekonomin ökade med knappt 10 1/2% 1990. Löneglidningen, som innefattar även lokala avtalsuppgörelser, svarade för ca 4 procentenheter. Det är den högsta löneglidningen på mer än 20 år. Löneutfallet förra året förklaras bl. a. av det överhettade arbetsmarknadsläget och den snabba prisökningstakten. Produktivitetsutvecklingen var mycket svag 1990, vilket medförde att utrymmet för reala löneökningar blev obefintligt.

Tabell 6:1 Timlöner och arbetskraftskostnader
Årlig procentuell förändring

	Samtliga löntagare			Industriarbetare				
	Avtal	Löneglidning	Timförtjänst	Avtal	Löneglidning	Timförtjänst	Sociala kostnader	Arbetskraftskostnader
1980	7,8	1,7	9,5	6,1	3,2	9,3	0,8	10,2
1981	6,3	2,8	9,1	5,9	4,2	10,1	0,5	10,7
1982	4,6	1,7	6,3	4,1	3,5	7,6	0,2	7,8
1983	4,6	1,9	6,5	3,8	2,9	6,7	2,4	9,3
1984	5,6	2,3	7,9	6,2	4,1	10,3	-0,1	10,2
1985	4,1	3,4	7,5	3,8	3,7	7,5	0,2	7,7
1986	6,0	2,6	8,6	3,9	3,5	7,4	0,0	7,4
1987	3,5	2,9	6,4			6,4	0,6	7,0
1988	4,2	2,3	6,5	3,4	5,0	8,4	0,0	8,4
1989	6,3	3,5	9,8	4,5	5,6	10,1	0,6	10,8
1990	6,4	4,0	10,4			9,5	1,0	10,6
1991:1	2,3	2,7	5,0					
1991:2	4,5	2,5	7,0					

Anm: Uppgifterna för samtliga löntagare baserar sig på lönesummestatistik. Uppgifterna för industriarbetare grundar sig på förtjänststatistik. Förtjänststatistiken har i förekommande fall kompletterats med engångsbelopp, som ej ingår i SCB:s statistik. Avtalskonstruktionen för industriarbetare 1987 omöjliggör en meningsfull uppdelning på avtal och löneglidning.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Bland Sveriges viktigaste konkurrentländer märks Tyskland, Japan och USA. Industriarbetarlönen i dessa länder ökade förra året med 6, 3 1/2 resp. knappt 5 1/2%, att jämföra med ca 9 1/2% i Sverige. För OECD-området ökade timförtjänsten inom tillverkningsindustrin med knappt 6% 1990.

Löneökningarna i industrin har under en rad år överstigit våra konkurrenters, samtidigt som Sveriges relativa produktivitet har försämrats. Både dessa faktorer bidrar till att försvaga konkurrenskraften. Diagram 6:1 illustrerar timlönekostnaden, inkl. arbetsgivaravgifter, inom industrin för Sverige och OECD-området. Lönekostnaden är uttryckt i svenska kronor. Sverige kan troligen kosta på sig högre lönekostnader i nivå än genomsnittet för industriländerna utan att vare sig konkurrenskraften eller lönsamheten behöver vara otillräcklig. Detta beror bl. a. på att den svenska produktionstekniken är väl utvecklad och att löntagarna har en

god utbildningsnivå. Försämringen av konkurrenskraften som skett de senaste åren beror inte primärt på att de svenska lönekostnaderna i nivå överstigit konkurrenternas i sig, utan på att timkostnaden per producerad enhet har ökat för snabbt sedan några år tillbaka. Förmodligen är dock lönekostnadsdifferensen mot omvärlden så stor idag att konkurrenskraften skadas. Det räcker således inte med att de svenska lönekostnadsökningarna kommer ner till våra konkurrenters, utan lönestegringarna måste sannolikt utvecklas långsammare under en rad år. I termer av diagram 6:1 måste gapet mellan kostnadsnivåerna krympas, men differensen behöver troligen inte reduceras fullständigt för att återföra konkurrenskraften och lönsamheten till rimliga nivåer.

Diagram 6:1 Nominell timlönekostnad inom industrin
Kronor per timme

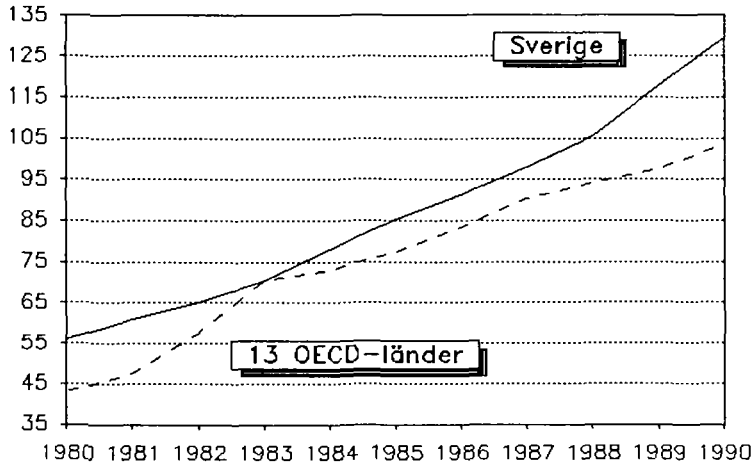

Anm: De 13 OECD-länderna är sammanvägda enligt varje lands betydelse som konkurrent till Sverige på värdsmarknaden.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, SAF samt finansdepartementet.

Löner, liksom priser, reagerar med en viss eftersläpning i ett konjunkturförlopp. Konsekvensen blir att en konjunkturnedgång initialt förstärks, genom ett ytterligare försämrat kostnadsläge. En lönedämpning kan ske dels genom institutionella förändringar, dels via marknadskrafterna. I det första fallet går anpassning av ekonomin smidigare, tillväxten tar fart relativt snabbt och uppgången i arbetslösheten begränsas. I det andra fallet blir processen mer utdragen, eftersom det behövs en kraftig avkylning av arbetsmarknaden för att dämpa löneökningarna. Uppgången i arbetslösheten blir större och tillväxten i ekonomin kommer igång senare än i det första fallet. Ett stabiliseringsavtal väntas medföra en radikal nedväxling av löneökningstakten. Lönedämpningen blir kraftigare och kommer tidigare än vad som annars hade varit att vänta, vilket underlättar anpassningen i rådande konjunkturcykel.

Löneprognoserna för 1991 och 1992 är gjorda enligt två utvecklingsbanor. I alternativ 1 dämpas löneökningarna snabbt tack vare stabili-

seringsavtalet. I det andra alternativet illustreras vad som händer om lönerna anpassas via marknadskrafterna. Även i höglönebanan dämpas emellertid timlöneökningarna tämligen snabbt, vilket har sin förklaring i flera viktiga händelser. Arbetslösheten och antalet varsel ökar för närvarande snabbt och överhettningen på arbetsmarknaden avtar. Prisökningstakten i konsumentledet dämpas radikalt redan under slutet av första kvartalet i år. Producentpriserna hålls tillbaka till följd av konkurrensläget. Produktiviteten utvecklas svagt och vinsterna i industrin pressas till rekordlåga nivåer. Kommuner och landstings ekonomiska utrymme för att ta på sig ökade kostnader begränsas av deras ekonomiska situation . Lönebikostnaderna ökar i år till följd av breddat underlag för arbetsgivaravgifter m.m. Sammantaget torde arbetsgivarnas löneökningsmotstånd stiga väsentligt den närmaste tiden. Skattereformen ger en påtaglig köpkraftsförstärkning i år, vilket medför att löntagarna redan vid mycket måttliga löneökningar får reallönehöjningar efter skatt. De lönedämpande krafterna torde bli än starkare 1992 än 1991. Det är unikt att alla dessa faktorer samverkar i en och samma riktning.

I år beräknas timlönerna öka med i genomsnitt drygt 3% till följd av överhäng från 1990 av avtal och löneglidning. Förlängningen av semestern med två dagar för vissa grupper i år motsvarar en ytterligare lönekostnadsökning på 0,6% för hela ekonomin. I låglönealternativet beräknas timlönekostnaden öka med 5% 1991. Utrymmet för nya löneökningar, inklusive de höjningar som uppstår när löntagare byter arbetsuppgifter eller arbetsplats, begränsas således till ca 1% i genomsnitt. I alternativet med en långsammare lönedämpning beräknas timlönerna öka med 7% 1991, vilket motsvarar ett utrymme för nya löneökningar på omkring 3%. Stabiliseringsavtalet innebär en fortsatt nedväxling av lönestegringarna nästa år. Timförtjänsten beräknas öka med 3% i genomsnitt. Även i höglönebanan faller löneökningstakten 1992 av skäl som berörts ovan. Lönekostnadsökningen beräknas till 5 % i genomsnitt. I jämförelse med våra viktigaste konkurrentländer beräknas timlönerna i låglönealternativet utvecklas långsammare såväl 1991 som 1992. I alternativ 2 förutses lönerna i år öka mer i Sverige än i OECD-området. Nästa år väntas emellertid lönekostnadsutvecklingen understiga konkurrenternas.

Förutom timförtjänsten påverkas också de totala lönekostnaderna av arbetsgivaravgifterna. Lagstadgade och avtalade arbetsgivaravgifter inkl. breddad avgiftsbas drog upp timkostnaden med ca 1% 1990. Vissa avtalade arbetsgivaravgifter omperiodiceras från 1990 till efterföljande år, utan att löneutrymmet påverkas. Skattereformen medför att basen för arbetsgivaravgifter m.m. breddas väsentligt i år, samtidigt som arbetsmiljöavgiften försvinner. Sammantaget medför detta att kostnaden per timme ökar med drygt 1 % 1991 utöver löneökningarna.

6.2 Konsumentpriser

Konsumentpriserna steg med drygt 11% från december 1989 till december 1990. Skattereformen och finanspolitiska åtgärder bidrog med

4 procentenheter. Oroligheterna vid Persiska viken medförde kraftigt ökade priser på råolja och andra oljeprodukter, vilket höjde konsumentprisnivån med drygt 1/2%. Extraordinära effekter utgjorde därmed sammantaget ca 4 1/2 procentenheter. Om dessa engångseffekter avräknas från den totala prisuppgången erhålls en uppfattning om den underliggande prisökningstakten förra året.

Inflationsförväntningarna i ekonomin baseras delvis på den gångna utvecklingen, som för närvarande är missvisande till följd av framför allt skattereformens växling från direkt till indirekt beskattning. Förväntningarna, som påverkar såväl lönebildningen som ränteutvecklingen, förändras först varefter nya förutsättningar framträder. Detta förklarar till viss del både att inflationsförväntningar har en tendens att bli självuppfyllande och att prisutvecklingen följer konjunkturcykeln med viss eftersläpning. En viktig faktor för prisutvecklingen framöver är hur snabbt förväntningarna kommer att anpassas nedåt med avseende på bl.a. det andra steget i skattereformen som också höjer konsumentprisnivån. Ett problem med en välkänd och stabil index som konsumentprisindex (KPI) är att den gärna används som framskrivningsfaktor i olika, ofta irrelevanta, sammanhang. KPI påverkas t. ex. av ekonomisk-politiska åtgärder som inte berör företagens kostnader utan bara hushållen i ekonomin. Konsumentprisindex speglar dessutom endast prisutvecklingen för konsumentnyttigheter.

För 1991 och 1992 väntas en påtaglig nedväxling ske av prisökningstakten. Skälen till detta är flera. I alternativet med låga löner antas att ett trendbrott i inflationsförväntningarna kommer till stånd genom att ekonomins aktörer snabbt tar hänsyn till de nya omständigheter som stabiliseringsavtalet utgör. Även i det andra alternativet kommer prisutvecklingen emellertid att dämpas. Arbetskraftskostnaden utvecklas betydligt långsammare än under de senaste åren på grund av att löneökningarna dämpas och att produktiviteten mot slutet av prognosperioden börjar växa. Såvida inte priserna skulle anpassas i samma riktning kommer vinstmarginalerna att öka kraftigare än vad konkurrens- och köpkraftsläget motiverar. Utsikterna för i år innefattar en fortsatt sänkning av vinstmarginalerna, som återhämtas under 1992. Den tillfälligt höjda mervärdesskatten försvinner nästa år och företagens finansieringskostnader sjunker i samband med att räntenivån i landet väntas falla under prognosperioden. Prisutvecklingen under 1992 är emellertid till viss del påverkad av engångshändelser.

Skattereformens andra steg innebär bl. a. en fortsatt växling från direkt till indirekt beskattning. Omläggningen och den tillfälligt högre mervärdeskattesatsen för med sig att konsumentprisnivån under första kvartalet i år lyfts med knappt 3 1/2%. Därefter kommer priserna emellertid att utvecklas betydligt långsammare. Från mars till och med december 1991 beräknas priserna gå upp med 3% i alternativ 1 och med drygt 3 1/2% i alternativ 2. I diagram 6:2 syns nedväxlingen genom att kurvans lutning minskar påtagligt. År 1992 sker ytterligare en nedgång i konsumentprisökningarna. Under loppet av nästa år väntas priserna stiga med knappt 2 1/2% respektive knappt 3 1/2% i de olika alterna-

tiven. Den underliggande prisökningstakten, beräknad som konsumentprisutvecklingen under loppet av året exkl. bidrag från oljepriser, skattereformen och andra indirekta skattesatsförändringar, faller med drygt 1 1/2 resp. 1 procentenhet per år i de olika alternativen. I det första alternativet beräknas den underliggande konsumentprisutvecklingen 1991 öka lika mycket som i OECD-området, men 1992 väntas de svenska priserna utvecklas långsammare. I alternativet med högre löner stiger de underliggande priserna snabbare i Sverige än utomlands under såväl 1991 som 1992.

Diagram 6:2 Konsumentprisutvecklingen
Index 1980 = 100

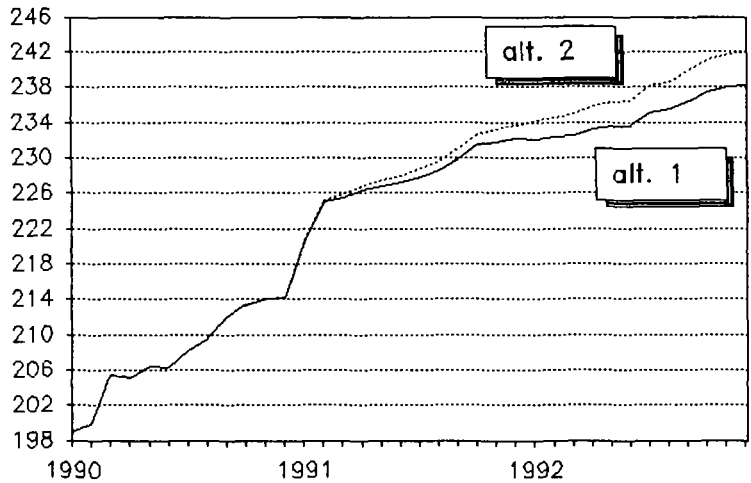

Anm: Konsumentprisutvecklingen är icke säsongrensad.
Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

I tabell 6:2 åskådliggörs prognosen och de olika komponenternas bidrag därtill. Importpriserna väntas få en avsevärt mindre dramatisk utveckling i år än 1990. Prognosen grundas på ett oljeprisantagande på ca 27 US-dollar per fat samt en dämpad prisutveckling för andra varugrupper. Skatteväxlingen, som genomfördes vid årsskiftet, påverkar framför allt boendekostnaderna men också tjänstekonsumtionen som förut varit helt eller delvis momsbefriad, t.ex. resor och transporter, teletjänster och hårklippning. Hyrorna väntas öka med 7,5 resp. 8,5% exklusive skattereformens effekter i respektive alternativ. I prognosen finns också en hyresglidning som uppstår när gamla lägenheter ersätts av nya med högre hyra. De direkta kostnaderna för egnahemsboende ökar marginellt mindre. Offentligt bestämda taxor, bl.a. lokaltrafikresor och patientavgiften inom sjukvården, väntas bidra med mellan en halv och en procentenhet till prisökningen i år. Förändringar i arbetskraftskostnaderna och vinstmarginalerna styr prognoserna för de flesta andra delgrupperna. Nästa år utvecklas i princip samtliga poster i ett lugnare tempo.

Osäkerheterna i prognosen återfinns främst i importpriserna med

avseende på utvecklingen vid Persiska viken. En snabb fredlig lösning eller en utdragen militärkonflikt kan få oljepriserna att svänga påtagligt och kullkasta prognosen. En oljeprisförändring med 10 US-dollar per fat från dagens prisnivåer påverkar konsumentpriserna med knappt 1/2%. Det andra stora frågetecknet gäller prisförväntningarna. Om inte inflationsförväntningarna snabbt växlas ned eller om lönerna skulle öka snabbare än vad som förutsetts, försämras möjligheterna till lägre prisutveckling.

Tabell 6:2 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring och bidrag därtill

	1989	1990	1991		1992	
			Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
KPI dec.-dec.	**6,7**	**11,1**	**8,4**	**9,1**	**2,4**	**3,4**
därav skattereformseff.	-	2,9	3,2	3,2	-	-
KPI dec.-dec. exkl. skatteref.	**-**	**8,2**	**5,2**	**5,9**	**-**	**-**
därav hänförs till:						
Importpriser	0,7	1,3	0,6	0,6	0,5	0,5
Bostäder	1,7	2,1	1,5	1,7	0,9	1,2
Indirekta skatter	0,7	1,1	0,2	0,2	-1,0	-1,0
Övriga inhemska kostnader	3,6	3,7	2,9	3,4	2,0	2,7
Underliggande KPI dec.-dec.	**5,6**	**6,6**	**5,0**	**5,7**	**3,4**	**4,4**
KPI årsgenomsnitt	**6,5**	**10,4**	**9,8**	**10,1**	**3,0**	**4,0**
D:o exkl. skattereform	**-**	**7,8**	**6,3**	**6,6**	**-**	**-**
14 OECD-länder	3,9	4,3	4,7	4,7	4,1	4,1
Basbelopp	27.900	29.700	32.200	32.200	33.800	34.100

Anm: Skattereformens effekter baseras på en mervärdeskattesats om 19%. Bidraget 1991 från indirekta skatter är den extra effekt basbreddningen av mervärdeskatten leder till vid 20% i mervärdeskattesats. Underliggande KPI dec.-dec. är KPI dec.-dec. exkl. bidrag från oljepriser, skattereform och övriga indirekta skattesatsförändringar. De 14 OECD-länderna är sammanvägda enligt varje lands betydelse som konkurrent till Sverige på värdsmarknaden.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, statens pris- och konkurrensverk samt finansdepartementet.

7 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

7.1 Hushållens disponibla inkomster

Under de första åren under 1980-talet minskade hushållens realt disponibla inkomster till följd av den allmänt svaga ekonomiska utvecklingen. Sedan 1984 har emellertid hushållen haft en positiv köpkraftsutveckling. Förra året beräknas hushållens realinkomster ha stigit med 3,5%. Vid beräkningen av hushållens realt disponibla inkomster används implicit prisindex för privat konsumtion (IPI). IPI innehåller, i motsats till konsumentprisindex (KPI), en varukorg som avspeglar det aktuella årets konsumtionsmix. Förra året steg IPI knappt 1 procentenhet långsammare än KPI. Det var huvudsakligen en följd av förändrad varusammansättning i den privata konsumtionen. Som exempel kan nämnas att bilinköpen (vars pris ökat snabbare än genomsnittet sedan 1980) minskade med ca 35% under det att den övriga konsumtionen steg med 1,3%. Till denna priseffekt kom att kraftig stigande löneinkomster efter skatt drog upp de disponibla inkomsterna. Den statliga inkomstskatten sänktes med 7 procentenheter för heltidsarbetande. Barnbidraget höjdes med 900 kr. per barn och år. Förbättringen av föräldraförsäkringen den 1 juli 1989 fick full årseffekt 1990.

Ett första steg i skattereformen genomfördes förra året och det nya skattesystemet träder i kraft 1991. Reformen innebär kraftiga sänkningar av inkomstskatten i kombination med ökad indirekt beskattning. Särskilda fördelningspolitiska åtgärder vidtas i år genom höjningar av pensionstillskott, barnbidrag och bostadsbidrag. Förra årets skatteomläggning var i stort sett neutral för hushållen. Skattereformen bidrar 1991 till en ökning av hushållens disponibla inkomster med ca 2%, efter de extra prisökningar som uppkommer till följd av finansieringen av inkomstskattesänkningen, se tabell 7:1. Det bör påpekas att dessa beräkningar av reformeffekterna är statiska och beaktar inte reformens påverkan på t.ex. lönebildning och sysselsättning.

Tabell 7:1 Skattereformens effekter på hushållens disponibla inkomster

	1990	1991
Miljarder kronor		
Skattesänkning	15,3	32,6
Transfereringar	0,4	7,5
Disponibel inkomst	**15,7**	**40,1**
Procentuellt bidrag		
Disponibel inkomst	2,6	5,7
Prisökning	2,6	3,5
Real disponibel inkomst	**0,0**	**2,2**

Anm: Beräkningarna avser effekter jämfört med en indexreglering av föregående års skattesystem och vad gäller finansieringen av skattesänkningen, de poster som direkt drabbar hushållen.
Källa: Finansdepartementet

I alternativ 1 beräknas hushållens realt disponibla inkomster stiga med 1,7% 1991 och med 2,3% 1992. Att inkomstökningen i år i detta alternativ blir lägre än skattereformens bidrag beror på sammverkan av flera faktorer. Vikande sysselsättning och sänkt sjukpenning drar ned inkomsterna. Därtill kommer att jämförelsenivån höjs genom att återbetalningarna av överskjutande skatt var ovanligt stora förra året. I alternativet med snabbare löneökningar blir realinkomsterna ca 1/2 procentenhet högre per år jämfört med alternativ 1, se tabell 7:2.

Tabell 7:2 Hushållssektorns disponibla inkomster, konsumtion och sparande

	Miljarder kr.				Procentuell förändring			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Löpande priser								
Löner	530,9	598,1	624,3	645,0	11,7	12,7	4,4	3,3
Företagarinkomster	56,0	62,2	63,2	64,9	10,3	11,2	1,5	2,6
Räntor och utdelningar, netto	-24,3	-27,3	-28,2	-27,9				
Inkomstöverföringar från offentlig sektor	250,2	278,3	305,8	325,6	10,0	11,3	9,9	6,5
Övriga inkomster, netto	89,7	96,9	106,3	111,6	10,7	8,0	9,7	5,0
Direkta skatter, avgifter m.m.	290,1	313,7	295,5	300,8	13,8	8,1	-5,8	1,8
Disponibel inkomst	**612,4**	**694,6**	**775,9**	**818,3**	**9,2**	**13,4**	**11,7**	**5,5**
Privat konsumtion	**638,6**	**699,9**	**773,8**	**805,8**	**8,4**	**9,6**	**10,6**	**4,1**
1985 års priser								
Disponibel inkomst	**489,5**	**506,6**	**515,4**	**527,2**	**1,9**	**3,5**	**1,7**	**2,3**
Privat konsumtion	**510,5**	**510,5**	**514,0**	**519,2**	**1,1**	**0,0**	**0,7**	**1,0**
Sparkvot, nivå i %	-4,3	-0,8	0,3	1,5				
Alternativ 2								
1985 års priser								
Disponibel inkomst			**518,9**	**532,4**			**2,4**	**2,6**
Privat konsumtion			**515,6**	**521,7**			**1,0**	**1,2**
Sparkvot, nivå i %			0,6	2,0				

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Hushållens löneinkomster steg med drygt 12,5% 1990. Av uppgången svarade sysselsättningen för ca 1,5 och retroaktiva löner för knappt 1 procentenhet. Med de förutsättningar angående timlön och sysselsättning som redovisats i tidigare kapitel beräknas de utbetalda lönerna öka med ca 4,5% 1991 och med knappt 3,5% 1992 i alternativ 1. I det andra alternativet stiger löneinkomsterna med ca 6% i år och med ca 4,5% 1992. De retroaktiva löneutbetalningarna 1990 verkar neddragande på ökningstakten av de utbetalda lönerna i år eftersom jämförelsenivån höjs.

Inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn beräknas öka med ca 10% 1991. Räknat i fasta priser och före skatt innebär det en i stort sett oförändrad nivå jämfört med 1990, se tabell 7:3. Skattesänkningen medför dock att pensioner och andra skattepliktiga transfereringar ökar realt efter skatt. För 1992 beräknas inkomstöverföringarna stiga realt med

ca 3,5%. Denna relativt starka ökning beror huvudsakligen på den väntade nedgången i inflationen nästa år. Barnbidraget höjdes med 2280 kr. per barn och år från den 1 januari i år och stiger med ytterligare 1020 kr. nästa år. För att kompensera pensionärer med låga inkomster för höjda indirekta skatter m.m., som följer av skattereformen har pensionstillskotten och de kommunala bostadstilläggen uppjusterats i år. Studerande kompenseras genom höjda studiemedel. Bostadsbidragen väntas öka kraftigt i år. Det är till en del en följd av skattereformen, men bostadskostnaderna ökar även av andra skäl. Basbeloppet uppgår till 32 200 kr i år och beräknas för 1992 till 33 800 kr. i alternativ 1 resp. 34 100 kr. i alternativ 2.

Tabell 7:3 Inkomstöverföringar från offentlig sektor till hushåll

	Miljarder kr., löpande priser				Procentuell förändring, 1980 års priser			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Från staten	**106,1**	**117,9**	**133,0**	**142,7**	**2,1**	**0,6**	**2,9**	**4,1**
Barnbidrag	10,5	12,2	16,4	18,7	-4,4	5,7	22,1	10,4
Folkpension inkl. KBT och delpension	64,1	68,9	75,8	79,5	1,3	-2,7	0,3	1,6
Tjänstepensioner	3,1	3,1	3,6	3,6	4,2	-7,1	3,2	-1,0
Arbetsskadeförsäkring	8,3	10,1	10,2	11,8	13,3	10,0	-7,9	12,3
Övrigt	20,1	23,5	27,0	29,1	3,8	5,6	4,8	4,6
Från kommunerna	**23,0**	**25,5**	**29,1**	**30,0**	**3,1**	**0,7**	**4,0**	**-0,1**
Bostadsbidrag	3,2	3,6	5,4	5,4	4,3	1,1	37,2	-2,3
Tjänstepensioner	3,5	4,1	4,4	4,6	-6,2	6,5	-2,9	1,9
Socialbidrag	4,3	4,8	5,2	5,3	0,8	1,9	-0,8	-1,1
Övrigt	12,0	13,1	14,2	14,7	6,7	-1,4	-1,2	0,4
Från socialförsäkringssektorn	**121,1**	**134,9**	**143,7**	**152,9**	**4,4**	**0,9**	**-2,9**	**3,2**
Allmän tilläggspension	69,2	77,5	88,1	96,5	7,3	1,5	3,6	6,2
Sjukförsäkring m.m.	45,9	50,4	44,7	42,7	3,5	-0,7	-19,0	-7,4
Arbetslöshetsförsäkring	6,0	7,1	10,9	13,8	-16,3	7,1	40,4	22,6
Summa inkomstöverföringar	**250,2**	**278,3**	**305,8**	**325,6**	**3,3**	**0,8**	**0,2**	**3,3**
Alternativ 2			308,9	333,3			0,8	3,6

Anm: Deflatering är gjord med konsumentprisindex.
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Utbetalningarna från sjukförsäkringen ökade kraftigt 1988 efter att sjukförsäkringen reformerats. Det s.k. sjuktalet (antal ersatta dagar per sjukpenningförsäkrad) steg. Förra året bröts uppgången av sjukfrånvaron och vändes till en nedgång, som väntas fortsätta i år, delvis till följd av det försämrade läget på arbetsmarknaden. Till en minskad sjukfrånvaro bidrar även den beslutade omläggningen av sjukförsäkringen. Omläggningen innebär att ersättningsnivån i sjukförsäkringen från den 1 mars i år sänks från 90% till 65% de tre första dagarna av en sjukperiod och till 80% mellan 3 till 90 dagar. Vidare ska en samordning ske av sjuk- och arbetsskadesjukpenningen. Ersättningsnivån för vård av sjukt barn sänks till 80% de första 14 dagarna per kalenderår. Inom arbetslöshetsför-

säkringen höjs den högsta dagpenningen fr.o.m. 1990 årligen i takt med löneutvecklingen för industriarbetare. Utbetalningarna av bidrag till personer i arbetsmarknadsutbildning och till arbetslösa stiger till följd av det gradvis försämrade arbetsmarknadsläget.

Hushållens nettoinkomster av räntor och utdelningar försämrades med ca 20 miljarder kr. mellan 1986 och 1990 till följd av att skulderna ökade mer än de finansiella tillgångarna. Detta illustrerar den belastning på hushållens inkomster som lånefinansieringen av den privata konsumtionen inneburit. Den kraftiga uppgången av sparandet förra året och den fortsatta förbättringen av sparandet, som väntas de närmaste åren, leder till att räntenettot upphör att försämras under prognosperioden. Ett betydande underskott av räntor och utdelningar beräknas dock kvarstå 1992. Den uppgång av räntan som skett sedan oktober förra året påverkar inte direkt den totala hushållssektorns räntenetto. Vid oförändrade finansiella tillgångar och skulder ökar ränteinkomsterna och ränteutgifterna i stort sett lika mycket på kort sikt. Däremot medför en höjd räntenivå en återhållande inverkan på hushållens nyupplåning samtidigt som det blir lönsammare att spara eller minska sina skulder.

Skattereformen för 1991 innebär en genomgripande förändring av skattesystemet. Arbetsinkomster som uppgår till högst 180 000 kr. blir i stort sett endast föremål för kommunalskatt. För inkomster över 180 000 kr. utgår statlig skatt om 20%. För taxerade inkomster mellan ca 60 000 kr. och ca 180 000 kr. utgår en skatterabatt i form av förhöjt grundavdrag. Skatterabatten är högst vid taxerade inkomster på ca 95 000 kr. för att sedan trappas ned. Alla kapitalinkomster sammanförs till ett inkomstslag och beskattas med en enhetlig statlig skatt om 30%. Skattebortfallet genom sänkta skattesatser m.m. beräknas till ca 55 miljarder kr. jämfört med en indexreglering av 1990 års skatteskalor. Skattesänkningen finansieras delvis inom inkomstskattesystemet genom basbreddningar och skärpning av kaptitalbeskattningen. Nettoeffekten på inkomstskatten av skattereformen innebär att hushållens inkomstskatt minskar med ca 33 miljarder kr. jämfört med en indexreglering av 1990 års skattesystem. För 1992 justeras skatteskalan genom att grundavdraget höjs i takt med basbeloppets ökning och skiktgränsen för statsskatten räknas upp med ökningen av konsumentprisindex (mellan oktober 1990 och oktober 1991) plus 2 procentenheter. Genom att skatteskalan räknas upp med den historiska inflationen blir skattesänkningen särskilt stor i reala termer när löneökningarna och inflationen avtar. Med den förväntande utvecklingen av löner och priser i år och nästa år blir det en real skattesänkning 1992 på ca 4 miljarder kr.

Reallönen per timme minskade i början av 1980-talet, se diagram 7:1. År 1985 började reallönen åter stiga och 1989 låg realönen före skatt högre än 1980. Efter skatt ökade reallönen förra året med ca 2% men nivån var dock fortfarande något lägre än 1980. Skattereformen 1991 medför att, även i alternativ 1, erhålls en real löneökning efter skatt på ca 2% för löntagare i genomsnitt. För 1992 medför nedgången i inflationen och den ovan nämnda skattesänkningen en fortsatt ökning av reallönerna. Det bör påpekas att beräkningarna av den genomsnittliga

reallönen efter skatt alltid är behäftade med osäkerhet. Dels har hänsyn bara tagits till preliminär A-skatt, vilken kan skilja sig från den slutliga skatten och dessutom påverkas av andra inkomster och avdrag. Dels är uppdelningen av total preliminär A-skatt på sådan som avser löneinkomster och sådan som avser annat svår att göra både principiellt och praktiskt. Osäkerheten avseende 1991 blir naturligtvis extra stor då ett nytt skattesystem introduceras.

Diagram 7:1 Reallön per timme före och efter skatt
1980 års priser, index 1980=100

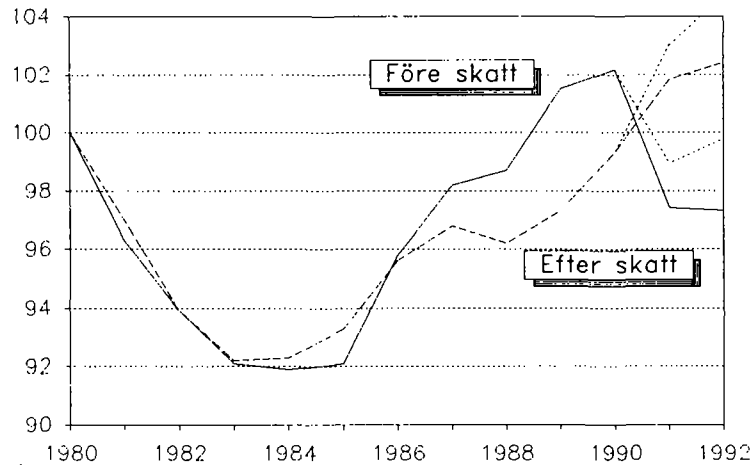

Anm: Punkterna för 1991 och 1992 avser utvecklingen enligt alternativ 2.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Hushållens löneinkomster har under 1980-talet, genom den stigande sysselsättningen, ökat betydligt snabbare än timlönen. Förra året var den reala lönesumman efter skatt drygt 13% högre än 1980 trots att den reala timlönen efter skatt var något lägre. För prognosperioden väntas bidraget från sysselsättningen till lönesummeutvecklingen bli negativt i år och öka marginellt i alternativ 1 nästa år. I alternativ 2 fortsätter sysselsättningsnedgången även 1992.

7.2 Privat konsumtion och sparande

Efter avregleringen av kreditmarknaden hösten 1985 ökade den privata konsumtionen kraftigt. Under perioden 1986 t.o.m. 1988 steg konsumtionen med i genomsnitt nära 4% per år. Avregleringen sammanföll i tiden med en cyklisk uppgång i bilförsäljningen, som kulminerade 1988 då antalet nyregistrerade bilar uppgick till rekordhöga 350 000. Hushållens skulder ökade med 60% och sparkvoten föll med 7 procentenheter mellan 1985 och 1988.

Diagram 7:2 Disponibel inkomst och privat konsumtion
Miljarder kr., 1985 års priser

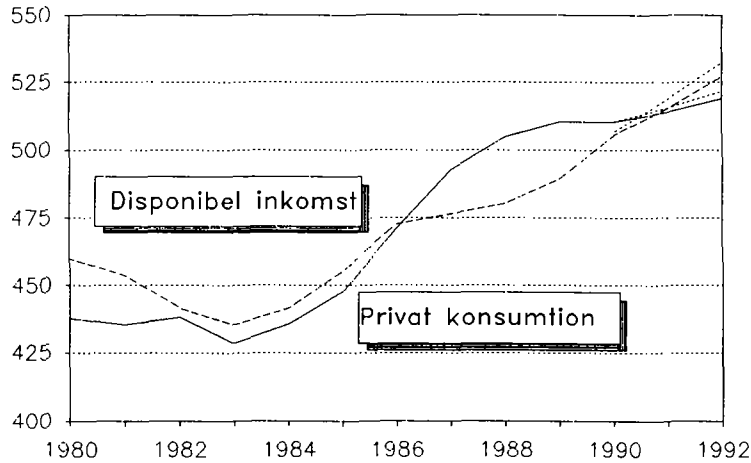

Anm.: Punkterna för 1991 och 1992 visar utvecklingen enligt alternativ 2.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

År 1989 skedde en dämpning av konsumtionstillväxten och sparandet förbättrades något, se diagram 7:2. Förra året steg konsumtionen med mindre än 0,5% de tre första kvartalen enligt nationalräkenskaperna, se tabell 7:4. Bakom den låga tillväxten låg främst ett kraftigt ras för bilförsäljningen, vilket drog ned den totala privata konsumtionen med ca 1 procentenhet. En mycket stark försäljning av s.k. sällanköpsvaror i detaljhandeln höll uppe konsumtionen under första halvåret 1990. När takten i inkomstökningarna avtog under andra halvåret dämpades också sällanköpsvaruhandeln. Att mervärdeskatten höjdes den 1 juli har sannolikt bidragit till att hushållen tidigarelagt vissa inköp av kapitalvaror. Uppgifter om fortsatt minskad bilförsäljning och en svag utveckling av detaljhandeln under hösten tyder på en stagnation av den privata konsumtionen för helåret 1990. Då de realt disponibla inkomsterna beräknas ha ökat med 3,5% förra året så steg sparkvoten med ca 3,5 procentenhet. Det var det finansiella sparandet som förbättrades, se diagram 7:3. Av sparandeökningen svarade det obligatoriska sparandet för ca 1 procentenhet.

För de närmaste två åren talar flera faktorer för en fortsatt uppgång av hushållens sparande. Trots den starka förbättringen var sparkvoten fortfarande negativ förra året. Det innebär att konsumtionsnivån översteg de disponibla inkomsterna.

Skattereformen 1991 kommer att påverka hushållens ekonomi i stor utsträckning de närmaste åren. Ännu är det få hushåll som egentligen vet hur deras inkomster och utgifter påverkas av det nya skattesystemet. Denna osäkerhet kommer troligen att avspegla sig i ett mycket avvaktande beteende, vilket gynnar ett ökat sparande. Skattereformen ökar hushållens räntekänslighet genom att skattelättnaden för en ränteutgift

sänks från 40% 1990 till 30% 1991. Därigenom väntas hushållen bli mindre benägna att låna till konsumtion. Till ett ökat sparande bidrar även att hushållen torde komma att använda en del av framtida inkomstökningar för att minska sina skulder. En återhållande effekt på sparandet uppstår av att grundavdraget på 1 600 kr. för inkomsträntor slopas och av att avkastning från allemansspar och ungdomsbospar börjar beskattas.

Tabell 7:4 Privat konsumtion

	Miljarder kronor, löpande priser 1989	Procentuell förändring, 1985 års priser					
		1985	1986	1987	1988	1989	1990 t.o.m. kv. 3
Dagligvaror	133,3	0,4	2,3	0,8	0,9	0,7	-0,3
Sällanköpsvaror	122,9	3,5	9,0	8,5	4,5	5,0	5,2
Bilar	26,6	9,6	29,7	30,0	8,4	-15,3	-30,0
Energi	24,3	12,8	-0,6	0,7	-7,5	-4,1	0,3
Övriga varor	66,9	1,6	5,3	2,9	3,0	0,4	-3,0
Bostäder	125,2	1,1	1,1	1,1	1,0	0,8	1,4
Övriga tjänster	128,9	3,2	4,8	5,3	3,6	2,0	-0,2
Turism - import	27,8	9,0	16,9	11,2	10,1	9,4	5,4
Turism - export	-17,4	5,7	3,3	8,9	5,3	6,7	-6,3
Privat konsumtion	**638,6**	**2,8**	**5,2**	**4,6**	**2,5**	**1,1**	**0,3**

Anm.: Varuindelningen är en omgruppering av nationalräkenskapernas klassificering av den privata konsumtionen.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Diagram 7:3 Hushållens nettosparkvot
Sparande i procent av disponibel inkomst

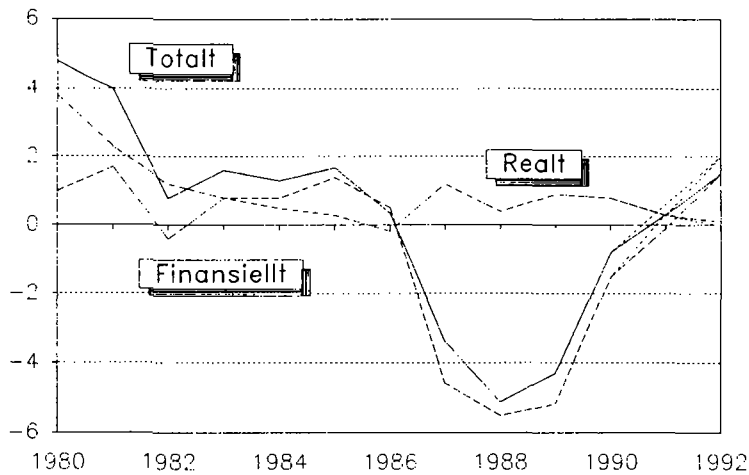

Anm: Den finansiella sparkvoten är beräknad exklusive kapitaltransfereringar 1987 och 1989. Punkterna för 1991 och 1992 visar utvecklingen enligt alternativ 2.
Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Uppgången på fondbörsen och stigande fastighetspriser under andra hälften av 1980-talet möjligjorde att hushållen kunde öka sin förmögenhet trots minskat sparande. Värdeökningar ersatte i viss mån eget sparande och skapade ett underlag för ökad belåning. Under 1990 sjönk kurserna på aktier med ca 30% på Stockholmsbörsen och många uppgifter visar nu på en vikande marknad för villor och bostadsrätter. Banker och andra finansinstitut har blivit försiktigare med krediter. Denna utveckling under förra året väntas bidra till en fortsatt uppgång av sparandet.

Hushållens ekonomiska förväntningar undersöks av SCB i hushållens inköpsplaner (HIP) sedan 1973. Både teoretiska överväganden och erfarenheter från andra länder tyder på att hushåll är mer villiga att öka sin konsumtion och sin skuldsättning då förväntningarna är mer optimistiska. Utvecklingen av hushållens förväntningarna och nettosparkvoten har under 1980-talet visat just ett sådant mönster. När framtidsförväntningarna ljusnade i mitten av 1980-talet sjönk sparkvoten. De alltmer pessimistiska förväntningar som registrerats sedan 1989 avspeglas i ett ökat sparande. Enligt den senaste HIP-undersökningen från oktober 1990 är de ekonomiska förväntningarna för 1991 mycket mörka, se diagram 7:4. Inte sedan 1981 har hushållen varit så pessimistiska. De rådande förväntningarna talar för att hushållen kommer att öka sitt sparande.

Diagram 7:4 Hushållens förväntningar om den egna ekonomin 12 månader framåt – t.o.m. oktober 1990.

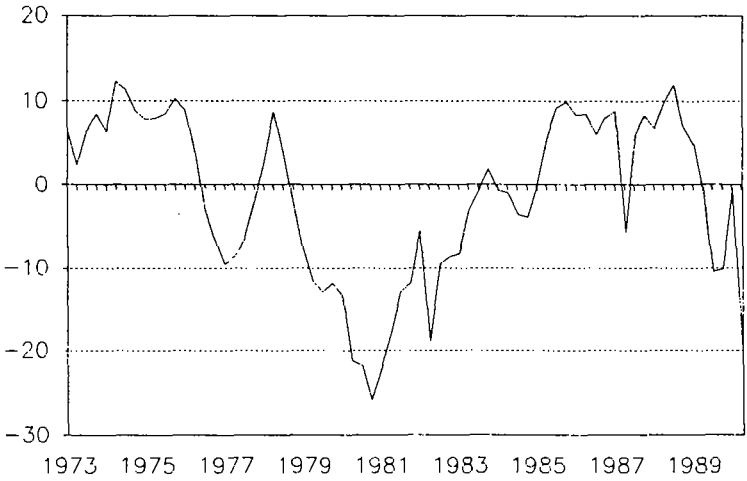

Anm: Diagrammet visar skillnaden mellan andelen hushåll som tror på en förbättring och andelen som tror på en försämring, säsongrensat.
Källa: Statistiska centralbyrån.

Skattereformen, förmögenhetsutvecklingen och hushållens alltmer pessimistiska förväntningar indikerar alla en uppgång i sparandet. Samtidigt talar vissa andra faktorer emot en snabb förbättring av sparkvoten.

Inbetalningarna till det obligatoriska sparandet upphörde 1 januari 1991 och nästa år återbetalas 1989 års sparande. Det medför att hushållens köpkraft ökar mer än vad den disponibla inkomstökningen anger. Likviditetseffekten motsvarar ytterligare 1 procentenhet 1991 och 0,3 procentenheter 1992. Om hushållen inte ökar sitt frivilliga sparande i motsvarande grad när det obligatoriska upphör försämras sparkvoten automatiskt.

Vissa tillfälliga effekter som dämpat konsumtionsutvecklingen under 1989 och 1990 beräknas de närmaste åren avta eller falla bort. Den neddragande effekt som bilinköpen bidrog med på den totala konsumtionstillväxten kommer under året att dämpas och antas vara helt försvunnen 1992. De senaste årens vintrar var ovanligt varma, vilket sänkte kostnaderna för husuppvärmning. Om det blir en återgång till en mer normal temperatur medför det en ökad förbrukning för energi motsvarande knappt en halv procentenhet av den totala konsumtionen.

Prognosen utgår från att hushållens pessimistiska förväntningar och den osäkerhet som omläggningen till ett nytt skattesystem medför leder till en tämligen måttlig konsumtionsökning. I alternativ 1 beräknas den privata konsumtionen stiga med 0,7% 1991. Utifrån de inkomstökningar som redogjorts för i tidigare avsnitt förbättras sparkvoten då med 1 procentenhet. Under 1991 kommer därmed sparkvoten att åter bli positiv efter att ha varit negativ de senaste fem åren.

För 1992 antas osäkerheten som följer av skattereformen minska. Den tillfälliga höjningen av mervärdeskatten försvinner 1 januari 1992 och därmed bortfaller också ett incitament att skjuta större inköp på framtiden hos hushållen. Tillväxten i den totala konsumtionen beräknas öka med 1,0% och sparkvoten förbättras med ytterligare drygt 1 procentenhet.

I alternativ 2 medför den högre inkomstökningen också att konsumtionen blir något större än i alternativ 1 för båda åren. En del av inkomstskillnaden mellan alternativen beräknas dock användas till sparande.

8 Investeringar

Den starka tillväxten av bruttoinvesteringarna som pågått sedan 1987 bromsades upp till preliminärt närmare 2% 1990. Utvecklingen dämpades inom samtliga sektorer. Förändringen var störst inom näringslivet där tillväxttakten minskade från 12,4% 1989 till ca 1% 1990. Därav var omslaget inom industrin mest markant, från en uppgång på ca 14 % 1989 till en nedgång med 3%. Även i det övriga näringslivet bromsades utvecklingen betydligt. Samtidigt avtog tillväxten av bostadsinvesteringarna till ca 3%. Även inom de offentliga myndigheterna sjönk tillväxttakten, till ca 3%.

Investeringsförloppet 1991 och 1992 är beroende av kostnadsutvecklingen. Om det ogynnsamma mönstret i lönebildningen bryts väntas de totala investeringarna sjunka med ca 1,5% 1991, för att under 1992 åter uppvisa svagt positiva tillväxttal. Om löneökningarna fortsätter att stiga enligt alternativ 2 försämras investeringsklimatet. Det gäller särskilt inom näringslivet, men även i viss mån inom de offentliga myndigheterna. De totala investeringarna sjunker då med drygt 3% 1991 och med ca 2% 1992. Bostadsinvesteringarna faller 1991 och 1992, till följd av minskad efterfrågan. Såväl nyproduktionen som ombyggnaderna minskar.

Tabell 8:1 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kr 1989 löpande priser	Årlig procentuell volymförändring						
		1988	1989	1990	1991		1992	
					Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Näringsliv	163,9	4,1	12,4	1,1	-0,7	-3,6	2,9	-0,4
Offentliga myndigheter	31,6	6,9	10,5	3,2	0,1	-1,0	2,2	-0,7
Bostäder	64,3	11,2	6,8	3,1	-4,3	-4,3	-7,2	-7,2
Totalt	**259,8**	**6,0**	**10,9**	**1,8**	**-1,4**	**-3,4**	**0,6**	**-1,9**
därav maskiner	116,8	7,6	15,7	1,9	-0,9	-4,1	2,9	-0,7

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

8.1 Näringslivets investeringar

Efter de första åren under 1980-talet utvecklades näringslivets investeringar starkt, förutom en tillfällig svacka 1986. Mellan 1986 och 1989 steg investeringarna i näringslivet med ca 25%. Under 1990 bromsades expansionen och uppgången stannade på ca 1%. Tyngdpunkten i uppgången låg, liksom de närmast föregående åren, på maskiner. Under perioden 1986 till 1990 ökade maskininvesteringarna med närmare 35%, medan byggnadsinvesteringarna steg med knappt 7%.

Efter en markant uppbromsning 1986 tog industriinvesteringarna åter fart. Mellan 1986 och 1989 steg industriinvesteringarna med över 30%. 1990 vände utvecklingen och en nedgång av investeringsvolymen med 3% noterades. Industrins investeringar minskade då för första gången

sedan 1982. Ett sämre efterfrågeläge och vikande lönsamhet inverkade på utvecklingen. Under perioden 1986 till 1989 utvecklades byggnadsinvesteringarna svagare än maskininvesteringarna. Under 1990 var nedgången för byggnader kraftigare än för maskiner.

Tabell 8:2 Bruttoinvesteringar i näringslivet

	Miljarder kr. 1989, löpande priser	Årlig procentuell volymförändring						
		1988	1989	1990	1991		1992	
					Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Industri	50,9	5,4	13,9	-3,0	-6,0	-13,0	5,0	-5,0
Basindustri	13,7	18,1	16,4	-4,0	-11,0	-22,0	5,0	-6,0
Verkstadsindustri	19,3	-5,6	16,6	-5,0	-6,0	-16,0	7,0	-9,0
Övrig industri	17,9	9,8	9,5	-1,0	2,0	-3,0	2,0	-1,0
Övrigt näringsliv	113,0	3,6	11,7	3,1	1,6	0,6	2,0	1,3
Totalt	**163,9**	**4,1**	**12,4**	**1,1**	**-0,7**	**-3,6**	**2,9**	**-0,4**
därav byggnader	55,3	-1,7	4,9	0,8	0,1	-1,7	2,5	0,1
maskiner	107,6	7,0	16,2	1,5	-1,1	-4,4	3,0	-0,7

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Under 1990 sjönk investeringarna inom verkstadsindustrin med preliminärt ca 5%. Bilden är delvis splittrad med kraftiga minskningar i transportmedels- och maskinindustri medan övrig verkstadsindustri redovisar ökningar. Inom basindustrin föll investeringarna med närmare 5%. Inom övrig industri kvarstod i stort sett oförändrad volym. Elektroindustrin tillhör den del inom denna industri som expanderade.

Utvecklingen 1991 och 1992 är svårbedömd. Statistiska centralbyråns investeringsenkät i oktober pekar mot en fortsatt, och än starkare, nedgång i industrins investeringsplaner 1991. Skälen till detta är flera. Ett svagare efterfrågeläge med vikande lönsamhet, avtagande produktionsutveckling, höga räntor, ett minskat kapacitetsutnyttjande samt en ytterligare försämrad konkurrenskraft gör att investeringsklimatet märkbart försämras.

Om löneökningstakten växlas ned, i enlighet med alternativ 1, kommer dock ovanstående negativa tendenser att motverkas. Nedgången 1991 beräknas då stanna på 6%. Det är främst basindustrin och verkstadsindustrin som planerar för minskade investeringar. En återhämtning inom industrin totalt förutses 1992, med 5% ökad investeringsvolym.

Med fortsatt relativt snabb löneutveckling förstärks problemen inom industrin ytterligare. I prognosen förutses ett fall i investeringsvolymen med 13% 1991 och med 5% 1992. Främst drabbas verkstadsindustri och basindustri. Det innebär att de totala industriinvesteringarna sjunker till den nivå som rådde 1986, innan de senaste årens kraftiga expansion inleddes.

Diagram 8:1 Näringslivets investeringar
Miljarder kr., 1985 års priser

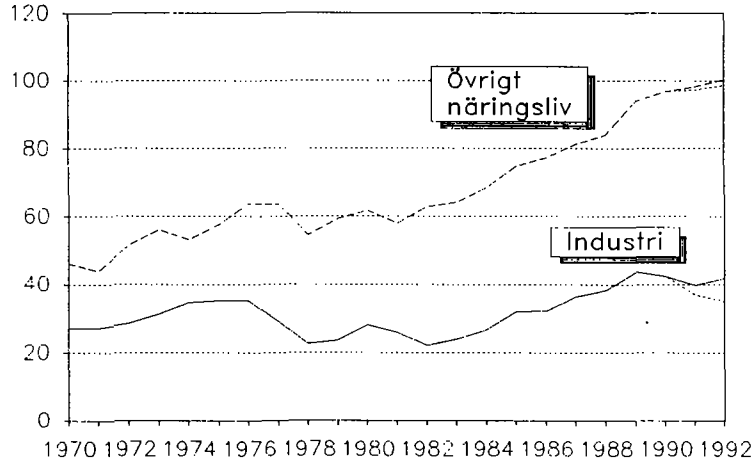

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Tabell 8:3 Offentliga investeringar

	Miljarder kr. 1989, löpande priser	Årlig procentuell volymförändring						
		1988	1989	1990	1991		1992	
					Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Statliga myndigheter	8,8	1,4	16,9	13,1	1,0	1,0	0,9	0,9
Statliga affärsverk	18,6	-4,5	9,7	4,7	10,0	10,0	5,0	5,0
Staten	27,4	-2,8	11,9	7,3	5,4	5,4	2,4	2,4
Kommunala myndigheter	22,8	9,1	8,0	-0,9	-0,4	-2,0	2,8	-1,5
Kommunala affärsverk	4,3	-1,4	-6,8	13,1	3,6	3,6	0,9	0,9
Kommunerna	27,1	7,0	5,3	1,4	0,4	-1,0	2,4	-1,0
Totalt	**54,5**	**1,7**	**8,7**	**4,5**	**3,1**	**2,5**	**2,4**	**0,9**

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

De närmaste åren väntas tillväxttakten inom det övriga näringslivet kvarstå på en relativt stabil och låg nivå. Under 1990 avtog ökningstakten markant, från närmare 12% 1989 till ca 3% 1990. De offentliga affärsverken ökade starkt. Där skedde en kraftig expansion inom statens järnvägar och postverket. I de flesta övriga näringsgrenar noterades en nedgång. Under 1991 och 1992 beräknas investeringsaktiviteten avta inom varuhandel, hotell- och restaurang samt delar av finanssektorn, efter de senaste årens expansion. Den i samband med åtstramningspaketet tillfälligt höjda fastighetsskatten 1991 och 1992, verkar i dämpande riktning. Borttagandet av ramarna för övrigt byggande i landet, förutom i Stockholms län och Göteborgs och Bohus län, verkar i motsatt riktning. Inom de statliga affärsverken väntas investeringarna fortsätta att stiga starkt 1991 till följd av att det skett en förskjutning av planerna framåt

i tiden. Även 1992 väntas en uppgång, dock inte lika stark som föregående år. Därmed förhindras ett fall för investeringarna i övrigt näringsliv. Både under 1991 och 1992 stiger de med knappt 2%. I och med att investeringarna i denna sektor inte antas vara särskilt känsliga för kostnadsutvecklingen blir utvecklingen endast något lägre i fallet med fortsatt höga löneökningar.

Sammantaget innebär det att näringslivets investeringar, sett som andel av BNP, kvarstår på i stort sett oförändrad hög nivå 1991 och 1992 med ca 14,5% av BNP. I fallet med den högre löneutvecklingen förutses en något lägre andel, ca 14% av BNP. Andelen fortsätter därmed att överstiga den nivå som rådde innan den starka nedgången i slutet av 1970-talet inträffade.

Diagram 8:2 Näringslivets investeringar
Procent av BNP, 1985 års priser

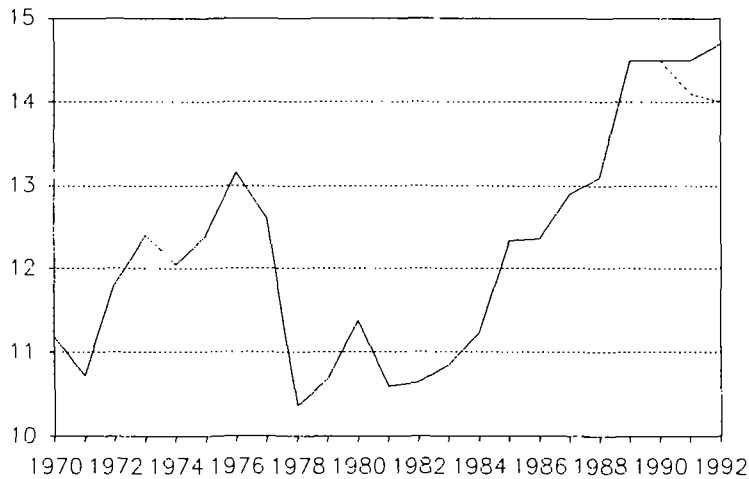

Anm: Punkterna för 1991 och 1992 avser utvecklingen enligt alternativ 2.
Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

8.2 Bostadsinvesteringar

Vid sidan av industrin har bostadsbyggandet tillhört de mest expansiva investeringsområdena under perioden 1986 till 1989. Under denna period expanderade bostadsproduktionen med hela 30%. Under 1990 steg bostadsinvesteringarna med ca 3% ytterligare. Det innebar en betydligt lägre ökningstakt än tidigare.

Sedan 1986 har investeringsvolymen gällande nyproduktion av bostäder fördubblats. 1990 avtog ökningstakten något, då volymen steg med ca 12%. Den kraftiga uppgången av efterfrågan på bostäder, från ett läge med 37 000 outhyrda lägenheter 1983,ledde så småningom till bostadsbrist i stora delar av landet och medverkade till en markant stigande bostadsproduktion. Den starkt växande efterfrågan orsakades av en förbättring av hushållens ekonomi till följd av bl.a. ökade reallöner och stigande

sysselsättning. Även förändringar i befolkningssammansättningen, ökad regional rörlighet och en hög nettoinvandring inverkade dock till utvecklingen. Tecken på en något dämpad efterfrågan kunde skönjas under 1990 genom att köerna vid bostadsförmedlingarna i landet slutade att växa, med undantag för Stockholmsområdet. En svagt uppåtgående trend av antalet outhyrda lägenheter hos de allmännyttiga bostadsföretagen noterades. I september uppgick antalet outhyrda lägenheter till knappt 4 000. Det innebär en uppgång med 1 000 lägenheter sedan september föregående år. Nivån är dock fortfarande mycket låg, motsvarande 0,5 % av beståndet. Bristen på lägenheter gäller inte enbart storstadsområdena. I nästan hälften av kommunerna i landet fanns ingen ledig lägenhet registrerad hos allmännyttan i september 1990.

Diagram 8:3 Antal outhyrda lägenheter respektive antal påbörjade lägenheter

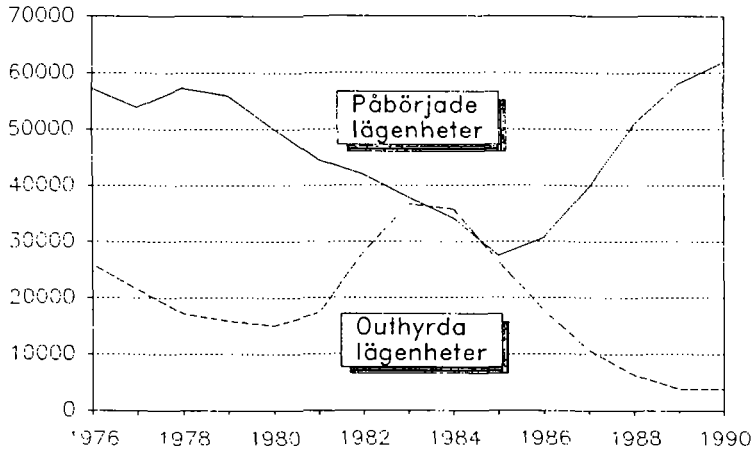

Anm: Antalet outhyrda lägenheter avser den 1 mars respektive år t.o.m. 1989 samt antalet outhyrda lägenheter hos allmännyttan i september 1990. Antalet påbörjade lägenheter omfattar både flerfamiljshus och småhus.
Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

I oktober 1988 fördubblades den statligt garanterade räntan för ombyggnadslån. Samtidigt infördes länsvisa ramar för omfattningen av ombyggnadsverksamheten i hela landet. Tidigare hade sådana funnits inom storstadsområdena sedan början av 1987. Övergångsbestämmelser mildrade effekterna av de nya reglerna något under 1989. Ombyggnadsvolymen sjönk då med 12%. Utanför storstadsområdena är det främst den högre räntan som begränsat ombyggnadsvolymen. Ramarna för 1990 var snävare än under 1989. Restriktionerna fick starkare genomslag och därigenom minskade också ombyggnadsinvesteringarna kraftigt, med ytterligare ca 14%.

Utvecklingen av bostadsproduktionen 1991 och 1992 är mycket svårbedömd. De höga kostnaderna i nyproduktionen kan få till följd att efterfrågan dämpas. Även effekterna av skattereformen samt det nya bostadsfinansieringssystemet, som träder i kraft den 1 januari 1992, är svåra att

förutse. Relativprishöjningen av bostäder till följd av skattereformen torde medföra en minskad efterfrågan. I motsatt riktning verkar det köptillskott som hushållen får genom skattereformen, vilket kan komma till uttryck i ökad bostadskonsumtion.

Det föreligger stora svårigheter att prognosticera det långsiktiga behovet av bostäder. Förutom demografiska faktorer inverkar även hushållens inkomstutveckling och utvecklingen av bostadspriserna på efterfrågan av nyproduktion. Enligt boverkets bedömning behövs ett årligt tillskott under 1990-talet på mellan 37 000 och 45 000 lägenheter för att tillgodose det behov som följer av ökad efterfrågan och avgången av lägenheter ur beståndet. Till detta kommer vad som behövs för att på kortare sikt uppnå balans på bostadsmarknaden. I bilaga 15 till LU90 beräknades det långsiktiga behovet enligt huvudalternativet uppgå till 63 000 lägenheter per år. Det s.k. nolltillväxtalternativet i samma bilaga ligger närmare boverkets bedömning. Eftersom beståndet är stort i förhållande till nytillskottet, får en liten förändring av efterfrågan stor betydelse för nyproduktionen av bostäder.

Tabell 8:4 Bostadsinvesteringar

	Miljarder kr. 1989, löpande priser	Årlig procentuell volymförändring				
		1988	1989	1990	1991	1992
Nybyggnad	43,6	40,3	20,3	12,0	-2,0	-8,0
Flerbostadshus	22,1	42,4	20,9	17,5	5,9	-5,0
Småhus	21,6	38,1	19,7	6,3	-11,0	-12,0
Ombyggnad	20,7	-13,7	-12,1	-14,0	-10,0	-5,0
Flerbostadshus	17,3	-15,5	-12,7	-13,9	-7,9	-5,0
Småhus	3,4	-2,9	-9,2	-14,6	-21,0	-5,0
Totalt	**64,3**	**11,2**	**6,8**	**3,1**	**-4,3**	**-7,2**

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Boverkets lånestatistik tyder på fortsatt expansiva planer för investeringar i nyproduktion av bostäder 1991. I prognosen väntas dock efterfrågan avta något jämfört med den höga nivån 1990. Antalet påbörjade lägenheter beräknas minska från 62 000 1990 till ca 56 000 1991. Det innebär att investeringsvolymen sjunker med ca 2%. Nedgången väntas fortsätta också 1992, då investeringarna i bostäder beräknas falla med 8% i volym. Antalet påbörjade lägenheter avtar då till 54 000.

Ramarna för ombyggnader tas bort 1991 i hela landet förutom i Stockholms län och Göteborgs och Bohus län. I prognosen beräknas ombyggnaderna fortsätta att sjunka 1991, dock i något lägre takt än under 1990, eller med 10%. Under 1992 förutses ombyggnadsinvesteringarna minska med 5%. Det förutsätter ett tekniskt antagande att 1991 års restriktioner kvarstår. Det innebär att de totala bostadsinvesteringarna sjunker med drygt 4% 1991 och med ca 7% 1992.

Diagram 8:4 Bostadsinvesteringar
Miljarder kr., 1985 års priser

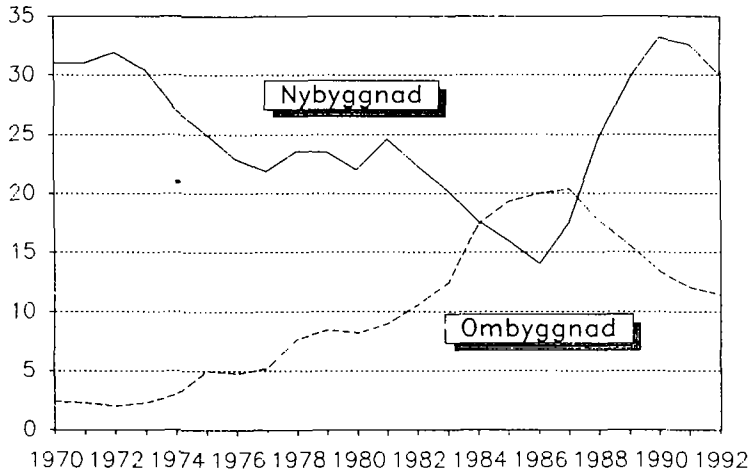

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

8.3 Byggnadsverksamheten

Byggkonjunkturen var fortsatt stark även 1990. Efter den långa perioden av mycket hög aktivitet tillkom dock alltfler tecken på en något mindre överhettad byggmarknad under loppet av året. Bristen på byggnadsarbetare har avtagit sedan slutet av 1989, enligt konjunkturinstitutets byggbarometer. Sedan september 1989 har andelen företag som uppger brist på byggnadsarbetare i princip halverats. Arbetslösheten bland byggnadsarbetare har stigit under andra halvåret 1990. I slutet av november var 3,1 % av kassamedlemmarna arbetslösa, mot 2,3 % november 1989. Kostnadsutvecklingen inom byggsektorn, som blivit ett problem för hela samhällsekonomin, tenderade att avta något mot slutet av året.

Uppgången i byggefterfrågan inleddes 1986. Byggnadsinvesteringarna i näringslivet började då stiga samtidigt som behovet av ett kraftigt ökat nybyggande av bostäder accentuerades. Ombyggnadsverksamheten nådde sin topp under 1987. Subventionerna i ROT-sektorn (reparation, om- och tillbyggnad) från 1980-talets början gav en snabb volymökning av ombyggnaderna t.o.m. 1987. Under 1988 skedde en viss nedgång av näringslivets byggnadsinvesteringar. Samtidigt uppvisade nybyggandet av bostäder rekordstora tillväxttal. 1989 var ökningstakten åter stark inom näringslivet, samtidigt som bostadssektorns tillväxt bromsades genom restriktionerna mot ombyggnadssektorn.

Under 1990 avtog näringslivets tillväxt markant. Bostadsproduktionen ökade också svagare än året innan, dels genom att ombyggnadsrestriktionerna fick större effekt, dels genom att nyproduktionen nått en mycket hög nivå och därigenom uppvisade en avtagande tillväxt. Sysselsättningen inom byggområdet har dock fortsatt att öka. Enligt AKU steg antalet

sysselsatta inom bygggnadsverksamheten från 257 000 personer 1986 till 313 000 personer 1990. Det motsvarar en uppgång med över 20%, varav ökningen under 1990 svarade för 8 procentenheter.

Överhettningen på byggmarknaden de senaste åren har tvingat fram alltmer omfattande regleringar. Avsikten med dessa har dels varit att dämpa det allmänna efterfråge- och kostnadstrycket på byggmarknaden, dels att frigöra resurser till nyproduktion av bostäder. Förutom begränsningarna av ombyggnadsverksamheten gällande bostäder infördes också ramar för s.k. övrigt byggande i hela landet. I Stockholms län och i Göteborgs och Bohus län har byggnadstillståndsgivning använts sedan 1987 i syfte att begränsa den totala byggvolymen till 1986 års nivå. I övriga landet fick arbetsmarknadsstyrelsen i uppdrag att under 1989, med stöd av lagen om byggnadstillstånd, begränsa volymen av övrigt byggande till 95% av 1988 års volym. Det gällde även för 1990. År 1991 tas ramarna för övrigt byggande bort i hela landet utom i Stockholms län och Göteborgs och Bohus län.

Åtgärderna mot ombyggnadsverksamheten resulterade i en nedgång av investeringarna inom denna sektor med ca 40% mellan 1986 och 1990. 1991 väntas nedgången fortsätta, dock i något lugnare takt. Effekterna av regleringarna av övrigt byggande är mer oklara. Ramen för övrigt byggande 1990 var i slutet av november i stort sett fylld av pågående och planerat byggande enligt AMS.

I maj 1989 infördes en investeringsskatt uppgående till 10% på s.k. oprioriterat byggande inom Stockholms län, med undantag av Norrtälje och Södertälje kommuner. Den höjdes till 30% under våren 1990 och utvidgades till att även omfatta Göteborgsområdet. I oktober 1990 undantogs Göteborgsområdet från investeringsskatten. Från den 1 januari 1991 undantas även Nynäshamns kommun. Den höjda investeringsskatten har medverkat till att byggnadsinvesteringarna inom varuhandel-, hotell och restaurang har minskat.

Tabell 8:5 Byggnadsverksamhet

	Miljarder kr 1989 löpande priser	Årlig procentuell volymförändring						
		1988	1989	1990	1991		1992	
					Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Byggnadsinvesteringar	142,0	4,4	6,6	1,9	-1,9	-2,8	-1,7	-3,2
därav näringsliv	55,3	-1,7	4,9	0,8	0,1	-1,7	2,5	0,1
myndigheter	22,4	3,6	10,3	1,9	-0,1	-1,3	2,4	-0,7
bostäder	64,3	11,2	6,8	3,1	-4,3	-4,3	-7,2	-7,2
Reparationer och underhåll	51,1	0,9	5,5	4,3	2,3	2,3	1,1	1,1
Summa	**193,1**	**3,4**	**6,3**	**2,6**	**-0,7**	**-1,3**	**-0,8**	**-1,9**

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

1990 avtog ökningstakten inom den totala byggnadsverksamheten. Bakom stagnationen låg en lägre tillväxttakt inom såväl näringsliv som offentliga myndigheter samt ett mindre expansivt bostadsbyggande.

Reparations- och underhållssektorn steg relativt starkt, med ca 4%.

Utvecklingen inom byggsektorn 1991 och 1992 är mycket svårbedömd i och med att skattereformen och ett nytt bostadsfinansieringssystem medför ett antal nya förutsättningar. I det lägre lönealternativet stagnerar samtidigt näringslivets investeringar. Sammantaget väntas en nedgång inom byggnadsverksamheten med närmare 1% både 1991 och 1992. Om löneökningstakten blir fortsatt hög förstärks nedgången genom en mer ogynnsam utveckling inom näringslivet och de kommunala myndigheterna. Utvecklingen av bostadsinvesteringarna verkar också neddragande oavsett lönealternativ. I motsatt riktning verkar reparations- och underhållssektorn där aktiviteten fortsätter att stiga, dock med en svagare takt. Totalt faller byggnadsverksamheten i alternativ 2 med ca 1,5% respektive ca 2% 1991 och 1992.

8.4 Lagerinvesteringar

Perioden 1981-1988 kännetecknades av kraftig och ihållande lageravveckling. Totalt sett drogs lagren ner med närmare 50 miljarder kr. (1985 års priser). Denna avveckling var koncentrerad till industrin och partihandeln. Inom partihandeln skedde speciellt stora neddragningar av spannmålslagren samt lagren av oljor och bränsle.

Enligt de preliminära nationalräkenskaperna i våras hade en lageruppbyggnad inträffat under 1989. Dessa hade dock placerat en korrektionspost som uppstod vid avstämning mellan produktions- och användningsberäkningar som en lagerpost. Denna är nu eliminerad och detta tillsammans med en rad mindre revideringar gör att lagren totalt sett minskade något även 1989.

Under 1990 bröts dock den långa perioden av lagerneddragningar. Inom industrin började lagren växa redan under hösten 1989. Denna utveckling accentuerades sedan under första halvåret 1990 då färdigvarulagren ökade kraftigt. Under hösten anpassades sedan produktionen till den vikande efterfrågan och en marginell nedgång av färdigvarulagren noterades. Däremot ökade lagren av insatsvaror och varor i arbete. Även lagren av råolja och bränsle steg kraftigt under första halvåret 1990 för att sedan under hösten avvecklas så mycket att en minskning under 1990 med ca 0,4 miljarder kr. inträffade. Lagren i detaljhandeln exklusive bilar ökade, speciellt under hösten. Denna lageruppbyggnad är i huvudsak ofrivillig och en följd av hushållens alltmer försiktiga konsumtionsbeteende. Lagren av bilar och bildelar steg kraftigt 1989 när efterfrågan började vika. Under 1990 har endast en mindre del av dessa ofrivilliga lager kunnat avvecklas, då efterfrågan försvagats än mer.

Totalt innebär detta att lagren förra året ökade med ca 2,2 miljarder kr. och därmed lämnar ett positivt bidrag till BNP-tillväxten med 0,3 procent. I finansdepartementets höstprognos var bedömningen att bidraget skulle vara svagt negativt (0,1%). Denna skillnad förklaras till betydande del av de revideringar som gjorts i nationalräkenskaperna för 1989.

Diagram 8:5 Lagervolymförändringar
Miljarder kr., 1985 års priser

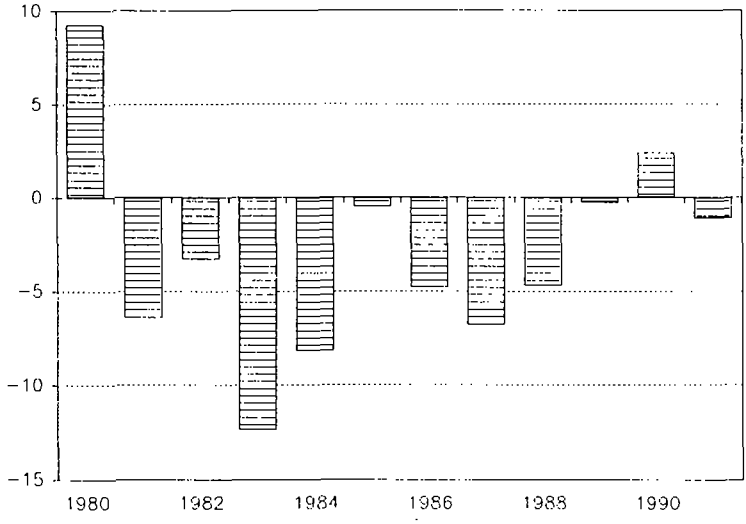

Källor: Statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Under 1991 väntas industrilagren (exkl. olja- och bränsleprodukter) minska svagt. Efterfrågeläget bedöms inte vara tillräckligt starkt för att en mer påtaglig reducering av färdigvarulagren ska kunna komma till stånd. Dessa förblir därmed tämligen stora. Anpassningen av insatsvarulagren till den lägre produktionstakten väntas fortsätta varför dessa minskar måttligt. Bilhandeln väntas 1991 får större möjligheter att minska sina stora lager. Däremot förutses en uppgång av olje- och bränslelagren med drygt en miljard. Därmed skulle lagren totalt sett sjunka med ca 1 miljard kr, vilket innebär ett negativt bidrag till BNP-tilväxten med 0,3%.

Under 1992 väntas neddragningarna av lagren fortsätta i något snabbare takt än 1991. Det något starkare efterfrågeläget ger möjligheter för industrin att dra ner sina tämligen stora färdigvarulager. Även inom parti- och detaljhanden väntas neddragningar ske. Det negativa bidraget till BNP-tillväxten blir dock mycket litet.

9 Den offentliga verksamheten

9.1 Den offentliga sektorn och samhällekonomin

Den offentlig sektorns finanser har förbättrats markant sedan 1982 då det finansiella sparandet visade ett underskott motsvarande 7% av BNP. År 1987 fick den offentliga sektorn ett överskott efter nio år i följd av underskott och 1989 uppgick det finansiella sparandet till över 5% av BNP.

Förbättringen av den offentliga sektorns finansiella sparande beror på en kraftig ökning av inkomsterna, samtidigt som utgiftsutvecklingen har varit relativt dämpad. De offentliga inkomsternas andel av BNP steg från ca 60% 1982 till 65,5% 1989, vilket avspeglar en ökad skattekvot. Under samma period minskade utgifternas andel av BNP från 66,5% 1982 till ca 60% 1989. Den reala resursförbrukningen inom den offentliga sektorn i form av investeringar och konsumtion sjönk från 33,5% 1982 till 28,5% 1989 som andel av BNP. Transfereringarna till hushåll steg som andel av BNP under perioden med 1,5 procentenheter till ca 20,5% 1989, se diagram 9:1. Den offentliga sektorns övriga utgifter består av transfereringar till företag och u-landsbistånd samt ränteutgifter. Dessa utgifters andel av BNP har minskat med 4 procentenheter sedan 1985 främst beroende på lägre ränteutgifter på statskulden och minskat stöd till företag.

Diagram 9:1 De offentliga utgifternas andel av BNP

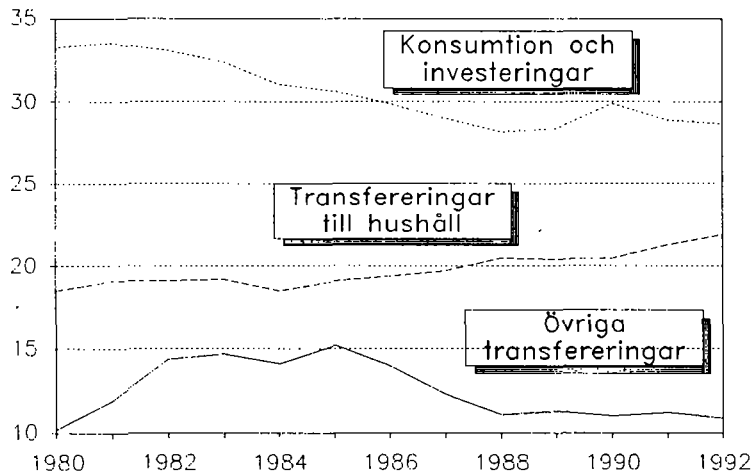

Källa: Finansdepartementet.

År 1990 steg utgifternas andel av BNP till ca 61,5% medan inkomsternas andel var oförändrad. Det finansiella sparandet beräknas ha minskat till ca 4% av BNP. Den ökade utgiftsandelen förra året berodde huvudsakligen på att kostnaderna för den offentliga konsumtionen ökade kraftigt till följd av de höga löneavtalen inom det offentliga området. I volym beräknas den offentliga konsumtionen ha stigit med 1,3%.

Tabell 9:1 Skattekvoten
Procentandel av BNP

	1989	1990	1991		1992	
			Alt. 1	Alt. 2	Alt.1	Alt.2
Direkta skatter	25,3	24,3	21,3	21,6	21,3	21,7
Hushåll	22,5	21,9	19,5	19,7	19,1	19,5
Företag	2,8	2,4	1,9	1,9	2,2	2,2
Indirekta skatter exkl. arbetsgivaravgifter	14,7	15,1	16,9	16,8	16,4	16,3
Mervärdeskatt	7,6	8,2	9,8	9,8	9,2	9,2
Övrigt	7,1	6,9	7,1	7,1	7,2	7,1
Arbetsgivaravgifter	16,5	17,4	17,8	17,9	17,8	18,0
Skatter och avgifter	**56,4**	**56,8**	**56,0**	**56,3**	**55,4**	**55,9**

Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Den offentliga sektorns inkomster består till 85% av skatter och avgifter. Skatternas och arbetsgivaravgifternas andel av BNP (skattekvoten) steg med ca 7 procentenheter mellan 1982 och 1989. För 1990 beräknas skattekvoten ha ökat med ytterligare ca 0,5 procentenheter till knappt 57%. För 1991 och 1992 beräknas en succesiv nedgång av skattekvoten till 55,5 - 56%, se tabell 9:1. Förändringen av skattekvoten beror dels på hur skatteunderlagen utvecklas i förhållande till BNP, dels på förändringen i skatteuttagen. Även betalningsrutiner och redovisningsprinciper påverkar skattekvoten.

Ett första steg i skattereformen togs förra året. Den statliga inkomstskatten sänktes med 7 procentenheter. Den kraftiga ökningen av lönerna (skatteunderlaget) och höjd kommunalskatt medförde dock, att endast en mindre nedgång av skatteuttaget från hushållens direkta skatter kom till stånd 1990. I år leder det nya skattesystemet till kraftigt sänkta inkomstskatter för hushållen. Även nästa år minskar andelen av hushållens direkta skatter i de totala skatteinkomsterna. Genom att skatteskalan räknas upp med i princip den historiska inflationen uppkommer en negativ effekt på skatteinkomsterna ("omvänd fiscal drag") när löneökningarna blir mindre än föregående års inflation.

Den starka uppgången i företagens vinster under 1980-talet har efterhand medfört att företagens skatteinbetalningar ökat från ca 1,5% av BNP 1985 till nära 3% av BNP 1989. Skattereformen bidrar till ökat uttag från företagens direkta skatter genom att avkastningen på pensionsfonder och vissa försäkringspremier beskattas. Nedgången i företagens resultat under det senaste året leder dock till en kraftig minskning av företagsskatterna i år. Nästa år hålls skatteinkomsterna från företagen uppe genom upplösning av skatteskulden på dolda reserver.

Finansieringen av inkomstskattesänkningarna 1990 och 1991 sker till stor del genom breddning av underlaget för mervärdeskatten. Dessutom är skattesatsen tillfälligt höjd med 1 procentenhet från den 1 juli 1990 till utgången av 1991. Mervärdeskatten på den kommunala sektorns inköp

av varor och tjänster lyfts av fr.o.m. 1 januari och på den statliga sektorns inköp fr.o.m. 1 juli i år. Dessa avlyft bidrar till en minskning av skattekvoten med ca 1/2 procentenhet 1991 och 1992.

Övriga indirekta skatter uppgick som andel av BNP till ca 7% 1989. Återkommande höjningar av skattesatserna på t.ex. tobak, vin och sprit, bensin och olja har hållt denna andel relativt stabil. Den väntas också i år vara i stort sett oförändrad. Inkomsterna av fastighetsskatt stiger till följd av skattereformen och en tillfällig höjning av skatten på kommersiella lokaler under 1991 och 1992.

Den kraftiga ökningen av lönesumman förra året och en tillfällig arbetsmiljöavgift på 1,5% under perioden september 1989 t.o.m. december 1990 medförde att inkomsterna av arbetsgivaravgifter steg med ca 1 % som andel av BNP. Skattereformen leder till att en ökad andel av skatteinkomsterna kommer från arbetsgivavgifter. I reformen ingår nämligen en breddning av underlaget för arbetsgivaravgifter samt en särskild löneskatt på pensionspremier m.m.

Tabell 9:2 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter
Löpande priser

	Miljarder kr.				Procentuell förändring			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Inkomster	**800,5**	**888,3**	**934,2**	**962,5**	**13,9**	**11,0**	**5,2**	**3,0**
Skatter	514,4	569,7	589,3	600,0	13,5	10,7	3,4	1,8
Socialförsäkringsavgifter	176,5	201,1	215,2	224,5	14,7	14,0	7,0	4,3
Övriga inkomster	109,6	117,4	129,7	137,9	14,6	7,1	10,4	6,4
Utgifter	**736,5**	**833,2**	**881,9**	**915,5**	**11,0**	**13,1**	**5,8**	**3,8**
Transfereringar tillhushåll	250,2	278,3	305,8	325,6	10,0	11,3	9,9	6,5
Ränteutgifter	66,8	68,5	67,7	68,7	7,5	2,6	-1,2	1,5
Övriga transfereringar	71,8	80,6	92,7	93,9	17,7	12,2	15,0	1,3
Konsumtion	317,7	366,0	373,4	382,6	10,8	15,2	2,0	2,5
Investeringar[1]	30,1	39,8	42,4	44,7	15,3	31,9	6,4	5,6
Finansiellt sparande	**64,0**	**55,0**	**52,3**	**47,0**				
Procent av BNP								
Skatter och avgifter	56,4	56,8	56,0	55,4				
Utgifter	60,2	61,4	61,4	61,6				
Finansiellt sparande	5,2	4,1	3,6	3,2				
Alternativ 2								
Inkomster			944,5	982,1			6,3	4,0
Utgifter			891,6	937,6			7,0	5,2
Finansiellt sparande			53,0	44,5				

[1] I investeringar ingår investeringar i personalbostäder, lagerinvesteringar samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.
Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och finansdepartementet.

De offentliga utgifternas andel av BNP beräknas ligga kvar på ca 61,5% 1991 och 1992 i alternativ 1. I det andra alternativet blir utgifterna, liksom inkomsterna, något större. Utgifterna dras upp av ökade transfereringar till hushåll. Det är en följd av, dels fördelningspolitiska åtgärder i skattereformen, dels det försämrade läget på arbets-

marknaden. Övriga transfereringar beräknas vara oförändrade som andel av BNP de närmaste två åren. Neddragning av utgifterna sker genom att räntebidragen till bostäder reduceras och genom att mjölksubventionerna tas bort. Utgiftsökningar sker genom att fördyringen av bostadsbyggandet, till följd av ökad mervärdeskatt, kompenseras av investeringsbidrag. Om dessa investeringsbidrag, i stället för att räknas som utgift, skulle avräknas från mervärdeskatteintäkterna minskar både skatte- och utgiftskvoten. Genom besparingar i den statliga administrationen begränsas den offentliga konsumtionens volymtillväxt till ca 0,5% per år. Dessutom bidrar det ovannämnda avlyftet av mervärdeskatt till att utgifterna för den offentliga konsumtionen och investeringarna minskar som andel av BNP.

Summan av skatter och utgifter med tillägg för den offentliga sektorns övriga inkomster, som till 1/3 består av AP-fondens ränteinkomster, ger det finansiella sparandet. För 1991 beräknas detta uppgå till drygt 52 miljarder kr. och för 1992 till 47 miljarder kr. i alternativ 1, se tabell 9:2. I det andra alternativet blir sparandet något högre för 1991. Nästa år medför dock den sämre ekonomiska utvecklingen i det andra alternativet, att det finansiella överskottet i den offentliga sektorn blir lägre än i alternativ 1.

För att belysa hur den offentliga sektorns inkomster och utgifter påverkar samhällsekonomin, har en enkel modell använts i nationalbudgetarna i många år. Med antagande om marginella import- och konsumtionsbenägenheter kan multiplikatorer beräknas. De anger hur reala förändringar av olika typer av inkomster och utgifter bidrar till förändringar av BNP. Multiplikatorerna är konstanta över tiden och beaktar således inte t.ex. förändringar av hushållen sparande. Både beslutade och automatiska förändringar av inkomster och utgifter inkluderas i modellen. Däremot ingår inte de effekter finanspolitiken ger via pris- och lönebildning och kreditmarknad.

Tabell 9:3 Finanspolitiska effekter
Procent av BNP i fasta priser

	1986	1987	1988	1989	1990	1991		1992	
						Alt.1	Alt.2	Alt.1	Alt.2
Staten inkl. socialförsäkring	-1,0	-3,6	-0,5	-1,2	0,1	1,6	1,4	1,4	1,3
Kommunerna	0,3	-0,1	0,7	0,4	0,7	-0,7	-0,6	-0,8	-0,6
Totala offentliga sektorn	**-0,7**	**-3,7**	**0,2**	**-0,7**	**0,8**	**0,9**	**0,8**	**0,7**	**0,7**

Källa: Finansdepartementet.

Beräkningarna visar att den statliga (inkl. socialförsäkring) finanspolitiken har haft en kontraktiv inverkan på BNP under andra hälften av 1980-talet. Kommunerna har under de senaste åren ökat sina utgifter betydligt snabbare än inkomsterna vilket haft en expansiv effekt på ekonomin, se tabell 9:3.

Försämringen av statens finanser 1991 och 1992 ger en stimulerande

effekt på samhällsekonomin. Detta motvägs till en del av en kontraktiv effekt på BNP från den kommunala sektorn. Finanspolitikens expansiva effekt på BNP 1991 och 1992 beror på att inkomsterna ökar relativt måttligt delvis som en följd av bl.a. den, i båda alternativen, förutsatta kraftiga nedgången i löneökningstakten. Det försämrade ekonomiska läget leder till ökade offentliga utgifter i form av arbets-löshetsunderstöd m.m. Dessutom bidrar den väntade uppgången i hus-hållens sparande till minskad finansiering via mervärdeskatt av årets inkomstskattesänkning.

9.2 Statens finanser

Bakom uppgången av den offentliga sektorns finansiella sparande sedan 1982 ligger huvudsakligen en kraftig förbättring för staten. Statens finansiella sparande har vänts från ett underskott 1982 på ca 64 miljarder kr. till ett överskott 1989 på ca 36 miljarder kr. Den relativt höga ekonomiska aktiviteten under perioden har bidragit till en snabb inkomstökning och till att insatserna inom arbetsmarknads- och industripolitiken har kunnat minskas. De under senare år accelererande löne- och prisökningarna har dragit upp skatteunderlagen. För 1990 beräknas det statliga finansiella sparande till ca 27 miljarder kr. Vid jämförelse med 1989 bör beaktas att en växling på 2% mellan folkpensionsavgiften och ATP-avgiften genomfördes fr.o.m. den 1 januari förra året. Därigenom överfördes inkomster på ca 12 miljarder kr. från staten till socialförsäkringssektorn 1990.

De närmaste två åren sker en kraftig nedgång av statens finansiella sparande och 1992 beräknas statsfinanserna visa ett finansiellt underskott på nära 10 miljarder. kr. i alternativ 1. I det andra alterntivet blir underskottet något lägre, se tabell 9:4.

Försämringen av statsfinanserna beror till stor del på vikande skatteunderlag. Det är en följd av den förutsedda nedgången av löneökningstakten tillsammans med konjunkturavmattningen. Statens skatteinkomster 1991 och 1992 dras dessutom ned av, att ubetalningarna av kommunalskattemedel stiger kraftigt, och att de offentliga myndigheterna får lyfta av ingående mervärdeskatt fr.o.m 1991. För de kommunala myndigheternas avlyft kompenseras staten genom avräkningsskatt, som i tabellen redovisas som negativa statsbidrag. De statliga myndigheternas avlyft av mervärdeskatt motsvaras av sänkta utgifter för konsumtion och investeringar. Inkomsterna av den tillfälliga arbetsmiljöavgiften på 1,5%, som gav 9 miljarder kr. 1990, faller bort 1991. Mervärdeskatten är tillfälligt höjd med 1 procentenhet under perioden 1 jul 1990 - 31 december 1991. En särskild premieinkomstskatt av tjänstegrupplivförsäkring utgår fr.o.m. 1991 på försäkringsgivare. Fastighetsskatten på kontor, butiker m.m. höjs tillfälligt vid 1992 och 1993 års taxeringar till 3,5% av taxeringsvärdet. Statens övriga inkomster beräknas öka relativt kraftigt i år till följd av ökade inleveranser från affärsverken.

Statens utgifter dras upp av en fortsatt relativt stark ökning av transfereringarna till hushåll. Särskilda fördelningspolitiska åtgärder

ingår i skattereformen. Som kompensation för höjda indireka skatter m.m. uppjusteras pensionstillskotten, det kommunala bostadstilläggen och studiemedlen i år. Barnbidragen har höjts i år till en kostnad av ca 4 miljarder kr. och höjs med ytterligare ca 2 miljarder kr. nästa år. Kostnaderna för bidrag vid arbetsmarknadsutbildning väntas stiga kraftigt till följd av det försämrade läget på arbetsmarknaden.

Tabell 9:4 Statens inkomster och utgifter
Löpande priser. Exkl. statliga affärsverk och aktiebolag

	Miljarder kr.				Procentuell förändring			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Inkomster	**433,7**	**465,2**	**467,4**	**443,5**	**15,1**	**7,3**	**-0,5**	**-5,1**
Skatter	326,9	359,6	352,5	323,7	15,7	10,0	-2,0	-8,2
Socialförsäkringsavgifter	63,7	61,6	65,4	67,8	12,2	-3,3	6,2	3,6
Övriga inkomster	43,1	44,0	49,5	52,1	15,5	2,1	12,6	5,2
Utgifter	**397,4**	**438,4**	**457,6**	**453,2**	**10,5**	**10,3**	**4,4**	**-1,0**
Transfereringar till hushåll	106,1	117,9	133,0	142,7	8,7	11,1	12,8	7,3
Ränteutgifter	59,4	59,4	59,0	60,5	6,5	-0,2	-0,6	2,5
Övriga transfereringar	136,5	149,8	150,6	138,3	9,9	9,7	0,5	-8,2
Konsumtion	86,7	96,9	98,8	96,4	12,9	13,0	1,9	-2,5
Investeringar[1]	9,6	14,5	16,2	15,4	58,4	50,3	12,0	-4,9
Finansiellt sparande	**36,3**	**26,8**	**9,8**	**-9,7**				
Utlåning m.m.	-4,8	-3,7						
Korrigeringspost	15,8	27,4						
Budgetsaldo	**25,3**	**3,1**						
Budgetsaldo i % av BNP	2,1	0,2						
Alternativ 2								
Inkomster			474,9	457,5			2,1	-3,7
Utgifter			462,9	463,7			5,6	0,2
Finansiellt sparande			12,0	-6,2				

[1] I investeringar ingår även lagerreserveringar samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Bland statens transfereringar till företag genomförs flera förändringar 1991 och 1992. Mjölksubventionerna, som uppgått till ca 2 miljarder kr., tas bort i år. Ett investeringsbidrag till bostadsbyggande införs 1991, då de särskilda reduceringsreglerna för mervärdeskatten på byggnadsentreprenader slopas. Räntebidragen till bostäder reduceras; i år genom en extra upptrappning av den garanterade räntan; och fr.o.m. 1992 genom att ett nytt bostadsfinansieringssystem (räntelån) börjar införas.

Statens utgifter påverkas också av regeländringar beträffande transfereringar inom den offentliga sektorn. Statsbidragen till sjukförsäkringen minskar genom sänkt ersättningsnivå och färre antal sjukdagar. För att neutralisera effekterna av skattereformen för den kommunala sektorn skall 7,5 miljarder kr. 1991 och 16,5 miljarder kr. 1992 återföras från kommunerna till staten. Genom en tillfällig extra höjning av skatteutjämningsavgiften 1992 tillförs staten 3 miljarder från kommunerna nästa år. I tabellen har statsbidragen minskats med dessa belopp. Den stigande

arbetslösheten medför att statsbidragen till arbetslöshetskassorna ökar kraftigt.

Den statliga konsumtionen beräknas ha ökat i volym med 0,7% 1990. Genom besparingar i den statliga administrationen väntas den statliga konsumtionen minska med knappt 1% per år 1991 och 1992.

9.3 Socialförsäkringssektorns finanser

Socialföräkringssektorn omfattar allmän tilläggspensionering (inkl. löntagarfonder), allmänn sjukförsäkring (inkl. föräldraförsäkring) samt arbetslöshetsförsäkring. Det finansiella sparandet inom socialförsäkringssektorn består i stort sett av uppbyggnaden av allmänna pensionsfonden. De övriga delarnas sparande är obetydligt.

Den allmänna tilläggspensioneringen (ATP) finansieras genom avgifter och avkastning på AP-fondernas tillgångar, som huvudsakligen utgörs av räntebärande tillgångar. Sedan 1982 har pensionsutbetalningarna varit större än avgiftsinkomsterna och 1989 uppgick underskottet till ca 10 miljarder kr. Genom AP-fondernas inkomster av räntor, utdelningar och skatter på ca 44 miljarder kr. visade det finansiella sparande ett överskott på ca 33 miljarder kr. 1989. ATP-avgiften höjdes den 1 januari 1990 med 2 procentenheter. Höjningen bidrog till att avgiftsinkomsterna balanserade utbetalningarna förra året. Det finansiella sparandet ökade till drygt 47 miljarder kr. 1990.

Tabell 9:5 Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter
Löpande priser

	Miljarder kr.				Procentuell förändring			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Inkomster	**182,5**	**213,8**	**223,4**	**230,2**	**12,7**	**17,1**	**4,5**	**3,0**
Avgifter	112,7	139,5	149,8	156,8	16,3	23,7	7,4	4,7
Bidrag från staten	25,7	26,6	21,3	19,9	3,5	3,3	-20,1	-6,2
Ränteinkomster m.m.	37,6	42,3	48,0	52,6	8,1	12,5	13,5	9,5
Skatter	6,4	5,4	4,3	0,9	20,2	-16,0	-19,6	-79,3
Utgifter	**149,9**	**166,5**	**176,9**	**186,2**	**11,8**	**11,1**	**6,2**	**5,3**
Transfereringar till hushåll	121,1	134,9	143,7	152,9	11,2	11,4	6,5	6,4
Övriga transfereringar	24,5	26,7	28,1	28,1	16,2	8,8	5,5	-0,1
Konsumtion m.m.	4,3	4,9	5,0	5,1	6,9	14,2	2,6	2,9
Finansiellt sparande	**32,7**	**47,4**	**46,6**	**44,0**				
Alternativ 2								
Inkomster			227,9	239,3			6,6	5,0
Utgifter			179,4	192,4			7,8	7,2
Finansiellt sparande			48,5	46,9				

Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Den 1 juli 1990 upphörde lagen om vinstdelningskatt att gälla. På grund av eftersläpning av betalningar redovisas här ändå inkomster av vinstdelningsskatt både 1991 och 1992.

Fr.o.m. 1991 breddas avgiftsunderlaget för arbetsgivaravgifter till följd av skattereformen, men utbetalningarna blir åter större än avgiftsinkomsterna. I alternativ 1 minskar det finansiella sparandet succesivt de närmaste åren, delvis till följd av att räntan antas gå ned i detta alternativ. I alternativ 2 bidrar större avgiftsinkomster och högre räntenivå till ett bättre sparande än i alternativ 1, se tabell 9:5.

Sjukförsäkringen finansieras genom arbetsgivaravgifter och statsbidrag. Utbetalningarna till hushållen har ökat kraftigt sedan 1988 till följd av sjukförsäkringsreformen och den förbättring av föräldraförsäkringen som genomfördes 1989. Minskande sjuktal och sänkt ersättningsnivå fr.o.m den 1 mars 1991 väntas medföra att utgifterna inom försäkringen minskar i år och nästa år. Därigenom kan statsbidragen till sjukförsäkringen dras ned. I kostnaderna för sjukförsäkringen ingår även bidrag till privat och offentlig sjukvård samt läkemedelssubventioner. Dessa utgifter beräknas uppgå sammanlagt till ca 27 miljarder kr. 1991 och 1992.

Utbetalningarna inom arbetslöshetsförsäkringen finansieras, sedan reglerna ändrades 1 juli 1988, i stort sett helt av statsbidrag. De utbetalda arbetslöshetsersättningarna minskade 1988 och 1989 till följd av den sjunkande arbetslösheten. Fr.o.m. 1990 höjs den högsta dagpenningen i arbetslöshetsföräkringen årligen i takt med löneutvecklingen för industriarbetare. Den nu stigande arbetslösheten medför att utbetalningarna väntas öka kraftigt under prognosperioden.

9.4 Kommunernas finanser

Den kommunala sektorn består av primär- och landstingskommuner samt församlingar och kommunalförbund. Sedan 1985 har sektorn haft ett negativt finansiellt sparande. Inkomsterna har dock täckt de löpande utgifterna medan en del av investeringarna finansierats med upplåning, försäljning av tillgångar eller neddragning av rörelsekapitalet.

År 1989 var kommunernas finansiella sparandeunderskott 5 miljarder kr. Försäljning av fastigheter m.m. på drygt 7 miljarder kr. bidrog till att hålla nere underskottet. Förra året beräknas det finansiella underskottet till ca 19 miljarder kr. För åren 1991 och 1992 väntas en kraftig förbättring av den kommunala ekonomin trots det rådande skattestoppet. I alternativ 1 beräknas det finansiella sparandet förbättras med ca 15 miljarder kr. per år. och sektorn visa ett överskott på drygt 12 miljarder kr. 1992. I det andra alternativet blir de kommunala utgifterna större än i alternativ 1 och det finansiella överskottet begränsas till ca 4 miljarder kr. 1992, se tabell 9:6.

Den förbättrade finansiella situationen är en följd av den tvåårigа eftersläpningen och avräkningsförfarandet vid utbetalningen av kommunalskattemedel. Skatteinkomsterna 1991 och 1992 stiger kraftigt till följd av de höga löneökningarna två år tidigare. Samtidigt leder den förutsedda

dämpningen av löneökningarna till att de kommunala utgifter-na de närmaste två åren inte växer i samma snabba takt.

Statsbidragen består av allmänna och specialdestinerade bidrag. Skatteutjämningsbidraget uppgår till 10,5 miljarder kr. netto 1991. Detta bidrag finansieras delvis genom en avgift, som för 1991 uppgår till 79 öre för primärkommunerna och 56 öre för landstingen. Nästa år höjs avgiften med 11 öre för att finansiera den automatiska ökningen av skatteutjämningsbidragen. Därutöver höjs avgiften tillfälligt med 25 öre, vilket medför att ca 3 miljarder kr. dras in från kommunerna 1992. I kompensation för slopandet av beskattningsrätten av juridiska personer erhåller sektorn ca 1 miljard kr. För att neutralisera skattereformens effekter på den kommunala ekonomin har fr.o.m. 1991, dels bidraget till kommunerna avseende garantibeskattningen avskaffats, dels en särskild skatt införts (avräkningsskatt). Skatten beräknas på kommunernas skatteunderlag och beräknas uppgå till ca 6,5 miljarder kr. 1991 ca 16 miljarder kr. 1992. I tabellen har statsbidragen minskats med detta belopp.

Tabell 9:6 Kommunernas inkomster och utgifter
Löpande priser. Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

	Miljarder kr.				Procentuell förändring			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Inkomster	**294,4**	**326,8**	**354,6**	**388,8**	**10,0**	**11,0**	**8,5**	**9,6**
Skatter	181,1	204,7	232,5	275,4	9,7	13,0	13,6	18,5
Bidrag från staten och socialförsäkringssektorn	74,7	80,2	78,5	68,3	9,8	7,4	-2,1	-13,1
Övriga inkomster	38,6	41,8	43,6	45,1	11,5	8,5	4,2	3,5
Utgifter	**299,4**	**345,9**	**358,7**	**376,2**	**9,4**	**15,5**	**3,7**	**4,9**
Transfereringar till hushåll	23,0	25,5	29,1	30,0	9,7	11,2	14,1	3,0
Övriga transfereringar	28,2	30,8	33,8	35,7	9,0	9,1	9,9	5,5
Konsumtion	227,8	264,2	269,6	281,2	10,1	16,0	2,0	4,3
Investeringar[1]	20,4	25,3	26,1	29,3	2,2	24,1	3,2	12,1
Finansiellt sparande	**-5,0**	**-19,1**	**-4,1**	**12,6**				
Alternativ 2								
Inkomster			355,2	390,1			8,7	9,9
Utgifter			362,7	386,2			4,9	6,5
Finansiellt sparande			-7,5	3,9				

[1] I investeringar m.m. ingår förutom kommunala myndigheters investeringar även kommunala affärsverks investeringar, investeringar i personalbostäder samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

De specialdestinerade statsbidragen, som beräknas till ca 57 miljarder kr. för 1991 och ca 60 miljarder kr. 1992, är kopplade till vissa verksamheter inom kommunerna. Av bidragen till primärkommunerna går hälften till skolutbildningen, ca 20% till barnomsorgen och ca 10% till äldreomsorgen och övrig social omsorg. Bidragen från socialförsäkringssektorn utgår till sjukvården och beräknas uppgå till ca 15 miljarder kr. per år 1991 och 1992.

De kommunala utgifterna består till 3/4 av konsumtion. Förra året

beräknas konsumtionen ha stigit med ca 1,5% i volym. För i år och nästa år talar det mindre strama arbetsmarknadsläget för att det blir lättare att rekrytera personal till den kommunala sektorn. De kraftigt höjda lönekostnaderna (en följd av 1990 års avtal) i kombination med det kommunala skattestoppet, väntas dock medföra en begränsning av expansionen. Förbättringen av kommunernas finanser 1991 och 1992 är nämligen tillfällig. Fr.o.m. 1993 försämras den kommunala ekonomin och 1990 års obalans kvarstår på lång sikt med nu gällande förutsättningar. I volym beräknas därför den kommunala konsumtionen inte öka med mer än ca 1% per år de närmaste två åren.

De kommunala utgifterna för inköp för konsumtion och investeringar reduceras nästa år med ca 10 miljarder kr. (beräknad ingående mervärdeskatt 1990) till följd av skattereformen. Fr.o.m. 1991 får nämligen kommunerna lyfta av mervärdeskatten på dessa inköp. Effekten på den kommunala ekonomin av avlyftet neutraliseras genom att kommunerna ska återföra motsvarade belopp till staten. Beloppet ingår som en del av den ovan nämnda avräkningsskatten.

10 Kapitalmarknaden

10.1 Internationell ränte- och valutautveckling

Under 1990, fram till oktober, präglades de internationella kapitalmarknaderna av stigande räntor. Uppgången var speciellt tydlig för obligationsräntorna, medan de korta räntorna uppvisade en stabilare utveckling. Ränterörelserna i de stora industriländerna har följt olika mönster. I Tyskland och Japan, å ena sidan, har penningpolitiken inriktats på inflationsbekämpning med stigande marknadsräntor som följd. Ränteuppgången under året har varit mest markant i Japan. I USA har en svagare ekonomisk utveckling föranlett en lättare inriktning på penningpolitiken. De korta räntorna i USA har, till skillnad från de internationella, haft en nedåtgående trend under året samtidigt som obligationsräntorna inte har stigit i samma omfattning som i omvärlden.

Diagram 10:1 10-åriga obligationsräntor 1989-1990

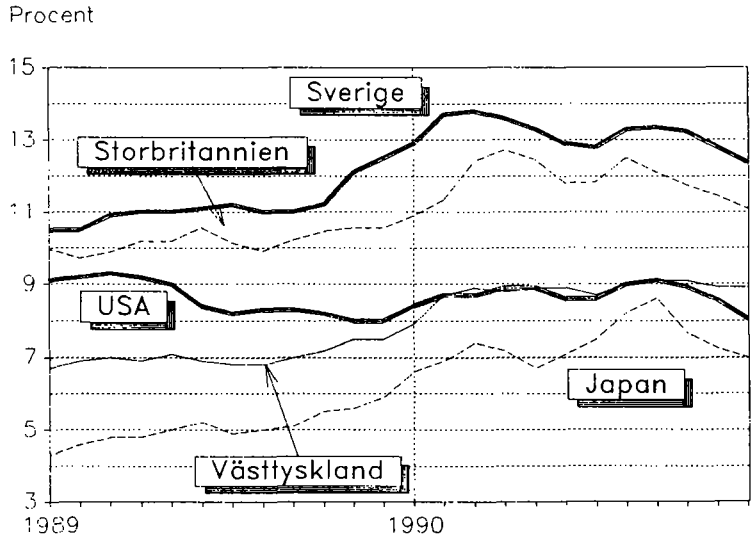

Anm: Månadsgenomsnitt. Sista observationen avser den 17 december 1990.
Källor: OECD och finanstidningen.

Iraks invasion av Kuwait i början av augusti har haft en betydande inverkan på finansmarknaderna. Den omedelbara effekten av konflikten var stigande oljepriser med tilltagande inflationsförväntningar som följd. Den ökande internationella osäkerheten bidrog till försäljningar av obligationer och aktier med stigande räntor och fallande aktiekurser. Därefter har räntorna successivt fallit.

Under det gångna året har det blivit allt mer uppenbart att den amerikanska ekonomin är i en nedgångsfas. Finansieringen av det omfattande budgetunderskottet har fördröjt utvecklingen mot en lägre räntenivå. Andra orsaker är högre internationella räntor och en svag amerikansk valuta. Överenskommelsen i oktober om att reducera budgetunderskottet,

har emellertid tillsammans med konjunkturavmatt-ningen möjliggjort ytterligare penningpolitiska lättnader. Bland annat sänktes diskontot i mitten av december med en halv procentenhet till 6,5%. Sex-månaders-räntorna har fallit med knappt en procentenhet under året. Räntan på den tio-åriga statsobligationen har fallit under framförallt november och fram till mitten av december och ligger nu på ungefär samma nivå som vid årsskiftet 1989/90.

I Tyskland har intresset fokuserats till integrationsprocessen mellan de båda tyska staterna. I juli 1990 togs det första steget mot den tyska återföreningen då den monetära unionen trädde i kraft. I oktober genomfördes det politiska enandet och i december det första all-tyska valet. Ekonomin uppvisar en forsatt hög tillväxt. Det finns dock många frågetecken kring enandet. En osäkerhetsfaktor är den ökande köpkraften i östra Tyskland som driver upp inflationstakten. Det ökade inflationstrycket har dock kunnat motverkas av ett högre ränteläge och en stark D-mark. Bundesbank har klargjort att inflationsbekämpningen kommer att prioriteras även i framtiden. En ytterligare faktor som bidrar till osäkerhet är den offentliga sektorns ökade lånebehov i samband med enandet av Tyskland. Enandet skall delvis finansieras genom upprättandet av en återföreningsfond. Regeringen har lovat att uppbyggnaden av fonden och det ökande budgetunderskottet inte skall skattefinansieras. Under 1991 beräknas det samlade underskottet i den offentliga sektorn öka till nästan 5% av BNP. De tyska marknadsräntorna har successivt stigit under 1990. Till skillnad från övriga stora industriländer har obligationsräntorna i Tyskland stabiliserats på en högre nivå.

Relativt andra länder har räntenivån i Japan varit låg. De japanska obligationsräntorna började emellertid att stiga vid årskiftet 1988/89 och de korta räntorna i mitten av 1989. Centralbanken har fört en stram penningpolitik på grund av en överhettad ekonomi och stigande inflationsoro. Under året har två diskontohöjningar genomförts med sammanlagt 1,75 procentenheter till 6%. Ränteuppgången har förstärkts av mellanösternkonflikten och stigande oljepriser. Sedan september har de japanska obligationsräntorna successivt fallit och nedgången har förstärkts under första hälften av december.

Ränteutvecklingen för de stora ekonomierna har medfört att räntan på dollarplaceringar nu är lägre än räntan på D-mark- och yenplaceringar. Tidigare har de amerikanska räntorna överstigit både de tyska och de japanska. Japanska investeringar i amerikanska räntebärande papper, som tidigare skapat valutainflöden, har minskat. Under första halvåret 1990 var försäljningarna större än köpen, vilket bidrog till valutautflöden. Den högre avkastningen har ökat efterfrågan på placeringar i D-mark och yen. D-marken har även stärkts av att händelseutvecklingen i Östeuropa har lockat kapital till Tyskland. Den amerikanska dollarn har sedan årsskiftet 1989/90 deprecierats med i genomsnitt 8% mot yenen och 13% mot D-marken.

Diagram 10:2 Växelkursen för USA-dollar i D-mark och Yen 1989-1990

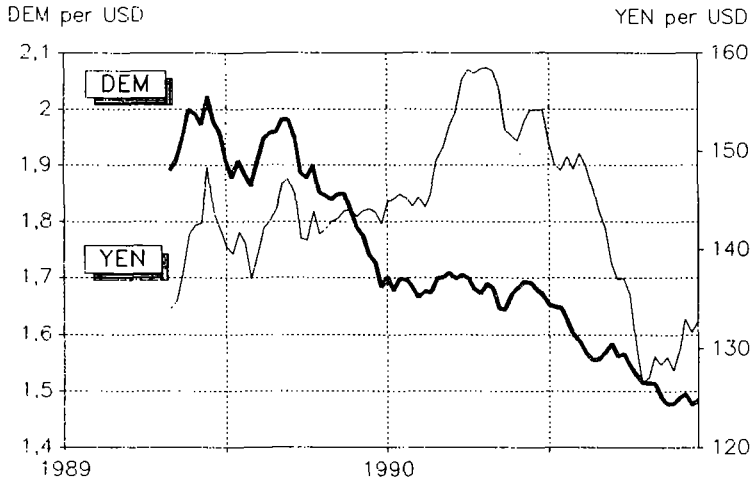

Anm: Veckogenomsnitt. Sista observationen avser 19 december 1990.

I oktober beslutade Storbritannien att pundet skulle inträda i växelkursmekanismen ERM inom EMS. Beslutet kombinerades med en sänkning av base rate med en procentenhet till 14%. Innan anslutningen stärktes pundet av spekulationer om ett inträde i ERM och de höjda oljepriserna till följd av mellanösternkrisen. Efter beslutet har de brittiska marknadsräntorna fallit. Pundet har samtidigt försvagats och är nu den svagaste valutan inom ERM.

Under 1990 har aktiekurserna enligt ett världsmarknadsindex fallit med i genomsnitt 16 procent, vilket till stor del tillskrivs Kuwaitkrisen och de stigande oljepriserna. Aktiebörserna i New York och London har relativt sett haft den bästa utvecklingen av de stora internationella börserna. Tokyobörsen har utvecklats sämst. Den högre japanska räntenivån har inneburit att avkastningskravet på aktier har höjts och aktiekurserna har därmed fallit. Aktiekurserna på Frankfurtbörsen har haft hög kursrörlighet. Vid årets början steg aktiviteten på börsen i samband med liberaliseringen i Östeuropa. Högre räntor, osäkerhet över kostnaden för det tyska enandet och Kuwaitkrisen har därefter dämpat köpintresset. Sedan årsskiftet har aktiekurserna fallit lika mycket som världsindex.

10.2 Räntor och valutaflöden i Sverige

Penningpolitikens viktigaste uppgift är att hålla en fast växelkurs. För att uppnå detta måste räntorna anpassas så att balanserade valutaflöden säkerställes. Det är främst vid två tillfällen under 1990 som stora valutautflöden med åtföljande tendens till en försvagad krona har registrerats, februari-mars samt september-oktober. Negativ ekonomisk statistik över bl.a. bytesbalansen samt pris- och löneutvecklingen har ökat oron beträffande den svenska ekonomins utveckling. Denna oro medförde

en osäkerhet om inriktningen av valutapolitiken, vilket ledde till valutautflöden och åtföljande höjda korta räntor. Den korta räntan har till följd av detta stigit betydligt mer i Sverige än i omvärlden.

Den första större oron med åtföljande valutautflöden uppstod under februari i samband med bankkonflikten och regeringskrisen. En penningpolitisk åtstramning från riksbanken medförde att räntan för en sexmånaders statsskuldväxel i slutet av februari steg med ett par procentenheter. Den därigenom höjda räntedifferensen medförde tillsammans med ett svagare valutaindex ett incitament till valutainflöden. Valutaflödena vände också omedelbart och index förstärktes vilket möjliggjorde en successiv sänkning av marknadsräntorna. Överens-kommelsen i riksdagen om en stramare finanspolitik mottogs också positivt och bidrog till att läget stabiliserades. Räntedifferensen mellan statsskuldväxlar och korgräntan, den vägda euroräntan för de länder som ingår i valutakorgen med sex månaders löptid, som uppgick till 4,6 procentenheter i mitten av februari, föll till ca 2,5 procentenheter under sommaren. Under början av sommaren var läget stabilt och valutaflödena i balans. I juli noterades räntorna för sex månaders statsskuldväxlar och femåriga statsobligationer till i genomsnitt 12,8 respektive 13,1%.

Diagram 10:3 Ränteutvecklingen 1989-1990

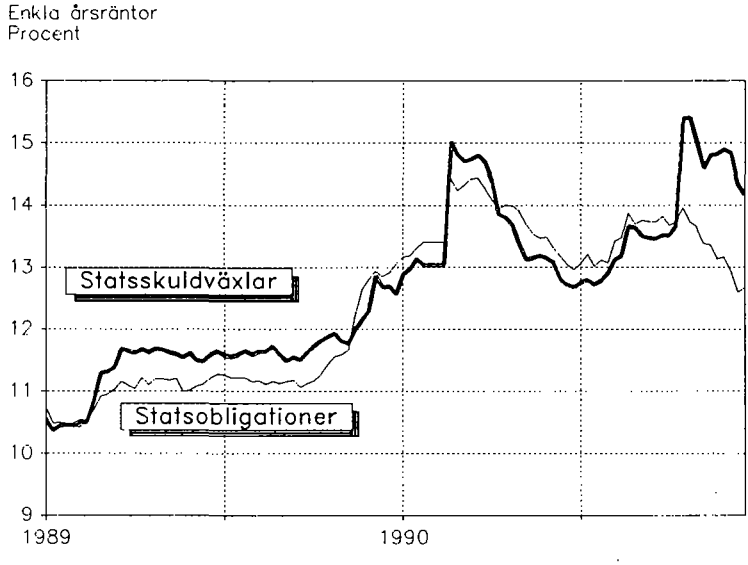

Anm: 6 månaders statsskuldväxlar och 5 åriga statsobligationer. Veckogenomsnitt, Sista observationen avser 19 december 1990.

Konflikten vid Persiska viken i början på augusti medförde stigande oljepriser och en uppgång av de internationella räntorna, i synnerhet de längre. Den internationella utvecklingen i kombination med fortsatt svag ekonomisk statistik i Sverige medförde att en förnyad oro uppstod under september och de två första veckorna i oktober. Försämrade vinstrapporter från näringslivet och allvarliga likviditets- och soliditetsproblem

i vissa finansbolag förstärkte investerarnas tveksamhet till krontillgångar. Under den sista veckan i september och de två första veckorna i oktober uppstod ett valutautflöde på 17 miljarder kronor. Kronan försvagades samtidigt och kronindex steg till drygt 133. Under denna period anslöt sig det brittiska pundet till ERM och den norska kronan knöts till ECU:n, vilket sannolikt förstärkte osäkerheten på den svenska valutamarknaden. Riksbanken stramade åt penningpolitiken genom att höja marginalräntan, dvs den ränta bankerna betalar för upplåning i riksbanken, i tre steg från 12 till 17%. Samtidigt genomfördes omfattande utförsäljningar av statsskuldväxlar för att snabbt uppnå önskade effekter på marknadsräntorna. Riksbankens åtstramning medförde att marknadsräntorna gick upp betydligt. Direkt efter den penningpolitiska åtstramningen steg räntan på 180 dagars statsskuldväxlar till ca 17%. Den vidgade räntemarginalen gentemot korgräntan, vilken som mest uppgick till drygt 7 procentenheter, lockade utländska placerare till att skaffa tillgångar i kronor t.ex. räntebärande kronpapper samtidigt som svenska placerares intresse för lån i utländsk valuta ökade. Obligationsräntorna har däremot utvecklats i paritet med utlandet. Placerarna reagerade positivt på den penningpolitiska åtstramningen och det efterföljande krispaketet från regeringen. Riksbanken kunde successivt sänka marginalräntan med tre procentenheter under de två sista veckorna i oktober och under november varvid kostnaden för bankernas upplåning i riksbanken föll till 14%- steget.

Marknadsräntorna har sedan mitten av oktober fallit och noterades i mitten på december till 14,1% och 12,6% för sex månaders statsskuldväxlar respektive femåriga statsobligationer. Totalt under året har halvårsräntan stigit med ca 1,5 procentenheter medan de längre obligationsräntorna t.o.m. är lägre än i början på året. Investerarna har bl.a. tagit intryck av de allt klarare signalerna om en konjunkturnedgång i Sverige. Diskontot har till följd av stigande räntor under 1990 justerats upp med totalt en procentenhet till 11,5%.

Sedan mitten av oktober och fram t.o.m. mitten på december har sammanlagt 49 miljarder kronor flutit in i landet. Kumulativt från årsskiftet har 58 miljarder kronor flutit in. Valutareserven uppgår för närvarande till ca 105 miljarder kronor. Kronan har sedan mitten på oktober varit stabil och valutakursindex har pendlat kring 132,8.

Kapitalflödena in i och ut ur landet har således varit fortsatt stora under 1990. Det växande bytesbalansunderskottet samt investeringar i företag, fastigheter och aktier i utlandet leder till utflöden. Både institutioner och andra placerare såsom hushåll har under det senaste året ökat sina inköp av utländska tillgångar. Per den 30 september utgjordes 10% av försäkringsbolagens placeringar av utländska tillgångar. Under de tre första kvartalen 1990 svarade investeringarna i utlandet för närmare 75% av försäkringsbolagens nyplaceringar. På fondmarknaden, där framförallt hushållen agerar, svarar de utlandsplacerande fonderna för närmare 20% av de totala tillgångarna, eller närmare bestämt 13,8 miljarder per den 30 september. Sedan avregleringen i januari 1989 och fram till oktober 1990 har svenska placerare köpt utländska aktier för ca 47 miljarder kronor.

Diagram 10:4 Valutaflöden och räntedifferens mot utlandet 1990

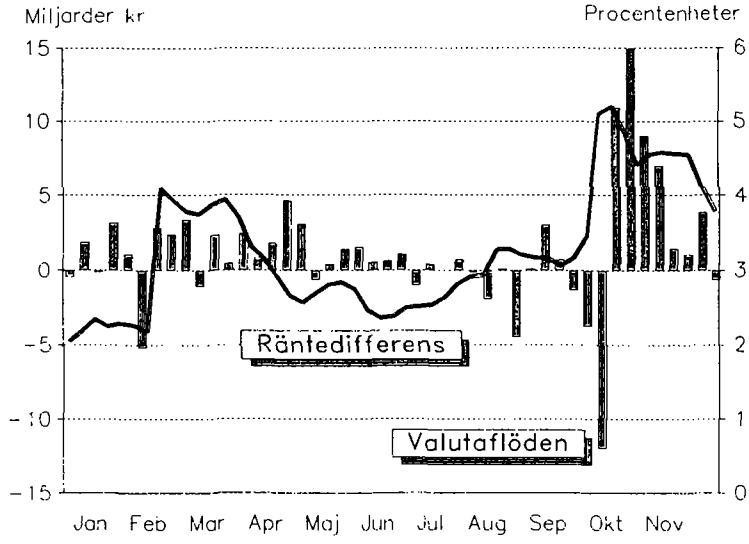

Anm: Valutaflödena avser rapportveckor (4 rapportveckor per månad). Sista observation avser 8-15 december 1990.

Tabell 10:1 Betalningsbalansen
Miljarder kr.

	1988	1989	1990, 12 mån. t.o.m oktober
Direkta investeringar	-35,1	-52,8	-80,5
därav: fastigheter	-5,4	-12,4	-15,1
Handel med aktier	-5,8	-29,8	-22,1
Lån/obl m.m. i utl valuta	59,5	114,2	141,8
Lån/obl m.m. i kronor	0,0	38,3	65,3
Övrigt inkl. restpost	1,8	-29,0	-38,8
Kapitalbalans	**20,4**	**40,9**	**65,7**
Bytesbalans	**-4,3**	**-19,1**	**-35,5**
Valutaflöde	**16,1**	**21,8**	**30,4**
Statens lån i utl valuta	-12,5	-13,5	-17,0
Riksbankens tillg & skulder	-	-	2,8
Valutares. transförändringar	3,6	8,3	16,2

Källa: Riksbanken

Genom att hålla en högre ränta än omvärlden lockas dels svenska placerare till att ta lån i utländsk valuta för placeringar i svenska kronor och dels utländska placerare till placeringar i krontillgångar. Sedan avregleringen i juni 1989 har utlandet köpt kronpapper för sammanlagt 71,3 miljarder kronor.

Omsättningsskatten på penning- och obligationsmarknaden avskaffades i mitten av april 1990. Den dagliga omsättningen av statspapper som i genomsnitt låg på ca 6,5 miljarder kronor under 1989 har under hösten

1990 stigit till ca 20 miljarder kronor. Handeln i terminer och optioner har återupptagits. Alltjämt domineras avistahandeln på andrahandsmarknaden av ett fåtal standardlån med stor spridning på marknaden, företrädesvis statspapper. Vidare har ränteskillnaderna mellan olika typer av lån tenderat att växa under hösten. Skillnaden i avkastningskrav mellan stats- och bostadsobligationer med fem års löptid har vidgats från 0,5 procentenheter under första halvåret 1990 till ca 1 procentenhet under november och december. Det finns flera orsaker till detta. Likviditeten är lägre för bostadsobligationer. Höstens ränteoro har medfört att placerarna föredragit statspapper. Därtill har kapitaltäckningsreglerna för placeringar i bostadsobligationer skärpts för banker och andra kreditinstitut. Vidgningen av räntedifferensen kan också vara en del av en utveckling mot att ränteskillnaden mellan olika placeringar på den svenska räntemarknaden i större utsträckning speglar placerarnas uppfattning om institutens riskprofil.

Diagram 10:5 Dagsomsättning av statspapper

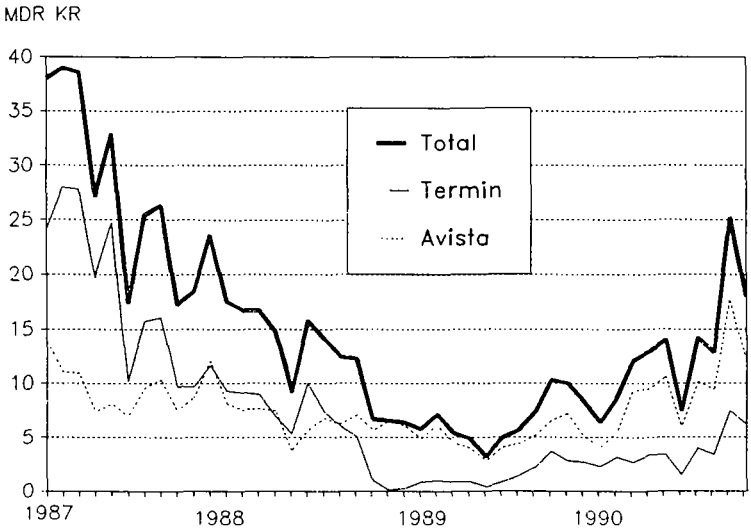

Anm: Månadsgenomsnitt, fr.o.m. april 1987 t.o.m. november 1990.
Källa: Riksbanken.

10.3 Utvecklingen på kreditmarknaden

De stigande räntorna har bidragit till en påtaglig minskning av utlåningen i svenska kronor. Såväl hushållen som företagen har reducerat sin upplåning i svenska kronor hos banker och finansbolag. Om hänsyn tas till den kraftiga ökningen av krediter i utländsk valuta förändras bilden avsevärt. Det är i första hand företag som svarar för den kortfristiga upplåningen i utlandet. Företagen använder de upplånade medlen bl.a. till att placera i kortfristiga räntebärande tillgångar i svenska kronor. Hushållens andel av upplåningen i utländsk valuta är alltjämt blygsam. Den uppgick till 16,9 miljarder vid utgången av september.

Bostadsinstitutens utlåning har fortsatt att expandera under 1990. Sedan 1989 har deras utlåning gynnats av möjligheten att ge krediter till rörlig ränta. Det högre ränteläget och den svaga fastighetsmarknaden medför sannolikt att bostadsinstitutens kreditexpansion kommer att avta.

Finansbolagssektorns utlåning har under året kännetecknats av en fortsatt dämpning. En nettoamortering har ägt rum av krediter i svenska kronor medan krediter i utländsk valuta har ökat.

Tabell 10:2 Nettoutlåning till allmänheten
12-månaders förändring, okt-sept.
Miljarder kronor

	1989		1990		1990, saldo 30/9	
	Sv kr.	Utl val.	Sv kr.	Utl val.	Sv kr.	Utl val.
Banker	51,2	84,3	14,4	163,9	470,2	440,8
Bostadsinstitut	112,6	0,0	106,2	0,9	730,9	0,9
Finansbolag	-3,8	6,2	-0,6	17,5	103,1	25,4
Totalt	**160,0**	**90,5**	**120,1**	**182,3**	**1 304,2**	**467,1**

Källa: Riksbanken.

Tabell 10:3 Nettoutlåning till hushållen
12-månaders förändring, okt-sept.
Miljarder kr.

	1989	1990	1990, saldo 30/9
Banker	21,4	1,1	247,1
Bostadsinstitut	43,8	49,5	341,7
Finansbolag	-8,9	-11,5	29,8
Totalt	**56,3**	**39,1**	**618,6**

Källa: Riksbanken.

Sammantaget intar hushållen en betydligt försiktigare hållning till ökad upplåning. Förutom det höga ränteläget utgör den sänkta kapitalinkomstskatten med den skärpta avdragsbegränsningen under 1990 och 1991 en återhållande faktor. Konjunkturavmattningen och den tilltagande osäkerheten om framtiden har sannolikt också stor betydelse för hushållens agerande. Höstens börsfall samt de sjunkande villa- och bostadsrättspriserna medför också att hushållens förmögenhet har minskat. Många hushåll försöker i ett sådant läge amortera sina skulder.

Under en lång följd av år har den svenska fastighetsmarknaden kännetecknats av brist på kommersiella lokaler, stigande hyror och stigande fastighetspriser. Sedan slutet av 1989 kännetecknas fastighetsmarknaden av sjunkande priser. Konjunkturavmattningen leder till att efterfrågan på lokaler minskar samtidigt som ränteuppgången fördyrar lånefinansierade köp. Den tidigare fastighetsboomen har medfört att belåningsvärdena för fastigheter successivt förskjutits uppåt. Bostads-

instituten har i de flesta fall stannat vid en 85-procentig belåning. Vissa institut, företrädesvis finansbolag har emellertid lämnat lån till hela marknadsvärdet. Direktavkastningen, dvs hyresintäkter minus driftkostnader i relation till fastighetsvärdet, har i många fall varit mycket låg och utlåningen har betingats av kalkyler om en fortsatt snabb prisstegring.

Höstens problem inom finansbolagssektorn skall ses mot bakgrund av prisfallen på aktie- och fastighetsmarknaderna, främst i Sverige men även i viss utsträckning i utlandet. Många lånekunder hos finansbolagen har problem med att betala räntor och amorteringar. Under september och oktober framkom uppgifter om ökade kreditförluster, i synnerhet bland icke bankanknutna finansbolag. Uppgifterna har medfört att finansbolagens kreditvärdighet ifrågasatts. En förtroendekris har därmed uppkommit varvid marknaden för finansbolagens upplåningsinstrument i praktiken upphört att fungera. Detta vållade en akut likviditetskris för de finansbolag som är beroende av löpande emissioner. En omfattande rekonstruktion pågår för närvarande inom sektorn, medförande bl.a. en bantning av balansräkningarna, sammanslagningar och nedläggningar. Utvecklingen visar att penningmarknaden inte varit tillräckligt väl utvecklad. Räntesättningen har inte speglat aktörernas varierande ekonomiska styrka och instrumentens olika riskinnehåll.

Även bankerna har fått kännas vid ökade kreditförluster och lönsamheten förväntas bli pressad, inte minst mot bakgrund av de försämrade konjunkturutsikterna och den minskade kreditefterfrågan. I ljuset av höstens omfattande kreditförluster framstår de höjda kapitaltäckningkrav som beslutats efter internationella överenskommelser som väl motiverade. Mot bakgrund av riskerna för växande kredit-förluster väntas bankerna bli alltmer försiktiga i sin kreditgivning. Därmed uppstår en faktisk kreditåtstramning.

10.4 Aktiemarknaden

Kursutvecklingen på Stockholmsbörsen har under 1980-talet varit exceptionell. Inte minst företagens goda vinstutveckling efter devalveringarna 1981 och 1982 har bidragit till den positiva utvecklingen. Under åren 1980-89 steg generalindex med i genomsnitt 31 % per år. Börsvärdet steg under samma period från 44 miljarder till 744 miljarder kronor vid utgången av 1989. De höjda aktiekurserna stimulerade företagen till nyemissioner samtidigt som ett stort antal företag nyintroducerades. Under 1990 har kursutvecklingen vänt. Den för-sämrade konkurrenssituationen för industrin börjar nu ge utslag i form av lägre företagsvinster. Ett utmärkande drag är att de svenska företagen tappar marknadsandelar på världsmarknaden samtidigt som de har svårt att höja priserna. Detta förstärks av en konjunkturnedgång på för Sverige viktiga marknader såsom USA och Storbritannien. Vinsterna i synnerhet för skogs- och bilföretagen har fallit kraftigt under 1990.

Diagram 10:6 Börsutvecklingen 1990

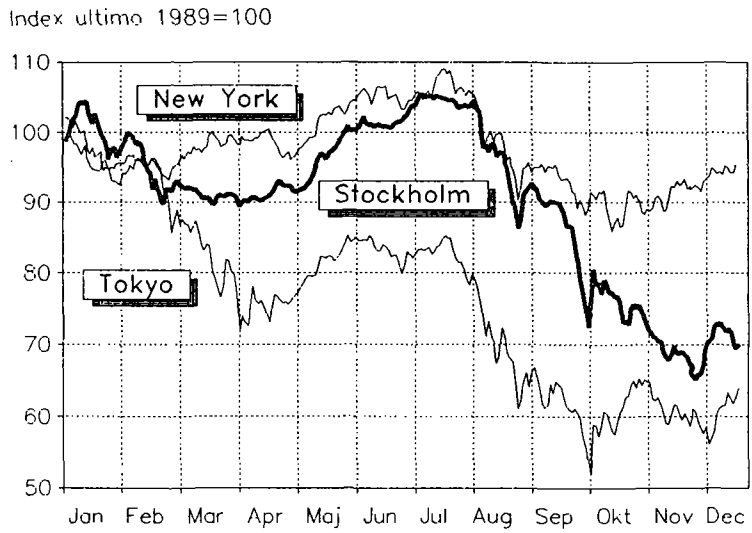

Anm: Dagsnoteringar. Sista observationen avser 19 december 1990.

Krisen vid Persiska viken med därtill fallande internationella börser och stigande räntor har bidragit till att förstärka kursfallet på Stockholmsbörsen. I genomsnitt har aktiekurserna fallit med ca 30% under 1990. Utvecklingen på Stockholmsbörsen har därmed varit sämre än för flertalet andra stora internationella börser. Den största nedgången registreras för skogs- och bilföretagen samt för aktier tillhörande fastighets- och finanssektorn.

En viss återhämtning har iakttagits under de första veckorna i december. Omsättningen har under 1990 varit fortsatt låg. Vid årsskiftet halverades omsättningsskatten på aktier vilket beräknas ge en positiv effekt på omsättningen under 1991.

Innehåll

1 Sammanfattning 2

2 Den internationella utvecklingen 11
2.1 Allmän översikt 11
2.2 Länderöversikter 16

3 Utrikeshandeln 23
3.1 Exporten 23
3.2 Importen 27
3.3 Bytesbalansen 28

4 Industrin 32
4.1 Produktion 32
4.2 Lönsamhet 34

5 Arbetsmarknaden 37
5.1 Sysselsättning 38
5.2 Utbud av arbetskraft 41
5.3 Arbetslöshet och arbetsmarknadspolitiska åtgärder 42

6 Löner och konsumentpriser 45
6.1 Löner 45
6.2 Konsumentpriser 47

7 Hushållens ekonomi och privat konsumtion 51
7.1 Hushållens disponibla inkomster 51
7.2 Privat konsumtion och sparande 55

8 Investeringar 60
8.1 Näringslivets investeringar 60
8.2 Bostadsinvesteringar 63
8.3 Byggnadsverksamheten 66
8.4 Lagerinvesteringar 68

9 Den offentliga verksamheten 70
9.1 Den offenliga sektorn och samhällsekonomin 70
9.2 Statens finanser 74
9.3 Socialförsäkringssektorns finanser 76
9.4 Kommunernas finanser 77

10 Kapitalmarknaden 80
10.1 Internationell ränte- och valutautveckling 80
10.2 Räntor och valutaflöden i Sverige 82
10.3 Utvecklingen på kreditmarknaden 86
10.4 Aktiemarknaden 88

Tabeller

1:1	Internationella förutsättningar	3
1:2	Löner och priser	4
1:3	Försörjningsbalans	6
1:4	Bidrag till BNP-tillväxten	7
1:5	Nyckeltal	9
1:6	Finansiellt sparande	10
2:1	Bruttonationalproduktens utveckling i vissa OECD-länder	11
2:2	Konsumentprisernas utveckling i vissa OECD-länder	14
2:3	Arbetslöshet i vissa OECD-länder	14
2:4	Bytesblanser i vissa OECD-länder	15
3:1	Exportmarknadstillväxt, relativa priser, marknadsandelar och export av bearbetade varor	23
3:2	Export av varor	26
3:3	Import av varor	28
3:4	Bytesbalans	31
4:1	Industriproduktion	33
4:2	Rörliga kostnader, produktpriser, marginaler per producerad enhet samt bruttoöverskottsandel	36
5:1	Arbetsmarknad	38
5:2	Produktion och sysselsättning i timmar	40
5:3	Relativa arbetskraftstal för olika åldersgrupper	41
5:4	Relativ arbetslöshet i olika åldrar	43
5:5	Antal personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder	44
6:1	Timlöner och arbetskraftskostnader	45
6:2	Konsumentpriser	50
7:1	Skattereformens effekter på hushållens disponibla inkomster	51
7:2	Hushållssektorns disponibla inkomster, konsumtion och sparande	52
7:3	Inkomstöverföringar från offentlig sektor till hushåll	53
7:4	Privat konsumtion	57
8:1	Bruttoinvesteringar efter näringsgren	60
8:2	Bruttoinvesteringar i näringslivet	61
8:3	Offentliga investeringar	62
8:4	Bostadsinvesteringar	65
8:5	Byggnadsverksamhet	67
9:1	Skattekvoten	71
9:2	Den offentliga sektorns inkomster och utgifter	72
9:3	Finanspolitiska effekter	73
9:4	Statens inkomster och utgifter	75
9:5	Socialförsäkringssektorns inkomster och utgifter	76
9:6	Kommunernas inkomster och utgifter	78
10:1	Betalningsbalansen	85
10:2	Nettoutlåning till allmänheten	87
10:3	Nettoutlåning till hushållen	87

Diagram

1:1	BNP och produktivitetsutveckling	5
1:2	Handels- och bytesbalans	8
2:1	Oljepris, realt och nominellt	12
3:1	Marknadsandel och relativpris för Sveriges export av bearbetade varor till 14 OECD-länder	24
3:2	Industrins relativa arbetskraftskostnad per producerad enhet och relativa produktivitet	25
3:3	Sveriges "terms of trade", exportpris/importpris	29
3:4	Resevaluta, inkomster och utgifter	30
4:1	Trång sektion för ökad produktion inom industrin	32
4:2	Industriproduktion	34
4:3	Avkastning på totalt kapital för transportmedelsindustrin	35
4:4	Industrins bruttoöverskottsandel	36
5:1	Varsel om uppsägningar	37
5:2	Arbetslösheten	42
6:1	Nominell timlönekostnad inom industrin	46
6:2	Konsumentprisutvecklingen	49
7:1	Reallön per timme före och efter skatt	55
7:2	Disponibel inkomst och privat konsumtion	56
7:3	Hushållens nettosparkvot	57
7:4	Hushållens förväntningar om den egna ekonomin 12 månader och framåt t.o.m. oktober 1990	58
8:1	Näringslivets investeringar	62
8:2	Näringslivets investeringar, procent av BNP	63
8:3	Antal outhyrda lägenheter respektive antal påbörjade lägenheter	64
8:4	Bostadsinvesteringar	66
8:5	Lagervolymförändringar	69
9:1	De offentliga utgifternas andel av BNP	70
10:1	10-åriga obligationsräntor	80
10:2	Växelkursen för USA-dollar i D-mark och Yen	82
10:3	Ränteutvecklingen 1989-1990	83
10:4	Valutaflöden och räntedifferens mot utlandet 1990	85
10:5	Dagomsättning av statspapper	86
10:6	Börsutvecklingen 1990	89

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Utdrag ur riksrevisionsverkets inkomstberäkning

Riksrevisionsverkets inkomstberäkning för budgetåret 1991/92

Enligt riksrevisionsverkets (RRV) instruktion skall RRV varje år till regeringen lämna en beräkning av statsbudgetens inkomster för det kommande budgetåret, avsedd som underlag för inkomstberäkning i budgetpropositionen.

RRV redovisar i denna skrivelse förslag till beräkning av statsbudgetens inkomster för budgetåret 1991/92. Beräkningarna har gjorts för varje inkomsttitel för sig. I anslutning till beräkningarna har bedömningar gjorts även av det väntade utfallet för budgetåret 1990/91. Underlag för beräkningarna har bl. a. hämtats från berörda myndigheter. För beräkningarna av inkomstskatterna har dessutom uppgifter från RRVs taxeringsstatistiska undersökning och aktiebolagsenkät utnyttjats.

Här presenteras en sammanfattning av beräkningsresultaten. I den av RRV utgivna publikationen Inkomstberäkningen hösten 1990 redovisas förutsättningar, antaganden och beräkningsresultat för de olika inkomsttitlarna. För att underlätta en jämförelse med prognoserna i den preliminära nationalbudgeten presenteras i bilaga beräkningsresultaten kalenderårsvis för åren 1990, 1991 och 1992.

Den av RRV utgivna Inkomstliggaren för budgetåret 1990/91 kan användas som komplement till RRVs inkomstberäkning. Inkomstliggaren innehåller utförliga beskrivningar av vad de olika inkomsttitlarna avser och vilka bestämmelser som gäller för dem.

Överdirektör Arne Gadd har beslutat i detta ärende i närvaro av direktör Gert Jönsson, revisionsdirektör Georg Danielsson, byrådirektör Göran Isberg, byrådirektör Margareta Nöjd, förste revisor Ann-Sofie Dalmo, förste revisor Mats Åberg, byråassistent Catarina Frank-Lundkvist och föredragande, avdelningsdirektör Birgitta Aronsson.

Stockholm den 17 december 1990

Arne Gadd

Birgitta Aronsson

Förutsättningar

RRVs förslag till beräkning av statsbudgetens inkomster under budgetåret 1991/92 och den nu gjorda prognosen av inkomsterna under budgetåret 1990/91 har utförts under sedvanligt antagande om oförändrad ekonomisk politik. Förändringar av ekonomisk-politisk karaktär har beaktats i de fall det föreligger beslut av statsmakterna eller förslag därom har lagts fram av regeringen i propositioner offentliggjorda före den 23 november 1990. Till grund för beräkningen ligger följande propositioner:

- 1990/91: 5 om en modernisering av företagens självdeklarationer och förfarandefrågor i anslutning till skattereformen, m. m.
- 1990/91: 50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna
- 1990/91: 54 om kvarvarande frågor i reformeringen av inkomst- och företagsbeskattning, m. m.
- 1990/91: 56 om tillfällig höjning av fastighetsskatten, m. m.
- 1990/91: 59 om vissa ändringar i sjukförsäkringen, m. m.

Förutom dessa förutsättningar är bedömningen av konjunkturutvecklingen betydelsefull för beräkningen av statsbudgetens inkomster. Den bedömning av det ekonomiska läget som presenterades i konjunkturinstitutets höstrapport 1990 har utgjort det huvudsakliga underlaget för antagandena om den samhällsekonomiska utvecklingen. RRV har också haft kontakter med finansdepartementet under det där pågående arbetet med den preliminära nationalbudgeten för år 1991. På grundval härav har RRV utgått från följande antaganden för beräkningarna:

	1990	1991	1992
Utbetald lönesumma[1]	12,7	4,6	3,6
Konsumentprisindex, årsmedeltal[1]	10,4	9,7	2,7
Privat konsumtion, volym[1]	0,6	0,9	1,2
Privat konsumtion, löpande pris[1]	11,2	11,0	4,0
Basbelopp, kr.	29 700	32 200	33 800
Bostadslåneränta, procent	11,4	13,8	11,8
Statens avkastningsränta, procent[2]	11,5	12,25	–

[1] Procentuell förändring från föregående år
[2] Avser budgetåren 1990/91 och 1991/92

I begreppet utbetald lönesumma i tablån ingår inte de basbreddningar som införts eller kommer att införas fr. o. m. inkomståret 1990. Förändringstalen avser därför lönesummebegreppet för 1989. För de inkomsttitlar där lönesumman direkt används har särskilda beräkningar gjorts på finansdepartementet för de tillägg som måste göras till följd av dessa basbreddningar.

En av RRV genomförd enkätundersökning till nära 4 000 svenska aktiebolag, sparbanker och försäkringsbolag ligger även till grund för beräkningen av juridiska personers skatter. I denna enkät har det bl. a. framkommit att skatteunderlaget för juridiska personer beräknas öka med ca 9 % mellan åren 1989 och 1990.

En specifikation av RRVs beräkningar av statsbudgetens inkomster under budgetåren 1990/91 och 1991/92 framgår av tabell 3.

Statsbudgetens totala inkomster budgetåren 1990/91 och 1991/92

Enligt de nu redovisade beräkningarna uppgår statsbudgetens inkomster budgetåret 1990/91 till 440 840 milj. kr. Det är 39 288 milj. kr. eller 9,8 % mer än utfallet för budgetåret 1989/90.

STATSBUDGETENS INKOMSTER
Budgetåret 1991/92

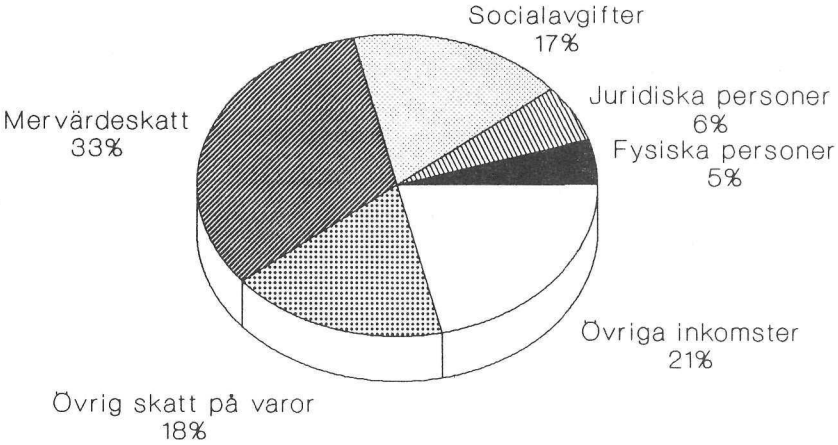

Totalt 434 miljarder kr.

För budgetåret 1991/92 beräknas statsbudgetens inkomster till 434 209 milj. kr. Minskningen i förhållande till budgetåret 1990/91 blir 6 631 milj. kr. vilket motsvarar 1,5 % i minskningsstakt.

Utveckling av inkomsterna

De beräknade förändringarna av inkomsterna på statsbudgeten på +39 288 milj. kr. resp. −6 631 milj. kr. mellan resp. budgetår har delats upp i tabell 1 på några av de största inkomsttitlarna. De största förändringarna avser fysiska personers inkomstskatt och mervärdeskatten. De beskrivs närmare i nästa avsnitt.

Av diagrammet framgår att utvecklingen av inkomsterna under budgetåren 1989/90 och 1990/91 är relativt hög. En förklaring är breddningen av mervärdeskatten under 1990 och 1991 samt den tillfälliga höjningen av mervärdeskatten på 1 % fr. o. m. den 1 juli 1990. De höga utvecklingstalen

Tabell 1. Förändringar mellan budgetåren 1989/90 – 1990/91 och 1990/91 – 1991/92 (milj. kr.)

Inkomstgrupp/ Inkomsttitel		1989/90 till 1990/91	1990/91 till 1991/92
1111	Fysiska personers inkomstskatt	– 11 961	– 48 164
1121	Juridiska personers inkomstskatt	– 399	+ 3 621
1123	Särskild skatt på tjänstegrupplivförsäkring	–	+ 1 800
1211	Folkpensionsavgift	– 975	+ 1 689
1221	Sjukförsäkringsavgift, netto	+ 4 531	+ 5 283
1231	Barnomsorgsavgift	+ 1 576	+ 602
1281	Allmän löneavgift	+ 3 806	– 2 743
1291	Särskild löneskatt	+ 595	+ 8 902
1312	Fastighetsskatt	+ 21	+ 2 570
1342	Skatt på värdepapper	– 734	– 2 000
1411	Mervärdeskatt	+ 33 486	+ 7 700
1428	Energiskatt	+ 435	+ 2 300
1471	Tullmedel	+ 108	+ 1 900
1481	Övriga skatter på varor och tjänster	+ 664	+ 600
1511	Avräkningsskatt	+ 3 232	+ 7 904
2000	Inkomster av statens verksamhet	+ 2 590	+ 2 690
3000	Inkomster av försåld egendom	– 1 163	+ 1
4000	Återbetalning av lån	+ 1 085	+ 574
5000	Kalkylmässiga inkomster	+ 156	– 691
	Övrigt, netto	+ 2 235	– 1 169
	Summa förändringar	+ 39 288	– 6 631

Hur inkomsterna på statsbudgeten utvecklas i förhållande till tidigare budgetår framgår av nedanstående diagram

STATSBUDGETENS INKOMSTER
Utveckling mellan åren

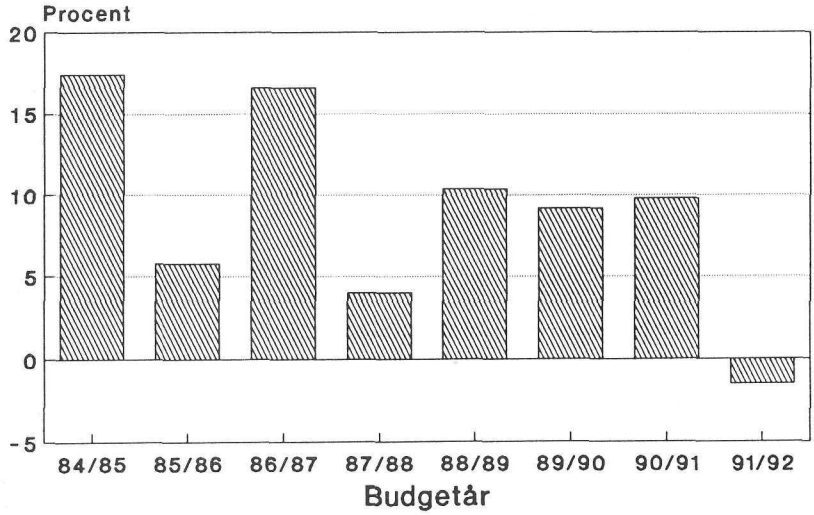

Källa RRV

för budgetåren 1983/84–1984/85 förklaras till en viss del av att en rad olika omläggningar fick positiva engångseffekter som gynnade inkomstutvecklingen under dessa budgetår. Budgetåret 1991/92 är utvecklingen negativ bl. a. beroende på vissa periodiseringseffekter som uppstår vid införandet av skattereformen.

Skattereformen påverkar ett flertal av de större inkomsttitlarna på statsbudgeten. Viktigare regelförändringar som ingår i de olika propositionerna beskrivs i anslutning till resp. inkomsttitel.

I det följande redogörs för de större förändringarna i de beräknade inkomsterna mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91 resp. 1990/91 och 1991/92.

Fysiska personers inkomstskatt

Fysiska personers inkomstskatt beräknas minska med 11 961 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Inkomsterna beräknas öka med drygt 4,4 % och utgifterna beräknas öka med 11,4 %. Den lägre ökningstakten för inkomsterna beror främst på sänkningen av inkomstskatten i och med skattereformen 1991. Den högre ökningstakten för utgifterna beror främst på ökningen av kommunalskatteutbetalningarna. Dessa baseras på de högre utvecklingstakterna för utbetald lönesumma två år tidigare.

För budgetåret 1991/92 beräknas titeln Fysiska personers inkomstskatter till 21 213 milj. kr., vilket är en minskning med 48 164 milj. kr. Inkomsterna på titeln minskar med 3,8 %, medan utgifterna ökar med 14,4 %.

Juridiska personers inkomstskatt

Nettot på titeln Juridiska personers inkomstskatt beräknas minska med 399 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Budgetåret 1990/91 beräknas titeln Juridiska personers inkomstskatt till 22 901 milj. kr.

Mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknas titeln på Juridiska personers inkomstskatt öka med 3 621 milj. kr. Inkomsterna på titeln, främst i form av preliminärskatt, ökar med 5 033 milj. kr. Ökningen beror främst på att den slutliga B-skatten, inkomståret 1991, beräknas bli ca 12,6 % högre jämfört med inkomståret 1990. Ökningen kan hänföras till en ökad fastighetsskatt och skatt på avkastning från pensionsfonder. Utgifterna på titeln ökar med 1 412 milj. kr. mellan budgetåren.

Budgetåret 1991/92 beräknas titeln Juridiska personers inkomstskatt till 26 522 milj. kr.

Lagstadgade socialavgifter

Inkomsterna från de lagstadgade socialavgifterna beräknas öka med 8,7 miljarder kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Budgetåret 1990/91 beräknas inkomsterna från lagstadgade socialavgifter till 63 740 milj. kr.

För budgetåret 1991/92 beräknas inkomsterna från de lagstadgade socialavgifterna till 75 985 milj. kr.

Orsaken till att inkomsterna ökar mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 är främst införandet av Särskild löneskatt vilket får full effekt 1991/92 och regeringens förslag till omläggning av sjuk- och föräldraförsäkringen.

Avgiftsuttaget kommer att minska med 1,5 procentenheter fr. o. m. den 1 januari 1991. Orsaken är att det då inte längre sker något uttag av Arbetsmiljöavgift. Intäkterna påverkar dock inte statsbudgetens saldo eftersom denna avgift förs till ett konto hos riksgäldskontoret.

Skattereformen 1990 och 1991 leder till en breddad bas för uttag av socialavgifter på ca 3,5%. Den breddade basen ger en budgetförstärkning för budgetåret 1990/91 på ca 2 700 milj. kr. och för budgetåret 1991/92 på ca 4 700 milj. kr.

Skatt på egendom

Fastighetsskatten för budgetåret 1990/91 beräknas till 5 986 milj. kr., vilket är nära nog oförändrad skatt jämfört med budgetåret 1989/90. För budgetåret 1991/92 beräknas skatten till 8 556 milj. kr. Ökningen beror främst på de nya taxeringsvärdena på småhus 1990 och på ett höjt beräkningsunderlag för övriga fastigheter.

Skatt på varor och tjänster

Inkomsten av mervärdeskatt, som netto är den största inkomsttiteln på statsbudgeten, uppgick till 100 214 milj. kr. budgetåret 1989/90. För budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknas nu inkomsterna till 133 700 milj. kr. resp. 141 400 milj. kr. Inkomstökningarna beror bl. a. på breddning av mervärdeskatteunderlaget till följd av skattereformen. Den 1 januari 1990 infördes mervärdeskatt på tillhandahållande av vatten samt tjänster avseende avloppsrening och sophämtning. Vidare tas full mervärdeskatt ut på hotell- och restaurangtjänster. Den 1 mars 1990 infördes mervärdeskatt på energi. Fr. o. m. den 1 januari 1991 slopas reduceringsreglerna för byggnads- och markentreprenader. Samtidigt införs mervärdeskatt på de flesta varor och tjänster med vissa undantag som t. ex. läkemedel, sjukvård, social omvårdnad och finansiella tjänster. En tillfällig höjning på 1% av mervärdeskatten infördes den 1 juli 1990 och skall gälla till den 31 december 1991. Fr. o. m. år 1991 får den offentliga sektorn i princip kompensation för all ingående mervärdeskatt, statliga myndigheter från den 1 juli 1991, vilket gör att utgifterna på titeln Mervärdeskatt kommer att öka.

Antagandet om utvecklingen av privat konsumtion påverkar också beskattningsunderlaget för mervärdeskatt. Som tidigare har nämnts antar RRV att den privata konsumtionen i löpande priser ökar med 11,2% år 1990, 11,0% år 1991 och med 4,0% år 1992.

Inkomsterna av energiskatt uppgick till 16 065 milj. kr. budgetåret 1989/90. För budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknas inkomsterna till 16 500 milj. kr. resp. 18 800 milj. kr. Inkomsterna beräknas öka med 435 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknas inkomsterna öka med 2 300 milj. kr. Ök-

ningarna mellan budgetåren beror på att en koldioxidskatt på bränslen införs den 1 januari 1991.

Avräkningsskatt

Från den 1 januari 1991 skall landstingskommun och primärkommun erlägga avräkningsskatt till staten. Syftet med denna skatt är att åstadskomma ett budgetmässigt neutralt utfall av skattereformen mellan stat och kommun. Detta innebär att visst belopp återförs till staten från kommunerna. I annat fall skulle budgeteffekten av de sänkta statliga skattesatserna belasta staten medan en betydande del av budgetförstärkningen genom basbreddningar skulle tillfalla kommunerna.

Övriga inkomster

Inkomstgruppen Inkomster av statens verksamhet beräknas öka med 2 590 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91 samt öka med 2 690 milj. kr. mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92.

Ränteinkomsterna beräknas öka med 475 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Ökningen av ränteinkomsterna kan till stor del förklaras av ökade intäkter från ränteinkomster på lån för bostadsbyggande.

Inkomsterna från offentligrättsliga avgifter beräknas öka med 2 228 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91 samt med 1 626 milj. kr. mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92. Ökningarna avser främst inkomster från skatteutjämningsavgifter.

Inkomstgruppen Återbetalningar av lån beräknas öka med 1 085 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknas återbetalningarna öka med 574 milj. kr. Ökningarna förklaras till största delen av återbetalningar på lån för bostadsbyggande.

Inom inkomstgruppen Kalkylmässiga inkomster beräknas avskrivningar och amorteringar öka med 156 milj. kr. mellan budgetåren 1989/90 och 1990/91. Mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknas inkomsterna minska med 691 milj. kr.

Känslighetskalkyl

Storleken på förändringar för den totalt utbetalda lönesumman och den privata konsumtionen har en avgörande betydelse för beräkningsresultaten för flera inkomsttitlar. RRV har därför utfört en tentativ känslighetskalkyl för vissa inkomsttitlar.

Om utvecklingen av privat konsumtion och löner förändras med en procentenhet i förhållande till vad som nu ligger som antagande för åren 1991 och 1992 kommer inkomsterna på statsbudgeten att utvecklas som i nedanstående tablå (miljarder kr.).

Statsbudgeten	1990/91 Prognos	1991/92 Prognos
Summa inkomster	±2,1	±6,9

Inkomsterna kommer enligt denna känslighetskalkyl att uppgå till 442,9 miljarder kr. för budgetåret 1990/91 och till 441,1 miljarder kr. för budgetåret 1991/92 om utvecklingen ökar. Till viss del återspeglar dessa förändringstal att endast en halvårseffekt uppkommer för budgetåret 1990/91 och att ett nivålyft inträffar som blir utgångspunkt för budgetåret 1991/92.

Det bör framhållas att denna känslighetskalkyl utgår från den konjunkturbedömning som inkomstberäkningen grundas på. Av den anledningen kan känslighetskalkylen endast appliceras på mindre förändringar av dessa antaganden.

Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomster

På de flesta inkomsttitlar på statsbudgeten redovisas endast inkomster. På ett mindre antal titlar, men med betydande belopp, redovisas även utgifter. För dessa titlar sker en nettoredovisning, dvs. saldot av inkomster och utgifter tas upp på statsbudgetens inkomstsida. I tabell 2 görs en sammanställning av bruttobeloppen budgetåren 1989/90, 1990/91 och 1991/92. I RRVs prognosarbete ingår att bedöma utvecklingen av bruttobeloppen för såväl inkomster som utgifter. En närmare redovisning av dessa belopp finns i beskrivningen av resp. inkomsttitel.

Av tabell 2 framgår att bruttoinkomsterna för budgetåret 1991/92 beräknas uppgå till 1 033 830 milj. kr. vilket är mer än dubbelt så mycket som inkomsterna netto på statsbudgeten. Utgifterna på inkomsttitlarna beräknas till 599 621 milj. kr. för samma budgetår.

Den största differensen mellan brutto- och nettoredovisningen finns på inkomsttypen 1000 Skatter. Inkomsterna på huvudgruppen 1100 består till största delen av preliminärskatter (statlig och kommunal inkomstskatt m. m.). Utgifterna utgörs bl. a. av utbetalningar av kommunalskattemedel och överskjutande skatt. För huvudgrupp 1100 beräknas bruttoinkomsterna minska med 1,4% mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92. Mellan samma budgetår ökar bruttoutgifterna med 14,1%. Till följd härav minskar nettot på inkomsthuvudgruppen med 44,7%.

Inkomsterna på huvudgruppen 1200 består i huvudsak av arbetsgivaravgifter. I bruttosammanställningen ingår såväl ATP-avgifter som de övriga arbetsgivaravgifter som överförs till fonderade medel utanför statsbudgeten. Utgifterna utgörs av utbetalningar till ATP-systemet och till olika fonderingar utanför statsbudgeten. Vidare utbetalas sjukförsäkringsavgifternas andel av sjukförsäkringens kostnader. Bruttoinkomsterna för huvudgruppen 1200 beräknas öka med 0,5% mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92, medan bruttoutgifterna beräknas minska med 5,9% mellan samma budgetår.

Bruttoinkomsterna på huvudgruppen 1400 beräknas till 284 672 milj. kr. för budgetåret 1990/91 och bruttoutgifterna till 79 700 milj. kr. för samma år. Bruttoutgifterna utgör återbetalningar av mervärdeskatt. Bruttoinkomsterna ökar med 11,5% mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 medan utgifterna beräknas öka med 24,2% under samma period. Den kraftiga ökningen av utgifterna beror på att offentliga sektorn kommer att få kompensation för i princip all ingående mervärdeskatt.

Omföringar mellan huvudgrupperna 1200 och 5200 av de statliga arbetsgivaravgifterna liksom omföringar mellan huvudgrupperna 1100, 1200 och 1300 av egenavgifter, förmögenhetsskatter etc. är exkluderade i tabell 2.

Tabell 2. Bruttoredovisning av statsbudgetens inkomster budgetåren 1989/90 – 1990/91 (milj. kr.)

Inkomsthuvudgrupp	Inkomster			Utgifter			Inkomst på statsbudgeten		
	1989/90	1990/91	1991/92	1989/90	1990/91	1991/92	1989/90	1990/91	1991/92
1000 Skatter	823040	918078	954838	468937	527355	573321	354103	390723	381517
varav 1100[1] Skatt på inkomst, realisationsvinst och rörelse	337154	360479	355335	229744	265204	302691	107410	95275	52644
1200[1] Lagstadgade socialavgifter	218228	246191	247541	163205	182451	171630	55023	63740	75985
1400 Skatt på varor och tjänster	244499	284672	317302	75988	79700	99000	168511	204972	218302
2000 Inkomster av statens verksamhet	37468	40058	42749	–	–	–	37468	40058	42749
3000 Inkomster av försåld egendom	1199	37	38	–	–	–	1199	37	38
4000 Återbetalning av lån	5405	6489	7063	–	–	–	5405	6489	7063
5000 Kalkylmässiga inkomster	23595	29774	29142	20218	26240	26300	3377	3534	2842
varav 5200[1] Statliga pensionsavg netto	21830	27025	27179	20218	26240	26300	1612	785	879
Summa	**890707**	**994436**	**1033830**	**489155**	**553595**	**599621**	**401553**	**440840**	**434209**

[1] Omföringar mellan statsbudgetens inkomsttitlar är exkluderade.

Tabell 3. Sammanställning av beräkningsresultatet för budgetåren 1990/91 och 1991/92 (tkr)

Inkomsttitel	1989/90	1990/91	1990/91	1991/92	Förändring 1990/91 – 1991/92	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
1000 Skatter:	**354 103 369**	**374 047 901**	**390 722 501**	**381 517 001**	**–9 205 500**	**–2,36**
1100 Skatt på inkomst:	**107 409 670**	**90 248 900**	**95 274 900**	**52 644 000**	**–42 630 900**	**–44,75**
1110 Fysiska personers inkomstskatt:	*81 337 573*	*59 308 000*	*69 377 000*	*21 213 000*	*–48 164 000*	*–69,42*
1111 Fysiska personers inkomstskatt	81 337 573	59 308 000	69 377 000	21 213 000	–48 164 000	–69,42
1120 Juridiska personers inkomstskatt:	*23 300 073*	*27 998 000*	*22 901 000*	*28 322 000*	*5 421 000*	*23,67*
1121 Juridiska personers inkomstskatt	23 300 073	27 998 000	22 901 000	26 522 000	3 621 000	15,81
1122 Avskattning av företagens reserver	0	0	0		0	0,00
1123 Särskild skatt på tjänstegrupplivförsäkring	0	0	0	1 800 000	1 800 000	100,00
1130 Ofördelbara inkomstskatter:	*906 092*	*1 100 000*	*1 100 000*	*1 100 000*	*0*	*0,00*
1131 Ofördelbara inkomstskatter	906 092	1 100 000	1 100 000	1 100 000	0	0,00
1140 Övriga inkomstskatter:	*1 865 932*	*1 842 900*	*1 896 900*	*2 009 000*	*112 100*	*5,91*
1141 Kupongskatt	274 127	360 000	310 000	445 000	135 000	43,55
1142 Utskiftningsskatt och ersättningsskatt	3 430	10 000	36 900	35 000	–1 900	–5,15
1143 Bevillningsavgift	3 897	5 000	5 000	5 000	0	0,00
1144 Lotterivinstskatt	1 584 478	1 467 900	1 545 000	1 524 000	–21 000	–1,36
1200 Lagstadgade socialavgifter:	**55 023 324**	**52 520 000**	**63 740 000**	**75 985 000**	**12 245 000**	**19,21**
1211 Folkpensionsavgift	48 719 817	45 740 000	47 745 000	49 434 000	1 689 000	3,54
1221 Sjukförsäkringsavgift, netto	–4 852 985	–7 205 000	–322 000	4 961 000	5 283 000	1617,70
1231 Barnomsorgsavgift	12 420 241	13 379 000	13 996 000	14 598 000	602 000	4,30
1241 Vuxenutbildningsavgift	1 473 606	1 583 000	1 662 000	1 731 000	69 000	4,15
1251 övriga socialavgifter, netto	–4 823 114	–6 927 000	–5 871 000	–7 401 000	–1 530 000	–26,06
1271 Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsverkets och arbetsmiljöinsitutets verksamhet	182 518	182 000	226 000	199 000	–27 000	–11,95
1281 Allmän löneavgift	1 903 241	2 068 000	5 709 000	2 966 000	–2 743 000	–48,05
1291 Särskild löneskatt	0	3 700 000	595 000	9 497 000	8 902 000	1496,13
1300 Skatt på egendom:	**23 159 342**	**22 851 000**	**23 503 600**	**23 450 000**	**–53 600**	**–0,23**
1310 Skatt på fast egendom:	*6 396 389*	*6 490 000*	*6 426 300*	*8 996 000*	*2 569 700*	*39,99*
1311 Skogsvårdsavgifter	430 678	440 000	440 000	440 000	0	0,00
1312 Fastighetsskatt	5 965 711	6 050 000	5 986 300	8 556 000	2 569 700	42,93
1320 Förmögenhetsskatt:	*3 200 111*	*3 641 000*	*3 877 300*	*3 004 000*	*–873 300*	*–22,52*
1321 Fysiska personers förmögenhetsskatt	3 134 757	3 571 000	3 802 000	2 924 000	–878 000	–23,09
1322 Juridiska personers förmögenhetsskatt	65 354	70 000	75 300	80 000	4 700	6,24
1330 Arvsskatt och gåvoskatt:	*1 364 655*	*1 240 000*	*1 300 000*	*1 300 000*	*0*	*0,00*
1331 Arvsskatt	1 092 658	950 000	1 000 000	1 000 000	0	0,00
1332 Gåvoskatt	271 997	290 000	300 000	300 000	0	0,00
1340 övrig skatt på egendom:	*12 198 187*	*11 480 000*	*11 900 000*	*10 150 000*	*–1 750 000*	*–14,71*
1341 Stämpelskatt	–6 063 944	5 880 000	6 500 000	6 750 000	250 000	3,85
1342 Skatt på värdepapper	6 134 243	5 600 000	5 400 000	3 400 000	–2 000 000	–37,04
1400 Skatt på varor och tjänster:	**168 511 033**	**205 178 001**	**204 972 001**	**218 302 001**	**13 330 000**	**6,50**
1410 Allmänna försäljningsskatter:	*100 213 615*	*131 600 000*	*133 700 000*	*141 400 000*	*7 700 000*	*5,76*
1411 Mervärdeskatt	100 213 615	131 600 000	133 700 000	141 400 000	7 700 000	5,76
1420, 1430 Skatt på specifika varor:	*55 729 051*	*59 649 001*	*57 124 001*	*60 090 001*	*2 966 000*	*5,19*
1421 Bensinskatt	16 581 360	18 900 000	17 300 000	17 500 000	200 000	1,16
1422 Särskilda varuskatter	1 117 449	1 144 000	1 150 000	1 200 000	50 000	4,35
1423 Försäljningsskatt på motorfordon	2 343 643	2 297 000	1 850 000	1 850 000	0	0,00
1424 Tobaksskatt	5 400 619	5 660 000	5 670 000	5 926 000	256 000	4,51

Inkomsttitel	1989/90	1990/91	1990/91	1991/92	Förändring 1990/91 – 1991/92	
	Utfall	Statsbudget	Prognos	Prognos	Belopp	Procent
1425 Skatt på spritdrycker	6 217 383	6 520 000	6 520 000	6 700 000	180 000	2,76
1426 Skatt på vin	2 811 100	2 780 000	3 100 000	3 430 000	330 000	10,65
1427 Skatt på malt- och läskedrycker	2 466 277	2 810 000	2 781 000	3 094 000	313 000	11,25
1428 Energiskatt	16 065 039	17 250 000	16 500 000	18 800 000	2 300 000	13,94
1429 Särskild avgift på svavelhaltigt bränsle	25	1	1	1	0	0,00
1431 Särskild skatt för oljeprodukter m. m.	1 249 466	825 000	825 000	200 000	– 625 000	– 75,76
1432 Kassettskatt	185 027	206 000	200 000	230 000	30 000	15,00
1433 Skatt på videobandspelare	199 998	252 000	202 000	202 000	0	0,00
1434 Skatt på viss elektrisk kraft	1 029 123	962 000	983 000	958 000	– 25 000	– 2,54
1435 Särskild skatt mot försurning	62 542	43 000	43 000	0	– 43 000	– 100,00
1440 Överskott vid försäljning av varor med statsmonopol:	*331 614*	*260 000*	*350 000*	*350 000*	*0*	*0,00*
1441 AB Vin- & Spritcentralens inlevererade överskott	98 060	100 000	150 000	150 000	0	0,00
1442 Systembolaget AB:s inlevererade överskott	233 554	160 000	200 000	200 000	0	0,00
1450 Skatt på tjänster:	*2 119 250*	*2 194 000*	*2 248 000*	*2 387 000*	*139 000*	*6,18*
1451 Reseskatt	400 602	444 000	409 000	417 000	8 000	1,96
1452 Skatt på annonser och reklam	1 041 388	1 095 000	1 133 000	1 230 000	97 000	8,56
1453 Totalisatorskatt	594 612	575 000	620 000	650 000	30 000	4,84
1454 Skatt på spel	82 648	80 000	86 000	90 000	4 000	4,65
1460 Skatt på vägtrafik:	*6 889 341*	*7 525 000*	*7 200 000*	*7 400 000*	*200 000*	*2,78*
1461 Fordonsskatt	3 892 286	4 035 000	4 000 000	4 100 000	100 000	2,50
1462 Kilometerskatt	2 997 055	3 490 000	3 200 000	3 300 000	100 000	3,13
1470 Skatt på import.	*3 192 089*	*3 300 000*	*3 300 000*	*5 200 000*	*1 900 000*	*57,58*
1471 Tullmedel	3 192 089	3 300 000	3 300 000	5 200 000	1 900 000	57,58
1480 Övriga skatter på varor och tjänster:	*36 073*	*650 000*	*1 050 000*	*1 475 000*	*425 000*	*40,48*
1481 Övriga skatter på varor och tjänster	36 073	300 000	700 000	1 300 000	600 000	85,71
1482 Tillfällig regional investeringsskatt	0	350 000	350 000	175 000	– 175 000	– 50,00
1500 Avräkningsskatt	**0**	**3 250 000**	**3 232 000**	**11 136 000**	**7 904 000**	**244,55**
1511 Avräkningsskatt		3 250 000	3 232 000	11 136 000	7 904 000	244,55
2000 Inkomster av statens verksamhet:	**37 467 961**	**39 182 312**	**40 058 228**	**42 748 778**	**2 690 550**	**6,72**
2100 Rörelseöverskott:	**11 268 544**	**11 889 715**	**11 361 471**	**12 106 877**	**745 406**	**6,56**
2110 Affärsverkens inlevererade överskott:	*1 792 583*	*2 706 648*	*2 317 171*	*3 110 377*	*793 206*	*34,23*
2111 Postverkets inlevererade överskott	35 189	47 190	58 566	49 577	– 8 989	– 15,35
2112 Televerkets inlevererade överskott	199 702	202 092	190 185	212 300	22 115	11,63
2113 Statens järnvägars inlevererade överskott	0	0	0	0	0	0,00
2114 Luftfartsverkets inlevererade överskott	237 562	508 000	291 000	395 000	104 000	35,74
2115 Affärsverket FFV:s inlevererade överskott	98 935	97 200	79 000	0	– 79 000	– 100,00
2116 Statens vattenfallsverks inlevererade utdelning	500 000	750 000	750 000	1 540 000	790 000	105,33
2117 Domänverkets inlevererade överskott	80 853	188 000	181 000	191 000	10 000	5,52

Inkomsttitel	1989/90 Utfall	1990/91 Statsbudget	1990/91 Prognos	1991/92 Prognos	Förändring 1990/91 – 1991/92 Belopp	Förändring 1990/91 – 1991/92 Procent
2118 Sjöfartsverkets inlevererade överskott	47 942	47 500	47 420	49 500	2 080	4,39
2119 Statens vattenfallsverks inleverans av motsvarighet till statlig skatt	592 400	866 666	720 000	673 000	–47 000	–6,53
2120 Övriga myndigheters inlevererade överskott:	*140 788*	*286 967*	*141 300*	*212 000*	*70 700*	*50,04*
2121 Vägverkets inlevererade: överskott	40 045	0	0	0	0	0,00
2123 Inlevererat överskott av uthyrning av ADB-utrustning	100 743	149 237	141 300	212 000	70 700	50,04
2124 Inlevererat överskott av riksgäldskontorets garantiverksamhet	0	137 730	0	0	0	0,00
2130 Rikshankens inlevererade överskott:	*7 000 000*	*6 400 000*	*6 400 000*	*6 200 000*	*–200 000*	*–3,13*
2131 Rikabankens inlevererade överskott	7 000 000	6 400 000	6 400 000	6 200 000	–200 000	–3,13
2150 Överskott från spelverksamhet:	*2 335 173*	*2 496 100*	*2 503 000*	*2 584 500*	*81 500*	*3,26*
2151 Tipsmedel	1 355 834	1 454 000	1 370 000	1 435 000	65 000	4,74
2152 Lotterimedel	979 339	1 042 100	1 133 000	1 149 500	16 500	1,46
2200 Överskott av statens fastighetsförvaltning:	**1 036 636**	**626 827**	**1 030 893**	**975 701**	**–55 192**	**–5,35**
2210 Överskott av fastighetsförvaltning:	*1 036 636*	*626 827*	*1 030 893*	*975 701*	*–55 192*	*–5,35*
2214 Överskott av byggnadsstyrelsens verksamhet	1 036 636	626 827	1 030 893	975 701	–55 192	–5,35
2300 Ränteinkomster:	**14 508 931**	**14 568 625**	**14 983 959**	**15 139 574**	**155 615**	**1,04**
2310, 2320 Räntor på näringslån:	*2 947 056*	*2 904 428*	*2 844 215*	*2 746 834*	*–97 381*	*–3,42*
2311 Räntor på lokaliseringslån	138 341	140 000	130 000	130 000	0	0,00
2313 Ränteinkomster på statens avdikningslån	6	40	5	5	0	0,00
2314 Ränteinkomster på lån till fiskerinäringen	9 441	9 038	9 285	9 546	261	2,81
2316 Ränteinkomster på vattenkraftslån	157	148	147	132	–15	–10,20
2317 Ränteinkomster på luftfartslån	19	10	10	0	–10	–100,00
2318 Ränteinkomster på statens lån till den mindre skeppsfarten	4 341	5 000	3 100	2 000	–1 100	–35,48
2321 Ränteinkomster på skogsvägslån	51	35	35	30	–5	–14,29
2322 Räntor på övriga näringslån, Kammarkollegiet	131 880	203 063	142 858	113 229	–29 629	–20,74
2323 Räntor på övriga näringslån, Lantbruksstyrelsen	2 103	2 530	2 220	2 165	–55	–2,48
2324 Räntor på televerkets statslån	250 436	257 340	256 000	272 700	16 700	6,52
2325 Räntor på postverkets statslån	23 119	47 510	70 385	50 348	–20 037	–28,47
2326 Räntor på affärverkets FFV:s statslån	36 771	17 000	11 362	0	–11 362	–100,00
2327 Räntor på statens vattenfallsverks statslån	2 350 391	2 222 714	2 218 808	2 166 679	–52 129	–2,35
2330 Räntor pa bostadslån:	*6 143 356*	*6 551 180*	*6 754 350*	*7 725 240*	*970 890*	*14,37*
2332 Ränteinkomster på lån för bostadsbyggande	6 141 009	6 550 000	6 752 000	7 723 000	971 000	14,38
2333 Ränteinkomster på lån för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer	160	180	150	140	–10	–6,67

Inkomsttitel	1989/90 Utfall	1990/91 Statsbudget	1990/91 Prognos	1991/92 Prognos	Förändring 1990/91 – 1991/92 Belopp	Procent
2334 Räntor på övriga bostadslån, Boverket	2 187	1 000	2 200	2 100	– 100	– 4,55
2340 Räntor på studielån:	*24 803*	*20 670*	*6 170*	*5 170*	*– 1 000*	*– 16,21*
2341 Ränteinkomster på statens lån för universitetsstudier och garantilån för studerande	179	170	170	170	0	0,00
2342 Ränteinkomster på allmänna studielån	24 624	20 500	6 000	5 000	– 1 000	– 16,67
2350 Räntor på energisparlån:	*348 038*	*330 000*	*389 000*	*408 000*	*19 000*	*4,88*
2351 Räntor på energisparlån	348 038	330 000	389 000	408 000	19 000	4,88
2360 Räntor på medel avsatta till pensioner:	*7 660*	*6 000*	*6 000*	*6 000*	*0*	*0,00*
2361 Räntor på medel avsatta till folkpensionering	7 660	6 000	6 000	6 000	0	0 00
2370 Räntor på beredskapslagring:	*535 694*	*623 123*	*596 253*	*592 286*	*– 3 967*	*– 0,67*
2371 Räntor på beredskapslagring och förrådsanläggningar	535 694	623 123	596 253	592 286	– 3 967	– 0,67
2380, 2390 Övriga ränteinkomster:	*4 502 324*	*4 133 224*	*4 387 971*	*3 656 044*	*– 731 927*	*– 16,68*
2381 Ränteinkomster på lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	0	0	0	0	0	0,00
2383 Ränteinkomster på statens bosättningslån	270	200	200	50	– 150	– 75,00
2384 Ränteinkomster på lån för kommunala markförvärv	27	0	25	24	– 1	– 4,00
2385 Ränteinkomster på lån för studentkårslokaler	40	100	35	30	– 5	– 14,29
2386 Ränteinkomster på lån för allmänna samlingslokaler	13 626	15 000	13 500	13 000	– 500	– 3,70
2389 Ränteinkomster på lån för inventarier i vissa specialbostäder	113	124	112	111	– 1	– 0,89
2391 Ränteinkomster på markförvärv för jordbrukets rationalisering	1 421	800	1 300	1 200	– 100	– 7,69
2392 Räntor på intressemedel	11 904	10 000	2 000	2 000	0	0,00
2394 Övriga ränteinkomster	118 377	70 000	41 196	35 820	– 5 376	– 13,05
2395 Räntor på särskilda räkningar i riksbanken	2 920 958	2 400 000	2 800 000	2 100 000	– 700 000	– 25,00
2396 Ränteinkomster på det av byggnadsstyrelsen förvaltade kapitalet	1 435 588	1 637 000	1 529 603	1 503 809	– 25 794	– 1,69
2400 Aktieutdelning:	**976 300**	**712 584**	**1 081 849**	**1 290 072**	**208 223**	**19,25**
2410 Inkomster av statens aktier:	*976 300*	*712 584*	*1 081 849*	*1 290 072*	*208 223*	*19,25*
2411 Inkomster av statens aktier	976 300	712 584	1 081 849	1 290 072	208 223	19,25
2500 Offentligrättsliga avgifter:	**7 177 873**	**9 163 591**	**9 405 485**	**11 031 481**	**1 625 996**	**17,29**
2511 Expeditionsavgifter	639 541	627 706	672 600	651 450	– 21 150	– 3,14
2522 Avgifter för granskning av filmer och videogram	6 277	5 200	6 200	6 200	0	0,00
2523 Avgifter för särskild prövning och fyllnadsprövning inom skolväsendet	1 625	1 540	1 600	1 600	0	0,00
2527 Avgifter för statskontroll av krigsmaterieltillverkningen	– 253	1	1	1	0	0,00
2528 Avgifter vid bergsstaten	3 239	2 100	3 209	3 183	– 26	– 0,81
2529 Avgifter vid patent- och registreringsväsendet	7 540	7 205	8 541	8 153	– 388	– 4,54

Inkomsttitel	1989/90 Utfall	1990/91 Statsbudget	1990/91 Prognos	1991/92 Prognos	Förändring 1990/91 – 1991/92 Belopp	Procent
2531 Avgifter för registrering i förenings m. fl. register	29 527	34 377	34 377	36 043	1 666	4,85
2532 Utsökningsavgifter	127 026	120 000	120 000	120 000	0	0,00
2534 Vissa avgifter för registrering av körkort och motorfordon	169 749	183 025	172 825	183 548	10 723	6,20
2535 Avgifter för statliga garantier	138 473	24 287	150 187	145 714	– 4 473	– 2,98
2536 Lotteriavgifter	1 283	1 500	1 500	1 500	0	0,00
2537 Miljöskyddsavgift	46 029	100 700	101 700	90 000	– 11 700	– 11,50
2538 Miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel	188 208	172 100	182 300	182 400	100	0,05
2539 Täktavgift	21 422	16 600	50 000	35 000	– 15 000	– 30,00
2541 Avgifter vid tullverket	111 449	125 000	114 000	116 000	2 000	1,75
2542 Patientavgifter vid tandläkarutbildningen	6 410	5 100	5 100	5 100	0	0,00
2543 Skatteutjämningsavgift	5 648 246	7 698 000	7 737 000	9 395 000	1 658 000	21,43
2544 Avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar	17 234	22 334	22 334	28 094	5 760	25,79
2545 Närradioavgifter	4 690	4 095	4 050	4 250	200	4,94
2546 Avgifter vid registrering av fritidsbåtar	9 000	9 000	14 240	14 400	160	1,12
2547 Avgifter för statens telenämnds verksamhet	1 158	3 721	3 721	3 845	124	3,33
2600 Försäljningsinkomster:	**1 222 498**	**1 167 190**	**1 114 108**	**1 103 116**	**– 10 992**	**– 0,99**
2611 Inkomster vid kriminalvården	189 287	175 000	202 000	214 000	12 000	5,94
2612 Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	12 545	10 885	12 800	12 000	– 800	– 6,25
2619 Inkomster vid riksantikvarieämbetet	300	300	300	0	– 300	– 100,00
2624 Inkomster av uppbörd av felparkeringsavgifter	77 858	81 005	84 008	87 116	3 108	3,70
2625 Utförsäljning av beredskapslager	248 656	140 000	65 000	0	– 65 000	– 100,00
2626 Inkomster vid banverket	693 852	760 000	750 000	790 000	40 000	5,33
2700 Böter m. m.:	**645 330**	**723 780**	**680 463**	**701 957**	**21 494**	**3,16**
2711 Restavgifter	370 885	445 363	387 913	402 407	14 494	3,74
2712 Bötesmedel	274 395	278 400	292 500	299 500	7 000	2,39
2713 Vattenföroreningsavgift	50	17	50	50	0	0,00
2800 Övriga inkomster av statens verksamhet:	**631 849**	**330 000**	**400 000**	**400 000**	**0**	**0,00**
2811 Övriga inkomster av statens verksamhet	631 849	330 000	400 000	400 000	0	0,00
3000 Inkomster av försålda egendom:	**1 199 125**	**26 300**	**36 500**	**37 700**	**1 200**	**3,29**
3100 Inkomster av försålda byggnader och maskiner:	**15 323**	**3 300**	**5 000**	**5 000**	**0**	**0,00**
3110 Affärsverkens inkomster av försålda fastigheter och maskiner:	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0,00*
3113 Statens järnvägars inkomster av försålda fastigheter och maskiner	0	0	0	0	0	0,00
3120 Statliga myndigheters inkomster av försålda byggnader och maskiner:	*15 323*	*3 300*	*5 000*	*5 000*	*0*	*0,00*
3121 Kriminalvårdsstyrelsens inkomster av försålda byggnader och maskiner	5 721	300	0	0	0	0,00

Inkomsttitel	1989/90 Utfall	1990/91 Statsbudget	1990/91 Prognos	1991/92 Prognos	Förändring 1990/91 – 1991/92 Belopp	Procent
3122 Vägverkets inkomster av försålda byggnader och maskiner	3308	0	0	0	0	0,00
3124 Statskontorets inkomster av försålda datorer m. m.	79	0	0	0	0	0,00
3125 Byggnadsstyrelsens inkomster av försålda byggnader	6215	3000	5000	5000	0	0,00
3200 Övriga inkomster av markförsäljning:	**8026**	**1000**	**1000**	**1000**	**0**	**0,00**
3211 Övriga inkomster av markförsäljning	8026	1000	1000	1000	0	0,00
3300 Övriga inkomster av försåld egendom:	**1175776**	**22000**	**30500**	**31700**	**1200**	**3,93**
3311 Inkomster av statens gruvegendom	30495	22000	30500	31700	1200	3,93
3312 Övriga inkomster av försåld egendom	1145281	0	0	0	0	0,00
4000 Återbetalning av lån:	**5404820**	**8806324**	**6489476**	**7063041**	**573565**	**8,84**
4100 Återbetalning av näringslån:	**979892**	**273124**	**1038059**	**428393**	**–609666**	**–58,73**
4110 Återbetalning av industrilån:	*255521*	*90000*	*90000*	*80000*	*–10000*	*–11,11*
4111 Återbetalning av lokaliseringslån	255521	90000	90000	80000	–10000	–11,11
4120 Återbetalning av jordbrukslån:	*28502*	*38771*	*27415*	*29038*	*1623*	*5,92*
4122 Återbetalning av statens avdikningslån	8	5	5	2	–3	–60,00
4123 Återbetalning av lån till fiskerinäringen	28494	38766	27410	29036	1626	5,93
4130 Återbetalning av övriga näringslån:	*695869*	*144353*	*920644*	*319355*	*–601289*	*–65,31*
4131 Återbetalning av vattenkraftslån	265	276	276	248	–28	–10,14
4132 Återbetalning av luftfartslån	197	0	206	0	–206	–100,00
4133 Återbetalning av statens lån till den mindre skeopsfarten	10961	20000	11000	4200	–6800	–61,82
4135 Återbetalning av skogsvägslån	114	57	84	57	–27	–32,14
4136 Återbetalning av övriga näringslån. Kammarkollegiet	510041	105000	242628	102600	–140028	–57,71
4137 Återbetalning av övriga näringslån. Lantbruksstyrelsen	1551	1750	950	950	0	0,00
4138 Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier	172740	17270	665500	211300	–454200	–68,25
4200 Återbetalning av bostadslån m. m.:	**2042159**	**6001300**	**3008467**	**4008467**	**1000000**	**33,24**
4212 Återbetalning av lån för bostadsbyggande	2033704	6000000	3000000	4000000	1000000	33,33
4213 Återbetalning av lån för bostadsförsörjningen för mindre bemedlade barnrika familjer	507	800	507	507	0	0,00
4214 Återbetalning av övriga bostadslån. Boverket	7948	500	7960	7960	0	0,00
4300 Återbetalning av studielån:	**1918895**	**2094050**	**2008650**	**2197150**	**188500**	**9,38**
4311 Återbetalning av statens lån för universitetsstudier	136	150	150	150	0	0,00

Inkomsttitel	1989/90 Utfall	1990/91 Statsbudget	1990/91 Prognos	1991/92 Prognos	Förändring 1990/91 – 1991/92 Belopp	Procent
4312 Återbetalning av allmänna studielån	5 923	5 500	5 500	5 000	– 500	– 9,09
4313 Återbetalning av studiemedel	1 912 836	2 088 400	2 003 000	2 192 000	189 000	9,44
4400 Återbetalning av energisparlån:	**256 881**	**300 000**	**300 000**	**300 000**	**0**	**0,00**
4411 Återbetalning av energisparlån	*256 881*	*300 000*	*300 000*	*300 000*	*0*	*0,00*
4500 Återbetalning av övriga lån:	**206 993**	**137 850**	**134 300**	**129 031**	**– 5 269**	**– 3,92**
4511 Återbetalning av lån till personal inom utrikesförvaltningen m. m.	8	0	0	0	0	0,00
4513 Återbetalning av lån för kommunala markförvärv	143	0	150	150	0	0,00
4514 Återbetalning av lån för studentkårlokaler	102	150	102	102	0	0,00
4515 Återbetalning av lån för allmänna samlingslokaler	6 877	6 000	6 890	6 890	0	0,00
4516 Återbetalning av utgivna startlån och bidrag	9 850	10 000	9 000	9 000	0	0,00
4517 Återbetalning från Portugalfonden	5 788	0	100	100	0	0,00
4519 Återbetalning av statens bosättningslån	419	700	700	200	– 500	– 71,43
4521 Återbetalning av lån för inventarier i vissa specialbostäder	319	1 000	318	318	0	0,00
4525 Återbetalning av lån för svenska FN-styrkor	74 279	75 000	70 000	70 000	0	0,00
4526 Återbetalning av övriga lån	109 208	45 000	47 040	42 271	– 4 769	– 10,14
5000 Kalkylmässiga inkomster:	**3 377 269**	**2 342 477**	**3 533 517**	**2 842 300**	**– 691 217**	**– 19,56**
5100 Avskrivningar och amorteringar:	**1 708 593**	**2 046 298**	**2 696 517**	**1 963 300**	**– 733 217**	**– 27,19**
5110 Affärsverkens avskrivningar och amorteringar:	*785 000*	*1 085 000*	*1 428 950*	*1 035 000*	*– 393 950*	*– 27,57*
5113 Statens järnvägars avskrivningar	0	0	0	0	0	0,00
5115 Affärsverket FFVs amorteringar	50 000	50 000	197 600	0	– 197 600	– 100,00
5116 Statens vattenfallsverks amorteringar	735 000	1 035 000	1 231 350	1 035 000	– 196 350	– 15,95
5120 Avskrivningar på fastigheter:	*347 241*	*393 000*	*361 000*	*361 000*	*0*	*0,00*
5121 Avskrivningar på fastigheter	347 241	393 000	361 000	361 000	0	0,00
5130 Uppdragsmyndigheters komplementkostnader:	*106 687*	*130 000*	*110 000*	*110 000*	*0*	*0,00*
5131 Uppdragsmyndigheters m. fl. komplementkostnader	106 687	130 000	110 000	110 000	0	0,00
5140 Övriga avskrivningar:	*469 665*	*438 298*	*796 567*	*457 300*	*– 339 267*	*– 42,59*
5141 Vägverkets avskrivningar	105 936	0	364 287	0	– 364 287	– 100,00
5143 Avskrivningar på ADB-utrustning	315 627	393 265	396 400	424 000	27 600	6,96
5144 Avskrivningar på förrådsanläggningar för civilt totalförsvar	48 102	45 033	35 880	33 300	– 2 580	– 7,19
5200 Statliga pensionsavgifter, netto:	**1 612 253**	**247 000**	**785 000**	**879 000**	**94 000**	**11,97**
5211 Statliga pensionsavgifter, netto	1 612 253	247 000	785 000	879 000	94 000	11,97
5300 Statliga avgifter:	**56 423**	**49 179**	**52 000**	**0**	**– 52 000**	**– 100,00**
5311 Avgifter för företagshälsovård	56 423	49 179	52 000	0	– 52 000	– 100,00
SUMMA INKOMSTER	**401 552 544**	**424 405 314**	**440 840 222**	**434 208 820**	**– 6 631 402**	**– 1,50**

Vissa tabeller rörande den statsfinansiella utvecklingen, m.m.

Tabell 1. Statsbudgetens utveckling 1966/67-1991/92
(Milj. kr.)

	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Inkomster	**31 747**	**33 416**	**36 236**	**40 404**	**45 637**	**51 830**	**54 513**	**61 489**	**72 490**
Utgifter	**33 378**	**36 347**	**38 883**	**44 221**	**48 269**	**55 497**	**60 718**	**70 881**	**83 187**
Anslag[1]	33 314	36 190	38 811	44 046	48 653	55 570	61 195	70 928	114 739
Rörliga krediter (- = minskad disposition)	+ 64	+ 157	+ 72	+ 175	- 384	- 73	- 476	- 47	+ 273
Saldo	**- 1 631**	**- 2 931**	**- 2 648**	**- 3 817**	**- 2 632**	**- 3 667**	**- 6 205**	**- 9 393**	**- 10 698**

	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84
Inkomster	**93 934**	**104 360**	**112 113**	**119 664**	**132 491**	**155 287**	**167 131**	**1 191 280**	**221 165**
Utgifter	**97 658**	**114 845**	**137 292**	**158 341**	**182 475**	**215 238**	**235 164**	**277 879**	**298 265**
Anslag[1]	136 331	158 605	181 417	214 783	236 406	277 031	297 882	330 281	82 914
Rörliga krediter (- = minskad disposition)	+ 426	+ 106	+ 961	- 264	+ 1 058	+ 455	- 1 242	+ 848	+ 383
Saldo	**- 3 724**	**- 10 484**	**- 25 179**	**- 38 678**	**- 49 984**	**- 59 951**	**- 68 033**	**- 86 599**	**- 77 100**

	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90	1990/91 Stats-budget	1990/91 Ny be-räkning	1991/92 Förslag
Inkomster	**260 596**	**275 099**	**320 105**	**332 552**	**367 707**	**401 553**	**424 405**	**437 949**	**454 928**
Utgifter	**329 136**	**321 901**	**335 266**	**336 669**	**349 600**	**398 140**	**425 094**	**440 557**	**455 526**
Anslag[1]	97 232	322 241	334 996	336 856	349 626	397 891	419 594	431 557	451 026
Förändring av anslagsbehållningar[2] (+ = förbrukning - = uppbyggnad)							5 500	9 000	4 500
Rörliga krediter (- = minskad disposition)	- 1 144	- 340	+ 270	- 187	- 26	+ 248	-	-	-
Saldo	**- 68 540**	**- 46 802**	**- 15 161**	**- 4 117**	**+ 18 107**	**+ 3 413**	**- 689**	**- 2 608**	**- 598**

[1]Förändring av anslagsbehållningar har för utfallsåren beräknats i anslagen.
[2]Inkl. beräknat tillkommande utgiftsbehov, netto.

Tabell 2. Statsbudgetens realekonomiska utveckling 1979/80-1989/90
Milj. kr., löpande priser.

	1979/80	1980/81	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Inkomster	**132 490**	**155 290**	**167 130**	**191 280**	**221 165**	**260 596**	**275 099**	**320 105**	**332 552**	**367 707**	**401 553**
Direkta skatter	36 990	36 420	38 990	42 820	53 075	75 318	68 570	90 644	99 879	122 871	130 569
Indirekta skatter	78 910	98 400	101 480	116 610	134 627	146 797	164 516	183 400	193 472	201 023	223 534
Övriga inkomster	16 590	20 470	26 660	31 850	33 463	38 481	42 013	46 061	39 201	43 813	47 450
Utgifter	**182 470**	**215 240**	**235 160**	**277 880**	**298 265**	**329 137**	**321 901**	**335 267**	**336 669**	**349 600**	**398 140**
Statlig verksamhet	52 810	56 160	60 820	65 450	70 883	71 667	74 769	82 128	84 721	88 039	104 503
Konsumtion	43 140	45 760	49 090	52 510	56 766	60 242	60 253	70 033	72 901	79 518	92 567
Investeringar	9 670	10 400	11 730	12 940	14 117	11 425	10 516	12 095	11 820	8 521	11 936
Transfereringar exkl. statsskuldräntor	*102 400*	*120 330*	*134 670*	*147 120*	*152 905*	*168 571*	*176 129*	*183 884*	*192 799*	*204 725*	*226 273*
Till hushåll inkl. socialförsäkrings-sektorn	41 480	49 800	55 190	59 250	63 380	69 426	77 217	85 216	91 850	98 643	107 784
Till kommuner	36 101	41 800	45 170	47 360	52 362	57 009	54 720	58 337	60 641	62 856	69 245
Övriga	24 910	28 730	34 310	40 510	37 162	42 136	44 192	40 331	40 308	43 226	49 244
Statsskuldräntor	*14 510*	*23 770*	*27 720*	*48 200*	*60 387*	*75 234*	*66 509*	*63 812*	*53 410*	*53 179*	*63 696*
Räntor inom landet	12 700	18 440	19 140	34 050	40 442	46 206	47 156	50 157	40 704	42 044	51 110
Räntor utom landet	1 780	4 360	7 160	9 740	12 245	13 975	12 537	10 027	9 783	8 314	8 551
Valutaförluster	30	970	1 420	4 410	7 700	15 053	6 816	3 628	2 923	2 821	4 035
Övriga utgifter (främst finansiella transaktioner och rörliga krediter)	*12 750*	*14 980*	*11 950*	*17 110*	*14 090*	*13 665*	*4 494*	*5 443*	*5 739*	*3 657*	*3 668*

Anm: Fr.o.m. 1980/81 har förändring av den realekonomiska indelningen gjorts. Detta gäller bl.a. fördelningen mellan direkta och indirekta skatter och transfereringar till hushåll.

Tabell 3. Statsskulden vid slutet av budgetåren 1978/79 - 1989/90 m.m. (Milj.kr.)

Budgetår	Statsskulden	Därav													
		Räntelöpande obligationslån	Riksobligationer	Premieobligationslån	Statsskuldförbindelser	Sparobligationslån	Lån hos statsinstitutioner och fonder m.m.	Allemanssparande	Statsskuldväxlar	Skattkammarväxlar	Tillfälligt sparande	Kontokredit i riksbanken[1]	Lån i utländsk valuta	Övriga lån	Förfallna räntor på statsskulden
Vid slutet av budgetåret															
1978/79	139 086	89 025	—	16 150	2 615	8 504	3 167	—	—	3 882	—	—	14 876	868	8 979
1979/80	192 088	108 385	—	19 900	2 513	10 419	4 878	—	—	13 885	—	—	32 105	3	14 582
1980/81	252 968	117 878	—	21 225	1 263	15 347	6 376	—	—	44 155	—	—	46 721	3	23 006
1981/82	319 686	170 047	—	23 225	1 263	18 767	7 066	—	—	36 781	—	—	62 535	2	26 468
1982/83	407 325	201 333	—	26 025	333	24 084	14 564	—	58 710	848	—	—	81 427	1	43 734
1983/84	482 636	189 318	37 600	34 050	328	26 747	15 029	1 353	62 800	12 463	—	—	102 947	1	52 120
1984/85	559 459	201 458	37 600	36 246	328	31 866	14 386	10 508	88 000	—	—	—	139 067	1	59 626
1985/86	596 015	193 899	62 600	55 994	320	31 682	10 994	26 503	80 219	13 315	—	—	120 489	1	61 539
1986/87	609 248	184 946	78 600	53 600	320	35 562	8 406	36 650	81 660	1 245	—	—	128 259	0	61 459
1987/88	597 621	169 939	88 300	52 600	310	34 024	8 895	48 470	70 500	14 450	—	—	110 123	0	58 609
1988/89	589 712	148 935	91 600	58 100	30	29 084	13 324	61 393	76 091[3]	—	—	7 553	103 602[2]	0	53 372
1989/90	582 456	136 852	97 945	48 900	30	22 886	28 353	55 559	85 724	—	5 724	16 916	83 567	0	53 506
Förändring under budgetåret															
1978/79	+33 848	+26 138	—	+ 3 050	+ 62	+2 010	+ 1 000	—	—	- 2 947	—	—	+ 3 673	+864	+ 1 964
1979/80	+53 002	+19 360	—	+ 3 750	- 102	+ 1 915	+ 1 710	—	—	+10 003	—	—	+17 229	- 865	+ 5 603
1980/81	+60 880	+ 9 493	—	+ 1 325	- 1 250	+4 928	+ 1 498	—	—	+30 270	—	—	+14 616	—	+ 8 424
1981/82	+66 718	+52 169	—	+ 2 000	—	+3 420	+ 690	—	—	- 7 374	—	—	+15 814	- 1	+ 3 462
1982/83	+87 639	+31 286	—	+ 2 800	- 930	+5 317	+ 7 498	—	+58 710	- 35 933	—	—	+18 892	- 1	+17 266
1983/84	+75 311	- 12 015	+37 600	+ 8 025	- 5	+2 663	+ 465	+ 1 353	+ 4 090	+11 615	—	—	+21 520	—	+ 8 386
1984/85	+76 823	+12 140	—	+ 2 196	—	+5 119	- 643	+ 9 155	+25 200	- 12 463	—	—	+36 120	—	+ 7 506
1985/86	+36 556	- 7 559	+25 000	+19 748	- 8	- 184	- 3 392	+15 995	- 7 781	+13 315	—	—	- 18 578	—	+ 1 913
1986/87	+13 235	- 8 953	+16 000	- 2 394	—	+3 880	- 2 588	+10 147	+ 1 441	- 12 070	—	—	+ 7 770	—	- 80
1987/88	- 11 627	- 15 007	+ 9 700	- 1 000	- 11	- 1 537	+ 489	+11 820	- 11 160	+13 215	—	—	- 18 136	—	- 2 850
1988/89	- 7 909	- 21 004	+ 3 300	+ 5 500	- 280	- 4 940	+ 4 429	+12 923	+ 5 591	- 14 460	—	+7 553	- 6 521	—	- 5 237
1989/90	- 7 256	- 12 083	+ 6 345	- 9 200	—	- 6 198	+15 029	- 5 834	+ 9 633	—	+5 724	+9 363	- 20 035	—	+ 134

[1]Nyupplåningen mot skattkammarväxlar i riksbanken har fr.o.m. 1989 ersatts av en kontokredit.
[2]T.o.m. budgetåret 1987/88 bokfördes statsskulden i utländsk valuta till valutakurser vid upplåningstillfällena. Fr.o.m. 1988/89 omvärderas skulden till aktuella valutakurser.
[3]Tidigare har bokförts utlöpande nominellt belopp. Fr.o.m. 1988/89 bokförs nyemmitterade växlar till inköpsvärdet.

Innehållsförteckning

Innehåll

Finansplanen

1 Den ekonomisk-politiska strategin i sammanfattning 1
2 Den ekonomiska utvecklingen 10
3 Europa-politiken 15
4 Stabiliseringspolitiken 17
5 Tillväxtpolitiken 22
6 Budgetpolitiken 27
7 Slutord 34

Statsbudgeten och särskilda frågor

1 Statsbudgeten budgetåren 1990/91 och 1991/92 36
2 Underliggande budgetutveckling 44
3 Statens lånebehov och statsskuldens förändring 44
4 Rörlig kredit 46
5 Budgetering exkl. mervärdeskatt budgetåret 1991/92 46
6 Utvidgad försöksverksamhet med lån i riksgäldskontoret för ADB- och kommunikationsutrustning 48
7 Finansiell styrning av statsförvaltningen 50
8 Redovisning av verksamheten med statliga garantier m.m. för budgetåret 1989/90 62
9 Lönenivån i anslagsberäkningarna 66

Hemställan 67

Bilagor

Bilaga 1.1 Preliminär nationalbudget
Bilaga 1.2 Utdrag ur RRV:s inkomstberäkning
Bilaga 1.3 Vissa tabeller rörande den statsfinansierade utvecklingen, m.m.

Regeringens proposition 1990/91: 100 Bilaga 2

Civildepartementet
Utveckling av offentlig sektor

Gemensamma frågor

Bilaga 2 till budgetpropositionen 1991

Utveckling av offentlig sektor

Gemensamma frågor

Prop.
1990/91: 100
Bil. 2

Civildepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Johansson

Anmälan till budgetpropositionen 1991

Bilagans huvudsakliga innehåll

I bilaga 2 behandlas frågor om utvecklingen av den offentliga sektorn.

Inledningsvis redovisas de allmänna utgångspunkterna för regeringens arbete med att utveckla den offentliga sektorn.

Vidare lämnas en redogörelse för olika utvecklingsinsatser inom den statliga och den kommunala sektorn.

Reformarbetet inom den *statliga sektorn* får också konsekvenser för den statliga administrationen. Ett treårigt program skall genomföras där den statliga administrationen genom strukturella förändringar reduceras med 10%. En del av dessa förändringar redovisas i bilagan.

Verksstyrelsernas befogenheter och ansvar skall utredas, bl.a. mot bakgrund av att ansvaret för en ledamot av en sådan styrelse för närvarande är oreglerat. Inom ramen för den nya budgetprocessen genomförs en första fördjupad prövning av vissa myndigheter. Åtgärder aviseras för att effektivisera den årliga revisionen. En översyn av konkurrensutsatt affärsverksamhet hos förvaltningsmyndigheterna skall göras. Syftet är att utveckla riktlinjer för val av verksamhetsform för sådan verksamhet.

Konkurrensutredningen (C 1989: 03) skall i sitt fortsatta arbete med att se över bl.a. statliga regleringar uppmärksamma frågan om alternativa verksamhetsformer i den offentliga sektorn.

Inom den *kommunala sektorn* har ett särskilt förnyelseprojekt startat i Örebro län, i samverkan mellan civildepartementet och samtliga kommu-

ner, landstinget och länsstyrelsen. Förslag till lagstiftningsåtgärder har lagts fram för att på försök möjliggöra en ny organisation för hälso- och sjukvården, den s.k. Dalamodellen. För att ytterligare fördjupa kontakterna mellan företrädare för regeringen och ledningarna för de båda kommunförbunden har stat-kommunberedningen ombildats. Ett arbete har inletts för att belysa utvecklingen av produktivitet och effektivitet i den kommunala sektorn.

Regeringen avser att presentera ett förslag till ny kommunallag som syftar till att underlätta förändringsprocessen i kommuner och landsting. Frikommunförsöket kommer att utvärderas.

Avslutningsvis behandlas regeringens arbete med regelreformering och delegering, d.v.s. arbetet med att dels begränsa antalet regler och höja reglernas kvalitet, dels delegera beslutanderätten i förvaltningsärenden från regeringen till domstolar och andra myndigheter.

Till protokollet i detta ärende har förts två bilagor, nämligen en sammanställning från statsrådsberedningen om resultatet av regeringens arbete med regelreformering och delegering samt en sammanställning från civildepartementet om regelbeståndet och regelregistreringen.

1 Allmänna utgångspunkter

Den offentliga sektorn har expanderat i snabb takt. Det har kunnat ske genom ökade skatteinkomster till följd av höjda skattesatser och en snabb ekonomisk tillväxt. Sedan början av 1960-talet har de offentliga utgifterna fördubblats som andel av BNP. Skattetrycket har nått en sådan nivå att det måste sänkas. Dessutom har tillväxttakten i samhällsekonomin successivt avtagit. I år finns det risk för att den ekonomiska tillväxten helt uteblir.

Under 1980-talet har vi kunnat bevittna den kanske längsta sammanhängande högkonjunkturen hittills. Samtidigt har dock de svenska priserna och lönekostnaderna ökat snabbare än i våra konkurrentländer. Det har lett till en successivt urholkad konkurrenskraft för industrin och en tilltagande oro över den svenska ekonomins utveckling. För att komma tillrätta med problemen krävs en snabbare ökning av produktiviteten och att kostnadsökningarna dämpas. Det är mot denna bakgrund nödvändigt att föra en stram finanspolitik med direkta besparingar och omprioriteringar av de offentliga utgifterna. Utgiftstrycket måste sänkas för att på sikt möjliggöra en sänkning av skattetrycket.

Den förnyelse av den offentliga sektorn som utvecklingen kräver bör bedrivas från vissa grundläggande utgångspunkter.

Välfärdspolitikens mål ligger fast. Sjukvård, skola och barnomsorg skall vara tillgänglig för alla på ett likvärdigt sätt. Alla skall ha rätt till trygghet vid ålderdom, handikapp och sjukdom. Den offentliga sektorn skall finansieras solidariskt.

Den offentliga sektorn skall bidra till en stark samhällsekonomi. Utbildning och arbetsmarknadspolitiska åtgärder skall utformas till nytta för såväl den enskilde individen som för ekonomins utveckling i stort. Arbets-

linjen skall vara vägledande vid utformningen av socialförsäkringen. Förvärvsarbete skall underlättas av en väl utbyggd barnomsorg.

Utgiftsexpansionen måste dämpas. För att tillgodose nya eller ändrade behov krävs att resurser i ökad utsträckning frigörs *inom* den offentliga sektorn. Detta måste ske genom såväl omprioriteringar som effektiviseringar. Det innebär bl. a. att åtgärder måste vidtas i transfereringssystemen för att minska takten i utgiftsökningarna. Utrymme kan därigenom skapas för nödvändiga samhällsinvesteringar i t. ex. vägar och järnvägar. Vidare måste kommunernas och landstingens verksamheter anpassas till vad som långsiktigt kan finansieras utan skattehöjningar.

De offentliga verksamheterna måste anpassas till lokala förhållanden och enskilda medborgares behov och önskemål. Det innebär en fortsatt decentralisering och delegering samtidigt som detaljregler avskaffas. Därigenom ges de verksamhetsansvariga större utrymme för anpassningar till medborgarnas önskemål.

Från dessa grundläggande utgångspunkter bör förändringsarbetet inom den offentliga sektorn drivas vidare enligt följande riktlinjer.

Omprövning av verksamhet

Den offentliga sektorns utbyggnad har skett för att tillgodose medborgarnas behov av trygghet och service. I ett föränderligt samhälle är det naturligt att regelbundet pröva om verksamheterna uppfyller de mål och löser de problem som de byggts ut för. Med det nya statliga budgetsystemet har regeringen skaffat sig ett viktigt instrument för ett sådant arbete. De omprövningar som kommer att krävas måste dock ske på såväl statlig som kommunal nivå. Utgångspunkten för omprövningarna måste vara att kärnan i den offentliga sektorn i första hand skall värnas – rättsväsende, försvar, omsorg, vård, utbildning och ekonomisk trygghet vid ålderdom, handikapp och sjukdom. Det hindrar inte att förändringar och effektiviseringar måste ske även inom dessa områden.

Nya finansieringsformer

Nya finansieringsformer skall sökas för den offentliga sektorn. Förnyelsen av infrastrukturen är en nödvändig förutsättning i arbetet med att stärka svensk konkurrenskraft. Utbyggnad och vidmakthållande av infrastrukturen innebär stora kostnader. Medel för dessa investeringar kommer inte i sin helhet att kunna tillföras via statsbudgeten. Därför måste medfinansiärer sökas. Det är också rimligt mot bakgrund av att investeringarna i infrastrukturen ofta ger fördelar för berörda branscher, företag samt kommuner och landsting.

De avgifter som medborgarna betalar för samhälleliga tjänster måste prövas kontinuerligt. Avgifter kan användas i två syften: dels för att bidra till finansieringen av verksamheten, dels för att styra inriktning och omfattning. Avgifternas nivå bör prövas mot bakgrund av såväl de samhällsekonomiska förutsättningarna som förändringar i medborgarnas inkomstförhållanden. Den grundläggande principen att ingen skall behöva avstå

från vård, omsorg och utbildning på grund av begränsad betalningsförmåga ligger dock fast.

Ökad konkurrens

Den offentliga sektorns verksamheter utsätts i dag sällan för konkurrens. I verksamhet som inte är konkurrensutsatt finns inte samma effektiva spärrar mot kostnadsökningar, m.m. Den offentliga sektorn måste därför utsättas för mer marknadsliknande förutsättningar. Det innebär att producent- och beställarrelationer bör utvecklas. Entreprenader och upphandling bör prövas systematiskt i den offentliga verksamheten. Det skapar utrymme för alternativa produktionsformer och olika lösningar. Entreprenadverksamhet låter sig väl inordnas inom ramen för den generella välfärdspolitiken.

Minskad byråkrati

Byråkrati och detaljstyrning av verksamheterna skall minska. Uppbyggnaden av viktiga verksamheter i den svenska välfärden, t.ex. utbildning, har krävt samordning, enhetlighet och pådrivande instanser. Därför har betydande administrativa resurser och regelverk byggts upp. Detta uppbyggnadsskede är i huvudsak genomfört. Nu krävs flexibilitet, omprövning och anpassning till lokala förhållanden. Därför måste beslut och ansvar delegeras till den personal som arbetar närmast användarna av olika verksamheter. Det kräver att målen för verksamheterna preciseras och att uppföljnings- och utvärderingssystem utvecklas. Det innebär att byråkratin kan minska, administrationen skäras ned, beslutsvägarna kortas och antalet styrande regler minska.

Ökad valfrihet

Medborgarnas möjlighet att välja mellan olika alternativ skall öka. En ökad valfrihet gör att medborgarnas individuella önskemål kan tillgodoses i ökad utsträckning. Beslutsfattarna får också signaler om vilka verksamheter som fungerar bra och vilka som fungerar mindre bra. Alternativa verksamhetsformer som entreprenader och kooperativ ger ökade förutsättningar för en reell valfrihet. Det kan därför bidra till en högre grad av måluppfyllelse i den offenliga sektorn. En ökad valfrihet bör kompletteras med s.k. brukarinflytande för dem som utnyttjar offentlig verksamhet.

2 Den offentliga sektorn i ett internationellt perspektiv

Jämfört med de flesta andra länder har Sverige en stor offentlig sektor. De offentliga utgifternas andel av BNP är högre än i vår omvärld. Även den offentliga konsumtionens andel av BNP är högre än i något annat OECD-land. Skillnaderna inom OECD är dock avsevärda.

Den offentliga sektorns omfattning, struktur och utvecklingstendenser varierar avsevärt mellan olika länder. Möjligheterna att göra meningsfulla jämförelser och analyser försvåras dessutom av tillgången på jämförbar statistisk. Det gäller inte minst i vilken utsträckning socialförsäkring och transfereringar ingår i den offentliga sektorns utgifter. När det gäller de västerländska industriländerna ger OECDs material vissa möjligheter till jämförelser.

År 1960 var de offentliga utgifterna i Sverige ungefär av samma omfattning som i övriga OECD-området. Under de följande två årtiondena växte de offentliga utgifterna i Sverige snabbare än i samtliga övriga länder och i början av 1980-talet nåddes maximum, 66 % av BNP. Därefter har tillväxten i de offentliga utgifterna varit lägre än BNP-tillväxten. I OECD-Europa och i de övriga nordiska länderna har de offentliga utgifternas andel av BNP fortsatt att öka, men i lägre takt under 1980-talet än tidigare. Under större delen av 1980-talet har således skillnaderna minskat mellan Sverige och övriga OECD-länder i Europa.

Offentliga utgifter i procent av BNP 1960 – 1988

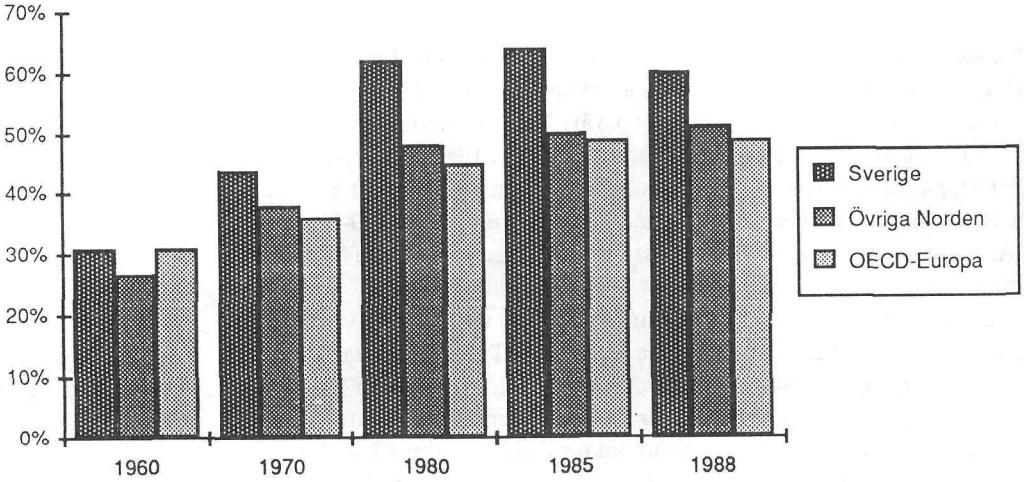

Källa: OECD

Den offentliga konsumtionen är den del som vuxit snabbast. Transfereringarna har också vuxit snabbt i förhållande till BNP, men inte avsevärt snabbare än i andra länder. Transfereringarnas andel av BNP är numera endast något högre i Sverige. Transfereringarna till den privata sektorn är i flera länder högre än i Sverige. De offentliga investeringarnas andel av BNP har successivt minskat och ligger numera på en lägre nivå än i OECD-Europa och de övriga nordiska länderna.

Offentliga utgifter i procent av BNP 1988

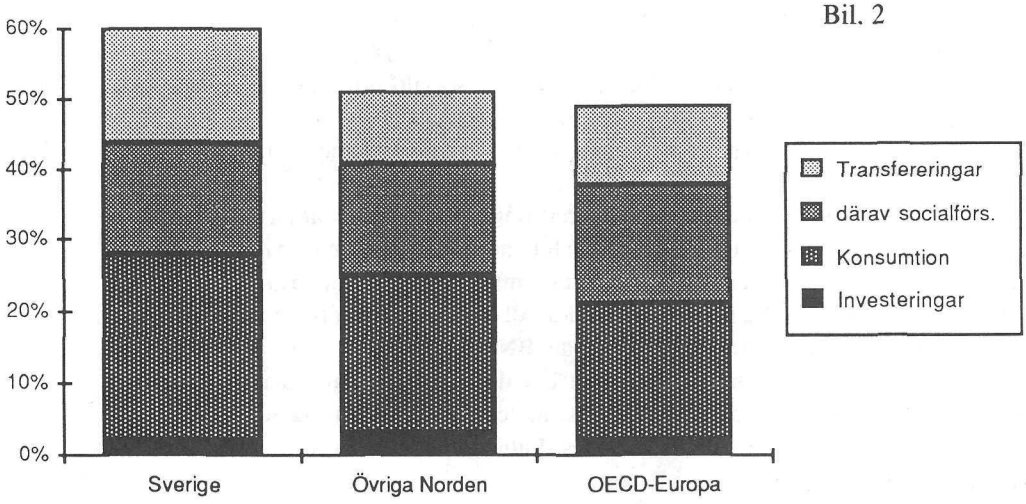

Källa: OECD

Danmark och Norge har i likhet med Sverige höga offentliga utgifter, medan Finland ligger på en lägre nivå än många andra länder i Europa.

Den offentliga konsumtionen utgör i vårt land 26 % av BNP jämfört med ca 22 % för de övriga nordiska länderna och ca 19 % som genomsnitt för Europas OECD-länder. Danmark ligger på samma nivå som Sverige, medan Norge och Finland endast ligger något över nivån i OECD-Europa.

Andelen offentligt anställda är högst i Sverige, men ligger på en hög nivå även i Danmark och Norge.

Den främsta orsaken till Sveriges stora offentliga sektor är att vi valt en generell välfärdspolitik med offentliga åtaganden. Till skillnad från flertalet västländer bedrivs nästan all vård, omsorg och utbildning i offentlig regi. Fördelningspolitiska åtgärder är endast i begränsad omfattning behovsprövade. En studie som gjorts om inkomstfördelningen i 7 st OECD-länder (Review of Income and Wealth, 35, June 1989) visar att Sverige har den jämnaste inkomstfördelningen oberoende av vilken indikator som används. Transfereringar och skatter minskar enligt studien skillnaderna i disponibel inkomst mer än i något av de andra länderna.

Det finns därutöver viktiga strukturella skillnader som delvis kan förklara de högre offentliga utgifterna. Den höga andelen äldre i Sverige kräver en större satsning på vård och omsorg än i andra länder. De demografiska förändringarna förklarar dock endast en del av de offentliga verksamheternas expansion.

I bilaga 21 till långtidsutredningens (LU90) betänkande (SOU 1990: 14) Den offentliga sektorn ges ytterligare några förklaringar till de offentliga utgifternas storlek. Om hänsyn tas till skillnaden i beskattning av transfereringar, skillnaden i andelen äldre samt skillnaden i sjukvårdsfinansiering nyanseras bilden av de svenska offentliga utgifterna. Några länder, Belgien, Holland och Irland, får med dessa korrigeringar ett högre offentligt

utgiftstryck, men Sverige tillhör fortfarande länderna med de högsta offentliga utgifterna.

Inte i något utvecklat industriland förvärvsarbetar båda föräldrarna utanför hemmet i så stor utsträckning som i Sverige. Förvärvsfrekvensen för kvinnor är högre än i andra länder. Detta ställer krav på bl. a. barn- och äldreomsorg.

De problem inom den offentliga sektorn, som diskuteras i Sverige finns också i andra länder. I flera länder har underskott i de nationella budgetarna lett till krav på begränsningar av de offentliga utgifterna. Sätten att lösa de offentliga resursproblemen varierar emellertid.

Det har skett förändringar i skattesystem och i statsbidragssystem till den kommunala sektorn. Många kommuner i bl a Danmark, England och USA har hamnat i kris bl. a. till följd av nedskärningar i statsbidragen.

I andra länder görs också ansträngningar att öka produktivitet och effektivitet i den offentliga sektorn och försök görs att bygga in olika former av marknadsmekanismer i de offentliga verksamheterna.

Problemen att mäta produktiviteten i offentliga verksamheter är betydande. Det återstår att lösa en rad metodologiska problem för att produktiviteten skall kunna mätas på ett tillfredsställande sätt.

De kostnads- och kvalitetsjämförelser mellan de nordiska länderna (det s. k. KRON-projektet) som statskontoret genomfört tyder dock på att resursåtgången för att producera offentliga tjänster i mitten av 1980-talet var högre i Sverige än i de övriga nordiska länderna. Skillnaderna förklarades bl. a. av högre personalinsats per serviceprestation och högre arbetskraftskostnader. Dessa två faktorer förklarar dock inte hela kostnadsskillnaden, utan andra kostnader eller skillnader i kvalitet måste finnas mellan länderna. Inom vissa verksamheter har en högre kvalitet kunnat påvisas.

3 Den statliga sektorn

3.1 Den statliga förvaltningen

Några huvudpunkter
- Ett treårigt program genomförs där den statliga administrationen skall reduceras med 10%.
- Statsförvaltningens struktur utvecklas.
- Samverkan mellan offentliga myndigheter förbättras.
- Verksstyrelsernas ansvar ses över.
- Entreprenadlösningar stimuleras.
- Inom ramen för den nya budgetprocessen genomförs en första fördjupad prövning av vissa verksamheter.
- Den årliga revisionen effektiviseras.
- Transfereringssystemen bör utvärderas återkommande.
- ADB-användningen effektiviseras.
- Regeringskanslicts arbetsformer utvecklas.

Ett treårigt program för minskningen av den statliga administrationen

I regeringens skrivelse 1990/91:50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna redovisas ett flertal åtgärder för att begränsa utgiftstrycket i den offentliga sektorn. Det gäller både att minska utgifterna i nästa års budget och att på sikt minska expansionen i existerande utgiftssystem. Detta måste bl.a. ske genom strukturella åtgärder som både på kort och på lång sikt påverkar utgifternas utveckling.

En av de åtgärder som redovisas i skrivelsen är att genomföra ett treårigt program där hela den statliga administrationen genom strukturella förändringar skall reduceras med 10%.

Antal anställda i statsförvaltningen, exkl. affärsverken, 1000-tal

1970	*1980*	*1985*	*1987*	*1989*
198	254	248	247	246

Källa: Statistiska centralbyrån

Utgångspunkten för omställningen och minskningen av den statliga administrationen skall vara en sektors- eller verksamhetsanalys av vilken också slutsatser skall kunna dras för den statliga administrationens omfattning och verksamhetsinriktning. Viktiga utgångspunkter för en sådan analys är den ökade internationaliseringen, strävan mot en ökad avreglering och decentralisering.

Genom en övergång till *resultatorienterad styrning* ställs nya krav på de centrala myndigheterna. En resultatinriktad intern styrning, med mindre inslag av planering samt detalj- och regelstyrning, ger samtidigt utrymme

för en betydande delegering till regional och lokal nivå. De centrala myndigheternas storlek och uppgift måste anpassas till denna utveckling. Som exempel på myndigheter som berörs av sådana förändringar kan nämnas riksförsäkringsverket, riksskatteverket och rikspolisstyrelsen.

Den statliga detaljregleringen av de kommunala verksamheterna skall minska. Det innebär att de statliga myndigheternas uppgifter måste utvecklas från planering och detaljreglering till *uppföljning och utvärdering*. Myndigheter som berörs är bl. a. socialstyrelsen, skoladministrationen och den nya länsförvaltningen.

En annan viktig utgångspunkt i förändringsarbetet är att verka för en ökad *samverkan mellan olika myndigheter*. Insatser från olika organ inom ett visst område kan behöva samordnas. Aktuella områden är trafiksäkerheten, näringspolitiken och miljön. På regional nivå innebär den nya länsförvaltningen möjligheter till en förbättrad samordning och en ökad effektivitet.

En högre grad av *efterfrågestyrning* bör tillämpas i den statliga administrationen. Områden som berörs är lokalförsörjning, statistikproduktion, personalutbildning, medelsförvaltning etc.

Under 1980-talet har *internationaliseringen* kommit att påverka många verksamhetsområden. Delar av den statliga administrationen, bl. a. de näringspolitiska myndigheterna, måste nu mot denna bakgrund ses över och reformeras.

Följande förändringar hör till dem som är aktuella redan nu. Regeringen avser att återkomma med ett samlat program i kompletteringspropositionen våren 1991.

Inom *justitiedepartementets* område pågår f. n. en utredning av åklagarväsendet i syfte att göra verksamheten effektivare. En resultatorienterad styrning med mindre inslag av detalj- och regelstyrning ger ett utrymme för en betydande delegering till regional och lokal nivå. Under våren 1991 kommer frågan om strukturförändringar på domstolsverket och kriminalvårdsstyrelsen att tas upp med sikte på omställningar och minskningar. För kriminalvårdsverket föreslås en besparingsplan för fem år.

Inom *utrikesdepartementet* har en särskild utredare tillkallats för att ta fram underlag för beslut om vilka utlandsmyndigheter som bör komma ifråga för nedläggning. Underlag för omprioriteringar tas också fram. Vidare kommer förutsättningarna för att samlokalisera biståndsmyndigheterna att utredas.

När det gäller *försvarsdepartementet* kommer en särskild proposition att föreläggas riksdagen i februari 1991. Då kommer bl. a. förslag om inriktningen av den framtida lednings- och myndighetsstrukturen inom försvaret att presenteras.

Förslagen i dessa avseenden syftar till att det under den kommande försvarsbeslutsperioden skall kunna genomföras en minskning och omställning av den statliga administrationen. Chefen för försvarsdepartementet kommer emellertid senare idag att föreslå att försvarets rationaliseringsinstitut avvecklas redan den 1 juli 1991 (bil. 6 till denna budgetproposition).

Inom *socialdepartementets* område kommer översyner att initieras som bl. a. gäller socialförsäkringsadministrationen och socialstyrelsen.

Socialstyrelsen har ett funktionsansvar för den civila hälso- och sjukvården, hälsoskyddet och socialtjänsten i krig. Överbefälhavaren har ett funktionsansvar för den militära hälso- och sjukvården samt försvarsmaktens hälsoskydd i krig.

För att uppnå rationaliserings- och effektivitetsvinster kommer en särskild översyn att genomföras av hur socialstyrelsens uppgifter som funktionsansvarig myndighet kan lösas framöver. I sammanhanget bör också övervägas om det finns några samordningsvinster att uppnå vid en samordning av hela eller delar av verksamheten vid socialstyrelsen med nuvarande uppgifter av likartat slag hos försvarsmakten. En utgångspunkt bör vara att funktionsansvaret för hälso- och sjukvård m. m. skall ligga kvar inom socialdepartementets verksamhetsområde. Detta ökar förutsättningarna för att beredskapsaspekterna skall beaktas inom olika delar och på olika nivåer av det omfattande verksamhetsområdet.

Både AIDS-delegationen, som är knuten till socialdepartementet, och socialstyrelsen initierar och bedriver med stöd av statliga AIDS-medel informations- och utbildningsaktiviteter som syftar till att motverka smittspridning. Genom en bättre samordning av de utåtriktade förebyggande insatser, som bedrivs från socialstyrelsens och socialdepartementets sida, bedöms kostnadsbesparingar vara möjliga.

För administrationen av socialförsäkringen är resursneddragningar inte möjliga att uppnå genom marginella anpassningar eller allmän produktivitetsförbättring. En översyn av socialförsäkringsadministrationen kommer att genomföras med syfte att utforma en strategi för regelförändringar, rationaliseringar och organisatoriska strukturförändringar.

Inom *kommunikationsdepartementets* område kommer omfattande rationaliseringar att göras inom vägverket under de närmaste budgetåren. Vidare kommer transportrådet att avvecklas.

Trafiksäkerhetsarbetets inriktning och organisation kommer att ses över. Avsikten är att effektivisera trafiksäkerhetsarbetet.

Inom *finansdepartementets* område pågår en omstrukturering av skatteförvaltningen som förväntas ge riksskatteverket och ledningen för skatteförvaltningen i länen bättre styr- och ledningsmöjligheter, en mer flexibel resursanvändning och ökade möjligheter till rationalisering. Förändringarna i organisation och arbetssätt på regional och lokal nivå är så genomgripande att det är naturligt att också inleda en översyn av fördelningen av arbetsuppgifter och ansvar mellan centralmyndigheten och den regionala förvaltningen. Översynen kommer att omfatta all verksamhet som bedrivs centralt, formerna för styrning, utveckling och drift av tekniska system etc. Övergripande mål för översynen är decentralisering, utvecklad målstyrning och besparingar.

Den nyligen genomförda skattereformen och det ökade intresset för privatekonomin förändrar förutsättningarna för spardelegationens arbete. Bl. a. kommer sparandet att gynnas i det nya skattesystemet samtidigt som låntagandet kommer att missgynnas genom sänkningen av marginalskat-

terna och förändringar i kapitalbeskattningen. Mot den bakgrunden föreslås en avveckling av spardelegationen.

Inom *utbildningsdepartementets* område genomförs en kraftig minskning av den statliga skoladministrationen. Skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna avvecklas. Ett stort antal arbetsuppgifter som den nuvarande skoladministrationen har försvinner. En ny myndighet, skolverket, kommer i huvudsak att ha till uppgift att svara för uppföljning, utvärdering och att ta fram underlag och förslag till utveckling av skolan.

Ett förändringsarbete kommer att påbörjas avseende den grundläggande utbildningen i högskolan (regeringens skrivelse 1990/91: 50). Målen för högskolornas och institutionernas verksamhet skall preciseras ytterligare och resursfördelningen bör i större utsträckning än nu knytas till faktiskt uppnådda resultat. Högskolorna skall få större frihet att bestämma hur de vill uppnå målen. Detta arbete kommer att göra det möjligt att minska universitets- och högskoleämbetets och högskolornas administration.

Inom *jordbruksdepartementets* område förbereds omorganisationer som leder till besparingar genom att ett jordbruksverk bildas samtidigt som lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden upphör. Vidare kommer en översyn av lantbruksnämnderna att ske bl. a. med syfte att överföra rådgivningsverksamheten till näringen. En översyn skall också göras av veterinärväsendet. Fiskeriadministrationen har setts över och förslag kommer att föreläggas riksdagen som innebär besparingar genom effektivisering, omorganisation och administrationsförändringar. Besparingar görs också bl. a. inom skogsvårdsorganisationen, på livsmedelsverket, statens veterinärmedicinska anstalt, distriktsveterinärorganisationen, skogs- och jordbruksforskningrådet och statens lantbruksuniversitet.

Inom *arbetsmarknadsdepartementets* område pågår bl. a. en översyn av Stiftelsen Samhall. Ett uppdrag kommer vidare att lämnas till arbetarskyddsstyrelsen om att utreda möjligheterna att avgiftsbelägga viss förhandsgranskning. Regeringen kommer också att i prop. 1990/91:69 om arbetslivsforskningens organisation m. m. föreslå en översyn av arbetslivscentrum som innebär att antalet fasta forskningstjänster reduceras och att den administrativa personalen minskas väsentligt i förhållande till dagens nivå.

Utredningsansvaret i asylärenden avses föras över från polisen till statens invandrarverk. Invandrarverket får därmed ökade möjligheter att samordna handläggningen av asylärenden så att handläggningstiderna kan bli kortare.

Inom *bostadsdepartementet* planeras en översyn av administrativa styrmedel inom bostadsförsörjningen. Vidare kommer en särkild utredare att tillkallas för att se över länsbostadsnämndernas organisation, arbetsformer och dimensionering med anledning av riksdagens beslut om en ny bostadsfinansiering. (Prop. 1990/91:34, BoU 4, rskr. 92)

En särkild utredare (Bo 1990:02) har tillkallats för att bl. a. överväga nya organisations- och arbetsformer vid statens råd för byggnadsforskning, pröva uppgiftsfördelningen mellan rådet och boverket respektive statens energiverk samt föreslå de organisatoriska och andra åtgärder som kan behövas.

Inom *industridepartementet* bedrivs ett utredningsarbete i syfte att samordna de verksamheter som statens industriverk, styrelsen för teknisk utveckling och statens energiverk bedriver.

Den framtida omfattningen och inriktningen av versamheten vid nämnden för statens gruvegendomar bör bli föremål för ytterligare överväganden.

Inom *civildepartementets* område kommer det bl. a. att göras en översyn av organisationsstrukturen inom polisväsendet. Målet för översynen bör vara att föreslå de förändringar i fråga om organisation och uppgifter på alla nivåer som behövs för att polisen skall kunna fungera effektivt. När det gäller rikspolisstyrelsen bör översynen inriktas på att i högre grad koncentrera styrelsens uppgifter på uppföljning och utvärdering.

De s. k. stabsmyndigheterna (främst statskontoret, riksrevisionsverket, statens arbetsgivarverk och statens institut för personalutveckling) ses förnärvarande över av en särskild utredare (C 1990:04). Denne kommer att få tilläggsdirektiv som bl. a. innebär att en sammanlagd besparing av administrationskostnaderna om minst 50 milj. kr. skall genomföras.

Regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att se över den statliga statistikens styrning, finansiering och samordning (C 1990:68). Samtidigt skall förutsättningarna för den statliga statistikproduktionen klarläggas. Denna översyn bör leda till betydande besparingar inom det statliga statistikområdet när statistiken anpassas till en mindre reglerad statlig förvaltning.

Inom länsstyrelserna genomförs under de två närmaste budgetåren besparingar om minst 30 milj. kr. Ytterligare besparingar kommer senare att aktualiseras.

Avregleringarna och internationaliseringen påverkar förutsättningarna för flera myndigheters arbete. Uppgifterna och ansvarsförhållanderna närmar sig varandra. Det pågår översyner där det finns beröringspunkter. Initiativ kommer därför att tas till en översyn av vissa berörda myndigheters verksamhetsområden för att precisera ansvarsgränser. Översynen skall också ses som ett led i regeringens program för en omställning och minskning av den statliga administrationen.

Inom *miljödepartementet* pågår en översyn av naturvårdsverket, som skall avrapporteras under våren 1991 (M 1990:05).

Personalfrågorna i omställningen av den statliga administrationen

Omställningen av den statliga administrationen kommer att ställa krav på både arbetsgivare och anställda. De som blir övertaliga eller berörs av andra förändringskrav kommer att utsättas för påfrestningar. Ett stort ansvar vilar därmed på dem som på olika nivåer skall ansvara för genomförandet av förändringarna. Det är angeläget att alla känner till och utnyttjar de möjligheter till stöd som finns inom ramen för den statliga personalpolitiken.

Sedan den 1 april 1990 finns inom staten ett trygghetssystem som gör det möjligt att lösa övertalighetsfrågor på ett helt annat sätt än tidigare. Systemet är utformat med förebild från det trygghetssystem som finns inom SAF-PTK-området. Trygghetssystemet innefattar ett trygghetsavtal, fon-

derade medel om 350 milj. kr. som parterna på den statliga arbetsmarknaden har avsatt, samt en partsgemensam stiftelse, Trygghetsstiftelsen, som ger råd och stöd och som ansvarar för användningen av de avsatta medlen.

Det nya trygghetssystemet bygger på tre förutsättningar. Den första är att trygghetsarbetet skall ske lokalt med arbetsgivaren som ansvarig. Arbetet sker i samverkan med bl. a. arbetsförmedling, utbildningsanordnare och företagshälsovård samt med stöd från stiftelsen. Den andra är att trygghetsarbetet bedrivs utan närmare regleringar eller restriktioner. Hänsyn skall kunna tas till olika individers skiftande förutsättningar och möjligheter. Den tredje förutsättningen är att ett framgångsrikt trygghetsarbete förutsätter aktiv medverkan från den enskilde.

Enligt trygghetsavtalet dubbleras uppsägningstiden vid uppsägning på grund av arbetsbrist, i förhållande till vad som stadgas i lagen (1982: 80) om anställningsskydd eller i kollektivavtal. Följande förmåner kan vidare erbjudas vid uppsägning p. g. a. arbetsbrist:

- Täckning av kostnader för individuella trygghetsåtgärder som t. ex. kostnader för utbildning, starta-eget, resor och logi.
- Inkomsttrygghetstillägg som i princip garanterar en tidigare lönenivå vid nyanställning.
- Avgångsersättning som i princip ersätter skillnaden mellan kontant arbetsmarknadsstöd och 85 % av tidigare lön.
- Pensionsersättning. Övertalig arbetstagare som har fyllt 60 år har rätt till ersättning som motsvarar den ålderspension som skulle ha utgått om han eller hon haft rätt till ålderspension.
- Särskild pensionsersättning som motsvarar pensionsersättning och som kan utgå under vissa omständigheter till arbetstagare som har fyllt 55 år.

Ansvaret för genomförandet av omställningarna vilar, som framhållits ovan, på respektive myndighetsledning. Här bör också framhållas det ansvar som statens arbetsgivarverk (SAV) har. SAV är den myndighet som gentemot andra myndigheter har till uppgift att ge råd och stöd, utbildning och information i frågor som rör strukturförändringar och trygghet. SAV bör prioritera denna verksamhet och på ett aktivt sätt svara mot de behov av stöd som omställningen kommer att skapa hos de berörda myndigheterna.

I 1989–90 års avtalsrörelse har parterna avsatt 300 milj. kr. för kompetensutveckling. Dessa medel ger både stora och små myndigheter bättre förutsättningar att kunna genomföra de kompetensutvecklingsinsatser som förändringarna kan komma att kräva. Även de möjligheter till ett mer långsiktigt förnyelsearbete som de statliga förnyelsefonderna erbjuder bör tas tillvara. Detsamma gäller för den förebyggande trygghetsverksamhet, s. k. verksamhetsanknutna trygghetsåtgärder, som administreras av Trygghetsstiftelsen och som innebär möjlighet till utveckling för grupper, vilkas sysselsättning är hotad på sikt.

Den statliga förvaltningen måste anpassas till nya förutsättningar och behov, i takt med ändrade förhållanden i samhället och i linje med den resultatorienterade styrning som utvecklas.

En del förvaltningsgrenar har byggts upp som en enda *rikstäckande myndighet* med regionala och lokala nivåer *inom* myndigheten. Andra grenar har strukturerats med *ett antal myndigheter* med olika slags hierarkiskt ansvar eller sidoordnat ansvar. I vissa fall saknas det klarläggande föreskrifter från riksdagens och regeringens sida om hur förvaltningsansvaret mellan myndigheter i en sådan myndighetsstruktur skall vara fördelat. I verksinstruktionerna används ofta ganska obestämda uttryck av typen tillsyn, kontroll, samråd, etc. I och med det kan ansvarsförhållandena också bli oklara eller också i praxis utvecklas efter riktlinjer som inte övervägts närmare.

Självfallet måste uppbyggnaden av varje förvaltningsgren få sin prägel av den verksamhet som skall bedrivas. Men det är naturligtvis nödvändigt att uppbyggnaden av en förvaltningsgren, som omfattar flera myndigheter med ett hierarkiskt eller ett sidoordnat ansvar, bygger på genomtänkta principer vad gäller ansvars- och arbetsfördelningen, för att bl.a. regeringens styrning och kontroll av myndigheterna skall kunna ske på ett effektivt sätt.

En resultatinriktad *intern* styrning inom en förvaltningsgren, med mindre inslag av detalj- och regelstyrning, bör ge utrymme för en betydande delegering till lokal nivå. De centrala myndigheternas uppgifter bör mot denna bakgrund koncentreras till samordning och uppföljning av de verksamheter som ingår i en förvaltningsgren. Verksamheten på den lokala nivån bör samtidigt stärkas och breddas och ev. mellannivåer inom förvaltningsgrenen slopas eller bantas kraftigt.

Regeringen och riksdagen måste också få bättre redovisningar och bedömningar av uppnådda resultat för att kunna fatta beslut om resurstilldelning och verksamhetsinriktning. För att regeringens uppföljning av en förvaltningsgren skall kunna ske på ett effektivt sätt bör förvaltningsgrenen kunna indelas i någon form av resultatområden, som komplement till den organisatoriska indelningen.

Dessa allmänna riktlinjer bör vara vägledande vid bl.a. omställningen och minskningen av den statliga administrationen.

Ett led i förnyelsen av den offentliga sektorn är att skapa en klarare ansvarsfördelning mellan stat och kommun. Genom att skapa en sammanhållen och samordnad regional statlig förvaltning underlättas dialogen mellan stat och kommun och brytpunkten läggs så nära kommunerna som möjligt. Länsstyrelsernas ökade ansvar vad gäller uppföljning och utvärdering av offentlig verksamhet skall ses som en del i en sådan dialog. Det finns flera olika linjer i debatten om den regionala nivåns utformning och om uppgiftsfördelningen mellan olika samhällsnivåer. Enligt regeringens uppfattning bör en sådan diskussion främst koncentreras på frågan hur man bäst löser den offentliga sektorns arbetsuppgifter, skapar en bra service och en jämn fördelning av samhäl-

lets resurser samtidigt som verksamheten anpassas till de krav och behov som ställs. Uppgiften att följa upp och utvärdera samverkande insatser som delegerats till lokal nivå ligger i linje med länsstyrelsernas ökade ansvar för en samordnad statlig dialog med kommunerna. En viktig utgångspunkt för rollfördelningen inom samhällsorganisationen är att ytterligare stärka den lokala nivån. I alla regioner finns skäl att samverka över nuvarande länsgränser kring större insatser inom flera områden.

Som framgår av följande sammanställning, som är hämtad från statskontorets rapport (1988:23) Översyn av små myndigheter, finns det inom de olika departementsområdena många små myndigheter, med under 100 anställda.

Departements-område	Antal småmyndigheter fördelade efter personalstorlek								
	0	1–5	6–10	11–20	21–40	41–60	61–80	81–100	Totalt
Justitie	6	1	3		2		1		13
Utrikes	6		1	2	2		1	1	13
Försvars	3	2	1	1	4	1	2	1	15
Social	4	3	7	10	4		4	5	37
Kommunikations	4	2	1	1	1	1		1	11
Finans	13		2		1	4			20
Utbildnings	2	4	13	9	6	6	24	6	70
Jordbruks	1	2	2	1			1	1	8
Arbetsmarknads	5	3	1		1	1			11
Bostads	5		1					1	7
Industri	1	2	1	4	1				9
Civil	10	2			1			1	14
Miljö	4	3	1		2		2		12
Totalt	**64**	**24**	**34**	**28**	**25**	**13**	**35**	**17**	**240**

I många fall kan det vara svårt att genomföra större verksamhetsförändringar och andra effektiviseringar i små myndigheter. Genom sammanslagningar av myndigheter med liknande uppgifter inom t. ex. ett departementsområde bör ett effektivare kompetens- och resursutnyttjande och en bättre styrning kunna åstadkommas. Vidare bör administrativa uppgifter hos små myndigheter samordnas i så stor utsträckning som möjligt, bl. a. för att öka flexibiliteten i resursanvändningen. På den regionala nivån spelar länsstyrelserna en viktig roll för samordningen.

Samverkan mellan statliga myndigheter och mellan offentliga huvudmän

Den offentliga sektorn omfattar en mångfald myndigheter och andra organ med varierande uppgifter. Förutom regeringskansliet finns det närmare 400 statliga myndigheter. Var och en av de sammanlagt 307 primär- och landstingskommunerna omfattar olika nämnder och styrelser som i sin tur styr ett stort antal sjukhus, skolor, daghem. En viktig utgångspunkt för förnyelsen av den offentliga sektorn är att myndigheter och andra organ bör samverka över myndighets- och sektorsgränser-

Rättelse: S. 29 rad 36 står: mer marginell Rättat till: mer än marginell

na för att göra den offentliga förvaltningen mer serviceinriktad, mindre resurskrävande och mindre beroende av indelningen i organisatoriska enheter.

Offentlig service på lokal nivå administreras inte sällan av flera huvudmän – stat, kommun och landsting. Den offentliga verksamheten bör bedrivas utifrån en helhetssyn på människa och samhälle och en sådan ansvarsuppdelning kan upplevas som irrationell från medborgarnas sida. Problemen kan i vissa fall lösas genom ändrade ansvarsförhållanden. Det är därutöver nödvändigt att olika former för samverkan mellan statliga myndigheter och mellan olika offentliga huvudmän utvecklas, där t.ex. hela ansvaret för vissa uppgifter inom ett verksamhetsområde, där ansvarsgränserna är överlappande eller näraliggande, läggs på *en* myndighet eller *en* huvudman.

Genom samordning av lokaler, utrustning och personal kan den offentliga verksamheten göras billigare. Ett exempel på ett sådant samarbete över sektorsgränserna är det s.k. Sambruksprojektet. Det innebär att stat, kommuner och landsting samarbetar inom verksamheter som hittills skötts av varje enskild sektor för sig. Det är således frågan om ett gemensamt utnyttjande av resurser inom den offentliga sektorn och ett sätt att minska kostnader och ge bättre service åt medborgarna. Bristande beslutsbefogenheter hos myndigheter utgör ofta ett hinder för sådant sambruk. Regeringen har uppdragit åt statskontoret att kartlägga i vilken omfattning lokala och regionala statliga myndigheter för närvarande har ett eget budgetansvar m.m. för sin upphandling.

Regeringen avser inom kort att meddela föreskrifter om statliga myndigheters rätt att ta ut ersättning för varor och tjänster med utgångspunkt i riksdagens riktlinjer (prop. 1989/90: 100 bil.2, FiU 20, rskr. 204). Härigenom underlättas avsevärt samverkan mellan olika myndigheter.

Verksstyrelsernas befogenheter och ansvar

En statlig myndighet leds av en chef som har ansvaret för verksamheten. Verksstyrelsens roll i myndigheten är enligt verksförordningen (1987: 1100) att biträda myndighetschefen. Styrelsen skall härutöver fatta beslut om myndighetens anslagsframställning, bokslut, RRV:s revisionsberättelse samt föreskrifter som riktar sig till enskilda kommuner och landstingskommuner. Styrelsen skall också pröva om myndighetens verksamhet bedrivs effektivt och i överenstämmelse med syftet för verksamheten.

Det formella ansvaret för en ledamot i en statlig styrelse är för närvarande oreglerat. Det föreligger t.ex. inte något ekonomiskt ansvar trots att ledamöter i statliga styrelser i vissa fall tar beslut i frågor av stor ekonomisk betydelse.

Revisionsutredningen föreslår i rapporten (SOU 1990: 64) Årlig revision i statsförvaltningen att revisionsberättelsen skall lämnas till regeringen och inte som för närvarande till myndigheten. Genom denna ordning blir det regeringen som skall ta ställning till de åtgärder som revisionsberättelsen kan föranleda. Det får i praktiken betydelse främst när berättelsen innehål-

ler anmärkningar mot t. ex. myndighetens ekonomiska redovisning. RRV har tidigare hemställt att regeringen utreder frågan om styrelseledamöters ansvar. Frågan har också uppmärksammats av riksdagen som hänvisat till RRV:s hemställan (FiU 1989/90: 23).

Regeringen avser mot denna bakgrund att göra en översyn av verkstyrelsernas ansvar. Översynen bör också omfatta en utvärdering av den ordning för styrelsernas uppgifter och sammansättning som beslutades år 1987 (prop. 1986/87: 99, KU 29, rskr. 226).

Alternativa verksamhetsformer

Enligt 11 kap. 6 § regeringsformen kan en förvaltningsuppgift överlämnas till bolag, förening, samfällighet, stiftelser eller individ. Om uppgiften omfattar myndighetsutövning krävs stöd i lag. Vissa utvecklingsprojekt har genomförts eller påbörjats som syftar till att utveckla riktlinjer för användningen att andra verksamhetsformer än myndighet för sådana förvaltningsuppgifter som omfattas av bestämmelsen i regeringsformen.

RRV har i rapporten (1989: 422) Stiftelser för statlig verksamhet bl. a. gjort en kartläggning av totalt 201 statliga stiftelser och stiftelseliknande organisationer. 57 stiftelser har staten som ensam stiftare. 126 stiftelser är stiftelser med delat huvudmannaskap. Stiftelseliknande organisationer representeras i kartläggningen av 18 kollektiva forskningsinstitut.

Departement	Antal stiftelser
Justitie	3
Utrikes	6
Försvars	7
Social	1
Kommunikations	–
Finans	–
Utbildnings	69
Jordbruks	12
Arbetsmarknads	29
Bostads	–
Industri	67
Civil	1
Miljö/energi	5
Övrigt	1
Totalt	**201**

(Källa: RRV:s rapport 1989: 422)

De aktuella stiftelserna har ett sammanlagt stiftelsekapital på 4,5 miljarder kr., varav staten tillskjutit 3,3 miljarder kr. Stiftelserna fick budgetåret 1988/89 tillsammans knappt 5 miljarder kr. i anslag och bidrag. Omkring hälften av stiftelserna har tillkommit under 1980-talet.

Två kriterier ligger till grund för RRV:s förslag till riktlinjer för statens medverkan i stiftelsebildning, nämligen om den verksamhet

som skall bedrivas är av central betydelse för staten samt om det finns lämpliga alternativ till stiftelseformen för denna verksamhet. Stiftelseformen bör enligt RRV inte användas för verksamhet som är av så pass central betydelse för staten att man vill stå ensam som huvudman, ha det huvudsakliga finansieringsanvaret samt ha stora möjligheter till insyn och direktstyrning. Myndighetsformen är det naturliga valet för denna typ av verksamhet. I vissa fall kan bolagsformen övervägas, t. ex. om det är fråga om konkurrensutsatt näringsverksamhet.

RRV anser att stiftelseformen kan användas för icke konkurrensutsatt statlig verksamhet av central betydelse och varaktig natur där en förutsättning för att få till stånd och driva verksamheten är att huvudmannaskapet delas med en eller flera parter. I dessa fall finns inga andra verksamhetsformer som på ett ändamålsenligt sätt medger ett delat huvudmannaskap för verksamheten i fråga. RRV menar att de föreslagna riktlinjerna också bör leda till och användas vid en omprövning av statens engagemang i befintliga stiftelser. Detta får framför allt konsekvenser för de helstatliga stiftelserna, då RRV:s förslag innebär att staten inte skall använda helstatliga stiftelser för statlig verksamhet.

RRV:s rapport bereds för närvarande i regeringskansliet. Redan nu bör dock några principer läggas fast.

Regeringen bör ha en restriktiv hållning till statlig verksamhet i stiftelseform. Myndigheterna bör ej medverka som stiftare eller via statuter skaffa sig ett avgörande inflytande över stiftelser. Endast vid ett partssammansatt agerande där ingen annan verksamhetsform finns att tillgå kan stiftelseform övervägas för statlig versamhet. Följande förhållanden bör dessutom föreligga:

- behov av ekonomisk samverkan med annan part
- behov av självständig framtoning
- verksamheten är väl avgränsad

Stiftelseformen bör dock inte tillämpas om versamheten

- helt finansieras av staten
- är av betydande allmänt intresse
- kräver omfattande styrning.

I rapporten (1990: 19) Entreprenad inom statsförvaltningen har statskontoret redovisat en kartläggning av och lämnat vissa förslag om användningen av entreprenader. Statskontorets kartläggning har omfattat över 400 myndigheter. Av civila statliga myndigheter på central och regional nivå, exkl. affärsverken, hade ca 70% under budgetåret 1988/89 någon form av verksamhet utlagd på entreprenad. De totala kostnaderna för dessa verksamheter uppgick till ca 8,8 miljarder kr. Lokalvård är den verksamhet som oftast läggs ut på entreprenad och utgör nära hälften av antalet entreprenadverksamheter. Därefter följer bevakning, ADB- och servicetjänster. Andra vanligt förekommande verksamheter är tryckeritjänster, utbildning och informationstjänster m. m.

	Antalet myndigheter som lagt ut verksamheter på entreprenad budgetåret 1988/89					
	Fördelning efter anställda					
	Totalt	–10	11–50	51–200	201–500	501–
Ja	71	58	65	74	74	90
Nej	26	35	33	23	22	7

(Källa: Statskontorets rapport 1990: 19)

I den offentliga sektorn integreras i stor utsträckning beställar- och producentfunktionerna. För att uppnå en effektiv produktion är det enligt statskontoret mycket som talar för att beställarrollen i ökad utsträckning bör separeras från producentrollen. Det kan bl. a. ske genom ökad entreprenadupphandling inom den offentliga sektorn. Statskontorets studie visar att det inom den civila statsförvaltningen är möjligt att lägga ut verksamheter av mycket varierande karaktär på entreprenad. En stor del av de myndigheter som gjort detta anser att det lett till rationaliserings- och effektivitetsvinster. Statskontoret anser att regeringen bör verka för att statliga myndigheter i ökad utsträckning överväger möjligheterna att använda sig av entreprenader i sin verksamhet. Statskontoret har bedömt att det finns anledning att på olika sätt stärka myndigheternas beställarkompetens. Om vinsten med att anlita en entreprenör skall realiseras är det av största vikt att kostnaderna för egen regi beräknas korrekt och att dessa jämförs med entreprenadkostnaderna. Statskontoret avser därför att ge ut en handledning i kostnadskalkylering, m. m.

Effektivare ADB-användning

De produktivitetsvinster som ligger i datorisering av repetitiva arbetsuppgifter skördades i statsförvaltningen i huvudsak under 70- och 80-talen. Möjligheterna till fortsatta vinster under 90-talet genom datainvesteringar blir i ökande utsträckning beroende av att dessa kombineras med omprövning och omstrukturering av myndigheters verksamheter.

Under 90-talets första hälft ökar möjligheterna att använda data- och kommunikationssystem för att rationalisera de statliga myndigheternas ärendehandläggning, informationsutbytet mellan statliga myndigheter och företag liksom informationsutbytet mellan statliga myndigheter och kommuner och landsting.

De statliga kostnaderna för datasystem hos myndigheter och affärsverk har beräknats av statskontoret. De uppgick till 4,5 miljarder kr. för budgetåret 1988/89, med en ökningstakt på ca 20 % per år under de senaste 5 åren. Totalt för 1990-talet blir statens datakostnader 130 miljarder kr. i löpande priser om utvecklingen fortsätter. Investeringarna kommer med denna utveckling att under samma tidsperiod uppgå till mellan 50 och 75 miljarder kr.

Det finns anledning att med olika åtgärder också minska de statliga datakostnaderna under 90-talet. Det skall ske enligt följande huvudlinjer.

För det första skall investeringarna i data- och kommunikationssystem

vara mera strikt anpassade efter verksamhetens behov hos myndigheterna.

För det andra är regeringens linje vid finansieringen av teknikinvesteringarna att de skall finansieras med myndighetens egna medel eller besparingar under systemets ekonomiska livslängd.

För det tredje bör infrastrukturen på data- och kommunikationsområdet ses över. Viktigt för infrastrukturen är upphandling, användning av standarder i data- och kommunikationssystem samt användning av gemensamma kommunikationstjänster.

De statliga kostnaderna för data- och telekommunikationer av olika slag samt för överföring av meddelanden (hantering av brev och porto) är höga. Statskontoret har genomfört en studie på kommunikationstjänsteområdet som visar att ett samordnat uppträdande på beställarsidan medför besparingar i myndigheternas kostnader för datakommunikation på i storleksordningen 25 %. Samtidigt skapas förutsättningar för myndigheterna att få mer ändamålsenliga tjänster som kommer att effektivisera myndigheternas verksamhet. Detsamma gäller i stor utsträckning telekommunikationerna (telefon, telefax, m. m.).

Försök med en ny finansieringsmetod pågår, vad gäller investeringar i datorutrustning, ADB-system, m. m. Försöket omfattar budgetåret 1990/91 sex myndigheter och innebär att dessa skall finansiera ADB-utrustning och övriga kommunikationssystem med lån i riksgäldskontoret. För budgetåret 1991/92 föreslås att ytterligare två myndigheter skall ingå i försöket.

På längre sikt bör denna finansieringsmodell kunna tillämpas mer generellt. En inventering kommer att göras av vissa slag av investeringar, vilka kan komma att finansieras enligt en sådan modell.

Resultatorienterad styrning

En första fördjupad prövning av vissa verksamheter

I enlighet med riksdagens beslut sker nu en successiv övergång till den nya budgetprocessen (prop. 1987/88:150, FiU 30, rskr. 394). I årets budgetarbete har den första gruppen av myndigheter genomgått en fördjupad prövning enligt den redovisning som lämnades i budgetpropositionen 1989 (bilaga 15, underbilaga 1). För de flesta berörda verksamheterna har ett första steg mot en resultatorinterad styrning tagits genom den fördjupade prövningen. I samtliga fall behövs dock fortsatt utveckling av resultatstyrning och resultatmätning.

I avvaktan på ett ställningstagande till budgetpropositionsutredningens förslag (SOU 1990:83), som behandlas senare, har vissa förändringar gjorts av presentationen i årets budgetproposition av de verksamheter som har genomgått en fördjupad prövning. Denna innebär att en redovisning och en bedömning av verksamhetens resultat görs för alla berörda verksamheter.

För omkring hälften av myndigheterna föreslår regeringen ett treårsbeslut som innebär att regeringens förslag, utöver anslag m. m. för verksamheten, också omfattar huvudsaklig inriktning av verksamheten för

den kommande treårsperioden. Med huvudsaklig inriktning menas övergripande mål för verksamheten samt riktlinjer för förändring av verksamheten. Förändrad inriktning kan avse exempelvis delvis nytt syfte med verksamheten, principiellt nya arbetsmetoder eller organisatoriska förändringar. I vissa fall redovisas också konkreta resultatmål och resultatkrav. För ett par områden har dock inte någon verksamhetsinriktning för hela treårsperioden föreslagits. För myndigheter med förvaltningsanslag föreslår regeringen ramanslag och redovisar en treårig budgetram.

I de fall regeringen inte föreslår ett treårsbeslut för verksamheten beror detta på att verksamheten är eller kommer att bli föremål för översyn. Det handlar till viss del om ett behov av ytterligare analyser till följd av regeringens skrivelse 1990/91:50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna. I detta sammanhang bör understrykas att regeringen anser att den nya budgetprocessen är ett viktigt instrument för att genomföra det treåriga programmet för att genom främst strukturella förändringar reducera den statliga administrationen med 10%.

Förutsättningarna för förändra att styrningen varierar inom olika verksamheter, dels beroende på arten av verksamhet, dels på att myndigheterna har kommit olika långt när det gäller t.ex. uppföljning och utvärdering. Många myndigheter har betydande svårigheter att redovisa verksamhetens resultat. Arbetet med att utveckla och förändra styrningen inom skilda verksamheter behöver därför drivas vidare med kraft i fortsatt dialog mellan departement och myndigheter. De hittills gjorda erfarenheterna visar bl. a. att myndigheternas redovisning samt det redovisningstekniska stödet behöver vidareutvecklas och att arbetet med att finna relevanta resultatmått inom vissa områden är svårt och kräver tid.

Statskontoret har, på regeringens uppdrag, kartlagt vilka resultatmått av olika slag som förekommer i statlig respektive kommunal och privat sektor och hur de används. Stora likheter finns mellan sektorerna. Bl. a. finns en betydande användning av icke-monetära resultatmått i privat sektor. Dessa uppmärksammas inte så mycket eftersom de ofta endast utnyttjas internt. Materialet i studien pekar också på stora och intressanta skillnader mellan sektorerna.

Några huvudslutsater från kartläggningen:

- varje verksamhet bör ha sin egen uppsättning av resultatmått
- i den statliga sektorn används inte resultatmått som direkt underlag för åtgärder, vilket i stort sett genomgående är fallet i den privata sektorn
- resultatstyrning baserad på resultatmått kräver att hänsyn tas till kvalitetsdimensionen
- det behövs en tydlig beställare som ställer krav på att resultatmått används
- att använda resultatmått måste bli en naturlig del av kulturen i organisationen
- många myndigheter har lyckats identifiera sina prestationer, men till skillnad från privat och delvis kommunal sektor, inte kunnat koppla ihop dessa med resursförbrukningen.

Resultatet av kartläggningen bereds nu i regeringskansliet. Mot bakgrund av bl. a. statskontorets slutsater konstaterar regeringen att det krävs omfattande insatser för att utveckla och stimulera användningen av resultatmått. Studien visar att behovet av en beställare som ställer krav på resultatuppföljning inte nog kan understrykas. I det fortsatta arbetet med att utveckla budgetdialogen bör bl. a. därför en ökad tonvikt läggas på regeringens och regeringskansliets arbetsformer. Huvudansvaret för att lämna förslag till hur resultatmått för en viss verksamhet bör utformas faller naturligt på respektive myndighet. Insatserna behöver därför riktas både mot myndigheterna och regeringskansliet.

Arbetet bör bl. a. inriktas på att i framtiden beräkna produktivitet på ett verksamhetsanpassat och fullständigt sätt och att utveckla resultatmått som även tar hänsyn till kvalitetsdimensionen. Det kommande utvecklingsarbetet bör vara tillämpningsnära. Arbetet bör knytas till de olika verksamheternas infasning i den nya budgetprocessen och ta hänsyn till varje verksamhets förutsättningar för och erfarenheter av att tillämpa resultatorienterad styrning. Det är viktigt att resultatstyrning tillämpas konsekvent i hela beslutskedjan.

Förändringsarbetet fortsätter genom ytterligare konkreta utvecklingssteg. Regleringsbreven för de myndigheter som nu har genomgått fördjupad prövning kommer att ges en annan utformning. En ny utformning av budgetpropositionen behövs om de av riksdagen fastlagda principerna för styrning av statlig verksamhet skall kunna bli vägledande för riksdagens eget arbete.

Innebörd och precisering av treårsbeslut

De treårsbeslut regeringen föreslår i årets budgetproposition är av en delvis ny karaktär. Strävan har varit att utforma redovisning och förslag på ett sådant sätt att de är ändamålsenliga som underlag för riksdagsbeslut vilka är styrande och vägledande för regeringen. Det beslut riksdagen fattar kommer att preciseras av regeringen i det första regleringsbrevet för perioden.

I de fall riksdagen fattar ett treårsbeslut för en verksamhet kommer regeringen att ge ett samlat uppdrag till myndigheten inför treårsperioden. För att ge ett reellt innehåll åt ett sådant uppdrag mellan regeringen som beställare och myndigheten, i första hand dess ledning, som uppdragstagare krävs följande. Uppdraget bör avse viss tid, normalt den kommande treårsperioden. De ekonomiska förutsättningarna liksom befogenheter och restriktioner i övrigt, förväntat resultat samt eventuella särskilda krav på rapportering bör klargöras.

I förhållande till vad som hittills gällt innebär detta främst att regeringens resultatförväntningar uttrycks. Vidare förs treårsperspektivet in vad gäller både ekonomi och resultat. Budgetramen för förvaltningskostnader kommer att uttryckas som ett planeringsdirektiv till myndigheterna. Sambanden mellan de olika formerna för styrning av verksamheterna blir tydligare. Kraven på samordning mellan allmänna regler för förvaltningen, instruktionen för den enskilda myndigheten och utformningen av enskilda regleringsbrev och enskilda regeringsbeslut ökar. Krav på resultat kommer i ökad

utsträckning att ställas i regleringsbreven genom att uppföljningsbara riktlinjer för förändring av verksamhetens inriktning anges. Strävan skall också vara att ange uppföljningsbara resultatmål och resultatkrav.

Genom att regleringsbreven ges en karaktär av uppdrag erhålls en tydligare rollfördelning mellan statsmakterna och myndigheterna. De berörda myndighetsinstruktionerna kommer att ses över i syfte att klarare uttrycka syftet med verksamheten i instruktionen. Härmed tas viktiga steg för att genomföra riksdagens verksledningsbeslut (prop. 1986/87: 99, KU 29, rskr. 226).

Regeringen har föreskrivit (budgetförordningen, 1989: 400) att frågor som regeringen tidigare har prövat för det närmast följande budgetåret skall tas upp i den förenklade anslagsframställningen bara om väsentligt ändrade förhållanden har inträffat eller om verksamhetsresultatet kraftigt avviker från det planerade. Föreskriften avser både de resursmässiga förutsättningarna och riktlinjerna för verksamhetens inriktning.

Förändrade förhållanden för verksamheten som motiverar en omprövning av ett treårsbeslut kan vara av två skilda slag. Dels kan förhållandena inom myndighetens verksamhetsområde och därmed grunderna för treårsbeslutet ha förändrats märkbart. Dels kan de politiska avsikterna med verksamheten ha förändrats. Det nya systemet bygger på att sådana omprövningar självfallet kommer att ske, men inte i sådan omfattning att vinsterna med det treåriga budgetsystemet går förlorade.

Regeringen bör kunna ha dessa allmänna principer som utgångspunkt för innebörden av de treårsbeslut som riksdagen fattar.

Utveckling av budgetpropositionen

Budgetpropositionsutredningen har som ett led i övergången till resultatorienterad styrning lämnat förslag, Ny budgetproposition (SOU 1990: 83), om hur bl. a. riksdagens möjligheter att utöva sin finansmakt kan understödjas genom en väl fungerande budgetprocess och arbetsrytm. Förslagen berör i hög grad riksdagens arbete.

Utredningen föreslår att innehållet i budgetpropositionen bör tydligare riktas till riksdagen, bli fullständigare, mer aktuellt och relevant än för närvarande. Redovisningen i budgetpropositionen bör fokuseras på en redovisning och bedömning av verksamhetens resultat hittills samt ange förslag till verksamhetens huvudsakliga inriktning för den kommande perioden. Beredningstiderna bör kortas ned i alla led och budgetpropositionen göras mer lättillgänglig.

Eftersom den nuvarande årsrytmen för budgetarbetet har vissa brister bör enligt utredningen, som ett alternativ till dagens ordning, prövas att förändra den tidsmässiga ramen för budgetbehandlingen.

Alternativet innebär att en fullständig budgetproposition lämnas till riksdagen den 25 februari varje år, särpropositioner med anslagsförslag undviks och lämnas före eller senast samtidigt med budgetpropositionen. Vidare innebär det alternativa förslaget att kompletteringspropositionen i april ersätts av en skrivelse från regeringen till riksdagen med sådana

kompletteringar som är nödvändiga för riksdagens slutliga reglering av statsbudgeten. I stället lämnar regeringen en ekonomisk-politisk bedömning m. m. till riksdagen i nära anslutning till riksmötets öppnande på hösten. Som en konsekvens av en sådan förändrad årsrytm i bl. a riksdagens arbete bör, enligt utredningen, övervägas att förlänga den allmänna motionstiden så att den följer på den ekonomisk- politiska propositionen på hösten. Motionsrätten på budgetpropositionen på våren skulle med detta förslag endast gälla de förslag som framförs i propositionen.

Utredningens förslag kräver vissa förändringar i befintlig lagstiftning och i andra avseenden innebär förslagen förändrade arbetssätt när det gäller arbetet med budgetpropositionen. Former och tidplaner för arbetet i både riksdagen, regeringen och regeringskansliet berörs.

Ett viktigt inslag i regeringens beredning av förslagen är att även inhämta riksdagens synpunkter. Utredningens betänkande har remitterats till myndigheter m. fl.

Revisionen i statsförvaltningen effektiviseras.

Riksrevisionsverket (RRV) genomför löpande och årlig granskning av redovisningen vid de statliga myndigheterna. Revisionen har successivt förbättrats. Den granskning av boksluten för budgetåret 1989/90 som slutfördes under hösten resulterade i att antalet s. k. orena revisionsberättelser, d. v. s. berättelser med erinringar mot redovisningen, ligger på samma höga nivå som föregående år. Antalet orena berättelser är oacceptabelt högt och karaktären på flera av anmärkningarna är uppseendeväckande.

Bland de påpekanden som görs av revisorerna är flera tecken på allvarliga tendenser. Myndigheter missbrukar användningen av statsverkets checkräkning för att tillgodogöra sig ränteinkomster. Respekten för de villkor som är förknippade med olika anslagsformer och andra ekonomiska bestämmelser förefaller minska. Styrelsernas roll och ansvar för ekonomi, redovisning och verksamhetsresultat är oklar, vilket kan medverka till att brister inte åtgärdas tillräckligt snabbt. Regeringen kommer därför att genomföra ett samlat åtgärdsprogram riktat mot orsakerna till de allvarliga invändningar som revisionen har redovisat.

Ett arbete pågår för att anpassa revisionen till de nya förutsättningar som följer av övergången till resultatorienterad styrning och den nya budgetprocessen. Revisionsutredningen har lämnat sitt betänkande Årlig revision i statsförvaltningen (SOU 1990:64). Utredningens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet. Vissa frågor som utredaren har behandlat är beroende av vilken ställning som tas bl. a. till budgetpropositionsutredningens förslag.

Revisionsutredningen föreslår bl. a. att de statliga myndigheterna varje år upprättar en redovisning som skall innehålla samlad information om myndighetens ekonomi och verksamhet. Utredningen förordar att dokumentet kallas årsredovisning. Det skall utöver en resultatredovisning enligt budgetförordningen också innehålla ett utdrag ur bokslutet i form av resultaträkning, balansräkning och finansieringsöversikt.

Utredningen föreslår att årsredovisningen skall revideras i sin helhet.

Det innebär också att myndighetens resultatredovisning skall granskas. Revisionen skall utföras enligt god revisionssed.

Förutom att regeringen bör erhålla årsredovisningen med revisionsberättelse föreslår utredningen att RRV bör informera regeringen om problem av mer generell karaktär som kommit fram vid revisionen.

Om revisionsberättelsen innehåller anmärkningar mot myndighetens redovisning, bör myndigheten anmodas att till berört departement yttra sig över den. Regeringen föreslås fatta beslut med anledning av den lämnande revisionsberättelsen. Beslutet har formell karaktär, om det inte gäller en oren revisionsberättelse.

Utredningen anser inte att RRV med befintliga resurser kan genomföra en revision enligt den modell som utredningen föreslår.

Även om utredningen för närvarande är föremål för beredning bör några frågor redan nu avgöras.

Regeringen anser att de årliga resultatredovisningarna som myndigheterna kommer att lämna till regeringen fr. o. m. september 1992 också skall revideras. Denna grundsyn framgår också av regeringens direktiv till den särskilde utredaren. Att revidera resultatredovisningarna är en naturlig åtgärd för att säkerställa att de krav på förbättrad resultatuppföljning som den förändrade styrningen och nya budgetprocessen ställer också efterlevs i praktiken.

Regeringen delar utredarens bedömning att denna utvidgning av den löpande och årliga revisionen inte kan rymmas inom ramen för befintliga resurser. De resurs- och verksamhetsmässiga konsekvenser detta får för RRV under nästa budgetår behandlas under myndighetsanslaget (bil. 15).

Utvärdering av effektiviteten i transfereringssystemen

De offentliga transfereringarna, främst till hushåll och kommuner, uppgår till ca 300 miljarder kr. och motsvarar drygt 30% av BNP.

Statens utgifter för transfereringar. Procentuell fördelning

	1970	1987	1989
Hushåll	49	43	45
Företag	8	17	18
Utlandet	2	3	3
Övrig offentlig sektor	41	37	34
Summa	100	100	100

Källa: SCB, nationalräkenskaperna.

Många transfereringssystem följer till stor del automatiskt verkande regler och de växer därför varje år även om inga beslut om nya utgifter fattas. I ett längre perspektiv pekar långtidsutredningens (LU90) beräkningar på transfereringssystemens växande anspråk. Huvudorsakerna är den demografiska utvecklingen och de indexkopplingar till prisutvecklingen som finns. En åldrande befolkning kommer också att ställa stora krav på vård, omsorg och pensioner. Det ökade utgiftskrav som denna utveckling

medför understryker behovet av en omprövning av de offentliga utgifterna.

Som ett led i detta omprövningsarbete har regeringen föreslagit flera förändringar i vissa transfereringssystem. Den omläggning av sjukförsäkringen som beslutats syftar till att minska utgiftstrycket. Det nya system för bostadsfinansiering som föreslagits är ett annat exempel. Ett utgiftsprogram med dålig fördelningspolitisk effekt och med starka inslag av automatik omprövas och ersätts med ett nytt som minskar belastningen på statsbudgeten.

Vidare har branschstödet till industrin slopats. Frågan om transfereringarna till kommunerna kan fördelas efter mer generella principer prövas för närvarande av den kommunalekonomiska kommittén (Fi 1990:04).

Arbetet med att minska de offentliga utgifternas andel av BNP skall fullföljas för att skapa utrymme för ytterligare sänkningar av skattetrycket och öka det offentliga sparandet. Investeringar för utveckling och strukturomvandling är nödvändiga i näringslivets konkurrensutsatta delar, men också i t. ex. utbildning och infrastruktur. Sparandet är också i hög grad beroende av bl. a. de offentliga transfereringssystemens utformning.

Mot denna bakgrund är det viktigt att att kontinuerligt utvärdera effektiviteten och funktionsdugligheten i transfereringssystemen. En viktig utgångspunkt för den nya budgetprocessen är att en myndighets *hela* verksamhetsområde skall genomgå en fördjupad prövning vart tredje år, d. v. s. förvaltning, transfereringar, regelsystem, m. m. En sådan återkommande utvärdering bör således kunna ske inom ramen för en fördjupad prövning och omfatta t. ex. frågor om utgiftskontroll, beteendepåverkan, m. m.

Regeringens och regeringskansliets arbetsformer

Regeringskansliet skall utvecklas

Genom en övergång till resultatorienterad styrning ställs nya krav på regeringens och regeringskansliets styrning och ledning av den offentliga förvaltningen.

En annan förändring som påverkar regeringskansliets arbetssätt är regeringens åtgärder för att utveckla en bättre samordning i regeringsarbetet. Den nya organisationen i regeringsarbetet med tre sakpolitiska grupperden utrikespolitiska, den näringspolitiska och den välfärdspolitiska- syftar till att bl. a. stärka samordningen i regeringen.

Vidare skall delegeringsarbetet intensifieras, d. v. s. arbetet med att avlasta regeringen ärenden av löpande karaktär. Syftet är frigöra resurser i regeringskansliet som ger regeringen möjlighet att koncentrera sig på mer långsiktigt, övergripande och analyserande arbete.

För att ett bra resultat i regeringens reformarbete skall kunna uppnås är det viktigt att regeringskansliet har effektiva stabsmyndigheter till sitt förfogande. Därför pågår en översyn av de s. k. stabsmyndigheterna som bl. a. syftar till att utveckla ett sådant stöd.

Utvecklingen inom dessa olika områden innebär stora förändringar och krav på regeringskansliets arbetsformer. Därför bör en utveckling av rege-

ringskansliet ske. Den bör leda till en anpassning av organisation, dimensionering, kompetens och arbetsformer till de nya krav som gäller för verksamheten.

Dispositionen av anslag till departementen m. m. vid ändrad fördelning av ärenden mellan departementen

Grundlagsbestämmelserna om den institutionella ramen för regeringens arbete är få och allmänt hållna. I regeringsformens kapitel om regeringsarbetet stadgas endast att det för beredning av regeringsärenden skall finnas ett regeringskansli i vilket ingår departement för skilda verksamhetsgrenar och att regeringen fördelar ärendena mellan de olika departementen (7 kap. 1 § RF). Detta sker genom bestämmelserna i departementsförordningen (1982: 1177, ändrad senast 1990: 1100).

I början av januari i år vidtog statsministern vissa förändringar i regeringens sammansättning. I samband med detta planerades förändringar i ärendefördelningen mellan några departement. Mot denna bakgrund förelade regeringen riksdagen reviderade förslag om anslag för budgetåret 1990/91 till berörda departement i prop. 1989/90: 115. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (1989/90:JoU15, rskr. 196; 1989/90:BoU15, rskr. 215; 1989/90:AU28, rskr. 218; 1989/90:NU28, rskr. 248). Dessa anslagsbeslut avsåg ett kommande budgetår för vilket budgetregleringen pågick. Regeringens intentioner var emellertid att den ändrade ärendefördelningen mellan departementen skulle kunna tillämpas snarast möjligt, dvs. redan under det pågående budgetåret. Detta skulle medföra att anvisade anslag till vissa av de berörda departementen och till dessa knutna utredningar m. m. för budgetåret 1989/90 skulle behöva överskridas, medan andra skulle komma att belastas i mindre utsträckning än vad som beräknats när anslagen anvisades. I den nämnda propositionen begärde regeringen därför riksdagens bemyndigande att under det löpande budgetåret disponera de aktuella anslagen på det sätt som krävdes för att den planerade omorganisationen av regeringskansliet skulle kunna genomföras snarast. Det begärda bemyndigandet gavs av riksdagen i samband med anslagsanvisningarna för budgetåret 1990/91. Regeringen kunde därefter besluta om den erforderliga ändringen i departementsförordningen, vilken trädde i kraft den 15 maj 1990.

Behov av att omdisponera anslag aktualiseras varje gång det görs en omfördelning av departementens arbetsuppgifter av mer än marginell betydelse. Regeringsformen förutsätter att det är regeringen som själv fördelar ärenden mellan departementen och att statsministern utser departementschefer bland statsråden. Riksdagen har emellertid genom finansmakten ett avgörande inflytande över vilka departement som skall finnas och över departementens anslagsresurser. Regeringen blir därför beroende av riksdagens medverkan i fråga om de resursmässiga konsekvenserna av åtminstone större omfördelningar av ärenden mellan departement, liksom givetvis när det gäller inrättande av nya departement.

Regeringsformens innebörd är att regeringen skall ha stor handlingsfrihet när det gäller utformandet av den beredningsorganisation som regerings-

kansliet utgör så att denna kan anpassas till växlande förhållanden (jfr prop. 1973:90 s. 179). I senare praxis har emellertid regeringen ansett sig behöva låta genomförandet av planerade ändringar av ärendefördelningen inom regeringskansliet anstå till dess riksdagen godtagit att man använder delar av anvisade anslag till ett departements verksamhet för att under löpande budgetår bekosta verksamhet inom ett annat departement. Riksdagens medgivande tar ganska lång tid att inhämta, särskilt om riksdagen inte skulle vara samlad när behovet aktualiseras. Därigenom fördröjs angelägna organisationsförändringar och man tvingas under ibland ganska långa perioder arbeta med tidskrävande övergångslösningar.

Regeringskansliet måste ses som en samlad resurs för regeringen vid regeringsärendenas beredning, även om det är organiserat i olika departement för skilda verksamhetsgrenar. Regeringen bör därför få ett generellt bemyndigande att vid organisatoriska förändringar inom regeringskansliet som hänger samman med omfördelningar av arbetsuppgifterna, få disponera anvisade anslag på ett annorlunda sätt än det för vilket anslagen beräknats. Detta kan ske genom att regeringen beslutar om överskridanden av förslagsanslag, överföringar av medel på reservationsanslag mellan olika huvudtitlar eller om merutgifter på ramanslag om sådana skulle anvisas för att bekosta verksamhet inom regeringskansliet. En förutsättning för sådana åtgärder bör dock vara att den samlade anslagssumma som riksdagen anvisat för regeringskansliet som helhet inte överskrids annat än i mycket begränsad omfattning. Bemyndigandet bör gälla i fråga om de anslag under de olika huvudtitlarnas littera A från vilka kostnaderna för departementens och utredningarnas verksamhet bekostas. Bemyndigandet bör även omfatta möjligheten att – inom ramen för den föreslagna ordningen – bekosta verksamheten vid nya departement.

3.2 Viss statlig affärsverksamhet

Några huvudpunkter

- En utveckling av statens ägarroll är av central betydelse för en effektiv styrning av affärsverken.
- Riktlinjer för val av verksamhetsform för konkurrensutsatt affärsverksamhet hos förvaltningsmyndigheterna skall utredas.

Intäkter av myndigheternas verksamhet

De sammanlagda intäkterna för de statliga myndigheternas verksamheter, enligt RRV:s publikation Om avgifter och andra ersättningar i staten 1989, uppgick budgetåret 1989/90 till 95 miljarder kronor. Affärsverken svarade för 78,2 miljarder kr av dessa intäkter.

Affärsverken ökade sina intäkter med 8% och övriga myndigheter med 3% mellan budgetåren 1988/89 och 1989/90.

Effektivare organisationsformer för affärsverken

Enligt regeringens skrivelse 1990/91:50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin, m. m. bör statlig verksamhet i framtiden ges den organisationsform som är effektivast för att skapa tillväxt och ett förbättrat resursutnyttjande. I skrivelsen redovisas vissa åtgärder som skall ses som exempel på en sådan utveckling.

Antalet anställda i affärsverken, 1000-tal

1970	1980	1985	1990
168	174	174	160

Vattenfall görs om till ett bolag och ges därmed en organisationsform som är bättre anpassad till en alltmer internationell och kapitalintensiv verksamhet. Domänverket skall ges en finansiell situation som motsvarar den hos övriga skogsbolag.

Förslag lämnas senare (bil. 6) om hur SJ:s verksamhet skall kunna effektiviseras genom att ytterligare delar av verksamheten omvandlas till aktiebolag.

Inom regeringskansliet pågår en översyn av styrningen av affärsverken inom kommunikationsdepartementets område. Bakgrunden är den successiva övergången till en resultatorienterad styrning av affärsverken där regeringens styrning i allt större utsträckning koncentreras mot uppföljning och utvärdering av dels deras samhällsroll, dels den företagsekonomiska effektiviteten. En utveckling av statens ägarroll är av central betydelse för att få till stånd en effektiv styrning av affärsverken.

Rationellare verksamhetsform för konkurrensutsatt verksamhet hos förvaltningsmyndigheterna

Myndigheternas, utom affärsverkens, kostnader för egen verksamhet uppgick budgetåret 1988/89 till 107,4 miljarder kr.

Av myndigheternas intäkter (17 miljarder kr.) kommer 10 miljarder kr. från andra statliga myndigheter, varav merparten från byggnadsstyrelsens uthyrning av lokaler. Av övriga intäkter kommer 2,6 miljarder kr. från s. k. offentligrättsliga avgifter som styrs av lagar och förordningar och som består av avgifter för tillsyn, kontroll, tillståndsgivning, m. m. Återstående intäkter – ca 5 miljarder kr. – kommer från försäljning av varor eller tjänster till enskilda eller offentliga konsumenter.

Departement	Kostnader mkr Egen verksamhet	Intäkter mkr Avgifts- och försäljr.int	Andel intäkts-finansiering %
Justitie	12 460	496	4
Utrikes	2 096	117	6
Försvars	30 526	495	2
Social	1 591	543	34
Kommunikations	10 261	1 127	11
Finans	13 573	6 658	49
Utbildnings	14 108	1 527	11
Jordbruks	3 342	1 441	43
Arbetsmarknads	11 056	2 515	23
Bostads	1 746	860	49
Industri	1 486	444	30
Civil	3 324	711	21
Miljö- o energi	1 812	182	10
Totalt	**107 381**	**17 117**	**16**

(Källa: RRV:s publikation Om avgifter och andra ersättningar i staten 1989)

För närvarande är det ett hundratal myndigheter som bedriver sådan försäljningsverksamhet. De flesta av dessa myndigheter har också en anslagsfinansierad verksamhet. Affärsverksamheten är i många fall av mindre omfattning och nära kopplad till en myndighets övriga verksamhet.

Ren konkurrensutsatt verksamhet bör enligt regeringen inte bedrivas i myndighetsform. För sådan verksamhet bör bolagsformen övervägas. Vid sådana överväganden bör alltid prövas om verksamheten bör bedrivas i statlig regi. Det är i normalfallet inte lämpligt med bolag under myndigheter. Detta synsätt gäller även för bolagsbildning för bedrivande av tjänsteexport.

Regeringen avser att inom kort ge RRV i uppdrag att göra en översyn av konkurrensutsatt affärsverksamhet utanför affärsverkssektorn. RRV skall som ett första led i översynen göra en kartläggning av konkurrensutsatt affärsverksamhet av större omfattning som bedrivs hos förvaltningsmyndigheterna. RRV skall också föreslå riktlinjer för val av verksamhetsform för sådan affärsverksamhet. Med utgångspunkt från kartläggningen och de föreslagna riktlinjerna skall RRV vidare göra en bedömning av i vilka fall affärsverksamheterna bör brytas ut ur myndigheterna och överföras till bolag. RRV skall vidare överväga hur förvaltningsansvaret för bolagen bör organiseras och lämna förslag om riktlinjer för styrningen och kontrollen av bolagen, vad gäller t.ex. bolagsstyrelsernas sammansättning, bolagsordningarnas utformning, revision, m.m.

3.3 Utnyttjande av konkurrens och marknadskrafter i offentlig sektor

Några huvudpunkter

- Ökad konkurrens är av avgörande betydelse för att öka produktivitet och tillväxt. Avregleringar av olika sektorer görs successivt för att främja effektiviteten i ekonomin.
- Ett alternativ till privatisering är att skapa marknadsliknande lösningar inom den offentliga sektorn genom att skilja på rollerna som beställare och producent.

Väl fungerande marknader är en förutsättning för att konsumenternas önskemål skall komma till uttryck i vad som produceras. Detta gäller i såväl privat som i offentlig verksamhet. På väl fungerande marknader finns signaler mellan producent och konsument som innebär att utbudet av varor och tjänster på ett flexibelt sätt kan anpassas till konsumenternas önskemål. Offentliga regelsystem, m. m. begränsar i vissa fall detta signalsystem och kan leda till ineffektivitet och bristande konsumentanpassning. Under senare år har därför betydande avregleringar genomförts.

Konkurrensutredningen (C 1989:03) har hittills i tre rapporter sett över konkurrensen inom privata näringsgrenar med omfattande regleringar. Det gäller inrikesflyget (SOU 1990:58), livsmedelssektorn (SOU 1990:25) och bygg/bosektorn (SOU 1990:62). Dessa rapporter bereds för närvarande i regeringskansliet.

Arbetet fortsätter nu med en analys av konkurrensförhållandena på andra områden. Här spelar konkurrenslagen och dess tillämpning en avgörande roll. I sitt fortsatta arbete bör konkurrenskommittén uppmärksamma även sektorer på det offentliga området, där ökad konkurrens och mekanismer som stimulerar effektiv resurshushållning kan förenas med och ofta främja de samhälleliga målen på området.

De senaste årens utveckling har understrukit behovet av större flexibilitet och effektivitet i resursanvändningen inom den offentliga sektorn. Utvecklingsarbete med nya styrformer förekommer på många håll. En väsentlig utvecklingslinje är det arbete som pågår för att tydligare skilja på beställar- och producentroll. Det blir också naturligt att utveckla kraven på kvalitet och kvalitetsutveckling och att söka sig fram till den eller de producenter som är mest effektiva, dvs. ger störst utbyte för satsade resurser.

När det gäller vårdens och omsorgens organisation har viktiga initiativ till större effektivitet och bättre behovsanpassning tagits av brukarkooperativ inom t. ex. barnomsorgen och handikappomsorgen och stiftelser inom t. ex. missbruksvården. Också producentkooperativ inom barnomsorgen kan numera få statsbidrag för sin verksamhet. Möjligheterna till konkurrens mellan olika typer av producenter har därmed vidgats.

I takt med att allt fler typer av producenter uppträder inom den offentliga sektorns traditionella verksamhetsområden skärps kraven på att undersöka hur offentlig reglering, finansiering och kontroll i högre grad kan användas för att uppnå omsorgens och vårdens grundläggande mål, oavsett huvudmannaskapet för verksamheten. Ett sådant utredningsarbete kommer att inledas.

Inom regeringskansliet pågår ett utvecklingsarbete som syftar till att utreda och analysera vilka krav som bör ställas på sociala styrsystem. Också förmågan att i kontraktsliknande former utforma mål och kravspecifikationer måste utvecklas. Syftet är att kunna tillgodose medborgarnas och samhällets krav på en välfärd av hög kvalitet till alla i effektiva verksamhetsformer där också konkurrens och marknadskrafter tas tillvara som styrmedel inom den offentliga sektorn.

4 Den kommunala sektorn

Några huvudpunkter
- Handlingsutrymmet för kommunerna vidgas. Det sker bl.a. genom reformerna inom skolan och äldreomsorgen samt genom övergång till mera generella statsbidrag.
- Ny kommunallag utarbetas.
- Mål- och resultatstyrning av kommunal verksamhet kräver konkreta mål och bättre uppföljnings- och utvärderingsinstrument.
- Förändringsarbetet intensifieras i kommuner och landsting.

4.1 Inledning

Mer än 70% av den offentliga sektorns utgifter hanteras av kommuner och landsting. Konsumtion och investeringar i kommuner och landsting uppgår idag till ca 300 miljarder kr., d.v.s. drygt 20% av BNP. Kommuner och landsting har ca 1,1 miljon anställda. Omkring 85% av de totala kommunala utgifterna finansieras med skattemedel – kommunalsskatt eller överföringar av skattemedel från staten.

Av utgifterna faller ca 2/3 på kommuner och 1/3 på landsting.

Den kommunala sektorns utgifter 1989 inkl. transfereringar och affärsmässig verksamhet m.m.

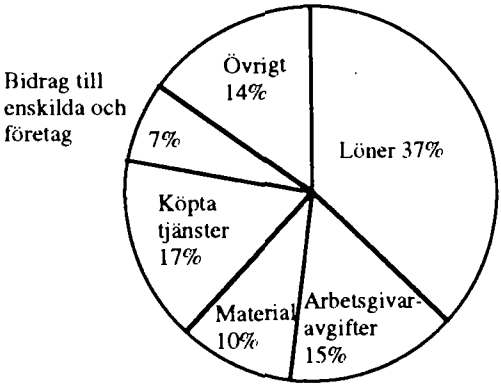

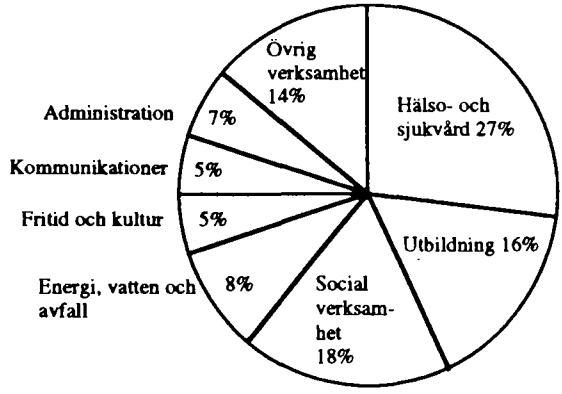

Källa: SCB. Kommunernas finanser 1989

Mål

Regeringens mål för förändringarna inom den kommunala sektorn är dels att expansionen i kommuner och landsting skall anpassas till de samhällsekonomiska förutsättningarna dels att verksamheten inom dessa ramar skall anpassas till lokala förhållanden och medborgarnas behov och önskemål.

Efterfrågan på den kommunala sektorns tjänster har länge kunnat tillgodoses genom en snabb expansion. Denna väg står inte längre öppen. Den lägre tillväxten i samhällsekonomin och nödvändigheten att undvika ytterligare skattehöjningar gör att medborgarnas krav alltmer sällan kommer att kunna tillgodoses genom tillskott av resurser. För att kunna tillgodose förändrade behov av vård, omsorg, utbildning etc. är det därför nödvändigt att utbytet av insatta resurser ökar. Det innebär att betydligt större krav kommer att ställas på omprövning, rationalisering och förbättring av effektiviteten. Utrymme måste också skapas genom omprioriteringar för att kunna tillgodose nya och angelägna behov.

Den kommunala verksamhetens olika delar måste fungera så att de inger förtroende. Det kräver en fortlöpande granskning av de olika verksamheterna och utgifterna. Den kommunala verksamheten fungerar, trots kritik, i stort väl och ger service, vård och omsorg av hög kvalitet. Ändå står den kommunala verksamheten inför svåra prov. Kostnaderna ökar snabbt, det finns otillfredsställda behov och köer, t.ex. inom barnomsorg och sjukvård. Det finns även brister i styrning, organisation och uppföljning av verksamheterna, vilket försvårar en ändamålsenlig användning av resurserna.

I arbetet med att utveckla och förnya den offentliga sektorn är det en strävan att stärka den enskilde medborgarens möjligheter att påverka utformningen av samhällets service och att erbjuda ett mer varierat utbud av tjänster.

Riktlinjer

Den offentliga verksamheten måste ses som en helhet där staten, kommunerna och landstingen har olika roller. För att den samlade offentliga verksamheten skall fungera effektivt och tjäna medborgarna på ett bra sätt krävs ett väl fungerande samspel mellan staten och den kommunala sektorn.

Staten ansvarar för de strukturella förhållandena genom att ange de grundläggande förutsättningarna vad gäller ansvarsförhållanden mellan stat, kommuner och landsting. *Tydligare ansvarsfördelning*, decentralisering och en bättre samordning är viktiga utgångspunkter för förnyelseinsatserna på många områden.

Kommuner och landsting bör *inte åläggas nya uppgifter* utan att de samtidigt får möjligheter att finansiera eventuella nya åtaganden med andra medel än höjda skatter.

Statens övergripande ansvar förutsätter att riksdag och regering på olika områden anger mål och riktlinjer för vilka resultat den kommunala verksamheten skall uppnå. Den pågående utvecklingen mot ökad målstyrning av den kommunlala verksamheten och ändrad lagstiftning som ger kommunerna större frihet att välja vilka medel man vill använda kan komma att ställa *krav på att statens mål på olika områden preciseras och görs mer konkreta.*

Kommunernas och landstingens handlingsutrymme måste ökas för att man skall kunna klara sina uppgifter under 1990-talet. Regeringen avser att fortsätta detta arbete genom förslag som leder till minskad detaljstyr-

ning, mer generella statsbidrag och friare organisations- och verksamhetsformer.

En ändrad styrning av den kommunala verksamheten ställer krav på att såväl statens som kommunernas och landstingens *uppföljnings- och utvärderingsinstrument förbättras.* Kommuner och landsting har ett ansvar för att de nationella målen uppfylls. Staten har en viktig roll att följa upp och utvärdera den kommunala verksamhetens resultat i förhållande till statsmakternas uppsatta mål.

Som ett led i statens ändrade styrning av den kommunala verksamheten *kommer den statliga administrationen att förändras.* De statliga myndigheternas roll och uppgifter kommer att behöva ses över.

Den pågående utvecklingen mot en ökad målstyrning av den kommunala verksamheten kan komma att ställa krav på att statens mål på olika områden preciseras och görs mer konkreta. Denna fråga prövas för närvarande av den kommunalekonomiska kommittén (Fi 1990:04, dir. 1990:20). Om en sådan precisering bedöms nödvändig kommer regeringen att vidta erforderliga åtgärder. En förändrad styrning kan leda till krav på ändrade förutsättningar för att kommuner och landsting ska kunna uppnå önskat resultat. Statliga myndigheter bör ges i uppdrag att göra en systematisk genomgång av i vilken utsträckning de regler som styr den kommunala verksamheten överensstämmer med de mål som statsmakterna lagt fast för de kommunala verksamheterna.

Statens nuvarande uppföljning av den kommunala verksamheten motsvarar inte kraven i ett nytt styrsystem. En samlad och systematisk uppföljning av om resultaten överensstämmer med uttalade mål för de olika verksamheterna saknas. Det ställer krav på att statens uppföljnings och utvärderingsinstrument gentemot kommuner och landsting förbättras. Motsvarande behov finns även i kommuner och landsting.

Under de närmaste åren måste mål- och resultatuppföljningen ställas i fokus. Mål- och resultatuppföljning måste ingå som en naturlig del i ett nytt generellt statsbidragssystem. En fördjupad mål- och resultatdialog mellan stat, kommuner och landsting blir därför nödvändig. Regeringen kommer att ställa krav på att resultatmått utvecklas och att kommuner och landsting svarar för en ekonomisk och verksamhetsmässig redovisning. Utvecklingsarbete pågår redan inom olika sektorsområden och i kommuner och landsting. Inom utbildningsdepartementet har utvecklingen av ett resultatorienterat uppföljningssystem för skolan nyligen påbörjats. Informationsstrukturen inom socialtjänsten utreds för närvarande av socialstyrelsen och en motsvarande utredning pågår inom hälso- och sjukvården. En för regeringskansliet och kommunförbunden gemensam arbetsgrupp, som ska belysa de kommunala verksamheterna i avseenden som volymutveckling, produktivitet och effektivitet, har nyligen påbörjat sitt arbete. Arbetsgruppen ska även belysa hur uppföljning och utvärdering i ett målstyrt system bör gå till.

En ändrad styrning av den kommunala verksamheten innebär att berörda statliga myndigheters roll och uppgifter kommer att behöva ses över. Deras uppgifter kommer att förändras i riktning från detaljstyrning och medelstilldelning till uppföljning och utvärdering av kommunala verksam-

heter. De kommer således att få en viktig roll att svara för underlag för regeringens och riksdagens styrning av den kommunala verksamheten. De nya länsstyrelserna har viktiga uppgifter i detta sammanhang. En genomgripande organisationsöversyn av den statliga skoladministrationen pågår.

4.2 Ökat handlingsutrymme för kommuner och landsting

Trots att det redan i dag finns ett stort utrymme för kommuner och landsting att genomföra förändringar måste handlingsutrymmet i kommuner och landsting ökas ytterligare. Därmed ökar förutsättningarna för att man skall kunna klara sina uppgifter under 1990-talet. Då ökar också möjligheterna att få verksamheten att bättre svara mot medborgarnas behov vad gäller kvalitet och valfrihet.

Från regeringens sida har olika åtgärder vidtagits för att undanröja de hinder som finns för att kommuner och landsting ska kunna prioritera mellan olika uppgifter och att anpassa verksamheten till lokala förutsättningar och behov. Arbetet med att decentralisera beslut och prioriteringar till kommuner och landsting har skett och pågår inom flera områden.

Ansvaret för hur skolan skall organiseras överförs till kommunerna

Utvecklingen inom skolan är exempel på ett område där man i ett sammanhang både decentraliserar beslutsfattandet, klarar ut ansvarsförhållandena, generaliserar statsbidragen, övergår från regel- och resursstyrning till målstyrning och skapar ett system för uppföljning och utvärdering.

Genom riksdagens beslut (prop. 1989/90:41, UbU 9, rskr. 58) har kommunerna fått ett helt och odelat arbetsgivaransvar för all personal inom skolan. Under hösten har riksdagen fattat beslut om ett nytt statsbidragssystem för grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna (prop. 1990/91:18, UbU 4, rskr. 76).

Statsbidraget blir i fortsättningen enbart ett finansiellt stöd som inte skall styra verksamheten som det hittills har gjort. Den detaljerade statliga styrningen av skolan upphör. Istället kommer riksdagen och regeringen att ange mål och ramar. Ansvaret för genomförandet överlämnas till dem som verkar och arbetar i kommunerna.

Man kommer i kommunerna att kunna fatta egna beslut om skolorganisationen som kan skapa förutsättningar för ett bättre resursutnyttjande och bättre möjligheter till samverkan med andra skolformer eller andra verksamheter.

Regering och riksdag skall enligt riksdagsbeslutet följa och utvärdera de nationella målen för att bilda sig en uppfattning om hur kommunerna sköter sina uppgifter och vilka resultat som uppnås i skolan.

Barnomsorg och skola kan samordnas bättre

Den utveckling mot decentralisering och avreglering som inletts inom skolområdet underlättar samarbetet mellan skola och barnomsorg. Den kommunala huvudmannens ansvar och befogenheter inom de två område-

na blir mer likartade. Därmed förbättras kommunens förutsättningar att planera, organisera och administrera dessa ansvarsområden i ett sammanhang. Flexibiliteten ökar, liksom förutsättningarna att utnyttja tillgängliga resurser mer rationellt.

Med en utvecklad samverkan mellan barnomsorg och skola kan barnens skolstart göras mer flexibel. Detta innebär ökad valfrihet för föräldrar och elever. En sådan förändring kommer bl. a. att underlätta strävandena att erbjuda alla som vill en plats inom barnomsorgen. Jämfört med en situation med full behovstäckning inom barnomsorgen kommer en övergång från sju till sex år och de rationaliseringar detta möjliggör att kunna medföra en besparing för kommunerna. På längre sikt bör förändringarna kunna ge betydande samhällsekonomiska vinster. Rätten att välja en tidigare skolstart skall införas fr. o. m. höstterminen 1991.

Äldreomsorgen får en enda huvudman

I syfte att skapa klara ansvarsförhållanden och ändamålsenliga organisatoriska förutsättningar för äldre- och handikappomsorgen har riksdagen beslutat (prop. 1990/91: 14, SoU 9, rskr. 97) att kommunerna ges ett samlat ansvar för denna verksamhet fr. o. m. år 1992. För att ge möjligheter till lokala lösningar ges kommunerna befogenhet att också erbjuda hemsjukvård. En proposition om den ekonomiska regleringen i samband med reformen avses att läggas fram under våren 1991. Principerna för denna har dock redovisats.

Regeringen kommer att föreslå att nuvarande prestationsrelaterade statsbidrag till kommunernas äldreomsorg dels utökas, dels fördelas efter generella behovskriterier som även beaktar vissa strukturella faktorer. Genom att också införa ett kommunalt betalningsansvar för den somatiska långtidssjukvården samt de medicinskt färdigbehandlade inom akutsjukvården och inom de geriatriska klinikerna, bör goda förutsättningar skapas för en effektivare äldreomsorg för såväl den enskilde som för samhället. Regeringen avser dessutom att senare föreslå att försöksverksamhet med kommunalt huvudmannaskap för primärvården genomförs för att vinna erfarenheter av en sådan ansvarsfördelning.

Ett första steg mot samordning av sjukvård och sjukförsäkring

I syfte att få till stånd en effektivare sjukvård och en samordning mellan sjukvården och sjukförsäkringssystemet som leder till ett bättre resursutnyttjande har regeringen redovisat (skr. 1990/91: 50) ett antal åtgärder som den avser att vidta.

Regeringen avser bl. a. att ta initiativ i syfte att åstadkomma en bättre samordning av sjukvårdens och sjukförsäkringens finansiering och styrning.

Försök kommer att inledas i några primärvårdsområden med befolkningsbaserad resurstilldelning och ansvar för de samlade ekonomiska resurserna för hälso- och sjukvård, läkemedel, sjukresor, sjuk- och arbetsskadeförsäkring samt förtidspension. Dessutom bör i några fall också överva-

gas försök där totalkostnadsansvaret läggs på någon eller några försäkringskassor. Jämförelser kommer då att kunna göras mellan olika lösningar och deras förmåga att ge underlag för samverkan mellan olika sektorer.

Statsbidragen generaliseras

Den parlamentariska utredningen om statsbidragen och kommunernas finansiering (Fi 1990:04, dir. 1990:20) som regeringen tillsatt arbetar bl. a. med utgångspunkten att en förnyelse och utveckling av den offentliga sektorn ska stimuleras. Utredningsarbetet skall, enligt direktiven, bedrivas med utgångspunkten att kommunernas och landstingens verksamhet skall anpassas till de samhällsekonomiska förutsättningarna och att statens bidrag så långt möjligt fördelas efter generella principer. Vidare skall en mer effektiv kommunal verksamhet stimuleras och kommittén skall överväga instrument för statlig målstyrning och hur uppföljning av kommunal verksamhet bör utvecklas. Kommittén skall presentera alternativ som innebär att skillnaden i utdebitering i första hand speglar skillnaden i service- och avgiftsnivå och i effektivitet. Enligt direktiven bör utredningsarbetet vara avslutat senast den 31 oktober 1991. Förändringar bör kunna börja genomföras fr. o. m. år 1993.

Utredningen skall följaktligen belysa och överväga flera viktiga och grundläggande frågor som rör den kommunala ekonomin och styrningen av den kommunala verksamheten. Utredningens arbete kan väntas få stor betydelse inte minst för det fortsatta förnyelsearbetet.

Ny kommunallag ger friare organisationsformer

För att underlätta förändringsprocessen i kommuner och landsting kommer regeringen att lägga fram förslag till en ny kommunallag, som grundar sig på kommunallagskommitténs betänkande (SOU 1990:24) Ny kommunallag. Avsikten är att kommuner och landsting skall ges stor frihet att välja lämpliga organisationsformer samt att utveckla ändamålsenliga former för ekonomisk styrning och förvaltning.

Kommunerna och landstingen bör också få ökade möjligheter att föra ned ansvar och befogenheter till de anställda i den kommunala verksamheten samtidigt som de förtroendevalda ges bättre föutsättningar att styra verksamhetsinriktningen. Regeringens avsikt är också att öka kommunernas och landstingens möjligheter att själva bestämma hur nämnd- och förvaltningsorganisationen skall utformas. Detta bör kunna medverka till ökad decentralisering i kommunerna samt till att samarbetet mellan olika verksamheter stimuleras.

Frikommunförsöket ersätts av generella lagändringar

Regeringen avser också att under år 1991 lägga fram förslag på grundval av försöksverksamheten med ökad kommunal självstyrelse, det s. k. frikommunförsöket. Denna försöksverksamhet avslutas under år 1991. Det är re-

geringens ambition att på så många områden som möjligt ersätta de nuvarande försökslagarna med generella lagändringar som omfattar samtliga kommuner och landsting.

För att få underlag för ett regeringsförslag beträffande frikommunförsöket har civilministern bemyndigats att tillkalla en utredare med uppgift att lämna en samlad redovisning av erfarenheter av frikommunförsöket. Detta arbete bör redovisas senast den 1 juni 1991.

Inom ramen för frikommunförsöket finns möjlighet att pröva nya organisations- och verksamhetsformer.

Ett särskilt förnyelseprojekt har inletts i samverkan mellan civildepartementet och samtliga kommuner, landstinget samt länsstyrelsen i Örebro län (prop. 1990/91:44, KU 17, rskr. 52). Samtliga kommuner i länet har utsetts till frikommuner. Projektet är unikt i den meningen att i princip hela den offentliga sektorn i ett län deltar.

En viktig utgångspunkt för uppläggningen av länsförnyelseprojektet är att kommunerna, landstinget och länsorganen själva anger de frågor som bör tas upp. I propositionen berörs dock några frågor som från nationell synpunkt är angelägna att få behandlade.

Således bör länsförnyelseprojektet inriktas mot fördjupat medborgerligt deltagande, ökad lokal och regional samverkan samt ändrade former för styrning och arbetsorganisation. Frågor om kommunal ekonomi och ett bättre resursutnyttjande bör behandlas, och stort intresse bör ägnas åt uppföljning och utvärdering av offentlig verksamhet. En särskild studie skall göras om behovet av förändringar i ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan olika samhällsorgan. Kvinnors inflytande i kommunala beslutsoch förändringsprocessen hör också till de frågor som bör uppmärksammas.

En regional projektorganisation skall tillsättas med uppgift att svara för projektets genomförande, uppföljning och utvärdering. Projektet skall pågå under fyra år och erfarenheterna skall årligen avrapporteras till regeringen.

Inom civildepartementet bedrivs en rad olika utvecklingsprojekt som syftar till att skapa förutsättningar för ett effektivt resursutnyttjande i kommuner och landsting. En särskild arbetsgrupp kommer i början av år 1991 att redovisa förslag till förenkling av kommunala regler.

Kommunala avgifter utreds

Det finns idag en klar strävan att ge avgifterna en större betydelse som finansieringskälla. För detta talar bl.a. önskemålet att undvika skattehöjningar. Vidare finns det inom skilda kommunala verksamhetsområden stora behov av underhåll och reinvesteringar som idag är svåra att tillgodose. Avgiftssättningen i de tekniska verksamheterna är i dag lagreglerad och flertalet kommuner ligger redan nu på den högsta tillåtna nivån. Trots detta är det inte möjligt att få full kostnadstäckning för drift, underhåll och reinvesteringar. Stat-kommunberedningen (C 1983:02) har i tilläggsdirektiv (dir. 1990:18) fått i uppdrag att överväga vissa frågor om avgifter i kommunal verksamhet. Det handlar i första hand om kommunernas af-

färsdrivande verksamhet inom de tekniska områdena. Beredningen har överlämnat delbetänkandet (SOU 1990:07) Självkostnadsprincipens gränser. Det fortsatta utredningsarbetet kommer att bedrivas av en särskild utredare. Utredningsarbetet skall vara slutfört senast den 1 november 1991.

Avgifter på övriga områden har mindre betydelse som finansieringskälla. Även med relativt kraftiga avgiftshöjningar skulle detta fortfarande gälla. Avgifterna kan på dessa områden i större utsträckning användas som styrmedel att påverka efterfrågan på tjänster och därmed åstadkomma en effekt på utgiftssidan. Den kommunalekonomiska utredningen skall bl. a. analysera avgifternas roll som styrinstrument och finansieringskälla.

Kommunalskattesystemet ses över

Nuvarande system för utbetalning av kommunalskatt skapar planeringsproblem för kommunerna. Systemet med förskottsutbetalningar, som baseras på ett två år gammalt inkomstunderlag, innebär att förändringar i kommunernas kostnader och intäkter aldrig ligger i fas, medan systemet med avräkningslikvid skapar stora svängningar i de totala kommunala skatteintäkterna.

Om reglerna för kommunalskatt förenklades skulle kommunernas planeringssituation underlättas och konflikten mellan rationella beslut på kort och lång sikt minskar. Arbete pågår att i samråd med de båda kommunförbunden och berörda myndigheter se över utbetalningen av kommunalskatt.

Alternativa regiformer kan öka valfriheten

Att öka det demokratiska inflytandet i den offentliga sektorn är en viktig utgångspunkt för förnyelsearbetet. Det gäller inte minst utrymmet för den enskilde medborgarens personliga val och önskemål. Statliga regler har utgjort ett hinder för en del alternativa regiformer. Under senare år har en rad försök med kooperativa lösningar, entreprenader, föreningsdriven verksamhet och verksamhet i bolagsform gjorts. Några landsting har beslutat att skilja beställar- och producentrollerna. Den snabba framväxten av kooperativa lösningar inom främst barnomsorgen visar dock att det med verksamhet i andra former är möjligt att uppnå hög kvalitet utan ökade kostnader, och ibland till lägre kostnad, samtidigt som medborgarna och de anställda får bättre möjligheter att påverka och utforma verksamheten.

Inom civildepartementet arbetar en särskild arbetsgrupp med att utveckla praktiska former för ett ökat brukarinflytande. För att ytterligare bredda valmöjligheterna för medborgare och anställda i syfte att öka utbudet av barnomsorgsplatser har riksdagen beslutat (prop. 1990/91:38, SoU 8, rskr. 49) att statsbidrag fr. o. m. år 1991 ska kunna utgå till personalkooperativ efter samma villkor som för annan alternativ barnomsorg.

Statens uppföljning och utvärdering av kommunal verksamhet har hittills varit bristfällig. Högre produktivitets- och effektivitetsmål för den kommunala sektorn och en ändrad styrning av kommunal verksamhet ställer nya krav på statens uppföljning och utvärdering.

Regeringen och de båda kommunförbunden är ense om behovet att öka effektiviteten och produktiviteten i den kommunala verksamheten. Ett gemensamt arbete har därför inletts för att dels belysa hur tillgänglig information kan användas för att belysa utvecklingen av effektivitet och produktivitet, dels stimulera utvecklingen av uppföljnings- och utvärderingssystem.

Den nyinrättade stat–kommunberedningen kommer att ta upp frågor av större vikt som rör relationerna mellan stat och kommun.

Exempel på frågor som bör övervägas av beredningen är folkstyrelsens lokala och regionala förankring, statens styrning och uppföljning av kommunal verksamhet, effektivitet och produktivitet, kommunal ekonomi, utvecklingsarbetet inom den offentliga sektorn samt internationaliseringens betydelse för kommuner och landsting.

Beredningen skall i första hand behandla frågor av mer principiell och långsiktig karaktär. Beredningen skall särskilt uppmärksamma behovet av samordning och prioritering mellan olika samhällsområden. Ett viktigt syfte med beredningens arbete är att stimulera till förnyelse och utveckling inom den offentliga sektorn.

En förändrad styrning och ansvarsfördelning av den kommunala sektorns olika delar bygger på förutsättningen att kommuner och landsting är beredda att ta ett stort ansvar för de olika verksamheterna. Den kommunalekonomiska kommittén har bl. a. till uppgift att pröva frågan om eventuella sanktioner mot kommuner och landsting i ett målstyrt system med generaliserade statsbidrag.

Utredningen ska bl. a. pröva om också utbetalningen av generella behovsrelaterade statsbidrag skall förenas med någon form av motprestation från den enskilda kommunens sida. Som ett minimikrav anges att kommunerna bör redovisa vissa angivna kostnader och prestationer på ett enhetligt sätt så att jämförbara uppgifter kan redovisas.

Liknande krav har framförts i propositionen om ansvaret för skolan m. m. Där föreslås att viten skall kunna utkrävas av den skolhuvudman som inte efterkommer bestämmelser om uppgiftsskyldighet. Vidare föreslås att staten skall ha möjligheter att innehålla statsbidrag för skolverksamheten om en kommun i något avseende åsidosätter sina skyldigheter på ett sådant sätt att det inte bör passera opåtalat.

4.3 Vad händer i kommuner och landsting?

Inom den kommunala sektorn pågår ett omfattande förändringsarbete. Det fortsatta arbetet med konkreta åtgärder måste givetvis också i fortsättningen ske i de enskilda kommunerna och landstingen. Det formella

utrymmet för många förändringar finns redan och utnyttjas också i dagsläget. Regeringen är beredd att vidta åtgärder för att ytterligare underlätta det lokala arbetet.

Flertalet kommuner och landsting saknar idag större erfarenheter av de strukturella åtgärder som kommer att krävas för att förnya den kommunala sektorn. Deras erfarenheter bygger på en lång period av expansion som först under senare år följts av besparingar i samband med det årliga budgetarbetet. Större strukturförändringar kommer att ställa betydande krav på utredning och planering. Dessutom krävs ofta initialt ökade kostnader för att uppnå ökad effektivitet och kostnadsbesparingar på sikt.

Än så länge och i arbetet med 1991 års budget förefaller de traditionella besparingsmetoderna fortfarande vara huvudinstrumenten för flertalet kommuner och landsting, dvs. generella sparkrav, anställningsstopp, minskat underhåll, uppskjutna och slopade investeringar, fortsatt försäljning av anläggningstillgångar, senareläggning av nya verksamheter, avgiftshöjningar och ökad lånefinansiering. Ett nytt inslag är dock att man nu i vissa kommuner även börjat vidta åtgärder i befintlig verksamhet och därmed också varslat personal om uppsägning.

Men det finns även nya inslag som gäller omorganisation, samordning och effektivisering. Förändringsbenägenheten tilltar i kommuner och landsting och det initieras allt fler projekt, större och mindre, med en mer långsiktig inriktning på förändring. Dessutom pågår ett omfattande arbete att utveckla medborgarinflytandet och politikerrollen liksom att förändra nämndorganisationen. Förtroendeuppdragsutredningen (C 1988:01) har behandlat frågan om de förtroendevaldas villkor i sitt slutbetänkande (SOU 1989:108) Förtroendevald på 90-talet. Utmaningar och möjligheter.

Våra kunskaper om vilka effekter som har uppnåtts av förändrings- och effektivitetsarbetet är begränsade. Det är viktigt att resultaten av förändringsarbetet utvärderas och sprids till andra kommuner, landsting och statliga organisationer. Utvärderingar av mindre lyckade insatser kan vara lika viktiga som utvärderingar av lyckade insatser. Det behövs underlag och idéer för att påskynda och stimulera det fortsatta förändringsarbetet. Genom att identifiera problem och utvecklingsmöjligheter och genom konkreta insatser kan förebilder skapas för hur förnyelsearbetet kan drivas i kommuner och landsting.

I följande avsnitt redovisas exempel på förändringsarbetets inriktning i kommuner och landsting. De olika initiativ som tagits är viktiga delar i förnyelsen av den kommunala sektorn. Det är angeläget att den utvecklings- och försöksverksamhet som pågår, bl. a. vad gäller styrformer samt uppföljnings- och utvärderingsinstrument, snabbt följs av ett brett genomförande i hela den kommunala verksamheten.

Regeringen är beredd att vidta åtgärder för att stödja förändringsarbetet i enlighet med de riktlinjer som tidigare redovisats.

Förändringsarbetet i kommunerna

Att det växer fram ett omfattande förändringsarbete i kommunerna framgår inte minst av det breda projektarbete för att öka effektiviteten i den kommunala verksamheten som Svenska kommunförbundet för närvaran-

de bedriver tillsammans med ett 80-tal kommuner. Alla typer av kommuner finns representerade, i olika delar av landet. Ett hundratal olika projekt ingår för närvarande och nya projekt tillkommer successivt.

Syftet med detta arbete är att tillsammans med kommunerna utveckla och sprida kunskap om olika konkreta förändringar som kan bidra till att öka effektiviteten i den kommunala verksamheten.

Projekten innehåller ett stort antal förändrings- och förnyelsearbeten med olika inriktning och utgångspunkter. I huvudsak har dock de olika kommunprojekten en inriktning på att antingen utveckla uppföljnings- och utvärderingsinstrumenten eller att utveckla styrformer, decentralisering och konkurrens inom kommunal verksamhet.

Under år 1991 kommer arbetet bl. a. att inriktas på att sprida konkreta exempel som kan bidra till en ökad effektivitet inom en rad olika områden. Det kommer att ske genom rapporter och seminarier.

Ca 35 projekt är inriktade på att utveckla metoder för uppföljning och utvärdering av olika kommunala verksamheter. I några kommuner har projekten inriktats på att utveckla nyckeltal, mått- och mätmetoder inom vissa verksamheter, främst för den sociala verksamheten och för skolan. I några kommuner omfattar projektarbetet uppföljning av hela den kommunala verksamheten, där syftet är att få fram instrument för att ge verksamhetsansvariga, politiker och medborgare en uppfattning om verksamheten bedrivs på ett effektivt sätt jämfört med tidigare år och jämfört med andra kommuner.

I flera kommunprojekt ingår även att utveckla metoder för att mäta och ta tillvara kommuninvånarnas värderingar och uppfattningar av verksamheternas kvalitet. Här prövas bl. a. enkäter till hushållen för att få medborgarnas syn på värdet av olika verksamheter och hur väl kommunen har lyckats lösa sina uppgifter inom respektive verksamhet. Erfarenheterna från genomförda kund- och medborgarenkäter kommer att dokumenteras. Härigenom kan andra kommuner ges råd om i vilka sammanhang sådana enkätundersökningar är lämpliga att genomföra, hur de bör utformas och hur man i övrigt bör gå tillväga.

Inom effektivitetsprojektets ram arbetar ca 25 kommuner med att utveckla metoder och arbetsformer för mål- och resultatstyrning. Som en del i arbetet ingår att formulera mål för verksamheten på olika nivåer och att utveckla metoder för hur målen och resultaten kan följas upp. I några av dessa kommuner har resultatenheter införts eller pågår samtidigt försöksverksamhet med delegerat budget- och personalansvar inom de verksamheter som projektet avser. I flera kommuner pågår samtidigt en utveckling av ekonomisystemen så att de kan anpassas till kraven i en målstyrd verksamhet. Utvecklingsarbetet omfattar vanligtvis en eller ett fåtal delverksamheter, men i några kommuner omfattas hela den kommunala verksamheten.

Som en förlängning av arbetet med att utveckla metoder för mål- och resultatstyrning pågår i en del kommuner ett arbete att skapa mer självständiga reultatenheter inom organisationen. Dessa resultatenheter skall ha frihet att själva utforma sin verksamhet så att uppsatta mål och resultat nås.

I ett 30-tal kommunprojekt är det gemensamma syftet att enheter inom den kommunala organisationen skall ges ett ökat ansvar för såväl ekonomiska som verksamhetsmässiga resultat. Ofta sker detta arbete samtidigt med att man utvecklar en mål- och resultatorienterad styrning av den aktuella verksamheten. I vissa projekt har det ekonomiska ansvaret begränsats till endast vissa kostnader medan i andra verksamhetens alla kostnader ingår. Exempel på projekt med decentraliserat ansvar finns inom såväl barnomsorgen, äldreomsorgen och skolan som hela kommundelar och olika kommungemensamma servicefunktioner. Flera projekt rör kommunernas fastighetsförvaltning eller andra verksamheter inom det tekniska området där man i en del fall även kommer att skilja mellan beställar- och utförarfunktioner. Här finns bl. a. projekt där fastighetskontor fungerar som intern entreprenör och tillhandahåller de lokaler och tjänster som nyttjaren vill köpa. Ett uttalat syfte för dessa projekt är att åstadkomma ett effektivare resursutnyttjande av lokaler.

Inom effektivitetsprojektets ram ingår några projekt som rör konkurrens inom den kommunala organisationen, jämförelser mellan entreprenad och egen regi, alternativa driftformer inom barnomsorg, erbjudande om olika barnomsorgsformer med olika avgifter samt särskilda projekt med kultur- och måltidsverksamhet.

Förändringsarbetet i landstingen

Det pågår ett brett och omfattande förändringsarbete i landstingen. Förändringsarbetet pågår inom samtliga landsting. På senare tid har takten i förnyelsearbetet drivits upp. Skälen är flera. Landstingens ekonomi har försämrats, kraven på sjukvården ökar till följd av den medicinsk-tekniska utvecklingen och det allt större antalet äldre. Det råder brist på arbetskraft i vissa delar av landet och medborgarnas krav på tillgänglighet till och valfrihet i vården ökar.

De pågående förändringarna gäller bl. a. decentralisering och nya former för ekonomistyrning. Man prövar kooperativ och entreprenadlösningar samt olika lösningar för att förbättra personalens arbets- och anställningsvillkor. Flera projekt har syftet att förbättra tillgängligheten i vården.

De mest långsiktiga och genomgripande förändringsprojekten återfinns i Bohuslandstinget och i Kopparbergs läns landsting. De innebär bl. a. att primärvården får hela anslaget för sjukvården och köper den vård man inte själva bedriver från sjukhus eller andra vårdinrättningar. Även den politiska strukturen kommer att förändras. Avsikten är att dessa förändringar ska leda till både bättre och billigare vård.

Regeringen har lagt fram förslag till lagstiftning (prop. 1990/91:44, KU 17, rskr. 52) för att på försök möjliggöra denna nya organisation inom ramen för den s. k. Dalamodellen, samtidigt som landstinget i Kopparbergs län föreslås ingå i frikommunförsöket. Förslaget innebär bl. a. att reglerna om delegering av beslutanderätten vidgas och att kommuner i ökad utsträckning kan ta över uppgifter inom primärvården.

I alla landsting pågår arbete för att förbättra produktivitet och effektivitet. Ekonomistyrningen i form av ekonomisk planering och uppföljning

utvecklas och man prövar olika metoder för att fördela resurserna så att de bättre täcker vårdbehovet och främjar en effektiv verksamhet.

En väg som prövas är befolkningsbaserad resursfördelning. Det nya sättet att fördela resurserna skiljer sig från det traditionella dels genom sättet att beräkna anslaget, dels genom att anslaget ges till distriktets konsumtion och inte till deras produktion av sjukvård. Bl.a. kommer landstinget i Gävleborg att tillämpa ett sådant resursfördelningssystem. Samtidigt inrättas ett köp-säljsystem mellan distrikten. Åtgärderna är ett led i en strategi för att föra sjukvården i riktning mot ökat inslag av marknadsstyrning.

En annan väg som prövas, där avsikten också är att utnyttja marknadens funktionssätt inom den offentliga sektorn, är prestationsersättningar till olika serviceenheter. Flera landsting håller på att göra om olika servicefunktioner till resultatenheter som t.ex. röntgen, laboratorier och fastighetsförvaltning. Vissa landsting har fört över fastighetsförvaltningen till bolag.

En tredje väg som prövas är att införa prestationsersättningar också till vårdenheter. Oftast används metoden att gruppera vårdtillfällena på ett sätt som tar hänsyn till både diagnos och hur stora resurser de normalt tar i anspråk s.k. diagnosrelaterad gruppering (DRG). Kostnaderna för faktiska vårdtillfällen kan därigenom jämföras med den genomsnittskostnad som räknats ut för varje grupp. Systemet medger kostnadsjämförelser inte bara inom utan också mellan olika sjukhus. Genom projekt i Spris regi tillämpas DRG för närvarande på flera kliniker.

Kooperativa lösningar kan bidra till förnyelse framförallt genom att öka personalens och brukarnas möjligheter till inflytande, samtidigt som verksamheten även kan bedrivas effektivare genom att de som känner den bäst ges ökade möjligheter att styra den.

I Stockholms läns landsting finns flera exempel på brukarkooperativ och personalkooperativ inom olika delar av vården. I några landsting finns vårdcentraler som drivs på entreprenad.

Det pågår också olika förändringar som syftar till att öka valfrihet, tillgänglighet och kontinuitet i vården. Möjligheter att välja vård inom eller utom det egna landstinget finns redan på flera håll i landet. Fr.o.m. år 1991 kommer samtliga landsting att ansluta sig till Landstingsförbundets rekommendation att alla skall ha rätt att fritt välja vårdcentral eller sjukhus inom resp. sjukvårdsdistrikt. Inom olika landsting förbättras kontinuiteten i vården och tillgängligheten genom indelning i mindre distrikt, längre öppettider, kortare köer och ökade möjligheter att komma till samma läkare eller sköterska vid upprepade besök.

Under senare delen av 1980-talet har det varit mer eller mindre svårt att rekrytera vårdpersonal i hela landet. Störst har problemen varit i storstadsområdena. För att göra vårdyrkena mer attraktiva förändras arbetstiderna så att större utrymme skapas för individuella önskemål. Man gör olika insatser för att öka personalens inflytande över arbetet och för att förbättra arbetsmiljön. Olika insatser görs för att rekrytera, behålla och utveckla personal.

Landstingsförbundet och staten har kommit överens om en gemensam

kraftsamling för att öka tillgängligheten till och kapaciteten i hälso- och sjukvården. Inom ramen för de s.k. Dagmarförhandlingarna har 50 milj. kr. avsatts under år 1990 och 10 milj. kr. under år 1991 till projekt som syftar till att öka kapaciteten och tillgängligheten i vården (DAGMAR 50). Det stora antalet ansökningar om medel visar på den uppslagsrikedom som finns när det gäller aktiva åtgärder för att förbättra hälso- och sjukvården. Några projekt rör större organisationsförändringar i hela landstinget medan andra projekt omfattar en klinik.

I förhandlingarna inför år 1991 har arbetet vidgats till att omfatta ett utvecklingsarbete i syfte att skapa förutsättningar att bättre styra verksamheten och underlätta resultatuppföljningen. Jämförelser och analyser av grundläggande data från olika kliniker skall bl. a. användas för att lyfta fram åtgärder som visat sig effektiva för att öka vårdens tillgänglighet och kapacitet.

Landstingsförbundet genomför i samarbete med socialstyrelsen och socialdepartementet en förutsättningslös översyn av hälso- och sjukvården. Bl. a. skall frågor om vårdens innehåll, struktur, styrning, organisation och finansiering belysas. Det innebär att alternativ som förändrar ansvarsförhållanden mellan staten och den kommunala nivån samt mellan sjukvård och sjukförsäkring kommer att presenteras. Eventuella åtgärder till följd av utredningsarbetet kan komma att påverka vården redan under de närmaste åren.

5 Regelreformering och delegering

I de fem senaste årens budgetpropositioner har regeringen lämnat riksdagen redogörelser för arbetet med att begränsa reglerna i samhället och höja reglernas kvalitet. Redogörelserna har också behandlat strävandena att delegera beslutanderätten i förvaltningsärenden från regeringen till domstolar och andra myndigheter. Den senaste redogörelsen finns i prop. 1989/90:100 bil. 2 p. 3.5.

Som ett konkret inslag i en motsvarande redogörelse i år har statsrådsberedningen på grundval av uppgifter från departementen gjort en sammanställning av resultat som har nåtts och projekt som har inletts efter den förra redogörelsen.

Sammanställningen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2:1*.

I en annan sammanställning som civildepartementet har gjort och som gäller regelbeståndet och regelregistreringen redovisas uppgifter om antalet författningar i Svensk författningssamling (SFS), om antalet regler i myndigheternas regelförteckningar och om arbetet med att registrera regler i databaser.

Den sammanställningen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2:2*.

Några huvudpunkter
– **Regelreformering,** inte bara regelförenkling.
– **Internationella aspekter** allt viktigare.

I många industriländer arbetar man i dag särskilt med att begränsa regelfloran och höja kvaliteten på de regler som behövs. En sammanfattande benämning på detta arbete inom OECD-länderna är regelreformering, en term som också används i det följande.

Regelreformering har många aspekter. Vad allt arbete med regelfrågor ytterst bör gå ut på är att reglerna skall vara i vid mening ändamålsenliga för sitt syfte. I det ligger både att de skall vara så enkla, klara och språkligt lättillgängliga som möjligt och att de skall vara ändamålsenliga med hänsyn till sina sakliga effekter. Det är framför allt med hänsyn till det sistnämnda som god regelkvalitet har sin största ekonomiska betydelse.

Det finns således en del regelreformeringsaspekter som kan sägas ha övervägande juridisk-teknisk karaktär. Arbetet med denna inriktning går ut på att t. ex.

– förenkla regelsystemen genom att göra dem mindre detaljerade, klarare utformade och språkligt mer lättillgängliga,
– klarlägga den legala strukturen i regelsystemen, t. ex. genom att följa upp normgivningsbemyndiganden,
– skapa register av olika slag för att hålla ordning i och reda på reglerna,
– "sanera" regelsystem genom att avskaffa föråldrade eller onödiga regler och allmänt verka för en minskning av antalet regler.

Arbete av detta slag har stor betydelse inte minst från rättssäkerhetssynpunkt. Formell ordning och reda är också en förutsättning för att kunna utnyttja ADB-teknik i samband med regelgivning och för information om regler.

Det finns emellertid också andra aspekter på regelreformering, nämligen med utgångspunkt i reglernas sakinnehåll.

Regler fungerar som styrmedel för att påverka mänskligt handlande. Den centrala kvalitetsfrågan beträffande en regel eller ett regelsystem gäller med denna utgångspunkt frågan om regeln eller regelsystemet är det bästa styrmedlet för att uppnå den avsedda effekten. I vad mån regler verkligen fungerar på avsett sätt beror på en lång rad faktorer, bl. a. deras utformning och genomslagskraft. Det betyder att man vid regelgivning måste analysera exempelvis

– om de regler man tänker sig är det bästa medlet att uppnå det som man vill åstadkomma (man brukar skilja mellan informativa, ekonomiska och administrativa styrmedel),
– om en reglering är effektivt utformad i fråga om organisationen för

handhavandet, beslutsnivåer m. m. (delegering har nära anknytning till regelförenkling),
- reglernas faktiska genomslagskraft och bieffekter,
- system för uppföljning och utvärdering.

Regelreformeringsarbete med den här utgångspunkten syftar till att man i så stor utsträckning som möjligt hävdar dessa principer i samband med ny regelgivning och att man utvärderar befintliga regler på motsvarande sätt. Ett sådant arbete berör direkt dem som beslutar om vad reglerna skall innehålla i sak och har därmed mycket vidare aspekter än de rent juridisk-tekniska.

Den skisserade analysmodellen är inte politisk i sig. Däremot kan skillnader i politisk uppfattning medföra skilda uppfattningar om vad man vill uppnå och ibland också om bästa sättet att uppnå ett visst mål, betydelsen av att verksamhet drivs i statlig regi, vilka bieffekter som kan godtas m. m.

Ett begrepp som ofta används samman med regelförenkling är avreglering. Normalt avses med det att man avskaffar någon form av administrativ reglering (tillståndskrav, monopol, prisreglering osv.) så att rättsligt sett nya förutsättningar uppkommer för dem som berörts av regleringen. Men det behöver inte betyda att det därmed kommer att saknas regler på området, eftersom även den nya situationen kan vara på olika sätt regelstyrd. Också för ekonomiska styrmedel som skatter och avgifter behövs regler.

Avreglering är inte – lika litet som regelreformering – ett entydigt uttryck. Men det har dock karaktär av att sammanhängande regler avskaffas (som t. ex. valutaregleringen) eller ändras från grunden. Ett vanligt syfte med åtgärder av detta slag är att få till stånd bättre effektivitet genom ökat inslag av konkurrens. Exempel på detta är de förändringar som har beslutats för transport-, kredit- samt jordbruks- och livsmedelsmarknaderna. Syftet har varit att stärka konsumenternas ställning och att öka konkurrensen i ekonomin. Fördelen med ekonomiska styrmedel är att det ligger i aktörernas eget ekonomiska intresse att handla på det önskvärda sättet. Exempel på användningen av ekonomiska styrmedel är energibeskattningen och olika avgifter på miljöområdet.

Privatisering av offentlig verksamhet kan sägas utgöra en form av avreglering. Ett färskt exempel på detta är bolagiseringen av Affärsverket FFV. En sådan övergång till aktiebolagsform behöver inte innebära att någon annan än staten skall driva verksamheten. Aktiebolagsformen gör det dock lätt att öppna för andra delägare, om detta skulle anses befogat. En annan form för privatisering är när privata företag får möjlighet att verka på ett område där myndigheter eller offentligägda företag haft monopol.

Frågan om god regelkvalitet gäller som nämnts reglernas ändamålsenlighet för sitt syfte. I praktiken är reglers innehåll ofta resultat av kompromisser och intresseavvägningar och i en komplex verklighet finns ofta målkonflikter. Det gör inte frågan om regelkvalitet mindre betydelsefull. Många regler har t. ex. fått helt andra effekter än som har avsetts eller beräknats och detta har inte sällan berott på omständigheter som borde ha varit möjliga att förutse vid en omsorgsfull konsekvensanalys.

En särskild metod av betydelse för svensk regelkvalitet är att många detaljregler med stor praktisk betydelse bestäms självständigt av sektorsmyndigheter med stöd av bemyndiganden från regeringen. Frågan om detaljeringsnivåer i olika slags författningar har diskuterats i olika sammanhang (se t.ex. prop. 1987/88:22 s. 36 f). Inom en del områden torde det vara ofrånkomligt att detaljregler beslutas på myndighetsnivå. Regeringens kontroll av denna regelgivning sker bl.a. genom bestämmelserna i begränsningsförordningen (1987:1347) och förordningen (1990:986) om tekniska regler, som ålägger myndigheterna att göra konsekvensanalyser och även underställa regeringen föreskrifter i vissa fall. Regelgivningen sker dock i övrigt självständigt. En mycket viktig del av regelreformeringsarbetet gäller därför myndighetsregler.

Betydelsen av att myndighetsregler utformas med stor omsorg kommer också till uttryck genom att föreskrifter som riktar sig till enskilda, kommuner och landsting skall beslutas av myndighetens styrelse.

De pågående EES-förhandlingarna gör att regelfrågor nu måste ges särskild uppmärksamhet. Vi står av allt att döma på många områden inför grundläggande förändringar i våra svenska regler och delvis nya krav i samband med regelgivning. Den internationella aspekten på våra regler är inte ny och har under senare år blivit allt viktigare för en stor del av det svenska regelsystemet. Ett nytt moment har dock kommit in genom EEA-förhandlingarnas utgångspunkt att EFTA-länderna i princip skall ansluta sig till EGs regelsystem. Ett anpassningsarbete är redan i gång på många håll. Ett EES-avtal skulle innebära nya villkor för regelgivningen i enlighet med vad som gäller inom EG. I ett sådant samarbete måste vi bl.a. räkna med att svenska reglers förenlighet med våra åtaganden kommer att kunna prövas i särskild juridisk ordning. På många områden kommer myndighetsföreskrifter att ersättas med privaträttsliga standarder (jfr prop. 1989/90:88 s. 113).

Regelfrågorna kommer utan tvekan att öka i betydelse och en ökad kompetens i regelfrågor kommer att bli nödvändig för svensk del, inte minst i det internationella samarbetet.

Ett program för god regelkvalitet

Några huvudpunkter

- **Checklista** för att pröva alternativ till regler.
- **Konsekvensutredningar** för att knyta ihop regler och ekonomi.
- **Regelreformering skall drivas också inom** kommittéväsendet.
- **Regeluppföljning i budgetarbetet** för att se om syftet med en regel nås.
- **Registrering** för att hålla ordning i och reda på regler.
- **Handböcker och annan vägledning** för att reformera regler och öka rättssäkerheten.

Under 1980-talet har en rad åtgärder vidtagits för att reglerna i samhället skall bli så ändamålsenliga som möjligt. Erfarenheterna av dessa åtgärder bör nu utvecklas till ett program för god regelkvalitet.

Checklista

En fast grund för all regelreformering har under år 1990 skapats med en s.k. checklista för regelgivare (statsrådsberedningens PM 1990:2 "Att styra med regler?").

Syftet med den är att påminna om att

- undvika kostsamma, onödiga och ineffektiva åtgärder,
- välja lämpliga styrmedel,
- göra rättsreglerna ändamålsenliga, enkla och klara.

Sådana krav har fått ökad betydelse genom utvecklingen av regeringens verksamhetsplanering och den nya budgetprocessen. Checklistan skall ge sakhandläggare och jurister i regeringskansliet, i utredningsväsendet och hos myndigheterna ett stöd för att i det löpande reformarbetet ställa sig de rätta och nödvändiga frågorna.

Listan är ordnad på ett systematiskt sätt för att passa för den mål- och medelanalys som måste föregå varje beslut om regler. Den analysen fordrar bl.a. att samhällsekonomiska frågor prövas, att valet av styrmedel bedöms och att den juridiska och språkliga tekniken övervägs.

Till varje regelgivares huvudfrågor hör enligt checklistan att ta ställning till

1 vad problemet är,
2 om det över huvud taget behövs någon åtgärd,
3 vilka alternativa styrmedel som kan användas,
4 vilket resultat en konsekvensutredning ger och vilket styrmedel som slutligt bör väljas.

Ifall regelstyrning framstår som det mest lämpade alternativet, måste *ställning också tas till*

5 hur uppföljning och utvärdering sker,
6 hur de rättsliga problemen bör lösas,
7 hur reglerna sedan bör tillämpas i praktiken,
8 hur reglerna bör utformas språkligt.

Huvudfrågorna kompletteras enligt checklistan med ett antal delfrågor. De är många men skall främst ses som en provkarta på de överväganden som kan behöva göras i anslutning till huvudfrågorna. Alla delfrågorna behöver alltså inte vara av betydelse för det aktuella problemet.

Även om checklistan är omfattande, är den inte uttömmande. Även andra frågor kan alltså behöva ställas och besvaras innan en regel beslutas.

Även vid prövning av regler i den kommunala verksamheten eller på avtalsområdena bör man kunna dra nytta av att söka svar på checklistans frågor.

Konsekvensutredningar

En konsekvensutredning i regelgivningssammanhang skall belysa konsekvenserna av regeln, både ekonomiska och andra konsekvenser.

För att stryka under betydelsen av sådana analyser behövs konsekvens-

bedömningar i regelarbetet i både regeringskansliet och hos myndigheterna.

Genom ett cirkulär (C 1989: 7) har statsrådsberedningen samt finans- och civildepartementen sålunda gemensamt fäst regeringskanslicts uppmärksamhet på detta. Enligt cirkuläret har varje departement ett ansvar för att konsekvensutredningar görs i de författningsärenden som handläggs inom departementet samt att andra berörda departement får tillfälle att ta ställning till gjorda utredningar av det slaget innan en författning beslutas.

Krav på att myndigheterna skall bedöma konsekvenserna av sina regler innan de beslutas finns som redan nämnts i bl. a. begränsningsförordningen. Riksrevisionsverket har regeringens uppdrag att följa tillämpningen och redovisa erfarenheter av dessa krav (jfr prop. 1989/90: 100 bil. 2 s. 46). Uppdraget skall avrapporteras till regeringen redan kring årsskiftet 1990/91.

Konsekvensutredningarna är utan tvivel av stor betydelse för ett ändamålsenligt beslut samtidigt som de på sikt blir en grund för jämförelser i den uppföljning av regler som är en väsentlig del i den nya budgetprövningen – jfr 6 § budgetförordningen (1989: 400).

Regelreformering skall drivas också inom kommittéväsendet

Det är viktigt att kraven på regelreformering genomsyrar arbetet inom kommittéväsendet. Det gäller inte minst kravet att den juridisk-tekniska och språkliga utformningen av regelsystemen skall bli av god kvalitet på de olika nivåerna i normhierarkin. Om detta inte får fullt genomslag redan på utredningsstadiet, kan det bli svårt att systematiskt och konsekvent se till att så sker i den fortsatta beredningsprocessen.

Det blir därför numera allt vanligare att uttryckliga krav på regelreformering, inräknat analys av lämpliga styrmedel, skrivs in i kommittédirektiv.

Här förtecknas några utredningsbetänkanden och direktiv till pågående utredningar som belyser resultat och inriktning vad gäller arbetet med regelreformering inom utredningsväsendet:

Avlämnade betänkanden

- Enklare skolförfattningar (SOU 1986: 10–11)
- En ny kyrkolag m. m. (SOU 1987: 4–5)
- Det civila försvaret (SOU 1989: 42)
- Ny kommunallag (SOU 1990: 24)
- Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel (SOU 1990: 59)
- En ny värnpliktslag (SOU 1990: 89)
- Avtalsvillkor eller föreskrifter – en rättslig översyn av postens och televerkets kundvillkor (SOU 1990: 100)

- Förstärkt konkurrenspolitik (Dir. 1989: 12)
- Utrednings- och forskningsprogram om produktivitetsutvecklingen i näringslivet (Dir. 1989: 19)
- Översyn av datalagen (Dir. 1989: 26)
- Översyn av miljöskyddslagstiftningen (Dir. 1989: 32)
- Översyn av hyreslagstiftningen (Dir. 1989: 44)
- En översyn av lagstiftningen om offentlig anställning (Dir. 1989: 50)
- Översyn av förarutbildningen och författningarna rörande körkort m. m. (Dir. 1989: 55)
- Utredning om teknisk översyn av mervärdeskatten (Dir. 1990: 1)
- Statsbidragen och kommunernas finansiering (Dir. 1990: 20)
- Ett nytt system för pantsättning av fastigheter (Dir. 1990: 35).

Regeringen avser att fullfölja den angivna inriktningen i sina beslut om kommittédirektiv.

Regeluppföljning i budgetarbetet

I de fördjupade anslagsframställningar som myndigheterna vart tredje år skall lämna till regeringen skall i princip alla regler som har betydelse för en myndighets verksamhet konsekvensanalyseras. När analyserna ger anledning till det skall förslag lämnas till regeringen om bättre och mer ändamålsenliga regler eller om övergång till andra styrmedel. Anslagsframställningarna kommer därmed att bli ett underlag för arbetet i departementen också med att reformera regler.

Successivt förs skyldigheten att följa upp regler in i myndigheternas budgetarbete. Budgetförordningen tillämpas på myndigheterna enligt en treårsplan som sträcker sig från budgetåret 1990/91 till budgetåret 1994/95. I den takten aktualiseras också kravet på regeluppföljningar.

I regeringens årliga direktiv för myndigheternas anslagsframställningar, de senaste beslutade den 8 mars 1990 för budgetåret 1991/92, behandlas frågor om regelreformer och regelförenkling. Bland annat görs myndigheterna uppmärksamma på att särskilda kontaktpersoner nu finns i varje departement för frågor om regelförenkling. De skall kunna bistå myndigheterna i deras uppföljnings- och reformarbete.

I det uppföljningsarbete som budgetförordningen föreskriver är det emellertid myndigheten själv som får formulera målen. I de s. k. myndighetsspecifika direktiv för myndigheternas fördjupade anslagsframställningar som regeringen beslutar särskilt för varje myndighet kan därför formuleras andra mål för uppföljningsarbetet än myndighetens egna och uppföljningsarbetet exempelvis styras till sådana områden bland de olika regelverken som befinns vara i särskilt behov av en översyn.

Vad gäller effekterna av regelreformeringsarbetet, utöver en fortgående minskning av regelbeståndet och den uppföljning som nu skall ske i budgetarbetet hos myndigheterna, kan det vara på sin plats att också söka mäta andra effekter av gångna års regelreformeringsarbete. Vad har det inneburit och hur ser de materiella effekterna av det ut?

Riksrevisionsverket, som enligt vad jag redan har nämnt har regeringens uppdrag att följa tillämpningen och redovisa erfarenheter av begränsningsförordningen vad gäller myndighetsregler, bör också ges i uppdrag att belysa effekter av regelreformeringsarbetet på grundval av mera specifikt formulerade krav på det och därmed komplettera myndigheternas regeluppföljning i budgetarbetet. En sådan analys bör gälla såväl lagar som förordningar och myndighetsregler.

Specifika uppföljningskrav kan exempelvis vara att belysa huruvida färre regler har gett medborgarna större frihet att välja mellan olika servicealternativ eller administrationen större frihet att välja medel för att uppfylla kraven på sin verksamhet. Ett annat krav kan vara att söka visa i vad mån kvarvarande regler har blivit mer ändamålsenliga och därmed bättre. Tillförsäkrar de medborgarna större frihet och rättssäkerhet? Säkerställer de att skillnaderna i levnadsvillkor håller sig inom acceptabla gränser? Ökar intresset hos allmänheten för rättsreglerna när de i större utsträckning skrivs så att de kan förstås av dem som de riktar sig till? Minskar behoven av verkställighetsföreskrifter till lagar och förordningar? Minskar antalet tolkningskonflikter? Hur har regelreformeringsarbetet påverkat samhällsekonomin och vilka statsfinansiella effekter har det gett?

Redan i dag kan det konstateras att reformeringen av reglerna inom flera viktiga områden har lett till betydande förenklingar och höjt regelkvaliteten märkbart. Som exempel kan nämnas

- skattereformen (prop. 1989/90: 74, SkU32, rskr. 217),
- det kommunala huvudmannaskapet på läraområdet med en förenklad arbetsgivarroll (prop. 1989/90: 41, UbU9, rskr. 58),
- reformeringen av köttkontrollen med enklare och enhetligare regler (prop. 1988/89: 68, JoU14, rskr. 263),
- bostadsfinansieringsreformen med nya och enklare låneregler (prop. 1990/91: 34).

Registrering

All regelreformering förutsätter ordning och reda i regelmängden. Det gäller både lagar och förordningar, myndigheternas författningar, kommunernas föreskrifter och avtalade regler.

Under senare år har datatekniken visat sig vara ett ovärderligt hjälpmedel för att skapa den nödvändiga ordningen. Allt flera databaser med regler byggs upp, både i fråga om författningsregler och avtalsregler.

Sedan arbetet i det närmaste har avslutats med att skriva in äldre lagar och förordningar i Svensk författningssamling (SFS) i databaser och väl fungerande rutiner har skapats för att alltid ha en aktuell databas kan ansträngningarna koncentreras på att ordna upp myndigheternas författningar och göra dessa tillgängliga på ett liknande sätt.

Flera myndigheter arbetar numera också med datoriserad regelregistrering. Bland annat har ett arbete påbörjats med att registrera länsstyrelsernas författningar. Men ett mer omfattande datoriserat registreringsarbete behöver komma i gång hos myndigheterna.

Handböcker och annan vägledning

Handböcker och utbildning är också viktiga för god regelkvalitet. Utbildning, bl. a. i anslutning till utgivandet av nya publikationer anordnas med insatser av förutom statsrådsberedningen främst riksrevisionsverket, statskontoret och statens institut för personalutveckling. De mera grundläggande handböckerna för reformeringsarbetet svarar statsrådsberedningen för.

5.2 Delegeringsarbetet

Ärendeutvecklingen

Några huvudpunkter
– **Antalet regeringsärenden** fortsätter att minska.

Delegeringsarbetet – dvs. arbetet med att befria regeringen från ärenden av löpande karaktär – fortsätter efter de huvudlinjer som angavs i budgetpropositionen 1990. Som en följd av bl. a. delegeringarna har antalet regeringsärenden minskat ytterligare. För första gången under 1900-talet har siffran 20 000 ärenden per år nu underskridits. Följande tabell belyser utvecklingen under senare år.

I tabellen har statistiken i förra årets redogörelse byggts ut med siffror för år 1989. Tabellen gäller ärenden som avgjorts under åren 1964 och 1982–1989. Kolumnen "Totalt" avser samtliga regeringsärenden, alltså även propositioner, författningar etc. Med "förstainstansärenden" menas förvaltningsärenden som regleringsbrev, anslags- och bidragsärenden, tjänsteärenden samt dispens- och övriga partsärenden. Med "överklaganden" menas förvaltningsärenden som regeringen prövar efter överklagande. Siffrorna redovisas avrundade till hundratal.

År	Totalt	Förstainstans-ärenden	Överklaganden
1964	35 200	30 000	2 100
1982	25 100	14 400	7 800
1983	22 200	13 300	6 200
1984	20 700	12 700	5 600
1985	22 000	13 400	6 100
1986	21 700	12 000	6 800
1987	20 700	12 100	5 700
1988	20 300	11 600	5 400
1989	19 300	10 600	6 200

Trots att många ärenden delegerats går som framgår av tabellen minskningen långsamt. Detta sammanhänger bl. a. med att andra ärenden samtidigt har ökat i antal. Framför allt har antalet överklaganden i utlänningsärenden ökat. År 1989 prövade regeringen ca 1 000 fler sådana överklaganden än under år 1988.

Några huvudpunkter
– **Många olika typer** av förvaltningsärenden har delegerats under det senaste året.

Som framgår närmare av *bilaga 2: 1* har delegeringsarbetet under år 1990 resulterat i att regeringen befriats från ytterligare ärenden. Arbetet har samordnats med de översyner som pågår av instansordningarna i ärenden där Europakonventionens krav på tillgång till domstolsprövning kan göra sig gällande.

Bl. a. har följande grupper av överklaganden flyttats över till kammarrätterna:
– tillstånd att sätta upp övervakningskameror,
– tillträde till militära skyddsområden m. m.
– tillstånd till taxitrafik,
– tillstånd till järnvägstrafik m. m.
– censurering av film,
– tillstånd att ta jordbruksmark ur produktionen,
– föreläggande och förbud enligt skogsvårdslagstiftningen och lagstiftningen om bekämpning av växtskadegörare,
– ingripanden mot kräftpest,
– tillstånd till införsel av djursperma,
– tillstånd till kvicksilverbetning av utsäde,
– statsplombering av utsäde,
– ersättning vid ingripanden enligt epizootilagstiftningen,
– undantag från fiskeriföreskrifter, tillstånd till fiskodling m. m.,
– godkännande av hingstar som avelsdjur,
– godkännande av fodertillsatser,
– licens för yrkesfiske,
– tillstånd till jakt, godkännande av fångstredskap m. m.,
– avgifter för livsmedelstillsyn.

För en del andra ärenden, som regeringen tidigare prövade efter överklagande, har instansordningen skurits av så att en central förvaltningsmyndighet eller länsstyrelse nu är slutinstans. Det gäller t. ex. vissa ärenden om skydd för samhällsviktiga anläggningar, om statligt stöd på jordbruks-, arbetsmarknads-, bostads- och industridepartementens områden och om tillsättning av kommissarietjänster inom polisen.

Regeringen har också befriats från överklaganden om tillsättning av rektorer, studierektorer och kyrkomusiker. Detta som en följd av att den statliga regleringen av dessa tjänster har slopats.

Andra delegeringar under det senaste året har avsett ärenden som regeringen prövat som första instans. Som exempel kan nämnas vissa tjänstledigheter för kammarrättsdomare, vissa skaderegleringar, en del tjänstetillsättningar på försvarsdepartementets område, nedsättningar och eftergifter av överlastavgifter samt vissa ärenden om regionalpolitiskt företagsstöd.

Några huvudpunkter
– **Förslag om ytterligare delegeringar** har lagts fram.
– **Möjligheterna till ännu fler delegeringar** undersöks systematiskt.

I *bilaga 2: 1* redovisas ett antal förslag och projekt som kan komma att leda till delegeringar. Ett förslag är det som har lagts fram i betänkandet (SOU 1990: 79) Utlänningsnämnd och som innebär att flertalet utlännings- och medborgarskapsärenden hos regeringen skall föras över till en särskild nämnd. Om detta förslag genomförs, befrias regeringen från ca 20% av det totala antalet regeringsärenden.

Bland övriga förslag och projekt i bilagan finns flera där det är aktuellt att flytta prövningen av överklaganden från regeringen till förvaltningsdomstolar med hänsyn till bl. a. Europakonventionens krav på tillgång till domstolsprövning. En övergång till domstolsprövning i en del ärendegrupper kan för övrigt komma att aktualiseras också för att Sverige skall anpassa sig till krav som uppställs i vissa EG-direktiv.

Allmänt gäller att delegeringsarbetet måste fullföljas med fasthet och konsekvens. Alla möjligheter att befria regeringen från ärenden av löpande karaktär bör uppmärksammas och tas till vara för att regeringen skall kunna ägna mer tid och kraft åt reformarbete och åt övergripande frågor som att lägga fast verksamhetsmål, följa upp resultat av verksamheter och göra prioriteringar.

6 Hemställan

Jag hemställer att regeringen

1. föreslår riksdagen att bemyndiga regeringen att disponera anvisade anslag till departement och utredningar m. m. i enlighet med vad jag förordat i det föregående (avsnitt 3.1, s. 29–30),
2. bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om utvecklingen av den offentliga sektorn.

Regeringens arbete med regelreformering och delegering – en sammanställning från statsrådsberedningen

Regeringens arbete med regelreformering och delegering – en sammanställning från statsrådsberedningen

Justitiedepartementet

1 Regelreformering

Efter förslag i prop. 1989/90:85 har reglerna för den *summariska processen* förenklats avsevärt. Lagsökningslagen från år 1946 och handräckningslagen från år 1981 har ersatts av en enda lag, lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning. Som en följd av den nya lagen blir även ytterligare förenklingar av regelsystemet möjliga. Förslag om detta läggs inom kort fram i en departementspromemoria.

I en lagrådsremiss har föreslagits att *hyresmål och bostadsrättsmål* flyttas över från fastighetsdomstolarna till de allmänna domstolarna. Genomförs förslaget, kommer flera specialregler i bl. a. jordabalken och rättegångsbalken att kunna avskaffas.

Regeringen har utfärdat en ny förordning (1990:893) om *underrättelse om dom i vissa brottmål, m. m.*. Förordningen ersätter en tidigare förordning i samma ämne och innebär förenklingar av regelsystemet, bl. a. i fråga om olika expedieringsfristers längd.

Inom justitiedepartementet har det inletts en översyn av *lagstiftningen om internationell rättshjälp i brottmål*. Översynen kan väntas leda till avsevärda förenklingar på detta lagtekniskt svåröverblickbara område.

Notarieförordningen (1984:488) har ersatts av en ny *notarieförordning* (1990:469). I anslutning till att notariemeriteringen ändrades förenklades även vissa regler i bl. a. tingsrätts- och länsrättsinstruktionerna.

En översyn av de *administrativa beslutsbefogenheterna i domstolarna* har inletts. Ett av syfterna med översynen är att skapa enkla och lättfattliga regler i detta avseende. Likaså har en översyn av bestämmelserna om *arvoden till uppdragstagare* inom domstolsväsendet m. m. påbörjats. Översynen syftar bl. a. till att reducera antalet detaljbestämmelser inom detta område.

I prop. 1989/90:160 föreslås förenklingar i *aktiebolagslagen* så att det inte längre skall krävas svenskt medborgarskap för styrelseledamöter, verkställande direktör eller vissa andra funktioner i aktiebolag. Även kraven på funktionärernas bosättning i Sverige föreslås mjukas upp. Motsvarande lagändringar har i förekommande fall föreslagits också när det gäller andra företagsformer.

I förmynderskapsutredningens betänkande (SOU 1988:40) Föräldrar som förmyndare föreslås bl. a. att föräldrar skall få en större bestämmanderätt när det gäller *förvaltningen av omyndiga barns egendom*. Förslaget, som innebär en mindre omfattande överförmyndartillsyn, har remissbehandlats. En lagrådsremiss beräknas kunna överlämnas inom kort.

Datalagsutredningen (Ju 1989:02) som har till uppgift att göra en översyn av *datalagen* (dir. 1989:26) har överlämnat ett delbetänkande (SOU 1990:61) Skärpt tillsyn – huvuddrag i en reformerad datalag. Utredaren

föreslår bl. a. ett förenklat system som innebär att det nuvarande tillstånds- och licensförfarandet för vissa personregister slopas. I stället införs en anmälningsplikt för vissa mera integritetskänsliga register. Förslaget remissbehandlas för närvarande.

2 Delegering

Efter förslag av regeringen i prop. 1989/90: 119 har riksdagen antagit en ny lag om *övervakningskameror* (JuU34, rskr. 320, SFS 1990: 487). Den ersatte 1977 års lag om TV-övervakning. Genom den nya lagen tillämpas ett enklare förfarande vid länsstyrelsen i ärenden där risken för integritetsintrång vid användning av övervakningskamera är liten. Beslut av länsstyrelsen skall enligt den nya lagen överklagas till kammarrätt i stället för som tidigare till regeringen. Den nya lagen trädde i kraft den 1 juli 1990.

Regeringen har den 20 september 1990 bemyndigat kammarrätterna att för fiskaler, assessorer och ordinarie domare besluta om *tjänstledighet* för tjänstgöring i försäkringsrätt.

Förordningen (1972: 416) om statsmyndigheternas skadereglering i vissa fall har ändrats (1990: 290) så att en central förvaltningsmyndighet får handlägga ärenden om *åtagande för staten att utge skadestånd* upp till 25 000 kr. (tidigare 10 000 kr.) och justitiekanslern utan regeringens bemyndigande får handlägga ärenden där fråga uppkommer och åtagande för staten att utge skadestånd upp till 250 000 kr. (tidigare 100 000 kr.).

I direktiven till datalagsutredningen nämns särskilt frågan om *vilken instans som bör pröva överklaganden av datainspektionens beslut.* För närvarande är det regeringen som har denna uppgift. Med hänsyn till den översyn som pågår inom regeringskansliet av instansordningen i ärenden där Europakonventionens krav på tillgång till domstolsprövning kan göra sig gällande finns det skäl att överväga frågan. Utredaren har därför fått i uppdrag att redovisa de motiv som talar för eller emot den ena och den andra lösningen och ge sina synpunkter på vilken som bör väljas.

I en nyligen avlämnad proposition om offentlighet, integritet och ADB (prop. 1990/91: 60) föreslår regeringen att myndigheters beslut att avslå en begäran om *underrättelse enligt 10 § datalagen* (1973: 289) skall överklagas hos kammarrätten. I dag prövar regeringen sådana överklaganden.

Utrikesdepartementet

1 Regelreformering

Regeringen har beslutat en ny förordning (1990: 986) om *tekniska regler.* Förordningen innebär skärpta krav på myndigheterna när det gäller anpassningen av deras regler till vad som gäller internationellt och då särskilt inom EG. För den som de tekniska reglerna riktar sig till är enhetliga regler ofta viktigare än reglernas detaljinnehåll. En harmonisering av reglerna har därför i sig förenklingsaspekter.

En översyn av *instruktionen (1967: 83) för utrikesrepresentationen* (IFUR) pågår i departementet.

Arbetet med utgivningen av föreskrifter fortsätter enligt det nya regelsystem som föreslogs i promemorian (Ds UD 1986:7) Utrikesförvaltningens regelsystem – Utredning och förslag. Den första utgåvan av *publikationen Utrikesdepartementets föreskrifter* (UF) gavs ut i februari 1988. Under arbetets gång har åtskilliga föreskrifter kunnat upphävas. Nya föreskrifter ges ut fortlöpande under året. Dessa sammanställs och ges ut tillsammans med redan tidigare utgivna föreskrifter i en bunden upplaga av UF i början av varje år. Publikationen innehåller också en förteckning över utrikesförvaltningens samlade regelbestånd. Den 1 juni 1991 räknar departementet med att samtliga föreskrifter som beslutats före den 1 juli 1987 skall ha ersatts av nya föreskrifter eller upphävts.

2 Delegering

Sedan flera år tillbaka har utlandsmyndigheterna erhållit delegerade medel för sina *driftbudgetar*. En försöksverksamhet med en modifierad form av treårsbudgetering och med utökad delegering påbörjades för åtta utlandsmyndigheter den 1 juli 1990. En utvärdering av verksamheten kommer att ske före hösten 1993. Försöksverksamheten är en följd av överväganden, som gjorts av utredningen om utrikesförvaltningens inriktning och organisation (SOU 1988:58).

En ytterligare delegering till utlandsmyndigheterna att självständigt handlägga *biståndsärenden* har skett.

Vidare övervägs att delegera handläggningen av vissa *utlänningsärenden* till utlandsmyndigheterna.

Försvarsdepartementet

1 Regelreformering

En ny lag (1990:217) om *skydd för samhällsviktiga anläggningar m. m.* har antagits av riksdagen och skall träda i kraft den 1 april 1991. Den nya regleringen innebär bl. a. förenkling av bestämmelserna om militära skyddsområden.

En ny *reservofficersförordning* (1990:202) har utfärdats. Den innebär en avsevärd förenklad reglering.

Civilförsvarslagutredningens betänkande *Det civila försvaret* bereds inom departementet. Utredningens förslag till en ny lag om civilt försvar innebär att bestämmelserna som nu finns i flera olika lagar samlas i en författning.

Översynen av *värnpliktslagen* (1941:967) och dess följdförfattningar har resulterat i ett betänkande med förslag till en ny, enklare och överskådligare värnpliktslag.

En utredning om översyn av de *frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet* inom totalförsvaret har tillsatts. I uppdraget ingår att göra en författningsteknisk översyn av reglerna på området.

Inom försvarsdepartementet sker en kontinuerlig genomgång av författ-

ningarna. Ett stort antal förordningar har upphävts, senast genom en förordning den 13 december 1990.

2 Delegering

Genom ändringar i förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten, förordningen (1988:548) om handläggning av ärenden, tjänstetillsättning m. m. inom försvarsmakten och andra myndighetsinstruktioner har åtskilliga *tjänstetillsättningsärenden och organisationsfrågor* delegerats från regeringen till myndigheterna själva.

Regeringen har utfärdat en ny förordning i anslutning till lagen (1990:217) om *skydd för samhällsviktiga anläggningar m. m.*. Förordningen innebär bl. a. den nyheten att beslut om skyddsobjekt inte längre skall kunna överklagas till regeringen.

Enligt förslag av värnpliktslagutredningen skall frågan om ny inkallelse av värnpliktsvägrare inte längre prövas av regeringen (SOU 1990: 89).

Socialdepartementet

1 Regelreformering

Inom *socialförsäkringsområdet* bedrivs sedan ett flertal år tillbaka ett löpande arbete med att utveckla och förenkla regelsystemet. Arbetet bygger bl. a. på förslag från de anställda i socialförsäkringsadministrationen. Riksförsäkringsverket har varje år redovisat förändringsarbetet i en särskild rapport. År 1990 har verket lämnat en sådan redovisning i sin anslagsframställning. I fall då riksförsäkringsverkets arbete aktualiserar ändringar som fordrar ställningstagande av regeringen eller riksdagen görs särskilda framställningar till regeringen. I årets anslagsframställning redovisar verket att hittills 38 framställningar har gjorts till regeringen och att drygt 20 av dessa förslag är genomförda helt eller delvis.

Riksförsäkringsverket har också inlett ett projekt tillsammans med bl. a. socialstyrelsen, Landstingsförbundet, Sveriges Läkarförbund och försäkringskassorna i avsikt att revidera verkets allmänna råd såvitt avser vissa frågor om *sjukvårdsersättning* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

En ändring har den 1 juli 1990 gjorts i reglerna för *återfående av förtidspension*. Om en förtidspension eller ett sjukbidrag enligt lagen om allmän försäkring har dragits in eller minskats på grund av att den försäkrade har börjat förvärvsarbeta kan denne sedermera – om förvärvsarbetet upphör – återfå pensionen genom ett förenklat ansökningsförfarande och utan nytt läkarutlåtande. Genom ändring i kungörelsen (1962:394) med vissa bestämmelser rörande ansökan om pension enligt lagen om allmän försäkring, m. m. (SFS 1990:207) har den tid, inom vilken det förenklade förfarandet kan tillämpas, förlängts från två till fem år räknat från den tidpunkt då pensionen drogs in eller minskades. Syftet är att stimulera personer med förtidspension att göra arbetsförsök som ett led i en rehabilitering (jfr prop. 1989/90:62).

Beslut har fattats om att avskaffa *möjligheten att få förtidspension av enbart arbetsmarknadsskäl.* Till följd härav har reglerna i lagen om allmän försäkring om sådan form av pension slopats. Lagändringen träder i kraft den 1 oktober 1991 (prop. 1989/90:62, SfU12, rskr. 185).

Efter beslut av riksdagen utges inte längre någon *ersättning för konvalescentvård* från den allmänna sjukförsäkringen eller arbetsskadeförsäkringen. Reglerna om denna förmån har utgått ur lagen om allmän försäkring och lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring. Skälet till detta är att ersättningsformen ansetts otidsenlig och administrativt betungande (prop. 1989/90:100 bil. 7, SfU10, rskr. 184).

Den 1 juli 1990 inrättades en ny myndighet, läkemedelsverket. Läkemedelsverket har ersatt socialstyrelsens läkemedelsavdelning, som upphörde i och med att den nya myndigheten bildades. Inom *socialstyrelsen* har med anledning härav gjorts en noggrann genomgång av styrelsens *författningar.* Detta har lett till att socialstyrelsen kunnat upphäva 23 författningar och ersätta dessa med en.

I anslutning till en överenskommelse som träffats med företrädare för sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen för år 1991 (jfr prop. 1990/91:51) begränsas den statliga regleringen av patientavgifter inom den öppna hälso- och sjukvården. Syftet är att ge sjukvårdshuvudmännen möjligheter att genom anpassning av avgiftsnivåerna kunna utnyttja vårdresurserna effektivare. Ändringar som träder i kraft den 1 januari 1991 har gjorts i förordningen (1984:908) om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudman från sjukförsäkringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring samt i läkarvårdstaxan (1974:699) och förordningen (1976:1018) med taxa för sjukvårdande behandling.

2 Delegering

Frågan om att begränsa rätten att överklaga till regeringen övervägs fortlöpande i författningsarbetet. För närvarande övervägs möjligheterna att ändra instansordningen vad avser överklagande av beslut om *tjänstetillsättning på försäkringskasseområdet.*

Arbetet på en ny *läkemedelslagstiftning* pågår inom socialdepartementet på grundval av betänkandet (SOU 1987:20) Läkemedel och hälsa. En fråga som är aktuell i det sammanhanget är att mer generellt föra över uppgiften att överpröva beslut av den centrala förvaltningsmyndigheten på läkemedelsområdet till allmän förvaltningsdomstol.

Enligt gällande bestämmelser överklagas vissa beslut av riksförsäkringsverket om *rätt för tandläkare i enskild tandvård att vara anslutna till tandvårdsförsäkringen* till regeringen. En ändring av instansordningen även avseende dessa beslut kommer att övervägas under budgetåret.

Det kan slutligen nämnas att det förslag till ny lagstiftning om psykiatrisk tvångsvård som regeringen lagt fram i prop. 1990/91:58 innebär att verksamheten vid utskrivningsnämnder och den psykiatriska nämnden upphör då den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1992. Detta kommer att medföra att regeringen befrias från de ofta förekommande ärendena om *förordnande av ledamöter och suppleanter* i dessa nämnder.

1 Regelreformering

Den 1 juli 1990 trädde yrkestrafiklagen (1988:263) i kraft då det gäller *taxitrafik*. De nya bestämmelserna innebär en avreglering av taxitrafiken på så sätt att den tidigare behovsprövningen för tillstånd att bedriva taxitrafik slopades. Vidare släpptes taxesättningen fri.

De nya bestämmelserna har inneburit en väsentligt minskad arbetsbörda hos länsstyrelsen, som prövar frågor om tillstånd till taxitrafik, och transportrådet, som tidigare fastställde taxitaxan och prövade överklaganden i tillståndsärenden. En länsstyrelses beslut om yrkestrafiktillstånd kan numera överklagas till kammarrätten.

Då det gäller *post- och televäsendet* har regeringen tillkallat en särskild utredare som fått i uppdrag att se över postverkets och televerkets rättsförhållanden till enskilda. Enligt utredningens direktiv bör de privaträttsliga rättsförhållandena regleras i annan ordning än genom föreskrifter. Utredningen avlämnade sitt betänkande i november 1990. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Lagen (1972:435) om *överlastavgift* har ändrats (SFS 1990:14). Ändringarna, som i huvudsak har trätt i kraft den 1 april 1990, innebär betydande förenklingar vad avser avgiftsberäkningen. Bl.a. kan nämnas att fördelningen av överlast på olika axlar tidigare har skett med hjälp av olika relationstal beroende på respektive axels placering. Numera sker en fördelning med lika stor vikt på varje axel.

2 Delegering

Frågor om *nedsättning eller eftergift av överlastavgifter* har delegerats från den 1 april 1990. Tidigare kunde endast regeringen pröva dessa frågor medan numera samma myndigheter som beslutar om själva avgiften resp. prövar överklaganden – länsstyrelsen och kammarrätten – även kan pröva frågan om nedsättning eller eftergift av överlastavgiften.

Från och med den 1 juli 1990 gäller en ny instansordning i ärenden om *tillstånd till taxitrafik* enligt yrkestrafiklagen (1988:263). Instansordningen, som tidigare var länsstyrelsen – transportrådet – regeringen, är nu länsstyrelsen – kammarrätten – regeringsrätten.

Genom järnvägssäkerhetslagen (1990:1157) som gäller fr.o.m. den 1 januari 1991 förs överklaganden om *tillstånd till järnvägstrafik m.m.* från regeringen till förvaltningsdomstolarna.

Den 1 januari 1991 träder en bestämmelse i fordonskungörelsen (1972:595) i kraft som innebär att regeringen enligt 10 kap. 3 § regeringsformen till trafiksäkerhetsverket delegerat befogenheten att *ingå* sådan *internationell överenskommelse* som enbart berör verkets föreskrifter. Trafiksäkerhetsverket får även *utse provningsorgan* när detta behövs enligt den internationella överenskommelsen. Tidigare var det regeringens uppgift att i dessa fall utse provningsorgan.

1 Regelreformering

Sedan lång tid har i varje lagstiftningsprojekt stor vikt lagts vid förenklingsaspekten. I samband med reformeringen av *inkomst- och företagsbeskattningen* har ett stort arbete lagts ned på att förenkla reglerna om beräkning av den beskattningsbara inkomsten. Den basbreddning som kännetecknar reformen innebär att en hel del avdrag har försvunnit och kompenserats av den lägre skattesatsen för såväl fysiska som juridiska personer. Arbetet med skattereformen kommer nu att fullföljas med bl. a. en översyn av skattelagstiftningen i syfte att redaktionellt modernisera och förenkla de båda centrala lagverken kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt.

Genom bl. a. den nya *taxeringslagen* (1990: 324) har ett utökat omprövningsförfarande gett skattemyndigheterna ökade möjligheter att rätta felaktiga taxeringsbeslut. Detta leder till att taxeringsbeslut kan rättas enklare och snabbare jämfört med dagens ordning. Taxering kommer så långt som möjligt att ske hos skattemyndigheten och endast tvistiga ärenden kommer att prövas av domstol. Skatteadministrationen i länen ändras så att nuvarande länsskattemyndigheter och lokala skattemyndigheter ersätts med en skattemyndighet i varje län. Genom en övergång till integrerad och mer decentraliserad operativ verksamhet kan många av de problem som finns i den nuvarande organisationen lösas. Man kan ta till vara de samband som finns mellan de olika förfarandena, vilket med all sannolikhet kommer att medföra effektivare resursutnyttjande och bättre service.

Företagens uppgiftslämnande i självdeklarationerna har moderniserats (prop. 1990/91: 5, SkU3, rskr. 57). Uppgiftslämnandet görs enhetligt och anpassas till den eftersträvade inriktningen av kontrollverksamheten, företagens bokföring och den tekniska utvecklingen. Genom reformen förbättras möjligheterna till en mera likformig och effektiv kontroll av företagen. För många företag innebär den förenklingar genom att de uppgifter som skall lämnas kan hämtas direkt ur bokföringen.

Ett väsentligt utvidgat omprövningsförfarande, som stämmer nära överens med det som gäller enligt det nya taxeringsförfarandet, införs vid *uppbörd av inkomstskatter och arbetsgivaravgifter* (prop. 1990/91: 46, SkU7, rskr. 81). Det innebär också vissa förenklingar i förfarandet för uppbörd av inkomstskatter och arbetsgivaravgifter. Bl. a. skall skattemyndigheten inte behöva meddela särskilda beslut om betalningsskyldighet för innehållen skatt och arbetsgivaravgifter som redovisats i en uppbördsdeklaration innan indrivning kan ske. Vid uppbörd av arbetsgivaravgifter slopas årsuppgiften.

På *finansmarknadsområdet* har vidare de författningsbestämmelser som reglerar skyldighet för kreditinstitut och andra företag att betala avgifter för bankinspektionens verksamhet förenklats. De nya reglerna innehåller nu enhetligt utformade bemyndiganden för regeringen att ge närmare föreskrifter om avgiftssättning.

I den pågående översynen av lagstiftningen på finansmarknadsområdet, som motiveras bl. a. av den pågående europeiska integrationsprocessen,

övervägs också såväl förenklings- som delegeringsfrågorna. Konkreta förslag till regelförenklingar kommer i samband med en proposition om ändringar i bl.a. bankrörelselagen (1987:616) som planeras till våren 1991.

Inom finansdepartementet pågår även en översyn av förordningen (1971:727) om *försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m.* Avsikten med översynen är att göra förordningen mer överskådlig och att förtydliga den på en del punkter.

Genom förordningen (1989:1060) om *myndigheters försäljning av överskottsmateriel* har sådan försäljning väsentligt förenklats för myndigheterna genom att de nu själva svarar för försäljningen av överskottsmateriel.

Sedan riksdagen godtagit principförslaget om *ansöknings- och expeditionsavgifter* vid statliga myndigheter (prop. 1989/90:138 FiU 36, rskr. 288) fullföljs nu arbetet med de nödvändiga författningsändringarna. I propositionen föreslogs genomgripande förenklingar av bestämmelserna om avgifter för tillstånd, dispenser m.m. Syftena är bl.a. att skapa ett enklare och mer lättöverskådligt system och att rationalisera stämpelmedelsuppbörden.

2 Delegering

I förra årets redovisning beskrevs vilka effekter avseende delegering som *skattereformen* skulle få.

Nu har skattereformen genomförts och det kan sålunda konstateras att flertalet av de ärenden som regeringen i dag handlägger inom inkomst- och företagsbeskattningens område kommer att försvinna.

Övergångsbestämmelserna är så utformade för flera av dessa ärendekategorier att ärendena försvinner successivt och att full effekt av reformen nås först om några år.

Inom *arvs- och gåvoskatteområdet* förekommer ett flertal dispenser av olika slag. På departementet pågår beredningen av arvs- och gåvoskattekommitténs slutbetänkande (SOU 1987:62) Ny arvs- och gåvoskattelag. Möjligheten till delegering av någon eller några dispenskategorier övervägs i det arbetet.

Utbildningsdepartementet

1 Regelreformering

För *skolväsendet* har ett reformarbete inletts som innefattar betydande regelförenklingar. Ett första led i detta arbete kom med riksdagens beslut under riksmötet 1989/90 att avskaffa den statliga regleringen av tjänster för lärare m.fl. Den delen av reformarbetet medför att ett omfattande komplex av bestämmelser om tjänster upphävs. Huvudparten av föreskrifterna fanns i skolförordningen (1971:235), som omfattade mer än 200 paragrafer med personalbestämmelser.

Ett andra väsentligt steg i reformarbetet är införandet av ett nytt statsbidragssystem för skolväsendet. Förslag härom förelades riksdagen i prop.

1990/91:18. Riksdagen har i allt väsentligt bifallit förslaget. Principerna bakom det nya statsbidragssystemet innebär att landets kommuner får ett samlat bidrag för sin grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning. Bidraget beräknas på demografiska data och har ingen koppling till hur kommunerna organiserar sitt skolväsende. Reformen medför att ett stort antal statsbidragsbestämmelser kan ersättas med en förhållandevis kortfattad förordning i ämnet.

Riksdagens beslut med anledning av den nyssnämnda propositionen innebär också att bestämmelserna i den hittillsvarande skollagen och vuxenutbildningslagen slås samman. I projektets fortsättning ligger en genomarbetning av de avsnitt i den gemensamma lagen som skall behandla de olika skolformerna. Därvid avses väsentliga reformer bli föreslagna när det gäller gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Förändringarna i skollagstiftningen bör i sin tur leda till en minskning av antalet regler också i de förordningar som finns om de skilda skolformerna.

Beträffande *arkivväsendet* har riksdagen under riksmötet 1989/90 antagit en arkivlag (SFS 1990:782) som i sammanlagt sexton paragrafer ger de grundläggande reglerna för myndighetsarkiv både på den statliga och den kommunala sidan. Lagen avses bli kompletterad med en förhållandevis kort arkivförordning. Den innehåller fjorton korta paragrafer. Med denna reglering kan ett flertal förordningar med detaljregleringar upphävas, däribland 1961 års arkivstadga med omkring fyrtio paragrafer.

2 Delegering

Under avsnittet om regelreformering har arbetet med att reformera *skolväsendet* nämnts. Detta arbete innefattar också delegering. Den nu introducerade principen för styrning av det offentliga skolväsendet innebär att statsmakterna i föreskrifter slår fast vilka mål som skall uppnås kvantitativt och kvalitativt, medan det är en uppgift för skolhuvudmännen att på bästa sätt uppnå de satta målen. I systemet ligger alltså att det i princip delegeras till huvudmännen att besluta om hur målen skall uppnås. Som framgår av avsnittet om regelreformering får huvudmännen också det odelade arbetsgivaransvaret för skolpersonalen. Även den delen innebär att åtskilliga ärenden angående skolledar- och lärartjänster försvinner från de statliga myndigheterna och, i flera fall, från regeringen. De ärenden som regeringen befrias från gäller överklaganden om tillsättning av rektorer och studierektorer. Det nya statsbidragssystemet innebär att besluten om hur de ekonomiska resurserna skall fördelas i allt väsentligt flyttas från riks- och länsnivå till kommunerna.

Från *medieområdet* bör nämnas att med den nya lag (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram som antogs vid riksmötet 1989/90 (prop. 1989/90:70, KrU30, rskr. 309) har regeringens befattning med filmcensurärenden upphört. Överklaganden av biografbyråns beslut i granskningsärenden går sålunda numera till kammarrätten.

Tillsammans med finansdepartementet övervägs om inte antalet regeringsärenden om *tillstånd att ta emot gåvor* för statens räkning kan nedbringas genom en justering av beloppsgränsen, som idag är 1 milj. kr.

1 Regelreformering

Våren 1990 beslutade riksdagen efter förslag av regeringen om en *ny livsmedelspolitik* (prop. 1989/90: 146, JoU25, rskr. 327). Beslutet innebär en marknadsanpassning och avreglering av jordbruket. Nuvarande jordbruksprisreglering upphör den 1 juli 1991. För vissa produktionsgrenar skall de interna regleringarna dock avvecklas stegvis med början den 1 juli 1991.

Per den 1 juli 1990 upphävdes lagen (1959: 99) om köttbesiktning m. m. Lagen ersattes med föreskrifter för *köttkontroll* som meddelas med stöd av livsmedelslagen (1971: 511). Reformen har inneburit en kraftig minskning av myndigheternas regelbestånd när det gäller föreskrifter om kött. Statens livsmedelsverk har ersatt 26 äldre författningar med endast 3 nya. Härtill kommer att regeringen har upphävt 16 länsstyrelseförfattningar om slakteritvång.

2 Delegering

I syfte att minska antalet överklaganden hos regeringen gjordes under hösten 1989 en allmän översyn av gällande lagar inom departementets ansvarsområde. Arbetet resulterade i en proposition till riksdagen om ändrad instansordning för vissa ärendegrupper inom jordbruksdepartementets område m. m. Riksdagen antog propositionen under våren 1990 (prop. 1989/90: 57, JoU13, rskr. 114). Härigenom ändrades lagen (1950: 596) om rätt till fiske, lagen (1952: 166) om häradsallmänningar, lagen (1952: 167) om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, lagen (1965: 61) om behörighet att utöva veterinäryrket m. m., växtskyddslagen (1972: 318), bisjukdomslagen (1974: 211), lagen (1979: 425) om skötsel av jordbruksmark, skogsvårdslagen (1979: 429) och ädellövskogslagen (1984: 119). Se SFS 1990: 89–97.

Ändringarna innebär bl. a. att sådana *ärenden* enligt lagen om häradsallmänningar och lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna *som regeringen har prövat som första instans* numera skall prövas av länsstyrelsen. Vidare har prövningen av *överklaganden* enligt dessa båda lagar samt enligt lagen om skötsel av jordbruksmark, skogsvårdslagen och ädellövsskogslagen flyttats från regeringen till kammarrätten. Genom de ändringar som genomförts har också instansordningen i ärenden om ersättning vid myndighetsingripanden på djurhälsoområdet och växtskyddsområdet gjorts mer enhetliga.

Arbetet med att minska antalet överklagade ärenden hos regeringen har fortsatt under våren 1990. En omfattande genomgång av departementets förordningar har gjorts. Som riktlinjer för arbetet har gällt att ärenden där Europakonventionens krav på domstolsprövning gör sig gällande skall kunna överklagas till kammarrätten och att ärenden om statligt stöd i princip skall avgöras av den centrala myndigheten som sista instans. Även en teknisk översyn av överklagandebestämmelserna har gjorts i syfte att göra dessa så enkla och enhetliga som möjligt. Arbetet har lett till att

åtskilliga grupper av överklaganden flyttats från regeringen till kammarrätterna. Dessa delegeringar gäller *föreläggande, förbud, tillstånd och andra beslut om djurhälsovård, växtskydd, jakt, fiske m. m.* (se vidare SFS 1990:847, 848, 851–853, 856, 858, 861, 865, 868, 869 och 872). Samtidigt har regeringen befriats från ett 10-tal grupper av ärenden om *statligt stöd* genom att instansordningen skurits av så att en central förvaltningsmyndighet numera är slutinstans (SFS 1990:845, 854, 855, 857, 860, 862–864, 866 och 869–871).

Arbetsmarknadsdepartementet

1 Regelreformering

På det *arbetsmarknadspolitiska området* pågår en översyn av 1935 års arbetsförmedlingslag. Översynen, som bl. a. syftar till klarare och enklare regler för arbetsförmedlingen, är ännu inte avslutad. Det departementsförslag som presenterades förra året har föranlett många synpunkter under remissbehandlingen. En proposition planeras för behandling av riksdagen under våren.

När det gäller arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet planeras en förändrad anslagsstruktur inom ramen för en effektivare mål- och resultatstyrning. Dessa förändringar innebär bl. a. enklare regleringsbrev med minskad detaljstyrning av myndighetens verksamhet, men med tydliga uttalade krav på verksamhetens resultat i olika avseenden.

Sedan förra hösten pågår en översyn av de föreningstekniska delarna av lagen om arbetslöshetsförsäkring. Syftet med översynen är att göra lagen lättare att förstå och att förenkla regelsystsemet. En utredning har avlämnat betänkandet (Ds 1990:66). Översyn av de föreningsrättsliga bestämmelserna i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

På *arbetslivsområdet* kommer arbetsmiljökommissionens förslag i betänkandet (SOU 1990:49) Arbete och hälsa att behandlas i en proposition om arbetsmiljö och rehabilitering. Propositionen, som är avsedd att lämnas till riksdagen under våren, kommer även att behandla förslag från den arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet som haft till uppgift att se över vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen. Förslagen från kommissionen och arbetsgruppen syftar bl. a. till att skapa en klarare ansvarsfördelning i arbetsmiljölagen samt till att ge föreskriftsbemyndigandena på arbetsmiljöområdet en sådan utformning att oklarheter om normgivningskompetensens omfattning undanröjs. Bl. a. föreslås att arbetsmiljölagen tillförs ett bemyndigande att meddela även sådana föreskrifter om arbetsmiljön som inte är straffsanktionerade.

Inom arbetarskyddsstyrelsen fortsätter arbetet med att utveckla metoder för utvärdering och uppföljning av styrelsens regler. På grundval av de erfarenheter som det tidigare projektet inom området och gjorda utvärderingar givit avser styrelsen att finna former för att utnyttja metoderna i det löpande arbetet.

Förslag till förändringar i reglerna för lönebidrag läggs fram i budgetpro-

positionen 1991. Förslaget innebär dels att bidragsreglerna blir mindre detaljerade, dels att föreskrifterna i regleringsbreven förenklas.

På *arbetsrättens område* planeras en översyn av det arbetsrättsliga regelsystemet. De förslag om förenklingar i formföreskrifterna i lagen (1982:80) om anställningsskydd, som nämndes i förra årets redovisning, har nu genomförts (SFS 1989:963).

På det *invandrarpolitiska området* analyseras erfarenheterna av den nya utlänningslagen (1989:589).

Vidare införs ett nytt system för ersättning till kommunerna för flyktingmottagandet (prop. 1989/90:105, SfU21, rskr. 281, SFS 1990:927 och 928). Det nya systemet innebär att nuvarande ersättning till kommunerna för ekonomiskt bistånd till flyktingar och huvuddelen av övriga bidrag till kommunerna för flyktingmottagandet läggs samman i en schabloniserad ersättning som normalt utgår per mottagen flykting. Schablonersättningen skall täcka även kommunernas kostnader för lagstadgad svenskundervisning av vuxna flyktingar.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet har sett över de administrativa rutinerna i ärenden om tidsbegränsade arbetstillstånd. Arbetsgruppen föreslår ett förenklat tillstånd, som endast innefattar ett begränsat antal tillståndskriterier och som görs mer generellt. Förslaget övervägs nu i regeringskansliet.

2 Delegering

Den av regeringen förra året tillsatta asylprövningskommittén lämnade i september 1990 sitt betänkande (SOU 1990:79) Utlänningsnämnd. I betänkandet föreslås bl.a. att en särskild utlänningsnämnd inrättas med uppgift att i stället för regeringen slutligt avgöra flertalet överklaganden i *utlännings- och medborgarskapsärenden*. Förslaget innebär bl.a. att regeringen befrias från omkring 4 000 ärenden om året, vilket motsvarar ungefär 20 procent av det totala antalet regeringsärenden. Förslaget är nu ute på remiss.

Den möjlighet som tidigare fanns att till regeringen överklaga invandrarverkets beslut om *bidrag till invandrarpolitiska projekt* har tagits bort (prop. 1989/90:86, SfU18, rskr. 283, SFS 1990:632).

Bostadsdepartementet

1 Regelreformering

Ett arbete pågår för närvarande med en ny *hissförordning*. Förordningens huvudsakliga syfte är att åstadkomma en enhetlig reglering som inte omfattar bara vissa hissar och maskindrivna portar utan även skidliftar, rulltrappor etc. Reglerna skall för den löpande kontrollen av hissar och maskindrivna portar bli mer flexibla och bättre anpassade till de varierande behoven.

Vidare pågår en översyn av de administrativa styrmedel som är knutna till statens stöd till bostadsfinansieringen. Arbetet syftar till förenklingar

av de regler som behövs för att främja statens och kommunernas bostadspolitiska mål.

2 Delegering

Regeringen har utfärdat en förordning om *stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler* (SFS 1990:573). Förordningen ersatte till viss del förordningen (1984:703) om statsbidrag till vissa teaterlokaler m. m. Den nya förordningen innebär bl. a. att man har begränsat möjligheterna att till regeringen överklaga beslut om stöd, se närmare 14 §.

Genom förordningen (1990:818) om *bidrag för experimentbyggande m. m.* har den gamla långivningen på detta område ersatts av ett bidragssystem. Förordningen innebär bl. a. att regeringen avlastats vissa ärenden som rör sådana lån. Enligt den nya förordningen prövar statens råd för byggforskning frågor om bidrag. Rådets beslut om bidrag får inte överklagas. Däremot är det möjligt att till regeringen överklaga beslut av rådet om viss ersättningsskyldighet enligt förordningen. I fråga om lån som redan beviljats enligt äldre bestämmelser har föreskrifter meddelats genom förordningen (1990:916) om vissa lån till forskningsinriktat experimentbyggande. Även dessa bestämmelser innebär att regeringen avlastas den prövning regeringen tidigare haft såvitt gäller långivningen. Det är nu byggforskningsrådet som beslutar. Rådets beslut får inte överklagas annat än om det är fråga om eftergift av ett lån. Ett överklagande i en sådan fråga prövas av regeringen.

Genom förordningen (1990:922) om ändring i förordningen (1983:974) om *statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus* har möjligheterna avskurits att till regeringen överklaga boverkets beslut enligt förordningen.

Vad gäller *övriga låneförfattningar* kan sägas att ett flertal av dessa varit avhängigt frågan om ett nytt bostadsfinansieringssystem. Därmed har också frågan om delegering fått avvakta.

En proposition om en *ny bostadsrättslag* har nyligen avlämnats. Där föreslås bl. a. att vissa överklaganden om behörighet som intygsgivare skall flyttas över till kammarrätten. Enligt gällande regler får överklagande ske till regeringen.

Inom departementet pågår för närvarande en översyn av reglerna om *överklagande enligt plan- och byggnadslagstiftningen.*

Industridepartementet

1 Regelreformering

Den till industridepartementet knutna *normgruppen*, som bildades 1984, har haft ett samordnande ansvar i fråga om regelförenkling gentemot näringslivet. Sedan gruppen upphört och dess sekretariat inordnats i industridepartementets linjeorganisation, har arbetet med avreglering och regelförenkling gått vidare och inriktats på fortsatt bevakning av reglers konsekvenser för näringslivet samt fortsatt kontaktverksamhet mot myndigheter och näringsliv.

Arbetet har våren 1990 redovisats för riksdagen i propositionen om vissa näringspolitiska frågor (prop. 1989/90: 88 s. 53). Av särskild betydelse för ett långsiktigt resultat är den integrering av regelarbete i *budgetprocessen* som nu är på väg. Den nya budgetprocessen är inriktad på att genomlysa myndigheternas hela verksamhet inklusive regelsystemet inom myndighetens område, att förslag till sådana regeländringar som myndigheten inte själv kan besluta om skall ingå i anslagsframställningen och att konsekvensanalyser skall göras.

Att regelsystems effektivitet och reglers ekonomiska konsekvenser blir ordentligt belysta är mycket angeläget för näringslivet. Den *utbildning* i "regelekonomi" som riksrevisionsverket och statens institut för personalutveckling genomför inom statsförvaltningen är därför värdefull.

På många områden (skatteområdet, livsmedelsområdet osv.) genomförs nu *reformer med avreglerings- och förenklingsaspekter* som är av stor betydelse för näringslivet. *Produktivitetsdelegationen* (I 1989:02) har i uppdrag bl. a. att belysa hur samhällets regelsystem kan tänkas inverka på produktivitetsutvecklingen.

Betydelsefulla förändringar har skett inom området *statligt företagande* med syfte att åstadkomma mer ändamålsenliga verksamhetsformer. Sålunda har affärsverket FFV ombildats till aktiebolag och ett nytt förvaltningsbolag bildats för förvaltning av statens aktier (prop. 1988/89: 88, NU35, rskr. 249).

Vi kan nu tydligt se att ett närmare EG/EFTA-samarbete kommer att få utomordentligt stor betydelse för innehållet i våra regler, som i större utsträckning än hittills kommer att bygga på resultat från ett *internationellt harmoniseringsarbete*. I harmoniseringen ligger den förenklingsaspekten att en regel ersätter flera andra inte alltid lika regler, men den kan också innebära att Sverige på vissa områden får en mera detaljerad reglering än tidigare.

I det europeiska arbetet på att få till stånd enhetliga regler spelar standardisering en betydelsefull roll (jfr prop. 1989/90: 88 s. 113). På många områden kommer standarder att få samma roll som myndighetsföreskrifter har i dag, vilket betyder att myndigheter måste följa och vid behov delta i standardiseringsarbete även utanför Sverige. Att förenklingsaspekter uppmärksammas även i sådant arbete är viktigt.

Inom området *teknisk provning och kontroll* har det under senare år fortlöpande bedrivits ett arbete i syfte att anpassa den svenska infrastrukturen till den västeuropeiska. Detta är nödvändigt för ett svenskt deltagande i det västeuropeiska samarbete som håller på att byggas upp för provnings- och kontrollverksamhet. Under år 1990 har som ett led i detta vissa ändringar gjorts i lagen (1989: 164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning.

Statens mät- och provstyrelse har sålunda den 1 juli fått befogenhet att ackreditera certifierings- och kontrollorgan (SFS 1990: 728).

Vidare har EFTA-konventionen om ömsesidigt godtagande av provningssresultat och bevis om överensstämmelse, vilken undertecknats i Tammerfors den 15 juni 1988, trätt i kraft den 1 oktober 1990. I anslutning till detta har vissa till konventionen anknytande bestämmelser i den

nämnda lagen satts i kraft (SFS 1990:900). Genom bestämmelserna åläggs svenska myndigheter och andra organ, som genom godkännande eller annan åtgärd som förutsätter provning medger att en produkt får föras ut på den svenska marknaden eller användas i Sverige, att därvid godta dels provningssresultat från vissa utländska ackrediterade provningsorgan, dels provningsresultat och bevis om överensstämmelse som närmare anges i sektorsöverenskommelser under konventionen.

På det *regionalpolitiska området* har regeringen, sedan riksdagen godkänt regeringens förslag i propositionen om regionalpolitik för 90-talet (prop. 1989/90:76, AU13, rskr. 346), beslutat nya regler om regionalpolitiskt företagsstöd och om glesbygdsstöd. Förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd, som trädde i kraft den 1 juli 1990, innebär förenklingar genom att antalet stödformer minskar och beslutsfattandet koncentreras till färre myndigheter. Förordningen (1990:643) om glesbygdsstöd, som trädde i kraft den 1 juli 1990, innebär bl.a. att antalet stödformer minskar.

2 Delegering

Frågor om regionalpolitiskt stöd och energi har överförts från arbetsmarknads- och miljödepartementen till industridepartementet. Antalet ärenden i industridepartementet har därmed ökat kraftigt.

I syfte att undersöka möjligheterna att i ökad utsträckning frigöra resurser för mer långsiktigt inriktade uppgifter av typen uppföljning, utvärdering, omprioritering etc. har en *särskild arbetsgrupp* inom departementet sett över delegeringsmöjligheterna. En inventering har gjorts sakområdesvis av samtliga ärendegrupper inom departementet. Utifrån det materialet har gruppen analyserat möjligheterna att delegera beslutanderätten och förenkla prövningsförfarandet i de skilda ärendetyperna. Arbetsgruppens har i december 1990 lämnat en rapport som nu bereds vidare i departementet.

Den inom industridepartementet upprättade departementspromemorian (Ds 1989:57) *Ändrade regler om utländska företagsförsvärv* har remissbehandlats. I regeringskansliet övervägs för närvarande den fortsatta behandlingen av frågan (se prop. 1989/90:88 s. 164). Promemorians förslag innebär ett förenklat prövningsförfarande och en ökad delegering av ärenden från regeringen till länsstyrelsen.

På det *regionalpolitiska området innebär* den nya förordningen (1990:642) om regionalpolitiskt företagsstöd att prövningen av vissa ärenden i första instans har flyttats från regeringen till statens industriverk. Samtidigt har möjligheten att överklaga verkets beslut i dessa och andra ärenden på området skurits av.

Takten ökar i avregleringen och i omstruktureringen av regler som fortfarande behövs. För närvarande är inemot hälften av departementets lagar och förordningar föremål för översyn, antingen i departementet eller i någon utredning eller arbetsgrupp som hör till departementet.

På *statistikområdet* har statistikregelutredningen lämnat sitt betänkande (SOU 1990:43) Förenklad statistikreglering. Betänkandet har remissbehandlats och frågan övervägs nu i civildepartementet.

På det *löne- och personalpolitiska området* har som en följd av det nya trygghetsavtal som började att gälla den 1 april 1990 en betydande avreglering skett både i fråga om författningar och avtalsbestämmelser. Som exempel på upphävda författningar kan nämnas omplaceringsförordningen (1984:110, upphävd 1990:73). Den innehöll en mängd betungande föreskrifter för myndigheterna vid personalrekrytering. Ett annat exempel är kunggörelsen (1968:351) om måltidspriser vid personalserveringar inom statlig verksamhet, m. m. (upphävd 1990:1109).

Andra avregleringar, som delvis har personalanknytning, är att begränsningar i myndigheters möjligheter att utnyttja vikarier och ett krångligt samrådsförfarande mellan myndigheter vid vissa personalinskränkningar har slopats (SFS 1990:950 och 951).

En arbetsgrupp för enklare regler på det löne- och personalpolitiska området, ALP-gruppen, fortsätter sitt arbete för att få fram en ny regelstruktur i författningarna på området. Arbetet skall leda både till färre och enklare regler och till färre författningar. Det knyter an till den översyn av lagen (1976:600) om offentlig anställning m. m. som LOA-utredningen (C 1989:07) har i uppdrag att genomföra.

På det *marknadspolitiska området* har utfärdats en ny lag (1990:1183) om tillfällig försäljning. Den innebär bl. a. att tillfällighetshandeln i princip blir fri från näringsrättsliga tillståndskrav.

Konkurrensutredningen (C 1989:03) har lämnat ett delbetänkande (SOU 1990:25) Konkurrensen inom livsmedelssektorn. Andra delbetänkanden från denna utredning är (SOU 1990:58) Konkurrensen inom flygsektorn, där det föreslås en avreglering delvis av det svenska inrikesflyget, samt (SOU 1990:62) Konkurrensen inom Bygg/bosektorn. Betänkandena har remissbehandlats. Utredningen fortsätter sitt arbete och avser i ett huvudbetänkande att lämna generella förslag om konkurrensen i ekonomin.

På *folkrörelseområdet* har utredningen (C 1990:03) om den kooperativa företagsformens utvecklingsmöjligheter på nya områden bl. a. i uppdrag att pröva regler som i dag försvårar en utveckling av den kooperativa verksamhetsformen och hur sådana regelhinder kan undanröjas.

Länsstyrelsernas regler fortsätter att bli färre. Den 1 juli 1986 fanns ca 5000 regelrubriker förtecknade hos länsstyrelserna. Antalet har minskat till knappt 2 000 regelrubriker. Nu vidtar översyner av de kvarvarande reglernas innehåll och utformning i syfte att förenkla reglerna och minska antalet ytterligare. En särskild arbetsgrupp inom civildepartementet för

förenkling av länsstyrelsernas regler – LON-gruppen – har viktiga uppgifter i det översynsarbetet.

Den 1 juli 1990 avslutade länsstyrelsen i Västerbottens län ett försöksprojekt med datoriserad regelregistrering (jfr prop. 1989/90:100 bilaga 2:1, s. 79). I en rapport den 7 september 1990 (dnr C90/1795/RÄ) Försök med datoriserad regelregistrering, Västerbottens län, har länsstyrelsen redovisat sina erfarenheter från försöket. Registreringen har gett väsentliga bidrag till regelförenklingsarbetet hos länsstyrelsen dels genom att ordna länsstyrelsens egna regler på ett sätt som ansluter till vad som gäller för författningarna i SFS, dels genom att avslöja brister i regelmaterialet, brister som nu kan rättas till. Erfarenheterna från projektet kommer att föras över till de andra länsstyrelserna av länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON) i samband med de allmänna råd för regelarbetet hos länsstyrelserna som LON tar fram (jfr prop. 1989/90:100 bilaga 2:2, s. 87).

På det *kommunala området* har regeringen vid flera tillfällen under år 1990 ökat kretsen av kommuner som deltar i frikommunförsöket (SFS 1990:482, 965 och 1182). Fr.o.m. den 1 januari 1991 deltar 35 primärkommuner och fyra landsting.

Ett projekt för förnyelse av den offentliga verksamheten skall genomföras i Örebro län i samarbete mellan Örebro kommun, landstinget och länsstyrelsen. Projektet har starka inslag av regelförenkling (prop. 1990/91:44, KU17, rskr. 52).

Stat-kommunberedningens (C 1983:02) arbetsgrupp för regelförenkling på det kommunala området har genomfört två studier av reglerna på det kommunala området. Nu utvärderas studierna för att få fram förslag till hur regelreformeringsarbete med kommunala regler kan bedrivas.

På det *kyrkliga området* har den 1 juli 1990 lagen (1989:8) om kyrkomusiken i svenska kyrkan trätt i kraft (prop. 1987/88:144, 1988/89:KrU6, rskr. 77). Den nya lagen innebär en kommunalisering av kyrkomusikertjänsterna. Härigenom har mycket omfattande och detaljerade föreskrifter om dessa tjänster kunnat slopas.

Riksdagen har beslutat om en ny begravningslag (SFS 1990:1144). Den innebär både en förnyelse och en förenkling och omstrukturering av begravningssreglerna.

Regeringen har beslutat om en skrivelse till kyrkomötet med förslag till en ny kyrkolag (RegSkr 1990:1). Förslaget innebär att 1686 års kyrkolag och 35 andra kyrkliga författningar skall ersättas med en enda lag. Efter det att kyrkomötet har yttrat sig över förslaget i augusti 1991, skall regeringen förelägga riksdagen en proposition i ämnet.

Ett antal kyrkliga författningar har upphävts (SFS 1990:43 m.fl.).

2 Delegering

Arbetet med att delegera regeringsärenden fortsätter planenligt.

Riktlinjer för förnyelse inom *polisen* har lagts fast (prop. 1989/90:155, 1990/91:JuU1, rskr. 1). De innebär bl.a. att den redan långt drivna delegeringen av befogenheter och ansvar inom polisen utvecklas ytterligare. Sålunda får polismyndigheterna sedan den 1 juli 1990 själva bestämma sin

organisation (SFS 1990:521). Från den 1 januari 1991 är det vidare länsstyrelsen, och inte regeringen, som är högsta instans i ärenden om tillsättning av kommissarietjänster (SFS 1990:1071).

Sedan den 1 juli 1990 är *kyrkomusikertjänsterna* inte längre statligt reglerade anställningar. Ärenden om tillsättning av sådana tjänster kan därför inte längre överklagas hos regeringen (SFS 1989:8).

Beslut om *flyttning av gravsatt stoft eller aska* skall enligt riksdagens beslut om ny begravningslag inte längre kunna överklagas hos regeringen. I stället skall överklagande kunna ske hos kammarrätten.

Ytterligare ett antal delegeringar förbereds till år 1991 samtidigt som utredningar pågår om möjligheten till ännu fler under år 1992.

Miljödepartementet

1 Regelreformering

I *strålskyddslagen* (1988:220) och lagen (1984:3) om *kärnteknisk verksamhet* har det införts avgiftsbemyndiganden för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Föreskrifterna ersätter tidigare bemyndiganden som beslutats av riksdagen men som inte haft lagform.

Den s. k. substitutionsprincipen har förtydligats i lagen (1985:426) om *kemiska produkter*. I lagen anges numera också uttryckligen att straffreglerna omfattar sådana varor på vilken lagen är tillämplig.

Avgiftsbeloppen i förordningen (1989:598) om *avgifter för myndigheters verksamheten enligt miljöskyddslagen* (1969:387) har med verkan från och med den 1 juli 1990 justerats med utgångspunkt i verksamhetens omfattning. Avgiftssystemet har därigenom blivit smidigare för såväl myndigheter som enskilda.

2 Delegering

Delegeringsfrågan uppmärksammas regelmässigt i samband med allt författningsarbete inom departementet.

Den särskilda utredare som har regeringens uppdrag att utreda *naturvårdsverkets framtida uppgifter och organisation* (dir. 1990:67) skall också uppmärksamma de möjligheter som kan finnas att låta verket ta över vissa ärenden som i dag prövas av regeringen.

I en lagrådsremiss på grundval av betänkandet (SOU 1990:38) Översyn av naturvårdslagen har regeringen föreslagit att vissa grupper av överklaganden skall flyttas från regeringen till kammarrätten. Det gäller ärenden om *skydd för växt- och djurarter* och om *vilthägn*.

Regelbeståndet och regelregistreringen – en sammanställning från civildepartementet

Regelbeståndet och regelregistreringen – en sammanställning från civildepartementet

Översiktligt skall här närmast redovisas hur regelbeståndet har utvecklats både i SFS och i myndigheternas författningssamlingar. Siffrorna ansluter till tidigare års redovisning. Redovisningen inleds med en redogörelse för statsrådsberedningens arbete med att registrera normgivningsbemyndiganden.

Därefter följer en redogörelse för reformeringen av avtalsregler allmänt hos staten och av kommunala regler.

Redogörelsen avslutas med en redogörelse för arbetet med att registrera regler.

Normgivningsbemyndiganden

Några huvudpunkter
- **Uppföljningen** av riksdagens normgivningsbemyndiganden fortsätter.
- **Registreringen** av normgivningsbemyndigandena utvidgas successivt till att omfatta också regeringens bemyndiganden.

I december 1989 lämnade statsrådsberedningen till konstitutionsutskottet sitt senaste register över **riksdagens olika normgivningsbemyndiganden**. Registret har behandlats av riksdagen (1989/90:KU30, rskr. 258). Av konstitutionsutskottets betänkande framgår att registret används av utskottet i dess granskning av regeringens normgivning och av riksdagens revisorer i deras granskningsverksamhet.

Statsrådsberedningen avser att i början av år 1991 lämna riksdagen ett aktualiserat register.

Vad gäller **regeringens bemyndiganden till myndigheterna** att besluta föreskrifter finns i dag ingen samlad, aktuell registrering. En datasökning i SFS-registret har dock preliminärt givit vid handen att det den 1 juli 1990 fanns ca 1 000 föreskriftsbemyndiganden från regeringen till myndigheterna. En närmare registrering av detta material övervägs för närvarande.

En viktig beståndsdel i reformarbetet är att lägga regler på rätt nivå i "regelpyramiden" (se prop. 1987/88:100 bil. 2 s. 10), inte minst när bemyndiganden beslutas. Uppgifter om bemyndiganden behövs också för att kunna strukturera om och förenkla regleringarna. Det torde även vara uppenbart att en kontroll kan behövas av hur de givna bemyndiganden utnyttjas av myndigheterna. Är myndighetsförfattningarna exempelvis de bindande rättsregler som regeringen avsåg med sina bemyndiganden och har myndigheterna utnyttjat rätt bemyndigande för sina författningar?

Inom civildepartementet har ett arbete med att registrera bemyndigandena bakom författningarna i myndigheternas regelförteckningar därför

inletts under år 1990. På länsstyrelseområdet har redan, med några undantag, de regelförteckningar som har lämnats till regeringen den 1 september 1990 försetts med sådana uppgifter. Sammantaget rör det sig om ett hundratal olika bemyndiganden som finns med i förteckningarna. Arbete har påbörjats i regeringskansliet med att analysera uppgifterna.

Lagar och förordningar

Några huvudpunkter
- **Antalet lagar och förordningar** ligger på samma låga nivå som år 1989.
- **Kvaliteten** på utformningen av gällande föreskrifter förbättras fortlöpande.

Det siffermaterial om antalet lagar och förordningar som redovisats tidigare år har kompletterats med 1990 års nytillkomna grundförfattningar samtidigt som äldre, under år 1990 upphävda författningar, har strukits ur materialet. Siffrorna är hämtade ur datoriserade register över författningar som ingår i SFS.

Sådana register förs av statsrådsberedningen och justitiedepartementet.

Resultatet sammanfattas i följande tabell och diagram över antalet författningar. I siffrorna ingår också ett mindre antal författningar som har beslutats av förvaltningsmyndigheter och kungjorts i SFS.

1970 den 31 december	4665
1971 "	4719
1972 "	4569
1973 "	3690
1974 "	3657
1975 "	3710
1976 "	3811
1977 "	3808
1978 "	3850
1979 "	3951
1980 "	3979
1981 "	4016
1982 "	3810
1983 "	3790
1984 "	3816
1985 "	3858
1986 "	3880
1987 "	3722
1988 "	3695
1989 "	3575
1990 den 1 december	3577

REGELBESTÅNDET I SFS under perioden 1970-1990

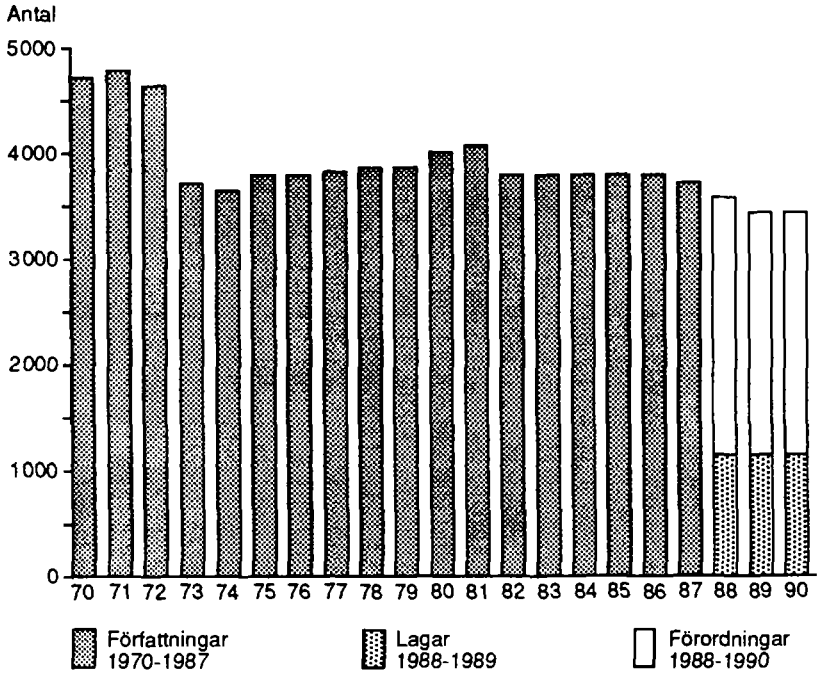

Antalet författningar håller sig i stort sett kvar på förra årets nivå som var den lägsta på 20 år.

Författningsbeståndet kan med hjälp av registren delas upp på lagar och förordningar. Till "lag-gruppen" har förts sådana föreskrifter som bedöms vara lagar i regeringsformens mening.

Med denna definition av en lag blir fördelningen av 1990 års gällande författningar i SFS avrundade till närmaste hundratal ca 1 200 lagar och ca 2 400 förordningar. Det är ungefär samma fördelning som år 1989.

Under tiden den 1 januari – den 1 december 1990 har totalt 1 038 titlar kungjorts. Motsvarande siffra från samma period 1989 var 846 titlar. Ökningen i antalet kungjorda författningar vittnar – mot bakgrund av det oförändrade antalet grundförfattningar – om en fortsatt god takt i regelreformeringsarbetet.

Fördelningen på de olika departementen etc. av SFS-författningarna per den 1 december 1990 är följande. Myndighetsförfattningarna redovisas under det departement som myndigheten hör till.

Departement etc.	Antal författningar i SFS
Justitiedepartementet	712
Utrikesdepartementet	135
Försvarsdepartementet	147
Socialdepartementet	313
Kommunikationsdepartementet	241
Finansdepartementet	770
Utbildningsdepartementet	260
Jordbruksdepartementet	182
Arbetsmarknadsdepartementet	129
Bostadsdepartementet	128
Industridepartementet	156
Civildepartementet	324
Miljödepartementet	68
Riksdagen	1
Riksbanken	11
Summa	**3577**

Det kan noteras att en del av miljödepartementets författningar under år 1990 har förts över till industridepartementet.

Myndighetsregler

Några huvudpunkter
- **Myndighetsreglerna** fortsätter att minska, mellan 1989 och 1990 med 1 200 regler.
- **Länsstyrelsernas** regler minskar.

De regelförteckningar som myndigheterna lämnade till regeringen hösten 1990 tillsammans med sina anslagsframställningar innehåller 14 400 rubriker. Det innebär en minskning med 1 200 titlar sedan den 1 september 1989.

Antalet regelrubriker per departementsområde är ungefär följande.

Område	Antal titlar (avrundade hundratal)
Justitiedepartementet	100
Utrikesdepartementet	100
Försvarsdepartementet	2000
Socialdepartementet	600
Kommunikationsdepartementet	2000
Finansdepartementet	2500
Utbildningsdepartementet	1700
Jordbruksdepartementet	800
Arbetsmarknadsdepartementet	1200
Bostadsdepartementet	400
Industridepartementet	100
Civildepartementet	2700
Miljödepartementet	200
Summa	**14400**

Minskningen i antalet regler kan nästan helt hänföras till länsstyrelseområdet och får i hög grad ses som ett resultat av det arbete som en arbetsgrupp inom civildepartementet – LON-gruppen – utför i samarbete med länsstyrelserna. Sålunda har regelmängden kunnat begränsas från ursprungligen ca 5 000 den 1 juli 1986 till i dag ca 2 000. Det är en minskning med närmare 60 %.

Flera myndigheters regelförteckningar är dock fortfarande i ett sådant skick att de inte utgör något bra mått på hur många myndighetsregler som finns. Så långt det går att döma av förteckningarna behövs det insatser för att få mera enhetliga uppställningar av reglerna, få till stånd en klarare åtskillnad mellan grundförfattningar och ändringsförfattningar samt ansluta författningarna till de lagar och förordningar som de är verkställighetsföreskrifter till.

Det datoriserade registreringsarbete med myndighetsregler som nu har påbörjats hos civildepartementets myndigheter och krav på uppgifter om vilka bemyndiganden som myndigheterna har stött sig på i sin regelgivning avses på sikt leda till att regelförteckningarna erbjuder ett fullgott mått på dessa myndigheters regler. Förteckningarna avses bli jämförbara med SFS-registret exempelvis som grund för att fastställa antalet författningar. Men ett likartad arbete behöver komma i gång också hos andra myndigheter för att den eftersträvade kvaliteten i regelförteckningarna skall kunna nås.

Vad gäller effekterna på myndighetsreglerna av regelreformarbetet är det självfallet lika angeläget att kunna mäta dem som när det gäller författningarna i SFS.

Fortfarande förekommer det att myndigheterna beslutar författningar vars innehåll och utformning inte svarar mot de krav som numera ställs på myndighetsföreskrifterna. Kvaliteten behöver höjas.

Statliga kollektivavtal

Några huvudpunkter
- **Ny struktur** på avtalsreglerna.
- **Nya trender** i reglerna.

Strukturen i kollektivavtalsreglerna på det statliga området förändras. Från att ha varit samlade i allmänna avtal (allmänt avlöningsavtal för tjänstemän – AST, allmänt arbetstidsavtal – ARB, allmänt arvodesavtal – ARV etc.) går man nu över till sektorsanknutna avtal, där alla regler som gäller för en viss sektor samlas i ett avtal (sektoravtal för civil statsförvaltning (SA-C), sektoravtal för affärsverken (SA-A), sektoravtal för försvaret (SA-F) etc. Avsikten med att dela upp avtalsreglerna efter sektorer är att reglerna bättre skall kunna anpassas efter den verksamhet, som de avser.

I arbetet med sektoravtalen ingår givetvis att begränsa och förenkla regler samtidigt som man använder sig av ett mer begripligt språk, en

enhetlig terminologi och en överskådligare disposition. Exempelvis innebär de nya arbetstidsavtalen en väsentligt minskad detaljreglering.

Den reformering av det statliga tjänstesystemet som har genomförts och som tidigare har redovisats (prop. 1988/89:100 bil. 2 s. 51) är ett annat exempel på enklare avtalsregler. De nya avtalen har sedan följts upp av regeringen med ändringar på författningssidan. Omvänt gäller att behovet av förenklingar på författningssidan har lett till förenklingar också på avtalssidan.

Det är självfallet av betydelse att man i regelarbetet både hos arbetsgivarna och hos arbetstagarna förutsättningslöst kan pröva om en fråga bör regleras i avtal eller författningsvägen. En sådan prövning bör i förekommande fall vara en naturlig delfråga i den s.k. checklista för regelgivare som ingår i ett program för god regelkvalitet (jfr bil. 2 p. 5.1 till denna budgetproposition).

Ett viktigt reformarbete på författningssidan av personalområdet som berör den avtalsreglerade delen av området är arbetet i LOA-utredningen (C 1989:07). Den har till uppgift att se över lagstiftningen om offentlig anställning. Men också de närmare 60 andra författningar på området (utom pensionsförfattningarna) kommer att beröras av översynen. Nämnas kan också det översynsarbete på området som utförs av en arbetsgrupp inom civildepartementet – ALP-gruppen. Den gruppen har i uppdrag att på något kortare sikt ta fram förslag till regelförenklingar och till en annan och mer översiktlig struktur på reglerna i de nämnda närmare 60 författningarna.

Kommunernas föreskrifter

Några huvudpunkter

– En arbetsgrupp inom stat-kommunberedningen tar fram **förslag om kommunernas arbete med att förenkla sina regler.**

Arbetsgruppen inom stat-kommunberedningen (C 1983:02) har under år 1990 låtit utföra två kommunala studier för att i första hand kartlägga den kommunala regelgivningen och få fram exempel på sådana regleringar som i särskild grad har betydelse för den kommunala verksamheten, både statliga sådana och kommunernas egna. För det primärkommunala området har studier utförts i samarbete med Eskilstuna kommun och för det landstingskommunala området i samarbete med landstinget i Skaraborgs län. Studierna, som nu bearbetas inom arbetsgruppen, är avsedda att ligga till grund för de förslag som arbetsgruppen planerar att lämna till stat-kommunberedningen under våren 1991.

Några huvudpunkter
- **Databaserna med register över författningarna i** Svensk författningssamling (SFS) utnyttjas alltmer i författningsarbetet.
- **Myndighetsregler** registreras så de ansluter till SFS-registren.

Databaserna med SFS-författningarna används i allt större utsträckning i författningsarbetet i departementen. Samtliga departement har nu möjlighet att söka i baserna.

Av uppgifter från justitiedepartementet framgår att användningen av informationssystemet har ökat kraftigt under år 1990. Inte bara i departementsarbetet utan också i arbetet hos riksdagen och hos myndigheterna söker man numera efter och hämtar uppgifter ur databaserna.

Det är avsikten att under år 1991 från justitiedepartementet föra över ansvaret för SFS-baserna till statsrådsberedningen. Den organisatoriska förändringen kommer till stånd både för att förenkla och decentralisera hanteringen.

En datoriserad regelregistrering är en väsentlig beståndsdel i arbetet med att få en god regelkvalitet. Den är en förutsättning för ett framgångsrikt reformarbete. Den behövs i kontrollsyften och den är i många fall en förutsättning för att kunna reformera regler till följd av organisatoriska förändringar av verksamheterna. Tillgång till regler i en databas bör också kunna bidra till en bättre produktivitet hos myndigheterna. Tempot behöver alltså ökas i arbetet med att ta in myndighetsregler i databaser.

På lite längre sikt kan värdet av en datoriserad regelregistrering antas väl motsvara de resurser som på något kortare sikt kan behöva sättas till i ett registreringsarbete. Ett ökat tempo i datoriseringen av regelregistreringen bör alltså på sikt kunna rymmas inom ramen för myndigheternas nuvarande resurser, särskilt som en långsiktighet i resursplaneringen nu underlättas av den nya budgetprocessens treåriga budgetramar.

En väsentlig andel av de regelrubriker som finns intagna i regelförteckningarna svarar länsstyrelserna för. Ca 15 % av reglerna är länsstyrelsernas. De flesta av dessa regler finns intagna i länens författningssamlingar. De reglerar frågor av många olika slag inom skilda verksamhetsområden. Bl. a. dessa förhållanden var bakgrunden till det uppdrag regeringen lämnade hösten 1989 till länsstyrelsen i Västerbottens län att upprätta en databas för länsstyrelsens gällande föreskrifter och allmänna råd (jfr budgetpropositionen 1990 bil. 2:1 s. 79).

Sedan uppdraget har avrapporterats fortsätter nu arbetet med att få övriga länsstyrelser att registrera sina regler på ett liknande sätt.

Innehåll

Bilagans huvudsakliga innehåll 3
1 Allmänna utgångspunkter 4
2 Den offentliga sektorn i ett internationellt perspektiv 6
3 Den statliga sektorn 10
3.1 Den statliga förvaltningen 10
3.2 Viss statlig affärsverksamhet 30
3.3 Utnyttjande av konkurrens- och marknadskrafter i offentlig sektor 32
4 Den kommunala sektorn 34
4.1 Inledning 34
4.2 Ökat handlingsutrymme för kommuner och landsting 37
4.3 Vad händer i kommuner och landsting? 42
5 Regelreformering och delegering 47
5.1 Regelreformeringsarbetet 48
5.2 Delegeringsarbetet 55
6 Hemställan 57

Bilaga 2:1 Regeringens arbete med reglereformering och delegering – en sammanställning från statsrådsberedningen 61
Bilaga 2:2 Regelbeståndet och regelregistreringen – en sammanställning från civildepartementet 81

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Prop.
1990/91: 100
Bil. 3

Kungliga hov- och slottsstaterna
(första huvudtiteln)

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Johansson

Anmälan till budgetpropositionen 1991

A. Kungliga hovstaten

A 1. Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning.

Anslaget är för innevarande budgetår uppfört i statsbudgeten med 18 475 000 kr.

Anslaget är för närvarande obetecknat, vilket innebär bl. a. att beloppet inte kan överskridas. Eftersom större delen av anslaget används för att betala lönekostnader till anställd personal, medför anslagskonstruktionen problem att täcka merkostnader till följd av avtalsenliga löneökningar. Sådana medel har därför hittills anvisats från trettonde huvudtitelns anslag Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. Jag förordar emellertid att anslaget från och med budgetåret 1991/92 förs upp som ett förslagsanslag i statsbudgeten. Regeringen kan då medge att anslaget får överskridas med det belopp som motiveras av avtalsenliga löneökningar. Jag vill betona att någon ytterligare belastning på statsbudgeten inte uppkommer genom det ändrade förfarandet.

Jag beräknar anslagsbehovet för nästa budgetår till 20 450 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 20 450 000 kr.

B. Kungliga slottsstaten

B 1. De kungliga slotten: Driftkostnader

1989/90	Utgift	26 088 066
1990/91	Anslag	21 882 000
1991/92	Förslag	23 212 000

Stockholms slott används av kungen och inrymmer representationslokaler och kontor. I Stockholms slott finns bl. a. riksmarskalksämbetet, ståthållarämbetet, husgerådskammaren och Bernadottebiblioteket. Vissa delar av slottet visas även för allmänheten. *Drottningholms slott* används av kungen och hans familj som bostad och visas för allmänheten. *Ulriksdals slott* har delvis upplåtits till kansli för Världsnaturfonden men har även öppnats för allmänheten och används för utställningsverksamhet. *Haga slott* används av regeringen som bostad för prominenta gäster från utlandet. *Gripsholms slott* utnyttjas som museum och för utställning av en del av svenska statens porträttsamling. *Strömsholms slott* visas för allmänheten. För användningen av hela Strömsholms kronoegendom finns en samarbetsgrupp, tillkallad av länsstyrelsen i Västmanlands län med representanter för bl. a. byggnadsstyrelsen, domänverket, kommunen och landstinget samt Ridfrämjandet. *Rosersbergs slott* disponeras till större delen av statens räddningsverk. De två övervåningarna i slottet har dock fått behålla sin ursprungliga karaktär och visas för allmänheten. *Tullgarns slott* är upplåtet för visning.

Från detta anslag avlönas närmare 80 anställda, varav ca 25 i park- och trädgårdsvård och tolv för lokalvård. Härtill kommer ett tjugotal personer med uppdrag av deltids- eller bisysslekaraktär. Från anslaget betalas även andra driftkostnader för de kungliga slotten utom rent fastighetsunderhåll.

Riksmarskalksämbetet har – i anslutning till en framställning från ståthållarämbetet – hemställt att 25 295 700 kr. anvisas för driften av de kungliga slotten under nästa budgetår. Vid beräkningen av det angivna medelsbehovet har någon löneomräkning av utgiftsposten lönekostnader inte gjorts.

En successiv utvidgning av visningsverksamheten vid de kungliga slotten har skett under senare år. Vid Ulriksdals slott har ytterligare ett antal rum ställts i ordning för visning inom slottet och ett skulpturmuseum i det s. k. Orangeriet har öppnats liksom en utställningslokal för drottning Kristinas kröningsvagn.

Installation och underhåll av larmanläggningar medför ökade lokalkostnader. Även i övrigt ökar kostnaderna för verksamheten. Ståthållarämbetet anser det rimligt att detta anslag budgeteras på ett sätt som motsvarar faktiska behov och faktisk förbrukning.

Sammanställning

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	19 617 000	+ 1 747 000
(därav lönekostnader)	(16 500 000)	(+ 1 980 000)
Lokalkostnader	3 365 000	– 182 000
Summa utgifter	**22 982 000**	**+ 1 565 000**
Avgår:		
Uppbördsmedel	1 100 000	+ 235 000
Summa anslag	**21 882 000**	**+ 1 330 000**

Föredragandens överväganden

Mitt förslag till medelsberäkning framgår av sammanställningen.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *De Kungliga slotten: Driftkostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 23 212 000 kr.

B 2. Kungliga husgerådskammaren

1989/90	Utgift	8 777 000
1990/91	Anslag	7 459 000
1991/92	Förslag	9 059 000

Husgerådskammarens uppgift är att svara för underhåll och vård av de konstverk, möbler och andra inventarier i de kungliga slotten som tillhör staten men disponeras av kungen, att vetenskapligt bearbeta samlingarna samt att genom skrifter och visningsverksamhet presentera samlingarna för allmänhet och forskare. Dessutom förvaltar husgerådskammaren de Bernadotteska familjestiftelsernas bestånd av möbler, konst och konsthantverk samt administrerar Bernadottebiblioteket. Slutligen hjälper husgerådskammaren till vid tillfällig möblering för representation o. dyl.

Av medel från detta anslag avlönas ca 30 anställda.

I samband med anslagsframställningen för budgetåret 1989/90 lade husgerådskammaren fram en långtidsplan för en upprustning under perioden 1989–1999, som skulle ge kammaren möjlighet att hålla en godtagbar kontroll över samlingarnas kondition och resurser för de mer akuta vårdinsatserna. Husgerådskammaren har därefter tillförts ökade resurser för detta ändamål.

I anslagsframställningen för budgetåret 1991/92 begär nu husgerådskammaren inom ramen för långtidsplaneringen ytterligare resursförstärkningar.

Riksmarskalksämbetet tillstyrker husgerådskammarens framställan om anslag för budgetåret 1991/92 – 9 509 000 kr, varav 400 000 kr. i engångsanslag – vilken överensstämmer med tredje året av den framtagna långtidsplanen.

Riksmarskalksämbetet anhåller vidare om att särskilda medel anvisas under detta anslag för nyanskaffning och vård av uniformer som används i samband med statsbesök, högtidliga audienser, officiella middagar m. m. Slutligen anhåller riksmarskalksämbetet om särskilda medel för förbättrade vårdinsatser av de Bernadotteska familjestiftelsernas bestånd av möbler, konst och konsthantverk.

Sammanställning

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	7 555 000	+ 1 600 000
(därav lönekostnader)	(6 651 000)	(+ 1 400 000)
Avgår:		
Uppbördsmedel	96 000	–
Summa anslag	**7 459 000**	**+ 1 600 000**

Föredragandens överväganden

Min bedömning av medelsbehovet framgår av sammanställningen i det föregående. Utöver pris- och löneomräkning beräknar jag medel för en viss förstärkning av resurserna för vården av samlingarna. Jag har dessutom beräknat 400 000 kr. för nyanskaffning och vård av uniformer. När det gäller vården av de Bernadotteska familjestiftelsernas samlingar är jag för närvarande inte beredd att föreslå några ändrade finansieringsformer.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kungliga husgerådskammaren* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 9 059 000 kr.

Vid bifall till mina förslag till medelsberäkning för nästa budgetår kommer första huvudtitelns slutsumma för budgetåret 1991/92 att uppgå till 52 721 000 kr. Detta betyder en ökning i jämförelse med det av riksdagen för budgetåret 1990/91 anvisade beloppet med 4 905 000 kr.

Register

sid.		Anslag kr.
	A. Kungliga hovstaten	
1.	Hans Maj:t Konungens och det Kungliga Husets hovhållning	**20 450 000**
	B. Kungliga slottsstaten	
2.	De kungliga slotten: Driftkostnader	23 212 000
3.	Kungliga husgerådskammaren	9 059 000
		32 271 000
	Totalt för kungliga hov- och slottsstaterna	**52 721 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990

Bilaga 4 till budgetpropositionen 1991

Justitiedepartementet

(andra huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bilaga 4

ÖVERSIKT

Justitiedepartementet svarar för beredning av lagstiftningsärenden på många områden av samhällslivet.

Till justitiedepartementet hör åklagarväsendet, huvudparten av domstolsväsendet, rättshjälpen och de allmänna advokatbyråerna samt kriminalvården. Inom departementets område faller också den verksamhet som utövas av justitiekanslern, datainspektionen, brottsförebyggande rådet, bokföringsnämnden och brottsskadenämnden.

Utgifterna inom justitiedepartementets område beräknas under budgetåret 1991/92 komma att öka med 1 319,7 milj. kr. till 7 127 491 milj. kr.

Utvecklingen inom rättsväsendet

Huvuddelen av verksamheten på justitiedepartementets område avser uppgifter som direkt eller indirekt regleras genom lagstiftning. Myndigheterna har begränsade möjligheter att själva påverka verksamhetens omfattning.

Den verksamhet som avser samhällets åtgärder mot brott bestäms till stor del av brottsutvecklingen och inom de olika delområdena av sådana faktorer som antalet anmälda brott, mängden mål och dessas svårighetsgrad samt inom kriminalvården av antalet utdömda frihetsstraff och strafftidernas längd. Brottsutvecklingen är stigande. Arbetsbelastningen inom rättsväsendet ökar.

Åklagarväsendet

Åklagarväsendet får en treårig budgetram. Ramen ger åklagarväsendet ett utrymme under treårsperioden att rationalisera genom ADB och utbildning. Medel tillförs också för vissa personalförstärkningar.

Domstolsväsendet

Domstolarna erhöll en treårig budgetram budgetåret 1989/90. Enligt tidigare beslut tillförs domstolarna resurser för rationaliseringar genom ADB och utbildning. Domstolarna får också medel för handläggning av nya måltyper.

1 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100. Bilaga 4*

Kriminalvården

Kriminalvårdsanstalterna Härlanda och Karlskrona föreslås bli nedlagda. Platserna vid Härlandaanstalten ersätts genom om- och tillbyggnader vid vissa kriminalvårdsanstalter. Nedläggningen av anstalten i Karlskrona bör ske i anslutning till att ett nytt häkte tas i bruk på samma ort.

Rationaliseringar inom kriminalvården beräknas uppgå till drygt 31 milj. kr. Omkring 20 milj. kr. återförs till kriminalvården för effektivitetsbefrämjande åtgärder, bl.a. för metodutveckling och utbildning.

Sammanfattning

Förändringarna inom justitiedepartementets område i förhållande till budgetåret 1990/91 framgår av följande sammanställning. Beloppen anges i milj. kr.

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändr.
Andra huvudtiteln			
A. Justitiedepartementet m.m.	107,7[1]	127,7	20,0
B. Vissa tillsynsmyndigheter m.m.	5,0	6,1	1,1
C. Åklagarväsendet	421,8	498,2	76,4
D. Domstolsväsendet m.m.	1941,7	2254,1	312,4
E. Kriminalvården	2478,4[2]	2992,0	513,6
F. Rättshjälp m.m.	637,0	914,1	277,1
G. Övriga myndigheter	34,2[3]	45,0	10,8
H. Diverse	182,0	290,3	108,3
Summa för justitiedepartementet	5807,8	7.127,5	1.319,7

[1]Innefattar även ett belopp av 1 milj. kr. som anvisats efter förslag i prop. 1989/90:90 om forskning.

[2]Summan omfattar inte ett belopp av 6 milj. kr. som anvisats på tilläggsbudget I för budgetåret 1990/91.

[3]Innefattar även belopp som har anvisats efter förslag i prop. 1989/90:90 om forskning.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Freivalds

Anmälan till budgetpropositionen 1991

1 Allmänt

1.1 Mål för verksamheten

Justitiedepartementet bereder lagstiftningsärenden på många områden. Först och främst bör grundlagarna nämnas. Departementet handlägger också viktiga delar av den lagstiftning som reglerar de enskilda medborgarnas förhållande till staten och andra offentliga organ. Hit hör bl.a. strafflagstiftningen, de regler som styr polisens och åklagarnas verksamhet samt reglerna om förfarandet vid våra domstolar. Ett annat betydelsefullt område är lagregler om enskildas inbördes förhållanden, t.ex. inom familjerätten, köprätten och bolagsrätten.

Till justitiedepartementets verksamhetsområde hör bl.a. domstolsväsendet, åklagarväsendet och kriminalvården.

Verksamheten på justitiedepartementets område har central betydelse för rättssäkerhet och rättstrygghet. För arbetet på detta område kommer trygghet och rättvisa för medborgarna, jämlikhet och solidaritet samt effektivitet i den offentliga förvaltningen särskilt i blickpunkten.

Departementets myndigheter och lagstiftning utsätts fortlöpande för en öppen och genomträngande granskning. Min uppfattning är att rättsväsendet har klarat sina uppgifter väl men att det ändå finns skäl att på olika sätt verka för att rättssamhället ytterligare befästs och stärks.

Det är angeläget att man tar till vara alla möjligheter att rationalisera och effektivisera verksamheten inom rättsväsendet utan att rättssäkerheten eller medborgarnas anspråk på hjälp från de rättsvårdande myndigheterna åsidosätts. Regeringen har nyligen i skrivelse till riksdagen (1990/91:50) presenterat ett omfattande åtgärdsprogram för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna. Inom justitiedepartementets område granskas myndigheterna successivt med sikte på att öka effektiviteten i deras verksamhet. Både domstolsväsendet och åklagarväsendet ses för närvarande över i detta syfte.

Genom en övergång till resultatorienterad styrning beräknas statsmakterna få bättre redovisningar och bedömningar av uppnådda resultat. En resultatinriktad styrning, med mindre inslag av detalj- och regelstyrning, ger samtidigt utrymme för betydande delegering till regional och lokal nivå och uppmuntrar och underlättar initiativ till effektivisering och rationalisering på dessa nivåer. De centrala myndigheternas storlek och uppgift måste anpassas till denna utveckling. Jag avser att under våren 1991 ta upp frågan om

strukturförändringar inom departementets område med sikte på sådana omställningar och bantningar. Domstolsverket och kriminalvårdsstyrelsen kommer att behandlas i denna genomgång.

Det är av yttersta vikt att vi har domare och åklagare som tillgodoser högt ställda krav. Domstolarnas och åklagarmyndigheternas arbetsläge är ansträngt, och arbetsvillkoren måste förbättras. Bl.a. i detta syfte arbetar för närvarande två utredningar, domstolsutredningen och åklagarutredningen -90, med frågor om uppgifter, arbetssätt och organisation inom respektive verksamhetsområde.

Brottsbekämpning är en central uppgift för rättsväsendet men också för andra myndigheter. Till de grundläggande målen hör tryggheten för liv, hälsa, integritet och personlig egendom. Av särskild betydelse är att utveckla insatserna för att motverka våld och stödja brottsoffer.
Kampen mot narkotikan och den ekonomiska brottsligheten står också i förgrunden.

Verksamheten inom kriminalvården skall bedrivas med hög säkerhet, samtidigt som anstaltstiden bör användas för att på bästa sätt anpassa den dömde till samhället.

Jag vill i sammanhanget också erinra om att en långsiktigt framgångsrik kriminalpolitik måste bygga på ett väl utvecklat brottsförebyggande arbete.

Polisen har en central roll inom rättsväsendet. Viktiga uppgifter utförs även av bl.a. socialtjänsten och den psykiatriska vården. Föreningslivet och frivilliga sammanslutningar uträttar också ett värdefullt arbete. Frågor som rör dessa områden berörs av civilministern, socialministern, biträdande socialministern och biträdande civilministern i deras respektive anmälningar till budgetpropositionen.

Utvecklingen på det internationella området har under senare år fått en allt större betydelse för svenskt rättsväsende och svensk lagstiftning. En huvuduppgift under den närmaste framtiden är att åstadkomma de förändringar i vårt rättssystem som föranleds av ett kommande avtal mellan EFTA-länderna och EG. Också de förändringar som kan föranledas av ett eventuellt medlemsskap i EG bör belysas.

Sverige har en viktig roll att fylla när det gäller att bidra till utvecklingen i Central- och Östeuropa. Inom justitiedepartementets område har svenska bidrag till utvecklingen i dessa delar av Europa kunnat lämnas framför allt genom att man från svensk sida kunnat redovisa erfarenheter av olika rättsliga regelsystem. Dessa erfarenheter har sedan kunnat ingå i det underlag som olika länder i Central- och Östeuropa har behövt för att själva kunna ta ställning till uppbyggnaden av de nya rättsliga system som den politiska och ekonomiska utvecklingen i dessa länder gjort nödvändig.

Samverkan av detta slag har framför allt ägt rum med de baltiska republikerna. Utbyte av synpunkter har skett på såväl ministernivå (med Lettland och Litauen) som på tjänstemannanivå (med alla tre baltiska republikerna). Ett gemensamt intresse vid diskussionerna har varit att få del av svenska erfarenheter och synpunkter rörande rättsväsendets organisation och arbetssätt och lagstiftningsarbetet. På det civilrättsliga området har intresset särskilt knutits till associationsrätten och

egendomsrätten. Även frågor om bekämpande av brott och om kriminalvård har diskuterats. Motsvarande kontakter har också förekommit med Ryska federativa republiken.

Utöver de kontakter som olika länder i Central- och Östeuropa har haft direkt med det svenska justitiedepartementet har dessa länder haft liknande kontakter för erfarenhetsutbyte och diskussion med olika myndigheter och organisationer i Sverige, t.ex. riksåklagaren, Sveriges advokatsamfund och Sveriges domareförbund samt med universiteten. Bl.a. har det därvid i Sverige anordnats seminarier för jurister på hög nivå inom Sovjetunionen. Vid dessa har företrädare för ett stort antal olika republiker inom Sovjetunionen deltagit.

1.2 Lagstiftning som medel i reformarbetet

1.2.1 Allmänt

Lagstiftning är ett viktigt medel i samhällsbyggandet. Det är å andra sidan angeläget att man inte överskattar lagstiftningens betydelse. Detta perspektiv blir särskilt angeläget i ljuset av det uttalade önskemålet att minska regelmängden. Lagstiftning bör användas med urskiljning och endast i fall då den bedöms som nödvändig eller i varje fall som det mest verksamma medlet för att man skall nå de mål som har satts upp. När det sker, måste lagarna utformas så att man så långt möjligt kan förutse resultatet i tillämpningen och så att lika fall behandlas lika.

1.2.2 Uppföljning och utvärdering av lagstiftning

Inom justitiedepartementet genomförs sedan åtskilliga år systematiska utvärderingar av lagstiftning som har varit i kraft någon tid. Under år 1990 har s.k. hearings hållits med företrädare för berörda myndigheter och organisationer m.fl. för att departementet skall få del av erfarenheterna av lagen om fastighetsmäklare (se avsnitt 4.2) och kreditupplysningslagen (jämför avsnitt 3.3).

I justitiedepartementets regi har vidare uppföljningar gjorts av den år 1987 införda möjligheten att förverka fordon som använts vid trafikbrott (se avsnitt 5.4), lagen om målsägandebiträde, reglerna om allmän rättshjälp vid bodelning och vissa frågor om rättshjälp i angelägenheter utomlands (se avsnitt 2.3).

Domstolsverket har på regeringens uppdrag tillsammans med riksförsäkringsverket utvärderat vissa frågor som rör handläggningen av socialförsäkringsmål.

Den lagstiftning om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut som infördes år 1988 är tidsbegränsad och upphör att gälla vid årsskiftet 1991/92. En utvärdering av lagstiftningen förbereds för närvarande inom regeringskansliet. Också i fråga om förvaltningslagen har viss uppföljning skett såvitt gäller handläggningstiderna inom förvaltningen. Se avsnitt 3.4.

I sammanhanget bör också nämnas att det ingår i domstolsutredningens uppdrag att skaffa sig en bild av hur de hittillsvarande omprövningsreglerna i förvaltningslagen och andra lagar tillämpas och, i den mån utredningen finner brister i reglerna eller deras tillämpning, föreslå de ändringar som kan anses påkallade (dir. 1989:56 s. 20 och 21).

1.2.3 Internationellt samarbete

Stora delar av lagstiftningen på centrala rättsområden, t.ex. inom familjerätten och på det köp- och avtalsrättsliga området, har tillkommit i nordiskt samarbete. Detta har resulterat i att vi på flera områden har överensstämmande lagregler i de nordiska länderna. Denna rättslikhet är enligt min uppfattning av stort värde. Det finns därför anledning att vidmakthålla ett nära nordiskt samarbete på lagstiftningsområdet.

Det nordiska lagstiftningssamarbetet har i ökande utsträckning inriktats även på behovet av lagstiftning i ett mer långsiktigt perspektiv. Det gäller bl.a. de skadeståndsrättsliga reglernas framtida funktion på personskadeområdet (se avsnitt 4.4), den internationella familjerätten (se avsnitt 4.1), eventuella lagstiftningsbehov på aktiebolagsrättens område (se avsnitt 4.7) samt frågan om s.k. grupptalan (se avsnitt 2.3).

På samma sätt som det nordiska lagstiftningssamarbetet har kommit att bli ett naturligt och självklart inslag i beredningen av lagstiftningsärenden inom justitiedepartementets ansvarsområde har Sveriges medverkan i andra former av internationellt lagstiftningssamarbete fått en ökad betydelse. Det gäller inte bara samarbetet inom Europarådet utan även det arbete på att åstadkomma enhetlig lagstiftning som sker inom olika organisationer inom FN-systemet, exempelvis IAEA (atomansvarighet), IMO (sjörätt), UNCITRAL (handelsrätt) och WIPO (immaterialrätt). Sådant samarbete sker vidare i stor omfattning inom andra mellanstatliga organisationer, såsom Haagkonferensen för internationell privaträtt, OECD (atomansvarighet m.m.) och Unidroit (civilrätt).

På senare tid har justitiedepartementets medverkan i arbetet på den västeuropeiska integrationen fått en allt större omfattning. En viktig fråga också under det gångna året har varit arbetet med institutionella och rättsliga frågor som ett led i EG-EFTA-överläggningarna om ett närmare samarbete. Ett resultat av detta arbete är ett förslag om grundlagsändring (se avsnitt 3.1). Inom ramen för samarbetet mellan EG och EFTA har vidare fortsatta överläggningar ägt rum bl.a. rörande produktansvar (se avsnitt 4.4), handelsagentur (se avsnitt 4.3), bolagsrätt (se avsnitt 4.7) och immaterialrätt (se avsnitt 4.8).

Också i fråga om straffrätten har det internationella samarbetet varit intensivt under de senaste åren. Under år 1990 infördes bl.a. ny lagstiftning med anledning av olika internationella överenskommelser mot terrorism. En departementspromemoria med förslag till de lagändringar som behövs för ratificering av FN:s narkotikabrottskonvention har remissbehandlats (se avsnitt 5.3). Sverige har vidare

signerat en ny europarådskonvention om internationellt samarbete vid förverkande på grund av brott. Sverige har också deltagit aktivt i förberedelserna för och genomförandet av FN:s åttonde kongress om "The prevention of crime and treatment of offenders" som avhölls kring månadsskiftet augusti september. Vid kongressen antogs bl.a. modellavtal om utlämning och internationell rättshjälp samt dokument om principerna för behandlingen av ungdomar som berövats friheten och utformningen av påföljder som inte innefattar frihetsberövande. Från processrättens område kan nämnas arbetet på den konvention om domstolsbehörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (Luganokonventionen) som hösten 1988 antogs av de 18 EG- och EFTA-staterna.

2 Domstolsväsendet, åklagarväsendet och processrätten

2.1 Domstolsväsendet

Sedan flera år pågår ett målmedvetet arbete för att komma till rätta med domstolarnas svårigheter, som har yttrat sig i en växande arbetsbörda och tilltagande personalförsörjningsproblem. I 1990 års budgetproposition gjordes en översikt av detta arbete. Jag kan nu konstatera att de gjorda och planerade insatserna i stor utsträckning redan har lett till resultat i så måtto att det tidigare talet om domstolar i kris har försvunnit ur debatten. Som nämnts i 1990 års budgetproposition påbörjades inom ramen för justitiedepartementets verksamhetsplanering under år 1988 en förutsättningslös och framtidsinriktad diskussion om domstolsväsendet. Som ett led i diskussionen utarbetades och remissbehandlades promemorian (Ds 1989:2) Domstolarna i framtiden - en idéskiss. Diskussionen utmynnade i att jag i slutet av år 1989 fick regeringens bemyndigande att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté för att se över domstolarnas uppgifter, arbetssätt och organisation. Kommittén, som antagit namnet domstolsutredningen (Ju 1989:06), har nu arbetat ett år och skall redovisa sitt uppdrag före utgången av år 1991.

Våren 1990 fattade riksdagen ett principbeslut om att integrera försäkringsrätterna med de allmänna förvaltningsdomstolarna. Sedan domstolsverket utrett de närmare konsekvenserna av principbeslutet (i DV Rapport 1990:2) har inom justitiedepartementet utarbetats promemorian (Ds 1990:80) Rättskipningen i socialförsäkringsmål. Instansordning och organisation. Promemorian, som gick ut på remiss i mitten av november 1990 och även behandlades vid en hearing i slutet av samma månad, ligger till grund för en nyligen avlämnad lagrådsremiss i ämnet. Jag återkommer till detta vid min behandling av anslagen till domstolsväsendet.

Efter förslag av regeringen (prop. 1989/90:79) fattade riksdagen våren 1990 beslut om en reformerad domarbana m.m. (JuU 25, rskr.

193). Den nya ordningen började tillämpas den 1 juli 1990 och innebär bl.a. att alla ordinarie domartjänster skall tillsättas efter en skicklighetsbedömning. Domarutbildningen skall alltjämt innehålla de tre obligatoriska inslagen aspiranttjänstgöring, underrättstjänstgöring och adjunktionstjänstgöring, men utbildningen skall koncentreras så att den inte tar mera tid i anspråk än de sammanlagda minimitiderna för de obligatoriska momenten. Reformen syftar till att förbättra möjligheterna att rekrytera och behålla kvalificerad personal i domstolsväsendet. Till ett förbättrad rekryteringsläge har också bidragit den i de senaste löneavtalen höjda lönenivån för domare.

I enlighet med vad jag förutskickade i 1990 års budgetproposition har vissa ändringar gjorts i reglerna om notariemeriteringen. Ändringarna innebär att tiden för notariemeritering har förkortats från två och ett halvt till två år och att vissa justeringar har gjorts när det gäller notariernas behörighet att självständigt fatta beslut m.m. Även i denna reform har personalförsörjningsaspekten en framträdande roll.

Domstolsväsendet deltar i den försöksverksamhet med treåriga budgetramar som pågår. Härigenom har möjligheterna till långsiktig planering och smidigare användning av anslagsmedlen ökat, något som är särskilt betydelsefullt med hänsyn till den växande arbetsbördan.

Fr.o.m. årsskiftet 1990/91 träder en ny ordning för handläggning av rättshjälpsfrågor i kraft. Reformen innebär att bl.a. domstolarna avlastas uppgifter på rättshjälpsområdet och att dessa uppgifter i stället utförs av en ny myndighet, rättshjälpsmyndigheten, belägen i Sundsvall. Rättshjälpsmyndigheten ersätter de fyra tidigare rättshjälpsnämnderna, vars verksamhet upphör.

2.2 Åklagarväsendet

Också åklagarväsendet har kämpat med likartade problem som domstolarna. Arbetsbördan har ökat och det har varit svårt att rekrytera och behålla främst yngre jurister. Riksåklagaren har gjort betydande ansträngningar för att förbättra rekryteringsläget. De under året ingångna löneavtalen har för åklagarnas del lett till en sådan höjning av lönenivån att det finns anledning räkna med att rekryteringsläget kan förbättras.

Efter mönster av det framstidsinriktade arbete som pågår beträffande domstolsväsendet har också på åklagarväsendets område tillkallats en parlamentariskt sammansatt kommitté med ett sektorsövergripande uppdrag, nämligen åklagarutredningen -90 (Ju 1990:04). Utredningens uppgift är att se över åklagarväsendet och reglerna om förundersökning. Utredningen skall överväga möjligheterna att ytterligare renodla åklagarnas arbetsuppgifter, bl.a. genom att åklagarna befrias från uppgifter som kan skötas av annan personal eller andra myndigheter. Andra viktiga frågor rör ett effektivare förundersökningsförfarande och utvidgad användning av ordningsbot och strafföreläggande samt frågor om avkriminalisering. Även organisatoriska frågor omfattas av

utredningens uppdrag, som skall vara slutfört före utgången av juni 1992.

Åklagarväsendet går fr.o.m. budgetåret 1991/92 in i en ny treårig budgetperiod. Möjligheterna till långsiktig planering och resursutnyttjande bör i förening med fortsatta satsningar på ADB öka möjligheterna att bemästra den växande arbetsmängden i avbidan på de mera genomgripande förslag som kan förväntas av åklagarutredningen.

2.3 Rättegångsförfarandet

Reglerna i rättegångsbalken (RB) om förfarandet vid de allmänna domstolarna har under det senaste årtiondet varit föremål för ett omfattande reformarbete. Bestämmelserna om rättegången vid tingsrätterna har moderniserats och effektiviserats genom en reform som trädde i kraft den 1 januari 1988. Under år 1989 har reglerna för högsta domstolens verksamhet reviderats efter förslag i prop. 1988/89:78, varigenom högsta domstolens roll som prejudikatinstans har stärkts. Vidare har under år 1989 en hel del ändringar i förfarandereglerna för hovrätterna genomförts. Ytterligare ändringar i det processuella regelsystemet vilka berör huvudsakligen de allmänna domstolarna har gjorts under år 1990 på grundval av prop. 1989/90:71.

Ett viktigt steg mot en renodling av domstolsväsendet togs på försommaren 1990 när riksdagen efter förslag av regeringen i prop. 1989/90:85 beslutade att *den summariska processen* skall flyttas över från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna. Det pågår nu ett intensivt förberedelsearbete för att den nya ordningen skall kunna genomföras enligt planerna den 1 januari 1992.

Ytterligare ett par reformprojekt har helt nyligen lett till lagstiftning. Det gäller dels en omfördelning av vissa måltyper från *fastighetsdomstol* till allmän domstol (prop. 1990/91:32), dels en effektivisering av *delgivningssystemet* (prop. 1990/91:11). Framför allt den sistnämnda reformen bör kunna bidra till efterlängtade förbättringar av domstolarnas möjligheter att hantera målen på ett ändamålsenligt sätt.

En stor del av reformarbetet på den centrala processrättens område är för den närmaste framtiden knuten till *domstolsutredningen*. En viktig uppgift för den utredningen är att göra en översyn av förvaltningsprocesslagen (1971:291) som styr förfarandet vid förvaltningsdomstolarna. Vidare skall utredningen se över de förfaranderegler för de allmänna domstolarna som inte direkt angår tvistemål och brottmål. Det gäller för tingsrätternas del lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden och för hovrätternas och högsta domstolens del reglerna i RB om besvär. Också frågor om hur överrätternas resurser bättre skall kunna koncentreras till de mera svårbedömda målen övervägs av utredningen.

I det här sammanhanget bör också nämnas att viktiga frågor med processuell anknytning övervägs av *åklagarutredningen -90*. Jag tänker då dels på frågor om vilken plats instituten åtalsunderlåtelse,

strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot bör ha i vårt rättsväsende, dels på frågor om förundersökningens bedrivande, inte minst den centrala frågan om förundersökningsledningen.

När det gäller *rättshjälpsområdet* vill jag erinra om de omfattande förändringar av såväl materiell som organisatorisk natur som ägt rum de senaste åren. Betydelsefulla materiella förändringar gjordes den 1 juli 1988 på grundval av prop. 1987/88:73 om förbättringar inom rättshjälpssystemet. Och i organisatoriskt hänseende träder, som nyss nämnts, en helt ny organisation av rättshjälpsadministrationen i funktion den 1 januari 1991.

De materiella förändringarna i rättshjälpssystemet som genomfördes år 1988 syftade till att koncentrera de resurser som finns tillgängliga för allmän rättshjälp till de områden där störst behov av sådan rättshjälp har ansetts föreligga. På en punkt - möjligheten till rättshjälp i samband med bodelning efter äktenskapsskillnad - uppmärksammades en tid efter lagändringarna en viss ojämnhet i rättshjälpsnämndernas praxis som kunde leda till mindre tillfredsställande resultat i vissa fall. På initiativ av justitiedepartementet diskuterades dessa frågor vid en hearing i mars 1990 under medverkan av bl.a. advokater och rättshjälpsmyndigheterna. Sedan frågorna genomlysts vid hearingen synes praxis ha stabiliserats. Någon anledning att aktualisera en lagändring på denna punkt synes därför åtminstone för närvarande inte föreligga.

Jag vill i sammanhanget också nämna att en hearing i justitiedepartementets regi nyligen ägt rum angående behovet av och möjligheterna till rättsligt bistånd åt dem som drabbats av våldsbrott utomlands. Frågan har uppmärksammats också i riksdagen (jfr 1990/91:JuU4, rskr. 16).

Rättshjälpskostnaderna har fortlöpande stigit och överstiger nu en halv miljard kr om året. Det är självfallet angeläget att man återkommande analyserar kostnadsutvecklingen och prövar i vilken utsträckning kostnaderna kan nedbringas. Jag kommer därför att ta initiativ till en sådan granskning genom riksrevisionsverkets försorg.

I sammanhanget förtjänar också att nämnas att regeringen per den 1 januari 1990, i avvaktan på resultatet av den tilltänkta översynen, från domstolsverket har återtagit beslutanderätten beträffande bl.a. taxor på rättshjälpsområdet.

Jag återkommer med en närmare redovisning av rättshjälpsfrågorna när jag behandlar frågan om anslag till rättshjälpen.

I min anmälan till 1990 års budgetproposition tog jag upp problematiken kring *massmediabevakningen av uppmärksammade rättegångar*. Den genomlysning av frågorna som jag där aviserade bör enligt min mening kompletteras med ytterligare erfarenheter från pågående rättegångar. Därför bör redovisningen av resultatet anstå något.

I detta sammanhang bör också nämnas det lagstiftningsärende rörande *begränsningar i målsäganderätten* som jag initierade under våren 1990. Sedan lagrådets yttrande över ett lagförslag i ärendet inhämtats ägde en

ny remissbehandling rum under sommaren 1990. En del ytterligare kompletteringar av beslutsunderlaget erfordras innan jag är beredd att ta ställning till ärendets fortsatta behandling.

SÄPO-kommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1990:51) föreslagit en särskild lag om *hemlig teknisk avlyssning*. Enligt förslaget skall hemlig teknisk avlyssning ("buggning") få användas vid förundersökning angående brott mot rikets säkerhet och vissa brott som innefattar våld, hot eller tvång i politiska syften. Det nya tvångsmedlet skulle i allt väsentligt regleras med utgångspunkt i de år 1989 ändrade reglerna för hemlig teleavlyssning. En motsvarande lagstiftning föreslås när det gäller användning av *övervakningskamera* i den brottsutredande verksamheten. Förslagen övervägs efter remissbehandling i regeringskansliet.

Jag skall nämna ytterligare en fråga med anknytning till tvångsmedel. Reglerna i 28 kap. 5 § RB om *polismans rätt att på egen hand besluta om husrannsakan* ändrades den 1 juli 1990 på så sätt att beslutsbefogenheten inskränktes till sådana fall då det är fara i dröjsmål (jfr prop. 1988/89:124 s. 61, JuU 25, rskr. 313; prop. 1989/90:71 s. 78, JuU 32, rskr. 292). Jag har nyligen fått indikationer på att de nya reglerna på sina håll anses medföra problem. Jag avser mot den bakgrunden att inom kort ta initiativ till en närmare undersökning av lagändringens effekter i olika delar av landet.

När det gäller frågor som kan bli aktuella på lite längre sikt vill jag nämna s.k. *grupptalan* i tvistemål som aktualiserats bl.a. genom en framställning från konsumentverket. Frågan gäller i grunden hur man skall åstadkomma ett förbättrat rättsskydd för vad man har kallat kollektiva, diffusa och fragmentariska intressen, särskilt vid tvister om små belopp. Ämnet rör inte bara konsumentområdet utan även t.ex. miljörätten. I denna fråga har nordiska överläggningar ägt rum i november 1990. Jag avser att verka för att möjligheterna att införa grupptalan i svensk rätt utreds i lämplig form.

Jag vill också nämna att frågan om en *översyn av lagen (1929:145) om skiljemän* är aktuell bl.a. efter en framställning från Stockholms Handelskammares skiljedomsinstitut.

2.4 Konkursrätt och utsökningsrätt

Insolvensutredningen (Ju 1988:02) lade i oktober 1990 fram delbetänkandet (SOU 1990:74) Skuldsaneringslag. Där föreslås att det i vårt land införs en möjlighet för fysiska personer att få skulder helt eller delvis avskrivna efter beslut av domstol. Utredningen har nu gripit sig an vad som främst rör rekonstruktion av företag som råkat i kris. Utredningsuppdraget har genom nyligen utfärdade tilläggsdirektiv (dir. 1990:74) avgränsats bl.a. gentemot en av industriministern tillkallad kommitté som skall undersöka möjligheterna att förebygga konkurser på ett mer allmänt plan. Insolvensutredningens arbete skall vara avslutat vid halvårsskiftet 1992.

Utsökningsbalken ses för närvarande över genom riksskatteverkets försorg. En första delrapport har remissbehandlats och övervägs för närvarande inom justitiedepartementet. En slutrapport från riksskatteverket väntas i början av år 1991.

3 Offentlig rätt

3.1 Grundlagsfrågor m.m.

Det har nu gått ungefär 20 år sedan vår nya regeringsform fick sin huvudsakliga utformning. Under tiden därefter har det konstitutionella reformarbetet resulterat bl.a. i att grundlagens skydd för de medborgerliga fri- och rättigheterna förstärkts och byggts ut. Däremot har det utredningsarbete som gällt sådana frågor som mandatperiodernas längd, den gemensamma valdagen, valsystemet (t.ex. personvalsfrågan och valkretskretsindelningen), det s.k. upplösnings- eller extravalsinstitutet samt formerna för regeringsbildningen inte lett fram till en så bred politisk enighet som brukar eftersträvas vid grundlagsändringar.

Vissa erfarenheter från de senaste decennierna visar att vårt politiska systems beslutsförmåga inte alltid varit tillräcklig. Svåra och på kort sikt impopulära - men nödvändiga - beslut hindras av att möjligheterna varit små att forma handlingskraftiga majoriteter. Statsministern har med de andra partiledarna i riksdagen diskuterat författningsfrågan med sikte på sådana ändringar att den svenska demokratin skall få bättre förutsättningar att på ett ansvarsfullt sätt lösa sina uppgifter. Även andra frågor har behandlats vid dessa diskussioner. Överläggningarna kommer att fortsätta i början av nästa år då beslut också skall fattas om i vilka former det vidare arbetet skall bedrivas.

Regeringen överlämnade den 7 december 1990 till riksdagen en proposition om yttrandefrihetsgrundlag m.m. (prop. 1990/91:64). I propositionen föreslås en ny särskild grundlag till skydd för yttrandefriheten i radio, television, filmer, videogram och ljudupptagningar m.m. Förslaget bygger i väsentliga delar på yttrandefrihetsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1983:70) Värna yttrandefriheten. Det innebär att i princip samma slags grundlagsskydd som bestämmelserna i tryckfrihetsordningen (TF) ger tryckta skrifter skall införas för yttranden som framförs i de angivna medierna. Beredningen av ärendet inom regeringskansliet har - i enlighet med önskemål av riksdagen (KU 1987/88:36, rskr. 290) - skett under medverkan av de politiska partierna.

I propositionen behandlas också förslag som lagts fram av meddelarskyddskommittén i betänkandet (SOU 1990:12) Meddelarrätt. Meddelarskyddskommittén har - också på begäran av riksdagen - utrett frågan om meddelarfriheten i förhållandet mellan enskilda (dir. 1988:57). Kommittén fick genom tilläggsdirektiv (dir. 1989:03) i uppdrag att överväga dels justeringar av vissa föreskrifter i TF om

tystnadsplikten för dem som är verksamma inom bl.a. tidningsföretag och nyhetsbyråer i fråga om vem som har lämnat uppgifter för publicering, dels om föreskrifterna är lämpligt utformade för dem som meddelar eller anskaffar uppgifter för offentliggörande i skrifter som trycks utomlands. Efter remissbehandling av betänkandet förs kommitténs förslag i de två sistnämnda frågorna fram i propositionen. På grund av remissutfallet föreslås däremot inte någon sådan grundlagsfäst rätt som kommittén har förordat för enskilda inom företag och organisationer att lämna uppgifter, som omfattas av en avtalsgrundad tystnadsplikt, för publicering utan att drabbas av sanktioner. Frågan skall övervägas ytterligare bl.a. i belysning av erfarenheter av tillämpningen av lagen (1990:409) om skydd för företagshemligheter.

Regeringen överlämnade den 30 november 1990 till riksdagen en proposition om offentlighet, integritet och ADB (prop. 1990/91:60). I propositionen föreslås bl.a. vissa ändringar i TF. Förslagen behandlas under avsnitt 3.2.

De förhandlingar som nu förs mellan EFTA-länderna och EG beträffande ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) syftar till ett avtal som skall kunna träda i kraft den 1 januari 1993 då EGs s.k. inre marknad skall vara fullbordad. Eftersom grundlag endast kan ändras i samband med val till riksdagen, måste de grundlagsbeslut som ett EES-avtal kan föranleda fattas redan i samband med valet 1991 för att avtalet skall kunna träda i kraft som planerat.

Mot denna bakgrund har några av de rättsliga och institutionella frågor som aktualiserats i förhandlingarna analyserats i promemorian (Ds 1990:58) Ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) och den svenska grundlagen. I promemorian dras slutsatsen att - såvitt nu kan bedömas - ett kommande EES-avtal inte kräver några grundlagsändringar. Promemorian har remissbehandlats.

Regeringen har efter remissbehandlingen beslutat att i ett avseende föreslå en grundlagsändring med anledning av EES-förhandlingarna. I dessa har bl.a. diskuterats möjligheten att efter mönster av EG-rätten införa en ordning där nationella domstolar och andra myndigheter i vissa fall skall eller får inhämta s.k. tolkningsbesked från en domstol på internationell nivå. I syfte att få klargjort att en sådan ordning inom ramen för EES skulle vara förenlig med regeringsformen har regeringen beslutat föreslå riksdagen ett tillägg till regeringsformens kapitel om rättskipning och förvaltning (prop. 1990/91:65). Riksdagen har helt nyligen gett regeringen till känna att den bör återkomma till riksdagen i fråga om konstitutionella aspekter på ett svenskt medlemskap i EG (1990/91:UU8 rskr. 74).

Ytterligare en ändring i regeringsformen föreslås i prop. 1990/91:66 om ersättare för justitieråd och regeringsråd. Slutligen innehåller prop. 1990/91:67 förslag om vissa ändringar i regeringsformens bestämmelser om normgivningen beträffande svenska kyrkan.

Samerättsutredningen, som bl.a. föreslagit att samernas särskilda ställning skall markeras i regeringsformen, behandlas i avsnitt 3.4.

3.2 Offentlighet och sekretess

Nära samband med yttrandefriheten har principen om allmänna handlingars offentlighet. Offentlighetsprincipen begränsas genom regler om sekretess. Sekretesslagen (1980:100) antogs av riksdagen år 1980. Lagen innefattar en samlad reglering av sekretess för allmänna handlingar och tystnadsplikt för offentliga funktionärer. Lagens tillämpning följs med stor uppmärksamhet från justitiedepartementets sida. Förslag till ändringar i sekretesslagen läggs fram fortlöpande i mån av behov. Flera ändringar har trätt i kraft också under år 1990. Som exempel kan nämnas att riksdagens beslut om åtgärder mot skador av våldsskildringar i rörliga bilder innebar bl.a. att en ny sekretessbestämmelse infördes om sekretess i ärenden om granskning av film eller videogram.

Med anledning av bl.a. riksdagens begäran (1988/89:KU14, rskr. 51) har inom justitiedepartementet utarbetats en promemoria (Ds 1990:11) om sekretess inom och mellan myndigheter på vårdområdet. Promemorian har remissbehandlats. Inom departementet förbereds för närvarande på grundval av promemorian en lagrådsremiss med förslag till vissa ändringar i sekretesslagens bestämmelser om uppgiftslämnande mellan myndigheter. I remissen kommer också vissa andra frågor om sekretess att behandlas som den om konkursförvaltares rätt att få ta del av revisionspromemorior som upprättats inom skatteförvaltningen beträffande konkursgäldenärer. Avsikten är att en remiss skall överlämnas till lagrådet i början av år 1991.

Med anledning bl.a. av riksdagsuttalanden om sekretessfrågor (1989/90:KU10 och 1989/90:SoU 28) övervägs för närvarande behovet av ytterligare lagändringar.

Offentlighetsprincipens tillämpning på ADB-upptagningar har under senare år gett upphov till en del såväl teoretiska som praktiska problem. Dessa frågor har utretts av data- och offentlighetskommittén som i januari 1989 avgav sitt slutbetänkande (SOU 1988:64) Integritetsskyddet i informationssamhället 5. Offentlighetsprincipens tillämpning på upptagningar för automatisk databehandling. Kommittén har tidigare lämnat fyra delbetänkanden under den gemensamma huvudtiteln Integritetsskyddet i informationssamhället (SOU 1986:24 och 46, Ds Ju 1987:7 samt SOU 1987:31).

Som jag redan nämnt har regeringen nyligen på grundval av data- och offentlighetskommitténs olika betänkanden till riksdagen överlämnat en proposition om offentlighet, integritet och ADB (prop. 1990/91:60). I propositionen föreslås vissa ändringar i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om allmänna handlingars offentlighet. En ändring innebär att det inte längre skall vara möjligt för en enskild att med stöd av offentlighetsprincipen ställa datorprogram och datorkapacitet till en myndighets förfogande och begära bearbetningar med hjälp av dessa. Vidare föreslås ett par ändringar i sekretesslagen som innebär preciseringar av det krav på "god offentlighetsstruktur" som gäller myndigheternas ADB-verksamhet. Jag återkommer till andra förslag i propositionen under avsnitt 3.3.

3.3 Datalagsfrågor m.m.

Av data- och offentlighetskommitténs förslag i dess första delbetänkande (SOU 1986:24) återstår numera för regeringens slutliga ställningstagande endast frågan om tillgängligheten till patientuppgifter i olika ADB-register inom hälso- och sjukvården. Denna fråga kommer att tas upp i den lagrådsremiss om sekretess inom och mellan myndigheter på vårdområdet m.m. som jag redan nämnt.

Som tidigare redovisats (avsnitt 3.2) har en proposition på grundval av flera betänkanden från data- och offentlighetskommittén nyligen överlämnats till riksdagen. Propositionen innehåller förslag som syftar till att stärka offentlighetsprincipen i fråga om ADB-upptagningar och till att förbättra integritetsskyddet för uppgifter i personregister. Bl.a. förordas en uppstramning i fråga om myndigheternas försäljning av personuppgifter. Det föreslås också bl.a. ändringar i datalagen (1973:289) i syfte att öka allmänhetens insyn i fråga om sådan försäljning och att reglera och begränsa användningen av personnummer i personregister. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1992.

År 1989 tillkallade jag efter bemyndigande av regeringen en särskild utredare (dir. 1989:26) för att göra en översyn av datalagen från såväl saklig som lagteknisk synpunkt. Utredaren skulle i ett inledande arbete identifiera vilka behov som finns och ange hur dessa kan tänkas bli tillgodosedda. Meningen är att detta skall resultera i ett underlag för närmare riktlinjer från regeringens sida för ett fortsatt arbete under parlamentarisk medverkan.

Utredningen, som har antagit namnet datalagsutredningen (Ju 1989:02), avlämnade sommaren 1990 ett delbetänkande (SOU 1990:61) Skärpt tillsyn -- huvuddragen i en reformerad datalag. I detta har redovisats vissa principiella överväganden om utgångspunkter för en framtida datalag. Avsikten med betänkandet är att redovisningen skall kunna tjäna som riktlinjer för det fortsatta arbetet i senare etapper. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. Utredningen fortsätter sitt arbete med att i en andra etapp behandla vissa frågor som rör integritetsskyddet i samband med personregistrering och automatisk databehandling inom bl.a. områdena för forskning och statistik samt för massmediernas del. Därefter skall utredningen utarbeta ett förslag till ny datalag. Avsikten är att parlamentariker skall delta i det arbetet.

Integritetsfrågor med viss anknytning till datalagen har behandlats av utredningen om TV-övervakning m.m. i betänkandet (SOU 1987:74) Optisk-elektronisk övervakning. En proposition med förslag till ny lagstiftning har antagits av riksdagen under 1990 (prop. 1989/90:119, JuU 34, rskr. 320). Den nya lagen (1990:484) om övervakningskameror m.m. har trätt i kraft den 1 juli 1990. Användningen av övervakningskameror berörs också i SÄPO-kommitténs slutbetänkande (SOU 1990:51), som efter remissbehandling övervägs i regeringskansliet.

Datateknikens betydelse för straff- och processrätten utreds för närvarande. I slutet av år 1989 tillkallade jag efter regeringens

bemyndigande en särkild utredare för att överväga vilka förändringar av de straff- och processrättsliga reglerna som behövs med hänsyn till utvecklingen inom data- och teletekniken (Dir. 1989:54).

På det civilrättsliga området aktualiserar datorerna flera olika spörsmål. Som exempel kan jag nämna de upphovsrättsliga frågorna om skydd för material som distribueras i datakommunikationssystem och om skydd för datorprogram och kretsmönster i halvledarprodukter, s.k. datachips (se avsnitt 4.8). Ett annat problem gäller ansvarsförhållanden i samband med sådana datatjänster som avser t.ex. elektronisk betalningsförmedling. Denna fråga har särskilt uppmärksammats av FN:s kommission för handelsrätt (UNCITRAL). Datorfrågor aktualiseras också i anslutning till frågor rörande kreditupplysning.

Till aktuella datafrågor hör också frågan om den framtida utformningen av brottsregistreringen.

Det allmänna kriminalregistret innehåller uppgifter om personer som är dömda till andra påföljder än enbart böter. För registret gäller bestämmelserna i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister (kriminalregisterlagen). Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna ute i landet för olika slag av polisregister. För dessa gäller bestämmelserna i lagen (1965:94) om polisregister m.m. (polisregisterlagen).

År 1971 fördes det allmänna kriminalregistret över från kriminalvårdsstyrelsen till rikspolisstyrelsen. I samband med överföringen, som var en del av uppbyggnaden av rättsväsendets informationssystem, sammanfördes kriminalregistret med det centrala personregister som rikspolisstyrelsen då förde och som innehöll såväl uppgifter om påföljder som misstankar om brott. Det samordnade registret, som förs med hjälp av ADB, kallas person- och belastningsregistret (PBR). För de olika delarna av PBR gäller skilda regelkomplex. Innehållet i den del som gäller kriminalregistret regleras av kriminalregisterlagen. För PBR i övrigt gäller polisregisterlagen.

PBR ingår som ett delsystem i BROTTSRI som i sin tur utgör en del av rättsväsendets informationssystem. Rättväsendets informationssystem består inte av en databank på en och samma anläggning utan en rad från varandra fristående men begreppsmässigt och tekniskt samordnade rutiner på olika anläggningar. Syftet med rättsväsendets informationssystem är bl.a. att förenkla och förbättra informationsutbytet mellan myndigheterna i rättsväsendet. Projektet leds av samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem (SARI).

I BROTTSRI ingår system med rutiner i brottsmålsförfarandet i vid mening hos polis, åklagare och de allmänna domstolarna samt system för förfarandet inom kriminalvården. Förutom PBR omfattar BROTTSRI bl.a. system för ordningsbot och för strafföreläggande och register över påföljder som har betydelse för körkortsfrågor.

Frågan om den centrala brottsregistreringen i framtiden behandlades i proposition 1987/88:122 om ändringar i kriminal- och polisregisterlagarna m.m. I propositionen konstaterades att det nuvarande PBR var föråldrat och komplicerat såväl i tekniskt avseende som när det gällde den rättsliga regleringen och att det behövdes genomgripande

förändringar i fråga om den registrering som för närvarande görs i PBR. Vid den tekniska översynen av PBR borde man enligt propositionen i första hand överväga en lösning som innebär att belastnings- och misstankeuppgifter skall finnas i skilda register. Ett nytt system borde också vara mer flexibelt än det nuvarande så att ändringar i fråga om registerinnehåll och registerutdrag kan göras utan stora kostnader. Enligt propositionen borde vidare registrering av påföljder av betydelse för körkortsfrågor integreras med den registrering som för närvarande sker i PBR. Dessa uttalanden godtogs under riksdagsbehandlingen (JuU1987/88:34, rskr.283).

I en skrivelse till regeringen den 30 mars 1990 (jfr SARI rapport 1989:2) har SARI föreslagit att den registrering som för närvarande görs i PBR i framtiden skall göras i två olika register. I det ena registret - av SARI kallat kriminalregistret - skall antecknas sådana påföljdsuppgifter som gäller bl.a. domar och slutliga beslut i brottmål, godkända ordningsföreläggande och strafföreläggande, regeringsbeslut om nåd och påföljder av betydelse för körkortsfrågor. I det andra registret - av SARI kallat misstankeregistret - bör antecknas kortfattade uppgifter om bl.a. brottsanmälningar, åklagarinträde, delgivning av misstanke och beslut att väcka åtal. De båda registren bör enligt SARI regleras av särskilda författningar. För andra register inom polisen, såväl ADB-register som manuella register, bör det enligt SARI fortfarande finnas en polisregisterlag. Både kriminalregistret och misstankeregistret bör enligt SARI:s skrivelse förläggas till rikspolisstyrelsens enhet i Kiruna.

SARI har föreslagit att det fortsatta översynsarbetet sker i form av en huvudstudie, där frågor om informations- och systemstruktur, styrning och finansiering uppmärksammas särskilt.

För egen del kan jag, efter samråd med civilministern, i stort ansluta mig till SARI:s förslag till förändring av lagstiftningen om brottsregister. Det fortsatta tekniska utvecklingsarbetet för brottsregistreringen bör följaktligen ske efter de riktlinjer som SARI föreslagit. De undersökningar som hittills har gjorts av de olika datasystemens utformning måste dock kompletteras på vissa punkter. Avsikten är att det skall ske i form av en studie av det slag SARI har föreslagit. I fråga om den författningsmässiga regleringen övervägs inom regeringskansliet för närvarande utformningen av en ny brottsregisterlagstiftning. Jag räknar med att en promemora med förslag till ny lagstiftning kan skickas ut på remiss före nästa riksmöte.

3.4 Förvaltningsrätt

Strävandena att minska och förenkla den statliga regelgivningen fortsätter inom regeringskansliet. En samlad redogörelse för regelförenklingen lämnas i bilaga 2 till denna proposition.

Den 1 juni 1988 trädde lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut i kraft (prop. 1987/88:69, KU 38, rskr. 189). Genom

lagen har regeringsrätten fått rätt att i vissa fall undanröja ett beslut i ett förvaltningsärende som rör tillämpningen av civilrättsliga normer eller ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. En förutsättning är att den rättstillämpning som ligger till grund för beslutet strider mot gällande rättsregler.

I väntan på erfarenheter från tillämpningen har lagen gjorts tidsbegränsad. Den skall tillämpas på beslut som meddelas under tiden den 1 juni 1988 -- den 31 december 1991. Justitiedepartementet har inom regeringskansliet huvudansvaret för att se hur reformen faller ut i praktiken och följer lagens tillämpning för att få underlag för ställningstagande i fråga om fortsatt lagreglering i ämnet. Avsikten är att en proposition om förlängning av lagens giltighetstid skall överlämnas till riksdagen under våren 1991.

Lagen följs också upp genom att instansordningen i de ärendegrupper den omfattar ses över. Varje departement har här ansvaret för översynen av sina författningar. Detta samordnas av statsrådsberedningen.

Förvaltningslagen (1986:223) har nu varit i kraft i fyra år. I anslutning till riksdagsbehandlingen av lagen gavs regeringen till känna att frågan om handläggningstiderna noggrant borde följas av regeringen mot bakgrund av erfarenheterna av den nya förvaltningslagen (KU 1985/86:21, rskr. 202).

Flera åtgärder har vidtagits i detta syfte. Bl.a. anordnade justitiedepartementet år 1988 en hearing. Denna dokumenterades i promemorian (Ds 1988:64) Tillämpningen av den nya förvaltningslagen. Av andra åtgärder kan här nämnas att de statliga förnyelsefonderna har lämnat stöd till bl.a. åtgärder för ökad effektivitet hos myndigheterna och till projektet "Det snabba länet", ett projekt för serviceutveckling och kortare handläggningstider vid de statliga myndigheterna i Västmanlands län i samarbete med länsstyrelsen där (se prop. 1988/89:100 Bil. 2 s. 12 - 13). Regeringen har vidare den 4 oktober 1990 uppdragit åt länsstyrelsernas organisationsnämnd att, med utnyttjande av erfarenheterna från projektet "Det snabba länet", vidareutveckla metoder för att förkorta handläggningstiderna hos alla länsstyrelser.

Riksdagen har i skrivelse (1989/90:KU15, rskr. 109) som sin mening gett regeringen till känna att en översyn av JK-ämbetet bör ske i den form regeringen finner lämplig. Enligt riksdagens beslut bör översynen vara inriktad särskilt på de konflikter som kan uppkomma emellan JK:s olika arbetsuppgifter och även innefatta en renodling av verksamheten. Inom justitiedepartementet övervägs nu i vilka former översynen bör ske.

Samerättsutredningen överlämnade på försommaren 1989 sitt huvudbetänkande (SOU 1989:41) Samerätt och sameting. I betänkandet föreslås bl.a. en särskild samelag som innebär bl.a. att ett folkvalt samiskt organ, ett sameting, skall inrättas. Ett tidigare betänkande (SOU 1986:36) Samernas folkrättsliga ställning har utgjort underlag för utredningens ställningstaganden. De delar av betänkandena som

behandlar en grundlagsreglering av samernas särskilda ställning som etnisk minoritet och förslaget om ett sameting har ansetts behöva övervägas ytterligare inom regeringskansliet, medan utredningens förslag i huvudbetänkandet om stärkande av rennäringens rättsliga ställning tillsammans med annat utredningsmaterial lagts till grund för regeringens propositioner om skogsbruket i fjällnära skogar (prop. 1990/91:3) och om ändringar i rennäringslagen (1971:437), m.m. (prop. 1990/91:4). Riksdagen har den 28 november 1990 beslutat avslå den sistnämnda propositionen och gett regeringen till känna det angelägna i att regeringen så snart det är möjligt återkommer till riksdagen med ett samlat förslag angående samefrågorna.

Utredningen avlämnade den 21 november 1990 sitt slutbetänkande (SOU 1990:91) Samerätt och samiskt språk.

Med utgångspunkt i betänkandet (SOU 1985:24) Ordningslag och remissyttrandena över detta pågår arbete inom departementet på att modernisera bl.a. det regelsystem som för närvarande finns i lagstiftningen om allmänna sammankomster och allmänna ordningsstadgan.

4 Civilrätt

4.1 Familjerätt

Det omfattande reformarbete som sedan länge har pågått på familjerättens område börjar nu närma sig sitt slut såvitt gäller den nationella lagstiftningen.

I fråga om äktenskaps- och arvsrätt har reformarbetet resulterat i en ny äktenskapsbalk, viktiga ändringar i ärvdabalken beträffande makars och bröstarvingars arvsrätt och en lag om sambors gemensamma hem.

På förmynderskapsrättens område trädde en betydelsefull reform i kraft den 1 januari 1989. Institutet omyndigförklaring avskaffades då och ersattes av en utbyggd form av godmanskap som kallas förvaltarskap. Det fortsatta reformarbetet på detta område avser reglerna om förvaltning av omyndigas egendom. Ett av förmynderskapsutredningen avlämnat betänkande (SOU 1988:40) i denna fråga har remissbehandlats och saken övervägs för närvarande inom justitiedepartementet.

Den 1 mars 1991 träder ändringar i föräldrabalkens regler om vårdnad och umgänge i kraft. De nya reglerna syftar bl.a. till att förebygga och lindra konflikter mellan föräldrar i frågor rörande barnet samt ökar möjligheterna att låta föräldrarna få gemensam vårdnad om barnet.

Också reglerna om adoption har setts över. Det arbetet har utförts av förmynderskapsutredningen som i början av år 1990 lade fram ett betänkande i saken (SOU 1989:100). Betänkandet har remissbehandlats och övervägs nu i justitiedepartementet.

Under hösten 1990 har en departementspromemoria (Ds 1990:75) om förverkande av rätt att ta arv m.m. skickats ut på remiss. I promemo-

rian föreslås att rätten att ta arv eller testamente skall förverkas, inte som nu bara för den som uppsåtligen har dödat arvlåtaren, utan även för den som annars har gjort sig skyldig till ett allvarligt våldsbrott mot arvlåtaren, om detta har lett till arvlåtarens död. Vidare föreslås att det nuvarande undantaget från förverkanderegeln i fråga om psykiskt störda gärningsmän skall inskränkas. De föreslagna ändringarna gäller på motsvarande sätt även i fråga om rätt till försäkringsersättning. Avsikten är att en proposition på grundval av förslagen i promemorian skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Reformarbetet på familjerättens område koncentreras nu i övrigt på den internationellt privaträttsliga regleringen.

En ny lag om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden trädde i kraft den 1 juli 1990. Den bygger på delar av familjelagssakkunnigas slutbetänkande (SOU 1987:18) Internationella familjerättsfrågor som också innehåller förslag om nya internationellt privaträttsliga regler om äktenskap, underhållsbidrag och arv. Återstående delar av detta betänkande övervägs nu i justitiedepartementet tillsammans med ett annat utredningsförslag om nya internationellt privaträttsliga regler på förmynderskapsrättens område (SOU 1987:73). I sammanhanget behandlas också vissa internationella vårdnadsfrågor som tagits upp av förmynderskapsutredningen (se SOU 1989:100). I anslutning härtill kan nämnas att det har inletts ett nordiskt samarbete rörande en översyn av den internordiska regleringen av äktenskap, vårdnad, adoption och förmynderskap.

4.2 Konsumenträtt

Flera viktiga områden av betydelse för konsumenterna regleras genom särskild lagstiftning. Som exempel kan nämnas marknadsföringslagen, lagen om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, konsumentköplagen, konsumentkreditlagen, konsumentförsäkringslagen, hemförsäljningslagen och konsumenttjänstlagen. På flera av dessa områden är det nu aktuellt med lagändringar i syfte att förbättra konsumenternas ställning.

En ny konsumentköplag träder i kraft den 1 januari 1991. Genom den nya lagen förstärks konsumentskyddet vid köp, bl.a. genom nya regler om påföljder vid säljarens kontraktsbrott. Samtidigt har det gjorts ändringar i konsumenttjänstlagen. Dessa har syftat till att bl.a. ge ett bättre konsumentskydd vid småhusentreprenader. Också när det gäller förvärv av nyproducerade småhus förstärks konsumentskyddet genom ändringar i jordabalken som träder i kraft den 1 januari 1991 (jfr avsnitt 4.6).

Under hösten 1990 lade justitiedepartementet i promemorian (Ds 1990:84) fram förslag om en ny konsumentkreditlag. Syftet med den nya lagen är att stärka konsumentskyddet bl.a. genom en förbättrad kreditprövning samt att anpassa den svenska lagstiftningen på detta område till motsvarande regler inom EG. Promemorian remissbehandlas för närvarande.

I september 1990 anordnade justitiedepartementet en hearing angående lagen om fastighetsmäklare. Syftet med hearingen var att berörda myndigheter och organisationer skulle få tillfälle att lämna synpunkter på hur lagen fungerar och reformbehovet. Inom justitiedepartementet pågår nu arbete med en översyn av lagen på grundval av vad som kom fram vid hearingen.

4.3 Allmän köprätt, avtalsrätt m.m.

På den allmänna köprättens område har sedan länge bedrivits ett omfattande nordiskt lagstiftningssamarbete. Detta arbete har nu börjat avsätta resultat. I Finland har en köplag trätt i kraft den 1 januari 1988, och i Norge har en ny köplag trätt i kraft den 1 januari 1989. I Sverige träder en ny köplag i kraft den 1 januari 1991. Även i Danmark pågår arbete på en ny köplag. I samtliga dessa nordiska länder finns numera också särskilda lagar om internationella köp. I Sverige trädde en sådan lag i kraft den 1 januari 1989.

I de nordiska länderna diskuteras också behovet av en översyn av avtalslagarna. Justitiedepartementet anordnade under våren 1989 en hearing för att få underlag för bedömningen av om ett sådant behov föreligger i Sverige. Frågan diskuterades också vid Nordiska juristmötet i Reykjavik i augusti 1990. I Finland och i Norge arbetar redan utredningar med att se över avtalslagarna. I de övriga nordiska länderna övervägs nu frågan om behovet av en sådan översyn.

På grundval av ett betänkande av kommissionslagskommittén (SOU 1984:5) har i december 1990 lagts fram en proposition med förslag till ny lagstiftning om handelsagentur. Förslaget, som är förenligt med ett EG-direktiv om handelsagentur, har tillkommit i nordiskt samarbete. Huvudsyftet med förslaget är att förstärka agentens ställning gentemot huvudmannen bl.a. när det gäller uppsägningstid och avgångsvederlag. Ett slutbetänkande av kommittén (se SOU 1988:63) om bl.a. frågor om kommissionärsbolag har remissbehandlats och övervägs för närvarande inom justitiedepartementet. Vidare pågår inom ramen för samarbetet mellan EFTA och EG diskussioner om vissa lagstiftningsfrågor angående handelsagentur.

En annan utredning överväger frågor om leasing av lös egendom m.m. (se avsnitt 4.6).

4.4 Ersättningsrätt

På det skadeståndsrättsliga området går utvecklingen i riktning mot att ge de skadelidande ökade möjligheter att få ersättning för sina skador. Bl.a. undersöker en kommitté (Ju 1989:01, dir. 1988:76) möjligheterna till förbättra ersättningen för ideell skada. I kommitténs uppdrag ingår att diskutera bl.a. ersättningsnivån, ersättningsprinciper och metoder för att bestämma ersättningen.

Frågan om personskaderättens framtida funktion och förhållande till andra ersättningsanordningar har vidare behandlats av en nordisk arbetsgrupp. Sedan arbetsgruppen i april 1989 redovisat sina överväganden i en rapport hölls i april 1990 ett nordiskt symposium i ämnet. Frågan har därefter under hösten 1990 följts upp vid ett möte med arbetsgruppen och företrädare för justitiedepartementen i de nordiska länderna. Avsikten är att nordiska ämbetsmannakommittén för lagstiftningsfrågor nu skall diskutera vad som kom fram vid symposiet och uppföljningsmötet.

En annan fråga som behandlas i nordiskt samarbete rör ansvaret för produktskador. Arbetet syftar till att förbättra möjligheterna till ersättning för skador som orsakas av felaktiga produkter. En departementspromemoria med förslag till produktskadelag (Ds 1989:79) har remissbehandlats under år 1990. Inom ramen för samarbetet mellan EFTA-länderna och EG diskuteras sedan en tid tillbaka pågående lagstiftningsarbete i dessa länder om produktansvar. En lagrådsremiss på grundval av förslaget i promemorian och vad som kommit fram vid remissbehandlingen och under överläggningarna mellan EFTA-länderna och EG är avsedd att lämnas i början av år 1991.

Som jag nyss nämnde beslöt riksdagen under hösten 1989 på regeringens förslag att ta bort vissa begränsningar i reglerna om det allmännas skadeståndsansvar. Vidare tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté med uppgift att göra en allmän översyn av reglerna.

Beträffande skador som uppkommer vid transport av farligt gods deltar Sverige i det internationella arbetet i olika FN-organ för att förbättra de skadelidandes situation vid olyckor av större omfattning. Arbetet har lett till bl.a. att en konvention om ansvar för skador i samband med transport av farligt gods på väg, järnväg och inre vattenvägar har utarbetats inom FN:s ekonomiska kommission för Europa (ECE). Konventionen öppnades för undertecknande i februari 1990. Frågan om ett svenskt tillträde till konventionen bereds för närvarande inom justitiedepartementet.

Under våren 1989 anordnade justitiedepartementet en hearing för att göra en allmän utvärdering av trafikskadelagen. De synpunkter som framfördes vid hearingen övervägs nu inom departementet.

På försäkringsrättens område pågår sedan länge ett omfattande nordiskt reformarbete. Arbetet är i Sverige närmast inriktat på en ny personförsäkringslag på grundval av ett förslag av försäkringsrättskommittén (SOU 1986:56). Kommittén har under hösten 1989 avslutat sitt arbete genom att lägga fram ett förslag om en skadeförsäkringslag (SOU 1989:88). Detta betänkande remissbehandlades under våren 1990 och övervägs nu i justitiedepartementet tillsammans med kommitténs tidigare betänkande.

Slutligen kan här nämnas att frågan om en obligatorisk ansvarsförsäkring för fritidsbåtar övervägs i nordiskt samarbete. Frågan har diskuterats vid nordiska överläggningar senast i april 1990.

4.5 Transporträtt

Sjölagsutredningen har sett över sjölagen i olika avseenden. Utredningen avlämnade i februari 1990 sitt slutbetänkande (SOU 1990:13). I betänkandet föreslås en revision av sjölagens bestämmelser om godsbefordran. Arbetet har bedrivits i nära samarbete med motsvarande utredningar i Danmark, Finland och Norge. Betänkandet har remissbehandlats under hösten 1990 och bereds nu inom justitiedepartementet.

På sjörättens område kan vidare nämnas att Sverige under våren 1990 undertecknat den år 1989 antagna nya konventionen om bärgning. Inom justitiedepartementet bereds i nordiskt samarbete förslag till de lagstiftningsåtgärder som föranleds av ett eventuellt tillträde till konventionen. Under 1990 antogs vidare ett ändringsprotokoll till 1974 års Aténkonvention om befordran till sjöss av passagerare och deras resgods. Ändringsprotokollet innebär bl.a. en revision av ansvarsgränserna i konventionen. Nordiska överläggningar om ett eventuellt tillträde till ändringsprotokollet kommer att hållas under våren 1991. Arbetet med dessa instrument på transporträttens område har bedrivits inom FN:s sjöfartsorganisation, IMO. Arbetet inom IMO på regler om skadeståndsansvar vid sjötransport av farligt gods fortsätter.

En fråga som fortfarande är aktuell är ansvaret för oljeskador till sjöss. Som har nämnts i 1989 års budgetproposition har i justitiedepartementet pågått ett arbete på en departementspromemoria med förslag till den lagstiftning som kunde föranledas av ett tillträde till 1984 års ändringsprotokoll till det internationella ersättningssystemet på området. Frågan har nu kommit i ett delvis annat läge. Avgörande för om denna lagstiftning borde genomföras var att protokollen i fråga kunde förväntas träda i kraft. Som bestämmelserna i protokollen om ikraftträdande har utformats var ett tillträde av USA i princip en förutsättning för att så skulle ske. Under år 1990 har USA emellertid beslutat att inte tillträda det internationella ansvarighetssystemet för oljeskador. På förslag av Storbritannien har de stater, däribland Sverige, som är medlemmar i den internationella oljeskadefonden beslutat tillsätta en arbetsgrupp för att undersöka om de förbättringar av ansvarighetssystemet som omfattas av 1984 års ändringsprotokoll ändå kan träda i kraft. Arbetsgruppen skall påbörja sitt arbete under våren 1991.

De i 1990 års budgetproposition nämnda s.k. Montrealprotokollen nr 3 och nr 4 har ännu inte trätt i kraft. Den lagstiftning som bygger på dessa överenskommelser har därför ännu inte kunnat sättas i kraft i sin helhet.

Jag vill vidare nämna att ansträngningarna på att få till stånd ett särskilt försäkringssystem med en obligatorisk passagerarförsäkring fortsätter. Genom en sådan ordning skulle flygpassagerarna kunna tillförsäkras fullgod ersättning vid sådana personskador som inträffar under lufttransport. Arbetet bedrivs i samverkan med försäkringsbranschen och flygföretagen. Frågan behandlas också i nordiskt samarbete.

4.6 Fastighetsrätt

På fastighetsbildningsområdet har ett omfattande reformarbete bedrivits sedan länge. På grundval av ett förslag av fastighetsbildningsutredningen (SOU 1983:38 och 1986:29) har utarbetats lagstiftning som har trätt ikraft den 1 januari 1990. Vidare överlämnades under våren 1990 en proposition med förslag till nya och för landsbygdens behov anpassade regler om fastighetsbildning. Dessa lagändringar har antagits av riksdagen och träder i kraft den 1 januari 1991. Avsikten är att reformarbetet nu skall fortsätta genom att en lagrådsremiss utarbetas på grundval av departementspromemorian (Ds Ju 1988:41) Ersättning vid fastighetsreglering samt lantmäteriverkets rapport (1988:28) Markåtkomst och ersättning. I samband därmed behandlas även fastighetsutbildningsutredningens förslag om plangenomförande genom inlösenförrättning (SOU 1984:72).

Våren 1990 avlämnades en proposition på grundval av 1983 års småhusköpsutrednings förslag till nya regler om konsumentskyddet vid förvärv av nyproducerade småhus (SOU 1986:38) och om fel i fastighet, t.ex. mögel- och fuktskador, i äldre småhus (SOU 1987:30). I propositionen togs också upp den av utredningen i slutbetänkandet (SOU 1988:66) behandlade frågan om konsumentskydd vid förvärv av äldre hus på ofri grund. Förslagen i propositionen har lett till lagstiftning som träder i kraft den 1 januari 1991 (se avsnitt 4.2). I småhusköpsutredningens slutbetänkande har även behandlats frågor om överlåtelseförbud som köpevillkor vid fastighetsköp och om rättsverkningarna av att köpeskillingen angetts felaktigt i köpehandlingen vid fastighetsköp. Dessa frågor liksom frågan om ett registerpantsystem för byggnader på annans mark (SOU 1984:22) övervägs alltjämt i justitiedepartementet.

Inom justitiedepartementet har utarbetats en promemoria om vissa bevattningsfrågor. Promemorian, som innehåller förslag till ändring i vattenlagen, har remissbehandlats. En proposition i ärendet kommer att avlämnas inom kort.

Inom finansmarknaden har under senare tid utvecklats en avtalstyp som kallas fastighetsleasing eller fastighetsrenting. Denna avtalstyp, som brukar karakteriseras som ett mellanting mellan köp och hyra, utreds av en särskild utredning (Ju 1988:01, dir. 1988:15) som också överväger frågor om leasing av lös egendom (se avsnitt 4.3). Utredningen avser att inom kort avlämna ett delbetänkande om fastighetsleasing.

En kommitté (Ju1990:06, dir. 1990:33) har nyligen tillkallats för att utforma förslag till regler som ger en arrendator vid s.k. historiskt arrende rätt att friköpa arrendestället. Kommittén skall även föreslå regler som skyddar en jordbruksarrendators investeringar på arrendestället (jfr 1989/90:LU6).

Under år 1990 har vidare en särskild utredare tillkallats med uppgift att undersöka om det finns skäl att införa ett nytt panträttssystem på fastighetsrättens område (Ju 1990:05, dir. 1990:35). Om så är fallet,

skall utredaren utarbeta förslag till utformning av det nya systemet. Detta skulle bl.a. innebära att det inte längre utfärdas några pantbrev och att panträtten uppkommer genom en registrering i inskrivningsregistret.

4.7 Bolagsrätt och annan associationsrätt

Den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen har tillkommit i nordiskt samarbete under åren 1973--1978. De nordiska lagarna har därefter ändrats vid olika tillfällen.

Under hösten 1990 har det tillsatts en kommitté som i samråd med motsvarande kommittéer i Finland och Norge skall se över aktiebolagslagen. Kommittén skall föreslå de lagändringar som erfordras med hänsyn till den pågående europeiska integrationen samt överväga frågor som rör aktiebolagets kapital och finansiella instrument, aktiebolagets organisation och aktieägarnas minoritetsskydd. Kommittén kommer sannolikt att med förtur behandla frågan om en anpassning av den svenska lagstiftningen på aktiebolagsrättens område till EG:s regelverk.

Som ett led i de europeiska integrationssträvandena har riksdagen nyligen beslutat ändringar i aktiebolagslagen som innebär att det inte längre skall krävas svenskt medborgarskap för styrelseledamöter m.fl. funktionärer i aktiebolag. Även kraven på bosättning i Sverige i fråga om styrelseledamöter m.fl. har mjukats upp. Motsvarande lagändringar har skett när det gäller andra företagsformer. Dessa lagändringar träder i kraft den 1 januari 1991.

Ett förslag (SOU 1987:59) från betalningsansvarskommmittén om bl.a. ändringar i aktiebolagslagens regler om ansvaret för aktiebolags skulder övervägs inom justitiedepartementet. En lagrådsremiss beräknas bli färdig under våren 1991.

Riksdagen antog redan år 1989 en lagstiftning om papperslös kontobaserad hantering av aktier och vissa skuldförbindelser. Inom regeringskansliet övervägs nu att införa ett liknande kontobaserat system för hantering av vissa skuldförbindelser på framför allt penningmarknaden.

På handelsbolagsrättens område övervägs i justitiedepartementet gränsdragningen mellan handelsbolag och enkla bolag samt frågan om en ändrad definition av handelsbolaget så att en enskild person ges möjlighet att bilda och driva handelsbolag (se SOU 1989:34, prop. 1989/90:110 och departementspromemoria 1989-10-27 om enmanshandelsbolag).

En lagrådsremiss med förslag till en lag om stiftelser planeras till våren 1991. I justitiedepartementet övervägs vidare ett förslag om vissa restriktioner när det gäller aktiebolags rätt att välja firma (riksskatteverkets rapport 1987:8) samt ett förslag till en särskild lag om franchising (SOU 1987:17).

4.8 Immaterialrätt

En lag om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter, s.k. datachips, trädde i kraft den 1 april 1987. Regeringen har utsträckt skyddet till att omfatta produkter från USA och Japan. Sedan riksdagen bemyndigat regeringen att sträcka ut skyddet till EG- och EFTA-länderna trots att motsvarande skydd inte lämnas där har regeringen med verkan från den 1 juni 1990 beslutat om det. EG-kommissionen har därefter beslutat att medlemsländerna skall ge ett fullständigt skydd för svenska produkter.

En konvention om skydd för datachips antogs vid en diplomatkonferens under våren 1989. Inga industriländer har hittills anslutit sig till konventionen.

Frågan om rättsskyddet för datorprogram har behandlats i integrationsarbetet EG-EFTA. Diskussionerna har förts med utgångspunkt i ett direktivutkast i ämnet som EG-kommissionen lade fram under 1989. På grund av delade meningar inom EG har direktivet ännu inte antagits.

Upphovsrättsutredningen har under år 1990 avlämnat sitt slutbetänkande. I detta behandlas bl.a. frågor om inskränkningar i upphovsrätten och lämnas ett förslag om fotografirättens integration i upphovsrättslagen. Betänkandet har remissbehandlats och övervägs nu inom justitiedepartementet. Arbetet bedrivs i nordiskt samarbete.

Inom WIPO (World Intellectual Property Organization) pågår sedan flera år arbete på att harmonisera patentlagstiftningen i världen. Ett stort antal frågor behandlas och arbetet syftar främst till att avskaffa skillnaderna i patentsystemen i Europa, USA och Japan. En diplomatkonferens för att ta ställning till ett konventionsförslag i ämnet är planerad till sommaren 1991.

Det internationella arbetet rörande åtgärder för att komma till rätta med piratåtgärder med immaterialrättsligt skyddade produkter har också under år 1990 varit omfattande. Sverige har tagit aktiv del i de överläggningar i ämnet och om andra immaterialrättsliga frågor som har hållits inom ramen för GATT-förhandlingarna (Uruguayrundan).

När det gäller att rent allmänt åstadkomma ett förbättrat skydd för industriprodukter har regeringen under hösten 1989 tillsatt en utredning (Ju 1990:01, dir. 1989:62) med uppgift att undersöka behovet av att införa ett immaterialrättsligt skydd för enklare tekniska idéer. Utredningen skall enligt direktiven bl.a. undersöka behovet av och möjligheterna att införa ett bruksmönsterskydd. Vidare övervägs i Sverige möjligheterna att skapa effektivare och enhetliga sanktioner inom området för industriellt rättsskydd. En departementspromemoria i ämnet kommer att färdigställas under 1991.

Mikrobiologin, och särskilt gentekniken, har fått allt större betydelse inom så vitt skilda områden som livs- och läkemedelsproduktion, djuravel, växtförädling och miljövård. Samtidigt väcker teknikens tillämpning betänkligheter bl.a. från etisk synpunkt. För att få ett antal frågor med anknytning till gentekniken belysta har under året tillsatts en parlamentarisk beredning för frågor rörande användning av

gentekniken (Ju 1990:03, dir. 1990:16). Översynen skall främst omfatta riskvärdering, etiska aspekter, kontrollåtgärder och övergripande immaterialrättsliga frågor. Beredningen skall enligt direktiven ha slutfört sitt arbete före utgången av mars 1992.

Arbete pågår med en revision av den internationella växtförädlarrättskonventionen med sikte på en diplomatkonferens år 1991. Arbetet syftar till att stärka förädlarnas ställning och att anpassa konventionen till den utveckling som ägt rum inom biotekniken. Inom ramen för GATT-förhandlingarna har frågor om immaterialrättsligt skydd för biotekniska uppfinningar intagit en framträdande roll. Också i andra internationella organisationer i vilka Sverige är medlem diskuteras dessa spörsmål. Nordiska ministerrådet har tillsatt en arbetsgrupp som bland sina uppgifter har att söka samordna de nordiska ländernas ståndpunkter inför de pågående internationella förhandlingarna.

Frågan om ett svenskt tillträde till 1989 års tilläggsprotokoll till 1891 års Madridöverenskommelse om internationell registrering av varumärken bereds för närvarande inom justitiedepartementet.

5 Brott och påföljder

5.1 Brottsutveckling och brottsbekämpning

Sedan år 1950 har antalet polisanmälda brott mer än femdubblats. Brottsligheten är ett allvarligt samhällsproblem som fordrar kraftfulla åtgärder på såväl kort som lång sikt, och olika vägar måste prövas för att nedbringa brottsligheten.

Grundläggande i det sammanhanget är ett aktivt och offensivt brottsförebyggande arbete. Även om brottsutvecklingen delvis kan förklaras av välfärdsutvecklingen, står det klart att möjligheterna att motverka brottslighet och social utslagning hänger nära samman med vår förmåga att bygga ett samhälle som präglas av solidaritet, omtanke och ansvarstagande människor emellan.

Särskilt viktigt är det att skapa goda förutsättningar för barn och ungdom att växa upp och finna en plats i samhället. Genom insatser i bostads- och familjepolitiken, i skolan, i arbetslivet och i fritidsverksamheten kan vi skapa förutsättningar för att ta ett gemensamt ansvar för att motverka och hindra sådana sociala och personliga problem som är en grogrund för brottslighet.

En tyngdpunkt i kampen mot brottsligheten är enskilda människors engagemang och deltagande. Statsmakterna och myndigheterna har ett ansvar för att skapa goda förutsättningar för och ge ett aktivt stöd till det arbetet. I dessa strävanden är det nödvändigt att bygga på samverkan mellan organisationer och allmänna organ, föräldrar och lärare, arbetskamrater, grannar och andra enskilda.

Även om huvudlinjen i det kriminalpolitiska arbetet består i breda sociala insatser och attitydpåverkan, är det viktigt att framhålla vikten av åtgärder inom rättsväsendets ram.

Det finns visserligen anledning att varna för den överdrivna tilltro som många har till att sådana åtgärder skulle vara det enda effektiva medlet mot ökad brottslighet. Det är emellertid av stor vikt att rättsväsendet organiseras och fungerar på ett sätt som gör att människor i gemen kan uppfatta det som rättvist och rimligt. För att enskilda och organisationer skall finna det meningsfullt att engagera sig i kampen mot brottsligheten är det nödvändigt att människor har förtroende för och vet att de har stöd från rättsväsendet. Samhällsåtgärder måste vara snabba, begripliga och tydliga.

Jag vill i det här sammanhanget också erinra om att en mycket stor andel av dem som döms för brott tillhör socialt utsatta grupper. I bakgrunden finns i regel svåra uppväxtförhållanden, arbetslöshet och missbruk. Att tillgodose dessa personers behov av stöd och hjälp ankommer inte främst på rättsväsendet. Det utesluter dock inte att man bör pröva alla rimliga möjligheter att beakta sådana intressen även i samband med lagföring för brott - inte minst inom ramen för det straffrättsliga påföljdssystemet.

Det finns all anledning att slå vakt om de humanitära värden som präglat de senaste decenniernas kriminalpolitiska utveckling och kring vilka det åtminstone tidigare rått en bred politisk uppslutning. Även om det finns tecken på en utveckling i annan riktning, är det min avsikt att försöka vidmakthålla den tradition som har inneburit att riksdagen fattat viktiga kriminalpolitiska beslut med bred majoritet.

5.2 Brottsförebyggande arbete

Som jag redan sagt är den centrala kriminalpolitiska uppgiften att förebygga brott. Som jag också har varit inne på är det brottsförebyggande arbetet emellertid inte enbart en uppgift för kriminalpolitiken i snäv mening. Intresset att motverka brott gör sig gällande på hela det samhällspolitiska fältet.

Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter att kunskaper och erfarenheter på området utvecklas och sprids. Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har viktiga uppgifter i det sammanhanget. Rådet tillfördes ökade resurser till följd av 1990 års forskningsproposition (prop. 1989/90:90). Inom rådet bedrivs ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete. BRÅ är också en kunskapsbank bl.a. när det gäller internationella frågor. BRÅ är vidare en värdefull resurs när det gäller att följa upp och utvärdera olika lagstiftningsåtgärder. Detta har bl.a. gällt olika frågor med anknytning till ekonomisk brottslighet. Jag vill också nämna de utvärderingsuppdrag som rådet fått i anknytning till lagstiftningen om försöksverksamheterna med snabbare handläggning av ungdomsmål och samhällstjänst.

Också andra centrala myndigheter utför viktiga uppgifter på detta område av det brottsförebyggande arbetet. Dit hör kriminalvårdsstyrelsen och rikspolisstyrelsen. Utanför rättsväsendets område kan nämnas socialstyrelsen och statens ungdomsråd. Minst lika bety-

delsefullt är det arbete med att förebygga brott som bedrivs på det lokala planet av olika berörda myndigheter.

Ett särskilt oroande inslag i brottsutvecklingen är den ökade användningen av våld.

Kampen mot våldsbrottsligheten är därför också ett prioriterat område inom kriminalpolitiken. Under senare år har en rad åtgärder vidtagits för att motverka våldsbrottsligheten och hindra dess verkningar. Insatserna har omfattat förebyggande åtgärder, straffskärpningar, förbättringar av det rättsliga förfarandet och ett bättre stöd till brottsoffren.

I syfte att ytterligare samordna och intensifiera arbetet mot våldsbrott och att förbättra stödet till brottsoffer samt att ta tillvara det breda folkliga engagemanget i dessa frågor tillkallade jag i november 1989 en särskild kommission (dir. 1989:57). Kommissionen, som antog namnet våldskommissionen, avlämnade sitt slutbetänkande (SOU 1990:92) Våld och brottsoffer i november 1990. Frågan om den fortsatta behandlingen av kommissionens förslag övervägs för närvarande i regeringskansliet.

Våldsbrott kan många gånger ha särskilt allvarliga följder genom att knivar och andra farliga tillhyggen kommer till användning. Det är därför angeläget att söka motverka att människor bär med sig sådana föremål när de inte behövs för något särskilt ändamål. Genom lagen (1988:254) om förbud mot att i vissa fall inneha knivar och andra farliga föremål infördes ett generellt förbud mot att inneha särskilt farliga föremål, s.k. gatustridsvapen på allmän plats. Förbudet mot att medföra kniv begränsades däremot till offentliga tillställningar och allmänna sammankomster. Efter det att 1987 års vapenutredning utvärderat den nya lagstiftningen föreslog regeringen och beslöt riksdagen att även knivförbudet, med vissa undantag, skulle utvidgas till att gälla generellt allmän plats (prop. 1989/90:129, JuU 35, rskr. 287 SFS 1990:413). Lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1990.

Avsikten är vidare att regeringen inom kort skall lämna förslag till ändringar i vapenlagstiftningen. Förslagen, som delvis grundar sig på vapenutredningens slutbetänkande (SOU 1989:44) Översyn av vapenlagstiftningen, syftar bl.a. till att försvåra tillgrepp av vapen genom strängare krav på förvaringen av sådana. Flera av utredningens förslag, bl.a. om minskad s.k. vapengarderob, har emellertid mött starka invändningar under remissbehandlingen och kommer inte att föras vidare till riksdagen.

5.3 Strafflagstiftningen

De grundläggande kriminalpolitiska prioriteringarna görs när det bestäms vad som skall vara straffbart och hur stränga straff som skall kunna följa på olika brott. Det är en viktig uppgift att kontinuerligt arbeta för att anpassa strafflagstiftningen till nutida värderingar i dessa avseenden.

Genom fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande (SOU 1986:13 - 15) Påföljd för brott och remissyttrandena över detta finns ett samlat underlag för en omfattande översyn av straffskalorna inte endast i brottsbalken utan också i viktigare s.k. specialstraffrättslig lagstiftning.

Frågan om brottens straffskalor kan emellertid inte ses isolerad från påföljdssystemets utformning i övrigt. Den måste bedömas mot bakgrund av bl.a. reglerna om villkorlig frigivning och alternativ till frihetsstraff. Viktiga uppgifter i det hänseendet ankommer bl.a. på den under år 1990 tillsatta påföljdsutredningen (Ju 1990:02) som skall avlämna sitt slutbetänkande under våren 1991.

Kampen mot narkotikabrottsligheten är en av de mest angelägna kriminalpolitiska uppgifterna. Vid en av FN anordnad diplomatkonferens i Wien antogs i december 1988 en ny konvention mot illegal narkotikahantering. Konventionen, som Sverige har undertecknat, innehåller viktiga bestämmelser om bl.a. straff för befattning med tillgångar som härrör från narkotikahandel, om internationellt samarbete när det gäller förverkande av vinning av narkotikabrott och om internationell rättshjälp.

En ratificering av konventionen förutsätter emellertid ändringar i svensk lagstiftning. Frågan har behandlats i en departementspromemoria (Ds 1990:53) Sveriges tillträde till FN:s narkotikabrottskonvention. Remissbehandlingen av promemorians förslag har nyligen avslutats. Jag räknar med att riksdagen skall kunna föreläggas förslag om de lagändringar som krävs i en sådan tid att Sverige kan ratificera konventionen vid halvårsskiftet 1991.

Trafiknykterhetsbrotten utgör ett allvarligt problem i samhället. Under år 1989 lade regeringen fram förslag om olika skärpningar i lagstiftningen. Det gällde bl.a. en sänkning av den nedre promillegränsen, användning av alkoholutandningsprov som bevismedel, hårdare regler om körkortsåterkallelse och ökade möjligheter för polisen att använda s.k. sållningsprov (prop. 1988/89:118 och prop. 1989/90:2). Förslagen innebar också att ett mera nyanserat påföljdsval än tidigare borde göras vid den grövre formen av trafiknykterhetsbrott. De antogs av riksdagen med den avvikelsen att riksdagen beslöt om en större sänkning av den nedre promillegränsen än regeringen förslog (JuU 1988/89:27, rskr. 314 resp. 1989/90 JuU 2, rskr. 106).

Frågan om trafiknykterhet har också tagits upp i departementspromemorian (Ds 1990:52) Sjöfylleri m.m. som bl.a. innehåller förslag om skärpningar av bestämmelserna om onykterhet till sjöss. Remissbehandlingen av promemorian har nyligen avslutats. Jag räknar med att riksdagen skall kunna föreläggas förslag till ändrad lagstiftning under våren 1991.

Narkotikabrottsligheten och trafiknykterhetsbrotten hör till de dominerande kriminalpolitiska problemen. Trots detta finns straffbestämmelserna på dessa områden inte i brottsbalken utan i den s.k. specialstraffrättsliga lagstiftningen. Över huvud taget har samhälls-

utvecklingen medfört att specialstraffrätten fått allt större praktisk betydelse i förhållande till brottsbalken. Liksom narkotika- och trafiknykterhetsbrottsligheten är även t.ex. miljöbrotten och den moderna ekonomiska kriminaliteten till stor del nya fenomen som regleras utanför den centrala strafflagen.

Mot bakgrund av specialstraffrättens växande betydelse finns det anledning att från generella utgångspunkter överväga både förhållandet mellan brottsbalken och specialstraffrätten och grunderna och principerna för utformningen av den specialstraffrättsliga lagstiftningen. Systematiska skäl talar för att sådana brott som har högt straffvärde eller som är vanligt förekommande skall vara samlade i brottsbalken. En sådan ordning skulle också bl.a. vara ägnad att göra relationen mellan straffbestämmelserna och mellan de olika brottens straffvärden tydligare vilket i sin tur skulle kunna erbjuda fördelar både från lagteknisk synpunkt och för rättstillämpningen. På vissa områden kan det dock finnas mera praktiskt betingade motskäl som givetvis också måste beaktas. Även i sådana fall bör det emellertid i många fall övervägas om det inte är möjligt att uppnå en bättre systematik.

Problem av de slag som jag nu berört är på intet sätt unika för Sverige. Tvärtom torde de utgöra en väsentlig orsak till att det i flera länder, bl.a. Finland och Norge, pågår omfattande strafflagprojekt. För svenskt vidkommande finns knappast behov att påbörja arbete med en total strafflagreform. Det får emellertid anses angeläget att de problem som jag nu har antytt beaktas inom ramen för både det fortlöpande reformarbetet och den mera långsiktiga planeringen.

Viktiga frågor som rör både brottsbalken och specialstraffrätten har behandlats i fängelsestraffkommitténs slutbetänkande (SOU 1988:7) Frihet från ansvar. Kommittén har i betänkandet föreslagit att ett uttryckligt förbud mot analogisk tillämpning av straffbud skall ställas upp samt att tillämpningen av brottsbalkens medverkansregler inom specialstraffrätten skall regleras i lag. När det gäller de allmänna reglerna om ansvarsfrihet föreslår kommittén att särskilda bestämmelser om samtycke och rättsvillfarelse skall tas in i lagstiftningen samt att tillämpningsområdet för bestämmelsen om nöd skall utvidgas. Remissbehandlingen av betänkandet har avslutats, och frågorna bereds nu inom departementet.

5.4 Påföljdssystemet

Har man väl bestämt sig för att straffbelägga en viss handling måste påföljder finnas när förbudet överträds. Detta är väsentligt för att kriminaliseringen på sikt skall behålla sin trovärdighet och kriminalpolitiken sin genomslagskraft. Det är också viktigt för att rättsväsendets brottsförebyggande effekter skall bevaras. Betydelsen av stränga straff skall inte överdrivas, men det är viktigt att straffen i stort är förankrade i det allmänna rättsmedvetandet.

En utvecklingslinje inom kriminalpolitiken har varit att begränsa bruket av fängelse till de fall en sådan påföljd behövs för den allmänna laglydnaden. Det är en inriktning som det rått en bred politisk uppslutning kring, även om meningarna ibland har varit delade om vilka vägar som bör väljas. En allmän uppfattning är också att frihetsstraff inte har några positiva effekter för de personer som utsätts för dem.

Sedan slutet av 1970-talet har det gjorts betydande ändringar av brottsbalkens påföljdssystem. Dessa har genomförts av en bred politisk majoritet och i en gemensam strävan att humanisera systemet. Som exempel kan nämnas att de tidsobestämda påföljderna ungdomsfängelse och internering har avskaffats och att skyddstillsynspåföljden på olika sätt har förstärkts bl.a. genom den år 1988 införda möjligheten att döma missbrukare och andra vårdbehövande till s.k. kontraktsvård.

Det finns anledning att söka sig vidare längs denna linje. Detta är bl.a. bakgrunden till den försöksverksamhet med s.k. samhällstjänst som påbörjades år 1990. Innebörden av samhällstjänsten är att vissa kategorier av dömda kan åläggas att utföra ett visst mått av obetalt arbete i stället för att dömas till fängelse. Det är ännu för tidigt att dra några mera slutgiltiga slutsatser av försöket, men erfarenheterna förefaller än så länge att i allt väsentligt vara klart positiva. BRÅ har fått i uppdrag att utvärdera verksamheten.

Frågan om möjligheterna att vidareutveckla innehållet i påföljder som utgör alternativ till fängelsestraffet är också en av huvuduppgifterna för påföljdsutredningen (Ju 1990:02) som under våren skall redovisa sina överväganden.

I justitiedepartementet bereds också förslag till ändrade bestämmelser om villkorlig frigivning. Denna fråga har ett nära samband med den översyn av straffskalorna som jag tidigare berört. Min avsikt är att föreslå att den nuvarande huvudregeln om halvtidsfrigivning avskaffas. Den nuvarande relativt stora skillnaden mellan utmätt straff och faktisk anstaltstid har otvivelaktigt visat sig vara svårförståelig för allmänheten, låt vara att det nuvarande systemet vid en internationell jämförelse ingalunda ter sig onormalt. Jag vill dock framhålla att en målsättning med det arbete som nu pågår är att det samlade resultatet inte skall leda till några generella ökningar av de faktiska anstaltstiderna. Det är därför nödvändigt att frågan om den villkorliga frigivningens framtida utformning övervägs i ett större sammanhang där också bl.a. frågor om verkställighetsformer men även om alternativ till frihetsstraff ägnas uppmärksamhet.

Efter ett långvarigt beredningsarbete har regeringen nyligen i samband med förslag om ny lagstiftning om psykiatrisk tvångsvård förelagt riksdagen förslag om behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare (prop. 1990/91:58). Förslaget innebär bl.a. att domstolen i ett brottmål skall få möjlighet att besluta om särskild utskrivningsprövning när någon överlämnas till rättspsykiatrisk vård

som brottspåföljd. Också i andra hänseenden innebär förslaget att skyddet för andra personer tillmäts stor betydelse vid verkställigheten av rättspsykiatrisk vård.

Regeringen har också nyligen till riksdagen överlämnat förslag om ändringar av reglerna om böter (prop. 1990/91:68). Förslaget innebär bl.a. att maximibeloppet för penningböter höjs från 1000 kr till 2000 kr och att det lägsta dagsbotsbeloppet höjs från tio till trettio kronor.

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1987 öppnades en möjlighet att förverka fordon som använts vid brott enligt trafikbrottslagen, om det är uppenbart att detta behövs för att förebygga fortsatt sådan brottslighet. Justitiedepartementet har genomfört en enkätundersökning om förverkandebestämmelsens tillämpning i praktiken i förhållande till syftet med bestämmelsen (jfr. JuU 1986/87:24). I enkäten har också begärts uppgifter om eventuella problem i tillämpningen och synpunkter på behovet av ändrad lagstiftning. Sammanfattningsvis gav svaren på enkäten vid handen att förverkandebestämmelsen tillämpats som åsyftat, att inga stora tillämpningsproblem föreligger samt att det för närvarande inte finns något behov av lagändring. Min bedömning är därför att enkäten inte ger anledning till något vidare initiativ från regeringens sida.

5.5 De unga lagöverträdarna

I dagens samhälle är det en självklarhet att det allmänna aktivt bör verka för att barn och ungdomar växer upp under trygga och goda förhållanden. Sålunda bör socialtjänsten, skolan och andra berörda myndigheter i samarbete med hemmen sörja för att de unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det stöd som de behöver. Barn och unga som har gjort sig skyldiga till brott tillhör ofta den grupp som har ett särskilt behov av stöd och hjälp. Samtidigt är det viktigt att även gentemot unga upprätthålla och hävda de grundläggande värden som skyddas genom straffrättsliga regler. Det allmänna har således en dubbel uppgift när det gäller de unga lagöverträdarna.

Att ge barn och ungdomar det stöd som de behöver är primärt en uppgift för socialtjänsten, medan det är rättsväsendets uppgift att svara för reaktionerna mot brott. När det gäller unga lagöverträdare finns det därför ett särskilt behov av samordning mellan socialtjänsten och de olika myndigheterna inom rättsväsendet.

Den 1 januari 1982 trädde socialtjänstlagen (1980:620) i kraft. Huvudprincipen i socialtjänstlagen är att socialtjänstens insatser skall vara frivilliga. Detta gäller också vården av barn och unga. Genom lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, som den 1 juli ersattes med en ny lag (1990:52) med samma namn, har emellertid undantag från frivillighetsprincipen gjorts under vissa förutsättningar.

Även om det alltså också efter socialtjänstreformen finns utrymme för tvångsingripanden mot unga som har begått brott, är det uppenbart att reformen har inneburit en viktig förskjutning av den avvägning

mellan det allmännas och den enskildes intressen som regleringen i barnavårdslagen utgick ifrån. De ändringar av den socialrättsliga vårdlagstiftningen som därefter skett, bl.a. införandet av det s.k. öppenvårdstvånget år 1985 och de möjligheter att ingripa tidigare i de s.k. beteendefallen som infördes år 1990, rubbar inte de grundläggande principer som lades fast genom socialtjänstreformen.

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 1988 (prop. 1987/88:135, JuU 36, rskr. 403, SFS 1988:820 ff.) förbättrades möjligheterna till ett snabbt och effektivt ingripande mot de unga lagöverträdarna. Samtidigt tog regeringen genom en särskild förordning initiativ till en försöksverksamhet med enklare och smidigare samarbetsformer mellan myndigheterna i ärenden som rör unga lagöverträdare (SFS 1988:217). Den nya lagstiftningen och försöksverksamheten har på regeringens uppdrag utvärderats av BRÅ. I sin slutrapport, som avgavs i juli 1990, konstaterar BRÅ att de lagändringar som utvärderingen avsett knappast generellt sett lett till kortare handläggningstider. Däremot har handläggningstiden varit kortare i de distrikt som tillämpat den särskilda förordningen. Detta beror dock enligt BRÅ inte på själva förordningsföreskrifterna utan på det faktum att försöksverksamheten bidragit till att frågor rörande handläggning av ungdomsärenden uppmärksammats särskilt i dessa distrikt. Undersökningen belyser i övrigt på ett förtjänstfullt sätt de problem med samarbete mellan olika myndigheter som finns i ungdomsärenden och de svårigheter att hitta adekvata påföljder mot ungdomsbrottslighet som finns.

Det allmännas åtgärder med anledning av att unga begår brott står också fortsatt i centrum för det kriminalpolitiska intresset. Under år 1989 tillsattes inom regeringskansliet en interdepartemental arbetsgrupp med uppgift att belysa hur socialtjänstens och rättsväsendets insatser när det gäller unga lagöverträdare lämpligen borde samordnas. Arbetsgruppen gjorde en genomgång av olika uppgifter om ungdomsbrottslighetens utveckling och av myndighetsföreträdares och andra berördas uppfattningar om brister och problem i hanteringen av ungdomsbrottsligheten. Mot den bakgrunden diskuterade gruppen en rad olika tänkbara ändringar av nuvarande regler. Gruppen kom emellertid fram till att vidare överväganden borde ske inom ramen för en parlamentariskt sammansatt utredning.

Regeringen har därefter beslutat att tillsätta en sådan utredning (Ju 1990:07, dir. 1990:53). Utredningen har i uppdrag att genomföra en samlad utvärdering av socialtjänstreformens betydelse för behandlingen av unga lagöverträdare och att i samband med detta också mera förutsättningslöst överväga i vilka former och på vilket sätt det allmänna bör ingripa när unga begår brott. Huvuduppgiften skall vara att undersöka om den nuvarande fördelningen av uppgifter mellan socialtjänsten och rättsväsendet är väl avvägd när det gäller unga lagöverträdare och om samordningen mellan myndigheterna kan förbättras.

Vissa frågor med anknytning till ungdomsbrottsligheten har också

tagits upp i en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria (Dnr 90-1572) om utvidgade befogenheter för polisen att omhänderta och hålla kvar personer under arton år. I promemorian lämnas bl.a. förslag som syftar till att unga som omhändertagits av polisen vid frigivningen skall kunna överlämnas till föräldrarna, någon annan vårdnadshavare eller vuxen person eller till socialtjänsten. Promemorian har remissbehandlats, och jag räknar med att förslag till ny lagstiftning skall kunna föreläggas riksdagen under våren 1991.

5.6 Brottsoffren

Uppföljningen av 1988 års särskilda program för att stärka brottsoffrens ställning fortsätter (jfr prop. 1988/89:100 bil. 4 s. 32 f och prop. 1989/90:100 bil. 4 s. 36 f).

När det gäller *möjligheterna till rättsligt bistånd* för dem som utsatts för brott bör först nämnas att riksdagen efter förslag i prop. 1989/90:158 nyligen har beslutat att möjligheterna att få *målsägandebiträde* utvidgas så att rätt till målsägandebiträde i princip alltid skall finnas i mål om sexualbrott. Även vid övriga brott där målsägandebiträde nu kan komma ifråga blir reglerna mera generösa. Lagändringarna träder i kraft den 1 januari 1991.

Frågor om möjligheterna till rättsligt bistånd till *offer för brott som begåtts utomlands* har aktualiserats både inom regeringskansliet och i riksdagen (jfr 1990/91JuU:4 s. 7, rskr. 16). Reglerna i rättshjälpslagen (1972:429) om i vilka fall rättshjälp utgår samt vilka förmåner rättshjälpen avser i angelägenheter som behandlas utomlands blev nyligen föremål för en hearing i justitiedepartementets regi. Frågan bereds nu vidare i departementet.

Lagen (1988:688) om *besöksförbud*, som trädde i kraft den 1 juli 1988, har inneburit ett förbättrat skydd för kvinnor som utsätts för våld, hot och trakasserier. Enligt en ändring i lagen, som trätt i kraft den 1 april 1990, har bl.a. straffmaximum för överträdelse av ett besöksförbud skärpts till fängelse högst ett år.

Stödåtgärderna åt kvinnor som berörs av besöksförbud har förbättrats på olika håll i landet. Sålunda beslutade polisstyrelsen i Stockholm i oktober 1990 att de kvinnor som skyddas av besöksförbud och som lever i ständig rädsla för vad som kan hända dem och deras anhöriga skall kunna utrustas med ett personligt larm, om de så önskar. I syfte att anpassa skyddsinsatser m.m. har vidare polismyndigheten i Stockholm uppdragit åt chefen för brottsförebyggande roteln att ta kontakt med samtliga hotade kvinnor som berörs av besöksförbud. Chefen för kriminalavdelningen informeras fortlöpande om hotsituationen och bedömer därefter vilken form av skyddsinsats - t.ex. ett personligt larm - som bör sättas in.

I det här sammanhanget bör också nämnas den proposition (1990/91:58) med bl.a. förslag till en lag om *rättspsykiatrisk vård* som nyligen överlämnats till riksdagen. Förslaget innebär att skyddsaspekterna blir bättre tillgodosedda än hittills bl.a. genom att åklagare

skall medverka i förfarandet vid utevistelse och utskrivning av personer som bedöms som farliga. Åklagaren ges också möjlighet att överklaga vissa sådana beslut. Vidare föreslås att brottsoffret skall få möjlighet till information från sjukhuset om när lagöverträdaren ges tillstånd till utevistelse eller skrivs ut.

Folkbokföringskommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1990:50) Ny folkbokföringslag bl.a. föreslagit vissa bestämmelser som syftar till att förhindra att *uppgifter i folkbokföringen* används för att leta rätt på personer i syfte att utöva våld, hot eller trakasserier. Ärendet bereds nu efter remissbehandling inom regeringskansliet.

Frågan om bättre *sekretesskydd för uppgifter om offentligt anställda* är aktuell inom justitiedepartementet efter en framställning från domstolsverket.

Regeringen tillkallade i slutet av år 1989 den s.k. *våldskommissionen* med uppdrag att motverka våldet och förbättra stödet till brottsoffren. I kommissionens uppdrag låg bl.a. att utvärdera de hittills vidtagna åtgärderna inom ramen för brottsofferprogrammet och inventera vad som ytterligare kan göras. I sitt slutbetänkande (SOU 1990:92) Våld och brottsoffer, redovisar kommissionen sin syn på stödet till brottsoffren. Kommissionen anser att det fortsatta arbetet för brottsoffer bör följa de linjer som redan har lagts fast och föreslår att polisens, socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens insatser utvecklas ytterligare.

Kommissionen uppmärksammar särskilt de *kvinnojourer och brottsofferjourer* som växt fram under senare år som ett komplement till samhällets åtgärder och som drivs på frivillig och ideell basis. Det är uppenbart, menar kommissionen, att de fyller ett stort och viktigt behov. Kommissionen föreslår att jourerna skall få stöd genom bidrag av staten och att primärkommuner och landstingskommuner skall stödja jourerna genom ekonomiska bidrag och genom hjälp med t.ex. lokal- och bostadsanskaffning.

Frågan om brottsofferjourer har uppmärksammats också på andra sätt. Rikspolisstyrelsens rapport (RPS rapport 1989:1) Brottsofferjourer - En handledning för polisens medverkan i brottsofferverksamhet, har utarbetats i syfte att främja tillkomsten av brottsofferjourer. Regeringen beslutade i november 1989 om ett bidrag på 500 000 kr. till Brottsofferjourernas Riksförbund. Bidraget är avsett att användas till utvecklingsarbete vid brottsofferjourerna, till att starta nya jourer och till utbildning av stödpersoner. Jag återkommer till frågan om ett nytt bidrag vid behandling av anslagen till brottsskadenämnden.

År 1989 tillsatte regeringen en *arbetsgrupp för frågor som rör våld mot kvinnor*. Arbetsgruppen skall bl.a. undersöka hur samhällets skydd och hjälp åt utsatta kvinnor kan stärkas och hur samarbetet i dessa frågor mellan olika myndigheter och organisationer kan förbättras. Arbetsgruppen har initierat ytterligare stöd till kvinnojourer och att ytterligare medel avsätts för inköp av larm till hotade kvinnor. Arbetsgruppen, som har samrått med våldskommissionen, slutför sitt arbete i början av år 1991.

Våldskommissionen har också uppmärksammat frågan om *hot mot parter och vittnen i samband med rättegångar m.m.* Det ämnet har även berörts av en arbetsgrupp inom rikspolisstyrelsen, den s.k. KRIPUT-gruppen, vars överväganden (RPS Rapport 1990:4) överlämnats till kommissionen. Kommissionen har försökt göra sig en bild av hur utbrett det är med denna typ av hot och trakasserier här i landet. Kommissionens slutsats är att problemen inte är av den arten och omfattningen att det är motiverat med åtgärder som rubbar de principer om offentlighet och insyn i processmaterialet som svensk rättsordning omfattar. Åtgärderna i de allvarligaste fallen måste enligt kommissionen också i fortsättningen gå ut på fysiskt skydd och ökade möjligheter att byta identitet. I syfte att inskärpa hur allvarligt rättsordningen ser på övergrepp av den här typen föreslås också en straffskärpning för brottet övergrepp i rättssak.

Kommissionen har vidare uppmärksammat frågan om samhällets stöd till *barn som utsätts för övergrepp.* Kommissionen konstaterar att myndigheter som handlägger ärenden rörande övergrepp mot barn har börjat samverka och har utvecklat sin kompetens. Det är enligt kommissionen angeläget att utvecklingsarbetet fortsätter och att samverkan sprids till flera platser i landet. Socialtjänsten bör enligt kommissionen utveckla sin verksamhet så att socialtjänsten framstår som ett självklart stöd för barnet. Socialtjänsten bör utveckla en lätt tillgänglig kontaktyta för barn. Det anser kommissionen kunna ske t.ex. genom att man inrättar ett barnombud hos socialtjänsten och sprider information om ett sådant barnombud.

Kommissionens förslag övervägs nu inom regeringskansliet.

När det gäller *skadestånd till dem som utsatts för brott* bör erinras om att kommittén om ideell skada enligt sina direktiv skall se över reglerna om ersättning för ideell skada i samband med personskada m.m. Huvuduppgifterna är att överväga om den nuvarande ersättningsnivån bör höjas, vilka ersättningsprinciper som bör tillämpas och hur normer för att bestämma ersättningen bör fastställas. Enligt nyligen givna tilläggsdirektiv skall utredningen också överväga en förändring av ersättningsnivån och regelverket vid skadestånd till våldtäktsoffer och offer för andra våldsbrott som ger utrymme för inte bara kompensation för lidandet utan också hjälp till en förändring av livssituationen. Kommittén skall ha slutfört sitt uppdrag före utgången av år 1991.

I en promemoria från BRÅ, Barnens brott och föräldrarnas ansvar (BRÅ PM 1990:1), har föreslagits bl.a. att det i skadeståndslagen införs en regel som utvidgar föräldrars skadeståndsansvar. Den föreslagna regeln innebär att föräldrar och andra som har vårdnaden om en underårig ansvarar för skador som den underårige vållar. Ansvaret är begränsat till högst en femtedel av basbeloppet och gäller vid sidan av den underåriges eget skadeståndsansvar. Promemorian remissbehandlas för närvarande.

När det gäller frågan om *information till brottsoffer* om olika möjligheter att få stöd m.m. konstaterades i den under försommaren

1990 framlagda propositionen om utvidgning av rätten till målsägandebiträde att det fortfarande förekommer fall där informationen om rätt till målsägandebiträde är bristfällig (prop. 1989/90:158 s. 5). Jag anförde där att det kan finnas skäl för de ansvariga myndigheterna - i första hand riksåklagaren och rikspolisstyrelsen - att i samband med lagändringen uppmärksamma informationsfrågan.

Som ett exempel på lokala initiativ rörande information kan nämnas att polismyndigheten i Stockholm har upprättat en "Minneslista för information till målsäganden". Minneslistan är tänkt att användas i samband med att polisen informerar brottsoffer och torde innehålla all väsentlig information om utredningsprocessen och domstolsförfarandet.

Handboken "Misshandel och övergrepp mot kvinnor och barn", som riktar sig främst till dem som i sitt arbete kommer i kontakt med offer för misshandels- och sexualbrott, ses över för närvarande. Arbetet kommer att slutföras inom kort.

6 Kriminalvården

6.1 Allmänna grundsatser

Arbetet inom kriminalvården består i att verkställa fängelsestraffen och att ansvara för övervakningen av skyddstillsynsdömda och villkorligt frigivna samt att ansvara för verksamheten vid landets häkten. Kriminalvårdslagstiftningen vilar i allt väsentligt på de principer som slogs fast genom 1973 års kriminalvårdsreform. Dessa principer går ut på att, så långt det är möjligt med hänsyn till kravet på samhällsskydd och differentiering, främja de dömdas anpassning till samhället och motverka de skadliga följderna av frihetsberövandet.

Kriminalvårdens klienter är till stor del starkt missgynnade både socialt och i de flesta andra avseenden. Samtidigt som kriminalvårdens ambitionsnivå är hög, bör man därför vara medveten om svårigheterna att lyckas med de åtgärder som vidtas för att främja de dömdas anpassning. Det krävs också en medverkan från andra samhällsorgan för att ge dem en rimlig social plattform. Eftersom kriminalvårdens klienter har samma principiella rätt som andra medborgare till den service och omsorg som samhället tillhandahåller är det viktigt att samarbetet fortlöpande utvecklas mellan kriminalvården och andra samhällsorgan, främst socialtjänsten, arbetsmarknadsmyndigheterna och den allmänna hälso- och sjukvården. Ett av syftena med den reform av behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare som nämnts förut (avsnitt 5.4) är att förbättra förutsättningarna för kriminalvårdens intagna att få psykiatrisk vård utanför anstalterna.

6.2 Decentralisering och organisationsförändringar

I 1990 års budgetproposition (1989/90:100, bil. 4 s. 85-91) redovisade jag att kriminalvårdsverket, efter en genomförd försöksverksamhet med decentralisering, varit föremål för en omfattande organisationsöversyn. Regeringen föreslog i budgetpropositionen förändringar i fråga om uppgifter och organisation inom kriminalvårdsverket. Riksdagen hade ingen erinran mot förslagen (1989/90:JuU22, rskr. 155).

Den nya organisationen, som träder i kraft den 1 januari 1991, innebär bl.a. att antalet regioner minskas från nuvarande tolv till sju och att riksanstalterna förs in under regionerna i organisatoriskt hänseende. Den regionala organisationen förstärks och dess framtida uppgift blir bl.a. att leda kriminalvården i regionerna enligt kriminalvårdsstyrelsens riktlinjer, att stödja verksamheten vid de lokala myndigheterna och att utöva tillsyn över deras verksamhet.

Sammanfattningsvis innebär förändringarna att tyngdpunkten inom kriminalvården förskjuts nedåt i organisationen. Huvuddelen av klientarbetet skall skötas lokalt vid kriminalvårdsanstalter, häkten och frivårdsmyndigheter.

Kriminalvårdsstyrelsens arbete skall koncentreras på övergripande uppgifter. Hit hör formulering av mål och riktlinjer för kriminalvården inom ramen för de lagar och andra författningar som gäller på området. Andra viktiga frågor för kriminalvårdsstyrelsen är att ge statsmakterna underlag för utveckling av kriminalvården, att planera och utvärdera verkets verksamhet samt att bedriva central utbildning. Förändringarna i fråga om arbetsuppgifter medför att behovet av personal vid kriminalvårdsstyrelsen minskar.

I regeringens proposition (1989/90:154) om ändringar i kriminalvårdslagstiftningen föreslogs bl.a. de lagändringar som krävdes för att genomföra den decentraliserade beslutsordningen. Riksdagen lämnade förslagen i denna del utan erinran (1990/91:Ju02, rskr. 14). Regeringen har därefter utfärdat de aktuella lagarna samt beslutat om de följdändringar som behövs i olika tillämpningsförordningar (1990:1009 -1037). Den nya beslutsordningen träder i kraft den 1 januari 1991. Jag anser det angeläget att resultatet av den nu berörda omläggningen följs upp och att utvecklingen mot ökad decentralisering fortsätter.

6.3 Permissioner

I januari 1990 uppdrog regeringen åt kriminalvårdsstyrelsen att se över tillämpningen av regleringen av permissioner för intagna på kriminalvårdsanstalt. Bakgrunden till uppdraget var bl.a. att det rådde stora skillnader mellan olika permissionsformer när det gäller misskötsamhet. Det var också stora skillnader mellan de olika anstaltskategorierna och inom respektive anstaltskategori.

Kriminalvårdsstyrelsen skall enligt uppdraget undersöka vilka

åtgärder som kan vidtas för att nedbringa antalet misskötta permissioner. Särskilt gäller detta regelbundna permissioner från de slutna lokalanstalterna. I uppdraget ingår vidare att överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra förberedelserna för regelbunden permission i syfte att så långt som möjligt undanröja riskerna för misskötsamhet. Därvid bör styrelsen bl.a. undersöka hur samarbetet med polis och - under pågående förundersökning - åklagare, skall kunna förbättras för att förebygga brottslighet under permission.

Under uppdragets utförande skall kriminalvårdsstyrelsen fortlöpande vidta de åtgärder som bedöms motiverade för att minska andelen misskötta permissioner. Uppdraget skall redovisas till regeringen före utgången av december 1990.

7 Lokalförsörjningen

Myndigheterna inom justitiedepartementets område disponerar knappt en miljon kvadratmeter, varav

	Kvadratmeter	Milj. kr.
Åklagarväsendet	48800	46
Domstolsväsendet och rättshjälpsnämnderna/ rättshjälpsmyndigheten	358000	280
Kriminalvården	531000	162
Övriga	3700	4

För nästa budgetår kommer chefen för finansdepartementet att föreslå investeringar i byggnader. Närmare uppgifter om investeringen för kriminalvården lämnas under E. Kriminalvården.

A. JUSTITIEDEPARTEMENTET M.M.

A 1. Statsrådsberedningen

1989/90 Utgift	28 045 591
1990/91 Anslag	25 091 000
1991/92 Förslag	33 363 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	64	+ 2
Anslag		
Förvaltningskostnader	25 037 000	+ 8 326 000
(därav lönekostnader)	(21 781 000)	(+ 7 568 000)
Representationsbidrag	54 000	- 54 000
Summa	25 091 000	+ 8 272 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 33 363 000 kr.

Statsrådsberedningen övertar fr.o.m. den 1 januari 1991 ansvaret för vissa databaser som ingår i rättsväsendets informationssystem (RI). För detta arbete har resurser motsvarande två årsarbetskrafter överförts från justitiedepartementet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statsrådsberedningen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 33 363 000 kr.

A 2. Justitiedepartementet

1989/90 Utgift	42 579 141
1990/91 Anslag	45 025 000
1991/92 Förslag	51 649 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
	Föredraganden	
Personal		
Summa	152	- 2
Anslag		
Förvaltningskostnader	45 025 000	+ 6 624 000
(därav lönekostnader)	37 652 000	(+ 6 537 000)
Summa	45 025 000	+ 6 624 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 51 649 000 kr. Vid medelsberäkningen har jag beaktat den överföring av arbetsuppgifter och resurser som jag redovisade under anslaget A 1. Statsrådsberedningen. Anslaget har i övrigt beräknats enligt det generella rationaliseringsförslaget.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Justitiedepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett för slagsanslag på 51 649 000 kr.

A 3. Utredningar m.m.

1989/90 Utgift	28 043 206	Reservation 8 508 861
1990/91 Anslag	24 665 000[1]	
1991/92 Förslag	30 287 000	

[1] Prop. 1989/90:90 1 000 000 kr.

Nio nya kommittéer har tillsatts under år 1990, nämligen domstolsutredningen, bruksmönsterutredningen, påföljdsutredningen, genteknikberedningen, åklagarutredningen -90, panträttsutredningen, 1990 års arrendekommitté, kommittén med uppdrag att se över det allmännas insatser vid brott av unga och kommittén med uppdrag att göra en översyn av aktiebolagslagen.

Under år 1990 har nio kommittéer avslutat sina uppdrag, nämligen maktutredningen, storstadsutredningen, kommittén om en ombyggnadsplan för Sagerska huset till permanent statsministerbostad, upphovsrättsutredningen, sjölagsutredningen, samerättsutredningen, förmynderskapsutredningen, departementshistoriekommittén och meddelarskyddskommittén.

Det särskilda anslaget Information om lagstiftning m.m. avvecklas fr.o.m. budgetåret 1991/92. De för informationsanslaget avsedda medlen, 1 272 000 kr., föreslås överförda till utredningsanslaget för att disponeras för samma ändamål som tidigare.

Också anslaget Bidrag till utgivande av litteratur på förvaltningsrättens område avvecklas. Jag föreslår att motsvarande medel - 50 000 kr. - tillförs utredningsanslaget.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten och med beaktande vad jag i övrigt anfört bör anslaget uppgå till 30 287 000 kr. under nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 30 287 000 kr.

A 4. Framtidsstudier, långsiktig analys m.m.[1]

1989/90 Utgift	10 912 000	Reservation 0
1990/91 Anslag	11 728 000	
1991/92 Förslag	12 432 000	

[1] Tidigare anslaget A 5. Framtidsstudier, långsiktig analys m.m.

Från anslaget betalas bidrag till den verksamhet som bedrivs av Stiftelsen Institutet för framtidsstudier. Stiftelsen, vars styrelse är utsedd av regeringen, skall enligt sina stadgar bl.a. i egen regi eller i samarbete med andra bedriva framtidsstudier samt långsiktig analys och därmed sammanhängande verksamhet för att stimulera till en öppen och bred diskussion om framtida hot och möjligheter i samhällsutvecklingen. Stiftelsens verksamhet leds under styrelsen av en chef. 2 milj kr har tidigare avsatts som stiftelsekapital.

Institutet för framtidsstudier föreslår att bidraget för nästa budgetår bestäms till 12 314 000 kr. exklusive pris- och löneomräkning.

Institutets forskning har sedan dess verksamheten började i oktober 1987 varit koncentrerad till tvärvetenskapliga problemområden. De hittills igångsatta forskningsprojekten berör ämnesområdena miljö och hälsa, svenskt arbete och liv samt internationell och global utveckling. Under budgetåret 1989/90 har två nya projekt initierats, nämligen "Vår framtida kulturhistoria" och "Den privata sektorn i de nya nätverkens samhälle". Dessutom har ett preliminärt projektarbete "Den offentliga sektorn i de nya nätverkens samhälle" pågått. Institutet har därmed initierat samtliga de projekt som förutsågs bli igångsatta under perioden 1988-1990 enligt den forskningsplan som bestämdes i maj 1988.

Institutet har i sin anslagsframställning redovisat en forskningsplan för år 1991-1994. Enligt planen kommer flera av de nu pågående projekten att sträcka sig fram till år 1994. Detta medför att endast fyra nya projekt kan påbörjas under den kommande treårsperioden. Bland dessa projekt ingår bl.a. "Differentieringens, segregationens och diskrimineringens Sverige" samt "Rörlighet, familjestruktur och social kontroll".

Institutets samarbete med bl.a. universitet och högskolor samt olika forskningsinstitut i olika seminarieserier och i symposieverksamhet har fortsatt under budgetåret 1989/90. Syftet med denna verksamhet, som främst gäller olika strategiska beslutsproblem, är bl.a. att bygga upp ett kontaktnät mellan framtidsorienterade forskare, politiker och andra beslutsfattare. Under budgetåret 1991/92 planerar institutet flera internationella symposier om Sverige i nätverkens Europa.

För information om forskning av betydelse för framtidsbedömningar och strategiskt beslutsfattande har under budgetåret 1989/90 avsatts betydande resurser. Informationen innebär bl.a. en omfattande produktion av populärvetenskapliga böcker. Dessa informationsinsatser kommer att byggas ut, delvis i samarbete med olika externa intressenter.

Den resursförstärkning institutet begär för budgetåret 1991/92 (+ 586 000 kr.) syftar till att effektivisera verksamheten genom en ökad samordning av forskningsprojekten med institutets seminarie- och informationsverksamhet.

Jag förordar att anslaget för budgetåret 1991/92 beräknas till 12 432 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Framtidsstudier, långsiktig analys m.m* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 12 432 000 kr.

B. VISSA TILLSYNSMYNDIGHETER M.M.

B 1. Justitiekanslern

1989/90	Utgift	5 277 284
1990/91	Anslag	4 993 000
1991/92	Förslag	6 085 000

Justitiekanslern (JK) är regeringens juridiske ombudsman, bevakar statens rätt och har tillsyn över dem som utövar offentlig verksamhet. Han fullgör också vissa uppgifter enligt bl.a. tryckfrihetsförordningen, 8 kap. rättegångsbalken, datalagen (1973:289) och lagen (1990:484) om övervakningskameror m.m.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	11	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	4 477 000	+ 630 000
(därav lönekostnader)	(4 076 000)	(+ 635 000)
Lokalkostnader	516 000	+ 462 000
Summa	4 993 000	+ 1 092 000

JK

Antalet inkomna ärenden till JK minskade under år 1989. Balansläget bedöms som tillfredsställande. Under budgetåret 1989/90 har det varit möjligt för JK att i begränsad omfattning återuppta sin inspektionsverksamhet. Arbetet med att förenkla och effektivisera myndighetens rutiner har fortsatt. Av stor betydelse är därvid datorstödet i verksamheten. En ändrad arbetsordning har vidare inneburit en rationellare handläggning av vissa ärendetyper.

JK:s arbetsuppgifter är till en helt övervägande del bestämda i författning. Omfattningen av JK:s arbete kan därför endast i ringa grad påverkas av JK själv. Detta i förening med myndighetens ringa storlek gör att JK bedömer att någon real anslagsminskning för budgetåret 1991/92 enligt ett generellt besparingsförslag inte kan genomföras. JK begär för nästa budgetår, då han utgår från att arbetsvolymen blir oförändrad, resursförstärkningar med sammanlagt 128 000 kr., varav 100 000 kr. avser ett engångsbelopp för inköp av inventarier.

Föredragandens överväganden

Medelsbehovet för JK för budgetåret 1991/92 bör beräknas med utgångspunkt från en resurstilldelning som realt motsvarar 99,5 % av föregående års anslag. Jag har då tagit hänsyn till JK:s balansläge och fortgående rationaliseringsarbete.

Som tidigare nämnts övervägs för närvarande en översyn av JK-ämbetet. Översynen kan komma att avse också framtida resurser till JK.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Justitiekanslern* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslags anslag på 6 085 000 kr.

B 2. Datainspektionen

1989/90	Utgift	1 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Datainspektionen prövar frågor om tillstånd och utövar tillsyn enligt datalagen (1973:289), kreditupplysningslagen (1973:1173) och inkassolagen (1974:182) samt utfärdar licens enligt datalagen. Inspektionen utövar dessutom tillsyn enligt lagen (1987:1231) om automatisk databehandling vid taxeringsrevision m.m.

Inspektionen skall verka för att automatisk databehandling av personuppgifter inte leder till otillbörligt intrång i enskildas personliga integritet och att god sed iakttas i kreditupplysnings- och inkassoverksamhet.

Chef för inspektionen är en generaldirektör. Inom inspektionen finns två sakenheter. Den ena svarar för inspektionens uppgifter i fråga om offentlig verksamhet och den andra för inspektionens uppgifter i fråga om enskild verksamhet. Dessutom finns en teknisk och en administrativ enhet.

	1989/90 Utfall	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
			Föredraganden
Personal			
Summa	34	36	+ 1
Anslag			
Kostnader			
Kostnader för datainspektionens verksamhet	16 799 000	17 087 000	+ 2 649 000
Intäkter			
Inkomster vid datainspektionen	- 18 669 000	- 17 086 000	- 2 649 000
Nettoutgift	0	1 000	0

Datainspektionen

Datainspektionen beslutade år 1989 en verksamhetsplan för budgetåren 1989/90-1991/92. Antalet ärenden under budgetåret 1989/90 har varit större än vad som förutsattes i planen. En annan omständighet som gjort att inspektionen haft ett ansträngt arbetsläge är att man tvingats nyrekrytera ca 30 procent av personalstyrkan. Till följd härav har inspektionen fått prioritera de verksamhetsdelar där berörda utomståendes krav på inspektionens resurser är starkast. Det gäller främst tillståndsärenden, klagomålsärenden och regelgivning. Tillsynsverksamheten har i motsvarande mån fått nedprioriterats och skjutits på framtiden. Inspektionen har därför på dessa områden inte utvecklats enligt de fastlagda målen. Det numera förbättrade personalläget och ett antal under budgetåret 1989/90 vidtagna rationaliseringsåtgärder gör att inspektionen nu bedömer att målet för tillståndsverksamheten skall uppnås under planperioden. Vad gäller tillsynsverksamheten ser inspektionen däremot vissa svårigheter att fullt ut uppnå målet för verksamheten under planperioden.

Det i verksamhetsplanen för budgetåret 1989/90 uppsatta målet för antalet nya licenser enligt datalagen kunde inte helt uppnås. Trots detta översteg intäkterna den för inspektionen beslutade utgiftsramen. Verksamheten vad gäller övriga fastställda mål följer planen.

Datainspektionen konstaterar sammanfattningsvis i sin anslagsframställning att kraven på inspektionen ökat genom bl.a. förändringar i personregistreringen på det offentliga och privata området men att dessa krav sammantagna hittills inte medfört sådana förändringar att målen för verksamheten måste ses över.

För budgetåret 1991/92 utgår inspektionen från att verksamheten kommer att ha samma innehåll som för närvarande. En tillkommande uppgift blir dock - under förutsättning av riksdagens beslut - regleringen av personnummeranvändningen vid personregistrering. För tiden därefter kan inspektionens arbete påverkas av den pågående datalagsöversynen.

Inspektionen, som pekar på att verksamheten de två senaste budgetåren gett ett visst överskott, har hemställt att få använda den generella besparing som gäller för budgetåret 1991/92 för egna effektiviserings-insatser under samma budgetår. Vidare föreslår inspektionen att medel får tas i anspråk för tillfällig extern expertis för vissa tillsynsprojekt (+ 250 000 kr.), för informationsåtgärder (+ 360 000 kr.) och för vidare-utbildning av personalen (+ 150 000 kr.). Vidare föreslår inspektionen att medel får tas i anspråk för en tjänst för planerings- och utvärderingsfrågor på stabsnivå (+ 600 000 kr.) och för vissa åtgärder med anledning av propositionen (1990/91:60) om offentlighet, integritet och ADB (+ 590 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Datainspektionens verksamhet måste utvecklas i enlighet med den treåriga verksamhetsplanen. Tillsynsverksamheten har därvid hög prioritet. För att säkerställa detta bör något besparingsalternativ inte tillämpas på inspektionen. Jag har då också beaktat de ökade krav som ADB-teknikens fortsatta spridning i samhället ställer på inspektionen.

För att ytterligare säkerställa att verksamheten når de fastlagda målen har jag för budgetåret 1991/92 utöver pris- och löneomräkning beräknat ett resurstillskott för inspektionen på 750 000 kr. Av detta belopp avser 600 000 kr. medel för en förstärkning av inspektionens resurser för planering och utvärdering på stabsnivå. Regeringen har genom ändring av datainspektionens regleringsbrev i november 1990 beslutat att medel för denna förstärkning får tas i anspråk redan under innevarande år. Jag beräknar också 50 000 kr. för kompetenshöjande personalutbildning och 100 000 kr. för kostnader för att anlita extern expertis i olika tillsyns-projekt.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Datainspektionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslags anslag på 1 000 kr.

C. ÅKLAGARVÄSENDET

Inledning

Allmänt

Tillsammans med övriga delar av rättsväsendet har åklagarväsendet viktiga uppgifter i samhällets kamp mot brottsligheten. Störst betydelse för åklagarverksamheten har självfallet strafflagstiftningen, dvs. regleringen av i vilken utsträckning som olika handlingar är straffbelagda. Denna reglering sker i lag. Detta i förening med den i princip absoluta åtalsplikt som gäller enligt svensk rätt begränsar åklagarnas möjligheter att själva påverka omfattningen av sina arbetsuppgifter. Även åklagarnas befogenheter och skyldigheter vid förundersökning och rättegång är i huvudsak reglerade i lag. För att kunna åstadkomma väsentliga förändringar i åklagarnas arbetssituation krävs sålunda i första hand beslut av statsmakterna i form av ny lagstiftning eller andra författningsändringar. Från regeringens sida övervägs fortlöpande olika möjligheter att effektivisera de olika leden inom rättsväsendet. Den tidigare nämnda åklagarutredningen har som en av sina viktigaste uppgifter att se över den regelstyrda delen av åklagarnas verksamhet.

Fördjupad prövning

Åklagarväsendet har fr.o.m. budgetåret 1988/89 ingått i försöksverksamheten med treåriga budgetramar. För budgetperioden 1991/92-1993/94 skall nu en fördjupad prövning ske av åklagarverksamheten. Den fördjupade prövningen syftar till att lägga fast verksamhetsinriktning och förvaltningsresurser för den kommande treårsperioden.

Enligt regeringens direktiv för riksåklagarens anslagsframställning för budgetperioden 1991/92-1993/94 skulle riksåklagaren i anslagsframställningen redovisa ett alternativ som innebar en oförändrad anslagsnivå och ett annat som innebar en minskning av anslaget med 5 %.

Som ett led i budgetarbetet avlämnade riksåklagaren i april 1990 en särskild rapport, i vilken redogjordes för åklagarverksamheten och dess förhållande till andra myndigheter. Rapporten innehåller en analys av resultatet av verksamheten under de senaste fem åren samt en framtidsanalys och en resursanalys.

Riksåklagarens rapport och anslagsframställning

I anslagsframställningen för den kommande treårsperioden har riksåklagaren angett tre alternativ. Förutom de två alternativ som förutsattes i direktiven har riksåklagaren också lagt fram ett eget förslag som innebär en höjning av anslaget.

Av såväl rapporten som anslagsframställningen framgår att arbetsvolymen för åklagarna har ökat under perioden 1986-1989. Antalet mål hos åklagarmyndigheterna har ökat med 6 %, och det är de arbetsmässigt tunga målen som har ökat mest. De stora målen, dvs. sådana där åklagarens arbetsinsats uppgår till minst 15 arbetsdagar, tar alltmer tid i anspråk. Vidare har - som jag nämnde redan i 1990 års budgetproposition - 1988 års häktningsreform medfört att antalet häktningsframställningar ökat relativt kraftigt. Härigenom har arbetsplaneringen för åklagarna försvårats och arbetet blivit mer tidspressat och ryckigt.

Den ökande arbetsvolymen beror inte bara på att antalet inkommande mål och ärenden totalt sett har ökat utan också på att målen i allmänhet har blivit mer arbetskrävande. Vissa brottstyper, främst narkotikabrott, grova våldsbrott, sexualbrott och ekonomiska brott, har blivit mera svårutredda. Även attitydförändringar hos misstänkta och andra som är inblandade i brottsutredningar uppges öka målens svårighetsgrad. Bristande personella resurser inom åklagarväsendet har också bidragit till att arbetsläget har blivit mer pressat.

Mot bakgrund av den stora arbetsbelastningen förordar riksåklagaren vissa personalförstärkningar för såväl åklagarmyndigheterna som riksåklagarens kansli. Ett tillskott av personal på åklagarmyndigheterna är enligt riksåklagaren nödvändigt för att hejda en fortsatt ökning av antalet oavgjorda mål.

För att ytterligare effektivisera verksamheten föreslår riksåklagaren en kraftig satsning på ADB-utveckling. Hittills har detta arbete främst inriktats på basdatorinstallation (för ärenderegister) vid åklagarmyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Riksåklagarens förslag till ADB-plan utgår från att i princip alla åklagare och all administrativ personal skall ha tillgång till egna persondatorer senast år 1993. En investering av denna omfattning under treårsperioden skulle uppgå till ca 70 milj. kr. Riksåklagaren föreslår också en ökad satsning på personalutbildning.

Riksåklagarens rapport och anslagsframställning uppfyller enligt min mening i huvudsak de krav som regeringen har ställt i direktiven för treårsperioden. Jag kan i princip instämma i den prioritering av verksamheten som riksåklagaren har föreslagit för budgetperioden. Det innebär ytterligare satsning på teknikutveckling och utbildning och viss personalförstärkning. Jag återkommer under respektive anslag med närmare motivering till de ekonomiska ramar som bör gälla för de tre kommande budgetåren.

C 1. Riksåklagaren

1989/90	Utgift	19 952 183
1990/91	Anslag	17 530 000
1991/92	Förslag	22 378 000

Riksåklagaren är under regeringen högste åklagare och leder åklagarverksamheten i riket. Riksåklagaren är också central förvaltningsmyndig-

het för åklagarväsendet. Riksåklagarens kansli är organiserat på två byråer, kanslibyrån och tillsynsbyrån. Härutöver finns personal för riksåklagarens åklagarverksamhet i högsta domstolen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	51	
Anslag		
Förvaltningskostnader	15 687 000	+ 3 072 000
(därav lönekostnader)	(12 222 000)	(+ 2 752 000)
Lokalkostnader	1 843 000	+ 1 776 000
Summa	17 530 000	+ 4 848 000

Riksåklagaren

Riksåklagaren, som anser det omöjligt att tillämpa något generellt besparingskrav på anslaget, begär tilldelning av medel med ytterligare drygt 1 200 000 kr. i förhållande till nuvarande ram. Medlen motsvarar dels lönekostnader för viss personalförstärkning vid riksåklagarens kansli, dels kostnader för planerad ADB-utveckling och personalutbildning. För att åstadkomma ADB-utvecklingen inom åklagarväsendet förutsätts bl.a. att en ny tjänst som central samordnare av ADB-frågor inrättas hos riksåklagaren.

Föredragandens överväganden

Genom den övergång till resultatorienterad styrning som systemet med treårsbudgetering förutsätter kan nya krav ställas på de centrala myndigheterna. Med mindre inslag av detalj- och regelstyrning ges utrymme för delegering till regional och lokal nivå. De centrala förvaltningsmyndigheternas storlek och uppgifter måste anpassas till denna utveckling. Under den kommande treårsperioden bör riksåklagaren därför sträva efter att inom nuvarande resursram för åklagarväsendet decentralisera beslutsfunktioner och budgetansvar till de regionala och lokala åklagarmyndigheterna. Härigenom bör resurser kunna frigöras hos riksåklagaren som därmed i större utsträckning än för närvarande kan inrikta sig på övergripande och analyserande uppgifter.

Mot bakgrund av det jag nu har sagt föreslår jag att ett allmänt besparingskrav om 1,5 % (260 000 kr.) tillämpas på riksåklagaren för det

första året i budgetperioden. Men jag anser samtidigt att det är angeläget att satsningar görs på ADB och utbildning. Jag föreslår därför att 1 % - eller 170 000 kr. - återförs till anslaget. Härutöver bör 400 000 kr. tillföras anslaget för att göra det möjligt att inrätta en ny tjänst för samordning av ADB-frågor inom riksåklagarens kansli. Samtidigt möjliggörs även vissa andra satsningar på ADB och utbildning.

Under den treåriga budgetperioden förordar jag att anslaget uppgår till följande.

Budgetåret 1991/92	*Budgetåret 1992/93*	*Budgetåret 1993/94*
22 378 000 kr.	*22 178 000 kr.*	*22 178 000 kr.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Riksåklagaren* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 22 378 000 kr.

C 2. Åklagarmyndigheterna

1989/90	Utgift	453 070 577
1990/91	Anslag	404 269 000
1991/92	Förslag	475 863 000

För åklagarverksamheten är landet indelat i 13 regioner. Vid de regionala myndigheterna, som var och en leds av en överåklagare, tjänstgör statsåklagare och distriktsåklagare som handlägger vissa typer av mål, främst sådana som rör ekonomisk brottslighet. Överåklagaren skall handlägga mål som är särskilt krävande och utövar dessutom ledningen över åklagarverksamheten inom sin region.

Riket är indelat i 86 åklagardistrikt. Åklagarmyndigheterna i 83 av dessa distrikt lyder under regionåklagarmyndigheterna och leds av chefsåklagare. Åklagarmyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö, som var och en leds av en överåklagare, står utanför den regionala åklagarorganisationen. Överåklagarna i dessa tre distrikt fullgör i princip samma uppgifter som överåklagarna vid regionåklagarmyndigheterna.

Härutöver finns en statsåklagarmyndighet för speciella mål, ledd av en överåklagare. Åklagarna vid den myndigheten handlägger mål i hela riket, i första hand särskilt omfattande mål eller mål som berör flera regioner.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	1 206	+ 9
Anslag		
Förvaltningskostnader	349 893 000	+ 67 313 000
(därav lönekostnader)	(323 785 000)	(+ 62 300 000)
Lokalkostnader	44 707 000	+ 1 989 000
Resekostnader	5 008 000	+ 1 860 000
Kostnader för gemensam kontorsdrift	4 661 000	+ 432 000
Summa	404 269 000	+ 71 594 000

Riksåklagaren

För budgetperioden 1991/92-1993/94 begär riksåklagaren, som anser det omöjligt att tillämpa något generellt besparingskrav på anslaget, att ytterligare medel tillförs enligt följande.

1. Medel för en utökad antagning av åklagaraspiranter (ytterligare 28 aspiranter under treårsperioden) och inrättande av två statsåklagartjänster, en i Stockholm och en i Västerås.
2. Medel för att genomföra en kraftfull ADB-satsning.
3. Medel för att genomföra en ny utbildningsplan.

Föredragandens överväganden

Arbetsläget vid åklagarmyndigheterna är ansträngt och någon lättnad i arbetsbördan är knappast att förvänta under treårsperioden. För att de samlade resurserna, i avbidan på resultatet av det arbete som bedrivs av åklagarutredningen -90, skall utnyttjas på bästa sätt bör under treårsperioden en i förhållande till nuläget aktivare förundersökningsledning eftersträvas. Detta i förening med särskilda insatser för metodutveckling bör kunna leda till en ytterligare effektivisering av verksamheten. Men jag ser det samtidigt som nödvändigt med ett förbättrat ADB-stöd, ett visst personaltillskott och ökade utbildningsinsatser under perioden.

Jag delar riksåklagarens uppfattning att något allmänt besparingskrav inte kan komma i fråga under budgetperioden. I stället bör en förstärkning ske av anslaget med drygt 7,6 milj. kr. för de ändamål jag nyss angav. I samråd med chefen för civildepartementet har medel för

investering i ADB-utrustning beräknats under trettonde huvudtitelns anslag Anskaffning av ADB-utrustning. Med hänsyn till att tillskottet för ADB i huvudsak utgör ersättning för avgifter till statskontoret medger ADB-satsningen en betydligt större investeringsvolym än vad beloppet antyder.

Mot bakgrund av det ansträngda arbetsläget vid åklagarmyndigheterna och med hänsyn till att arbetsbördan inte kan förväntas lätta under överskådlig tid avser jag att hålla mig noga underrättad om utvecklingen och kommer att vid behov ompröva resurstilldelningen under treårsperioden.

Under den treåriga budgetperioden förordar jag att anslaget uppgår till följande.

Budgetåret 1991/92	*Budgetåret 1992/93*	*Budgetåret 1993/94*
475 863 000 kr.	*474 963 000 kr.*	*474 963 000 kr.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åklagarmyndigheterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 475 863 000 kr.

Pågående reformarbete

Som jag nämnde i inledningen (avsnitt 2.1) arbetar för närvarande en parlamentariskt sammansatt kommitté, *domstolsutredningen*, med en översyn av domstolarnas uppgifter, arbetssätt och organisation.

Redan i direktiven för domstolsutredningen (dir. 1989:56) uttalade jag (s. 6 ff) att domstolarna framför allt under senare år har utsatts för stora påfrestningar. Ett väsentligt skäl är den allt större arbetsbelastningen. Målen och ärendena har blivit fler och mera komplicerade. Från en situation där man i allmänhet haft goda möjligheter att lägga ned erforderlig tid och omsorg på varje arbetsuppgift har man, trots ett fortlöpande rationaliseringsarbete, på sina håll hamnat i en situation som med fog kan beskrivas som besvärlig.

Det står av flera skäl klart att det krävs andra åtgärder än tillskott av resurser för att svårigheterna skall kunna undanröjas. Mot den bakgrunden är det en av domstolsutredningens huvuduppgifter att se till att domstolarna i princip tilldelas enbart sådana arbetsuppgifter som verkligen kräver domstolsprövning. Med andra ord bör verksamheten i domstolarna *renodlas*. I linje med det är det en annan uppgift för kommittén att se till att måltyperna är ändamålsenligt fördelade mellan olika domstolskategorier. Kommittén ser också över *instansordningen* i skilda hänseenden. Vägledande här är att tyngdpunkten skall ligga i första instans. Också *förfarandereglerna* och *domstolsorganisationen* ses över av kommittén.

Det är således ett omfattande arbete som domstolsutredningen håller på med. Enligt min uppfattning finns det anledning att ha stora förväntningar på resultatet av kommitténs arbete, som kommer att bilda utgångspunkten för inriktningen av domstolsväsendet inom överskådlig tid.

Vid sidan om domstolsutredningen pågår även annat reformarbete som direkt berör verksamheten i domstolarna. Ett exempel är den reform av *rättskipningen på socialförsäkringsområdet* som jag tog upp redan i 1990 års budgetproposition. Som jag kommer att redovisa närmare i det följande avser jag att inom kort föreslå regeringen att gå vidare med en reform på detta område som har samma inriktning men som är utformad på ett något annat sätt än den som beskrevs i förra budgetpropositionen.

När det gäller *delegering av arbetsuppgifter* från domare till annan personal går reformarbetet vidare. Sålunda genomfördes under år 1990 några författningsändringar med det syftet. För närvarande bereds inom departementet ett par förslag som tar sikte på delegering inom vissa ytterligare områden.

Lokala försök med nya och effektivare *arbetsformer* har initierats på sina håll, bl.a. i Göteborgs tingsrätt och i hovrätten över Skåne och Blekinge. I fråga om Stockholms tingsrätt har statskontoret på regeringens uppdrag nyligen gjort en organisationsöversyn som tar sikte bl.a. på

antalet brottmålsavdelningar. Utredningen berör också åklagarmyndigheten i Stockholm.

På samma sätt som inom statsförvaltningen i övrigt får *myndighetschefens roll* allt större betydelse inom domstolsväsendet. I oktober 1990 samlade justitiedepartementet landets samtliga domstolschefer till överläggningar rörande ledningen av domstolsarbetet. Några av de frågor som ställdes i blickpunkten var verksamhetsplanering och resultatuppföljning inom domstolsväsendet samt domstolschefens roll för reformarbete, personalförsörjning och personalutbildning. De anföranden som hölls vid överläggningen kommer att sammanställas för att därefter kunna komma till användning vid chefsutvecklingen på olika nivåer inom domstolsväsendet.

Ett annat ämne som övervägs inom departementet - och som har anknytning till frågan om ledningsfunktionerna - är hur *de administrativa beslutsbefogenheterna* i domstolarna bör utformas. Övervägandena går i riktning mot en klarare markering av domstolschefens ställning och ansvar.

Rättskipningen i socialförsäkringsmål

Bakgrund

I samband med att justitiedepartementet tog över ansvaret för försäkringsdomstolarna från socialdepartementet anförde dåvarande justitieministern i sin anmälan till 1988 års budgetproposition att det fanns anledning att överväga frågor om försäkringsdomstolarnas arbetsformer, organisation, m.m. (prop. 1987/88:100 bil. 4 s. 79). Bakgrunden var att försäkringsdomstolarna i en särskild rapport till regeringen inför anslagsframställningen för budgetåren 1988/89-1990/91 hade framhållit att det i organisationen fanns betydande svårigheter, främst när det gällde att rekrytera och behålla domare och föredragande.

Domstolsverket fick därför i uppdrag att analysera förutsättningarna för att på sikt samordna försäkringsrätterna med de allmänna förvaltningsdomstolarna och därvid belysa de konsekvenser av skilda slag som följer med olika lösningar. Vid riksdagsbehandlingen av 1988 års budgetproposition uttalade justitieutskottet med anledning av en motion i ämnet att domstolsverket inom ramen för sitt uppdrag också borde överväga försäkringsöverdomstolens ställning (JuU 1987/88:29 s. 14).

Domstolsverket redovisade sitt uppdrag i rapporten (DV Rapport 1988:5) Försäkringsdomstolar och allmänna förvaltningsdomstolar. I rapporten förordade domstolsverket att försäkringsrätterna borde samordnas med de allmänna förvaltningsdomstolarna genom en integrering av försäkringsrätterna med fem länsrätter.

Försäkringsdomstolarnas ställning berördes också i justitiedepartementets promemoria (Ds 1989:2) Domstolarna i framtiden - en idéskiss. En tanke i den promemorian var att länsrätterna kunde avvaras, och att socialförsäkringsmålen borde föras över till kammarrätterna.

Frågan om att samordna försäkringsrätterna med de allmänna förvaltningsdomstolarna togs därefter upp i 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil. 4 s. 55 ff). I propositionen förordade regeringen vissa riktlinjer för en reform. Enligt dessa skulle i ett första skede de tre försäkringsrätterna integreras med kammarrätterna i Stockholm, Sundsvall och Jönköping, och försäkringsöverdomstolen skulle behållas som högsta instans inom socialförsäkringsområdet. Reformen skulle genomföras den 1 juli 1991. I riktlinjerna angavs också att det på längre sikt var lämpligt att närmare studera resultatet av integreringen. Från vunna erfarenheter skulle man överväga frågor om bl.a. kammarrätternas antal, lokalisering och domkretsar samt försäkringsöverdomstolens ställning och systemet med ändringsdispens och lekmannamedverkan i den högsta instansen för socialförsäkringsmål. Avslutningsvis angavs att det inte var uteslutet att man sedan erfarenhet av socialförsäkringsdömandet spritt sig i förvaltningsdomarkåren kunde ta upp frågan om en länsrättsprövning i socialförsäkringsmålen. Riksdagen godkände riktlinjerna (JuU24, rskr. 192).

Regeringen uppdrog därefter åt domstolsverket att i nära samverkan med de berörda domstolarna utreda främst de organisatoriska frågor som den föreslagna integreringen av försäkringsrätterna med kammarrätterna föranledde.

Domstolsverket redovisade en första del av sitt uppdrag i rapporten (DV Rapport 1990:2) Redovisning av regeringsuppdrag inför samordningen av försäkringsrätterna med kammarrätterna; delrapport. Domstolsverkets förslag har styrts av riktlinjerna i principbeslutet och har alltså sin utgångspunkt i att försäkringsrätterna skall integreras med enbart kammarrätterna. Rapporten remissbehandlades.

Flertalet remissinstanser avstod från att på nytt yttra sig i integreringsfrågan. Men det fanns också de som uttryckligen förklarade att statsmakterna borde ompröva beslutet om en integrering med enbart kammarrätterna. Dessa remissinstanser förordade genomgående att samordningen i stället bör ske med länsrätt som första domstolsinstans. Ett stort antal remissinstanser uttryckte oro för förslagets effekter på den framtida domarutbildningen.

Inriktningen av en reform

Utgångspunkten för övervägandena i 1990 års budgetproposition var att en kraftigt ökad måltillströmmning föranledde allt längre handläggningstider i försäkringsrätterna. Samtidigt hade dessa domstolar svårigheter att möta det ökande målantalet genom nyanställningar av jurister.

Försäkringsrätternas situation är alltjämt lika besvärlig. Det är därför angeläget att en reform i syfte att minska balanserna och förbättra rekryteringen kommer till stånd så snart som möjligt. Efter det att 1990 års budgetproposition lades fram har det tillkommit en del omständigheter som gör att det enligt min mening finns skäl att på nytt ta upp frågan om hur en reform bör vara utformad.

Inom justitiedepartementet har därför utarbetats en promemoria (Ds 1990:80) *Rättskipningen i socialförsäkringsmål. Instansordning och organisation.* I promemorian redogörs närmare för hur en reform på området lämpligen skall vara utformad och hur den bör genomföras. Promemorian har remissbehandlats, och som ett ytterligare led i beredningen av ärendet fick remissinstanserna tillfälle att muntligen framföra sina synpunkter vid ett sammanträde som departementet anordnade i november 1990.

Med utgångspunkt i promemorian och remissbehandlingen av den har jag för min del kommit till slutsatsen att en integration av försäkringsdomstolsorganisationen med de allmänna förvaltningsdomstolarna redan från början bör ta sikte på en mera fullständig samordning med dessa domstolar. Länsrätt bör således bli första domstolsinstans och kammarrätt andra. Däremot finns det inte skäl att nu ändra på försäkringsöverdomstolens ställning som högsta instans i socialförsäkringsmål. Försäkringsrätterna samordnas administrativt med kammarrätterna och behålls under en övergångstid för att avgöra mål som överklagats enligt hittillsvarande ordning.

De huvudsakliga skälen för mitt ställningstagande är följande.

För det första har *arbetsläget* vid försäkringsrätterna försämrats ytterligare. Balansen av oavgjorda mål har sålunda sedan den 1 januari 1990 ökat från 10 800 mål till 13 300 mål den 1 december 1990. Mot denna bakgrund framstår det som än mer angeläget med en reform som redan på kort sikt minskar balanserna och som erbjuder ett också på lång sikt hållbart system för rättskipningen i socialförsäkringsmål.

Med hänsyn till den osäkerhet som råder när det gäller innehållet i *den materiella lagstiftningen* på socialförsäkringsområdet finns det vidare anledning att se till att rättskipningen är organiserad så att det finns ett utrymme och en flexibilitet som på bästa sätt kan möta de förändringar som kan komma. Även detta gör att man enligt min mening bör söka delvis andra vägar än de som utstakades i förra årets budgetproposition.

För en ordning med länsrätterna som första domstolsinstans för socialförsäkringsmål talar vidare *domstolsstrukturella skäl.* Att göra en redan - i förhållande till länsrätterna - stor kammarrättsorganisation än större framstår som betänkligt, inte minst mot bakgrund av de förändringar som kan komma att ske i fråga om det materiella innehållet i socialförsäkringsreglerna. Om försäkringsrätterna slås samman med enbart kammarrätterna, skulle ännu fler mål än för närvarande prövas av kammarrätterna som första instans. Antalet domare i kammarrätterna skulle bli ungefär dubbelt så stort som i länsrätterna. En sådan koncentration av dömande verksamhet och resurser till kammarrätterna - som skall vara överprövningsinstanser - måste anses rimma mindre väl med den övergripande målsättningen att tyngdpunkten i dömandet bör ligga så långt ned i en domstolshierarki som möjligt. Denna målsättning har också kommit till direkt uttryck i domstolsutredningens direktiv.

För en prövning i länsrätterna som första instans talar vidare att *möjligheterna till en snabb handläggning* - bland annat med hänsyn till de för länsrätt gällande domförhetsreglerna - torde vara större än om integreringen skulle ske enbart i kammarrätterna. I kammarrätterna skulle socialförsäkringsmålen i större utsträckning riskera att få stå tillbaka för

andra förtursmål. Också möjligheterna till muntlig handläggning torde - av samma skäl - vara större i länsrätterna än i kammarrätterna. Med en handläggning av socialförsäkringsmålen i länsrätterna som första instans förs också domandet och domstolarna närmare dem som berörs av verksamheten.

En sammanslagning av försäkringsrätterna med kammarrätterna skulle också försvåra genomförandet inom de allmänna förvaltningsdomstolarna av *den reformerade domarbanan*. En sådan sammanslagning medför att det uppkommer en obalans mellan antalet fiskaler i kammarrätterna och antalet platser för underrättstjänstgöring i länsrätterna. Detta innebär i sin tur att det i praktiken blir omöjligt att leva upp till de riktlinjer när det gäller tidsperioder för domarutbildningens olika moment som den reformerade domarbanan innehåller.

Ett förslag med den inriktning som jag nu har redovisat har lagts till grund för en den 13 december 1990 beslutad lagrådsremiss. Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att lägga fram en proposition för riksdagen. I min anslagsberäkning för domstolsväsendet har jag tagit hänsyn till den av mig förordade reformen av socialförsäkringsdomandet.

Treåriga budgetramar

Domstolsväsendet ingår fr.o.m. budgetåret 1989/90 i försöket med treåriga budgetramar. Detta innebär att verksamhetens inriktning och medelstilldelningen för domstolsväsendet i princip har lagts fast för treårsperioden, dvs. t.o.m. budgetåret 1991/92, och att en fördjupad prövning skall ske inför nästa treårsperiod.

Lokalförsörjningen inom domstolsväsendet

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för domstolsväsendet och rättshjälpsnämnderna (fr.o.m. den 1 januari 1991 för rättshjälpsmyndigheten). Lokalytorna uppgår för närvarande till ca 358 000 kvadratmeter. Under innevarande budgetår disponeras ca 280 milj. kr. för lokalkostnader.

D 1. Domstolsverket

1989/90	Utgift	58 982 240
1990/91	Anslag	56 222 000
1991/92	Förslag	60 875 000

Domstolsverket är central förvaltningsmyndighet för de allmänna domstolarna, de allmänna förvaltningsdomstolarna, bostadsdomstolen, arrende- och hyresnämnderna, försäkringsdomstolarna, rättshjälpsmyndigheten och

de allmänna advokatbyråerna. Domstolsverket har också till uppgift att på det allmännas vägnar föra talan mot beslut i rättshjälpsfrågor.

Chef för domstolsverket är en generaldirektör. Inom verket finns en organisationsenhet, en ekonomienhet, en personalenhet och en juridisk enhet. Dessutom finns ett sekretariat och en personalansvarsnämnd.

Från anslaget betalas också kostnaderna för verksamheten vid notarienämnden och tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	177	
Anslag		
Förvaltningskostnader	56 222 000	+ 4 653 000
(därav lönekostnader)	(30 405 000)	(+ 2 885 000)
Summa	56 222 000	+ 4 653 000

Domstolsverket

Med beaktande av att det enligt 1989 års budgetproposition skall göras årliga besparingar på anslaget för domstolsverket under budgetperioden 1989/90-1991/92 yrkar domstolsverket att anslaget för budgetåret 1991/92 räknas upp med sammanlagt 2 070 000 kr. i förhållande till föregående budgetår, bl.a. för att bekosta genomförandet av en beredskapsövning.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget beräknas med utgångspunkt i det treåriga förslag om besparingar som lades fast inför budgetåret 1989/90.

Från anslaget betalas nu kostnaderna för besvärsnämnden för rättshjälpen. Besvärsnämnden upphör den 1 januari 1991 och ersätts av en rättshjälpsnämnd, vars kostnader skall belasta anslaget F 2. Rättshjälpsmyndigheten. Den nya rättshjälpsmyndigheten övertar också vissa ekonomiadministrativa uppgifter som nu sköts av domstolsverket. Jag har vid min beräkning av anslaget beaktat detta och minskat anslaget för domstolsverket med 800 000 kr.

För det sista året i den treåriga budgetperioden innebär vad jag nu har anfört att anslaget bör uppgå till 60 875 000 kr.

Domstolsverket ser för närvarande på eget initiativ och med anlitande av extern konsulthjälp över sina arbetsuppgifter och sin organisation inför de förändringar som kan komma att inträffa under 1990-talet. En av utgångspunkterna för översynen är att verksamheten i framtiden skall bedrivas inom befintlig eller ytterligare krympt resursram.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Domstolsverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 60 875 000 kr.

D 2. Domstolarna m.m.[1]

1989/90	Utgift[2]	2 088 139 052
1990/91	Anslag[2]	1 852 433 000
1991/92	Förslag	2 164 214 000

Allmänna domstolar är tingsrätterna, hovrätterna och högsta domstolen.

Tingsrätterna är allmänna underrätter. Det finns 97 tingsrätter.

Hovrätterna är överrätter i de mål som överklagas från tingsrätterna. Det finns 6 hovrätter: Svea hovrätt (15 avdelningar, varav 13 för allmänna mål och 2 för vatten- och fastighetsmål), Göta hovrätt (4 avdelningar), hovrätten över Skåne och Blekinge (5 avdelningar), hovrätten för Västra Sverige (6 avdelningar), hovrätten för Nedre Norrland (2 avdelningar) och hovrätten för Övre Norrland (2 avdelningar).

Högsta domstolen är överrätt i de mål som överklagas från hovrätterna. Domstolen är indelad i tre avdelningar. I domstolen finns tjugofyra justitieråd. Fyra av dessa tjänstgör för närvarande i lagrådet. För högsta domstolen finns ett särskilt kansli till vilket revisionssekreterare är knutna.

Allmänna förvaltningsdomstolar är länsrätterna, kammarrätterna och regeringsrätten.

Länsrätterna är allmänna förvaltningsdomstolar närmast under kammarrätterna. Det finns 24 länsrätter.

Kammarrätterna är överrätter i de mål som överklagas från bl.a. länsrätterna. Det finns fyra kammarrätter: kammarrätten i Stockholm (7 avdelningar), kammarrätten i Göteborg (7 avdelningar), kammarrätten i Sundsvall (4 avdelningar) och kammarrätten i Jönköping (4 avdelningar, varav en extra avdelning).

Regeringsrätten är högsta allmänna förvaltningsdomstol. Regeringsrätten är överrätt i de mål som bl.a. överklagas från kammarrätterna. Regeringsrätten avgör mål om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Domstolen

[1]Tidigare anslaget D 2. Allmänna domstolarna m.m.
[2]Anslagen D 2. Allmänna domstolarna m.m., D 3. Allmänna förvaltningsdomstolarna och D 4. Försäkringsdomstolarna.

är indelad i tre avdelningar. I domstolen finns 21 regeringsråd. Tre av dessa tjänstgör för närvarande i lagrådet. För regeringsrätten finns ett särskilt kansli till vilket regeringsrättssekreterare är knutna.

Försäkringsdomstolar är försäkringsrätterna och försäkringsöverdomstolen.

Försäkringsrätterna är tre, en för Mellansverige (6 avdelningar, varav en extra avdelning), en för Södra Sverige (5 avdelningar) och en för Norra Sverige (2 avdelningar). Försäkringsrätterna prövar överklagade ärenden från försäkringskassorna som gäller socialförsäkringen. Försäkringsrätten för Mellansverige prövar dessutom vissa ärenden från riksförsäkringsverket.

Försäkringsöverdomstolen prövar mål som överklagas från försäkringsrätterna och arbetsmarknadsstyrelsen eller som styrelsen underställer domstolens prövning. Domstolen har 11 lagfarna och 10 andra ledamöter.

Hyresnämnderna har bl.a. till uppgift att medla och vara skiljenämnd i hyrestvister samt avgöra vissa typer av sådana tvister. *Arrendenämnderna* har motsvarande uppgift i arrendetvister. Flertalet av nämnderna har två eller tre län som verksamhetsområde. Hyresnämnderna har gemensamt kansli med arrendenämnderna. Sådana kanslier finns på 12 orter.

Bostadsdomstolen är över- och slutinstans i de ärenden som avgörs av hyresnämnderna.

Från anslaget betalas också kostnaderna för de kansligöromål för *statens ansvarsnämnd* som fullgörs av Svea hovrätt.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	6 230	- 250[1]
Anslag		
Förvaltningskostnader	1 573 966 000	+ 235 788 000
(därav lönekostnader)	(1 412 711 000)	(+ 218 905 000)
Lokalkostnader	278 467 000	+ 75 993 000
Summa	1 852 433 000	+ 311 781 000

[1]Beräknad förändring p.g.a. att den summariska processen överförs från de allmänna domstolarna till kronofogdemyndigheterna.

Domstolsverket

Anslaget motsvarar de tidigare anslagen D 2.Allmänna domstolarna m.m, D 3. Allmänna förvaltningsdomstolarna och D 4. Försäkringsdomstolarna.

Enligt domstolsverket bör anslagen tillföras ytterligare 2,8 milj. kr. för fortsatta satsningar på ADB och utbildning i de allmänna domstolarna.

Domstolsverket yrkar att anslaget för budgetåret 1991/92 - i förhållande till vad som tidigare har anvisats - räknas upp med sammanlagt 97 milj. kr. för ökade lönekostnader med anledning av den nya domarbanan, upprustning av domstolarnas lokaler, andra lokalkostnader samt portokostnader. Också det ökade antalet körkorts- och socialförsäkringsmål och nytillkomna mål om psykiatrisk tvångsvård ligger till grund för domstolsverkets yrkande.

Föredragandens överväganden

De allmänna domstolarna m.m.

Under de senaste åren har arbetsläget vid de allmänna domstolarna varit pressat, framför allt beroende på en fortgående ökad tillströmning av mål och ärenden. I synnerhet har detta gällt hovrätterna och de större tingsrätterna.

Antalet inkomna brottmål i *tingsrätterna* ökade med 2,1 % under år 1989 och ökningen beräknas fortsätta, bl.a. till följd av den nya nedre straffbarhetsgränsen för trafiknykterhetsbrott. Antalet inkomna tvistemål har däremot minskat något (0,6 %) under år 1989.

För konkurser kan en fortsatt ökning förväntas. På grund av kostnadsutvecklingen och den vikande konjunkturen är det troligt att den kraftiga ökning som ägt rum under år 1990 kommer att fortsätta. Detsamma gäller för mål och ärenden inom den summariska processen. När det gäller inskrivnings- och boupptecknings-ärenden är situationen alltjämt mycket besvärlig. Vid vissa tingsrätter är väntetiderna för att få sådana ärenden handlagda oacceptabelt långa. Detta innebär självfallet nackdelar inte bara för enskilda personer utan också för myndigheter och kreditinrättningar.

Jag vill erinra om den reform av den summariska processen som riksdagen beslutade våren 1990 och som enligt planerna skall träda i kraft den 1 januari 1992 (prop. 1989/90:85, JuU31, rskr. 311). Den medför att medel bör överföras från domstolsväsendet till exekutionsväsendet redan under budgetåren 1991/92 och 1992/93.

Antalet mål i *hovrätterna* har ökat kraftigt de senaste åren. Domstolsverket har därför på regeringens uppdrag analyserat hovrätternas målutveckling och målstruktur under de senaste tio åren (DV Rapport 1990:4). Under år 1989 ökade måltillströmningen med 4,7 % och en fortsatt ökning kan förutses under de närmaste åren. Till följd av nuvarande målbalanser är det under alla förhållanden klart att arbetsläget kommer att vara ansträngt vid dessa domstolar under de närmaste åren.

I *högsta domstolen* har arbetsläget förbättrats under senare år och får nu anses vara tillfredsställande. Det bör därför vara möjligt att på sikt minska antalet justitieråd (se även prop. 1990/91:66). I högsta domstolen har skett en kraftfull satsning på ADB-stöd som inom kort kommer att vara fullt genomförd. Dessa förhållanden och intresset av att fördela domstolsväsendets begränsade resurser så effektivt som möjligt gör att det bör

övervägas om det inte går att minska personalstyrkan i högsta domstolen också i övrigt. Det kan i sammanhanget vidare nämnas att man inom högsta domstolen överväger möjligheten att införa tidsbegränsade förordnanden för revisionssekreterarna. Det finns enligt min mening goda skäl för en sådan ordning, som skulle ligga i linje med de nya principer för meritvärdering och domarutbildning som infördes den 1 juli 1990 (prop. 1989/90:79, JuU25, rskr. 193).

Antalet ärenden i *hyresnämnderna* fortsätter att öka. Under år 1989 var ökningen nära 16 % jämfört med år 1988. För *bostadsdomstolen* har antalet inkomna mål minskat något under år 1989 medan däremot antalet balanserade mål har ökat något.

De ökade kostnader som den förändrade domarbanan medför kan finansieras genom resurser som har frigjorts till följd av den reform på rättshjälpsområdet som jag nyss har nämnt.

De allmänna förvaltningsdomstolarna

Jämfört med år 1988 har antalet inkomna skattemål i *länsrätterna* ökat under år 1989. Det är dock inte fråga om någon faktisk ökning av målantalet. Genom den nya ordningen för överklagande som infördes fr.o.m. 1988 års taxering och som innebar att överklaganden skulle ges in till skattemyndigheten i stället för till länsrätten uppstår rent statistiskt en målminskning år 1988 och en målökning år 1989. I själva verket fortsätter kurvan för inkommande skattemål att peka neråt. Minskningen beror delvis på ändrade skatteregler men också på en ändrad inriktning av taxeringsarbetet. De mål som fallit bort har i allmänhet varit de mindre komplicerade. Samtidigt har nya tyngre mål tillkommit. Länsrätterna har sålunda fått lägga ner betydande arbete på mål som har sin utgångspunkt i avancerad skatteplanering och ekonomisk brottslighet. Under senare tid har det bl.a. varit de s.k. skalbolagsmålen som kommit i blickpunkten.

Det genomsnittliga skattemålet hade under år 1989 en oförändrat lång omloppstid på drygt 20 månader.

Samtidigt som skattemålen antalsmässigt har minskat har andra måltyper ökat. Under första delen av 1980-talet kom det in i genomsnitt drygt 30 000 körkortsmål om året. Sedan år 1986 har denna måltyp ökat successivt. År 1989 kom det in drygt 47 000 körkortsmål till länsrätterna. Det innebär jämfört med år 1985 en ökning med 42 %. Ökningen har fortsatt under år 1990.

Måltillströmningen till länsrätterna kan beräknas öka väsentligt på grund av 1990 års allmänna fastighetstaxering av småhus. För den förväntade ökade måltillströmningen har anslaget temporärt förstärkts (prop. 1989/90:100 bil. 4 s. 79).

Den nya taxeringslagen (1990:324) skall tillämpas första gången vid 1991 års taxering. Lagen innebär omfattande förändringar och förenklingar i taxeringsförfarandet. Det nya taxeringsförfarandet torde på sikt leda till att antalet skattemål i länsrätterna minskar ytterligare men får endast begränsat genomslag för länsrätternas verksamhet budgetåret 1991/92.

Regeringen har nyligen föreslagit att mål om psykiatrisk tvångsvård

fr.o.m. den 1 januari 1992 skall handläggas i de allmänna förvaltningsdomstolarna, med länsrätten som första instans (prop. 1990/91:58). De nya målen kommer att innebära att arbetsbelastningen för länsrätterna ökar.

I departementspromemorian (Ds 1990:80) om rättskipningen i socialförsäkringsmål föreslås som jag har nämnt tidigare att handläggningen av socialförsäkringsmålen, som nu sker i försäkringsrätterna, skall föras över till de allmänna förvaltningsdomstolarna, med länsrätten som första, kammarrätten som andra och försäkringsöverdomstolen som sista domstolsinstans. Förslaget påverkar måltillströmningen och arbetsbelastningen i samtliga instanser. När förslaget är helt genomfört kommer det att medföra minskade kostnader för handläggningen av socialförsäkringsmål.

Arbetssituationen i *kammarrätterna* är fortfarande besvärlig. Antalet inkomna mål minskade visserligen något under år 1989, men för år 1990 kan en ökning förväntas. Antalet inkomna mål till kammarrätterna hade t.o.m. oktober 1990 ökat med drygt 10 % jämfört med motsvarande period året dessförinnan. Kammarrätten i Jönköping har ett särskilt besvärligt arbetsläge. Regeringen beslutade därför i november 1989 att inrätta en extra avdelning där under tiden den 1 januari - den 30 juni 1990. Regeringen har därefter förlängt det beslutet att gälla också under budgetåret 1990/91.

Arbetssituationen i *regeringsrätten* är i stort sett tillfredsställande. Antalet inkomna mål minskade något under år 1989. Vad jag nyss har anfört om möjligheterna att på sikt minska antalet ledamöter och annan personal i högsta domstolen och att införa tidsbegränsade förordnanden för revisionssekreterare gäller också för regeringsrätten.

Försäkringsdomstolarna

Måltillströmningen till *försäkringsrätterna* har ökat också under år 1989. År 1987 kom det in 5 200 mål, år 1988 7 800 mål och år 1989 9 500 mål. Detta innebär en ökning med 84 % under treårsperioden. Ökningen fortsätter.

Av målökningen kan drygt 2 500 mål hänföras till den lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1988 och som innebär att socialförsäkringsnämnderna inte längre behöver ompröva sina beslut innan överklagande sker till försäkringsrätterna (prop. 1985/86:73, SfU12, rskr. 142). Nya regler om bilstöd till handikappade har medfört en målökning med ytterligare 1 000 mål.

Försäkringsöverdomstolen har också fått ett ökat antal mål de senaste åren, främst beroende på en ökad benägenhet att överklaga försäkringsrätternas avgöranden.

På grund av det besvärliga arbetsläget har anslaget förstärkts för innevarande budgetår (prop. 1989/90:100 bil. 4 s.82). Jag avser att noga följa den fortsatta utvecklingen. Ett genomförande av mitt förslag om en ny ordning för dömandet i socialförsäkringsmål måste ske smidigt så att de redan långa väntetiderna för de försäkrade inte förlängs ytterligare.

Överflyttningen av den summariska processen från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna bör föranleda att medelstilldelningen för budgetåret 1991/92 minskar med 9 milj.kr. Vid denna beräkning har jag beaktat behovet av utbildningsinsatser för den personal som får nya arbetsuppgifter vid tingsrätterna.

De allmänna förvaltningsdomstolarna kommer under budgetåret att tillföras nya mål. För detta beräknas 13 milj. kr.

Genom avvecklingen av rättshjälpsnämnderna frigörs ca 3,2 milj. kr., som bör tillföras anslaget för att genomföra den nya domarbanan.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört och med utgångspunkt från anslagen för budgetåret 1990/91 bör det nya anslaget för domstolarna m.m. uppgå till *2 164 214 000 kr.* för budgetåret 1991/92

Vid min beräkning av anslaget har jag också beaktat att postverket fr.o.m. den 1 juli 1991 kommer att höja avgiften för särskild postdelgivning. Jag har därför tillfört anslaget 3,5 milj. kr. Jag har vidare tagit hänsyn till de beräkningar som domstolsverket har gjort av lokalkostnader.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Domstolarna m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 2 164 214 000 kr.

D 3. Utrustning till domstolar m.m.[1]

1989/90 Utgift	22 245 394	Reservation	890 164
1990/91 Anslag	33 000 000		
1991/92 Förslag	29 000 000		

Från anslaget betalas kostnader för inköp av utrustning och inventarier för myndigheterna inom domstolsverkets förvaltningsområde (med undantag av de allmänna advokatbyråerna) och konsultkostnader i samband med sådana inköp samt kostnader för flyttning.

Domstolsverket

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till drygt 44 milj. kr., varav knappt 7 milj. kr. avser inredning m.m. i anledning av den utbyggnad av kammarrätterna som skulle bli följden av principbeslutet våren 1990 om försäkringsrätternas integration med enbart kammarrätterna.

[1]Tidigare anslaget D 5. Utrustning till domstolar m.m.

Föredragandens överväganden

Jag har tidigare (prop. 1989/90:100 bil. 4 s. 83) beräknat det totala medelsbehovet för inredning m.m. i anledning av ombyggnaden av Stockholms rådhus till 23 milj. kr., varav sammanlagt 13,6 milj. kr. anvisats för budgetåren 1989/90 och 1990/91 och 9,4 milj. kr. beräknats för budgetåret 1991/92. Med beaktande av detta och med hänsyn till att en något annorlunda lösning nu övervägs för försäkringsrätternas samordning med de allmänna förvaltningsdomstolarna beräknar jag det totala anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 29 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning till domstolar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 29 000 000 kr.

E. KRIMINALVÅRDEN

Lokalförsörjningen inom kriminalvården m.m.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för häktena och kriminalvårdsanstalterna samt för kriminalvårdsstyrelsen, regionmyndigheterna och frivårdsorganisationen. Lokalbeståndet uppgår till ca 531 000 m^2. Under innevarande budgetår disponeras ca 162 milj. kr. för lokalkostnader.

Lokalhållningsansvaret för kriminalvårdens anstalter överfördes från kriminalvårdsstyrelsen till byggnadsstyrelsen den 1 juli 1988. Kriminalvårdsstyrelsen svarar även i fortsättningen för drift och löpande underhåll av anstalterna. Ett förslag till ansvarsfördelning i dessa frågor, som utarbetats av byggnadsstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen, har godkänts av regeringen i oktober 1990.

Medel för investeringar i byggnader för kriminalvården beräknas under sjunde huvudtiteln, avsnittet Investeringar m.m.

I gällande investeringsplan för kriminalvården har kostnadsramar om 334,5 milj. kr. beräknats för pågående och redan beslutade objekt.

Kriminalvårdsstyrelsen har redovisat en lokalförsörjningsplan för anstalts- och häktesorganisationen.

I planen ingår större om- och tillbyggnader vid kriminalvårdsanstalterna Mäshult (verkstad), Roxtuna (bl.a. säkerhetshöjande åtgärder), Härnösand (renovering av bostadavdelningar) och Skogome (sjuk- och psykiatriska vårdplatser, ytterligare bostadsrum, kök, matsal och centralvakt). Vidare planeras ombyggnadsåtgärder vid kriminalvårdsanstalterna Djupvik, Hall, Kalmar och Vångdalen.

Kriminalvårdsstyrelsen har framhållit att det är angeläget att ställning skyndsamt tas till frågan om fortsatt användning av vissa äldre anstalter såsom Falun, Haparanda, Hudiksvall, Karlskrona, Torhult, Visby/Lärbro och Västerås.

Kriminalvårdsstyrelsen har redovisat behovet av nya häkten i Huddinge, Örebro, Uddevalla och Halmstad. En om- och tillbyggnad föreslås vid häktet i Stockholm.

För projekt med kostnadsramar upp till 10 milj. kr. yrkar kriminalvårdsstyrelsen 35 milj. kr. för nästa budgetår.

Byggnadsstyrelsen har i sin lokalförsörjningsplan, med hänsyn till tillgängligt investeringsutrymme, redovisat en lägre nivå för planeringsperioden.

I budgetpropositionen 1990 anmälde jag att en samlad bedömning borde göras av hur det framtida anstaltsbyggandet skall ske och att frågan borde behandlas av en arbetsgrupp inom regeringskansliet i samarbete med kriminalvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen. En sådan arbetsgrupp har nu bildats och påbörjat sitt arbete.

I samma budgetproposition uttalade jag att kriminalvårdsanstalten Härlanda tills vidare borde behållas. Skälet härtill var främst behovet av anstaltsplatser för det ökande antalet intagna med långa strafftider. Enligt ett förslag som diskuterats i arbetsgruppen bör kriminalvårdsanstalten Härlanda kunna läggas ned utan att platsantalet i anstaltsorganisationen förändras. Genom den planerade ombyggnaden av kriminalvårdsanstalten

Skogome skulle nämligen den anstalten tillföras ytterligare ett 25-tal platser samt en sjuk- och psykiatrisk vårdavdelning. Härlandas psykiatriska avdelning kan då föras över till Skogome. Vidare planeras paviljonger med vardera 20 - 25 platser vid tre av de nya anstalterna i den slutna lokalanstaltsorganisationen. Jag avser att föreslå regeringen att kriminalvårdsstyrelsen får i uppdrag att närmare utreda och lämna förslag till lokalisering och utformning av dessa paviljonger. De bör dock kunna utnyttjas för det svårhanterliga lokalanstaltsklientel som i dag ofta måste placeras i sluten riksanstalt. Härigenom skulle slutna riksanstaltsplatser kunna frigöras och användas för intagna med långa straff.

Byggstart för den beslutade lokalanstalten i Vänersborg beräknas kunna ske under budgetåret 1991/92.

Ett nytt häkte tas i bruk i Karlskrona under våren 1992. Regeringen har i november 1990 beslutat att ett nytt häkte skall uppföras i Malmö med planerad byggstart under innevarande budgetår.

För byggnadsobjekt inom anstalts- och häktesorganisationen med kostnadsramar om högst 10 milj. kr. har jag för budgetåret 1991/92 beräknat 30 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om lokalförsörjningen inom kriminalvården m.m.

Styrning av ekonomi och resursutnyttjande

Som framgått av vad jag tidigare har sagt får kriminalvårdsverket en ny organisation fr.o.m. den 1 januari 1991. Ansvar och befogenheter, bl.a. för den klientinriktade verksamheten, förs ut till de nya region-myndigheterna och till de lokala myndigheterna. Som ett led i förnyelsearbetet inom kriminalvårdsverket har även systemet med ettåriga s.k. rambudgetar för förvaltningskostnader prövats inom frivården och vid vissa andra myndigheter. Erfarenheterna av försöksverksamheten är goda. Avsikten är att kriminalvårdsstyrelsen skall införa rambudgetar vid samtliga myndigheter inom kriminalvårdsverket fr.o.m. den 1 juli 1991.

Enligt min mening är det angeläget att åstadkomma en mer effektiv styrning och uppföljning av ekonomi och resursutnyttjande inom kriminalvården. Jag anser att det planerade systemet med rambudgetar bör skapa goda förutsättningar för detta genom att budgetplanering och budgetansvar i ökad utsträckning decentraliseras till regionala och lokala myndigheter. Strävan bör vara att utveckla former för budgeteringen som tar hänsyn till prestationsmått, bl.a. beträffande beläggningen, och som ger de regionala och lokala myndighetscheferna incitament att fördela och omfördela resurserna på ett kostnadseffektivt sätt inom tilldelade ekonomiska ramar. Förberedelser inför övergången till den nya ordningen, liksom till den treåriga budgetprocessen, pågår vid styrelsen. Riks-

revisionsverket kommer på kriminalvårdsstyrelsens begäran att ställa vissa resurser till förfogande för utbildning och konsultation.

Systemet med rambudgetar förutsätter emellertid att de resurser som ställs till en myndighets förfogande är väl avpassade för den verksamhet som skall genomföras. I 1990 års budgetproposition (bil. 4, s. 99) konstaterade jag att den ökade beläggningen vid anstalter och häkten samt svårigheter att rekrytera personal och ökad sjukfrånvaro, hade medfört en kraftig överbelastning av lönemedlen under anslaget E 2. Kriminalvårdsanstalterna. Lönekostnadsposten räknades i budgetpropositionen upp med 46 milj. kr. För budgetåret 1989/90 har posten överskridits med 111 milj. kr. Jag bedömer, i likhet med kriminalvårdsstyrelsen, att anslaget behöver förstärkas med ytterligare 53 milj. kr. i lönemedel. Härigenom skapas förutsättningar för att införa rambudgetar inom kriminalvårdsverket, vilket i sin tur ställer krav på en effektiv styrning, uppföljning och kostnadskontroll när det nya systemet införs.

Rationaliseringskrav

Enligt min mening bör kriminalvårdsverket nu ställas inför krav på rationaliseringar i syfte att minska kostnaderna i framtiden. Rationaliseringen för budgetåret 1991/92 bör uppgå till drygt 31 milj. kr. Av det frigjorda resursutrymmet bör omkring 2/3 återföras till kriminalvården för effektivitetsfrämjande åtgärder. Jag förordar att hela besparingen görs under anslagen E 1. Kriminalvårdsstyrelsen (gällande huvudförslag) och E 2. Kriminalvårdsanstalterna. Besparingen under E 2-anslaget uppgår till närmare 30 milj. kr. och bör i huvudsak tas ut genom att personaltätheten minskas inom anstalts- och häktesorganisationen.

Jag kommer inom kort att föreslå regeringen att kriminalvårdsstyrelsen får i uppdrag att vidta de förberedande åtgärder som krävs för att rationaliseringar skall kunna genomföras under budgetåret 1991/92. Kriminalvårdsverket tillhör den grupp av myndigheter som skall lämna en fördjupad anslagsframställning för perioden 1993/94 - 1995/96. Regeringsuppdraget bör även omfatta krav på rationaliseringar under budgetåret 1992/93 samt den period som omfattas av treårscykeln. Rationaliseringen bör årligen uppgå till minst 1,5 %. Av de medel som frigörs skall 2/3 kunna användas i den egna verksamheten för att höja kvalitet eller minska kostnader i framtiden.

De resurser som frigörs genom rationaliseringen under det nu aktuella budgetåret bör enligt min mening användas för att finansiera strategiska insatser i det förnyelsearbete som pågår inom kriminalvården, bl.a. metodutveckling och personalutbildning. Jag förordar att anslagen E 2, E 3, E 5 och E 6 tillförs sammanlagt närmare 20 milj. kr. Jag redogör närmare för hur medlen bör användas under resp. anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om styrning av ekonomi och resursutnyttjande samt rationaliseringskrav inom kriminalvården.

E 1. Kriminalvårdsstyrelsen

1989/90 Utgift	100 512 250
1990/91 Anslag	105 766 000
1991/92 Förslag	109 286 000

Kriminalvårdsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för kriminalvården. Styrelsen är chefsmyndighet för regionmyndigheterna, kriminalvårdsanstalterna, häktena och frivårdsmyndigheterna. I administrativt hänseende är styrelsen huvudman för kriminalvårdsnämnden och övervakningsnämnderna.

Kriminalvårdsstyrelsen leds av en generaldirektör. Vid kriminalvårdsstyrelsen finns också en styrelse. Inom kriminalvårdsstyrelsen finns ett planeringssekretariat och fem enheter. Styrelsen bestämmer vilka uppgifter som enheterna skall ha.

Från anslaget betalas kostnaderna för kriminalvårdsnämndens verksamhet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal		
Summa	331,5	
Anslag		
Förvaltningskostnader	93 901 000	+ 3 669 000
(därav lönekostnader)	(68 030 000)	(+ 3 228 000)
Lokalkostnader	11 865 000	- 149 000
Summa	105 766 000	+ 3 520 000

[1]Genom omorganisationen minskas antalet tjänster under budgetåret 1991/92 till omkring 230.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1991/92 101 712.000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. (- 4 054 000 kr.).
3. För insatser mot aids har har under anslaget anvisats 14 milj. kr. för innevarande budgetår. Styrelsen yrkar ett oförändrat belopp för budgetåret 1991/92.

Kriminalvårdsstyrelsens organisation

Kriminalvårdsverket får fr.o.m. den 1 januari 1991 en ny organisation. De förändrade arbetsuppgifterna medför, som jag i det föregående redogjort för, att behovet av personal vid kriminalvårdsstyrelsen minskar. Antalet tjänster vid styrelsen kommer att minskas till omkring 230 till den 1 juli 1991. Redan den 1 januari 1991 minskas organisationen med 31,5 tjänster i samband med att de nya regionmyndigheterna tillförs motsvarande antal tjänster (jfr. under anslaget E 2).

Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en planenlig real minskning av utgifterna för budgetåret 1991/92 enligt det treåriga huvudförslag som lades fast inför budgetåret 1990/91.

Insatser mot aids

Sedan budgetåret 1986/87 har särskilda medel anvisats för bekämpningen av aids, bl.a. för åtgärder inom kriminalvården för att begränsa smittspridningen bland narkotikamissbrukare. Medlen disponerades av socialdepartementet t.o.m. budgetåret 1989/90. Fr.o.m. innevarande budgetår har 14 milj. kr. för insatser inom kriminalvården beräknats under anslaget E 1. Kriminalvårdsstyrelsen. Särskilda medel för att bl.a. förbättra samarbetet mellan socialtjänst och kriminalvård har från samma tidpunkt tilldelats socialstyrelsen. För att insatserna inom kriminalvården skall bli så effektiva som möjligt utformas dessa i samarbete med socialstyrelsen.

Liksom tidigare år har den uppsökande verksamheten för att få kontakt med narkotikamissbrukare som befinner sig på häktena i de tre storstadsområdena prioriterats. Syftet är att försöka motivera dem för HIV-test och någon form av behandling mot missbruket. Arbetet sker i samarbete med socialtjänsten, narkomanvården, behandlingshem m.fl. Vidare har 13 halvtidstjänster för översköterskor tillfälligt utökats till heltidstjänster.

Vid de riksanstalter och lokalanstalter som har en hög andel narkotikamissbrukare har inrättats extra tjänster för s.k. motivatörer. För att förbättra samarbetet mellan frivården och främst den kommunala narkomanvården har vidare ett antal extra tjänster för metodutvecklare inrättats.

Även för budgetåret 1991/92 har jag beräknat 14 milj. kr. för fortsatta insatser mot aids inom kriminalvården. Insatserna kommer att ha samma inriktning som under innevarande budgetår.

Jag beräknar anslaget till 109 286 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kriminalvårdsstyrelsen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 109 286 000 kr.

E 2. Kriminalvårdsanstalterna

1989/90	Utgift	2 302 964 961
1990/91	Anslag	2 021 182 000
1991/92	Förslag	2 479 803 000

Den 1 oktober 1990 fanns inom kriminalvården 19 riksanstalter med 1 388 slutna och 513 öppna platser, 61 lokalanstalter med 1 352 slutna och 1 085 öppna platser samt 28 häkten med 1 310 platser. Riksanstalterna, lokalanstalterna, häktena och frivårdsdistrikten (tidigare skyddskonsulentdistrikten) är fr.o.m. den 1 januari 1991 organiserade i sju regioner. I ledningen för varje regionmyndighet finns en kriminalvårdsdirektör.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal		
Styresmän m.fl.	372	+ 1
Läkare, psykologer	26	-
Sjukvårdspersonal	95	+ 0,5
Tillsynspersonal	3 238	+ 21
Personal i arbetsdrift	587,5	+ 1
Kontorspersonal	294,5	+ 1
Maskinpersonal	72	-
Förråds- och ekonomipersonal	395	+ 2
Summa	5 080	+ 26,5[1]
Anslag		
Förvaltningskostnader	1 453 226 000	+ 207 033 000
(därav lönekostnader)	(1 365 255 000)	(+ 199 487 000)
Lokalkostnader	123 000 000	+178 620 000
Gemensamma funktioner i kvarteret Kronoberg	8 164 000	+ 758 000
Vårdkostnader	259 700 000	+ 21 100 000
Arbets- och studieersättningar	58 457 000	+ 4 717 000
Råvaror m.fl. utgifter för sysselsättning av de intagna	115 057 000	+ 7 425 000
Utbildning av intagna	-	+ 38 662 000
Diverse utgifter	3 578 000	+ 306 000
Summa	2 021 182 000	+ 458 621 000

[1]Avser tjänster för häktet i Karlskrona. Genom den rationalisering som föreslås kommer ett antal tjänster, som inte nu kan redovisas, att dras in.

Intäkter inom arbetsdriften redovisas på statsbudgetens inkomstsida under Försäljningsinkomster, Inkomster vid kriminalvården.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1991/92 2 279 814 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 185 033 000 kr.
3. Ett nytt häkte i Karlskrona med 20 platser kommer att tas i bruk under våren 1992. Medel beräknas för 26,5 tjänster (+ 2 162 000 kr.).
4. Under senare år har under högbeläggningsperioden vissa öppna anstaltsavdelningar hållits öppna. Styrelsen yrkar att medel för drift av 107 öppna platser under sex månader beräknas under anslaget (+ 3 372 000 kr.).
5. Styrelsen anser att den tillfälligt öppnade lokalanstalten Kristianstad-Centrum bör behållas med hänsyn till beläggningsutvecklingen. Enligt styrelsens bedömning är det inte möjligt att finansiera verksamheten vid anstalten genom omfördelning av resurser. Styrelsen beräknar medel för den fortsatta driften av anstalten (+ 4 000 000 kr.).
6. Medel yrkas för övertid p.g.a. den höga beläggningen vid anstalter och häkten, ökad transportverksamhet, ändrade regler för anhållande och häktning samt svårigheter att rekrytera personal. Ytterligare medel beräknas för vikarier i samband med sjukledighet och tjänstebefrielser samt för jour- och beredskapstillägg. (+ 53 000 000 kr.).
7. Ytterligare medel beräknas för drift och utveckling av ADB-system (+ 3 665 000 kr.).
8. För vikariekostnader i samband med personalutbildning beräknas 7 400 000 kr.

Föredragandens överväganden

Regional organisation

Den 1 januari 1991 minskas antalet kriminalvårdsregioner från tolv till sju och riksanstalterna förs in under regionerna. Samtidigt förstärks regionmyndigheterna med sammanlagt 31,5 tjänster. Jag har beräknat medel för dessa tjänster för budgetåret 1991/92. Tjänsterna finansieras genom motsvarande minskning av anslaget till kriminalvårdsstyrelsen. Vid regionmyndigheterna kommer därefter att finnas totalt omkring 110 tjänster.

Utnyttjandet av anstalts- och häktesorganisationen m.m.

Antalet verkställbara fängelsedomar var under åren 1985-1989 14 977, 15 742, 16 492, 17 343 resp. 17 020. Antalet fängelsedömda som togs in i anstalt var under samma år 13 535, 14 188, 14 980, 16 098 resp. 15 467. Under tiden januari-augusti 1990 registrerades 10 531 fängelsedomar jämfört med 10 465 under motsvarande tid år 1989.

Åren 1987 och 1988 ökade beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna med sammanlagt 13 % och vid häktena med sammanlagt 25 %. Därefter har beläggningsnivån vid anstalter och häkten varit oförändrad. Under

hösten 1990 har dock en uppgång skett i beläggningen vid såväl anstalter som häkten.

Beläggningsökningen vid anstalterna har varit koncentrerad till de öppna platserna. Enligt kriminalvårdsstyrelsens bedömning beror ökningen till övervägande del på att ett stort antal personer, som tidigare på fri fot avvaktade anstaltsplacering, under hösten har tagits in i anstalt.

Nya slutna lokalanstalter har under år 1990 tagits i bruk i Halmstad och Göteborg. Med hänsyn till beläggningssituationen och tillskottet av nya lokalanstaltsplatser bedömde jag i budgetpropositionen 1990 att den tidigare nedlagda slutna lokalanstalten i Kristianstad, som tillfälligt tagits i anspråk, borde kunna stängas. Justitieutskottet ansåg emellertid, vid sitt ställningstagande till budgetpropositionen i denna del, att en fortsatt verksamhet vid anstalten skulle vara av stort värde. Utskottet förutsatte att kriminalvårdsstyrelsen genom analys av beläggningsutvecklingen och möjligheterna till omdisposition av medel skulle söka få till stånd en fortsatt drift inom befintliga ramar. Riksdagen följde utskottet.

Beläggningsnivån vid de slutna lokalanstalterna har under de senaste två åren varit lägre än för övriga anstaltstyper. Även under denna höst har beläggningen vid de slutna lokalanstalterna inte varit högre än 83 %, räknat på platsantalet för den nuvarande organisationen. Mot den bakgrunden vidhåller jag att åtminstone något av de cellfängelser från 1800-talet, som ingår i den slutna lokalanstaltsorganisationen, bör läggas ned.

Med hänsyn till riksdagens ställningstagande beträffande Kristianstadsanstalten förordar jag att den slutna lokalanstalten Karlskrona med 37 platser, som togs i bruk år 1851, läggs ned. Nedläggningen bör samordnas med öppnandet av det häkte som för närvarande uppförs i Karlskrona.

Rationaliseringskrav

I det föregående har jag förordat rationaliseringar inom kriminalvården i syfte att minska utgifterna i framtiden. Rationaliseringskravet under anslaget E 2. Kriminalvårdsanstalterna för budgetåret 1991/92 uppgår till 29,8 milj. kr. Rationaliseringen har beräknats på förvaltningskostnader och administrativa lokalkostnader.

Rationaliseringskravet kommer delvis att uppfyllas genom åtgärder som genomförs redan under innevarande budgetår. Regeringen har nyligen, efter framställning från kriminalvårdsstyrelsen, beslutat att frigångsavdelningen vid lokalanstalten Västerås skall stängas. Kriminalvårdsstyrelsen har vidare gjort en översyn av verksamheten vid kriminalvårdsanstalten Hall. Avsikten är att en omorganisation, som bl.a. innebär personalreduceringar, skall genomföras under innevarande budgetår.

Som jag redan har nämnt kommer jag inom kort att föreslå regeringen att kriminalvårdsstyrelsen får i uppdrag att vidta de förberedande åtgärder som krävs för att återstoden av rationaliseringskravet för budgetåret 1991/92 skall kunna uppfyllas.

Av regeringsuppdraget bör framgå bl.a. att den slutna riksanstalten Roxtuna, som har 52 platser, bör omvandlas till en öppen riksanstalt. Härigenom blir det möjligt att minska antalet tjänster vid anstalten från nuvarande omkring 80 till omkring 40. Anstalten, som är särskilt inriktad på svårmotiverade yngre narkotikamissbrukare, motsvarar inte de krav som ställs på en sluten riksanstalt. Det krävs stora investeringar bl.a. för att höja säkerheten vid anstalten. Härtill kommer att många anstalter, såväl lokal- som riksanstalter, numera redan har eller planerar att införa särskilda avdelningar med program för narkotikamissbrukare. Jag återkommer strax till detta. I sammanhanget vill jag också erinra om att avsikten är att de paviljonger med vardera 20 - 25 platser som planeras vid tre av de nya lokalanstalterna skall kunna utnyttjas för det svårhanterliga lokalanstaltsklientel som i dag ofta måste placeras i sluten riksanstalt. Mot den bakgrunden bör Roxtunaanstalten kunna användas för klienter, för vilka säkerhetskraven inte är lika framträdande. Med den av mig förordade personaltätheten bör det emellertid vara möjligt att även i framtiden bedriva verksamheten vid Roxtuna på en hög ambitionsnivå.

Av uppdraget bör vidare framgå att kriminalvårdsstyrelsen bör minska antalet befälstjänster i anstalts- och häktesorganisationen. Det önskvärda i en sådan utveckling hänger samman med bl.a. det pågående förändringsarbetet vid anstalter och häkten som kommer att leda till nya former för fördelningen av ansvar mellan olika personalkategorier. Baspersonalen, i första hand vårdarna, medverkar aktivt i de intagnas behandling och får också ett ökat ansvar för andra delar av verksamheten. Härigenom minskar behovet av tjänster som tillsynsbefäl. Samtidigt finns behov av att omvandla en del tjänster som tillsynsbefäl till nya tjänster med funktions- och områdesansvar inom anstalten resp. häktet. Vid vissa mindre, öppna anstalter ingår befälstjänst i den samlade personalbemanningen dagtid, varför det kan bli aktuellt att omvandla en del tjänster till vårdartjänster. Ett relativt stort antal befälstjänster bör enligt min bedömning kunna dras in när de strukturella förändringarna har genomförts. Omstruktureringen förutsätter en ökad satsning på utbildningsinsatser för att ge berörd personal kunskaper och kompetens att arbeta och fungera i den nya arbetsledarrollen. Jag återkommer till detta under anslaget E 6.

Jag bedömer att den samlade effekten av rationaliseringarna under budgetåren 1990/91 och 1991/92 motsvarar lönemedel för omkring 120 tjänster.

Uppdraget till kriminalvårdsstyrelsen bör också, som jag tidigare har nämnt, omfatta rationaliseringskrav för budgetåret 1992/93 och den därpå följande treårsperioden.

Klientinriktad verksamhet

Kriminalvårdsstyrelsen fick år 1989 i uppdrag av regeringen att ta initiativ till att samtliga kriminalvårdsanstalter skulle upprätta och genomföra handlingsplaner för verksamhetens innehåll. Enligt riktlinjerna för uppdraget skulle varje anstalt utforma mål och metoder anpassade till anstaltens särskilda förutsättningar, bl.a. i fråga om klientel och andra

lokala förutsättningar. På anstalter med en hög andel narkotikamissbrukare bör inriktningen vara att upprätta och genomföra lokala handlingsplaner mot narkotika.

Kriminalvårdsstyrelsen har i en delrapport i augusti 1990 redovisat de åtgärder som vidtagits med anledning av uppdraget. Av rapporten framgår bl.a. att lokala handlingsprogram har upprättats vid de flesta anstalter. I handlingsprogrammen ingår som en viktig del olika åtgärder för att förhindra införsel av narkotika och att informera och motivera missbrukare till behandling. Allt fler anstalter planerar att införa en differentiering inom anstalten genom att inrätta motivationsavdelningar för missbrukare och att reservera andra avdelningar för intagna utan missbruksproblem. Målet är vidare att varje intagen skall ha en kontaktman bland personalen som svarar för information, behandlings- och permissionsplanering, myndighetskontakter m.m. I många handlingsprogram poängteras att det måste vara klienternas behov och förmåga som skall styra arten av sysselsättning och annan verksamhet på anstalterna. En minskning av det mera renodlade produktionsarbetet och en ökning av arbetsträning, småindustri, kortkurser och rena påverkansprogram förordas.

Arbetet bedrivs i allt väsentligt inom ramen för tillgängliga medel. Jag förordar emellertid att kriminalvårdsverket nu tillförs vissa resurser i syfte att underlätta att de lokala handlingsprogrammen genomförs. Jag har beräknat 3 milj. kr. för projektverksamhet på kriminalvårdsanstalter och häkten samt 1,7 milj. kr. för personalutbildning under E 6-anslaget. Därutöver har jag beräknat 4 milj. kr. under E 2-anslaget för de kostnader för vikarier som uppkommer till följd av den ökade satsningen på utbildning. Avsikten är att göra det möjligt att samordna personalutbildningen med lokalt utvecklingsarbete, t.ex. när en anstalt skall genomföra mer omfattande verksamhetsförändringar.

De utgifter för projektverksamhet och utbildning som jag har föreslagit under förevarande anslag, sammanlagt 7 milj. kr., finansieras med medel som frigörs genom rationaliseringar inom kriminalvården.

Transportorganisationen

Kriminalvårdens transportverksamhet har under senare år blivit mycket omfattande. Antalet utlandstransporter har mer än fördubblats. Även transporterna inom landet har ökat kraftigt till följd av ökad beläggning vid anstalter och häkten samt ändrad lagstiftning om anhållande och häktning.

Antalet personer som förpassades till utlandet ökade mellan budgetåren 1986/87 och 1989/90 från ca 2 000 till ca 6 000. Under åtta månader, från mars till oktober 1990, har drygt 7 000 personer förpassats. Ökningen är en följd av de åtgärder som polisen och invandrarverket har vidtagit i syfte att förkorta handläggningen av asylärenden och nedbringa antalet väntande asylsökande. På grund av dessa åtgärder beräknas antalet förpassningsärenden under en övergångstid bli mer än fördubblat.

Kostnaderna för transportverksamheten uppgick under budgetåret 1989/90 till 87,1 milj. kr. för löner till personal och 86,2 milj. kr. för

övriga resekostnader. Av dessa belopp avsåg 15,8 resp. 49,1 milj. kr. utlandstransporter.

Kriminalvården utför ett stort antal transporter åt andra myndigheter. För dessa transporter har kriminalvården i allmänhet kostnadsansvaret medan den myndighet som beställer transporten i stor utsträckning kan styra planeringen av denna. Särskilt gäller detta utlandstransporterna.

Med hänsyn till utvecklingen av kriminalvårdens transportverksamhet anser jag att transportorganisationen nu bör ses över. Jag avser att föreslå regeringen att riksrevisionsverket får ett sådant uppdrag.

Övriga frågor

I 1990 års budgetproposition konstaterades att den ökade beläggningen vid anstalter och häkten samt svårigheter att rekrytera personal och ökad sjukfrånvaro hade medfört en kraftig överbelastning av lönemedlen under anslaget. Lönekostnadsposten räknades i budgetpropositionen upp med 46 milj. kr. För budgetåret 1989/90 har posten överskridits med 111 milj. kr. Jag bedömer, i likhet med kriminalvårdsstyrelsen, att anslaget behöver förstärkas med ytterligare 53 milj. kr. i lönemedel.

Den vuxenundervisning som bedrivs inom kriminalvården har hittills bekostats från utbildningsdepartementets huvudtitel. Fr.o.m. budgetåret 1991/92 beräknas medel för denna verksamhet under förevarande anslag, anslagsposten Utbildning av intagna. Avsikten är att kommunerna på uppdrag av kriminalvården skall ge vuxenutbildning, framför allt på den grundläggande nivån. Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Jag beräknar anslaget till 2 479 803 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kriminalvårdsanstalterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 479 803 000 kr.

E 3. Frivården

1989/90	Utgift	308 132 416
1990/91	Anslag	282 459 000
1991/92	Förslag	324 368 000

Från anslaget betalas kostnaderna för 60 frivårdsmyndigheter och 30 övervakningsnämnder samt ersättningar till övervakare.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Konsulent- och assistent-personal	492	-
Läkare, psykologer	23,5	-
Sjukvårdspersonal	4	-
Kontorspersonal	219,5	-
Lokalvårdare	6	-
Personal på inackorderings-hem m.m.	18,5	-
Summa	763,5	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	196 462 000	+ 32 387 000
(därav lönekostnader)	(180 063 000)	(+ 30 708 000)
Ersättning åt ledamöter m.fl. i övervakningsnämnderna	4 710 000	-
Lokalkostnader	26 823 000	+ 4 399 000
Vårdkostnader	41 885 000	+ 3 051 000
Bidrag till enskild frivårds-verksamhet	12 579 000	+ 2 072 000
Summa	282 459 000	+ 41 909 000

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1991/92 291 567 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 5 058 000 kr.
3. Styrelsen yrkar att medel för den pågående försöksverksamheten med samhällstjänst beräknas under anslaget (+ 3 100 000 kr.).
4. Ytterligare medel begärs för bidrag till Skyddsvärnet i Göteborg och till Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (+ 950 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Inom departementet har sedan hösten 1989 pågått en översyn av innehållet i verkställigheten av frivårdspåföljden. Översynen bedrivs av en arbetsgrupp inom regeringskansliet i samarbete med kriminalvårdsstyrelsen. Avsikten är att arbetsgruppens överväganden och förslag skall kunna ge underlag för ställningstaganden till frivårdens framtida roll och arbetsuppgifter. Översynen avslutas nu.

En promemoria om ändrade regler för personundersökning i brottmål har upprättats i departementet. Promemorian remissbehandlas för närvarande. I korthet innehåller den förslag om att det nuvarande personundersökningsinstitutet avskaffas och att domstolarnas behov av personutredning normalt tillgodoses genom yttranden från frivårdsmyndigheten.

Försöksverksamhet med samhällstjänst bedrivs från den 1 januari 1990 på fem platser i landet. De åtta frivårdsdistrikt som omfattas av försöket bör nu tillföras medel för projektledare för det fortsatta genomförandet av samhällstjänsten samt för ökade kostnader för resor, utbildning m.m. Den totala kostnaden beräknas uppgå till 3,1 milj. kr. för ett budgetår. Jag har beräknat medel under anslaget för dessa utgifter. De finansieras med medel som frigörs genom rationaliseringar inom kriminalvården.

Antalet klienter inom frivården var den 1 oktober 1990 12 369. Av dessa var omkring 350 dömda till skyddstillsyn med s.k. kontraktsvård och drygt 60 till skyddstillsyn med samhällstjänst.

Jag beräknar anslaget till 324 368 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Frivården* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 324 368 000 kr.

E 4. Maskin- och verktygsutrustning m.m.

1989/90 Utgift	12 625 342	Behållning 357 570
1990/91 Anslag	19 700 000	
1991/92 Förslag	20 000 000	

Kriminalvårdsstyrelsen yrkar att anslaget förs upp med 24 000 000 kr.

Jag beräknar anslaget till 20 000 000 kr. och hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Maskin- och verktygsutrustning m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.

E 5. Utrustning för kriminalvården

1989/90 Utgift	20 320 696[1]	Behållning 668 804[1]
1990/91 Anslag	25 200 000[1]	
1991/92 Förslag	28 300 000	

Kriminalvårdsstyrelsen yrkar att anslaget förs upp med 45 900 000 kr.

[1]Anslaget Engångsanskaffning av inventarier m.m. Dessutom har 6 milj. kr. anvisats på tilläggsbudget I för budgetåret 1990/91.

Föredragandens överväganden

Genom de personalminskningar, som i rationaliseringssyfte föreslås för anstalts- och häktesorganisationen, ökar kraven på underhåll och utbyte av nedslitna och bristfälliga tekniska bevakningsutrustningar m.m. vid anstalter och häkten. Vid sidan härav behövs ytterligare tekniska resurser för att förbättra såväl bevakning som personalens säkerhet. Jag har därför beräknat 5,3 milj. kr. för teknisk säkerhetsutrustning. Utgiften finansieras med medel som frigörs genom nämnda rationaliseringar.

Jag beräknar anslaget till 28 300 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning för kriminalvården* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 28 300 000 kr.

E 6. Utbildning av personal m.fl.

1989/90	Utgift	15 802 822	Behållning	2 454 930
1990/91	Anslag	24 078 000		
1991/92	Förslag	30 245 000		

Från anslaget betalas vissa utgifter för utbildning av kriminalvårdsverkets personal, personundersökare och övervakare samt utgifter för praktikcentra för studerande vid högskoleenhet.

Kriminalvårdsstyrelsen

1. Anslag budgetåret 1991/92 31 760 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 1 182 000 kr.
3. Styrelsen yrkar ytterligare medel för grundutbildning av personal inom verket, med hänsyn till de långa väntetiderna för sådan utbildning (+ 4 000 000 kr.).
4. Ytterligare medel beräknas för utbildning av chefs- och ledningspersonal, utbildningsinsatser i samband med omorganisationen samt för utbildning i syfte att utveckla behandlingsmetoder för intagna (+ 2 500 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Förnyelsearbetet inom kriminalvården är, som framgått av vad jag tidigare har sagt, omfattande. Väsentliga förändringar genomförs i fråga om decentralisering och delegering, styrning av ekonomi- och resursutnyttjande, behandlingsmetoder i klientarbetet m.m.

Under innevarande år genomförs en rad utbildningsinsatser i syfte att ge personalen kunskaper och kompetens att arbeta och fungera i en ny och förändrad organisation och i nya roller. Detta har möjliggjorts genom den höjning av anslaget som föreslogs i 1990 års budgetproposition. Jag bedömer att det krävs att anslagsnivån höjs även under nästa budgetår för att angelägna utbildningsbehov skall kunna tillgodoses.

Jag har tidigare redovisat att behovet av tjänster som tillsynsbefäl minskar till följd av den pågående omstruktureringen inom häktes- och anstaltsorganisationen. Däremot behöver en del sådana tjänster omvandlas till nya tjänster med funktions- och områdesansvar. Jag har beräknat drygt 1,1 milj. kr. för utbildningsinsatser för att ge berörd personal den utbildning som krävs för de nya arbetsuppgifterna. Vidare har 1,7 milj. kr. beräknats för personalutbildning som ett led i genomförandet av de lokala handlingsprogrammen på anstalter och häkten (Jfr. under E 2).

De nya former för styrning av ekonomi och resursutnyttjande, som bl.a. innefattar rambudgetering på regional och lokal nivå och som skall införas inom kriminalvårdsverket samt övergången till den treåriga budgetprocessen, kräver omfattande utbildningsinsatser för chefer på olika nivåer i organisationen. Jag har beräknat drygt 1,1 milj. kr. för ändamålet.

Sammantaget har jag föreslagit ytterligare utbildningsinsatser för 4 milj. kr. Insatserna finansieras med medel som frigörs genom rationaliseringar inom kriminalvården.

Jag beräknar anslaget till 30 245 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utbildning av personal m.fl.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 30 245 000 kr.

F. RÄTTSHJÄLP M.M.

F 1. Rättshjälpskostnader

1989/90	Utgift	493 675 585
1990/91	Anslag	426 800 000
1991/92	Förslag	645 000 000

Från anslaget betalas de kostnader som enligt rättshjälpslagen (1972:429; omtryckt 1983:487) och lagen (1988:609) om målsägandebiträde skall betalas av allmänna medel. Rättshjälp enligt rättshjälpslagen omfattar allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkt i brottmål (bl.a. offentlig försvarare), rättshjälp genom offentligt biträde samt rådgivning.

Domstolsverket

Domstolsverket beräknar att medelsbehovet för budgetåret 1991/92 uppgår till 518 000 000 kr. I beloppet ingår medel som statens invandrarverk har beräknat för rättshjälp genom offentligt biträde i ärenden enligt utlänningslagen (1989:529).

Föredragandens överväganden

Allmän rättshjälp

Rättshjälpslagen (1972:429), som trädde i kraft den 1 juli 1973, hade till syfte att tillgodose enskildas behov av ekonomiskt bistånd i rättsliga angelägenheter (prop. 1972:4, JuU 12, rskr. 205). Den reform som rättshjälpslagen innebar var ett led i arbetet att skapa ökad jämlikhet mellan medborgarna. Två grundläggande krav ställdes upp för rättshjälpen. Det ena var att rättshjälp skulle utgå i varje rättslig angelägenhet där behov av rättshjälp föreligger, vare sig det gällde ett ärende som behandlades av domstol eller av förvaltningsmyndighet eller fråga var om rådgivning eller biträde i övrigt. Det andra kravet var att rättshjälp skulle ges i sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad att ta till vara sina rättsliga intressen, men den rättssökande skulle i allmänhet bidra till kostnaderna efter förmåga.

Under den tid som rättshjälpslagen har varit i kraft har den ändrats åtskilliga gånger. Under första hälften av 1980-talet vidtogs en rad lagändringar som hade det gemensamma syftet att minska statens kostnader för rättshjälpen. Ändringarna ledde också till kostnadsminskningar för den allmänna rättshjälpen som inte var obetydliga. Besparingarna ledde emellertid samtidigt till att den allmänna rättshjälpen kom att urholkas på ett olyckligt sätt.

Den 1 juli 1988 trädde omfattande ändringar i rättshjälpslagen i kraft (prop. 1987/88:73, JuU 21, rskr. 193). Ändringarna innebar bl.a. att möjligheterna att få allmän rättshjälp utvidgades genom att inkomstgrän-

sen höjdes. Vidare sänktes rättshjälpsavgifterna, dvs. den avgift som den enskilde själv skall bidra med. Samtidigt begränsades möjligheterna att få allmän rättshjälp i vissa särskilt kostnadskrävande ärendegrupper, bl.a. sådana där man kunde räkna med att behovet av juridiskt biträde kunde tillgodoses med försäkringar.

Avsikten med 1988 års reform var inte att ytterligare skära ner kostnaderna för den allmänna rättshjälpen. Reformen skulle vara kostnadsneutral, och de grundläggande målsättningarna för samhällets rättshjälp skulle stå fast. Tanken var att de begränsade resurser som står till buds för statligt rättsskydd skulle koncentreras till de områden där de bäst behövs.

Kostnaderna för den allmänna rättshjälpen ökade under budgetåren 1988/89 och 1989/90. Till en del förklaras den ökningen av att äldre ärenden - som sedan den 1 juli 1988 är borttagna från rättshjälpsområdet - har avslutats under dessa år samtidigt som det har tillkommit nya, mindre kostnadskrävande ärenden, som både har hunnit påbörjas och avslutas.

Det är dock inte möjligt att av tillgänglig statistik dra några säkra slutsatser om kostnadseffekterna av 1988 års reform. Jag avser därför att inom kort föreslå regeringen att uppdra åt riksrevisionsverket att utvärdera reformens effekter. I uppdraget bör ingå inte bara att analysera kostnadsutvecklingen utan också att göra en utvärdering av hur reformens syfte - att förbättra den enskildes möjligheter att få tillgång till juridisk hjälp i rättsliga frågor - har uppfyllts. Uppdraget bör vidare omfatta att analysera möjigheterna att nedbringa samhällets kostnader för rättshjälpen.

Övriga rättshjälpsformer

Kostnaderna för *offentlig försvarare* styrs främst av brottsutvecklingen. Också dessa kostnader har ökat något de senaste två budgetåren. Detta kan till en del förklaras av de nya reglerna om anhållande och häktning som trädde i kraft i april 1988 och som bl.a. har medfört ett ökat antal häktningsförhandlingar.

Även kostnaderna för *offentligt biträde* har ökat under budgetåret 1989/90. Främst beror det på ett ökat antal asylsökande under denna period.

Regeringen har nyligen föreslagit (prop. 1990/91:58) att mål om psykiatrisk tvångsvård fr.o.m. den 1 januari 1992 skall föras från de nuvarande utskrivningsnämnderna till de allmänna förvaltningsdomstolarna, med länsrätterna som första domstolsinstans. Kostnaderna för offentligt biträde kan förväntas öka som en följd av den reformen.

Taxor inom rättshjälpsområdet

I förarbetena till rättshjälpslagen (prop. 1972:4 s. 273 ff) förutsätts att ersättning till biträde och offentlig försvarare i betydande utsträckning skall regleras med hjälp av taxor. För närvarande finns två taxor: en taxa för ersättning till offentlig försvarare i vissa brottmål i tingsrätt och

hovrätt och en taxa för ersättning till biträde i mål om äktenskapsskillnad efter gemensam ansökan (DVFS 1989:11 resp. 12). Enligt den förstnämnda taxan bestäms ersättningen bl.a. av förhandlingstidens längd. Ersättningen enligt den senare taxan beräknas i huvudsak efter en i taxan angiven summa för allt arbete i målet. Fr.o.m. år 1988 baseras de båda taxorna på en gemensam timkostnadsnorm (se prop. 1987/88:73 s. 45).

Timkostnadsnormen grundas på självkostnaden vid de allmänna advokatbyråerna. I rättstillämpningen har timkostnadsnormen blivit normgivande vid bestämmande av biträdesersättningen inom rättshjälpsområdet.

För att i rådande samhällsekonomiska läge inte vara betagen möjligheten att kontrollera den del av statens utgifter som består i ersättning till bl.a. biträden i ärenden med allmän rättshjälp och offentliga försvarare beslutade regeringen den 29 november 1990 att tills vidare återta den beslutanderätt när det gäller taxor på rättshjälpsområdet som domstolsverket har haft.

Medelsbehovet

Domstolsverket har beräknat anslagsbelastningen för nästa budgetår till 488 milj. kr.

Jag kan ansluta mig till domstolsverkets bedömning men tar vid min beräkning också hänsyn till de ökade kostnader som föranleds av offentligt biträde i mål om psykiatrisk tvångsvård. Jag beaktar också de nya skatteregler som innebär att mervärdeskatt utgår på juridiska tjänster fr.o.m. den 1 januari 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 645 000 000 kr.

F 2. Rättshjälpsmyndigheten[1]

1989/90	Utgift	11 327 044
1990/91	Anslag	11 119 000
1991/92	Förslag	10 453 000

Rättshjälpsmyndigheten, belägen i Sundsvall, skall handlägga ärenden om rättshjälp. Från anslaget betalas också kostnaderna för verksamheten vid rättshjälpsnämnden.

[1] Tidigare anslaget F 2. Rättshjälpsnämnderna.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	37	22
Anslag		
Förvaltningkostnader	9 086 000	+ 267 000
(därav lönekostnader)	(7 170 000)	(+ 285 000)
Lokalkostnader	2 033 000	- 933 000
Summa	11 119 000	- 666 000

Domstolsverket

Domstolsverket yrkar för budgetåret 1991/92 ett anslag på 10 200 000 kr.

Föredragandens överväganden

De fyra rättshjälpsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall ersätts den 1 januari 1991 av den nya rättshjälpsmyndigheten i Sundsvall. Samtidigt upphör den nuvarande besvärsnämnden för rättshjälpen, och dess uppgift att pröva överklaganden enligt rättshjälpslagen övertas av en rättshjälpsnämnd (prop.1988/89:117, JuU19, rskr. 259).

Den nya rättshjälpsmyndigheten skall handlägga de rättshjälpsärenden som i dag handläggs av de fyra rättshjälpsnämnderna. Den nya myndigheten tar från domstolarna över en del ekonomiadministrativa uppgifter i rättshjälpsärenden, nämligen att fastställa rättshjälpsavgifter och tilläggsavgifter, göra avräkningar och sköta utbetalningar samt bevaka att betalning sker till staten. Myndigheten övertar också fr.o.m den 1 juli 1991 vissa av länsstyrelsernas uppgifter enligt avskrivningskungörelsen (1965:921) såvitt gäller fordringar i rättshjälpsärenden.

Arbetet i den nya myndigheten skall bedrivas med stöd av ett ADB-system, som har utvecklats av domstolsverket. Hanteringen av rättshjälpsärenden i den nya organisationen blir därmed effektivare och mindre kostnadskrävande än i dag.

Vid min beräkning av anslaget har jag beaktat att rättshjälpsmyndigheten övertar vissa uppgifter av länsstyrelserna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rättshjälpsmyndigheten* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 10 453 000 kr.

F 3. Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

	1989/90 Utfall	1990/91 Beräknat	1991/92	
		Domstolsverket	Domstolsverket	Föredraganden
Resultat				
Intäkter	77 000 000	96 600 000	94 600 000	94 600 000
Kostnader	72 600 000	91 200 000	89 200 000	89 200 000
Resultat	4 400 000	5 400 000	5 400 000	5 400 000
Driftbidrag	2 405 000	4 105 000	5 700 000	5 580 000

De allmänna advokatbyråernas främsta uppgift är att lämna biträde och rådgivning enligt rättshjälpslagen. Byråerna skall även lämna biträde i andra rättsliga angelägenheter, om det kan ske utan hinder för den verksamhet som bedrivs enligt rättshjälpslagen. I princip skall byråerna vara självbärande och konkurrera på lika villkor med enskilda advokatbyråer. Verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna i Karlskrona och Vänersborg har på grund av bristande lönsamhet avvecklats per den 1 juli 1990 (jfr prop. 1989/90:100 bil. 4 s. 106). Verksamheten vid Norra allmänna advokatbyrån i Stockholm skall av samma skäl vara avvecklad den 31 december 1990. Det finns därefter 28 byråer, varav en har ett filialkontor på annan ort. Budgetåret 1989/90 var det genomsnittliga antalet årsarbetskrafter 198, varav 110 jurister och 88 sekreterare. I jämförelse med budgetåret 1988/89 innebär det en minskning med en jurist och en ökning med tre sekreterare.

Anslaget Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet är ett förslagsanslag som tas upp med ett formellt belopp på 1 000 kr. Under anslaget redovisas kostnader och intäkter för verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna. För att klara likviditeten i uppdragsverksamheten förfogar de allmänna advokatbyråerna över en rörlig kredit i riksgäldskontoret. Den rörliga krediten får disponeras intill 26 milj. kr.

Domstolsverket

De allmänna advokatbyråerna har sedan budgetåret 1987/88 haft en god resultatutveckling med full kostnadstäckning, och de har uppnått själv-

finansieringsmålet. För byråerna sammantagna blev kostnadstäckningen 106 % för budgetåret 1989/90. De senaste årens goda resultat beror enligt domstolsverket bl.a. på de rekonstruktionsåtgärder som har vidtagits för att bättre anpassa byråernas verksamhet till marknaden samt på det sedan budgetåret 1987/88 successivt införda bonuslönesystemet.

Antalet inkomna ärenden har minskat något under de senaste två budgetåren. Enligt domstolsverket beror det bl.a. på att antalet jurister i verksamheten minskat som en följd av att byråer avvecklats. I stort sett har dock antalet ärenden per jurist varit oförändrat under de senaste två budgetåren. ADB har introducerats dels för ärenderedovisning, dels för ordbehandling.

Kostnadstäckningsgraden beräknas av domstolsverket till 106 % för både 1990/91 och 1991/92.

Föredragandens överväganden

Lönsamheten vid de allmänna advokatbyråerna har stadigt förbättrats under de senaste åren. Det är en följd av att byråer som inte varit lönsamma har lagts ner samtidigt som de kvarvarande har fått större beslutsbefogenheter i personal- och ekonomifrågor. Avgörande för den positiva utvecklingen har utan tvivel också varit att ett bonuslönesystem har införts, som numera kan komma alla personalkategorier till del. Dessa åtgärder har medfört att verksamheten vid de allmänna advokatbyråerna i högre grad än tidigare kan drivas på samma villkor som enskilda advokatbyråer. De allmänna advokatbyråerna disponerar en kredit på 26 milj. kr. i riksgäldskontoret. Det är angeläget att minska behovet av denna kredit. Det fortsatta arbetet bör därför särskilt inriktas på åtgärder i syfte att förbättra byråernas lönsamhet och likviditet. Jag tänker då inte enbart på åtgärder beträffande de byråer som har ett särskilt besvärligt likviditetsläge utan också på rutinerna för förskott samt bevakning och indrivning av utestående fordringar.

Jag är medveten om att det fortfarande finns byråer som har en bristande lönsamhet och för hög skuldsättning. Det förhållandet att byråerna nu sammantaget lämnar ett överskott utesluter därför inte att ytterligare nedläggningar kan bli aktuella för byråer med bestående lönsamhetsproblem.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 4. Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag

1989/90	Utgift	5 133 331
1990/91	Anslag	4 105 000
1991/92	Förslag	5 580 000

Från anslaget utgår driftbidrag till de allmänna advokatbyråerna, framför allt för vissa prestationer som byråerna utför av sociala skäl.

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 5 700 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 580 000 kr.

F 5. Vissa domstolskostnader m.m.

1989/90	Utgift	108 889 262
1990/91	Anslag	178 021 000
1991/92	Förslag	228 830 000

Från anslaget betalas vissa kostnader för rättegångsväsendet vid de allmänna domstolarna, bostadsdomstolen, arrende- och hyresnämnderna, de allmänna förvaltningsdomstolarna och försäkringsdomstolarna. Bland dessa kostnader kan nämnas ersättning för resekostnader och ersättning till nämndemän, vittnen, sakkunniga, målsägande, tolkar, personundersökare och konkursförvaltare.

Domstolsverket

Domstolsverket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 225 700 000 kr.

Föredragandens överväganden

Vid min bedömning av medelsbehovet har jag beaktat att jag senare i dag ämnar föreslå regeringen att fr.o.m. den 1 februari 1991 höja ersättningen till *dels* vittnen för resa med egen bil, *dels* de ekonomiska experter som deltar vid avgörandet av vissa mål i de allmänna domstolarna. I min beräkning ingår också nytillkomna kostnader för nämndemän och sakkunniga i mål om psykiatrisk tvångsvård fr.o.m. den 1 januari 1992 (prop. 1990/91:58).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa domstolskostnader m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 228 830 000 kr.

F 6. Diverse kostnader för rättsväsendet

1989/90	Utgift	24 264 784
1990/91	Anslag	17 000 000
1991/92	Förslag	24 200 000

Från anslaget betalas en rad kostnader för rättegångsväsendet i den mån de inte hör under anslaget F 5. Vissa domstolskostnader m.m. I vissa fall betalas från anslaget utgifter för rättegångar där staten är part.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Diverse kostnader för rättsväsendet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 24 200 000 kr.

G. ÖVRIGA MYNDIGHETER

G 1. Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	8 909 581
1990/91	Anslag	11 272 000[1]
1991/92	Förslag	13 005 000

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har till uppgift att främja brottsförebyggande insatser inom olika områden av samhällsverksamheten samt att verka för en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott.

BRÅ leds av en överdirektör. Vid rådet finns också en styrelse. Under överdirektören ansvarar byråchefer för forskning, utredning och information. Till rådet är knutna tre rådgivande organ: en samverkansdelegation, en vetenskaplig delegation och en informationsdelegation.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	19	-
Anslag		
Förvaltningskostnader	9 847 000	+ 929 000
(därav lönekostnader)	(7 829 000)	(+ 809 000)
Lokalkostnader	1 425 000	+ 804 000
Summa	11 272 000	+ 1 733 000

Brottsförebyggande rådet

1. Anslag budgetåret 1991/92 12 866 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 804 000 kr.
3. Tre professurer föreslås bli inrättade vid rådet.
4. Medel yrkas för en egen televäxel samt för inventarier och ytterligare frankeringskostnader (+ 790 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter att kunskaper och erfarenheter på området kan utvecklas och spridas. BRÅ har en viktig roll

[1]Summan omfattar även vad som anvisats efter förslag i prop. 1989/90:90 om forskning.

som centralt organ för samordning, forskning, utvärdering och information på det brottsförebyggande området.

I regeringens proposition om forskning (prop. 1989/90:90) gavs riktlinjer för BRÅs arbete under treårsperioden 1990/91-1992/93. BRÅ tillfördes också ökade resurser.

Jag finner ej skäl att nu föreslå några avvikelser i fråga om de prioriteringar som angavs i den nämnda propositionen.

Jag beräknar anslaget till 13 005 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 005 000 kr.

G 2. Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader

1989/90	Utgift	5 120 062	Reservation	297 337
1990/91	Anslag	3 851 000[1]		
1991/92	Förslag	4 825 000		

Från anslaget betalas kostnader för utrednings- och utvecklingsarbete samt för information.

Brottsförebyggande rådet

1. Anslag budgetåret 1991/92 7 786 000 kr.
2. I enlighet med en ADB-plan som utarbetats tillsammans med statskontoret föreslår BRÅ en utbyggnad av ADB-stödet vid rådet. Medel beräknas för köp av utrustningen för utbyggnaden samt för utbildning. (+ 3 300 000 kr.).
3. Ytterligare medel begärs för en informationsdatabas (+ 300 000 kr.).
4. Medel beräknas för en utvärdering av BRÅs tidskrift "APROPÅ" och för en större produktion av egna publikationer samt för en utökad konferensverksamhet (+ 335 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat sammanlagt 700 000 kr. för ADB-stöd och fortsatt uppbyggnad av informationsdatabasen vid rådet. Åtgärderna finansieras med medel som frigörs genom rationaliseringar under justitiedepartementets huvudtitel.

Jag beräknar anslaget till 4 825 000 kr.

[1]Summan omfattar även vad som anvisats efter förslag i prop. 1989/90:90 om forskning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 4 825 000 kr.

G 3. Bokföringsnämnden

1989/90	Utgift	3 122 532
1990/91	Anslag	3 562 000
1991/92	Förslag	4 078 000

Bokföringsnämnden har till uppgift att främja utvecklingen av god redovisningssed i företagens bokföring och offentliga redovisning.

Nämnden består av en ordförande och tio andra ledamöter. Hos nämnden finns ett kansli med en chef.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	5	-
Anslag		
Förvaltningskostnad	3 303 000	+ 373 000
(därav lönekostnader)	(1 648 000)	(+ 237 000)
Lokalkostnader	259 000	+ 143 000
Summa	3 562 000	+ 516 000

Bokföringsnämnden

Tillkomsten av Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed och dess organ redovisningsrådet (jfr under anslaget H 5. Bidrag till Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed) har under budgetåret 1989/90 påverkat bokföringsnämndens arbete. Nämnden kommer i fortsättningen att koncentrera sin verksamhet på löpande redovisning och bokslutsfrågor som inte främst rör börsföretag och andra större bolag. Betydande resurser kommer vidare att användas för att behandla normer för ADB-system för redovisning. För dessa frågor har nämnden också bildat en särskild arbetsgrupp. Arbetet med att följa upp bl.a. börsföretagens redovisningar kommer att fortsätta. Betydande insatser planeras under de närmaste två budgetåren för att anpassa svenska redovisningsnormer till internationell redovisningsstandard. Nämndens omfattande information i redo-

visningsfrågor kommer att utvecklas ytterligare. Nämnden har i augusti 1990 i en skrivelse till justitiedepartementet begärt en översyn av redovisningslagstiftningen. Skrivelsen remissbehandlas för närvarande.

Bokföringsnämnden föreslår att anslaget för budgetåret 1991/92 räknas upp med 143 000 kr. för ökade hyreskostnader.

Föredragandens överväganden

Jag har ingen erinran mot att bokföringsnämndens verksamhet efter tillkomsten av Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed får en sådan inriktning som nämnden angett.

Med hänsyn till nämndens ringa storlek bör den undantas från en tillämpning av det generella rationaliseringsförslaget.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bokföringsnämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 078 000 kr.

G 4. Brottsskadenämnden: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	3 998 900
1990/91	Anslag	3 480 000
1991/92	Förslag	4 580 000

Brottsskadenämnden har till uppgift att pröva ärenden enligt brottsskadelagen (1978:413) om ersättning för skador på grund av brott. Nämnden består av en ordförande, två vice ordförande och tre andra ledamöter. Nämnden biträds av ett kansli.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal		
Summa	10	+ 3
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 028 000	+ 1 058 000
(därav lönekostnader)	(2 121 000)	(+ 985 000)
Lokalkostnader	452 000	+ 42 000
Summa	3 480 000	+ 1 100 000

Brottsskadenämnden

1. Anslag budgetåret 1991/92 4 823 000 kr.
2. Pris- och löneomräkning m.m. 78 000 kr.
3. På grund av ökad ärendetillströmning begärs en tjänst som handläggare, två tjänster som utredningsassistent samt ytterligare medel för utredningshjälp (+ 790 000 kr.).
4. Medel yrkas för tjänsteförändringar vid nämndens kansli (+ 165 000 kr.).
5. Ytterligare medel begärs för ADB-stöd åt nämndens handläggare och kansli (+ 310 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Den översyn av nämndens organisation och arbetsformer som jag aviserade i budgetpropositionen 1990 har genomförts och redovisats till regeringen den 16 maj 1990.

Brottsskadenämnden har i sin anslagsframställning i allt väsentligt följt de förslag som lämnats i översynen.

Antalet personskadeärenden vid nämnden har ökat under en följd av år. Ärendebalansen har kommit att bli oroande hög trots att nämnden under senare år medgivits att anställa extraföredragande. Mot bakgrund av ärendeutvecklingen bedömer jag att nämnden behöver tillföras medel för tre tjänster.

I enlighet med ett förslag i översynen har jag beräknat medel för en förändring av kanslichefstjänsten till byråchef. Jag har vidare beräknat 110 000 kr för den ADB-utbyggnad som nämnden har föreslagit. Den återstående kostnaden för utbyggnaden bör finansieras genom de rationaliseringsvinster som beräknas uppkomma.

De åtgärder som jag har föreslagit kräver en anslagsförstärkning med 870 000 kr. Denna finansieras med medel som frigörs genom rationaliseringar under justitiedepartementets huvudtitel.

Jag beräknar anslaget till 4 580 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsskadenämnden: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 580 000 kr.

G 5. Brottsskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott

1989/90	Utgift	14 221 095
1990/91	Anslag	12 000 000
1991/92	Förslag	18 500 000

Från anslaget betalas ersättning av statsmedel enligt brottsskadelagen (1978:413) för skador på grund av brott.

Brottsskadenämnden yrkar en höjning av anslaget med 6 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har under anslaget beräknat 500 000 kr. till Brottsofferjourernas Riksförbund.

Med hänsyn till utgiftsutvecklingen under budgetåret 1989/90 beräknar jag anslaget till 18 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Brottsskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 18 500 000 kr.

H. DIVERSE

H 1. Svensk författningssamling

1989/90	Utgift	7 495 678
1990/91	Anslag	11 304 000
1991/92	Förslag	11 304 000

Från anslaget betalas kostnaderna för bl.a. tryckning och distribution av Svensk författningssamling.

Med hänsyn till den beräknade anslagsbelastningen under budgetåret 1990/91 bör anslagsbeloppet för nästa budgetår vara oförändrat.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Svensk författningssamling* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 11 304 000 kr.

H 2. Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m.[1]

1989/90	Utgift	2 108 689
1990/91	Anslag	2 596 000
1991/92	Förslag	2 586 000

[1] Tidigare anslaget H 3. Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m.

Från anslaget utgår bidrag till Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten, till internationella institutet i Rom för unifiering av privaträtten och till permanenta byrån för Haagkonferensen för internationell privaträtt.

Från anslaget utgår vidare medel till Sveriges bidrag till kostnaderna för Nordiska samarbetsrådet för kriminologi samt medel till ett svenskt bidrag till det FN-anknutna kriminalpolitiska institutet i Helsingfors (HEUNI) och till vissa andra internationella sammanslutningar med anknytning till justitiedepartementets ansvarsområde.

Anslagsbeloppet bör under nästa budgetår beräknas till 2 586 000 kr. Jag har därvid beaktat att Sveriges kostnader med anledning av FN:s konvention om avskaffande av rasdiskriminering betalas från anslag under tredje huvudtiteln (utrikesdepartemenet).

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella sammanslutningar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 586 000 kr.

H 3. Stöd till politiska partier[1]

1989/90	Utgift	131 830 948
1990/91	Anslag	132 200 000
1991/92	Förslag	132 200 000

[1] Tidigare anslaget H 4. Stöd till politiska partier.

Medelstilldelning sker enligt lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till politiska partier* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 132 200 000 kr.

H 4. Allmänna val[1]

1989/90	Utgift	5 204 529
1990/91	Anslag	35 500 000
1991/92	Förslag	143 800 000

[1] Tidigare anslaget H 5. Allmänna val.

Från anslaget betalas statsverkets del av kostnaderna för valsedlar, valkuvert och andra valtillbehör samt betalas ersättning till vissa myndigheter och verk för biträde i samband med allmänna val.

Riksskatteverket, som är central valmyndighet, föreslår att anslaget för budgetåret 1991/92 tas upp med 143 800 000 kr. Beloppet avser kostnader för 1991 års allmänna val.

Jag biträder riksskatteverkets förslag till anslagsberäkning för nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna val* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslags anslag på 143 800 000 kr.

H 5. Bidrag till Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed[1]

1989/90	Utgift	400 000
1990/91	Anslag	400 000
1991/92	Förslag	400 000

[1] Tidigare anslaget H 6. Bidrag till Stiftelsen för utvecklandet av god redovisningssed.

Från anslaget betalas bidrag till Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed. Stiftelsen bildades under hösten 1989 gemensamt av staten genom bokföringsnämnden (jfr under anslaget G 3. Bokföringsnämnden), Föreningen Auktoriserade Revisorer FAR och Sveriges Industriförbund. Stiftelsekapitalet uppgår till 150 000 kr. och har betalats med en tredjedel av varje stiftare. Stiftelsen har till ändamål att främja god redovisningssed. Stiftelsens styrelse, som består av representanter för de tre stiftarna, har utsett ordförande och åtta övriga ledamöter i ett särskilt råd (redovisningsrådet). Rådet utgör ett expertorgan med huvudsaklig uppgift att utarbeta och utfärda rekommendationer om god redovisningssed i börsföretag och andra större bolag, s.k. publika företag.

Redovisningsrådet började sin egentliga verksamhet först i mars 1990. Rådet har organiserat sig i olika projektgrupper med extern experthjälp

och arbetar nu med flera stora redovisningsrekommendationer. Den mest omfattande behandlar koncernredovisning, men rådet arbetar också med rekommendationer för redovisning av varulager och materiella tillgångar. Rådet har också beslutat att med förtur arbeta fram en rekommendation som behandlar redovisningsfrågor vid leasing.

Det statliga bidraget bör för budgetåret 1991/92 beräknas till oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stiftelsen för utvecklande av god redovisningssed* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 400 000 kr.

Statistiska uppgifter om brottsutvecklingen samt om verksamheten inom åklagarväsendet, domstolarna och kriminalvården m.m.

1 Brottsutvecklingen

Det antal brott mot brottsbalken som har kommit till polisens kännedom har ökat under hela efterkrigstiden. År 1979 uppgick antalet brott mot brottsbalken till drygt 698 000 medan antalet år 1989 uppgick till nästan 1 004 000, d.v.s. en ökning med 44 procent under tioårsperioden. Antalet anmälda brott mot annan lagstiftning har också ökat under större delen av denna tid. Av brotten år 1989 mot annan lagstiftning svarar trafikbrotten för 50 procent och narkotikabrotten för 24 procent eller sammantaget drygt 140 000 trafik- och narkotikabrott.

År	Antal anmälda brottsbalksbrott	Antal anmälda brott mot annan lagstiftning	Summa anmälda brott
1975	643 535	112 083	755 618
1976	683 250	115 925	799 175
1977	716 350	127 982	844 332
1978	683 603	119 626	803 229
1979	698 152	117 915	816 067
1980	760 885	167 333	928 218
1981	760 578	175 184	935 762
1982	805 537	178 183	983 720
1983	799 418	159 655	959 073
1984	845 732	137 452	983 184
1985	894 396	123 970	1 018 366
1986	960 129	135 290	1 095 419
1987	950 367	143 050	1 092 417
1988	955 043	131 168	1 086 211
1989	1 003 910	140 890	1 144 800
1990[1]	1 100 786	121 038	1 221 824

[1] Värdena för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1990

Brott mot brottsbalken har under den senaste tioårsperioden ökat med i genomsnitt 4,4 procent per år medan brott mot annan lagstiftning ökade i början av tioårsperioden för att därefter minska från ett högsta antal på drygt 178 000 år 1982 till nästan 141 000 år 1989.

För antalet registrerade brott mot lagstiftning utanför brottsbalken kan således mycket starka variationer iakttas mellan olika år.

Den genomsnittliga årliga förändringen i antalet anmälda brott mot brottsbalken under perioden 1979 - 1989 resp. 1984 - 1989 är

	1979 - 1989	1984 - 1989
Våldsbrott	+ 7,0 %	+ 6,1 %
därav misshandel	+ 7,1 %	+ 5,7 %
därav rån	+ 6,9 %	+ 8,3 %
våldtäkt	+ 5,8 %	+ 9,3 %
Tillgreppsbrott	+ 4,0 %	+ 3,8 %
därav bostadsinbrott	+ 2,1 %	- 2,7 %
därav inbrott i vind, källare	+ 0,0 %	- 2,7 %
därav motorfordonstillgrepp	+ 9,6 %	+ 15,1 %
Checkbedrägeri	+ 10,0 %	- 0,1 %
Kontokortsbedrägeri	+ 13,8 %	+ 8,2 %
Övriga bedrägeribrott	+ 2,9 %	- 0,4 %
Övriga brottsbalksbrott	+ 6,0 %	+ 5,1 %
därav skadegörelsebrott	+ 5,3 %	+ 5,8 %

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har utarbetat en rapport över brottsutvecklingen 1989 (BRÅ-rapport 1990:9). I denna rapport ges bl.a. en översikt över utvecklingen under senare år i fråga om olika brott som har kommit till polisens kännedom. Rapporten innehåller däremot inte några prognoser över antalet brott som kan väntas komma till polisens kännedom under de närmaste åren. Hänsyn har tagits till denna rapport i den följande redogörelsen.

Planerings- och budgetsekretariatet inom justitiedepartementet följer utvecklingstendenserna vad gäller brottmålsprocessen i vid mening. Resultaten av denna uppföljning har beaktats i framställningen.

I det följande kommenteras utvecklingen för olika grupper av brott, bl.a. brottsbalksbrott samt trafiknykterhetsbrott och narkotikabrott. I tabeller redovisas uppgifter om brott anmälda år 1975 och senare. Siffrorna för perioden 1975 - 1989 är tagna direkt ur statistiska centralbyråns (SCB:s) definitiva årsstatistik. De siffror som anges för år 1990 är preliminära beräkningar som bygger på SCB:s statistik för tiden januari - oktober 1990.

1.1 Våldsbrott

År	Totalt	Därav rån	Därav misshandel	Därav våldtäkt	Därav mord och dråp samt misshandel med dödlig utgång
1975	24 571	2 338	21 180	762	119
1976	25 204	2 697	21 376	773	128
1977	28 167	3 374	23 596	800	131
1978	27 559	3 461	22 866	851	124
1979	27 591	3 075	23 170	922	170
1980	29 374	3 427	24 668	885	135
1981	28 814	3 228	24 313	865	146
1982	33 155	3 530	28 197	941	125
1983	34 061	3 473	29 218	923	121
1984	35 939	3 681	30 784	995	116
1985	37 443	3 851	31 995	1 035	126
1986	38 193	3 806	32 805	1 046	147
1987	40 344	3 939	34 757	1 114	134
1988	43 631	4 177	37 511	1 332	146
1989	46 932	5 211	39 641	1 462	150
1990[1]	48 712	6 132	40 563	1 409	127

[1] Värdena för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1990

Till våldsbrott räknas, som i den officiella statistiken, fullb. mord, dråp, misshandel med dödlig utgång, försök till mord och dråp, barnadråp, misshandel utan dödlig utgång, rån och våldtäkt.

Våldsbrotten har uppvisat en relativt jämn ökningstakt under åren 1975 till 1990. År 1989 utgjorde dessa nästan 5 procent av de registrerade brottsbalksbrotten.

Särskilt om rån

Antalet rån utgör ungefär en halv procent av samtliga anmälda brottsbalksbrott. Under 1980-talet har antalet rån ökat från 3 427 (1980) till 5 211 (1989). Mellan år 1988 och år 1989 har antalet anmälda rån ökat med över 1 000 eller med 25 procent.

Nästan 86 procent av rånen är riktade mot privatpersoner. Gaturån är den dominerande formen av rån. Andelen rån där offret uppfattade att gärningsmannen hade ett skjutvapen var 6 procent under år 1989.

Bank- och postrånen är få i förhållande till övriga rån. Under år 1989 var dessa 162. De förorsakar ofta mycket stora förluster och är även i övrigt allvarliga eftersom de ofta begås med hjälp av skjutvapen.

Särskilt om misshandel

Antalet misshandelsbrott har ökat under 1980-talet. Sedan år 1980 uppgår den genomsnittliga ökningen till ungefär 7 procent per år.

De vanligaste formerna för misshandel är våld inom familjen, våld inom grupper av kriminellt aktiva och missbrukare samt våld i samband med nöjeslivsaktiviteter.

Antalet fall av misshandel utomhus där offret inte tidigare har träffat eller på annat sätt känt den som utförde misshandeln har ökat kraftigt under senare år. Den övervägande delen av våld mellan främlingar sker i nöjeslivet.

Antalet fall av misshandel utomhus där gärningsmannen är okänd för offret är högst i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

Särskilt om våldtäkt

Antalet anmälda våldtäktsbrott har ökat kontinuerligt sedan början av 1980-talet. Ser man på utvecklingen för olika kategorier av våldtäkt sedan 1970-talets mitt, framkommer att det är anmälan av fullbordade våldtäkter inomhus (där den utsatta kvinnan ofta är bekant med förövaren) som förklarar hela ökningen.

Antalet anmälda försök till våldtäkt inom- och utomhus samt fullbordade våldtäkter utomhus har under de senaste 15 åren legat på ungefär samma nivå, dvs pendlat mellan 100 och 200 anmälda brott per år. Under år 1988 var antalet anmälda våldtäkter och våldtäktsförsök utomhus påtagligt högt. Under år 1989 har dessa brott utomhus minskat till den tidigare nivån medan brotten inomhus ökat med omkring 25 procent.

1.2 Tillgreppsbrott

År	Totalt	Därav inbrotts-stöld	Inbrott i lägenhet eller villa	Inbrott i vind eller källare	Därav bil-tillgrepp (fullbordat)	Därav stöld ur motor-fordon
1975	468 889	134 470	20 126	24 461	25 543	81 927
1976	507 200	150 180	22 249	34 253	31 090	98 782
1977	525 060	155 863	22 247	31 017	32 697	101 418
1978	497 475	144 944	21 244	22 207	28 235	95 314
1979	490 509	140 054	17 678	22 107	24 331	96 858
1980	517 141	139 944	20 385	22 516	24 398	100 588
1981	513 072	137 168	20 012	22 845	22 979	93 970
1982	545 512	139 168	21 063	25 096	25 182	101 305
1983	543 616	139 789	23 865	22 931	24 858	100 925
1984	577 493	142 555	24 647	25 716	27 209	112 859
1985	611 832	144 571	24 298	28 129	31 823	125 231
1986	668 094	151 881	23 260	27 625	39 541	152 221
1987	654 126	142 331	20 351	28 443	41 580	156 972
1988	647 132	130 923	20 155	23 938	42 387	149 172
1989	688 388	137 195	21 329	22 267	47 781	155 091
1990[1]	766 621	158 004	21 711	23 221	53 563	168 566

[1] Värdena för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1990

Tillgreppsbrotten utgör nästan 70 procent av samtliga polisanmälda brottsbalksbrott. Förutom de i tabellen redovisade brottsgrupperna ingår en mängd olika former av stöldbrott som inte rubriceras som inbrott, t.ex. snatteri.

Särskilt om inbrott

Inbrotten uppgår till knappt en sjundedel av samtliga registrerade brottsbalksbrott. Förutom villa- och lägenhetsinbrott och inbrott i vind eller källare ingår i här redovisade siffror även inbrottsstöld i butiker, kiosker och skolor m.m.

Antalet inbrottsstölder under 1970-talet uppvisar stora svängningar men har under åren 1978 - 1989 legat på en nivå runt 140 000, bortsett från en topp år 1986 och en nedgång för år 1988 då antalet inbrottsstölder var nere på en nivå runt 130 000. Minskningen år 1988 berodde främst på att antalet anmälda inbrott i kiosk, automat och skyltskåp samt i viss mån källare- och vindsinbrott minskade jämfört med föregående år.

Särskilt om motorfordonstillgrepp

I tabellen redovisas enbart fullbordade biltillgrepp.

Under år 1986, 1987 och 1988 anmäldes cirka 67 000, 69 000 respektive drygt 69 000 motorfordonstillgrepp eller försök härtill, av vilka försöken utgör omkring 30 procent. Detta visar på en kraftig ökning jämfört med år 1985.

Antalet motorfordonstillgrepp har tidigare under 1980-talet legat på en nivå strax under 50 000. Antalet tillgrepp räknat per 10 000 registrerade motorfordon sjönk något under de första åren av 1980-talet, men har ökat kraftigt sedan 1985.

Särskilt om tillgrepp från motordrivet fortskaffningsmedel

Tillgrepp från motordrivet fortskaffningsmedel är mycket vanligare än biltillgrepp. Här ingår emellertid även stölder från andra fordon än bilar, exempelvis husvagnar och släpvagnar. Huvuddelen av brotten riktar sig dock mot personbilar.

1.3 Bedrägeribrott

År	Totalt	Därav checkbedrägeri	Därav konto- och kreditkort
1975	41 704	7 047	
1976	43 421	8 278	
1977	48 490	9 228	
1978	43 505	5 667	
1979	63 381	6 394	8 285
1980	94 083	10 867	16 089
1981	91 581	10 685	18 721
1982	85 349	10 117	21 638
1983	79 839	11 680	16 721
1984	83 074	13 369	13 960
1985	93 641	13 036	22 246
1986	92 600	15 195	22 057
1987	89 415	15 757	19 681
1988	91 344	17 063	20 312
1989	81 594	12 794	19 678
1990[1]	81 709	14 347	14 851

[1] Värdena för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1990

Av bedrägeribrotten svarar checkbedrägerierna idag för omkring 13 procent.

Särskilt intresse tilldrar sig bedrägerier som begås med hjälp av konto- och kreditkort. Fr.o.m. år 1979 särredovisas dessa i statistiken. Dessa bedrägeribrott tredubblades från år 1979 till år 1982 och utgör numera den största enskilda gruppen bland bedrägeribrotten (20 procent). Antalet kredit- och kontokortsbedrägerier år 1989 var 19 678. Det är en marginell sänkning jämfört med föregående år.

1.4 Övriga brottsbalksbrott

År	Övriga brotts-balksbrott	Därav skadegörelse-brott
1975	108 371	54 765
1976	107 425	54 901
1977	114 633	62 330
1978	115 064	61 304
1979	116 671	60 875
1980	120 287	59 054
1981	127 111	62 871
1982	141 521	68 277
1983	141 902	67 955
1984	149 226	71 995
1985	151 457	74 007
1986	161 242	80 103
1987	165 482	82 231
1988	172 936	85 731
1989	186 996	92 961
1990[1]	203 742	101 840

[1]Värdena för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1990

Till övriga brottsbalksbrott räknas förutom skadegörelsebrott ett stort antal olika grupper av brottsliga beteenden som inte faller inom någon av de tidigare berörda kategorierna.

Särskilt om skadegörelse

Under år 1989 ökade skadegörelsebrotten med 8 procent jämfört med föregående år. Skadegörelsebrotten är den brottskategori, som förutom rån, uppvisar den kraftigaste ökningstakten av samtliga brottsbalksbrott. En mycket stor andel av dem som döms för skadegörelsebrott är tonåringar.

36 procent av skadegörelsebrotten avser skadegörelse på motorfordon.

14 procent av de registrerade skadegörelsebrotten drabbar stat, landsting och kommuner. Denna form av skadegörelser orsakar samhället betydande kostnader.

1.5 Narkotikabrott

År	Antal anmälda narkotika-brott	Antal personer som lagförts för narkotika-brott	Därav antal som godkänt straff-föreläggande eller dömts
1975	22 015	4 368	2 601
1976	18 846	4 457	2 688
1977	22 127	4 750	2 994
1978	21 763	4 957	3 166
1979	23 956	4 517	3 315
1980	62 011	6 420	5 219
1981	69 923	8 196	6 838
1982	70 612	8 173	6 926
1983	50 018	7 074	5 991
1984	40 130	6 149	5 341
1985	37 568	6 067	5 246
1986	39 536	6 401	5 685
1987	43 725	6 208	5 517
1988	30 647	6 850	6 028
1989	35 163	7 014	6 097
1990[1]	26 271		

[1]Värdet för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m. oktober 1990

Tabellen avser brott mot narkotikastrafflagen (1968:64), narkotikaförordningen (1962:704) och narkotikabrott enligt varusmugglingslagen (1960:418).

Antalet anmälda narkotikabrott har legat på en relativt stabil nivå under hela 1970-talet. År 1980 ökade antalet anmälda brott kraftigt. Enligt BRÅ tycks riksåklagarens anvisningar för användning av åtalsunderlåtelser vid narkotikabrott samt den ökade serieuppklaringen (antal brott per misstänkt) vara de faktorer som spelat en avgörande roll för denna ökning. En annan förklaring till ökningen är troligen polisens insatser mot den s.k. gatulangningen under åren 1981 och 1982.

Under 1986 och 1987 har antalet registrerade narkotikabrott åter ökat efter att ha minskat under åren 1983 - 1985. Däremot har narkotikabrotten under 1988 minskat med 30 procent jämfört med 1987 för att åter öka år 1989 (15 procent ökning jämfört med 1988). Vad som ligger bakom nedgången år 1988 är oklart. Minskningen är dock mer markant för överlåtelse än för innehav.

I BRÅs rapport hävdas att den starka ökningen av antalet anmälda brott mellan åren 1980 och 1982 knappast betyder att narkotikasituationen förvärrades då. Uppgifterna visar snarare att de rättsvårdande myndigheterna skärpt sin uppmärksamhet och hållning. På samma sätt behöver nedgången efter år 1982 inte heller betyda att narkotikasitua-

tionen förbättrats. Om myndigheterna skärper sin uppmärksamhet, är det rimligt att anta att de som är involverade i narkotikatransaktioner anpassar sig till de nya förhållandena och försöker sköta narkotikahanteringen mindre öppet.

1.6 Trafiknykterhetsbrott

År	Totalt
1975	21 695
1976	20 766
1977	22 185
1978	22 670
1979	21 698
1980	21 678
1981	21 065
1982	21 217
1983	22 492
1984	21 922
1985	19 767
1986	23 150
1987	22 923
1988	24 351
1989	26 167
1990[1]	20 482

[1] Värdena för 1990 har beräknats på grundval av utvecklingen t.o.m oktober 1990. Ändrad lagstiftning den 1 juli 1990.

Tabellen avser rattfylleri och rattonykterhet (4 § trafikbrottslagen). Trafiknykterhetbrottslighetens omfattning och utveckling kan studeras på olika sätt. Liksom vid annan brottslighet är man i första hand hänvisad till den brottslighet som kommit till myndigheternas kännedom. Den verkliga brottsligheten är, med hittills använda metoder, nästan omöjlig att redovisa. Mellan år 1988 och 1989 ökade trafiknykterhetsbrotten med 7 procent och under en tioårsperiod mellan år 1979 och år 1989 med 5 procent per år.

1.7 Modern brottslighet

SCB har i promemorian (1990:6) Modern brottslighet och specialstraffrätt i ljuset av kriminalistiken beskrivit den moderna brottslighetens utveckling under 1980-talet.

En genomgång av samtliga specialstraffrättsliga författningar som redovisas i brottsstatistiken under 1980-talet visar enligt SCB att

antalet anmälda brott i flertalet fall minskar. Den utvecklingen står enligt SCB i klar kontrast till den rapporterade utvecklingen av den traditionella brottsligheten i form av exempelvis stöld- och misshandelsbrott.

Av tio särskilt redovisade specialstraffrättsliga brottsgrupper har endast narkotikabrotten och brott mot vapenlagen/-förordningen ökat under 1980-talet. De övriga brottsgruppernas trender är stabila eller sjunkande. Däremot ökar antalet registrerade brott mot brottsbalkens 9:e, 10:e, 11:e och 14:e kapitel, dvs bedrägeribrott, förskingring m m, brott mot borgenärer samt förfalskningsbrott. Dessa straffbestämmelser avser till viss del brott som kan betecknas som moderna ekonomiska brott.

BRÅ har behandlat den ekonomiska brottsligheten i tre rapporter, nämligen Kampen mot eko-brotten, del I Polisen (BRÅ forskning 1986:3), Eko-brott, Eko-lagar och Eko-domstolar (BRÅ forskning 1988:3) samt Den brottslige företagaren, Myt eller sanning (BRÅ rapport 1990:2).

2 Verksamheten inom rättsväsendet

Arbetet inom de olika myndigheterna inom rättsväsendet hänger mycket intimt samman. I huvudsak går kedjan när det gäller åtgärder mot brott från polis, via åklagare och domstolar till kriminalvård.

Antalet brott som anmäls till polisen är drygt 1,1 milj. per år. Den siffran omfattar inte brott för vilka polisen direkt utfärdar ordningsföreläggande. Antalet sådana föreläggande utgjorde 208 570 år 1989.

Endast en del av de brott som anmäls till polisen klaras upp. År 1989 blev drygt 361 000 brott uppklarade. För dessa fall svarade nästan 97 000 misstänkta personer. De allra flesta uppklarade brotten (omkring 90 procent) hade begåtts av en gärningsman. Andelen uppklarade brott varierar med olika brottstyper. Uppklaringen växlar även mellan skilda delar av landet. För misshandel och andra våldsbrott uppgår andelen uppklarade fall till knappt 50 procent, medan mindre än 10 procent av inbrottsstölderna klaras upp. Ungefär vart femte rån och tre av fyra bedrägeribrott blir uppklarade.

Antalet uppklarade brottsbalksbrott har ökat från drygt 160 000 år 1974 till över 245 000 år 1989. Antalet uppklarade brott mot såväl brottsbalken som specialstraffrättslig lagstiftning har ökat från runt 250 000 till över 360 000. Det är en ökning med 44 procent.

Åklagarna fattar beslut om åtal mot cirka 80 000 personer årligen. Till detta kommer nästan 90 000 strafföreläggande per år. Åklagarna beslutar om åtalsunderlåtelser i cirka 20 000 fall per år. Antalet avskrivna och nedlagda mål är omkring 50 000 per år.

Från mitten av 1970-talet och fram till år 1982 ökade antalet personer dömda till fängelse. Den nedåtgående trend som därefter följde bröts år 1986 då antalet personer som dömts till fängelse åter började

öka. År 1989 dömdes 16 635 personer till fängelse som huvudpåföljd och antalet fängelsedömda har därmed ökat med sammanlagt knappt 2 700 personer sedan år 1985. Hälften av fängelsedomarna omfattar högst två månader.

År 1989 dömdes omkring 6 400 personer till skyddstillsyn. För 662 eller 10 procent av dessa kombinerades skyddstillsynen med fängelsestraff.

Drygt 11 000 personer dömdes till villkorlig dom år 1989. Totalt bötfälldes 109 000 personer under år 1989 varav 30 000 dömts till böter och 79 000 godkänt strafföreläggande.

Andelen frihetsstraff varierar starkt mellan olika brottstyper. Ungefär hälften av dem som dömdes till fängelse dömdes för brott mot brottsbalken. Stöldbrotten utgör merparten. Relativt sett dömdes dock en stor andel för misshandel. Det enskilda brott som dominerar är rattfylleri.

År 1989 var den genomsnittliga längden av ådömda frihetsstraff i första instans omkring fem månader. Variationerna är dock avsevärda mellan olika slag av brott. De flesta korta fängelsestraff gäller trafikbrott, företrädesvis rattfylleri. 75 procent av dem som dömdes till fängelse för trafikbrott ådömdes fängelsestraff på högst en månad. 4 procent av dem som under 1989 dömdes till fängelse ådömdes en strafftid på två år eller längre. Av dessa dominerar de som dömdes för narkotikabrottslighet, antingen mot narkotikastrafflagen eller varusmugglingslagen.

2.1 Åklagarväsendet

Arbetsbelastningen vid åklagarmyndigheterna och de allmänna domstolarna påverkas av antalet anmälda brott och andelen därav som klaras upp. Den är vidare beroende av bl.a. förändringar i lagstiftningen. Till belysning av arbetsbelastningen hos åklagarna anges i följande tabell antalet misstänkta personer i mål hos åklagare under de senaste åren.

Period	Antal personer i		Antal mål i utgående balans	
	Mål om brott på vilket fängelse kan följa	Övriga mål	Totalt	Därav mål om brott på vilket fängelse kan följa
1982	172 100	118 000	64 600	48 600
1983	169 800	114 400	59 400	43 700
1984	167 498	101 700	35 208	28 087
1985	170 699	96 200	53 082	41 027
1986	172 938	90 700	55 943	43 129
1987	170 538	92 800	56 931	44 222
1988	177 032	92 108	58 659	47 047
1989	179 348	91 884	62 707	49 958
1989[1]	91 973	44 953		
1990[1]	95 469	44 676		

[1]Första halvåret

Som framgår av tabellen har antalet mål i utgående balans ökat stadigt sedan år 1985.

2.2 Domstolsväsendet

2.2.1 Domstolarnas arbetsläge

	1987	1988	1989	89-01-01 --06-30	90-01-01 --06-30
Allmänna domstolarna					
Högsta domstolen					
Inkomna mål[1]	3 715	3 736	3 410	1 792	1 791
Avgjorda mål[2]	4 097	3 833	1 991	2 117	1 879
Utgående balans	1 386	1 272	918	936	956
Hovrätterna					
Inkomna mål	17 985	19 269	20 168	10 671	10 691
Avgjorda mål	17 544	18 211	18 967	9 800	10 519
Utgående balans	6 507	7 528	8 463	8 334	9 024
Tingsrätterna					
Inkomna tvistemål och brottmål	141 200	135 600	138 243	69 186	72 190
Avgjorda tvistemål och brottmål	140 300	133 900	136 075	69 167	72 222
Utgående balans tvistemål och brottmål	60 500	60 900	63 596	60 741	64 993
Inkomna fastighetsmål	8 000	7 600	7 103	3 479	3 381
Avgjorda fastighetsmål	8 000	7 900	7 655	3 772	4 259
Utgående balans fastighetsmål	6 100	5 900	5 309	5 468	4 512
Inkomna mål om lagsökning	108 800	115 300	111 893	53 877	56 077
Inkomna mål om betalningsföreläggande	428 800	447 100	490 811	233 167	244 364
Inkomna domstolsärenden	21 500	22 200	23 547	12 171	11 754
Avgjorda domstolsärenden	19 800	21 200	23 227	12 443	11 833
Utgående balans domstolsärenden	13 100	14 000	14 276	12 571	14 254
Inskrivningsärenden	2 046 300	2 139 100	2 206 343	1 092 063	903 778
Gravations- och äganderättsbevis	463 000	493 600	468 195	241 796	179 569

[1]inkl. skrifter
[2]utom skrifter

	1987	1988	1989	89-01-01 ---06-30	90-01-01 ---06-30
Allmänna förvaltningsdomstolarna					
Regeringsrätten					
Inkomna mål	5 761	5 622	5 227	2 808	2 908
Avgjorda mål	6 054	6 170	5 300	3 009	2 837
Utgående balans	4 255	3 701	3 640	3 547	3 720
Kammarrätterna					
Inkomna mål	25 932	25 657	23 652	12 256	13 867
Avgjorda mål	29 255	26 390	25 044	13 001	14 490
Utgående balans	21 008	20 316	18 940	19 600	18 374
Länsrätterna					
Inkomna mål	131 000	124 800	135 454	88 198	87 064
Avgjorda mål	146 800	139 800	135 638	70 538	71 653
Utgående balans	144 400	128 800	127 895	146 375	143 147

	1987	1988	1989	89-01-01 ---06-30	90-01-01 ---06-30
Bostadsdomstolen och hyresnämnderna m.m.					
Bostadsdomstolen					
Inkomna mål	751	754	714	418	349
Avgjorda mål	680	762	707	379	385
Utgående balans	349	341	348	380	311
Hyresnämnderna					
Inkomna ärenden	40 358	43 597	50 577	28 509	29 095
Avgjorda ärenden	40 676	42 958	42 621	21 497	22 064
Utgående balans	11 825	12 464	20 421	19 476	27 030
Arrendenämnderna					
Inkomna ärenden	1 992	1 681	1 680	902	1 938
Avgjorda ärenden	2 087	1 426	1 526	847	883
Utgående balans	429	684	838	739	1 821

	1987	1988	1989	89-01-01 ---06-30	90-01-01 ---06-30
Försäkringsöverdomstolen och försäkringsrätterna					
Försäkringsöverdomstolen					
Inkomna mål	1 846	2 158	2 728	1 420	1 483
Avgjorda mål	2 179	2 222	2 231	1 075	1 114
Utgående balans	3 263	3 199	3 696	3 544	4 065
Försäkringsrätterna					
Inkomna mål	5 176	7 825	9 503	4 742	5 154
Avgjorda mål	7 643	7 735	7 924	4 148	4 042
Utgående balans	9 183	9 273	10 843	9 865	11 955

2.2.2 *Särskilt om brottmålen*

Period	Tingsrätterna		
	Antal brottmål i balans	Inkomna brottmål	därav mål som enligt tingsrättsinstruktionen (1979:572) kan handläggas av notarie
1982	28 501	83 927	13 220
1983	26 400	79 036	13 684
1984	23 951	72 702	12 450
1985	23 976	68 700	10 212
1986	25 456	69 847	11 118
1987	24 679	67 856	10 173
1988	24 984	70 798	10 113
1989	25 604	72 370	10 396
1989 första	23 828	36 181	4 482
1990 halvåret	24 973	37 329	5 014

Av tabellen framgår att antalet inkomna brottmål vid tingsrätterna fortsätter att öka. Statistiken för första halvåret 1990 tyder på en fortsatt ökning. Även antalet brottmål som kan handläggas av tingsnotarie har ökat något under år 1989. Antalet brottmål som fullföljs till hovrätt minskade under åren 1984-1986 men visade en ökning under åren 1987 och 1988. Under år 1989 minskade antalet mål något, men för första halvåret 1990 är antalet åter stigande.

År	Hovrätterna Inkomna brottmål	Antal brottmål i balans
1982	6 996	2 387
1983	7 252	2 504
1984	7 103	2 541
1985	6 838	2 520
1986	6 690	2 491
1987	7 326	2 904
1988	7 745	3 687
1989	7 465	3 390
1989 första	4 103	3 417
1990 halvåret	4 413	3 866

2.3 Kriminalvården

År	Kriminalvårdsanstalter		Häkten Högsta beläggning	Frivård Antal klienter den 1 okt.
	Nyintagna under året	Högsta beläggning		
1982	13 835	3 783	1 108	17 767
1983	15 177	4 137	1 102	14 092
1984	14 647	3 669	916	12 200
1985	13 535	3 655	981	11 677
1986	14 188	3 655	1 026	11 933
1987	14 980	3 744	1 086	12 334
1988	16 098	4 049	1 200	12 369
1989	15 467	3 904	1 131	12 642
1990		3 878	1 213	12 369

Antalet intagningar i anstalt ökade kraftigt i början av 1980-talet för att därefter plana ut på en högre nivå år 1983. Antalet intagningar år 1989 ligger på samma nivå som under år 1983. Även när det gäller antalet klienter i frivården har en stabilisering skett under senare delen av 1980-talet.

Av de 15 467 personer som togs in i fängelse under år 1989 var 3 914 dömda för rattfylleri, 3 345 för tillgreppsbrott och 2 725 för våldsbrott. En jämförelse mellan år 1988 och 1989 visar att antalet nyinskrivna i anstalt med rattfylleri som huvudbrott ökat med 2,4 procent och våldsbrott med 3,8 procent, vilket skall ses mot en total minskning av antalet nyinskrivningar med 3,9 procent.

En fördelning på strafftid av tillströmningen för samtliga nyinskrivningar år 1989 visar att gruppen med strafftid mer än tolv månader är den enda grupp som ökat mellan år 1988 och 1989. Även mellan åren 1987 och 1988 ökade antalet inskrivna med en strafftid mer än tolv månader.

Strafftider	Antal nyintagna 1989	Absolut förändring 1988-1989	Procentuell förändring 1988-1989
Två månader eller mindre	8 012	-411	-4,8
Mer än två t o m sex månader	3 484	- 88	-2,5
Mer än sex t o m tolv månader	2 176	-153	-6,6
Mer än tolv månader	1 705	+ 21	+1,2
Summa	15 467	-631	-3,9

När det gäller personer med en strafftid fem år eller mer har antalet inskrivna ökat mellan den 1 mars 1989 och 1990 med 21 och antalet påbörjade verkställigheter i denna strafftidsgrupp har ökat med nio under år 1989 jämfört med år 1988. Jämfört med 1981 har antalet inskrivna den 1 mars med strafftid fem år eller mer nästan fördubblats från 281 till 441 år 1990 medan antalet påbörjade verkställigheter i strafftidsgruppen ökat från 80 år 1981 till 128 år 1989.

Den genomsnittliga vistelsetiden i anstalt var 3,1 månader år 1989. (Räknar man bort rattfyllerister, som vanligtvis döms till 1 á 2 månaders fängelse, ökar den genomsnittliga vistelsetiden till ungefär 3,5 månader). Utvecklingen framgår av följande tabell.

Genomsnittlig vistelsetid i månader	1965	1970	1975	1980	1985	1989
	4,9	4,5	3,7	3,5	3,2	3,1

Belastningen på anstalts- och häktesorganisationen framgår av förändringar i medelbeläggningen.

Budgetår	Anstalter medelbeläggning årets tio tyngst belastade månader	%	Häkten medelbeläggning	%
1984/85	3 264	80.2	818	67
1985/86	3 259	82.4	817	67
1986/87	3 367	84.8	866	72
1987/88	3 573	90.0	995	82
1988/89	3 677	90.6	1 046	84
1989/90	3 666	87.9	1 050	84

I slutet av 1970-talet och början av 1980-talet ökade medelbeläggningen på anstalterna med några hundra per år. Den 1 juli 1983 genomfördes den s.k halvtidsreformen, vilket medförde en minskning av medelbeläggningen med ca 350 intagna under budgetåret 1983/84 jämfört med föregående budgetår. Därefter har medelbeläggningen ökat till samma nivå som före halvtidsreformen.

Beläggningen på häktena har ökat under hela 1980-talet med en mer markant uppgång mellan budgetåren 1986/87 och 1987/88 då medelbeläggningen ökade med 129 eller 15 procent. Andelen häktade av de inskrivna i häkte ökade från 83 procent budgetåret 1888/89 till 86 procent budgetåret 1989/90, en ökning från i medeltal 860 till 893 häktade.

Under år 1989 påbörjades övervakning för 6 501 personer dömda till skyddstillsyn. Motsvarande antal för år 1988 var 6 544. Antalet villkorligt frigivna med övervakning under år 1989 var 5 563. Under år 1988 frigavs 5 592 personer villkorligt med övervalkning.

Under budgetåret 1989/90 dömdes 322 personer till skyddstillsyn med kontraktsvård som huvudpåföjd. Den "tänkta" fängelsetiden varierade från mellan en månad och två år sex månader, för majoriteten dömda var den högst sex månader.

Under tiden den 1 januari - den 30 juni 1990 dömdes 42 personer till s k samhällstjänst.

3 Rättsväsendets resurser för åtgärder mot brott

3.1 Olika typer av åtgärder

Samhällets åtgärder mot brott kan indelas på olika sätt beroende på syftet med indelningen. För en beskrivning av hur resurserna fördelas mellan olika ändamål kan en gruppering göras på följande sätt.

Förebyggande åtgärder riktade mot personer som inte är föremål för rättsväsendets åtgärder på grund av brott. Det är här fråga även om

sådana åtgärder som är avsedda att förbättra miljön i samhället i förebyggande syfte. Åtgärder av detta slag ankommer främst på andra än rättsväsendets myndigheter, bl.a. skolväsendet och socialtjänst- och arbetsmarknadsmyndigheterna.

Övervakning av regelefterlevnaden. Den syftar till att dels förhindra brott, dels upptäcka brott. Hit hör polisens övervakande verksamhet. Gruppen omfattar även exempelvis tull- och beskattningsmyndigheternas kontroll av att straffsanktionerade bestämmelser inom deras resp. verksamhetsområden efterlevs.

Brottsutredning och andra åtgärder i brottmålsförfarandet som krävs för att fatta beslut om reaktion mot brott.

Verkställandet av påföljder. Åtgärder av detta slag hör hemma i kriminalvården. Även andra organ har uppgifter på området, t.ex. exekutionsväsendet i fråga om böter.

Rehabiliterande åtgärder. Härmed avses åtgärder som syftar till att ge personer som har begått brott bättre förutsättningar för anpassning i samhället. Åtgärder av detta slag vidtas av kriminalvårdsmyndigheterna och av organ inom socialvårds-, arbetsmarknads- och utbildningsområdena.

Utvecklingsarbete som är direkt målinriktat mot problem som rör åtgärder mot brott.

Samhället satsar stora belopp på åtgärder mot brott. Det är dock inte möjligt att presentera en fullständig beräkning av kostnaderna för åtgärder av detta slag. Förutom inom justitiedepartementets område satsas stora resurser inom annan statlig verksamhet som, åtminstone delvis, har till syfte att förebygga och bekämpa brott. Även polisväsendet, kommuner, landsting och näringsliv lägger ut avsevärda belopp årligen för ändamålet.

Kostnaderna för åtgärder mot brott inom rättsväsendet, dvs. i första hand inom polis- och åklagarväsendet, de allmänna domstolarna och kriminalvården, har emellertid kunnat beräknas.

De har fördelats på de tidigare berörda åtgärdsgrupperna. I vissa fall har schabloner använts eftersom beräkningsunderlaget är osäkert.

All polisverksamhet utom den som har samband med tillståndsgivning, passärenden och andra uppgifter av servicekaraktär kan ses som ett led i samhällets åtgärder mot brott. Hit hör också åklagarväsendets och kriminalvårdens funktioner liksom den del av domstolsväsendets verksamhet som rör brottmål. Den del av anslagen inom rättsväsendet som är avsedd för åtgärder mot brott uppgår till 9,2 miljarder kr. för budgetåret 1990/91. I figuren är detta belopp fördelat på åtgärdsgrupper. Beloppet omfattar inte medel som förbrukas inom departementet och statliga kommittéer eller anslag för byggnadsverksamhet.

Som framgår av figuren uppgår kostnaderna för förebyggande åtgärder till cirka 88 milj. kr. Största posten utgör kostnaderna för polisens undervisning i skolorna i lag och rätt samt i trafik. Hit hör också BRÅ:s verksamhet utom den rena forskningen och utvecklingen. I detta sammanhang bör framhållas att kostnaderna för brottsskadenämnden inte till någon del har medräknats.

Övervakningen av regelefterlevnaden avser polisens övervakningsverksamhet och beräknas kosta 3 500 milj. kr.

Det redovisade beloppet för brottsutredning och andra åtgärder i brottmålsförfarandet omfattar åtgärder inom polis- och åklagarväsendet samt domstolarna. Av beloppet 3 113 milj. kr. faller 1 988 milj. kr på polisväsendet, 404 milj. kr. på åklagarväsendet och 721 milj. kr på domstolsväsendet, inklusive rättshjälpskostnader.

Kriminalvården svarar för de kostnader som i figuren har redovisats som verkställandet av påföljder. Denna grupp av kostnader beräknas till 2 407 milj. kr.

Det utvecklingsarbete inom departementets område som tar sikte på åtgärder mot brott beräknas till sammanlagt 22 milj. kr., varav omkring 14 milj. kr avser anslag till brottsförebyggande rådets (BRÅ:s) verksamhet. I beloppet ingår inte den forskning eller annat utvecklingsarbete som bedrivs i departementets kommittéer.

I jämförelse med föregående år har det totala beloppet för rättsväsendets åtgärder mot brott ökat med 3 procent.

Kostnader för åtgärder mot brott
inom polisväsendet och justitiedepartementets område
budgetåret 1990/91

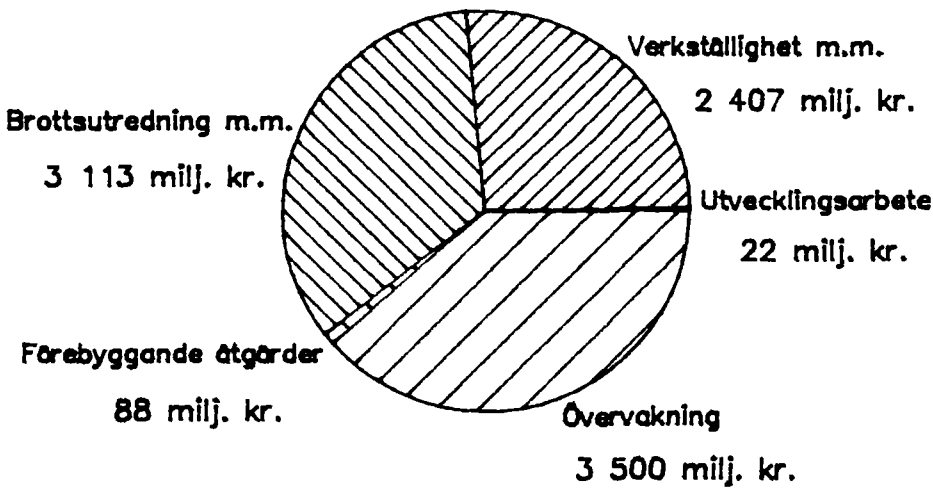

3.2 Personalresurserna

Antalet anställda inom åklagarväsendet har ökat i begränsad utsträckning efter förstatligandet år 1965. Antalet tjänster är nu drygt 1 300, varav ca 650 är åklagartjänster.

När det gäller de allmänna domstolarna saknas en löpande redovisning som visar hur stor del av personalresurserna som tas i anspråk för brottmålen. Stickprovsundersökningar har emellertid lett fram till

att denna andel är omkring 35 procent. Även om uppgifter saknas om hur andelen har förändrats under de senaste tio åren är det sannolikt att variationerna inte har varit särskilt stora. Antalet anställda (inklusive deltidsanställda) vid de allmänna domstolarna är nu omkring 5 000, varav omkring 670 ordinarie domare.

Kriminalvården har nu drygt 6 000 tjänster. Av dessa är nästan 5 000 placerade vid kriminalvårdsanstalterna och drygt 760 inom frivården. Antalet lekmannaövervakare inom frivården uppgår för närvarande till omkring 5 000.

Sid

1 Översikt

ANDRA HUVUDTITELN

3 **1 Allmänt**

3 1.1 Mål för verksamheten

5 1.2 Lagstiftning som medel i reformarbetet

5 1.2.1 Allmänt

5 1.2.2 Uppföljning och utvärdering av lagstiftning

6 1.2.3 Internationellt samarbete

7 **2 Domstolsväsendet, åklagarväsendet och processrätten**

7 2.1 Domstolsväsendet

8 2.2 Åklagarväsendet

9 2.3 Rättegångsförfarandet

11 2.4 Konkursrätt och utsökningsrätt

12 **3 Offentlig rätt**

12 3.1 Grundlagsfrågor m.m.

14 3.2 Offentlighet och sekretess

15 3.3 Datalagsfrågor m.m.

17 3.4 Förvaltningsrätt

19 **4 Civilrätt**

19 4.1 Familjerätt

20 4.2 Konsumenträtt

21 4.3 Allmän köprätt, avtalsrätt, m.m.

21 4.4 Ersättningsrätt

23 4.5 Transporträtt

24 4.6 Fastighetsrätt

25 4.7 Bolagsrätt och annan associationsrätt

26 4.8 Immaterialrätt

27 **5 Brott och påföljder**

27 5.1 Brottsutveckling och brottsbekämpning

28 5.2 Brottsförebyggande arbete

29 5.3 Strafflagstiftningen

31 5.4 Påföljdssystemet

33 5.5 De unga lagöverträdarna

35 5.6 Brottsoffren

38 **6 Kriminalvården**

38 6.1 Allmänna grundsatser

39 6.2 Decentralisering och organisationsförändringar

39 6.3 Permissioner

40 **7 Lokalförsörjningen**

			Anslag kr.
41	A. JUSTITIEDEPARTEMENTET M.M.		
41	A 1.	Statsrådsberedningen	33 363 000
41	A 2.	Justitiedepartementet	51 649 000
42	A 3.	Utredningar m.m.	30 287 000
42	A 4.	Framtidsstudier, långsiktig analys m.m.	12 432 000
		Summa	**127 731 000**

Sid			
44	B. VISSA TILLSYNSMYNDIGHETER M.M.		
44	B 1.	Justitiekanslern	6 085 000
45	B 2	Datainspektionen	1 000
		Summa	**6 086 000**
48	C. ÅKLAGARVÄSENDET		
49	C 1.	Riksåklagaren	22 378 000
51	C 2.	Åklagarmyndigheterna	475 863 000
		Summa	**498 241 000**
54	D. DOMSTOLSVÄSENDET M.M.		
58	D 1.	Domstolsverket	60 875 000
60	D 2.	Domstolarna m.m.	2 164 214 000
65	D 3.	Utrustning till domstolar m.m.	29 000 000
		Summa	**2 254 089 000**
67	E. KRIMINALVÅRDEN		
70	E 1.	Kriminalvårdsstyrelsen	109 286 000
72	E 2.	Kriminalvårdsanstalterna	2 479 803 000
77	E 3.	Frivården	324 368 000
79	E 4.	Maskin- och verktygsutrustning m.m.	20 000 000
79	E 5.	Utrustning för kriminalvården	28 300 000
80	E 6.	Utbildning av personal m.fl.	30 245 000
		Summa	**2 992 002 000**
82	F. RÄTTSHJÄLP M.M.		
82	F 1.	Rättshjälpskostnader	645 000 000
84	F 2.	Rättshjälpsmyndigheten	10 453 000
86	F 3.	Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet	1 000

87	F 4.	Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag	5 580 000
88	F 5.	Vissa domstolskostnader m.m.	228 830 000
89	F 6.	Diverse kostnader för rättsväsendet	24 200 000
		Summa	**914 064 000**
90	G. ÖVRIGA MYNDIGHETER		
90	G 1.	Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader	13 005 000
91	G 2.	Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader	4 825 000
92	G 3.	Bokföringsnämnden	4 078 000
93	G 4.	Brottsskadenämnden: Förvaltningskostnader	4 580 000
94	G 5.	Brottsskadenämnden: Ersättning för skador på grund av brott	18 500 000
		Summa	**44 988 000**
96	H. DIVERSE		
96	H 1.	Svensk författningssamling	11 304 000
96	H 2.	Bidrag till vissa internationella sammanslutningar	2 586 000
96	H 3.	Stöd till politiska partier	132 200 000
97	H 4.	Allmänna val	143 800 000
97	H 5.	Bidrag till stiftelsen för utvecklandet av god redovisningssed	400 000
		Summa	**290 290 000**
		Summa för justitiedepartementet	**7 127 491 000**
99	Statistiska uppgifter om brottsutvecklingen samt om verksamheten inom åklagarmyndigheterna, de allmänna domstolarna och kriminalvården m.m.		

gotab 92592, Stockholm 1990

Regeringens proposition 1990/91:100 Bilaga 5

Utrikesdepartementet (tredje huvudtiteln)

Bilaga 5 till budgetpropositionen 1991

Utrikesdepartementet
(tredje huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 5

Översikt

Utrikesdepartementets verksamhetsområde omfattar ärenden som rör förhållandet till och överenskommelser med andra stater, utrikeshandel och exportfrämjande, Sveriges deltagande i Förenta nationerna (FN) och andra internationella organisationer, svenska insatser i det internationella utvecklingssamarbetet, nedrustningsfrågor, nordiskt samarbete, kontroll av tillverkning och utförsel av krigsmateriel, information om Sverige i utlandet, kulturutbyte samt skydd av svenska medborgares intressen i främmande länder. Dessa ärenden spänner över ämnesområden av allmänpolitisk, handelspolitisk, biståndspolitisk, ekonomisk, kommersiell, rättslig, social, humanitär, kulturell och ekologisk natur.

Till utrikesdepartementet hör utrikesrepresentationen med 114 lönade utlandsmyndigheter, s. k. karriärmyndigheter med Wien-konventionens terminologi (ambassader, delegationer och konsulat) och 425 honorärkonsulat. Under departementet sorterar bl. a. styrelsen för internationell utveckling (SIDA), styrelsen för u-landsforskning (SAREC), beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), Sandö U-centrum, nordiska afrikainstitutet, kommerskollegium (KK), exportkreditnämnden (EKN), Sveriges exportråd och handelssekreterarna, Svenska institutet (SI) samt en mindre del av verksamheten vid försvarets forskningsanstalt (FOA). Statsunderstödda organ såsom Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) och Utrikespolitiska Institutet (UI) erhåller också anslag under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet) liksom Sveriges Radio AB för sin programverksamhet i utlandet.

Utrikespolitik m. m.

Frigörelsen i Central- och Östeuropa och Tysklands enande har skapat nya förutsättningar för Europas utveckling. I den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESK) har grunden lagts till en ny säkerhets- och samarbetsordning.

Sovjetunionen och dess gamla allierade i östra Europa står inför väldiga övergångsproblem av ekonomisk och annan art.

Sverige ser med tillfredställelse att förbindelserna med grannarna utmed Östersjön, inte minst med de baltiska republikerna, nu breddas och fördjupas.

Förbindelserna mellan Sovjetunionen och Förenta Staterna har fortsatt att kännetecknas av dialog och vilja till samarbete, särskilt på nedrustningsområdet. De militära förhandlingarna i Wien inom ramen för ESK, om konventionella styrkor i Europa och om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder har resulterat i för Europas säkerhet betydande framsteg, fastslagna vid toppmötet i Paris i november 1990.

EG-staterna har gått vidare i arbetet med att skapa en inre marknad före utgången av år 1992. Förhandlingarna mellan EFTA och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) befinner sig nu i ett intensivt skede.

Förutsättningarna för ett svenskt inträde i EG, med bibehållen neutralitetspolitik, har ökat tack vare den positiva utvecklingen i Europa under det gångna året.

Inom Europarådet har kontakterna med länderna i Central- och Östeuropa utvecklats till en ny viktig dimension i samarbetet. Sverige övertar i april 1991 ordförandeskapet i ministerkommittén för sex månader.

Sveriges säkerhet är i hög grad beroende av utvecklingen såväl i vårt närområde som i Europa i stort. Sveriges neutralitetspolitik stöds av ett starkt och allsidigt totalförsvar. Neutralitetspolitiken bidrar till stabilitet och avspänning i vår del av världen och utgör samtidigt grunden för vårt internationella arbete för samförstånd och solidaritet.

Iraks ockupation av Kuwait har skapat en ny regional konflikthärd med risk för betydande internationella konsekvenser.

I palestinafrågan har utsikterna till snara framsteg i fredsprocessen minskat.

Förhoppningarna om fred mellan Iran och Irak har stärkts.

I Afghanistan råder fortfarande inbördeskrigsliknande förhållanden och de stora flyktingproblemen består.

I Sydafrika har förhandlingar mellan regeringen och ANC inletts. Apartheidsystemet består dock i väsentliga delar.

I Centralamerika fortsätter väpnade strider och brott mot de mänskliga rättigheterna i stor skala. Trots detta har fredsansträngningarna kunnat utvecklas med stöd av FN.

Miljöhoten blir allt allvarligare. Lösningar av nationella, regionala och globala miljöproblem måste i allt högre grad sökas i ett mellanstatligt samarbete.

Terrorism och narkotikahandel fortsätter att utgöra svåra internationella problem, vilka kräver ökat samarbete över gränserna.

Kärnvapenfrågorna intar en central plats i vår nedrustningspolitik. Kärnvapen utgör ett hot mot mänsklighetens överlevnad. Sverige har lagt fram ett betydande antal förslag syftande till att hejda kärnvapenkapprustning och kärnvapenspridning samt att få till stånd nedrustning på detta område.

Stödet till och samarbetet inom FN förblir en hörnsten i svensk utrikespolitik.

Folkrätten har en viktig plats i svensk utrikespolitik. Inom departementet handläggs en stor mängd frågor på detta område såsom frågor om mänskliga rättigheter, humanitär rätt, havsrätt, miljörätt och rymdrätt.

Förhandlingar förs och avtal ingås såväl med enskilda länder som multilateralt (t. ex. inom FN och Europarådet). Frågorna om mänskliga rättigheter får ökad betydelse, och Sverige stöder aktivt det arbete som bedrivs på detta område, bl. a. av flera ideella organisationer. Sveriges medlemskap i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna kräver särskilda insatser från svensk sida.

Omfattande uppgifter vilar på departementet i fråga om internationell rättshjälp såsom utlämning och annat biträde åt myndigheter i brottmål. Sådant biträde lämnas också i vissa civilmål. Ärenden rörande bistånd till svenska medborgare, som hamnat i en nödsituation utomlands, har varit ungefär lika många under de senaste fem budgetåren. De tenderar dock att bli allt mer komplicerade och kräver betydande resurser både vid utlandsmyndigheterna och i departementet. Detsamma gäller utlänningsärenden, såsom viseringar, uppehålls- och arbetstillstånd samt utredningar i flyktingärenden. Dessa arbetsuppgifter har på senare år ökat påtagligt i omfattning. Handläggningen av utlänningsärenden utgör en av de mest expanderande verksamheterna inom utrikesförvaltningen.

Internationellt utvecklingssamarbete

Biståndsramen föreslås liksom tidigare uppgå till en procent av den beräknade bruttonationalinkomsten (BNI) för kalenderåret 1991.

De stora omvälvningarna i världen under det senaste året har inneburit nya anspråk på biståndet. Stödet till de fattigaste u-länderna i Afrika stärks för att de ekonomiska återhämtningsprogrammen ska kunna fullföljas trots den ökande börda som konflikten i Persiska viken inneburit. Inriktningen på u-ländernas möjligheter till en långsiktig samhällsutveckling fullföljs.

Insatserna för att främja demokrati ökas inom en sammanhållen anslagspost för Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd.

Förslag läggs om att inrätta en ny myndighet för näringslivsutveckling.

Ett behov av ökade katastrofinsatser förutses i budgeten, liksom fortsatt stöd för reformprocessen i Central- och Östeuropa.

Handelspolitik

Utrikeshandeln är av avgörande betydelse för Sveriges ekonomi, och därmed för sysselsättning och välfärd. Sverige deltar aktivt i arbetet på att befästa och utveckla ett öppet och respekterat multilateralt handelssystem.

År 1990 har präglats av ett intensivt förhandlingsarbete såväl multilateralt som regionalt. Den världsomspännande s. k. Uruguay-rundan inom GATT syftar till att stärka och utvidga frihandeln. De mål som ställts upp för Uruguay-rundan tycks dock inte kunna uppnås fullt ut, vilket innebär risk för att det internationella handelssystemet kan utsättas för svåra påfrestningar.

Förhandlingarna mellan EFTA-länderna och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) är inne i sin slutfas. Utsikterna ter sig goda att förhandlingarna skall kunna slutföras under första halvåret 1991.

Ett bra EES-avtal är av stor vikt för Sverige. Det kommer att fordra ett omfattande uppföljningsarbete inför det beräknade ikraftträdandet den 1 januari 1993.

Sverige bidrar aktivt – såväl multilateralt som på bilateral nivå – till ansträngningarna att stödja demokratiseringen och de ekonomiska reformerna i Central- och Östeuropa. Ett ökat handelsutbyte är härvid värdefullt i sig självt, samtidigt som det bidrar till förbättrade kontakter även på andra områden.

Den svenska handelsbalansen har visat överskott varje år sedan 1983. De senaste åren har överskottet dock visat en sjunkande tendens, samtidigt som underskottet på andra poster i bytesbalansen ökat. Fortsatta insatser för att främja svensk export av varor och tjänster är därför av stor betydelse.

Sverige-information och kulturutbyte

För information om Sverige i utlandet och för kulturutbyte anvisas medel för verksamhet som bedrivs av utrikesdepartementet, Svenska institutet och Sveriges Riksradios utlandssändningar (Radio Sweden).

Samarbetet med Central- och Östeuropa

Grundläggande för Sveriges insatser är en strävan att främja utvecklingen mot demokrati och reform av ekonomierna i Central- och Östeuropa. Ett mål i svensk politik är att bidra till att föra in Central- och Östeuropa såväl i det globala som det europeiska ekonomiska samarbetet. Sverige deltar aktivt i de verksamheter som utvecklats inom flera multilaterala organisationer till förmån för de ekonomiska och politiska reformerna i regionen. Arbetet med de svenska förbindelserna till de central- och östeuropeiska staterna bedrivs inom i stort sett hela regeringskansliet. I någon form arbetar det stora flertalet departement och många myndigheter med överföring av svensk förvaltningskunskap. Riksdagen beslutade våren 1990 om ett program om 1 miljard kronor för samarbete med de central- och östeuropeiska länderna under budgetåren 1990/91 – 1992/93 och har även godkänt ett svenskt bidrag till den Europeiska Utvecklingsbankens (EBRD) kapital om totalt ca 525 milj. kr. Vidare kommer medel att avsättas för att främja utveckling av näringslivet i Central- och Östeuropa. Det biståndsfinansierade samarbetet inriktas på att vara ett strategiskt stöd för att stärka de central- och östeuropeiska ländernas förmåga att genomföra den demokratisering och den djupgående reformering som nu inletts.
ningen inklusive regeringskansliet.

Utrikesförvaltningen

De snabba politiska förändringarna i Europa och utvecklingen i Mellanöstern ställer större krav på den svenska utrikesförvaltningen än vad som varit fallet sedan andra världskrigets slut. Utvecklingen i Central- och Östeuropa, inklusive de baltiska republikerna, de båda tyska staternas förening, den västeuropeiska integrationen och händelserna i Mellanöstern innebär att resurser med kort varsel måste omdisponeras mellan

utlandsmyndigheterna samt mellan departementet och utlandsmyndigheterna.

Ett löpande utvecklingsarbete pågår vad gäller organisations- och budgetfrågor.

Inom ramen för regeringskansliets verksamhetsplanering har en översyn av verksamhetsinriktningen och resursbehovet vid myndigheterna i Central- och Östeuropa ägt rum. Utredningsmannen föreslår i sin rapport, Östeuropautredningen, att svensk närvaro etableras och förstärks i alla de baltiska republikerna. Vidare föreslås förstärkningar av flertalet myndigheter i Central- och Östeuropa.

En särskild arbetsgrupp kommer under våren 1991 att framlägga förslag till organisation av utlandsmyndigheterna i det enade Tyskland.

Genom omdisponering kommer en särskild tjänst att tillsättas på departementet för handläggning av ärenden som rör bortförda barn.

Under år 1990 har ambassadkansliet i Liberias huvudstad Monrovia stängts. Vidare har det lönade konsulatet i Palma de Mallorca ersatts med ett honorärkonsulat. Under budgetåret 1990/91 har, i enlighet med tidigare beslut, ett lönat generalkonsulat upprättats i Toronto.

Ytterligare nedläggningar beräknas ske under de närmaste budgetåren, dels för att finansiera de föreslagna förstärkningarna i Central- och Östeuropa, dels som ett led i de besparingskrav som ålagts den statliga förvaltningen inklusive regeringskansliet.

Sammanställning

Förändringarna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 framgår av följande sammanställning. Beloppen har avrundats och anges i milj. kr.

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Utrikesdepartementet m.m.	1 258,0	1 431,3	+ 173,3
B. Bidrag till vissa internationella organisationer	434,3	492,0	+ 57,7
C. Internationellt utvecklingssamarbete	12 797,4	12 965,0(1)	+ 167,6
D. Information om Sverige i utlandet m.m.	122,7	133,0	+ 10,3
E. Utrikeshandel och exportfrämjande	312,3	325,6	+ 13,3
F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m.m.	77,1	80,5	+ 3,4
Totalt för utrikesdepartementet	15 001,8	15 427,4	+ 425,6

(1) Exklusive avräkningar (906,0 milj.kr.) för budgetåret 1991/92 för biståndsändamål under andra anslag och huvudtitlar.

Utrikesdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Hjelm-Wallén såvitt avser frågorna under littera A punkterna 1–5, 7–9, B punkterna 1, 3 och 8, C, D och F;
statsrådet Hellström i frågor under littera A punkt 6 och B punkt 2;
statsrådet Gradin i frågor under littera B punkterna 4–7 och E.

Anmälan till budgetpropositionen 1991

Utrikespolitik

Genom frigörelsen i Central- och Östeuropa och Tysklands enande har nya förutsättningar skapats för Europas framtida utveckling. Motsättningen mellan öst och väst har minskat och betydelsen av det militära elementet har reducerats genom vittgående politiska överenskommelser och rustningsbegränsningar. I den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESK) har grunden lagts till en ny säkerhets- och samarbetsordning i Europa. Sovjetunionen och dess tidigare allierade i östra Europa står inför väldiga övergångsproblem av ekonomisk och annan art. Det råder i de berörda länderna ett brett samförstånd om att dessa problem endast kan lösas genom närmare knytning till Västeuropa.

I Sovjetunionen har unionsmakten försvagats genom ekonomisk tillbakagång och krav på varierande grad av självständighet från olika delar av unionen. Utvecklingen i demokratisk riktning fortsätter, men svårigheterna med att genomföra ett effektivt ekonomiskt reformprogram består. Unionens fortlevnad i nuvarande form framstår som osäker. Sovjetunionens utrikespolitiska inriktning, utformad i enlighet med det allmänna politiska nytänkandet, har förstärkts under år 1990. Särskilt påfallande är de goda relationerna med Västeuropa och det allt närmare samarbetet med USA. Detta markeras bl. a. genom de täta personliga kontakterna på hög nivå och ett konstruktivt och förtroendefullt samarbete i allt fler frågor.

Sverige ser med tillfredsställelse att förbindelserna med grannarna utmed Östersjön, inte minst med de baltiska republikerna, nu breddas och fördjupas.

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) utgör, på grund av sin unika alleuropeiska karaktär, det viktigaste instrumentet för skapandet av ett Europa, där konfrontation och upprustning ersatts av dialog, samarbete och gemensam säkerhet. Vid toppmötet i Paris i november 1990 fattades konkreta beslut om viktiga element i en ny europeisk säkerhetsordning. Skapandet av fasta kontaktpunkter och ett system för regelbundna politiska konsultationer på hög nivå kommer i väsentlig grad att

verka konfliktförebyggande och underlätta hanteringen av uppkomna kriser. De 34 staternas beslut att inrätta fasta ESK-institutioner innebär också en bekräftelse på ESKs centrala roll i utformningen av det framtida Europa.

Nedrustningsförhandlingarna har tagit ny fart. Det finns skäl att tro att principöverenskommelsen om en halvering av de strategiska kärnvapenstyrkorna (START) skall följas av ett avtal under år 1991. De militära förhandlingarna i Wien, inom ramen för ESK, om konventionella styrkor i Europa och om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder har kunnat föras i en positiv anda. Vid ESK-toppmötet i Paris i november 1990 undertecknades ett avtal om bl. a. kraftiga nedskärningar av de konventionella stridskrafterna i Centraleuropa. Jämsides med denna utveckling har tillämpningen av Stockholmsdokumentet bidragit till att öka förtroendet på det militära området.

Samtidigt med omdaningsprocessen i Sovjetunionen, Central- och Östeuropa fortgår integrationssträvandena i Västeuropa. EG-staterna har tagit ytterligare steg på vägen mot en inre marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor. Arbetet inom gemenskapen har också fortskridit på andra områden, såsom forskning och utveckling, miljövård och kultur.

Gemenskapen går nu mot en ytterligare förstärkning. Under år 1990 har beslut fattats om att inleda regeringskonferenser om en politisk och ekonomisk-monetär union. Dessa konferenser väntas redan under år 1991 resultera i nya steg mot ekonomisk samordning, gemensam valuta och stärkande av gemenskapens politiska institutioner. Det utrikespolitiska samarbetet kommer sannolikt att utvidgas och knytas närmare till det övriga gemenskapsarbetet. Försvarspolitiken väntas dock alltjämt hållas utanför EG-samarbetets ramar.

Förhandlingarna mellan EFTA och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde befinner sig nu i ett intensivt skede. Sveriges intresse för ett EES-avtal är oförändrat starkt. Det utgör den enda möjligheten på kort sikt att tillförsäkra Sverige fullt tillträde till EGs inre marknad och angränsande områden såsom forskning, utbildning, miljöpolitik och sociala frågor. Huvuddragen i en överenskommelse mellan EG och EFTA-länderna diskuterades vid ett gemensamt ministermöte mellan de båda organisationernas medlemsländer i december 1990. Härvid nåddes ett genombrott i viktiga förhandlingsfrågor. Den ömsesidiga målsättningen är att avsluta förhandlingarna under första halvåret 1991.

I ett vidare perspektiv ligger ett svenskt medlemskap i gemenskapen i vårt nationella intresse. Förutsättningarna för ett svenskt inträde i EG, med bibehållen neutralitetspolitik, har ökat tack vare den positiva utvecklingen i Europa under det gångna året. ESKs toppmöte i Paris i november 1990 har lagt grunden till en ny säkerhets- och samarbetsordning i Europa. Sveriges ekonomi och samhällsliv är redan mycket nära knutna till övriga Europa, där EG spelar en ledande roll. Våra möjligheter att påverka den fortsatta utvecklingen, politiskt, socialt och ekonomiskt, skulle förbättras genom fullt deltagande i gemenskapsarbetet.

Riksdagen antog den 12 december 1990 utrikesutskottets betänkande (1990/91:UU8) om Sverige och den västeuropeiska integrationen. Däri konstateras att ett svenskt medlemskap i EG bör kunna förenas med de krav som även fortsättningsvis måste ställas på neutralitetspolitikens utformning. Vidare bedöms det sannolikt att en ansökan om medlemskap kan lämnas in under år 1991. Om så sker kommer detta naturligtvis att ställa ökade krav på utrikesförvaltningen.

Sveriges medlemskap i Europarådet är en bekräftelse på vår förankring i de europeiska demokratiska och humanitära principerna och vårt intresse för den mångskiftande verksamhet som bedrivs inom denna organisation. Under det senaste året har Europarådet också blivit en viktig mötesplats för länderna i Västeuropa och de nya demokratierna i Central- och Östeuropa. Ungern inträdde i november 1990 som medlem i Europarådet. Polen och Tjeckoslovakien väntas följa efter inom kort. I april 1991 övertar Sverige för ett halvår ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté.

Sveriges medlemskap i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna under perioden 1989–1991 har ökat våra möjligheter att verka för respekt för dessa rättigheter i världen. Sverige har under år 1990 medverkat till att FN har påtalat kränkningar av de mänskliga rättigheterna i ett antal länder.

Sveriges säkerhet är i hög grad beroende av utvecklingen i vårt närområde. De strategiska intressen som inverkar på det nordiska området är i sin tur nära kopplade till utvecklingen i Europa i stort. De nordiska ländernas sedan länge väl etablerade säkerhetspolitik kan inte betraktas som något isolerat från Europa som helhet. Utvecklingen i Norden har, även när öst-västklimatet i Europa växlat mellan perioder av spänning och avspänning, genomgående präglats av stor stabilitet.

I samband med den spanings-, övervaknings- och underrättelseverksamhet, som bedrivs i norra Europa med kringliggande havsområden, har såväl det svenska luftrummet som svenskt sjöterritorium utsatts för kränkningar. Det är regeringens bestämda föresats att trygga respekten för Sveriges territoriella integritet.

Målet för Sveriges säkerhetspolitik är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet, att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och i varje annat hänseende efter våra egna värderingar, samt i samband därmed verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling. Därvid blir målet att bidra till fortsatt lugn och stabilitet i vår del av världen av särskild vikt.

Sveriges neutralitetspolitik är av avgörande betydelse för vårt lands fred och oberoende. Den bidrar till stabilitet och avspänning i vår del av världen, och utgör samtidigt grunden för vårt internationella arbete för samförstånd och solidaritet.

Neutralitetspolitiken stöds av ett starkt och allsidigt totalförsvar som redan i fredstid skapar förtroende för vår vilja och förmåga att värna om vårt oberoende.

Iraks ockupation av Kuwait har fördjupat de starka motsättningar som

sedan lång tid existerar i Mellanöstern och lett till en allvarlig internationell kris. En utveckling av konflikten i Gulfregionen till ett krig skulle få svåra följder såväl i ett regionalt som i ett globalt perspektiv. Samtidigt har konflikten i ljuset av supermaktsavspänningen frammanat en mycket bred enighet i FN vad avser sanktioner mot Irak m. m.

Utsikterna till en fredlig lösning av Palestinafrågan har på nytt minskat, som en följd av de israeliska myndigheternas bristande kompromissvilja och hårdföra agerande på Västbanken, samt ökade motsättningar orsakade av bl. a. PLOs ställningstagande i Gulfkonflikten.

Förhoppningarna om fred mellan Iran och Irak har stärkts genom att betydande steg tagits för att genomföra säkerhetsrådets resolution 598 (1987).

I Afghanistan råder alltjämt inbördeskrigsliknande förhållanden och det stora flyktingproblemet kvarstår. Ännu föreligger inte det politiska samförstånd bland afghanerna själva som är den viktigaste förutsättningen för fred och flyktingarnas återvändande.

I Sydafrika har betydande politiska förändringar ägt rum. Tidigare förbjudna organisationer såsom ANC har legaliserats och Nelson Mandela har frisläppts. Undantagstillståndet har upphävts. Regeringen och ANC har ingått viktiga överenskommelser och konstaterat att vägen nu ligger öppen för förhandlingar om en ny författning för Sydafrika. Samtidigt har en serie våldshandlingar skakat landet. Apartheidsystemet består men regeringen har förutskickat förslag om avskaffandet av vissa centrala apartheidlagar i början av år 1991. De djupgående och oåterkalleliga förändringar som bl. a. FN efterlyst har ännu inte kommit till stånd.

Centralamerika har under en lång följd av år präglats av konflikter inom och mellan länderna. Den fredsplan, Esquipulas II, som utarbetades av de centralamerikanska presidenterna år 1987, har trots fortsatta problem startat en process syftande till fred och försoning i regionen. En följd av detta har blivit ett ökande internationellt engagemang, bl. a. i form av ekonomiskt bistånd till regionen, som lämnats såväl bilateralt som via FN. FN har också spelat en konstruktiv roll som övervakare av val och demobilisering av contras i Nicaragua samt som medlare i El Salvador.

De omfattande internationella och regionala ansträngningarna för att söka nå en fredlig lösning i Kambodja fortsätter, bl. a. inom FNs ram. Starka motsättningar kvarstår emellertid alltjämt mellan de kambodjanska parterna.

Rustningssituationen i tredje världen innehåller oroväckande inslag. Takten i vapenförsäljningen till den tredje världens länder har dämpats men ligger likväl på en hög nivå. Till bilden hör även att det finns länder i tredje världen som disponerar kemiska stridsmedel. Ett snabbt växande problem från rustningsbegränsningssynpunkt är också spridningen av missiler med förhållandevis lång räckvidd, vilka kan utrustas med alla typer av stridsspetsar.

Resursflödena till u-länderna sjönk drastiskt under 1980-talet. De samlade resurser som stod tredje världen till buds för att finansiera en nödvändig utveckling är uppenbart otillräckliga. Dialogen mellan i- och u-länder har alltmer kommit att domineras av frågan hur de fattiga och fattigaste ländernas skulder till i-världen skall kunna regleras.

Delvis som ett resultat av den ökande fattigdomen och av väpnade konflikter har under året flyktingströmmarna tenderat att öka på olika håll i tredje världen.

De växande – och alltmer uppmärksammade – miljöproblemen utgör direkta hot mot mänsklig fortlevnad. Ekologiska flyktingar har blivit ett begrepp. Det visar sig allt tydligare att lösningar av nationella, regionala och globala miljöproblem i allt högre grad måste sökas i ett mellanstatligt samarbete. Det är därför glädjande att en FN-konferens om utveckling och miljö, som den svenska regeringen tagit initiativet till, kommer att genomföras under år 1992.

Terrorismen fortsätter att utgöra ett svårhanterligt internationellt problem, vars lösning kräver ökat samarbete över gränserna.

Narkotikahandelns allt vidare spridning och förödande konsekvenser har under de senaste åren kommit att tilldra sig växande uppmärksamhet. Också på detta område fordras vidgat internationellt samarbete. Sverige var en av initiativtagarna till det globala handlingsprogram mot narkotika som antogs av FN under år 1990.

För Sverige förblir vårt medlemskap i FN och de förpliktelser som åläggs medlemsstater enligt FN-stadgan hörnstenar i utrikespolitiken.

Till följd av de senaste årens politiska utveckling har FN fått större möjligheter att fullgöra sina huvuduppgifter att upprätthålla internationell fred och säkerhet samt att främja internationellt samarbete. Sverige fäster stor vikt vid att dessa möjligheter ytterligare stärks. Därför medverkar Sverige aktivt i FNs nedrustningsarbete, fredsbevarande operationer, biståndsverksamhet och dess ansträngningar att lösa internationella problem som de globala miljöhoten, narkotikahandeln m. m. Likaså utgör vårt arbete för att främja de mänskliga rättigheterna, liksom vårt agerande mot kränkningar av FN-stadgans principer, ett led i dessa strävanden.

Under åren har FN genomfört en rad fredsbevarande operationer som överlag visat sig vara effektiva när det gällt att dämpa konflikter och hindra deras fortsatta spridning. Samtidigt som de fredsbevarande operationerna förblir ett centralt inslag i FNs verksamhet, har under de senaste åren ökad uppmärksamhet riktats mot FNs roll som "fredsstiftare". Sverige anser det angeläget att nuvarande gynnsamma politiska förutsättningar utnyttjas för att stärka FNs möjligheter att överbrygga motsättningar genom medling, skiljedom o. d. och att agera i konfliktförebyggande syfte.

En grundläggande förutsättning för Sveriges aktiva utrikespolitik är att vi har goda kunskaper om den internationella utvecklingen, kapacitet att analysera inkommande information samt att vi upprätthåller en hög diplomatisk kompetens.

Den snabba utvecklingen i Sovjetunionen har öppnat möjligheter till vidgade kontakter med framför allt de områden som gränsar till Östersjön. Både från Sverige och Baltikum efterfrågas ökad svensk närvaro i de baltiska republikerna. Denna behövs inte bara för att ge en bättre service i konsulära ärenden, främst viseringar, utan också för kunskapsinhämtande och främjande av handel och kulturutbyte. Detta har föranlett en förstärkning av generalkonsulatet i Leningrad samt upprättandet av avdelningskontor i Tallinn och Riga.

Sverige ser med tillfredsställelse att förbindelserna med grannarna utmed Östersjön, och då inte minst med de baltiska republikerna, breddas och fördjupas. För att stödja demokratiserings- och reformprocessen har totalt 1 miljard kronor avsatts för insatser i Central- och Östeuropa under en treårsperiod.

Nedrustningspolitik

Sveriges deltagande i det internationella nedrustningsarbetet syftar ytterst till att öka vårt lands säkerhet genom minskad spänning i världen och reducerat militärt hot mot vårt nationella oberoende.

Denna strävan utgår ifrån en syn på säkerhet och samarbete, som betonar det gemensamma intresset för fred och mänsklig överlevnad samt ekonomisk och social utveckling.

Sverige har genom sitt långvariga engagemang i internationella nedrustningsförhandlingar goda förutsättningar att spela en aktiv och konstruktiv roll. Vårt lands alliansfria ställning, i förening med teknisk kunskap och förhandlingskompetens, ger oss särskilda möjligheter till insatser.

Kärnvapenfrågorna är centrala i vår nedrustningspolitik. Sverige har lagt fram ett betydande antal förslag för att hejda kärnvapenkapprustning – även i rymden och till havs – och kärnvapenspridning samt för att åstadkomma nedrustning på dessa områden. Sverige verkar också för ett totalförbud mot kemiska vapen.

Regeringen avser att fortsätta detta arbete, varvid särskild vikt kommer att läggas vid frågan om ett avtal om fullständigt kärnvapenprovstopp och möjligheterna att övervaka efterlevnaden av ett sådant avtal.

Under år 1990 har Sverige fortsatt ansträngningarna för att påskynda förhandlingarna om ett totalförbud mot kemiska vapen.

Sverige arbetar i FN och i nedrustningskonferensen i Genève (CD) för att få till stånd åtgärder som skulle kunna förhindra en hotande kapprustning i rymden. Särskilda ansträngningar görs också för att motverka marina rustningar och för att bygga ut förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder till havs.

Förhandlingar i konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) har sedan Helsingfors-avtalet 1975 bedrivits i form av uppföljningsmöten och särskilda möten, såsom Wien-förhandlingarna om dels konventionella styrkor i Europa, dels förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder, vilka behandlar frågor av stor betydelse för Europas säkerhet. I anslutning till ESKs toppmöte i Paris i november 1990 kunde som ett resultat av Wienförhandlingarna ett avtal undertecknas om en betydande minskning av de konventionella stridskrafterna i Europa.

Sverige verkar för en kärnvapenfri zon i Norden bl. a. genom den nordiska ämbetsmannagrupp, som studerar förutsättningarna för en sådan zon. Ämbetsmannagruppen avser att under år 1991 framlägga en rapport om arbetsläget.

Nedrustningspolitiken som en del av vår utrikespolitik grundar sig på bedömningar av Sveriges långsiktiga säkerhetsintressen. Ett systematiskt samråd mellan olika myndigheter spelar en central roll vid nedrustnings-

politikens utformning. Viktiga verksamheter vid försvarets forskningsanstalt (FOA) syftar till att stödja utrikesdepartementets arbete i internationella nedrustningsförhandlingar.

Rättsfrågor

Folkrätten, dess tillämpning och utveckling, intar en betydelsefull plats i svensk utrikespolitik. Ett centralt inslag på detta område gäller skyddet för de mänskliga rättigheterna. Sverige arbetar i olika internationella fora för att förstärka det internationella skyddet för mänskliga rättigheter och verkar för att dödsstraffet skall avskaffas. Ett viktigt inslag i dessa strävanden är att utarbeta och följa upp efterlevnaden av internationella normer för individens skydd.

Det finns för närvarande fem FN-konventioner med tillhörande övervakningsmekanismer inom området för mänskliga rättigheter. FNs konvention om barnets rättigheter har nyligen trätt i kraft. Dess efterlevnad kommer att övervakas av en särskild kommitté. Detsamma gäller en konvention om migrerande arbetares rättigheter som antogs av FN hösten 1990 men som ännu inte trätt i kraft. Utöver detta finns den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som gradvis har utökats med skydd för nya rättigheter. Europarådet har dessutom antagit en konvention mot tortyr som innebär längre gående förpliktelser än som följer av den konvention i samma ämne som antogs av FNs generalförsamling hösten 1984.

För att stärka den folkrättsliga kompetensen i Sverige vad avser mänskliga rättigheter lämnar departementet ekonomiskt stöd till Raoul Wallenberg-institutet i Lund.

Andra viktiga folkrättsliga ämnen är havsrätten med tillhörande avgränsningsfrågor, miljörätten och rymdrätten. Frågor rörande polarområdena har kommit att inta en alltmer framträdande plats i departementets arbete. Arbetet med att träffa investeringsskyddsavtal med andra länder intensifierades under år 1990 och kommer att drivas vidare. Från och med den 1 juli 1989 har departementet medel för stipendier för folkrättslig forskning av särskild relevans för utrikesförvaltningens verksamhet och kunskapsbehov. För närvarande står medel till förfogande för stipendier till fyra doktorander i fyra år. Allmänt sett fungerar den vid rättsavdelningen placerade folkrättsrådgivaren som en länk mellan utrikesdepartementet och universiteten. En mera utförlig framställning om folkrättens ställning finns i prop. 1988/89: 100 bil. 5 s. 14.

Sverige ingår årligen ett antal avtal, fördrag och internationella konventioner med främmande makter. Förhandlingsarbetet kräver i betydande omfattning en traktaträttslig medverkan. För att rationalisera verksamheten planeras en datorisering av departementets traktatregister.

Inom ramen för det internationella samarbetet på det straffrättsliga området visar Sverige också ett stort engagemang. Det rör sig här om utlämningsfrågor och annat biträde åt domstolar och andra myndigheter i brottmål. Stora insatser görs för att svenskar som har dömts till fängelsestraff utomlands skall kunna tas hem för att avtjäna straffet i Sverige.

Genom utredningar om utländsk rätt och genom bistånd i bl.a. underhållsärenden får svenska medborgare stöd att hävda sin rätt i utlandet. Ärenden som rör bortförda barn är en annan viktig arbetsuppgift.

Utrikesförvaltningen bistår även svenskar som hamnat i nödsituationer utomlands, t.ex. sedan de råkat ut för olycksfall, sjukdom eller frihetsberövanden. Dessa frågor har blivit alltmera komplicerade i och med att svenska medborgare numera i större utsträckning förlägger sina utlandsresor utanför de traditionella turistmålen. En försvårande omständighet är även att huvuddelen av de frihetsberövade anklagats för narkotikabrott.

Handläggningen av ärenden som rör utlänningar är synnerligen resurskrävande. Utlandsmyndigheternas befattning med sådana ärenden under åren *1987–1989 framgår av följande uppställning:*

År	Uppehålls- och arbetstillstånd	Viseringar
1987	27 000	145 000
1988	30 000	180 000
1989	47 000	236 000

De ökade utresemöjligheterna för medborgare i Central- och Östeuropa samt Sovjetunionen har lett till fortsatta ökningar av viseringsärenden under år 1990. Med stöd av nya bestämmelser i utlänningsförordningen har statens invandrarverk till utlandsmyndigheterna på försök delegerat ytterligare beslutanderätt i utlänningsärenden bl.a. vad gäller uppehålls- och arbetstillstånd. För att utröna i vilken utsträckning utlandsmyndigheterna har möjlighet att ta på sig denna ytterligare arbetsbörda, inom de finansiella och personella ramar som står till buds, kommer en utvärdering att ske under våren 1991 av delegeringens konsekvenser. Som en följd av den omfattande flyktinginvandringen ökar fortsatt arbetsbelastningen vid vissa utlandsmyndigheter genom att anhöriga till dem som fått uppehållstillstånd söker visering eller tillstånd till anknytningsinvandring.

Internationellt utvecklingssamarbete

Biståndsramen fastställs till 13 871 milj. kr, vilket innebär en ökning med 871 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår.

Det internationella samförståndet om vikten av ett ökat bistånd till de fattigaste u-länderna har ökat. Trots detta ligger industriländernas bistånd kvar på en i stort sett oförändrad andel av BNI. Det är fortfarande bara fyra länder – Danmark, Norge, Nederländerna och Sverige – som uppnår FNs utbetalningsmål om 0,7 procent av BNI.

Det övergripande målet för svenskt bistånd är att höja de fattiga folkens levnadsnivå. Detta har konkretiserats i fem delmål. Biståndet skall bidra till resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet, en demokratisk samhällsutveckling samt en framsynt hushållning med naturresurserna och omsorg om miljön i mottagarländerna.

Sverige fortsätter att avsätta stora belopp för multilateralt utvecklingssamarbete. Sammantaget uppgår det multilaterala biståndet till ca en tredjedel av den totala biståndsramen. Ökningar föreslås bl. a. för FNs utvecklingsprogram (UNDP), FNs befolkningsprogram (UNFPA), FNs barnfond (Unicef) samt för flyktingbistånd genom FN.

Inom det bilaterala utvecklingssamarbetet genom SIDA ligger tyngdpunkten på långsiktigt utvecklingssamarbete. Den starka inriktningen på södra Afrika fortsätter. Mer än 50 procent av det bilaterala biståndet genom SIDA går till denna region. En ny anslagspost föreslås för Uganda. I propositionen redovisas den löftesrika utveckling som på många håll skett mot avspänning, demokrati och fredliga lösningar av konflikter. En ny anslagspost föreslås för Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd.

Ökningen av anslaget används framför allt till det landprogrammerade biståndet samt till anslagsposterna Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd respektive Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer.

Ett behov av ökade katastrofinsatser förutses i budgeten, liksom fortsatt stöd för reformprocessen i Central- och Östeuropa.

Stödet till de fattigaste u-länderna i Afrika stärks för att de ekonomiska återhämtningsprogrammen skall kunna fullföljas trots den ökande börda som konflikten i Persiska viken inneburit för många av dessa länder. Vid sidan om stödet till ekonomisk återhämtning, måste inriktningen på u-ländernas möjligheter till en långsiktig samhällsutveckling förstärkas. Medel har avsatts för insatser inom ramen för internationellt samordnade skuldlättnadsaktioner till förmån för de fattigaste skuldsatta länderna.

Anslaget för andra biståndsprogram minskar något jämfört med innevarande budgetår. Minskningen beror bl. a. på att det stöd som påbörjats till några länder med medel från anslagsposten Projektbistånd till vissa länder förs över till berörd myndighet.

En del av kostnaderna för mottagning i Sverige av asylberättigade flyktingar från u-länder föreslås finansieras från biståndsramen genom en avräkning.

Ett omfattande utvecklings- och analysarbete pågår inom centrala områden av det svenska utvecklingssamarbetet. Aktuella större projekt är FN i utvecklingssamarbetet samt en parlamentarisk kommitté som gör en översyn av det multilaterala biståndet. Båda dessa projekt slutförs under första halvåret 1991. I enlighet med förslaget från utredningen (SOU 1990: 17) Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd föreslås inrättandet av en ny biståndsmyndighet för industri- och näringslivsutveckling, genom sammanslagning av SWEDFUND och IMPOD samt delar av SIDAs industribyrå. Övriga slutsatser från denna utredning, samt från utredningen om utvärdering och lärande i biståndet, redovisas under särskilda avsnitt i budgetpropositionen.

I beräkningen av förvaltningsanslagen för de olika biståndsmyndigheterna har vissa krav på rationaliseringar beaktats. De administrativa anslagen har prövats med restriktivitet. Rationaliseringsuttag har gjorts på samtliga myndigheter, samtidigt som vissa angelägna reformer medgetts.

Utrikeshandeln är en faktor av avgörande betydelse för Sveriges möjligheter att värna sysselsättning och välstånd. Ett öppet och respekterat multilateralt handelssystem är därför ett viktigt mål för våra utrikesrelationer.

Sverige lägger stor vikt vid arbetet inom internationella organisationer som Allmänna tull- och handelsavtalet (GATT), Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och Förenta nationernas konferens för handel och utveckling (UNCTAD). I dessa och andra fora arbetar Sverige aktivt för att utveckla frihandeln och motverka protektionism.

Den svenska handelsbalansen har visat överskott varje år sedan år 1983. De senaste åren har överskottet dock visat en sjunkande tendens, samtidigt som underskottet på andra poster i bytesbalansen ökat. Fortsatta insatser för att främja svensk export av varor och tjänster är därför av stor betydelse.

År 1990 har på det handelspolitiska fältet präglats av ett intensivt förhandlingsarbete, såväl regionalt – framför allt inom Europa – som multilateralt inom ramen för den s. k. Uruguay-rundan i GATT.

Uruguay-rundan har tre övergripande målsättningar: att stärka GATT-systemet, att ytterligare liberalisera världshandeln samt att utvidga reglerna inom GATT till nya och expanderande områden, t. ex. tjänstehandel och immaterialrätt. Uruguay-rundan avsågs bli avslutad vid ett ministermöte i december 1990. Ministrarna enades emellertid om att undersöka förutsättningarna för att fortsätta mötet i januari 1991. De mycket ambitiösa målen för Uruguay-rundan tycks dock ändå inte kunna uppnås fullt ut. Ett sådant resultat, tillsammans med en begynnande konjunkturnedgång på vissa håll, gör att det multilaterala handelssystemet under budgetåret 1991/92 kan komma att utsättas för stora påfrestningar.

En mycket stor del av Sveriges utrikeshandel sker med det övriga Västeuropa. Därför är de pågående förhandlingarna mellan EFTA-länderna och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) av största vikt. Det gemensamma målet är att EFTA-länderna skall delta i den inre marknad med fri rörlighet för varor, tjänster, kapital och människor som avses vara etablerad från år 1993. Vidare skall viktiga samhällsområden som forskning, utbildning, miljöpolitik, konsumentskydd och den sociala dimensionen omfattas av samarbetet.

Under hösten 1990 koncentrerades förhandlingarna på att försöka nå principiell enighet kring ett antal huvudfrågor. Så skedde vid ett möte mellan EFTA- och EG-ländernas ministrar den 19 december, varför det finns goda utsikter att förhandlingarna skall kunna slutföras under första halvåret 1991. Därefter vidtar ett omfattande informations- och lagstiftningsarbete med sikte på avtalets beräknade ikraftträdande den 1 januari 1993.

Riksdagen har i december 1990 uttalat att Sverige bör eftersträva att med bibehållen neutralitetspolitik bli medlem i den europeiska gemenskapen, samt bedömt det sannolikt att en svensk ansökan härom kan lämnas in under år 1991.

Den glädjande och hoppingivande reformprocessen i Central- och Östeuropa har fortsatt under år 1990. Emellertid har på många håll svåra övergångsproblem uppkommit. Sverige deltar aktivt i de internationella organ som på olika sätt stöder en utveckling mot ökad demokrati och marknadsorienterade ekonomiska system. Sverige bedriver också ett omfattande bilateralt samarbete med samma mål. EFTA och Polen, Tjeckoslovakien respektive Ungern undertecknade i juni 1990 samarbetsdeklarationer. Enligt dessa skall parterna bl. a. undersöka förutsättningarna för att ingå frihandelsavtal. Samtal härom har inletts. Ett ökat handelsutbyte har en central roll i och för samarbetet på det ekonomiska området, samtidigt som det främjar ökade kontakter också på andra områden. Samtidigt ställer förändringsprocessen krav på en utökad bevakning inte minst på det ekonomiska området, som underlag för svenska ställningstaganden.

Sverige-information och kulturutbyte

De internationella kontakterna är betydelsefulla för det svenska samhället i stort. Detta gäller inte minst kulturlivet och forskningen som behöver ständiga impulser utifrån för att inte stagnera. Det faktum att Sverige tillhör ett litet språkområde och geografiskt är beläget i Europas utkant innebär både svårigheter och möjligheter. Staten kan med olika medel främja ett aktivt svenskt deltagande i utbyte med andra länder och kulturer. Detta utbyte måste ske i enlighet med deltagarnas egna prioriteringar och önskemål. De statliga insatserna bör därför i huvudsak inskränkas till ekonomiskt stöd och, vid behov, till kontaktförmedling och praktiskt bistånd.

Den statligt finansierade Sverige-informationen skall syfta till att sprida kännedom om det svenska samhället samt väcka intresse och förståelse för Sveriges syn på olika samhällsfrågor. Därmed underlättas Sveriges deltagande i det internationella utbytet. Det är också ett utrikespolitiskt intresse att svenska synpunkter får gehör i utlandet. Informationen om Sverige i utlandet kan därutöver ha betydelse för våra ekonomiska förbindelser och främja såväl export som turism.

Avsikten med den statliga Sverige-informationen skall inte vara att förmedla en tillrättalagd och glättad bild av vårt land. Sverige-bilden utomlands bestäms i första hand av faktiska förhållanden hos oss. Men den internationella nyhetsförmedlingen uppmärksammar ofta endast enstaka händelser och utvecklingsdrag. De statliga informationsinsatserna bör därför, enligt min mening, söka komplettera bilden genom att särskilt lyfta fram drag i den svenska samhällsutvecklingen som annars kanske skulle hamna i skymundan – neutralitetspolitik, miljösatsningar, arbetsmarknadspolitik, kulturlivets variationsrikedom m. m.

Beträffande den geografiska inriktningen av de statliga insatserna avseende kultur- och erfarenhetsutbyte motiverar den snabba omvandlingen i Europa att detta område prioriteras. De beslut som regeringen fattat under år 1990 rörande utvecklingssamarbetet med Central- och Östeuropa medför ett ökat kultur- och erfarenhetsutbyte med Central- och Östeuropa med

särskild prioritering av utbytet med Baltikum och övriga Sovjetunionen, Polen, Ungern och Tjeckoslovakien.

Samarbetet med Central- och Östeuropa

Grundläggande för Sveriges insatser är en strävan att främja utvecklingen mot demokrati i Central- och Östeuropa. Demokratin stärker och skapar förutsättningar för en avveckling av den centralstyrda ekonomin och underlättar det internationella samarbetet.

Sverige stödjer den djupgående samhällsomdaningen i Central- och Östeuropa. Motiven är flera. De ekonomiska reformerna utgör en del av demokratiprocessen. De utgör en förutsättning för produktions- och välståndsökning och för vidgat internationellt samarbete. Slutligen kan de ekonomiska reformerna på sikt medverka till att de central- och östeuropeiska länderna blir betydelsefulla handelspartner.

De ekonomiska reformerna måste genomföras med beaktande av den sociala dimensionen. Annars riskerar demokratin att undergrävas.

Strävan att föra in Central- och Östeuropa i såväl det globala som det europeiska ekonomiska samarbetet hör till målen i svensk politik. En fast förankring i europeiskt ekonomiskt samarbete bidrar även till att knyta Central- och Östeuropa till den västeuropeiska demokratiska traditionen och till ett marknadsekonomiskt synsätt.

Det är vidare ett mål för svensk politik att bidra till en ökad medvetenhet om de allvarliga miljöproblemen i Central- och Östeuropa. Dessa hotar hälsotillståndet för befolkningen och jordbruksproduktionen inom stora områden. Regionens luft- och vattenföroreningar påverkar även Sveriges miljö.

I december 1989 presenterades regeringens program om 1 miljard kronor för stöd till de central- och östeuropeiska länderna under budgetåren 1990/91 – 1992/93. Riksdagen beslutade i enlighet med detta program. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) har fått huvudansvar för handläggningen av det bilaterala stödet. SIDA har fått ansvar för bidrag till svenska folkrörelsers och enskilda organisationers aktiviteter i Central- och Östeuropa. Under hösten har riksdagen även godkänt ett svenskt bidrag till den Europeiska Utvecklingsbankens (EBRD) kapital om totalt ca 525 milj. kr.

Sveriges bidrag till reformprocessen i Central- och Östeuropa inskränks emellertid inte till insatser som inryms i dessa belopp. Sverige deltar även aktivt i de verksamheter som utvecklats inom flera multilaterala organisationer. Europarådet, FNs ekonomiska kommission för Europa (ECE), den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen (ESK) har alla påbörjat aktiviteter till förmån för de ekonomiska och politiska reformerna. De västliga industriländernas samarbetsorganisation OECD har inlett en omfattande seminarieverksamhet för europeiska länder i ekonomisk omvandling. Flera central- och östeuropeiska länder har uttryckt intresse för medlemskap i OECD.

Dessa länders strävan till vidgade kontakter har bl.a. resulterat i att Bulgarien, Polen, Rumänien, Tjeckoslovakien och Ungern nu samtliga är

medlemmar i den Internationella Valutafonden (IMF) och Världsbanken (IBRD). Sovjetunionen söker ett närmare samarbete med dessa institutioner.

Sovjetunionen har under år 1990 erhållit observatörskap i GATT, det internationella tull- och handelsavtalet. Flertalet central- och östeuropeiska länder är redan anslutna till GATT men har blivit väsentligt mer aktiva.

EFTA-länderna har i juni 1990 undertecknat deklarationer om ekonomiskt samarbete med Polen, Tjeckoslovakien och Ungern. Diskussioner har påbörjats med dessa länder och med Jugoslavien om möjligheten att sluta frihandelsavtal.

Bland de många initiativ som tagits i internationella organisationer kan också nämnas att WHOs europaregion har inrättat ett särskilt program för stödinsatser för hälso- och sjukvårdssektorns omstrukturering.

Sverige deltar aktivt i samtliga dessa internationella diskussioner. Grundläggande för den svenska inställningen är att i görligaste mån bygga på existerande organisationer. De särskilda problem som reses vid övergången från centralplanerad ekonomi till marknadsekonomi bör mötas med flexibilitet utan att organisationernas grundläggande karaktär ändras.

Arbetet med de svenska förbindelserna till de central- och östeuropeiska staterna bedrivs inom i stort sett hela regeringskansliet. Denna budgetproposition innehåller sammanfattande redovisningar av detta samarbete. Av naturliga skäl betonas intresset för våra närmaste grannar. I någon form arbetar flertalet departement och många myndigheter med överföring av svenska erfarenheter, huvudsakligen genom utbildningsinsatser och stöd för ny lagstiftning för att underlätta övergången till marknadsekonomi och demokrati i dessa länder.

Utöver de aktiviteter som bedrivs av UD och biståndsmyndigheterna, kan följande nämnas: Justitiedepartementet lämnar stöd till uppbyggnaden av ny lagstiftning i Sovjetunionen. Socialdepartementet redovisar behov av stöd i hälso- och sjukvårdsadministrationen samt socialförsäkringen. Kommunikationsdepartementet arbetar med utbildnings- och konsulthjälp främst vad gäller teknologiöverföring inom väg- och telekommunikation. Finansdepartementet svarar för insatser inom olika organ som t.ex. EBRD, den nordiska investeringsbanken (NIB) och det nordiska miljöfinansieringsbolaget (NEFCO). De central- och östeuropeiska ländernas medlemskap inom IMF och Världsbanken föranleder att särskilda överväganden och insatser görs för kunskapsöverföring vad gäller finansiella, skattepolitiska och stabiliseringsfrågor. Inom utbildningsdepartementets område kommer medel för utökat forskningssamarbete med framför allt våra grannländer runt Östersjön att anvisas till universitet och högskolor. Kungliga Vetenskapsakademien har anvisats ökade medel för forskningssamarbete med Sovjetunionen. Svenska institutet föreslås få medel för utökning av sitt stipendieprogram. Jordbruksdepartementet lämnar bl.a. stöd till forskningssamarbete inom jordbruk, skogsbruk och fiske, samt till livsmedelsexporten från de central- och östeuropeiska länderna. Praktikantutbytet med de baltiska republikerna samt arbete med flykting- och migrationsfrågor handläggs inom arbetsmarknadsdepartementet lik-

som frågor om samarbete inom det arbetsmarknadspolitiska området. Kunskapsöverföring vad gäller närings- och regionalpolitik, småföretagsutveckling, företagsledning och arbetsmarknadsutbildning bedrivs inom industridepartementet. På civildepartementets område arbetar Statens institut för personalutveckling (SIPU) med kurser i förvaltning och lokalt självbestämmande och riksrevisionsverket (RRV) i revision. Statistiska centralbyrån (SCB) kan göra insatser för utbildning på statistikområdet som hittills präglats av offentlig propaganda och därför nu belastas av svåra trovärdighetsproblem. Miljödepartementet finner att det efter Ronneby-konferensen finns nya förutsättningar för fördjupat och effektivare miljösamarbete. Ökningen av gränsöverskridande miljöföroreningar understryker behovet av detta samarbete. För fortsatta och breddade kontakter på dessa områden kommer medel att ställas till förfogande.

Det biståndsfinansierade samarbetet inriktas på att vara ett strategiskt stöd för att stärka ländernas förmåga att genomföra den demokratisering och den djupgående reformering som nu inletts på olika samhällsområden. Insatser äger rum på en lång rad områden, bland vilka de politiska och ekonomiska samhällsfunktionerna intar en central ställning vid sidan av miljöfrågorna. Insatserna innefattar i första hand erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling. En lång rad svenska organisationer, företag och myndigheter är engagerade i genomförandet av insatserna. Vissa av de tidigare redovisade åtgärderna finansieras med biståndsmedel.

Större delen av det biståndsfinansierade samarbetet sker för närvarande bilateralt. Ett samarbete är i princip möjligt med samtliga länder i Central- och Östeuropa, men de flesta insatserna kommer att genomföras i Sveriges närområde, dvs. Polen, de baltiska republikerna och västra delen av Ryska rådsrepubliken.

I Polen genomförs huvuddelen av samarbetet på miljöområdet. Bland verksamheten i de baltiska republikerna kan nämnas miljöanalys, kommunalt självstyre, småindustriutveckling, fastighetsregistrering, arbetsmarknadspolitik, kommunikationer m. m. Sverige kommer också att finansiera omfattande ekonomiska studier av de tre baltiska republikerna.

I Bryssel möts regelbundet en grupp av 24 industrialiserade länder, den s. k. G 24, för att under EG-kommissionens ordförandeskap diskutera och samordna biståndet. Sverige deltar aktivt i denna samordning.

Sverige bidrar vidare till flera multilaterala insatser för Central- och Östeuropa. Bland dessa kan nämnas det nordiska miljöfinansieringsbolaget (NEFCO) och EFTAs utvecklingsfond för Jugoslavien. Medel har också avsatts till en särskild konsultfond för samarbete med Världsbanken. Under littera C finns förslag med syfte att främja utveckling av näringslivet i Central- och Östeuropa genom den nya myndighet för näringslivsbistånd som föreslås bildas. Enligt detta skall bl. a. SWEDFUNDs grundkapital höjas med 100 milj. kr., varav 50 milj. kr. avsätts för ett särskilt fönster för insatser i Central- och Östeuropa. Med en sådan åtgärd bör ett ökat engagemang från näringslivets sida i området underlättas.

De snabba politiska förändringarna i Europa och utvecklingen i Mellanöstern ställer större krav på den svenska utrikesförvaltningen än vad som varit fallet sedan andra världskrigets slut. Utvecklingen i Central- och Östeuropa, inklusive de baltiska republikerna, de båda tyska staternas förening, den västeuropeiska integrationen och händelserna i Mellanöstern innebär att resurser med kort varsel måste omdisponeras mellan utlandsmyndigheterna samt mellan departementet och utlandsmyndigheterna. Detta är möjligt tack vare en inbyggd flexibilitet i organisationen och entusiasm och vilja från en skicklig yrkeskår.

Omvälvningen i Central- och Östeuropa har föranlett departementet att göra en samlad översyn av verksamhetsinriktningen, och i samband därmed resursbehovet, vid myndigheterna där. En utredningsman föreslår i en nyligen avgiven rapport (Östeuropautredningen) *att* svensk närvaro etableras och förstärks i alla de baltiska republikerna, *att* ambassaden i Moskva förstärks, *att* viseringsavdelningarna vid ambassaden i Moskva och generalkonsulatet i Leningrad organiseras om, *att* motsvarande avdelning i Sofia förstärks, *att* ambassaden i Prag förstärks med anledning av att ESKs sekretariat förläggs dit samt i fråga om Warszawa *att* en kulturattachébefattning tillförs ambassaden och *att* ett separat handelskontor upprättas.

Vidare föreslås i utredningen att handelsfrågorna vid ambassaden i Sofia åter integreras lokalmässigt i ambassadens arbete och att viseringstvånget för polska medborgare upphävs.

Förslagen innebär ett nettotillskott av sju utsända handläggartjänster. Ambassadlokalerna i Belgrad, Budapest och Sofia föreslås bytas ut, de i Moskva och Leningrad byggas ut samt kansliet i Prag renoveras. I Baltikum behöver ytterligare lokaler anskaffas.

En särskild arbetsgrupp har dessutom tillsatts för att se över myndighetsorganisationen i det enade Tyskland. Denna kommer att framlägga ett förslag till ny organisation under våren 1991.

Ett löpande utvecklingsarbete pågår vad gäller organisations- och budgetfrågor. Den 1 juli 1990 påbörjades vid åtta utlandsmyndigheter en treårig försöksverksamhet med en modifierad form av treårsbudgetering. En utvärdering kommer att ske före hösten 1993. Jag kan vidare nämna att statskontoret kommer att få i uppdrag att med början år 1991 göra effektivitetsstudier av tre utlandsmyndigheter.

I syfte att höja kostnadsmedvetandet inom departementet pågår ett arbete med att successivt ge de olika avdelningarna ett ökat budgetansvar, med särskilda budgetramar för viss verksamhet.

I januari 1990 överlämnades en rapport om ADB-verksamheten inom utrikesförvaltningen. Rapporten pekar bl.a. på att antalet tjänster för utbildning, systemutveckling och användarstöd inte står i proportion till den snabba och teknikinriktade datoriseringen. (Se även avsnittet om informationshantering och rationalisering under anslaget A 1.).

I syfte att bättre styra hyreskostnaderna för kanslier och residens utomlands kommer på försök, i första hand under en treårsperiod, kostnaderna för dessa att överföras till departementets förvaltningsanslag.

Överenskommelse har träffats med byggnadsstyrelsen om att från och med den 1 juli 1990 till departementet överföra hanteringen av representationsutrustning. Däremot bör även fortsättningsvis nyanskaffning och förvaltning av inventarier för statsmöblerade personalbostäder handläggas av byggnadsstyrelsen, där kompetensen finns.

Under ett antal år har resurser saknats för underhåll och ersättning av inventarier vid många utlandsmyndigheter. En underhandsöverenskommelse har därför träffats med byggnadsstyrelsen om att kostnaderna för ny inredning av vissa kanslier och chefsbostäder förskotteras av verket. Departementet debiteras under en tioårsperiod inredningskostnaderna i form av en tilläggshyra.

Som förutskickades i förra årets budgetproposition har en översyn gjorts av assistenternas arbetssituation, som förändrats bl.a. till följd av den ökade datoriseringen. Översynen bereds för närvarande inom departementet. Innan slutlig ställning tas till de föreslagna åtgärderna kommer vissa av förslagen att genomföras på försök.

En särskild översyn har under år 1990 gjorts av UD-makarnas situation. Utredningsmannen föreslår bl.a. konkreta åtgärder för att underlätta för medföljande att få anställning utomlands, vidare att ett generellt beskattningsbart och ATP-grundande makebidrag införs utomlands för UD-makar som saknar arbetsinkomst, att medflyttandebidrag utgår under hemmastationering och att en särskild handläggartjänst för medföljandefrågor inrättas vid departementets administrativa avdelning. Några förslag är under genomförande medan möjligheterna att genomföra andra diskuteras inom departementet.

Inom ramen för det särskilda avtalsområde som gäller för den utsända personalen har de kollektivavtalsslutande parterna avsatt medel och gjort insatser speciellt för de medföljande bl.a. i form av viss kompensation för bortfall av ATP (den s.k. MAK-ersättningen) och för premier till en särskild gruppensionsförsäkring för medföljande. Inom departementet påbörjas nu i samband med beredningen av nämnda utredning en översyn av utfall och effekter i fråga om egen- och efterlevandepensionsförmåner för olika kategorier och åldersgrupper av medföljande.

Cirka var fjärde utsänd handläggare har i dag annan huvudman än utrikesdepartementet. Under budgetåret har överläggningar förekommit med specialattachéernas huvudmän i syfte att få till stånd en rättvisare kostnadsfördelning mellan dessa och utrikesdepartementet. Ett förslag med riktlinjer för den fortsatta handläggningen av bl.a. denna fråga kommer att presenteras under våren 1991. Riktlinjerna avses träda i kraft den 1 juli 1991.

Flera utredningar, som ingående redovisades i föregående års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 5, UU14, rskr. 191), följs fortlöpande upp. Det gäller betänkandena Sverige-information och kultursamarbete (SOU 1988:9), Utrikesförvaltningens inriktning och organisation (SOU 1988:58) samt UDs presstjänst (SOU 1989:8).

De föreslagna förstärkningarna i Central- och Östeuropa måste finansieras inom befintliga budgetramar. Dessutom åligger det utrikesdepartementet att medverka i de besparingsåtgärder avseende den statliga förvalt-

ningen som regeringen beslutat om. Vidare har händelserna i Mellanöstern förorsakat departementet avsevärda kostnader. Allt detta medför ett ökat behov av en noggrann prioritering av verksamheten. Med anledning härav och med hänsyn till de nya krav som ställs på förvaltningen under de närmaste åren kommer det sannolikt att bli nödvändigt att lägga ned ett antal utlandsmyndigheter. En utredningsman har fått i uppdrag att ta fram underlag för beslut. Jag avser under våren 1991 återkomma till regeringen med förslag om vilka myndigheter som bör komma i fråga och kommer i samband därmed att lägga fram en tidplan. Behov föreligger också att få fram underlag för vidare omprioritering av verksamheten. Med hänsyn härtill kommer ytterligare en utredningsman att senare under år 1991 se över relevanta delar av utrikesförvaltningens organisation.

A. Utrikesdepartementet m. m.

A 1. Utrikesförvaltningen

1989/90	Utgift	1 115 706 765
1990/91	Anslag	1 156 255 000
1991/92	Förslag	1 321 450 000

Sveriges lönade utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna redovisas i förteckning som bifogas protokollet i detta ärende som bilaga 5.2.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	2 555	– 13 (1)
Anslag		
Förvaltningskostnader (2)	854 163 000	+ 154 442 000
(varav lönekostnader)	(469 378 000)	(+ 55 604 000)
Lokalkostnader	302 092 000	
(varav kanslilokaler och chefsbostäder,	(178 092 000)	
personalbostäder)	(124 000 000)	+ 10 753 000
Summa	1 156 255 000	+ 165 195 000

(1) Inkluderar inte nedskärningar till följd av regeringens föreslagna åtgärdspaket avseende den statliga förvaltningen.
(2) Från och med budgetåret 1991/92 ingår hyreskostnaderna för kanslilokaler och chefsbostäder utomlands i denna anslagspost.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 1 321 450 000 kr. Anslaget har beräknats med utgångspunkt i ett produktivitets-/rationaliseringskrav motsvarande 1,5 procent.

I likhet med föregående år föreslås att utrikesförvaltningen ges möjlighet att vid behov omdisponera 5 milj. kr. mellan vissa anslag som berör utrikesförvaltningen. Aktuella anslag är A 1. Utrikesförvaltningen, A 2. Utlandstjänstemännens representation, A 5. Honorärkonsuler samt D 3. Övrig information om Sverige i utlandet. Riksdagen bör i efterhand i lämpligt sammanhang informeras om genomförda omdisponeringar i budgetpropositionen året därpå.

Utrikesförvaltningens organisation

Som förutskickades i föregående års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 5) upphörde ambassadkansliet i Liberias huvudstad Monrovia med sin verksamhet i mars 1990. En Stockholmsbaserad ambassadör är dock fortfarande ackrediterad i Monrovia.

Det lönade konsulatet i Palma de Mallorca omvandlades i juni 1990 till ett honorärkonsulat underställt generalkonsulatet i Barcelona.

Ytterligare två myndigheter är, enligt tidigare beslut, under avveckling. Generalkonsulatet i Rio de Janeiro (prop. 1988/89: 100 bil.5, UU17, rskr. 114) och konsulatet i Vancouver (prop. 1989/90: 100 bil.5, UU14, rskr. 191) kommer under första halvåret 1991 att omvandlas till honorärkonsulat.

Samtidigt med den tyska återföreningen i oktober 1990 stängdes formellt den dåvarande ambassaden i Berlin. I samband därmed utvidgades generalkonsulatets i Berlin distrikt att omfatta även det förutvarande DDRs territorium jämte det nya förbundslandet Berlin.

Under budgetåret 1990/91 har, i enlighet med beslut tidigare år (prop. 1988/89: 100 bil. 5), ett lönat generalkonsulat upprättats i Toronto.

Som aviserades i förra årets budgetproposition (1989/90: 100 bil.5) upprättades våren 1990 en ambassad i Namibias huvudstad Windhoek.

Utvecklingen i Sovjetunionen under det senaste året har möjliggjort öppnandet av svenska representationskontor i Tallinn och Riga. Kontoren är underordnade generalkonsulatet i Leningrad och har status som avdelningskontor. Kontoren hade vid öppnandet endast en basuppsättning av personal. Till följd av bl.a. den ökade viseringsbördan har denna visat sig otillräcklig. Jag föreslår därför att avdelningskontoren tillförs förstärkning, vilket kommer att ske genom omfördelning av resurser.

Som ett första led i regeringens program för besparingar inom den statliga administrationen avses redan under budgetåret 1991/92 en utlandsmyndighet läggas ned. Regeringen kommer att under våren 1991 återkomma till riksdagen i fråga om UDs besparingsåtgärder, inklusive nedläggningar.

Viseringsärendena ökar dramatiskt och oförutsebart. De ökade möjligheterna för medborgarna i Sovjetunionen, inte minst i de baltiska republikerna, och Polen, att resa utomlands avspeglas i att antalet viseringsansökningar i dessa länder mångdubblats sedan år 1988. Också den omfattande flyktinginvandringen medför stor och ökande arbetsbelastning. Anhöriga till dem som fått uppehållstillstånd söker i växande grad visering eller tillstånd till anknytningsinvandring.

För att handlägga utlänningsärenden vid utlandsmyndigheterna åtgick under år 1989 ca 125 manår. Utan erforderliga personalförändringar kommer väntetiderna för erhållande av viseringar att öka i vissa länder. Jag föreslår därför personalförstärkningar, främst vid några myndigheter i Central- och Östeuropa.

Genom omdisponering kommer en särskild tjänst att tillsättas för handläggning av ärenden som rör bortförda barn.

Informationshantering och rationalisering

I januari 1990 överlämnades en rapport om ADB-verksamheten inom utrikesförvaltningen. Rapportens slutsats är att datoriseringen inom UD varit för intensiv och teknikinriktad i förhållande till nödvändigt antal tjänster för utbildning, systemutveckling och användarstöd. Vidare pekas på bristande säkerhet i vissa avseenden. För att fullt ut utnyttja gjorda investeringar har, på förslag av utredningsmannen, en konsolideringsperiod inletts.

Den snabba tekniska utvecklingen har medfört att radio-, telex-, telefax- och kryptoteknik alltmer integrerats med ADB-tekniken. Framtida tekniklösningar för UD måste därför bygga på en helhetssyn på ADB och kommunikation, vilket också påpekades av utredningen. En omorganisation har därför genomförts som innebär att den förutvarande kommunikationssektionen (radio/telex/telefax och krypto) slagits samman med den tidigare ADB-sektionen. Den nya ADB- och kommunikationsorganisationen består nu av en teknik-, en systemutvecklings- och en sambandssektion.

UD står inför ett generationsskifte beträffande tekniska installationer. Ett vägval mellan olika tekniska lösningar måste göras. Med anledning härav och som ett led i konsolideringen pågår därför ett arbete med att ta fram underlag för val av framtida ADB-teknik och kommunikationslösning för UD.

Det arbete som innevarande budgetår påbörjats med ADB-säkerhetsfrågor kommer att fortsätta under budgetåret 1991/92. Det innebär att ny utrustning kommer att installeras och att nya rutiner införs.

Genom omfördelning av resurser kommer en särskild satsning att göras på ADB-utbildning under budgetåret 1991/92. Detta innebär att allt fler tjänstemän kommer att behärska den nya tekniken som ett stöd i det vardagliga arbetet. Under de senaste budgetåren har departementet köpt extern utbildning för betydande belopp. Att kunna genomföra utbildning i egen regi innebär stora besparingar.

En omfördelning av resurser till teknik- och systemutvecklingssidan kommer dels att minska behovet av externa konsulttjänster, dels att medföra en uppbyggnad av egen kompetens för underhåll och vidareutveckling av befintliga ADB- och kommunikationssystem samt utveckling av nya system. Utrymme skapas på detta sätt för angelägna datoriseringsprojekt, såsom exempelvis införande av ökat ADB-stöd för verksamheten vid protokollet och rättsavdelningen. Effekter härav blir inbesparing av tjänster och uteblivna krav på ytterligare personella resurser.

Lokalförsörjning

Lokalförsörjningen på det statliga området omfattar i huvudsak utrikes- och biståndsförvaltningarna. Investeringar m. m. redovisas från och med budgetåret 1988/89 i form av en treårsplan. Medel för investeringar beräknas under avsnittet Investeringar m. m. under sjunde huvudtiteln (finansdepartementet).

Lokalhållare för utrikesförvaltningen är byggnadsstyrelsen. Lokalbeståndet uppgår till ca 290 000 m^2.

Utrikesförvaltningen disponerar innevarande budgetår ca 302 milj. kr. för lokalkostnader i utlandet, vilket motsvarar drygt 26 procent av förvaltningsanslaget. Lokalkostnaderna i Sverige redovisas under trettonde huvudtiteln (civildepartementet). Som jag nämnde tidigare kommer kostnaden för kanslilokaler och chefsbostäder att från och med budgetåret 1991/92 ingå i utrikesdepartementets förvaltningsanslag.

Under föregående budgetår har inköp skett av kanslilokaler i Carácas, samt chefsbostäder i Managua och Santiago de Chile. Arbetena med am-

bassadanläggningen i Tokyo är i stort avslutade och anläggningen beräknas kunna tas i bruk i februari 1991. Ambassadanläggningen i Maputo beräknas vara färdigställd i början av mars 1991.

För kommande treårsperiod har medel avsatts för kansli i Washington, samt för kansli och bostäder i Tallinn. Ett inköp av kansli i New York är också planerat. Ett kanslibygge i Dar es Salaam projekteras. För andra mindre objekt finns vissa medel diponibla under avsnittet Investeringar m. m. under sjunde huvudtiteln.

De redovisade projekten representerar en fortsatt ambition att genom ökat statligt ägande finna mer rationella och på längre sikt mer stabila och mindre kostnadskrävande former för utrikesrepresentationens lokalförsörjning utomlands.

Statlig kreditgaranti

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1984/84: 100 bil.5, UU8, rskr. 168) har för utrikesförvaltningen beviljats en engagemangsram om 50 milj. kr. Kreditgarantin avser lån till utrikesförvaltningens personal i samband med omstationering.

Till och med budgetåret 1989/90 har ca 13,4 milj. kr. tagits i anspråk av engagemangsramen. Under året har inga förluster uppkommit.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad som anförs om omdisponering av medel mellan anslagen A 1. Utrikesförvaltningen, A 2. Utlandstjänstemännens representation, A 5. Honorärkonsuler och D 3. Övrig information om Sverige i utlandet

2. till *Utrikesförvaltningen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 321 450 000 kr.

A 2. Utlandstjänstemännens representation

1989/90	Utgift	16 196 138	Reservation	2 943 479
1990/91	Anslag	18 145 000		
1991/92	Förslag	19 778 000		

Från anslaget betalas kostnaderna för den kontaktskapande verksamhet, som bedrivs av utomlands stationerade tjänstemän i utrikesförvaltningen och av tjänstemän i utrikesdepartementet som, utan att omstationeras, tas i anspråk för tjänstgöring utomlands.

Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 19 778 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utlandstjänstemännens representation* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 19 778 000 kr.

A 3. Kursdifferenser

1989/90	Utgift	9 532 683
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

I samband med utlandsmyndigheternas valutaförsörjning uppkommer kursförluster och kursvinster som redovisas under detta anslag. Anslaget bör föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kursdifferenser* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

A 4. Honorärkonsuler

1989/90	Utgift	12 789 546
1990/91	Anslag	12 666 000
1991/92	Förslag	13 806 000

Anslaget används för s. k. kontorskostnadsbidrag till vissa honorärkonsuler samt för anskaffning av utrustning som enligt författningar och praxis skall finnas på svenska honorärkonsulat. Från anslaget betalas även s. k. tjänsteutgifter som honorärkonsulerna har i fullgörandet av sina uppgifter samt kostnader för konsulskonferenser.

Anslaget bör räknas upp med 1 140 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Honorärkonsuler* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 806 000 kr.

A 5. Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation

1989/90	Utgift	48 225 552
1990/91	Anslag	45 407 000
1991/92	Förslag	50 448 000

Anslaget används för att betala kostnader för förhandlingar med andra stater och svenskt deltagande i internationella konferenser och möten. Anslaget administreras och disponeras av utrikesdepartementet för hela regeringskansliets räkning.

Jag har beräknat en ökning av anslaget med 5 041 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 50 448 000 kr.

A 6. Nordiskt samarbete

1989/90	Utgift	1 576 888
1990/91	Anslag	1 750 000
1991/92	Förslag	1 792 000

Från anslaget betalas kostnader för Sveriges deltagande i samarbetet inom ramen för Nordiska ministerrådet (samarbetsministrarna) och Nordiska ministerrådets ställföreträdarkommitté m. fl. samarbetsorgan samt för deltagande i vissa andra former av nordiskt samarbete, däribland det svensk-norska samarbetet.

Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 1 792 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiskt samarbete* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 792 000 kr.

A 7. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	5 072 394	Reservation	671 493
1990/91	Anslag	10 561 000		
1991/92	Förslag	9 955 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 9 955 000 kr. under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 9 955 000 kr.

A 8. Officiella besök m. m.

1989/90	Utgift	11 029 337
1990/91	Anslag	9 530 000
1991/92	Förslag	10 388 000

Anslaget utnyttjas för kostnader i samband med besök i Sverige av statschefer, regeringsmedlemmar och andra personer, som bör visas uppmärksamhet och gästfrihet från officiellt svenskt håll. Anslaget används även i samband med motsvarande svenska officiella besök i utlandet och i samband med representation med svenskt deltagande i vissa förhandlingar utomlands. Jag föreslår att anslaget förs upp med 10 388 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Officiella besök m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 10 388 000 kr.

A 9. Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.

1989/90	Utgift	1 730 200
1990/91	Anslag	3 740 000
1991/92	Förslag	3 740 000

Anslaget används huvudsakligen för periodiskt understöd till vissa i utlandet, främst i Sydamerika, bosatta svenska medborgare. Därutöver betalas från anslaget eftergifter och jämkning av fordringar för utgivet tillfälligt ekonomiskt bistånd åt nödställda samt för bistånd i brottmål och kostnader vid dödsfall.

I anslaget finns en medelsram på 50 000 kr. för särskilda informationsinsatser riktade till utlandsresenärer, främst ungdomar, för att belastningen på utrikesförvaltningens konsulära resurser inte skall öka.

Från anslaget betalas också kostnader för expertgruppen för identifiering av katastroffall utomlands samt kostnader i sjöfartsfrågor.

Jag föreslår att anslaget blir oförändrat under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 740 000 kr.

B. Bidrag till vissa internationella organisationer

B 1. Förenta nationerna

1989/90	Utgift	83 338 875
1990/91	Anslag	117 806 000
1991/92	Förslag	122 608 000

Förenta nationernas reguljära budget för kalenderåren 1990–91 fastställdes av den 44:e generalförsamlingen till 1 974 634 000 dollar. Med en bidragsandel på 1,21 procent kan det svenska bidraget för kalenderåret 1991 – budgetåret 1990/91 – beräknas uppgå till ca 72 milj. kr. med reservation för vissa framtida revideringar. Budgetramen för kalenderåren 1992–93, att behandlas av den 45:e generalförsamlingen, har angivits till 1 996 100 000 dollar. Med utgångspunkt från föreliggande förslag för kalenderåret 1992 – budgetåret 1991/92 – kan det svenska bidraget beräknas uppgå till ca 74 milj. kr.

Kostnaderna för den vaktstyrka i Mellersta Östern (Undof), som FNs säkerhetsråd beslutade upprätta år 1974, har för kalenderåret 1991 – budgetåret 1990/91 – preliminärt angivits till 42,4 milj. dollar. Under förutsättning att styrkans mandat fortsätter att förlängas och Sveriges bidragsandel på 1,21 procent förblir oförändrad kan Sveriges bidrag för budgetåret 1991/92 beräknas till ca 3 milj. kr.

År 1978 beslutade säkerhetsrådet att sända en fredsstyrka till södra Libanon (Unifil). Kostnaden för denna under kalenderåret 1991 uppskattas till 148,3 milj. dollar. Under samma förutsättningar som ovan angivits kan det svenska obligatoriska bidraget för budgetåret 1991/92 beräknas till ca 11 milj. kr.

Säkerhetsrådet beslutade år 1989 att upprätta en observatörsstyrka för Centralamerika (Onuca), vars budget för år 1991 beräknas till 57 milj. dollar. I likhet med ovan nämnda fredsbevarande operationer torde Onuca fortsätta sin verksamhet under budgetåret 1991/92, varför ett svenskt bidrag på ca 4 milj. kr. förutses.

Inom FN-sekretariatet pågår planering av en FN-insats i Västra Sahara (Minurso) i samband med folkomröstning om områdets framtida status. Beslut om upprättande av denna FN-styrka, som avses omfatta såväl militär som civil personal, kan komma att fattas av säkerhetsrådet inom kort. Kostnaden för Minurso under ett år har preliminärt beräknats till storleksordningen 240 milj. dollar. För att täcka Sveriges obligatoriska bidrag till den sannolika FN-operationen i Västra Sahara bör ca 15 milj. kr. reserveras.

Till skillnad från andra fredsbevarande FN-operationer finansieras FN-styrkan på Cypern (Unficyp) inte genom uttaxering av obligatoriska bidrag från medlemsstaterna utan genom frivilliga bidrag. Dessa har emellertid visat sig otillräckliga, och truppbidragarländerna har därför fått bära en oproportionerligt stor andel av kostnaden för Unficyp. Försök att ändra finansieringsformen har hittills stupat på motstånd från vissa av säkerhetsrådets medlemmar. Främst på grund av den otillfredsställande finansieringen tog Sverige hem sin bataljon från Cypern på hösten 1987. Svenska

civilpoliser och viss högkvarterspersonal ingår dock alltjämt i Unficyp. För budgetåret 1991/92 förutses ett oförändrat svenskt frivilligt bidrag på 0,45 miljoner dollar, motsvarande ca 3 milj. kr. Bidraget avräknas mot Sveriges utestående krav på FN för kostnader avseende den svenska kontingentens medverkan i Unficyp.

I samverkan mellan FN, stormakterna och berörda parter har ett antal regionala konflikter kunnat biläggas under senare år, varvid FNs insats av fredsbevarande styrkor, militära observatörer eller civila valövervakare ofta varit ett viktigt element i fredsuppgörelsen. Nya sådana FN-operationer kan förutses under den närmaste framtiden, exempelvis i El Salvador och Kambodja. De ökande anspråken på FNs fredsskapande och fredsbevarande insatser bör föranleda Sverige att hålla en budgetär beredskap för detta ändamål, särskilt som nya operationer ofta måste organiseras med kort varsel. Därför föreslås att ett belopp på 12 milj. kr. avsätts i anslaget för budgetåret 1991/92. Beloppet är avsett dels för eventuella kostnader för FN-operationer som sannolikt kommer att avslutas inom kort (Unavem i Angola, Uniimog i Iran/Irak), dels för bidrag till nya operationer.

Från och med budgetåret 1984/85 har inom anslaget avsatts en medelsram att användas för värdefulla insatser till stöd för det allmänna FN-arbetet, som bedrivs av enskilda organisationer, läroanstalter m. fl. Dessa insatser kan gälla områden som det internationella miljösamarbetet, mänskliga rättighetsfrågor i ett FN-perspektiv, nationella förberedelser och bidrag till genomförande av seminarier, utredningar m. m.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts föreslås att en medelsram på 608 000 kr. avsätts för nämnda verksamhet. I denna ram ingår 84 000 kr. för täckande av resekostnader för stipendiater från Sverige som utses av Förenta nationerna i Genéve och New York.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Förenta nationerna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 122 608 000 kr.

B 2. Nordiska ministerrådet

1989/90	Utgift	239 565 011
1990/91	Anslag	240 000 000
1991/92	Förslag	250 000 000

Från anslaget betalas kostnader för Sveriges andel till Nordiska ministerrådets budget inklusive bidraget till Nordiska hälsovårdshögskolan.

Nordiska ministerrådets budgetår sammanfaller med kalenderåret.

Efter behandling i Nordiska rådets organ fastställde Nordiska ministerrådet i november 1990 Nordiska ministerrådets budget för år 1991. Budgeten uppgår till totalt 697 836 000 danska kronor. Härutöver tillkommer anslaget till Nordiska hälsovårdshögskolan, som uppgår till 35 391 000 kr. Sveriges andel av Nordiska ministerrådets budget för verksamhetsåret

1991 beräknas till 37,5 procent enligt den fördelningsnyckel som tillämpas. Den svenska andelen av 1991 års budget uppgår till ca 253 838 000 kr. Härutöver tillkommer det svenska bidraget till Nordiska hälsovårdshögskolan, som uppgår till ca 14 000 000 kr.

Nordiska ministerrådets budget för år 1992 kommer att fastställas först i november 1991.

Bl. a. mot bakgrund av den beräknade anslagsbelastningen för verksamhetsåret 1991 bör anslaget uppgå till 250 000 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiska ministerrådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 250 000 000 kr.

B 3. Europarådet

1989/90	Utgift	18 027 747
1990/91	Anslag	19 182 000
1991/92	Förslag	26 045 000

Det svenska bidraget till Europarådets ordinarie budget kan beräknas till ca 22,0 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Sveriges andel av den ordinarie budgeten är 3,11 procent.

Förutom bidrag till Europarådets ordinarie budget tillkommer kostnader på ca 4 milj. kr. för pensionsbudgeten, för amortering av byggnadslån, obligatoriska och frivilliga bidrag till europeiska ungdomsfonden, det europeiska farmakopésamarbetet, administrativa kostnader för Sveriges deltagande i särskilda avtal inom hälsovårdskommitténs ansvarsområde, årligen löpande kostnader för deltagande i fonden för social utveckling, deltagande i Europarådets nord-syd-center och kommissionen för demokrati genom lag samt för bidrag till den s. k. Pompidougruppen för narkotikabekämpning.

Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår till 26 045 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Europarådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 26 045 000 kr.

B 4. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD)

1989/90	Utgift	15 795 330
1990/91	Anslag	16 500 000
1991/92	Förslag	17 300 000

Huvuddelen av Organisationens för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) budget avser kostnader för sekretariatet och verksamheten i dess olika kommittéer, såsom kommittén för ekonomisk politik, handelskommittén, miljökommittén, industrikommittén och jordbrukskommittén. Till detta kommer kostnader för det av OECD upprättade centret för östfrågor (Centre for Co-operation with European Economies in Transition, CCEET). Samtliga medlemsländer bidrar till finansiering av denna del av budgeten efter en skala framräknad på basis av bl. a. BNP under föregående treårsperiod. OECDs budgetår löper per kalenderår, och för år 1990 var den svenska andelen 1,44 procent.

Resterande del av OECD-budgeten gäller frivilligt samarbete inom till OECD anslutna samarbetsorgan, såsom det internationella energiorganet (IEA), OECDs utvecklingsinstitut (Development Centre), atomenergiorganet (NEA) samt dess programbibliotek och centrum för sammanställning av neutrondata; centret för utbildningsforskning (CERI), europeiska transportministerkonferensen (ECMT) samt vissa andra program, såsom det speciella programmet för kemikaliekontroll, stålprogrammet, programmet för lokala sysselsättningsinitiativ och vägforskningsprogrammet. Beroende bl. a. på antalet deltagande länder, varierade Sveriges andel av bidragen till dessa organ under OECDs budgetår 1990 mellan 1,43 procent och 3,15 procent.

Anslagsbelastningen budgetåret 1989/90 var 15 795 330 kr. Sveriges totala bidrag under budgetåret 1990/91 uppskattas till 16,5 milj. kr. Då budgeten för OECDs verksamhetsår 1992 fastställs först i december 1991, är beräkningsgrunden oviss vad gäller bidragets storlek för budgetåret 1991/92. Med ledning av tillgängligt beräkningsunderlag torde dock anslaget för budgetåret 1991/92 beräknas till 17,3 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 17 300 000 kr.

B 5. Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA)

1989/90	Utgift	20 101 341
1990/91	Anslag	26 000 000
1991/92	Förslag	60 000 000

Sveriges bidrag till EFTAs budget under innevarande år har fastställts till 7 milj. schweiziska francs (ca 31 milj. kr.). Detta motsvarar enligt gällande bidragsskala 24.83 procent av EFTAs totala budget. Regeringen har beslutat att till EFTA utbetala 4.5 milj. kr. utöver anvisat belopp om 26 milj. kr. för budgetåret 1990/91.

EFTA-sekretariatet lägger fram sitt budgetförslag för 1991/92 i april 1991. Enligt sekretariatets preliminära beräkningar kommer kostnaderna för nästa budgetår att uppgå till 60 miljoner schweziska francs. Fastställandet av budgeten sker i juni 1991. Vidare baseras beräkningsunderlaget på att ett avtal mellan EFTA-länderna och EG om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) undertecknas under år 1991 och att det skall träda i kraft den 1 januari 1993. Med ledning av detta finner jag att anslaget för 1991/92 bör räknas upp med 34 milj. kr. till 60 milj. kr.

Huvuduppgiften för EFTA-sekretariatet är att vara EFTA-ländernas beredande och samordnande organ i ansträngningarna att åstadkomma och därefter implementera ett EES-avtal med EG. Detta innebär ett mycket brett verksamhetsfält som berör nästan alla områden i samhället. I förhandlingarna med EG har EFTA-länderna på politisk nivå utfäst sig att stärka EFTA som organisation i den utsträckning det nya samarbetet kräver. Allt pekar på att EFTA måste bygga upp egna organ som ska administrera och övervaka avtalet samt upprätta gemensamma sekretariatsfunktioner i Bryssel. Uppbyggnaden av dessa institutioner måste påbörjas redan under 1991/92.

Det samarbete som EFTA-länderna nyligen inlett med flera central- och östeuropeiska länder kommer att fördjupas under nästa budgetår och kräva ytterligare resurser från EFTA-sekretariatet. Utvidgat samarbete med ytterligare länder förutses också. Förhandlingar om ett frihandelsavtal med Turkiet har redan inletts.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 60 000 000 kr.

B 6. Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m.

1989/90	Utgift	7 328 071
1990/91	Anslag	7 835 000
1991/92	Förslag	9 253 000

Från anslaget erläggs bidrag för Sveriges deltagande i vissa internationella organ. För budgetåret 1991/92 torde medel beräknas enligt följande.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
1. GATT-organisationen	5 680 000	+1 320 000
2. Internationella rådet för samarbete på tullområdet	635 000	of
3. Internationella tulltariffbyrån	220 000	of
4. Internationella kaffeorganisationen (ICO) (prop. 1982/83:142)	460 000	of
5. Internationella kakaoorganisationen (ICCO) (prop. 1986/87:41)	86 000	of
6. Internationella juteorganisationen (IJO) (prop. 1990/91:13)	20 000	of
7. Internationella organisationen för tropiskt timmer (ITTO) (prop. 1983/84:121)	128 000	of
8. Internationella naturgummiorganisationen (INRO) (prop. 1988/89:19)	30 000	of
9. Internationella rådgivande bomullskommittén (ICAC) (prop. 1951:47)	77 000	of
10. Internationella gummistudiegruppen (IRSG) (prop. 1966:1 bil.12 s.168)	105 000	+ 10 000
11. Internationella bly- och zinkstudiegruppen (ILZSG) (prop. 1960:1 bil.12 s.284)	135 000	of
12. Internationella nickelstudiegruppen (INSG) (prop. 1985/86:100 bil.5 s.31)	50 000	+ 80 000
13. Internationella kopparstudiegruppen (ICSG) (prop. 1986/87:100 bil.5 s.34)	80 000	of
14. Internationella tennstudiegruppen (ITSG) (prop. 1986/87:100 bil.5 s.34)	70 000	of
15. Internationella byrån i Paris för utställningar (prop. 1947:1 bil.12 s.156)	49 000	+ 8 000
16. Övrigt	10 000	of
Summa	7 835 000	+1 418 000

Bidraget till GATT bygger främst på medlemsländernas andel av världshandeln. Det ökade anslaget budgetåret 1991/92 avser bl.a. den förstärkning av organisationen som är följden av beslutet år 1989 att systematiskt granska enskilda länders handelspolitik Trade Policy Review Mechanism (TPRM). Under år 1990 har granskningsprocessen kommit igång i full

omfattning. Sverige hör till de länder vars handelspolitik först granskats. Även Uruguay-rundans slutförande beräknas leda till en förstärkning av GATTs organisatoriska struktur.

I budgetpropositionen för 1987/88 (prop. 1986/87: 100) anmäldes preliminärt att studiegrupper skulle kunna komma att upprättas för tenn resp. koppar. Förhandlingarna om mandaten för dessa studiegrupper fullföljdes under budgetåret 1988/89. Ännu har inte tillräckligt många länder anslutit sig för att studiegrupperna skall kunna träda i kraft. Förhoppningsvis kan så ske under år 1991. Svenskt deltagande övervägs i båda studiegrupperna.

För nickelstudiegruppen har mandatet trätt i kraft under år 1990. Under 1991 kommer ett sekretariat att upprättas och gruppens första ordinarie årsmöte att genomföras.

Hemställan

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 9 253 000 kr.

B 7. Internationell råvarulagring

1989/90	Utgift	3 188 976
1990/91	Anslag	2 500 000
1991/92	Förslag	2 000 000

Kostnader avseende 1987 års internationella naturgummiavtal belastar anslaget.

Det första naturgummiavtalet, *1979 års internationella naturgummiavtal* skulle ha löpt ut år 1985, men förlängdes med två år till oktober 1987.

Ett nytt avtal, *1987 års internationella naturgummiavtal* (prop. 1988/89: 19, NU4, rskr. 72), framförhandlades inom UNCTADs ram våren 1987 och trädde definitivt i kraft den 3 april 1989. Sammanlagt har Sverige hittills bidragit med ca 9 milj. kr. till buffertlagerkontot enligt 1979 års och 1987 års avtal, varav 420 000 kr. som initialbidrag till det sistnämnda. På grund av prisutvecklingen för naturgummi har buffertlagret kunnat avvecklas och den övervägande delen av medlemsländernas bidrag återbetalas. Våren 1990 uppmanades medlemsländerna att bidra med medel för stödköp i enlighet med avtalets bestämmelser. Sveriges andel uppgick till 737 750 kr. vilket belastade anslaget för budgetåret 1989/90. Om prisutvecklingen ger anledning härtill kan ytterligare bidragsinbetalningar till det nya avtalets buffertlager komma att aktualiseras. Sveriges bidragsandel för budgetåret 1991/92 kan beräknas uppgå till 2 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Internationell råvarulagring* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 000 000 kr.

B 8. Övriga internationella organisationer m. m.

1989/90	Utgift	3 650 414
1990/91	Anslag	4 463 000
1991/92	Förslag	4 795 000

Under detta anslag beräknas bidrag till verksamheter och organisationer av delvis helt olika karaktär.

Bidrag lämnas till organisationer och institutioner som i sin ordinarie verksamhet eller genom olika specialaktiviteter verkar för att främja de mänskliga rättigheterna, såsom det internationella institutet för mänskliga rättigheter i Strasbourg (Fondation René Cassin) och den internationella juristkommissionen i Genève. Från detta anslag lämnas också bidrag till den verksamhet som bedrivs av FNs tortyrkommitté. Medel – 1 560 000 kr. – anslås också till Raoul Wallenberg-institutet i Lund i enlighet med vad som har sagts i den allmänna motiveringen. Ramen för övriga bidrag till organisationer och institutioner föreslås öka med 49 000 kr. för budgetåret 1991/92 varför det totala beloppet för bidrag till ovan nämnda organisationer och institutioner beräknas uppgå till 2 569 000 kr.

Härutöver beräknas bidrag till den Permanenta skiljedomstolens internationella byrå i Haag och Haag-akademien för internationell rätt samt det internationella institutet för humanitär rätt i San Remo. Dessa tre bidrag kan beräknas till 94 000 kr.

Sverige deltar tillsammans med EG och sex andra västeuropeiska länder i Cost-samarbetet på det teknisk-vetenskapliga området. Sveriges deltagande i Cost är exempel på samarbete med EG även på områden utanför frihandelsavtalet. En tredje Cost-fond om 50 milj. belgiska francs motsvarande ca 7,5 milj. kr. upprättades år 1984 för verksamheten. Sveriges totala bidrag till fonden har beräknats till 1 695 000 belgiska francs eller ca 280 000 kr., som skall fördelas på fem inbetalningar. Ett nytt bidrag beräknas utgå budgetåret 1991/92 med 64 000 kr.

Det europeiska forskningssamarbetet Eureka omfattar 19 europeiska länder samt EG-kommissionen. Det syftar till att höja Europas teknologiska nivå och öka industrins internationella konkurrenskraft. Under år 1986 etablerades ett permanent Eureka-sekretariat i Bryssel. Varje medlemsland bidrar till sekretariatet enligt BNP-nyckeln, som för svenskt vidkommande betyder 3,07 procent av Eureka-sekretariatets totala budget. Det svenska bidraget för denna verksamhet beräknas till 384 000 kr. budgetåret 1991/92.

Till chef för Eureka-sekretariatet i Bryssel har en svensk utsetts för perioden 1 juli 1989 – 30 juni 1992. Enligt statuterna erläggs kostnaderna för chefsskapet av det land som sänder representanten. För budgetåret 1991/92 beräknas denna kostnad till 865 000 kr.

Sedan budgetåret 1977/78 har över detta anslag även anvisats medel att användas för ekonomiskt stöd till vissa internationella, icke-statliga organisationer (NGO) samt forsknings- och studiegrupper m. m. (jfr prop. 1976/77: 100 bil. 6, s. 14). Stödet går i första hand till enskilda organisationer och rörelser som företrädesvis verkar för mänskliga rättigheter, fred,

nedrustning och andra huminitära frågor. Jag förordar en ökning av medelsramen med 26 000 kr. till 679 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Från och med budgetåret 1989/90 skall kostnader som uppstår för skattejustering av pensioner redovisas under detta anslag. Justeringen sker i enlighet med det pensionssystem som upprättats för personalen inom de s. k. koordinerade organisationerna (t. ex. OECD, Europarådet). Normerna för denna justering är konkret anpassade till skattesystemet i det land där pensionären är bosatt (artikel 42). Skattejusteringsbeloppet betalas ut av den organisation som betalar pensionen men återkrävs sedan från bosättningslandet.

För närvarande har Sverige endast en pensionerad tjänsteman som berörs av skattejusteringen. Skattejusteringsbidraget för budgetåret 1991/92 beräknas uppgå till 140 000 kr.

Jag har beräknat en ökning av anslaget med 332 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Övriga internationella organisationer m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 795 000 kr.

C. Internationellt utvecklingssamarbete

U-länderna i världen

År 1990 präglades av stora världspolitiska förändringar. Nya möjligheter för internationellt samarbete har öppnat sig. Efter ett årtionde som för många u-länder inneburit svåra motgångar finns förutsättningar att de långsiktiga utvecklingsproblemen skall kunna bemötas med förnyad kraft och med frigjorda resurser. De ökade ömsesidiga beroendena gör detta till en gemensam uppgift för världens länder.

Stora skillnader har präglat utvecklingen i enskilda länder och regioner under 1980-talet, framför allt i ekonomiskt hänseende. I Asien har många länder haft en stark tillväxt och kommit att spela en allt mer betydelsefull roll i världsekonomin. Stora delar av Afrika och Latinamerika gick däremot under 1980-talet in i en djup ekonomisk kris. För de fattiga befolkningsmajoriteterna har detta inneburit drastiskt minskade inkomster och försämrad hälsovård och utbildning. Investeringarna i människornas livs- och arbetsvillkor har varit långt ifrån tillräckliga för att möjliggöra en hållbar utveckling. Samtidigt har insikten vuxit världen över om miljö- och naturresursfrågornas betydelse. Även i många ekonomiskt framgångsrika länder har miljöproblemen ökat och situationen för de fattiga förblivit svår.

På de flesta håll i u-världen har en omprövning av tidigare utvecklingspolitik inletts. Djupgående ekonomiska återhämtningsprogram genomförs i en lång rad länder. Erfarenheterna och insikten är större om vad som utgör en hållbar utvecklingspolitik, inte bara i ekonomiskt hänseende utan även på det sociala området. De politiska förändringarna har varit stora. Latinamerika upplevde under 1980-talet ett genombrott för demokratin. Också på många andra håll i Afrika och Asien har de krafter som verkar för en demokratisk samhällsutveckling stärkts. Många u-länder har således gjort stora ansträngningar för att lägga en starkare grund för att ta itu med de långsiktiga utvecklingsproblemen.

Vid ingången av 1990-talet finns förhoppningar om att ett bättre globalt samarbete skall kunna bli verklighet. Vid 1980-talets början ledde de stora spänningarna mellan stormakterna och den djupa nedgången i världsekonomin till att nord/syd-samarbetet stagnerade och försvårades. De förändrade relationerna mellan stormakterna kan nu leda till att resurser i såväl i- som u-länder kan frigöras för andra ändamål än konflikt och förtryck och till att ett mer konstruktivt klimat för utvecklingsansträngningar skapas. Mot dessa nya möjligheter utgör konflikten i Persiska viken ett allvarligt hot.

Behoven i u-länderna och det ökade ömsesidiga beroendet mellan världens länder innebär nya och större krav på det internationella utvecklingssamarbetet. Under år 1990 har detta understrukits av flera särskilda internationella möten och rapporter, t.ex. vid FNs särskilda möte om ekonomiska frågor i april, vid det första förberedande mötet för FNs miljö- och utvecklingskonferens år 1992, vid toppmötet om barnens situation i världen i september och i UNDPs och Världsbankens särskilda rapporter om

social utveckling och fattigdom. Dessa möten och rapporter har lyft fram stora utmaningar för världens länder och för de multilaterala organisationerna. i synnerhet FN-systemet. Det internationella biståndet spelar en mycket viktig roll för att utmaningarna skall kunna mötas.

Ekonomisk utveckling i olika delar av u-världen

Världsekonomin

Den internationella ekonomiska omgivning som u-länderna möter har stor betydelse för deras utsikter till ekonomisk utveckling. I-ländernas ekonomiska politik och tillväxt påverkar u-ländernas möjlighet att dra nytta av världshandeln och de internationella finansiella flödena. Efter lågkonjunkturen och instabiliteten i början av 1980-talet har därför den långa perioden av stadig tillväxt i i-länderna och snabb utveckling av världshandeln varit viktig också för u-världen.

Under år 1989 och 1990 har en avmattning av tillväxten inträtt såväl i i-länderna som i världshandeln. Händelserna i Persiska viken och den kraftiga höjningen av oljepriset har ökat oron för en nedgång i världsekonomin och drabbat många u-länder hårt. Ett annat oroande inslag är det fortsatt relativt höga internationella ränteläget, vilket varit till nackdel för u-länderna, särskilt för många skuldtyngda medelinkomstländer. Det finns således en risk för att den internationella ekonomiska omgivning som u-länderna möter försämras.

En bidragande orsak till denna situation har varit den ekonomiska politik som vissa större i-länder fört för att möta egna ekonomiska svårigheter. Särskilt gäller detta Förenta Staterna som inte kommit till rätta med sina stora budget- och bytesbalansunderskott. För u-länderna är det i den nuvarande situationen särskilt viktigt att i-länderna för en rationell och samordnad ekonomisk politik.

Av särskild betydelse för u-länderna är också att framgång nås i de förhandlingar om minskade handelshinder som förs inom ramen för GATT, den s. k. Uruguay-rundan. Den tilltagande protektionismen i i-länderna utgör ett allvarligt hinder för u-ländernas exportansträngningar. För de många skuldtyngda u-länderna är det också viktigt att ytterligare skuldminskningar kommer till stånd. Ett ökat deltagande från u-länderna i den internationella handeln skulle öka stabiliteten i världsekonomin och leda till välståndsökningar i såväl i- som u-länder.

Asien

Den ekonomiska utvecklingen i Asien har under 1980-talet varit dynamisk. I många länder har inkomster och investeringar ökat snabbt. Samtidigt lever omkring hälften av världens fattiga i Asien. På många håll är miljöproblemen överhängande. Sociala och politiska spänningar har vuxit i flera länder. Olösta konflikter har i några länder skapat en grogrund för intolerans och våld. Stora ansträngningar kommer att krävas av de asiatiska länderna om dessa problem skall övervinnas.

En hög investeringsnivå och en snabb ökning av industrivaruexporten har i många länder bidragit till en hög, på flera håll en mycket hög, tillväxttakt. Länderna har oftast fört en ekonomisk politik som möjliggjort att allvarliga makroekonomiska obalanser undvikits och att ländernas omvandling och integrering i världsekonomin underlättats. Inte minst Japans växande import och investeringar har varit en drivkraft för den dynamiska utvecklingen i regionen. Republiken Korea, Malaysia och Thailand har under flera år haft en tillväxt på omkring 10 % per år, även om en viss avmattning ägt rum under senare tid. I Indonesien och även i Filippinerna har ekonomiska reformprogram hjälpt länderna att möta svåra strukturella problem och att öka tillväxten.

Östasiens snabba tillväxt har inneburit en förbättring av levnadsstandarden för en stor del av ländernas befolkningar. Bidragande orsaker till förbättringarna har i flera länder varit betydande satsningar på hälsovård och utbildning, och även en politik som gynnat lantbruket. Samtidigt utsätts miljön i flera av länderna för ohållbart stora påfrestningar. En betydande del av befolkningen lever i fortsatt djup fattigdom, inkomstskillnaderna är stora och i många städer lever allt fler i svårt utsatta miljöer. De snabba förändringarna har ökat de politiska spänningarna. I många länder har kraven på ökad demokrati vunnit snabbt gehör. Skall de östasiatiska ländernas snabba utveckling fortsätta på ett hållbart sätt, måste den nå också de fattigaste och bli socialt och miljömässigt hållbar.

Denna slutsats gäller i hög grad också Sydasien. Flera av de folkrika sydasiatiska låginkomstländerna har under ett antal år haft en tillväxt i ekonomin som överstigit befolkningsökningen. Särskilt Indien, men även t.ex. Pakistan, har haft en relativt god ekonomisk utveckling. Många långsiktiga och komplexa utvecklingsproblem kvarstår dock. Klassamhällena är starka. Här lever större delen av Asiens fattiga, ofta på en mycket låg hälso- och utbildningsnivå och på en bräcklig ekologisk grund. I många delar av Asien är kvinnans situation särskilt utsatt. Religiösa och etniska motsättningar har vuxit. I flera länder har politiska konflikter och våld blivit ett allvarligt utvecklingshinder.

Kinas snabba utveckling under 1980-talet var resultatet av en genomgripande reformering av landets ekonomiska politik och en öppning mot omvärlden. Efter det att kraven på demokrati slagits ner med våld under år 1989 har reformprocessen stannat upp och landets ekonomiska utsikter blivit mer osäkra. I Vietnam och Laos har långtgående ekonomiska reformer lett till en snabbt ökad tillväxt.

Hur de mycket olika asiatiska samhällena förmår hantera de svåra problemen blir avgörande för om den dynamiska utveckling som karaktäriserat en stor del av kontinenten under 1980-talet skall visa sig vara hållbar och kunna fortsätta också under 1990-talet.

Afrika

De afrikanska ländernas stora ansträngningar att ta sig ur 1980-talets djupa kris har börjat ge resultat. Flera länder kan år 1991 se tillbaka på ett antal år med en ekonomisk tillväxt i nivå med eller överstigande befolk-

ningstillväxten, i många fall efter mer än ett decennium med snabbt fallande per capita-inkomster. Detta är ett resultat både av den omprövning av tidigare utvecklingspolitik som genomförts och av ett ökat och samordnat internationellt bistånd. Afrikas långsiktiga problem är emellertid stora. Antalet fattiga ökar och den sociala infrastrukturen är svårt ansträngd. En hårt ansträngd miljö har blivit ett allvarligt hinder för fortsatt ekonomisk utveckling. På flera håll omprövas nu också den politiska struktur som ofta rått sedan det nationella oberoendet vanns. Kraven på mer demokratiska samhällsformer har vunnit starkt gehör. Hur dessa frågor löses är avgörande för om återhämtningen kan bestå och på längre sikt ge afrikanerna en höjd levnadsnivå.

Krisen i de afrikanska ländernas utveckling innebar snabbt sjunkande inkomster från slutet av 1970-talet. BNP per capita beräknas idag vara 15 % lägre än vid decenniets början. De fattigas antal har ökat och uppgår idag till närmare 300 miljoner, två tredjedelar av de ca 450 miljoner invånarna i de afrikanska länderna söder om Sahara. I genomsnitt har mer än 100 miljoner människor inte säkrad tillgång till mat. Den ekonomiska krisen och den snabba befolkningsutvecklingen har inneburit att undervisning, hälsovård och andra sociala tjänster allvarligt försämrats. Samtidigt har aids-epidemin medfört nya stora hälsoproblem med vittgående sociala och ekonomiska konsekvenser. Utvecklingen har inneburit en ännu mer ansträngd situation för redan svårt utsatta människor. De långsiktiga konsekvenserna av detta för Afrikas utveckling hotar att bli djupgående.

De flesta afrikanska länder, ungefär två tredjedelar, har mött krisen med omfattande ekonomiska återhämtningsprogram. Oftast utformade med stöd av Internationella valutafonden och Världsbanken har dessa s. k. strukturanpassningsprogram syftat till att åstadkomma makroekonomisk balans och till att underlätta strukturella reformer som kan skapa bättre förutsättningar för en höjning av produktionen. Till stöd för programmen har det internationella biståndet till Afrika ökat. Inom ramen för det av Världsbanken samordnade särskilda programmet för Afrika (SPA) har ett extraordinärt stöd kunnat mobiliseras från givarländerna till ett tjugotal av de fattigaste länderna. Genom betalningsbalansstöd, varubistånd och skuldlättnadsåtgärder, har de flesta av dessa länder kunnat tillförsäkras en importnivå som möjliggjort en återhämtning av den ekonomiska tillväxten.

Många afrikanska länder har således under senare tid upplevt en begynnande ekonomisk återhämtning. Det tjugotal länder som ingår i SPA-samarbetet har en genomsnittlig tillväxt på över 4 %. Exporten växer med över 5 % per år. För Afrika som helhet var tillväxten under år 1989 ca 3,5 %, en siffra som för första gången på mycket lång tid översteg befolkningstillväxten. Också andra uppgifter pekar på att en återhämtning äger rum. Jordbruksproduktionen i Afrika söder om Sahara har enligt FNs livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) ökat med 4 % per år under senare delen av 1980-talet. En mer än femtonårig trend med sjunkande jordbruksproduktion per invånare synes därmed ha brutits.

För att den begynnande återhämtningen skall bestå krävs fortsatt extraordinära insatser såväl av de afrikanska samhällena som av det internatio-

nella samfundet. Långsiktiga satsningar krävs på många områden: investeringar i infrastruktur, ett ökat sparande, satsningar på de sociala sektorerna, på miljöfrågorna, på befolkningsfrågorna och för kvinnans ställning, samt inte minst på att utveckla de afrikanska ländernas förvaltningar och samhällsinstitutioner. Förståelsen för dessa frågor har ökat. Ett viktigt uttryck för detta är den omfattande perspektivstudie av Afrikas utveckling som Världsbanken presenterade i slutet av år 1989. Där argumenterar banken för en fördubbling av biståndet till Afrika fram till år 2000. Banken argumenterar också för en fördubbling av ländernas och givarnas insatser för utbildning och övriga sociala sektorer. Dessa frågor måste få hög prioritet om de senaste årens ekonomiska återhämtning skall kunna upprätthållas.

Latinamerika

Efter mer än ett årtionde har de latinamerikanska länderna ännu inte kommit ur den djupa ekonomiska kris som inleddes i slutet av sjuttiotalet. BNP per capita är i början av 1990-talet ca 8 % lägre än den var 1979-81. Inkomst och konsumtion är än lägre. Efter en period av återhämtning i mitten på decenniet föll inkomsterna, räknat per capita, åter under den senaste treårsperioden. Dessa låga tillväxtsiffror har inneburit ökade påfrestningar för Latinamerikas många fattiga och är en svår utmaning i många länder där demokratin fått fäste först under de allra senaste åren.

Tillväxten har varit långsam trots att regionens exportinkomster nått rekordnivåer. Exportvolymen var år 1989 nästan 60 % högre än år 1980, medan importvolymen fortfarande inte nått upp till år 1980 års nivå. Många länder har haft svårt att omvandla det stora handelsöverskottet i en ökad nationalinkomst, beroende både på höga räntebetalningar på utlandsskulden och på bristande förtroende för ekonomin. Detta har inneburit att investeringarna legat på alltför låga nivåer för att kunna bereda vägen för en ekonomisk återhämtning. I många av länderna har den ekonomiska politiken varit alltför svag. Stora budgetunderskott har lett till mycket hög inflation och en betungande inhemsk statsskuld. Resurser har inte mobiliserats i tillräcklig utsträckning genom beskattning och sparande. Kapitalflykten har fortsatt.

Denna övergripande bild av de latinamerikanska ländernas utveckling döljer stora skillnader mellan länderna och mellan olika länders ansträngningar till ekonomisk anpassning och återhämtning. Flera länder har under ett antal år genomfört långtgående ekonomiska anpassningsprogram, bland dem Bolivia, Chile, Costa Rica, Ecuador, Jamaica, Mexico och Venezuela. I dessa länder är utsikterna idag avsevärt bättre. Flera av dem har också haft fördel av betydelsefulla skuldlättnadsoperationer. Även på andra håll, i så skilda länder som Brasilien, Peru och Nicaragua, genomförs omfattande strukturanpassningsprogram. Det föreligger idag i Latinamerika en utbredd enighet om behoven av denna typ av ekonomiska reformer. Det blir då också viktigt att ytterligare skuldlättnad kommer till stånd, framförallt genom överenskommelser med de kommersiella bankerna och de internationella finansiella institutionerna.

Reformarbetet äger emellertid rum mot en bakgrund av frustrerade sociala förväntningar. Inkomstskillnaderna är mycket stora i de flesta länderna. På landsbygden och i de växande slumområdena lever många människor i svår fattigdom och i en omgivning där miljöproblemen ofta är stora. Djupgående samhällsreformer är på många håll en förutsättning för att de allvarliga fattigdoms- och miljöproblemen skall kunna bekämpas.

Av största betydelse för Latinamerikas möjligheter att möta de svåra utvecklingspolitiska utmaningarna är det demokratiska genombrott som ägt rum i nästan samtliga latinamerikanska länder. Särskilt under 1980-talets senare del ägde demokratiska förändringar rum i en lång rad länder. Val har hållits och respekten för de mänskliga rättigheterna har förbättrats. Med ett förstärkt reformarbete och med ökat internationellt stöd i form av bl. a. skuldlättnad kan 1990-talet bli ett avsevärt ljusare årtionde för Latinamerika.

Resurser för utveckling

Med ett bättre samarbetsklimat mellan världens länder och med en bättre utvecklingspolitik i många u-länder finns förutsättningar för att de externa resurserna för utveckling i u-länderna skall kunna öka. Samtidigt har den långsammare utvecklingen av världsekonomin och följderna av konflikten i Persiska viken skapat en mindre gynnsam ekonomisk omgivning. Viktigaste resurskälla för u-länderna är större handelsinkomster, men ökad finansiering för utveckling – inkluderande direktinvesteringar, kapitalflöden och bistånd – är likaledes nödvändig. Skuldkrisen är det tydliga uttrycket för bristerna i dessa resursflöden. Åtgärder i både i- och u-länder krävs för att flödena åter skall kunna öka och för att utvecklingen skall förbättra de fattigas levnadsvillkor. Inte minst krävs ett ökat internationellt bistånd.

Handel och råvarupriser

Världshandelns snabba utveckling under större delen av 1980-talet avtog under 1989 till ca 7 %. Takten i ökningen förväntas ytterligare minska under 1990 och 1991. U-ländernas exportexpansion, som under andra hälften av 1980-talet varit snabbare än världshandelns ökning, avtog också under år 1989. Det gäller inte minst flera av de industrivaruexporterande länderna som tidigare dragit mest nytta av exportexpansionen. Sett över en längre period har u-länderna emellertid stärkt sin position avsevärt på världsmarknaden. Deras andel av världshandeln har ökat, liksom också andelen industrivaror i deras export. Flera u-länder, bland dem Republiken Korea, Kina, Mexico och Brasilien, finns idag bland världens 20 största exportörer.

Många av de fattigaste u-länderna har emellertid blivit allt svagare på världsmarknaden. Afrikas andelar av såväl världens som u-ländernas totala export har fallit under 1980-talet. Skälet är i hög utsträckning att den ekonomiska politiken i många länder under lång tid missgynnat export. Om de afrikanska länderna söder om Sahara hade behållit sina marknads-

andelar från år 1970 vad gäller export av andra råvaror än olja hade exportinkomsterna 1985-86 varit 9–10 miljarder US dollar högre per år, vilket ungefär motsvarar det bistånd Afrika då fick.

De fattigaste ländernas svårigheter beror också på att de flesta råvarupriser har fallit under 1980-talet. De reala priserna på andra råvaror än olja sjönk under perioden fram till åren 1986-87 till de lägsta nivåerna sedan 1930-talet. Medan flera råvaror, bland dem många metaller och mineraler, har hämtat sig under de senaste åren, har kaffe- och kakaopriserna fortsatt att sjunka. Tillsammans med de kraftigt ökade oljepriserna har detta skapat stora svårigheter framför allt för många afrikanska länders ansträngningar till ekonomisk återhämtning.

Handelns betydelse för tillväxt, investeringar och teknologiöverföring är stor. De flesta u-länder har genomfört reformer i riktning mot en mer öppen handelspolitik. Samtidigt skapar i-ländernas handelshinder stora svårigheter för u-länderna. För industrivaror har andra handelshinder än tullar vuxit snabbt under 1980-talet. Världsbanken har beräknat att i-ländernas protektionism minskat u-ländernas nationalinkomst med ett belopp omkring dubbelt så stort som det totala internationella biståndet. Särskilt stora vinster finns att göra på jordbruks- och textilområdena. Möjligheterna till framsteg finns på båda dessa områden i de GATT-förhandlingar som avsågs slutföras under år 1990 men som kommer att fortsätta under år 1991. I den s. k. Uruguay-rundan diskuteras också andra frågor av stor betydelse för u-länderna, bl. a. tjänstehandel och immaterialrätt. U-länderna har deltagit på ett betydligt mer aktivt sätt i Uruguay-rundan än i tidigare förhandlingar. Ett framgångsrikt fullföljande skulle vara av stor betydelse för u-länderna.

Resursflöden och skuldlättnadsåtgärder

För att u-ländernas investeringar och tillväxt skall öka krävs inte bara att exportinkomsterna ökar utan också att kapitalflykten hejdas samt att ländernas tillgång till nytt kapital förbättras. Den kraftiga minskningen av resursflödena, framför allt av lån och direktinvesteringar från privata källor, har under 1980-talet lett till att u-länderna som grupp kommit att betala mer till utlandet i form av amorteringar och framför allt ränta än de fått in i form av nya lån. Dessa s. k. nettotransfereringar har varit negativa sedan år 1984. De beräknas under år 1989 ha ökat till ca 52 miljarder US dollar. Bistånd och direktinvesteringar uppgår sammanlagt till ett något större belopp, men bilden av kraftigt fallande resursflöden under 1980-talet har inte förändrats.

U-ländernas totala skuld har sedan år 1987 legat på ca 1 300 miljarder US dollar. Skuldsättningen ser olika ut i olika länder. I analyser skiljs vanligtvis på svårt skuldsatta medelinkomstländer (huvudsakligen latinamerikanska länder) och svårt skuldsatta låginkomstländer (huvudsakligen afrikanska länder). Åtgärder för skuldlättnad måste se olika ut i dessa båda grupper.

De 19 mest skuldsatta medelinkomstländerna hade vid utgången av år 1989 en utestående skuld på ca 516 miljarder US dollar, huvudsakligen till

kommersiella banker i utlandet. Nettotransfereringarna från denna grupp länder beräknas under år 1989 ha uppgått till 32 miljarder US dollar. De amorteringar och räntor som betalades uppgick till ca 38 % av exporten. De låga och sjunkande andrahandsvärdena på ländernas skulder ger en uppfattning om ländernas svårighet att klara skuldtjänsten. Under år 1989 uppnåddes ett genombrott vad gäller möjligheter till skuldminskning för dessa länder. Enighet nåddes om att de dittillsvarande skuldlättnadsåtgärderna inte varit tillräckliga. Nya metoder har nu utarbetats. Dessa innebär att frivilliga överenskommelser om skuld- eller skuldtjänstminskning ingås mellan skuldländer och banker. Internationella valutafonden och Världsbanken sätter av särskilda resurser för att stödja sådana operationer. Omförhandlingar med de kommersiella bankerna på grundval av denna skuldstrategi har hittills genomförts av Costa Rica, Filippinerna, Mexico och Venezuela. En betydande skuldlättnad har uppnåtts. För många skuldsatta länder förblir dock svårigheten att dra till sig kapital för nya investeringar ett överhängande problem.

För några av länderna i kategorin svårt skuldtyngda medelinkomstländer togs under 1990 ett särskilt initiativ för skuldlättnad. Det gäller ett femtontal s. k. lägre medelinkomstländer som har en stor skuld till bilaterala offentliga kreditorer. Sådana fordringar, huvudsakligen statsgaranterade exportkrediter, omförhandlas inom ramen för den s. k. Parisklubben. I september kom Parisklubben överens om att ge förmånligare villkor vid skuldomförhandlingar med dessa länder. Parisklubben fortsätter att överväga hur eventuella ytterligare åtgärder för länder inom denna kategori kan utformas.

De 34 fattigaste länderna i Afrika hade vid utgången av år 1989 en total skuld på ca 79 miljarder US dollar, huvudsakligen till offentliga fordringsägare. Skulden är betydligt mindre än den latinamerikanska men är avsevärt mer betungande, vilket illustreras av att den är ungefär lika stor som dessa länders sammanlagda BNI och motsvarar fem gånger värdet av deras export. Medan länderna hade en kontraktsenlig skuldtjänst på ca 50 % av exporten, var de faktiska betalningarna i genomsnitt mindre än hälften. För de fattigaste länderna utgör biståndet i stort sett den enda källan till utländskt kapital. Biståndet till samtliga länder i Afrika söder om Sahara uppgick år 1989 till ca 15,4 miljarder US dollar, en ökning från 24 % av det totala biståndet år 1980 till 33 % år 1989.

För de fattigaste länderna har ett antal skuldlättnadsinitiativ tagits under de senaste åren. Sverige har varit pådrivande i detta arbete. De svenska förslagen redovisades samlat vid FNs generalförsamlings särskilda session om ekonomiska frågor under år 1990. Redan år 1978 skrev Sverige av biståndskrediterna till dessa länder, något som flera stora i-länder utlovat göra först under år 1989 och ännu år 1990 bara delvis genomfört. Sverige har också verkat för mjukare villkor vid dessa länders omförhandlingar i Parisklubben och framfört att även de koncessionella s. k. Toronto-villkoren är alltför betungande för många länder. I avvaktan på att överenskommelse kan nås om mer realistiska villkor har regeringen under år 1990 beslutat att med hjälp av biståndet ge ett antal afrikanska länder full räntefrihet under bilaterala skuldkonsolideringsavtal. Även när det

gäller de fattigaste ländernas skuld till kommersiella långivare har framsteg gjorts, framför allt genom s. k. skuldåterköp, som innebär att andrahandsmarknadens mycket låga värdering av fordringarna utnyttjas. Genom ett svenskt förslag har också en betydelsefull lättnad åstadkommits när det gäller viss Världsbanksskuld.

Avgörande för att olika typer av skuldlättnadsåtgärder skall kunna bidra till en bestående återhämtning är att de förstärker en stark nationell ekonomisk politik. För att de återhämtningsprogram som många av de fattigaste länderna är engagerade i skall lyckas krävs också ett ökat resursflöde. I dessa ansträngningar har Världsbanken och Internationella valutafonden kommit att spela viktiga roller. Innan de krisdrabbade länderna har återvunnit sin kreditvärdighet är det de multilaterala organisationerna och biståndsgivarna som är ländernas huvudsakliga källa till nya resurser. Ett ökat internationellt bistånd och samarbete är av stor betydelse för dessa länders utveckling.

Det internationella biståndet

De minskade totala resursflödena till u-länderna har inneburit att biståndet kommit att utgöra en allt större andel, närmare 50 % av de totala flödena år 1989 jämfört med 30 % tio år tidigare. Världens bistånd har stagnerat under 1980-talet på en nivå av ca 50 miljarder US dollar. Sedan år 1985 har det totala biståndet till och med minskat något varje år. OECD-ländernas bistånd har dock ökat under årtiondet för att under år 1989 utgöra över 85 % av det totala biståndet.

Biståndet från de länder som är medlemmar i OECDs biståndskommitté (Development Assistance Committee, DAC) minskade år 1989 till 46,7 miljarder US dollar från 48,1 miljarder dollar år 1988. Den genomsnittliga nivån föll till 0.33 % av BNI år 1989 från 0.36 % ett år tidigare. Enligt DAC beror detta huvudsakligen på att utbetalningarna till olika multilaterala organisationer var ovanligt stora under år 1988. Under det gångna årtiondet har nivån legat på ca 0,34 – 0,35 %. Detta har inneburit en real ökning av biståndsanslagen i takt med DAC-ländernas BNP-ökning.

År 1970 antogs i samband med deklarationen om FNs andra utvecklingsårtionde 0,7-procentmålet för utbetalningar av offentligt bistånd. Sverige uppnådde detta redan år 1974. Ännu idag har endast tre andra OECD-länder – Norge, Nederländerna och Danmark – uppnått målet. Finland, som under 1980-talet har ökat sitt bistånd snabbt, kommer sannolikt inom kort att uppnå 0,7-procentmålet. De svenska biståndsutbetalningarna uppgick år 1989 till 0,97 % av BNI, en betydande ökning jämfört med år 1988.

Huvudskälet till det lägre biståndet från DAC-länderna år 1989 är Förenta Staternas minskade biståndsutbetalningar. Förenta Staternas biståndsnivå hade under år 1989 sjunkit till 0,15 % av BNI, den lägsta nivån bland alla DAC-länder. Förutom Förenta Staterna har även bl. a. Storbritannien och Tyskland minskat sina biståndsansträngningar under 1980-talet. Dessa minskningar har varit särskilt allvarliga eftersom det rör sig om tre traditionellt stora givare. En viss ökning i det tyska biståndet registrerades dock under 1989.

Tabell 1. Biståndsutbetalningar år 1989

	Biståndets andel av BNI (%) (1989)	(1988)	Biståndets storlek (milj. USD) (1989)
DAC-länder totalt(1)	0,33	0,36	46 679
Norge	1,04	1,13	917
Sverige	0,97	0,86	1 799
Danmark	0,94	0,89	937
Nederländerna	0,94	0,98	2 094
Finland	0,63	0,59	706
Frankrike(2)	0,54	0,50	5 162
Belgien	0,46	0,41	703
Canada	0,44	0,50	2 320
Italien	0,42	0,39	3 613
Förbundsrep. Tyskland	0,41	0,39	4 949
Australien	0,38	0,46	1 020
Japan	0,32	0,32	8 949
Storbritannien	0,31	0,32	2 587
Schweiz	0,30	0,32	558
Österrike	0,23	0,24	283
Nya Zeeland	0,22	0,27	87
Irland	0,17	0,20	49
Förenta Staterna	0,15	0,21	7 659
Övriga OECD-länder	0,08	0,08	400
Arabiska länder	0,54	0,85	1 530
Andra u-länder	–	–	470
Sovjetunionen och Östeuropa	–	–	4 300
Världens totala bistånd			53 379

(1) DAC (Development Assistance Committee) är OECDs biståndskommitté. Medlemsländerna är de som anges i tabellen.
(2) Exkl. Frankrikes bistånd till departement och territorier utanför landets gränser (s.k. DOM/TOM). Det biståndet ingår dock i totalbeloppet för DAC-länderna.

(Källa: OECDs biståndskommitté DAC 1990)

Som en följd av Förenta Staternas minskade biståndsvolym blev Japan världens största biståndsgivare under år 1989 med närmare 9 miljarder US dollar i bistånd. Genom det ökade biståndet, liksom genom förändringarna i dess inriktning som t.ex. en viss avbindning och en vidare geografisk spridning, har Japan kommit att bli en allt viktigare partner i det internationella utvecklingssamarbetet. Två andra länder som under 1980-talet ökat sina biståndsansträngningar avsevärt är Frankrike och Italien. Även Spanien som inte är medlem av DAC har inlett ett bistånd.

Biståndet från andra länder än OECD-länderna har under senare tid genomgått stora förändringar. De arabiska länderna, främst Saudiarabien och Kuwait, var tidigare en betydelsefull källa till bistånd. Av olika skäl har detta bistånd minskat avsevärt under hela 1980-talet. Konflikten i Persiska viken minskar nu ytterligare de arabiska ländernas utvecklings-

bistånd. Några tidigare u-länder, bland dem Republiken Korea, har inlett ett bistånd som kan komma att bli av betydelse.

Omvälvningarna i Sovjetunionen och de östeuropeiska länderna innebär stora förändringar i det bistånd som dessa länder ger. Efter att tidigare ha stagnerat kommer biståndet framöver att minska och också ändra landinriktning och karaktär. För vissa mottagarländer, särskilt de som fått ett betydande sovjetiskt stöd, kan detta få stora konsekvenser. Det enade Tyskland förväntas överta en del av den tidigare Tyska Demokratiska Republikens bistånd. Några av de central- och östeuropeiska länderna, särskilt Polen och Ungern, mottog under år 1990 betydande bistånd.

OECD har gjort bedömningen att DAC-ländernas bistånd endast långsamt kommer att öka, sannolikt i en lägre takt än tillväxten i givarländernas ekonomier. Därmed skulle givarländerna komma än längre från FNs 0,7-procentmål. I DAC har en strategi för utvecklingssamarbetet på 1990-talet diskuterats. Vid DACs högnivåmöte år 1989 tog Sverige tillsammans med de övriga nordiska länderna, Nederländerna och Frankrike initiativ till en ökad biståndsvolym. DAC-länderna gjorde här förnyade utfästelser om att väsentligt öka biståndsvolymen.

Ett långsiktigt utvecklingssamarbete i en föränderlig värld

De senaste årens världspolitiska förändringar, de stora skillnaderna i u-ländernas utveckling under loppet av 1980-talet och de växande ömsesidiga beroendena mellan u- och i-länder har ställt det internationella samarbetet inför svåra och också nya utmaningar.

I ekonomiskt hänseende har det handlat om att återupprätta tillväxten i svårt krisdrabbade länder och om att få till stånd en mer öppen, stabil och gynnsam internationell ekonomisk omgivning. I miljömässigt hänseende har det handlat om att hitta formerna för ett samarbete kring de globala och internationella miljöhoten, liksom för stödet till de fattiga ländernas ansträngningar att skapa en miljömässigt hållbar utveckling. Det har också handlat om att i den avspänning som rått mellan stormakterna stödja en utveckling mot fred och återuppbyggnad i områden som drabbats av krig och konflikt, liksom en utveckling mot demokrati och frihet i länder där mänskliga rättigheter förtrampats. I den allt mer internationaliserade värld som nu tar form är det min övertygelse att biståndet under 1990-talet kommer att spela en allt mer betydelsefull roll.

Målet för det svenska biståndet, som det så många gånger formulerats av riksdagen, är att "höja de fattiga folkens levnadsnivå". Detta övergripande mål, formulerat för snart 30 år sedan, liksom de fem mer specifika biståndspolitiska målen, äger alltjämt sin giltighet. Jag vill särskilt framhålla att i den mångfald av former som vårt bistånd tar sig är det solidariteten med de fattiga och förtryckta som är den yttersta drivkraften.

Kampen mot fattigdomen har under de gångna decennierna mött både framgångar och motgångar. Sett över en längre period framstår framstegen tydligt, särskilt vad gäller social utveckling. Den förväntade livslängden i u-länderna har ökat från 46 år 1960 till 62 år 1987. Andelen läskunniga har

ökat från 43 % år 1970 till 60 % år 1985. Dessa siffror vittnar om en kraftigt vidgad utvecklingspotential i u-världen.

Inte desto mindre har antalet fattiga ökat. Omkring en miljard människor, var femte människa på jorden, lever i dag i djup fattigdom. Varje dag dör 40 000 barn av orsaker som kunde ha undanröjts. Under 1990-talet kommer 1,5 miljarder barn att födas, den största generationen någonsin. Många kommer att växa upp i sociala och ekonomiska orättvisor och förnekas rätten till ett liv i värdighet.

Efter flera decennier av snabb ekonomisk tillväxt i u-världen innebar 1980-talet en djup ekonomisk kris för många u-länder. I stora delar av u-världen, främst i Afrika och Latinamerika, samt även i några av de fattigaste asiatiska länderna, har levnadsstandarden sjunkit för stora delar av befolkningen. Där har den ekonomiska krisen slagit hårt mot den sociala utvecklingen. Bara om den ekonomiska tillväxten återupprättas kan de fattigas inkomster åter öka och en social välfärd spridas.

Det är möjligt även för de fattigaste länderna att vända nedgången. Många länder har gjort just det genom att ompröva tidigare utvecklingspolitik. Genom ekonomisk-politiska reformer har de skapat en mer stabil och gynnsam miljö för produktion, särskilt för jordbruket. Åtgärder inriktade på en snar återhämtning i tillväxten måste emellertid kompletteras med andra, långsiktigt orienterade insatser för att de samlade utvecklingsansträngningarna skall vara hållbara och ge framgång i kampen mot fattigdom.

I förra årets budgetproposition redogjorde jag utförligt för regeringens syn på sambanden mellan ekonomisk tillväxt och fattigdomsbekämpning, på behovet av ekonomisk återhämtning och långsiktighet i utvecklingsansträngningarna. I budgetpropositionen året dessförinnan redovisade jag slutsatserna från ett omfattande utredningsarbete om Afrikas ekonomiska och sociala kris och om hur en utvecklingsstrategi för Afrika på 1990-talet bör se ut. Riksdagen har ställt sig bakom dessa riktlinjer. SIDA har följt upp riktlinjerna och vidareutvecklat strategin i sitt arbete. Jag välkomnar detta.

Under de senaste åren har en allt bredare samsyn inträtt om de centrala elementen i en sådan fattigdomsinriktad långsiktig utvecklingsstrategi. Inte bara u-länder har omprövat sin utvecklingspolitik, det har också flera biståndsgivare gjort. Erfarenheter, analys och rekommendationer har uttryckts vid en lång rad internationella möten under år 1990, bland annat vid FNs läskunnighetskonferens i mars, i samband med FNs extra generalförsamling i april om ekonomiska frågor, vid FNs andra konferens om de minst utvecklade länderna i september och i samband med att FNs generalförsamling hösten 1990 antog en ny internationell utvecklingsstrategi. Jag vill särskilt välkomna två omfattande och konkreta rapporter om social utveckling och fattigdomsbekämpning från två av de viktigaste internationella organisationerna, FNs utvecklingsprogram, UNDP och Världsbanken.

I UNDPs *Human Development Report 1990*, den första i en ny serie till vars tillkomst Sverige har bidragit, skärskådas hur länder förmått ge sina befolkningar ett bättre och rikare liv. Genom att konstruera ett särskilt

mått, ett sammanvägt index ("human development index") av länders utvecklingsnivå vad gäller förväntad livslängd, graden av läskunnighet och nationalinkomst, ges en annorlunda bild än den som framgår när länder rangordnas enbart enligt traditionella ekonomiska mått, som BNP. UNDP betonar vikten av ekonomisk tillväxt för att kunna upprätthålla en social infrastruktur, men framhåller desto starkare de stora skillnaderna i social utveckling mellan länder på liknande inkomstnivå. Av en genomgång av individuella landerfarenheter framgår klart det viktigaste i analysen: u-länder, även de fattigaste, har möjligheter att göra betydande sociala framsteg om den politiska viljan finns.

Årets *World Development Report* har Världsbanken ägnat åt en utförlig genomgång av erfarenheterna från olika strategier för fattigdomsbekämpning. Också slutsatsen från Världsbankens analys är tydlig. En politik som enbart syftar till ökad ekonomisk tillväxt garanterar inte ett ökat välstånd för de fattiga. En långsiktigt hållbar utvecklingsstrategi bör främja det produktiva utnyttjandet av de fattigas främsta tillgång – deras arbetskraft. För detta krävs fungerande marknadsincitament, en förstärkning av sociala och politiska institutioner, investeringar i infrastruktur och anpassad teknologi. Samhället måste förse de fattiga med grundläggande sociala tjänster, särskilt primärhälsovård, familjeplanering och grundutbildning. En förutsättning för att nå varaktiga resultat i kampen mot fattigdomen är att kvinnornas ställning stärks.

Att utveckling måste bygga på rättvisa och möjligheter för de fattiga har alltid varit en grundläggande del av svensk biståndspolitik. Jag välkomnar därför att denna uppfattning delas av alltfler och att den beskrivits så tydligt och samstämmigt av dessa båda organisationer. Jag välkomnar också det budskap som klart framkommer i båda rapporterna att det finns realistiska möjligheter att avsevärt minska antalet fattiga i världen om man tillämpar en utvecklingsstrategi som kombinerar ekonomisk tillväxt med en rättvisare resursfördelning och sociala insatser.

Att en betydligt bredare förståelse för frågorna har vuxit fram innebär emellertid inte att svar finns på alla svåra utvecklingsproblem. Inte heller innebär det att det bara finns en enda riktig utvecklingspolitik. Minst av allt betyder det att länder inte står inför svåra val och intressekonflikter i utformandet av en fattigdomsorienterad utvecklingspolitik.

Efter ett årtionde som i många u-länder präglats av motgångar finns det dock skäl att glädjas åt att utsikterna till ett konstruktivt utvecklingssamarbete nu är ljusare. Många länder är inbegripna i att försöka utforma en effektivare och rättvisare utvecklingspolitik. För att möjliggöra en sådan utveckling kan inget ersätta den politiska bas som bara länder själva kan etablera.

Det ansvar som vilar på u-länderna var ett av de viktigaste temata i den rapport som den s. k. Sydkommissionen presenterade i augusti 1990 under titeln "The Challenge to the South". Kommissionen, vars arbete inleddes år 1987 under ledning av Tanzanias förre president Julius Nyerere, tog även upp nord/syd-frågor och samarbetet mellan u-länder. Avsnitten om u-ländernas eget ansvar för den utvecklingspolitik de för tillhör rapportens mest betydelsefulla. Följande stycke avslutar rapporten:

"I sista hand kan syds vädjan om rättvisa, jämlikhet och demokrati i det globala samhället inte särskiljas från ländernas strävan efter dessa mål inom sina egna samhällen. Engagemanget för demokratiska värden, respekten för grundläggande rättigheter – i synnerhet rätten till oliktänkande – rättvisa för minoriteter, omtanke om de fattiga och de sämre lottade, redlighet i det offentliga livet, beredvillighet att lösa konflikter utan att tillgripa krig – allt detta kan inte annat än att göra intryck på världsopinionen och öka syds utsikter att säkra en ny världsordning."

Av stor betydelse för u-ländernas egna ansträngningar är det viktiga bidrag som en gynnsam extern ekonomisk miljö kan ge. Det internationella samfundet kan stödja u-länderna på många sätt: minskad protektionism, ökade resursflöden, skuldlättnad och, inte minst, en stabil världsekonomisk omgivning. För lång tid framöver kommer också biståndet att spela en central roll, särskilt i de fattigaste länderna.

Det internationella biståndssamarbetet har utvecklats under de senaste åren. Särskilt betydelsefullt har varit det samarbete som vuxit fram till stöd för de krisdrabbade afrikanska ländernas återhämtning. I detta har såväl multilaterala som bilaterala biståndsgivare samverkat på ett nytt sätt. På ytterligare en rad områden krävs nu ett förstärkt internationellt samarbete. I avsnitten nedan tar jag upp några av de områden som har särskild aktualitet i svenskt och internationellt biståndssamarbete.

Demokratifrämjande bistånd

Sveriges stöd till u-ländernas utveckling har som övergripande mål att höja de fattiga folkens levnadsnivå. De fem biståndspolitiska målen resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och social självständighet, demokratisk samhällsutveckling samt framsynt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön samspelar och betingar varandra för att uppnå detta övergripande mål.

De fem biståndspolitiska målen skall därför prägla utvecklingssamarbetet i sin helhet, även om inte vart och ett av dem kan tillgodoses inom samtliga biståndsinsatser. Det naturliga är att ett eller ett par av dem står i förgrunden i ett specifikt program och att övriga mål främjas som önskvärda sidoeffekter.

Demokratimålet bär i sig de grundläggande bevekelsegrunderna för utvecklingssamarbetet, eftersom det baseras på uppfattningen om och engagemanget för alla människors lika värde och deras grundläggande rätt till ett liv i frihet från förtryck och utsugning.

Genom demokratimålet tar Sverige ställning mot alla former av politiskt förtryck. Det är ett uttryck för vår strävan att stärka förutsättningarna för mera rättvisa och öppna samhällen som ger den enskilde möjligheter att delta aktivt i både den ekonomiska och politiska processen. Demokrati är en av förutsättningarna för att driva utvecklingen framåt.

Demokratimålet är också ett åtagande att främja respekt för mänskliga rättigheter, så som de definieras i de konventioner som Sverige anslutit sig till och som huvudsakligen består av två grupper av rättigheter: de politiska och medborgerliga samt de ekonomiska och sociala. För Sverige har

båda grupperna av rättigheter lika stor betydelse, även om de är olika till sin karaktär.

Det svenska biståndet utgör, med sitt omfång och innehåll, i sin helhet ett stöd till u-ländernas ekonomiska och sociala rättigheter. Det långsiktiga stödet för att stärka ekonomisk tillväxt och rättvis fördelning och betoningen av insatser i de sociala sektorerna är här av särskild vikt. De båda grupperna av rättigheter är kopplade till varandra. Så är exempelvis läskunnighet ett viktigt verktyg för att kunna tillvarata de medborgerliga och politiska rättigheterna.

Stödet till de medborgerliga och politiska rättigheterna utgörs både av långsiktiga insatser för mänsklig utveckling, som exempelvis utbildning, samt riktat stöd till insatser med särskild effekt för att föra utvecklingen mot demokrati framåt. I arbetet stöds processer mot demokrati genom bidrag till reformer och program som stärker yttrande- och tryckfrihet, organisationsfrihet, rättssäkerhet, folkligt deltagande och insyn, politisk mångfald och fria val.

Demokratimålet har betonats starkt under senare år och belysts ur olika aspekter i budgetpropositionerna. Samtidigt har bistånd med speciell inriktning på att främja en demokratisk utveckling växt i omfattning och bredd. I förra årets budgetproposition redogjorde jag för hur biståndet används i processer mot fred och demokrati.

Den internationella utvecklingen har under det gångna året präglats av avspänningen mellan stormakterna och demokratisering i många tidigare centralstyrda länder. Den senare tidens händelser i Mellanöstern kastar sin skugga över det faktum att många utdragna regionala konflikter kommit närmare en lösning. Mot denna internationella bakgrund och med planekonomiernas sammanbrott i Central- och Östeuropa som referens, betonas idag demokratin som drivkraft för utveckling av allt fler aktörer i utvecklingssamarbetet. Detta gäller såväl industriländerna inom OECD som de afrikanska länderna inom den afrikanska samarbetsorganisationen OAU.

Särskilt påtaglig är den snabba politiska utvecklingen i många afrikanska länder, där debatten om demokratin – om yttrandefrihet, medbestämmande, pluralism, flerpartisystem, insyn och fria val – intensifierats. Detta är en välkommen utveckling där lärandet av andras erfarenheter är viktigt, men där varje samhälle måste ha rätt att utforma sin egen demokratiseringsprocess utifrån sin kultur och andra förutsättningar. Att som biståndsgivare sätta upp en bestämd modell för hur demokratin skall vara utformad och göra detta till villkor i biståndet är något som u-länderna samfällt vänder sig emot. Som jag ser det är det biståndets uppgift att främja processer som leder mot demokrati. Det finns idag stora möjligheter att arbeta på detta konstruktiva sätt. Att uppställa särskilda villkor, t.ex. på flerpartisystem, motverkar ofta sitt eget syfte i samarbetet med u-länderna.

I biståndet används omfattande resurser för stöd till människor som drabbats av krig, konflikter och politisk förföljelse. Fortsatt stora och delvis nya behov finns av stöd till humanitär verksamhet. Freds- och demokratiseringsprocesserna i Latinamerika och södra Afrika kan på sikt

minska behoven av den form av stöd som hittills lämnats till dessa områden. I stället ökar behoven av stöd till de demokratiseringsprocesser som inletts i dessa och många andra u-länder.

Utvecklingen i Latinamerika tydliggör hur lång och komplicerad vägen är från diktatur till demokrati. I inledningsavsnittet om Latinamerika redovisas utvecklingen där mera utförligt.

Liksom i Latinamerika präglas den politiska utvecklingen i Afrika främst av ländernas egen dynamik, även om avspänningen mellan stormakterna här haft betydelse för att påskynda en utveckling mot fred och demokrati. Efter den nationella samling som var nödvändig för det första steget mot avkolonisering och oberoende, har många länder i Afrika nu gått in i nästa avgörande utvecklingsfas, där demokrati och en stadig ekonomisk utveckling är målen. Ett växande krismedvetande präglar de afrikanska länder som nu genomför genomgripande ekonomiska och politiska reformer mot ökad öppenhet och demokrati. Exempel på detta är flera av Sveriges samarbetsländer.

Kap Verde har hunnit förhållandevis långt i sitt politiska reformarbete, där universella och hemliga val till presidentämbetet och parlamentet genomförs senast i mars 1991. Moçambique har fattat beslut om en ny konstitution innebärande att flerpartisystem införs och allmänna val hålles år 1991. Guinea-Bissau har tillkännagivit att flerpartisystem skall införas och fria val hållas senast år 1992. I Zambia har kraven på flerpartisystem lett till att konstitutionen skall revideras och fria val hållas, där flera partier tillåts delta, senast i oktober 1991. Det ekonomiska reformprogram som inletts i Zimbabwe innebär ökad ekonomisk liberalisering och marknadsorientering. Kraven på en efterföljd i form av politiska reformer mot ökad pluralism blir allt starkare. I september 1990 fattades beslut om att inte lagfästa enpartistaten. I Angola äger en förändring mot ökad pluralism rum.

Namibia utgör ett särfall i Afrika. Som ett av de sista länderna att avkoloniseras har landet redan från början en demokratisk konstitution och en regering med demokratisk legitimitet.

Utvecklingen i Sydafrika har under det gångna året inneburit dramatiska politiska förändringar i positiv riktning. Befrielserörelsen African National Congress (ANC) tillåts verka, Nelson Mandela har släppts och undantagstillståndet hävts. Trots att apartheidsystemets grundvalar ännu inte förändrats, har viktiga överenskommelser ingåtts mot en reformering av Sydafrika i förhandlingsprocessen mellan regeringen och ANC. Den positiva utvecklingen skall samtidigt inte undanskymma det faktum att bakslag kan inträffa och att processen mot ett demokratiskt Sydafrika kan bli utdragen.

Gemensamt för alla dessa länder är emellertid att utvecklingen mot demokrati inletts, snarare än fullföljts, i och med de politiska och konstitutionella reformer som nu genomförs.

I Asien är bilden mer komplicerad. I länder som Kina och Myanmar (Burma) syns en utveckling mot demokrati avlägsen, även om Kina nu strävar efter att bryta den isolering som blev följden av den grymma aktionen mot de demonstrerande studenterna på den Himmelska Fridens

torg i juni 1989. Länder som Vietnam och Laos har öppnat ekonomierna för privata initiativ och marknadskrafter, men tvekar ännu inför en motsvarande politisk öppning. Flera länder i Sydasien har demokratiska konstitutioner, flerpartisystem och en lagstiftning som garanterar rättssäkerheten. I praktiken är det emellertid endast ett fåtal som fullt ut kan utnyttja sina medborgerliga och politiska rättigheter, medan majoriteten av de absolut fattiga endast i ringa utsträckning deltar i den politiska processen.

Den fortsatta och ökade satsningen på ett demokratifrämjande bistånd sker i en u-landsverklighet där den politiska utvecklingen är mer dynamisk än någonsin. Från många u-länder efterfrågas erfarenheter från demokratiska samhällsbyggen i andra länder, däribland Sverige. För att på bästa sätt tillvarata dessa möjligheter och kunna tillmötesgå u-ländernas växande efterfrågan på bistånd för utveckling av demokrati, rättsliga system m.m., vill jag föra samman tidigare aktiviteter under olika anslagsposter till en ny anslagspost under reservationsanslaget C 2 Utvecklingssamarbete genom SIDA för Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd. Arbetet med dessa frågor skall föras på flera plan och vägledas av följande riktlinjer.

För det första skall företrädare för svenskt bistånd utnyttja möjligheterna att i dialogen med mottagarländerna konsekvent framföra vår syn på demokrati och mänskliga rättigheter.

För det andra innebär biståndet ett långsiktigt arbete för att bygga upp kunskap, ansvarstagande och självtillit vilket utgör en investering för demokrati i framtiden. I de arbetsmetoder Sverige valt att prioritera ges människor utbildning och vana att organisera sig i demokratiska former. Därmed får de också verktygen att påverka sin ekonomiska och politiska verklighet och göra sina röster hörda.

För det tredje har behov, möjligheter och efterfrågan inneburit ett ökat utrymme för riktade insatser för demokrati och mänskliga rättigheter. Den nya anslagsposten för demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd ger möjligheter till ett flexibelt och riktat stöd på olika nivåer i processerna mot demokrati.

För det fjärde har en metodutveckling skett inom det speciella stödet till demokratiska processer, som utvecklats inom anslagsposten Särskilda program. Bl.a. finns erfarenheter av stöd till reformer inom lagstiftningsområdet i länder som Guinea-Bissau, Uganda, Vietnam, Nicaragua och Namibia. I de två sistnämnda länderna kombinerades stödet med insatser i samband med de allmänna valen. Dessa erfarenheter kan utnyttjas för insatser som kan genomföras i en rad länder, för att förstärka processer mot demokrati.

För det femte skall de unika erfarenheter utnyttjas som vunnits när det gäller stöd till hela befolkningsgrupper som utsatts för apartheid eller andra former av politiskt förtryck i södra Afrika och Latinamerika. I dessa regioner finns fortfarande stora behov av stöd, både till enskilda offer för förtryck och för att främja mänskliga rättigheter i vidare bemärkelse. De erfarenheter som vunnits är av stor betydelse för stöd till andra regioner där behoven av humanitärt bistånd ökar, exempelvis i Sri Lanka och Mellanöstern.

För det sjätte skall även fortsättningsvis ett brett stöd utgå till olika organisationer för mänskliga rättigheter. De organisationer som för närvarande erhåller stöd från anslagsposten Särskilda program är internationella, regionala eller nationella. Tyngdpunkten ligger på organisationer som arbetar för försvar av de politiska och medborgerliga rättigheterna i utvecklingsländerna. Stöd lämnas också till organisationer som arbetar med dokumentation kring minoriteters rättigheter. En viktig del av arbetet gäller stärkandet av utsatta gruppers rättssäkerhet. Detta arbete inriktas exempelvis på kvinnor och barn samt fattiga på landsbygden.

Miljö och utveckling

I u-länderna är de stora miljöhoten ofta direkt fattigdomsrelaterade. Fattiga människor och fattiga länder tvingas till ett icke hållbart utnyttjande av naturresurser för att kortsiktigt tillfredsställa behov av livsmedel, brännved etc. Därigenom hotas på sikt den resursbas som utgör själva grunden för den framtida utvecklingen.

Markförstöring, skogsskövling, vattenbrist, samt en alltför hög befolkningstillväxt och urbanisering hotar utvecklingen i en stor del av tredje världen. Särskilt destruktiva uttryck tar sig sambanden mellan fattigdom och miljöförstöring i Afrika söder om Sahara, där flera länder har negativ ekonomisk utveckling och otillräcklig livsmedelsproduktion.

U-ländernas behov av inkomster och industriell utveckling kan ibland utnyttjas av företag som bedriver miljöfarlig produktion med allvarliga miljöskador som följd. Dumpning av miljöfarligt avfall från i-länderna förekommer också.

Enligt FNs jordbruksorganisations, FAO, senaste uppskattningar försvinner årligen ca 17 miljoner hektar tropisk regnskog, vilket motsvarar nästan hälften av Sveriges yta. Detta är dubbelt så mycket jämfört med de uppskattningar FAO gjorde för 10 år sedan. Skövlingen är i viss utsträckning en följd av kommersiell exploatering. Men huvudorsakerna är enligt FAO befolkningstillväxt och fattigdom.

Enligt FNs miljöprogram, UNEP, försvinner mer än 27 miljoner hektar produktiv mark varje år till följd av ökenspridning och markförstöring. En stor del av denna förstörelse sker i u-länderna och kan direkt kopplas samman med en växande fattig befolknings alltmer akuta försörjningssituation.

Många faktorer, däribland hög befolkningstillväxt och migration bidrar till snabb urbanisering i u-länderna. Koncentration av människor i oplanerat växande städer i resurssvaga länder skapar stora miljöproblem. Det är de fattigaste som drabbas hårdast av en ohälsosam omgivning till följd av bristfällig vattenförsörjning, förgiftade vattendrag och förorenat grundvatten, olösta avloppsfrågor, dåliga bostäder m. m.

Genom en dåligt utbyggd infrastruktur utgör de växande storstäderna i sig ett miljöhot. Ett alltmer uppmärksammat problem är exempelvis de ökade mängder orenade utsläpp från kustnära storstäder som hotar fisket och därigenom en av berörda u-länders huvudsakliga proteinkällor.

Sammanbrott i naturresurshanteringen och i miljön i enskilda u-länder kan, förutom att vara förödande för de direkt drabbade människorna, leda till dramatiska konsekvenser regionalt och globalt. Det finns allt fler exempel på de invecklade men potentiellt katastrofala samband som råder mellan fattigdom, miljö- och naturresursförstöring och social och politisk oro. Det är därför i alla länders intresse att kunskap och resurser byggs upp i u-länderna så att de får ökade möjligheter att föra en framsynt politik för skydd av miljön och för hushållning med naturresurser.

Insikten om den ömsesidiga nyttan av en god global miljö och en god naturresurshushållning har lett till att det internationella miljöarbetet intensifierats. Den svenska synen i detta arbete präglas av att i-länder och u-länder har ett gemensamt ansvar och intresse att värna den globala miljön. Genom att huvuddelen av källorna när det gäller sådana miljöproblem som t. ex. uttunningen av ozonlagret, växthuseffekten och markförsurning återfinns i i-länderna, har i-länderna ett särskilt ansvar för att åtgärda dessa problem. I-länderna har dessutom ett särskilt ansvar genom sin dominerande roll i världsekonomin.

I slutet av år 1989 fattade FNs generalförsamling beslut om att anordna en konferens om miljö- och utveckling under år 1992. Ett omfattande förberedelsearbete har inletts inför konferensen. Sverige verkar för att man vid konferensen skall kunna fatta konkreta och handlingsinriktade beslut. I syfte att uppnå detta har mellanstatliga förhandlingar inletts när det gäller flera av de stora globala miljöproblemen, t. ex. klimatfrågan och utarmningen av biologisk mångfald. Även skogarnas situation behandlas i förberedelsearbetet.

Det är viktigt att dessa förhandlingar präglas av ett integrerat synsätt där man inte ser miljön som en enskild sektor, oberoende av utvecklingen i övrigt.

Det står helt klart att en ökad resurs- och tekniköverföring måste ske från i-länderna till u-länderna för att u-länderna skall kunna vidta verkningsfulla åtgärder för en hållbar utveckling. Detta förutsätter bl. a. att alla i-länder tar sitt ansvar och når upp till en biståndsvolym som åtminstone motsvarar FNs 0,7-procentmål.

Det krävs ökade resursöverföringar för miljöinsatser i u-länder av åtminstone två slag, principiellt åtskilda, men ömsesidigt förstärkande:

- för det första måste en ökning av det traditionella biståndet ske för att möjliggöra för u-länderna, särskilt de minst utvecklade länderna, att bemästra de akuta fattigdomsrelaterade hoten mot miljön och naturresursbasen
- för det andra måste internationella finansiella överföringsmekanismer skapas för att möjliggöra för u-länderna att delta i globala miljöåtgärder, t. ex. åtgärder mot klimatförändringar och åtgärder mot uttunning av ozonskiktet.

I båda fallen måste resursöverföringarna integreras med den övergripande utvecklingspolitiken i de enskilda u-länderna för att bli verkningsfulla. Således måste hänsynen till miljön bli en integrerad del av utvecklingspolitiken och olika utvecklingssatsningar.

Villkor som underlättar u-ländernas handel är också viktigt för att de

resurser som behövs för en miljömedveten utvecklingspolitik skall kunna skapas.

När det gäller resursöverföringar direkt kopplade till globala miljöåtgärder skedde under år 1990 ett internationellt genombrott. Efter långa förhandlingar kunde i juni 1990 Montrealprotokollet från 1987, om ozonnedbrytande substanser, revideras till att omfatta en utfasning av användningen av ozonförtunnande ämnen i såväl i-länder som u-länder. Överenskommelsen innefattar särskilda åtaganden från i-länderna om resursöverföringar motsvarande mellan 160 och 240 milj. US dollar till u-länderna under en inledande treårsperiod för att möjliggöra en avveckling av användningen av freoner. Genom att freoner även är en växthusgas kommer avvecklingen dessutom att få en postiv klimateffekt.

I de förhandlingar kring andra globala miljöproblem som kommer att pågå inför 1992 års konferens kommer resursfrågan att bli central. Under 1990 har förhandlingar pågått om upprättande av en särskild miljöfond knuten till Världsbanken, UNDP och UNEP för att åtgärda globala miljöproblem i u-länderna. Fonden skall framför allt finansiera insatser för att skydda ozonskiktet, internationella vattenresurser och den biologiska mångfalden samt åtgärder för att begränsa utsläpp av växthusgaser. Diskussionerna har nått så långt att det är sannolikt att en fond kan etableras och påbörja sin verksamhet under år 1991.

Kvinnoinriktat bistånd

Jag har i tidigare års budgetpropositioner understrukit vikten av att ägna stor uppmärksamhet åt frågor om kvinnor och utveckling i biståndet. I många u-länder är kvinnans roll undanskymd. Förtryck och ojämlik behandling vad gäller olika civila rättigheter är vanligt. Likväl spelar kvinnan en nyckelroll för att utveckling skall komma till stånd. Det är också ett viktigt mål i sig att förbättra kvinnornas ställning.

Kvinnornas villkor och möjligheter har stor betydelse för den sociala utvecklingen liksom på befolkningsområdet. En växande insikt finns också om deras centrala roll för ekonomisk utveckling. En höjning av produktiviteten, inte minst i jordbruket, är en förutsättning för att de fattiga länderna i Afrika skall komma ur sin ekonomiska kris. I dessa samhällen är det ofta kvinnorna som bär den tyngsta arbetsbördan i jordbruket. Miljöfrågorna är också i hög grad kvinnorelaterade då det oftast är kvinnorna som hämtar vatten och brännved, planterar träd och svarar för markvården. Insatser för och genom kvinnor måste utgå ifrån deras roller och uppgifter på alla dessa områden.

Det är också viktigt att verka för att stärka kvinnors inflytande över beslut och att stödja strävanden och reformer för att ge kvinnorna en rättslig ställning av likaberättigande med männen. När kvinnorna inom ett äktenskap inte kan förfoga över någon egendom har hon också svårt att engagera sig i ekonomiska aktiviteter. Att satsa på förbättrade metoder i jordbruket är också mindre lockande om man är beroende av någon annans vilja när det gäller rätt att disponera marken. SARECs program

"Women and Law" är ett exempel på bistånd som arbetar med dessa frågor.

Alla utvecklingsaktiviteter – och därmed biståndet – både påverkar och påverkas av de rådande könsrollerna i samhället. En insikt om detta är viktig för alla som arbetar med bistånd. En integrering av kvinnoaspekter i biståndet innebär att hänsyn till kvinnors behov och potential skall tas i beredningen av biståndsinsatser inom alla områden. Utbildning av personalen spelar en stor roll i denna strävan. SIDA har på detta område nått goda resultat. Det är angeläget att personal även inom övriga delar av biståndet ges möjlighet till sådan utbildning.

Målet är att könsrollsmedvetande skall prägla allt biståndsarbete. I fråga om insatser innebär detta i första hand att könsrollsaspekter skall påverka utformningen av olika projekt. Som ett komplement till detta behövs också insatser särskilt inriktade för kvinnor.

Inom utrikesdepartementet har en översyn av kvinnors roll i det svenska biståndet utförts under året. Översynen har följts upp med ett seminarium där företrädare för biståndsmyndigheter och enskilda organisationer deltog. Översynen bekräftade en hög medvetenhet om kvinnors roll hos de olika biståndsorganen. Den visade också att förutsättningarna för att bedriva kvinnoinriktat bistånd är olika för de olika biståndsmyndigheterna beroende på skilda mandat vad gäller arbetssätt och verksamhetsinriktning.

Samtidigt konstaterades att det i alla delar av biståndet är både möjligt och angeläget att ta hänsyn till könsrollsaspekter. Jag anser att även de mindre biståndsmyndigheterna på samma sätt som SIDA bör utarbeta praktiskt inriktade strategier för att i respektive verksamhet främja utveckling för och genom kvinnor. Redovisningar av detta strategiarbete bör lämnas i nästa anslagsframställning.

På samma sätt som kvinnoaspekter integreras i det bilaterala biståndet verkar Sverige för att kvinnofrågorna skall uppmärksammas i de multilaterala biståndsorganens verksamhet. Inte minst FNs arbete på området har gjort att det finns ett principiellt erkännande om kvinnans viktiga roll. Många handläggare av kvinnofrågor i de olika sekretariaten erfar dock ännu svårigheter att vinna gehör och hitta ett arbetssätt som leder till resultat. Sverige verkar därför aktivt för att fler kvinnor skall komma i beslutsfattande ställning i FN-sekretariaten och i de internationella utvecklingsbankerna, som en av förutsättningarna för en ökad förståelse för integreringen av kvinnor i den allmänna utvecklingsprocessen.

I de multilaterala organisationerna finns nu också ett växande intresse för fattigdomsfrågor och för att främja en bred utveckling, t. ex. genom att produktiviteten höjs i jordbruket. Därigenom har också kvinnofrågorna fått ny uppmärksamhet bl. a. i Världsbanken. Jag finner att detta är en hoppingivande utveckling som regeringen bör ta fasta på i sitt internationella agerande för att det principiella erkännandet av kvinnans betydelse också skall leda till resultatinriktat agerande.

Samarbete med Central- och Östeuropa

Omvälvningarna i Central- och Östeuropa under 1989 har öppnat nya möjligheter för folken i dessa länder, för den europeiska integrationen, liksom för det globala samarbetet. Det förbättrade internationella samarbetsklimatet och de resurser som kan frigöras genom nedrustning skapar förutsättningar för förnyade utvecklingsansträngningar.

Förändringarna i de central- och östeuropeiska länderna medför samtidigt nya utmaningar och problem. Att bygga upp demokratiska samhällssystem, omvandla de centralstyrda ekonomierna och stoppa miljöförstöringen ställer stora krav på samhällena. Samtidigt är i flera länder många frågor om folks rätt till självständighet och självbestämmande ännu olösta. För världen, och naturligtvis också för Sverige som nära grannland, är det viktigt att länderna kan fullfölja omdaningen av sina samhällen fredligt och framgångsrikt. Därför är ett betydande svenskt och internationellt stöd till reformprocessen motiverat.

Det internationella stödet till Central- och Östeuropa är omfattande. Samtliga OECD-länder har satt av resurser för detta nya samarbete. Multilaterala institutioner som Internationella valutafonden, Världsbanken, den nya Europeiska utvecklingsbanken och OECD har engagerats i stödet till de ekonomiska reformerna. För att bättre samordna insatserna möts regelbundet en grupp av 24 industrialiserade länder, den s. k. G 24-gruppen, i Bryssel för att diskutera insatserna. EG-kommissionen spelar här en central roll. Sverige deltar aktivt i denna samordning.

För Sveriges del är det självklart med en snabb utveckling av våra kontakter och vårt stöd till denna del av Europa, som så länge och så onaturligt varit mer eller mindre avskild från oss. Samarbetet är en angelägenhet för hela det svenska samhället: folkrörelserna, näringslivet, universiteten, enskilda människor. Det är glädjande att se hur kontakter nu snabbt växer fram mellan Sverige och de östeuropeiska samhällena på en lång rad områden. Ett brett och decentraliserat nät av kontakter måste utgöra grunden för Sveriges nya relationer till grannländerna i denna del av Europa.

I december 1989 presenterades regeringens förslag om 1 miljard kronor för samarbete med de östeuropeiska länderna över de närmaste tre åren. Riksdagen beslutade under våren 1990 att 900 milj. kr. skulle finansieras över biståndsanslaget, medan övriga 100 milj. kr. finansieras över andra anslag. För omedelbara insatser i Rumänien avsattes i januari 1990 även 20 milj. kr. från biståndets katastrofanslag. Riksdagen har vidare godkänt ett svenskt bidrag till Europeiska utvecklingsbankens kapital om totalt ca 525 milj. kr., finansierat över finansdepartementets huvudtitel. Härutöver tillkommer insatser som olika myndigheter gör för att utveckla de nya internationella kontakter och det samarbete som krävs inom nära nog alla samhällsområden. Även om direkta stödinsatser och kapitalinbetalningar till internationella organisationer inte bör jämställas kan dock konstateras att det svenska samlade statliga bidraget för att stödja de östeuropeiska ländernas utveckling och integration i Europa uppgår till väl över en och en halv miljard kronor.

Det biståndsfinansierade samarbetet inriktas på att vara ett strategiskt stöd för att stärka ländernas förmåga att genomföra den demokratisering och den djupgående reformering som nu inletts på olika samhällsområden. Insatser äger rum inom en lång rad sektorer och verksamheter, bland vilka de ekonomiska och sociala samhällsfunktionerna intar en central ställning. Miljöfrågorna ges i detta arbete en särskild prioritet. Ca 400 milj. av de 900 milj. kr. som finansieras över biståndet väntas gå till miljöinsatser. Det svenska stödet ges i första hand i form av erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling.

Nedan ges en översikt över det program om en miljard kronor som lagts fast för samarbetet med Central- och Östeuropa under budgetåren 1990/91 – 1992/93:

Tabell 2. Samarbete med Central- och Östeuropa 1990/91–1992/93

Bilateralt samarbete med Polen: varav:		300 milj. kr.
Miljöinsatser och annan kunskapsutveckling	270	
Folkrörelsestöd	30	
Bilateralt samarbete med övriga Central- och Östeuropa: varav:		225 milj. kr.
Miljöinsatser	45	
Kunskapsutvecklande insatser till stöd för reformer inom andra områden	105	
Folkrörelsestöd och kultursamarbete	60	
Andra bilaterala insatser	15	
Multilaterala insatser varav:		375 milj. kr.
EFTA-fond för Jugoslavien under 5 år	160	
Nordiska miljöfinansieringsbolaget under 6 år	110	
Konsultfond i samarbete med Världsbanken	15	
Ofördelat	90	
Insatser från andra anslag än biståndsanslaget för främjande av kontakter m. m.		100 milj. kr.
SUMMA		1 000 milj. kr.

Större delen av det biståndsfinansierade samarbetet utgörs av bilaterala insatser. Ett samarbete är möjligt med samtliga länder i Central- och Östeuropa som nu reformerar de tidigare politiska och ekonomiska systemen. De flesta insatser kommer att genomföras i områden belägna nära Sverige: Polen, de baltiska republikerna och det sovjetiska närområdet. Ett nära samarbete kommer även att utvecklas med Tjeckoslovakien och Ungern.

Det bilaterala samarbetet uppgår till 525 milj. kr. över treårsperioden, 175 milj. kr. per år., och finansieras över anslaget C 3. Andra biståndsprogram, anslagsposten Projektbistånd till vissa länder. BITS har fått huvudansvaret för att utveckla de bilaterala insatserna. SIDA har ansvaret för att stödja folkrörelsers och enskilda organisationers samarbete, samt för kulturutbyte. BITS har utarbetat beredningsplaner för insatser på en lång rad områden, vilkas huvuddrag fastställts av regeringen. Efter diskussioner med myndigheterna i bl. a. Polen, de baltiska republikerna och Leningrad har prioriteringar kunnat sättas och ett stort antal insatser har kommit igång. Besök har även ägt rum i Tjeckoslovakien och Ungern.

I föreliggande förslag till budget ges även SWEDFUND möjlighet att bidra till insatser från det svenska näringslivet i Central- och Östeuropa. Fondens grundkapital tillförs 100 milj. kr. varav 50 milj. kr. för Central- och Östeuropa.

Samarbetet med Polen inleddes redan under budgetåret 1989/90. Sammanlagt uppgår det bilaterala biståndet till Polen till 300 milj. kr. över perioden. I maj 1990 undertecknades i Warszawa ett avtal med Polen om användningen av dessa medel. Huvuddelen kommer att gå till miljöinsatser. Regeringen fattade i augusti, inför Östersjökonferensen i Ronneby, beslut om åtta större miljöprojekt om totalt 80 milj. kr. Projekten, som beretts av BITS tillsammans med de polska myndigheterna, består av stöd till vattenreningsverk, återställande av några förorenade miljöer kring floder och sjöar samt ett fjärrvärmeverk i staden Torun. Polens floder, främst Wisla och Odra, bidrar med en betydande del av föroreningen av Östersjön. Stödet till avloppsreningsverken, t. ex. det i staden Szczecin, kommer att ha en direkt inverkan på Östersjöns miljö. Ett annat projekt av potentiellt stor betydelse för miljön, liksom också för den polska ekonomin, är ett stöd till omstruktureringen av landets skogs- och stålindustri. Kunskapsutvecklande insatser, kurser, studiebesök, experthjälp äger också rum på en lång rad andra områden, som t. ex. kommunal ekonomi, arbetsmarknadspolitik, marknadsekonomisk utbilding, regionalutveckling och vänortssamarbete.

Huvuddelen av det övriga bilaterala biståndet, som totalt uppgår till 225 milj. kr. under treårsperioden, kommer att gå till de baltiska republikerna och närområdet i övrigt. I september och oktober besökte regeringsdelegationer Estland, Lettland och Litauen samt Leningrad för att knyta kontakter och skapa förutsättningar för samarbete på en lång rad områden, samt fastlägga prioriteringar för det biståndsfinansierade samarbetet. Även här är miljöfrågorna centrala. Insatser kommer att genomföras i form av experthjälp till stöd för planering och utformning av vattenreningsverk i Estland och Litauen. I Lettland organiseras en miljökonferens i början av

år 1991. Insatser övervägs även för bl. a. miljöbevakning, miljöanalys och energisparande. Bland andra aktuella områden kan nämnas utbildning, kommunalt självstyre, småindustriutveckling, fastighetsregistrering, arbetsmarknadspolitik, kommunikationer och jordbruk.

Sverige har vidare tagit initiativ till djupgående studier av Estlands, Lettlands och Litauens ekonomier och ekonomiska reformprogram. Det råder idag en stor brist på ekonomisk information och analys. Genom att genomföra sådana studier med svensk och internationell expertis i samverkan med ekonomer från de baltiska republikerna kan en bättre grund läggas för reformprogrammen och för ett utvidgat ekonomiskt utbyte och samarbete mellan Baltikum och Sverige, liksom med andra länder och internationella organisationer.

I det bilaterala samarbetet spelar också folkrörelserna och de enskilda organisationerna en viktig roll. Genom insatser på många olika samhällsområden, inklusive på miljöområdet och på det humanitära området, nås en stor bredd i kunskapsöverföring och erfarenhetsutbyte. Kontakter skapas som även kan ha betydelse för att stärka den demokratiska utvecklingen i länderna. För Sverige ger samarbetet möjlighet till ett givande utbyte med kulturer i vår närhet. De enskilda organisationerna har spelat en särskild viktig roll i det humanitära stöd som givits till Rumänien, såväl omedelbart efter Ceausescus fall som genom särskilda insatser för Rumäniens barn.

Förändringarna i Central- och Östeuropa möjliggör nu en snabbare europeisk integration. Multilaterala former för samarbetet är därför också viktiga. G24-samarbetet omnämndes ovan. Sverige deltar i flera multilaterala insatser. Den mest betydelsefulla är Europeiska utvecklingsbanken, som inleder sin verksamhet under år 1991. Den kommer att vara en viktig källa för kapital för investeringar i framför allt den privata sektorn, företrädesvis i små och medelstora företag. Riksdagen godkände den 28 november ett svenskt deltagande i banken. Sveriges kapitalandel uppgår till 228 000 000 ECU, varav ca 68 400 000 ECU (ca 525 milj. kr.) skall inbetalas över en period av fem år. Bidraget finansieras över finansdepartementets anslag.

För multilaterala insatser har 375 milj. kr. avsatts för treårsperioden. Beslut har fattats om tre insatser: bidrag till EFTAs utvecklingsfond för Jugoslavien, det nordiska miljöfinansieringsbolaget och en konsultfond för samarbete med Världsbanken. EFTA-fonden och miljöfinansieringsbolaget behandlades i förra årets budgetproposition och lämnades utan erinran av riksdagen.

I EFTAs utvidgade samarbete med Central- och Östeuropa ingår inrättandet av en utvecklingsfond för Jugoslavien. Syftet är framför allt att stödja investeringar i jugoslavisk industri. Det svenska bidraget till fondens kapital uppgår till ca 160 milj. kr. och skall betalas in över en femårsperiod.

Riksdagen godkände i oktober 1990 etablerandet av ett samnordiskt miljöfinansieringsbolag. Bolaget, Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO), skall med kapital delta i finansieringen av företag som tillverkar miljöutrustning och tillhandahåller miljötjänster i Central- och

Östeuropa. Sveriges bidrag till bolagets kapital uppgår till ca 110 milj. kr. och skall betalas in över en sexårsperiod.

Världsbanken är vid sidan av näringslivet en viktig källa för kapital till investeringar i Central- och Östeuropa. Samtliga länder i denna region är nu medlemmar i banken, utom Sovjetunionen och Albanien. Världsbanken lånar till olika projekt och investeringsprogram, men har begränsade resurser för att på gåvovillkor finansiera förstudier och annat som ofta krävs i ett tidigt skede när investeringar planeras. Därför har regeringen beslutat att avsätta 15 milj. kr. till en fond för att svensk expertis bättre skall kunna utnyttjas. Konsultinsatserna skall avse prioriterade sektorer som miljö och infrastruktur. BITS har avtalat med Världsbanken om hur fonden skall användas.

Ett annat exempel på multilateralt samarbete som kommit till som en följd av omvälvningarna i Central- och Östeuropa är samarbetet kring Östersjöns miljö. Vid konferensen i Ronneby i september 1990 enades representanterna för länderna runt Östersjön om en deklaration för att återställa havets miljö. En särskild arbetsgrupp har fått i uppgift att utarbeta ett samlat handlingsprogram. Arbetsgruppen har en svensk ordförande. Analyser och studier genomföres nu. De investeringar som sedan behöver följa överstiger vad flera av länderna själva kan finansiera. Bland annat därför är det värdefullt att ett antal internationella finansieringsorgan, bland dem Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken och Nordiska investeringsbanken deltar i Östersjösamarbetet. Flera av de biståndsfinansierade bilaterala och multilaterala insatserna som omnämnts ovan är en del av samarbetet kring Östersjöns miljö. Ytterligare insatser utarbetas för närvarande.

Stödet till länderna i Central- och Östeuropa är en viktig del av vårt internationella utvecklingssamarbete. Under en övergångsperiod behöver emellertid dessa länder vårt stöd varvid särskilt det biståndsfinansierade stödet får en stor betydelse. Mot bakgrund av det försämrade försörjningsläget av livsmedel kan till och med behov uppstå av nödhjälp. Långsiktigt är det dock uppenbart att framgångsrika reformer i de östeuropeiska länderna skapar förutsättningar för ett förnyat globalt samarbete och för ett utvidgat internationellt handelsutbyte av betydelse även för u-länderna.

Utredning om organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd.

I februari 1989 tillkallade jag en kommitté (biståndsorganisationsutredningen) med uppgift att se över organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet med huvudsaklig inriktning på biståndet utanför de s. k. programländerna. Utredningen har avlämnat sitt betänkande, vilket har remissbehandlats.[1]

[1] Utredningens ordförande var ambassadör Göte Svensson. Övriga kommittéledamöter var kanslichefen Staffan Herrström, och riksdagsledamoten Kristina Svensson. Betänkandet Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd (SOU 1990:17) presenterades i mars 1990. En sammanställning av remissvar på utredningen finns tillgänglig på utrikesdepartementets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete.

Utredningen konstaterar att det icke-landramsprogrammerade biståndets andel av det svenska biståndet vuxit snabbt. Ett antal sinsemellan oberoende kanaler för detta bistånd har tillkommit. Behovet av helhetssyn, samordning och precisering av arbetsfördelning inom den samlade biståndsorganisationen har ökat.

Utredningen analyserar biståndets organisation och arbetsformer utifrån u-ländernas behov, det svenska samhällets resurser samt organisationsteoretiska aspekter.

En utgångspunkt i utredningens arbete har varit att det är viktigare att skapa organisationer som är generellt inriktade på att åstadkomma bra bistånd i olika utvecklingssituationer, än att bygga upp specifika kompetensområden inom organisationsramarna.

Utredningen anser dock att två samhällssektorer är så speciella till sin karaktär och så viktiga i utvecklingen att de bör ha egna samarbetsorgan. Dessa är forskning samt näringsliv och handel.

Utredningen anser att organisation och arbetsformer måste utformas så att det växande kunnandet i det svenska samhället – resursbasen – kan tas till vara. Resursbasen bör betraktas som en integrerad del av biståndets organisation, där enskilda och organisationer ges ett mera direkt ansvar i utvecklingssamarbetet.

När det gäller bistånd för utveckling av näringsliv och handel talar utredningen om bistånd på tre nivåer. För det första bistånd för att bygga upp och driva produktiva företag. Dessa kan få stöd med riskkapital för uppbyggnad och underhåll av produktionsutrustning. De kan också få stöd för kunskapsutveckling för att effektivisera produktionen. För det andra, bistånd till organ med uppgift att stödja produktion och handel i samarbetsländerna. Här ingår finansieringsinstitutioner, försäkringsväsende, institutioner för forskning och utveckling, utbildningsinstitutioner, branschorgan, standardiseringsinstitut, patent- och registreringsverk, handelskammare m. m. För det tredje, bistånd för att skapa de rätta makro-ekonomiska betingelserna för utveckling av industri och handel. Detta omfattar t. ex. förvaltningsutveckling, lagstiftning och ekonomisk politik. Utredningen anser att bistånd behövs på samtliga nivåer men att dess tyngdpunkt bör ligga på att bidra till att skapa gynnsamma betingelser för näringslivsutveckling. Subventionering av produktiv verksamhet annat än genom stöd för kompetens- och kunskapsutveckling skall däremot undvikas.

Utredningen har prövat två huvudalternativ för organisationen av näringslivsbiståndet. Den ena med inriktning på nivå 1 och 2, dvs. stöd till producerande och säljande enheter samt den institutionella infrastrukturen. Den andra omfattande enbart nivå 1. Utredningen anser att alternativ ett har störst förutsättningar att kunna förmedla ett slagkraftigt bistånd till näringslivsutvecklingen i u-länderna. Man föreslår att ett aktiebolag, Swedish Industrial and Trade Development Corporation (SITCO), bildas genom en sammanslagning av SWEDFUND, IMPOD, delar av SIDAs industribyrå samt det av BITS finansierade igångsättningsstödet i anslutning

till SWEDFUND-projekt. Utredningen betonar att IMPOD bör ges en självständig profil inom ramen för den nya organisationen.

Infrastrukturbiståndet bör enligt utredningen även i fortsättningen handläggas av SIDA och BITS med den arbetsfördelning vad avser länder, instrument och arbetsformer som präglar de två myndigheterna.

Landprogrammering bör även framgent vara den dominerande enskilda beredningsformen för utvecklingssamarbete, men behov finns också av samarbete i andra former. Utredningen föreslår följande ansvarsfördelning inom det bilaterala biståndet:

- SIDA skall svara för insatser i länder med vilka Sverige avser att bedriva ett djupt och långsiktigt samarbete, för stöd till enskilda organisationer, katastrofbistånd, humanitärt bistånd, särskilda miljöinsatser samt särskilda program. SIDA skall även ansvara för projekt och sektorstöd av långsiktig karaktär och där ett processinriktat arbetssätt krävs i andra samarbetsländer än de som har landramar.
- BITS skall fortsätta att arbeta med sina nuvarande biståndsinstrument och beredningsmetoder. Verksamheten bör dock utvecklas i vissa avseenden. Från att tidigare ha inriktats främst på tillväxtmålet bör verksamheten breddas för att svara även mot övriga biståndsmål. Formella hinder mot att inkludera lokala kostnader och leveranser från tredje land bör avvecklas samtidigt som principen om kostnadsdelning behålls. Uppföljningen i förhållande till de biståndspolitiska målen bör förstärkas liksom informationsverksamheten.
- SAREC och SITCO svarar för forskningssamarbete respektive bistånd för näringslivsutveckling i såväl program- som övriga samarbetsländer.

Utredningen föreslår att landprofiler införs som planeringsinstrument i biståndet. Dessa skall vara ett underlag för en dialog med mottagarlandet om inriktningen på biståndet. Landprofilerna bör förankras i riksdagen och redovisas årligen. I vissa fall kan övervägas om utvecklingssamarbetet skall dokumenteras i samarbetsprotokoll utan bindande avtal om medelsanvändning. Utrikesdepartementet genom u-avdelningen förutsätts spela en viktig roll för samordningen av stödet till olika samarbetsländer. Samordningen mellan myndigheterna skulle också underlättas av lokalmässig närhet. Utredningen föreslår därför att regeringen ger byggnadsstyrelsen i uppdrag att utreda en samlokalisering av biståndsmyndigheterna.

Beträffande biståndets fältrepresentation föreslår utredningen att organisationerna skall ha rätt att utforma sin egen fältrepresentation, men att i normalfallet biståndskontoret bör företräda samtliga biståndsorgan i programländerna. I andra länder utgör, i förekommande fall, svenska beskickningar bas. Dessa bör svara för det allmänna underlaget för biståndspolitiken gentemot berörda länder. Särskilda biståndshandläggare för den operativa verksamheten skall vid behov kunna knytas till beskickningarna. SIDA bör tillåtas debitera övriga biståndsorgan för utförda tjänster. Vid rekryteringen av personal för handläggning av biståndsfrågor bör biståndskompetens säkerställas och samtliga biståndsorgan och UD ses som rekryteringsbas.

Utredningen konstaterar att det finns ett otillfredställt behov av utvärdering av biståndet på en mer övergripande nivå. Man föreslår att ett

utrednings- och utvärderingssekretariat inrättas som ett komplement till den utvärderingsverksamhet som finns och måste finnas inom varje myndighet.

Remissinstanserna

De frågor som föranlett flest kommentarer från remissinstanserna är förslaget om inrättandet av SITCO, IMPODs ställning samt etableringen av ett fristående utvärderingssekretariat.

Utredningens åsikt att resursbasen bör tillmätas en större roll delas av remissinstanserna.

Beträffande biståndet till näringslivssektorn koncentreras remissvaren till frågan om SITCOs för- och nackdelar i förhållande till nuvarande organisation av näringslivsbiståndet. Utredningens analys av sektorns olika nivåer och sambanden mellan dessa berörs endast av ett fåtal remissinstanser. Ett flertal instanser är negativa till förslaget att bilda en ny organisation för näringslivsbiståndet. Betydelsen av bistånd till sektorn understryks dock, liksom nödvändigheten av att lösa de problem som kännetecknar samarbetet inom sektorn. De instanser som avstyrkt bildandet av SITCO har ofta gjort så med hänvisning till att man anser att problemen inte orsakas av organisationsformen. BITS anser att SITCO skulle förstärka den näringspolitiska profilen i biståndet och att verksamheten bör inriktas på programlandskretsen och andra mycket fattiga länder. SIDA anser att en eventuell ny organisation även bör ta över det tekniska biståndet inom BITS. SWEDFUND delar utredningens uppfattning att det är väsentligt att öka stödet för att skapa ett bra klimat för näringslivsutveckling. SIDA bör ges ansvaret för det förvaltningsinriktade och makro-ekonomiska stödet och även stöd för institutionell infrastruktur av "uppifrån och ner" karaktär enligt den terminologi SWEDFUND introducerar i sitt svar. Stöd till företagsnivån och dess organisationer, dvs. "nerifrån och upp frågor", bör handhas av SWEDFUND. SWEDFUND anser att stödet till institutionsuppbyggande ej bör begränsas till statliga institutioner. Flertalet remissinstanser anser att en eventuell ny organisation ej bör inrättas i aktiebolagsform.

Ett stort antal remissinstanser är negativa till att inordna IMPOD i en eventuell ny organisation för näringslivsbistånd. Inställningen motiveras med att såväl IMPODs arbetssätt som dess relationer till resursbasen skiljer sig från de andra organisationerna. IMPODs karaktär av handelsfrämjande organisation, med ett kommersiellt arbetssätt snarare än "myndighetspräglat", framhålls av flera instanser. Den principiella frågan, om näringslivsstödet skall omfatta också bredare handelsfrämjande insatser ur ett u-landsperspektiv kommenteras ej uttryckligen av remissinstanserna. SWEDFUND anser dock att en vidgning av IMPODs mandat till att omfatta export av u-landsprodukter till andra i-länder skulle förstärka samverkansmöjligheterna med fonden och industribyrån.

Utredningens förslag beträffande biståndets fältrepresentation stöds i sina huvuddrag av remissinstanserna.

Förslaget om landprofiler välkomnas av bl. a. SAREC och BITS medan

RRV och statskontoret anser att detta innebär ett nytt planeringssystem som kan skapa förvirring.

Flertalet remissinstanser berör inte frågan om samlokalisering av biståndsmyndigheterna. Statskontoret och ambassaden i Mexico stöder dock tanken.

Förslaget om att inrätta ett särskilt utrednings- och utvärderingssekretariat tillstyrks av flera remissinstanser. Statskontoret, Sveriges Industriförbund/Sveriges Exportråd och Lantbruksuniversitetet (SLU) är dock tveksamma till förslaget. Multibiståndskommittén anser att sekretariatets mandat bör omfatta också det multilaterala biståndet.

Föredragandens överväganden

Det svenska bilaterala biståndet präglas till såväl inriktning som arbetsformer av mångfald. Geografiskt sett har tyngdpunkten legat på programlandskretsen. Jag förutser att också i framtiden huvuddelen av insatserna skall koncentreras till ett begränsat antal fattiga samarbetsländer. Biståndets roll i en svensk utrikespolitik präglad av solidaritet och strävan efter internationell samverkan gör dock att Sverige även bör dela med sig erfarenheter och bidra till utvecklingen i en vidare krets av länder. Jag delar utredningens uppfattning att det är väsentligt att finna effektiva former för planering, samordning och utvärdering av ett bistånd som växt i omfattning både kvantitativt och i fråga om länder och ämnesinriktning. Den helhetssyn som utredningen presenterar för inriktningen och arbetsfördelningen inom det bilaterala biståndet är enligt min mening en värdefull modell för hur biståndet skall kunna administreras och bedrivas på ett effektivt sätt.

Sedan direktiven för utredningen fastställdes har en utveckling av rollfördelningen mellan BITS och SIDA i linje med utredningens förslag redan börjat växa fram. SIDA arbetar t.ex. med sektorstöd till undervisning i Chile och BITS verksamhet har, inte minst genom biståndet till Central- och Östeuropa fått en ökad bredd i fråga om vilka mål som i första hand tillgodoses.

Det över åren stora deltagandet i biståndsverksamheten av företag, myndigheter, organisationer och enskilda experter i planering, genomförande och uppföljning av biståndsprojekt har skapat en ökad kompetens i Sverige för utvecklingssamarbete. SIDA har genom sin utkontraktering haft stor betydelse för att bygga upp detta kunnande vid olika institutioner. Dessa tar nu allt oftare på sig en självständig roll för att lösa utvecklingsuppgifter i samverkan med parter i mottagarländerna. En förutsättning för BITS verksamhet är att kunnande och intresse för att ta sig an biståndsuppgifter finns i Sverige. Också framgent bör det dominerande arbetssättet för BITS vara att granska och finansiera kontrakt mellan parter i mottagarlandet och Sverige. Arbetssättet förutsätter kompetens och engagemang på mottagarsidan för att identifiera behov och angreppssätt samt för ansvarstagande i genomförandet. Jag anser att detta kan säkerställas bl.a. genom deltagande i finansieringen. På svensk sida måste också ett intresse och kunnande finnas som redan svarar mot eller kan

anpassas för att möta dessa behov. Jag välkomnar att BITS inlett en utökad utvärderings- och informationsverksamhet.

Export av tjänster för att bidra till utveckling och förändringsarbete inom olika samhällsområden är en "marknad" som växer med den ökade internationaliseringen. Under lång tid har biståndet bidragit till att bygga upp denna marknad genom efterfrågan på tekniska konsulttjänster. I ökad utsträckning efterfrågas nu erfarenheter inom andra samhällsområden som rättssystem, författningsfrågor, ekonomisk politik, miljöskydd och primärvårdsorganisation m. m. Som framhållits har SIDA genom sin utkontraktering bidragit till att mobilisera biståndsintresset i Sverige. På senare år har BITS också bidragit till denna utveckling samtidigt som ett intresse från Central- och Östeuropa för att ta del av erfarenheter från svensk förvaltning tillkommit. SAREC svarar samtidigt för en ökad efterfrågan på medverkan från universitet och högskolor. I denna situation av ökad efterfrågan visar sig begränsningarna hos den svenska resursbasen. Tekniskt kunnande från ett fackområde i kombination med förmåga att anpassa detta till krav som ställs i ett annat land, en annan kultur och i en annan utvecklingssituation är ännu knappa resurser. Språkkunskaper brister och för många myndigheter har deltagande i utvecklingssamarbete hittills varit en marginell om än för personalen stimulerande "extraaktivitet".

Ett långsiktigt intresse för att delta i utvecklingssamarbete kräver insatser inte minst från företagen och myndigheterna själva för att få fram ett utbud som svarar mot mottagarlandets krav och behov. Lyckas detta finns en efterfrågan bortom det svenska biståndet bland annat hos olika multilaterala finansieringsinstitutioner. Dessa efterfrågar också i ökad utsträckning kunnande inom områden som Sverige i sin egen utveckling fäst stort avseende vid t.ex. arbetsmarknadspolitik, social utveckling, decentraliserad förvaltning och lokalt självstyre, rättstrygghet etc.

När ett u-land vänder sig till Sverige för att genom tekniskt bistånd få hjälp med att lösa någon utvecklingsuppgift är det ofta just svenska erfarenheter man efterfrågar. Jag finner det angeläget att biståndet kan svara mot dessa behov. Men även då svenska erfarenheter är utgångspunkten för samarbetet skall det vara möjligt för alla biståndsmyndigheter att söka kompetens också från tredje land. Att denna möjlighet står öppen är viktigt både för effektiviteten i biståndet och för den långsiktiga utvecklingen av den svenska resursbasen. Biståndet bör också vara öppet för att, där detta med hänsyn till uppgiften är önskvärt, underlätta samverkan mellan svensk och utländsk expertis. Inte minst angeläget är det att ta till vara möjligheterna att inom ramen för en biståndsinsats bidra till utvecklingen av expertis och konsultkapacitet i mottagarlandet.

Landramar som programmeringsteknik bör också i fortsättningen vara det centrala planeringsinstrumentet i de samarbetsländer för svenskt bistånd där behovet av långsiktighet och koordinering i samarbetet är särskilt uttalat. Detta är speciellt viktigt i de fattigaste u-länderna där biståndet även kvantitativt svarar för en stor del av de tillgängliga resurserna för utveckling. För andra samarbetsländer kan det vara tillräckligt att i överläggningar fastställa inriktningen på samarbetet och sedan reglera resurs-

överföringen enbart genom överenskommelser för de enskilda projekten. Där särskilda skäl finns kan överenskommelse om samarbetets inriktning sammanfattas i undertecknade protokoll utan att några utfästelser görs om finansiella ramar. De av utredningen föreslagna landprofilerna skulle enligt min mening kunna bli ett viktigt planeringsinstrument. Jag har under innevarande budgetår initierat ett utvecklingsarbete inom utrikesdepartementet för att utarbeta landprofiler för ett antal samarbetsländer utanför programlandskretsen. Det är min avsikt att i anslutning till det årliga beslutet om budgetpropositionen för riksdagen redovisa innehållet i dessa landprofiler.

Vad beträffar det näringslivsinriktade biståndet finner jag utredningens analys av de tre nivåerna för avväganden och stöd värdefull. Jag menar att en effektiv hjälp till utveckling av näringslivet i u-länderna är en hjälp till självhjälp som, inte minst mot bakgrund av den låga tillväxten i stora grupper av u-länder, förtjänar förnyad uppmärksamhet i biståndet. Jag vill instämma i och starkt understryka utredningens inställning att den viktigaste förutsättningen för att utveckla u-ländernas näringsliv är att ett gynnsamt inhemskt klimat för detta skapas. Den övergripande ekonomiska politiken – med makroekonomisk balans, realistiska växelkurser, prisstabilitet etc. – är som all erfarenhet visar av central betydelse. På nivån därunder är utformningen av lagar, förordningar, bankväsendet, fysisk- och institutionell infrastruktur m. m. avgörande. Förhållanden på dessa båda nivåer är styrande för investeringsklimatet inom såväl industri som jordbruk och andra näringslivssektorer. I ett land där den egna befolkningen saknar möjlighet och incitament till sparande och investeringar, eller där byråkratin sätter upp hinder genom snåriga regler, saknas också förutsättningar för att utländska investeringar och tekniskt bistånd skall kunna få effekt. Det svenska biståndets viktigaste uppgift när det gäller stöd till näringslivsutveckling är därför att bidra till att villkoren för inhemsk resursmobilisering och produktiv verksamhet förbättras. Detta är, när det gäller de fattiga samarbetsländerna, en uppgift för SIDA och, när det gäller den ekonomisk-politiska dialogen, även för Utrikesdepartementet. Jag välkomnar i detta sammanhang SIDAs överväganden om att inrätta en särskild byrå för förvaltningsbistånd. Det är önskvärt att de tidigare aktiviteterna på detta område, vilka främst inriktats mot den centrala statsförvaltningen i u-länderna, kompletteras med strategier och insatser som mer direkt inriktar sig på investeringsklimatet och reformer av regler och institutioner som påverkar detta. På dessa områden kan också BITS göra insatser i länder och i sammanhang där beredningens arbetssätt kan tillämpas.

Som ett komplement till de ovan beskrivna insatserna bör, enligt min mening, bistånd erbjudas också för kunskapsöverföring och teknikutveckling på företagsnivå och till direkt näringslivsstödjande institutioner. SWEDFUND och SIDAs industribyrå har här värdefulla erfarenheter. I viss mån har SWEDFUNDs och SIDAs verksamheter kompletterat varandra, men de har också delvis sammanfallit. SIDAs industribyrå har kunnat arbeta med ett brett spektrum av insatser men har i huvudsak varit hänvisade till det fåtal programländer där industrisamarbete prioriteras

inom landramarna. SWEDFUND arbetar enbart med enskilda företag och har främst kunnat erbjuda samverkan genom samriskföretag. Den nuvarande organisationen av näringslivsbiståndet kan ur ett u-landsperspektiv betraktas som splittrad och alltför begränsad i sitt mandat och verksamhetsområde. Det är idag inte möjligt att sätta u-landets behov i centrum och från denna utgångspunkt genomföra de mest angelägna insatserna. En samordning skulle effektivisera biståndet och ge fördelar både för u-länderna och för den svenska resursbasen. Jag föreslår därför att en ny organisation för industri- och näringslivsstöd bildas. Denna skall, i enlighet med den terminologi SWEDFUND har använt i sitt remissvar, främja näringslivsutveckling i ett "nerifrån och upp" perspektiv. Detta är också skälet till att jag föreslår en särskild organisation snarare än inordning i någon existerande organisation. Verksamheten bör inriktas på att stödja företag och företagande genom bl. a. utbildningsinsatser, managementstöd och aktiv samverkan med finansieringsinstitut i u-länderna. Den nya organisationen skall i sina kompetens- och institutionsutvecklingsinsatser kunna lämna gåvobistånd, men det är samtidigt angeläget att organisationen, i likhet med dagens SWEDFUND, får en affärsmässig prägel.

Organisationen skall vara inriktad på att främja konkurrensutsatta aktiviteter. Den egna verksamheten förutses dock till stor del vara anslagsfinansierad och således ej konkurrensutsatt. Jag delar därför remissinstansernas bedömning att aktiebolagsformen är mindre lämplig för den nya organisationen och föreslår i stället att den inrättas i form av en ny biståndsmyndighet. Den nya myndigheten bör som ett av sina instrument för näringslivsutveckling behålla SWEDFUNDs möjlighet att satsa riskkapital i enskilda företag. Myndigheten bör därför i särskild förvaltning och styrning handha SWEDFUNDs fondkapital enligt tillämpliga riktlinjer för fonden. Jag ser också ett värde i att samverkan med näringslivets finansieringsinstitutioner i ett land skall kunna räknas in bland de industriinriktade tjänster som SWEDFUND har möjlighet att bidra till. Vad gäller uppgifter i övrigt för den nya myndigheten bör den kunna ta på sig uppdrag bl. a. från andra biståndsmyndigheter när det gäller insatser för att främja näringslivsutveckling.

Utredningen föreslår att IMPOD ingår i den nya organisationen för näringslivsutveckling. Flertalet remissinstanser är kritiska mot detta förslag med utgångspunkt från att de vill värna om IMPODs roll som främjare av import av u-landsprodukter på den svenska marknaden genom rådgivning och medverkan i konkreta marknadsföringsaktiviteter. Jag vill för min del instämma i utredningens bedömning att kunnande om marknadsföring och exportfrämjande ur ett u-landsperspektiv är ett viktigt inslag i det stöd en organisation som arbetar med näringslivsutveckling kan förväntas erbjuda. Jag menar att detta, ur utvecklingssynpunkt, är väl så viktigt som importservice på den svenska marknaden. Jag delar därför utredningens uppfattning att IMPOD med sina nuvarande och utvidgade funktioner bör ingå i en ny myndighet för näringslivsutveckling. Det bör inom ramen för denna organisation vara möjligt för IMPOD att bevara den identitet som är viktig i den direkt handelsfrämjande verksamheten samtidigt som dynamiska utvecklingsmöjligheter i ett vidare sammanhang öppnas. Jag har i denna fråga samrått med statsrådet Gradin.

Några remissinstanser anser att IMPODs kommersiella arbetssätt skulle äventyras om man inordnades i samma organisation som SWEDFUND och SIDAs industribyrå. Jag delar ej denna bedömning. Även om de instrument IMPOD arbetar med skiljer sig från t. ex. SWEDFUNDs är den grundläggande filosofin gemensam. Båda organisationerna arbetar med bistånd som syftar till affärsmässig verksamhet. Målet är att stödja uppkomsten av kommersiella verksamheter som kan fortgå under marknadsmässiga förhållanden. För SWEDFUNDs del understryks affärsmässigheten av ett avkastningskrav på förvaltningen av fondens grundkapital. Den grundläggande filosofi som idag präglar verksamheten i IMPOD och SWEDFUND bör gälla också för den nya myndigheten. Det är väsentligt att insatser på företagsnivån ges under former som är förenliga med den kommersiella verklighet företagen skall överleva och verka i. Subventioner direkt till företag riskerar att leda till misshushållning med knappa resurser. Gåvomedel skall endast användas för direkt kunskapsöverföring. Till enskilda företag skall detta förekomma endast för att under ett inledningsskede täcka kostnader för t. ex. utbildning och företagsledning som är oproportionerligt stora.

För att precisera utformning och mandat för den nya myndigheten kommer jag att tillsätta en interdepartemental arbetsgrupp med medverkan från berörda myndigheter. En överflyttning av medel för beräknat tio tjänster från SIDAs industribyrå förutses. Den nya myndigheten bör få en personalstat på ca 45 personer. I samband med att myndigheten bildas bedömer jag att en rationalisering av administrationen kan genomföras. För den inledande egenfinansierade verksamheten anslås 25 milj. kr. utöver de medel som anvisas till BITS för utbildningsstöd i SWEDFUND-projekt samt för IMPOD under budgetåret 1991/92. Beloppet innefattar medel för industriutveckling motsvarande 20 milj. kr. som tidigare anvisats under anslagsposten särskilda program under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA. I enlighet med förslag i utredningen Kunskapsöverföring genom företagsutveckling (SOU 1988:4) bör SWEDFUNDs grundkapital som för närvarande uppgår till 250 milj. kr. ökas. Under budgetåret 1991/92 föreslår jag därför en inbetalning med 100 milj. kr. varav 50 milj. kr. för insatser i Central- och Östeuropa.

Utredningens förslag om att biståndsmyndigheterna själva skall få avgöra behov av fältrepresentation och finansiera denna inom sakanslagen tillstyrks av remissinstanserna. Jag instämmer i förslaget men vill framhålla att det även i fortsättningen skall vara ambassadernas uppgift att svara för fältrepresentationen vad gäller den biståndspolitiska planeringen, ekonomisk, politisk, social rapportering etc. Jag delar utredningens förslag om att myndigheterna skall kunna debitera varandra för utförda tjänster och anser att samma rätt bör tillkomma ambassader.

Utredningen anför att samordningen mellan olika biståndsmyndigheter skulle underlättas av lokalmässig närhet. Jag finner frågan intressant och värd att prövas vidare med utgångspunkt från eventuella möjligheter till administrativ rationalisering. Jag delar samtidigt utredningens bedömning att det kan vara värdefullt att det finns flera myndighter med delvis likartade uppgifter inom ett så komplext område som biståndet. Forskning

och näringslivsutveckling ställer särskilda krav på arbetssätt, kontaktnät etc. och det ter sig naturligt att bistånd på dessa områden organiseras i separata enheter. Grundläggande för arbetsfördelningen mellan BITS och SIDA är skillnader i arbetssätt och de krav som ställs på långsiktighet och djup i engagemanget. De båda myndigheternas mandat har även beröringspunkter och här kan det vara värdefullt för utvecklingen av det svenska biståndet som helhet att olika sätt att ta sig an likartade arbetsuppgifter kan prövas.

Vad gäller utredningens förslag om ett sekretariat för utvärderingar hänvisar jag till vad jag framför i nästa avsnitt om utvärdering, lärande och effektivitet i biståndet.

Övrigt utrednings- och förändringsarbete i biståndet

Utvärdering, effektivitet och lärande i biståndet

Det analysarbete som inleddes hösten 1989 rörande effektivitetsfrågorna i biståndet har nu slutförts.

Översynen av effektivitetsfrågor i biståndet har bedrivits som ett projekt inom utrikesdepartementets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete med hjälp av extern expertis. I ett första steg har dagsläget beträffande utvärdering och beslutsunderlag beskrivits och behovet av resultatredovisning identifierats så att det är möjligt att på ett enhetligare och tydligare sätt precisera vad som menas med effektivitet och utvärdering i de svenska biståndsorganisationerna. I ett andra steg har behovet av utvärderingssystem definierats utifrån de krav som det nya budgetarbetet ställer, där frågor om analys, uppnådda resultat i förhållande till mål och insatta resurser ges starkare betoning. Slutligen har utredningen angivit vägar för hur man med tillgängliga och delvis nya utvärderingssystem skulle kunna tillgodose efterfrågan på relevant beslutsunderlag. Det svarar på frågan hur det svenska biståndets utvärderingsverksamhet bör vara utformat för att tillse att rätt sorts beslutsunderlag föreligger vid beslutstillfällena och i för den berörda beslutsfattaren tillgänglig form. För att få ett perspektiv på det svenska biståndet har en jämförelse också gjorts med utvärderingsfunktionerna hos några biståndsorgan i andra länder och hos en internationell organisation.

Utredningen talar om effektivitet i olika termer. Med inre effektivitet menas att verksamheten utförs på rätt sätt och till lägsta möjliga kostnad. Med yttre effektivitet avses att man gör rätt saker, dvs. sådant som svarar mot behoven och står i överensstämmelse med de biståndspolitiska målen. Förändringseffektivitet avser förmågan att under pågående verksamhet lära och anpassa sig till förändrade förutsättningar och nya krav. Ett antal fallstudier har genomförts för att bl. a. belysa beslutsprocesser på olika nivåer inom biståndet, de olika typer av överväganden som görs samt vilka utvärderingar som görs och hur de används.

En viktig slutsats av utredningen är att det finns ett rikligt utvärderingsmaterial men att det huvudsakligen utformas och används för att formulera och välja handlingsalternativ i verksamheten. De besvarar ibland frågor

om effekter, yttre effektivitet men endast i begränsad utsträckning frågor om inre effektivitet, dvs. att man får ut mesta möjliga av insatta resurser.

Utvärderingarna tenderar att ha olika karaktär beroende på var i organisationen de initieras. Närmare projektverksamheten har man ett större intresse av mer operativt inriktade utvärderingar. Mer kritiska och öppet prövande frågor ställs högre upp i organisationen, men här finns å andra sidan tveksamhet att initiera och använda utvärderingar som ifrågasätter organisationens övergripande roll och verksamhet.

Arbetet med att ta fram den information som behövs för den fördjupade anslagsframställningen måste självfallet ligga inom myndigheterna. Resultatanalysen skall vara utformad för granskning av verksamheten och redovisa om den uppfyller de av riksdagen och regeringen satta målen, samt för att avgöra om insatta resurser kommer till bästa användning eller om målen kan nås med andra och mindre resurskrävande metoder. När det gäller resultatanalys på projekt- och sektornivå menar utredningen att det så gott som alltid finns, eller är möjligt att skapa, relevanta mått och grundläggande data för att mäta måluppfyllelse inom ramen för verksamheten. Då verksamheterna skall vara valda för att främja utveckling på något område i enlighet med de biståndspolitiska målen bör det även med stöd av utvärderingarna vara möjligt att besvara frågan om det inom biståndet görs rätt saker. Analysen skall således dels kunna bedöma verksamhetens ändamålsenlighet och dels säga om den bedrivs med god hushållning av resurserna. De fördjupade anslagsframställningarna kan därvid i stor utsträckning bygga på redan befintligt utvärderingsunderlag. Utmaningen ligger i att utveckla och anpassa detta så att utvärderingarna mer regelmässigt ställer frågan om den inre och yttre effektiviteten samtidigt som handlingsalternativen prövas. Då det gäller resultat i förhållande till de övergripande biståndspolitiska målen konstaterar utredningen att sådana entydigt inte kan kvantifieras eller bedömas. Myndigheterna bör dock med utgångspunkt från materialet på program-, sektor- och projektnivå förväntas kunna redovisa hur de arbetar med de olika målen och i grova drag redovisa fördelning av resurserna på dem. Resultaten på den nivån handlar om samhällsförändringar som oftast med större styrka styrs av andra faktorer än biståndet. Kvalitativa resonemang bör här enligt utredningen komplettera redovisningen av resultatet från olika teman, verksamhetsgrenar, projekttyper etc.

Utredningen anser att nuvarande utvärderings- och analyssystem behöver kompletteras för att ett relevant beslutsunderlag skall kunna tas fram vad gäller frågor av biståndets inriktning och effekter. Det kan gälla tematiska utvärderingar och jämförande studier av biståndets kanaler liksom av biståndets miljö. Ett behov finns också av fortlöpande metodutveckling för att bedöma biståndets effekter och därigenom bl. a. stödja de mindre biståndsmyndigheternas utvärderingsverksamhet samt av förbättrade möjligheter att utvärdera olika multilaterala insatser.

Då dessa frågor bedömts inte kunna lösas inom ramen för nuvarande organisationer, har utredningen prövat hur en fristående utrednings- och utvärderingsfunktion för analys och beslut på policynivå borde utformas. Ett nytt sekretariat med en självständig ställning i förhållande till myndig-

heterna föreslås. Verksamheten i detta skulle inriktas på för biståndet centrala frågor på det övergripande planet och gälla utvecklingssamarbetet i vid bemärkelse. Det rör således aspekter av internationellt utvecklingssamarbete som kan ha konsekvenser för, och påverkas av, beslut om bistånd. Verksamheten skulle huvudsakligen bestå av utredningar för att belysa aktuella frågor inom utvecklingssamarbetet. Information och spridning av resultaten kring detta bör även bli en viktig del av arbetet bl. a. som ett bidrag till en aktiv och välinformerad samhällsdebatt om utvecklingssamarbetet. Översynen har i sin helhet presenterats i en rapport i departementsserien; DS 1990:63 Bra beslut: Om effektivitet och utvärdering i biståndet.

Föredragandens överväganden

Jag har i tidigare avsnitt poängterat att bistånd är en av flera faktorer som påverkar utvecklingsprocessen. Orsakssammanhangen är ofta komplicerade. Biståndets verksamheter låter sig inte sammanfattas till en enhet. Ett av syftena med översynen har varit att utveckla begreppen inom ämnesområdet för att bidraga till en mera nyanserad och klarare diskussion om vad effektivitet innebär inom biståndet. Här finns betydande metodologiska problem, då det saknas bra mått och metoder för att identifiera biståndets effekter i ett mottagarsamhälle. Vissa biståndsaktiviteter låter sig inte heller mätas på något meningsfullt sätt. Det är trots detta viktigt att med konkreta exempel belysa hur man inom biståndet arbetar med olika mål och redovisa fördelningen av resurserna på dessa mål. Utredningen visar att det också är möjligt att mot bakgrund av operationella mål och biståndspolitiska mål och utifrån utvärderingen på program-, sektor- och projektnivå besvara frågan om det inom biståndet görs rätt saker och om insatta resurser utnyttjas effektivt för de avsedda ändamålen.

De fördjupade anslagsframställningarna kan till stor del bygga på redan befintligt utvärderingsmaterial. Genom kvalitativa analyser av samband mellan projektmål och andra mer övergripande mål och genom en tydlig och konkret exemplifiering av erfarenheterna från verksamheten är det också möjligt att skapa en klarare bild av hur mer övergripande mål blir uppnådda. SIDA har i sin anslagsframställning i ett avsnitt behandlat dessa frågor.

Jag välkomnar detta initiativ som också utgör ett första försök till en ny resultatinriktad form för anslagsframställning som SIDA och andra biståndsmyndigheter skall utarbeta i framtiden. SIDA har med två exempel visat hur man kan dra slutsatser vad gäller måluppfyllelse, kostnadseffektivitet och varaktiga effekter av bistånd.

En effektiv beslutsprocess kan givetvis inte garantera ett effektivt bistånd. Andra faktorer som mottagarlandets politik och förmåga att genomföra insatserna är avgörande för det slutliga resultatet. En ytterligare faktor är tidsaspekten. Effekten av vissa insatser kan identifieras och utvärderas först efter lång tid. Dessa perspektiv måste utgöra basen för bedömningar av biståndets effektivitet. Jag vill dock framhålla att beslutsprocessen i Sverige spelar en roll och är något vi själva kan kontrollera. Vår förmåga

att förutse och ta hänsyn till andra faktorer är därvid en del av denna beslutsprocess. Det är därför viktigt att ställa frågor om effektivitet, på olika nivåer, och att söka besvara dem. Mot bakgrund av svårigheterna är det viktigt att ägna stor uppmärksamhet åt metodfrågorna.

Inom alla biståndsmyndigheterna genomförs en stor mängd utvärderingar. Det är naturligt att biståndet tillhör de verksamheter där utvärdering i olika former har en framskjuten plats. Biståndet genomförs långt borta från Sverige, dess beslutsfattare och allmänhet. Analyser och utvärderingar blir ofta sättet att överhuvudtaget kunna återföra strukturerad information. På SIDA finns en särskild utvärderingsenhet som initierar och utför utvärderingar. I de andra biståndsmyndigheterna pågår en uppbyggnad. Men för dem kan det också vara svårt både metodmässigt och kapacitetsmässigt att möta de krav som ställs på resultatredovisning, bl. a. i den nya budgetprocessen. Inom departementets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete finns ett starkt intresse av att använda utvärderingsmaterial och analyser i beredningen av olika biståndspolitiska ställningstaganden. Studien av biståndet till Afrika på 1990-talet, Latinamerikaprojektet och Effektivitetsutredningen är exempel på sådant internt analysarbete. Att med ett sådant aktivt eget analysarbete skapa underlag för biståndspolitiken är en viktig uppgift för regeringskansliet.

Utredningen ger också förslag rörande en något mer fristående utvärderings- och analysfunktion inom den samlade biståndsorganisationen. Jag finner att detta också ligger i linje med biståndsorganisationsutredningens förslag (SOU 1990:17) och det tillstyrkande till detta förslag som erhållits i remissvaret från den parlamentariska utredningen om det multilaterala biståndet. För att ta ställning till förslaget anser jag det värdefullt att genom ett särskilt remissförfarande inhämta synpunkter i en bredare krets, där utredningens olika förslag kan ytterligare belysas.

Sveriges utvecklingssamarbete med Latinamerika

Under år 1990 har ett arbete pågått inom utrikesdepartementet i syfte att närmare analysera förutsättningar och former för biståndet till Latinamerika på 1990-talet. Analysarbetet har tagit sin utgångspunkt i de latinamerikanska ländernas ekonomiska och politiska läge, och ansträngningarna för ekonomisk anpassning och återhämtning. En viktig frågeställning har varit hur de gångna årens demokratiska landvinningar bäst kan befästas, givet realistiska förutsättningar och möjligheter. Jag anser att Sverige, genom insatser för att främja demokrati och social utveckling i Latinamerika, även kan bidra till att skapa förutsättningar för en stabil ekonomisk utveckling som kan vända den ekonomiska krisen mot tillväxt, framtidstro och mänsklig utveckling. I det följande redovisar jag de principiella slutsatser som jag dragit.

1980-talet har för Latinamerika inneburit dramatiska förändringar av både politisk och ekonomisk karaktär. Den ekonomiska krisen har fördjupats under 1980-talet och gjort att Latinamerika, i likhet med Afrika, halkat efter världen i övrigt vad beträffar tillväxt och utveckling. Detta har skett mot bakgrund av en i u-landssammanhang relativt sett hög utvecklingsnivå.

På det politiska planet är demokratiseringsprocessen det mest framträdande draget. För 10 år sedan var kontinenten behärskad av militära diktaturer. I dag har de allra flesta länder i Syd- och Mellanamerika civila och folkvalda regeringar. Som regel har själva valprocesserna också varit mer demokratiska än vad som brukade vara fallet tidigare. Åren av militärdiktatur ledde till att många förföljda eller utsatta politiska gestalter i sitt fortsatta arbete kom att värdesätta respekt för mänskliga rättigheter, som grundval för demokrati. Härigenom har frågan om mänskliga rättigheter lyfts fram till ett centralt inslag i det politiska livet. I mycket få länder har emellertid demokratin en lång tradition och befäst ställning. Detta hör delvis samman med en bristande politisk legitimitet för själva statsmakten. Staten som institution är i flera länder ifrågasatt till följd av tung byråkrati, bristande kompetens och folklig förankring. På många håll uppvisar staten en påfallande oförmåga att sörja för medborgarnas välfärd i form av utbildning och hälsa, vilket givit upphov till en politisk-moralisk kris.

Samtidigt har det vuxit fram en rik flora av enskilda organisationer och institut vilka i långa stycken visat sig fylla viktiga samhällsfunktioner. Det gäller allt från lokala grannskapsföreningar, som försöker bygga upp sin egen kommunala service i storstädernas kringliggande kåkstäder, till erkända nationella forskningsinstitut i samhällsfrågor. Dessa alternativ har visat sig rymma en dynamik som ofta kontrasterar bjärt mot statens och kommunernas improduktiva maktutövning. Denna utveckling reser frågor om väsentliga samhällsorgans ansvar inför politiskt valda församlingar.

Kontinenten präglas av mycket stora inkomstskillnader och sociala problem. I några länder, som El Salvador, Guatemala och Peru, pågår väpnade konflikter, som föröder samhällslivet och förorsakar rotlöshet för tiotusentals medborgare. Krigsmakten har i de flesta länderna ett stort politiskt inflytande. Höga militära utgifter binder resurser, som behövs för utvecklingsändamål. Demokratiseringen av Latinamerika måste ses som en process, som inletts snarare än avslutats i och med militärdiktaturernas fall.

Krisen under det senaste decenniet är delvis ett resultat av att den förda utvecklingspolitiken inte lyckades främja en stabil och anpassningsbar bas för ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv. Den strategi som många länder följt alltsedan 1950-talet med satsning på industrialisering för hemmamarknaden bakom höga tullmurar och massiva statliga subventioner till ineffektiva företag och branscher, förorsakade konstanta budgetunderskott, ett försummande av jordbruket och den traditionella råvaruexporten. Det ledde också till inflation, övervärderade växelkurser och till att statsapparaten i många länder blev en alltför dominerande aktör inom näringslivet. Denna utvecklingspolitik brast i effektiv resursalloke-

ring och förmådde inte heller skapa en stabil bas för en ekonomisk och social utjämning.

Parallellt med denna utveckling har den informella sektorn utvecklats starkt och den illegala produktionen och handeln med narkotika djupt trängt in i flera länders näringsliv, vilket påverkar såväl rättsväsendet som det sociala livet.

Latinamerika har under det senaste decenniet drabbats av ett flertal yttre chocker. Höjda oljepriser år 1979 följdes av kraftiga internationella realräntestegringar och ett dramatiskt fall för råvarupriser. Skuldkrisen växte fram. På samma sätt som 1970-talet var ett ovanligt gynnsamt årtionde för Latinamerikas externa sektor, med höga råvarupriser, växande världshandel, goda lånemöjligheter och negativ realränta, blev 1980-talet exceptionellt ogynnsamt i alla dessa viktiga avseenden. För att klargöra det svåra läget vill jag kortfattat karaktärisera utvecklingen.

- Nationalinkomsten per invånare har fallit med 10 % under 1980-talet. I dag är den genomsnittliga BNP per invånare på samma nivå som år 1978. Vissa länder, som Argentina, Bolivia, El Salvador och Peru, har förlorat 20 år av ekonomisk utveckling. I det mest extrema fallet, Nicaragua, har genomsnittliga levnadsstandarden sjunkit till 40-talets nivå.
- Inflationen har stigit stadigt. År 1989 uppgick den för kontinenten som helhet till ca 1 000 % per år.
- Investeringarnas andel av BNP minskade under 1980-talet från 24 till 16 %. Detta investeringsbortfall, som motsvarar ca 70 miljarder dollar enbart under år 1989, innebär ett svårt hinder för ekonomisk återhämtning.
- Bytesförhållandena försämrades med 21 % under 1980-talet.
- En följd av skuldkrisen är att räntor och amorteringar är betungande för ett stort antal länder. Bara räntebetalningarna motsvarar nära 5 % av BNP och 30 % av exportintäkterna. Sedan år 1982 har nettoutflödet uppgått till drygt 200 miljarder dollar, vilket motsvarar nära hälften av regionens totala utlandsskuld, och trots att exporten ökade med 57 % mellan åren 1980-89 har endast ett fåtal länder förmått fullgöra sina skuldbetalningar.
- Den fortsatta skuldkrisen utgör ett stort utvecklingshinder. Ökad produktion kräver nya resurser för ökade investeringar. Den interna mobiliseringen av resurser och de hittillsvarande internationella åtgärderna har inte varit tillräckliga.

Ekonomisk anpassning och återhämtning

De latinamerikanska ländernas ansträngningar för ekonomisk anpassning och återhämtning görs mot en bakgrund av alltför svag tillväxt, brist på framtidstro, sned ekonomisk fördelning och stora sociala behov. På landsbygden och i de växande slumområdena lever många människor i svår fattigdom och i en omgivning där miljöproblemen är stora. Djupgående samhällsreformer är på många håll en förutsättning för att de allvarliga fattigdoms- och miljöproblemen skall kunna bekämpas och den nedåtgå-

ende trenden i ekonomin skall kunna vändas till självtillit och investeringsvilja.

Under 1980-talets senare år har krismedvetandet fördjupats. Flertalet länder i Latinamerika har inlett ekonomiska återhämtningsprogram, där kärnan utgörs av kampen mot inflationen. Huvuddragen i den ekonomiska politiken har i de allra flesta fall utformats inom ramen för program som överenskommits med Internationella valutafonden och Världsbanken. Bolivia, Chile och i viss mån Ecuador hör till de länder vilka är inbegripna i en sådan strukturanpassning. Det genomgående temat är behoven av modernisering och effektivitet, avveckling av statliga monopol och allmän liberalisering av olika delmarknader. Kraftiga åtgärder har vidtagits för att uppnå mer realistiska växelkurser och inhemska räntor, minskade och mer hållbart finansierade budgetunderskott, liksom bättre villkor för jordbruket och exportsektorn.

Reformerna har varit krävande, men betydande obalanser och strukturella problem kvarstår. Ett fortsatt kraftfullt reformarbete kommer att vara nödvändigt. Inte desto mindre kan konstateras att de latinamerikanska ländernas förutsättningar att bedriva en på längre sikt hållbar ekonomisk politik avsevärt har förbättrats under senare år. En växande enighet råder om behovet av att stimulera en effektivare och bättre avvägd resursanvändning och därmed främja ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning. Vissa tecken finns redan på att reformarbetet i en del länder bidragit till att mobilisera inhemskt kapital och bromsa kapitalflykten.

Dessa inhemska åtgärder måste emellertid också åtföljas av skuldlättnader, för att den ekonomiska utvecklingen skall kunna vändas i positiv riktning. Den förstärkta skuldstrategi som möjliggjort för Mexico och Costa Rica att omförhandla med de kommersiella bankerna har visat sig vara ett verksamt stöd i länder som även genomför andra nödvändiga insatser för anpassning. För många skuldsatta länder förblir dock svårigheten att dra till sig nytt kapital för nya investeringar ett överhängande problem.

En strategi för en hållbar utveckling under 1990-talet måste vara långsiktigt inriktad. Om förtroendet för länderna återvänder kan politiska och ekonomiska faktorer samverka för att skapa en positiv utveckling. Det ökade politiska och ekonomiska samarbetet inom regionen bidrar också till den eftersträvade självtilliten.

Stora insatser måste till för att få till stånd en bärkraftig ekonomisk utveckling, som möjliggör en real tillväxt i Latinamerika under 1990-talet. De latinamerikanska länderna måste öka den inhemska resursmobiliseringen och utnyttja sina resurser effektivare. Särskilt viktigt är därvid att skapa förtroende för den förda ekonomiska politiken hos de egna medborgarna. Därtill krävs att det internationella resursflödet till Latinamerika ökas genom en kombination av skuldlättnad, investeringar, ökad handel och ökat biståndsflöde. Biståndet bör utgöra ett komplement till de kraftfulla ekonomiska åtgärder som krävs av de latinamerikanska länderna. Biståndsmedel bör användas strategiskt till insatser som skapar tilltro till Latinamerikas framtid i den internationella ekonomin. Med ett ömsesidigt ansvar hos länderna själva och internationella aktörer kan biståndet komma in som en faktor med katalysatoreffekt.

Det svenska biståndet till Latinamerika har ökat snabbt under senare år. SIDA, BITS och SAREC har till regeringen redovisat sina erfarenheter av utvecklingssamarbete med Latinamerika. Det bilaterala biståndets mångfald och flexibilitet har visat sig vara ändamålsenligt i det skede av stora förändringar som 1980-talet inneburit i Latinamerika. Samtliga myndigheter har gjort viktiga insatser för utveckling, demokrati och kunskapsuppbyggnad och har därvid löpande anpassat arbetsmetoderna efter en föränderlig verklighet. Arbetsmetoderna har för alla myndigheterna präglats av ett värdefullt samspel med den relativt goda inhemska resursbasen och organisationsstrukturen.

De svenska erfarenheterna och kontakterna har varit värdefulla när biståndsformerna under senare år anpassats till de politiska skeendena i t. ex. Centralamerika och Chile. En förskjutning av biståndet genom SIDA har ägt rum från humanitärt bistånd till utvecklingsinsatser i sociala sektorer. Här har en omfattande kunskap om Latinamerika kunnat användas för att arbeta med samma metoder i flera länder. BITS framhåller att ett givande samarbete utvecklats med flera av medelinkomstländerna i Latinamerika samt att tekniskt bistånd i alltmer ökande grad bör inriktas på att stärka sociala sektorer. Vid en ekonomisk återhämtning kan fler länder än idag komma i fråga för u-krediter. Idag tillhör Chile undantagen i Latinamerika, såsom ett av få kreditvärdiga länder.

Centralamerika har under en följd av år präglats av konflikter inom och mellan länderna. Den fredsplan, Esquipulas II, som utarbetades av de centralamerikanska presidenterna år 1987, har trots fortsatta problem startat en process mot fred och försoning i regionen. Processen har ökat det internationella engagemanget för regionen. Detta har kommit till uttryck bl. a. i form av bistånd både genom FN och bilaterala överenskommelser. FN har också kunnat spela en konstruktiv roll genom övervakning av val och demobilisering av contras i Nicaragua, samt som medlare i El Salvador.

Sverige har, genom enskilda organisationer och FN-systemet, lämnat omfattande stöd till flyktingar, hemlösa och andra offer för krig och förföljelse i Centralamerika. Under de senaste fem åren har stödet sammanlagt uppgått till ca 500 milj. kr. Genom det humanitära biståndet har breda kontaktytor byggts upp med folkliga organisationer och krafter som verkar för fred, försoning och demokrati. Den internationella närvaro som biståndet innebär har utgjort en stabiliserande faktor i regionen. De svenska erfarenheterna och kontakterna har varit värdefulla när bistånd till regionala insatser har utarbetats. Det svenska stödet till sådana insatser inleddes redan innan fredsplanen presenterades och har ökat kraftigt under senare år.

Det bilaterala samarbetet med Chile i början av 1970-talet avbröts till följd av militärkuppen år 1973. I stället inleddes ett humanitärt bistånd till offren för förtrycket och till flyktingar undan politisk förföljelse. Denna biståndsform kom under sjuttiotalet att utvidgas till i stort sett hela Latinamerika. En liknande utveckling skedde vad gäller stöd genom SAREC till

upprätthållande av samhällsvetenskaplig forskning i en omgivning av förtryck. Det humanitära stödet till Chile har varit omfattande och har riktats till offer för förtryck och till de demokratiska krafter som verkat för den förändring som nu inträffat. Totalt lämnades under åren av diktatur ca 250 milj. kr. i humanitärt bistånd. Breda kontakter mellan det svenska och det chilenska folket har byggts upp under dessa år, inte minst tack vare enskilda organisationers engagemang. Det är följaktligen naturligt att vårt mångåriga stöd till de demokratiska krafterna övergått till bilaterala överenskommelser. Det bilaterala biståndet lämnas som ett stöd till återupprättandet av demokratin där insatser till en början framför allt görs inom sociala sektorer genom SIDA. BITS och SAREC har inlett samarbete med Chile. På något längre sikt kommer samarbetet med Chile att inriktas på kunskapsöverföring och tekniskt samarbete.

I Chile och i andra länder som präglats av diktatur och bristande statligt ansvar för centrala sociala samhällsfunktioner har viktiga erfarenheter dragits vad gäller enskilda organisationers roll. Dessa har i många fall tagit över väsentliga samhällsfunktioner och därvid utvecklats till en form av kunskapsföretag. I många nu demokratiska länder blir dessa organisationer även i framtiden viktiga för att befästa och utveckla demokratin. De kan också fortsatt utföra samhällstjänster, särskilt inom den sociala sektorn, eftersom de arbetar effektivt, med lokal förankring och låga administrativa kostnader.

Sveriges stöd till forskning i och forskningssamarbete med Latinamerika har främst gått till landsbygdsutveckling, miljö och samhällsvetenskap. Intresset är påfallande stort i Latinamerika för den svenska resursbasen. Över 100 forskare per år besöker svenska forskargrupper. Ett 50-tal har dessutom påbörjat sin forskarutbildning vid svenska institutioner inom olika program som kombinerar korta vistelser i Sverige med fältarbete i det egna landet, kring frågeställningar som återspeglar de inhemska prioriteringarna.

Det tekniska samarbetet med Latinamerika har utvecklats i takt med att kunskaperna om den svenska resursbasen ökar i samarbetsländerna. Insatser inom energi- och industrisektorn är särskilt framträdande. Under senare år har samarbetet breddats till insatser inom miljövård, förvaltningsstöd och sociala utvecklingsområden, t. ex. arbetsmiljö och arbetsmarknad. Genom det tekniska samarbetet har under en dryg tioårsperiod 90 olika institutioner, konsulter och företag i Sverige anlitats i kontraktsförhållande med parter i berörda samarbetsländer. Under samma period har över 900 personer från Latinamerika deltagit i BITS internationella kurser.

Sveriges bistånd utgör ett komplement

Sveriges framtida biståndssamarbete med Latinamerika syftar till att utgöra ett stöd och komplement till inhemska ansträngningar där inriktningen vägleds av vissa övergripande prioriteringar. Hänsyn får också tas till att förutsättningarna varierar från land till land. Behoven måste ställas i relation till våra begränsade resurser, som bör användas strategiskt, då de

inte har en omfattning som kan få avgörande betydelse för ländernas resurstillväxt. Sveriges bistånd till Latinamerika under 1990-talet skall främja en fortsatt demokratisk samhällsutveckling, en sund ekonomisk politik och ökat miljömedvetande, vilka alla är förutsättningar för hållbara lösningar på de ekonomiska och sociala utvecklingsfrågorna. Dessa målsättningar ställer stora krav på innovativ förmåga, flexibilitet och långsiktighet i biståndet. Detta talar för ett fortsatt bistånd präglat av såväl organisatorisk mångfald som olika former av samarbete, vilket i sin tur innebär ett behov av ökad samordning mellan berörda myndigheter och andra aktörer i biståndet.

Genom sitt engagemang i Världsbanken och den Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB) stöder Sverige de internationella biståndsprogram som har störst betydelse för att vända den negativa ekonomiska utvecklingen i Latinamerika mot ökad tillväxt. Världsbanken, Internationella valutafonden och IDB har kommit att spela en allt viktigare roll i den latinamerikanska anpassningsprocessen, främst genom sitt stöd till strukturella reformer. Detta sker inte bara genom ökad långivning utan också genom ett ökat tekniskt bistånd för att t. ex. effektivisera och bygga upp institutioner och för att förbättra mobiliseringen av inhemska resurser genom effektivare skattesystem, ökat sparande, åtgärder för att få kapitalet att återvända etc.

Syftet med de reformprogram som bankerna stödjer är att återskapa förtroendet för de latinamerikanska ekonomierna med hjälp av en sund ekonomisk politik för en ökad ekonomisk tillväxt och en på sikt mer rättvis fördelning av kostnader och intäkter. Världsbanken och IDB inriktar vidare alltmer sina insatser på reformering och utveckling av den sociala sektorn genom att söka åstadkomma en omorientering av socialpolitiken och genom ökade satsningar på utbildnings- och hälsovårdsprogram, inklusive familjeplanering. En annan prioritering för 1990-talet är stöd till uppbyggnad av en fritt konkurrerande och effektivt fungerande privatsektor. Erfarenheten i de latinamerikanska länderna har visat att skuldproblemen inte kan lösas utan en fortsatt intern anpassning. Samtidigt anser bankerna att skuldlättnader är en nödvändig förutsättning för att reformprogrammen inom de ekonomiska och sociala sektorerna ska lyckas. Världsbanken har därför gjort särskilda insatser, ofta direkt kopplade till reformprogrammen, för att åstadkomma skuldlättnader genom olika former av skuldåterköp och byten av fordringar för att påskynda normala relationer med kommersiella fordringsägare. Genom ett nyligen fattat beslut kommer också IDB att finansiera denna typ av skuldlättnader inom ramen för sin långivning.

SIDA, BITS och SAREC har alla viktiga uppgifter i det bilaterala utvecklingssamarbetet med Latinamerika.

En utvärdering av SARECs Latinamerikaprogram konstaterar att det bidragit till samhällsvetenskaplig forskning av hög kvalitet med ett progressivt inflytande på regeringars politik samt god spridning till folkliga organisationer. Jag anser att en fortsättning av Latinamerika-programmet enligt nuvarande modell är av stort värde för kunskapsuppbyggandet och akademiskt utbyte.

SIDA lämnar i sin anslagsframställning för 1991/92 värdefulla förslag till prioriteringar, innehåll och uppläggning av sitt framtida utvecklingssamarbete med Latinamerika. Jag menar att SIDA bör, i enlighet med dessa förslag, stödja angelägna projekt i sociala sektorer, bidra till en fördjupning av demokratin och ägna ökad uppmärksamhet åt miljöproblem. SIDA bör prioritera insatser i de fattigaste länderna. Beträffande inriktningen på utvecklingssamarbetet med SIDA lämnas ytterligare riktlinjer under C 2.

BITS har byggt upp ett växande tekniskt samarbete av hög kvalitet i Latinamerika. Många av medelinkomstländerna lämpar sig väl för fortsatt samarbete med BITS. Jag menar att även i dessa länder kan en ökad fokusering på samarbete i sociala sektorer vara värdefull, exempelvis genom förvaltningsbistånd, insatser rörande arbetsmarknad och närmiljö. En ökande användning av u-krediter kan först bli aktuell då fler länder lyckats bemästra den ekonomiska krisen och därmed upprätta det förtroende som krävs för kreditgivning.

Huvudmålen för Sveriges utvecklingssamarbete med Latinamerika på 1990-talet är att främja en långsiktig utveckling som förmår höja de fattigas levnadsnivå och förstärka demokratin. Sveriges bistånd skall genom insatser för att främja demokrati och social utveckling bidra till att skapa förutsättningar även för en stabil ekonomisk utveckling. Biståndet riktas främst till länder som i sin utvecklingspolitik söker förena en sund ekonomisk politik mot stabilitet, återhämtning och tillväxt med socialt ansvar och fördjupning av demokratin. I biståndet skall ökad tonvikt läggas vid insatser som värnar om naturresurser och miljö.

Biståndet skall företrädesvis vara inriktat på:

- Stöd till program avsedda att återskapa förtroendet för de latinamerikanska ekonomierna genom reformer som syftar till tillväxt och en mer rättvis fördelning. Sådant stöd lämnas huvudsakligen genom Världsbanken och IDB.
- Stöd till demokratins utbredning och förankring och till insatser för att stärka respekten för mänskliga rättigheter.
- Stöd till folkligt förankrade utvecklingsprojekt som främjar inflytande, självtillit och ansvarstagande.
- Tekniskt stöd till förvaltning och samhällsinstitutioner för ökad effektivitet och fördjupning av demokratin.
- Stöd till sociala sektorer och särskilt utsatta grupper som traditionellt saknat ekonomiskt och politiskt inflytande och drabbats hårdast av ekonomisk kris och åtstramningsprogram.
- Stöd till insatser för att främja en bättre hushållning med miljön och naturresurserna.

Flyktingar och migration

De stora befolkningsrörelserna i världen orsakas i stor utsträckning av krig och ekonomiskt nödtvång. Folk flyr för att rädda livet, eller bryter upp när de inte ser någon framtid. Krig som slagit sönder levnadsbetingelserna, auktoritära regimers systematiska förtryck av de mänskliga rättigheterna, djup misär eller felslagna skördar kan tvinga fram sådana uppbrott. Svårigheter att försörja en snabbt växande befolkning skapar nya potentiella migrationssituationer.

Uppgifter om antalet flyktingar är alltid mycket osäkra, dels till följd av brister i rapporteringen, dels eftersom det ofta är svårt att skilja mellan frivillig och ofrivillig migration. Gränsdragningen mellan migranter och flyktingar är ofta baserad på om något inslag av tvång förekommit.Den överväldigande majoriteten av världens flyktingar finns i de fattiga länderna. Av världens totalt ca 17,6 miljoner flyktingar befinner sig drygt hälften i Asien, en tredjedel i Afrika medan huvuddelen av återstående flyktingar befinner sig i Latinamerika och Europa. Länder, vars ekonomiska och sociala situation redan är hårt ansträngd, hamnar i en ännu värre situation när de blir en fristad för stora skaror av människor från angränsande länder. De olika krishärdarna skiljer sig också i betydande grad när det gäller flyktingsituationens varaktighet, möjligheten till asyl och ny bosättning och riskerna för nya flyktingvågor. Det internationella samfundet har en stor uppgift och skyldighet härvidlag att bistå flyktingarna och därmed underlätta för de fattiga länder som får bära tunga flyktingbördor. En annan stor grupp flyktingar är s. k. internflyktingar. Närmare 14 miljoner människor befinner sig som flyktingar i sitt eget hemland. Ofta befinner de sig i en mycket utsatt situation, utlämnade åt den regering eller de krafter i landet som är upphovet till deras situation.

Med de stora orättvisorna som råder mellan och inom kontinenter och länder finns en grogrund för missnöje och konflikter. Migrationen av människor från fattiga länder som söker en bättre utkomst i de rika länderna tilltar. Stämningar som växer ur fattigdom och stagnation kan lätt exploateras av fanatism och populism. Den öst-västliga migrationen kan komma att öka till följd av demokratiseringsprocessen och samhällsomvandlingen i Central- och Östeuropa. Flyttningsmönstren kommer att påverkas av hur de nya demokratierna förmår hantera de etniska motsättningar som med den ökade öppenheten kommer i dagen.

I en värld som blir alltmer integrerad kommer migration inom och mellan länder att fortsätta. Migration är ofta till stor nytta för det mottagande landet. Samtidigt måste det finnas en mekanism och beredskap att dels kunna erbjuda skydd åt dem som har skyddsbehov, dels hantera flyttningar över gränserna och mer effektivt hjälpa flyktingar och fattiga länder som drabbas av stora flyktingbördor. Det är vidare viktigt att så långt det är möjligt, i internationell samverkan, kunna förebygga kriser som leder till flykt och massmigration.

I samarbete med arbetsmarknadsdepartementet har en utredning påbörjats som skall ge förslag till principer för en svensk flykting- och immigrationspolitik. Ett huvudsyfte med utredningen är att tydliggöra den

globala situationen beträffande flyktingar och migration och bedöma konsekvenserna för Sveriges del. Ett annat huvudsyfte är att mot bakgrund av den internationella utvecklingen, biståndspolitiken och den svenska flyktingpolitiken definiera och analysera frågor som Sverige bör driva internationellt. Det rör också frågor relaterade till det svenska biståndet inom migrations- och flyktingområdet. Utredarna skall arbeta så att ett principförslag kan redovisas senast den 15 januari 1991.

Nordiska FN-projektet

Sommaren 1988 inleddes det nordiska projektet FN i utvecklingssamarbetet. Projektet som genomförs av ett fristående sekretariat i Stockholm och finansieras av regeringarna i Danmark, Finland, Norge och Sverige kommer att avslutas sommaren 1991.

Projektet har som huvuduppgift att genom studier, seminarier och konferenser belysa FNs arbete på utvecklingsområdet och lämna idéer och förslag till nordiskt agerande inom de olika FN-organisationerna.

Under 1989 genomfördes bl.a. fallstudier i åtta u-länder som visar mottagarländernas syn på FN-biståndet. Vidare gjordes en deskriptiv studie av FNs arbete på energiområdet. Under 1990 diskuterades dessa studier vid seminarier. Det året gjordes också flera utredningar: om FNs fackorgan, formerna för finansiering av FN-organens biståndsverksamhet, FNs roll när det gäller katastrofbistånd och de nordiska ländernas inflytande i FN.

År 1991 kommer det nordiska FN-projektet att presentera slutsatser och lägga fram konkreta förslag till åtgärder för att effektivisera FNs roll på det ekonomiska och sociala området.

Utredning om det multilaterala biståndet

Den av riksdagen beslutade och av regeringen under 1989 tillsatta utredningen om det multilaterala biståndet studerar sådana internationella organisationer och program som får bidrag från det svenska biståndet. En samlad bedömning av hur hela det multilaterala biståndet uppfyller de svenska biståndspolitiska målen skall göras. Särskild uppmärksamhet ägnas åt de organisationer som erhåller stora svenska bidrag. Olika metoder att främja de svenska biståndsmålen på det multilaterala området kommer att analyseras liksom även det nordiska samarbetets roll. Det multilaterala systemet producerar en stor mängd utredningar, inte minst i samordnings- och effektivitetsfrågor. Möjligheterna att bättre utnyttja detta kunskapsmaterial kommer att prövas. Utredningen, som arbetar i nära kontakt med det nordiska FN-projektet, skall vara avslutad i början av år 1991.

Utredning om kreditinstrumentets roll i biståndet.

Biståndet kan ha en viktig funktion som katalysator för ett ökat resursflöde till u-länderna. En potential för detta har skapats genom att flertalet OECD-länder idag har någon form av system för biståndsanknutna krediter på mjuka villkor. I Sverige introducerades u-kreditsystemet år 1980. Dessförinnan fanns under sextio- och sjuttiotalen ett, av SIDA administrerat, system med obundna biståndskrediter.

I samband med behandlingen av förra årets budgetproposition gav riksdagen regeringen i uppdrag att "göra en översyn av u-krediterna och andra kreditinstrument från biståndspolitisk synpunkt". Jag har med anledning av detta på regeringens uppdrag tillkallat en särskild utredare (UD 1990:02) vars uppgift är att granska kreditinstrumentets roll och potential i det svenska biståndet.

Utredaren skall redovisa och analysera svenska och internationella erfarenheter av olika kreditinstrument i biståndet bl.a. mot bakgrund av de internationella regelsystemen på området. Analysen skall beakta olika systems effekter på resursmobilisering, land- och sektorinriktning, upphandling och priser, garantifrågor, skadefall m.m.

Till utredaren skall knytas en referensgrupp med parlamentarisk medverkan. Utredaren skall presentera sina överväganden och förslag senast den 30 juni 1991.

Utredning om det svenska fraktbidragssystemet

Fraktbidrag beviljas från biståndsanslaget för hjälpsändningar i samband med humanitära insatser och katastrofer. Bidraget administreras av SIDA och utgår till enskilda organisationer.

Jag har under innevarande budgetår initierat en översyn av det svenska fraktbidragssystemet. Min önskan är att ytterligare underlätta solidaritetsarbetet runt om i landet för att möta angelägna behov i u-länderna och i nuvarande läge även i Central- och Östeuropa. Översynen omfattar såväl enskilda organisationer som kommuner och landsting.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de riktlinjer för internationellt utvecklingssamarbete som jag förordat under rubrikerna *Ett långsiktigt utvecklingssamarbete i en föränderlig värld, Demokratifrämjande bistånd, Miljö och utveckling, Kvinnoinriktat bistånd, Samarbete med Central- och Östeuropa, Utredning om organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd, Övrigt utrednings- och förändringsarbete i biståndet, Sveriges utvecklingssamarbete med Latinamerika, Flyktingar och migration, Nordiska FN-projekt, Utredning om det multilaterala biståndet, Utredning om kreditinstrumentets roll i biståndet och Utredning om det svenska fraktbidragssystemet.*

Jag föreslår att biståndsramen för budgetåret 1991/92 sätts till 13 871,0 milj. kr., vilket motsvarar 1 % av den beräknade bruttonationalinkomsten (BNI) för kalenderåret 1991. Beloppet utgör en ökning med 871 milj. kr., i jämförelse med innevarande budgetår.

Ökningen av ramen kommer dels att utnyttjas för anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA och dels för vissa kostnader för mottagande av asylberättigade flyktingar från u-länder. De administrativa anslagen har prövats med restriktivitet. Rationaliseringsuttag har gjorts på samtliga myndigheter samtidigt som vissa angelägna reformer medgetts.

De multilaterala bidragen under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram minskar med 246,8 milj. kr till 3 319,4 milj. kr. Detta beror på den förändrade anslagstekniken för IDA-bidragen. Trots den nominella minskningen av anslaget finns härigenom ett utrymme för ökningar av olika poster inom anslaget. Med hänsyn tagen till detta ökas den reella anslagsnivån för C 1 med 174 milj. kr. Det totala multilaterala biståndet är avsevärt större än anslaget anger, eftersom stora bidrag till internationella organisationer ges även över andra anslag inom biståndsramen. Sammantaget uppgår det svenska biståndet genom multilaterala biståndsorganisationer till omkring en tredjedel av biståndsramen.

Inom anslaget för internationella biståndsprogram används ökningen främst för FNs utvecklingsprograms (UNDP) reguljära budget, FNs befolkningsfond (UNFPA), FNs barnfond (UNICEF) samt för flyktingbistånd genom FN. En ökning beräknas för de Afrikanska och Asiatiska utvecklingsbankernas utvecklingsfonder i samband med de påfyllnadsförhandlingar som genomförs.

Anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA föreslås uppgå till sammanlagt 7 305 milj. kr. vilket innebär en ökning med 518 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Detta motsvarar drygt 53 % av den totala biståndsramen.

Den föreslagna ökningen av anslaget fördelas främst till det landprogrammerade biståndet, till anslagsposterna Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd som blir ny anslagspost och Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer. Ett behov av ökade katastrofinsatser förutses också.

Anslaget C 3. Andra biståndsprogram beräknas totalt till 1 968 milj. kr. vilket innebär en minskning med 149 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Minskningen beror bl. a. på att det stöd som påbörjats till några länder med medel från anslagsposten Projektbistånd till vissa länder i förslaget förts över till berörd myndighet. Medel för näringslivsutveckling genom en ny myndighet har också beräknats under anslaget.

Under biståndsbudgeten redovisas medlen för Östeuropabistånd under anslagen C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, anslagsposten Världsbanksgruppen och C 3. Andra biståndsprogram, anslagsposten Projektbistånd till vissa länder. Ett fortsatt stöd till reformprocesser i Central- och Östeuropa har inrymts i budgetförslaget.

Jag föreslår att följande förändringar av anslagsteknisk natur görs i förslaget till statsbudget för nästa budgetår:

Anslagsposten Biträdande experter, såväl bilaterala som multilaterala biträdande experter, har tidigare redovisats under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA. Jag föreslår att det multilaterala biträdande expertprogrammet nu redovisas under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, medan det bilaterala fortsatt redovisas under anslaget C 2. Medel för Mekong-kommittén som tidigare redovisats under anslaget C 2. liksom medel för Sveriges bidrag till UNSO som tidigare redovisats under anslaget C 1. anslagsposten FNs utvecklingsprogram (UNDP) föreslås anvisas över delposten Miljöinsatser under anslaget C 1.

Inom anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA bör nya anslagsposter föras upp för Uganda och för Projektbistånd till Latinamerika. Medel för insatser inom områdena demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd har i förslaget förts samman till en ny anslagspost. Under denna anslagspost upptas också de medel för främjande av demokratisk utveckling och mänskliga rättigheter som tidigare redovisats som en delpost under anslagsposten Särskilda program.

Under anslaget C 3. Andra biståndsprogram föreslår jag att medel för näringslivsutveckling genom en ny myndighet anvisas under en särskild anslagspost, utöver de belopp som är avsedda att föras över till den nya myndigheten från delposten Tekniskt samarbete genom BITS och anslagsposterna för IMPOD och SWEDFUND samt från nuvarande ramanslaget E5. IMPOD. Delar av de direkt anvisade medlen för den nya myndigheten motsvarar belopp som tidigare anvisats bl. a. för metodutveckling avseende industriteknik inom anslagsposten Särskilda program.

Medel för elevförmåner och utbildningsbidrag som tidigare redovisats under anslaget C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) föreslås redovisas under ett nytt anslag C 9 i samband med att Sandö U-centrum föreslås få ett ramanslag under treårsperioden 1991/92 – 1993/94 under anslaget C 5.

Vissa utgifter för biståndsverksamhet som i statsbudgeten belastar andra anslag än biståndsanslagen bör liksom tidigare budgetår räknas av mot biståndsramen. För budgetåret 1991/92 uppgår dessa avräkningar till 206 milj. kr. Därutöver avräknas sådana kostnader för mottagande i Sverige av asylberättigade flyktingar från u-länder som kan rapporteras som bistånd enligt OECDs biståndskommitté. Detta belopp beräknas uppgå till 700 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Planeringsramarna för utvecklingssamarbete under budgetåren 1992/93 och 1993/94 bör i förhållande till budgetåret 1991/92 utgöra oförändrade andelar av bruttonationalinkomsten.

Anslagsbelopp och anslagsbenämningar framgår av nedanstående sammanfattande tabell.

Tabell 3 Biståndsanslagen budgetåren 1988/89 – 1991/92 (milj. kr.)

	Anvisat 1988/89	Anvisat 1989/90	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring 90/91–91/92
C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram	2 960,0	3 333,5	3 566,2	3 319,4	– 246,8
C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA	5 572,8	6 190,0	6 787,0	7 305,0	+ 518,0
C 3. Andra bistånds- program (1)	1 364,2	1 647,3	2 117,0	1 968,0	– 149,0
C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)	212,9	222,0	246,0	269,6	+ 23,6
C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) (2)	21,2	21,8	49,9	54,9	+ 11,4
C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)	10,3	11,1	15,4	21,0	+ 5,6
C 7. Nordiska afrikainstitutet	3,8	4,4	5,0	5,7	+ 0,7
C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)	5,6	6,7	10,8	14,6	+ 3,8
C 9. Bidrag till styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) (3)				6,8	+ 0,4
Avräkning för vissa asylkostnader				700,0	+ 700,0
Övriga biståndskostnader som finansieras över andra huvudtitlar eller anslag	171,5	193,7	202,6	206,0	+ 3,4
TOTALT:	10 350,9	11 660,9	13 000,0	13 871,0	+ 871,0

(1) Anslaget C 3. Andra biståndsprogram är ett nytt anslag fr.o.m. budgetåret 1988/89. Det innehåller delar av det tidigare anslaget C 8. Övriga u-landspolitiska insatser m. m. samt medel för SARECs programverksamhet, tidigare redovisade under anslaget C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC).
(2) I anslaget ingår 6,4 milj. kr. för bidrag som fr.o.m. budgetåret 1991/92 redovisas under anslaget C 9. Bidrag till styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum).
(3) Medel under anslaget har tidigare redovisats under anslaget C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag förordat under rubriken *Biståndsanslagen* m.m.

C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram

1989/90	Utgift	2 701 676 000	Reservation	365 641 000
Utestående skuldsedlar		4 511 836 138		
1990/91	Anslag	3 566 159 539		
1991/92	Förslag	3 319 379 000		

Multilaterala biståndet i förhållande till det totala biståndet

Det totala biståndsflödet från OECD-länderna för 1989 beräknades av OECD:s biståndskommitté (DAC) till 48 121 miljoner US dollar. Av detta belopp gick 12 569 miljoner US dollar till multilateralt samarbete, dvs. drygt 26 % av det totala biståndet från OECD-länderna.

Det svenska multilaterala biståndet redovisas huvudsakligen under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram. Därutöver utgår bidrag till FN:s verksamhet från övriga anslag. Det gäller främst bidrag till FN:s humanitära verksamhet och vid katastrofsituationer, men även vissa långsiktiga utvecklingsinsatser, regionala program och stöd till internationella forskningsprogram. Därmed utgör bidragen till multilateral verksamhet cirka en tredjedel av det totala biståndet. Genom en förändrad anslagsteknik som närmare beskrivs under avsnittet internationella utvecklingsfonden (IDA) minskas anslaget till IDA med 411 milj. kr. utan att påverka utbetalningarna. Med hänsyn tagen till detta föreslås anslagsnivån för C 1 öka med 164 milj. kr.

OECD-ländernas bidrag till multilateral verksamhet präglas av stora variationer. Under 1980-talet har dock andelen totalt sett varit i stort sett oförändrad. De nordiska länderna bidrar tillsammans med ca 13 % av det multilaterala biståndet.

Översyn av det multilaterala biståndet

Regeringen tillsatte år 1989 en parlamentarisk utredning för översyn av svenskt multilateralt utvecklingssamarbete. Den är ett led i Sveriges ansträngningar att stärka förutsättningarna för ett aktivt deltagande i de internationella organens biståndsverksamhet. Syftet med översynen är att göra en bedömning av på vilka sätt det multilaterala biståndet bidrar till att uppfylla Sveriges biståndspolitiska mål. Utredningen studerar särskilt sådana internationella organisationer och program som får betydande svenska bidrag. Arbetet skall vara slutfört i början av år 1991.

FN i utvecklingssamarbetet

Den roll FN har kunnat spela på det politiska planet under det senaste året har ökat förtroendet för FNs möjligheter att söka lösningar på internationella frågor.

Som jag tidigare nämnt, krävs fortsatta förändringar i FNs biståndsverksamhet.

Det nordiska FN-projektet kommer år 1991 att presentera en slutrapport som grundar sig på ett omfattande och djupgående analysarbete i

form av expertrapporter och seminarier. Arbetet är inriktat på FNs roll i utvecklingssamarbetet. Frågorna spänner över ett stort fält och verksamheten syftar till att formulera förslag till förändringar som kan vitalisera FNs verksamhet främst på det ekonomiska och sociala området. Globala utmaningar som ett ökande ömsesidigt beroende, miljön, fattigdomen, flyktingarna eller narkotikaproblemen, uppmanar till en förnyelse av FN:s roll utifrån dess komparativa fördelar. Frågorna kan enbart lösas genom internationellt samarbete, i vilket FN bör inta en naturlig plats.

Projektet drivs av ett sekretariat under ledning av en styrgrupp bestående av statssekreterarna på biståndsområdet i de nordiska länderna. Avsikten är att slutsatserna skall kunna ligga till grund för ett brett nordiskt agerande när det gäller reformer och effektivisering av FN-systemet.

Under det gångna året har FN och dess medlemsorganisationer särskilt uppmärksammat sociala och humanitära frågor. Utsatta grupper som barn och flyktingar har stått i fokus, liksom de fattigaste ländernas villkor.

– Barnens situation i världen har lyfts upp på den politiska agendan genom barntoppmötet i september 1990. FNs medlemsstater har deklarerat att barns överlevnad och utveckling är en grundläggande angelägenhet för varje enskilt land och för det internationella samarbetet. FNs barnkonvention som trätt i kraft under år 1990 ger ökade möjligheter att ställa länder till svars för brott mot barnens rättigheter.

– Flyktingar och migration är ett växande problem som kräver ökade internationella insatser. Sverige har aktivt medverkat till att reformera FNs flyktingkommisariat och förstärka dess resurser.

– Förberedelsearbetet inför 1992 års FN-konferens om miljö och utveckling innebär att ett omfattande arbete nu inletts för att nå överenskommelser för att komma till rätta med globala miljöproblem. Det internationella avtalet kring begränsningar i användningen av ozonförtunnande substanser är ett exempel på ett konkret framsteg under 1990.

– Ytterligare ett problem med internationella dimensioner är narkotika. FN har antagit ett globalt aktionsprogram för narkotikabekämpning vilket ger FN-systemet en mer central roll när det gäller att intensifiera kampen mot narkotika.

– Läskunnighet är en förutsättning för mänsklig, social och demokratisk utveckling. Analfabetismen i världen belystes vid FN-konferensen Läskunnighet för Alla i mars 1990. Under uppföljningsarbetet kommer såväl enskilda länder som FN-organ att öka ansträngningarna att utrota analfabetismen till år 2000.

– Arbete pågår vad gäller bättre styrning och effektivisering av livsmedelsbiståndet genom FN. Likaså pågår ett arbete inom UNDP för att ge u-länderna en starkare roll i genomförandet av biståndsinsatser och att stärka UNDPs roll som biståndsorgan.

– UNDPs Human Development Report som utkom första gången under 1990 liksom Världsbankens rapporter om Afrika och om Fattigdom, visar att de värderingar som ligger bakom de svenska biståndspolitiska målen delas av allt fler och får genomslag i dessa organisationers verksamhet.

Dessa steg anger rörelse i rätt riktning. Det är viktigt att Sverige, som alltid givit FN-samarbetet en hög prioritet, nu aktivt medverkar och driver processen för förändringar framåt.

Påfyllnadsförhandlingar i de regionala utvecklingsbankerna

De regionala utvecklingsbankerna i Afrika, Asien och Latinamerika svarar för en betydande del av utvecklingsfinansieringen i sina respektive regioner och har börjat spela en allt viktigare roll i utvecklingssamarbetet. Detta har främst skett genom en ökad utlåning men också genom rådgivning till stöd för ekonomiska reformer och stöd för att förbättra mottagarländernas kapacitet att genomföra projekt och program.

Under det gångna året har förhandlingar pågått om påfyllnader i de afrikanska och asiatiska utvecklingsbankernas utvecklingsfonder. Sverige arbetar aktivt genom sina representanter i bankernas styrelser och i samband med förhandlingarna om påfyllnader för att förbättra kvalitén på bankernas utvecklingsinsatser och göra dem mer lyhörda för u-ländernas behov och önskemål.

Det kan konstateras att de förändringar som ägt rum på senare tid – en ökad satsning på utbildning och hälsovård inklusive befolkningsfrågor, fattigdomsbekämpning, miljö och på kvinnor i utvecklingsprocessen – har förstärkt bankernas roll som utvecklingsinstitutioner i förhållande till den mer traditionella rollen som finansieringsorgan. Sverige bör fortsätta verka för att denna förändrade inriktning genomförs på ett effektivt sätt i den praktiska verksamheten och att bankernas speciella förutsättningar utnyttjas bättre i utvecklingssamarbetet.

Multilateralt stöd till Central- och Östeuropa

Det internationella stödet till de länder i Central- och Östeuropa som inlett ett genomgripande reformarbete har vuxit snabbt. Många internationella organisationer har inlett eller utvidgat ett samarbete med Central- och Östeuropa. Det gäller olika FN-organ, IMF, Världsbanken, OECD, EG, EFTA, FNs ekonomiska kommission för Europa, Europarådet m. fl. I den inledande översikten av samarbetet med Central- och Östeuropa framhävde jag den roll som det s. k. G 24 spelar. Sverige deltar aktivt i denna grupp av 24 industrialiserade länder i syfte att främja ett samordnat och starkt stöd. Gruppen möts regelbundet i Bryssel och assisteras av ett särskilt sekretariat upprättat av EG-kommissionen.

Ett särskilt initiativ som snabbt kunnat förverkligas är bildandet av Europeiska utvecklingsbanken. Banken kommer att inleda sin verksamhet under 1991 och vara en betydelsefull källa för kapital till stöd för investeringar och utveckling av den privata sektorn i Central- och Östeuropa. Riksdagen har godkänt det svenska deltagandet. Ett bidrag om ca 525 milj. kr., finansierat över finansdepartementets anslag, kommer att inbetalas under den närmaste femårsperioden.

Ytterligare ett exempel på det omfattande internationella samarbete som vuxit fram som en följd av omvälvningarna i Central- och Östeuropa

är konferensen om Östersjöns miljö som ägde rum i Ronneby i augusti 1990. Under svenskt värdskap samlades representanter för länderna runt Östersjön för att enas om att utarbeta ett sammanhållet handlingsprogram om Östersjöns miljö. I konferensen deltog även internationella finansieringsorgan som Världsbanken, Europeiska utvecklingsbanken, Europeiska investeringsbanken och Nordiska investeringsbanken. Dessa medverkar också i det fortsatta arbetet.

För multilaterala insatser inom det biståndsfinansierade samarbetet med Central- och Östeuropa har för treårsperioden 1990/91 – 1992/93 375 milj. kr. avsatts. Beloppet finansieras genom användning av det medelsutrymme som frigörs av outnyttjade skuldsedlar under anslagsposten Internationella utvecklingsfonden, IDA, i enlighet med vad jag redovisade i förra årets budgetproposition. Medlen fördelas på 125 milj. kr. per år under perioden 1990/91 – 1992/93.

Inom ramen för det nordiska samarbetet har olika initiativ tagits för ett utvidgat samarbete med Central- och Östeuropa. De nordiska miljöministrarna föreslog under 1989 att ett samnordiskt miljöfinansieringsbolag skulle bildas. Riksdagen godkände etablerandet av ett sådant bolag i oktober 1990 (prop. 1989/90: 141, JoU 24, rskr 348). Bolaget, Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO), skall med aktiekapital eller lån delta i finansieringen av samriskföretag och andra samarbetsbolag som tillverkar miljöutrustning och tillhandahåller miljötjänster i Central- och Östeuropa. Projekt med stor nordisk miljöeffekt prioriteras. Bolaget administreras av den Nordiska investeringsbanken och byggs upp under en sexårsperiod. Av bolagets grundkapital på 36 milj. SDR, uppgår Sveriges andel enligt den nordiska fördelningsnyckeln till 13 milj. SDR. Bidraget motsvarar ca 110 milj. kr. över sexårsperioden, eller ca 18 milj. kr. per år.

Inom ramen för EFTAs medlemsländers fortsatta och utvidgade samarbete med Central- och Östeuropa har beslut fattats om att inrätta en utvecklingsfond för Jugoslavien. Syftet med fonden är att förmedla krediter, i huvudsak på marknadsmässiga villkor, till produktiva investeringar i det jugoslaviska näringslivet, främst i små och medelstora företag, samt för viss infrastruktur. Fondens kapital uppgår till 100 milj. US dollar. Det är ett lån till Jugoslavien med låg ränta och skall återbetalas till EFTA-länderna över en period på 25 år. Den svenska andelen beräknas uppgå till ca 160 milj. kr. under en femårsperiod, eller ca 32 milj. kr. per år.

Stora investeringar kommer att vara nödvändiga i Central- och Östeuropa. Världsbanken är vid sidan av näringslivet en viktig kapitalkälla. Världsbanken har resurser att låna ut till olika projekt, men har svårt att på gåvobasis finansiera förinvesteringsstudier och konsultinsatser. Sådana insatser kan ha stor betydelse för att förbereda de investeringar som skall finansieras av Världsbanken. Regeringen har fattat beslut om att inrätta en expertfond för ändamålet och BITS har i enlighet därmed slutit avtal med Världsbanken om en fond om 15 milj. kr. liknande de fonder som finns för samarbete i u-länder. Fonden skall användas för finansiering av svensk expertis som engageras i beredning och genomförande av projekt inom prioriterade sektorer som miljö och infrastruktur.

Tabell 4. Bidrag till internationella biståndsprogram budgetåret 1990/91 och 1991/92 fördelat på organisationer (milj. kr.)

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
FNs OPERATIVA VERKSAMHET			
FNs utvecklingsprogram (UNDP) varav			
- ordinarie bidrag	625,0	650,0	+ 25,0
- UNDP:s verksamhet i de minst utvecklade länderna	65,0	0	- 65,0
- Sahelkontoret (UNSO)	25,0	0	- 25,0*
- FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF)	55,0	55,0	of
FNs befolkningsfond (UNFPA)	125,0	135,0	+ 10,0
FNs barnfond (UNICEF)	340,0	370,0	+ 30,0
	1 235,0	1 210,0	- 25,0*
INTERNATIONELLA FINANSIERINGSORGAN			
Världsbanksgruppen varav			
- Internationella utvecklingsfonden (IDA)	843,0	432,0	- 411,0
- Internationella finansieringsbolaget (IFC)	0	15,0	+ 15,0
Regionala utvecklingsbanker varav			
- Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)	15,0	15,0	of
- Afrikanska utvecklingsfonden (AfDF)	254,2	289,2	+ 35,0
- Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)	0	0	of
- Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF)	91,4	160,0	+ 68,6
- Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB)(1)	21,5	15,0	- 6,5
	1 225,1	926,2	- 298,9
INTERNATIONELLT LIVSMEDELSBISTÅND OCH JORDBRUKSUTVECKLING			
Internationellt livsmedelsbistånd varav			
- Världslivsmedelsprogrammet (WFP)	122,0	122,0	of
- Livsmedelshjälpskonventionen (FAC)	57,0	55,0	- 2,0
- Internationella katastroflagret för livsmedel (IEFR)	85,0	95,0	+ 10,0
Jordbruksutveckling			
- Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD)	70,0	36,0	- 34,0
	334,0	308,0	- 26,0

Flyktingbistånd genom FN				
varav				
– FNs hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)	130,0	140,0	+	10,0
– FNs flyktingkommissarie (UNHCR)	190,0	215,0	+	25,0
	320,0	355,0	+	35,0
ÖVRIGT				
Övriga organisationer				
varav				
– Internationella familje-planeringsfederationen (IPPF)	85,0	90,0	+	5,0
– UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC)	22,0	22,0		of
– FNs narkotikafond (UNFDAC) och annan narkotikabekämpning	50,0	55,0	+	5,0
– Internationella sjöfarts-universitetet	17,0	18,0	+	1,0
Andra multilaterala bidrag				
varav				
– Miljöinsatser	125,0	125,0		of
– Övriga insatser	153,1	153,1		of
– Multilaterala biträdande experter m. m.	0	57,0	+	57,0
	452,1	520,1	+	68,0
SUMMA	3 566,2	3 319,3	–	246,9

* Bidrag till Sahelkontoret (UNSO) ingår fr. o. m 1991/92 i anslagsposten Andra multilaterala bidrag, miljöinsatser.

FNs utvecklingsprogram (UNDP)

Budgetåret 1990/91	770 000 000
Budgetåret 1991/92	705 000 000
varav	
Ordinarie bidrag till UNDP	650 000 000
FNs kapitalutvecklingsfond (UNCDF)	55 000 000

Bidrag till Sahelkontoret (UNSO) redovisas under anslagsposten Andra multilaterala bidrag, Miljöinsatser.

FNs utvecklingsprogram (UNDP) är FN-systemets centrala organ för finansiering av tekniskt bistånd. Eftersom de UNDP-finansierade projekten för närvarande i huvudsak utförs av FNs fackorgan, är samarbetet mellan dem, UNDP och mottagarlandet ytterst väsentligt. UNDP har ett världsomfattande program i omkring 150 länder och territorier. Dess resurser är emellertid blygsamma jämfört med många andra biståndsorgans. De ursprungliga intentionerna med UNDP som samordnare av FN-systemets tekniska bistånd har därför inte kunnat infrias. En annan orsak är att en stor del av detta bistånd inte finansieras av UNDP utan direkt genom fackorganen.

UNDP ger u-länderna råd och kan finansiera insatser inom alla utvecklingssektorer. Rapporter från det Nordiska FN-projektet har visat att UNDPs förmåga att spela en roll varierar starkt från land till land. Även i FN-systemet pågår utredningar och förhandlingar som bör leda till förändrade roller och arbetsuppgifter för de olika FN-organen, inklusive UNDP.

UNDP behöver en solid resursbas för att fullgöra sina uppgifter. Den bör byggas upp genom ökade bidrag från allt fler givarländer. De nordiska länderna svarar för närvarande för en tredjedel av bidragen till UNDP. 1989 var Sverige UNDPs största givare totalt sett. Det behövs en rimligare bördefördelning. Jag kommer därför att fortsätta att verka för ett större och bredare ansvarstagande bland givarna för tilldelning av resurser till UNDP.

UNDPs styrelse fattade sommaren 1990 ett principbeslut om ett nytt system för hur UNDP skall betala FN-organ och andra som utför UNDP-finansierade projekt. Beslutet rör samverkan och samordningen inom hela FN-systemets biståndsverksamhet. Detaljerna i det nya systemet skall utformas närmare genom diskussioner mellan UNDP, fackorganen och andra berörda parter samt genom beslut av UNDPs styrelse sommaren 1991. Jag anser det väsentligt att FN-systemets biståndsverksamhet effektiviseras för att förbättra dess möjligheter att lösa viktiga globala frågor vilka förutsätter samarbete i internationella organisationer. Resultatet av dessa diskussioner och förhandlingar kommer att vara en god mätare på FN-systemets och medlemsstaternas vilja och förmåga till förändringar och förbättringar.

Mot denna bakgrund förordar jag att Sveriges bidrag till UNDP för budgetåret 1991/92 ökar med 25 milj. kr. till 650 milj. kr. Av dessa avsätts 50 milj. kr. för insatser som syftar till att ytterligare främja en effektiv verksamhet inom UNDP i linje med de svenska biståndspolitiska målen.

UNDPs styrelse fattade sommaren 1990 också beslut om resurstilldelning och – fördelning under UNDPs femte programperiod (1992–96). De fattigaste u-länderna, vilka i UNDP-sammanhang definieras som länder med en BNP per capita på högst 750 US dollar, kommer att tilldelas 87 procent av UNDPs länderfördelade resurser. Detta är en större andel än idag. Bl. a. skall 55 procent tillfalla de 42 u-länder som tillhör kategorin minst utvecklade länder enligt beslut av FN. Behovet av ett särskilt konto inom UNDP för *verksamhet i de minst utvecklade länderna* bortfaller därmed. Även UNDPs insatser för att följa upp FN – konferenserna om de minst utvecklade länderna 1981 och 1990 – finansieras numera i huvudsak från UNDPs reguljära resurser. Under 1990 var Sverige den enda bidragsgivaren av betydelse till kontot. Jag anser mot denna bakgrund att Sveriges bidrag till det särskilda kontot för UNDPs *verksamhet i de minst utvecklade länderna* kan avskaffas fr. o. m. budgetåret 1991/92. Det har länge varit svensk politik att UNDPs reguljära resurser i huvudsak skall tilldelas de fattigaste länderna, särskilt de minst utvecklade länderna. Det är glädjande att så sker i ökande utsträckning.

FNs kapitalutvecklingsfond (UNCDF) ger finansiellt och tekniskt bistånd till småskaliga investeringsprojekt som gynnar den lokala företagsamheten i de minst utvecklade länderna. Fondens verksamhet har visat sig vara ett

värdefullt komplement till UNDPs tekniska bistånd och till de större projekt som utvecklingsbankerna stödjer. Sverige är för närvarande fondens största bidragsgivare. Jag föreslår ett bidrag på 55 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

FNs befolkningsfond (UNFPA)

Budgetåret 1990/91	125 000 000
Budgetåret 1991/92	135 000 000

Världens befolkning uppgår idag till ca 5,3 miljarder människor. Den ökar med ca 90 miljoner årligen. Ökningstakten är framför allt hög i många av de fattigaste u-länderna som finner det allt svårare att nå en balans mellan befolkning och resurser. Utbredd fattigdom och överexploaterad miljö är uttryck för en sådan obalans. Insatser för utbildning och hälsa försvåras. Ökande migration från landsbygd till stad och mellan länder är människors utväg att söka nya möjligheter.

Demografiska data är grundläggande i utvecklingsplanering, men är bristfälliga i många länder. Tillgången på service för modern familjeplanering motsvarar inte enskilda människors efterfrågan. Ett antal länder har nu utformat riktlinjer för att arbeta på befolkningsområdet.

Jag anser att Sverige bör fortsätta att verka för ökade insatser på området. Det svenska biståndet bör fortsätta att lämnas dels som en integrerad del av bilaterala hälso- och förvaltningsprogram, dels genom internationella program som FNs befolkningsfond (UNFPA) och Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF).

UNFPA har en central uppgift som finansieringsorgan och global koordinator för insatser inom ramen för FNs utvecklingssamarbete på befolkningsområdet samt i förberedelserna inför det planerade internationella mötet om befolkningsfrågor 1994.

UNFPAs roll är att stödja ländernas ansträngningar att bygga upp sin egen kapacitet för effektiva program på befolkningsområdet. Jag föreslår att bidraget till UNFPA ökar med 10 milj. kr. till 135 milj. kr.

FNs barnfond (UNICEF)

Budgetåret 1990/91	340 000 000
Budgetåret 1991/92	370 000 000

Enligt UNICEF lever 45 % av barnen under fem år i u-länderna (Kina undantaget) i absolut fattigdom. Men idag finns det kunskap och enkla medel för att förhindra större delen av dödlighet och funktionsnedsättningar hos barn. I UNICEFs verksamhet ingår både att föra fram detta budskap och att praktiskt arbeta för att kunskap och medel görs tillgängliga och kommer till användning för alla barn. UNICEFs mandat och verksamhetsområde är brett.

UNICEFs information om barns situation, om nödvändiga och möjliga insatser för att åstadkomma en positiv förändring har stor genomslagskraft. Den har inspirerat såväl andra organisationer som enskilda länder

att intensifiera sitt arbete inom områden som har betydelse för barns överlevnad, skydd och utveckling. Det var bl. a. mot denna bakgrund som Sveriges statsminister var en av de sex initiativtagarna till ett toppmöte om barn och UNICEF fick i uppdrag att fungera som sekretariat för mötet.

UNICEF, med sin relativt begränsade budget, har en särskild funktion som katalysator för regeringarnas egna insatser i de mera än 120 länder som fonden samarbetar med. Inte minst i arbetet för att länder skall kunna uppfylla bestämmelserna i FNs barnkonvention, som antogs 1989 förutser jag en betydande roll för UNICEFs arbete för gatubarn, flyktingbarn, handikappade m. fl. särskilt utsatta barn. UNICEF ger också på det makro-ekonomiska planet underlag till den internationella debatten om effekter av ekonomisk strukturanpassning, resursfördelning m. m. UNICEF har under det senaste året deltagit i bl. a. arrangemangen av världskonferensen för utbildning för alla tillsammans med UNESCO, UNDP och Världsbanken. UNICEF har i detta sammanhang ytterligare lyft fram utbildningens betydelse för utvecklingen och särskilt för kvinnor och flickor.

UNICEFs programverksamhet är mest omfattande i de länder där fattigdomen är mest utbredd, där det föds flest barn och barnadödligheten är högst. Flera av dessa länder är inblandade i väpnade konflikter. Fleråriga landprogram omfattar främst hälso- och sjukvård, nutrition, vattenförsörjning och utbildning. Programmen bygger på en omfattande analys av kvinnors och barns situation i det land eller område där verksamheten bedrivs. Insatserna omfattar ofta flera sektorer. Utbildningsinsatserna ökar och likaså avses familjeplaneringsinsatserna öka.

Barnfondens landprogram kompletteras av projekt finansierade med särskilda bidrag. UNICEF deltar aktivt i gemensamma FN-insatser i katastrofsituationer och för rehabilitering och återuppbyggnad i katastrofers och väpnade konflikters spår. Sverige bidrog, genom SIDA, förra året med ca 265 milj. kr. till UNICEFs tilläggsfinansierade projekt.

Sveriges sammanlagda bidrag till UNICEF utgör ca tio procent av organisationens budget. De svenska statliga bidragen har under en tid varit de största från något land. Det är min förhoppning att den uppmärksamhet som barnfrågorna under året rönt skall ge även andra länder anledning att öka sina bidrag till UNICEF. Jag föreslår att Sveriges bidrag till UNICEF över anslaget C 1, budgetåret 1991/92 höjs med 30 milj. kr. till 370 milj. kr. Liksom förra året föreslår jag att 20 milj. kr. av dessa medel avsätts för insatser varom UNICEF gör särskild framställan.

Världsbanksgruppen

Budgetåret 1990/91	843 000 000
Budgetåret 1991/92	447 000 000
varav	
Internationella utvecklingsfonden (IDA)	432 000 000
Internationella finansieringsbolaget	15 000 000

Världsbanken (IBRD)

Världsbanksgruppen, som består av Världsbanken (IBRD), Internationella utvecklingsfonden (IDA), Internationella finansieringsbolaget (IFC) och Multilaterala investeringsgarantiorganet (MIGA), har länge varit en av de viktigaste finansieringskällorna för u-länderna. Till följd av 1980-talets skuldkris med växande svårigheter för u-länderna att erhålla kommersiella lån har Världsbanken kommit att få en ytterligare ökad betydelse. Denna kommer till uttryck dels i en ökad utlåning men också i en omfattande rådgivning i samband med ekonomiska reformer i låntagarländerna. Denna utveckling och bankens centrala roll för mobilisering och samordning av finansiellt bistånd har medfört ett närmare samarbete mellan banken och svenska biståndsorgan, särskilt i Afrika.

IBRDs utlåning finansieras huvudsakligen genom upplåning på kapitalmarknadena. Tack vare sin goda kreditvärdighet kan banken låna kapital på fördelaktiga villkor, vilket innebär att utlåningen till u-länder kan ske till en lägre ränta än vad låntagarländerna själva skulle kunna erhålla. Lån från IBRD ges till medelinkomstländer som t. ex. Indonesien, Mexico och Turkiet, men också till kreditvärdiga låginkomstländer som Indien.

IBRD erhåller sitt grundkapital genom att samtliga medlemsländer, i relation till sin ekonomiska styrka, tecknar andelar i banken. Efter en allmän kapitalhöjning 1988 är bankens auktoriserade kapital, dvs. det belopp kapitalet maximalt kan uppgå till, 171,4 miljarder US dollar. Per den 30 juni 1990 var drygt 125 miljarder US dollar tecknade av medlemsländerna. Sveriges kapitalinsats i banken uppgår till 1,8 miljarder US dollar, vilket för närvarade motsvarar en röstandel på 1,41 %. Av den senaste kaptialhöjningen inbetalas endast 3 %, medan resten har formen av garantiåtaganden för bankens förpliktelser gentemot sina kreditorer. Sveriges kapitalinsats i Världsbanken finansieras av riksbanken.

Internationella utvecklingsfonden (IDA)

IDA är Världsbanksgruppens fond för utlåning på särskilt förmånliga villkor till de fattigaste u-länderna. Budgetåret 1989/90 uppgick IDAs nya utlåningsåtaganden till ett belopp motsvarande 5,5 miljarder US dollar.

Ungefär 90 % av IDA-utlåningen går till de fattigaste länderna, de med en BNP per innevånare under 544 US dollar i 1988 års priser. Utlåningen är inriktad på landsbygdsutveckling, utbildning, hälsovård, vattenförsörjning och stöd för ekonomiska reformer som syftar till effektivare resursutnyttjande (s. k. strukturanpassningsprogram). Med sin betoning på social

utveckling och fattigdomsbegränsning har IDA-utlåningen alltmer kommit att närma sig de svenska biståndspolitiska målen.

Utlåningen via IDA finansieras genom bidrag från medlemsländerna, vilka i återkommande förhandlingar beslutar om s. k. påfyllnader av IDAs resurser. Förhandlingarna om den nionde påfyllnaden (IDA 9) slutfördes under år 1989. Uppgörelsen resulterade i en påfyllnad om 11,7 miljarder SDR (s. k. särskilda dragningsrätter), motsvarande ca 15 miljarder US dollar.

Sveriges andel av påfyllnaden är 2,62 %, vilket motsvarar 2 528 milj. kr. Bidraget inbetalas under tre år. Den första inbetalningen om 843 milj. kr. skedde budgetåret 1990/91. I enlighet med önskemål från IDA har Sverige utfäst sig att inbetala 25 % av varje årsbidrag kontant, medan resten erläggs i form av skuldsedlar som deponeras i riksbanken.

Under det hittillsvarande systemet för budgetering av de svenska bidragen har varje år i budgeten anslagits en summa motsvarande det på skuldsedeln angivna svenska årsbidraget. Eftersom IDAs dragningar från skuldsedlar sker först då fonden behöver resurser för utbetalningar till godkända projekt förblir medel outnyttjade under en följd av år. Därmed har en relativt stor mängd outnyttjade medel kommit att byggas upp under denna anslagspost.

Som jag konstaterade i 1990 års budgetproposition, kan anslagstekniken förändras och de outnyttjade medlen minska utan att IDAs möjligheter till utfästelser gentemot u-länderna påverkas. En sådan förändrad anslagsteknik för de svenska bidragen till IDA 9 skulle innebära att man inte anslår medel i enlighet med Sveriges utfästelser på de årliga skuldsedlarna, utan istället anslår summan av motsvarande års kontantbidrag och IDAs beräknade dragningar från skuldsedlarna. Detta system har den grundläggande fördelen att inga nya reserver byggs upp samtidigt som det existerande beloppet outnyttjade medel minskar i takt med att dragningarna från tidigare fondpåfyllnader fortsätter. Dessutom ger det en sannare bild av den faktiska resursöverföringen till u-länderna, och ligger därmed i linje med den allmänna strävan att inom biståndet avpassa tilldelningen av medel till utnyttjandet.

Det är viktigt att understryka att man med detta system, vilket alltså innebär ett oförändrat svenskt åtagande, fördelar anslagen till IDA 9 över ett större antal år. Medel till påfyllnaden måste därför anslås under ett antal år efter det att själva påfyllnadsperioden är avslutad, dvs. så länge som IDAs dragningar pågår (ca 7 år efter avslutad period). Vid beslut om svenskt deltagande i framtida påfyllnader kommer man därigenom att behöva anslå medel för utbetalningar från flera påfyllnader samtidigt.

Mot bakgrund av ovanstående redogörelse föreslår jag att systemet för anslagsgivning till IDA förändras enligt de angivna linjerna från och med budgetåret 1991/92, då det andra årsbidraget till IDA 9 skall erläggas. Medelsbehovet för budgetåret 1991/92, dvs. det svenska kontantbidraget samt de skuldsedeldragningar som beräknas genomföras under budgetåret, beräknas till 432 milj. kr.

Internationella finansieringsbolaget (IFC)

IFCs syfte är att främja ekonomisk utveckling i u-länder genom att understödja privata investeringar i näringslivsinriktad verksamhet.

Till följd av en ökande betoning av den roll investeringar inom den privata sektorn spelar för länders utveckling, har IFCs verksamhet expanderat betydligt sedan den senaste kapitalhöjningen år 1985. Diskussioner om en ny kapitalhöjning har därför inletts och kommande förhandlingar förväntas leda till beslut om en sådan under år 1991. Under förutsättning av en kapitalhöjning om ca 1 miljard US dollar och en oförändrad svensk kapitalandel om ca 1.26 % kommer ett svenskt bidrag till kapitalhöjningen att uppgå till ca 12,6 milj. US dollar att inbetalas under 5 år. Ett medelsbehov för budgetåret 1991/92 om ca 15 milj. kr. kan därför förutses.

Regionala utvecklingsbanker

Budgetåret 1990/91	382 159 539
Budgetåret 1991/92	479 200 000
varav	
Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)	15 000 000
Afrikanska utvecklingsfonden (AfDF)	289 200 000
Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)	0
Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF)	160 000 000
Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB)	15 000 000

Förhandlingarna om den fjärde allmänna kapitalökningen i *Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)* slutfördes i november 1986 och överenskommelsen därom trädde i kraft i juni 1987. Beslutet innebär att bankens kapital tredubblas under femårsperioden 1987–1991 till ca 19,5 miljarder US dollar. Till banken skall ca 1,2 miljarder US dollar inbetalas, återstoden utgör garantiåtaganden. Sveriges andel av kapitalet är 1,3 %. De fyra första betalningarna för den fjärde allmänna kapitalökningen om vardera drygt 14 milj. kr. gjordes under budgetåren 1987/88–1990/91. För den femte och sista utbetalningen som skall verkställas under budgetåret 1991/92 beräknar jag medelsbehovet till omkring 15 milj. kr.

Under den femte påfyllnaden av *Afrikanska utvecklingsfondens (AfDF)* resurser har givarländerna bidragit med 2,66 miljarder US dollar under treårsperioden 1988–1990, vilket i reala termer inneburit en ökning med 25 % jämfört med föregående påfyllnad. Sveriges bidrag har uppgått till 764,2 milj. kr. motsvarande 4,5 % av den totala påfyllnaden.

Förhandlingarna om en sjätte påfyllnad i AfDF avseende åren 1991–93 beräknas vara avslutade i början av 1991. Storleken på denna påfyllnad beräknas uppgå till ca 4 miljarder US dollar. AfDB och AfDF har sedan de icke-regionala länderna år 1982 blev medlemmar i banken genomgått en relativt snabb volymtillväxt. Även kvalitativt har bankens verksamhet genomgått ett förbättring. Viktiga beslut om ytterligare förstärkningar av banken på de administrativa, operativa och finansiella områdena har tagits under 1990 vilket torde leda till att bankens och fondens utlåningsverksamhet ytterligare kommer att stärkas under de närmaste åren. Av

bankgruppens utlåning kommer den del som är riktad till de fattigaste länderna till största delen från fonden. Den sjätte påfyllnaden kommer, i jämförelse med tidigare påfyllnader, framförallt att innebära en ökad satsning på projekt som direkt eller indirekt påverkar de fattigaste människornas villkor positivt. Ökade miljöhänsyn kommer också att tas i fondens utlåningsverksamhet. Med den antagna påfyllnadsnivån skulle det svenska bidraget komma att uppgå till totalt ca 990 milj. kr. Bidraget skulle i linje med bankens eget förslag komma att fördelas över tre årsvisa inbetalningar, vilkas storlek skulle följa en stegvis stigande skala. Jag beräknar sålunda medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 289,2 milj. kr.

Tre allmänna kapitalökningar har genomförts i *Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)*, varav den tredje inbetalades budgetåren 1983/84–1987/88. Bankens kapital uppgår för närvarande till ca 22,8 miljarder US dollar varav 2,8 miljarder US dollar har inbetalats och återstoden utgör garantiåtaganden. Eftersom Sverige inte deltog i den första kapitalökningen år 1971 sjönk Sveriges andel av kapitalet från ursprungliga 0,41 % till 0,15 %. I september 1988 beslöts om en särskild svensk kapitalökning på omkring 28 milj. kr. för att den svenska kapitalandelen åter skulle komma i nivå med den ursprungliga andelen. Avsättningar för den särskilda kapitalökningen gjordes budgetåren 1983/84 och 1989/90 med 10,3 resp. 17,7 milj. kr. En ny kapitalökning i AsDB är nu förestående. Det är emellertid osäkert om förhandlingar om denna kommer att vara avslutade vid en sådan tidpunkt att budgeten för budgetåret 1991/92 kommer att belastas. För budgetåret 1991/92 torde alltså inget medelsbehov föreligga för kapitalhöjningar i AsDB.

Den fjärde påfyllnaden av *Asiatiska utvecklingsfondens (AsDF)* resurser avslutades under 1990. Påfyllnaden som avsett perioden 1987–1990 har uppgått till 3,6 miljarder US dollar. Sveriges bidrag om 365,7 milj. kr., som motsvarar 1,37 % av påfyllnaden, har inbetalats i fyra lika stora årsbidrag. Den fjärde och sista utbetalningen om 91,4 milj. kr. gjordes under budgetåret 1990/91.

Förhandlingar om en femte påfyllnad av AsDF avseende åren 1991–94 har påbörjats under 1990 och beräknas vara avslutade kring halvårsskiftet 1991. I början av år 1989 lade en speciellt utvald expertpanel fram förslag om hur bankens och fondens långivning skulle inriktas under nittiotalet. Förslagen utmynnade i starka rekommendationer om att banken och i synnerhet fonden i väsentlig grad skulle gå över till långivning till utbildnings- och hälsosektorerna för att på detta sätt gynna de fattigaste grupperna i samhället. Långivningen skulle också stå i överensstämmelse med en långsiktigt bärkraftig utveckling på miljöområdet. Banken och fonden har redan i betydande grad börjat närma sig de målsättningar som expertpanelen angivit och givarländernas stöd för detta har tydligt kommit till uttryck i de pågående fondpåfyllnadsförhandlingarna.

Sveriges andel i AsDF är jämförelsevis låg. Jag anser att det mot bakgrund av den nya ovan beskrivna inriktningen på fondens utlåning, vilken ligger väl i linje med svenska biståndspolitiska prioriteringar, är motiverat att höja den svenska andelen. Genom att detta bidrag, enligt samma princip som ovan beskrivits för AfDF, kan fördelas över påfyllnadsperio-

dens fyra år enligt en stegvis stigande skala, beräknar jag att medelsbehovet under budgetåret 1991/92 kommer att uppgå till 160 milj. kr.

Förhandlingarna om en sjunde allmän kapitalökning, i Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB), som påbörjades år 1986, kunde slutföras i mars 1989. Överenskommelse nåddes om en påfyllnad som ger banken möjlighet till ökad utlåning under fyraårsperioden 1990–93 med sammanlagt 22,5 miljarder US dollar. Fonden för särskild utlåning på mjukare villkor (FSO), fylls på med 200 miljoner US dollar under samma period.

Sveriges andel uppgår till 0,17 % av kapitalhöjningen, vilket motsvarar ca 43 miljoner US dollar. Av detta ska endast 2,5 % eller ca 1,1 miljoner US dollar betalas in fördelat på fyra år. Den första årsinbetalningen gjordes 1990. Utöver bidraget till det ordinarie kapitalet tillkommer Sveriges bidrag till FSO med något mindre än 8 milj. kr. som också betalas med en fjärdedel per år varav den första inbetalades 1990.

På basis av tidigare gjorda åtaganden gentemot banken i samband med de femte och sjätte kapitalpåfyllnaderna och med hänsyn till Sveriges bidrag till den sjunde kapitalpåfyllnaden beräknar jag anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 15,0 milj. kr.

Internationellt livsmedelsbistånd

Budgetåret 1990/91	264 000 000
Budgetåret 1991/92	272 000 000
varav	
Världslivsmedelsprogrammet (WFP)	122 000 000
Livsmedelshjälpskonventionen (FAC)	55 000 000
Internationella katastroflagret för livsmedel (IEFR) och långvariga flyktingsituationer (PRO)	95 000 000

Världslivsmedelsprogrammet (WFP)

Sverige verkar för att en ökad andel av världens sammanlagda livsmedelsbistånd skall gå genom WFP och för att WFP skall spela en aktiv roll för att lindra verkningarna av katastrofer av olika slag. WFP har en betydelsefull roll vid samordning av livsmedelsleveranser i internationella hjälpprogram. Under 1989 fick ca 50 miljoner människor livsmedelsbistånd genom WFPs försorg. Ca 35 miljoner människor fick livsmedelsbistånd i samband med utvecklingsprojekt och 8 miljoner i anslutning till katastrofbistånd. Av världens 15 miljoner flyktingar, fick 7 miljoner livsmedelsbistånd från WFP. Ca 80 % av det totala stödet går till de fattigaste u-länderna.

Två tredjedelar av Sveriges ordinarie bidrag till WFP är bundet till upphandling av livsmedel i u-länder med exportproduktion eller i Sverige. Utöver det ordinarie bidraget kanaliserar Sverige även extraordinärt livsmedelsbistånd och katastrofhjälp genom WFP.

WFPs bidragsmål för tvåårsperioden 1991–1992 är 1 500 miljoner US-dollar.

WFPs mottagarländer skall normalt svara för kostnader för lagring, transporter och övrig utrustning i anslutning till projektverksamheten. Enligt WFPs regler får dessa kostnader inte finansieras med reguljära bidrag. Om mottagarlandet inte kan möta dessa kostnader måste WFP förlita sig på särskilda bidrag. Sverige har sedan budgetåret 1982/83 anslagit medel för dessa ändamål. De har huvudsakligen använts till inköp av transportmedel i en del av de fattigaste länderna.

Jag föreslår ett bidrag till dessa särskilda ändamål, 22 milj. kr., samt ett bidrag till WFPs ordinarie resurser om 100 milj. kr.

Livsmedelshjälpskonventionen (FAC)

Under 1986 års livsmedelshjälpskonvention har medlemsländerna åtagit sig att ge bidrag som sammanlagt motsvarar 7,5 miljoner ton spannmål per år. Konventionen är treårig. Det svenska årsbidraget motsvarar 40 000 ton vete.

Medelsbehovet för det svenska bidraget för budgetåret 1990/91 som lämnas genom WFP och även innefattar frakt- och administrationskostnader beräknar jag till 55 milj. kr.

Internationella katastroflagret för livsmedel (International Emergency Food Reserve, IEFR) och långvariga flyktingsituationer (Protracted Refugee Operations, PRO)

Det Internationella katastroflagret för livsmedel (IEFR) skapades för att snabbt och effektivt kunna ge bistånd i samband med akuta katastrofsituationer. Sverige har bidragit till lagret, som administreras av WFP, alltsedan dess tillkomst år 1975. IEFR-lagret används för att tillhandahålla livsmedel till särskilt utsatta grupper. Vidare har en särskild fond (PRO) upprättats för långvariga flyktingsituationer inom WFPs reguljära program fr. o. m. år 1990.

Jag föreslår att 95 milj. kr. anslås för IEFR och för långvariga flyktingsituationer. Det svenska bidraget till IEFR och WFPs fond för långvariga flyktingsituationer motsvarar ca 50 000 ton spannmål och 3 500 ton vegetabilisk olja. Sverige ger WFP ersättning även för fraktkostnader.

För de bidrag som ges inom ramen för FAC, IEFR och WFPs nya fond för långvariga flyktingsituationer, skall WFP göra uppköp av livsmedel i u-länder med exportproduktion eller i Sverige. Det avgörande kriteriet skall vara konstnadseffektivitet.

Jag avser att särskilt följa utvecklingen av den verksamhet som avses finansieras från WFPs särskilda fond för långvariga flyktingsituationer. Skulle extra bidrag vara påkallade tas de ur reserverade medel under anslagsposten Andra multilaterala bidrag.

Jordbruksutveckling

Budgetåret 1990/91	70 000 000
Budgetåret 1991/92	36 000 000
varav	
Internationella jordbruks-utvecklingsfonden (IFAD)	36 000 000

Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD)

Överenskommelsen om den tredje påfyllnaden av IFADs finansiella resurser för tvåårsperioden 1990–1992 nåddes i juni 1989. Den uppgår till 562 miljoner US dollar varav OECD-länderna svarar för 375 miljoner US dollar, OPEC-länderna för 124 miljoner US dollar och de låntagande u-länderna för 63 miljoner US dollar. Påfyllnaden bygger dels på traditionell bördefördelning mellan OECD-länderna och OPEC-länderna enligt formeln 60 % för de förra och 40 % för de senare, dels på ett nytt element där OECD-länderna som grupp matchar u-ländernas bidrag enligt formeln tre till ett. Därmed har bördefördelningen mellan de två traditionella givarkategorierna i praktiken förändrats i än högre grad än vid de tidigare påfyllnaderna. Vissa omfördelningar av OECD-ländernas bidrag har gjorts, vilket resulterat i att Sveriges andel har ökat till 3,9 % av den totala påfyllnaden. Detta motsvarar ca 140 milj. kr.

Eftersom påfyllnadsförhandlingarna var svåra kunde det första svenska delbidraget om 70 milj. kr. utbetalas först under 1990/91. Det återstående bidraget om 70 milj. kr. skall enligt reglerna utbetalas under juli månad 1991. Av dessa finns 59 milj. kr. reserverade.

Totalt föreslår jag således för budgetåret 1991/92 att ett belopp om 36 milj. kr. anvisas för Sveriges medverkan i IFAD inklusive 25 milj. kr. avsedda för IFAD särskilda program för Afrika söder om Sahara.

Flyktingbistånd genom FN

Budgetåret 1990/91	320 000 000
Budgetåret 1991/92	355 000 000
varav	
FNs hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)	140 000 000
FNs flyktingkommissarie (UNHCR)	215 000 000

FNs hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)

Intifadan går nu in på sitt tredje år med en fortsatt upptrappning av våldet. Tillväxten i de ockuperade områdena har sedan intifadans början gått kraftigt tillbaka och medfört en allt svårare ekonomisk situation för befolkningen. Alltfler palestinier som tidigare varit självförsörjande har nu tvingats att söka bistånd från UNRWA. Fredsprocessen har avstannat. Situationen har ytterligare förvärrats av krisen i Mellanöstern och de minskade penningöverföringarna från palestinier som arbetat i Kuwait och Irak.

Denna situation ställer ökade krav på UNRWA i dess arbete för de palestinska flyktingarna i regionen. UNRWA beräknar medelsbehovet för

verksamhetsåret 1991 till 254 miljoner US dollar, vilket skall jämföras med 1990 års budget på 242 miljoner US dollar. Därutöver tillkommer katastrofprogrammet för ockuperade områden.

Ökad belastning på UNRWAs hälso- och sjukvårdsprogram, behov av fler skolor, UNRWAs insatser för strandsatta personer i Jordanien samt allmänna kostnadsökningar har medfört att UNRWAs totala utgifter och behov av ytterligare resurser ökat.

Jag föreslår att Sveriges reguljära bidrag till UNRWA höjs med 10 milj. kr. till 140 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

FNs flyktingkommissarie (UNHCR)

UNHCR har till uppgift att lämna rättsligt skydd och materiellt bistånd till flyktingar. Under sina 40 år har organisationen bistått ca 26 miljoner flyktingar. De senaste tio åren har antalet flyktingar i världen ökat från ca 8,5 miljoner till omkring 15 miljoner.

Samtidigt har UNHCRs inkomster legat på samma nivå sedan 1980, drygt 500 milj. US dollar per år. Det ledde i slutet av 1989 till en finansiell kris med ett underskott på 38 milj. dollar. Det var samtidigt en förtroendekris för organisationen och ledde till den dåvarande flyktingkommissariens avgång.

UNHCRs exekutivkommitté, bestående av 43 länder, arbetade intensivt under sex månader för att uppnå enighet om reformer som krävdes för att effektivisera flyktingkommissariatets administration, finanser och verksamhet. I samband med detta arbete, sände statsminister Ingvar Carlsson ett personligt brev till 64 stats- och regeringschefer med en uppmaning om att göra större insatser för flyktingar. Det medverkade i hög grad till att enighet nåddes kring 1990-års budget och rekommendationerna om reformer.

Ett antal länder har ökat sina bidrag till UNHCR. Därigenom har UNHCR fått nästan full bidragstäckning för det allmänna programmet inklusive 1989 års underskott. Däremot kan endast hälften av de särskilda programmmen finansieras. Flyktingprogrammen har fått anpassas till en låg budgetnivå som innebär att hälso- och utbildningsinsatserna är kraftigt nedskurna för flyktingarna. UNHCRs resurser motsvarar cirka 50 öre per flykting och dag.

Sverige kommer fortsatt att aktivt söka förändra flyktingarnas situation, dels genom ökade insatser, dels genom att söka påverka andra länder att öka sina bidrag och att ge bättre villkor för flyktingbiståndet. Vidare kommer Sverige i internationella liksom bilaterala sammanhang att understryka behovet av att komma tillrätta med de orsaker som ligger bakom flykt.

UNHCRs budget för 1990 års reguljära program uppgår till 345 miljoner US dollar. Därutöver förutses särskilda flyktingprogram att uppgå till över 300 milj. US dollar under 1991.

Budgetåret 1990/91 uppgår det reguljära svenska bidraget till UNHCR till 190 milj. kr. Ett särskilt bidrag på 30 milj. kr. har anslagits till UNHCR verksamhetsåret 1990 från anslagsposten Andra multilaterala bidrag. Därutöver utgår bidrag via anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA,

till bl. a. UNHCRs verksamhet i Afrika, Asien och Centralamerika. Sverige är nu näst största bidragsgivande nation till UNHCR efter USA.

Jag föreslår att Sveriges reguljära bidrag till UNHCR höjs med 25 milj. kr. till 215 milj. kr. för budgetåret 1991/92 varav 30 milj. kr. bör finnas tillgängliga för riktade insatser på grundval av under året inkommande appeller.

Övriga organisationer

Budgetåret 1990/91	174 000 000
Budgetåret 1991/92	185 000 000
varav	
Internationella familjeplanerings-federationen (IPPF)	90 000 000
UNCTAD/GATTs internationella handelscentrum (ITC)	22 000 000
FNs narkotikafond (UNFDAC) och annan narkotikabekämpning	55 000 000
Internationella sjöfarts-universitetet	18 000 000

Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF)

Sveriges bidrag till IPPF är det näst största av elva statliga bidrag i IPPFs översikt över inkomster 1989 och utgör ca 17 % av IPPFs totala inkomster under året. Användningen av det svenska bidraget, som i år uppgår till 85 milj. kr., regleras genom avtal mellan SIDA och IPPF.

Jag har i tidigare avsnitt pekat på vikten av insatser på befolkningsområdet. IPPF är ett samarbetsorgan för nationella familjeplaneringsorganisationer. Detta innebär bl. a. att federationens biståndsprogram genomförs med aktivt lokalt deltagande. Efterfrågan på IPPFs medverkan i det internationella utvecklingssamarbetet på befolkningsområdet är stor. Jag föreslår att Sveriges bidrag till IPPF höjs med 5 milj. kr. till 90 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

UNCTAD/GATTs internationella handelscentrum (ITC)

ITC har till uppgift att stödja u-länderna på utrikeshandelns område och har därigenom uppgifter som för svensk del delvis handhas av importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD). På grund av det nära sambandet har IMPOD getts det samordnande ansvaret för beredning och uppföljning av de medel som Sverige årligen bidrar med till ITC-projekt.

Sveriges bidrag till ITC uppgår under innevarande budgetår till 22 milj. kr., varav 2 milj. kr. till ITCs råvaruprogram. Projekt som genomförs av ITC stöds också av Sverige genom bidrag från främst SIDA. I bl. a. Angola, Indien, Moçambique och Tanzania har ITC anlitats för att genomföra handelsfrämjande projekt inom ramen för samarbetsavtalen med dessa länder. Nya projekt förbereds i Kap Verde och Zambia. Finansiering av ITC-insatser övervägs även som en del av samarbetet mellan Norden och SADCC-länderna. Många länders betalningsbalansproblem gör bistånd på handelns område särskilt angeläget.

Av innevarande års bidrag om 22 milj. kr. är 14,5 milj. kr. öronmärkta för särskilda projekt, varom överenskommelse träffats mellan IMPOD och ITC. ITC har inlett ett arbete i nära kontakt med såväl givarländer som mottagarländer, för att göra det intressant för givarländerna att förändra sin bidragsgivning i riktning mot en allt högre andel icke öronmärkta medel. En utredning om ITCs framtida struktur och organisation pågår. ITCs planeringsinstrument diskuteras. Frågorna om prioriteringar och koncentration av ITCs biståndsverksamhet ses över.

För budgetåret 1991/92 föreslår jag ett bidrag till ITC på 22 milj. kr.

FNs fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC) och annan narkotikabekämpning

UNFDAC bedriver sin verksamhet i narkotikaproducerande länder, främst i Asien samt Latinamerika och Karibien, men även i Afrika och Mellanöstern. I samarbete med dessa länders regeringar söker fonden bekämpa den illegala odlingen, produktionen, handeln och konsumtionen av narkotiska och psykotropa droger. Bl. a. söker man åstadkomma en övergång från odling av narkotiska växter till andra grödor. Förutom bistånd till landsbygdsutvecklingsprojekt lämnar UNFDAC stöd till förebyggande verksamhet, vård av missbrukare och till uppbyggnad av rättsväsendet.

Fonden finansieras på frivillig väg. Sverige har stött UNFDAC med medel ur biståndsbudgeten sedan år 1977 och tillhör de största bidragsgivarna. De svenska bidragen har främst avsett jordbruksprojekt, där nya grödor introducerats som alternativ till odling av opiumvallmo och kokabuskar, samt förebyggande insatser och vård av missbrukare.

Budgetåret 1990/91 avsattes 50 milj. kr. till insatser på narkotikaområdet varav 30 milj. kr. till UNFDAC och 20 milj. kr. via UNFDAC eller andra internationella program. FNs generalsekreterare har till generalförsamlingen lagt fram ett förslag om omorganisation av alla narkotikaberörda enheter inom FN. Det går ut på att skapa ett program för all narkotikarelaterad verksamhet.

Jag föreslår ett bidrag till narkotikabekämpning för budgetåret 1991/92 på 55 milj. kr. Anslaget bör fördelas så att 40 milj. kr. utgör ett reguljärt bidrag till UNFDACs operationella verksamhet inom ett nytt narkotikaprogram och resterande 15 milj. kr. kanaliseras via det nya narkotikaprogrammet eller genom andra internationella program. Härigenom möjliggörs en utökning av de insatser Sverige önskar stödja i ett globalt program för narkotikabekämpningen i FNs regi.

Internationella sjöfartsuniversitetet

Internationella sjöfartsuniversitetet som är beläget i Malmö drivs i den Internationella sjöfartsorganisationens (IMO) regi. Universitetet ger högre utbildning på sjöfartsområdet till personer som i sina hemländer är sysselsatta inom sjöfart och hamnadministration. Dessa verksamheter kännetecknas av en alltmer avancerad teknisk utveckling.

Universitetet kompletterar de regionala utbildningscentra som finns i en rad u-länder. Hittills har ca 500 studeranden utexaminerats. Sverige är en av universitetets största bidragsgivare. Medelsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknas till 18 milj. kr.

Andra multilaterala bidrag

Budgetåret 1990/91	278 100 000
Budgetåret 1991/92	335 178 000
varav	
Miljöinsatser	125 000 000
Övriga insatser	153 179 000
Multilaterala biträdande experter	57 000 000

Miljöinsatser

FN-systemets olika organisationer har fått en ökande och allt viktigare roll på miljöområdet. Detta välkomnas av Sverige som i FN-systemets beslutande organ under senare år aktivt medverkat till denna utveckling. Samtidigt som de internationella organisationernas roll på miljöområdet blivit allt viktigare är det tveklöst så att FN-systemet behöver väsentliga förstärkningar vad gäller expertis och kunnande för att kunna erbjuda de förhandlingsfora och expertiscentra som efterfrågas av världens länder. Sverige har under de senaste två budgetåren bidragit till att stödja sådana institutionella förstärkningar med särskild inriktning på u-ländernas behov och avser att även under budgetåret 1991/92 att göra detta.

Som exempel på sådana förstärkningar kan nämnas riktade bidrag till FNs organisation för industriell utveckling (UNIDO), som utarbetat ett program för en integrering av miljöhänsyn i industrialiseringsprocessen i u-länder. Ett annat exempel är bidrag för miljöfrämjande insatser genom FNs organ för transnationella företag (UNCTC). Likaledes är det angeläget att stödja de FN-organ som arbetar med att främja nya och förnybara energikällor för u-ländernas behov.

De internationella förhandlingarna om en avveckling av produktion och användning av ozonnedbrytande substanser, det s. k. Montrealprotokollet, avslutades under år 1990. En fond för att finansiera u-ländernas deltagande i avvecklingsprogrammet har upprättats. Det svenska bidraget till denna fond lämnas via denna anslagspost.

De förhandlingar som skett under år 1990 om en miljöfond inom Världsbanken för att åtgärda miljöproblem i u-länderna av global betydelse har nått så långt att det är sannolikt att fonden kan påbörja sin verksamhet under år 1991. Fonden är tänkt att finansiera insatser utformade av UNEP, UNDP och Världsbanken inom fyra verksamhetsområden: klimat, biologisk mångfald, ozonförtunning och havsföroreningar. Preliminära uppgifter tyder på att bidragsnivån kommer att ligga på mellan 4 och 7 miljarder kronor under en första treårig försöksperiod.

Bidrag till FNs Sahelkontor (UNSO) för att stödja torkdrabbade länder i Afrika kommer att lämnas via detta anslag. Sverige är en av de större bidragsgivarna till kontoret och har ett omfattande samarbete med UNSO genom SIDA.

Sveriges stöd till Mekong-kommittén, som fr. o. m budgetåret 1991/92 lämnas från denna anslagspost, omfattar främst miljövårdsinsatser. När Kambodjafrågan fått sin lösning, förutser jag ett ökat internationellt stöd till Mekong-kommittén.

I förberedelseprocessen inför 1992 års FN-konferens om miljö och utveckling kommer det vara av stor vikt med ett aktivt och initierat deltagande från u-länderna. Särskilt de minst utvecklade länderna med dåligt utvecklade miljöadministrationer kommer att behöva stöd för att medverka i förberedelserna och vid själva konferensen. Svenskt stöd för att underlätta u-landsdeltagande vid konferensförberedelserna kommer att fortsätta utgå under budgetåret 1991/92. SIDA kommer, genom sin erfarenhet inom utvecklingssamarbetet, att ge viktiga bidrag till förberedelsearbetet inför 1992 års konferens om miljö och utveckling.

SIDA kommer också att få ett ökat ansvar för insatsberedning av det multilaterala miljöbiståndet genom de internationella organisationerna.

För att möta de ovan redovisade behoven av insatser inom multilateralt bistånd och med hänvisning till reservationen på anslaget föreslår jag en oförändrad nivå av anslaget för särskilda multilaterala miljöinsatser om 125 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Övriga insatser

Under delposten Övriga insatser finansieras bidrag till ett stort antal organisationer, program, seminarier och andra internationella aktiviteter för främjandet av internationell samverkan och utveckling.

Extra insatser genom internationella organisationer kan av en rad olika skäl visa sig vara angelägna under pågående budgetår. Under denna anslagspost medges ett visst utrymme för att möta sådana behov. Under andra anslagsposter redovisas beräknade anslag för vissa organisationer. Ibland kan det av förhandlingstekniska skäl vara svårt eller olämpligt att på förhand bestämma det svenska bidraget. I andra situationer råder faktisk osäkerhet om storlek och tidpunkt för ett eventuellt kommande svenska bidrag. I sådana fall kan delposten Övriga insatser utnyttjas.

Återkommande bidrag utgår under denna delpost till vissa internationella organisationer som bedriver en angelägen verksamhet men där beloppen är relativt blygsamma. Under budgetåret 1991/92 räknar jag med bidrag till bl. a. följande organisationer.

Internationella rödakorskommittén (ICRC) arbetar efter de principer som nedlagts i Genéve-konventionerna. ICRCs arbete omfattar skydd och bistånd till krigsfångar och civila internerade, efterforskning av saknade personer, förmedling av familjemeddelanden samt informationsspridning om Genéve-konventionerna och numera också materiellt bistånd till nödlidande.

Genom FNs boende- och bebyggelsecenter (HABITAT) ges stöd till teknisk biståndsverksamhet i u-länder. Verksamheten skall medverka till förbättrad mobilisering av u-ländernas egna resurser till boende- och bebyggelseåtgärder och till främjande av en allmän förbättring av boende-

miljön, i förhållande till en varaktig och hållbar utveckling. I ljuset av den snabbt tilltagande urbaniseringsprocessen i utvecklingsländerna är det angeläget att fortsatt stödja HABITATs verksamhet.

FNs utvecklingsfond för kvinnor (UNIFEM) syftar till att stärka kvinnors integrering i utvecklingsprocessen genom att särskilt stärka kvinnors tillgång till utbildning, krediter, marknader, information och teknologi. Budgetåret 1990/91 uppgick det svenska bidraget till UNIFEM till 3,5 milj. kr, vilket motsvarar 7 % av den totala budgeten. Organisationens viktiga roll och framgångsrika arbete motiverar ett fortsatt stöd till fonden.

Budgetåret 1990/91 gavs ett bidrag om 500 000 kr. till Internationella forsknings- och utbildningsinstitutet för kvinnors utveckling (INSTRAW). Jag anser att Sverige bör ge stöd till institutet på ungefär samma nivå under budgetåret 1991/92.

Fortsatt stöd till FNs informations- och forskningscenter rörande transnationella företag (UNCTC) kan komma att aktualiseras bl. a. för sådan verksamhet som syftar till att förstärka u-ländernas förhandlingsstyrka vis-à-vis de multinationella företagen.

IPDC är UNESCOs biståndsprogram för kommunikationsutveckling. Det har till huvuduppgift att genom mediautveckling i u-länderna främja läskunnighet, vetenskapligt och kulturellt informationsutbyte samt kunskapsöverföring. Jag räknar med oförändrat bidrag om 2 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

I mars 1990 höll FN en världskonferens med temat utbildning för alla. Jag räknar med bidrag för vissa punktinsatser närmast i det uppföljningsarbete som inletts världen över för att nå uppsatta mål: att utrota analfabetismen fram till sekelskiftet.

FNs center för vetenskap och teknologi för utveckling (UNCSTD) är ett organ som bl. a. har uppgiften att biträda u-länderna med att bygga upp kapacitet för att kunna handskas med sådan vetenskap och teknologi som behövs för deras utveckling. Här räknar jag med att vissa punktinsatser kommer att aktualiseras.

Även under budgetåret 1991/92 beräknas medel för internationellt handikappbistånd kunna anslås. Tidigare budgetår har drygt 5 milj. kr. belastat denna delpost för handikappinsatser genom UNDP och FNs center för social utveckling och humanitära frågor i Wien.

En beredskap bör finnas för svenskt stöd till internationellt samordnade humanitära insatser i Kambodja och Afghanistan.

Ett ökat svenskt engagemang inom, liksom medlemskap i, den internationella migrationsorganisationen (International Organisation for Migration, IOM) har blivit aktuellt i och med migrationsfrågornas ökande betydelse.

Avtalet om den Gemensamma fonden för råvaror upprättades redan 1980, men trädde i kraft först 1989. Fondens syften är att bidra till att uppnå målen för det inom UNCTAD upprättade s. k. integrerade råvaruprogrammet. Fonden är uppbyggd av två s. k. konton, varav det första skall finansiera lagerhållning inom ramen för internationella råvaruavtal och det andra finansiera åtgärder för att förbättra den långsiktiga utvecklingen och marknadsbetingelserna för de enskilda råvarorna, genom t ex

forskning och utveckling, produktivitetsförbättringar, marknadsföring och vidareförädling. Fondens sekretariat är förlagt till Amsterdam. Verksamheten kommer successivt igång under budgetåret 1990/91.

För det första kontot är Sveriges reguljära bidrag för 1991/92 cirka 6 milj. kr. Dessa medel finns reserverade. För det andra kontot föreslår jag för budgetåret 1991/92 ett bidrag om 8 milj. kr.

Riksdagen har tidigare (prop. 1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226 och prop. 1988/89: 35, UU 12, rskr. 21) beslutat om svenskt deltagande i en nordisk fond för förmånlig kreditgivning till u-länder (NDF). Det svenska åtagandet uppgår med dagens växelkurser totalt till ca 310 milj. kr. under fem år. Den första inbetalningen om ca 62 milj. kr. till fonden gjordes budgetåret 1988/89. Ett ungefär lika stort medelsbehov beräknas uppstå budgetåret 1991/92.

Genom tekniskt bistånd från bl. a. UNCTAD har u-ländernas deltagande i de multilaterala handelsförhandlingarna den s. k. Uruguayrundan inom GATT, underlättats. Vissa produktinriktade organisationer arbetar med att stödja u-ländernas ansträngningar att få ökad avsättning för sin produktion. Dessa och vissa andra handelsrelaterade åtgärder belastar delposten.

Extra bidrag till studier och utredningar som bedrivs i internationella organisationer och som bedöms som angelägna finansieras över delposten. Stöd till olika organisationer och fonder som verkar för förbättrat internationellt samarbete anslås också under denna delpost. Bl. a. lämnas bidrag till Society for International Development (SID) och stiftelsen Dag Hammarskjölds Minnesfond.

Nordiska afrikainstitutet fortsätter sitt arbete med särskilda forskningsprogram avseende Afrika med inriktning på bl. a. södra Afrika, utveckling och förändring av Afrikas landsbygd samt människors situation och överlevnadsmöjligheter i områden som drabbats av torkkatastrofer. Programmen har fått ökat stöd från övriga nordiska länder. Det svenska bidraget finansieras under denna delpost. Även medel för del av de gemensamt nordiskt finansierade tjänsterna belastar delposten. Jag har också beräknat medel för delar av institutets verksamhet såsom publikationsverksamhet, seminarier och resestipendieprogram. De medel som SAREC årligen anvisat institutet för gästforskare från Afrika bör i framtiden anvisas direkt till institutet över denna delpost. Institutets förvaltningskostander finansieras med medel under anslaget C 7. Nordiska afrikainstitutet.

Svenska institutet kommer under delposten att erhålla medel för personal- och administrationskostnader i samband med att FN-stipendiater tas emot i Sverige.

Från delposten kommer även bidrag att ges till Svenska FN-förbundets information om det multilaterala utvecklingssamarbetet.

Den statliga stiftelsen Svenska UNICEF-kommittén finansierar sin verksamhet till största delen genom försäljning av UNICEF-produkter. Kommittén bedriver informationsverksamhet och medverkar i det svenska stödet till och samarbetet med UNICEF. Kommittén är engagerad i den svenska uppföljningen av barnkonventionen och av den deklaration och handlingsplan som antogs vid toppmötet för barn.

I november 1990 träffades överenskommelse mellan Världsbanken, UNDP, Afrikanska utvecklingsbanken och bilaterala givare om att upprätta en fond för kapacitetsbyggande i Afrika. Syftet med fondens verksamhet är att förstärka de afrikanska ländernas kapacitet vad gäller ekonomisk analys och ekonomisk-politiskt ledarskap. Detta ska främst ske genom uppbyggnad av selektivt utvalda nationella och regionala institutioner samt genom stöd till de myndigheter som ansvarar för den ekonomiska politiken. Sverige har deltagit i de förberedande diskussionerna och förklarat sig berett att bidra till fonden med 33 milj. kr. att inbetalas under en fyraårsperiod, vilket innebär ett bidrag med 8,25 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Sverige kommer att ha en representant i fondens styrelse.

Mot bakgrund av vad jag ovan redovisat beräknar jag medelsbehovet under delposten Övriga insatser till 153 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Multilaterala biträdande experter

Anslagsposten Biträdande experter har tidigare redovisats under reservationsanslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, och då använts för såväl multilaterala som bilaterala biträdande experter. Den omfattning som multilaterala biträdande expert-programmet nu fått gör att jag redovisar det multilaterala programmet under detta anslag, medan det bilaterala fortsatt redovisas under C 2-anslaget.

Anslagsposten bör utnyttjas främst för rekrytering, utbildning och finansiering av cirka 100 biträdande experter och Junior Professional Officers (JPOs) inom internationella organisationer, främst FN-systemet. Vidare finansieras ett antal tjänster genom FNs volontärprogram (UNV). Möjlighet ges också för kortare tids anställning av återvändande experter för att ge möjlighet till återföring av deras erfarenheter till svenska biståndsorgan.

De som rekryteras erbjuds möjlighet till arbete i en internationell organisation under tre till fyra år. Fördelningen av tjänster på organisation och geografiskt område, fastställs i samråd mellan UD och SIDA.

Biträdande experter och volontärer utgör en viktig resurs för biståndet. De har efter sin internationella tjänstgöring en djupare förståelse för utvecklingsfrågor och den multilaterala rollen och dess arbetsformer. Ett antal av dessa personer har, efter sin tjänstgöringstid, rekryterats till arbete inom FN eller inom annan biståndsverksamhet.

Vidare föreslår jag att vissa FN-organ ges möjligheten att rekrytera biträdande experter, JPO och volontärer från u-länder med svensk finansiering. Det är angeläget att även u-länder på detta sätt ges möjlighet att utveckla sin resursbas.

En mindre del av anslagsposten ställs till förfogande för universitet och institutioner i Sverige. Medlen används för s. k. Minor Field Studies (MFS) och erbjuder studenter möjligheten att i fält studera utvecklingsfrågor förknippade med det multilaterala samarbetet.

Jag förordar att 57 milj. kr. avsätts för delposten Multilaterala biträdande experter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för multilateralt utvecklingssamarbete, som jag har förordat i det föregående,
2. godkänna de gjorda utfästelser som jag angivit i det föregående,
3. bemyndiga regeringen att göra de utfästelser, åtaganden och utbetalningar som jag härutöver har föreslagit i det föregående,
4. till *Bidrag till internationella biståndsprogram* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 3 319 379 000 kr.

C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA

1989/90	Utgift	6 541 458 000	Reservation 1 468 249 000(1)
1990/91	Anslag	6 787 000 000	
1991/92	Förslag	7 305 000 000	

(1) Vid 1989/90 års utgång var 1 430 milj.kr. av reservationen intecknad genom gjorda åtaganden.

SIDA

Närmare 70 % av det totala biståndet utgår som bilateralt bistånd. Den absoluta merparten av detta avsätts för bilateralt samarbete genom SIDA på anslaget C 2.

SIDA konstaterar i sin anslagsframställning att framsteg har gjorts på många områden i u-länderna när det gäller att förbättra människors levnadsvillkor. Men nöden och misären är fortfarande stor. Skillnaderna i utvecklingstakt och levnadsnivå mellan olika grupper av u-länder har blivit tydliga. En rad länder i Asien har genom en snabb ekonomisk tillväxt närmat sig i-ländernas nivå medan många länder, särskilt i Afrika söder om Sahara, befinner sig i en djup kris. Utvecklingen i Sovjetunionen och Central- och Östeuropa har lett till en politisk och militär avspänning i världen. Det föder förhoppningar om att de minskade rustningskostnaderna skall kunna satsas på utveckling i u-länderna. Någon sådan tendens har emellertid ännu inte noterats. Tvärtom tycks det internationella biståndet gå ned.

SIDAs verksamhet bedrivs huvudsakligen i de fattigaste u-länderna. En ökad skuldbörda kombinerad med kraftig befolkningstillväxt och outvecklade strukturer samt oljeprisökningar som följd av Gulf-krisen gör att reformer som tar sikte på att förbättra fattiga människors levnadsvillkor blir svåra att genomföra. Riskerna finns också att biståndsgivarna, för att åtminstone i det kortare perspektivet kunna visa påtagliga resultat, tar över mer av genomförandet av biståndsprojekt. Det leder till att mottagarlandets förmåga att driva utvecklingen på egen hand försvåras.

För att motverka denna negativa trend har SIDA under de senaste två åren utvecklat ett mer integrerat synsätt, där biståndsgivarnas och mottagarnas roller klarare definieras som en grund för SIDAs prioriteringar. Dessa är bl. a. fortsatt starkt stöd till de sociala sektorerna som hälsovård,

utbildning och vatten/sanitet. Särskilda program för förvaltningsbistånd inriktas på att stärka vitala funktioner inom statsförvaltningen, t. ex. centralbanker, skatte-, statistik- och revisionsfunktioner. SIDA överväger att inrätta en särskild byrå för förvaltningsbistånd. I anslagsframställningen anförs vikten av fortsatt stöd till ekonomiska strukturanpassningsprogram, då biståndet för att fungera effektivt kräver en viss samhällsekonomisk balans.

Ökad vikt har lagts vid miljöfrågorna, kvinnornas centrala roll i utvecklingen liksom insatser för att främja utvecklingen mot demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Mer kraftfulla satsningar föreslås för åtgärder inom befolkningsområdet. Med anledning av det internationella barntoppmötet har SIDA presenterat en plan för hur man ännu bättre kan satsa på barnen. Amningsfrågor, familjeplanering och stöd till aidssjuka barn är exempel på områden där ökat stöd markeras.

Biståndet utgör oftast bara en del av landets egna satsningar, och dess effektivitet måste således mätas i mottagarländerna. SIDA för i sin framställning ett resonemang kring svårigheterna att mäta effekter och effektivitet i biståndet, där givarnas mer kortsiktiga effektivitetskrav inte får äventyra den viktigare, men också mer svårmätbara kunskapsuppbyggnaden. Även om det är svårt att fastställa samband och mäta förändringar som resultat av bistånd görs likväl sådana försök systematiskt inom ramen för SIDAs verksamhet.

Som ett led i diskussionerna kring och framtagandet av direktiven för den fördjupade anslagsframställningen poängterar SIDA angelägenheten av att förstärka sambandet mellan utvärderingar och ökad effektivitet avseende biståndets bidrag till bestående utvecklingseffekter. Med exempel från stöd till vattenförsörjning och humanitärt stöd till södra Afrika har SIDA gjort en effektivitetsbedömning av insatserna. Exemplen visar hur det är möjligt att dra slutsatser beträffande måluppfyllelse, kostnadseffektivitet och varaktiga effekter av biståndsinsatserna.

I länder där bl. a. samarbetet fungerat tillfredsställande föreslås uppräkningar med i stort motsvarande inflationen. Två länder, Etiopien och Sri Lanka, föreslås få sänkta landramar medan Bangladesh, Botswana, Lesotho och Kenya föreslås få oförändrade landramar. En ny anslagspost för Latinamerika föreslås. I denna ingår överföringar från anslagsposten för humanitärt bistånd samt från C 3 anslaget vad gäller pågående projektbistånd i Bolivia, Chile och Costa Rica. Biståndet till Uganda föreslås finansieras över C 2 anslaget och tilldelas en egen anslagspost. SIDA föreslår ökningar av anslagsposten Katastrofer och stöd till återuppbyggnad m. m., anslagsposten Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer samt anslagsposten Särskilda miljöinsatser.

I oktober 1990 inkom SIDA med en reviderad anslagsframställning sedan åtgärderna som regeringen aviserat mot den ekonomiska krisen ändrat förutsättningarna för biståndsramen.

För budgetåret 1991/92 föreslår jag att 7 305 milj. kr. ställs till förfogande för utvecklingssamarbete genom SIDA.

Allmänna frågor

De prioriteringar som görs i SIDAs anslagsframställning ligger enligt min mening väl i linje med riksdagens och regeringens direktiv. Jag har i de inledande avsnitten behandlat många av de områden som SIDA tagit upp i sin framställning. Huvudtanken bakom biståndet, om hjälp till självhjälp, får inte urholkas och jag stöder SIDAs strävanden att förstärka sambanden mellan utvärderingar och ökad effektivitet och att tydligare försöka definiera de olika rollerna i biståndsprocessen, där mottagarländerna förutsätts ta ett ökat ansvar för sina utvecklingsprogram. Det är också väsentligt att biståndet, så långt det är möjligt, främjar tillkomsten av en miljö som tar tillvara och uppmuntrar inhemska initiativ till ökad produktion och förslag till lösningar på problem inom olika samhällssektorer, dvs. även sådana som ligger utanför den offentliga sektorn. Jag noterar att tyngdpunkten i SIDAs arbete kommer att läggas mer på analys, planering, styrning, uppföljning och utvärdering. Verksamhet av detta slag kräver god insikt om ländernas förvaltningsstruktur och sätt att fungera. Arbetet med att främja demokrati och respekt för mänskliga rättigheter, insatser för att stärka kvinnans ställning och insatser för att undvika miljöförstöring samt förbättra miljön ställer stora krav på en kontinuerlig bevakning och uppföljning av biståndet, där ambassaderna och biståndskontoren har en väsentlig uppgift.

SIDA har i den reviderade anslagsframställningen föreslagit att 7 435 milj. kr. av en beräknad tillgänglig biståndsvolym på 13 520 milj. kr. avsätts för bilateralt samarbete på anslaget C 2. Jämfört med det ursprungliga förslaget har lägre anslagshöjningar föreslagits framför allt inom regionala insatser samt för vissa anslagsposter inom programmet för övriga poster. Senare BNI-beräkningar visar att det tillgängliga utrymmet för nya biståndsinsatser genom SIDA blir mindre än de som ligger till grund även för SIDAs reviderade beräkningar. Det har därför varit nödvändigt att göra ytterligare justeringar i de förslag som SIDA har lagt. Jag har därvid försökt säkerställa att redan gjorda utfästelser inom det långsiktiga samarbetet med enskilda länder skall kunna genomföras som planerat och föreslår i övrigt ökad medelstilldelning framför allt till katastrofanslaget och till bistånd genom folkrörelser och övriga enskilda organisationer.

Biståndets huvudsakliga inriktning på långsiktighet får inte skymma vikten av att också insatser skall kunna genomföras för att tillgodose speciellt akuta behov. Jag förutser att för u-länder i kris bör viss del av tillgängliga medel inom landramen vid behov också kunna utnyttjas för katastrofändamål. Krishärdarna i världen, nu senast exemplifierad från Mellanöstern, kräver fortsatt hög beredskap och resurser från anslagsposterna för katastrofbistånd och återuppbyggnad. Mot bakgrund av de stora behoven föreslår jag en avsevärd ökning av medelstilldelningen till kata-

strofinsatser. Jag menar att en uppdelning av katastrofmedel i två anslagsposter fortfarande är relevant, men ökade medelsbehov måste främst hänföras till insatser för överlevnad.

Jag stöder SIDAs förslag om en ny anslagspost för Latinamerika. Det innebär fördelar i beredningen av olika typer av insatser och ökad klarhet i redovisningen av insatser i skilda länder och sektorer.

För u-länder som är starkt beroende av bistånd och med vilka vi har ett omfattande och långsiktigt samarbete är landprogrammeringstekniken av stort värde. Utvecklingssamarbetet med Uganda är av en sådan karaktär och har nått en sådan omfattning att det bör ges en egen anslagspost.

De starkt ökade behoven och möjligheterna för stöd till demokrati och mänskliga rättigheter motiverar införandet av en ny anslagspost, Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd. Detta innebär att man anslagstekniskt för samman verksamhet av samma karaktär som tidigare finansierats från skilda anslagsposter.

Uppdelningen av anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA framgår av tabell 5.

Tabell 5. Utvecklingssamarbete genom SIDA budgetåren 1990/91 – 1991/92 (milj. kr.)

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	För-ändring	
AFRIKA				
Angola	200	200		
Botswana	95	95		
Etiopien	145	100	– 45	
Guinea-Bissau	90	95	+ 5	
Kap Verde	70	75	+ 5	
Kenya	150	150		
Lesotho	35	35		
Moçambique	445	475	+ 30	
Namibia	100	110	+ 10	
Tanzania	550	585	+ 35	
Uganda	0	110	+110	1)
Zambia	240	260	+ 20	
Zimbabwe	200	220	+ 20	
Regionala insatser i Afrika	255	205	– 50	
ASIEN				
Bangladesh	145	145		
Indien	400	400		
Laos	100	110	+ 10	
Sri Lanka	70	0	– 70	2)
Vietnam	300	325	+ 25	
Regionala insatser i Asien	25	15	– 10	3)
LATINAMERIKA				
Nicaragua	270	280	+ 10	
Regionala insatser i Centralamerika	90	110	+ 20	
Projektbistånd till Latinamerika	0	160	+160	4)

Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd	500	550	+ 50	5)
Katastrofer m. m.	597	810	+213	
Stöd till återuppbyggnad	250	250		
Bistånd genom folkrörelser o. andra enskilda organisationer	675	735	+ 60	
Särskilda miljöinsatser	225	235	+ 10	
Särskilda program	408	350	- 58	6)
Rekrytering och utbildning av fältpersonal	88	39	- 49	7)
Vissa landprogramkostnader	55	60	+ 5	
Information genom SIDA	14	16	+ 2	
SUMMA:	6 787	7 305	+518	

1) Biståndet till Uganda har tidigare finansierats över anslaget C 3.
2) Reserverade medel täcker budgeterade biståndsinsatser.
3) Miljörelaterade insatser inom Mekong-kommittén finansieras över anslaget C 1. Andra multilaterala bidrag, Miljöinsatser.
4) Medel för bistånd i Latinamerika har tidigare huvudsakligen anvisats över anslaget C 3. Delar av anslagsposten Humanitärt bistånd till Latinamerika förs hit.
5) Anslagsposten inkluderar 50 milj.kr. från Särskilda program samt anslagsposten Humanitärt bistånd till södra Afrika och delar av anslagsposten Humanitärt bistånd till Latinamerika.
6) 50 milj.kr, för demokrati/mänskliga rättigheter-insatser från anslagsposten Särskilda program har överförts till den nya anslagsposten för Demokrati, mänskliga rättigheter och humnitärt bistånd. 15 milj.kr avseende AIDS-insatser har överförts till anslagsposten C 3. Andra biståndsprogram, U-landsforskning. Medel för Försök och metodutveckling, industriteknik, räknas in i anslaget C 3. Andra biståndsprogram för näringslivsutveckling i en föreslagen ny myndighet.
7) Kostnader för rekrytering och utbildning av FN-personal, 57 milj.kr., finansieras över anslaget C 1. Andra multilaterala bidrag, delposten Multilaterala biträdande experter. Den totala medelstilldelningen blir 96 milj.kr.

Afrika

Krisen i de afrikanska ländernas utveckling har inneburit snabbt sjunkande inkomster under större delen av 1980-talet. De fattigas antal har ökat. Vid sekelskiftet beräknas Afrika söder om Sahara svara för 30 % av världens absolut fattiga jämfört med 16 % år 1985. En fortsatt snabb befolkningsökning och svag ekonomisk tillväxt skulle innebära en ökning med 100 miljoner av antalet mycket fattiga människor. För att motverka denna ökning krävs kraftfulla reformåtgärder av de afrikanska regeringarna, skuldlättnader och ett omfattande bistånd.

De flesta afrikanska länder har mött krisen med långtgående ekonomiska återhämtningsprogram. Större vikt har lagts vid att motverka de sociala konsekvenserna av den ekonomiska krisen. Vissa uppgifter rörande tillväxten som helhet och jordbruksproduktionen pekar på att en återhämtning äger rum. Över hela kontinenten pågår nu också en vital debatt och

ett sökande efter öppnare politiska strukturer. Kraven på folkligt deltagande ökar och enpartisystem ifrågasätts.

Det svenska utvecklingssamarbetet i Afrika, framför allt med länder söder om Sahara, är omfattande. Jag förutser fortsatt starkt stöd till det långsiktiga utvecklingssamarbetet och till insatser för att främja de påbörjade reformprocesserna.

Angola

Trots hoppingivande händelser i Angola under år 1990, är den ekonomiska och sociala situation för flertalet angolaner djupt allvarlig. Vid sidan av diplomatiska ansträngningar att nå en fredlig lösning, har den väpnade konflikten mellan regeringen och motståndsrörelsen UNITA fortsatt. Ett närmande i förhandlingspositioner har trots parternas djupa misstro mot varandra skett vid återkommande samtal.

Kriget och svår torka i de södra och centrala delarna av Angola har förorsakat hungersnöd. Ett glädjande framsteg var att de stridande parterna i september 1990 utlovade fri passage för transporter av humanitärt motiverade katastrofförnödenheter.

Till de positiva inslagen hör en begynnande rörelse mot ökad pluralism i landet. Under det gångna året fattades viktiga beslut om reformer av rättsväsendet, införande av flerpartisystem och betydande förändringar mot ökad tudelning mellan partiets och statens roll i samhället är att vänta. Respekten för mänskliga rättigheter var emellertid fortsatt undergrävd till följd av den väpnade konflikten. Allvarliga anklagelser om övergrepp mot civilbefolkningen riktades mot båda parterna i konflikten.

Situationen i landet förvärrades av brist på utbildad arbetskraft, svag förvaltning och av en utvecklingshämmande ekonomisk politik. Angola tillhör inte gruppen av fattigaste u–länder beroende på landets oljeintäkter som svarar för en stor del av nationalinkomsten. Regeringens uttalade ambitioner att inleda ett reformprogram understöds av Internationella valutafonden och Världsbanken, vilka båda under år 1990 initierade ett relativt omfattande tekniskt bistånd till centrala delar av den angolanska förvaltningen. Sverige bistod i sammanhanget med att finansiera en makroekonomisk rådgivningsgrupp i syfte att underlätta reformer.

Bistånd utgår bl.a. till fiskesektorn där stödet till hantverksfisket kan förväntas öka i takt med att en statlig avreglering sker inom fiskenäringen. Stödet inom hälsosektorn lämnas under svåra betingelser men motiverar hög prioritet. I den mån säkerhetssitutionen förbättras i landet bör programmet kunna expandera geografiskt. Under år 1990 påbörjades en övergång från varubistånd till renodlat projektstöd inom områdena elförsörjning och lastbils– och bussrehabilitering. Ett nytt varubiståndsavtal bör aktualiseras först i händelse av att ett ekonomiskt reformprogram genomförs. Viss del av landramsmedel bör också kunna användas till katastrofinsatser och insatser för återuppbyggnad. Angola erhåller också betydande stöd utanför landramen. För 1989/90 utbetalades över 48 milj. kr. i katastrofstöd inklusive livsmedelsbistånd.

Det allvarliga katastrofläget kan förväntas bestå så länge den väpnade konflikten fortgår. Beredskap bör finnas för fortsatta humanitära insatser och stöd till återuppbyggnad i händelse av vapenvila. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 200 milj. kr.

Botswana

Utvecklingssamarbetet med Botswana har motiverats bl. a. av landets beroende av Sydafrika. Under de senaste åren har relationen till Sydafrika fått ett inslag av ökat ömsesidigt beroende, t. ex. genom de stora sydafrikanska investeringarna i gruvnäringen i Botswana.

Biståndet syftar till ekonomisk och social utveckling med tyngdpunkt på landsbygden. Jag anser att insatserna inom distriktsutveckling och undervisning bör fortsätta, medan investeringar i dricksvattenförsörjning fasas ut på sikt. Övergången från kapitalinvesteringar till kunskapsuppbyggnad bör genomföras fullt ut med tanke på de avsevärda botswanska överskotten från diamantbrytningen.

Jag finner det angeläget att satsa på insatser för att förebygga markförstöring både genom särskilda program och inom landprogrammet. Den snabba befolkningsökningen och kvinnors situation bör vidare uppmärksammas i samarbetet liksom den allt skevare inkomstfördelningen och växande arbetslösheten.

Jag anser att personal- och konsultfonden utgör ett viktigt instrument för att initiera nya ansatser och röja väg för insatser genom andra biståndsorgan som BITS och SWEDFUND och för en samverkan på kommersiell grund med svenskt näringsliv.

Botswana har haft gynnsamma ekonomiska förutsättningar och upprätthållit en demokratisk tradition med flerpartisystem, lokal demokrati och rättssäkerhet. Landets ledning har fört en fast politik mot Sydafrika och skapat en väl fungerande förvaltning. Den ekonomiska politiken karaktäriseras av försiktighet och marknadsorientering. En finansmarknad håller på att växa fram med etablerandet av en fondbörs.

Landets bruttonationalprodukt har alltsedan självständigheten ökat med i genomsnitt 12 % årligen och beräknas år 1990 uppgå till 14 000 kr. per invånare. En viktig orsak har varit den växande diamantexporten. Gruvsektorn skapar få arbetstillfällen medan sysselsättningen i andra sektorer vuxit snabbt. Under torkår har regeringen försörjt 2/3 av befolkningen med livsmedel.

Samarbete mellan svenska och botswanska institutioner ger värdefulla resultat över lång tid. Botswana ansvarar i ökad utsträckning för rekrytering av svensk personal.

Det svenska biståndet används effektivt och Botswana tar på sig en allt aktivare roll i planering och genomförande av insatser. Det ger därför möjlighet att pröva nya och flexibla former för utvecklingssamarbetet, där andra biståndsmyndigheter kan spela en viktigare roll. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 95 milj. kr.

Etiopien

Etiopien är ett av världens fattigaste länder med en per capita inkomst om ca 700 kr. per år. Fortsatta krigshandlingar i kombination med cyklisk torka har lett till mycket svåra umbäranden för stora befolkningsgrupper. I Eritrea har motståndsrörelsen EPLF under det senaste året haft betydande militär framgång. Regeringssidan kontrollerar för närvarande endast regionhuvudstaden Asmara och området däromkring. Även i andra delar av landet förekommer olika motståndsrörelser som syftar till att störta den styrande militärregimen. Något slut på kriget kan ännu inte skönjas. Samtal mellan etiopiska regeringen och EPLF har återupptagits men hittills inte gett några resultat. Krigföringen binder fortsatt stora resurser på ömse sidor. Drygt 60 % av den etiopiska statsbudgeten avser militära utgifter. Bilden av Etiopien är dock inte entydigt mörk. Ett ekonomiskt reformprogram innebärande liberalisering och avreglering har kungjorts och landet har inlett förhandlingar med Världsbanken om ett strukturanpassningsprogram. Även på det politiska området har reformer aviserats. I detta avseende har signalerna dock hittills endast i begränsad utsträckning omsatts i praktisk politik.

Det svenska biståndet har på grund av läget i landet och svårigheterna att genomföra angelägna utvecklingsinsatser omdisponerats, och avtal utformats så att största möjliga flexibilitet erhållits. Det gällande samarbetsavtalet löper på ett år. Cirka en tredjedel av landramsmedlen för innevarande år har reserverats för katastrofinsatser bl. a. via FN och Röda korset. Katastrofstöd inklusive livsmedelsbistånd ges även utanför landramen. För 1989/90 erhöll Etiopien mer än 120 milj. kr. över andra anslagsposter.

De nu pågående utvecklingsinsatserna kan fortsätta på ett meningsfullt sätt även under nästa år. Jag tänker särskilt på strategiska insatser i sociala sektorer som undervisning och hälsovård, men även på reformfrämjande insatser exempelvis inom ramen för personal- och konsultfonden. Eftersom den svåra försörjningssituationen i Etiopien är av permanent karaktär är det också angeläget med fortsatta katastrofförebyggande insatser.

Det är min förhoppning att de återupptagna fredssamtalen skall kunna leda till verklig fred i Etiopien. Om krigshandlingarna upphör finns behov av stora återuppbyggnadsinsatser i landet. Enligt min mening bör svensk beredskap för stöd till sådana insatser finnas. I händelse av en väsentligt förändrad politik som innebär ökad öppenhet och marknadsekonomi kan det bli meningsfullt att överväga andra former för stöd.

De mycket stora behoven av bistånd till den etiopiska befolkningen, den svåra situationen och de pågående fredssamtalen motiverar största möjliga flexibilitet. Mot bakgrund av behoven men också svårigheterna att genomföra utvecklingsinsatser föreslår jag en medelsram om 100 milj. kr.

Guinea–Bissau

Guinea–Bissau är ett av världens fattigaste länder. Utvecklingen sedan självständigheten har inom flera sektorer gått långsamt. Landet är också ett av de mest skuldsatta i världen. Guinea–Bissau är mycket beroende av utländskt bistånd, inte minst för att vidmakthålla en rimlig social service

för invånarna. Sedan några år genomför landet ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram i samarbete med Världsbanken och IMF. På många områden anses detta ha varit framgångsrikt. Liberaliseringar, bl. a. i form av höjda producentpriser, har lett till högre tillväxt och ökad handel. Samtidigt drabbas de sociala sektorerna av åtstramningen.

Sverige bör fortsätta att stödja Guinea–Bissaus ansträngningar att genomföra anpassningsprogrammet. För 1989/90 lämnades 20 milj. kr. i betalningsbalansstöd. Ett fortsatt stöd till de sociala sektorerna, särskilt utbildning, är av stor betydelse. Inom det statsbärande partiet PAIGC har nyligen utarbetats en plattform för gradvis övergång till flerpartisystem.

Flera tecken tyder på en strävan från statsmakternas sida att stärka rättsväsendet och skyddet för mänskliga rättigheter. Några allvarliga övergrepp mot mänskliga rättigheter har inte rapporterats de senaste åren. Uppgifter om förekomst av politiska fångar saknas. Sverige bidrar bl. a. genom Internationella Juristkommissionen till att stärka rättväsendet i landet.

Jag föreslår en ökning av medelsramen med 5 milj. kr. till 95 milj. kr.

Kap Verde

Den politiska utvecklingen i Kap Verde går mot ökad demokrati. Det regerande partiet PAICV har beslutat att omarbeta konstitutionen och gradvis införa flerpartisystem i landet. Fria president- och parlamentsval är planerade för år 1990 och 1991. Sverige har lämnat finansiellt stöd till dessa valprocesser.

Kap Verde är starkt beroende av utländskt bistånd för sin försörjning. Strukturella förhållanden såsom bristande naturresurser och ogynnsamt klimat är starkt bidragande till detta. En svag produktiv bas och hög befolkningsökning har lett till hög arbetslöshet. Importen består till stor del av livsmedel och täcks endast till ringa del av exportinkomsterna. Utlandsskulden har på senare år vuxit snabbt med ytterligare belastning på betalningsbalansen och statsbudgeten som följd. Den ekonomiska politiken har dock lett till högre tillväxt och en förbättrad social service.

Det svenska biståndets utformning ses på Kap Verde som ett värdefullt tillskott till landets sårbara ekonomi. Tyngdpunkten föreslås även fortsättningsvis ligga på livsmedelsimport och stöd till näringssektorer med finansiering över en konsultfond. Den tillfälligt kraftigt ökade reservationen förklaras av att formerna för varubiståndets upphandling har omarbetats varvid några större planerade inköp tillfälligt försenats.

Jag föreslår en ökning av medelsramen med 5 milj. kr. till 75 milj. kr.

Kenya

Tillväxten i den kenyanska ekonomin har de senaste åren varit god. Den årliga BNP–tillväxten har uppgått till 5 % under andra hälften av 1980–talet, vilket möjliggjort en ökning av per capita inkomsten. Samtidigt har dock betalningsbalansen försämrats, bl. a. på grund av lägre kaffepriser. Trots en stor skuldbörda med en skuldtjänstkvot på 28 % har Kenya

hittills skött sina skuldtjänstbetalningar. Befolkningsökningen har minskat något från över 4 till 3,5 % men är fortsatt hög och dess konsekvenser för sysselsättning och miljö framstår som det centrala utvecklingsproblemet i Kenya på sikt.

En försämring av läget avseende mänskliga rättigheter har konstaterats under det senaste året. Den politiskt instabila situationen har lett till minskad tolerans mot politiskt oliktänkande. Förekomsten av arresteringar på politiska grunder har ökat. Den nordiska demarchen i Nairobi i juli 1990, uttryckte oro över försämringen av läget avseende mänskliga rättigheter. Den politiska oron i landet består och nya exempel på myndighetsövergrepp har rapporterats. Samtidigt har den offentliga debatten ökat med anledning av en av presidenten beslutad översyn av de politiska reformbehoven.

Det svenska utvecklingssamarbetet med Kenya koncentreras på att förbättra förhållandena för den fattiga landsbygdsbefolkningen. Biståndet fungerar väl och innefattar ett stort element av kunskapsuppbyggnad och självhjälp. Medelsutnyttjandet i programmen är högt. Miljö-, fördelnings- och kvinnofrågor ges prioritet. Jag anser att biståndet även i fortsättningen bör inriktas på landsbygdsutveckling med koncentration på miljö- och markvård, vattenförsörjning och hälsovård med familjeplanering. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 150 milj. kr.

Lesotho

Landets beroende av Sydafrika är i det närmaste totalt. Sedan år 1986 har ett militärråd haft den dominerande makten i Lesotho. Under år 1990 har Lesotho emellertid börjat orientera sig mot civilt styre. Militärrådets inkallande av en konstituerande nationalförsamling är ett steg som ska leda till fria val år 1992. En stor osäkerhet råder om den politiska utvecklingen i Lesotho, som i en betydande grad kommer att påverkas av utvecklingen i Sydafrika.

Den ekonomiska utvecklingen efter antagandet av ett strukturanpassningsprogram har varit gynnsam med en tillväxt på 5,5 % 1988/89. Budgetunderskottet har minskats med hälften, vilket möjliggjort vissa skattesänkningar. Levnadsstandarden har däremot på grund av prisökningar sjunkit för stora grupper vilket lett till starka protester, strejker och upplopp, som slagits ned med hårdhet.

Det svenska biståndet syftar till att minska landets sårbarhet gentemot Sydafrika genom att långsiktigt stödja markvård och offentliga arbeten som alternativ till kontrakt i Sydafrikas gruvor. Sverige lämnar även bidrag till att effektivisera förvaltningen.

Jag föreslår en oförändrad medelsram om 35 milj. kr.

Moçambique

Moçambique har under många år utsatts för rebellrörelsen RNMs krig och terror, med ofattbara lidanden för civilbefolkningen som följd. RNMs härjningar har medfört att hälften av landsbygdens skolor och mer än en

tredjdel av dess sjukstugor förstörts. FNs barnfond, UNICEF, beräknar att vart tredje barn dör före fem års ålder. Enligt Världsbankens beräkningar är Moçambique numera världens fattigaste land, med nationalinkomst per invånare som motsvarar 600 kronor/år.

Trots sitt svåra läge genomför Moçambique på fjärde året sitt ekonomiska och sociala reformprogram, med inriktning på marknadsekonomi. Även om tillväxten i ekonomin är måttlig och ännu inte håller jämna steg med befolkningsökningen, har den negativa trenden i ekonomin brutits. Reformprogrammet har fått omfattande internationellt stöd. En betydelsefull process mot ökad öppenhet och rättssäkerhet har också ägt rum. En ny konstitution som gäller från den 30 november 1990 innebär bl.a. införande av flerpartisystem och direkta och allmänna val till presidentämbetet. Mänskliga rättigheter har fått en grundlagsfäst ställning och rättsväsendet har reformerats. Dödsstraffet har avskaffats. Samtal mellan Moçambiques regering och rebellrörelsen RNM pågår sedan sommaren 1989, och ledde i december 1990 till en första partiell fredsuppgörelse.

Det svenska biståndet anpassas kontinuerligt till landets besvärliga läge, bl.a. genom kompletterande betalningsbalansstöd. Vissa katastrofinsatser finansieras inom landramen, och kompletteras av särskilt katastrofbistånd, främst via FN och enskilda organisationer. Totalt erhöll Moçambique över 230 milj. kr. under 1989/90 för sådana insatser och 88 milj. kr. för regionala insatser inom Moçambique. Biståndet bör utgöra en kombination av insatser för att lindra den akuta krisen och främja långsiktiga utvecklingsinsatser inom jordbruk, undervisning, förvaltning, energi och industriutveckling. Det ekonomiska reformprogrammet bör fortsatt stödjas, samtidigt som särskild uppmärksamhet bör ges åt de sociala konsekvenserna av programmet för de allra fattigaste. Jag finner att Moçambiques svåra kris motiverar en höjning av landramen med 30 milj. kr. till 475 milj. kr. Härutöver bör finnas beredskap för återuppbyggnadsbistånd i händelse av fred samt skuldlättnadsåtgärder.

Namibia

Efter ett framgångsrikt genomfört val under FNs övervakning blev Namibia självständigt i mars 1990. Den tidigare befrielserörelsen SWAPO fick 57 % av rösterna i detta val och har bildat landets första regering. Regeringen för en pragmatisk politik vars dominerande inslag utgörs av en vilja till nationell försoning.

I en politisk deklaration från maj 1990 förklarar regeringen att demokrati baserad på ett flerpartisystem och mänskliga rättigheter ska utgöra hörnpelare i nationens uppbyggnad och i genomförandet av sociala reformer. Det ekonomiska systemet kommer att baseras på principer om en blandad och marknadsorienterad ekonomi och socialt ansvar.

Det självständiga Namibias regering ärvde ett antal svåra problem. Årtionden av apartheid och ekonomiska och sociala orättvisor har lett till fattigdom bland majoriteten av befolkningen, en omfattande arbetslöshet, en hög analfabetism, en otillräcklig hälsovård, dåliga bostadsförhållanden samt en av de mest ojämna inkomstfördelningarna i hela Afrika. Den

genomsnittliga inkomsten per capita, ca 7 200 kr., placerar Namibia i gruppen medelinkomstländer. En uppdelning på sektorer och befolkningsgrupper visar dock att genomsnittsinkomsten för den svarta befolkningen inom den traditionella sektorn endast uppgår till ca 510 kr. jämfört med 99 000 kr., dvs. 200 gånger mer, för vita inom den moderna sektorn. Genomsnittsinkomsten för svarta verksamma inom den moderna sektorn uppgår till ca 4 500 kr.

För att försöka komma till rätta med de stora sociala orättvisorna och förändra den socio–ekonomiska strukturen har den namibiska regeringen beslutat att särskilt prioritera följande sektorer: Jordbruk/vatten, utbildning, hälsovård och bostäder.

Nödvändiga förändringar försvåras emellertid av att nationen också ärvde en mycket kostsam, skev och obalanserad offentlig förvaltning. Ett arbete har inletts att omstrukturera förvaltningen så att den effektiviseras och svarar mot landets utvecklingsbehov och dessutom blir i stånd att betjäna samtliga landets invånare.

Inom ramen för den nordiska arbetsfördelning som utarbetades redan innan Namibias självständighet, förbereds nu långsiktiga biståndsinsatser inom sektorerna transport och kommunikation, utbildning samt stöd till att utveckla den namibiska centralbanken. Bl. a. har den namibiska regeringen önskat svenskt stöd till att skapa ett fungerande vägnät i landets befolkningstätaste områden i norr.

Namibias regering har redan visat att man avser slå vakt om sin självständighet och värna om mänskliga rättigheter. Regeringen står emellertid inför många svårigheter när det gäller att i praktiken genomföra de förändringar som är nödvändiga för att skapa social och ekonomisk rättvisa och, inte minst, för att tillgodose åtminstone ett minimum av befolkningsmajoritetens förväntningar. Det är angeläget att Namibia får omfattande internationellt stöd i detta viktiga inledningsskede av landets utveckling. Jag föreslår en ökning av medelsramen med 10 milj. kr. till 110 milj. kr.

Tanzania

Tanzania genomför sedan år 1986 ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram i enlighet med Internationella Valutafondens rekommendationer. Reformerna har hittills varit koncentrerade till det makroekonomiska planet. Ekonomin har utvecklats mer positivt de senaste fyra åren, bl. a. har BNP ökat med 4 % årligen, vilket inneburit att inkomsten per invånare ökat. Ännu återstår dock många svåra strukturella reformer, t. ex. upprustning av infrastruktur och social service samt effektivisering och omstrukturering inklusive privatisering av statliga företag. Ett fortsatt omfattande internationellt bistånd, som också inkluderar skuldlättnader, är nödvändigt för att strukturanpassningsprogrammet skall kunna fullföljas och en stabil ekonomisk tillväxt uppnås.

Den politiska situationen är stabil i Tanzania. Läget beträffande mänskliga rättigheter är relativt gott. Regeringen har alltsedan självständigheten strävat efter jämn fördelning av resurserna. Den bedriver en generös flyktingpolitik. Utrymmet för den politiska oppositionen att komma till tals är dock begränsat.

Det är angeläget att Tanzania ges stöd till det pågående ekonomiska reformprogrammet, som är en förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling i landet. Det totala svenska biståndet till Tanzania är omfattande. För 1989/90 lämnades 70 milj. kr. för skuldlättnadsåtgärder och över 90 milj. kr. för regionala insatser inom Tanzania. Anpassningen av det svenska biståndet till det ekonomiska reformprogrammet har medfört vissa omprioriteringar. Jag anser att ett fortsatt omfattande varubistånd till Tanzania är nödvändigt för landets ekonomiska tillväxt. Det relativt omfattande svenska stödet till undervisningssektorn fyller en viktig funktion genom att upprätthålla social service, främst till de svaga grupperna i samhället. Insatserna inom sektorerna vatten, sanitet och hälsa i det integrerade landsbygdsutvecklingsprogrammet bidrar, förutom till förbättrad vattenförsörjning, aktivt till kunskapsuppbyggnad, decentralisering och ett folkligt deltagande. Jag föreslår en ökning av landramen med 35 milj. kr. till 585 milj. kr. Därutöver kan fortsatt betalningsbalansstöd komma att övervägas.

Uganda

Efter femton års terrorvälde som förstörde stora delar av Ugandas sociala infrastruktur och ekonomi råder idag stabilitet i större delen av landet. Nationell försoning och återuppbyggnad har satts i förgrunden för regeringens arbete. En stor förbättring har ägt rum i landet de senaste åren. Uganda genomför sedan år 1987 ett ekonomiskt anpassningsprogram i samarbete med Världsbanken och IMF. Trots att det låga världsmarknadspriset på kaffe har slagit mycket hårt mot landet har vissa framgångar noterats i strävandena att uppnå inre och yttre balans i ekonomin. Inflationen har minskat och valutakursen justerats i förhållande till omvärlden.

Fortfarande kämpar landet dock med en oerhörd skuldbörda och stora underskott i statsbudgeten. Regeringen har med stor energi och öppenhet tagit itu med problem rörande brott mot mänskliga rättigheter och rättssäkerhet. De främsta källorna till förekommande brister är den allmänna underutvecklingen och fortgående konflikter i vissa delar av landet. Trots detta råder i dagens Uganda ett stort mått av yttrande- och pressfrihet. En kommission har nyligen tillsats för att utarbeta ett förslag till en ny konstitution, vars syfte blir att lägga grunden för ett demokratiskt samhällssystem.

Det svenska samarbetet med Uganda syftar till att stödja en långsiktig utveckling. Planeringen av biståndet påminner redan starkt om den metodik som används i programländerna. Biståndet kanaliseras främst genom enskilda och internationella organisationer och är inriktat på de sociala sektorerna, stöd till kooperationen, demokrati och mänskliga rättigheter samt betalningsbalansstöd. Många av insatserna regleras i fleråriga avtal.

Erfarenheterna av bistånd till Uganda är goda och samarbetet har fått så fasta former, att det bör regleras i ett bilateralt avtal. Detta skulle bl. a. underlätta för landet att på sikt planera sitt utvecklingsarbete. Biståndets huvudsakliga inriktning bör emellertid inte förändras. Jag föreslår i enlighet med SIDA att en särskild anslagspost upprättas för Uganda. Vidare

föreslås att medel för insatser i Uganda om 110 milj. kr. avsätts för budgetåret 1991/92.

Zambia

Zambia är världens mest skuldtyngda land i relation till folkmängd och BNP. Den kontraktsenliga skuldtjänsten utgör 90 % av exportinkomsterna och betalningsefterslapningarna till långivarna är omfattande. Skuldtyngdheten tillsammans med det faktum att kopparintäkterna står för 85 % av exportinkomsterna är huvudförklaringen till den ekonomiska krisen. Zambia genomför nu ett strukturanpassningsprogram godkänt av Internationella valutafonden och Världsbanken. Reformerna har hittills inkluderat devalvering av valutan, avreglering av alla priser utom de för majsmjöl, som utgör basfödan, och en minskning av budgetunderskott och penningmängdstillväxt. För att kunna intensifiera och utvidga anpassningsprogrammet till att bl. a. omfatta strukturella reformer av offentliga sektorn, jordbruket, industrin och de sociala sektorerna, krävs dock extraordinära insatser från det internationella givarsamfundet. Utöver biståndet måste Zambia komma i åtnjutande av skuldlättnadsåtgärder.

Läget avseende mänskliga rättigheter i Zambia är förhållandevis gott även om den politiska oppositionens verksamhet fortfarande är beskuren. Under året har befolkningen ställt allt mer uttalade krav på ökad demokrati. Efter påtryckningar planerar regeringen att återinföra flerpartisystem och fria och allmänna val har utlovats till år 1991.

Den nuvarande sektorinriktningen på jordbruk, hälsa och undervisning bör bibehållas. Tyngdpunkten bör även fortsättningsvis ligga på jordbruket med hänsyn till den huvudroll för Zambias framtida utveckling och ekonomiska diversifiering som sektorn spelar. Sektorstöden till undervisning och hälsa bör inriktas på att skydda de svaga grupperna i samhället. Zambia erhöll under 1989/90 ett betydande stöd utanför landramen. Regeringen beviljade i april 1990 100 milj. kr. i betalningsbalansstöd till Zambia. Inom ramen för regionala insatser kom för 1989/90 15 milj. kr. Zambia direkt till godo.

Jag anser att ett relativt omfattande stöd i form av varubistånd är nödvändigt för att bistå Zambia att genomföra den nödvändiga strukturanpassningen som bidrar till ekonomisk återhämtning och tillväxt. Förvaltningsstödet i form av makroekonomisk rådgivning är också ett viktigt medel i detta syfte. Jag föreslår en höjning av medelsramen med 20 milj. kr. till 260 milj. kr. Vid ett fortsatt genomförande av det ekonomiska anpassningsprogrammet bör fortsatt betalningsbalansstöd komma i fråga.

Zimbabwe

En ökad internationell efterfrågan på för Zimbabwe viktiga exportvaror såsom guld, nickel och ferrolegeringar under 1990 bidrog till en beräknad tillväxt kring 4–5 % av landets ekonomi.

Det ekonomiska reformprogram som regeringen i Zimbabwe presente-

rade i juli 1990 bygger på avreglering och ökad marknadsorientering. Produktionsapparaten är försliten och tyngdpunkten i reformprogrammet ligger på ökade investeringar i produktiv verksamhet från 10 till 20 % av BNP medan kostnader för försvar, offentlig förvaltning och sociala sektorer hålls tillbaka. Budgetunderskottet skall nedbringas från 10 till 5 %, bl. a genom avveckling av statligt understöd till affärsdrivande verk, minskning av antalet statstjänstemän och höjda skolavgifter. Den knappa utländska valutan kommer att fördelas i ett nytt system med öppna importlicenser.

Samtidigt med strukturanpassningsprogrammet har regeringspartiet ZANU (PF) beslutat att inte lägga fram förslag om införande av enpartistat. Därmed växer förhoppningarna om en pluralistisk samhällsform. Upphävandet av undantagstillståndet har enligt min mening skapat förutsättningar för ett öppnare samhällsklimat med färre övergrepp mot oppositionella som artikulerar folkligt missnöje mot allvarliga problem som arbetslöshet och korruption.

Sveriges bistånd till Zimbabwe syftar främst till att minska de sociala och ekonomiska klyftorna samt till minskat beroende av Sydafrika. Avsikten är att nå de mest eftersatta grupperna på landsbygden genom insatser inom hälsovård, undervisning och transporter. Bidrag ges genom förvaltningsutbildning bl. a. till stärkande av kommunal kompetens. Varubiståndet till den offentliga och privata sektorn utgör ett stöd till Zimbabwes ansträngningar att bredda handelsutbytet.

Utanför landramen utgår stöd för samarbete om miljö, kvinnostödjande aktioner och kultur. I Zimbabwe verkar tjugotalet enskilda svenska organisationer, flera med volontärer. Svenska bidrag till regionala insatser genom SADCC på transport- och teleområdet kommer Zimbabwe till del. SAREC, IMPOD, SWEDFUND och BITS är alla engagerade i projekt i Zimbabwe. BITS stöder med u-krediter insatser på bl. a. energiområdet.

Jag föreslår en ökning av landramen med 20 milj. kr. till 220 milj. kr.

Regionala insatser i Afrika

Anslagsposten används för stöd till samarbetsorganisationen i södra Afrika, Southern Africa Development Coordination Conference (SADCC), för Östafrikanska utvecklingsbanken (EADB) och för samarbetsorganisationen på Afrikas Horn, Intergovernmental Authority on Drought and Development (IGADD).

SADCC har under år 1990 fått sin tionde medlem—Namibia—och firat tioårsjubileum under tilltagande osäkerhet om organisationens framtida roll i ett södra Afrika efter apartheid. Styrkan inom SADCC har varit sammanhållningen mot apartheid och sydafrikansk destabilisering. Det återstår att se om ett demokratiskt Sydafrika blir motorn i regionens ekonomi.

Att få till stånd en väl fungerande handel och intensifierat ekonomiskt samarbete är behäftat med stora svårigheter genom ländernas olika ekonomiska struktur och inbördes konkurrens. För en regional integration krävs bestämda åtaganden från medlemsstaterna att samordna ekonomisk politik t. ex. tullar, valutor och skatter.

Det svenska biståndet är koncentrerat till transporter, kommunikationer och energiförsörjning. Jag finner det riktigt att rehabilitering, drift och underhåll ges försteg. Fortsatta krav bör ställas på att SADCC–projekt följs upp med utbildningsinsatser och med nationellt ansvarstagande för effektiv ledning.

Inom det bredare ekonomiska och kulturella samarbetet mellan Norden och SADCC ställer jag mig bakom krav på koncentration och på effektiva samarbetsformer. Ett nytt handlingsprogram 1991–95 skall beslutas i samband med SADCCs rådgivande konferens i Windhoek i januari/februari 1991.

Avtal om upprättande av NORSAD–fonden för lån i utländsk valuta till samägda företag undertecknades vid SADCC–konferensen i Lusaka i januari 1990. Överenskommelsen har ratificerats efter godkännande av riksdagen och den första svenska inbetalningen på 24 milj. kr. har verkställts. För budgetåret 1991/92 beräknar jag ett andra svenskt bidrag uppgående till högst 30 milj. kr. Bidraget bör kanaliseras via SWEDFUND, som har sakansvaret för NORSAD–fonden.

Samarbetet mellan näringslivet i Sverige och i södra Afrika finner jag värdefullt och väl värt stöd. Ett meningsfullt bredare samarbete kräver för att ge långsiktiga resultat att icke–statliga aktörer finner gemensamma intressen och samverkansformer. Detta gäller näringslivets organisationer likväl som folkrörelser inom kulturområdet.

För att främja SADCC–regionens export har regeringen uppdragit åt IMPOD att genomföra olika åtgärder för att främja handelsutbytet. För innehåll och arbetsformer i det bredare samarbetsprogrammet mellan Norden och SADCC räknar jag med återkomma med riktlinjer sedan det nya handlingsprogrammet antagits.

Avtalade insatser uppgår till ca 550 milj. kr. Genom den femåriga planeringsramen finns utrymme för ytterligare åtaganden. Jag finner i likhet med SIDA att även en något mindre ram för SADCC ger utrymme för angelägna uppföljningsinsatser och nya projekt som t. ex. kan komma den nya medlemmen Namibia till del.

För Östafrikanska utvecklingsbanken, EADB, beräknar jag en årsbetalning uppgående till 20 milj. kr. i enlighet med ingånget avtal, medan Samarbetsorganisationen för länderna på Afrikas horn, IGADD, bör få ett stöd om högst 5 milj. kr.

Sammanfattningsvis föreslår jag en medelsram uppgående till 205 milj. kr., varav 180 milj. kr. avser regionala insatser inom SADCC.

Asien

Många av Asiens länder genomgår en snabb och dynamisk utveckling. Ekonomisk tillväxt och införandet av mer demokratiska förhållanden i dessa länder kännetecknar några av de förändringar som skett. I t. ex. Laos och Vietnam sker en successiv omläggning av den ekonomiska politiken. Man söker sig bort från planhushållning och centralstyrning för att övergå till mer marknadsekonomiska system. Utvecklingen i flera av de asiatiska länderna har nått en sådan nivå att intresse nu finns för ett bredare samarbete med Sverige.

Trots den positiva utvecklingstrenden, kvarstår faktum att det totala antalet fattiga människor i regionen har ökat. Även om trenden på längre sikt för närvarande tycks peka på förbättringar, gör regionala obalanser och en ökning av klyftan mellan fattiga och rika att det allmänt sett, dock särskilt avseende det landprogrammerade biståndet, finns skäl att bibehålla den fattigdomsinriktning som detta samarbete har. Jag anser vidare att insatser inom miljöområdet lämpar sig väl för ett fortsatt ökat svenskt stöd.

Det svenska stödet till Asien karakteriseras av mångfald såväl vad gäller innehåll som form. Jag förutser även fortsättningsvis ett betydande bistånd till regionen.

Bangladesh

Bangladesh är ett land med många fattiga och en skev inkomstfördelning. Mer än hälften av befolkningen lever under den s. k. fattigdomsgränsen. De senaste åren har landet drabbats av svåra översvämningar och cykloner. Dessa följdes av torka under år 1989 vilket resulterat i minskad jordbruksproduktion. År 1990 väntas en rekordskörd, vilken tros höja tillväxten från ca 2 % till 5 %. Jordbruket står för hälften av BNP och 60 % av sysselsättningen. Det stora flertalet av befolkningen bor på landsbygden.

Bangladesh har under år 1990 påbörjat ett ekonomiskt reformprogram i samarbete med Världsbanken och IMF. Åtgärderna syftar främst till att stärka landets makroekonomiska situation och har det första halvåret gått över förväntan, men åtgärder såsom borttagna subventioner på baslivsmedel och petroleumprodukter slår hårt mot de fattiga. Det krävs ännu mycket för att åstadkomma en varaktig och konstruktiv förändring av landets ekonomiska struktur. Beroendet av bistånd är mycket högt. Mellan 50 och 70 % av bruttoinvesteringarna i landet finansieras av utländska bidrag och lån från bilaterala och multilaterala källor. Den nationella resursmobiliseringen och därmed inhemska delfinansieringen av utvecklingsprojekt är ofta mycket liten, vilket Sverige kritiserat i olika fora.

En aktiv opposition har öppet demonstrerat sitt missnöje med regeringens sätt att sköta landet, vilket till slut ledde till presidentens avgång. En fristående press intar också en regeringskritisk hållning.

Det svenska biståndet inriktas främst på att genom sysselsättningsskapande och medvetandegörande projekt förbättra levnadsförhållandena för fattiga på landsbygden. Svårigheten att nå de sociala målgrupperna är dock alltjämt betydande och den svaga inhemska resursmobiliseringen bidrar till ett lågt utnyttjande av de internationella biståndsmedel som står till buds. Det svenska biståndet omfattar förutom landsbygdsutveckling även hälsostöd och undervisning, medan varubiståndet nu har avvecklats. Samarbetet med enskilda organisationer ger ett gott resultat och bör uppmuntras. Jag föreslår en oförändrad medelsram om 145 milj. kr.

Indien

Indien har under senare delen av 1980–talet haft en tillväxt på omkring 5 % per år. År 1988 kännetecknades av en rekordstor jordbruksproduktion och betydande tillväxt även inom industrisektorn. Exporten har ökat men underskottet i handelsbalansen är betydande. Budgetunderskottet är omkring 10 % av BNP. Landets stora resurser fördelas ojämnt. Enligt officiella uppgifter har antalet fattiga ökat samtidigt som deras andel av befolkningen sjunkit.

Indien är en demokrati som ger utrymme för fri debatt vilket dock inte hindrar att de fattigas medborgerliga rättigheter ofta kränks på det lokala planet.

Det svenska biståndet till Indien inriktas sedan flera år tillbaka på skogsbruk med markvård, hälsovård, försörjning med dricksvatten på landsbygden och energi. De fattigdoms– och miljöinriktade insatserna får en allt större omfattning och fungerar väl. Undervisning får en ökad roll i det framtida samarbetet. Stödet till vattenkraftprojektet Uri har medfört att den tidigare stora reservationen inom landramen tagits i anspråk. Stödet till Uri över landramen beräknas under de närmast följande budgetåren uppgå till ca 50 milj. kr. per år.

Den växande industrisektorn och de snabbt expanderande städerna medför miljöhot av för Indien nytt slag. Under år 1988 inleddes diskussioner om ett långsiktigt samarbete på miljöområdet. Förutom utvidgningar av miljövårdsaktiviteter inom skogs– och dricksvatteninsatserna planeras ett samarbete med inriktning på luft– och vattenföroreningar.

Indien är en av de större mottagarna av svenska u–krediter. Jag anser att planeringen av det framtida landramsbiståndet till Indien främst skall inriktas på insatser som syftar till att stärka de fattigas ställning. Jag föreslår en oförändrad medelsram på 400 milj. kr.

Laos

I Laos har under senare hälften av 1980–talet skett en förändring av den ekonomiska politiken i riktning mot marknadsekonomi. Detta har bl. a. lett till en realistisk växelkurs, fri prissättning, liberalisering av handeln samt avskaffande av statliga subventioner. Statsförvaltningens roll minskar till förmån för enskilt initiativtagande. Liberaliseringen på det ekonomiska området får effekter också på övrigt samhällsliv. Läget beträffande de mänskliga rättigheterna har förbättrats, även om den totala bilden alltjämt är svårtolkad och stundtals motsägelsefull.

Utvecklingssamarbetet med Laos är koncentrerat till skogs–, transport– och elkraftssektorerna och syftar till att stärka den laotiska reformprocessen samt till att bryta landets isolering. Landet har brist på personer med kunskaper om ekonomisk politik och företagsledning. Bidrag till att avhjälpa denna brist är enligt min mening ett viktigt led i stödet till den laotiska förändringsprocessen.

Fortsatt stor vikt bör därför läggas vid kunskapsöverföring, särskilt vad avser företagsadministration och offentlig förvaltning. Jag anser att också

fortsättningsvis bör biståndet koncentreras till miljöinsatser bl.a. inom ramen för stödet till skogssektorn. Jag välkomnar att en hälsovårdsinsats har inletts samt att särskilda insatser görs till förmån för de laotiska kvinnorna. Ett bredare samarbete är under uppbyggnad innefattande stöd till kultur-, massmedie- samt förvaltningsområdena. Sverige stöder genom FNs narkotikafond (UNFDAC) en insats för bekämpning av opiumodling. Reservationerna är mycket låga. Kraftverksprojektet Xeset beräknas tas i drift under 1991. Jag föreslår en ökning av medelsramen med 10 milj. kr. till 110 milj. kr.

Sri Lanka

Den väpnade konflikten i Sri Lanka har medfört att våld och kränkningar av mänskliga rättigheter har fortsatt och ökat i omfattning. Dessa kränkningar utförs av bägge sidor. Samhällslivet har lamslagits i stora delar av landet och den materiella förstörelsen har negativt påverkat den ekonomiska utvecklingen, vilket också kan komma att hota de stora landvinningar som gjorts inom utbildning och hälsovård. Ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram har inletts i samarbete med Världsbanken och IMF. Detta drabbar dock invånarna hårt då subventioner på sådant som transporter och baslivsmedel tas bort. Den lankesiska ekonomin har även drabbats av stora påfrestningar beroende på Gulfkrisen. Tillväxten var 2,3 % år 1989, budgetunderskottet 7,8 % av BNP och inflationen omkring 12 %.

Det svenska biståndet utgör en kombination av insatser för att främja långsiktig utveckling inom undervisning, landsbygdsutveckling och hälsovård och för att lindra akuta kriser. Insatserna vänder sig främst till de fattigaste grupperna. Reservationen är hög som följd av den interna konflikten och åtföljande svårigheter att genomföra insatserna som planerat. Av de tillgängliga medlen bör en betydande del användas för speciellt akuta humanitära behov och som stöd till internationellt samordnade aktioner för särskilt utsatta grupper. Sådant stöd kan med fördel lämnas via FN och enskilda organisationer. Den befintliga reservationen på medelsramen kommer att väl täcka budgeterade biståndsinsatser inom ramen för det långsiktiga utvecklingssamarbetet under budgetåret 1991/92, varför jag inte förutser behov av ytterligare medelstilldelning för budgetåret 1991/92.

Vietnam

I Vietnam har under de senaste åren skett en förändring i riktning mot ett mer öppet ekonomiskt system. Även utvecklingen avseende mänskliga rättigheter har gått i positiv riktning. Den pågående ekonomiska liberaliseringen ger större utrymme för enskilda initiativ. Utvecklingen i Central- och Östeuropa har lett till en debatt om landets politiska system.

Den vietnamesiska förändringspolitiken har bidragit bl.a. till en sänkning av inflationen, och en växelkursstabilisering. Systemet med prisregleringar är i stort sett avvecklat. De ökade satsningarna på privat jordbruk

har starkt bidragit till goda skördar de senaste två åren. Vietnam är likväl ett av världens fattigaste länder.

Tillbakadragandet i september 1989 av de vietnamesiska trupperna från Kambodja har inte lett till den normalisering av landets relationer med omvärlden som man hade anledning att räkna med. Det gradvisa upphörandet av östbiståndet försvårar de vietnamesiska utvecklingssträvandena. Förutsättningarna för ett avtal med IMF har uppfyllts men detta avtal har likväl inte kommit till stånd. Vissa stora industrinationers fortsatta blockering av internationella finansiella stödgruppsinsatser bidrar till att försvåra den nödvändiga normaliseringen av Vietnams ekonomiska förhållanden. Sverige verkar i olika fora tillsammans med vissa andra västländer för att blockeringen av Vietnam hävs.

Det svenska biståndssamarbetet med Vietnam syftar främst till att stödja den vietnamesiska reformprocessen. Varubiståndet, industri- och energistödet samt stödet till kompetensutvecklingen avseende bl. a. företagsledning utgör därvid viktiga inslag. Avtalet om pappersbruket i Bai Bang löpte ut den 30 juni 1990. Ett samarbete på rättsområdet är under beredning och beräknas komma igång under första halvåret 1991.

Landramen för Vietnam har legat på oförändrad nivå sedan 1985/86, då den sänktes från 365 till 300 milj. kr. Med hänsyn till behoven inom den påbörjade reformprocessen föreslår jag en ökning av medelsramen med 25 milj. kr. till 325 milj. kr.

Regionala insatser i Asien

Sveriges stöd till Mekongkommittén omfattar främst miljövårdsinsatser. Nu gällande avtal löper väl. När Kambodjafrågan fått sin lösning, förutser jag ett ökat stöd till Mekongkommittén. Stödet till Mekongkommittén bör från budgetåret 1991/92 lämnas från reservationsanslaget C 1. Andra multilaterala bidrag, Miljöinsatser. Stödet till utveckling av hantverksfisket i Bengaliska bukten fortsätter liksom stödet till Asian Institute of Technology. Jag föreslår att anslagsposten Regionala insatser i Asien beräknas till 15 milj. kr.

Latinamerika

1980-talet har för Latinamerika inneburit dramatiska förändringar av både politisk och ekonomisk karaktär. På det politiska planet är demokratiseringen det mest framträdande draget. Demokratiseringen har dock inte motsvarats av framsteg på de ekonomiska och sociala områdena. Skuldkrisen fortsätter att prägla situationen för ett stort antal länder i Latinamerika. Under åttiotalet har inkomster, investeringar och import minskat kraftigt i de mest skuldtyngda länderna. Några länder har dock lyckats häva en tidigare negativ utveckling, bland dem Bolivia, Chile, Costa Rica och Uruguay. Den långvariga ekonomiska krisen utsätter länderna för svåra sociala påfrestningar. Detta utgör ett reellt hot mot den pågående demokratiseringsprocessen.

Det svenska biståndet till Latinamerika har ökat snabbt under senare år

och omfattar förutom projekt och programsamarbete även tekniskt bistånd och forskningssamarbete. Det bistånd som förmedlas genom enskilda organisationer är relativt sett mer omfattande i Latinamerika än på andra kontinenter. Det svenska biståndets mångfald har visat sig ändamålsenligt i det skede av stora förändringar som åttiotalet inneburit i Latinamerika.

Projektbistånd till Latinamerika

Utvecklingshindren i Latinamerika är till stor del av strukturell natur. Länder som eftersträvar ekonomisk stabilitet och återhämtning, samtidigt med en strävan att befästa demokratin, för i många fall en kamp mot tiden. Ekonomisk tillväxt och stabilitet är i de flesta länderna en viktig förutsättning för att kunna förbättra fördelningspolitiken. Samtidigt kan bräckliga demokratier hotas om regeringarna inte förmår svara positivt på uppdämda sociala krav. Stöd till tidsbegränsade och riktade insatser i de mest angelägna sociala sektorerna kan här vara av betydelse. Därutöver behöver demokratiprocessen stärkas genom en breddad bas av kunskap och ansvarstagande hos grupper som hittills saknat inflytande på den ekonomiska och politiska processen. Hit hör till stor del de utsatta grupper som organiserade sig i demokratiska former under perioder av diktaturer. I samarbetet mellan dessa grupper och svenska enskilda organisationer har viktiga erfarenheter vunnits om de speciella förutsättningarna för projektbistånd till Latinamerika. Principen har varit att stödja redan utarbetade projekt, där planering och utförande åvilat mottagarna. Arbetsmetoden har baserats på den i u-landssammanhang relativt sett höga utbildningsnivån och tekniska kompetensen samt en ofta väl utvecklad organisationsstruktur. En särskild aspekt av krisen i Latinamerika är den ekologiska ödeläggelsen. Ett växande medvetande om miljöproblemen uttrycks i lokala, regionala och internationella initiativ.

Inom anslagsposten Projektbistånd till Latinamerika föreslår jag i enlighet med SIDAs förslag att utvecklingsinsatser sammanförs som tidigare finansierats inom ramarna för Humanitärt bistånd till Latinamerika och Projektbistånd till vissa länder.

Insatserna skall främst utgöra ett stöd till länder som i sin utvecklingspolitik söker förena ekonomisk stabilitet och återhämtning med socialt ansvar och fördjupning av demokratin. Tidsbegränsat stöd kan ges till program för grupper som drabbas särskilt hårt vid genomförandet av ekonomiska stabiliseringsprogram.

I projektbiståndet skall prioritet ges åt de fattigare länderna som exempelvis Bolivia. Inom projektbiståndet genomförs också de insatser som innebär ett stöd till att befästa demokratin i Chile. Min avsikt är att de större insatserna inom sociala sektorer skall utgå under en övergångsperiod medan samarbetet genom enskilda organisationer och inom särskilda program kan bli mer långsiktigt. Jag räknar vidare med att det tekniska samarbetet genom BITS får ökad vikt i Chile. Stödet till Costa Rica bör också fullföljas inom anslagsposten. Även i Costa Rica förutsätter jag ett fortsatt tekniskt samarbete genom BITS.

Erfarenheterna inom det humanitära biståndet till Latinamerika tydliggör betydelsen av enskilda organisationers insatser både som givare och mottagare av bistånd. I ett skede av demokratisering bör dessa arbetsmetoder tas tillvara, särskilt i länder där enskilda organisationer fortsatt åläggs ansvar för viktiga sociala funktioner. Goda erfarenheter finns också vad gäller samarbete med internationella och regionala organisationer, exempelvis i Bolivia och Centralamerika. Sådan samverkan innebär stora administrativa fördelar.

Jag föreslår att 160 milj. kr. avsätts för anslagsposten Projektbistånd till Latinamerika.

Regionala insatser i Centralamerika

Sveriges bidrag till regionala insatser i Centralamerika syftar till att främja fredssträvanden, demokratisering, respekt för mänskliga rättigheter, ekonomisk återhämtning och samarbetet mellan länderna i regionen. Verksamheten bör i första hand främja ökat utbyte och kunskapsutveckling inom viktiga samhällsområden. Sådana exempel är mänskliga rättigheter, hälsa- och vattenförsörjning, kultur, kooperation och stöd till småföretag, bostäder, miljövård, utbildning och offentlig förvaltning. En beredskap bör finnas att lämna stöd till angelägna och av de centralamerikanska länderna prioriterade program. Medelsutnyttjandet är högt. De erfarenheter, och den ökade kunskap, som vunnits under de senaste åren gör förutsättningarna för en fortsatt utveckling av det svenska stödet till regionen gynnsamma. För att följa upp redan gjorda åtaganden, inklusive ett fortsatt stöd till flyktinginsatser, anser jag det motiverat med en ökning av anslagsposten med 20 milj. kr. till 110 milj. kr.

Nicaragua

På det politiska planet har flera framsteg skett under det senaste året. För första gången i landets historia skedde ett regeringsskifte i demokratiska former. Kriget avslutades. Betydande framsteg har också gjorts beträffande respekten för de mänskliga rättigheterna. Yttrandefriheten har stärkts, politiska fångar har frigivits och armén minskat från 93 000 till 30 000 man. Svårigheterna att erbjuda tidigare soldater sysselsättning inom den civila sektorn bidrar till en mycket labil situation. Den ekonomiska situationen är fortsatt kritisk. Den nya regeringen har stora svårigheter att genomdriva ekonomiska reformprogram på grund av en bräcklig koalition och bristande stöd i parlamentet. En omfattande samförståndspakt har dock slutits mellan regeringen, de fackliga organisationerna och bondekooperationen. De privata företagen har förklarat sig beredda att delta aktivt i uppföljningsarbetet. Programmet går ut på att bekämpa inflationen, privatisera statliga företag och skära ned statsutgifterna. Med stöd av Världsbanken, IDB och IMF pågår ett intensivt arbete för att utforma ett socialt acceptabelt ekonomiskt anpassningsprogram med brett politiskt stöd inom landet.

Regeringsskiftet i Nicaragua har inte föranlett några större förändringar

i det svenska biståndet. Den nya regeringen har uttryckt sin tillfredsställelse över dess inriktning. Det svenska stödet främjar ekonomisk tillväxt, bl. a. mineralutvinning, skogsbruk och energiproduktion med höga krav på ekonomisk avkastning och anpassning till reformpolitiken. Ett stort varubistånd för import av angelägna insatsvaror liksom stöd till ekonomisk och teknisk rådgivning bör enligt min mening även i fortsättningen vara viktiga instrument för att stödja ansträngningarna att lösa den ekonomiska krisen. Det är angeläget att ökad flexibilitet skapas i landprogrammet för insatser även inom det sociala området. Medelsutnyttjandet är högt. Jag finner det motiverat att föreslå en ökning av anslagsposten med 10 milj. kr. till 280 milj. kr.

Övrigt

Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd

De genomgripande politiska förändringar som präglat världen under det senaste året, har gjort sambanden mellan demokrati, mänskliga rättigheter och utveckling allt mer uppenbara. Avspänningen mellan öst och väst har bidragit till att både industriländer och u–länder allt tydligare betonar demokrati som en drivkraft för utveckling, ekonomisk effektivitet och fördelning. Denna tendens syns också inom utvecklingssamarbetet och har bl. a. kommit till uttryck i kommunikén från den afrikanska samarbetsorganisationens (OAU) möte i Addis Abeba, kommunikén från högnivåmötet med OECDs biståndskommitté (DAC) samt det gemensamma nordiska uttalandet vid biståndsministermötet i Molde. I många av Sveriges samarbetsländer har processer börjat, där demokratin med yttrandefrihet, medbestämmande, insyn, pluralism och fria val diskuteras alltmer öppet. Flera länder i Afrika genomför nu reformer som innebär flerpartisystem och ökad pluralism. I Latinamerika har militärdiktaturerna ersatts med civila, demokratiskt valda regeringar. I Asien är utvecklingen mer splittrad, men i många länder sker en dynamisk ekonomisk och politisk utveckling i riktning mot ökad demokrati.

När processer av detta slag inletts, finns ökade möjligheter att bidra med stöd till insatser som kan få nyckeleffekt för en demokratisk utveckling. Efterfrågan på sådant stöd, där svenska erfarenheter är värdefulla, har ökat markant under det senaste året.

Det traditionella humanitära biståndet till Södra Afrika och Latinamerika minskar. Detta till följd av Namibias självständighet och demokratiseringen i Latinamerika. Behovet av traditionellt humanitärt bistånd till dessa regioner kan förutses minska ytterligare om apartheid avvecklas och demokratiseringen i Latinamerika får fortsätta.

Behoven av stöd till verksamhet för demokrati och mänskliga rättigheter har dock ökat i utvecklingssamarbetet som helhet, vilket bl. a. avspeglas i ett växande utnyttjande av delposten Demokrati och mänskliga rättigheter inom Särskilda program. Delposten har bl. a. varit av särskilt värde för att kunna stödja program för mänskliga rättigheter i Asien, exempelvis i Sri Lanka. Även katastrofanslaget har i ökande grad kommit att utnyttjas

för känslig humanitär verksamhet i krisområden, exempelvis för utsatta palestinier i Västbanken/Gaza.

Jag finner att de starkt ökade behoven och möjligheterna för stöd till demokrati och mänskliga rättigheter motiverar införandet av en ny anslagspost, Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd. Anslagstekniskt innebär det att man för samman verksamhet av samma karaktär som tidigare belastat anslagsposterna för Humanitärt bistånd, delposten Demokrati och mänskliga rättigher inom Särskilda program och till en mindre del anslagsposten för Katastrofer. Beslut som är av känslig humanitär eller politisk karaktär skall också fortsättningsvis fattas efter rekommendation av beredningen för humanitärt bistånd. Sammansättning och mandat för denna beredning kommer att ses över mot bakgrund av den delvis nya uppläggningen av detta anslag. Beredningens sekretariat förläggs även fortsättningsvis till SIDA. Beslut om öppet stöd till demokratifrämjande verksamhet och organisationer för mänskliga rättigheter bereds på sedvanligt sätt av SIDA.

I flera länder i Afrika pågår en intensiv debatt om demokrati, pluralism, fria val och flerpartisystem. I länder som Moçambique, Kap Verde, Zambia, Angola och Guinea–Bissau har reformer vidtagits som innebär ökade förutsättningar för att demokratin skall kunna ta viktiga steg framåt. I dessa och andra länder som inleder processer mot demokrati finns behov av riktat stöd till insatser för förberedelse och genomförande av demokratiska reformer, som exempelvis ny lagstiftning, förberedelser och genomförande av fria val. Svenskt stöd bör lämnas till sådana insatser som kan ha en nyckelfunktion för att föra demokrati och pluralism framåt.

Utvecklingen i Sydafrika har under det senaste året medfört dramatiska förändringar i positiv riktning. Bl.a. har förbudet mot befrielserörelsen African National Congress (ANC) och andra organisationer upphävts, Nelson Mandela och andra framstående ledare inom befrielserörelserna frigetts och undantagstillståndet upphävts. I en överenskommelse i Pretoria den 6 augusti 1990 förklarar ANC och regeringen att vägen nu ligger öppen för förhandlingar om en ny författning för Sydafrika. Förnyade våldsutbrott under sommaren och hösten 1990 bidrar emellertid till att försvåra den fortsatta processen. Trots de positiva förändringarna kvarstår apartheidsystemet i sina väsentliga delar, men regeringen har aviserat att några av dess viktigare lagar skall upphävas under år 1991. Inte heller det komplex av säkerhetslagar som även normalt ger myndigheterna vidsträckta befogenheter har ännu avvecklats.

Inom anslagsposten Humanitärt bistånd till södra Afrika har rörelser som är motståndare till eller offer för apartheidsystemet fått ekonomiskt och politiskt stöd från Sverige. Det humanitära biståndet har även syftat till att stödja uppbyggnaden av ett demokratiskt och icke–rasistiskt Sydafrika. Det senare kommer att bli av växande betydelse inom den närmaste framtiden, varför verksamheten bör fortsätta inom den nya anslagsposten.

I Sydafrika kommer processen mot majoritetsstyre och en demokrati fri från apartheid att innebära behov av riktat stöd i nya former. Såväl i förhandlingsprocessen, som uppföljningen i form av reformarbete och

stärkande av demokratiska institutioner bör efterfrågan på svenskt stöd tillmötesgås. Inriktningen och omfattningen av det fortsatta stödet till ANC kommer fortlöpande att anpassas till den pågående förändringsprocessen. Stödet till ANC i exil kommer att i viss mån fortsätta under budgetåret, exempelvis för utbildning och till insatser för ökad självförsörjning.

I flera av Sveriges samarbetsländer i Asien har reformprocesser inletts som på sikt kan innebära ökad demokrati och politisk mångfald. I dessa fall bör Sverige lämna stöd till de demokratiska processerna genom riktade insatser som för utvecklingen framåt. Bl.a. hör Vietnam och Laos till de länder där specifika demokratiinsatser ytterligare kan utvecklas.

I länderna i Sydasien finns behov av stöd till organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter och utsatta gruppers rättssäkerhet. I Sri Lanka är behoven av humanitärt bistånd och stöd till mänskliga rättigheter särskilt framträdande till följd av inre konflikter och politiskt våld. Sverige bör inom anslagsposten ytterligare kunna utveckla stödet för mänskliga rättigheter och offer för politiska konflikter i Asien.

Stöd som till sin karaktär är humanitärt bistånd har i ökande omfattning lämnats till Västbanken/Gaza som katastrofbistånd. Stöd lämnas till svenska och internationella enskilda organisationer för humanitära insatser bland utsatta palestinier. Detta stöd bör föras över till den nya anslagsposten från katastrofanslaget.

När det humanitära biståndet i Latinamerika inleddes under sjuttiotalet präglades i stort sett hela kontinenten av diktatur. Denna bild har förändrats under åttiotalet. De flesta diktaturer har ersatts av civila och demokratiskt valda regeringar. Detta innebär att utvecklingen mot demokrati inletts, snarare än avslutats. På många håll kvarstår bilden av en kontinent med politiskt våld och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Trots betydande framsteg under det gångna året ställer särskilt utvecklingen i Centralamerika krav på fortsatta humanitära insatser för ett stort antal flyktingar och återvändande. Även i Sydamerika finns behov av fortsatt stöd för att främja demokratisträvanden och respekten för mänskliga rättigheter.

Sammanfattningsvis anser jag att anslagsposten skall användas för stöd till offer för konflikter och politiskt förtryck samt till organisationer vilka arbetar för mänskliga rättigheter och till riktade demokratiinsatser, som bedöms ha särskild betydelse för framväxten av demokrati och pluralism. Hit hör de typer av insatser som tidigare inrymts i delposten Demokrati och mänskliga rättigheter inom Särskilda program. Bistånd till offer för konflikter och politiskt förtryck samt till verksamhet för mänskliga rättigheter skall huvudsakligen lämnas som bidrag till enskilda organisationer och FNs Särskilda program för rådgivning på området mänskliga rättigheter. Riktade demokratiinsatser kan även utföras i samarbete med nationella och lokala myndigheter.

Jag förordar införandet av en ny anslagspost Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd och anser att 550 milj. kr. bör avsättas för verksamheten.

Katastrofbistånd lämnas i första hand som stöd åt människor i u–länder som drabbats av naturkatastrofer eller väpnade konflikter. Katastrofmedel kan även användas som extra bistånd till länder som erhåller svenskt utvecklingsbistånd och vilkas försörjning och utveckling hotas av oförutsedda händelser. Åtgärder för att förbättra katastrofberedskapen och förebygga katastrofer är ett annat användningsområde. Anslagsposten har vidare nära samband med anslagsposten Stöd till återuppbyggnad varför det är angeläget med flexibilitet i utnyttjandet av anslagen.

En ökad andel av katastrofanslaget används för bistånd till flyktingar och konfliktdrabbade i krigshärjade länder. Nära två tredjedelar av anslagna medel går till Afrika. I samverkan med svenska enskilda organisationer och berörda FN–organ eftersträvas en mera varaktig effekt av de satsningar som görs. Större samordning planeras också med det landprogrammerade biståndet i katastrofdrabbade länder.

Försörjningsituationen är fortsatt ansträngd i många länder främst i Afrika. Den svåra situationen i bl. a. Etiopien, Liberia, Moçambique och Sudan har tvingat flera miljoner människor på flykt undan övergrepp och terror. Med flykten följer ofta svårigheter att försörja sig. Fattiga länder tar emot stora flyktingströmmar, vilket skapar en extra belastning på deras redan hårt ansträngda resurser. De ökade spänningarna i Mellanöstern har likaledes drivit många människor på flykt, bl. a. gästarbetare från fattiga asiatiska länder. Avspänningen mellan öst och väst har inte undanröjt konflikter av regionalt och/eller etniskt ursprung, vilka fortsätter att åsamka svåra lidanden för miljontals människor i olika delar av världen.

Det är angeläget att ha en hög beredskap för att på ett snabbt och flexibelt sätt möta behov av betydande katastrofhjälpsinsatser. Sådana behov kan förutses i bl. a. ovan nämnda länder och regioner och även i andra länder, exempelvis till följd av omfattande naturkatastrofer. Medel från anslagsposten kan också utnyttjas för akuta katastrofinsatser i Central– och Östeuropa.

Stöd till återuppbyggnad

I förra årets budgetproposition redovisade jag utförligt biståndets viktiga roll i processer mot fred och demokrati. Erfarenheten visar att insatser av återuppbyggnadskaraktär i krigsdrabbade områden i u–länder får en allt större betydelse. I processer som syftar till fred och lösningar av politiska konflikter får sådana insatser ett särskilt värde. Jag tänker särskilt på länder och områden som Afghanistan, Kambodja och Västra Sahara. FN spelar en viktig roll i flera av dessa områden för att föra fredsprocessen framåt. I andra områden har andra aktörer en viktig motsvarande roll. Återuppbyggnadsbistånd bör i särskilda fall kunna utgå för att underlätta förhandlingslösningar. Ett generöst och flexibelt bistånd till krigs– eller konfliktdrabbade länder och regioner kan bidra till att skapa framtidstro och därigenom påskynda fredliga lösningar.

De stora behoven av katastrofinsatser gör det motiverat att avdela

betydande resurser därför. Jag föreslår att 1 060 milj. kr. avsätts för Katastrofbistånd m. m. samt Stöd till återuppbyggnad, varav 250 milj. kr. beräknas för Stöd till återuppbyggnad.

Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer

Jag har tidigare framhållit att bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer bör spela en fortsatt viktig roll inom biståndsverksamheten. Den kunskap om bistånd och u-länder som finns hos organisationerna är en betydelsefull bas för det svenska biståndet. Genom folkrörelserna engageras många människor i Sverige aktivt i utvecklingssamarbetet. Folkrörelserna har i ett långt och brett perspektiv varit bärare av demokratiska ideal. De har goda möjligheter att med sina kunskaper och erfarenheter stödja framväxten av folkliga rörelser i u-länderna och därmed främja en demokratisk samhällsutveckling. Jämsides med ett ökat internationellt samarbete mellan regeringar och inom näringsliv behövs uppbyggnaden av ett fungerande internationellt kontaktnät, exempelvis inom miljövårdsområdet, mellan enskilda organisationer från olika länder. Svenska folkrörelser har i detta sammanhang en viktig pådrivande uppgift.

Jag har tidigare förutskickat årliga ökningar av denna anslagspost. Detta ger SIDA möjlighet att tillsammans med folkrörelser och andra enskilda organisationer planera en ökning av såväl projekt- som informationsverksamheten. Medelsutnyttjandet är fortsatt mycket högt. Jag föreslår att anslagsposten Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer höjs med 60 milj. kr., till 735 milj. kr. Medel avseende samordning, information och erfarenhetsutbyte i anslutning till organisationernas informationsinsatser samt kostnaderna för organisationernas del av större informationsinsatser skall bestridas från anslagsposten. Utöver denna anslagspost kanaliseras betydande medel till enskilda organisationer från anslagsposterna för katastrofer och humanitära insatser. För närvarande kanaliseras sammanlagt omkring 1,5 miljarder kronor, vilket motsvarar över 20 % av det totala biståndet via SIDA, genom folkrörelser och andra enskilda organisationer.

Särskilda miljöinsatser

Miljömålet spelar en kompletterande och förstärkande roll i förhållande till de övriga målen för det svenska utvecklingssamarbetet. Detta förutsätter att miljöaspekterna integreras i allt utvecklingssamarbete som påverkar miljön. Det innebär också att miljöhänsyn bereds betydande utrymme inom det landprogrammerade utvecklingssamarbetet och att miljöinsatser i ökad utsträckning görs inom ramen för landprogrammen. Medel från anslagsposten för Särskilda miljöinsatser har visat sig utgöra ett värdefullt komplement i det långsiktiga miljöarbetet. SIDAs avsikt är att allt fler av de särskilda miljöinsatserna ska få sin fortsättning i respektive landprogram.

Inom området markvård, byskogsbruk och insatser mot ökenspridning har en god svensk kompetens byggts upp över åren. Den största enskilda

insatsen utgörs av Sahel–programmet. Insatser i Senegal, Burkina Faso och Niger avser trädplantering, utveckling och spridning av energisnåla spisar och kombinerat jord– och skogsbruk. Stödet till SADCCs samordningsenhet för mark och vattenvård fortsätter liksom till det regionala markvårdsprogrammet i Östafrika. Nya komponenter i Östafrika–programmet är bl. a. markvård i halvtorra områden och utvidgat skolprogram.

I förra årets budgetproposition betonade jag vikten av fortsatta insatser inom markvårds– och byskogsområdet med en klar fattigdomsinriktning. Ökad uppmärksamhet borde ges åt det för u–länderna allt viktigare utnyttjandet och hushållningen med vattenresurserna liksom den moderna sektorns miljöproblem. Insatser inom den marina miljövården och skyddet av den biologiska mångfalden angavs som andra angelägna områden. Inom de närmaste åren skall dessa områden ha hög prioritet. Nya satsningar på miljöinriktade skogsprogram, utvecklande av byskogsmetodik och alternativ till svedjebruk ingår i SIDAs program. Insatserna inom den moderna sektorns miljöproblem har ökat. Sådana exempel är industriell avloppsrening, kontroll av användning av freoner i Asien, spilloljehantering i Tanzania. Andra områden som erhåller ökade anslag inom programmet är marin– och vattenvård, information och utbildning. Exempel på insatser för bevarande av biologisk mångfald är bl. a. uppbyggande av genbank för södra Afrika och utbyggnad av naturvårdsområde i Costa Rica.

Jag anser att insatserna i första hand bör koncentreras till områden där det finns ett svenskt kunnande, samtidigt som internationella organisationers och andra länders kompetens och möjligheter beaktas. Det är givetvis angeläget att också ta tillvara den kunskap och erfarenhet som samarbetsländerna har. Att initiera och genomföra många små insatser är arbetskrävande. Jag vill i detta sammhang betona vikten av att det särskilda miljöbiståndet används strategiskt och koncentreras. En tydlig fokusering behövs på lämpliga problemområden. Biståndet skall utformas så att det kan hanteras inom ramen för begränsade administrativa resurser. I första hand skall insatser prioriteras där stödet kan kanaliseras genom välkända organisationer och som komplement till de miljöinsatser som pågår inom landprogrammen. Att successivt bygga upp ett svenskt kunnande inom nya angelägna områden är väsentligt för att kunna anpassa miljöbiståndet till förändrade situationer.

Möjligheterna till framgång är starkt beroende av mottagarländernas förmåga att planera och genomföra insatserna. I de flesta u–länder krävs förstärkning av kapacitet, effektivare utnyttjande av knappa resurser och institutionsbyggande på miljöområdet. För att stärka miljömedvetande och miljökunnande krävs såväl stöd till forskning och utbildning som förbättrad information. Ett antal nya insatser har påbörjats inom dessa områden. Bl. a. utbildning i miljöfrågor vid universitet i Kenya, miljö– och arbetarskydd i Tanzania, miljöundervisning i skolor. Jag vill i detta sammanhang betona vikten av nära samarbete mellan regeringen, SIDA, BITS och SAREC, inte minst när det gäller insatser genom internationella organisationer.

Människors möjligheter till deltagande och inflytande i den politiska beslutsprocessen är en annan viktig faktor för framgång. I detta arbete kan

enskilda organisationer spela en viktig roll inte minst för att stärka miljöopinionen i u-länderna. Svenska enskilda organisationer har i ökad utsträckning engagerat sig i miljöarbetet. Inom anslagsposten för folkrörelser och enskilda organisationer kan stöd utgå även för miljöinsatser. Stöd utgår också till internationella organisationer och i några fall även direkt till vissa organisationer i våra huvudmottagarländer.

Jag föreslår att anslaget till Särskilda miljöinsatser höjs med 10 milj. kr. till 235 milj. kr.

Särskilda program

Anslagsposten Särskilda program är avsedd att vara ett komplement till i första hand det övriga biståndet genom SIDA. Syftet är dels att skapa förutsättningar för att särskilt uppmärksamma ämnesområden där initiativ och utökade insatser är speciellt angelägna, dels att främja metodutveckling för biståndsverksamheten. Från anslagsposten finansieras även insatsförberedelser och resultatvärdering. Medlen bör kunna användas för särskilda initiativ såväl i enskilda länder som i regioner och i internationella sammanhang.

Följande områden bör ingå som delposter under Särskilda program: energi, hälsovård och handikapp, AIDS-bekämpning, befolkningsfrågor, kvinnofrågor, kultur och massmedia, försöksverksamhet och metodutveckling, samt insatsförberedelser och resultatvärdering. Delposten främjande av demokrati och mänskliga rättigheter inlemmas i den nya anslagsposten Demokrati, mänskliga rättigheter och humanitärt bistånd som jag föreslår bli inrättad under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA.

Verksamheten inom de ämnesinriktade delposterna bör omfatta insatser med anknytning till det långsiktiga utvecklingssamarbetet, såväl bilateralt som multilateralt.

Befolkningsfrågornas nära samband med utveckling, miljö och hälsa uppmärksammas allt mera. Förutom de insatser som SIDA gör inom ramen för det bilaterala utvecklingssamarbetet går medel under denna delpost som stöd till ett antal u-landsorganisationer som arbetar med dessa frågor i tredje världen. Jag vill understryka behovet av ökade insatser på detta område.

Insatser under hälsovård och handikapp syftar till metodutveckling för u-länder inom primärhälsovårdens olika områden. Handikappaspekter beaktas dels bilateralt och i samarbete med enskilda organisationer, dels globalt genom WHO. Syftet är att integrera handikappaspekten i den löpande utvecklingsprocessen för att möjliggöra funktionshindrade människor jämlikhet och full delaktighet i samhällslivet.

Fattigdomens bördor fördelas mycket ojämnt i tredje världen. Detta gäller inte bara mellan länder, regioner och samhällsklasser, utan i hög grad också mellan könen. Kvinnans situation är i många fattiga länder väsentligt mer utsatt än mannens. I första hand främjas utveckling för och genom kvinnor i utformningen och inriktningen av de olika delarna av SIDAs verksamhet. Under delposten Kvinnofrågor initieras insatser som kompletterar SIDAs övriga bilaterala utvecklingssamarbete.

Under delposten AIDS–bekämpning avsätts medel för kampen mot AIDS dels globalt genom WHO, dels genom bilateralt samarbete och enskilda organisationer. Ett särskilt forskningsprogram om AIDS och tropiska sjukdomar har under budgetåren 1988/89 – 1990/91 handlagts av SAREC med finansiering från denna anslagspost. Programmet bör förlängas med ytterligare två år. Medel om sammanlagt 30 milj. kr. bör anvisas inom SARECs budget. För budgetåret 1991/92 föreslår jag att 15 milj. kr. anvisas över anslaget C 3. Andra biståndsprogram, anslagsposten U-landsforskning.

Delposten Försöksverksamhet och metodutveckling möjliggör projekt av mer experimentell karaktär. Målsättningen är att identifiera, utveckla och sprida kunskap om lämpliga metoder och tekniker inom olika sektorer som prioriteras inom det svenska biståndet. Stöd bör i första hand ges för insatser i SIDAs programländer. Jag noterar att SIDA finner att förstärkningen av den svenska resursbasen är en viktig komponent i arbetet.

Jag välkomnar den rationalisering av verksamheten som SIDA eftersträvar bl. a. genom att verksamheten koncentreras till större sammanhållna program. I verksamheten krävs ett nära samarbete med SAREC och BITS eftersom insatserna ibland gränsar mot forskning och utbildning. Ett betydande antal av pågående projekt sker i samarbete med olika FN–organ. Mot bakgrund av Sveriges aktiva engagemang för förbättringar av de internationella organisationernas verksamhet inom och utom FN–systemet finner jag det motiverat att insatser genom olika FN–organ bedöms även i detta perspektiv. Denna aspekt bör bevakas i samråd med utrikesdepartementet.

Jag beräknar medelsbehovet under Särskilda program till 350 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Medel som tidigare anvisats under delposten försöksverksamhet och metodutveckling för industriteknik räknas budgetåret 1991/92 in under anslaget C 3. Andra biståndsprogram för den nya organisationen för näringslivsutveckling.

Rekrytering och utbildning av fältpersonal

Under anslagsposten har tidigare redovisats såväl de multilaterala som de bilaterala biträdande expert–programmen. Det multilaterala programmet redovisas nu under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram.

Anslagsposten utnyttjas främst för rekrytering, utbildning och finansiering av bilaterala biträdande experter, för vidareutbildning av svenska biståndsarbetare, för s. k. mindre fältstudier samt för rekrytering och utbildning av fältpersonal.

Det är angeläget att erfarenheterna från den växande kategorin av personal som är anställd av konsultföretag och som kontrakteras av SIDA mer aktivt förs in i utvecklingssamarbetet. Det är också viktigt att den svenska resursbasen vidgas och att yngre personer erbjuds möjligheten att arbeta i u–länder inom utvecklingssamarbetet.

Jag förordar att 39 milj. kr. avsätts för anslagsposten Rekrytering och utbildning av fältpersonal.

Vissa landprogramkostnader

Denna anslagspost omfattar skatter och sociala avgifter för fältpersonal som erläggs i Sverige samt kostnader för försäkringsavgifter vid varusändningar. Mot bakgrund av det försämrade säkerhetsläget i mottagarländerna, framför allt i södra Afrika, får även vissa personalkostnader redovisade i SIDAs anslagsframställning avseende handläggning av säkerhetsfrågor finansieras från anslagsposten. Kostnader vid biståndskontoren för viss service åt fältpersonal får också bestridas från denna post. Vidare får kostnader för säkerhetsarrangemang m. m. bestridas från anslagsposten intill ett belopp om 0,5 milj. kr. samt för resor i samband med programgenomgångar med högst 4,5 milj. kr. Det totala medelsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknas därmed till 60 milj. kr.

Information genom SIDA

U-lands- och biståndsinformation bidrar till att skapa förståelse och engagemang för u-ländernas situation och det svenska biståndsarbetet. Stor kontinuitet kännetecknar denna informationsverksamhet som skall ge en bred bild av det samlade svenska biståndet. SIDA spelar huvudrollen i den statliga informationsverksamheten men också SAREC, BITS och SWEDFUND lägger ökad vikt vid arbetet med att förbättra informationen om sina insatser. Även folkrörelser och enskilda organisationer har centrala roller i informationsarbetet på u-lands- och biståndsområdet.

SIDAs informationsverksamhet bör främst avse information om SIDAs utvecklingssamarbete men informationen bör också ges om förhållandena i u-länderna.

Jag vill understryka vikten av att SIDA, folkrörelser, enskilda organisationer och andra biståndsmyndigheter på informationsområdet fortlöpande samråder och utbyter erfarenheter om informationsverksamheten. Mina överväganden om medel för organisationernas informationsverksamhet har jag redovisat under anslagsposten för stöd till folkrörelser och andra enskilda organisationer under detta anslag.

För att ge en samlad bild av det totala biståndet har särskilda informations-och debattdagar anordnats i samarbete mellan utrikesdepartementet, biståndsmyndigheterna och folkrörelserna. Dessa arrangemang "Biståndet behövs" har hållits tre gånger och en ny satsning planeras under våren 1992. Medel för SIDAs medverkan tas från detta anslag medan vissa kostnader för organisationernas deltagande bör bestridas från anslagsposten för stöd via folkrörelser och andra enskilda organisationer.

Jag förordnar att 16 milj. kr. avsätts för anslagsposten Information genom SIDA.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer och bidrag för utvecklingssamarbete genom SIDA som jag förordat i det föregående.
2. bemyndiga regeringen att göra de utfästelser och åtaganden som jag föreslagit i det föregående,
3. till *Utvecklingssamarbete genom SIDA* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 7 305 000 000 kr.

C 3. Andra biståndsprogram

1989/90	Utgift	1 340 603 035	Reservation	1 566 452 912
1990/91	Anslag	2 117 000 000		
1991/92	Förslag	1 968 000 000		

Under anslaget anvisas medel för u-landsforskning genom styrelsen för u-landsforskning (SAREC), tekniskt samarbete och u-krediter genom beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), gäststipendieprogram genom Svenska institutet, främjande av u-länders import till Sverige genom importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD), industriellt samarbete genom fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND), projektbistånd till vissa länder, särskilda insatser i skuldtyngda u-länder samt utredningar m. m. Härutöver har medel avsatts för stöd för näringslivsutveckling genom en föreslagen ny myndighet.

Tabell 6. Andra biståndsprogram budgetåren 1990/91 – 1991/92 (milj. kr.)

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring 1991/92
U-landsforskning	360,0	390,0	+ 30,0
BITS verksamhet, därav	(700,0)	(715,0)	+ (15,0)
Tekniskt samarbete	300,0	315,0	+ 15,0
U-krediter	400,0	400,0	
Gäststipendieprogram	5,0	5,5	+ 0,5
IMPODs verksamhet	14,0(1)	24,5(3)	+ 10,5
SWEDFUND, Industriellt samarbete	(2)	100,0	+ 100,0
Projektbistånd till vissa länder	390,0	200,0(4)	– 190,0
Särskilda insatser i skuldtyngda länder	640,0	500,0	– 140,0
Utredningar m.m.	8,0	8,0	
Näringslivsutveckling genom ny myndighet		25,0(5)	+ 25,0
Summa	2 117,0	1 968,0	– 149,0

(1)Därutöver anvisades 8,6 milj.kr. över anslaget E 5. IMPOD.
(2)Medel för utbildningsinsatser i SWEDFUNDs verksamhet anvisas under BITS tekniska samarbete budgetåret 1991/92. Medlen föreslås senare överföras till den nya myndigheten.
(3)Medel för IMPODs förvaltning har förts över från anslaget E 5. IMPOD. Hela delposten avses senare bli överförd till den nya myndigheten för näringslivsutveckling.
(4)Medel för pågående insatser som initieras under denna anslagspost har överförts till berörd myndighet.
(5)Medel som tidigare anvisats under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, anslagsposten Särskilda program för metodutveckling avseende industriell teknik har överförts till denna anslagspost.

SAREC

SARECs verksamhet innefattar stöd till forskning i och forskarsamarbete med länder i Afrika, Asien och Latinamerika, bidrag till internationella forskningsprogram samt stöd till svensk u-landsforskning. SAREC föreslår att 480 milj. kr. anvisas för verksamheten budgetåret 1991/92.

SAREC ger fortsatt hög prioritet åt det bilaterala forskningsstödet. Denna samarbetsform har under de senaste åren ökat snabbt och är nu större än stödet till internationella forskningsprogram. Internationella forskningsprogram kommer dock även i fortsättningen att spela en viktig roll i forskningen om utvecklingsproblem och SAREC anser nu att en god balans uppnåtts mellan de olika stödformerna.

En målsättning vid utformningen av det bilaterala forskningssamarbetet är utveckling av nationell forskningskapacitet i mottagarländerna. I detta arbete har i ökande utsträckning svenska institutioner vid universitet och högskolor engagerats. SARECs erfarenheter från denna typ av samarbete är i huvudsak goda, och antalet samarbetsavtal mellan svenska forskningsinstitutioner och u-landsinstitutioner uppgår nu till drygt 140.

Forskarutbildning är ett viktigt inslag inom det bilaterala samarbetet. I allmänhet är utbildningen en integrerad del i ett institutionssamarbete, men direkt stöd ges också till nationella forskarutbildningsprogram i Botswana, Etiopien och Centralamerika. Nya insatser förutses inom detta område.

Biståndsinsatser inom miljöområdet kan inte separeras från andra utvecklingsinsatser. I det strategidokument för landsbygdsutveckling och miljö som SAREC nyligen utarbetat utgör denna koppling också ett grundtema.

Som komplement till det ordinarie internationella och bilaterala stödet har SAREC sedan år 1986 tillförts sammanlagt 100 milj. kr. för ett skog- och miljöprogram. Denna verksamhet föreslås fr. o. m. budgetåret 1991/92 fortsätta inom ramen för SARECs ordinarie program. Budgetåret 1988/89 startade ett särskilt tre-årigt program om HIV/AIDS, där SAREC tillförts 20 milj. kr. per år från reservationsanslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA, anslagsposten Särskilda program. SAREC har hemställt till regeringen att programmet förlängs i ytterligare tre år.

SAREC finner det angeläget att stimulera forskningspluralism för att ge utrymme för skilda vetenskapliga synsätt och för att understödja en vetenskaplig och samhällelig debatt. Därför har man utanför de ordinarie bilaterala samarbetsprogrammen utformat särskilda stödformer för samhällsvetenskaplig forskning i Latinamerika och Afrika. Tonvikten ligger främst på nationalekonomiska och statsvetenskapliga frågor, med anknytning till strukturanpassning och skuldkris respektive demokratiseringsprocesser.

Under budgetåret 1989/90 har SAREC antagit riktlinjer för stöd till forskning kring demokrati och mänskliga rättigheter. Beslut har fattats om stöd till sju projekt och beredning av ytterligare insatser kommer att påbörjas under innevarande budgetår.

SAREC ser det som en viktig uppgift att samordna och skapa en lämplig

balans mellan de olika stödformerna till svensk u-landsforskning. SAREC fortsätter att ge projektstöd och stöd till forskningsmiljöer. SAREC har även arbetat vidare med tillsättningen av de högre forskartjänsterna vid de svenska universiteten. Tre professurer och en forskarassistenttjänst har tillsatts inom miljöområdet och inom utvecklingsekonomi. SAREC kommer fr. o. m. budgetåret 1990/91 att fördela doktorandbidrag med högst tio nya per år i tre år.

SAREC fortsätter att prioritera det svenska forskningsstödet till Afrika söder om Sahara. Detta motiveras av fortsatt stora behov. Den ekonomiska krisen drabbar länderna hårt och lämnar litet utrymme för nationell finansiering av forskning. Stöd till institutionsuppbyggnad utgör ett viktigt mål i stödet till Afrika.

Sedan sommaren år 1988 har SAREC ett regionkontor för södra Afrika i Harare. Under budgetåret 1989/90 gjordes på SARECs uppdrag en konsultgenomgång av regionkontorets verksamhet. Behovet av en stark fältrepresentation underströks därvid.

Stödet till Latinamerika har en något annorlunda inriktning. Flera av samarbetsländerna är s. k. medelinkomstländer. Prioritet ges till projekt av mer allmänt intresse för andra u-länder och till områden där Sverige kan erbjuda särskild kompetens. SAREC bedriver även forskningssamarbete med flera asiatiska länder, främst inom områdena hälsa och näring samt landsbygsutveckling och miljö.

SAREC har under det senaste budgetåret inlett eller förberett samarbete med några nya länder. Ett samarbete inom flera sektorer har inletts med Chile. Samarbete med den nyblivna självständiga staten Namibia ter sig naturligt för SAREC. Ett brett samarbete är sedan länge etablerat med de övriga länderna i regionen, de s. k. frontstaterna. SAREC har även gett stöd till "post apartheid-forskning" till sydafrikanska forskare i exil. Under det senaste året har vissa av dessa forskare kunnat återvända till Sydafrika för att fortsätta sin verksamhet.

Föredragandens överväganden

Forskning och uppbyggnad av forskningskapacitet är av stor betydelse för u-ländernas möjligheter att lösa grundläggande utvecklingsproblem. En central uppgift för SAREC är att bidra till att bygga upp och stärka forskningskapaciteten i enskilda u-länder, vilket sker bl. a. genom samarbete mellan forskningsinstitutioner i Sverige och institutioner i u-länder. Genom att bidra till att stärka forskningsmiljöer och högre utbildning i u-länderna kan forskarflykt motverkas.

SARECs verksamhet är desto viktigare då den ekonomiska krisen har drabbat forskningen hårt i många u-länder. Akuta problem har i många fall tvingat länder att koncentrera sina begränsade resurser på mera omedelbara behov, vilket fört med sig att forskningens bas har försvagats. Forskningens kapacitetskris är särskilt framträdande i Afrika. Det är därför naturligt att SAREC, liksom övriga biståndsmyndigheter, ger Afrika fortsatt hög prioritet i sin verksamhet.

De fattigaste u-länderna utgör SARECs främsta verksamhetsområde.

Det kan dock även i fortsättningen vara motiverat att bedriva visst forskningssamarbete med u-länder som har starkare bas för forskning.

Jag ser positivt på SARECs prioritering av kunskapsöverföring och uppbyggnad av nationell forskningskapacitet. Det är i detta sammanhang intressant att notera den ökade uppmärksamhet detta synsätt rönt internationellt, t. ex. i den konsultativa gruppen för internationell jordbruksforskning (CGIAR).

Frågor rörande miljöförstöring, avskogning och ökenspridning är komplicerade. Biståndsinsatser inom miljöområdet kan inte separeras från andra utvecklingsinsatser. Därför är det av största vikt att denna aspekt beaktas i de sektorstrategier som SAREC håller på att utarbeta.

Den särskilda medelsanvisningen för forskning om skog- och miljö upphör vid utgången av budgetåret 1990/91. Programmet har pågått i fem år och de resultat som föreligger kommer att läggas fram vid ett symposium hösten 1991. Många aktiviteter är dock av långsiktig natur, och under arbetets gång har nya forskningsuppgifter identifierats. Jag tillstyrker därför att SAREC fortsätter att arbeta vidare med dessa frågor inom sitt ordinarie anslag.

Det särskilda programmet för stöd till forskning om HIV/AIDS har pågått i tre år. Stödet har möjliggjort flera stora insatser, och lovande resultat har nåtts inom utveckling av vaccin mot HIV-2. Jag föreslår en förlängning av programmet med två år och att medel härför beräknas under denna anslagspost. För budgetåret 1991/92 har jag beräknat 15 milj. kr.

Personutbyte med u-länder inom högre utbildning och forskning är ett viktigt inslag i strävandena att stärka forskningskapacitet i u-länder. Personutbyte kan även vara ett instrument för att främja demokrati och stärka ömsesidig förståelse.

Forskningen har sin särskilda roll att spela för att främja demokratisk utveckling och respekt för mänskliga rättigheter. SARECs stöd till samhällsforskning i Latinamerika har varit av betydelse i demokratiseringsprocessen. Jag vill också nämna det av SAREC initierade projektet Programme for African Social Science (PASS), som stöder demokratiska och pluralistiska utvecklingskrafter på den afrikanska kontinenten. Jag skulle välkomna fler insatser inom detta område med SARECs asiatiska samarbetsländer.

SARECs regionkontor har sedan år 1987 fungerat som försöksverksamhet. Efter att en extern utredning har granskat kontorets verksamhet och efter samråd med SIDA och ambassaden i Harare avser regeringen besluta om förlängning av kontorets verksamhet tills vidare.

Jag noterar med tillfredsställelse SIDAs och SARECs växande samarbete avseende forskning och övrigt utvecklingssamarbete. Stödet till svensk u-landsforskning bör fortsätta i syfte att genom forskning i Sverige bidra till förståelsen av u-ländernas problem och för Sveriges roll i ett internationellt utbyte. U-landsforskningen i Sverige är även viktig för utvecklingen av resursbasen för utvecklingssamarbetet. Som underströks i 1989/90 års forskningsproposition är dock SAREC i första hand en biståndsmyndighet, med uppgift att främja forskning som kan underlätta u-ländernas

utveckling mot ökat självbestämmande och mot ekonomisk och social rättvisa.

Anslaget för u-landsforskning har ökat starkt under en följd av år och anslagsutnyttjandet är mycket högt. SARECs organisation har också växt snabbt. En ökning av anslaget för budgetåret 1991/92 till 390 milj. kr. ger tillfälle till konsolidering av verksamheten samtidigt som ett visst utrymme för nya åtaganden skapas.

Medel för SARECs förvaltningskostnader tas upp under anslaget C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

Tekniskt samarbete och u-krediter

BITS

BITS föreslår att 350 milj. kr. anvisas för tekniskt samarbete inkl. internationella kurser för budgetåret 1991/92. Beredningens förslag förutsätter att det av BITS administrerade utbildningsstödet till av SWEDFUND stödda projekt ej kommer att hanteras av BITS. Beloppet fördelas med 260 milj. kr. på det tekniska samarbetet, 86 milj. kr. på de internationella kurserna samt 4 milj. kr. på, det av Svenska institutet administrerade, expertutbytesprogrammet. BITS föreslår därutöver att 140 milj. kr. anvisas för samarbetet med Central- och Östeuropa. Beredningen begär ett bemyndigande om att få lämna utfästelser om bidrag inom det tekniska samarbetet med högst två gånger medelsramen. Under budgetåret 1990/91 uppgår anslagsposten för det tekniska samarbetet till 300 milj. kr. inkl. 20 milj. kr. för utbildningsstödet till SWEDFUND projekt.

Den föreslagna höjningen av medelsramen motiveras främst av att BITS räknar med en allmänt ökad efterfrågan på tekniskt samarbete samt tillkomsten av nya samarbetsländer som t. ex. Chile. Dessutom förutser man ett ökat medelsbehov för fördjupat samarbete med internationella organisationer, konsultmedverkan, granskning och utvärdering av projektförslag samt fortsatt utökning av utvärderings- och informationsverksamheten.

På miljöområdet har BITS successivt ökat sitt engagemang. Vid projektgranskningen läggs särskild vikt vid projektens påverkan på miljön. Inom det tekniska samarbetet har antalet projekt och insatser som direkt berör miljöförbättringar ökat särskilt kraftigt. Detta gäller också för de internationella kurserna där miljöaspekter nu beaktas i alla relevanta kurser, samtidigt som nya direkt miljöinriktade kurser införs. BITS har vidare, sedan budgetåret 1989/90, ett avtal med Världsbanken om en konsultfond för miljöinsatser.

Under budgetåret 1989/90 gavs 30 internationella kurser med sammanlagt ca 800 deltagare. Dessa upprepas under innevarande budgetår samtidigt som BITS introducerar fyra nya kurser. De nya kurserna inriktas på miljöfrågor, demokrati och mänskliga rättigheter samt mobilisering av inhemskt sparande. Inför budgetåret 1991/92 överväger BITS kurser inom en rad områden som svarar mot flera av de biståndspolitiska målen. Inom området demokrati och förvaltningsutveckling planeras kurser i kommunalt självstyre och förvaltning, ombudsmannaämbetet samt upphandlings-

rutiner och importadministration för u-landsförvaltningar. Inom det sociala området planeras en kurs med inriktning på mödrahälsovård samt en arbetsmiljökurs med tonvikt på arbetarskydd och yrkeshygien. Därtill planeras en kurs som syftar till att stimulera framväxten av livskraftiga småföretag.

För gåvoelementet i u-krediter föreslår BITS en oförändrad medelsram på 400 milj. kr. Trots att anslagsläget för u-kreditgivningen kraftigt förändrats under de senaste åren skulle en sådan medelsram, tillsammans med den befintliga reservationen, ge utrymme för att finansiera den förutsedda kreditgivningen under budgetåret 1991/92. De utestående reservationsmedlen har minskat från 1 022 milj. kr. den 1 juli 1988 till 462 milj. kr. den 1 juli 1990. Av tillgängliga medel, dvs. ingående reservation jämte nytt anslag, om 862 milj. kr. under budgetåret 1990/91 har utfästelser gjorts om krediter med ett sammanlagt gåvoelement på 497 milj. kr. BITS anser att den befintliga reservationen nu reducerats till en rimlig nivå. BITS utgår i sin anslagsframställning från rådande förutsättningar beträffande samarbetet med Kina och räknar ej med särskilda medelsbehov härför. Mot den bakgrunden föreslår BITS, trots att utbetalningsnivån under de senaste åren klart överstigit anslagna medel, en oförändrad medelsram för budgetåret 1991/92.

Under årens lopp har BITS beviljat u-krediter till sammanlagt 29 länder. Låginkomstländer svarar för närmare 70 % av den totala kreditgivningen medan 20 % avser lägre medelinkomstländer. Algeriet är det enda övre medelinkomstland som mottagit u-kredit. BITS har under de senaste åren varit restriktiv med kreditgivning till Algeriet. Kreditgivningen till Malaysia, som ligger nära gränsen till övre medelinkomstland, har hittills begränsats till tre krediter om 120 milj. kr. motsvarande knappt 1 % av den totala kreditgivningen. Under innevarande budgetår har BITS godkänt de första u-krediterna till Chile resp. Mauritius.

BITS har sedan budgetåret 1989/90 haft möjlighet att lämna u-krediter till utvecklingsbanker i u-länder. Hittills har sådana krediter lämnats eller erbjudits till fem länder, varav den största, till Chile beslutades under år 1990.

Genom s. k. biståndsgarantier försäkras u-krediter mot eventuella förluster när låntagare eller köpare inte fullgör sina förpliktelser. En säkerhetsreserv har byggts upp genom särskilda avsättningar från biståndsanslagen och erlagda premier. Säkerhetsreserven ökade budgetåret 1989/90 med 55 milj. kr. till totalt 371 milj. kr. vilket motsvarar 7 % av gjorda åtaganden. Skadefallen i u-kreditsystemet har varit förhållandevis begränsade. BITS anser därför att det inte finns något behov att under budgetåret 1991/92 ta medel från u-kreditanslaget till säkerhetsreserven.

Föredragandens överväganden

BITS uppgift är att främja ekonomisk och social utveckling i vissa u-länder samt att utvidga och stärka Sveriges förbindelser med dessa länder. Verksamheten omfattar bidrag till tekniskt samarbete inklusive internationella kurser i Sverige samt u-kreditfinansiering av investeringsprojekt i u-län-

der. BITS har även i uppdrag att svara för huvuddelen av det av regeringen beslutade biståndssamarbetet med Polen och övriga Central- och Östeuropa.

Det *tekniska samarbetet* genom BITS är ett flexibelt instrument som möjliggör insatser i olika former anpassade efter mottagarländernas behov och utvecklingsnivå. I kretsen av ett tjugotal samarbetsländer ingår främst länder med vilka Sverige ingått samarbetsavtal, men också några tidigare programländer för SIDA och länder som av statsmakterna bedömts som lämpliga för samarbete genom BITS. Mer reguljärt samarbete i olika former genom BITS omfattar bl.a. Algeriet, Bolivia, Costa Rica, Cuba, Dominikanska Republiken, Ecuador, Egypten, Filippinerna, Ghana, Jamaica, Jordanien, Kina, Malaysia, Mauritius, Mexico, Nigeria, Pakistan, Peru, Thailand, Tunisien och Uruguay. Under innevarande budgetår har BITS inlett samarbete med Chile. BITS kan besluta om enstaka insatser också i andra länder.

BITS tekniska samarbete utgör en viktig kanal för överföring av svenskt kunnande till u-länderna. Medelstilldelningen till denna anslagspost har också ökat kraftigt under de senaste åren. Under innevarande budgetår uppgår anslagsposten till 300 milj. kr. Detta motsvarar en nominell ökning med ca 30 % jämfört med föregående budgetår och en fördubbling jämfört med budgetåret 1987/88. Jag förutser en fortsatt ökning, men i långsammare takt, av insatserna inom det tekniska samarbetet. För budgetåret 1991/92 föreslår jag att 315 milj. kr. avsätts för BITS tekniska samarbete. Beloppet innefattar 20 milj. kr. för det s.k. utbildnings- och igångsättningsstödet till SWEDFUND-projekt. I enlighet med riksdagens bemyndigande får BITS utfästa två gånger budgetårets anslag för tekniskt samarbete (prop 1987/88: 100, bil. 5, UU 20, rskr. 226). *För insatser i Central- och* Östeuropa föreslår jag i enlighet med de beslut regeringen tidigare fattat om fördelningen av miljardprogrammet för Central- och Östeuropa att BITS för budgetåret 1991/92 disponerar 140 milj. kr. från anslaget C 3. Andra biståndsprogram.

Inom ramen för det tekniska samarbetet har BITS räknat in medel för expertutbyte genom Svenska institutet. Expertutbytesprogrammet är ett flexibelt komplement till de internationella kurserna. Ett ökat personutbyte mellan Sverige och u-länderna vidgar möjligheterna till framtida samarbete inom olika områden på ett värdefullt sätt och är viktigt inte minst som inslag i insatser för att främja demokrati. BITS anmäler att man under budgetåret 1990/91 planerar att tillsammans med Svenska institutet se över vissa aspekter av programmet som en del i en kontinuerlig anpassning till nya förhållanden och behov. Jag välkomnar detta initiativ och beräknar medelsbehovet för expertutbytesprogrammet till 4 milj. kr.

Genom *u-krediter* överförs finansiella resurser på koncessionella villkor för att finansiera svenska varor och tjänster i projekt som prioriteras av låntagarlandet och som av BITS bedöms få betydande utvecklingseffekter för landet. Efter att projektet granskats av BITS lämnas utfästelse om u-kredit. Krediten kan utnyttjas först när ett kontrakt vunnits i internationell konkurrens.

Reservationen under u-kreditanslaget har kraftigt förändrats under senare år. De utestående reservationsmedlen har minskat från 1 022 milj. kr. den 1 juli 1988 till 462 milj. kr. den 1 juli 1990. Under såväl budgetåret 1988/89 som budgetåret 1989/90, då utbetalningarna var 500 milj. kr. respektive 700 milj. kr., överskred utbetalningarna anvisade medel. Det senare budgetåret förklaras det höga budgetutnyttjandet till stor del av finansieringen av Uri-kraftverket i Indien. Jag delar beredningens bedömning att reservationen nu nått en storlek som kan anses rimlig och nödvändig för att möta oförutsedda svängningar i anslagsbelastningen. Jag erinrar om att BITS under innevarande år bemyndigats att göra utfästelser om biståndsmedel för u-krediter med ett belopp om högst tre gånger de vid varje tillfälle tillgängliga medlen. Jag förordar att BITS ges samma bemyndigande under budgetåret 1991/92. Med hänsyn till vad jag ovan framfört föreslår jag att 400 milj. kr. anvisas för gåvoelementet i u-krediter under budgetåret 1991/92.

Jag delar beredningens bedömning att det inte finns något behov att under budgetåret 1991/92 avsätta medel från u-kreditanslaget till säkerhetsreserven.

Som jag tidigare redovisat har jag på regeringens uppdrag tillsatt en särskild utredare (UD 1990: 02) med uppgift att se över kreditinstrumentets roll i biståndet.

Medel för BITS förvaltningskostnader tas upp under anslaget C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS).

Gäststipendieprogram

Föredragandens överväganden

Den del av Svenska institutets gäststipendier som rör stipendiater från u-länderna finansieras med medel från detta anslag. För innevarande budgetår har över biståndsbudgeten 5,0 milj. kr. anvisats för dessa stipendier. Jag föreslår att stödet räknas upp med 0,5 milj. kr. till 5,5 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Svenska institutets verksamhet behandlas under anslaget D 1. Svenska institutet.

IMPOD

IMPOD har lämnat en fördjupad anslagsframställning för treårsperioden 1991/92–1993/94. I rapporten Utveckling genom handel redovisas verksamheten och diskuteras den framtida utvecklingen samt IMPODs möjligheter att bistå u-länderna i deras exportansträngningar. IMPODs verksamhet är av två slag: en servicedel öppen för alla u-länder, som innebär att IMPOD besvarar förfrågningar från u-landsexportörer och svenska importörer, samt en mer aktiv del, för en begränsad krets u-länder, inom vilken IMPOD tar initiativ till marknadsföringsaktiviteter, mässor och seminarier. IMPOD redovisar två budgetalternativ. Det första innebär en minskning med 5 % över perioden. Det andra innebär ökade resurser under treårsperioden till 45 milj. kr., 60 milj. kr. resp. 75 milj. kr. inkl. de särskil-

da SADCC insatserna. Kontoret menar att en besparing med 5 % i första hand skulle gå ut över de mer riktade insatserna. Den efterfrågestyrda verksamheten skulle svårligen låta sig begränsas. Resultatet skulle bli ökade svårigheter att nå de fattigaste u-länderna. Landsamarbetet skulle helt avbrytas med vissa länder. Med ökade resurser skulle existerande aktiviteter utökas. Vidare skulle ett antal nya aktiviteter som exempelvis fältrepresentanter på vissa u-landsmarknader, "exportchef-att-hyra", förstärkt samarbete med u-landsambassader, integrerade projektaktiviteter och ökat internationellt samarbete kunna övervägas.

Föredragandens överväganden

Importkontoret för u-landsprodukter har till uppgift att främja import till Sverige från u-länderna och därigenom bidra till dessa länders utveckling.

För IMPODs verksamhet har under budgetåret 1990/91 anvisats 14 milj. kr. från anslaget C 3. Importkontoret för u-landsprodukter. IMPOD har också tilldelats särskilda medel från anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA för insatser i södra Afrika. De svenska anslagen till UNCTAD/GATTs internationella handelscentrum (ITC) administreras av IMPOD. Medlen belastar anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, anslagsposten Övriga organisationer. Från anslaget E 5 har för budgetåret 1990/91 anvisats 8.7 milj. kr. för att täcka kontorets förvaltningskostnader. Detta belopp finansieras inom biståndsramen genom en avräkning.

IMPOD har lämnat en fördjupad anslagsframställning för treårsperioden 1991/92 – 1993/94. I denna betonas särskilt betydelsen av handelsfrämjande åtgärder som en viktig del i arbetet med att främja u-ländernas utveckling. Sådana åtgärder är enligt IMPOD särskilt viktiga när det gäller att få till stånd en bärkraftig och oberoende ekonomisk utveckling i u-länderna. Vidare anför IMPOD att det handelsfrämjande arbetet har fått ökad betydelse som en följd av ideologisk omorientering i många u-länder. Jag delar IMPODs bedömning i detta avseende. Inte minst de fattigaste länderna behöver aktivt stöd för sina exportansträngningar. IMPOD berör en rad olika faktorer i sin fördjupade anslagsframställning som bl. a. det införda systemet för uppföljning av effekterna av gjorda insatser, samarbete med olika organ i Sverige och utomlands inkl. UNCTAD/GATTs Internationella handelscentrum, ITC, samt kostnadsdelning/medfinansiering från företag i olika aktiviteter. Vidare görs en relativt bred omvärldsanalys. Dessa faktorer bör enligt min mening utgöra värdefulla områden av betydelse för IMPODs fortsatta verksamhet.

Jag föreslår, efter samråd med statsrådet Gradin, att IMPOD inordnas i den nya myndighet för det näringslivsinriktade biståndet som jag närmare redovisat i anslutning till mina överväganden med anledning av utredningen om det bilaterala biståndets organisation och arbetsformer. Inom ramen för den nya myndigheten skall IMPOD i tillägg till sina nuvarande funktioner bidra till att export- och handelsfrämjande också i vidare bemärkelse blir en del av det svenska biståndet för industri- och näringslivsutveckling. IMPODs särskilda kompetens kommer därvid att kunna

vidareutvecklas. Jag föreslår att 24.5 milj. kr. anvisas under delposten Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD). Som en följd av den föreslagna omorganisationen är det inte aktuellt att fastställa någon ny treårsram för IMPOD.

Jag föreslår vidare att särskilda medel för handelsfrämjande insatser inom ramen för SADCC-samarbetet anvisas över anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA även för budgetåret 1991/92.

Industriellt samarbete

SWEDFUND

SWEDFUND är enligt stadgarna en självständig statlig stiftelse. Fonden skall förmedla kontakter, medverka till och finansiera förinvesteringsstudier och delta i långsiktiga industriutvecklingsprojekt i u-länder. Fondens uppgift är att genom en relativt begränsad insats med statliga medel stimulera svenska företag till långsiktigt samarbete i u-länder och att satsa egna resurser i samarbetet. En huvudform för samarbetet är delägarskap genom s. k. joint-ventures eller samriskföretag. Insatserna skall särskilt inriktas på etablering i u-länder som tidigare endast i begränsad utsträckning dragit till sig svenska företags intresse.

Fondens grundkapital, ursprungligen 100 milj. kr., har enligt riksdagsbeslut (prop. 1984/85: 100 bil. 5, UU 12, rskr. 225) steg för steg höjts till 250 milj. kr. Fonden har bemyndigats att med statsgaranti låna upp medel inom en ram motsvarande högst tre gånger det vid varje tillfälle inbetalda kapitalet.

Under budgetåret 1989/90 gjorde fonden utfästelser om åtaganden till ett belopp om 38,7 milj. kr. (21,9 milj. kr. budgetåret 1988/89) i sex nya företag. Tre av dessa återfinns i Afrika, två i Asien och ett i Latinamerika. Fondens rörelseresultat under budgetåret 1989/90 var plus 3,3 milj. kr., en förbättring med 0,8 milj. kr. från föregående år. Efter av- och nedskrivningar visade årsbokslutet en förlust på 3,9 milj. kr. mot 9,2 milj. kr. budgetåret 1988/89.

SWEDFUND har i anslutning till sitt remissyttrande över utredningen om det bilaterala biståndets organisation och arbetsformer hemställt att fondens grundkapital fördubblas från 250 milj. kr. till 500 milj. kr. Detta motiveras med att fondens åtaganden den 30 juni 1990 uppgick till 235 milj. kr. och under innevarande budgetår kan förväntas öka till ett belopp som motsvarar grundkapitalet. I yttrandet anför fonden vidare att en utökning av SWEDFUNDs mandat till att omfatta också Central- och Östeuropa skulle innebära ett bra komplement till insatserna i u-länderna bl. a. genom att kontaktytan gentemot svensk industri breddas.

Föredragandens överväganden

SWEDFUNDs uppgift är att främja industriell utveckling i u-länderna genom att stödja etablering och utveckling av företag. Fonden har under åttiotalet haft svårigheter att få rimlig avkastning på sitt kapital. Detta har

bl. a. berott på att intresset från svenska företag för att delta i riskkapitalsatsningar i u-länderna varit begränsat. Jag noterar därför med tillfredsställelse att fondens projektmedverkan ökat och resultatet förbättrats under budgetåret 1989/90.

Fondens direkta företagsinriktade verksamhet utgör en viktig komponent i ett stöd till näringslivsutvecklingen i u-länderna. För ett slagkraftigt bistånd krävs emellertid också andra kompletterande insatser. Som jag anfört med anledning av utredningen om det bilaterala biståndets organisation och arbetsformer föreslår jag att SWEDFUND inordnas i en ny myndighet för näringslivsinriktat bistånd. Myndigheten ges bl. a. i uppdrag att i särskild förvaltning handha fondens grundkapital som även i fortsättningen skall användas för riskkapitalsatsningar. Den breddning och samordning av olika insatser som tillskapandet av den nya myndigheten innebär ger förutsättningar för en expansion och fortsatt resultatförbättring för fonden. Jag delar SWEDFUNDs bedömning att fondens grundkapital successivt bör ökas. För budgetåret 1991/92 föreslår jag ett tillskott om 100 milj. kr. varav 50 milj. kr. för insatser i Central- och Östeuropa. Näringslivet i Central- och Östeuropa är inne i en svår omställningsperiod från centralplanering till marknadsekonomi. Svårigheterna yttrar sig bl. a. i minskad produktion och hög arbetslöshet. Insatser för effektivisering och uppbyggnad av näringslivet utifrån de nya förutsättningarna är angelägna. Det svenska näringslivet har här en viktig roll att spela. Jag finner att SWEDFUND utifrån sina erfarenheter kan bidra till att ytterligare främja näringslivets insatser för utvecklingen i Central- och Östeuropa.

Utbildnings- och igångsättningskostnader är tunga komponenter vid företagsetablering i u-länder. Samtidigt som det är viktigt att insatser för att etablera och driva företag bedöms utifrån affärsmässiga kriterier är det viktigt att biståndsmedel kan bidra till att täcka utbildnings- och igångsättningskostnader som är nödvändiga och särskilt stora i u-landsmiljön. Utgifter som krävs för ett företags långsiktiga drift skall inte subventioneras. För budgetåret 1990/91 har 20 milj. kr. avsatts inom BITS medel för tekniskt samarbete för utbildningsinsatser vid SWEDFUND-projekt. I samband med att den nya myndigheten för industri- och näringslivsutveckling bildas förutser jag att dessa medel skall föras över till denna.

Projektbistånd till vissa länder

Föredragandens överväganden

Våren 1988 beslutade riksdagen (prop. 1987/88: 100, bil.5, UU 20, rskr. 226) att inrätta anslagsposten Projektbistånd till vissa u-länder. Avsikten med anslagsposten var att möjliggöra insatser till länder som befinner sig i ett kritiskt skede där utgången kan bli avgörande för landets framtida utvecklingsmöjligheter. Från anslagsposten har insatser finansierats i Bolivia, Costa Rica, Chile, Filippinerna, Uganda samt Polen och övriga Central- och Östeuropa. Stödet under denna anslagspost avser väl definierade insatser av projektkaraktär i ett initialskede av svenskt bistånds-

samarbete med landet. Av de länder som hittills erhållit stöd under anslagsposten föreslår jag att biståndet till Bolivia, Chile, Costa Rica och Uganda under budgetåret 1991/92 finansieras över myndigheternas ordinarie anslag.

Bistånd till Central- och Östeuropa

I Central- och Östeuropa har en historisk process inletts. Djupgående reformer av hela samhällslivet har påbörjats. Demokratiseringen av politiken och de ekonomiska systemförändringarna är centrala uttryck för detta. Jag har i ett tidigare avsnitt redovisat det internationella och svenska samarbete som nu växer fram till stöd för reformerna i Central- och Östeuropa. Regeringen presenterade i december 1989 förslag om ett program om en miljard kronor för svenskt samarbete med Central- och Östeuropa under en treårsperiod. Av dessa skall 900 milj. kr. finansieras över biståndsanslaget. En översikt och en tabell över hur dessa fördelar sig på multilaterala och bilaterala insatser återfinns i inledningsavsnittet.

För bilaterala insatser under budgetåret 1990/91 anslog riksdagen i maj 1990 175 milj. kr. under anslagsposten Projektbistånd till vissa länder. Av dessa avser 100 milj. kr. insatser i Polen och 75 milj. kr. insatser i andra länder. För hela treårsperioden ger detta 300 milj. kr. för Polen och 225 milj. kr. för övriga Central- och Östeuropa. Det av regeringen utfästa bidraget för bilateralt samarbete med Central- och Östeuropa uppgår för budgetåret 1991/92 till sammanlagt 175 milj. kr. Bidraget bör också detta år belasta anslaget C 3. Projektbistånd till vissa länder.

Det svenska biståndet till Central- och Östeuropa syftar till att stärka ländernas förmåga att genomföra angelägna reformer och att ge stöd inför de påfrestningar som möter länderna under de närmaste åren. Insatserna sker inom en rad samhällsområden i första hand i form av erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling. Insatser på miljöområdet prioriteras särskilt. BITS har fått i uppdrag att bereda och handlägga huvuddelen av biståndet. SIDA ansvarar för stödet till folkrörelsers och enskilda organisationers samarbete samt insatser på kulturområdet.

Biståndet till Polen uppgår till totalt 300 milj. kr. över tre år. Ett avtal om inriktningen undertecknades i maj 1990. Av det totala beloppet avser 270 milj. kr. samarbete genom BITS och 30 milj. kr. samarbete via folkrörelser och enskilda organisationer. Större delen av stödet kommer att ges för miljöinsatser. Beslut har fattats om ett antal olika projekt, bl. a. stöd till vattenreningsverk och återställande av förorenade vattenmiljöer. Det största projektet avser ett avloppsreningsverk i staden Szczecin vid Östersjökusten. Ett annat projekt syftar till att minska luftföroreningarna som är en följd av den omfattande och ineffektiva användningen av kol. Det gäller ett fjärrvärmeverk i staden Torun.

Ett stort antal projekt rörande kunskapsöverföring också på andra områden är under planering eller genomförande. Dessa insatser är av mindre volym, men har stor betydelse för den pågående omdaningsprocessen. Bland insatserna i Polen kan som exempel nämnas stöd till utformningen av nya arbetsmarknadssystem. För att främja den kommunala demokratin

har kurser i kommunal förvaltning anordnats. Stöd kommer också att lämnas genom ett särskilt avtal med Svenska kommunförbundet till samarbete mellan kommuner i Sverige och vänorter i Polen. Ett centralt område för den ekonomiska utvecklingen är att få igång utvecklingen av småindustrier. En insats genomförs nu i Toruns län där förutsättningarna för regional utveckling studeras. Ett annat område är stöd till utvecklingen av nya regelsystem för mark- och fastighetsägande samt fysisk riksplanering. BITS har också beslutat bidra till utvecklingen av konsumentkooperationen i Polen.

Det bilaterala biståndet till övriga Central- och Östeuropa uppgår till totalt 225 milj. kr. över treårsperioden. Huvuddelen av insatserna kommer att göras i de tre baltiska republikerna samt Leningradområdet. Även med Tjeckoslovakien och Ungern kommer ett nära samarbete att utvecklas. Möjligheten finns till insatser också i andra delar av Central- och Östeuropa.

För insatser genom BITS har 150 milj. kr. avsatts över treårsperioden. Minst 45 milj. kr. skall avse miljöinsatser. I samarbete med myndigheterna i de baltiska republikerna och i Leningrad planeras och genomförs nu en rad insatser på olika områden: avloppsreningsverk, miljöanalys, miljöbevakning, energisparande, ekonomisk politik och statistik, industriutveckling, arbetsmarknadsfrågor, jordbruksinsatser, vänortsutbyte m. m. Ett särskilt kursprogram för sovjetiska beslutsfattare inom förvaltning och näringsliv organiseras i samarbete med den ekonomiska reformkommissionen i Moskva. För besöksutbyten och stipendier har Svenska institutet ett särskilt ansvar. Insatser görs också för undervisning i svenska språket och för information om Sverige.

För stöd till folkrörelsers och enskilda organisationers samarbete med Central- och Östeuropa, samt för kulturutbyte har 60 milj. kr. avsatts under treårsperioden. Insatserna på kulturområdet äger rum i nära samarbete med Svenska institutet.

Särskilda medel har satts av för regeringskansliets erfarenhetsutbyte med Central- och Östeuropa. Särskilda medel har också satts av för att förstärka administrationen av det nya samarbetet med Central- och Östeuropa, bl. a. genom att två handläggartjänster för det svenska biståndet har inrättats i Tallinn resp. Warszawa.

Bistånd till övriga länder

Inom ramen för det svenska biståndssamarbetet med Filippinerna finansieras biståndsinsatser med medel från denna anslagspost. Projekt som främjar en demokratisk utveckling och god miljö prioriteras. Insatser har gjorts inom områdena skog, miljö, energi, gruvor, telekommunikationer, offentlig förvaltning samt utbytes- och stipendieprogram. Bl. a. har BITS, i samarbete med Världsbanken, lämnat stöd till en omfattande insats avseende kartering av naturresurser och miljöpåverkan. Jag förutser ett fortsatt stöd finansierat över denna anslagspost bl. a. genom det uppdrag som IMPOD och BITS fått att bereda insatser i Filippinerna. Inom delposten finns en viss beredskap för insatser även i något annat land.

Mot bakgrund av vad jag ovan anfört föreslår jag att 200 milj. kr. beräknas för Projektbistånd till vissa länder under budgetåret 1991/92. En del av insatserna som finansieras under anslagsposten är av flerårig karaktär. Jag föreslår att regeringen begär riksdagens bemyndigande att få göra utfästelse om högst två gånger anslagsbeloppet. Svårigheter att förutse nivå och tidpunkt för utbetalningarna gör att överskridande av anslagsposten kan inträffa under enstaka år.

Särskilda insatser i skuldtyngda länder

Föredragandens överväganden

Växande skuldbördor har under åttiotalet undergrävt utvecklingen i många u-länder. Skuldkrisen utgör ett allvarligt hinder för ländernas möjligheter att mobilisera de resurser som behövs för att de skall kunna åstadkomma en ekonomisk och social återhämtning och lägga grunden för en långsiktigt hållbar utveckling. Särskilt utsatta är de fattigaste, skuldtyngda länderna i Afrika, men också för många medelinkomstländer, främst i Latinamerika, utgör skuldkrisen ett allvarligt utvecklingshinder.

För en ekonomisk återhämtning i de skuldtyngda u-länderna krävs att den fortsatta anpassningen åtföljs av såväl ökade nya resursflöden som särskilda åtgärder för skuldlättnad. Ansträngningarna att öka biståndsflödet till de fattigaste länderna är därför en viktig del av skuldstrategin. För att skuldlättnadsåtgärder skall kunna bidra till att länderna på sikt återvinner kreditvärdighet, krävs att de utformas med hänsyn till situationen i olika länder, till att olika typer av skuld måste behandlas olika och till att en rimlig bördefördelning åstadkommes mellan de inblandade parterna.

Under de senaste åren har framsteg gjorts med att åstadkomma sådana skuldlättnadsåtgärder. Sverige har spelat en aktiv roll i att driva dessa frågor vad gäller de fattigaste och mest skuldtyngda länderna. Genom att särskilda medel avsatts i biståndsbudgeten har Sverige kunnat bidra till att samordnade aktioner kommit till stånd. Detta har varit ett betydelsefullt stöd till u-ländernas ansträngningar, men ytterligare åtgärder kommer att bli nödvändiga under många år framöver. Vid FNs generalförsamlings särskilda möte om ekonomiska frågor i april 1990 presenterade jag Sveriges samlade syn på skuldstrategin för de fattigaste länderna och flera förslag på ytterligare skuldlättnadsåtgärder.

Innan betalningsbalansstödet infördes under budgetåret 1985/86 hade Sverige redan år 1978, i enlighet med en resolution i UNCTAD, avskrivit de minst utvecklade ländernas skulder till Sverige vilka härrörde från det tidigare systemet med biståndskrediter. År 1986 gjordes motsvarande för Zambia. Totalt har på detta sätt fordringar på närmare 1,2 miljarder kronor omvandlats till gåvor. Under de senaste åren har flera andra i-länder beslutat att vidta liknande åtgärder.

Under loppet av 1980-talet har biståndet till de skuldkrisdrabbade länderna kontinuerligt förändrats i syfte att utgöra ett stöd till ekonomisk anpassning och strukturella reformer. Biståndet genom landramarna – varubiståndet liksom sektor- och projektstöden – har anpassats till skif-

tande behov i programländerna. Jag vill framhålla att betalningsbalansstödet utgör ett komplement, om än ett viktigt sådant, till detta långsiktiga stöd.

Betalningsbalansstödet har använts i internationellt samordnade aktioner till stöd för länder som tillhör de fattigaste och mest skuldtyngda och som inlett och genomför ekonomiska återhämtningsprogram. De särskilda insatserna består antingen av ett resurstillskott, oftast i form av obundet varubistånd, eller av mer direkta skuldlättnadsåtgärder. Huvuddelen av betalningsbalansstödet har bestått av obundet varubistånd, dvs. finansiering av angelägen import.

Stöd till återhämtningsprogram, huvudsakligen i form av varubistånd, har lämnats sedan år 1986 och har varit den viktigaste formen för betalningsbalansstöd. Världsbanken har kommit att spela en viktig roll i att stödja utformningen och finansieringen av många skuldtyngda länders ekonomiska återhämtningsprogram. Under slutet av år 1987 tog Världsbanken initiativ till att öka och förbättra biståndsflödet till stöd för de fattigaste afrikanska ländernas strukturanpassning. Det resulterade i det s. k. särskilda programmet för Afrika (SPA), som utvecklats till en betydelsefull multilateral insats. Programmets syfte är att mobilisera ökade resursflöden för att hjälpa länderna uppnå den nödvändiga importökning som strukturanpassningsprogrammen förutsätter. Programmet omfattar ökade resurser från Världsbanken, bilaterala givare och via Internationella valutafonden (IMF), samt olika typer av skuldlättnad. Därvid läggs stor vikt vid att de bilaterala givarna ökar sitt betalningsbalansstöd, minskar bindningsgraden i biståndet och åstadkommer tidiga utbetalningar.

Sverige har i denna samordnade internationella aktion bidragit med såväl varubistånd inom landramarna som särskilda insatser under den nu behandlade anslagsposten. Beslut om sådana särskilda insatser har inom ramen för det särskilda programmet för Afrika fattats vid tre tillfällen: under budgetåret 1987/88 med 150 milj. kr., 1988/89 med 225 milj. kr. och 1989/90 med 265 milj. kr. Medlen har använts till stöd för de berörda ländernas ekonomiska återhämtning, samt som bidrag till återbetalning av viss Världsbanksskuld. De afrikanska länder som t. o. m. budgetåret 1989/90 på detta sätt fått stöd är, i storleksordning, Tanzania, Moçambique, Uganda, Guinea-Bissau, Ghana, Kenya och São Tomé och Principe.

Under hösten 1990 träffades en överenskommelse om ett nytt SPA-samarbete för treårsperioden 1991 – 1993. Inför detta har SIDA gjort en översyn av det hittillsvarande stödet. Översynen framhåller angelägenheten av denna typ av bistånd. Erfarenheterna visar att samarbetet inneburit betydande additionell finansiering för de länder som omfattas av SPA. Strukturanpassningsprogrammen i SPA-länderna är i de närmaste fullt finansierade, tack vare att givarna har mobiliserat snabbutbetalbart stöd och medgivit skuldlättnader. SPA har ökat förståelsen för betalningsbalansstöd i givarländerna, minskat bindningsgraden och lett till förbättrad samordning av upphandlingsregler. I vissa länder har dock utbetalningstakten för samfinansieringsprogrammen varit låg.

För budgetåret 1990/91 har beslut fattats om ett bidrag om 400 milj. kr.

för särskilda insatser under den nu behandlade anslagsposten inom ramen för SPA-samarbetet. Beloppet skall i huvudsak fördelas på Moçambique, Tanzania, Zambia och Uganda, med ett mindre stöd till Ghana, Madagascar och Senegal. Zambia överenskom med IMF och Världsbanken om ett ekonomiskt reformprogram under 1990 och upptogs därmed i SPA-samarbetet. I samband med detta beslutades om ett svenskt additionellt betalningsbalansstöd om 100 milj. kr. till Zambia.

Utöver varubistånd krävs ofta olika former av skuldlättnad. Till skillnad från andra skulder kan skulderna till de internationella finansiella institutionerna inte omförhandlas. Ett viktigt skäl till detta är att förluster för dem går ut över andra medlemsländer. När ett land inte förmår sköta sina betalningar till t. ex. Världsbanken och IMF stoppas enligt stadgarna utbetalningarna under alla nya lån. Det är därför angeläget för u-länderna att löpande kunna betala räntor och amorteringar på dessa lån. För att underlätta de fattiga ländernas återbetalning av viss Världsbanksskuld tog Sverige under år 1987 ett särskilt initiativ i Världsbanken. Det gäller den ofta betungande skuld som de länder som i dag endast kan låna till Världsbankens mjuka villkor, s. k. IDA-villkor, har som en följd av tidigare lån på Världsbankens marknadsmässiga villkor, s. k. IBRD-villkor. Under år 1988 fattade Världsbanken beslut om att använda en del av IDAs resurser för att underlätta betalningen av dessa länders IBRD-lån. Dessa resurser räcker emellertid inte till för att klara denna skuldbörda. För de afrikanska länderna har Sverige därför bidragit med särskilda insatser inom ramen för det ovan redovisade SPA-programmet.

Internationella valutafonden spelar också en viktig roll i utformandet av strukturanpassningsprogrammen. Fondens ordinarie resurser består av medlemsländernas valutareserver. För att kunna hjälpa de fattigaste länderna på mjukare villkor än annars vore möjligt inrättades år 1987 den särskilda s. k. *utvidgade fonden för strukturanpassning (ESAF)*. Denna specialfond finansieras i huvudsak genom gåvobidrag och lån på förmånliga villkor från medlemsländerna. Sverige bidrar med 150 milj. kr. per år under perioden 1988–1991 till ESAF för subventioner av kreditvillkoren. Tre utbetalningar har gjorts.

Ett antal länder har stora betalningseftersläpningar till IMF, Världsbanken eller de regionala utvecklingsbankerna. Bland de länder som har denna typ av problem är Guyana, Nicaragua, Vietnam och Zambia. Särskilda insatser måste till för att hjälpa de länder som är beredda att samarbeta med institutionerna för sitt återhämtningsprogram. Under år 1989 bildades en första s. k. stödgrupp för att bistå Guyanas reformprogram. Sverige bidrog med 1 miljon US dollar i form av obundet varubistånd. För att hjälpa länder med exceptionellt stora betalningseftersläpningar utvecklades, bl. a. med hjälp av nordiskt engagemang, ett nytt sätt att försöka lösa denna typ av problem. Avsikten är att tillämpa det nya tillvägagångssättet på Zambia. Zambia återupptar under ett IMF-övervakat program de löpande återbetalningarna till IMF och intjänar samtidigt rättigheter att utnyttja IMFs resurser när väl betalningseftersläpningarna avvecklats. Den ackumulerade skulden regleras med hjälp av ett s. k. överbryggningslån. Samtidigt mobiliseras ett ökat stöd från bilaterala givare.

I den s. k. Parisklubben omförhandlas u-landsskulder som är offentliga eller offentligt garanterade också i långivarländerna, främst *biståndS- och exportkrediter*. Sedan Sverige skrivit av de tidigare biståndskrediterna till de fattigaste länderna är det i dag för svensk del huvudsakligen exportkrediter på kommersiella villkor och u-krediter som kommer upp till omförhandling. Dessa krediter har garanterats av exportkreditnämnden (EKN) resp. BITS. Skillnaden mellan u-krediter och de tidigare biståndskrediterna är att biståndskrediterna i sin helhet var anslagsfinansierade medan u-krediterna består dels av en anslagsfinansierad gåva, dels av en kredit från marknaden. Betalningsbalansstöd har tidigare använts för att betala kapital- och ränteförfall på Sveriges offentligt garanterade fordringar på ett antal av de fattigaste länderna. Den totala skuldlättnaden som på detta sätt åstadkoms uppgick till ca 500 milj. kr. Därefter har biståndet i några fall – i Guinea-Bissau, Moçambique och Tanzania – använts för att under en viss period erlägga ländernas räntekostnader i samband med bilaterala skuldkonsolideringsavtal som slutits inom ramen för Parisklubben (totalt ca 18 milj. kr.). Ett viktigt genombrott uppnåddes i skuldstrategin för de fattigaste länderna i Afrika sedan samtliga långivarländer i Parisklubben under år 1988 accepterat att ge mjuka konsolideringsvillkor, något som Sverige länge hade verkat för. Även dessa mjukare villkor är emellertid ofta alltför finansiellt betungande. Betalningsbalansstödet kommer därför att användas för att täcka samtliga de räntekostnader som uppstår i samband med skuldkonsolideringsavtal för ett antal afrikanska länder. Med biståndets hjälp går Sverige därmed utöver de mjukare villkor som överenskommits internationellt. Dessa länder får därmed betalningsfrihet under de första åtta åren under de skuldkonsolideringsavtal som tecknas med Sverige. Totalt beräknas 78 milj. kr. användas för detta ändamål. Jag har i flera internationella fora framfört att villkoren vid omförhandlingen ytterligare borde mjukas upp. Det är min förhoppning att en överenskommelse om mer realistiska villkor skall kunna nås i en snar framtid.

Sverige har drivit skuldlättnadsfrågor också när det gäller de fattigaste u-ländernas skulder till privata kreditorer, s. k. *kommersiell skuld*. Sådana fordringar säljs idag på andrahandsmarknader till priser långt under skuldernas nominella värden. Olika metoder prövas nu för att hjälpa u-länderna att tillgodogöra sig marknadens nedskrivning av skuldernas värde. Det handlar om olika former av återköp och byten av fordringar ("debt buy-backs" och "debt swaps"). På längre sikt kan sådana operationer underlätta återupprättandet av normala relationer mellan låntagare och kommersiella långivare, vilket är särskilt betydelsefullt för u-ländernas handel.

Sverige har stött sådan marknadsbaserad skuldlättnad, bl. a. genom att i en internationell insats avseende Bolivia bidra med sammanlagt 20 milj. kr., vilket lett till att landets statsskuld till privata långivare kraftigt minskats till en kostnad av cirka en tiondel av skuldernas nominella värde. Liknande operationer förbereds också för andra länder. Sverige har på olika sätt verkat för detta, vilket bidragit till att Världsbanken under år 1989 beslutade att avsätta 100 milj. US dollar av sin nettoinkomst till skuldåterköp. På bl. a. svenskt initiativ har en möjlighet inrättats inom

SPA-samarbetet för bilaterala givare att samfinansiera sådana skuldåterköp.

Sverige har i olika internationella sammanhang understrukit skuldkrisens allvar och sökt främja internationellt samordnade aktioner för de fattigaste länderna. Våra möjligheter att själva utfästa bidrag har varit viktiga för att få sådana aktioner till stånd. Jag finner det angeläget att Sverige fortsätter att vara pådrivande i detta arbete.

I dag har formerna för särskilda insatser utvecklats, liksom möjligheterna att utnyttja de medel som anvisats för betalningsbalansstöd. Användningen av medlen är beroende av de enskilda ländernas utveckling samt av hur det internationella samarbetet utformas. En betydande grad av flexibilitet behövs. Mot bakgrund av att de ointecknade reservationerna under anslaget varit stora och att regeringen har fått möjlighet att göra utfästelser upp till ett belopp motsvarande tre gånger beloppet under anslagsposten bedömer jag att en minskning av anslaget är möjlig under budgetåret 1991/92.

Jag föreslår att 500 milj. kr. beräknas för budgetåret 1991/92 för särskilda insatser i skuldtyngda länder.

Utredningar m. m.

Föredragandens överväganden

För utredningar m. m. beräknar jag 8 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Av dessa medel beräknar jag 1 milj. kr. för fortsatt utvecklande av ett statistikprogram på biståndsområdet. Arbetet sker i samarbete med statistiska centralbyrån (SCB), biståndsmyndigheterna och avdelningen för internationellt utvecklingssamarbete.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer och bidrag jag förordat i det föregående under rubriken *Andra biståndsprogram*,
2. bemyndiga regeringen att göra de utfästelser och åtaganden som jag föreslagit i det föregående,
3. godkänna mina förslag beträffande organisation och arbetsformer i det bilaterala biståndet,
4. till *Andra biståndsprogram* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 968 000 000 kr.

C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)

1989/90	Utgift	244 943 300
1990/91	Anslag	246 009 000
1991/92	Förslag	269 588 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Anslag		
Förvaltningskostnader	172 649 000	+ 23 143,0
(varav lönekostnader)	(113 295 000)	(+ 18 205,0)
Lokalkostnader hemmamyndigheten	17 336 000	+ 954,0
Lokalkostnader biståndskontoren	21 694 000	
Utlandstillägg m. m.	28 530 000	+ 2 282,0
Engångsanvisning	5 800 000	- 2 800,0
	246 009 000	+ 23 579,0

SIDA betonar i sin anslagsframställning att för att hantera de senaste årens stora volymökningar ställs höga krav på flexibilitet och kompetens. Genom rationaliseringar har personal omfördelats från de administrativa funktionerna till de biståndsoperativa enheterna. Vidare har genom datorisering fortsatta rationaliseringar möjliggjorts. SIDA framhåller dock att möjligheter till ytterligare omfattande rationaliseringar starkt minskat.

Myndigheten erhöll, enligt ett riksdagsbeslut våren 1990, en förstärkning av förvaltningsanslaget med 10 milj. kr. och föreslår nu en permanentning av dessa medel. SIDA framhåller att biståndsengagemanget i Latinamerika har blivit alltmer omfattande och föreslår att en särskild regionavdelning för Latinamerika bildas och att en ny tjänst som avdelningschef inrättas. SIDA äskar även medel för två assistenttjänster för redovisningsuppgifter som övertagits från UD. SIDA återkommer i sin anslagsframställning till behovet av att den i fjol inrättade utbildningsenheten i sitt uppbyggnadsskede får resurser för metodutveckling.

SIDA behöver utökade lokalutrymmen och äskar därför medel för vissa akuta ombyggnadsbehov liksom till viss utrustning. Vidare föreslår SIDA medel för att täcka merkostnader i samband med introduktion och igångkörning av myndighetens nya EA-system. SIDA äskar dessutom medel för inventarier och utrustning till ett nytt kansli i Moçambique.

Föredragandens överväganden

Stora ansträngningar har gjorts av SIDA för att rationalisera sin administration och renodla roller i verksamheten under senare år. Möjligheten för SIDA att göra ytterligare rationaliseringsuttag är dock begränsade. Jag tillstyrker därför att SIDA, på anslaget, får behålla den förstärkning av förvaltningsanslaget med 10 000 000 kr. som SIDA erhöll enligt riksdagsbeslutet våren 1990 fram till den fördjupade prövningen av verksamheten. Härigenom får SIDA en nödvändig förstärkning och får bättre möjligheter att genomföra biståndsinsatser på viktiga områden som miljö, demokrati och mänskliga rättigheter m. m.

Jag delar SIDAs bedömning att biståndet till Latinamerika nu nått en sådan omfattning att detta bör leda till en förändring i myndighetens organisation. Inrättandet av en regionavdelning för Latinamerika samt en ny tjänst som avdelningschef får inrymmas inom anslaget. Vid beräkningen av medelsbehovet har jag beaktat ett rationaliseringsuttag. Härutöver har jag beräknat 3 000 000 kr. som en engångsanvisning för inventarier och utrustning till det nya kansliet i Moçambique.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 269 588 000 kr.

C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)

1989/90	Utgift	26 454 561
1990/91	Anslag	49 902 000
1991/92	Förslag	54 906 000

Styrelsen skall enligt sin instruktion

- anordna allmänna enterminskurser i u-landskunskap
- ge förberedelseutbildning för volontärer
- anordna språkutbildning som förberedelse för uppdrag i u-länder
- anordna speciella kurser i u-landsfrågor och språk
- i samarbete med SIDA bistå myndigheter och andra med information och rådgivning om förberedelse- och språkutbildning inför uppdrag i u-länder
- upprätta ett register över de personer som vid Sandöskolan genomgått den allmänna utbildningen för uppdrag i u-länder

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Ramanslag	43 458 000	+ 11 448 000
varav		
Till regeringens disposition	25 000 000	+ 8 500 000

Styrelsen har i sin fördjupade anslagsframställning för perioden 1991/92–1993/94 lämnat nedanstående redovisning.

Sandö U-centrum

Sandö U-centrum har inkommit med sin fördjupade anslagsframställning för budgetåren 1991/92 – 1993/94. Sandö redovisar resultatanalyser för redovisningsperioden 1984/85 – 1988/89 innehållande antal elevdagar för de olika kurserna med angivande av sär- och samkostnader. Resultatet blir att den totala kostnadstäckningen har kunnat höjas under redovisningsperioden. När det gäller bedömning av måluppfyllelse anser Sandö att utbildningen har ett relevant innehåll och håller hög kvalitet. Grunden för bedömningen är de regelbundet genomförda utvärderingarna efter kurserna och höga siffror för antalet sökande till terminskursen.

Beträffande *framtidsanalysen* konstateras att u-landskurser och språkutbildning finns vid folkhögskolor och universitet men vid dessa finns ingen utbildning med sådan bredd som på Sandö U-centrum.

En efterfrågan på u-landsrelaterad utbildning och språkutbildning förutses i ungefär samma omfattning under den kommande treårsperioden som under slutet av 80-talet. Det organisationsbundna personalbiståndet genom utsända volontärer förväntas öka liksom genom konsultföretag, näringsliv och myndigheter. Många kunder har dock relativt korta planeringshorisonter och efterfrågan är bl.a. därför svår att förutse. SIDAs avsikt att minska tonvikten på kontraktsanställda minskar efterfrågan. Omvärldsfaktorer av politisk art kan också påverka förutsättningarna för personalbiståndet och förändra efterfrågebilden. All prognosverksamhet är därför mycket vansklig. Samarbetet med Central- och Östeuropa kan skapa efterfrågan på nya språkkurser.

Sandö nämner några områden där Sandö U-centrum kan verka och som kan vidareutvecklas:

– yrkesförberedande u-landskurser, såsom nuvarande terminskursen
– utbildning av volontärer
– intensivkurser i språk, fler lokala biståndsspråk, fler östeuropeiska språk
– korta kurser i u-landsrelaterade ämnen
– utbildning för kursdeltagare från u-länder
– ny verksamhet. Sandö vill ta över den kurs SIDA har på kursgården i Uppsala i u-landskunskap, eftersom den anses som jämförbar med den utbildning som ges på terminskursen. Sandö pekar på de samverkansmöjligheter som föreligger mellan myndigheterna samt möjligheten att uppnå synergieffekter genom att utnyttja Sandös befintliga resurser i olika avseende. Dessutom uppnås en högre effektivitet i utbildningarna genom integration av studier i språk med landkunskap. Den verksamhet Sandö vill överföra från SIDA är 1. grundkurs för personal utan u-landserfarenhet, 2. förberedelsekurs för FN-personal, 3. yrkes- och projektspecifika förberedelsekurser för konsulter. Totalt innebär detta en ökad budgetomslutning med ca 1 000 000 kr. per år. Den anslagsfinansierade delen skulle kosta 294 000 kr. och resten av kostnaden skulle täckas genom avgifter. Sandö föreslår två handlingsalternativ som regeringen bör ta ställning till. Handlingsalternativ I innebär i princip oförändrad verksamhet, medan Handlingsalternativ II inkluderar den nya verksamheten, som föreslås överföras från SIDAs kursgård i Uppsala.

I *resursanalysen* framhåller Sandö en rad faktorer som talar för handlingsalternativ II:

– instruktionen ger ett explicit uppdrag att genomföra förberedelseutbildning, vilket inte SIDA har. SIDA skall enligt instruktionen endast sörja för biståndsutbildning
– Sandö har redan terminskursen
– språkutbildning av erkänt hög kvalitet
– stor bredd i myndighetens totala utbud
– utbudet av språkutbildning och land- och kulturkunskap ger möjlighet till integration av studierna, som inte finns hos någon annan
– u-landsbibliotek
– egen sjukvårdsmottagning
– barnomsorgsverksamhet
– tekniskt understöd i verksamheten
– moderna utbildningslokaler och bostäder
– även familjelägenheter
– god studiemiljö, internationell miljö.

Sandö framhåller att en ökning av den anslagsfinansierade verksamheten enligt handlingsalternativ II gör att dessa utbildningar kan erbjudas enbart till rörliga kostnader.

Sandö efterlyser i detta sammanhang en precisering av ansvar och roller ifråga om utbildning av biståndsarbetare och även av ansvar för utbildningsinsatser inom det svenska biståndet i sin helhet.

Sandö U-centrum aviserar en hyreshöjning med 2 000 000 kr. som en följd av den pågående om- och tillbyggnaden av Sandös förläggningslokaler. Sandö äskar vidare en höjning av utbildningsbidraget som bl. a. avser avgifter för kurser för Svensk Volontärsamverkan (SVS) och övriga enskilda organisationer med 751 000 kr. Ökningen motiveras med en beräknad volymökning av kursdeltagare från mindre enskilda organisationer. För den nya verksamheten som föreslås överföras från SIDAs kursgård i Uppsala beräknar myndigheten ett anslagsbehov om 294 000 kr. Sandö räknar med en nettokostnadsminskning på grund av ökad språkvolym med 74 000 kr.

Enligt anvisningar från RRV föreslår myndigheten ny utformning av regleringsbrevet. Idag är det en utgiftsslagsorienterad indelning. Förslaget innebär att regleringsbrevet blir indelat efter versamhetsinriktning. För varje verksamhetsdel skulle samtliga nettokostnader redovisas.

Verksamhetens inriktning:

För den kommande perioden skall verksamhetens huvudsakliga inriktning vara att tillhandahålla utbildning som efterfrågas av olika personalkategorier i utvecklingssamarbetet. Sandö U-centrum skall sträva efter att öka den s. k. självkostnadstäckningsgraden under budgetperioden.

Resurser m. m.:

Ramanslag 1991/92 54 906 000 kr.
varav till regeringens disposition 33 500 000 kr.

Budgetram:

Budgetramen för perioden 1991/92 – 1993/94 har beräknats till 83 366 000 kr.

Resultatbedömning:

Jag anser det mycket tillfredsställande att kostnadstäckningen har kunnat höjas under redovisningsperioden. Detta torde bero till stor del på att den intäktsfinansierade språkutbildningen har breddats. Jag värdesätter också de uppföljningar som har gjorts bland de som genomgått utbildning vid Sandö.

Skäl:

Övergripande mål för verksamheten är enligt styrelsens instruktion att:
– anordna allmänna enterminskurser i u-landskunskap
– ge förberedelseutbildning för volontärer
– anordna språkutbildning som förberedelse för uppdrag i u-länder
– anordna speciella kurser i u-landsfrågor och språk
– i samarbete med SIDA bistå myndigheter och andra med information och rådgivning om förberedelse- och språkutbildning inför uppdrag i u-länder
– upprätta ett register över de personer som vid Sandöskolan genomgått den allmänna utbildningen för uppdrag i u-länder

Sandö U-centrum är en viktig stödjande funktion i förhållande till biståndsverksamheten när det gäller utbildningar av olika slag.

Jag anser att god förberedelse inför förestående u-landstjänstgöring är av stor vikt. Sandö U-centrum bör därför utveckla och bredda verksamheten för att svara mot behov av förberedelse för u-landsuppdrag som olika personalkategorier i biståndet har. Det ökade deltagandet från en bred resursbas i såväl BITS som SARECs och SIDAs verksamhet torde ge Sandö U-centrum ett underlag för att utifrån olika kategoriers behov utveckla utbildning, t. ex. där språkutbildning integreras med inslag av

förberedelse för olika uppdrag. En uppsökande verksamhet kan behövas för att närmare undersöka behoven. Jag vill i sammanhanget påminna om att RRV har påtalat behovet av språkutbildning och utbildning i u-landskunskap hos ett flertal svenska myndigheter som sysslar med tjänsteexport. Jag förordar därför att Sandö inleder ett arbete för att anpassa sitt utbud av utbildning till de förändringar som äger rum vad gäller personal och konsultmedverkan i biståndet. Jag är däremot inte beredd att tillmötesgå Sandös förslag om överföring av kurser från SIDA. Det bör stå SIDA fritt att anpassa utbildningen till krav som ställs i biståndet t. ex. i fråga om roller i det tekniska biståndet. En närmare analys av arbetsfördelningen vad gäller utbildning inom biståndet inkl. debiteringsfrågan kunde dock vara av värde. Jag avser att initiera en sådan analys.

Anslag för 1991/92 samt budgetram för perioden 1991/92 – 1993/94 har jag beräknat utifrån följande utgångspunkter.

För perioden 1991/92 – 1993/94 föreslår jag att medel avsätts för utveckling och breddning av kursutbudet. Byggnationen vid Sandö U-centrum bör slutföras under budgetåret 1991/92 och medel har beräknats för detta liksom för kostnader för inredning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom styrelsens för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag.

att till *Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 54 906 000 kr.

C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)

1989/90	Utgift	14 073 784
1990/91	Anslag	15 448 000
1991/92	Förslag	21 027 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Anslag		
Förvaltningskostnader	13 681 000	+ 2 109 000
(varav lönekostnader)	(7 760 000)	(+ 2 121 000)
Lokalkostnader	1 767 000	+ 3 270 000
Engångsanvisning	–	+ 200 000
	15 448 000	+ 5 579 000

SAREC

Den kraftiga expansion som forskningsbiståndet haft har medfört behov av förändring och anpassning av SARECs verksamhetsformer och organi-

sation, vilket också skett successivt. SAREC framhåller att ambitionen finns att fortsätta rationalisera och effektivisera förvaltningen.

SAREC har under år 1990 flyttat till nya ändamålsenliga lokaler. SARECs lokalkostnader har därmed ökat betydligt. Flyttningen har även inneburit andra merkostnader för SAREC, bl. a. har kostnader för telefontjänster och städning ökat. Vissa tjänster som SAREC tidigare erhållit från SIDA behöver nu köpas in eller utföras i egen regi. Av detta skäl föreslår SAREC att medel för post- och arkivfunktionen överförs från övriga förvaltningskostnader till löner. Vidare föreslås i samband med förslaget om att inrymma skog- och miljöprogrammet i den ordinarie verksamheten att medel för nuvarande sakanslagsfinansierade projektanställningar överförs till löneanslaget. Härutöver äskar SAREC medel för tre nya tjänster.

Föredragandens överväganden

Den växande verksamheten har gjort att SAREC länge haft behov av större lokaler. Flyttningen som nu genomförts har medfört ökat arbete med vissa administrativa funktioner som tidigare delats med SIDA. För SAREC, liksom för den övriga statsförvaltningen, är det dock nödvändigt att ytterligare söka rationalisera verksamheten.

Jag föreslår att SAREC tillförs 2 109 000 kr. för ökade lönekostnader och övriga förvaltningskostnader. Av ökningen avser 800 000 kr. en överföring från anslaget C 3. anslagsposten U-landsforskning i samband med att skog- och miljöprogrammet föreslås ingå i den ordinarie verksamheten. Vidare har en omföring med 450 000 kr. gjorts från övriga förvaltningskostnader till löneanslaget för post- och arkivfunktionen. Jag har vid beräkning av medelsbehovet även beaktat viss rationalisering. Som en engångsanvisning föreslår jag att SAREC tillförs 200 000 kr. för system- och programutveckling för att öka SARECs tillgång till SIDAs EA-system.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 21 027 000 kr.

C 7. Nordiska afrikainstitutet

1989/90	Utgift	4 754 317
1990/91	Anslag	5 036 000
1991/92	Förslag	5 739 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Anslag		
Förvaltningskostnader	4 529 000	+ 596 000
(varav lönekostnader)	(2 743 000)	(+ 259 000)
Lokalkostnader	507 000	+ 7 000
Engångsanvisning		+ 100 000
	5 036 000	+ 703 000

Institutet

Styrelsen för nordiska afrikainstitutet finner det angeläget att institutets ställning som nordiskt centrum för dokumentation, information och forskning om Afrika befästs. Institutet anser det glädjande att de senaste årens omfattande genomgång av verksamheten har resulterat i ökat samnordiskt stöd. Styrelsen framhåller vikten av att en balans upprätthålls mellan resurser för verksamheten och de basresurser som Sverige svarar för. En förstärkning och konsolidering av den administrativa personalen, såväl inom kansliet som vid biblioteket behövs.

Institutet äskar lönemedel för två assistenttjänster, dels för förstärkning av bibliotekets personalresurser, dels för förstärkning av institutets administration. Vidare önskar institutet lönemedel motsvarande en halvtids vaktmästartjänst. Institutet äskar också 100 000 kr. för administrativ datorisering. Härutöver anmäler institutet behov av 75 000 kr. för att fortsätta satsningen på inköp av mikrofilmade tidningar. Slutligen äskar myndigheten 281 000 kr. som bashöjning för tjänstebrevsrätten eftersom institutet inte erhöll kompensation för detta då tjänstebrevsrätten upphörde fr. o. m. budgetåret 1990/91. Institutet tillåts överskrida sitt anslag innevarande budgetår med motsvarande belopp för detta ändamål.

Föredragandens överväganden

Den utveckling av institutets verksamhet som skett de senaste åren har lagt grunden till ett väl fungerande institut för forskning och dokumentation om Afrikas problem och möjligheter. Frågor som är centrala i utvecklingssamarbetet belyses i de olika forskningsprogrammen. Jag finner det angeläget att fortsätta stödja den utveckling som påbörjats. Jag föreslår att nordiska afrikainstitutet tillförs 596 000 kr. för ökade förvaltnings- och lönekostnader. Av ökningen avser 300 000 kr. kompensation för tjänstebrevsrättens upphörande. Viss rationalisering av verksamheten har beaktats vid beräkningen av medelsbehovet. Härutöver föreslår jag att institutet tillförs 100 000 kr. som en engångsanvisning för inköp av tidningar på mikrofilm samt datoranskaffning.

Jag har under anslaget C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram, anslagsposten Andra multilaterala bidrag beräknat medel för Sveriges bidrag till den gemensamt nordiskt finansierade program- och forskningsverksamheten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nordiska afrikainstitutet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag om 5 739 000 kr.

C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)

1989/90	Utgift	7 944 447
1990/91	Anslag	10 795 000
1991/92	Förslag	14 600 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Anslag		
Förvaltningskostnader	9 436 000	+ 3 092 000
(varav lönekostnader)	(6 194 000)	(+1 856 000)
Lokalkostnader	1 359 000	+ 513 000
Engångsanvisning	–	+ 200 000
	10 795 000	+ 3 805 000

BITS

BITS verksamhet har under åttiotalet ökat kraftigt och blivit allt mer diversifierad. Verksamheten under budgetåret 1989/90 har präglats av att en rad nya arbetsuppgifter tillförts myndigheten samtidigt som ambitionen att vidareutveckla system och arbetsmetoder fortsatt. BITS verksamhet i u-länderna har fortsatt att expandera under budgetåret 1989/90. Samtidigt har en omfattande uppbyggnad av samarbetet med Central- och Östeuropa påbörjats. Samarbetet med Central- och Östeuropa kräver en väl utvecklad metodik och flexibilitet samt medför behov av omfattande kontakter med den svenska resursbasen. Enheten för tekniskt samarbete har även vid sidan av samarbetet med Central- och Östeuropa fått en starkt ökad arbetsbelastning under de två senaste budgetåren. Den växande verksamheten ställer krav på ökade handläggarinsatser.

Enligt BITS är de administrativa resurserna inte tillräckliga för att klara verksamheten på ett tillfredsställande sätt. Med verksamhetens nuvarande och framtida omfattning i åtanke yrkar därför BITS medel för tre handläggartjänster för dels verksamhetsgemensamma frågor rörande utredningar och information dels tekniskt samarbete samt en assistenttjänst till kansliet. BITS har under hösten 1990 fått tillgång till ytterligare lokalytor och begär medel för den ökade hyreskostnaden och som en följd härav medel för höjda städkostnader. Vidare begär BITS medel för reskostnader och porto i samband med den utökade verksamheten som pålagts BITS. Nuvarande telefonväxel är inte dimensionerad för den ökande mängden samtal. BITS begär medel för en utbyggnad av växeln. Härutöver har BITS begärt medel för ADB-avskrivningen.

Föredragandens överväganden

BITS verksamhet har under en följd av år ökat såväl inom det tekniska samarbetet som u-kreditgivningen. Handläggningen av biståndet till Central- och Östeuropa och andra nya samarbetsländer som t. ex. Chile befinner sig i ett mycket krävande skede. För både det tekniska samarbetet och u-krediterna gäller att antalet pågående insatser växer. Samtidigt medför det större antalet genomförda insatser nya behov av resurser för uppföljning och utvärdering. Jag har tidigare betonat vikten av att BITS utvecklar

sin information bl. a. till allmänheten. De administrativa resurserna är enligt min bedömning otillräckliga. Jag anser därför att BITS bör erhålla ett tillskott om 3 092 000 kr. för att täcka lönekostnader och andra förvaltningskostnader och för att möjliggöra en viss utökning av personalen för bl. a. uppföljning och planering. Jag har vid beräkningen av medelsbehovet även beaktat viss rationalisering.

Vid beräkningen av BITS förvaltningsanslag har jag bl. a. tagit hänsyn till att lokalerna utökats samt att extra medel behövs för fortsatt datorisering. Jag föreslår också att BITS erhåller 200 000 kr. som en engånganvisning för en utbyggnad av telefonväxeln.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 14 600 000 kr.

C 9. Bidrag till styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)

1991/92 Förslag 6 804 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Förslagsanslag	6 444 000	+360 000
varav		
Elevförmåner	2 444 000	
Utbildningsbidrag	4 000 000	+360 000

Anslaget för elevförmåner är avsett att täcka kostnader för förmåner för terminskursens deltagare enligt gängse värnpliktsförmåner.

Utbildningsbidraget avser kostnader för dels volontärkursen, dels utbildningskostnaderna för kursdeltagare från frivilligorganisationer berättigade till volontärbidrag från SIDA.

Föredragandens överväganden

Medel för elevförmåner och utbildningsbidrag har tidigare anvisats under anslaget C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum). I samband med att Sandö U-centrum föreslås få ett ramanslag för treårsperioden 1991/92 – 1993/94 under anslaget C 5 föreslår jag att medel för elevförmåner och utbildningsbidrag redovisas förslagsvis under ett nytt anslag. Jag har för det första budgetåret beräknat medel för en volymökning av utbildningsbidraget som dras in det sista budgetåret under treårsperioden då det bör ha blivit möjligt att öka annan utbildningsverksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 6 804 000 kr.

D. Information om Sverige i utlandet m. m.

D 1. Svenska institutet

1989/90	Utgift	56 762 472	Reservation	- 1 938 607
1990/91	Anslag	59 736 000		
1991/92	Förslag	64 439 000		

Svenska institutet är en statligt finansierad stiftelse med uppgift att främja kultur- och erfarenhetsutbyte med andra länder, att förmedla kunskap om svenskt samhälls- och kulturliv genom informationsverksamhet i utlandet samt att svara för verksamheten vid det svenska kulturhuset i Paris (Centre Culturel Suédois).

Institutet bidrar till informationen om det svenska samhället genom publikationer, filmer och utställningar samt genom dokumentationstjänst och besöksservice i Sverige. Kulturutbytet främjas genom publikationer, filmvisningar, utställningar, seminarier och personutbyte. Studier och forskning stöds genom stipendier, personutbyte, kurser och konferenser samt bidrag till undervisning i svenska vid utländska läroanstalter. Institutet får inom sitt verksamhetsområde mot ersättning utföra uppdrag och tillhandahålla produkter och tjänster. Institutet har fått ansvar för program som syftar till att öka kontakterna mellan det svenska samhället och länderna i tredje världen genom person- och erfarenhetsutbyte samt kulturutbyte.

Institutet leds av en styrelse bestående av institutets direktör och elva ledamöter, som utses av regeringen. För kontakt med samhällsinstitutioner och andra organ, som har beröring med institutets verksamhet, finns rådgivande referensgrupper som tillsätts av styrelsen.

	Anslag 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal (1)	107	–
Anslag		
Förvaltningskostnader (2)	51 715 000	+ 4 158 000
(varav lönekostnader)	17 969 000	(+ 1 795 000)
Lokalkostnader	8 021 000	+ 545 000
Summa	59 736 000	+ 4 703 000

(1) Inkluderar även anställda vid det svenska kulturhuset i Paris.
(2) Inklusive informationsverksamhet.

Svenska institutet

Svenska institutet begär under anslaget D 1. för budgetåret 1991/92 ett anslag på 65 071 000 kr. (+5 335 000) exklusive pris- och löncomräkning. Till detta kommer 450 000 kr. i engångsanslag avseende lagstadgade ökningar av medel till långtidsstipendier under budgetåret 1990/91. Av beloppet beräknas 250 000 kr. hänföra sig till anslaget D 1. och resten till anslaget C 3.

Därutöver begärs 6 585 000 kr. under littera C. Internationellt utvecklingssamarbete samt 18 184 000 kr. under åttonde huvudtiteln (utbildningsdepartementet).

Institutet begär följande höjningar under anslaget D 1.:

1. Ökade insatser i Europa, Sverigeinformation	2 000 000
2. Ökade insatser i Europa, kulturkontakter och projekt	1 500 000
3. Ökade insatser i Europa, internationellt utbildnings- och forskningsutbyte	1 000 000
4. Ökade medel till långtidsstipendier	335 000
5. Engångsanslag avseende lagstadgade ökningar av medel till långtidsstipendier under budgetåret 1990/91 (ca 250 000 kr. av detta avser D 1. och ca 200 000 kr. C 3.)	450 000
6. Investering i ADB-utrustning	500 000

Föredragandens överväganden

Avspänningen mellan öst och väst sammanfaller med ett starkt ökat intresse i Sverige för Europa i dess helhet. Inte minst gäller detta Baltikum och Central- och Östeuropa. I syfte att tillvarata de möjligheter som erbjuds i flertalet europeiska länder vill jag liksom institutet förorda en särskild satsning på Europa. Denna satsning bör ske genom omdisponering av befintliga medel.

Jag föreslår att för nästa budgetår medel för institutets verksamhet beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag med en real minskning av utgifterna om 1,5 procent motsvarande 971 000 kr. Av ett s. k. återlägg till institutet på 1 procent motsvarande 648 000 kr. vill jag förorda att 400 000 kr. används till ADB-investeringar och 248 000 kr. till långtidsstipendier.

Riksrevisionsverket har i sin rapport om Sveriges turistråds verksamhet pekat på den bristande samordningen med annan helt eller delvis statsfinansierad informationsverksamhet i utlandet. Denna verksamhet bedrivs i första hand av Svenska institutet och Sveriges exportråd förutom av turistrådet.

I samråd med chefen för industridepartementet och statsrådet Gradin vill jag framhålla att åtgärder bör vidtagas för att samordna den svenska informationsverksamheten utomlands. Det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Svenska institutet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 64 439 000 kr.

D 2. Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet

1989/90 Utgift	47 607 790	Reservation	21 997 750
1990/91 Anslag	47 743 000		
1991/92 Förslag	52 250 000		

Radio Sweden (f. d. Utlandsprogrammet) är den enhet inom Sveriges Riksradio AB som svarar för programverksamheten för utlandet. Radio

Sweden skall enligt avtalet mellan staten och Sveriges Riksradio AB sända ljudradioprogram avsedda för mottagning i utlandet. Programmen skall ge utländsk publik och särskilt utlandssvenskar möjlighet att få information om och upprätthålla kontakt med Sverige. Radions sändningar till utlandet sker för närvarande på åtta språk och riktar sig till alla världsdelar.

	Anslag (1) 1990/91	Beräknad ändring 1991/92 (2) Föredraganden
1. Programverksamhet och driftkostnader	30 383 000(3)	+ 5 843 000
2. Kompensation för prisutveckling	3 160 000	− 3 160 000(5)
3. Televerkets kostnader	14 200 000(4)	+ 1 824 000
Summa	47 743 000(4)	+ 4 507 000(6)

(1) Avser kalenderåret 1991.
(2) Avser kalenderåret 1992. För Sveriges Radio-koncernen och televerket sammanfaller räkenskapsår med kalenderår.
(3) I 1988/89 års prisläge.
(4) Varav engångsanslag 1 000 000.
(5) Anslagsposten uppgår i anslaget Programverksamhet och driftkostnader (D 2.1) fr.o.m. budgetåret 1991/92.
(6) Varav engångsanvisning 2 000 000.

Sveriges Radio AB och televerket

Sveriges Radio AB begär för kalenderåret 1992 övergång till ett förslagsanslag för programverksamheten för utlandet med kostnadskompensation enligt s.k. SR-index och utbetalning till Radio Sweden den 7:e i varje månad. Anslaget beräknas under vissa antaganden om SR-index' utveckling komma att uppgå till 39 652 000 kr. i oförändrat realt värde räknat i 1992 års priser. Televerket begär ersättning med 15 200 000 kr. för sändningskostnader. Av beloppet utgör 2 000 000 kr. engångsanslag avsett att användas för kostnader i samband med inköp av de tre nya sändare, som enligt beslut (prop. 1989/90: 100 bil.5, UU14, rskr. 191) skall installeras under åren 1991 – 1994.

De begärda ökningarna i förhållande till kalenderåret 1991 avser följande.

Sveriges Radio AB	
1. Bibehållen sändningsnivå på franska och spanska efter beslutad omprioritering av programverksamheten	1 000 000
2. Tilläggsalternativ avseende dels telefonservice för Afrika, dels täckning av extrakostnader i samband med Radio Swedens omorganisation	900 000
Televerket	
1. Kostnader i samband med sändarbyten m.m. (1)	2 000 000

(1) Engångsanvisning

Föredragandens överväganden

Jag är inte beredd att tillmötesgå Sveriges Radios önskemål om en övergång från reservationsanslag till förslagsanslag med indexreglering. I stället vill jag föreslå att anslagsposten Kompensation för prisutveckling (D 2.2) slås samman med anslagsposten Programverksamhet och driftkostnader (D 2.1) som i budgetförslaget för nästa budgetår erhåller sedvanlig priskompensation. Jag är inte heller beredd att förorda ökade medel för att återställa den tidigare sändningsnivån på franska och spanska. Radio Sweden har så sent som i september 1990 omprioriterat sin sändningsverksamhet till förmån för bl. a. permanenta sändningar på estniska och lettiska. Några medel kan inte heller påräknas för Radio Swedens tilläggsalternativ avseende dels telefonservice för Afrika, dels täckning av extrakostnader i samband med Radio Swedens omorganisation.

Det av riksdagen under våren 1990 beslutade utbytet av kortvågssändaren i Karlsborg och de båda sändarna i Hörby (prop. 1989/90: 100 bil.5, UU14, rskr. 191) beräknas medföra kostnader på 2 000 000 kr. under budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 52 250 000 kr.

D 3. Övrig information om Sverige i utlandet

1989/90	Utgift	14 276 809	Reservation	1 684 363
1990/91	Anslag	15 187 000		
1991/92	Förslag	16 274 000		

Från anslaget finansieras sådant informations- och erfarenhetsutbyte som samordnas av utrikesdepartementets press- och informationsenhet samt bidrag till Svensk-internationella Pressbyrån (SIP) och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA).

	Anslag 1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
1. Samordnad informationsverksamhet	11 309 000	+ 932 000
2. Bidrag till Svensk-internationella Pressbyrån	2 351 000	+ 94 000
3. Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien	1 527 000	+ 61 000
Summa	15 187 000	+1 087 000

Inom press- och informationsenheten fördelar informationsbyrån medel från detta anslag främst till de svenska utlandsmyndigheterna för informationsinsatser och kulturutbyte, såsom personutbyte, seminarier, lokala

kostnader i samband med film- och utställningsverksamhet m. m. Vidare finns medel bl. a. för utländska journalistbesök, informations- och kulturinsatser i anslutning till konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) samt tidskriftsstöd. Medel ställs även till Svenska institutets förfogande för särskilda uppdrag av intresse för utrikesdepartementet. Informationsbyrån svarar härutöver för information om utrikespolitiska frågor genom trycksaker, föredrag m. m.

SIP distribuerar nyhetsbulletiner till ca 7000 mottagare inom massmediesektorn i 150 länder. Bulletinerna innehåller dels nyheter inom de industriella, tekniska och vetenskapliga sektorerna i Sverige, dels nyheter om svenska politiska, samhälleliga och ekonomiska frågor. Vidare produceras särskilt material på engelska och tyska för specialiserad fackpress, forskningsinstitutioner, branschföreningar etc. SIP begär för budgetåret 1991/92 ett bidrag på 2 570 000 kr.

IVA begär ett bidrag på 2 095 000 kr. för avtalsbundet teknisk-vetenskapligt samarbete, främst forskarutbyte, mellan IVA och teknisk-vetenskapliga organisationer i Östeuropa och Kina. Utbytet syftar bl. a. till att initiera direkt och långsiktigt samarbete mellan berörda forskare och institutioner. Avtalet med Sovjetunionen administreras gemensamt av IVA och Kungliga Vetenskapsakademien (KVA).

Föredragandens överväganden

Det råder bred enighet om behovet av intensifierade kontakter med hela Europa. Informationsverksamhet och kulturutbyte har därvid en väsentlig roll att spela. Jag förordar att särskilda insatser i Europa prioriteras, såsom seminarieserier och journalistinbjudningar.

Jag föreslår att för nästa budgetår medel för Övrig information om Sverige i utlandet beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag med en real minskning av utgifterna om 1,5 procent motsvarande 184 000 kr. Ett s. k. återlägg till anslaget på samma belopp vill jag föreslå används till pressservice i samband med valet år 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Övrig information om Sverige i utlandet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 16 274 000 kr.

E. Utrikeshandel och exportfrämjande

Inledning

Den handelspolitiska utvecklingen

På det handelspolitiska fältet har år 1990 präglats av ett intensivt förhandlingsarbete som har syftat till att förstärka, fördjupa och utvidga det frihandelssystem som har bidragit så mycket till tillväxt och välfärd under efterkrigstiden. Förhandlingarna har skett dels multilateralt inom ramen för den s. k. Uruguay-rundan i GATT, dels regionalt i synnerhet i Europa men även i andra världsdelar.

Den allmänna ekonomiska bakgrunden för förhandlingarna har på det hela taget varit gynnsam, trots de negativa effekterna av krisen i Mellanöstern. Världsekonomin har fortsatt att växa, om än i långsammare takt än under år 1989. De externa obalanserna mellan de stora handelsnationerna har reducerats med en viss minskning av de handelspolitiska spänningarna som följd, även om de djupgående handelspolitiska motsättningarna mellan USA och Japan kvarstår. Växelkursutvecklingen har varit sådan att utsikterna till en fortsatt reduktion av obalanserna har förbättrats. Besluten inom EG om genomförandet av den interna marknaden år 1992, liksom de politiska och ekonomiska omvälvningarna i Central- och Östeuropa, har inverkat positivt på framtidstron och på uppslutningen kring fri handel på marknadsekonomins grund.

År 1990 har karaktäriserats av fortsatta ekonomiska och politiska reformer inte bara i Central- och Östeuropa utan också i en rad u-länder. Dessa reformer har syftat till ökad öppenhet och en förstärkning av marknadsekonomin, och därmed en närmare integration i världsekonomin. Därför har också i många länder handelspolitiken förändrats i riktning mot ökad anslutning till reglerna och åtagandena i GATT. En grund har därmed lagts för ytterligare konsolidering av det öppna multilaterala frihandelssystemet.

Uruguay-rundan, den åttonde i raden av multilaterala förhandlingsrundor inom GATT, inleddes år 1986 och skulle enligt planerna ha avslutats vid ett ministermöte i Bryssel i december 1990. På grund av stora motsättningar mellan framför allt EG å ena sidan och USA och ett antal jordbruksexporterande länder å den andra kunde enighet inte uppnås i jordbruksförhandlingarna och därmed inte heller på övriga förhandlingsområden. Det beslutades vid ministermötet att överlåta till GATTs förhandlingskommitté (TNC) att besluta om förhandlingarnas återupptagande efter nyåret 1991.

Arbetet med att fördjupa integrationen i Europa har utomordentligt stor betydelse för Sverige. I förhandlingarna om ett EES-avtal nåddes ett genombrott i viktiga frågor vid ett ministermöte mellan EG och EFTA i december 1990. Utsikterna att ett avtal skall kunna undertecknas under första halvåret 1991 är därmed goda.

Riksdagen uttalade i december 1990 att Sverige bör eftersträva att med bibehållen neutralitetspolitik bli medlem i den Europeiska gemenskapen. Riksdagen har vidare bedömt det sannolikt att en svensk medlemsansökan kan lämnas in under 1991 (1990/91:UU8).

De politiska och ekonomiska förändringarna i Central- och Östeuropa har lett till nya möjligheter för de handelspolitiska relationerna mellan Öst- och Västeuropa. Viktiga beslut härvidlag har redan tagits, såväl inom EG som vid EFTAs ministermöte i Göteborg i juni 1990. Arbetet med att skapa förutsättningar för att de östeuropeiska länderna skall integreras i en europeisk frihandelsgemenskap kommer att ha hög prioritet under år 1991.

Svensk utrikeshandel

Den svenska varuexporten ökade år 1990 med ca 0,3 % i volym, medan importökningen var ca 0,8 %. Tillväxten har dämpats betydligt på både export- och importsidan. Handelsbalansens överskott beräknas till ca 13,4 miljarder kronor, en försämring med 1,4 miljarder kronor sedan år 1989 och med 10,1 miljarder kronor sedan år 1988.

Under år 1991 väntas varuexportökningen bli 1,0–1,6 % i volym och importökningen 1,3–1,8 %. Handelsbalansen väntas ge ett överskott om 9–10 miljarder kronor.

Den svenska exporten har förlorat marknadsandelar varje år sedan 1983. Förlusterna var särskilt kraftiga under år 1990, trots att de svenska exportpriserna just detta år sjönk i förhållande till konkurrentländernas. Kraftiga prishöjningar under tidigare år har gett utslag även år 1990. Den svenska exportens varusammansättning med en stor andel investeringsvaror har också medverkat till det ogynnsamma resultatet. Efterfrågan på maskininvesteringar har dämpats betydligt och förutses bli svag även år 1991. Transportmedelsindustrin, som år 1989 stod för ca 15 % av den svenska exporten av bearbetade varor, är också inne i en period av låg efterfrågan. Av den totala varuexporten år 1989 gick 88 % till i-länderna, 9,4 % till u-länderna och 2,7 % till kategorin "statshandelsländer".

Den dämpade importökningen under år 1990 kan betyda ett brott i mönstret att svenska producenter förlorat marknadsandelar till utländska konkurrenter även på hemmamarknaden. Importvolymen har ökat mindre än den inhemska efterfrågan på bearbetade varor. En annan förklaring till detta kan vara att de importtunga delarna i efterfrågan mattats mest. Den lägre tillväxten för maskininvesteringar och bilköpens minskning kan ha inneburit en lägre importandel i efterfrågan än normalt. Av den totala varuimporten år 1989 kom 88,3 % från industriländer, 7,5 % från u-länder och 4,2 % från kategorin "statshandelsländer".

Importens lägre ökningstakt under år 1990 var inte tillräcklig för att förhindra en ytterligare minskning av handelsbalansens överskott. Denna minskning är allvarlig. Sverige behöver ett kraftigt överskott i varuhandeln för att kompensera de stora och ökande underskotten på andra poster i bytesbalansen, främst ränteutgifter till följd av de senaste årens stora svenska direktinvesteringar i utlandet, vilka finansierats med ökad skuldsättning i utlandet, och resevalutor, där underskottet fördubblats på några få år.

För att göra det möjligt att åstadkomma det erforderliga överskottet i varuhandeln måste den svenska pris- och kostnadsutvecklingen anpassas

till omvärldens. De ekonomisk-politiska åtgärder riksdagen hösten 1990 beslutat har som ett centralt syfte att främja en snar kostnadsanpassning och ge goda förutsättningar för en expansiv exportutveckling. Det är samtidigt angeläget att fortsätta ansträngningarna att främja exporten både i företagen och med statlig medverkan.

Nordiskt samarbete

Det nordiska samarbetet är för närvarande främst inriktat på frågor som rör den västeuropeiska integrationen, utvecklingen i Östeuropa och miljön. Ett viktigt mål är att samarbetet i Norden skall utvecklas i minst samma takt som integrationen i Västeuropa.

Efter behandling vid Nordiska rådets session år 1989 fastställde de nordiska finansministrarna en ny ekonomisk handlingsplan omfattande perioden 1989–1992. Huvuddelen av åtgärderna återfinns inom områdena avveckling av handelshinder, effektivisering av kapitalmarknaden, utnyttjande av transportsystemet, satsningar på industriell utveckling och på miljöområdet.

Under år 1990 har Nordiska ministerrådet reviderat arbetsprogrammet Norden i Europa som anger hur det nordiska samarbetet skall kunna påverka och anpassas till utvecklingen av EGs inre marknad. Arbetsprogrammet, som omfattar perioden 1989–1992, skall stärka det nordiska samarbetet genom en vidareutveckling av den nordiska hemmamarknaden, den nordiska transportmarknaden, den nordiska kultur- och utbildningsgemenskapen samt de enskilda medborgarnas rättigheter vid vistelse i annat nordiskt land än hemlandet. Arbetsprogrammet syftar även till att stärka de nordiska ländernas inflytande på den europeiska integrationsprocessen, särskilt på sådana områden där de nordiska länderna har en hög standard. Det gäller främst miljön, arbetsmiljön och konsumentfrågorna.

Nordiska ministerrådet avser att till Nordiska rådets session år 1991 lägga fram ett förslag om ett samarbetsprogram med Östeuropa med särskild inriktning på Baltikum. Programmet innehåller förslag om inrättande av nordiska kultur- och informationscentra i Baltikum, om kunskapsöverföring, stipendieprogram och praktikantutbyte.

När de nordiska utrikeshandelsministrarna möttes i november 1990 enades de om att fortsatt prioritera arbetet med att avveckla handelshinder.

Andra viktiga samarbetsfrågor är för närvarande genomförandet av handlingsplanerna på miljöområdet och kulturområdet.

En utförlig redogörelse för det nordiska samarbetet har lämnats i den berättelse som Nordiska ministerrådet överlämnat till Nordiska rådet i december 1990 (Nordiska rådets dokument C 1 1991).

Västeuropa

Ekonomiskt är Sverige i hög grad integrerat med övriga Västeuropa. Såsom medlem i EFTA och genom frihandelsavtalet med EG tillhör Sverige ett frihandelsområde för industrivaror som omfattar 19 länder med

370 miljoner innevånare. Drygt hälften av vår utrikeshandel sker med EG, och ytterligare en femtedel med EFTA-länderna. Sveriges relationer med det övriga Västeuropa är således av största betydelse för vår fortsatta ekonomiska och sociala välfärd.

Den ökade integrationstakten inom Gemenskapen har banat väg för ett intensificerat samarbete mellan EFTA-länderna och EG. Sverige och de övriga EFTA-länderna förhandlar nu om ett omfattande integrationsavtal med EG inom ramen för ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES.

För svensk del är riktlinjerna för dessa förhandlingar fastställda genom riksdagens beslut i behandlingen av propositionen Sverige och den Västeuropeiska integrationen (prop. 1987/88: 66). Den stora vikt Sverige lägger vid att fullfölja EES-förhandlingarna, liksom riktlinjernas fortsatta giltighet har bekräftats genom riksdagens beslut i anledning av utrikesutskottets betänkanden 1988/89:UU19 samt 1990/91:UU8. Målet är att svenska medborgare, institutioner och företag skall åtnjuta samma fördelar som kommer att gälla i EG när den inre marknaden har fullbordats.

Efter omfattande förberedande samtal mellan EFTA-länderna och EG inleddes den 20 juni 1990 de formella EES-förhandlingarna. Det gemensamma målet är att skapa fri rörlighet för varor, kapital, tjänster och personer i alla de 19 länderna. EFTA-länderna skall också delta i samarbetet på en rad viktiga samhällsområden såsom forskning, utbildning, miljövård, konsumentskydd och den s. k. sociala dimensionen. Parterna är vidare ense om att förhandlingarna skall slutföras så snart som möjligt under år 1991 med sikte på ett ikraftträdande av avtalet den 1 januari 1993.

I Sverige och de andra EFTA-länderna har de regler som skall ligga till grund för ett EES-avtal grundligt analyserats och eventuella problemområden har identifierats. Detta i syfte att bedöma om Sverige behöver undantag eller övergångsarrangemang på vissa områden. En vägledande princip i detta sammanhang har varit att slå vakt om våra allmänt sett höga normer vad gäller hälsa, miljö och säkerhet. Andra viktiga förhandlingsområden har rört EES-avtalets rättsliga och institutionella struktur.

Under hösten 1990 har förhandlingarna gradvis kommit att koncentreras på att försöka nå principiell enighet kring ett antal huvudfrågor. Dessa omfattar utformningen av de särlösningar som EFTA-länderna söker, beslutsprocessen, övervakning, strukturen och kompetensen för en gemensam EES-domstol samt frågor rörande reduceringen av sociala och ekonomiska obalanser i EES.

Under december har principiell enighet uppnåtts i de viktigaste frågorna. Det finns således goda utsikter att nå fram till ett färdigförhandlat avtal under våren 1991. Det kan då träda i kraft i fas med fullbordandet av EGs inre marknad, dvs. per den 1 januari 1993.

EFTAs ökade roll i utvecklingen av det ekonomiska samarbetet i Europa medför allt större krav på dess sekretariat. EFTA-sekretariatet har, som EFTA-ländernas beredande och samordnande organ i EES-förhandlingarna, en central och resurskrävande funktion. Stort arbete läggs också ned på att följa upp de samarbetsdeklarationer som EFTA-länderna överenskom-

mit med Ungern, Polen, Tjeckoslovakien och Jugoslavien. Målet är att i framtiden etablera frihandelsavtal med dessa länder. Förhandlingar om ett frihandelsavtal med Turkiet har också inletts.

De ökade resursanspråken på EFTA-sekretariatet återspeglas i en kraftig förstärkning av organisationen. Under budgetåret 1989/90 ökade antalet anställda med ca 40 % till 120 personer. Sekretariatets verksamhet under de kommande åren beror i stor utsträckning på utgången av EES-förhandlingarna. Helt klart är att i samband med att ett EES-avtal träder i kraft kommer en ytterligare kraftig förstärkning av organisationen att bli nödvändig. EES-avtalet väntas bl. a. innebära åtaganden från EFTA-sidan att bilda en rad organ för att administrera och övervaka avtalet. Ökade krav på översättningsarbete kan också förväntas.

Integrationsarbetet i Sverige har fortsatt med hög intensitet. Arbetet i den samråds- och utredningsorganisation som etablerades under våren 1988 fortsätter, och fungerar väl. Möten i statsrådsgruppen för Europafrågor liksom i statssekreterargruppen har ägt rum med jämna mellanrum. Rådet för Europafrågor har, under statsministerns ledning och med representanter för olika samhällsintressen, hittills mötts minst en gång i kvartalet.

Utrikeshandelsministern har sammanträffat med riksdagens EFTA-delegation omkring en gång i månaden för information och samråd om regeringskansliets arbete med den västeuropeiska integrationen samt dessutom regelbundet informerat riksdagen och utrikesnämnden om hur integrationsarbetet fortskrider.

Också de informationsaktiviteter som riktar sig till organisationer, företag och till allmänheten har utökats. Ett färdigförhandlat EES-avtal, liksom den intensiva diskussionen om en eventuell svensk ansökan om medlemskap i EG, kommer att medföra krav på ytterligare ökade informationsinsatser. Utrikesutskottet har i sitt betänkande (1990/91:UU8) framhållit betydelsen av informationsinsatser mot bakgrund av de uttalanden som gjorts rörande medlemsskap i EG. Förslag därom kommer senare att föreläggas riksdagen.

Inom regeringskansliet har berörda departement uppmanats att så långt möjligt fastlägga en handlings- och tidsplan för det fortsatta integrationsarbetet. Snarast efter riksdagens godkännande av ett EES-avtal, dvs. sannolikt under budgetåret 1991/92, kommer det lagstiftningsarbete som krävs för avtalets genomförande att påbörjas.

Regeringen tillsatte i januari 1990 en delegation för översättning av de EG-regler som är relevanta för EES-avtalet. Ett visst samarbete i översättningsarbetet pågår med våra nordiska grannländer samt med EG-delegationen. Totalkostnaden för översättningsarbetet uppskattades i mars 1990 till 26 milj. kr.

Den satsning som regeringen gör på det västeuropeiska integrationsarbetet och övrigt västeuropeiskt samarbete kräver ökade resurser. För det kommande budgetåret föreslår jag nu en ökning av medlen härför med 34 milj. kr.

Central- och Östeuropa

Reformprocessen i Central- och Östeuropa berör i hög grad det ekonomiska området. Strävan är i flertalet länder att överge det planekonomiska system som lett till stagnation, miljöförstörelse och resursslöseri. Samtliga länder i området har sagt sig vilja införa någon typ av marknadsekonomi, vilket kräver mycket genomgripande förändringar. Bland centrala frågor som diskuteras märks systemet för prissättning, privatisering och valutakonvertibilitet. Inställningen varierar dock till på vilket sätt och i vilken takt olika åtgärder skall genomföras. Övergången till ett nytt ekonomiskt system torde komma att ta tid och medföra stora svårigheter. På kort sikt får man t.ex. räkna med sänkt totalproduktion och ökad arbetslöshet, vilket redan skett i flera av länderna.

Utöver de svårigheter som beror på själva systemomvandlingen, kompliceras bilden av att den tidigare omfattande internhandeln mellan SEV-länderna kraftigt minskar. Därtill kommer att några av länderna har en mycket besvärlig skuldsituation som utgör ett allvarligt hinder för en återhämtning.

Genom de politiska och ekonomiska förändringarna i de central- och östeuropeiska länderna skapas helt nya förutsättningar för ett utökat ekonomiskt samarbete mellan dessa och OECD-länderna samt med de internationella organisationerna. Sverige och övriga i-länder välkomnar den process som inletts och söker på olika sätt – genom handelspolitiska åtgärder, bistånd, m.m. – aktivt stödja reformprocessen och ett intensifierat ekonomiskt samarbete som syftar till att inlemma Central- och Östeuropa i det multilaterala handelssystemet.

På det internationella planet återspeglas förändringarna både i utökade kontakter med de västliga marknadsekonomierna och med de internationella organisationerna, samt i att nya organisationer och samarbetsformer uppstått. Här kan ingen fullständig redovisning lämnas av allt det nya som håller på att utvecklas men några exempel kan ändå presenteras.

EFTA undertecknade i juni 1990 samarbetsdeklarationer med Polen, Tjeckoslovakien och Ungern. Enligt dessa skall parterna undersöka förutsättningarna för att ingå frihandelsavtal. Förberedande samtal om sådana avtal har inletts med dessa länder och Jugoslavien. EG har ingått samarbetsavtal med länderna i området. Nyligen har beslut fattats att diskussioner om associationssamtal skall inledas. I första hand kommer förhandlingar att föras med Polen, Tjeckoslovakien och Ungern. Några av Central- och Östeuropas länder strävar för övrigt på sikt efter medlemskap i EG.

OECD har inrättat ett center för samarbete med länderna i Central- och Östeuropa. I anknytning till centret har OECD beslutat upprätta ett samarbetsprogram för i första hand sådana länder som är i färd med att ta snabba steg mot marknadsekonomi och demokrati.

Ett närmare samarbete har inletts mellan GATT och länderna i Central- och Östeuropa. Några av dessa länder har undertecknat GATT-avtalet som statshandelsländer. Deras anslutning har därför en speciell status som f.n. omförhandlas. Övriga stater söker ett närmare samarbete, vilket kan illustreras med att Sovjetunionen nyligen erhållit observatörsstatus.

ESK (europeiska säkerhetskonferensen) höll i våras en konferens om ekonomiskt samarbete i Bonn. Mötet blev framgångsrikt och var speciellt såtillvida att vid sidan av de officiella delegationerna även representanter för näringslivet deltog, vilket ledde till mycket konkreta diskussioner. Vid mötet antogs en deklaration som för de central- och östeuropeiska länderna innebar långtgående åtaganden i marknadsekonomisk riktning.

ECE (FNs kommission för Europa), som tidigare varit det enda forum för ekonomiskt samarbete där samtliga öst- och västländer varit medlemmar, ser för närvarande över organisationen och dess arbetssätt.

Slutligen bör i sammanhanget nämnas upprättandet av den europeiska utvecklingsbanken (EBRD) och det samordningsarbete som bedrivs av 24 industriländer under EG-kommissionens ordförandeskap (G24), liksom de olika nordiska initiativ som tagits.

Central- och Östeuropas andel av Sveriges utrikeshandel uppgår till endast ca 3 %. (1,9 % för exporten och 3,4 % för importen) Största handelspartner i området är Sovjetunionen följt av Polen. Traditionellt har Sverige haft ett underskott gentemot dessa länder vilket emellertid sjunkit under senare år. Importen består till stor del av råvaror, däribland olja, halvfabrikat och konsumtionsvaror medan exporten domineras av produkter från verkstadsindustrin.

De ekonomiska förändringarna skapar förutsättningar för ett betydligt större bilateralt ekonomiskt utbyte på sikt. Detta är värdefullt i sig men kan också positivt påverka kontakterna på andra områden.

Det ligger av många skäl i svenskt intresse att söka bidra till att den ekonomiska omvandlingen blir framgångsrik. Regeringen söker därför på olika sätt lämna sitt bidrag till reformprocessen. Det är därvid naturligt att särskild uppmärksamhet ägnas Sveriges närområde. Här bör påpekas vikten av att också övriga delar av det svenska samhället på olika sätt engagerar sig i samarbetet. En dialog förs för övrigt kontinuerligt både direkt med näringslivet och dess organisationer men också med andra intressenter inom ramen för den Östeuropa-delegation som regeringen tillsatte i augusti 1990.

På det handelspolitiska området har flera åtgärder beslutats som bör få positiva följder för Sveriges samarbete med området. En viktig punkt är den allmänna avvecklingen av teko- och skorestriktionerna vid utgången av juli 1991 resp. utgången av år 1992.

På förslag av exportkreditnämnden har regeringen beslutat om viss förändring i förordningen om investeringsgaranti i syfte att utöka risktäckningen avseende politiska risker till vissa s. k. systemskiftesrisker.

Under litt. C finns förslag med syfte att främja näringsutveckling i Central- och Östeuropa. Enligt detta skall Swedfunds grundkapital höjas med 100 milj. kr varav 50 milj. kr. avsätts för ett särskilt "fönster" för insatser i Central- och Östeuropa. Med en sådan åtgärd bör ett ökat engagemang från näringslivets sida i området underlättas. Dessutom avsätts 10 milj. kr. som bidrag till en fortsättning och fördjupning av de kontakter som etablerats av svenska departement och myndigheter med sina motsvarigheter i Central- och Östeuropa.

Resurserna för bevakning m. m. av Central- och Östeuropa-samarbetet

har under året förstärkts genom att regeringskansliets samordnare för Östeuropafrågor fått ett sekretariat till sitt förfogande, det s. k. Östeuropasekretariatet (ÖSEK). ÖSEK är knutet till UDs handelsavdelning. Vidare har verksamheten vid Östekonomiska Institutet (ÖEI), som är knutet till Handelshögskolan, byggts upp. Regeringen och övriga finansiärer av ÖEI har här ett värdefullt instrument för att följa den ekonomiska utvecklingen i Central- och Östeuropa.

USA och Japan

USA är en av Sveriges viktigaste exportmarknader. Sveriges handel med USA har länge uppvisat en positiv balans. Det svenska överskottet har dock minskat något under slutet av 1980-talet. Importen från USA av bl. a. teknologi är av stor betydelse för svensk industri. Den amerikanska handelslagen från år 1988, the Omnibus Trade and Competitiveness Act, träder successivt i kraft på olika områden. Lagen innehåller såväl handelspolitiska bestämmelser som bestämmelser rörande arbetsmarknadspolitik, ekonomisk politik och exportkontrollpolitik, och syftar till att stärka den amerikanska industrins konkurrenssituation. Lagen har av omvärlden uppfattats som i vissa delar svårförenlig med GATT och frihandelsprinciperna, särskilt vad gäller tillämpningen av sanktioner mot vad man anser vara ojusta handelsmetoder. Sverige följer noggrannt tillämpningen av lagen, särskilt på de områden som är av speciellt svenskt intresse.

USAs president tog i juli 1989 initiativ till ett program för friare handel med stål genom öppnare marknader, fortsatt omstrukturering av stålindustrin och förhandlingar om ett internationellt avtal inom ramen för GATT med syfte att begränsa statliga subventioner till stålindustrin. De kvoter och extratullar som gällt för amerikansk import av vissa specialstålkvaliteter upphörde under hösten 1989.

Sverige tog år 1989 upp ett amerikanskt antidumpningsbeslut på specialstålområdet till prövning i GATT. Den särskilda expertgrupp som i augusti 1990 lämnade sin rapport i ärendet kom till ett för Sverige positivt ställningstagande. Rapporten är för närvarande föremål för behandling.

Handeln med Japan karaktäriseras alltjämt av betydande svenska underskott. Det är dock glädjande att notera att den svenska exporten ökat kraftigt på senare år. Till denna positiva utveckling har bl. a. japanska liberaliseringsåtgärder och yenens uppgång bidragit. Den oerhört hårda konkurrens som råder i Japan kräver avancerade produkter, goda kunskaper och långsiktighet av exportörerna. De företag som insett vikten av att satsa på den japanska marknaden har efter hårt arbete nått avsevärda framgångar. Den nära kontakt med högteknologisk industri som verksamhet i Japan kan innebära är också en positiv faktor.

Riksdagen har beslutat att svenska staten skall bidra till inrättandet av ett forskningsinstitut med speciell inriktning på Japan. 9 milj. kr., fördelade på tre år, har beräknats för ändamålet.

Gulfkrisen, en begynnande konjunkturnedgång på vissa håll, och svårigheterna att inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) enas om en friare världshandel gör att det multilaterala handelssystemet under budgetåret 1991/92 kan komma att utsättas för stora påfrestningar. Redan under tidigare år har ett protektionistiskt tryck i form av unilaterala åtgärder och bilaterala handelsuppgörelser med diskriminerande effekter för utomstående länder alltför ofta kunnat konstateras. Dessa tendenser riskerar nu att förstärkas, med ytterligare negativa effekter för utvecklingen i enskilda länder och för handeln med vissa varugrupper som följd.

Om nya höjningar av oljepriset skulle inträffa, kommer de effekter detta får för olika länders ekonomier att påverka den internationella konkurrenssituationen vilket riskerar att ytterligare förstärka de protektionistiska tendenserna. Effekten för i synnerhet många u-länders och de f. d. statshandelsländernas ekonomier blir betydande. Trycket på det multilaterala handelssystemet kommer att öka och dess möjligheter att spela en tillväxtfrämjande roll kan komma att reduceras, med minskad global ekonomisk tillväxt som konsekvens.

De multilaterala handelsförhandlingarna inom ramen för GATT, den s. k. Uruguayrundan, som inleddes år 1986 har tre övergripande målsättningar: att stärka GATT-systemet, att ytterligare liberalisera världshandeln samt att utvidga de internationella handelsreglerna inom GATT till att omfatta nya och expanderande områden som t. ex. tjänster och immaterialrätt. Grunden skulle läggas för ett friare och fördelaktigare multilateralt samarbete på handelsområdet för 1990-talet och 2000-talets början.

Dessa ambitioner ser dock inte ut att kunna förverkligas mer än i begränsad utsträckning.

Förhandlingarna inom Urugauyrundan har förts inom 15 olika grupper som täckt lika många problemområden.

Dessa är

- tullar,
- icke-tariffära handelshinder,
- liberalisering av handeln med skogsvaror,fiske, mineraler m. m.,
- teko,
- jordbruk,
- tropiska produkter,
- översyn och revidering av olika GATT-artiklar t. ex. undantag för u-länder från förbudet om importkontroll av betalningsbalansskäl,
- översyn av de överenskommelser i form av koder som gjordes vid Tokyo-rundan t. ex. för statlig upphandling och tekniska handelshinder,
- skyddsklausuler,
- subventioner,
- immaterialrätt,
- villkor för utländska investeringar,
- tvistlösning,
- översyn av hur GATT-systemet fungerar samt
- tjänstehandel.

En viktig fråga under förhandlingarna har varit att stärka GATTs regelsystem och då bl.a. att fastställa under vilka villkor länderna skall få tillgripa handelspolitiska skyddsåtgärder. Målsättningen har varit att komma till rätta med den växande floran av s.k. gråzonsåtgärder, dvs. skyddsåtgärder som vidtas utanför GATTs regelverk.

Detta är viktigt för svenskt vidkommande. Andra förhandlingsintressen för Sverige är en liberaliserad handel med jordbruksprodukter, skärpta regler för införandet av antidumpningsåtaganden, sänkta industrivarutullar, en utvidgning av upphandlingskoden, ett multilateralt avtal som reglerar handeln med tjänster, normer på det immaterialrättsliga området inom GATT, och villkor för handelsrelaterade investeringsåtgärder.

Sverige har som utrikeshandelsberoende land stort behov av internationella regler som styr världshandeln och undanröjer de handelshinder som finns eller uppstår. Sverige har därför, tillsammans med Finland, Norge och Island aktivt verkat för att Uruguayrundan skall kunna leda till generellt acceptabla överkommelser om en friare och öppnare handel.

Uruguayrundan skulle enligt planerna ha avslutats vid ett ministermöte i Bryssel den 3 – 7 december 1990. Redan innan Brysselmötet hade det framgått att jordbruksfrågan skulle bli den centrala för förhandlingarna och den fråga som skulle avgöra huruvida någon enighet totalt skulle uppnås eller inte.

På grund av grundläggande motsättningar mellan framför allt EG å ena sidan och USA och vissa jordbruksexporterande länder å den andra kunde någon enighet inte uppnås i jordbruksförhandlingarna. Motsättningen gällde främst EGs svårighet att presentera ett för övriga länder godtagbart förhandlingsbud.

Ministrarna beslöt därför avbryta förhandlingarna i Bryssel för att istället återuppta dem vid ett senare tillfälle. Tidpunkt och modaliteter beslöts det däremot att överlåta till GATTs förhandlingskommitté (Trade Negotiating Committee) att bestämma om.

Det är troligt att förhandlingarna åter kommer att kunna upptas i januari 1991.

På grund av svårigheterna avseende jordbruksförhandlingarna fördes inga reella förhandlingar på de flesta andra förhandlingsområden. Endast på ett fåtal områden kunde förhandlingar föras och enighet nås: ursprungsregler, tullvärdeberäkningar, förhandsinspektion av ulandsdestinerad export (pre-shipment inspection) och importlicensprocedurer. Uruguayrundans framtida utformning och slutförande torde emellertid avgöra dessa överenskommelsers slutgiltiga status.

Frågan om u-länders integration i det internationella handelspolitiska samarbetet står sedan länge på dagordningen i OECDs handelskommitté. En fortlöpande dialog mellan OECD och ett antal industriellt utvecklade ekonomier i Asien pågår.

Reformprocessen i Östeuropa har medfört omfattande kontakter mellan OECD och östländerna. För att bistå dessa har organisationen i år upprättat ett "Centre for Co-operation with European Economics in Transition". Centret bistår med kunskaper och stöd när det gäller övergången från plan- till marknadsekonomi.

Iraks invasion av Kuwait och den därmed uppkomna situationen på oljemarknaden har aktiverat arbetet inom det internationella energiorganet, IEA.

Sverige har i OECDs handelskommitté tagit initiativ till en systematisk genomgång av sambandet mellan handelspolitik och miljöpolitik. Förslaget har mött starkt gensvar från övriga OECD-länder. Arbetet beräknas ge substantiella resultat under år 1991.

Under år 1990 har u-ländernas problem på bl. a. handels- och råvaruområdena diskuterats i Förenta nationerna (FN) vid skilda tillfällen. Generalförsamlingen höll ett extra möte om internationella ekonomiska frågor i slutet av april. Mötet resulterade i en enhälligt antagen deklaration. Under september genomfördes en konferens i Paris som behandlade de minst utvecklade ländernas (MUL) problem. Konferensen enades om ett aktionsprogram för dessa länder under 1990-talet. Under oktober månad kunde vidare FNs medlemmar enas om en ny utvecklingsstrategi (International Development Strategy, IDS) för 1990-talet.

Dessa framåtblickande texter som har antagits inom FN bör hållas i åtanke under diskussionerna vid den åttonde sessionen med FNs konferens om handel och utveckling (UNCTAD VIII), som skall äga rum under hösten 1991. Huvudämnen blir resurser för utveckling, internationell handel, teknologi, tjänster och råvaror. Enligt svensk uppfattning bör miljöproblematiken, liksom i andra FN-organ, utgöra ett betydande inslag och behandlas i samband med varje problemområde.

Sveriges ambition är att bidra till att konferensen uppnår en sammanhållen behandling av överenskomna ämnen och konkreta slutresultat av vikt för främst u-länderna.

Det internationella samarbetet på det för UNCTAD så centrala råvaruområdet ter sig i vissa hänseenden inte särskilt lyckosamt. Detta är att beklaga då stabila råvarumarknader fortsatt är av stor betydelse för många u-länder som ofta är starkt skuldtyngda.

Det prisstabiliserande avtalet för kakao har fungerat mindre väl. Avtalet har numera förlängts, sedan dess ekonomiska (prisstabiliserande) funktioner suspenderats. Samarbetet inom det prisstabiliserande avtalet för naturgummi har å andra sidan varit framgångsrikt, särskilt sedan nu det andra avtalet avseende naturgummi trätt i kraft och de första prisstabiliserande lagerköpen verkställts.

Utsikterna för andra nya prisstabiliserande råvaruavtal är inte gynnsamma. Mer än ett års förhandlingar om ett nytt internationellt kaffeavtal har ej lyckats lösa vissa fundamentala meningsskiljaktligheter mellan ledande konsument- och producentländer. Hittillsvarande avtal har därför förlängts på två år, t. o. m. den 30 september 1991. Under denna tid är det prisstabiliserande exportkvotsystemet försatt ur kraft, varför avtalet – i likhet med kakaoavtalet – närmast har karaktär av en s. k. studiegrupp. Försöken att återuppta förhandlingarna fortsätter dock.

Under år 1990 nåddes förlikning mellan banker och mäklare å ena sidan och Internationella Tennrådet å den andra i den långdragna process som följde på den kris som utlöstes av tennrådets inställande av sina betalningar i oktober 1985. Internationella Tennrådet upplöstes därefter den 31 juli 1990.

Ansträngningarna bör fortsätta att i lämpliga former föra det multilaterala samarbetet på råvaruområdet vidare. Att detta kan ge positivt resultat visas bl. a. genom det nya juteavtalet samt den nya nickelstudiegruppen.

1989 års internationella avtal om jute och juteprodukter är i likhet med det första (från år 1982) ett s. k. utvecklingsavtal, utan prisstabiliserande funktioner. Detta nya juteavtal är i allt väsentligt likt det hittills gällande och gynnar primärt de juteproducerande länderna. Dessa är främst Bångladesh, Nepal, Indien, Kina och Thailand. Avtalet ligger väl i linje med Sveriges traditionella råvarupolitik och riksdagen godkände också avtalet för svensk del den 6 december 1990 (prop. 1990/91: NU13, rskr. 68).

1983 års internationella avtal om tropiskt timmer som också är ett s. k. utvecklingsavtal, skulle löpa ut den 31 mars 1990. Det har förlängts med två år. Under denna tid förutses förhandlingar komma att inledas om ett nytt liknande avtal. Avtalet har under sin hittillsvarande giltighetstid kommit att få en ökande betydelse. Man tillmäter nu allmänt avtalet stor vikt som ett av de verksamma internationella medlen i kampen mot förstörelsen av de tropiska regnskogarna.

Framgångsrika förhandlingar om studiegrupper för tenn och koppar har lett fram till överenskommelser om mandat för dessa studiegrupper. De avses starta sin verksamhet så snart de antagits av det enligt resp. mandat erforderliga antalet stater.

Den internationella nickelstudiegruppen höll sitt invigningsmöte i juni 1990. Denna nya studiegrupp kommer främst att verka som insamlande och bearbetande organ för statistik avseende nickel. Ett första möte med studiegruppen med deltagande av näringslivsrepresentanter kommer att hållas under våren 1991. Förhoppningar knyts till att gruppens verksamhet skall leda till ökad marknadstransparens och därmed indirekt verka stabiliserande på nickelmarknaden.

Den s. k. Gemensamma Fonden för råvaror, som framförhandlades redan år 1980, kunde träda ikraft den 19 juni 1989 sedan bl. a. Sovjetunionen tillträtt avtalet. Fondens huvudsyften är att, dels erbjuda finansiell hjälp för prisstabiliserande råvarulagring, inom ramen för internationella råvaruavtal, dels finansiera projektverksamhet inom råvaruområdet. Fonden befinner sig fortfarande i ett uppbyggnadsskede, men väntas få stor betydelse främst som finansieringskälla för nämnda projektverksamhet.

Bilateralt samarbete

Handelspolitiska och ekonomiska konsultationer på regeringsnivå spelar en viktig roll för Sveriges handel med flertalet u-länder. Ett starkt samband framträder mellan handelspolitiska och ekonomiska kontakter på regeringsnivå och kommersiella förbindelser. Kontakter i form av ministerbesök och delegationsresor med officiell prägel har i allt större grad kommit att användas i handelsfrämjande syfte.

Sverige har ingått avtal om ekonomiskt, industriellt och teknisk-vetenskapligt samarbete med ett tjugotal u-länder. Kommerskollegium undersöker f. n. om och hur dessa avtal kan utnyttjas mer effektivt. Under år 1990 har Sverige med Iran undertecknat ett Memorandum of Understanding.

som återupplivar ett avtal från år 1974 om upprättande av en blandad kommission för ekonomiskt och industriellt samarbete.

Särskild vikt måste läggas vid de mera utvecklade u-länderna i Stillahavsasien. Japan har utgjort förebild för och givit inspiration åt exempelvis Sydkorea, Hongkong, Singapore och Taiwan som uppvisar mycket höga siffror vad gäller t. ex. tillväxt, produktivitet, handel och investeringar. I en annan grupp av länder som ifråga om ekonomisk utveckling kommer på en nivå strax efter, återfinns i första hand tre ASEAN-länder, nämligen Thailand, Indonesien och Malaysia. I både Thailand och Malaysia ger sedan ett par år tillbaka exporten av industriprodukter större intäkter än jordbruksexporten.

Sveriges handel med u-länderna har minskat under 1980-talet. Under år 1989 uppgick den svenska exporten till u-länderna till 31 miljarder kronor vilket var en ökning med 8 % jämfört med året innan. Importen från ländergruppen ökade med 15 % till 24 miljarder kronor. Av Sveriges totala export går 9,4 % till u-länderna medan motsvarande siffra för importen är 7,5 %.

Exportfrämjande insatser

Det allmänna statliga stödet till exportfrämjande kanaliseras i Sverige huvudsakligen via Sveriges exportråd, som bildades år 1972 av staten och den privata organisationen Sveriges allmänna exportförening.

Rådets uppgift är att som centralt organ planera, samordna, marknadsföra och genomföra åtgärder för att främja Sveriges export. Vidare planerar och leder rådet handelssekreterarnas verksamhet samt den exportfrämjande verksamheten inom utrikesrepresentationen. Andelen företagsfinansiering är internationellt sett hög. Exportrådet spelar en viktig roll för att understödja och underlätta företagens egna exportansträngningar.

Jag har, med regeringens bemyndigande, tillkallat en särskild utredare med uppgift att göra en förutsättningslös översyn av statens roll i det exportfrämjande arbete som drivs genom Sveriges exportråd (dir. 1989:38). Utredaren väntas presentera sitt betänkande inom kort.

Exportfinansiering

Genom den s. k. consensus-överenskommelsen inom OECD har de deltagande staterna, däribland Sverige, åtagit sig att tillämpa vissa riktlinjer vad gäller bl. a. räntenivåer och kredittider vid statsstödda exportkrediter. Syftet med överenskommelsen är att begränsa osund och snedvridande konkurrens medelst subventionerade exportkrediter. I överenskommelsen ingår också riktlinjer för s. k. u-kreditgivning.

Consensus-överenskommelsen är för närvarande föremål för översyn. Avsikten är att en reviderad överenskommelse skall antas inför OECDs ministermöte våren 1991.

Finansiering är ett viktigt konkurrensmedel, särskilt vid export av kapitalvaror och projekt till u- och östländer. Tillgång till statliga exportkreditgarantier är här av central betydelse.

Exportkreditnämnden (EKN) har till uppgift att genom garantier skydda företagen mot vissa typer av förlustrisker i samband med exportaffärer. Nämnden har sedan år 1980 utfärdat garantier för export till ett värde av drygt 100 miljarder kronor. Samtidigt har ett ackumulerat underskott på ca 2,5 miljarder kronor uppstått i verksamheten, till följd av skadereglerингar föranledda av betalningsproblem i u- och östländer.

Riksdagen har våren 1990 godkänt vissa förslag till förändrade riktlinjer för EKNs verksamhet (prop. 1989/90: 44, NU19, rskr. 153). För garantier med kredittid i princip upp till högst 5 år bör verksamheten bedrivas med målet att den skall gå ihop och premierna anpassas därefter (N-system). Även när det gäller längre och större krediter bör ambitionen fortsatt vara att få verksamheten att gå ihop på sikt. Premierna bör i detta fall bestämmas med hänsyn till den riskbild som föreligger vid beslutstillfället för de enskilda affärerna. Med hänsyn till förlustriskerna bör riskbedömningen i fråga om de långa krediterna kompletteras med prövning av samhällsintresse (LT-system). Riksdagen har understrukit vikten av att samtliga villkor i samband med en garanti – inom ramen för de begränsningar som uppställs för garantigivningen – utformas med beaktande av vad som erbjuds i exportföretagens viktigare konkurrentländer. Vidare har EKN fått vidgade möjligheter att anpassa garantigivningen till ändrade exportfinansieringsformer.

Tullfrågor, handelsprocedurer m. m.

I förhandlingarna med EG om ett EES-avtal diskuteras en rad förslag till förenklingar vad gäller ursprungsreglerna, t. ex. införande av alternativa procentregler, full kumulation och förenklad ursprungsbevisning. Dessutom diskuteras bl. a. ett multilateralt tullsamarbetsavtal.

I den gemensamma EFTA/EG-arbetsgruppen för enhetsdokumentet och transiteringsfrågor (SAD/Transit-gruppen) diskuteras möjligheterna att utveckla det gemensamma tulldokumentet till ett elektroniskt dokument. Ett gemensamt pilotprojekt har också startat för att se över möjligheterna att datorisera transiteringsrutinerna.

Sverige deltar i TEDIS (Trade Electronic Data Interchange System) sedan år 1989. Detta projekt sattes igång av EG-kommissionen år 1987 och huvudinriktningen är verksamhet som stöder och samordnar EDI-utvecklingen (Electronic Data Interchange) i Västeuropa. Projekt som berör flera språk och länder är prioriterade. Viktiga frågor är hur säkerheten skall lösas vid informationsutbyte enbart mellan datorer och hur länders juridiska regelverk kan anpassas till elektronisk datautväxling. Genom TEDIS stöds också arbete som bedrivs i FNs regi där internationella datastandarder och rekommendationer tas fram. Första fasen av TEDIS avslutades år 1989 och nästa fas omfattar tre-årsperioden 1991 – 94.

Riksdagen har våren 1990 godkänt avtal om Handelsprocedurrådets verksamhet under perioden 1 juli 1990 – 30 juni 1993 (prop. 1989/90: 150, NU26, rskr. 354). Avtalet innebär att rådet drivs vidare med utvidgad huvudmannakrets och delvis förändrad inriktning.

Sverige har de senaste åren ingått ett antal tullsamarbetsavtal. Dessa fyller en viktig funktion för att ge tullen möjlighet att effektivt bekämpa bl. a. narkotikasmuggling och ekonomisk brottslighet. Avtal med de nordiska länderna, Tyskland, Storbritannien, Frankrike, Nederländerna, USA och Spanien är i kraft.

Sverige deltar i det internationella samarbetet på tullområdet, främst inom ramen för Tullsamarbetsrådet (Customs Cooperation Council – CCC) i Bryssel. Rådet har till uppgift att studera frågor av tullteknisk och tulladministrativ natur och att utarbeta konventioner och rekommendationer i syfte att harmonisera medlemsländernas tullprocedurer.

Avvecklingen av exportrestriktionerna för icke järnhaltigt metallskrot inleddes den 1 januari 1990 i enlighet med den överenskommelse som i januari 1989 träffades mellan EFTA-länderna och EG (prop. 1989/90: 10, UU11, rskr. 77). För Sveriges del innebär detta att den enda kvarvarande restriktionen – för kopparskrot – kommer att avvecklas den 1 januari 1992. Restriktionen för aska med återstoder av koppar har avvecklats den 1 januari 1991. Utförseltillstånd för kopparskrot har i vissa fall beviljats inom ramen för s. k. omarbetningsavtal.

De prisåtaganden som sedan slutet av år 1986 gällt för spånskivor från Polen och Tjeckoslovakien har avvecklats. Regeringen har avslutat dumpningsundersökningar beträffande importen av hårda träfiberskivor från Polen och Sovjetunionen, vissa gödselmedel från Tyska demokratiska republiken och Rumänien samt PVC-rör från Polen och Tjeckoslovakien. En undersökning har inletts beträffande plywood från Förenta staterna och Tjeckoslovakien.

Betänkandet från utredningen om svensk utrikeshandel i krislägen (SOU 1989:107) har remissbehandlats. Utredningens förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Skyddssystemet på beklädnadsområdet

Regeringen har i prop. 1988/89: 47 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. uttalat att en fullständig avreglering av tekorestriktionerna bör genomföras den 31 juli 1991. Riksdagen ställde sig bakom detta ställningstagande (1988/89:FiU10, rskr. 94). Senast har riksdagen (1989/90:NU27), med anledning av ett antal motioner i frågan, uttalat att slopandet av importbegränsningarna på tekoområdet kommer att leda till lägre konsumentpriser i vårt land och medföra fördelar för utvecklingsländerna.

Samtliga berörda länder har notificerats om den svenska avsikten att avreglera tekohandeln. Samtidigt har länderna föreslagits modifierad periodiadelning av avtalet i syfte att uppnå en smidig övergång till en fullständig avreglering den 31 juli 1991.

Internationella sanktioner

Den 1 juli 1987 trädde Sveriges förbud mot i princip all handel med Sydafrika och Namibia i kraft. Sanktionerna mot dessa länder har även omfattat förbud mot nyinvesteringar m. m. Sedan Namibia den 21 mars

1990 utropat sin självständighet upphävdes samtliga sanktioner mot detta land.

Även i Sydafrika har en positiv utveckling inletts. Apartheidsystemet består dock i väsentliga delar. Mot detta land kvarstår därför de svenska sanktionerna.

Genom förordningen (1990:885) om vissa sanktioner mot Irak och Kuwait, som beslutades och trädde i kraft den 7 augusti, var Sverige ett av de första länderna som införde ekonomiska sanktioner mot Irak och det ockuperade Kuwait. Med anledning av bl. a. säkerhetsrådets beslut den 25 september om att utvidga sanktionerna till att också omfatta ett luftembargo beslutade regeringen den 4 oktober om ändringar i nyss nämnda förordning (SFS 1990:954). De nya bestämmelserna trädde i kraft den 20 oktober.

Regeringens förordnanden om sanktioner stödjer sig på bemyndiganden i lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner. Enligt lagen skall regeringens förordnanden att tillämpa lagen underställas riksdagen för godkännande. Så har skett genom prop. 1990/91: 48. Riksdagen har därefter godkänt förordnandena (1990/91: UU11, rskr. 75).

Regeringen kan i det enskilda fallet medge undantag från förbuden bl. a. för medicin som skall utföras inom ramen för humanitära hjälporganisationers arbete. Regeringen har givit dispens för bl. a. Svenska Röda Korset och Rädda Barnens Riksförbund.

Totalt har ett trettiotal dispensansökningar avgjorts.

Krigsmaterielkontroll

Vid årsskiftet 1989/90 hade 149 enskilda tillverkare regeringens tillstånd att tillverka krigsmateriel. Tillverkningsvärdet för år 1989 var 9 583 milj. kr., jämfört med 8 303 milj. kr. år 1988.

Under år 1990 har ca 1 600 ansökningar om utförsel behandlats. Värdet för de under året beviljade utförseltillstånden, som i vissa fall också avser export under flera följande år, uppgick till ca 3 000 milj. kr., jämfört med ca 7 250 milj. kr. år 1989.

Jämfört med år 1988 minskade krigsmaterielexportens andel av Sveriges totala export under år 1989 från 2.02 % till 1.81 %. För år 1990 kan en ytterligare kraftig minskning förutses.

Den parlamentariskt sammansatta rådgivande nämnden för krigsmaterielexportfrågor har under år 1990 sammanträtt tio gånger. Det tekniskt-vetenskapliga rådet, som bistår krigsmaterielinspektionen vid bedömningen av frågor om avgränsning mellan civil och militär materiel, har sammanträtt sex gånger.

Utredningen om krigsmaterielexporten avlämnade i februari 1990 sitt betänkande "Utlandssamverkan på krigsmaterielområdet" (SOU 1989:102). Regeringen avser senare framlägga förslag om ny lag rörande krigsmateriel. I detta förslag kommer även den år 1989 avlämnade utredningen om krigsmaterielbegreppet (SOU 1989:66) att behandlas.

En skrivelse med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten under år 1989 (skr. 1989/90: 124) överlämnades till riksdagen i april 1990. En motsvarande skrivelse kommer att lämnas i början av år 1991.

Kontroll av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte

Jag kommer att föreslå regeringen att under våren 1991 lägga fram en proposition om kontroll av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte. Kontrollen avses omfatta såväl vissa produkter som viss kunskapsöverföring och utformas som ett utförselförbud från vilket regeringen kan meddela undantag.

E 1. Kommerskollegium

1989/90	Utgift	47 454 770
1990/91	Anslag	43 874 000
1991/92	Förslag	50 487 000

Inkomster vid kommerskollegium, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under inkomsttitel, beräknas till sammanlagt ca 5 milj. kr. för budgetåret 1991/92 (1989/90 ca 12 milj. kr.).

Kommerskollegium är central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor om handelspolitik och utrikeshandel samt vissa frågor i samband med näringsrättsliga regleringar och inrikeshandel. Kollegiets generaldirektör är chef för myndigheten och ordförande i dess styrelse. Kommerskollegium har ca 135 anställda.

Till kollegiet är knutet ett handelspolitiskt råd, ett krishandelsråd, en CECA-nämnd för vissa frågor rörande tillämpningen av avtalet mellan Sverige och Europeiska kol- och stålgemenskapen samt rådgivande nämnder för revisorsfrågor resp. tolk- och översättarfrågor.

Kollegiet har regeringens uppdrag att upprätta ett kansli åt delegationen för översättning av EGs regelverk.

Kommerskollegium har inför treårsperioden 1991/92—1993/94 lämnat en fördjupad anslagsframställning. I anslagsframställningen föreslår kollegiet vissa förstärkningar i verksamheten och en fortsatt utbyggnad av ADB-stödet. Kollegiet hemställer att bestämmelserna om ursprungsmärkning av kläder avskaffas och att en översyn görs av den svenska näringspolitiska myndighetsstrukturen. Vidare hemställer kollegiet om en ökning av ramanslaget med 2 000 000 kr. samt att ett förslagsanslag uppgående till 250 000 kr. anvisas för stipendier till svenska praktikanter vid europeiska samarbetsorganisationer.

Förslag:

Verksamhetens inriktning

Det övergripande målet för kommerskollegiets handelspolitiska verksamhet är att med frihandel som grundprincip bidra till att Sveriges intressen i handeln med omvärlden tas till vara. På det näringsrättsliga området är det kollegiets uppgift att inom sitt ansvarsområde upprätthålla erforderliga regler och normer.

Kollegiets verksamhet under den kommande treårsperioden kommer till stor del att präglas av de handelspolitiska konsekvenserna av ett utvidgat europasamarbete samt av uppföljningen av GATTs Uruguayrunda. Under perioden 1991/92–1993/94 blir därför särskilda insatser nödvändiga inom kollegiets multilaterala och europeiska funktioner liksom inom funktionerna för tekniska handelshinder och näringsrättsliga frågor.

Jag förordar att denna inriktning av kollegiets verksamhet läggs till grund för arbetet under den kommande treårsperioden.

De krav som utvecklingen i omvärlden ställer på verksamheten bör mötas med förstärkningar i de ovan nämnda delarna av verksamheten samt en fortsatt satsning på ADB-stödet.

I frågan om kollegiets förslag om en översyn av den svenska näringspolitiska myndighetsstrukturen anser jag, efter samråd med chefen för civildepartementet, att det finns skäl att precisera de berörda myndigheternas ansvarsområden. Chefen för civildepartementet kommer senare denna dag att redovisa sin inställning i denna fråga.

Resurser m. m.

Ramanslag 1991/92: 50 487 000 kr.

Huvudförslaget bör tillämpas för anslaget. Mitt förslag innebär dock att totalt 3 % av huvudförslagets 5 % återförs till anslaget under treårsperioden. Någon reducering av anslagsramen bör därmed inte genomföras budgetåret 1991/92.

I övrigt föreslår jag att medel som frigörs under treårsperioden som en följd av att tekorestriktionerna avvecklas, totalt ca 2 300 000 kr., får disponeras av kollegiet.

Budgetram:

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 149 951 000 kr.

Resultatbedömning

Av kollegiets resultatanalys framgår att den gångna perioden har präglats av knappa personalresurser, ökande ärendemängder och nya uppgifter. Detta har drivit fram effektiviseringar och en positiv utveckling av pro-

duktiviteten. ADB-uppbyggnaden har forcerats och flexibiliteten i organisationen har ökat. Situationen har nödvändiggjort hårda prioriteringar.

Enligt min mening har kollegiet en viktig roll vad gäller att förse regeringen med beslutsunderlag och utredningar i handelspolitiska frågor. Kollegiet har väl uppfyllt de krav som har ställts på verksamheten härvidlag. Kollegiet har aktivt deltagit i det internationella handelspolitiska förhandlingsarbetet.

Min sammantagna bedömning är att kollegiet har utnyttjat sina resurser väl och att myndigheten har haft förmåga att framgångsrikt anpassa sin verksamhet till utvecklingen i omvärlden, bl. a. genom organisationsförändringar som medger en större flexibilitet.

Skäl

På handelspolitikens område kan en rad förändringar förväntas som följd av dels det ekonomiska samarbetssystem som utvecklas i Europa och som berör EG- och EFTA-länderna samt de central- och östeuropeiska länderna, dels de pågående GATT-förhandlingarna.

Inom kollegiets *multilaterala funktion* kommer särskilt resultatet av förhandlingsarbetet i Uruguay-rundan, när detta avslutats, att ställa ökade krav. Förhandlingsresultatet skall omsättas i svenska regler och det löpande GATT-arbetet får en bredare omfattning. Bl. a. torde nya områden tillkomma, t. ex. handelsrelaterade investerings- och immaterialrättsfrågor samt handel med tjänster, vilka ger upphov till nya arbetsuppgifter inom kollegiet.

Inom den *europeiska funktionen* kommer verksamheten att i hög grad påverkas av ett EES-avtal. Bl. a. får kollegiet en viktig roll när det gäller genomförande och tillämpning av avtalet på en rad områden. Även utvecklingen i Central- och Östeuropa ställer krav på kollegiets insatser.

Kommerskollegium har en viktig roll när det gäller formuleringen av svensk handelspolitik i detta skeende. Verksamheten omfattar t. ex. bevakning av Sveriges och andra länders åtaganden, utredande verksamhet, informations- och samordningsuppgifter samt övriga anpassningsåtgärder som kan bli aktuella. Det är därför angeläget att kollegiet kan anpassa sin verksamhet till förändringar i den internationella handelspolitiska utvecklingen och i Sveriges position i det internationella handelssystemet. En effektiv och flexibel organisation liksom en god beredskap för förändringar är förutsättningar för detta. Den ökande komplexiteten i såväl de handelspolitiska som näringsrättsliga frågorna samt kraven på snabba insatser och omprövningar medför också krav på en förbättrad framförhållning.

Vidare är en fortsatt satsning på ADB-stödet en förutsättning för att kollegiet skall kunna bedriva verksamheten effektivt. Detta gäller bl. a. kommunikationsmöjligheter både internt och med externa databaser.

Anslaget för budgetåret 1991/92 samt budgetramen för perioden 1991/92 – 1993/94 har beräknats utifrån följande utgångspunkter.

Enligt huvudförslaget skall myndigheten genomföra rationaliseringar i verksamheten som motsvarar 5 % under treårsperioden. Med tanke på den

betydelse de pågående handelspolitiska skeendena har för Sverige och kollegiets roll i detta sammanhang, förordar jag att 3 % av besparingen enligt huvudförslaget återförs till anslaget för att möta de krav som ställs på verksamheten. Därmed bör huvudförslaget genomföras med 2 % fördelat med 1 % för vardera budgetåren 1992/93 och 1993/94.

Regeringen har tidigare aviserat en avveckling av tekorestriktionerna den 31 juli 1991. Avvecklingen innebär ett minskat resursbehov inom kollegiets regleringsfunktion. Med hänvisning till vad jag har anfört ovan finns det enligt min mening starka skäl som talar för att därigenom frigjorda medel, totalt ca 2 300 000 kr. under treårsperioden, överförs till de expansiva delarna inom kollegiets verksamhetsområde.

Pris- och löneomräkningen för budgetåret 1991/92 uppgår till 6 613 000 kr. Anslaget för det första året i treårsperioden har därmed beräknats till 50 487 000 kr. För budgetåren 1992/93 och 1993/94 beräknar jag anslaget till 49 982 000 kr. respektive 49 482 000 kr. efter reducering med 1 % för vardera året i enlighet med vad jag har anfört beträffande huvudförslaget. Beloppen bör pris- och löneomräknas i vanlig ordning.

Svenska stipendier avseende europeiska integrationsfrågor för tjänstgöring vid Europaparlamentet, EG-kommissionen och europeiska samarbetsorganisationer (bl. a. EFTA) administreras av kollegiet. Ett ökat intresse kan förväntas även på detta område. Ur svensk synvinkel torde det vara angeläget att de möjligheter som löpande erbjuds svenska praktikanter i nämnda organisationer kan tas tillvara. Befintliga medel under anslaget för denna verksamhet kan beräknas till ca 80 000 kr. Jag förutsätter att den resursförstärkning, som jag har föreslagit för anslaget, även skall ge utrymme för en viss utökning av stipendieverksamheten.

Kollegiets förslag om ett avskaffande av reglerna för ursprungsmärkning av kläder bereds i särskild ordning. Jag är således inte nu beredd att ta ställning i denna fråga.

De pågående förhandlingarna mellan EFTA och EG förväntas leda till ett omfattande avtal i vilket deltagande från EFTA-ländernas sida i den inre marknaden och i de fyra friheterna uppnås genom en långtgående anpassning till EGs regelverk. Samtidigt förutses också mekanismer för deltagande från EFTA-ländernas sida i den process som leder till nya beslut inom det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Oavsett hur relationerna mellan EFTA-länderna och EG slutligen utformas kommer den pågående integrationen att påverka inte bara svenskt näringsliv utan också svensk lagstiftning och svenska myndigheters verksamhet.

Internationaliseringen av den svenska ekonomin och det internationella regelverkets växande betydelse i den nationella normgivningen, liksom den avreglering som skett på många områden, har lett till att flera myndigheters roller har förändrats. Regeringen har i skrivelsen 1990/91: 50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna bl. a. angivit att internationaliseringen under 1980-talet har kommit att påverka många verksamhetsområden. Föredraganden anför att delar av den statliga administrationen, bl. a. de näringspolitiska myndigheterna, mot denna bakgrund måste reformeras.

Enligt min mening finns det mot denna bakgrund skäl att precisera de

berörda myndigheternas ansvarsområden.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet, som senare denna dag redovisar sin inställning i denna fråga.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom kommerskollegium skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag.
2. att till *Kommerskollegium* för budetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 50 487 000 kr.

Tullpreferenser för Namibia

Bakgrund och förslag

Det svenska preferenssystemet, som trädde i kraft den 1 januari 1972, innebär tullfrihet vid import från u-länderna av flertalet industriella hel- och halvfabrikat och vissa livsmedel. Undantag har gjorts för varor som är särskilt utsatta för lågpriskonkurrens, t. ex. kläder, handskar och skor. De svenska preferenserna avser i stort alla självständiga utomeuropeiska u-länder samt Jugoslavien, Turkiet, Cypern och Malta. Preferensberättigade är vidare vissa utomeuropeiska områden som står under preferensgivande länders överhöghet, bl. a. Hongkong. Dessutom medges i särskild ordning tullpreferenser för Kina, Rumänien och Bulgarien.

Formellt bemyndigande för regeringen att medge tullpreferenser för varor från utvecklingsländerna finns i 5 § lagen (1987:1 069) om tullfrihet m. m. Av prop. 1971:93 framgår att bemyndigandet får utnyttjas för vissa särskilt angivna länder och områden och gäller med vissa begränsningar beträffande varuområdet. Ytterligare bestämmelser finns i förordningen (1987:1 285) om tullfrihet för varor från utvecklingsländerna (ändrad senast SFS 1990:105).

Den 1 februari 1987 infördes vidare tullfrihet för samtliga varor vid import från de länder som av FN utnämnts till minst utvecklade.

Sverige har genom åren aktivt stött Förenta Nationernas ansträngningar att få slut på Sydafrikas illegala ockupation av Namibia. Sverige har också medverkat i genomförandet av säkerhetsrådets resolution 435 som innebar en plan för övergång till oberoende för Namibia. Genomförandet av resolutionen inleddes den 1 april 1989 och har sedermera resulterat i att Namibia kunde proklamera sin självständighet den 21 mars 1990. I enlighet med riksdagens beslut i maj 1990 inleds från och med budetåret 1990/91 också ett bilateralt utvecklingssamarbete med Namibia.

Jag föreslår att Namibia – som ett led i vårt stöd för landet – inordnas bland de preferensberättigade länderna och områdena i det svenska systemet med tullpreferenser till förmån för u-länderna. Därmed skulle en möjlighet öppnas för Namibia att erhålla tullpreferenser så snart landet inkommit med en framställan härom.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna att Namibia inordnas bland de preferensberättigade länderna och områdena i det svenska systemet för tullpreferenser till förmån för u-länder.

E 2. Exportfrämjande verksamhet

1989/90	Utgift	255 982 021	Reservation 47 365 673
1990/91	Anslag	254 578 000	
1991/92	Förslag	259 815 000	

Inledning

Under detta anslag beräknas medel för den exportfrämjande verksamhet som Sveriges exportråd antingen själv utövar eller planerar och leder inom handelssekreterarorganisationen och utrikesrepresentationen.

Ett antal myndigheter och organisationer inom andra departements verksamhetsområden bedriver också verksamheter med inslag av exportfrämjande karaktär, ofta i samarbete med Sveriges exportråd. Som exempel kan nämnas Sveriges turistråd samt statens industriverk och de regionala utvecklingsfonderna inom ramen för program för småföretagsutveckling och olika branschprogram. Exportkreditgarantier genom exportkreditnämnden och exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit kan också räknas hit.

Organisation

Sveriges exportråd inrättades den 1 juli 1972 genom avtal mellan svenska staten och Sveriges allmänna exportförening. Inom exportrådet är tillsatt en särskild nämnd med uppgift att besluta om stöd till svensk projektexport. Exportrådets uppgift är att som centralt organ planera, samordna, marknadsföra och genomföra åtgärder för att främja svensk export. Sveriges exportråd planerar och leder den exportfrämjande verksamheten dels via den specialiserade kommersiella utlandsrepresentationen, dvs. handelssekreterarna, dels inom utrikesrepresentationen. Sveriges exportråd har slutit samarbetsavtal med vissa handelskammare i utlandet, nämligen den i Sao Paulo, New York, Lissabon och Madrid.

Det finns för närvarande 19 handelssekreterartjänster inrättade, nämligen i Chicago, Toronto, Bryssel, Budapest, Düsseldorf, Haag, Helsingfors, Köpenhamn, Lissabon, London, Madrid, Milano, Oslo, Paris, Prag, Wien, Sydney, Tokyo och i Jeddah. Filialkontor finns i Atlanta, Barcelona, Berlin, Bratislava, Detroit, Hamburg, Los Angeles, Montreal, New York, Stuttgart och Vancouver. Ett antal ambassader och konsulat i länder med särskilt intressanta marknader har givits en särskild kommersiell kompetens och tar – liksom handelssekreterarna – betalt för vissa av sina exportfrämjande tjänster. Samtliga ambassader och handelskontor, liksom även vissa konsulat, tillhandahåller allmän exportfrämjande service.

Verksamheten och dess finansiering

Sveriges exportråds och handelssekreterarnas verksamhet drivs i form av projekt. Projekten planeras och följs upp i huvudsak per marknad och per bransch/affärsområde. Ett projekt kan bestå av exportservice, exportaktioner eller exportuppdrag. Med *exportservice* avses sådana tjänster som inte föranleder debitering, t. ex. lättillgänglig marknadsinformation, inledande rådgivning till företag och enklare varuförfrågningar liksom viss uppsökande och initiativtagande verksamhet. *Exportaktioner* omfattar bransch-, land- eller temabundna kollektiva aktiviteter som stödjer företagens exportansträngningar. I exportaktioner ingår också bl. a. åtgärder som särskilt stödjer små och medelstora företag i deras exportarbete. *Uppdragsverksamheten* omfattar tjänster som utförs på särskild beställning och mot särskilt arvode för enskild uppdragsgivare.

Verksamhetens *finansiering* är delad mellan staten och näringslivet. Staten bidrar enligt det nu gällande avtalet om Sveriges exportråd (prop. 1979/80: 16, NU 20, rskr. 95) till exportrådets finansiering med ett bidrag till rådets kostnader för exportservice till företag med export av mindre omfattning. Vidare ställer staten enligt nämnda avtal medel till förfogande för rådets uppgift att planera och leda handelssekreterarnas verksamhet och exportfrämjande verksamhet inom utrikesrepresentationen. Handelssekreterarnas exportservice finansieras med statliga medel. Flertalet för stat och näringsliv gemensamma exportaktioner finansieras i regel efter fördelningen 40/60 %.

Näringslivet deltar i finansieringen av Sveriges exportråd med bl. a. abonnemangsavgifter. Abonnemang är en förutsättning för att få stadigvarande tillgång till Sveriges exportråds, handelssekreterarnas och utrikesrepresentationens tjänster. Detsamma gäller handelskammare i utlandet som har slutit samarbetsavtal med exportrådet. Rådet kan lämna vissa inledande tjänster till andra än abonnenter. Näringslivets medverkan i finansieringen utgörs också av gemensamma exportaktioner enligt vad som nyss sagts samt av uppdrag mot särskild avgift i Sverige eller i utlandet.

Vissa medel under anslaget är avsedda för att främja *svensk projektexport* (prop. 1978/79: 123 bil. 2, NU 59, rskr. 415) samt för statligt stöd till *konsultföretag* (prop. 1984/85: 110, NU 33, rskr. 358).

Sveriges exportråd

Medelsbehov (1 000-tal kr.)

Verksamhet	1989/90		1990/91	Beräknad ändring 1991/92	
	budget	utfall	budget	Export-rådet	Föredra-ganden
Export-främjande åtgärder					
-Anslag	206 880	215 070(1)	221 935	+ 26 665	+ 10 055
-Övriga intäkter	182 000	191 000	198 000	+ 7 000	- 7 000
Stöd till svensk pro-jektexport m.m.					
-Anslag	25 000	21 702(2)	20 000	+ 2 000	- 3 000
Till rege-ringens dis-position					
-Anslag	6 144	19 210(3)	12 643	- 6 643	- 1 818
Summa medelsbehov					
-Anslag	238 024	255 982(4)	254 578	+ 22 022	+ 5 237 (5)
-övriga intäkter	182 000	191 000	198 000	+ 7 000	- 7 000
Garantiramar					
Svensk pro-jektexport	35 000		35 000	of	of
Konsultstödet	8 000		8 000	of	of

(1)Varav 8,2 milj.kr. från budgetåret 1988/89.
(2)Varav ca 6,3 milj.kr. från budgetåret 1988/89.
(3)Från budgeterat belopp har 100 000 kr. dragits av avseende realtillväxten i den nordiska budgeten. Exportrådet har genom särskilda beslut fått disponera ca 1,6 milj.kr. från denna anslagspost och ca 11,4 milj.kr. från under anslaget reserverade medel. 2 milj.kr. har använts för informationsverksamhet om det västeuropeiska integrationsarbetet.
(4)Sveriges exportråd har för handelssekreterarna redovisat ett överskott om 338 000 kr.
(5)Varav 72 000 kr. har överförts från anslaget A 1. Utrikesförvaltningen.

Exportrådet har lämnat en kortfattad anslagsframställning med budgetförslag för budgetåret 1991/92 och en plan för budgetåren 1992/93 och 1993/94.

Exportrådet anför att det i avvaktan på resultatet och behandlingen av den pågående utredningen av exportrådets verksamhet har befunnits olämpligt att nu föreslå några större nyheter eller förändringar i inriktningen, annat än vad som är en naturlig anpassning till företagens löpande efterfrågan på rådets tjänster. Inriktningen och omfattningen av verksamheten ligger därmed i stort fast jämfört med tidigare.

Exportrådet pekar på en rad faktorer som påverkar förutsättningarna för rådets verksamhet. Det gäller bl.a. konjunkturutvecklingen. Det är rådets erfarenhet att företagens behov av och intresse för marknadsinvesteringar ökar i tider av vikande konjunktur och orderingång. Därmed ökar också normalt efterfrågan på rådets tjänster. Andra faktorer som nämns är de större svenska företagens ökande internationalisering och bl.a. som en

följd därav underleverantörernas förändrade situation, samt slutligen oron i omvärlden. Eftersom exporten är en av de viktiga hörnpelare som bär upp den svenska ekonomins utveckling är det naturligt för rådet att verka för ökad prioritet åt exportfrämjande verksamhet. – Inom exportrådet sker för närvarande en intensifiering av de fortlöpande ansträngningarna att inom givna ramar anpassa verksamheten till de ändrade förutsättningarna.

Exportrådets prioriteringar anges återspegla företagens efterfrågan. Vad gäller *marknadsprioriteringar* är det enligt rådet naturligt att fortsatt ägna Västeuropa stor uppmärksamhet, inte minst Tyskland och "Latin-europa". Resurserna i Västeuropa kommer dock att minska snarare än öka för att möjliggöra satsningar på andra håll. Utanför Västeuropa ägnas framför allt USA och Japan fortsatt stort intresse. Den stora marknadspotentialen i Australien motiverar en fortsatt aktiv satsning där. Östeuropa möter en fortsatt stark efterfrågan på rådets tjänster men de osäkra förutsättningarna understryks. Ett enmanskontor har öppnats i Tallinn. Polen erbjuder enligt rådet intressanta exportmöjligheter. En förstärkning avses göras i Berlin genom att en filial öppnas där. Förutsättningarna för ett kontor i Zagreb kommer att diskuteras under året.

Exportrådet ägnar vidare stor uppmärksamhet åt bl. a. Indien och Chile. I Sydostasien bearbetas särskilt Taiwan, Thailand och Sydkorea. Ett fristående exportrådskontor öppnas i Taipeh den 1 juli 1991. Vidare önskar rådet organisera om verksamheten i Hongkong på så sätt att verksamheten drivs fristående från generalkonsulatet. Rådet vidhåller slutligen sin önskan att etablera ett kontor i Seoul.

Bland *affärsområden* lyfts särskilt fram frågan om miljöteknik. Enligt exportrådet har Sverige en exportpotential på detta område som bör tillvaratas. Exportrådet har i särskild skrivelse tagit upp frågan om ett treårigt program för export av miljöteknik med anslagsbehov per budgetår om 2,5 milj. kr.

Vid en genomgång av de *speciella tjänster* rådet kan erbjuda konstateras att stödet till mindre och medelstora företag prioriteras. I den pågående internationaliseringen blir denna tjänst särskilt angelägen. I det sammanhanget framhåller rådet underleverantörernas särskilda situation och behovet av insatser för denna grupp företag. När det gäller satsningen Årets utlandsmarknad (Västtyskland, Frankrike och Storbritannien under de tre senaste åren) konstateras att dessa satsningar har varit mycket framgångsrika men att de har blivit resurskrävande. Avsikten är att i fortsättningen – såsom också har skett under det senaste året – mer satsa på s. k. Sverige-veckor i vissa utvalda länder i samarbete med de svenska dotterbolagen.

Exportrådet lämnar ett *budgetförslag* fördelat på tre år. Anslagsbeloppen är uttryckta i löpande priser med en genomsnittlig kostnadsökning om 7 %. Förslaget utgår från att verksamheten till former och inriktning skall bedrivas kontinuerligt och med anpassning till företagens behov och önskemål. Anslagsuppräkningen utgår från att en realt sett oförändrad nivå skall bibehållas. Uppräkningen för budgetåret 1991/92 utgår från de medel rådet disponerar 1990/91, dvs. anslaget belopp om ca 222 milj. kr.

för anslagsposten 1 för exportfrämjande åtgärder inkl. tillägg som ett resultat av särskilda regeringsbeslut om ca 11 milj. kr. Därutöver begärs inga ökade anslag.

Exportrådets begäran om medel till Stöd till svensk projektexport m. m. grundar sig på en uppskattning av utbetalningsbehovet. För 1991/92 begärs en ökning med 2 milj. kr. till 22 milj. kr. vilket är ett uttryck för en förväntad ökad efterfrågan av stöd till svensk projektexport. Exportrådet begär oförändrade garantiramar för verksamheterna stöd till svensk projektexport och konsultstödet.

Föredraganden

Sveriges exportråd är den centrala organisationen på det exportfrämjande området. Exporten och dess utveckling är av stor betydelse för den svenska ekonomin. Det finns därför anledning att fortsatt möjliggöra ett aktivt exportfrämjande arbete via Sveriges exportråd som ett komplement till företagens egna exportansträngningar.

Jag angav i 1990 års budgetproposition att en särskild utredare hade tillkallats med uppgift att göra en förutsättningslös översyn av statens roll i det exportfrämjande arbete som drivs genom Sveriges exportråd inkl. dess utlandsorganisation (Dir. 1989:38). Utredaren kommer inom kort att presentera sitt betänkande. Jag avser att återkomma till regeringen med de förslag som utredningen kan föranleda.

Exportrådet har angett vissa prioriterade marknader, affärsområden och tjänster. Jag delar i stort exportrådets bedömningar i dessa frågor. Enligt min mening är det naturligt att Västeuropa prioriteras, inte minst från den utgångspunkten att denna region kan anses som närmarknad för de mindre och medelstora företagen.

Jag vill samtidigt framhålla att exportrådet har en särskild roll att spela när det gäller avlägset belägna och för svenska företag svårbearbetade marknader som visar en dynamisk utveckling.

Utlandsorganisationen måste självfallet ständigt anpassas till förändringar i marknadsbilden och företags efterfrågan på tjänster. En filial har nyligen inrättats i Berlin till handelskontoret i Düsseldorf för att framför allt ta tillvara de exportmöjligheter som den utökade tyska marknaden kan erbjuda. Efter samråd med exportrådet har överenskommits att ett handelskontor med en handelssekreterare som chef bör inrättas i Warszawa under budgetåret genom att nuvarande exportfrämjande verksamhet bryts ut från ambassaden. Detta får ses mot bakgrund av förändringarna i den polska ekonomin och svenska företags ökande intresse för den polska marknaden.

Utvecklingen på den sovjetiska marknaden bekräftar enligt min mening att tiden inte är mogen för inrättande av ett fristående handelskontor i Moskva samt att förstärkningar av resurserna inom ambassadens ram knappast är motiverade. Det bör understrykas att ambassaden förfogar över relativt stora personalresurser för det exportfrämjande arbetet. Till detta kan läggas att exportrådet har särskild personal vid avdelningskontoret i Tallinn för den estniska marknaden samt att man aktivt bevakar Sovjetunionen och Baltikum i övrigt från Stockholm.

Den exportfrämjande verksamheten vid generalkonsulatet i Hongkong fungerar i praktiken som ett fristående handelskontor. Verksamheten bör enligt min mening brytas ut även formellt och förestås av en handelssekreterare. Exportrådet har vidare anmält att rådet under budgetåret övertar ansvaret för det nuvarande industrikontoret i Taiwan. Resurserna för den exportfrämjande verksamheten vid ambassaden i Seoul har förstärkts under senare år. Verksamheten i Seoul bör enligt min mening även fortsättningsvis drivas inom ambassadens ram.

Jag delar exportrådets syn på vikten av särskilda insatser för företag inom sektorn *underleverantörer*. Rådet har lämnat förslag till ett treårsprogram med tyngdpunkt på särskilda insatser i Tyskland. Rådet ingår också i den samordningsgrupp som statens industriverk leder på uppdrag av regeringen avseende insatser för underleverantörsföretag. De insatser som rådet bedömer bör vidtas för att förbättra underleverantörernas situation får ske inom ramen för anslagna medel.

Jag delar också rådets bedömning att svenska företag har goda exportmöjligheter inom området *miljöteknik*. Rådet anför att det finns en intressant och växande exportpotential och att insatser i första hand bör inriktas mot de mindre och medelstora leverantörerna. Ett treårigt program har tagits fram omfattande bl. a. kollektiva och enskilda marknadsföringsinsatser samt bevakning av nya marknadsmöjligheter. De föreslagna insatserna får så långt möjligt genomföras inom ramen för anslagna medel.

Pris- och löneomräkning uppgår till 16 420 000 kr. för budgetåret 1991/92. Huvudförslaget om 1,5 % bör tillämpas (3 765 000 kr.). Jag anser att en procentenhet av huvudförslaget eller 2 510 000 kr. skall återföras till anslaget för effektivitetshöjande åtgärder i första hand inom området miljöteknik, underleverantörsföretagens internationalisering samt för inrättande av ett handelskontor i Warszawa. Exportrådets beräknade kostnader för dessa insatser uppgår till mer än det belopp som återförs.

Mot bakgrund av det statsfinansiella läget är det angeläget att vidta besparingar även under detta anslag på statsbudgeten. Jag föreslår därför att anslaget minskas med 10 milj. kr. Detta belopp kan fördelas med 4,5 milj. kr. på anslagsposten för exportfrämjande åtgärder, med 3 milj. kr. på anslagsposten för stöd till svensk projektexport m. m. och med 2,5 milj. kr. på anslagsposten till regeringens disposition.

Jag beräknar behovet av anslagsmedel till *svensk projektexport* och till *konsultstödet* till sammanlagt 17 milj. kr. Utbetalningar under budgetåret 1991/92 avser åtagande under det budgetåret och tidigare budgetår. Garantiramarna för svensk projektexport resp. konsultstödet bör uppgå till oförändrade belopp, 35 resp. 8 milj. kr.

Jag har beräknat vissa medel till *regeringens disposition* för särskilda exportfrämjande insatser av olika slag. Som exempel på sådana insatser kan nämnas särskilda exportaktioner, information och förstärkt kommersiell representation i utlandet samt stöd till export av tjänster från statliga myndigheter.

Vidare skall medlen användas för att betala kostnader för departementets informationsverksamhet om det västeuropeiska integrationsarbetet. Verksamheten avser en bred informationsspridning, bl. a. i form av regel-

bundna nyhetspublikationer, översiktliga och specialinriktade informationsskrifter, medel för översättning av centrala dokument rörande integrationen i Västeuropa inkl. EES-relaterad gemenskapsrätt samt seminarier och liknande. En kraftigt utökad informationsverksamhet förutses under det kommande budgetåret.

Jag beräknar ett medelsbehov om totalt 10 825 000 kr. för att möjliggöra genomförandet av nämnda åtgärder. Till detta kan läggas att tillgängliga reservationsmedel under anslaget också kan användas för konkreta insatser efter särskild prövning av regeringen.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag ett medelsbehov om totalt 259 815 000 kr.

RRV har i sin rapport om Sveriges turistråds verksamhet pekat på den bristande samordningen med annan helt eller delvis statsfinansierad informationsverksamhet i utlandet. Sådan verksamhet bedrivs i första hand av Svenska institutet och Sveriges exportråd förutom av turistrådet. I samråd med chefen för utrikesdepartementet och chefen för industridepartementet vill jag framhålla att åtgärder bör vidtas för att samordna den svenska informationsverksamheten utomlands. Det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Exportfrämjande verksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 259 815 000 kr.
2. bemyndiga regeringen att medge att utfästelser om stöd till *svensk projektexport* får lämnas till ett belopp på högst 35 000 000 kr.
3. bemyndiga regeringen att medge att utfästelser om stöd till *konsultexport* får lämnas till ett belopp på högst 8 000 000 kr.

E 3. Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar

1989/90	Utgift	267 170 851*
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

* 78 840 759 kr. hänför sig till utgifter under budgetåret 1988/89. 116 008 424 kr. som avser budgetåret 1989/90 kommer att belasta anslaget 1990/91. Av tidigare ianspråktagna medel återbetalade EKN 84 458 813 kr. under budgetåret 1989/90.

Exportkreditnämnden (EKN) har till uppgift att genom utfärdande av garantier främja svensk export. EKNs garanti utgör en försäkring som skyddar svenska företag mot vissa förluster vid exportaffärer och i samband med investeringar. Garantigivningen sker efter beslut av riksdagen våren 1990 inom två system: ett normalgarantisystem (N-system) och ett LT-system (Long Term) i vilket särskild vikt skall läggas vid det svenska samhällsintresset av garantigivningen.

EKNs skrivelse om verksamheten m. m.

EKN har med skrivelse den 11 oktober 1990 inkommit med underlag för en bedömning av verksamhetens utveckling och inriktning. Skrivelsen innehåller även en redogörelse för det europeiska integrationsarbetets möjliga konsekvenser för EKN samt redovisar resultatet av en jämförelse mellan EKNs och utländska garantiinstituts försäkringsvillkor.

Den av riksdagen fastställda totala ramen för exportkreditgarantier uppgår till 70 000 milj. kr, varav 38 000 milj. kr. har reserverats för N-garantier. EKN bedömer att rambeloppet skall täcka verksamhetens behov intill utgången av budgetåret 1991/92. Däremot föreslås LT-garantierna få ett vidgat utrymme inom totalramen mot bakgrund av dels det större och växande ramutnyttjande som dessa uppvisar, dels att behovet av ramutrymme som reserv för hastigt uppkommande garantiönskemål torde vara större inom LT- än inom N-verksamheten. EKNs förslag till omfördelning är att ramen för N-garantier minskas med 13 000 milj. kr. till 25 000 milj. kr. och att ramen för LT-garantier ökas med motsvarande belopp till 45 000 milj. kr. Av dessa nya rambelopp föreslår EKN att regeringen bemyndigar nämnden att disponera 20 000 milj. kr. för N-garantier och 40 000 milj. kr. för LT-garantier. För närvarande gäller att EKN har rätt att disponera ett belopp om 58 000 milj. kr. ur totalramen, fördelat med hälften vardera på N- resp. LT-systemet.

EKN föreslår en ändring av principerna för beräkning av engagemanget och avräkning mot garantiramen, i syfte att på ett mer rättvisande sätt återspegla statens åtaganden vid en given tidpunkt. Liksom hittills skall EKN när förbindelse utfärdas avräkna denna med 100 % mot ramen. Utfästelse om garanti när avtal föreligger för den underliggande exportaffären föreslås framgent också avräknas med 100 % av garantibeloppet mot tidigare 40 %, som alltjämt skulle gälla för övriga utfästelser. Av de beloppsmässigt bestämda utrymmen som årligen överenskoms med vissa större garantikunder har outnyttjade belopp hittills ej inräknats i garantiengagemanget. Dessa belopp föreslås avräknas med 20 % av garantibeloppet, i likhet med vad som gäller för s. k. förhandsbesked. Dröjsmål på utestående garantiförbindelser föreslås också ingå i engagemanget och avräknas med 100 % av garantibeloppet. Med ovan föreslagna avräkningsprinciper skulle ramutnyttjandet enligt EKNs beräkningar ha ökat med minst 6 000 milj. kr. vid utgången av budgetåret 1989/90.

Utöver ovan angiven ram för exportkreditgarantier finns en särskild ram på 1 000 milj. kr. för investeringsgarantier. EKN föreslår en höjning till 2 000 milj. kr. mot bakgrund av den ökade efterfrågan som väntas följa av stigande svenska investeringar i främst Östeuropa.

EKNs rörliga kredit i riksgäldskontoret uppgår sedan verksamhetsåret 1987/88 till 3 700 milj. kr., varav drygt 2 900 milj. kr. hade utnyttjats vid utgången av budgetåret 1989/90. Enligt EKNs bedömning behöver denna ram inte höjas under budgetåret 1991/92, förutsatt att regeringen medger ersättning för räntekostnader för en upplåning om upp till 3 400 milj. kr. Baserat på den värdering som gjorts av EKNs fordringar samt prognoser om kommande likviditetsbehov beräknas dessa kostnader uppgå till

450 milj. kr. resp. 470 milj. kr. under verksamhetsåren 1990/91 och 1991/92.

EKN har sedan år 1987 möjlighet att utfärda garantier i utländsk valuta. För skadeutbetalningar avseende sådana garantier har EKN medgivits rätt att vid behov uppta lån i utländsk valuta motsvarande högst 500 milj. kr. EKNs åtaganden i form av utestående förbindelser i utländsk valuta uppgår till 5 225 milj. kr. Mot bakgrund härav föreslår EKN att rätten att uppta lån i utländsk valuta höjs till ett motvärde av högst 1 000 milj. kr.

Under budgetåren 1988/89 och 1989/90 resulterade EKNs verksamhet i ett underskott om 287 milj. kr. resp. 413 milj. kr. Normalprognosen för 1990/91 förutser ett kassamässigt underskott om drygt 500 milj. kr. Däremot bedöms verksamhetsåren 1991/92 och 1992/93 kunna resultera i överskott om knappt 100 milj. kr. resp. drygt 200 milj. kr. EKN anför dock att beräkningarna är osäkrare än vanligt, vilket också framgår av de stora skillnader som finns mellan normalprognosen och de optimistiska och pessimistiska alternativen. I den optimistiska prognosen förutses ett överskott om inemot 1 700 milj. kr. för perioden 1990/91 till 1992/93 medan man i det pessimistiska alternativet räknar med ett underskott om drygt 4 800 milj. kr. för samma period. EKN har vid sina beräkningar antagit att nämnden kommer att erhålla rätt att uppta en räntekompenserad kredit.

Den bedömning som gjorts av fordringar och garantiengagemang pekar mot att fordringsvärdet och engagemangsriskvärdet i normalalternativet väger ungefär jämnt. EKN skulle därför kunna redovisa ett på riskmässiga grunder bedömt ackumulerat underskott om drygt 2 000 milj. kr., vilket i stort sett sammanfaller med vad som beräknats under de senaste två åren.

Regeringen har beslutat att koncessionella villkor skall beviljas vid de skuldomförhandlingar som inom ramen för den s. k. Parisklubben äger rum med de fattigaste och mest skuldtyngda länderna. För EKNs vidkommande innebär detta att en tredjdel av omförhandlade belopp kommer att avskrivas, vilket beräknas motsvara ca 50 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Gemensamt för de båda system inom vilka exportkreditgarantigivningen bedrivs är att man skall ha som mål att verksamheten skall gå ihop (för LT-systemet på sikt). Däremot skiljer sig förutsättningarna för att uppnå detta mål. Om förutsättningarna är tillfredsställande vad gäller riskernas överblickbarhet och vad gäller riskspridning skall garanti kunna utfärdas inom N-systemet. Om förutsättningarna är osäkra skall ytterligare prövning ske inom LT-systemet. Detta innebär prövning av samhällsintresset av garantigivningen, definierat som möjligheten att bidra till uppnåendet av svenska industripolitiska mål. Kraven skärps ju större EKNs engagemang är på ett visst land. Tyngdpunkten i EKNs bedömning läggs på en värdering av kundföretagens totala verksamhet.

De diskussioner som förs inom EG om exportkreditgarantier har hittills baserats på Romfördragets allmänna krav på lika konkurrensförutsättningar mellan företag i olika medlemsländer. Vad gäller de korta garantierna har diskussionen främst kretsat kring frågan om ett eventuellt borttagande av det statliga stödet till den konkurrensutsatta verksamheten. För den långa garantigivningen är diskussionerna inriktade på åtgärder för att

minska de statliga systemens snedvridande effekt på konkurrensen, bl. a. genom ökad harmonisering av garantivillkoren. Osäkerheten om vad som kommer att ske med såväl den korta som långa garantigivningen är dock alltjämt betydande och försvårar för EKN att planera och vidta mer långtgående åtgärder.

I riktlinjerna för EKNs verksamhet anges att garantivillkoren – inom ramen för de begränsningar som uppställs för garantigivningen – så långt möjligt bör anpassas till vad som erbjuds i viktigare konkurrentländer. EKN har mot denna bakgrund gjort en bred jämförelse mellan egna villkor och vad som erbjuds av nio andra garantiinstitut. I jämförelsen har hänsyn tagits inte enbart till premienivåer utan också till självrisker och karenstider. Vidare har vägts in de utbudsbegränsande faktorerna öppen resp. stängd samt bruket av limiter och andra volymbegränsande faktorer, i syfte att få en mer heltäckande och mer rättvisande bild.

Jämförelsen ger vid handen att EKN sammantaget inte kan anses erbjuda sämre villkor än vad andra institut erbjuder sina kunder. EKNs högre kostnader för svåra risker motverkas av att EKN samtidigt i mindre utsträckning än andra institut begränsar utbudet av garantier med volymbegränsande och andra administrativa åtgärder. Studien pekar också mot att det visserligen finns institut med garantistöd som i något eller några avseenden är bättre än EKNs, men att inte något institut lämnar stöd som i alla avseenden och för alla köparländer är bättre.

Ser man till utfallet på olika riskklasser pekar jämförelsen mot att EKNs villkor för de bättre riskklasserna (premieklass 1 – 3) torde vara bättre än genomsnittet eftersom kostnaderna här (premier, självrisker och karenstider) är lägre än för flertalet övriga. För medelsvåra risker (premieklass 4 och 5) är EKNs villkor jämförbara med genomsnittet eftersom kostnaderna torde vara lika med eller något över nivåerna för övriga institut medan begränsningarna är färre. För svåra risker (premieklass 6) är EKNs kostnader högre än genomsnittet, men i gengäld är de övriga instituten stängda på betydligt fler länder och har fler andra administrativt styrda begränsningar än vad EKN har.

EKN konstaterar i sin studie att den valda strategin att mot en relativt hög premie vara öppen även på svåra länder tycks anammas av allt fler institut. Utvecklingen i omvärlden pekar enligt EKN mot att premiesättningen i allt högre grad kommer att bli riskbaserad. Två institut med enhetspremier har övergått till differentierad premiesättning. Diskussioner förekommer på andra håll om att överge systemet med enhetspremier.

Institut som redan har riskbaserad premiesättning anpassar enligt EKN ytterligare sina premier till bedömda risknivåer. Detta leder till sänkta premier för affärer i de bättre riskklasserna och höjda i de svåra klasserna. Detta innebär att det tidigare bruket att låta bättre risker subventionera sämre, som funnits i flera premiesystem, nu successivt försvinner. Utöver att premierna skall återspegla den verkliga risknivån är avsikten att minska eller eliminera underskotten.

Riktlinjerna för EKNs verksamhet förändrades den 1 juli 1990 genom att riksdagen godkände propositionen (prop. 1989/90: 44, NU19, rskr. 153) om statlig medverkan vid finansiering av export m. m. Riksdagens beslut bekräftade att statliga exportkreditgarantier har en viktig funktion att fylla i arbetet med att främja svensk export. Detta gäller inte minst risktagande vid längre krediter där staten kan visa en uthållighet som överstiger vad den privata marknaden kan erbjuda. Det är därför angeläget att EKN även fortsättningsvis har möjlighet att i betydande omfattning lämna garantier, inom ramen för nu gällande riktlinjer.

Jag anser EKNs förslag om en omfördelning inom totalramen till förmån för LT-systemet vara välmotiverat. Utnyttjandegraden inom N-systemet har minskat under senare år, medan det omvända gäller för LT-systemet. Vid utgången av budgetåret 1989/90 motsvarade EKNs utestående garantiåtaganden inom N- och LT-systemen ca 44 % resp. 81 % av lämnade bemyndiganden. Under förutsättning att riksdagen godkänner omfördelningen bör EKN av regeringen medges rätt att disponera 60 000 milj. kr. av ramen för exportkreditgarantier, varav 40 000 milj. kr. reserveras för LT-garantier.

Föreslagna ändringar av principerna för beräkning av garantiengagemang samt avräkning mot av riksdag och regering fastställda garantiramar synes på ett bättre sätt än tidigare redovisa det faktiska statliga åtagandet på området och kan därför tillstyrkas.

Jag delar EKNs bedömning att det växande intresset från näringslivets sida för investeringar i främst de central- och östeuropeiska länderna kan förväntas leda till ökad efterfrågan på investeringsgarantier. En höjning av ramen för denna garantiform till 2 000 milj. kr. kan därför anses vara motiverad trots att utnyttjandegraden hittills varit begränsad. Till bilden hör att regeringen beslutat om en ändring i förordningen om investeringsgaranti per den 1 januari 1991. Ändringen innebär en viss utvidgning av garantitäckningen vad gäller de politiska risker som kan täckas av investeringsgarantisystemet.

Enligt den ordning som gällde fram till den 30 juni 1990 medgavs EKN ersättning för räntekostnader för upplåning avseende utbetalning av skadeersättningar till följd av skadefall på garantier som regeringen beslutat om. I de nya riktlinjerna för EKNs verksamhet görs inte längre någon skillnad mellan av EKN och av regeringen beslutade garantier. Underskott i garantigivningen skall sålunda i princip finansieras genom räntebärande upplåning. För att säkerställa att EKN har en sådan likviditet att gjorda garantiåtaganden kan fullgöras har regeringen möjlighet att bevilja räntefrihet för upplåning för fordringar som inte bedöms vara möjliga att återvinna annat än på mycket lång sikt och då med ett väsentligt begränsat värde. Jag är dock för närvarande inte beredd att ta ställning till frågan om räntefri upplåning.

EKNs tillgångar i utländsk valuta motsvarar ca 300 milj. kr. Med det snabbt växande garantiengagemanget i utländsk valuta ökar risken för plötsligt uppkommande krav på skadeersättning till väsentligt högre be-

lopp. Det är av detta skäl rimligt att tillmötesgå EKNs önskemål om en höjning av upplåningsrätten i utländsk valuta till motsvarande högst 1 000 milj. kr.

De betalningsproblem som många länder drabbats av har inneburit ökade risker för garantigivningen, och flertalet garantiinstitut i i-länderna uppvisar betydande underskott till följd av ökade skadeutbetalningar och stagnerande premieintäkter. Vid utgången av budgetåret 1989/90 redovisade EKN ett ackumulerat underskott om drygt 2 500 milj. kr. I normalprognosen förutses att verksamheten skall uppvisa ett överskott från budgetåret 1991/92. Den förväntade resultatförbättringen förklaras av såväl kraftigt minskade skaderegleringar som ökade återvinningar. Premieintäkterna väntas ligga kvar på oförändrad nivå. Betydande osäkerhet föreligger dock beträffande resultatutvecklingen, vilket också framhålls av EKN. Krisen i Mellanöstern kan få svåra återverkningar på världskonjunkturen. GATT-förhandlingarnas utfall och den fortsatta utvecklingen i de central- och östeuropiska länderna är andra faktorer som försvårar bedömningen. Min förhoppning är att det ackumulerade underskottet inte skall öka efter utgången av budgetåret 1990/91.

Sverige har i internationella fora aktivt drivit frågor om lättnader i de fattigaste u-ländernas skuldbörda. Ett genombrott i skuldstrategin skedde år 1988 då de offentliga kreditorerna i Parisklubben kom överens om att vid förhandlingar om skuldkonsolidering med de fattigaste och mest skuldtyngda länderna tillämpa koncessionella villkor (s. k. Torontovillkor). De fordringar som omförhandlas utgörs till stor del av kommersiella exportkrediter garanterade av EKN, som därmed får bära de kostnader som följer av koncessionaliteten. Regeringen har bedömt att även de koncessionella villkoren är alltför betungande och har under hösten 1990 beslutat använda biståndsmedel för ytterligare skuldlättnad åt fem fattiga afrikanska länder som därmed ges full räntefrihet under de bilaterala skuldkonsolideringsavtalen. Dessa medel tillförs EKN-systemet som ersättning för uteblivna nuvärdesberäknade totala ränteströmmar.

Enligt min mening är det viktigt att det inom EKN finns god beredskap att anpassa verksamheten till de förändringar som kan följa av dels exportföretagens ökade internationalisering, dels det europeiska integrationsarbetet. En sådan anpassning underlättas av det nära samarbete och de förtroendefulla kontakter som EKN har med utländska garantiinstitut.

Med tanke inte minst på de stora svenska företagens internationalisering är det viktigt att EKN så långt möjligt kan anpassa villkoren i sin garantigivning till vad som erbjuds i företagens konkurrentländer. Det är därför tillfredsställande att konstatera, på basis av den jämförande studie som EKN har företagit, att EKNs garantivillkor står sig väl i en internationell jämförelse, och också att utvecklingen i viktiga konkurrentländer går mot en mer realistisk och riskavspeglande premiesättning. Vissa europeiska garantiinstitut tillämpar emellertid fortfarande på vissa högriskmarknader premier som inte är rimliga med tanke på riskbilden och som EKN svårligen kan matcha med hänsyn till engagemangsnivåer och målet att begränsa förlustriskerna.

Sverige bör enligt min mening fortsätta med att arbeta aktivt internatio-

nellt för att åstadkomma ökad transparens och harmonisering vad gäller exportkreditgarantigivningen, i syfte att reducera de snedvridningar som för närvarande kan uppstå till följd av vissa garantiinstituts premiepolitik.

I förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 bör finnas ett anslag under vilket vissa utgifter i samband med EKNs verksamhet kan bokföras. Anslaget bör i likhet med tidigare föras upp med ett formellt belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att det av riksdagen medgivna högsta betalningsansvaret för exportkreditgarantier fastställs till 25 000 000 000 kr. för N-garantier och till 45 000 000 000 kr. för LT-garantier,
2. medge att staten åtar sig betalningsansvar i form av statsgaranti för investeringar i utlandet till ett belopp av högst 2 000 000 000 kr.,
3. bemyndiga regeringen att medge att EKN från budgetåret 1991/92 och tills vidare får uppta lån i utländsk valuta till ett motvärde av högst 1 000 000 000 kr.,
4. till *Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar* under budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 4. Krigsmaterielinspektionen m. m.

1989/90	Utgift	1 000
1990/91	Anslag	89 000
1991/92	Förslag	96 000

Krigsmaterielinspektionen

Krigsmaterielinspektionen utövar kontroll över tillverkningen av krigsmateriel och handlägger ärenden rörande tillstånd till export av sådan materiel.

Kostnaderna för kontrollmyndighetens organisation och verksamhet skall bestridas genom avgifter från tillverkare av krigsmateriel samt genom expeditionsavgifter för tillstånd att utföra krigsmateriel från riket.

En översyn av inspektionens existerande datasystem pågår.

(Beloppen anges i 1 000-tal kronor)

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltnings-kostnader	3 307	+ 325
(därav löne-kostnader)	(2 556)	(+ 271)
Lokalkostnader	283	+ 28
Engångsanvisning	150	– 150
Summa	3 740	+ 203

Krigsmaterielinspektionens nämnder

Anslaget används för att betala kostnaderna för det tekniskt-vetenskapliga rådet för klassificeringsfrågor, som ställts till krigsmaterielinspektionens förfogande, samt den rådgivande nämnden i krigsmaterielexportfrågor. Det tekniskt-vetenskapliga rådet tillsattes av regeringen år 1984 för att ge krigsmaterielinspektören råd i frågor om gränsdragning mellan civil och militär materiel. Rådet består av sex fristående experter med erfarenhet från skilda tekniska områden och träffas sex gånger per år under ledning av krigsmaterielinspektören. Den rådgivande nämnden tillsattes av riksdagen år 1984 för att verka för ökad insyn och samråd i frågor som rör krigsmaterielexport. Nämnden har sex ledamöter, tillsatt på parlamentarisk grund, som träffas en gång i månaden under ledning av krigsmaterielinspektören.

Anslaget har pris- och löneomräknats i vanlig ordning.

(Beloppen anges i 1 000-tal kronor)

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
KMIs nämnder	89	+ 7

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Krigsmaterielinspektionen m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 96 000 kr.

E 5. Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet

1989/90	Utgift	2 000 000
1990/91	Anslag	2 080 000
1991/92	Förslag	2 163 000

Stiftelsen Östekonomiska Institutet

Stiftelsen Östekonomiska Institutet bildades den 15 juni 1989 sedan avtal träffats mellan staten och ett antal intressenter från näringslivet. Stiftelsen har som syfte att främja kunnandet i Sverige om de ekonomiska förhållandena i Sovjetunionen och övriga Östeuropa. Verksamheten vid Stiftelsen Östekonomiska Institutet igångsattes hösten 1989.

I samband med att Stiftelsen Östekonomiska Institutet bildades godkände regeringen upplösning av den tidigare Stiftelsen Öst Ekonomiska Byrån. Det tidigare avtalet mellan staten och Stiftelsen Öst Ekonomiska Byrån har därför upphört att gälla från utgången av juni 1989.

Föredragandens överväganden

Genom det nämnda avtalet åtar sig staten och övriga stiftare att under en femårsperiod lämna årliga bidrag till täckande av stiftelsens kostnader. Därmed ges garanti för stabilitet och långsiktighet i verksamheten. Bidragen skall uppgå till 2 milj. kr. årligen från vardera staten å ena sidan och övriga intressenter (näringslivet) å den andra sidan. Beloppen skall räknas upp med hänsyn till pris- och löneutvecklingen.

Jag föreslår att statens andel av utgifterna för Östekonomiska Institutets verksamhet i enlighet med avtalet för budgetåret 1991/92 räknas upp med 4 %, vilket motsvarar det av regeringen fastställda omräkningstalet för bidragsuppräkning. I enlighet med avtalet mellan staten och övriga intressenter skall därvid näringslivets bidrag uppräknas med samma omräkningstal.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stiftelsen Östekonomiska Institutet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 2 163 000 kr.

E 6. Bidrag till ett institut för Japanstudier

1990/91	Anslag	3 000 000	Reservation 3 000 000
1991/92	Förslag	3 000 000	

Medlen disponeras av utrikesdepartementet enligt de riktlinjer som finns angivna i prop. 1989/90: 90 om forskning, avsnitt 12.3.2 (s. 118 – 119).

Villkoren enligt riktlinjerna är dels att 50 milj. kr. kan samlas in från svensk sida, dels att staten och övriga bidragsgivare gör bedömningen, att de japanska bidrag, som en fondering om 100 milj. kr. förutsätter, kan komma till stånd.

Föredragandens överväganden

På svensk sida är insamlingsmålet i princip uppnått. I Japan arbetar en kommitté med insamlingen. Då det är utomordentligt angeläget att bygga upp erforderlig kompetens för att bl. a. kunna hävda svenska intressen i världens mest expansiva region, är det av stor vikt att detta institut kommer till stånd.

Hemställan

Jag hemställer, att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till ett institut för Japanstudier* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 3 000 000 kr.

E 7. Kontakter med Central- och Östeuropa

1991/92 Nytt anslag (Förslag) 10 000 000

Som jag redovisade i min inledning har ett omfattande samarbete inletts på olika plan med länderna i Central- och Östeuropa. I syfte att bidra till en fortsättning och fördjupning av de kontakter som etablerats mellan svenska departement och myndigheter m. fl. med sina motsvarigheter i de aktuella länderna förordar jag att 10 milj. kr. engångsvis begärs för ändamålet. Medlen bör stå till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer, att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kontakter med Central- och Östeuropa* för budgetåret 1991/92 engångsvis anvisa ett reservationsanslag på 10 000 000 kr.

F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m. m.

F 1. Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området

1989/90	Utgift	2 661 911	Reservation	2 794 688
1990/91	Anslag	5 152 000		
1991/92	Förslag	5 358 000		

Anslaget används för att betala kostnader för nedrustningsdelegationen, beredningsgruppen för information om freds- och nedrustningssträvanden, utredningar och andra insatser inom nedrustningsområdet bl. a. inom Förenta nationerna samt forskningsverksamhet av särskild utrikes- och säkerhetspolitisk betydelse.

Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet till 5 358 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 358 000 kr.

F 2. Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK)

1989/90	Utgift	4 537 460
1990/91	Anslag	3 432 000
1991/92	Förslag	3 750 000

Den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensens förhandlingar har efter Helsingforsavtalet år 1975 bedrivits i form av uppföljningsmöten vilka i november 1990 resulterade i en överenskommelse i Paris om konventionella styrkor och förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder i Europa. Vid toppmötet i Paris antogs riktlinjer för fortsatt europeiskt samarbete också på områden utanför det militära rörande bl. a. mänskliga rättigheter, ekonomiskt samarbete och miljö. Under 1991/92 kommer flera större möten att äga rum inom ESKs ram, bl. a. i Moskva hösten 1991 och i Helsingfors våren 1992.

Att ESK-staterna har enats om olika förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder innebär bl. a. att de deltagande staterna åtagit sig att inbjuda utländska observatörer att följa militära övningar ovanför en viss nivå, samt att vara beredda ta emot inspektion för kontroll av efterlevnaden av de olika åtagandena. De kostnader som dessa åtaganden medför för Sverige bör belasta tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet).

Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet till 3 750 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 750 000 kr.

F 3. Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m.

1989/90	Utgift	25 324 725	Reservation	266 123
1990/91	Anslag	26 000 000		
1991/92	Förslag	26 000 000		

Utrikesdepartementet beviljar från detta anslag dels grundbidrag till enskilda svenska organisationer som bedriver informations- och opinionsbildande verksamhet inom området mellanfolkligt samarbete, nedrustningssträvanden och andra utrikespolitiska frågor, dels projektbidrag för informationsverksamhet, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden. Medel till projektstödet tillförs även från nettot av det s. k. fredslotteriet som senast ägde rum år 1986.

Projektstödet är avsett för folkrörelser och andra ideella organisationer som behöver ett visst ekonomiskt stöd för sina projekt inom freds- och nedrustningsområdet.

Prövningen av ansökningar avseende bidrag till fredsprojekt gällande information, studier och forskning sker två gånger årligen inom en särskilt tillkallad beredningsgrupp.

Fredsrörelsen har under det gångna decenniet vuxit sig allt starkare i Sverige. Dess opinionsbildande verksamhet har kommit att utvidgas samtidigt som man funnit nya arbetsformer.

En bred och stark fredsopinion som en förutsättning för framgång i det internationella fredsarbetet uppmärksammas i allt högre grad.

Kunskapsuppbyggnad och informationsinsatser spelar härvidlag en viktig politisk roll.

Översiktstabell för anslagsframställningar och föreslagna förändringar.

	Anslag 1990/91	Beräknad förändring 1991/92 Anslagsfram-ställning	Föredraganden
Arbetarrörelsens fredsforum	850 000	+ 450 000	+ 0
Internationella kvinno-förbundet för fred och frihet, Svenska sektionen	250 000	+ 250 000	+ 0
Kristna fredsrörelsen	650 000	+ 350 000	+ 0
Kvinnor för fred	250 000	+ 580 000	+ 0
Liv och fred-institutet	(1 700 000)(1)	(+1 400 000)(2)	(+ 0)(3)
Myrdalsstiftelsen	(700 000)(1)	(+ 500 000)(2)	(+ 0)(3)
Samarbete för fred	350 000	+ 650 000	+ 0
Svenska FN-förbundet	3 900 000	+ 700 000(4)	+ 0
Svenska Fredskommittén	300 000	+ 704 000	+ 0
Svenska freds- och skiljedomsföreningen	850 000	+1 050 000	+ 0
Svenska läkare mot kärnvapen	850 000	+ 450 000	+ 0
Sveriges fredsråd	700 000	+ 400 000	+ 0
Centerns fredsråd	200 000	+ 400 000	+ 0
Folkpartiets fredsråd	0	+ 450 000	+200 000
Dag Hammarskjöldbiblioteket	0	(+ 550 000)(2)	(+250 000)(3)
Folkkampanjen mot kärn-kraft/kärnvapen	200 000	+ 200 000	+ 0
Stiftelsen Yrkesgrupper mot kärnvapen	200 000	+ 215 000	+ 0
Svenska ekumeniska nämndens fredskommitté	200 000	+ 100 000	+ 0
Sveriges världsfederalister	0	+ 90 000	+ 0
Transnationella stiftelsen för freds- och framtids-forskning	(400 000)(1)	(+ 449 500)(2)	(+ 0)(3)
Ungdomens och studenternas FN-förbund	0	+ 150 000	0
Studier och forskning	2 800 000	+2 899 500	+250 000
Projektstöd	13 450 000	0	./.450 000
SUMMA	26 000 000	+10 088 500	+ 0

(1) Av bidragsposten Studier och forskning går 1 700 000 kr. till Liv och fredinstitutet, 700 000 kr. till Myrdalsstiftelsen och 400 000 kr. till Transnationella stiftelsen för freds- och framtids-forskning.
(2) Ur bidragsposten Studier och forskning begärs 3 100 000 kr. av Liv och fredinstitutet, 1 200 000 kr. av Myrdalsstiftelsen (inklusive ett engångsbelopp på 400 000 kr.), 550 000 kr. av Dag Hammarskjöldbiblioteket och 849 500 kr. av Transnationella stiftelsen för freds- och framtidsforskning.
(3) Av bidragsposten Studier och forskning föreslås 1 700 000 kr. gå till Liv och fredinstitutet, 700 000 kr. till Myrdalsstiftelsen, varav 300 000 som engångsbelopp, 250 000 kr. till Dag Hammarskjöld-biblioteket och 400 000 kr. till Transnationella stiftelsen för freds- och framtidsforskning.
(4) Inklusive engångsanslag på 150 000 kr.

Föredragandens överväganden

I olika sammanhang understryks den viktiga roll en bred och stark fredsopinion spelar för utsikterna till framgång i det internationella nedrustningsarbetet.

Det folkliga engagemanget har visat sig bl. a. genom bildandet av nya organisationer liksom nyorientering och utbyggnad av internationella kontakter.

Ett aktivt folkligt stöd och intresse för freds- och nedrustningsarbete är en viktigt förutsättning för effektiva svenska nedrustningsinsatser. Jag föreslår därför en utökning av antalet organisationer som ges grundbidrag till att omfatta också *Folkpartiets fredsråd.*

Bidragsposten Studier och forskning bör också få en förstärkning med hänvisning till folkrörelsernas möjligheter och behov av att fördjupa sitt kunnande på freds- och nedrustningsområdet. Jag föreslår därför en ökning av denna bidragspost med 250 000 kr. att fördelas till *Stiftelsen Dag Hammarskjöld-biblioteket* i Uppsala.

Biblioteket drivs av en stiftelse bestående av Svenska FN-förbundet, Institutionen för freds- och konfliktsforskning, universitetet i Uppsala samt Uppsala kommun och är ett FN-depå- och service-bibliotek för forskare och allmänhet. Dag Hammarskjöld-biblioteket avser dels utveckla sitt samarbete med institutionen för freds- och konfliktforskning, dels öka tillgängligheten för folkrörelser, allmänhet och gästforskare.

Med hänsyn taget till det statsfinansiella läget är det inte möjligt att för budgetåret 1991/92 utöka anslaget för Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m. Med prioritering av ett ökat antal grundbidrag föreslås därför att anslagsposten projektstöd minskas med 450 000 kr. till 13 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 26 000 000 kr.

F 4. Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)

1989/90	Utgift	17 070 000	Reservation –
1990/91	Anslag	18 266 000	
1991/92	Förslag	20 692 000	

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) är en stiftelse upprättad år 1966. Stiftelsen har till ändamål att i enlighet med de grunder för bidrag som riksdagen godkänt (prop. 1966:76, SU88, rskr. 203, prop. 1979/80: 106, UU21, SKU48, rskr. 304) bedriva forskning i konflikt- och samarbetsfrågor av betydelse för internationell fred och säkerhet i syfte att

ge bidrag till förståelse av betingelserna för fredliga lösningar av mellanstatliga konflikter och för en stabil fred.

Stiftelsen leds av en internationell styrelse, som har sitt säte i Stockholm. Inom stiftelsen finns en institutionsdirektör, som är institutets chef, och en biträdande direktör. Hos stiftelsen finns i övrigt personal enligt särskilda föreskrifter eller andra beslut, som regeringen meddelar, samt forskare och annan personal i mån av behov och tillgång på medel.

En utredning om SIPRIs verksamhet företogs 1979/80 och resulterade bl. a. i att en ny stadga för institutet fastställdes av regeringen den 12 juni 1980.

Våren 1990 tillsatte regeringen en ny SIPRI-utredning med uppgift att pröva institutets finansiella och adminstrativa villkor.

Utredningen, som i augusti 1990 överlämnade betänkandet SIPRI 90 – om SIPRIs finansiering och arbetsformer (SOU 1990: 69) gav en fyllig och värdefull redovisning av institutets villkor.

Inledningsvis konstateras att SIPRI med sin opartiska och tillförlitliga forskning under nu snart 25 år vidmakthållit en internationellt respekterad ställning. Utredningsmannen noterar att mandatet för utredningen inte föranleder kommentarer till institutets verksamhet. Han påpekar dock att SIPRI riskerar att hamna vid sidan av utvecklingen i en verklighet som snabbt förändras om man inte vidareutvecklar sitt program och breddar verksamheten till områden rörande t. ex. konfliktorsaker i tredje världen och nationella motsättningar i Central- och Östeuropa.

I utredningen redovisas utförligt hur SIPRIs *finansiella* villkor förändrats framför allt under 1980-talet. Under decenniet som helhet ökade SIPRIs reguljära anslag i fast penningvärde med ett par procent. Detta innebar en bättre anslagsutveckling än vad som var fallet för flera statliga myndigheter som utsattes för stora besparingskrav. Däremot var anslagsutvecklingen för institutet betydligt sämre än för de instanser som under 1980-talet erhöll ökade anslag för forskning och utveckling.

Utredningen poängterar att anslagen till SIPRI ökade tämligen kraftigt i början av decenniet men att de minskat med ca 8 procent sedan år 1985.

Utredningsmannen föreslår att SIPRI erhåller 3,5 milj. kr. i en real anslagshöjning för att dels återställa nivån från år 1985, dels öka och bredda verksamheten för att möta nya forskningsbehov och finansiera seminarier m. m. i anslutning till institutets 25-årsjubileum.

Utredningsmannen har förslagit att de ökade anslagen till SIPRI räknas av mot det av riksdagen fastställda s. k. en-promille-målet för information om fredsfrågor satt i relation till försvarsanslaget. Vidare föreslås att riktlinjer utarbetas angående formerna för SIPRIs externa finansiering.

Beträffande SIPRIs *administrativa* villkor presenterar utredningen en värdefull analys av bl. a. styrelsens och det vetenskapliga rådets roll. Utredningsmannen kommenterar också posten som biträdande direktör vilken av tradition innehafts av svenska medborgare.

Enligt utredningsmannen finns det skäl att utvidga styrelsen från sex till åtta ledamöter utöver ordföranden och direktören i syfte att få en ökad geografisk och politisk representation i styrelsen. Vidare föreslås att regeringen avsäger sig rätten att tillsätta en biträdande direktör och att en arbetsordning för verksamheten fastställs av styrelsen.

SIPRIs stadga reglerar bl. a. det vetenskapliga rådets sammansättning och mötesfrekvens. Utredningsmannen föreslår nu att sådana föreskrifter utgår ur stadgan.

I remissomgången stöds på många håll förslaget om en anslagshöjning för SIPRI. Däremot har flera instanser, framför allt folkrörelserna, haft invändningar mot att en höjning vägs mot en-promillemålet, eftersom detta strider mot nu gällande riktlinjer som fastställts av riksdagen. Man anser också att ett sådant beslut skulle innebära begränsningar för anslagen till folkrörelsernas fredsarbete.

Beträffande de organisatoriska förändringar som diskuteras i utredningen – vilka i många fall kräver ändringar av stadgan – finns det delade meningar bland remissinstanserna. SIPRI anser att de förändringar som föreslås tills vidare inte bör åtgärdas. Däremot har flertalet av de övriga remissinstanserna förståelse för att förslagen genomförs snarast.

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)

	1990/91 (1)	1991/92 (2)
Lönekostnader	11 755 000	14 811 000
Administrativa och andra institutionella kostnader	6 511 000	6 576 000
(varav lokalkostnader)	(1 842 000)	(1 971 000)
Summa	18 266 000	21 387 000

(1) Anvisat för budgetåret 1990/91.
(2) SIPRIs framställning för budgetåret 1991/92, inklusive inkomster på 200 000 kr.

SIPRI framhåller i sin anslagsframställning bl. a. att fundamentala förändringar i världspolitiken avsevärt ökat möjligheterna för och behoven av forskning på rustningskontrollområdet. Vidare framhålles att institutet bör säkras en solid, inflationsskyddad basfinansiering då mycket tid och resurser krävs för att söka annan finansiering från bl. a. utländska källor. SIPRI betonar att man drabbas av väsentliga merkostnader till följd av att man är beroende av den internationella löneutvecklingen för forskare.

Föredragandens överväganden

Jag finner många av förslagen i den nya SIPRI-utredningen väl motiverade men anser att det finns skäl att i samråd med SIPRI ytterligare diskutera vilka åtgärder som krävs. Detta gäller både den föreslagna breddningen av verksamheten och de organisatoriska och finansiella frågorna.

Innan frågorna i sin helhet är lösta finner jag inte skäl att ta ställning till förslaget om en betydande anslagsökning för SIPRI. Jag räknar i stället med att regeringen skall kunna återkomma till riksdagen i 1992 års budgetproposition och då redovisa ytterligare förslag rörande SIPRI.

För nästa budgetår beräknar jag anslaget till 20 692 000 kr. vilket bl. a. omfattar 733 000 kr. i form av engångsanvisning för kostnader i anslutning till seminarier m. m. med anledning av SIPRIs 25-årsjubileum.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 20 692 000 kr.

F 5. Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning.

1989/90	Utgift	28 451 941
1990/91	Anslag	16 306 000(1)
1991/92	Förslag	16 016 000

(1) Varav 1 300 000 kr. totalt i engångsbidrag.

Anslaget, som 1990/91 omfattar ca 5 procent av försvarets forskningsanstalts (FOA) totala utgifter, bekostar ett verksamhetsprogram vid FOA som syftar till att stödja utrikesdepartementets arbete i internationella förhandlingar för rustningsbegränsning och nedrustning.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Förvaltningskostnader	14 331 000(1)	+ 918 000(2)
Lokalkostnader	1 975 000	+ 92 000
Summa	16 306 000(1)	+ 1 010 000(2)

(1) Varav 1 300 000 kr. avser engångsanvisning
(2) Exklusive engångsanvisningar om 1 300 000 kr.

Av följande tabell framgår fördelning av anslaget på olika programdelar för budgetåret 1990/91.

1. Kärnvapenområdet		11 881 000
varav		
1.1 Seismologisk multipelstation och internationell datacentral	9 380 000	
1.2 Insamling och analys av luftburen radioaktivitet	1 771 000	
1.3 Kärnvapen och kärnteknik	730 000	
2. B- och C-vapenområdet		1 985 000(1)
3. Europeisk säkerhet		1 690 000
4. Rymdområdet		750 000(2)
Summa		16 306 000

(1) Varav engångsanvisning 1 000 000 kr.
(2) Varav engångsanvisning 300 000 kr.

Försvarets forskningsanstalt

Inom försvarskommittén har diskuterats vikten av utökade forskningsinsatser för att möta de ökande behoven av tekniskt vetenskapligt underlag på ett antal aktuella nedrustnings- och rustningsbegränsningsområden. FOA finner det bl. a. mot denna bakgrund angeläget att, liksom i föregående anslagsframställning, föra fram förslag till ytterligare forskningsinsatser utöver anbefalld ram, vilka enligt forskningsanstaltens bedömning skulle utgöra ett värdefullt stöd till svenskt agerande i aktuella nedrustningsfrågor.

De av FOAs insatser som finansieras av UD faller i huvudsak inom fyra delområden:

Den mest resurskrävande forskningen rör kärnvapenområdet med bl. a. seismologisk provstoppskontroll och insamling/analys av luftburen radioaktivitet. En stor del av arbetet bedrivs på internationell basis, bl. a. genom Sveriges åtagande att driva och finansiera en av fyra internationella seismologiska datacentra (s. k. IDC).

FOA anhåller om 900 000 kr. för budgetåret 1991/92 för uppbyggnad av en mätstation i polarområdet för seismologi och luftburen radioaktivitet samt om medel för bl. a. studier om alternativa strategier kring icke-spridningsavtalets fortlevnad.

Under innevarande budgetår erhåller FOA 1 985 000 kr. varav 1 milj. kr. som engångsanvisning för B- och C-vapenfrågor. För budgetåret 1991/92 räknar FOA med ett medelsbehov om 1,2 milj. kr., främst för att tillhandahålla data i det som beräknas vara slutfasen på arbetet med en C-vapenkonvention i Genève år 1991. FOA önskar vidare öka sin kapacitet att medverka i analyser om påvisande av användning av C-vapen.

FOA erhåller under innevarande budgetår 1 690 000 kr. för forskning rörande europeiska säkerhetsfrågor. Mot bakgrund av de betydande förändringar som ägt rum avser FOA väsentligt bygga ut sin verksamhet på detta område till en kostnad av 2,5 milj. kr. Medlen avser studier som främst avser tjäna som underlag för vidare svenskt agerande.

Under 1990/91 erhåller FOA 750 000 kr. av vilka 300 000 kr. utgår i form av en engångsanvisning för rymdfrågor. För budgetåret 1991/92 anhåller FOA om ytterligare 4 milj. kr. för att inleda ett fyraårigt program för det internationella satellitsystemet Comsens som bl. a. rör internationellt rymdsamarbete och som är nära knutet till svensk industri.

FOA ansöker vidare om ytterligare medel för marin nedrustning med verifikation och inspektion, stöd till FN-insatser, främst genom leverans av teknisk utrustning till Unifil i Libanon och s. k. programgemensamma insatser som rör övergripande frågor på nedrustningsområdet med bl. a. utveckling av mät- och analyssystem.

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av det rådande statsfinansiella läget kan jag inte förorda de anslagshöjningar som FOA ansökt om. Kostnadsökningarna rörande IDC, en mätstation i polarområdet, medverkan i Comsens, icke-spridningsfrå-

gor och B- och C-vapen måste därmed, liksom kostnaderna för europeisk säkerhet, marin nedrustning och samarbete med FN utgå, uppskjutas eller belasta andra anslag än UDs.

Jag godtar FOAs förslag om ett rationaliseringsuttag enligt huvudregeln på 1,5 procent för budgetåret 1991/92. Minskningen kommer enligt FOAs förslag bl. a. att påverka anslaget för en seismisk multipelstation.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 16 016 000 kr.

F 6. Utrikespolitiska Institutet

1989/90	Utgift	7 026 000	Reservation –
1990/91	Anslag	7 932 000	
1991/92	Förslag	8 719 000	

Utrikespolitiska Institutet (UI), som drivs av Utrikespolitiska samfundet, har enligt stadgarna till uppgift att främja intresset för internationella frågor samt att vidga kunskaperna och stödja forskning härom. Detta sker genom att UI publicerar tidskrifter, böcker, skrifter och broschyrer om aktuella utrikespolitiska frågor, anordnar seminarier och föreläsningar samt förser massmedia med information och dokumentation om internationella frågor.

Vidare bedriver UI kvalificerad forskning i internationell politik. Denna, som utförs av fast anställda forskare med docent- eller professorskompetens samt ett varierande antal av UI oavlönade gästforskare, prioriterar programområdena strategiska studier, ekonomisk säkerhet, Europa-studier samt regionala konflikter.

Utrikespolitiska Institutet vänder sig till en vid målgrupp, från specialister till allmänhet. Publikationer och programverksamhet sprids via bibliotek, universitet och vetenskapliga institutioner, skolor, tidningar, bildningsförbund samt enskilda prenumeranter. I nära anslutning till forskningsverksamheten arbetar studiegrupper med att genomföra kortsiktiga projekt kring avgränsade temata. Seminarie- och konferensverksamheten spelar en viktig roll inom ramen för UIs forskningsverksamhet. Den samordnas också med den övriga program- och föreläsningsverksamheten. Institutet bedriver vidare en omfattande internationell kontaktverksamhet.

Utrikespolitiska Institutet

Utrikespolitiska Institutet framhåller i sin anslagsframställning att det har som medveten strävan att integrera information och forskning. Detta har konkret tagit sig uttryck bl. a. i det omfattande studiegruppsprogram som

inleddes under våren 1989. Härvid har institutets folkbildande verksamhet starkt understrukits.

UIs lokaler med deras centrala geografiska läge har varit av avgörande betydelse för den utåtriktade verksamheten. UIs hyreskostnader har emellertid på grund av omförhandlingar av hyreskontraktet ökat väsentligt trots att man sett sig föranlåten att förhyra en mindre yta än tidigare. Alternativet att på sikt flytta och förhyra andra lokaler kommer att prövas under år 1991. Institutet menar att hyresfrågan på kort sikt endast kan lösas genom en höjning av statsanslaget.

Utrikespolitiska Institutet begär därutöver utökade medel för forskning och studier.

Föredragandens överväganden

De intentioner Utrikespolitiska Institutet redovisat i tidigare anslagsframställningar, innebärande bl.a. en ökad integrering av informations- och forskningsverksamheten samt en ökning av programverksamheten, syns vara på väg att fullföljas med gott resultat. En väsentlig förutsättning för att detta arbete skall kunna föras vidare är dock en långsiktig lösning av lokalfrågan. UD avser att under våren 1991 presentera förslag till en sådan lösning. Jag föreslår att UI mot denna bakgrund som ett engångsbidrag erhåller 470 000 kr. som kompensation för sin hyreshöjning under budgetåret 1991/92.

Jag beräknar anslagsbehovet till 8 719 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrikespolitiska Institutet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 8 719 000 kr.

Utrikes-
departementet

Fakta om Sveriges bistånd – 1989/90

Fakta om Sveriges bistånd — 1989/90

FAKTA OM SVERIGES BISTÅND

- Statliga myndigheter och organ för Sveriges bistånd
- Internationella utvecklingsprogram
- Bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA
- Andra biståndsprogram
- Nordiskt biståndssamarbete
- Biståndet fördelat på enskilda länder
- Vissa förkortningar

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Statliga myndigheter och organ för Sveriges bistånd

UD:s avdelning för internationellt utvecklingssamarbete 237
Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) 237
Styrelsen för u-landsforskning (SAREC) 237
Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) 238
Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD) 238
Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND) ... 239
Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) 239
Nordiska afrikainstitutet 240

Internationella utvecklingsprogram

Bistånd genom FN-systemet

FN:s operativa biståndsverksamhet

FN:s utvecklingsprogram (UNDP) 244
FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF) 247
FN:s fackorgan (ILO, UNESCO, FAO, WHO, UNIDO) 248
FN:s befolkningsfond (UNFPA) 251
FN:s barnfond (UNICEF) 252

Internationella finansieringsorgan

Världsbanksgruppen och de regionala utvecklingsbankerna i Afrika, Asien och Latinamerika 255
Internationella finansieringsbolaget (IFC) 263
Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA) 264
Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) 264

Internationellt livsmedelsbistånd

FN:s/FAO:s världslivsmedelsprogram (WFP) 267
Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR) och långvariga flyktingsituationer (PRO) 268
1986 års livsmedelshjälpskonvention (FAC) 269

Övriga organisationer

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) 271
FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA) 272
FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC) 273
Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF) 274
UNCTAD/GATTS:s internationella handelscentrum (ITC) 275

Bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA

Biståndet till enskilda programländer

Angola 277
Bangladesh 282
Botswana 286
Etiopien 290
Guinea Bissau 295
Indien 299
Kap Verde 303
Kenya 307
Laos 311
Lesotho 316
Moçambique 320
Namibia 326
Nicaragua 329
Sri Lanka 334
Tanzania 338
Vietnam 343
Zambia 348
Zimbabwe 353

Bilateralt bistånd till icke-programländer

Afrika 358
Asien 364
Latinamerika 369

Andra anslagsposter

Regionala insatser

Regionalt ekonomiskt samarbete i södra Afrika (SADCC) 373
Regionala insatser i Asien 374
Regionala insatser i Centralamerika 374
Humanitärt bistånd i södra Afrika 376
Humanitärt bistånd i Latinamerika 377
Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m. 378
Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer 380
Särskilda miljöinsatser 382
Särskilda program m. m. 383

Andra biståndsprogram

U-landsforskning 388
Tekniskt samarbete och u-krediter 388
Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND) ... 392
Projektbistånd till vissa länder 393
Särskilda insatser i skuldtyngda länder 395

Nordiskt biståndssamarbete 401

Biståndet fördelat på enskilda länder 402

Vissa förkortningar 407

STATLIGA MYNDIGHETER OCH ORGAN FÖR SVERIGES BISTÅND

UD:s avdelning för internationellt utvecklingssamarbete

Utrikesdepartementets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete, i dagligt tal "u-avdelningen", ansvarar inom regeringskansliet för det svenska utvecklingssamarbetet.

Avdelningen är organiserad på tre enheter (första enheten ansvarar för det multilaterala biståndet, andra enheten för det bilaterala biståndet genom SIDA och tredje enheten ansvarar för budgetfrågor, allmän u-landsekonomisk bevakning samt andra biståndsprogram). Avdelningen har totalt omkring 60 tjänstemän och leds av ett statsråd och en statssekreterare.

Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)

SIDA, som inrättades år 1965, är ett centralt ämbetsverk under regeringen. SIDA har till uppgift att planera, genomföra och administrera det direkta utvecklingssamarbetet med u-länderna. Detta bistånd omfattar dels samarbetet med 18 huvudmottagarländer, dels andra typer av bistånd, t. ex. katastrofinsatser, bidrag till utvecklingsprojekt via enskilda svenska organisationer, bistånd till flyktingar och befrielserörelser, rekrytering av biståndspersonal m. m.

SIDA leds av en styrelse, som utses av regeringen. Den består av SIDA:s generaldirektör, som är ordförande, och elva andra ledamöter, varav fyra representerar riksdagspartier.

SIDA är organiserat på tre avdelningar med regionalt ansvar, en avdelning för sektorbyråerna och en administrativ avdelning. Därutöver finns ett planeringssekretariat och ett informationssekretariat som är direkt underställda verksledningen. SIDA har biståndskontor, som är knutna till de svenska ambassaderna, i 17 mottagarländer. På SIDA finns ca 500 anställda, varav drygt 90 vid biståndskontoren.

Styrelsen för u-landsforskning (SAREC)

Beredningen för u-landsforskning som inrättades år 1975 ombildades år 1979 till en självständig myndighet – styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

SAREC har till uppgift att främja forskning som kan underlätta för u-länderna att utvecklas mot ökat självbestämmande och mot ekonomisk och social rättvisa. Det åligger SAREC att:

- främja forskning och bevaka forskningsfrågor inom områden som är betydelsefulla för u-länderna och för utvecklingssamarbetet,
- handlägga frågor rörande samarbete med och biståndsfinansierat stöd till u-länderna på forskningens område samt stöd till u-landsinriktade internationella forskningsprogram,
- fördela anslag för u-landsforskning i Sverige, och
- ta initiativ till forskningsinsatser inom områden för u-landsforskning.

SAREC har också sedan år 1986 det administrativa ansvaret för ett femårigt forskningsprogram om skog och miljö i u-länder. Vidare administrerar SAREC fr. o. m. budgetåret 1988/89 ett särskilt stöd till forskning om AIDS och tropiska sjukdomar.

Vid SAREC:s kansli finns drygt 30 personer anställda.

Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS)

Beredningen för tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) inrättades år 1975 under namnet utbildningsberedningen och fick år 1979 ställning som självständig myndighet under utrikesdepartementet.

Beredningen har som uppgift att inom ramen för den svenska biståndsverksamheten främja ekonomisk och social utveckling i enskilda utvecklingsländer samt utvidga och stärka Sveriges relationer med dessa länder genom insatser i samarbete med svenska institutioner och företag. BITS medverkar i planering och finansiering av olika projekt. Verksamheten omfattar tekniskt samarbete, genom bl. a. konsultinsatser och internationella kurser i Sverige samt u-krediter.

Det tekniska samarbetet skall huvudsakligen ske med u-länder utanför kretsen av programländer för det bilaterala biståndet. Det syftar i första hand till teknologiöverföring inom områden där Sverige har särskilda förutsättningar i fråga om kunnande och kapacitet. Sedan 1990 handhar BITS även ett biståndsfinansierat samarbete med länder i Öst- och Centraleuropa.

U-krediter kan beviljas kreditvärdiga länder bland programländerna för svenskt bilateralt bistånd, u-länder med vilka Sverige bedriver tekniskt samarbete eller andra länder vars utvecklingspolitik ligger i linje med de svenska biståndspolitiska målen.

U-krediterna används till finansiering av svenska varor och tjänster i projekt som har utvecklingsfrämjande effekt i u-länderna.

BITS leds av en styrelse som utses av regeringen. Bland dess 11 ledamöter ingår bl. a. två företrädare för riksdagspartier.

Vid BITS finns ca 25 anställda.

Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD)

Importkontoret för u-landsprodukter (IMPOD) tillkom år 1975. Kontorets verksamhet är i linje med principerna för den svenska biståndspolitiken. IMPOD samarbetar med låg- och mellaninkomstländer enligt Världsbankens definition.

Kontoret har till uppgift att ge exportörer i u-länder hjälp med att avsätta sina varor i Sverige. Det sker genom information och handledning om avsättningsmöjligheter och marknadsförhållanden i Sverige. Importkontoret förmedlar även kontakter mellan u-landsexportörer och företag i Sverige och deltar också i konkreta marknadsföringsprojekt. En begränsad krets u-länder får stöd för sitt exportfrämjande.

IMPOD har dessutom till uppgift att vara svensk kontaktpunkt för

UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC) i konkreta frågor som rör avsättning av u-landsprodukter på den svenska marknaden.

Importkontoret leds av en styrelse, som utses av regeringen. Kontoret har ca 15 anställda.

IMPOD sorterar under UD:s handelsavdelning (ramanslaget E 6. Importkontoret för u-landsprodukter) och finansieras med medel under anslaget C 3. Andra biståndsprogram.

Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND)

Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND) är en statlig stiftelse som inrättades år 1978. Fondens huvuduppgifter är att på industriområdet förmedla kontakter mellan intressenter i u-länder och svenska företag, bidra till förinvesteringsstudier och medverka i etablering av samägda företag, s. k. joint ventures, genom insatser i form av aktiekapital, lån- och garantigivning.

Fondens grundkapital, ursprungligen 100 milj. kr., har successivt höjts till 250 milj. kr. Fonden har rätt att ta upp lån eller utfärda lånegarantier till ett belopp som motsvarar högst tre gånger grundkapitalet.

Fonden leds av en styrelse som utses av regeringen. Vid fondens kansli finns ca 20 anställda.

Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum)

Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö fick sin nuvarande inriktning i juli 1987. Sandö U-centrum har till huvuduppgift – att vid Sandöskolan i Kramfors bedriva utbildning i språk och u-landsutbildning som förberedelse för uppdrag i u-land. Styrelsen skall bl. a. samarbeta med myndigheter, organisationer och företag när det gäller förberedelseutbildning för u-landsuppdrag.

Styrelsen skall

- anordna allmänna enterminskurser i u-landskunskap,
- ge förberedelseutbildning för fredskårsdeltagare,
- anordna språkutbildning som förberedelse för uppdrag i u-länder,
- anordna speciella kurser i u-landsfrågor och språk,
- i samarbete med SIDA bistå myndigheter och andra med information och rådgivning om förberedelse- och språkutbildning inför uppdrag i u-länder, samt
- upprätta register över personer som vid Sandö-skolan genomgått den allmänna utbildningen för uppdrag i u-länder.

Enterminskursen som Sandö U-centrum erbjuder är avgiftsfri. Övrig utbildning är avgiftsbelagd.

Sandö U-centrum har lämnat in sin fördjupade anslagsframställning för budgetåren 1991/92 – 1993/94. Anslagsframställningen behandlas av regeringen i budgetpropositionen.

Sandö U-centrum leds av en styrelse, som utses av regeringen.

En rektor är chef för skolan som har drygt 60 anställda.

Nordiska afrikainstitutet

Nordiska afrikainstitutet tillkom år 1962 på initiativ av Nordiska rådet.

Institutet har till uppgift att i Norden främja studier av afrikanska förhållanden genom att:

- främja och driva vetenskaplig forskning om Afrika,
- främja samarbete och kontakter mellan nordiska och afrikanska forskare,
- utgöra ett dokumentationscentrum för forskning och studier om Afrika,
- informera om afrikaforskning och aktuella afrikanska förhållanden.

Verksamheten leds av en styrelse samt ett program- och forskningsråd, som utses av regeringen. I program- och forskningsrådet ingår representanter för de övriga nordiska länderna. Vid institutet finns ett trettiotal anställda, varav 13 tjänster finansieras över biståndsanslagen.

INTERNATIONELLA UTVECKLINGSPROGRAM

Bistånd genom FN-systemet

FN-systemet innefattar en rik flora av institutioner med varierande status och skilda verksamhetsområden. På det ekonomiska och sociala området som behandlas i denna faktabilaga förekommer både en betydande förhandlingsverksamhet och ett vittomfattande bistånd. Såväl detta bistånd som den normativa verksamheten behandlas i FN:s ekonomiska och sociala råd, ECOSOC, samt i FN-systemets centrala organ, generalförsamlingen.

Inom biståndsverksamheten har UNDP en central ställning som samordnare och kanal för en stor del av FN:s tekniska bistånd. I samarbete med värdlandet utarbetar UNDP landprogram som löper på mellan tre och fem år. På fältet genomförs biståndsprojekten dock oftast av olika fack- eller specialorgan och i ökande utsträckning av mottagarländernas regeringar. En av FN utsedd lokal samordnare – oftast UNDP:s representant – ansvarar för sammanhållningen av FN-biståndet. Då det gäller krediter för utvecklingsprojekt är världsbanksgruppen viktigast. Världsbankens nettoöverföringar blir negativa på grund av räntor och amorteringar från tidigare lån till medelinkomstländer. Till Afrika går dock ett stort nettoflöde. Den internationella utvecklingsfonden, IDA, som lånar ut pengar på särskilt förmånliga villkor till de fattigaste u-länderna, är kanalen för stora belopp biståndsmedel.

Vidstående organogram ger en översiktlig bild av FN-systemet. De organ som i större omfattning är verksamma på biståndsområdet är markerade med asterisk. Tabell 1 sammanfattar FN-systemets biståndsverksamhet.

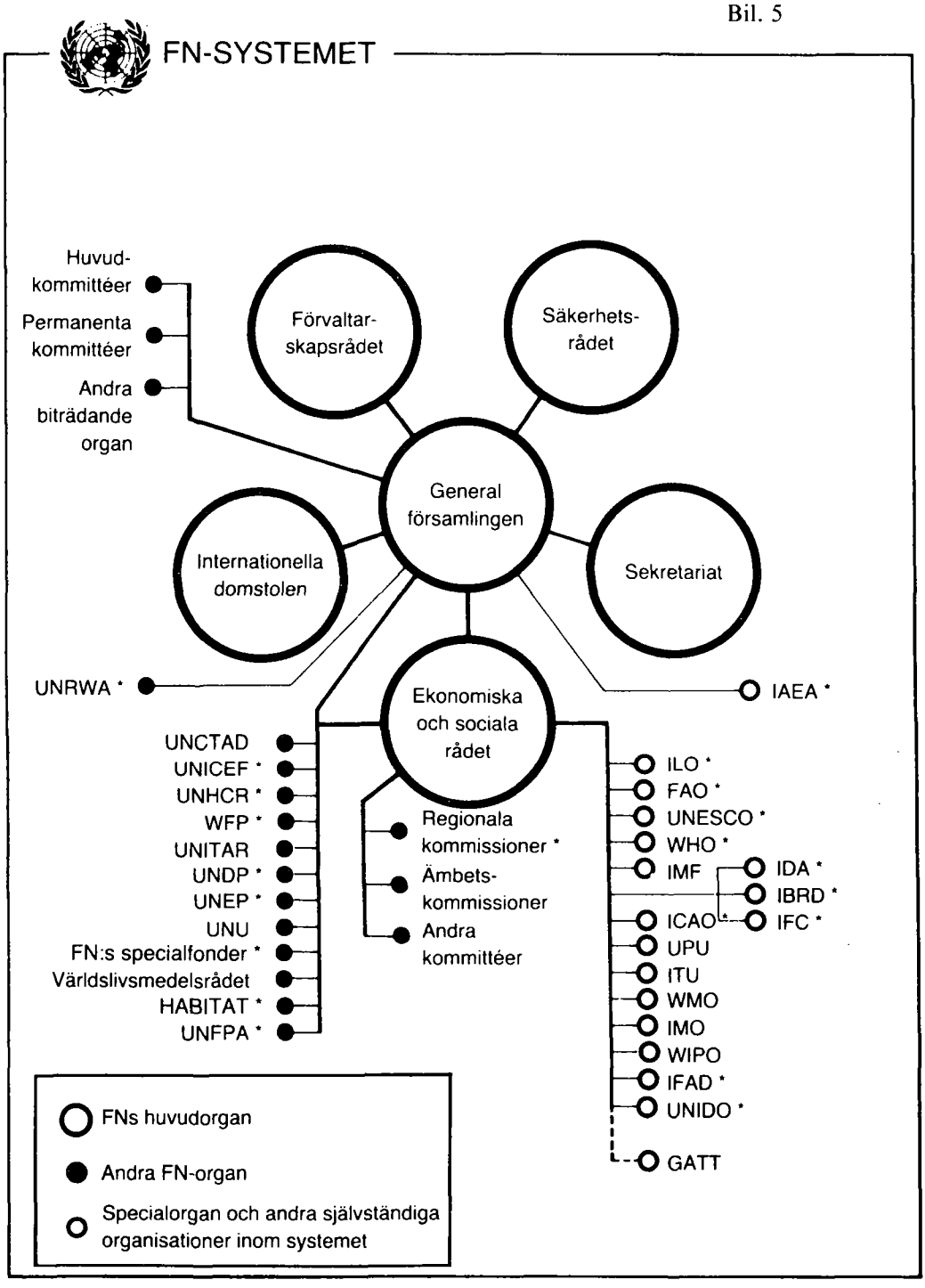
FN-SYSTEMET
Huvud-
kommittéer
Permanenta
kommittéer
Andra
biträdande
organ
Förvaltar-
skapsrådet
Säkerhets-
rådet
General
församlingen
Internationella
domstolen
Sekretariat
UNRWA *
IAEA *
Ekonomiska
och sociala
rådet
UNCTAD
UNICEF *
UNHCR *
WFP *
UNITAR
UNDP *
UNEP *
UNU
FN:s specialfonder *
Världslivsmedelsrådet
HABITAT *
UNFPA *
Regionala
kommissioner *
Ämbets-
kommissioner
Andra
kommittéer
ILO *
FAO *
UNESCO *
WHO *
IMF
IDA *
IBRD *
ICAO
IFC *
UPU
ITU
WMO
IMO
WIPO
IFAD *
UNIDO *
GATT
FNs huvudorgan
Andra FN-organ
Specialorgan och andra självständiga
organisationer inom systemet

Tabell 1: FN-systemets och Världsbanksgruppens biståndsutbetalningar år 1989 enligt FN:s statistik (miljoner US dollar)

FN-organen	
FN-organens reguljära budgetar	246,2
Frivilliga bidrag via	
FN-organen	749,0
UNDP	981,0
UNFPA	157,2
UNICEF	501,1
WFP	761,3
Humanitärt, flykting- och katastrofbistånd	888,3
	4 284,1
Världsbanksgruppen	
Världsbanken (nettoöverföringar)	-3 745,0
varav	
Världsbankens tekniska bistånd (konsulter, utbildning)	1 118,8
IDA (nettoöverföringar)	3 009,0
IFC (nettoutbetalningar)	566,3
	949,1
IFAD	158,1
Totalt	5 391,3

FN:s olika organ och övriga organisationer inom FN-systemet bedriver en omfattande biståndsverksamhet. Denna finansieras från organisationernas reguljära budgetar, UNDP, Världsbanken samt medlemsländernas frivilliga direkta bidrag. För Sveriges del härrör de frivilliga direkta bidragen dels från anslagsposten Övriga multilaterala bidrag, dels från styrelsen för internationell utveckling (SIDA) och styrelsen för u-landsforskning (SAREC).

FN:s operativa biståndsverksamhet

Till FN:s frivilligt finansierade operativa verksamhet räknas i första hand UNDP, UNFPA och UNICEF. Nedan redovisas först FN:s samordnande organ inom tekniskt bistånd, UNDP, samt de fackorgan som oftast genomför UNDP:s program. Därefter redovisas UNFPA och UNICEF som efter UNDP är de viktigaste biståndsfonderna inom FN-systemet. Övriga större frivilligt finansierade FN-organ såsom WFP och UNHCR presenteras längre fram i denna faktabilaga.

UNDP

FN:s utvecklingsprogram (UNDP)

FN:s utvecklingsprogram (UNDP), som bildades 1966 då två mindre biståndsfonder slogs samman, har som mål att vara FN-systemets centrala fond för finansiering av tekniskt bistånd. Projekten genomförs främst av FN:s fackorgan (ILO, WHO, FAO m. fl.). UNDP har också ansvar för att FN:s samlade biståndsverksamhet samordnas i samverkan med mottagarländerna.

Verksamhet

UNDP:s uppgift är att främja mottagarländernas utveckling genom olika former av kunskapsöverföring och förinvesteringsstudier. Detta s. k. tekniska bistånd sker i huvudsak i form av expertrådgivning, stipendier, mindre utrustningsleveranser och konsulttjänster. Expertbiståndet dominerar. Verksamheten omfattar för närvarande omkring 5 900 projekt i 156 länder och områden.

UNDP:s verksamhet bygger i huvudsak på landprogrammering. Denna innebär att man för varje mottagarland fastställer hur mycket bistånd från UNDP landet kan räkna med under en femårsperiod. I samarbete mellan mottagarlandet och UNDP:s fältkontorschef utarbetas sedan ett landprogram för hur medlen skall utnyttjas. Detta program fastställs av UNDP:s styrelse.

Storleken på varje mottagarlands program bestäms främst av bruttonationalinkomsten per capita och befolkningens storlek. Vart femte år fastställs fördelningen för nästkommande programperiod ("femårsplan").

De fattigaste u-länderna – med en bruttonationalinkomst per capita på högst 750 dollar i 1983 års siffror – får under programperioden 1987–91 80 % av UNDP:s länderfördelade resurser.

Rikare u-länder, med en per capita-inkomst över 3 000 dollar, är återbetalningsskyldiga för de tjänster de får och länder med en per capita-inkomst mellan 1 500–3 000 dollar är det i viss utsträckning. UNDP full-

följer därmed den omfördelning till förmån för de fattigaste u-länderna som gällt under programperioden 1982–86.

Sommaren 1990 beslöt styrelsen att fortsätta denna politik under den femte programperioden 1992-96. 87 % av UNDPs länderfördelade resurser skall då gå till länder med en per capita – inkomst under 750 dollar i 1989 års siffror och 13 % till övriga länder. 55 % av de länderfördelade resurserna skall tillfalla de minst utvecklade länderna. Länder med en per capita – inkomst över 3 000 dollar kommer inte längre att få några direkta medel: de kommer att kunna delta i UNDP:s verksamhet genom dess regionala, interregionala, globala och särskilda program. En mindre del (drygt 20 %) av UNDP:s programresurser används för dessa program idag, men denna andel kommer att öka under nästa programperiod.

UNDP har sedan 1972 ett särskilt program för de minst utvecklade länderna. Under 1989 uppgick bidragen till detta särskilda program till 15,2 milj. dollar. Utbetalningarna från UNDP:s allmänna resurser till de 42 minst utvecklade länderna var 1989 ca 260 milj. dollar.

Organisation

UNDP:s högsta beslutande organ är styrelsen (Governing Council), som har 48 medlemmar. Av dessa representerar 27 u-länder, 17 västliga i-länder och 4 socialistiska i-länder. Sverige är medlem i styrelsen (perioden 1989-91). Styrelsen bestämmer bl. a. fördelningen av UNDP:s resurser och fastställer landprogrammen.

UNDP:s styrelse är också beslutande organ för FN-sekretariatets tekniska biståndsprogram (Department of Technical Cooperation for Development, DTCD), FN:s kapitalutvecklingsfond, FN:s befolkningsfond, FN:s Sahel-kontor (UNSO), FN:s kvinnofond, FN:s fond för vetenskap och teknik, FN:s naturresursfond samt en rad andra specialfonder.

UNDP:s sekretariat ligger i New York och har för närvarande omkring 610 fast anställda. Det leds av administratorn William H. Draper III från USA.

Under 1970-talet ägde en omfattande decentralisering av UNDP:s verksamhet rum. Tyngdpunkten i arbetet med att förbereda och genomföra landprogrammen förlades till 115 – nu 113 – fältkontor med för närvarande omkring 3 500 anställda. Fältkontoren leds av s. k. "resident representatives" (fältkontorschefer), som även har till uppgift att samordna andra FN-organs biståndsverksamhet i landet. De är oftast också FN:s fasta representant i respektive land och fungerar som FN:s "ambassadör" i landet.

Finansiering

UNDP:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag. De uppgick 1972 till 268 milj. dollar, 1975 till 419 milj. dollar och 1980 till 693 milj. dollar. Ökningen var således ganska snabb. För programperioden 1982–1986 förutsattes UNDP:s resurser också öka med 14 % per år och sammanlagt nå upp till 6.7 miljarder dollar. Resurserna minskade emellertid under

början av åttiotalet så att det blev nödvändigt att skära ner verksamheten till 55 % av den ursprungligen planerade. Denna utveckling svängde under 1980-talets senare hälft. Under 1989 var bidragen till UNDP ca 930 milj dollar mot ca 650 milj. dollar 1984.

UNDP:s verksamhet försvåras av att programmet i praktiken gör femåriga biståndsutfästelser gentemot mottagarländerna medan givarländerna, med få undantag, endast lämnar ettåriga bidragsutfästelser. Sverige har därför sedan länge verkat för att alla bidragsgivare, liksom Sverige, skall lämna fleråriga utfästelser.

De största enskilda bidragsgivarna till UNDP är för närvarande USA, Sverige, Norge och Nederländerna. Italien, Japan, Danmark och Förbundsrepubliken Tyskland ger också stora bidrag. De fyra nordiska länderna svarade 1989 gemensamt för ca 33 % av de ordinarie bidragen till UNDP.

Sverige har budgetåret 1990/91 lämnat ett ordinarie bidrag på 625 milj. kr. till UNDP, varav 50 milj. kr. särskilt avsatts för insatser som syftar till att ytterligare främja en effektiv verksamhet inom UNDP i linje med de svenska bisåndspolitiska målen. Det svenska bidraget under 1990/91 utgjorde c:a 11 % av UNDP:s resurser. Utöver det ordinarie bidraget gav Sverige 1990/91 65 milj. kr. till UNDP:s särskilda program för de minst utvecklade u-länderna.

Vidare har Sverige under budgetåret 1990/91 lämnat ett bidrag på 25 milj. kr. till FN:s Sahel-kontor (UNSO). UNSO:s uppgift är att bistå länderna i Sahelområdet i Afrika att genomföra olika projekt för att minska effekterna av ökenutbredning och förebygga riskerna för kommande torkkatastrofer.

Utredningar

Under åren 1989 och 1990 har flera utredningar behandlat FN:s biståndsverksamhet och UNDP:s roll. Tre av dem skall nämnas här. En expertgrupp har behandlat frågan om ett nytt avgiftssystem för UNDP:s betalning till FN:s fackorgan och andra som utförde projekt som UNDP finansierar. Expertgruppen begränsade sig inte enbart till avgiftsfrågan utan gjorde en bred översyn över FN-biståndet. Vidare har FN:s generalförsamling givit generaldirektören för utveckling och internationellt ekonomiskt samarbete i uppdrag att utföra ett antal landstudier samt se över begreppet central finansiering. Det Nordiska FN-projektet har också utfört landstudier, studerat finansieringsfrågorna inom FN-systemet och fackorganens roll. Oberoende av varandra är utredningarnas iakttagelser och förslag förhållandevis likartade.

De konstaterar att UNDP inte har kunnat spela den roll som central finansiär och samordnare av FN-systemets tekniska bistånd som tanken var när riktlinjerna för det nuvarande systemet drogs upp 1970. Från att ha finansierat knappt två tredjedelar av FN-systemets tekniska bistånd i början av 1970-talet svarar UNDP numera endast för cirka en tredjedel. Världsbanken dominerar, inte bara när det gäller investeringar utan även beträffande tekniskt bistånd. Kunskapsöverföring med hjälp av lång-

tidsexperter är inte längre relevant för de flesta u-länder. De bör själva ta över ansvaret för projektgenomförande och samordning av biståndet (s. k. "national execution"). FN-biståndets uppgift bör vara att bistå länderna att bygga upp förmågan att göra detta. Fackorganens roll bör vara rådgivande snarare än projektgenomförande. De bör tillhandahålla kvalificerad teknisk expertis under korta perioder. Projektbistånd bör ersättas av programbistånd.

Utredarna har i stort sett fått stöd för sina åsikter i FNs generalförsamling (resolution 44/211 om FN:s biståndsverksamhet i december 1989). På sikt måste förändringsbenägenheten genomsyra hela FN-systemet. UNDP:s styrelse började översätta den i praktisk handling genom att i juni 1990 fatta ett principbeslut om ett nytt system för hur fackorganen och andra projektgenomförare skall få betalt av UNDP.

Enligt det nuvarande systemet som gäller t o m 1991 betalar UNDP 13% av projektkostnaderna i avgift till dem som utför UNDP-projekten, vare sig kostnaderna är högre eller lägre. Medel för detta finns på ett särskilt konto inom UNDP:s budget. Principbeslutet om ett nytt system innebär att ansvaret för projektgenomförande gradvis skall övergå till mottagarländerna ("national execution"). Fackorganens uppgifter blir mer tekniska än administrativa. Rent budgettekniskt förs huvddelen av de medel som avsätts för avgifterna över till mottagarländernas landramar varigenom kostnaderna blir mer synliga för dem. Närmare detaljer i det nya systemet skall utarbetas under året främst genom förhandlingar mellan UNDP och fackorganen. UNDPs styrelse skall återkomma till frågan 1991.

FN:s kapitalutvecklingsfond (UNCDF)

FN:s kapitalutvecklingsfond tillkom 1966 med uppgift att ge gåvobistånd eller lån på förmånliga villkor till småskaliga investeringsprojekt i u-länderna.

Hösten 1973 beslöt generalförsamlingen att kapitalutvecklingsfonden i fortsättningen endast skulle finansiera projekt i de minst utvecklade u-länderna, inriktade på folkflertalets basbehov (bostad, kläder, mat, undervisning och grundläggande hälsovård). 1985 bestämdes att fonden skulle börja använda sina möjligheter att ge lån på förmånliga villkor, en möjlighet som dittills inte utnyttjats.

Verksamhet

Fondens projekt skall enligt målsättningen nå de fattigaste människorna i de fattigaste u-länderna. Fonden arbetar också i några få länder utöver de minst utvecklade länderna. Projekten skall utformas så att befolkningen

aktivt deltar i deras genomförande. Fonden kan ta hand om projekt som andra givare bedömer vara för små. Den har ett tak på 5 milj. dollar för enskilda projekt. Fonden finansierar för närvarande omkring 240 projekt i 47 länder till ett värde av 445 milj. dollar. Under fondens 20 första verksamhetsår har de viktigaste områdena varit jordbruk, vatten och transporter, men man har också ägnat sig åt småindustrier, hälso- och sjukvård, energi, bostäder och utbildning.

Organisation

Fonden är underställd UNDP:s styrelse och arbetar i huvudsak genom UNDP:s fältorganisation.

Finansiering

Fonden finansieras genom frivilliga bidrag. Bidragen för 1990 beräknas till ca 40,8 milj. dollar jämfört med drygt 28 milj. dollar under år 1980. De största bidragsgivarna är några mindre industriländer, men 27 av de 40 länder som bidrog 1989 var u-länder. Sveriges bidrag under budgetåret 1990/91 uppgår till 55 milj. kr. Sverige och Nederländerna är de största bidragsgivarna.

FN:s fackorgan

Grundprincipen för FN:s tekniska bistånd är således att detta skall samlas till och samordnas av UNDP, som också ska stå för fältnärvaron och garantera att u-ländernas egna prioriteringar sätts i främsta rummet. UNDP ska i genomförandet av landprogrammen främst utnyttja fackorganen som genomförare av projekt inom sina resp. kompetensområden. Samtidigt ges emellertid tekniskt bistånd i fackorganens egen regi. Fackorganen är nämligen inte bara sektoransvariga inom UNDP:s bistånd utan även självständiga FN-organ inom respektive ansvarsområde med egna styrelser, årskonferenser etc. Detta har gjort arbetsfördelningen inom FN-systemet något oklar. Frågan är för närvarande föremål för utredningar inom FN. Det finns i dessa en strävan att låta mottagarländerna på ett friare sätt bestämma hur UNDP-finansierat bistånd skall genomföras (s. k. "national execution") samt att fackorganens roll skall vara att i större grad ge expertis och i mindre grad engagera sig också i förvaltningen av hela biståndsprojekt. Det nordiska FN-projektet studerar också frågeställningen och kan förväntas komma att ge värdefulla bidrag till att effektivisera FN:s tekniska bistånd.

Internationella arbetsorganisationen (ILO)

ILO, som är en av de äldsta medlemmarna i FN-familjen, har som övergripande målsättning att verka för varaktig fred grundad på social rättvisa. ILO skiljer sig från övriga FN-organ genom sin trepartsstruktur – såväl regeringar som arbetsgivare och arbetstagare är representerade. ILO har

150 medlemmar. ILO:s generaldirektör är sedan mars 1989 belgaren Michel Hansenne. ILO:s biståndsverksamhet är i huvudsak inriktad på utveckling och utbildning av arbetskraft. Afrika är huvudmottagare. Från svensk sida ges förutom det reguljära bidraget även frivilliga sådana. Dessa är i första hand koncentrerade till två regionala projekt i Afrika med sysselsättningsfrämjande inriktning, projektet "Se om Ditt företag", ett av Sveriges Arbetsgivareförening utarbetat utbildningspaket samt några sysselsättningsinsatser på vägbyggnads- och transportområdena. Arbetsmarknadsdepartementet har inom regeringskansliet huvudansvaret för Sveriges medlemsskap i ILO.

FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO)

UNESCO bildades år 1945 och syftet med dess verksamhet är att bidra till fred och säkerhet genom att främja samarbete mellan nationerna på de kulturella, utbildningsmässiga och vetenskapliga områdena. Man vill öka respekten för mänskliga rättigheter och allmän rättvisa utan hänsyn till ras, kön, språk eller religion. UNESCO har som strävan att med sitt bistånd främja dessa mål. UNESCO har fått en viktig roll vid uppföljningen av den världsomfattande läskunnighetskampanj som inleddes 1989 och som syftar till att utrota analfabetismen fram till sekelskiftet. Det svenska biståndet till UNESCO består dels av ett reguljärt bidrag, dels av frivilliga bidrag bl. a. i form av stöd till ett internationellt program för kommunikationsutveckling (IPDC) och till UNESCO:s institut för utbildningsplanering. UNESCO genomgick en förtroendekris i början av 1980-talet, bl. a. på grund av olika förslag på massmediaområdet. USA och Storbritannien har lämnat organisationen på grund av missnöje med dess inriktning. UNESCO:s generaldirektör är sedan år 1987 spanjoren Frederico Mayor. Utbildningsdepartementet har huvudansvaret för Sveriges medlemsskap i UNESCO. UNESCO har 158 medlemmar.

FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO)

FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation bildades år 1945 och är FN:s största fackorgan. FAO är FN-systemets fackorgan för det internationella samarbetet inom jordbruks-, skogsbruks- och fiskesektorerna. Inom organisationen finns en omfattande statistik- och databas inom dessa områden. Det bör noteras att Sovjetunionen och några andra öststater inte tillhör de 158 medlemmarna av FAO. Generaldirektören för FAO är sedan år 1976 libanesen Edouard Saouma.

FAO har utöver sitt reguljära program ett fältprogram huvudsakligen förlagt till u-länderna. Fältprogrammet syftar framför allt till att genom tekniskt bistånd inom FAO:s verksamhetsområde förbättra förutsättningarna för livsmedelsproduktionen inom u-länderna. Sverige har gett visst stöd till fältprogrammet genom SIDA, främst då det gäller projekt av försöks- och metodutvecklingskaraktär. Under senare år har Sverige och flera andra länder riktat omfattande kritik mot FAO:s ledning samtidigt som organisationens tekniska kompetens delvis ifrågasatts. Jordbruksdepartementet har huvudansvaret för Sveriges medlemsskap i FAO.

Världshälsoorganisationen (WHO)

Världshälsoorganisationen grundades år 1946. Idag är 166 länder medlemmar i WHO och generalsekreterare är sedan år 1988 japanen Nakajima. Organisationens huvudmålsättning är att genom normativt arbete och bistånd öka möjligheterna till bättre hälsa.

Den normativa verksamheten påverkar hälso- och sjukvårdens villkor inom ett brett spektrum från hälsoupplysning till sofistikerad diagnostik och behandling.

WHO:s biståndsinriktade verksamhet bygger på begreppet primärhälsovård. Strategin för att genom främst primärhälsovården uppnå målet hälsa för alla år 2000 formulerades först i Alma Ata år 1978.

Sverige har genom åren initierat och varit en av de största bidragsgivarna till WHO:s centrala program som står de svenska biståndspolitiska målen nära.

Socialdepartementet har huvudansvar för det svenska medlemsskapet i WHO. SIDA, SAREC och UD samarbetar nära med WHO i biståndsfrågor.

I tabell 2 redovisas de svenska frivilliga bidragen till FN-organ, vilka inte behandlas på annat ställe under anslaget C 1.

FN:s organisation för industriell utveckling (UNIDO)

1967 påbörjades UNIDO:s verksamhet efter beslut av FN:s generalförsamling. Från 1986 har UNIDO:s ställning som självständigt fackorgan. 150 länder är medlemmar. Generaldirektör är Domingo Siazon Jr., Filippinerna.

UNIDO:s uppgift är att genom tekniskt bistånd, kurser, seminarier, studier och hjälp till finansiering främja u-ländernas industrialisering. Särskild vikt fästs vid strukturomvandlings-, rehabiliterings- och utbildningsfrågor. Inom ramen för ett system med branschkonsultationer möts företrädare för regeringar och näringsliv.

UNIDO:s tekniska biståndsverksamhet bekostas till stor del av UNDP och fältrepresentationen tillhör UNDP-kontoren. Från svensk sida ges förutom det reguljära bidraget även frivilliga bidrag. Dessa är i första hand inriktade på miljöområdet.

Industridepartementet har huvudansvaret för Sveriges medlemskap i UNIDO.

Tabell 2: Bidrag år 1989 till vissa FN-organs biståndsbudget enligt FN:s statistik (miljoner US dollar)

	Samtliga länders frivilliga bidrag	Sveriges frivilliga bidrag	Sveriges bidrag via den reguljära budgeten*
ILO	49,2	1,9	0,16
FAO	140,3	6,4	1,08
UNESCO	26,0	0,9	0,17
WHO	165,1	26,3	2,55
Övriga	116,6	5,8	0,79

* 1988 års siffror

FN:s befolkningsfond (UNFPA)

Efter beslut av generalförsamlingen inrättades år 1967 en särskild fond för FN:s insatser på befolkningsområdet. Fondens operativa verksamhet har pågått sedan år 1969.

Verksamhet

Fondens funktion är finansiell och rådgivande. Sedan år 1973 är fondens övergripande uppgift att leda och samordna FN-systemets insatser på befolkningsområdet. Fonden sammankallar även till internationella befolkningskonferenser som t. ex. International Forum on Population i Amsterdam hösten 1989. FNs generalsekreterare har utnämnt fondens exekutiv direktör till generalsekreterare för ett FN-möte om befolkningsfrågor 1994, en uppföljning av de befolkningskonferenserna 1974 och 1984.

Fondens verksamhetsområden är familjeplanering, befolkningsstatistik, folkbokföringssystem, utbildning, forskning och information. Fonden samarbetar t. ex. med WHO:s globala AIDS-program och i genomförandet av program. En växande andel av projekten genomförs av mottagarländerna själva och av fonden.

Ca 75 % av programresurserna avsattes år 1989 för projekt i 56 prioriterade länder. Av dessa länder ligger 31 i Afrika. Familjeplaneringsinsatser fortsätter att vara fondens mest centrala område. Fonden samarbetar med givarsamfundet, inklusive US-AID för att öka och säkerställa tillgången på familjeplaneringsservice i u-länderna. Befolkningsfrågornas direkta samband med miljön präglar fondens policy och verksamhetsprofil. Sambanden i arbetet för en hållbar utveckling mellan befolkningsfrågorna och kvinnors villkor, status och delaktighet i samhällslivet genomsyrar fondens arbete.

Organisation

Fonden är underställd UNDP:s styrelse, som godkänner det långsiktiga arbetsprogrammet, budget och finansplan samt landprogram. Chef för UNFPA är sedan april 1987 Nafis Sadik (Pakistan). Fondens huvudkontor ligger i New York. På ett femtiotal av UNDP:s landkontor leds UNFPA-arbetet av en fältrepresentant för fonden. Ca en tredjedel av personalen är verksam vid fältkontoren.

Finansiering

UNFPA:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag. För år 1989 uppgick regeringsbidragen från ett 100-tal länder till 179,5 miljoner US

dollar eller ca 12 miljoner mera än föregående år. De sju största bidragsgivarna var Japan, Nederländerna, Tyskland, Norge, Sverige, Finland och Danmark. USA, som tidigare bidrog med ca en fjärdedel av UNFPA:s inkomster, har sedan år 1986 helt dragit in sitt bidrag med hänvisning till fondens insatser i Kina, vilka USA uppfattar som stöd till abort som påtvingat preventivmedel. Dock samarbetar UNFPA och det amerikanska biståndsorganet US-AID, som har en större budget för befolkningsinsatser än fonden.

UNFPA har kritiserats av FNs revisorer för onödigt omfattande reservationer. För 1989 har projektanslagen ökat och en större del av reserverade medel kunnat tas i bruk. Projektanslagen uppgick därmed 1989 till totalt 194,2. milj. US dollar, medan inkomsterna för samma år uppgick enligt preliminära beräkningar till 185,2 milj. US dollar.

Det svenska bidraget under budgetåret 1990/91 är 125 milj. kr., en ökning om 10 milj. kr. sedan budgetåret 1989/90.

FN:s barnfond (UNICEF)

UNICEF upprättades av FN:s generalförsamling år 1946. Fondens uppgift var då att lämna katastrofhjälp till barn och mödrar i det krigshärjade Europa. Mandatet ändrades senare till att främst omfatta långsiktig utvecklingshjälp till barn och mödrar i u-länder. UNICEF samarbetar idag med 128 länder, främst genom fleråriga landprogram för utveckling. Programnivån och inriktningen styrs av dödligheten bland barn under fem år, barntäthet och antal födda barn samt BNP per capita. UNICEF arbetar för att sociala indikatorer skall tas med som komplement till de ekonomiska och vara vägledande för uppföljning av utvecklingen

Verksamhet

UNICEF bygger sin verksamhet på en stark fältorganisation och politisk mobilisering till aktivt deltagande. Idéen om barntoppmötet, som genomfördes i september 1990 på initiativ av bl. a. Sveriges statsminister och som syftade till att föra upp barnens situation på de politiska dagordningarna, lanserades först av UNICEF. UNICEF spelar fortfarande en viktig roll för katastrofbiståndet. Men de långsiktiga landprogrammen har ökat UNICEF:s engagemang i utvecklingsfrågor om t ex strukturanpassning, utbildning, vattenförsörjning, kvinnors situation och AIDS-epidemins sociala och ekonomiska effekter på barn. UNICEF fortsätter att förstärka sin kapacitet i Afrika och att öka insatserna i t. ex. Latinamerikas slumområden.

Fonden samarbetar med andra FN-organ samt med frivilligorganisationer; med världshälsoorganisationen, WHO, för att bygga ut primärhäl-

sovården, med UNESCO för särskilt flickors och kvinnors läskunnighet, med UNFPA inom familjeplanering etc. Inom ramen för FN:s samordnade katastrofinsatser ansvarar UNICEF tillsammans med WHO t. ex. ofta för hälsovård och vattenförsörjning. UNICEF:s program för Afghanistans och Sudans barn ingår i FNs samordnade verksamhet. UNICEF:s exekutivdirektör representerade FNs generalsekreterare i första fasen av FN:s "Operation Lifeline Sudan". UNICEF:s insatser inom ramen för UNTAG i Namibia var betydande. I Kambodja har UNICEF:s program hört till de få biståndsprogram som fortsatt under åren trots den politiska situationen i landet.

En viktig uppgift för UNICEF är att finna nya vägar för att tillgängliga resurser skall komma nödlidande barn runt om i världen till godo. Ett arbetssätt är att föra fram enkla och billiga metoder för att radikalt minska dödligheten i barnsjukdomar och diarré. Målet är att halvera barnadödligheten och därmed också på sikt medverka till en begränsning av födelsetalen. De långsiktiga insatserna inom hälso- och sjukvård, vattenförsörjning, utbildning, kvinnors delaktighet i utvecklingsarbetet, nutrition och familjeplanering kompletteras med kampanjer. Hjälp till barn i särskilt svåra omständigheter; barn i väpnade konflikter särskilt i Mellanöstern och södra Afrika, barn som utsätts för övergrepp och gatubarn är en växande verksamhet. FN-konventionen om barnets rätt kommer att innebära ökade krav på UNICEF för att göra det möjligt för u-länder att leva upp till konventionen. Den deklaration och handlingsplan som antogs vid toppmötet för barn innebär också åtaganden för barns överlevnad och utveckling som u-länder kommer att söka UNICEFs stöd till.

Organisation

UNICEF:s styrelse (Executive Board) består av representanter för 41 stater med en majoritet för u-länder. Styrelsen sammanträder årligen i april. Den granskar och drar upp riktlinjer för verksamheten och fördelar medel till fondens program. Sverige är åter medlem i styrelsen för en treårsperiod sedan år 1988. Efter ett år som första vice-ordförande i UNICEFs styrelse är den svenska UNICEF-kommitteéns ordförande Lisbet Palme nu också ordförande i UNICEFs styrelse för verksamhetsåret 1990/91.

James Grant, USA, är utsedd till exekutivdirektör för en tredje ämbetsperiod till år 1995. UNICEF:s huvudkontor är förlagt till New York, ett Europa-kontor till Genève och UNICEF:s leveranscentral, UNIPAC, till Köpenhamn. Ca 80 % av personalen arbetar i sju regionalkontor och ett åttiotal landkontor.

Finansiering

UNICEF:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag, huvudsakligen från regeringar. De sammanlagda inkomsterna för år 1988 uppgick till 709 miljoner US dollar, 1989 till 667 miljoner US dollar och beräknas öka till 721 miljoner US dollar 1990. Regeringsbidragen utgjorde år 1989 ca 75 % av fondens resurser. Nationalkommittéer och andra enskilda bi-

dragsgivare svarar för återstoden. Bidragen från nationalkommittéer finansieras främst genom försäljningen av UNICEF-kort. Svenska UNICEF-kommitténs bidrag år 1989 var drygt 15 milj. kr. Den reguljära landprogramverksamheten (ca 63 %) finansieras av ordinarie bidrag. UNICEF:s särskilda insatser, både katastrofhjälp och vissa långsiktiga projekt finansieras genom tilläggsbidrag.

Det svenska ordinarie bidraget för budgetåret 1990/91 uppgår till 340 milj. kr. Via SIDA lämnas därutöver bidrag för särskilda insatser och katastrofhjälp, ca 265 milj. kr. under verksamhetsåret 1989/90. 1989 var de statliga bidragen från Sverige över 10 % högre än USAs statliga bidrag. Inberäknat den amerikanska UNICEF-kommitteéns bidrag om ca 28 miljoner US dollar 1989, kommer Sverige på andra plats bland givarna. Andra stora bidrag kommer från Italien, Norge och Canada.

Världsbanksgruppen och de regionala utvecklingsbankerna i Afrika, Asien och Latinamerika

De internationella utvecklingsbankerna och -fonderna lämnar finansiellt bistånd främst i form av förmånliga lån. Dessutom lämnar de tekniskt bistånd. Den äldsta och största utvecklingsbanken är Världsbanken (IBRD), som även utgjort modell för uppbyggnaden av övriga utvecklingsbanker. Medan Världsbanken är verksam i alla världsdelar arbetar den Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB) i Afrika inkl. Nordafrika, Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB) i Asien och Oceanien och Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB) i Latinamerika och Karibien. Totalt uppgår utlåningen från utvecklingsbankerna och deras fonder till ca 30 miljarder US dollar per år.

Tabell 3: Fakta om de internationella utvecklingsbankerna och -fonderna

	Tillkom år	Antal medlemsländer	Antal anställda	Huvudkontor
Världsbanken (IBRD)	1946	154	7 573	Washington
Internationella utvecklingsfonden (IDA)	1960	138		
Afrikanska utvecklingsbanken (AfDB)	1963	75	1 060	Abidjan
Afrikanska utvecklingsfonden (AfDF)	1972	26		
Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB)	1966	47	1 665	Manila
Asiatiska utvecklingsfonden (AsDF)	1974	47		

	Tillkom år	Antal med-lemsländer	Antal anställda	Huvudkontor
Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB)	1959	44	1 524	Washington
Fonden för sär-skild verksamhet (FSO)	1959	44		

Utvecklingsbankerna fungerar som ett mellanled mellan den internationella kapitalmarknaden och u-länderna. Bankerna kan, genom den säkerhet medlemsländerna ställer upp med, låna upp och vidareförmedla lån på villkor, som är förmånligare än vad de allra flesta u-länder på andra sätt skulle kunna få. Detta beror på att medlemsländerna fungerar som garanter för utvecklingsbankernas eget kapital.

Många av de fattigare u-länderna saknar emellertid den nödvändiga återbetalningsförmågan även när det gäller utvecklingsbankernas relativt förmånliga lån. För att kunna bistå också dessa länder har som ett komplement till banklånen krediter från utvecklingsfonderna tillkommit. Fonderna lämnar lån på mycket förmånliga villkor. Krediterna löper utan ränta och har en lång löptid med en avsevärd amorteringsfri period. Gåvoelementet blir härigenom ca 75 %. Bidragen till utvecklingsfonderna IDA, AfDF, AsDF och IDB:s FSO belastar biståndsbudgeten.

Organisation

Bankernas/fondernas högsta beslutande organ är guvernörsstyrelsen (Board of Governors). Den är sammansatt av regeringsrepresentanter för samtliga medlemsländer. Styrelsen möts en gång per år. Däremellan handhas det löpande arbetet av en direktörsstyrelse (Board of Directors) som möts en eller flera gånger i veckan. Eftersom antalet medlemsländer överstiger antalet platser i direktörsstyrelsen ingår de flesta länder i röstgrupper. En direktör representerar således i regel flera länder.

De nordiska länderna ingår i samma röstgrupp (Island är inte medlem i AfDB/AfDF, AsDB/AsDF eller i IDB/FSO). De bildar i världsbanksgruppen en egen röstgrupp men är i AfDB/AfDF sammanförda med Schweiz och Indien, i AsDB/AsDF med Canada och Nederländerna och i IDB/FSO med Belgien, Italien, Nederländerna, Storbritannien och Västtyskland.

I världsbanksgruppen är för närvarande en islänning nordisk direktör. Vid hans kontor tjänstgör en svensk som assistent. I AfDB/AfDF företräds röstgruppen för närvarande av Norge, med en svensk som biträdande direktör. Röstgruppen i AsDB/AsDF företräds av en kanadensisk direktör som har en norsk biträdande direktör. I IDB/FSO är en engelsman för närvarande direktör i styrelsen för röstgruppen.

Rösträtten är i princip vägd i förhållande till andel tecknat kapital resp. lämnade bidrag. För att ge de många små och fattiga länderna ett större inflytande tilldelas varje medlemsland också ett visst antal röster, oberoen-

de av landets kapital- och bidragsandelar. Den senare gäller dock inte IDB/FSO. De svenska andelarna framgår av tabellerna 5 och 6.

U-länderna har störst röststyrka i Afrikabanken och -fonden – 63 % resp. 50 % av röststyrkan och i IDB/FSO – 54 %. I IBRD/IDA och AsDB/AsDF ligger motsvarande siffra för u-länderna i intervallet 37 – 45 %.

Enligt en mer eller mindre uttalad regel har chefskapet i Världsbanken alltid tillfallit en amerikan, i AsDB alltid en japan, i AfDB en afrikan och i IDB en latinamerikan. Barber Conable är chef för Världsbanken sedan år 1986, Babacar N'Diaye från Senegal är AfDB:s president sedan år 1985 och Kimimasa Tarumizu tillträdde chefsposten i AsDB i november 1989. Uruguayanen Enrique Iglesias är president i IDB sedan år 1988.

Finansiering och lånevillkor

Utvecklingsbankernas utlåningsverksamhet sker till helt övervägande del med medel upplånade på den internationella kapitalmarknaden. Av medlemsländernas kapitalinsatser inbetalas endast en mindre del medan resterande andel utställs som garanti för utvecklingsbankernas upplåning. Utvecklingsbankernas utlåningsvillkor bestäms i huvudsak av de upplåningsvillkor de kan uppnå.

Tabell 4: Utvecklingsbankernas utlåningsvillkor

Bank	Löptid	Ränta per 1 juni 1990
IBRD	15–20 år	7,74 %
AfDB	12–20 år	7,71 %
AsDB	10–30 år	6,36 %
IDB	15–30 år	8,05 %

Skillnaden i löptid för enskilda lån beror på olikheter beträffande låntagarländernas utvecklingsnivå och/eller projektets karaktär.

Tabell 5: Utvecklingsbankernas tecknade kapital och utestående upplåning per den 31 december 1989

	IBRD (1)	AfDB	AsDB	IDB
Tecknat kapital (miljoner US dollar)	125 262	18 648	26 664	34 455
Inbetald andel (procent)	7,1	11,7	12	7,7 %
Utestående medel- och långfristig upplåning (miljoner US dollar)	89 052	3 811	6 872	14 630
Sveriges andel av tecknade kapitalet (procent)	1,44	1,45	0,15	0,16
Sveriges röstandel (procent)	1,41	1,47	0,55	0,17

[1] avser per den 30 juni 1990.

Till skillnad från bankerna finansieras fondernas verksamhet genom gåvobidrag från i första hand i-ländernas regeringar. Sedan mitten av 1970-talet har också vissa OPEC-länder och andra rikare u-länder tillkommit som bidragsgivare. Bidragens storlek fastställs i samband med s. k. påfyllnadsförhandlingar. En påfyllnad sker genom en internationell överenskommelse, där bidragsgivarna gör en utfästelse för tre eller fyra år. IDA har vidare under en rad år tillförts en del av IBRD:s vinst. AfDB lämnar bidrag till AfDF i samband med resurspåfyllnader.

Utlåningen från fonderna sker på mycket förmånliga villkor. IDA lämnar utvecklingskrediter med en löptid på 35 eller 40 år. I och med den åttonde påfyllnaden av IDA (IDA 8) differentierades löptiderna så att de för de fattigaste u-länderna, här definierat som de minst utvecklade länderna (MUL) plus de länder som enbart erhåller krediter från IDA och ej lån från Världsbanken sänktes från 50 år till 40 år och för övriga länder till 35 år. IDA:s krediter är liksom tidigare räntefria med en administrationsavgift på 0.75 %. AfDF lämnar räntefria utvecklingskrediter med en löptid på 50 år med en administrationsavgift på 0.75 %. AsDF:s likaså räntefria utvecklingskrediter har hittills löpt på 40 år för alla låntagarländer med en avgift på 1 %, men i och med att en översyn av kreditvillkoren företogs i ljuset av IDA 8-överenskommelsen gäller fortsatt 35 år för de länder som får låna både från AsDB och AsDF. De tio första åren är amorteringsfria vid lån från IDA, AfDF och AsDF. Vid utlåning från IDB:s fond för särskild verksamhet gäller en ränta på 1 – 4 %, en administrationsavgift på 0.5 %, 20 – 40 års löptid och en amorteringsfri period på 5 – 10 år.

Tabell 6: Inbetalda bidrag till utvecklingsfonderna per den 31 december 1989

	IDA (1)	AfDF	AsDF	FSO
Totalt inbetalda bidrag (miljoner US dollar)	54 628	6 071	11 680	8 603
Sveriges samlade bidrag (miljoner US dollar)	1 474	318	109	29
Sveriges bidragsandel (procent)	2,70	5,24	0,93	0,34
Sveriges röstandel (procent)	2,06	2,68	0,55	0,17

[1] Avser per den 30 juni 1989.

Utlåningsvolym

Storleken på det tecknade kapitalet i respektive utvecklingsbank och på bidragen till respektive utvecklingsfond avspeglar deras utlåningskapacitet.

Tabell 7: Utvecklingsbankernas och -fondernas utlåningsvolym

	Total utlåning t. o. m. 31 december 1989 (miljoner US dollar)	Utlåning år 1989 (miljoner US dollar)
IBRD	186 662(1)	15 180(1)
IDA	58 222(1)	5 522(1)
IBRD/IDA	244 884(1)	20 702(1)
AfDB	9 473	1 865
AfDF	6 022	982
AfDB/AfDF	15 495	2 847
AsDB	19 015	2 260
AsDF	9 581	1 363
AsDB/AsDF	28 596	3 623
IDB	30 113	2 235
FSO	10 038	342
IDB/FSO	40 151	2 577

[1] Avser per den 30 juni 1990.

Fördelning av utlåningen på länder

Utvecklingsbankerna och -fonderna riktar sig till mottagarländer som har olika utvecklingsnivå och varierande kreditvärdighet. Det finns dock en strävan att bistå de fattigare länderna, dvs. de med en lägre bruttonationalinkomst per capita, vilket särskilt utmärker utvecklingsfonderna. Sålunda går ca 90 % av IDA:s utlåning till länder med en BNI per capita under 544 US dollar (1988 års penningvärde). Även IBRD:s utlåning till denna grupp har blivit relativt sett större under det senaste årtiondet, vilket bl. a. beror på en ökad utlåning till Kina.

För att förstärka resursbasen för världsbanksgruppens utlåning till de fattigaste länderna i Afrika söder om Sahara upprättades under perioden 1985–1987 Världsbankens särskilda Afrikafacilitet. Till denna fond, som administrerats av IDA, bidrog ett antal givarländer med totalt 1,5 miljarder US dollar (motsvarande omkring 10 miljarder kronor). Sverige utfäste ett bidrag på 440 milj. kr. Hösten 1987 tog Världsbanken initiativ till ett särskilt handlingsprogram för vilket man sökt givarnas stöd för de strukturanpassningsprogram som nu pågår i ett drygt tjugotal skuldtyngda länder i Afrika söder om Sahara. Sverige har lämnat bidrag till detta program.

De fem största låntagarländernas andel av bankernas och fondernas totala utlåning t. o. m. år 1989 (som framgår i tabell 7) redovisas i tabell 8:

Tabell 8: Utvecklingsbankernas och -fondernas fem största låntagarländer per den 31 december 1989 (miljoner US dollar)

			Dessa länders procentuella andel av totala utlåningen
IBRD(1)	Indien	18 319	
	Brasilien	17 982	
	Mexico	17 364	42 %
	Indonesien	14 829	
	Turkiet	10 165	
IDA(1)	Indien	16 956	
	Bangladesh	5 249	
	Kina	3 927	
	Pakistan	3 237	53 %
	Tanzania	1 769	
AfDB	Marocko	1 250	
	Nigeria	880	
	Egypten	785	47 %
	Tunisien	765	
	Zaire	732	
AfDF	Etiopien	520	
	Zaire	377	
	Mali	302	28 %
	Tanzania	254	
	Sudan	247	
AsDB	Indonesien	4 543	
	Filippinerna	2 138	
	Pakistan	1 939	82,6 %
	Indien	1 641	
	Thailand	1 032	
AsDF	Pakistan	2 768	
	Bangladesh	2 761	
	Sri Lanka	873	82,63 %
	Nepal	839	
	Myanmar(2)	502	
IDB	Brasilien	5 379	
	Mexico	4 539	
	Argentina	3 633	68 %
	Chile	3 336	
	Colombia	3 154	
FSO	Brasilien	1 246	
	Ecuador	834	
	Bolivia	776	41 %
	Colombia	666	
	Honduras	617	

[1] Avser per 30 juni 1990.
[2] f. d. Burma.

Utvecklingsbankernas och -fondernas totala utlåning fördelad på olika sektorer framgår av tabell 9. Även här kan konstateras att utvecklingsfonderna har en klarare fattigdomsinriktad profil på sin utlåning. De har strävat efter att låta utlåningen i första hand gå till sådana samhällssektorer där resurserna mera direkt kommer de fattigaste befolkningsgrupperna till godo. Detta har skett genom satsning på jordbruks- och landsbygdsutveckling samt socialt inriktade projekt inom utbildning, hälsovård, befolkning, stadsutveckling och vattenförsörjning.

Satsningen på jordbruks- och landsbygdsutveckling och på socialt inriktade projekt grundas på insikten om dessa sektorers betydelse för utvecklingen och att det inte föreligger en motsättning mellan satsningen på basbehov, som i hög grad tillfredställs genom sociala projekt, och ekonomisk tillväxt.

För en allsidig utveckling krävs emellertid även en satsning på ekonomisk och samhällelig infrastruktur såsom energi, transport, kommunikation och industri. Utvecklingsbankernas utlåning har koncentrerats till dessa sektorer.

Traditionellt har den helt övervägande delen av IBRD:s/IDA:s utlåning inriktats på enskilda projekt. För att bistå u-länder vid genomförandet av nödvändiga ekonomisk-politiska reformprogram har såväl IBRD som IDA under de senaste åren dock starkt ökat långivningen till s. k. struktur- och sektoranpassning. Anpassningslånen svarade under verksamhetsåret 1989/90 för drygt 20 % av IBRD:s/IDA:s totala långivning. Även i AfDB/AfDF uppgick denna typ av utlåning under året till ca 25 % medan den i AsDB/AsDF begränsades till under 15 %. Fr o m 1990 har även IDB börjat ge sektoranpassningslån. Denna utlåning sker under de två inledande åren i samarbete med IBRD och får högst uppgå till 25 % av den årliga utlåningen. Struktur- och sektoranpassningslån är inte knutna till specifika projekt utan utformas så att de kan stödja låntagarlandets ekonomisk-politiska åtgärder inom ramen för ett avtalat ekonomiskt program som syftar till att åstadkomma ekonomisk återhämtning och tillväxt.

Utvecklingsbankerna har under senare delen av 1980-talet ägnat miljöfrågor en allt större uppmärksamhet. Bankerna försöker i sitt forskningsarbete utarbeta analyser och förslag på miljöområdet och inom Världsbanken har man gjort ett sjuttiotal landspecifika miljöstudier. Samtliga lån som förväntas ha effekter på miljön – även strukturanpassningslån – behandlas av bankens miljöavdelningar innan förslagen föreläggs styrelsen.

Världsbanken har spelat en central roll för att, i samråd med enskilda u-länder, upprätta grupper för biståndssamverkan, s. k. konsortier och konsultativa grupper. Det finns för närvarande ett tjugotal sådana grupper under ordförandeskap av representanter för Världsbanken. Sverige är medlem i de grupper som berör länder som mottar svenskt bilateralt bistånd. (Jfr ovan UNDP:s rundabordsmöten). Världsbanken leder också den konsultativa gruppen för internationell jordbruksforskning (CGIAR).

Tabell 9: Procentuella fördelningen av utvecklingsbankernas och -fondernas ackumulerande utlåning på sektorer per den den 31 december 1989

Sektor	IBRD(1)	IDA(1)
Jordbruks- och landsbygdsutveckling	19,3	35,5
Sociala sektorer(2)	13,7	19,5
Ekonomisk infrastruktur (Energi, transporter, tele inkl. turism och tekniskt bistånd)	39,1	26,9
Industri och nationella utvecklingsbolag	19,8	7,8
Icke projektbundna	8,1	10,3

[1] Siffrorna avser per den 30 juni 1990.
[2] Avser här utbildning, hälsovård, befolkning, stadsutveckling, vattenförsörjning och offentlig sektor.

Sektor	AfDB	AfDF	AsDB	AsDF	IDB/FSO
Jordbruk	23	36	19	49	22
Utbildning, hälsovård och (miljö-IDB/FSO)	6	15	10	9	19
Summa	29	51	29	58	41
Transport	17	21	19	11	13
Offentliga nyttigheter (inkl vattenförsörjning, energi och telekommunikationer)	26	17	32	21	28
Industri	19	4	20	10	15
Övrigt	9	7			3
Summa	71	49	71	42	59
Totalt	100	100	100	100	100

Internationella finansieringsbolaget (IFC)

Internationella finansieringsbolaget, som upprättades år 1956, är medlem i Världsbanksgruppen. IFC:s syfte är att främja ekonomisk utveckling i u-länder genom att medverka till upprättande av privata företag och främjandet av produktiva privata investeringar i u-länder.

För medlemskap i IFC krävs att man är medlem i Världsbanken (IBRD). IFC har 139 medlemsländer. Guvernörs- och direktörsstyrelserna är organiserade på samma sätt för IFC som för Världsbanken. Världsbankens chef fungerar som ordförande också i IFC:s direktörsstyrelse. Verksamheten leds av en verkställande vice-president, för närvarande engelsmannen Sir William Ryrie. Antalet anställda uppgår till nära 600. Rösträtten är liksom i Världsbanken vägd i förhållande till andelen tecknat kapital.

Efter beslut i december 1985 om en fördubbling av IFC:s kapital till 1,3 miljarder US dollar uppgår det av medlemsländerna tecknade kapitalet till f. n 1,1 miljarder US dollar. Sveriges kapitalandel utgör 1,26 % och uppgår till 15,2 miljoner US dollar. Förutom av kapitalet finansieras IFC:s verksamhet genom ackumulerade vinster och genom lån från IBRD.

IFC:s investeringar sker i allmänhet i form av en kombination av aktieteckning och långfristiga lån. Investeringsobjekt skall enligt stadgan vara privata företag. Statligt delägande utesluts inte men företaget skall drivas affärsmässigt och inte vara regeringskontrollerat. Varje investering måste uppfylla de två grundläggande kraven att bidra till utvecklingen av ekonomin i mottagarlandet samt att med hög sannolikhet vara vinstgivande.

Under 1989/90 godkände IFC sammanlagt 122 investeringar i 38 länder, till ett värde av 2,2 miljarder US dollar. De totala kostnaderna för de investeringar i vilka IFC deltog uppgick till 9,4 miljarder US dollar, varav de resterande medlen kom från andra finansieringskällor, i första hand privata banker.

Under budgetåret 1989/90 har Östeuropa framträtt som ett område av allt större betydelse i IFC:s aktiviteter, men tyngdpunkten i investeringsvolymen ligger fortfarande i Asien och Sydamerika. Av den totala volymen utgör investeringar i låginkomstländer 22 %. Investeringsobjekten återfinns inom snart sagt alla produktiva sektorer. IFC arbetar för övrigt aktivt med att söka uppnå hög grad av diversifiering såväl vad gäller land- som sektorfördelning.

Någon motsvarighet till IFC finns inte i Afrikanska resp. Asiatiska utvecklingsbanken. AsDB kan emellertid i begränsad omfattning medverka i investeringar med riskvilligt kapital inom ramen för den ordinarie utlåningen. Förutom denna verksamhet för att stödja den privata sektorn inom bankens ram ingår AsDB som större aktieägare i Asian Finance and Investment Corporation (AFIC) som upprättades i september 1989. AFIC ägs i övrigt av ett konsortium av privata affärsbanker från Japan, Korea,

Taiwan, USA, Frankrike, Nederländerna m. fl. AfDB:s verksamhet vad gäller stödet till den privata sektorn är ännu av mycket begränsad omfattning.

Inom ramen för IDB skapades 1988 Interamerican Investment Corporation (IIC) efter mönster av IFC. Tillsammans med privat kapital ska IIC medverka till etablering, expansion och modernisering av privata företag, bl. a. genom tillskjutande av aktiekapital. Man ska också bistå företag med teknisk och administrativ rådgivning. IIC ingår i IDB:s struktur men är ett självständigt organ med separat kapitaltäckning och administration. De nordiska länderna är inte medlemmar i IIC.

Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)

Det multilaterala investeringsorganet (MIGA) inledde sin verksamhet under år 1988. MIGA är medlem i världsbanksgruppen. Guvernörs- och direktörsstyrelserna är organiserade på samma sätt för MIGA som för Världsbanken och IDA. Världsbankens chef fungerar som ordförande också i MIGA:s styrelse.

MIGA:s totala aktiekapital skall uppgå till 1,082 miljarder US dollar. Den svenska kapitalandelen är 11,35 miljoner US dollar, varav enligt stadgarna 10 % har inbetalats och 10 % lagts i ett skuldbevis utfärdat av riksgäldskontoret på MIGA. Återstoden av kapitalandelen är en garantidel som utbetalas endast om så behövs för att MIGA skall kunna uppfylla sina förpliktelser.

MIGA:s uppgift är att utfärda garantier mot icke-kommersiella risker för investering i u-länder och därigenom stimulera flödet av resurser för produktiva ändamål till dessa länder.

IFAD
INTERNATIONAL FUND FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD)

Den internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD) är ett FN-organ och upprättades år 1977 efter en rekommendation antagen av världslivsmedelskonferensen år 1974. IFAD:s uppgift är att stödja projekt och utvecklingsprogram för livsmedelsproduktion och livsmedelshantering i u-länderna. I synnerhet uppmärksammas de fattigaste u-länderna med livsmedelsbrist och u-länder med goda förutsättningar att öka livsmedelsproduktionen. Särskild vikt skall läggas vid näringsstandard och livsvillkor för de fattigaste befolkningsgrupperna.

Verksamhet

Under åren 1978–1988 beviljade IFAD 245 lån till 91 länder på sammanlagt omkring 2 238 miljoner SDR (Special Drawing Rights). Av dessa lån gavs 64 % på synnerligen mjuka villkor till de fattigaste u-länderna. Räntan på dessa lån är 1 % och amorteringstiden femtio år, varav de första tio åren är amorteringsfria. Av de lån som har givits på de mest gynnsamma villkoren har huvuddelen gått till länder med en per capita-inkomst på 300 US dollar eller mindre i 1976 års priser. Omkring 37 % av IFAD:s resurser gick till kategorin minst utvecklade länder. Av de totala resurserna har ungefär 39 % gått till asiatiska u-länder, 30 % till afrikanska, 14 % till latinamerikanska länder och 17 % till länder i Mellanöstern och Nordafrika. Under det särskilda Afrikaprogrammet, som inleddes år 1986, har IFAD hittills beviljat lån och bidrag om sammanlagt 120 milj. SDR till 16 länder. Utöver lån lämnar IFAD även tekniskt bistånd som hittills uppgått till ca 115 milj. SDR. Av IFAD:s projekt har 61 % utarbetats av fonden, medan övriga utarbetats i samarbete med andra internationella utvecklingsorgan, främst Internationalla utvecklingsfonden IDA.

Organisation

IFAD:s medlemsländer – för närvarande 143 – är indelade i tre kategorier: OECD-länder, OPEC-länder och mottagarländer. Samtliga länder ingår i en styrande församling. Varje kategori har 600 röster. Inom de bidragsgivande kategorierna fördelas rösträtten i huvudsak i relation till bidragsandel.

IFAD:s styrelse består av 18 medlemmar, 6 från varje kategori. Styrelsen väljs för tre år. Norge är fr. o. m. år 1990 ordinarie styrelsemedlem för de nordiska länderna med Sverige som suppleant. Sekretariatet, som har knappt 200 anställda, leds sedan år 1984 av Idriss Jazairy, Algeriet.

Finansiering

Fonden hade för sin första verksamhetsperiod (1977–1981) 1 061 miljoner US dollar till sitt förfogande, varav 57 % kom från OECD-länderna och 43 % från OPEC-länderna. Sveriges bidrag under perioden uppgick till sammanlagt 115 milj. kr. Detta utgjorde 2,5 % av den totala summan.

Den första påfyllnaden om 1 100 miljoner US dollar omfattade treårsperioden 1981–1983. OECD-ländernas bidrag under påfyllnaden var 620 miljoner US dollar, OPEC-ländernas 450 miljoner US dollar medan övriga u-länder på frivillig basis svarade för 30 miljoner US dollar. Sverige bidrog under perioden med 148,3 milj. kr. vilket var 3,1 % av det totala påfyllnadsbeloppet. Inbetalningen till den första påfyllnaden gick långsammare än väntat och IFAD har därför tvingats att skära ned utlåningen alltsedan år 1981.

Den andra påfyllnaden för perioden 1985–1987 innebar att bördefördelningen förändrades mellan de båda bidragsgivande kategorierna från 58–42 % till 60–40 %.

Som en följd av Afrikas svåra situation utarbetade IFAD år 1986 ett särskilt program för länder i Afrika söder om Sahara, vilka drabbats av torka och ökenutbredning. Programmet syftar till att förbättra jordbruksproduktionen genom att främja traditionella grödor, förbättra småskaliga bevattningsanläggningar och vidta miljövårdande åtgärder. Drygt 300 miljoner US dollar inbetalades för perioden 1986–1988. Sveriges bidrag uppgick till 131,7 milj. kr. för hela perioden.

Överenskommelse om den tredje påfyllnaden av IFAD:s finansiella resurser för tvåårsperioden 1990–1992 nåddes i juni 1989. Den uppgår till 562 miljoner US dollar varav OECD-länderna svarar för 375 miljoner US dollar, OPEC-länderna för endast 124 miljoner US dollar och, som en nyhet denna gång, u-länderna för 63 miljoner US dollar. Därmed har bördefördelningen mellan de två traditionella givarkategorierna i praktiken förändrats i än högre grad än vid de tidigare påfyllnaderna. De svåra påfyllnadsförhandlingarna om IFAD:s finansiering har lett till att diskussioner påbörjats om vilken finansieringsmodell som bäst kan tillföra IFAD medel.

Sveriges andel ökade till 3,9 % av den totala påfyllnaden. Den uppgår därmed till 143,9 milj. kr.

FN:s/FAO:s världslivsmedelsprogram (WFP)

Under årtiondena efter andra världskriget använde vissa länder, främst USA, sina stora spannmålsöverskott för bilateral livsmedelshjälp i vida större omfattning än för närvarande. Efterhand växte krav fram på ett internationellt komplement till den bilaterala hjälpen. År 1963 inrättades WFP som en multilateral kanal för livsmedelshjälp, underställd FN och FAO.

Verksamhet

WFP lämnar bistånd i form av livsmedel främst till jordbruksutvecklingsprojekt, där matransoner delas ut till de anställda vid anläggningsarbeten, s. k. Food-for-Work-projekt. WFP ger också hjälp till från näringssynpunkt särskilt behövande grupper, t. ex. kvinnor, spädbarn, skolbarn och flyktingar. Vidare används ungefär en tredjedel av WFP:s totala resurser för katastrofbistånd.

Verksamheten är inriktad på de allra fattigaste u-länderna, som mottar drygt 80 % av WFP:s utvecklingshjälp.

Organisation

WFP:s styrande organ Committee on Food Aid Policies and Programmes (CFA) består av 30 medlemsländer, varav hälften u-länder. Kommittén sammanträder två gånger per år i Rom, där WFP har sitt högkvarter. CFA skall, utöver sin styrelsefunktion för WFP, vara ett forum för debatt och ge rekommendationer om biståndsmetoder och biståndspolitik på livsmedelsområdet. I 82 mottagarländer finns omkring 200 WFP-handläggare och drygt 800 lokalt anställda. Vid huvudkontoret i Rom arbetar 160 handläggare och 250 övrig personal. Chef för programmet är James C. Ingram, Australien.

Finansiering

WFP finansieras med frivilliga bidrag, dels i form av livsmedel, dels i form av kontantbidrag avsedda att täcka kostnader för administration, frakter och försäkringar.

Bidragsmålet för WFP:s reguljära resurser är 1 500 miljoner US dollar för tvåårsperioden 1991 – 1992.

Därtill kommer bidragen, vilka redovisas närmare nedan, till det internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser International Emergency Food Reserve (IEFR). Slutligen kanaliseras en mindre del

av de spannmålsgåvor som omfattas av livsmedelshjälpskonventionen Food Aid Convention (FAC) genom WFP.

WFP förmedlar också alltmer livsmedelshjälp från bilaterala givare. Inte minst utnyttjas WFP i s. k. triangelaffärer, där ett givarland begär WFP:s hjälp att köpa upp livsmedel i ett u-land för gåva till ett annat, ofta närbeläget, mottagarland. År 1989 förmedlade WFP 880 000 ton bilateral livsmedelshjälp till ett värde av 202 miljoner US dollar.

WFP har sedan år 1982 årligen levererat ca 2 miljoner ton livsmedel, dvs. mellan 20 och 25 % av den globala livsmedelshjälpen. År 1988 omfattade dock WFP:s totala leveranser 3,1 miljoner ton, en ökning med 28 % jämfört med år 1987, som också var ett rekordår. Av dessa 3,1 miljoner ton gick omkring 2,3 miljoner ton till utvecklingsbistånd. Resterande 0,8 miljoner ton gick till katastrofinsatser, vilket är i stort sett oförändrat jämfört med år 1987.

År 1988 uppgick kontantbidragen till 214 miljoner US dollar. Huvuddelen av dessa medel förbrukades för transportkostnader.

Under budgetåren 1988/89 och 1989/90 har Sverige lämnat ett årligt reguljärt bidrag på 93 milj. kr. Den svenska andelen av de reguljära WFP-medlen uppgår till ca 3 %. De största bidragsgivarna är USA och Canada. Det svenska bidraget har till två tredjedelar givits för upphandling i Sverige. Bland erbjudna svenska livsmedel har WFP på senare år nästan uteslutande valt leveranser av vegetabilisk olja. Därutöver har Sverige under de senaste budgetåren ställt medel till WFP:s förfogande (22 milj. kr. budgetåret 1989/90) för att täcka vissa andra kostnader i samband med WFP-projekt. Dessa bidrag har till största delen använts för upphandling av transportmedel i Sverige.

Internationella beredskapslagret av livsmedel för katastrofinsatser (IEFR) och långvariga flyktingsituationer (PRO)

FN:s generalförsamlings sjunde extra möte år 1975 antog en resolution, vari medlemsländerna uppmanas att ställa finansiella medel eller livsmedel till WFP:s förfogande för att användas till katastrofinsatser i u-länder. Målet sattes vid en reserv på minst 500 000 ton spannmål. Det internationella beredskapslagret (IEFR) upprättades år 1976. Sedan år 1978 har beredskapslagret en mera permanent karaktär med årliga påfyllnader.

Finansiering

Utfästelserna till IEFR är frivilliga. Enskilda länder åtar sig att lämna bidrag motsvarande en viss kvantitet livsmedel som med kort varsel kan användas i katastrofinsatser. År 1988 uppgick bidragen till IEFR till

828 000 ton livsmedel, vilket motsvarade ett beräknat värde av 254 miljoner US dollar.

Sverige var en av initiativtagarna till IEFR och har stött lagret sedan dess tillkomst. Det svenska åtagandet utgjordes budgetåret 1989/90 av 40 000 ton vete eller vetemjöl, 2 500 ton matolja, samt medel för att täcka fraktkostnader. Från och med bugetåret 1990/91 ställs medel till WFP:s förfogande, vilka i första hand skall användas för uppköp av spannmål regionalt i u-länder med exportproduktion. I andra hand skall inköp i Sverige ske, och om WFP så önskar med assistans av SIDA.

WFP-styrelsen, CFA, har år 1989 beslutat om nya procedurer för stora delar av den livsmedelshjälp som i dag omfattas av IEFR. WFP skall använda dessa medel för hjälp i långvariga flyktingsituationer (Protracted Refugee Operations, PRO).

1986 års livsmedelshjälpskonvention (FAC)

Livsmedelshjälpskonventionen Food Aid Convention (FAC) är en del av det gällande internationella veteavtalet. Konventionen tillkom för att komplettera detta avtal med ett bidrag till u-ländernas livsmedelstrygghet genom en särskild biståndskonvention med åtaganden om livsmedelshjälp.

Den tidigare överenskommelsen från år 1980 förlängdes i flera omgångar, men har nu ersatts av 1986 års konvention som efter förlängning löper fram till år 1991.

Syftet med 1986 års konvention är liksom tidigare att bidra till att nå det mål på 10 miljoner ton spannmålsbistånd per år, som uppställdes av 1974 års världslivsmedelskonferens.

Finansiering

De 11 medlemmarna, varav EG är en, har åtagit sig att under 1986 års konvention göra utfästelser motsvarande minst 7,5 miljoner ton per år. De största andelarna faller på USA, EG, Canada, Australien och Japan vilka tillsammans svarar för nära tre fjärdedelar av de totala åtagandena. Sverige har utfäst ett årligt bidrag motsvarande 40 000 ton samt transportkostnader för leveranserna.

Bidragen utgår i form av livsmedelsleveranser, främst spannmål eller kontantbidrag, omräknade efter världsmarknadspris. Leveranserna sker som gåva eller med förmånliga lånevillkor, bilateralt eller multilateralt enligt givarens bestämmande.

Det svenska bidraget kanaliseras i sin helhet genom WFP (som även får fraktbidrag) enligt samma principer som för IEFR enligt ovan, det vill säga kontantbidrag för uppköp företrädesvis i u-länder med exportproduktion.

Styrande organ

Det Internationella veterådets sekretariat och en under konventionen upprättad kommitté för livsmedelshjälp (Food Aid Committee) är ansvariga för konventionens tillämpning. Alla elva medlemmar/givare ingår i kommittén.

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR)

Syfte och verksamhet

FN:s flyktingkommissarie inledde sin verksamhet år 1951. UNHCR:s uppgift är att ge rättsligt skydd och bistånd åt flyktingar enligt FN:s flyktingkonvention av 1951 och 1967 års tilläggsprotokoll. Definitionen av flyktingar har breddats till att omfatta de som flyr på grund av konflikter som inte nödvändigtvis är riktade mot den enskilda personen i Afrika och Centralamerika. En viktig del av UNHCR:s arbete är inriktat på att genom internationella avtal och nationell lagstiftning främja flyktingars rättigheter, samt övervaka att dessa tillämpas av de enskilda staterna. Enligt FN:s uppgifter finns idag ca 15 miljoner flyktingar utöver 2,3 miljoner under mandatet för FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA).

Som en följd av kraftigt ökade flyktingströmmar världen runt, i synnerhet mellan u-länder, sedan mitten av 1970-talet har UNHCR:s verksamhet haft en mycket snabb tillväxt och kommit att domineras av stora biståndsprogram.

I en akut massflyktingsituation söker UNHCR i första hand tillhandahålla hjälp för överlevnad. Hjälpen kan omfatta i första hand livsmedel, i nära samarbete med WFP, vattenförsörjning, hälsovård, utbildning och bostäder. Redan på ett tidigt stadium söker UNHCR finna varaktiga lösningar för flyktingarna. Frivillig repatriering till hemlandet är den bästa lösningen. Alternativt kan lokal integration i regionen och omplacering i tredje land komma ifråga. Under 1980-talet har antalet flyktingar ökat från 8,5 miljoner till 15 miljoner. Trots det är de samlade resurserna som ställs till UNHCR:s förfogande på samma nivå nu, som för tio år sedan. Utöver sitt reguljära program bistår UNHCR, på generalförsamlingens uppdrag, flyktingar efter återkomsten till hemlandet.

Organisation

UNHCR:s verksamhet granskas av en rådgivande kommitté, den s. k. exekutivkommittén. Kommittén har 43 medlemmar. Sverige är medlem sedan år 1958.

Kommittén sammanträder en gång per år i Genève där flyktingkommissarien har sitt säte. Därutöver äger informella möten med den rådgivande kommittén rum två gånger per år. Från och med år 1991 är Sadako Ogata, Japan, flyktingkommissarie. Hon är den första kvinnan på den posten.

Finansiering

Flyktingkommissariens verksamhet finansieras nästan helt genom frivilliga bidrag. Endast ca 4–5 % av budgeten finansieras över FN:s reguljära budget.

UNHCR:s budget för 1991 års reguljära program beräknas uppgå till 345 miljoner US dollar. UNHCR:s uppskattade behov för de särskilda programmen uppgår till närmare 300 miljoner US dollar.

De största bidragsgivarna år 1989 var USA, Norden, Japan, EG, Förbundsrepubliken Tyskland, Storbritannien och Canada. Sveriges reguljära bidrag under budgetåret 1989/90 uppgick till 145 milj. kr. Därutöver gavs extra bidrag från bl. a. anslagsposten Katastrofer, stöd till återuppbyggnad, m. m. Sveriges reguljära bidrag för budgetåret 1990/91 (verksamhetsåret 1991) uppgår till 190 milj. kr.

FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA)

FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar inledde sin verksamhet år 1950. UNRWA bistår de flyktingar som år 1948 lämnade Palestina vid staten Israels tillkomst samt de som blev flyktingar efter junikriget år 1967. I dag är ca 2,3 miljoner palestinier registrerade hos UNRWA i Jordanien, Libanon, Syrien samt i Gazaområdet och på Västbanken. Ungefär en tredjedel av dessa befinner sig i läger.

Verksamhet

Programmet för palestinaflyktingar omfattar utbildning, hälsovård och livsmedelshjälp. Genom utbildningsprogrammet, vilket omfattar drygt hälften av budgeten, utbildas drygt 350 000 palestinska barn i 635 skolor. Omkring 10 000 lärare, nästan samtliga palestinska flyktingar, arbetar inom utbildningsprogrammet.

Organisation

UNRWA:s chef, med titel generalkommissarie, rapporterar till generalförsamlingen om organisationens verksamhet. I november 1985 tillträdde Giorgio Giacomelli, Italien, som generalkommissarie. En rådgivande kommitté bestående av tio medlemsländer finns för planering av organisationens verksamhet.

Finansiering

1991 års utgifter beräknas till ca 254 miljoner US dollar.

De största bidragsgivarna till UNRWA är USA, EG, Sverige, Italien och Japan. Det svenska bidraget för budgetåret 1990/91 (verksamhetsåret 1990) uppgick till 130 milj. kr.

FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC)

FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel (UNFDAC) bildades år 1971. Bakgrunden var den kraftiga ökningen av narkotikamissbruk i världen i slutet av 1960-talet.

Verksamheten

Målet för fondens verksamhet är att angripa narkotikaproblemet genom att minska både tillgången och efterfrågan på illegal narkotika och bekämpa den illegala handeln. De viktigaste arbetsområdena är: kontrollinsatser, bistand till jordbrukare som frivilligt övergår till att odla annat än narkotikagrödor, behandling, rehabilitering och social återanpassning av missbrukare, utbildning och information om de skadliga verkningarna av narkotikamissbruk, utbildning i tillämpning av narkotikalagar, laboratorieutbildning för narkotikaanalyser samt forskning.

Fram till början av 1980-talet arbetade fonden med s. k. pilotprojekt, som syftade till att tjäna som katalysatorer för framtida projekt i större skala. Sedan år 1982 arbetar fonden med övergripande land och regionprogram som söker att integrera alla aspekter av narkotikaproblematiken i landet respektive regionen.

Fondens projekt genomförs av UNDP, FN:s narkotikadivision, fackorgan som FAO, WHO, ILO och UNESCO, av enskilda organisationer samt av mottagarländerna själva.

På initiativ av statsminister Ingvar Carlsson föreslog Sverige hösten 1989 att Förenta Nationerna skulle ta initiativ till ett globalt handlingsprogram mot narkotikan.Vid den extra genaralförsamling som hölls i februari 1990 antogs ett globalt aktionprogram som rekommenderar gemensamma aktioner genom FN. FN:s roll som katalysator och samarbetsforum har därmed ytterligare förstärkts.

Organisation

UNFDAC har ingen styrelse. De största givarländerna, dit Sverige hör, samlas två gånger årligen tillsammans med ledningen för fonden till infor-

mella möten för diskussioner kring verksamheten, nya projekt etc. Fonden leds sedan år 1982 av exekutivdirektören Guiseppe di Gennaro, Italien. Den övergripande kontrollen över och administrationen av fonden vilar hos FN:s generalsekreterare. Generalsekreteraren tillsatte våren 1990 en expertgrupp med uppdrag att göra en organisatorisk översyn över de FN-organ som sysslar med narkotikafrågor. Expertgruppen har lagt fram ett förslag som innebär att man skapar en enhetlig och samordnande struktur, som integrerar alla narkotikarelaterade aktiviteter, under ledning av en FN-tjänsteman.

Finansiering

UNFDAC:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag. Hittills har ca 100 länder lämnat bidrag. Programverksamhet pågår i drygt 50 länder. Fonden har år 1990 en budget på 70 miljoner US dollar. Budgetåret 1990/91 utbetalade Sverige 50 milj. kr., varav 30 milj. kr. till fonden, och övriga 20 milj. kr. via UNFDAC eller andra internationella narkotika program.

Internationella familjeplaneringsfederationen (IPPF)

Familjeplanering har i många länder startats genom initiativ av frivilliga organisationer. IPPF, den internationella familjeplaneringsfederationen bildades 1952. Föreningen i Sverige hörde till federationens grundare. IPPF länkar nu samman lokala organisationer i över 150 länder. IPPF har konsultativ status i ECOSOC och har ett formaliserat samarbete med FN:s befolkningsfond, UNFPA.

Verksamhet

Det övergripande målet för IPPF:s verksamhet är att främja familjeplanering och ansvarsfullt föräldraskap, dvs. att människor själva skall kunna besluta om när de vill ha och kan ta hand om ett barn. Federationen verkar för att öka medvetenheten om befolkningsfrågornas betydelse i nationell och internationell utvecklingsplanering och för att utveckla och förbättra tillgången till familjeplaneringsservice. Särskilda ansträngningar görs för att förändra attityderna till familjeplanering hos männen. Genom att vidga samarbetet med andra enskilda och mellanstatliga organisationer, söker IPPF bredda och intensifiera sin verksamhet. Federationen samarbetar nära med WHO och UNFPA i frågor som rör sexualundervisning, nutrition och familjeplaneringsservice, med UNICEF i program som länkar familjeplanering till UNICEF:s barnöverlevnadsprogram. Safe Motherhood-initiativet, i vilket federationen engagerar sig tillsammans med

dessa organ och världsbanken är ytterligare ett exempel på insatser för kvinnors och barns hälsa och utveckling. Efterfrågan på IPPF:s insatser ökar.

Organisation

I federationen finns 107 organisationer. Representanter för samtliga medlemsorganisationer sammankallas vart tredje år till medlemsförsamlingen för att bl. a. fastställa den tre-åriga arbetsplanen. Verksamheten leds i övrigt av styrelsen, Central Council, som består av representanter för medlemsorganisationerna, s. k. volontärer, valda på regional basis. Representanter för bidragsgivande länder deltar i årliga överläggningar med sekretariatet. Samarbetet mellan bidragsgivare och styrelsen i bl. a. budgeteringsfrågor behöver utvecklas.

Generalsekreterare är sedan april 1989 Halfdan Mahler, tidigare generaldirektör för WHO. Federationens sekretariat finns i London.

Finansiering

IPPF:s verksamhet finansieras genom frivilliga bidrag från regeringar (93 %), organisationer och privata bidragsgivare. Därtill kommer s. k. lokala inkomster från medlemsavgifter, försäljning av preventivmedel och bidrag från statliga och privata källor vilka direkt tillfaller medlemsorganisationerna. Federationen har ett litet antal bidragsgivare och inkomsterna ökar endast marginellt, år 1988 var den totala inkomsten 67,1 miljoner US dollar, år 1989 68,4 miljoner US dollar och projektionen för år 1990 är 74,3 miljoner US dollar.

Japan, Sverige, Storbritannien, Canada och Norge är största bidragsgivare och svarar tillsammans för drygt 70 % av federationens inkomster. USA beslöt år 1985 att inte ge fortsatt statligt bidrag till IPPF. Den amerikanska uppfattningen är att federationen förespråkar aborter som en familjeplaneringsmetod. IPPF har å sin sida beslutat att medlemsorganisationerna själva avgör möjligheterna att stödja laglig abortrelaterad verksamhet. USA:s familjeplaneringsförening ingår i federationens medlemskrets och federationen har ett regionalt kontor i New York.

Det svenska bidraget för budgetåret 1990/91 uppgår till 85 milj. kr. Det motsvarar ca 18 % av organisationens totala inkomster.

UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC)

UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum (ITC) bildades år 1964. Dess syfte är bl. a. att främja u-ländernas export genom medverkan i marknadsundersökningar, utveckling av nya produkter, marknadsföring och uppbyggnad av nya institutioner för export. Även importrelaterade

projekt förekommer. I enlighet med nordiska rekommendationer har ITC i ökande grad uppmärksammat de minst utvecklade länderna, SADCC-regionen samt råvarusektorn.

Organisation

Riktlinjerna för ITC:s verksamhet fastställs av de beslutande organen i UNCTAD och GATT på grundval av rekommendationer från en rådgivande grupp Joint Advisory Group on ITC, i vilken representanter för alla FN:s och GATT:s medlemsländer kan delta.

För den löpande verksamheten svarar ett sekretariat i Genève med ca 250 anställda, vartill kommer ca 800 expertkonsultuppdrag i ITC:s samarbetsländer. Sedan maj 1981 är svensken Göran Engblom exekutivdirektör för ITC.

Finansiering

ITC:s omsättning fortsatte att stiga under 1989 till nära 30 miljoner US dollar (+12 % jämfört med 1988). Även för 1990 och närmast kommande år förutspås ökningar. ITC:s tekniska samarbetsprogram finansieras genom UNDP-bidrag och frivilliga bidrag. Sverige är den störste enskilde bidragsgivaren. Det svenska bidraget uppgår budgetåret 1990/91 till 22 milj. kr., varav 2 milj. kr. till ITC:s råvaruprogram. Dessutom samarbetar Sverige med ITC inom ramen för det bilaterala utvecklingssamarbetet.

BILATERALT UTVECKLINGSSAMARBETE GENOM SIDA

Biståndet till enskilda programländer

ANGOLA

Befolkning	9 milj. (1988)
Befolkningstillväxt/år	2,5% (1980–88)
BNP/invånare	598 US dollar (1988)
Offentligt nettobistånd/person	
– totalt (exkl. östländer)	101 kr. (1988)
– Sverige	29 kr. (1988)

Ekonomisk och social utveckling

Ett långvarigt förödande krig, ett betungande kolonialt arv och en utvecklingshämmande ekonomisk politik är några viktiga förklaringar till den utbredda misären i Angola. En svår torka drabbade under år 1990 också de södra och centrala delarna i Angola, vilket tillsammans med kriget skapade hungersnöd. Medan landets ekonomiska och sociala situation var djupt allvarlig, gav händelser under år 1990 emellertid anledning till hopp om en förändring till det bättre.

Särskilt alarmerande i Angola är den höga barnadödligheten. Närmare vart tredje nyfött barn dör före fem års ålder. De allra flesta angolaner, i synnerhet de bosatta på landsbygden, saknar dricksvatten. Av tio angolaner saknar sex förmåga att läsa och skriva.

Kriget har lett till att närmare 10 % av befolkningen är flyktingar i sitt eget land. Omkring 60 000 människor har dödats i striderna och det beräknas att mer än 50 000 personer är invalidiserade.

Angola är rikt på naturresurser, med bördig mark, oljekällor och mineralfyndigheter. Oljeutvinningen ger landet i jämförelse med andra u-länder en hög nationalinkomst. BNP per capita beräknades (1988) till 598 US dollar.

Angolas officiella ekonomi baseras på centralt fattade politiska och administrativa beslut om fördelning av resurser. Landets förmåga att på rationella grunder upprätthålla en sådan planekonomi har starkt undergrävts av bristen på utbildad arbetskraft, en svag förvaltning och avsaknaden av en ordentlig ekonomisk databas.

Statsfinanserna har under flera år uppvisat stora budgetunderskott till följd av svag finanspolitik och brist på tydliga redovisningssystem. Ett annat problem har varit avsaknaden av ekonomiska incitament för de statsägda företagen. Statens främsta inkomstkälla utgörs av skatt på oljeintäkter.

Priser inom den officiella ekonomin fastställs i huvudsak på administrativ väg, vilket förorsakat varubrist. Den lokala valutan var under år 1990, i likhet med tidigare år, starkt övervärderad gentemot dollarn.

Dessa låsningar i sättet att bedriva ekonomisk politik har lett till en stor informell och delvis illegal ekonomi vid sidan av den officiella.

Angolas försök att komma till rätta med obalanserna i ekonomin har underlättats av landets inträde i Internationella valutafonden och Världsbanken i september 1989. Dessa institutioner lämnade under år 1990 betydelsefullt tekniskt bistånd i syfte att bereda mark för ekonomiska reformer.

Politisk utveckling

Den politiska bilden i Angola dominerades under år 1990 dels av fortsatta förhandlingar mellan regeringen och motståndsrörelsen UNITA dels av en begynnande rörelse i riktning mot ökad politisk pluralism.

Alltsedan självständigheten år 1975 har strider pågått mellan regeringen och motståndsrörelsen UNITA med traditionellt fäste i de sydöstra delar-

na av Angola. Trepartsöverenskommelsen i december 1988, vilken ledde fram till Namibias självständighet, innebar också ett åtagande om kubanskt tillbakadragande från Angola och ett slut på Sydafrikas inblandning i landet.

Den överenskommelse som nåddes i Gbadolite i juni 1989 om bland annat vapenvila mellan Angolas regering och UNITA bröts snart och intensiva strider ägde rum under år 1990. Vid sidan av dessa strider fortsatte diplomatiska ansträngningar att nå en fredlig lösning på konflikten. Regeringen mötte företrädare för UNITA vid flera tillfällen under år 1990 med Portugal som medlare.

Av olika officiella uttalanden framgick att regeringen erkände principen om införande av flerpartisystem och att allmänna val därefter skall hållas.

En ny föreningslag har införts som tillåter sammanslutningar utanför det regerande partiets kontroll. Sådana föreningar har också bildats. En mer kritisk hållning mot partiet och statsapparaten har börjat märkas inom massmedia.

Angolas lagstiftande församling har antagit en ny lag som ger ökat oberoende åt landets domstolsväsende. Bristen på utbildade jurister försvårar emellertid upprätthållandet av rättsäkerheten.

Betydande förändringar av partiets roll i samhället avvisérades inför MPLA-PT:s tredje kongress i december 1990. Förslagen innebär bland annat att marxism-leninismens betydelse tonas ned och att en åtskillnad skapas mellan stat och parti.

Respekten för mänskliga rättigheter och humanitär rätt har undergrävts till följd av den väpnade konflikten. Politiska fängslanden har i huvudsak drabbat misstänkta UNITA-sympatisörer. En amnestilag ledde till att över 700 politiska fångar frigavs. Rapporter om tortyr har förekommit. Allvarliga anklagelser har riktats framför allt mot UNITA för övergrepp mot civilbefolkningen. Rapporter har förekommit om beskjutning av hälsokliniker, förstörelse av grödor och om civila som fallit offer för trampminor. Det är svårt att genom oberoende källor få anklagelser om övergrepp bekräftade.

Sveriges bistånd

Sverige är jämte Italien en av de stora bilaterala biståndsgivarna. FN, EG och Internationella röda korset är andra stora givare.

Svenskt utvecklingssamarbete med Angola regleras av ett två-årigt avtal om 340 milj. kr. för kalenderåren 1989 och 1990. Viktiga områden för samarbetet är hälsa och fiskerinäringen. En stor del av biståndet har utgjorts av målinriktat varubistånd inom transporter, energi och industriråvara. Telekommunikation är ett annat område inom vilket svenskt bistånd lämnas.

Ett omfattande katastrofbistånd har lämnats för att lindra den nöd som följt på torka och krig i de centrala och södra delarna av Angola.

Utvecklingssamarbetet med Angola inleddes år 1971 med förnödenheter till befrielserörelsen MPLA och det fortsatte efter Angolas självständighet

med katastrofbistånd. Ett landramssamarbete inleddes år 1979. Sedan år 1971 fram t.o.m. juni 1990 har i svenskt bistånd till Angola utbetalats totalt cirka 1 567 milj. kr., varav cirka 217 milj. kr. i katastrofbistånd.

Biståndet har till följd av den väpnade konflikten i landet geografiskt koncentrerats till området kring Luanda och kusten norr därom. Bristen på utbildad angolansk personal har lett till ett omfattande svenskt personalbistånd. SIDA finansierar direkt eller indirekt cirka 125 personer.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell:

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	170,0	200,0
Ingående reservation	5,4	4,6
Summa	175,4	204,6

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Varubistånd	40,7	23,7
Fiskeriundersökningar inkl koordinator	11,0	4,5
Kustnära fiske	18,0	17,8
Fiskeskola	22,7	17,7
Hälsovård	38,1	50,0
Importutbildning (ITC)	2,8	–
Personal · och konsultfond	7,6	13,5
Fältarbetarbostäder	19,2	11,7
Telesektorn	10,7	16,1
Summa	170,8	155,0
Utgående reservation	4,6	49,6

Varubistånd

Varubiståndet utgjorde under budgetåret 1989/90 en stor del av det svenska stödet. Det har under senare år varit inriktat på inköp av reservdelar till lastbilar och bussar, elmateriel och råvaror för industrin. En översyn av varubiståndet ledde till beslut om att varubistånd som särskild insats avvecklas. Fortsatt stöd inom transport- och kraftsektorn ges i form av projektstöd. Varubistånd till industrin har upphört. Förändringarna motiveras av att fortsatt regelrätt varubistånd är svårt att lämna med hänsyn till landets ekonomiska politik.

SIDA tog initiativ till och finansierade en makroekonomisk rådgivningsgrupp med syfte att stödja genomförandet av ekonomiska reformer i Angola.

Kustnära fisket och fiskeriundersökningar

Stödet till det kustnära fisket syftar till att utveckla hantverksfisket norr om Luanda. Det omfattar bl.a. utbildning, inköp av båtar och utrustning till fiskeföreningar, organisation och underhåll. Det kustnära fisket tillhör en näringsgren där regeringen beslutat ge ökat utrymme åt privata initativ.

Stödet till fiskeundersökningar syftar till att förbättra kunskaperna om fisketillgången i Angolas vatten. I insatsen ingick undersökningar med forskningsfartyget Goa till vilket Sverige bidrog med besättning, forskningsrådgivare och utrustning.

Fiskeskola

Stödet till fiskeskola i Cacuaco, norr om Luanda, syftar till att utbilda angolansk personal för den moderna fiskeflottan. På skolan har man även startat en serie kortkurser för att möta nya behov inom sektorn. Det svenska stödet omfattar byggnader, personalbistånd och utrustning.

Hälsovård

Stödet till hälsosektorn omfattar sjuksköterskeutbildning, leveranser av läkemedel, stöd till primärhälsovård och bekämpning av sömnsjuka, malaria, tuberkulos och lepra.

Bistånd utanför landramen

Under budgetåret 1989/90 utbetalades ca 42,1 milj. kr. i katastrofbistånd för att lindra nöden i landet. Det bilaterala stödet har dels omfattat livsmedelsleveranser i form av matolja, torrfisk, socker m. m., dels utsäde samt transporter av katastrofgods.

Svenskt katastrofbistånd utgick som svar på appeller från internationella organisationer och svenska enskilda organisationer. Dit hörde fraktbidrag och medel till de av Svenska Röda korset understödda protesverkstäderna i Luanda och Huambo.

Afrikagruppernas Rekryteringsorganisation (ARO) erhöll ca 1,5 milj. kr. för sin verksamhet i Angola.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 240.3 milj. kr. till Angola.

BANGLADESH

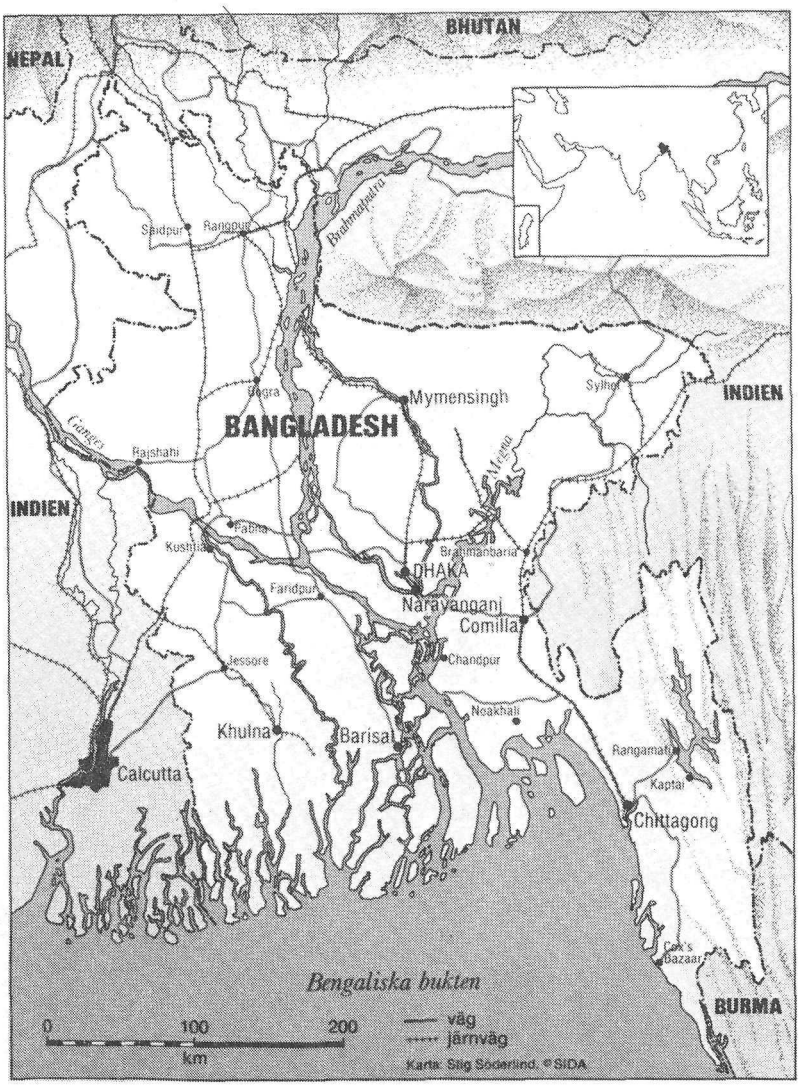

Befolkning	109 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	-2,8%	(1980–88)
BNP/invånare	170 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt	88 kr.	(1988)
– Sverige	1,80	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Jordbruket är nyckelsektorn i Bangladeshs ekonomi. Det svarar för drygt hälften av BNP, mer än tre fjärdedelar av sysselsättningen och en dominerande andel av exporten.

Bangladesh har vid upprepade tillfällen drabbats av översvämningar och andra naturkatastrofer med påtaglig effekt på livsmedelsförsörjningen. Ett ständigt ökande befolkningstryck skapar allt större krav på livsmedelsproduktion, arbetstillfällen och samhällsservice. Jordfördelningen i landet är mycket skev.

Industrin svarar för omkring 10 % av BNP. Förutom den stora exportprodukten jute är konfektion och skaldjur viktiga exportprodukter.

Fattigdomen är omfattande. Ca 60 % av befolkningen lever under den s.k. fattigdomsgränsen och nära hälften av denna grupp kan betecknas som "absolut fattiga". Enligt Världsbanken har lantarbetarnas reallöner sjunkit sedan år 1986. Spädbarnsdödligheten är mycket hög och läskunnigheten stagnerar.

Bangladesh genomför ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram för att genom bl.a. devalveringar och åtstramningar öka tillväxten. Det inhemska sparandet är mycket lågt och både offentliga och privata investeringar minskar.

De ekonomiska förutsättningarna har avsevärt försämrats i och med Gulf-krisen, vilken för Bangladeshs del resulterat i höjda oljenotor, minskade exportinkomster och transfereringar och en ström av hemvändande bangladeshiska gästarbetare, vilka saknar arbete och i en del fall tillgångar i hemlandet.

Politisk utveckling

Bangladesh är en demokrati med flerpartisystem. Val till storkommuner, s.k. upazilas, hölls våren 1990. Kandidater för oppositionspartiet Awami League vann hela 28 % av platserna, medan regeringspartiets kandidater uppnådde 42 %, vilket var mindre än väntat. En svag administration har svårt att kontrollera att de lagar efterföljs som ger skydd åt mänskliga rättigheter. Flera oberoende organisationer för mänskliga rättigheter är verksamma i landet. Det fattiga flertalets rättssäkerhet är till stor del beroende av den enskildes inflytande och tillgångar.

Minoriteterna i Chittagong Hill Tracts är i ständig konflikt med regeringsstyrkorna. Brott mot de mänskliga rättigheterna rapporteras från detta område liksom från andra delar av landet.

Sveriges bistånd

Sveriges utvecklingssamarbete med Bangladesh regleras av ett samarbetsavtal för budgetåren 1989/90–1990/91, omfattande 145 milj. kr. per år. Sedan det svenska biståndssamarbetet med Bangladesh inleddes år 1971 har ca 2,3 miljarder kronor utbetalats.

Bangladesh är ett stort mottagarland av bistånd. De största givarna är

Världsbanken, Asiatiska utvecklingsbanken och Japan, följt av USA och Canada. Biståndsmedel står för ca 10 % av landets BNP. Sveriges andel av det totala biståndet till landet är endast 1 %.

Det svenska biståndet inriktas på att stödja de fattigare grupperna och koncentreras till landsbygdsutveckling och sysselsättning, undervisning och hälsa. Varubiståndet avvecklas successivt.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.)

	1989/90	1990/91
Landram	135	145
Ingående reservation	59	24
Summa	194	169

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Landsbygdsutveckling	106	100
Halsovård	51	25
Utbildning	10	26
Varubistånd	2	15
Konsultfond	1	1
Summa	170	167
Utgående reservation	24	2

Biståndet är inriktat på att förbättra livsvillkoren för fattiga människor. Den låga inhemska resursmobiliseringen bidrar dock till ett lågt utnyttjande av biståndsmedlen. Samverkan med såväl svenska som bangladeshiska enskilda organisationer förekommer inom och utom landramsbiståndet.

Landsbygdsutveckling

Det mest kända och framgångsrika projektet inom landsbygdsutvecklingen i Bangladesh är Grameen Bank, som stöds av Sverige, Norge, Canada och Internationella fonden för jordbruksutveckling (IFAD). Grameen Bank ger krediter till fattiga människor som behöver ett smärre startkapital. Av mer än en halv miljon låntagare är 80 % kvinnor. Projektet har bidragit till att låntagarna fått säkrare inkomster, bättre hälsostandard och ett förbättrat inflytande över sin levnadssituation och sin framtid. Grameen Bank har rönt stort intresse internationellt och andra u-länder är intresserade av att starta liknande projekt.

Sverige stöder vidare satsningar på infrastruktur, vattenregleringar, invallningar av risfält och sociala förbättringar.

Hälsovård

Svenskt bistånd lämnas till ett UNICEF-samordnat immuniseringsprogram och till satsningar på försörjning av basläkemedel till primärhälsovården.

Undervisning

Sverige stöder i samfinansiering med Världsbanken ett projekt för att öka intagningen till och höja kvaliteten i primärskolan med särskild inriktning på att öka flickornas deltagande. Ett femårigt avtal har ingåtts. Projektet förutsätter att Bangladesh kontinuerligt ökar den egna medelstilldelningen till primärskolan.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen stöds ett antal svenska och bangladeshiska enskilda organisationer, vilka bedriver fattigdomsbekämpande insatser och kvinnoprogram. Totalt rör det sig om drygt 30 milj. kr. Bland de största svenska organisationerna verksamma i Bangladesh kan nämnas Diakonia, Svalorna, Pingstmissionen, Lutherhjälpen och Rädda Barnen.

SWEDFUND bedriver viss verksamhet i landet avseende tändsticksproduktion. Aktiekaptial uppgick 1989/90 till 1,2 milj. kr.

Totalt utbetaldes under budgetåret 1989/90 215,8 milj. kr. till Bangladesh.

BOTSWANA

Befolkning	1,2 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	3,4 %	(1988)
BNP/invånare	1 010 US dollar	(1980–88)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	766 kr.	(1988)
– Sverige	93 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Den botswanska ekonomin växer i snabb takt. Särskilt diamantexporten har bidragit till att skapa en valutareserv, som motsvarar mer än två års import. Skuldtjänsten är låg. Botswana har problem med vattenbrist, överbetning och en stor livsmedelsimport. Arbetslösheten kan på sikt bidra till social oro.

Den botswanska ekonomin är nära förbunden med Sydafrikas, inte minst inom gruvindustrin. Livsmedel och färdigvaror importeras i stor omfattning från Sydafrika.

Regionalt samarbetar Botswana inom SADCC med grannländerna för att minska beroendet av Sydafrika. Botswana har från Zimbabwe övertagit ägande och drift av järnvägen genom landet.

Politisk utveckling

Botswana har sedan självständigheten år 1966 ett för afrikanska förhållanden unikt flerpartisystem och omfattande mänskliga fri- och rättigheter som också fungerar i praktiken. Det demokratiska politiska systemet har hållit för de påfrestningar de tidigare hoten från Sydafrika utgjort.

Sveriges bistånd

Sedan utvecklingssamarbetet inleddes år 1966 har drygt 1 miljard kronor utbetalats. Samarbetsavtalet för budgetåren 1988/89 och 1989/90 har förlängts till juni 1991. De största biståndsgivarna är USA, Norge och Sverige.

Det svenska biståndet syftar främst till att öka Botswanas självständighet mot Sydafrika samt till ekonomisk och social utveckling och utjämning. Det är koncentrerat på landsbygdens behov genom insatser för dricksvattenförsörjning, utbildning och distriktsutveckling. Personalbiståndet omfattar för närvarande ett fyrtiotal personer. Ett avtal för direktrekrytering undertecknades i september 1990. Direktsamarbete mellan botswanska och svenska institutioner och organisationer har vuxit fram samtidigt som samarbetsrelationerna breddats utanför gåvobiståndets ram.

Det svenska biståndet inriktas på bredare samarbete samt kunskaps- och kompetensutveckling. Särskilda ansträngningar görs på miljöområdet och för att nå kvinnor.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	95	95
Ingående reservation	21	9
Summa	116	104

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Undervisning	26	16
Vattenförsörjning	29	26
Distriktsutveckling	30	26
Småindustri	1	–
Personal- och konsultfond	16	25
Järnväg	5	4
Summa	107	97
Utgående reservation	9	7

Undervisning

Huvudmålet för svenskt stöd till sektorn är att ge basutbildning för barn och vuxna. Stödet utformas så att det når särskilt utsatta grupper. Ett fyraårigt avtal ingicks år 1988 med inriktning på att höja kvaliteten i undervisningen. Detta sker genom kunskapsutveckling och institutionsuppbyggnad. Stöd för byggnation och driftskostnader avvecklas. Utbildningsradion och Lärarhögskolan i Stockholm deltar i samarbetet. En undersökning pågår om möjligheten att öka deltagandet i primärskoleutbildningen till att omfatta alla barn. Ett försöksprogram för utbildning av fattiga kvinnor i grönsaksodling har givit goda resultat. Grundläggande arbetsmarknadsutbildning ingår även i programmet, liksom fortsatt stöd till alfabetiseringsprogrammet.

Vattenförsörjning

Det svenska biståndet har bidragit till att 290 byar fått förbättrad försörjning med dricksvatten. Samtliga byar har fått vatten inom gångavstånd. En undersökning av de underjordiska vattenresurserna görs inom ramen för en "National Water Master Plan". I det svenska stödet ingår ett stort personalbistånd. År 1989 undertecknades ett avtal om fortsatt stöd under tre år med 68 milj. kr. Denna insats inriktas på alternativ teknologi, utbildning, underhåll av fordon och borrutrustning, grundvattenundersökningar och kontroll av föroreningar.

Distriktsutveckling

Programmet avser stärka de kommunala myndigheternas kompetens och kapacitet att överta ett större ansvar från centrala instanser. Stödet är i första hand inriktat på utbildning av tjänstemän på olika nivåer. Andra delinsatser är stöd till arbetsintensiva verksamheter på landsbygden och uppbyggnad av underhållsenheter för vattenanläggningar i distrikten. En insats avser stöd till fysisk planering på distriktsnivå. Ett avtal ingicks i juli 1990 om fortsatt stöd under tre år med 75 milj. kr.

Småindustri

Det svenska stödet avvecklades år 1989 och ersätts av visst samarbete inom industrisektorn i andra former.

Personal- och konsultfonden

Personalbiståndet omfattar för närvarande ca 20 kontraktsanställda och ca 10 personer anställda av Botswana med löneförstärkning från Sverige. Ett tiotal botswaner får vidareutbildning. Konsultfonden har använts bl. a. för fortsatt stöd till ett trafiksäkerhetsprogram, en studie av flygledning och till insatser som kan bana väg för ett bredare samarbete. 5 milj. kr. är bundet. SIDA planerar att öka antalet direktrekryterade personer.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen utgår svenska bidrag till regionalt samarbete inom SADCC för att modernisera järnvägens signal- och telesystem. 20 milj. kr. har anslagits från katastrofanslaget som delfinansiering av reparationer av vägen till Zambia.

SAREC utvidgar samarbetet på forskningsområdet till att bl. a. omfatta forskarutbildning inom miljö- och vattenområdena. Stöd utgår även till enskilda organisationer, flyktingar, kvinnor och kultursamarbete. Inom miljö- och markvårdsområdet bidrar Sverige till studier i fysisk planering för Gaborone-regionen och Ngamiland. Förslaget till en nationell naturvårdsstrategi, har utarbetats med svenskt stöd genom Internationella naturvårdsunionen (IUCN).

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 123,3 milj. kr. till Botswana.

ETIOPIEN

Befolkning	47 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,9 %	(1980–1988)
BNP/invånare	120 US dollar	(1988)
Spädbarnsdödlighet (per 1 000)	135	(1988)
Skuldtjänstkvot (% av BNP)	4,3	(1988)

Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	123 kr.	(1988)
– Sverige	7 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Etiopien är ett av världens allra fattigaste länder. BNP per invånare beräknas till 120 US dollar. Den genomsnittliga tillväxttakten per år i ekonomin var endast 1,4 % under perioden 1980–1988, vilket huvudsakligen förklaras av att produktionen inom jordbruket, den inom ekonomin helt dominerande sektorn, minskade med i genomsnitt 1,1 % per år under samma period. Orsakerna till den ogynnsamma utvecklingen inom jordbruket kan tillskrivas den förda politiken med prioritering av ineffektiva produktionsformer, otillräckliga incitament till brukarna, samt påtvingad bybildning och andra omvälvningar på landsbygden. Ca 60 % av statsbudgeten avser försvarsutgifter. Eftersom möjligheter till ökade skatteinkomster i stort sett saknas i den stagnerande ekonomin måste det ökade budgetunderskottet finansieras genom upplåning. Skuldtjänsten som ökat snabbt under senare år uppgick budgetåret 1988 till knappt 37 % av exporten. Valutan är kraftigt övervärderad, och underskottet i bytesbalansen har sedan revolutionen ökat.

I ett läge med eskalerande krig, svälthot för miljoner etiopier och en allt sämre ekonomi beslutade den etiopiska regeringen i mars 1990 om genomgripande ekonomiska och politiska reformer. Samtidigt upptogs diskussioner med Världsbanken om utarbetande av ett ekonomiskt anpassningsprogram. Dessa diskussioner pågår alltjämt och de viktigaste stötestenarna synes vara budgetunderskottets storlek och en devalvering. Det verkar dock stå klart att den marxist-leninistiska modellen skall ersättas med en utvecklingspolitik baserad på blandekonomiska principer. Genomgripande förändringar aviseras inom jordbruket och vissa förändringar i riktning mot en marknadsekonomi har genomförts.

Politisk utveckling

Den politiska situationen i Etiopien är komplicerad. Efter ett försök till statskupp i maj 1989 och brist på framgångar i kriget i norr har situationen för president Mengistu och hans militärregering stadigt försämrats. Den militära bilden förändrades markant i och med den eritreanska befrielserörelsens (EPLF) offensiv i februari 1990. EPLF intog därmed hamnstaden Massawa och behärskar nu i stort sett hela Eritrea med undantag för städerna Asmara och Keren. Efter framgångarna har motståndsrörelserna under en stor del av året visat sig mindre villiga till dialog med den etiopiska regeringen. I oktober 1990 har dock samtal återupptagits mellan etiopiska regeringen och EPLF under medverkan av amerikanska utrikesdepartementet. Det förefaller inte troligt med ett militärt avgörande i konflikten.

Etiopien är en enpartistat. MR-situationen i landet förvärrades successivt under 80-talet. Den militära mobiliseringen för kriget i norr och bybildningsprogrammet har genomförts utan iakttagande av mänskliga rättigheter. Amnesty uppger att flera hundra människor hålls fångna av politiska skäl, och att tortyr och summariska avrättningar sker. I maj 1990 avrättades 12 generaler som var delaktiga i statskuppsförsöket ett år tidiga-

re. Avrättningarna ledde till starka protester och en del demonstrationer i Addis Abeba. Centralkommittens beslut i mars 1990 om ekonomiska och politiska reformer har hittills inte på ett tydligt sätt omsatts i lagstiftning, men det förefaller som om det råder en öppnare och mer ifrågasättande stämning i landet. Någon opposition och fri debatt i västerländsk bemärkelse förekommer inte i Etiopien.

Sveriges bistånd

Trots sin fattigdom hör Etiopien till de u-länder som mottar minst bistånd. Största bilaterala givare är Italien, medan Världsbanksgruppen och EG är störst bland de multilaterala organisationerna.

Svenskt bilateralt bistånd har lämnats till Etiopien sedan mitten av 1950-talet. Därmed är landet vårt äldsta samarbetsland. I huvudsak har det svenska utvecklingsbiståndet varit koncentrerat till sektorerna jordbruk, hälsa och utbildning.

Utvecklingssamarbetet med Etiopien regleras av ett ettårigt avtal för budgetåret 1990/91. Inom landramen på 145 milj. kr. finansieras samarbetsavtal omfattande 105,6 milj. kr. samt humanitära insatser via FN och enskilda organisationer om 39,4 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes har ca 2,6 miljarder kronor utbetalats.

Det svenska biståndet är inriktat på följande områden:

- skogsbruk,
- vattenförsörjning,
- utbildning och kunskapsutveckling,
- hälsovård,
- humanitärt motiverade insatser.

En ökad betoning på sociala och humanitära insatser är betecknande för de svenska biståndsansträngningarna. Frågor rörande demokrati och mänskliga rättigheter har kommit att spela en allt viktigare roll i dialogen med den etiopiska regeringen. Beredskapen för förändringar kommer att hållas hög då mycket idag är under omprövning i Etiopien.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	145	145 (1)
Ingående reservation	0,4	14,8
Summa	145,4	159,8

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Lantbruk	1,7	0,5
Welo	27,8	–
Skogsbruk	22,4	11,0
Undervisning	21,4	40,0
Hälsovård	14,7	16,0
Vattenförsörjning	18,1	13,0
Katastrofmyndigheten	–	10,6
Kartor	5,0	5,3
PKG-fabrik	1,6	–
Övrigt (personal och konsultfond m. m.)	7,9	9,2
Bistånd via enskilda organisationer och FN	10,0	40,7(2)
Summa	130,6	146,3
Utgående reservation	14,8	13,5

(1. Varav samarbetsavtal för 105,6 milj. kr.)

(2. Katastrofhandläggare 1,3 milj. kr.)
ERCS 18,0 milj. kr.
UNICEF 7,6 milj. kr.
WFP 13,8 milj. kr.

Welo-projektet

Samarbetet rörande markvård inom det s. k. Welo-projektet har för tillfället avstannat beroende på strider i projektområdet.

Skogsbruk

Skogsprogrammet utgör en del av de ansträngningar som görs för att skydda miljön och bevara marken för framtida produktion. Samarbetet i skogsprogrammet har inte fungerat bra. Stödet har därför bantats kraftigt och koncentreras för den närmaste framtiden på utbildning och forskning.

Undervisning

En stor del av landets skolor har byggts med delfinansiering från Sverige. Det fortsatta undervisningsstödet kommer att ha en ökad inriktning på underhåll, skolmöbeltillverkning, lärarfortbildning, vuxenutbildning och tryckning av skolböcker.

Hälsovård

Stödet till hälsosektorn omfattar utbildning, mödra- och barnavård inklusive familjeplanering, omgivningshygien samt administration. Stödet har humanitär karaktär.

Vattenförsörjning

Programmet som har en katastrofförebyggande inriktning, genomförs trots budgetrestriktioner i den torkdrabbade regionen Hararghe. Genom programmet har stora delar av befolkningen fått tillgång till dricksvatten inom rimligt avstånd.

Övrigt

I en nyligen genomförd utvärdering av stödet till det etiopiska kartverket konstaterades att programmet varit framgångsrikt. Samma gäller stödet till byggmaterialfabriken PKG som producerar lokalt byggmaterial.

Inom personal- och konsultfonden har bl. a. lämnats stöd till ett samarbete mellan det etiopiska management institutet, EMI, och en svensk konsultfirma. Detta samarbete kan förväntas få ökad vikt i takt med att aviserade ekonomiska och politiska förändringar genomförs.

Bistånd utanför landramen

SAREC bedriver forskningssamarbete med det etiopiska forskningsrådet Etiopian Science and Technology Commission, ESTC. Sedan år 1979 har sammanlagt 87,3 milj. kr. utgått i stöd. Forskningen är bl. a. inriktad på jordbruk, hydrologi och medicin.

Betydande katastrofmedel till det etiopiska folket utgick under året med anledning av det svåra svältläget främst i norr. En del av katastrofbiståndet kanaliserades via Sudan.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 315,5 milj. kr. till Etiopien, varav 131 milj. kr. från landramen, ca 85 milj. kr. katastrofmedel, ca 27 milj. kr. bidrag genom enskilda organisationer, 43,3 milj. kr. i livsmedelsbistånd och ca 16,1 milj. kr. forskningsstöd via SAREC.

GUINEA-BISSAU

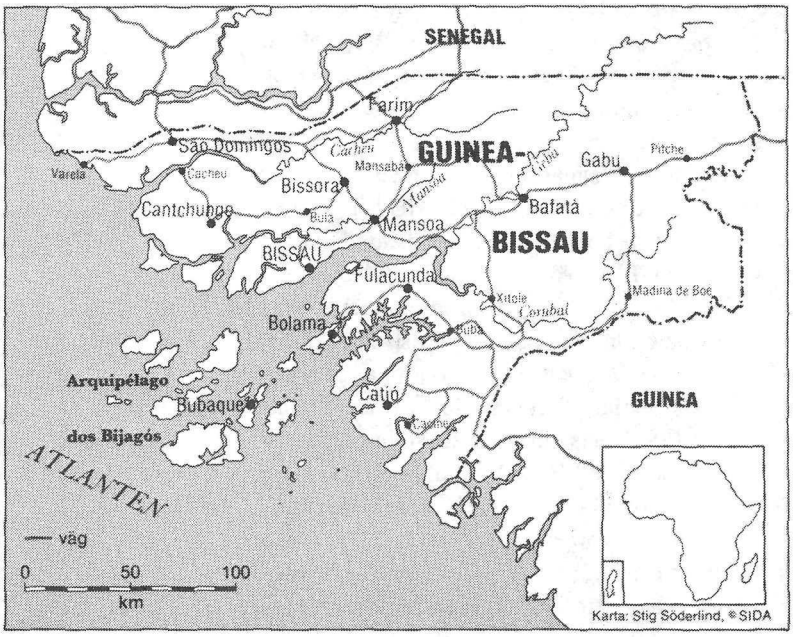

Befolkning	1 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,3 %	(1980–88)
BNP/invånare	190 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	593 kr.	(1988)
– Sverige	85 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Guinea-Bissau är med en BNP på 190 US dollar per capita ett av världens fattigaste länder. Jordbrukssektorn svarar för drygt hälften av BNP och för 90 % av sysselsättningen. En stor del av befolkningen lever på självhushållning. Ägarfördelningen av jorden är jämn, vilket medför att inkomstskillnaderna på landsbygden inte är särskilt stora.

Efter en lång period av ekonomisk stagnation slöt Guinea-Bissau år 1987 ett avtal om ett strukturanpassningsprogram med IMF och Världsbanken. Sedan dess har den ekonomiska politiken gått mot ökad liberalisering, vilket fått vissa positiva resultat. Bl. a. ökade den ekonomiska tillväxten under år 1989 med ca 6%. Särskilt jordbruksproduktionen ökade starkt. Siffrorna baserar sig dock på ett mycket osäkert statistiskt material och torde för jordbrukets del också ha påverkats av gynnsamma regn.

Den ekonomiska tillväxt som skett har dock inte lett till att landets skuldsituation förbättrats. Under 1980-talets början växte statens utlandsskulder mycket snabbt och uppgår idag till drygt 400 miljoner US dollar (eller ca 300 % av BNP). Skuldtjänsten före och efter omförhandling beräknas till ungefär 150 % respektive, 50 % av exportvärdet. I själva verket klarar inte landet av att betala ens en bråkdel av vad man är skyldig. För att Guinea-Bissau skall kunna få kontroll på sin ekonomi i framtiden krävs därför avsevärda skuldlättnader.

Kraftiga devalveringar av den guineanska peson har visserligen lett till att den officiella kursen har närmat sig parallellmarknadens kurs men fortfarande missgynnas exporten av både övervärderad valuta och hög inflation.

Anpassningsprogrammets andra fas avser perioden 1989—1991 och har bl.a. som mål att åstadkomma en årlig tillväxt om 4.7 %. att minska inflationen från ca 80 % år 1988 till 8 % år 1991 och att nedbringa underskottet i betalningsbalansen till en acceptabel nivå år 1991. Syftet med programmet är att tillföra Guinea-Bissau resurser för att möta de negativa effekterna av strukturanpassningen bland vissa sociala grupper.

Detaljhandeln har privatiserats och prisregleringar har i princip släppts. Producentpriserna för lantbruksprodukter och fisk har höjts. Programmet har dock medfört en stigande arbetslöshet i landet.

Politisk utveckling

Guinea-Bissau är en enpartistat. Staten och partiet kontrollerar det i sig mycket svaga utbudet av press, radio och TV. En större öppenhet att framföra kritik mot myndigheter har dock kunnat noteras. Någon uttalad opposition av betydelse finns inte i landet. Brott mot mänskliga rättigheter har tidigare förekommit och övergrepp förekommer alltjämt men de senaste åren har inga uppseendeväckande händelser rapporterats. Tvärtom finns det tecken som tyder på en strävan från statsmakternas sida att stärka rättsskyddet och respekten för mänskliga rättigheter. Liberaliseringar som följer med strukturanpassningen har ställt ökade krav på ett fungerande rättsväsende. Svenskt stöd planeras för att stärka landets rättsväsende.

Guinea-Bissau erhåller ett omfattande internationellt bistånd. År 1988 uppgick det till ca 100 miljoner US dollar, av vilket 30 % var krediter och resten gåvor. Denna siffra kan jämföras med exporten som år 1989 uppgick till 20 milj. US dollar. Sverige svarar ensamt för ca 30% av det bilaterala biståndet och ca 15% av det totala biståndet till Guinea-Bissau. Denna siffra kan jämföras med det samlade officiella exportvärdet, som samma år utgjorde omkring 25 miljoner US dollar. IDA och Afrikanska Utvecklingsbanken är tillsammans med Sverige och Nederländerna landets största biståndsgivare.

Sedan utvecklingssamarbetet inleddes år 1975 har 894 milj. kr. utbetalats t. o. m. juli 1990. Det nuvarande samarbetsavtalet avser kalenderåren 1990 och 1991 och omfattar 180 milj. kr. Det svenska biståndet lämnas till bland annat fiske, undervisning, industri, en personal- och konsultfond samt varubistånd.

Målet för det svenska biståndet är främst att söka bidra till att ge landet en bättre resurstillväxt, både vad gäller ekonomisk utveckling och materiella och mänskliga resurser. Biståndet inriktas i stor utsträckning på att förbättra de grundläggande förutsättningarna för utveckling.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	80	90
Ingående reservation	0	15
Summa	80	105

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Landsbygdsutveckling	21	25
Småindustri	11	18
Hantverksfiske	7	6
Undervisning	10	12
Telekommunikationer	1	–
Varubistånd	5	12
Pk-fond	3	4
Övrigt	7	4
Summa	65	81
Utgående reservation	15	24

Landsbygdsutveckling

Under 1980-talet har hittills ca 180 milj. kr. av landramsmedel utnyttjats för ett landsbygdsutvecklingsprojekt i landets norra delar. Programmet omfattar bl. a. försöksodling, vattenförsörjning, rådgivningsverksamhet, primärhälsovård och krediter för inköp av redskap. I det framtida samarbetet väntas landsbygdsutveckling, inklusive en jordbruksskola, bli den största svenska insatsen.

Småindustri

Industrisamarbetet har gradvis inriktats på åtgärder som syftar till att förbättra de allmänna förutsättningarna för industriell utveckling, i form av utbildning av företagsledare samt en industrifond. I övrigt är stödet inriktat på att konsolidera vissa pågående insatser avseende statliga industriföretag. Stödet till fanérföretaget FOLBI, fordonsverkstaden CMV, träindustriföretaget SOCOTRAM samt ett hantverksprojekt kommer successivt att upphöra. Produktion och lönsamhet vid reparationsvarvet Guinave, gjuteriet Fundicao och vid ett tegelbruk har utvecklats i positiv riktning. Efter bildandet av ett privat telebolag i Guinea-Bissau beslutade Sverige att stödet till telesektorn skall upphöra.

Fiske

Hantverksfiskeprojektet i Bijagos-arkipelagen har pågått i tio år. Områdets fiskare levererar ungefär ett tusen ton fisk per år till huvudstaden. De statligt reglerade priserna på fisk har varit ett hinder för den kommersiella delen av projektet. Fiskestödet är under omformning och inriktas mer mot institutionsuppbyggande och utbildning.

Varubistånd

Varubiståndet ökar och skall utöver tändstickor, fotogenlampor, korrugerad takplåt m. m. även omfatta import av läkemedel och sjukvårdsmaterial.

Övrigt

Stödet till undervisningssektorn är under utbyggnad. Det syftar till att höja kvaliteten på undervisningen i primärskolan genom stöd till skolmaterial, produktion av läromedel, lärarfortbildning och undervisningsforskning.

Även hälsosektorn stöds bl. a. genom ett hälsolaboratorium, som kartlägger och diagnostiserar främst tropiska sjukdomar. Personal- och konsultfonden finansierar experter som staten rekryterar till sin förvaltning.

Bistånd utanför landramen

Betalningsbalansstöd om 21 milj. kr. har lämnats till Guinea-Bissau inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika. Ytterligare 20 milj. kr. till Världsbankens sociala och infrastrukturella biståndsprogram (SIRP) har lämnats. Tidigare har 12 milj. kr. i biståndsmedel använts för betalning av vissa guineanska skulder garanterade av EKN.

Afrikagrupperna och Rädda Barnen är verksamma i Guinea-Bissau. Ett tiotal ARO-volontärer är aktiva inom olika sektorer i landet. Enskilda organisationer är verksamma inom olika områden, t. ex. genom att bygga ut en förskola i Bissau.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 111,6 milj. kr. till Guinea-Bissau.

INDIEN

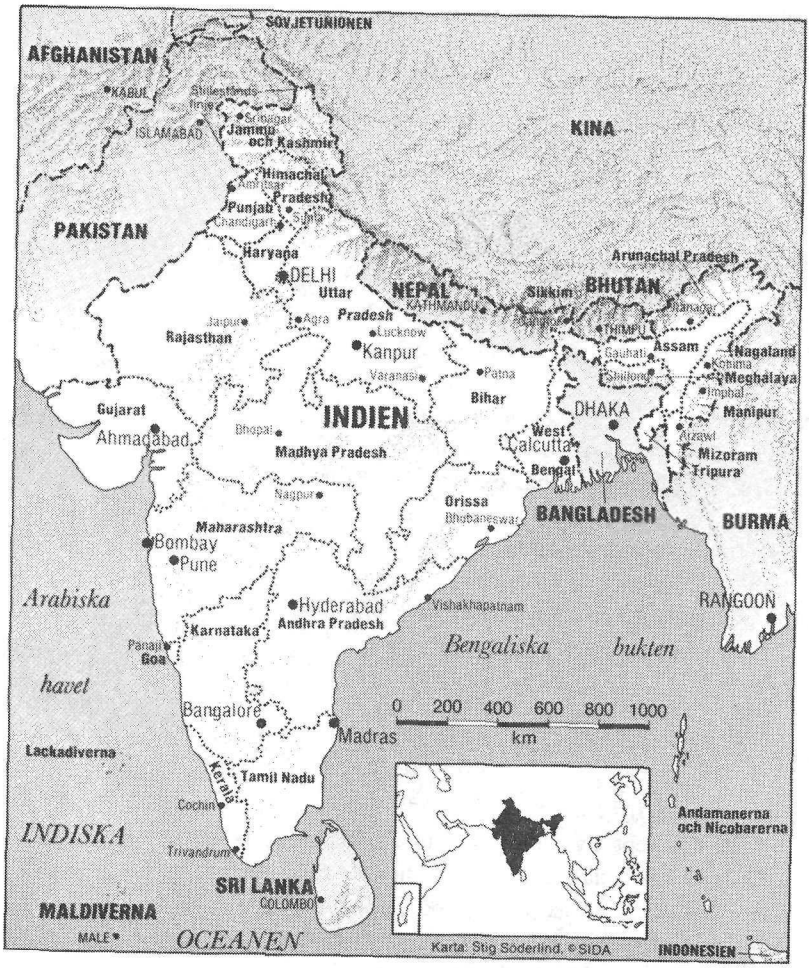

Befolkning	815 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,2 %	(1980–88)
BNP/invånare	340	(1988)
Offentligt nettobistånd/person	16 kr.	(1988)
– totalt	0,5 kr.	(1988)
– Sverige		

Ekonomisk och social utveckling

Indien är en regional stormakt med hög teknologisk kompetens, samtidigt som man har en stor grupp mycket fattiga. Jordbruket är den dominerande sektorn i ekonomin med omkring 60 % av sysselsättningen, men bara 30 % av BNP. Den kraftiga befolkningsökningen utgör på sina håll ett hårt tryck på naturresurserna och leder till allvarliga miljöproblem.

Industrisektorn svarar för 30 % av BNP och har expanderat kraftigt på senare år. Tillväxten har dock inte varit tillräckligt stark för att kunna ge sysselsättning åt den snabbt växande arbetskraften. Resurserna fördelas dessutom ojämnt. Regeringen söker genom liberalisering och infrastruktursatsningar stimulera industri och jordbruk. Dessutom söker man nu mer intensivt bekämpa fattigdom, bl.a. genom sysselsättningsskapande program.

Indien har satsat på snabb inhemsk tillväxt och ökad konkurrens på den nationella marknaden. Den årliga tillväxten i ekonomin var under senare delen av 1980-talet ca 6 %. Exportvolymen har ökat med ca 10 % per år sedan mitten av 1980-talet, men med växande import har handelsbalansunderskottet ökat. Budgetunderskottet är omkring 8 % av BNP, skuldtjänstkvoten 27 % och statsskulden mer än 60 miljarder US dollar.

Åtgärder för att hålla nere inflationen försvåras av de höjda oljepriser Gulfkrisen för med sig. Sparkvoten är dock höga 25 %.

Politisk utveckling

Indien är en demokrati. Yttrandefriheten är omfattande, rättsväsendet oberoende och lagstiftningen stringent. På det lokala planet är det emellertid ibland svårt för de fattiga att skydda sig mot lokala makthavare som inte sällan använder våld. Polisen står oftast på de starkares sida.

Indien är också en kontinent präglad av lokala konflikter mellan olika etniska, religiösa och politiska grupper. Antalet dödade av mer eller mindre politiska skäl är stort. Det djupt rotade kastsystemet bidrar till att Indien är ett hierarkiskt samhälle. Till detta kommer att kvinnans ställning är svag. Indien har en överdödlighet bland kvinnor.

Det politiska livet domineras av Kongresspartiet under ledning av Rajiv Gandhi, Janata Dal, ledd av V.P. Singh, det hinduiska partiet BJB samt olika koalitioner av oppositionspartier. Dessutom finns en rad små partier vilka företräder olika etniska och religiösa grupper. Inget parti har för närvarande egen majoritet i parlamentet.

Sveriges bistånd

Indien får förhållandevis lite utvecklingsbistånd per invånare trots att landet har en av världens lägsta inkomster per capita. De multilaterala organisationerna är de största givarna. Sverige står för en ringa del av Indiens bistånd, och i reala termer har det svenska biståndet minskat under 1980-talet.

Sveriges utvecklingssamarbete med Indien regleras av ett tvåårsavtal för budgetåren 1989/90 och 1990/91. Landramen för 1990/91 är 400 milj. kr. Biståndssamarbetet inleddes år 1953 och år 1972 tillkom det första samarbetsavtalet. Till och med budgetåret 1989/90 har omkring 5 600 milj. kr. betalats ut.

Det svenska samarbetet är främst inriktat på landsbygdens fattiga grupper, genom hälso- och utbildningsprojekt, skogs- och markvård och miljösatsningar. Dessutom sker samarbete på energiområdet. Indien är ett mycket stort land med stark men tung byråkrati. Projekt tar därför lång tid att bereda, men de blir å andra sidan väl genomarbetade och genomförda.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	380	400
Ingående reservation	430	23
Summa	810	423
Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Skogsbruk med markvård	144	135
Hälsovård	104	115
Energisamarbete	468	70
Dricksvatten	58	50
Exportfrämjande	5	5
Undervisning	2	15
Föroreningskontroll	–	10
Konsultfond	6	3
Summa	787	403
Utgående reservation	23	20

Skogs- och markvård

Samarbetet inom skogs- och markvård avser främst stöd till byskogsbruk i delstaterna Bihar, Orissa och Tamil Nadu. Sysselsättningsintensiva former av plantering och skogsbruk är en del av stödet och stora ansträngningar görs för att få kvinnligt deltagande i projektet. Nya insatser, framför allt inom markvård, är under beredning, bl. a. i södra Rajasthan.

Miljö

Miljöbistånd vad gäller industriella luft- och vattenföroreningar är under planering.

Hälsa

Inom hälsosektorn stöds immuniseringsprogram för mödrar och barn via UNICEF och WHO. Även de nationella lepra- och tuberkulosprogrammen erhåller svenskt stöd.

Dricksvatten

Genom UNICEF ges långsiktigt stöd till det indiska programmet för dricksvatten och sanitet. Detta stöd går dels till ett nationellt program för dricksvatten med omgivningshygien, dels till ett integrerat projekt (SWACH) i Rajasthan med betoning på vattenburna sjukdomar. Programmet har varit mycket framgångsrikt och även tjänat som modell för projekt på andra håll i Indien.

Undervisning

Undervisning stöds genom ett innovativt primärutbildningsprojekt med inslag av informell undervisning i stamområdena i Rajasthan. Ett nytt större program avseende primärutbildningen i hela Rajasthan är under beredning.

Energisamarbete

Energisamarbetet med Indien domineras av Uri-kraftverket i Kashmir, vilket avtalades hösten 1989. Förutom 715 milj. kr. av landramsmedel ingår SEK- och BITS-krediter på 1 300 resp 1 400 milj. kr. samt en kredit från nordiska investeringsbanken och brittiskt bistånd. Vattenkraftverket som planeras få en installerad effekt på 480 MW och beräknas kosta ca 6 miljarder kronor genomföres på turnkey-kontrakt av ett av entreprenadföretaget Skanska lett konsortium. Störningar i genomförandet på grund av säkerhetsproblem och undantagstillstånd i Kashmir, vilket bl.a. förhindrar skiftarbete, har uppträtt under våren och sommaren, men arbetet pågår och svensk personal är på plats.

Stöd till kraftöverföringsprojekt, minikraftverk och energisparande utgör de övriga delarna i energisamarbetet.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen ges stöd via svenska enskilda organisationer om ca 20 milj. kr. per år. Ett fyrtiotal indiska organisationer som driver program för förbättring av kvinnors situation erhåller direktstöd om totalt ca 5 milj. kr. per år. Direktstöd utgår också till ett antal indiska organisationer för landramsanknutna insatser avseende byskogsbruk, dricksvatten och miljöaktiviteter. Indien är dessutom en av de största mottagarna av u-krediter.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 1 057 milj. kr. till Indien. Den höga summan beror framför allt på utbetalningar till Uri-projektet.

KAP VERDE

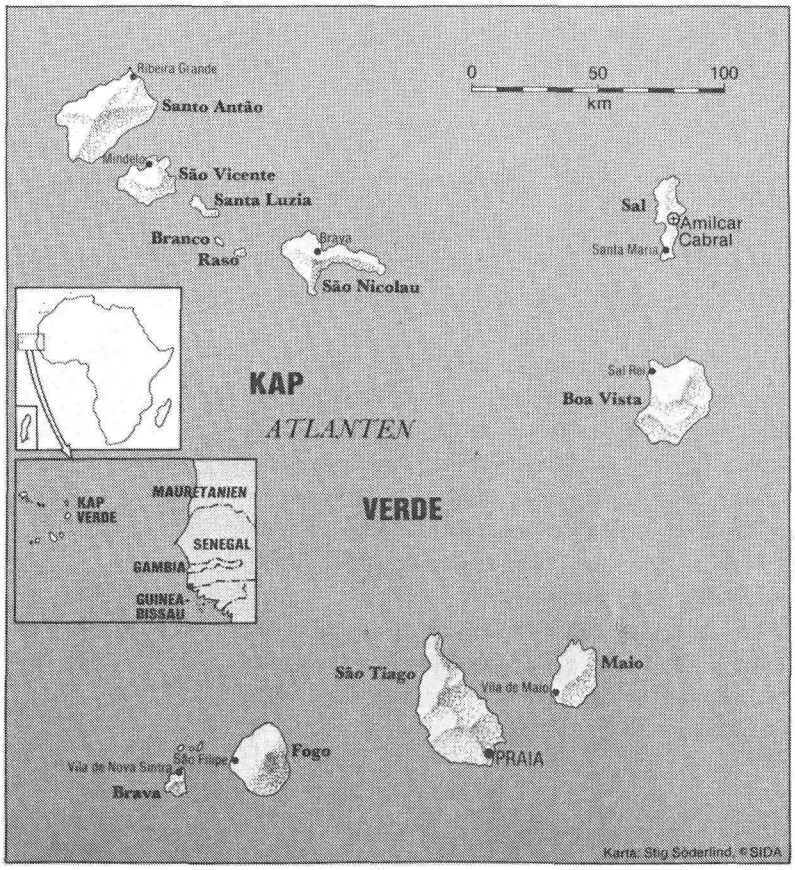

Befolkning	0,36 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,2 %	(1980–88)
BNP/invånare	680 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	1 443 kr.	(1988)
– Sverige	206 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Kap Verde är för sin överlevnad starkt beroende av livsmedelsimport. Genom att landet under senare hälften av 1980-talet har haft ett antal goda skördar har självförsörjningsgraden förbättrats. Den kommer emellertid inte ens under mest gynsamma väderleksförhållanden upp till mer än ca 40 %. Landets handelsbalans har under alla år varit extremt negativ. Underskottet finansieras genom betalningar från medborgare som arbetar utomlands, gåvobistånd eller u-krediter. Baserat på dessa knappa men ändock viktiga resurser, har landet lyckats skapa en stabil tillväxt på nära 6 % årligen under hela 1980-talet utan att, som så många andra u-länder i Afrika, hamna i en ohanterlig skuldsituation.

Ett stort problem för landet är bristen på sysselsättning. Endast en tredjedel av invånarna i arbetsför ålder är fullt sysselsatta. Närmare hälften är säsongsvis sysselsatt, medan de övriga helt saknar arbete. De är för sitt upphälle beroende av stöd från familjemedlemmar, hemma eller i utlandet. Det är huvudsakligen kvinnor som är undersysselsatta eller arbetslösa. Ca 40 % av arbetskraften är temporärt sysselsatt inom jordbrukssektorn. En stor del av dessa arbetar med biståndsfinansierade miljövårdande insatser, som beskogning, terrassering etc.

Trots att ca 15 % av befolkningen, som idag uppgår till 360 000, har utvandrat under de senaste 20 åren så är befolkningstillväxten för närvarande 2,7 %. Regeringen planerar att söka reducera tillväxten till 1,7 % år 2000. UNFPA har inlett ett omfattande befolkningsprogram i landet.

Politisk utveckling

Kap Verde har sedan självständigheten år 1975 varit en enpartistat med PAICV:s (Partido Africano de Independencia de Cabo Verde) politiska monopol inskrivet i konstitutionen. PAICV har i år dock tillkännagivit att man avser införa flerpartisystem. De första fria parlamentsvalen planeras äga rum i början av år 1991. Några problem inom området mänskliga rättigheter uppges inte förekomma. Kap Verde har avskaffat dödsstraffet. Yttrandefriheten är lagstadgad med tillägget att rätten inte får utnyttjas för att undergräva nationell enighet.

Sveriges bistånd

Det internationella biståndet till Kap Verde är av största vikt för landets överlevnad. Det internationella biståndet uppgick år 1988 till 85 milj. US dollar. Sverige svarade samma år för ca 20 % av det bilaterala biståndet. EG och dess medlemsstater spelar en avgörande roll vad gäller biståndet inom jordbrukssektorn. Andra givare, som USA och Japan, stödjer enskilda investeringar. FN-organ, Världsbanksgruppen, och Afrikanska utvecklingsbanken ger också betydande bistånd. Livsmedelbiståndet utgör nära en fjärdedel av det totala biståndet.

Det svenska utvecklingssamarbetet med Kap Verde inleddes år 1975. Fram t.o.m. budgetåret 1989/90 har totalt 523 milj. kr. utbetalats. För närvarande gäller ett treårsavtal för åren 1989 och 1991 som omfattar totalt 125 milj. kr. Samarbetet är inriktat på insatser för att trygga den kapverdiska befolkningens överlevnad samt att i övrigt bredda basen för produktiv verksamhet och därigenom på sikt öka möjligheterna till självförsörjning. Biståndsmedlen har utnyttjats till närmare 100 % och varubistånd är ett dominerande inslag.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1989/90
Anslag	65	70
Ingående reservation	13	42
Summa	78	112
Fördelning	**Utbetalt 1989/90**	**Planerat 1990/91**
Varubistånd	29	99
Personal- och konsultfond	7	13
Summa	36	112
Utgående reservation	42	–

Varubistånd

Varubiståndet avser främst inköp av livsmedel, fordon, reservdelar. Vidare utgår stöd till en personal och konsultfond för rekrytering av utländsk expertis och för projekteringsarbete. Denna inriktning har visat sig vara ett väl anpassat stöd till Kap Verdes egna utvecklingsansträngningar. Biståndet används i hög utsträckning till sysselsättningsskapande arbeten såsom vägbyggen, markvårdsprogram etc., vilka bedrivs i kapverdisk regi. Något projektbistånd administrerat av SIDA förekommer inte och verksamheten följs direkt från Stockholm.

Konsulttjänster

Konsultfonden har bl.a. utnyttjats för studier inför den nationella femårsplanen, för en studie om tillverkning av matolja samt för utarbetande av kursplaner för lantmäritekniker. Vidare har en studie gjorts om konstbevattning via tegelrör samt för lokal tillverkning av sådana rör.

Bistånd utanför landramen

Stöd utanför landramen har givits till kvinnoorgnaisationen OMCV för alfabetisering och daghem. Kursdeltagandet har varit omfattande och resultat gott. Stöd har också under flera år kanaliserats via Afrikagrupperna och Rädda Barnen. Rädda Barnen bedriver sedan år 1977 bl.a. ett

mödra- och barnavårdsprojekt. Slumsanering och utbildning av ungdom pågår på ön Sao Vincente, där Afrikagruppernas rekryteringsorganisation (ARO) är aktiva med ett antal volontärer.

SWEDFUND har tillsammans med ett kapverdiskt och ett svenskt företag grundat ett företag (Metalcave) som tillverkar hushållsutrustning. SAREC avvecklar sitt bilaterala samarbete.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 43,3 milj. kr. till Kap Verde.

KENYA

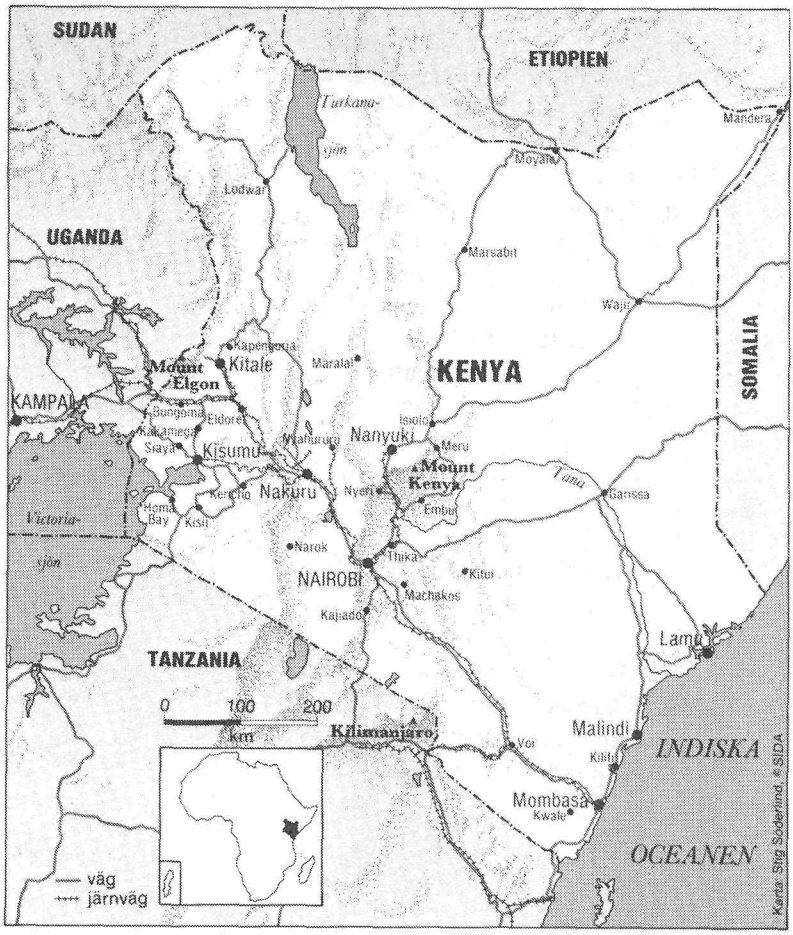

Befolkning	22,4 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	3,8 %	(1980–88)
BNP/invånare	370 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	216 kr.	(1988)
– Sverige	11 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Kenyas makroekonomiska politik, som styrs av ett strukturanpassningsprogram i enlighet med de riktlinjer som förordas av Världsbanken och Valutafonden, har varit relativt framgångsrik. Anpassningsåtgärderna har inkluderat exportdiversifiering, begränsad kreditgivning, minskat budgetunderskott, liberalisering av den finansiella marknaden, en fortsatt marknadsanpassning av valutan och ökade incitament för småbönderna. Resultatet har varit en årlig BNP tillväxt på 5 % under andra hälften av 1980-talet. Samtidigt har den höga befolkningstillväxten minskat från över 4 till 3,5 %, vilket resulterat i en ökning av per capita inkomsten under andra halvan av 80-talet. Ansträngningar med att diversifiera exporten har lett till att det ensidiga beroendet av kaffe har minskat och de största exportinkomsterna kommer numera från turism och te. Bytesbalansen har, trots detta, utvecklats negativt på grund av stigande import, lägre kaffepriser och högre oljepriser. Oroande är också att inflationen ökat på senare år. Trots att skuldbördan växte under 1980-talet har Kenya skött sina ränte- och återbetalningar på utlandslånen. Skuldtjänstkvoten sjönk något år 1989 men uppgick ändock till 28 %.

Kenyas största problem på sikt utgörs av den höga befolkningsökningen och påfrestningarna på miljön som följer av denna. 80 % av befolkningen lever av jordbruk, medan endast 18 % av landets yta är odlingsbar. Arbetslösheten är hög och om den inte skall öka i takt med befolkningsökningen, behövs en fördubbling av antalet arbetstillfällen inom 15 år. Den kenyanska inkomstfördelningen liksom jordfördelningen är skev. 80-talets goda tillväxt synes dock ha medfört en viss omfördelning till de fattigare gruppernas fördel.

Politisk utveckling

Kenya är sedan år 1982 en de jure enpartistat. Under senare år har den politiska makten alltmer koncentrerats till Nairobi och presidenten. Allvarlig kritik, såväl inom som utanför landet, har riktats mot genomförandet av parlamentsvalen våren 1988. Då tillämpades för första gången det s.k. kösystemet, som avskaffar valhemligheten, vid nomineringen av kandidater till val på lokal nivå. Toleransen mot politiskt oliktänkande har det senaste året blivit mindre. Inrikespolitiskt är situationen mindre stabil än tidigare. I samband med politiska oroligheter och den livliga debatten om enparti/flerpartisystem har flera personer häktats och några är fortfarande anhållna för hot mot rikets säkerhet. Anklagelserna om tortyr och missförhållanden i fängelser förekommer.

Yttrande- och mediafriheten är, med vissa begränsningar, relativt omfattande i Kenya. En utredning om de politiska reformbehoven genomfördes under hösten 1990, genom en kommitté tillsatt av presidenten. Den förväntas resultera i vissa reformer på det politiska området.

De största biståndsgivarna till Kenya är Världsbanken, USA, Japan, Storbritannien, Tyskland, Nederländerna och Norge. Det svenska biståndet utgör numera mindre än 5 % av det totala biståndet.

Utvecklingssamarbetet med Kenya regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1990/91 och 1991/92 omfattande totalt 300 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes år 1965 har 1,9 miljarder kronor utbetalats.

Samarbetet är koncentrerat till landsbygdsutveckling inom sektorerna markvård, vattenförsörjning och hälsovård med familjeplanering. Därutöver ges stöd till en landbygsutvecklingsfond, till landsbygdsvägar och till en personal- och konsultfond. Varubiståndet upphörde vid utgången av föregående budgetår. Miljö- och fördelningsfrågor samt en tonvikt på kvinnans situation prioriteras i biståndet till Kenya.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	140	150
Ingående reservation	5	4
Summa	145	154
Fördelning	**Utbetalt 1989/90**	**Planerat 1990/91**
Markvård/jordbruk	24	30
Vattenförsörjning	37	21
Hälsovård och familjeplanering	36	42
Landsbygdsvägar	10	16
Landsbygdsutvecklingsfond	12	14
Varubistånd	11	–
Övrigt	11	14
Summa	141	137
Utgående reservation	4	17

Markvård

Jordbruket är Kenyas viktigaste ekonomiska sektor och försörjer huvuddelen av befolkningen. Den snabba befolkningsökningen har lett till att utnyttjandet av odlingsbar jord och betesmark ökat markant. Allt intensivare jordbruk samt uppodling av erosionskänsliga sluttningar och marginella jordar ökar risken för jordförstöring. Det är därför av största vikt att värna om förutsättningarna för en växande och långsiktig uthållig jordbruksproduktion. Sverige har stött det nationella markvårdsprogrammet sedan år 1974. Idag är stödet landsomfattande och väl fungerande. Huvuddelen av markvårdsinsatserna genomförs av bönderna själva. Uppskattningsvis har 800 000 småbrukare, motsvarande 1/4 av landets småbruk, nu genomfört markvårdsåtgärder på sina gårdar. Insatsen bygger på rådgivning och kunskapsuppbyggande om markvårdsåtgärder, t.ex. terrassodling, avledningsdiken, växeljordbruk och förbättrad jordbruksteknik. En utvidgning av projektet till de torra och halvtorra delarna av landet planeras nu. Förutom stöd till jordbruksministeriets markvårdsenhet ges

också stöd till KENGO (Kenya Energy and Environment Non-Governmental Organisation) för trädplantering, stöd till framställning av utbildnings- och rådgivningsmaterial, samt stöd till försöksverksamhet inom mark- och vattenvård.

Vattenförsörjning

Stödet till landsbygdens vattenförsörjning bygger på uppbyggnad av lokal kunskap och kapacitet, folkligt deltagande och enkel teknik. Syftet är att underlätta förhållanden för kvinnor och barn. Det svenska stödet är inriktat på drift och underhåll samt upprustning av befintliga anläggningar.

Hälsovård

Målet med det svenska stödet till hälsosektorn är en förbättrad folkhälsa hos den fattiga landsbygdsbefolkningen. Stödet är inriktat på utbildning och kunskapsutveckling med ökad vikt på förebyggande hälsovård och familjeplanering.

Landsbygdsvägar och landsbygdsutvecklingsfond

Det svenska stödet till landsbygdsvägar omfattar underhåll och ombyggnad av mindre vägar i de tättbefolkade jordbruksområdena. Insatserna baseras på en hög andel manuell arbetskraft. Genom stödet till landsbygdsutvecklingsfonden finaniseras projekt för självhjälp och sysselsättning på by- och distriktsnivå.

Personal- och konsultfond

Personalfonden används till största delen för stöd till datorisering i centralbanken. Andra exempel på användning av fonden är personalbistånd för bl. a. skuldhantering.

Bistånd utanför landramen

Flera enskilda organisationer är verksamma i Kenya, främst inom kooperation, hälsovård och skog.

Sverige har genom BITS ställt tre u-krediter om sammanlagt 428 milj. kr. till Kenyas förfogande. Krediterna har främst gått till kraftsektorn. Totalt har drygt hundra kenyaner deltagit i BITS' internationella kurser.

SAREC ger stöd till högre utbildning i markvård vid universitetet i Nairobi.

Under budgetåret 1989/90 har Sverige givit Kenya ett särskilt betalningsbalansstöd om 30 milj. kr. för att underlätta skuldtjänstbetalningarna på äldre icke-koncessionella lån till Världsbanken.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 221,4 milj. kr. till Kenya.

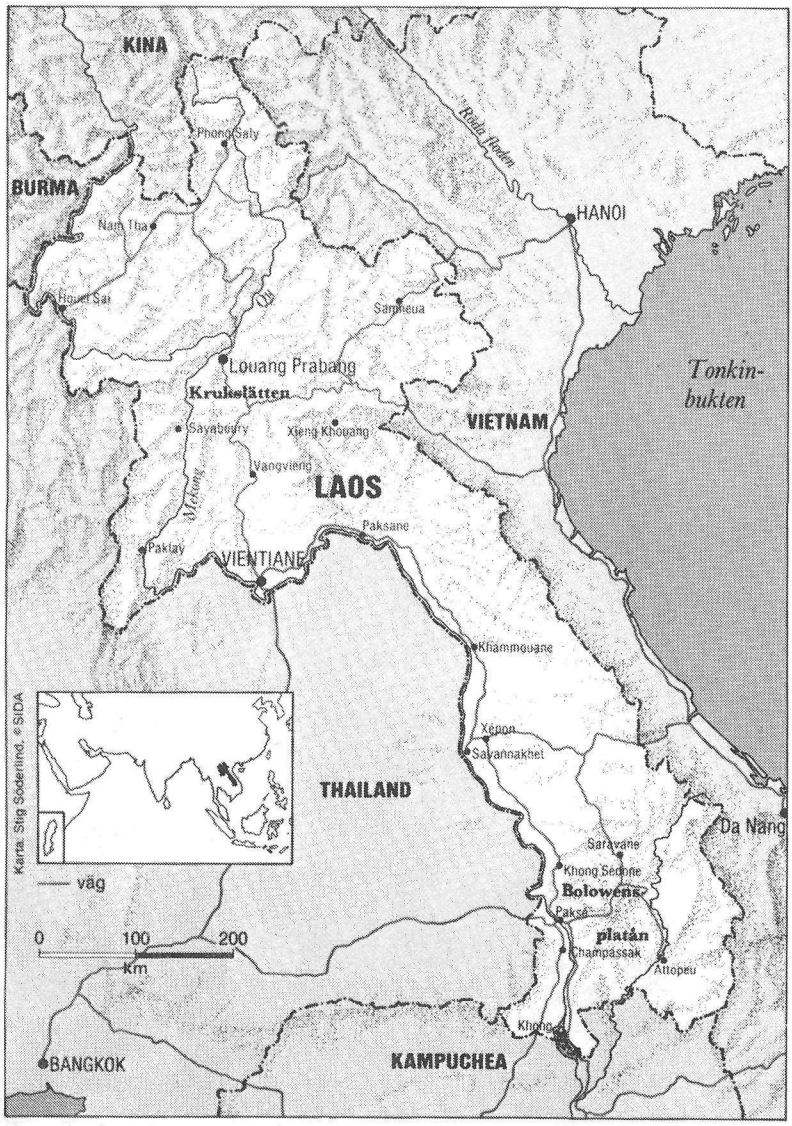

Befolkning	3,9 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt	2,6 %	(1980–88)
BNP/invånare	180 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– Totalt (exklusive östländer)	118 kr.	(1988)
– Sverige	31 kr.	(1988)

Laos är ett litet, kustlöst och glesbefolkat land med en av de lägsta inkomsterna i världen per invånare. Den helt övervägande delen av befolkningen är sysselsatt i självhushållningsjordbruk. Landets moderna sektor är liten, förvaltningen svag och bristen på utbildad arbetskraft stor. De besvärliga kommunikationerna isolerar landets olika delar från varandra. De naturliga förbindelserna går ofta till Thailand. Laos har efter hand anpassat sin politik efter dessa faktorer.

Laos har fortsatt sin strävan att utvidga och stärka samarbetet med västländerna. Skeendet i Östeuropa motiverar en sådan utveckling än mer. Premiärminister Kaysone besökte i november och december 1989 Japan respektive Frankrike. Relationerna med Thailand är fortsatt goda, även om frågor beträffande gränsregleringar och investeringsskydd återstår olösta. Antalet återvändande flyktingar från läger i Thailand, såväl med som utan medverkan av UNHCR, har ökat.

Laos stora strukturella problem – bristfällig infrastruktur, brist på arbetskraft, liten hemmamarknad m. m. – förvärrades tidigare av en föga bärkraftig ekonomisk politik som inriktades på centralistisk socialism och planhushållning.

Svedjebruk är alltjämt vanligt, inte bara i avlägsna bergstrakter utan över hela landet. Svedjebruk är det stora miljöhotet i Laos. Det är emellertid nära förbundet med levnadssättet, särskilt för minoritetsfolken. Detta gör det svårt att snabbt minska omfattningen.

Under senare hälften av 1980-talet skedde en kraftig förändring av den ekonomiska politiken som fick en allt mer marknadsorienterad inriktning. Denna nya politik har bl. a. inneburit en realistisk växelkurs, fri prissättning, liberalisering av handeln, avskaffande av statliga subventioner, ökad självständighet för statliga företag samt försök till nedbantning och effektivisering av förvaltningen. Bankväsendet håller på att reformeras och utländska banker tillåts verka. Den nya politiken har också medfört att utländska företag, framför allt thailändska, börjat investera i landet. Den privata sektorn har kommit att spela en allt viktigare roll för landets ekonomiska utveckling. Alltjämt är dock den offentliga sektorn helt dominerande inom industrin (92 %). Den privata sektorn är begränsad till självhushållande jordbruk och handel.

Laos måste importera praktiskt taget alla industrivaror. Exporten begränsas till elkraft, trä och andra råvaror. Landet har stora naturtillgångar, vilka i bearbetad form på sikt torde kunna bidra till en större export. Exportutvecklingen är emellertid alltjämt mycket svag.

De institutionella förutsättningarna förblir svaga och ekonomin dras med flera problem. För att genomdriva reformpolitiken krävs import av insatsvaror. Endast med hjälp av bistånd kan detta växande behov av utländska varor tillfredsställas. Biståndsberoendet är därför stort och det tenderar dessutom att öka. Världsbanken och Internationella Valutafonden har börjat förmedla strukturanpassningslån. Asiatiska utvecklingsbanken är i dagsläget den största enskilde givaren. Bilaterala biståndsgivare är, förutom Sverige, bl. a. Japan, Australien, Frankrike samt, hittills, öststaterna. UNDP har under de senaste åren kraftigt ökat sitt program.

Politisk utveckling

Den ekonomiska politiken har bidragit till att det politiska klimatet har förbättrats. Antalet flyktingar som frivilligt återvänder ökar och flyktingströmmen till Thailand minskar. Under år 1989 hölls val till landets folkrepresentation, vars viktigaste uppgift är att utarbeta en ny konstitution, som enligt nuvarande planer skall vara klar i början av år 1991. Utvecklingen i Östeuropa har bidragit till en öppnare diskussion om landets politiska system.

Intresset är stort för utbyte med västliga länder samt att studera och lära av dessa länders utveckling. Flera delegationer har i sådana syften besökt Sverige, bl.a. en grupp parlamentariker våren 1990. Diskussioner har också förts med Laos om särskilda svenska insatser inom områdena företagsledning och bankväsende.

Den ekonomiska liberaliseringen har bidragit till att det politiska klimatet förbättrats. Allmänt sett har läget beträffande rättsäkerhet och mänskliga rättigheter förbättrats från ett otillfredsställande utgångsläge.

Stiftandet av lagar och utarbetandet av en konstitution skapar en bas för en sådan utveckling. Flera nya lagar, bl.a. en strafflag och lagar om domstolsväsendet, har antagits. Rättsväsendet är emellertid än så länge rudimentärt och landet lider stor brist på juridiskt utbildad personal.

Sveriges bistånd

Det svenska biståndets inriktning ligger väl i linje med den av Laos förda reformpolitiken. Två långsiktiga mål med samarbetet är att bygga upp och konsolidera institutioner och företag som skall utveckla skogs- och markvård samt att rusta upp och underhålla vägar. Under ytterligare ett år domineras dock samarbetet av Xeset-kraftverket. Stöd till primärhälsovården är under uppbyggnad genom UNICEF. Inom samtliga områden utgör kunskapsutveckling ett centralt inslag.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	85,0	100,0
Ingående reservation	0,9	0,0
Summa	85,9	100,0

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Skogssektorn	13,3	22,0
Vägsektorn	21,8	25,0
Xeset m. m.	41,2	41,0
Xeset - utbildning	5,7	6,0
Hälsosektorn	0,7	1,0
Varubistånd	0,5	0,0
Konsultfond	2,7	5,0
Summa	85,9	100,0
Utgående reservation	0,0	0,0

Skogsbruk

Huvudkomponenterna inom skogsstödet är skogsinventering, skogsskötsel samt utbildning. Särskild vikt ges åt miljöproblemen. Det svenska stödet har på ett betydande sätt bidragit till att effektivisera skogsadministrationen samt ökat insikten om värdet av att bedriva ett uthålligt skogsbruk. Motiven att stödja den laotiska skogs- och miljösektorn är starkare än någonsin, bl. a. därför att trycket på Laos skogsresurser från bl. a. grannländerna ständigt ökar. De tropiska naturskogar som ännu finns i Laos utgör inte bara ett nationellt intresse att slå vakt om, utan är också en regional och global angelägenhet. Genom ett ökande internationellt intresse för stöd till den laotiska skogs- och miljösektorn, kan svensk-laotiska skogs- och miljöerfarenheter utnyttjas också av andra biståndsgivare.

Miljö

Miljöaspekterna har fått en ökad betydelse och särskilda miljöprojekt stöds bl. a. i form av ett direkt samarbete med IUCN samt inom skogssektorn, beträffande svedjejordbruket.

Vägar och underhåll

Biståndet till vägsektorn syftar till att öka Laos egen kapacitet att planera, bygga och underhålla vägar. Förutom upprustning av landets riksväg på en sträcka om 20 mil ingår i den svenska insatsen en omfattande utbildning av personal samt rådgivning till transportministeriet.

Stödet till en verkstad, den s. k. KM 14, upphör vid utgången av år 1990. Planer på kommersiellt samarbete mellan verkstaden och ett thailändskt företag är långt framskridna.

Energi

Sverige stöder byggandet av vattenkraftverket Xeset som har en effekt på 45 MW. Kraftverket planeras vara klart i juni 1991. Det kommer att bidra till elektrifiering och utveckling av de södra provinserna samt generera exportinkomster genom försäljning av elkraft till Thailand. Stöd utgår också till utbildning av den drifts- och underhållspersonal som skall tjänstgöra vid kraftverket.

Personal- och konsultfond

Fonden används bl. a. för personutbyte och utbildningsinsatser i syfte att bidra till att effektivisera förvaltning och företag. Verksamheten avses expandera.

Hälsovård

Under budgetåret 1988/89 inleddes ett stöd, genom UNICEF, till en insats för mödra- och barnhälsovård. Denna insats kommer att fortsätta.

Varubistånd

Varubiståndet omfattar varor som asfalt, borrar, takplåt och jutesäckar. En stor del av dessa importeras numera över Da Nang i Vietnam istället för genom Thailand, vilket till oförändrade kostnader medfört snabbare leveranser.

Övrigt

Ett kultur- och massmediasamarbete har nyligen inletts och ett förvaltningsbistånd förbereds.

Insatser utanför landramen

Laos får del av det svenska stödet till Mekong-kommittén.

Det svenska biståndet har utvecklats väl under senare år. De närmaste årens landramer är mycket väl inteckande.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 82,2 milj. kr. till Laos.

LESOTHO

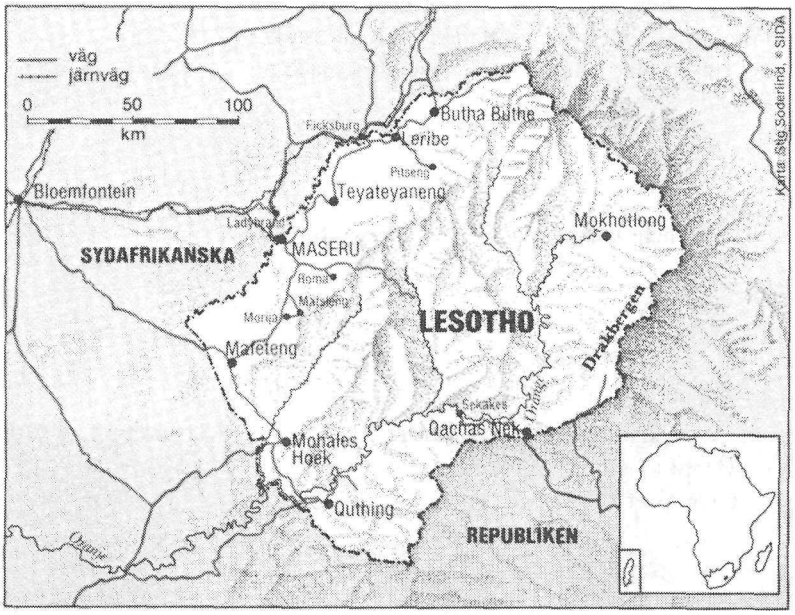

Befolkning	1,7 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,7 %	(1980–88)
BNP/invånare	420 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	386 kr.	(1988)
– Sverige	36 kr.	(1989)

Ekonomisk och social utveckling

Lesotho är helt omslutet av Sydafrika. Landet är därför i de flesta avseenden beroende av den mäktige grannen. Inkomster från tullunionen med Sydafrika utgör den största inkomstkällan. Praktiskt taget all import kommer från Sydafrika. Arbetslöshet och undersysselsättning utgör stora problem. Hälften av alla lönearbetande män arbetar i Sydafrika. Bl. a. som följd av migrantarbete är jordbruket mycket eftersatt och lågproduktivt. Den odlingsbara arealen är liten och minskar bl. a. genom en omfattande jorderosion.

Den nuvarande regimen för en politik där politiska motsättningar gentemot Sydafrika tonas ned och gemensamma intressen lyfts fram. Ett belysande exempel på denna politik utgörs av samarbetet rörande Highland Water Scheme. Projektet innebär att vatten leds från dammar i Lesotho och säljs till Sydafrika. En kraftverksutbyggnad i anslutning till projektet kommer att göra Lesotho självförsörjande på elenergi.

Politisk utveckling

Lesotho styrs sedan år 1986 av ett militärråd och partipolitisk verksamhet är förbjuden. Samtidigt kan noteras att inga lesothier längre lämnar sitt land på grund av politisk förföljelse. Amnesti har utfärdats för anhängare till oppositionspartiet Basutoland Congress Party. BCP:s ledare har återvänt till Lesotho. Det finns också vissa ansatser till en demokratisk utveckling på det lokala planet. Regeringen har inlett en administrativ reform för att öka det folkliga deltagandet på lokalplanet i utvecklingsarbetet. Det styrande militärrådet har utlovat övergång till civilt styre senast år 1992. En nationalförsamling har utnämnts – ej genom val – för att utarbeta en ny författning. Kung Moshoeshoe II har efter en konflikt med militärrådet lämnat landet och avsatts.

Lesothos roll som fristad för flyktingar från Sydafrika har kraftigt inskränkts. De få flyktingarna sänds så snabbt som möjligt vidare till tredje land.

Sveriges bistånd

USA är den största bilaterala biståndsgivaren. Därefter kommer Tyskland, Sverige, Storbritannien, Irland och Canada. Världsbanken (IDA), Världslivsmedelsprogrammet (WFP) och EG är störst inom det multilaterala biståndet.

Det svenska biståndet till Lesotho inleddes år 1967, året efter landets självständighet. T. o. m. budgetåret 1989/90 har drygt 300 milj. kr. utbetalats. Nu gällande samarbetsavtal avser perioden 1989/90–1990/91 och omfattar 70 milj. kr. Det svenska biståndet till Lesotho utgör en del av engagemanget i södra Afrika. Det syftar i första hand till att stödja landet att bevara sin självständighet. Utvecklingssamarbetet är koncentrerat till förvaltningsutveckling, markvård och sysselsättningsskapande åtgärder.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	35	35
Ingående reservation	13	4
Summa	48	39

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Förvaltningsbistånd	17	14
Markvård/Skogsutbildning	11	13
Sysselsättningsskapande åtgärder	3	8
Personal- och konsultfond	2	2
Civil luftfart	5	–
Återuppbyggnad av vägar och broar	6	–
Kvinnoprogram	–	2
Summa	44	39
Utgående reservation	4	–

Av reservationen har 9 milj. kr. använts för en katastrofinsats för rehabilitering av vägar och broar som förstörts vid översvämningar år 1988.

Förvaltningsbistånd

Förvaltningsbiståndet syftar till att höja kompetensnivån i den centrala statsförvaltningen. Verksamheten är inriktad på utbildning och metodutveckling. Den svenska insatsen består av organisations- och ledningsutveckling samt finansförvaltning för att förbättra planering, styrning och kontroll av statliga resurser. Vidare ges stöd för rådgivning och utbildning i statistikproduktion. Insatser för effektivare fysisk planering omfattar rådgivning till plankontoret samt genomförandet av olika planeringsuppdrag. Flertalet insatser sker med medverkan av svenska institutioner. Ett insatsavtal för tre år och 40 milj. kr. undertecknades i april 1989.

Markvård, markanvändning och skogsutbildning

Biståndet på markvårdsområdet har fungerat väl. Det har lett till utarbetande av former för att få byborna engagerade i miljövård som bygger på gemensamma beslut, böndernas egen teknik och arbetsintensiva metoder. Produktionen av säd, grönsaker och frukt har ökat i projektområdet.

Systematisk trädplantering i det nästan trädlösa Lesotho började först år 1973. Totalt har utbildats 12 jägmästare, 35 skogstekniker och 6 skogsförmän. Dessutom har 70 jordbruksrådgivare nu också skoglig utbildning. Ca 20 % av de utexaminerade är kvinnor. De tre insatserna är samlade i ett gemensamt sektoravtal för perioden 1989/90 – 1991/92.

Arbetsintensiva metoder

Programmet för sysselsättningsfrämjande åtgärder ger arbete till i medeltal 2 000 personer per år, framför allt vid vägbyggen på landsbygden. Det har dock varit svårare att skapa sysselsättning inom andra sektorer. Det vidare syftet är att ge migrantarbetare i Sydafrika möjligheter till arbete i sitt eget land. Ett nytt treårigt insatsavtal ingicks i januari 1990.

Civil luftfart

Sverige har sedan år 1985 stött civilflyget i Lesotho. Stödet har omfattat konsulttjänster, utbildningsinsatser och reservdelar för ett flygplan inom ramen för SADCC-samarbetet och avslutades år 1989/90.

Övrigt

En insats bereds för att öka det kvinnoinriktade biståndet.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen utgår stöd till SADDC:s markvårdssekretariat i Maseru. Tyngdpunkten i programmet ligger på utbildning.

SIDA har under hösten 1990 presenterat en landrapport om utvecklingssamtalet med Lesotho. Rapporten rekommenderar fortsatt samarbete med klarare inrikting på demokratifrämjande insatser.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 57,3 milj. kr. till Lesotho.

MOÇAMBIQUE

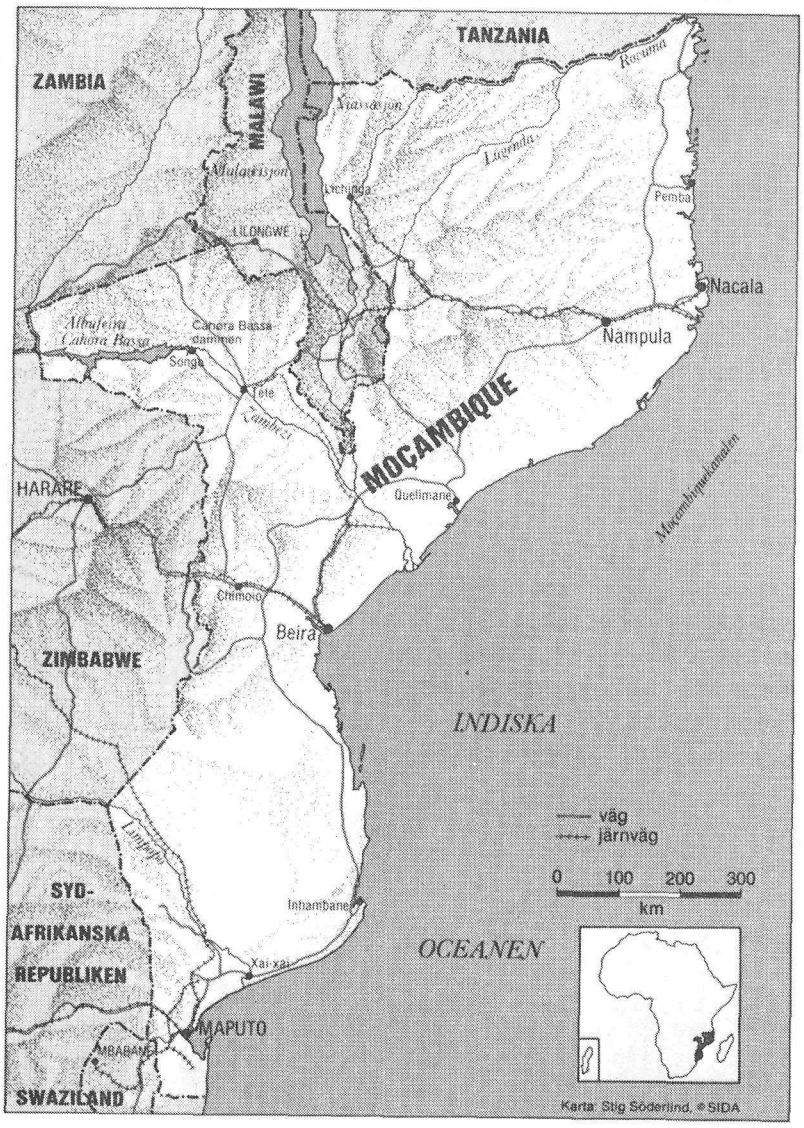

Befolkning	14,9 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,7 %	(1980–1988)
BNP/invånare	100 US dollar	(1988)
Offentligt bistånd/person		
– totalt	356 kr.	(1988)
– Sverige	51 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Moçambiques utveckling är nära knuten till det politiska skeendet i Sydafrika. Landet har genom åren varit hårt utsatt för den destabiliseringspolitik som Sydafrika bedrivit mot grannländerna. Rebellrörelsen RNM har kunnat fortsätta sin krigföring även sedan det direkta stödet från Sydafrika upphört. Produktion och distribution inom jordbruk, industri och handel har försvårats, och inom vissa områden helt lamslagits av RNMs sabotageaktioner och väpnade terror. Det mänskliga lidandet har fått oerhörda dimensioner. FN beräknar att kriget direkt eller indirekt har skördat 900 000 dödsoffer och förorsakat svält på landsbygden i stor omfattning. Enligt uppskattningar av UNICEF uppgår undernäringen bland barn till 35 % som genomsnitt med upp till 50 % i vissa distrikt. En tredjedel av landets befolkning är beroende av livsmedelsbistånd för att överleva. Inom landet uppgår antalet flyktingar till 1,7 miljoner och antalet människor som flytt ur landet beräknas till en miljon.

Trots hårda prövningar bedriver Moçambique omfattande reformprogram. Det ekonomiska rehabiliteringsprogrammet ESRP (The Economic and Social Rehabilitation Programme) som påbörjades år 1987, innebär en orientering mot ökad marknadsekonomi med bl. a. kraftiga devalveringar, höjda jordbrukspriser samt ökad tillgång på insats- och konsumtionsvaror till småbrukare. Programmet har utarbetats av Moçambique i samarbete med IMF och Världsbanken och det har erhållit omfattande internationellt stöd. Planerade mål har uppnåtts och från en tidigare negativ tillväxt har BNP ökat med 4 % per år. Exporten liksom varuutbudet har ökat. Samtidigt står det klart att vissa grupper drabbas hårt bl. a. genom indragningar av statliga subventioner och betydande prisökningar.

Skuldtjänsten uppgick år 1988 till 240 %. Det står klart att skuldfrågan, trots omförhandlingar av utlandsskulden, kommer att vara ett stort problem för lång tid framåt. Likaså kommer behovet av katastrofbistånd att vara stort.

Politisk utveckling

Moçambique har alltsedan självständigheten varit enpartistat med ett statsbärande parti, FRELIMO. Under de senaste åren har det skett en påtaglig politisk omorientering i demokratisk riktning, vilket har lett till att Moçambique den 30 november 1990 fick en ny konstitution med bl. a. flerpartisystem och fria allmänna val. Demokratiseringsprocessen under de senaste åren har redan tidigare tagit sig konkreta uttryck i lagstiftning, rättsväsende och utbildning. Likaså har respekten för mänskliga rättigheter kraftigt betonats under de senaste åren. Antalet politiska fångar har minskat kraftigt, men fortfarande finns i moçambikiska fängelser eller läger en grupp om ca tiotalet oppositionella som greps vid självständigheten. Dödsstraffet har slutgiltigt avskaffats i och med den nya konstitutionen. Moçambique har därmed på några få år förvandlats till en modern rättsstat. Man får dock räkna med fortsatta våldsuttryck inom systemet. Exempelvis är polismisshandel vanligen förekommande.

År 1989 togs indirekta förmedlingskontakter mellan regeringen och RNM genom förmedling av kyrkliga företrädare och under medverkan av Kenyas och Zimbabwes presidenter. Direkta samtal mellan regeringen och RNM ägde rum i Italien i augusti 1990. Flertalet av RNMs tidigare krav har uppfyllts av Moçambique och det är fortsatt oklart vilka mål RNM har utom maktdelning.

Sveriges bistånd

Moçambique erhåller bistånd från ett stort antal länder i både öst och väst, utvecklingsbanker och enskilda organisationer. Gåvobiståndet år 1989 uppgick till ca 500 miljoner US dollar. Största biståndsgivare är Sverige, Nederländerna, EG, Norge, USA och utvecklingsbankerna.

Biståndssamarbetet med Moçambique regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1989/90–1990/91 på sammanlagt 840 milj. kr. Totalt har 3 295 milj. kr. utbetalats i landramsbistånd sedan det första avtalet budgetåret 1975/76.

Utvecklingssamarbetet med Moçambique är i första hand inriktat på att åstadkomma ekonomisk utveckling och resurstillväxt samt att minska landets beroende av Sydafrika. Biståndet har successivt anpassats till det besvärliga läget i landet. Detta innebär att utformningen av pågående insatser har påverkats av såväl krigssituationen som av den ekonomiska krisen och strukturanpassningsprogrammet. Den nuvarande utformningen är en avvägning mellan projektbistånd, som går att genomföra under nuvarande omständigheter, och betalningsbalansstöd. Kunskapsöverföring, personalbistånd och ökad inriktning på sociala sektorer utgör strategiska komponenter i det nya avtalet. Den fördjupade krisen har gjort att biståndet i hög grad har fått inriktas mot överlevnadsinsatser.

Medelsutnyttjandet har fram till budgetåret 1985/86 varit högt. Under budgetåret 1989/90 uppgår reservationen till 73 milj. kr. Den största andelen utbetalningar faller på varubiståndet, som utgör ett direkt stöd till strukturanpassningsprogrammet, men som också innehåller stöd till katastrofinsatser.

Det svenska biståndet är koncentrerat till jordbrukssektorn, undervisning, förvaltning, industriupprustning och energi. Härtill kommer insatser av mer begränsad karaktär avseende skogsindustri och telekommunikationer. Med den djupa krisen i landets ekonomi har tillskott till betalningsbalansen blivit allt viktigare.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	395,0	445,0
Ingående reservation	92,6	73,3
Summa	487,6	518,3

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Varubistånd	175,0	250,0
Konsultfond	7,5	5,0
Personalfond	35,0	35,0
Undervisning	36,0	42,0
Förvaltning	18,0	22,0
MONAP	26,0	–
Lantbruk	14,8	36,0
AGRICOM	7,3	–
Marknadsf jordbruksprod	7,8	20,0
Ifloma	6,5	10,0
Industristöd	23,0	25,0
Telestöd	17,5	18,0
Energistöd	39,0	17,0
Övrigt	0,9	–
Ointecknat	–	38,3
Summa	414,3	518,3
Utgående reservation	73,3	

Varubistånd

En ökande andel av det bistånd som har utbetalats över landramen utgörs av varubistånd. Under budgetåret 1989/90 uppgick varubiståndet till 175 milj. kr., dvs. drygt 40 % av landramen. Varubiståndet är ett viktigt bidrag till att hålla delar av industriproduktionen och transportapparaten igång. Stödet koncentreras till mediciner, reservdelar och vissa råvaror till industrin. Upphandlingen görs av det moçambikanska handelsministeriet.

Jordbrukssektorn

Det svenska stödet till jordbrukssektorn har starkt påverkats av kriget på landsbygden. Det nordiska MONAP-programmet har från år 1990 övergått till bilaterala program. Antalet projekt har reducerats och inriktas främst på småjordbrukens problem. Institutionellt samarbete avser stöd till jordbrukets planeringsenhet och till lantmäteri. Även stödet till marknadsföretaget AGRICOM har bilateraliserats. Stödet till AGRICOM utvecklas till ett stöd till marknadsföring av jordbruksprodukter, vilket även inkluderar privata sektorn.

Industrisektorn

Stödet omfattar uppförande och drift av en fabrik för tillverkning av sågade trävaror och spånskivor i provinsen Manica. Projektet har påver-

kats mycket negativt av det försämrade säkerhetsläget i området. Ett avslutande tvåårigt stöd går till arbetet med omstrukturering av företaget och andra förändringar för att skapa lönsamhet i företaget.

Olika insatser genomförs för att i samarbete mellan svenska och moçambikiska systerföretag rusta upp industrianläggningar. Industristödet har i ett nytt treårsavtal fått en ökad inriktning mot småindustri och industriell utveckling. Kunskapsöverföring är här en viktig komponent.

Energi

Stödet till energiområdet är koncentrerat till projekt avseende transmission och distribution av elenergi. Även här har ökad tonvikt lagts på kunskapsöverföring och utbildning.

Telekommunikationer

Inom telesektorn utgår konsult- och utbildningsstöd i samband med upprustning och utbyggnad av landets telenät.

Undervisning

Stödet till undervisningssektorn ökar under de kommande åren. Samarbetet kommer att ha samma inriktning som tidigare, varvid produktion och distribution av läromedel och skolmateriel för primärskolan utgör en viktig komponent. Det utökade stödet går även till att höja kapaciteten för planering och administration. Yrkesutbildning, alfabetisering och vuxenutbildning är andra samarbetsområden.

Personalfond

Bristen på utbildad personal är akut inom många områden. Fonden har därför stor betydelse för landets möjligheter att rekrytera kunnig utländsk personal till prioriterade sektorer.

Förvaltningsstöd

Förvaltningsstödet har ökat i betydelse och syftar till att bygga upp och stärka landets statsförvaltning. Stödet innefattar utbildning av högre statstjänstemän, direkt stöd till vissa departement och samarbete mellan städerna Göteborg och Beira.

Bistånd utanför landramen

Det svenska stödet till Moçambique omfattar betydande insatser utanför landramen. Insatsen inom det regionala samarbetet med SADCC utgör ett viktigt komplement med betydande insatser inom de strategiska transport- och energisektorerna. Under budgetåret 1989/90 utbetalades ca

84 milj. kr. till regionala projekt i Moçambique. En fortsatt hög nivå på det regionala biståndet förväntas.

Moçambique har beviljats särskilt betalningsbalansstöd för det ekonomiska rehabiliteringsprogrammet. Under budgetåret 1989/90 utbetalades 50 milj. kr.

Katastrofbiståndet har successivt ökat och uppgick budgetåret 1989/90 till ca 183 milj. kr. varav ca 60 % bilateralt och resterande via FN-organ och enskilda organisationer. Stödet är inriktat på de genom kriget och torkan mest utsatta grupperna och består av läkemedel och medicinsk utrustning, livsmedel samt konsumtions- och insatsvaror till småbrukare. En ökad koncentration av katastrofbiståndet till transportsektorn förutses då detta är av strategisk betydelse för att nödhjälpssändningar skall nå fram till de behövande. Katastrofbiståndet samordnas i ökad utsträckning med landramen

Stöd via enskilda organisationer utgör en viktig del av det totala biståndet, där Afrikagruppernas organisation, ARO, utgör den största. En stor del av katastrofbiståndet kanaliseras genom organisationerna. Det reguljära stödet går framför allt till hälsosektorn men även insamling och distribution av kläder är en viktig del.

SAREC lämnar stöd till forskningsverksamheten vid universitet i Maputo med målet att vidmakthålla och förstärka forskningskapaciteten inom för landet viktiga områden, t.ex. marinbiologi och samhällsvetenskaplig forskning.

Totalt utgår till Moçambique ca 788 milj. kr., varav 418 milj. kr. inom det löpande landramssamarbetet och 370 milj. kr. utanför landramen.

NAMIBIA

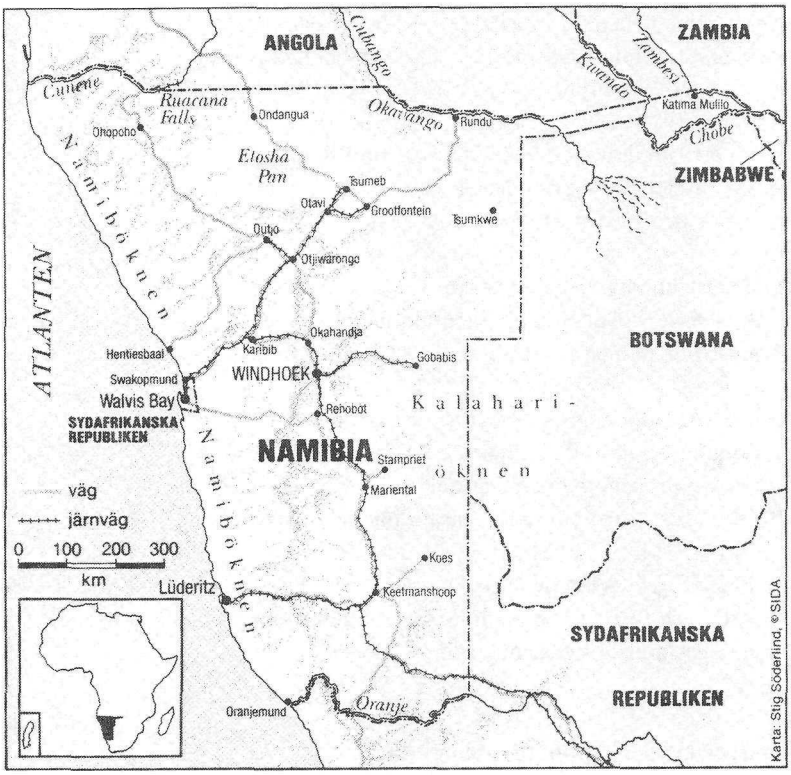

Befolkning	ca 1,6 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	ca 3 %	(1988)
BNP/invånare	ca 1 142 US dollar	(1988)

Efter att FN-övervakade val hållits och en konstitution utarbetats blev Namibia, efter många års befrielsekamp, självständigt den 21 mars 1990.

Viljan till politisk försoning präglade i hög utsträckning det nuvarande regeringspartiet SWAPO:s agerande under självständighetsprocessen. Denna vilja genomsyrar fortfarande det politiska och ekonomiska livet i Namibia. Försoningspolitiken har bidragit till att en flykt från landet av kapital och välutbildade människor kunnat undvikas. Samtidigt krävs stora förändringar för att tillgodose befolkningsmajoritetens förväntningar på social rättvisa och ekonomisk utjämning.

Ekonomisk och social utveckling

Namibia ärvde en ekonomi med stora kontraster. Den genomsnittliga per capitainkomsten, ca 7 200 kr., är en av de högsta i Afrika och placerar Namibia i kategorin medelinkomstländer. Samtidigt har landet en av de mest sneda inkomstfördelningarna i Afrika.

Under den koloniala tiden infördes ett samhällssystem som i sina grundläggande drag var en kopia av apartheidsystemet. Ett resultat härav blev att det namibiska samhället uppdelades i två skilda system; en traditionell självhushållningssektor där uppskattningsvis 55 % av befolkningen återfinns samt en modern marknadsekonomisk sektor. Inom den senare utgörs fem procentenheter av vita med en genomsnittlig per capitainkomst på ca 99 000 kr., dvs. ca 22 gånger mer än de icke-vitas inom samma sektor och 200 gånger mer än den traditionella sektorn vars genomsnitt endast uppgår till ca 510 kr.. Under kolonialtiden tillhandahölls sådan samhällelig service som t. ex. sjukvård och undervisning av 11 s. k. etniska förvaltningar. Dessa var till största delen beroende av skatteintäkter från den egna etniska gruppen vilket medförde att tillgång och kvalitet på service blev mycket snedfördelad till förmån för den vita befolkningen.

Den namibiska ekonomin är extremt beroende av Sydafrika. Den sydafrikanska randen fungerar som valuta åtminstone till senare delen av år 1992. Kapitalöverföringar mellan länderna är fria och oreglerade. Som medlem i SACU (Southern Africa Customs Union) är Namibia bundet till Sydafrikas handels- och tullpolitik. Varu- och tjänsteströmmar är fria och oreglerade. Ekonomin domineras av utländska – främst sydafrikanska – storföretag. Merparten av landets livsmedel, konsumtionsvaror, kapitalvaror till industrin m. m. importeras från Sydafrika som också är den klart dominerande exportmarknaden.

Sedan början av 1980-talet har Namibia drabbats av ekonomisk stagnation. Kombinationen en ökad befolkningstillväxt och ekonomisk tillbakagång ledde till att per capitainkomsten år 1989 var 23 % lägre än år 1980. Den ekonomiska stagnationen åtföljdes av ökade offentliga utgifter och minskat budgetstöd från Sydafrika. Den överdimensionerade förvaltningsapparaten, som Namibia vid självständigheten tvingades överta, utgör ett stort problem. Det ökade antalet förvaltningsanställda under 1980-talets senare hälft bidrog till att sysselsättningen ökade snabbare än produktionen och att produktiviteten därmed minskade. Trots den ökade sysselsättningen uppgår den officiella arbetslöshetssiffran till 30 %.

Den värdemässigt största sektorn i den namibiska ekonomin är gruvdrift. Den bidrog 1988 med 28 % av BNI och sysselsatte ca 10 000 människor vilket motsvarar ungefär 5 % av den totala sysselsättningen. Det kommersiella jordbruket svarade för 9,6 % av BNI och sysselsatte ca 34 000 personer. Tillverkningsindustrin, som år 1988 svarade för 4,3 % av BNI sysselsatte ca 9 500 personer. Motsvarande siffror för fisket var 2 % respektive 1 700.

Politisk utveckling

Efter att ha erhållit ca 57 % av rösterna vid valet till den grundlagsförsamling som vid självständigheten omvandlades till landets nationalförsamling, bildade befrielserörelsen SWAPO Namibias första regering. Utöver SWAPO finns sex partier representerade i nationalförsamlingen. Med 26,5 % av rösterna i valet är DTA (Democratic Turnhalle Alliance) det största oppositionspartiet. DTA är den politiska allians som dominerade i den av Sydafrika utsedda s. k. övergångsregeringen som administrerade landet före genomförandet av FN:s resolution 435.

Förberedelser pågår nu för att indela landet i regionala och lokala enheter vars politiska organ så småningom ska väljas i fria val. Detta är också en förutsättning för att landets andra kammare, nationalrådet, ska kunna inrättas. Dess ledamöter ska utses av de regionala organen.

Den namibiska konstitutionen ger ett mycket gott skydd för de mänskliga rättigheterna. Dessa frågor ges också stor uppmärksamhet i den politiska debatten, inte minst i massmedia och nationalförsamlingen. Bl. a. har polisens agerande och behov av utbildning varit föremål för omfattande debatt sedan självständigheten. Regeringen har genomgående varit mycket lyhörd för kritik och påtryckningar i dessa frågor och den faktiska efterlevnaden av konstitutionens skydd för mänskliga rättigheter är god.

Sveriges bistånd

Det svenska biståndet till Namibia, som för budgetåret 1990/91 uppgår till 100 milj. kr., regleras av ett ettårigt samarbetsavtal som går ut 30 juni 1991. Ettåriga insatsavtal för samma period har också slutits för stöd till centralbankens uppbyggnad, för riktat budgetstöd till sektorerna undervisning, jordbruk/vatten, bostäder och hälsovård samt för en personal- och konsultfond. Därtill kommer ett regeringsavtal avseende medel överförda från det tidigare humanitära samarbetet med SWAPO.

Fram till självständigheten beräknas totalt ca 750 milj. kr. ha utgått i bistånd till SWAPO/Namibia. Huvuddelen avser insatser inom ramen för det humanitära biståndet till SWAPO. Härtill kommer bidrag till FN:s Namibiafond, till olika FN-organ och enskilda organisationer samt till det särskilda FN-organ – UNTAG (United Nations Transition Assistance Group) – som skapades för att övervaka genomförandet av självständighetsprocessen i enlighet med säkerhetsrådets resolution 435.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 63,9 milj. kr. till SWAPO/Namibia.

NICARAGUA

Befolkning	3,6 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	3,4 %	(1988)
BNP/invånare	1 200 US dollar	(1988)
Offentligt bistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	353 kr.	(1988)
– Sverige	80 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Olika ekonomiska reformprogram lanserades under året i syfte att åstadkomma en ekonomisk återhämtning genom inflationsbekämpning, privatisering av statliga företag och nedskärning av statsutgifterna. Såväl den ekonomiska som politiska situationen förblir dock kritisk och instabil, bland annat beroende på att det ekonomiska reformprogrammet inte tar tillräcklig hänsyn till de sociala problem som följer. Inflationen minskade under sandinistregeringens sista år från 33 000 % till ca 1 500 %. Under det senaste året har emellertid inflationen på nytt ökat och uppgår fram till september 1990 till 3 200 %, till stor del beroende på beslut under sandistregeringens sista månader vid makten. Urholkningen av valutan har fortsatt. Den officiella kursen gentemot USD var vid presidentskiftet 1 USD = 53 000 cordobas. I september var kursen 1 USD = 1 050 000 cordobas. Den gamla valutan håller på att ersättas med en ny, som skall stå i paritet med den amerikanska dollarn. Utlandsskulden ökade från 7,2 miljarder USD till drygt 8 miljarder USD. Genom Världsbanken inleddes försök att komma tillrätta med betalningseftersläpningar på skuldtjänsten.

Politisk utveckling

Nicaragua upplevde dramatiska politiska förändringar under det gångna året. Under Förenta Nationernas överinseende genomfördes allmänna val i februari 1990. En ny regering tillträdde och det nio år långa kriget kom till ett slut. Contrasgerillan avväpnades. Värnpliktssystemet avskaffades och försvarsstyrkorna minskade från 96 000 till 34 000 man. Relationerna till USA normaliserades. Handelsembargot upphörde och Nicaragua öppnades på nytt för amerikanskt finansiellt och tekniskt bistånd. Även andra länder har visat intresse för att öka biståndet till Nicaragua. Den nya regeringen inledde sin period vid makten med ett stort internationellt förtroendekapital. Betydande framsteg gjordes beträffande respekten för de mänskliga rättigheterna. Personer dömda för kontrarevolutionär verksamhet frigavs. Press- och yttrandefriheten vidgades.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbetet med Nicaragua regleras av ett tvåårsavtal för budgetåren 1990/91 – 1991/92. Sedan det svenska biståndet inleddes år 1979 har totalt 1 590 milj. kr. utbetalats t. o. m. budgetåret 1989/90. Med insatser inom och utanför landramssamarbetet uppgick det totala svenska biståndet till Nicaragua under 1989/90 till sammanlagt 300 milj. kr.

Biståndet har alltmer kommit att utformas som ett stöd till strukturanpassningen. För att reformprogrammet skall lyckas, och bl. a. leda till ökad produktion, krävs att landets egna ansträngningar understöds med betydande internationellt bistånd till bl. a. valutaförsörjning och sociala program.

Omkring hälften av landramen utnyttjas för varubistånd för att reaktivera industri och jordbruk. Stöd lämnas även till insatser inom mineral-

utvinning, skogsbruk och energiproduktion. Sverige har också bidragit till makroekonomisk rådgivning liksom med extra medel för betalningsbalansstöd.

Den nicaraguanska regeringen har understrukit det angelägna i ett fortsatt svenskt stöd till ekonomisk tillväxt på kort och medellång sikt.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	230,0	270,0
Ingående reservation	6,9	-10,5
Summa	236,9	259,5

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Mineralinsatser	38,5	40,0
Sociala projekt	2,2	2,7
Skogsbruk	21,7	30,0
Energiproduktion	52,6	32,4
Personal- och konsultfond	2,9	8,0
Varubistånd	104,5	90,0
Lantbrukskooperation	22,0	30,4
Kultursamarbete	2,2	2,0
Kvinnoinsatser	0,8	2,0
Ofördelast sociala insatser		22,0
Summa	247,4	259,5
Utgående reservation	-10,5	-

Mineralsektorn

Insatserna inom mineralsektorn har omfattat mineralprospektering, upprustning av två guldgruvor, rådgivning för anrikningsverk samt upprustning och uppbyggande av ett minerallaboratorium. Biståndet syftar till kunskapsöverföring och uppbyggnad av en livskraftig och självgående gruvdrift. Totalt har ca 307,3 milj. kr. tillförts gruvsektorn genom det svenska stödet.

Sociala projekt

Förutsättningarna för att gå in i en social sektor studeras för närvarande bl.a. utifrån de behov som uppstått i strukturomvandlingens spår.

Skogsbruk

Biståndet syftar till att bidra till ett effektivt skogsbruk och öka produktionen av skogsprodukter. Insatserna har bl.a. omfattat en grundläggande studie av landets skogsresurser, inrättandet av landets första teknikerskola, en rationellare planering och administration liksom fungerande enheter för skogsinventering, skogsskötselplaner och träanalys. Totalt har 220 milj. kr. utbetalats till sektorn.

Energiproduktion

Samarbetet med energisektorn inleddes åren 1982–1983 och har omfattat studier och detaljplanering på vattenkraftssidan. År 1986 tecknades ett tvåårigt avtal med inriktning på minikraftverk samt ett mindre projekt för bio-energi. Totalt avtalades 45 milj. kr. för dessa insatser. Ett avtal om rehabilitering av landets största oljekraftverk Planta Nicaragua ingicks våren 1989. Totalt har 95,5 milj. kr. anslagits för detta projekt.

Personal- och konsultfond

Inom ramen för detta anslag har Sverige finansierat makroekonomisk rådgivning till den nicaraguanska regeringen. För det kommande året förutses fortsatt rådgivning för ekonomisk planering och studier av strukturanpassningsprogrammets effekter.

Varubistånd

I takt med det försämrade ekonomiska läget har varubiståndet blivit en allt viktigare komponent inom biståndet. Biståndet har använts för import av insatsvaror till industrin och jordbruket. En mindre del har utnyttjats för inköp av reservdelar till transport- och energisektorn. Efter orkanen Joans härjningar avsattes 3 milj. kr. för upprustning av sågverk på Atlantkusten. För att möta den kritiska situationen under 1989/90 gjordes särskilda ansträngningar att maximalt utnyttja tillgängliga medel för varubiståndet. Svårigheten av periodiseringen inom remburssystemet ledde till ett överskridande av landramen vilket kommer att avräknas mot varubiståndet 1990/91.

Lantbrukskooperationen

Stödet till lantbrukskooperationen inom landramen inleddes år 1987. För perioden 1987/88–1989/90 har totalt 64 milj. kr. anvisats under landramen, samt 26 milj. kr. som katastrofbistånd. Insatsen genomförs genom Swedish Co-operative Centre (SCC). Insatsen syftar främst till att stödja etableringen av en kooperativ organisation (ECODEPA) på affärsmässig och demokratisk grund för förbättrad försörjning av insats- och konsumtionsvaror till små och mellanstora bönder samt upphandling och marknadsföring av deras produkter. Genom ECODEPA förmedlas dessutom varor till återvändande nicaraguaner från Honduras.

Kultursamarbete

Kultursamarbetet inom landramen inleddes budgetåret 1987/88 med totalt 4,9 milj. kr. under tre år. Samarbetet omfattar tre delsektorer. Museiväsendet stöds genom utbildningsinsatser, förbättrade lokaler, utställningsarbete och omfattande renovering av en historisk klosterbyggnad. På bibliotekssidan ges stöd till upprustning av nationalbiblioteket, boksam-

lingar och utbildning. Vidare har landets nationalteater renoverats och stöd utgår också för teaterproduktion och publikarbete. Samarbetet har byggt på omfattande delegering av insatsansvaret till svenska institutioner och organisationer, bl. a. Statens historiska museum, Kungliga biblioteket och organisationen Tältprojektet.

Miljöinsatser

Från svensk sida har intresset för miljösatsningar betonats i biståndsdialogen och ett kraftigt ökat intresse för miljöinsatser förmärkts i Nicaragua. Planeringen för ett större naturskyddsområde är långt framskriden.

Bistånd utanför landramen

Inom forskningssamarbetet med SAREC ges stöd till forskning, som är relaterad till det övriga samarbetet inom gruv-, skogs- och energisektorerna samt på jordbruksområdet kring växtodling. Samarbetet med SAREC inleddes år 1981 och regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1989/90–1990/91, omfattande 23 milj. kr.

Ett 30-tal svenska enskilda organisationer genomförde under budgetåret 1989/90 insatser i Nicaragua om totalt 23,7 milj kr. De största bidragen gick till Swedish Co-operative Centre (SCC), Arbetarrörelsens internationella centrum (AIC), Utbildning för biståndsverksamhet (UBV), Svensk voluntärsamverkan (SVS) och Diakonia.

Katastrofbistånd utgick under budgetåret 1989/90 med 25 milj. kr. till lantbrukskooperationen, valförberedelser samt repatriering av nicaraguaner från Honduras.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 415,4 milj. kr. till Nicaragua.

SRI LANKA

Befolkning	16,6 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	1,5 %	(1980–88)
BNP/invånare	420 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt	217 kr.	(1988)
– Sverige	3 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Sri Lanka har länge fört en socialt inriktad utvecklingspolitik. Trots en låg BNP per capita är medellivslängden hög, 69 år, och andelen läs- och skrivkunniga 88,6 %. Sjukvård och utbildning är kostnadsfri. Ca 90 % av barnen deltar i primärskolan.

Tillverkningsindustrin svarar för 15 % av BNP. Textilexporten har kommit att spela en allt viktigare roll och det traditionella beroendet av export av te, gummi och kokos har minskat. 20 % av teskörden avsattes i Irak.

Omkring 100 000 lankesiska gästarbetare i Gulfområdet, främst i Kuwait, har direkt drabbats av krisen i området. Deras överföringar till hemlandet utgjorde den tredje största exportinkomsten motsvarande ca 90 milj. kr. När gästarbetarna, främst kvinnor, nu återvänder till Sri Lanka ställs de inför en arbetsmarknad där den öppna arbetslösheten uppgår till 20 %.

År 1989 inleddes ett ekonomiskt reformprogram med syfte att strama upp den makroekonomiska bilden. Man söker effektivisera och rationalisera den offentliga sektorn till förmån för den privata sektorn, samt minska budgetunderskottet och bytesbalansunderskottet. Hittills har programmet gått över förväntan med tanke på de interna och externa svårigheter landet har att tampas med.

Politisk utveckling

Utvecklingen i Sri Lanka präglas fortfarande av den allvarliga väpnade konfliken i de norra och östra delarna av landet. I juni 1990 bröt återigen strider ut mellan den tamilska organisationen befrielsetigrarna (LTTE), vilken kämpar för en självständig tamilsk stat, och regeringsstyrkor. Grova övergrepp på civilbefolkningen har rapporterats från båda sidor. Våldet är mycket omfattande. Dokumentation och information om övergrepp mot de mänskliga rättigheterna är förenat med stora risker för de inblandade. Representanter för Amnesty International har upprepade gånger förgäves sökt tillstånd att besöka sitt lokalkontor i Colombo, men överväger nu att stänga detta då besökstillstånd inte lämnats av myndigheterna. Internationella rödakorskommittén, ICRC, är verksam i landet.

Direkta samtal har förekommit mellan den lankesiska regeringen och den dominerande tamilska separatistorganisationen LTTE, men ännu förefaller det vara långt till en fredlig, politisk lösning av konflikten.

De indiska trupperna lämnade Sri Lanka i mars 1990 och ett vänskapsavtal har slutits mellan länderna.

I de södra delarna av landet har våldet mellan den singhalesiska extremistiska nationalisträrelsen JVP, Folkets Befrielsefront och regeringen klingat av om dock ej helt upphört. Läget är lugnare vilket även resulterat i ökade turistströmmar.

I försöken att bemästra konflikten har regeringen beslutat om etnisk

kvotering vid anställning inom den statliga förvaltningen inklusive polis och armén. Poliskårens etniska sammansättning skall vara densamma som för befolkningen i området. Etnisk kvotering tillämpas även vid intagning till universiteten.

Sveriges bistånd

Utvecklingssamarbetet med Sri Lanka regleras av ett ettårigt samarbetsavtal för perioden 1990/91. Sedan biståndssamarbetet med Sri Lanka inleddes år 1958 har ca 1,9 miljarder kr. utbetalats. Samarbetsavtalet för 1990/91 omfattar 70 milj. kr.

Biståndet spelar en viktig roll för Sri Lankas utveckling. Världsbanken och Asiatiska utvecklingsbanken har vid sidan av flera givarländer utfäst bistånd till Sri Lanka för återuppbyggnad i landets konfliktdrabbade delar. Världsbanken är landets största biståndsgivare medan de ledande bilaterala givarna är Japan, USA, Storbritannien, Tyskland och Kanada.

Sverige har finansierat en stor del av vattenkraftprojektet i Kotmale, ett av tre stora kraftverk inom Mahaweliprogrammet. Det svenska stödet till Kotmale uppgår till 1 395 milj. kr. och den sista utbetalningen gjordes 1987/88. 85 % av stödet har varit bundet till upphandling i Sverige. Elproduktionen har varit i gång sedan december 1987. Kraftverksbygget har genomförts på ett effektivt och professionellt sätt.

Sedan Kotmale-projektet har avslutats koncentreras det svenska biståndet till landsbygdsutveckling, hälsovård och utbildning. Reservationen har ökat under senare år, främst beroende på det starkt försämrade säkerhetsläget. Humanitära insatser för att hjälpa konfliktens offer och katastrofmedel har inkluderats i landramssamarbetet.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.)

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	70,0	70,0
Ingående reservation	54,0	95,0
Summa	124,0	165,0

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Landsbygdsutveckling	7,0	30,0
Undervisning	11,0	20,0
Immunisering	7,0	6,0
Konsultfond	1,0	2,0
Signalutrustning	–	3,0
Katastrofbistånd/humanitärt stöd	3,0	20,0
Summa	29,0	81,0
Utgående reservation	95,0	84,0

Landsbygdsutveckling

Det svenska stödet till landsbygdsutveckling avser två distrikt. Programmet påbörjades år 1979 och har under senare år präglats av en mer medveten strävan att nå fattiga befolkningsgrupper. I Matara-distriktet stöder man främst integrerad byutveckling, skapandet av arbetstillfällen och social infrastruktur. I höglandsdistriktet Badulla stöder Sverige ett liknande landsbygdsutvecklingsprogram, där främst insatser inom hälsovård och undervisning pågår. Detta projekt riktar sig i första hand till plantagearbetare i eftersatta områden, och innehåller även markvårdsinsatser bland svedjebrukare.

Undervisning

Stödet till undervisningssektorn syftar i första hand till att höja undervisningens kvalitet i plantageskolor och eftersatta primärskolor på landsbygden. Konsultstödet för uppbyggnad av en teknisk lärarhögskola avslutades under 1988/89.

Immunisering

Sverige stöder sedan år 1987 ett program som UNICEF och den lankesiska regeringen driver. Detta program syftar till att ge samtliga barn upp till 3 års ålder ett fullgott skydd mot epidemiska sjukdomar samt att vaccinera kvinnor i fertil ålder mot stelkramp. Trots att säkerhetsläget gör det svårt att nå vissa delar av landet har programmet enligt uppgift redan nått en täckningsgrad på ca 80 %.

Katastrofbistånd/humanitära insatser

Landramsmedel används även till humanitärt stöd och katastrofbistånd, bl.a. genom internationella rödakorskommittén. Medel har använts till repatriering av lankesiska gästarbetare från Gulfen och till insatser av Röda korset.

Bistånd utanför landramen

4 milj. kr. har under 1989/90 utgått som katastrofbistånd för repatriering av flyktingar. Ett tiotal svenska enskilda organisationer erhåller stöd från SIDA om totalt 6 milj. kr. för sin verksamhet i landet. Därutöver ges direktstöd till olika lankesiska kvinnoorganisationer.

SAREC har sedan år 1976 stött forskning i Sri Lanka, under 1989/90 med ca 7 milj. kr. Målet är att vidmakthålla och stärka forskningskapaciteten i landet. Verksamheten avser bl.a. forskning om vattenbufflar, marin forskning och jordbruk.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 ca 54,2 milj. kr. till Sri Lanka.

TANZANIA

Befolkning	24,7 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	3,5 %	(1980–88)
BNP/invånare	160 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	238 kr.	(1988)
– Sverige	23 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Jordbruk och boskapsskötsel sysselsätter ca 85 % av befolkningen och utgör därmed de dominerande sektorerna i Tanzanias ekonomi. Industriutvecklingen har gått långsamt och många företag arbetar idag långt under sin kapacitet. Den svaga infrastrukturen på alla områden har bidragit till att reformförsöken går långsamt. Den ekonomiska krisen har inneburit en försämring inom de sociala sektorerna, främst utbildning och hälsovård. Utlandsskulden är mycket hög, och den teoretiska skuldtjänstkvoten för år 1990 beräknas uppgå till 71 %. Den faktiskt erlagda skuldtjänsten uppgår dock till 16 % av exportintäkterna.

Tanzania genomförde 1986–89 ett ekonomiskt strukturanpassningsprogram i överensstämmelse med de policyriktlinjer som förordas av Internationella valutafonden (IMF). Reformerna har inkluderat liberalisering av utrikes- och inrikeshandeln, kraftig nedskrivning av valutan, avskaffande av subventioner, begränsning av kreditexpansionen och den statliga upplåningen samt uppjustering av räntenivån.

Den ekonomiska utvecklingen har på senare tid varit mer positiv, bl. a. har BNP ökat med ca 4 % årligen de senaste fyra åren, vilket inneburit att per capita inkomsten ökat för första gången sedan år 1980. Vidare har den negativa utvecklingen av export och industriproduktion vänts. Reformbehoven är dock fortsatt stora, vilket avspeglas i den andra fasen av reformprogrammet som påbörjats innevarande år. Nödvändiga åtgärder inkluderar rehabilitering av den fysiska och sociala infrastrukturen, effektivisering av den offentliga sektorn och en dämpning av inflationstakten. De sociala sektorerna skall ägnas ökad vikt liksom ansträngningar att öka de offentliganställdas löner, vilka urholkats kraftigt. För att kunna fullfölja strukturanpassningsprogrammet är Tanzania beroende av att biståndsflödet upprätthålls på en fortsatt hög nivå.

Politisk utveckling

Tanzania är en enpartistat, och partiet är överordnat parlament och regering. Val till parlamentet, som senast hölls i oktober 1990, medger dock i praktiken viss pluralism inom enpartisystemets ram. I augusti 1990 valdes president Mwinyi till partiordförande efter Nyerere, vilket innebär en ökad maktkoncentration till presidenten. Tanzania präglas av politisk stabilitet och en socialt inriktad utvecklingspolitik. Etniskt grundade motsättningar har i stort sett kunnat undvikas. Läget avseende mänskliga rättigheter är relativt gott. Strävan efter jämlikhet och respekt för människovärde har varit ett av regeringens uttalade mål alltsedan självständigheten. Amnesty International tillåts verka i landet. Tanzania har länge aktivt arbetat mot rasdiskriminering i internationella sammanhang och bedriver en generös flyktingpolitik. Inga rapporter förekommer om mord, avrättningar eller försvinnanden på politiska grunder. Rapporter om missförhållanden förekommer dock, i första hand från polishäkten. Politiskt frihetsberövande rapporteras, främst från Zanzibar. Yttrande- och mediafriheten är relativt omfattande men viss självcensur förekommer.

Sveriges bistånd

Sverige svarar för ca 15 % av det totala biståndet till Tanzania och är för närvarande det största bilaterala givarlandet. Andra stora givare är Nederländerna, Canada, Tyskland, Danmark, Norge, Storbritannien och EG.

Utvecklingssamarbetet med Tanzania regleras av ett tvåårigt avtal för budgetåren 1989/90–1990/91, omfattande totalt 1 080 milj. kr. Sedan det svenska biståndet inleddes år 1964 har t.o.m. budgetåret 1989/90 sammanlagt mer än 6,2 miljarder kronor utbetalats.

Huvudmålet för det svenska biståndet under de senaste åren har varit att medverka till strukturanpassningsåtgärder som bidrar till ekonomisk återhämtning och tillväxt. Genom biståndssamarbetet skapas också förutsättningar för att upprätthålla standarden inom de sociala sektorerna, t.ex. i fråga om hälsovård och undervisning. Huvudsektorerna för samarbetet är varubistånd, industri, undervisning, landsbygdens vattenförsörjning (HESAWA), förvaltningsutveckling, skogs- och markvård, telekommunikation, hälsovård och energi. Inom biståndet ges ökad vikt åt åtgärder som främjar decentralisering och ökat folkligt deltagande samt insatser som värnar om miljön.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Landram	540	550
Ingående reservation	195	63
Summa	735	613

Fördelning	Utbetalt 1989/90 (prel)	Planerat 1990/91
Varubistånd	230	240
Industrisektorn, inkl Mufindi	111	109
Undervisning	67	92
Landsbygdens vattenförsörjning (HESAWA)	45	40
Skogs- och markvård	34	35
Förvaltningsutveckling	24	28
Hälsosektorn	16	16
Kvinnostöd	5	10
Telekommunikationer	12	9
Energi, Mtera	7	7
Konsultfond	2	4
Betalningsbalansstöd	65	–
Nordiska kooperativa projektet	32	–
Hamnen, Dar es Salaam	20	–
Övrigt	2	2
Summa	672	592
Utgaende reservation	63	21

Landsbygdens vattenförsörjning (HESAWA)

Svenskt stöd till vattenförsörjning på Tanzanias landsbygd har lämnats sedan år 1965. Under 1980-talet har insatsen utvecklats till ett integrerat

program omfattande vattenförsörjning, hälsoupplysning och omgivningshygien (HESAWA). Stödet är koncentrerat till tre regioner vid Victoriasjön. HESAWA-programmet bygger på ett aktivt deltagande av nyttjarna, som till största delen är kvinnor, samt tekniska lösningar som är baserade på lokalsamhällets resurser och kunskap. Sedan år 1985 har mer än 400 000 människor fått förbättrad vattenförsörjning genom programmets försorg och erfarenheterna visar att byborna har haft förmåga och vilja att planera och driva sin egen utveckling, att utbildningsaktiviteterna har utvecklat människors kompetens och kapacitet, att framsteg har gjorts i utveckling av anpassad teknik inom vatten- och sanitetsområdet samt att genomförandekapaciteten växer successivt.

Industri

Industrisektorstödet ges främst till småindustri, exportfrämjande insatser och till rehabilitering av en cementfabrik och en förpackningsindustri. Sverige är delfinansiär av pappers- och massafabriken i Mufindi.

Undervisning

Den ekonomiska krisen har lett till en försämring av utbildningskvaliteten. Biståndet till undervisningssektorn syftar till att motverka denna försämring bl. a. genom produktion av läroböcker och undervisningsmaterial, rehabilitering av skolbyggnader och utbildning av lärare. Stödet riktas till primär- och vuxenutbildning samt yrkesutbildning.

Förvaltning

Biståndet till utveckling av förvaltningen avser främst åtgärder för att bistå finans- och planeringsministeriet bl. a. i fråga om skuldhantering, förvaltning, beskattning, statistik och revision.

Varubistånd

Sverige och Tanzania har avtalat att en betydande del av biståndssamarbetet tills vidare skall utgöras av import av varor för att säkerställa prioriterad produktion och underlätta den ekonomiska återhämtningen. Den största delen av varubiståndet fördelas av finansministeriet fritt och obundet inom sektorerna jordbruk, industri och transporter. För 1990/91 utökas den fria delen ytterligare då en stor del av varubiståndet ges till det icke-administrativa valutafördelningssystem, Open General Licensing (OGL), som inrättades år 1988.

Övrigt

Samarbetet inom hälsosektorn avser ett nutritionsinstitut samt ett program för familjeplanering och AIDS-kontroll.

Skogssektorstödet inriktas på byskogsbruk, mark- och miljövård och ges i form av utbildning, utrustning och institutionellt stöd.

Under budgetåret 1989/90 användes 65 milj. kr. av landramen för ett särskilt betalningsbalansstöd till Tanzania. Stödet bidrog till finansiering av landets skuldtjänst på äldre icke-koncessionella lån till Världsbanken.

Bistånd utanför landramen

Tanzania är den största mottagaren av bistånd genom svenska enskilda organisationer. Ett trettiotal organisationer är engagerade i projekt inom bl. a. hälsovård, undervisning och landsbygdsutveckling.

Genom SAREC lämnas stöd till tanzanska forskningsinstitutioner, huvudsakligen för forskning inom medicin, jord- och skogsbruk.

Inom SADCC-samarbetet pågår två större projekt avseende rehabilitering av Dar es Salaams hamn och upprustning av TAZARA-järnvägen. Utbetalningar till dessa projekt beräknades till 89 milj. kr. under 1989/90.

Under budgetåret 1989/90 har Sverige givit särskilt betalningsbalansstöd till Tanzania om totalt 70 milj. kr. för att underlätta skuldtjänstbetalningar på äldre icke-koncessionella lån till Världsbanken.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 ca 902 milj. kr. till Tanzania.

Befolkning	64 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	2,4 %	(1980–88)
BNP/invånare	180 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– Totalt (exkl. östländer)	14 kr.	(1988)
– Sverige	5 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Vietnam är mycket tättbefolkat, särskilt i de bördiga slättområdena. Befolkningstillväxten utgör ett stort problem. Miljön utsätts för svåra påfrestningar på grund av svedjebruk och skogsavverkning, främst för brännved. De infrastrukturella effekterna av kriget är alltjämt stora, särskilt i delar av södra Vietnam.

Sedan regeringen genomfört ett omfattande ekonomiskt reformpaket under år 1988 har stora förändringar skett till det bättre. Den tidigare mycket höga inflationstakten har kunnat sänkas från en nivå på 400 % år 1988 till för närvarande ca 2,5 % per månad. Växelkursen har stabiliserats och differensen mellan den officiella och parallella kursen nedbringats. Systemet med prisregleringar är i stort sett avvecklat. Den reala räntan är nu positiv.

Den ökade satsningen på enskilda bönder tillsammans med gynnsamma väderförhållanden har de senaste två åren givit goda skördar. Under år 1989 exporterades 1,4 milj. ton ris vilket gjorde Vietnam till tredje största risexportör på världsmarknaden det året. Den statliga sektorn genomgår en förändringsprocess och den privata sektorn expanderar. Utländska investeringar stimuleras och drygt hundra joint venture-avtal har ingåtts med utländska företag.

Trupptillbakadragandet från Kambodja i september 1989 har ännu inte resulterat i den normalisering av de internationella förbindelserna som eftersträvades. Detta gäller såväl flera västländer som länder i regionen och de internationella finansinstitutionerna. Under år 1989 intensifierades emellertid kontakterna med IMF och Världsbanken och i viss mån Asiatiska utvecklingsbanken. Alla förutsättningar för ett avtal med IMF har uppfyllts, men avtalet har ändå försenats huvudsakligen på grund av motstånd från USA. Utan inflöde av utländskt kapital genom bistånd och/eller krediter kan den fortsatta ekonomiska utvecklingen och reformprocessen äventyras.

Politisk utveckling

De ekonomiska reformerna har medfört en omfattande revision och förnyelse av befintlig lagstiftning, vilket också varit av betydelse för utvecklingen beträffande mänskliga rättigheter.

Det överordnade målet för den vietnamesiska förändringspolitiken är att bringa reda i landets ekonomiska problem. Det är ett faktum att politiska reformer inte ägt rum i samma snabba takt som de ekonomiska förändringarna. Men den underliggande trenden är en fortgående liberalisering på alla områden. Betydande förbättringar avseende de mänskliga rättigheterna har ägt rum, även om brott mot dessa rättigheter fortfarande förekommer. Ett okänt antal politiska fångar hålls alltjämt internerade utan rättegång. En viss liberalisering av kulturlivet är märkbar.

Antalet personer som lämnar Vietnam inom reguljära emigrationsprogram har ökat kraftigt. Flertalet torde vara s.k. ekonomiska flyktingar. Under år 1989 enades USA och Vietnam om ett program som möjliggör

för f. d. internerade i omskolningsläger att bosätta sig i USA. Samtidigt har strömmen av flyktingar varit omfattande. En klar minskning tycks dock kunna skönjas under år 1990. Närmare 1 500 personer av de s. k. båtflyktingarna har återvänt till Vietnam.

Sveriges bistånd

Biståndssamarbetet med Vietnam regleras i ett tvåårigt samarbetsavtal för budgetåret 1990/91 och 1991/92. Biståndssamarbetet inleddes budgetåret 1970/71.

Till och med budgetåret 1989/90 har ca 5,6 miljarder kronor utbetalats.

Det nuvarande biståndet omfattar främst stöd till skogsindustrin, hälsovård och industrirehabilitering samt varubistånd.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	300,0	300,0
Ingående reservation	80,0	147,0
Summa	380,0	447,0
Fördelning	**Utbetalt 1989/90**	**Planerat 1990/91**
Vinh Phu-projektet m. m.	114,0	20,0
Plantering o markvård	6,0	34,0
Transportprojekt, Vinh Phu	2,0	–
Yrkesskola, Vinh Phu	3,0	3,0
Bostadsområdet Vinh Phu	5,0	–
Energi	10,0	30,0
Industrirehabilitering	26,0	37,0
Hälsosektorn	53,0	60,0
Varubistånd	11,0	227,0
Förvaltningsbistånd	–	2,0
Konsultfond	3,0	3,0
Summa	233,0	416,0
Utgående reservation	147,0	31,0

Det svensk-vietnamesiska biståndssamarbetet syftar främst till att stödja det ekonomiska reformarbetet och därmed skapa bättre förutsättningar för en decentraliserad utveckling. Därvid utgör varubiståndet, industristödet, energistödet samt stödet till effektivisering av förvaltningen viktiga komponenter. Stödet till skogs- och markvård samt till hälsosektorn är andra betydande delar av samarbetet. Ett samarbete på rättsväsendets område har inletts. Rätts- och rättighetsfrågor utgör en viktig komponent i de bilaterala samtalen.

Varubistånd

Genom ett fortsatt stort varubistånd tillförs Vietnam utländsk valuta för import som är viktig vid genomförandet av den ekonomiska reformpolitiken. Denna biståndsform blir av större betydelse under de närmaste åren.

men kan sannolikt, sedan en IMF-uppgörelse väl har uppnåtts och samarbete med Världsbanken, Asiatiska utvecklingsbanken m. fl. inletts, minskas till förmån för ökat stöd till koncentrationssektorerna. Också icke-statliga företag skall ha tillgång till varubiståndet.

Förvaltningsbistånd

Förvaltningsbiståndet, som utgör en annan viktig del av stödet till reformprocessen, kommer att inriktas på samarbete inom skatteområdet samt utbildning och rådgivning avseende kunskaper i makroekonomi. Företagsledarutbildning och bankstöd kommer att inkluderas i stödet till industrisektorn. I biståndssamarbetet med Vietnam har kunskapsöverföring kommit att spela en alltmer betydande roll. I stödet till industrisektorn har ingått bl. a. upprustning av åtta små och medelstora industrier. Ett nytt stöd planeras med start i januari 1991. Ökad vikt kommer därvid att läggas vid att höja kompetensen hos företagsledarna och andra nyckelpersoner i företagen. Förutsättningarna för denna typ av insatser fanns inte tidigare, men genom den vietnamesiska förändringspolitiken kan de genomföras och därtill med gott resultat.

Det svenska stödet till massa- och pappersfabriken Vinh Phu (det s. k. "Bai Bang projektet") avslutades den 30 juni 1990. Den vietnamesiska företagsledningen övertog detta datum det fulla ansvaret för driften av fabriken. Kvarstående reservation på insatsavtalet samt vissa besparingar kommer att användas för bl. a. konsulttjänster och import av råvaror och reservdelar. Därutöver hänvisas bruket till export av papper för att täcka importen av nödvändiga insatsvaror under kommande år.

Produktion på nuvarande nivå (prognos på 26 000 ton för år 1990) skapar emelltid inte tillräckliga resurser för att verksamheten skall klara sig utan statsbidrag. En grundlig utvärdering planeras till år 1993.

Skogssektorn

Stödet till skogssektorn fortsätter med ökad tonvikt på markvård och familjebaserat skogsbruk. Insatserna kommer samtidigt på sikt att bidra till Vinh Phus råvaruförsörjning. Yrkesskole- och transportinsatserna i anslutning till Vinh Phu har förlängts.

Industrisektorn

Stödet till industrisektorn som hittills omfattat industriupprustning har givit goda resultat. Ökad vikt kommer att läggas vid att höja kompetensen hos företagsledningar och andra nyckelpersoner. Banker, baserade på lönsamhetstänkande, förutses bli kanaler för att bevilja lån till de enskilda företagen.

Energisektorn

Ett begränsat stöd till energisektorn planeras för den närmaste treårsperioden. Huruvida energisektorn skall stödjas också på längre sikt är avhängigt bl. a. av det biståndssamarbete som andra givare kan komma att inleda.

Hälsosektorn

Stödet till hälsosektorn förblir ett centralt inslag i samarbetet. Tyngdpunkten kommer fortsättningsvis att ligga på primärvård, inklusive familjeplanering.

Miljösektorn

Miljöaspekterna bevakas inom samtliga program. Även ett mer långsiktigt stöd inom miljöområdet planeras.

Övrigt

Insatser inom kultur- och lagstiftningsområdet bereds. I båda fallen förutses ett långsiktigt samarbete i vilket svenska institutioner engageras.

Bistånd utanför landramen

Under budgetåret 1989/90 beviljades Vietnam 17,5 milj. kr. i katastrofbistånd. Medlen har använts för insatsvaror för jordbruket jämte stöd till UNICEF:s program för barn.

Det svensk-vietnamesiska forskningssamarbetet via SAREC har pågått sedan år 1977. För budgetåret 1990/91 beräknas detta samarbete uppgå till 6 milj. kr. De viktigaste samarbetsområdena är medicin, jord- och skogsbruk, geoteknik och kvinnoforskning.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 292,9 milj. kr till Vietnam.

ZAMBIA

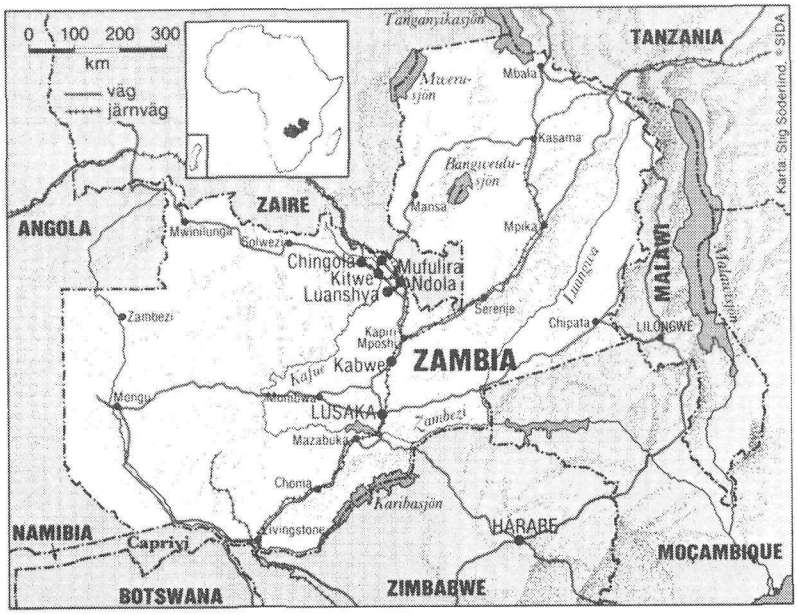

Befolkning	7,6 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	3,7 %	(1980–88)
BNP/invånare	290 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt	380 kr.	(1988)
– Sverige	29 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Zambia är världens mest skuldtyngda land, mätt i förhållande till BNP och folkmängd. Den kontrakterade skuldtjänsten utgör 90 % av exportinkomsterna och betalningsefterslapningarna till långivarna är omfattande. 85 % av Zambias exportinkomster kommer från en enda produkt, koppar, vilket utgör en huvudförklaring till den ekonomiska krisen. Världsmarknadspriset på koppar har under de senaste 15 åren sjunkit kraftigt och väntas fortsätta dala, samtidigt som kopparresursen förväntas vara uttömd för landet inom de närmaste decennierna. BNP per capita har under 1980-talet halverats och uppgår nu endast till 40 % av nivån år 1976. Statsförvaltningen genomgår en kris med svag administrativ kapacitet.

Det är mot bakgrund av ovanstående som Zambia nu genomför ett strukturanpassningsprogram godkänt av Världsbanken och Internationella Valutafonden (IMF). Grunden för programmet lades fast i mitten av 1989 och omfattar kraftiga devalveringar, avreglering av priser och handel, inflationsbekämpning, minskat budgetunderskott, rationaliseringar inom statsföretagen samt en skattereform. Därutöver planeras ett socialt åtgärdsprogram för att mildra de negativa effekterna på sårbara grupper.

Hittills har Zambia genomfört anpassningsprogrammet enligt planerna. Valutan har devalverats gradvis och ett system med dubbla växelkurser har införts med målet att uppnå en marknadsanpassad växelkurs till år 1992. Vidare har budgetunderskott och penningmängdstillväxt minskat, icke-traditionell export ökat och priserna avreglerats. Zambia har på flera områden haft en mer ambitiös målsättning än Världsbanken och IMF föreskrivit.

Många svåra reformer återstår dock. Strukturella reformer är nödvändiga inom jordbruket, industrin, gruvsektorn, de statsägda företagen, transportsektorn, sociala sektorn samt vad gäller de offentliga utgifterna. En förutsättning för att anpassningsprogrammet skall kunna intensifieras och utvidgas är dock att det internationella givarsamfundet bistår med extraordinära insatser. Därutöver krävs att Zambias betalningsefterslapningar till IMF och Världsbanken kan lösas inom ramen för dessa institutioner.

De hittills vidtagna och nödvändiga ekonomiska åtgärderna har oundvikligen drabbat utsatta grupper i städerna, bl. a. genom högre priser på livsmedel. I juni i år fördubblades majsmjölspriserna vilket utlöste våldsamma protester, kravaller och plundringar med åtskilliga dödsoffer. Krisen har också medfört att arbetslöshet och undersysselsättning ökat. Samtidigt har den förändrade politiken gynnat breda lager på landsbygden. De sociala sektorerna har dock drabbats av nedskärningar i statens budget och insatser på dessa områden planeras nu av regeringen.

Politisk utveckling

Zambia har varit en enpartistat sedan år 1973 och makten är starkt koncentrerad till presidenten. Den tidigare relativt stabila politiska situationen har under år 1990 förbytts till ett oroligt och instabilt politiskt läge. Det politiska missnöjet kan till stor del förklaras av den ekonomiska

krisen. Kritiken och krav på politiska reformer har främst kommit från fackföreningsrörelsen och f. d. ministrar som organiserat sig för flerpartisystem. Efter en livlig politisk debatt som pågått i ett halvår, annonserade presidenten i september år 1990 att flerpartisystem skall återinföras. Konstitutionen skall skrivas om och fria val med flera partier har utlovats före oktober 1991.

Generellt är läget avseende mänskliga rättigheter förhållandevis gott. Inga rapporter förekommer om mord, avrättningar eller försvinnanden på politiska grunder. Däremot har Amnesty International rapporterat om ett begränsat antal politiska fångar. Yttrandefriheten är förhållandevis omfattande. I media förekommer kritik mot partiet och regeringen. Zambia för en generös flyktingpolitik. MR-organisationer är tillåtna i landet och Amnesty International och UNHCR finns representerade. Mot bakgrund av den regionala instabiliteten har undantagstillstånd dock rått i landet sedan självständigheten.

Sveriges bistånd

Sverige svarar för ca 10 % av det samlade biståndet till Zambia. Andra stora biståndsgivare är USA, Japan, Italien, Västtyskland och EG.

Utvecklingssamarbetet med Zambia regleras av ett tvåårigt avtal för åren 1990-91 omfattande 480 milj. kr. Samarbetet påbörjades år 1965 efter självständigheten och sedan dess har t. o. m. budgetåret 1989/90 sammanlagt ca 2,3 miljarder kronor utbetalats. Huvudområden för samarbetet är sektorstöden till jordbruk, undervisning och hälsovård. Härtill kommer varubistånd samt en personal- och konsultfond. En tillfällig rehabiliteringsinsats för vattenkraftverket Kafue Gorge tillkom under år 1989.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	240	240
Ingående reservation	127	130
Summa	367	370

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Jordbruk	98	105
Importstöd	20	85
Undervisning	33	40
Hälsovård	28	37
Personal- och konsultfond	15	16
Rehab Kafue Gorge	45	–
Summa	239	283
Utgående reservation	128	87

Jordbruk

Jordbruket är den sektor som prioriteras i strukturanpassningsprogrammet. Ett väl fungerande jordbruk är avgörande för att få Zambia ur krisen. Inom jordbrukssektorstödet är de största insatserna stöd till integrerad landsbygdsutveckling, kooperation samt ett utsädes- och forskningsprogram. Insatser för småbönder och kvinnor på landsbygden är en viktig komponent i jordbruksstödet. Det svenska stödet har bidragit till en ökad jordbruksproduktion och till en fungerande produktion av högkvalitativt utsäde. I stödet till jordbrukssektorn ingår en insats för miljö- och markvård.

Hälsovård

Samarbetet omfattar insatser för läkemedelsdistribution till landsbygden, utbildning av personal inom primärhälsovården, ett program för övervakning av kost- och näringsfrågor, stöd till ministeriets transportfunktioner, underhåll och rehabilitering av hälsovårdscentraler samt stöd till Zambias AIDS-plan.

Undervisning

Större delen av stödet går till produktion av skolmöbler och läromedel för primärskolorna, lärarutbildning i praktiskt inriktade ämnen, utbildningsplanering, handikapputbildning samt stöd till universitetets institutioner för lantmäteri och elektronik.

Varubistånd

Varubiståndsstödet har ökat kraftigt under innevarande år till följd av Zambias genomförda reformer för strukturanpassning. Detta stöd väntas bli fortsatt betydande så länge landet genomför ekonomiska åtgärder i enlighet med anpassningsprogrammet. Varubiståndet koncentreras till varor för underhåll av landets långsiktiga infrastruktur inom energi och transportsektorerna.

Personal- och konsultfond

Huvuddelen av stödet inom personal- och konsultfonden inriktas på områden vilka är centrala för utformningen och genomförandet av Zambias ekonomiska politik. Det ekonomiska reformprogrammet kräver en mycket aktiv och väl samordnad penning- och valutapolitik. Under budgetåret 1988/89 samfinansierade Sverige studier av Zambias växelkurs- och skuldpolitik. Dessa studier bidrog till en omprövning av den ekonomiska politiken och till att en dialog om strukturanpassningsprogram återupptogs med IMF och Världsbanken.

Sverige stöder vidare Centralbanken, vars betydelse i reformprocessen är avgörande. En svensk konsultfirma har för Centralbanken presenterat

förslag på åtgärder för att förbättra informationsflödet och införa ett användaranpassat datastystem. Det finns många privatbanker i Zambia och därmed ett behov av en kontrollerande myndighet. Svenskt bidrag ges till Bankinspektionen i Zambia. Slutligen ges svenskt stöd till en rådgivare i Centralbanken för koordinering av givarinsatser.

Inom personal- och konsultfonden ges även stöd till en revisorstjänst vid det zambiska finansministeriet samt till vattenkraftverket Kafue Gorge.

Bistånd utanför landramen

Utanför landramen berörs Zambia av det svenska SADCC-samarbetet, främst rehabiliteringen av Kafue Gorge och insatser längs Tazara-järnvägen.

Under anslagsposten Särskilda program finansieras ett industrisamarbete mellan zambiska och svenska småföretagare.

Sverige lämnar även omfattande humanitärt bistånd till flyktingar i landet.

Under budgetåret 1989/90 har Sverige beslutat att ge Zambia ett särskilt betalningsbalansstöd om 100 milj. kr. inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika (SPA). Bidraget är ett stöd till landets strukturanpassningsprogram och skall användas för import av varor.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 265,4 milj. kr. till Zambia.

ZIMBABWE

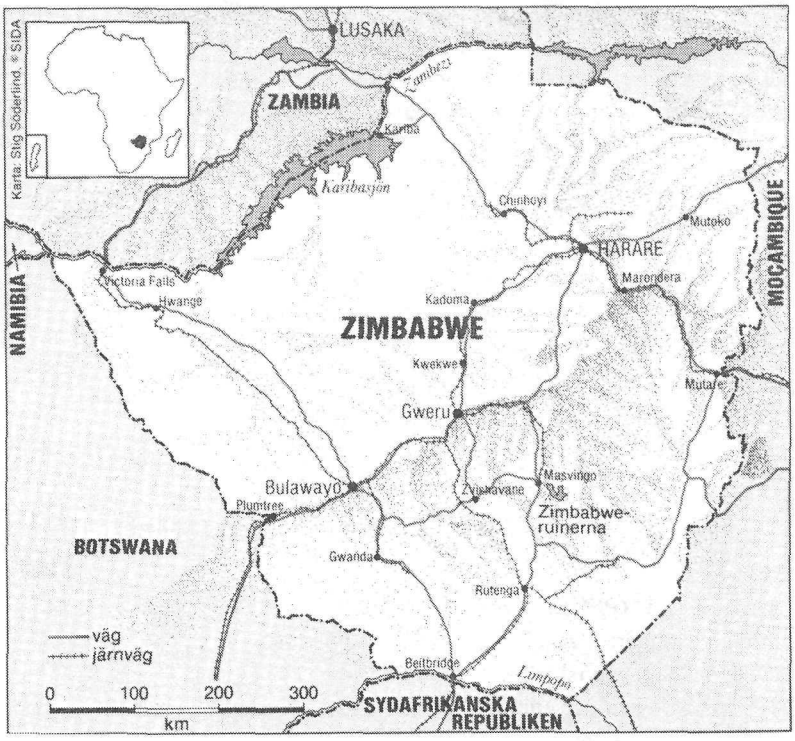

Befolkning	9,3 milj.	(1988)
Befolkningstillväxt/år	3,7 %	(1980–88)
BNP/invånare	650 US dollar	(1988)
Offentligt nettobistånd/person		
– totalt (exkl. östländer)	176 kr.	(1988)
– Sverige	20 kr.	(1988)

Ekonomisk och social utveckling

Den zimbabwiska ekonomin har djupgående strukturella problem. Inte desto mindre uppgick tillväxten för 1989 till ca 4 %. Främst beror detta på produktionsökningar i jordbruket och till viss del även inom tillverkningsindustrin och gruvnäringen. Budgetunderskottet motsvarar 9 % av BNP. Skuldtjänstkvoten uppgår till knappt 30 % och Zimbabwe har skött sina utlandslån utan anmärkning. Pris- och lönestopp har upphävts och regeringen lade i juli 1990 fram nya förslag till avreglering av ekonomin, inklusive ett förändrat system för tilldelning av valuta. Den redan stora arbetslösheten växer och utgör ett allt svårare politiskt och socialt problem.

På grund av sitt geopolitiska läge upprätthåller Zimbabwe ekonomiska förbindelser med Sydafrika. I enlighet med regeringens strategi har exporten till Sydafrika reducerats. Sydafrikanska intressen har ett stort inflytande i Zimbabwes näringsliv.

Politisk utveckling

Zimbabwe är enligt konstitutionen en flerpartistat. Efter sammanslagningen av de två största partierna, ZANU (PF) och ZAPU år 1989 har ZANU (PF):s dominerande ställning ytterligare stärkts. ZANU (PF) vann stort i parlamentsvalet i mars 1990. Valdeltagandet sjönk dock till 65 %.

Beslutet från ZANU (PF)-kongressen att upprätta en enpartistat med marxist-leninistiska förtecken har ställts åt sidan. President Mugabe och partiledningen har klargjort att regeringspartiet vill vinna alla platser i parlamentet och därigenom uppnå en enpartisituation de facto. Den nya ekonomiska politiken med sin klara marknadsorientering går inte att förena med marxist-leninismen.

Undantagstillståndet som rått sedan år 1965 upphävdes i juli 1990. Läget för de mänskliga rättigheterna har förbättrats sedan självständigheten, trots att regeringen senaste året gått fram hårt mot kritiska studenter, fackliga ledare, journalister och oppositionspartiet Zimbabwe Unity Movement (ZUM). Flera ministrar har tvingats avgå efter avslöjanden om inblandning i korruptionsaffärer.

Sveriges bistånd

De största biståndsgivarna till Zimbabwe är vid sidan om Sverige, Tyskland, Nederländerna, Storbritannien, Canada, Norge och Världsbanken. USA har återupptagit ett mindre bilateralt bistånd efter några års avbrott av politiska skäl.

Det humanitära svenska stödet till befrielserörelserna ZANU och ZAPU övergick efter självständigheten år 1980 i återuppbyggnads- och utvecklingsbistånd till Zimbabwe. Totalt har t. o. m. budgetåret 1989/90 1 205 milj. kr. utbetalats inom ramen för det bilaterala utvecklingssamarbetet. Ett tvåårigt samarbetsavtal ingicks i juni 1990.

Zimbabwes mottagningskapacitet är god.

Huvudmålen för biståndssamarbetet är att understödja Zimbabwes strävan till social och ekonomisk utjämning samt att minska det ekonomiska beroendet av Sydafrika. Sektorstöden avseende undervisning, hälsovård, förvaltningsutveckling och transport inriktas på landsbygdsutveckling. Varubiståndet och personal- och konsultfonden svarar främst mot biståndsmålen oberoende och tillväxt.

Svenskt stöd ges till demokratiseringsreformer inom förvaltningen och till insatser med folkligt deltagande på lokal nivå. I flera insatser utgör kvinnor målgruppen. För den utsatta gruppen lantarbetare och deras familjer görs speciella satsningar inom undervisning och hälsovård.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Disponibelt	1989/90	1990/91
Anslag	180	200
Ingående reservation	25	32
Summa	205	232

Fördelning	Utbetalt 1989/90	Planerat 1990/91
Hälsovård	25	25
Undervisning	40	55
Förvaltningsbistånd	30	30
Personal- och konsultfond	2	5
Transport	38	40
Varubistånd	38	45
Summa	173	199
Utgående reservation	32	33

Hälsovård

Stora framsteg har gjorts inom primärhälsovården i Zimbabwe med stöd från bl.a. Sverige. Den nationella vaccinationskampanjen har förbättrat hälsoläget hos barn särskilt vad gäller mässling och polio. Samarbetet med hälsoministeriet har vunnit stadga. I sektorprogrammet ingår förvaltningsutbildning och byggande av en vårdskola. Delinsatser görs för vatten och sanitet i Manicaland, mödravård, nutrition, personalutbildning och handikapprehabilitering. Särskilt stöd går till det nationella programmet för bekämpande av AIDS.

Undervisning

Undervisningssektorn har under lång tid fått stora svenska bidrag. Stödet har gått till att bygga och utrusta primärskolor på landsbygden. För sekundärskolan har lokalt anpassade läromedel utvecklats och lärarna har utbildats i tekniska ämnen. Ett av de största projekten är byggande av primärskolor i eftersatta områden. I stort sett alla barn går nu i primärskola jämfört med hälften före självständigheten. Gällande sektoravtal löper till juni år 1991 och omfattar 200 milj. kr.

Förvaltningsbistånd

Förvaltningssektorn har från budgetåret 1985/86 gjorts till en separat samarbetssektor. Stödet avser organisationsutveckling, förvaltningsutbildning och statistiksamarbete. Insatser görs bl. a. för att stärka folkligt deltagande på lokal nivå och kvinnoinriktade verksamheter. Svenska institutioner har engagerats aktivt i genomförandet av olika delprogram bl. a. statens institut för personalutveckling, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket, boverket och Kommunförbundet. Stöd går till förberedelser och genomförande av kommunreformer och till fysisk planering.

Personal- och konsultfond

PK-fondens utbetalningar avser lönepåslag för svensk personal som rekryteras av Zimbabwe, s. k. direktanställning, f. n. ett tiotal personer. En insats för att stärka den centrala finansförvaltningen ingår.

Transporter

Transportstödet går i stor utsträckning genom svenska institutioner och transportföretag. Det omfattar tekniskt bistånd för vägunderhåll, utbildning och bilbesiktning samt övervakning/kontroll av vägbyggen. En delinsats avser byggande av landsbygdsvägar med arbetsintensiva metoder.

Varubistånd

Stödformen motiveras av Zimbabwes stora brist på utländsk valuta och landets ekonomiska beroende av Sydafrika. Av varorna till den offentliga respektive privata sektorn upphandlas tre fjärdedelar i Sverige. Inom det offentliga stödet har Zimbabwe prioriterat lastbilar, vattenborrar, tryckeriutrustning, papper och kullager. För den privata sektorn har införsel skett av stål, papper och kemiska produkter. Beslut har även fattats om import av utrustning för landsbygdselektrifiering. Hanteringen av stödet har förenklats och kan effektiviseras ytterligare genom avskaffandet av det tungrodda systemet för valutatilldelning på administrativ väg.

Bistånd utanför landramen

Ett betydande bistånd går till Zimbabwe utanför landramen, såsom SADCC-insatser, forskningsstöd, flyktingbistånd, stöd till kvinno- och kulturprojekt samt via enskilda organisationer. Inom det regionala SADCC-stödet är insatserna avseende den s. k. Beira-korridoren av betydande zimbabwiskt intresse. Såväl BITS som SWEDFUND, SAREC och IMPOD är engagerade i projekt i Zimbabwe. IMPOD har tillsammans med de nordiska importkontoren etablerat ett kontor för SADCC-regionen i Harare; BITS finansierar bl. a. ett projekt för strategisk oljelagring.

Totalt utbetalades under budgetåret 1989/90 226,3 milj. kr. till Zimbabwe.

Bilateralt bistånd till icke-programländer

En växande andel av det bilaterala biståndet går till länder utanför kretsen av de 18 programländerna. Formerna för detta bistånd varierar. Bistånd ges via t. ex. katastrofinsatser eller enskilda organisationer. Men bilateralt bistånd kanaliseras även genom andra biståndsorgan än SIDA, främst BITS, SWEDFUND, IMPOD och SAREC. Detta bistånd utanför programlandskretsen går för närvarande till ett sextiotal länder och områden.

Nedan ges en sammanfattning av några av de större insatserna i länder som inte är programländer, men som ändå erhåller bilateralt bistånd. För varje land ges en kort beskrivning av de olika insatserna.

Avgränsningar

I sammanställningen som följer ingår insatser kanaliserade genom SAREC, BITS, IMPOD och SWEDFUND. Vidare ingår betalningsbalansstöd, katastrofbistånd, livsmedelsbistånd samt stöd via enskilda organisationer.

I flertalet fall redovisas inte regionala insatser. Det innebär t. ex. att medel från anslagsposterna Särskilda program m. m., endast tas upp då de klart kan hänföras till enskilda länder. De angivna beloppen avser utbetalningar.

Det livsmedelsbistånd som redovisas har normalt kanaliserats via olika multilaterala program. Trots detta redovisas biståndet som bilaterala insatser, eftersom det har varit möjligt att knyta de olika bidragen till respektive länder. Under enskilda organisationer presenteras endast verksamheter som ges stöd från SIDA.

Den sammanfattning som följer är inte heltäckande. Endast inriktningen i vissa projekt redovisas.

För en komplett sammanfattning hänvisas till tabellen Biståndet fördelat på enskilda länder där samtliga insatser och länder redovisas. Följande länder och områden har medtagits i redogörelsen nedan:

AFRIKA

Algeriet, Burkina Faso, Egypten, Ghana, Marocko, Mauritius, Rwanda, Senegal, Somalia, Sudan, Tunisien, Uganda, Västra Sahara, Zaire.

ASIEN

Afghanistan, Filippinerna, Jordanien, Kambodja, Kina, Libanon, Malaysia, Pakistan, Thailand, Västbanken/Gaza, Yemen.

LATINAMERIKA

Bolivia, Chile, Costa Rica, Cuba, Uruguay.

Algeriet

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 38,7 milj. kr.

Algeriet var samarbetsland för nämnden för internationellt bistånd (NIB) på 1960-talet, och är BITS äldsta samarbetsland. Den första u-krediten beviljades år 1982. Det totala gåvobiståndet genom BITS tekniska samarbete och u-krediter uppgår hittills till ca en halv miljard kronor. Insatserna har i huvudsak riktats till kraft- och telesektorerna.

Den totala u-kreditvolymen till Algeriet uppgår till 1,122 milj. kr., vilket gör landet till det tredje största mottagarlandet för denna biståndsform. Telesektorn dominerar samarbetet. BITS har beviljat fem krediter om ca 670 milj. kr. till telekommunikationsprojekt bl. a. i städerna Alger, Oran och Blida. Genom det tekniska samarbetet har BITS bl. a. lämnat bidrag till teleutbildning för algeriska telemyndigheten PTTs personal. Inom kraftsektorn har u-krediter om sammalagt ca 245 milj. kr. lämnats till bl. a. ett ställkraftverk i södra Algeriet samt till tre mobila gasturbiner för kraftgenerering i områden som ej täcks av det nationella elnätet. Genom u-krediter har BITS även finansierat två mejerier och en margarinfabrik.

Totalt ca 40 milj. kr. har hittills utbetalats inom det tekniska samarbetet genom BITS. 38 personer har deltagit i det internationella kursprogrammet, framförallt inom telekommunikation. Med anledning av bl. a. Algeriets relativt höga BNP per capita och den omfattande kreditvolymen är BITS återhållsam vad gäller nya u-krediter till Algeriet.

Även IMPOD har i olika sammanhang varit verksamt i Algeriet.

Burkina Faso

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 8,8 milj. kr.

Sverige samarbetar med UNSO (United Nations Sudano-Sahelian Office) i ett markvårdspojekt som till viss del omfattar Burkina Faso.

Flera svenska enskilda organisationer är verksamma i Burkina Faso, bl. a. Diakonia, Pingstmissionens u-landshjälp (PMU) och Sjundedags-adventistsamfundet. Diakonia arbetar t. ex. med byutveckling och stöd till olika bygrupper och PMU har inlett ett skolprojekt. Under budgetåret 1989/90 bidrog Sverige också med livsmedelsbistånd om ca 5 milj. kr.

Egypten

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 5,3 milj. kr.

Egypten har länge varit ett svenskt projektbiståndsland. BITS har bedrivit tekniskt samarbete med Egypten inom energisektorn i drygt tio år. Närmare 47 milj. kr. har hittills utbetalats till ett fyrtiotal insatser. I samarbetet har främst ingått konsultinsatser för rehabilitering och utbyggnad av högspänningsnätet jämte utveckling av vattenkraften. Insatser inriktade på energibesparing har också erhållit stöd.

Egypten har erhållit u-krediter till ett totalt belopp om drygt 420 milj. kr. För närvarande är inga nya projekt med u-kreditfinansiering aktuella.

Däremot är flera projekt genomförda eller under genomförande. Världens största sammanhängande havsnavigationssystem har installerats i Suezbukten med u-kreditfinansiering. I samband med att Egypten införde lagar som förbjöd användning av bördig och hårt utnyttjad lera från Nilen för tegeltillverkning, beslutade det egyptiska bostadsministeriet att uppföra 12 nya produktionslinjer för lättbetong. U-kreditfinansiering beviljades för fyra av dessa. Sverige finansierar även en genomgripande renovering och upprustning av ett ångkraftverk. På miljöområdet genomförs bl. a. en studie av avfallshantering vid sju livsmedelsfabriker med syfte att minska avfallsmängder och rena utsläppen i Nilen från fabrikerna.

SWEDFUND har samarbetat med Egypten sedan år 1984 och medverkar idag i fyra joint-venture projekt avseende tillverkning av svetselektroder, rostfria vaskar och diskbänkar, framställning av aluminiumfosfat för vattenrening samt pappersproduktion.

Även IMPOD har sedan flera år genomfört olika aktiviteter för att uppmuntra importen från Egypten. Bl. a. har flera inköpsresor till landet arrangerats.

Rädda Barnen arbetar i Egypten med projekt mot kvinnlig omskärelse, och Svenska Alliansmissionen stödjer bl. a. ett utvecklingsprogram för ett slumområde i Kairo.

Drygt 200 000 kronor i multilateralt livsmedelsbistånd lämnades under budgetåret.

Ghana

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 34 milj. kr.

BITS bedriver samarbete med Ghana sedan år 1986. Ett fortsatt tekniskt samarbete inom skogssektorn planeras. En u-kredit om 28 milj. kr. har beviljats för processutrustning till ett gruvprojekt i sydvästra Ghana. Vidare lämnas stöd till en studie för lokal tillverkning av handpumpar samt till planering av eldistribution till 44 städer och byar i landets centrala delar.

Genom FN bidrog Sverige budgetåret 1989/90 med 7,4 milj. kr. i livsmedelsbistånd till Ghana.

IMPOD och Ghana Export Promotion Council arrangerade under perioden ett seminarium i Ghana om förutsättningarna för export av tropiskt virke. IMPOD informerade också om utbildning inom skogsbruk, skogsvård och återplantering vilket väckte ett stort intresse.

Inom ramen för Världsbankens särskilda program för fattiga och skuldtyngda länder i Afrika bidrog Sverige under perioden med 10 milj. kr. i betalningsbalansstöd. Tidigare har Sverige bidragit med 30 milj. kr. i betalningsbalansstöd till programmet.

Sverige lämnade också visst bistånd via LO/TCO:s biståndsnämnd och Svenska Missionsrådet.

Marocko

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 13,8 milj. kr.

Biståndet till Marocko har i huvudsak varit begränsat till vissa insatser

genom BITS. Sammanlagt 23 marockaner har sedan början på åttiotalet deltagit i BITS internationella kurser. Under budgetåret 1988/89 lämnades en första u-kredit om 100 milj. kr. till Marocko för finansiering av ett större telekommunikationsprojekt. En andra kredit lämnades 1989 för rehabilitering av en i en brand förstörd telestation i Casablanca. Därefter har ytterligare en kredit avseende projekt inom teleområdet beviljats. Den totala kredit volymen uppgår till 157 milj. kr.

Mauritius

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 35,3 milj. kr.

BITS bedriver sedan 1985 tekniskt samarbete med Mauritius och hittills gjorda utbetalningar uppgår till 9 milj. kr. Telesektorn dominerar samarbetet. BITS bidrar via det tekniska samarbetet dels till en organisationsstudie för omstrukturering och utbyggnad av Mauritius telesektor dels med ledningsstöd vid internationella telemyndighet. En u-kredit på 107 milj.kr. lämnades 1989 för arbeten med utbyggnad av det lokala telenätet. Hittills har 10 personer deltagit i internationella kurser framförallt inom telesektorn.

SWEDFUND medverkar som joint-venture parten i en verktygsfabrik och IMPOD har genom olika aktiviteter med framgång befrämjat textilimporten från Mauritius och turismen till landet.

Rwanda

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 6,1 milj. kr.

SWEDFUND stödjer ett joint-venture mellan Swedish Match AB och rwandiska staten för fabrikstillverkning av tändstickor. BITS har lämnat en u-kredit om 13 milj. kr. till projektet. Det till Världsbanken knutna International Finance Corporation (IFC), deltar också i projektet och garanterar u-krediten.

Mer än hälften av Sveriges bistånd till Rwanda kanaliseras genom enskilda organisationer. Pingstmissionens u-landshjälp är störst i landet, och organisationen arbetar med grundskolor. Ca 700 000 kr. lämnades under året i form av livsmedelsbistånd.

Senegal

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 2,6 milj. kr.

IMPOD besökte under perioden Senegal för att utröna eventuellt intresse av en delegationsresa av senegalesiska exportörer till Sverige. Ett sådant besök väntas våren 1991 med exportörer av frukt och grönsaker.

Diakonia stöder ungdomsorganisationen AJED som arbetar för en bättre arbetssituation för kvinnorna samt sysselsättning för ungdomar. Stöd utgår även till brunnsbyggande och grönsaksodlingar.

Röda Korset bistod under år 1989 med flyktingstöd vid konflikten mellan Senegal och Mauretanien.

Caritas och Svenska Missionsrådets Biståndsnämnd stöder ett projekt för undervisning för kvinnor, bl. a. i näringslära, hygien och hälsovård.

Genom FN har under budgetåret 1989/90 1,5 milj. kr. utbetalats i livsmedelsbistånd.

Somalia

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 28,1 milj. kr.

Somalia samarbetar med bl. a. BITS. Tillsammans med Världsbanken finansierar BITS en uppbyggnad av en statistisk centralbyrå i landet.

Sverige ger också stöd till ett fiskebåtsprojekt där SWEDFUND är delägare.

SAREC inledde ett forskningssamarbete med Somalia år 1980. Tillsammans med Somalias vetenskapsakademi ger SAREC stöd till forskning om kamelskötsel, medicinsk forskning om bl. a. primärhälsovård, jordbruksforskning, arkeologi, samt till forskning kring somaliska kvinnors situation och villkor.

Somalia fick också livsmedelsbistånd på ca 12 milj. kr. Dessutom beslutades att Sverige skulle ge ett katastrofbistånd via FN på 5 milj. kr., i första hand avsett för flyktingar.

Svensk-somaliska föreningen arbetar med ett sjukhusprojekt i landet. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS) erhåller stöd för arbete med flyktingar och primärhälsovårdsprogram.

Svenska Röda korset har under år 1989 upprättat en mer permanent hälsovårdsverksamhet i konfliktområdet i norr.

Sudan

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 49,2 milj. kr.

BITS har sedan år 1979 bidragit till ett tjugotal insatser inom det tekniska samarbetet med Sudan, huvudsakligen inom energi- och hälsosektorerna. Ett institutionssamarbete pågår mellan Akademiska Sjukhuset i Uppsala och universitetssjukhuset i Khartoum avseende forskning och utbildning inom främst mödra- och barnavård. På energiområdet utbildas lärare vid landets kraftskola. Från Sudan har 82 personer deltagit i BITS internationella kurser främst inom områdena jordbruk, miljö och företagsledning.

SWEDFUND stödjer ett mejeriprojekt i Khartoum sedan år 1982.

Sudan har tidigare beviljats ett betalningsbalansstöd på 114 milj. kr., för betalning av vissa skulder till svenska staten.

Katastrofbistånd och livsmedelsbistånd har givits bl. a. i samband med nödsituationen under de långa och ihållande regnen. Livsmedelsbiståndet uppgick till knappt 3 milj. kr. och katastrofbiståndet till sammanlagt 31,5 milj. kr.

En rad olika enskilda organisationer arbetar i Sudan. Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS) ger bistånd till flyktingar. Lutherhjälpen arbetar med program för landsbygdsutveckling samt med upprustning av ett sjukhus. Svensk-sudanesiska föreningen arbetar i ett byprojekt. PMU finns också i landet.

Tunisien

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 94 milj. kr.

Tunisien är ett av BITS äldsta samarbetsländer. Genom det tekniska samarbetet har bidrag lämnats om 33 milj. kr. och u-krediter om sammanlagt ca 590 milj. kr. har beviljats för ett femtontal projekt. De viktigaste sektorerna för samarbete med Tunisien är telekommunikationer och miljövård.

Fyra u-krediter har lämnats för olika teleprojekt. Inom det tekniska samarbetet finansieras utbildning i drift och underhåll av telestationer samt konsultinsatser avseende förstärkning av den tunisiska teleförvaltningen. På miljöområdet har BITS genom det tekniska samarbetet bidragit till flera studier för avloppsreningsverk. BITS har även bidragit till utbildning av tekniker och driftspersonal vid reningsverk. U-krediter om sammanlagt 25 milj. kr. har under åren 1989 och 1990 lämnats för anläggning av avloppsreningsverk i städerna Houmt Souk, Cherguia, Kasserine och Tabarka. Ytterligare en miljöinsats utgör u-kreditfinansiering om 50 milj. kr. för en gasreningsanläggning för en av landets största gödselfabriker.

SWEDFUND har ett institutionellt samarbete med det tunisiska industriförbundet API som innefattar samverkan med att finna lämpliga svensk-tunisiska joint-venture projekt. IMPOD har ett samarbetsavtal med den tunisiska exportorganisationen CETEX.

Sverige beslöt under budgetåret att avskriva de närmaste fem årens återbetalningar på biståndskrediter som beviljades under sextio- och sjuttiotalen. Som motprestation kommer Tunisien att inom ramen för en svensk-tunisisk miljöfond investera motvärdet i tunisiska dinarer inom miljösektorn. Motvärdet uppgår till ca 40 milj. kr. över fem år.

Genom SIDA finansieras sedan början av åttiotalet en markvårdsinsats i Sidi Bouzid-provinsen i centrala Tunisien. Stödet uppgår till 16,5 milj. kr. över tre år.

Örebromissionen medverkar i projekt som avser utbildning av flickor och produktion av pedagogiska leksaker för handikappade. Örebromissionen stödjer också två hälsocentraler i Sidi Bouzid provinsen med bl. a. volontärer.

Livsmedelsbiståndet via WFP till Tunisien budgetåret 1989/90 uppgick till drygt 5 milj. kr.

Uganda

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 193,1 milj. kr.

Biståndssamarbetet med Uganda har de senaste åren i huvudsak finansierats över katastrofanslaget. Samarbetet har successivt breddats och flera insatser har kommit att få en alltmer långsiktig karaktär. För budgetåret 1990/91 tas det svenska stödet från anslagsposten Projektbistånd till vissa länder inom vilken möjligheter ges till treåriga utfästelser för insatser av flerårig karaktär. Biståndet till Uganda har för budgetåret 1990/91 beräknats till 90 milj. kr. Den första regeringsförhandlingen mellan Sverige och Uganda om biståndssamarbetet ägde rum i juni 1990. Programsamtal äger numera regelbundet rum mellan SIDA och Uganda.

Sveriges bistånd till Uganda inriktas på de sociala sektorerna, kooperationen och importfinansiering.

Genom UNICEF bidrar Sverige till vatten- och hälsoinsatser i de sydvästra delarna av landet. Hittills har 1 700 brunnar borrats och 480 källor klätts in.

SIDA samfinansierar tillsammans med Världsbanken och Österrike ett program för rehabilitering av hälsovården. I programmet ingår byggnation, hälsoupplysning och stöd till planering.

Ett stöd planeras till ett katastrofprogram utarbetat av Världsbanken i syfte att stödja fattiga grupper samt de som på kort sikt påverkas negativt av strukturanpassningen. Aktiviterna i PAPSCA-programmet (Programme for the Alleviation of Poverty and the Social Consequences of Adjustment) inkluderar hälsovård, primärundervisning, arbetsintensiva vägbyggen, småskalig industri och särskilda kvinnoprojekt.

SIDA stödjer också program för AIDS-bekämpning genom WHO och UNICEF.

Genom en rehabilitering och förstärkning av jordbrukskooperationen gynnas småbönderna som genom ökad produktion och försäljning kan öka sin försäljning. Samarbetet mellan Utan Gränser-Swedish Cooperative Center (SCC) och den ugandiska kooperativa rörelsen har vuxit till ett omfattande program och bl. a. bidragit till rehabilitering av kooperationen i Luwero-området. Stöd har också gått till en lastbilsverkstad, som nu har mycket stor kapacitet. Utan Gränser har också givit personalstöd till den kooperativa rörelsens ledning. En utvidgning av stödet till kooperationen i norra Uganda planeras.

Uganda har en närmast desperat betalningsituation. Mot denna bakgrund har Sverige bidragit med importstöd genom den Östafrikanska Utvecklingsbanken (EADB). Uganda erhöll under budgetåret betalningsbalansstöd på 50 milj. kr. inom ramen för det av Världsbanken samordnade SPA-programmet. Sammanlagt har 125 milj. kr. utgått som betalningsbalansstöd till Uganda.

Som en komponent i det svenska biståndet ingår även stöd för mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling. Stödet har givits till Inspector General of Government, som är ombudsman för att komma till rätta med korruption och rättsröta inom förvaltningen.

Utöver ovanstående insatser finansierar Sverige genom UNDP en katastrofbiståndsrådgivare för Uganda. Sju krediter om sammanlagt 190 milj. kr. har lämnats till den Östafrikanska Utvecklingsbanken. Bistånd till Uganda har också givits genom BITS till kurser samt genom SAREC till forskning. Kontakter har också tagits mellan SWEDFUND, IMPOD och de ugandiska myndigheterna.

Flera svenska enskilda organisationer är verksamma i Uganda. Bl. a. arbetar Lutherhjälpen med vattenförsörjning i en av provinserna och Pingstmissionens u-landshjälp med rehabilitering av flyktingar.

Sverige bidrog också genom multilaterala organ med ca 13 milj. kr. i livsmedelsbistånd.

Västra Sahara

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 2,3 milj. kr.

Det svenska biståndet till de västsaharier som lever i flyktingläger i Tindouf i Algeriet kanaliseras genom svenska enskilda organisationer. Sverige är den tredje största bidragsgivaren till lägren. Det totala biståndet till flyktinglägren över åren uppgår till ca 110 milj. kr. Rädda Barnen arbetar sedan år 1975 med stöd för de västsahariska flyktingarna och är den största förmedlaren av svenskt bistånd. Hittills har stöd utgått till diverse förnödenheter såsom fordon, reservdelar, tältduk, mat, kläder m. m. Röda korset arbetar med att förbättra näringsläget för särskilt utsatta grupper i lägren. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har byggt en skola i Tindouf och Föreningen Västsahara har bidragit med diverse utrustning och skolmaterial till befolkningen. Vidare har Praktisk Solidaritet svarat för flera klädsändningar och andra förnödenheter och Folkpartiets Kvinnoförbund i Gnosjö bidragit till en skola och ett sjukhus i Tindouf.

Zaire

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 34,6 milj. kr.

En rad enskilda organisationer arbetar sedan lång tid i landet. Medlen har kanaliserats t. ex. genom Diakonia, PMU samt Svenska missionsrådet (SMR).

PMU medverkar i skolbyggnadsprojekt, ett markvårdsprogram samt för upprustning av sjukhus. Diakonia arbetar med byutveckling. Genom Svenska Missionsrådet lämnas stöd till Svenska Baptistsamfundet (SB) och Svenska Missionsförbundet (SMF). Missionsorganisationerna arbetar inom undervisnings-, hälso- och landsbygdsektorerna, bl.a. genom ett fyrtiotal svenska volontärer.

ASIEN

Afghanistan

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 74,4 milj. kr.

Biståndet, som främst bestått av katastrofhjälp, har huvudsakligen gått till FN:s hjälpverksamhet till förmån för Afghanistan, UNOCA, och till Svenska Afghanistankommittén, som arbetar med hälso- och sjukvård samt livsmedelsdistribution i och utanför Afghanistan. Även Pingstmissionens u-landshjälp, Rädda Barnen och Röda korset har fått bidrag för att stödja flyktingar från Afghanistan.

Hjälp till Afghanistan går både till återuppbyggnadsarbete och repatrieringsverksamhet inne i landet, och till stöd åt de afghanska flyktingar som befinner sig i läger i Pakistan

Filippinerna

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 8,6 milj. kr.

Det tekniska samarbetet som inleddes budgetåret 1986/87 är under uppbyggnad. Hittills har ca 27,5 milj. kr. utbetalats för insatser främst inom energi- och miljösektorerna. I samarbete med Världsbanken har Sverige via BITS lämnat stöd till kartering av naturresurser och miljöpåverkan med hjälp av satellitbilder. Sverige stöder även utveckling av elkraftöverföringssystemet i landet.

IMPOD stöder utvecklandet av den filippinska möbelindustrin. I övrigt ges stöd bl. a. till mässdeltagande och seminarier. Kostnaden för IMPODs aktiviteter på Filippinerna uppgick under budgetåret 1989/90 till 700 000 kr.

Bland de enskilda organisationer som är eller har varit verksamma i landet kan nämnas Diakonia, Röda korset, LO-TCO:s biståndsnämnd och flera svenska missionsorganisationer. Diakonia arbetar bl. a. med jordbruks- och hälsovårdsprojekt. LO-TCO:s biståndsnämnd arbetar med facklig utbildning. Även katastrofbistånd har lämnats till Filippinerna.

Jordanien

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 1,8 milj. kr.

Jordanien har sedan år 1984 erhållit u-krediter och stöd till tekniskt samarbete genom BITS. Fyra u-krediter om totalt ca 110 milj. kr. har hittills lämnats. En kredit har avsett utrustning för en driftsledningscentral för elkraftmyndigheten i landet. En u-kredit har lämnats för en omfattande konsultförstärkning av det nationella telebolaget. Detta projekt har dock avbrutits på grund av de akuta ekonomiska svårigheter som drabbat Jordanien. Det tekniska samarbetet genom BITS uppgår till ca 10 milj. kr. Genom BITS' internationella kurser har 98 deltagare från Jordanien sedan 1980/81 erhållit utbildning i Sverige.

Under året genomförde IMPOD ett marknadsseminarium tillsammans med Grossistförbundet. Jordanien mottog under perioden ett livsmedelsbistånd på runt 6,3 milj. kr. från Sverige.

Huvuddelen av det svenska stödet genom enskilda organisationer kanaliseras genom Individuell Människohjälp till stöd för ett rehabiliteringscenter i Sweileh utanför Amman. Projektet omfattar ett barnhem för ca 150 gravt utvecklingsstörda barn, grundskola, träningsskola och yrkesutbildning. Rädda Barnen har bl. a. etablerat ett barnhälsocenter i Amman. Centret, som invigdes år 1989, har dock ej erhållit svenska statliga medel. Sverige bidrar också indirekt till Jordanien genom stora bidrag till UNDP, UNICEF och UNRWA. I samband med Gulf-krisen har Sverige också finansierat transporter av ett betydande antal drabbada gästarbetare från läger i Jordanien till respektive hemländer.

Kambodja

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90:ca 16 milj. kr.

Sverige har lämnat bistånd till Kambodja sedan år 1979, dvs. lika länge som FN har haft en samordnad verksamhet där. Det svenska bidraget har huvudsakligen gått till insatser inne i landet.

Biståndet har främst lämnats genom FN:s barnfond (UNICEF) för stöd till landets primärskolor, hälsovård och dricksvattenförsörjning, men också genom svenska enskilda organisationer t.ex. Diakonia som bidragit med bl.a. jordbruksinsatser. Röda Korset lämnar stöd till ett provinssjukhus. Genom ett regeringsbeslut under hösten 1990 kommer det humanitära stödet till Kambodja för budgetåret 1990/91 att uppgå till ca 36 milj. kr. Också detta bidrag kommer att ha samma profil som tidigare bidrag.

Kina

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 40,4 milj. kr.

Efter händelserna i Kina i juni 1989 beslöt regeringen att icke avtalsbundna biståndsprojekt tills vidare skulle frysas men att ingångna avtal skulle honoreras. En mindre del av de sålunda frysta u-krediterna har frisläppts under år 1990.

Det tekniska samarbetet med Kina inleddes år 1979 och u-krediter om sammanlagt 2,3 miljarder kronor har lämnats sedan år 1983. U-kreditgivningen har i väsentliga delar avsett en utbyggnad av Kinas telekommunikationssystem i provinserna Liaoning och Guangdong. Utbildningsinsatser avseende drift och underhållscentra för uppföljning av dessa projekt samt för uppbyggnad av ett utvecklingscenter på teleområdet i Peking har finansierats inom det tekniska samarbetet.

Samarbetet inom industriområdet har varit koncentrerat till pappers- och skogsindustrin. U-krediter har lämnats för anläggning av spån- respektive fiberskivefabriker samt till modernisering av pappers- och massafabriker. Moderniseringen av massaindustrin har medfört positiva effekter på miljön.

U-krediter till livsmedelssektorn har lämnats till projekt som avser tillverkning av fruktjuice, förädling av vegetabiloljor, framställning av sojamjölk och tillverkning av barnmatspulver. BITS har under flera år bidragit till ett utbildningscenter för mejerinäringen utanför Peking.

På energiområdet har u-krediter lämnats för ett mindre vattenkraftverk samt ett projekt för tillverkning av kolvattenbränsle i Peking. Därtill har bidrag lämnats till en konsultinsats angående stabilitetsbedömningar av bergväggar i samband med underjordsbyggande av ett pumpkraftverk i Guangzhou samt till utbildningsinsatser avseende högspänd likström.

Även till miljösektorn har bidrag lämnats från BITS.

Kina är det land som genom åren haft flest deltagare i de internationella kurserna. Totalt har Kina deltagit med 348 personer och under 1989/90 med 12 personer i de internationella kurserna.

SARECs samarbete med Kina inleddes år 1977. Till och med budgetåret 1988/89 har detta samarbete stötts med 28,8 milj. kr. På senare tid har det koncentrerats till medicinsk forskning samt lantbruksforskning.

SWEDFUND deltar i två fabriksprojekt i landet, avseende läkemedel och framställning av värmetråd.

Svenska kyrkans mission (SKM) stödjer ombyggnaden av ett servicecentrum.

Libanon

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 4,6 milj. kr.

Libanon erhöll under budgetåret drygt 4,5 milj. kr. i katastrofbistånd genom svenska enskilda organisationer. Diakonia är den enda svenska organisationen med verksamhet i Libanon. Hjälpinsatserna koncentreras till inköp och distribution av mediciner samt yrkesutbildning och bedrivs i en mycket besvärlig miljö. Ytterligare svenska organisationer har på andra sätt bistått utsatta grupper i landet. Bland dessa kan nämas Svenska Röda Korset som lämnat bidrag till Internationella röda korskommitténs program i Libanon, Caritas som lämnat stöd för rehabilitering av bostäder och skolor, Rädda Barnen och Kungsbacka FN-förening.

Ca 1 milj. kr. lämnades under budgetåret i form av livsmedelsbistånd.

Malaysia

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 29,4 milj. kr.

Samarbetet med Malaysia, som påbörjades år 1985, har ökat i omfattning de senaste åren. Totalt har 116 milj. kr. beviljats i u-krediter och 21 milj. kr. utbetalats inom det tekniska samarbetet. Flertalet av insatserna avser energisektorn. Två u-krediter på sammanlagt drygt 90 milj. kr. har beviljats för elektrifierings- och transmissionsprojekt. En tredje u-kredit har beviljats för anläggning av transformatorstationer i Västmalaysia. Dessutom pågår samarbete inom områdena vattenrening, miljö och förvaltning.

IMPOD har kartlagt den malaysiska fruktmarknaden, och också arrangerat kampanjer för den malaysiska karambolan och papayan. Den svenska marknaden för turism i Malaysia har kartlagts genom IMPODs försorg.

En rad enskilda organisationer är verksamma i landet, bl.a. Svenska kyrkans mission (SKM), Amningshjälpen och LO-TCO:s biståndsnämnd. SKM medverkar i ett projekt för vattenförsörjning. LO-TCO:s biståndsnämnd arbetar med facklig utbildning.

Pakistan

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 45,9 milj. kr.

Pakistan erhöll budgetåret 1989/90 11 milj. kr. över anslagsposterna katastrofbistånd och bistånd genom enskilda organisationer.

Dessutom utbetalades i samband med olika BITS-insatser 28 milj. kr. BITS tekniska samarbete med Pakistan inleddes år 1983 och för 1989/90 förelåg tre avtal om u-krediter på ett totalt belopp om 180 milj. kr. Samarbetet har till stor del inriktats på infrastruktur och industriutveckling men under senaste året har insatser inom miljö och utbildning till-

kommit. Under 1989/90 har avtal ingåtts om en u-kredit på 60 milj. kr. till en pakistansk utvecklingsbank för vidareutlåning till små och medelstora industri- och infrastrukturprojekt.

SWEDFUND har i landet samarbete med en fabrik för framställande av infusionslösningar. 1.2 milj. kr. utbetalades under 1989/90

Genom SAREC stödjer Sverige ett forskningsprojekt kring infektionssjukdomar och näringsproblem hos mödrar och barn. Detta projekt är ett samarbete mellan institutionen för pediatrik vid King Edward Medical College i Lahore och svenska institutioner.

Bland de enskilda organisationer som verkar i Pakistan kan nämnas Rädda Barnen, Pingstmissionen och Lutherhjälpen. Huvuddelen av deras verksamhet i landet inriktar sig på hjälp till afghanska flyktingar.

Thailand

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 11,4 milj. kr.

Biståndsinsatserna i Thailand ägnas huvudsakligen miljö- och energisektorerna.

BITS har bedrivit tekniskt samarbete med Thailand sedan år 1984. De totala utbetalningarna uppgår till drygt 11 milj. kr. och gäller energiutveckling och energibesparing innebärande bl.a. ett projekt med vedeldade kraftverk. Även projekt inom miljövård planeras. Sammanlagt har 202 personer under årens lopp deltagit i de internationella kurserna. Två u-krediter med en kreditvolym på 106 milj. kr. har beviljats. Den ena gäller en avloppsanläggning till en pappers- och massafabrik. Den andra avser stöd till en thailändsk utvecklingsbank.

Också IMPOD samarbetar med Thailand inom en rad olika projekt. IMPOD har t. ex. kartlagt exportmöjligheterna för tre thailändska produkter, nämligen leksaker, biltillbehör samt trädgårdsverktyg.

Genom Diakonia lämnas stöd över katatrofanslaget till flyktingar. Svenska Baptistsamfundet (SB) arbetar bl.a. med by- och hälsovårdsprojekt, och KFUK-KFUM driver ett socialt verksamhetscenter. Via Svenska Missionsrådet kanaliseras biståndsmedel till olika landsbygdsprojekt i landet.

Röda Korset stöder trädplanteringsarbete.

Västbanken/Gaza

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 25,1 milj. kr.

Sverige är den tredje största bidragsgivaren i Västbanken/Gaza.

Det svenska bidraget till FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar (UNRWA) uppgick under budgetåret till 100 milj. kr., varav 10 milj. kr. är specialdestinerat till Västbanken och Gaza. Detta gör Sverige till den femte största bidragsgivaren i absoluta tal. Sverige stödjer också Internationella Rödakorskommitténs arbete på Västbanken och i Gaza.

Genom enskilda organisationer kanaliserades under budgetåret drygt 25 milj. kr. i bistånd till Västbanken/Gaza. De svenska insatserna är framförallt koncentrerade till hälsosektorn. Diakonia svarar för den beloppsmäs-

sigt största insatsen. I Ramallah på Västbanken har Diakonia byggt ett rehabiliteringscenter av mycket hög kvalitet. Diakonia har också färdigställt och bidragit med personal till en ortopedverkstad i Jerusalem. Diakonia planerar i en nästa fas att utöka sitt engagemang inom hälsosektorn. Även Palestinagrupperna har länge varit verksamma inom hälsovårdssektorn på de ockuperade områdena. Ett treårigt program avser bl. a. stöd till hälsocentraler i städerna Tubas och Hebron samt ett sjukhus på Gazaremsan.

Bland övriga organisationer märks Individuell Människohjälp som verkat i Jerusalem sedan år 1966. Idag bedrivs arbetet med ett daghem för gravt utvecklingsstörda, en särskola och en yrkesskola för utvecklingsstörda. IM har också engagerat sig i katastrofinsatser för drabbade familjer på de ockuperade områdena. KFUM-K stödjer en förskola i Jerusalem och Svenska Kyrkans Mission bedriver hälsoarbete i Beit Sahour samt stödjer grundskolor i tre städer på Västbanken. Svenska Jerusalemföreningen har bl. a. lämnat stöd till en flickskola i Betlehem.

En uppmärksammad insats är svenska avdelningen av internationella juristkommissionens arbete med rättshjälp på de ockuperade områdena.

Yemen

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 26,8 milj. kr.

Under perioden fick Yemen livsmedelsbistånd på omkring 4 milj. kr.

Rädda barnen arbetar sedan många år i landet och bedriver ett omfattande arbete inom bl. a. familjeplanering och hälsovård. Under året har även katastrofbistånd utgått genom Rädda Barnen till översvämmningskatastrofer i södra delen av landet. Även PMU finns på plats.

LATINAMERIKA

Bolivia

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 39,9 milj. kr.

Ett tekniskt samarbete genom BITS bedrivs med Bolivia sedan år 1983. Samarbetet har hittills innefattat et tiotal olika insatser till en sammanlagd kostnad om i 1 milj. kr.

Det tekniska samarbetet är i huvudsak inriktat på gruvnäringen. Ett större projekt om 30 milj. kr. inleddes hösten 1990 för institutionsutveckling inom den statliga gruvsektorn. Insatsen är ett samarrangemang med Världsbanken.

Samarbetet genom BITS har även inkluderat deltagande i internationella kurser.

I november 1989 anslogs 10 milj. kr. som stöd för Bolivias återköp av en resterande statsskuld till utlandet.

Ett bidrag om 26 milj. kr. lämnades genom SIDA till landets sociala nödhjälpsfond. Denna fond ersattes under perioden av en social investeringsfond med inriktning på hälsa och utbildning.

Medel lämnades genom SIDA till svenska enskilda organisationer verk-

samma i Bolivia. Stödet gavs till främst Pingstmissionen, Diakonia, Röda korset och Utbildning för Biståndsverksamhet (UBV), vilka var engagerade i ett 15-tal skilda projekt för sjukvård, undervisning och andra humanitära insatser. I juni 1990 beviljades Diakonia ett bidrag om 3 milj. kr. för insatser inom i huvudsak folkbildningsområdet samt för stöd till ett kreditinstitut som förmedlar lån till småföretag inom den s.k. informella sektorn.

Chile

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 21,6 milj. kr.

Ett bilateralt samarbete inleddes med Chile sedan en demokratiskt vald civil regering tillträtt i mars 1990. Samarbetet bedrivs som projektbistånd genom de olika svenska biståndsmyndigheterna. Motivet är att stödja demokratins befästande i landet.

SIDA har avtalat om 32 milj. kr. för en insats rörande upprustning av eftersatta skolor. Av dessa medel utbetalades 10 milj. kr. under perioden.

Regeringen har också beslutat om en insats genom SIDA för socialt bostadsbyggande. Det svenska bidraget uppgår till 86,5 milj. kr. under en treårsperiod. Projektet syftar till att avhjälpa den värsta bostadsbristen i några chilenska kommuner och projektet förutses genomföras i nära samarbete med lokala grannskapsföreningar.

Genom SAREC inleddes år 1990 ett bilateralt forskningssamarbete och 5,5 milj. kr. avsattes för budgetåren 1989/90–1990/91 för att komma igång med projekt vars tyngdpunkt är på hälsa och näring.

Arbetsmarknad och miljöskydd är två områden inom vilka BITS planerar ett svenskt samarbete med Chile. BITS beviljade också en u-kredit avsedd för utvecklingsbanken Banco de Estado uppgående till 125 milj. kr. att användas som lånemedel för små och medelstora industri- och infrastrukturprojekt.

SWEDFUND tog initiativ till att stödja ett näringslivssamarbete med Chile och ordnade bl.a. för det ändamålet en "chilensk dag" i Stockholm för svenskt näringsliv.

Svenska och internationella organisationer erhöll medel från det humanitära biståndet för stöd till chilenska organisationer. Stödet riktades till projekt inom folkbildning, bevakning av mänskliga rättighetsfrågor och för återvändande av exilchilenare.

Costa Rica

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 59,2 milj. kr.

Från SIDA utbetalades 25 milj. kr. i projektbistånd, 20,9 milj kr i humanitärt bistånd samt 4,5 milj. kr. genom enskilda organisationer. Därtill utbetalades 14,5 milj. kr. från BITS samt 3,5 milj. kr. från SAREC.

Sedan det bilaterala samarbetet med Costa Rica genom SIDA inleddes år 1988 har totalt 32,4 milj. kr. utbetalats för socialt bostadsbyggande samt 22 milj. kr. för naturvårdsinsatser. Avtalen för budgetåren 1990/91–1992/93 omfattar sammanlagt 110 milj. kr.

Insatserna bereds av SIDAs sektorbyråer och genomförs av lokala eller regionala organisationer, utan medverkan av svenska företag eller biståndspersonal. Erfarenheterna av denna biståndsform är positiva.

BITS inledde tekniskt samarbete med Costa Rica år 1980. Det tekniska samarbetet har hittills föranlett utbetalningar om 55 milj. kr. Energisektorn svarar för drygt 60 % av det tekniska samarbetet med Costa Rica. Sverige ger bl. a. stöd till landets el- och telemyndighet för utveckling, drift och underhåll av kraftnätet. Andra samarbetsområden är telekommunikationer, industri, bostäder, förvaltning, fysisk planering och skogsutveckling. För närvarande ligger tonvikten på insatser som rör energi, telekommunikationer, samt skogsbruk och skogsindustri.

BITS utbildar också costarikansk personal, som i sin tur skall leda den regionala utbildning som landets teleförvaltning kommer att erbjuda personal från de centralamerikanska teleförvaltningarna. 59 deltagare från Costa Rica har deltagit i BITS internationella kurser, varav 10 under 1989/90. Huvudintresset gäller el, tele och management.

I samband med en kartläggning av den svenska marknaden, genomförde IMPOD en fact-finding mission till Costa Rica för blommor, gröna växter, frukt och grönsaker. IMPOD har också lämnat stöd till upprättandet av en costarikansk marknadsföringsorganisation. Vidare bidrog IMPOD till Costa Ricas deltagande i en svensk turistmässa.

SWEDFUND stödjer sedan år 1986 ett möbelfabrikprojekt i Costa Rica. Avtalet omfattar 2,4 milj kr.

SAREC inledde år 1988 bilateralt forskningssamarbete med Costa Rica. Forskningssamarbetet är koncentrerat till medicin och veterinärmedicin. Under 1990/91 utvidgas samarbetet till att omfatta projekt inom arbetsmiljöfrågor, naturprodukter samt marinbiologi.

Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) och Föreningen Barnens Regnskog beviljades 3,5 milj. kr. för naturskyddsinsatser och Swedish Cooperative Centre, SCC, beviljades 1 milj. kr. för samarbete med den konsumentkooperativa rörelsen i Costa Rica.

Genom UNHCR och DIAKONIA gavs stöd till humanitära insatser.

Under 1988/89 lämnades drygt 3,8 milj. kr. i katastrofhjälp för uppbyggnad av bostäder som förstörts efter orkanen Joan.

Cuba

Totalt utbetalat under budgetåret 1989/90: 24,7 milj. kr.

Cuba erhåller bilateralt stöd främst via BITS. BITS inledde sitt tekniska samarbete med landet år 1980, samma år som Cuba upphörde att vara svenskt programland. Därefter har samarbetet föranlett utbetalningar om totalt 115 milj. kr., varav drygt 70 milj. kr. avser utrustning till bl. a. sockerindustrin, livsmedelsindustrin och pappersindustrin.

Inom sockerindustrin har Cuba bl. a. fått stöd för inköp av reservdelar till den utrustning som upphandlades i Sverige under 1970-talet. Sverige medverkar även till upprustning av ett mejeri som skall stå modell för andra mejerier. Cuba har vidare erhållit konsulthjälp för rening av utsläpp från pappersindustrin samt för studier rörande energibesparing och kemikalieåtervinning.

Cuba har sedan 1979/80 haft ett stort antal deltagare i BITS internationella kurser. Totalt har 154 personer deltagit i kurser främst inom industriellt underhåll, projektledning och kvalitetskontroll.

SAREC har sedan år 1978 medverkat till att stärka forskningssamarbetet mellan Sverige och Cuba. Idag omfattar detta bl. a. miljövård, medicin, jordbruksforskning och mikrobiologisk behandling av sockerrörsavfall. Under budgetåret 1988/89 påbörjades ett institutionellt samarbete rörande epidemisk hjärnhinneinflammation. Totalt har SAREC finansierat forskningssamarbete med Cuba med 37,4 milj. kr., varav 11,5 milj. kr. under avtalsperioden 1988/89 – 1989/90.

Uruguay

Totalt utbetalt under budgetåret 1989/90: 16,5 milj. kr. Därutöver beviljade SAREC 11,3 milj. kr. för forskningssamarbete i Uruguay/Argentina under samma period.

BITS bedriver ett tekniskt samarbete med Uruguay sedan år 1986. Energisparande inom industrin har varit det volymmässigt största insatsområdet. Stöd har lämnats inom miljöområdet, bland annat för rehabilitering av Montevideos huvudvattenledning och för algbekämpning i dricksvattenreservoarer. En förstudie gjordes om förutsättningar för etablering av ett vedeldat kraftverk, vilket rönte stor uppmärksamhet. Ett trettiotal deltagare från Uruguay medverkade vid BITS internationella kurser.

SAREC är sedan länge aktivt i Uruguay, till en början genom stöd åt ett antal samhällsvetenskapliga institutioner. Ett avtal om forskningssamarbete mellan Sverige och Uruguay undertecknades i augusti 1990. De viktigaste sektorerna för samarbetet är jordbruk, medicin och hälsa, miljö- och bioteknik. För budgetåren 1989/90 – 1991/92 har 13,6 milj. kr. avsatts för samarbetet.

Cirka 8,2 milj. kr. lämnades i biståndsmedel genom SIDA till svenska enskilda organisationers insatser i Uruguay. Swedish Cooperative Centre var engagerad i kooperativ verksamhet i landet. Diakonia stödde bl. a. projekt för återvändande och gav stöd åt människorättsorganisationen SERPAJ.

SIDA understödde med 380 000 kr. det kulturella utbytet med Uruguay under åren 1989/90.

Regionalt ekonomiskt samarbete i södra Afrika (SADCC)

Under anslagsposten har under budgetåret 1989/90 utbetalats 211 milj. kr.

Southern African Development Coordination Conference (SADCC) bildades år 1980 för att minska beroendet av Sydafrika och främja ekonomisk tillväxt och samarbete i regionen. Medlemmarna i SADCC – Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Moçambique, Swaziland, Tanzania, Zambia, Zimbabwe och sedan år 1990 det självständiga Namibia – har satt som främsta prioritet att stärka transporter och kommunikationer mellan länderna. Sverige har tillsammans med de nordiska länderna engagerat sig särskilt starkt i denna sektor. Därutöver ges bistånd inom främst energisektorn.

För att stärka SADCC:s förmåga att bereda och genomföra projekt har stöd givits i form av finansiering av personal och annat tekniskt bistånd till transport- och kommunikationskommissionen i Maputo, till industri- och handelssekretariatet i Dar es Salaam och till miljö- och markvårdssekretariatet i Maseru. En konsultfond har knutits till SADCC-sekretariatet i Gaborone. Sverige och Finland ger stöd till gruvsekretariatet i Lusaka.

Inom telekommunikationsområdet deltar Sverige tillsammans med Norge i finansieringen av tre mikrovågslänkar mellan Botswana, Zambia och Zimbabwe; mellan Malawi, Moçambique och Zimbabwe samt mellan Malawi och Tanzania. Ytterligare stöd ges för installation av en internationell televäxel i Moçambique. Teletrafiken i regionen har inneburit ett stort steg mot oberoende från Sydafrika.

På järnvägsområdet levereras tele- och signalutrustning till järnvägen i Botswana. För TAZARA-järnvägen har järnvägsvagnar levererats från företag i Zimbabwe. I Beira-korridoren och i hamnen i Beira pågår stora upprustningsarbeten, liksom i Dar es Salaams hamn. Arbetena omfattar reparation av hamnanläggningar, banvallar, spår och väg. Planer finns för rehabilitering av Lobito-korridoren när säkerhetssituationen tillåter. Limpopo-järnvägen har öppnats för trafik.

På energiområdet har studier gjorts om kraftöverföring från Moçambique och om underhåll av kraftverk.

SADCC arbetar på ett pragmatiskt sätt som har vunnit respekt inom det internationella samfundet. I första hand inriktas verksamheten på upprustning och/eller utbyggnad av befintliga anläggningar. Utbildning samt drift- och underhållsfrågor får en allt viktigare roll i samarbetet.

Inom det regionala stödet ges även bidrag till ILO:s regionala sysselsättningsorgan SATEP (Southern Africa Team for Employment Promotion).

Nya former för nordisk samverkan har prövats inom ramen för SADCC-biståndet. Betydande resursbesparingar och bättre utbud har därmed skapats.

De nordiska länderna svarar för en tredjedel av det bilaterala biståndet till SADCC-området. Sverige är den största givaren. Andra stora givare är EG, Canada, USA, Tyskland och Nederländerna. Ett visst samarbete har kommit igång med FN och Världsbanken. Den alliansfria rörelsens Afrika-

fond mobiliserar resurser för SADCC-länderna och befrielserörelserna i Sydafrika. Svenska bidrag till fonden avser finansiering av järnvägsvagnar till TAZARA-järnvägen och transporter inom ramen för projektet TRANSCARGA i Moçambique.

Det bredare samarbetet mellan Norden och SADCC fastlades i den s. k. Harare-deklarationen år 1986. Syftet är att finna nya samarbetsområden som komplement till det reguljära biståndet, särskilt inom handel, investeringar och kultur. Efter ett omfattande inventerings- och studiearbete har flera insatser tagit form. Avtal har tecknats för motköpsaffärer mellan Norden och SADCC och inom SADCC-regionen. Ökade ansträngningar görs för att främja export från SADCC-länderna genom IMPOD. NORSAD-fonden – en revolverande fond för att stödja joint ventures mellan företag i Norden och SADCC-regionen – har skapats. Nordiskt stöd utgår för upprättande av en genbank i SADCC-området. Tidskriften Southern African Economist har fått ett positivt mottagande.

Sverige fungerade som nordisk samordnare för det nordiska initiativet under en tvåårsperiod fram till SADCC-konferensen i Lusaka månadsskiftet januari/februari år 1990, varefter Danmark övertagit ansvaret. En översyn av Norden/SADCC initiativet har utförts av Chr. Michelsen-Institutet i Norge, vilken ligger till grund för utarbetande av ett nytt ramprogram för perioden 1991-95. Ett flertal organisationer och institutioner har dragits in i det bredare samarbetet såsom banker, standardiseringsinstitutioner, ungdomsorganisationer, industriinstitutioner m. fl.

Regionala insatser i Asien

Sverige stödjer sedan år 1979 via FAO ett regionalt program för utveckling av hantverksfiske i länderna kring Bengaliska bukten. Programmet omfattar Bangladesh, Indien, Indonesien, Malaysia, Maldiverna, Sri Lanka och Thailand. Nu gällande avtal avser perioden 1987 – 1991. Stödet uppgår till 6 milj. kr. per år. Danmark och mottagarländerna själva deltar i finansieringen.

Svenskt stöd utgår sedan år 1981 till Mekongkommittén, som verkar för regionalt samarbete mellan Laos, Thailand och Vietnam avseende utnyttjandet av Mekongfloden. Sverige finansierar ett vattenkvalitetsprojekt, konsultstudier samt tjänster vid kommittén. Utbetalningarna uppgick under budgetåret 1989/90 till 13,7 milj. kr. När Kambodjafrågan lösts kan Mekongkommittén förväntas komma att spela en större och verkligt regional roll.

Regionala insatser i Centralamerika

Under det gångna året har fem av länderna i Centralamerika fått nya regeringar efter demokratiska val. Att val hålls och följs av normala maktövertaganden innebär ett stärkande av den demokratiska processen. Till detta kommer flera positiva framsteg i fredsprocessen. Bräckligheten i dessa processer är dock uppenbar.

Strider pågår alltjämt i såväl El Salvador som Guatemala, där även

situationen för de mänskliga rättigheterna är fortsatt allvarlig. Den ekonomiska strukturanpassningen utsätter samtliga länder för mycket stora politiska påfrestningar.

Ekonomiskt har de senaste åren bekräftat 80-talets negativa tendens. BNP minskade med nästan sjutton procent under 80-talet. För hela Latinamerika var siffran åtta procent under samma period. De samlade utlandsskulderna i regionen uppgår till 20 miljarder dollar, en ökning under år 1989 på 5,6 procent från föregående år. Budgetnedskärningar har framför allt drabbat de sociala sektorerna, vilket i synnerhet drabbar dem som redan lever under fattigdomsnivån.

Medel för regionala insatser i Centralamerika anvisades första gången budgetåret 1986/87. För budgetåret 1989/90 anslogs 55 milj. kr. för ändamålet. Syftet är att främja fredssträvandena i regionen och stödja ansträngningarna att öka samarbetet mellan länderna. De centralamerikanska länderna har, i samarbete med FN, utarbetat en särskild plan för regionens återhämtning där man gemensamt söker angripa centrala utvecklingsfrågor och sociala problem. Inom ramen för denna har länderna sökt prioritera gemensamma lösningar på flyktingproblematiken i regionen. I juli 1989 ägde en första konferens om flyktingsituationen i Centralamerika rum i FN:s regi. Vid en uppföljningskonferens ett år senare redovisades väsentliga framsteg i de flesta länderna såväl vad gäller integration som repatriering. Den stora majoriteten salvadoranska flyktingar i Honduras hade återvänt och samtliga flyktingläger, utom ett, hade som en konsekvens därav stängts. På samma sätt hade förhållandena för de nicaraguanska flyktingarna i Honduras genomgått en drastisk förändring sedan flyktingarna börjat återvända till Nicaragua.

Medlen har i övrigt utnyttjats för stöd till sociala program såsom primärhälsovård och malariaförebyggande åtgärder genom den allamerikanska hälsovårdsorganisationen (PAHO) och vattenförsörjning genom UNICEF. Fortsatt stöd har utgått till den centralamerikanska kooperativa konfederationen (CCC-CA), till den centralamerikanska universitetskonfederationen (CSUCA) och till insatser på miljövårdsområdet bl. a. genom utbildningscentret för tropiskt jordbruk (CATIE). Stöd har också utgått till Interamerikanska institutet för mänskliga rättigheter (IIDH) och för regional samordning mellan kvinnoorganisationer. Samarbetet med Interamerikanska institutet för jordbrukssamarbete (IICA) har fortsatt liksom med den Centralamerikanska banken för ekonomisk integration (CABEI) och Aktionskommittén för stöd till Centralamerika (CADESCA). En insats inriktad på att förebygga naturkatastrofer har genomförts. I samarbete med Norge, har en fond etablerats för att främja insatser bland kvinnor. De första erfarenheterna av stöd till utbildning inom offentlig förvaltning, genom ICAP, och företagsadministration, genom INCAE, har varit positiva och utvecklas nu till ett mer långsiktigt stöd.

Sedan budgetåret 1986/87 har åtaganden för över fyrtio insatser, på totalt 255 milj. kr. gjorts. Inom Norden äger ett kontinuerligt samråd rum. Flera av insatserna finansieras och följs upp gemensamt.

Under år 1990 har viktiga politiska förändringar ägt rum i Sydafrika. Den 2 februari meddelade president de Klerk bl. a. att förbudet mot ANC (African National Congress) och andra politiska organisationer upphävts samt att undantagstillståndet upphävts i fråga om medier och utbildning. Strax därefter släpptes ANC-ledaren Nelson Mandela efter 26 års fångenskap.

Därefter har två betydelsefulla överenskommelser nåtts mellan regeringen och ANC. I enlighet med det sk Groote Schuur-protokollet i maj utsågs en gemensam arbetsgrupp för att definiera politiska brott och skapa mekanismer för frigivning av fångar och förlänande av immunitet till flyktingar. I Pretoria-överenskommelsen, som bl. a. innehåller regler för frigivningen av politiska fångar och för flyktingar att fritt återvända, förklarade båda parter att vägen nu låg öppen för förhandlingar om en ny författning för Sydafrika.

I början av juni avskaffades dessutom undantagstillståndet i hela landet utom i provinsen Natal. I Natal, där strider sedan mitten av 1980-talet krävt ca 4000 dödsoffer, behölls undantagstillståndet och avskaffades först i oktober.

Framstegen vid förhandlingsbordet fördunklas emellertid av de våldsaktioner runt om i landet som tog sin början i de svarta förstäderna runt Johannesburg i mitten av augusti, någon vecka efter Pretoria-överenskommelsen.

Trots överenskommelserna mellan regeringen och ANC och trots de reformer som genomförts, består apartheidsystemet. Den säkerhetslagstiftning som ger myndigheterna mycket vidsträckta befogenheter finns också kvar.

Svenskt bistånd

Det humanitära biståndet i södra Afrika utgör ett stöd till offer för och motståndare till apartheidsystemet. Syftet är att stödja en utveckling mot ett fritt, icke-rasistiskt och demokratiskt Sydafrika. Biståndet omfattar bl. a. stöd till uppbyggnad av folkliga organisationer såsom fackföreningar och kyrkor, rättshjälp och försörjningsbidrag till fängslade apartheidmotståndare och deras familjer, flyktinghjälp, stipendier, utbildningsinsatser samt information och forskning. Bidrag lämnas dels som direkta bidrag till den humanitära verksamheten inom ANC, dels till FN samt till svenska och internationella enskilda organisationer.

ANC har erhållit svenskt bilateralt bistånd i 18 år, främst för försörjning av flyktingar som är spridda i länderna i södra Afrika. Samarbetet omfattar även projekt inom jordbruk, utbildning, kultur och hälsovård. Biståndet innefattar även bidrag till administration, information och transporter.

Det övriga humanitära biståndet till Sydafrika rör insatser för offren och motståndare till apartheidsystemet, förmedlat av olika enskilda organisationer. En stor del av detta bistånd avser insatser för stipendieverksamhet och utbildning, i första hand för flyktingar.

De sydafrikanska kyrkorna har en stark ställning i landet och inom apartheidmotståndet. Stöd ges till olika kyrkliga aktiviteter, bl. a. genom Diakonia, Frikyrkan hjälper, Lutherhjälpen, Svenska ekumeniska nämnden och Svenska kyrkans mission.

Förtrycket i Sydafrika har lett till att ett stort antal människor fängslats av politiska skäl. För att hjälpa dessa ges bidrag till advokathjälp och stöd till de drabbade familjernas försörjning, bl. a. genom International Defence and Aid Fund (IDAF) och FN:s förvaltningsfond för apartheidpolitikens offer (UNTF). Fackföreningsrörelsen har under senare år blivit en allt viktigare faktor i antiapartheidrörelsen. Spridning av information och forskningsrön om situationen i Sydafrika är viktig för att öka medvetenheten om apartheidsystemet. Därför stöds informationsverksamhet såväl i som utanför Sydafrika.

Humanitärt bistånd i Latinamerika

Under anslagsposten Humanitära insatser i Latinamerika utbetalades 235 milj. kr. under budgetåret 1989/90. Utöver det anslagna beloppet på 190 milj. kr. disponerades en ingående reservation på knappt 40 milj. kr.. Därtill anslogs 20 milj. kr. ur SIDAs ointecknade reserv.

Det humanitära biståndet i Latinamerika inleddes efter militärkuppen i Chile år 1973, i form av katastrofbistånd till flyktingar och offer för förtrycket i Chile. Från budgetåret 1976/77 inrättades en särskild anslagspost ur vilken sammanlagt 1 304 milj. kr. utbetalats. Riksdagen beslöt på basis av statsverkspropositionen 1987/88 att anta reviderade riktlinjer för det humanitära biståndet i Latinamerika och anslag går nu till tre huvudsakliga ändamål: stöd till människor som fallit offer för förtryck och väpnade konflikter; stöd till återuppbyggnad och utveckling av demokratiska institutioner; stöd till utvecklingsprojekt med inriktning på de mest eftersatta grupperna. Under 1980-talet har humanitärt bistånd i växande utsträckning lämnats till Centralamerika.

Det allvarliga läget i flera länder i Centralamerika liksom i Peru och Colombia motiverade fortsatta insatser av renodlat humanitär karaktär. Under det senaste året har stöd i ökad utsträckning utgått till flyktingar som återvänt till hemlandet. Bidrag har också utgått till försvar av mänskliga rättigheter och till sysselsättningsprojekt i form av verkstäder och daghem för krigsdrabbade barn. Bistånd lämnas till insatser för utveckling av demokratiska strukturer, t. ex. genom bidrag till folkbildningsverksamhet och kooperation. Likaså utgår stöd till särskilt utsatta grupper, t. ex. kvinnor och s. k. gatubarn. I Bolivia understöddes regeringens ansträngningar att mildra de mest negativa verkningarna av ett ekonomiskt reformprogram genom ett större anslag till landets sociala nödhjälpsfond.

Biståndet förmedlas av svenska folkrörelser och andra svenska och internationella enskilda organisationer. Bland dessa organisationer kan nämnas Arbetarrörelsens internationella centrum, Diakonia, Kyrkornas världsråd, LO/TCO:s biståndsnämnd, Lutherhjälpen, Rädda Barnen, Svenska röda korset, Svenska Caritas, Svalorna, Svenska kyrkans mission och World University Service. Stöd har även förmedlats via multilaterala

organisationer såsom Internationella utvecklingsfonden (IDA), FN:s barnfond (UNICEF) och FN:s flyktingkommissarie (UNHCR).

Den inom Utrikesdepartementet genomförda översynen av biståndet till Latinamerika konstaterar att humanitärt bistånd varit en flexibel anslagsform som smidigt kunnat anpassas efter en föränderlig situation. Fokus har förskjutits från avgränsade projekt till processer. Målgrupperna har dominerats av fattiga och utsatta människor. Aktörer i biståndet har i första hand varit lokala organisationer. Biståndet har aktivit bidragit till överföring av erfarenheter mellan svenska, internationella och lokala enskilda organisationer, bidragit till en breddad resursbas samt medverkat till att bygga upp nätverk mellan organisationer och länder i Latinamerika.

Katastrofer, stöd till återupbyggnad m. m.

Anslagsposten Katastrofer, stöd till återuppbyggnad m. m. uppgick under budgetåret 1989/90 till 800 milj. kr. jämte reservation från föregående budgetår.

Två tredjedelar av anslagsposten har utnyttjats för katastrofhjälp i 15 afrikanska länder. Insatserna har företrädesvis avsett hjälp till mycket fattiga människor som drabbats av i första hand väpnade konflikter och felslagna skördar. Den svåra situationen i Moçambique har motiverat betydande katastrofbistånd. Stora bidrag har också utgått till Etiopien, Angola, Uganda och Sudan.

Ca 30 % av anslagsposten har utnyttjats för insatser i Asien för humanitär hjälp bl. a. åt flyktingar och konfliktdrabbade från Afghanistan, Kambodja, Libanon, Västbanken och Gaza. Omfattande stöd utgick vid den stora jordbävningen i Iran. I Latinamerika har katastrofbistånd utgått till fyra länder. I samband med den politiska omvälvningsprocessen i Rumänien under julen 1989 utgick betydande katastrofbistånd via svenska enskilda organisationer.

Knappt 60% av tillgängliga medel har använts för insatser förmedlade av svenska enskilda organisationer, medan ca 20% avsett direkt bilateralt stöd till vissa länder. Ca en sjättedel av anslaget har utgjort stöd till FNs katastrofinsatser.

Insatser av katastrofkaraktär finansieras i ökad utsträckning inom landramarna för vissa länder, t. ex. Moçambique, Etiopien, Sri Lanka.

Destination	Utbetalade katastrofinsatser (milj. kr.) Budgetåret 1989/90
AFRIKA	
Algeriet	3,2
Angola	42,1
Etiopien	84,9
Kenya	1,0
Lesotho	0,6
Liberia	0,4
Malawi	1,5
Mauretanien	0,2
Moçambique	183,0
Namibia	1,1
Sudan	31,4
Tanzania	0,2
Uganda	48,4
Västra Sahara	2,3
Zimbabwe	4,6
Övriga regionala insatser	40,0
Summa	444.9
ASIEN/MELLANÖSTERN	
Afghanistan	73,6
Burma	0,6
Filippinerna	0,2
Indien	0,5
Iran	6,5
Kambodja	15,8
Libanon	8,7
Pakistan	2,7
Sri Lanka	3,8
Jemen	4,0
Thailand	2,7
Turkiet	4,0
Vietnam	1,5
Västbanken/Gaza	20,6
Övriga regionala insatser	15,0
Summa	160,2
LATINAMERIKA	
Costa Rica	1,5
El Salvador	1,3
Haiti	1,8
Nicaragua	22,4
Summa	27,0
ÖVRIGT	
Ej länderfördelat	51,8
Rumänien	14,7
TOTALT	698,6

Bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer

Anslagsposten för stödet till folkrörelsers och andra enskilda organisationers utvecklingsprojekt har flerdubblats sedan budgetåret 1974/75. Från och med budgetåret 1989/90 inkuderar anslagsposten även medel som lämnas till svenska organisationers informationsverksamhet i Sverige.

Under 1989/90 utbetalades sammanlagt 605 milj. kr. Utöver av riksdagen beviljade medel på 590 milj. kr., beviljades ytterligare medel uppgående till 15 milj kr ur SIDAs ointecknade reservation från 1988/89.

Bidrag utgick budgetåret 1989/90 för projekt i ca. 80 u-länder, inklusive programländerna för bilateralt bistånd. De åtta största mottagarländerna och storleken av bidragen till dem framgår av följande uppställning:

	1989/90 milj. kr.
Bangladesh	44,7
Indien	38,7
Tanzania	38
Nicaragua	34,7
Zaire	34,6
Etiopien	26,9
Kenya	21,5
Zimbabwe	18,3

De kristna organisationerna mottog den största delen av bidragen, 265 milj. kr., motsvarande 44 % av utbetalade medel. Bidragen till fackliga respektive kooperativa insatser var 30 resp. 40 milj. kr.

Liksom tidigare år har stödet i huvudsak använts till hälsovårds- utbildnings- och landsbygdsutvecklingsprojekt. Bidragen avser investeringar-, drifts- och underhållskostnader i lokal valuta.

Under åren har stora summor avsatts för kapitalkrävande byggnadsverksamhet och investeringar. En viss ändrad inriktning kan skönjas mot mindre byggande än tidigare. Ett skäl härtill är de svårigheter som har uppstått vid det successiva avvecklandet av det egna stödet och överlämnande av driftsansvaret till lokala samarbetspartners. Insatserna idag baseras därför mer på lokala behov och större hänsyn tas till förutsättningarna att uppnå varaktiga resultat. Sådana insatser är ofta svåra att planera och genomföra, samtidigt som de normalt är mindre kostnadskrävande. En effekt av detta på längre sikt kan bli att utbetalningstakten kommer att bli långsammare.

Den konsolideringsperiod som flera ramorganisationer genomgått under de senaste 1–2 åren förefaller nu vara över att döma av ökningen i årsansökningarna för 1990/91. Övriga organisationers ansökningar håller en relativt konstant nivå, såväl till antal som sökt belopp.

Biståndet genom enskilda organisationer förmedlas även över anslagsposterna katastrofhjälp och humanitärt bistånd. De sammanlagda bidragen till bistånd genom folkrörelser och andra enskilda organisationer under budgetåret 1989/90 uppgick till cirka 1,3 miljarder kronor.

Genom det av regeringen under hösten 1986 tillkallade särskilda folkrörelserådet har ett instrument skapats för fördjupat samråd, erfarenhetsutbyte och diskussion kring organisationernas egna biståndsprojekt, samtidigt som organisationerna kan lämna synpunkter på det totala svenska biståndets innehåll och utformning. Ett ingående samråd och erfarenhetsutbyte äger också rum mellan SIDA och organisationerna. Det sker vid årsgenomgångar, konferenser och seminarier, gemensamma fältbesök, uppföljningar och utvärderingar.

Ramavtal

Ramavtal om biståndsinsatser har ingåtts mellan SIDA och följande elva organisationer, som tillsammans representerar ett åttiotal medlemsorganisationer. De elva ramorgaisationerna är: Afrikagruppernas rekryteringsorganisation (ARO), Arbetarrörelsens internationella centrum (AIC), Diakonia, LO/TCO, Handikapprörelsens internationella biståndsstiftelse (SHIA), Pingstmissionens u-landshjälp (PMU), Rädda Barnen, Swedish Co-operative Centre (SCC), Svenska missionsrådet (SMR), Svensk volontärsamverkan (SVS) samt Utbildning för volontärverksamhet (UBV). Av medlen under anslagsposten går omkring 85 % till dessa organisationer. Samarbetet med ramorganisationerna regleras av femårsavtal. Rambidragen beviljas dock på basis av ettåriga framställningar, medan indikativa rambelopp fastställs för ytterligare två år för att underlätta organisationernas planering. SIDA har under 1980-talet medverkat till att flertalet ramorganisationer utvärderat sin kapacitet. Under 1990/91 kommer de återstående ramorganisationerna att göra motsvarande studier.

Volontärbidrag

Genom stödet till volontärer, som arbetar för enskilda organisationer, får ett stort antal svenskar möjlighet till praktisk erfarenhet av arbete i u-land. Antalet volontärer med SIDA-bidrag under budgetåret 1989/90 var ca 700. För varje volontär utgår ett schablonmässigt bestämt bidrag. Fr. o. m. budgetåret 1989/90 är bidraget 130 000 kr. per år. Volontärbidragen svarar för ca 17 % av anslagsposten. Bidragen uppgår till över 90 milj. kr.

Direktstöd till organisationer i mottagarländerna

Stöd har lämnats direkt till kvinnoorganisationer i u-länder. Under budgetåret 1989/90 uppgick detta stöd till 16 milj. kr. fördelade på 16 programländer. År 1982 reviderades riktlinjerna för detta stöd, så att biståndet begränsas till programländerna. Biståndskontoren ansvarar för beredning och uppföljning av insatserna.

Sedan budgetåret 1985/86 lämnas även direkt stöd till enskilda organisationer i u-länder för projektverksamhet i anslutning till landramsfinansierade program. Organisationer i Bangladesh och Indien har fått direktstöd. Verksamheten har uppvisat goda resultat under året. Budgetåret 1988/89 uppgick stödet till 8,5 milj. kr.

Internationella enskilda organisationer

Tre internationella enskilda organisationer – Kyrkornas världsråd, Internationella kooperativa alliansen och Disabled People's International – får bidrag från anslagsposten för sin verksamhet.

Kulturbistånd till Central- och Östeuropa

Från budgetåret 1989/90 förvaltar SIDA också ett bistånd via enskilda organisationer till Polen. Uppdraget utvidgades från budgetåret 1990/91 till övriga Central- och Östeuropa. Kriterier för dessa nya bidrag skiljer sig i viss mån från det traditionella u-landsbiståndets. Stöd på kulturområdet har särskilt betonats. Många för SIDA nya organisationer har sökt bidrag eller uttryckt intresse för att göra det.

Informationsverksamhet

1989/90 fördelades 19,2 milj. kr. för informationsinsatser enligt de nya riktlinjer, som beslutades av riksdagen. 70 % av anslaget fördelades till ett 20-tal större organisationer. SIDA hade under året en rad överläggningar med organisationerna i syfte att underlätta omställningen till de nya riktlinjerna.

Särskilda miljöinsatser

Anslagsposten för Särskilda miljöinsatser har för 1990/91 anvisats 225 milj. kr. Det särskilda miljöanslaget skall ge förutsättningar för en ytterligare förstärkning av miljösatsningarna i utvecklingssamarbetet och utgöra ett komplement till övriga biståndsmedel.

En viktig utgångspunkt för uppfyllandet av miljömålet i biståndet är att miljöaspekter skall beaktas i all biståndsverksamhet. Miljöfrågorna har fått betydande utrymme i det landramsanknutna biståndet. Det särskilda miljöanslaget har använts som viktigt komplement för att ytterligare stärka miljösatsningarna inom strategiska områden. Härvid har vikten av stöd till bevarande av produktionsbasen inom jordbruket och marin miljövård betonats, liksom utveckling av kunskap och förmåga hos mottagarländerna att själva kunna svara för miljöinsatser, förstärkta insatser på lagstiftningsområdet och stöd till enskilda organisationer.

Vissa större insatser utgör fortsättningar av tidigare påbörjad verksamhet, t.ex. markvårds- och byskogsprogrammet i Sahel och markvårdsprogrammet i Östafrika. Fortfarande är många projekt i en uppbyggnadsfas. Vissa större satsningar har påbörjats i Kenya, Costa Rica, Nicaragua och Vietnam för att bygga upp ett mer sammanhållet stöd till dessa länder.

Viktiga insatser inom anslagsposten gäller stöd till probleminventering och metodutveckling. Verksamhet har påbörjats på klimatområdet, strategier för skogsföryngring, skogsinventering, rådgivning för resursbevarande jordbruk och studier av urbana miljöproblem. Den marina miljövården behöver utvecklas avsevärt och fortsatta satsningar görs inom industriell

miljövård. Bevarandet av den biologiska mångfalden är ytterligare ett område där insatser påbörjats.

Att stärka förståelse i skolor och massmedia för miljöfrågor och hushållningen med naturresurser är ett annat viktigt område, där insatser påbörjats. Det gäller satsningar på utbildning av u-landsjournalister, utveckling av miljövårdsmoment i läroplaner och miljöutbildning för yrkesverksamma.

Särskilda program m. m.

Under budgetåret innefattar anslagsposten Särskilda program m. m. delposterna energi, befolkningsfrågor, hälsovård, AIDS-bekämpning, kvinnofrågor, kultur och massmedia, mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling, försöksverksamhet och metodutveckling samt insatsförberedelser och resultatvärdering. Avsikten med verksamheten under de ämnesinriktade delposterna är att tillgodose behov i u-länderna inom särskilt prioriterade områden samt att utveckla nya angreppssätt och metoder. Insatserna bör främst ha anknytning till det reguljära utvecklingssamarbetet med programländerna, men kan också omfatta verksamhet i andra utvecklingsländer. Insatserna genomförs i flera fall i samarbete med FN-organ eller andra internationella organisationer.

Medelsfördelningen framgår av följande tabell (milj. kr.):

Delpost	Anvisat 1989/90	Anvisat 1990/91
Energi	19,0	20,0
Befolkningsfrågor	9,0	10,0
Hälsovård	15,0	16,0
AIDS-bekämpning(1)	100,0	125,0
Kvinnofrågor	12,0	13,0
Kultur och massmedia	22,0	25,0
Mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling	15,5	50,0
Försöksverksamhet och metodutveckling	95,5	105,0
Insatsförberedelser och resultatvärdering	40,0	44,0
Summa Särskilda program m. m.	398,8	408,0

[1] Varav 20 milj. kr. till forskning om AIDS och tropiska sjukdomar att administreras av SAREC.

Energi

Insatserna inom energiområdet syftar till att identifiera angelägna och eftersatta områden i främst programländernas energiförsörjning, samt att utvärdera och dokumentera erfarenheter av nya energitekniker och system. Viktigt är även att sprida information och medverka i introduktionen av lämpliga tekniker och system i u-länder.

Vidare kan medlen utnyttjas för stöd till internationella organisationers energiprogram, särskilt i de fall de bidrar till förbättringar av energiförsörjningen i de svenska mottagarländerna. Till områden som prioriteras hör energiplanering och stöd till projekt och kunskapsöverföring inom områden där det finns en god svensk resursbas, t. ex. inom energihushållning, miljöskyddsteknik, småskalig vattenkraft samt viss bioenergiteknik.

Verksamheten bedrivs i stor utsträckning i samarbete med Stockholm Environment Institute (SEI) och UNDP/Världsbankens ESMAP. Syftet är att i ett långsiktigt målstyrt samarbete uppnå den koncentration av aktiviteterna som eftersträvas av kvalitetsskäl.

Befolkningsfrågor

Befolknings- och familjeplaneringsfrågor har fått ökad uppmärksamhet världen över på senare år. Bakgrunden är den växande insikten om befolkningsfrågans betydelse för världens sociala och ekonomiska utveckling och dess nära koppling till globala miljöfrågor.

Ett brett stöd ges till strategiskt viktiga organisationer, med särskild inriktning på organisationer verksamma i Afrika. Även stöd till lokala enskilda organisationer kan under ett inledningsskede finansieras under Särskilda program, medan målsättningen på sikt är finansiering inom landramen.

Hälsovård

Inom området hälsovård ges stöd till löpande metodutveckling med tonvikt på primärhälsovårdens behov. Insatserna innefattar även spridning av dess resultat genom kurser, seminarier m. m. till främst SIDA:s programländer. Insatserna utgör därmed ett komplement till stöd inom landramarna.

Insatserna på handikappområdet syftar till att utveckla metoder för att förebygga funktionsnedsättningar och rehabilitera funktionshindrade människor. En viktig uppgift är också att åstadkomma attitydförändringar hos ansvariga inom olika samhällssektorer i u-länder. En stor del av insatserna avser stöd till WHO:s program för bybaserad rehabilitering.

AIDS-bekämpning

Under Särskilda program ges ett brett stöd till AIDS-bekämpning, i syfte att förhindra spridning, minska insjuknande och dödlighet samt lindra sociala och ekonomiska konsekvenser av HIV-smittan. En betydande del

av de anvisade medlen ges till WHO:s globala AIDS-program. Stöd ges också till bl. a. bilaterala sektorinsatser och enskilda organisationer. Ett resultat är att kunskap och information om AIDS sprids till stora grupper genom andra kanaler än de traditionella, t. ex. genom teaterpjäser och musik om AIDS i Afrika.

Sommaren 1988 beslutade regeringen att sammanlagt 60 milj. kr. under en treårsperiod skulle anvisas för forskning om AIDS och tropiska sjukdomar. Dessa medel administreras av SAREC.

Kvinnofrågor

SIDA arbetar för att integrera kvinnoaspekterna i det landprogrammerade biståndet inom i första hand sektorerna hälsa, undervisning, landsbygdsutveckling och industri. För att kunna nå uppställda mål kompletteras insatser på dessa områden med medel från delposten kvinnofrågor. Insatserna kan genom att vara innovativa främja kvinnors tillgång till och kontroll över ekonomiska resurser. De kan också medverka till att göra kvinnors betydelse för och delaktighet i samhället mer synliga. Verksamheten består bl. a. av stöd till institutionell uppbyggnad, kvinnobyråers och kvinnoministeriers arbete på policynivå, opinionsbildning genom massmedia, kreditprojekt samt datainsamling och statistik.

Dessutom omfattar programmen bl. a. finansiering av SIDA:s regionala kvinnokontor för Afrika i Nairobi och avtal med Svenska Sparbanksföreningen om ett spar- och kreditprojekt i Machakosdistriktet i Kenya. Genom IUCN främjas ett initiativ kring kvinnor och miljö.

Kultur och massmedia

Avsikten med kultursamarbetet är att bidra till att mottagarländerna tillvaratar och utvecklar sina kulturarv. Det skall också främja ett samarbete och utbyte på jämbördig nivå mellan länder eller grupper av länder. Samarbetet består dels av kulturutbyte, dels av kultur- och massmediastöd.

Med kulturutbytet främjas kontakter mellan kulturinstitutioner och kulturarbetare i Sverige och systerinstitutioner och kolleger i u-länder. De flesta kulturstödsinsatser har också svensk medverkan och därmed inslag av kulturutbyte. På motsvarande sätt kräver mestadels kulturutbytesprojekt med ett u-land ett inslag av svenskt stöd för att u-landet skall kunna delta på jämställd bas i utbytet.

Stödet till massmedia skall ses som bidrag till uppbyggandet och utvecklingen av främst press och radio men även nyhetsbyråer i u-länder. Insatserna utgörs bl. a. av programstöd till IPS, tredje världens nyhetsbyrå och ACCE, en afrikansk mediaorganisation.

Tonvikten på kulturstödet ligger på insatser i SADCC-regionen även om Östafrika och Latinamerika också erhåller stöd.

Mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling

Ett viktigt mål för biståndet är att främja mänskliga rättigheter och en demokratisk utveckling. Målets förverkligande diskuteras fortlöpande inom ramen för den dialog som förs med samarbetsländerna. Målet anvisar även ett förhållningssätt i själva biståndssamarbetet. Enskilda biståndsprojekt skall om möjligt syfta till de berörda människornas aktiva deltagande. Här utgör arbetsmetoden en del av målet.

Vid sidan av verksamheten inom landramarna finns medel avsatta för särskilda program för mänskliga rättigheter och demokratisk utveckling. Till de områden som får stöd inom denna delpost hör organisationer som verkar för mänskliga rättigheter, stärkande av rättsväsende och rättssäkerhet. Stöd lämnas till studier om sambandet mellan utveckling och mänskliga rättigheter, för att underlätta korrekta procedurer vid allmänna och kommunala val, för verksamhet och information kring förföljda minoriteter, samt insatser för att främja barns rättigheter.

Ett relativt omfattande stöd gavs under 1989/90 till den Internationella Juristkommissionen (ICJ), Minority Rights Group, Andinska Juristkommissionen och Kyrkornas världsråds program för mänskliga rättigheter i Latinamerika. Vidare beviljades smärre belopp till ett relativt stort antal seminarier kring frågor om mänskliga rättigheter och humanitär rätt.

Försöksverksamhet och metodutveckling

Försöksverksamhet och metodutveckling (FOM) är inriktad på experimentell och nyskapande verksamhet inom områden som är särskilt angelägna i utvecklingssamarbetet. Insatserna syftar till att finna metoder för att angripa olika utvecklingsproblem för att på sikt förbättra situationen för den fattigare delen av befolkningen. Därigenom stödjer och kompletterar insatserna den landprogrammerade bilaterala verksamheten. Samarbete bedrivs med FN-organ, andra mellanstatliga organ samt institutioner och företag i Sverige.

Inom FoM ges medel för bl. a. planering av åtgärder för att underlätta arbets- och levnadsförhållanden för människor sysselsatta i svenskstödda projekt i skogssektorn, utveckling av småindustri i Afrika, integrering av industriell miljövård i industriprojekt, utveckling av utbildningsmetoder inom centrala områden i det bilaterala samarbetet, stöd till mottagarländernas administrativa reformarbete, studier för analys av olika u-länders utvecklingsmöjligheter samt ett världsbanksprogram kring metoder för att öka hänsynen till de sociala aspekterna vid utformningen av ekonomiska återhämtningsåtgärder i Afrika.

Insatsförberedelser och resultatvärdering

Under delposten Insatsförberedelser och resultatvärdering (IRV) finns medel för förberedelse, uppföljning och utvärdering av projekt, program och andra aktiviteter som finansierats med svenska biståndsmedel.

Främst används medlen till undersökningar och utredningar som skall ligga till grund för den svenska beslutsprocessen eller ge information till SIDA, statsmakterna och allmänheten om biståndsmedlens användning. För utredningarna anlitas specialister inom olika områden, såsom industriell teknik, energi, undervisningsplanering, medicin, jordbruks- och vattenfrågor. Utvärderingar av större allmänintresse publiceras i serien "Bistånd utvärderat".

ANDRA BISTÅNDSPROGRAM

U-landsforskning

En huvudinriktning för SAREC:s verksamhet är att stödja u-länders strävan att bygga upp och stärka egen kapacitet inom forskning, vetenskap och teknik. Verksamheten kan uppdelas enligt följande:

- stöd till internationella forskningsprogram,
- direkt stöd till regionalt forskningssamarbete och till enskilda u-länder och
- stöd till svensk u-landsforskning.

Ett centralt mål för SAREC är att stödja u-länders strävan att bygga upp och stärka egen kapacitet inom forskning, vetenskap och teknik.

Stödet till internationella forskningsprogram har tidigare utgjort SAREC:s största enskilda anslagspost. De bilaterala och regionala forskningsprogrammens sammanlagda andel har dock ökat och överstiger nu stödet till de internationella programmen.

Kunskapsöverföring och nationell kapacietetsutbyggnad utgör en viktig del av det bilaterala samarbetet. I detta arbete deltar i allt högre grad institutioner vid svenska universitet och högskolor, f. n. pågår drygt 140 projekt där över 80 svenska institutioner deltar.

SAREC driver även ett program för stöd till svensk u-landsforskning. Programmet domineras av långsiktigt stöd till institutioner/forskargrupper och fleråriga projektstöd. Under 1989/90 tillsattes tre professurer inom miljöområdet och inom utvecklingekonomi.

SAREC ger sedan länge ett omfattande stöd till olika internationella forskningsprogram. Största mottagare är WHO:s forskningsprogram och konsultativa gruppen för jordbruksforskning, CGIAR, genom vilket ett tiotal forskningscentra erhåller stöd.

År 1986 anvisade regeringen 100 milj. kr. genom SAREC för ett femårigt forskningsprogram om skog och miljö i u-länder. SAREC fick vidare sommaren 1988 i uppdrag att utforma ett särskilt stöd till forskning om AIDS och tropiska sjukdomar. För denna forskning anslog regeringen 60 milj. kr. för en treårsperiod med början budgetåret 1988/89.

För budgetåret 1990/91 anvisades anslaget C 3. Andra biståndsprogram 360 milj. kr. för u-landsforskning. Dessutom anvisades SAREC 24,3 milj. kr. under anslaget C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA bl. a. för forskningen om AIDS samt 10 milj. kr. under anslaget C 3. Andra biståndsprogram för insatser i Costa Rica och Chile.

Under budgetåret 1989/90 uppgick de totala utbetalningarna från SAREC till 349 milj. kr. motsvarande en ökning om 24 % jämfört med föregående år. Den ingående reservationen 1989/90 uppgick till 127,4 milj. kr. varav 126,0 milj. kr. var intecknade för avtalade insatser.

Tekniskt samarbete och u-krediter

BITS uppgift är att inom ramen för den svenska biståndsverksamheten främja ekonomisk och social utveckling i u-länder samt att utvidga och

stärka Sveriges relationer med dessa länder genom insatser i samarbete med svenska institutioner och företag.

Verksamheten omfattar bidrag till tekniskt samarbete med u-länder inklusive internationella kurser i Sverige samt u-kreditfinansiering av utvecklingsprojekt i u-länder. BITS insatser förutsätter att samarbetsländerna har kapacitet att planera och ansvara för genomförandet av de projekt som erhåller stöd, att projekten är prioriterade i ländernas utvecklingsplaner samt att en kostnadsdelning sker mellan parterna. Huvuddelen av BITS verksamhet är inriktad på energiförsörjning, transporter, kommunikationer och industri. Under senare år har också insatser för miljöskydd ökat markant.

BITS samarbetar med låg- och medelinkomstländer. En stor del av verksamheten avser låginkomstländer med en BNP per capita kring 480 US dollar. Närmare 60 % av BITS lämnade utfästelser om bistånd i u-krediter avser denna kategori. Inom det tekniska samarbetet ligger tyngdpunkten på lägre medelinkomstländer.

BITS verksamhet har expanderat kraftigt under 1980-talet. Under budgetåret 1989/90 ökade verksamhetens finansiella omfattning med 40 % jämfört med året innan. Totalt utbetalades 985 milj. kr., varav 215 milj. kr. för tekniskt samarbete och 770 milj. kr. för u-krediter. Den ackumulerade reservationen för u-krediter vid utgången av budgetåret 1989/90 uppgick till 462 milj. kr. Av totalt tillgängliga medel om 862 milj. kr. per den 1 juli 1990 var 497 milj. kr intecknade för utestående utfästelser. Drygt hälften av detta belopp avsåg "frysta" utfästelser för projekt i Kina.

Tekniskt samarbete

Det tekniska samarbetet syftar till att överföra kunnande från Sverige till samarbetsländerna. Detta inbegriper skapandet av kontakter, planering av projekt samt utbildning inom områden där Sverige har god kompetens och kapacitet. BITS medverkan i det tekniska samarbetet utgörs av bidrag till konsultinsatser, utbildning för personer från enskilda länder, institutionssamarbete, finansiellt stöd, försöksutrustning och internationella kurser. Vidare ingår ett samarbete med Svenska institutet som avser person- och expertutbyte. BITS samarbetar också med SWEDFUND genom insatser för utbildning och driftledning i industriprojekt där SWEDFUND medverkar.

Det tekniska samarbetet sker främst inom sektorerna industri och energi. Flera av de internationella kurserna behandlar dessa sektorer. En vidgning av kursutbudet mot t. ex. mer allmänt förvaltningskunnande pågår. Stöd till konsultinsatser, som är den största verksamhetsformen, har i växande utsträckning avsett insatser för att effektivisera utnyttjandet av befintlig industri och infrastruktur, t. ex. genom energisparande åtgärder. Begränsat finansiellt stöd på gåvobasis, för inköp av utrustning, kan ges som komplement till det tekniska samarbetet i länder med betalningsbalansproblem och till länder som inte kan komma ifråga för u-krediter. Stöd ges främst för underhålls- och rehabiliteringsinsatser.

Tekniskt samarbete bedrivs med drygt 20 u-länder och ingår bl. a. som

en del i genomförandet av de samarbetsavtal som Sverige ingått med vissa u-länder. Samarbete sker även med förutvarande programländer. I länderkretsen ingår bl. a. Algeriet, Argentina, Bolivia, Costa Rica, Cuba, Dominikanska Republiken, Ecuador, Egypten, Filippinerna, Ghana, Jamaica, Jordanien, Kina, Malaysia, Mexico, Nigeria, Pakistan, Peru, Somalia, Sudan, Thailand, Tunisien och Uruguay.

Under budgetåret 1989/90 inleddes tekniskt samarbete med Polen och under innevarande budgetår med övriga Östeuropa med tonvikt på Sveriges närområde samt Tjeckoslovakien och Ungern.

U-krediter

U-krediter är statsstödda krediter som med hjälp av biståndsmedel kan ges på förmånliga villkor för att finansiera svenska varor och tjänster i projekt som främjar u-ländernas ekonomiska och sociala utveckling. U-krediter kan beviljas u-länder vilkas utvecklingspolitik är förenlig med målen för svenskt bistånd och vilka bedöms ha en tillfredsställande kreditvärdighet.

U-kreditgivningen har till övervägande del inriktats på programländer för svenskt bistånd och de u-länder med vilka BITS bedriver tekniskt samarbete. De beviljade och aktuella krediterna fördelar sig på 29 länder. Större mottagarländer är Algeriet, Angola, Egypten, Indien, Jordanien, Kenya, Kina, Pakistan, Tunisien och Zimbabwe. Samtliga utom Algeriet, är låg- eller lägre medelinkomstländer. För många u-länder begränsas möjligheterna att tillgodogöra sig u-krediter av skuldproblem och åtföljande brist på kreditvärdighet.

U-krediter lämnas för finansiering av enskilda projekt eller via utvecklingsbank. Kreditgivningen har främst inriktats på projekt inom sektorerna energi, transport och telekommunikationer samt industri. Närmare hälften av den beviljade kreditvolymen avser energisektorn. Krediter via utvecklingsbank har hittills lämnats eller erbjudits till fem länder, varav den största, till Chile beslutades under 1990.

I vissa programländer ges u-krediter till projekt i samarbete med SIDA. Exempel på detta är ett större elektrifieringsprojekt i Angola, ett projekt för kraftöverföring i Indien och senast Uri-kraftverket i Indien.

BITS har i flera fall av parallellfinansiering medverkat med u-krediter i projekt där Världsbanken eller en regional utvecklingsbank är huvudfinansiär. U-krediter har även beviljats projekt där Nordiska investeringsbanken eller arabiska utvecklingsfonder är engagerade i finansieringen.

I enlighet med en internationell överenskommelse inom OECD, som Sverige biträtt, ges u-krediter sedan juli 1988 med en förmånlighetsgrad på 35 % respektive 50 %. Det högre gåvoelementet gäller för de s. k. minst utvecklade länderna.

U-krediter ges normalt i en integrerad transaktion där biståndsmedlen används för att subventionera kreditvillkoren. I vissa fall, främst till de minst utvecklade länderna, kan s. k. kombinationskrediter lämnas. Dessa består dels av en gåva, dels av en exportkredit.

För att tillgodose att priserna blir så förmånliga som möjligt för mottagarländerna erfordras som regel i u-kreditsystemet att upphandling sker i internationell konkurrens.

Den totala kreditvolymen för beviljade och aktuella krediter uppgick vid utgången av budgetåret 1989/90 till 10 018 milj. kr. med en beräknad biståndsdel på 3 300 milj. kr. Av de 145 krediter som var aktuella vid budgetårsskiftet hade 126 krediter lett till åtaganden med en total lånevolym på 8 600 milj. kr. Av detta hänfördes 2 800 milj. kr till biståndet.

I det modifierade u-kreditsystemet som infördes år 1985 garanteras samtliga u-krediter över biståndsanslagen. Det totala garantiengagemanget under s. k. biståndsgarantier uppgick den 30 juni 1990 till 5 674 milj. kr.

En säkerhetsreserv som uppbär garantipremier för u-krediterna har upprättats. Till reserven har tidigare även förts medel från biståndsanslaget. Reserven utökades under budgetåret 1989/90 med 55 milj. kr. till totalt 371 milj. kr. Detta motsvarade 7 % av utestående garantiengagemang. Vid skadefall under lämnade u-krediter utnyttjas reserven. Under budgetåret 1989/90 uppgick utbetalningarna för skadefall till 58 milj. kr. Återvinningar under samma period uppgick till 7 milj. kr. Skadereserven administreras av exportkreditnämnden (EKN).

Exporteffekter

Genom att anslagsmedlen för BITS verksamhet används för upphandling av svenska varor och tjänster erhålls en direkt effekt på svensk export. Genom att kunskaperna om och erfarenheterna av de svenska resurserna ökar uppnås också en indirekt exporteffekt t. ex. genom det tekniska samarbetet.

Den totala export som biståndet genom BITS direkt medverkar till kan uppskattas till ungefär tre gånger utbetalningarna.

Internationella riktlinjer för blandade krediter

S. k. blandade krediter och biståndskrediter utgör ofta konkurrensmedel på en rad utlandsmarknader. Risken för kapplöpning med subventioner och urgröpning av biståndets kvalitet har lett till att användningen av blandade krediter ägnats stor uppmärksamhet i internationella fora. OECD:s biståndskommitté (DAC) antog år 1987 reviderade riktlinjer för utnyttjande av offentligt bistånd i kombination med exportkreditgivning och reviderade riktlinjer för annat bundet bistånd. Riktlinjerna syftar bl. a. till att skärpa biståndskriterierna och begränsa den kommersiellt motiverade konkurrensen med sådan kreditgivning.

Reglerna för blandade krediter skärptes vidare genom en överenskommelse inom OECD, som ingicks våren 1987 och som Sverige biträtt, om en höjning av den lägsta, tillåtna förmånlighetsgraden i blandade krediter. Även om det är för tidigt att värdera erfarenheterna från detta arrangemang tyder mycket på att kreditvärdiga u-länder i dag lyckas finansiera en stor del av sina investeringsprojekt med blandade krediter och att dessa fortsätter att vara ett konkurrensmedel.

Fonden för industriellt samarbete med u-länder (SWEDFUND)

SWEDFUND:s verksamhet skall bidra till industriell utveckling i u-länder. Fondens uppgift är att genom en relativt begränsad insats med statliga medel stimulera svenska företag till långsiktigt samarbete i u-länder och att satsa egna resurser i samarbetet. SWEDFUND söker inrikta sin verksamhet på låg- och lägre medelinkomstländer vilka tidigare endast i begränsad utsträckning engagerat svenska företag i industrisatsningar.

SWEDFUND är enligt stadgarna en självständig statlig stiftelse. Fonden skall förmedla kontakter, medverka till och finansiera förinvesteringsstudier och medverka i långsiktiga samverkansprojekt. En huvudform för detta är aktiesatsningar samt lån och garantier.

Fondens grundkapital, ursprungligen 100 milj. kr., har enligt riksdagsbeslut steg för steg höjts till 250 milj. kr. Fonden har bemyndigats att med statsgaranti låna upp medel inom en ram motsvarande högst tre gånger det vid varje tillfälle inbetalda kapitalet. De totala utestående kontrakterade åtagandena för aktiesatsningar, lån och lånegarantier uppgick den 30 juni 1990 till 197 milj. kr. Utbetalningarna uppgick vid samma tidpunkt till ca 171 milj. kr. Fondens löpande kostnader täcktes t. o. m. budgetåret 1984/85 i huvudsak av avkastning från det egna grundkapitalet och vissa administrativa bidrag från statsbudgeten under verksamhetens tre första år. Sedan budgetåret 1985/86 redovisar fonden ett underskott. Detta sammanhänger med att det försämrade ekonomiska läget i många u-länder haft en ogynnsam inverkan på fondens verksamhet. Fondens arbetsinsatser och behovet av särskilda stödåtgärder i projektens inledande fas har blivit större än som kunde förutses när fonden etablerades. Vidare har fonden tvingats till att aktivt medverka i rekonstruktion av ett flertal företag. En följd har varit betydande av- och nedskrivningar i investeringsportföljen. En vändning när det gäller möjligheterna till att satsa i nya SWEDFUND-projekt kan nu skönjas. En större andel av projekten i drift ger vinst. Resultatet efter nedskrivningar var fortfarande negativt för budgetåret 1989/90, men representerade en klar förbättring från föregående år genom en nedgång av förlusten efter nedskrivningar från 9,2 milj. kr. till 3,9 milj. kr.

SWEDFUND medverkade finansiellt per 30 juni 1989 i sammanlagt 47 projekt inkl. förstudier i 25 u-länder. Projekten finns i nuvarande eller tidigare programländer samt i u-länder med vilka Sverige önskar utveckla ett bredare samarbete.

Det totala värdet av investeringarna i de pågående projekten beräknas till ca 2 100 milj. kr. SWEDFUND:s totala finansiella åtagande i dessa projekt uppgår till 197 milj. kr. Övriga finansiärer är projektens svenska och lokala intressenter, nationella och regionala utvecklingsinstitutioner, exportkreditorgan, affärsbanker m. fl.

Verksamheten inriktas på projekt där tillverkningen baseras på lokala råvaror och resurser. Ansträngningar görs för att utveckla projekt med en produktionsteknik som kan fungera i länder med svagt utvecklad infrastruktur och med liten tillgång till service- och underhållstjänster. Samti-

digt uppmärksammas projekt som medför att ny och något mer avancerad teknik än vad som tidigare funnits, introduceras i landet.

Både stora och små företag, statliga, kooperativa och privata förekommer som svenska parter i samarbetet genom SWEDFUND.

Projektbistånd till vissa länder

Anslagsposten

Våren 1988 beslutade riksdagen (prop. 1987/88: 100, bil 5, UU 20, rskr 226) om inrättande av en ny anslagspost Projektbistånd till vissa u-länder. Under 1988/89 anslogs 50 milj. kr. under 1989/90 70 milj. kr. och under 1990/91 390 milj. kr. Anslagsposten motiverades med att det kan finnas behov av att från svensk sida gå in med särskilda insatser i vissa u-länder för att markera vårt stöd till ett land i ett kritiskt skede där utgången kan bli avgörande för landets framtida utvecklingsmöjligheter. Svenska insatser kan t. ex. verksamt bidra till att främja en utveckling i demokratisk riktning. Hittills har beslut fattats om stöd till bostadsbyggande samt till miljö- och markvårdsprogram i Costa Rica, utvecklingssamarbete genom SIDA med Uganda, bidrag till östafrikanska utvecklingsbankens verksamhet i Uganda, stöd till forskningssamarbete med Costa Rica och Chile, bidrag till IMPOD:s verksamhet i Filippinerna och Costa Rica, stöd till socialt bostadsbyggande och skolor i Chile, bidrag för beredning av BITS-insatser i Filippinerna samt utvecklingssamarbete med Polen och övriga Östeuropa.

Det biståndsfinansierade samarbetet med Öst- och Centraleuropa

Anslagsposten används även för att finansiera bilateralt utvecklingssamarbete med Öst- och Centraleuropa. Nedan ges en översikt över Sveriges biståndsfinansierade samarbete med dessa länder.

I december 1989 presenterade statsministern ett program för svenskt stöd till den djupgående samhällsomvandlingen i Östeuropa. Under våren 1990 beslutade riksdagen (prop. 1989/90: 100, bil. 5, UU etc.) om en finansiell ram om 1 miljard kr. över tre år, varav 900 milj. kr. skall finansieras över biståndsramen.

Biståndet fördelas på såväl multilaterala som bilaterala insatser. De multilaterala insatserna finansieras under anslaget C 1. Tabellen ger en bild över hur det svenska biståndet fördelas.

Polen		300 milj. kr.
varav:		
Miljöinsatser och annan kunskapsutveckling	270	
Genom folkrörelser	30	

Övriga Östeuropa		225 milj. kr.
varav:		
Miljöinsatser	45	
Kurser, förvaltningsinsatser stipendier, information m. m.	105	
Folkrörelsestöd och kulturutbyte	60	
Andra bilaterala insatser	15	
Multilaterala insatser		375 milj. kr.
varav:		
EFTA-fond för Jugoslavien under 5 år	160	
Nordiska miljöfinansieringsbolaget under 6 år	110	
Konsultfond för samarbete med Världsbanken	15	
Ofördelat	90	
Insatser från andra anslag än biståndet för främjande av kontakter m. m.		100 milj. kr.
Summa		1 000 milj. kr.

Det svenska biståndet skall inriktas på att vara ett strategiskt stöd för att stärka ländernas förmåga att genomföra reformer och klara de påfrestningar som länderna nu möter. Insatser inom en rad samhällsområden förutses i första hand i form av erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling. Särskild prioritet kommer att ges miljöområdet.

I Polen har beslut tagits om insatser för bl. a. effektivare energianvändning och rening av vatten och luft. Särskilda medel har också avsatts för andra miljöinsatser i närområdet, i synnerhet de baltiska republikerna. Utöver miljöbiståndet har ett omfattande samarbete initierats på en rad samhällsområden mellan myndigheter, högskolor, organisationer, företag och enskilda i Sverige och parter i Östeuropa. Insatserna möjliggör ett nära erfarenhetsutbyte och en bred kunskapsutveckling. Sålunda har BITS, som har ett huvudansvar för handläggningen av Östeuropabiståndet, utarbetat beredningsplaner för miljösamarbete, kurser för sovjetiska beslutsfattare, samarbete inom kultur, information och utbildning samt förvaltningsutveckling och annat tekniskt bistånd. Vidare samverkar BITS och Svenska Kommunförbundet om vänortssamarbete med Östeuropa. BITS-medel kanaliseras via Svenska Institutet för stipendiering, information, expertutbyte m. m. Vidare förmedlar SIDA särskilt stöd genom folkrörelserna till Östeuropa på totalt 90 milj. kr. under de kommande tre åren. ca 10 milj. kr. av detta belopp kan användas för kultursamarbete.

På det multilaterala området har förhandlingarna om EFTAs utvecklingsfond för Jugoslavien slutförts. Syftet med fonden är att förmedla krediter till produktiva investeringar i näringsliv och infrastruktur. Det svenska bidraget uppgår till 160 milj. kr. under fem år. Det nordiska miljöfinansieringsbolaget NEFCO är knutet till den nordiska investeringsbanken NIB och har nyligen påbörjat sin verksamhet. NEFCO skall med kapital investera i företag som producerar miljöteknologi. Det svenska bidraget uppgår till totalt 110 milj. kr. under fem år. Vidare har ett samarbete inletts med Världsbanken genom en särskild konsultfond för projektförberedelser inom miljö, infrastruktur och andra prioriterade sektorer.

Anslagspostens utnyttjande

Budgetåret 1985/86 inrättades en anslagspost för särskilda insatser i skuldtyngda länder, då kallad betalningsbalansstöd. Budgetåret 1990/91 anvisades 640 milj. kr. under anslagsposten Särskilda insatser i skuldtyngda länder under anslaget C 3. Andra biståndsprogram. Totalt under de fem föregående budgetåren hade 2 370 milj. kr. anvisats.

Behovet av särskilda biståndsinsatser för att stödja ekonomisk återhämtning och för att lätta u-ländernas skuldbörda har vuxit under 1980-talet i takt med att den ekonomiska krisen förvärrats i många länder. Biståndet har företrädesvis givits inom ramen för internationellt samordnade insatser till stöd för ett lands ansträngningar att genomföra ekonomiska återhämtningsprogram. Härigenom uppnås ett starkare stöd för ekonomisk-politiska reformer i syfte att återupprätta tillväxt och utveckling. Återhämtningsprogrammen utarbetas oftast i samarbete med Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF). En förutsättning för att reformansträngningarna skall vara hållbara är att ett tillräckligt externt resursflöde kommer till stånd. Att med biståndet delta i internationellt samordnade aktioner har också till syfte att påverka andra givare att ge ökat bistånd och ytterligare skuldlättnad.

Behovet av särskilda insatser framstod klart redan i mitten av åttiotalet, då emellertid formerna för att hantera skuldkrisen endast var svagt utvecklade. Inrättandet av en anslagspost ökade möjligheterna för Sverige att agera internationellt för att främja nya och mer effektiva former för sådant stöd. Anslagsposten användes inledningsvis för att reglera vissa u-länders skuldtjänst till svenska staten. När det internationella samarbetet utvecklades, bl. a. genom svenska initiativ, utfästes medel från detta anslag för internationellt samordnade aktioner.

I vidstående tabell redovisas anslagspostens användning under budgetåren 1985/86–1989/90. Insatserna redovisas under det år då beslut fattats.

Tabell: Särskilda insatser i skuldtyngda länder: anslagspostens användning under budgetåren 1985/86 – 1989/90 (i milj. kr.).

Budgetår	Anslag	Beslutat belopp	ändamål
1985/86	400	365,8	Betalning av skuld till svenska staten: Tanzania (165,4), Moçambique (134,1), Zambia (45,9), Vietnam (2,2), Nicaragua (18,2).
1986/87	400	62,4	
		varav:	
		50,0	Stöd till återhämtningsprogram: Tanzania.
		12,4	Betalning av skuld till svenska staten: Guinca-Bissau.
1987/88	460	627,6	
		varav:	
		117,4	Betalning av skuld till svenska staten: Sudan.
		200,0	Stöd till återhämtningsprogram: Moçambique (100), Tanzania (90), Uganda (10).
		0,2	Reglering av viss del av Guinea-Bissaus skuld till Sverige.
		150,0	Stöd till återhämtningsprogram (i anslutning till det särskilda programmet för Afrika, SPA 1988): Tanzania (48), Moçambique (42), Ghana (20), Guinea-Bissau (20), Uganda (20).
		150,0	IMF: Räntesubventioner till den utvidgade strukturanpassnings-faciliteten ESAF.
		10,0	Skuldåterköp: Bolivia.
1988/89	470	461,3	
		varav:	
		225,0	Stöd till återhämtningsprogram (i anslutning till det särskilda programmet för Afrika, SPA 1989):
			120 milj. kr. för samfinansiering i Moçambique (60), Uganda (30), Guinea-Bissau (20) och São Tomé och Principe (10);
			105 milj. kr. för att underlätta betalning av vissa Världsbanksskulder som innehas av Tanzania (65), Ghana (10) och Uganda (15), samt för samma ändamål utanför Afrika, Bangladesh (5), Bolivia (5) och Sri Lanka (5).
		6,4	Stöd till Guyanas återhämtningsprogram.
		150,0	IMF: Räntesubventioner till den utvidgade strukturanpassnings-faciliteten ESAF.
		65,0	Stöd till Nicaraguas återhämtningsprogram.
		14,9	Reglering av viss del av Moçambiques skuld till Sverige.

Budgetår	Anslag	Beslutat belopp	ändamål
1989/90	640	603,7	
		varav:	
		10,0	skuldåterköp: Bolivia
		265,0	Stöd till återhämtningsprogram (SPA 1990):
			135 milj. kr. för samfinansiering i Moçambique (80), Uganda (30), Guinea-Bissau (20) och São Tomé och Principe (5);
			130 milj. kr. för att underlätta betalning av vissa Världsbanksskulder som innehas av Tanzania (70), Kenya (30), Uganda (20) och Ghana (10).
		100,0	Stöd till återhämtningsprogram: Zambia
		150,0	IMF: Räntesubventioner till den utvidgade strukturanpassningsfaciliteten ESAF.
		78,7	Reglering av viss skuld till Sverige: Moçambique (28,3), Madagaskar (22,0) Tanzania (18,6), Togo (8,0), Guinea-Bissau (1,6). (Beslut fattat september 1990.)
Summa	2 370	2 120,8	Ej utfästa medel 249,2 milj. kr.

Stöd till ekonomiska återhämtningsprogram

Den övervägande delen av betalningsbalansstödet ges som varubistånd till *stöd för återhämtningsprogram*. Den första insatsen av detta slag gjordes budgetåret 1986/87 när Tanzania just hade antagit ett ekonomiskt återhämtningsprogram och slutit ett avtal med IMF. Det svenska stödet uppgick då till 50 milj. kr. Under följande budgetår fattades beslut om ytterligare sammanlagt 200 milj. kr. till Moçambique, Tanzania och Uganda, även det i samband med internationella aktioner för att stödja återhämtningsprogram.

Sedan de multilaterala formerna utvecklats för denna typ av stöd har regeringen gjort ytterligare insatser. Sverige har företrädesvis lämnat *stöd inom ramen för Världsbankens särskilda program för Afrika* (Special Program of Assistance, SPA). Detta program har organiserats av Världsbanken i syfte att mobilisera mer bistånd från givarländerna till stöd för de fattiga och skuldtyngda afrikanska ländernas återhämtning. Första gången en givarkonferens anordnades utfäste Sverige bidrag på 150 milj. kr. (SPA 1988). För de båda därpå följande bidragen (SPA 1989 och SPA 1990) beslutade regeringen om 225 resp. 265 milj. kr. i stöd. De länder som erhållit stöd och de aktuella beloppen framgår av tabellen. Bidragen lämnas oftast i sam- eller parallellfinansiering med Världsbanken. Av de 265 milj. kr. för SPA 1990 utgick ca hälften, 135 milj. kr., i denna form. Bidragen kan finansiera angelägen import generellt, men kan också knytas

till särskilda rehabiliteringsprogram för t. ex. industrisektorn, infrastruktur eller sociala ändamål.

Av bidragen till SPA används också en betydande del för att underlätta *återbetalning av viss Världsbanksskuld.* En stor del av de fattigaste u-ländernas skuldbörda består av räntor på lån till Världsbanken. Dessa skulder är s. k. prioriterade skulder, vilket innebär att de inte kan bli föremål för omförhandling. För att Världsbanken skall fortsätta att kunna låna ut till u-länderna krävs att dessa länder fullföljer sina återbetalningar. I annat fall tvingas banken ställa in såväl planerad som pågående utlåning. Därmed skulle ländernas återhämtningsprogram sannolikt inte kunna fullföljas och möjligheterna att få additionellt bistånd från bilaterala givare minska. För u-ländernas del är det därför av stor vikt att betalningarna till Världsbanken sköts. Tidigare har de flesta av dessa länder kunnat ta lån från Världsbanken både på dess marknadsmässiga villkor, s. k. IBRD-lån, och på dess mjuka, av biståndsgivare subventionerade, villkor, s. k. IDA-lån. Sedan det ekonomiska läget försämrats kan många av länderna nu enbart ta IDA-lån. Återbetalningarna på IBRD-lånen utgör dock en stor del av ländernas skuldtjänst. För att underlätta dessa betalningar har Världsbanken beslutat, efter initiativ från bl. a. Sverige, att en del av de totala återbetalningar som varje år görs på tidigare IDA-lån från och med budgetåret 1988/89 skall lånas ut till dessa s. k. IDA-only länder i proportion till deras utestående skuldtjänst avseende IBRD-lånen. Bidraget från IDA-återflödet är emellertid inte tillräckligt för att klara av ländernas betalningsförpliktelser på IBRD-lån. De nordiska länderna har därför också föreslagit att biståndsgivare skall ställa ytterligare medel till förfogande i detta syfte. Efter en överenskommelse mellan givarländerna finns nu sådana bidragsmöjligheter som en del av Världsbankens särskilda program för Afrika.

Internationella valutafondens resurser spelar en viktig roll i de skuldtyngda ländernas återhämtningsprogram, eftersom dessa resurser är villkorade till förändringar i den ekonomiska politiken. För att stödja fattiga länders strukturanpassning har en särskild facilitet, dvs. en särskild möjlighet att få tillfällig tillgång till resurser från fonden, inrättats, *IMF:s s. k. utvidgade strukturanpassningsfacilitet* (enhanced structural adjustment facility, ESAF). Denna har ökat fondens möjligheter att ge lån på mjuka villkor. För att upprätta fonden har flera länder bidragit med kapital eller räntesubventioner. Riksdagen har godkänt ett svenskt bidrag till ESAF på sammanlagt 600 milj. kr. under åren 1988–1991 att användas till räntesubventioner.

Ett antal länder har stora *betalningseftersläpningar till IMF, Världsbanken eller regionala utvecklingsbanker.* Detta har utgjort allvarliga problem för såväl länderna som institutionerna. Bland de länder som under år 1990 låg efter med sina betalningar märks Nicaragua, Vietnam och Zambia. För länderna innebär detta en svår situation, eftersom de därmed är uteslutna från tillgång till nya resurser från institutionerna. Särskilda insatser måste till för att hjälpa de länder som har för avsikt att genomföra tillräckligt djupgående strukturanpassningsprogram och klara ut problemen med betalningseftersläpningarna. Under år 1989 bildades en första s. k. stödgrupp för att bistå Guyanas reformprogram och för att lösa landets skulder

till internationella finansiella institutioner. Sverige bidrog med 1 miljon US dollar som obundet varubistånd.

Under år 1990 nådde även Zambia en uppgörelse om sitt ekonomiska reformprogram. För att hjälpa landet hantera de exceptionellt stora betalningsefterslapningarna till IMF och Världsbanken utvecklades, bl. a. med hjälp av nordiskt engagemang, ett nytt sätt att försöka lösa denna typ av problem. Detta innebär vad gäller relationen till IMF bl. a. att Zambia under ett IMF-övervakat program återupptar de löpande återbetalningarna, medan den ackumulerade skulden i praktiken refinansieras vid ett senare tillfälle. Samtidigt mobiliseras ett ökat stöd från bilaterala givare. Sverige gav i detta sammanhang 100 milj. kr. i form av obundet varubistånd.

Nicaragua inledde under år 1988 ett omfattande ekonomiskt återhämtningsprogram. Sverige har stött utarbetandet av reformprogrammet bl. a. genom att finansiera studier och rådgivning. I maj 1989 hölls i Stockholm ett internationellt givarmöte vid vilket ett antal länder utfäste stöd till programmet. Sverige beslutade om ett bidrag om 65 milj. kr. för obundet rambistånd.

Hanteringen av u-länders skuld till svenska staten

En stor del av de fattigaste ländernas skuld gäller i långivarlandet offentlig eller offentligt garanterad skuld, främst bistånds- och exportkrediter. I enlighet med en resolution i UNCTAD, skrev Sverige år 1978 av de biståndskrediter som under 1960- och 1970-talen gavs till de fattigaste länderna. År 1986 gjordes samma sak för Zambia. Totalt avskrevs ca 1 185 milj. kr. Detta har inte belastat betalningsbalansstödet.

De fordringar som svenska staten i dag har på u-länder är främst exportkrediter och u-krediter. Av betalningsbalansstödet har sammanlagt 496 milj. kr. använts för *betalning av skuld till svenska staten* enligt den modell som beslutades år 1986. Sju länder – Guinea-Bissau, Moçambique, Nicaragua, Sudan, Tanzania, Vietnam och Zambia – har på detta sätt fått förfallna skulder till svenska staten reglerade fram till ett visst datum. Beloppen för de enskilda länderna framgår av tabellen. De reglerade skulderna har uppkommit genom skadereglering hos exportkreditnämnden (EKN) eller SWEDFUND (endast mindre belopp). Skulderna omfattar såväl kapitalförfall som ursprunglig låneränta.

Sedan Sverige tog det första beslutet om betalning av skuld till svenska staten har de multilaterala formerna för reglering av denna typ av skuld utvecklats. Inom den s. k. *Paris-klubben* kan skuldtyngda länder omförhandla betalningsförpliktelser under offentliga skulder och som följer av i långivarländerna offentligt garanterad skuld. Efter att ha uppnått en principöverenskommelse i Paris-klubben ingår skuldlandet bilaterala avtal med långivarländerna. Vid de sju stora industriländernas möte i Toronto år 1988 uppnåddes ett viktigt genombrott i denna fråga. Denna s. k. Toronto-överenskommelse ger tre möjligheter till koncessionella, dvs. mjuka, villkor för de fattigaste länderna: avskrivning av en del av kapitalförfallen, förlängd återbetalningstid och sänkt konsolideringsränta.

För många u-länder är även dessa mjukare villkor alltför betungande. Sverige har därför drivit frågan om ytterligare skuldlättnad för de fattigaste länderna. Genom att använda betalningsbalansstödet har regeringen beslutat att ge en rad länder full betalningsfrihet när skulderna omförhandlas. Biståndet används för att täcka samtliga räntebetalningar som skall erläggas i enlighet med skuldkonsolideringsavtalen. Biståndet ger alltså en additionell skuldlättnad utöver vad som överenskommits internationellt. I ett samlat beslut i september 1990 avsattes 78,7 milj. kr. för detta ändamål. Även vid några tidigare tillfällen har anslaget använts för liknande ändamål (totalt 17,7 milj. kr.).

Stöd för reglering av u-länders kommersiella skuld

Utöver skuld till internationella finansiella institutioner och skuld till bilaterala offentliga långivare har u-länderna en betydande skuld till privata långivare i andra länder. Detta är skuld som inte är offentligt garanterad i långivarlandet. Eftersom de mest skuldtyngda u-länderna har svårt att betala räntor och amorteringar på denna skuld, säljs sådana skuldsedlar i dag mellan fordringsägare på en andrahandsmarknad till priser som ofta ligger på en nivå långt under skuldsedlarnas nominella värden, för vissa länder så lågt som 5–20% av det nominella värdet. Olika metoder har tillämpats för att hjälpa u-länderna att tillgodogöra sig marknadens diskontering av fordringarnas värde.

Sverige har främjat sådan marknadsbaserad skuldlättnad på olika sätt. Om skuldsedlar köps upp på andrahandsmarknaden av tredje part och överlämnas till skuldlandet uppstår ett s. k. *skuldåterköp* (eng. debt buyback). Under budgetåret 1987/88 användes 10 milj. kr. för ett sådant arrangemang till Bolivias förmån. I ett första brett internationellt organiserat skuldåterköp bidrog ett antal biståndsgivare till en fond för uppköp av Bolivias skulder till privata långivare. Fonden administrerades av IMF. Till ett pris av 11 % av skuldernas nominella värde kunde hälften av Bolivias skuld av detta slag återköpas och annulleras. Under år 1989 bidrog Sverige med ytterligare 10 milj. kr. Även andra återköpsoperationer har förberetts.

Om skuldsedlar köps upp på andrahandsmarknaden och överlämnas till skuldlandet i utbyte mot någonting, t. ex. lokalvaluta för ett biståndsprojekt, uppstår s. k. skuldbyten (även kallade skuldomvandlingar eller skuldkonverteringar, eng. debt swaps). Sverige genomförde ett sådant skuldbyte till förmån för Costa Rica under budgetåret 1988/89. Då användes 21 milj. kr. (från andra anslagsposter) som var avsedda för lokalkostnadsfinansiering i ett naturvårdsprojekt i landet. Costaricanska fordringar köptes upp till i genomsnitt 13,6 % av det nominella värdet. Skuldsedlarna överlämnades till Costa Rica i utbyte mot att landet ställde lokalvaluta till förfogande för naturvårdsprojektet. På så sätt fick projektet mer lokalvaluta än det skulle ha fått om den utländska valutan hade växlats på normalt sätt i bank. Till skillnad från skuldåterköpen ökar skuldbyten oftast belastningen på landets budget. Särskild hänsyn måste därför tas till den makroekonomiska situationen när skuldbyten genomförs.

NORDISKT BISTÅNDSSAMARBETE

De nordiska länderna har sedan början av 1960-talet samarbetat på biståndsområdet. Formerna för samarbetet regleras genom en konvention som undertecknades i mars 1981. Enligt denna skall ärenden av principiell karaktär, såsom utvidgning, förlängning och revision av insatserna, beslutas av det Nordiska ministerrådet som även fastställer de ekonomiska ramarna. Den löpande granskningen av biståndsprojekten sker genom en s. k. ämbetsmannakommitté för biståndsfrågor (EKB) bestående av de ansvariga ämbetsmännen i de nordiska biståndsadministrationerna. Genom konventionen upprättades även en rådgivande kommitté för lekmannarepresentation (RKB). RKB spelade en betydelsefull roll i genomförandet av de gemensamma nordiska biståndsprojekten. De flesta av dessa projekt har nu avslutats vilket medfört att biståndsministrarna i september 1990 beslöt att RKB skulle läggas ner. Istället skall de nordiska länderna enligt ett rullande schema arrangera ett årligt seminarium där parlamentariker och andra biståndsintresserade får möjlighet att diskutera biståndspolitiska frågor av gemensamt intresse. Finland står som värd för det första seminariet 1991.

Inom EKB bereds gemensamma nordiska projekt, samt diskuteras biståndsfrågor av nordiskt intresse. Kommittén är ett viktigt forum för bl. a. diskussioner om samordnade ställningstaganden i olika internationella organisationer. Arbetsgrupper av ad-hoc karaktär tillsätts för att diskutera och bereda aktuella frågor.

De nordiska biståndsministrarna lägger stor vikt vid ett nära samarbete i biståndspolitiska frågor och har därför beslutat formalisera en ordning med regelmässiga möten två gånger per år. Mot bakgrund av erfarenheterna kommer möjligheten att upprätta ett nordiskt fackministerråd för bistånd att undersökas under 1991.

I samband med den volymaktion som de nordiska länderna drev under år 1989 inleddes även ett fastare samarbete med Nederländerna. Återkommande möten hålls nu mellan biståndsministrarna i Norden och Nederländerna.

Det nordiska samarbetet i biståndsärenden omfattar också informella överläggningar, t. ex. i anslutning till internationella möten, där de nordiska länderna ofta uppträder som en enhet. De nordiska länderna har även en gemensam representation i Världsbanken, de regionala utvecklingsbankerna och den internationella jordbruksutvecklingsfonden (IFAD).

Tyngdpunkten i det nordiska samarbetet har successivt kommit att förskjutas från de traditionella samfinansierade projekten mot samarbete präglat av stor flexibilitet såväl till formen som i valet av samarbetsobjekt. De nordiska länderna antog år 1988 ett särskilt program för nordiskt samarbete på biståndsområdet. Ett annat inslag i det nordiska samarbetet är en nordisk fond för kreditgivning på koncessionella villkor.

Mot bakgrund av utvecklingen i Östeuropa och Baltikum har de nordiska länderna påbörjat samarbete om ett nordiskt arbetsprogram. Förslag finns om att inrätta en stipendieordning, upprätta informationskontor m. m. Finansiering förutsätts ske över Nordiska ministerrådets budget.

BISTÅNDET FÖRDELAT PÅ ENSKILDA LÄNDER

Den följande statistiken avser de utbetalningar (i tkr) som gjorts budgetåret 1989/90 av biståndsorganen SIDA, SAREC, BITS, IMPOD och SWEDFUND. Utbetalningar, som inte kunnat länderfördelas, har förts till posten ej länderfördelat, de regionala posterna eller till övrigtposten. Utbetalningarna för u-krediter avser avräkningar mot biståndsanslaget för gåvoelement för kreditförbindelser som utfärdats under 1989/90. Utgifterna för SIDA:s centrala administration, inklusive biståndskontoren, redovisas i separat kolumn. Övriga utgifter för den centrala biståndsadministrationen har utelämnats. Med hänsyn till IMPOD:s arbetssätt ingår dock i dess utbetalningar lönekostnader för personal med undantag av chefen för kontoret samt viss administrativ personal. Det multilaterala biståndet (under anslaget C1) ingår inte i statistiken då det inte är möjligt att på ett rättvisande sätt fördela det biståndet på enskilda länder.

Land	SIDA								SAREC	BITS		IMPOD	SWED-FUND	Skuld-lättnads-åtgärder	Projekt-bistånd vissa u-länder	Totalt utbetalt 1989/90 (Tkr)
	Landram inkl. land-program-kostnader samt re-krytering och ut-bildning	Katastro-fer m. m.	Enskilda organi-sationer	Särskilda program. regionala insatser	Humani-tärt bistånd	Livs-medels-bistånd	Miljö	Admi-nistra-tion SIDA. Bistånds-kontor. Informa-tion		Tekniskt samarbete	U-krediter					
Afghanistan		73 650	730													74 380
Algeriet		3 226	125			197				5 094	30 100					38 742
Angola	170 890	42 172	5 765	4 804		6 300		10 411								240 342
Argentina			10 314		625				5 686	30						16 655
Bangladesh	162 777		44 749	2 721				4 821					746			215 814
Benin						338										338
Bhutan			132			1 240										1 372
Bolivia			8 767		13 936	3 844				3 279		103		10 000		39 929
Botswana	107 153		2 143	2 401		113	181	3 377	5 322	1 750			816			123 256
Brasilien			14 691	450					218			172				15 531
Burkina Faso			3 439			5 056	300									8 795
Burma		610	38													648
Burundi			8 915			2 080										10 995
Centralafrikanska Republiken			3 758			281										4 039
Chile			4 319	487	6 248					27					10 558	21 639
Colombia			6 989													6 989
Costa Rica		1 500	8 934	640	21 796	1 705	8 900		576	10 921			345		3 904	59 221
Cuba			149						6 364	18 188						24 701
Djibouti						792										792
Dominikanska Republiken			2 071							5 382		194				7 647
Ecuador			4 462	33						3 613		149				8 257
Egypten			1 029			233				3 920		103				5 285
Ekvatorialguinea						1 490										1 490
El Salvador		1 346	152		4 676	254										6 428
Etiopien	131 026	84 851	26 816	6 265		43 330		7 104	16 151							315 543

Land	SIDA								SAREC	BITS		IMPOD	SWED-FUND	Skuld-lättnads-åtgärder	Projekt-bistånd vissa u-länder	Totalt utbetalt 1989/90 (Tkr)
	Landram inkl. land-program-kostnader samt re-krytering och ut-bildning	Katastro-fer m. m.	Enskilda organi-sationer	Särskilda program, regionala insatser	Humani-tärt bistånd	Livs-medels-bistånd	Miljö	Admi-nistra-tion SIDA, Bistånds-kontor, Informa-tion		Tekniskt samarbete	U-krediter					
Filippinerna		200	4037	625						2850		890				8602
Gabon			130													130
Gambia			7070			254										7324
Ghana			4361			7434				1672		488		20000		33955
Guatemala			1019		872											1891
Guinea						1485										1485
Guinea-Bissau	67174		6326	2940		2964		10050	1100					21096		111650
Haiti		1778	627													2405
Honduras			994													994
Indien	786113	483	38777	1027			2994	6078	4443		216865	428				1057208
Indonesien			1209	87								145				1441
Iran		6500														6500
Jamaica										7251						7251
Jordanien			260			83				1326		132				1801
Kamerun			301		2289											2590
Kambodja		15819		232												16051
Kap Verde	35855		5256	278		323			1600							43312
Kenya	142021	1000	21456	8195		2288	4510	7424	2307		2000	155		30000		221356
Kina			1840	491			680			21531	12200	209	3452			40403
Kongo			6303			245										6548
Laos	73879		40	1074			2608	4619								82220
Lesotho	43585	550	345	10104		76		2687								57347
Libanon		807	2994			844										4645
Liberia		373	1567			84										2024
Malawi		1500	517			6076						126				8219
Malaysia			1966							7431	19700	269				29366

Land	SIDA								SAREC	BITS		IMPOD	SWED-FUND	Skuld-lättnads-åtgärder	Projekt-bistånd vissa u-länder	Totalt utbetalt 1989/90 (Tkr)
	Landram inkl. land-program-kostnader samt re-krytering och ut-bildning	Katastro-fer m. m.	Enskilda organi-sationer	Särskilda program, regionala insatser	Humani-tärt bistånd	Livs-medels-bistånd	Miljö	Admi-nistra-tion SIDA, Bistånds-kontor, Informa-tion		Tekniskt samarbete	U-krediter					
Maldiverna				225												225
Mali			112			5 781						654				6 547
Marocko						163					13 600					13 763
Mauretanien		165	365	−1 138		3 796										3 188
Mauritius										2 456	32 800					35 256
Moçambique	41 566	182 996	10 584	88 042		20 552		9 343	7 901					50 716		787 700
Namibia		1 140	1 800	680	59 600			181	466							63 867
Nepal			2 561			1 157			800							4 518
Nicaragua	247 370	22 373	34 739	6 365	13 430	4 313	4 281	4 515	13 069					65 000		415 455
Niger			67			3 105										3 172
Nigeria			648	64												712
Pakistan		2 743	7 586			5 344			1 300	2 637	25 000		1 259			45 869
Paraguay			773		749											1 522
Peru			5 946		3 226					1 825		241				11 238
Polen			4 048							975				55 000	3 500	63 523
Rumänien		14 716														14 716
Rwanda			5 420			693										6 113
Sao Tomé och Principe			5 411			264								10 000		15 675
Senegal			854	151		1 581										2 586
Seychellerna			1 285			109										1 394
Sierra Leone			2 989			169										3 158
Somalia			5 380			11 802			7 567	3 350						28 099
Sovjetunionen										1 040						1 040
Sri Lanka	29 317	3 754	8 671	1 398				2 768	7 710	606						54 224
Sudan		31 425	12 196	85		2 886				2 644						49 236
Swaziland			7 852			679										8 531
Syrien						8 535										8 535

Land	SIDA								SAREC	BITS		IMPOD	SWED-FUND	Skuld-lättnads-åtgärder	Projekt-bistånd vissa u-länder	Totalt utbetalt 1989/90 (Tkr)
	Landram inkl. land-program-kostnader samt re-krytering och ut-bildning	Katastro-fer m. m.	Enskilda organi-sationer	Särskilda program, regionala insatser	Humani-tärt bistånd	Livs-medels-bistånd	Miljö	Admi-nistra-tion SIDA, Bistånds-kontor, Informa-tion		Tekniskt samarbete	U-krediter					
Tanzania	669 038	22	37 990	93 269		1 655	542	10 932	12 798	4 525			965	70 000		901 736
Tchad			755			924										1 679
Thailand		2 700	7 193							1 316		147				11 356
Togo			1 404			508										1 912
Tunisien			1 625			5 542	5 268			2 384	79 000	196				94 015
Turkiet		4 000	94			4 789										8 883
Uganda		48 402	10 806	10 831		13 031								95 000	15 000	193 070
Ungern				107												107
Uruguay			5 604		2 860				4 796	3 281						16 541
Vietnam	243 074	1 500	3 096	1 960		26 632	1 859	7 993	5 972			797				292 883
Västbanken/Gaza		20 583	4 463	14												25 060
Västra Sahara			2 326													2 326
Yemen		4 000	12 335			10 490										26 825
Zaire			34 569													34 569
Zambia	236 500		4 931	15 027		336		8 253	400							265 447
Zimbabwe	173 486	4 587	18 336	5 427			79	4 864	9 933	3 569	3 200		2 814			226 295
Ej länderfördelat	127 685	51 765	98 106	227 001		71 072	58 589	173 235	54 900	2 911	2 396	4 347		150 000		1 022 007
Afrika		40 000	4 420	66 334	341 389		63 292		32 605	1 520						549 560
Asien		15 000	591	15 615			5 720		1 200							38 126
Latinamerika och Karibien			1 880	81 994	153 771		113		14 050							251 808
Organisationer									119 013							119 013
Skog o miljöpro-gram									6 844							6 844
Övrigt	1 525									15 110		2 506				19 141
Totalt	**3 866 034**	**688 236**	**635 693**	**656 305**	**623 178**	**297 606**	**159 916**	**278 655**	**345 091**	**144 414**	**436 861**	**12 451**	**10 397**	**576 812**	**32 962**	**8 764 611**

VISSA FÖRKORTNINGAR

ACCE	African Council on Communications Education	Afrikanska rådet för massmedieutbildning
AfDB	African Development Bank	Afrikanska utvecklingsbanken
AfDF	African Development Fund	Afrikanska utvecklingsfonden
AFIC	Asian Finance and Investment Corporation	Asiatiska Finans- och Investeringsföretaget
AIC	International Centre of the Swedish Labour Movement	Arbetarrörelsens Internationella Centrum
ANC	African National Congress	Afrikanska nationalkongressen
ARO	Africa Groups of Sweden, Recruitment Organization	Afrikagruppernas Rekryteringsorganisation
AsDB	Asian Development Bank	Asiatiska utvecklingsbanken
AsDF	Asian Development Fund	Asiatiska utvecklingsfonden
BITS	Swedish Agency for International Technical and Economic Co-operation	Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete
CABEI	Central American Bank for Economic Integration	Centralamerikanska banken för ekonomisk integration
CADESCA	Comite de Accion de Apoyo al Desarrollo Economico y Social	Aktionskommittén för centralamerikanskt samarbete
CATIE	Centro Agronomico Tropical de Investigacion y Ensenanza	Utbildningscentrat för tropiskt jordbruk
CCC-CA	Confederacion de Cooperativas del Caribe y Centro America	Kooperativa federationen för Karibien och Centralamerika
CDB	Caribbean Development Bank	Karibiska utvecklingsbanken
CFA	Committee on Food Aid Policies and Programmes	Kommittén för livsmedelsbistånd
CFC	Common Fund for Commodity	Gemensamma fonden för råvaror
CGIAR	Consultative Group on International Agricultural Research	Konsultativa gruppen för internationell jordbruksforskning
CILSS	Committé Inter-Etats de Lutte contre la Sécheresse au Sahel	Koordinerande kommittén för utveckling i Sahelområdet
CND	Commission on Narcotic Drugs	Narkotikakommissionen

CSUCA	Confederacion Universitaria Centroamericana	Centralamerikanska universitets-federationen
CTC	United Nations Centre for Transnational Corporations	FN:s center för transnationella företag
DAC	Development Assistance Committee	OECD:s kommitté för biståndsfrågor
DCI	Defense for Children International	
DND	Division on Narcotic Drugs	Narkotikakommissionens sekretariat
DTCD	Department of Technical Cooperation for Development	FN-sekretariatets tekniska biståndsprogram
EADB	East African Development Bank	Östafrikanska utvecklingsbanken
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development	Europeiska utvecklingsbanken
ECODEPA	Empresa de Cooperativas de Productores Agropecunnos	
ECOSOC	Economic and Social Council of the United Nations	FN:s ekonomiska och sociala råd
EFS		Evangeliska fosterlandsstiftelsen
EG	European Community	De europeiska gemenskaperna
EKN	Swedish Export Credits Guarantee Board	Exportkreditnämnden
EPLF	Eritrean People's Liberation Front	Eritreanska befrielse-rörelsen
ESAF	Enhanced Structural-Adjust-ment Facility	Utvidgade strukturanpassnings-faciliteten
FAC	Food Aid Convention	Livsmedelshjälps-konventionen
FAO	Food and Agricultural Organization	FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation
FSO	Fund for Special Operations	
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade	Allmänna tull- och handelsavtalet
HABITAT	United Nations Center for Human Settlements	FN:s boende- och bebyggelsecenter
IAEA	International Atomic Energy Agency	Internationella atomenergiorganet

IBRD	International Bank for Reconstruction and Development	Världsbanken
ICA	International Co-operative Alliance	Internationella kooperativa alliansen (IKA)
ICAP	Instituto Centroamericano de Administracion Publica	Centralamerikanska institutet för offentlig förvaltning
ICJ	International Commission of Jurists	Internationella Juristkommissionen
ICRC	International Committee of the Red Cross	Internationella rödakorskommittén
IDA	International Development Association	Internationella utvecklingsfonden
IDB	Interamerican Development Bank	Interamerikanska utvecklingsbanken
IEA	International Energy Agency	Internationella energimyndigheten
IEFR	International Emergency Food Reserve	Internationella katastroflagret för livsmedel
IFAD	International Fund for Agricultural Development	Internationella jordbruksutvecklingsfonden
IFC	International Finance Corporation	Internationella finansieringsbolaget
IFS	International Foundation for Science	Internationella stiftelsen för vetenskap
IGADD	Intergovernmental Authority on Drought and Development	Mellanstatliga myndigheten ansvarig för torka och utveckling
IICA	Instituto Interamericano de Cooperacion para la Agricultura	Interamerikanska institutet för jordbrukssamarbete
IIDH	Interamerican Institute of Human Rights	Interamerikanska institutet för mänskliga rättigheter
IIED	International Institute for Environment and Development	Internationella institutet för miljö och utveckling
ILO	International Labour Organization	Internationella arbetsorganisationen
IMF	International Monetary Fund	Internationella valutafonden

IMO	International Maritime Organization	Internationella sjöfartsorganisationen
IMPOD	Import Promotion Office for Products from Developing Countries	Importkontoret för u-landsprodukter
INCAE	Instituto Centroamericano de Administracion de Empresas	Centralamerikanska institutet för företagsledarutbildning
INCB	International Narcotic Control Board	Internationella Narkotika-kontroll styrelsen
INSTRAW	United Nations International Research and Training Institute for the Advancement of Women	Internationella forsknings- och utbildningsinstitutet för kvinnors utveckling
IPDC	International Programme for the Development of Communication	Internationella program för kommunikationsutveckling
IPPF	International Planned Parenthood Federation	Internationella familjeplaneringsfederationen
IPS	Inter Press Service	
ISO	International Standardization Organization	Internationella standardiseringsorganisationen
ITC	International Trade Centre	UNCTAD/GATT:s internationella handelscentrum
ITTO	International Tropic and Timber Organisation	Internationella Tropiska Timmerorganisationen
IUCN	International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources	Internationella Naturvårds-unionen
LTTE	Liberation Tigers of Tamil Eelam	Tamilska organisationen Befrielsetigrarna
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency	Multilaterala organet för investeringsgarantier
MONAP	Moçambique Nordic Agricultural Programme	Det nordiska jordbruksprogrammet för Moçambique
NDF	Nordic Development Fund	Nordiska utvecklingsfonden
NEFCO	Nordic Environment Finance Corporation	Nordiska Miljöfinansierings-bolaget

NIB	Nordic Investment Bank	Nordiska Investeringsbanken
OECD	Organization for Economic Co-operation and Developement	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling
OEOA	Office for Emergency Operations in Africa	FN:s katastrofkontor för Afrika
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries	De oljeexporterande ländernas organisation
PAHO	Pan American Health Organization	Allamerikanska hälsovårds-organisationen
PMU		Pingstmissionens u-landshjälp
PRO	Protracted Refugee Operations	Långvariga flykting-situationer
SADCC	Southern African Development Coordination Conference	Konferensen för samordnad utveckling i södra Afrika
SAK		Svenska Afghanistankommittén
SAREC	Swedish Agency for Research Co-operation with Developing Countries	Styrelsen för u-landsforskning
SATCC	Southern African Transport and Communications Commission	Kommissionen för transporter och kommunikationer i södra Afrika
SB	The Baptist Union of Sweden	Svenska baptistsamfundet
SDR	Special Drawing Rights	Särskilda dragningsrätter
SEK	Swedish Export Credit Corporation	AB Svensk Exportkredit
SHIA	Swedish Organization of the Handicapped International Aid Foundation	Svenska handikapporganisationernas internationella biståndsstiftelse
SIDA	Swedish International Development Authority	Styrelsen för internationell utveckling
SKM	Church of Sweden Mission	Svenska kyrkans mission
SLU	Swedish University of Agricultural Siences	Sveriges Lantbruksuniversitet
SPA	World Bank Special Program of Assistance	Världsbankens särskilda program för Afrika
SWAPO	South West Africa People's Organization	Sydvästafrikanska folkorganisationen

SWEDFUND	Swedish Fund for Industrial Co-operation with Developing Countries	Fonden för industriellt samarbete med u-länder
SVS	Swedish Volunteer Service	Svensk Volontärsamverkan
TIB	Tanzania Industrial Bank	Tanzanias Industriutvecklingsbank
UBV	Training for Development Assistance	Utbildning för biståndsverksamhet
UNCDF	United Nations Capital Development Fund	FN:s kapitalutvecklingsfond
UNCSTD	United Nations Centre for Science and Technology for Development	FN:s center för vetenskap och teknologi för utveckling
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development	FN:s konferens för handel och utveckling
UNCTC	United Nations Commission for Transnational Corporations	FN:s kommission för multinationella företag
UNDP	United Nations Development Programme	FN:s utvecklingsprogram
UNDRO	Office of the United Nations Disaster Relief Co-ordinator	FN:s katastrofhjälpskontor
UNEP	United Nations Environment Programme	FN:s miljöprogram
UNESCO	United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization	FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur
UNFDAC	United Nations Fund for Drug Abuse Control	FN:s fond för kontroll av beroendeframkallande medel
UNFPA	United Nations Population Fund	FN:s befolkningsfond
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees	FN:s flyktingkommissarie
UNICEF	United Nations Children's Fund	FN:s barnfond
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization	FN:s organisation för industriell utveckling
UNIFEM	United Nations Development Fund for Women	FN:s utvecklingsfond för kvinnor

UNITA	Uniao National para la Independencia Total de Angola/National Union for the total Liberation of Angola	
UNITAR	United Nations Institute for Training and Research	FN:s utbildnings- och forskningsinstitut
UNOCA	Office of the Coordination for United Nations (Humanitarian and Economic Assistance Programmes relating to Afghanistan)	
UNRWA	United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East	FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar
UNSO	United Nations Sudano-Sahelian Office	FN:s Sudano-Sahelkontor
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group	
UNV	United Nations Volunteers Programme	FN:s volontärprogram
WCC	World Council of Churches	Kyrkornas Världsråd
WEP	World Employment Programme	ILO:s världssysselsättnings-program
WFP	World Food Programme	Världslivsmedelsprogrammet
WHO	World Health Organization	Världshälsoorganisationen
WIPO	World Intellectual Property Organization	Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten
WMU	World Maritime University	Internationella sjöfarts-universitetet
ZANU	Zimbabwe African National Union	
ZAPU	Zimbabwe African Peoples Union	
ZUM	Zimbabwes Unity Movement	Zimbabwes enighetsrörelse

Förteckning över Sveriges lönade utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna per den 1 januari 1991.

I. Beskickningar

(sidoackrediteringsorter inom parentes)

Abidjan
(Lomé, Ouagadougou, Porto Novo)
Abu Dhabi (*)
Addis Abeba
(Djibouti)
Alger
Amman
Ankara
Athen
Bagdad
Bangkok
(Rangoon, Vientiane)
Beirut (**)
Belgrad
(Tirana)
Bern
Bissau (*)
Bogotá
(Panamá)
Bonn
Brasilia
Bryssel
(Luxemburg)
Budapest
Buenos Aires
(Asuncion, Montevideo)
Bukarest
Canberra
(Honiara, Port Moresby, Port Vila)
Carácas
(Bridgetown, Port of Spain)
Colombo (*)
Damaskus
Dar es Salaam
Dhaka
Dublin
Gaborone
(Maseru)
Guatemala
(San Salvador, Tegucigalpa)
Haag
Hanoi
Harare
Havanna
Helsingfors
Islamabad
(Malé)
Jakarta
Kairo
(Khartoum)
Kinshasa (*)
Kuala Lumpur
Kuwait
(Abu Dhabi, Doha, Manama)
Köpenhamn
Lagos
(Accra)
Lima
(La Paz)
Lissabon
(Bissau, Praia)
London
Luanda
(Sao Tomé)
Lusaka
(Lilongwe)
Madrid
Managua
(San José)
Manila
Maputo
(Mbabane)
Maseru (*)
Mexico
Montevideo (*)
Moskva
(Ulan Bator)
Muscat (*)
Nairobi
(Bujumbura, Kampala, Kigali)
New Delhi
(Colombo, Kathmandu, Thimpu)
Oslo
Ottawa
(Nassau)
Paris
Peking
(Pyongyang)
Prag
Pretoria
Pyongyang (*)
Quito
Rabat
Reykjavik
Riyadh
(Muscat, Sana)
Rom
Santiago de Chile
Seoul
Singapore
(Bandar Seri Begawan)
Sofia
Teheran
Tel Aviv
(Nicosia)
Tokyo
Tripoli
Tunis
Vientiane (*)
Warszawa

Washington
Wellington
(Apia, Nuku'alofa, Suva)
Wien
Windhoek

(*) beskickningen förestås av en tf. chargé d'affaires
(**) beskickningen stängd tills vidare

II. Delegationer

Sveriges ständiga representation vid Förenta nationerna i New York
Sveriges ständiga delegation vid de internationella organisationerna i Genève
Sveriges nedrustningsdelegation i Genève
Sveriges delegation vid Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) i Paris
Sveriges delegation vid de Europeiska gemenskaperna (EG) i Bryssel
Sveriges delegation vid Europarådet i Strasbourg
Sveriges delegation vid de militära förhandlingarna inom ramen för konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) i Wien

III. Lönade konsulat

a) Generalkonsulat
Barcelona
Berlin
Chicago
Frankfurt am Main
Hamburg
Hongkong
Istanbul
Leningrad
Los Angeles
Málaga
Marseille
Milano
Montreal
München
New York
Rio de Janeiro (*)
Sydney
Toronto

b) Konsulat
Jeddah
Las Palmas
Mariehamn
Szczecin
Vancouver (*)

c) Avdelningskontor
Riga
Tallinn

(*) Omvandlas till honorärkonsulat under år 1991.

IV. Stockholmsbaserade ambassadörer

De fem sändebuden har följande ackrediteringar:

1. Bamako (Mali), Banjul (Gambia), Conakry (Republiken Guinea), Dakar (Senegal), Freetown (Sierra Leone), Monrovia (Liberia), Niamey (Niger) och Nouakchott (Mauretanien).
2. Belmopan (Belize), Castries (St Lucia), Georgetown (Guyana), Kingston (Jamaica), Paramáribo (Surinam), Port-au-Prince (Haiti), Santo Domingo (Dominikanska Republiken) och St Georges (Grenada).
3. Antananarivo (Madagaskar), Mogadishu (Somalia), Moroni (Comorerna), Port Louis (Mauritius) och Victoria (Seychellerna).
4. Bangui (Centralafrikanska Republiken), Brazzaville (Folkrepubliken Kongo), Kinshasa (Zaire), Libreville (Gabon), Malabo (Ekvatorialguinea) och Yaoundé (Kamerun).
5. Heliga Stolen(*), San Marino, Valletta (Malta).

(*) Ambassadören är resident i Rom

Anslagsförteckning

A. Utrikesdepartementet m. m.

A 1.	Utrikesförvaltningen, *förslagsanslag*	1 321 450 000
A 2.	Utlandstjänstemännens representation, *reservationsanslag*	19 778 000
A 3.	Kursdifferenser, *förslagsanslag*	1 000
A 4.	Honorärkonsuler, *förslagsanslag*	13 806 000
A 5.	Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation, *förslagsanslag*	50 448 000
A 6.	Nordiskt samarbete, *förslagsanslag*	1 792 000
A 7.	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	9 955 000
A 8.	Officiella besök m. m., *förslagsanslag*	10 388 000
A 9.	Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m. *förslagsanslag*	3 740 000
		1 431 358 000

B. Bidrag till vissa internationella organisationer

B 1.	Förenta nationerna, *förslagsanslag*	122 608 000
B 2.	Nordiska ministerrådet, *förslagsanslag*	250 000 000
B 3.	Europarådet, *förslagsanslag*	26 045 000
B 4.	Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), *förslagsanslag*	17 300 000
B 5.	Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA), *förslagsanslag*	60 000 000
B 6.	Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m., *förslagsanslag*	9 253 000
B 7.	Internationell råvarulagring, *förslagsanslag*	2 000 000
B 8.	Övriga internationella organisationer m. m., *förslagsanslag*	4 795 000
		492 001 000

C. Internationellt utvecklingssamarbete

C 1.	Bidrag till internationella biståndsprogram, *reservationsanslag*	3 319 379 000
C 2.	Utvecklingssamarbete genom SIDA, *reservationsanslag*	7 305 000 000
C 3.	Andra biståndsprogram, *reservationsanslag*	1 968 000 000
C 4.	Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), *förslagsanslag*	269 588 000
C 5.	Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum), *förslagsanslag*	54 906 000
C 6.	Styrelsen för u-landsforskning (SAREC), *förslagsanslag*	21 027 000
C 7.	Nordiska afrikainstitutet, *förslagsanslag*	5 739 000

C 8.	Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS), *förslagsanslag*	14 600 000
C 9.	Bidrag till styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum), *förslagsanslag*	6 804 000
		12 965 043 000

D. Information om Sverige i utlandet m. m.

D 1.	Svenska institutet, *reservationsanslag*	64 439 000
D 2.	Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet, *reservationsanslag*	52 250 000
D 3.	Övrig information om Sverige i utlandet, *reservationsanslag*	16 274 000
		132 963 000

E. Utrikeshandel och exportfrämjande

E 1.	Kommerskollegium, *ramanslag*	50 487 000
E 2.	Exportfrämjande verksamhet, *reservationsanslag*	259 815 000
E 3.	Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar, *förslagsanslag*	1 000
E 4.	Krigsmaterielinspektionen m. m., *förslagsanslag*	96 000
E 5.	Bidrag till stiftelsen Östekonomiska Institutet, *anslag*	2 163 000
E 6.	Bidrag till ett institut för Japan-studier *reservationsanslag*	3 000 000
E 7.	Kontakter med Central- och Östeuropa, *reservationsanslag*	10 000 000
		325 562 000

F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m. m.

F 1.	Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området, *reservationsanslag*	5 358 000
F 2.	Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK), *förslagsanslag*	3 750 000
F 3.	Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m. *reservationsanslag*	26 000 000
F 4.	Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI), *reservationsanslag*	20 692 000
F 5.	Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning, *förslagsanslag*	16 016 000
F 6.	Utrikespolitiska Institutet, *reservationsanslag*	8 719 000
		80 535 000
	Summa kr.	*15 427 462 000*

Innehållsförteckning

Översikt 3

Utrikesdepartementet

Inledning 8

A. Utrikesdepartementet m. m.

A 1. Utrikesförvaltningen 25
A 2. Utlandstjänstemännens representation 28
A 3. Kursdifferenser 29
A 4. Honorärkonsuler 29
A 5. Särskilda förhandlingar med annan stat eller inom internationell organisation 29
A 6. Nordiskt samarbete 30
A 7. Utredningar m. m. 30
A 8. Officiella besök m. m. 30
A 9. Ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m. 31

B. Bidrag till vissa internationella organisationer

B 1. Förenta nationerna 32
B 2. Nordiska ministerrådet 33
B 3. Europarådet 34
B 4. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) 35
B 5. Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA) 36
B 6. Organisationer för internationell handel och råvarusamarbete m. m. 36
B 7. Internationell råvarulagring 38
B 8. Övriga internationella organisationer m. m. 39

C. Internationellt utvecklingssamarbete

U-länderna i världen 41
Ekonomisk utveckling i olika delar av u-världen 42
Resurser för utveckling 46
Ett långsiktigt utvecklingssamarbete i en föränderlig värld . 51
Demokratifrämjande bistånd 54
Miljö och utveckling 58
Kvinnoinriktat bistånd 60
Samarbete med Central- och Östeuropa 62
Utredning om organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd 66
Övrigt utrednings- och förändringsarbete i biståndet 75

Sveriges utvecklingssamarbete med Latinamerika 78
Flyktingar och migration 86
Nordiska FN-projektet 87
Utredning om det multilaterala biståndet 87
Utredning om kreditinstrumentets roll i biståndet 88
Utredning om det svenska fraktbidragssystemet 88
Biståndsanslagen m. m. 89
C 1. Bidrag till internationella biståndsprogram 92
C 2. Utvecklingssamarbete genom SIDA 116
C 3. Andra biståndsprogram 147
C 4. Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) 165
C 5. Styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) .. 166
C 6. Styrelsen för u-landsforskning (SAREC) 170
C 7. Nordiska afrikainstitutet 171
C 8. Beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) 173
C 9. Bidrag till styrelsen för u-landsutbildning i Sandö (Sandö U-centrum) 174

D. Information om Sverige i utlandet m. m.

D 1. Svenska institutet 175
D 2. Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet 176
D 3. Övrig information om Sverige i utlandet 178

E. Utrikeshandel och exportfrämjande

Inledning 180
Den handelspolitiska utvecklingen 180
Svensk utrikeshandel 181
Nordiskt samarbete 182
Västeuropa 182
Central- och Östeuropa 185
USA och Japan 187
Multilaterala handelsfrågor 188
Bilateralt samarbete 191
Exportfrämjande insatser 192
Exportfinansiering 192
Tullfrågor, handelsprocedurer m. m. 193
Skyddssystemet på beklädnadsområdet 194
Internationella sanktioner 194
Krigsmaterielkontroll 195
Kontroll av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte 196
E 1. Kommerskollegium 196
E 2. Exportfrämjande verksamhet 201
E 3. Exportkreditnämnden, täckande av vissa utgifter för skadeersättningar 207

E 4. Krigsmaterielinspektionen m. m. 213
E 5. Bidrag till Stiftelsen Östekonomiska Institutet 214
E 6. Bidrag till ett institut för Japan-studier 215
E 7. Kontakter med Central- och Östeuropa 216

F. Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor m. m.

F 1. Utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området 217
F 2. Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa (ESK) 217
F 3. Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m. m. 218
F 4. Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRI) 220
F 5. Forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning 223
F 6. Utrikespolitiska Institutet 225

Bilaga 5.1 Fakta om Sveriges bistånd

Statliga myndigheter och organ för Sveriges bistånd 237
Internationella utvecklingsprogram 241
Internationella finansieringsorgan 255
Internationellt livsmedelsbistånd 267
Övriga organisationer 271
Bilateralt utvecklingssamarbete genom SIDA 277
Andra anslagsposter 373
Andra biståndsprogram 388
Nordiskt biståndssamarbete 401
Biståndet fördelat på enskilda länder 402
Vissa förkortningar 407

Bilaga 5.2 Förteckning över Sveriges lönade utlandsmyndigheter samt ackrediteringar för de Stockholmsbaserade ambassadörerna per den 1 januari 1991 414

Anslagsförteckning 416
Innehållsförteckning 418

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Prop.
1990/91: 100
Bil. 6

Försvarsdepartementet
(fjärde huvudtiteln)

Översikt

Försvarsdepartementet har inom regeringskansliet ansvaret för de åtgärder som krävs för att förbereda landet för att motstå väpnad eller annan yttre aggression och för att ställa om samhället till kris- och krigsförhållanden. Totalförsvaret består av en militär och en civil del.

Totalförsvarets militära del omfattar armén, marinen och flygvapnet samt den operativa ledningen. Vidare ingår ett antal myndigheter som benämns gemensamma myndigheter.

Totalförsvarets civila del utgörs av ett antal samhällssektorer benämnda funktioner. Försvarsdepartementet ansvarar härvid för funktionerna Civil ledning och samordning, Befolkningsskydd och räddningstjänst, Psykologiskt försvar, Försörjning med industrivaror (utom energiförsörjning och livsmedelsförsörjning) samt Kyrklig beredskap. Försvarsdepartementet ansvarar vidare för samordningen inom regeringskansliet av samtliga funktioner inom totalförsvarets civila del samt för räddningstjänsten i fred.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet R. Carlsson

Anmälan till budgetpropostitionen 1991

1 Huvudtitelns utformning

Jag tar i detta sammanhang upp anslagsfrågor för anslag endast under littera A. Försvarsdepartementet m. m. Övriga anslag avsågs ursprungligen ingå i en försvarsbeslutsproposition våren 1991 som skulle ligga till grund för ett nytt försvarsbeslut avseende perioden 1991/92 – 1995/96. Underlag för ställningstaganden skulle tas fram av 1988 års försvarskommitté (Dir. 1988: 67). Regeringen har den 7 december 1990 beslutat att den inriktning av 1988 års försvarskommitté som lagts fast inte längre skall gälla. Regeringen har vidare beslutat att kommittén skall ombildas till en beredning med företrädare för regeringen och riksdagspartierna för samråd i frågor som rör inriktningen av totalförsvaret under tiden 1992/93 – 1996/97. De anslag som skulle tas upp i försvarsbeslutspropositionen tas nu i stället upp i en särskild totalförsvarsproposition omfattande endast budgetåret 1991/92. Denna särskilda proposition avses komma att föreläggas riksdagen i februari 1991. Anslagen som skall ingå i den särskilda propositionen är därför här beräknade med de belopp som har anvisats av riksdagen för budgetåret 1990/91.

Jag tar även upp vissa strukturfrågor, bl. a. förslag om nedläggning av försvarets rationaliseringsinstitut samt vissa tjänstepliktsfrågor.

2 Strukturfrågor

Chefen för civildepartementet, statrådet Bengt K Å Johansson, har tidigare i dag redovisat en sammanfattning av utgångspunkterna för det treåriga program för omställning och bantning av den statliga administrationen som regeringen presenterade i sitt krispaket under hösten 1990.

Jag är inte beredd att i dag presentera något mer långsiktigt förslag till strukturella förändringar av myndigheterna inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Jag avser att återkomma i samband med den särskilda totalförsvarspropositionen i februari 1991 i fråga om inriktningen av den framtida lednings- och myndighetsstrukturen inom försvarsdepartementets område. Dessa förslag syftar till att under den kommande försvarsbeslutsperioden kunna genomföra en motsvarande bantning och omställning av den statliga administarationen inom fjärde huvudtiteln.

Jag vill emellertid redan här behandla en organisatorisk förändring som särskilt berör försvarets rationaliseringsinstitut (FRI).

FRI är en central myndighet för frågor om organisationsutveckling och rationalisering inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Institutets verksamhet syftar till att öka effektiviteten i vid bemärkelse hos de myndigheter som verkar inom försvarsdepartementets område.

FRI organiserades 1968 efter beslut av riksdagen i anledning av prop. 1968: 35 angående organisation m. m. av försvarets rationaliseringsverksamhet. Utgångspunkt för propositionen var en promemoria upprättad inom försvarsdepartementet grundad på militära rationaliseringsutredningens betänkande (Stencil Fö 1965: 7).

Därvid upphörde statskontorets militära enhet vid utgången av juni 1968 och ersattes av ett centralt verk. FRI. Institutet skulle inom försvarsdepartementets verksamhetsområde i första hand medverka i strukturrationaliseringsarbetet. Beträffande den interna rationaliseringsverksamheten vid de dåvarande myndigheterna under fjärde huvudtiteln föreslogs institutet få i huvudsak samordnande och rådgivande uppgifter.

I anslagsframställan för budgetåret 1991/92 har FRI hemställt om att få övergå till ny finansieringsform. Institutet föreslår att huvuddelen av verksamheten intäktsfinansieras från och med budgetåret 1991/92. Från och med budgetåret 1992/93 bör det ske en fullständig övergång mot intäktsfinansiering. Det möjliggör för institutet att bli kundstyrt och därmed tillhandahålla de tjänster som institutets kunder idag efterfrågar. Därmed kommer heller inte institutet att styras direkt av regeringen.

Överbefälhavaren har i sitt yttrande över myndigheternas anslagsframställan för 1991/92 förordat att FRI övergår till en utökad uppdragsfinansiering.

Sedan institutet 1968 inledde sin verksamhet så har metoderna för styrning, planering och genomförande av rationaliseringsverksamheten ändrats. Erforderliga rationaliseringsåtgärder fastställs numera huvudsakligen i anslutning till den ordinarie planerings- och budgetprocessen. Detta är ett resultat av en efterhand ändrad syn på rationaliserings- och utvecklingsarbete inom försvarsmyndigheterna och institutets roll i detta. De enskilda myndigheternas ansvar för effektiviteten betonas starkare än förr. Institutet har därför kommit att mindre vara en central rationaliseringsmyndighet och mera en samlad resurs som stöd för förändringsarbetet.

För FRI har förändringen inneburit ändrade arbetsuppgifter och en större betoning av institutets expert- och konsultroll. Regeringens styrning av institutets verksamhet har därför efter hand minskat. Nödvändigheten av att organisera sådant stöd i form av en central statlig myndighet kan enligt min mening ifrågasättas.

Regeringen har i sin skrivelse 1990/91: 50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna redovisat behovet av ett besparingsprogram inom statlig förvaltning som innebär en tioprocentig reducering av de statliga adminstrationsutgifterna. Även mot denna bakgrund bör behovet av en särskild myndighet på central nivå som stöd för förändringsarbetet inom försvarsdepartementets område ifrågasättas.

Jag förordar därför att FRI upphör som egen myndighet den 1 juli 1991. Avvecklingen av institutets verksamhet skall ske i överensstämmelse med de riktlinjer som regeringen har angivit tidigare denna dag i budgetpropositionens bilaga 2 och enligt trygghetsavtalet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag har anfört om försvarets rationaliseringsinstitut.

3 Vissa tjänstepliktsfrågor

Riksdagen beslutade den 14 november 1990 (1990/91:FöU4, rskr. 1990/91: 19) att regeringen närmare bör överväga och lämna riksdagen förslag om ett ändrat förfarande vid ansökan om vapenfri tjänst.

Regeringen har genom beslut den 6 december 1990 tillsatt en arbetsgrupp inom försvarsdepartementet med uppgift att utreda och lämna förslag till ett ändrat prövningsförfarande vid ansökan om vapenfri tjänst i enlighet med riksdagens beslut.

Med hänsyn härtill och till framställda förslag om dels direktrekrytering av värnpliktiga till civilförsvarsorganisationen dels värnpliktig samhällstjänst inom hälso- och sjukvården anser jag att det finns behov av att se över pliktsystemet.

Formerna härför kommer att redovisas närmare i den särskilda proposition som föreläggs riksdagen i februari 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag nu anfört om vissa tjänstepliktsfrågor inom totalförsvaret.

4 Anslagsfrågor för budgetåret 1991/92

Fjärde huvudtiteln

A. Försvarsdepartementet m. m.

A 1. Försvarsdepartementet

1989/90	Utgift	42 324 000
1990/91	Anslag	41 860 000
1991/92	Förslag	46 950 000[1]

[1] Inklusive mervärdeskatt

Kostnader och medelsbehov (1 000-tal kr.)

Uppdrag m. m.	1990/91	Beräknad förändring 1991/92
Förvaltningskostnader	41 860	+ 4 180
(därav personalkostnader	34 708	+ 3 782)
Övrigt	0	+ 910
Medelsbehov	**41 860**[1]	**+ 5 090**

[1] Inklusive mervärdeskatt

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget, inklusive mervärdeskatt, till 46 950 000 kr. Vid min bedömning av försvarsdepartementets medelsbehov har jag tagit hänsyn till den reducering av anslaget som en tillämpning av rationaliseringskravet medför. Jag har också tagit hänsyn till att förvaltningskostnader för statens haverikommissions arbete i samband med vissa allvarliga olyckor skall belasta anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försvarsdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 46 950 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	9 084 796	Reservation	3 832 710
1990/91	Anslag	5 500 000		
1991/92	Förslag	6 800 000[1]		

[1] Inklusive mervärdeskatt

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget, inklusive mervärdeskatt, för nästa budgetår uppgå till 6.8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 6 800 000 kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört inledningsvis hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 beräkna följande anslag:

B. Arméförband

1. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 7 723 100 000 kr.

2. Arméförband: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 2 594 800 000 kr.

3. Arméförband: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 432 000 000 kr.

C. Marinförband

1. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 2 537 300 000 kr.

2. Marinförband: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 2 333 000 000 kr.

3. Marinförband: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 169 000 000 kr.

D. Flygvapenförband

1. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 4 094 800 000 kr.

2. Flygvapenförband: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 5 908 800 000 kr.

3. Flygvapenförband: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 375 000 000 kr.

E. Operativ ledning m. m.

1. Operativ ledning m. m.: Ledning och förbandsverksamhet

ett förslagsanslag på 880 660 000 kr.

2. Operativ ledning m. m.: Anskaffning av materiel

ett förslagsanslag på 121 300 000 kr.

3. Operativ ledning m. m.: Anskaffning av anläggningar

ett förslagsanslag på 110 650 000 kr.

4. Operativ ledning m. m.: Forskning och utveckling

ett förslagsanslag på 115 000 000 kr.

F. Gemensamma myndigheter m. m. inom försvarsmakten

1. Försvarets civilförvaltning

ett förslagsanslag på 117 330 000 kr.

2. Försvarets sjukvårdsstyrelse

ett förslagsanslag på 37 180 000 kr.

3. Anskaffning av anläggningar för gemensamma myndigheter

ett förslagsanslag på 64 250 000 kr.

4. Fortifikationsförvaltningen

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

5. Försvarets materielverk

ett förslagsanslag på 922 200 000 kr.

6. Anskaffning av anläggningar för försvarets forskningsanstalt

ett förslagsanslag på 51 520 000 kr.

7. Försvarets radioanstalt

ett förslagsanslag på 302 560 000 kr.

8. Värnpliktsverket

ett förslagsanslag på 159 350 000 kr.

9. Militärhögskolan

ett förslagsanslag på 62 130 000 kr.

10. Försvarets förvaltningsskola

ett förslagsanslag på 17 420 000 kr.

11. Försvarets mediccenter

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

12. Krigsarkivet

ett förslagsanslag 9 070 000 kr.

13. Statens försvarshistoriska museer

ett förslagsanslag på 18 620 000 kr.

14. Frivilliga försvarsorganisationer m. m.

ett förslagsanslag på 125 687 000 kr.

15. Försvarets datacenter

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

16. Reserv för det militära försvaret

ett förslagsanslag på 123 000 000 kr.

G. Gemensamma myndigheter m. m. utanför försvarsmakten

1. Gemensam försvarsforskning

ett förslagsanslag på 403 180 000 kr.

2. Försvarets rationaliseringsinstitut

ett förslagsanslag på 24 420 000 kr.[1]

[1] Hur anslagsmedlen skall disponeras efter nedläggningen av försvarets rationaliseringsinstitut kommer att närmare behandlas i den särskilda totalförsvarspropositionen i februari 1991.

3. Försvarshögskolan

ett förslagsanslag på 6 430 000 kr.

4. Kustbevakningen

ett förslagsanslag på 242 560 000 kr.

5. Anskaffning av materiel för kustbevakningen

ett förslagsanslag på 60 000 000 kr.

6. Vissa nämnder m. m. inom det militära försvaret

ett förslagsanslag på 7 380 000 kr.

7. Reglering av prisstegringar

ett förslagsanslag på 3 000 000 000 kr.

H. Civil ledning och samordning

1. Överstyrelsen för civil beredskap: Förvaltningskostnader

ett förslagsanslag på 52 520 000 kr.

2. Civil ledning och samordning

ett reservationsanslag på 82 100 000 kr.

3. Civilbefälhavarna

ett förslagsanslag på 28 400 000 kr.

4. Signalskydd

ett reservationsanslag på 7 700 000 kr.

5. Vissa teleanordningar

ett reservationsanslag på 9 100 000 kr.

I. Befolkningsskydd och räddningstjänst m. m.

1. Befolkningsskydd och räddningstjänst

ett förslagsanslag på 604 400 000 kr.

2. Anläggningar för räddningsskolorna, m. m.

ett förslagsanslag på 23 100 000 kr.

3. Skyddsrum, m. m.

ett förslagsanslag på 535 300 000 kr.

4. Identitetsbrickor

ett förslagsanslag på 1 210 000 kr.

5. Ersättning för verksamhet vid räddningstjänst m. m.

ett förslagsanslag på 5 000 kr.

6. Frivilligorganisationer inom den civila delen av totalförsvaret m. m.

ett förslagsanslag på 64 550 000 kr.

7. Vapenfristyrelsen

ett förslagsanslag på 148 000 000 kr.

J. Psykologiskt försvar

1. Styrelsen för psykologiskt försvar

ett förslagsanslag på 9 200 000 kr.

K. Försörjning med industrivaror

1. Drift av beredskapslager

ett förslagsanslag på 248 044 000 kr.

2. Beredskapslagring och industriella åtgärder

ett reservationsanslag på 125 642 000 kr.

3. Täckande av förluster till följd av statliga beredskapsgarantier m. m.

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

L. Övriga ändamål

1. Försvarets forskningsanstalt: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

2. Flygtekniska försöksanstalten

ett förslagsanslag på 10 960 000 kr.

3. Beredskapsstyrka för FN-tjänst

ett förslagsanslag på 38 876 000 kr.

4. FN-styrkors verksamhet utomlands

ett förslagsanslag på 244 540 000 kr.

5. Övervakningskontingenten i Korea

ett förslagsanslag på 4 964 000 kr.

6. Anläggningar m. m. för vissa militära ändamål

ett reservationsanslag på 6 954 000 kr.

7. Vissa nämnder m. m. inom försvarsdepartementets område

ett förslagsanslag på 10 898 000 kr.

8. Flygtekniska försöksanstalten: Intäktsfinansierad uppdragsverksamhet

ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Innehållsförteckning

Översikt

1 Huvudtitelns utformning 2
2 Strukturfrågor 2
3 Vissa tjänstepliktsfrågor 4
4 Anslagsfrågor för budgetåret 1991/92. Fjärde huvudtiteln 4
A. Försvarsdepartementet m. m 4
Littera B t. o. m. L 6

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990

Bilaga 7 till budgetpropositionen 1991

Socialdepartementet
(femte huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bil. 7

ÖVERSIKT

Verksamhetsområdet

Till socialdepartementets verksamhetsområde hör det sociala trygghetssystemet:

* Ekonomiskt stöd till barnfamiljer inkl. föräldraförsäkring och barnomsorg
* Försäkring vid sjukdom, arbetsskada, handikapp och ålderdom och i samband med rehabilitering
* Hälso- och sjukvård
* Äldreomsorg och omsorger om handikappade
* Socialt behandlingsarbete och alkohol- och narkotikafrågor.

Socialdepartementet ansvarar också för statistik, forskning och utvecklingsarbete inom den sociala sektorn.

Socialdepartementets ansvarsområden innefattar en stor del av den offentliga sektorn. Detta gäller mätt i såväl utgifter som antal anställda. De samlade sociala utgifterna inkl. landstingens och kommunernas utgifter för sjukvård, barnomsorg, äldre- och handikappomsorg och andra sociala insatser beräknas år 1991 uppgå till omkring 415 000 milj.kr. Detta motsvarar ca 29 % av BNP.

Ca 245 000 milj.kr. eller nästan 60 % av de samlade sociala utgifterna utgörs av transfereringar till hushållen. Staten och socialförsäkringssektorn svarar för drygt 95 % av dessa transfereringsutgifter. De mest omfattande är pensioner, barnbidrag, sjuk- och föräldraförsäkring. En stor del av utgifterna styrs av automatiska bindningar till konsumentprisindex och lönenivå.

1 Riksdagen 1990/91. I saml. Nr 100. Bilaga 7

Totala statliga utgifter inom sociala sektorn (milj.kr)

	Beräknade utgifter		Förändring	
	1990/91	1991/92		%
Totala utgifter	278 349	296 066	17 717	6
därav				
Allmän tilläggspension (ATP)	82 748	92 354	9 606	12
Folkpensioner exkl. förtidspension	50 530	54 011	3 481	7
Kommunalt bostadstillägg (KBT)	1 464	1 525	61	4
Delpension	1 789	1 964	175	10
Förtidspension	12 470	13 510	1 040	8
Sjukförsäkring	54 932	52 467	– 2 465	– 4
Arbetsskadeförsäkring	10 778	12 503	1 725	16
Ekonomiskt stöd till barnfamiljer inkl. föräldraförsäkring	35 346	37 795	2 449	7
Socialförsäkringsadministration	5 137	5 363	226	4
Bidrag till barnomsorg	12 064	13 045	981	8
Hälso- och sjukvård	5 276	5 191	– 85	– 2
Äldre- och handikappomsorg och närståendevård	4 371	4 863	492	11
Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik	1 044	1 051	7	1
Övrigt	400	424	24	6

Av de samlade statliga utgifterna redovisas drygt 40 % på statsbudgetens utgiftssida och ca 30 % på dess inkomstsida, medan ca 25 % ligger utanför statsbudgeten.

Socialförsäkringssektorns del av de statliga utgifterna för budgetåret 1991/92 beräknas uppgå till 250 331 milj.kr., varav utgifterna för ATP och delpension ligger helt utanför statsbudgeten. Jämfört med innevarande budgetår beräknas utgifterna öka med 14 310 milj.kr.

Aktuella utvecklingslinjer

Befolkningsutvecklingen i landet påverkar förutsättningarna för socialpolitiken. Den inverkar på hur behoven utvecklas, t.ex. genom förändringar i efterfrågan på barn- resp. äldreomsorg. Den påverkar också möjligheterna att tillgodose behoven, exempelvis genom tillgången på personer i arbetsför ålder.

Flera faktorer i befolkningsutvecklingen medverkar nu till att efterfrågan på sociala insatser ökar. Ökningen av antalet födda barn medför att kostnaderna för barnbidragen, föräldraförsäkringen och barnomsorgen stiger. Antalet äldre över 80 år ökar också kraftigt, vilket medför ökade kostnader för hälso- och sjukvård, omsorg, social service och pensioner. Antalet yngre pensionärer, 65-79 år, beräknas bli färre, vilket medför att anspråken på vård och omsorg i denna grupp minskar.

Socialpolitiken är en viktig del i välfärdssamhället. Det sociala välfärdssystemet är ett uttryck för en fördelningspolitik som bygger på solidaritet och rättvisa. Den svenska socialpolitiken skall även i fortsättningen bygga på generella åtgärder och vara en socialpolitik för hela folket.

Omfördelningsmål

Den svenska välfärdspolitiken är utformad utifrån övertygelsen om alla människors lika värde. Det innebär att varje människa har rätt till ekonomisk trygghet och inflytande över sin egen situation och i samhället. En viktig del i den svenska välfärdspolitiken är de trygghetssystem som omfördelar resurser mellan olika grupper och skeden i livet.

Den största omfördelande uppgiften är att utjämna inkomsterna över livsförloppet. Fördelningspolitiken kan liknas vid ett försäkringssystem där skatter och avgifter blir som en försäkringspremie, som ger utdelning i livets olika skeden. Omfördelningen gäller det normala livsförloppet, det som nästan alla kan förväntas uppleva.

Barn och barnfamiljer är en grupp med höga kostnader och stort behov av stöd. Barn för med sig ökade kostnader och ställer stora krav på samhället genom behov av vård och omsorg, kunskaper och fostran. Pensionärer är en annan grupp med stort behov av stöd. Inkomsterna minskar och behovet av sjukvård och omsorg ökar. Mellangruppen, förvärvsarbetande utan barn eller med vuxna barn, har inte samma behov av stöd. Dessa blir en viktig komponent i fördelningspolitiken genom att de tillför medel till den gemensamma kassan. Denna grupp står för en ansenlig del av skatter och sociala avgifter.

Inkomstutjämningen syftar också till att ge alla möjlighet till en ekonomisk grundtrygghet och ett självständigt liv. För att alla exempelvis skall kunna få pensioner som går att leva av, måste en viss omfördelning ske till låginkomsttagarnas fördel.

För att tillgodose tryggheten måste omfördelningen också verka när något händer utöver det normala livsförloppet. Utan en sådan omfördelning innebär risken att bli sjuk, handikappad eller arbetslös också en risk att bli medellös. Omfördelningen genom offentliga system gör det möjligt att också omfördela till dem som drabbas av ohälsa och arbetslöshet.

Lika villkor

Att välfärden är generell innebär att alla medborgare omfattas. Alla har i samma situation vissa bestämda rättigheter baserade på behoven, utan hänsyn till hur mycket eller litet den enskilde har bidragit med. Det är behoven som avgör vilken samhällsinsats den enskilde är berättigad till. Likhet i behov har i den svenska välfärdsmodellen tillämpats på två olika sätt.

När det gäller t.ex. hälso- och sjukvård skall alla med lika behov ha rätt

till lika vård och behandling. Ett annat exempel är barnbidragen. Extra utgifter som följer av att man har barn ersätts lika för alla.

En annan tolkning av likhet i behov tillämpas i sjukförsäkring och ATP. Här utgår systemen från att likhet i behov innebär att man i stort sett skall kunna behålla en oförändrad levnadsstandard.

I en välfärdsstat med en institutionell modell som den svenska är strävan att sysselsättningspolitik och generell välfärdspolitik fungerar så väl och heltäckande att t.ex. behovet av socialbidrag minimeras. Socialbidragens omfattning blir en mätare på hur väl politiken fungerar.

Förutsättningar för välfärdspolitiken

Den viktigaste förutsättningen för en framgångsrik välfärdspolitik är en stark ekonomi med god tillväxt, stabila priser, hög sysselsättning och starka offentliga finanser. Viktigt för välfärden är också att välfärdspolitiken och välfärdssystemen i sig utformas så att den svenska ekonomin stärks.

Hög sysselsättning bidrar till att det sociala skyddsnätet i sin helhet kan hållas intakt. Arbetslöshetens kostnader ökar trycket på de sociala kostnaderna totalt sett, samtidigt som samhällets skatteinkomster minskar. En svagare ekonomi med arbetslöshet och vikande statsinkomster gör det svårare att upprätthålla en generell välfärdspolitik. Skyddsnäten kan då snart komma att anses för dyra, och grogrunden för en selektiv politik ökar.

Arbete är grunden för välfärd och trygghet. Det gäller både för individen och för välfärdssystemens finansiering. En aktiv sysselsättnings-, arbetsmarknads- och utbildningspolitik som stärker människors förmåga att få och upprätthålla ett arbete är grundläggande. Därtill krävs att de sociala försäkringssystemen utformas så att de stimulerar till arbete.

Budgetförslagens huvudinriktning

Ekonomiskt stöd till barnfamiljerna

Samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna syftar till att utjämna skillnaderna mellan barnfamiljer och familjer utan barn samt att skapa en rättvis fördelning mellan olika slag av barnfamiljer. Stödets utformning och omfattning framgår av diagram 1.

Diagram 1: Statens stöd till barnfamiljerna budgetåret 1991/92 (MKR)

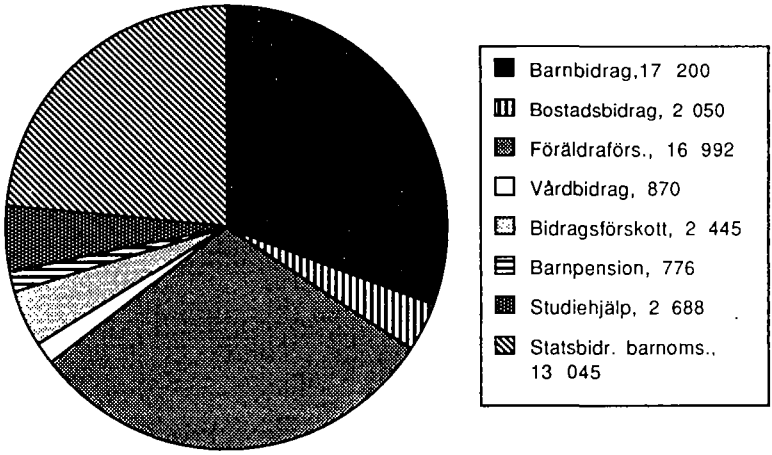

I samband med skatteomläggningen höjs barnbidraget kraftigt åren 1991 och 1992. Sedan år 1982 har barnbidraget höjts åren 1983, 1985, 1987 och 1990. Utvecklingen av barnbidrag och flerbarnstillägg framgår av diagram 2.

Diagram 2: Barnbidrag i familjer med 1, 3 resp. 5 barn åren 1982-1992. Löpande priser

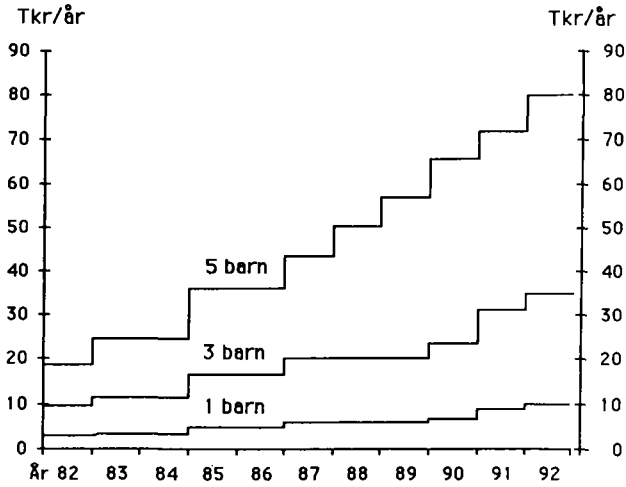

I samband med skatteomläggningen genomförs en höjning av bostadsbidragen fr.o.m. den 1 januari 1991. I det följande föreslås vidare att maximibeloppet för bidraget vid utländska adoptioner höjs från 20 000 kr. till 24 000 kr. den 1 juli 1991.

En arbetsgrupp i regeringskansliet överarbetar underhållsbidragskommitténs förslag i syfte att lägga fram en proposition om underhållsbidrag och bidragsförskott under år 1991.

Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom

Genom socialförsäkringssystemet garanteras alla medborgare en allmän ekonomisk trygghet vid ålderdom och ersättning för inkomstbortfall vid sjukdom, handikapp och rehabilitering.

Socialförsäkringen omfattar sjukförsäkring (inkl. tandvårdsförsäkring), föräldraförsäkring, folkpension med pensionstillskott, allmän tilläggspension (ATP), arbetsskadeförsäkring, delpensionsförsäkring, handikappersättning och vårdbidrag.

De ersättningar som betalas ut från socialförsäkringarna har en mycket stor fördelningspolitisk betydelse. Omkring 26 % av den totala privata konsumtionen i landet sker med hjälp av de ersättningar som efter skatteavdrag betalas ut från socialförsäkringen och vissa andra stödsystem.

Det s.k. ohälsotalet kan beskrivas som det genomsnittliga antalet dagar per försäkrad då ersättning utges i form av sjukpenning, arbetsskadesjukpenning och förtidspension. Under den senaste tioårsperioden har ohälsotalet ökat med 20 %.

Ökningen av ohälsotalet har varit mindre kraftig under år 1989 än de närmast föregående åren. Denna avmattning i ökningstakten beror uteslutande på ett minskat antal sjukpenningdagar från sjukförsäkringen. Såväl arbetsskadesjukpenning som ersättning i form av förtidspension/sjukbidrag har ökat lika kraftigt som tidigare år.

Den stora ökningen av antalet godkända arbetsskador har medfört att kostnaderna för arbetsskadeförsäkringen ökat med 7,8 miljarder kr. de senaste tio åren – från 2,3 miljarder kr. år 1980 (omräknat i 1990 års penningsvärde) till 10,1 miljarder kr. år 1990.

Under år 1989 har antalet långa sjukfall legat på samma nivå som under år 1988. Endast de fleråriga fallen har fortsatt att öka. År 1989 svarade sjukfall som varade 90 dagar och mer för 2 % av fallen och för 44 % av kostnaderna. De sjukfall som varade mellan en och sex dagar svarade för 80 % av fallen och 24 % av kostnaderna. Sjukpenningkostnadernas fördelning efter sjukfallens längd år 1989 framgår av diagram 3.

Diagram 3: Sjukpenningkostnadernas fördelning efter sjukfallens längd år 1989

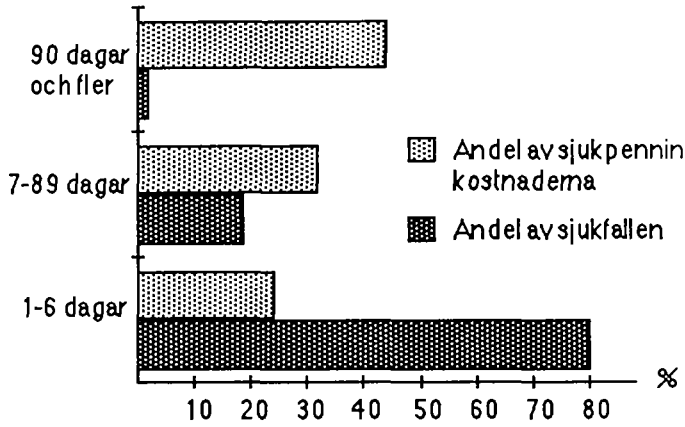

Det är viktigt att på lång sikt uppnå stabilitet i socialförsäkringarnas utgifter för att också i framtiden kunna bevara den ekonomiska tryggheten för grupper som på grund av sjukdom eller ålderdom har svårt att klara sin försörjning. Därför kommer nya regler inom sjukförsäkringen att införas fr.o.m. den 1 mars 1991. Förändringarna genomförs för att minska kostnaderna och dämpa den framtida kostnadsutvecklingen i sjukförsäkringen. Kompensationsgraden för förlorad inkomst sänks från 90 % till 65 % de första tre ersättningsdagarna och till 80 % för tiden därefter t.o.m. nittionde dagen i en sjukperiod. Särskilda bestämmelser ges bl.a. för personer med återkommande sjukfall. Tillfällig föräldrapenning sänks från 90 % till 80 % för de första 14 dagarna per barn och år.

Fr.o.m. den 1 juli 1990 har försäkringskassorna möjlighet att köpa yrkesinriktade rehabiliteringstjänster för 500 milj. kr. per år. Riksförsäkringsverket skall senast den 1 november 1991 lämna en särskild redovisning av de effekter som denna möjlighet har haft.

Regeringen avser att inom kort återkomma med mer omfattande och genomgripande förslag för att stärka arbetslinjen inom socialförsäkringen. Förslagen kommer bl.a. att omfatta ansvars- och samarbetsformer, uppföljning, utvärdering och tillsyn av rehabilitering för den enskilde. Dessutom kommer en rehabiliteringspenning på 100 % att föreslås.

Förslagen syftar till tydligare roller för alla rehabiliteringsaktörer och att arbetsgivaren skall få ett större ansvar. Bl.a. kommer arbetsgivaren att bli skyldig att göra en rehabiliteringsutredning när den försäkrade varit sjukskriven en viss tid.

Under våren kommer regeringen vidare att föreslå försöksverksamheter i syfte att åstadkomma en bättre samordning av sjukvårdens och sjukförsäkringens finansiering. I försöken kommer olika modeller att prövas med totalt kostnadsansvar för hälso- och sjukvård, läkemedel, sjukresor, sjuk- och arbetsskadeförsäkring samt förtidspension.

Det tidigare påbörjade arbetet med en översyn av tandvårdsförsäkringen

fortsätter och försöksverksamheter med bl.a. olika alternativa ersättningssystem planeras starta den 1 juli 1991. Vissa förändringar föreslås här i ersättningsreglerna för tandvården.

I det följande föreslås också förändringar av vissa avgifter i syfte att dämpa kostnadsutvecklingen. Läkemedelsavgiften för den enskilde höjs från 75 kr. för varje inköpstillfälle till 90 kr. Avdraget på sjukpenningen vid sjukhusvård höjs från 65 kr. per dygn till 70 kr. Motsvarande avgift för ålderspensionär ökar från 55 kr. till 65 kr. För förtidspensionärer blir avgiften också 65 kr. Denna grupp hade tidigare ett helt avgiftsfritt år.

Alla garanteras en god grundtrygghet genom folkpension och pensionstillskott. Ca 90 % av alla nytillkommande pensionärer får en ordentlig kompensation för sitt inkomstbortfall genom tilläggspensioneringen. Sammantagna medför dessa båda system – i kombination med avtalspensioner och andra former av inkomster – att många av dem som nu och framöver går i pension, kommer att leva på en ekonomisk nivå fullt jämförbar med förvärvsarbetande. Pensionärer med låga inkomster som inte betalar statlig skatt kan av naturliga skäl inte få del av den skattesänkning som följer av skattereformen. För att kompensera denna grupp för de prisstegringar som skall finansiera sänkningen av den statliga skatten, höjdes år 1990 pensionstillskottet från 48 % till 50 % av basbeloppet. Den 1 januari 1991 sker ytterligare en höjning av pensionstillskottet till 54 % av basbeloppet vid ålderspension, omställningspension, särskild efterlevandepension och änkepension. Förtidspensionärer får också en förbättring genom en höjning av pensionstillskottet till 104 % av basbeloppet.

Vidare höjdes år 1990 hyresgränsen för kommunalt bostadstillägg (KBT) för ensamstående från 1 500 kr. till 1 700 kr. per månad. För pensionärspar höjdes gränsen från 1 650 kr. till 1 850 kr. Den 1 januari 1991 höjs hyresgränserna för KBT ytterligare, till 1 900 kr. för ensamstående och till 2 050 kr. för pensionärspar.

Fr.o.m. år 1991 reduceras inte KBT av taxeringsvärdet på villor, bostadsrätter och fritidshus. För att skydda pensionärer i villor kommer dessutom fastighetsskatten att räknas som en bostadskostnad, vilket den inte gjort tidigare.

För att gynna de pensionärer som vill arbeta extra tas arbetsinkomstens inverkan på det särskilda skatteavdraget bort fr.o.m. inkomståret 1991. Vidare höjs fr.o.m. den 1 juli 1990 pensionen vid uppskjutet uttag av ålderspensionen med 0,7 %, mot tidigare 0,6 %, för varje månad som uttaget skjuts upp.

Som ett led i förbättringar för handikappade höjs den 1 januari 1991 vårdbidraget från 58 212 kr. per år till 64 400 kr. Handikappersättningens nivåer höjs till 36 %, 53 % och 69 % av basbeloppet.

För att likabehandla barn som har barnpension med dem som har bidragsförskott och underhållsbidrag har barnpensionen gjorts skattefri upp till 40 % av basbeloppet. Fr.o.m. år 1991 införs en ny ersättning till föräldrar som vårdat sjukt eller handikappat barn under lång tid. Denna ersättning ges i form av ett skattefritt särskilt pensionstillägg till ålders-

pensionen på högst 16 100 kr. per år och är avsett att kompensera för bortfallet av ATP-poäng under vårdtiden.

Pensionsberedningen har i november 1990 överlämnat sitt slutbetänkande. Beredningen konstaterar när det gäller den framtida finansieringen av pensionerna att pensionssystemet som det nu är uppbyggt är mycket känsligt för variationer i den ekonomiska tillväxten. Kostnaderna för den allmänna pensioneringen har ökat mycket kraftigt, både realt och i förhållande till de förvärvsarbetandes inkomster, under de 30 år som ATP-systemet varit i funktion. Den utvecklingen väntas fortsätta framöver och accentueras från ca år 2010, framför allt på grund av demografiska faktorer. Regeringen avser att återkomma med konkreta förslag till förändringar av pensionssystemet.

Hälso- och sjukvård

Hälso- och sjukvården tar i anspråk en betydande del av landets samlade tillgångar. Inom området arbetar omkring 450 000 personer vilket motsvarar ca 10 % av samtliga yrkesverksamma i landet. De totala kostnaderna för hälso- och sjukvården har under åren 1986-1989 uppgått till 8,5 % av BNP, vilket är en mindre andel än tidigare år. En del av denna minskning beror på att kostnaderna för omsorgsvården tidigare inräknades i andelen. Även för år 1990 beräknas hälso- och sjukvårdskostnadernas andel av BNP ligga på samma nivå. I kronor uttryckt uppgick de till 103 794 milj.kr. år 1989. Motsvarande belopp för år 1990 beräknas till ca 114 000 milj.kr. Staten bidrar med drygt en femtedel av kostnaderna genom bidrag från den allmänna sjukförsäkringen och andra bidrag.

Den allmänna sjukvårdsersättningen beräknas till 14 772 milj.kr. för år 1991. Därtill kommer bl.a. bidrag för rehabiliterings- och behandlingsåtgärder inom hälso- och sjukvården, för ökad tillgänglighet och kapacitet inom vården samt för psykoterapeutisk verksamhet. Sammantaget beräknas ersättningarna enligt den s.k. Dagmar-överenskommelsen uppgå till 15 262 milj.kr. för år 1991.

Hälsosituationen i Sverige är vid en internationell jämförelse mycket god. Vi har låg barnadödlighet, gott hälsotillstånd och hög medellivslängd. Bl.a. tack vare en väl utbyggd mödra-, barn- och tandhälsovård tillhör de svenska barnen de friskaste i världen. Förutsättningarna för de äldres hälsa och välstånd har också ökat; sedan 1980 har antalet höftledsoperationer fördubblats, antalet gråstarrsoperationer tredubblats och antalet kranskärlsoperationer mer än sexdubblats. Utvecklingen av medicinska metoder och tekniker ger också ökade möjligheter till behandling.

Samtidigt kan konstateras att det finns hälsoklyftor som tenderar att växa mellan olika sociala grupper. Ett annat problem är brister i vårdens tillgänglighet och effektivitet. Vården kommer inte alltid dem tillgodo som bäst behöver den.

En god hälso- och sjukvård för alla är en hörnpelare i välfärden. Med dagens samhällsekonomiska situation är det emellertid inte möjligt att tillföra mer resurser. I första hand måste verksamheten utvecklas med

hjälp av de resurser som redan finns.

Det krävs bättre metoder för att styra och följa upp hälso- och sjukvårdens verksamhet för att få ut mer och bättre vård med befintliga resurser. Nya styrformer behöver prövas inom sjukvården och hierarkier och beslutsvägar bör brytas ned och effektiviteten öka. Verktyg för att mäta såväl kvalitet som effektivitet och produktivitet måste utvecklas.

Problem som köer, långa väntetider, färdigbehandlade patienter osv. måste också angripas. I det s.k. Dagmar-50-projektet som startade år 1989 har 150 försöksprojekt startats i detta syfte. I projektet arbetar man också med kritiska jämförelser av resurser, prestationer, produktivitet, köer och väntetider mellan olika kliniker. Sådana jämförelser ger ny kunskap om hur sjukvården kan utvecklas. För år 1990 avsattes sammanlagt 79 milj.kr. till projektet och under år 1991 tillförs 10 milj.kr.

I årets Dagmar-avtal har parterna kommit överens om ett utvecklingsarbete som har som mål att säkra ett effektivt utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser och att kontinuerligt förbättra hälso- och sjukvården. Utvecklingsarbetet skall skapa förutsättningar att bättre styra verksamheten och underlätta resultatuppföljningen.

Dagens splittring av de totala sjukvårdsresurserna innebär att möjligheterna till samordning och effektiv resursanvändning inte utnyttjas fullt ut. Därför kommer regeringen, som tidigare nämnts, under våren att föreslå en försöksverksamhet med större samordning mellan vård och försäkring. Ett första steg i den riktningen togs i årets Dagmar-avtal. Där avsattes 400 milj.kr. som skall användas i samarbete mellan sjukvårdshuvudmännen och försäkringskassorna för att anpassa landstingens resurser och verksamhet så att väntetiderna för rehabiliteringsåtgärder inom sjukvården kan minska.

Utveckling av styrning och organisation måste ske utifrån en helhetssyn på människa och samhälle. Regeringens förslag om bättre samverkan mellan vård och försäkring samt mellan vård och socialtjänst syftar till att luckra upp gränserna mellan olika sektorer i den offentliga verksamheten och att ställa människors behov i centrum.

Omsorg om barn och ungdom

En god barnomsorg är en viktig del i den generella välfärdspolitiken. Barnomsorgens främsta syfte är att som komplement till familjens insatser skapa goda uppväxtvillkor för alla barn samt göra det möjligt för både kvinnor och män att förvärvsarbeta eller studera. I ett internationellt perspektiv utgör barnomsorgen jämte föräldraförsäkringen ett unikt sammanhållet trygghetssystem för föräldrar med små barn.

Genom riksdagsbeslutet hösten 1985 lades principen fast om att förverkliga en rätt för alla barn att delta i barnomsorgsverksamhet från ett och ett halvt års ålder till dess de börjar skolan. Barn vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar skall erbjudas plats i kommunalt daghem, föräldrakooperativ eller familjedaghem. Barn som är i familjedaghem

eller vars föräldrar är hemarbetande skall erbjudas plats i öppen förskola eller deltidsgrupp.

Såväl barnafödandet som kvinnors förvärvsarbete har ökat betydligt mer än prognoserna förutsett. Under år 1990 beräknas ca 125 000 barn ha fötts i Sverige. Det kan jämföras med 92 000 barn år 1983.

Sedan 1982 har det, enligt kommunernas statsbidragsansökningar för år 1990, tillkommit 186 600 platser i daghem, familjedaghem och fritidshem. 86 % av barnen i åldern 18 månader – 6 år har idag tillgång till någon form av kommunal barnomsorgsverksamhet. Så gott som alla sexåringar finns i den allmänna förskolan (se diagram 4).

Diagram 4: Andel barn i kommunal barnomsorg, januari 1990

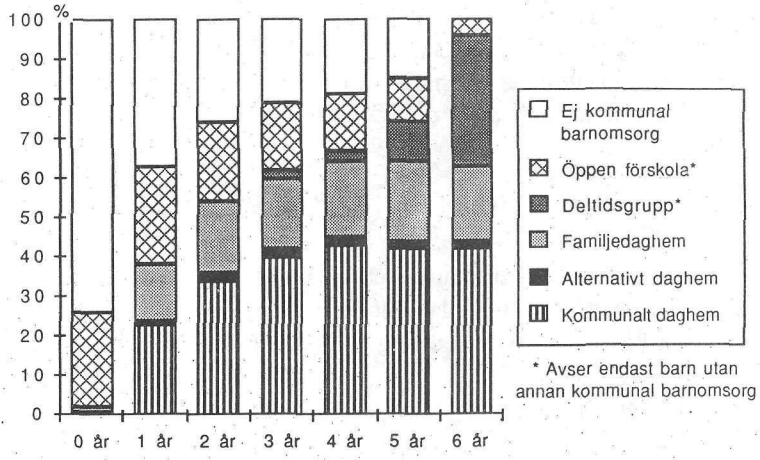

Källa: Barnomsorgsundersökningen 1990

För att underlätta kommunernas möjligheter att uppfylla målet om full behovstäckning senast under år 1991, höjdes statsbidraget fr.o.m. den 1 januari 1990 samt beslutades om en utökning av antalet platser för utbildning av barnomsorgspersonal.

Statsbidraget till barnomsorgen ökar med ca 1 000 milj.kr. till följd av den utbyggnad av verksamheten som pågår. Fr.o.m. den 1 januari 1991 utbetalas statsbidrag också till personalkooperativ. Förslag om att statsbidrag skall utbetalas till daghem och fritidshem som drivs av Svenska kyrkan läggs nu fram.

Regeringen tillsatte våren 1990 "Aktionsgruppen för barnomsorg", som lade fram sin rapport i augusti samma år. Aktionsgruppen fann att ca tre fjärdedelar av landets kommuner kommer att eller är nära att uppnå full behovstäckning år 1991. Aktionsgruppen redovisade olika förslag för att påskynda den fortsatta utbyggnaden och för att göra verksamheten effektivare. Aktionsgruppens rapport remissbehandlas för närvarande.

Inför den översyn av grundskolans läroplan som nu förestår och utifrån de pedagogiska programmen för barnomsorgen skall ett gemensamt mål-

dokument för grundskolan och barnomsorgen arbetas fram. Barnens skolstart görs mer flexibel. Barnen skall ha rätt att börja skolan vid sex års ålder, men skolstarten ska kunna variera utifrån vårdnadshavarens önskemål och med hänsyn till barnets mognad. Reformen kommer bl.a. att underlätta genomförandet av den fulla behovstäckningen inom barnomsorgen.

Konventionen om barnets rättigheter som antogs av FN den 20 november 1989 har ratificerats av den svenska regeringen den 29 juni 1990. Konventionen trädde i kraft den 2 september 1990. Regeringen beslutade år 1990 att anvisa 10 milj.kr. per år under en treårsperiod för att bl.a. frivilligorganisationer skall ges möjlighet att sprida kunskap om konventionen. I anslutning till öppnandet av FN:s generalförsamlings höstsession år 1990 hölls på bl.a. svenskt initiativ ett toppmöte om barnens villkor. Barntoppmötet antog en deklaration och en handlingsplan för barns överlevnad och utveckling under 1990-talet. Avsikten är att varje land under år 1991 formulerar en plan för att uppnå de av toppmötet antagna målsättningarna.

Omsorg om äldre och handikappade

Frågan om äldreomsorgen har stått under diskussion under ett antal år. Bakgrunden har varit det allt större antalet mycket gamla samt det oklara ansvarsförhållande som rått mellan kommuner och landsting vad gäller äldreomsorgens organisation.

Antalet äldre över 80 år har ökat från 263 000 år 1980 till 372 000 år 1990. Ökningen beräknas fortsätta under 1990-talet, och antalet äldre över 80 år beräknas år 2000 uppgå till ca 440 000. Däremot ökar inte den totala andelen personer över 65 år.

Det ökade antalet mycket gamla har lett till en kraftig utbyggnad av äldreomsorgen under 1980-talet. Som exempel kan nämnas att antalet hemhjälpstimmar ökat med 48 milj. mellan åren 1980 och 1989.

För att klara vården och den sociala servicen till de äldre krävs såväl organisatoriska som ekonomiska samhällsinsatser. Det är väsentligt att resurserna används på bästa sätt. I december 1990 beslutade riksdagen att ge kommunerna ett samlat ansvar för långvarig service och vård till äldre och handikappade. Därigenom skapas klara ansvarsförhållanden och läggs en grund för en ändamålsenlig organisation av framtidens äldreomsorg.

Riksdagen fattade också beslut om ett utökat statligt stöd om totalt 5,5 miljarder under en femårsperiod. Ett särskilt stöd ges för utveckling av gruppboende för åldersdementa. Regeringen har för avsikt att våren 1991 lägga fram en proposition om lagändringar m.m. som kommer att krävas för att genomföra en ekonomisk reglering av äldrereformen. Regeringen har vidare för avsikt att under våren 1991 lägga fram en proposition om den rättsliga regleringen av en försöksverksamhet med primärkommunalt huvudmannaskap för primärvården.

Inom handikappområdet har under 1980-talet flera viktiga reformer genomförts. Som exempel kan nämnas den nya omsorgslagen, ett nytt

och kraftigt förbättrat bilstöd, utgivning av dagstidningar för synskadade samt förbättringar av vårdbidrag och tillfällig föräldrapenning för föräldrar med handikappade barn. I samband med äldrereformen beslutade riksdagen att inrätta ett särskilt femårigt statligt stimulansbidrag för att påskynda utvecklingen av gruppbostäder för psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

I det följande föreslås att anslagen till handikapporganisationerna höjs med 21 milj.kr. till drygt 100 milj.kr. Vidare ökar anslagen till den nyhetsförmedling som drivs av Föreningen Sveriges dövblinda samt till Synskadades riksförbund för depåverksamhet för synskadade hantverkare. Höjningar av grundbidraget och anskaffningsbidraget för bilstödet föreslås för att minska urholkningen av stödet.

Inom handikapputredningen bedrivs ett viktigt arbete vad gäller det framtida stödet för människor med funktionshinder. Regeringen räknar med att på grundval av utredningens förslag kunna lägga fram en proposition som bl.a. syftar till att i högre grad än för närvarande tillförsäkra svårt handikappade ett väl fungerande samhällsstöd. De resurser som kan frigöras för insatser inom handikappområdet bör i första hand användas för att finansiera reformer med anknytning till handikapputredningen.

Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik

Utifrån några oerhört tragiska misshandelsfall har samhällets beredskap att skydda barn ifrågasatts. Det får inte råda någon som helst tvekan om att det grundläggande syftet med lagstiftningen är skyddet för barn och ungdom. Om det föreligger en konflikt mellan barnens behov och föräldrarnas behov måste barnets bästa vara utslagsgivande. Denna princip har sedan länge gällt i Sverige, och den har bekräftats i den nya lagen om vård av unga (LVU) som antogs av riksdagen år 1990. Det är angeläget att kunskapen om barn förbättras i det sociala arbetet. Därför föreslås att 8 milj.kr. ställs till socialstyrelsens förfogande för en samlad satsning på området.

För att socialtjänstens mål skall kunna uppfyllas fordras att samhället kan ställa upp med erforderliga vård- och behandlingsresurser. På såväl ungdomssidan som vuxensidan har det skett en minskning av behandlingsplatser för de mest vårdbehövande grupperna. På de särskilda ungdomshemmen fanns 573 platser år 1983. År 1990 hade antalet platser minskat till 464. En gemensam arbetsgrupp med representanter för socialstyrelsen och de båda kommunförbunden genomförde i mars 1990 en undersökning som visade att kommunerna sökte plats för 154 ungdomar. Av dessa kunde endast 40 beredas plats. Denna situation är inte acceptabel. Därför kommer regeringen inom kort att lägga fram förslag om omdisponeringar i statsbidraget till ungdoms- och missbrukarvård som syftar till en snabb utbyggnad av institutionsvården för de mest utsatta ungdoms- och missbrukargrupperna.

Landets kvinnojourer utgör ett värdefullt komplement till socialtjänsten. I det följande föreslås att ett särskilt organisationsbidrag inrättas för att stödja kvinnojourerna och deras riksorganisation.

En proposition om alkoholpolitiken kommer att läggas fram under innevarande riksmöte. Regeringen har för avsikt att under våren 1991 besluta om en översyn av socialtjänstlagen.

Sammanfattning av budgetförslagen

Sammantaget innebär förslagen att anslagen under femte huvudtiteln ökar med 9 679,8 milj.kr. (+ 8 %) enligt följande sammanställning (milj.kr.).

	Statsbudget 1990/91	Förslag 1991/92[1]	Förändring
Femte huvudtiteln			
A Socialdepartementet m.m.	321,3	373,7	+ 52,4
B. Administration av socialförsäkring m.m.	1 028,8	1 147,9	+ 119,1
C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.	19 361,2	23 345,2	+ 3 984,0
D. Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom	72 758,8	76 919,0	+ 4 160,2
E. Hälso- och sjukvård m.m.	5 276,0	5 191,1	− 84,9
F. Omsorg om barn och ungdom	12 112,3	13 095,5	+ 983,2
G. Omsorg om äldre och handikappade	4 356,2	4 846,3	+ 490,1
H. Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik	1 044,5	1 051,3	+ 6,8
I. Internationell samverkan	31,1	–[2]	− 31,1
Totalt för socialdepartementet	**116 290,2**	**125 970,0**	**+ 9 679,8**

[1] Riksdagen har med anledning av regeringens förslag (prop. 1989/90:111, SkU31, rskr. 357) om reformerad mervärdeskatt m.m. ställt sig bakom att ändringar av statliga myndigheters ställning inom mervärdeskattesystemet införs fr.o.m. budgetåret 1991/92. Förslaget innebär bl.a. att myndigheternas anslag fr.o.m. nämnda budgetår skall budgeteras exkl. mervärdeskatt. Chefen för finansdepartementet har emellertid under särskilda frågor anmält att ytterligare beredning krävs i regeringskansliet innan mervärdeskattebeloppen för resp. anslag kan fastställas. Han föreslår därför att regeringen begär riksdagens bemyndigande att, i samband med att regeringen utfärdar regleringsbreven för myndigheternas anslag för budgetåret 1991/92, hålla inne medel motsvarande mervärdeskatt under resp. anslag.

[2] Medel för internationell samverkan redovisas fr.o.m. budgetåret 1991/92 under littera A. Socialdepartementet m.m. och under littera E. Hälso- och sjukvård m.m.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Thalén såvitt avser frågor under littera A1-2, A4-6, B, C3, C5, D1-4, D6-9 och E; statsrådet Lindqvist såvitt avser frågor under littera A3, C1-2, C4, C6-7, D5, F, G och H.

Anmälan till budgetpropositionen 1991

(Femte huvudtiteln)

A. Socialdepartementet m.m.

A 1. Socialdepartementet

1989/90	Utgift	34 283 023
1990/91	Anslag	34 671 000
1991/92	Förslag	39 861 000

	1990/91	Beräknadändring 1991/92
Anslag		
Förvaltningskostnader	34 671 000	+ 5 190 000
(därav lönekostnader)	(29 056 000)	(+ 4 686 000)
Summa	**34 671 000**	**+ 5 190 000**

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 39 861 000 kr. Jag har vid min medelsberäkning tagit hänsyn till att ändrade debiteringsregler för telefonsamtalsavgifter kommer att införas inom regeringskansliet fr.o.m. den 1 juli 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Socialdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 39 861 000 kr.

A 2. Utredningar m.m.

1989/90	Utgift	36 006 338	Reservation	875 989
1990/91	Anslag	33 340 000		
1991/92	Förslag	33 575 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 33 575 000 kr. under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 33 575 000 kr.

A 3. Socialvetenskapliga forskningsrådet

1989/90	Utgift	43 381 015[1]	Reservation	11 198 114
1990/91	Anslag	58 526 000		
1991/92	Förslag	72 179 000		

[1] Anslaget Forsknings- och utvecklingsarbete samt försöksverksamhet.

Socialvetenskapliga forskningsrådet inledde sin verksamhet den 1 juli 1990. Rådet övertog då de uppgifter som tidigare legat på delegationen för social forskning (DSF) och delegationen för invandrarforskning (DEIFO) samt ansvaret för finansiering och samordning av handikappforskningen som tidigare legat på forskningsrådsnämnden (FRN).

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som socialvetenskapliga forskningsrådet (SFR) finansierar samt för rådets administration. Rådets uppgift är enligt instruktionen (1990:739) att stödja socialvetenskapligt betydelsefull forskning.

Socialvetenskapliga forskningsrådet

I regeringens proposition 1989/90:90 om forskning anges förutsättningarna för rådets verksamhet. Av propositionen framgår bl.a. regeringens förslag till ekonomiska ramar för rådets verksamhet under perioden 1990/91 – 1992/93 samt vissa prioriteringar inom såväl det socialpolitiska som det invandrarpolitiska området. Riksdagens behandling av propositionen (1989/90:SoU19, rskr. 333 och 1989/90:UbU25, rskr. 328) innebar ett stöd för dessa prioriteringar. Enligt riksdagsbeslutet skall rådets kärnområde vara grundforskning och tillämpad forskning inom socialvetenskap och socialpolitik. Riksdagen tillstyrkte vidare de riktlinjer för resursförstärkningar för budgetåren 1991/92 och 1992/93 som angetts för rådet.

Utöver de resursförstärkningar som riksdagen tillstyrkt föreslår SFR i sin anslagsframställning att löne- och prisomräkningen av rådets anslag

skall följa de principer som tillämpas för forskningsråden under utbildningsdepartementet.

Föredragandens överväganden

I forskningspropositionen föreslog regeringen bl.a. särskilda satsningar vad avser forskning för ökad välfärd. Vad gäller SFRs verksamhetsområden föreslogs insatser avseende:

* folkhälsovetenskaplig forskning
* forskning om äldre
* invandrarforskning.

För budgetåret 1991/92 föreslogs en resursförstärkning på totalt 5,6 milj.kr. för dessa områden, varav för folkhälsovetenskaplig forskning 2,5 milj.kr., för äldreforskning 2,1 milj.kr. och för invandrarforskning 1,0 milj.kr. Jag har vid medelsberäkningen tagit hänsyn till detta.

Vid pris- och löneomräkningen av anslaget har jag tillämpat samma principer som gäller för forskningsråden under utbildningsdepartementet. Den totala omräkningen uppgår till drygt 8 milj.kr.

Med hänvisning till vad som anförts i det föregående beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 72 179 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Socialvetenskapliga forskningsrådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 72 179 000 kr.

A 4. Informationsförsörjning

1989/90	Utgift	215 771	Reservation	1 054 229
1990/91	Anslag	1 270 000		
1991/92	Förslag	6 270 000		

Socialdepartementet har ett budgetmässigt ansvar för statligt finansierad statistik inom det sociala området, oavsett om den produceras av statistiska centralbyrån (SCB) eller av annan myndighet. Behov av och medel för statistik- och informationsinsatser tas i stor utsträckning upp under de skilda sakanslagen på femte huvudtiteln. Medel för statistik tas också upp under SCBs anslag på trettonde huvudtiteln.

Under detta anslag beräknas medel dels för insatser för förbättringar när det gäller samordning och utnyttjande av statistik m.m., dels för tillfälliga insatser. Jag har bl.a. beräknat medel för en uppföljning av 1980 års fruktsamhetsundersökning i vilken uppgifter om bl.a. demografisk utveckling, den offentliga politikens betydelse samt relationen mellan utbildning och förvärvsarbete skall behandlas. SCB har i sin anslagsfram-

ställning beräknat totalkostnaden för en sådan familjeundersökning till ca 11 milj.kr., varav ca hälften belastar budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Informationsförsörjning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 6 270 000 kr.

A 5. Insatser mot aids

1989/90	Utgift	230 355 235	Reservation	29 480 249
1990/91	Anslag	193 500 000		
1991/92	Förslag	193 500 000		

Från anslaget bekostas särskilda insatser för att bekämpa spridningen av det virus, Humant Immunbrist Virus (HIV), som kan leda till sjukdomstillståndet aids (acquired immune deficiency syndrome – förvärvad immunbrist). Ett handlingsprogram för den fortsatta bekämpningen av HIV/aids har senast antagits av riksdagen på grundval av prop. 1987/88:79 om åtgärder mot aids (SoU10, rskr. 165). Handlingsprogrammet innefattar information till allmänheten och särskilda grupper med s.k. riskbeteende. Det omfattar vidare stöd till förebyggande insatser inom narkomanvård, kriminalvård, psykosocial stödverksamhet samt till medicinsk och samhällsvetenskapligt orienterad forskning.

Från anslaget lämnas också ett extra bidrag till Stockholms läns landsting, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Malmö kommun och Malmöhus läns landsting. Genom bidraget, som avses utgå under en övergångstid, ges stöd till smittskyddsarbetet inom de landsting och kommuner där HIV-smittan är särskilt utbredd.

Sjukdomstillståndet aids utgör ett allvarligt hot mot folkhälsan. Infektion av HIV, som kan leda till aids, hänförs enligt smittskyddslagen (1988:1472) till de anmälningspliktiga sjukdomar som är samhällsfarliga.

Det svenska samhället har mobiliserats i HIV/aids-bekämpningen. AIDS-delegationen, som är knuten till socialdepartementet, har av regeringen erhållit den övergripande uppgiften att samordna arbetet med att begränsa spridningen av HIV/aids.

Sverige deltar även i det internationella arbetet med att bekämpa aids.

HIV kommer att finnas kvar i vårt samhälle under mycket lång tid, kanske i flera generationer. Detta måste vara utgångspunkten för det framtida förebyggande arbetet. HIV kommer att fortsätta att utgöra ett potentiellt hot.

Fortsatta informationsinsatser är därför nödvändiga. Insatserna måste inriktas på att långsiktigt motverka en framtida ökad smittspridning. Centralt initierade informationsinsatser erfordras. De skall främst syfta till att stödja och stimulera lokala aktiviteter.

Många intresseorganisationer gör betydelsefulla insatser. Stödet till organisationernas arbete bör fortsätta under budgetåret 1991/92.

Spridningen av HIV bland injektionsmissbrukare har mötts med en kraftfull förstärkning av insatserna inom narkomanvården. Fortsatt stöd måste utgå till en offensiv narkomanvård. Centrala initiativ behövs för att utveckla den långsiktiga vården av tunga narkotikamissbrukare. Särskilda medel bör vidare avsättas för att utveckla samarbetet mellan socialtjänsten och psykiatrin.

Eftersom de tyngst belastade narkotikamissbrukarna ofta finns inom kriminalvården bör fortsatt prioritet ges åt att utveckla effektiva samarbetsformer mellan kriminalvård och narkomanvård.

Omfattningen av samhällets insatser för att motverka smittspridningen bör i dagsläget inte reduceras. De statliga aidsmedlen måste emellertid kunna utnyttjas mer flexibelt. Insatserna måste kunna sättas in där de bedöms ha störst effekt för att motverka smittspridningen av HIV.

Insatserna mot HIV/aids har alltmer integrerats som en naturlig del i de ordinarie samhällsorganens reguljära verksamhet. Det finns dock fortfarande ett starkt behov av att i särskild ordning initiera förebyggande insatser. En alltmer effektiv samverkan mellan myndigheter, kommuner, landsting och frivilligorganisationer måste eftersträvas. Jag anser att det finns starka motiv till att bibehålla AIDS-delegationen under ytterligare ett antal år. Den bör vara placerad inom regeringskansliet.

Både AIDS-delegationen och socialstyrelsen initierar och bedriver med stöd av de statliga aidsmedlen informations- och utbildningsaktiviteter som syftar till att motverka smittspridning. Det bör emellertid vara möjligt att göra kostnadsbesparingar genom en bättre samordning av de utåtriktade förebyggande insatser som bedrivs från socialstyrelsens och socialdepartementets sida. Kostnaderna för de kansliresurser, som behövs för att bedriva det förebyggande arbete som initieras med stöd av de statliga aidsmedlen, bör därvid i fortsättningen bestridas från förevarande anslag.

Jag beräknar ett oförändrat anslag till insatser mot aids för budgetåret 1991/92 eller sammanlagt 193 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Insatser mot aids* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 193 500 000 kr.

A 6. Internationell samverkan

Nytt anslag (förslag) 28 367 000[1)]

[1)] Medel till internationell samverkan har tidigare anvisats på anslagen Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m. och Vissa internationella kongresser i Sverige.

Samarbetet med Världshälsoorganisationen (WHO) är den mest omfattande delen av socialdepartementets internationella verksamhet. Genom stora extra bidrag stöder Sverige program som är av särskilt intresse för utvecklingsländerna, t.ex. det globala aidsprogrammet. I juni 1991 anordnas i Sundsvall en världskonferens om hälsa och miljö. Inom WHOs europaregion prioriteras f.n. insatser i Central- och Östeuropa.

Arbetet inom WHO har betydelse också för svensk hälsopolitik. De av WHOs europaregion antagna 38 hälsopolitiska målen inom ramen för Hälsa för Alla-strategin är ett exempel på detta. För budgetåret 1991/92 har ett bidrag om 200 000 kr. beräknats till en samnordiskt finansierad insats för att stärka WHOs alkoholpolitiska arbete inom europaregionen.

Samarbetet inom Förenta nationerna (FN) gäller organisationens sociala verksamhet, särskilt handikapp-, narkotika- och alkoholfrågor. Fr.o.m. år 1990 är Sverige åter medlem i FNs ekonomiska och sociala råd (Ecosoc) och i FNs narkotikakommission samt fr.o.m. år 1991 i kommissionen för social utveckling (CSD). Sverige har ratificerat konventionen om barnets rättigheter, vilken trädde i kraft den 2 september 1990 (prop. 1989/90:107, SoU28, rskr. 350). Sverige tog vid Ecosocs första session 1990 initiativ till en resolution, vilken ger CSD mandat att tillsätta en arbetsgrupp för utarbetande av standardregler för att tillförsäkra handikappade full delaktighet och jämlikhet. På grundval av ett norskt initiativ i CSD anordnade den norska regeringen och FN i augusti 1990 ett expertmöte om de negativa sociala konsekvenserna av alkoholmissbruk. Rekommendationerna från expertmötet har överlämnats till FNs generalsekreterare.

Även inom Europarådet, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och Internationella arbetsorganisationen (ILO) bedrivs ett omfattande social- och hälsovårdspolitiskt samarbete i vilket Sverige deltar. I oktober 1990 anordnades Europarådets fjärde hälsovårdsministerkonferens.

Såvitt avser överenskommelser inom Europarådet har Sverige under år 1990 ratificerat konventionen mot dopning (prop. 1989/90:142, SoU30, rskr. 316), vilken trädde i kraft den 1 augusti 1990, samt undertecknat den reviderade europeiska balken om social trygghet.

Det nordiska regeringssamarbetet på social- och hälsovårdsområdet bedrivs bl.a. genom Nordiska ministerrådet och den nordiska socialpolitiska kommittén. Till grund för verksamheten ligger det reviderade samarbetsprogram som fastställdes av social- och hälsovårdsministrarna vid 1988 års nordiska socialpolitiska ministerrådsmöte. Vid 1990 års möte beslöt social- och hälsovårdsministrarna bl.a. att utlysa år 1992 som

nordiskt reumatikerår. I januari 1990 beslöt de för narkotikafrågor ansvariga ministrarna att kontaktmannaorganet för narkotikafrågor etableras som ett permanent samarbetsorgan under Nordiska ministerrådet samt att godkänna ett underlag för det fortsatta samarbetet på området.

Sverige har bilaterala samarbetsavtal på hälso- och sjukvårdsområdet med Polen, Tjeckoslovakien och Ungern. Regeringen räknar med utvidgade kontakter med Central- och Östeuropa på detta område och det socialpolitiska området i stort. Samtidigt ställer det västeuropeiska integrationsarbetet krav på större insatser.

	Förslag 1991/92
1. Utgifter för svenskt deltagande i reguljära mellanstatliga sammankomster (FN, Unicef, WHO)	357 000
2. Bidrag till WHO	20 474 000
3. Stöd till internationellt samarbete inom alkohol- och narkotikaområdet	890 000
4. Nordiskt och bilateralt samarbete på social- och hälsovårdsområdet	2 047 000
5. Övrigt europeiskt och internationellt samarbete	4 599 000
Summa utgifter	**28 367 000**

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag det sammanlagda anslagsbehovet till 28 367 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Internationell samverkan* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 28 367 000 kr.

B. Administration av socialförsäkring m.m.

Mål

Det övergripande målet för socialförsäkringssystemet är att tillgodose medborgarnas behov av ekonomisk grundtrygghet vid sjukdom, rehabilitering, handikapp och ålderdom. Systemet omfattar hela befolkningen och är till större delen samordnat i lagen (1962:381) om allmän försäkring, som omfattar sjukförsäkring (inkl. föräldraförsäkring och tandvårdsförsäkring), folkpensionering och ATP.

Den ekonomiska omfattningen av trygghetssystemet, tillsammans med övriga förmåner som utbetalas av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna, framgår av nedanstående sammanställning.

	Utbetalningar budgetåret 1989/90 (milj. kr.)	Beräknade utbetalningar budgetåret 1990/91 (milj.kr.)
Allmänna barnbidrag	11 393	14 367
Föräldraförsäkring	14 220	16 565
Vårdbidrag för handikappade barn	695	797
Bidragsförskott (exkl. inbet.)	3 077	3 330
Barnpensioner (exkl. ATP)	225	260
Bidrag för vissa adoptivbarn	7	7
Bidrag till kostnader för internationella adoptioner	16	20
Sjukförsäkring	54 560	54 932
Folkpension och pensionstillskott	58 013	63 000
Allmän tilläggspension (ATP)	73 267	82 748
Kommunalt bostadstillägg (inkl. kommunernas bidrag)	1 277	1 464
Delpension	1 604	1 789
Arbetsskade- och yrkesskadeersättning	9 159	10 778
Ersättning vid närståendevård	11	15
Bilstöd till handikappade	294	206
Kontant arbetsmarknadsstöd, utbildningsbidrag	3 727	3 986
Dagpenning till värnpliktiga m.m.	303	241
Summa (avrundat)	**231 848**	**254 505**

De olika stödformerna redovisas under C-, D-, och G-avsnitten med undantag för dem som ingår i de två sista punkterna. Dessa redovisas under arbetsmarknads- och försvarsdepartementens resp. huvudtitel.

Det ekonomiska trygghetssystemets kostnadsutveckling i miljarder kr. (löpande priser) och relativa andel av samhällsekonomin framgår av följande sammanställning.

	1970	1980	1985	1989
De sociala stödformernas ekonomiska omfattning	19,5	97,8	165,2	249,7
Andel av BNP	11,3	18,6	19,9	20,4
Transfereringar från socialförsäkring m.m. till hushållen (efter skatteavdrag)[1]	14,0	68,0	110,0	166,1
Andel av privat konsumtion[1]	15,0	25,0	25,0	26,0

[1] År 1970 uppskattade värden

De belopp som efter skatteavdrag utgår från socialförsäkringen m.m. motsvarar 26,0 % av den totala privata konsumtionen i landet och innebär en betydande omfördelning av utrymmet för privat konsumtion framförallt mellan de förvärvsaktiva och övriga.

Riksförsäkringsverket (RFV) och de 26 försäkringskassorna svarar för administrationen av huvuddelen av trygghetssystemet. RFVs ansvar preciseras ytterligare i myndighetens instruktion. RFV skall svara för den centrala ledningen och för tillsynen av försäkringskassornas verksamhet bl.a. genom att meddela föreskrifter och allmänna råd. Verket har ett ansvar för att socialförsäkrings- och bidragssystemen tillämpas likformigt och rättvist. Vidare skall verket se till att allmänheten får en tillfredsställande service och information om socialförsäkringsförmånerna. RFV skall också följa utvecklingen av socialförsäkringens olika delar och utvärdera dess effekter för individer och samhälle.

Målen för RFV och försäkringskassorna preciserades i regeringens regleringsbrev för budgetåret 1990/91. Förutom att ge ersättning enligt socialförsäkrings- och bidragssystemen skall arbetet inriktas på att upptäcka orsaker till och vidta åtgärder för att reducera behovet av långa sjukskrivningar, förtidspensioneringar och arbetsskadeersättningar. Samtidigt fastlades ett nationellt mål som innebär att det s.k. ohälsotalet sänks med två dagar jämfört med föregående budgetår. Det nationella målet för ohälsotalets minskning har brutits ner av RFV till mål för varje försäkringskassa.

De övergripande mål- och resultatkrav som formulerades i regleringsbrevet föregående år bör gälla även för budgetåret 1991/92. Detta innebär att ohälsotalet skall fortsätta att minska.

Utvecklingstendenser

Verksamheten inom försäkringskasseväsendet påverkas dels av demografiska och andra faktorer som styr utnyttjandet av förmånssystemet, dels av de reformer och andra regelförändringar som beslutats av statsmakterna.

För att ge en översiktlig bild av hur verksamheten vid försäkringskassorna har utvecklats, redovisas i nedanstående tabell fördelningen av s.k. ärendetidsdagar (dvs. antal ärenden av olika slag vägda med genomsnittlig tidsåtgång för respektive ärendeslag).

Verksamhetsvolymer[1] vid försäkringskassorna
(1 000-tal ärendetidsdagar)

Ärendeslag	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89	1989[2]
Sjuk- och föräldrapenning	1 180	1 230	1 442	1 664	1 384
Pensionsförsäkring	163	132	146	117	121
Bidragsärenden	81	81	82	87	91
Utredning rehabilitering/arbetsskador	282	257	274	278	286
Totalt	**1 706**	**1 700**	**1 944**	**2 146**	**1 882**

[1] Uppgifterna baseras på arbetsredovisningssystemet för försäkringskassorna.

[2] Indelningen i ärendeslag ändrades fr.o.m. 1990-01-01 varför jämförbara uppgifter för 1989/90 ej är tillgängliga.

Den kraftiga volymökningen budgetåret 1987/88 berodde främst på den sjukpenningreform som genomfördes den 1 december 1987. De nya reglerna medförde bl.a. att uppgifter avseende årsarbetstid måste tas in i samband med anmälan om sjukpenning o.d. Förändringarna i sjuk- och föräldraförsäkringen kan även förklaras av ökade födelsetal och förändrade regler för föräldraförsäkringen.

Den avtagande tendensen vad gäller pensionsärenden kan till stor del förklaras med att den genomsnittliga ATP-nivån stigit, varigenom antalet pensionärer som är berättigade till bostadsstöd har minskat. Volymökningen inom bidragsområdet beror bl.a. på att antalet bidragsberättigade barn har ökat.

Den ovan redovisade volymen för utredningar omfattar framförallt rehabiliteringsutredningar. Därtill kommer utredningar i arbetsskadeärenden, vilka under perioden 1987–1988 ökade med 20 %. Ökningstakten avtog påtagligt år 1989. Antalet anmälda arbetsskador år 1989 är lägre än år 1988. Stora ärendebalanser kvarstår. Vid utgången av 1989 var nästan 40 % av ärendena mer än ett år gamla.

Sedan budgetåret 1983/84 har ärendemängderna hos försäkringskassorna ökat mer än personalresurserna. Ökade ärendemängder på arbetsskadesidan i förening med periodvis extra arbetsbelastning till följd av förändrade sjukpenningregler har under samma period begränsat resursutrymmet för kontrollinsatser och för rehabiliteringsutredningar. Det kan inte uteslutas att dessa omständigheter kan ha bidragit till det ökade antalet förtidspensioneringar i slutet av 1980-talet.

Utveckling av organisation och arbetssätt

Socialförsäkringens organisation och arbetssätt har utvecklats i en rad avseenden under 1980-talet.

Decentralisering

Inom socialförsäkringsadministrationen pågår en decentralisering med målet att i stort sett all individinriktad handläggning av försäkringsärenden skall förläggas till försäkringskassornas lokalkontor. Därmed skapas förbättrade förutsättningar för en god service genom att allmänheten får nära till kassan samtidigt som kassan kan samarbeta effektivt med arbetsgivare och med offentliga institutioner på orten. Organisation och arbetssätt förändras i riktning mot större ansvar och befogenheter för enskilda handläggare.

RFVs uppföljning visar att decentraliseringen av de individinriktade ärendeslagen i stort sett löper planenligt. Vad som återstår är mindre frekventa ärenden med svårare utrednings- och bedömningsinslag som kräver både god kompetens och lång erfarenhet vid handläggningen.

Enligt försäkringskassornas bedömning innebär decentraliseringen att de försäkrade nu i större utsträckning än tidigare kan få besked direkt i de flesta ärenden och av samma tjänsteman. Andra resultat är ökade möjligheter till personalutveckling och högre arbetstillfredsställelse bland kassans tjänstemän, vilket i sin tur skapar förutsättningar för bättre service till allmänheten och bättre samarbete med företag och myndigheter.

Samtidigt har lokalkontorsnätet under de senaste årtiondena successivt minskat.

År	1962	1972	1987	1990
Antal lokalkontor	608	400	433	414
Varav med färre än 5000 inv	321	71	45	33

Till 27 lokalkontor finns år 1990 dessutom s.k. servicekontor, filialexpeditioner eller sambandskontor. Dessa har tidigare varit lokalkontor och ombildats till kontor med begränsad service och öppethållandetider. I områden med begränsat befolkningsunderlag kommer avståndet till lokalkontoret förmodligen att öka i framtiden, eftersom en fullständig decentralisering av ärendehandläggningen i sig ökar det minsta tänkbara befolkningsunderlaget för ett lokalkontor. Inrättande av filialkontor blir då ett sätt att kompensera för den minskade tillgängligheten i glesbygden.

Rehabilitering och kampen mot ohälsan

Mot bakgrund av det s.k. ohälsotalets utveckling har försäkringsadministrationen påbörjat en förnyelse av kompetens och organisation inom ramen för den s.k. kampen mot ohälsan.

Under budgetåret 1990/1991 har försäkringskassorna möjligheter att inom en ram på högst 500 milj.kr. köpa rehabiliteringstjänster av yrkesinriktad karaktär som bedöms erforderliga för att återföra en försäkrad i arbete. Försäkringskassorna har bl.a. träffat avtal med länsarbetsnämnder, arbetsmarknadsinstitut, rygginstitut, Samhall m.fl. avseende platser till förfogande för rehabilitering.

Vidare har en försöksverksamhet inletts vid Malmöhus och Norrbottens läns allmänna försäkringskassor i syfte att utveckla arbetsmetoder och samarbetsformer som främjar en effektiv rehabilitering och att pröva nya verksamhetsidéer inom rehabiliteringsområdet. Försöksverksamheten skall pågå under två år. De två försökskassorna disponerar medel motsvarande 10 milj.kr. per år för köp av rehabiliteringsinsatser i situationer där det är svårt att finna någon kostnadsansvarig. Tanken är att man genom praktisk tillämpning skall få en inventering över vilka slags åtgärder som kan bli aktuella i detta sammanhang.

Andra viktiga inslag i satsningen på rehabilitering är intern kompetens- och organisationsutveckling, utveckling av ADB-baserade informationssystem som stöttar den nya aktiva rollen samt ökad samverkan med andra rehabiliteringsaktörer. Med utgångspunkt i rehabiliteringsberedningens och arbetsmiljökommissionens betänkanden avser jag att tillsammans med chefen för arbetsmarknadsdepartementet föreslå regeringen att under våren 1991 återkomma med förslag om en förbättrad rehabilitering.

Resultatorienterad styrning

RFV och försäkringskassorna ingår i den första omgången av myndigheter som omfattas av den nya budgetprocessen. I regeringens direktiv inför RFVs fördjupade anslagsframställning prioriteras det framtida arbetet med att tidigt upptäcka och vidta åtgärder för att reducera antalet sjukskrivningar, förtidspensioner och arbetsskador.

Som ett led i en bred framtidsdiskussion har RFV och kassorna genomfört ett arbete som konkretiserats i en s.k. verksamhetsidé. I verkets fördjupade anslagsframställning redovisas idén och hur den skall omsättas till praktisk verklighet. Enligt min bedömning utgör den framtagna idén och den process som ligger bakom ett värdefullt led i förnyelsen av socialförsäkringsadministrationen.

ADB-strukturens utveckling

Sedan år 1972 bygger försäkringskassornas ADB-struktur på en gemensam ADB-anläggning i Sundsvall med ett antal centrala datorer. På försäkringskassorna finns drygt 3 000 terminaler av PC-typ, vilka är hopkopplade i

lokala nätverk. De utnyttjas i huvudsak som terminaler mot de centrala datorerna i Sundsvall vilka bl a innehåller centrala register avseende sjuk- och föräldraförsäkringen, pensioner och bidrag av olika slag.

Inom ramen för det s.k. FAS 90-projektet bedriver RFV och försäkringskassorna ett utvecklingsarbete med inriktning bl.a. mot en struktur där registerhanteringen inom sjukförsäkringen förläggs lokalt. Utvecklingsarbetet bedrivs bl.a. i form av olika delprojekt hos ett antal försäkringskassor. Syftet med dessa delprojekt är att utveckla teknikstöd för rationell och effektiv sjukfallshantering, uppföljning och utvärdering, samverkan med sjukvården och samverkan med arbetsgivare.

Vidtagna och planerade åtgärder

I regeringens regleringsbrev till RFV inför budgetåret 1990/91 fastlades att RFV och försäkringskassorna bl.a. skall effektivisera och utöka rehabiliteringsverksamheten för att ge de försäkrade bättre möjligheter och stöd att återvända till arbetslivet eller till ett aktivt liv i övrigt efter en sjukdom eller skada. Vidare uppställdes ett mål på nationell nivå att ohälsotalet sänks med två dagar för budgetåret 1990/91 jämfört med budgetåret 1989/90.

Enligt min bedömning har RFV och försäkringskassorna på ett förtjänstfullt sätt inlett arbetet med att förverkliga dessa intentioner. På lokal och regional nivå pågår en rad försöksverksamheter och metodutvecklingsprojekt samtidigt som aktiviteterna samordnas av RFV inom ramen för den s.k. kampen mot ohälsan. Det är min bestämda uppfattning att satsningar med inriktning att ytterligare sänka ohälsotalet måste fortsätta, både med hänsyn till individernas välfärd och till behovet att begränsa expansionen av socialförsäkringsutgifterna.

Organisation och resurser

Som bl.a. framgått av regeringens skrivelse 1990/91:50 till riksdagen avser regeringen att genomföra ett treårigt program för att reducera den statliga administrationen med 10 % på tre år.

För socialförsäkringsadministrationen är resursneddragningar av denna storleksordning enligt min bedömning inte möjliga att uppnå genom marginella anpassningar eller allmän produktivitetsförbättring. Vad som måste övervägas är annorlunda organisationsstrukturer och regelförenklingar som påtagligt reducerar omständlig och komplicerad ärendehandläggning. Jag avser därför att initiera en intern översyn i samråd med RFV och Försäkringskasseförbundet. Syftet är, med utgångspunkt i dels det pågående förnyelsearbetet inom socialförsäkringsadministrationen, dels regeringens program för besparingar av de statliga administrationskostnaderna, att inför kompletteringspropositionen utforma en strategi för regelförändringar, rationaliseringar och organisatoriska strukturförändringar. I översynen skall ingå att utarbeta förslag till en tydligare rollfördelning mellan RFV och försäkringskassorna och att pröva vilken innebörd ett beställar-utförar-

koncept skulle kunna ges vad gäller socialförsäkringsadministrationen. Med utgångspunkt i ambitionen att skapa en mer resultatorienterad styrning i statsförvaltningen bör vidare RFVs respektive kassornas ansvar och förutsättningar vad gäller uppföljning/utvärdering analyseras.

Det är väsentligt att den nu pågående omvandlingen av arbetssätt, ADB-stöd och styrsystem leder fram till att socialförsäkringsadministrationen i slutet av treårsperioden uppvisar en ökad effektivitet i form av förbättrade resultat och lägre kostnadsnivåer. ADB-moderniseringen stärker möjligheterna till långsiktiga personalbesparingar. Samtidigt måste beaktas att det för socialförsäkringsadministrationen handlar om att byta ut ett reguljärt arbetssätt mot ett annat genom att de nya ansatser och metoder som idag prövas inom ramen för projekt och försöksverksamheter skall breddas till att omfatta hela organisationen.

Rehabilitering

Som jag betonat i det föregående, är det av största vikt att satsningen på rehabilitering och arbetslinjen inom socialförsäkringen fortsätter. Merparten av de resurser som behövs för rehabilitering måste frigöras inom ramen för socialförsäkringen genom fortgående rationalisering och regelförenklingsarbete. I samband med sitt beslut efter regeringens förslag (prop. 1990/91:59, SfU9, rskr. 104) om vissa förändringar i sjukförsäkringen har riksdagen uttalat att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om införande av en arbetsgivarperiod på 14 dagar. Förslaget bör läggas fram så att det kan träda i kraft senast den 1 januari 1992. Detta kommer att påverka förutsättningarna för socialförsäkringsadministrationen. Jag avser att föreslå regeringen att under våren 1991 lägga ett förslag i riksdagen om införande av en arbetsgivarperiod och därvid återkomma i fråga om de resursmässiga konsekvenserna av denna förändring. Detta har jag beaktat vid bedömningen av anslaget till försäkringskassorna för budgetåret 1991/92.

Det är av stor betydelse att det praktiska utvecklingsarbete som har påbörjats fullföljs. Den försöksverksamhet vid två försäkringskassor som påbörjades budgetåret 1990/91 för att utveckla arbetsmetoder och samarbetsformer fortsätter även kommande budgetår. Försäkringskassornas möjligheter att köpa rehabiliteringstjänster inom en ram på högst 500 milj.kr. som introducerades föregående år består.

Ett väsentligt resultat av den senaste överenskommelsen mellan staten och sjukvårdshuvudmännen om ersättningar från sjukförsäkringen är vidare att 400 milj.kr. avsätts för att förstärka rehabiliterings- och behandlingskapaciteten inom hälso- och sjukvården. En förutsättning för utbetalning av dessa medel är att försäkringskassan och sjukvårdshuvudmannen kommer överens om hur medlen skall användas. Enligt min mening kommer dessa överläggningar att bli en mycket betydelsefull inledning på en bättre samverkan och samordning mellan socialförsäkring och hälso- och sjukvården.

Regeringens skrivelse 1990/91:50 berör också frågan om samordning

mellan socialförsäkring och hälso- och sjukvård. Det är min avsikt att en proposition med förslag om försöksverksamhet skall framläggas till riksdagen under våren 1991.

Rationalisering och regelförenklingar

Väsentligt i arbetet med att åstadkomma såväl lägre förvaltningskostnader som reducerade socialförsäkringsutgifter är att undersöka möjligheter till rationalisering av rutiner och till regelförenklingar.

De nu gällande reglerna för föräldraförsäkringen medger en mycket stor flexibilitet i utnyttjandet, vilket i vissa fall också medför att den administrativa hanteringen blir mycket besvärlig och resurskrävande för kassorna. Jag avser därför att ge RFV i uppdrag att göra en översyn av de administrativa konsekvenserna av nuvarande regelsystem och komma med förslag till förändringar som skulle underlätta hanteringen av försäkringen. Inriktningen bör vara att uppdraget skall redovisas så att vissa förändringar beträffande föräldraförsäkringsförmånerna skall kunna träda i kraft redan den 1 juli 1991.

Det lokala ADB-stödet

I likhet med vad min företrädare uttalade i föregående års budgetproposition delar jag i princip RFVs uppfattning om uppbyggnaden av ett kraftfullt lokalt datorstöd vid försäkringskassorna för att möjliggöra rationell ärendehandläggning, tidig bevakning och uppföljning av sjukfall och sammanställning av mer systematisk information om sjukfrånvaron och dess orsaker. Datorstödet kommer att vara av stor betydelse för effektiviteten i försäkringskassornas arbete. De uppgifter som registreras kan emellertid vara av mycket känslig karaktär, vilket ställer särskilda krav på integritetsskydd. En förutsättning för det slutliga ställningstagandet till utformning och innehåll av de lokala registren är att riksdagen tagit ställning till regleringen av de ADB-baserade personregister som är aktuella i sammanhanget. Som framgår nedan har jag bemyndigat en särskild utredare att utreda och lägga fram förslag om en sådan författningsreglering.

I 1990 års budgetproposition betonades behovet av en investeringskalkyl av mer omfattande slag än vad som förelåg vid denna tidpunkt samt att investering i lokala sjukförsäkringsregister inte bara borde ses som en administrativ rationalisering utan också som ett väsentligt hjälpmedel i arbetet med att minska sjukfrånvaron, att minska antalet arbetsskador samt att förbättra rehabiliteringsarbetet. I de särskilda direktiven inför den fördjupade anslagsframställningen ålades RFV att redovisa en plan som skulle omfatta dels tekniska och organisatoriska konsekvenser, dels uppgifter om kostnader och finansiering.

I RFVs fördjupade anslagsframställning redovisas verkets bedömning vad gäller vissa rationaliseringseffekter, varvid bör beaktas att verket utgick från det då aviserade förslaget om införande av lagstadgad sjuklön.

Vad beträffar konsekvenser i termer av förbättrad rehabilitering och därmed förknippade välfärdsvinster, konstaterar verket att införande av FAS 90-förslaget ger verksamheten det stöd som gör det möjligt att minska försäkringsutgifterna. Verket avstår dock från att beräkna storleken av dessa effekter.

Med hänsyn bl.a. till vikten av att integritetsfrågorna beaktas i samband med ADB-utvecklingen har jag den 4 oktober 1990 efter regeringens bemyndigande förordnat en särskild utredare att utreda och lägga fram förslag om författningsreglering av personregister på socialförsäkringsområdet. Enligt direktiven för utredningen bör utredaren i en första etapp redovisa förslag till reglering av lokala sjukförsäkringsregister (Dir. 1990:59). Jag avser senare att föreslå regeringen att i proposition till riksdagen lägga fram förslag om en särskild registerlag. Mot bakgrund härav och då RFV ännu ej funnit det möjligt att upprätta någon mer omfattande investeringskalkyl för lokala sjukförsäkringsregister är jag för närvarande inte beredd att ta ställning till ifrågavarande registeruppläggning och genomförandeplan. En förstärkning av det lokala datorstödet är dock nödvändig för att kassorna skall klara de ökade krav som ställs på dem. Regeringen har nyligen givit RFV i uppdrag att i samråd med statskontoret och i nära samarbete med försäkringskassorna utreda behovet av en utökning av antalet arbetsplatsutrustningar och deras tekniska utformning. I samband härmed bör bl.a. riksdagens uttalande att regeringen bör återkomma med ett förslag om införande av en arbetsgivarperiod på 14 dagar belysas. Jag avser att föreslå regeringen att senare återkomma till riksdagen i 1991 års kompletteringsproposition om medelsbehov för ADB-resurser budgetåret 1991/92.

Sammanfattningsvis anser jag att följande bör gälla i fråga om socialförsäkringens administration:

* Det organisatoriska förnyelsearbete som syftar till förbättrad service till de försäkrade och en aktiv satsning på rehabilitering skall fullföljas.
* Det är väsentligt att försäkringskassan får möjlighet att pröva nya arbetssätt och att organisationen utvecklas mot större ansvar och befogenheter på den lokala nivån.
* ADB-stödet bör utvecklas.
* Mot bakgrund av det pågående förnyelsearbetet och kraven på resursbesparingar inom den statliga förvaltningen skall socialförsäkringens administration ses över i syfte att utveckla en strategi för regelförenkling, rationalisering och utveckling av organisationsstrukturerna.

B 1. Riksförsäkringsverket

1989/90	Utgift	473 917 794
1990/91	Anslag	461 421 000
1991/92	Förslag	509 952 000

Riksförsäkringsverket (RFV) är central förvaltningsmyndighet för socialförsäkringen och anslutande bidragssystem – dvs. sjukförsäkring

inkl. föräldraförsäkring och tandvårdsförsäkring, folkpensionering, tilläggspensionering – samt delpensionsförsäkring och arbetsskadeförsäkring, allmänna barnbidrag och bidragsförskott, bilstöd till handikappade, ersättning till smittbärare, ersättning för vård av närstående samt för ärenden som rör utbetalning av utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och dagpenning till vissa värnpliktiga m.fl.

RFVs arbetsuppgifter och organisation regleras i förordningen (1988:1204) med instruktion för riksförsäkringsverket.

Riksförsäkringsverket

RFV föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande.

1. RFV har i samråd med försäkringskassorna utformat en samlad verksamhetsidé som vägledning för socialförsäkringsadministrationen. Härvid avses att genom en allmän socialförsäkring ge ekonomisk trygghet under livets olika skeden genom att dels ge ersättning till sjuka, handikappade, barnfamiljer och äldre, dels aktivt verka för att förebygga sjukdom och skada samt ge sjuka och handikappade möjlighet att återgå i arbete.

2. I enlighet med givna direktiv har RFV redovisat ett huvudförslag för treårsperioden 1991/92 – 1993/94 om 5 %, dvs. en minskning av resurserna med 13 638 000 kr. Med hänsyn till de stora insatser som under tidsperioden kommer att krävas av verket i samband med den nya verksamhetsinriktningen inom socialförsäkringsadministrationen anser RFV sig endast kunna klara en begränsad resursminskning. För budgetåret 1991/92 kan verket genom bl.a. fortsatt avveckling av yrkesskade- och avgiftsenheten minska kostnaderna med 1 825 000 kr.

3. Statsmakternas ökade krav på resultatredovisning har medfört successivt ökade satsningar från RFVs sida. För fortsatt utveckling av resultatanalysverksamheten, särskilt vad gäller rehabilitering och kampen mot ohälsan samt servicemätningar, behövs medelsförstärkning för 1991/92 med 6,2 milj.kr. I beloppet ingår 2 milj.kr. för viss intervjuundersökning.

4. Det s.k. FAS 90-projektet är en central del i stödet av RFVs och försäkringskassornas nya roll. För närvarande pågår utveckling av lokala sjukförsäkringsregister i syfte att ge ett förbättrat stöd för den rehabiliterande och förebyggande verksamheten samt att få till stånd en mer rationell sjukfallshantering. De lokala registren avses att byggas upp successivt och vara klara för drift vid samtliga försäkringskassor i mitten av år 1992. I samband härmed krävs en väsentlig investering i ADB-utrustning vid försäkringskassorna. Bl.a. behövs ytterligare 3 900 terminaler. För maskinell utrustning m.m. behövs ett tillskott under RFVs anslag om drygt 186 milj.kr. Investeringsbeloppet uppgår härvid till 370 milj.kr. För utvecklingsarbete och registeruppbyggnad krävs för budgetåret 1991/92 resursförstärkning med sammanlagt 87 milj.kr.

5. För att säkerställa datorstödet vid ett eventuellt avbrott i elkraftförsörjningen eller vid andra störningar i driften fordras vissa insatser, bl.a. an-

skaffning av reservkraftsaggregat. För budgetåret 1991/92 behövs 7 milj.kr. RFV har härvid samrått med överstyrelsen för civil beredskap.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal	835	– 6
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	200 598 000	+ 17 184 000
(därav lönekostnader)	(182 488 000)	(+ 16 016 000)
Lokalkostnader	43 983 000	+ 21 316 000
Kostnader för drift av datamaskinanläggning m.m.	198 912 000	+ 14 417 000
(därav engångsanvisning)	(10 590 000)	(– 500 000)
Försöksverksamhet på ADB-området	42 400 000	–
Ersättning till postverket m.m.	234 556 000	+ 10 893 000
Medlemsavgift till internationella socialförsäkringsförbundet ISSA[1]		+ 289 000
Summa utgifter	**720 449 000**	**+ 64 099 000**
Inkomster		
Försäljning av publikationer m.m.	25 000	– 5 000
Ersättning från allmänna pensionsfonden	61 108 000	+ 1 408 000
Ersättning från de allmänna försäkringskassorna	191 895 000	+ 13 865 000
Ersättning från de affärsdrivande verken	6 000 000	+ 300 000
Summa inkomster	**259 028 000**	**+ 15 568 000**
Nettoutgift	**461 421 000**	**+ 48 531 000**

[1] Medel har tidigare anvisats på anslaget Bidrag till Världshälsoorganisationen samt internationellt socialpolitiskt samarbete m.m.

Föredragandens överväganden

I juni 1989 utfärdade regeringen särskilda direktiv för fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92 – 1993/94 för RFV och försäkringskassorna. I enlighet med direktiven lämnar RFV i årets anslagsframställning en redovisning för verksamhetens resultat och utveckling under perioden 1985/86 – 1989/90. I inledningen till B-avsnittet har jag närmare redogjort för RFVs resultatanalys. Jag godtar inriktningen av verksamheten framöver såsom den presenteras i RFVs s.k. verksamhetsidé. Jag avser vidare att föreslå regeringen att komplettera instruktionen för verket såvitt avser vidtagande av aktiva åtgärder i syfte att reducera behovet av långa sjukskrivningar och förtidspensioneringar.

Som jag anfört i avsnittsinledningen bör socialförsäkringens organisation ses över, bl.a. med målsättningen att minska kostnaderna för socialförsäkringens administration och att frigöra resurser för ökade rehabiliteringsinsatser. Jag föreslår mot denna bakgrund att en ettårig budgetram skall gälla för RFV.

Jag utgår från att RFV kommer att fortsätta det inledda arbetet med att förbättra resultatanalysverksamheten. Behovet av att studera effektiviteten ökar med satsningen på rehabilitering, arbetslinjen och kampen mot ohälsan. I anslutning härtill anser jag att den av verket planerade intervjuundersökningen bör genomföras. Vidare instämmer jag i verkets bedömning att en ökad grad av målstyrning och den pågående decentraliseringen av ärendehandläggning och beslutsbefogenheter innebär ett ökat behov av uppföljning med syfte att säkerställa en likformighet i tillämpningen av regelsystemen.

Mot bakgrund härav har jag vid min beräkning av resurser till RFV för budgetåret 1991/92 av det för statsförvaltningen generella produktivitetskravet om 1,5 % endast beräknat en resursminskning om 0,5 %.

RFV är funktionsansvarig myndighet för totalförsvarsfunktionen Socialförsäkring m.m. Eventuella medel för beredskapsåtgärder kommer att beräknas i särskild proposition om anslag inom försvarets område som chefen för försvarsdepartementet avser att senare föreslå regeringen att förelägga riksdagen.

Utbetalning av pension kan göras genom kontoinsättning eller särskild pensionsanvisning. För att begränsa portokostnaderna anser jag det motiverat att pensionsmottagare som har konto får underrättelse från RFV om utbetald pension endast vid första utbetalningen och vid ändring av beloppets storlek. Avsikten är vidare att RFV skall utarbeta rutiner för att vid varje årsskifte ge pensionsmottagaren besked om utbetalt årsbelopp samt aktuellt månadsbelopp för följande år. Liknande rutiner gäller redan för utbetalning av barnbidrag. Förändringen bör genomföras fr.o.m. den 1 januari 1992. För budgetåret 1991/92 kan kostnaderna härigenom minska med ca 12 milj.kr.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 509 952 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksförsäkringsverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 509 952 000 kr.

B 2. Allmänna försäkringskassor

1989/90	Utgift	586 527 855
1990/91	Anslag	567 350 000
1991/92	Förslag	637 951 000

Försäkringskassorna handlägger enskilda ärenden inom socialförsäkrings- och bidragssystemen på regional och lokal nivå. Ärendenas karaktär och komplexitet varierar, från rutinmässig hantering av korta sjukfall till omfattande utredningsarbete avseende arbetsskade- och rehabiliteringsfall.

Det finns 26 allmänna försäkringskassor i landet, en i varje landstings-

kommun och i kommun som inte tillhör landstingskommun. I försäkringskassan finns en styrelse där ordförande och vice ordförande utses av regeringen. Huvuddelen av den verksamhet som innebär kontakt med de försäkrade sker vid något av de 420 lokalkontoren. I varje kommun finns minst ett lokalkontor. Härtill kommer ett 30-tal filialexpeditioner/servicekontor.

Beslut i vissa socialförsäkringsfrågor fattas av socialförsäkringsnämnden som är förtroendevald. Det finns 167 socialförsäkringsnämnder i landet.

Hos försäkringskassorna finns för närvarande omkring 15 100 årsarbetare, varav ca 11 700 årsarbetare på lokalkontor och 3 400 på centralkontor.

Bestämmelserna om allmänna försäkringskassor finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Från anslaget finansieras 15 % av kostnaderna för försäkringskassornas administration. Resterande 85 % finansieras med arbetsgivaravgifter och egenavgifter från inkomsttitel på statsbudgeten. Anvisade medel fördelas av riksförsäkringsverket mellan de olika försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket

I enlighet med givna direktiv har RFV lagt fram ett huvudförslag som innebär en minskning av utgifterna med 5 % för budgetperioden 1991/92 – 1990/94. För att kunna genomföra de förändringar av verksamheten, som var aktuella vid tidpunkten för anslagsframställan, förordar RFV att medel tilldelas enligt ett s.k. tilläggsförslag. Verket utgick därvid från att en sjuklöneperiod skulle införas den 1 januari 1991 och att de därmed frigjorda resurserna skulle disponeras för ökade rehabiliteringsinsatser.

Tilläggsförslaget innebär i huvudsak oförändrade resurser med tillägg för särskilda resursbehov. RFVs anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Den kompetensutveckling som behövs för omställningen till och genomförandet av ett aktivt rehabiliteringsarbete fordrar stora resurser. RFV hemställer att kompetensutvecklingsprogrammet i huvudsak finansieras genom de resurser som frigörs genom införandet av sjuklön.

2. För ersättning till riksförsäkringsverket för den del av verkets ADB-kostnader som avser sjukförsäkringen har 392,3 milj.kr. begärts för budgetåret 1991/92. I beloppet ingår beräknade kostnader för genomförandet av det s.k FAS 90-projektet vad gäller sjukförsäkringen.

3. För fortsatt projekt- och försöksverksamhet beräknar RFV 10 milj.kr. för budgetåret 1990/91.

4. För inköp av nya telefonväxlar under budgetåret 1991/92 begär RFV medel engångsvis på 6,6 milj.kr. för en investering som är beräknad till knappt 15 milj.kr. de närmaste tre budgetåren.

5. Decentraliseringen till lokalkontoren påverkar lokalbehovet. Viss ombyggnad av lokalerna är också nödvändig för att kunna uppfylla de krav på fysiskt skydd av bl.a datorerna som formulerats i förordningen (1989:29) om säkerhetsanalyser av statliga myndigheters ADB-system.

RFV beräknar i sitt tilläggsförslag det ökade resursbehovet till 120,0 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

	1990/91	Beräknadändring 1991/92 Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	3 625 627 000[1]	+ 441 357 000[1]
(därav lönekostnader)	(3 064 805 000)	(+ 386 001 000)
Försöksverksamhet	18 500 000	–
Lokalkostnader	471 959 000	+ 92 345 000
Pensionskostnader	84 400 000	+ 12 100 000
Ersättning till postverket	43 748 000	– 6 359 000
Avgifter till SPV	0	+ 1 230 000
Summa utgifter, kr.	**4 244 234 000**	**+ 540 673 000**
Inkomster		
Ersättning från allmänna pensionsfonden	234 000 000	+ 35 000 000
Ersättning för extern verksamhet	2 900 000	–
Ersättning från arbetsskadeförsäkringen	225 000 000	+ 35 000 000
Arbetsgivaravgifter m.m	3 214 984 000	+ 400 072 000
Summa inkomster, kr.	**3 676 884 000**	**+ 470 072 000**
Nettoutgift	**567 350 000**	**+ 70 601 000**

[1]Varav 2 033 492 000 kr. ställs till regeringens disposition

Föredragandens överväganden

Utgångspunkten och förutsättningarna för myndigheternas anslagsframställning har formulerats i särskilda direktiv till myndigheterna. Sedan RFV lämnat sin anslagsframställning har emellertid förutsättningarna ändrats. Regeringen lade i november 1990 fram förslag om vissa ändringar i sjuk- och föräldraförsäkringen (prop. 1990/91:59). Vidare fastlades att den statliga administrationen skall minska med 10 % under den närmaste treårsperioden. Som jag tidigare redovisat skall en översyn av socialförsäkringsadministrationen genomföras.

Försäkringskassorna ingår i den grupp myndigheter som förts till den första av de nya treåriga budgetcyklarna med start budgetåret 1991/92. Förutsättningarna för den fördjupade anslagsframställningen har emellertid förändrats till följd av nyss nämnda regeringsförslag. Mot bakgrund av detta tillämpas därför för försäkringskassorna en ettårsram avseende 1991/92.

Jag har i min beräkning av resurser till försäkringskassorna för budgetåret 1991/92 utgått ifrån dessa nya förutsättningar. För statsförvaltningen gäller vidare ett generellt krav på en produktivitetsökning på 1,5 %. För att samtidigt klara ambitionerna att förnya verksamheten i riktning mot en mer aktiv roll i rehabiliteringsarbetet krävs vissa förstärkningar av försäkringskassornas resurser. Därför har endast en resursminskning om 0,5 % genomförts.

För försäkringskassornas personalkostnader beräknar jag för nästa budgetår drygt 3,5 miljarder kr. Vid min beräkning av resurstilldelningen har jag tagit hänsyn dels till ökad arbetsbelastning till följd av kommande förändringar inom sjuk- och föräldraförsäkringen, dels till ambitionen att genomföra arbetslinjen inom socialförsäkringen. Jag vill framhålla att jag anser att satsningen på kompetensutveckling har stor betydelse för försäkringskassans möjlighet att klara av sina framtida uppgifter vad gäller såväl rehabiliteringsarbetet som den övriga verksamheten.

Mitt förslag innebär i princip oförändrade resurser till försäkringskassorna budgetåret 1991/92 och att de resurser som kan frigöras genom fortsatt rationalisering och regelförenkling tills vidare får behållas och sättas in i kampen mot ohälsan. Förutsättningarna för försäkringsadministrationen kommer emellertid att påverkas av införande av en arbetsgivarperiod i enlighet med riksdagens uttalande (SfU9, rskr. 104) i samband med beslutet efter regeringens förslag (prop. 1990/91:59) om vissa förändringar i sjukförsäkringen. Hälften av försäkringskassornas förvaltningskostnader bör därför ställas till regeringens disposition. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att återkomma till riksdagen om försäkringskassornas förvaltningskostnader i samband med ett förslag om införande av en arbetsgivarperiod som beräknas träda i kraft den 1 januari 1992.

Liksom tidigare anser jag att den nuvarande försöksverksamheten med förändrings- och utvecklingsarbete bör fortsätta. Projektmedlen ger försäkringskassorna incitament att själva ta initiativ till och delta aktivt i förnyelsen av försäkringskassans verksamhet och organisation. Jag föreslår att 10 milj.kr. avsätts även för nästa budgetår för särskild projektverksamhet.

I anslagsposten övriga förvaltningskostnader har jag beräknat medel motsvarande 6,6 milj.kr. för investering i nya telefonväxlar.

I beräkningen av kostnader för lokaler har jag tagit hänsyn till inträffade och beräknade kostnadsökningar. De senaste åren har i stort sett all individrelaterad ärendehandläggning decentraliserats till lokalkontoren, vilket bidrar till ökade lokalbehov. Samtidigt har kassorna svårigheter att på kort sikt minska lokalytan på centralkontoren. Det är angeläget att försäkringskassorna i ökad utsträckning ges incitament att avväga lokalkostnaderna mot övriga förvaltningskostnader. Jag kommer därför att föreslå att anslagspostens konstruktion ändras på ett sådant sätt att lokalkostnaderna i princip jämställs med övriga förvaltningskostnader.

Föregående års budgetförslag beträffande statens löne- och pensionsverk innebär att kostnaderna för pensionsadministrationen skall täckas av avgifter fr.o.m budgetåret 1990/91. Detta förslag kom även att beröra försäkringskassorna. Jag har därför vid min medelsberäkning tagit hänsyn till dessa avgifter.

Med hänvisning till sammanställningen och vad jag i övrigt anfört beräknar jag anslagsbehovet för de allmänna försäkringskassornas förvaltningsutgifter under nästa budgetår till 637 951 000 kr. varav hälften av beräknade förvaltningsutgifter ställs till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna försäkringskassor* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 637 951 000 kr.

C. Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.

Samhällets direkta ekonomiska stöd till barnfamiljerna utgörs främst av allmänna barnbidrag inkl. flerbarnstillägg, bostadsbidrag, föräldraförsäkring, bidragsförskott, barnpensioner samt vårdbidrag för handikappat barn. Vidare finns ett särskilt stöd motsvarande bidragsförskott till ensamstående adoptivföräldrar och ett bidrag till kostnader för att adoptera barn från utlandet.

För att underlätta för barnfamiljerna har samhället byggt upp ett stödsystem som syftar till att ge ett ekonomiskt stöd under den period de har en stor försörjningsbörda. Familjer med barn är generellt sett unga och har ofta låga inkomster samtidigt som de har höga levnadsomkostnader. Genom det ekonomiska familjestödet omfördelas resurser över livscykeln genom att inkomsttagare som inte är försörjningsansvariga för barn, bidrar till att stödja barnfamiljerna under den period deras ekonomiska behov är som störst.

Ekonomisk grundtrygghet är särskilt viktigt för familjer i utsatta situationer t.ex när en förälder av något skäl blir ensam vårdnadshavare till ett eller flera barn.

Följande exempel visar de bidrag som år 1991 kan utgå till en ensamstående förälder med två barn som har bidragsförskott, vid en beräknad bostadskostnad på 4 000 kr./mån. och en förvärvsinkomst på 80 000 kr.

Bidrag	Kr./månad	Kr./år
Barnbidrag	1 500	18 000
Bidragsförskott	2 146	25 752
Bostadsbidrag	2 410	28 920
Totalt	6 056	72 672

Utveckling av det ekonomiska familjestödet

Följande sammanställning visar omfattningen och utvecklingen av samhällets direkta ekonomiska stöd till barnfamiljerna (milj.kr.).

År	Barn-bidrag	Bostads-bidrag	Föräldra-försäk-ring	Vård-bidrag	Bidrags-förskott	Barn-pension	Summa
1980	4 995	2 210	3 539	300	815	425	12 284
1985	8 289	2 865	6 144	427	1 518	574	19 817
1989	10 540	2 690	12 118	695	1 935	682	28 660
1990	12 155	2 690	16 350	790	2 160	738	34 883
1991	16 300	4 400	16 711	870	2 330	734	41 345

Uppgifterna för åren 1990 och 1991 är beräknade.

Om man till dessa belopp lägger studiehjälpen kan samhällets direkta stöd till barnfamiljerna år 1991 beräknas till 44 miljarder kr. Till detta kommer statens bidrag till barnomsorgen med 13 miljarder kr.

De allmänna barnbidragen

Genom de allmänna barnbidragen tillförsäkras alla familjer med barn ett grundläggande ekonomiskt stöd. Allmänt barnbidrag lämnas till dess barnet fyller 16 år. För elever i grundskolan eller viss annan utbildning som fyllt 16 år utgår förlängt barnbidrag. Bidraget utgår med samma belopp per månad som det allmänna barnbidraget.

Som ett led i skattereformen höjs det allmänna barnbidraget i två etapper. Den 1 januari 1991 höjs barnbidraget med 2 280 kr. och från den 1 januari 1992 föreslås en höjning med ytterligare 1 020 kr. per barn och år. Av följande tabell framgår bidragsbeloppen åren 1991 och 1992 vid olika barnantal samt antalet hushåll som fick barnbidrag i april 1990 efter antal barn.

Antal barn 0-15 år	År 1991	År 1992	Antal hushåll
1	9 000	10 020	450 340
2	18 000	20 040	366 000
3 a/	31 500	35 070	135 440
4 a/	49 500	55 110	26 080
5 a/	72 000	80 160	4 780
6 a/	94 500	105 210	1 160
7 a/	117 000	130 260	290
8 a/	139 500	155 310	140
Summa			984 230

a/ Inkl. gymnasiestuderande.

Utöver det tidigare nämnda förslaget om höjning av det allmänna barnbidraget fr.o.m. den 1 januari 1992 kommer i det följande att lämnas vissa förslag till förändringar av reglerna för barnbidrag vid utlandsvistelse. Förslagen innebär att den utvidgade rätt till barnbidrag vid utlandsvistelse, som nu gäller för barn till präster och missionärer, utvidgas till att omfatta också t.ex. barn till biståndsarbetare knutna till frivilliga organisationer och barn till medhjälpare till präster och missionärer. Också för dessa grupper kommer i fortsättningen en treårsgräns för barnbidrag vid utlandsvistelse att gälla. Dessa förslag står i överensstämmelse med den uppfattning riksdagen gett regeringen till känna i frågan (1989/90:SoU27, rskr. 314). För att finansiera de ökade utgifter som utvidgningen av rätten till barnbidrag leder till och dessutom uppnå parallellitet i barnbidragslagstiftningen med skattelagstiftningen föreslås samtidigt att den generella tidsgränsen för att uppbära barnbidrag vid utlandsvistelse sänks från ett år till sex månader.

Föräldraförsäkringen

Föräldraförsäkringen syftar till att ge föräldrarna ersättning för inkomstförlust i samband med ledighet för vård av barn. Genom föräldraförsäkringen har föräldrarna rätt till ersättning och genom föräldraledighetslagen rätt till ledighet för att vårda barn. Från anslaget till föräldraförsäkringen betalas kostnaderna för föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning och havandeskapspenning.

Den beräknade kostnadsutvecklingen för de olika förmånsslagen framgår av följande tabell (milj.kr. avrundat).

Föräldraförsäkring	1989	1990	1991	1992
Föräldrapenning	8 996	12 737	13 068	13 464
Tillfällig föräldrapenning	2 831	3 248	3 300	3 294
Havandeskapspenning	319	398	377	401
Avdrag från föräldrapenning vid förlossningsvård	– 28	– 33	– 34	– 34
Summa	**12 118**	**16 350**	**16 711**	**17 125**
Statsbidrag	1 820	2 448	2 505	2 569

Riksdagen beslöt efter förslag från regeringen i proposition (1988/89:69) om utbyggnad av föräldraförsäkringen och förstärkt föräldraledighet (SfU12, rskr. 137) om riktlinjer för en utbyggnad av föräldraförsäkringen i tre etapper till att omfatta 18 månader med ersättning på förälderns sjukpenningnivå. Samtidigt fattades beslut om den första etappen i utbyggnaden vilken genomfördes den 1 juli 1989 och innebar en utbyggnad av försäkringen med 90 dagar med ersättning på förälderns sjukpenningnivå.

I 1990 års budgetproposition föreslogs att en andra etapp i utbyggnaden skulle genomföras den 1 juli 1990, varvid de 90 dagarna med ersättning på garantinivån skulle omvandlas till dagar med ersättning på sjukpenningnivån. Riksdagen beslöt emellertid att avslå propositionen i denna del i avvaktan på att de ekonomiska förutsättningarna för ett genomförande av reformen skulle förbättras (SfU24, rskr. 305).

Föräldrapenning i samband med barns födelse eller adoptivbarns ankomst utbetalas således under 450 dagar. För 360 av de 450 ersättningsdagarna betalas föräldrapenning med belopp motsvarande sjukpenningen till den av föräldrarna som stannar hemma och vårdar barnet, dock lägst 60 kr. per dag, det s.k. garantibeloppet. Under resterande 90 dagar utgår endast garantibeloppet. Föräldrapenning får tas ut längst till dess barnet fyller åtta år eller avslutat det första skolåret.

En förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att vårda barn under 12 års ålder har rätt till tillfällig föräldrapenning under högst 60 (i vissa fall 120) dagar per barn och år. Vid särskilda behov kan tillfällig föräldrapenning utges även för barn mellan 12 och 16 år. Ersättningen utges med samma belopp som sjukpenningen. Riksdagen har nyligen i

syfte att minska kostnadsutvecklingen för den allmänna försäkringen beslutat om sänkt kompensationsgrad för tillfällig föräldrapenning från 90 % till 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten för de första 14 dagarna (prop. 1990/91:59, SfU9, rskr. 104). För tid därefter skall kompensationsgraden utgöra 90 %. De nya reglerna träder i kraft den 1 mars 1991.

Tillfällig föräldrapenning kan lämnas vid sjukdom hos barnet eller dess ordinarie vårdare samt när en förälder behöver följa med barnet till barnavårdscentral m.m. Härutöver har fadern rätt till tillfällig föräldrapenning i samband med barns födelse eller adoption. Antalet sådana dagar är 10 för varje nyfött eller adopterat barn.

Inom den tillfälliga föräldrapenningen har föräldrarna utöver de nu nämnda ersättningarna möjlighet att varje år disponera två särskilda dagar (kontaktdagar) för varje barn som har fyllt 4 men inte 12 år. Dagarna är bl.a. avsedda för besök i och kontakt med barnens vardagliga miljö, t.ex. barnomsorg och skola.

Blivande mödrar, som under graviditetens senare del på grund av arbetets art inte kan fortsätta sitt vanliga arbete och inte kan omplaceras, har rätt till havandeskapspenning. Denna utges tidigast fr.o.m. den 60:e dagen före den beräknade förlossningen och längst t.o.m. den 11:e dagen före denna tidpunkt, dvs. under högst 50 dagar. Havandeskapspenning utges med samma belopp som sjukpenningen. Har kvinnan blivit avstängd från sitt arbete därför att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador utges ersättning redan fr.o.m. dagen för avstängningen.

Avsikten är att kvinnor som på grund av sitt havandeskap inte kan fortsätta sitt vanliga arbete skall omplaceras till mindre ansträngande arbete och alltså först om detta inte är möjligt få ersättning i form av havandeskapspenning.

Vårdbidrag för handikappade barn

Föräldrar med ett sjukt eller handikappat barn som behöver särskild tillsyn och vård i hemmet kan få vårdbidrag med samma belopp som folkpension jämte pensionstillskott för en förtidspensionär. Vårdbidraget utges med helt, halvt eller fjärdedels bidrag. Omkring 16 200 vårdbidrag per månad beräknas utges under det kommande budgetåret. Vid beräkning av rätt till vårdbidrag beaktas även merkostnader på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Bidraget beskattas som inkomst av tjänst. En viss del av vårdbidraget kan dock bestämmas som ersättning för merkostnader. Denna del är skattefri. För barn som vårdas på institution kan s.k. ferievårdbidrag lämnas när barnet vistas i föräldrahemmet.

Bidragsförskott m.m.

Genom bidragsförskotten ger samhället ett ekonomiskt grundskydd för barn vars föräldrar lever åtskilda. Bidragsförskott utgår vanligen med 40 % av basbeloppet. Antalet barn för vilka bidragsförskott utgår kan

beräknas till drygt 278 000.

Underhållsbidragskommittén har överlämnat ett betänkande (SOU 1990:8) Samhällsstöd till underhållsberättigade barn. Betänkandet har remissbehandlats. Mot bakgrund av bl.a. remissinstansernas synpunkter har en arbetsgrupp tillsatts inom regeringskansliet med uppgift att med utgångspunkt från kommittens förslag arbeta fram en proposition i frågan som skall kunna läggas fram under år 1991.

I det följande kommer jag att föreslå att maximigränsen för bidraget vid utländska adoptioner höjs från 20 000 kr. till 24 000 kr, vilket i huvudsak motsvarar den inflationsurholkning som skett sedan bidraget infördes.

Barnpensioner

Nya regler för efterlevandepensioneringen trädde i kraft den 1 januari 1990. Enligt de nya reglerna utges barnpension från folkpensioneringen till barn under 18 år vars far eller mor eller båda föräldrar avlidit. För barn som går i grundskola, gymnasium eller liknande kan barnpension dock utges t.o.m. juni månad det år barnet fyller 20 år. Nivån för barnpension är högst 40 % och lägst 25 % av basbeloppet. Denna nivå gäller för pension efter vardera föräldern om båda föräldrarna avlidit.

C 1. Allmänna barnbidrag

1989/90	Utgift	11 392 694 740
1990/91	Anslag	14 010 000 000
1991/92	Förslag	17 200 000 000

Det allmänna barnbidraget höjs den 1 januari 1991 med 2 280 kr. till 9 000 kr. per år och barn under 16 års ålder. Därutöver lämnas flerbarnstillägg med belopp som per år räknat motsvarar ett halvt barnbidrag för det tredje barnet, 100 % av ett helt barnbidrag för det fjärde barnet samt 150 % av ett helt barnbidrag till det femte barnet och varje ytterligare barn. Även 16-19-åringar som studerar medräknas vid bedömningen av rätt till flerbarnstillägg. Barnbidragshöjningen svarar för merparten av anslagets ökning.

Barnbidraget betalas ut fr.o.m. månaden efter barnets födelse. Motsvarande gäller när rätten till barnbidrag inträder av annat skäl än födelse. Bidraget utges t.o.m. kvartalet då barnet fyller 16 år.

Förlängt barnbidrag utgår med samma belopp som det allmänna barnbidraget fr.o.m. kvartalet efter det då barnet har fyllt 16 år, när barnet studerar vid grundskolan eller deltar i viss annan motsvarande utbildning.

Kostnaderna täcks helt av medel från statsbudgeten. Administrationen av barnbidragen handhas av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna.

Verket beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 17 405 milj.kr. Beräkningarna grundas på statistiska centralbyråns befolkningsprognos för riket från år 1989 men med en uppjustering grundad på de senaste två årens oväntat höga födelsetal. Med ledning härav beräknas antalet bidragsberättigade barn vara ca 1 672 000 vid utgången av år 1991. Antalet familjer med flerbarnstillägg beräknas till lägst 163 000. Antalet mottagare av förlängt barnbidrag beräknas till ca 36 000.

Föredragandens överväganden

Vissa frågor om barnbidrag vid utlandsvistelse

Socialutskottet har i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1989/90:27 anfört följande:

"Utskottet förordar mot bakgrund av det anförda en ändrad lydelse av 1 § tredje stycket lagen om allmänna barnbidrag. Utskottets förslag innebär att en ettårsgräns gäller som huvudregel men att undantag såvitt nu är i fråga görs för viss ideellt inriktad verksamhet. Utskottet föreslår att undantaget avgränsas så att det omfattar barn till personer som är anställda av svenska kyrkan, ett svenskt trossamfund eller till ett sådant samfund knutet organ eller av en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet. Utskottet förutsätter att riksförsäkringsverket i samråd med SIDA till ledning för försäkringskassorna upprättar en förteckning över ideella organisationer som har en uppbyggd och fungerande biståndsverksamhet. Utskottet anser alltså att för här nämnda fall bör barnbidrag kunna utgå under utlandsvistelser som inte avses vara längre än tre år.

Regeringen bör framlägga förslag i enlighet med vad utskottet nu anfört."

Jag framlägger nu förslag i enlighet med vad riksdagen begärt och tar dessutom upp frågan om hur lång tid barnbidrag i normalfallet skall utgå vid utlandsvistelse.

Sedan tidigare gäller för präster/missionärer och biståndsarbetare att barnbidrag får behållas även om utlandsvistelsen kommer att vara upp till tre år. Jag föreslår nu att också barn till andra personer anställda av svenska kyrkan, ett svenskt trossamfund eller ett organ som är knutet till sådant samfund ges rätt till barnbidrag upp till tre år i samband med utlandsvistelse.

Till kyrklig verksamhet bedriven i utlandet av svenska kyrkan eller annat svenskt trossamfund liksom till svensk missionärsverksamhet finns ofta personal knuten som varken är präster/missionärer eller biståndsarbetare. Exempel på sådana personalkategorier är ekonomibiträden och administrativ personal. Sådan personal bör nu omfattas av undantagsregleringen i 1 § tredje stycket barnbidragslagen och därmed ha rätt till barnbidrag när de vistas utomlands, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst tre år. Trossamfund som här avses skall ha sin styrelses säte i Sverige och

i övrigt vara så organiserat att det har stadgar och revisorer samt avger verksamhetsberättelse. Anställningsavtalet skall ha ingåtts i Sverige och den som sänds ut skall ha varit bosatt i Sverige sedan minst sex månader.

Samma krav på organisationens uppbyggnad bör ställas på biståndsorganisationer som på samfund och kyrkor. Likaså bör även i dessa fall krav ställas på att anställningsavtalet ingås i Sverige och att den utsände då uppfyller bosättningskravet.

Riksdagen har förutsatt att en lista på organisationer som uppfyller kraven framställs av riksförsäkringsverket i samråd med SIDA till ledning för försäkringskassorna. En sådan lista bör uppta de organisationer som har bidrag från SIDA, men också andra organisationer som uppfyller kraven bör kunna föras upp på listan. Beslut om barnbidrag i de enskilda fallen bör fattas av försäkringskassan i vanlig ordning varvid organisationslistan har vägledande karaktär.

Enligt gällande regler kan i normalfallet barnbidrag utgå längst under ett år vid utlandsvistelse. Denna regel överensstämmer med motsvarande regel inom den allmänna försäkringen.

Inom beskattningen gäller däremot en sexmånadersregel. Det är enligt min mening logiskt att tiden under vilken man är skyldig att betala skatt sammanfaller med tiden under vilken man har rätt att uppbära barnbidrag. Jag föreslår därför att tiden under vilken man kan uppbära barnbidrag begränsas till sex månader. En begränsning av rätten till barnbidrag på detta sätt ger också besparingar för staten vilka behövs för att finansiera de utvidgningar av rätten till barnbidrag som jag nyss beskrivit.

Kostnadskonsekvenser och ikraftträdande

Ca 100 barn kan beräknas få rätt till barnbidrag enligt de nya reglerna för personer som är anställda av svenska kyrkan eller svenskt trossamfund. Ca 275 barn till biståndsarbetare kan också beräknas få rätt till barnbidrag. Sammanlagt ökar kostnaderna på barnbidragsanslaget med 3,4 milj.kr. På utrikesdepartementets anslag bör beräknas en utgiftsminskning motsvarande kostnaderna för de 275 barnen till biståndsarbetare. Jag har samrått med statsrådet Hjelm-Wallén i denna fråga.

Ca 1 500 barn om året kan beräknas lämna landet under sådana förhållanden att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Kostnadsminskningen sedan den föreslagna sexmånadersregeln trätt i kraft kan beräknas till 6,8 milj.kr. per år.

Den totala kostnadsminskningen på anslaget C 1. Allmänna barnbidrag kan beräknas till 3,4 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Förslagen bör genomföras den 1 juli 1991.

Jag föreslår vidare att det allmänna barnbidraget och det förlängda barnbidraget höjs fr.o.m. den 1 januari 1992 med 1 020 kr. till 10 020 kr. per barn och år. Statsrådet Persson kommer senare denna dag att föreslå motsvarande höjning av studiebidraget inom studiehjälpen.

Förslagen föranleder ändringar i 1 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag och 1 § lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag. Förslag till lagar

om ändring i nämnda lagar har upprättats inom socialdepartementet och bör fogas till protokollet som *bilagorna 7.1 och 7.2.*

Anslagsberäkning

Med hänsyn tagen till de föreslagna förändringarna av rätten till barnbidrag vid utlandsvistelse, den beslutade höjningen av barnbidragen den 1 januari 1991, den föreslagna höjningen av barnbidragen den 1 januari 1992 samt till att antalet födda barn beräknas överstiga de antaganden som tidigare gjorts av statistiska centralbyrån, beräknar jag anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 17 200 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag,
2. lag om ändring i lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag,

dels att till *Allmänna barnbidrag* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 17 200 000 000 kr.

C 2. Bidrag till föräldraförsäkringen

1989/90	Utgift	2 091 892 229
1990/91	Anslag	2 240 000 000
1991/92	Förslag	2 550 000 000

Från anslaget bekostas statsbidrag till kostnaderna för föräldrapenning, tillfällig föräldrapenning samt havandeskapspenning.

Föräldraförsäkringen är en integrerad del av sjukförsäkringssystemet vad gäller såväl finansieringen som administrationen av försäkringen. Kostnaderna för föräldrapenningen, den tillfälliga föräldrapenningen och havandeskapspenningen finansieras således till 15 % genom statsbidrag på utgiftsanslag och till 85 % genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare på inkomsttitel.

Riksförsäkringsverket

Beräkningarna av det totala antalet ersatta dagar år 1991 grundas på statistiska centralbyråns prognos över antalet levande födda barn med en uppjustering grundad på de senaste två årens oväntat höga födelsetal.

Med hänsyn härtill och med beaktande av kända löneökningar beräknar riksförsäkringsverket de totala kostnaderna för föräldraförsäkringen till 16 711 milj.kr. respektive 16 373 milj.kr. för åren 1991 och 1992. Anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknas därmed till ca 2 482 milj.kr.

I samband med genomförandet av den första etappen av utbyggnaden av föräldraförsäkringen avsattes särskilda medel för informationsinsatser i syfte att öka pappornas uttag av föräldrapenning. Sådana insatser avser i första hand attitydpåverkan och behöver därför ske under en längre tidsperiod för att ge erforderlig effekt. I den avsikten avsattes därför särskilda medel även för innevarande budgetår. Jag föreslår mot denna bakgrund att 1,5 milj.kr. avsätts för informationsinsatser i detta syfte under budgetåret 1991/92. Regeringen avser att senare i vår återkomma till frågan om pappaledighet i en särskild jämställdhetsproposition.

Föräldraförsäkringens regler möjliggör för föräldrarna att ta ut ersättning i hela, halva eller fjärdedels dagar. Denna möjlighet ska finnas även i framtiden. I vissa fall har emellertid flexibiliteten utnyttjats på ett sätt som förorsakat en icke obetydlig administrativ belastning hos försäkringskassorna. Till detta kommer att uttagsreglerna i vissa fall ter sig svåröverskådliga. Jag avser därför att ge riksförsäkringsverket i uppdrag att göra en översyn av de administrativa konsekvenserna av det nuvarande regelsystemet och komma med de förslag till förändringar i systemet som behövs för att underlätta handläggningen av försäkringen. Inriktningen bör vara att uppdraget skall redovisas så att vissa förändringar beträffande förmånerna skall kunna träda i kraft redan den 1 juli 1991.

På grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar, riksdagens beslut angående ändrade kompensationsnivåer inom den tillfälliga föräldrapenningen och vad jag redovisat i övrigt beräknar jag med beaktande av löneutvecklingens inverkan på de olika föräldraförsäkringsförmånerna de totala kostnaderna för föräldraförsäkringen under nästa budgetår till 16 990 milj.kr. Statsbidragskostnaderna uppgår därmed till 2 550 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till föräldraförsäkringen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 550 000 000 kr.

C 3. Vårdbidrag för handikappade barn

1989/90	Utgift	695 130 424
1990/91	Anslag	790 000 000
1991/92	Förslag	870 000 000

Från anslaget bekostas vårdbidrag till förälder som vårdar barn under 16 års ålder som behöver särskild tillsyn och vård på grund av sjukdom eller handikapp.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar anslagsbehovet för vårdbidrag under budgetåret 1991/92 till 838 milj.kr. utgående från ett antaget basbelopp om 31 800 kr. Antalet vårdbidrag beräknas uppgå till 16 200 varav 7 300 hela, 6 200 halva och 2 700 fjärdedels bidrag i genomsnitt under budgetåret. Vidare har en uppräkning gjorts till följd av retroaktiva utbetalningar och ferievårdbidrag.

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av riksförsäkringsverkets beräkningar och med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet beräknar jag de totala kostnaderna för vårdbidrag för handikappade barn under nästa budgetår till 870 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vårdbidrag för handikappade barn* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 870 000 000 kr.

C 4. Bidragsförskott

1989/90	Utgift	2 048 750 161
1990/91	Anslag	2 055 000 000
1991/92	Förslag	2 445 000 000

Bidragsförskott lämnas för barn som endast en av föräldrarna har vårdnaden om eller som står under vårdnad av annan än föräldrarna. Bidragsförskott kan också lämnas när föräldrarna har gemensam vårdnad men bor åtskilda. Den allmänna åldersgränsen för bidragsförskott är 18 år. Bidragsförskott lämnas emellertid också för barn som studerar i åldern 18-20 år. De bidragsberättigade barnen garanteras ett generellt ekonomiskt bidrag, som i regel motsvarar 40 % av basbeloppet.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar vid ett antaget basbelopp om 31 800 kr. kostnaderna för bidragsförskott under budgetåret 1991/92 till 2 355 milj.kr.

Föredragandens överväganden

Antalet barn för vilka bidragsförskott utgår kan för budgetåret 1991/92 beräknas till ca 278 000. Bidragsförskottet uppgår vid basbeloppet 32 200 kr. till 12 864 kr. per barn och år.

På grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar och prisutvecklingen beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 2 445 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidragsförskott* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 445 000 000 kr.

C 5. Barnpensioner

1989/90	Utgift	225 426 420
1990/91	Anslag	250 000 000
1991/92	Förslag	272 000 000

Från detta anslag bekostas barnpension från folkpensioneringen. Barnpension utges till barn som är under 18 års ålder och vars far eller mor eller båda föräldrar har avlidit. Barnpension kan utges även efter 18 års ålder om barnet bedriver gymnasiestudier eller annan grundutbildning. Pension kan dock utges längst t.o.m. första halvåret det år då barnet fyller 20 år.

Barnpension från tilläggspensioneringen, som är knuten till den avlidne förälderns arbetsinkomst, finansieras direkt genom ATP-avgiften och utgiften redovisas inte över statsbudgeten.

Riksförsäkringsverket

Antalet barnpensioner från folkpensioneringen beräknas i december 1991 uppgå till 30 400. Barnpensionens medelbelopp beräknas vid samma tidpunkt uppgå till 26,3 % av basbeloppet.

Riksförsäkringsverket beräknar kostnaderna för barnpensionen från folkpensioneringen under budgetåret 1991/92 till 262 milj.kr. utgående från ett basbelopp av 31 800 kr.

Föredragandens överväganden

På grundval av riksförsäkringsverkets beräkningar och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknar jag anslagsbehovet för nästa budgetår till 272 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Barnpensioner* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 272 000 000 kr.

C 6. Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn

1989/90	Utgift	6 505 412
1990/91	Anslag	8 200 000
1991/92	Förslag	8 200 000

Ett särskilt bidrag lämnas till sådana barn som är adopterade av endast en person. Reglerna för bidraget motsvarar i huvudsak dem som gäller för bidragsförskott. Bidraget lämnas således i normalfallet med 40 % av basbeloppet per år för barn under 18 år och för barn som studerar i åldern 18-20 år.

Riksförsäkringsverket

Antalet bidragsberättigade barn beräknas till 620 under budgetåret 1991/92.
Riksförsäkringsverket beräknar kostnaderna till 7 890 000 kr. utgående från ett basbelopp av 31 800 kr.

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet beräknar jag kostnaderna för bidraget till 8,2 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 8 200 000 kr.

C 7. Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

1989/90	Utgift	15 506 208	Reservation	36 731 792
1990/91	Anslag	8 000 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Från den 1 januari 1989 lämnas under vissa förutsättningar ett bidrag till föräldrar som adopterar barn från utlandet. Bidrag lämnas med 50 % av kostnaderna enligt schabloner för olika länder, dock högst 20 000 kr. per barn. Bidraget administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna.

Riksförsäkringsverket

RFV har mot bakgrund av reservationen beräknat anslagsbehovet till ett formellt belopp på 1 000 kr.

Bidragets maximibelopp

Det maximala bidraget vid internationella adoptioner har, sedan det infördes, varit 20 000 kr. Med hänsyn till den inflationsutveckling som varit sedan dess föreslår jag att maximibidraget höjs till 24 000 kr fr.o.m. den 1 juli 1991. Förslaget föranleder en ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn. Ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i nämnda lag bör fogas till protokollet som *bilaga 7.3*.

Anslagsberäkning

Antalet adoptioner av barn från utlandet har blivit väsentligt lägre än vad som beräknades när bidraget infördes. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor räknar med att ca 1 000 barn skall komma till Sverige nästkommande budgetår. Anslaget är ett reservationsanslag och RFV beräknar att det vid slutet av budgetåret 1990/91 skall finnas en reservation på 24,4 milj.kr. Det innebär att kostnaderna för bidraget, inkl. den höjning som jag tidigare föreslagit, under budgetåret 1991/92 täcks av reservationen. Anslaget bör därför föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn,
2. till *Bidrag till kostnader för internationella adoptioner* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

D. Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom

Försäkring vid sjukdom och handikapp

Under detta avsnitt redovisas de delar av den allmänna försäkringen som behandlar ersättning vid nedsatt arbetsförmåga till följd av sjukdom eller handikapp. Ersättningssystemet syftar till att ge ett skydd mot inkomstbortfall för den som drabbas av sjukdom eller handikapp. Ersättningen är därför relaterad till den försäkrades aktuella eller tidigare förvärvsinkomster. Ett annat syfte med sjukförsäkringen är att ge de försäkrade tillgång till olika sjukvårdsförmåner inkl. läkemedel och tandvård till en rimlig kostnad.

Utgifterna för de socialförsäkringsförmåner som har sin grund i nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller handikapp har ökat kraftigt under senare år. Det s.k. ohälsotalet, som utgör ett mått på frånvaro från arbetsmarknaden till följd av sjukdom, arbetsskada eller förtidspension, har under den senaste tioårsperioden stigit med omkring 20 %, vilket i sin tur resulterat i en kraftig ökning av försäkringens kostnader. Dessa kostnadsökningar har inneburit en kraftig påfrestning på samhällsekonomin.

Ökningen av ohälsotalet har i stort sett avstannat under år 1989. Regeringen har i regleringsbrevet för budgetåret 1990/91 angett som mål en minskning av ohälsotalet med två dagar.

För att samhället även fortsättningsvis skall kunna garantera inkomsttryggheten för personer som drabbas av sjukdom eller handikapp har riksdagen efter förslag från regeringen (prop. 1990/91:59, SfU9, rskr. 104) beslutat om vissa förändringar av kompensationsgraden inom sjukpenningförsäkringen m.m. Vidare har regeringen i en skrivelse till riksdagen (skr. 1990/91:50) aviserat att en mera fullständig samordning av sjuk- och arbetsskadesjukpenningen bör ske. Avsikten är att förslaget skall träda i kraft den 1 juli 1991. Vidare bör ett system införas med obligatorisk rehabiliteringsutredning och krav på rehabiliteringsplan. Syftet är att påskynda rehabilitering och återgång till arbete, vilket förväntas minska kostnaderna för den allmänna försäkringen. Regeringen avser att förelägga riksdagen förslag om en förbättrad rehabilitering med utgångspunkt från förslag i rehabiliteringsberedningens betänkande (SOU 1988:41) Tidig och samordnad rehabilitering.

På rehabiliteringsområdet kan också nämnas att den överenskommelse som staten under hösten 1990 träffat med företrädare för sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen m.m. för år 1991 och som finns redovisad i en proposition (1990/91:51) till riksdagen innehåller införandet av en ny särskild ersättning på 400 milj.kr. för att tillsammans med en anpassning av landstingens resurser och verksamhet minska väntetiderna för den medicinska rehabiliteringen.

Även försäkringens utgifter för sjukvårdsförmåner har ökat påtagligt under senare år. För att motverka dessa utgiftsökningar är det bl.a.

nödvändigt att kontinuerligt anpassa avgiftsnivåerna på de olika delområdena till den allmänna kostnadsutvecklingen. Detta har medfört olika förslag om höjda avgiftsnivåer för budgetåret 1991/92. Inom flera av dessa områden pågår ett förändringsarbete för att åstadkomma ett effektivare utnyttjande av resurserna. Regeringen har nyligen träffat en överenskommelse med sjukvårdshuvudmännen om ett överförande av huvudmannaskapet för sjukresorna, både administrativt och ekonomiskt, från försäkringskassorna till huvudmännen fr.o.m. år 1992. Regeringen avser att inom kort förelägga riksdagen en proposition om detta.

Under våren 1990 lades den första propositionen med anledning av rehabiliteringsberedningens nyss nämnda betänkande. I regeringens proposition (1989/90:62) om insatser för aktiv rehabilitering och arbetslivsfondens verksamhet, m.m. lämnades även förslag till riktlinjer för hur de medel bör användas som enligt lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift tillförs den genom lagen tillskapade arbetslivsfonden samt förslag till en organisation för bidragsprövning och utbetalning av fondens medel.

Propositionen antogs av riksdagen, vilket innebär att försäkringskassan har fått förbättrade möjligheter att aktivt arbeta med långa sjukfall och rehabilitering. Försäkringskassan har fr.o.m. den 1 juli 1990 möjlighet att köpa yrkesinriktade rehabiliteringstjänster till ett belopp motsvarande 500 milj. kronor. Hittills har det i första hand gällt platser för arbetsträning m.m. hos Samhall och vägleknings-och rehabiliteringsinsatser från arbetsmarknadsinstituten (AMI). Samtidigt anslogs medel till försöksverksamhet vid två försäkringskassor. Syftet med försöken är att utveckla arbetsmetoder och samarbetsformer som främjar en effektiv rehabilitering. För att finansiera åtgärder som bedöms nödvändiga, men där ingen betalningsansvarig kan hittas får försökskassorna disponera 10 milj. kronor. Till försökskassor utsågs Malmöhus läns allmänna försäkringskassa och Norrbottens läns allmänna försäkringskassa. Fyra sjukpenningnivåer har införts fr.o.m. den 1 juli 1990. Samtidigt lagfästes möjligheten att få ersättning för resekostnad i stället för sjukpenning.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer senare idag att föreslå regeringen att förelägga riksdagen ett förslag till en lag om tillfällig avvikelse från lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift. Det bör ankomma på regeringen att med stöd av lagen besluta om överföring av 500 milj.kr. från arbetslivsfonden till statens inkomsttitel. Medlen skall användas av försäkringskassorna för köp av yrkesinriktade rehabiliteringstjänster under budgetåret 1991/92. Arbetsmarknadsministern har i denna fråga samrått med mig.

Regeringen avser att under våren förelägga riksdagen en andra proposition om rehabilitering m.m. Utöver rehabiliteringsberedningens betänkande utgör arbetsmiljökommissionens betänkande (SOU 1990:49) Arbete och hälsa ett viktigt underlag för arbetet med den kommande propositionen. Jag avser att i det sammanhanget återkomma med förslag bl.a. om en rehabiliteringspenning, som ger full täckning för den försäkrades inkomstbortfall under rehabilitering. Utgiften för rehabiliteringspenningen under budgetåret 1991/92 har beräknats till 650 milj.kr.

Vidare kommer jag i den nämnda propositionen att behandla vissa frågor om arbetshjälpmedel som en rehabiliteringsåtgärd. Mina förslag i denna del kommer att medföra minskade utgifter för arbetsmarknadsmyndigheternas bidrag till arbetshjälpmedel åt handikappade. Efter samråd med chefen för arbetsmarknadsdepartementet har jag därför beräknat att anslaget skall tillföras 86 482 000 kr. som omfördelats från tolfte huvudtitelns anslag Särskilda åtgärder för arbetshandikappade.

Om satsningen på tidig och effektiv rehabilitering skall få den avsedda effekten måste attityder och arbetssätt förändras. Det gäller att förändra förhållningssättet både hos de berörda – långtidssjuka, arbetsgivare, fackliga företrädare, försäkringskassor, arbetsförmedlingar, företagshälsovård m.fl. – och i samhället som helhet. För att informera om nya regler och om försäkringskassornas nya arbetssätt har 8 milj.kr. avsatts för sådan information från RFV och försäkringskassorna.

Ersättningarna från den allmänna försäkringen är värdesäkrade genom anknytning till basbeloppet som fastställs för varje år på grundval av den allmänna prisutvecklingen. Basbeloppet har för år 1991 fastställts till 32 200 kr. Vid beräkning av basbeloppet för år 1991 har enligt beslut av riksdagen bortsetts från de prisförändringar som blivit en följd av att indirekta skatter höjts för att finansiera den sänkning av den statliga inkomstskatten som genomförs åren 1990 och 1991.

Sjukförsäkringen

Sjukförsäkringssystemet omfattar hela befolkningen. Försäkringen ger rätt till sjukpenning vid sjukdom, hittills i regel med 90 % av arbetsinkomster upp till 7,5 gånger basbeloppet (241 500 kr. år 1991).

Sjukförsäkringen svarar vidare för kostnader i samband med läkarvård och annan sjukvårdande behandling, läkemedelsinköp, tandvård, sjukhusvård samt sjukresor. Vid vissa sjukdomar har den sjuke rätt till kostnadsfria läkemedel och förbrukningsartiklar.

Sjukpenning

Riksdagen har, som jag tidigare nämnt, nyligen beslutat om nya regler inom sjukpenningförsäkringen i syfte att dämpa kostnadsutvecklingen för försäkringen. De nya reglerna träder i kraft den 1 mars 1991 och innebär att kompensationsgraden sänks från 90 % till 65 % för de första tre dagarna med sjukpenning i varje sjukperiod och till 80 % för tid därefter t.o.m. den 90:e dagen. Fr.o.m. den 91:a dagen utgör ersättningen 90 %. Reglerna innehåller också särskilda bestämmelser för bl.a. den som genomgår rehabilitering samt för hälsosvaga personer med återkommande sjukdomsfall.

I följande tabell belyses utvecklingen av antalet sjukdagar, sjukfallsfrekvens m.m.

År	Ersatta sjukdagar per försäkrad	Sjukfallsfrekvens Antal fall per försäkrad	Genomsnittligt antal dagar per fall
1965	15,7	0,66	23,9
1970	19,8	1,09	18,2
1975	22,0	1,37	15,6
1980	21,2	1,49	14,9
1985	20,9	1,68	11,8
1986	21,5	1,66	12,2
1987	23,1	1,75	12,3
1988	25,3	2,23	10,4
1989	24,5	2,18	10,6

En förändring av det genomsnittliga antalet ersatta sjukdagar med en dag motsvarar en kostnadsförändring för sjukförsäkringen med totalt drygt 1 600 milj.kr. per år.

Av följande diagram framgår hur andelen sjukdagar resp. sjukfall fördelar sig på sjukfall av olika längd.

Som framgår av diagrammet svarar de korta sjukfallen för ca 80 % av det totala antalet fall men endast för 20 % av sjukdagarna. De långa sjukfallen är däremot få till antalet men svarar för 48 % av det totala antalet sjukdagar.

Sjukdagarnas fördelning efter sjukfallens längd, 1989

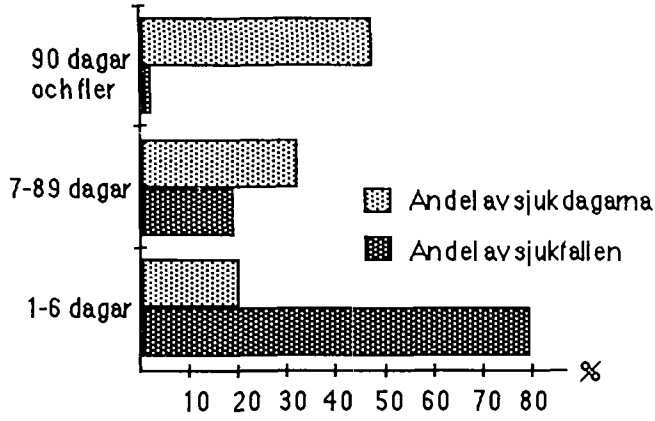

Ersättningar till sjukvårdshuvudmännen

Det system för ersättning till sjukvårdshuvudmännen som infördes fr.o.m. år 1985 kommer år 1991 att ändras i flera avseenden till följd av den överenskommelse som under hösten 1990 träffades med sjukvårdshuvudmännen för år 1991. Regeringen har genom proposition 1990/91:51 berett riksdagen tillfälle att ta del av överenskommelsen (1990/91:SfU7, rskr. 94).

De två största förändringarna i överenskommelsen för år 1991 är att de särskilda ersättningarna för avinstitutionalisering, förebyggande åtgärder samt tillhandahållande av hjälpmedel inordnas i den allmänna sjukvårdsersättningen samt att en ny särskild ersättning på högst 400 milj.kr. införs för att tillsammans med en anpassning av landstingens resurser och verksamhet minska väntetiderna för den medicinska rehabiliteringen.

Andra nyheter i ersättningssystemet fr.o.m. år 1991 är att särskilda ersättningar till sjukvårdshuvudmännen införts för handledning av kiropraktorer, för överföring av vissa patienter från Sverige till Finland samt för anordnande av institutioner för HIV-smittade som omhändertas enligt smittskyddslagen (1988:1472).

Eftersom parterna inte kunde nå en uppgörelse om beloppet för den allmänna sjukvårdsersättningen för år 1991 har detta fastställts av regeringen. Sammanlagt är ersättningarna från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen för år 1991 beräknade till 15 262 milj.kr., varav 14 772 milj.kr. avser allmän sjukvårdsersättning.

Patientavgifter i öppen hälso- och sjukvård

I anslutning till den träffade överenskommelsen mellan staten och sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1991 avskaffas systemet med statligt reglerade patientavgifter inom den öppna hälso- och sjukvården fr.o.m. år 1991. Härigenom har sjukvårdshuvudmännen fått möjligheter att genom en anpassning av avgiftsnivåerna uppnå ett effektivare utnyttjande av vårdens resurser och organisation. Detta har redan medfört att huvudmännen i betydande utsträckning beslutat tillämpa en differentierad avgiftssättning mellan olika typer av mottagningar.

En förutsättning för denna avreglering är att systemet för skydd mot höga sjukvårdskostnader blir beloppsbaserat. Riksdagen har nyligen beslutat om en sådan ändring efter förslag från regeringen (prop. 1990/91:51, SfU7, rskr. 94). Jag återkommer till detta senare.

Även de avgiftsbestämmelser som gäller för patienter vid besök och behandling hos de till försäkringen anslutna privatpraktiserande läkarna och sjukgymnasterna har reviderats till följd av avregleringen. En samordning av deras avgifter har skett med den avgiftssättning som tillämpas hos respektive sjukvårdshuvudman med utgångspunkt från att avgiftsnivån hos de privata vårdgivarna skall motsvara vad som gäller för motsvarande vård i sjukvårdshuvudmannens regi.

Jag vill här också framhålla att Landstingsförbundet åtagit sig att noga följa hur sjukvårdshuvudmännen utnyttjar avregleringen som styrmedel för ett effektivare resursutnyttjande och att redovisa detta till regeringen i samband med kommande överläggningar mellan parterna om sjukförsäkringsersättningar för tiden efter år 1991.

Läkemedelsförmånerna omfattar prisnedsatta och kostnadsfria läkemedel, kostnadsfria förbrukningsartiklar vid sjukdom samt prisnedsatta livsmedel vid vissa sjukdomar för barn under 16 år. Vid inköp av prisnedsatta läkemedel och livsmedel betalar patienten den faktiska kostnaden, dock högst 75 kr. vid varje inköpstillfälle. Kostnaderna därutöver betalas av sjukförsäkringen.

För personer med stort behov av sjukvård och läkemedel finns ett s.k. högkostnadsskydd. Det omfattar inköp av läkar- och tandläkarordinerade läkemedel samt läkarvårdsbesök och annan sjukvårdande behandling. I princip innebär skyddet för närvarande att en person blir befriad från ytterligare kostnader för vårdbesök och läkemedel när avgift erlagts för sammanlagt 15 läkarvårdsbesök eller inköp av prisnedsatta läkemedel. Befrielsen gäller under en 12-månadersperiod räknat från första inköpet eller vårdbesöket. För barnfamiljer gäller att inköp eller vårdbesök för samtliga barn under 16 år får sammanräknas.

Fr.o.m. år 1991 gäller – som jag nyss redovisat – att kostnadsbefrielse uppnås när de sammanlagda utgifterna för öppenvård och läkemedel under en 12-månadersperiod uppgår till lägst 1 500 kr., i stället för som tidigare 15 inköp eller vårdbesök (prop. 1990/91:51, SfU7, rskr. 94). De nya bestämmelserna ger sjukvårdshuvudmannen möjlighet att besluta om en lägre nivå för högkostnadsskydd än 1 500 kr., vilken skall gälla för dem som är bosatta inom huvudmannens område. Enligt vad jag inhämtat har flertalet huvudmän beslutat om ett lägre högkostnadsskydd än 1 500 kr.

Sjukförsäkringens utgifter för läkemedelsförmånerna fortsätter att öka i ungefär samma höga takt som tidigare. Ökningen kan till stor del hänföras till prisutvecklingen, i synnerhet vad gäller tillkomsten av nya produkter. Ett förändringsarbete pågår på läkemedelsområdet med olika inriktningar.

I den nyss redovisade överenskommelsen som staten nyligen träffade med sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till huvudmännen m.m. anges att parterna gemensamt skall utreda förutsättningarna för att ge sjukvårdshuvudmännen i stället för riksförsäkringsverket det direkta kostnadsansvaret för läkemedel inom den öppna hälso- och sjukvården. Utredningsarbetet skall bedrivas skyndsamt och en första redovisning skall lämnas under våren 1991, som grund för ett ställningstagande i denna fråga vid de då pågående överläggningarna mellan parterna om ersättningarna till sjukvårdshuvudmännen från sjukförsäkringen för tiden efter år 1991. Min avsikt är att ändringen skall kunna genomföras fr.o.m. år 1992.

I avvaktan på genomförandet av denna, enligt min bedömning, angelägna systemförändring på läkemedelsområdet förordar jag med hänsyn till bl.a. den allmänna kostnadsutvecklingen en höjning av den enskildes avgift för läkemedel till 90 kr. för varje inköpstillfälle fr.o.m. den 1 juli 1991. Åtgärden beräknas medföra minskade försäkringsutgifter med ca

180 milj.kr. räknat per helår. Detta förslag föranleder ändring i 3 § lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m.

I 1990/91 års budgetproposition redovisade min företrädare att riksdagen vid behandlingen av det tidigare framförda förslaget om förändringar i systemet med läkemedelsförmåner för att skapa bättre rättvisa mellan olika grupper som har betydande kostnader till följd av sjukdom eller handikapp begärt att en förutsättningslös utredning skulle tillsättas. Dock skulle de vedertagna principerna om kostnadsfria läkemedel bibehållas, med den begränsning detta kunde innebära i utredningens direktiv. En sådan parlamentariskt sammansatt utredning (S 1990:4) har tillsatts och den skall slutföra sitt arbete senast den 1 juli 1991.

Sjukhusvård m.m.

För varje dag som en försäkrad vårdas på sjukhus görs avdrag från sjukpenningen med 65 kr. Avdraget får dock utgöra högst en tredjedel av den sjukpenning som utges före skatt.

Det avgiftsfria året för pensionärer vid sjukhusvård avskaffades fr.o.m. år 1989, varvid dock undantag gjordes för pensionärer med hel förtidspension. Samtidigt infördes vid sjukhusvård för ålderspensionärer och de förtidspensionärer som förbrukat ett s.k. fritt år ett nytt avgiftsystem som i stort sett motsvarar det som gäller vid sjukhusvård för sjukpenningförsäkrade. Avgiften utgör per vårddag en tredjedel av summan av utbetalda pensionsförmåner från den allmänna försäkringen före skatt, dock högst 55 kr., och tas ut genom avdrag vid utbetalning av nämnda förmåner. Med pensionsförmåner avses ålderspension och förtidspension i form av folkpension och tilläggspension (ATP) samt pensionstillskott. Individuell nedsättning av avgiften kan ske i särskilda fall med hänsyn till pensionärens ekonomiska förhållanden och behov av medel för att betala egen bostad eller för särskilda rehabiliteringsinsatser.

Enligt vad jag nyss nämnt undantogs pensionärer med hel förtidspension från beslutet att avskaffa det avgiftsfria året för pensionärer vid sjukhusvård. Detta motiverades med denna grupps behov av egna ekonomiska medel för rehabilitering. Härmed åsyftades i första hand de yngre förtidspensionärerna. Dessa utgör dock en mycket liten del av hela gruppen förtidspensionärer på ca 360 000. Flertalet förtidspensionärer lever under ekonomiska förhållanden som är jämförbara med vad som gäller för ålderspensionärerna. Mot bakgrund härav finner jag att den nuvarande ordningen ur rättvisesynpunkt inte är tillfredsställande och förordar därför ett slopande av det avgiftsfria året vid sjukhusvård även för pensionärer med hel förtidspension. Avgift för sjukhusvård för dessa pensionärer bör tas ut fr.o.m. den 1 juli 1991. För den grupp av framför allt yngre förtidspensionärer som på grund av sjukdom eller handikapp bedöms ha särskilda behov av egna ekonomiska medel för sin rehabilitering bör åtgärder vidtas så att de på annat sätt får erforderlig kompensation för detta. Jag avser därför att snarast föreslå regeringen att ge den av regeringen tillsatta utredningen (S 1990:4) om det samlade förmånssystemet för försäkrade

med betydande kostnader för sjukdom eller handikapp tilläggsdirektiv för att utarbeta förslag till lämpliga åtgärder för nämnda grupp. Mitt förslag beträffande det avgiftsfria året vid sjukhusvård föranleder ändring i 2 kap. 12 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Som jag nyss redovisat infördes systemet med avdrag på pensionsförmånerna med högst 55 kr. per vårddag den 1 januari 1989. Med hänsyn till kostnadsutvecklingen därefter är det enligt min uppfattning rimligt att avdraget för pensionärerna höjs med 10 kr. till högst 65 kr. per vårddag fr.o.m. den 1 juli 1991 och får gälla även för pensionärer med hel förtidspension. Av samma skäl förordar jag samtidigt en höjning av det sjukpenningavdrag som görs för förvärvsarbetande vid sjukhusvård med 5 kr. till högst 70 kr. per vårddag. Åtgärderna, som beräknas minska försäkringsutgifterna med sammanlagt ca 120 milj. kr. per år, föranleder ändring i 2 kap. 12 § och 3 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I detta sammanhang vill jag erinra om att sjukförsäkringens ersättning för konvalescentvård, meddelad vid konvalescenthem upptagna i en av riksförsäkringsverket fastställd förteckning, avskaffades genom beslut av riksdagen fr.o.m. den 1 juli 1990. Rätten till ersättning från försäkringen för resekostnader i samband med vård vid dessa förtecknade konvalescenthem kvarstår dock.

Tandvård

I sjukförsäkringen ingår också den allmänna tandvårdsförsäkringen. Den omfattar alla försäkrade fr.o.m. 20 års ålder. Barn och ungdomar under 20 års ålder har rätt till avgiftsfri tandvård genom landstingens folktandvård. De vuxnas kostnader för tandvård ersätts enligt tandvårdstaxan med 40 % upp till 3 000 kr. och med 75 % för kostnader däröver.

Försäkringens utgifter för tandvård har ökat mer än beräknat under senare år. Samtidigt har tandhälsan blivit allt bättre för större delen av befolkningen. Orsakerna till utgiftsutvecklingen är flera, men det nuvarande prestationsinriktade ersättningssystemet är sannolikt den främsta förklaringen till utgiftsökningen. Under de senaste åren har därför ett antal olika åtgärder vidtagits för att dämpa utgiftsutvecklingen. Samtidigt har mer genomgripande förändringar på sikt i tandvårdsförsäkringen och dess konstruktion diskuterats.

Mot denna bakgrund uppdrog regeringen i början av år 1990 åt riksförsäkringsverket att enligt vissa angivna riktlinjer och förutsättningar utarbeta ett detaljerat förslag till en ändrad tandvårdstaxa. En riktlinje avsåg utformning av s.k. bastandvård som skulle omfatta undersökning och förebyggande åtgärder till en fast och förhållandevis låg avgift för patienten och en fast ersättning till vårdgivaren, oberoende av om delar av vården utfördes av annan personalkategori än tandläkare. Detta åtgärdspaket skulle erbjudas alla försäkrade med viss regelbundenhet. I övrigt skulle nuvarande taxekonstruktion behållas med undantag för de förändringar som riksförsäkringsverket ansåg vara nödvändiga. En annan viktig riktlinje var att ersättningsbestämmelserna endast skulle omfatta sådana

behandlingar och åtgärder som kan motiveras från odontologisk synpunkt för att uppnå ett funktionellt och utseendemässigt godtagbart resultat. Vidare angavs att redovisade förslag totalt sett måste rymmas inom gällande utgiftsram för tandvårdsförsäkringen.

Riksförsäkringsverket redovisade nyligen sitt utredningsuppdrag till regeringen. Sammanfattningsvis föreslår verket att bastandvård införs, men att denna av ekonomiska skäl begränsas till åldersgruppen 20–29 år med möjlighet till etappvis påbyggnad. Vidare föreslår verket ett antal olika förändringar i de gällande ersättningsreglerna. Bl.a. föreslås att en ytterligare ersättningsnivå på 50 % införs för kostnadsintervallet 2 000 – 7 000 kr. i syfte att minska de vårdstyrande effekterna som uppkommer till följd av att tandvårdsersättningen för närvarande ökar från 40 till 75 % när behandlingskostnaderna överstiger 3 000 kr. Verket föreslår också en mindre utvidgning av den avgiftsfria tandvården så att patienter som är muntorra till följd av Sjögrens syndrom omfattas av denna. När det gäller den s.k. estetiska tandvården föreslås vissa begränsningar i ersättningen, bl.a. i fråga om partiella implantat, samt vissa ändringar i förhandsprövningsinstitutet. I övrigt föreslår verket ändringar i föreskrifterna rörande behandlingsperiodens längd och ändringar i taxans sanktionsystem vid brott mot taxans bestämmelser.

Sammanfattningsvis gör jag den bedömningen att vissa delar av verkets förslag bör kunna genomföras under år 1991. För att motverka den ogynnsamma utgiftsutvecklingen kommer jag att föreslå regeringen att bestämmelserna om tandvårdsersättning i 7 § tandvårdstaxan ändras fr.o.m. den 1 juli 1991 så att försäkringskassan lämnar tandvårdsersättning med 50 % i stället för 75 % för den del av en behandlingskostnad som överstiger 3 000 kr. men understiger 7 000 kr. För den del av en behandlingskostnad som överstiger 7 000 kr. skall tandvårdsersättningen vara oförändrad 75 %. Vidare förutsätter jag att riksförsäkringsverket fr.o.m. den 1 juli 1991 genomför sitt förslag om en skärpning av föreskrifterna angående behandlingsperiodens längd. Dessa åtgärder beräknas sammantaget reducera försäkringens utgifter med ca 270 milj.kr. per år.

Jag vill i anslutning härtill anmäla att riksdagen vid behandlingen av socialförsäkringsutskottets betänkande Tandvårdsförsäkringen (1990/91:SfU5, rskr. 34) bifallit en reservation om tandvårdsersättning vid amalgamsanering. I denna anförs att det är rimligt att den som på grund av sjukdomsbesvär vill byta ut sina amalgamfyllningar skall kunna göra detta på ett enkelt sätt och till en rimlig kostnad. Vidare anförs att de olika utredningar som riksförsäkringsverket anser bör föregå en amalgamsanering är såväl kostnadskrävande som tidsödande. Slutligen anförs att patienter som inte får byta sina amalgamfyllningar kostnadsfritt bör, därför att utredning inte kunnat fastställa samband mellan deras avvikande reaktion och amalgamfyllningar, omfattas av huvudregeln om ersättning inom tandvårdsförsäkringen. Med anledning härav förutsätter jag att riksförsäkringsverket, i samverkan med socialstyrelsen, gör en översyn av rekommendationerna om tillämpningen av bestämmelserna i 9 § tandvårdstaxan vad gäller utbyte av amalgamfyllningar i vissa fall. Detta

kommer sannolikt att medföra ökade utgifter för försäkringen.

När det gäller frågan om införande av bastandvård är jag inte, främst beroende på utgiftsaspekterna, nu beredd till ett ställningstagande. Enligt min uppfattning fordras ytterligare utredning och överväganden angående utformningen av såväl själva bastandvården som de administrativa rutinerna som en sådan åtgärd kräver. Jag anser därför att det är angeläget att genom i första hand försöksverksamhet skaffa underlag för ett beslut. Ett sådant underlag bör vara möjligt att åstadkomma, eftersom flera landsting under det senaste året påbörjat ett utrednings- och utvecklingsarbete för att uppnå både en ännu bättre tandhälsa och ett effektivare utnyttjande av tandvårdens begränsade resurser till lägre kostnader. Den gemensamma utgångspunkten för dessa projekt är att det nuvarande ersättningssystemet styr mot ökade utgifter inte bara för landsting utan även för patienter och försäkring. En annan viktig utgångspunkt för förändringsarbetet är de stora geografiska skillnaderna i vårdresurser och därmed även i utbetald försäkringsersättning per behandlad patient mellan olika delar av landet. Dessa skillnader ifrågasätts då några motsvarande skillnader inte anses föreligga ur tandhälsosynpunkt.

Det är främst landstingen i Blekinge, Bohuslän, Gävleborg och Kristianstad samt folktandvården i Göteborg som har aktuella sådana projekt. Landstinget i Kristianstads län och folktandvården i Göteborg i samverkan med landstinget i Bohus län har redan redovisat resultaten av sitt arbete till socialdepartementet och har därvid gjort framställning om att få driva försöksverksamhet. Övriga nämnda landsting förväntas också inkomma med framställningar om försöksverksamhet.

Dessa utvecklingsaktiviteter ligger, enligt min bedömning, väl i linje med vad som anges i regeringens skrivelse (1990/91:50) om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna, då de har en inriktning mot ökad avreglering och decentralisering samtidigt som de skapar förutsättningar för ett effektivare utnyttjande av tandvårdens resurser.

De försöksverksamheter som kan komma att genomföras avses bli utformade enligt följande huvudsakliga riktlinjer. Försöksverksamheterna skall syfta till att pröva olika system för ersättning från försäkringen till huvudmännen med utgångspunkt från att ersättningen beräknas efter ett visst belopp per individ som omfattas av försöket. Några av försöken omfattar även en satsning på undersökande och förebyggande åtgärder, bl.a. i form av bastandvård som skall erbjudas de försäkrade med viss regelbundenhet till en låg kostnad för dem. En ersättningsmodell som innehåller klara incitament för patienterna att genom bättre förebyggande arbete – främst i form av egeninsatser – kunna förbättra tandhälsan och därmed sänka sina vårdavgifter har också utvecklats för försöksverksamhet. Av det sagda följer också att det bör öppnas möjlighet att försöksvis helt eller delvis tillämpa lokalt anpassade ersättningssystem i stället för den nuvarande tandvårdstaxan. En viktig utgångspunkt för samtliga försöksverksamheterna är dock att patienterna inte skall komma att vidkännas några avgiftshöjningar. Inom försöken kan såväl försäkringskassans som lands-

tingets roll komma att förändras väsentligt. I något av försöken kan det också bli aktuellt att frångå de nuvarande reglerna för anslutning till försäkringen.

Enligt min mening är det önskvärt att kunna genomföra försöksverksamheter enligt de principiella riktlinjer som jag har redovisat och att dessa kan påbörjas den 1 juli 1991 och pågå under en tid av högst tre år med årlig uppföljning.

Försöksverksamheterna kommer – som framgått av det nyss sagda – att i vissa avseenden behöva avvika från nuvarande ordning, vilken alltjämt bygger på den proposition (1973:45) och det riksdagsbeslut som låg till grund för tandvårdsförsäkringens införande. Till följd härav anser jag att riksdagen bör föreläggas förslag om godkännande av de riktlinjerna för försöksverksamheterna som jag nu har redogjort för. Under förutsättning att riksdagen ger sitt bifall avser jag att senare återkomma till regeringen med förslag om de närmare föreskrifter som bör gälla för försöksverksamheten.

Sjukresor

Från sjukförsäkringen lämnas ersättning för resekostnader i samband med läkarvård eller annan sjukvårdande behandling med anledning av sjukdom. Detsamma gäller resekostnader i samband med tillhandahållande av hjälpmedel åt handikappad, tandvård, besök med anledning av sjukdom hos läkare eller sjukgymnast inom företags- och studerandehälsovård samt konvalescentvård. Sjukreseersättningen lämnas av försäkringskassan till den försäkrade i efterhand efter prövning av ersättningsanspråken.

Den försäkrade betalar ett karensbelopp för varje enkel resa. Återstående kostnad för resan ersätts med vissa undantag av försäkringskassan. Karensbeloppet är 15 kr. för resa med allmänna färdmedel, 20 kr. för resa med bil och 30 kr. för taxiresa. Vid samåkning i taxi eller bil gäller lägre karensbelopp.

Regelsystemet för ersättning vid sjukresa har sedan år 1987 varit föremål för olika förändringar med syfte att både förenkla detta och bryta den otillfredställande utgiftsutvecklingen. De senaste åtgärderna vidtogs i samband med taxinäringens avreglering den 1 juli 1990, då bl.a. karensbeloppet för sjukresor med taxi höjdes med 10 kr. till 30 kr. samtidigt som ett kostnadstak för ersättning infördes för dessa resor.

I 1990 års budgetproposition framhöll min företrädare att det var naturligt att förorda en överflyttning av huvudmannaskapet för sjukreseadministrationen från försäkringskassorna till sjukvårdshuvudmännen. Som skäl för detta anfördes att försäkringskassorna saknade möjligheter att inom ramen för gällande ersättningsregler och ansvarsfördelning på olika huvudmän och med hänsyn till tillgängliga resurser bedriva en sådan planering och samordning av sjukresorna som skulle krävas för att bryta utgiftsutvecklingen. En överflyttning av huvudmannaskapet till sjukvårdshuvudmännen skulle dessutom möjliggöra införandet av ett system med sjukreseersättning som ger utrymme för hänsynstagande till de varierande

lokala förhållandena, t.ex. vad gäller kommunikationer och hälso- och sjukvårdens organisation.

Det är därför med stor tillfredsställelse som jag nu kan meddela att överläggningarna med sjukvårdshuvudmännen om detta har resulterat i en överenskommelse om ett överförande av huvudmannaskapet för sjukreseadministrationen till huvudmännen fr.o.m. år 1992. Med anledning härav kommer jag att föreslå regeringen att en proposition härom föreläggs riksdagen i början av år 1991.

Totala sjukförsäkringskostnader

Kostnaderna för sjukförsäkringen (exkl. föräldraförsäkringen) beräknas för år 1991 till 52 874 milj.kr. Kostnadsutvecklingen (milj.kr.) framgår av följande sammanställning.

År	Sjuk-penning	Öppen sjukvård	Tand-vård	Läke-medel	Övr. sjukv.	Summa
1970	2 683	584	15	516	313	4 111
1975	8 024	1 181	989	1 276	461	11 931
1980	12 635	3 739	2 174	2 326	1 721	22 595
1985	17 925	5 388	3 369	3 830	3 337	33 849
1986	20 212	4 316	3 114	4 199	3 351	35 192
1987	23 111	7 823	2 905	4 763	706	39 308
1988	31 088	8 298	3 206	4 449	795	47 836
1989	33 942	8 969	3 495	6 100	881	53 387
1990	35 853	9 590	3 872	7 011	970	57 296
1991	30 017	9 603	4 159	8 011	1 084	52 874

Uppgifterna för åren 1990 och 1991 är beräknade.

I öppen sjukvård ingår fr.o.m. år 1987 all ersättning som utbetalas till sjukvårdshuvudmännen utom tandvård.I läkemedel ingår prisnedsatta livsmedel och kostnadsfria förbrukningsartiklar.

Enligt lagen om allmän försäkring skall utgifterna för sjukförsäkringen till 85 % finansieras genom socialavgifter och till 15 % över statsbudgeten. För reglering av över- och underskott finns en fond, benämnd allmänna sjukförsäkringsfonden. Enligt regeringens beslut 1982-06-17 är fonden placerad på ett räntelöst konto hos riksgäldskontoret. Enligt de av riksdagen år 1983 antagna riktlinjerna för budgetregleringen i finansplanen för år 1983/84, skall tills vidare inga ytterligare avsättningar till fonden göras. Bakgrunden till dessa ställningstaganden var en bedömning att överskott skulle komma att uppvisas för en rad år framöver.

I och med den avsättning som gjordes 1983-06-28 uppgår fondens behållning till 4 913 milj.kr. De över- resp. underskott som uppkommit efterföljande år har avräknats direkt mot statsbudgeten.

RFV har löpande följt upp det finansiella utfallet av sjukförsäkringen. Under 1980-talet har sjuktalet successivt stigit, varför det finansiella överskottet av sjukförsäkringen sedan år 1985 förbytts i underskott. Enligt RFVs anslagsframställning för 1991/92 – 1993/94 har utvecklingen inneburit att det samlade överskottet av sjukförsäkringsavgiften t.o.m. år 1988 uppgick till 1 006 milj.kr. För åren 1989 och 1990 beräknas

löpande underskott med 4 885 milj.kr. resp. 4 900 milj.kr.

Regeringen har mot denna bakgrund tidigare denna dag beslutat att överföra fondens behållning på 4 913 milj.kr. till statsbudgetens inkomstsida (inkomsttitel 1221 sjukförsäkringsavgift netto).

Förtidspensioner

I ohälsotalet ingår också effekterna av förtidspensioneringen. Förtidspensionernas antal har ökat kraftigt under senare år. Antalet förtidspensioner från folkpensioneringen och den allmänna tilläggspensioneringen och kostnaderna för dessa framgår av följande sammanställning.

I slutet av år	Folkpension Antal	Kostnad milj.kr.	ATP Antal	Kostnad milj.kr.
1965	150 900	577	22 900	47
1970	189 500	1 040	77 500	359
1975	284 200	2 660	176 500	1 830
1980	291 400	5 200	212 200	4 640
1985	322 700	8 000	261 100	8 950
1989	355 300	10 450	305 400	13 750
1990	363 000	11 320	316 000	15 270
1991	371 000	12 520	328 000	17 360

Uppgifterna för åren 1990 och 1991 är beräknade.

Regeringen ser med oro på det höga antalet nybeviljade förtidspensioner. En tidig och aktiv rehabilitering skall i möjligaste mån medföra att förtidspensioneringar undviks.

Handikappersättningar

Antalet och kostnaderna för handikappersättningen har genomgått följade utveckling.

År	Antal	Kostnad (milj.kr.)
1965	11 300	20
1970	14 600	33
1975	21 900	66
1980	38 200	242
1985	42 200	430
1989	48 400	622
1990	49 700	680
1991	50 800	795

Uppgifterna för åren 1990 och 1991 är beräknade.

Arbetsskadeförsäkringen

Arbetsskadeförsäkringen omfattar anställda, uppdragstagare och egenföretagare. Den ger i princip full ersättning för inkomstbortfall till den som drabbas av skada i sitt arbete.

Arbetsskadeförsäkringen är samordnad med den allmänna sjukförsäkringen på så sätt att ersättning utges från sjukförsäkringen för de första 90 dagarna sedan skadan uppkom (samordningstiden). Från arbetsskadeförsäkringen utges efter samordningstidens slut ersättning för sjukvårdskostnader inkl. resor och andra kostnader. Vidare utges sjukpenning och livränta. Livränta kan också utges till efterlevande.

Arbetsskadeförsäkringen tar sikte på den faktiska nedsättningen i den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst genom förvärvsarbete. Ersättning för arbetsskada utges vid bestående nedsättning av arbetsförmågan i form av en livränta, som i princip skall utgöra skillnaden mellan den inkomst som den försäkrade kan antas ha haft om han inte hade skadats och den inkomst som han trots skadan kan beräknas få. Livräntan ersätter årlig inkomstförlust upp till samma inkomsttak som gäller för ATP, dvs. 7,5 gånger basbeloppet, vilket för år 1991 motsvarar 241 500 kr.

Antalet arbetsskadeärenden har hittills ökat mycket snabbt. År 1985 var antalet ärenden som skulle prövas hos försäkringskassorna drygt 64 000. År 1988 var antalet drygt 117 000. Statistiken över inkommande ärenden tyder emellertid på att den kraftiga ökningen har avstannat. För år 1990 kan antalet ärenden som skall prövas av försäkringskassorna beräknas till 120 000. Försäkringens kostnader har under perioden 1985 – 1990 ökat från 1 813 milj.kr. till 10 066 milj.kr.

Antalet livränteprövningar fortsätter också att öka. I januari 1988 var antalet livräntetagare 19 000. I januari 1990 hade antalet ökat till 44 800. Tillväxten av livräntorna medför höga kostnader för försäkringen under lång tid.

År 1980 uppgick utgifterna för arbetsskadeförsäkringen till 1 115 milj.kr. Utgiftsutvecklingen från år 1985 framgår av följande diagram.

Arbetsskadeförsäkringens utgifter åren 1985–1990. Milj.kr.

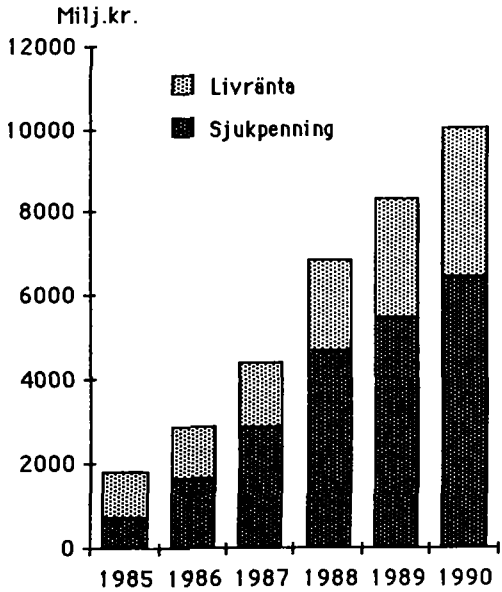

Antalet godkända arbetssjukdomar har tidigare ökat mycket kraftigt. Under år 1989 sjönk dock andelen godkända skador med nästan två procentenheter och andelen godkända sjukdomar sjönk med drygt två procentenheter.

Utvecklingen för arbetsskadeförsäkringen är mycket osäker. Det finns – som tidigare nämnts – en tendens till att den tidigare ökningen av antalet inkommande ärenden har avstannat. Med hänsyn till ärendebalanserna är det dock på kort sikt utvecklingen av antalet avgjorda ärenden som är viktigast för utvecklingen av antalet dagar med arbetsskadesjukpenning och antalet livräntor. Antalet avgjorda ärenden kan förväntas öka kraftigt under år 1990, bl.a. beroende på att försäkringskassorna har fått ett antal nya tjänster för arbetsskadeprövning budgetåret 1989/90. Av det skälet torde även antalet dagar med arbetsskadesjukpenning fortsätta att öka kraftigt. För åren därefter är det troligt att det sker en utplaning av antalet avgjorda ärenden och därmed också av antalet dagar med arbetsskadesjukpenning. Antalet livräntor kommer dock med stor sannolikhet att fortsätta öka under en följd av år.

Arbetsskadefondens medelsbehållning har stadigt minskat och uppvisar sedan år 1987 ett underskott. Vid utgången av år 1989 var underskottet i fonden drygt 8 400 milj.kr. För år 1990 kan underskottet beräknas till 14 100 milj.kr. Främst är det kostnaderna för arbetsskadesjukpenning som har stigit mycket kraftigt. De senaste två åren har även kostnaderna för livräntor börjat stiga avsevärt.

I en skrivelse (1990/91:50) om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna har regeringen aviserat

förändringar, som innefattar bl.a. en mera fullständig samordning av sjukpenningen inom den allmänna försäkringen och arbetsskadesjukpenningen. I regeringskansliet bereds för närvarande dessa frågor. Arbetet bedrivs med sikte på att en proposition skall kunna föreläggas riksdagen under våren 1991 och att ett ikraftträdande skall ske den 1 juli samma år.

Försäkring vid ålderdom m.m.

I detta avsnitt behandlas de delar av den allmänna försäkringen som avser ersättning till försäkrade i form av ålderspension, efterlevandepension till vuxna jämte tilläggsförmåner till olika typer av pension (pensionstillskott, KBT, hustrutillägg och barntillägg). Dessa ersättningar syftar till att ge ekonomisk trygghet till personer som till följd av ålderdom eller makes eller makas frånfälle går miste om inkomster av förvärvsarbete.

Antalet ålderspensionärer har ökat något under de senaste åren. Detta har framför allt haft effekt på utgifterna inom ATP-systemet i och med att en allt större andel av ålderspensionärerna tjänat in rätt till ATP-förmåner. Eftersom pensionstillskottet är en tilläggsförmån avsedd för den som har låg eller ingen ATP har denna utveckling medfört att antalet utbetalda pensionstillskott minskat.

Antalet och kostnaderna (milj.kr.) för ålderspensionsförmånerna från folkpensioneringen har genomgått följande utveckling.

I slutet	Ålderspension		Hustrutillägg		Barntillägg	
år	Antal	Kostnad	Antal	Kostnad	Antal	Kostnad
1965	851 400	3 146	41 000	88	11 100	13
1970	966 300	5 180	52 800	170	12 000	14
1975	1 082 000	9 945	67 400	450	16 000	19
1980	1 381 000	21 940	53 600	675	32 000	50
1985	1 480 100	33 295	37 700	600	34 400	68
1989	1 544 100	42 590	18 500	380	39 800	101
1990	1 552 000	45 615	15 900	356	36 500	98
1991	1 557 000	49 890	13 900	361	30 000	93

Uppgifterna för åren 1990 och 1991 är beräknade

Motsvarande utveckling av antal och kostnader för tilläggspension i form av ålderspension framgår av följande tabell.

I slutet av år	Antal	Kostnader
1965	76 500	57
1970	257 700	560
1975	455 300	2 450
1980	792 400	12 350
1985	994 000	28 840
1989	1 135 800	48 390
1990	1 165 000	54 260
1991	1 189 000	61 730

Utgifterna för åren 1990 och 1991 är beräknade.

ATP-pensionerna finansieras genom socialavgifter och avkastning från allmänna pensionsfonden. Denna uppgick vid utgången av år 1989 till 384 410 milj.kr.

Pensionsberedningen (S 1984:03) som gjort en översyn av hela det offentliga pensionssystemet har nyligen avlämnat sitt slutbetänkande (SOU 1990:76) Allmän pension. I betänkandet redovisas överväganden om bl.a. förutsättningarna för finansiering framdeles av den allmänna pensioneringen, reglerna för intjänande av rätt till ATP, indexering av pensionsrätt och pensionsförmåner, den övre gränsen för beräkning av pensionsgrundande inkomst samt möjligheterna till integrering av folk- och tilläggspensioneringen. Till betänkandet är också fogade ett antal expertrapporter som berör dessa frågor samt pensionssystemet och sparandet. Av betänkandet framgår att möjligheterna att finansiera pensionsutfästelserna inom ramen för ett oförändrat skatte- och avgiftstryck är starkt beroende av den ekonomiska tillväxten. Regeringen kommer, med utgångspunkt från att beslut rörande pensionssystemets utformning måste vara långsiktiga och präglas av en hög grad av stabilitet samt behovet av ett högre långsiktigt sparande, att ta ställning till vilka åtgärder som behöver vidtas beträffande pensionssystemet i framtiden.

Bostadsstöd till pensionärer

De kommunala bostadstilläggen till folkpension (KBT) är obligatoriska för kommunerna. Fr.o.m. den 1 januari 1991 skall KBT svara för minst 80 % av varje del av den månatliga bostadskostnaden som ligger mellan 80 kr. och 1 900 kr. för ogift pensionär samt mellan 80 kr. och 2 050 kr. för makar. Kommunen får statsbidrag med 25 % av sina KBT-kostnader i dessa intervall.

Kommunerna bestämmer själva vilka grunder som skall gälla, men bostadstillägget måste minst täcka 80 % den bostadskostnad som ligger till grund för statsbidraget.

Inkomstprövningsreglerna är fastställda i lag. KBT administreras av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna och betalas ut

samtidigt med folkpension. Under år 1990 utges KBT till ca 542 000 pensionärer.

Kostnaderna för KBT ökar genom den allmänna hyreskostnadsstegringen. Samtidigt har den fortgående ökningen av antalet pensionärer med ATP en återhållande effekt på kostnadsutvecklingen.

Delpension

Förvärvsarbetande i åldern 60-65 år har möjlighet att minska arbetsinsatsen genom att övergå till deltidsarbete i kombination med delpension. Delpensionen fyller då ut en viss andel av det inkomstbortfall som följer av arbetstidsminskningen. För att delpension skall kunna utges krävs bl.a. att den försäkrade har haft ATP-grundande inkomst under sammanlagt minst 10 år fr.o.m. 45 års ålder och att vederbörande under de senaste tolv månaderna före arbetstidsminskningen förvärvsarbetat under minst fyra månader.

För anställda gäller att arbetstiden måste minskas med minst fem timmar i veckan och efter minskningen uppgå till minst 17 timmar i veckan. Egna företagare måste minska sin arbetstid med i genomsnitt minst hälften och därefter arbeta i genomsnitt minst 17 timmar i veckan. Kompensationsnivån inom delpensionsförsäkringen är 65 % av inkomstbortfallet. Inkomsten beräknas med utgångspunkt från pensionspoängen för de sista fem åren före arbetstidsminskningen. De två sämsta poängåren elimineras och därefter beräknas inkomsten före arbetstidsminskningen till den inkomst som motsvarar den genomsnittliga pensionsgrundande inkomsten för de återstående tre åren. Den genomsnittliga inkomsten räknas upp med aktuellt basbelopp. Delpensionen är knuten till basbeloppet och är pensionsgrundande för ATP.

Av följande sammanställning framgår hur antalet delpensionärer och kostnaderna för försäkringen har utvecklats.

I slutet av år	Antal	Utgifter per år (milj.kr.)
1978	41 900	687
1980	67 800	1 239
1982	61 700	1 457
1984	47 200	1 135
1986	32 200	764
1988	38 500	1 402
1989	39 200	1 523
1990	40 400	1 688

Uppgiften för år 1990 är beräknad.

Delpensionsförsäkringen finansieras genom en socialavgift om 0,50 % av avgiftsunderlaget från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften förs till en särskild fond vars behållning den 1 januari 1990 uppgick till 7 080 milj.kr.

Den kraftiga minskningen av antalet delpensionärer i mitten på 80-talet berodde på att kompensationsnivån under perioden januari 1981 – juli 1987 var sänkt till 50 % av inkomstbortfallet.

D 1. Bidrag till sjukförsäkringen

1989/90	Utgift	8 138 481 724
1990/91	Anslag	9 009 000 000
1991/92	Förslag	7 867 000 000

Från anslaget utges statsbidrag till försäkringskassornas utgifter för sjukförsäkringsförmåner (utom föräldraförsäkringen, som redovisas under anslaget C 2). Statsbidrag lämnas med 15 % av kostnaderna för den obligatoriska försäkringen, medan 85 % finansieras genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Sedan år 1988 är avgiften 10,1 % av avgiftsunderlaget för arbetsgivare och 9,6 % för egenföretagare.

De grundläggande bestämmelserna finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1982:120) och lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverkets utgiftsberäkningar för nästa budgetår utgår från det förväntade utfallet för budgetåret 1989/90. Sjukpenningutgifterna har beräknats utifrån antagandena om oförändrade ersättningsregler och en fortsatt sjuktalsminskning, vilken i stort sett överensstämmer med det mål för en sänkning av ohälsotalet som regeringen angett i regleringsbrevet för budgetåret 1990/91. När det gäller utgiftsberäkningarna av sjukvårdsförmånerna har verket utgått från de regler och ersättningsbelopp som

gäller för år 1990. Detta innebär också att de medel som fr.o.m. den 1 juli 1990 har avsatts för köp av yrkesinriktade rehabiliteringsinsatser och försöksverksamhet för effektivare rehabilitering medtagits i beräkningarna.

Utifrån ovannämnda förutsättningar har riksförsäkringsverket beräknat anslagsbehovet under budgetåret 1991/92 till 7 832 milj.kr.

Föredragandens överväganden

Vid min beräkning av de sammanlagda sjukförsäkringsutgifterna för nästa budgetår har jag utgått från riksförsäkringsverkets beräkningar. Härutöver har jag beaktat de förändringar i kompensationsgraden inom sjukpenningförsäkringen m.m. som efter beslut av riksdagen kommer att genomföras fr.o.m. den 1 mars 1991. Vidare har jag beaktat en viss löne- och prisutveckling samt vissa volymförändringar. Jag har också tagit hänsyn till de tidigare redovisade ändringarna i ersättningsreglerna för läkemedel, tandvård och sjukhusvård, vilka innebär en sammanlagd utgiftsminskning för sjukförsäkringen på ca 715 milj.kr. Med dessa förutsättningar beräknar jag de sammanlagda sjukförsäkringsutgifterna (exkl. föräldraförsäkringen) till 7 867 milj.kr. för nästa budgetår.

Inom socialdepartementet upprättade förslag till dels lag om ändring i lagen (1990:1467) om ändring i lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m., dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring bör fogas till protokollet i ärendet som *bilagorna 7.4 resp. 7.5.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1990:1467) om ändring i lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader,m.m.,
2. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,

dels att

3. godkänna de av mig redovisade riktlinjerna för planerad försöksverksamhet på tandvårdsområdet,

dels att

4. till *Bidrag till sjukförsäkringen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 7 867 000 000 kr.

D 2. Förtidspensioner

1989/90	Utgift	11 330 000 000
1990/91	Anslag	12 450 000 000
1991/92	Förslag	13 510 000 000

Från anslaget bekostas förtidspension från folkpensioneringen, pensionstillskott till förtidspension och barntillägg till förtidspension. Anslaget

utgör en del av det tidigare anslaget D 2. Folkpensioner.

Förtidspension utges till den som av medicinska skäl fått sin arbetsförmåga varaktigt nedsatt med minst hälften. Förtidspension kan också utges av enbart arbetsmarknadsskäl. Denna möjlighet upphör dock den 1 oktober 1991. Hel förtidspension utges för år räknat med belopp som motsvarar 96 % av basbeloppet för en ogift pensionstagare och 78,5 % för gift pensionstagare vars make har hel ålders- eller förtidspension. Den som har låg eller ingen ATP får dessutom pensionstillskott. Detta utgör fr.o.m. år 1991 högst 104 % av basbeloppet. Det reduceras med ATP-pensionens storlek.

Bestämmelserna om förtidspension finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring och lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Från anslaget bekostas även vissa läkarundersökningar m.m. för den allmänna försäkringens behov främst vid riksförsäkringsverkets sjukhus i Nynäshamn och Tranås.

Riksförsäkringsverket

För budgetåret 1991/92 har riksförsäkringsverket föreslagit att anslaget förs upp med 12 920 000 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har med utgångspunkt i riksförsäkringsverkets kostnadsberäkningar och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknat kostnaderna under anslaget till 13 510 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Förtidspensioner* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 510 000 000 kr.

D 3. Handikappersättningar

1989/90	Utgift	671 000 000
1990/91	Anslag	765 000 000
1991/92	Förslag	860 000 000

Från anslaget bekostas fr.o.m. budgetåret 1991/92 handikappersättning dels som tilläggsförmån till folkpension, dels som självständig ersättning. Anslaget D 3. Handikappersättningar ingick tidigare som en del under anslaget D 2. Folkpensioner.

Handikappersättning utbetalas till personer över 16 år som innan de fyllt 65 år fått sin funktionsförmåga nedsatt och därför behöver mer tidskrävande hjälp av annan eller har merkostnader på grund av sitt handikapp.

Handikappersättning utbetalas enligt nya ersättningsnivåer som gäller

fr.o.m. den 1 januari 1991 med belopp som per år motsvarar 36 %, 53 % respektive 69 % av basbeloppet. Handikappersättning kan utges tillsammans med t.ex. förtidspension eller ålderspension, men också som enda folkpensionsförmån.

Bestämmelser om handikappersättning finns i 9 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Riksförsäkringsverket

Vid beräkningen av utgifterna för handikappersättning för budgetåret 1991/92 har riksförsäkringsverket utgått från ett framskrivet antal ersättningar och utbetalt medelbelopp i december 1991. Antalet handikappersättningar i de respektive ersättningsnivåerna 36 %, 53 % och 69 % uppskattas till 15 300, 8 400 och 27 100. Med basbeloppet 31 800 beräknar riksförsäkringsverket anslagsbehovet för handikappersättningar till 827 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Med utgångspunkt i riksförsäkringsverkets kostnadsberäkningar och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknar jag kostnaden under detta anslag till 860 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Handikappersättningar* för budgetåret 1991/1992 anvisa ett förslagsanslag på 860 000 000 kr.

D 4. Vissa yrkesskadeersättningar m.m.

1989/90	Utgift	2 750 000
1990/91	Anslag	2 800 000
1991/92	Förslag	3 000 000

Från anslaget bekostas tillägg på vissa äldre livräntor samt ersättning i anledning av skadefall, där ersättningen på grund av speciella författningar eller särskilda beslut helt eller delvis utges av statsmedel.

Riksförsäkringsverket

För budgetåret 1991/92 beräknas medelsbehovet för äldre skadefall till 1,5 milj.kr. varav ca 0,4 milj.kr. för kvarstående uppräkningskostnader för vissa livräntor från arbetsskade- resp. fiskarförsäkringsfonden. För nyare skadefall beräknas medelsbehovet till 1,4 milj.kr. Riksförsäkringsverket

föreslår att anslaget förs upp med 2,9 milj.kr. med utgångspunkt från ett basbelopp av 31 800 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har med utgångspunkt i riksförsäkringsverkets kostnadsberäkningar och med beaktande av basbeloppets utveckling beräknat kostnaderna under anslaget till 3 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa yrkesskadeersättningar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 000 000 kr.

D 5. Bidrag till ersättning vid närståendevård

1989/90	Utgift	1 603 000
1990/91	Anslag	5 000 000
1991/92	Förslag	3 000 000

Fr.o.m. den 1 juli 1989 gäller rätt till ersättning vid närståendevård (prop. 1987/88:176, 1988/89:SoU6, rskr. 55) Reglerna innebär att en närstående som vårdar en svårt sjuk person i hemmet får rätt till ersättning från sjukförsäkringen och ledighet från sin anställning under högst 30 hela arbetsdagar. Dagantalet räknas för den person som vårdas. Bestämmelserna finns i lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård.

Ersättningen utges med belopp motsvarande vårdarens sjukpenningnivå och kan tas ut i form av hel, halv eller fjärdedels dagersättning.

Kostnaderna för ersättning vid närståendevård finansieras enligt samma regler som gäller för sjukförsäkringen, dvs. till 15 % med statsbidrag och till 85 % genom socialavgifter från arbetsgivare och egenföretagare. Statsbidraget till ersättningen vid närståendevård finansieras från detta anslag.

Riksförsäkringsverket

Under budgetåret 1989/90 har totalt 11 milj.kr. utbetalats i ersättning vid närståendevård. Kostnaderna har blivit lägre än de beräkningar som gjordes i propositionen vilket torde bero på att kännedom om ersättningsmöjligheterna ännu inte nått ut till alla berörda. För budgetåret 1990/91 räknas med en viss ökning och för budgetåret 1991/92 beräknas ett anslagsbehov på 2 550 000 kr.

Föredragandens överväganden

Bedömning av anslagsbehovets utveckling är ännu svår att göra eftersom ersättningsformen bara funnits under kort tid. Jag utgår dock från att utnyttjandet av möjligheten till ersättning vid närståendevård kommer att öka. Med hänsyn till ett ökat utnyttjande och den förväntade löneutvecklingen beräknar jag anslagsbehovet till 3 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till ersättning vid närståendevård* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 000 000 kr.

D 6. Ålderspensioner

1989/90	Utgift	44 450 000 000
1990/91	Anslag	47 495 000 000
1991/92	Förslag	51 345 000 000

Från detta anslag bekostas folkpension som utges i form av ålderspension, pensionstillskott till ålderspension, hustrutillägg och barntillägg till ålderspension. Anslaget D 6. Ålderspensioner ingick tidigare som en del av anslaget D 2. Folkpensioner.

Folkpensionssystemet omfattar hela befolkningen. Ålderspension utges från 65 års ålder. Den enskilde har dock möjlighet att mellan 60 och 70 års ålder själv bestämma tidpunkten för sin pensionering. Vid uttag av ålderspension före 65 års ålder reduceras den utgående pensionen livsvarigt och vid uppskjutet uttag efter 65 års ålder sker i stället en höjning. Det är även möjligt att ta ut halv ålderspension.

Folkpensionsförmånerna är indexreglerade, vilket innebär att pensionsbeloppen automatiskt ändras i takt med basbeloppets utveckling.

Ålderspension utges för år räknat med 96 % av fastställt basbelopp för ensam pensionär och med sammanlagt 157 % för två pensionsberättigade makar. För den som inte har ATP eller har lågt ATP-belopp kompletteras folkpensionen med pensionstillskott, som fr.o.m. 1991 utges med 54 % av basbeloppet för ensam ålderspensionär och med 108 % för makar gemensamt. Pensionstillskottet avräknas krona för krona mot utgående ATP-pension. Däremot görs ingen avräkning mot annan pension eller annat slag av inkomst.

Bestämmelserna om folkpensionsförmånerna finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring (omtryckt 1982:120) samt i lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Riksförsäkringsverket

Vid beräkningen av folkpensionskostnaderna för budgetåret 1991/92 har riksförsäkringsverket utgått från ett uppskattat antal utbetalda pensioner

och utbetalt medelbelopp i december 1991. Verket har uppskattat antalet ålderspensionärer till 1 557 000.

Med utgångspunkt från detta antal och basbeloppet 31 800 beräknar riksförsäkringsverket anslagsbehovet för här aktuella pensionsförmåner till 49 475 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Folkpensionernas grundbelopp kommer fr.o.m. den 1 januari 1991 och vid basbeloppet 32 200 kr. att uppgå till 30 912 kr. per år för en ensam pensionär och 50 554 kr. för ett pensionärspar. För den som saknar ATP eller har lågt ATP-belopp kompletteras folkpensionen med ett pensionstillskott som kan uppgå till 17 388 kr. för en ålderspensionär.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet de sammanlagda kostnaderna under detta anslag till 51 345 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ålderspensioner* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 51 345 000 000 kr.

D 7. Särskilt pensionstillägg

1990/91	Anslag	17 000 000
1991/92	Förslag	41 000 000

Från detta anslag bekostas särskilt pensionstillägg till ålderspensionär som har vårdat sjukt eller handikappat barn under minst 10 år.

Det särskilda pensionstillägget till ålderspension införs fr.o.m. den 1 januari 1991. Pensionstillägget avser att kompensera föräldrar som på grund av vård av sjukt eller handikappat barn under lång tid har gått miste om förvärvsinkomster och därmed fått låg ATP eller inte alls fått sådan pension. Rätt till det särskilda pensionstillägget har en förälder som har vårdat ett sjukt eller handikappat barn under minst 10 år och därvid avstått från förvärvsarbete. Pensionstillägget är till sin konstruktion av temporär karaktär. I takt med att allt fler människor kommer att uppbära vårdarlön från bl.a. landstinget kommer behovet av tillägget att minska. Storleken av det särskilda pensionstillägget beräknas på grundval av det antal vårdår som föräldern räknas till godo, lägst 10 och högst 15. Pensionstillägget utges med ett belopp som per kalenderår motsvarar lägst 25 % och beloppet höjs därutöver för varje ytterligare vårdår i hela 5 %-intervaller upp till högst 50 % av basbeloppet.

Bestämmelserna om pensionstillägget finns i lagen (1990:773) om

särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar anslagsbehovet för särskilt pensionstillägg under budgetåret 1991/92 till 39 milj.kr. vid ett antaget basbelopp om 31 800 kr.

Föredragandens överväganden

Det särskilda pensionstillägget kommer fr.o.m. den 1 januari 1991 och vid basbeloppet 32 200 kr. att uppgå till 8 050 kr. per år för 10 förvärvade vårdår och 16 100 kr för 15 förvärvade vårdår.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet kostnaden för detta anslag till 41 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilt pensionstillägg* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 41 000 000 kr.

D 8. Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension

1989/90	Utgift	1 277 201 019
1990/91	Anslag	1 365 000 000
1991/92	Förslag	1 525 000 000

Från detta anslag finansieras statsbidrag till kommunernas kostnader för kommunala bostadstillägg till folkpension (KBT). KBT skall enligt de nya statsbidragsregler som träder i kraft den 1 januari 1991 före avdrag på grund av inkomst täcka minst 80 % av varje del av den månatliga bostadskostnaden som överstiger 80 kr. men inte 1 900 kr. för ogift pensionär och 2 050 kr. för makar. Kommuner erhåller statsbidrag med 25 % av sina bidragsberättigade kostnader för KBT.

Bestämmelserna om statsbidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension finns i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension och förordningen (1979:830) om statsbidrag till kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Riksförsäkringsverket

Med utgångspunkt från gällande lagstiftning och ett antagande om oförändrad hyresnivå efter 1990 har riksförsäkringsverket beräknat anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 1 450 milj.kr.

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av riksförsäkringsverkets beräkning och med beaktande av de förändringar avseende statsbidrag till KBT som jag tidigare har redovisat beräknar jag utgifterna under detta anslag till 1 525 000 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen förslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 525 000 000 kr.

D 9. Efterlevandepensioner till vuxna

1989/90	Utgift	1 512 000 000
1990/91	Anslag	1 650 000 000
1991/92	Förslag	1 765 000 000

Från detta anslag bekostas folkpensionsförmånerna omställningspension, särskild efterlevandepension och änkepension samt pensionstillskott till dessa förmåner. Anslaget D 9. Efterlevandepensioner ingick tidigare som en del under anslaget D 2. Folkpensioner.

Pension till vuxna efterlevande kan ges i form av omställningspension och särskild efterlevandepension till såväl män som kvinnor förutsatt de inte fyllt 65 år. Omställningspensionen utges under ett år efter dödsfallet men kan betalas ut under längre tid till den som har vårdnaden om barn under 12 år. Särskild efterlevandepension kan betalas ut till den som vid omställningsperiodens slut inte kan försörja sig genom eget förvärvsarbete och inte har rätt till förtidspension.

De nya pensionsreglerna för efterlevande som trädde i kraft den 1 januari 1990 är försedda med omfattande övergångsregler.

Omställningspension och särskild efterlevandepension från folkpensioneringen utges för år räknat med 96 % av fastställt basbelopp. För den som inte har någon ATP eller har lågt ATP-belopp kompletteras folkpensionen med pensionstillskott, som fr.o.m. 1991 utges med högst 54 % av basbeloppet. Pensionstillskottet avräknas krona för krona mot utgående ATP-pension.

Bestämmelserna om efterlevandepension finns i lagen (1962:381) om allmän försäkring och lagen (1969:205) om pensionstillskott.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket beräknar anslagsbehovet för efterlevandepensioner till vuxna under budgetåret 1991/92 till 1 700 milj.kr. utgående från ett antaget basbelopp om 31 800 kr och ett beräknat antal efterlevandepensioner i december 1991. Uppdelat på respektive förmån utgör detta antal 57 900 änkepensioner, 3 800 omställningspensioner och ca 300 särskilda efterlevandepensioner.

Föredragandens överväganden

Folkpensionernas grundbelopp vid omställningspension och särskild efterlevandepension kommer fr.o.m. den 1 januari 1991 och vid basbeloppet 32 200 kr. att uppgå till 30 912 kr. per år. För den som saknar ATP eller har lågt ATP-belopp kompletteras folkpensionen med ett pensionstillskott som kan uppgå till högst 17 388 kr.

Mot bakgrund av riksförsäkringsverkets beräkningar och med hänsyn till utvecklingen av basbeloppet beräknar jag kostnaderna under detta anslag till 1 765 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Efterlevandepensioner till vuxna* anvisa ett förslagsanslag på 1 765 000 000 kr.

Målet för en utveckling och förnyelse inom hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården tar i anspråk en betydande del av landets samlade tillgångar. Inom området arbetar ca 450 000 personer eller omkring 10 % av samtliga yrkesverksamma i landet. Vårdens andel av bruttonationalprodukten (BNP) uppgår till drygt 8,5 %, inkl. kostnaderna för läkemedel och privat meddelad hälso- och sjukvård, men exkl. kostnaderna för omsorgsvården. Inräknas även den del av socialförsäkringen som avser ersättning vid sjukdom och handikapp samt till förtidspensionärer, utgör andelen drygt 15 % av BNP.

Målet för hälso- och sjukvården i Sverige är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Detta gäller för alla, oavsett ålder och kön, sociala förhållanden, inkomst samt bostadsort.

Föredragande statsrådet har i budgetpropositionen 1990 (bil. 7) bl.a. anfört att arbetet inom hälso- och sjukvården måste inriktas mot följande, nämligen

* att ge patienterna, oavsett var de bor, bättre tillgänglighet till en hälso- och sjukvård av god kvalitet och utökade möjligheter att välja var de vill bli behandlade,
* att utveckla hälsofrämjande och förebyggande insatser, riktade mot de stora folksjukdomarna, såsom hjärt- och kärlsjukdomar och cancer,
* att ge personalen en god arbetstillfredsställelse och ett gott utbyte av de insatser den gör för att svara upp mot patienternas behov och önskemål,
* att skapa incitament för ett effektivt utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser,
* att skapa ett system för kontinuerlig granskning av vårdorganisationen för att kunna upptäcka och avlägsna onödiga hindrande faktorer som stoppar upp vårdprocessen, s.k. flaskhalsar,
* att ge goda förutsättningar för en samordning av samhällets insatser för vård och rehabilitering,
* att skapa goda förutsättningar för en effektivitet inom vård- och socialförsäkringssektorn som resulterar i en god samhällsekonomi,
* att utveckla mål- och resultatstyrning med krav på uppföljning och utvärdering,
* att decentralisera ansvar och befogenheter genom minskad detaljreglering och införande av friare former för verksamheten på basenhetsnivå.

Riksdagen har inte haft något att erinra mot uttalandena i denna del. Vad som anförts bör vara vägledande för det fortsatta förnyelsearbetet inom svensk hälso- och sjukvård inom en resursram, som är förenlig med en samhällsekonomi i balans.

I samband med förhandlingarna om ersättning från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen för år 1991 slöts en överenskommelse mellan

staten och Landstingsförbundet om inriktningen på förändrings- och utvecklingsarbetet inom hälso- och sjukvården. Nämnda krav utgjorde därvid en av utgångspunkterna. Enligt överenskommelsen skall utvecklingsarbetet, som har ett flerårsperspektiv, ha som mål att säkra ett effektivt utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser, att kontinuerligt förbättra hälso- och sjukvården och att öka patienternas möjligheter att fritt välja vårdgivare. Utvecklingsarbetet skall skapa förutsättningar att bättre styra verksamheten och underlätta resultatuppföljningen. I arbetet ingår bl.a. att utveckla former för att mäta och värdera vårdens kvalitet samt att utarbeta kriterier för att sätta upp patienter på väntelista och indikationer för intagning för behandling eller operation för ett antal diagnoser m.m.

Socialdepartementet och Landstingsförbundet har påbörjat ett gemensamt utredningsarbete i fråga om förutsättningarna att ge sjukvårdshuvudmännen i stället för riksförsäkringsverket det direkta kostnadsansvaret för läkemedlen även inom den öppna hälso- och sjukvården. En första redovisning av detta utredningsarbete skall kunna lämnas i sådan tid att den kan beaktas inför den överenskommelse som parterna förutsätts träffa under nästa år för tiden efter år 1991. Min avsikt är att sjukvårdshuvudmännen skall kunna överta det direkta kostnadsansvaret för läkemedel i den öppna hälso- och sjukvården fr.o.m. den 1 januari 1992.

Den aktuella situationen

Hälso- och sjukvården är en av grundstenarna i den svenska välfärdspolitiken. Detta innebär, utöver att den skall vara tillgänglig för alla på samma villkor, att den skall finansieras solidariskt.

Den svenska hälso- och sjukvården håller en hög standard. Den är i ett internationellt perspektiv av hög klass och har större resurser, personellt och ekonomiskt, till sitt förfogande än tidigare. Personalens kunnighet, tjänstvillighet, varsamhet och omtanke omnämns ofta i positiva termer.

Generellt sett har hälsoläget i befolkningen successivt förbättrats i takt med höjningen av den allmänna levnadsstandarden. Svenskarnas hälsa är en av de bästa i Europa. Medellivslängden är bland de högsta och spädbarnsdödligheten är bland de lägsta i världen. Den medicinska och tekniska utvecklingen bidrar till att allt fler och allt äldre patienter kan behandlas och rehabiliteras.

Trots denna generellt sett mycket positiva hälsoutveckling i Sverige är skillnaderna i hälsoläge mellan olika sociala grupper emellertid fortfarande alltför stora och förefaller därtill att för vissa av dessa vara växande. Att utjämna dessa skillnader ställer särskilda krav på de förebyggande och hälsofrämjande insatserna. Dessa bör omfatta – förutom åtgärder som riktas mot de stora folksjukdomarna hjärt- och kärlsjukdomar, cancer, psykisk ohälsa, olycksfallsskador och allergier – också insatser mot tobaksbruket och mot alkoholmissbruk.

Skillnaderna i vårdresurser och vårdkonsumtion mellan olika delar av landet och mellan olika delar av befolkningen är också betydande. Kost-

naderna varierade år 1989 mellan drygt 9 000 kr. och knappt 13 000 kr. per invånare och år mellan olika sjukvårdshuvudmän. Dessa och andra skillnader vad gäller vårdens omfattning och inriktning mellan landets sjukvårdsområden tycks inte motiverade av skillnader i hälsosituation eller av demografiska eller epidemiologiska förhållanden. Till detta kommer problem med bristande tillgänglighet och service inom vissa verksamheter och inom vissa områden i landet. På samma gång bidrar en bristande samordning mellan olika samhällssektorer till såväl ökande problem som mindre god resurshushållning.

Samtidigt som hälso- och sjukvården och dess huvudmän brottas med frågan om hur man skall få resurserna att räcka till den vård som efterfrågas ökar utgifterna för sjukpenning, arbetsskadeersättning och förtidspension kontinuerligt.

Inom den offentliga sektorn behövs en större flexibilitet i fråga om verksamhetsformer och arbetssätt. Styrning, ledning och organisation av den offentliga verksamheten behöver successivt ses över och revideras. Ett viktigt inslag i förändringsarbetet är att ta bort de sektorsgränser som inverkar negativt på resursanvändningen och som försvårar en anpassning av den offentliga sektorns resurser till medborgarnas behov.

En viktig förutsättning för att skapa likvärdiga villkor för olika huvudmän i fråga om att upprätthålla en god kvalitet i sjukvårdsservicen är att resurserna är fördelade över landet efter vårdbehov hos befolkningen. Jag vill i detta sammanhang också peka på att de stora vinsterna – humanitärt och ekonomiskt – sannolikt inte kan uppnås enbart genom rationaliseringar inom ramen för ett strikt sjukvårdsperspektiv. Dagens splittring av de totala sjukvårdsresurserna för vård, rehabilitering och försäkring innebär att möjligheterna till samordning och effektiv resursanvändning inte utnyttjas fullt ut. För att åstadkomma en bättre hushållning med resurserna krävs en bättre samordning av ansvaret för hälso- och sjukvård och sjukförsäkring.

Aktuella utvecklingslinjer

Hälso- och sjukvården befinner sig för närvarande i ett intensivt utvecklings- och förnyelsearbete.

Ansvaret för att utveckla vården ligger, med nuvarande kompetensfördelning i samhället, på sjukvårdshuvudmännen. Under de två-tre senaste åren har dessa skisserat och i några fall beslutat om relativt betydande ändringar av organisation, struktur och ekonomiadministrativa system. Detta gäller t.ex. i Kopparbergs läns landsting, Bohuslandstinget, Malmöhus läns landsting m.fl. Gemensamt för dessa och flera andra pågående projekt är att man, inom det offentliga huvudmannaskapets ram, vill ta till sig de positiva elementen i marknadens sätt att fungera, såsom t.ex. att skapa positiva incitament för att effektivisera verksamheten utan att göra avkall på dess kvalitativa nivå samt att skilja på politikernas roller som konsument- resp. producentföreträdare. Härtill kommer en gemensam strävan att öka patienternas valfrihet och att öka personalens engagemang m.m.

På det ekonomiadministrativa området pågår en utveckling som syftar till att fördela landstingens totala ekonomiska resurser för hälso- och sjukvård från landstinget centralt till primärvårdsdistrikt eller nämnder. Enligt rapport 1990:2 från Institutet för Hälsoekonomi i Lund (IHE) angående Ekonomistyrsystem i sjukvården har åtminstone 14 av de 26 sjukvårdshuvudmännen utvecklat en modell för befolkningsbaserad resurstilldelning: Ambitionen är att fördela anslagen i relation till befolkningsunderlaget med justering för vissa socioekonomiska variabler.

På flera håll i landet pågår ett intensivt arbete för att effektivisera hälso- och sjukvården, minska vårdköer och förbättra tillgängligheten till vården. I västsvenska regionen har beslut fattats om att patienterna fritt får välja vårdgivare inom hela regionen. Ett motsvarande beslut har även fattats i den södra regionen.

Utvecklingsarbetet hittills har av naturliga skäl i huvudsak utgått från den uppgifts- och ansvarsfördelning som nu finns mellan primärkommuner, landsting och staten. Vissa möjligheter att pröva en annan fördelning finns emellertid enligt lagen (1985:1089) om försöksverksamhet inom hälso- och sjukvårdens område.

Mot bakgrund av vad jag framhållit i det föregående föreligger det starka skäl att granska hur förändringar kan göras för att åstadkomma en nödvändig samordning över nuvarande sektorsgränser och vilka konsekvenser sådana förändringar medför ur såväl ett befolkningsperspektiv som ett samhällsekonomiskt perspektiv. En sådan ansats har det översynsarbete som nu pågår inom Landstingsförbundets projekt Vägval, i vilket socialdepartementet och socialstyrelsen deltar.

När det gäller hälso- och sjukvården i relation till såväl socialtjänsten som socialförsäkringen är det angeläget att verksamheterna utformas så att en helhetssyn på medborgarnas situation främjas och att tillgängligheten förbättras.

Möjligheterna att bedöma effekterna enbart med hjälp av teoretiska analyser är begränsade. Det är därför angeläget med en brett upplagd försöksverksamhet, där skilda vägar att samordna berörda sektorer prövas. Härvid behöver försök även göras där ansvaret för produktionen och för finansieringen skiljs åt.

Regeringen har i skrivelse till riksdagen i oktober 1990 (skr. 1990/91:50) redovisat att regeringen avser att lägga fram en proposition om försöksverksamhet, som skall göra det möjligt att snarast inleda försök i några primärvårdsområden med befolkningsbaserad resurstilldelning och totalkostnadsansvar. I ett sådant ansvar skall ansvaret för de samlade ekonomiska resurserna för befolkningens hälso- och sjukvård, läkemedel, sjukresor, sjuk- och arbetsskadeförsäkring samt förtidspension kunna ingå.

I skrivelsen diskuteras två skilda modeller för en sådan försöksverksamhet. I den ena modellen läggs det samordnade kostnadsansvaret hos den landstingskommunala primärvården och i den andra hos primärkommunal primärvård. Enligt skrivelsen bör vidare försök övervägas, där någon eller några försäkringskassor har totalkostnadsansvaret.

Väsentliga mål för försöksverksamheten är att utnyttja resurserna inom

hälso- och sjukvård och socialförsäkring totalt sett på ett mer effektivt sätt samt att minska de samhällsekonomiska kostnaderna för socialförsäkringen genom en reduktion av det s.k. ohälsotalet.

Avsikten är att en proposition med förslag om den här skisserade försöksverksamheten skall framläggas till riksdagen under våren 1991.

Försöksverksamheten bör inledas så snart som möjligt, dock senast den 1 januari 1992.

Vidtagna och planerade åtgärder

Olika stimulansåtgärder

För att underlätta för kliniker och sjukvårdshuvudmän att förändra och effektivisera verksamheten inom hälso- och sjukvården avsattes 50 milj.kr. i förhandlingarna om ersättning från staten till sjukvårdshuvudmännen från den allmänna försäkringen för år 1990 – de s.k. Dagmarförhandlingarna. Medlen skall stödja sådan utvecklings- och försöksverksamhet som syftar till att höja produktiviteten, förbättra tillgängligheten och reducera köerna samt minska antalet intagna, färdigbehandlade patienter. Under år 1990 har ytterligare 29 milj.kr. omdisponerats för detta ändamål. Medlen används för olika stimulansåtgärder och för incitament till förändringsarbete, bl.a. genom att lyfta fram exempel på goda lösningar. För år 1991 har 10 milj.kr. avsatts för dessa ändamål samt visst annat utvecklings- och utredningsarbete.

Till ca 150 projekt som hittills beviljats medel hör t.ex. sådana som syftar till en effektivisering av operationsverksamheten, utökad poliklinisering av kirurgisk verksamhet, samverkan över eller avveckling av klinikgränser, förbättrade samarbetsformer mellan sjukhus, kliniker och primärvård m.m.

Socialstyrelsen m.m.

Socialstyrelsen koncentrerar fr.o.m. den 1 januari 1990 de centrala delarna av sina insatser kring tillsyn och uppföljning samt kunskapsutveckling och kunskapsförmedling. Socialstyrelsens grundläggande uppgift är att följa och värdera kommunernas och landstingens verksamhet och utveckling samt att därvid bedöma om de mål som finns uppfylls, vilka problem som orsakar eventuella brister i måluppfyllelsen och hur effektiv verksamheten är. Denna aktiva tillsyn kommer att understödja och driva på den nödvändiga förnyelsen och omställningen av hälso- och sjukvården.

Regionala tillsynsenheter knutna till socialstyrelsen inrättas nu. Vid enheterna kommer att finnas tillgång till kvalificerad medicinsk, odontologisk och juridisk expertis. Enheterna skall bl.a. handlägga patientärenden och utöva tillsyn, t.ex. genom besök i förebyggande syfte. De skall vidare följa och stödja lokalt utvecklings- och förnyelsearbete. Den regionala organisationen har också en uppgift att med hänsyn till patientsäkerheten bedriva en "systemtillsyn" genom att följa upp att det finns fungerande

kvalitetssäkringssystem inom samtliga vårdenheter. Härigenom bevakas patientsäkerheten och den enskilde patientens behov.

Den överenskommelse som slutits mellan staten och sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1991 bygger på att det är ett ansvar för sjukvårdshuvudmännen att kontinuerligt följa upp verksamheten som ett led i egenkontrollen. Detta innebär bl.a. att sjukvårdshuvudmännen i samverkan med Landstingsförbundet och med stöd från socialstyrelsen och Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri) inom ramen för sin egenkontroll påbörjar arbetet med att utveckla former för att mäta och värdera vårdens kvalitet som underlag för att vid behov förbättra denna. Genom denna överenskommelse har en tydligare markering skett av huvudmännens eget ansvar för kontroll, uppföljning och utvärdering av sina verksamheter. Samtidigt har staten och sjukvårdshuvudmännen startat ett gemensamt utvecklingsarbete, som har som mål dels att säkra ett effektivt utnyttjande av tillgängliga ekonomiska och personella resurser, dels att med utnyttjande av dessa resurser kontinuerligt förbättra hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsens uppgift att svara för den statliga uppföljningen och tillsynen måste utformas mer tydligt med den ansvars- och rollfördelning som jag nämnt som utgångspunkt. Det ankommer på socialstyrelsen att beakta detta.

Vid den senaste översynen av socialstyrelsens uppgifter och organisation lämnades beredskapsuppgifterna utanför denna. Jag anser att en översyn av beredskapsuppgifterna nu bör göras. Därvid bör även möjligheterna undersökas att göra effektivitets- och rationaliseringsvinster genom en samordning av sådana beredskapsuppgifter som helt eller delvis sammanfaller vid olika myndigheter, förutom socialstyrelsen bl.a. de inom försvarsmakten. Jag har i denna fråga samrått med chefen för försvarsdepartementet.

Bekämpningen av HIV/aids

Sjukdomstillståndet aids (acquired immune deficiency syndrome) utgör ett allvarligt hot mot folkhälsan. Vid infektion av HIV (Humant Immunbrist Virus), som kan leda till aids, uppkommer risk för smitta på samma sätt som vid de veneriska sjukdomarna.

Arbetet med att motverka en spridning av HIV i det svenska samhället har bedrivits mycket intensivt under de senaste åren. Samhället har satt in stora ekonomiska resurser. Frivilliga organisationer spelar en viktig roll i detta arbete.

HIV/aids är emellertid fortfarande ett allvarligt samhällsproblem. Ännu krävs det speciella insatser i kampen mot HIV/aids. Omfattningen av samhällets insatser för att motverka smittspridningen bör i dagsläget inte reduceras.

Både den till socialdepartementet knutna AIDS-delegationen och socialstyrelsen initierar och bedriver med stöd av de av riksdagen anvisade aids-

medlen informations- och utbildningsaktiviteter som syftar till att motverka smittspridning. Det bör vara möjligt att uppnå kostnadsbesparingar i den centrala organisationen genom rationellare drift och bättre samordning. Viss samordning bör ske mellan socialdepartementets och socialstyrelsens resurser i fråga om sådant förebyggande arbete med HIV/Aids, som utgörs av insatser för att uppnå ett bestämt mål, dvs. det operationellt inriktade arbetet.

Läkemedelsförsörjningen

Sedan läkemedelsutredningen år 1987 lade fram sitt slutbetänkande (SOU 1987:20) Läkemedel och hälsa har utvecklingen inom EG och det pågående integrationsarbetet medfört nya förutsättningar för en reformerad läkemedelslagstiftning. Beredning av utredningens förslag pågår bl.a. mot denna bakgrund. En proposition planeras bli framlagd under år 1992 med sikte på att en ny, med EG harmoniserad lagstiftning skall kunna genomföras fr.o.m. den 1 januari 1993.

Vissa av läkemedelsutredningens förslag har redan genomförts. Den statliga läkemedelskontrollen har behandlats i regeringens, av riksdagen godtagna proposition om en ny myndighet för kontrollen och tillsynen på läkemedelsområdet m.m. (prop. 1989/90:99, SoU21, rskr. 270). Den nya myndigheten, läkemedelsverket, har börjat sin verksamhet den 1 juli 1990.

Andra frågor, särskilt förslag rörande producentobunden läkemedelsinformation, har realiserats i samarbete mellan socialstyrelsen, läkemedelsverket, Apoteksbolaget och landstingen.

En fråga som uppmärksammats bl.a. vid riksdagsbehandlingen av propositionen om det nya läkemedelsverket m.m., är behovet av ökad läkemedelsepidemiologisk kunskap. Regeringen har den 1 november 1990 tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utreda förutsättningarna för att bilda ett läkemedelsepidemiologiskt centrum, knutet till läkemedelsverket, med uppgift att verka för en stärkt läkemedelsepidemiologisk verksamhet och en utveckling av läkemedelsterapier avseende redan registrerade läkemedel. I gruppens uppdrag ingår att överväga hur en återföring av förskrivningsdata till läkarna bäst skall kunna organiseras. Vidare skall frågan om biverkningar genom beroendeframkallande medel särskilt uppmärksammas. Arbetsgruppen skall vara färdig med sitt arbete senast den 1 maj 1991.

Läkemedelskostnaderna i Sverige har under de senaste åren ökat med omkring 10 % per år. Under år 1989 innebar detta en ökning med 730 milj.kr. Enbart en mindre del av ökningen (2-3 %) är prishöjning. Återstoden, 7-8 % eller 500 – 600 milj.kr. under år 1989, berodde på övergång från billigare till dyrare preparat och i vissa fall på ökad förskrivning.

Läkemedelskommittéerna står för en del av informationen till läkarna. För att göra läkarna mer kostnadsmedvetna krävs särskilt anpassat informationsmaterial som ger upplysning om t.ex. billigaste preparat inom de vanligaste grupperna av läkemedel.

Läkemedelsverket och Apoteksbolaget arbetar kontinuerligt med att förse läkemedelskommittéerna med obunden läkemedelsinformation och därmed stimulera användningen av prisbilliga generika.

Folkhälsofrågor

För att påskynda arbetet med att skapa bättre möjligheter att förbättra befolkningens hälsa och minska rådande skillnader i hälsotillståndet mellan olika grupper i samhället inrättade regeringen år 1988 en särskild grupp, kallad folkhälsogruppen. Den är ett rådgivande organ åt hälso- och sjukvårdsberedningen och skall på ett konkret och aktivt sätt verka för att förbättra folkhälsan. Folkhälsogruppen har till uppgift att arbeta tvärsektoriellt och har därför en mycket bred sammansättning. På beredningens uppdrag utarbetar gruppen nu ett brett upplagt strategiskt aktionsprogram för folkhälsoarbetet, som skall publiceras våren 1991. Dessförinnan kommer socialstyrelsens folkhälsorapport att presenteras.

I det följande vill jag nämna två viktiga frågor inom folkhälsoområdet.

* Allergiförebyggande åtgärder

Allergi och annan överkänslighet är numera så vanlig att den kan betraktas som en folksjukdom. T.ex. är vart tredje barn drabbat. Allergiutredningen överlämnade i november 1989 sitt betänkande (SOU 1989:76) Att förebygga ALLERGI/överkänslighet. Detta har därefter remissbehandlats. Utredningen föreslår åtgärder inom en rad områden. För att skapa bättre möjligheter vad gäller utbildning, information och forskning föreslår allergiutredningen bl.a. att ett särskilt allergicentrum skall inrättas. Verksamheten föreslås drivas av en stiftelse med stat och näringsliv som finansiärer. Jag kommer att under förslagsanslaget E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m. föreslå att staten tillskjuter 1 milj.kr. till ett sådant allergicentrum som ett engångsvis lämnat startbidrag.

* Insatser mot tobaksanvändningen

Levnadsvanorna har stor betydelse för risken att drabbas av olika sjukdomar, såsom hjärt- och kärlsjukdomar samt cancer. Tobaksrökning framstår som en av de viktigaste riskfaktorerna för dessa sjukdomsgrupper och har även betydelse för många andra sjukdomar. WHO har slagit fast att ingen annan förebyggande åtgärd i de industrialiserade länderna kan bidra mer till en förbättrad hälsa än minskad tobaksrökning.

Tobaksutredningen avlämnade sitt betänkande i mars 1990. Detta behandlar frågor om rökfria miljöer, reklam, prissättningens effekter och produktkontroll m.m. Betänkandet har remissbehandlats.

Särskilda frågor

Cancerbekämpning

Sverige har vid genomförandet av EGs aktionsprogram mot cancer under den första perioden 1987-1989 medverkat som observatör. Aktionsprogrammets uppgift är i första hand att verka för att förebygga cancer, men också för en tidig upptäckt av sjukdomen. Sverige har för den andra perioden 1990-1994 erbjudits möjlighet till ett mer aktivt samarbete.

Riksdagen har för ettvart av budgetåren 1989/90 och 1990/91 anvisat 1 milj.kr. för Sveriges medverkan i EGs handlingsprogram mot cancer. En formalisering av denna medverkan har skett genom skriftväxling med EG-kommissionen med innebörd att Sverige nu skall delta aktivt i hela aktionsprogrammet. Experter från Sverige ingår numera i nästan alla de arbetsgrupper som genomför programmet. I den flernationella rådgivande expertkommittén, som arbetar direkt med EGs samordningskansli för cancerprogrammet i Bryssel, representeras Sverige av två personer.

För att skapa förutsättningar för en utökad samlad aktivitet har cancerfonden beslutat bidra med 1,5 milj.kr. per år för Sveriges arbete inom ramen för EGs aktionsprogram mot cancer. Överenskommelsen med EG innebär att Sveriges ekonomiska bidrag till programmet och kostnaderna för vårt deltagande i olika projekt och delprogram skall administreras från Sverige. För att samordna detta arbete och samtidigt skapa en formell kontaktväg till kansliet för cancerprogrammet i Bryssel har regeringen den 4 oktober 1990 beslutat att inrätta en särskild ledningsgrupp. I denna ingår företrädare för regeringskansliet, cancerfonden, socialstyrelsen och Landstingsförbundet. Ledningsgruppens kansli är knutet till folkhälsogruppen.

Specialistutbildning av läkare

Ett nytt utbildningssystem för specialistutbildningen av läkare avses att bli infört den 1 januari 1992.

Socialstyrelsen skall senast under mars 1991 komma in med förslag till specialitetsförteckning samt målbeskrivningar för allmäntjänstgöringen och för olika specialiteter. Nuvarande system med tidsbestämda utbildningsavsnitt ersätts av en målrelaterad utbildning med stor flexibilitet och variation i uppläggningen. Systemet med FV-block för specialistutbildningen avskaffas.

Socialstyrelsen skall svara för en övergripande planering och administration av specialistkompetenskurser (SK-kurser). Kurserna anordnas som uppdragsutbildning vid de högskolor som har läkarutbildning.

Under år 1991 kommer att gälla hittillsvarande ordning för specialistutbildningen av läkare. Jag räknar med att socialstyrelsen skall kunna anordna ca 260 kurser under nästa budgetår för läkare som genomgår utbildning till specialistkompetens.

Läkarnas allmäntjänstgöring avslutas med ett sammanhållet s.k. AT-prov i slutet av tjänstgöringsperioden. Detsamma gäller för tandläkarnas allmän-

tjänstgöring. Avsikten är att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) skall organisera dessa kunskapsprov fr.o.m. budgetåret 1991/92. Medel för dessa prov kommer därför att beräknas under utbildningsdepartementets huvudtitel under anslaget D 7. Utbildning för vårdyrken, att disponeras av UHÄ. Jag har i denna fråga samrått med utbildningsministern.

Tandvården

Jag har tidigare under avsnittet D 1. kommenterat utgiftsutvecklingen inom tandvården. Jag har även under detta avsnitt redovisat vissa riktlinjer för försöksverksamheter inom tandvården i syfte att nå en jämnare resursfördelning inom riket och en bättre hushållning med resurserna. Försöksverksamheterna innebär en decentralisering av ansvaret från central statlig nivå till lokal nivå samt en möjlighet till ökad avreglering.

Jag avser att föreslå regeringen att under våren 1991 förelägga riksdagen förslag om en ändring i behörighetsregleringen som ger ökade möjligheter att delegera arbetsuppgifter från tandläkare till andra personalgrupper inom tandvården under hänsynstagande till den reella kompetensen hos varje anställd.

Patienternas säkerhet i hälso- och sjukvården

Det är viktigt att målsättningen för statens tillsyn över hälso- och sjukvården uttrycks klarare och att lagstiftningen bringas i överensstämmelse med denna målsättning. Mot bl.a. denna bakgrund har utredningen (S 1987:03) om översyn av bestämmelserna om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen, m.m. (tillsynsutredningen) tillkallats. Utredningen beräknas avge sitt slutbetänkande i början av år 1991.

Av särskild betydelse för patienternas säkerhet i hälso- och sjukvården är de nya bestämmelserna om chefsöverläkare och patientansvarig läkare, som träder i kraft den 1 juli 1991 i enlighet med riksdagens beslut våren 1990 (prop. 1989/90:81, SoU24, rskr. 313). Bestämmelserna i hälso- och sjukvårdslagen om det medicinska ledningsansvaret ersätts då av bestämmelser om att det, när det behövs med hänsyn till patienternas säkerhet, skall finnas en särskild läkare med ett samlat ledningsansvar för en enhet för diagnostik eller vård och behandling, en chefsöverläkare. Samtidigt införs att varje patient vid en sådan enhet skall få en särskilt utsedd patientansvarig läkare.

Psykiatriutredningen

Regeringen har i november 1990 beslutat att de uppgifter som åvilat utredningen (S 1989:01) om service, vård och stöd till psykiskt störda skall övertas av en parlamentariskt sammansatt kommitté med tre ledamöter. De tidigare direktiven har avgränsats och preciserats. Kommitténs uppdrag inriktas främst på att överväga och föreslå åtgärder som avser ansvarsfördelning och organisation av de öppna stöd- och vårdformerna till psykiskt störda barn, ungdomar och vuxna.

Den psykiatriska tvångsvården

Regeringen har den 15 november 1990 beslutat förelägga riksdagen en proposition om psykiatrisk tvångsvård m.m. (prop. 1990/91:58). I propositionen föreslås en ny lag om psykiatrisk tvångsvård och en särskild lag om tvångsvård för bl.a. personer som har överlämnats till sådan vård i ett brottmål (rättspsykiatrisk vård). Vidare föreslås nya påföljdsregler för psykiskt störda lagöverträdare och nya regler om rättspsykiatriska undersökningar.

Förslagen syftar främst till att stärka patienternas rättssäkerhet och att öka den rättsliga kontrollen över den psykiatriska tvångsvården. Ett annat viktigt syfte är att bättre kunna tillgodose samhällsskyddet vid behandlingen av de psykiskt störda lagöverträdarna.

Patientens eget vårdbehov blir utgångspunkten vid bedömningen av om patienten skall ges tvångsvård. Samhällsskyddet skall givetvis beaktas men det ges inte fullt så självständig betydelse som enligt nu gällande lag.

Riksdagsbehandling beräknas ske under våren 1991 och den nya lagstiftningen beräknas kunna träda i kraft den 1 januari 1992.

Civil hälso- och sjukvård i krig

Anslagsfrågor av totalförsvarskaraktär som berör den civila hälso- och sjukvården i krig kommer att behandlas i en särskild försvarsproposition, som lämnas i februari 1991. I samband därmed kommer även frågan om huvudmannaskapet för akuta luftburna sjuktransporter att tas upp.

E 1. Socialstyrelsen

1989/90	Utgift	202 265 515
1990/91	Anslag	196 144 000
1991/92	Förslag	206 117 000

Socialstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för verksamhet som rör socialtjänst, hälso- och sjukvård, tandvård, hälsoskydd, smittskydd, särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda samt frågor som rör alkohol och andra missbruksmedel, såvitt det inte är en uppgift för någon annan statlig myndighet.

Socialstyrelsens arbetsuppgifter och organisation regleras i förordningen (1988:1236) med instruktion för socialstyrelsen.

Socialstyrelsens nya organisation trädde i kraft den 1 januari 1990 (prop. 1988/89:130, SoU24, rskr. 296).

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen föreslår i sin anslagsframställning utökning av resurserna för bl.a.:

1. Kompensation för övertalighet i personalen (sammanlagt 4,5 milj.kr.).
2. Teknikstöd (2,7 milj.kr.).
3. Personalstrukturförändringar (2,4 milj.kr.).
4. Trainees (1,6 milj.kr.).
5. Lokalkostnader (3,4 milj.kr.).
6. Psykiatriska nämnden (1,2 milj.kr.).

Socialstyrelsen föreslår bl.a. följande intäktsförstärkningar som förutsätter riksdagens/regeringens medgivande:

1. Avgifter för registerutdrag ur hälsoregistren (825 000 kr.).
2. Avgifter för legitimationer (3,7 milj.kr.).
3. Avgifter för anmälan till specialistkompetenskurser (1 milj.kr.).

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	160 272 000	+ 15 449 000
(därav lönekostnader)	(116 527 000)	(+ 12 877 000)
Lokalkostnader	25 826 000	+ 2 419 000
Ersättning för varor och tjänster	0	0
Psykiatriska nämnden och rättsliga rådet m.m.	2 151 000	–
Engångsanvisningar	7 895 000	– 7 895 000
Summa kr.	**196 144 000**	**+ 9 973 000**

Föredragandens överväganden

Riksdagen har våren 1989 beslutat om socialstyrelsens huvudsakliga uppgifter och verksamhetsinriktning (prop. 1988/89:130, SoU24, rskr. 296). Enligt beslutet skall socialstyrelsen i första hand inrikta sitt arbete på uppföljning och utvärdering av de kommunala verksamheterna. I regeringens skrivelse 1990/91:50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna betonas för socialstyrelsens del denna uppgift. Av skrivelsen framgår i övrigt att en omställning och bantning skall ske av den statliga administrationen.

Som ett inslag i regeringens program för en omställning och bantning av den statliga administrationen kommer redan nu vissa åtgärder att

genomföras som ett led i en precisering av socialstyrelsens uppgifter och roll. Ytterligare åtgärder kan bli aktuella vid en senare tidpunkt.

Jag har tidigare vid min anmälan av reservationsanslaget A 5. Insatser mot aids anfört att det bör vara möjligt att göra kostnadsbesparingar genom en bättre samordning av de utåtriktade förebyggande insatser som bedrivs från socialstyrelsens och socialdepartementets sida. Jag har även förordat att kostnaderna för erforderliga kansliresurser skall bestridas från nämnda anslag. Vid min beräkning av medelsbehovet vid socialstyrelsen har jag tagit hänsyn till kostnadskonsekvenserna av dessa förslag.

Socialstyrelsen har ett funktionsansvar för den civila hälso- och sjukvården, hälsoskyddet och socialtjänsten i krig. Överbefälhavaren har ett funktionsansvar för den militära hälso- och sjukvården samt försvarsmaktens hälsoskydd i krig. Försvarets sjukvårdsstyrelse har inte något motsvarande ansvar men har tillsammans med försvarsgrenscheferna ett produktionsansvar samt ett medicinskt fack- och tillsynsansvar.

För att uppnå rationaliserings- och effektivitetsvinster avser jag att låta genomföra en särskild översyn av hur socialstyrelsens uppgifter som funktionsansvarig myndighet inom nämnda område kan lösas framöver. I sammanhanget bör också övervägas om det finns några samordningsvinster att uppnå vid en samordning av hela eller delar av verksamheten vid socialstyrelsen med nuvarande uppgifter av likartat slag hos försvarsmakten. En utgångspunkt bör vara att funktionsansvaret för hälso- och sjukvård m.m. skall ligga kvar inom socialdepartementets verksamhetsområde. Detta ökar förutsättningarna för att beredskapsaspekterna skall beaktas inom olika delar och på olika nivåer av det omfattande verksamhetsområdet. Möjligheten att beakta de krav som ställs av hänsyn till totalförsvaret i beredskapsplaneringen ökar genom att de planeringsansvariga har nära kontakt med den fredstida utvecklingen på området. Översynen bör bedrivas skyndsamt. I avvaktan på resultatet av översynen har jag tills vidare beräknat ett oförändrat medelsbehov för dessa uppgifter vid socialstyrelsen.

Ansvaret för utformningen och organisationen av kunskapsproven efter läkarnas och tandläkarnas allmäntjänstgöring har förutsatts övergå till högskolemyndigheterna fr.o.m. den 1 juli 1991. Socialstyrelsens medelsbehov beräknas av den anledningen minska med 400 000 kr. under budgetåret 1991/92. Medel kommer i stället att beräknas under åttonde huvudtitelns anslag.

Jag har räknat med vissa besparingar till följd av rationaliseringar vid socialstyrelsen med sammanlagt 400 000 kr.

Regeringen har aviserat skärpta krav på åtgärder för att begränsa utgiftstrycket. Ambitionen bör därför vara att snarast uppnå den personaldimensionering vid det centrala verket som styrelsen bedömer optimal mot bakgrund av den ekonomiska ram samt övriga förutsättningar som angivits i budgetpropositionerna för budgetåren 1990/91 och 1991/92. För att underlätta omställningsprocessen finns fr.o.m. den 1 april 1990 ett trygghetssystem, som innefattar ett trygghetsavtal, fonderade medel samt en partgemensam stiftelse. För kostnader för eventuell övertalighet

som inte kan täckas under anslaget avser jag att göra en särskild bedömning inför utgången av budgetåret 1991/92.

Jag har inte räknat med att de av socialstyrelsen föreslagna intäktsökningar som förutsätter ett medgivande från riksdagen eller regeringen kommer att vara aktuella under budgetåret 1991/92.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget tas upp med 206 117 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Socialstyrelsen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 206 117 000 kr.

E 2. Läkemedelsverket

1989/90	Utgift	0[1]
1990/91	Anslag	661 000[1]
1991/92	Förslag	1 000

[1] Anslaget Statlig kontroll av läkemedel m.m.

En fristående myndighet för kontroll och tillsyn på läkemedelsområdet m.m. – läkemedelsverket – inrättades den 1 juli 1990 och arbetsuppgifterna vid socialstyrelsens läkemedelsavdelning fördes över till den nya myndigheten. Läkemedelsverket ligger, liksom tidigare läkemedelsavdelningen, i Uppsala. Vid verket fanns den 1 juli 1990 ca 185 anställda.

Farmacevtiska och radiofarmacevtiska specialiteter får i regel inte säljas utan att vara registrerade av läkemedelsverket. Varje registrerad specialitet skall fortlöpande kontrolleras genom verkets försorg. Verket utövar också kontroll av bl.a. naturmedel, kosmetiska och hygieniska medel, fabrikssteriliserade engångsartiklar för hälso- och sjukvårdsändamål, preventivmedel, teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat samt narkotika.

Samtliga kostnader för kontrollen av läkemedel m.m. skall täckas med avgifter.

Verksamheten omfattar följande tre huvudprogram.

Program 1. Godkännande och registrering av läkemedel m.m.

Programmet omfattar de verksamheter som ligger före en registrering av en farmacevtisk eller radiofarmacevtisk specialitet. Häri ingår arbetet med ansökningar om försäljning av oregistrerade preparat på licens, anmälningar om klinisk prövning av läkemedel samt arbetet med registrering av farmacevtisk eller radiofarmacevtisk specialitet. Programmet omfattar även godkännande av ny indikation för sådan farmacevtisk specialitet, som redan har registrerats för viss annan indikation.

Program 2. Efterkontroll av och information om läkemedel m.m.

Programmet omfattar arbetet med kontroll av registrerade farmacevtiska och radiofarmacevtiska specialiteter. I programmet ingår vidare den inspektionsverksamhet som omfattar bl.a. tillverkare, partihandel och apotek. Programmet omfattar även biverkningskontroll, annan tillsynsverksamhet samt konsumtionsstudier och de informationsinsatser som i första hand riktar sig till personalen i hälso- och sjukvården och på apoteken.

Program 3. Andra produkter än läkemedel

Programmet omfattar kontroll av andra produkter än läkemedel såsom bl.a. naturmedel, naturmedel för injektion, kosmetiska och hygieniska medel, diabetestest, fabrikssteriliserade engångsartiklar för hälso- och sjukvårdsändamål, preventivmedel, teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat, handeln med injektionssprutor och kanyler samt narkotika.

Läkemedelsverket

För budgetåret 1991/92 begär läkemedelsverket att ramen ökas med 5 milj.kr. varav 2,5 milj.kr. avser kostnaderna för tillsyn och kontroll av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat och 2,5 milj.kr. en utbyggd läkemedelsepidemiologisk verksamhet.

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid läkemedelsverket är avgiftsfinansierad. Ett nytt avgiftssystem har införts vid läkemedelsverket. En strävan har därvid varit att bättre än tidigare anpassa varje avgift till den specifika kontroll- och tillsynsuppgift som avgiften är avsedd att täcka. Avgifter tas dock ännu inte ut för vissa av de arbetsuppgifter som ingår i kontrollen inom program 3. Andra produkter än läkemedel. Detta gäller bl.a. för kontroll av medicinska gaser, preventivmedel, tillsyn och kontroll av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat, handel med injektionssprutor, kanyler och narkotika samt utfärdande av certifikat för export. Läkemedelsverket har till socialdepartementet lämnat förslag till hur avgifter bör tas ut för dessa arbetsuppgifter.

I propositionen (1989/90:99) om en ny myndighet för kontrollen och tillsynen på läkemedelsområdet m.m. informerade jag om att regeringen avsåg att återkomma till riksdagen med förslag till författningsändringar för att möjliggöra uttag av avgifter för vissa verksamheter. Jag föreslår i det följande att bestämmelser införs som ger grund för ett sådant avgiftsuttag när det gäller medicinska gaser, narkotika, preventivmedel samt injektionssprutor och kanyler. Jag föreslår att regeringen får riksdagens bemyndigande att meddela föreskrifter om detta. Frågan om avgifter för kontroll av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat avses bli behandlad i en proposition som planeras kunna föreläggas riksdagen senare under

våren 1991.

De medicinska gaserna utgör läkemedel men kan inte betraktas som farmacevtiska specialiteter. Läkemedelsverket meddelar tillstånd för tillverkning av dessa gaser. Tillståndsgivningen förutsätter inspektion av tillverkningsförhållandena.

Enligt 16 § läkemedelsförordningen (1962:701) skall den som söker eller erhållit registrering av en farmacevtisk specialitet erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen. I förordningen (1990:543) om avgifter för den statliga kontrollen av läkemedel m.m. för tiden den 1 juli 1990–den 30 juni 1991 har regeringen meddelat föreskrifter om sådana avgifter. De medicinska gaserna omfattas emellertid inte av föreskrifterna i denna förordning, eftersom de som nämnts inte kan betraktas som farmacevtiska specialiteter.

Jag föreslår att en ändring görs i läkemedelsförordningen, så att den som söker eller erhållit tillstånd att tillverka sådana medicinska gaser som kontrolleras med stöd av förordningen skall erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen. Ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701) bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7.6.*

Tillstånd för införsel, utförsel, tillverkning och handel med narkotika regleras i narkotikaförordningen (1962:704). Verksamheten består i att pröva ansökningar om tillstånd för införsel, utförsel, tillverkning eller handel med narkotika. Ställningstagande till beviljandet av tillstånd förutsätter oftast inspektion. Dessutom måste certifikat för export och import utfärdas för varje parti, innehållande narkotika som exporteras resp. importeras. För att täcka statens kostnader för kontroll av narkotika föreslår jag att den som importerar, exporterar, tillverkar eller driver handel med narkotika skall erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen. Mitt förslag föranleder ett tillägg i narkotikaförordningen. Ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i denna förordning bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7.7.*

Handeln med injektionssprutor och kanyler regleras i förordningen (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler. Läkemedelsverkets tillståndsgivning gäller handel med och import av sprutor och kanyler, som används huvudsakligen för sjukvårdsändamål. För att täcka statens kostnader för kontroll av dessa varor föreslår jag att den som söker eller erhållit tillstånd att driva handel med eller till riket införa sådana varor skall erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen. Mitt förslag föranleder ändring i förordningen. Ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i förordningen (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7.8.*

Handeln med preventivmedel regleras i kungörelsen (1970:149) om handel med preventivmedel. Villkor för försäljning av preventivmedel är att de är godkända av läkemedelsverket. För kondomer och pessar ställs krav i fråga om kvalitet och säkerhet. Kravet på spiraler och kemiska preventivmedel motsvarar kraven på farmacevtiska specialiteter, vilket

innebär bl.a. att ändamålsenligheten skall visas i kliniska prövningar. Kontrollen innebär huvudsakligen utredningsarbete och bedömning av dokumentation. Avgift bör lämpligen tas ut i samband med att produkterna godkänns och därefter årligen så länge de säljs. Mitt förslag föranleder ändring i kungörelsen. Ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i kungörelsen (1970:149) om handel med preventivmedel bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 7.9*.

Den svenska läkemedelsindustrin har i vissa fall behov av att få certifierat att produkterna är registrerade som farmacevtiska specialiteter i Sverige eller tillverkade i Sverige enligt s.k. GMP-krav, dvs. internationellt gällande regler om Good Manufacturing Practice. Läkemedelsverket kan åta sig uppgiften att utfärda sådana certifikat. Ersättning för uppdrag av detta slag skall enligt 3 § läkemedelsverkets instruktion (1990:434) tas ut med belopp som svarar mot kostnaden för uppgiftens utförande.

Läkemedelsverket har för nästa budgetår föreslagit en ökad ekonomisk ram. Jag delar uppfattningen att en ökning av ramen bör ske med anledning av de tillämnade avgifterna för kontroll av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat, eftersom detta är en ny verksamhet. När det gäller andra nya avgifter, för vilka jag nu har lagt fram förslag om författningsstöd, bör däremot en motsvarande reduktion göras vid beräkningen av avgifterna för läkemedelsverkets övriga arbetsuppgifter så att en rättvis fördelning av kostnaderna uppnås.

Jag delar läkemedelsverkets uppfattning om vikten av en förstärkt läkemedelsepidemiologisk verksamhet. Regeringen tillsatte den 1 november 1990 en arbetsgrupp med uppgift att utreda möjligheterna att tillskapa ett läkemedelsepidemiologiskt centrum. Jag menar att en kraftsamling på detta område där olika intressenters kompetens och kapacitet tas till vara kommer att minska behovet av en utbyggnad av läkemedelsverkets egna resurser. Läkemedelsverket kommer givetvis att utgöra stommen i ett sådant centrum. Några nya medel bör mot denna bakgrund inte tillföras läkemedelsverket genom höjning av avgifterna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att anta förslaget till lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701),
2. att anta förslaget till lag om ändring i narkotikaförordningen (1962:704),
3. att anta förslaget till lag om ändring i förordningen (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler,
4. att anta förslaget till lag om ändring i kungörelsen (1970:149) om handel med preventivmedel,
5. att till *Läkemedelsverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 3. Statens rättskemiska laboratorium

Statens rättskemiska laboratorium (SRL) har till uppgift att utföra undersökningar av rättskemisk och blodgruppsserologisk art samt att bedriva annan hithörande verksamhet med praktiskt och vetenskapligt syfte. Laboratoriet är uppdelat på en toxikologisk–kemisk och en blodgruppsserologisk avdelning. Laboratoriets uppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1237) med instruktion för statens rättskemiska laboratorium.

Föredragandens överväganden

I regeringskansliet bereds f.n. vissa frågor om den rättsmedicinska och rättskemiska verksamheten m.m. Arbetet bedrivs med sikte på att en proposition i ämnet skall kunna föreläggas riksdagen under våren 1991.

Jag förordar att anslaget, i avvaktan på att beredningen slutförs, förs upp med ett oförändrat belopp av 26 702 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens rättskemiska laboratorium* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 26 702 000 kr.

E 4. Statens rättsläkarstationer

Statens rättsläkarstationer har till huvudsaklig uppgift att utföra rättsmedicinska undersökningar av olika slag såsom obduktioner, undersökningar av misshandlade eller för brott misstänkta personer samt laboratorieundersökningar. Rättsläkarstationerna är underställda socialstyrelsen.

Rättsläkarstationer finns i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag anfört under anslaget E 3. Statens rättskemiska laboratorium förordar jag att förevarande anslag förs upp med ett oförändrat belopp i förhållande till riksdagens anvisning för budgetåret 1990/91, eller med 43 149 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens rättsläkarstationer* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 43 149 000 kr.

E 5. Rättspsykiatriska stationer och kliniker

1989/90	Utgift	106 843 673
1990/91	Anslag	105 372 000
1991/92	Förslag	112 979 000

Från anslaget bekostas verksamheten vid rättspsykiatriska stationer och kliniker.

De rättspsykiatriska stationernas och klinikernas huvuduppgift är att utföra rättspsykiatriska undersökningar enligt lagen (1966:301) om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål. Därutöver utförs ett betydande antal s.k. § 7-undersökningar, dvs. läkarundersökningar enligt lagen (1964:542) om personundersökning i brottmål av häktade och icke häktade personer misstänkta för brott. Vidare bedrivs viss vård samt rättspsykiatrisk forskning och utbildning. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendet har socialstyrelsen som chefsmyndighet. Arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1239) med instruktion för statens rättspsykiatriska kliniker och stationer.

Rättspsykiatriska stationer finns i Linköping och Umeå. Rättspsykiatriska kliniker finns i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen avser att vidta förändringar i den rättspsykiatriska organisationens struktur. För närvarande pågår en omstrukturering av verksamheten i Lund. För att kunna genomföra minskning av vårdplatser och rationalisering av utredningskapaciteten anser styrelsen det nödvändigt att den får disponera 1,5 % av anslaget till utbildning och förstärkning av rättspsykiatrikerkåren.

Styrelsen föreslår att 2 milj.kr. tillförs anslaget, som engångsanvisning, för utbyte av manöverpaneler. Dessa är förslitna och olämpliga ur arbetsmiljösynpunkt.

Styrelsen föreslår vidare att 4 milj.kr. tillförs anslaget för att täcka beräknade avvecklingskostnader för omstrukturering av den rättspsykiatriska kliniken i Lund.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal	**296**	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	83 428 000	+ 7 197 000
(därav lönekostnader)	(65 434 000)	(+ 5 948 000)
Lokalkostnader	15 278 000	+ 410 000
Vårdverksamhet (löner)	6 231 000	
Engångsanvisning (teknikstöd)	500 000	
Summa utgifter	**105 437 000**	**+ 7 607 000**
Inkomster		
Uppbördsmedel	60 000	
Nettoutgifter	**105 372 000**	**+ 7 607 000**

Föredragandens överväganden

En arbetsgrupp inom socialstyrelsen utarbetade år 1981 ett planeringsunderlag, "Förslag till rättspsykiatrisk regionvård". Underlaget har överlämnats till socialdepartementet. I planeringsunderlaget redovisas ett förslag till en ny organisation av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Enligt förslaget skulle en regional organisation ha ett integrerat ansvar för rättspsykiatriska undersökningar och psykiatrisk vård i vissa fall samt inordnas i den allmänpsykiatriska vårdstrukturen.

Regeringen gav år 1985 statens förhandlingsnämnd i uppdrag att träffa avtal med berörda landsting och Göteborgs kommun om ett överförande av den rättspsykiatriska verksamheten till dem. Landstingsförbundet anförde emellertid i skrivelse den 10 november 1988 till statens förhandlingsnämnd att förbundets styrelse beslutat avbryta förhandlingarna. Bakgrunden angavs vara att parternas ståndpunkter i förhandlingarna var så skiljaktiga att förutsättningar för fortsatta förhandlingar inte förelåg.

Regeringen gav den 21 december 1989 departementsrådet Thomas Luttropp i uppdrag att träffa avtal om att överföra driften av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till sjukvårdshuvudmännen. Förhandlingar pågår.

Verksamhetssituationen inom den nuvarande rättspsykiatriska undersökningsorganisationen har under en följd av år varit problematisk. Ett stort antal undersökningar har inte färdigställts inom den lagstadgade maximitiden om sex veckor och väntetiderna inför undersökning av häktade har tidvis varit alldeles för långa. Med hänsyn till att detta inte kan accepteras har regeringen vidtagit olika åtgärder för att skapa förutsättningar för en förbättring av förhållandena.

Ett exempel härpå är att regeringen den 1 december 1988 gav statskontoret i uppdrag att i samarbete med socialstyrelsen genomföra en

översyn av de administrativa rutinerna m.m. inom de rättspsykiatriska stationerna och klinikerna i syfte att lämna förslag till åtgärder, som skulle leda till att tillåtna maximala undersökningstider ej överskrids och att arbetet inom rättspsykiatrin effektiviseras. En rapport från statskontoret överlämnades till regeringen i februari 1989.

Mot denna bakgrund har socialstyrelsen också prövat olika åtgärder för att höja effektiviteten i verksamheten. Dessa åtgärder omfattar bl.a. förbättrade undersökningsrutiner med utveckling av teamarbete på klinikerna, teknikstöd i form av automatiserad skrivfunktion och viss annan datorisering samt telefax, begränsning av vårdtid i samband med väntan på placeringsbeslut från socialstyrelsen och i väntan på plats vid sjukvårdsinrättning inom allmänpsykiatrin samt effektivare ledning och uppföljning av verksamheten. Jag har noterat att läget för verksamheten också förbättrats något under år 1990.

Enligt min bedömning skulle en organisationsförändring med en närmare samordning av vården och undersökningarna tillsammans med en ny lagstiftning om rättspsykiatriska undersökningar, som verkar i samma riktning, ge avsevärt förbättrade förutsättningar för såväl undersökningsverksamhet som vård. Den proposition om psykiatrisk tvångsvård m.m., som regeringen i november 1990 förelagt riksdagen (prop. 1990/91:58), ansluter till det jag här sagt. I propositionen läggs fram förslag till ny lagstiftning om bl.a. rättspsykiatrisk vård och rättspsykiatriska undersökningar. Förhandlingarna med berörda sjukvårdshuvudmän om överföring av ansvar för rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet kan leda till att rättspsykiatriska undersökningar i framtiden i övervägande antalet fall kommer att utföras inom hälso- och sjukvården. Under förutsättning att avtal kan träffas, avser jag att återkomma till regeringen med förslag om att uppgörelsen redovisas för riksdagen. Därvid avses förslag läggas fram om nya riktlinjer för organisationen av den rättspsykiatriska verksamheten. I den mån rättspsykiatriska undersökningar inte utförs inom hälso- och sjukvården, får dessa även i fortsättningen utföras vid undersökningsenheter som drivs av staten.

Socialstyrelsen har föreslagit att vissa medel tillförs anslaget för utbyte av manöverpaneler och för avveckling i samband med en omstrukturering av den rättspsykiatriska kliniken i Lund. I avvaktan på resultatet av de pågående förhandlingarna med sjukvårdshuvudmännen om övertagande av hela eller delar av undersökningsverksamheten har jag inte ansett mig böra beräkna medel till dessa ändamål.

Med hänsyn till vad socialstyrelsen anfört bör medel motsvarande produktivitetskravet om 1,5 % få disponeras till utbildning m.m.

Jag vill i detta sammanhang peka på att den nya regleringen av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten enligt propositionen (1990/91:58) om psykiatrisk tvångsvård m.m. föreslås träda i kraft den 1 januari 1992. Om riksdagen antar förslagen, som bl.a. syftar till att åstadkomma en begränsning av det totala behovet av rättspsykiatrisk verksamhet, kommer således en ny lagstiftning att gälla på området under

första halvåret 1992. Jag har vid min medelsberäkning tagit hänsyn till detta.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 112 979 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rättspsykiatriska stationer och kliniker* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 112 979 000 kr.

E 6. Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

1989/90	Utgift	7 691 120
1990/91	Anslag	9 825 000
1991/92	Förslag	11 117 000

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) har till uppgift att pröva frågor om disciplinansvar och om behörighet för hälso- och sjukvårdspersonal m.m. enligt lagen (1980:11) om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m.fl. (tillsynslagen).

Nämndens arbetsuppgifter och organisation framgår av lagen samt av förordningen (1988:1240) med instruktion för hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd

Verksamhetens omfattning beror på antalet anmälningar till nämnden. Antalet avgjorda ärenden har ökat från 982 under budgetåret 1986/87 till 1 471 under budgetåret 1989/90. Under sistnämnda budgetår inkom 1 292 anmälningar. Antalet inte avgjorda ärenden och handläggningstiderna har minskat. I juni 1990 var den genomsnittliga handläggningstiden 19 månader, vilket var en minskning med en halv månad i förhållande till år 1989.

1. Nämnden redovisar ett huvudförslag som innebär en minskning med 1,5 % eller med 146 000 kr. under budgetåret 1991/92. En konsekvens blir enligt nämnden längre handläggningstider och en ökad ärendebalans. Huvudförslaget står därmed i strid med strävandena att få en snabbare handläggning och en minskad ärendebalans. Med hänsyn härtill föreslås att nämnden undantas från tillämpningen av huvudförslaget.

2. Nämnden föreslår att medel beräknas till vissa ökade arvoden och löner samt till ökade lokalkostnader (+ 614 000 kr.).

3. En engångsanvisning till viss utrustning m.m. frångdras (- 98 000 kr.).

4. Nämnden föreslår också att medel beräknas till en ny tjänst som vaktmästare (+ 203 000 kr.).

	1990/91	Beräknadändring 1991/92 Föredraganden
Personal	18	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	8 073 000	+ 1 100 000
(därav lönekostnader)	(6 803 000)	(+ 1 039 000)
Lokalkostnader	934 000	+ 290 000
Teknikstöd	720 000	–
Engångsanvisning	98 000	– 98 000
Summa	**9 825 000**	**+ 1 292 000**

Föredragandens överväganden

HSANs verksamhet utgör en tillsyn över att hälso- och sjukvårdspersonalen utför sina sysslor på ett korrekt sätt. Verksamheten har nära anknytning till socialstyrelsens allmänna tillsyn och övervakning över hälso- och sjukvården.

Det är angeläget att patienter, som av någon anledning anser sig ha blivit illa behandlade inom hälso- och sjukvården, har möjlighet att få saken prövad. Med hänsyn såväl till anmälaren som till den som kan bli utpekad inom hälso- och sjukvården bör avgörandet komma så snabbt som möjligt, utan att behövlig utredning åsidosätts.

Rätten att klaga till HSAN är i princip obegränsad.

Mot bakgrund av att ärendebalansen ökat sedan HSAN kom till år 1980 uppdrogs i januari 1988 åt statskontoret att genomföra en översyn av vissa administrativa frågor vid HSAN. Statskontoret lämnade sin utredning HSAN-88 i juni 1988.

Statskontorets förslag hänsköts i vissa delar till tillsynsutredningen, som lämnade vissa förslag rörande HSAN i september 1989 (SOU 1989:80). Andra förslag borde enligt statskontoret kunna genomföras på HSANs eget initiativ.

På grundval av statskontorets och tillsynsutredningens förslag har regeringen vidtagit olika åtgärder. Medel till ett omfattande teknikstöd har beräknats fr.o.m. den 1 juli 1989. Tillsynslagen har ändrats från nämnda tidpunkt så att ordföranden i ansvarsnämnden får ensam fatta beslut, som innebär avgörande av ärende om disciplinansvar i sak, under förutsättning att det är uppenbart att ärendet inte kan leda till någon disciplinpåföljd. HSAN upphandlar själv den medicinska expertisen fr.o.m. den 1 juli 1990, vilket ger möjlighet för HSAN att ställa krav som beställare. Medel har beräknats fr.o.m. sistnämnda tidpunkt till ytterligare två handläggare samt för anställning av särskild läkarexpertis, placerad på HSANs kansli, för att biträda handläggarna vid bedömningen av ärenden m.m.

HSAN har ålagts att senast den 1 mars 1991 redovisa hur resurserna till nämndens förfogande utnyttjas för att HSAN skall kunna bedriva arbetet effektivare, undvika alltför långa handläggningstider och minska ärende-

balansen. Situationen vad gäller ärendebalansen och handläggningstider skall därvid redovisas.

Ordföranden har i överensstämmelse med statskontorets förslag förlagt sin verksamhet till HSANs kansli i stor utsträckning.

Med de åtgärder som vidtagits för att effektivisera arbetet vid HSAN finns det anledning att anta att ärendena skall komma att behandlas snabbare än som hittills skett.

Det är emellertid önskvärt att målsättningen för statens tillsyn över hälso- och sjukvården görs klarare och att lagstiftningen bringas i överensstämmelse med denna målsättning. Mot denna bakgrund har tillsynsutredningen tillkallats med uppgift att bl.a. utreda hur tillsynen över hälso- och sjukvården skall utformas och organiseras och att även undersöka om förenklingar kan göras i bestämmelserna om HSANs verksamhet. Tillsynsutredningen beräknas avge sitt slutbetänkande i början av år 1991.

Med hänsyn till de skäl som HSAN har anfört bör nämnden undantas från produktivitets- och sparkravet om 1,5 %.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 11 117 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 11 117 000 kr.

E 7. WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar

1989/90	Utgift	2 075 126
1990/91	Anslag	2 146 000
1991/92	Förslag	2 329 000

Från anslaget bekostas driften av de operativa delarna av verksamheten vid världshälsoorganisationens enhet för läkemedelsbiverkningar (WHO Drug Monitoring Centre) som fr.o.m. 1978 har förts över till Sverige och verkar som ett WHO Collaborating Centre. Verksamheten bedrivs i stiftelseform.

Styrelsen för stiftelsen

Under budgetåret 1989/90 har ca 90 000 biverkningsrapporter bearbetats. Databasen innehöll den 30 juni 1990 ca 820 000 rapporter med medicinsk information rörande iakttagna läkemedelsbiverkningar.

Styrelsen framför i sin anslagsframställning bl.a. att de ekonomiska ramarna inte är tillräckliga och att medelstilldelningen är otillräcklig för verksamheten, som fullgörs enligt avtal med WHO. Sveriges förpliktel-

ser bör fullgöras. Det föreskrivna huvudförslaget bör därför inte tillämpas.

	1990/91	Beräknadändring 1991/92 Föredraganden
Personal	5	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 009 000	+ 183 000
(därav lönekostnader)	(1 075 000)	(+ 113 000)
Lokalkostnader	137 000	–
Summa	**2 146 000**	**+ 183 000**

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till de skäl som WHO-enheten anfört bör ett återläggande göras som motsvarar produktivitetskravet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 2 329 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *WHO-enhetenför rapportering av läkemedelsbiverkningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 329 000 kr.

E 8. Statens institut för psykosocial miljömedicin

1989/90	Utgift	4 245 039
1990/91	Anslag	4 374 000
1991/92	Förslag	5 170 000

Statens institut för psykosocial miljömedicin (IPM) har till uppgift att utveckla, värdera och förmedla kunskaper om psykosociala risksituationer, riskgrupper och riskreaktioner. Verksamheten omfattar målinriktad forskning samt utbildning, dokumentation och information.

Institutets arbetsuppgifter och organisation regleras i förordningen (1988:1242) med instruktion för statens institut för psykosocial miljömedicin.

Statens institut för psykosocial miljömedicin

Institutet föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Att IPM undantas från tillämpningen av huvudförslaget.
2. Att IPM erhåller full kostnadstäckning för nuvarande fasta tjänster, vilket innebär en förstärkning av lönekostnadsanslaget med 340 000 kr.
3. Att lönekostnadsanslaget därutöver förstärks med 695 000 kr. för

budgetåret 1991/92 (en forskare, en forskningsassistent och en sekreterare) och att övriga kostnader i konsekvens därmed räknas upp med 150 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal	9	+ 1
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 490 000	+ 714 000
(därav lönekostnader)	(2 794 000)	(+ 661 000)
Lokalkostnader	884 000	+ 82 000
Summa	4 374 000	+ 796 000

Föredragandens överväganden

Jag anser att det är angeläget att IPM:s verksamhet kan bedrivas så effektivt som möjligt och utvecklas i enlighet med riksdagens tillkännagivanden härom (SoU 1988/89:16, rskr. 214; SoU 1989/90:17, rskr. 172). Jag föreslår därför att myndighetens anslag förstärks med medel som motsvarar en sekreterartjänst och som täcker lönekostnaderna för nuvarande personal.

Med hänsyn till de skäl som IPM anfört bör myndigheten undantas från produktivitets- och sparkravet om 1,5 %.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 5 170 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för psykosocial miljömedicin* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 170 000 kr.

E 9-12. Statens bakteriologiska laboratorium

Statens bakteriologiska laboratorium (SBL) är i samverkan med socialstyrelsen landets centrala organ för epidemiologiskt befolkningsskydd. Dess huvudsakliga uppgift består i att förebygga infektionssjukdomar, speciellt epidemiska. Laboratoriet utför diagnostik, framställer bakteriologiska preparat och utövar epidemiologisk övervakning. En speciell gren av verksamheten är upprätthållandet av beredskap mot epidemier.

Laboratoriets arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1241) med instruktion för statens bakteriologiska laboratorium.

SBL tillämpar programbudgetering. Följande indelning i huvudprogram gäller för närvarande.

1. Huvudprogrammet *Diagnostik* omfattar diagnostiska undersökningar av prov från människa samt från läkemedel, livsmedel, vatten eller annat material.

2. Huvudprogrammet *Vaccinförsörjning* innefattar tillhandahållande av bakteriologiska preparat (vacciner, immunglobuliner m.fl.) genom egen produktion eller inköp från annan tillverkare. I programmet ingår även leveranser till civila och militära beredskapslager.

3. Huvudprogrammet *Centrallaboratorieuppgifter* omfattar funktioner för bekämpning av och beredskap mot infektionssjukdomar, speciellt epidemiska. I uppgifterna ingår verifikation av epidemiologiskt viktiga diagnoser; s.k. fagtypningar för att spåra smittkällor; introduktion, standardisering och utprovning av nya metoder; framställning och standardisering av laboratoriereagens; konferenser för att främja enhetlighet i teknik och tolkning av diagnostiska undersökningar och för att ge en avancerad fortbildning. Programmet omfattar även genomförandet av olika åtgärder, som är ägnade att motverka spridningen av HIV/aids, såsom utveckling av rapporteringssystem, speciell analys av epidemiologiska data, screening med antikroppstester, särskild diagnostik av HIV, medverkan i informationsinsatser samt medverkan i internationellt samarbete för att bekämpa aids. Viss del av driften av ett säkerhetslaboratorium för produktion av HIV-antigen ingår i programmet, som vidare omfattar vattenundersökningar, sterilitetsundersökningar av medicinska engångsartiklar, internationell referensverksamhet och bekämpning av sjukhusinfektioner.

Centrallaboratorieuppgifterna utgör grunden för SBL:s viktigaste funktion, nämligen att från centralt håll delta i bekämpningen av infektionssjukdomar, speciellt epidemiska, och att hålla beredskap mot dessa sjukdomar. Uppgifterna berör följande arbetsområden, nämligen mikroorganismer relaterade till sjukdomar som i smittskyddslagen karaktäriseras som samhällsfarliga sjukdomar, potentiellt samhällsfarliga mikroorganismer med epidemisk utbredning, mikroorganismer i sjukhusmiljö av potentiellt epidemiologiskt intresse, mikroorganismer av betydelse för vattenburna infektioner med epidemisk spridning samt mikroorganismer, vars diagnostik kräver nationell samordning.

4. Huvudprogrammet *Försvarsmedicinsk verksamhet* omfattar utveckling av diagnostik och övervakning av infektionsepidemiologi av betydelse för totalförsvaret samt försvarsepidemiologisk verksamhet.

5. Huvudprogrammet *Epidemiologisk verksamhet* omfattar bevakning av epidemiläget i Sverige och utomlands, informations- och rådgivningsverksamhet av olika slag (inkl. undervisning), epidemiologiskt fältarbete vid utbrutna epidemier samt undersökningar för att följa befolkningens immunitet mot vissa sjukdomar.

6. Huvudprogrammet *Annan uppdragsverksamhet* omfattar uppdragsverksamhet som inte faller in under övriga huvudprogram.

Forsknings- och utvecklingsarbetet inom huvudprogrammet Diagnostik tar bl.a. sikte på att förbättra diagnostiska metoder för identifiering av infektionssjukdomar. Det syftar också till att öka kunskapen om infektionssjukdomars uppkomst och utveckling.

Inom huvudprogrammet Vaccinförsörjning syftar forsknings- och utvecklingsverksamheten till kvalitetsförbättring av nuvarande vaccinsortiment samt till utveckling av nya produkter.

Anslag

Medel för laboratoriets verksamhet anvisas under följande anslag:

E 9. Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet

E 10. Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter

E 11. Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet

E 12. Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning

E 14. Epidemiberedskap m.m. (Vissa anslagsposter)

SBL:s verksamhet berörs vidare av följande anslag för statens insatser inom den sjukdomsförebyggande verksamheten.

E 18. Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig

E 19. Driftkostnader för beredskapslagring m.m.

Förslagsanslaget till uppdragsverksamhet tas upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Under anslaget redovisas kostnader och intäkter för programmen 1, 2 och 6 och till viss del även program 3. Anslaget får i princip inte belastas. Regeringen har dock medgett att anslaget får belastas med vissa merkostnader för löner till arbetshandikappade. För att lösa tillfälliga eller säsongsmässiga likviditetsproblem för uppdragsverksamheten samt för att tills vidare tillgodose behovet av rörelsekapital disponerar SBL en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 18 milj.kr.

E 9. Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	3 144 275
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Uppdragsverksamheten omfattar tillhandahållande av tjänster och preparat till andra statliga myndigheter, enskilda kunder, kommuner och landsting samt viss export av preparat. För undersökningar och preparat uppbär SBL ersättning enligt en taxa, som SBL fastställer efter visst samråd med riksrevisionsverket, varvid skall eftersträvas full kostnadstäckning.

Huvudprogram 1. Diagnostik

Antalet debiterade undersökningar framgår av följande tabell.

Antal debiterade undersökningar	1988/89 Utfall	1989/90 Utfall	1990/91 Budget	1991/92 Budget
Bakteriologisk diagnostik	102 640	87 252	81 041	75 000
Virologisk diagnostik	38 631	39 169	40 000	42 800
Immunologisk diagnostik	42 332	46 863	47 910	49 910
Parasitologisk diagnostik	18 275	21 263	17 529	17 355
Summa huvudprogram 1	**201 878**	**194 547**	**186 480**	**185 065**

SBL:s bakteriologiska diagnostik har minskat kraftigt under den senaste 10-årsperioden. Samtidigt har undersökningarna blivit mer arbetskrävande.

Huvudprogram 2. Vaccinförsörjning

Programmet är framför allt inriktat på att förse den svenska förebyggande sjukvården med erforderliga vacciner och immunglobuliner. Export sker också till främst övriga nordiska länder. SBL:s sortiment domineras av preparat som ingår i de officiellt rekommenderade och av samhället finansierade vaccinationsprogrammen.

En modern metodik med cellkulturer för tillverkning av poliovaccin leder till ett kraftigt minskat behov av apor vid SBL. Det nya poliovaccinet avses ersätta det nuvarande vaccinet i slutet av år 1992.

Ett nytt vaccin mot kolera har tagits fram genom ett internationellt samarbete. Arbete pågår att utveckla vaccinet vidare. Stort internationellt intresse för detta SBL-vaccin har noterats.

SBL:s exportintäkter av vacciner under budgetåret 1989/90 uppgick till ca 21,8 milj.kr.

Resultatutveckling

Resultatutvecklingen för program 1-7 (numera huvudprogram 1-6) framgår av följande tabell (tkr).

	1987/88	1988/89	1989/90
1. Diagnostiska undersökningar (Diagnostik)			
Intäkter	61 954	61 704	66 056
Kostnader	68 145	67 746	62 776
Resultat	– 6 191	– 6 042	+ 3 280
2. Preparatförsörjning (Vaccinförsörjning)			
Intäkter	145 322	172 203	159 261
Kostnader	133 129	162 131	169 005
Resultat	+ 12 193	+ 10 072	– 9 744
3. Centrallaboratorieuppgifter			
Intäkter	23 532	23 853	45 584
Kostnader	23 532	23 853	45 584
Resultat	0	0	0
4. Försvarsmedicinsk verksamhet			
Intäkter	4 270	4 362	5 000
Kostnader	4 270	4 362	5 000
Resultat	0	0	0
5. Epidemiologisk verksamhet			
Intäkter	6 199	6 536	8 609
Kostnader	6 199	6 536	8 609
Resultat	0	0	0
Tidigare program som nu ingår i huvudprogrammet för centrallaboratorieuppgifter:			
Bekämpning av AIDS			
Intäkter	20 589	15 886	–
Kostnader	22 854	15 886	–
Resultat	– 2 265	0	–
6. Säkerhetslaboratorium			
Intäkter	5 184	7 348	5 328
Kostnader	5 609	7 400	5 628
Resultat	– 425	– 52	– 300
7. Service till utomstående (6. Annan uppdragsverksamhet)			
Intäkter	6 731	11 649	17 129
Kostnader	6 731	11 649	17 129
Resultat	0	0	0
Summa intäkter	273 781	303 541	306 967
Summa kostnader	270 469	299 563	313 731
Rörelseresultat	**+3 312**	**+ 3 978**	**– 6 764**

	1987/88	1988/89	1989/90
Personal	560	587[1]	554[1]

[1] Inberäknat personal som tidigare varit projektanknuten.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget tas upp med ett formellt belopp om 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 10. Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter

1989/90	Utgift	43 614 000
1990/91	Anslag	42 947 000
1991/92	Förslag	46 195 000

Detta anslag finansierar huvudprogram 3. Centrallaboratorieuppgifter.

SBL

SBL redovisar i sin anslagsframställning ett huvudförslag, som innebär en minskning med 1,5 % av anslaget eller en besparing med 644 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar anslaget till sammanlagt 46 195 000 kr. Produktivitetskravet genomförs därvid med en minskning av utgifterna om 1,5 % för budgetåret 1991/92 i enlighet med SBL:s förslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Centrallaboratorieuppgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 46 195 000 kr.

E 11. Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet

1989/90	Utgift	4 507 000
1990/91	Anslag	4 604 000
1991/92	Förslag	4 943 000

Detta anslag finansierar program 4. Försvarsmedicinsk verksamhet.

SBL

SBL föreslår för budgetåret 1991/92 ett anslag på 4 535 000 kr. Härvid har en besparing på 1,5 % genomförts.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar anslaget till 4 943 000 kr. Produktivitetskravet genomförs därvid i enlighet med vad SBL förordat med en minskning av anslaget med 1,5 % för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Försvarsmedicinsk verksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 943 000 kr.

E 12. Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning

1989/90	Utgift	2 710 711	Reservation	4 209 010
1990/91	Anslag	3 190 000		
1991/92	Förslag	3 190 000		

SBL:s anskaffning av utrustning finansieras dels genom utnyttjande av detta reservationsanslag för anskaffning av utrustningsobjekt, vars värde överstiger 10 000 kr. och har en livslängd överstigande tre år, dels genom anlitande av medel under resp. huvudprogram för utrustningsobjekt, vars värde inte uppgår till ifrågavarande belopp. Medel motsvarande avskrivning och förräntning av utrustningskapitalet tas upp i SBL:s budget och inlevereras till staten under inkomsttitel.

SBL

SBL beräknar investeringsbehovet beträffande utrustning under budgetåret 1991/92 till 6 096 000 kr.

Behovet av ersättning av försliten utrustning har ökat. De nya verksamheterna – aidsbekämpningen och HIV-produktionen vid säkerhetslaboratoriet – ställer också krav på högspecialiserad utrustning.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar för budgetåret 1991/92 ett medelsbehov av oförändrat 3 190 000 kr. för utrustningsanskaffning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens bakteriologiska laboratorium: Utrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 3 190 000 kr.

E 13. Bidrag till hälsoupplysning, m.m.

1989/90	Utgift	3 620 001
1990/91	Anslag	6 764 000
1991/92	Förslag	7 035 000

Från förevarande anslag bekostas upplysningsverksamhet genom vissa organisationer, bl.a. Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS) och Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU).

Socialstyrelsen

Anslaget fördelas till organisationer som arbetar för att förbättra folkhälsan och därvid bedriver hälsoupplysning till angelägna målgrupper.

Anslaget har under många år fördelats på samma organisationer. Från och med budgetåret 1990/91 har en organisation tillkommit, nämligen Cancerfonden.

NTS och Riksförbundet Visir har under senare år haft stora svårigheter att totalfinansiera sina verksamheter. Socialstyrelsen har påtalat behovet av att rationalisera arbetet bl.a. genom ökad samverkan. Organisationerna har nu sett över arbetsuppgifter och arbetssätt vilket bl.a. har lett till ett administrativt samgående. Socialstyrelsen anser att en både önskvärd och ändamålsenlig rationalisering har åstadkommits.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Bidrag till organisationer	6 764 000	+ 271 000

Föredragandens överväganden

Folkrörelser och organisationer har en viktig uppgift i arbetet med hälsoupplysning. Det är enligt min mening viktigt att se hälsoupplysningen som en del av ett folkbildningsarbete som syftar till att fördjupa befolkningens kunskaper om hälsorisker och bredda intresset för hälsofrämjande verksamhet. Det är därför av avgörande betydelse att samhällets insatser inom hälsoupplysningen bedrivs i samarbete med folkrörelser och organisationer. Härigenom ökar förutsättningarna för en mer nyanserad debatt och opinionsbildning i hälsopolitiska frågor, som kan bli en viktig mot-

lade människosyn som präglar vissa delar av t.ex. den kommersiella reklamen och massmediautbudet, vars genomslagskraft är stor hos bl.a. barn och ungdom.

Jag beräknar anslaget för nästa budgetår till 7 035 000 kr. Regeringen beslutar efter förslag av socialstyrelsen om den närmare fördelningen av tillgängliga medel under anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till hälsoupplysning m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 7 035 000 kr.

E 14. Epidemiberedskap m.m.

1989/90	Utgift	20 146 940
1990/91	Anslag	19 462 000
1991/92	Förslag	19 072 000

Anslaget kan beskrivas som ett allmänt beredskapsanslag för hälso- och sjukvården såvitt avser smittsamma sjukdomar.

Från anslaget utgår ersättning för vissa kostnader och förluster som uppkommit på grund av myndighets ingripande för att förhindra spridning av smittsam sjukdom. Bestämmelserna i ämnet finns bl.a. i kungörelsen (1956:296) om ersättning av statsmedel i vissa fall vid ingripanden i hälsovårdens intresse och lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare. Från anslaget bekostas också planläggning av epidemiberedskap inom riket och medicinsk katastrofberedskap m.m.

Från anslaget bekostas även den epidemiologiska verksamhet, som bedrivs vid statens bakteriologiska laboratorium (SBL).

Beräknat medelsbehov för verksamheten under budgetåret 1991/92 är följande.

1. Socialstyrelsen

Planläggning av epidemiberedskap inom riket, medicinsk katastrofberedskap samt diverse kostnader, främst för epidemiförebyggande åtgärder med avseende på den internationella trafiken	1 045 000
Kostnader för patientförsäkring och ersättningar för vissa skador enligt socialdepartementets beslut	1 379 000

2. Riksförsäkringsverket

Ersättning till smittbärare	9 500 000

3. SBL

Epidemiologisk verksamhet	5 572 000
Immunitetsanalyser	1 478 000
Civil beredskapslagring	272 000
Summa	**19 246 000**

1. Inom ramen för sin planläggning av epidemiberedskapen i riket avser socialstyrelsen att följa upp de förebyggande åtgärderna mot sexuellt överförbara sjukdomar (STD), vilka ökat kraftigt under de senaste åren, och tillsätta en arbetsgrupp för STD. Skyddet genom vaccination mot difteri hos äldre personer kommer att bevakas. Vidare avses en utvärdering av den nya smittskyddslagen att påbörjas.

Socialstyrelsen medverkar även till en samordnad planering av den medicinska katastrofberedskapen, bl.a. genom socialstyrelsens katastrofkommitté (SKK) och den katastrofmedicinska organisationskommittén (KAMEDO), som utvärderar större olyckor och lämnar rapporter härom. Verksamheten inom SKK och KAMEDO har huvudsakligen finansierats genom medel från förslagsanslaget E 19. Driftkostnader för beredskapslagring m.m. Medel till ändamålet begärs emellertid fr.o.m. budgetåret 1991/92 under förevarande anslag.

Medel erfordras vidare enligt styrelsen till åtgärder för att hindra införande i riket av karantänssjukdomar och andra sjukdomar m.m.

2. Enligt lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare, som gäller fr.o.m. den 1 juli 1989, handhas alla sådana ersättningsärenden av försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket beräknar kostnaderna för budgetåret 1990/91 till 9,2 milj. kr och för budgetåret 1991/92 till 9,5 milj.kr.

3. Den epidemiologiska verksamheten vid SBL avser epidemibekämpning genom övervakning, fältepidemiologisk verksamhet, rapportering, rådgivning och information. Anslagsposten är avsedd att täcka utgifterna för den epidemiologiska basorganisationen vid SBL. Anslaget har under budgetåret 1989/90 belastats med vissa extraordinära utgifter till följd av insatser för akut epidemibekämpning. Relativt omfattande immunitetsstudier har påbörjats och bör fortsätta. SBL håller vissa bakteriologiska preparat i lager såsom en civil beredskap. Om de inte kommer till an-

vändning kan de behöva kasseras. SBL beräknar visst behov av medel för sådan kassation.

En besparing på 1,5 % för SBL:s epidemiologiska verksamhet kan uppnås genom minskat anlitande av extern statistisk expertis och höjda prenumerationsavgifter för veckorapporter.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 för ersättning till smittbärare m.m. i enlighet med riksförsäkringsverkets förslag till 9 500 000 kr. och för socialstyrelsens planeringsverksamhet till 297 000 kr. Jag har därvid utgått från att behovet av medel till den samordning av planeringen av den medicinska katastrofberedskapen som sker genom SKK och KAMEDO skall kunna tillgodoses på annat sätt än genom medel från förevarande anslag.

Anslagsbehovet för den löpande epidemiologiska verksamheten vid statens bakteriologiska laboratorium (SBL) beräknar jag till 6 025 000 kr. Härtill kommer 298 000 kr. för civil beredskapslagring vid SBL. Jag har vid medelsberäkningen godtagit förslaget från SBL om besparingar, som tillgodoser produktivitetskravet.

Socialstyrelsen har lagt fram ett förslag om seroepidemiologiska studier för en uppföljning av immunitetsläget hos befolkningen vilken kan ligga till grund för en fortlöpande omprövning av det allmänna vaccinationsprogrammet. Ett program för en sådan uppföljning har tagits fram vid SBL. Jag anser att det är angeläget att arbetet med dessa immunitetsanalyser kan fortsätta. Jag beräknar därför en ram för budgetåret 1991/92 på 1 598 000 kr. för denna uppföljning av immunitetsläget hos befolkningen.

Till kostnader för patientförsäkring och ersättningar för vissa skador enligt socialdepartementets beslut beräknar jag 1 354 000 kr.

Anslaget för nästa budgetår bör tas upp med sammanlagt 19 072 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Epidemiberedskap m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 19 072 000 kr.

E 15. Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut

1989/90	Utgift	26 200 000
1990/91	Anslag	29 925 000
1991/92	Förslag	30 375 000

Från anslaget utgår statens bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut (Spri). Institutet har till uppgift att främja, samordna och medverka i huvudmännens planerings- och rationa-

liseringsverksamhet inom hälso- och sjukvården samt socialvården. Huvudmän för institutet är staten och Landstingsförbundet (prop. 1967:68, SoU 105, rskr. 251, prop. 1976/77:100 bil. 8, SoU 25, rskr. 200).

Staten och Landstingsförbundet har den 15 juni 1989 träffat ett nytt avtal om Spri för perioden 1990 – 1995. Vidare har staten och Landstingsförbundet träffat en överenskommelse om finansieringen av Spri under åren 1990 – 1992. Bidragen från staten och Landstingsförbundet lämnas till en fond som används till Spris verksamhet. Av överenskommelsen framgår att staten och Landstingsförbundet för finansieringsperioden sammanlagt skall tillskjuta 175 100 000 kr. till fonden. Av detta belopp skall staten enligt överenskommelsen svara för hälften.

Staten och Landstingsförbundet har den 11 december 1990 träffat ett avtal och en överenskommelse om ytterligare finansiering. Enligt avtalet skall standardiseringsuppgifterna fr.o.m. den 1 januari 1991 övergå till ett nybildat fackorgan, anslutet till standardiseringskommissionen i Sverige (SIS), Hälso- och sjukvårdsstandardiseringen (HSS). Spri skall för budgetåret 1991/92 erhålla ytterligare medel, vilka tillskjuts Spris fond, för medverkan i standardiseringsarbetet.

Föredragandens överväganden

Enligt överenskommelsen om finansieringen av Spri skall staten för år 1991 tillskjuta 29,25 milj.kr. samt för år 1992 30,3 milj.kr. För Spris medverkan i standardiseringsarbetet skall staten tillskjuta 600 000 kr.

Jag föreslår att Spri för sin verksamhet under budgetåret 1991/92 tillförs medel med sammanlagt 30 375 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 30 375 000 kr.

E 16. Bidrag till allmän sjukvård m.m.

1989/90	Utgift	4 538 396 233
1990/91	Anslag	4 613 682 000
1991/92	Förslag	4 512 682 000

Från anslaget utgår dels det särskilda statsbidrag till den allmänna sjukvårdsersättningen som fr.o.m. den 1 januari 1985 utgår till sjukvårdshuvudmännen från den allmänna försäkringen, dels ett bidrag till sjukvårdshuvudmännen enligt överenskommelse med Landstingsförbundet om ändring i 1966 års avtal om den psykiatriska vården m.m. (prop. 1983/84:190, SfU 31, rskr. 393 och prop. 1985/86:167, SfU 1, rskr. 9).

Från anslaget utgår även ersättning till landstingen och Gotlands kommun enligt överenskommelse mellan staten och dessa kommuner om deras övertagande av statens ansvar för provinsialläkarnas pensionering (prop. 1972:50, SoU 17, rskr. 169). Staten ersätter huvudmännen för deras åtaganden genom utbetalning av dels ett engångsbelopp motsvarande pensionsskulderna, dels årliga bidrag.

Vidare betalas från anslaget vissa övergångsbidrag till Uppsala läns landsting enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för Akademiska sjukhuset i Uppsala (prop. 1981/82:145, SoU 40, rskr. 267).

Riksförsäkringsverket

I enlighet med träffade överenskommelser om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. har det särskilda statsbidraget till den allmänna sjukvårdsersättningen från detta anslag hittills utgått med 4 300 milj.kr. för budgetår. Verket räknar med ett oförändrat belopp och föreslår att 4 300 milj.kr. beräknas för ändamålet för budgetåret 1991/92.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen beräknar medelsbehovet för pensioner till provinsialläkarna för budgetåret 1991/92 till 15 025 000 kr.

Enligt överenskommelse skall staten till sjukvårdshuvudmännen utge ett särskilt bidrag till den psykiatriska vården fr.o.m. 1985 t.o.m. 1991. Preliminärt beräknas samma belopp som för år 1990, eller 176 milj.kr. Socialstyrelsen beräknar vidare 70 657 000 kr. till pensionskostnader enligt överenskommelsen.

Föredragandens överväganden

En överenskommelse har träffats med företrädare för sjukvårdshuvudmännen om vissa ersättningar från sjukförsäkringen m.m. för år 1991. Den bygger vidare på det system med schabloniserade ersättningar till huvudmännen som har gällt sedan år 1985. Parterna har emellertid inte kunnat enas om storleken på den generella höjningen av den allmänna sjukvårdsersättningen för år 1991. Överenskommelsen finns redovisad i regeringens proposition 1990/91:51 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. Jag räknar emellertid med att det från förevarande anslag skall utgå oförändrat 4 300 milj.kr. till detta ändamål för budgetåret 1991/92.

Enligt en överenskommelse om särskilt bidrag till den psykiatriska vården m.m. för år 1991 skall ett sådant bidrag utgå med 186 milj.kr. Något bidrag för tiden efter år 1991 skall inte utgå. Överenskommelsen redovisas också i nämnda proposition. Mot bakgrund av den träffade överenskommelsen beräknar jag ett medelsbehov för ändamålet under budgetåret 1991/92 på 93 milj.kr. Med anledning av nämnda överens-

kommelse kommer också belastningen på detta anslag under budgetåret 1990/91 att öka med 5 milj.kr., vilket riksdagen bör underrättas om.

Ett belopp på 2 milj.kr. bör liksom för innevarande år ställas till regeringens disposition för att möjliggöra särskilda statliga utrednings- och utvecklingsinsatser inom hälso- och sjukvården.

De övergångsbidrag, som staten betalar till Uppsala läns landsting enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för Akademiska sjukhuset i Uppsala (prop. 1981/82:145, SoU 40, rskr. 267) är angivna i prisläget i juli 1981. Övergångsbidragen minskar successivt. Den sista utbetalningen skall ske i oktober 1992. Med beaktande av indexutvecklingen beräknar jag att medelsbehovet för ändamålet kommer att uppgå till 30 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Sverige har anslutit sig till EGs program mot cancer, som har en stark inriktning mot förebyggande och hälsofrämjande åtgärder. Under reservationsanslaget Medverkan i EGs aktionsprogram mot cancer har för budgetåret 1990/91 beräknats 1 milj.kr. Jag föreslår att medel för svensk medverkan i EGs cancerprogram i fortsättningen beräknas under förevarande anslag. Därvid bör 1 milj.kr. tas upp som en särskild anslagspost till regeringens disposition.

Allergiutredningen har föreslagit inrättandet av ett Allergicentrum (SOU 1989:76). Verksamheten avses drivas som en stiftelse. En expertgrupp för allergiförebyggande arbete avses knytas till stiftelsen. Allergicentrum, som skall ha ett eget kansli, skall ägna sig åt information, utbildning och forskning samt åt att initiera samarbete mellan kommuner, landsting, lokala allergikommittér, myndigheter, departement, branscher och forskare m.fl. Ett Allergicentrum är ett viktigt led i folkhälsoarbetet. Staten bör i inledningsskedet skjuta till 1 milj.kr. såsom ett engångsvis lämnat startbidrag. Beloppet bör tas upp som en särskild anslagspost till regeringens förfogande.

Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 4 512 682 000 kr. Av detta anslag föreslås riksförsäkringsverket disponera 4 300 000 000 kr. som statsbidrag till den allmänna sjukvårdsersättningen. Socialstyrelsen föreslås disponera dels 178 682 000 kr. till det särskilda bidraget till den psykiatriska vården, vissa pensionskostnader och provinsialläkarpensioner, dels 30 000 000 kr. för övergångsbidrag enligt uppgörelsen om ändrat huvudmannaskap för Akademiska sjukhuset i Uppsala. Som jag nämnt bör regeringen få disponera sammanlagt 4 000 000 kr. till olika insatser.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till allmän sjukvård m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 512 682 000 kr.

E 17. Specialistutbildning av läkare m.m.

1989/90	Utgift	39 459 855	Reservation	901 817
1990/91	Anslag	37 089 000		
1991/92	Förslag	30 042 000		

Från anslaget bekostas olika utbildnings- och informationsinsatser som socialstyrelsen svarar för. Dessa avser i huvudsak vidareutbildning av läkare till specialistkompetens, viss specialistutbildning av tandläkare, viss efterutbildning av läkare m.fl., kompletteringsutbildning för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning samt konferenser m.m.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen anför i sin anslagsframställning bl.a. följande.

På grundval av betänkandet (SOU 1987:53) Kompetensutvecklingen efter läkarexamen jämte huvudbilaga (SOU 1987:54) Målbeskrivningar, har regeringen lagt fram förslag i proposition (1988/89:138) om riktlinjer för specialiseringstjänstgöring för läkare m.m. (1988/89:SoU9, rskr. 16). Styrelsen framhåller att ett nytt utbildningssystem, som utgår från målbeskrivningar för respektive specialitet, avses bli infört fr.o.m. år 1992.

Socialstyrelsen har i uppdrag att före den 31 mars 1991 komma in med förslag till specialitetsförteckning, målbeskrivning för allmäntjänstgöringen samt målbeskrivningar för olika specialiteter. Nuvarande utbildningssystem med tidsbestämda utbildningsavsnitt avses bli ersatt av en målrelaterad utbildning med stor flexibilitet och variation i uppläggningen. Systemet med FV-block för specialistutbildningen avskaffas därvid.

Socialstyrelsen skall svara för en övergripande planering och administration av specialistkompetenskurser (SK-kurser). Kurserna skall förläggas till de högskolor som har läkarutbildning.

Allmäntjänstgöringen skall avslutas med ett sammanhållet AT-prov i slutet av tjänstgöringsperioden. Provet avses bli utarbetat och genomfört av högskolemyndigheterna. Socialstyrelsens ansvar för AT-prov skall därmed upphöra. I avvaktan på beslut om överförandet av verksamheten till högskolan beräknar socialstyrelsen emellertid medel till AT-prov för nästa budgetår.

Antalet årligen avlagda examina för *läkare* beräknas uppgå till omkring 720 för budgetåret 1991/92. Härtill kommer ca 200 läkare med utländska examina.

Socialstyrelsen redovisar att styrelsen föreslagit att regeringens hälso- och sjukvårdsberedning skall i sitt läkarfördelningsprogram ta upp 990 block för fortsatt vidareutbildning för år 1991. Ett blockförordnande för läkare under vidareutbildning omfattar alla de tjänstgöringsavsnitt som behövs för att läkaren skall uppnå specialistkompetens. Som nämnts skall systemet med FV-block upphöra med utgången av år 1991. Enligt gällande vidareutbildningsbestämmelser krävs för specialistkompetens, förutom praktisk läkartjänstgöring, att sex kurser genomgås.

Socialstyrelsen anser att det för budgetåret 1991/92 bör, för att behovet

skall tillgodoses, anordnas ca 260 specialistutbildningskurser för läkare om vardera en vecka med i genomsnitt 25 deltagare i varje kurs. Varje kurs beräknas kosta ca 105 000 kr. Hänsyn har därvid tagits till att traktamente inte längre betalas ut till kursdeltagarna, vilket minskar kostnaden för bidragen till dessa med omkring en tredjedel. Socialstyrelsen beräknar kostnaden för 260 kurser till 30 030 000 kr., sedan också viss uppräkning för förväntad pris- och lönestegring har gjorts.

För vidareutbildningen av läkare till specialistkompetens under budgetåret 1991/92 beräknar socialstyrelsen för omkostnader 370 000 kr., för prov under allmäntjänstgöringen 1 500 000 kr. och för sekretariat hos regionkommittéerna 900 000 kr. Administrationen av olika kurser kommer emellertid sannolikt att överföras till högskolorna från de regionala sekretariaten i den nya specialistutbildningen.

Antalet s.k. AT-prov i en centralt utformad kunskapskontroll, som skall avsluta allmäntjänstgöringen (AT) för *tandläkare*, beräknas under budgetåret 1991/92 bli ca 235. Anordnandet av provet och material till det m.m. beräknas kosta 335 000 kr. Om ansvaret för dessa AT-prov överförs till annan huvudman bör medlen emellertid omfördelas.

Det sammanlagda medelsbehovet för vidareutbildning av läkare och tandläkare beräknar socialstyrelsen alltså till 35 135 000 kr.

Till efterutbildningskurser för hälso- och sjukvårdspersonal m.fl. beräknar socialstyrelsen att 1 152 000 kr. erfordras.

Kurser m.m. för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning syftar till att skapa förutsättningar för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning att utöva olika vårdyrken i Sverige. Till detta ändamål föreslås 4 405 000 kr.

Genom konferenser och seminarier kan socialstyrelsen bidra till att sprida kunskaper och erfarenheter, samtidigt som styrelsen får tillfälle att följa utvecklingen inom vårdområdet. Verksamheten är ett betydelsefullt led i styrelsens tillsyn och planering. Styrelsen föreslår att 2 000 000 kr. anvisas för detta ändamål.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
1. Vidareutbildning av läkare	30 074 000	− 7 322 000
(därav kostnader för systematisk undervisning med kunskapsprov)	(27 320 000)	(− 6 065 000)
2. Efterutbildningskurser för hälso- och sjukvårdspersonal m.fl.	2 728 000	− 858 000
3. Kurser m.m. för hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk utbildning	3 614 000	+ 1 079 000
4. Konferenser m.m.	673 000	+ 54 000
Summa	**37 089 000**	**− 7 047 000**

Ett nytt utbildningssystem för specialistutbildningen av läkare skall införas den 1 januari 1992.

Socialstyrelsen har i uppdrag att före den 31 mars 1991 komma in med förslag till specialitetsförteckning, målbeskrivning för allmäntjänstgöringen samt målbeskrivningar för olika specialiteter. Under år 1991 kommer emellertid att gälla hittillsvarande ordning för specialistutbildningen av läkare. Även fr.o.m. år 1992 skall socialstyrelsen anordna kurser för specialistkompetens för läkare.

Rese- och traktamentsersättningarna till kursdeltagarna har begränsats genom en avtrappning. Den innebär att ersättningarna under innevarande budgetår har minskats med en tredjedel av vad som skulle ha utgått med ett oförändrat ersättningssystem. Ersättningarna bör kunna minskas med ytterligare en tredjedel under andra halvåret 1991 för att sedan helt upphöra fr.o.m. den 1 januari 1992.

Jag räknar med att socialstyrelsen bör kunna anordna sammanlagt ca 260 kurser under nästa budgetår för läkare, som genomgår utbildning till specialistkompetens, inom ramen för de medel som jag beräknar för ändamålet.

När det däremot gäller anordnandet av prov under läkarnas och tandläkarnas allmäntjänstgöring är – som jag redan nämnt vid behandlingen av anslaget E 1. Socialstyrelsen – avsikten att universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) skall organisera dessa kunskapsprov fr.o.m. budgetåret 1991/92. Medel för dessa prov, för vilka 1 478 000 kr. beräknats för budgetåret 1990/91 under förevarande anslag, kommer att i stället beräknas fr.o.m. nästa budgetår under utbildningsdepartementets huvudtitel under reservationsanslaget D 7. Utbildning för vårdyrken. Medlen skall disponeras för ändamålet av universitets- och högskoleämbetet. Vid min medelsberäkning under förevarande anslag tar jag därför inte upp medel för ändamålet. Jag har i denna fråga samrått med utbildningsministern.

Socialstyrelsen har redovisat ett förslag om efterutbildningskurser för hälso- och sjukvårdspersonal m.fl. Styrelsen föreslår bl.a. att vissa kurser inom medicinska ämnen för specialistutbildning för tandläkare anordnas. Jag beräknar medel i överensstämmelse med socialstyrelsens förslag. Jag beräknar vidare härutöver 500 000 kr. under anslagsposten till sådan utbildning inom hälso- och sjukvården som regeringen finner vara särskilt angelägen. Dessa medel bör stå till regeringens disposition.

Hälso- och sjukvårdspersonal med utländsk vårdutbildning bör ges möjlighet att utöva sitt yrke i Sverige. Förutsättningen för detta är dock att erforderliga kurser anordnas för denna personal med inslag av kompetenshöjande åtgärder och kunskapsprövning. Jag godtar socialstyrelsens förslag i denna del och räknar upp anslagsposten för ändamålet med 1 079 000 kr., inberäknat pris- och löneomräkning.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget tas upp med 30 042 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Specialistutbildning av läkare m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 30 042 000 kr.

E 18. Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig

Chefen för försvarsdepartementet har tidigare denna dag anfört (bil. 6) att han avser att i februari 1991 föreslå regeringen att besluta att lägga fram en särskild försvarsproposition. I samband därmed kommer anslagsfrågor för den civila hälso- och sjukvården i krig av totalförsvarskaraktär att tas upp till behandling.

Jag föreslår att anslaget i avvaktan härpå förs upp med ett oförändrat belopp av 62 790 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 62 790 000 kr.

E 19. Driftkostnader för beredskapslagring m.m.

Med hänvisning till vad jag nyss anfört under föregående anslag E 18. Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig förordar jag att anslaget tas upp med ett oförändrat belopp av 67 210 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Driftkostnader för beredskapslagring m.m.* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 67 210 000 kr.

F. Omsorg om barn och ungdom

Barnomsorg

Barnomsorgen omfattar verksamhet för barn i åldern 0-12 år. Den bedrivs i form av daghem, familjedaghem, deltidsgrupp, öppen förskola, fritidshem och öppen fritidsverksamhet. Barnomsorgen är en kommunal uppgift.

Barnomsorgens uppgift är att genom pedagogisk gruppverksamhet ge barnen stöd och stimulans för sin emotionella, sociala och intellektuella utveckling och bidra till goda uppväxtvillkor. Den är också viktig för föräldrarnas möjligheter att förena förvärvsarbete eller studier med vård och ansvar för barn.

Barnomsorgen skall finansieras solidariskt så att alla barn, oavsett föräldrarnas inkomst, kan efterfråga plats i omsorgen, den skall styras demokratiskt så att verksamheten planeras för alla barn och fördelas efter behov så att också barn med behov av särskilt stöd kan ges lika rätt till omsorg. Mot denna bakgrund kommer barnomsorgen att prioriteras även i framtiden och nya vägar prövas bl.a. för en flexiblare resursanvändning och större valfrihet.

Det är nödvändigt att utveckla och uppvärdera arbetet i barnomsorgen. Genom att decentralisera ansvar och befogenheter och genom att satsa på fortbildning och annan personalutveckling kan verksamheten ges ett bra innehåll och hög status.

Med familjepolitiken, där barnens rätt till barnomsorg är en viktig del, blir det möjligt för nästa generation medborgare att utvecklas efter sina egna förutsättningar, att känna respekt för sina medmänniskor och att växa i harmoni. I detta syfte bör också samverkan mellan barnomsorg och skola stegvis utvecklas.

Riksdagen har år 1985 fattat ett principbeslut om att alla barn över 1 1/2 års ålder senast år 1991 skall få delta i en organiserad förskoleverksamhet.

Barn till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar skall erbjudas plats i kommunalt eller annat statsbidragsberättigat daghem eller familjedaghem. Barn som är i familjedaghem eller vars föräldrar är hemarbetande skall erbjudas möjlighet att deltaga i öppen förskola eller få plats i deltidsgrupp.

Förutsättningarna för att nå målet om en förskola för alla barn senast år 1991 har förändrats efter det att beslutet togs. I propositionen om en förskola för alla barn (prop. 1984/85:209) uppskattades det återstående utbyggnadsbehovet till ca 55 000 nya platser i daghem och familjedaghem. Av *diagram 1* framgår att de prognoser om barnafödande, som var underlag för de beräkningar som gjordes i samband med propositionsarbetet, innebar en kraftig underskattning. Fram t.o.m. utgången av år 1990 har det fötts närmare 90 000 fler barn än vad som beräknades. Samtidigt har det tillkommit fler barn i förskoleåldern än beräknat som en följd av en oväntat hög invandring.

Diagram 1. Antal födda barn åren 1983-1990 jämfört med SCBs prognos 1983

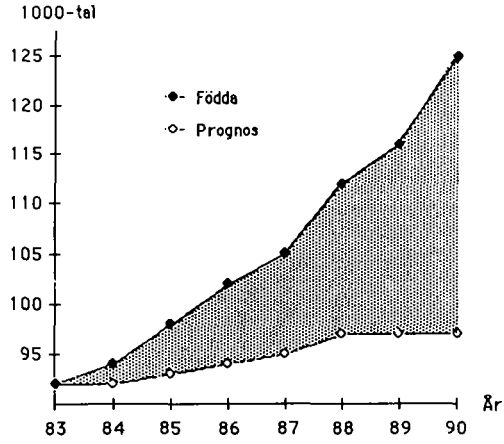

En annan faktor som har påverkat behovet av barnomsorg är kvinnornas förändrade förvärvsmönster. Andelen kvinnor i arbetskraften har i stort sett utvecklats i enlighet med de antaganden som tidigare gjorts. Vad som däremot inte kunde förutses var att kvinnor med förskolebarn skulle förlänga sina arbetstider i den omfatting som har skett. Av *diagram 2* kan man utläsa att antalet förskolebarn med förvärvsarbetande mödrar som normalt arbetar heltid har ökat med ca 100 000 mellan åren 1980 och 1990. Antalet barn med mödrar som arbetar lång deltid (26-34 tim/vecka) har under samma period ökat lika mycket, medan antalet barn med en mor som inte alls förvärvsarbetar har minskat med närmare 175 000.

Diagram 2. Antal barn 0-6 år fördelade efter moderns arbetstid (för föräldralediga den arbetstid som gällde före ledigheten). År 1980 och 1990

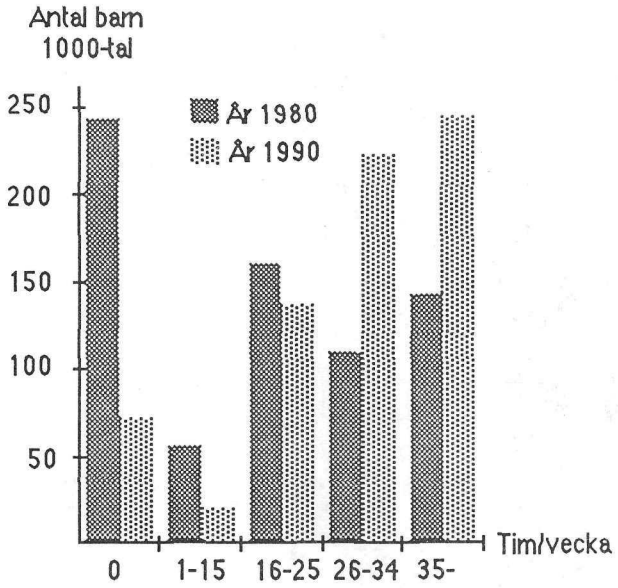

Källa: Barnomsorgsundersökningarna 1980 och 1990

En tredje faktor som påverkat efterfrågan på kommunal barnomsorg är att antalet barn hos privata dagmammor och barn som tas omhand av en mormor eller farmor har minskat med drygt 100 000 under samma tidsperiod (se *diagram 3.*)

Diagram 3. Barn i åldern 0-6 år fördelade efter tillsynsform år 1980 och 1990

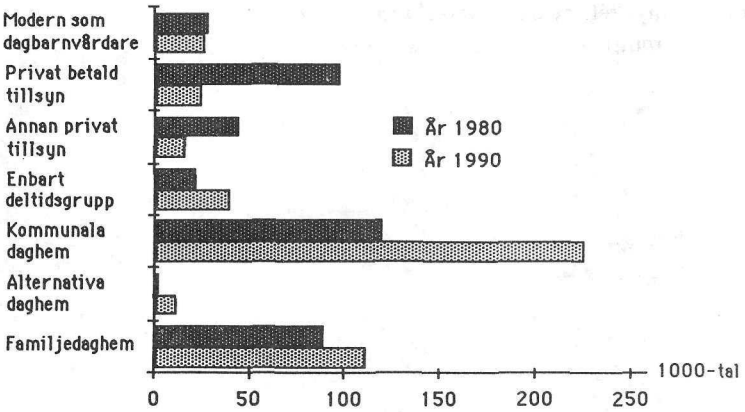

Källa: Barnomsorgsundersökningarna 1980 och 1990

Under de senaste åren har det skett en kraftig utbyggnad av den kommunala barnomsorgen. Mellan åren 1980 och 1989 ökade antalet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem med ca 206 000 eller närmare 70 %. Antalet öppna förskolor ökar, medan antalet barn i deltidsgrupp minskar något i takt med att daghemmen byggs ut. Av *diagram 4* framgår att i början av år 1990 fick 86 % av samtliga barn i åldern 18 månader t.o.m. sex år, del av den kommunala barnomsorgen i någon form.

Diagram 4. Barn i åldern 18 månader – 6 år fördelade efter barnomsorgsform år 1990. Procent

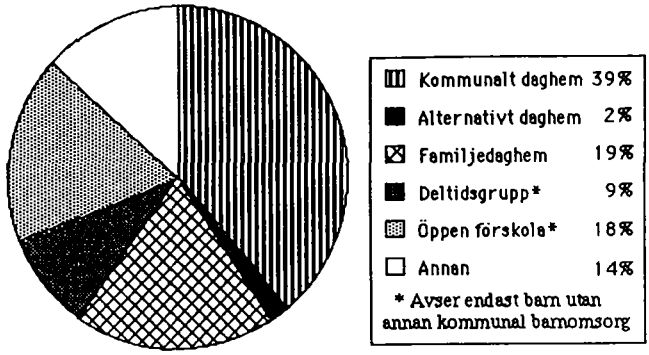

Källa: Barnomsorgsundersökningen 1990

Av barnomsorgsundersökningen år 1990 framgår att det i januari månad stod 62 600 barn i kö till kommunal barnomsorg, varav närmare hälften var under 18 månader. Barnomsorgsundersökningen visar också att för 85 % av de barn som står i kö önskas plats i kommunalt daghem, 8 % i familjedaghem och 7 % i alternativt daghem. I kö för plats i alternativ barnomsorg fanns ca 4 700 barn.

Antalet barn i kö till kommunal barnomsorg fördelar sig efter ålder enligt nedanstående tabell.

Ålder	Antal barn totalt	i kö	Procent i kö
6 år	94 300	2 600	3
5 år	93 121	2 900	3
4 år	101 000	4 900	5
3 år	103 200	6 200	6
2 år	106 500	8 900	8
18-23 mån	59 900	8 300	14
12-17 mån	51 400	14 300	28
3 -11 mån	89 500	14 600	16
Totalt	**699 000**	**62 600**	**9**

Källa: Barnomsorgsundersökningen 1990.

Följande sammanställning visar utvecklingen av antalet barn i daghem, familjedaghem, fritidshem och deltidsgrupp från år 1960 till år 1991.

År	Antal barn					
(31 dec.)	daghem	familjedaghem 0-6 år	familjedaghem 7-12 år	fritidshem	sammanlagt antal barn	antal barn i delt.gr
1960	10 300	4 000		2 400	16 700	38 400
1970	33 000	32 000		6 500	71 500	82 900
1980	129 100	90 200	35 300	48 800	303 400	104 700
1985	184 400	113 500	48 900	73 800	420 600	78 000
1989	231 500	117 300	51 400	109 100	509 300	67 000
1990[1]	258 500	116 100	47 400	117 700	539 700	67 000
1991[1]	279 500	116 100	47 400	126 700	569 700	67 000

[1] Uppskattat

Enligt gällande statsbidragssystem utgår statsbidrag per varje femtontal barn som är inskrivna i daghem, fritidshem eller deltidsgrupp. Bidrag utgår också för öppen förskola. Statsbidrag till familjedaghem utgår per inskrivet barn. I statsbidraget till daghem och fritidshem har inräknats dels ett belopp för insatser för barn med behov av särskilt stöd, dels ett belopp för fortbildningsinsatser för personalen inom barnomsorgen.

Statsbidrag lämnas till kommunerna även för alternativa daghem och fritidshem under vissa förutsättningar.

Statsbidraget till barnomsorgen finansieras över statsbudgeten som tillförs en särskild socialavgift från arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften uppgår till 2,2 % av avgiftsunderlaget.

I det följande kommer att föreslås att statsbidraget till hemspråkstränin i förskolan görs om till ett mer generellt stöd till invandrar- och flyktingbarn i förskolan.

För att skapa fler alternativ och underlätta utbyggnaden av barnomsorgen har rätten till statsbidrag utvidgats. Enligt vad riksdagen har godkänt (prop. 1990/91:38, SoU8, rskr. 49) skall från den 1 januari 1991 statsbidrag lämnas till daghem och fritidshem som ägs och drivs av personal (personalkooperativ) under vissa förutsättningar. I det följande kommer vidare att föreslås att statsbidrag skall lämnas också till daghem och fritidshem som drivs av svenska kyrkan.

Regeringen tillsatte i mars 1990 en aktionsgrupp med uppgift att i nära samarbete med kommunerna inventera möjliga åtgärder för att snabbt bygga ut och förbättra situationen i barnomsorgen samt att överväga möjligheterna att införa en lagstadgad rätt till plats i barnomsorgen för alla barn. Aktionsgruppen har avslutat sitt arbete och redovisar i sin rapport (SOU 1990:80) Förskola för alla barn 1991 – hur blir det? olika åtgärder som kan underlätta utbyggnaden i kommunerna. Rapporten remissbehandlas för närvarande.

Inom utbildningsdepartementet pågår, i samverkan med socialdepartementet, en utredning för att utveckla samverkan mellan skola och skolbarnsomsorg. Kommitténs slutbetänkande väntas före sommaren 1991.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet har haft till uppgift att kartlägga praktiska och planeringsmässiga hinder för barnomsorgsutbyggnaden. Kartläggningen har bl.a. omfattat om det finns statliga regler som kan utgöra hinder för en fullt utbyggd barnomsorg. I gruppens arbete har därvid särskilt uppmärksammats tillämpningen av plan- och bygglagen (1987:10), arbetsmiljölagen (1977:1160) och livsmedelslagen (1971:511). Arbetsgruppen har konstaterat att den aktuella lagstiftningen inte innebär hinder för utbyggnaden av barnomsorgen. Lagstiftningen och de föreskrifter som meddelas med stöd av denna innehåller oftast funktionskrav som preciseras vid tillämpningen i särskilda fall. Det är i stället så att en god arbetsmiljö, en god livsmedels- och hygienstandard m.m. är en förutsättning för en bra barnomsorgsverksamhet. De krav som ställs på arbetsförhållandena gagnar effektivitet i verksamheten och ger möjligheter att rekrytera och behålla personalen, den viktigaste resursen vid barnomsorgsutbyggnaden.

Arbetsgruppen har i sitt arbete inhämtat synpunkter från olika företrädare för kommuner, från barnomsorgspersonal och från centrala och regionala statliga myndigheter. Det har därvid framkommit att det ofta kan uppstå oklarheter om kravens innebörd i enskilda fall. Naturligtvis kan också olika bedömningar göras av vilka faktiska åtgärder som måste vidtas för att uppnå ett visst resultat. Av antalet överklaganden, t.ex. när det gäller beslut enligt arbetsmiljölagen, att döma accepteras emellertid oftast de enskilda myndighetsbeslut som fattas.

Arbetsgruppen har också kunnat konstatera att det ofta kan föreligga skilda bedömningar och prioriteringar från olika organ inom samma kommun när det gäller de frågor som regleras i den berörda lagstiftningen och att sådana skiljaktigheter kan ha större betydelse än den statliga tillsyn som kommunen utsätts för. Kommunen har genom sina specialreglerade nämnder också en egen myndighetsroll vid tillämpningen av lagstiftningen.

En slutsats av arbetsgruppens arbete blir att svårigheterna att hitta bra och rationella lösningar vid barnomsorgsutbyggnaden, med beaktande av de olika krav som ställs, bl.a. beror på en bristande dialog eller ett bristande förtroende mellan kommunen och de aktuella statliga myndigheterna. En förbättring i dessa avseenden kan bl.a. åstadkommas genom en bättre dialog i beredningen av ärendena med beaktande av kommunernas beslutsorganisation. Det är också viktigt att personalen och deras representanter på ett tidigt stadium får delta i planeringen av nya daghem och förskolor och i myndighetsdialogen. En annan slutsats är att ett bra sätt att åstadkomma förändringar är att visa på konkreta goda exempel på lösningar.

I aktionsgruppens för barnomsorg betänkande redovisas exempel från olika delar av landet på hur barnomsorgsverksamheten kan förenklas och rationaliseras. Inom socialdepartementet planeras att under februari – mars 1991 tillsammans med Svenska kommunförbundet anordna konferenser där bl.a. effektiviseringen av barnomsorgen skall diskuteras och där olika exempel på bra och billiga lösningar skall presenteras. I det sammanhanget kommer också arbetsgruppens erfarenheter att tas tillvara.

Med utgångspunkt i arbetsgruppens arbete räknar jag vidare med att senare föreslå regeringen att i proposition lägga fram förslag om att kommunerna skall överta länsstyrelsernas nuvarande uppgift att enligt 69 § socialtjänstlagen pröva frågor om tillstånd att inrätta enskilda hem för vård eller boende som avses användas för daghems- och fritidshemsändamål. En försöksverksamhet med kommunal tillståndsprövning har redan inletts med stöd av en särskild lag inom ramen för frikommunförsöket.

Regeringen har tidigare uppdragit åt socialstyrelsen att utarbeta ett särskilt informationsmaterial om vilka regler och villkor som gäller när man startar alternativa daghem och fritidshem. Arbetet kommer att redovisas under våren 1991.

I samband med behandlingen av propositionen (1984/85:209, SoU 1985/86:5, rskr. 27) om förskola för alla barn slog riksdagen fast vissa grundläggande principer för verksamheten i förskolor (daghem, deltidsgrupp och öppen förskola) och familjedaghem. Socialstyrelsen har på grundval av riksdagens beslut utarbetat ett pedagogiskt program för förskolan. Socialstyrelsen har under år 1990 också presenterat ett kompletterande material till det pedagogiska programmet för förskolan för de äldre förskolebarnen.

Gemensamt ansvar för barnomsorg och skola – flexibel skolstart

Regeringen har i skrivelse till riksdagen (1990:50) redovisat det pågående arbetet vad gäller ett gemensamt måldokument för barnomsorg och skola, samverkan mellan barnomsorg och skola och flexibel skolstartsålder. Arbetet sker i utbildningsdepartementet i nära samarbete med socialdepartementet.

Gemensamt måldokument för barnomsorg och skola

Barnomsorgens utbyggnad betyder att allt fler barn har erfarenhet av pedagogisk verksamhet och organiserad social samvaro när de börjar skolan. Förutsättningarna att se barnomsorg och skola ur ett pedagogiskt helhetsperspektiv har därmed ökat.

Det finns pedagogiska och utvecklingsmässiga argument för att ha ett samlat pedagogiskt måldokument för förskola, grundskola och skolbarnsomsorg. Vid en granskning av de dokument som nu styr respektive verksamhetsform är det också tydligt att bärande principer som helhetssynen på barnets utveckling, synen på demokratiska principer och människosyn är desamma.

I ett gemensamt måldokument är det angeläget att lyfta fram hur skola och barnomsorg kan stödja varandra. Många av de teman, vardagssituationer och aktiviteter som förekommer i förskolan är utmärkta miljöer för att utveckla barnens kunskaper, färdigheter och förståelse av omvärlden. Denna kunskapsutveckling och de tillfällen som barnen bör få till reflektion, tanke- och färdighetsutveckling är att betrakta som en inledande undervisning.

Statsrådet Persson avser att senare under året föreslå regeringen att påbörja arbetet med att ta fram en ny läroplan för grundskolan. I detta sammanhang bör också frågan om ett gemensamt måldokument för barnomsorg och skola behandlas.

Samverkan barnomsorg och skola

De senaste decennierna har inneburit en stegvis ökad samverkan mellan förskola, skola och skolbarnsomsorg. En ökad kunskap om och insikt i barns behov och vilka förutsättningar som är viktiga för barnets utveckling har lett till att ansträngningarna ökat när det gäller att finna de praktiska och organisatoriska formerna för en samverkan.

De övergripande målen för samhällets verksamhet för barn och ungdom är desamma från tidig förskoleålder till avslutad grundskola. En nödvändig förutsättning för att samhället skall kunna bedriva en bra verksamhet för barn och ungdomar är att berörda grupper samverkar. Samtidigt som ansvaret för skolområdet decentraliseras till kommunal nivå i samma utsträckning som sedan länge varit fallet inom förskoleområdet måste motiven för en samordning i första hand sökas i vad som är bäst för barnen.

Med en fullt utbyggd barnomsorg har vi en av samhället driven social och pedagogisk verksamhet som når alla barn i åldrarna 1,5 till 16 år, vartill kommer det kommunala uppföljningsansvaret som sträcker sig till dess eleven fyllt 18 år. Hur samhället utformar denna verksamhet är av stor betydelse för dessa barn och ungdomar. Genom forskning vet vi t.ex. att barnens språkliga utveckling grundläggs mycket tidigt och att denna utveckling är av avgörande betydelse för barnets möjlighet att i skolan tillägna sig kunskaper och färdigheter. Likaså vet vi att barnets intellektuella utveckling är beroende av att barnet får stöd och stimulans i sin kreativa, sociala och känslomässiga utveckling.

Gemensam lokal organisation för skola och barnomsorg

De krav på helhetssyn som ställs på barnens pedagogiska och sociala utveckling talar nu för att föra samman barnomsorg och skola i en gemensam lokal organisation. Starka pedagogiska och sociala skäl talar således för att låta dem växa samman.

Inom skolområdet har redan fattats beslut som underlättar en samordning av de två områdena inom en gemensam organisation. Flera av de hinder som tidigare angetts för en i och för sig önskad samordning är nu undanröjda. Riksdagen har beslutat att kommunen får ett helt och odelat arbetsgivaransvar för all personal i skolan (prop. 1989/90:41, UbU9, rskr. 58). Därmed har kommunen det fulla arbetsgivaransvaret för all berörd personal.

Genom det nyligen fattade riksdagsbeslutet får kommunerna frihet att organisera och administrera skolverksamheten och använda de tillgängliga resurserna på det för skolan och skolans uppgifter mest effektiva sättet.

Riksdagen har vidare nyligen (SoU9, rskr. 97) beslutat om en ändring i socialtjänstlagen som innebär att det i fortsättningen skall stå kommunerna fritt att utforma sin nämndorganisation på det sätt som passar de lokala förhållandena. Även detta kan underlätta samordningen mellan barnomsorg och skola.

Nu nämnda beslut öppnar möjligheterna till en gemensam lokal organisation för barnomsorg och skola vilket betyder att kommunerna kan planera, organisera och administrera hela området i ett sammanhang. Det ger en ökad flexibilitet och därmed ökade förutsättningar för ett effektivare resursutnyttjande. Det är dock angeläget att framhålla att motiven för en samordning i första hand måste vara att höja kvaliteten på verksamheten. Utgångspunkten måste vara barnets behov och kvalitetsaspekten måste vara starkt framträdande.

Flexibel skolstart

Statsrådet Persson kommer senare att föreslå regeringen att barns skolstart görs flexibel på så sätt att vårdnadshavaren får avgöra om barnet skall börja skolan det år då barnet fyller sex år eller påföljande år. Utbildningen i grundskolan skall dock normalt vara nioårig.

Alla barn skall ha rätt att börja sin skolgång det år de fyller sex år. Börjar de inte sin skolgång då, skall de påbörja den när skolplikten inträder, dvs. höstterminen påföljande år. Det bör ytterst ankomma på barnets vårdare att avgöra om barnet är moget för den utbildning som skolväsendet kan erbjuda. Föreskrifter om skolmognad som villkor för att få påbörja sin skolgång bör därför slopas.

Den flexibla skolstarten ökar valfriheten för föräldrar och elever inom skolområdet. En bättre samverkan mellan barnomsorgen och skolan avdramatiserar själva skolstarten och leder till att det blir lättare för föräldrarna att välja att deras barn börjar skolan vid sex års ålder. En sådan utveckling kommer att få ekonomiska konsekvenser som i ett samhällsekonomiskt perspektiv måste uppfattas som betydande. Reformen kommer bl.a. att underlätta genomförandet av den fulla behovstäckningen inom barnomsorgen.

På längre sikt blir de samhällsekonomiska konsekvenserna än mer gynnsamma. En sänkning av skolstartsåldern till sex år medför att ungdomarna kan lämna ungdomsskolan, dvs. normalt efter avslutad gymnasieskola, ett år tidigare än de gör idag. I ett läge där bedömningen på lång sikt är att landets arbetskraftstillgång i stort kommer att vara fullt utnyttjad kan ett tillskott av en åldersklass till arbetsmarknaden få mycket positiva effekter för ekonomisk tillväxt och utveckling. Även om samtliga linjer i gymnasieskolan blir treåriga, kvarstår en betydande del av de positiva effekterna för arbetsmarknaden. Dessa förstärks dessutom genom den kvalitetshöjning av utbildningen som gymnasiereformen innebär.

Fortbildning

En kontinuerlig fortbildning för personalen inom barnomsorgen är inte bara ett sätt att utveckla den enskilde individen eller verksamheten. Fortbildningen har också stor betydelse för att klargöra och utveckla verksamhetens mål och innehåll samt att skapa trivsel, omväxling och förnyelse i arbetet. Riksdagen har hemställt hos regeringen om en uppföljning av kommunernas användning av de särskilda fortbildningsmedel som avdelats inom statsbidragets ram och vilka åtgärder som erfordras (1988/89:SoU18, rskr. 166).

Som en följd av detta har Svenska kommunförbundet erhållit medel för ett projekt om personalutveckling inom barnomsorgen. Den första delen i projektet har bestått i en kartläggning av fortbildnings- och personalutvecklingsinsatserna i kommunerna. Denna visar bl.a. att av kommuner med över 200 000 invånare erbjuder ca 50 % personalen mer än 30 timmars fortbildning. Av kommuner med 75 000 – 200 000 invånare erbjuder ca 25 % personalen mer än 30 timmars fortbildning. Av kommuner med 25 000 – 75 000 invånare erbjuder ca 50 % personalen mer än 30 timmars fortbildning, undantaget dagbarnvårdarna. Av kommuner med färre än 25 000 invånare erbjuder 37 % personalen mer än 30 timmars fortbildning.

Vid en jämförelse med en undersökning som gjordes år 1985 på socialstyrelsens uppdrag, visar det sig att fortbildningens omfattning inte har ökat nämnvärt under de senaste fem åren. Personalgrupper som var eftersatta då, är också eftersatta nu. Fortfarande är det bara cirka hälften av landets kommuner som ger sin barnomsorgspersonal minst 30 timmars fortbildning om året. I planerna för 90-talet har dock många kommuner uttalade ambitioner att öka omfattningen av fortbildningen.

Projektets andra del består av regionala konferenser som kommer att genomföras av Svenska kommunförbundet i samarbete med socialdepartementet. Konferenserna är upptakt till det fortsatta arbetet – lokalt och regionalt – med att stimulera erfarenhetsutbyte, samarbete och nytänkande inom barnomsorgens fortbildning och personalutveckling. Projektet beräknas vara avslutat den 1 juni 1991.

Barn- och ungdomskultur

I samarbete med företrädare för utbildningsdepartementet och civildepartementet har inom socialdepartementet utarbetats ett gemensamt barn- och ungdomskulturprogram, vars tema är barns och ungdomars skapande verksamhet. Syftet är att ge mer plats för barn och ungdomar inom alla kulturverksamheter. Programmet skall inspirera och underlätta för dem som i sitt dagliga arbete har hand om barn och ungdomar. Det tar upp några områden som kommer att ges särskild uppmärksamhet under den närmaste treårsperioden.

Socialdepartementet kommer att stödja utvecklingsprojekt som syftar till att bygga upp ett samarbete och en kompetens på barnkulturområdet för

personalen inom förskolan. Områden som särskilt kommer att prioriteras är utvecklingen av barnkulturcentra, forskning och utvecklingsarbete om barns lek samt utvecklingen av ett internationellt kontaktnät på barnkulturområdet.

Barnkonventionen

FNs konvention om barnets rättigheter, som antogs den 20 november 1989, har efter riksdagens godkännande ratificerats av Sverige den 29 juni 1990. Konventionen trädde för svenskt vidkommande i kraft den 2 september 1990. Hittills har konventionen ratificerats av totalt 63 stater.

För att kontrollera efterlevnaden av konventionen skall FN tillsätta en särskild kommitté. Sverige har till ledamot i kommittén föreslagit generalsekreteraren i Svenska Rädda Barnen, Thomas Hammarberg. Val till kommittén äger rum den 27 februari 1991.

Regeringen beslutade den 15 februari 1990 att från allmänna arvsfonden anvisa 10 milj.kr. per år under en treårsperiod för att bl.a. ge frivilligorganisationerna möjlighet att sprida kunskap om barnkonventionen. Av det första årets anslag har hittills ca 7,5 milj.kr. fördelats för olika sådana ändamål.

Regeringen har vidare den 20 december 1990 beslutat tillkalla en särskild utredningsman för att i enlighet med riksdagens hemställan (1989/90:SoU17, rskr. 172) utreda de närmare förutsättningarna för och behovet av en statligt utsedd barnombudsman. Utredningen skall avse arbetsuppgifternas innehåll, de organisatoriska formerna samt de finansiella förutsättningarna (dir.1990:80).

I anslutning till öppnandet av FNs generalförsamlings höstsession 1990 hölls på bl.a. svenskt initiativ ett toppmöte om barnens villkor. Vid toppmötet deltog fler stats- och regeringschefer än som någonsin tidigare varit samlade. Barntoppmötet antog en deklaration och en handlingsplan för barns överlevnad och utveckling under 1990-talet. Avsikten är att varje land under år 1991 formulerar en plan för att uppnå de av toppmötet antagna målsättningarna.

F 1. Bidrag till kommunal barnomsorg

1989/90	Utgift	10 353 532 245
1990/91	Anslag	12 064 000 000
1991/92	Förslag	13 045 000 000

Statsbidrag för barnomsorg lämnas enligt förordningen (1987:860) om statsbidrag till kommunerna för barnomsorg (ändrad senast 1990:1188) för inskrivna barn i följande omsorgsformer och fr.o.m. år 1990 med följande belopp.

	Bidrag kr. per år
Daghem	
För varje femtontal inskrivna barn	475 000
- varav för barn med behov av särskilt stöd	20 000
- varav för fortbildning av anställda i:	
* daghem	15 000
* familjedaghem	10 000
* deltidsförskola/öppen förskola	5 000
Därutöver för varje nattöppen avdelning	150 000
Därutöver för varje avdelning med förlängt öppethållande	75 000
Fritidshem	
För varje femtontal inskrivna barn	210 000
- varav för öppen fritidsverksamhet	25 000
- varav för barn med behov av särskilt stöd	20 000
- varav för fortbildning av anställda i fritidshem/öppet fritidshem	10 000
Deltidsgrupp	
För varje femtontal inskrivna barn	50 000
Öppen förskola	
För varje enhet som hålls öppen minst tre dagar per vecka	50 000
Familjedaghem	
För barn inskrivna minst 7 tim./dag	18 000
För barn inskrivna mindre än 7 tim./dag	8 000

Statsbidragen till alternativa daghem och fritidshem beräknas enligt samma regler som för kommunalt driven verksamhet. De delar som avser insatser för barn med behov av särskilt stöd resp. fortbildning förmedlas av kommunen till den som driver barnomsorgen endast i den mån denne har kostnader för den verksamhet som avses.

Statsbidragen beviljas och betalas ut av socialstyrelsen. Förskott lämnas med 75 % av statsbidraget för året före bidragsåret. Förskottet betalas ut med en fjärdedel i vardera april, juli och oktober under bidragsåret samt i januari året efter bidragsåret. Slutavräkning sker i april året efter bidragsåret.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen beräknar medelsbehovet utifrån styrelsens statistik över utbetalda statsbidrag, kommunernas barnomsorgsplaner och SCB:s barnomsorgsundersökningar.

Socialstyrelsen föreslår att bidragen för fortbildningsinsatser höjs från

2,5 milj.kr. till 3,5 milj.kr., att medlen för utvecklings- och förnyelsearbete höjs från 14,5 milj.kr. till 20 milj.kr. och att 1,5 milj.kr. beviljas styrelsen för granskning av statsbidraget till barnomsorgen.

Socialstyrelsen beräknar det totala medelsbehovet för statsbidragen till barnomsorgen för budgetåret 1991/92 till 12 781 000 000 kr.

Föredragandens överväganden

Utbyggnaden av barnomsorgen sker i enlighet med riksdagens beslut. Avsikten är att alla förskolebarn från ett och ett halvt års ålder ska få delta i någon form av förskoleverksamhet. Deltagandet innebär att plats erbjuds i daghem, familjedaghem, deltidsgrupp eller att barn erbjuds att delta i öppen förskoleverksamhet beroende på föräldrarnas förvärvsarbete eller studier och barnens behov.

Statsbidrag till daghem och fritidshem som drivs av svenska kyrkan

Statsbidrag för driften av daghem och fritidshem lämnas för närvarande till kommunerna för dels den kommunala verksamheten, dels vissa alternativa dag- och fritidshemsformer. För dessa senare lämnas statsbidrag under förutsättning att den som driver daghemmet eller fritidshemmet är antingen en sammanslutning av föräldrar, som gemensamt tar ansvaret för omsorgen om sina egna eller varandras barn, eller en sammanslutning som har anknytning till en ideell organisation, erbjuder en speciell form av pedagogik eller arbetar på liknande ideella grunder. Riksdagen har nyligen beslutat (prop. 1990/91:38, SoU8, rskr. 49) att statsbidrag även skall lämnas för barnomsorg i form av daghem och fritidshem som ägs och drivs av personal (personalkooperativ). Som ytterligare förutsättningar för statsbidrag gäller att daghemmet eller fritidshemmet är upptaget i kommunens barnomsorgsplan samt uppfyller de krav som finns för motsvarande kommunal verksamhet, dvs. verksamheten skall bedrivas fortlöpande, barnen skall vara inskrivna och det skall finnas en överenskommelse med föräldrarna om barnens vistelsetider. För de s.k. personalkooperativen gäller vissa ytterligare förutsättningar för att statsbidrag skall lämnas.

Innebörden av dessa bestämmelser är bl.a. att statsbidrag kan lämnas för av kommunen godkänd dag- och fritidshemsverksamhet som bedrivs av t.ex. frikyrkliga församlingar. Däremot kan statsbidrag för närvarande inte lämnas för motsvarande verksamhet om den bedrivs av församlingar tillhörande svenska kyrkan.

Sedan länge bedriver emellertid svenska kyrkans församlingar en omfattande barn- och ungdomsverksamhet med stöd av kompetensbestämmelsen i 1 kap. 3 § andra stycket 1. församlingslagen 1988:180 (jfr prop. 1987/88:31, s. 247). Hit hör bl.a. kyrklig förskoleverksamhet och "kyrkans barntimmar", som av många upplevs som ett värdefullt komplement till den kommunala barnomsorgen. I den mån verksamheten bedrivs i sådana former och med samma förutsättningar som gäller för motsvarande

verksamhet som andra ideella organisationer bedriver, kan jag inte se något hinder för att även svenska kyrkans församlingar skulle komma i fråga för statsbidrag till alternativ daghems- och fritidshemsverksamhet.

Jag föreslår nu att statsbidrag lämnas till kommunerna även för daghem och fritidshem som drivs av församlingar inom svenska kyrkan. Som förutsättning för statsbidrag skall gälla de riktlinjer som riksdagen tidigare ställt sig bakom när det gäller alternativa former för barnomsorg genom sammanslutningar i form av t.ex. föräldrakooperativ.

Kompletterande föreskrifter om statsbidragsvillkoren avses bli intagna i förordningen (1987:860) om statsbidrag till kommunerna för barnomsorg. Föreskrifterna bör träda i kraft den 1 juli 1991, men tillämpas även för verksamhet som bedrivs under första halvåret 1991.

Införande av statsbidrag för barnomsorg som drivs av kyrkliga församlingar väcker frågan om primärkommunens formella befogenheter att ge egna bidrag till den kyrkliga kommunen. Under förutsättning att verksamheten av kyrkan bedrivs som alternativ inom den kommunala barnomsorgen kan jag inte se några hinder för att så sker.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet och statsrådet Wallström.

Jag har under anslaget beräknat oförändrat 2,5 milj.kr. till socialstyrelsen för fortbildningsinsatser. Jag har vidare beräknat oförändrat 14,5 milj.kr. för utvecklings- och förnyelsearbete inom barnomsorgen samt 5 milj.kr. för initiativverksamhet inom barnomsorgsområdet. Jag har vidare beräknat medel för en ny barnomsorgsundersökning år 1992. Det totala anslagsbehovet beräknar jag till 13 045 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunal barnomsorg* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 045 000 000 kr.

F 2. Bidrag till invandrar- och flyktingbarn i förskolan[1]

Nytt anslag (förslag) 40 000 000

[1] Tidigare benämnt Bidrag till hemspråksträning för barn i förskolan.

Föredragandens överväganden

Från anslaget F 2. Bidrag till hemspråksträning i förskolan utgår statsbidrag till kostnaderna för hemspråksträning för barn i förskoleåldrarna med annat hemspråk än svenska. Under de senaste åren har antalet inskrivna barn i förskolan med annat hemspråk än svenska ökat med 3 000 barn per år. En bidragande orsak är att allt fler flyktingbarn kommit in i barnomsorgen. Reglerna för statsbidrag till hemspråksträning i förskolan har detaljstyrt stödet till invandrar- och flyktingbarn på ett sätt som kan ha försvårat ett effektivt resursutnyttjande. Jag förordar därför en friare

resursanvändning som väntas innebära att fler invandrar- och flyktingbarn i förskolan får del av stödet, anpassat till olika behov, t.ex. hemspråksträning, tvåspråkig personalförstärkning, föräldrautbildning, kunskaps- och metodutveckling.

Medlen bör inom den anvisade ramen fördelas av socialstyrelsen efter ansökan från kommunerna och beräknas på grundval av antalet inskrivna invandrar- och flyktingbarn i barnomsorgen i resp. kommun.

Jag avser att sedan riksdagen behandlat bidragsfrågan återkomma till regeringen med förslag om nya förordningsbestämmelser avseende statsbidraget. De nya reglerna bör gälla fr.o.m. den 1 juli 1991 och då ersätta den nuvarande förordningen (1977:628) om statsbidrag till hemspråksträning i förskolan.

Jag beräknar anslagsbehovet för nästa budgetår till 40 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till invandrar- och flyktingbarn i förskolan* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 40 000 000 kr.

F 3. Barnmiljörådet

1989/90	Utgift	4 427 982
1990/91	Anslag	4 472 000
1991/92	Förslag	4 991 000

Barnmiljörådet är en central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor rörande barns miljö och barns säkerhet. Instruktion för barnmiljörådet framgår av särskild förordning (1988:1127).

Barnmiljörådet leds av en styrelse bestående av ordförande och tio övriga ledamöter. I styrelsen, som utses av regeringen, ingår ledamöter med anknytning bl.a. till socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, konsumentverket, plan- och bostadsverket och trafiksäkerhetsverket.

Barnmiljörådets verksamhet omfattar olika samordningsprojekt inom barnsäkerhets- och barnmiljöområdet. Vidare arbetar rådet med särskild information inom dessa områden genom skrifter, konferenser, utställningar, seminarier m.m.

Barnmiljörådet

För att på ett tillfredsställande sätt kunna svara mot de krav som ställs på rådet anser rådet att dess löneanslag bör förstärkas. Rådet framhåller bl.a. att barns livsvillkor har förändrats påtagligt under de senaste åren både från barnsäkerhets- och barnmiljösynpunkt. Ett ökande fysiskt våld i samhället visar sig bl.a. genom att barnolyckorna i skolåldrarna har ändrat karaktär. Detta ställer ökade krav på förebyggande insatser från barnmiljörådets sida.

Barnmiljörådet föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande:

1. Att rådet slipper genomföra en minskning på 5 % enligt huvudalternativet. Att genom produktivitets- och effektivitetsförbättringar göra besparingar i denna storleksordning är inte möjligt utan att verksamheten avsevärt påverkas negativt.

2. Medel begärs för en ny tjänst som handläggare av barnmiljöfrågor (+ 247 000 kr.), för förstärkning av informationsanslag (+ 100 000 kr.) och för effektivisering av verksamheten genom dataanskaffning (+ 20 000 kr.).

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal	11	0
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 951 000	+ 463 000
(därav lönekostnader)	(2 289 000)	(+ 325 000)
Lokalkostnader	491 000	+ 36 000
Engångsanvisning	30 000	+ 20 000
Summa	**4 472 000**	**+ 519 000**

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 delar jag i huvudsak barnmiljörådets bedömning av effekterna av en resursfördelning enligt huvudförslaget. Jag föreslår att rådet undantas från det för statsförvaltningen generella produktivitetskravet på 1,5 %.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 4 991 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Barnmiljörådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 991 000 kr.

F 4. Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor

1989/90	Utgift	4 664 578
1990/91	Anslag	4 688 000
1991/92	Förslag	5 479 000

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA) är en central förvaltningsmyndighet med ansvar för information, tillsyn och kontroll i frågor rörande internationella adoptioner. Instruktion för NIA framgår av särskild förordning (1988:1128).

Socialnämnderna skall enligt socialtjänstlagen (1980:620) inhämta ett

yttrande från NIA om tillförlitligheten i ett förmedlingsärende när det är fråga om adoption av utländskt barn utan medverkan av auktoriserad organisation.

Nämnden ansvarar vidare för frågor enligt förordningen (1976:834) om prövning av utländska beslut om adoption (ändrad 1981:674) samt frågor om auktorisation av organisationer enligt lagen (1979:552) om internationell adoptionshjälp (ändrad 1981:580 och 1984:1093). Efter ansökan och särskild prövning kan NIA ge auktorisation till ideella organisationer som avser att arbeta med internationell adoptionshjälp. NIA beslutar också om fördelningen av statsbidrag till sådana organisationer samt fastställer årligen genomsnittskostnader att ligga till grund för beräkning av bidrag vid adoption av utländska barn.

Nämnden består av elva ledamöter, som förordnas av regeringen.

Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor

NIA föreslår i sin anslagsframställning att myndigheten kompenseras för de nedskärningar som följer av det för statsförvaltningen generella produktivitetskravet på 1,5 % samt därutöver tilldelas vissa resurser. NIA föreslår också att statsbidraget till de auktoriserade organisationerna räknas upp med 1 milj.kr.

NIA föreslår vidare bl.a. följande:

1. Pris- och löneomräkning.
2. För bl.a. förstärkt informationsverksamhet och expenser önskas extra medel (+ 60 000 kr.).

	1990/91	Beräknadändring 1991/92 Föredraganden
Personal	12	0
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 885 000	+ 317 000
(därav lönekostnader)	(2 142 000)	(+ 233 000)
Lokalkostnader	340 000	+ 415 000
Bidrag till auktoriserade organisationer	1 463 000	+ 59 000
Summa	**4 688 000**	**+ 791 000**

Föredragandens överväganden

Jag delar i huvudsak NIAs bedömning av effekterna av en resursfördelning enligt huvudförslaget för budgetåret 1991/92. Jag föreslår att nämnden undantas från produktivitetskravet om 1,5 %. Jag föreslår också att NIA ges möjlighet att anskaffa inventarier för 30 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag medelsbehovet för nästa budgetår för nämndens verksamhet och för bidrag till auktoriserade organisationer för internationell adoptionshjälp till 5 479 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 479 000 kr.

G. Omsorg om äldre och handikappade

Mål och utveckling inom äldreomsorgen

Målen för samhällets service och vård till äldre har lagts fast i olika sammanhang. I propositionen (1987/88:176) om äldreomsorgen inför 90-talet angavs riktlinjer för den fortsatta utvecklingen av äldreomsorgen. Riksdagen ställde sig bakom de riktlinjer som presenterades i propositionen (1988/89:SoU6, rskr. 55). I propositionen fastslogs att människors rätt att själva få bestämma och behålla sin integritet skall respekteras och vara vägledande både för planeringen och i det dagliga service- och vårdarbetet. Samhällets service och vård måste fortsätta att utvecklas så att det är möjligt för människor att kunna välja att bo kvar hemma också när vårdbehoven är stora. För dem som väljer att flytta till någon särskild boende- eller vårdform bör det finnas ett varierat utbud.

I propositionen anfördes också att en av de viktigaste frågorna för den framtida utvecklingen inom äldreomsorgen är ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan kommuner och landsting. Den av regeringen i maj 1988 inrättade äldredelegationen fick i uppdrag att analysera konsekvenserna av de ändringar i huvudmannaskapet som aktualiserades i propositionen. Delegationen överlämnade i maj 1989 rapporten Ansvaret för äldreomsorgen (Ds 1989:27) med förslag i syfte att ge kommunerna ett mer samlat ansvar för service och vård till äldre och handikappade. Äldredelegationens rapport har varit föremål för en bred remissbehandling.

Regeringen överlämnade i oktober 1990 till riksdagen propositionen (1990/91:14) Ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m.

Riksdagen har på grundval av propositionen fattat beslut den 13 december 1990 (1990/91:SoU9, rskr. 97) om att kommunerna skall ges ett samlat ansvar för långvarig service och vård till äldre och handikappade. Syftet med förändringen är att skapa klara ansvarsförhållanden och ändamålsenliga organisatoriska förutsättningar för att utveckla samhällsinsatserna efter de målsättningar som riksdagen tidigare lagt fast i fråga om samhällets äldre- och handikappomsorg. Kommunerna skall den 1 januari 1992 överta de sjukhem och andra somatiska långvårdsinrättningar i landstingen som har ett lokalt upptagningsområde samt, vid nämnda tidpunkt eller senare, vårdinrättningar som ett landsting och en kommun kommer överens om skall föras över till kommunen. Övertagandet av sjukhemmen sker genom särskild lagstiftning. Det kommunala ansvaret för äldres och handikappades boende, service och vård förtydligas i socialtjänstlagen (1980:620). Kommunerna får en skyldighet att inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre. Vidare får kommunerna skyldighet att inrätta bostäder med särskild service för handikappade. Kommunernas ansvar för dagverksamheter förtydligas. Kommunerna ges skyldighet att erbjuda hälso- och sjukvård vid de övertagna sjukhemmen liksom vid övriga särskilda boendeformer och vid kommunala dagverksamheter. Kommunerna ges också en befogenhet att

erbjuda hemsjukvård i ordinärt boende. Kommunernas skyldighet respektive befogenhet när det gäller hälso-och sjukvård omfattar inte läkarinsatser. Kommunerna får vidare ett ekonomiskt ansvar för sådan somatisk långtidssjukvård som annan har verksamhetsansvar för liksom för de medicinskt färdigbehandlade vid landstingens akutsjukvårdskliniker och vid de geriatriska klinikerna. Det kommunala betalningsansvaret fastslås i särskild lagstiftning.

Principerna för den ekonomiska reglering mellan kommuner och landsting som reformen förutsätter redovisas i propositionen och har godtagits av riksdagen. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att under våren 1991 lägga fram en proposition avseende de lagändringar m.m. som behövs i detta hänseende.

Riksdagen fattade också beslut om ett utökat statligt stöd uppgående till totalt 5,5 miljarder kronor under en femårsperiod. Av medlen skall 1,5 miljarder kronor avsättas till stimulansbidrag till gruppboende för åldersdementa och psykiskt utvecklingsstörda. Ett motsvarande stimulansbidrag om totalt 0,5 miljarder kronor avsätts för att stimulera utbyggnaden av nya gruppboendeformer för psykiskt sjuka och fysiskt handikappade.

En miljard kronor avsätts under en femårsperiod för utbyggnad och ombyggnad av institutioner så att alla som önskar det skall kunna få bo i ett eget rum.

Kommunerna kompenseras under en treårsperiod med ett statsbidrag om 1,5 miljarder kronor för att täcka kostnader för betalningsansvaret avseende de medicinskt färdigbehandlade inom den somatiska korttidssjukvården.

Landstingen och de landstingsfria kommunerna tillförs ett särskilt statsbidrag på 500 miljoner kronor under 1992 med syfte att bl.a. nedbringa kötiderna inom den somatiska korttidssjukvården.

Ett statligt stöd till utbildningsinsatser och viss information kommer att utgå under 1991 med 500 miljoner kronor.

I propositionen anges vidare att försöksverksamhet med kommunalt huvudmannaskap för primärvården bör komma till stånd. Riksdagen har uttalat att regeringen skyndsamt bör lägga fram de förslag till lagändringar som är påkallade för att kunna inleda försöksverksamhet med primärkommunal primärvård.

Regeringen gav i maj 1989 ett uppdrag till socialstyrelsen att i samverkan med boverket följa upp och analysera hittillsvarande kunskaper och erfarenheter av gruppbostäder för åldersdementa. Uppdraget redovisades i november 1990 till socialdepartementet (Gruppboende och gruppbostäder för äldre, huvudrapport november 1990). Av rapporten framgår bl.a. att antalet platser i gruppboende ökat kraftigt. Hösten 1987 fanns det ett sextiotal gruppboendeenheter för äldre och åldersdementa med sammanlagt 500 boende. Två år senare fanns det närmare 350 enheter för cirka 2 500 boende. Kommunernas bedömningar tyder på att det finns ett stort framtida behov av gruppbostäder för gruppen åldersdementa. Av rapporten framgår att gruppbostadsformen visat sig vara särskilt lämplig för människor med åldersdemens men att gruppboendet inte skall betraktas som den enda lösningen. Med socialstyrelsens och boverkets nu redovisade analys

av gruppboendet som underlag pågår ett beredningsarbete inom regeringskansliet. När det gäller standardkraven anser riksdagen att regelsystemets låneregler och statsbidragsbestämmelser för gruppboende för åldersdementa bör ses över och sådana lösningar sökas att ett decentraliserat beslutsfattande möjliggörs.

För att uppnå målen med äldre- och handikappomsorgen måste tillgången till personal säkerställas och åtgärder för att minska personalomsättningen prövas. Socialstyrelsen redovisade våren 1988 ett regeringsuppdrag avseende situationen inom hemtjänsten och lämnade ett antal förslag till åtgärder i syfte att säkra den framtida personalförsörjningen. Regeringen har uppdragit åt socialstyrelsen att senast den 1 januari 1991 redovisa en uppföljning och utvärdering av utvecklingen på personalområdet samt bedöma den utveckling som kan förutses under de närmast kommande åren. I syfte att stödja kommunerna har regeringen vidare gett socialstyrelsen i uppdrag att samla in och sprida erfarenheter och idéer på det personalpolitiska området. Detta arbete kommer att slutföras under våren 1991. Jag har erfarit att det sker ett omfattande utvecklingsarbete i landet och att det i en mängd projekt prövas en förändrad arbetsorganisation och andra åtgärder för en bättre arbetsmiljö och högre arbetstillfredsställelse.

I regeringens proposition (1987/88:176) Äldreomsorgen inför 90-talet uppmärksammades de äldre invandrarna. Antalet äldre med invandrarbakgrund förväntas öka under kommande år. En sådan utveckling kommer att ställa nya och annorlunda krav på samhällets äldreomsorg. Kommuner och landsting måste ta hänsyn till olika invandrargruppers etniska, språkliga och kulturella särdrag, så att de socialpolitiska målen kan uppnås även för äldre invandrare. Mot denna bakgrund har regeringen gett socialstyrelsen och statens invandrarverk i uppdrag att kartlägga och beskriva de äldre invandrarnas situation i Sverige med speciell betoning på behoven av service, omsorg och vård. Uppdraget skall avrapporteras senast den 1 september 1991.

Mål och reformer inom handikappområdet

Staten, kommunerna och landstingen ansvarar tillsammans för att människor med funktionshinder skall få möjligheter till ett liv på samma villkor som övriga medborgare. Målet för handikappolitiken är att tillförsäkra varje människa ekonomisk trygghet och inflytande över sin situation samt att utforma samhället så att det, i vid bemärkelse, blir tillgängligt för alla.

Det arbete som för närvarande bedrivs i 1989 års handikapputredning (S 1988:03) är av stor betydelse för utformningen av den framtida handikappolitiken.

Handikapputredningen har hittills avlämnat tre delbetänkanden. Betänkandet (SOU 1989:54) Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar har legat till grund för regeringens proposition (1989/90:92) om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. I propositionen, som riksdagen ställde sig bakom (1989/90:SoU20, rskr. 271), föreslogs bl.a. en i skollagen fastlagd rätt till gymnasieut-

bildning för svårt rörelsehindrade ungdomar med behov av speciellt anpassad gymnasieutbildning. Vidare föreslogs inrättande av ett särskilt statsbidrag för finansiering av boende i elevhem, övriga omvårdnadskostnader samt habilitering i anslutning till den specialanpassade utbildningen.

Betänkandet (SOU 1990:2) Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten har remissbehandlats och är för närvarande föremål för beredning inom socialdepartementet.

I betänkandet (SOU 1990:19) Handikapp och välfärd har handikapputredningen redovisat det omfattande kartläggningsarbete som genomförts när det gäller situationen för personer med stora funktionshinder. Genom utredningens försorg har betänkandet skickats ut på remiss till ett stort antal myndigheter, huvudmän och organisationer.

Hjälpmedelsutredningen redovisade i sitt betänkande (SOU 1989:39) Hjälpmedelsverksamhetens utveckling en ingående kartläggning och analys av hjälpmedelsförsörjningen. På grundval av hjälpmedelsutredningens förslag har, inom ramen för den överenskommelse som träffats mellan staten och Landstingsförbundet om vissa ersättningar från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen för år 1991, vissa åtgärder vidtagits för att utveckla och stärka Handikappinstitutet i dess roll som samhällets centrala organ inom hjälpmedelsområdet.

Överenskommelsen innebär att Handikappinstitutet i framtiden inte skall ha uppgifter av normerande karaktär, utan i stället betonas dess roll på forsknings- och utvecklingsområdet ytterligare. Den väsentliga höjning av institutets anslag för år 1991 som följer av överenskommelsen ger goda förutsättningar att ytterligare utveckla Handikappinstitutets verksamhet inom forsknings- och utvecklingsområdet. Uppgörelsen innebär bl.a. att Handikappinstitutets fond för att stödja produktion av vissa hjälpmedel utökas från 1,5 till 4 milj.kr. Ett ytterligare resultat av överenskommelsen är att institutet numera har ett uttalat ansvar för frågor om datateknik och handikapp.

I enlighet med vad hjälpmedelsutredningen föreslagit innebär överenskommelsen att den rekommenderande hjälpmedelsförteckningen inte kommer att utges fr.o.m. år 1991. Denna ersätts med kontinuerligt utgivna förteckningar över bra hjälpmedelsprodukter samt information om centrala mål och riktlinjer för hjälpmedelsförsörjningen. Det ankommer på socialstyrelsen att bedriva tillsyn över hjälpmedelsverksamheten.

Riksdagen har nyligen fattat beslut med anledning av regeringens proposition om ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m. (prop. 1990/91:14, SoU9, rskr. 97). Avsikten med reformen är att ge kommunerna ett mer samlat ansvar för service och vård till äldre och handikappade. Beslutet innebär bl.a. att kommunerna, genom ett tillägg till 21 § i socialtjänstlagen, får en skyldighet att inrätta bostäder med särskild service för handikappade. Det beslutade tillägget innebär dock ingen förändring av nu gällande ansvarsförhållanden när det gäller gruppbostäder för psykiskt utvecklingsstörda m.fl. enligt omsorgslagen. Jag vill här påminna om att riksdagen samtidigt, i enlighet med vad som föreslagits i propositionen, beslutat inrätta ett särskilt femårigt statligt stimulans-

bidrag för att påskynda utbyggnaden av bl.a. gruppbostäder för psykiskt utvecklingsstörda inom landstingen.

Sverige har under många år spelat en aktiv roll i det internationella handikapparbetet. Regeringen tog under fjolåret ett initiativ till att inom Förenta Nationerna (FN) inleda ett arbete för att få till stånd internationella regler om handikappades rätt till full delaktighet och jämlikhet. Initiativet behandlades vid FNs sociala och ekonomiska råds (Ecosoc) första session i maj 1990. Det svenska resolutionsförslaget, som hade fått stöd av ett femtiotal medförslagsställare, antogs enhälligt av Ecosoc.

Avsikten är att arbetet med de internationella reglerna skall bedrivas i en särskild arbetsgrupp, som FNs sociala utvecklingskommission har bemyndigats att tillsätta. Förhoppningen är att ett slutgiltigt förslag till internationella regler skall kunna föreläggas generalförsamlingen år 1993.

Sverige kommer även fortsättningsvis att spela en aktiv roll i arbetet med de internationella reglerna om handikappades rätt till full delaktighet och jämlikhet. Det är givetvis av stor betydelse att handikapporganisationerna ges möjligheter att på lämpligt sätt medverka i arbetet.Den förstärkning av statsbidraget till handikapporganisationerna som jag strax avser föreslå med bl.a. inriktning på internationellt handikapparbete bör ge organisationerna goda möjligheter att medverka aktivt i processen.

Årets budgetproposition präglas genomgående av stramhet, och i princip läggs inte några förslag om reforminsatser fram. Även på handikappområdet är förutsättningarna för reformer begränsade. Orsaken till detta är dels det statsfinansiella läget, dels det arbete som nu bedrivs i handikapputredningen. Som jag redan framhållit bedömer jag handikapputredningens arbete vara av stor betydelse för utformningen av det framtida samhällsstödet för människor med funktionshinder. De resurser som kan frigöras för insatser på handikappområdet bör enligt min mening i första hand användas för att finansiera reformer med anknytning till handikapputredningen. Jag räknar med att på grundval av utredningens bedömningar och överväganden kunna föreslå regeringen att förelägga riksdagen en proposition med förslag som bl.a. syftar till att i högre grad än för närvarande tillförsäkra svårt handikappade ett väl fungerande samhällsstöd.

Genom omprioriteringar har likväl ett visst reformutrymme skapats inom handikappområdet. Jag föreslår således en fortsatt utökning av statsbidraget till handikapporganisationerna. Mitt förslag innebär att statsbidraget för nästa budgetår bör höjas med 21 milj.kr. för att därmed uppgå till drygt 100 milj kr. Vidare lämnar jag förslag om särskilda resurstillskott dels till den nyhetsförmedling som bedrivs av Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB), dels till Synskadades riksförbund (SRF) för dess depåverksamhet för synskadade hantverkare. För att säkra värdebeständigheten i bilstödet föreslår jag också höjningar av grundbidraget och anskaffningsbidraget, samt justeringar av inkomstgränserna vid fastställande av anskaffningsbidrag.

Omsorger om utvecklingsstörda

Lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (omsorgslagen) ger psykiskt utvecklingsstörda och vissa andra grupper rätt till de särskilda omsorger som de behöver på grund av sitt handikapp. Verksamhetens mål är att ge personer som ingår i lagens personkrets möjlighet att leva som andra och i gemenskap med andra.

Det är av stor betydelse att utvecklingsstörda barn och ungdomar får växa upp i sina föräldrahem. För barn och ungdomar som trots allt inte kan bo hemma finns familjehem eller elevhem. Ett tillfredsställande samhällsstöd är avgörande för att familjer med utvecklingstörda barn eller ungdomar skall kunna leva ett aktivt, tryggt och gott liv.

Ett mål för omsorgsverksamheten är att inte heller vuxna utvecklingsstörda skall behöva bo på vårdhem eller specialsjukhus. Avvecklingen av vårdhemmen är beroende av utbyggnaden av gruppbostäder, daglig verksamhet och service i samhället. Huvudmännen gör betydande satsningar för att bygga ut omsorgsverksamheten. Satsningarna har i huvudsak kommit utbyggnaden av gruppbostäder till del. Antalet lägenheter i gruppbostad har under tiden 1980–1988 ökat med drygt 500 per år till totalt cirka 7 500 lägenheter. Cirka 800 lägenheter har färdigställts under år 1989 och under år 1990 beräknas landstingen att ha färdigställt 1 100 – 1 200 nya lägenheter i gruppbostad. Ändå råder fortfarande en betydande brist på gruppbostäder. Både avvecklingen av vårdhemmen och utvidgningen av omsorgslagens personkrets har skapat ett ökat behov av sådana bostäder och också av bostäder av mer varierande art än tidigare. Ett relativt stort antal vuxna utvecklingsstörda personer som fortfarande bor hos sina åldriga föräldrar behöver egna bostäder som är förenade med särskild omsorg. Riksdagen har, som tidigare framgått, beslutat om ett särskilt stimulansbidrag för gruppbostäder till bl.a. utvecklingsstörda.

Omsorgslagen ger ett landsting möjlighet att, efter regeringens medgivande, överlåta uppgifter enligt lagen till en kommun i landstinget. Syftet med sådan huvudmannaskapsförändring bör vara att utvecklingsstörda personer skall få en god service på sin hemort, att undvika gränsdragningsproblem mellan landsting och kommun samt att utnyttja de samlade resurserna så rationellt som möjligt. Under år 1990 har regeringen medgivit kommunerna i Hallands och Jämtlands län samt Avesta, Vara och Tidaholms kommuner att från respektive landsting överta ansvar för särskilda omsorger.

Allmänna arvsfonden

Allmänna arvsfonden har till ändamål att främja vård och fostran av barn och ungdom samt omsorg om handikappade. Fonden förvaltas av kammarkollegiet (fondbyrån) som en särskild fond, skild från statskapitalet. Under budgetåret 1989/90 uppgick det utdelningsbara beloppet till 167 milj.kr.

Stöd ur fonden beslutas av regeringen samt barn- och ungdomsdelegationen. Enligt regeringsbeslut kan barn- och ungdomsdelegationen disponera

25 % av det utdelningsbara beloppet årligen. För budgetåret 1989/90 disponerade barn- och ungdomsdelegationen 42 milj.kr. för stöd till fostran av ungdom. Med ungdom avses i detta sammanhang åldrarna 7 – 25 år. En närmare redovisning av barn- och ungdomsdelegationens stöd ur allmänna arvsfonden återfinns under femtonde huvudtiteln.

Regeringen beviljar stöd till aktiviteter för barn under 7 år samt till aktiviteter rörande fysiska, psykiska och sociala handikapp för alla åldrar.

Under budgetåret 1989/90 har regeringen beviljat stöd till 234 ansökningar med ett sammanlagt belopp av ca 122 milj.kr. Stöd till omsorg om handikappade har uppgått till ca 93 milj.kr. medan stöd till barn och ungdomar utgått med sammanlagt ca 29 milj.kr.

Huvuddelen av stödet till handikappade har omfattat försöks- och utvecklingsverksamhet bl.a. datorteknik för handikappade, verksamhet för dövblinda och hörselskadade, verksamhet för flerhandikappade, psykiskt handikappade m.m. Ca 18 milj.kr. har utgått till handikapporganisationernas informationsverksamhet, kurser och konferenser m.m. För vissa insatser inom handikappområdet har medel överförts till socialstyrelsen och handikappinstitutet med uppdrag att handlägga och besluta om projektansökningar.

Stödet till projekt rörande barn och ungdomar har uppgått till ca 29 milj.kr. Här kan särskilt nämnas drogförebyggande verksamhet, information om FNs barnkonvention, kulturaktiviteter samt insatser för utsatta ungdomar.

Stöd ur allmänna arvsfonden har framför allt utgått till föreningar och organisationer.

Regeringen har i mars 1990 överlämnat en skrivelse (1989/90:131) till riksdagen med redovisning för fördelningen av medel från allmänna arvsfonden under budgetåret 1988/89.

Riksdagen beslutade i anslutning till behandlingen av denna skrivelse ge regeringen till känna att en översyn bör göras av arvsfondens ändamålsbestämmelse (1989/90:SoU29, rskr. 318).

Jag avser att inom kort återkomma till regeringen med förslag till direktiv för en sådan översyn.

En redovisning av fördelningen av stöd ur allmänna arvsfonden under budgetåret 1989/90 avses senare att överlämnas till riksdagen.

G 1. Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m.

1989/90	Utgift	3 087 290 656
1990/91	Anslag	3 157 821 000
1991/92	Förslag	3 496 852 000

Ändringar i statsbidraget till den sociala hemhjälpen genomfördes fr.o.m. den 1 januari 1989. Ändringarna innebar att bidraget gjordes likvärdigt oavsett omsorgsform. Statsbidraget utges med 34 000 kr. per årsarbetare inom hemtjänsten och med ett halvt årsarbetarbidrag per ålderdomshemsplats. Vissa övergångsregler gällde under åren 1989 och 1990.

Statsbidraget till social hemhjälp och ålderdomshem betalas från detta anslag. Bidraget betalas för kalenderår i efterskott. Anslaget för budgetåret 1991/92 avser således bidrag för verksamhetsåret 1991. Socialstyrelsen utbetalar statsbidraget.

Under anslaget anvisas dessutom särskilda medel för utvecklings- och förnyelsearbete. Vidare anvisas under detta anslag bidrag till pensionärsorganisationer.

Socialstyrelsen

Antalet ålderspensionärer uppgår för närvarande till ca 1,5 milj. motsvarande ca 18 % av befolkningen. Både antalet och andelen personer som är 65 år och äldre förblir i stort sett konstant fram till sekelskiftet. Andelen personer som är 80 år och äldre kommer att öka kraftigt. Omstrukturering av vård och omsorg innebär att allt fler grupper med speciella behov behöver hemtjänst. Kommunerna måste klara omsorgen om yngre människor med flerhandikapp, psykiskt sjuka, missbrukare och långtidssjuka. Det totala antalet personer som får hjälp har minskat under senare år. Samtidigt har en förskjutning av ålderssammansättningen hos dem som får hemhjälp skett där de som får hemhjälp har blivit allt äldre och där hjälpbehoven har blivit allt större. Undersökningar visar att många av de personer som får social hemhjälp också får allt mer omfattande hjälpinsatser.

Socialstyrelsen föreslår att statsbidraget kompletteras med ett årsarbetarbidrag för arbetsledare inom hemtjänsten. Socialstyrelsen anser vidare att statsbidragsreglerna till den sociala hemhjälpen bör ses över så att de stimulerar en utbyggnad av dygnet-runt-service. Därutöver föreslår socialstyrelsen att statsbidrag till hemhjälp även skall kunna utgå till personal i landstingskommunala gruppbostäder för utvecklingsstörda.

Föredragandens överväganden

En strävan inom omsorgerna om äldre och handikappade är att det skall vara möjligt för den som så önskar att bo kvar i den egna bostaden och där få den service och vård som behövs. En utbyggd hemtjänst och tillgång till sjukvårdsinsatser i hemmet är en förutsättning för att detta skall kunna uppnås. För att valfrihet i boendet skall bli en realitet måste ett varierat utbud av olika särskilda boende- och vårdformer utvecklas av kommunerna. Den ökande gruppen personer över 80 år och ökningen av människor med demenssjukdomar ställer ökade krav på en såväl kvantitativ som kvalitativ utveckling av särskilda boende- och vårdformer.

Medelsbehovet för statsbidraget för verksamhetsåret 1991 beror på omfattningen av de kommunala insatserna. I denna del har medelsbehovet för statsbidraget beräknats öka med 343 941 000 kr.

För budgetåret 1991/92 föreslås inga ändringar av statsbidraget till social hemhjälp, ålderdomshem m.m. De förändringar som riksdagen beslutade

om med anledning av regeringens proposition (1990/91:14) Ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m. får betydelse för utformningen av statsbidragssystemet först för budgetåret 1992/93. Grunderna för fördelning av statens bidrag till kommunerna för stöd och hjälp i boendet avses då bli ändrade så att medlen fördelas efter vissa behovskriterier som antalet förtidspensionärer, antalet personer i de högsta åldrarna i kommunen, andelen ensamboende samt glesbygdsgraden.

Medel bör också för budgetåret 1991/92 anslås för att stimulera utvecklingen och förnyelsen av äldreomsorgen. För innevarande budgetår har 14,5 milj.kr. anvisats för utvecklings- och förnyelsearbete. För det kommande budgetåret anser jag att 5 milj.kr. av dessa bör tas i anspråk för kostnader avseende uppföljning och utvärdering av förslagen i regeringens proposition (1990/91:14) Ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m. Jag beräknar medelsbehovet för fortsatt utvecklings- och förnyelsearbete till 9,5 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Vidare utges från detta anslag bidrag till vissa pensionärsorganisationer. I enlighet med vad som föreslogs i föregående års budgetproposition har reglerna för bidrag till organisationerna justerats i syfte att göra fördelningen mellan organisationerna mer rättvis och likvärdig. Jag beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 2 352 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 496 852 000 kr.

G 2. Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m.

1989/90	Utgift	582 499 554[1]
1990/91	Anslag	640 000 000
1991/92	Förslag	729 000 000

[1] Anslaget Bidrag till färdtjänst

Från anslaget betalas statsbidrag till landstingskommuner och kommuner för färdtjänst och särskilt anpassad kollektivtrafik. Bidraget utgår med 35 % av bruttodriftskostnaderna. Det får dock inte öka med mer än ett belopp som står i visst förhållande till antalet personer som är 65 år och äldre samt utvecklingen av konsumentprisindex. Från anslaget utgår statsbidrag till kommuners och landstingskommuners kostnader för servicelinjer och motsvarande trafikformer. Bidragsbestämmelserna finns i förordningen (1990:489) om statsbidrag till färdtjänst och särskilt anpassad kollektivtrafik. Bidraget betalas för kalenderår i efterskott. Anslaget för budgetåret 1991/92 avser således bidrag för verksamheten under år 1991.

Socialstyrelsen

Färdtjänsten har i praktiskt taget samtliga kommuner vuxit i omfattning och kostnader långt mera än beräknat. På olika sätt försöker kommunerna minska sina kostnader och begränsa tillväxttakten bl.a. genom att förändra färdtjänstens organisation, servicenivå samt egenavgifternas storlek och även kriterierna för vem som är berättigad till färdtjänst. Huvudmännen försöker också finna nya former för att tillgodose transportbehovet för människor med olika slag av funktionsnedsättningar som alternativ till färdtjänsten. Mot bakgrund av de stora olikheterna mellan kommunerna när det gäller utbyggnad och utformning av färdtjänsten föreslår socialstyrelsen vissa förändringar av statsbidragskonstruktionen i syfte att utjämna skillnaderna men också för att möjliggöra en lämplig avvägning mellan färdtjänst, servicelinjer och andra alternativ till den traditionella färdtjänsten.

Föredragandens överväganden

Det finns enligt min mening för närvarande inte tillräckligt underlag för att bedöma och ta ställning till en genomgripande förändring av statsbidragets utformning och konstruktion. Jag är därför inte beredd att nu föreslå några förändringar när det gäller statsbidragskonstruktionen i dess helhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 729 000 000 kr.

G 3. Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

1989/90	Utgifter	45 395 186
1990/91	Anslag	40 136 000
1991/92	Förslag	43 347 000

Psykiskt utvecklingsstörda och barndomspsykotiska barn har enligt lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. rätt till rådgivning och personligt stöd av olika specialister. Landstingskommunerna och de kommuner som inte ingår i landstingskommun har t.o.m. budgetåret 1988/89 erhållit statsbidrag till lönekostnader för vissa förskolekonsulenter och talpedagoger som arbetar med utvecklingsstörda förskolebarn. Fr.o.m. den 1 januari 1990 utgår statsbidrag för specialpedagogiska insatser som görs för förskolebarn som tillhör eller kan antas komma att tillhöra den personkrets som omfattas av omsorgslagen. De specialpedagogiska insatserna skall kunna ges av förskolekonsulenter, talpedagoger,

logopeder eller andra liknande yrkesutövare inom omsorgsverksamheten eller den samordnade barnhabiliteringen. Bidraget betalas ut i efterskott för kalenderår. Bidragsreglerna finns i förordningen (1989:791) om statsbidrag till specialpedagogiska insatser för vissa förskolebarn.

Socialstyrelsen erhåller medel för viss kurs- och konferensverksamhet för personal inom verksamheten med omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Syftet är bl.a. att främja utvecklingen och ge tillfälle till erfarenhetsutbyte inom verksamhetsområdet.

Socialstyrelsen

Bidraget till specialpedagogiska insatser föreslås att uppräknas med 7,2 % i förhållande till det föreslagna beloppet för år 1990. Med ett beräknat antal av 2 200 förskolebarn inom omsorgslagens personkrets och ett bidrag av 193 000 kr. per vart tionde barn uppgår anslagsbehovet för år 1991 till 42 460 000 kr. Socialstyrelsen beräknar medelsbehovet för kurs- och konferensverksamhet till 210 000 kr.

Föredragandens överväganden

Ansvaret för barnomsorgen för psykiskt utvecklingsstörda förskolebarn ligger enligt socialtjänstlagen på primärkommunerna. De psykiskt utvecklingsstörda förskolebarnen behöver emellertid särskilt pedagogiskt stöd. Detta behov tillgodoses genom att landstingskommunerna står för specialpedagogiska och rådgivande insatser åt det enskilda barnet och dess familj.

Jag beräknar statsbidraget för specialpedagogiska insatser till 43 130 000 kr. För socialstyrelsens kurs- och konferensverksamhet för personal inom omsorgsverksamheten för psykiskt utvecklingsstörda beräknar jag 217 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 43 347 000 kr.

G 4. Nämnden för vårdartjänst

1989/90	Utgift	42 146 669
1990/91	Anslag	83 717 000
1991/92	Förslag	100 989 000

Nämnden för vårdartjänst har till uppgift att organisera verksamheten med vårdartjänst samt att administrera det statliga bidraget till denna. Nämnden administrerar också det statliga bidraget till verksamheten med

särskilda omvårdnadsinsatser (boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering) i anslutning till gymnasieskola med specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. Vidare skall nämnden bistå med kansliresurser för den särskilda nämnd som skall avgöra frågor om intagning till speciellt anpassad gymnasial utbildning. Från anslaget betalas också kostnader för nämnden för vårdartjänsts kansli samt för viss utvecklingsverksamhet.

Nämndens arbetsuppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:1126) med instruktion för nämnden för vårdartjänst.

Nämnden för vårdartjänst

1. Nämnden för vårdartjänst beräknar anslagbehovet för verksamheten med vårdartjänst åt svårt rörelsehindrade som studerar vid universitet, högskolor och folkhögskolor till 48 200 000 kr. exklusive pris- och löneomräkning.

2. Nämnden beräknar kostnaderna för boende i elevhem, övriga sociala omvårdnadskostnader samt habilitering i anslutning till specialanpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar vid gymnasieskola till sammanlagt 36 000 000 kr. exklusive pris- och löneomräkning.

Nämnden räknar också med ett medelsbehov av 1 000 000 kr. i samband med planeringen av verksamheten på respektive skolort samt för oförutsedda kostnader.

3. Nämnden begär ytterligare 300 000 kr. för informationsinsatser och för omkostnader i samband med de administrativa uppgifter som åläggs nämnden för den särskilda intagningsnämnden samt 220 000 kr. till att finansiera en lönebidragberättigad arvodestjänst från anslaget för kansliverksamheten.

Nämnden begär också en förhöjd anslagsnivå för utvecklingsarbete utöver pris- och löneomräkning.

Nämnden begär vidare att bli befriad från den besparing som huvudalternativet innebär.

Föredragandens överväganden

1. Jag räknar med en fortsatt ökad efterfrågan på vårdartjänst åt elever som studerar i eftergymnasial utbildning eller vid folkhögskola och beräknar ett medelsbehov för denna på 56 481 000 kr.

2. Riksdagen har i maj 1990 (prop. 1989/90:92, SoU20, rskr. 271) antagit en lag om ändring i skollagen (1985:1100). Lagändringen, som träder i kraft den 1 januari 1991, innebär bl.a. att speciellt anpassad utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar skall kunna anordnas i gymnasieskolan i de kommuner som regeringen bestämmer. Utbildningen skall kombineras med särskilda omvårdnadsinsatser i form av boende i elevhem, omvårdnad i boendet och habilitering. Kostnaderna för de särskilda omvårdnadsinsatserna täcks enligt riksdagsbeslutet av stats-

bidrag. Sådant statsbidrag har lämnats redan från och med höstterminen 1990.

Under hösten 1990 har träffats överenskommelser mellan staten och Stiftelsen Bräcke Diakonigård, Umeå kommun samt Stockholms läns landsting om åtaganden att t.o.m. den 30 juni 1991 bedriva verksamhet med särskilda omvårdnadsinsatser för svårt rörelsehindrade elever, som intagits till speciellt anpassad utbildning i gymnasieskolan. Parterna är ense om att före den 1 maj 1991 uppta förhandlingar om statens ersättning fr.o.m. den 1 juli 1991. I avvaktan på förnyad överenskommelse med huvudmännen beräknar jag medelsbehovet för särskilda omvårdnadsinsatser till 39 086 000 kr.

3. Nämnden för vårdartjänst bör som tidigare disponera medel för att bidra till utveckling av metoder för boendeservice och andra kvalificerade insatser för personer med omfattande funktionshinder. Jag beräknar medelsbehovet för detta till 1 273 000 kr.

Nämnden har en lönebidragsfinansierad arvodestjänst som datatekniker. Jag anser att tjänsten bör ombildas till en lönetjänst och beräknar medelsbehovet till 220 000 kr.

Jag finner också att nämnden bör undantas från produktivitets- och sparkravet om 1,5 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Nämnden för vårdartjänst* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 100 989 000 kr.

G 5. Ersättning till televerket för texttelefoner

1989/90	Utgift	35 944 492
1990/91	Anslag	39 100 000
1991/92	Förslag	52 800 000

Från anslaget ersätts televerket dels för texttelefoner som lämnas åt döva, gravt hörselskadade, dövblinda och talskadade, dels för förmedlingstjänst för samtal mellan texttelefoner och vanliga telefoner. Ersättningen betalas budgetårsvis i efterskott och innefattar även ränta på nedlagt kapital.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen uppskattar att omkring 520 texttelefoner kommer att ordineras under det innevarande budgetåret. Inom förmedlingstjänsten beräknas en trafikökning om ca 10 %. Det sammanlagda medelsbehovet uppgår enligt socialstyrelsen till 47 900 000 kr.

Min bedömning är att 520 texttelefoner kommer att ordineras under budgetåret 1990/91. För engångsavgifter beräknar jag därmed sammanlagt 9,1 milj.kr., medan servicekostnaderna uppskattas till 0,8 milj.kr. Kostnaderna för förmedlingstjänsten beräknar jag till 40,2 milj.kr. Kostnadsökningen inom förmedlingstjänsten beror dels på att mervärdeskatt införs på teletjänster fr.o.m. den 1 januari 1991, dels på att en viss trafikökning kan förutses. Medelsbehovet för ersättning till televerket för texttelefonverksamheten utgör därmed 50 100 000 kr. Härtill kommer ränta på grund av att ersättningen till televerket betalas i efterskott.

Anslaget för nästa budgetår bör tas upp med 52 800 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till televerket för texttelefoner* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 52 800 000 kr.

G 6. Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser

1989/90	Utgift	47 976 000
1990/91	Anslag	58 192 000
1991/92	Förslag	68 769 000

Från anslaget ersätts postverket för befordran av portofria blindskriftsförsändelser. Ersättningen erhålls halvårsvis i efterskott.

Socialstyrelsen

Medelsbehovet för budgetåret 1991/92 anges av socialstyrelsen till 68 769 000 kr. Ökningen i förhållande till föregående budgetår beror på att postavgifterna förändrats under år 1990 och på ett beräknat ökat antal punktskriftsförsändelser. Socialstyrelsen aviserar en översyn av rutiner m.m. avseende antalsberäkningarna av portofria blindskriftsförsändelser.

Föredragandens överväganden

De portohöjningar som skett under år 1990 samt ett beräknat ökat antal punktskriftsförsändelser kommer enligt min bedömning att medföra ökade kostnader. Medelsbehovet för budgetåret 1991/92 bör därför beräknas till 68 769 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 68 769 000 kr.

G 7. Kostnader för viss verksamhet för handikappade

1989/90	Utgift	38 213 000
1990/91	Anslag	37 533 000
1991/92	Förslag	42 748 000

Från anslaget får Synskadades riksförbund (SRF) bidrag till SRF Hantverk AB, depåverksamheten, till verksamheten med ledarhundar samt till viss övrig verksamhet. Föreningen Sveriges dövblinda (FSDB) erhåller bidrag för tidningsutgivning för dövblinda och Sveriges dövas riksförbund (SDR) för sin teckenspråksavdelning. Under anslaget utges vidare bidrag till rikstolktjänst, palynologiska laboratoriet vid naturhistoriska riksmuseet, De handikappades riksförbunds och Synskadades riksförbunds rekreationsanläggningar samt till Föreningen Rekryteringsgruppen.

Synskadades riksförbund (SRF)

1. Kostnaderna för depåverksamheten beräknas av SRF till 7 250 000 kr.

2. Medelsbehovet för verksamheten med ledarhundar anges av SRF till 16 500 000 kr.

3. Under anslaget utges bidrag till SRF för viss övrig verksamhet. Medlen avser utgivning av ersättningstidningar för synskadade, individinriktad verksamhet för synskadade med ytterligare funktionshinder, stöd för synskadades sysselsättning samt punktskriftprojekt. Kostnaden för denna verksamhet anges för budgetåret 1991/92 till 13 935 000 kr.

Föreningen Sveriges Dövblinda (FSDB)

4. FSDB pekar på behovet av en fortsatt utveckling av Tele-Nuet. Medelsbehovet för 1991/92 anges till 4 725 000 kr.

Sveriges dövas riksförbund (SDR)

5. SDR konstaterar att bidraget till teckenspråksavdelningen har stor betydelse för utvecklingen av dövas tvåspråkighet. Kostnaderna för verksamheten under 1991/92 beräknas av SDR till 2 803 000 kr.

Handikappinstitutet

6. Rikstolktjänsten har till uppgift att bekosta tolktjänst som förtroendevalda i handikappades organisationer behöver när de utför uppdrag av riks-

övergripande karaktär. Handikappinstitutet beräknar medelsbehovet under det kommande budgetåret till 3 830 000 kr.

Naturhistoriska riksmuseet

7. Palynologiska laboratoriet vid naturhistoriska riksmuseet mäter och rapporterar om pollenhalten i luften. Rapportering sker regelbundet till radio, text-TV, dagstidningar och allergiföreningar. Kostnaderna för verksamheten anges till 660 000 kr.

De handikappades riksförbund (DHR) och Synskadades riksförbund (SRF)

8. DHR hemställer om bidrag på 10 000 000 kr. till sina rekreationsanläggningar för budgetåret 1991/92. För Almåsa semesterhem och kursgård begär SRF för det kommande budgetåret 2 000 000 kr.

Föreningen Rekryteringsgruppen (RG)

9. RG bedriver tränings- och rehabiliteringsverksamhet med särskild inriktning på nyhandikappade. Medelsbehovet för 1991/92 anges av RG till 2 491 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
1. SRF Hantverk, depåverksamheten	6 284 000	+ 1 166 000
2. SRF för ledarhundar	10 546 000	+ 2 368 000
3. SRF för viss övrig verksamhet	8 360 000	+ 502 000
4. FSDB för tidningsutgivning	4 140 000	+ 585 000
5. SDR för teckenspråksavdelning	1 965 000	+ 18 000
6. Rikstolktjänst	2 730 000	+ 273 000
7. Palynologiska laboratoriet	480 000	+ 38 000
8. Bidrag till rekreationsanläggningar	2 360 000	+ 94 000
9. Bidrag till rekryteringsgruppen	1 774 000	+ 71 000
Summa utgifter	38 639 000	+ **5 215 000**

Föredragandens överväganden

1. Depåverksamheten bedrivs av SRF i bolagsform. Staten ger årliga bidrag till löner och omkostnader. SRF har i senare års anslagsframställningar anfört att det statliga bidraget inte har täckt verksamhetens faktiska kostnader för löner och omkostnader. I syfte att stärka depåverksamhetens ekonomi föreslog jag i fjolårets budgetproposition ett utökat statligt stöd om 500 000 kr. utöver den reguljära pris- och löneomräkningen. Även för budgetåret 1991/92 vill jag föreslå ett särskilt resurstillskott – 600 000 kr. – utöver pris- och löneomräkning. SRF genomför för närvarande, i

samråd med socialdepartementet, en översyn av depåverksamheten. Jag har i min beräkning av det föreslagna resurstillskottet för det kommande budgetåret lagt in de kostnader som SRF har haft för genomförandet av översynen.

Till depåverksamheten bör mot denna bakgrund anvisas ett sammanlagt belopp om 7 450 000. Min bedömning är att verksamheten i och med denna och fjolårets satsning fortsättningsvis bör kunna bedrivas inom de nu givna ekonomiska ramarna.

2. För ledarhundsverksamheten uppgår pris- och löneomräkningen till 2 368 000 kr., varför ett belopp på 12 914 000 kr. bör anvisas.

3. Under detta anslag erhåller SRF statsbidrag till viss övrig verksamhet som till sin utformning utgör väsentliga komplement till samhällets insatser på området. Verksamheten avser produktion av ersättningstidningar till synskadade, individinriktade insatser för synskadade med flera funktionshinder, stöd för synskadades sysselsättning samt ett särskilt punktskriftsprojekt. Jag föreslår fortsatt stöd till ovan nämnda verksamhet. Sammanlagt 8 862 000 kr. bör anvisas till SRF för viss övrig verksamhet.

4. FSDB bedriver nyhetsförmedling för dövblinda genom utgivning av tidningen Nuet och nyhetsinformation via TeleNuet. Denna verksamhet är av avgörande betydelse för dövblindas möjligheter till nyheter och annan information. Dövblinda är svårt eftersatta i informationssammanhang och jag instämmer därför i FSDB:s uppfattning om vikten av en fortsatt kvantitativ och kvalitativ utveckling av nyhetsförmedlingen. För budgetåret 1991/92 har jag beräknat 4 725 000 kr. för ändamålet.

5. SDR bedriver vid sin teckenspråksavdelning olika verksamheter för att få till stånd en utveckling av teckenspråket. En fortlöpande utveckling av teckenspråket är en förutsättning för dövas kommunikation och delaktighet i samhället. För budgetåret 1991/92 bör 2 083 000 kr. anvisas till teckenspråksavdelningen.

6. Medlen till rikstolktjänst avser bidrag till tolktjänst som förtroendevalda i handikapporganisationerna behöver för att kunna utföra uppdrag av riksövergripande karaktär. Jag beräknar pris- och löneomräkning till 273 000 kr., varför totalt 3 003 000 kr. bör anvisas för verksamheten under budgetåret 1991/92.

7. Till naturhistoriska riksmuseets palynologiska laboratorium beräknar jag för det kommande budgetåret ett anslag på 518 000 kr.

10. Bidraget till DHR för merkostnader för verksamheten vid organisationens rekreationsanläggningar bör för budgetåret 1991/92 fastställas till 1 790 000 kr. Till SRF för merkostnader vid Almåsa semesterhem och kursgård bör 664 000 kr. anvisas.

11. Rekryteringsgruppen har genom sina tränings- och rehabiliteringsläger erbjudit nyhandikappade ökade möjligheter till ett aktivt och självständigt liv. Jag föreslår fortsatt stöd till denna verksamhet. Sammanlagt 1 845 000 kr. bör anvisas till Föreningen Rekryteringsgruppen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för viss verksamhet för handikappade* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 42 748 000 kr.

G 8. Statens hundskola

1989/90	Utgift	1 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Enligt riksdagsbeslut (1987/88:SoU24, rskr. 303) har riksdagen godkänt propositionen (1987/88:126) om inriktningen av verksamheten vid statens hundskola m.m. Statens hundskola är en renodlad uppdragsmyndighet med uppgift att mot ersättning tillhandahålla polis- och ledarhundar. Kostnaderna för skolan skall täckas av intäkter från försäljningen av produkter och tjänster.

Statens hundskola

Statens hundskola hemställer för budgetåret 1991/92 utöver sedvanlig kostnadstäckning för pris-, hyres- och löneökningar om ett tillskott med 3,8 milj.kr. för att undvika ett rörelseunderskott. Hundskolan har också hemställt att verksamheten bör delas upp i skilda redovisningsenheter där avelsverksamheten bör vara anslagsfinansierad och övrig verksamhet intäktsfinansierad.

Föredragandens överväganden

Frågan om hundskolans organisation och finansiering har varit aktuell i många år. Hundskolan ombildades senast 1988 till en intäktsfinansierad myndighet efter att ha varit en anslagsfinansierad myndighet åren 1978 – 1988. I samband med ombildandet reglerades en ackumulerad skuld på 12,4 milj.kr. Vidare beslutade riksdagen om ett omställningsbidrag som successivt skulle avvecklas fram t.o.m. innevarande budgetår. Trots de åtgärder som vidtagits har hundskolan inte kunnat redovisa ett tillfredsställande ekonomiskt resultat. För budgetåret 1990/91 har hundskolan hemställt om ett tillskott om 2,6 milj.kr. för att undvika ett rörelseunderskott. Hundskolan har vidare i sin anslagsframställning hemställt om ett årligt bidrag om 3,8 milj.kr. Skolan har inte heller lyckats fylla behovet av framförallt ledarhundar för synskadade som förutsattes i samband med omorganisationen.

Jag har nyligen bemyndigats att tillkalla en särskild utredare som skall utreda om det finns förutsättningar för att driva statens hundskola i form av aktiebolag. Mot bakgrund av bl.a. utredarens förslag har jag för avsikt att föreslå regeringen att senare återkomma till riksdagen i denna fråga.

Med hänvisning till vad jag tidigare anfört om att hundskolans kostnader skall täckas av avgifter från verksamheten förordar jag att anslaget förs upp med 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att till *Statens hundskola* för budgetåret 1991/92
anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 9. Statens handikappråd

1989/90	Utgift	5 065 613
1990/91	Anslag	5 202 000
1991/92	Förslag	5 621 000

Statens handikappråd skall verka för förbättrade levnadsförhållanden för handikappade och främja samarbetet i handikappfrågor mellan samhällsorganen samt mellan dem och handikapporganisationerna. Regler om rådets organisation finns i förordningen (1988:1094) med instruktion för statens handikappråd.

Statens handikappråd

Statens handikappråd hemställer om dels löne- och prisomräknade medel, dels ökade medel om 300 000 kr. för övriga förvaltningskostnader.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Personal	13	
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 812 000	+ 350 000
(därav lönekostnader)	(2 912 000)	(+ 298 000)
Lokalkostnader	1 390 000	+ 69 000
Summa	**5 202 000**	**+ 419 000**

Föredragandens överväganden

Statens handikappråd skall, enligt sin instruktion, bedriva verksamhet som i första hand inriktas på handikappfrågor som berör flera samhällsområden. Till statens handikappråds uppgifter hör bl.a. att främja samordning och samarbete inom handikappområdet. Särskild uppmärksamhet har sedan några år tillbaka ägnats frågor om insatser för flerhandikappade. Sådana frågor förutsätter en samordnad verksamhet mellan många organ i samhället. Denna inriktning av handikapprådets arbete bör enligt min mening fortsätta. Jag har i mina bedömningar av anslagsbehovet för

budgetåret 1991/92 funnit att statens handikappråd bör undantas från produktivitets- och sparkravet om 1,5 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens handikappråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 621 000 kr.

G 10. Bidrag till handikapporganisationer

1989/90	Utgift	70 615 284
1990/91	Anslag	79 075 000
1991/92	Förslag	100 238 000

Från anslaget erhåller handikapporganisationerna bidrag till sin verksamhet. Regeringen beslutar om fördelningen av anslagsbeloppet mellan organisationerna efter förslag av statens handikappråd. Följande 35 organisationer har fått bidrag under innevarande budgetår:

Afasiförbundet i Sverige, Bröstcancerföreningarnas riksorganisation, De handikappades riksförbund, Handikappförbundens centralkommitté, Förbundet blödarsjuka i Sverige, Förbundet mot läs- och skrivsvårigheter, Föreningen för de neurosedynskadade, Föreningen Sveriges dövblinda, Hörselskadades riksförbund, ILCO- Svenskt förbund för stomiopererade, Laryngförbundet, Neurologiskt handikappades riksförbund, Riksförbundet för blodsjuka, Riksförbundet för dementas rättigheter, Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn, Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, Riksförbundet för mag- och tarmsjuka, Riksförbundet för njursjuka, Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar, Riksförbundet för social och mental hälsa, Riksförbundet för trafik- och polioskadade, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, Riksförbundet mot astma/allergi, Riksförbundet mot reumatism, Riksförbundet för cystisk fibros, Riksföreningen AUTISM, STROKE-Riksförbundet mot hjärnans kärlsjukdomar, Svenska celiakiförbundet, Svenska diabetesförbundet, Svenska epilepsiförbundet, Svenska psoriasisförbundet, Sveriges dövas riksförbund, Sveriges stamningsföreningars riksförbund, Synskadades riksförbund och Tandvårdsskadeförbundet.

Föredragandens överväganden

Handikapporganisationernas verksamhet fullföljer en folkrörelsetradition. Deras insatser har haft och har alltjämt en avgörande betydelse för utvecklingen av synen på handikapp och handikappfrågor.

Statsbidraget till handikapprörelsens riksorganisationer utgör innevarande budgetår 79 075 000 kr. Handikapporganisationerna har i flera sammanhang betonat vikten av att statsbidraget till dem fortsätter att utvecklas.

Jag bedömer det viktigt att så sker och kan också konstatera att statsbidraget förbättrats betydligt under en följd av år.

Enligt min bedömning bör bidraget till handikapporganisationerna även inför det kommande budgetåret vara ett prioriterat område. Jag vill i det följande peka på några omständigheter som talar för att statsbidraget till dem bör förstärkas ytterligare.

Ett starkt skäl är att handikapporganisationerna har höga merkostnader för den verksamhet som man bedriver. Förbunden organiserar personer med olika slag av funktionshinder. I många fall rör det sig om omfattande funktionshinder. Av detta följer att verksamheten måste ha en hög grad av anpassning. Det handlar bl.a. om att möteshandlingar och annan information måste anpassas efter de speciella krav som ställs, t. ex. att information för synskadade finns i punktskrift eller på kassett eller att psykiskt utvecklingsstörda kan erhålla information i lättläst form. För att döva och dövblinda skall kunna bedriva och delta i verksamhet fordras tillgång till tolkar. När rörelsehindrade och andra personer med fysiska eller medicinska funktionshinder har sammankomster, krävs att lokalerna är väl anpassade. I många fall ställs det också krav på att personliga assistenter finns att tillgå. Detta innebär att kostnaderna för organisationernas verksamhet blir höga.

Handikapporganisationerna har vidare i skrivelser till regeringen uttryckt oro över de effekter som skattereformen får för deras möjligheter att bedriva verksamhet. Enligt vad man framhållit innebär bl.a. momsbreddningen att handikapporganisationerna åsamkas betydande kostnadsökningar i sin verksamhet.

Ett ytterligare skäl för mitt förslag om ett förstärkt statsbidrag är handikapporganisationernas ökande engagemang och utökade verksamhet när det gäller internationella handikappfrågor. Det är enligt min bedömning väsentligt att organisationerna kan ges rimliga ekonomiska förutsättningar att bygga upp och bedriva intressepolitisk verksamhet inom det internationella området. Jag vill i sammanhanget bl.a. påminna om det initiativ som den svenska regeringen tagit inom FN-systemet om utarbetande av internationella regler med inriktning på full delaktighet och jämlikhet för handikappade. Det är givetvis väsentligt att de svenska handikapporganisationerna ges möjligheter att medverka i detta arbete. Jag tänker här också på den verksamhet som organisationerna bedriver eller planerar att starta med anknytning till EG.

Utöver vad jag nu har framhållit syftar den föreslagna förstärkningen även till att ge organisationerna möjligheter att genom t.ex. uppsökande verksamhet söka integrera nya handikappgrupper i den ordinarie verksamheten.

Med hänvisning till vad jag nu sagt anser jag att statsbidraget till handikapporganisationerna för budgetåret 1991/92 bör utökas med 21 163 000 kr., vilket innebär att totalt 100 238 000 kr. bör anvisas för ändamålet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till handikapporganisationer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 100 238 000 kr.

G 11. Bilstöd till handikappade

1989/90	Utgift	293 984 967	Reservation	121 214 419
1990/91	Anslag	214 163 000		
1991/92	Förslag	206 000 000		

Från detta anslag betalas bilstöd till handikappade och föräldrar till handikappade barn för anskaffning och anpassning av motorfordon m.m. Bilstödet kan lämnas till fem olika grupper och omfattar grundbidrag, anskaffningsbidrag och anpassningsbidrag. Stödet administreras av riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna. Bestämmelser om bilstödet finns i lagen (1988:360) om handläggning av ärenden om bilstöd till handikappade och i förordningen (1988:890) om bilstöd till handikappade.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket (RFV) beräknar medelsbehovet under budgetåret 1991/92 till 117 milj.kr. RFV föreslår att grundbidraget och det inkomstprövade anskaffningsbidraget höjs, samt att inkomstgränserna vid fastställandet av anskaffningsbidraget justeras uppåt.

Föredragandens överväganden

Bilstödet, som infördes den 1 oktober 1988, har fått stor betydelse för många förflyttningshandikappade. Anknytning till arbetslivet är inte längre ett villkor för bilstöd. Stöd för inköp av bil kan även lämnas till handikappade föräldrar med barn under 18 år eller till föräldrar med handikappade barn under förutsättning att föräldern sammanbor med barnet och har behov av fordon för förflyttning tillsammans med barnet. Under den period som förflutit sedan stödet infördes har omkring 10 000 personer beviljats bilstöd. I förhållande till de regler som gällde före oktober månad 1988 innebär det nya bilstödet väsentliga förbättringar även när det gäller bidragsbelopp och inkomstgränser.

Det är givetvis av stor betydelse att bilstödet inte urholkas på grund av inflation och höjda bilpriser. Det har nu gått drygt två år sedan de nu gällande reglerna trädde i kraft och enligt min uppfattning finns väsentliga motiv för att såväl höja grundbidraget och det inkomstprövade anskaffningsbidraget som att justera de inkomstgränser som gäller vid fastställande av anskaffningsbidraget. Därmed kan värdebeständigheten i stödet säkras. Med instämmande i vad riksförsäkringsverket föreslagit anser jag

att följande justeringar bör göras fr.o.m. den 1 juli 1991.

Helt grundbidrag, som för närvarande uppgår till 50 000 kr., bör höjas till 60 000 kr. I linje härmed bör halvt grundbidrag höjas från nuvarande 25 000 kr. till 30 000 kr. Enligt nu gällande regler utgör högsta anskaffningsbidrag 35 000 kr., vilket kan lämnas till den som har en årlig bruttoinkomst som understiger 75 000 kr. Rätten att erhålla anskaffningsbidrag upphör i dag när årsinkomsten når upp till 138 000 kr. Högsta anskaffningsbidrag bör fr.o.m. den 1 juli 1991 utgöra 40 000 kr. och kunna lämnas till den vars årsinkomst understiger 88 000 kr. Rätten till anskaffningsbidrag bör upphöra vid årsinkomster över 160 000 kr. Anskaffningsbidraget bör lämnas enligt följande skala.

Årlig bruttoinkomst kr.	Bidrag i % av helt bidrag 40 000 kr.	Bidragsbelopp kr.
- 87 999	100	40 000
88 000 - 95 999	90	36 000
96 000 - 103 999	80	32 000
104 000 - 111 999	70	28 000
112 000 - 119 999	60	24 000
120 000 - 127 999	50	20 000
128 000 - 135 999	40	16 000
136 000 - 143 999	30	12 000
144 000 - 151 999	20	8 000
152 000 - 159 999	10	4 000
160 000 -	0	–

Genom de av mig nu föreslagna höjningarna av bidragsbeloppen kommer maximalt bilstöd att uppgå till 100 000 kr. Därutöver kan bidrag till anpassning av fordonet lämnas.

Enligt min bedömning råder en viss osäkerhet när det gäller det antal personer som kan förväntas erhålla bilstöd under det kommande budgetåret. Med hänsyn till denna osäkerhet och till de höjningar av bidragsbeloppen som jag nyss förordat anser jag att anslaget för budgetåret 1991/92 bör beräknas till 206 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bilstöd till handikappade* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 206 000 000 kr.

H. Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik

Individ- och familjeomsorg

Översyn av socialtjänstlagen m.m.

Genom 1982 års socialtjänstreform förändrades i grunden förutsättningarna för det sociala arbetet. Socialtjänstlagen (1980:620) anger målen för samhällets socialtjänst. Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor och aktiva deltagande i samhällslivet. Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialtjänstreformen innebar viktiga förbättringar för den enskildes möjligheter att få samhällets stöd på sina egna villkor. Lagstiftningen gav vidare kommunerna större frihet att arbeta utifrån lokala förutsättningar och individens egna behov.

Under senare tid har dock kritiska uppfattningar framförts vad gäller såväl socialtjänstlagens utformning som dess praktiska tillämpning.

På regeringens uppdrag har socialstyrelsen i det s.k. REBUS-projektet genomfört en utvärdering av socialtjänstlagen, bl.a. med avseende på lagens praktiska tillämpning i förhållande till barn och ungdom. Projektet har vidare behandlat möjligheterna att ge människor alternativ till socialbidrag, liksom organisatoriska och andra förutsättningar för socialtjänstens individ- och familjeomsorg att i praktiken arbeta enligt socialtjänstlagens intentioner. Projektet presenterar en i stora delar kritisk bild vad gäller innehållet i verksamheten men också brister i planering, uppföljning och utvärdering.

Inom ramen för ett annat projekt har socialstyrelsen i rapporten *Behövs socialbyrån?* analyserat socialbyråernas arbete inom individ- och familjeomsorgen. Rapporten visar bl.a. på de ökade krav som ställs på socialbyråerna. Enligt socialbyråprojektets uppfattning lever socialbyråerna i dag inte upp till de högt ställda förväntningarna.

En annan del av kritiken gäller socialtjänstens insatser för de mest vårdbehövande ungdomarna. Inom ramen för den överenskommelse som träffats mellan staten och de båda kommunförbunden om statsbidrag till missbrukarvård och ungdomsvård har socialstyrelsen redovisat en analys av tillgången på vårdresurser för de mest utsatta ungdoms- och missbrukargrupperna. En efterfrågeundersökning visar på stor brist på platser såväl när det gäller de särskilda ungdomshemmen som på de hem som anordnas med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Handikapputredningens delbetänkande (SOU 1990:2) Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten har nyligen remissbehandlats. Remissinstanserna har skiftande synpunkter men många har ansett att en precisering behöver göras av socialtjänstlagens biståndsdel

paragraf. Vidare har Svenska kommunförbundet i en skrivelse till regeringen hemställt om en översyn av biståndsreglerna och ansvarsförhållandena mellan olika huvudmän.

Riksdagen har nyligen (1990/91;SoU6, rskr. 50) som sin mening givit regeringen till känna att tiden nu är mogen för en allmän översyn av socialtjänstlagen. En parlamentarisk kommitté bör enligt socialutskottet tillkallas för ändamålet.

Jag har för avsikt att under våren 1991 föreslå regeringen att besluta om en översyn av socialtjänstlagen.

Om utsatta barn

Under det gångna året har ett antal fall av barnmisshandel med dödlig utgång inträffat. Dessa tragiska fall har riktat uppmärksamheten mot att det även i vårt land finns barn som lever i ytterst utsatta situationer.

Under 1980-talet har det skett en viss ökning av antalet polisanmälningar om barnmisshandel och om sexuella övergrepp mot barn. När det gäller våld och övergrepp inom familjen är emellertid mörkertalen stora, varför det är svårt att med rimlig säkerhet uttala sig om den faktiska omfattningen av sådana brott mot barn.

De fall av barnmisshandel och vanvård som uppmärksammats under det senaste året har givit upphov till en debatt om socialtjänstens förmåga att skydda barn i utsatta situationer. Sedan en tid tillbaka pågår också inom socialarbetarkåren en diskussion om det som brukar kallas bristen på barnperspektiv i det sociala arbetet.

Socialstyrelsen har genom REBUS-projektets huvudrapport, *Växa i välfärdsland*, riktat kritik mot socialtjänsten för otillräckliga kunskaper när det gäller barn och ungdomar. Likaså anser styrelsen att dokumentationen av det sociala arbetet ofta är bristfällig.

Socialstyrelsen har vidare inom ramen för sin tillsynsverksamhet särskilt granskat ett antal utredningar om hjälp till familjer och barn. Granskningen visar bl.a. att socialsekreterarna sällan träffar barnen, att bedömningarna av barnen framstår som ytliga eller saknas helt, att föräldrarnas egna problem som regel beskrivs men att föräldrarnas relation till barnen och deras förmåga att tillgodose barnens behov sällan analyseras.

I arbetet med utsatta barn och ungdomar är det barnens och ungdomarnas behov som skall stå i centrum. Jag anser att det nu krävs en kraftfull satsning för att utveckla ett barnperspektiv i det sociala arbetet. Ett systematiskt förändringsarbete bör inledas i syfte att utveckla barnkompetensen inom individ- och familjeomsorgen. Observansen på barnens situation måste öka. Även förhållandet mellan barn och föräldrar behöver uppmärksammas mer än vad som uppenbarligen sker i dag.

En utvecklad barnkompetens och en ökad observans på barnens situation är enligt min mening en förutsättning för att socialtjänsten i tid skall upptäcka vilka barn och föräldrar som är i behov av särskilt stöd. Det är också en väg att förhindra barnmisshandel och allvarlig försummelse av barn. Grava fall av barnmisshandel är dessbättre relativt sällsynta. Det

krävs därför en hög vaksamhet och en lyhördhet bland socialarbetare i mötet med barn för att dessa fall skall upptäckas i tid.

Socialstyrelsen bör upprätta en plan för arbetet med att höja medvetenheten och öka kompetensen inom socialtjänsten när det gäller utsatta barn. En brett upplagd fortbildning bör ingå som en del i en sådan plan. Arbetet bör vidare syfta till att utveckla arbetsformer och metoder. De ideella organisationernas erfarenheter och kunskaper bör tillvaratas i utvecklingsarbetet.

För att initiera en utveckling i den riktning som jag skisserat här föreslår jag att 8 milj.kr. ställs till socialstyrelsens förfogande för en samlad satsning för att i det sociala arbetet öka kompetensen att arbeta med och för utsatta barn. I denna satsning bör även fortsättningsvis flykting- och invandrarbarn ägnas särskild uppmärksamhet.

Ungdomsvård och missbrukarvård

Inom såväl ungdomsvården som missbrukarvården för vuxna har det skett stora förändringar efter socialtjänstreformens genomförande. Antalet institutionsplatser totalt sett har ökat. Under senare år har utbyggnaden framför allt inom nykterhetsvården och narkomanvården men också på barn- och ungdomssidan genomförts av stiftelser och organisationer eller i annan privat regi. Många behandlingskollektiv och stiftelsedrivna behandlingshem har haft en förnyande och vitaliserande effekt på vårdområdet. I vissa fall har dock privata hem för vård eller boende inte fungerat tillfredsställande och i en del fall har hemmen utnyttjat den brist på vårdresurser som funnits och kunnat ta ut mycket höga vårdavgifter.

Regeringen har gett socialstyrelsen i uppdrag att analysera utvecklingen vad avser verksamhet i enskild regi inom missbrukarvården och barn- och ungdomsvården. Styrelsen skall därvid analysera för- och nackdelar med den utveckling som hittills skett. Detta uppdrag kommer att redovisas inom kort.

En rad olika rapporter och utvärderingar har dock visat att tillgången på vårdresurser inom vissa områden, framför allt för de mest utsatta missbrukarna och ungdomarna, är otillfredsställande. Den efterfrågeundersökning som socialstyrelsen gjort i samverkan med de båda kommunförbunden visar att många ungdomar och grava missbrukare inte kunnat få plats i särskilda ungdomshem eller i LVM-hem trots att de haft akuta behov av sådana placeringar. Antalet platser i särskilda ungdomshem har minskat från 573 år 1983 till 464 år 1990, medan platsantalet i LVM-hem i stort sett är oförändrat trots en ökad efterfrågan.

Problemen inom den tyngsta institutionsvården gäller dock inte enbart platsbrist utan hänger också samman med brister i planering, styrning och ansvarstagande. En ökad samordning av resurserna fordras.

Jag avser att inom kort föreslå regeringen att förelägga riksdagen en proposition om statsbidragen till ungdomsvård och missbrukarvård m.m. Förslaget kommer att syfta till en snabb utbyggnad av institutionsvården för de mest utsatta ungdoms- och missbrukargrupperna. Vidare kommer

riktlinjerna att dras upp för det fortsatta arbetet med att förändra organisationen av institutionsvården för att göra den bättre skickad att motsvara kraven på vårdinnehåll m.m.

Ökad uppmärksamhet har ägnats frågan om missbruk bland kvinnor. Socialstyrelsen har lämnat stöd till stiftelsen Kvinnoforum som initierat utvecklings-och utvärderingsinsatser när det gäller vården av kvinnliga missbrukare. Stiftelsen driver också en omfattande utbildnings- och konferensverksamhet. Socialstyrelsen har också gett stöd för att utveckla behandlingshem för kvinnliga missbrukare. Under de senaste åren har ett drygt tiotal sådana hem kommit igång.

Stöd har också utgått till utvecklingsprojekt som uppmärksammat utsatta flickor i tonåren liksom barn till föräldrar som är missbrukare.

I samband med arbetet att bekämpa spridningen av HIV/aids har stöd lämnats för insatser mot prostitutionen. De tre storstadskommunerna har fått stöd för att utveckla sina prostitutionsförebyggande insatser. Utvärderingsprojekt har initierats, bl.a. har studier gjorts om prostituerades kunder. Stöd har också utgått till behandlingsinsatser för prostituerade missbrukare.

Fortsatt uppmärksamhet bör ges åt problemet med missbruk av alkohol och narkotika bland kvinnor. En del av anslaget för utvecklings- och försöksverksamhet bör användas för detta ändamål. Initiativ bör tas för att fortsätta utvecklingen av vården för kvinnliga missbrukare. Särskilt bör gravida missbrukares vårdbehov uppmärksammas.

Spridningen av HIV-smitta bland narkotikamissbrukare fortsätter att öka. Den 1 oktober 1990 fanns 569 rapporterade HIV-positiva missbrukare och 14 missbrukare med diagnosen aids. Ökningstakten har varit relativt konstant de senaste tre åren. Huvuddelen av de HIV-positiva missbrukarna är heroinmissbrukare. Merparten av de nysmittade är däremot amfetaminmissbrukare. Detta inger oro eftersom amfetaminmissbruket har en väsentligt större utbredning i Sverige än heroinmissbruket.

För att bekämpa spridningen av HIV bland narkotikamissbrukare måste narkomanvården utvecklas och utvärderas. Under en femårsperiod – innevarande budgetår inräknat – har uppemot 370 milj.kr. satsats på att förstärka narkomanvården.

Chefen för socialdepartementet har tidigare i dag föreslagit att en medelsram om 193,5 milj.kr. ställs till regeringens förfogande för fortsatta insatser mot HIV/aids. En del av dessa resurser bör användas för fortsatt utveckling av en offensiv narkomanvård.

I denna satsning bör ingå att ta initiativ till att förbättra vården av HIV-positiva missbrukare och för missbrukare med diagnosen aids. Stöd bör kunna utgå till effektiva öppenvårdsprogram, liksom till en utveckling av vårdinnehåll och behandlingsmetoder inom institutionsvården.

Vissa grupper av missbrukare måste uppmärksammas särskilt. Hit hör missbrukare med grava psykiska störningar, gravida missbrukare och missbrukare med små barn, samt missbrukare med invandrarbakgrund.

En del av anslaget bör användas för fortsatta samordningsinsatser mellan socialtjänst och psykiatri, liksom mellan kriminalvård och narkomanvård.

Stöd bör vidare kunna utgå till fortbildning av personal samt till dokumentation och utvärdering.

Våld mot kvinnor

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag kartlagt kvinno- och mansjourerna i Sverige. Av kartläggningen framgår bl.a. att det finns 112 ideellt verksamma kvinnojourer och nio mansjourer.

Kvinnojourerna vänder sig till kvinnor som är utsatta för våld. Många av dessa kvinnor vill av olika skäl inte ha kontakter med samhällets hjälpinstanser. De män som söker sig till mansjourerna gör det främst på grund av skilsmässokriser eller vårdnads- och umgängestvister.

Kvinnojourerna får som regel kommunala bidrag i varierande omfattning. En del får även bidrag från landstingen. För mansjourernas vidkommande är förhållandena likartade.

Den verksamhet som bedrivs vid landets kvinnojourer utgör enligt min mening ett värdefullt komplement till kommunernas och landstingens verksamhet. Kvinnojourerna har sedan år 1984 kunnat bedriva projektverksamhet med stöd av de medel för försöks- och utvecklingsverksamhet som socialstyrelsen disponerar. Jag anser att stödet till kvinnojourerna och deras riksorganisation nu bör utökas och ges en fastare form. Jag kommer därför att föreslå ett särskilt organisationsanslag om 2 milj.kr. för detta ändamål.

Socialbidrag

Under första hälften av 1980-talet ökade antalet socialbidragstagare kraftigt. Därefter – fr.o.m. år 1987 – har en viss minskning av socialbidragsberoendet skett. Bakom den kraftiga uppgången under 1980-talets första år låg främst en kraftig konjunkturnedgång och en hög arbetslöshet. Trots de senaste årens högkonjunktur ligger emellertid antalet socialbidragstagare kvar på en hög nivå.

Antal socialbidragstagare åren 1980 och 1985-1989

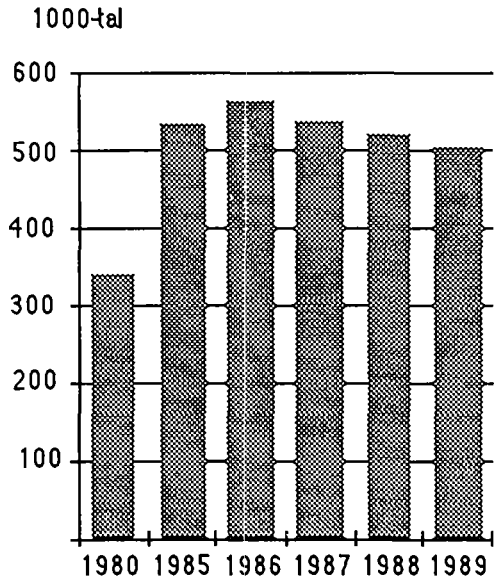

Steget ut på arbetsmarknaden har, även under högkonjunkturen, förblivit långt bl.a. för ungdomar som aldrig hunnit få en fast plats på arbetsmarknaden, för invandrare och för fysiskt eller socialt handikappade.

För att förbättra dessa gruppers möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden har socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen på regeringens uppdrag gemensamt genomfört en rad insatser för att förbättra samverkan mellan arbetsförmedlingarna och socialtjänsten. Regeringen har därefter gett ett nytt uppdrag åt arbetsmarknadsstyrelsen att i samråd med riksförsäkringsverket och socialstyrelsen initiera ytterligare försöksverksamhet med ökad samverkan mellan socialtjänst, försäkringskassor och arbetsförmedling/arbetsmarknadsinstitut i storstadsområden med en stor andel socialbidragstagare och långtidssjuka.

Särskilda åtgärder har vidtagits för att förbättra flyktingars och invandrares möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Riksdagen har antagit regeringens proposition (1989/90:105) om ett nytt schabloniserat ersättningssystem till kommunerna för kostnader i samband med mottagandet av flyktingar. Huvudsyftet med det nya ersättningssystemet är att skapa en stor frihet för kommunerna att i samverkan med arbetsförmedlingen på orten vidta aktiva åtgärder för att flyktingarna skall bli självförsörjande. Det nya ersättningssystemet gäller fr.o.m. den 1 januari 1991.

Mål

Överkonsumtion och missbruk av alkohol för med sig omfattande sociala och medicinska problem. Samhällets kostnader för exempelvis social- och sjukvård, produktionsbortfall och rehabilitering är mycket höga. Därtill kommer det psykiska, sociala och ekonomiska lidande som drabbar enskilda och deras anhöriga.

Mot denna bakgrund antog riksdagen år 1977 ett samlat alkoholpolitiskt program (prop. 1976/77:108, SkU40, rskr. 231). Härigenom fastställdes det regelsystem som omgärdar hanteringen av alkohol. Riksdagen slog fast att samhället måste vidta åtgärder på en mängd olika områden i syfte att minska alkoholkonsumtionen och därmed alkoholskadorna.

Sverige har ställt sig bakom WHOs hälsopolitiska strategi där bl.a. målet att minska alkoholkonsumtionen med minst 25 % under perioden 1980-2000 ingår.

Utvecklingstendenser

Försäljningen av alkoholdrycker i Sverige minskade med drygt 20 % under tioårsperioden 1976-1985. Under senare delen av 1980-talet ökade försäljningen på nytt. Särskilt starkölsförsäljningen gick upp under denna period.

Tabell: Försäljning av alkoholdrycker i liter alkohol 100 % per invånare 15 år och äldre 1975, 1980 och 1985-1989.

År	Sprit-drycker	Vin	Starköl	Öl II	Totalt
1975	3,75	1,36	0,21	2,29*	7,61
1980	3,42	1,53	0,78	1,01	6,74
1985	2,52	1,74	0,85	0,96	6,07
1986	2,59	1,77	0,96	1,02	6,34
1987	2,38	1,75	1,04	1,04	6,21
1988	2,31	1,81	1,17	1,11	6,40
1989	2,25	1,86	1,27	1,17	6,55

*Inklusive öl IIB (s.k. mellanöl)

Även i ungdomsgrupperna ökade alkoholkonsumtionen under senare delen av 1980-talet, enligt de särskilda undersökningar som görs av ungdomars alkoholvanor.

Preliminära försäljningssiffror för perioden januari-oktober 1990 visar dock på en tydlig nedgång i försäljningen.

Vidtagna och planerade åtgärder

Sverige har medverkat till åtgärder på det internationella planet mot alkoholmissbruket. Sverige kommer att delta i en samnordiskt finansierad insats för att stärka WHOs alkoholpolitiska arbete inom Europaregionen.

Tillsammans med de övriga nordiska länderna har Sverige medverkat till att ECOSOC uppmanat FNs generalsekreterare att vidta vissa åtgärder som skulle leda till ökade alkoholpolitiska åtgärder inom FN.

Under åren 1989 och 1990 har en landsomfattande aktion mot alkohol och andra droger genomförts. Aktionen leds av en arbetsgrupp, i vilken ingår representanter för folkrörelser och myndigheter som arbetar med drogfrågor. Arbetsgruppen, som kallar sig ATHENA-gruppen, har initierat olika drogförebyggande verksamheter och opinionsbildande insatser. Gruppen har disponerat cirka 10 milj.kr. per år. Regeringen har nyligen beslutat att förlänga gruppens mandat fram till den 1 juli 1991 för att tillsammans med regeringens aktionsgrupp mot narkotika ytterligare intensifiera och förstärka de lokala drogförebyggande insatserna.

Från olika håll har framlagts förslag om förändringar av den samlade alkoholpolitiken. Riksdagen har ställt sig bakom ett av socialutskottet framlagt betänkande (1989/90:SoU2, rskr. 13) om en aktiv alkoholpolitik som redovisar behov av ställningstaganden på det alkoholpolitiska området. Socialstyrelsen har även till regeringen överlämnat ett handlingsprogram för att sänka alkoholkonsumtionen med 25 % fram till år 2000 och en rapport om minskad tillgänglighet av alkohol i ungdomsgrupperna. Våldskommissionen har vidare behandlat sambandet mellan alkohol och våld i offentliga miljöer och lämnat förslag till åtgärder som bl.a. berör servering av alkoholdrycker vid restauranger.

Jag delar helt den uppfattning som socialutskottet uttalade i sitt nyss nämnda betänkande, nämligen att vi måste finna konkreta åtgärder som leder till en varaktig sänkning av alkoholkonsumtionen. Inte minst viktigt anser jag det därvid vara att sätta in informationen om alkohol och andra droger i ett vidare folkhälsoperspektiv, i syfte att ge individen ett bättre underlag för medvetna val när det gäller både alkoholvanor och andra levnadsvanor vilka är av strategisk betydelse för den enskildes hälsa. Under våren 1991 avser jag att föreslå regeringen att i en proposition till riksdagen lämna förslag till åtgärder inom det alkoholpolitiska området.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) är i enlighet med riksdagens beslut fr.o.m. den 1 juli 1990 en fristående organisation i förhållande till socialstyrelsen. CAN erhåller statsbidrag som fristående folkrörelseorgan för att fullfölja de arbetsuppgifter och den inriktning som riksdagen förutsatte år 1984.

Statsbidrag utgår till folkrörelserna och andra organisationer dels i form av centralt organisationsstöd, dels som projektmedel till verksamheter med drogförebyggande syfte.

Nykterhetsrörelserna och vissa andra organisationer får omfattande bidrag för sin centrala verksamhet. Socialstyrelsen fördelar medel till föreningslivet för informationsinsatser och annan drogförebyggande verksamhet. Särskilda medel utgår för insatser inom området alkohol och arbetsliv. Medlen bör även kunna användas till insatser mot narkotika. Socialstyrelsen fördelar också bidrag till organisationerna för deras insatser i samband med rehabilitering av missbrukare.

För bidrag till organisationernas insatser inom drogområdet m.m. beräknar jag för nästa budgetår drygt 63 milj.kr.

Narkotikapolitik

Mål

Målet för den svenska narkotikapolitiken är att skapa ett narkotikafritt samhälle. Detta mål har en stark förankring i den svenska medborgaropinionen, de politiska partierna, ungdomsorganisationerna och övriga folkrörelser. Den svenska regeringen har därför med kraft vänt sig mot alla tankar på en legalisering av narkotika eller ett accepterande av narkotikamissbruk som en normal företeelse i samhället.

Utvecklingstendenser

Narkotikaläget i världen inger stor oro. Produktionen av illegal narkotika ökar dramatiskt. Den illegala handeln av narkotika blir allt mer välorganiserad och svår att bekämpa. Från praktiskt taget hela världen rapporteras dessutom en kraftig ökning av narkotikamissbruket, liksom av narkotikarelaterade sjukdomar och skador. Sprutmissbrukarna utgör en snabbt växande andel av de aids-sjuka.

I takt med att narkotikaproblemet ökar i världen tilltar också uppgivenheten. Ett tecken på detta är att allt fler röster börjar höjas för en legalisering av narkotika. Sådana krav framförs i den allmänna debatten i bl.a. USA, liksom i flera europeiska länder.

Under det senaste decenniet har narkotikamissbruket pressats tillbaka i Sverige. Haschmissbruket bland unga har minskat liksom nyrekryteringen av intravenösa missbrukare. Narkotikasituationen är dock fortfarande mycket allvarlig. Narkotikaläget i världen påverkar naturligtvis också situationen i Sverige. Tillgången på narkotika är stor. Nya preparat som kokain har introducerats på den illegala marknaden. Läget är alltjämt så labilt att kampen mot narkotikamissbruket måste fortsätta att föras med oförminskad styrka.

Vidtagna och planerade åtgärder

Hösten 1989 inrättade regeringen en aktionsgrupp mot narkotika bestående av cheferna för berörda myndigheter, företrädare för kommun- och landstingsförbunden och ordförandena för ATHENA-gruppen, Statens ungdomsråd och regeringens samordningsorgan för narkotikafrågor (SAMNARK).

Aktionsgruppen har bl.a. initierat en offensiv över hela landet för att stärka det drogförebyggande arbetet. I samarbete med ATHENA skall gruppen under våren 1991 engagera kommuner, skolor och frivilliga organisationer för att ytterligare stärka det drogförebyggande arbetet. Gruppen samlar nu också narkomanvård, polis, kriminalvård och andra

berörda i landets samtliga län i syfte att stärka de samordnade insatserna mot narkotikamissbruket i kommunerna. Särskilda insatser kommer vidare att göras mot detaljhandeln med narkotika. Gruppen har också initierat åtgärder riktade mot spridningen av kokain liksom insatser för att bekämpa missbruket bland flyktingar och invandrare. Aktionsgruppen skall avsluta sitt arbete den 1 juli 1991.

Sverige deltar mycket aktivt i det internationella narkotikasamarbetet. I januari 1990 genomfördes ett nordiskt ministermöte om narkotika i Sverige. Vid mötet diskuterades den handlingsplan mot narkotika som nordiska kontaktmannaorganet för narkotikafrågor haft ansvaret att genomföra. Ministermötet fastställde ett åttapunktsprogram för det fortsatta nordiska samarbetet inom detta område.

Inom den s.k. Pompidougruppen, som är en europeisk arbetsgrupp för narkotikafrågor kopplad till Europarådet, hölls ett ministermöte i november 1990. Mötet beslöt att genomföra ett nytt europeiskt åtgärdsprogam mot narkotika. Våren 1991 kommer Pompidougruppen att anordna ett nytt ministermöte, som helt skall ägnas åt den allvarliga narkotikasituationen i Östeuropa.

Vid 1989 års generalförsamling i FN föreslog Sverige att FN skulle utveckla ett globalt aktionsprogram mot narkotika. Förslaget accepterades och vid FNs särskilda generalförsamling om narkotika i februari 1990 fastställdes innehållet i programmet. Efter förslag från Sverige har vidare FNs generalsekreterare låtit göra en översyn av arbetet i de sekretariat inom FN som arbetar med narkotikafrågan. På grundval av utredningens rekommendationer har 1990 års generalförsamling beslutat att den 1 januari 1991 inrätta ett nytt FN-program i vilket de befintliga sekretariaten integreras. Härmed kan FN samordna sina insatser effektivare och får ökade möjligheter att stödja ländernas insatser mot produktion, handel och missbruk av narkotika.

Sverige har också givit aktivt stöd åt WHOs nya drogprogam. Genom programmet ökar WHO sina insatser för att förebygga alkohol- och narkotikamissbruk. Även åtgärder för att motverka den illegala handeln med och missbruket av sådana läkemedel som klassas som narkotika inkluderas i programmet. Regeringen beslöt i november 1990 att anslå 12 milj.kr. för detta program inom WHO.

Sverige tillhör de länder som ger de största frivilliga bidragen till FNs arbete mot narkotika. Under hösten 1990 beslöt regeringen att under innevarande budgetår bidra med 34 milj.kr. till FNs narkotikafond. Sverige lämnar också ett årligt bidrag till narkotikafondens allmänna verksamhet. Under anslaget A 6. beräknas 840 000 kr. för detta ändamål samt för andra internationella insatser inom alkohol- och narkotikaområdet.

H 1. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

1989/90	Utgift	8 369 757	Reservation	– 713 490
1990/91	Anslag	9 167 000		
1991/92	Förslag	10 542 000		

Från anslaget utgår bidrag till verksamheten vid Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) som fr.o.m. den 1 juli 1990 är en fristående organisation.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

CAN hemställer om reservationsanslag på 15 105 000 kr. Som skäl för hemställan redovisar CAN behov av att öka den verksamhet som anses önskvärd utifrån samhällets drogpolitiska målsättningar. Därtill redovisar CAN ökade kostnader med anledning av sin nya ställning som fristående organisation.

Föredragandens överväganden

För CANs verksamhet har jag för budgetåret 1991/92 beräknat totalt 10 542 000 kr., vilket är en uppräkning med 1 375 000 kr. Hänsyn har då tagits till de ökade kostnader som CAN fått i och med den nya organisationen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning*, CAN, för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 10 542 000 kr.

H 2. Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård

1989/90	Utgift	874 956 387
1990/91	Anslag	950 000 000
1991/92	Förslag	950 000 000

En överenskommelse om ett nytt statsbidragssystem har den 20 juni 1989 träffats mellan statens förhandlingsnämnd, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet.

Riksdagen har beslutat bemyndiga regeringen att godkänna överenskommelsen (prop. 1989/90:25, SoU14, rskr. 91). Bidragssystemet gäller enligt överenskommelsen t.o.m. år 1992.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen föreslår att bidrag skall utgå i enlighet med överenskommelsen mellan statens förhandlingsnämnd och de båda kommunförbunden.

Föredragandens överväganden

Jag avser att inom kort föreslå regeringen att förelägga riksdagen en proposition om vissa ändringar i statsbidragssystemet.

Kostnaderna för statsbidrag till missbrukarvård och ungdomsvård för budgetåret 1991/92 har jag beräknat till 950 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 950 000 000 kr.

H 3. Bidrag till organisationer

1989/90	Utgift	54 003 456	Reservation	1 509 636
1990/91	Anslag	59 135 000		
1991/92	Förslag	63 501 000		

Från anslaget utgår bidrag till organisationer enligt vad som redovisas i sammanfattning nedan.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen har en central uppgift när det gäller att stödja och utveckla den drogförebyggande verksamheten inom organisationslivet och i kommunerna.

De kamratstödjande insatser som görs inom arbetslivet bör även fortsättningsvis stödjas. Styrelsen föreslår att anslaget till arbetsmarknadens organisationer ökas med 183 000 kr.

Bidrag till drogförebyggande verksamhet genom organisationslivet bör ökas till 10 milj.kr. Socialstyrelsen hemställer om föreskrifter avseende anslaget H 3 så att det framgår att organisationsstöd kan utgå till Föreningen Fruktdryckers allmänna verksamhet.

De frivilliga organisationer och föreningar som arbetar med rehabiliterings- och stödinsatser inom missbruksområdet fyller sedan länge en viktig uppgift. Socialstyrelsen äskar oförändrat anslag för budgetåret 1991/92.

Socialstyrelsen föreslår ett nytt anslag för kommunernas och landstingens drogförebyggande verksamhet på 2 milj.kr. Vidare föreslår styrelsen ett nytt anslag på 2 500 000 kr. för bidrag till nöjesaktiviteter i alkoholfri miljö.

Socialstyrelsen äskar 2 milj.kr. för organisationsstöd för kvinnojourer

och andra organisationer som arbetar med kvinnor som utsatts för våld, samt 2 milj.kr. till stiftelsen Kvinnoforum vars verksamhet syftar till att synliggöra kvinnorna i missbrukarvården.

Vissa ideella organisationer bedriver verksamhet som inriktar sig på utsatta barn och familjer. Bidrag har under budgetåret 1989/90 utbetalats till Barnens rätt i samhället (BRIS), familjehemmens organisationer och Hassela solidaritet. Styrelsen föreslår att vissa andra organisationer skall kunna ges stöd och att anslaget höjs till 3 milj.kr.

Vidare föreslår styrelsen att bidraget till de homosexuellas organisationer för deras arbete på riksplanet skall räknas upp till 1,5 milj.kr.

Statens ungdomsråd

För att kompensera det senaste årets kostnadsökning föreslår rådet att bidraget höjs med 205 000 kr.

Samarbetsnämnden för fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer m.fl.

Samarbetsnämnden äskar anslag med 26 milj.kr.

KALV-organisationerna

Organisationerna anhåller om att bidraget ökas till 6,6 milj.kr.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Mynd.*	Föredraganden
1. Bidrag för insatser inom området alkohol, narkotika och arbetsliv	4 584 000	+ 183 000	+ 183 000
2. Bidrag till drogförebyggande verksamhet genom organisationslivet	8 212 000	+ 1 788 000	– 0
3. Bidrag till ungdomsorganisationernas droginformation	5 125 000	+ 205 000	+ 205 000
4. Bidrag till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete	18 092 000	– 0	+ 724 000
5. Organisationsstöd till vissa nykterhetsorganisationer m.fl.			
- Samarbetsnämnden för fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer m.fl.	16 155 000	+ 9 845 000	+ 974 000
- Nykterhetsrörelsens landsförbund	398 000	+ 52 000	+ 16 000
6. Bidrag till KALV-organisationerna (Länkens kamratförbund, Alkoholproblematikers riksorganisation, Länkarnas riksförbund och Nykterhetsorganisationen Verdandi)	3 489 000	+ 6 600 000	+ 140 000
7. Bidrag till organisationer som arbetar för utsatta barn och familjer	2 040 000	+ 960 000	+ 82 000
8. Bidrag till de homosexuellas organisationer	1 040 000	+ 460 000	+ 42 000
9. Bidrag till kvinnojourernas riksorganisation m.m.		+ 2 000 000	+ 2 000 000
Summa utgifter	**59 135 000**	**+ 22 093 000**	**+ 4 366 000**

* Punkterna 1-2,4 och 7-9 socialstyrelsen, punkt 3 statens ungdomsråd, punkt 5 samarbetsnämnden för fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer m.fl., punkt 6 KALV-organisationerna.

Föredragandens överväganden

De frivilliga organisationerna utgör en viktig resurs i samhällets drogförebyggande arbete.

Som tidigare nämnts har regeringen beslutat att förlänga ATHENA-gruppens mandat för att i samarbete med aktionsgruppen mot narkotika intensifiera och förstärka det lokala drogförebyggande arbetet.

Genom en prioritering av de bidrag som fördelas av socialstyrelsen och statens ungdomsråd till verksamheter som främst är inriktade på ungdomar

skapas förutsättningar för en bättre samordning och kraftsamling av resurserna.

De områden som särskilt bör uppmärksammas är:

* *Arbetslivet*, genom bl.a. arbetsmarknadens organisationer och företagshälsovården.
* *Skolområdet*, såväl vid högstadier, gymnasier och folkhögskolor som vid universitet och högskolor.
* *Socialtjänsten*, bl.a. för att informera om droger, lagstiftning och hjälpmöjligheter, att bidra till att utveckla drogfria nöjesaktiviteter och metoder för att nå och stödja ungdomar som är på väg in i ett missbruk.
* *Fritidssektorn*, genom bl.a. utveckling av drogfria nöjesalternativ för ungdomar över 15 år, aktiviteter som bidrar till gemenskap i bostadsområden och andra fritidsaktiviteter.

Statsrådet Wallström kommer senare denna dag att föreslå ett särskilt bidrag till folkrörelser som bedriver barn- och ungdomsverksamhet av olika slag, som kompensation för deras ökade kostnader till följd av skattereformen.

Socialstyrelsen fördelar medel till arbetsmarknadens organisationer som bedriver ett viktigt drogförebyggande arbete inom arbetslivet. Jag beräknar för den verksamheten 4 767 000 kr.

Vidare fördelar socialstyrelsen medel till förebyggande projekt till övriga riksorganisationer och till kommuner som genomför lokala projekt. Jag beräknar för den verksamheten 8 212 000 kr.

Statens ungdomsråd fördelar medel för drogförebyggande insatser genom ungdomsorganisationerna. Jag beräknar för den verksamheten 5 330 000 kr.

För bidrag till sammanslutningar av f.d. alkoholmissbrukare, sammanslutningar för stöd och hjälp åt narkotikamissbrukare samt vissa organisationer som bedriver rehabiliteringsarbete inom missbruksområdet beräknar jag för nästa budgetår 18 816 000 kr.

Organisationsstöd utgår till vissa nykterhetsorganisationer för deras centrala verksamhet. Genom riksdagsbeslut år 1977 (prop. 1976/77:108, KrU40, rskr. 232) uppdrogs åt en särskild nämnd att pröva frågor rörande statsbidrag till sådana organisationer. Denna nämnd – samarbetsnämnden – består av fem ledamöter samt personliga ersättare. Nämnden utses av regeringen för tre år i sänder, efter förslag från de bidragsberättigade organisationerna. Samarbetsnämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande.

Jag har för avsikt att föreslå regeringen att vidta ändringar i förordningen (1977:486, omtryckt 1984:369 och ändrad senast 1986:883) om statsbidrag till organisationer som bedriver nykterhetsarbete, med innebörden att regeringen skall utse ordförande i samarbetsnämnden och att övriga ledamöter utses av de bidragsberättigade organisationerna.

Organisationsstödet till nykterhetsorganisationerna bör för nästa budgetår räknas upp med sammanlagt 974 000 kr. För samarbetsnämndens fördelning av statsbidrag till vissa nykterhetsorganisationer har jag beräknat

17 129 000 kr. och för Nykterhetsrörelsens Landsförbund 414 000 kr. Bidrag som fördelas av samarbetsnämnden bör i fortsättningen även kunna utgå till Föreningen Fruktdrycker. För KALV-organisationerna bör beräknas 3 629 000 kr.

Jag delar socialstyrelsens uppfattning att organisationer som inriktar sitt arbete på utsatta barn och familjer gör betydelsefulla insatser för dessa barn. Föreningar som Barnens rätt i samhället (BRIS), Hassela solidaritet och familjehemmens organisationer svarar för opinionsbildning, egna insatser och en metodutveckling inom sina områden. Jag beräknar drygt 2 milj.kr. för organisationsstöd till dessa organisationer.

De homosexuellas organisationer bedriver en omfattande informations- och rådgivningsverksamhet. För stöd till dessa organisationers arbete på riksplanet beräknar jag drygt 1 milj.kr.

Kvinnojourerna och deras riksorganisation driver en omfattande och värdefull verksamhet. Som stöd till deras verksamhet bör ett särskilt organisationsanslag lämnas till riksorganisationen. Från anslaget bör även stöd kunna lämnas till invandrarorganisationer som stöder misshandlade kvinnor. Jag har för detta ändamål beräknat 2 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna de av mig föreslagna förändringarna angående riktlinjerna för fördelning av anslaget Bidrag till organisationer samt

att till *Bidrag till organisationer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 63 501 000 kr.

H 4. Utvecklings- och försöksverksamhet

1989/90	Utgift	33 038 801	Reservation	9 781 551
1990/91	Anslag	26 167 000		
1991/92	Förslag	27 214 000		

För innevarande budgetår disponerar socialstyrelsen 18 467 000 kr. för utvecklings- och försöksverksamhet inom den öppna missbrukarvården, socialbyråernas arbete med barn och ungdomar och socialtjänsten i övrigt, inklusive kurs- och konferensverksamhet, utbildning av handläggare av alkoholärenden hos länsstyrelserna, kvinnojourer, mansjourer samt socialt arbete bland zigenare.

Av medlen skall minst 4 milj.kr. användas för utvecklingsarbete för flyktingbarn och -ungdomar. Vidare skall minst 2 milj.kr. användas för att stimulera utvecklingsarbete i kommuner och organisationer rörande barn som utsatts för sexuella övergrepp.

Styrelsen disponerar även 5,7 milj.kr. till utvecklingsinsatser inom narkomanvårdsområdet.

Socialdepartementet disponerar 2 milj.kr. för utvecklingsarbete inom socialtjänstens individ- och familjeomsorgsarbete m.m.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen konstaterar att försöks- och utvecklingsverksamheten inom socialt behandlingsarbete på det hela taget varit framgångsrik och avsatt goda spår. Utvärderingar visar att verksamheter med stor livskraft har kommit igång och kunnat utvecklas kvalitativt tack vare det statliga stödet.

Styrelsen föreslår ett delvis förändrat utvecklingsarbete där bl.a. en satsning på utveckling av socialbyråernas arbete med barn ingår.

Föredragandens överväganden

Som jag anförde i inledningen till detta avsnitt är en utvecklad barnkompetens och en ökad observans på barnens situation en förutsättning för att socialtjänsten i tid skall upptäcka vilka barn och föräldrar som är i behov av särskilt stöd. Olika rapporter har under senare tid visat på brister i socialtjänstens arbete med utsatta barn. Ett stort behov föreligger av utbildning, fortbildning, uppföljning och metodutveckling för att öka kompetensen i det sociala arbetet med de utsatta barnen. Socialstyrelsen bör ta ett samlat grepp för att initiera en sådan utveckling och jag föreslår att av anslaget för utvecklings- och försöksverksamhet skall minst 8 milj.kr. avsättas för detta ändamål. Detta inkluderar socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med barn som utsatts för sexuella övergrepp samt flykting- och invandrarbarn.

För att stimulera utvecklingsarbetet inom narkomanvården beräknar jag 6 milj.kr. Särskilt bör olika insatser som syftar till ett närmare samarbete mellan socialtjänst och polis prioriteras liksom andra insatser som syftar till en uppföljning av arbetet inom regeringens aktionsgrupp mot narkotika.

För att utveckla och utvärdera nya behandlingsmetoder och förbättra utbildningen inom missbrukarvården, socialt arbete bland zigenare, utveckling och utvärdering inom områdena vårdnad och umgänge, ekonomiskt bistånd, familjehem och institutioner samt organisationsutveckling och utvärdering med anledning av decentraliseringar inom socialtjänsten har jag beräknat ca 11,2 milj.kr. I detta ingår även kurs- och konferensverksamhet bl.a. för handläggare av alkoholärenden vid länsstyrelserna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utvecklings- och försöksverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 27 214 000 kr.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
För barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran utgå allmänt barnbidrag med *9 000* kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.	För barn, som är svensk medborgare och bosatt i riket, skall av allmänna medel såsom bidrag till barnets uppehälle och uppfostran utgå allmänt barnbidrag med *10 020* kronor om året i enlighet med vad nedan närmare stadgas.

Allmänt barnbidrag skall utgå jämväl för här i riket bosatt barn, som icke är svensk medborgare, såframt barnet fostras av någon som är bosatt och mantalsskriven i riket eller ock barnet eller endera av dess föräldrar sedan minst sex månader vistas i riket.

Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst *ett år*. Medföljande barn till den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, skall under utsändningstiden anses bosatta i Sverige. Medföljande barn till en *svensk missionär eller präst*, som i annat fall är anställd i utlandet, skall fortfarande anses bosatta här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst tre år.	Ett barn som lämnar Sverige skall fortfarande anses vara bosatt här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst *sex månader*. Medföljande barn till den som av en statlig arbetsgivare sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning, skall under utsändningstiden anses bosatta i Sverige. Medföljande barn till en *person*, som i annat fall är anställd i utlandet *av svenska kyrkan, ett svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverk-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	samhet, skall fortfarande anses bosatta här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst tre år.

1. Denna lag träder i kraft såvitt avser 1 § första stycket den 1 januari 1992 och i övrigt den 1 juli 1991.

2. Äldre föreskrifter i 1 § tredje stycket om var barnet skall anses vara bosatt gäller fortfarande för barn som lämnat Sverige före ikraftträdandet.

[1] Lagen omtryckt 1973:449.
[2] Senaste lydelse 1990:491.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
En elev i grundskolan har rätt till förlängt barnbidrag av allmänna medel med *750* kronor i månaden från och med kvartalet efter det under vilket eleven fyllt 16 år. Detsamma gäller elever som deltar i motsvarande utbildning i sameskolan, en riksinternatskola eller en sådan fristående skola som avses i 9 kap. 1 eller 2 § skollagen (1985:1100).	En elev i grundskolan har rätt till förlängt barnbidrag av allmänna medel med *835* kronor i månaden från och med kvartalet efter det under vilket eleven fyllt 16 år. Detsamma gäller elever som deltar i motsvarande utbildning i sameskolan, en riksinternatskola eller en sådan fristående skola som avses i 9 kap. 1 eller 2 § skollagen (1985:1100).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992.

[1] Senaste lydelse 1990:492.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
För varje barn lämnas bidrag med hälften av genomsnittskostnaden för en adoption från barnets ursprungsland, dock högst med *20 000* kronor.	För varje barn lämnas bidrag med hälften av genomsnittskostnaden för en adoption från barnets ursprungsland, dock högst med *24 000* kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991. Äldre föreskrift gäller fortfarande i fråga om barn som kommit i adoptivföräldrarnas vård här i landet före ikraftträdandet.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1990:1467) om ändring i lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m. att 3 § i dess lydelse enligt lagen (1990:000) om ändring i nämnda lag samt ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (1990:000) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	
I andra fall än som avses i 2 och 2 a §§ skall det fastställda priset för samtidigt på grund av sjukdom förskrivna och inköpta läkemedel sättas ned med hela det belopp som överstiger *75* kronor. Om en förskrivning är avsedd att expedieras mer än en gång, gäller nedsättningen köpesumman vid varje avsett expeditionstillfälle. Vid beräkning av prisnedsättningen beaktas inte den avgift som kan ha uttagits för expedition av telefonförskrivna läkemedel.	I andra fall än som avses i 2 och 2 a §§ skall det fastställda priset för samtidigt på grund av sjukdom förskrivna och inköpta läkemedel sättas ned med hela det belopp som överstiger *90* kronor. Om en förskrivning är avsedd att expedieras mer än en gång, gäller nedsättningen köpesumman vid varje avsett expeditionstillfälle. Vid beräkning av prisnedsättningen beaktas inte den avgift som kan ha uttagits för expedition av telefonförskrivna läkemedel.

Bestämmelserna i första stycket tillämpas även när skyddsläkemedel i annat fall än som avses i 2 § andra stycket förskrivs till havande eller ammande kvinna eller till barn.

Från prisnedsättning enligt denna paragraf kan regeringen undanta ett visst läkemedel eller en viss grupp av läkemedel som avses i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1992. Har en kommun och en landstingskommun med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1990:1402) om övertagande av vissa sjukhem och andra vårdinrättningar kommit överens om att under år 1991 föra över en vårdinrättning till kommunen tillämpas de nya bestämmelserna från och med den	Denna lag träder i kraft *i fråga om beloppet av prisnedsättning den 1 juli 1991 och i övrigt* den 1 januari 1992. Har en kommun och en landstingskommun med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1990:1402) om övertagande av vissa sjukhem och andra vårdinrättningar kommit överens om att under år 1991 föra över en vårdinrättning till kommunen tillämpas de nya

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
dag övertagandet skedde för dem som vistas vid vårdinrättningen.	bestämmelserna från och med den dag övertagandet skedde för dem som vistas vid vårdinrättningen.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 12 § och 3 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 kap. 12 §[2]	
För varje dag då en pensionsberättigad, som är bosatt här i landet, får sjukhusvård på grund av sjukdom skall försäkringskassan ta ut en avgift enligt vad som anges i denna paragraf.	
Avgift tas ut från den som uppbär hel ålderspension. *Avgift tas även ut från den som uppbär* hel förtidspension *och som under tid med sådan pension erhållit sjukhusvård på grund av sjukdom under 365 dagar.*	Avgift tas ut från den som uppbär hel ålderspension *eller* hel förtidspension.
Avgiften beräknas av försäkringskassan med hänsyn till storleken vid vårdtillfället av pensionsförmåner i form av ålderspension och förtidspension enligt denna lag, pensionstillskott enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott och särskilt pensionstillägg enligt lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn. Avgiften skall utgöra en tredjedel av summan av förmånerna räknade per dag, dock högst *55* kronor för varje vårddag. Vid beräkningen av avgiften per vårddag skall förmånernas månadsbelopp delas med 30. Avgiften per vårddag avrundas till närmast lägre hela krontal. Avgiften för en kalendermånad får aldrig överstiga avgiften för 30 vårddagar.	Avgiften beräknas av försäkringskassan med hänsyn till storleken vid vårdtillfället av pensionsförmåner i form av ålderspension och förtidspension enligt denna lag, pensionstillskott enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott och särskilt pensionstillägg enligt lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn. Avgiften skall utgöra en tredjedel av summan av förmånerna räknade per dag, dock högst *65* kronor för varje vårddag. Vid beräkningen av avgiften per vårddag skall förmånernas månadsbelopp delas med 30. Avgiften per vårddag avrundas till närmast lägre hela krontal. Avgiften för en kalendermånad får aldrig överstiga avgiften för 30 vårddagar.

Avgiften tas ut genom avdrag vid utbetalning av sådana pensionsförmåner som är avgiftsgrundande enligt andra och tredje styckena. Försäkringskassan beslutar om sådant avdrag. Om avdrag inte kan göras på grund av att avgiftsgrundande förmåner inte längre lämnas, skall någon avgift inte tas ut. Inte heller skall avgift tas ut om pensionsförmånerna vid vårdtillfället eller avdragstillfället är nedsatta enligt 10 kap. 2 § eller

uppbärs av annan än den pensionsberättigade enligt 10 kap. 3 §. Avgifterna tillfaller den allmänna försäkringen.

3 kap.

4 §[3]

Om inte annat följer av 10—10 b §§ utgör hel sjukpenning för dag följande andel av den fastställda sjukpenninggrundande inkomsten, delad med 365, nämligen

1. 65 procent för de första tre dagarna med sjukpenning i varje sjukperiod, dock med undantag som anges i 4 b §,
2. 80 procent för tid därefter till och med den nittionde dagen i sjukperioden,
3. 90 procent för tid därefter. Sjukpenningen avrundas till närmaste hela krontal.

För varje dag då den försäkrade får sjukhusvård skall sjukpenning enligt denna lag minskas med *65* kronor, dock med högst en tredjedel av sjukpenningens belopp. Därvid skall det belopp varmed minskning sker avrundas till närmast lägre hela krontal.	För varje dag då den försäkrade får sjukhusvård skall sjukpenning enligt denna lag minskas med *70* kronor, dock med högst en tredjedel av sjukpenningens belopp. Därvid skall det belopp varmed minskning sker avrundas till närmast lägre hela krontal.

Andra stycket gäller inte i fråga om sjukpenning för tid då den försäkrade uppbär hel ålderspension enligt denna lag.

Om den försäkrade av arbetsgivaren erhåller lön under sjukdom för samma tid som sjukpenningen avser, skall sjukpenning som utges med den procentandel som anges i första stycket 1 eller 2 minskas med det belopp som lönen under sjukdom överstiger 10 procent av vad den försäkrade skulle ha fått i lön om han varit i arbete, och sjukpenning som utges med den procentandel som anges i första stycket 3 minskas med hela lönen under sjukdom. Till den del lönen under sjukdom utges i förhållande till lön i arbete som för år räknat överstiger den högsta sjukpenninggrundande inkomst som kan beräknas enligt 2 § skall minskning dock endast ske med belopp som överstiger 75 procent av lönen i arbete när sjukpenning utges med den procentandel som anges i första stycket 1 och 90 procent av lönen i arbete när sjukpenning utges med den procentandel som anges i första stycket 2 eller 3.

Vid tillämpning av bestämmelserna i fjärde stycket skall ersättning som utges på grund av förmån av fri gruppsjukförsäkring som åtnjuts enligt grunder som fastställs i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer anses som lön under sjukdom från arbetsgivare.

Det belopp varmed minskning skall göras avrundas till närmast lägre hela krontal. Avräkning skall i första hand göras vid utbetalning av

sjukpenning som avser samma tid som den lön under sjukdom som föranlett minskningen men får också göras vid närmast följande utbetalning av sjukpenning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om avgift och sjukpenning vid sjukhusvård som avser tid före ikraftträdandet.

[1] Lagen omtryckt 1982:120.
[2] Senaste lydelse 1990:774.
[3] Senaste lydelse 1990:000.

Förslag till
Lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701)

Härigenom föreskrivs att 16 § läkemedelsförordningen (1962:701) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
16 §[1]	
För att täcka statens kostnader för kontrollen av farmacevtiska specialiteter och för granskningen av kliniska läkemedelsprövningar skall den som söker eller erhållit registrering eller gör anmälan om klinisk prövning erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen. Motsvarande gäller för den som anmäler vara eller fått vara undantagen från läkemedelskontrollen enligt 1 § 3 mom. första stycket 2.	För att täcka statens kostnader för kontrollen av farmacevtiska specialiteter och för granskningen av kliniska läkemedelsprövningar skall den som söker eller erhållit registrering eller gör anmälan om klinisk prövning erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen. Motsvarande gäller för den som anmäler vara eller fått vara undantagen från läkemedelskontrollen enligt 1 § 3 mom. första stycket 2 *och den som söker eller erhållit tillstånd att tillverka sådana medicinska gaser på vilka denna förordning tillämpas enligt föreskrift med stöd av 1 § 5 mom.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

[1] Senaste lydelse 1990:429.

Förslag till
Lag om ändring i narkotikaförordningen (1962:704)

Härigenom föreskrivs att det i narkotikaförordningen (1962:704) skall införas en ny paragraf, 8 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	8 a §
	För att täcka statens kostnader för kontrollen av narkotika skall den som söker eller erhållit tillstånd enligt 3, 5 eller 6 § erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

Förslag till
Lag om ändring i förordningen (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler skall införas en ny paragraf, 4 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 a §
	För att täcka statens kostnader för kontrollen av sprutor och kanyler skall den som söker eller erhållit tillstånd enligt 2 eller 4 § erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

Förslag till
Lag om ändring i kungörelsen (1970:149) om handel med preventivmedel

Härigenom föreskrivs att 3 § kungörelsen (1970:149) om handel med preventivmedel skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	3 §[1]
Kostnader för undersökning eller annan åtgärd, som äger rum utan samband med införsel och som läkemedelsverket föreskriver som villkor för att godkännande skall lämnas eller bestå, betalas av den som saluhåller preventivmedlet.	*För att täcka statens kostnader för kontrollen av preventivmedel skall den som söker eller erhållit godkännande erlägga särskilda avgifter som bestäms av regeringen.* Kostnader för undersökning eller annan åtgärd, som äger rum utan samband med införsel och som läkemedelsverket föreskriver som villkor för att godkännande skall lämnas eller bestå, betalas av den som saluhåller preventivmedlet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

[1] Senaste lydelse 1990:552.

Register

Sid			Kronor
1	**Översikt**		
15	**Femte huvudtiteln**		
15	**A.**	**Socialdepartementet m.m.**	
15	1.	Socialdepartementet, förslagsanslag	39 861 000
16	2.	Utredningar m.m., reservationsanslag	33 575 000
16	3.	Socialvetenskapliga forskningsrådet, reservationsanslag	72 179 000
17	4.	Informationsförsörjning, reservationsanslag	6 270 000
18	5.	Insatser mot aids, reservationsanslag	193 500 000
20	6.	Internationell samverkan, förslagsanslag	28 367 000
			373 752 000
22	**B.**	**Administration av socialförsäkring m.m.**	
		Inledning	
30	1.	Riksförsäkringsverket, förslagsanslag	509 952 000
33	2.	Allmänna försäkringskassor, förslagsanslag	637 951 000
			1 147 903 000
38	**C.**	**Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m.m.**	
		Inledning	
42	1.	Allmänna barnbidrag, förslagsanslag	17 200 000 000
45	2.	Bidrag till föräldraförsäkringen, förslagsanslag	2 550 000 000
46	3.	Vårdbidrag för handikappade barn, förslagsanslag	870 000 000
47	4.	Bidragsförskott, förslagsanslag	2 445 000 000
48	5.	Barnpensioner, förslagsanslag	272 000 000
49	6.	Särskilt bidrag för vissa adoptivbarn, förslagsanslag	8 200 000
49	7.	Bidrag till kostnader för internationella adoptioner, reservationsanslag	1 000
			23 345 201 000
51	**D.**	**Försäkring vid sjukdom, handikapp och ålderdom m.m.**	
		Inledning	
69	1.	Bidrag till sjukförsäkringen, förslagsanslag	7 867 000 000
70	2.	Förtidspensioner, förslagsanslag	13 510 000 000

71	3.	Handikappersättningar, förslagsanslag	860 000 000
72	4.	Vissa yrkesskadeersättningar m.m., förslagsanslag	3 000 000
73	5.	Bidrag till ersättning vid närståendevård, förslagsanslag	3 000 000
74	6.	Ålderspensioner, förslagsanslag	51 345 000 000
75	7.	Särskilt pensionstillägg, förslagsanslag	41 000 000
76	8.	Bidrag till kommunala bostadstillägg till folkpension, förslagsanslag	1 525 000 000
77	9.	Efterlevandepensioner till vuxna, förslagsanslag	1 765 000 000
			76 919 000 000

79 **E. Hälso- och sjukvård m.m.**

		Inledning	
89	1.	Socialstyrelsen, förslagsanslag	206 117 000
92	2.	Läkemedelsverket, förslagsanslag	1 000
96	3.	Statens rättskemiska laboratorium, förslagsanslag	26 702 000*
96	4.	Statens rättsläkarstationer, förslagsanslag	43 149 000*
97	5.	Rättspsykiatriska stationer och kliniker, förslagsanslag	112 979 000
100	6.	Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, förslagsanslag	11 117 000
102	7.	WHO-enheten för rapportering av läkemedelsbiverkningar, förslagsanslag	2 329 000
103	8.	Statens institut för psykosocial miljömedicin, förslagsanslag	5 170 000
		Statens bakteriologiska laboratorium:	
106	9.	Uppdragsverksamhet, förslagsanslag	1 000
109	10.	Centrallaboratorieuppgifter, förslagsanslag	46 195 000
109	11.	Försvarsmedicinsk verksamhet, förslagsanslag	4 943 000
110	12.	Utrustning, reservationsanslag	3 190 000
111	13.	Bidrag till hälsoupplysning m.m., reservationsanslag	7 035 000
112	14.	Epidemiberedskap m.m., förslagsanslag	19 072 000
114	15.	Bidrag till Sjukvårdens och socialvårdens planerings- och rationaliseringsinstitut	30 375 000
115	16.	Bidrag till allmän sjukvård m.m., förslagsanslag	4 512 682 000
118	17.	Specialistutbildning av läkare m.m., reservationsanslag	30 042 000

* Beräknat belopp

121	18.	Beredskapslagring och utbildning m.m. för hälso- och sjukvård i krig, reservationsanslag	62 790 000*
121	19.	Driftkostnader för beredskapslagring m.m., förslagsanslag	67 210 000*
			5 191 099 000

122	**F.**	**Omsorg om barn och ungdom**	
		Inledning	
132	1.	Bidrag till kommunal barnomsorg, förslagsanslag	13 045 000 000
135	2.	Bidrag till invandrar- och flyktingbarn i förskolan	40 000 000
136	3.	Barnmiljörådet, förslagsanslag	4 991 000
137	4.	Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, förslagsanslag	5 479 000
			13 095 470 000

140	**G.**	**Omsorg om äldre och handikappade**	
		Inledning	
146	1.	Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem m.m., förslagsanslag	3 496 852 000
148	2.	Bidrag till färdtjänst, servicelinjer m.m., förslagsanslag	729 000 000
149	3.	Kostnader för viss omsorg om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., reservationsanslag	43 347 000
150	4.	Nämnden för vårdartjänst, förslagsanslag	100 989 000
152	5.	Ersättning till televerket för texttelefoner, förslagsanslag	52 800 000
153	6.	Ersättning till postverket för befordran av blindskriftsförsändelser, förslagsanslag	68 769 000
154	7.	Kostnader för viss verksamhet för handikappade, förslagsanslag	42 748 000
157	8.	Statens hundskola, förslagsanslag	1 000
158	9.	Statens handikappråd, förslagsanslag	5 621 000
159	10.	Bidrag till handikapporganisationer, reservationsanslag	100 238 000
161	11.	Bilstöd till handikappade,reservationsanslag	206 000 000
			4 846 365 000

* Beräknat belopp

163 **H. Socialt behandlingsarbete, alkohol- och narkotikapolitik**

Inledning

173	1.	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, reservationsanslag	10 542 000
173	2.	Bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård, förslagsanslag	950 000 000
174	3.	Bidrag till organisationer, reservationsanslag	63 501 000
178	4.	Utvecklings- och försöksverksamhet, reservationsanslag	27 214 000
			1 051 257 000

Totalt för socialdepartementet **125 970 047 000**

Lagförslag

180 7.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag
182 7.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:378) om förlängt barnbidrag
183 7.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn
184 7.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:1467) om ändring i lagen (1981:49) om begränsning av läkemedelskostnader, m.m.
186 7.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring
189 7.6 Förslag till lag om ändring i läkemedelsförordningen (1962:701)
190 7.7 Förslag till lag om ändring i narkotikaförordningen (1962:704)
191 7.8 Förslag till lag om ändring i förordningen (1968:70) med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler
192 7.9 Förslag till lag om ändring i kungörelsen (1970:149) om handel med preventivmedel

gotab 97414. Stockholm 1991

Regeringens proposition 1990/91: 100 Bilaga 8

Kommunikationsdepartementet (sjätte huvudtiteln)

Kommunikationsdepartementet
(sjätte huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 8

Översikt

Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Kommunikationsdepartementets verksamhetsområde omfattar väg-, järnvägs-, sjö- och lufttransporter, post- och telekommunikationer, trafiksäkerhet samt forsknings- och utvecklingsverksamhet på transportområdet. Till kommunikationsdepartementet hör också bl. a. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) och statens geotekniska institut (SGI).

Det ungefärliga antalet antällda vid myndigheterna under kommunikationsdepartementet framgår av nedanstående sammanställning.

Myndighet	Antal anställda* 1990	Myndighet	Antal anställda* 1990
Vägverket	8 400	Postverket	68 500
Trafiksäkerhetsverket	650	Televerket	42 200
Statens järnvägar	22 000	Transportrådet	58
Banverket	6 900	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	800
Sjöfartsverket	1 400	Statens väg- och trafikinstitut	220
Handelsflottans pensionsanstalt	4	Statens geotekniska institut	82
Handelsflottans kultur- och fritidsråd	37	Transportforskningsberedningen	14
Luftfartsverket	3 300	Statens telenämnd	5
Statens haverikommission	12		
Sjösäkerhetsrådet	2		

* Exkl. de anställda vid statliga bolag.

Inriktning

Utgångspunkten för regeringens arbete är riksdagens trafikpolitiska beslut år 1988. Riksdagsbeslutet omfattar inriktningen av trafikpolitiken under 1990-talet samt ett flertal åtgärder. Regeringen avser att efter hand utvärdera det trafikpolitiska beslutet. Uppföljningen av grunderna för kostnadsansvaret inom trafiksektorn har redan inletts och kommer att redovisas år 1992. Det krävs dock redan nu en vidareutveckling av trafikpolitiken på vissa punkter.

Regeringen redovisade i november 1990 för riksdagen sina överväganden och aviserade samtidigt vissa åtgärder för att stabilisera den svenska ekonomin, förbättra ekonomins funktionssätt och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna mot bakgrund av en befarad obalans i statens budget.

De åtstramningsåtgärder som regeringen aviserat inom kommunikationsdepartementets område innebär en nivåsänkning av utgifterna på 946 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Åtstramningsåtgärderna har utformats så att de inte skall försämra tillväxtbetingelserna i ekonomin och har för övrigt i vissa delar givits en strukturell inriktning.

Även om det ekonomiska läget är allvarligt kommer utvecklingen av trafiksektorns infrastruktur att prioriteras som ett led i en fortsatt tillväxtinriktad näringspolitik. I regeringens finansplan framhålls infrastrukturens betydelse för samhällsutvecklingen. Under våren kommer regeringen i en särskild proposition att återkomma med förslag som bl. a. gäller finansieringen av trafikinfrastrukturen och en reformerad investeringsplanering. Förslag om en infrastrukturfond kommer att lämnas till riksdagen.

En annan prioriterad fråga gäller minskningen av trafikens miljöproblem främst i storstäderna. Regeringen kommer under våren att återkomma med en särskild proposition om bl. a. trafikens miljöfrågor.

Vidare prioriteras en effektivisering av trafiksäkerhetsarbetet samt arbetet med att verka för en gemensam europeisk transportmarknad. Inom regeringskansliet pågår en översyn av den ekonomiska och politiska styrningen av affärsverken inom kommunikationsdepartementets område.

Utvecklingen inom transportområdet

Persontrafiken har ökat kraftigt under efterkrigstiden. Sedan början av 1960-talet har persontransportarbetet fördubblats. Det totala persontransportarbetet var år 1989 ca 112 miljarder personkilometer.

Privatbilismen har ökat snabbt sedan slutet av 1940-talet, bortsett från en stagnationsperiod under 1970-talet. Det är bl. a. privatbilismens tillväxt under senare år som medverkat till att det totala persontransportarbetet ökat. Personbilarnas transportarbete var år 1989 ca 88 miljarder personkilometer.

Kollektivtrafiken spelar en roll för lokalresor framför allt i tätorter med fler än 25 000 invånare. För de regionala resorna varierar kollektivtrafikandelen främst beroende på standard och trafikunderlag. När det gäller de interregionala resorna ökar de kollektiva transportmedlen sina andelar med ökat resavstånd.

Vad gäller kollektivtrafik är det framför allt den regionala tåg- och busstrafiken som ökat under 1980-talets första del. I övrigt svarar inrikesflyget för en kraftig tillväxt under 1980-talet.

Transportarbetets utveckling är för *godstrafiken* liksom för persontrafiken nära förknippad med den ekonomiska utvecklingen i samhället. Efter en kraftig uppgång under 1960-talet ägde en stagnation rum efter år 1974. Sedan dess har godstrafikens omfattning fluktuerat mer än tidigare. År

1989 var det totala godstransportarbetet i landet – inkl. utrikestransporternas inrikesdel – ca 73 miljarder tonkilometer.

Lastbilstrafikens totala transportarbete ökade från ca 3 miljarder tonkilometer år 1960 till 26 miljarder tonkilometer år 1989. Särskilt de långväga transporterna ökade snabbt från drygt en miljard tonkilometer i början av 1950-talet till drygt 19 miljarder tonkilometer år 1989. Under 1980-talet har lastbilstrafikens transportarbete varit relativt konstant.

Järnvägens transportarbete mer än fördubblades från 8 miljarder tonkilometer år 1950 till ca 19 miljarder tonkilometer år 1989. Utvecklingen var kraftigast under 1960-talet. Trafikökningen avbröts år 1974. Därefter har trafikutvecklingen stagnerat med vissa kortsiktiga fluktuationer. För järnvägen utgör de långväga transporterna den helt dominerande delen av transportarbetet.

Sjöfarten svarar för den dominerande delen av utrikestransporterna. Transportarbetet för utrikes sjöfart utmed svenska kusten minskade emellertid successivt mellan åren 1974 och 1982, bl. a. som följd av en omfördelning mellan utrikes och inrikes transporter och från hamnar på östkusten till hamnar på västkusten. Från år 1982 har dock transportarbetet ökat. Transportarbetet för utrikes sjöfart utmed svenska kusten uppgick år 1989 till 21 miljarder tonkilometer. Det är betydligt större än det inrikes transportarbetet med sjöfart som år 1989 var ca 8 miljarder tonkilometer.

Flygfrakten svarar jämfört med övriga transportmedel för en obetydlig del av godsmängden. Värdemässigt har dock flygfrakten större betydelse.

I slutet av år 1989 beslöt riksdagen att genomföra en *skattereform*. Principen för skatteomläggningen är bl. a. att inkomstskatten minskas, vilket finansieras främst genom en breddning av skattebasen såsom utvidgad mervärdeskatt och ökade punktskatter. Reformen innebär att bensin och dieselolja har belagts med mervärdeskatt fr. o. m. den 1 mars 1990. Vidare införs en koldioxidskatt på bensin den 1 januari 1991. En höjd bensinskatt med ett motsvarande belopp som denna koldioxidskatt har dock gällt under tiden 1 januari till 31 december 1990. Koldioxidskatt införs på inrikesflyget den 1 januari 1991. Därutöver införs mervärdeskatt på persontransporter fr. o. m. den 1 januari 1991.

Utvecklingen på världsmarknaden under år 1990 har vidare inneburit kraftigt ökade oljepriser som tillsammans med skatteomläggningens effekter initialt ökade bensinpriserna med 2–3 kr. per liter mellan hösten 1989 och hösten 1990.

Den oförutsett kraftiga effekt som de ökade världsmarknadspriserna på bensin åstadkom under hösten, föranledde regeringen att avisera en höjning av avdraget för resor till och från arbetet. Särskilt stora är problemen för dem som har långa resor till arbetet, inte minst i glesbygden. Avdraget höjs till 11 kr. per mil år 1990 och till 12 kr. per mil år 1991. Regeringen har också aviserat en utredning om hur avdragen skall utformas i framtiden.

Det är ännu för tidigt att bedöma de totala effekterna av de ökade drivmedelspriserna. Vissa preliminära bedömningar från bl. a. vägverket tyder emellertid på att de senaste årens kraftiga trafiktillväxt inom vägtrafiken har brutits under år 1990.

Som en följd av att mervärdeskatt införs på persontrafiken har prishöjningar och minskat utbud aviserats för både flyg och järnväg. I fråga om lokal och regional kollektivtrafik varierar prishöjningar och trafikförändringar kraftigt mellan olika län. Effekterna för de olika trafikslagen är också svåra att bedöma eftersom priskänsligheten varierar mellan de olika trafikslagens resenärer. Möjligheter att kvitta in- och utgående mervärdeskatt varierar också mellan olika delar av transportnäringen. En uppföljning av dessa förändringar kommer att ske både för gods- och persontrafik.

Vägväsende

Det svenska väg- och gatunätet uppgår till ca 415 000 km. Vägnätet består av allmänna och enskilda vägar samt tätorternas gator. Det allmänna vägnätet omfattar omkring 104 300 km. Av dessa sköter staten genom vägverket väghållningen på omkring 98 200 km statlig väg. Väghållningen för de resterande 6 100 km – de s. k. statskommunvägarna – sköts av de kommuner som förordnats som egna väghållare. Vägverket har på regeringens uppdrag gjort en översyn av fördelningen av väghållningsansvaret mellan stat och kommun. Utgångspunkten för översynen har varit att staten skall vara väghållare för de allmänna vägarna på landsbygden samt för de övergripande vägarna i tätorter, främst riksvägar och primära länsvägar. Kommunerna bör i sin tur svara för väghållningen för de övriga allmänna vägarna i tätorterna. Översynen har inneburit att ca 200 kommuner nu är förordnade som väghållare från och med den 1 januari 1991.

I 1988 års trafikpolitiska beslut anges att det övergripande målet för samhällets trafikpolitik är att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Bl. a. vägpolitiken skall syfta till att förverkliga detta mål. För att möjliggöra detta har sex delmål lagts fast

- ansvaret för väghållningen skall vara lämpligt avgränsat
- vägkapitalet måste säkras
- en god miljö skall åstadkommas
- trafiksäkerheten måste förbättras
- vägnätet skall bidra till ett effektivt resursutnyttjande
- en tillfredsställande vägstandard skall säkerställas på hela vägnätet

För verksamhetsåret 1989 har 8 449,7 milj. kr. anvisats till vägväsendet. Effekterna av verksamheten samt fördelningen mellan olika åtgärder har dock redovisats i 1989 års verksamhetsberättelse. Det särskilda programmet för bärighetshöjande åtgärder har av vägverket redovisats i en särskild verksamhetsberättelse. Programmet syftar bl. a. till att anpassa delar av vägnätet till de bärighetsnormer som gäller inom EG. Under år 1990 har, som en följd av programmet, betydande delar av vägnätet upplåtits för 10 tons axel- och 16 tons boggitryck samt 56 tons bruttovikt.

Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om vissa näringspolitiska frågor (prop. 1989/90: 88, bil. 2, TU27, rskr. 325) har vägverket givits ökade möjligheter att finansiera avgiftsbelagda vägobjekt genom lån i riksgäldskontoret. Objekt vars byggkostnad understiger 100

milj. kr. beslutas av regeringen medan objekt vars byggkostnad överstiger 100 milj. kr. beslutas av riksdagen. Vägverket har rätt att självt besluta om åtaganden som vart och ett understiger 30 milj. kr. Den sammanlagda ramen för lånefinansierade objekt beslutade av regeringen och vägverket får uppgå högst till 500 milj. kr.

Som en följd av regeringens åtstramningspaket föreslås att nivån på anslagen till vägar minskar med 300 milj. kr. vilket skall kompenseras genom rationaliseringsåtgärder.

Vidare föreslås att vägverket genom lån i riksgäldskontoret även får finansiera vissa speciella investeringar som inte avses avgiftsbeläggas. Kostnaderna för lånen skall betalas med inbesparade driftkostnader.

Trafiksäkerhet

Riksdagen lade år 1988 fast målen för trafiksäkerhetsarbetet inför 1990-talet. Målen innebär att trafiken skall göras säkrare så risken att skadas eller dödas i trafiken minskar. Det gäller i särskilt hög grad de oskyddade trafikanterna.

Olycksutvecklingen sedan år 1982 visar att målen inte har uppnåtts. Olyckskurvan pekar åt fel håll med undantag för åren 1987 och 1990. Bl. a. mot denna bakgrund kommer regeringen att föreslå att det offentliga trafiksäkerhetsarbetets organisation ses över i syfte att uppnå de av riksdagen fastställda trafiksäkerhetsmålen samt åstadkomma en effektivare resursanvändning.

Riksrevisionsverket har utrett vissa frågor angående trafiksäkerhetsinformationen. Bl. a. mot denna bakgrund avser Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande att anpassa sin verksamhet för att kunna träffa samarbetsavtal avseende informationsmedel.

För att mer effektivt utnyttja resurserna för den statliga fordonskontrollen kommer regeringen senare att ta ställning till en utglesning av besiktningstillfällena samt ett förenklat efterkontrollsystem.

Den s. k. körkortsutredningen har med förtur behandlat frågan om utbyte av utländska körkort. Utredningen har föreslagit att rätten att byta ut ett utländskt körkort mot ett svenskt upphävs utom för körkort utfärdade i Norden. Möjligheter till avsteg från de nya reglerna förutsätts kunna ske genom överenskommelser med andra länder. Regeringen avser att ta ställning till förslagen under våren 1991.

Järnvägar

Som en följd av den nya järnvägspolitiken har investeringarna i järnvägsnätet ökat avsevärt. I takt med att järnvägstrafiken utvecklas ökar kraven på infrastrukturen då det gäller kapacitet och kvalitet. De banavgifter trafikutövarna betalar för nyttjandet av infrastrukturen täcker endast en mindre del av statens totala kostnader för järnvägsnätet. Arbetet med att utveckla nya och kompletterande finansieringslösningar för såväl vägar som järnvägar pågår och kommer att redovisas under våren.

Banverket har under år 1990 presenterat en plan för investeringar i

stomnätet för perioden 1991–2000. Planen utgår från den investeringsnivå på 10 miljarder kronor under 10 år som riksdagen lagt fast. Utöver detta har banverket redovisat vad som skulle kunna åstadkommas med investeringsnivåer på 20 resp. 30 miljarder kronor. Regeringen föreslår för budgetåret 1991/92 ett nyinvesteringsanslag för stomjärnvägar på 1,5 miljarder kronor.

SJ befinner sig mitt i ett omfattande rekonstruktionsarbete som skall vara avslutat vid utgången av år 1992. Affärsverket har för kalenderåret 1989 uppvisat ett positivt resultat efter finansnetto. Därmed bröts den negativa utveckling som enligt tidigare prognoser befarades leda till miljardförluster i början av 1990-talet. Resultatförbättringen för affärsverket har åstadkommits dels genom SJs interna åtgärdsprogram, dels genom införandet av den s. k. vägtrafikmodellen som innebär att ansvaret för infrastrukturen och trafiken har åtskilts. SJ har genom omfattande rationaliseringar och effektiviseringar minskat antalet anställda med ca 4000 personer utan att tappa försäljningsvolym. Ytterligare åtgärder krävs dock för att SJ skall nå upp till kravet att genom ett åtgärdsprogram uppnå en resultatförbättring på en miljard kronor fram till år 1992.

SJs ledning har utarbetat en koncernstrategi som syftar till att SJ skall vara ett heltäckande transportföretag med järnvägen som kärnaffär. Regeringen föreslår att den av SJ utarbetade koncernstrategin godkänns. Som en konsekvens härav föreslår regeringen att SJs ensamrätt till bl. a. trafikeringen på stomnätet samt associationsform prövas. SJ har utnyttjat hela den ram om 2,7 miljarder kronor för utförsäljning av fastigheter och aktier som gavs i samband med rekonstruktionsperiodens början. Det frigjorda kapitalet har använts till omfattande investeringar i rullande materiel och fasta anläggningar. Som exempel på större investeringsobjekt kan nämnas upprustning av ca 70 järnvägsstationer runt om i landet samt inköp av det nya snabbtåget X2000. Det första snabbtåget sattes i trafik mellan Stockholm och Göteborg i september 1990.

Godstransportdivisionen har sedan år 1988 genomfört ett omfattande åtgärdsprogram. Produktionsapparat och säljorganisation har anpassats för att bättre svara mot transportmarknadens krav och behov. Fortfarande återstår dock ett stort omstruktureringsarbete för godstransportdivisionen. En koncentration av verksamheten till tunga och långväga transporter med kundanpassade transportlösningar är nödvändig. Kombitrafiken bedöms ha en fortsatt god utvecklingspotential. Målsättningen är att 10 miljoner ton gods skall fraktas via kombitrafik år 2000.

Den persontrafik som SJ inte anser sig kunna driva på företagsekonomiska villkor offereras till staten. Genom transportrådet upphandlar sedan staten den interregionala tågtrafik som anses regionalpolitiskt viktig. Bland den trafik som därigenom tryggas är sovvagnstrafiken till och från övre Norrland. Som en del i regeringens åtstramningspaket föreslås en nivåsänkning av anslaget för upphandling av persontrafik med 60 milj. kr. jämfört med innevarande budgetår. Staten köper därmed tågtrafik för 558 milj. kr. budgetåret 1991/92. Vidare avvecklas anslaget för ersättning till SJ för utveckling av godstrafik.

Transportrådet har på uppdrag av regeringen utrett möjligheten till en

förnyad handläggningsordning av tågupphandlingen. Avsikten är att få en mer långsiktig och regionalt förankrad upphandling. För närvarande saknas dock förutsättningarna för en sådan förändring.

Genom 1988 års trafikpolitiska beslut har ytterligare ett steg tagits i trafikhuvudmannareformen genom att ansvaret för lokal och regional persontrafik på järnväg tillförts trafikhuvudmännen. Ansvaret för persontrafikförsörjningen har nu övertagits av trafikhuvudmännen. I flertalet fall har regionerna valt att satsa på järnvägstrafik. Det har också kommit in privata aktörer på länsjärnvägarna i form av BK Tåg som kör på entreprenad för trafikhuvudmännen i Hallands, Jönköpings och Kalmar län.

Sjöfart

För den internationella sjöfarten har den gynnsamma utvecklingen av världshandeln de senaste åren inneburit en avsevärd förbättring.

Även den svenska handelsflottan har påverkats av denna utveckling. Den positiva utvecklingen för svensk sjöfart avspeglar sig främst i den stora volymen beställningar för svenska redare. Beställningarna omfattar ca 100 fartyg med en sammanlagd lastförmåga om ca 7 miljoner ton.

Det är i dagsläget svårt att bedöma hur stor andel av de beställda fartygen som kommer att bära svensk resp. utländsk flagg. Genom de sjöfartspolitiska åtgärder som riksdagen beslutade om år 1988 har emellertid förutsättningarna för rederiverksamhet under svensk flagg kraftigt förbättrats.

Regeringen föreslår en överföring av kostnaden för isbrytarnas bränsle från statsbudgeten till sjöfartsverkets affärsverksamhet. Åtgärden är en del av de åtstramningsåtgärder som gäller statsbudgeten för budgetåret 1991/92. Vad gäller stödet till gotlandstrafiken avskaffas stödet till vissa lastbilsföretag för merkostnader vid godstransporter till och från Gotland. Vissa besparingar föreslås också i fråga om anslaget till Trollhätte kanalverk.

Sjöfartsverket räknar i sin prognos för åren 1991 – 1993 med en i förhållande till år 1989 oförändrad fartygstrafik och godsomsättning. Godsomsättningen har de senaste kalenderåren legat på omkring 100 milj. ton per år. Därav svarar färjegodset för 20 %, oljetransporterna för 30 % och övrigt gods för 50 %.

Luftfart

Flygtrafikens ökning fortsatte även under år 1989. Utrikestrafiken stod under året för den största tillväxten, 13,5 % mätt i antal passagerare. Inrikestrafikens ökningstakt dämpades något – till 5 % – medan chartertrafiken, som karaktäriseras av stora fluktuationer mellan åren, noterade en minskning med 2 %. Flygets utveckling ställer stora krav på luftfartsverkets verksamhet och innebär att arbetet med kapacitetsförbättringar inom flygplats- och flygtrafikledningssystemen måste fortsätta.

Som en del i regeringens åtstramningspaket avvecklas stödet till flygtra-

fik på Gotland. Vidare minskas bidraget till den civila trafikflygarutbildningen med 25 milj. kr.

Luftfartsverket redovisar i sin treårsplan en kraftig ökning av investeringsnivån till 4,7 miljarder kronor under perioden 1991–1993. Planen har som grund en bedömd stabil årlig trafiktillväxt fram till år 2000 med i genomsnitt 5,4 % för inrikes flygtrafik, 6,7 % för utrikes flygtrafik och 2 % för chartertrafik på svenska flygplatser. Samtidigt anmäler verket att man i den nuvarande ekonomiska situationen inte kan klara den föreslagna investeringsnivån inom ramen för de fastlagda ekonomiska målen.

Regeringen ser allvarligt på den avvikelse från den fastlagda soliditetsnivån som redovisats av luftfartsverket. Verket föreslås få i uppdrag att återkomma med förslag till åtgärder i syfte att under treårsperioden uppfylla de fastslagna ekonomiska målen. I avvaktan på en sådan redovisning bör fastställas endast en investeringsram för åren 1991–1992 på 1,2 miljarder kronor.

Postväsende

Posten räknar med en fortsatt stabil efterfrågan på sina tjänster. Vidare bedöms att strukturförändringar i postkontorsnätet blir nödvändiga samt att produktiviteten måste öka. Affärsområdet Lättgods beräknas år 1993 ha vänt sin förlust till ett noll-resultat.

Post- och Teleutredningens betänkande (SOU 1990: 27) Post och Tele – Affärsverk med regionalt och socialt ansvar har remissbehandlats. Dagens tidningstaxesystem föreslås upphävas och ersättas med affärsmässiga avtal mellan parterna. Regeringen återkommer till frågor om postens verksamhetsinriktning och ekonomiska mål under våren 1991.

Telekommunikationer

Teletrafiken har ökat starkt under senare år. Under år 1990 ökade teletrafiken i Sverige med 10,6 %, vilket är den kraftigaste ökningen någonsin. Det är främst mobiltelefoni och faxkommunikation som växer. Den totala efterfrågeökningen inom telefoni, data och text beräknas innebära att det totala kapacitetsbehovet i telenätet ökar med 10 % per år under planeringsperioden 1991 till 1994.

Riksdagen fattade under våren 1987 beslut om inriktning av telepolitiken. Enligt beslutet skall telesystemet utformas så att det ger god tillgänglighet och service för grundläggande telekommunikationer.

Televerket skall som affärsverk drivas enligt affärsmässiga principer med krav på tillfredsställande lönsamhet. Verkets kostnader skall således täckas av intäkter från dem som utnyttjar tjänsterna. I princip skall varje tjänst bära sina kostnader. En översyn av de ekonomiska målen för televerket pågår.

Regeringen återkommer till frågor om televerkets verksamhetsinriktning och ekonomiska mål under våren 1991. I det sammanhanget kommer också vissa telepolitiska frågor med anknytning till Post- och Teleutred-

ningens betänkande att behandlas. Regeringen kommer samtidigt att redogöra för sin syn på televerkets framtida associationsform.

Översyn av affärsverken

Under våren 1990 påbörjades ett arbete inom regeringskansliet med att se över styrningen av affärsverken inom kommunikationsdepartementets område. Syftet med arbetet är att inom ramen för dagens treåriga verksamhetsplanering utveckla en bättre tillämpning av såväl företagsekonomiska som politiska styrmedel. Arbetet har hittills koncentrerats på den företagsekonomiska styrningen och förslag beträffande televerket avses presenteras under våren 1991.

Miljö

Riksdagen fattade år 1988 beslut om inriktningen av trafikpolitiken och miljöpolitiken inför 1990-talet. Miljömålet för trafikpolitiken är att genom omedelbara och långsiktiga åtgärder kraftigt begränsa trafikens miljöpåverkan. Riksdagen beslöt också att trafiken skall bidra till att utsläppen av kväveoxider begränsas med 30% från år 1980 till år 1995. Riksdagen antog även ett mål för begränsning av koldioxidutsläppen, innebärande att de inte bör öka över 1988 års nivå.

Den strategi för hur transportsektorn bör utvecklas för att medverka till en bättre miljö som lades fast år 1988 innebär att miljövänliga och energieffektiva lösningar bör eftersträvas. Målsättningen är rent vid källan. Miljökostnaderna skall omfattas av trafikens kostnadsansvar, tätorternas situation bör särskilt uppmärksammas och det internationella arbetet bör öka.

Regeringen har för avsikt att under våren 1991 återkomma med en särskild proposition om trafikens miljöfrågor. Genom förslag i budgetpropositionen avvecklas anslagen för stöd till reningsutrustning för lastbilar, bussar och personbilar. Detta är en del i regeringens åtstramningspaket och innebär en besparing med 162,5 milj. kr. Dessa stöd har för övrigt utnyttjats i liten utsträckning.

Våren 1990 tillsatte regeringen tre storstadsförhandlare. Storstadsförhandlarna, en vardera för Stockholmsregionen, Göteborgsregionen och Malmöregionen, skall senast i mitten av januari 1991 presentera förslag till förbättrade trafiksystem som dels ökar effektiviteten dels minskar miljöbelastningen i storstadsregionerna.

Storstadstrafikkommittén (STORK) överlämnade under år 1990 till regeringen sitt slutbetäknande (SOU 1990: 16) Storstadstrafik 5 – Ett samlat underlag. I betänkandet ges förslag till hur miljöproblemen i storstäderna, med ett stort antal samverkande åtgärder, skall bekämpas.

Även trafikverken har lämnat förslag inom sina resp. områden på miljöförbättrande åtgärder.

Under år 1990 har det internationella arbetet getts kraftigt ökad betydelse. Inom CEMT – den permanenta europeiska transportministerkonferensen som under år 1990 har haft svenskt ordförandeskap – har arbetet

med miljöfrågorna under året fått en betydligt större omfattning än tidigare.

Inom nordiska ministerrådet har också miljöfrågorna fått en ökad betydelse. Arbetet med en rad program och projekt har intensifierats men även policyfrågor och gemensamt internationellt agerande i internationella fora behandlas.

Kollektivtrafik

Regeringen har låtit göra en översyn av transportrådets verksamhet. En särskild utredningsman avlämnade sitt betänkande (SOU 1990:4) Transportrådet i början av år 1990. Betänkandet har remissbehandlats. Regeringen föreslår att transportrådet avvecklas och att verksamheten delas upp på andra myndigheter. Detta innebär en besparing på 5 milj. kr. På transportstödet till Norrland föreslås en besparing på 20 milj. kr. Besparingarna är en del i regeringens åtstramningspaket.

Inom yrkestrafikområdet fortgår den av riksdagen beslutade avregleringen. Behovsprövningen har slopats för beställningstrafik med buss och turisttrafik. För den långväga linjetrafiken med buss har tillståndsgivningen förenklats. En prövning sker i dag i vad mån trafiken kan skada redan etablerad järnvägstrafik eller trafikhuvudmännens trafik. Skadlighetsprövningen gentemot järnvägstrafik föreslås upphöra fr. o. m. den 1 januari 1992. Regeringen återkommer med erforderlig lagändring.

Den 1 juli 1990 avreglerades taxitrafiken. Kvittoskrivande och registrerande taxametrar är obligatoriska från och med årsskiftet 1990/91. En skärpt lämplighetsprövning av den som söker tillstånd till yrkesmässig trafik har genomförts, liksom en förstärkt tillsyn av lämpligheten. Som ett led i detta arbete har under hösten 1990 införts krav på en särskild utformning och färg på taxifordonens registreringsskyltar.

En betydande del av transportrådets överprövning av länsstyrelsernas beslut i tillståndsfrågor har övertagits av kammarrätterna.

Föreskrifterna om handikappanpassning av kollektiva färdmedel har i enlighet med riksdagens trafikpolitiska beslut kompletterats med föreskrifter för bussar i beställningstrafik. Transportrådet har genomfört en utvärdering av föreskrifterna om handikappanpassad kollektivtrafik. Regeringens ställningstagande redovisas under avsnittet Särskilda frågor om handikappanpassning av kollektivtrafiken.

Riksfärdtjänsten syftar till att ge gravt handikappade personer möjligheter att göra längre resor inom landet till normala kostnader. Målet med riksdagens beslut våren 1989 är bl. a. att förenkla beställning och genomförande av resor med riksfärdtjänst.

Ett treårigt planeringssystem har inrättats för ett statsbidrag som syftar till att främja miljöförbättringar, samordning och energihushållning i lokal och regional kollektivtrafik. Bidraget utbetalas från anslaget B 4. Byggande av länstrafikanläggningar.

Transportrådet har på uppdrag av regeringen utarbetat en trafikprognos för perioden 1989–1995 samt för åren 2000 och 2020. Prognosen avser både person- och godstransporter.

Trafikhuvudmännen har under år 1990 fått fri trafikeringsrätt för den linjetrafik med buss som de ansvarar för. Det innebär att de fått avsevärt bättre möjligheter att planera sin trafik. Härigenom har trafikeringen kunnat effektiviseras. Vidare har de kunnat handla upp trafiken under marknadsmässiga former, vilket lett till icke oväsentliga besparingar.

Forsknings- och utvecklingsverksamhet

För att effektiviteten inom transportsektorn skall kunna höjas krävs ett fortlöpande forsknings- och utvecklingsarbete rörande bl. a. fordon, transportsystem och transportorganisation. Inte minst kraven på framförhållning för att möta nya problem ställer krav på en långsiktigt kunskapsuppbyggande forskning. Dessutom kan relevant forskning ge förbättrade möjligheter för samhället att leva upp till och utveckla de trafikpolitiska målen. En målmedveten satsning på forsknings- och utvecklingsverksamhet är därför en viktig del av regeringens trafikpolitik.

Riksdagen antog våren 1990 en proposition om forskning, vari FoU om infrastruktur, säkerhet och miljö prioriterades.

Det intensifierade arbetet med järnvägsforskning, bl. a. inrättandet av en särskild järnvägsavdelning vid statens väg- och trafikinstitut, har lett fram till ett FoU-program för järnvägsforskning.

Transportforskningsberedningen har tillsammans med statens väg- och trafikinstitut, SJ, banverket, styrelsen för teknisk utveckling (STU), industrin samt representanter för universitet och högskolor tagit fram ett program om järnvägssystem. Syftet med programmet är att stimulera nya forskningsinsatser inom järnvägsområdet.

Kommunikationer och regional utveckling

En grundförutsättning för att en balanserad regional utveckling i landet är att det finns goda kommunikationsmöjligheter. Det gäller såväl person- och godstransporter som post- och telekommunikationer. Kommunikationssektorn betraktad som näringsgren har en omfattande sysselsättning i olika delar av landet. Sektorn har därmed också från den utgångspunkten betydelse för den regionala utvecklingen.

Riksdagen har framhållit kommunikationssektorns betydelse för den regionala utvecklingen exempelvis i de trafik- och telepolitiska besluten år 1988. Dessa beslut har ökat möjligheterna att tillgodose regionalpolitiska krav inom kommunikationssektorn.

Banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och vägverket lämnade vid årsskiftet 1990/91 till regeringen långsiktiga investeringsplaner för infrastrukturens utbyggnad under 1990-talet. En av utgångspunkterna för planeringen är att investeringarna skall bidra till en balanserad regional utveckling. Regeringen kommer under våren att föreslå en reformering av investeringsplaneringen.

I fråga om vägar bör framhållas det 10-åriga investeringsprogrammet för särskilda bärighetshöjande åtgärder som syftar till att anpassa bärighetsnormerna på det svenska huvudvägnätet till de regler som gäller inom EG.

Detta program är viktigt inte minst från regionalpolitisk synpunkt. Budgetåret 1991/92 föreslås 724,7 milj. kr. till bärighetshöjande åtgärder.

Statens köp av bl. a. regionalpolitiskt viktig interregional persontrafik av SJ minskas med 60 milj. kr. kommande budgetår enligt förslag i regeringens åtstramningspaket.

Trafikhuvudmännen har övertagit trafikeringsrätten för flertalet länsjärnvägar.

Budgetåret 1990/91 har anvisats totalt 320 milj. kr. till regionalpolitiskt gods- och persontransportstöd samt till stöd som gäller datakommunikation. Regeringen tillsatte i slutet av år 1989 en utredning om transportstöden som nyligen överlämnat sitt betänkande (SOU 1990: 73) Transportstöd. Regeringen föreslår i enlighet med utredningens alternativ 2 att nuvarande godstransportstöd bibehålls, men koncentreras mot de inre delarna av stödområdet. Frigjorda resurser — ca en tredjedel av anslaget — används till regionala utvecklingsbidrag som bör administreras av länsstyrelserna. De nya reglerna införs den 1 januari 1992. Som en del i åtstramningspaketet föreslår regeringen vidare att persontransportstödet, stödet till datakommunikation samt godstransportstödet i zon 1 till transporter kortare än 40 mil avvecklas vilket innebär en minskning av anslaget med 20 milj. kr.

Staten lämnar för närvarande 40 milj. kr. per år i stöd till färjetrafiken på Gotland samt 6 milj. kr. per år i stöd till vissa lastbilsföretag för merkostnader vid godstransporter till och från Gotland. Som en del i regeringens åtstramningspaket föreslås att stödet till lastbilsföretag avskaffas fr. o. m. 1 juli 1991.

I utredningen om transportstöden övervägdes också vissa förslag på sjöfarts- och luftfartsområdena. Förutsättningarna för dessa stöd har emellertid också ändrats som följd av regeringens åtstramningspaket.

Regeringen föreslår att anslaget till trafiken på Trollhätte kanal och Vänern minskas till 59,8 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Det minskade anslaget får bl. a. mötas med möjlighet för kanalverket att ta ut särskild avgift för godset. En särskild utredningsman tillsätts för att se över stödet till Vänersjöfarten.

Regeringen föreslår vidare att ersättningen för särskilda rabatter vid flygtrafik på Gotland avskaffas. Ersättningen är 14,5 milj. kr. innevarande budgetår. Länsstyrelsen har möjlighet till vissa transportutvecklingsinsatser inom ramen för sitt befintliga länsanslag.

Budgetåret 1991/92 anvisas 14,5 milj. kr. för bidrag till kommunala flygplatser huvudsakligen i Norrland. Bidragsgivningen koncentreras mot Norrlands inland.

Regeringen föreslår att ersättningen till sjöfartsverket för bränslekostnader för isbrytning fortsättningsvis skall belasta handelssjöfarten genom avgiftssystemet. Den statliga isbrytarassistansen kan därvid lämnas i samma utsträckning som tidigare.

Både postverket och televerket har stor betydelse för den regionala utvecklingen. Televerket investerar för närvarande ca 10 miljarder kronor per år i bl. a. nät och växlar. Televerket kommer därmed successivt att kunna erbjuda ökad kapacitet och fler nättjänster i stora delar av landet.

Postverkets servicenät har stor betydelse för serviceen i glesbygd. Den inom regeringskansliet pågående översynen av styrningen av affärsverken inom kommunikationsdepartementets område behandlar bl. a. postens och televerkets regionalpolitiska ansvar.

Enligt uppdrag från regeringen har televerket under år 1990 slutfört en omlokalisering av ca 100 arbetstillfällen till Gällivare.

Öresundsförbindelserna

I februari 1989 överlämnade den svenska Öresundsdelegationen betänkandet (SOU 1989:4) Fasta Öresundsförbindelser. Den danska delegationen överlämnade samtidigt en dansk version av betänkandet till den danske trafikministern.

Betänkandet remissbehandlades under år 1989. En sammanställning av remissyttrandena har utarbetats inom kommunikationsdepartementet och finns redovisad i promemorian (Ds 1989:54) Remissynpunkter på betänkandet Fasta Öresundsförbindelser (SOU 1989:4).

Under år 1990 har de danska och svenska Öresundsdelegationerna i enlighet med sina direktiv påbörjat arbetet med att utforma ett förslag till regeringsöverenskommelse om fasta Öresundsförbindelser. Arbetet är inriktat på att nå en överenskommelse om en kombinerad väg- och järnvägsförbindelse mellan Köpenhamn och Malmö. Förbindelsen skall avgiftsfinansieras.

Som underlag för en sådan överenskommelse har kompletterande studier om bl. a. miljö, anläggningsteknik och ekonomi inletts. Arbetet, som bedrivs av delegationernas expertgrupper, beräknas vara klart i början av år 1991. I anslutning härtill avses ett förslag till regeringsöverenskommelse presenteras för den danska och den svenska regeringen.

Nordiska och internationella frågor

Det nordiska samarbetet på trafik- och transportområdet är väl utvecklat. Inom Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor (NÄT) drivs ett flertal projekt som i huvudsak finansieras över Nordiska ministerrådets budget. Under senare år har tyngdpunkten i projektverksamheten alltmer kommit att ligga på trafikpolitiska frågor som tillsammans med miljöfrågor och högteknologifrågor prioriteras vid val av nya projekt.

Nordiska trafiksäkerhetsrådet (NTR) har utarbetat en reviderad handlingsplan för trafiksäkerhet i Norden. Handlingsplanen, som har antagits av Nordiska ministerrådet, ligger till grund för det nordiska samarbetet på trafiksäkerhetsområdet. Handlingsplanen föreslås gälla till och med år 1994. Förslaget till reviderat handlingsprogram har överlämnats till Nordiska rådet för behandling vid den ordinarie sessionen år 1991.

En arbetsgrupp under NÄT har under år 1990 fortsatt sitt arbete med transporttjänster för handikappade. En sammanfattning har gjorts av de båda tidigare rapporterna "Handikappanpassning av kollektivtrafiken" och "Utveckling av transportjänster för handikappade". Sammanfattning-

en består av en illustrerad guide som visar olika tekniska och organisatoriska lösningar som underlättar handikappades förflyttningar.

Sverige deltar aktivt i arbetet med internationella transportpolitiska frågor. Samarbete sker bl.a. inom ramen för Europeiska transportministerkonferensen (CEMT), Landtransportkommittén inom FNs ekonomiska kommission för Europa (ECE), FNs konferens för handel och utveckling (UNCTAD), Sjöfartskommittén inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), Konsultativa sjöfartsgruppen (CSG), Internationella sjöfartsorganisationen (IMO), Internationella civila luftfartsorganisationen (ICAO) och Europeiska civila luftfartskonferensen (ECAC). Sverige har år 1990 innehaft ordförandeskapet i CEMT.

Inom GATTs s.k. Uruguay-runda har Sverige, som nordisk talesman, aktivt deltagit i ansträngningarna att åstadkomma ett handelsavtal för tjänstesektorn. Kommunikationsfrågor har där haft en framträdande roll. För telekommunikationstjänster föreligger ett förslag till sektorsannex som kan ses som ett viktigt första steg i strävandena att öppna en global handel med dessa tjänster. Även för land-, luft- och sjötransporter har framlagts förslag till sektorsannex.

EGs stats- och regeringschefer beslöt år 1985 att den s.k. vitbokens förslag om inrättande av en fri gemensam marknad inom EG fr.o.m. år 1993 skall genomföras. Flera viktiga beslut har därefter fattats för att förverkliga detta mål, inte minst i fråga om en gemensam framtida transportpolitik.

Denna utveckling kommer att få mycket stor inverkan på Sverige och möjligheterna att på transportområdet bedriva konkurrens på lika villkor med EG-länderna. Sverige har därför tillsammans med Norge i juni 1988 begärt förhandlingar med EG på luftfartsområdet. Sådana förhandlingar har inletts år 1990. Förberedande samtal har förts med EG-kommissionen om att tillsammans med Norge och Finland ta upp förhandlingar med EG vad avser landtransporter. Dessa diskuteras emellertid också inom ramen för de s.k. EEA-förhandlingarna. Samtidigt fortsätter arbetet inom CEMT med att undersöka förutsättningarna för ingående av ett multilateralt avtal om landsvägstrafiken. En arbetsgrupp under svenskt ordförandeskap studerar för närvarande frågan.

Vid CEMTs ministermöte i november 1990 antogs en resolution om vikten av god tillgänglighet för handikappade vid resa med buss och tåg. Resolutionen betonar vikten av såväl tekniska lösningar som service- och informationsåtgärder.

Det internationella samordningsarbetet beträffande trafik och miljö har varit intensivt under år 1990.

Den rapport som "Världskommissionen för miljö och utveckling" lade fram hösten 1988 diskuterades vid ECEs konferens i Bergen år 1990. I den ministerdeklaration som blev resultatet av konferensen lyftes bl.a. trafikens klimatpåverkan fram och deklarationen angav behov av åtgärder.

Arbetet med att förbereda 1992 års stora FN-konferens om miljö och utveckling inleddes under år 1990. SWCC-Second World Climate Conference – i november 1990 antog en ministerdeklaration som tillsammans med den från Bergenkonferensen skall ligga till grund för kommande

klimatförhandlingar inom FNs ram. Trafiken berörs i dessa förhandlingar.

Förutsättningarna för ett vidgat och mer handlingsinriktat europeiskt och internationellt arbete på trafik- och miljöområdet förbättrades avsevärt hösten 1989 då CEMT antog en särskild trafik- och miljöresolution för vägtrafiken. Resolutionen ger de europeiska regeringarna en gemensam plattform för det framtida miljöarbetet.

CEMT har i enlighet med resolutionen vidgat sitt miljöarbete under år 1990 och en särskild arbetsgrupp har bildats. Gruppens uppgift har under året varit att dels medverka i förberedelsena för en europeisk kontaktkonferens med öststaterna om miljöarbetet inom trafiken, dels att medverka i förberedelserna för den internationella hearing CEMT arrangerade i november 1990 med företrädare för den internationella bil- och bränsleindustrin.

Även det nordiska arbetet har breddats under år 1990 genom att en särskild miljögrupp bildats inom NÄT.

Gruppen har under året särskilt arbetat med förutsättningarna för ett vidgat nordiskt engagemang vad gäller sjöfartens och flygets internationella miljöarbete.

Den politiska och ekonomiska utvecklingen i Östeuropa har under det senaste året medfört ökad aktivitet på kommunikationsområdet mellan Sverige och länderna i denna del av Europa. Det gäller framför allt vårt närområde dvs. Polen och de baltiska delrepublikerna i Sovjetunionen men också exempelvis Tjeckoslovakien och Ungern. Den ökade öppenheten och övergång till marknadsinriktade ekonomier har medfört ett starkt ökat behov av ny kunskap inom berörda länder för att bl.a. förändra näringslivet.

Regeringskansliet och myndigheter inom kommunikationsdepartementets område har fått ett flertal förfrågningar och propåer om samarbete. Exempelvis gäller det utbildning och konsulthjälp i administrativa och ekonomiska frågor samt önskemål om teknologiöverföring. Hittills har aktiviteten varit störst inom väg- och telekommunikationssektorerna. Verkens internationella utvecklingsbolag är exempelvis engagerade i detta arbete. Under år 1990 har seminarier och utbildning genomförts bl.a. för deltagare från Polen och Baltikum.

Mot bakgrund av att det ekonomiska utbytet i form av bl.a. handel mellan Sverige och Östeuropa är under uppbyggnad, har ännu inte frågor om de faktiska kommunikationerna tagit särskilt stort utrymme vid kontakterna med länderna i denna del av Europa. Hittills har uppbyggnaden av vissa flyg- och färjelinjer varit aktuell. Arbetet med att utveckla kommunikationerna med Östeuropa bedöms dock komma att intensifieras i takt med ett ökat ekonomiskt utbyte. Frågor om transitförbindelser genom östländerna till exempelvis Sydeuropa kan också aktualiseras för svenskt vidkommande.

Förutom trafikverkens egna kontakter på olika plan med länderna i Östeuropa, har regeringskansliet med företrädare för bl.a. kommunikationsdepartementet, genomfört en delegationsresa till Baltikum. Besök har även skett i Ungern. Kommunikationsministern har under året besökt Tjeckoslovakien och Polen. Sverige och Polen förbereder en konferens om

kommunikationer för länderna kring Östersjön. Inom Nordiska ministerrådet arbetar en grupp inom NÄT med uppslag för samarbete med de östeuropeiska länderna på ett nordiskt plan.

Sammanfattning av budgetförslagen

Sammantaget innebär förslagen att anslagen under sjätte huvudtiteln ökar med 576,0 milj. kr. enligt nedanstående sammanställning.

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
		Milj. kr.	
Kommunikationsdepartementet m. m.	34,7	39,0	4,3
Vägväsende m. m.	10 313,1	11 003,1	690,0
Trafiksäkerhet	193,1	31,8	−161,3
Järnvägstrafik	4 734,7	5 024,0	289,3
Sjöfart	813,9	758,0	− 55,9
Luftfart	127,3	88,5	− 38,8
Postväsende	164,9	0	−164,9
Kollektivtrafik m. m.	1 164,6	1 106,4	− 58,2
Transportforskning	90,0	100,7	10,7
Övriga ändamål	147,5	156,5	9,0
Telekommunikationer	3,7	4,0	0,3
Summa	**17 787,5**	**18 312,0**	**524,5**

Affärsverkens driftskostnader tas inte upp i statsbudgeten. De beräknade driftskostnaderna inkl. avskrivningar för affärsverken under kommunikationsdepartementet för kalenderåret 1991 är följande.

SJ	9,7 miljarder kronor
Sjöfartsverket	0,8 miljarder kronor
Luftfartsverket	2,3 miljarder kronor
Postverket	18,0 miljarder kronor
Televerket*	

* Regeringen behandlar frågor om televerket under våren 1991.

Kostnaderna skall täckas av verkens intäkter.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet G. Andersson

Anmälan till budgetpropositionen 1991

Inledning

Genomförande och vidareutveckling av det trafikpolitiska beslutet

Riksdagens trafikpolitiska beslut år 1988 (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU13, 15–24 och 27) anger inriktningen av trafikpolitiken inför 1990-talet. Beslutet omfattar också ett flertal åtgärder inom transportsektorn. Jag bedömer att huvuduppgiften för regeringen under budgetåret 1991/92 är att fortsätta genomförandet av det trafikpolitiska beslutet samt verka för en vidareutvecklad trafikpolitik.

Regeringen har under hösten 1990 i en skrivelse (1990/91:50) till riksdagen presenterat ett åtstramningsprogram för att komma till rätta med de allvarliga problemen i samhällsekonomin. Det gäller att stabilisera den svenska ekonomin, förbättra ekonomins funktionssätt och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna. Avsikten är också att åstadkomma strukturella förändringar i samhällsekonomin. Jag kommer längre fram i min framställan att redogöra för omfattningen av dessa åtstramningsåtgärder. Dessa aktualiserar också ett behov av utveckling av trafikpolitiken bl. a. vad gäller marknadernas funktion.

Riksdagens trafikpolitiska beslut år 1988 utgår från fem stora uppgifter. Det gäller att kraftigt begränsa trafikens miljöpåverkan, minska antalet dödade och skadade i trafiken, utveckla infrastrukturen för 2000-talets behov, höja effektiviteten i transportsystemet samt säkerställa en tillfredsställande trafikförsörjning i alla delar av landet.

Det övergripande målet för trafikpolitiken är enligt riksdagsbeslutet år 1988 att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Detta mål vidareutvecklas i fem delmål:

- Transportsystemet skall utformas så att medborgarnas och näringslivets grundläggande transportbehov tillgodoses.
- Transportsystemet skall utformas så att det bidrar till ett effektivt resursutnyttjande i samhället som helhet.
- Transportsystemet skall utformas så att det motsvarar högt ställda krav på säkerhet i trafiken.
- Transportsystemet skall utvecklas så att en god miljö och hushållningen med naturresurser främjas.
- Transportsystemet skall byggas upp så att det bidrar till regional balans.

Inriktningen av trafikpolitiken i stort innebär att konsumenterna i så stor utsträckning som möjligt själva skall få välja trafikmedel. Effektiv konkurrens mellan trafikutövare och transportsystem skall förenas med ökad samverkan mellan olika transportmedel och trafikslag. Beslut om hur transporterna skall utföras bör fattas i så decentraliserade former som möjligt. Samhället skall ansvara för att trafikanläggningar som behövs för allmänna transportbehov kommer till utförande. I riksdagen finns en bred enighet om dessa trafikpolitiska mål och riktlinjer.

Riksdagens regionalpolitiska beslut år 1990 (prop. 1989/90: 76, AU13, rskr. 346) är också viktigt från trafikpolitisk synpunkt. Enligt riksdagsbeslutet skall en särskild regionalpolitisk redovisning årligen ske i budgetpropositionen (se översikten).

En prioritering sker nu av åtgärder för att utveckla infrastrukturen inom trafiksektorn. Detta är enligt riksdagens beslut år 1990 (prop. 1989/90: 88, TU27, rskr. 325) en viktig del i en tillväxtinriktad näringspolitik. Infrastrukturens betydelse för samhällsutvecklingen framhålls i årets finansplan. Trafikens negativa miljöpåverkan särskilt i storstadsområden ställer krav på ytterligare åtgärder. Vidare anser jag att en effektivisering av trafiksäkerhetsarbetet bör ske för att minska olyckorna och dess effekter inom vägtrafiken.

Riksdagens trafikpolitiska mål och riktlinjer ställer också krav på utvärdering av utvecklingen som helhet, vilket kommer att kräva beslut och forskningsinsatser inom skilda delsektorer under de närmaste åren. Under år 1990 inleddes en uppföljning av principerna för trafikens kostnadsansvar.

Vidare pågår inom regeringskansliet en översyn av styrningen av affärsverken inom kommunikationsdepartementets område. Syftet med översynen är att inom ramen för dagens treåriga verksamhetsplanering utveckla en förbättrad tillämpning av såväl företagsekonomiska som politiska styrmedel.

Särskilda åtstramningsåtgärder

Det åtstramningspaket som regeringen under hösten aviserade i skrivelse (1990/91: 50) till riksdagen innebär sammanlagt förslag om en nivåsänkning av anslagen under kommunikationsdepartementets huvudtitel med 946 milj. kr. för budgetåret 1991/92 i förhållande till innevarande budgetår. Skälet till åtstramningsåtgärderna är det ansträngda statsfinansiella läget och en befarad obalans i statsbudgeten kommande budgetår om inte kraftfulla besparingsåtgärder vidtas. Det är också regeringens avsikt att åtstramningsåtgärderna skall medföra strukturella förändringar i bl. a. transfereringssystemen för att hejda en accelerande kostnadsutveckling.

Även om dessa skäl för åtstramningen är överordnade andra sakskäl, har dock regeringen strävat efter att begränsa effekterna av åtgärderna för bl. a. trafikanter, resenärer och näringsliv.

Regeringen föreslår en besparing på 300 milj. kr. inom vägområdet. Anslagen C 4. och C 5. som avser bidrag till avgasreningsutrustning för lastbilar och bussar resp. äldre personbilar bör nu avskaffas. Anslagen har

hittills utnyttjats i begränsad omfattning. Förslaget att helt avskaffa dessa anslag på sammanlagt 162,5 milj. kr. bedöms därför ha begränsad effekt.

Avskaffandet av stödet på 14,5 milj. kr. som gäller flygtrafiken till Gotland och avskaffandet av den del på 6 milj. kr. av transportstödet till Gotland som gäller vissa lastbilsföretag, innebär att staten koncentrerar stödinsatserna till den koncessionsbundna färjetrafiken.

Regeringen föreslår vidare att betalningsansvaret för isbrytningens bränslekostnader överförs till sjöfartsverkets affärsrörelse. Med hänsyn taget till vissa ytterligare besparingar uppgår anslagsminskningen till 46 milj. kr. Dessutom föreslås en minskning av anslaget till Trollhätte kanalverk med 10 milj. kr.

Inom den civila trafikflygarutbildningen råder vidare viss överkapacitet vilket medför att en besparing på 25 milj. kr. kan genomföras med bibehållen grundläggande utbildningskapacitet.

Transportrådets avveckling innebär en kostnadsbesparing på 5 milj. kr. samt att verksamheten överflyttas till regeringskansliet (kommunikationsdepartementet) och andra myndigheter. Minskningen på 20 milj. kr. av anslaget till transportstöd för Norrland medför att driftstödet till datakommunikationer och persontransportstödet avskaffas samt att godstransportstödet i zon 1 för transporter kortare än 40 mil avskaffas. Från regionalpolitisk synpunkt är det dock viktigt att de mest stödberoende företagen i Norrlands inland undantas från effekterna av besparingen.

Inom järnvägsområdet föreslås bidraget till SJ för utveckling av godstrafik avvecklas. Genom rationaliseringar inom SJ bedöms dock effekten på trafikservicen kunna begränsas. En neddragning med 60 milj. kr. föreslås av anslaget för statens köp av interregional persontrafik. Av regionalpolitiska skäl kommer dock bl. a. sovvagnstrafiken till och från övre Norrland att tryggas.

Inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde övervägs även vissa andra struktur- och rationaliseringsåtgärder. Det gäller bl. a. en översyn av trafiksäkerhetsarbetet samt vissa förslag som gäller rationalisering av den statliga fordonskontrollen.

Trafiksektorns infrastruktur

I riksdagens beslut (prop. 1989/90:88, TU27, rskr. 325) om en samlad näringspolitik inför 1990-talet, framhölls bl. a. att nya finansieringsformer bör utvecklas för att öka resurserna till vägar, järnvägar och kollektivtrafik. En inriktning mot ökad näringslivsmedverkan och avgiftsfinansiering bör därför ske. Vidare bör investeringsplaneringen utvecklas. En särskild infrastrukturfond skall inrättas.

Inom regeringskansliet pågår ett arbete som gäller åtgärder för att utveckla trafiksektorns infrastruktur. Under våren kommer regeringen att återkomma med bl. a. förslag om infrastrukturens finansiering samt förslag om en reformerad investeringsplanering.

Regeringen arbetar med att begränsa trafikens miljöproblem. Riktlinjerna för detta arbete lades fast i de trafik- och miljöpolitiska besluten år 1988 och det är av största vikt att arbetet med att minska trafikens negativa inverkan på miljön fullföljs.

Trafiken svarar i dag för en betydande del av Sveriges utsläpp av skadliga ämnen. Hittills har effekter på framför allt lokal och regional nivå beaktats. I det framtida arbetet måste även de globala effekterna ges en ökad uppmärksamhet.

Hittills vidtagna åtgärder inom transportsektorn har medfört avsevärda förbättringar men är inte tillräckliga.

Regeringen avser bl. a. därför att under våren 1991 återkomma med en särskild proposition om trafikens miljöfrågor.

Miljöläget i Europa är bekymmersamt. Man har såväl inom EG som inom EFTA och OECD redovisat uppgifter som visar på behovet av omfattande åtgärder. Även uppgifter från COMECONs sekretariat om förhållandena i öststaterna pekar på ett behov av omfattande åtgärder.

Jag betraktar det som mycket angeläget att finna åtgärder som förbättrar trafikens miljösituation i Europa.

Ett genombrott för miljöarbetet inom trafiken kom i november 1989. Då antog CEMTs medlemsländer i stor enighet en särskild trafik- och miljöresolution. Genom denna har grunden lagts för ett samlat europeiskt miljöarbete.

Som ordförande i CEMT under år 1990 har jag arbetat mycket aktivt med dessa frågor i syfte att följa upp de åtaganden resolutionen pekar ut.

Resolutionen behandlar ett flertal olika aspekter av trafikens miljöproblem. Den rekommenderar medlemsländerna att aktivt arbeta på bred front med miljöförbättringar, bl. a. effektivare avgasrening och större krav på bränslet, användning av ekonomiska styrmedel, infrastruktursatsningar och förbättrad trafikplanering särskilt i storstadsområdena.

De rapporter jag fått visar tydligt att i stort sett alla CEMTs medlemsländer nu har intensifierat sitt miljöarbete inom trafiken. Den nya politiska situationen i Europa har också möjliggjort kraftigt utbyggda kontakter med flertalet av Östeuropas länder.

Vid ett på svenskt initiativ arrangerat möte i oktober 1990 med transportministrar från såväl Öst- som Västeuropa diskuterades förutsättningarna för ett väsentligt ökat samarbete på bl. a. miljöområdet. Frågan väcktes även om att utforma ett för hela Europa gemensamt trafikpolitiskt program.

Av särskilt stor betydelse för ett vidgat samarbete i Europa är att gemensamma fordonskrav och bränslekrav kan utvecklas som baseras på kunskap om bästa tillgängliga teknik. En bredare uppslutning för skärpta krav är önskvärd.

För att diskutera förutsättningarna för detta arrangerade CEMT en särskild hearing i november 1990 kring dessa frågor. Företrädare för världens bil- och bränsleindustri medverkade i en utfrågning som Europas transportministrar genomförde.

Den dialog som nu har inletts är viktig att fullfölja. CEMTs sekretariat har getts uppgiften att redan i maj 1991 framlägga förslag till hur industrikontakterna skall kunna bibehållas och utvecklas. Avgörande för framgång på detta område är att Europas regeringar samfällt medverkar till skärpta krav både vad gäller utsläpp av skadliga ämnen och koldioxidreduktion.

Det nordiska samarbetet kring trafikens miljöarbete blir allt viktigare. Jag har tillsammans med mina kollegor i de nordiska länderna tidigare dryftat detta och fr.o.m. år 1990 finns en särskild miljögrupp inom Nordiska ämbetsmannakommittén för transportfrågor (NÄT).

Storstadstrafikfrågor

Under år 1990 avlämnade storstadstrafikkommittén (STORK) sitt slutbetänkande (SOU 1990: 16) Storstadstrafik 5 – Ett samlat underlag. Betänkandet har remissbehandlats och kommer att utgöra ett av underlagen för en proposition som regeringen lägger fram under våren i vilken bl.a. trafikens miljöfrågor behandlas.

Tre förhandlare har tillkallats – en för Stockholmsregionen, en för Göteborgsregionen och en för Malmöregionen – med uppdrag att med berörda parter utarbeta överenskommelser som skall syfta till att genom åtgärder i det samlade trafiksystemet förbättra regionernas miljösituation, öka tillgängligheten samt skapa bättre förutsättningar för regionernas utveckling.

Förhandlarna skall medverka till att långsiktiga överenskommelser om åtgärder och finansiering kan träffas. Överenskommelserna skall i första hand omfatta perioden fram till år 2000.

Sverige och den europeiska integrationen

Den europeiska gemenskapen (EG) har som mål att en gemensam inre marknad skall införas år 1993. Denna marknad omfattar även transporterna. Ministerrådet har tagit flera viktiga beslut för att genomföra en gemensam transportmarknad, senast t.ex. om ytterligare liberalisering av luftfarten och införande av cabotage i vägtrafiken. Det återstår dock vissa frågor att lösa innan den gemensamma transportmarknaden kan genomföras, främst frågan om utformningen och nivån på vägtrafikbeskattningen för tunga fordon, gemensamma regler för den internationella busstrafiken och införande av cabotage i sjöfarten.

Det är min uppfattning att svenska regler på sådana områden där EG redan fattat eller förbereder beslut om en gemensam politik på transportområdet skall utformas på ett sådant sätt att konkurrenssnedvridningar inte uppstår. Samtidigt är det väsentligt att förutsättningarna för att uppnå de svenska miljömålen inte försämras. Svenska företag måste i framtiden kunna arbeta på en gemensam europeisk transportmarknad på samma villkor som konkurrenterna, utan risk för diskrimineringar.

Transportfrågorna ingår som en del i pågående EEA-förhandlingar. Vidare pågår förhandlingar mellan Sverige, Norge och EG-kommissionen på luftfartsområdet med sikte på ett tidigare ikraftträdande av en gemensam

marknad inom luftfarten. Vidare har sonderingar företagits tillsammans med Norge och Finland hos EG-kommissionen att på motsvarande sätt få till stånd förhandlingar på landtransportområdet.

Sverige söker också samtidigt som en följd av beslutet i Nordiska ministerrådet år 1987 att avveckla de hinder för trafiken som alltjämt finns mellan de nordiska länderna. Beslut har därför tagits under år 1990 om införande av cabotage i lastbilstrafiken i Norden. Sverige har också tagit initiativ till att inom ramen för den europeiska transportministerkonferensen (CEMT) utarbeta ett multilateralt avtal om landsvägstrafiken. För den samlade europeiska transportpolitiken kommer CEMT att kunna spela en mer aktiv roll åren framöver inte minst inom miljöområdet.

Den politiska och ekonomiska utvecklingen i Östeuropa kommer med stor sannolikhet att kräva ökade insatser under de närmaste åren. Det finns inte minst från länderna i vårt närområde ett uttalat behov av kunskapsutbyte och uppbyggnad av kommunikationerna med bl. a. Sverige. Utbytet med Östeuropa bör ske på olika plan.

A. Kommunikationsdepartementet m. m.

A 1. Kommunikationsdepartementet

1989/90	Utgift	25 503 976
1990/91	Anslag	26 348 000
1991/92	Förslag	30 044 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	75	+ 3
Anslag		
Förvaltningskostnader	**25 348 000**	**+4 096 000**
(därav lönekostnader)	(20 478 000)	(+3 772 500)
Engångsanvisningar	1 000 000	– 400 000
Summa	**26 348 000**	**+3 696 000**

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 30 044 000 kr. Jag har därvid beräknat medel motsvarande tre tjänster som överförs till detta anslag från anslaget A 2. Utredningar m. m. Jag har vidare som engångsanvisning beräknat medel för fortsatt utbyggnad av ADB-stödet inom departementet.

I avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av transportrådets verksamhet som gjorts. Mitt ställningstagande är att transportrådet bör avvecklas vid årsskiftet 1991/92. Med anledning härav föreslår jag att regeringen skall bemyndigas att senast den 31 december 1991 kunna överföra erforderliga förvaltningsmedel från anslaget H 1. Transportrådet till anslaget A 1. Kommunikationsdepartementet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kommunikationsdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 30 044 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	8 836 130	Reservation	1 473 589
1990/91	Anslag	3 900 000		
1991/92	Förslag	4 804 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 4 804 000 kr. under nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 4 804 000 kr.

A 3. Viss internationell verksamhet

1989/90	Utgift	6 515 403
1990/91	Anslag	4 450 000
1991/92	Förslag	4 119 000

	Anvisat 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
1. Förhandlingar rörande luftfarten	600 000	36 000
2. Förenta nationernas ekonomiska kommission för Europa (ECE)	600 000	36 000
3. Europeiska transportministerkonferensen (CEMT)	440 000	110 000
4. Internationella järnvägsfördragen (COTIF)	10 000	15 000
5. Internationellt samarbete rörande sjöfarten samt Internationella sjöfartsorganisationen (IMO)	1 200 000	72 000
6. Diverse internationell verksamhet	600 000	400 000
7. Ministermöte 1990 (CEMT-SEV)	1 000 000	– 1 000 000
Summa kr.	**4 450 000**	**– 331 000**

Anslagsposten 6. inkluderar kostnader i samband med utländska besök. Anslaget har beräknats till 4 119 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss internationell verksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 119 000 kr.

B. Vägväsende m. m.

1. Vägverkets uppgifter

Vägverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om väghållning. Verkets uppgifter är att svara för statens väghållning, planering av riksvägar, fördelning av statsbidrag till vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m. samt svara för tillsyn av statskommunvägar samt viss enskild väghållning.

Väglagen (1971:948) samt vägkungörelsen (1971:954) innehåller de grundläggande bestämmelserna om väghållningen.

År 1982 bildades ett av vägverket helägt bolag, Swedish National Road Consulting Aktiebolag. Syftet med bolaget är att på affärsmässiga grunder bedriva exportverksamhet på väghållningsområdet.

2. Vägnätet

Det svenska väg- och gatunätet är mycket omfattande och uppgår för närvarande till ca 415 000 km. Vägnätet består av allmänna och enskilda vägar samt tätorternas gator. Det allmänna vägnätet omfattar omkring 104 300 km. Av dessa sköter staten genom vägverket väghållningen på omkring 98 200 km statliga vägar. Väghållningen för resterande 6 100 km – de s. k. statskommunvägarna – sköts av de kommuner som har förordnats till egna väghållare.

Vägverket har på regeringens uppdrag gjort en översyn av fördelningen av väghållningsansvaret mellan stat och kommun. Utgångspunkten för översynen har varit att staten skall vara väghållare för de allmänna vägarna på landsbygden samt för de övergripande vägarna, främst riksvägar och primära länsvägar, i tätorter. Kommunerna bör vara väghållare för övriga allmänna vägar i tätorter. Översynen har inneburit att ca 200 kommuner nu är väghållare fr. o.m den 1 januari 1991. Beslut om förordnande av nya väghållare fattas enligt väglagen (1971:948) av regeringen.

Det allmänna vägnätet kompletteras av kommunala vägar och gator – omkring 29 400 km – samt av en mängd enskilda vägar vars sammanlagda längd har uppskattats till omkring 210 000 km. Av de enskilda vägarna får omkring 72 500 km statliga bidrag.

I nedanstående tabell redovisas omfattningen vid slutet av vart och ett av åren 1986–1990 av de statliga insatserna på vägnätet i resp. års prisnivå, väglängden, antal anställda m. m.

Det allmänna vägnätet är uppdelat i riksvägar och länsvägar. Riksvägnätet uppgår för närvarande till omkring 13 800 km och länsvägnätet till omkring 84 400 km. Vilka vägar som skall vara riksvägar beslutas enligt 1 § vägkungörelsen (1971:954) av regeringen. Vissa riksvägar är utmärkta som Europavägar i enlighet med 1950 års deklaration om Europavägar. En ny konvention om Europavägar antogs år 1975 till vilken Sverige beräknas ansluta sig under år 1991. Sverige kommer därefter att numrera om berörda vägar under år 1992.

	1986	1987	1988	1989	1990*
Allmänna vägar m. m.					
Statsvägar:					
väglängd (km)	98 300	98 000	98 100	98 200	98 200
anslag/medel (milj. kr.)					
– drift (inkl. invest. i anläggningstillgångar)	4 193	4 420	4 544	4 925	5 460
– byggande***	1 088	1 000	1 053		
a) riksvägar				1 222	1 418
b) länstrafikanläggningar				650	970
c) bärighetshöjande åtgärder			575	590	622
– beredskapsarbeten (VVregi)	205	187	139	89	50
personal**	12 100	11 000	10 832	11 000	11 000
därav fast anställda	8 482	8 251	8 371	5 800	8 178
statskommunvägar:					
väglängd (km)	5 800	5 800	5 800	5 800	6 100
bidrag (milj. kr.)					
– drift	681	651	664	670	700
Kommunala gator					
gatulängd (km)	32 500	19 400	29 400	29 400	29 400
Enskilda vägar					
bidragsberättigade vägar (km)	70 900	71 200	71 800	72 200	72 300
bidrag (milj. kr.)					
– drift****	343	361	408	422	439
– byggande	30	30			
icke bidragsberättigade vägar (km)	210 000	210 000	210 000	210 000	210 000
Totalt					
väglängd 30 juni (km)	410 000	415 000	415 000	415 000	415 000
motorfordon (antal)	3 608 000	3 373 000	3 840 000	3 998 000	4 023 000
anslag/bidrag (milj.kr.)	6 880	7 004	7 813	8 568	9 659

* Beräknat för år 1990.
** Per den 31 december.
*** Ingår fr. o. m. år 1989 i riksvägs- och länstrafikanslaget.
**** Fr. o. m. år 1988 avser anslaget både drift och byggande.

3. Trafik och trafikutveckling

(Avsnittet bygger på transportrådets prognos 1990: 10 Framtidens trafik)

3.1 *Inledning*

Trafikarbetet på det statliga vägnätet ökade med drygt 5 % under både år 1988 och år 1989. Den största ökningen ägde rum på de riksvägar som inte är Europavägar samt på de primära länsvägarna. Det totala persontransportarbetet uppgick under år 1989 till nästan 112 miljarder personkilome-

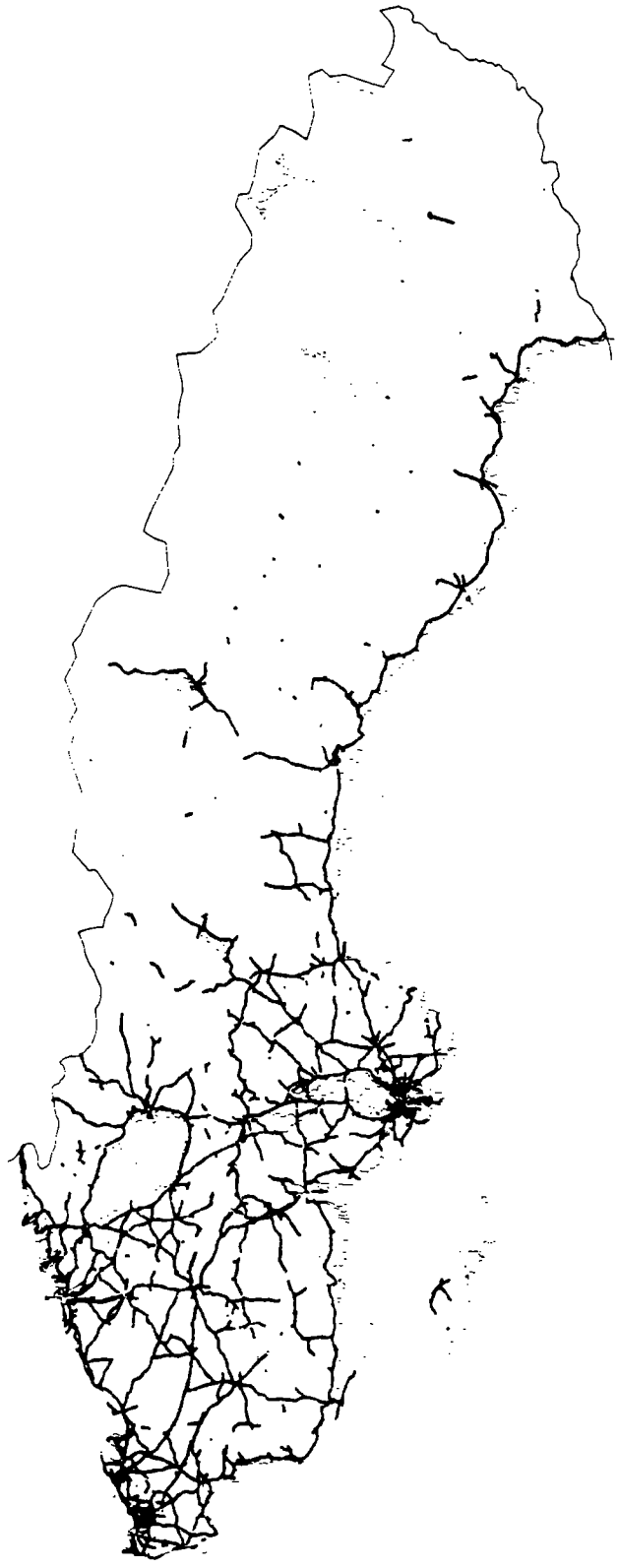

Figur 1. Statliga vägar med trafik över 2 000 fordon per dygn

ter. Av dessa genererades 97 miljarder av vägtrafiken. Det totala transportarbetet beräknas minska till 108 miljarder personkilometer år 1990 för att därefter återigen öka till drygt 129 miljarder personkilometer år 2000. Förändringen av det totala persontransportarbetet beror till största delen på personbilstrafikens utveckling.

Nedan redovisas dels trafikflödet på de mer trafikerade vägarna, dels trafikarbetet på statsvägarna åren 1980–1990.

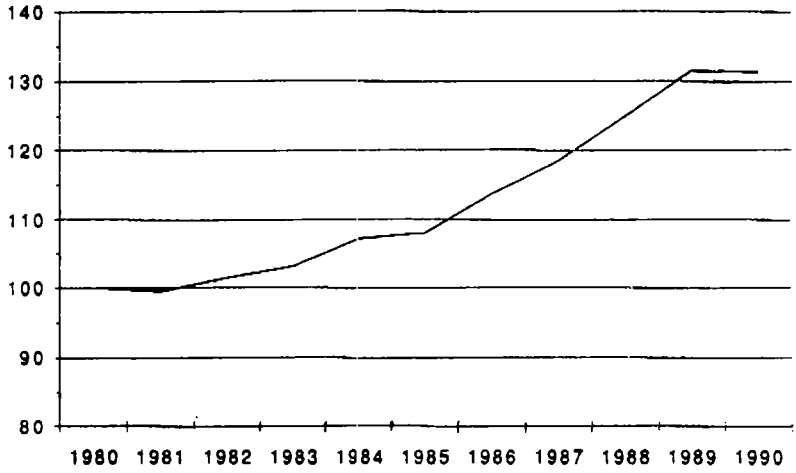

Figur 2. Trafikarbetet på statsvägarna åren 1980–1990. Indexserie över trafikarbetet åren 1980–1990.
Basår = 1980

3.2 Personbilstrafiken

Antalet personbilar i trafik har tredubblats mellan åren 1960 och 1989, och uppgår i dag till ca 3,6 miljoner. År 2000 beräknas antalet ha ökat till 4,1 miljoner.

Personbilarnas transportarbete uppgick under år 1989 till 88 miljarder personkilometer vilket innebär en ökning med 4% jämfört med år 1988. Det totala persontransportarbetet ökade till nästan 112 miljarder personkilometer år 1989. Persontransportarbetet år 1990 beräknas minska med ca 6% jämfört med år 1989 för att därefter öka med ca 20% till ca 99 miljarder personkilometer år 2000. Minskningen i personbilarnas transportarbete år 1990 torde bero på dels skattereformens effekter på bensinpriset, dels det stigande världsmarknadspriset på olja till följd av höstens händelser i Mellanöstern.

3.3 Lastbilstrafiken

I slutet av år 1989 fanns det ca 295000 lastbilar i trafik. Av dessa hade drygt 34000 en totalvikt under två ton. Större delen av antalet lastbilar –

179 000 – fanns i totalviktsklassen 2–3,5 ton, medan drygt 22 000 lastbilar hade en totalvikt i intervallet 3,5–10,0 ton. Resterande del – 59 000 – var registrerade för en totalvikt över 10,0 ton. Antalet registrerade påhängsvagnar i trafik uppgick i slutet av år 1989 till drygt 8 000 och antalet släpvagnar med en maximilastvikt över ett ton var vid samma tidpunkt 45 000.

Lastbilarnas godstransportarbete uppgick år 1989 till 26 miljarder tonkilometer. Av dessa svarade de långväga transporterna – över 10 mil – för 19 miljarder tonkilometer. Under de senaste tio åren ökade lastbilarnas långväga transportarbete med 18 %. Lastbilarnas totala godstransportarbete beräknas till 30 miljarder tonkilometer år 2 000, vilket innebär en ökning med 15 %. De långväga transporterna uppgår till drygt 70 % av dessa.

Totalt sett har den med lastbil transporterade godsmängden sedan början av 1970-talet minskat från omkring 450 miljoner ton till 370 miljoner ton år 1989.

Utvecklingen under 1980-talet visar en i stort sett oförändrad medellastvikt och medeltransportlängd för den yrkesmässiga lastbilstrafiken, medan den totala lastbilstrafiken uppvisar en ökning av medellastvikten med 4 % och av medeltransportsträckan med 20 %. Lastbilstransporterna till och från utlandet har ökat kraftigt under de senaste åren. Detta sammanhänger med en allt mer omfattande utrikeshandel. I början av 1980-talet passerade omkring 10 miljoner ton gods Sveriges gränser med lastbil. Motsvarande siffra för år 1989 var drygt 16 miljoner ton. Detta ställer stora krav på en fortsatt internationell harmonisering av villkoren för lastbilstransporter. Transportköparnas val av transportmedel styrs i stor utsträckning av värdet på det aktuella godset. Den ökade andelen högvärdigt gods har inneburit en förskjutning mot bl. a. lastbils- och flygtransporter. Vid varuvärden över 500 kr. per kilo dominerar i stor utsträckning flygtransporterna, i intervallet 10–500 kr. per kilo dominerar lastbilstransporterna, medan sjö- och järnvägstransporter dominerar vid varuvärden under 10 kr. per kilo.

Inom transportmarknaden finns en ökande efterfrågan på systemlösningar vilka ofta innebär en kombination av flera transportmedel. Lastbilarna är en viktig länk i den totala transportkedjan.

Den utveckling av effektiva transportsystem som nu pågår såväl inom Sverige som i övriga Europa kommer att ställa stora krav på en anpassad utveckling inom hela transportkedjan. Inte minst gäller detta lastbilstransporterna som måste svara mot de krav som t. ex. järnvägssystemet ställer. Detta gäller särskilt viktbestämmelserna för lastbilstransporter.

3.4 Kollektivtrafiken

Den lokala och regionala kollektivtrafiken omfattade år 1989 totalt ca 19 miljarder personkilometer. Av detta svarade den spårburna trafiken för ca 40 %. Till följd av länstrafikreformen i början av 1980-talet ökade antalet resande, framför allt inom den regionala busstrafiken. Därefter har en nedgång skett av antalet resande inom den lokala kollektivtrafiken. Detta

förklaras av bl. a. ett tidigare realt sett lågt bensinpris, höjda kollektivtrafiktaxor samt höjda disponibla inkomster som i sin tur har inneburit ett ökat bilresande.

Kollektivtrafiken har i huvudsak koncentrerat sina resurser till att tillgodose behovet av arbets- och skolresor. Kollektivtrafiken har sin största procentuella andel av resenärerna i stora och medelstora tätorter där förutsättningarna är bättre för att bedriva en effektiv kollektivtrafik.

4. Väghållningsansvaret

Ansvaret för väghållningen delas som nämnts mellan staten, kommunerna och enskilda. Staten är ansvarig för de allmänna vägarna och är genom vägförvaltningarna väghållare för de flesta av dessa vägar. För närvarande är dock sammanlagt ca 200 kommuner väghållare för vissa allmänna vägar. De flesta av dessa kommuner är väghållare i centralorternas tätortsområden.

Ansvaret för de enskilda vägarna åvilar i princip ägarna till de fastigheter som har nytta av vägarna. Kommunerna har dock i stor utsträckning engagerat sig såväl ekonomiskt som rent praktiskt i den enskilda väghållningen. Den hittillsvarande uppdelningen av väghållningsansvaret mellan stat, kommuner och enskilda bygger på de bestämmelser som infördes vid vägväsendets förstatligande år 1944. Denna uppdelning har dock visat sig vara alltmer otidsenlig. Som en följd av riksdagens trafikpolitiska beslut (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) har som tidigare nämnts vägverket på regeringens uppdrag genomfört en översyn av väghållningsansvaret.

5. 1989 års resultat

För verksamhetsåret 1989 har 8 449,7 milj. kr. anvisats till vägväsendet. Effekterna av under året genomförda väghållningsinsatser samt fördelningen mellan olika åtgärder har av vägverket redovisats i 1989 års verksamhetsberättelse.

5.1 Anslagsredovisning

Kostnaderna under verksamhetsåret har uppgått till totalt omkring 8 740,1 milj. kr. med fördelning enligt figur 3. Förutom med anslag har verksamheten finansierats med intäkter m. m. till ett belopp av omkring 105 milj. kr.

Anslagsredovisning för räkenskapsåret 1/1 – 31/12 1989 (kkr.)

	Ingående reservation	Reglerings-brev	Kostnader	Intäkter	Beviljat överskridande	Utgående reservation
1. Anslag						
B 1. Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m. (f)		9 950	9 950			
B 2. Drift av statliga vägar (r) (1)	7 169	4 920 000	5 171 505	53 035		– 191 301
B 3. Byggande av riksvägar (r) (2)	– 125 841	1 222 000	1 150 265	32 509		– 21 597
B 4. Byggande av länstrafikanläggningar (r)		545 000	591 699	17 683		– 29 016
B 5. Bidrag till drift av kommunala vägar och gator (r)	140 048	670 000	668 100			141 948
B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar (r)		419 000	419 000			
B 7. Tjänster till utomstående (f) (3)		35 400	80 609		45 209	
B 8. Vägverket: Försvarsuppgifter (r)	16 187	38 325	49 647	1 463		6 328
B 9. Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder (r)	55 227	590 000	599 321	345		46 251
Summa	**92 790**	**8 449 675**	**8 740 096**	**105 035**	**45 209**	**– 47 387**

Figur 3. Anslagsredovisning för räkenskapsåret 1/1 – 31/12 1989 (kkr.)
Källa: Vägverkets verksamhetberättelse år 1989.

5.2 Drift

Beläggningar: Under året utfördes beläggningsarbeten för 1 368 milj. kr. I detta belopp ingår en tidigareläggning av medel från 1990 års anslag med 300 milj. kr. Tillskottsmedlen användes till att höja kvalitén på det högtrafikerade vägnätet. Under året fattades dessutom beslut om att utöka mätningsverksamheten av spår och ojämnheter på vägarna. Fr. o. m. år 1991 kommer ett mätprogram att finnas tillgängligt som ökar möjligheterna att bedöma effekterna av beläggningsinsatserna på vägnätets tillstånd.

De tillståndsmätningar som utförts under året visar att endast en liten del av de viktigaste vägarna har för stort medelspårdjup. Mätningarna visar vidare att tillståndet på det lågtrafikerade vägnätet i många fall är dåligt. Vägverket anger att åtgärderna på detta vägnät i fortsättningen kommer att prioriteras högre.

Broar: Det finns totalt ca 12 000 broar på det allmänna vägnätet. Ett särskilt tioårigt program för bärighetshöjande åtgärder har inletts i syfte att öka effektiviteten i näringslivet genom att bl. a. anpassa bärighetsnormerna på det svenska vägnätet till de som gäller inom EG. Verksamhetsåret 1989 var programmets andra år. Under året har sammanlagt 73 objekt färdigställts samtidigt som arbete har påbörjats på ytterligare 46. Under året har förberedelser genomförts inför den höjning av tillåtna fordonsvikter som genomfördes den 1 april 1990. Fr. o. m. detta datum är det tillåtet att på det s. k Bk 1-vägnätet (bärighetsklass 1) använda fordon med 10 tons axel- och 16 tons boggitryck samt 56 tons bruttovikt. Kostnaderna för programmet uppgick år 1989 till 599,3 milj. kr.

Bärighet: Varma vintrar med mycket nederbörd och temperaturer kring noll har en negativ påverkan på vägarnas bärighet. Under året har 7 % eller ca 4 800 km av det belagda vägnätet haft nedsatt framkomlighet under tjällossningsperioden. Antalet km väg som stängdes under året var lägre under år 1989 än under tidigare år, samtidigt som antalet dagar under vilka vägarna varit avstängda har ökat. Medelavstängningstiden har ökat från 39 dagar åren 1984 – 1986 till 46 dagar åren 1987 – 1989.

I figur 5 redovisas dels kostnaderna för ordinarie bärighetsåtgärder under åren 1986 – 1989, dels kostnaderna för underhåll och nyinvesteringar/reinvesteringar i broar under åren 1987 – 1989.

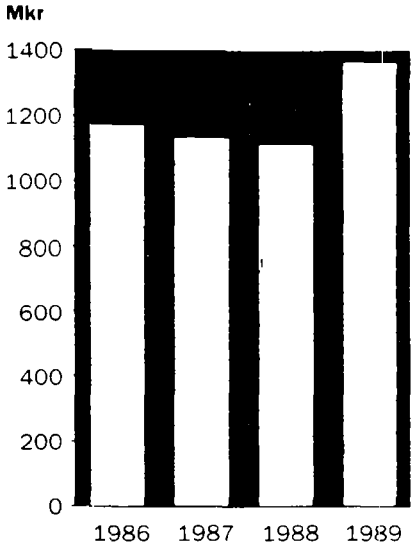

Figur 4. Kostnader för beläggningsunderhåll åren 1986 – 1989

Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse år 1989.

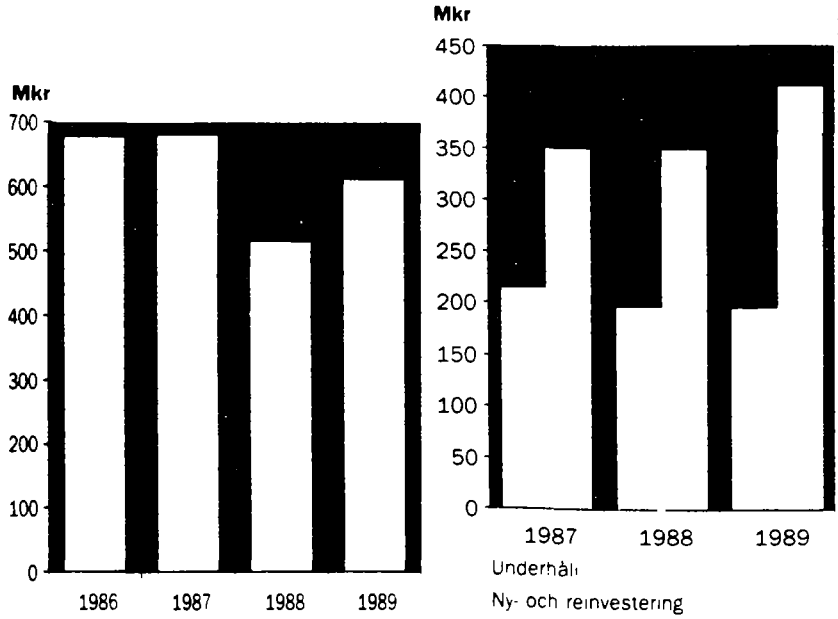

Figur 5. Kostnaderna för ordinarie bärighetsåtgärder under åren 1986 – 1989 samt kostnaden för underhåll och nyinvesteringar/reinvesteringar i broar åren 1987 – 1989.

Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse år 1989.

Vinterväghållning: Kostnaderna för vinterväghållningen uppgick under året till 531 milj. kr. En mild och snöfattig vinter i Syd- och Mellansverige medförde att kostnaderna för vinterväghållningen i dessa områden blev lägre än beräknat. Av denna anledning har medel kunnat frigöras till annat arbete på vägnätet såsom dikning, siktröjning och andra trafiksäkerhetsfrämjande åtgärder. I figur 6 redovisas kostnaderna för vinterväghållningen under åren 1986 – 1989.

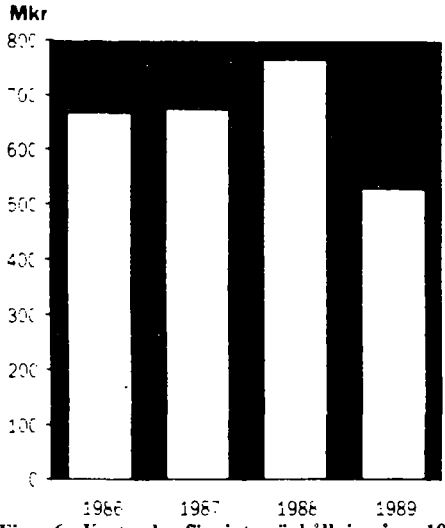

Figur 6. Kostnaden för vinterväghållning åren 1986 – 1989

Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse år 1989.

Trafiksäkerhet: Under året skadades ca 12 000 personer och 578 omkom på det statliga vägnätet. Detta innebär en ökning jämfört med föregående år. Det totala antalet polisrapporterade olyckor uppgick till drygt 43 000. De investeringar som gjorts i vägnätet under år 1989 beräknas av vägverket medföra ca 200 färre olyckor per år i framtiden. Ett särskilt trafiksäkerhetssekretariat har inrättats på vägverkets huvudkontor.

Under året har en rapport presenterats avseende säkerheten vid vägarbeten. I rapporten anges att vid större arbeten bör trafiken om möjligt dirigeras om eller arbetet bedrivas när trafiken är ringa. Förbättrad skyltning och information till trafikanterna direkt vid vägarbetsplatsen är också åtgärder som bidrar till ökad säkerhet för både trafikanter och vägarbetare. I figur 7 redovisas den s. k. skadekvoten, dvs. antalet dödade och skadade per miljon axelparkilometer.

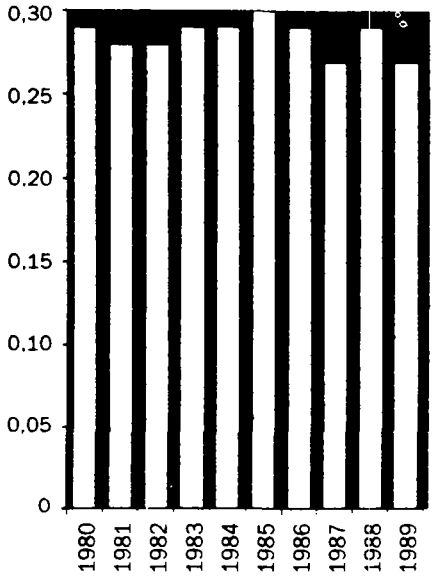

Figur 7. Skadekvot 1980 – 1989
Källa: Vägverkets verksamhetsberättelse år 1989.

Miljö: Under året har samtliga vägförvaltningar beskrivit miljöläget i resp. län. Dessa beskrivningar kommer att ligga till grund för det fortsatta miljöarbetet i vägverket. Miljökonsekvensbeskrivningar har gjorts för alla objekt som fastställts samt dessutom för ett tjugotal utredningsplaner. För att samordna miljöarbetet finns ett särskilt miljösekretariat på vägverkets huvudkontor. Som ett led i satsningen på att bygga vackra och ändamålsenliga vägar och broar har vägverket inrättat ett råd för kultur och skönhet.

5.3 Byggande

Under år 1989 har 30 objekt med vardera en byggkostnad över 10 milj. kr. öppnats för trafik.

Vägverket räknar med att en vägs ekonomiska livslängd uppgår till 40 år. För att vägnätets värde kalkylmässigt skall behållas krävs att investe-

ringarna är minst lika stora som avskrivningarna. Som investeringar räknas anslagen till byggande av statliga vägar, särskilda bärighetshöjande åtgärder, 10% av anslaget till drift och underhåll av statliga vägar samt övrigt byggande av statliga vägar.

Fram till början av 1980-talet översteg investeringarna de årliga avskrivningarna och vägkapitalets nettovärde ökade. Efter år 1983 har dock investeringarna varit lägre än de totala avskrivningarna, vilket medfört att vägkapitalet har minskat. Mellan åren 1983 och 1989 har enligt vägverket vägkapitalet minskat med ca 6,5 miljarder kronor i 1989 års prisnivå. Enbart under år 1989 minskade det beräknade vägkapitalet med ca 1 miljard kronor – från 71 till 70 miljarder kronor i 1989 års prisnivå. Vägkapitalets nettovärde samt investeringar och avskrivningar redovisas i figur 8.

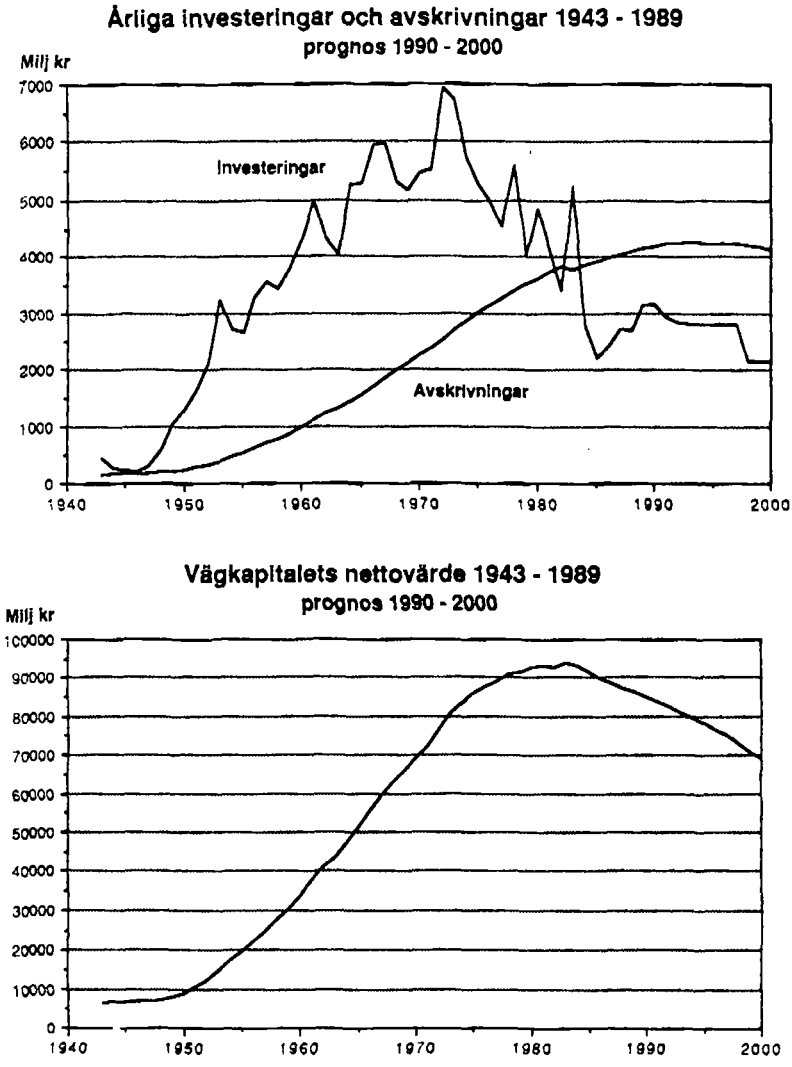

Figur 8. Vägkapitalets nettovärde samt investeringar/avskrivningar på vägar åren 1943–1989

6. Vägverkets anslagsframställning

6.1 Problem

Vägverket pekar i sin anslagsframställning för verksamhetsåret 1992 på betydande problem inom väghållningen. Verket konstaterar att det för att 1988 års trafikpolitiska beslut skall kunna uppfyllas krävs att avsevärt mycket mer medel används till infrastrukturen än vad som för närvarande anslås. Det underhåll som ryms inom de nuvarande anslagen till vägväsendet är inte tillräckligt för att tillgodose behoven av väghållningsåtgärder. Vägverket bedömer att behovet av investeringar i riksvägar fram till år 2000 uppgår till sammanlagt 70 miljarder kronor i 1992 års prisnivå. För byggande av länstrafikanläggningar bedöms det totala behovet uppgå till 60 miljarder kronor. Av dessa avser 33 miljarder kronor länsvägar, 5 miljarder kronor länsjärnvägar och 22 miljarder kronor kollektivtrafikanläggningar.

Broar: På det statliga och det statskommunala vägnätet finns sammanlagt ca 14 000 broar. Av dessa är ca 7 000 byggda före år 1965. Till broarna på det statliga och statskommunala vägnätet kommer ett betydande antal på det enskilda vägnätet. Under år 1988/89 har allvarliga skador upptäckts på flera stora broar.

Under år 1989 har revidering påbörjats av den plan för särskilda bärighetshöjande åtgärder som upprättats i samråd med bl. a. vägverket och näringslivet. Syftet med planen är bl. a. att höja den tillåtna belastningen på huvudvägnätet till de bestämmelser som gäller inom EG. Den nu gällande planen omfattar 5 750 milj. kr. i 1988 års prisnivå. I samband med den nu pågående revideringen har länen redovisat ett utbyggnadsbehov av totalt 6 600 milj. kr. i 1990 års prisnivå för att till fullo genomföra den ursprungliga planen.

I sin anslagsframställning anger vägverket att förslag har väckts om att inrätta ett motsvarande program för de broar som finns på de mindre vägarna i de södra och mellersta delarna av landet. Förslaget – som omfattar ca 1 000 broar på det statliga vägnätet – beräknas kosta ca 3,5 miljarder kronor. I förarbetena till det s. k. bärighetspaketet konstaterades att broarna på väg E 4 över Ångermanälven – det s. k. Sandökomplexet – inte kunde upplåtas för de nya viktbestämmelserna. Med hänsyn till objektets stora kostnad förutsattes finansiering ske i särskild ordning. Projektets totalkostnad är beräknad till 2 miljarder kronor.

Beläggning och bärighet: I sin anslagsframställning konstaterar vägverket att en betydande del av vägnätet har dålig bärighet. Bristerna är mest påtagliga i de s. k. skogslänen samt i Älvsborgs län. I dessa områden finns sammanlagt 90 % av alla vägar med bärighetsrestriktioner under tjällossningsperioden. Under denna period är totalt 18 000 km av det statliga vägnätet avstängt för tung trafik. Tillståndet på vägnätets beläggning varierar mellan olika delar av landet. De mätningar som vägverket genomfört mellan åren 1987–1989 visar att spårdjupen och ojämnheterna på riksvägarna inte förändrats i någon större omfattning. Däremot tenderar spårdjupen och ojämnheterna att öka på länsvägarna.

På så gott som samtliga statliga vägar är det högsta tillåtna axel- resp.

boggitrycket 10 resp. 16 ton. Den högsta tillåtna fordonsvikten för de största fordonstågen uppgick fram till och med den 31 mars 1990 till 51,4 ton. Fr. o. m. den 1 april 1990 är genom en ändring i vägtrafikkungörelsen (1972:603) den högsta tillåtna bruttovikten 56 ton på stora delar av det allmänna vägnätet – det s. k. Bk 1-vägnätet.

Bärighetsprogrammets andra steg innebär en höjning av den högsta tillåtna bruttovikten till 60 ton och en höjning av det högsta tillåtna boggitrycket till 18 ton. Denna höjning beräknas kunna genomföras omkring år 1995. Enligt vägverket är det framför allt de mindre, belagda vägarna med en trafik över 125 fordon/dygn – ca 5000 km – som behöver åtgärdas för att klara de högre vikterna.

Grusvägar: Vägverket anger att grusvägarna har små trafikmängder och ett relativt sett lågt värde vilket leder till att åtgärder på dessa vägar prioriteras bort. Det finns ett stort behov av en fungerande dränering på grusvägnätet. Bristande dikning etc. innebär att vägarna får dålig bärighet och att de i anslutning till tjällossningsperioderna under långa perioder är avstängda.

Landsbygdsvägar: Vägverket konstaterar att det under de senaste åren varit svårt att bibehålla och höja standarden på det lågtrafikerade vägnätet. Utanför de större tätorterna och de stora pendlingsrelationerna är såväl boende som företag hänvisade till landsvägstransporter. De boende runt om i landet upplever olika problem när det gäller att klara de dagliga transporterna. I framför allt de nordliga delarna av landet är avstånden mycket långa. Detta kombineras ofta med dåliga vägar med bristande bärighet. I andra delar av landet har utbyggnaden av infrastrukturen inte lyckats hålla samma takt som senare års kraftiga trafiktillväxt. Detta har medfört att stora trafikströmmar går genom områden med tät bebyggelse.

Trafiksäkerhet: Trafikutvecklingen och den ännu snabbare olycksutvecklingen skapar en hotbild inför 1990-talet som endast kan mötas med kraftfulla och samlade insatser. Det är därför viktigt att väghållaren kan tillskapa en trafikmiljö som är anpassad till trafikanternas förmåga och kapacitet och där konsekvenserna av de olyckor som ändå inträffar blir så lindriga som möjligt.

Miljö: I sin anslagsframställning konstaterar vägverket att miljö- och naturresursfrågorna förutses bli dominerande och samtidigt utvecklingspådrivande. Inom transportsektorn kommer långtgående åtgärder att vidtas för att förhindra större belastningar än vad miljön tål. Inriktningen skall vara att klara miljökraven utan att produktionsförmågan eller rörligheten i transportsystemet försämras. Samtidigt pekar vägverket på att de krav som såväl enskilda som samhället ställer på transportsystemet är motstridiga. Det snabba och flexibla, men samtidigt säkra, miljövänliga, billiga och energisnåla transportmedlet existerar för närvarande inte. Enligt vägverket måste en satsning göras på teknisk utveckling och på en ökad systemsyn och integration mellan transportslagen både från samhället och andra aktörers sida.

Problemen med buller, avgaser och barriäreffekter återfinns oftast i tätorterna. Ca 75% av antalet bullerstörda finns i storstadsområdena. För att minska störningarna skall vägverket och kommunerna i samspel ge-

nomföra åtgärder som avlastar samhällen, ger vägförkortningar, jämn trafikrytm och förbättringar för kollektivtrafiken. Detta kan uppnås bl. a. genom byggande av förbifarter, satsningar på kollektivtrafikanläggningar och samordning av trafiksignaler. Barriäreffekterna kan mildras genom byggande av s. k. miljöprioriterade genomfarter. Tidigareläggning av förbifartsprojekt är angeläget för tätorter med stora buller-, avgas- och barriärproblem.

Väghållarens miljöansvar innebär ett aktivt ansvar för vägtrafikens och väghållningens miljöeffekter. Väghållarens planeringsansvar innefattar krav på denna att bidra till att transportsystemet utvecklas så att en god miljö och hushållning med naturresurserna främjas. Miljökonsekvensbeskrivningar på olika nivåer i planeringsprocessen, liksom utökad samrådsplikt, är medel för att få med miljöhänsyn i arbetet.

Näringslivet: Effektiva transporter, liksom effektiva logistiksystem, får allt större betydelse för näringslivets och hela samhällets produktivitetsutveckling. Transportsystemets utformning, och däribland godstransportsystemets effektivitet är en mycket väsentlig förutsättning för industrins konkurrenskraft.

Godstransporternas betydelse har ökat under senare år. Från att tidigare närmast ha betraktats som en belastning på produktionen börjar transporterna alltmer uppfattas som ett konkurrensmedel och ett led i produktförädlingen. Förändringar i produktions- och konsumtionsmönstret, tillsammans med en tilltagande förädling och högre varuvärde, ställer ökade krav på tidsprecision och säkerhet hos transporterna.

Forskning: Vägverkets forskningsverksamhet är ett viktigt medel för att utveckla kompetens, metoder, tekniker och beslutsunderlag, som svarar mot trafikanternas och statsmakternas förväntningar. Vägverkets verksamhet är till sin karaktär teknikintensiv. Sektorsforskningen avser därför till största delen trafik-, väg-, bro- och produktionsteknik. Vägverket bedriver dock även betydande forskningsverksamhet av samhällsplaneringskaraktär.

6.2 Vägverkets medelsberäkning för budgetåret 1991/92 m. m.

Vägverkets verksamhet är uppdelad på åtta programinriktade anslag i statsbudgeten. Anslagsframställningen avser för samtliga anslag verksamhetsåret 1992.

I anslagsframställningen pekar vägverket på att kraftiga ökningar vad gäller såväl drift- och underhållsåtgärder som investeringar krävs för att vidmakthålla vägkapitalet. Det samlade behovet av investeringar i riksvägar uppgår fram till år 2000 enligt vägverket till minst 70 miljarder kronor i 1992 års prisnivå. Det totala behovet av investeringar i länsvägar uppgår enligt verket till 33 miljarder kronor.

Vägverket hemställer för budgetåret 1991/92 om ett anslag på sammanlagt 20 057 milj. kr.

7. Föredragandens överväganden

7.1 Målen för vägpolitiken

I 1988 års trafikpolitiska beslut anges att samhällets trafikpolitik har som sitt yttersta syfte att bidra till att bibehålla och utveckla välfärden.

Det övergripande målet för samhällets trafikpolitik är att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Vägpolitiken skall i sin tur syfta till att förverkliga detta mål. För detta ändamål har sex olika delmål för vägpolitiken lagts fast. Dessa delmål skall vara vägledande i beslutsprocessen bl. a. för hur de resurser som anvisas till väghållningen bör fördelas.

Som vägpolitikens första delmål anges att ansvaret för väghållningen skall vara lämpligt avgränsat. Staten bör därvid ha ett ansvar för den övergripande vägplaneringen, medan kommunerna och trafikhuvudmännen bör svara för lokala och i viss mån regionala bedömningar. Som en följd av det trafikpolitiska beslutet (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU 20, rskr. 297) har, som tidigare redovisats, vägverket på regeringens uppdrag gjort en översyn av väghållningsansvaret mellan stat och kommun.

Såsom vägpolitikens andra delmål anges att vägkapitalet skall säkras. De medel som anvisas till väghållningen skall så långt som möjligt användas till att upprätthålla standarden på vägnätet. Det trafikpolitiska beslutet innebar en kraftig förstärkning av anslaget till Drift och underhåll av statliga vägar i syfte att vidta åtgärder mot det eftersläpande underhållet på vägnätet.

Vägpolitikens tredje delmål är att åstadkomma en god miljö. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det enligt 4 § väglagen (1971:948) vid väghållning skall tas hänsyn till enskilda och allmänna intressen, såsom t. ex. trafiksäkerhet och miljö. Detta betyder att vid fastställelse av arbetsplaner för byggande av vägar bör minsta möjliga miljöeffekter eftersträvas. Jag vill också i detta sammanhang påminna om de ändringar i väglagen som riksdagen beslutade om år 1987 (prop. 1986/87:135, JoU 25, rskr. 319). Det är från miljösynpunkt viktigt att miljökonsekvenserna av en åtgärd blir belysta på ett så tidigt stadium som möjligt. Av denna anledning har väglagen bl. a. kompletterats med krav på miljökonsekvensbeskrivningar vid planering av vägar (15 § väglagen). Det är med denna ordning naturligt att miljöintressen beaktas i ett tidigt skede i planerings- och projekteringsprocessen. Jag kommer i annat sammanhang för regeringen att redovisa ytterligare förslag om hur miljöaspekterna i vägplaneringen ytterligare skall kunna beaktas.

Som det fjärde delmålet anges att trafiksäkerheten måste förbättras. Bra vägar är ett verksamt sätt att begränsa antalet olyckor i trafiken. Det är vidare angeläget att vidta åtgärder som förbättrar trafikanternas respekt för gällande hastighetsbestämmelser. Av denna anledning kommer den under år 1989 inledda försöksverksamheten med automatisk hastighetsövervakning att fortsätta även år 1992. Denna verksamhet har även betydelse för att minska utsläppen från vägtrafiken.

Som det femte delmålet anges att vägnätet skall bidra till ett effektivt

resursutnyttjande. Goda kommunikationer är av strategisk betydelse för utvecklingen av näringslivet i en ort eller region. För utvecklingen behövs ett väl fungerande övergripande vägnät. En aktiv vägpolitik bör därför ses som en integrerad del i näringspolitiken. Det trafikpolitiska beslutet innebar därför bl. a. att ett särskilt anslag för byggande av riksvägar inrättades och att anslagsnivån för detta ändamål höjdes.

Det sjätte och sista delmålet är att säkerställa en tillfredsställande standard i landets alla delar även på det lågtrafikerade vägnätet. Vägsystemet är den mest vittförgrenade delen av transportinfrastrukturen. Då det täcker i stort sett hela landets bebyggda yta innebär samhällets olika åtaganden för att säkerställa ett så omfattande vägnät en mycket stor regionalpolitisk insats.

7.2 Finansiering av vägarna

I sin anslagsframställning har vägverket framfört betydande anspråk på medel till vägväsendet. Riksdagen har för verksamhetsåret 1991 anslagit 10 313 milj. kr. för ändamålet. Vägverket begär 20 057 milj. kr. för verksamhetsåret 1992.

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen tidigare uttalat att det inte är möjligt att över statsbudgeten tillgodose de stora behov som finns inom väghållningen. Det framtida arbetet måste därför inriktas på att finna kompletterande finansieringsformer.

Sedan några år finns möjlighet att finansiera infrastrukturinvesteringar på annat sätt än med anslagsmedel. Riksdagens trafikpolitiska beslut innebar möjligheter att avgiftsbelägga nya vägar, dvs. vägar byggda efter den 1 juli 1988. Dessutom skapades möjlighet för intressenter, t. ex. kommuner och företag, att via förskottering av medel bidra till att vägobjekt som inte inom rimlig tid kan byggas med traditionell finansiering nu kan realiseras tidigare. De förskotterade medlen skall betalas tillbaka när medel finns tillgängliga inom de ordinarie anslagen. För närvarande finns inget objekt som finansierats med avgifter. Det finns dock långt framskridna planer på avgiftsfinansierade broar bl. a. över Svinesund och Sunningesund i Göteborgs och Bohus län samt över Vallsundet och Rödösundet i Storsjön i Jämtlands län. Möjligheterna till förskottering har däremot utnyttjats i viss utsträckning. För närvarande gäller att samtliga beslut om förskottering skall underställas regeringens prövning.

För de båda möjligheter till kompletterande finansiering som nyss redovisats gäller att de enligt min mening inte i annat än begränsad omfattning kommer att kunna bidra till att säkerställa en väl fungerande infrastruktur i hela landet. Av denna anledning föreslog regeringen i propositionen om vissa näringspolitiska frågor (prop. 1989/90: 88 bil. 2, TU27, rskr. 325) ytterligare åtgärder för att utveckla möjligheterna till kompletterande finansiering. För det första innebar riksdagens beslut att vägverket ges rätt att ta upp lån i riksgäldskontoret eller ställa borgen för delägda bolag. Syftet med detta är att stimulera privat medfinansiering av väghållningen. Riksdagens beslut innebär att objekt vars byggkostnad understiger 100 milj. kr. skall få finansieras genom kredit i riksgäldskontoret och att kredi-

ten skall återbetalas med de avgifter som uppbärs från objektet. Beslutet innebär vidare att vägverket ges rätt att gå in som delägare i bolag samt att ta i anspråk anslagsmedel för att teckna aktier i sådana bolag. Regeringen har därefter med stöd av riksdagens beslut delegerat beslutanderätten i fråga om åtaganden som vart och ett understiger 30 milj. kr. Det sammanlagda åtagandet i form av lån eller borgen för avgiftsbelagda objekt får tills vidare uppgå till högst 500 milj. kr. Eventuella förluster skall belasta vägverkets anslagsmedel. För objekt vars byggkostnad överstiger 100 milj. kr. skall riksdagens bemyndigande inhämtas. Av detta följer att den högsta ramen om 500 milj. kr. inte innefattar objekt beslutade av riksdagen.

Det finns för närvarande ett antal objekt där en lånefinansiering även utan avgifter är samhällsekonomiskt lönsam. Detta gäller ersättandet av färjor med broar. Av denna anledning bör enligt min mening vägverket i sådana fall ges möjlighet att ta upp lån i riksgäldskontoret för investeringar som inte skall finansieras med avgifter. Räntor och amorteringar skall därefter återbetalas med inbesparade driftmedel. Härigenom erhålls en garanti för att endast ekonomiskt lönsamma objekt kommer till stånd. Varje enskilt fall bör tills vidare underställas regeringens prövning. Den totala låneramen för denna typ av lånefinansierade objekt bör tills vidare uppgå till 200 milj. kr. Det är i sammanhanget angeläget att påpeka att denna möjlighet inte får medföra en minskad strävan efter att realisera avgiftsfinansierade objekt. Av denna anledning skall till de förslag som underställs regeringens prövning bifogas en redovisning av möjligheterna till att avgiftsfinansiera det aktuella objektet.

Som jag tidigare redovisat har möjligheten till förskottering av väginvesteringar funnits i ett par år. Rutiner och mallar för avtal mellan vägverket och de berörda intressenterna har utarbetats. Förskotteringsförfarandet har kommit att i allt väsentligt bli rutinärenden. Det finns därför enligt min mening inte längre några skäl att regeringen i fortsättningen skall pröva varje enskilt fall. Jag föreslår därför att vägverket självt får besluta om förskotteringsärenden där verkets åtaganden inte överstiger 20 milj. kr. Förskotteringar, som innebär att vägverkets åtagande överstiger detta belopp, sträcker sig över mer än en planperiod (dvs. objektet återfinns i vägplanen efter kommande revideringstillfälle) eller innehåller index- och/eller räntevillkor o. d. bör dock även fortsättningsvis underställas regeringens prövning. Summan av de av vägverket och regeringen godkända förskotteringarna bör dock inte överstiga 20 % av det under året beviljade anslagen. Det är en fråga för regeringen att meddela närmare anvisningar för denna typ av förskottering.

7.3 Driften av vägarna

De senaste årens trafikökningar har överstigit de prognoser som gjorts. Av denna anledning har också vägslitaget väsentligt överstigit de nivåer för vilket anslagen för bl. a. Drift och underhåll av statliga vägar, Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar samt Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar baserats på. Det är därför angeläget att nu vidta

åtgärder mot det eftersläpande underhållet på vägnätet. En större del av uppräkningen bör därför enligt min mening avsättas till en förstärkning av dessa anslag. Detta är angeläget inte minst mot bakgrund av vägunderhållets regionalpolitiska betydelse. Jag avser att i annat sammanhang senare i vår för regeringen redovisa mina överväganden när det gäller insatser för en ökad investeringsnivå.

7.4 Resultatuppföljning

Inom vägverket har ett omfattande utvecklingsarbete genomförts i syfte att utveckla metoder och modeller för verksamhetsuppföljning. Inom ramen för detta arbete har vägverket publicerat en rapport som vägledning för en fungerande och effektiv tillämpning och utveckling av målstyrningen i vägverket. Av rapporten framgår att verksamheten bedrivs med utgångspunkt i ett marknadsorienterat synsätt. Resurser sätts in för att bedriva verksamheter som leder till produkter och tjänster. Dessa har sådana egenskaper att de efterfrågas på marknaden, dvs. kunderna upplever att de har nytta av dem. Insatta resurser omvandlas eller förädlas till något som kunden efterfrågar. Detta flöde betraktas i modellen som en *förädlingskedja*. Denna får i modellen följande utseende:

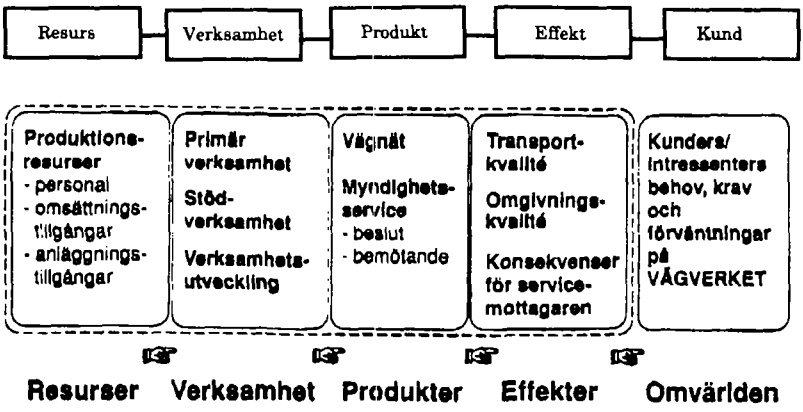

Figur 9. Väghållningens förädlingskedja

Verksamhetsuppföljning och resultatutvärdering motsvarande det jag redovisat ovan är enligt min mening av betydelse för den framtida verksamheten och för att vägverket såväl som statsmakterna skall kunna värdera resultatet av gjorda insatser. Jag anser det därför vara av stor vikt att denna typ av uppföljnings- och utvärderingsprocess utvecklas till att bli ett permanent inslag i verksamheten.

7.5 Investeringsplanering

Av tradition är planeringsprocessen vad gäller byggande av vägar decentraliserad. För närvarande sker byggandet av vägar i enlighet med tioåriga

planer som revideras vart tredje år. Planen för byggande av riksvägar fastställs av vägverket, medan planerna för byggande av länstrafikanläggningar fastställs av resp. länsstyrelse. För att länsstyrelsen skall få fastställa planen för byggande av länstrafikanläggningar och vägverket få fastställa planen för byggande av riksvägar krävs att länsstyrelsen och vägverket är överens om innehållet i planen. I annat fall beslutar regeringen om fastställelse.

Riksdagens trafikpolitiska beslut år 1988 innebar att samma investeringsplaneringssystem som tidigare använts för väginvesteringar också skall användas för investeringar i länsjärnvägar och kollektivtrafikanläggningar.

Medel för dessa ändamål skall således prioriteras samordnat i länsvisa planer för byggande av länstrafikanläggningar. Planen för byggande av länstrafikanläggningar fastställs som tidigare nämnts av länsstyrelsen.

Upprättandet av planerna sker i ett särskilt samordningsorgan bestående av företrädare för länsstyrelsen, vägverket, trafikhuvudmannen, banverket och statens järnvägar. Vägförvaltningen har i detta sammanhang en kansliroll. Underlaget för planeringen tas fram av de verksamhetsansvariga, dvs. vägförvaltningen, trafikhuvudmannnen, banverket resp. kommunerna.

Riksrevisionsverket har i en förvaltningsrevision granskat vägverkets investeringsplanering. Resultatet av revisionen har redovisats i rapporten Vägverkets investeringsplanering (1989: 716). I rapporten framförs i vissa stycken kritik mot planeringssystemet. Enligt riksrevisionsverket bör de vägpolitiska målen ges ökad betydelse i vägverkets investeringsplanering. Vidare anser riksrevisionsverket att de objektanalyser som tas fram för de olika objekten endast i begränsad utsträckning används vid prioriteringen av olika objekt.

Jag anser att delar av denna kritik är berättigad. Jag avser därför att i annat sammanhang för regeringen föreslå vissa förändringar i planeringssystemet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att regeringen får bemyndiga vägverket att inom en ram på 20 000 000 kr. besluta om förskottering av väginvesteringar i enlighet med vad jag har anfört,
2. godkänna att regeringen får bemyndiga vägverket att ta upp lån i riksgäldskontoret även för icke avgiftsfinansierade objekt i enlighet med vad jag har anfört samt
3. ta del av vad jag i övrigt anfört om vägväsendet m. m.

B 1. Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.

1989/90	Utgift	11 105 000
1990/91	Anslag	11 484 000
1991/92	Förslag	8 661 000

Från anslaget betalas vissa kostnader för central administration (andel), översiktlig vägplanering, fastställande av arbetsplaner samt vägverkets internrevision.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 12 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Föredraganden

Jag beräknar medelsbehovet till 8,7 milj. kr. I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1991 kr.
Central administration (andel)	1 165 000
Översiktlig vägplanering	2 906 000
Fastställande av arbetplaner	990 000
Internrevision (andel)	3 600 000
	8 661 000

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 8 661 000 kr.

B 2. Drift och underhåll av statliga vägar

1989/90	Utgift	5 815 951 061	Reservation	2 200 386 354
1990/91	Anslag	5 859 900 000		
1991/92	Förslag	6 125 900 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader för drift och underhåll av statliga vägar och verkets räntekostnader för kredit i riksgäldskontoret för köp av vissa omsättningstillgångar. Vidare betalas från anslaget vägverkets räntekostnader för kredit i riksgäldskontoret för inköp av anläggningstillgångar.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 8 020 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Jag beräknar medelsbehovet till 6 125,9 milj. kr. I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1992 kr.
Driftarbeten	2 310 000 000
Underhållsarbeten	3 320 900 000
Förbättringsåtgärder	370 000 000
Smärre trafiksäkerhetsfrämjande åtgärder	120 000 000
Anskaffning av utrustning för hastighetsövervakning	5 000 000
	6 125 900 000

I syfte att effektivisera väghållningen och underlätta planeringen bör vägverket ha möjlighet att göra mindre justeringar under ett enskilt år mellan drift- och byggandeanslagen för väghållningen.

En förutsättning för en effektiv väghållning är att gällande hastighetsbestämmelser respekteras. Både från trafiksäkerhets- och miljösynpunkt skulle påtagliga förbättringar uppnås om trafikanterna följde gällande hastighetsgränser. Regeringen redovisade i 1989 års budgetproposition sina överväganden om försök med automatisk hastighetsövervakning (prop. 1988/89: 100, bil. 8 s.44). Enligt min mening bör medel för inköp av utrustning för automatisk hastighetsövervakning även fortsättningsvis ställas till rikspolisstyrelsens förfogande. Jag föreslår således att 5 milj. kr. beräknas för anskaffning av sådan utrustning för polisens behov. Jag kommer i annat sammanhang att för regeringen redovisa mina överväganden när det gäller den automatiska hastighetsövervakningens betydelse från miljösynpunkt.

I samband med att statliga vägar byggs om och öppnas för trafik förekommer ofta att vägen i den gamla sträckningen dras in från allmänt underhåll. Väghållningen av sådana vägar får som regel övertas av enskilda. Dessa vägar uppfyller ofta fordringarna för att få statsbidrag till enskild väghållning. I de fall vägverket saknar medel under anslaget B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar för detta ändamål bör det även under nästa budgetår vara möjligt för vägverket att besluta om överföring av medel motsvarande gällande statsbidrag till anslag B 6.

Som jag tidigare har redovisat har vägverket på regeringens uppdrag genomfört en översyn av antalet väghållande kommuner. Resultatet av översynen är att antalet väghållande kommuner har ökat från 110 vid årsskiftet 1989/90 till ca 200 vid årsskiftet 1990/91. Då det är svårt att fullt ut förutse omfattningen av denna och kommande ändringar i väghållningsansvaret, bör regeringen även för budgetåret 1991/92 inhämta riksdagens bemyndigande att vid ändringar i väghållningsansvaret få överföra medel mellan anslag B 2. Drift och underhåll av statliga vägar och anslag B 5. Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar. Vidare bör det även under budgetåret 1991/92 vara möjligt att använda anslag B 2. Drift

och underhåll av statliga vägar vid utbetalning av tilläggsbidrag enligt förordningen (1988:1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m. till de kommuner som blir väghållare även efter den 1 januari 1991.

För närvarande pågår inom många samhällsområden en omfattande anpassning av inhemska regler till de som gäller inom EG. Som ett led i denna anpassning beslutade riksdagen i anslutning till 1987 års budgetproposition om ett tioårigt broförstärkningsprogram i syfte att bl. a. anpassa de svenska viktbestämmelserna till de som gäller inom EG (prop. 1986/87:100 bil. 8, TU19, rskr. 235). Omkring år 1995 kommer det på betydande delar av vägnätet att vara tillåtet att köra med fordon med 10 tons axeltryck och 18 tons boggitryck. De största fordonstågen kommer då att tillåtas ha en högsta tillåten bruttovikt på 60 ton. Trots detta program återstår fortfarande vissa frågor att lösa när det gäller fordonens mått och vikter.

I Sverige är högsta tillåtna drivaxeltryck för närvarande 10 ton. Inom stora delar av Västeuropa tillåts ett drivaxeltryck på 11,5 ton för internationell trafik. Denna fråga har stor betydelse för anpassningen av den svenska transportmarknaden till den som kommer att gälla inom EG. Det finns enligt min mening en överhängande risk att den svenska åkerinäringens konkurrenskraft försvagas om svenska åkare inte får trafikera kontinenten på samma villkor som transportörer från andra länder. Detta kommer att bli särskilt påtagligt vid ett avtal mellan EG och EFTA om en gemensam transportmarknad. Ett sådant avtal kommer i slutändan att förutsätta att betydande delar av vägnätet upplåts för 11,5 tons drivaxeltryck.

Vägverket har på regeringens uppdrag utrett förutsättningarna för och effekterna av att tillåta 11,5 tons drivaxeltryck och därmed 19 tons boggitryck för dels den gränsöverskridande, dels den nationella trafiken. Vägverket konstaterar att den årliga merkostnad som den gränsöverskridande lastbilstrafiken skulle medföra under vissa förutsättningar endast skulle bli av marginell betydelse. De ringa effekterna innebär enligt vägverket att det inte finns några behov av förberedelser. När det gäller den nationella trafiken konstaterar vägverket att det är av stor betydelse att de svenska viktbestämmelserna anpassas så att Sverige kan tillåta fordon som uppfyller de gemensamma reglerna inom EG. De ändrade reglerna bör enligt vägverket på sikt gälla såväl internationell som nationell trafik. En höjning av högsta tillåtna drivaxeltryck från 10 till 11,5 ton innebär dock krav på ett ökat årligt underhåll på de belagda vägarna med ca 180 milj. kr. per år. Av vägverkets redovisning framgår dock att det skulle vara mer ekonomiskt att genomföra ett särskilt förstärkningsprogram till en kostnad av ca 1,5 miljard kronor utöver vad som ryms inom ramen för det nu pågående programmet för bärighetshöjande åtgärder samt ordinarie medel till drift och underhåll. Jag kommer i annat sammanhang att för regeringen redovisa mina överväganden vad gäller det fortsatta anpassningsarbetet.

Det är med hänsyn till samhällsekonomin nödvändigt att inom flera samhällsområden genomföra förändringar för att effektivisera statsförvaltningen. Inom vägverket har ett utredningsarbete genomförts i syfte att

åstadkomma en mer ändamålsenlig organisation. Vägverket har presenterat sina överväganden för regeringen och jag avser att i annat sammanhang för regeringen redovisa mina förslag med anledning av vägverkets utredning. Jag har dock i min medelsberäkning redan nu tagit hänsyn till möjliga besparingar. Jag bedömer således att en förändrad regional organisation inom vägverket bör innebära en rationaliseringvinst motsvarande 300 milj. kr. I avvaktan på särskild proposition i ämnet anser jag att besparingen kalkylmässigt bör redovisas under anslaget till Drift och underhåll av statliga vägar. Regeringen bör dock inhämta riksdagens bemyndigande att senare göra den slutliga fördelningen av besparingen. Det förslag jag nu har redovisat är ett inslag i regeringens program för en omställning och bantning av den statliga administrationen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Drift och underhåll av statliga vägar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 6 125 900 000 kr.,
2. medge att regeringen vid behov när allmän väg, för vilken staten är väghållare, övergår till enskild väghållning får låta vägverket överföra medel motsvarande gällande statsbidrag mellan detta anslag och anslag B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar,
3. medge att regeringen vid ändringar i väghållningsansvaret får överföra medel mellan detta anslag och anslag B 5. Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar,
4. godkänna att jämkning mellan drift- och byggandeanslagen den statliga väghållningen får ske i enlighet med vad jag har anfört,
5. godkänna vad jag har anfört om användningen av anslaget för tilläggsbidrag till drift av kommunala vägar och gator,
6. godkänna vad jag anfört om användning av anslaget för anskaffning av utrustning för hastighetsövervakning samt
7. godkänna att regeringen får göra den slutliga fördelningen på vägverkets anslag av den besparing som jag förordat.

B 3. Byggande av riksvägar

1989/90	Utgift	1 535 451 971	Reservation	607 300 326
1990/91	Anslag	1 512 000 000		
1991/92	Förslag	1 588 270 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader för byggande av riksvägar samt lämnas bidrag till byggande av sådana statskommunvägar som är riksvägar. Från anslaget betalas vidare vägverkets ränteutgifter för krediten i riksgäldskontoret för utbyggnad av väg E 6, delen Stenungsund–Ljungskile. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1988: 1017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 4 170 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Föredraganden

Jag beräknar medelsbehovet till 1 588,3 milj. kr. Riksdagen beslutade den 13 maj 1987 (prop. 1986/87: 100 bil. 8, TU19, rskr. 235) bl. a. att godkänna att en kredit inrättas i riksgäldskontoret för finansiering av utbyggnaden av väg E 6 som motorväg på delen Stenungsund – Ljungskile och att kapitalkostnaden år 1987 får belasta anslaget. Regeringen har den 29 oktober 1987 hemställt att riksgäldskontoret inrättar krediten. Utbyggnaden av väg E 6 mellan Stenungsund – Ljungskile pågår. Kapitalkostnaden för krediten beräknas under år 1992 uppgå till 120 milj. kr.

I förarbetena till det s. k. bärighetsprogrammet konstaterades att broarna på väg E 4 över Ångermanälven, det s. k. Sandökomplexet inte skulle kunna upplåtas för de nya viktbestämmelserna. Samtidigt ansågs kostnaderna vara så stora att finansiering skulle ske i särskild ordning. Den totala kostnaden för en ny bro över Ångermanälven har bedömts till ca 2 miljarder kronor. Vägverket har av denna anledning hemställt dels att 50 milj. kr. anvisas för år 1992 till fortsatta förberedelser för projektet, dels att regeringen beslutar att fortsatta förberedelser för genomförandet av projektet sker med utgångspunkt från att det får särskild finansiering över statsbudgeten. Jag kommer i annat sammanhang för regeringen att redovisa mina överväganden vad gäller en ny förbindelse över Ångermanälven.

I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1992 kr.
Byggande och bidrag till byggande av riksvägar	1 453 270 000
Utrednings- och utvecklingsverksamhet	15 000 000
Kapitalkostnader för år 1992 för väg E 6 Stenungsund – Ljungskile	120 000 000
	1 588 270 000

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Byggande av riksvägar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 588 270 000 kr.,
2. godkänna vad jag anfört om användningen av anslaget för att täcka kapitalkostnader för utbyggnader av väg E 6 som motorväg på delen Stenungsund – Ljungskile samt
3. ta del av vad jag anfört om en ny bro över Ångermanälven.

B 4. Byggande av länstrafikanläggningar

1989/90	Utgift	764 242 836	Reservation	634 396 709
1990/91	Anslag	1 041 800 000		
1991/92	Förslag	1 073 519 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader för byggande av länsvägar och banverkets kostnader för investeringar i länsjärnvägar. Vidare lämnas från anslaget bidrag till byggande av sådana statskommunvägar som inte är riksvägar, till väg- och gatuanläggningar samt till spåranläggningar för kollektiv persontrafik och cykelleder. Vidare lämnas från anslaget bidrag till kollektivtrafikåtgärder som främjar miljö, energieffektivitet och samordning. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1988: 1 017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m. samt förordningen (1988: 953) om statsbidrag till vissa investeringar som rör kollektiv persontrafik.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 4 030 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Föredraganden

Jag beräknar medelsbehovet till 1 073,5 milj. kr. I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992. Det är en uppgift för regeringen att göra den slutliga fördelningen.

Plan	1991 kr.
Investeringar i länstrafikanläggningar	966 519 000
Bidrag till investeringar i trafikmedel m. m.	87 000 000
Bidrag till byggande av cykelleder	20 000 000
	1 073 519 000

Svenska lokaltrafikföreningen har i en skrivelse i oktober 1989 tagit upp frågan om vem som skall bekosta investeringar som i första hand är betingade av lokal och regional trafik. I dagsläget kan investeringar i stomjärnvägsnätet som i första hand är betingade av lokal och regional trafik till 50 % bekostas via anslaget för byggande av länstrafikanläggningar. Resterande andel får bekostas av resp. region. Investeringar i länsjärnvägar kan till 100 % bekostas via anslaget till byggande av länstrafikanläggningar. Detta förhållande kan enligt min mening medföra en suboptimering av regionens resurser och jag anser därför att även investeringar i stomjärnvägar av tidigare omnämnt slag inom ramen för tillgängligt anslag till 100 % bör kunna bekostas via anslaget för byggande av länstrafikanläggningar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Byggande av länstrafikanläggningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 073 519 000 kr. samt
2. medge att investeringar i stomjärnvägar som är betingade av lokal och regional trafik till 100% skall kunna belasta anslaget för byggande av länstrafikanläggningar.

B 5. Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar

1989/90	Utgift	668 100 000	Reservation	558 148 000
1990/91	Anslag	595 000 000*		
1991/92	Förslag	811 400 000		

* Genom riksdagsbeslut (prop. 1989/90: 88 bil. 2, TU27, rskr. 325) disponerar vägverket 750 000 000 kr. för bidragsåret 1991.

Från anslaget lämnas driftbidrag till statskommunvägar samt väg- och gatuanläggningar för kollektiv persontrafik m. m. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1988: 1 017) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 1 215 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Föredraganden

Svenska kommunförbundet har i en skrivelse i november 1990 föreslagit att de medel som avsätts till forskning och utveckling för år 1992 höjs till 1,9 milj. kr. Vägverket tillstyrker att så sker. De till forskning och utveckling anvisade medlen är enligt min mening till stor nytta för den kommunala väghållningen. Det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs är inriktat mot de speciella problem som gäller väghållningen i tätorter. Jag anser den föreslagna ökningen vara väl motiverad och föreslår därför att medlen till forskning och utveckling ökas till 1,9 milj. kr.

Jag beräknar medelsbehovet till 811,4 milj. kr. I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992.

Plan	1992 kr.
Administration	2 400 000
Forskning och utveckling	1 900 000
Bidragsbelopp	807 100 000
	811 400 000

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 811 400 000 kr.

B 6. Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar

1989/90	Utgift	534 184 414	Reservation	286 518 348
1990/91	Anslag	582 000 000		
1991/92	Förslag	629 600 000		

Från anslaget lämnas bidrag till drift och byggande av vissa enskilda vägar. Bidragsgivningen regleras genom förordningen (1979:788) om statsbidrag till enskild väghållning.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 818 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Föredraganden

Jag beräknar medelsbehovet till 629,6 milj. kr. I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992.

Plan	1992 kr.
Administration och rådgivning	33 650 000
Bidragsbelopp	595 950 000
	629 600 000

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 629 600 000 kr.

B 7. Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder

1989/90	Utgift	750 717 560	Reservation	295 923 037
1990/91	Anslag	669 900 000		
1991/92	Förslag	724 700 000		

Från anslaget betalas vägverkets kostnader och lämnas bidrag till vissa bärighetshöjande åtgärder på riksvägar och primära länsvägar samt på länsvägar i övrigt i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Från anslaget lämnas även bidrag till byggande av vissa enskilda vägar i dessa län. Denna

bidragsgivning regleras genom förordningen (1979: 788) om statsbidrag till enskild väghållning. Bidragsgivningen till statskommunvägar regleras genom förordningen (1988: 1 019) om statsbidrag till vissa vägar och kollektivtrafikanläggningar m. m.

Vägverket

Vägverket hemställer om ett anslag på 1 750 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende verksamheten under år 1992.

Föredraganden

År 1992 är det femte året i det av riksdagen beslutade tioåriga investeringsprogrammet för bärighetsupprustningen av de allmänna vägarna i de s. k. skogslänen samt de viktigaste vägarna riksvägarna och de primära länsvägarna i övriga delar av landet (prop. 1986/87: 100 bil. 8, TU19, rskr. 235). En upprustning av broarna på dessa vägar är nödvändig för att näringslivets transporter skall kunna tillgodoses och en viktig del i en fortsatt regional utveckling. Vägverket beslutade i december 1987, efter samråd med berörda näringslivsorganisationer, om en tioårig plan för de nödvändigaste upprustningsåtgärderna. Denna plan har under år 1989 reviderats. Under år 1989 har sammanlagt 129 objekt åtgärdats. Mellan åren 1989 och 1992 beräknas sammanlagt 350 objekt åtgärdas.

Jag beräknar medelsbehovet till 724,7 milj. kr. I följande sammanställning redovisas hur förbrukningen under anslaget beräknas i stort fördela sig för år 1992.

Plan	1992 kr.
Administration	20 000 000
Bärighetshöjande åtgärder	684 800 000
Bidrag till bärighetshöjande åtgärder på det enskilda statsbidragsberättigade vägnätet	19 900 000
	724 700 000

Under åren 1989—1991 har medel anvisats under anslaget för inköp av vågutrustning och byggande av fasta vågstationer. Det är enligt min mening av stor vikt från såväl trafiksäkerhets- som vägslitagesynpunkt att gällande viktbestämmelser respekteras. Av denna anledning anser jag att medel även fortsättningsvis skall anvisas för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 724 700 000 kr.

B 8. Vägverket: Försvarsuppgifter

Chefen för försvarsdepartementet har tidigare denna dag anmält att anslagen inom den ekonomiska planeringsramen för totalförsvarets civila del kommer att behandlas i en proposition som kommer att föreläggas riksdagen under våren 1991. I avvaktan på detta föreslår jag att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Vägverket: Försvarsuppgifter* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 41 000 000 kr.

C. Trafiksäkerhet

1. Trafiksäkerhetsverkets uppgifter

Trafiksäkerhetsverket (TSV) är central förvaltningsmyndighet för frågor om säkerheten i vägtrafiken. TSV skall särskilt samordna trafiksäkerhetsarbetet. Verket ansvarar också för bil- och körkortsregistreringen, frågor om körkort, frågor om trafik på väg, fordon och trafiksäkerhetsinformation.

TSVs verksamhet finansieras helt med avgifter via anslagen C 1. Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant samt C 2. Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m.

Statsmakternas styrning sker genom att trafiksäkerhetsmål och ekonomiska krav fastställs.

2. Trafiksäkerhetssituationen

Under år 1989 omkom enligt polisens uppgifter 904 personer i vägtrafiken, 5 790 skadades svårt och 17 741 skadades lindrigt. Jämfört med år 1988 ökade antalet dödade och skadade. Den kraftigaste ökningen skedde liksom förra året bland bilisterna.

Om man jämför de första tio månaderna år 1990 med motsvarande period år 1989 kan man skönja ett trendbrott. Enligt preliminära uppgifter har antalet dödade och skadade minskat. Antalet dödade under årets tio första månader uppgår till 556 personer, vilket är en minskning med ca 12 % jämfört med motsvarande uppgifter för år 1989. Av antalet skadade är det främst olyckor där motorcyklister och fotgängare varit inblandade som minskat. Dessa olyckor har minskat med 14 %. Det totala antalet personskadeolyckor har minskat med 6 %.

3. Trafiksäkerhetsprogrammet

Vägtrafikens höga olycksrisker beror främst på dagens komplicerade trafiksituation med stor variationsrikedom i trafiken. Strävan är därför att göra trafikmiljön och trafiken enklare och mindre krävande. För att underlätta för TSV att fullgöra sin viktigaste uppgift – samordning – finns under ledning av verket ett trafiksäkerhetsråd. I rådet ingår förutom TSV representanter på högsta ledningsnivå för rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen, vägverket, transportforskningsberedningen, skolöverstyrelsen, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet och Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande.

Rådet utarbetar årligen ett rullande treårsprogram. Programmets främsta syfte är att beskriva vilka åtgärder som måste vidtas för att uppnå trafiksäkerhetsmålen. För perioden 1991/92–1993/94 har rådet antagit 1990 års trafiksäkerhetsprogram. Prioriteringen av åtgärderna har gjorts utifrån samhällsekonomiska kostnader. För perioden prioriterar rådet främst ett nytt hastighetsbegränsningssystem för landsbygdens vägnät. Därefter prioriteras genomförandet av ett flertal ändringar i trafikmiljön

som t. ex. byggande av minicirkulationsplatser och gupp och hålor i vägen.

TSVs resultat för budgetåret 1989/90

Målet för TSV är att varje verksamhetsområde skall bära sina egna kostnader samt att avgiftssättningen skall vara jämn över tiden.

För budgetåret 1989/90 visar verksamheten ett överskott på 8 milj. kr. Detta är 36 milj. kr. mindre än föregående budgetårs överskott.

Verksamhetsområdet Register ger det största överskottet. Även Fordonsområdet ger ett visst överskott. För övriga områden är resultaten däremot negativa. I synnerhet verksamhetsområdet Trafikant går med förlust. Underskottet för det området uppgick till närmare 14 milj. kr.

4. TSVs anslagsframställning

TSV ingår bland de myndigheter som försöksvis har treåriga budgetramar. Perioden omfattar budgetåren 1989/90–1991/92. Kommande budgetår är således sista året i perioden.

TSV har i anslagsframställningen hemställt att verksamhetsområdet Samordning skall vara det högst prioriterade området. Verket har vidare hemställt att vid prövning av alternativt höjda ambitionsnivåer bör föreslagna insatser inom verksamhetsområdena Samordning och Trafikant prioriteras i nämnd ordning. Slutligen har verket hemställt att full kostnadstäckning skall eftersträvas inom varje verksamhetsområde samt att ev. överskott skall tillföras verkskapitalet. Detta får tas i anspråk om volymerna minskar oförutsett.

Riksdagen har fastställt följande mål för landets trafiksäkerhetsarbete:

1. Det totala antalet dödade och skadade i trafiken skall fortlöpande minska.
2. Risken att dödas och skadas i trafiken skall fortlöpande minskas för alla trafikantkategorier.
3. Risken att dödas och skadas i trafiken skall minskas i högre grad för de oskyddade trafikanterna än för de skyddade. Barnens problem skall särskilt beaktas.

5. Föredragandens överväganden

Under avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av transportrådets verksamhet som gjorts. Mitt ställningstagande är att transportrådet bör avvecklas vid årsskiftet 1991/92. Med anledning härav föreslår jag att regeringen bemyndigas att senast den 31 december 1991 kunna föra över erforderliga arbetsuppgifter från transportrådet till trafiksäkerhetsverket.

5.1 Målen för trafiksäkerhetsarbetet och trafiksäkerhetsprogrammet

Under 1950- och 1960-talen ökade antalet olyckor i trafiken markant. Antalet dödade följde tillväxten av antalet bilar. Riksdagens beslut att

fr. o. m. år 1965 införa obligatorisk kontrollbesiktning, det radikala beslutet att gå över till högertrafik år 1967 och de kraftfulla informationsinsatser från bl. a. frivilligorganisationerna som gjordes i samband med omläggningen bidrog starkt till att minska antalet dödade i trafiken.

Jag kan konstatera att sedan mitten av 1960-talet har mycket gjorts på vägtrafiksäkerhetens område och stora resurser har satsats.

Trots detta har ökningen av antalet dödade sedan år 1982, när målen först fastställdes, ökat med 146 personer eller 19 % fram t. o. m. år 1989. För år 1990 kan vi märka en nedgång i antalet dödade och skadade i trafiken. Om detta är ett trendbrott är för tidigt att säga. Det kan noteras att även år 1987 var relativt bra från trafiksäkerhetssynpunkt jämfört med tidigare och följande år.

Olycksutvecklingen (dödade och skadade i vägtrafiken) från år 1982 framgår av följande diagram.

Diagram 1.1. Dödade resp. skadade i vägtrafikolyckor, 1982–1989. Index = 100, år 1982

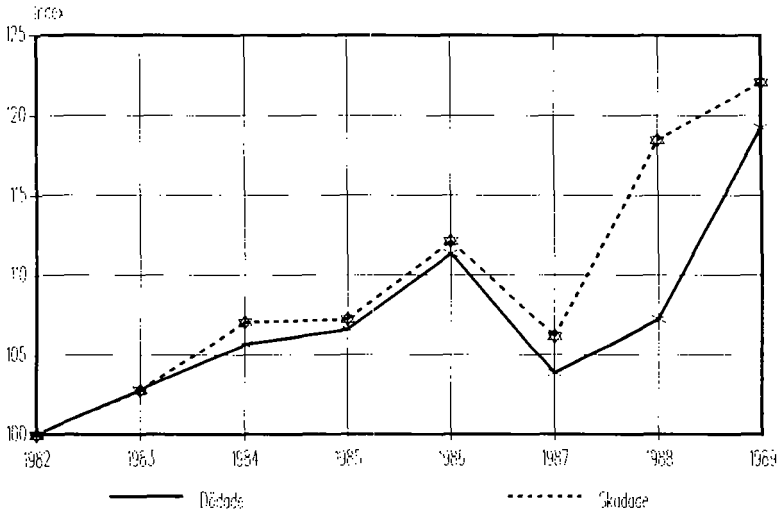

I årets trafiksäkerhetsprogram är åtgärderna prioriterade utifrån samhällsekonomiska kostnader. Bland de högprioriterade åtgärderna finns ett nytt hastighetsbegränsningssystem för andra vägar än tätortsvägar. TSV har även i en särskild rapport redovisat kriterier för att fastställa hastighetsgränserna för vägar utanför tätort. Regeringen har uppdragit åt TSV att komplettera detta förslag utifrån samhällsekonomiska aspekter. Jag avser därför att efter sedvanlig beredning senare återkomma till riksdagen med mina ställningstaganden till TSVs förslag till ett nytt hastighetsbegränsningssystem.

Trafiksäkerhetsarbetet är spritt på många myndigheter och organisationer. Samordningsarbetet är därför svårt.

Jag kommer därför senare denna dag föreslå regeringen att det offentliga trafiksäkerhetsarbetets organisation ses över i syfte att åstadkomma en effektivare resursanvändning samt öka förutsättningarna att uppnå de av riksdagen fastställda trafiksäkerhetsmålen.

I avvaktan på resultatet av översynen av trafiksäkerhetsarbetet anser jag att TSV, liksom hittills, skall prioritera verksamhetsområdena Samordning och Trafikant.

5.2 Ekonomiska mål

Jag delar TSVs uppfattning att full kostnadstäckning skall eftersträvas. Samtidigt vill jag erinra om att prisutvecklingen bör vara jämn över tiden. Dessa två mål kan vara motstridiga. För budgetåret 1991/92 bör TSV utöver den genomsnittliga inleveransen på 9% av intäkterna inleverera 163 milj. kr. Detta senare belopp utgör ersättning för länsstyrelsernas arbete med körkortshanteringen och bilregistreringen.

5.3 Besparingar

Regeringen föreslog i prop. (1987/88: 50) om ny trafikpolitik inför 1990-talet att 450 milj. kr. skulle anvisas som bidrag till köpare av nya lastbilar och bussar som i förtid uppfyller kommande obligatoriska avgaskrav. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag. Regeringen har senare beslutat att skärpta utsläppskrav för tunga fordon skall införas tidigare än som föreslogs i nyss nämnda proposition.

Regeringen har med anledning av riksdagens beslut (prop. 1987/88: 85, JoU 23, rskr. 373) infört ett bidrag till den som installerar avgasrenande utrustning på äldre bilar. Bidraget har utnyttjats i mycket liten omfattning. Som en del i regeringens åtstramningspaket föreslår jag att bidragen fr. o. m. budgetåret 1991/92 avvecklas. Besparingen uppgår till 162,5 milj. kr.

5.4 Den statliga fordonskontrollen

Riksrevisionsverket (RRV) har i en rapport till regeringen granskat den statliga fordonskontrollen. Revisionen berör framför allt den obligatoriska periodiska kontroll som utförs av AB Svensk Bilprovning (ASB) samt polisens och TSVs kontroller på väg, s. k. flygande inspektioner. RRV finner vid sin granskning att flera förhållanden föranleder behov av förändringar inom trafiksäkerhetsområdet. Mot denna bakgrund har RRV föreslagit åtgärder som enligt verkets bedömning bör leda till ett mer effektivt utnyttjande av de resurser som satsas på trafiksäkerhetssektorn.

RRVs rapport har remissbehandlats. ASB har i sitt remissvar ställt sig positiv till RRVs förslag att överföra verksamheten med flygande inspektion från polisen och TSV till ASB. ASB är också i princip positiv till att ersätta vissa efterkontroller med verkstadsintyg. Rikspolisstyrelsen (RPS) delar RRVs inställning till stora delar. RPS anser att polisen bör vara med vid kontroller på väg men att den bör biträdas av ASBs expertis på området. RPS är positiv till att efterkontroller ersätts med intyg från en verkstad. TSV instämmer i stort i RRVs bedömningar och förslag till åtgärder, TSV anser dock att trafikövervakningen bör skötas av specialinriktad trafikpolis. Statens naturvårdsverk (SNV) anser att årlig besiktning

är nödvändig för att behålla nuvarande miljöambitioner. Verket delar inte RRVs förslag i fråga om verkstadsintyg. SNV anser vidare att kontroll på väg är ett bra komplement till den periodiska kontrollen. En utökning av kontrollen på väg kan enligt SNV ge positiva miljöeffekter. Kungliga Automobil Klubben (KAK) stöder i allt väsentligt RRVs förslag. KAK framhåller vikten av ett mer nyanserat kontrollsystem där tidsintervallen varierar med hänsyn till fordonens ålder och slitage. Motormännens riksförbund delar i stort de bedömningar och slutsatser som RRV kommit fram till. Statens mät- och provstyrelse stöder RRVs förslag till stora delar men anser inte att få anmärkningar motiverar att nästa kontrolltillfälle senareläggs.

Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att besiktningen för tre år gamla personbilar samt lätta lastbilar och bussar bör slopas. I övrigt skall besiktningen ske enligt nu gällande ordning.

Motorcyklar och lätta släpvagnar bör besiktigas efter två år och därefter vartannat år till dess att fordonen är tio år och därefter som hittills årligen. Effekterna av dessa åtgärder bör utvärderas. Om utvärderingen visar att åtgärderna innebär en effektivare användning av resurserna bör senare övervägas att fem år gamla personbilar samt lätta lastbilar och bussar undantas från besiktning, om de har varit felfria året dessförinnan. Möjlighet till efterkontroll med användning av verkstadsintyg bör införas. I princip bör alla kategorier av fordon komma i fråga.

När det gäller efterkontrollen anser jag att den nuvarande inställelseskyldigheten hos ASB i viss utsträckning bör kunna ersättas med ett intyg från en verkstad om att felet har åtgärdats. Den nuvarande möjligheten att göra efterkontroll hos ASB bör dock vara kvar som ett alternativ. Efterkontroll bör anses ha skett när intyget kommit in till och godtagits av TSVs registeravdelning. Vissa krav bör ställas på de verkstäder som får rätt att utfärda verkstadsintyg. En verkstad bör därför godkännas efter ansökan.

Administration av ett system med godkända verkstäder och kontroll av dessa verkstäder medför vissa kostnader som bör täckas av avgifter från verkstäderna.

En sådan ordning skulle innebära stora samhällsekonomiska besparingar, framför allt för den enskilde. Sammanlagt kan antalet besiktningar beräknas minska med ca 850 000 per år. Dessutom frigörs resurser som skulle kunna användas till en ökad trafikövervakning på väg och för ökad kontroll av tunga fordon.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag i de hänseenden jag nu har berört. Genomförandet bör ske så snart som möjligt.

6. Hemställan

Mot bakgrund av vad jag har anfört i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag förordat om inriktningen av trafiksäkerhetsverkets verksamhet,
2. regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har

anfört om den statliga fordonskontrollen samt

3. godkänna att bidragssystemet för *Bidrag till reningsutrustning på nya lastbilar och bussar* och *Bidrag till reningsutrustning på äldre personbilar* skall upphöra.

7. Anslag

C 1. Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Anslaget omfattar verksamhetsområdena Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant.

7.1 Trafiksäkerhetsverkets anslagsframställning

TSV har som särskild uppgift att samordna trafiksäkerhetsarbetet. Samordningsansvaret omfattar alla nivåer, dvs. central, regional och lokal.

Med samordning avses arbetet med att bl.a. rikta olika myndighetsinsatser mot de gemensamma mål som satts upp för trafiksäkerhetsarbetet.

För det centrala samordningsarbetet skall trafiksäkerhetsrådet samordna och planera de övergripande programplanerna för trafiksäkerhetsarbetet.

Verket pekar i sin anslagsframställning på att det som ett led i fortsatt effektivisering satsar på utveckling av genomförd decentralisering och delegering, ökad effektivitet genom fortsatt datorisering, utbildnings- och utvecklingsmöjligheter för de anställda samt arbete i projektform. Detta innebär att verket centralt och gentemot distrikten fortsätter att arbeta med målstyrning, decentralisering, budgetdialog, förbättrad ekonomistyrning och kostnadskontroll.

Föredragandens överväganden

Övergången till försök med ett treårigt budgetsystem och målstyrning av verksamheten har visat sig positiv. Verksamhetens planering underlättas genom ökad långsiktighet. Det har dock visat sig att de åtgärder som vidtagits varit otillräckliga för att uppnå trafiksäkerhetsmålen.

Jag avser att senare föreslå regeringen vissa höjningar av bl.a. förarprovsavgifter i verkets taxa. Budgeten kan utifrån dessa avgifter och de förutsättningar jag tidigare har angett beräknas enligt nedan. För budgetåret 1991/92 beräknas ett nollresultat.

	1991/92 milj. kr.
Inkomster	
Samordning	32,3
Trafikmiljö	17,0
Fordon	45,0
Trafikant	126,2
Räntor	8,1
Utgifter	
Samordning	25,0
Trafikmiljö	23,6
Fordon	43,8
Trafikant	116,8
Inleverans	20,0
Resultat*	**0,0**
Verkskapital	**−6,8**

* För budgetåret 1990/91 beräknas underskottet till 3,4 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Trafiksäkerhetsverket: Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 2. Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m.

1989/90	Utfall	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Anslaget omfattar verksamhetsområdet Register.

8. Trafiksäkerhetsverkets anslagsframställning

Verksamheten består i att administrera ett antal rikstäckande informationssystem. TSV svarar för driften av de datorbaserade bil-, körkorts- och yrkestrafikregistren. Verket administrerar även systemet med parkeringsanmärkningar samt tillhandahåller datorkapacitet och program- och systemeringsresurser för båtregistret. Dessutom bedriver TSV uppdragsverksamhet på kommersiell basis genom försäljning av registeruppgifter och personliga skyltar.

Föredragandens överväganden

Övergången till försök med ett treårigt budgetsystem och målstyrning av verksamheten har visat sig positiv. Verksamhetens planering underlättas genom ökad långsiktighet. Det har dock visat sig att de åtgärder som vidtagits varit otillräckliga för att uppnå trafiksäkerhetsmålen.

TSV har föreslagit ADB-investeringar för sammanlagt ca 45,5 milj. kr. Jag föreslår att investeringar får göras för ca 5 milj. kr. av egna medel och för ca 40,5 milj. kr. över trettonde huvudtitelns anslag B 2. Anskaffning av

ADB-utrustning. Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet.

Jag avser att senare föreslå regeringen vissa smärre avgiftshöjningar i verkets taxa. Budgeten för budgetåret 1991/92 kan utifrån dessa avgifter och de förutsättningar jag tidigare angett beräknas enligt nedan. Underskottet beräknas då till 16,7 milj. kr.

	1991/92 milj. kr.
Inkomster	
Fordon	231,9
Körkort	95,5
Vägtrafikskatt	136,7
Parkeringsanmärkningar	14,5
Yrkesmässig trafik	2,0
Uppdrag	38,5
Räntor	25,0
Utgifter	
Fordon	150,8
Körkort	77,0
Vägtrafikskatt	85,7
Parkeringsanmärkningar	15,2
Yrkesmässig trafik	2,0
Uppdrag	21,0
Inleverans*	209,1
Resultat**	**– 16,7**
Verkskapital	**152,8**

* Varav länsstyrelsekostnad 163,1 milj. kr.
** För budgetåret 1990/91 beräknas resultatet till 2,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Trafiksäkerhetsverket: Bil- och körkortsregister m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 3. Bidrag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande

1989/90	Utgift	29 400 000
1990/91	Anslag	30 576 000
1991/92	Förslag	31 799 000

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF) hemställer om 34,4 milj. kr. i bidrag för verksamheten under budgetåret 1991/92. Av detta avses 2 milj. kr. användas för utvecklingsarbeten i syfte att hitta nya och effektivare metoder för information och utbildning.

NTF har för budgetåret 1991/92 budgeterat kostnader för sin verksamhet till 43 milj. kr. Kostnaderna avser särskilda aktiviteter och kampanjer m. m. för 25,1 milj. kr. samt basverksamhet för 17,9 milj. kr., varav 9,8 milj. kr. avser regional och lokal verksamhet och 1,7 milj. kr. avser försäljningsverksamheten. I kostnaderna ingår intäkter från Barnens Trafikklubb

samt förlagsverksamheten till en summa av 13,4 milj. kr. Verksamheterna går dock med förlust och redovisas endast som kostnader.

NTF har budgeterat intäkterna för budgetåret 1991/92 till 43 milj. kr. Dessa utgörs av 34,4 milj. kr. i statsbidrag och 8,6 milj. kr. från försäkringsbranschen.

I syfte att effektivisera trafiksäkerhetsarbetet för budgetåret 1991/92 avser NTF att koncentrera verksamheten på ett mindre antal informationsobjekt enligt följande prioriterade områden

- hastighetsanpassning
- oskyddade trafikanter
- barn i trafiken
- trafikonykterhet

På NTFs uppdrag skall VTI bedriva långsiktig, kunskapsuppbyggande forskning i syfte att på sikt effektivisera NTFs trafiksäkerhetsarbete.

Verksamheten har under år 1990 styrts mot en omfattande decentralisering och överföring av resurser till trafiksäkerhetsförbunden och föreningarna. Decentraliseringen kommer att fortsätta.

Föredragandens överväganden

Riksrevisionsverket (RRV) har på regeringens uppdrag utvärderat riksdagens beslut att dela upp trafiksäkerhetsinformationen i s. k. sakinformation och s. k. pläderande information. Verkets sammanfattande bedömning är att målsättningen med uppdelningen inte har uppfyllts. Som ett alternativ till nuvarande uppdelning av informationsmedlen föreslår RRV att ansvaret för statligt finansierad trafiksäkerhetsinformation bör ligga på TSV.

RRV har vidare bl. a. föreslagit att all statlig trafiksäkerhetsinformation bör belasta fordonsägarna direkt.

Jag delar RRVs uppfattning om finansieringen av den statliga trafiksäkerhetsinformationen. Jag avser därför i samband med förslag till budget för budgetåret 1992/93 lämna förslag till samverkansformer mellan staten och NTF. Den slutliga utformningen bör avgöras när förslaget föreligger från översynen av det offentliga trafiksäkerhetsarbetets organisation enligt vad jag informerats om avser NTF att anpassa sin verksamhet med hänsyn till att informationsmedlen fr. o. m. budgetåret 1992/93 kan komma att utgå i andra former.

I avvaktan på resultatet av översynen föreslår jag att NTFs anslag för nästa budgetår räknas upp med 4 % till 31 799 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 31 799 000 kr.

D. Järnvägstrafik

Banverket

Banverket är enligt sin instruktion (SFS 1988:707) central förvaltningsmyndighet för frågor som rör järnvägar. Verkets huvuduppgifter är att främja järnvägens utveckling, att driva och förvalta statens spåranläggningar samt att ha hand om säkerhetsfrågor för all spårtrafik i landet. I detta ligger planering, projektering och byggande av nya banor samt drift och underhåll av nuvarande banor.

Banverkets uppgift är att tillhandahålla ett bansystem som möjliggör att järnvägstrafiken blir en konkurrenskraftig, miljövänlig och trafiksäker del av transportsystemet.

1. Planeringsförutsättningar

För persontrafikens utveckling är det avgörande om järnvägen kan erbjuda snabba, frekventa och tillförlitliga förbindelser. Det är möjligheterna att erbjuda högre hastighet, fler avgångar och god tidtabellshållning som blir avgörande för järnvägens framtida konkurrenskraft.

På motsvarande sätt är det möjligheterna att minska den totala transporttiden, skräddarsy transportlösningar samt förbättra punktlighet och effektivitet som avgör om godstrafiken kan behålla och utöka sina marknadsandelar.

1.1 Plan för nyinvesteringar för perioden 1991 – 2000

Banverket har i enlighet med förordningen om plan för stomjärnvägar (SFS 1989:67) i maj år 1990 redovisat ett förslag till plan för investeringar i stomjärnvägsnätet för perioden 1991 – 2000. Planen har upprättats utifrån nationella behov och omfattar ombyggnader som innebär en väsentlig förbättring av de aktuella banorna samt nybyggda banor som kommer att ingå i stomnätet. Prioriteringen mellan olika objekt har gjorts utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Regeringens direktiv angav att planen skulle baseras på en nivå som uppgick till 1 000 milj. kr. per år i 1989 års prisnivå. Utöver denna nivå, som i planen kallas Plan 10, har banverket valt att redovisa vad som kan utföras vid två alternativa nivåer på nyinvesteringsanslaget. Dessa båda nivåer innebär en dubblering resp. en tredubbling av Plan 10 och benämns Plan 20 resp. Plan 30. Förslaget till stomnätsplan har remissbehandlats och fastställts av banverket.

1.2 Godstrafikens utveckling

Järnvägens andel av godstransportarbetet ökade under 1980-talet. Ökningen gällde både inrikes och utrikes transporter. Transportrådets prognos över godstrafikutvecklingen fram till år 2000 visar på en 20-procentig

ökning av antalet tonkilometer. Det är enligt prognosen framför allt de långväga transporterna och kombitrafiken som ökar. Motsvarande siffra för ökningen av det totala transportarbetet är 12%.

1.3 Persontrafikens utveckling

Ökningen av persontransportarbetet på järnväg på 1970-talet övergick till en viss minskning under första hälften av 1980-talet. De senaste åren har järnvägsresandet varit tämligen konstant.

Med utgångspunkt i en utbyggnad av infrastrukturen i enlighet med det trafikpolitiska beslutet beräknar transportrådet att det totala persontransportarbetet kommer att öka med 50% fram till år 2020. I samma prognos beräknas den interregionala järnvägstrafiken öka med 50% fram till år 2000 och med 100% till år 2020. Om prognosen i stället baseras på banverkets planeringsnivå om 30 miljarder kronor blir motsvarande ökningssiffror för järnvägstrafiken 100% år 2000, resp. 170% år 2020.

1.4 Persontrafik på länsjärnvägar

I enlighet med det trafikpolitiska beslutet har trafikhuvudmännen under våren 1990 träffat överenskommelser med transportrådet om den framtida persontrafiken på länsjärnvägarna. Endast i två fall har länen beslutat om nedläggning av persontrafik. Flera län har dessutom beslutat om utökad trafik. Detta innebär en ökning av antalet tågkilometer i 1990 års tågplan med 14% jämfört med samma plan för år 1989.

2. Övriga frågor

2.1 Förskottering vid järnvägsinvesteringar

Under det gångna året har regeringen prövat frågan om förskottering av medel till byggande av länsjärnvägar. Dagens regler innebär att samtliga förskotteringar skall prövas av regeringen. Som jag tidigare nämnt under avsnittet om finansiering av vägar (7.2) bör vägverket få möjlighet att självt pröva förskotteringar där verkets åtaganden uppgår till högst 20 milj. kr. och där förskotteringen inte sträcker sig över mer än en planperiod eller innehåller uppgörelser om indexuppräkning. Vidare bör summan av de godkända förskotteringarna inte överstiga 20% av de under året beviljade anslagen.

Föredragandens överväganden

Samma rutiner som för väginvesteringar bör enligt min mening gälla för banverket vid järnvägsinvesteringar i både stom- och länsjärnvägar. Beloppsgränsen bör dock vara 50 milj. kr. då det gäller järnvägsinvesteringar. Förskotteringsuppgörelser om medel till järnvägar som faller utanför ovanstående villkor bör även fortsättningsvis prövas av regeringen.

2.2 Inlandsbanan

Regeringen tillsatte den 9 juni 1988 en särskild förhandlare för persontrafiken på inlandsbanan (K 1988:A). Förhandlingsmannens uppdrag var att "pröva hur trafiken på inlandsbanan kan utvecklas i former som främjar en ökad turisttrafik".

Förhandlingsmannen rapporterade slutligt sitt uppdrag i juni år 1990. I sin rapport behandlar han frågan om fortsatt huvudmannaskap för persontrafiken på inlandsbanan och konstaterar att trafikhuvudmännen i den trafikpolitiska lagstiftningen åläggs ett ansvar för transportförsörjningen inom sitt län. Detta innebär enligt utredaren att varje annan trafiklösning för inlandsbanan än en överlåtelse av driften på trafikhuvudmännen måste göras i samförstånd med dessa. Då det gäller turismen i inlandet säger utredaren att en samlad marknadsföring av inlandet som riktar sig till bilturister förmodligen skulle ge ökade volymer av resenärer långt över den möjliga ökningen av resenärer på inlandsbanan.

Föredragandens överväganden

Jag anser att trafikhuvudmännen bör ges möjlighet att ta över trafiken på inlandsbanan. Staten bör således inte upphandla trafik på sträckan Mora–Gällivare. Vidare anser jag att godstrafiken på inlandsbanan bör ges möjlighet att utvecklas där statens järnvägar (SJ) anser att det finns ett långsiktigt underlag. För att detta skall kunna genomföras måste banverket anvisas särskilda medel. Sådana medel har beräknats under anslaget D 1. Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar. För att trafikhuvudmännen skall kunna ta över trafiken bör regeringen ges bemyndigande att sluta avtal med dessa om ersättning för övertagandet av ansvaret för trafikförsörjningen.

2.3 Malmbanan

Den 6 juni 1988 tillkallade regeringen en svensk delegation (K 1988:03) med uppgift att tillsammans med en norsk delegation se över rationaliserings- och samverkansmöjligheter mellan statens järnvägar och Norges statsbaner i syfte att minska transportkostnaderna för järnmalmen från LKAB.

Den svenska delegationen slutförde och rapporterade sitt arbete den 1 mars 1990. Delegationens arbete har i första hand inriktats på sådana rationaliseringsåtgärder som kan vidtas ensidigt inom resp. land. Utgångspunkten har varit att finna den mest kostnadseffektiva och rationella lösningen för den transportapparat som krävs för att frakta malmen från gruva till hamn med beaktande av de krav som malmkunderna ställer. Arbetet har berört tidtabeller, terminaler, infrastrukturanläggningar, lok- och vagnunderhåll samt bundet kapital i form av lok, vagnar och spåranläggningar. Inom samtliga dessa områden har delegationen lagt fram förslag till rationaliseringsåtgärder på den svenska sidan. Genomförandet av

dessa åtgärder har inletts och fortsätter inom ramen för de berörda organisationernas ordinarie verksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att regeringen får bemyndiga banverket att inom en ram på 50 milj. kr. besluta om förskotteringar av järnvägsinvesteringar i enlighet med vad jag har anfört (avsnitt 2.1),
2. godkänna vad jag anfört om den framtida trafiken på inlandsbanan samt
3. bemyndiga regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att träffa avtal med trafikhuvudmännen längs med inlandsbanan om ekonomisk ersättning för övertagande av ansvaret för trafikförsörjningen.

3. Anslagsfrågor

D 1. Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar

1989/90	Utgift	2 930 106 000
1990/91	Anslag	2 784 000 000
1991/92	Förslag	3 127 300 000

Anslaget finansierar banverkets kostnader för underhåll och reinvesteringar avseende det statliga järnvägsnätet.

Banverkets anslagsframställning

För att långsiktigt vidmakthålla järnvägsnätet anser banverket att det behövs en kostnadsram på 3,8 miljarder kronor per år under den kommande treårsperioden. Bakgrunden till detta är enligt banverket prognoserna om den framtida trafikutvecklingen samt de ökade behoven av underhåll som följer av höjda krav på punktlighet, tillförlitlighet och komfort. Dessutom har den totala anläggningsmassan ökat. Vid en lägre anslagsnivå är det enligt banverket främst de långsiktiga satsningarna i form av reinvesteringar som får senareläggas eller ges en lägre ambitionsnivå.

Föredragandens överväganden

Under anslaget har jag beräknat medel för de åtgärder som jag tidigare, under avsnitt 2.2, föreslagit avseende trafiken på inlandsbanan. För detta ändamål bör regeringen ges bemyndigande att föra över erforderliga medel till anslaget G 6. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg.

Jag beräknar det totala medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 3 127,3 milj. kr. inkl. pris- och löneomräkning. Kostnadsramen för år 1992 bör beräknas till 3 359 milj. kr. Banverket har i enlighet med det trafikpolitiska beslutet möjlighet att låna i riksgäldskontoret för finansiering av

investeringar i eldriftsanläggningar och för de s.k. SL-investeringarna. Vidare får upplåning ske för produktions- och teleutrustning, rörelsekapital samt för finansiering av omsättningstillgångar. Jag föreslår att banverkets upplåning för år 1992 får ske inom en ram av 1 800 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 3 127 300 000 kr.,
2. godkänna att en kostnadsram på 3 359 000 000 kr. för drift och vidmakthållande beräknas för kalenderåret 1992,
3. godkänna att banverkets upplåning i riksgäldskontoret år 1992 får ske inom en kostnadsram av 1 800 milj. kr. samt
4. bemyndiga regeringen att från anslaget föra över medel till anslaget G 6. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg.

D 2. Nyinvesteringar i stomjärnvägar

1989/90	Utgift	552 110 000	Reservation	70 536 000
1990/91	Anslag	1 200 000 000		
1991/92	Förslag	1 500 000 000		

Anslaget finansierar banverkets kostnader för nyinvesteringar på stomjärnvägsnätet.

Banverkets anslagsframställning

Banverket anser att den givna planeringsramen på 10 miljarder kronor fram till sekelskiftet inte är tillräcklig för att motsvara de förväntningar på nysatsningar som debatten i samband med det trafikpolitiska beslutet har skapat. Anslagsnivån borde enligt banverket minst fördubblas för att de mest angelägna investeringarna skall kunna genomföras inom rimlig tid. Planeringsarbetet i samband med framtagandet av stomnätsplanen har enligt banverket understrukit detta förhållande.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget för nyinvesteringar i stomjärnvägar för budgetåret 1991/92 höjs med 300 milj. kr. till 1 500 milj. kr.

Det är angeläget att medlen under anslagen D 1. och D 2. kan utnyttjas så effektivt som möjligt. Banverket bör därför ges möjlighet att föra medel mellan anslagen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Nyinvesteringar i stomjärnvägar* för budgetåret 1991/92

anvisa ett reservationsanslag på 1 500 000 000 kr..

2. godkänna att medel kan föras mellan anslagen D 1. Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar och D 2. Nyinvesteringar i stomjärnvägar.

D 3. Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader

1989/90	Utgift	68 354 000
1990/91	Anslag	189 000 000
1991/92	Förslag	346 000 000

Anslaget finansierar banverkets kapitalkostnader på riksgäldslån för de s. k. SL-investeringarna i Stockholmsområdet samt avskrivningskostnader för eldriftsanläggningar.

Banverkets anslagsframställning

Banverket har fr. o. m. år 1989 övertagit befintliga riksgäldslån och befintligt statskapital från SJ avseende eldriftsanläggningar. Räntor på lånen betalas via anslaget D 1. Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar.

Investeringarna inom ramen för den överenskommelse som år 1983 träffades mellan Stockholms Läns Landsting, SJ och staten finansieras fr. o. m. budgetåret 1987/88 genom riksgäldslån frånsett den del som utgörs av direkta finansieringsbidrag.

Avskrivningskostnaderna för eldriftsanläggningar beräknas för budgetåret 1991/92 till 63 milj. kr. Statens andel av kapitalkostnaderna för SL-investeringarna beräknas till 283 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Detta innebär att de totala kostnaderna under anslaget beräknas till 346 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Behovet av medel under anslaget har ökat kraftigt. Denna utveckling kommer att fortsätta eftersom banverket måste ta upp nya lån för att täcka statens andel av kostnaderna vid byggandet av Grödingebanan mellan Flemingsberg och Järna. Det framtida behovet av medel för den del av anslaget som avser SL-uppgörelsen beräknas utvecklas enligt följande:

Budgetår	milj. kr.
1992/93	348
1993/94	423
1994/95	450
1995/96	448

Kostnaderna beräknas därefter successivt avta i takt med att lånen amorteras och ingen ytterligare nyupplåning görs.

Jag tillstyrker banverkets medelsberäkning och föreslår att 346 milj. kr. anvisas till banverket för vissa kapitalkostnader för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 346 000 000 kr.

D. Särskilda nyinvesteringar i stomjärnvägar

Anslaget finansierade tidigare kostnader för utbyggnad av dubbelspår på västkustbanan i enlighet med den Nordiska handlingsplanen för ekonomisk utveckling och full sysselsättning. För budgetåren 1989/90 och 1990/91 anvisades dessutom medel för fortsatt utbyggnad av dubbelspår på sträckan Göteborg – Kungsbacka. Det senare avsåg statens andel av den uppgörelse om utbyggnad som träffades mellan staten, banverket och de regionala intressenterna. Finansieringen av denna etapp är färdig och därmed avvecklas anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att ta del av vad jag anfört rörande särskilda nyinvesteringar i stomjärnvägar.

D 4. Järnvägsinspektionen

1989/90	Utgift	15 529 000
1990/91	Anslag	11 052 000
1991/92	Förslag	13 136 000

Anslaget finansierar kostnaderna för den till banverket knutna järnvägsinspektionen.

Järnvägsinspektionen skall verka för att all spårbunden trafik skall kunna bedrivas med hög trafiksäkerhet. Inspektionen har satt som mål att spårtrafik skall vara säkrare än varje annat person- eller godstransportsystem i Sverige samt att risken för att dödas eller skadas vid spårtrafik fortlöpande skall minskas.

Banverkets anslagsframställning

Järnvägsinspektionens verksamhet kommer att påverkas av lagen (1990: 1157) om säkerheten vid järnväg, tunnelbana och spårväg som träder i kraft den 1 januari 1991. Järnvägsinspektionen räknar med ett omfattande tekniskt och operativt normarbete samt ökad tillsynsverksamhet till följd av den nya lagen. Därutöver tillkommer också tillsyn av handikappanpassning av spårtrafikfordon.

Anslagsbehovet för järnvägsinspektionen för budgetåret 1991/92 beräknas av banverket till 13,1 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag delar banverkets uppfattning om ett ökat resursbehov inom järnvägsinspektionen i samband med den nya säkerhetslagstiftningen och föreslår därför ett anslag för budgetåret 1991/92 på 13,1 milj. kr. inkl. pris- och löneomräkning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Järnvägsinspektionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 136 000 kr.,
2. godkänna en kostnadsram på 14 900 000 kr. för kalenderåret 1992.

D 5. Banverket: Försvarsuppgifter

Chefen för försvarsdepartementet har tidigare denna dag anmält att anslagen inom den ekonomiska planeringsramen för totalförsvarets civila del avses föreläggas riksdagen under våren 1991. I avvaktan på detta föreslår jag att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att,

i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Banverket: Försvarsuppgifter* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 37 600 000 kr.

1. Utvecklingen hittills

Genom 1988 års trafikpolitiska beslut har SJ givits möjligheter att utvecklas till ett modernt, effektivt och kundinriktat tågtrafikföretag. SJ befinner sig mitt i den av riksdagen angivna rekonstruktionsperioden som sträcker sig t. o. m. år 1992. SJ redovisar för år 1989 ett resultat efter finansnetto på 28 milj. kr. för affärsverket och 337 milj. kr. för koncernen. SJs interna åtgärder har därmed börjat ge positiva effekter på resultatet. Affärsverket har sedan år 1988 genom rationaliseringar minskat antalet anställda, utan att tappa försäljningsvolym, med ca 4 000 årsanställda.

Enligt SJ-koncernens delårsrapport för 1990 års åtta första månader uppgår resultatet efter finansnetto till 21 milj. kr. för affärsverket jämfört med en förlust på 13 milj. kr. motsvarande tidsperiod år 1989 (justerat för överföringen av SJ Buss från affärsverket till Swedcarriergruppen). För helåret 1990 förväntas resultatet för både affärsverket och koncernen uppgå till 1989 års nivåer.

2. Affärsplan för åren 1991 – 1993

2.1 Ytterligare rationaliseringar

SJs affärsplan för åren 1991 – 1993 innebär ytterligare rationaliseringar och effektivisering av kapitalanvändningen. Dessutom krävs det enligt SJ nedskrivningar av anläggningstillgångar med drygt 2 miljarder kronor på grund av försämrad avkastningsförmåga. Som skäl till åtgärderna anges ändrade förutsättningar beslutade under år 1990, avseende bl. a. momsplikten för persontrafiken.

2.2 Omfattande investeringar

Stora investeringsbehov anges för den kommande treårsperioden. Totalt planerar SJ att investera för i genomsnitt 2,5 miljarder kronor årligen i affärsverket under åren 1991 – 1993. Som större investeringsobjekt kan nämnas snabbtåget X2 000, upprustning av drygt 100 stationer runt om i landet samt förnyelse och komplettering av Hagalundsverkstaden i Solna.

2.3 Affärsidé

Affärsidén beskrivs som att SJ-koncernen skall erbjuda heltäckande godstransport- och persontrafiktjänster i Sverige samt till och från Sverige. Verksamheten skall bedrivas affärsmässigt och rationellt. Den skall medverka till internationell konkurrenskraft för det svenska näringslivet. Persontrafik som inte har förutsättningar att utvecklas till lönsamhet offereras till staten eller till trafikhuvudmän. Järnvägstrafiken är kärnaffären. Övriga delar av verksamheten har nu organiserats så att de uppfyller kraven på affärsmässighet samtidigt som de stödjer järnvägstrafiken.

2.4 Beräknad ekonomisk utveckling

Den ekonomiska utvecklingen har för den kommande treårsperioden beräknats bli enligt följande tabeller med belopp i miljarder kronor:

Affärsverket

År	1991	1992	1993
Omsättning	9,9	10,7	11,6
Resultat efter finansnetto	0,1	0,4	0,7
Investeringar	3,0	2,8	1,8
Soliditet (%)	43	40	44

Koncernen

År	1991	1992	1993
Omsättning	22,4	23,9	25,4
Resultat efter finansnetto	0,5	1,0	1,4
Investeringar	3,5	3,3	2,3
Soliditet (%)	34	38	42

2.5 Persontrafikdivisionen

Enligt SJ är fortfarande endast en mindre del av det totala järnvägsnätet lönsamt. Genom kraftfulla marknadsåtgärder och effektivisering av verksamheten räknar SJ med att på 2–3 års sikt nå lönsamhet på största delen av persontrafiken på stomnätet. Det anges dock att införandet av mervärdeskatt försvårar denna möjlighet.

Enligt de kundanalyser som divisionen genomfört kommer man att rikta in sig på att i första hand tillfredsställa följande kundgruppers behov:

- affärsresenärer/tjänsteresenärer
- barnfamiljer
- studerande/ungdomar
- pensionärer

Omfattande åtgärder genomförs för att utveckla nya produkter som tillgodoser detta syfte. Snabbtåget X2000, nya sovvagnar, kontorsvagnar och barnfamiljevagnar är exempel på denna produktutveckling. Stora investeringar görs också för att förstärka sälj- och distributionssystemen. Totalt planeras investeringarna inom persontrafikdivisionen uppgå till drygt 2,5 miljarder kronor under åren 1991–1993.

2.6 Godstransportdivisionen

Ett omfattande åtgärdsprogram genomförs vid godstransportdivisionen för att komma till rätta med de lönsamhetsproblem som divisionen vidkänns. Verksamhetens känslighet för konjunkturförsämringar försvårar emellertid situationen på kort sikt.

SJ Gods anger att dess konkurrensfördelar främst kommer till sin rätt i långa, tunga och frekventa transporter. En koncentration av verksamheten kommer därför att ske för att tillvarata dessa konkurrensfördelar. Kontinenttrafiken skall utvecklas för att kunna erbjuda exportindustrin attraktiva transportlösningar. Kombitrafiken skall fortsätta utvecklas till ett hög-

effektivt transportnät baserat på ett fåtal huvudterminaler mellan vilka direkttåg går i fast tidtabell.

För godsdivisionen planeras det för investeringar på drygt 1,3 miljard kronor under den närmaste treårsperioden.

Färjeverksamheten är ett eget affärsområde inom godsdivisionen. SJ vill samordna denna färjeverksamhet med den övriga färjetrafik som bedrivs inom SJ-koncernens Swedcarriergrupp. Fördelarna för affärsverket skulle då bl. a. vara att godsdivisionen i fortsättningen belastas med marknadsmässiga och därmed lägre priser för färjetransporterna. SJ hemställer att denna överföring av färjeverksamhet från affärsverket till ett bolag inom SJ-koncernen godkänns.

2.7 Maskindivisionen

Maskindivisionen genomgår även den omfattande förändringar. Underhållsverkstäderna bedöms ha potential att konkurrera med övriga företag inom teknikområdena men behöver för detta en marknadsorienterad och flexibel organisation. En samordning med det helägda dotterbolaget TGOJs verkstad i Eskilstuna, genom en överföring av affärsverkets underhållsverkstäder till detta bolag, skulle ge sådana förutsättningar. SJ hemställer att dessa överföringar godkänns.

2.8 Fastighetsdivisionen

Fastighetsdivisionen planerar fortsätta utvecklingen inom sina tre verksamhetsgrenar: fastighetsförvaltning, byggproduktion samt exploatering. Förbättring av stationsmiljöerna är ett prioriterat område och upprustning av stationer pågår runt om i landet. SJ anser att det stora fastighetsinnehavet utgör en viktig finansieringskälla för investeringar i rullande materiel, stationer och verkstäder. SJ framhåller samtidigt att det krävs ett omfattande planeringsarbete och samarbete med kommuner för resp. fastighet innan SJ kan tillgodogöra sig något betydande värde från fastigheterna.

2.9 Dotterbolagen

Bolagen i SJ-koncernen, dels de av affärsverket direktägda och dels bolagen inom Swedcarriergruppen, bedöms stärka SJ-koncernens konkurrensmöjligheter och därmed bidra till att utveckla järnvägstrafiken. SJ planerar av denna anledning ett helt eller delvis fortsatt ägande av dessa bolag. SJ hemställer att denna inriktning för koncernen godkänns.

2.10 Hemställan om utökade befogenheter

SJ hemställer om följande utökade beslutsbefogenheter:

– att det helt skall åligga SJ att fatta beslut om finansiering av verksamheten oavsett löptid och i vilken valuta det sker

- att obeskattade vinstöverföringar mellan affärsverket och dotterbolagen kan ske på samma sätt som gäller koncernbidrag mellan aktiebolag
- att få besluta om avyttringar av verksamhet inom affärsverket
- att få bestämma om aktieöverföringar och överföring av verksamheter mellan SJ och Swedcarrier AB och att samma skatteregler gäller vid sådana överföringar som mellan bolag i en aktiebolagskoncern
- att självt få besluta om chefsförordnanden och chefslöner.

3. Föredragandens överväganden

3.1 Verksamhetens inriktning

I 1988 års trafikpolitiska beslut angavs att SJ skulle koncentrera sin verksamhet till järnvägstrafiken. Endast verksamheter som direkt stärkte järnvägens konkurrenskraft skulle behållas inom SJ-koncernen. En avyttring av större delen av aktieinnehavet i Swedcarriergruppen ansågs som en förutsättning för att fullfölja den av riksdagen fastlagda koncernstrategin.

SJs styrelse och ledning har därefter ingående analyserat SJs förutsättningar på transportmarknaden. Slutsatsen har blivit densamma för persontrafiken och för godstrafiken: SJ anser att järnvägens konkurrenskraft stärks genom att resenärer och näringsliv erbjuds heltäckande transportlösningar. Järnvägen skall fortfarande vara kärnaffären. Ett helt eller delvis ägande i kringverksamheterna är enligt SJ en förutsättning för att få tillräckligt inflytande över alla delar i transportlösningarna.

Riksdagens revisorer anser i en rapport om SJ-koncernens verksamhet (1989/90:6) att riksdagen snarast bör ta ställning till om de riktlinjer om koncentration av verksamheten som fastställdes i 1988 års trafikpolitiska beslut skall ligga fast eller ändras.

I syfte att klargöra konsekvenserna av olika strategier för SJs verksamhet har en extern utredning genomförts. På uppdrag av kommunikationsdepartementet har revisionsbyrån Öhrlings Reveko AB analyserat 1988 års trafikpolitiska beslut i de delar som rör SJs inriktning samt den strategi som SJ föreslår. Utredarna kommer fram till att SJs lönsamhet och konkurrensförutsättningar skulle försämras om verksamheten koncentrerades till enbart tågtrafik. En inriktning mot ett heltäckande transportföretag överensstämmer med koncernstrategin hos såväl SJs konkurrenter på den svenska transportmarknaden som hos ett flertal europeiska järnvägsförvaltningar.

Det är viktigt att det rekonstruktionsarbete som SJ nu är inne i inte störs av oklarheter om vilken inriktning det fortsatta arbetet skall ha. Jag är för min del beredd att godta den av SJ utarbetade koncernstrategin och föreslår att riksdagen godkänner denna.

Med den nämnda inriktningen att vara ett heltäckande transportföretag måste enligt min mening SJs ensamrätt till bl. a. trafikeringen av stomnätet ifrågasättas. Jag återkommer till detta i följande avsnitt.

3.2 SJs trafikeringsrätt

SJ kan i dag i egen regi, som enda transportföretag i Sverige, producera och sälja heltäckande transportlösningar där järnvägstransporter ingår. Det gäller såväl persontrafiken, där tåg och buss kan komplettera varandra, som godstrafiken där tåg-, färje- och lastbilstransporter kan kombineras för att uppnå optimala transportlösningar. Dessa möjligheter anser jag i princip också måste ges till övriga transportföretag.

Innan ett beslut kan fattas om den fortsatta trafikeringsrätten på stomnätet för persontrafik och på hela järnvägsnätet för godstrafik behöver en mängd problem av principiell och praktisk natur belysas och lösas. Som exempel kan nämnas trafikledningens organisatoriska placering, ansvaret för systemsamordning av trafikplanering och tidtabellsarbete, det praktiska tillvägagångssättet vid konkurrens på spåret, frågan om rätten till nyttjande av stationsbyggnaderna samt effekterna för SJ i en konkurrenssituation. Jag avser att föreslå regeringen att ge SJ, banverket, transportrådet, svenska lokaltrafikföreningen (SLTF) och statens pris- och konkurrensverk (SPK) i uppdrag att redovisa konsekvenserna av och förutsättningarna för fri konkurrens på järnvägsnätet.

Jag vill i sammanhanget erinra om betänkandet 1990/91:TU9 angående konkurrensneutral form för järnvägens trafikledning. Med det jag här anfört om kommande utredningar rörande trafikeringsrätten anser jag att trafikutskottets begäran tillgodosetts.

I och med utgången av år 1992 är den av riksdagen angivna rekonstruktionsperioden slut. Regler för trafikeringsrätten skulle därefter kunna ändras. Jag vill i det här sammanhanget föreslå att SJs nuvarande befogenheter och trafikeringsrätt förlängs t. o. m. den 1 juli 1993 så att bokslutet för år 1992 kan ligga till grund för utvärderingen av SJs resultat. Detta innebär att nya förutsättningar för SJ kan träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1993.

I detta sammanhang vill jag även nämna den s. k. skadlighetsprövningen för interregional busslinjetrafik. Enligt 8 § yrkestrafiklagen (1988:263) får tillstånd till linjetrafik ges endast om den avsedda trafiken inte kan antas bli till skada för bl. a. redan etablerad järnvägstrafik. Ett sätt att öka konkurrensen för SJ är att slopa denna bestämmelse för SJs trafik. Jag föreslår att detta sker redan den 1 januari 1992. Frågan behandlas också i avsnittet Särskilda frågor, Avveckling av transportrådet.

3.3 SJs associationsform

SJs framtida konkurrensförutsättningar påverkas också av SJs associationsform. Vid eventuell konkurrens om trafikeringsrätten på järnvägsnätet och med utökad konkurrens från busstrafiken måste SJ få samma villkor som andra aktörer på transportmarknaden.

I ovan nämnda rapporter från riksdagens revisorer och revisionsbyrån påtalas att SJs konkurrensförutsättningar skulle förbättras samt att styrning och uppföljning skulle förenklas om SJs verksamhet bedrevs i aktiebolagsform.

Inom regeringskansliet pågår ett arbete med att se över styrningen av affärsverken. Detta arbete beskrivs i avsnittet Särskilda frågor, Översyn av

affärsverken. Eftersom SJ skiljer sig från de övriga affärsverken på några avgörande punkter (bl. a. pensionsskulden, redovisningsmässiga principer samt regionalpolitiska åtaganden) bör förutsättningarna för SJ att byta associationsform redan nu kunna prövas. Principiella ställningstaganden som soliditets-, avkastnings- och utdelningskrav efter rekonstruktionsperiodens utgång bör dock samordnas med arbetet i affärsverksöversynen.

3.4 Soliditetskrav för koncernen

Under rekonstruktionsperioden har soliditetskravet för affärsverket fastställts till 40 %. Eftersom jag föreslår att SJs inriktning som ett heltäckande transportföretag skall godkännas bör det även fastställas ett soliditetskrav för hela SJ-koncernen under återstoden av rekonstruktionsperioden.

Soliditetskravet för såväl affärsverket som koncernen bör fastställas först efter en noggrann analys av SJs finansiella struktur och riskexponering. En sådan analys pågår för närvarande inom regeringskansliet och jag avser att senare under våren 1991 föreslå nya soliditetsmål.

3.5 Resultatkravet t. o. m. år 1992

SJ skall enligt 1988 års trafikpolitiska beslut förbättra sitt resultat för år 1992 med 1 miljard kronor jämfört med tidigare resultatprognoser. Detta resultatkrav gäller enbart för affärsverket. Det mest intressanta vid utvärderingen av SJs rekonstruktionsperiod är nämligen hur själva järnvägsrörelsen utvecklats. Dessutom vill jag poängtera att resultatkravet gäller SJs förbättring genom interna åtgärder. Effekter av den s. k. vägtrafikmodellen samt av förändrade former för statens köp och bidrag skall alltså inte påverka bedömningen av SJs interna resultatförbättring.

3.6 Utökad ram för försäljning av aktier och fastigheter

SJs stora behov av investeringar i kombination med resultatet medför finansieringsproblem. SJs internt tillförda medel via rörelsen i affärsverket är inte tillräckliga för att finansiera dessa investeringar. Soliditetskrav på affärsverket och koncernen förhindrar samtidigt en kraftigt ökad upplåning. SJ föreslår att man löser finansieringsfrågan genom försäljning av anläggningstillgångar.

SJ gavs genom det trafikpolitiska beslutet år 1988 bemyndiganden att försälja och genom tomträtt uppläta fast egendom samt tillgodogöra sig medel från försäljning av AB Swedcarriers dotterbolag inom en ram på 2,7 miljarder kronor. Detta bemyndigande har SJ utnyttjat fullt ut, bl. a. genom en stor fastighetsförsäljning under hösten 1990. SJ hemställer att denna ram undanröjs eller i andra hand höjs till 6 miljarder kronor.

Jag anser att det är viktigt att SJ kan genomföra sitt planerade investeringsprogram. Detta program tyder på en stark framtidstro och innebär en offensiv satsning på järnvägen som positivt bidrar till järnvägens utveckling. Jag anser mot denna bakgrund att SJ ges ett bemyndigande att under återstoden av rekonstruktionsperioden sälja aktier och fastigheter inom en

ram på 2,5 miljarder kronor. I samband med att soliditetsmålen senare fastställs för affärsverket och koncernen kan dock ramen komma att justeras. Som tidigare angivits kommer jag att återkomma i dessa frågor i samband med tillväxtpropositionen.

3.7 Färjeverksamhet och underhållsverkstäder till bolag

SJs planer på att överföra underhållsverkstäder och färjeverksamhet från affärsverket till bolag inom SJ-koncernen anser jag vara ett steg i den nödvändiga omstruktureringen av SJ.

Jag föreslår därför att dessa överföringar av verksamheter till bolag godkänns att genomföras under år 1991. Beslut om genomförande av överföringarna får dock inte fattas förrän efter riksdagens godkännande.

3.8 Utökade befogenheter

Att det finns gränser för SJs befogenheter är en konsekvens av SJs associationsform som affärsverk. SJ har under rekonstruktionsperioden medgivits långtgående befogenheter jämfört med övriga affärsverk. Att utöver detta ge ytterligare befogenheter anser jag inte vara rimligt. Enligt min mening bör i stället undersökningen av förutsättningarna för SJ att byta associationsform prioriteras.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört om SJ-koncernens inriktning i avsnitt 3.1,
2. godkänna vad jag anfört om förlängningen av SJs nuvarande befogenheter och trafikeringsrätt i avsnitt 3.2,
3. godkänna vad jag anfört om ekonomiska mål för statens järnvägar i avsnitt 3.4 och 3.5,
4. godkänna vad jag anfört om utökad ram för försäljning av aktier och fastigheter i avsnitt 3.6 samt
5. godkänna vad jag anfört om överföringar av verksamhet från affärsverket till bolag inom SJ-koncernen i avsnitt 3.7.

D. Ersättning till statens järnvägar för utveckling av godstrafik

Från anslaget ges ersättning till utveckling och omstrukturering av SJs godstrafik.

Statens järnvägar

SJ har i en skrivelse till regeringen den 22 november 1990 redovisat hur anslaget använts under budgetåret 1989/90. Som exempel på åtgärder kan nämnas:

- kampanjprissättning av kombitrafik
- utveckling av kombivagnar
- kombiterminalutveckling
- direkta godståg till kontinenten med låg beläggning i introduktionsfasen
- ombyggnad av systemvagnar
- färjetrafikutveckling
- ombyggnad av terminallok
- rationalisering av produktionsstrukturen.

Föredragandens överväganden

Med anslagen innevarande budgetår inräknade har SJ sedan år 1988 totalt erhållit drygt 1,1 miljarder kronor för godstrafikens utveckling. Enligt min bedömning har SJ använt och kommer använda dessa medel enligt de riktlinjer som angavs i 1988 års trafikpolitiska beslut. Ett flertal av de vidtagna åtgärderna kan beskrivas som engångsinsatser som dock kan förväntas ge positiva effekter på godstrafikens långsiktiga utveckling.

Fortsatta årliga bidrag från statsbudgeten till SJ kan inte anses vara förenligt med SJs nya roll som ett modernt affärsmässigt transportföretag. Detta i kombination med det ansträngda statsfinansiella läget gör att jag föreslår att ersättningen till SJ för utveckling av godstrafik avskaffas fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att anslaget *Ersättning till statens järnvägar för utveckling av godstrafik* avskaffas fr. o. m. budgetåret 1991/92.

D 6. Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier

1989/90	Utgift	520 758 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Från anslaget ges ersättning till statens järnvägar motsvarande det belopp som SJs förvaltningsbolag AB Swedcarrier vid avyttring av vissa verksamheter betalar i skatt på grund av att inget koncernförhållande enligt aktiebolagens mening finns med SJ.

Statens järnvägar

Som ovan nämnts under kapitel 3.2 Affärsplan för åren 1991 – 1993 begär SJ att obeskattade vinstöverföringar mellan affärsverket och dotterbolagen kan ske på samma sätt som gäller koncernbidrag mellan aktiebolag.

Föredragandens överväganden

Den inriktning som jag föreslår skall godkännas för SJ-koncernen förhindrar inte att delar av aktieinnehavet i AB Swedcarrier avyttras. Medel vid sådan avyttring bör även i fortsättningen få användas till att stärka affärsverkets finansiella ställning och jag anser därför att anslaget skall vara kvar under rekonstruktionsperioden. För budgetåret 1989/90 hade SJ dessutom möjlighet att disponera anslaget även i samband med en extra ordinär utdelning av obeskattade vinstmedel från AB Swedcarrier. Denna möjlighet var av engångskaraktär i syfte att påskynda den finansiella rekonstruktionen av SJ och skall därför inte gälla för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E. Sjöfart

Sjöfartsverket

Sjöfartsverket har inom transportsektorn till uppgift att svara för väsentliga delar av sjöfartens infrastruktur i form av sjövägar och säkerheten i dessa samt att sjöfart kan bedrivas i svenska farvatten under säkra och effektiva former. Därtill svarar sjöfartsverket för säkerheten ombord på svenska fartyg oberoende av farvatten. Verksamheten inriktas huvudsakligen på handelssjöfartens intressen, men även fritidsbåtstrafikens och fiskets intressen skall beaktas.

Statsmakternas styrning av sjöfartsverkets verksamhet sker genom att ekonomiska mål och servicemål fastställs på grundval av rullande treårsplaner. Verket tillämpar fr. o. m. år 1988 kalenderårsredovisning. Kostnader för verksamheten som inte skall ingå i handelssjöfartens betalningsansvar finansieras genom anslag över statsbudgeten.

Verksamhetens inriktning m. m.

Sjöfartsverket anger i sin treårsplan för 1991–1993 mål för samtliga verksamhetsgrenar och den planerade inriktningen av verksamheten under perioden.

Målet för *farleder och utmärkning* är att

- skapa förutsättningar för säker vägledning av sjöfarten i Sveriges omgivande farvatten samt säkerställa framkomlighet och underlätta hamnanlöp av fartyg vid nedsatt sikt och vintersjöfartsförhållanden.

Inriktningen av verksamheten under treårsperioden går ut på en fortsatt anpassning av farledshållningen med hänsyn till ändrad trafikstruktur och den tekniska utvecklingen.

Målet för *lotsningen* är att

- alla hamnar av betydelse för handelssjöfarten skall kunna påräkna lotsningsservice,
- inom ramen för lotsningssamarbetet i Östersjön och Nordsjön erbjuda öppensjölotsning och tillhandahålla genomlotsning av Öresund.

Inriktningen innebär att verket skall ge en fullödig service som inte påverkas av de rationaliseringar som planeras.

Målet för *sjöräddningen* är att

- efterforskning och räddning av människor i sjönöd och sjuktransporter från fartyg skall kunna utföras under alla väderleksförhållanden och inom de vattenområden som räddningstjänstlagen och internationella överenskommelser anger,
- ett räddningsfartyg når olycksposition inom tre timmar på svenskt territorialhav och inom sex timmar på internationellt överenskommen svensk sjöräddningsregion utanför svenskt territorialhav.

Räddningstjänstlagen har gett sjöfartsverket ett tydligare och mer omfattande ansvar för sjöräddningen än tidigare. Lagen innebär att verket har ansvaret för sjöräddningstjänstens planering, ledning och genomförande

inbegripet övningsverksamhet och samordning med andra räddningstjänster.

Sjöfartsverket förstärker nu sin roll till att också omfatta ansvaret för regional samordning av informationsverksamhet, resursproduktion, övningsplanering, utvärdering m. m. För att svara upp mot de krav som ställs kommer verket att svara för utbildning av medverkande organisationers personal.

Målet för *isbrytningen* är att

– vintersjöfart skall kunna bedrivas på alla hamnar av betydelse.

Inriktningen av isbrytningsverksamheten har inneburit och kommer fortsättningsvis att innebära en strävan att uppnå det angivna målet till lägsta möjliga kostnad. Som en följd av vintrarnas olika svårighetsgrad varierar kostnaderna för isbrytningen kraftigt mellan olika år med hänsyn till gångtider och underhållsbehov.

Målet för *sjökartläggningen* är att

– få Sveriges sjöterritorium och övriga intresseområden tillfredsställande sjömätta och resultatet redovisat på storskaliga djupkartor.

Mätverksamheten omfattar även den militära sjökartläggningen. Sjömätningarnas resultat från en säsong skall vara utvärderat i djupkartans form senast den 31 augusti nästföljande år.

Målet för *sjökortsproduktionen* är att

– producera moderna och tillförlitliga sjökort av olika slag och i olika skalor över svenska och angränsande farvatten för att möjliggöra en säker sjöfart – civil och militär – och förse förvaltning, näringsliv, forskning, miljövård, fritidsverksamhet m. fl. med en för olika uppgifter ändamålsenlig information,
– à jourföra alla befintliga sjökort så att de ständigt ger en aktuell bild av inträffade förändringar, nya sjömätningar etc.

Målet för *sjöfartsinspektionen* är bl. a.

– att tillse att kraven på fartygs säkerhet och skydd mot vattenföroreningar från fartyg uppfylls med beaktande av internationell standard i utvecklade länder.

Vidare har verket redovisat detaljerade mål för fartygstekniska frågor, fartygsoperativa frågor och sjöolycksutredningar.

Ekonomiska mål m. m.

Som övergripande ekonomiskt mål för sjöfartsverket anges, liksom tidigare år krav på full kostnadstäckning, dvs. intäkterna skall täcka samtliga kostnader inkl. avskrivningar och därutöver lämna en av statsmakterna fastställd avkastning. Finansieringen av verksamheten sker i dag främst genom avgifter på handelssjöfarten. Verkets kostnader för bl. a. fritidsbåtsverksamheten finansieras över statsbudgeten. Från den 1 juli 1990 har finansieringen av sjöfartsinspektionens verksamhet överförts från statsbudgeten till handelssjöfartens kostnadsansvar.

Sjöfartsverket sätter som mål för sitt ekonomiska resultat för treårspe-

rioden att klara statsmakternas krav på avkastning på verkets fasta statskapital enligt fastställd avkastningsränta. Avkastningsräntan utgör för närvarande 11,50%.

Sjöfartsverkets resultat de senaste åren har väsentligt överstigit förräntningskravet. Som affärsverk har sjöfartsverket fått möjlighet att fondera överskottsmedel vilket givit möjlighet till en rimlig konsolidering. Fonderade medel krävs bl.a. som gardering för stränga vintrar, oförutsedda svängningar i konjunkturen och för att möjliggöra en betydande självfinansiering av investeringarna.

Verket förordar som lämplig konjunkturmarginal ett överskott i förhållande till omsättningen på 1,5–2% efter kapitalkostnader och avkastningskrav, utjämnat över en konjunkturcykel.

Resultatprognosen för åren 1991–1993 präglas av lägre rationaliseringspotential och förväntade kostnadsökningar på grund av bl.a. ökade resursbehov inom sjöfartsinspektionen och sjömätningsverksamheten. Utfallet av verkets totala verksamhet kommer att följas kontinuerligt inte minst mot bakgrund av osäkerheten om den framtida konjunkturutvecklingen, de ändrade principerna för sjöfartsinspektionens finansiering samt gällande soliditetskrav.

Beträffande prissättningen har verket sedan början av 1980-talet haft som mål att höjningar av de allmänna sjöfartsavgifterna skall hållas inom inflationsramen. Vidare har verket eftersträvat full kostnadstäckning vid prissättning på de produkter och tjänster som sjöfartsverket tillhandahåller. Verket föreslår att detta skall gälla som mål även under treårsperioden 1991–1993.

Sjöfartsverket anser dock att prishöjningarna på verkets allmänna fyr- och farledsvaruavgifter fr.o.m. den 1 januari 1991 utöver inflationskompensation även måste täcka kostnaderna för sjöfartsinspektionens verksamhet.

Verket anser sig inte ha ett lämpligt sammanvägt mått för att redovisa produktivitetsförbättringar. Verket tar dock fram ett antal nyckeltal som utnyttjas i resultatanalyser. Sammantaget ger dessa ett gott underlag för att bedöma utvecklingen av sjöfartsverkets intäkter och kostnader och relaterar dessa till sjötrafikens utveckling. Verket anser också att en bild av produktionsförändringar erhålls genom den sänkning av kostnadsnivån i fast pris som löpande rationaliseringsåtgärder åstadkommer, dvs. 16,6 milj. kr. för kommande treårsperiod med en oförändrad servicenivå.

Soliditeten beräknas som andelen eget kapital (verkskapitalet) i förhållande till balansomslutningen. Sjöfartsverket bedömer att soliditeten för den närmaste treårsperioden, tack vare de goda ekonomiska resultaten hittills och på grund av nedskärningar i investeringsplanen, kommer att ligga runt 85%.

Investeringar

Verkets investeringsplan för treårsperioden omfattar ett belopp på 248,3 milj. kr. enligt följande fördelning.

Milj. kr.	1991	1992	1993
Farleder och utmärkning	27,0	28,4	29,1
Lotsning	21,7	18,6	16,8
Sjöräddning	9,4	4,4	6,3
Sjökartläggning	19,6	11,6	30,0
Isbrytning	4,4	5,5	5,5
Övrigt	4,7	2,6	2,6
Summa	**86,8**	**71,1**	**90,3**

Investeringarna avser till övervägande del återanskaffningar.

Sjöfartsverket har vanligtvis en jämn och relativt låg investeringsnivå. I förhållande till övriga trafikverk är den mycket låg. När en enhet i flottan av större arbetsfartyg skall ersättas ökar emellertid investeringsvolymen kraftigt under ett à två år, varefter nivån åter sjunker tillbaka.

Jämfört med den investeringsplan som presenterades förra budgetåret har ett par projekt inom sjökarteverksamheten, bl. a. laserbathymetrin, för närvarande strukits från planerna.

Treårsplanens investeringsprogram om totalt 248,3 milj. kr. beräknas finansieras till övervägande del av avskrivningsmedel, balanserade vinstmedel samt till viss del genom lån i riksgäldskontoret.

Verket föreslår liksom för innevarande budgetår att marknadsmässig upplåning kan ske i riksgäldskontoret inom en ram av 70 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Vidare föreslås att verket till den del löpande utbetalningar inte kan bestridas med löpande inbetalningar under budgetåret 1990/91 får disponera en ram för kortfristig upplåning hos riksgäldskontoret på 40 milj. kr. och att verket får sätta in kassamässigt överskott på räntebärande konto i riksgäldskontoret.

Sjöfartsverket hemställer vidare om godkännande av den i planen föreslagna allmänna inriktningen och omfattningen av verksamheten under perioden 1991 – 1993 samt av föreslagna servicemål och ekonomiska mål för perioden.

Föredragandens överväganden

Verkets huvudsakliga uppgifter är att svara för att sjöfart kan bedrivas i svenska farvatten under säkra och effektiva former.

En annan viktig uppgift för verket är inspektionsverksamheten. Genom den ökade miljömedvetenheten, och som en effekt av den ökande konkurrensen inom sjöfarten ställs också ökade krav på inspektionsverksamheten för att värna om sjösäkerheten.

Jag anser att inspektionens resurser, inom ramen för den ekonomiska planeringen, måste ges nödvändig prioritet.

Mot denna bakgrund godtar jag den av verket föreslagna allmänna inriktningen och omfattningen av verksamheten under treårsperioden 1991 – 1993 samt föreslagna servicemål.

Beträffande de ekonomiska målsättningarna vill jag anföra följande.

Den av verket föreslagna investeringsplanen för åren 1991 – 1993 kan fullföljas i sina huvuddrag.

Jag godkänner verkets rationaliseringsplan för treårsperioden där målsättningen är att inom nuvarande servicemål uppnå en kostnadsminskning på 16,6 milj. kr. Beträffande målet för produktiviteten vill jag dock understryka vikten av att verket fortsätter arbetet med att ta fram och analysera nyckeltal för de delar av verksamheten där detta är möjligt.

Jag finner ingen anledning att nu revidera de ekonomiska mål som verket ställt upp för ekonomiskt resultat och prissättning för treårsperioden 1991 – 1993.

Jag vill erinra om att inspektionsverksamheten fr. o. m. budgetåret 1990/91 ingår i handelssjöfartens betalningsansvar. Jag kommer senare under anslag E 1. att redovisa ett förslag om överföring av ansvaret för isbrytningens bränslekostnader till affärsverksamheten fr. o. m. budgetåret 1991/92.

I enlighet med verkets förslag föreslår jag att verket under budgetåret 1991/92 får disponera en rörlig kredit hos riksgäldskontoret inom en ram av 40 milj. kr. till löpande utbetalningar som inte kan bestridas med löpande inbetalningar. Jag föreslår därutöver en ram för långfristig upplåning på 70 milj. kr. för nästa budgetår varav 50 milj. kr. för finansiering av det av riksdagen tidigare beslutade sjömanspensionssystemet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om inriktningen av sjöfartsverkets verksamhet under perioden 1991 – 1993,
2. godkänna de resultat-, pris-, soliditets- och servicemål för sjöfartsverkets verksamhet som jag har förordat för perioden 1991 – 1993,
3. godkänna vad jag har anfört om sjöfartsverkets investeringar under perioden 1991 – 1993 samt bemyndiga regeringen att besluta om avvikelser därifrån.

E 1. Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster

1989/90	Utgift	105 616 000
1990/91	Anslag	120 200 000
1991/92	Förslag	74 200 000

Från anslaget betalas kostnader inom sjöfartsverkets ansvarsområde som inte skall ingå i handelssjöfartens betalningsskyldighet.

Sjöfartsverkets anslagsframställning

Verket föreslår att 113,8 milj. kr. före pris- och löneomräkning anvisas som ersättning till verket för vissa tjänster avseende farleds- och fartygsverksamhet för budgetåret 1991/92.

Anslagsposten *tjänster inom farledsverksamheten* omfattar kostnader

inom farledsverksamheten som inte skall belasta handelssjöfarten. Av det totala beloppet på 56,2 milj. kr. faller största delen på kostnader för fritidsbåtstrafik och yrkesfiske. Dessa kostnader avser åtgärder av typen särskild utmärkning av farleder, sjöräddning m. m. Resterande medelsbehov skall täcka kostnaderna för bl. a. bemanning av fyrar av regionalpolitiska skäl, underskott i driften av Falsterbokanalen, viss verksamhet inom totalförsvaret samt deltagande i vissa internationella organisationers arbete.

Under anslagsposten *tjänster inom fartygsverksamheten* tar verket upp kostnader för bl. a. sjömansregistret och deltagande i vissa internationella organisationers arbete. Verket yrkar för anslagsposten tjänster inom fartygsverksamheten ett belopp på 4,5 milj. kr.

Anslagsposten *vissa bemanningskostnader* rymmer kostnader för resor och traktamenten för anställd militär personal på isbrytarna samt bemanningskostnaderna för anställd militär personal på sjömätningsfartyg. Verket föreslår att 20 milj. kr. anslås för dessa ändamål.

Från anslaget har hittills även bränslekostnader för isbrytning betalats. Slutligen finansieras även sjösäkerhetsrådet, sjöfartens del av statens haverikommissions verksamhet samt vissa kostnader för åtgärder som sjöfartsverket får föreskriva med hjälp av lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg.

Föredragandens överväganden

I mitt förslag till anslag har jag beaktat den ändring som skett genom utvidgningen av statens haverikommissions verksamhet. Den tidigare anslagsposten Ersättning till statens haverikommission, m. m. bör därför fr. o. m. budgetåret 1991/92 endast inbegripa *ersättning för åtgärder mot vattenförorening från fartyg.*

I regeringens skrivelse (1990/91:50) till riksdagen redovisas en minskning av utgifterna inom kommunikationsdepartementets område. Jag förordar att bränslekostnaderna för isbrytningen fortsättningsvis skall betalas av näringen och att följaktligen det belopp som för innevarande budgetår tagits upp för detta ändamål, 43,9 milj. kr., skall utgöra del av denna besparing. Den särskilda anslagsposten *bränslekostnader m. m.* kan därför utgå. Vidare föreslår jag att ytterligare ca 2 milj. kr. sparas inom anslagsposten *tjänster inom farledsverksamheten* vad avser bidrag till samtrafikkostnaderna för farledsverksamheten.

Kostnaderna för deltagande i vissa internationella organisationers arbete skall senast budgetåret 1991/92 enligt den plan som tidigare redovisats för riksdagen helt överföras från anslaget till affärsrörelsen. För nästa budgetår har jag därför inte tagit upp några särskilda medel för detta ändamål.

I anslagsposten ingår även medel för sjöfartens beredskapsinvesteringar. Dessa uppgår till 0,8 milj. kr. I avvaktan på den särskilda försvarspolitiska proposition som avses föreläggas för riksdagen våren 1991 föreslår jag oförändrat 0,8 milj. kr. för detta ändamål.

Under anslagsposten *tjänster inom fartygsverksamheten* har samlats den

del av sjöfartsverkets kostnad för fartygsverksamheten som inte skall belasta handelssjöfarten.

Även i denna anslagspost ingår kostnader för deltagande i vissa internationella organisationers arbete. Min bedömning är här liksom tidigare att den successiva överföring av dessa kostnader till affärsverksamheten som fastlagts skall slutföras. För budgetåret 1991/92 har jag därför inte räknat med särskilda medel för detta ändamål.

Mitt förslag till anslagsfördelning för budgetåret 1991/92 framgår av följande tabell. Någon särskild pris- och löneomräkning har inte beaktats i anslaget.

Anslagsposter	1990/91 Anvisat	1991/92 Enl. verkets förslag	Föredraganden
		tusental kr.	
1. Sjösäkerhetsrådet	3460	3170	3460
2. Tjänster inom farledsverksamheten	52220	56159	50254
3. Vissa bemanningskostnader	16000	20000	16000
4. Åtgärder mot vattenförorening från fartyg *förslagsvis*	135	135	1
5. Tjänster inom fartygsverksamheten	4485	4485	4485
Summa anslag	**76300***	**83949***	**74200**

* Exkl. Bränslekostnader för isbrytning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 74200000 kr.,
2. godkänna vad jag har anfört om betalningsansvaret för isbrytningens bränslekostnader.

E 2. Fritidsbåtsregister

1989/90	Utgift	9100000
1990/91	Anslag	7900000
1991/92	Förslag	1000

Enligt lagen (1987:773) om fritidsbåtsregister skall registrering av vissa båtar ske i ett fritidsbåtsregister som administreras av sjöfartsverket och länsstyrelserna. Kostnaderna för registeruppläggning, drift, underhåll och administration av registret skall täckas genom avgifter. Ägaren av registerpliktig båt skall betala en årlig registeravgift.

Influtna registeravgifter har hittills redovisats under en särskild inkomsttitel på statsbudgeten. Sjöfartsverket avses årligen före den 1 sep-

tember till regeringen lämna förslag till registeravgift för nästföljande år. Som underlag för beräkningen av avgiften skall redovisas influtna avgifter och samtliga utgifter för registret under föregående budgetår samt de beräknade utgifterna för såväl löpande som för nästföljande budgetår.

Sjöfartsverkets anslagsframställning

Sjöfartsverket redovisar i sin anslagsframställning att registerbevis hade skickats ut för 259 782 båtar den 30 juni 1990. Sjöfartsverket och SCB bedömer att det totala antalet registerpliktiga båtar uppgår till ca 295 000.

Registreringsbenägenheten hos ägare till registreringspliktiga båtar har inledningsvis varit låg. Detta har skapat problem och förseningar i uppbyggnaden av registret och av system kring detta och därmed för användandet av registret för de ändamål det skall tjäna.

Registreringsläget har emellertid nu förbättrats jämfört med föregående år. Förbättringen är enligt verkets uppfattning ett resultat dels av de informationskampanjer som drivits, dels av den intensificerade övervakningen av efterlevnaden av reglerna om registreringsskyldighet från kustbevakningens och polisens sida.

Registeravgiften är 30 kr. för år 1990. Den principiella utgångspunkten vid fastställande av avgiften var att avgiftsintäkterna de närmaste åren skulle täcka hela driftskostnaden för registret inkl. en periodiserad del av uppläggningskostnaden. Vidare förutsattes att det färdiga registret skulle komma att omfatta 400 000 båtar. Som framgått är det verkliga antalet båtar betydligt lägre.

Registeravgiften, för närvarande 30 kr./båt, föreslår verket skall höjas till 50 kr./båt.

Medelsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknar sjöfartsverket till 10,1 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag förordar fr. o. m. nästa budgetår att nuvarande anslagsfinansiering ersätts med ett tusenkronorsanslag.

Det innebär att verket får disponera de avgifter som flyter in. Eftersom avgiften nu i det närmaste kan beräknas täcka de löpande kostnaderna för registerhållningen anser jag tills vidare att avgiften kan hållas oförändrad. Jag vill emellertid erinra om att det finns balanserade kostnader på ca 9,6 milj. kr. som successivt också skall täckas av registeravgiften.

Jag är för närvarande inte beredd att föreslå en höjning av registeravgiften. Den blir därmed för år 1991 oförändrat 30 kr.

Influtna registeravgifter skall förutom sjöfartsverkets kostnader för registret även täcka trafiksäkerhetsverkets och länsstyrelsernas kostnader.

Med hänsyn till att merparten av fritidsbåtarna redan har registrerats bedömer jag inte att det finns skäl till kostnadsökningar för registerhållningen.

Jag avser ge sjöfartsverket i uppdrag att inkomma med förslag till driftstat för fritidsbåtsregistret för kommande budgetår. I det fall att

löpande kostnader inte skulle kunna täckas med influtna medel anser jag att sjöfartsverket övergångsvis bör få möjlighet att finansiera detta genom upplåning i riksgäldskontoret. Verket bör vidare i sin anslagsframställning redovisa erfarenheterna av registret.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Fritidsbåtsregister* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 3. Transportstöd för Gotland

1989/90	Utgift	44 952 000
1990/91	Anslag	46 000 000
1991/92	Förslag	69 000 000

Från anslaget ges statsbidrag till linjesjöfarten till och från Gotland. Transportstödet omfattar såväl person- som godsbefordran och är inbyggt i den taxa som tillämpas. Vidare ges i dag från anslaget bidrag till vissa lastbilsföretag för att täcka de merkostnader för godstransporter till och från Gotland som inte kompenseras av det s. k. Gotlandstillägget. Anslaget administreras av transportrådet.

Resultat under år 1989

I budgeten för kalenderåret 1989 beräknades att stödet till färjetrafiken skulle uppgå till ca 38 milj. kr. Det verkliga utfallet blev 40 milj. kr. Avvikelsen från budget beror bl. a. på att bunkerpriser och hamnavgifter har ökat mer än beräknat. I reala termer har statsbidraget under perioden 1985–1989 minskat. Under samma period har både antalet passagerare och godsvolymen i färjetrafiken ökat.

Transportrådet

Transportrådet har för budgetåret 1991/92 beräknat kostnaderna för transportstödet till 85 milj. kr. varav 6 milj. kr. avser statsbidraget till lastbilsföretagen. Den relativt stora ökningen i förhållande till föregående budgetårs anslag beror på kraftigt ökade bunkerpriser och räntekostnader samt intäktsbortfall till följd av förväntat trafikbortfall. Antal passagerare förväntas minska avsevärt till följd av höjda taxor på grund av införande av mervärdeskatt på resor. Statistik för perioden januari–oktober 1990 visar på en nedgång i resandet.

Under år 1990 har en ny färja köpts in, främst för att tillgodose de ökade transporterna av gods och transporter av farligt gods.

Utredningar om transportstödet

I betänkandet (SOU 1990: 73) Transportstöd, som överlämnats till regeringen, föreslås att administrationen av stödet till färjetrafiken till och från

Gotland överförs till länsstyrelsen i Gotlands län. Transportrådet föreslås dock ha kvar ansvaret för förhandlingar, avtalsfrågor m. m. med rederiet. Vidare föreslås att stödet till lastbilsföretagen överförs till länsstyrelsen i Gotlands län under länsanslaget för regionala utvecklingsinsatser.

Statens pris- och konkurrensverk (SPK) har regeringens uppdrag att följa och utvärdera stöden till godstransporterna. SPK anser att det s. k. Gotlandstillägget bör avvecklas och att transportköparna får bidrag i varje enskilt fall efter prövning. SPK anser vidare att nuvarande bidrag som utgår till vissa lastbilsföretag är överskattat och förmodligen är större än de verkliga merkostnaderna.

Föredragandens överväganden

Som en del i regeringens åtstramningspaket föreslår jag att statsbidraget till vissa lastbilsföretag för merkostnader i godstransporter till och från Gotland upphör fr. o. m. den 1 juli 1991. Vad gäller behovet av att utveckla olika transportsystem för Gotland vill jag, efter samråd med industriministern, erinra om att länsstyrelsen med medel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser har möjlighet att stödja utvecklingsprojekt även inom transportområdet.

Riksdagen har i beslut (prop. 1985/86: 105, TU26) uttalat att en rimlig nivå för transportstödet till Gotland är ca 40 milj. kr. Denna nivå motsvarar ca 55 milj. kr. i 1990 års prisnivå. Riksdagens uttalande har dock skett utan beaktande av bl. a. införande av mervärdeskatt på resor och kraftiga variationer i drivmedelspriser och ränteläge.

En tredje färja i koncessionstrafiken har ansetts nödvändig för att tillfredsställa godstransporterna, däribland transporterna av farligt gods. Denna färja bör efter viss ombyggnad kunna sättas i trafik under våren 1991.

Införande av mervärdeskatt på resor år 1991 har skapat en viss osäkerhet i bedömningen av antalet resande i Gotlandstrafiken. Det är i sammanhanget viktigt att beakta den samlade effekten av skattereformen som innebär en inkomstförstärkning. Min bedömning är att antalet resande inte kommer att minska i den utsträckning transportrådet angivit.

Systemet med det s. k. Gotlandstillägget och högstprisregleringen är ett konkurrensbegränsande och provisoriskt system. Riksrevisionsverket kommer under våren 1991 att redovisa förutsättningarna för och konsekvenserna av att tillägget och högstprisregleringen slopas.

Regeringen har den 8 november 1990 beslutat om att förordna en auktoriserad revisor för att granska den del av koncessionsinnehavarens verksamhet som påverkar inkomster och utgifter i koncessionstrafiken.

Jag anser att förhandlingsuppgifterna och administrationen av transportstödet till Gotland är av sådan art att de bör vara kvar på en central nivå. I avsnittet Särskilda frågor, om en avveckling av transportrådet, kommer jag att behandla frågan om den framtida administrationen m. m. av transportstödet till Gotland.

Med beaktande av ovannämnda beräknar jag medelsbehovet för anslaget till 69 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Transportstöd för Gotland* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 69 000 000 kr.,
2. godkänna vad jag anfört om statsbidraget till vissa lastbilsföretag för merkostnader i godstransporterna till och från Gotland.

E 4. Handelsflottans pensionsanstalt

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Handelsflottans pensionsanstalt (HPA) handlägger ärenden om pensionering av sjömän enligt kungörelsen (1972:412) om sjömanspension (ändrad senast 1989:264).

Enligt lagen (1981:691) om socialavgifter skall arbetsgivare som sysselsätter sjömän betala sjömanspensionsavgift.

Kostnaderna för pensionsanstaltens administration betalas med dessa avgifter. Av medlen tas ett så stort belopp i anspråk till pensionsanstalten, som motsvarar summan av anstaltens avlöningar och omkostnader med avdrag för 1 000 kr.

HPAs anslagsframställning

HPA beräknar utgifterna för administration av pensionssystemet till 1 836 000 kr. före pris- och löneomräkning under budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Efter pris- och löneomräkning beräknar jag kostnaderna för HPAs administration till 1 983 000 kr. under budgetåret 1991/92. Över statsbudgeten anvisas oförändrat 1 000 kr.

Riksdagen har i december 1989 beslutat om slopande av den särskilda sjömanspensioneringen fr. o. m. den 1 januari 1990.

Beslutet innebär att en sjöman som vid utgången av år 1989 har beviljats pension eller som då har fyllt 55 år har rätt till pension enligt år 1989 gällande basbelopp. För en sjöman som vid utgången av år 1989 uppnått en ålder av 46 år och 8 månader men inte 55 år och som i övrigt kvalificerat sig för pension utgår reducerad pension enligt följande:

51 år eller lägre	20 %
52 år	40 %
53 år	60 %
54 år	80 %

Den övergångsordning som beslutats innebär att fondkapitalet kan beräknas vara slut under budgetåret 1991/92. Den fortsatta finansieringen av pensionsåtagandena – efter det att fondkapitalet förbrukats – bör som

tidigare redovisats ske genom upplåning i riksgäldskontoret och genom redaravgifter. Upplåningsbehovet kan uppskattas till ca 75 milj. kr. exkl. räntekostnader. Jag anser att upplåningen i riksgäldskontoret bör ske genom sjöfartsverkets försorg. Sjöfartsverket får därefter ställa nödvändiga medel till HPAs disposition. Upptagna lån och därmed sammanhängande räntekostnader skall återbetalas genom redaravgifter.

HPA har för budgetåret 1991/92 bedömt upplåningsbehovet till 50 milj. kr. Detta belopp skall följaktligen lånas upp i riksgäldskontoret av sjöfartsverket.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Handelsflottans pensionsanstalt* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 5. Handelsflottans kultur- och fritidsråd

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF) planlägger, samordnar och genomför kultur- och fritidsverksamhet för sjöfolk. Rådets verksamhet inriktas på kulturell service till ombordanställda i den svenska handelsflottan som avses ge en bild av det svenska kulturutbudet genom distribution av böcker, tidningar, telegrafiska nyhetssammandrag, inspelade TV-program, film m. m. Vidare lämnas även service till utländska handelsfartyg i fem svenska hamnar.

HKF beräknar utgifterna till 17 866 000 kr. före pris- och löneomräkning under budgetåret 1991/92.

HKFs verksamhet finansieras genom att kostnaderna till viss del avräknas mot handelssjöfartens erlagda fyravgifter. Resterande kostnader för filmverksamheten m. m. finansieras genom intäkter.

Rådet hemställer att för budgetåren 1991/92 – 1993/94 ytterligare medel beviljas motsvarande en procent av fyravgifterna, eller ca 2,5 milj. kr. för att

a) bestrida lönekostnaderna för HKFs lönebidragsanställda, totalt ca 2 milj. kr. i 1990/91 års löneläge, samtidigt som vissa länsarbetsnämnder successivt avlastas motsvarande kostnad under treårsperioden,

b) beträffande återstående medel ingå i en nyinrättad investerings- och utjämningsfond för främst investeringsändamål, samt att fonden förvaltas av HKFs styrelse.

Föredragandens överväganden

Handelsflottans kultur- och fritidsråds främsta uppgift är att erbjuda sjömän ett så meningsfullt och attraktivt fritids- och kulturliv som möjligt.

HKF har till regeringen utförligt redovisat en fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92–1993/94.

Ett viktigt element i den statliga budgetprocessen är att kontinuerligt ompröva de statliga verksamheterna. Jag anser att det finns skäl att närmare undersöka om det kan finnas bättre alternativ till dagens statliga huvudmannaskap för handelsflottans kultur- och fritidsråd.

Mot denna bakgrund vill jag avvakta med ett ställningstagande till den föreslagna treårsbudgeten.

För nästa budgetår räknar jag med att 16 930 000 kr. avräknas från fyravgifterna för HKFs verksamhet.

Över statsbudgeten anvisas ett oförändrat belopp om 1 000 kr.

Eftersom det saknas samband mellan sjöfartsverkets inkomster från fyravgifter och HKFs verksamhet anser jag att systemet med procentavräkning, för närvarande 9 %, slopas.

HKF har föreslagit att nuvarande handelsflottans kultur- och fritidsråds fond får ombildas till en fond för investeringar, utvecklingsarbete och utjämningsändamål. Behållningen i fonden uppgår för närvarande till 3 200 000 kr. Jag anser att detta belopp skall kunna användas av HKF efter särskilt beslut av regeringen. Det överskott som kan uppstå fr. o. m. budgetåret 1991/92 bör fritt få disponeras efter beslut av HKFs styrelse.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om finansiering av Handelsflottans kultur- och fritidsråd,
2. till *Handelsflottans kultur- och fritidsråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 6. Ersättning till viss kanaltrafik m. m.

1989/90	Utgift	60 500 000
1990/91	Anslag	69 780 000
1991/92	Förslag	59 780 000

Från anslaget kompenseras Trollhätte kanalverk och Vänerns seglationsstyrelse enligt statsmakternas beslut om att slopa de särskilda passageavgifterna för Vänertrafiken (prop. 1978/79:24, TU6, rskr. 61). Riksdagen har därefter beslutat (prop. 1985/86:100 bil. 8, TU14, rskr. 228) att kostnaderna över anslaget skall betalas av staten.

Statens vattenfallsverks anslagsframställning

Trollhätte kanalverk som ingår i Vattenfallskoncernen beräknar driftsunderskottet under andra halvåret 1991 till 36,3 milj. kr. samt för år 1992 till 75,5 milj. kr. Enligt verket skulle mot denna bakgrund anslaget för budgetåret 1991/92 behöva uppgå till 71,9 milj. kr. Den kraftiga ökningen beror enligt kanalverket framför allt på löneökningar och ökade underhållskostnader.

Vänerns seglationsstyrelse begär en ersättning för budgetåret 1991/92 på 7 780 000 kr. I detta belopp ingår kostnader för utmärkning av fritidsbåtsleder i Vänern. Ökningen av anslaget motiveras av kostnadsökningar speciellt på personalsidan, vilka inte kunnat kompenseras trots rationaliseringsåtgärder och justeringar av de taxor som styrelsen kan påverka.

Transportstödsutredningen

Transportstödsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1990:73) Transportstöd berört anslaget till viss kanaltrafik m. m. och därvid övervägt frågan om en regionalisering av ansvaret för stödet till Vänersjöfarten. Utredningen uttalar i sammanhanget att Vänerregionens transportsystem av vägar, järnvägar och sjöfart bör ses i ett samlat perspektiv.

Utredningen föreslår bl. a. mot den bakgrunden i sitt betänkande att transportrådet skall överta ansvaret för anslaget Ersättning till viss kanaltrafik m. m. En uppgift för transportrådet i dess nya roll skulle enligt utredningen bli att gemensamt med berörda parter närmare överväga om nuvarande avgifts- och anslagssystem är optimalt och om så anses lämpligt ge förslag på alternativa system.

Föredragandens överväganden

Det nuvarande systemet med kompensation via statsbudgeten för uteblivna passageavgifter för Vänersjöfarten tillkom som framgått år 1986. Anslagsbelastningen har under de gångna åren ökat väsentligt, och har nu enligt min mening nått en nivå då ytterligare överväganden måste göras om det statliga stödet till Vänersjöfarten.

I regeringens skrivelse (1990/91:50) till riksdagen aviseras som jag tidigare har berört ett åtstramningspaket inom kommunikationsdepartementets område. För nästa budgetår föreslår jag mot denna bakgrund ett anslag på 59,8 milj. kr. Ersättningen till kanalverket uppgår därvid till 52,8 milj. kr. och till Vänerns seglationsstyrelse till 7,0 milj. kr. Jag har därvid inte beräknat någon särskild ersättning för utgifter i samband med utmärkning m. m. av fritidsbåtsleder.

Kanalverket bör emellertid enligt min mening nu även ges möjlighet att ta ut särskilda avgifter av trafiken på kanalen. En stor del av trafiken är numera fullt avgiftsbefriad genom att den utförs som inrikes trafik. Kanalverket bör avväga denna avgift mot olika servicenivåer och rationaliseringsåtgärder i syfte att åstadkomma bästa möjliga service i förhållande till Vänersjöfartens behov och betalningsvilja.

Transportstödsutredningen har som framgått föreslagit att stödet till Vänersjöfarten fortsättningsvis skulle administreras centralt för att åstadkomma en nödvändig systemsyn på Vänerregionens transportbehov och på inlandssjöfartens framtid. Detta förslag tillstyrks av samtliga berörda remissorgan, bl. a. transportrådet, sjöfartsverket, statens vattenfallsverk, Vänerns seglationsstyrelse och hamnförbund samt länsstyrelserna i Skaraborgs och Värmlands län. Även utredningens förslag om en översyn av nuvarande avgifts- och anslagssystem tillstyrks av samma remissinstanser.

Jag delar i allt väsentligt utredningens syn i dessa frågor. Jag kommer emellertid senare denna dag att redogöra för mitt förslag beträffande en avveckling av transportrådet. Chefen för industridepartementet avser att senare under riksmötet redovisa ett förslag om att ombilda statens vattenfallsverk, till vilket kanalverket hör, till aktiebolag. Mot denna bakgrund finns anledning till ytterligare överväganden rörande bl. a. de administrativa frågorna. Jag vill för egen del särskilt ta fasta på den systemsyn på Vänerregionens transportbehov som transportstödsutredningen presenterat. Jag avser därför senare att föreslå att en särskild utredningsman får i uppdrag att utvärdera det hittillsvarande stödet till Vänersjöfarten och tillsammans med berörda parter utforma ett förslag till hur en sådan systemsyn kan uppnås.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag anfört i fråga om införande av en passageavgift för Vänersjöfart,
2. till *Ersättning till viss kanaltrafik m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 59 780 000 kr.

E 7. Stöd till svenska rederier

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	20 000 000
1991/92	Förslag	5 000 000

Våren 1982 fattade riksdagen beslut om vissa sjöfartspolitiska frågor (prop. 1981/82:217, TU 37, rskr. 437). Beslutet innebar bl. a. ett tidsbegränsat stöd till svenska rederier. Stödet grundas i normalfallet på den sjömansskatt som inbetalats åren 1982–1985. Stödet administreras av nämnden för rederistöd.

Nämndens för rederistöd anslagsframställning

Nämnden för rederistöd redovisar i sin anslagsframställning att man t. o. m. halvårsskiftet 1989 utbetalat sammanlagt 643 milj. kr. i stöd. Av beloppet avser 424 milj. kr. konsolideringsstöd. Budgetåret 1989/90 har nämnden inte beviljat något stöd. För budgetåret 1991/92 beräknar nämnden att stödet kommer att uppgå till ca 5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag förordar för nästa budgetår ett anslag på 5 milj. kr. för stöd till svenska rederier.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till svenska rederier* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 000 000 kr.

E 8. Bidrag till svenska rederier

1989/90	Utgift	451 000 000
1990/91	Anslag	550 000 000
1991/92	Förslag	550 000 000

Våren 1988 fattade riksdagen beslut om vissa sjöfartspolitiska åtgärder (prop. 1987/88: 129, TU27, rskr. 337). Beslutet innebar att ett särskilt statsbidrag lämnas till svenska rederier för att sänka redarnas bemanningskostnader. Bidraget infördes fr. o. m. den 1 januari 1989 med 38 000 kr. per helårsanställd sjöman sysselsatt på svenskt handelsfartyg i fjärrfart. Statsbidraget administreras av nämnden för rederistöd. Från anslaget utbetalas även bidrag motsvarande den sjömansskatt som erläggs för sjömän anställda på svenska handelsfartyg i fjärrfart.

Nämndens för rederistöd anslagsframställning

Nämnden för rederistöd beräknar kostnaderna för bidraget avseende sjömansskatt för budgetåret 1991/92 till ca 250 milj. kr. och bidraget till kostnaderna för socialavgifter till ca 300 milj. kr. Nämnden beräknar administrationskostnaderna till 1,2 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Nämnden för rederistöd har vidare överlämnat en skrivelse i vilken nämnden begär att den del av bidraget som är relaterat till de sociala kostnaderna räknas upp från 38 000 kr. till 49 000 kr. per helårsanställd sjöman.

Föredragandens överväganden

Jag förordar i likhet med nämnden ett anslag på 550 milj. kr. för nästa budgetår. Jag har vidare inte någon erinran mot nämndens beräkning av administrationskostnaderna.

Bidraget har till syfte att bl. a. motsvara den skattefrihet som i många fall gäller för sjöfart under utländsk flagg.

Nämnden har som framgått begärt en uppräkning av en del av stödet. Eftersom stödet också är bundet till sjömansbeskattningen vill jag i sammanhanget erinra om regeringens förslag om fortsatt reformering av inkomst- och företagsbeskattningen (prop. 1990/91: 54). I denna föreslås att sjömansskattelagen upphävs och att sjömännen fr. o. m. 1993 års taxering beskattas enligt landskattesystemet. För att inte övergången skall medföra en påtaglig skärpning av sjömännens beskattning är regeringens avsikt att ett system med särskilda sjöarbetsinkomstavdrag för inkomster ombord på svenska handelsfartyg skall införas i samband med övergången till landskat-

tesystemet. Med hänvisning till detta är jag inte beredd att tillstyrka förslaget om en uppräkning av bidraget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till svenska rederier* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 550 000 000 kr.

F. Luftfart

Luftfartsverket

Det övergripande målet för luftfartsverket är att främja en på sunda ekonomiska villkor grundad utveckling av luftfarten och verka för att en tillfredsställande flygtransportförsörjning uppnås och vidmakthålls till lägsta möjliga kostnader.

Verket har fem huvuduppgifter:

- att driva och förvalta statens flygplatser för civil luftfart och även ansvara för driften av stationsområden för civil luftfart vid militära flygplatser,
- att i fred svara för civil och militär flygtrafikledning,
- att ha tillsyn över flygsäkerheten för den civila luftfarten,
- att utöva vissa luftfartspolitiska myndighetsfunktioner, samt
- att ombesörja beredskapsplanläggning i fråga om den egna verksamheten och den civila flygtransportsektorn i övrigt.

Styrningen av luftfartsverket sker genom fastställande av ekonomiska mål och servicemål på grundval av rullande treårsplaner.

Luftfartsverket tillämpar fr. o. m. den 1 januari 1991 kalenderårsredovisning, varför den aktuella treårsplanen avser perioden 1991 – 1993.

Verksamhetens inriktning m. m.

Luftfartsverket anger i sin treårsplan för 1991 – 1993 mål för samtliga verksamhetsgrenar och den planerade inriktningen av verksamheten under perioden.

Luftfartsverkets verksamhetsinriktning ligger fast. Verkets agerande tar sikte på att stärka flygtransportsektorns konkurrensförmåga. Förutom en stor följsamhet av tjänsteutbudet till förändrade behov eller möjligheter skall flygbolagen kunna erbjudas förutsättningar för hög regularitet, korta markuppehåll och smidig trafikavveckling utan att detta sker på bekostnad av flygsäkerheten eller miljön.

Luftfartsverkets tjänsteproduktion delas in i dels systemtjänster, dels kommersiella tjänster. Till gruppen systemtjänster hör tjänster som är en nödvändig och obligatorisk förutsättning för att en flygtransport skall kunna ske. Övriga tjänster som luftfartsverket tillhandahåller benämns kommersiella tjänster.

Servicemålen för *systemtjänster* är följande:

För *start- och landningstjänst* att:

- medge start, landning och markstopp med de flesta i kommersiell flygverksamhet använda flygplanstyper under resp. flygplats öppethållningstid. Trafikbortfallet av antalet rörelser med flygplan över 15 ton under vinterperioden skall uppgå till högst 1 %. Det antal starter och landningar skall medges med olika flygplanstyper och trafikslag (in- och utrikes linjefart och chartertrafik) som följer av de tidtabeller som godkänts.

För *passagerartjänst* att:

- tillhandahålla passagerarutrymmen, passagerarservice och övrig service som kan förväntas av kunder under resp. flygplats öppethållningstid eller i övrigt efter överenskommelse.

För *flygtrafiktjänst en route* att:

- befrämja en säker och välordnad flygtrafik inom svenska flyginformationsregioner. Tjänstegrensvisa insatser och tekniska funktioner skall tillhandahållas åt såväl civil som militär luftfart så att all luftfart kan bedrivas säkert och rationellt.

För *flygsäkerhetstjänst* att:

- säkerhetsarbetet skall bedrivas med ökad kraft och intensitet, och flygsäkerhetsstandarden skall lägst vara i nivå med den som finns i övriga välutvecklade luftfartsnationer.

För *trafikpolitiska tjänster* att:

- verket genom eget planerings- och utredningsarbete samt uppföljning av utvecklingen inom flygtransportsektorn skall bygga upp kunskap som underlag till förslag och beslut som leder till sektorns sunda utveckling,
- verket i sin prisreglerande verksamhet skall se till konsumenternas intresse av rimliga priser på en marknad av monopol- eller oligopolkaraktär. Samtidigt skall flygföretagens behov av att hålla en intäktsnivå som är tillräcklig för långsiktig lönsamhet tillgodoses.

Syftet med att producera *kommersiella tjänster* är att öka effektiviteten och konkurrensförmågan i flygtransportsystemet, bl.a. genom att hålla tillbaka priserna på de trafikinriktade tjänsterna. Till de kommersiella tjänsterna hör ramptjänst, expeditionstjänst, hangar- och parkeringstjänst, bilparkering, lokaluthyrning, tankningstjänst, konferensservice, reklamplatsförsäljning, lokalvård, flygplansstädning och arrende.

Produktionen av kommersiella tjänster skall vara ett komplement till produktionen av systemtjänster. Den får således inte bedrivas så att den primära uppgiften att producera tjänster direkt inriktade mot flygtrafiken hindras eller blir eftersatt.

Luftfartsverket skall vara öppet för att lansera nya kommersiella tjänster. Härvid skall den konkurrensfördel som ligger i att verket på flygplatserna har tillgång till personal, byggnader, mark och utrustning tas tillvara.

Luftfartsverket föreslår som mål för kommersiella tjänster att priset i princip skall sättas så att överskottet blir så stort som möjligt, dock med möjlighet till vissa avsteg från denna princip.

Ekonomiska mål m. m.

Luftfartsverket anger i treårsplanen beträffande ekonomiska mål att verket under budgetåret 1990/91 till staten skall inleverera avkastning på verkets fasta statskapital enligt fastställd avkastningsränta (11,5 %), samt inrikta sin verksamhet på att uppnå ett resultat som därutöver medger en återbetalning till staten på 260 milj. kr. Beloppet utgör en del av före budgetåret 1987/88 ackumulerad underförräntning, som den 1 juli 1990 utgjorde 429 milj. kr. Staten skall senast budgetåret 1991/92 helt ha kompenserats för ackumulerad underförräntning.

Som en följd av övergången till kalenderårsredovisning har budgetåret 1989/90 förlängts till 18 månader.

Enligt verkets delårsrapport uppgick det ekonomiska resultatet för 12-månadersperioden 1 juli 1989 – 30 juni 1990 till 486 milj. kr., vilket översteg det statliga förräntningskravet med 317 milj. kr. För det förlängda budgetåret 1989/90 beräknas resultatet före dispositioner uppgå till 709 milj. kr. Redovisade och bedömda överskott medger förutom återbetalning till staten en fondering av överskottsmedel för kommande investeringar.

Till grund för treårsplanen som verket redovisar ligger en bedömd årlig passagerartillväxt fram till år 2000 med i genomsnitt 5,4 % för inrikes trafik, 6,7 % för utrikes trafik och 2 % för chartertrafik på svenska flygplatser.

För att kunna upprätthålla nuvarande servicenivå med den ökning i trafiken som förutses bedöms personal och övriga driftresurser behöva ökas med i genomsnitt ca 3 % per år. Som mål för produktiviteten under treårsperioden föreslås en ökning med i genomsnitt 2 % per år, vilket innebär en sänkning jämfört med gällande mål. Som motiv för detta anger verket en lägre förväntad trafiktillväxt tillsammans med ökade personalbehov till följd av genomförda investeringar. För innevarande budgetår beräknas således endast en enprocentig produktivitetsförbättring.

Vid ingången av tolvmånadersperioden juli 1989 – juni 1990 uppgick soliditeten till 52 %. Till följd bl. a. av fördyringar i samband med den nya inrikesterminalen på Arlanda anger verket att soliditeten vid utgången av det förlängda budgetåret 1989/90 beräknas ha sjunkit till 40 %. Luftfartsverket redovisar att man med anledning av detta har vidtagit kraftfulla åtgärder under hösten 1990. Bl. a. har i princip införts investeringsstopp och investeringsramen för år 1991 har skurits ned med ca 25 %.

För treårsperioden 1990/91 – 1992/93 gäller enligt regeringens beslut att soliditeten inte får understiga 45 %. Luftfartsverket anser att detta mål bör sänkas till 40 % för treårsperioden 1991 – 1993, varjämte verket föreslås få viss möjlighet till extern finansiering utanför riksgäldskontoret.

Nuvarande målsättning för prissättningen innebär att höjningen av luftfartstaxorna skall begränsas till att ligga något under den allmänna prisökningen. Detta styrs av det s. k. SILA-protokollet, vilket för närvarande begränsar möjligheten att via prissättningssystemet täcka kostnader för verkets totala investeringsbehov. Diskussioner pågår mellan företrädare för kommunikationsdepartementet och SILA om protokollets utformning i denna del. Inom luftfartsverket pågår i anslutning till detta en översyn av verkets prispolicy och prissättningssystem. I avvaktan på dessa översyner föreslår luftfartsverket att nuvarande målsättning skall gälla.

Treårsplanens investeringsprogram, som omfattar totalt 4,7 miljarder kronor beräknas finansieras genom verkets resultatöverskott från tidigare år, genom avskrivningsmedel och genom lån i riksgäldskontoret. Mot bakgrund av de stora investeringsbehoven och svårigheterna att klara soliditetsmålet föreslår verket vidare att det ges ökade möjligheter att frigöra kapital ur fast egendom, vilket skulle begränsa upplåningsbehovet och utgöra ett alternativ till dagens finansieringsmöjligheter.

Verket föreslår mot denna bakgrund att inom en ram på 1,5 miljarder kronor få rätt till "fastighetsrenting" och "sale-lease-back" där försäljning av fast egendom ingår som ett led i affären.

För tolvmånadersperioden juli 1989–juni 1990 uppgick riksgäldsfinansieringen till 1 020 milj. kr. och för perioden juli-december 1990 bedöms behovet till 550 milj. kr. Behovet av riksgäldsmedel för treårsperioden 1991–1993 beräknas till ca 250 milj. kr. under förutsättning att verkets föreslagna nya finansieringsformer kan godtas. Luftfartsverket föreslår i sin treårsplan att de beloppsmässiga begränsningarna för verkets upplåning i riksgäldskontoret fortsättningsvis skall slopas. Verket föreslår också att det skall få befogenhet att besluta om samtliga investeringar oavsett belopp och hur de skall finansieras inom ramen för en av statsmakterna godkänd inriktning av investeringsverksamheten och med beaktande av uppställda servicemål samt miljöpolitiska och ekonomiska mål.

Luftfartsverket föreslår vidare att verket bemyndigas att inom en ram av 10 000 000 kr. teckna aktier i ett bolag med uppgift att exploatera mark för kommersiell användning på Göteborg–Landvetter flygplats samt att där uppföra anläggningar och förvalta fastigheter och anläggningar.

Remissyttranden

Linjeflyg AB (LIN) och Scandinavian Airlines System (SAS) har yttrat sig över luftfartsverkets treårsplan. Båda företagen instämmer i allt väsentligt i luftfartsverkets bedömningar om behovet av investeringar. Man understryker angelägenheten av att färdigställandet av en tredje start- och landningsbana på Arlanda påskyndas.

LIN och SAS anser att produktivitetsutvecklingen inom luftfartsverket är oacceptabelt låg och att nya och bättre produktivitetsmått snarast måste utvecklas. LIN och SAS framför också krav på att luftfartsverkets soliditetsmål bör sänkas inför den kommande perioden med stora investeringar.

Föredragandens överväganden

Flygtrafikens ökning fortsatte även under år 1989. Utrikestrafiken stod under året för den största tillväxten, 13,5 % mätt i antal passagerare. Inrikestrafikens ökningstakt dämpades något till 5 % medan chartertrafiken, som karaktäriseras av stora fluktuationer mellan åren, noterade en minskning med 2 %. Den kontinuerliga utvecklingen av flyget ställer stora krav på luftfartsverkets verksamhet och innebär att arbetet med kapacitetsförbättringar inom flygplats- och flygtrafikledningssystemet måste fortsätta.

Konkurrenskommittén har i sitt betänkande (SOU 1990:58) Konkurrens i inrikesflyget framfört förslag till vissa avreglerande åtgärder inom det svenska inrikesflygnätet. Vidare har flygplatsutredningen i sitt betänkande (SOU 1990:55) Flygplats 2000 framfört förslag angående de svenska flygplatsernas huvudmannaskap i framtiden m. m. Remissförfarandet av dessa betänkanden har nyligen avslutats. Jag avser att återkomma till riksdagen i dessa frågor under våren 1991.

Jag godtar den av verket föreslagna allmänna inriktningen av verksamheten under treårsperioden 1991 – 1993 samt föreslagna servicemål. Verksamhetsinriktningen syftar till att stärka flygets konkurrenskraft. Verksamheten utformas i nära samarbete med flygbolag, kommuner och andra berörda intressenter såväl i fråga om inriktningen som omfattningen av service och investeringsåtgärder.

Målet för luftfartsverkets kommersiella tjänster innebär dels att verksamheten skall täcka alla kostnader, dels ge en av verksledningen fastställd avkastning. Mot bakgrund bl.a. av den ökande konkurrensen inom sektorn är det enligt min mening viktigt att i denna avkastning även inräknas den risk som kan hänföras till verksamheten. Den kommersiella verksamheten bör också särredovisas i verkets treårsplan och i bokslut.

I treårsplanen för perioden 1990/91 – 1992/93 föreslog luftfartsverket en väsentligt höjd investeringsnivå till 3,6 miljarder kronor. Genom framför allt den positiva trafikutvecklingen med därvid följande intäktsökningar bedömde verket att detta investeringsprogram skulle kunna genomföras utan ändring av vare sig soliditetsmålet, något av de övriga ekonomiska målen eller av servicenivån. Riksdagen godkände mot denna bakgrund investeringsnivån.

I årets treårsplan redovisar verket en ny investeringsnivå på 4,7 miljarder, en ökning med 1,1 miljarder jämfört med föregående plan. Vidare anmäler verket att man inte kan klara det fastställda soliditetsmålet för innevarande treårsplan. Man föreslår också ett sänkt krav på produktivitetsökning. Som huvudorsak till den nya situationen nämns att den nya inrikesterminalen på Arlanda på grund av en kraftig fördyring tagit en stor del av det tillgängliga soliditetsutrymmet i anspråk och att en lägre trafikökning än beräknat påverkat produktiviteten negativt.

Genom flera riksdagsbeslut, bl.a. åren 1985, 1987 och 1989 har luftfartsverket successivt givits ökade befogenheter och betydande finansiell rörelsefrihet och därmed ökade möjligheter att möta kundernas önskemål. Samtidigt innebär denna delegering av ansvar och befogenheter till verket att statsmakternas styrning av verksamheten genom fastlagda mål ökar i betydelse. Jag ser mot denna bakgrund med allvar på den sjunkande soliditeten i luftfartsverket. Eftersom de ekonomiska målen sammantaget avses vara dimensionerande för verksamheten kan det allmänt sett inte vare sig vara lämpligt att ändra målen när dessa inte kan uppnås på grund av den aktuella ekonomiska utvecklingen, eller att ge verket vidgade befogenheter för att uppnå dessa mål. Detta gäller särskilt som det arbete som pågår i regeringskansliet och som berör affärsverken inom kommunikationsdepartementets område ännu inte slutförts för luftfartsverkets del.

Med hänsyn till den betydelse som således målstyrningen av affärsverken måste tillmätas, ställs stora krav på verkens system för ekonomisk styrning och resultatuppföljning. Jag anser mot den redovisade bakgunden att luftfartsverket med stöd av utomstående expertis bör genomföra en skyndsam översyn av verkets ekonomiska styrsystem och resultatuppföljning samt återkomma med förslag på förbättringsåtgärder.

Beträffande de av luftfartsverket föreslagna ekonomiska målen för perioden 1991 – 1993 vill jag anföra följande.

I ett ansträngt ekonomiskt läge bör enligt min mening produktivitetshöjande åtgärder prioriteras. Jag anser detta vara av särskild betydelse i den period av dämpad efterfrågan som nu kan förväntas. Jag kan således inte godta det av verket föreslagna, sänkta målet för produktivitetsförbättring under perioden 1991 – 1993.

Det hittills använda måttet för totalproduktivitet är inte heltäckande. Jag anser att det är viktigt att ett mer komplett produktivitetsmått utvecklas för luftfartsverkets verksamhet. Jag har erfarit att ett sådant utvecklingsarbete pågår inom verket och jag vill understryka vikten av att detta arbete påskyndas. I avvaktan på detta bör ett oförändrat mål på 3 % produktivitetsförbättring gälla för perioden 1991 – 1993. Jag har också under hand erfarit att luftfartsverket i sin interna styrning fastlagt ett besparings- och resultatförbättringskrav för år 1991 på 4 % jämfört med föregående budgetår.

Beträffande avkastning, resultat och priser har jag ingen invändning mot de av verket föreslagna målen för verksamheterna. Beträffande målet om prissättning bör detta gälla tills vidare i avvaktan på slutförande av de pågående diskussionerna om en eliminering av SILA-protokollets begränsningar.

Beträffande soliditetsmålet kan som framgått konstateras att verket redan försatt sig i en situation där soliditetsmålet 45 % inte kan uppnås innevarande budgetår. För år 1991 finns inom ramen för gällande mål och befogenheter endast ett investeringsutrymme på 200 milj. kr. Denna nivå anser jag i likhet med verket vara orimligt låg och närmast orealistisk i förhållande till de nödvändiga investeringar som krävs inte minst av flygsäkerhetsskäl. Samtidigt är jag som framgått inte beredd att nu förorda ett generellt sänkt soliditetsmål eller externa finansieringslösningar i syfte att uppnå soliditetsmålet. Jag efterlyser därför en kompletterande redovisning av ett investeringsalternativ som förutsätter oförändrade ekonomiska mål.

Jag avser mot denna bakgrund att ge luftfartsverket i uppdrag att snarast återkomma till regeringen med en redovisning av åtgärder för att kunna uppfylla även det soliditetsmål som riksdagen fastställt. Redovisningen bör innefatta en nivå, inriktning och prioritering av investeringarna samt rationaliseringsåtgärder i syfte att kraftsamla verksamheten inom verket mot de mest prioriterade områdena och projekten. Det gäller bl. a. den planerade tredje rullbanan på Arlanda, som för närvarande prövas av regeringen enligt naturresurslagen. I avvaktan på de förslag till åtgärder som verket senare kommer att redovisa vill jag ange en planeringsram för investeringar för endast åren 1991 – 1992 på totalt 1,2 miljarder kronor. Jag avser att återkomma till riksdagen i dessa frågor.

Beträffande verkets förslag till ökade befogenheter i fråga om beslut om investeringar och slopande av ram för riksgäldsupplåning anser jag mot den angivna bakgrunden inte det som lämpligt att biträda dessa förslag. Jag beräknar att de förordade ekonomiska ramarna innebär ett upplåningsbehov i riksgäldskontoret på ca 250 milj. kr. under treårsperioden. I likhet med innevarande budgetår anser jag att verket från samma konto i riksgäldskontoret bör få disponera 40 milj. kr. för kortfristig upplåning av likviditetsförsörjningsskäl. Det bör ankomma på regeringen att ge

luftfartsverket nödvändiga bemyndiganden för upplåningen i riksgäldskontoret.

Beträffande förslaget om rättighet till nya finansieringsformer anser jag som framgått inte att "sale-lease-back" etc. kan accepteras som ett medel för att uppfylla uppsatta soliditetsmål. En sådan lösning ställer sig i regel dyrare än riksgäldsupplåning. Däremot är möjligheterna att genom olika lösningar frigöra resurser och öka förräntningen av verkets fasta egendom intressant som ett sätt att bättre använda tillgängliga resurser. Detta kan också användas i en långsiktig strategi för att renodla verksamheten mot luftfartsverkets kärnområden. Jag anser att sådana lösningar bör diskuteras och behandlas från fall till fall.

Verket föreslår liksom i föregående treårsplan att det bemyndigas att inom en ram av 10 000 000 kr. teckna aktier i ett bolag med uppgift att exploatera mark för kommersiell användning på Göteborg–Landvetter flygplats samt att där uppföra anläggningar och förvalta fastigheter och anläggningar. Jag är emellertid mot bakgrund av tidigare nämnda översyn inte nu beredd att tillmötesgå verket i denna fråga.

Beträffande verkets redan inledda engagemang i den kommersiella anläggningen Arlanda Centrum/Sky City har verket redovisat att det bolag – LFV Airport Center AB – som enligt riksdagens beslut har till uppgift att uppföra och förvalta anläggningen, nu har bildats. Bl. a. med anledning av igångsättningstillståndets utformning står luftfartsverket under byggnationen som byggherre med bolaget som ombud, dock utan att luftfartsverkets upplåning påverkas. Regeringen och riksdagen har vid flera tillfällen, senast våren 1990 ställt sig bakom verkets engagemang i detta projekt. Jag har ingen erinran mot den av verket valda uppläggningen.

Jag vill slutligen beröra frågan om tull- och passkontrollsystemet vid SAS svävarterminal i Malmö. Sedan år 1984 får luftfartsverket en årlig ersättning för bortfallna intäkter från Sturupterminalen till följd av att SAS driver sin terminal i egen regi. För budgetåret 1990/91 uppgår ersättningen till 675 000 kr. Med hänsyn till dagens förändrade konkurrensbild bör enligt min mening denna ersättning slopas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om inriktningen av luftfartsverkets verksamhet under perioden 1991–1993,
2. godkänna de resultat-, pris-, och servicemål för luftfartsverkets verksamhet som jag förordat för perioden 1991–1993,
3. godkänna vad jag har anfört om luftfartsverkets investeringar under perioden 1991–1993 samt bemyndiga regeringen att besluta om avvikelser därifrån,
4. godkänna vad jag har anfört om ersättning till luftfartsverket för tull- och passkontrollsystemet vid Sturup.

F 1. Beredskap för civil luftfart

Verksamheten under anslaget omfattar planläggning och förberedelser för flygtransportledning, flygplatsdrift och flygtransportverksamhet under beredskapstillstånd och krig.

Chefen för försvarsdepartementet har tidigare denna dag anmält att anslagen inom den ekonomiska planeringsramen för totalförsvarets civila del kommer att behandlas i en särskild försvarspolitisk proposition som avses föreläggas riksdagen under våren 1991. I avvaktan på detta föreslår jag att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Beredskap för civil luftfart* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 48 500 000 kr.

F 2. Bidrag till kommunala flygplatser m. m.

1989/90	Utgift	16 715 000
1990/91	Anslag	14 000 000
1991/92	Förslag	14 560 000

Från anslaget kan bidrag utgå för drift och investeringar till huvudmän för kommunala flygplatser i skogslänen med regionalt betydelsefull linjetrafik.

Luftfartsverket

Luftfartsverket har för nästa budgetår föreslagit ett anslag på 18 milj. kr.

Transportstödsutredningen

Transportstödsutredningen har i sitt betänkande (SOU 1990: 73) Transportstöd föreslagit att, som en del i en större reform av transportstöden till Norrland, driftsdelen av anslaget till kommunala flygplatser bör administreras av länsstyrelserna och i samband därmed överföras till en ny delpost kallat regionalt transportutvecklingsbidrag inom ramen för anslaget Regionala utvecklingsinsatser under industridepartementets huvudtitel.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har sedan budgetåret 1987/88 anvisat ett bidragsanslag till drift och investeringar vid kommunala flygplatser i skogslänen. För budgetåret 1990/91 har anvisats totalt 14 milj. kr., varav 4 milj. kr. till investeringar och resten till drift.

Beträffande förslaget om en regional administration av anslaget till de

kommunala flygplatserna bereds denna fråga för närvarande inom regeringskansliet. Jag avser att återkomma till riksdagen i denna del i budgetpropositionen för år 1992/93. I dessa frågor har jag samrått med chefen för industridepartementet.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag ett anslag på 14 560 000 kr. Av detta anslag bör 4 milj. kr. användas för investeringar och resten för drift.

Under det senaste året har flera projekt aktualiserats rörande tvärgående flygtrafik på Nordkalotten. För egen del har jag stor förståelse för önskemålen att förbättra transportförsörjningen genom satsningar i flygets infrastruktur. Som en huvudprincip anser jag att stödinsatserna inte bör utformas som bidrag till själva flygtrafiken. Enligt min mening bör en större tyngd i bidragsgivningen läggas på flyget i Norrlands inland. Genom en sådan förändring bedömer jag att den regionalpolitiska effekten av anslagsmedlen ytterligare kan ökas. Jag vill emellertid inte utesluta att viss internordisk tvärgående flygtrafik på Nordkalotten kan komma ifråga för stöd. Om det skulle bli nordisk enighet om att inrätta och stödja sådan flygtrafik *anser jag dock att detta bör tas upp i särskild ordning med riksdagen.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunala flygplatser m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 14 560 000 kr.

F 3. Civil trafikflygarutbildning

1989/90	Utgift	50 310 000	Reservation	13 211 000
1990/91	Anslag	50 400 000		
1991/92	Förslag	25 400 000		

Från anslaget utbetalas ersättning till chefen för flygvapnet (CFV) för civil pilotutbildning vid trafikflygarhögskolan i Ljungbyhed (TFHS). Vidare kan från anslaget utbetalas bidrag för sådan civil pilotutbildning som bedrivs i privata skolor enligt förordningen (1986:682) om statsbidrag för utbildning av trafikflygare m. m.

Chefens för flygvapnet anslagsframställning

Under budgetåret 1989/90 slutfördes grundinvesteringarna vid TFHS. Samtidigt har en avmattning i flygbolagens behov av piloter inträtt. Tidigare har utbildningskapaciteten planerats för 60 elever, vartill kommer högst 40 norska elever enligt särskilt avtal. Utbildningen av de norska eleverna bekostas av den norska staten. I den nu uppkomna situationen har TFHS i samråd med flygbolagen beslutat minska intagningen på skolan till 50 svenska elever 1991/92, vartill kommer 14 norska elever. Chefen för flygvapnet föreslår i årets anslagsframställning mot denna bakgrund ett

minskat anslag på 50,0 milj. kr. I denna summa innefattas då 800 000 kr. till flyglärarutbildning men inga ytterligare medel till pilotutbildning vid andra skolor än TFHS.

Föredragandens överväganden

Den civila pilotutbildningen bedrivs i samarbete mellan staten (chefen för flygvapnet), SAS, Linjeflyg och Swedair i enlighet med ett avtal mellan parterna. Flygbolagen svarar i det sammanhanget för den bolagsanpassade utbildningen.

Under år 1990 har flygbolagen anmält väsentligt mindre behov av piloter än vad som tidigare planerats. TFHS har under hösten ytterligare minskat kursstorleken för utbildningen under år 1991/92.

I regeringens skrivelse (1990/91:50) till riksdagen aviseras ett åtstramningspaket inom kommunikationsdepartementets område. Enligt min mening bör 25 milj. kr. av besparingen ske genom en neddragning av detta anslag. Jag beräknar följaktligen att 25,4 milj. kr. bör anvisas för utbildningen vid TFHS under budgetåret 1991/92. Något utrymme finns då inte för att bibehålla bidraget till lärarhögskolan i Stockholm för utbildning av flyglärare.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Civil trafikflygarutbildning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 25 400 000 kr.

F. Ersättning för särskilda rabatter vid flygtrafik på Gotland

1989/90	Utgift	14 500 000
1990/91	Anslag	14 500 000

Från anslaget utbetalas ersättning till flygbolag för särskilda rabatter vid flygtrafik till och från Gotland. För närvarande bedrivs reguljär flygtrafik till och från Gotland av Linjeflyg och flygbolaget Avia.

Verket anser att syftet med stödet skall kunna uppnås med ett oförändrat anslag.

Föredragandens överväganden

I regeringens skrivelse (1990/91:50) till riksdagen aviseras ett åtstramningspaket inom kommunikationsdepartementets område. Enligt min mening bör 14,5 milj. kr. av besparingen ske genom att detta anslag slopas. Med det system med lågprisavgångar som inrikesflyget utvecklat har den särskilda rabatten successivt minskat i betydelse.

Vad gäller behovet av att utveckla olika transportsystem för Gotland vill jag, efter samråd med industriministern, erinra om att länsstyrelsen, med medel från anslaget för regionala utvecklingsinsatser, har möjlighet att stödja utvecklingsprojekt även inom transportområdet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att ta del av vad jag har anfört rörande regionalpolitiskt stöd till flygtrafik på Gotland.

G. Kollektivtrafik m. m.

G.1 Transportrådet

1989/90	Utgift	22014397
1990/91	Anslag	23094000
1991/92	Förslag	13613000

Transportrådet (TPR) har enligt sin instruktion (SFS:1179) uppgifter inom i huvudsak följande områden:

- trafikplanering
- energihushållning inom transportområdet
- handikappanpassning av kollektiva färdmedel
- civil transportverksamhet under kriser och krig
- riksfärdtjänsten
- statlig upphandling av viss persontrafik på järnväg
- regionalpolitiskt transportstöd
- yrkestrafik och internationell vägtrafik
- ransonering av drivmedel

TPRs generaldirektör är chef för rådet och leder myndigheten. I rådets styrelse ingår generaldirektören samt högst sju ledamöter och två personalföreträdare. Vid transportrådet finns två rådgivande delegationer, en för beredskapsfrågor och en för handikappfrågor samt en nämnd för yrkestrafikfrågor.

Transportrådets anslagsframställning

Grunden för transportrådets verksamhet är de trafikpolitiska målsättningar och principer som riksdagen fastställt i det trafikpolitiska beslutet år 1988. Den övergripande målsättningen för trafikpolitiken är att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Trafikpolitikens inriktning skall präglas av valfrihet för konsumenterna, mindre detaljreglering, viss decentralisering samt av att konkurrens mellan olika trafikutövare och transportmedel tas till vara. Vidare innebär inriktningen att samhället även i framtiden skall ha huvudansvaret för transportinfrastrukturen. Transportrådet arbetar med att inom ramen för ett samhällsekonomiskt synsätt ta fram utredningar och beslutsunderlag, fördela resurser till enskilda och företag för att kompensera för handikapp eller långa avstånd, skapa förutsättningar för internationella vägtransporter samt verka för hög funktionssäkerhet inom den civila delen av totalförsvaret.

För att transportrådet skall kunna svara mot statsmakternas ökade krav på beslutsunderlag, beträffande i synnerhet investeringplanering och transportprognoser, krävs enligt rådet ökade resurser. Den samordnade investeringplaneringen anses ha en viktig roll för att möjliggöra att de resurser som avsätts till infrastrukturinvesteringar används på ett effektivt sätt. En ökad tonvikt har också från statsmakternas sida lagts vid prövning av bl. a. olika finansieringsformer. För att nya finansieringskällor skall kunna ut-

vecklas och användas i framtiden kan också förutses att länsstyrelserna måste ha kunskap om trafikunderlag och effekter av olika investeringar och finansieringsformer. TPR tillhandahåller därför länsstyrelserna underlag i form av analyser av olika investeringsinriktningar.

TPR anser därför att tre nya tjänster bör inrättas för frågor om trafikekonomi och trafikprognoser.

Föredragandens överväganden

I avsnittet Särskilda frågor avser jag senare att redovisa mina överväganden med anledning av den översyn av transportrådets verksamhet som gjorts. Därvid behandlas också anslaget G 1. Transportrådet och vilka organ som efter avvecklingen av TPR vid årsskiftet 1991/92 skall disponera detta anslag.

Jag har vid medelsberäkningen av anslaget G 1. beaktat denna organisationsförändring. Vid beräkningen av förvaltningskostnaderna har således hänsyn tagits till att TPRs nuvarande uppgifter skall utföras av andra organ. En besparing på 5 milj. kr. i statsbudgeten uppnås genom en omorganisation och slopande av vissa uppgifter inom verksamheten. Därutöver minskar belastningen på statsbudgeten med ytterligare drygt en miljon genom att tre tjänster som nu finns hos rådet föreslås bli avgiftsfinansierade hos den mottagande myndigheten. Kostnadsminskningar på anslaget uppnås också genom att transportrådets lokalkostnader för budgetåret 1991/92 är beräknade endast på halvårsbasis.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Transportrådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 613 000 kr.

G 2. Transportstöd för Norrland m. m.

1989/90	Utgift	304 555 423
1990/91	Anslag	320 300 000
1991/92	Förslag	300 300 000

Från anslaget ges stöd för att utveckla och stärka näringslivets konkurrenskraft i de norra delarna av landet genom kompensation för merkostnader till godstransporter och persontransporter samt till datakommunikation.

Godstransportstödet är ett fraktbidrag i efterskott till företag. Bidrag lämnas för järnvägs- och landsvägstransporter i yrkesmässig trafik. Det gäller transporter av dels varor som förädlats inom stödområdet till hel- eller halvfabrikat, dels råvaror och halvfabrikat som anskaffas av företag i stödområdet inom vissa bestämda näringsgrenar samt vissa jordbruks- och livsmedelsprodukter som härrör från stödområdet. Stödet lämnas med 10–50% av nettofraktkostnaden beroende på transportsträckans längd och var avsändningsorten är belägen.

Persontransportstödet omfattar tjänsteresor med flyg och järnväg för personal anställda vid industriföretag med arbetsställe inom stödområdet. Företagens produktion skall vara sådan att den är berättigad till godstransportstöd eller är inriktad på uppdragsverksamhet av datateknisk och teknisk natur samt vissa former av ekonomisk natur.

Datastödet möjliggör kraftigt reducerade kostnader för datakommunikation med malmfälten.

TPRs anslagsframställning

Behovet av bidragsmedel för godstransportstödet är beroende dels av de stödberättigade transporternas omfattning, dels av de taxor som transportföretag och SJ tillämpar. Volymförändringar i transportstödet följer i stort konjunkturutvecklingen för svensk industri. Ökningstakten i stödet har därför varierat mellan åren. För år 1989 utbetalades 294 milj. kr. vilket är en ökning med drygt 13% jämfört med föregående år. Denna ökning förklaras till största delen av att transportföretagen ökat sina priser. Transportrådet har beräknat en kommande volym- och fraktprisökning på 2 resp. 6% och yrkar mot bakgrund av detta ett anslag på 342,9 milj. kr.

För persontransportstödet är det bidragsreglerna som styr medelsåtgången. TPR räknar med en volym- och prishöjning på 4 resp. 5% för budgetåret 1991/92 och yrkar på 12,4 milj. kr.

För datastödet bedrivs en förlängd försöksverksamhet inom en kostnadsram på 1 milj. kr per år.

Transportstödsutredningen

En översyn av transportstödet har gjorts under året. Utredningen har till regeringen överlämnat sitt betänkande (SOU 1990: 73) Transportstöd.

I betänkandet har två förslag för ett reformerat transportstöd redovisats.

Det första alternativet innebär att godstransportstödet, persontransportstödet, datastödet samt driftsdelen av anslaget till kommunala flygplatser upphör från den 1 januari 1992. Medlen, som budgetåret 1990/91 uppgick till 330 milj. kr., överförs till en ny delpost kallat regionalt transportutvecklingsbidrag inom ramen för anslaget Regionala utvecklingsinsatser under industridepartementets huvudtitel och administreras av statens industriverk. Medlen fördelas sedan mellan länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelserna får inom ramen för sina resp. anslag frihet att utforma stödet till näringslivets transporter av gods och personer på ett för regionen lämpligt sätt. Som grundregel för insatserna gäller att dessa bör avse drifts- eller utvecklingskostnader.

Det andra alternativet innebär att nuvarande godstransportstöd behålls, varvid TPR svarar för central administration av transportstödet, men koncentreras mot de inre delarna av stödområdet och till längre transportsträckor. Anslagen till persontransportstöd, datastöd och driftsdelen av anslaget till kommunala flygplatser upphör. Frigjorda resurser används till regionala utvecklingsbidrag administrerade av länsstyrelserna i Väster-

norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Länsstyrelserna får fördela dessa medel enligt de regler som beskrivits för det första alternativet. Statens industriverk föreslås även i detta alternativ få ansvaret för uppföljning och utveckling av det regionala utvecklingsbidraget medan transportrådet skulle svara för det kvarstående transportstödet till Norrland.

Remissinstanserna

Vid remissbehandlingen har länsstyrelserna i Värmlands län och i Norrbottens län tillsammans med glesbygdsdelegationen förordat en fullständig regionalisering enligt det första alternativet. Det andra alternativet har förordats av SJ, sjöfartsverket, statens industriverk, länsstyrelserna i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt av Bjurholms kommun. TPR och länsstyrelsen i Västerbottens län är tveksamma till en regionalisering och påpekar en del problem. Norrlandshandelskamrarnas trafikpolitiska råd har ställt sig avvisande till en förändring.

En fullständig remissammanställning finns att tillgå på kommunikationsdepartementet.

Föredragandens överväganden

Transportstödsutredningen konstaterar att godstransportstödet i dess nuvarande form fyller en viktig funktion för företag speciellt i Norrlands inland, och att den centrala administrationen av detta stöd fungerar effektivt.

Samtidigt finns det en rad skäl för att förändra systemet. Driftsstöd kritiseras ofta för att de kan bidra till att konservera en förlegad näringslivsstruktur. Vidare är det svårt att mäta effekterna av stödet. Konstruktionen av stödet har också inneburit en automatik i de årliga kostnadsökningarna. Detta kan dels förklaras av ökade transportvolymer och dels av ökade fraktpriser. Tveksamhet råder dessutom om transportstödet kan accepteras vid ett svenskt närmande till den Europeiska Gemenskapen.

Enligt min mening innebär det alternativ som utredningen förordar, vilket innebär en *delvis* regionalisering av godstransportstödet, en väl avvägd förändring mot ett förbättrat stödsystem.

Förändringarna innebär att:

- Nuvarande godstransportstöd bibehålls med central administration av TPR, men koncentreras mot de inre delarna av stödområdet och mot de längsta transporterna. Frigjorda resurser används till regionala transportutvecklingsbidrag administrerade av länsstyrelserna.
- Godstransportstödet för transporter under 400 km slopas i hela landet.
- Godstransportstödet i Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län slopas utom för Torsbys, Malungs, Moras, Orsas, Älvdalens och Ljusdals kommuner, där stödet i stället höjs från 10% till 30% på transporter över 400 km.
- Godstransportstödet i Västernorrlands län slopas i Sundsvalls, Timrås

och Härnösands kommuner, men höjs i Ånge kommun från 20% till 30% för transporter över 400 km.

- Godstransportstödet i Västerbottens och Norrbottens kustland (hittillsvarande zon 4) sänks från 35% till 20%.
- De frigjorda resurserna (ca 70 milj. kr.) överförs till anslaget Regionala utvecklingsinsatser under industridepartementets huvudtitel budgetåret 1992/93.
- Medlen fördelas mellan länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Medlen skall användas för att uppnå en hög grad av transportkvalité för företagen i berörda områden. För små företag kan det t. ex. röra sig om förbättrad transportplanering och samverkansprojekt och för medelstora företag mera kvalificerade materialadministrativa projekt. Det bör ankomma på regeringen att utforma regler för dessa bidrag. Transportutvecklingsbidragen bör sålunda användas för utvecklingsinsatser medan bidrag till löpande transportutgifter lämnas via godstransportstödet.

I övrigt bör det ankomma på regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, att fortsättningsvis utforma de övriga regler som skall gälla för godstransportstödet.

Förändringarna bör genomföras den 1 januari 1992. På grund av systemets konstruktion kommer dock inte anslagen att beröras förrän från och med budgetåret 1992/93.

Förslaget innebär att stödet koncentreras till de mindre företagen i Norrlands inland för vilka det har störst betydelse. Företag belägna i inlandet i de norra delarna av landet har otvetydigt höga transportkostnader till följd av lokaliseringen och de stora avstånden till sina marknader.

Samtidigt frigörs medel (ca 70 milj. kr.) för andra stöd- och utvecklingsinsatser inom transportområdet i de regionalpolitiskt mest angelägna delarna av landet. De decentraliserade transportutvecklingsbidragen gör det möjligt för resp. län att utveckla och pröva nya idéer inom transportområdet. Jag bedömer, i enlighet med utredningens förslag, att en del av de frigjorda medlen, transportutvecklingsbidragen, kan komma att användas för att kompensera vissa företag till följd av de ändrade generella reglerna. Detta är sålunda ett avsteg från de generella reglerna som innebär att bidrag till löpande transportutgifter bör täcka via godstransportstödet. Det bör med hänsyn taget till internationella harmoniseringssträvanden, ske under en övergångsperiod och det bör ankomma på regeringen att utforma riktlinjer för användningen av de frigjorda medlen.

I denna fråga har jag samrått med chefen för industridepartementet och med chefen för civildepartementet.

I regeringens skrivelse (1990/91: 50) till riksdagen aviserades ett åtstramningspaket inom kommunikationsdepartementets område. Enligt min mening bör ca 20 milj. kr. av dessa inbesparingsmedel fördelas på transportstödet genom att data- och persontransportstöden samt godstransportstödet för transporter kortare än 40 mil i nuvarande stödzon 1 slopas.

I avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av TPRs verksamhet som gjorts. Därvid behandlas också anslaget G 2. Transportstöd för Norr-

land m.m. och vilket organ som efter avvecklingen av TPR årsskiftet 1991/92 skall disponera detta anslag.

Jag beräknar att medelsbehovet för godstransportstöd till Norrland för budgetåret 1991/92 uppgår till 300 300 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Transportstöd för Norrland m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 300 300 000 kr.,
2. godkänna vad jag anfört om en systemförändring i transportstödet från och med den 1 januari 1992,
3. godkänna vad jag anfört om en besparing på godstransportstödet för transporter kortare än 40 mil i zon 1 och indragning av data- och persontransportstödet.

G 3. Riksfärdtjänst

1989/90	Utgift	88 214 953
1990/91	Anslag	96 500 000
1991/92	Förslag	96 500 000

Från anslaget ges stöd till riksfärdtjänst. Syftet med riksfärdtjänsten är att ge svårt handikappade möjlighet att göra längre resor inom landet till normala kostnader. Berättigade till riksfärdtjänst är personer som på grund av sitt handikapp och brist på tillgängliga trafikmedel måste resa på ett dyrare sätt än normalt. Riksfärdtjänsten kan ske med flyg, tåg, båt, taxibil eller med specialfordon som motsvarar kostnaden för att åka andra klass med tåg inkl. anslutningsresor. I vissa fall kan även ledsagare medfölja. Det är kommunerna som fattar beslut om resorna.

TPRs anslagsframställning

TPRs bedömning av anslagsbehovet för nästkommande budgetår grundar sig på ett förväntat utfall beträffande anslaget för innevarande år med 121,9 milj. kr. att jämföras med utfallet för budgetåret 1989/90 som var 88,2 milj. kr. Den stora ökningen beror bl. a. på avregleringen av taxi och ökade priser på inrikesflyget.

För budgetåret 1991/92 förväntas bidraget per resa öka med 16% jämfört med nuvarande budgetår. Antalet resor beräknas öka med 5% och antalet resenärer med 2%. Att genomsnittskostnaden blir så hög jämfört med resandefrekvensen beror bl. a. på införandet av moms på persontransporter och prishöjningarna vid årsskiftet 1990/91.

Kostnaderna för riksfärdtjänsten har ökat varje år. Utvecklingen av bidragsbehovet är dock svårbedömt på sikt på grund av mängden faktorer som kan påverka kostnadsutvecklingen för riksfärdtjänsten. TPR har dock antagit beträffande kostnadsutvecklingen på lång sikt att ökningen av antalet resenärer är konstant, ökningstakten av antalet resor är låg åren 1990–1992 och att bidraget per resa ökar med 5% per år.

Föredragandens överväganden

I sin anslagsframställning aviserar TPR en fortsatt ökning av kostnaderna. Bara mellan föregående budgetår och budgetåret 1991/92 beräknas kostnaderna öka med ca 70% och till mitten av 1990-talet förväntas medelsbehovet mer än fördubblas jämfört med den nuvarande nivån. För att begränsa kostnadsökningarna föreslår jag därför att anslaget görs om till ett reservationsanslag.

I avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av TPRs verksamhet som gjorts. Därvid behandlas också anslaget G 3. Riksfärdtjänst och hur ansvaret föreslås bli efter avvecklingen av TPR vid årsskiftet 1991/92.

I avvaktan på att förhandlingar genomförs med kommunförbunden om överförandet av huvudmannaskapet för riksfärdtjänsten beräknar jag medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 96 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksfärdtjänst* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 96 500 000 kr.

G 4. Kostnader för visst värderingsförfarande

1989/90	Utgift	1 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Från anslaget betalas kostnaderna för buss- och taxivärderingsnämndens verksamhet. Nämnden prövar frågor om inlösen av trafikrörelser enligt 5 § lagen (1985:449) om rätt av driva viss linjetrafik. Nämnden består av tre ledamöter med ersättare som samtliga utses av regeringen. Nämndens kostnader förskotteras av staten och belastar slutligen den inlösenskyldige genom utdebitering efter varje värdering. TPR svarar för nämndens kanslifunktion.

TPRs anslagsframställning

TPR förordar att anslagsbeloppet under nästa år förblir oförändrat 1 000 kr.

Föredragandens överväganden

I avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av TPRs verksamhet som gjorts. Därvid behandlas också anslaget G 4. Kostnader för visst värderingsförfarande och vilket organ som efter avvecklingen av transportrådet årsskiftet 1991/92 skall disponera detta anslag.

Jag ansluter mig till TPRs bedömning och föreslår att anslaget under nästa budgetår förs upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för visst värderingsförfarande* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 5. Köp av interregional persontrafik på järnväg

1989/90	Utgift	583 800 000
1990/91	Anslag	618 000 000
1991/92	Förslag	558 000 000

Från anslaget finansieras statens köp av interregional persontrafik på järnväg som är regionalpolitiskt angelägen men som inte kan upprätthållas på företagsekonomiska villkor. Anslaget kan även disponeras för ersättning till statens järnvägar (SJ) för vissa samkostnader på länsjärnvägar.

Transportrådet

Transportrådet har på uppdrag av regeringen redovisat ett förslag till tågupphandling för budgetåret 1991/92. Förslaget förutsätter ett anslag på 668 milj. kr. för budgetåret 1991/92, vilket innebär en indexuppräkning av 1990/91 års anslag. Förslaget omfattar i princip samma trafik som upphandlats för budgetåret 1990/91.

Transportrådet begär 1 milj. kr. som ersättning för administrationskostnader i upphandlingsarbetet.

Ny handläggningsordning

Transportrådet har på regeringens uppdrag utrett hur statens upphandling av tågtrafik kan förnyas. I uppdraget angavs i enlighet med riksdagsbeslutet (prop. 1989/90: 100, bil. 8, TU17) att man skulle utreda möjligheterna till långsiktiga avtal, ökad regionalisering samt om alternativa trafikmedel kan användas för att begränsa medelsbehovet för upphandlingen.

I en rapport till regeringen den 12 september 1990 föreslår transportrådet att trafikavtal skall kunna slutas på upp till tio år. Vidare förordas en fortsatt regionalisering av upphandlingsförfarandet där valet av modell bör avgöras med hänsyn till den aktuella trafikens förutsättningar. För att få en mer affärsmässig trafikupphandling som kan främja den regionalpolitiska nyttan föreslås att det i princip inte läggs några restriktioner vid val av trafikmedel. I första hand bör en närmare prövning av kompletterande busstrafiklösningar göras enligt transportrådet.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår, som en del i regeringens åtstramningspaket, en nivåsänkning av anslaget för statens köp av interregional persontrafik på järnväg med 60 milj. kr. i förhållande till 1990/91 års anslag. Detta innebär att viss trafik inte längre blir föremål för statlig upphandling. Transportrådet har därför

den 11 december 1990 på regeringens uppdrag redovisat en reviderad tågupphandling inom kostnadsramen 558 milj. kr. Efter överväganden med hänsyn till den berörda trafikens regionalpolitiska och interregionala betydelse, bedömda utvecklingsmöjligheter samt vilka alternativa resemöjligheter som finns har transportrådet upphandlat följande trafik för budgetåret 1991/92:

Sträcka	Antal tågpar per dag
Nattåg till och från övre Norrland	3 + 1 sommartid
Malmbanan	2 + 1 sommartid
Östersund – Storlien	4
Mora – Borlänge	4
Gävle – Borlänge – Örebro	4 Gävle – Falun 3 Falun – Örebro
Eskilstuna – Södertälje	4*
Västerås – Katrineholm	4
Örebro – Mjölby	4
Karlstad – Charlottenberg	3
Uddevalla – Herrljunga – Borås	6
Kalmar/Karlskrona – Alvesta	8
Alvesta – Göteborg	4
Nässjö – Falköping – Skövde	8

* Antal tågpar på sträckan Eskilstuna – Södertälje sammanhänger med resultatet från överläggningar mellan SJ och berörda trafikhuvudmän.

Jag godtar transportrådets bedömning och beräknar anslaget för statens köp av interregional persontrafik på järnväg till 558 milj. kr. för budgetåret 1991/92. I medelsberäkningen ingår transportrådets förhandlingskostnader och ersättning till SJ för samkostnader på länsjärnvägar. Denna samkostnadsersättning har trappats ner ytterligare från föregående år.

Den trafik som offererats av SJ men som inte ryms inom medelsramen är följande:

Sträcka	Milj. kr.	Antal tågpar
Inlandsbanan	60	1 – 3
Gävle – Avesta/Krylbo – Örebro	25	3
Kristianstad – Hässleholm	8	5
Fjärranslutningar i Värmland	10	
Sundsvall – Östersund	3,5	

Vidare har besparingar på nattågen till och från övre Norrland med 28 milj. kr. skett genom bl. a. indragning av vissa helgtåg under vintersäsongen och genom en omläggning av SJs taxesystem. På sträckorna Örebro – Mjölby, Västerås – Katrineholm och Eskilstuna – Södertälje sker en sammanlagd besparing med 10 milj. kr. På sträckan Nässjö – Falköping – Skövde sker en besparing med 5 milj. kr. genom en neddragning av SJs ersättning för trafiken på sträckan.

Frågan om inlandsbanan behandlas utförligare under littera D. Järnvägstrafik.

Upphandlingen av interregional tågtrafik bör enligt min mening på sikt ges en inriktning mot långsiktiga trafikavtal och ökat regionalt inflytande. Jag vill i det här sammanhanget emellertid referera till min redogörelse för SJs verksamhet där jag anger att frågan om trafikeringsrätten på stomnätet bör prövas. Jag avser att föreslå regeringen att ge SJ, banverket, transportrådet, Svenska Lokaltrafikföreningen samt statens pris- och konkurrensverk i uppdrag att utreda vilka konsekvenser en förändring av trafikeringsrätten på stomnätet kan få bl. a. för den statliga upphandlingen av tågtrafik. Jag anser att man därvid bör beakta möjligheten att upphandla trafik av andra trafikutövare än SJ och även med inriktning mot långsiktiga trafikavtal.

Av ovannämnda skäl anser jag att den statliga upphandlingen av interregional persontrafik på järnväg även för budgetåret 1992/93 i huvudsak bör grundas på nuvarande förutsättningar. Som utgångspunkt inför förhandlingarna om tågtrafiken för budgetåret 1992/93 bör den nu föreslagna anslagsnivån gälla efter omräkning med hänsyn till pris- och rationaliseringseffekter.

I avsnittet Särskilda frågor, om transportrådets avveckling, redovisar jag mina överväganden om vilket organ som bör överta förhandlingsuppgifterna och administrationen av anslaget för köp av interregional persontrafik på järnväg.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Köp av interregional persontrafik på järnväg* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 558 000 000 kr.,
2. godkänna vad jag anfört om tågupphandlingens handläggningsordning och principerna om en kostnadsnivå på 558 000 000 kr. för budgetåret 1992/93.

G 6. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg

1989/90	Utgift	88 812 000
1990/91	Anslag	103 500 000
1991/92	Förslag	138 000 000

Under anslaget finansieras det statsbidrag som i enlighet med 1988 års trafikpolitiska beslut skall lämnas till trafikhuvudmännen för viss trafik på länsjärnvägar.

TPRs anslagsframställning

TPR har fått ett regeringsuppdrag att administrera bidraget till trafikhuvudmännen. För budgetåret 1991/92 räknar TPR med att ersättningsbeloppet för den aktuella trafiken på länsjärnvägarna kommer att uppgå till 138 000 000 kr. Detta belopp är indexuppräknat med utgångspunkt i de

ersättningsbelopp som trafikhuvudmännen avtalsenligt har rätt till. Vid anslagsberäkningen har vidare beaktats det krav som banverket har ställt i enlighet med vad som anfördes i det trafikpolitiska beslutet år 1988. Enligt det beslutet har trafikhuvudmännen rätt att få sin ersättning uppräknad om banverket ställer krav på utökade tåginsatser för att banhållningen skall vara samhällsekonomiskt motiverad. Staten är därmed förpliktigad att utbetala drygt 1 milj. kr mer i bidrag.

Föredragandens överväganden

I avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av TPRs verksamhet som gjorts. Därvid behandlas också anslaget G 6. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg och vilket organ som efter avvecklingen av TPR årsskiftet 1991/92 skall disponera detta anslag.

I 1988 års trafikpolitiska beslut (1987/88:50, TU19, rskr. 230) lades reglerna för ersättningen till trafikhuvudmännen beträffande länsjärnvägarna fast. Jag beräknar, i likhet med TPR, detta belopp till 138 000 000 kr.

Med hänsyn till att anslags- och kostnadsberäkningarna mellan anslagen G5. och G6. kan komma att behöva justeras bör regeringen bemyndigas att göra erforderliga omfördelningar mellan anslagen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 138 000 000 kr.,

2. bemyndiga regeringen att för budgetåret 1991/92 vid behov omfördela medel mellan anslagen G 5. Köp av interregional persontrafik på järnväg och G 6. Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg.

H. Transportforskning

H 1. Statens väg- och trafikinstitut

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

H 2. Bidrag till statens väg- och trafikinstitut

1989/90	Utgift	46 107 831
1990/91	Anslag	44 881 000
1991/92	Förslag	52 289 000

Statens väg- och trafikinstitut (VTI) har enligt sin instruktion till huvuduppgift att bedriva forsknings- och utvecklingsverksamhet som avser vägar och järnvägar, vägtrafik och järnvägstrafik, samt säkerhet i sådan trafik. Institutet skall också bedriva informations- och dokumentationsverksamhet inom sitt verksamhetsområde.

VTI leds av en styrelse. I denna ingår generaldirektören och åtta andra ledamöter som utses av regeringen. Antalet heltidsanställda vid institutet uppgår till ca 220 personer. Institutet är administrativt uppdelat på fem avdelningar: en vägavdelning, en trafikant- och fordonsavdelning, en trafikavdelning, en järnvägsavdelning och en driftavdelning. Verksamheten är för närvarande indelad i fem olika program, nämligen trafiksystem, väg, järnväg, trafikant och fordon samt myndighetsuppgifter.

VTIs verksamhet finansieras dels med bidrag direkt över statsbudgeten, dels med ersättning för uppdragsforskning. Bidraget över statsbudgeten avser att täcka kostnader för programmet Myndighetsuppgifter samt egen FoU-verksamhet vid institutet.

Bidragsmedel används huvudsakligen för att höja kunskapsnivån och förändra kunskapsprofilen så att institutets attraktionskraft som uppdragsmyndighet kan öka samt för att utföra forskning inom områden som av statsmakterna angivits som viktiga men där uppdragsgivare saknas. Till grund för VTIs verksamhet ligger ett av institutet utarbetat s. k. ramprogram.

VTIs anslagsframställning

Institutet föreslår i sin anslagsframställning att anslaget H 2. Bidrag till statens väg- och trafikinstitut bibehålls på en realt oförändrad nivå för budgetåret 1991/92.

Institutet redovisar även ett besparingsalternativ med en tvåprocentig nedskärning budgetåret 1991/92. VTI avvisar dock detta alternativ. Behovet av en stark egen FoU beror framför allt på att det enligt alla erfarenheter krävs en väl etablerad och erkänd forskning på hög nivå för att uppdragsgivare skall anlita institutet. Risken för ett negativt rörelseresultat för VTIs del ökar också på grund av att 80 % av uppdragsgivarna är statliga organ som själva i flera fall har fått sina anslag minskade.

Institutet räknar med att utbyggnaden av en järnvägsforskning fortsätter som planerat. Det innebär en real ökning med 3 milj. kr. för budgetåret 1991/92 enligt riksdagens beslut år 1990 om forskning för att VTI tillsammans med SJ och banverket skall kunna prioritera järnvägsforskningen på det sätt regeringen uttalat.

Institutet yrkar 7 milj. kr. under en treårsperiod, för att utveckla VTIs metodkunnande, i första hand för samordnad investeringsplanering och storstadstrafik. VTI beräknar för budgetåret 1991/92 en ökning av anslaget med 3 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I följande sammanställning redovisas den totala verksamheten samt den föreslagna ändringen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal (årsarbetskrafter)	**204**	+ **16**
Kostnader (tkr)		
Myndighetsuppgifter	11 000	+ 1 850
Egen FoU	33 881	+ 5 558
FoU-uppdrag	67 500	+ 4 900
Div. försäljning	2 500	–
Totalt	**114 881**	**+ 12 308**
Intäkter		
Anslag myndigheten	11 000	+ 1 850
Anslag egen FoU	33 881	+ 5 558
Summa anslag	**44 881**	**+ 7 408**
FoU på uppdrag	67 500	+ 4 900
Div. försäljning	2 500	–
Totalt	**114 881**	**+ 12 308**

Institutet fick genom riksdagens forskningspolitiska beslut (prop. 1989/90:90 avsnitt 15, TU26, rskr. 335) en real nivåhöjning av sitt bidragsanslag med 1 milj. kr. för budgetåret 1990/91, 3 milj. kr. för budgetåret 1991/92 samt 2 milj. kr. för budgetåret 1992/93 för FoU inom järnvägsområdet. Jag anser att utvecklingen av järnvägsforskningen vid VTI är av stor vikt och mitt förslag är att anslaget skall realt räknas upp med 3 milj. kr. för nästa budgetår i enlighet med forskningspolitiska beslutet.

I avsnittet Särskilda frågor i denna budgetproposition redovisar jag mina överväganden med anledning av den översyn av transportrådets verksamhet som gjorts. Mitt ställningstagande är att transportrådet bör avvecklas vid årsskiftet 1991/92. Med anledning härav föreslår jag att regeringen skall bemyndigas att senast den 31 december 1991 kunna överföra erforderliga förvaltningsmedel från anslaget G 1. Transportrådet till anslaget H 2. Bidrag till statens väg- och trafikinstitut.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Statens väg- och trafikinstitut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

2. till *Bidrag till statens väg- och trafikinstitut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 52 289 000 kr.

H 3. Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning

Utgift 1989/90	3 698 539	Reservation	1 301 460
Anslag 1990/91	5 000 000		
Förslag 1991/92	5 000 000		

VTIs anslagsframställning

En stor del av institutets nuvarande utrustning finansierades i samband med utlokaliseringen till Linköping. Denna utrustning är nu över 10 år gammal och måste enligt VTI successivt förnyas för att institutet skall kunna bibehålla och vidareutveckla sin kompetens så att inte konkurrenskraften går förlorad. Institutet saknar möjligheter att fondera medel i den omfattning som behövs för sådana tillfälliga och relativt omfattande reinvesteringar. För detta krävs att extraordinära finansieringsåtgärder prövas. VTI hemställde i sin anslagsframställning för budgetåret 1989/90 om ett särskilt anslag för återanskaffning av viss basutrustning. Därvid angavs att det totala medelsbehovet uppgick till 25 milj. kr. fördelat över en femårsperiod varav 5 milj. kr. har anvisats för budgetåren 1989/90 och 1990/91. I årets anslagsframställning för budgetåret 1991/92 redovisar myndigheten ett totalt behov på 50 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag delar VTIs bedömning att det föreligger ett medelsbehov på 5 milj. kr. för budgetåret 1991/92 för återanskaffning av viss basutrustning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.

H 4. Transportforskningsberedningen

1989/90	Utgift	46 494 564	Reservation	6 494 472
1990/91	Anslag	40 133 000		
1991/92	Förslag	43 361 000		

Transportforskningsberedningen (TFB) har enligt sin instruktion till uppgift att initiera, stödja och samordna forskning, utveckling och demonstrationsprojekt som rör transporter, trafik och trafiksäkerhet.

TFB leds av en styrelse på nio personer. Vid beredningen finns ett kansli på 14 personer som leds av överdirektören, samt en rådgivande delegation som företräder olika intressenter på transportforskningens område.

Beredningen arbetar enligt ett långsiktigt forskningsprogram och verksamheten har indelats i följande områden: persontransporter, godstransporter, trafiksäkerhet, samhälls- och transportekonomi, post- och telefrågor samt information och dokumentation, miljö- och energi samt infrastruktur.

TFBs anslagsframställning

Eftersom beredningen inte har separata anslag för förvaltning och övriga ändamål redovisas TFBs hela verksamhet i enlighet med regeringens anvisningar för förvaltningsanslag. Anslagsframställningen omfattar tre budgetår.

TFB anför i sin anslagsframställning ett ökat anslag för FoU-verksamheten till 47,2 milj. kr., vilket skall jämföras med 40,1 milj. kr. för budgetåret 1990/91. Denna ökning är nödvändig för att TFB skall kunna fullfölja åtaganden inom europeiska samarbetsprojekt (t. ex. DRIVE, EURET) och för att få till stånd en meningsfull forskning på post- och teleområdet utan att viktiga områden skärs ner.

Under budgetåret 1988/89 tecknade TFB kontrakt med flera svenska forskare för arbete inom EG-projektet DRIVE. TFB kommer under en treårsperiod att satsa 5 milj. kr. per år. Den viktigaste orsaken till att nya satsningar inte blir möjliga annat än på sikt vid oförändrad anslagsnivå är enligt TFB att en stor del av FoU-medlen är uppbundna i långsiktiga projekt.

TFB hemställer om ett nytt engångsanslag för att utveckla den lokala och regionala kollektivtrafiken i miljövänlig riktning.

TFB har för *förvaltningskostnadsdelen* begärt att få bli undantaget från huvudalternativet. Fr. o. m. budgetåret 1990/91 ställs det ökade krav på TFB när det gäller samordning av all transportforskning samt samordning av energirelaterad transportforskning. Om en nedskärning sker enligt budgetanvisningarna innebär detta att reseanslaget måste reduceras. TFB anser dock att resorna är ytterst angelägna för att beredningen skall kunna följa med i utvecklingen, upprätthålla kontakter med forskare och avnämare både inom Sverige och internationellt.

Beredningen har för närvarande en projektanställd vaktmästare. Denne vill TFB anställa för att klara utskick och andra praktiska göromål. Kostnadsökningen beräknas till 120 000 kr.

Beredningen hemställer slutligen även att få göra åtaganden under anslaget H 4. för budgetåret 1992/93 om 36 milj. kr. och för budgetåret 1993/94 om 25 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I följande sammanställning redovisas den totala verksamheten samt den av mig föreslagna förändringen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**14**	**0**
Kostnader (tkr.)		
Förvaltningskostnader	6567	+ 593
(därav lönekostnader)	(4241)	(+479)
Lokalkostnader	616	+ 317
Bidrag till forskning, utveckling och demonstrationsprojekt	32950	+2318
Uppdragsforskning	1	0
Totalt	**40134**	**+3228**
Inkomster (tkr.)		
Anslag H 4. Transportforskningsberedningen	40133	+3228
Ersättning för uppdrag m. m.	1	0
Totalt	**40134**	**+3228**

Transportforskningsberedningen fick genom riksdagens forskningspolitiska beslut (prop. 1989/90:90 avsnitt 15, TU26, rskr. 335) en real nivåhöjning av sitt bidragsanslag med 2 milj. kr. för budgetåret 1990/91, 1 milj. kr. för budgetåret 1991/92 samt 1 milj. kr. för budgetåret 1992/93 för att möjliggöra ytterligare forskningsinsatser inom de av beredningen prioriterade områdena. Beredningens förslag i anslagsframställningen är i enlighet med detta beslut. Min bedömning är att 1 milj. kr. bör tas upp för budgetåret 1991/92 under denna anslagspost. Till detta kommer särskilda medel för energirelaterad transportforskning.

Jag föreslår att en uppräkning med 4% på FoU-medelsdelen sker för budgetåret 1991/92 i likhet med vad som förordas beträffande andra forskningsstödjande organ.

Jag har inget att erinra mot beredningens hemställan angående medelsdispositioner för budgetåren 1992/93 och 1993/94.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Transportforskningsberedningen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 43 361 000 kr.,

2. att medge att regeringen bemyndigar transportforskningsberedningen att besluta om statligt stöd till forskning, utveckling och demonstrationsprojekt under budgetåren 1992/93 och 1993/94 inom en ram av 36000000 kr. resp. 25000000 kr.

I. Övriga ändamål

I 1. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) är central förvaltningsmyndighet för meteorologiska, hydrologiska och oceanografiska frågor. SMHI skall bedriva uppdragsverksamhet samt tillämpad forskning och utveckling inom sitt verksamhetsområde.

SMHI leds av en styrelse. I styrelsen ingår generaldirektören och sex ledamöter som utses av regeringen. En av ledamöterna är ordförande.

SMHIs verksamhet finansieras dels med bidrag över statsbudgeten, dels med ersättning för uppdragsverksamhet. Bidraget avser att täcka kostnaderna för institutets myndighetsuppgifter. Uppdragsverksamheten skall ge full kostnadstäckning.

Resultat under år 1989

Det ekonomiska resultatet av SMHIs verksamhet för budgetåret 1989/90, budget för 1990/91 samt bedömningar för anslagsåret 1991/92 framgår av följande sammanställning.

	Utfall 1989/90 tkr.	Budget 1990/91 tkr.	Prognos 1991/92 tkr.
Intäkter			
Myndighetsuppgifter	105 367	117 781	125 665
Uppdragsverksamhet	131 250	143 800	150 000
Övrigt	24 159	11 000	11 000
	260 776	**272 581**	**286 665**
Kostnader	**251 531**	**267 281**	**279 665**
Resultat före avskrivningar	**9 245**	**5 300**	**7 000**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

I 2. Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut

1989/90	Utgift	105 367 000	Reservation	4 288 000
1990/91	Anslag	117 781 000		
1991/92	Förslag	125 665 000		

Anslaget skall täcka kostnaderna för SMHIs myndighetsuppgifter.

SMHIs anslagsframställning

SMHI har redovisat ett huvudförslag enligt anvisningarna. SMHI har begärt ökat anslag för olika reformer, totalt 33,5 milj. kr., varav de största redovisas i det följande.

Sverige är sedan starten år 1986 medlem i den europeiska vädersatellitorganisationen EUMETSAT. Organisationen skall inom en snar framtid ersätta både ett geostationärt och ett polärt satellitprogram. För budgetåret 1991/92 begär SMHI knappt 19 milj. kr. Om organisationen bestämmer att ett konstant belopp skall betalas årligen, kommer årskostnaden för Sveriges vidkommande att bli ca 30 milj. kr. under perioden 1991–2010.

För att SMHI skall utgöra ett kunskapscentrum inom sina fackområden och därmed kunna fullgöra sin roll som central förvaltningsmyndighet begärs medel för ökad FoU-verksamhet.

Föredragandens överväganden

Arbetet inom den europeiska vädersatellitorganisationen EUMETSAT har jag redovisat tidigare i prop. 1988/89: 100 (bil. 8). Sverige bör enligt min mening fortsätta att delta i EUMETSAT-samarbetet. SMHI kan nu, som jag har angivit tidigare, ange ett genomsnittligt medelsbehov om ca 30 milj. kr. under ca 20 år. Frågan om finansiering av kostnaderna för Sveriges deltagande i EUMETSAT skall beredas vidare under våren 1991 inom regeringskansliet.

Jag föreslår att SMHI tilldelas ett realt oförändrat anslag för budgetåret 1991/92 enligt följande:

	Plan 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	94 269	8 060
(därav lönekostnader)	(73 251)	(6 446)
Lokalkostnader	10 502	–696
Internationella organisationer	13 010	520
Summa	**117 781**	**7 884**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 125 665 000 kr.

I 3. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning

1989/90	Utgift	15 197 364	Reservation	18 550 718
1990/91	Anslag	17 000 000		
1991/92	Förslag	17 000 000		

SMHIs anslagsframställning

Totalt beräknar SMHI investeringsbehovet till ca 22 milj. kr. för budgetåret 1991/92 varav de största investeringarna redovisas i det följande.

Medel begärs för arbetsplatsutrustning för prognosproduktion samt för produktionssystemet där tre olika projekt ingår: DRIFT 90, anskaffning av nya lagringsmedia samt anpassning av datorsystemstrukturen. Samtliga projekt är av rationaliseringskaraktär.

Föredragandens överväganden

För kommande budgetår anser jag att investeringsbeloppet skall beräknas till 17 milj. kr. Prioritering mellan ny- och ersättningsinvestering bör SMHI göra. Räntor och avskrivningar för investeringar skall till den del de används inom uppdragsverksamheten återföras till statsbudgetens inkomstsida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 17 000 000 kr.

I 4. Statens geotekniska institut

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Statens geotekniska institut (SGI) är central förvaltningsmyndighet för geotekniska frågor. Institutets verksamhet består av geoteknisk forskning, utveckling av metoder för grundläggning och jordförstärkning, jordskredsövervakning, miljö- och energifrågor. SGI sprider också geoteknisk kun-

skap samt utför uppdrag åt i huvudsak statliga myndigheter och kommuner.

SGI leds av en styrelse. Verksamheten finansieras dels med bidrag över statsbudgeten, dels med uppdragsintäkter. Bidraget avser att täcka institutets myndighetsuppgifter. Uppdragsverksamheten skall ge full kostnadstäckning.

SGIs resultat samt uppdragsverksamhet

SGIs rörelseintäkter inkl. statens bidragsanslag uppgick till ca 42 milj. kr. för budgetåret 1989/90. Resultatet för budgetåret 1989/90 före avsättningar blev ca 1,5 milj. kr. Uppdragsverksamheten stod för 68 % av institutets intäkter. Institutet strävar efter en uppdragsdel på 60 % av de totala intäkterna. I uppdragsverksamheten ingår konsultverksamhet, informationsverksamhet och forskningsverksamhet.

Det ekonomiska resultatet av SGIs verksamhet framgår av följande sammanställning.

	Utfall 1989/90 tkr.	Budget 1990/91 tkr.	Prognos 1991/92 tkr.
Intäkter			
Bidrag, anslag I 5.	12 857	14 075	13 825
Uppdragsverksamhet	28 979	28 365	31 091
Övrigt	129	63	63
	41 965	**42 503**	**44 979**
Kostnader	**40 470**	**41 704**	**44 807**
Resultat före avsättningar	**1 495**	**799**	**172**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens geotekniska institut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

I 5. Bidrag till statens geotekniska institut

1989/90	Utgift	12 857 000	Reservation	378 148
1990/91	Anslag	12 725 000		
1991/92	Förslag	13 825 000		

Från anslaget betalas kostnaderna för SGIs myndighetsuppgifter.

SGIs anslagsframställning

SGI begär ett pris- och löneomräknat anslag samt extra medel om 3 450 000 kr. De extra medlen avser inköp av en telefonväxel, utökning av remiss- och rådgivningsverksamheten och medel för anpassning av svenska regler till EGs regelsystem.

Av bidragsanslaget för budgetåret 1989/90 användes ca 7,3 milj. kr. eller

ca 48 % av institutets totala forskningsbudget för i huvudsak kunskapsuppbyggande forskning. En viss del av dessa utgifter användes för samfinansierade forskningsprojekt. Av bidragsanslaget användes vidare ca 4,7 milj. kr. för informationsverksamhet (litteraturtjänst m. m.) och ca 0,9 milj. kr. för remiss- och rådgivningsverksamhet.

Föredragandens överväganden

Vid beräkning av reservationsanslaget har jag utgått från ett pris- och löneomräknat anslag utan något krav på besparing.

	Plan 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Förvaltningskostnader	10650	955
(därav lönekostnader)	(8423)	(786)
Lokalkostnader	2075	145
Summa	**12725**	**1100**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens geotekniska institut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 13825000 kr.

I 6. Statens haverikommission

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1000
1991/92	Förslag	1000

Statens haverikommission (SHK) inrättades den 1 juli 1978 med uppgift att utreda allvarliga civila och militära olyckor.

Fr. o. m. den 1 juli 1990 (prop. 1989/90: 104, TU23, rskr. 265) utökades SHKs uppgifter. Kommissionen fick då ansvaret att från säkerhetssynpunkt undersöka alla slags allvarliga olyckor och tillbud till olyckor, oavsett om olyckan inträffat till sjöss, i luften eller någon annanstans.

SHK skall vidare följa den nationella och den internationella utvecklingen på de områden som omfattas av kommissionens verksamhet samt samarbeta med berörda säkerhetsmyndigheter i deras haveriförebyggande verksamhet.

För varje utredning utses en kommission med minst två ledamöter. Till kommissionen knyts de experter som erfordras för utredningen.

Statens haverikommissions anslagsframställning

SHK hemställer i sin anslagsframställning att ett förslagsanslag à 1000 kr. anslås för budgetåret 1991/92.

SHK redovisar i sin anslagsframställning ett förslag till driftstat på ca

5 400 000 kr. för budgetåret 1991/92. Driftstaten är ett uttryck för en uppskattning av kostnader för administration och utredningar. Enligt gällande principer skall dessa kostnader slutligt fördelas på luftfartsverket, sjöfartsverket, banverket, chefen för flygvapnet och staten genom försvarsdepartementet.

Föredragandens överväganden

Jag förordar i likhet med SHK ett anslag på 1 000 kr. för nästa budgetår.

Mot bakgrund av att kommissionen i sin nya roll endast verkat under knappt ett halvår saknas ett mer precist underlag för att nu lägga fast en driftstat för den fasta administrationen. Som framgått av riksdagsbeslutet om den utvidgade haverikommissionen skall kostnaderna för själva utredningsverksamheten belasta berörda intressenter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens haverikommission* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

J. Telekommunikationer

Televerket

Föredragandens överväganden

Jag avser att återkomma till frågor om televerkets verksamhetsinriktning och ekonomiska mål under våren 1991. Jag kommer i det sammanhanget också att behandla vissa telepolitiska frågor med anknytning till post- och teleutredningens betänkande (SOU 1990:27) om post och tele, affärsverk med regionalt och socialt ansvar samt redogöra för mina synpunkter på televerkets framtida associationsform.

J 1. Statens telenämnd

1989/90	Utgift	3 022 155
1990/91	Anslag	3 721 000
1991/92	Förslag	4 019 000

Statens telenämnd (STN) inrättades den 1 juli 1989 och påbörjade sin egentliga verksamhet den 1 januari 1990. Nämnden har till uppgift att meddela föreskrifter och registrera utrustning enligt 2 § teleförordningen (1985:765). Nämnden skall också följa den tekniska utvecklingen, det nationella och internationella standardiseringsarbetet samt konkurrenssituationen inom nämndens verksamhetsområde och göra de framställningar till regeringen och andra statliga myndigheter som nämnden anser behövas.

Nämnden består av högst åtta ledamöter samt chefen för nämndens kansli.

Nämndens registreringsverksamhet är avgiftsbelagd. Intäkterna redovisas under en särskild inkomsttitel. Televerket skall till samma inkomsttitel betala för den delen av nämndens verksamhet som är av mer allmänt intresse för verkets kunder. Avgifterna och ersättningen från televerket skall sammantaget balansera nämndens utgifter.

STNs anslagsframställning

STNs personalstyrka är ännu inte fulltalig och rekrytering pågår. Vidare är ADB-systemet under uppbyggnad.

Nämnden erinrar om att frekvensrättsutredningen (K 1990:02) enligt sina direktiv (dir. 1990:4) i första hand skall överväga ett alternativ som innebär att STN tar över myndighetsuppgifter på radioområdet. Nämndens anslagsframställning är dock baserad på oförändrade arbetsuppgifter.

STN beräknar de totala utgifterna under budgetåret 1991/92 till ca 3,8 milj. kr. varvid hänsyn tagits till beräknade prisökningar men ej till löneökningar.

Föredragandens överväganden

Jag förordar för nästa budgetår att ett pris- och löneomräknat anslag på 4 019 000 kr. anvisas för STN.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens telenämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 019 000 kr.

Postens verksamheter

Postverkets huvuduppgift är att bedriva poströrelse, vari ingår att distribuera brev och paket samt att förmedla betalningar. Postverket får också driva annan verksamhet som det har särskilda förutsättningar för.

Postverket bildar tillsammans med sina aktiebolag en affärsverkskoncern. Koncernen (posten) leds av en styrelse som utses av regeringen. Rörelseintäkterna för posten beräknas för år 1990 till ca 20,5 miljarder kronor, varav aktiebolagen beräknas svara för ca 1 miljard kronor. Medelantalet anställda i posten uppgår till ca 57000 varav drygt 2000 inom bolagssektorn.

Postverket består av fem affärsområden och ett antal resultatenheter. Affärsområdena är Brev, Lättgods, Postgirot, Bank och Kassa samt Utrikes.

Statsmakterna styr posten genom servicemål, kvalitetsmål och ekonomiska mål. Regeringen beslutar om priset på normalbrev och för postbefordran av vissa tidningar medan posten bestämmer priserna på övriga produkter. Postverket finansierar samtliga investeringar med i rörelsen tillgängliga medel. En konsolidering av postverkets ekonomi sker helt i verkets räkenskaper.

Postverket får självt förvalta de likvida medel som inte behövs i rörelsen med iakttagande av särskilda regler för denna förvaltning som anges av regeringen.

Mål och resultat

Mål

Regering och riksdag har lagt fast följande mål för posten.

Service och kvalitet

En god grundläggande service skall ges till såväl stora som små kunder i hela landet till rimliga priser. Kundernas efterfrågan bör vara styrande för postens insatser. Anpassningen av servicens utformning i glesbygd bör ske varsamt.

- Postverkets produktionssystem skall vara uppbyggda så att i princip 100% av normalbreven kan gå fram över natten. Andelen normalbrev som faktiskt går fram över natten skall vara minst 95%.
- Den höga geografiska täckningsgraden för daglig postkassaservice via postkontor och lantbrevbäring till hushållen skall behållas.

Ekonomi

Posten skall driva verksamheten på ett så effektivt sätt att det möjliggör ekonomisk överlevnad av egen kraft.

- Postens verksamhet bör drivas så att den över åren kan ge ett genom-

snittligt överskott som motsvarar 5% av rörelseintäkterna. Överskottet skall användas till att ge staten en tillräcklig avkastning på verkets fasta statskapital, till nödvändiga investeringar och till en viss konsolidering.

Resultat

Posten har redovisat sin måluppfyllelse på följande sätt.

1. Den höga geografiska täckningsgraden för daglig postkassaservice har bibehållits under år 1989. Antalet postkontor minskade med 35. Berörda kunder har erbjudits alternativa serviceformer, ofta genom lantbrevbäring.

2. Andelen normalbrev som kom fram över natten låg under år 1989 i genomsnitt på 94,1%, vilket innebär att kvalitetsmålet inte uppnåddes helt. Under första halvåret år 1990 låg genomsnittet dock på 96,0%.

3. Postens ekonomiska resultat uppgick år 1989 till 942 milj. kr. – varav 17 milj. kr. genererades av bolagssektorn –, vilket motsvarar 5,5% av rörelseintäkterna. För år 1990 beräknas resultatet till 8% av rörelseintäkterna.

Postens treårsplan 1992–1994

Mål

Av de mål som posten satt upp för verksamheten märks bl. a. mål för kundupplevd kvalitet, mål för personalens trivsel samt mål för en högsta kötid på postkontoren. Vidare har posten preciserat målen för verksamheten enligt följande:

- att kvalitetsmålet för normalbrev bör vara att lägst 98% av lokalbreven och lägst 95% av riksbreven skall komma fram över natten
- att servicemålet bör avse "att alla hushåll normalt skall kunna få postservice fem dagar i veckan"
- att det ekonomiska målet bör anges till "att postens resultat långsiktigt skall vara lägst 5% av rörelseintäkterna".

Posten anför också att dess syfte skall vara "att över hela landet förmedla meddelanden, lättgods och pengar samt erbjuda andra finansiella tjänster". Med meddelanden avser posten individuell kommunikation och massproducerad kommunikation. Med finansiella tjänster avser posten traditionella banktjänster, privatekonomisk och juridisk rådgivning samt likviditetsplanering.

Verksamhetsinriktning

Posten vill satsa på kundorientering, kvalitet, kostnadseffektivitet och kommunikation. Några av de viktigaste åtgärderna som posten vill genomföra är att:

- bygga upp Postnet

Postnet är samlingsnamnet på alla de tjänster som posten utvecklar för att öka sin effektivitet och konkurrenskraft genom data- och telekommuni-

kation. Alla ledningar hyrs av televerket. Stora företag och myndigheter skall också kunna ansluta sig till nätet. Elektronisk post och en ny generation postkassamaskiner kommer att kopplas in på nätet. Postgirot och banktransaktioner kommer att utgöra den grundläggande beläggningen på telematiknätet. I ett längre perspektiv skall det vara möjligt för en avsändare att skicka information genom det medium han eller hon vill – stordator, persondator, telefax, teleguide, brev – och veta att meddelandet och/eller pengarna når mottagaren oberoende av var denne befinner sig eller har för mottagningsmöjligheter.

– effektivisera och utveckla kassanätet

Hela kontorsnätet och lantbrevbäringen kommer att vara datoriserade år 1994. Installationen av postens nya kassasystem medför att postgirot i Stockholm kan effektivisera sin verksamhet så att 300–400 årsanställda kan frigöras. Inom postverket pågår en översyn av postkontorsnätet (NÄT 92). Affärsområdet Lättgods kommer att pröva nya utlämningsställen för postpaket för att därigenom effektivisera och bättre kundanpassa sina distributionsformer.

– utveckla bankverksamheten
– begränsa köerna
– införa ett nytt brevsortiment
– genomföra nya produktionssystem för postpaket och för företagspaket. Affärsområdet Lättgods beräknar att uppnå ett nollresultat år 1993
– att förbättra kostnadseffektiviteten genom att låta postens åkerier få konkurrera med privata åkerier samt att investera i brevsorteringsmaskiner
– utveckla den internationella posttrafiken genom att höja kvalitén i den internationella posttrafiken. Det krävs därvid ytterligare produktutveckling och några strategiska företagsförvärv, i vilka posten behöver delta för att utvecklingen skall drivas vidare
– utveckla cash-managementtjänsterna
– skapa 2000-talets arbetsorganisation, bl. a. genom delegering, bildande av lokala resultatenheter, extern och intern konkurrens och förbättrad arbetsmiljö.

Posten beräknar att under perioden 1992–1994 höja investeringsnivån med anledning av den snabba tekniska utvecklingen inom meddelandehanteringsområdet, rationaliseringen inom lättgodsområdet och affärsutvecklingen mellan de nationella postverken.

Resultatprognos

För att kunna självfinansiera en högre investeringsnivå anser posten att resultatnivån de närmaste åren behöver uppgå till 6 % av rörelseintäkterna. Förutsättningarna för resultatutvecklingen är enligt posten:

– en fortsatt stabil efterfrågan på postens tjänster
– strukturförändringar inom affärsområdet Bank och Kassa
– en ökad produktivitet.

Posten beskriver sin långsiktiga finansiering enligt följande.

	1989 Utfall	1990 Prognos	1991 Prognos	1992	1993	1994
				Affärsplan		
Resultat	942	1 600	1 400	1 500	1 800	1 900
Avskrivningar	361	485	655	770	890	970
Investeringar	– 1 132	– 1 540	– 2 020	– 2 230	– 2 470	– 2 500
Utdelning	– 47	– 50	– 50	– 50	– 50	50
Netto	124	495	– 15	– 10	170	320

Postens regionala och sociala ansvar

Posten beskriver sitt regionala och sociala ansvar på följande sätt.

Posten har ansvar för att hålla en grundläggande postservice i hela landet där samma tjänst kostar lika mycket oberoende av var i landet den köps. Det väsentliga i postservicen är inte formerna för den utan innehållet. Ändringar i kundunderlag och postmängd liksom den tekniska utvecklingen samt kraven på en fortgående effektivisering gör att posten fortlöpande måste förnya formerna för postservicen.

Postens bolag

Inom postkoncernen finns 17 aktiebolag, varav ett är vilande. I koncernen finns också smärre aktieinnehav i ett tjugotal bolag. Postbolagen AB är moderföretag för 13 aktiebolag medan Fastighetsaktiebolaget Certus har ett helägt bolag. Moderbolagen ägs helt av postverket och dotterbolagen ägs fullt ut av resp. moderbolag. Postverket anser att aktiebolagen på ett naturligt sätt stödjer och kompletterar den egentliga postverksamheten.

Nedan följer en kortfattad beskrivning av de viktigaste bolagens verksamheter.

Tidningstjänst AB

Bolaget delar ut ca 1 miljon tidningar varje morgon.

Hultbergs Inrikes Transporter AB

Bolaget distribuerar kvällstidningar och företagspaket. Bolaget köper alla transporttjänster.

Falcon Aviation AB

Bolaget hyr (leasing) fyra flygplan, som vardera lastar 15 ton. Nattetid fraktas brev och paket och på dagtid passagerare.

Postens Transporttjänst AB (postens bud)

Bolaget driver kurirverksamhet i Stockholm, Göteborg och Malmö. Bolaget kan också sy ihop transportlösningar mellan dessa städer.

Bertex Mail AB

Bolaget paketerar veckotidningar och förser dem med adresslappar. Postverket distribuerar sedan tidningarna.

Swedpost Consulting AB

Bolaget säljer postal know how utomlands.

Malmfältens Omnibus AB

Bolaget utför person- och godstransporter. Verksamheten drivs i nära samarbete med Postverkets Diligenstrafik.

Internationell utveckling

Den beslutade avregleringen inom EG kommer att innebära nya förutsättningar för transport- och betalningsverksamheten. Postens konkurrenter – expressföretag, åkerier och banker – stärker sina positioner inför år 1993 genom bl. a. företagsförvärv och allianser. Posten anser att de måste gå samma väg och medverka i utvecklingen av nya produkter och produktionssystem tillsammans med andra postförvaltningar och giroföretag. Utvecklingen i Östeuropa öppnar nya möjligheter för posten. Affärsområdet Utrikes har i samarbete med andra postverk och Unipost (ett samordnings- och utvecklingsbolag som ägs av några postverk, bl. a. den svenska posten) utarbetat ett grundkoncept för integrerade transporttjänster med tidsgaranti i tre olika standards med avseende på hastighet och pris.

Särskilda frågor

Postverket föreslår att nuvarande ordning för beslut om porton för normalbrev ändras. Verket anser att dessa beslut bör delegeras till postverket samt att statsmakterna fastställer ett *prismål* för portoökningen på normalbrev. Prismålet bör därvid kopplas till ett index och till en produktivitetsfaktor. Prisökningen, sedd över ett antal år, skulle då, enligt verket, högst få uppgå till index minus två procentenheter.

Postverket anser vidare att styrningen av posten successivt bör anpassas till vad som gäller för styrning av aktiebolag. Postverkets *beslutsbefogenheter* bör sålunda anpassas till vad som gäller för näringslivet i övrigt. Förutom prissättningsfrågan, som är den viktigaste, bör verket ges möjligheter att bl. a. fritt få försälja fast egendom, rätt att ta upp lån på kreditmarknaden, rätt att fatta beslut om koncernbidrag m. m.

Posten anser också att statsmakterna bör fastställa treårsplanen så nära planeringsperioden som möjligt.

Föredragandens överväganden

Jag avser att återkomma till frågor om postens verksamhetsinriktning och ekonomiska mål under våren 1991. Jag kommer då att närmare redovisa inriktningen av analysen av förutsättningarna för postens verksamhet inom ramen för den pågående affärsverksöversynen.

Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser

Anslaget G 1. Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser upphör.

Tjänstebrevsrätten och den s. k. frankeringsfriheten upphörde den 1 juli 1990. Under innevarande budgetår utgår medel i efterskott för de tjänster som postverket utfört under budgetåret 1989/90. Vidare utgår medel till postverket för de kostnader verket har för att utföra särskild postdelgivning. För innevarande år beräknas dessa kostnader till 3,9 milj. kr. Institutet särskild postdelgivning skall finnas kvar och utföras av postverket. Jag

anser att kostnaderna för den särskilda postdelgivningen, i likhet med vad som numera gäller för myndigheternas tjänstepost, bör betalas av dem som nyttjar tjänsten. Medel om 3,9 milj. kr. för budgetåret 1991/92 bör därför överföras till de myndigheter som använder sig av denna tjänst. Anslaget upphör därmed. Jag har i denna fråga samrått med cheferna för finans-, justitie- och civildepartementen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag förordat om finansieringen av den särskilda postdelgivningen.

Ersättning till postverket för tidningsdistribution

Anslaget G 2. Ersättning till postverket för tidningsdistribution upphör.

Riksdagen beslöt år 1976 (prop. 1975/76: 127, TU22, rskr. 301) att anslaget till postverket för att täcka särkostnadsunderskottet i verkets tidningsrörelse skulle upphöra i och med utgången av budgetåret 1990/91.

Bakgrund

Riksdagen beslöt år 1970 (prop. 1970: 112, SU 1970: 130, rskr. 1970: 294) bl. a. att avgifterna i postverkets tidningsrörelse skulle fastställas av regeringen sedan reella överläggningar i frågan skett mellan representanter för postverket och tidningarna. Tidningarna representeras av Svenska Tidningsutgivareföreningen (TU), Svenska Veckopressens Tidningsutgivareförening (Vectu) och av Fack- och Konsumentpressens Postkommitté (FKP).

Regeringen beslöt hösten 1973 att införa en rabattklausul i tidningstaxan. Denna s. k. trohetsrabatt innebär att rabatt ges åt tidningar som är beredda att anlita postverket i samma utsträckning ett år framåt som under det år som gått. I prop. 1975/76: 127 (TU22, rskr. 301) bestämdes också följande: Taxesystemet skall bygga på principen om full särkostnadstäckning via taxeavgifter, enhetsportoprincipen skall gälla dvs. postverket och enskilda tidningsutgivare skall inte kunna träffa separata avtal om avgifter och villkor för tidningsdistributionen i andra fall än som dittills förekommit och att postverket har transportplikt över hela landet mot fastställda avgifter. Det beslöts också att komponenterna i avgiftssystemet bl. a. skall utgöras av: grundavgift, exemplaravgift och viktavgift. Avgifterna skall variera beroende på avstånd, snabbhet, periodicitet på utgivningen samt om tidningarna skall delas ut på lördagar eller inte. Vidare bestämdes att postverket får avtala om olika rabatter beroende på vilka volymgarantier som tidningarna kan åta sig. Slutligen beslöts att det bristande särkostnadsunderskottet skulle avvecklas under en period av 15 år. År 1961 beräknades underskottet till 50 milj. kr. och för år 1975 till 90 milj. kr. För att få bort särkostnadsunderskottet beslutade staten att postverket skulle erhålla ett bidrag om 90 milj. kr. fr. o. m. budgetåret

1976/77. Under samma period skulle taxorna samtidigt höjas på så sätt att postverket efter 15 år inte skulle uppvisa något särkostnadsunderskott.

Marknad

Volymutveckling i postverkets tidningsrörelse:

Dagstidningar (abonnemang med utdelning samma dag eller senast dagen efter): Antalet dagstidningar beräknas för år 1990 uppgå till 154 miljoner exemplar. Sedan år 1987 har volymerna minskat årligen och sammanlagt med 43 miljoner exemplar. Konkurrenterna utgörs av de företag som delar ut dagstidningarna som morgontidning. Det totala antalet dagstidningar är ca 1 500 miljoner exemplar.

Veckotidningar (abonnemang med utdelning 0–2 dagar): Antalet veckotidningar beräknas för år 1990 uppgå till 85 miljoner exemplar. Volymutvecklingen har varit relativt konstant sedan år 1987. Konkurrenter saknas.

Fack- och konsumentpress (abonnemang med utdelning 0–3 dagar): Antalet fack- och konsumenttidningar beräknas för år 1990 uppgå till 275 miljoner exemplar. Volymutvecklingen har varit relativt konstant sedan år 1987, dock med en tendens att vika. Konkurrenter saknas.

Gällande bestämmelser

Villkor och avgifter i postverkets tidningsrörelse regleras i postala tidningskungörelsen (1968:489). De närmare villkoren för att postbefordran skall få ske meddelas av postverket. Kungörelsen är tillämplig på periodiska skrifter som normalt trycks och utges i Sverige.

Post- och teleutredningen

Den 5 maj 1988 bemyndigade regeringen min ställföreträdare att tillkalla en kommitté för att bedöma och föreslå preciseringar av statens regionalpolitiska och sociala ansvar på tele- och postområdena. Kommittén avslutade sitt arbete i mars 1990 genom att överlämna sitt betänkande (SOU 1990:27) Post & Tele – Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. Betänkandet har remissbehandlats.

Kommittén föreslår vad avser postverkets tidningsrörelse,

att postens regionalpolitiska och sociala ansvar inte skall omfatta distribution av tidningar

att postens distribution av tidningar och tidskrifter bör ske på marknadsmässiga villkor till full kostnadstäckning

att skäl saknas för regeringen att fastställa priser eller övriga villkor i postens tidningsrörelse

att posten dock skall vara beredd att på begäran offerera distribution av tidningar.

En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker kommitténs förslag. Fack- och Konsumentpressens Postkommitté och Landsorganisationen i Sverige avstyrker dock förslaget. Invändningarna tar främst sikte på att ett

affärsmässigt avtal mellan parterna blir dyrare än om regeringen reglerar avgifter och villkor.

Postverkets förslag

Regeringen gav under våren 1987 postverket i uppdrag att – efter förhandlingar med berörda parter – föreslå nya principer för fastställande av taxorna i postverkets tidningsrörelse.

Postverket har den 30 november 1990 redovisat sitt uppdrag. Postverket föreslår att priser och villkor för tidningsdistributionen fastställs efter årliga affärsförhandlingar mellan parterna och att regeringens fastställelse av priser och villkor skall upphöra. Postverket har ingått ramavtal med TU och Vectu enligt de föreslagna principerna. Med FKP har postverket inte kunnat sluta något avtal. Vectu:s skäl för en avreglering av dagens tidningstaxesystem är följande. Veckotidningar (även fack- och konsumentpress) är enligt dagens system tvingade att utnyttja postverkets tjänster för samtliga delar av distributionen från tryckeri till prenumerant. Detta gäller dock inte för dagstidningarna som genom att själva utföra distanstransporter från tryckeri till postterminalerna kan minska sina prenumerationsporton. Vidare kan dagstidningarna i vissa fall välja bort postverket och låta andra företag dela ut dagstidningarna. De intäktsminskningar som härvid uppstår hos postverket har inte kompenserats med motsvarande kostnadsminskningar. Kostnaderna har i stället fått betalas av veckopressen (och av fack- och konsumentpressen). Dagens tidningstaxesystem bör därför enligt Vectu avskaffas.

Föredraganden

Postverket utför i dag åt samhället en rikstäckande grundläggande postservice. Postkoncernens verksamheter skall över åren ge en vinst på i genomsnitt 5 % av rörelseintäkterna. Postverkets tidningsrörelse uppvisar i dag en förlust på ca 300 milj. kr. Andelen samkostnader och särkostnader är ungefär lika stora. En enig post- och teleutredning samt de två huvudaktörerna på tidningsutgivarsidan har uttalat sig för en marknadsmässig prissättning av den tidningsdistribution som i dag sker genom postverket. Jag anser att dagens tidningstaxa bör ersättas av avtal med marknadsmässiga villkor mellan postverket och tidningsutgivarna. Regeringen bör således i fortsättningen inte fastställa priser och villkor i postverkets tidningsrörelse, varför den postala tidningskungörelsen bör upphävas.

För vissa tidningar inom FKP-gruppen (framför allt fackföreningstidningar) som inte kan påverka postverkets priser bör ett prismål anges. Detta prismål bör bygga på principen om full kostnadstäckning och knytas till ett kostnadsindex och en produktivitetsfaktor. Prismålet bör fastställas av regeringen. Den rikstäckande grundläggande postservice som postverket i dag har bör garantera att postverket också i fortsättningen på begäran kommer att offerera distribution av tidningar i hela landet. Den nya ordningen bör träda i kraft den 1 juli 1991. En utvärdering av den nya

ordningen bör ske efter det att systemet varit i kraft i tre år. Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag anfört om en ny ordning för postverkets tidningsrörelse.

Särskilda frågor

A. Översyn av affärsverken

1. Affärsverksöversynen

Under våren 1990 påbörjades inom regeringskansliet ett arbete med att se över styrningen av affärsverken inom kommunikationsdepartementets område, dvs. posten, televerket, statens järnvägar, sjöfartsverket och luftfartsverket. Översynen innefattar bl.a. redovisningsfrågor, ekonomisk styrning, treårsplaner samt hur verkens redovisning av det regionalpolitiska och sociala ansvaret skall utformas. Arbetet skall bl.a. utmynna i en precisering av formerna för den ägarmässiga resultatuppföljningen inom regeringskansliet.

Syftet med arbetet är att inom ramen för dagens treåriga verksamhetsplaner utveckla möjligheterna till en bättre tillämpning av både företagsekonomiska och politiska styrmedel.

Jag kommer i det följande att redogöra för resultatet av det arbete som genomförts och för det arbete som planeras inom ramen för översynen.

1.1 Genomfört arbete

Arbetet har i den första fasen inriktats på den företagsekonomiska styrningen. Nuvarande förhållanden både vad gäller redovisning och resultatmätning har kartlagts.

Syftet med kartläggningen har varit att ta fram de redovisningsmässiga skillnader som i dag finns mellan de olika affärsverken och mellan affärsverken och aktiebolag. Med kunskap om dessa skillnader kan relevanta jämförelser göras mellan de båda verksamhetsformernas resultat. Dessutom kan balans- och resultaträkningar användas för att på ett rättvisande sätt bedöma verksamhetens effektivitet.

Arbetet har medfört att samtliga affärsverk har lämnat förslag till revidering av sina balans- och resultaträkningar för att uppnå största möjliga överensstämmelse med vad som i dag gäller för aktiebolag. Detta har bl.a. inneburit beräkningar av pensionsskuld och årliga pensionskostnader.

1.2 Det fortsatta arbetet

Nästa steg blir att mer specificerat ange vilka krav på affärsverken som betingas av statens roll som ägare och vilka som kommer utifrån rollen som uppdragsgivare eller beställare. Beställarkraven avser produkter, tjänster, service- och kvalitetsnivå m.m. Ägarkraven är i stort sett de företagsekonomiska kraven såsom avkastning, utdelning och soliditet.

Som en tredje del i arbetet skall det sociala och regionalpolitiska ansvaret tas upp och en kartläggning göras av de krav som ställs på verken i dag. Vidare skall metoder för att kostnadsberäkna detta ansvar utvecklas.

Därefter skall verkens befogenheter behandlas. Skillnader i befogenheter mellan affärsverk och aktiebolag skall redovisas. Ett försök att värdera dessa skillnader med hjälp av kostnadsberäkningar skall utföras och resul-

tera i en utvärdering av vilka skillnader som är befogade. I detta sammanhang skall också belysas de fördelar som verken har av att vara en integrerad del av staten samt de fördelar som uppkommit via tidigare och nuvarande monopolställning på resp. område.

Översynen skall avslutningsvis behandla affärsverkens nuvarande organisation och framtida organisationsform.

2. Resultat av den första arbetsfasen

Det arbete som genomförts har utmynnat i en modell för förändrade redovisningsmetoder inom affärsverken. Modellen innebär en anpassning till vad som i dag gäller för aktiebolag. Genom en sådan förändring möjliggörs relevanta jämförelser med liknande verksamheter samtidigt som det innebär att en mer rättvisande bild av verkens faktiska ekonomiska ställning kan presenteras. Detta underlättar i sin tur fastställandet av rimliga och effektivitetsfrämjande avkastningskrav på affärsverken.

3. Förändrade redovisningsprinciper

En anpassning av affärsverkens redovisning till aktiebolagslagen innebär följande förändringar:

- Redovisning av pensionsskulder
- Redovisning av total årlig pensionskostnad
- Införande av skattemotsvarighet

3.1 Redovisning av pensionsskulder

I dag redovisar de flesta affärsverken inte sin pensionsskuld i balansräkningen. SJ är på denna punkt det enda undantaget bland affärsverken inom kommunikationsdepartementets område. Inom SJ har avsättningar bl.a. gjorts i samband med 1987 års bokslut och pensionsskulden redovisas i dag fullt ut.

Redovisning av pensionsskulder får konsekvenser både vid beräkning av soliditet och räntabilitet. Det egna kapitalets andel blir lägre och därigenom sjunker soliditeten. Vid en sådan redovisning måste motsvarande uppskrivning göras av balansräkningens tillgångssida. Finns det inga dolda övervärden på tillgångssidan måste införandet av pensionsskulden göras via resultaträkningen. Detta påverkar resultatet i negativ riktning vilket i sin tur påverkar det egna kapitalets storlek och därigenom även soliditeten. Med samma resonemang kan även räntabiliteten bli lägre om pensionsskulden redovisas. En rättvisande redovisning av verkens pensionsåtaganden förbättrar möjligheterna att föra meningsfulla resonemang kring verkens ekonomiska resultat.

3.2 Redovisning av total årlig pensionskostnad

I dag kostnadsredovisar affärsverken, med undantag för SJ, endast under året utbetalda pensioner till redan pensionerad personal. Detta påverkar

naturligtvis resultatet eftersom den verkliga pensionskostnaden är betydligt större än den som redovisas. För att åstadkomma en riktig kostnadsredovisning av pensioner måste en försäkringsteknisk beräkning av den årliga pensionskostnaden genomföras för samtliga affärsverk. Ett sådant arbete har inletts i samarbete mellan de aktuella verken och Statens löne- och pensionsverk (SPV).

3.3 Införande av skattemotsvarighet

För att underlätta jämförelser med liknande verksamheter bör en skattemotsvarighet införas för affärsverken. Skattemotsvarigheten skall belasta resultatet och levereras in.

4. Särredovisning av regionalpolitiska och sociala åtaganden

Kostnader för regionalpolitiska och sociala åtaganden skall i den mån de inte är affärsmässigt betingade särredovisas. Riksdagen kan härigenom lättare ta ställning till dessa kostnader. Metoder för att beräkna dessa åtaganden måste kartläggas och utvecklas.

5. Subsidier mellan olika verksamhetsgrenar inom ett affärsverk skall redovisas öppet

En redovisningsfråga som inte direkt hänger samman med en anpassning till aktiebolagslagen är frågan om intern subsidiering mellan olika verksamhetsgrenar inom affärsverken. Genom en öppen redovisning av sådana förhållanden ges riksdagen möjlighet att ta ställning till och besluta om korssubsidiering mellan olika verksamhetsgrenar.

6. Förändrad resultatmätning

En förändring av redovisningsprinciperna i enlighet med vad jag nyss redogjort för kräver även en förändring av de av staten uppsatta resultatkraven på affärsverken.

6.1 Förändrade avkastningskrav

Avkastningskraven för affärsverken bör fastställas med beaktande av motsvarande krav inom liknande privata verksamheter. Förändrade avkastningskrav bör kombineras med nya mål för soliditeten. Soliditeten kommer i hög grad att påverkas av den föreslagna redovisningen av faktisk pensionsskuld.

6.2 Utdelningskrav

Staten bör ställa krav på direktavkastning från affärsverken i form av utdelning. En sådan utdelning bör ersätta de inleveranskrav som finns i dag. Storleken på utdelningskravet bör bl. a. fastställas mot bakgrund av

motsvarande utdelningskrav på liknande privata verksamheter. Statens totala inleverans från affärsverken kommer då att bestå dels av utdelning men även av en inbetalning av fiktiv skatt. Från denna summa bör av statsmakterna godkända kostnader för verkens regionalpolitiska och sociala åtaganden avräknas.

7. Genomförande

Ett genomförande av förändrad ekonomisk styrning av affärsverken måste anpassas till de speciella förutsättningar som gäller för resp. verk och genomföras när förutsättningar för en sådan omläggning finns. Jag bedömer att det redan i samband med den tillväxtpolitiska propositionen bör vara möjligt att presentera en omläggning av televerkets redovisning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att

ta del av vad jag i det föregående anfört om genomfört och planerat arbete inom ramen för affärsverksöversynen.

B. Avveckling av transportrådet

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Transportrådet (TPR) inrättades den 1 januari 1980 som en följd av 1979 års trafikpolitiska beslut. Rådet övertog de arbetsuppgifter som tidigare ombesörjdes av transportnämnden, fraktbidragsnämnden och bussbidragsnämnden. Vidare tillfördes rådet arbetsuppgifter rörande bl. a. viss trafikplanering, den yrkesmässiga trafiken, handikappanpassning av den kollektiva trafiken och energihushållning inom transportsektorn.

Enligt förordningen (1988:1179) med instruktion för TPR är TPR central förvaltningsmyndighet för frågor som rör

- trafikplanering,
- energihushållning inom transportområdet,
- handikappanpassning av kollektiva färdmedel,
- civil transportverksamhet under kriser och krig,
- riksfärdtjänsten,
- statlig upphandling av viss persontrafik på järnvägar,
- regionalpolitiskt transportstöd,
- yrkestrafik och internationell vägtrafik samt
- ransonering av drivmedel.

TPRs generaldirektör är chef för rådet och leder myndigheten. I rådets styrelse ingår generaldirektören samt högst sju ledamöter och två personalföreträdare. Vid TPR finns fr. o. m. den 1 januari 1989 två rådgivande delegationer, nämligen en för beredskapsfrågor och en för handikappfrågor, samt en nämnd för yrkestrafikfrågor. Vidare finns olika samrådsgrupper bl. a. för trafikplaneringsfrågor.

1.2 Hittillsvarande förändringar i transportrådets verksamhet

Transportrådets uppgifter är av skiftande karaktär och utförs inom skilda områden. Helt naturligt har därför genomförts fortlöpande förändringar av rådets arbetsuppgifter. Exempelvis har det statliga driftbidraget till lokal och regional kollektivtrafik avvecklats. Detta administrerades tidigare av rådet.

TPR har emellertid också fått nya arbetsuppgifter. En sådan utvidgning skedde år 1984 då riksdagen beslöt om en permanentning av riksfärdtjänsten och att administrationen av denna skulle förläggas till rådet. Vidare har godstransportstödet kompletterats med ett persontransportstöd och ett stöd till viss datakommunikation. TPR har fått vidgade uppgifter också inom energihushållningsområdet. Rådet har därutöver blivit funktionsansvarig myndighet för beredskapsplaneringen inom transportsektorn.

Stora förändringar i arbetsuppgifterna har vidare ägt rum till följd av 1988 års trafikpolitiska beslut (prop. 1987/88:50 bil. 1, TU14, rskr. 157). Förändringarna innebär både att vissa uppgifter minskat i omfattning och att andra uppgifter tillkommit. Förändringarna har skett inom i huvudsak följande fem sakområden:

- yrkestrafiklagstiftningen och därmed närbesläktad lagstiftning,
- handikappanpassning av färdmedel och terminaler inom den kollektiva trafiken,
- statsbidrag till vissa investeringar som rör kollektiv persontrafik,
- upphandling av interregional persontrafik på järnväg,
- förhandling om avtal för ersättning till trafikhuvudmännen för övertagande av ansvaret för viss persontrafik på järnväg.

En annan omständighet som i grunden förändrat förutsättningarna för TPRs befattning med yrkestrafikfrågorna är att prövningen av överklaganden i dessa frågor till större delen flyttats från rådet till domstol (prop. 1988/89:26, TU 4, rskr. 49). Härigenom har en stor ärendegrupp bortfallit utöver vad som följer av själva avregleringen av yrkestrafiken.

Regeringen har alltsedan rådets tillkomst lagt ett antal utrednings- och förhandlingsuppdrag på rådet. I utvecklingsarbetet som föregick 1988 års trafikpolitiska beslut biträdde TPR med utredningsmaterial beträffande utvecklingen inom person- och godstransportmarknaderna, energihushållnings- och miljöfrågor m. m. Bland de senaste årens uppdrag kan nämnas den långväga busstrafiken, nedläggningsprövning av trafiksvaga järnvägar, riksfärdtjänsten, taxitaxan, Gotlandstrafiken m. m. TPR har även tilldelats vissa uppgifter inom ramen för en samordnad investeringsplanering inom transportsektorn. Så skedde i en första omgång inför 1988 års trafikpolitiska riksdagsbeslut. Därefter har arbetet utvidgats genom det uppdrag regeringen givit åt TPR i november 1988. Rådet skall enligt detta uppdrag utarbeta ett gemensamt planerings- och prognosunderlag till grund för trafikverkens långsiktiga investeringsplanering. TPR skall också utvärdera planerna och redovisa till regeringen resultatet härav. Vidare kan nämnas att regeringen genom beslut den 31 maj 1990 gett TPR i uppdrag att utarbeta ett beslutsunderlag till grund för en vidareutveckling av den samordnade investeringsplaneringen inom transportsektorn. Uppdraget redovisades i början av oktober 1990.

Inför regeringens arbete med en proposition år 1991 om bl. a. trafikens miljöfrågor har TPR tilldelats ett antal uppdrag. Vidare har TPR på uppdrag av regeringen utarbetat en trafikprognos för perioden 1989–1995 samt för åren 2000 och 2020. Prognosen avser både person- och godstransporter.

Det är kännetecknande för TPRs utveckling att det är trafikplanerings- och utredningsverksamheten inom myndigheten som vuxit i omfattning och betydelse. Ett betydande antal rapporter har givits ut, varav en del på uppdrag av regeringen. TPRs roll som stabsorgan åt regeringen har således blivit allt mer markant.

TPRs verksamhet har under årens lopp inte varit oomstridd. Hanteringen av frågor såsom nedläggningsprövning av olönsamma järnvägar har av naturliga skäl mött åtskillig kritik även om de statsfinansiella och samhällsekonomiska vinsterna varit stora. Kritiken har, som en direkt följd av de medelsramar som stått till förfogande, bl. a. tagit sig uttryck i riksdagsmotioner i vilka föreslagits mer eller mindre långtgående uppdelningar av TPR. Något särskilt tillkännagivande till regeringen har dock inte förekommit från riksdagens sida. Under senare tid har i stället hänvisats till

den översyn av TPR som regeringen aviserade i 1988 års budgetproposition.

1.3 Uppdraget till utredningsmannen

1988 års trafikpolitiska beslut och beslutet om den ändrade instansordningen vid prövningen av yrkestrafikfrågor har som tidigare nämnts inneburit väsentliga förändringar för TPR. Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade min företrädare därför i december 1988 en särskild utredningsman för att förutsättningslöst se över verksamheten vid rådet.

I direktiven (Dir. 1988:70) framhålls bl. a. att regeringen även fortsättningsvis har behov av tillgång till högkvalitativa utredningsresurser på transportområdet. De frågor och problem som hänger samman med att det även inom andra myndigheter bedrivs verksamhet, liknande den som finns inom TPR, borde emellertid också belysas. I det sammanhanget omnämns ett stort antal gränsdragningsområden, bl. a. följande:

- energihushållning
- miljöfrågor och hushållningen med naturresurser
- yrkestrafikfrågor
- intäkts- och kostnadsutvecklingen i buss- och taxitrafiken
- handikappanpassning av den kollektiva trafiken
- statsbidrag till den kollektiva trafiken
- statistikproduktion inom kommunikationsområdet
- transportstöd

Sammanfattningsvis framhölls i direktiven att gränsdragningen i förhållande till andra statliga organ var en viktig fråga, både när det gäller de områden som nämnts och inom andra eventuellt förekommande gränsområden. En arbetsfördelning som innebär förenkling och decentralisering och undvikande av dubbelarbete borde eftersträvas. Vidare skulle kostnadseffekterna av olika tänkbara förslag klarläggas.

Utredningen (K 1988:04) Översyn av transportrådets verksamhet (utredningsman f. d. generaldirektören Sven Moberg) avgav i januari 1990 betänkandet (SOU 1990:4) Transportrådet.

Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av remissyttrandena finns tillgänglig på kommunikationsdepartementet (Dnr IV 176/90). En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet som *bilaga 1*.

Jag avser nu att ta upp de frågor om transportrådet som aktualiserats av betänkandet.

2. Övergripande trafikpolitiska frågor

Mitt förslag:

- Utrymmet för politisk styrning från regering och riksdag över centrala trafikpolitiska frågor ökas. Målstyrning från regeringens sida av myndigheterna bör också öka.
- Formulering av mål inom trafikpolitiken, trafikpolitiska analyser samt utformning av underlag för regeringsbeslut skall i ökad utsträckning ske i regeringskansliet – inte på myndighetsnivå.

– Till regeringskansliet (kommunikationsdepartementet) överförs från TPR medel motsvarande fem års arbetskrafter för beredning av övergripande trafikpolitiska frågor.

Utredningens förslag: TPR bör ombildas till ett renodlat prognos-, planerings- och utredningsorgan med ställning som ett kvalificerat stabsorgan åt regeringen.

Remissinstanserna: Rent allmänt kan sägas att ungefär hälften av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag. Det finns emellertid också ett betydande antal som är negativa eller tveksamma, särskilt när det gäller frågan om rådet bör vara det centrala stabsorganet inom kommunikationssektorn. Dit hör bl.a. vägverket, statens väg- och trafikinstitut (VTI), luftfartsverket, statskontoret, statens pris- och konkurrensverk (SPK), statens naturvårdsverk, AB Svensk Bilprovning, Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet, Svenska Lokaltrafikföreningen (SLTF) och Svenska vägföreningen. Flera av dessa instanser förordar i stället att ett alternativ med ett utredningsorgan i regeringskansliet övervägs. Vägverket anser att TPR bör avskaffas.

Skälen till mitt förslag:

Nya förutsättningar nödvändiggör omprövningar

Jag bedömer att TPR på ett förtjänstfullt sätt medverkat i det trafikpolitiska utvecklingsarbetet och aktivt bidragit till en på samhällsekonomiska grunder förbättrad trafikförsörjning. TPRs insatser att ta fram planerings- och beslutsunderlag, genomförandet av olika förhandlingsfrågor och hanteringen av dess tillsynsuppgifter har varit betydelsefulla och skötts på ett effektivt sätt. De utgångspunkter som låg till grund för TPRs bildande behöver dock omprövas med hänsyn till de nya förutsättningar och den förändrade omvärld som vi nu står inför. Jag har härvid gjort följande övergripande trafikpolitiska bedömning.

Stabsfunktionen är en uppgift för regeringskansliet

Förslaget om att ombilda TPR till ett renodlat stabsorgan åt regeringen med uppgift att ansvara för prognos-, planerings- och utredningsverksamhet inom kommunikationssektorn har mött kritik från åtskilliga håll. Flera remissinstanser har ifrågasatt om inte en sådan stabsfunktion snarare hör hemma i regeringskansliet. För egen del har jag kommit fram till att det finns anledning att överväga detta.

Den kritik som har förts fram mot förslaget att omvandla TPR till ett stabsorgan åt regeringen går i huvudsak ut på följande.

Centrala trafikpolitiska beredningsuppgifter bör handläggas på ett departement och inte på myndighetsnivå. Det är felaktigt att lägga sådana uppgifter på en fristående myndighet som kan komma att bli betraktad som ett politiskt organ.

Kritik framförs också mot att TPR fått alltför vittgående uppgifter på kollektivtrafikens område. Detta skulle än mer förstärkas om utredningens förslag skulle genomföras. Svenska kommunförbundet, landstingsförbun-

det och SLTF riktar på den punkten skarp kritik mot att TPR skulle få karaktär av en central myndighet för kollektivtrafiken. Enligt förbundens uppfattning ger nuvarande lagstiftning kommuner och landsting ett fullständigt och självständigt ansvar för kollektivtrafiken inom länen. Förbunden motsätter sig därför bestämt en sådan central ställning som TPR uppfattas få i betänkandet.

Några remissinstanser betonar de olika myndigheternas självständiga ansvar att vidta åtgärder på transportområdet. TPRs roll som utvärderingsorgan gentemot andra myndigheters verksamhet ifrågasätts av bl.a. vägverket, luftfartsverket och statens naturvårdsverk. Man menar att utvärderingarna i stället bör ske inom regeringskansliet eftersom det rör sig om politiskt betonade avvägningar mellan skilda samhällssektorer.

Det finns således starka skäl som talar mot att TPRs verksamhet ges den av utredningen föreslagna inriktningen. I stället bör övervägas om inte vissa centrala funktioner i fråga om *planerings- och utvärderingsverksamheten samt resultatuppföljningen* bör åvila regeringskansliet.

Det finns naturligtvis skäl som talar emot att belasta regeringskansliet med nya arbetsuppgifter. Fortlöpande och mera omfattande utredningsverksamhet är något som naturligen hör hemma på myndighetsnivå. Prognosverksamhet och utarbetande av statistiskt underlag inom transportsektorn bör således inte vara en departementsuppgift, något som jag återkommer till längre fram (avsnitt 3).

Däremot är det otvetydigt så att 1988 års trafikpolitiska beslut, liksom också riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition (1989/90:88) om vissa näringspolitiska frågor (TU 27, rskr. 325), ställer allt högre krav på politiskt betonade *avvägningar* mellan de skilda målen för trafikpolitiken i förhållande till bl.a. näringspolitikens mål om ökad effektivitet inom transportnäringen.

Målen inom trafikpolitiken behöver preciseras

Det övergripande målet för trafikpolitiken är att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall erbjudas en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Det trafikpolitiska målet har indelats i delmål som gäller tillgänglighet, effektivitet, säkerhet och regional balans samt god miljö och hushållning med naturresurser.

Trafikpolitikens inriktning skall präglas av valfrihet för konsumenterna, mindre detaljreglering, viss decentralisering samt av att konkurrens mellan olika trafikutövare och transportlösningar främjas. En långtgående delegering från riksdagen och regeringen av beslutanderätten i frågor av central betydelse måste emellertid kombineras med en väl utvecklad målstyrning. Behovet av en vidareutvecklad målstyrning från riksdag och regering skall ses inte minst i belysningen av de komplicerade sammanvägningar av intressen som krävs när man skall ta ställning i övergripande trafik- och transportfrågor.

Ett av instrumenten för att åstadkomma en ökad målstyrning på infrastrukturområdet är den av riksdagen beslutade samordnade, långsiktiga

investeringsplaneringen. Denna planering är ett av flera områden där avvägningar måste göras mellan skilda mål inom trafikpolitiken och inom närings- och regionalpolitiken för att långsiktiga investeringsstrategier skall kunna utarbetas. För att detta skall vara möjligt krävs ett fullgott beslutsunderlag.

Utformning av beslutsunderlag inom trafikpolitiken

Utformningen av ett sådant beslutsunderlag är enligt min och också enligt åtskilliga remissinstansers uppfattning en uppgift som bör ligga på regeringskansliet. Avvägningar mellan de skilda mål som jag nämnt är av politisk natur och är inte en myndighetsuppgift. Själva den utredningsverksamhet som bör ligga till grund för beslutsunderlaget kan däremot, som jag tidigare framhållit, med fördel bedrivas inom en myndighet. Utformningen av direktiven för utredningarna och utvärderingen av resultaten av dessa bör emellertid ske inom regeringskansliet. Jag har på den punkten en förståelse för den oro som en del trafikverk hyser över att TPR skulle kunna få rollen av något av en "övermyndighet" inom transportsektorn. Verksamhet som är sektorsövergripande, där en styrning kan erfordras av verk och myndigheter, hör vanligtvis inte hemma hos en myndighet.

I ett läge med begränsade investeringsmedel är det särskilt viktigt att resurserna används på bästa sätt och fördelas mellan de olika trafikslagen så att den samhällsekonomiska nyttan blir så stor som möjligt. Som framgår av regeringens skrivelse (1990/91:50) till riksdagen om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna behöver planering och resursutnyttjande avseende väg- och järnvägsinvesteringar effektiviseras och koncentreras på större projekt.

Därvid framhålls att en ökad användning av systemanalys och en bättre samordning av de olika trafikslagens investeringar ger förutsättningar för att öka effektiviteten i det samlade transportsystemet. De för nationella transportbehov strategiska väg- och järnvägsnäten behöver identifieras och en större del av investeringsmedlen avsättas för dessa. Detta förbättrar möjligheterna till rationella transporter i hela landet. Vidare bör en systematisk uppföljning och utvärdering av genomförda investeringar införas.

Investeringsplaneringen behöver förstärkas

Som framgår av skrivelsen behöver den samordnade investeringsplaneringen utvecklas. I en samlad strategi för hur infrastrukturen skall finansieras ingår det att på samhällsekonomiska grunder avväga resurserna mellan de olika trafikgrenarna och att utföra analyser över sådana strategiska investeringar som på ett avgörande sätt kan påverka färdmedelsfördelningen, kapaciteten inom andra trafikgrenar m. m. Även en ökad grad av samfinansiering av olika infrastrukturobjekt ställer krav på en bättre planeringsberedskap från statens sida och en systemsyn i planeringen. Min slutsats är således att arbetet med utvärderingar och resultatuppföljning behöver förstärkas och att planeringen av tyngre investeringsobjekt inom

infrastrukturen behöver förenklas och koncentreras till vad som är politiskt relevant för statsmakterna. Detta arbete bör ledas från regeringskansliet.

Kraven på ökad effektivitet och bättre resultat nödvändiggör en omprövning av verksamheter. Regeringskansliet måste ges förutsättningar att leva upp till denna, delvis nya roll. Man måste således självt, inom sin egen organisation, kunna förfoga över de planeringsresurser som krävs för att snabbt kunna åstadkomma nödvändiga omprövningar.

Kraven på myndigheterna behöver preciseras

Det ligger ett ökat ansvar på regeringskansliet när det gäller förnyelsen av den statliga verksamheten. Det sätt på vilket den statliga administrativa verksamheten leds håller nu målmedvetet på att ändras. Genom verksledningsbeslutet år 1987, genom den nya budgetprocessen och genom en sedan flera år pågående delegering av arbetsgivaruppgifter får myndigheterna ökade befogenheter att avgöra hur verksamheten skall bedrivas och ett ökat ansvar för resultaten av verksamheten.

Det nya ledningssystemet bygger på att regeringen bättre än i dag preciserar sina krav på myndigheterna. För att bringa klarhet och medvetenhet i dessa frågor krävs en kvalificerad analysverksamhet som är verklighetsförankrad och i samklang med den politiska ledningens värderingar.

Resultaten av denna analys skall komma till uttryck i bl. a. de myndighetsspecifika direktiven för den fördjupade anslagsframställningen. En kvalificerad analysfunktion behövs också vid bedömningen av särskilda rapporter och av den fördjupade anslagsframställningen, liksom när de förväntade resultaten skall preciseras i de årliga regleringsbreven och när den årliga resultatredovisningen skall bedömas. Regeringen behöver med andra ord vara kompetent beställare av offentliga tjänster och kunna värdera erhållna tjänster på ett riktigt sätt.

Det är utomordentligt viktigt att det inom regeringskansliet finns den kompetens som behövs för att man skall kunna ta initiativ till förnyelseåtgärder, beställa analyser t. ex. hos statskontoret och RRV samt ange önskad inriktning och förväntade resultat av myndigheternas verksamhet. Detta är av helt avgörande betydelse för att den ansvarsfördelning som det nya ledningssystemet bygger på skall kunna förverkligas.

Behov av resurser för analysverksamhet

Regeringskansliets organisation och personalresurser är i första hand anpassade för att hantera den traditionella budgethanteringen, utforma propositioner och handlägga ärenden. I likhet med många andra departement har kommunikationsdepartementet – för att nu återgå till de frågor som betänkandet aktualiserar – mycket begränsade egna analysresurser av det slag som jag har beskrivit. Hittills har detta behov tillgodosetts genom uppdrag till bl. a. TPR i skilda frågor. Mot bakgrund av de grannlaga

politiska avvägningar som inryms i dessa arbetsuppgifter bör den stabsfunktion på det trafikpolitiska området som jag tidigare beskrivit knytas till regeringskansliet (kommunikationsdepartementet).

Enligt den sammanställning över arbetsfördelningen inom TPR som redovisas i utredningen (s. 92) och som bygger på uppgifter lämnade av personalsektionen vid TPR, fanns det vid årsskiftet 1989/90 sex årsarbetskrafter inom funktionen Trafikplanering (exkl. frågor om köp av interregional järnvägstrafik). Härtill kommer att av de 14 årsarbetskrafter, som av utredningen förts till områdena Gd-sekretariatet samt Personal och ekonomi, några årsarbetskrafter har en viss budgetmässig anknytning till funktionen Trafikplanering.

För egen del vill jag föreslå att medel motsvarande fem årsarbetskrafter förs över från TPR till regeringskansliet (kommunikationsdepartementet).

3. Trafikprognoser, planeringsmetoder och samhällsekonomiska bedömningar

Min bedömning och mitt förslag:

- Statens väg- och trafikinstitut (VTI) skall utarbeta prognoser, planeringsmetoder samt samhällsekonomiska bedömningar av effekter av trafikutvecklingen. Från TPR överförs till VTI medel motsvarande sju årsarbetskrafter.
- Statens väg- och trafikinstitut (VTI) skall utarbeta nulägesbeskrivningar och statistik rörande transporter och trafik. Från TPR överförs till VTI medel motsvarande tre årsarbetskrafter.
- Regeringens roll skall vara att ge direktiv för prognosverksamheten och de samhällsekonomiska bedömningarna, att utvärdera resultaten och konsekvensbeskrivningarna samt på grundval härav utarbeta beslutsunderlag av trafikpolitisk natur. Till kommunikationsdepartementet överförs från TPR medel motsvarande fyra årsarbetskrafter.
- TPRs databas för person- och godstransporter och teknisk utrustning för denna verksamhet samt utarbetad metodik för prognoser och för samhällsekonomiska bedömningar bör överföras till statens väg- och trafikinstitut.

Utredningens förslag: Verksamheten bör i allt väsentligt ske inom TPR, i samverkan med VTI, TFB och SCB.

Remissinstanserna: I ett tiotal remissvar tas särskilt upp frågor som hänger samman med prognosverksamheten. Banverket anser att det krävs ett i förhållande till trafikmedlen neutralt organ vilket svarar för grundläggande prognos- och planeringsverksamhet och att TPR, efter förstärkning, bör vara den lämpligaste myndigheten för detta. Även andra remissinstanser pekar på vikten av att TPR tillförsäkras erforderlig kompetens och samarbetar med andra organ som VTI, TFB och SCB för att förbättra kvaliteten i prognoserna. Vägverket, statens naturvårdsverk och AB Svensk Bilprovning ifrågasätter om TPR är den lämpligaste organisationen för denna verksamhet.

Skälen till min bedömning och mitt förslag: Jag delar utredningens upp-

fattning att prognosverksamheten och utarbetande av samhällsekonomiska bedömningar inte bör vara en uppgift för regeringskansliet.

Ett argument som TPR åberopat för att rådet skall bibehållas oförändrat är att dess olika arbetsuppgifter har ett naturligt inbördes samband eftersom de bidrar till att uppfylla trafikpolitikens gemensamma mål. TPR anför:

"Transportstöden och upphandlingen av järnvägstrafiken bidrar till regional balans. Handikappanpassningen och riksfärdtjänsten gäller bl. a. målen om tillgänglighet och säkerhet över hela landet. Energihushållningen bidrar till effektiva transporter och miljöförbättringar. Administrativa åtgärder som gäller trafiktillstånd bidrar till effektivitet och bättre säkerhet i trafiken genom utbildning och uppföljning av trafikutövarna."

Om man vill bibehålla TPR som en myndighet inom trafikpolitiken, håller jag med om att rådet bör ha kvalificerade arbetsuppgifter. Ett "avlövat" TPR skulle inte heller enligt utredningen kunna fungera särskilt tillfredsställande under någon längre tid.

När det gäller huvuddelen av rådets nuvarande uppgifter finns det bland remissinstanserna en klar majoritet för förslaget om överflyttning av de flesta av uppgifterna till andra myndigheter. Även jag kan i princip ansluta mig till utredningens förslag i den delen. Jag återkommer längre fram (avsnitt 7) till hur denna överflyttning av TPRs s. k. tillsynsuppgifter lämpligen bör ske.

De uppgifter som med dessa utgångspunkter i fortsättningen skulle ankomma på TPR blir då så få och sinsemellan så olika att det inte är försvarligt att ha kvar en central myndighet enbart för dessa. Till dessa uppgifter hör arbetet med trafikprognoser och samhällsekonomiska bedömningar.

I fråga om de trafikprognosmodeller som är grundläggande för det mesta inom vår trafikpolitik har TPRs insatser ansetts vara de bästa som i dag finns på området. Det ligger ett omfattande vetenskapligt grundat utvecklingsarbete bakom dagens modeller. Det finns dock alltid anledning att på metodområdet utveckla och fördjupa det så nödvändiga utvecklingsarbetet med prognosmetodiken och med metodik för samhällsekonomiska bedömningar.

Jag kan då konstatera att flera remissinstanser såsom vägverket, statens naturvårdsverk och AB Svensk Bilprovning hänvisar till VTIs höga kompetens på dessa områden.

Inom TPR finns en i sammanhanget unik databas för både gods- och persontransporter och kompetens för att snabbt kunna ta fram detaljerade beräkningsresultat beträffande den framtida trafikutvecklingen. VTI har vetenskaplig kompetens inom transportekonomi. En sammanslagning av de båda myndigheternas arbetsuppgifter skulle därför på sikt kunna ge en förstärkning och en fruktbar integrering av olika kunskapsområden. VTI anser självt att institutet kan ta ett betydligt större ansvar för metodutvecklingen inom hela det transportekonomiska området.

Mitt förslag är således att resurser motsvarande sju årsarbetskrafter bör överföras från TPR till VTI för arbetet med trafikprognoser, planeringsmetoder och samhällsekonomiska bedömningar. Härutöver bör resurser

motsvarande tre årsarbetskrafter överföras från TPR för nulägesbeskrivningar rörande transporter och trafik. Detta kan motiveras med att det är viktigt att det finns resurser för allmänna utredningar i trafikgrensöverskridande frågor och att det kontinuerligt byggs upp en allmän kunskap om transportsektorn.

Jag har erfarit att arbete pågår med att dokumentera TPRs databaser och prognosmetoder samt metodik för samhällsekonomiska bedömningar. Det är ett betydande samhällskapital som under en tioårsperiod byggts upp inom TPR i form av databaser och prognosmetodik m. m och framför allt genom kompetens hos personalen. Verksamheten har till inte ringa del fått stöd genom statliga forskningsmedel. Det är angeläget att det kvalificerade utvecklingsarbete som utförts inom TPR så långt som möjligt under övergångstiden kan föras vidare i nära samverkan mellan TPR och VTI.

Som jag tidigare har nämnt är arbetet med trafikprognoser och samhällsekonomiska bedömningar en viktig grund för trafikpolitiken. På regeringskansliet ankommer det att utvärdera beräkningsresultaten och konsekvensbeskrivningarna. Av och till kan det också bli fråga om att ge direktiv, t. ex. för att få fram underlag för den samordnade investeringsplaneringen. Även om det egentliga utvecklings- och beräkningsarbetet skall äga rum inom ett förstärkt VTI, kan även regeringskansliets arbete bli resurskrävande. Jag bedömer att medel motsvarande fyra årsarbetskrafter bör överföras från TPR till kommunikationsdepartementet.

4. Länstrafikanläggningar

Mitt förslag:

- Dispositionsrätten till delposten "Bidrag för investeringar i trafikmedel m. m." inom anslaget B 4. Byggande av länstrafikanläggningar överförs till vägverket. Trafikhuvudmännen skall kunna ansöka om bidragsmedel direkt hos vägverket.
- Vägverket och banverket skall vara statens företrädare för kollektivtrafikfrågor på central nivå.

Utredningens förslag: Till TPR överförs från och med den 1 juli 1991 från vägverket uppgiften att på länen fördela medel för investeringar i länsvägar, statskommunvägar som inte är riksvägar, kollektivtrafikanläggningar och länsjärnvägar. Vägverket och banverket skall dock även fortsättningsvis ha ansvaret för beräkningshandledning och objektanalyser för de nämnda slagen av investeringar.

Remissinstanserna: Förslaget att TPR skall från vägverket överta handläggningen av länstrafikanslaget tillstyrks av SJ, banverket, luftfartsverket, TPR, statens industriverk (SIND), länsstyrelserna i Uppsala, Jönköpings, Malmöhus, Jämtlands och Norrbottens län. I flera remissvar framhålls vikten av att TPR tillförs erforderlig kompetens för uppgiften. Länsstyrelsernas organisationsnämnd vill inte motsätta sig att förslaget genomförs och länsstyrelsen i Göteborg och Bohus län varken motsätter sig eller tillstyrker de föreslagna ändringarna. Vägverket, statens naturvårdsverk, länsstyrelsen i Västmanlands län, Svenska kommunförbundet, landstings-

förbundet, SLTF, Svenska vägföreningen, LO och Statstjänstemannaförbundet avstyrker förslaget.

Skälen till mitt förslag: Remissinstanserna har framfört uppfattningar som i ovanligt stor utsträckning är delade beträffande utredningens förslag att överföra länstrafikanslaget till TPR. Flera, däribland banverket, trycker hårt på att det bör vara ett i förhållande till trafikgrenarna neutralt organ som fördelar medlen på de olika länen. Självfallet ligger det mycket i detta. Jag noterar emellertid att de remissinstanser som företräder de bidragsmottagande kommunerna och trafikhuvudmännen, nämligen Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet och SLTF, finner att vägverket hittills skött uppgiften på ett tillfredsställande sätt. Dessa remissinstanser framhåller i stället vikten av att det på länsnivå finns en trafikneutral beslutsinstans, nämligen länsstyrelsen. Länsstyrelsernas ställning kommer härvidlag att stärkas genom riksdagens beslut om en samordnad länsförvaltning (prop. 1989/90: 154, BoU:4 och 9, rskr. 89). Beslutet innebär att beredningen inför länsstyrelsernas ställningstagande till länstrafikplanen kan komma att ske inom länsstyrelsen. Föredragande blir länsstyrelsens expert i kommunikationsfrågor.

En annan invändning mot att på central nivå överföra medlen från vägverket till TPR är att medlen där riskerar att få en mindre god samordning mellan de skilda investeringsplanerna för riksvägar, bärighetsupprustning och länstrafikanläggningar. I denna planering fordras hela tiden en dialog mellan å ena sidan långsiktig och kortsiktig planering och å den andra sidan verkställigheten och genomförandet, vilket TPR har mindre goda förutsättningar än vägverket att klara. En koppling måste således finnas till byggandet, dvs. till vägförvaltning, kommun och trafikhuvudman. Utredningen har heller inte beaktat problemen med att överföra delar av vägverkets vägdatabank till TPR.

En svaghet med utredningens förslag är att TPR är en central organisation utan egen regional representation, vilket kan komma att leda till ett sämre utbyte av erfarenheter mellan den centrala nivån och den regionala och lokala nivån om nuvarande system skall bibehållas. Inom vägverket finns ett sådant erfarenhetsutbyte etablerat sedan lång tid. Dessutom sker en samverkan med länsstyrelserna på ett formaliserat sätt enligt flera olika bestämmelser i väglagstiftningen. Vägverket har dessutom börjat bygga upp en egen kompetens inom kollektivtrafiksektorn i form av ett kollektivtrafiksekretariat.

Om man vill behålla kraven på trafikneutralitet även på riksplanet, men ändå kunna göra kvalificerade samhällsekonomiska bedömningar, måste man behålla och även utveckla ett omfattande samarbete med vägverket och banverket oavsett vilket organ som gör den slutliga bedömningen. Härutöver skulle krävas en personalförstärkning hos TPR som troligtvis skulle behöva bli större än vad utredningen anger. Utredningen har t.ex. inte berört den så viktiga budgetuppföljningen och hur arbetet med denna skulle fördelas mellan TPR, vägverket och banverket. En annan komplikation är att arbetet med länstrafikplanerna är starkt säsongbundet med mycket ojämn arbetsfördelning under treårsperioderna. Sådana ojämnheter klaras självfallet mycket bättre av i en stor organisation som vägverket.

Sammanfattningsvis finner jag att utredningens förslag är förenat med en rad praktiska olägenheter. Detta talar för att man bör behålla vägverket som ett centralt organ för länstrafikanslaget. I den mån statsmakterna vill anlägga synpunkter på den övergripande medelsanvändningen är detta fullt möjligt inom ramen för planerings- och budgetprocessen. Jag vill också peka på att de egentliga besluten om medelsanvändningen sker hos länsstyrelserna. Jag utgår härvid också från att länsstyrelsernas beredningsarbete liksom hittills får sitt stöd i en samverkan mellan vägverket, banverket, trafikhuvudmännen och kommunerna.

En konsekvens av mitt ställningstagande är att dispositionsrätten till den delpost i anslaget B4. Byggande av länstrafikanläggningar, som får användas för statsbidrag till investeringar i trafikmedel m. m. som främjar miljö, samordning och energieffektivitet bör flyttas från TPR till vägverket. Härigenom nås samordning med vägverkets handläggning av statsbidragsgivningen till investeringar i kollektivtrafikanläggningar. Detta bör ur de bidragssökande organens synvinkel vara en fördel.

Ansvaret för den lokala och regionala kollektivtrafiken ligger otvetydigt på trafikhuvudmännen i länen. Vägverket har under senare år lagt ner mycket arbete på kollektivtrafikfrågorna. Den nya situationen med att planerings- och utredningsuppgifterna inom trafiken överförs från TPR till andra organ innebär dock att vägverket får en delvis ny roll. Vägverket blir då statens företrädare på den centrala nivån för frågor om kollektivtrafiken på väg. Därvid bör det åvila verket att tillhandahålla viktiga delar av det beslutsunderlag som regering och riksdag behöver för att kunna följa utvecklingen. Det kan ställa krav på en ytterligare kompetenshöjning inom verket på detta område och av en markering utåt och inåt av att verket skall tillgodose såväl drifts- som investeringsbehoven inte bara för biltrafiken i allmänhet utan även med särskild inriktning för kollektivtrafiken. Särskilt i de delar av landet där kollektivtrafiken svarar för en betydande del av trafikarbetet är det naturligt att vägverket utvecklar sin kompetens i kollektivtrafikfrågor. På samma sätt bör banverket vara statens företrädare på central nivå beträffande järnvägstrafiken.

När det gäller det praktiska förfarandet vid ansökan om statsbidrag till investeringar i trafikmedel m. m. vill jag föreslå en förenkling.

Nuvarande regler innebär att trafikhuvudmän och kommuner lämnar in sina ansökningar till länsstyrelsen som gör en prioritering. Länsstyrelsen skall därvid, med ledning av de preliminära ramar som TPR meddelar, upprätta en treårig plan över de åtgärder som uppfyller förutsättningarna för bidrag och som planeras påbörjas under planperioden. Planen skall lämnas till TPR senast den 15 februari under planperiodens första år.

Länsstyrelsens plan skall utgöra en förteckning över åtgärderna i angelägenhetsordning med uppgifter om bidragsgrundande kostnader och deras fördelning över tiden.

På grundval av upprättande planer och tillgång till medel fastställer TPR definitiva länsvisa planer.

Dessa länsvisa planer är ett uttryck för en alltför ambitiös planeringssträvan. Trafikhuvudmännen har ju hela det ekonomiska och politiska ansvaret för trafiken. Man frågar sig därför om det är nödvändigt att

länsstyrelsen upprättar planerna. Betydligt enklare blir det om trafikhuvudmännen ansöker om bidrag direkt hos vägverket. Liksom hittills skall även åtgärder som genomförs av entreprenörer till en trafikhuvudman kunna få bidrag via trafikhuvudmannen. Med entreprenör menas här även kommunala trafikföretag. Förutsättningen är att det finns ett avtal mellan parterna om den aktuella åtgärden och kostnadsfördelningen dem emellan. Eventuellt bidrag betalas ut via trafikhuvudmannen.

Om mitt förslag i denna del godtas innebär det att förordningen (1988:933) om statsbidrag till vissa investeringar som rör kollektiv persontrafik behöver ändras.

I denna fråga har jag samrått med chefen för civildepartementet.

5. Förhandlingsuppgifter

Mitt förslag:

- En eller flera särskilda förhandlare utses vid behov för förhandling om statens köp av interregional persontrafik på järnväg som är regionalpolitiskt angelägen men som inte kan upprätthållas affärsmässigt (anslag G 5.).
- I förhandlingsuppgiften ingår att administrera det statsbidrag som i enlighet med 1988 års trafikpolitiska beslut skall lämnas till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på länsjärnvägar (anslag G 6.).
- Kostnaderna för förhandlingsverksamheten på järnvägsområdet finansieras inom ramen för anslaget G 5.
- Administrationen av transportstödet till Gotland överförs från TPR till sjöfartsverket och finansieras inom ramen för anslaget E 3. Transportstöd för Gotland.
- Ansvaret för förhandlingar om avtal om koncessioner för linjesjöfarten till och från Gotland skall åvila regeringskansliet.

Utredningens förslag: De båda förhandlingsuppgifterna på järnvägsområdet kvarstår hos TPR. Stödet till Gotlandstrafiken behandlades inte i utredningen.

Remissinstanserna: Endast banverket och TPR tillstyrker förslaget. De flesta av de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga ställer sig avvaktande. Länsstyrelsen i Östergötlands län och NO framför särskilda synpunkter.

Skälen till mitt förslag: Förhandlingsarbetet inom TPR är ett alldeles specifikt arbetsområde. Jag avser därvid statens köp av olönsam interregional persontrafik på järnväg (anslag G 5.) och administrationen av statsbidraget till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på länsjärnvägar (anslag G 6.) samt statsbidraget till linjesjöfarten till och från Gotland (anslag E 3.).

Särskilt statens köp av *interregional järnvägstrafik* kan tidvis vara ett krävande och tidsödande förhandlingsarbete. Under vissa perioder ligger emellertid det direkta förhandlingsarbetet nere till förmån för uppföljande och förberedande arbete. Detta talar för att förhandlingsuppgiften egentligen inte hör hemma hos en myndighet utan hellre bör anförtros en eller flera förhandlare som utses i särskild ordning när behovet så påkallar.

De båda förhandlingsuppgifterna på järnvägsområdet bör utföras med

iakttagande av trafikhuvudmännens och länsstyrelsernas synpunkter på val av trafikmedel och standard inom trafikförsörjningen.

För förhandlarnas verksamhet behövs vissa resurser. Personalen bör stå till resp. förhandlares förfogande, dels under och inför det egentliga förhandlingsarbetet, dels i löpande verksamhet. För upphandling av tågtrafiken krävs att det kontinuerligt samlas in underlag som möjliggör bedömning och prioritering av vilken trafik som skall handlas upp. Upphandlingen kan ju sägas bestå i att å statens vägnar handla upp rätt trafik till rätt pris. Vidare ingår i uppgiften att utbetala de statliga medlen.

Administrationskostnaderna för förhandlingsarbetet på järnvägsområdet bör finansieras inom ramen för anslaget G 5. I kostnaderna ingår arvoden, resor m. m. för resp. förhandlare samt kostnader för löner m. m.

Formellt får verksamheten karaktären av en statlig kommitté som disponerar de båda anslagen. Det är viktigt att kommittén får en självständig ställning i förhållande till kommunikationsdepartementet i sitt förhandlingsarbete inom de ekonomiska ramar som statsmakterna ställer till förfogande.

Administrationen av *transportstödet till Gotland* bör åvila sjöfartsverket som övertar dispositionsrätten till anslaget E 3. Transportstöd för Gotland. I uppgiften ingår bl. a. att besluta om taxor och trafikutbud i koncessionstrafiken. Kostnaderna för verksamheten bör finansieras inom ramen för anslaget E 3.

Färjetrafiken till och från Gotland bedrivs nu i enlighet med ett tioårigt avtal. Ansvaret för förhandlingar om avtal i denna trafik bör fortsättningsvis åvila regeringskansliet.

6. Beredskapsplanering

Mitt förslag:

- Till statens väg- och trafikinstitut (VTI) överförs ansvaret för funktionen Transporter inom den civila delen av totalförsvaret.
- Till statens väg- och trafikinstitut (VTI) överförs ansvaret för uppgiften drivmedelsransonering inom delfunktionen bränslen och drivmedel.
- Från TPR bör medel motsvarande fem årsarbetskrafter överföras till VTI.
- Från TPR bör till VTI överföras den rådgivande delegation för beredskapsfrågor.

Utredningens förslag: Uppgifterna bör åvila TPR.

Remissinstanserna: Utredningens förslag att TPR bör behålla sina uppgifter inom totalförsvaret tillstyrks nästan genomgående av det tiotal remissinstanser som behandlat denna fråga.

Svenska kommunförbundet pekar på alternativa lösningar, medan länsstyrelsen i Norrbottens län föreslår att statens energiverk bör svara för frågor om drivmedelsransonering.

Bakgrund till mitt förslag: Enligt förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del ansvarar TPR för funktionen Transporter.

Inom funktionen har förutom TPR följande myndigheter uppgifter:

banverket
vägverket
luftfartsverket
sjöfartsverket
trafiksäkerhetsverket
statens räddningsverk

I egenskap av funktionsansvarig myndighet skall TPR dels *samordna verksamheten* inom funktionen, dels samordna denna verksamhet med verksamhet vid andra myndigheter inom totalförsvaret. I fred innebär funktionsansvaret bl. a. att TPR skall utarbeta underlag för statsmakternas beslut om målen för funktionen, samordna planering och budgetering av beredskapsförberedelser, svara för att personal utbildas, svara för att övningar genomförs och att regelbundet till regeringen redovisa beredskapsläget. TPR skall också svara för programplanering inom transportfunktionen.

Under kriser och krig skall TPR verka för att landets civila transportresurser utnyttjas så att de transporter som är nödvändiga för totalförsvaret genomförs. TPR skall besluta föreskrifter i detta avseende.

TPR har ett speciellt ansvar för att *planera och leda landsvägstransporter* under kriser och krig. TPR skall också, i den mån det inte ankommer på någon annan myndighet, planlägga, samordna och genomföra *ransoneringar* och andra regleringar av förbrukningen av flytande bränsle för motordrift.

Skälen till mitt förslag: Mina förslag i det föregående bygger på att TPRs nuvarande planerings- och utredningsuppgifter flyttas över till andra organ. Det finns då inte någon anledning att behålla beredskapsplaneringen inom TPR.

En viktig utgångspunkt för vilket organ som i fortsättningen bör svara för beredskapsplaneringen är att samordningsfunktionen bör finnas hos en myndighet som hör till kommunikationsdepartementets verksamhetsområde. Detta ökar förutsättningarna för att beredskapssynpunkter skall kunna beaktas i olika delar av och på olika nivåer inom det komplexa transportområdet. Kvaliteten i beredskapsplaneringen bör också vinna på att de för planeringen ansvariga har nära kontakt med den fredsmässiga utvecklingen på området.

Ett alternativ som övervägts är att låta vägverket svara för samordningsuppgiften. För en sådan lösning talar vägtrafikens stora betydelse för transportförsörjningen och för att delfunktionen Landsvägstransporter skulle kunna inordnas i verkets övriga beredskapsplanering. Alternativet bör emellertid avvisas med hänsyn till de praktiska svårigheter som vägverket såsom sektorsansvarigt organ skulle få att samordna beredskapsplaneringen för vägtrafiken med järnvägs- och flygtrafiken och med sjöfarten. På samma grunder bör SJ och banverket avvisas. Dessa båda verk har visserligen en gemensam beredskapsplanering och har därför en viss vana vid samordningsarbete men skulle ändå ha svårigheter att samordna planeringen för järnvägstrafiken med planeringen för de tre andra trafikgrenarna.

Man kan naturligtvis också tänka sig att dela upp beredskapsplaneringen

inom TPR och lägga ansvaret för drivmedelsransoneringen på statens energiverk. För genomförande av ransonering av bl. a. flytande bränsle för annat ändamål än motordrift svarar bränslenämnden enligt förordningen (1988:521) med instruktion för bränslenämnden. Vid nämnden finns ett kansli vars personal är anställd vid statens energiverk. Det fredstida arbetet med bränsleransonering utförs av energiverket. Jag ser det emellertid som klart olämpligt med en uppdelning. Planeringen av drivmedelsransonering har ett mycket nära samband med den övriga delen av TPRs nuvarande beredskapsplanering. En uppdelning skulle därför medföra effektivitetsförluster.

Mot bakgrund av att beredskapsplaneringen bör hållas samman och att verksamheten kan dra viss nytta av utrednings- och prognosverksamheten inom transportsektorn i övrigt finner jag det följdriktigt att ge VTI ansvaret. Detta mitt ställningstagande kan måhända te sig överraskande med hänsyn till VTIs nuvarande uppgift att i första hand vara ett forskningsorgan. Man bortser emellertid då från att VTI genom mina förslag i det föregående (avsnitt 3) omvandlas till ett delvis nytt organ med kvalificerade utredningsuppgifter inom hela transportsektorn av det slag som legat till grund för TPRs nuvarande beredskapsplanering. VTI skall således vara en allmän kunskapskälla rörande trafik och transporter samt, vilket är särskilt viktigt för planeringen av drivmedelsransonering, ha uppgiften att göra detaljerade prognoser över trafikutvecklingen för samtliga trafikslag. Allt detta är betydelsefullt för beredskapsplaneringen i dess helhet. Jag vill också hänvisa till mina förslag i det följande (avsnitt 7.4) rörande VTIs arbete med att utföra konsekvensbeskrivningar på energiområdet med hänsyn till trafikutvecklingen. Denna verksamhet förstärker ytterligare institutets roll som ett lämpligt organ för beredskapsplanering.

Med anledning av mitt förslag bör medel motsvarande fem årsarbetskrafter överföras från TPR till VTI. Enligt uppgifter lämnade till utredningsmannen av personalsektionen vid TPR var vid årskiftet 1989/90 6,5 årsarbetskrafter verksamma i beredskapsplaneringen. Successiva rationaliseringar sedan dess gör att medelsbehovet vid VTI bör kunna begränsas på det sätt som jag angivit. Den rådgivande delegation för beredskapsfrågor som nu är knuten till TPR bör genom mitt förslag i organisationsfrågan knytas till VTI.

Återstående medel för budgetåret 1991/92 under anslaget Åtgärder inom den civila delen av totalförsvaret bör med anledning av mitt förslag senast den 31 december 1991 överföras till VTI.

I denna fråga har jag samrått med chefen för försvarsdepartementet och med chefen för industridepartementet.

7. Överföring av TPRs tillsynsuppgifter till andra organ

7.1 Allmänt

Mitt förslag: TPRs tillsynsuppgifter bör i princip överföras till andra organ.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt, men med delvis andra motiv.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som behandlat denna fråga mera principiellt ställer sig positiva till att TPRs tillsynsuppgifter förs över till andra myndigheter i den utsträckning som utredningen föreslagit.

TPR, RRV, SACO och Statstjänstemannaförbundet avstyrker dock de föreslagna överföringarna. Enligt TPRs uppfattning utgör handikappanpassning, riksfärdtjänst, energi- och miljöfrågor samt yrkestrafikfrågor centrala planerings- och utredningsfrågor inom trafikpolitiken. Uppgifterna har ett naturligt samband med TPRs övriga uppgifter varför de även framgent bör handläggas inom TPR.

Skälen till mitt förslag: Utredningens förslag att överföra tillsynsuppgifterna till andra organ motiveras närmast med att TPR borde koncentrera sig på planerings- och utredningsuppgifterna. När jag nu i det föregående har föreslagit att dessa uppgifter skall utföras inom andra organ än TPR bortfaller detta motiv. Jag kommer nu att i det följande behandla de olika uppgifternas organisatoriska placering.

7.2 Handikappanpassning av den kollektiva trafiken m. m.

Mitt förslag:

- Trafiksäkerhetsverket skall ha den överordnade rollen att definiera funktionskrav, initiera, planera och följa upp handikappanpassningen av kollektiva färdmedel samt verka för att handikappanpassningen samordnas mellan olika trafikslag.
- Banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och trafiksäkerhetsverket skall inom sina resp. verksamhetsområden genom åtgärder i fordonens och terminalernas konstruktion och utrustning verka för att handikappades resor underlättas.
- Statens järnvägar, banverket, luftfartsverket, trafiksäkerhetsverket och vägverket skall genom driftsåtgärder inom sina resp. verksamheter underlätta handikappades resor.
- Resursåtgången inom TSV för de nya uppgifterna bör uppgå till medel motsvarande en årsarbetskraft och bör avgiftsfinansieras.
- Den rådgivande delegationen för handikappfrågor som nu finns inom TPR bör knytas till TSV.
- Boverket skall inom ramen för projektet TRÅD verka för samordning av handikappanpassning av färdmedel med trafikmiljön i övrigt.

Utredningens förslag: Överensstämmer i princip med mitt. Dock omnämns inte i utredningen att trafikverken skulle ha ett särskilt ansvar för att genom driftåtgärder underlätta handikappades resor. Ej heller betonas lika starkt som i mitt förslag de olika trafikgrenarnas direkta ansvar för handikappanpassningen.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna är positiva till förslagen, däribland Synskadades Riksförbund, AB Svensk Bilprovning och TSV. Statens handikappråd, Handikappinstitutet, De Handikappades Riksförbund (DHR), Handikappförbundens Centralkommitté (HCK) genom Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR) samt TPR avstyrker emellertid förslaget. Socialstyrelsen framhåller att TPR även fortsättningsvis bör ha den överordnade rollen att initiera, planera och följa upp handi-

kappanpassningen samt verka för att anpassningen samordnas mellan skilda trafikslag.

Bakgrund till mitt förslag: Enligt lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik skall de färdmedel som används i kollektivtrafik så långt som möjligt vara lämpade för handikappade resenärer. När kollektivtrafik planeras och genomförs skall handikappades särskilda behov beaktas så långt det är möjligt. Den som har tillsyn över kollektivtrafik och den som utövar sådan trafik skall se till att trafiken anpassas med hänsyn till handikappade.

TPR skall enligt förordningen (1980:398) om handikappanpassad kollektivtrafik initiera, planera och följa upp anpassningen samt verka för att anpassningen samordnas. Vidare skall rådet meddela de föreskrifter om anpassningen som behövs.

TPR har utfärdat föreskrifter för handikappanpassning av alla slag av kollektiva färdmedel, med undantag för fordon som används i taxitrafik.

När det gäller vägtrafikfordon skall AB Svensk Bilprovning kontrollera att kraven uppfyllts. För kontrollen av övriga transportmedel som flyget och passagerarfartyg svarar luftfartsinspektionen resp. sjöfartsinspektionen. Avsikten är att järnvägsinspektionen skall få motsvarande funktion för den spårbundna trafiken.

I arbetet med handikappanpassning av fordon har TPR kontakter med trafikmedelstillverkare, trafikföretag, trafikverken, TSV, branschorgan, handikappinstitutet, handikapporganisationer, forskningsprojekt m. fl.

Skälen till mitt förslag: För att innehållet i föreskrifterna skall få effekt i form av bättre tillgänglighet för handikappade ligger det i sakens natur att de måste vara detaljerade och grundade på konstruktionsmässiga egenskaper hos de olika färdmedlen. Det skall också gå att på ett rutinmässigt sätt kontrollera att fordonens utformning överensstämmer med vad som sägs i föreskrifterna. Det betyder att utformningen av föreskrifter för handikappanpassning i sina huvuddrag bör överensstämma med vad som allmänt gäller beträffande tekniska och säkerhetsmässiga krav på fordon.

När det gäller vägtrafiken utfärdar TSV i enlighet med fordonskungörelsen (1972:595) föreskrifter beträffande fordons lämplighet i olika avseenden. Handikappanpassningen borde, har hävdats från flera håll, kunna ske på grundval av de föreskrifter som TSV utfärdar för just detta ändamål.

Från fordonstillverkare, AB Svensk Bilprovning och trafikhuvudmän har framförts önskemål om att endast en myndighet skall svara för föreskriftsarbetet rörande fordons beskaffenhet och utrustning. Man har funnit det opraktiskt med flera föreskrivande myndigheter på det fordonstekniska området utöver TSV och naturvårdsverket. Detta kan leda till oklarheter beträffande definitioner, till variationer i anpassningen till internationella reglementen m. m. Även detta talar för att TSV bör handha handikappanpassningen av vägtrafikfordon.

Jag kommer senare denna dag föreslå regeringen att besluta om en översyn av det offentliga trafiksäkerhetsarbetets organisation. Mitt förslag om TSVs ansvar för handikappanpassningen gäller därför i avvaktan på resultatet av översynen.

I analogi med vad jag nu har anfört beträffande vägtrafiken bör myndig-

hetsansvaret för handikappanpassningen för övriga trafikslag åvila resp. trafikverk, dvs. banverket, sjöfartsverket och luftfartsverket. För undvikande av missförstånd vill jag tillägga att banverkets ansvar för föreskrifter för handikappanpassning av järnvägstrafiken omfattar såväl fasta anläggningar som rullande materiel.

Mitt förslag innebär, om det godtas, att ändringar krävs i förordningen (1980:398) om handikappanpassad kollektivtrafik samt i instruktionerna för resp. verk.

Mitt förslag innebär att bestämmelserna om föreskrifter för handikappanpassning delas upp på det sätt som gällde under början av 1980-talet. Huvudmotivet för en återgång är att allt föreskriftsarbete som rör en trafikgren och som avser fordonens och terminalernas konstruktion, utrustning och drift bör utföras av resp. trafikverk.

Enligt min mening skall handikappanpassningen vara en naturlig del inom de olika trafikgrenarnas verksamhet. Detta är en uppfattning som ofta framförs av handikapporganisationerna. I detta ligger att trafikverken bör få ett större ansvar, inte bara för teknisk anpassning av fordon och terminaler utan också för driftsåtgärder, d. v. s. för *servicen* gentemot handikappade. Servicekravet gäller då även SJ. Inte minst viktigt är en god information till resenären före och under resan. Med nuvarande system finns en risk med att verken undandrar sig sitt serviceansvar med hänvisning till TPRs föreskrifter om teknisk utformning. Genom mitt förslag kan de handikappade tydligare se var det samlade ansvaret ligger för de olika trafikgrenarna.

Det kan emellertid fortfarande finnas många frågor som är gemensamma för trafikverken. Mycket av det grundläggande utvecklingsarbete som behövs är gemensamt för de olika trafikslagen. Det är också viktigt att *inriktningen av anpassningsåtgärderna sker på ett samordnat sätt* med beaktande av de funktionskrav som olika grupper av handikappade kan ställa. Det är därför lämpligt att TSV från TPR övertar den övergripande rollen att initiera och driva på, planera och följa upp handikappanpassningen samt att verka för att anpassningen samordnas mellan skilda trafikslag. Medicinsk kompetens finns vid TSV sedan verket den 1 januari 1990 tillförts en ny enhet för trafikmedicin.

TSV bör också från TPR överta eventuellt återstående medel från det engångsanslag för handikappanpassning av kollektivtrafiken som riksdagen beslöt om med anledning av förslag i 1988 års trafikpolitiska proposition (1988/89:50 bil. 1, TU20, rskr. 297).

Den rådgivande delegationen för handikappfrågor inom TPR bör knytas till TSV. Den skall bistå TSV och trafikverken i frågor om handikappanpassning av färdmedel. Ordförandeskapet bör utövas av generaldirektören för TSV.

För att TSV skall kunna fullgöra sitt samordningsansvar och sitt föreskriftsarbete vad gäller handikappanpassning av vägtrafikfordon krävs resurser motsvarande en årsarbetskraft. Banverket, luftfartsverket och sjöfartsverket bör kunna fullgöra sina uppgifter utan förstärkning eftersom det grundläggande föreskriftsarbetet på fordonsområdet redan är gjort. Uppföljning av effekterna av hittills meddelade föreskrifter är emellertid en viktig uppgift.

I utredningen redovisas också behovet av att bättre kunna samordna handikappanpassningen av färdmedel och terminalbyggnader. Målet bör vara att omgivningen, både transportmedlen och närmiljön, anpassas till handikappades förflyttningsbehov.

Flertalet frågor med tyngdpunkt i *trafikmiljön* behandlas av boverket, vägverket, TSV, naturvårdsverket och Svenska kommunförbundet i ett projekt benämnt TRÅD: Allmänna råd för planering av stadens trafiknät. De publikationer projektet utarbetat och löpande reviderar innehåller bl. a. råd angående trafiknätens och bebyggelsens utformning så att bättre förutsättningar skapas för kollektivtrafik och för gång- och cykeltrafik med beaktande av handikappades behov. I arbetet är även handikapporganisationerna representerade. TPR har hittills inte deltagit i detta arbete.

Eftersom handikappanpassningen av kollektiva färdmedel är beroende av trafikmiljöns utformning i vid mening bör alla projekt som avser samordning av de olika trafikmedlen med miljön i övrigt ske inom ramen för TRÅD. TRÅD ligger till grund för ARGUS, Handbok för allmänna råd för gators utformning och standard, som utarbetas av Svenska kommunförbundet och vägverket i samarbete med boverket och TSV. Det bör ankomma på *boverket* att verka för att trafikmiljöns handikappfrågor följs upp i såväl TRÅD som ARGUS.

I denna fråga har jag samrått med chefen för bostadsdepartementet.

7.3 Riksfärdtjänst

Min bedömning:

– Överläggningar skall tas upp med kommunförbunden om överföring av huvudmannaskapet för riksfärdtjänsten. Inriktningen skall därvid vara att verksamheten kommunaliseras vid årsskiftet 1991/92.

Utredningens förslag: Socialstyrelsen bör från den 1 juli 1991 ha ansvaret för riksfärdtjänsten.

Remissinstanserna: Utredningens förslag att ansvaret för riksfärdtjänsten skall överföras från TPR till socialstyrelsen tillstyrks av RRV, länsstyrelsen i Malmöhus län, Svenska kommunförbundet, landstingsförbundet samt med vissa reservationer också av Svenska Busstrafikförbundet. Avstyrkan kommer från TPR samt från socialstyrelsen och de myndigheter i övrigt och organisationer som arbetar med handikappfrågor. DHR framhåller därutöver att en särskild nämnd för handikappades resor bör inrättas. Enligt NHR bör den rådgivande delegationen för handikappfrågor få beslutande befogenheter.

Bakgrund till min bedömning: Riksfärdtjänsten inrättades år 1980 som en försöksverksamhet. Genom riksdagens beslut år 1984 permanentades verksamheten och ansvaret lades på TPR.

Ersättning för riksfärdtjänst sker i enlighet med förordningen (1989:340) om riksfärdtjänst samt TPRs föreskrifter (TPRFS 1989:6) om riksfärdtjänst och (TPRFS 1989:7) om egenavgifter vid resor med riksfärdtjänst. TPR har också meddelat allmänna råd (1989:3) för verksamheten.

Syftet med riksfärdtjänsten är att ge svårt handikappade möjlighet att

göra längre resor inom landet till normala kostnader. Berättigade till riksfärdtjänst är personer som på grund av sitt handikapp och brist på tillgängliga trafikmedel måste resa på ett dyrare sätt än normalt.

Riksfärdtjänstresor kan ske med flyg, tåg, taxibilar eller med specialfordon till ett pris som i princip motsvarar kostnaden för att åka andra klass tåg. I vissa fall kan även ledsagare medfölja. TPR har till uppgift att utfärda föreskrifter, fördela medelsramar till kommunerna, betala ersättning för genomförda resor, informera och ge råd samt i vissa fall att träffa avtal med trafikföretag.

Riksfärdtjänsten bekostas genom statliga medel som täcker resenärens resekostnader exkl. dennes egenavgift. Det är emellertid kommunerna som meddelar tillstånd till riksfärdtjänst och också anger de villkor som är förknippade med tillståndet såsom valet av färdmedel.

Skälen till min bedömning: Resandet inom riksfärdtjänsten har successivt ökat. Så till exempel har antalet resenärer ökat från 6 600 budgetåret 1981/82 till 24 900 budgetåret 1990/91. Antalet resor har ökat ännu snabbare, nämligen från 10 600 till 48 800. Någon påtaglig tendens till avmattning i resandet med riksfärdtjänsten kan heller inte skönjas. I stället sker en viss ökning av antalet resor per resenär. Ett annat problem hänger samman med att inte mindre än en tredjedel av resorna sker på avstånd under 10 mil vilket bör ställas i relation till syftet med inrättandet av riksfärdtjänsten som var att tillgodose i huvudsak det långväga resandet.

En annan brist i måluppfyllelsen gäller färdmedelsvalet. Statsmakternas intentioner med riksfärdtjänsten var att de flesta resorna skall utföras med reguljära fjärrtrafikmedel, dvs. tåg, buss, båt eller flyg. Den s. k. HAKO-utredningen angav i sitt betänkande (SOU 1975:68) Handikappanpassad kollektivtrafik att endast 10 % av resorna skulle komma att göras med taxi eller specialfordon. Detta antagande har visat sig vara helt felaktigt. Andelen taxi/specialfordonsresor uppgår i stället till drygt 80 %.

En sådan färdmedelsfördelning har naturligtvis bidragit till att kostnaderna för riksfärdtjänsten blivit oväntat höga. Härtill kommer att själva resandet har ökat i omfattning på ett sätt som knappast förutsågs vid riksdagsbeslutet år 1979 om att riksfärdtjänsten skulle inrättas.

När det gäller kostnadsutvecklingen ser jag ett särskilt problem i att det finns en uppdelning i beslutsfattande och kostnadsansvar för riksfärdtjänsten. Det är kommunerna som fattar beslut om resorna medan det är staten som står för den allra största delen av kostnaderna. Detta är ett grundläggande systemfel i administrationen av riksfärdtjänsten.

Genom riksdagens beslut våren 1989 med anledning av regeringens proposition (1988/89:81, TU 17, rskr. 230) om riksfärdtjänsten gjordes ett försök att förenkla regelsystemet och att bromsa kostnadsutvecklingen.

Det skall således finnas en möjlighet för kommunerna att i sina beslut om riksfärdtjänst kunna pröva i vad mån sökanden behöver resa särskilt ofta. Vidare infördes en ordning som innebär att beslut och kostnadsramar har lagts på ett och samma organ. Det statliga anslaget för ersättning för riksfärdtjänst överförs årligen till kommunerna, inom Stockholms län till landstinget. Besluten om tillstånd till riksfärdtjänst skall ske med beaktande av de medelsramar som staten genom TPR ställer till förfogande. I det fall

större generella taxehöjningar uppstått under det löpande budgetåret och som rimligen inte kunnat förutses, kan TPR dock utöka medelsramarna. Det är också möjligt för kommunerna att, om behov föreligger, förskottera medel för riksfärdtjänstresor varvid avräkning sker utifrån vad som finns tillgängligt under kommande budgetår.

Detta nya system har kanske i en del fall varit återhållande på kommunernas beslut att bevilja tillstånd för riksfärdtjänst. Fortfarande gäller ju dock att riksfärdtjänsten finansieras med ett statligt förslagsanslag, vilket i praktiken innebär att de årliga ramar som tilldelas kommunerna får överskridas.

Detta är bakgrunden till mitt förslag i avsnittet Kollektivtrafik m. m. om att riksfärdtjänsten från och med budgetåret 1991/92 skall finansieras inom ramen för ett reservationsanslag. Ramarna till kommunerna får därmed inte överskridas.

Många skäl talar för att det samlade ansvaret för riksfärdtjänsten även i formell mening bör ligga på kommunerna. Som jag tidigare har nämnt består en stor andel av resorna med riksfärdtjänst av kortväga resor. En fjärdedel av resorna sker exempelvis inom länsgränserna. För denna del av resandet finns ett uppenbart samband inte bara med den kommunala färdtjänsten utan också med sjukresorna och med den länsfärdtjänst som håller på att växa fram. Alla dessa verksamheter syftar till att underlätta rörligheten för handikappade och äldre men är nästan alltid organiserade var för sig och på ett sådant sätt att det som regel inte sker någon samåkning i fordonen trots att resmålen kan vara de samma.

En mera övergripande och samordnande syn såväl på riks-, läns- och den kommunala färdtjänsten som på sjukreseverksamheten bör kunna leda till rationaliseringsvinster, t. ex. i samband med upphandling av transporttjänster från taxi och andra transportföretag och genom inrättande av moderna gemensamma beställnings- och samordningsenheter. Möjligheterna att styra resandet i tid och rum och att öka samåkning mellan de olika resandekategorierna är sannolikt inte obetydliga. Administrations- och kostnadsfunktionerna i de olika verksamheterna kan också behöva förbättras.

Mitt tidigare lämnade förslag om att riksfärdtjänsten skall finansieras med ett reservationsanslag kan ses som ett steg mot att verksamheten också i formell mening blir en kommunal uppgift. Samåkningen kan då organiseras bättre, liksom också beställningsverksamheten vilket bör kunna leda till kostnadsminskningar och inbesparade allmänna medel. Detta bör särskilt kunna gälla om samverkan sker med trafikhuvudmannen i länet. Genom ökad handikappanpassning av färdmedel och terminaler och genom att inrätta s. k. servicelinjer bör, som erfarenheterna visar från bl. a. Borås, kostnaderna för handikappades resor kunna minska. En ytterligare fördel med att lägga det formella ansvaret för riksfärdtjänsten på kommunerna är att beslut och kostnadsansvar då ligger på samma organ. För handikappade som söker tillstånd till riksfärdtjänst innebär detta ett förenklat resande med färre inblandade.

En sådan överföring av ansvaret till kommunerna förutsätter lag. Jag återkommer längre fram (avsnitt 8.1) på vad sätt författningsfrågorna bör

lösas i samband med mina ställningstaganden till de uppgifter som nu åvilar TPR.

Ett överförande av riksfärdtjänsten till kommunerna och i Stockholms län till landstinget bör tas upp i överläggningar med kommunförbunden. Inriktningen bör vara att riksfärdtjänsten kommunaliseras från och med årsskiftet 1991/92.

Min avsikt är att föreslå regeringen att under kalenderåret 1991 återkomma till riksdagen med de lagförslag och med de förslag till ekonomiska ramar som kommunaliseringen föranleder. Tillsvidare disponerar TPR anslaget G 3. Riksfärdtjänst.

7.4 Energihushållning, miljö m. m.

Mitt förslag:

- Banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och vägverket får ansvaret för information om energianvändning, energisparande och miljö inom resp. trafikgren.
- Konsumentverket övertar från TPR ansvaret för förhandlingar med personbilsleverantörer om begränsning av bränsleförbrukningen hos nya personbilar.
- Uppgiften att ta fram beslutsunderlag i form av konsekvensbeskrivningar för energihushållningen och miljön av olika trafik- och miljöpolitiska åtgärder inom transportsektorn överförs från TPR till VTI. Till VTI överförs från TPR medel motsvarande tre årsarbetskrafter.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Utredningen föreslår dock att TSV i stället för vägverket får ansvaret för information om energianvändning, energisparande och miljö inom vägtrafiken och att TSV skulle överta ansvaret för förhandlingar med personbilsleverantörer om begränsning av bränsleförbrukningen. Uppgiften att utarbeta konsekvensbeskrivningar för energihushållningen och miljön behandlades inte i betänkandet.

Remissinstanserna: Socialstyrelsen, TSV, sjöfartsverket, boverket, statens energiverk, NTF och Bilindustriföreningen tillstyrker eller har inte något att erinra mot förslagen. TPR, konsumentverket, statens naturvårdsverk, AB Svensk Bilprovning och Svenska kommunförbundet framför olika invändningar och alternativa lösningar. De förslag till ansvariga myndigheter som nämns är bl. a. konsumentverket, statens naturvårdsverk och statens energiverk.

Skälen till mitt förslag: Mot bakgrund av att varje trafikslag kräver sin speciella utformning av *energispar- och miljöinformation* och svårigheten att samordna olika intressen bör ansvaret för information om energisparande och trafikens miljöpåverkan i första hand åvila trafikverken. Detta är i linje med det ansvar som riksdagen genom 1988 års trafikpolitiska beslut lagt på trafikverken att i sina beslut beakta följdeffekterna med avseende på energiförbrukning och miljöpåverkan. Informationen kan härigenom utformas efter varje trafikslags behov och samordnas med verkens övriga informationsverksamhet.

Denna grundtanke stöds av ett stort antal remissinstanser. Statens ener-

giverk (STEV) erinrar visserligen om att STEV är den centrala myndighet som har ansvaret för energiförsörjning. STEV anser det emellertid principiellt riktigt att resp. ansvarig sektorsmyndighet bevakar såväl energi- som miljöfrågorna. De skall också ha ansvaret att informera om energisparmöjligheter.

Mot bakgrund av 1988 års trafikpolitiska beslut finner jag det mest logiskt att resp. trafikverk, dvs. banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och vägverket skall ansvara för information om energianvändning, energisparande och miljö inom resp. trafikgren.

Detta innebär att jag på ett delområde frångår utredningens förslag att informationsansvaret rörande vägtrafiken skulle åvila TSV. Jag finner således att vägverket har större förutsättningar än TSV att i samband med investeringplaneringen för vägtrafiksektorn beakta följdeffekterna för energihushållning och miljö. Jag vill också hänvisa till att väghållaren genom modern informationsteknik kan medverka till energibesparingar i trafiken, t.ex. genom minskade köbildningar. Miljön är också ett av vägverket särskilt utpekat satsningsområde inom ramen för projektet "Vägvisaren".

Med hänsyn till att banverket, luftfartsverket, sjöfartsverket och vägverket redan nu bedriver ett omfattande arbete på miljö- och energihushållningsområdena bedömer jag att den nu aktuella informationsverksamheten skall kunna klaras inom ramen för oförändrade resurser. Jag förutsätter också att de fyra verken samverkar sinsemellan i sina informationsinsatser samt utnyttjar den kompetens som finns t.ex. inom statens naturvårdsverk, STEV och konsumentverket.

TPR förhandlar också om *nya personbilars bränsleförbrukning*. Utredningens förslag är att uppgiften flyttas till TSV. Förslaget har rönt kritik från ett antal remissinstanser, bl.a. statens naturvårdsverk och konsumentverket som menar att förslaget bygger på missuppfattningar rörande TSVs nuvarande uppgifter på området.

Jag har tagit intryck av kritiken. På samma sätt som naturvårdsverket haft att svara för personbilars avgasemissioner har konsumentverket kommit att bli en myndighet som haft en betydande del av ansvaret beträffande personbilars bränsleförbrukning. Konsumentverket har under hela 1980-talet även bevakat den internationella utvecklingen inom ramen för arbetet i ECE.

Konsumentverket hänvisar också till att verket har lång erfarenhet av olika slag av förhandlingar med billeverantörerna. Åtskilliga överläggningar har förts med nybilsleverantörerna om förbättringar av produkter, tjänster, marknadsföring, avtalsvillkor m.m. från konsumentsynpunkt och förbättringar har uppnåtts på flera områden.

Med hänsyn till konsumentverkets höga kompetens på personbilsområdet bedömer jag att verket inte behöver någon extra resursförstärkning för uppgiften.

I denna fråga har jag samrått med chefen för civildepartementet.

Ytterligare ett område som har ett samband med TPRs arbete med miljöfrågor och energihushållning gäller utarbetandet av *konsekvensbeskrivningar för miljön och energiåtgången* av olika slag av åtgärder inom

transportsektorn. Exempel på sådana utredningar som TPR utfört är "Mål, miljö, trafikstrategi" (TPR rapport 1990: 1), "Trafik, miljö, kostnader" (1990: 8), "Trafik, energi och koldioxid" (1990: 11) samt det material som redovisas i Miljöavgiftsutredningens betänkande (SOU 1989: 83) Ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken i dess bilagedel (SOU 1989: 84). Där redovisas bl. a. konsekvenserna i form av trafikmängder, olika slag av avgasutsläpp, energiåtgång m. m. som resultat av miljöavgifter och olika slag av beskattningsåtgärder. Sådana konsekvensberäkningar utgör ett viktigt beslutsunderlag inom trafik- och miljöpolitiken. För att man skall kunna utföra beräkningarna är det nödvändigt att ha en tillförlitlig databas som successivt byggs upp för att kunna användas med kort varsel. Verksamheten har ett nära samband med det arbete som jag i avsnitt 2 benämnt Övergripande trafikpolitiska frågor och som jag föreslagit bli överfört från TPR till kommunikationsdepartementet. Själva beräkningsarbetet och vidmakthållandet av databasen bör emellertid förläggas till VTI. Detta gäller således både arbetet med trafikprognoser enligt mitt förslag i det föregående (avsnitt 3) och det nu beskrivna arbetet med konsekvensbeskrivningar för miljön och energiåtgången.

Resursåtgången vid institutet bedömer jag bör motsvara tre årsarbetskrafter.

7.5 Inrikes yrkestrafik

Mitt förslag:

- TSV skall få ansvaret för frågor om inrikes yrkestrafik. I detta ansvar ligger bl. a. uppgiften att som första instans svara för tillståndsprövning av sådan inrikes linjetrafik som berör flera län, att avgöra om en trafikhuvudman skall kunna utan tillstånd få driva linjetrafik över länsgräns samt meddela vissa föreskrifter i fråga om yrkesmässig trafik, transportförmedling och biluthyrning.
- Nämnden för yrkestrafikfrågor knyts till TSV.
- Kanslifunktionen för buss- och taxivärderingsnämnden, resp. för kollektivtrafiknämnden skall finnas hos TSV.
- Resursåtgången inom TSV för de nya uppgifterna motsvarar två årsarbetskrafter och bör avgiftsfinansieras.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt. Tillståndsprövning för linjetrafik med buss som berör flera län föreslås emellertid ankomma på regeringen. Utredningen har heller inte behandlat frågorna om biluthyrning och transportförmedling samt kanslifunktionen för buss- och taxivärderingsnämnden, resp. för kollektivtrafiknämnden. Utredningen utgår från att skadlighetsprövningen enligt 8 § yrkestrafiklagen skall finnas kvar.

Remissinstanserna: Förslaget att TSV skall svara för frågor om inrikes yrkestrafik tillstyrks av TSV, länsstyrelsernas organisationsnämnd och Svenska kommunförbundet. TPR, Svenska taxiförbundet och Svenska Busstrafikförbundet avstyrker förslaget.

Svenska kommunförbundet och SLTF tillstyrker förslaget att regeringen (kommunikationsdepartementet) bör såsom första instans vara ansvarig

för tillståndsprövningen av busstrafik som berör flera län. TPR, NO, SPK och länsstyrelsen i Malmöhus län avstyrker eller ifrågasätter förslaget.

Bakgrund till mitt förslag: Yrkestrafiken har under de senare åren successivt avreglerats. Härigenom har TPRs uppgifter inom detta område minskat i samma takt.

Vidare gäller numera en ändrad instansordning vid prövning av tillstånd till yrkesmässig trafik, transportförmedling och biluthyrning. Instansordningen är inte längre länsstyrelsen -- TPR – regeringen utan länsstyrelsen – kammarrätten – regeringsrätten.

Detta innebär sammantaget att ett mycket stort antal överprövningsärenden per år avlastats TPR. En konsekvens härav har redan tagits genom att riksdagen med anledning av förslag i 1990 års budgetproposition beslutat sänka TPRs förvaltningsanslag H 1. med 1 milj. kr.

TPR fattar numera beslut endast om tillstånd till interregional linjetrafik enligt yrkestrafiklagen (1988:263) samt beslutar enligt lagen (1985:449) om rätt att driva viss linjetrafik om trafikhuvudmännens rätt att driva länsgränsöverskridande linjetrafik utan tillstånd. Rådet överprövar också länsstyrelsernas beslut i dispensärenden om taxameter och om s. k. skyddskåpa i taxifordon.

TPR meddelar föreskrifter om det yrkeskunnande som krävs för att få tillstånd till yrkesmässig trafik resp. till biluthyrning i enlighet med yrkestrafikförordningen (1988:1503) och förordningen (1988:1505) om biluthyrning. Föreskrifter finns redan utfärdade men kräver självfallet ett visst uppföljningsarbete. Rådet granskar och godkänner bl. a. de olika kursplanerna för gods-, buss- och taxitrafik. Vidare får rådet enligt förordningen (1988:1 504) om transportförmedling föreskriva eller i enskilda fall medge att bestämmelserna om transportförmedling inte skall tillämpas på sådana godstransporter som utförs endast inom visst begränsat område eller på en viss vägsträcka.

TPR har utarbetat allmänna råd för handläggning av trafiktillstånd. Dessa har haft en stor betydelse för att en enhetlig praxis inom detta område utbildas hos länsstyrelserna.

En viktig uppgift för TPR är att följa upp den nya yrkestrafiklagstiftningen. Enligt riksdagens trafikpolitiska beslut skall uppföljningen särskilt gälla effekterna av avregleringen av taxitrafiken.

Nämnden för yrkestrafikfrågor är knuten till TPR. Nämnden har enligt TPRs instruktion till uppgift att följa utvecklingen på yrkestrafikområdet och ge förslag till åtgärder.

Rådet har även kanslifunktionen för buss- och taxivärderingsnämnden och för kollektivtrafiknämnden.

Skälen till mitt förslag: TSV skall utöver sitt arbete med trafiksäkerhetsfrågor svara för frågor om körkort, förarutbildning och förarprov, frågor om trafik på väg och i terräng samt frågor om fordons beskaffenhet och utrustning. Fr. o. m. år 1986 svarar TSV för såväl arbetstids- som fordonskontroll inom yrkestrafiken. Härtill kommer att TSV nyligen fattat beslut om en ökad satsning på yrkestrafik.

Efter den nu genomförda avregleringen är det naturligt att TSV övertar ansvaret för de frågor rörande inrikes yrkestrafik som nu åligger TPR. Jag

ansluter mig härmed i huvudsak till utredningens förslag och vill särskilt fästa uppmärksamheten på vikten av en uppföljning av den ändrade yrkestrafiklagstiftningen. I riksdagens trafikpolitiska beslut nämns särskilt effekterna av avregleringen av taxitrafiken. Jag vill vidare anföra följande.

När regeringen i samband med arbetet med 1988 års trafikpolitiska proposition övervägde om behovsprövningen skulle slopas för linjetrafik, befarades att en fullständigt fri konkurrens på området skulle medföra skadeverkningar för den trafik som samhället bedriver genom trafikhuvudmännen och SJ. Den rekonstruktion av SJ som skulle ske motiverade att tågtrafiken borde skyddas under i vart fall en viss övergångstid. Trafikhuvudmännen som ansvarar för trafikförsörjningen inom sina resp. län och således skall driva både lönsam och olönsam trafik borde få möjlighet att täcka kostnaderna för den olönsamma genom att få ensamma driva den lönsamma trafiken. Därför infördes en skadlighetsprövning som innebär att tillstånd till linjetrafik får ges endast om den avsedda trafiken inte kan antas bli till skada för redan etablerad järnvägstrafik eller trafik som drivs enligt lagen om rätt att driva viss linjetrafik.

TPR har i en rapport i december 1990 till regeringen redovisat resultaten av en uppföljning av skadlighetsprövningen. TPR konstaterar att intentionerna bakom avregleringen av busstrafiken inte har uppnåtts. Prövningen av ansökningar om linjetillstånd har varit alltför restriktiv. Det har resulterat i att få nya linjer har kunnat etableras. TPR anser att busstrafiken måste kunna utvecklas i samverkan och konkurrens med järnvägstrafiken. TPR föreslår därför att skadlighetsprövningen avskaffas. För det fall statsmakterna inte är beredda att avskaffa prövningen lämnar TPR förslag till förändringar i lagen som syftar till att göra skadlighetsprövningen väsentligt mindre restriktiv.

Jag har för egen del kommit fram till att lagstiftningen rörande skadlighetsprövningen bör ses över. Ett avskaffande av denna prövning skulle för SJs del kunna ses som ett steg mot en ökad konkurrens. Jag vill här hänvisa till remissyttranden från SPK och NO som har starka invändningar mot att denna prövning skall behållas. Under avsnittet om Järnvägstrafik föreslås att skadlighetsprövningen gentemot tågtrafik skall avskaffas vid årsskiftet 1991/92. Avgränsningen av den interregionala busstrafiken gentemot huvudmannatrafiken ställer emellertid krav på särskilda överväganden. Jag har för avsikt att initiera ett lagstiftningsarbete i syfte att ytterligare avreglera busstrafiken.

Förslaget om att regeringen skulle som första instans pröva tillstånd till interregional linjetrafik finner jag mindre lämpligt. Det bör liksom hittills finnas en tvåinstansordning. Med hänsyn till att TSV även i övrigt enligt mitt förslag bör svara för frågor om inrikes yrkestrafik, bör TSV också svara för prövning av tillstånd för sådan inrikes linjetrafik med buss som berör flera län.

Enligt 2 § lagen (1985:449) om rätt att driva viss linjetrafik får TPR besluta att en trafikhuvudman utan tillstånd får driva linjetrafik på bestämda linjer som sträcker sig från det län där huvudmannaskapet gäller in i ett angränsande län. Denna möjlighet till fri trafikeringsrätt har tillkommit genom 1988 års trafikpolitiska beslut. Trafikhuvudmannen kan på så sätt få större flexibilitet i sin trafikering.

Med hänvisning till vad jag tidigare har anfört om TSVs uppgifter i övrigt inom yrkestrafiken finner jag att TSV bör överta beslutanderollen från TPR även när det gäller ärenden enligt nämnda lag.

Många gemensamma frågor inom yrkestrafiken, inte minst lämplighetsprövning och åtgärder mot olika missförhållanden inom de olika branscherna, motiverar att nämnden för yrkestrafikfrågor finns kvar och knyts till TSV. En viktig fråga är som tidigare nämnts uppföljningen av avregleringen av taxi men också av busstrafiken. Knytningen till TSV medför att nämnden bör kunna ta upp andra frågor av väsentlig betydelse, t.ex. trafiksäkerhets- och trafikmiljöfrågor.

Två andra smärre uppgifter vill jag också ta upp till behandling. Det gäller kanslifunktionerna för buss- och taxivärderingsnämnden i enlighet med lagen (1985:450) om buss- och taxivärderingsnämnden och för kollektivtrafiknämnden i enlighet med lagen (1978:440) om kollektivtrafiknämnd. Antalet ärenden hos de båda nämnderna kan i framtiden beräknas bli ytterst få. Kanslifunktionerna bör emellertid tills vidare finnas kvar och fullgöras av TSV.

Utredningen har bedömt att TSV skulle behöva förstärkas med en årsarbetskraft. Mitt förslag innebär emellertid fler arbetsuppgifter för TSV. TSV bör därför förstärkas med ytterligare medel motsvarande en årsarbetskraft, alltså sammanlagt två. Uppgifterna inom TSV förutsätts bli avgiftsfinansierade. I denna resursbehovsbedömning har jag beaktat att TSV får utökade befogenheter, låt vara mycket begränsade, vad gäller frågor om utrikes yrkestrafik. Dessa frågor behandlar jag i det följande.

7.6 Utrikes yrkestrafik

Mitt förslag:

- Uppgiften att föra förhandlingar om tillstånd och kvoter överförs från TPR till regeringskansliet.
- Till regeringskansliet överförs från TPR medel motsvarande en årsarbetskraft för handläggning av förhandlingsverksamheten.
- Länsstyrelserna prövar frågor om åkares lämplighet att utföra internationella vägtransporter såvitt rör godstrafik och beställningstrafik med buss.
- Tullverket meddelar transporttillstånd i fråga om godstrafik och beställningstrafik med buss.
- TSV handlägger frågor om internationell linjetrafik och bemyndigas att utfärda föreskrifter om internationella vägtransporter.
- Till tullverket överförs från TPR medel motsvarande tre årsarbetskrafter.

Utredningens förslag: Regeringskansliet bör svara för hela förhandlingsverksamheten efter inrättandet av en gemensam europeisk transportmarknad, beräknat till den 1 januari 1993. Vid denna tidpunkt bör tullverket svara för utdelning av tillstånd. Fram till dess ligger båda arbetsuppgifterna på TPR.

Remissinstanserna: Förslaget att flytta verksamheten från TPR avstyrks av TPR, Svenska åkeriförbundet och Svenska Busstrafikförbundet. Övriga

instanser som yttrat sig i denna fråga har en positiv inställning till förslagen, däribland tullverket, som dock gör vissa reservationer i resursfrågan.

Skälen till mitt förslag: På uppdrag av regeringen i varje enskilt fall biträder TPR med vissa förhandlingar med företrädare för trafikministerier i skilda länder, som Sverige har avtal med, om storleken av tillståndskvoter. Avtalen i sin tur bygger på överenskommelser på regeringsnivå. TPR handhar vidare frågor om tillstånd till internationella vägtransporter.

Beträffande *förhandlingsverksamheten* bör observeras att om EG planenligt genomför en gemensam transportmarknad den 1 januari 1993, kommer Sverige sannolikt inte längre att förhandla med enskilda EG-länder utan med EG direkt om villkoren för den internationella vägtrafiken mellan Sverige och EG-området. Redan nu har emellertid TPRs förhandlingsverksamhet en nära anknytning till det internationellt inriktade arbete som bedrivs i regeringskansliet i förhållande till EG och EFTA. Även när det gäller förhandlingsarbetet med öststaterna och med andra länder finns en politisk dimension som växer i omfattning. Den innebär att det grundläggande arbetet måste ske i regeringskansliet. Dubbelarbete kan undvikas om den del av verksamheten som nu finns på TPR flyttas från myndighetsnivån till regeringskansliet.

På den punkten delar jag således inte vad som framförs av TPR i dess remissyttrande, nämligen att även uppgiften att förhandla om nya avtal skulle flyttas från regeringskansliet till rådet. Detta är en politisk uppgift som inte bör ligga på en myndighet. Även förhandlingar om årliga kvoter får, som jag nyss nämnde, allt mer en politisk dimension och bör därför flyttas från TPR till regeringskansliet. Jag bedömer att det skall räcka med att medel motsvarande en årsarbetskraft överförs från TPR till departementet för uppgiften.

Den konkreta *tillståndsgivningen* regleras genom kungörelsen (1974:681) om internationella vägtransporter.

Kungörelsen innebär i huvudsak följande. Internationella vägtransporter med svenskregistrerade fordon får i princip utföras endast av den som har tillstånd enligt yrkestrafiklagen (1988:263) att bedriva motsvarande trafik.

För transporter som rör godstrafik och beställningstrafik med buss med svenskregistrerade fordon fordras av vissa länder särskilda, i fråga om godstrafik oftast kvoterade tillstånd, s.k. transporttillstånd. Tillstånden ges i form av antingen årstillstånd eller resetillstånd. Årstillstånden utdelas i december, vilket föranleder en hård belastning hos tillståndsmyndigheten vid den tiden av året. I de fall fråga om tillstånd skall behandlas av en svensk myndighet är TPR behörig myndighet. Tillstånd får endast meddelas den som kan förväntas iaktta de bestämmelser som gäller för trafiken. Enligt praxis sker denna lämplighetsprövning genom ett särskilt beslut av TPR, där sökanden godkänns för internationella vägtransporter. Den som fått ett generellt godkännande kan sedan komma i fråga för transporttillstånd.

Internationell vägtransport i Sverige med i utlandet registrerade fordon fordrar tillstånd, om inte annat avtalats genom överenskommelse mellan

Sverige och annan stat. Tillståndsmyndighet är TPR. Tillstånden som sådana utfärdas dock av utländska myndigheter.

Meddelade tillstånd kan återkallas vid svåra eller upprepade överträdelser mot reglerna om yrkesmässig trafik m. m. Olaga trafik medför straffansvar.

TPRs beslut enligt kungörelsen får överklagas hos regeringen.

TPR får meddela ytterligare föreskrifter för verkställigheten av förordningen.

Utredningen har övervägt flera olika alternativ beträffande vilket organ som skulle svara för tillståndsgivningen. Alternativen har varit tullverket, en polismyndighet i Skåne, kommerskollegium och länsstyrelsen i Malmöhus län. Utredningen har slutligen föreslagit tullverket, eftersom verket har en organisation som täcker hela landet och redan svarar för kontroll av utrikestrafiken. Tullverket har för sin del tillstyrkt förslaget men reserverar sig i resursfrågan.

Jag gör följande bedömning.

Meddelande av *transporttillstånd för godstrafik och beställningstrafik med buss* är som framgår av vad jag nyss har sagt uppdelat i två beslut. Först meddelar TPR ett beslut som avser *lämpligheten*. Därefter tilldelar TPR transportören i mån av tillgång *transporttillstånd*. Denna ordning grundas på internationella avtal och kan inte ändras ensidigt av Sverige. Det är dock inte nödvändigt att båda prövningarna sker hos samma myndighet.

Frågor om tillstånd till godstrafik och beställningstrafik med buss prövas enligt yrkestrafiklagen av den länsstyrelse där sökanden är kyrkobokförd eller i fråga om juridisk person den länsstyrelse där företagets ledning finns. Den länsstyrelse som har meddelat ett tillstånd är tillsynsmyndighet.

Den länsstyrelse som är tillståndsmyndighet i fråga om tillstånd till inrikes transporter har i allmänhet en sådan kännedom om en sökande till ett generellt tillstånd att bedriva internationella transporter, att denna länsstyrelse utan tvekan framstår som bäst skickad att göra ifrågavarande lämplighetsbedömning vad gäller internationella transporter i godstrafik och beställningstrafik med buss.

Jag delar utredningens uppfattning att transporttillstånd för godstrafik och beställningstrafik med buss bör meddelas av tullverket. Beslut i fråga om lämplighet kan utan större anordningar införas i yrkestrafikregistret och således finnas lätt tillgängligt för tullverket.

Tillstånd till internationell linjetrafik beviljas av det land där trafiken skall bedrivas. I allmänhet överenskommer ett svenskt och ett utländskt bussföretag om att bedriva viss internationell linjetrafik. Ansökan från företagen görs hos TPR i fråga om den linjesträcka som går inom Sverige och hos vederbörande utländska myndighet i fråga om linjesträckningen i det landet. En första lämplighetsprövning görs i vardera företagets hemland varefter samarbete sker mellan myndigheterna.

Frågor om tillstånd till interregional linjetrafik inom Sverige beslutas enligt yrkestrafiklagen av TPR. Jag har tidigare (avsnitt 7.5) föreslagit att TSV bör handlägga sådana frågor. Detsamma bör gälla frågor om internationell linjetrafik. Som skäl härför kan anföras dels att sådan linjetrafik i

allmänhet är av interregional natur, dels att samarbetet med utländska myndigheter kan fordra särskild samordning och ställa särskilda krav på handläggarna av sådana ärenden.

TPRs föreskriftsrätt enligt kungörelsen om internationella vägtransporter bör överflyttas till TSV.

Beträffande *resursbehovet för tillståndsgivningen* gör jag följande bedömning.

Utredningen har för tullverkets del anfört att den tillkommande uppgiften inte skulle behöva något resurstillskott. För egen del har jag bedömt att nya resurser behövs. Det krävs nämligen både stor noggrannhet vid utfärdandet av tillstånden och snabb expediering. Det bör observeras att även om förhandlingsverksamheten kommer att gå ner i omfattning efter det att EG bildat en gemensam transportmarknad, minskar för den skull inte antalet tillstånd. Det beror på att den utrikes buss- och lastbilstrafiken både till EG och till andra länder hela tiden ökar. Jag har med anledning härav bedömt att från TPR bör överföras medel motsvarande tre årsarbetskrafter till tullverket. Sammanlagt innebär mitt förslag ändå en viss rationaliseringsvinst i förhållande till resursåtgången inom TPR.

I denna fråga har jag samrått med chefen för finansdepartementet.

För TSVs del bedömer jag att arbetsbelastningen kommer att öka endast marginellt. Behovet av resurser får tillgodoses, som jag tidigare nämnt (avsnitt 7.5), inom ramen för de resurser som TSV avgiftsfinansierar för att handlägga frågor om inrikes yrkestrafik.

7.7 Regionalpolitiskt transportstöd till Norrland m. m.

Mitt förslag:

- Administrationen av transportstödet till Norrland bör skötas av statens industriverk (SIND).
- Till SIND överförs från TPR medel motsvarande fyra årsarbetskrafter.

Utredningen: I avvaktan på resultatet av en särskild utredning om transportstödet har frågan inte närmare studerats.

Remissinstanserna: Behandlar inte denna fråga.

Skälen till mitt förslag: Från anslaget G 2. Transportstöd till Norrland m. m. ges stöd för att utveckla näringslivet i de norra delarna av landet genom bidrag till gods- och persontransporter samt till datakommunikation.

Utredningen om transportstödet har i september 1990 överlämnat sitt betänkande (SOU 1990: 73) Transportstöd till regeringen. Betänkandet har remissbehandlats.

Av de alternativ som har studerats har jag tidigare i denna budgetproposition föreslagit att nuvarande godstransportstöd behålls och då med central administration av TPR, men koncentreras mot de inre delarna av stödområdet. Frigjorda resurser används till regionala utvecklingsbidrag, administrerade av länsstyrelserna.

I konsekvens med mitt tidigare ställningstagande beträffande TPRs nuvarande tillsynsuppgifter föreslår jag att den centrala handläggningen av transportstödet överförs till en annan myndighet. Det lämpligaste organet

för uppgiften är statens industriverk (SIND) som även i övrigt handlägger olika former av regionalpolitiskt stöd.

Jag bedömer att SIND behöver tillföras medel motsvarande fyra årsarbetskrafter. Härvid har beaktats mina tidigare lämnade förslag i denna budgetproposition att stöden till persontransporter och datakommunikation skall avvecklas.

I denna fråga har jag samrått med chefen för industridepartementet.

8. Genomförandet av avvecklingen av transportrådet

8.1 Tidpunkt för genomförandet m. m.

Mitt förslag:

- Avvecklingen av TPR skall vara genomförd vid årsskiftet 1991/92.
- Uppgifter motsvarande 44 årsarbetskrafter skall överföras från TPR till andra organ.
- Regeringen bemyndigas att senast den 31 december 1991 överföra återstående förvaltningsmedel från anslaget G 1. Transportrådet till de organ som senast vid årsskiftet 1991/92 får ansvaret för uppgifterna.
- Senast den 31 december 1991 överförs återstående medel från anslagen G 2., G 4., G 5., G 6. och E 3. samt engångsanslaget för handikappanpassning av kollektivtrafiken till de organ som föreslås få ansvaret för uppgifterna.

Skälen till mitt förslag: Mitt förslag innebär att TPR bör avvecklas. Det är angeläget att avvecklingen kan ske så att kompetensen inom TPR kan tas till vara. Eftersom så många myndigheter är inblandade och eftersom avvecklingen förutsätter ett inte obetydligt författningsarbete, bedömer jag den 31 december 1991 vara den tidigaste möjliga tidpunkten vid vilken rådet skall vara helt avvecklat.

Mina förslag i det föregående sammanfattas i följande tabell som anger omfattningen av uppgiftsöverföringarna vid en avveckling av TPR.

Uppgiftsöverföringar i form av medel, räknat i antal årsarbetskrafter, vid en avveckling av TPR

Funktion	Från TPR	Mottagande organ											
		K	VTI	För-handl	TSV	–	KV	VV	BV	LFV	SJFV	Tullen	SIND
Övergripande trafikpolitiska frågor	5	5											
Trafikprognoser och samhällsek. bedömningar samt nulägesbeskrivningar	10		7+3										
Utvärderingar och analyser av prognoser och samhällsekonomiska bedömningar	4	4											
Förhandlingar jvg. och Gotland	3			3									
Beredskapsplanering m. m.	5		5										
Handikappanpassning av koll. trafiken	1				1			–	–	–	–		
Riksfärdtjänsten	3					3							
Förhandl. om bränsleförbrukningen	–						–						
Information om energihushållning och miljö	–							–	–	–	–		
Konsekvensbeskrivningar på energi- och miljöområdet av trafikutveckl.	3	–	3										
Inrikes yrkestrafik m. m.	2				2								
Utrikes yrkestrafik	4	1			–							3	
Transportstöd för Norrland m. m.	4												4
Summa	44	10	18	3	3	3	–	–	–	–	–	3	4

Förkortningar:
K= Kommunikationsdepartementet
VTI= Statens väg- och trafikinstitut
Förhandl= Förhandlingar om statens köp av trafik av regionalpolitisk betydelse (anslagen G 5., G 6. och E 3.)
TSV=Trafiksäkerhetsverket
KV=Konsumentverket
VV=Vägverket
BV=Banverket
LFV=Luftfartsverket
SJFV=Sjöfartsverket
Tullen=Tullverket
SIND=Statens industriverk

De uppgifter, motsvarande 44 årsarbetskrafter, som föreslås bli överflyttade till andra organ finansieras på följande sätt:

- Övertagande myndigheter får kompensation med medel motsvarande 35 årsarbetskrafter med 349 tkr. per årsarbetskraft = 12 215 tkr., beräknat på helår.
- Medel motsvarande en årsarbetskraft för handikappanpassning av kollektivtrafiken överförs till TSV varvid verksamheten avgiftsfinansieras.
- Medel motsvarande två årsarbetskrafter för inrikes yrkestrafik m. m. överförs till TSV varvid verksamheten avgiftsfinansieras.
- Medel motsvarande tre årsarbetskrafter för riksfärdtjänsten finansieras inom ramen för anslag G 3. i avvaktan på en kommunalisering av verksamheten.
- Medel motsvarande tre årsarbetskrafter för förhandlingar om statens köp av interregional järnvägstrafik, för handläggning av statsbidraget till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg och för stödet till linjesjöfarten till och från Gotland finansieras inom ramen för anslagen G 5. och E 3.

Med hänvisning till den icke oväsentliga besparing som mina förslag innebär och som jag närmare beskriver i det följande (avsnitt 8.2) bör regeringen hemställa om riksdagens bemyndigande om överföring senast den 31 december 1991 av återstående medel inom anslaget G 1. Transportrådet. Medelsöverföringen kan dock i sina detaljer tänkas bli något annorlunda än vad som framgår av tablån. Under det år som löper efter avlämnandet av denna proposition och fram till tidpunkten för avvecklingen av TPR kan en del förskjutningar ske i inriktningen av de olika verksamheterna och som nu inte kunnat förutses. Regeringen bör kunna bemyndigas att kunna verkställa även sådana smärre förskjutningar av arbetsuppgifterna och därmed medelstilldelningen.

Det kan heller inte uteslutas att personal på TPR lämnar rådet under året. För att inte verksamheten skall skadas kan det därför bli nödvändigt att redan före den 1 januari 1992 överföra såväl uppgifter som anslagsmedel från TPR till de organ som efter årsskiftet 1991/92 blir ansvariga för uppgifterna. Av praktiska skäl bör således regeringen bemyndigas till sådana successiva överföringar.

Det är också viktigt att "mottagande" myndigheter och organ tillvaratar den kompetens som finns samlad på TPR. Således bör dessa redan under våren 1991 – i samverkan med TPR – förbereda bemanningen för de uppgifter som föreslås föras över. Genom ett sådant förfarande kan man undvika att kompetensen inom TPR skingras. Jag vill i detta sammanhang också erinra om det statliga trygghetssystemet och vad som i övrigt sägs av chefen för civildepartementet i denna fråga under bilaga 2 beträffande Utveckling av den offentliga sektorn – gemensamma frågor.

Under våren 1991 bör en departementspromemoria utarbetas med förslag till de ändringar av lagar som behövs. Ändringar behöver också göras i ett mycket stort antal andra författningar. Efter remissbehandling av departementspromemorian är avsikten att regeringen skall återkomma till riksdagen under hösten 1991 med lagförslagen och med de återstående frågor som jag berört i det föregående och som inte behandlats av riksda-

gen i dess principbeslut våren 1991 med anledning av mitt förslag om en avveckling av TPR.

8.2 Besparingar av förvaltningsmedel

Mitt förslag:

– 5,0 milj. kr. per år bör kunna inbesparas på statsbudgeten. Härutöver sker en besparing inom statsbudgeten med 1,1 milj. kr. genom att uppgifter motsvarande tre årsarbetskrafter förs över till TSV och där finansieras genom avgifter.

Utredningens förslag: Den sammanlagda minskningen på statsbudgeten blir 5,6 milj. kr. Häremot skall ställas en avgiftsfinansierad kostnadsökning för TSV på 1,6 milj. kr.

Remissinstanserna: De remissinstanser som redovisat synpunkter i resursfrågan är få. Deras synpunkter framgår under resp. avsnitt i det föregående.

Skälen till mitt förslag: Jag har tidigare i min redovisning föreslagit att uppgifter motsvarande 44 årsarbetskrafter bör överföras till andra myndigheter och organ. TPR har enligt sin anslagsframställning för budgetåret 1991/92 58 årsarbetskrafter. Det innebär en minskning av medel motsvarande 14 årsarbetskrafter. Med utgångspunkt i rådets förvaltningskostnader för budgetåret 1990/91 uppräknat till 1991/92 års pris- och lönenivå beräknas detta medföra en besparing med 5 milj. kr.

Det sker emellertid också en besparing på 1,1 milj. kr. genom att vissa uppgifter fortsättningsvis kommer att finansieras på annat sätt än över statsbudgeten. Det gäller frågor rörande handikappanpassning av kollektivtrafiken och inrikes yrkestrafik m. m., vilka båda uppgifter förs till trafiksäkerhetsverket och förutsätts bli avgiftsfinansierade där.

9. Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

dels att beträffande övergripande trafikpolitiska frågor

1. godkänna de riktlinjer jag anfört om ökad politisk styrning av myndigheterna, om målformuleringar och trafikpolitiska analyser samt om utformning av beslutsunderlag (2),

dels att beträffande transportrådet

2. godkänna vad jag anfört om att transportrådet avvecklas vid årsskiftet 1991/92 (8.1),

dels att beträffande transportrådets nuvarande uppgifter

3. godkänna vad jag anfört om de uppgifter och medel som senast vid årsskiftet 1991/92 skall överföras till vissa organ och myndigheter (2, 3, 4, 6, 7.1, 7.2, 7.4, 7.5, 7.6, 7.7 och 8.1),

dels att beträffande anslaget G 1. Transportrådet för budgetåret 1991/92

4. bemyndiga regeringen att, med anledning av vad som sägs under punkterna (2) och (3), under året få disponera återstående medel (8.1, 8.2),

dels att beträffande byggande av länstrafikanläggningar

5. godkänna vad jag anfört om att trafikhuvudmännen skall kunna söka bidrag direkt hos vägverket (4),
6. godkänna de riktlinjer jag i övrigt anfört för vägverkets statsbidragsgivning och om vägverkets och banverkets ansvar för kollektivtrafiken (4),

dels att beträffande vissa förhandlingsuppgifter

7. bemyndiga regeringen att senast vid årsskiftet 1991/92 förordna en eller flera förhandlare för statens köp av interregional persontrafik på järnväg (anslag G 5.) och för ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg (anslag G 6.) (5),
8. att godkänna vad jag anfört om att förhandlingsverksamheten under punkt (7) skall finansieras inom ramen för anslaget G 5. (5),
9. godkänna vad jag anfört om att administrationen av transportstödet till Gotland överförs till sjöfartsverket (5),
10. godkänna vad jag anfört om att verksamheten under punkt (9) skall finansieras inom ramen för anslaget E 3. Transportstöd för Gotland (5),
11. godkänna vad jag anfört om förhandlingar om avtal om koncessioner för linjesjöfarten till och från Gotland (5),

Härutöver hemställer jag att regeringen bereder riksdagen tillfälle att

12. ta del av vad jag har anfört om transportrådets databas och metodik för prognoser och samhällsekonomiska bedömningar (3),
13. ta del av vad jag har anfört om riksfärdtjänsten (7.3).

Utredningsmannen (f.d. generaldirektören Sven Moberg) framhåller att det under utredningsarbetets gång framförts från andra myndigheter, organisationer och enskilda personer delvis kritiska synpunkter på TPRs arbetsuppgifter och verksamhet. Dessutom har från flera håll framhållits att ansvars- och arbetsfördelningen mellan verk och myndigheter inom transportsektorn i dess helhet i några avseenden är mindre ändamålsenlig.

I några avseenden ansluter sig utredningsmannen till den kritik som framförts mot nu gällande ansvars- och arbetsfördelning. För det första anser han att vägverkets roll som centralt organ för planering av länstrafiken och för tilldelningen av resurser till länen för investeringar i länsvägar, statskommunvägar, kollektivtrafikanläggningar och länsjärnvägar i princip är olämplig. Den uppgiften bör handhas av ett gentemot enskilda trafikslag neutralt organ. För det andra är ansvarsfördelningen i fråga om olika tillsynsuppgifter inom trafiksektorn olämplig, vilket bidrar till dubbelarbete och andra störningar mellan myndigheterna. För det tredje är ansvars- och arbetsfördelningen mellan TPR, statens väg- och trafikinstitut (VTI) och transportforskningsberedningen (TFB) i praktiken oklar.

Effektiviteten och rationaliteten i det omfattande arbete som verk och myndigheter inom transportsektorn utför för att förverkliga intentionerna bakom 1988 års trafikpolitiska beslut kan förbättras om ett antal förändringar görs i ansvars- och arbetsfördelningen mellan berörda myndigheter.

Utredningen har därvid övervägt olika typer av förändringar och stannat för att TPR bör förändras till ett renodlat prognos-, planerings- och utredningsorgan med ett utökat ansvar för stödet till länstrafiken.

För att förstärka metodutvecklingen rörande prognoser och samhällsekonomiska analyser och modeller förordas ett organiserat samarbete mellan TPR och VTI.

De tillsynsuppgifter som TPR för närvarande har, föreslås bli överförda till trafikverken och till andra tillsynsmyndigheter, främst *TSV* och *socialstyrelsen*.

Den konkreta innebörden av förslagen är att TPR den 1 juli 1991 får följande arbetsuppgifter: prognosverksamhet, medverkan i samordnad investeringsplanering, handläggning av länstrafikanslaget, för statens räkning köpa sådan interregional persontrafik som är regionalpolitiskt önskvärd, förhandla om och utbetala ersättning till trafikhuvudmännen för trafikeringsrätten på länsjärnvägar, beredskapsplanering av civila transporter inkl. drivmedelsransonering samt utredningsuppgifter i övrigt inom kommunikationsdepartementets hela verksamhetsområde.

Vidare föreslås att TPR tills vidare bör ha kvar handhavandet av det regionalpolitiska transportstödet. Rådet bör också ha kvar ansvaret för utrikes yrkestrafik i avvaktan på inrättandet av en gemensam europeisk transportmarknad.

Den totala personalstyrkan för dessa uppgifter vid ett ombildat TPR bör uppgå till sammanlagt 47 årsarbetskrafter (åa), varav fem åa avser det regionalpolitiska transportstödet och fem åa utrikes yrkestrafik. Det inne-

bär att TPRs myndighetsanslag budgetåret 1991/92 beräknas till 18,7 milj. kr. dvs. en minskning med 4,4 milj. kr. jämfört med förslaget i budgetpropositionen 1990 avseende budgetåret 1990/91.

Innehåll

1. Inledning ... 147
1.1 Bakgrund ... 149
1.2 Hittillsvarande förändringar i transportrådets verksamhet ... 149
1.3 Uppdraget till utredningsmannen ... 151
2. Övergripande trafikpolitiska frågor ... 151
3. Trafikprognoser, planeringsmetoder och samhällsekonomiska bedömningar ... 156
4. Länstrafikanläggningar ... 158
5. Förhandlingsuppgifter ... 161
6. Beredskapsplanering ... 162
7. Överföring av TPRs tillsynsuppgifter till andra organ ... 164
7.1 Allmänt ... 164
7.2 Handikappanpassning av den kollektiva trafiken m. m. ... 165
7.3 Riksfärdtjänst ... 168
7.4 Eneregihushållning, miljö m. m. ... 171
7.5 Inrikes yrkestrafik ... 173
7.6 Utrikes yrkestrafik ... 176
7.7 Regionalpolitiskt transportstöd till Norrland m. m. ... 179
8. Genomförandet av avvecklingen av transportrådet ... 180
8.1 Tidpunkt för genomförandet m. m. ... 180
8.2 Besparingar av förvaltningsmedel ... 183
9. Hemställan ... 183
Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1990:4) Transportrådet ... 185

C. Handikappanpassning av kollektivtrafiken

1. Bakgrund

1.1 1979 års trafikpolitiska beslut

Utgångspunkten för arbetet med handikappanpassning av kollektivtrafiken under 1980-talet har varit 1979 års trafikpolitiska beslut (prop. 1978/79:99, TU18).

Därvid slogs fast att målet för trafikpolitiken bör vara att tillförsäkra medborgarna en tillfredsställande transportförsörjning. Som en följd därav utfärdades lagen (1979:538) om handikappanpassad kollektivtrafik. Av denna framgår det att när kollektivtrafik planeras och genomförs skall handikappades särskilda behov beaktas så långt det är möjligt.

I beslutet angavs att målet bör vara en så långt möjligt fullständig anpassning av den kollektiva trafiken till handikappades behov. Av tekniska och ekonomiska skäl måste anpassningen ske successivt och man framhöll särskilt att det borde satsas på forsknings- och utvecklingsarbete. Beslutet byggde på HAKO-utredningen som år 1975 avgav betänkandet (SOU 1975:68) Handikappanpassad kollektivtrafik. I betänkandet redovisades ett ramprogram för anpassningen som avsåg färdmedel, närmiljö, terminaler samt forskning och utveckling. Riksdagen anslöt sig i huvudsak till programmet. Vissa justeringar gjordes dock från riksdagens sida beträffande hur långtgående handikappanpassningen skulle vara för tätortstrafiken. Man framhöll bl.a. att en långtgående handikappanpassning kan innebära vissa problem när det gäller närtrafik med buss och tunnelbana i rusningstid då trafiksystemet är känsligt för förseningar. Kraven på anpassning borde utformas med beaktande av de särskilda förhållanden som gäller för tätortstrafiken.

Beslutet innebar att man valde att driva arbetet med handikappanpassningen genom att prioritera generella åtgärder som skulle komma så stora grupper som möjligt till godo. En utgångspunkt var att man i planeringen av kollektivtrafiken skulle undvika permanenta speciallösningar som en väg att lösa förflyttningsproblemet för handikappade. I stället fastställdes att man så långt som möjligt skulle anpassa den kollektiva trafikapparaten till handikappades behov.

1.2 1988 års trafikpolitiska beslut

I 1988 års trafikpolitiska beslut (prop. 1987/88:50, TU15, rskr. 201) angavs att en helhetssyn borde läggas på samhällets olika insatser – kommunal färdtjänst, bilstöd, handikappanpassning av kollektiva färdmedel och riksfärdtjänst – för att säkerställa handikappades förflyttningsmöjligheter. Valfrihet var en grundläggande princip i beslutet och det ansågs önskvärt att öka möjligheterna till frihet i färdmedelsval för handikappade. Därmed konstaterades att handikappade och äldre kan erhålla denna valfrihet först när den kollektiva trafiken kan tillgodose deras behov

på ett bättre sätt. Å andra sidan borde behovet av ekonomiska medel till olika former av särlösningar kunna minska allteftersom handikappanpassningen av kollektivtrafiken ökar.

Beslutet innebar också att det inrättades ett statligt engångsstöd till investeringar för ökad handikappanpassning av befintliga fordon och äldre terminaler. Skälet var att öka incitamenten för trafikföretagen att vidta åtgärder utöver de fastställda kraven.

Dessutom ändrades lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik så att även fordon i beställnings-, turist- och färdtjänsttrafik omfattades. Syftet var att tillskapa fler resalternativ för handikappade. Med anledning av lagändringen gavs transportrådet i uppdrag att meddela föreskrifter om handikappanpassning också för dessa slag av färdmedel.

1.3 Föreskrifter om handikappanpassad kollektivtrafik

Enligt lagen (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik skall de färdmedel som används inom kollektivtrafiken så långt det är möjligt vara lämpade för handikappade resenärer.

Transportrådet (TPR) har enligt förordningen (1980:398, ändrad 1985:815) om handikappanpassad kollektivtrafik till uppgift att initiera, planera och följa upp anpassningen samt verka för att anpassningen samordnas. Vidare skall TPR meddela de föreskrifter om anpassningen som behövs. Rådet skall samråda med företrädare för handikappade. TPR skall vidare samråda med SJ, vägverket, trafiksäkerhetsverket, sjöfartsverket och luftfartsverket innan rådet meddelar föreskrifter inom myndigheternas verksamhetsområden, om föreskrifterna avser färdmedlens konstruktion, utrustning eller driftsfrågor.

Med stöd av förordningen om handikappanpassad kollektivtrafik har TPR under 1980-talet utfärdat föreskrifter som rör utformningen av bussar, loktågsvagnar, spårvagnar, tunnelbanevagnar, färdtjänstfordon, fartyg, motorvagnar, förortståg och flygplan.

1.4 TPRs rapport om handikappanpassning av kollektivtrafiken

TPR har till regeringen överlämnat sin rapport (1990:3) "Handikappanpassning av kollektivtrafiken. Utvärdering av tio års anpassningsarbete och förslag till inriktning under 1990-talet". Rapporten har remissbehandlats. En sammanfattning av innehållet i remissvaren finns att tillgå på kommunikationsdepartementet.

TPR som har ansvaret för att utfärda föreskrifter för handikappanpassningen, har i denna rapport utvärderat hittills genomförda åtgärder. I rapporten lämnas också förslag till inriktning av handikappanpassningen under 1990-talet.

TPR konstaterar i rapporten att en allmän höjning av tillgängligheten har ägt rum för de allmänna färdmedlen. Bl. a. har en transportstol och en rullstolslyft utvecklats för att underlätta för rullstollsbundna personer att åka med t. ex. flyg, buss och tåg. Det har utvecklats teknik för att sänka bussens framvagnsdel i förhållande till gatunivån vid hållplatser så att det

är lättare att kliva på bussen. Svårigheter för gravt handikappade att färdas med allmänna kommunikationsmedel kvarstår dock. Vidare måste de tekniska förbättringarna avse hela resekedjan, det vill säga från start till mål, för att handikappade skall kunna åka kollektivt.

För att tekniska förbättringar och hjälpmedel skall få avsedd verkan måste de kompletteras med kunskap om förflyttningshandikappades situation hos den servicepersonal som arbetar i transportsektorn i en större omfattning än för närvarande.

1.5 Utbyggnaden av den kommunala färdtjänsten

Ett komplement till kollektivtrafiken är den kommunala färdtjänsten som underlättar resandet väsentligt för personer med förflyttningssvårigheter. Färdtjänsten sker med taxi eller specialfordon. Färdtjänsten inrättades i slutet av 1960-talet och var från början ett frivilligt åtagande för kommunerna. År 1975 infördes statsbidrag för färdtjänst. Bestämmelser om färdtjänsten finns i socialtjänstlagen (1980:620).

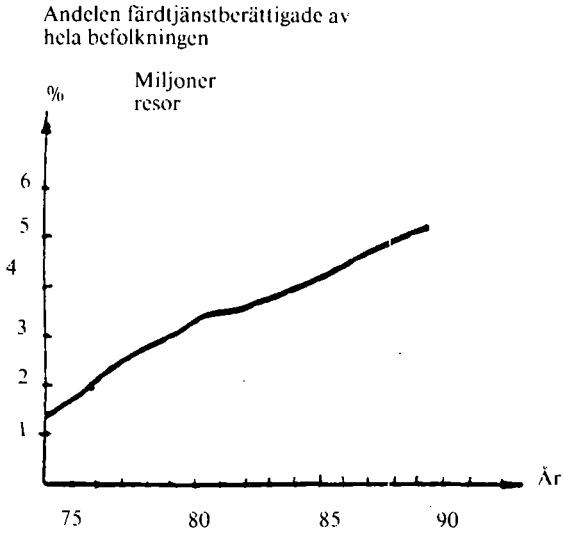

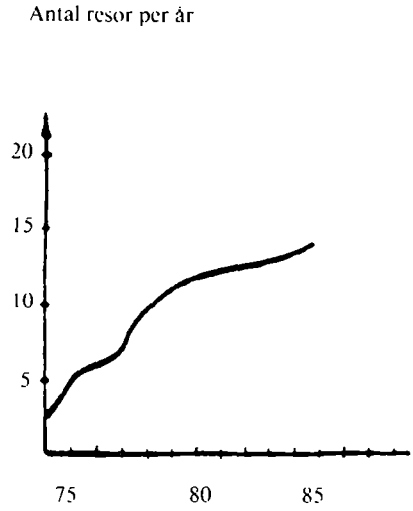

Till grund för beslut om legitimering för kommunernas färdtjänst ligger, utöver fysiska och psykiska handikapp, även sociala handikapp. Färdtjänsten har under 1970- och 1980-talen haft en konstant ökning. Antalet färdtjänstberättigade har ökat med 9% per år sedan år 1974 och antalet resor uppgick år 1989 till knappt 19 miljoner till en sammanlagd kostnad av 1,8 miljarder kronor.

2. Handikappanpassningen på 1990-talet

2.1 Trafikverkens ansvar

Mina förslag:

– Trafiksäkerhetsverket (TSV), banverket, luftfartsverket och sjöfartsverket skall ha ett ansvar för handikappanpassningen inom sina resp.

verksamhetsområden genom utformning av föreskrifter vad gäller åtgärder i fordonens och terminalernas konstruktion och utrustning. I fråga om TSV gäller mitt förslag i avvaktan på översynen av det offentliga trafiksäkerhetsarbetets organisation.

- SJ, banverket, luftfartsverket, vägverket och TSV skall genom driftsåtgärder underlätta handikappades resor.
- Kostnaderna för åtgärder skall rymmas inom trafikverkens och trafikföretagens ordinarie ekonomiska ramar.
- TSVs föreskriftsarbete skall – i avvaktan på den tidigare nämnda översynen – ske i samverkan med trafikverkens, boverkets och kommunernas insatser för att underlätta resandet för handikappade. Arbetet skall präglas av en helhetssyn. I detta ingår att beakta behovet av insatser längs hela resekedjan.
- Handikappades erfarenheter bör bättre tas till vara i det fortsatta arbetet.

Rapporten: Överensstämmer delvis med mitt förslag. Dock behandlas inte frågan om verkens ansvar och inte heller deras ansvar för serviceåtgärder. TPR anser att rådet skall ha ansvar för att utfärda föreskrifter. TPR anser också att det bör införas plana insteg på regionaltågen och på tätortsbussar.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna instämmer i att de som utför transporter bör ta ett ökat ansvar utan att ange hur långt detta ansvar bör sträcka sig. När det gäller kostnaderna för handikappanpassningen framförs många kritiska synpunkter. SJ, Svenska Kommunförbundet och Svenska Lokaltrafikföreningen (SLTF) framhåller att dessa måste begränsas till rimliga ramar. Även transportforskningsberedningen (TFB) framhåller att man noga bör överväga vilka kostnader som åtgärderna medför. TFB, statskontoret, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, SLTF och Svenska Busstrafikförbundet anser att frågan om kostnader kräver en avsevärt bredare utredning än vad som har redovisats i rapporten. Olika åtgärders kostnader måste redovisas betydligt mera ingående. Socialstyrelsen, TSV, luftfartsverket, TFB, boverket, statskontoret, Synskadades Riksförbund, Svenska Busstrafikförbundet och SLTF påpekar särskilt vikten av helhetssyn och samordning längs hela resekedjan. De Handikappades Riksförbund, Handikappinstitutet, Handikappförbundens Centralkommitté och Neurologiskt Handikappades Riksförbund anser att rådet gjort en bra beskrivning av genomförda åtgärder och att den föreslagna inriktningen är bra men att ytterligare åtgärder bör vidtas.

Skälen till mina förslag:

Trafikverken behandlar redan i dag frågor som hänger samman med handikappades behov. Handikappanpassningen skall vara en naturlig och viktig del inom de olika trafikgrenarnas verksamhetsområde. Ett uttalat ansvar för de olika trafikverken beträffande handikappanpassningen innebär ett förtydligande avseende ansvaret för att utföra anpassningsåtgärder. Anpassningsåtgärderna skall drivas på ett samordnat sätt med beaktande

av de funktionskrav som olika grupper av handikappade kan ställa. Strävan bör vara att hela resekedjan från dörr till dörr är anpassad och att insatser i fordon, terminaler och kollektivtrafikens närmiljö samordnas.

Den övergripande rollen att initiera, planera och följa upp handikappanpassningen samt att verka för att anpassningen samordnas mellan olika trafikslag kommer från den 1 januari 1992 att övergå från TPR till TSV enligt vad jag tidigare redovisat i min föredragning under punkten Särskilda frågor: Avveckling av transportrådet. I fråga om TSV gäller mina förslag i avvaktan på översynen av det offentliga trafiksäkerhetsarbetets organisation. TPR har under år 1990 utfärdat allmänna råd om handikappanpassning av taxibilar. De anger bl. a. hur taxibilar bör utformas för att passageraren lättare skall kunna kliva i och ur bilen. I TSVs ansvar skall särskilt ingå att se över de möjligheter som finns för en ytterligare handikappanpassning vad gäller taxibilar.

TPR har i sin rapport angivit en ambitiös målsättning att inga hinder bör finnas för handikappade att utnyttja kollektiva färdmedel. Flertalet remissinstanser har dock framfört allvarlig kritik mot att kostnaderna för att vidta åtgärder inte behandlas i tillräcklig omfattning i rapporten. Instanserna menar att innan åtgärder kan vidtas måste man beakta vilka åtgärder som är mest kostnadseffektiva. Jag har beaktat denna kritik.

Därutöver finner jag att vissa åtgärder även ur teknisk synpunkt inte i tillräcklig utsträckning har utretts. Som exempel kan nämnas att införandet av plana insteg på regionaltågen avsevärt kompliceras av att perrongerna är byggda i tre olika plan vilket gör införandet av plant insteg tekniskt svårgenomförbart.

I SLTFs nya normbusspecifikation, som för närvarande remissbehandlas, ingår så kallade låggolvbussar som ett alternativ. Utvecklingen av dessa är dock ännu i ett inledande skede.

Ytterligare en aspekt som bör beaktas vid en översyn och förnyelse av handikappanpassningen är det stöd som stat och kommuner står för beträffande handikappades och äldres resor. Under 1970- och 1980-talen har ett antal kompletterande färdsätt vid sidan om den reguljära kollektivtrafiken utvecklats i en omfattning som är unik. Den kommunala färdtjänsten, som kompletterar kollektivtrafiken och underlättar handikappades och äldres resor, har haft en snabb utveckling både beträffande antal resor och antal resande. Detsamma gäller för riksfärdtjänsten. Genom bilstödet kan handikappade ges bidrag till inköp och anpassning av bil. Genom den reform som genomfördes den 1 oktober 1988 har mottagarkretsen för bilstödet vidgats väsentligt.

Jag har beaktat remissinstansernas utförliga kritik om kostnadsberäkningarna i TPRs rapport. Innan beslut om ytterligare krav på skärpta bestämmelser för kollektivtrafiken införs måste därför kompletteringar göras i fråga om kostnadsberäkningar för olika åtgärder. Dessa kompletteringar bör visa vilka åtgärder som är mest kostnadseffektiva för att anpassa kollektivtrafiken till äldre och handikappades behov. Det är viktigt att ansvariga myndigheter har kunskap om hur man skall väga olika insatser mot varandra och efter vilka kriterier man bör välja olika insatser. Åtgärderna bör även präglas av den helhetssyn som jag tidigare redogjort för.

Därvid bör tillgången på färdtjänst, riksfärdtjänst och bilstöd beaktas. Inte minst viktigt är också att klargöra vilken målgrupp som den framtida handikappanpassningen inom kollektivtrafiken skall ha som utgångspunkt för valet av strategi och åtgärder. Detta är också nödvändigt för att ange hur åtgärderna skall finansieras. Denna typ av underlag är bristfälligt i rapporten. Jag anser att det fortsatta arbetet bör ha till syfte att skapa klarhet i dessa frågor.

En central förutsättning för det framtida arbetet är att det kan ske inom en rimlig kostnadsram. Ombyggnader av i dag befintliga terminaler och fordon kräver stora resursinsatser, bl. a. beroende på deras långa livslängd. Beträffande terminalerna har boverket beräknat att en total upprustning till högsta tillgänglighetsstandard av hela kollektivtrafiknätet skulle kosta ca tre miljarder kronor. Inriktningen bör därför liksom hittills vara den att anpassningen sker i samband med nybyggnader. Det gäller bl. a. höjden på perronger. För offentligt tillgängliga miljöer, terminaler, busshållplatser m. m. är ansvaret för utformning och drift delad mellan flera huvudmän. Boverket svarar för anvisningarna till plan- och bygglagen, medan kommunerna, trafikhuvudmännen, SJ, banverket och vägverket både svarar för drift och utförande av terminaler m. m. En ökad handikappanpassning kan också ur trafikföretagens synvinkel vara kommersiellt motiverad då det ger fler personer möjlighet att resa.

Med hänsyn till att det för närvarande saknas ett tillfredsställande underlag beträffande bl. a. kostnader och tekniska problem är jag inte beredd att biträda de förslag som TPR presenterat. Härtill kommer det mycket stora stöd med statliga och kommunala medel som vuxit fram under senare år.

Det har i det tidigare arbetet med handikappanpassning funnits en tendens att nästan enbart inrikta insatserna på tekniska åtgärder. Studier som gjorts av bl. a. TFB har dock visat att det är lika viktigt med sociala faktorer, trygghet och service. För att kollektivtrafiken skall vinna flera trafikanter bland äldre och handikappade måste verkens och företagens åtgärder också inriktas på att förändra attityder och utveckla servicen. Tekniska åtgärder måste kompletteras med lösningar som ses i ett vidare sammanhang. Denna aspekt behandlas inte tillräckligt i TPRs rapport.

Kunskapen om brukarnas erfarenheter är också begränsad. En del studier har gjorts men det är angeläget att få ytterligare klarhet i resenärernas syn på handikappanpassningen och behovet av andra åtgärder för att underlätta handikappades resor. Inför kommande arbete med föreskrifter om tekniska åtgärder hos fordon, terminaler och närmiljö och om driftsåtgärder från trafikföretagens sida bör studier om resenärernas uppfattning tas fram. Jag avser därför att återkomma till regeringen med förslag om att ge ett uppdrag till TFB om att utvärdera handikappanpassningen ur brukarnas synvinkel och utifrån detta föreslå åtgärder som trafikverken och föreskrivande myndigheter kan använda som utgångspunkt i arbetet med handikappanpassningen. På det viset bör också den helhetssyn som behövs för att genomföra lämpliga åtgärder för en ökad handikappanpassning inom transportsektorn förstärkas.

I verkens ansvar ingår också att ta ansvar för de driftsåtgärder som är

nödvändiga för att gjorda åtgärder skall upprätthållas. Beträffande kostnaderna gäller även för driftsåtgärderna att dessa skall ingå i verkens ordinarie kostnadsramar.

2.2 Servicelinjer

Min bedömning:

– Servicelinjer är ett värdefullt komplement till den reguljära kollektivtrafiken, där reseunderlaget är begränsat. Brukarnas erfarenheter av servicelinjer kommer att ses över.

Rapporten: Överensstämmer med min bedömning.

Remissinstanserna: TFB och boverket instämmer i rapportens slutsats att servicelinjernas omfattning bör öka. Det gör också Svenska Kommunförbundet som dock särskilt påpekar vikten av att reglerna för statsbidrag förenklas. Socialstyrelsen hänvisar till att verket initierat en uppföljning av de ekonomiska effekterna.

Skälen till min bedömning:

En anpassning av kollektivtrafiken måste ske i olika stor omfattning beroende på hur stort förflyttningshandikapp resenären har. Målet bör emellertid vara att resenären så långt möjligt använder sig av färdmedel som innebär att resandet normaliseras. Ett sådant färdmedel är servicelinjer.

Servicelinjer är en form av kollektivtrafik, särskilt avpassade för äldre och handikappade, där ett stort steg har tagits mot kravet på integrering och normalisering av äldre och handikappade i samhället. Vid inrättandet av en servicelinje tas särskilda hänsyn till resenärernas behov i fråga om bl. a. linjesträckning, turintervall och fordonsutformning. Effekterna av en sådan utformning av resandet blir att stressmoment i resandet försvinner, den personliga serviceen ökar och resan upplevs som tryggare, säkrare och trevligare. Att resa med bussar på servicelinjer innebär emellertid också att resenären slipper att beställa färdtjänst, vänta på fordonet och på olika sätt särbehandlas. Servicelinjer är kollektivtrafik, öppen för alla och tidtabellsbunden med fasta avgångstider.

I Borås har inrättandet av servicelinjer utvärderats av TFB. Resultatet av de studier som gjorts visar att det totala resandet ökat samtidigt som en stor del av de resor som tidigare gjordes med färdtjänst nu i stället sker med servicelinjerna. I Borås minskade antalet färdtjänstresor betydligt vilket innebar en besparing för kommunen. De resande upplevde också resorna med servicelinjerna som bekvämare än resorna med färdtjänsten. Dessutom ansåg resenärerna att servicelinjerna gav en större valfrihet i resandet.

Servicelinjerna upplevs som tillgängliga, servicemässigt nära samt trygga och säkra. De kompletterar kollektivtrafiken då de löser många av de problem för äldre och handikappade som inte till rimliga kostnader kan lösas genom tekniska förändringar i normala bussar.

Utbudet av servicelinjer har ökat kraftigt under slutet av 1980-talet. För

närvarande finns servicelinjer i ca 20 kommuner. Detta är mycket positivt. Servicelinjerna innebär att allt fler äldre och handikappade börjat åka kollektivt och att människor med olika former av funktionshinder ges större möjlighet att resa där det finns förutsättningar för servicelinjer. Servicelinjerna medför också besparingar i färdtjänsten.

Servicelinjerna bör också betraktas i ett vidare perspektiv utifrån brukarnas erfarenheter av ett ökat utbud av servicelinjer. Ett sådant underlag skulle kunna ge möjligheter att ytterligare förbättra servicelinjerna för resenärerna. Jag avser därför att i uppdraget till TFB om att utvärdera handikappanpassningen ur brukarnas synvinkel även ta upp frågan om brukarnas erfarenheter av ett ökat utbud av servicelinjer.

3. Hemställan

Jag hemställer att regeringen dels föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer som jag anfört om trafikverkens ansvar (kap. 2.1),

dels bereder riksdagen tillfälle att

2. ta del av vad jag anfört om servicelinjer (kap. 2.2).

3		**Översikt**	
19		**Inledning**	
		Sjätte huvudtiteln	
25		**A. Kommunikationsdepartementet m. m.**	
25	1	Kommunikationsdepartementet	30 044 000
25	2	Utredningar m. m.	4 804 000
26	3	Viss internationell verksamhet	4 119 000
			38 967 000
27		**B. Vägväsende m. m.**	
46	1	Vägverket: Ämbetsverksuppgifter m. m.	8 661 000
46	2	Drift och underhåll av statliga vägar	6 125 900 000
49	3	Byggande av riksvägar	1 588 270 000
51	4	Byggande av länstrafikanläggningar	1 073 519 000
52	5	Bidrag till drift och underhåll av statskommunvägar	811 400 000
53	6	Bidrag till drift och byggande av enskilda vägar	629 600 000
53	7	Vägverket: Särskilda bärighetshöjande åtgärder	724 700 000
55	8	Vägverket: Försvarsuppgifter	41 000 000
			11 003 050 000
56		**C. Trafiksäkerhet**	
		Trafiksäkerhetsverket	
61	1	Samordning, Trafikmiljö, Fordon och Trafikant	1 000
62	2	Bil- och körkortsregister m. m.	1 000
63	3	Bidrag till Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande	31 799 000
			31 801 000
65		**D. Järnvägstrafik**	
68	1	Drift och vidmakthållande av statliga järnvägar	3 127 300 000
69	2	Nyinvesteringar i stomjärnvägar	1 500 000 000
70	3	Ersättning till banverket för vissa kapitalkostnader	346 000 000
71	4	Järnvägsinspektionen	13 136 000
72	5	Banverket: Försvarsuppgifter	37 600 000
81	6	Ersättning till statens järnvägar i samband med utdelning från AB Swedcarrier	1 000
			5 024 037 000
82		**E. Sjöfart**	
		Sjöfartsverket	
86	1	Ersättning till sjöfartsverket för vissa tjänster	74 200 000
88	2	Fritidsbåtsregister	1 000
		Övriga sjöfartsändamål	
90	3	Transportstöd för Gotland	69 000 000
92	4	Handelsflottans pensionsanstalt	1 000
93	5	Handelsflottans kultur- och fritidsråd	1 000
94	6	Ersättning till viss kanaltrafik m. m.	59 780 000
96	7	Stöd till svenska rederier	5 000 000
97	8	Bidrag till svenska rederier	550 000 000
			757 983 000
99		**F. Luftfart**	
106	1	Beredskap för civil luftfart	48 500 000
106	2	Bidrag till kommunala flygplatser m. m.	14 560 000
107	3	Civil trafikflygarutbildning	25 400 000
			88 460 000

110	G.	**Kollektivtrafik m. m.**	
110	1	Transportrådet	13 613 000
111	2	Transportstöd för Norrland m. m.	300 300 000
115	3	Riksfärdtjänst	96 500 000
116	4	Kostnader för visst värderingsförfarande	1 000
117	5	Köp av interregional persontrafik på järnväg	558 000 000
119	6	Ersättning till trafikhuvudmännen för köp av viss persontrafik på järnväg	138 000 000
			1 106 414 000
121	H.	**Transportforskning**	
121	1	Statens väg- och trafikinstitut	1 000
121	2	Bidrag till statens väg- och trafikinstitut	52 289 000
123	3	Statens väg- och trafikinstitut: Återanskaffning av viss basutrustning	5 000 000
124	4	Transportforskningsberedningen	43 361 000
			100 651 000
126	I.	**Övriga ändamål**	
126	1	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	1 000
127	2	Bidrag till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	125 665 000
128	3	Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut: Utrustning	17 000 000
128	4	Statens geotekniska institut	1 000
129	5	Bidrag till statens geotekniska institut	13 825 000
130	6	Statens haverikommission	1 000
			156 493 000
132	J.	**Telekommunikationer**	
132	1	Statens telenämnd	4 019 000
			4 019 000
		Summa kr.	**18 311 875 000**

134 **Postväsende**
138 Ersättning till postverket för befordran av tjänsteförsändelser
139 Ersättning till postverket för tidningsdistribution

143 **Särskilda frågor**
143 A. Översyn av affärsverken
147 B. Avveckling av transportrådet
186 C. Handikappanpassning av kollektivtrafiken

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Bilaga 9 till budgetpropositionen 1991

Finansdepartementet
(sjunde huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bil. 9

Översikt

Finansdepartementets verksamhetsområde omfattar frågor om ekonomisk politik och skattepolitik och frågor som rör statens budget och resursfördelningen inom den offentliga sektorn samt frågor rörande finansiella institutioner och marknader.

Vidare omfattar verksamheten frågor om skatteutjämningsbidrag m.fl. generella statliga bidrag till den kommunala sektorn och andra kommunalekonomiska frågor. Till departementets verksamhetsområde hör också frågor som rör statsskuldens förvaltning och tullfrågor, exkl. frågor som rör tulltaxan och befrielse från tull. Vidare bereder departementet frågor som rör statlig lokalförsörjning, bank- och försäkringsväsendet, värdepappersmarknaden, vissa statliga bolag och AP-fonden samt frågor om Sveriges medverkan i internationellt ekonomiskt och finansiellt samarbete.

De förslag till utgifter inom finansdepartementets verksamhetsområde som nu läggs fram för budgetåret omfattar 28 776 milj. kr. Detta innebär en ökning med 2 397 milj. kr. i förhållande till motsvarande budgeterade utgifter under innevarande budgetår. Ökningen beror främst på att utgifterna för bidrag och ersättningar till kommunerna ökar med 1 980 milj. kr.

Samtliga utgiftsökningar utöver pris- och löneomräkning av anslagen har finansierats inom ramen för en i princip oförändrad budget.

Vidare redovisas under resp. myndighetsavsnitt olika strukturella projekt för ökad effektivitet och produktivitet. Dessa projekt kommer under en tre- till femårsperiod leda till radikalt minskade utgifter i statsbudgeten.

Den ekonomiska politiken och budgetpolitiken

Inom finansdepartementet utarbetas riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Vidare utarbetas budgetpolitiska riktlinjer på kortare och längre sikt. Regeringskansliets arbete med budgetförslaget leds och samordnas av finansdepartementet.

Riktlinjerna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken redovisas i finansplanen tillsammans med förslaget till statsbudget. I bilagor till

1 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100 Bilaga 9*

Rättelse: S. 10 rad 12 nedifrån Står: 14 433 000 Rättat till: 11 261 000

finansplanen redovisas en preliminär nationalbudget (PNB) samt riksrevisionsverkets inkomstberäkning och beräkning av budgetutfallet. Nationalbudgeten utarbetas inom finansdepartementet, med underlag från bl.a. konjunkturinstitutet. Nationalbudgeten innehåller analyser av och prognoser för den ekonomiska utvecklingen internationellt och i Sverige.

Inom finansdepartementet görs även analyser av fördelningsfrågor och frågor som rör den ekonomiska utvecklingen på längre sikt. Finansdepartementet svarar vidare för arbetet med de statliga långtidsutredningarna och de s.k. långtidsbudgetarna över statens utgifter och inkomster för de kommande fem budgetåren. Ett huvudsyfte med långtidsutredningarna är att analysera olika strategier för att uppnå de grundläggande ekonomisk-politiska målen. I detta arbete kartläggs både de resurser som finns tillgängliga i framtiden och de anspråk på resurserna som kan komma att ställas. Långtidsutredningar publiceras vart tredje år.

Långtidsbudgeten presenteras i samband med kompletteringspropositionen varje år. Långtidsbudgetkalkylerna beskriver vilken budgetutveckling som blir följden av redan fattade beslut och gjorda åtaganden med i övrigt oförändrade skatte- och utgiftsregler. De utgör däremot inte någon prognos över innehållet i kommande statsbudgetförslag, utan är rena konsekvensframskrivningar av gällande åtaganden.

Internationellt ekonomiskt och finansiellt samarbete

Sverige deltar aktivt i arbetet inom flera internationella organisationer för ekonomisk-politiskt och finansiellt samarbete. Finansdepartementet verkar härvid i samråd med övriga berörda departement och myndigheter. Finansdepartementets ekonomiska attachéer, liksom handelsråden i de större länderna och i Norden, spelar en viktig roll genom att tillhandahålla värdefull information på det ekonomiska och ekonomisk-politiska området.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) är den mest betydelsefulla organisationen för ekonomiskt samarbete mellan industriländerna. Inom ramen för OECD analyseras det ekonomiska läget och utsikterna samt diskuteras aktuella ekonomisk-politiska frågor. Ungefär en gång per år granskas dessutom varje enskilt medlemsland med avseende på den ekonomiska utvecklingen och den förda ekonomiska politiken.

Internationella valutafonden (IMF) spelar en central roll i det internationella valutasamarbetet och i arbetet med att lösa betalningsproblemen i de skuldtyngda länderna. Konsultationer sker regelbundet mellan IMF och varje enskilt medlemsland om den ekonomiska och ekonomisk-politiska utvecklingen i landet.

Ekonomisk-politiska och finansiella spörsmål avhandlas även i den s.k. Tio-gruppen (G 10) där Sverige som ett av de numera elva medlemsländerna aktivt deltar.

Världsbanksgruppen omfattar Världsbanken (IBRD), Internationella utvecklingsfonden (IDA), Internationella finansieringsbolaget (IFC) och Multilaterala investeringsgarantiorganet (MIGA). Tyngdpunkten i grup-

pens verksamhet ligger på projekt- och programlånegivning till utvecklingsländer samt på olika former av tekniskt bistånd. Under de senaste åren har utlåning för att främja strukturanpassning fått särskild betydelse. Finansdepartementet har huvudansvaret för frågor rörande världsbanksgruppen med undantag för IDA.

I Parisklubben sker överläggningar om konsolidering av skulder till offentliga kreditorer, i huvudsak OECD-länderna. De multilaterala överenskommelser som träffas inom klubbens ram ligger till grund för bilaterala avtal med enskilda skuldländer. Parisklubben är vidare ett viktigt samrådsforum för kreditorländerna.

Från svensk sida följer vi noggrant och analyserar den pågående integrationen i Västeuropa. För finansdepartementets del gäller detta arbete framför allt frågor rörande allmän ekonomisk-politisk samordning, kapitalliberalisering, finansiella tjänster, skatter och upphandling. Departementet deltar också i överläggningar inom den europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA) och med de europeiska gemenskaperna (EG) för att förbereda ett närmare samarbete mellan EFTA och EG.

Inom ramen för Sveriges samarbete med EG genomförs vidare årliga överläggningar med EG-kommissionen. Därvid diskuteras frågor om den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken samt om den pågående integrationen i Västeuropa.

Inom EFTA är arbetet i väsentligt ökad utsträckning inriktat på integrationen i Västeuropa. EFTAs roll som forum för diskussioner om det ekonomiska läget i medlemsländerna kvarstår dock.

Sverige deltar aktivt i det internationella arbetet inom den s.k. 24-gruppen, vars huvudsakliga syfte är att samordna OECD-ländernas bilaterala stöd till Central- och Östeuropa. Vidare ansvarar finansdepartementet för frågor rörande den Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling (EBRD). Banken, vars syfte är att stödja övergången till öppna marknadsorienterade ekonomier i Central- och Östeuropa, väntas inleda sin verksamhet under våren 1991.

Under de senaste åren har vidare ett brett bilateralt besöks- och mötesutbyte etablerats med länder i Central- och Östeuropa och i synnerhet Sovjetunionen.

De nordiska finansministrarna möts normalt två gånger per år varvid frågor av gemensamt intresse och förberedelser för gemensamma nordiska ställningstaganden i internationella sammanhang diskuteras. En framskjutande plats har därvid olika aspekter av den västeuropeiska integrationen. Frågor inom finansministrarnas område bereds av den nordiska ämbetsmannakommittén för ekonomi och finanspolitik. Som ett resultat av arbetet i den nordiska konjunkturgruppen publiceras varje höst en gemensam nordisk konjunkturrapport. Nordiska ståndpunkter i IMF och Världsbanken förbereds i det nordiska finansiella utskottet resp. i den nordiska bankgruppen. Nordiska ekonomiska forskningsrådet ger stöd till analyser av och utredningar om aktuella frågor rörande de nordiska ekonomierna.

En viktig del av det nordiska ekonomiska samarbetet har under de senaste åren skett inom ramen för ekonomiska handlingsplaner. Den sista, "Ett starkare Norden", fastställdes av ministerrådet i mars 1989

och avser perioden 1989-1992. I handlingsplanen har frågor i direkt anslutning till den pågående integrationen i Västeuropa samlats i arbetsprogrammet "Norden i Europa".

Finansdepartementet har också huvudansvaret för frågor som rör Nordiska investeringsbanken. Nordiska ministerrådet har under 1990 beslutat om en utvidgning av ramen för bankens projektinvesteringslån. En betydande del av projektfinansieringslånen går till kreditvärdiga länder i Central- och Östeuropa. Dessutom har ministerrådet fattat beslut om att upprätta ett nordiskt miljöfinansieringsbolag, NEFCO.

Finansdepartementet deltar också i arbetet inom FNs ekonomiska kommission för Europa (ECE), där bl.a. den långsiktiga ekonomiska utvecklingen i kretsen av medlemsländer analyseras. ECEs verksamhet är för närvarande föremål för översyn mot bakgrund av utvecklingen i Central- och Östeuropa.

FNs konferens för handel och utveckling (UNCTAD) håller normalt möten vart fjärde år. Den senaste konferensen ägde rum i juli 1987. Dessemellan hålls möten med UNCTADs styrelse, olika expertgrupper etc. Nästa konferens äger rum den 19 september till den 8 oktober 1991. Finansdepartementets medverkan avser främst monetära och finansiella frågor.

Under 1989 inleddes internationella överläggningar om åtgärder för att stävja s.k. tvättning av inkomster från narkotikahandel. Arbetet utmynnade i ett antal rekommendationer som flertalet industriländer, bl.a. Sverige, har ställt sig bakom. Finansdepartementet deltar i den särskilda aktionsgrupp som har utarbetat rekommendationerna och som nu följer upp hur de genomförs.

Finansdepartementet deltar även i samarbetet i GATT, som verkar för att främja multilateral frihandel. I den senaste förhandlingsomgången, den s.k. Uruguayrundan, deltar finansdepartementet aktivt i förhandlingarna gällande finansiella tjänster.

Finansdepartementet medverkar vidare i de bilaterala blandade regeringskommissionerna med bl.a. Tyskland, Norge och Japan.

Myndighetsfrågor inom finansdepartementets verksamhetsområde

Finansdepartementet har under föregående budgetår påbörjat en mål- och resultatdialog med flertalet av myndigheterna inom finansdepartementets verksamhetsområde. Denna dialog är ett centralt element i den nya budgetprocessen. Avsikten är att detta arbete skall vidareutvecklas under kommande budgetår samt omfatta samtliga myndigheter. Metoderna för mätning och redovisning av myndigheternas resultat skall förbättras liksom uppföljningen av resultaten med syfte att höja kvaliteten och öka effektiviteten i verksamheten. Det är de olika myndighetsverksamheternas resultat som skall vara avgörande vid kommande prövningar av verksamheternas resursbehov.

Denna förändrade styrning via mål och resultatkrav förutsätter att myndigheterna ges ett ökat utrymme att välja den effektivaste vägen att verkställa sina uppgifter.

Vidare har samtliga förvaltningskostnadsanslag inom sjunde huvudtiteln minskats med 1,5 % i effektivitets- och produktivitetshöjande syfte. Härav har 1 % återlagts på olika effektivitetshöjande åtgärder inom finansdepartementets verksamhetsområde.

Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

Riksskatteverket (RSV) svarar för den centrala ledningen av skatteförvaltningen och exekutionsväsendet. RSV har också uppgifter som central förvaltningsmyndighet för frågor om folkbokföring och allmänna val.

En huvuduppgift för verket inom skatteområdet är att verka för en effektiv skatteadministration och en rättvis beskattning. Inom skatteförvaltningen finns på regional nivå 24 skattemyndigheter. Inom dessa finns lokala skattekontor på sammanlagt 120 orter.

Ett väl fungerande skattesystem och en effektiv skatteadministration är av stor betydelse för samhällets verksamhet. De senaste åren har en lång rad reformer genomförts i syfte att förenkla och förbättra skattesystemet. En genomgripande skattereform har genomförts och huvuddelen av de nya skattereglerna gäller fr.o.m. år 1991. Reformer har också genomförts vad gäller såväl organisationen som taxeringsförfarandet och andra förfaranderegler.

Inom den nya organisation som nu har trätt i kraft, med en gemensam skattemyndighet i varje län, kommer under de närmast följande åren den inre organisationen att förändras med sikte på integrerad verksamhet och decentralisering. Målet är att varje skattskyldig i princip bara skall ha en kontaktpunkt inom skatteförvaltningen.

Ett viktigt syfte med den nya organisation för exekutionsväsendet som genomfördes den 1 juli 1988 var att få en mera flexibel organisation, där resurser lättare kan omfördelas så att insatserna görs där de bäst behövs. RSV har redovisat en plan för hur omfördelning skall kunna ske fram till utgången av juni 1993.

Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet har i likhet med andra myndigheter utsatts för en strikt budgetprövning med ökade krav på omprioriteringar och höjd verkningsgrad. Ett långsiktigt rationaliseringskrav har också ställts upp för den närmaste femårsperioden.

Statlig lokalförsörjning

Styrningen av byggnadsstyrelsen kommer att fortsätta utvecklas mot ökad resultatorientering. Ett resultatkrav om 1 272 milj. kr. kommer ställas på fastighetsförvaltningen inom verket för budgetåret 1991/92. Till detta kopplas även räntabilitetskrav. De statliga lokalbrukarna kommer att få ett större kostnadsansvar för sin lokalförsörjning i och med övergången till treårsbudgetering och ramanslag.

Tullverket

Tullverket har till uppgift att debitera, uppbära och redovisa tullar, skatter och avgifter som skall tas ut för varor vid införsel. Vidare övervakar verket att bestämmelser om in- och utförsel av varor efterlevs samt utövar uppsikt och kontroll över trafiken till och från utlandet. Inom tullkontrollen är bekämpning av narkotikasmuggling ett högt prioriterat område. Bekämpning av ekonomisk brottslighet är ett annat särskilt prioriterat område inom tullverksamheten.

Inom de närmaste åren är det särskilt angeläget att tullverket fortsätter uppbyggnaden av tulldatasystemet så att det blir tillgängligt i hela landet. Det är samtidigt av stor vikt att det snarast tillskapas en mer effektiv och rationell tullorganisation enligt de riktlinjer som nu föreslås. Under den kommande femårsperioden skall besparingar om totalt 300 milj.kr. åstadkommas inom tullverksamheten.

På lite längre sikt kommer det sannolikt att bli en mycket avgörande fråga att anpassa tullverksamheten till de förhållanden som kommer att råda vid ett eventuellt svenskt medlemskap i EG.

Resursförstärkningar föreslås för tullinsatser i samband med nya färjelinjer m.m., för utbyggnad av tullverkets s.k. SPADI-system för narkotikabekämpning och för det fortsatta arbetet med granskning och registrering av enhetsdokumentet i EG/EFTA-handeln. Vidare föreslås medel för nyanskaffningar av teknisk utrustning för narkotikabekämpning samt för sambands- och telemateriel.

Bank- och försäkringsverksamhet m.m.

Den svenska finansmarknaden har förändrats radikalt som följd av den avreglering som successivt skett under 1980-talet. Den pågående utvecklingen präglas i hög grad av snabba och omfattande förändringar. Nya finansiella instrument och nya aktörer tillkommer i takt med en utvidgad internationalisering av tjänstehandeln. Bankernas, de övriga kreditinstitutens och försäkringsbolagens verksamheter breddas under tilltagande konkurrens mellan instituten. Tendenserna till en utsuddning av de traditionella verksamhetsgränserna blir allt starkare (branschglidning). Arbetet på genomförande av en europeisk inre marknad för handel med finansiella tjänster föranleder genomgripande förändringar av nationell lagstiftning. Avskaffandet av praktiskt taget alla återstående valutarestriktioner har gett förutsättningar för liberaliserade svenska regler om etablering av filialer till banker och andra kreditinstitut och för ökat utländskt ägande i svenska finansiella företag. Utvecklingen har allmänt sett medfört ett ökat riskinslag i verksamheterna, vilket belyses bl.a. av den nyligen inträffade finansbolagskrisen. Internationella överenskommelser har också träffats om en samordning av tillsynsfunktioner och om internationell standard för bl.a. kapitalkrav i banker. Utvecklingen har påkallat genomgripande utredningar och reformer på de olika marknadsområdena.

Kreditmarknadskommitténs huvudbetänkande (SOU 1988:29) Förnyelse av kreditmarknaden avlämnades 1988. Förslagen har hittills resulterat i

internationellt anpassade kapitaltäckningsnormer. Dessutom har tidigare förbud mot utländskt ägande i banker och andra kreditinstitut upphävts. Utländska banker har fått rätt att etablera filialer här i landet. Vidare kommer *hypoteksutredningens* betänkande (SOU 1989:103) Hypoteksinstituten i framtiden att behandlas. Detsamma gäller en inom finansdepartementet upprättad promemoria (Ds 1990:57) Branschglidning i den finansiella sektorn. Dessutom är den framtida sparbanksstrukturen föremål för beredning inom finansdepartementet.

Värdepappersmarknadskommittén avlämnade sitt betänkande (SOU 1989:72) Värdepappersmarknaden i framtiden i slutet av år 1989. Betänkandet har hittills lett till en ny internationellt anpassad insiderlag (SFS 1990:1342), som träder i kraft den 1 februari 1991. För närvarande bereds förslag till nya regler om handel på värdepappersmarknaden, om fondkommissionärer samt om börs- och clearingverksamhet.

Regler om en ny försäkringsform, livförsäkringar med aktiefondsanknytning, har införts i början av 1990. Samtidigt ändrades försäkringsrörelselagens pantsättningsregler och placeringsbestämmelser avseende försäkringstekniska skulder. Regeringen har i september 1990 tillsatt en kommitté som ska se över stora delar av försäkringsområdet (Dir. 1990:56). Syftet är att skapa mer rationella och internationellt anpassade rörelseregler för försäkringsbolagen. I juni 1990 tillsattes en utredning för att undersöka på vilket sätt Lloyd's och andra försäkringssammanslutningar kan få möjlighet att etablera sig här i landet (Dir. 1990:49).

Intresset av att åstadkomma ett vidgat internationellt samarbete på bl.a. det finansiella området föranleder allt större arbete. Sveriges närmande till den Europeiska ekonomiska gemenskapen kommer att kräva avsevärda resurser för deltagande i förhandlingsarbetet, för den lagstiftning som behövs för harmonisering och för vidgade tillsynsuppgifter. Inom GATT och andra samarbetsorgan bedrivs ett arbete som syftar till global liberalisering av handel med tjänster. Den finansiella sektorns betydelse för ekonomisk utveckling och Sveriges engagemang i frågorna kräver allt större insatser.

Sammantaget kan vad som nu sagts föranleda ny eller ändrad lagstiftning inom praktiskt taget hela det finansiella området. Samtidigt ställs ökade krav på tillsynen av de finansiella marknaderna. Inspektionsmyndigheterna kommer därför att ställas inför nya och betydande arbetsuppgifter under de närmaste åren. Regeringen har i februari 1990 gett direktiv till en utredning (Dir. 1990:12) med uppgift att se över tillsynsmyndigheternas organisation och tillsynsarbetets inriktning. Resultatet av utredningsmannens arbete kan komma att påverka tillsynsmyndigheterna redan under budgetåret 1991/92.

Bankinspektionen och försäkringsinspektionen

Utvecklingen inom den finansiella sektorn har redan föranlett betydande förstärkningar av bank- och försäkringsinspektionernas resurser och ställer även under det närmaste budgetåret krav på vissa resursförstärkningar. Verksamheten hos inspektionerna finansieras genom obligatoriska

avgifter från de institut som står under tillsyn. Den ökade aktiviteten och de skärpta kraven på tillsyn av de finansiella marknaderna har lett till att bankinspektionen och försäkringsinspektionen föreslås få förstärka sina resurser för att möta de ökade kraven.

Riksgäldskontoret

Riksgäldskontoret huvuduppgift är att handha statens upplåning, inom och utom landet, och att förvalta statsskulden. Riksgäldskontoret har dessutom bl.a. till uppgift att ge krediter till och motta inlåning från vissa statliga myndigheter samt att sköta viss statlig garantigivning. Riksgäldskontoret har en arbetsstyrka på ca 160 årsarbetskrafter.

Riksdagen behandlade i november 1990 en proposition (1990/91:29) om riksgäldskontorets uppgifter inom statsskuldspolitiken och den statliga finansförvaltningen. Det fastslogs då att riksgäldskontorets övergripande mål skall vara att minimera kostnaderna för statens upplåning. Dessutom bestämdes att riksgäldskontoret skall ha en central roll vid finansiering av statlig verksamhet utanför statsbudgeten, och att sådan finansiering skall ske på marknadsmässiga villkor. Riksgäldskontoret gavs också i uppgift att verka för att statlig kreditgarantigivning bedrivs på ett systematiskt och effektivt sätt.

För den kommande treårsperioden redovisas i avsnittet Riksgäldskontoret och kostnader för statsskuldens förvaltning vissa riktlinjer för uppföljning och utvärdering av riksgäldskontorets verksamhet. Upplåningen och förvaltningen av statsskulden är härvidlag av central betydelse; utgifterna för statsskulden utgjorde för budgetåret 1989/90 ca 16 % av de totala utgifterna på statsbudgeten. Riksgäldskontoret har utarbetat en metod som möjliggör en förbättrad uppföljning av upplåningsverksamheten. För kontorets garantiverksamhet skall en redovisning utarbetas som möjliggör att verksamhetens kostnader, inkl. förändringar av värdet av garantiåtaganden och fordringar, kan beräknas årligen.

Bidrag och ersättningar till kommunerna

Konsumtion och investeringar i kommuner och landsting uppgår i dag till cirka 300 miljarder kr. Det motsvarar ca 20 % av BNP.

Staten finansierar ungefär en fjärdedel av den kommunala verksamheten genom statsbidrag och ersättningar från sjukförsäkringen. Budgetåret 1991/92 uppgår statsbidragen till den kommunala sektorn till ca 85 miljarder kr. Det största enskilda statsbidraget är skatteutjämningsbidraget. Totalt kommer 18,3 miljarder kr. i sådant bidrag att fördelas budgetåret 1990/91.

Skatteutjämningsbidraget är en del i *skatteutjämningssystemet*. Systemet i sin helhet omfattar, utöver ordinarie skatteutjämningsbidrag, extra skatteutjämningsbidrag, allmän skatteutjämningsavgift och särskild skatteutjämningsavgift. Bidrag minus avgifter uppgår till 10,5 miljarder kr. för budgetåret 1990/91. År 1991 uppgår den allmänna skatteutjämningsavgiften till 0:79 kr./skr. för kommuner och 0:56 kr./skr. för landstingskommuner.

Skatteutjämningssystemet syftar till att utjämna de stora skillnader som finns mellan enskilda kommuner resp. landsting i fråga om skattekraft och kostnader för att bedriva kommunal verksamhet. Systemet skall främja en i möjligaste mån likvärdig kommunal service, oavsett skattekraft, i olika delar av landet.

Sedan år 1985 får kommunerna bidrag med anledning av att den kommunala beskattningen av juridiska personer har upphört. Bidraget uppgår till 0,9 miljarder kr. för budgetåret 1990/91. Kommuner, landsting och kyrkliga kommuner har också fått bidrag som kompensation för avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m.m. Bidraget utbetalas för sista gången till kommuner och landsting år 1990. För budgetåret 1990/91 uppgår bidraget till 0,5 miljarder kr.

Bolag inom finansdepartementets verksamhetsområde

Finansdepartementet har det senaste året bedrivit ett arbete med syfte att utveckla rollen som ägare av de statliga bolagen. Som ett led i detta arbete genomför departementet, på grundval av ett tidigare utarbetat policydokument, diskussioner med resp. bolag om strategierna för den fortsatta verksamheten. Vidare utvecklas ett system för uppföljning av de berörda bolagens resultat.

Sammanfattning

Förändringarna inom finansdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1991/92 i förhållande till motsvarande utgiftsändamål på statsbudgeten för budgetåret 1990/91 framgår av följande sammanställning.

	Anvisat 1990/91 milj. kr.	Förslag 1991/92 milj. kr.	Förändring milj. kr.
A Finansdepartementet m.m.	105,5	141,2	35,7
B Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet	4 775,3	5 269,3	494,0
C Statlig lokalförsörjning	23,0	12,0	-11,0
D Riksgäldskontoret och kostnader för statsskuldens förvaltning	747,8	681,1	-66,7
E Vissa centrala myndigheter m.m.	1 049,1	1 078,8	29,7
F Bidrag och ersättningar till kommunerna	19 596,8	21 577,2	1 980,4
G Övriga ändamål	81,9	17,0	-64,9
Totalt för finansdepartementet	**26 379,4**	**28 776,6**	**2 397,2**

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Larsson såvitt avser frågorna under littera A, C, F och punkterna E2, G4 (ekonomiska rådet), G5 samt avsnitten om vinstsparandet och AB Tipstjänsts ersättningar till idrotten; statsrådet Åsbrink såvitt avser övriga frågor

---

Anmälan till budgetpropositionen 1991

A. Finansdepartementet m.m.

A 1. Finansdepartementet

1989/90	Utgift	91 639 000
1990/91	Anslag	83 094 000
1991/92	Förslag	99 527 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**244**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	83 094 000	+ 16 433 000
(därav lönekostnader)	(71 803 000)	(+ 11 261 000)
	83 094 000	**+ 16 433 000**

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 99 527 000 kr.

Arbetsbelastningen i finansdepartementet är fortsatt hög. Bidragande orsak härtill är t.ex. det omfattande arbetet med EG-anpassning av lagstiftningen inom finansmarknads- och skatteområdena.

Utöver pris- och löneomräkningen har jag beaktat, att arbetet med uppföljning av ekonomisk-politiska och andra åtgärders fördelningspolitiska effekter fordrar omfattande extern databashantering, m.m. För detta ändamål har jag beräknat 2 milj. kr., som har finansierats genom omprioriteringar inom departementets verksamhetsområde.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Finansdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 99 527 000 kr.

A 2. Ekonomiska attachéer

1989/90	Utgift	3 685 000
1990/91	Anslag	3 403 000
1991/92	Förslag	3 680 000

Från anslaget bestrids kostnaderna för ekonomiska attachéer. Sådana tjänster finns inrättade i Bryssel, Paris och Washington. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till 3 680 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ekonomiska attachéer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 680 000 kr.

A 3. Utredningar m.m.

1989/90	Utgift	20 535 000	Reservation	3 245 474
1990/91	Anslag	19 000 000		
1991/92	Förslag	38 000 000		

Från anslaget bestrids
- kostnaderna för departementets kommittéer
- kostnaderna för de ekonomiska långtidsutredningarna
- kostnaderna för vissa arbetsgrupper

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten inkl. förväntad tidigareläggning av vissa kostnader för kommande långtidsutredning m.m., beräknar jag anslagsbehovet till totalt 38 milj. kr. under nästa budgetår.

För budgetåret 1990/91 anvisades på anslaget för riksskatteverket 5 milj. kr. till regeringens disposition för uppföljning av skattereformen. Efter beslut av regeringen den 7 juni 1990 tillkallades en kommitté under finansdepartementet med uppdrag att följa upp och rapportera om olika effekter av 1990-1991 års skattereform. Uppdraget skall redovisas löpande och arbetet avslutas genom en slutrapport i maj 1995. Jag anser att kostnaderna för kommitténs fortsatta arbete bör belasta detta anslag Utredningar m.m. och har vid bedömningen av medelsbehovet beräknat kostnaderna för kommittén under budgetåret 1991/92 till 5 milj. kr.

Vid beräkningen av medelsbehovet för kommande budgetår har jag

även tagit hänsyn till nödvändigheten av att för olika uppgifter i finansdepartementets verksamhet, bl.a. inom finansmarknadsområdet och i frågor gällande de statliga bolagen, anlita konsulter och annan expertis. Jag beräknar kostnaderna för detta ändamål till 2 milj. kr. Jag har i bilaga 1 till budgetpropositionen 1991 under avsnittet särskilda frågor redogjort för utgångspunkterna i det utvecklingsarbete som inletts inom finansdepartementet med avseende på den finansiella styrningen av statsförvaltningen. För särskilda utrednings- och konsultinsatser m.m. avseende detta ändamål beräknar jag kostnaderna till 1 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen förslår riksdagen

att till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 38 000 000 kr.

B. Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

1 Allmänt om skatteförvaltningen och exekutionsväsendet

Ett väl fungerande skattesystem är av stor betydelse för samhällets verksamhet. Regeringen har under senare år gjort en målmedveten satsning i syfte att förenkla och förbättra skattesystemet. Insatserna gäller såväl de materiella beskattningsreglerna som förfarandereglerna. Arbetet med en genomgripande skattereform är nu i princip avslutat och huvuddelen av de nya bestämmelserna tillämpas fr.o.m. år 1991. Ett nytt taxeringsförfarande tillämpas för första gången vid 1991 års inkomst- och förmögenhetstaxering.

Vidare har organisatoriska förändringar gjorts för att få en mer ändamålsenlig förvaltning samt för att förbättra centralmyndighetens lednings- och styrningsfunktion. Den 1 januari 1991 träder en ny organisation för skatteförvaltningen i länen i kraft (SOL 90). Nuvarande länsskattemyndigheter och lokala skattemyndigheter ersätts med en gemensam skattemyndighet i varje län. På de orter där det i dag finns en lokal skattemyndighet skall det i fortsättningen finnas ett lokalt skattekontor. Inom den gemensamma myndigheten skall en ny inre organisation införas successivt. Verksamheten skall decentraliseras till de lokala skattekontoren och arbetet skall bedrivas mera integrerat än för närvarande i fråga om olika skatter och avgifter. Ett mål för omorganisationen är att alla skattskyldiga med undantag av större företag skall kunna vända sig till det lokala skattekontoret i alla frågor som rör deras beskattning.

Den 1 juli 1991 förs de arbetsuppgifter för folkbokföringsmyndighet som i dag ankommer på pastorsämbetena över till skatteförvaltningen. Arbetet med att genomföra folkbokföringsreformen bedrivs för närvarande i en organisationskommitté (Fi 1988:02). All löpande folkbokföringsverksamhet skall i den nya organisationen skötas på lokal nivå, dvs. vid de lokala skattekontoren. De allmänna försäkringskassorna skall medverka i arbetet genom att lämna information till allmänheten, tillhandahålla blanketter samt hjälpa enskilda med att upprätta anmälningar eller kontrollera anmälningar som dessa har upprättat på egen hand. Registerföring och handläggning av folkbokföringsärenden skall ske med ADB-stöd. Riksdagen har nyligen beslutat en lag om folkbokföringsregister, som reglerar ändamål och innehåll m.m. för de datorbaserade registren (prop. 1990/91:53, SkU9, rskr. 109).

En ny lag om betalningsföreläggande och handräckning (SFS 1990:746) har beslutats av riksdagen och avses träda i kraft omkring årsskiftet 1991/92. Den nya lagen innebär bl.a. att den summariska processen (lagsökning, betalningsföreläggande och handräckning) flyttas över från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna. Genom att den summariska processen kan samordnas med verkställighetsförfarandet hos kronofogdemyndigheten görs rationaliseringsvinster. Samordningen innebär också väsentliga förenklingar för de enskilda och ett snabbare förfarande.

Den totala anslagsökningen för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet uppgår till ca 860 milj. kr.

2 Resultatet av verksamheten under det senaste verksamhetsåret, m.m.

Enligt den senast avgivna årliga resultatredovisningen för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet, som i princip avser kalenderåret 1989, har under perioden 1986-1989 de totala kostnaderna för skatteförvaltningen och exekutionsväsendet ökat med 182 milj. kr. i fasta priser. Det är främst ADB-stödet som svarar för ökningen, medan bl.a. lönekostnaderna minskat.

Av de samlade resurserna inom riksskatteverkets verksamhetsområde används ca 79 procent för beskattning. Inom beskattningsverksamheten är det administrationen av inkomst- och förmögenhetsskatten som kräver mest resurser, ca 84 procent av de totala resurserna för beskattning. Enbart för taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt förbrukas närmare 40 procent av beskattningsverksamhetens totala resurser.

Det totala antalet inkomstskattebetalare har under 1980-talet ökat med i genomsnitt en procent per år och under samma tid har antalet skattskyldiga juridiska personer fördubblats. Antalet arbetsgivare har ökat med ca tio procent under de senaste fem åren. Under samma tid har antalet mervärdeskattedeklarationer ökat med ca 15 procent.

Revisionsverksamheten svarade under år 1989 för tio procent av resursförbrukningen. Antalet genomförda revisioner har minskat något jämfört med år 1986. Som en följd av att verksamheten allt mera inriktats på stora och komplicerade revisionsobjekt har emellertid antalet revisionsdagar trots detta ökat. De totala föreslagna skattehöjningarna som följd av revisioner har ökat från ca 2,5 miljarder kr. år 1986 till drygt 7,3 miljarder kr. år 1989, vilket motsvarar en ökning från ca 19 000 kr. till ca 57 000 kr. per revisionsdag. Vad gäller processföringen i skattedomstol har antalet mål minskat de senaste åren, bl.a. har antalet överklaganden av myndigheterna (offensiva processer) minskat från närmare 26 000 år 1985 till knappt 16 000 år 1989. Trots detta har har det beloppsmässiga utfallet, beräknat som debiterad tillkommande skatt, mer än fördubblats under samma tid och uppgick uppbördsåret 1989 till ca 2,3 miljarder kr.

Riksskatteverket redovisar också beräkningar av produktivitetsutvecklingen under perioden 1986-1989. Uppgifterna i resultatredovisningen ger enligt verkets bedömning stöd för slutsatsen att produktiviteten för skatteförvaltningen totalt sett har ökat med ca 4,5 procent under perioden eller således med i genomsnitt 1,5 procent per år. Vid beräkningen har fastighetstaxeringen och punktskatteområdet uteslutits.

Resursåtgången för exekutionsväsendet motsvarar ca 19 procent av de samlade resurserna. Antalet allmänna mål (mål som avser indrivning av skatter och avgifter samt böter m.m.) minskade i början av perioden 1986-1989 men har åter ökat mot slutet. Däremot har antalet enskilda utsökningsmål (dvs. mål om verkställighet av fordringsanspråk m.m. på civilrättslig grund) ökat kraftigt under hela den senaste femårsperioden och med sex procent, från drygt 483 000 till 513 000 mål, enbart från år 1988 till år 1989. Ökningen motsvarar grovt räknat 2,7 procent av myndigheternas samlade arbetsmängd. Antalet konkurser har ökat kraftigt,

vilket påverkar arbetet med konkurstillsyn. Produktivitetsberäkningar för exekutionsväsendet har gjorts med användande av två skilda prestationsmått, nämligen dels antalet handlagda mål, dels inlevererat belopp. Resultaten av mätningarna går starkt isär, vilket kan sägas belysa behovet av att ytterligare analysera verksamheten och vidareutveckla resultatmåtten inom detta område.

3 Prioriteringar under budgetåret 1991/92

Under budgetåret 1991/92 kommer verksamheten inom skatteförvaltningen att påverkas i hög grad av de stora reformer som nu skall genomföras. Som redan har nämnts genomförs år 1991 den första inkomst- och förmögenhetstaxeringen med det nya förfarandet. År 1992 sker taxeringen för första gången med tillämpning av det nya skattesystemets materiella regler. Genomförandet av dessa båda reformer, liksom övergången till en ny organisation, medför bl.a. behov av omfattande utbildning för personalen, information till allmänheten och anpassning av ADB-stödet till de nya regelsystemen.

Vidare genomförs under år 1992 den allmänna fastighetstaxeringen av jord- och skogsbruksfastigheter, vilket är sista steget i den uppdelade fastighetstaxering som påbörjades år 1988.

För exekutionsväsendet gäller att det under nästa budgetår kommer att krävas särskilda insatser för genomförandet av den nya summariska processen. Vid sidan härav måste arbetet med att förkorta handläggningstiderna och i andra avseenden höja ambitionsnivån i verksamheten i de mest arbetstyngda länen fortsätta.

Prioriteringen av de stora reformer som skall genomföras gäller givetvis också riksskatteverket som centralmyndighet. Härutöver bör verket ägna särskild uppmärksamhet åt det fortsatta arbetet med att utveckla system för planering och uppföljning av verksamheten inom skatteförvaltningen och exekutionsväsendet och vidareutveckla resultatredovisningen samt vidta andra åtgärder som behövs inför övergången till den nya budgetprocessen. Riksskatteverket bör också vidta åtgärder för att förbättra den interna kontrollen av penningflödet vid skatteuppbörden. Ett annat område där det är angeläget att nu vidta åtgärder är statistiken över de indirekta skatterna. Bl.a. har finansutskottet (1989/90:FiU4) framhållit behovet av bättre mervärdeskattestatistik. Förbättringar av statistiken över de indirekta skatterna behövs med hänsyn till skatteomläggningen, EG-integrationen och de indirekta skatternas allt större ekonomiska betydelse.

4 Omställning och bantning av den statliga administrationen

Som jag nyss har redogjort för är det omfattande reformer som under den närmaste tiden skall genomföras inom riksskatteverkets verksamhetsområde. För att genomförandet inte skall äventyras kommer jag i det följande att föreslå vissa reala resurstillskott till skatteförvaltningen och exekutionsväsendet för närmare angivna ändamål.

Den omstrukturering som nu pågår ger riksskatteverket och ledningen för skatteförvaltningen i länen bättre styr- och ledningsmöjligheter och en mer flexibel resursanvändning och även ökade möjligheter till rationalisering. Den nya organisationen för folkbokföringen kommer på sikt att kunna drivas till en lägre kostnad än vad som är möjligt i inledningsskedet. Jag vill i det här sammanhanget också peka på de möjligheter som enligt min mening bör finnas att genom samverkan mellan myndigheter minska kostnaderna för olika internadministrativa funktioner. Jag tänker i första hand på servicekontorslösningar, vad gäller löpande administrativa göromål etc., för flera myndigheter och organ på samma ort, men också på möjligheterna till sådan samverkan och samverkan i fråga om t.ex. personalutbildning mellan flera myndigheter av samma slag.

Förändringarna i organisation och arbetssätt på regional och lokal nivå inom skatteförvaltningen är så stora att det nu är naturligt att också inleda en översyn av fördelningen av arbetsuppgifter och ansvar mellan centralmyndigheten och länen. Regeringen har redan, i regleringsbrevet för budgetåret 1990/91, uppdragit åt riksskatteverket att undersöka möjligheterna till bl.a. en ändrad fördelning av kostnadsansvaret för ADB-stödet. Den översyn som jag nu tänker på bör emellertid omfatta all verksamhet som i dag bedrivs centralt, formerna för styrning, utveckling och drift av tekniska system etc. Övergripande mål för översynen bör vara decentralisering, utvecklad målstyrning och besparingar. Jag avser att inom den närmaste tiden återkomma till regeringen med förslag till hur utredningsuppdraget närmare bör utformas.

Utan att avvakta resultatet av den översyn som jag nu har förordat, anser jag det klart att resursförbrukningen inom verksamhetsområdet bör kunna minskas fram till budgetåret 1996/97 med ett belopp som motsvarar 5—10 procent av anslagen till skatteförvaltningen. Jag är inte beredd att för närvarande ta ställning till hur besparingen skall fördelas mellan olika anslag eller ange närmare hur den bör fördelas på de mellanliggande budgetåren.

5 Översyn av taxesättning m.m.

Med anledning av ett förslag från riksdagens revisorer (1986/87:7) har riksdagen uttalat att det är angeläget att närmare utreda riktlinjer för taxesättningen inom exekutionsväsendets område (utsökningsavgifterna). I samband därmed bör nivåerna för de olika avgifterna ses över och frågor om ansökningsavgift och differentierad grundavgift och försäljnings-

avgift prövas förutsättningslöst (LU 1986/87:21, rskr. 231). Grundavgiften har därefter höjts och en viss differentiering skett med verkan fr.o.m. den 1 oktober 1989. Vid behandlingen av 1989 års kompletteringsproposition, där den kommande justeringen av avgifterna aviserades, vidhöll riksdagen att frågan om taxesättningen borde bli föremål för närmare överväganden (prop. 1988/89:150 bil. 4, LU 37, rskr. 279).

I samband med tidigare höjningar av utsökningsavgifterna har det slagits fast att principen om full kostnadstäckning bör gälla. Av bl.a. riksskatteverkets senast avgivna resultatredovisning och uppgifter som därefter har inhämtats från verket framgår emellertid att statens inkomster av utsökningsavgifter för närvarande bara täcker något mer än hälften av kostnaderna för verkställigheten.

Jag avser att inom kort föreslå regeringen att uppdra åt riksrevisionsverket, i samarbete med riksskatteverket, att göra den av riksdagen begärda översynen av taxesättningen. Uppdraget bör redovisas i etapper. I en första etapp bör förslag lämnas till de ändringar som krävs med anledning av den nya summariska processen.

Utan att avvakta översynen av taxesättningen avser jag emellertid att föreslå regeringen att grundavgiften i enskilda utsöknings- och återtagningsmål höjs så att den i huvudsak täcker kostnaderna för förfarandet. Höjningen torde kunna genomföras tidigast den 1 juli 1991.

Jag avser vidare att inför kompletteringspropositionen återkomma med förslag om att ändra redovisningen av utsökningsavgifterna. Inriktningen bör vara att avgifterna redovisas mot anslaget till kronofogdemyndigheterna i stället för som i dag mot en inkomsttitel (2532) i statsbudgeten. Syftet med detta är i första hand att få en smidigare anpassning av resurstillgången till förändringar i arbetsmängden. Jag gör emellertid också bedömningen att man genom en mera direkt koppling mellan inkommande uppdrag och resurstillgång kan bidra till bl.a. ett stärkt resultatmedvetande hos de anställda.

6 Vissa regionalpolitiska frågor

De omfattande reformer som nu genomförs inom riksskatteverkets verksamhetsområde får vissa effekter på lokaliseringen av arbetstillfällen inom skatteförvaltningen och exekutionsväsendet. En omfördelning av resurser pågår också, vilken syftar till att uppnå balans mellan resurstilldelning och arbetsmängd i länen. Den fortsatta omfördelningen innebär en viss ytterligare överflyttning av resurser till framför allt Stockholms län. Jag återkommer strax till den saken. I huvudsak kommer emellertid de närmaste årens utveckling att medföra endast inomregionala förändringar. Den sammantagna effekten av reformerna på skatteförvaltningens område (SOL 90, det nya taxeringsförfarandet och folkbokföringsreformen) blir att antalet arbetstillfällen inom skatteförvaltningen i residensstäderna minskar något, medan arbetstillfällena kan komma att öka på övriga orter där det finns ett lokalt skattekontor.

Det torde fortfarande finnas obalanser i resurstilldelningen mellan

länen. Jag vill mot den bakgrunden understryka vikten av att riksskatteverket tar till vara möjligheten att fördela de reala resurstillskott som skatteförvaltningen och exekutionsväsendet föreslås få med anledning av vissa reformer på ett sådant sätt att omfördelningen mellan länen påskyndas.

B 1. Riksskatteverket

1989/90	Utgift	779 890 000
1990/91	Anslag	848 406 000
1991/92	Förslag	1 000 071 000

Riksskatteverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om skatter och socialavgifter samt folkbokföring och val, i den mån annat inte följer av särskilda föreskrifter. Vidare är verket central förvaltningsmyndighet för frågor om verkställighet enligt utsökningsbalken eller annan författning samt frågor om tillsyn i och lönegaranti vid konkurs, likaledes i den mån annat inte följer av särskilda föreskrifter.

Bestämmelser om riksskatteverkets ledning och organisation m.m. finns i 2 kap. förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**911**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	234 577 000	+ 52 631
(därav lönekostnader)	(173 383 000)	(+ 46 520)
Expenser för annat än eget behov	72 390 000	+ 7 053
Utbildning och information	38 420 000	+ 15 263
ADB-verksamhet	431 019 000	+ 140 395
Till regeringens disposition	72 000 000	- 63 677
Summa	**848 406 000**	**+ 151 665**

Riksskatteverkets yrkanden

Riksskatteverket har i anslagsframställningen för 1991/92 redovisat ett tvåårigt huvudförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en minskning med 1,5 procent för 1991/92 och 1,7 procent för 1992/93.

I enlighet med regeringens direktiv till myndigheterna har någon pris- och löneomräkning för budgetåret 1991/92 inte gjorts.

Riksskatteverket har i anslagsframställningen yrkat undantag från rationaliseringskravet. Som skäl anförs att stora förändringar för närvarande pågår inom verksamhetsområdet. För att klara hela förändringsarbetet

ställs det stora krav på förvaltningen, inkl. centralmyndigheten, vad gäller såväl pengar som personal och organisation.

Utöver huvudförslaget lämnar riksskatteverket ett budgetförslag som för verkets del innebär en utbyggnad av verksamheten med 171 milj. kr. För skattereformens genomförande begärs 77,4 milj. kr. och för det nya taxeringsförfarandet 3,7 milj. kr. För bl.a. ADB-stödet för den nya folkbokföringsorganisationen och visst fortsatt projektarbete inom folkbokföringsområdet begärs 78 milj. kr. För projektarbete m.m. på fastighetstaxeringsområdet begärs 22,3 milj. kr., för den nya summariska processen och en utbyggnad av terminalbeståndet hos kronofogdemyndigheterna sammanlagt 34,9 milj. kr., för ADB-verksamheten vid riksskatteverket i övrigt 43 milj. kr. och för förbättrad internrevision m.m. 4,7 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Som framgår av det jag redan har sagt inbegriper de stora reformer som nu skall genomföras inom såväl skatteförvaltningen som exekutionsväsendet även riksskatteverket. Genomförandet ställer stora krav på utvecklingsarbete samt ledning och styrning från verkets sida. Vid sidan härav finns det, som jag redan har påpekat, anledning att särskilt uppmärksamma vissa frågor som inte har med genomförandet av reformerna att göra. För att göra det möjligt att trots anhopningen av reformer vidta de mest angelägna åtgärderna på dessa områden föreslår jag att, av de medel som sparas genom tillämpningen av ett rationaliseringskrav, medel motsvarande en procent av anslaget ställs till regeringens disposition för att kunna användas för effektivitetshöjande åtgärder.

Beträffande anslaget till riksskatteverket vill jag i övrigt framhålla följande.

Pris- och löneomräkningen uppgår till 87,7 milj. kr.

För genomförande av skattereformen har jag beräknat 47,6 milj. kr. För utvecklingsarbete m.m. inför 1992 och 1994 års allmänna fastighetstaxeringar har jag beräknat 22,3 milj. kr. För utveckling m.m. av ADB-stödet för den nya summariska processen har jag beräknat 9,2 milj. kr. och för åtgärder som ankommer på verket med anledning av det nya taxeringsförfarandet 3,7 milj. kr. För ADB-stöd, utbildning m.m. för den nya folkbokföringsorganisationen har jag beräknat 78 milj. kr. För anskaffning av ADB-utrustning har vissa medel beräknats på trettonde huvudtitelns reservationsanslag Anskaffning av ADB-utrustning. Jag har under förevarande anslag beräknat medel för de ökade kostnader i form av avgifter till statskontoret och för tekniskt underhåll m.m. som följer med anskaffningarna med, utöver vad som ingår i de nyss uppräknade beloppen, 11,5 milj. kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört och i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 1 000 071 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksskatteverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 071 000 kr.

B 2. Regional och lokal skatteförvaltning

1989/90 Utgift 2 760 428 000
1990/91 Anslag 2 684 396 000
1990/91 Förslag 3 325 774 000

Den regionala och lokala skatteförvaltningen utgörs av 24 skattemyndigheter. Inom dessa finns lokala skattekontor på sammanlagt 120 orter.

Skattemyndigheten är regional förvaltningsmyndighet för frågor om skatter, socialavgifter, pensionsgrundande inkomst och folkbokföring, om inte annat följer av särskilda föreskrifter.

Bestämmelser om skattemyndighetens ledning och organisation m.m. finns i 3 kap. förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**11 304**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	2 444 797 000	+ 561 569 000
(därav lönekostnader)	(2 163 386 000)	(+ 506 870 000)
Lokalkostnader	383 724 000	+ 55 124 000
Engångsutgifter	43 806 000	– 3 806 000
Till regeringens disposition	0	+ 29 834 000
Summa	**2 872 327 000**	**+ 642 721 000**
Uppbördsmedel		
Ersättning från allmänna pensionsfonden	180 131 000	+ 9 143 000
Ersättning från dataenheterna	7 800 000	– 7 800 000
Nettoutgift	**2 684 396 000**	**+ 641 378 000**

Riksskatteverkets yrkanden

Riksskatteverket har i anslagsframställningen för 1991/92 redovisat ett tvåårigt huvudförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en minskning med 1,5 procent för 1991/92 och med 1,7 procent för 1992/93.

I enlighet med regeringens direktiv till myndigheterna för budgetåret 1991/92 har någon pris- och löneomräkning inte gjorts.

Riksskatteverkets beräknade huvudförslag för budgetåret 1991/92 innebär att anslaget räknas ned med 42 milj. kr. Verket yrkar emellertid att skattemyndigheterna skall undantas från tillämpning av rationaliseringskravet. Som skäl anför verket bl. a. följande. Besparingar kan ske genom ökad produktivitet eller minskad verksamhet. Hos skattemyndigheterna skulle resursminskningarna leda till längre handläggningstider och sämre kontroll av svårgranskade deklarationer. Den offensiva kontrollen i form av främst revisioner och arbetsgivarkontroll skulle minska. Besparingarna skulle också medföra att det pågående förändringsarbetet inom förvaltningen försenas.

Utöver huvudförslaget redovisar riksskatteverket ett budgetförslag som innebär en utbyggnad av verksamheten med 482,3 milj. kr. För genomförande av utbildning med anledning av skattereformen begärs 2,7 milj. kr. För arbetet med omprövning i första instans enligt den nya taxeringslagen begärs 99,9 milj. kr. För skattemyndigheternas arbete med folkbokföringen begärs 256 milj. kr., för förbättrad kontroll av stora företag m.m. 5 milj. kr., för åtgärder för att förbättra personalförsörjningen i Stockholms län 20 milj. kr. och för anskaffning av inredning m.m. i samband med flyttningar och byte av telefonväxlar 93,5 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Som jag redan har anfört anser jag att inriktningen för skattemyndigheterna främst bör vara att genomföra beslutade reformer och 1992 års allmänna fastighetstaxering. Men det är också angeläget att, så långt det är möjligt, upprätthålla den förbättrade kontroll av stora företag som har kunnat byggas upp de senaste åren och höja ambitionsnivån i kontrollverksamheten i övrigt i de mest arbetstyngda länen till en nivå som bättre än för närvarande motsvarar den som gäller för landet i övrigt. Jag föreslår att, av de medel som sparas genom tillämpning av ett rationaliseringskrav, medel motsvarande en procent av anslaget ställs till regeringens disposition för att kunna användas för sådana effektivitetshöjande åtgärder.

Beträffande anslaget till skattemyndigheterna vill jag i övrigt framhålla följande.

Pris- och löneomräkningen uppgår till 388,3 milj. kr.

Genomförandet av skattereformen medför behov av betydande utbildningsinsatser för skatteförvaltningens personal. För budgetåret 1991/92 har jag beräknat 2,7 milj. kr. för detta ändamål. Under den senare delen av budgetåret börjar den nya ordningen med omprövning av taxeringsbeslut m.m. i första instans successivt att tillämpas. Samtidigt gäller att organisationen för processföring i skattedomstol delvis måste hållas intakt ännu någon tid, för att handläggningstiderna inte skall bli alltför långa. Den nya arbetsuppgiften medför därför behov av visst personaltillskott till skattemyndigheterna. För detta ändamål har jag beräknat 52,7 milj. kr., varav 12 milj. kr. avser engångsutgifter för inredning och utbildning etc. För arbetet med folkbokföringen har jag beräknat 230,6 milj. kr. Det innebär att jag i allt väsentligt ansluter mig till den bedömning av resursbehovet som redovisats av organisationskommittén för folkbokföringen. Regeringen har nyligen lagt fram ett förslag till bestämmelser om återbetalning av mervärdeskatt till utländska företag. Bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 april 1991. För administrationen av återbetalningssystemet har jag beräknat 3 milj. kr.

Många myndigheter inom skatteförvaltningen måste flytta under budgetåret och hos ett antal myndigheter bör äldre telefonväxlar bytas ut. För dessa ändamål har jag engångsvis beräknat 40 milj. kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört och i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 3 325 774 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regional och lokal skatteförvaltning* budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 325 774 000 kr.

B 3. Kronofogdemyndigheterna

1989/90	Utgift	780 402 000
1990/91	Anslag	717 760 000
1991/92	Förslag	844 648 000

Kronofogdemyndigheternas verksamhet avser dels indrivning av det allmännas fordringar på skatter, avgifter och böter m.m., dels verkställighet i mål som anhängiggörs av enskilda rättsägare. Förfarandet hos kronofogdemyndigheterna regleras bl.a. i utsökningsbalken. Dessutom handlägger kronofogdemyndigheterna ärenden enligt lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs. Vidare är vissa kronofogdemyndigheter tillsynsmyndigheter enligt 7 kap. 25 § konkurslagen (1987:672) och har i denna egenskap tillsyn över förvaltningen i konkurser.

I varje län finns en kronofogdemyndighet. Bestämmelser om kronofogdemyndighetens ledning och organisation m.m. finns i 3 kap. förordningen (1988:784) med instruktion för exekutionsväsendet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**2 764**	
Anslag		
Förvaltningskostnader	597 264 000	+ 97 435
(därav lönekostnader)	(538 707 000)	(+ 88 079)
Lokalkostnader	99 240 000	+ 12 074
Exekutiva förrättningskostnader	7 927 000	– 118
Diverse ändamål	15 386 000	+ 9 120
Till regeringens disposition	0	+ 8 021
Summa	**719 817 000**	**+ 126 532**
Uppbördsmedel		
Ersättning från allmänna pensionsfonden	2 057	– 356
Nettoutgift	**717 760 000**	**+ 126 888**

Riksskatteverkets yrkanden

Riksskatteverket redovisar i anslagsframställningen för 1991/92 ett tvåårigt huvud-förslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en minskning med 1,5 procent för 1991/92 och 1,6 procent för 1992/93.

I enlighet med regeringens direktiv till myndigheterna för budgetåret 1991/92 har någon pris- och löneomräkning inte gjorts.

Riksskatteverket yrkar att kronofogdemyndigheterna skall undantas från tillämpning av rationaliseringskravet. Som skäl för yrkandet anför verket bl.a. att en minskning av resurserna i den omfattning som tillämpning av rationaliseringskravet innebär ger ännu längre handläggningstider, utebliven utdelning i vissa fall för enskilda borgenärer och minskade skatteinkomster för staten.

Utöver huvudförslaget redovisar riksskatteverket ett budgetförslag som, jämfört med anslaget för innevarande budgetår, innebär en utbyggnad av verksamheten med 69,5 milj. kr. För att de mest arbetstyngda länen och verksamhetsorterna skall kunna få en omedelbar förstärkning begärs ett tillfälligt resurstillskott även för budgetåret 1991/92. Resursbehovet beräknas till 6 milj. kr. För arbetet med den nya summariska processen begärs 48,3 milj. kr. För anskaffning av inredning m.m. i samband med flyttningar samt byte av telefonväxlar hos vissa myndigheter begärs 14,7 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har redan pekat på att det finns behov av att höja ambitionsnivån i kronofogdemyndigheternas verksamhet vad gäller bl.a. handläggningstider i de mest arbetstyngda länen. Jag föreslår att, av de medel som sparas genom tillämpningen av ett rationaliseringskrav, medel motsvarande en procent av anslaget ställs till regeringens disposition för att kunna användas för effektivitetshöjande åtgärder av det nu angivna slaget.

Beträffande anslaget till kronofogdemyndigheterna vill jag i övrigt anföra följande.

Pris- och löneomräkningen uppgår till 91,6 milj. kr.

Lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning, som bl.a. innebär att arbetet med den summariska processen flyttas över från tingsrätterna till kronofogdemyndigheterna, avses träda i kraft omkring årsskiftet 1991/92. För budgetåret 1991/92 beräknar jag resursbehovet för den nya arbetsuppgiften till 26,2 milj. kr.

Den kostnadskalkyl som tidigare har gjorts för den summariska processen bygger bl.a. på att resursbehovet delvis kan täckas genom rationalisering av handläggningen av enskilda mål hos kronofogdemyndigheterna (jfr prop. 1989/90:85). Utgångspunkten för kostnadskalkylen är måltillströmningen till kronofogdemyndigheterna under år 1988. Som tidigare redovisats har antalet mål därefter ökat kraftigt. Uppgången av antalet mål har också medfört att statens inkomster i form av utsökningsavgifter har ökat. För att kronofogdemyndigheterna skall kunna avsätta de resurser som behövs för den summariska processen krävs det enligt min bedömning att de får viss resursförstärkning med anledning av den ökade målmängden. För detta ändamål har jag beräknat 10 milj. kr.

Ett antal myndigheter behöver anskaffa inredning i samband med flyttningar eller byta ut äldre telefonväxlar. För detta ändamål har jag beräknat 10 milj. kr.

Med hänvisning till vad jag har anfört och i övrigt till sammanställningen beräknar jag anslaget till 844 648 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kronofogdemyndigheterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 844 648 000 kr.

B 4. Stämpelkostnader

1989/90	Utgift	2 643 632
1990/91	Anslag	2 812 000
1991/92	Förslag	2 812 000

Från detta anslag bestrids kostnaderna för postverkets uppbörd av influtna stämpelmedel och tillhandahållande av stämpelmärken.

Kostnaderna för stämpelväsendet under nästa budgetår beräknar jag till oförändrat belopp, dvs. 2 812 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stämpelkostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 812 000 kr.

B 5. Fastighetstaxering

1989/90	Utgift	134 802 000
1990/91	Anslag	99 925 000
1991/92	Förslag	40 000 000

Från detta anslag, som tidigare har benämnts Kostnader för årlig taxering m.m., har hittills betalats bl.a. ersättningar till ordförande och kronoombud i taxeringsnämnder enligt 129 § taxeringslagen (1956:623) samt kostnader för handräckning på grund av avtal med en främmande stat i vissa beskattningsärenden. Från anslaget har även kostnader som kunnat bli aktuella för allmän eller särskild fastighetstaxering fått bestridas. Sedan det nya taxeringsförfarandet börjat tillämpas kommer anslaget i princip endast att belastas med kostnader för fastighetstaxeringsnämnderna och eventuell lekmannagranskning av fastighetsdeklarationer samt kostnader för medverkan i fastighetstaxeringen av bl.a. lantmäteriverket.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Fastighetstaxering* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 40 000 000 kr.

B 6. Ersättning till postverket m.fl. för bestyret med skatteuppbörd m.m.

1989/90	Utgift	33 498 000
1990/91	Anslag	52 000 000
1991792	Förslag	56 000 000

Från anslaget betalas ersättningar till postverket och bankerna för deras medverkan vid skatteuppbörden. Ersättningarna avser bl.a. uppbörd och redovisning av skatt som betalas in genom postverket och bankerna, utbetalning genom postkontor av överskjutande preliminär skatt samt kostnader för postverkets bestyr med mervärdeskatten. Från anslaget betalas vidare ersättning till postverket för de kostnader som uppstår genom att posten vidarebefordrar de anmälningar om adressförändringar som har gjorts till postkontoren.

Enligt en promemoria som har upprättats inom *postverket* beräknas ersättningen till verket för nästa budgetår till drygt 71 milj. kr. Postbefordringsavgifter och inbetalningsavgifter i postgiroörelsen har av postverket beräknats i gällande avgiftsnivå.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att anslaget förs upp i statsbudgetförslaget för nästa budgetår med 56 milj. kr. Det ankommer på regeringen att senare besluta om de ersättningsbelopp som skall betalas ut. Detta sker på grundval av särskilda framställningar som bygger på vederbörandes faktiska medverkan m.m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning till postverket m.fl. för bestyret med skatteuppbörd m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 56 000 000 kr.

C. Statlig lokalförsörjning

1. En effektivare statlig lokalförsörjning

I regeringens direktiv för myndigheternas anslagsframställningar för budgetåret 1991/92 anmodas i likhet med tidigare år de civila statliga myndigheterna att i anslagsframställningen för 1991/92 redovisa i vilken omfattning och vid vilka tidpunkter som begränsningar i lokalinnehavet beräknas kunna genomföras under de närmast följande tre budgetåren. Resultatet av hittills redovisade lokalbesparingar är att sedan 1982 har ca 100 000 m^2 lokaler till en årskostnad om ca 50 milj. kr. lämnats.

Det kan därmed konstateras att det ekonomiska resultatet av det hittillsvarande systemet varit dåligt. Det har funnits en inbyggd trögheit i systemet som motverkat besparingar och effektiviseringar i det statliga lokalinnehavet.

En arbetsgrupp inom regeringskansliet med uppgift att se över bestämmelserna för handläggning av statliga lokalförsörjningsärenden lade i april 1990 fram en rapport (Ds 1990:50) med förslag till nya riktlinjer för handläggningen av statliga lokalförsörjningsärenden inför övergången till treårsbudgetering och ramanslag.

Riktlinjerna för den statliga lokalförsörjningen som lagts fast av riksdagen baseras på regeringens förslag i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 9, s. 36-40, FiU26, rskr. 338). Innebörden av dessa riktlinjer är följande.

- Statsmakterna och myndigheterna bör lägga ökad vikt vid lokalkostnaderna och deras förändringar
- Verksamhet och lokalförsörjning bör prövas samlat
- Lokalförsörjning bör prövas långsiktigt
- Myndigheter bör ges ökade möjligheter att under kostnadsansvar disponera resurser för lokaler
- Handläggningen av lokalförsörjningen bör i ökad utsträckning kunna delegeras till myndigheterna

En förutsättning för att inom ramen för nuvarande budgetpolitik kunna delegera denna typ av beslut till myndigheterna är att dessa har ett kostnadsansvar för resursavvägningen mellan lokaler och övriga resursslag.

Övergången till treårsbudget och ramanslag får till följd att myndigheternas ekonomiska ansvar för lokalförsörjningen kommer att ökas och anpassas till det ekonomiska ansvar myndigheterna har för verksamheten i övrigt. Inom givet ramanslag skall myndigheterna — under löpande budgetår — kunna besluta om sådana förändringar i lokalförsörjningen som inte förutsätter ändrad medelstilldelning utöver priskompensation. Myndigheterna skall på motsvarande sätt få tillgodoräkna sig besparingar under löpande bud-getår.

En friare resursanvändning för myndigheterna ökar incitamenten för besparingar bl.a. genom ett effektivare lokalutnyttjande. Den friare resursanvändningen möjliggör också att myndigheterna kan utöka sitt lokalinnehav. Om myndigheterna själva beslutar om ny eller ändrad verksamhet så ingår det i förutsättningarna för beslutet att även ev. lokalkostnads-

förändringar liksom kostnader för inredning och utrustning m.m. kan finansieras inom ramen för en oförändrad medelstilldelning. Det ökade ekonomiska ansvaret innebär vidare att myndigheternas ansvar i frågor om lokalförsörjning utökas och att framförallt ansvarsfördelningen mellan lokalbrukarna och byggnadsstyrelsen förändras. Myndigheterna övertar bl.a. en del av byggnadsstyrelsens programansvar för dimensioneringen av lokalbehoven. Myndigheterna stärks som part och det blir en fråga om ett delat ansvar för optimeringen av lokalförsörjningen.

Inför budgetåret 1991/92 går den första tredjedelen av myndigheterna in i treårsbudgetering och erhåller ramanslag. Vid beslutet om medelstilldelning för dessa myndigheter har hänsyn tagits till att kostnadsansvaret för verksamhetsknutna lokalåtgärder övergår från byggnadsstyrelsen till dessa myndigheter. Inför 1992/93 räknar jag med att övriga myndigheter ska kunna överta kostnadsansvaret för dessa lokalåtgärder.

Statsmakterna beslutar således om medelstilldelning och ramar för verksamheterna. Myndigheternas ekonomiska ansvar och beslutskompetens blir större. Om överenskommelse träffas med byggnadsstyrelsen skall myndigheterna även kunna ta ett ansvar för delar av fastighetsdriften och det löpande underhållet. Jag återkommer till detta i det följande.

Viktiga restriktioner finns dock. Myndigheternas samlade och enskilda agerande måste vara optimalt ur statens synvinkel. Detta kan komma till uttryck i handlingsregler för byggnadsstyrelsen som ansvarig för den statliga lokalförsörjningen så att byggnadsstyrelsen i ekonomiska frågor kan kompensera en enskild myndighet om ett optimalt agerande ur statens synvinkel i en lokalförsörjningsfråga ger negativa kostnadskonsekvenser för myndigheten i form av högre lokalkostnader, flyttkostnader e.d.

Jag har för avsikt att under våren 1991, efter remissbehandling av arbetsgruppens rapport Ds 1990:50, föreslå regeringen riktlinjer för handläggningen av statliga lokalförsörjningsärenden där förutsättningar anges för tillämpningsföreskrifter inom affärsverken, försvaret och den övriga civila statsförvaltningen.

Som ett led i att effektivisera den statliga lokalförsörjningen har utrikesministern tidigare denna dag, i bilaga 5 till budgetpropositionen under littera A. Utrikesdepartementet, föreslagit att en treårig försöksverksamhet inleds i syfte att åstadkomma en effektivare och mer flexibel resursanvändning inom utrikesförvaltningen. Den föreslagna verksamheten är i linje med de av riksdagen beslutade riktlinjerna för den statliga lokalförsörjningen (prop. 1987/88:100 bil. 9, s. 36-40, FiU26, rskr. 338). Projektet innebär att utrikesdepartementet ges kostnadsansvaret för såväl resurser för verksamhet som lokaler (kanslier och chefsbostäder). Inom ramen för utrikesdepartementets totala resurser ges departementet frihet att själv bestämma fördelningen mellan kostnader för löner, övriga förvaltningskostnader samt kostnader för kanslilokaler och chefsbostäder.

En aktiv förmögenhetsförvaltning förutsätter ett samlat agerande från statsmakterna. Den statliga förvaltningens lokalförsörjning bygger därför på en samordnad kompetens för fastighetsförvaltningen, koncentrerad till ett fåtal myndigheter. Affärsverken svarar för sitt produktiva fastighetsbestånd medan byggnadsstyrelsen har lokalhållningsansvaret för den statliga förvaltningen.

Även om det inte är aktuellt att dela upp förmögenhets- och fastighetsförvaltningen på de enskilda förvaltningsmyndigheterna skapas nu betydande handlingsfrihet för de lokalbrukande myndigheterna i och med att de erhåller ramanslag för sina förvaltningskostnader. Enligt de riktlinjer som lagts fast av riksdagen kan myndigheterna få ökade befogenheter om de i motsvarande mån övertar kostnadsansvaret för driften av sina lokaler (prop. 1987/88:100 bil. 9, sid. 36—40, FiU26, rskr. 338). Dessa beslut kan fattas av berörda myndigheter i samråd med byggnadsstyrelsen och verkställas utan föregående prövning av regeringen. Härigenom finns förutsättningar för bättre resursavvägningar på initiativ av myndigheterna.

2. Entreprenaduppdrag inom den statliga fastighetsförvaltningen

Inom den statliga sektorn sköts fastighetsförvaltning i huvudsak av affärsverken, försvaret samt byggnadsstyrelsen. I fråga om den civila statliga sektorn är byggnadsstyrelsen fastighetsförvaltande myndighet och bedriver fastighetsdrift i statsägda lokaler i egen regi.

Statliga fastigheter skall förvaltas på ett företagsekonomiskt effektivt sätt. När det gäller fastighetsförvaltningen inom byggnadsstyrelsen sker styrningen genom tillämpning av ett resultatkrav. Givet ett visst resultatkrav får byggnadsstyrelsen själv besluta och prioritera frågor som rör kostnader för drifts- och underhållsinsatser samt administration.

Jag kommer i det följande att förorda att resultatkravet för byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning skärps för budgetåret 1991/92.

Det skärpta resultatkravet innebär bl.a. att fastighetsförvaltningen måste utföras på ett för staten mer kostnadseffektivt sätt.

Enligt min mening bör effektiviseringar och besparingar åstadkommas genom att konkurrensen skärps på fastighets- och byggmarknaden. Statliga fastighetsförvaltande myndigheter bör istället för att bedriva fastighetsdrift i egen regi, i ökad utsträckning uppdra åt utomstående producenter att sköta fastighetsdriften och för detta betala en överenskommen ersättning. Detta under förutsättning att den utomstående producenten kan bedriva fastighetsdriften bättre (mer kostnadseffektivt) eller minst lika bra som den statliga fastighetsförvaltaren.

Som ett led i att åstadkomma en effektivare och friare resursanvändning för myndigheterna vid övergången till treårsbudget och ramanslag bör möjligheten öppnas för myndigheterna att lämna anbud på att sköta fastighetsdriften vid de lokaler de själva nyttjar. Detta möjliggör en effektivare resursanvändning i och med att den enskilda myndigheten själv i högre grad kan styra servicenivån på fastighetsdriften.

För att ytterligare bryta monopolsituationen bör även möjligheterna öppnas för att låta andra aktörer på fastighets- och byggmarknaden lämna anbud på fastighetsdrifttjänster inom det statsägda fastighetsbeståndet.

Det finns inget egenvärde för staten att bedriva fastighetsdrift i egen regi utan det viktiga är att tjänsten utförs på ett för staten kostnadseffektivt och rationellt sätt.

Dessa förändringar av producentansvaret för fastighetsdrifttjänster förutsätter att byggnadsstyrelsens stabsroll i förhållande till regeringen förstärks och utvecklas. Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att precisera detta i ett förvaltningsbeslut med ett uppdrag till byggnadsstyrelsen.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att statens uppdrag till byggnadsstyrelsen att förvalta de statsägda fastigheterna ligger fast. Någon överföring av det statsägda fastighetskapitalet till de lokalbrukande myndigheterna är som tidigare sagts inte aktuell.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om

1. en effektivare statlig lokalförsörjning,
2. entreprenaduppdrag rörande den statliga fastighetsförvaltningen.

C 1. Byggnadsstyrelsen

1989/90	Utgift	-
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Byggnadsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för civila statliga myndigheter i frågor om lokalförsörjning, fastighetsförvaltning och byggproduktion. Verkets uppgift är att åstadkomma en från samhällsekonomiska utgångspunkter effektiv statlig lokalförsörjning genom att utreda behovet av, anskaffa och upplåta lokaler för myndigheterna inom statsförvaltningen. Vidare skall byggnadsstyrelsen förvalta de fastigheter som ägs av staten på ett företagsekonomiskt effektivt sätt och efter uppdrag från regeringen utföra byggnadsföretag för statens räkning. Byggnadsstyrelsen svarar även för ortsvis planering av generella lokaler för samtliga statliga myndigheter inkl. affärsverken och totalförsvaret.

Inom byggnadsstyrelsen fanns vid utgången av budgetåret 1989/90 sammanlagt 2 138 anställda vilket är 20 fler än vid utgången av föregående budgetår. Sett över de fem senaste åren har antalet anställda minskat med ett par procent. Samtidigt har verksamheten decentraliserats så att den regionala organisationen har utökats på bekostnad av den centrala.

Kostnaderna för lokalförsörjningsplaneringen och för byggproduktionen finansieras med hyresintäkter inom fastighetsförvaltningen.

Intäkterna inom fastighetsförvaltningen består till övervägande del av hyror från statsmyndigheterna. Kostnaderna fördelas på statsägda lokaler, inhyrda lokaler samt administration. Kostnaderna för de statsägda lokalerna består av drift och underhåll m.m. samt kapitalkostnader.

I statsbudgeten förs endast upp ett formellt anslag av 1 000 kr. Anslag för inredning redovisas särskilt. Tidigare fördes även upp ett anslag för

investeringar. Dessa finansieras fr.o.m. budgetåret 1990/91 genom lån i riksgäldskontoret.

Resultat av verksamheten 1989/90

Verksamhetens totala intäkter inom fastighetsförvaltningen uppgick under 1989/90 till 6 847 milj. kr., vilket skall jämföras med antagandet i regleringsbrevet om 6 314 milj. kr. Skillnaden förklaras framför allt av högre hyror från myndigheter och större övriga intäkter än prognostiserat. Årets resultat uppgick till 702 milj. kr., att jämföra med kravet i regleringsbrevet om 651 milj. kr. Om intäkterna utöver budget hade genererats med samma förhållande mellan intäkter och kostnader som gällde för det totala utfallet 1989/90 hade resultatet dock blivit 150 milj. kr. högre.

Verksamhetens totala intäkter, kostnader, resultat efter finansiella poster samt årsresultat för de sju senaste budgetåren framgår av tabellen nedan.

Resultatutveckling 1983/84–1989/90 (milj. kr.)

Budgetår	1983/84	1984/85	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Intäkter	4 475	4 953	5 294	5 447	5 765	6 049	6 847
Kostnader	2 665	2 980	3 150	3 255	3 453	3 787	4 290
Intäkter/Kostnader	1,68	1,66	1,68	1,67	1,67	1,60	1,60
Resultat efter finansiella poster	331	386	528	521	662	490	753
Årets resultat	**331**	**465**	**563**	**665**	**1 208**	**467**	**702**

Intäkterna har ökat med i genomsnitt drygt 7 % per år, medan kostnaderna ökat med drygt 8 % per år. Detta innebär att relationen mellan intäkter och kostnader successivt försämrats. Däremot har resultatutvecklingen varit mycket god, vilket till stor del beror på att de finansiella kostnaderna endast stigit med i genomsnitt 2 % per år.

Intäkterna består till 96 % av hyror, vilka i sin tur till 96 % härrör från statliga myndigheter. Övriga intäkter, vilka ökat starkt under senare år, består av uppdragsintäkter, parkeringsverksamhet, rådgivning m.m.

Kostnaderna fördelade sig på följande sätt 1989/90:

Inhyrda lokaler	54 %
Driftskostnader	25 %
Underhåll och ombyggnad	15 %
Administration	4 %
Uppdrag	2 %

Inhyrda lokalers andel har minskat under senare år. Samtidigt har andelen för underhåll och ombyggnad ökat.

För budgetåret 1989/90 uppvisar verksamheten med inhyrda lokaler ett underskott om ca 157 milj. kr., vilket är betydligt mer än tidigare år.

Huvuddelen av årets underskott beror på att byggnadsstyrelsen, liksom tidigare budgetår, vid debitering av lokalhyror normalt inte får avvika från den hyresavisering som gjorts (SFS 1980:598).

Det bokförda värdet av de statsägda fastigheterna inkl. mark uppgick vid utgången av 1989/90 till 13 137 milj. kr. Fastigheternas marknadsvärde uppskattas av byggnadsstyrelsen till 45 miljarder kronor.

Räntabiliteten på genomsnittligt sysselsatt kapital (bokförda värden) uppgick 1989/90 till 17,2 %, vilket är högre än tidigare år.

Direktavkastningen, dvs. rörelseresultatet före avskrivningar i relation till fastigheternas marknadsvärde, uppgick till 5,7 %, vilket är lägre än tidigare år.

Byggproduktionen omfattar såväl den civila statsförvaltningen som uppdragsverksamhet för vissa affärsverk m.fl. Volymen för 1989/90 var 2 420 milj. kr., varav uppdragsverksamheten omfattade investeringar för 1 070 milj. kr.

Under 1989/90 har fastigheter förvärvats för 164 milj. kr. och avyttrats för 40 milj. kr.

Byggnadsstyrelsens budgetförslag för 1991/92

Inom huvudområde *lokalförsörjning* kommer byggnadsstyrelsen fortsätta att omprova tidigare standard vad gäller areabehov. En fortsatt utveckling av ramprogram och rutiner för ortsplanering kommer att ske. Kraven på besparingar och de stora kraven på investeringar medför att arbetet med att effektivisera lokalförsörjningen i hög grad måste inriktas på det befintliga lokalbeståndet. Lokalförsörjningsplanerna liksom de förstudier och prioriteringar som byggnadsstyrelsen fört fram pekar på ett, i förhållande till nuvarande planeringsram för byggproduktion, starkt ökat investeringsbehov.

Inom huvudområde *fastighetsförvaltning* har arbetet med att utveckla upplåtelsehandlingen fortsatt. I upplåtelsehandlingen regleras ansvarsfördelningen mellan byggnadsstyrelsen och de statliga lokalbrukarna i takt med att de går in i det nya systemet med treårsbudgetering. I de nya upplåtelsehandlingarna, som är ömsesidiga, redovisas de villkor som gäller för lokalupplåtelsen.

Byggnadsstyrelsen planerar för att kunna utnyttja överskott från fastighetsförsäljningar för att ha möjlighet att öka det statliga fastighetsinnehavet när det med hänsyn till hyreskostnadsutvecklingen är lönsamt med ett statligt ägande. Byggnadsstyrelsen pekar på att hyreskostnadsutvecklingen inom vissa kommuner resulterar i en ökad lönsamhet med statsägda lokaler.

Byggnadsstyrelsens förslag till budget för fastighetsförvaltningen innebär ett resultat före extraordinära poster om 998 milj. kr. Rörelsens intäkter beräknas uppgå till 7 817 milj. kr., vilket innebär en ökning med knappt 17 % i förhållande till budgeten i anslagsframställningen för 1990/91. Kostnaderna beräknas öka med knappt 23 % till 4 626 milj. kr. Avskrivningar och räntekostnader bedöms öka med 8 % till 2 193 milj. kr.

För huvudområde *byggproduktion* redovisar byggnadsstyrelsen en treårsplan som i likhet med tidigare år innehåller en angelägenhetsgradering av aktuella byggnadsprojekt.

Byggnadsstyrelsen föreslår att planeringsnivån höjs kraftigt med hänsyn till redovisat lokalbehov.

Föredragandens överväganden

I 1989 års budgetproposition redovisade föredragande statsrådet förslag till hur styrningen av byggnadsstyrelsen skall förändras genom en övergång till en mer resultatorienterad styrning.

Den arbetsgrupp inom finansdepartementet som genomfört en översyn av de förordningar och bestämmelser som styr byggnadsstyrelsens verksamhet har lagt fram en rapport (Ds 1989:14) Statsmakternas styrning av byggnadsstyrelsen. I rapporten föreslås att den förändrade styrningen av byggnadsstyrelsen bör utgå ifrån de tre huvudområdena lokalförsörjning, fastighetsförvaltning och byggproduktion. Uppdragsverksamheten bör styras och redovisas separat. Den ökade kundorienteringen gentemot lokalbrukarna betonas. Fastighetsförvaltningen föreslås styras genom resultatkrav. Utbytbarhet bör gälla mellan kostnader för fastighetsdrift, fastighetsunderhåll och ombyggnad samt administration. Administrationen för lokalförsörjning och byggproduktion bör styras genom någon form av nyckeltal. Högstsättningen av byggnadsstyrelsens administration tas bort. Förändringarna är avsedda att ske successivt fram t.o.m. budgetåret 1993/94, då byggnadsstyrelsen går in i en treårig budgetcykel.

I 1990 års budgetproposition föreslog föredragande statsrådet, i enlighet med arbetsgruppens förslag, att ett resultatkrav om 910 milj. kr. skulle ställas på byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning, med ett antagande om intäkter på 6 670 milj. kr. Inom denna ram skulle byggnadsstyrelsen besluta och prioritera frågor som rörde kostnader för drifts- och underhållsinsatser samt administration.

Inför budgetåret 1990/91 togs vidare högstsättningen av byggnadsstyrelsens administration inom området byggproduktion bort och ersattes med ett nyckeltal relaterat till omsättningen.

Inför budgetåret 1991/92 föreslår jag att utvecklingen mot en resultatorienterad styrning fortsättes genom att till resultatkravet även kopplas räntabilitetskrav och villkor för den händelse de faktiska intäkterna skiljer sig från de antagna.

Resultatkravet skall gälla före extraordinära intäkter och kostnader. Dessutom föreslår jag, i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag, att intäkter och kostnader avseende uppdrag, samordnad drift m.m., lyfts in i resultatbudgeten.

Med utgångspunkt i ett antagande om intäkter om 7 817 milj. kr. föreslår jag att ett resultatkrav om 1 272 milj. kr. före extraordinära poster bör ställas på byggnadsstyrelsens fastighetsförvaltning, vilket är 274 milj. kr. högre än byggnadsstyrelsens förslag. Kravet innebär en intäkts—kostnadsrelation om 1.80, vilken bör utgöra riktlinje om faktiska intäkter avviker från antagna.

Vidare föreslår jag att resultatkravet kompletteras med ett krav på drygt 20 % räntabilitet på genomsnittligt sysselsatt kapital för 1991/92.

Jag avser att till budgetåret 1992/93 återkomma till regeringen med förslag om utformning av ett realt avkastningskrav, baserat på marknadsvärden. Vidare bör det ankomma på regeringen att utveckla nyckeltal för en fortsatt, utvecklad resultatstyrning av verksamheten. Att utveckla räntabilitetsmått och avkastningskrav baserat på marknadsvärden är ett led i strävandena att effektivisera den statliga förmögenhetsförvaltningen (reg. skr. 1990/91:50).

Finansdepartementet och byggnadsstyrelsen har under 1990/91 inlett en mål- och resultatdialog i syfte att bl.a. vidareutveckla mål och resultatmått.

En försöksverksamhet med förändrad finansieringsmodell för investeringar i viss ADB- och kommunikationsutrustning initierades budgetåret 1990/91. Byggnadsstyrelsen ingår i försöksverksamheten. För investeringar i ADB-utrustning beräknas byggnadsstyrelsen för budgetåret 1991/92 ta upp lån i riksgäldskontoret på 20 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Byggnadsstyrelsen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Investeringar m. m.

Föredragandens överväganden

Investeringar inom byggnadsstyrelsens lokalhållningsområde redovisas i form av en rullande treårsplan (prop. 1989/90:100, bil.9, FiU26, rskr. 266). Planen omfattar medel för både byggnadsarbeten och fastighetsförvärv.

Gällande treårsplan för 1990/91 till 1992/93 omfattar investeringar på 1 650 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1991. Beloppen för de två sista åren är preliminära. Inom ramen för treårsplanen beslutar regeringen om genomförande av enskilda byggnadsobjekt. För innevarande år får byggnadsstyrelsen ta upp lån i riksgäldskontoret intill ett belopp av 2 000 milj. kr. för investeringar m.m. Lånen tillhandahålls på marknadsmässiga villkor. Av praktiska skäl sätts ramen för upplåningen något högre än det beräknade medelsbehovet, eftersom det erfarenhetsmässigt kan inträffa förändringar i de olika byggnadsprojekten. Regeringen har även möjlighet att justera låneramen i erforderlig omfattning vid oförutsedda händelser eller större förändringar.

Investeringsbehovet för treårsperioden 1991/92 till 1993/94 beräknas till ca 4 650 milj. kr. En bedömning av investeringarnas fördelning på resp. budgetår framgår av följande tabell. Min bedömning baseras på de lokalförsörjningsplaner som har utarbetats av byggnadsstyrelsen och jag har i dessa frågor samrått med berörda statsråd. Det bör noteras att

byggnadsobjekten befinner sig i skilda planeringsstadier. Erfarenhetsmässigt innebär det att kostnaderna för de enskilda projekten kan komma att ändras. Det ankommer på regeringen att besluta om mindre justeringar av aktuella kostnadsramar.

Investeringar milj. kr. i prisläget 1990-01-01

Treårsplan	1991/92	1992/93	1993/94
Pågående/beslutade investeringar	1 370	1 250	720
Nya investeringar m.m.	180	300	830
Summa investeringar	**1 550**	**1 550**	**1 550**

Treårsplanen är rullande. Av de byggnadsobjekt som redovisades i 1990 års budgetproposition har regeringen beslutat att igångsätta följande större byggnadsobjekt, nämligen ombyggnad i kv. Brunkhalsen i Stockholm, om- och tillbyggnad vid naturhistoriska riksmuseet i Stockholm samt nybyggnad av förvaltningsbyggnad i Karlskrona.

Detta innebär att flera av de byggnadsobjekt som redovisades i 1990 års budgetproposition ännu inte har igångsatts. Dessa kvarstår i redovisningen som ett mått på det åtagande som regeringen har inom ramen för treårsplanen. Vid beräkningen av medelsförbrukningen i treårsplanen beräknas dessa projekt som pågående/beslutade. Därutöver redovisas förslag till ett utökat åtagande i form av nya investeringar m.m.

Sammanfattningsvis innebär detta att inom ramen för treårsplanen bör följande byggnadsobjekt med kostnadsramar överstigande 50 milj. kr. (exkl. ränta på investeringslån) kunna påbörjas under perioden 1991—1993. Objekten redovisas i prioriteringsordning inom resp. huvudtitel. Nya objekt, som inte tidigare redovisats för riksdagen, markeras med kursiv stil i sammanställningen.

Dep	Byggnadsprojekt	Kostnad (milj.kr.)
Ju	*Skogome. Om- och tillbyggnad av riksanstalt*	*68*
	Vänersborg. Nybyggnad av lokalanstalt	70
UD	Washington. Kansli	121
	New York. Kansli	121
Fi	Stockholm. Ombyggnad i kv. Johannes Större	115
	Östersund. Förvaltningsbyggnad	90
U	Solna. KI. Mikrobiologi	135
	Stockholm. Kungl. biblioteket	246
	Uppsala. Om- och nybyggnad för landsarkivet	89
	Göteborg. UG/CTH. Matematiskt centrum	112
	Stockholm. US. Nybyggnad för geologi	110
	Lund. Nybyggnad av ekologihus	150[1]
	Umeå. Nybyggnad av matematik- och informationsteknologiskt hus	142[1]
	Lund. Max-lab II	*62*
	Göteborg. UG. Nybyggnad för biomedicinskt centrum	*135*
	Uppsala. Nybyggnad för lärarutbildningar	*64*
C	Huddinge. Förvaltningsbyggnad	187
	Örebro. Förvaltningsbyggnad	129

[1] Se prop. 1989/90:90 om forskning.

I den nya treårsplanen föreslås nya byggnadsprojekt i Skogome, Uppsala, Lund och Göteborg. Årskostnadsökningen till följd av dessa projekt finansieras inom ramen för en i princip oförändrad medelstilldelning för resp. huvudtitel.

I den nya treårsplanen föreslås en kostnadsram om 68 milj. kr. för om- och tillbyggnad av riksanstalten i Skogome. Vidare har en utökad kostnadsram om 70 milj. kr. förts upp i treårsplanen för byggnadsprojekt med kostnadsramar överstigande 50 milj. kr., för nybyggnad av lokalanstalt i Vänersborg. Projektet har redovisats till riksdagen i tidigare års budgetpropositioner.

En kostnadsram om 62 milj. kr. föreslås för nybyggnad av Max-lab II i Lund.

Vidare föreslås en kostnadsram om 135 milj. kr. för nybyggnad av biomedicinskt centrum i Göteborg.

Vidare föreslås en kostnadsram om 64 milj. kr. för om- och nybyggnad av lokaler för nyetablering av lärarutbildning i Uppsala. Riksdagen beslutade våren 1988 om inrättande av grundskollärarutbildning samt återetablering av förskollärarlinjen fr.o.m. hösten 1989.

För kommande treårsperiod räknar jag dessutom med att treårsplanen inrymmer att antal nya mindre byggnadsprojekt under 50 milj. kr. Omfattningen av och kostnaderna för de objekt som redovisas i detta sammanhang har prövats av regeringen.

Inom utrikesdepartementets område räknar jag med att en ombyggnad för kansli och bostäder i Tallinn bör kunna komma till stånd under den

kommande treårsperioden. Vidare räknar jag med att en nybyggnad av kansli för SIDA och ambassaden i Dar Es Salaam bör kunna komma till utförande.

Inom utbildningsdepartementets område räknar jag med att tillbyggnad i Kronoparken, etapp II för högskolan i Karlstad och att en nybyggnad av marint forskningscentrum i Kristineberg bör kunna komma till utförande.

Inom finansdepartementets område räknar jag med att en ombyggnad och upprustning av Sagerska huset i Stockholm bör komma till utförande.

I 1990 års budgetproposition angavs planeringsnivån till 1 400 milj. kr. i prisläget 1989. Beloppen för 1991/92—1992/93 angavs som preliminära. Den föreslagna treårsplanen uppgår till 1 550 milj. kr. per år. Treårsplanen avser planeringsläget i prisläget den 1 januari 1990. Investeringarna kommer att betalas ut i det prisläge som gäller vid tidpunkten för genomförandet. Medelsbehovet för nästa budgetår för färdigställda, pågående och beslutade byggnadsobjekt, tillkommande byggnadsobjekt, större ombyggnader och planerade fastighetsförvärv beräknar jag till 1 850 000 000 kr. i aktuellt genomförandeprisläge.

Som jag inledningsvis nämnde bör ramen för upplåningen sättas något högre än det i dagsläget beräknade medelsbehovet, eftersom det erfarenhetsmässigt kan inträffa förändringar i de olika byggnadsprojekten. Jag föreslår därför att byggnadsstyrelsens ram för upplåning fastställs till 2 250 000 000 kr. Det bör få ankomma på regeringen att vid oförutsedda händelser eller större förändringar kunna justera ramen i erforderlig omfattning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna treårsplanen för Investeringar m.m. i enlighet med vad jag förordat,
2. bemyndiga regeringen att besluta om att byggnadsstyrelsen får ta upp lån i riksgäldskontoret för Investeringar m.m. i enlighet med vad jag förordat.

C 2. Inredning och utrustning m.m.

1989/90	Utgift	23 364 194	Reservation	3 393 158
1990/91	Anslag	23 000 000		
1991/92	Förslag	12 000 000		

Föredragandens överväganden

Anslaget disponeras av byggnadsstyrelsen och får användas för inredning och utrustning m.m. av statliga lokaler efter beslut av regeringen.

I gällande inredningsplan finns uppfört kostnadsramar för inredning och utrustning om drygt 200 milj. kr. för regeringskansliets lokaler i Södra Klara, säkerhetslaboratorium vid Statens bakteriologiska laboratorium i

Solna, Nordiska hälsovårdshögskolan i Göteborg samt plan- och bostadsverket i Karlskrona. Medelsförbrukningen för dessa pågående och beslutade projekt beräknas till ca 27 milj. kr. under innevarande år och nästa budgetår.

För nästa budgetår föreslås inga nya kostnadsramar utöver dem som redan finns uppförda i planen. Det ankommer på regeringen att besluta om mindre justeringar av aktuella kostnadsramar. För den fortsatta ADB-utbyggnaden för regeringskansliet i Södra Klara beräknar regeringskansliets förvaltningskontor ett tillkommande behov av 9,85 milj. kr.

Anslagsbehovet för nästa år beräknas till 12 milj. kr. Under anslaget bör en anslagspost ställas till byggnadsstyrelsens disposition för inredning och sådan utrustning som sammanhänger med byggnadsåtgärder, medan övriga medel bör ställas till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Inredning och utrustning m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 12 000 000 kr.

D. Riksgäldskontoret och kostnader för statsskuldens förvaltning

Riksgäldskontorets huvuduppgift är att handha statens upplåning och förvaltningen av statsskulden. Riksgäldskontoret har dessutom bl.a. till uppgift att ge krediter till och motta inlåning från statliga myndigheter samt att sköta viss statlig garantigivning.

I prop. 1990/91:29 om riksgäldskontorets uppgifter inom statsskuldspolitiken och den statliga finansförvaltningen lämnade regeringen förslag till inriktning av riksgäldskontorets verksamhet. Riksdagen har nyligen behandlat propositionen och antagit regeringens förslag (FiU1990/91:4, rskr. 38). Därmed har den övergripande inriktningen av riksgäldskontorets verksamhet på väsentliga områden beslutats. Här behandlas därför framför allt verksamhetens utveckling under de senaste åren och utformningen av en resultatinriktad styrning av verksamheten samt förslag till anslag för budgetåret 1991/92.

Riksgäldskontoret har inkommit med fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92—1993/94. Resultatanalys avseende budgetåren 1986/87—1988/89 har lämnats i en särskild rapport till regeringen i mars 1990.

Huvuddelen av kostnaderna för statens skuld är räntekostnader. Dessa redovisas på anslaget *Räntor på statsskulden, m.m.* under sextonde huvudtiteln. Övriga kostnader för statsskulden redovisas under anslagen *Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader* och *Riksgäldskontoret: Kostnader för upplåning och låneförvaltning* under sjunde huvudtiteln. Vid analys av de totala kostnaderna för statsskulden bör dessa kostnadskomponenter betraktas i ett sammanhang. I nästa avsnitt redovisas därför vissa delar av riksgäldskontorets resultatanalys av kostnaderna för statsskulden samt mina överväganden av hur dessa kostnader framdeles bör behandlas vid utvärdering av riksgäldskontorets uppgift att handha statens upplåning och förvalta statsskulden. I de följande avsnitten behandlas sedan riksgäldskontorets anslag och i samband därmed riksgäldskontorets övriga verksamhet.

Kostnader för statens skuld

Bakgrund

Genom riksdagens behandling av den nyss nämnda propositionen slogs det fast att det övergripande målet för riksgäldskontoret och statsskuldspolitiken skall vara att minimera kostnaderna för statens upplåning. Övriga ekonomisk-politiska mål som berör riksgäldskontorets förvaltning av statsskulden skall uttryckas som restriktioner för riksgäldskontorets möjligheter att uppfylla målet om kostnadsminimering. En sådan restriktion är normen för statens upplåning i utländsk valuta, utlandslånenormen. Enligt denna norm skall staten inte nettolåna i utländsk valuta för att finansiera statliga budgetunderskott eller för att förvalta statsskulden. Vidare gäller att riksgäldskontoret skall samråda med riksbanken om

statsskuldspolitiken för att säkerställa att denna avvägs mot penningpolitiken. För upplåning från hushållen skall samma krav ställas som för annan upplåning, dvs. att den skall vara kostnadseffektiv. Upplåning från hushållen i syfte att stimulera sparandet skall i regel ej ske om detta strider mot det övergripande målet om kostnadsminimering.

Statsskuldens utveckling sedan budgetåret 1986/87 framgår av följande tabell.

Statsskuldens fördelning på olika låneinstrument per den 30 juni resp. år

	Procentuell andel					Mdr 1990
	1986	1987	1988	1989	1990	
Statsräntelån och riksobligationslån	43	43	43	41	41	235
Statsskuldväxlar	14	13	12	13	15	86
Summa penning- och obligationsmarknad	**57**	**56**	**55**	**54**	**56**	**321**
Premieobligationslån	9	8	9	10	8	49
Sparobligationslån	5	5	6	5	4	23
Allemansspar	5	6	8	10	9	55
Summa hushållsmarknad	**19**	**21**	**23**	**25**	**21**	**127**
Övrig upplåning i svenska kronor	**4**	**2**	**4**	**3**	**9**	**51**
Lån i utländsk valuta	**20**	**21**	**18**	**18**	**14**	**83**
Total statsskuld, miljarder kr.	**596**	**609**	**598**	**590**	**582**	**582**

Tabellen visar att statsskuldens utveckling under de senaste fyra åren har varit stabil. Den totala statsskulden har varierat kring 600 miljarder kronor. Upplåningen på den svenska penning- och obligationsmarknaden har utgjort ca 55 % av statsskulden. Den mest märkbara förändringen av statsskuldens sammansättning är att andelen lån i utländsk valuta har fallit, vilket är en följd av tillämpningen av utlandslånenormen. Under 1987—89 ökade i stället upplåningen från hushållen genom allemansspar. Under budgetåret 1989/90 minskade upplåningen från hushållen. I stället ökade viss övrig upplåning, exempelvis genom att arbetslivsfondens medel och medel från det tillfälliga sparandet placerades i riksgäldskontoret.

Utgifterna för statsskulden kan delas in i tre komponenter: Ränteutgifter och andra finansiella kostnader, såsom realiserade valutavinster och valutaförluster; kostnader för upplåning och låneförvaltning, t.ex. provisioner till banker för förmedling och inlösen av upplåning; riksgäldskontorets egna förvaltningskostnader, bl.a. lönekostnader för den egna personalen. Vid analys av statsskuldens kostnader är det väsentligt att betrakta dessa komponenter sammantagna eftersom de inte är oberoende av varandra. För viss slags upplåning utgår betydande provisioner, men kostnaderna för upplåningen ter sig ändå acceptabla genom att räntenivån

är förmånlig. I andra fall kan en avvägning behöva göras mellan att betala provisioner för förmedling av lån och att i riksgäldskontorets egen regi administrera upplåningen, varav det senare alternativet leder till högre förvaltningskostnader för riksgäldskontoret. Vägledande för dessa typer av avvägningar, och utvärderingen av dem, bör vara att de totala kostnaderna för statsskulden skall minimeras.

Utgifterna för statsskulden under budgetåren 1986/87—1989/90 framgår av följande sammanställning.

Utgifter för statsskulden budgetåren 1986/87–1989/90

Miljarder kronor	Budgetår			
	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Räntor på statsskulden m.m., brutto	65,69	54,03	59,06	65,27
Kostnader för upplåning och låneförvaltning	0,84	0,78	0,59	0,52
Riksgäldskontorets förvaltningskostnader	0,05	0,05	0,05	0,06
Summa utgifter	66,58	54,86	59,70	65,85
Utgifter i relation till statsskuldens storlek, procent	10,79	8,92	9,95	11,14

- Utgifter i procent av genomsnittet av statsskuldens storlek under budgetåret
- Räntor på statsskulden m.m. före avdrag av inkomsträntor från utlåningsverksamheten och efter justering för förändrad redovisningsprincip för statsskuldväxlar

Utgifterna för statsskulden är givetvis beroende av statsskuldens storlek. Den sista raden i tabellen eliminerar denna volymeffekt; där visas utgifterna i procent av statsskulden. Variationerna i denna utgiftsprocent beror framförallt av variationer i ränteläget på den inhemska och den utländska marknaden och variationer i realiserade valutavinster och valutaförluster på lån i utländsk valuta.

Riksgäldskontoret kan påverka variationerna i utgiftsprocenten genom val av upplåningsinstrument. Om långfristiga obligationer till fast ränta emitteras blir genomslaget av ränteförändringar mindre. Om valutaskulden komponeras på samma sätt som den valutakorg som definierar kronans värde i utländsk valuta, blir likaså genomslaget av förändringar i enskilda valutors värde mindre på utgiftsprocenten för statsskulden. Därmed ökar förutsägbarheten i ränteutgifterna på statsskulden.

En inriktning mot långfristig upplåning resp. en sammansättning av valutaskulden som liknar valutakorgen minskar således variationerna i utgifterna för en statsskuld av given volym. Detta innebär även att möjligheterna minskar att erhålla finansiering av statsskulden till låga kostnader genom kortfristig finansiering när marknadsräntorna är låga, eller genom koncentration av upplåningen till en valuta som förväntas ge

särskilt låga upplåningskostnader. Å andra sidan minskar riskerna att upplåningskostnaderna ökar kraftigt om marknadsutvecklingen blir en annan än vad som förväntats. I denna bemärkelse reduceras riskerna i förvaltningen av statsskulden genom att långfristig upplåning används och genom att en balanserad sammansättning av valutaskulden eftersträvas.

Utlandslånenormen innebär en bindande restriktion för val mellan upplåning i svenska kronor och upplåning i utländsk valuta. Detta innebär att det är lämpligt att styra och utvärdera dessa var för sig. Riksgäldskontorets styrelse har fattat beslut om riktlinjer för valutaskuldens sammansättning som innebär att andelarna för resp. valuta inte får avvika mer än ett visst antal procentenheter från motsvarande valutaandelar i riksbankens valutakorg, och att räntebindningstiden skall ligga inom ett visst intervall. För skulden i svenska kronor tillämpas på försök en liknande modell för styrning av den genomsnittliga räntebindningstiden. Jag har inhämtat att avsikten är att riksgäldskontorets styrelse framdeles skall fatta beslut om ett intervall för den tillåtna räntebindningstiden för skulden i svenska kronor.

För budgetåren 1986/87—1989/90 har riktlinjer av nyss nämnda art ej tillämpats. Riksgäldskontoret har ändå i sin resultatanalys för den perioden redovisat beräkningar av upplåningens kostnader och jämfört dessa med kostnaderna för en statisk upplåningsstrategi, en "riktmärkesportfölj". Upplåning enligt riktmärkesportföljen antas i stort ha inneburit upplåning i penning- och obligationsmarknadsinstrument med en genomsnittlig löptid på ca tre år och en valutafördelning för lån i utländsk valuta som sammanfaller med valutakorgens.

Genom att jämföra kostnaderna för den faktiska upplåningen med de beräknade kostnaderna för upplåning enligt en riktmärkesportfölj kan riksgäldskontorets förvaltning av statsskulden utvärderas inom ramen för de övergripande riktlinjer som styrelsen lagt fast för förvaltningen. Eftersom riktlinjer ej varit fastlagda tidigare får jämförelser för de gångna åren en hypotetisk karaktär. De är ändå av intresse för att studera kostnaderna för statsskulden under de senaste åren.

Av metodskäl används en kostnadsmässig ansats för dessa beräkningar. Även orealiserade förändringar av skuldens marknadsvärde ingår i kostnadsberäkningarna. Därigenom kan hänsyn tas till att upplåningsbesluten under ett visst år påverkar utgifterna även under kommande budgetår. Metoden innebär dock att kostnaderna inte på ett enkelt sätt kan relateras till utgifterna för statsskulden ett enskilt år. I stället bör differensen mellan kostnaderna för den faktiska upplåningen och kostnaderna för riktmärkesportföljen studeras. Strävan är att kostnaderna för den faktiska skulden skall vara lägre än kostnaderna för riktmärkesportföljen.

I följande tabell presenteras en del av den resultatanalys som riksgäldskontoret har redovisat till regeringen.

Den faktiska statsskuldens kostnader och en riktmärkesportföljs kostnader under budgetåren 1986/87–1989/90

	Procentuell kostnad			
	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Upplåning i svenska kronor				
Penning- och obligationsmarknad	7,20	10,45	9,85	8,02
Hushållsmarknad	9,78	11,39	6,72	7,22
Total upplåning i svenska kronor	7,79	10,51	8,81	8,02
Riktmärkesportföljen i svenska kronor	7,33	10,68	9,72	8,17
Upplåning i utländsk valuta				
Lån i utländsk valuta	2,26	4,81	7,86	5,11
Riktmärkesportföljen i utländsk valuta	5,63	7,36	7,93	5,68

Här skall endast ges några summariska kommentarer till den presenterade sammanfattningen av riksgäldskontorets resultatanalys av statsupplåningen.

Upplåningen i svenska kronor har genomsnittligt varit något billigare än upplåning enligt den definierade riktmärkesportföljen, vilken enbart innehåller penning- och obligationsmarknadsinstrument. Avvikelserna beror framförallt på de faktiska kostnaderna för hushållsupplåningen och viss övrig upplåning vid sidan av penning- och obligationsmarknaden.

Av ett mer detaljerat material framgår att upplåning via allemansspar och sparobligationer varit förhållandevis kostsam. Reglerna för denna upplåning har i stor utsträckning styrts av önskemålet att främja hushållens sparande. Riksgäldskontoret beräknar att staten under budgetåren 1986/87–1988/89 hade kunnat spara 2,4 miljarder kronor om upplåningen genom allemansspar genomförts på annat sätt. Från den 1 juli 1989 bestämmer riksgäldskontoret själv räntan på allemansspar. Denna förändring skapar tillsammans med det övergripande målet om en kostnadseffektiv förvaltning av statsskulden förutsättningar för att allemansspar fortsättningsvis skall kunna utgöra en upplåningsform som är både kostnadseffektiv för riksgäldskontoret och attraktiv för hushållen.

Kostnaderna för riksgäldskontorets premieobligationsskuld har under budgetåren 1988/89 och 1989/90 varit låga. Detta har delvis sin grund i förändrade skatteregler som har medfört att kurserna på premieobligationer har fallit kraftigt. Genom att orealiserade förändringar i marknadsvärdet ingår i kostnadsberäkningarna med den valda metoden för utvärdering, bidrar detta starkt till en låg uppmätt kostnad för upplåning via premieobligationer.

Den övriga upplåningen, ej särredovisad i tabellen, har bidragit till låga kostnader av orsaker som står utom riksgäldskontorets kontroll. En del av den övriga upplåningen består nämligen av inlåning från myndigheter som enligt författningsföreskrifter löper med icke marknadsmässig ränta.

Sammanfattningsvis förklaras således avvikelserna mellan kostnaderna

för skulden i svenska kronor och motsvarande riktmärkesportfölj i stor utsträckning av faktorer som riksgäldskontoret har liten kontroll över.

Av tabellen framgår att upplåningen i utländsk valuta genomsnittligt har lett till betydligt lägre kostnader än vad som hade följt av upplåning enligt motsvarande riktmärkesportfölj. För budgetåren 1986/87 och 1987/88 är skillnaderna väsentliga. Även för budgetåren 1988/89 och 1989/90 har den faktiska upplåningen skett till lägre kostnader än upplåning enligt riktmärkesportföljen, men skillnaden är för dessa år mindre.

De goda resultaten för valutaupplåningen förklaras av att den faktiska skuldens sammansättning har avvikit relativt kraftigt från riktmärkesportföljens. Avvikelserna har i genomsnitt varit väl valda. Bl.a. genom en överrepresentation av upplåning i amerikanska dollar kunde kostnaderna för den faktiska skulden hållas på en nivå som under budgetåren 1986/87 och 1987/88 var hela tre procentenheter lägre än kostnaderna för riktmärkesportföljen. Besparingen möjliggjordes således bl.a. genom en förhållandevis hög risknivå, i tidigare angiven bemärkelse, i valutaskulden. Riksgäldskontorets styrelse har som nämnts numera beslutat om riktlinjer för förvaltningen av valutaskulden som innebär att valutariskerna begränsas.

Utlandslånenormen är överordnad målet att minimera kostnaderna för statsskulden. Syftet med normen är att bidra till att förtroendet för kronans värde upprätthålls. Detta främjar de grundläggande ekonomiskpolitiska målen. Värdet härav är i praktiken omöjligt att kvantifiera. De direkta statsfinansiella kostnaderna för att upprätthålla normen kan däremot uppskattas, åtminstone under snävt givna förutsättningar. Riksgäldskontoret har i sin fördjupade anslagsframställning angett att upplåningskostnaderna genom tillämpningen av utlandslånenormen, som inneburit att valutaskulden har amorterats vid valutainflöden, har varit sammanlagt ca 2 miljarder kronor högre under budgetåren 1986/87—1989/90 än om ingen amortering hade skett på valutaskulden under dessa år.

Föredragandens överväganden

Min bedömning: Riksdagen har nyligen lagt fast att den övergripande målsättningen för upplåning och förvaltning av statsskulden skall vara att minimera kostnaderna för statens upplåning.

Upplåningsverksamhetens resultat bör tills vidare utvärderas genom att den faktiska skuldens kostnader jämförs med en riktmärkesportföljs kostnader. Målsättningen bör vara att kostnaderna för den faktiska skulden är lägre än kostnaderna för riktmärkesportföljen, sett över en längre tidsperiod.

Skälen för min bedömning: Riksdagen har genom behandlingen av prop. 1990/91:29 lagt fast vissa riktlinjer för riksgäldskontorets upplåningsverksamhet. Jag anser för min del att det inte nu föreligger något

behov att från regeringens sida ytterligare precisera dessa riktlinjer. Riksgäldskontoret bör, med utgångspunkt i riktlinjerna, avgöra hur upplåningsverksamheten skall bedrivas, vad gäller val av låneinstrument etc., så att kostnaderna för statsskulden minimeras.

Utgifterna för statsskulden utgjorde för budgetåret 1989/90 ca 16 % av de totala utgifterna på statsbudgeten. Det är av stor vikt att styrningen och utvärderingen av statens upplåning är ändamålsenlig och välavvägd. För min del anser jag att det beslut om riktlinjer för sammansättningen av valutaskulden, med avseende på skuldens valutafördelning och räntebindningstid, som riksgäldskontorets styrelse har tagit ger en tillfredsställande ram för förvaltningen av valutaskulden. En liknande styrning tillämpas på försök för upplåningen i svenska kronor. Det är enligt min uppfattning väsentligt att denna styrning ges en fast form. Jag avser därför föreslå regeringen att i regleringsbrev för budgetåret 1991/92 anmoda riksgäldskontoret att verka för att styrningsformen förankras genom ett styrelsebeslut om riktlinjerna för förvaltningen av skulden i svenska kronor. Även för upplåningen i svenska kronor bör enligt min uppfattning risken för att en uppgång i marknadsräntorna snabbt slår igenom på ränteutgifterna för statsskulden kontrolleras genom att en nedre gräns för skuldens genomsnittliga räntebindningstid fastställs.

Den modell för utvärdering av statens upplåning som riksgäldskontoret använt i sin resultatanalys, nämligen att mäta den faktiska skuldens kostnader mot kostnaderna för en riktmärkesportfölj vars egenskaper fastställts av riksgäldskontorets styrelse, ger goda förutsättningar för uppföljning av upplåningsverksamheten. Val av räntebindningstider, upplåningsinstrument och valutasammansättning i valutaskulden kan utvärderas i efterhand. Enligt min mening bör riksgäldskontoret därför i regleringsbrev för budgetåret 1991/92 åläggas att tills vidare i dess resultatredovisningar presentera en jämförelse mellan kostnaderna för den faktiska skulden och för en riktmärkesportfölj. Eftersom utvärderingsmodellen nyligen har utvecklats och ytterligare preciseringar behöver göras, bör det inte i detalj anges hur resultatredovisningen skall ske.

Vad gäller resultatmål för upplåningsverksamheten ligger det i sakens natur att, med den styrningsform som här diskuterats, en målsättning blir att kostnaderna för den faktiska upplåningen skall vara lägre än kostnaderna för upplåning enligt en riktmärkesportfölj. Det är dock inte enkelt att precisera detta krav. Enskilda perioder kan upplåningskostnaderna överstiga den av riktmärkesportföljen givna jämförelsenormen utan att detta betyder att upplåningen genomförts på ett oskickligt sätt; en förvaltare kan inte förväntas uppnå bättre resultat än ett marknadsindex under varje enskild tidsperiod. Jag anser därför att det tills vidare är tillräckligt att kräva att riksgäldskontoret skall redovisa jämförelser av upplåningskostnaderna med den ovan nämnda inriktningen. Frågan huruvida ett specificerat resultatmål skall ställas upp av regeringen bör anstå till ett senare tillfälle. Kravet på resultatredovisning ger i sig en stark styreffekt, vilken riksgäldskontoret kan förstärka genom att sätta upp interna resultatmål för upplåningsverksamheten.

I och med att det inte tidigare funnits preciserade riktlinjer för förvalt-

ningen av statsskulden är en renodlad utvärdering av förvaltningen inte möjlig att göra för de gångna åren. Förutsättningarna för utvärderingar förbättras nu väsentligt dels genom att riksdagen har fastställt att det övergripande målet för statsskuldsförvaltningen är att minimera kostnaderna för statsskulden, dels genom att en metod för utvärdering har utarbetats vilken är kopplad till de övergripande ramar för förvaltningen av statsskulden som riksgäldskontorets styrelse beslutar om. De i föregående avsnitt nämnda svårigheterna att utvärdera förvaltningen av skulden i svenska kronor, som härrörde från att riksgäldskontorets inflytande över villkoren för hushållsupplåning och viss övrig upplåning har varit förhållandevis begränsat, kommer härigenom att elimineras eller åtminstone avsevärt begränsas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att

ta del av vad jag har anfört om styrningen och uppföljningen av de totala kostnaderna för statsskulden.

D 1. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	62 070 000[1]
1990/91	Anslag	67 792 000[1]
1991/92	Förslag	70 043 000

[1] Inkl. anslaget Riksgäldskontoret: Systemutveckling m.m. För budgetåret 1991/92 föreslås dels att det anslaget skall upphöra, dels att vissa kostnader för riksgäldskontorets garantiverksamhet, som budgetåren 1989/90 och 1990/91 belastar anslaget för förvaltningskostnader, i stället skall belasta anslaget Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet.

Riksgäldskontorets yrkande

Riksgäldskontoret yrkar att anslagskonstruktionen för riksgäldskontoret skall ändras på så sätt att

- anslaget D5. Riksgäldskontoret: Systemutveckling m.m. slopas och att motsvarande medel i stället anvisas under anslaget D1. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader.
- löner och andra förvaltningskostnader för garantiverksamheten fortsättningsvis inte belastar anslaget D1. Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader. Utgifterna föreslås i stället belasta D3. Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet.

Anslaget för systemutveckling uppgår för budgetåret 1990/91 till 10 397 000 kr. Utgifter för löner och andra förvaltningskostnader för garantiverksamheten beräknas till 2 460 000 kr.

Riksgäldskontoret redovisar en resursplan enligt vilken den totala arbetsstyrkan (antal årsarbetskrafter) minskar från 162 för budgetåret 1990/91 till 159 för budgetåret 1993/94. För verksamheter som finansieras via avgifter planeras en ökning av arbetsstyrkan med fyra personer. Den planerade minskningen av personal som finansieras via

anslaget för förvaltningskostnader är således sju personer. Personalminskningen möjliggörs av rationaliseringsvinster från en förändring av organisationen som riksgäldskontoret avser göra med stöd av en nyligen beslutad ändring i dess instruktion samt av övergången till kontobaserad upplåning. På vissa delområden förutsätts dock en ökning av personalinsatserna, bl.a. vad gäller analysarbete.

Riksgäldskontoret bedömer att ett genomförande av ett huvudförslag, som innebär en real minskning av förvaltningskostnaderna med 5 % över treårsperioden, inte är möjligt att klara om angelägna reformer av verksamheten skall kunna genomföras. Riksgäldskontorets reformförslag består dels i en förbättring av de ekonomiska informationssystemen, dels en satsning på att öka flexibiliteten i ADB-användningen. För att möjliggöra en utvecklad analys och styrning av upplåningsverksamheten anser riksgäldskontoret det vara nödvändigt att förbättra redovisnings- och analyssystemen. För detta krävs resurser både för utökad personal och för utbyggnad och utveckling på systemsidan. Dessutom krävs resurser för inköp av hårdvara som medger en övergång till en mer flexibel datamiljö på riksgäldskontoret. Riksgäldskontorets förslag innebär en real ökning av förvaltningskostnaderna, inkl. kostnaderna för systemutveckling som hittills har täckts av anslaget Riksgäldskontoret: Systemutveckling m.m., med i genomsnitt 4 % under treårsperioden.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag: Till *Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader* anvisas för budgetåret 1991/92 ett ramanslag på 70 043 000 kr.

Budgetram: Budgetramen för perioden 1991/92—1993/94 har beräknats till 210 129 000 kr.

Skälen för mitt förslag: Riksgäldskontorets förslag om förändrad konstruktion av anslaget bör enligt min mening genomföras. Riksgäldskontoret måste i sin verksamhet arbeta aktivt med utveckling av ADB. Utgifter för systemutveckling och kapitalutgifter för investeringar i datautrustning kan förväntas vara förhållandevis stabila över åren. Riksgäldskontoret bör ha möjlighet att löpande överväga huruvida verksamheten kan bedrivas mest effektivt genom ytterligare systeminvesteringar som finansieras genom att andra förvaltningskostnader minskas. Riksdagens och regeringens styrning av förvaltningskostnaderna bör därför normalt avse kostnaderna inkl. de för verksamheten nödvändiga ADB-kostnaderna.

Jag anser att även förslaget om förändrad finansiering av löner och övriga förvaltningskostnader i garantiverksamheten bör genomföras. Genom riksdagens ställningstagande till prop. 1990/91:29 fastslogs att en utgångspunkt för den statliga garantigivningen skall vara att kostnader för verksamheten skall finansieras genom avgifter. Löner och och övriga förvaltningskostnader för riksgäldskontorets garantiverksamhet bör därför

finansieras på anslaget Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet.

De reformer som riksgäldskontoret föreslagit är enligt min uppfattning angelägna. En förutsättning för en förbättrad målstyrning av riksgäldskontorets upplåningsverksamhet är att redovisningssystem och andra system för ekonomisk information är av sådan karaktär att man med en rimlig arbetsinsats kan få erforderligt underlag för analyser och ställningstaganden i frågor som sammanhänger med låneportföljens sammansättning. Detta är väsentligt för den dagliga verksamheten inom riksgäldskontoret, för en regelbunden rapportering till riksgäldskontorets styrelse och för redovisningen av resultatanalys till regeringen. De nuvarande systemen för ekonomisk information fyller inte dessa krav och resurser måste tillföras för att förbättra situationen. Även ADB-miljön behöver förbättras. Riksgäldskontoret föreslår att vissa investeringar genomförs för att skapa en mer flexibel datorlösning, så att det nuvarande förhållandevis starka beroendet av en enda leverantör kan minskas. Mot bakgrund av storleken på de lån som riksgäldskontoret förvaltar anser jag att en sådan utveckling är nödvändig.

Vad gäller resursbehov för verksamheten är jag dock inte beredd att föreslå de reala resursökningar som riksgäldskontoret begär. De av riksgäldskontoret föreslagna reformerna bör kunna genomföras inom en oförändrad real resursram för förvaltningskostnaderna (inkl. kostnader för systemutveckling m.m.). Detta motsvarar en anslagsnivå på 70 043 000 kronor för budgetåret 1991/92. För de två följande budgetåren bör utgångspunkten vara en oförändrad real nivå på förvaltningskostnaderna varför budgetramen för treårsperioden har beräknats till 210 129 000 kr. Därmed krävs ytterligare rationaliseringar under treårsperioden för att uppnå besparingar på genomsnittligt 4 %, jämfört med vad riksgäldskontoret föreslagit. Det ankommer på riksgäldskontoret att avgöra hur dessa rationaliseringar skall genomföras.

En försöksverksamhet med förändrad finansieringsmodell för investeringar i viss ADB- och kommunikationsutrustning initierades budgetåret 1991/92. Riksgäldskontoret ingår i försöksverksamheten. För investeringar i ADB-utrustning beräknas riksgäldskontoret för budgetåret 1991/92 ta upp lån i riksgäldskontoret på 1,45 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 70 043 000 kr.

D 2. Riksgäldskontoret: Kostnader för upplåning och låneförvaltning

1989/90	Utgift	519 329 000
1990/91	Anslag	680 000 000
1991/92	Förslag	611 040 000

Anslaget avser andra kostnader för upplåning och låneförvaltning än finansiella utgifter och riksgäldskontorets egna förvaltningskostnader. Anslaget belastas huvudsakligen med kostnader för inköp av externa tjänster för upplåning och låneförvaltning. För budgetåret 1991/92 föreslås den förändringen att anslaget fortsättningsvis belastas med externa kostnader för marknadsföring av allemanssparkonton.

Bakgrund

Riksgäldskontoret redovisar i den fördjupade anslagsframställningen utvecklingen av kostnaderna för upplåning och låneförvaltning inkl. vissa förvaltningskostnader för upplåningsverksamheten. Kostnaderna har utvecklats på följande vis under budgetåren 1986/87—1989/90.

Kostnader för upplåning och låneförvaltning budgetåren 1986/87–1989/90

Miljoner kronor	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Upplåning i svenska kronor	621	489	516	517
Upplåning i utländsk valuta	244	313	119	38
Totalt, upplåning	865	802	635	555

Den största delen av nedgången i upplåningskostnaderna förklaras av att bruttoupplåningen i utländska valutor har minskat kraftigt under perioden. Minskningen av upplåningen i utländsk valuta är en följd av tillämpningen av utlandslånenormen. Denna del av nedgången i upplåningskostnaderna kan därmed inte hänföras till åtgärder som riksgäldskontoret på egen hand kontrollerar.

Kostnaderna har dock minskat även genom åtgärder som beslutats av riksgäldskontoret. Valörerna på premieobligationer har höjts från 200 till 1 000 kr., och vinstplanerna har förändrats så att färre vinster betalas ut. Därigenom har provisioner för försäljning och vinstutbetalning kunnat minskas. Riksgäldskontoret beräknar besparingen vad avser försäljningsprovisioner till sammanlagt 120 milj.kr. t.o.m. budgetåret 1989/90. För vinstutbetalningsprovisioner uppgår besparingen till ca 70 milj.kr. årligen fr.o.m. budgetåret 1988/89. Provisionerna för inlösen av premieobligationer har däremot ökat. Detta beror på att innehavarna av premieobligationer inte längre ges möjlighet att byta dessa till nyemitterade premieobligationer när de ursprungliga premieobligationerna förfaller. Förändringen har genomförts bl.a. för att möjliggöra att nyemissioner av premieobligationer sker vid annan tidpunkt än då utelöpande premieobli-

gationer förfaller till inlösen. Därmed erhålles en ökad flexibilitet i upplåningen, vilket ger möjlighet till lägre totala upplåningskostnader. Utgifterna för inlösenprovisioner ökar dock på grund av att bankernas hantering vid inlösen blir mer omfattande. För budgetåret 1989/90, då premieobligationslån med en volym av 11,8 miljarder kronor löstes in, medförde detta en utgiftsökning på ca 60 milj. kr.

Riksgäldskontoret har vidare utvecklat ett nytt upplåningsinstrument, Riksgäldskonto, under de två senaste budgetåren. Riksgäldskonto är en kontobaserad låneform, riktad framförallt till hushållen, vilken avses ersätta upplåning genom sparobligationer. Riksgäldskontoret har i den till regeringen inlämnade resultatanalysen bedömt att upplåning genom Riksgäldskonto kan reducera kostnaderna för provisioner m.m. med 3 milj. kr. per upplånad miljard kronor, jämfört med den traditionella upplåningen genom sparobligationer.

För budgetåret 1991/92 har riksgäldskontoret beräknat anslagsbehovet för anslaget Riksgäldskontoret: Kostnader för upplåning och låneförvaltning till 611 040 000 kr., vilket är en minskning jämfört med anslaget för budgetåret 1990/91 med knappt 69 milj. kr. För budgetåret 1989/90 var utfallet betydligt lägre än anslaget för 1990/91 och det föreslagna anslaget för 1991/92. Detta förklaras av den ringa omfattningen på upplåningen i utländsk valuta under 1989/90. I det underlag som ligger till grund för anslagsframställningar antar riksgäldskontoret att förfallande lån i utländsk valuta skall refinansieras så att valutaskulden förblir oförändrad. När detta inte sker, såsom under 1989/90, minskar anslagsbelastningen, eftersom valutaupplåning är förenad med förhållandevis höga provisionskostnader.

Den föreslagna minskningen av anslagsbehovet på 69 milj. kr. mellan budgetåren 1990/91 och 1991/92 beror till viss del på minskade provisioner för vinstutbetalning och inlösen av premieobligationer. Vidare beräknas provisionerna för sparobligationer/Riksgäldskonto och allemansspar minska.

Riksgäldskontoret redovisar även bedömningar av anslagsbehovet för budgetåren 1992/93 och 1993/94. För 1992/93 bedöms utgifterna bli 532 milj. kr. och för 1993/94 ytterligare något lägre, 521 milj. kr. Minskningen från nivån för 1991/92 förklaras huvudsakligen av minskade provisioner för inlösen av premieobligationer genom att inga premieobligationslån förfaller under 1992/93 och 1993/94.

Mitt förslag: Till *Riksgäldskontoret: Kostnader för upplåning och låneförvaltning* anvisas för budgetåret 1991/92 ett förslagsanslag på 611 040 000 kr.

Min bedömning

- Styrningen av kostnaderna för riksgäldskontorets upplåningsverksamhet bör inte inriktas specifikt på de kostnader som belastar detta anslag, utan i stället på de totala kostnaderna för upplåningen. Informationen om de kostnader som belastar anslaget bör dock förbättras.
- Riksgäldskontoret bör ta över ansvaret för marknadsföring av allemanssparkonton per den 1 juli 1991.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Riksgäldskontoret har beräknat anslagsbehovet till 611 040 000 kr. för budgetåret 1991/92 under vissa av riksgäldskontoret angivna förutsättningar. Jag föreslår att detta belopp anvisas på anslaget.

För närvarande ansvarar spardelegationen bl.a. för annonsering och annan marknadsföring av allemanssparkonton. Dessa utgör en väsentlig upplåningsform för riksgäldskontoret. Kontoret bestämmer sedan den 1 juli 1989 räntan på allemanssparkonton. Det är därför enligt min mening ändamålsenligt att riksgäldskontoret i framtiden svarar för annonsering och annan marknadsföring av allemanssparkonton. Jag föreslår i ett annat avsnitt att spardelegationens verksamhet skall upphöra den 30 juni 1991. Riksgäldskontoret bör därför svara för marknadsföring av allemanssparkonton fr.o.m. den 1 juli 1991. De erforderliga medlen för marknadsföringen bör göras tillgängliga genom omdisponeringar av riksgäldskontorets totala marknadsföringskostnader. Jag föreslår därför inga ytterligare anslagsmedel med anledning av denna nya uppgift.

I det inledande avsnittet om de totala kostnaderna för statens skuld påpekade jag att belastningen på detta anslag inte är oberoende av belastningen på anslaget för räntor på statsskulden. Detta sammanhänger med att fördelningen mellan räntekostnader och andra kostnader, såsom provisionskostnader, varierar mellan olika låneinstrument. För viss upplåning på utländsk marknad gäller dessutom att provisionskostnaderna, som kan vara av betydande storlek, de facto utgör en finansiell utgift. De förmedlande bankerna sätter nämligen räntesatsen förhållandevis lågt och säljer sedan lånet till underkurs. Dessa faktorer gör det nödvändigt att vid styrning av upplåningsbeslut och vid resultatanalys i efterhand beakta de totala kostnaderna för upplåningen sammantagna, snarare än att se på kostnaderna under resp. anslag för sig.

Belastningen på anslaget är svår att förutsäga. Den totala upplåningsvolymen påverkas direkt av utfallet på statsbudgeten och är därför inte känd på förhand. Fördelningen av upplåningen på de olika upplåningsinstrumenten är inte heller given. Visserligen erfordras en hög grad av

stabilitet i riksgäldskontorets emissionsverksamhet, framför allt för att upprätthålla marknaden för de olika låneformerna. Inom denna restriktion finns ändå betydande möjligheter att inrikta nyupplåningen mot de marknader som förväntas erbjuda de lägsta totala upplåningskostnaderna. På så vis påverkas belastningen på anslaget av utvecklingen på marknaden. Om riksobligationer är den mest effektiva upplåningsformen vid ett visst beslutstillfälle, uppkommer bara en mycket begränsad belastning på anslaget. Om i stället premieobligationer är den mest kostnadseffektiva upplåningsformen, uppkommer en betydande belastning i form av kostnader för provisioner, marknadsföring och distribution.

På grund av de nämnda faktorerna anser jag att något resultatmål eller resultatkrav inte bör tillämpas separat för detta anslag. Resultatstyrningen bör avse de totala kostnaderna för upplåningen. Det är däremot angeläget att vidareutveckla redovisningen av kostnaderna under anslaget. Riksgäldskontoret har i samband med den fördjupade anslagsframställningen påbörjat en utveckling som innebär att utgifterna för resp. upplåningsinstrument relateras till storleken på de emitterade lånen och den utestående lånestocken m.m.

Denna typ av information är nödvändig för att utvärdera rationaliseringsförslag som innebär en väsentlig förändring av verksamheten. Ett aktuellt exempel är det ovan nämnda låneinstrumentet Riksgäldskonto. Det medför initialt en viss ökning av riksgäldskontorets egna förvaltningskostnader samtidigt som (de externa) kostnaderna för upplåning och låneförvaltning kan minskas avsevärt.

Bl.a. i syfte att underlätta analys av framtida förändringar i upplåningsverksamhetens uppläggning är det således önskvärt att informationen om sammansättningen av kostnaderna för upplåning och låneförvaltning ytterligare förbättras. De skärpta kraven på informationen bör tillämpas för resultatredovisningen avseende upplåningen fr.o.m. budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. till *Riksgäldskontoret: Kostnader för upplåning och låneförvaltning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 611 040 000 kr.,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

2. styrningen av anslaget, och
3. ansvaret för marknadsföring av allemanssparkonton.

D 3. Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet

1989/90	Utgift	-
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas delar av den statliga garantiverksamheten. Anslaget får användas för att täcka eventuella förluster dels till följd av statliga garantier till svensk varvsindustri och beställare av fartyg, dels till följd av statliga garantier som inte belastar annat anslag på statsbudgeten. Influtna avgifter och återvunna medel skall användas till att bestrida verksamhetens kostnader. Eventuella överskott, netto, redovisas för närvarande på inkomsttitlarna *Avgifter för statliga garantier* resp. *Återbetalning av tidigare infriade statliga garantier*. För budgetåret 1989/90 uppkom ett överskott i verksamheten.

Bakgrund

Riksgäldskontoret förvaltar en betydande andel av samtliga statliga garantier. Per den 30 juni 1990 var den garanterade kapitalskulden för de av riksgäldskontoret förvaltade garantierna 42 miljarder kr. Den totala statliga garantivolymen var 108 miljarder kronor. Bland övriga myndigheter som förvaltar statliga garantier är exportkreditnämnden volymmässigt den största med en garanterad kapitalskuld på knappt 35 miljarder kronor per den 30 juni 1990. Ytterligare myndigheter med omfattande garantigivning, vad gäller storleken på de garanterade beloppen, är statens vattenfallsverk, televerket, Sveriges riksbank och lantbruksstyrelsen.

Riksgäldskontoret har utfärdat i huvudsak två typer av garantier, grundfondsförbindelser och kreditgarantier.

Grundfondsförbindelser ligger som bottensäkerhet för mottagarnas förbindelser och stärker därmed deras kreditvärdighet. De har riktats framför allt till vissa kreditmarknadsinstitut.

Kreditgarantier är kopplade till en viss kredit. Riksgäldskontorets kreditgarantigivning har utgjorts framför allt av fartygskreditgarantier och garantier riktade till energisektorn.

Med gällande bestämmelser är det riksdag och regering samt, såvitt avser fartygskreditgarantier, statens industriverk som fattar beslut om att statlig garanti skall lämnas för ett visst ändamål. Detta innebär att riksgäldskontoret inte gör någon riskanalys av låntagare och projekt före garantins utfärdande. Riksgäldskontorets primära roll är att påverka prissättningen på de garanterade lånen och att bevaka statens rätt sedan garantierna har utfärdats.

Avgifter utgår för flertalet garantier. Riksdag och regering beslutar vilka garantier som skall avgiftsbeläggas. Avgifterna varierar mellan 0,25 % och 1,25 % per år av det garanterade lånebeloppet.

Riksgäldskontoret redovisar i resultatanalysen och den fördjupade anslagsframställningen utgifter och inkomster under 1980-talet för de garantier som förvaltats av riksgäldskontoret. Sammanfattningsvis har

fartygskreditgarantierna åsamkat staten betydande nettoutgifter, medan övriga åtaganden sammantagna har gett staten nettoinkomster. Den utestående garanterade kapitalskulden för fartygskreditgarantier kulminerade 1984 då den uppgick till ca 25 miljarder kronor. Fartygskreditgarantierna är nu under avveckling, garantiåtagandet per den 30 juni 1990 var mindre än 4 miljarder kronor.

I följande tabell redovisas de ackumulerade nettoutgifterna under 1980-talet (budgetåren 1980/81—1989/90) för fartygskreditgarantier resp. för övriga garantiåtaganden som riksgäldskontoret förvaltar. Inkomster och utgifter har ackumulerats med ränta på ränta; räntesatsen har schablonmässigt satts till 10 %. De redovisade uppgifterna avser således en uppskattning av de totala nettoutgifterna för verksamheten under 1980-talet i 1990 års prisnivå.

Uppskattade totala nettoutgifter under 1980-talet för de av riksgäldskontoret förvaltade statliga garantiåtagandena

Miljarder kronor	Fartygskredit-garantier	Övriga garati-åtaganden	Totalt
Utgifter			
Infrianden av garantier	9,98	0,01	9,99
Inkomster			
Garantiavgifter	1,01	0,62	1,63
Återvinning av tidigare infrianden	2,34	0,00	2,34
Nettoutgift	**6,63**	**-0,61**	**6,02**

Beräkningsprincip: Se text omedelbart ovanför tabellen.

Redovisningen av anslagsbelastningen i garantiverksamheten är kassamässig vad avser betalningar med anledning av infrianden av garantier och återvinningar av fordringar som härrör från tidigare infrianden. Detta innebär att anslagsbelastningen under ett visst budgetår inte nödvändigtvis speglar händelseutvecklingen under det året. Utgifter för infrianden kan hänföra sig till garantier som redan tidigare har identifierats som riskabla, utan att avsättningar för förväntade utgifter har gjorts. Likaledes kan återvinningar på fordringar som uppkommit vid tidigare infrianden härröra från fordringar där det varit uppenbart att åtminstone en del skulle komma att återvinnas, även om hela utgiften för infriandet omedelbart belastat statsbudgeten. För en längre tidsperiod blir dessa periodiseringsproblem av mindre vikt om utgifter och inkomster ackumuleras över perioden. Redovisningen i tabellen torde därför ge en god bild av kostnaderna för de av riksgäldskontoret förvaltade garantiåtagandena under 1980-talet.

I följande tabell återfinns mer detaljerade uppgifter om riksgäldskontorets garantiverksamhet under budgetåren 1986/87—1989/90.

Riksgäldskontorets garantiverksamhet budgetåren 1986/87–1989/90

Miljoner kronor	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Fartygskreditgarantier				
Utgifter och inkomster				
- Utgifter				
Infrianden	464	229	987	9
Löner och övriga förvaltningskostn.	2	2	3	3
- Inkomster				
Garantiavgifter	72	48	37	25
Återvinning av tidigare infrianden	464	168	105	180
- Resulterande nettoutgift	-70	15	848	-193
Utestående garantiåtagande vid budgetårets slut	11 995	8 910	5 822	3 709
Grundfondsförbindelser				
Utgifter och inkomster				
- Utgifter				
Löner och övriga förvaltningskostn.	0	0	0	0
- Inkomster				
Garantiavgifter	55	66	73	86
- Resulterande nettoutgift	-55	-66	-73	-86
Utestående garantiåtagande vid budgetårets slut	26 461	26 440	26 440	30 855
Övriga garantiåtaganden				
Utgifter och inkomster				
- Utgifter				
Infrianden	3	–	–	–
Löner och övriga förvaltningskostn.	1	1	1	1
- Inkomster				
Garantiavgifter	3	31	14	15
Återvinning av tidigare infrianden	–	–	–	4
- Resulterande nettoutgift	1	-30	-13	-18
Utestående garantiåtagande vid budgetårets slut	7 408	7 997	7 159	7 453

Tabellen bekräftar att fartygskreditgarantierna har varit mest kostsamma för staten och att de har avvecklats i stor utsträckning under de senaste åren. Beloppsmässigt dominerar nu grundfondsförbindelser och övriga garantiåtaganden (framförallt garantier till energisektorn). Kostnaderna för dessa har varit ringa under de redovisade budgetåren.

Genom att riksdagen har antagit förslagen i prop. 1990/91:29 utvidgas riksgäldskontorets uppgifter på garantiområdet. Riksgäldskontoret skall verka för att statlig kreditgarantigivning bedrivs på ett systematiskt och effektivt sätt och därvid fungera som samordnare och rådgivare till andra myndigheter som handhar kreditgarantier. Riksgäldskontoret skall vidare fortlöpande följa upp de kostnader som statliga kreditgarantier medför och verka för att garantierna beläggs med en avgift som står i proportion till den ekonomiska risk som garantin innebär för staten.

Mitt förslag: Till *Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet* anvisas för budgetåret 1991/92 ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Min bedömning: Riksdagen har nyligen lagt fast att statlig kreditgaranti bör beläggas med avgift som står i proportion till den ekonomiska risk som garantin medför för staten och att utgångspunkten för avgiftssättningen skall vara att avgiften skall täcka förväntade kostnader för garantin samt hanteringskostnader. Riksgäldskontoret skall arbeta efter dessa riktlinjer i sin garantiverksamhet.

Riksgäldskontoret bör utveckla en metod för årlig resultatredovisning av sin garantiverksamhet där hänsyn tas inte bara till garantiavgifter och utgifter för infrianden utan även till förändringar av värdet av garantiåtaganden och fordringar.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Det har av detta avsnitt framgått att principen för redovisning på statsbudgeten innebär att resultatet av garantiverksamheten på kort och meddellång sikt är svårt att uppskatta. Detta är otillfredsställande. Enligt min mening bör riksgäldskontoret därför i de framtida årliga resultatredovisningarna ange en uppskattning av kostnaderna för den egna garantiverksamheten under budgetåret. Resultatredovisningarna bör därför innehålla en marknadsmässig värdering av riksgäldskontorets garantiåtaganden och de fordringar som kontoret har med anledning av att garantier har infriats. Resultatmätningen bör således ta hänsyn till, förutom avgifter och utgifter för infrianden, även förändringar av värdet av garantiåtaganden och fordringar. En sådan redovisning, i preliminär form, bör lämnas i resultatredovisningen för budgetåret 1991/92, för att under nästpåföljande budgetår finna fastare former.

Riksdagen har beslutat att utgångspunkten för avgiftsnivån på statliga kreditgarantier skall vara att avgifterna täcker förväntade kostnader för kreditgarantin inkl. hanteringskostnader. Därmed bör målsättningen för riksgäldskontorets garantiverksamhet vara att resultatet, enligt en kostnadsmässig redovisning, varken är negativt eller positivt, åtminstone sett över en längre tidsperiod. Eftersom riksgäldskontoret med gällande regler inte får bestämma vilka villkor som skall förenas med de garantier man förvaltar, finns det dock enligt min mening inte nu förutsättningar att specificera ett övergripande resultatmål för kontorets garantiverksamhet. Det är nödvändigt att avvakta den genomgång av villkoren för statliga kreditgarantier som riksgäldskontoret i prop. 1990/91:29 föreslogs få i uppdrag att göra.

Jag har i anslutning till behandlingen av anslaget Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader föreslagit att den av riksgäldskontoret begärda förändringen av behandlingen av löner och övriga förvaltningskostnader i garantiverksamheten genomförs. Förändringen innebär att dessa utgifter

fortsättningsvis belastar anslaget Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet. Riksgäldskontoret har vidare redovisat att man planerar att förstärka arbetskraften inom garantiverksamheten med två personer över en tvåårsperiod. Denna förstärkning förefaller rimlig eftersom kontorets arbetsuppgifter inom garantiområdet har utökats. För att underlätta en fortlöpande bedömning från regeringskansliets sida av resursinsatsen inom garantiverksamheten bör lönekostnader, andra förvaltningskostnader och antalet årsarbetskrafter för denna verksamhet anges särskilt i riksgäldskontorets årliga resultatredovisning till regeringen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. till *Riksgäldskontoret: Garantiverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

2. resultatredovisning av riksgäldskontorets garantiverksamhet.

D 4. Riksgäldskontoret: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	-
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas riksgäldskontorets kreditgivning till affärsverk m. fl. Kreditgivningen sker inom av riksdagen angivna ramar. På anslaget redovisas avgifter för kreditgivningen samt riksgäldskontorets kostnader för personal m.m. Ränteinkomster från kreditgivningen och ränteutgifter för det för kreditgivningen anskaffade kapitalet redovisas på anslaget Räntor på statsskulden, m.m.

Bakgrund

Riksgäldskontorets kreditgivning till affärsverk och andra statliga myndigheter har under de senaste åren expanderat relativt kraftigt. Utlåningen uppgick totalt till 16,2 miljarder kronor per den 30 juni 1990.

Kostnaderna för personal m.m. i utlåningsverksamheten täcks mer än väl av kreditavgifter. Under budgetåret 1989/90 uppgick intäkterna till 8,7 milj. kr., medan utgifterna var 1,1 milj. kr.

Kapital för utlåningsverksamheten anskaffas gemensamt med riksgäldskontorets upplåning för att refinansiera statsskulden. Det är för närvarande inte möjligt att särskilja ett resultat för utlåningsverksamheten som inkluderar ränteutgifter och ränteinkomster.

Riksgäldskontoret tar emot inlåning från ett antal statliga myndigheter. Denna inlåning bedrivs inte som uppdragsverksamhet. Verksamheten är emellertid åtminstone till vissa delar av samma karaktär som utlåningsverksamheten.

Riksgäldskontoret har i den fördjupade anslagsframställningen begärt att all utlåning och inlåning skall få bedrivas som uppdragsverksamhet. Eftersom det i vissa fall kan vara svårt att dra en gräns mellan inlåning och den reguljära upplåningen begär riksgäldskontoret frihet att avgöra hur uppdragsverksamheten i detalj bör avgränsas.

Riksdagen har i behandlingen av prop. 1990/91:29 tagit ställning för att riksgäldskontoret skall ha till uppgift att granska avtalsvillkor vid affärsverkens upplåning och garantigivning på utländsk marknad. Riksgäldskontoret bör ta ut en avgift som täcker kostnaderna för arbetet. Riksgäldskontoret hemställer att denna verksamhet skall få bedrivas under uppdragsverksamheten.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag: Till *Riksgäldskontoret: Uppdragsverksamhet* anvisas för budgetåret 1991/92 ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Min bedömning: Riksdagen har nyligen lagt fast att riksgäldskontorets möjligheter till kostnadseffektiv upplåning skall användas för att ge statliga myndigheter finansiering till låga kostnader och att utlåning och inlåning i riksgäldskontoret som huvudregel bör ske på marknadsmässiga villkor. Utlåning och inlåning bör därför i allmänhet bedrivas som uppdragsverksamhet. Riksgäldskontoret bör avgöra hur uppdragsverksamheten i detalj skall avgränsas vad gäller utlåning och inlåning.

Skälen för mitt förslag och min bedömning: Jag ansluter mig till riksgäldskontorets uppfattning att utlåning och inlåning i allmänhet bör bedrivas som uppdragsverksamhet. Förutsättningarna för en stabil utveckling av verksamheten är goda. Risken för underskott är liten. Riksgäldskontoret bör ha frihet att avgöra hur uppdragsverksamheten i detalj bör avgränsas vad gäller utlåning och inlåning. Även granskning av avtalsvillkor vid affärsverkens upplåning och garantigivning på utländsk marknad bör bedrivas som uppdragsverksamhet, eftersom denna verksamhet skall finansieras helt och hållet med avgifter.

För närvarande omfattas inte riksgäldskontorets utlåningsverksamhet av den övergripande styrningen av statsskuldens sammansättning som har beskrivits i ett tidigare avsnitt. Det är inte heller möjligt att beräkna ett resultat för utlåningsverksamheten som inkluderar ränteutgifter och ränteinkomster eftersom den upplåning som behövs för utlåningen inte är separerad från annan upplåning. Detta innebär sammantaget att styrningen av utlåningsverksamheten inte är tillfredsställande. Olika åtgärder är tänkbara för att komma till rätta med detta problem. Jag har erfarit att riksgäldskontoret under våren kommer att presentera ett förslag på hur problemet skall lösas. Frågan om resultatredovisning för utlåningsverksamheten kommer att behandlas i regleringsbrevet för budgetåret 1991/92.

Utlåningen och inlåningen i riksgäldskontoret skall bedrivas på ett sådant sätt att underskott i verksamheten undviks. Syftet med verksamheten är dock inte att generera så stora överskott som möjligt. Riksgäldskontorets utlåning skall bidra till att andra myndigheter får tillgång till finansiering till så låga kostnader som möjligt med restriktionen att riksgäldskontorets kostnader för utlåningen skall vara fullt täckta. En lämplig förutsättning för planering av avgiftssättningen är därför att ett måttligt överskott i verksamheten skall genereras. Därmed skapas en viss marginal för att täcka verksamhetens fasta kostnader vid en oväntad nedgång i utlåningsvolymen. Stabila överskott av mer betydande omfattning bör dock föranleda en sänkning av avgiftsnivån i kreditgivningen.

Riksgäldskontoret har i sin anslagsframställning redovisat en planerad förstärkning av personalstyrkan för verksamhetsområdet utlåning och inlåning med två personer över en tvåårsperiod. Dessutom planeras en utbyggnad av ADB-stödet för verksamheten till en kostnad av 1 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Kostnaderna för dessa satsningar kan täckas utan att avgifterna för kreditgivningen höjs, och utan att underskott i verksamheten riskerar att uppkomma. Eftersom riksgäldskontorets utlåning och inlåning expanderat kraftigt under de senaste åren bedömer jag dessa förstärkningar vara rimliga.

På samma sätt som för garantiverksamheten bör lönekostnader, andra förvaltningskostnader och antalet årsarbetskrafter för uppdragsverksamheten anges särskilt i riksgäldskontorets årliga resultatredovisning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. till *Riksgäldskontoret: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

2. avgränsningen av riksgäldskontorets uppdragsverksamhet.

E. Vissa centrala myndigheter m.m.

E 1. Tullverket: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	1 095 988 247[1]
1990/91	Anslag	1 024 801 000[1]
1991/92	Förslag	1 054 523 000

[1] Anslagen Tullverket: Förvaltningskostnader och Tullverket: Anskaffning av viss materiel.

Tullverket har till uppgift att debitera, uppbära och redovisa tullar, skatter och avgifter som skall tas ut för varor vid införsel. Det ankommer vidare på tullverket att övervaka efterlevnaden av bestämmelser om införsel och utförsel av varor samt att bedriva viss utrednings- och åklagarverksamhet i fråga om brott mot dessa bestämmelser. Verket utövar uppsikt och kontroll över trafiken till och från utlandet och har även vissa andra övervakningsuppgifter.

Den centrala ledningen för tullverket utövas av generaltullstyrelsen. Chef för verket är en generaltulldirektör. Till verksledningen hör ett tullråd, ett sekretariat och en organisationsenhet. Inom styrelsen finns sex byråer, nämligen kanslibyrån, ekonomibyrån, personalbyrån, tariffbyrån, bevaknings- och kontrollbyrån samt ADB-byrån.

Tullverkets regionala organisation består av sju tullregioner, nämligen Norrbottens tullregion, Norra tullregionen, Östra tullregionen, Södra tullregionen, Helsingborgs tullregion, Västra tullregionen och Karlstads tullregion. Chefsmyndigheter för tullregionerna är tulldirektionerna i Haparanda, Sundsvall, Stockholm, Malmö, Helsingborg, Göteborg och Karlstad. Tullregionerna är indelade i sammanlagt 21 tulldistrikt. Ledningsorgan för tulldistrikten är distriktstullkammare. Tulldistrikten vid landgränsen är indelade i sju gränsbevakningsområden.

Generaltullstyrelsen

Resultatredovisning

Tullverket har klarat av stora årliga volymökningar av antalet dokument m.m. i utrikeshandeln utan att ha erhållit särskilda resurser härför. För det i EG/EFTA-handeln införda enhetsdokumentet har dock tullverket engångsvis tillförts ett begränsat resurstillskott om 7,4 milj. kr. per år under de senaste budgetåren. Genom att dessutom överföra vissa resurser från kontrollområdet till klareringsområdet har tullverket kunnat upprätthålla en effektiv uppbörd och åstadkomma ett acceptabelt underlag för utrikeshandelsstatistiken.

Inom tullkontrollen är narkotikabekämpningen ett högt prioriterat område. Det är ännu för tidigt att göra en mer samlad bedömning av de två rörliga gränskontrollstyrkornas verksamhet, som inleddes under senare delen av år 1989 i de södra resp. västra delarna av landet. Det eftersträvade målet med dessa styrkor, nämligen att kunna variera insatserna i tid och rum efter kontrollbehoven, håller dock på att uppnås.

Fram till den 1 juli 1990 har tullverket klarat av att utbilda drygt 200 tjänstemän i den nya grundutbildningen, som på sikt skall öka flexibiliteten i organisationen och därmed underlätta de förändringar som införandet av tulldatasystemet och en ny organisation medför. Under innevarande budgetår har tullverket förstärkt sina utbildningsinsatser för att komma till rätta med det besvärliga vakansläget och ytterligare ca 230 tulltjänstemän beräknas bli färdigutbildade till den 1 juli 1991.

Försöksverksamhet med fördjupad budgetdialog har under innevarande budgetår påbörjats med den Västra tullregionen. Försöket går ut på att styrningen av verksamheten skall baseras på en "budgetöverenskommelse". I överenskommelsen specificeras målen för verksamheten och önskat resultat. Regionen skall sedan ha frihet att inom givna ramar avgöra hur målen skall uppnås. Inom försöksverksamhetens ram kommer verksamhetsmått att utarbetas och indelning i verksamhetsgrenar att ske. Försöksverksamheten avses även ge underlag till en dialog mellan finansdepartementet och tullverket om innehållet i de myndighetsspecifika direktiv som skall utarbetas under våren 1991.

Tullverkets ADB-baserade uppföljningssystem — "TUSS" — har nu varit i drift i drygt ett år. Det är ett tidregistreringssystem som innehåller uppgifter om resursinsatser (mantimmar), prestationer samt dokument- och trafikstatistik uppdelat på verksamhetsområdena Kontroll, Klarering och Administration. Med denna uppdelning är det emellertid svårt att ta fram uppgifter om t.ex. hur stora resursinsatser som tullverket sätter in för sin narkotikabekämpning. De hittills gjorda erfarenheterna är dock att den översiktliga uppföljningen och analysen av verksamheten har underlättats genom TUSS. Uppgifterna ur TUSS har för första gången konkret kunnat utnyttjas för dimensioneringsberäkningar i organisationsförslaget (TOR-rapporten) samt även kunnat användas för internbudgetarbetet för budgetåret 1990/91 och för den kontrollstrategiutredning som har genomförts av generaltullstyrelsen.

Generaltullstyrelsen har i bokslut för Tullverket 1988/89 och 1989/90 använt sig av TUSS för fördelning av tullverkets kostnader på olika verksamhetsgrenar enligt följande uppställningar.

Ekonomisk verksamhetsredovisning 1988/89 (tkr)
Kostnaderna fördelade på verksamhetsområden

Verksamhets-områden	Lönemedel	Omkost-nader	Lokaler	Drift o underhåll anskaffning	Summa
Kontroll	200 312	34 544	20 752	15 488	271 096
fördelning	0,29	0,29	0,29	0,68	0,29
Klarering	262 478	45 264	27 192	5 333	340 267
fördelning	0,38	0,38	0,38	0,24	0,38
Administration/ utbildning	227 942	39 309	23 614	1 778	292 643
fördelning	0,33[1]	0,33	0,33	0,08	0,33
Summa	**690 732**	**119 117**	**71 559**	**22 598**	**904 006**

[1]Därav 7 % utbildning

Ekonomisk verksamhetsredovisning 1989/90 (tkr)
Kostnaderna fördelade på verksamhetsområden

Verksamhets-områden	Lönemedel	Omkost-nader	Lokaler	Drift o underhåll anskaffning	Summa
Utgifter					
Verksamhetsområden:					
Kontroll	241 218	35 065	21 358	17 405	315 046
fördelning (exkl. TDS)	0,29	0,30	0,30	0,68	0,30
Klarering	303 362	44 100	26 861	6 143	380 466
fördelning (exkl. TDS)	0,37	0,37	0,37	0,24	0,37
Administration	273 108	39 701	24 182	2 048	339 039
fördelning (exkl. TDS)	0,33	0,33	0,33	0,08	0,33
TDS-utveckling	19 828	94 543	8 398	204	122 973
Summa	**837 516**	**213 409**	**80 799**	**25 800**	**1 157 524**
(exkl. TDS)	(817 688)	(118 866)	(72 401)	(25 596)	(1 034 551)

Organisationsöversynen

Generaltullstyrelsen har med en skrivelse den 20 juni 1990 överlämnat rapporten Tullverkets organisationsöversyn (TOR), etapp 2 och bilagt samrådsyttranden från riksrevisionsverket (RRV) och statskontoret samt yttrande från Svenska tulltjänstemannaförbundet. I rapporten har den s.k. TOR-utredningen lämnat följande förslag om tullverkets regionala och lokala organisation:

- indelning av tullverket i fem tullregioner med en tulldirektion i varje region för regionala ledningsfunktioner samt för operativt och administrativt stöd;
- indelning av tullregionerna i 41 tulldistrikt med en tullkammare som har totalansvar för verksamheten i varje distrikt;
- minskning av antalet årsarbetskrafter med 352 under en femårsperiod med början under budgetåret 1991/92;
- införande av den nya organisationen den 1 juli 1991.

Generaltullstyrelsen har i huvudsakliga delar ställt sig bakom TOR-rapportens förslag. På en punkt, nämligen i fråga om antalet tullregioner, har dock styrelsen ansett att en annan lösning bör väljas än den som föreslagits av TOR-utredningen.

Enligt styrelsens mening bör ett regionalt organ ha något tiotal myndigheter under sig för att man skall kunna ge ledningsfunktionen en reell innebörd. Det är därför enligt styrelsen svårt att se vilken ledningsfunktion den av TOR-utredningen föreslagna Sydvästra tullregionen med Helsingborg som huvudort skulle tänkas kunna ha i förhållande till fyra tullmyndigheter, varav en föreslås disponera över ca 80 % av resurserna. Med hänsyn härtill anser generaltullstyrelsen att tullmyndigheten för Helsingborg åter bör ingå i Södra tullregionen medan tullmyndigheterna för Halmstad, Varberg och Jönköping bör föras till den Västra tullregionen. Vad gäller valet av huvudort för den Södra tullregionen anser styrelsen att Malmö är det mest naturliga, vilket torde komma att bli än mer tydligt vid ett genomförande av en fast förbindelse över Öresund. Styrelsen konstaterar att valet av Malmö dessutom innebär en återgång till vad som tidigare har gällt för den Södra tullregionen med en organisation som kan jämföras med den nu föreslagna. Genom den föreslagna ordningen skulle enligt styrelsen de resurser som på så sätt kommer att frigöras inom administrationen kunna utnyttjas för att bygga upp ytterligare en rörlig kontrollstyrka, förlagd till Norrland.

I sin skrivelse hemställer generaltullstyrelsen att regeringen godkänner:
- indelningen av tullverket i fyra tullregioner, nämligen den Norra, Östra, Västra och Södra med Haparanda, Stockholm, Göteborg resp. Malmö som regionorter med en tulldirektion för regionala ledningsfunktioner samt för operativt och administrativt stöd;
- indelningen av tullregionerna i ett visst antal lokala tullmyndigheter (ca 40), där lokalisering och öppethållandetider bör utgå från trafikens och näringslivets behov av tullinsatser samt statsmakternas krav på en effektiv klarerings- och kontrollverksamhet hos tullverket;
- utnyttjandet av rationaliseringspotentialen för finansiering av tulldatasystemet som årligen bör bedömas i ekonomiska termer i stället för såsom TOR-utredningen föreslagit i årsarbetskrafter.

Statskontoret och RRV har inte ställt sig bakom förslaget att behålla den regionala nivån genom att indela tullverket i fyra regioner. Enligt statskontoret finns det i tullverksamheten inte något behov av en organisatorisk mellannivå utan landet skulle kunna indelas geografiskt och

administrativt i 14 tullkammare direkt underställda den centrala nivån. RRV anser att den föreslagna central/lokala datorstrukturen talar för en organisation utan tullregioner och att därför ett alternativ med 24 lokala myndigheter med anknytning till länsgränserna hade bort undersökas närmare.

I sin anslagsframställning förordar generaltullstyrelsen ett successivt genomförande av de föreslagna organisationsförändringarna, där kostnader och intäkter årligen presenteras i kommande anslagsframställningar. För denna ordning talar enligt styrelsen särskilt det förhållande att företagens anslutningsgrad till tulldatasystemet har en avgörande betydelse för i vilken takt rationaliseringarna kan tas hem. För budgetåret 1991/92 föreslår generaltullstyrelsen en personalminskning med 30 halvårsarbetskrafter motsvarande 3 milj. kr. Vidare föreslår styrelsen att en verksstyrelse med lekmannainflytande blir inrättad hos tullverket hösten 1991 till en årlig kostnad om 150 000 kr.

Tulldatasystemet (TDS)

Införandet av TDS har enligt generaltullstyrelsen numera inletts i Norrbottens tullregion med en provdriftsstart i Haparanda i juni 1990 för export- och transitsystemen. Generaltullstyrelsen räknar med att export- och transitsystemen därefter successivt skall kunna införas i hela landet till juni 1992, då därmed också samtliga lokaldatorer skall ha installerats. Beträffande import- och uppbördssystemen har införandet senarelagts med ca ett halvår, så att styrelsen numera beräknar att systemen skall vara färdigutvecklade och börja tas i bruk under hösten 1991. Styrelsen räknar dock med att sluttidpunkten för införandet i oktober 1992 skall kunna hållas. Styrelsen anser vidare att de återstående systemen för vissa importfunktioner och efterkontroll m.m. skall kunna införas enligt den ursprungliga tidsplanen så att i stort sett samtliga tullplatser skall kunna ha tillgång till ett komplett tulldatasystem under år 1993.

För att kunna fortsätta att utveckla och införa TDS uppskattar generaltullstyrelsen numera medelsbehovet för innevarande budgetår, 1990/91, till totalt 130 milj. kr. För budgetåret 1991/92 behövs enligt styrelsen totalt 131,5 milj. kr. för bl.a. löner, omkostnader och lokaler för ADB-byrån i Luleå (69,7 milj. kr.) samt systemkonstruktion, utbildning m.m. (38,2 milj. kr.).

Generaltullstyrelsen har med en skrivelse den 10 oktober 1990 överlämnat en i förhållande till tulldatautredningens slutrapport i juni 1989 förnyad ekonomisk bedömning och lönsamhetskalkyl för TDS samt bilagt samrådsyttrande från statskontoret och protokoll från förhandling med personalorganisationerna. Den nya kalkylen visar att kostnaderna för att utveckla och driva TDS under uppbyggnadsskedet, dvs. under perioden 1989/90—1993/94, numera beräknas uppgå till 520 milj. kr. i 1990 års prisläge, vilket innebär en ökning med ca 75 % i förhållande till tulldatautredningens slutrapport. Detta gör att lönsamheten för TDS i motsvarande grad har försämrats, så att hela investeringen är återbetald först budgetåret 2001/02, dvs. sex år senare än enligt tidigare beräkning.

Statskontoret konstaterar i sitt samråd att generaltullstyrelsen valt att inte föreslå några åtgärder för att förbättra den redovisade lönsamheten för TDS till en företagsekonomiskt sett rimlig tidsperiod, varför en statsfinansiell belastning kommer att kvarstå under en lång tid. Då möjligheterna att påverka kostnadssidan är begränsade anser statskontoret att ytterligare personalbesparingar utöver TOR-utredningens förslag måste göras. För att åstadkomma en tidigareläggning av lönsamhetstidpunkten från budgetåret 2001/02 till budgetåret 1996/97, med beaktande av ca två års försening av TDS-projektet, krävs enligt statskontoret ytterligare besparingar om 200 årsarbetskrafter eller 50 milj. kr. per år. Enligt statskontoret bör tullverkets totala resursram och förekomsten av bl.a. vakanser ge ett visst utrymme för omprioriteringar.

Generaltullstyrelsens förslag till resursförstärkningar

Tullens s.k. SPADI-system bedrivs för närvarande med 72 dataterminaler och är avsett att ge informationsstöd till tullkriminal- och tullkontrollverksamheten. Generaltullstyrelsen har gjort en utvärdering av den hittillsvarande verksamheten som pågått under 2 1/2 år. Utvärderingen visar att SPADI är ett effektivt hjälpmedel för verksamheten, även om det visat sig svårt att mäta effekterna av systemet i konkreta termer, t.ex. antalet beslag.

Generaltullstyrelsen föreslår en utbyggnad med 100 terminaler på tre år till en kostnad av 15,8 milj. kr., vartill kommer löpande driftskostnader med 1,5 milj. kr. per år. För 1991/92 begärs en utbyggnad med 33 terminaler till en ökad kostnad av 6,9 milj. kr., varav 2,1 milj. kr. behövs för att driva systemet på nuvarande nivå.

Den provverksamhet med flygövervakning som har pågått under två år inom Norrbottens, Helsingborgs och Karlstads tullregioner visar enligt generaltullstyrelsen att flygspaning utgör ett värdefullt komplement till övriga resurser, såväl för den allmänna tillsynen i gränsområden som vid målinriktade aktioner. Styrelsen anser därför att flygspaning bör utgöra ett permanent inslag i den framtida tullverksamheten och begär 1,5 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

I avvaktan på att tulldatasystemet kommer att införas yrkar generaltullstyrelsen 4,2 milj. kr. motsvarande 14 tjänster för det fortsatta merarbetet i den s.k. produktionen med enhetsdokumentet och 4,5 milj. kr. för att klara de fortsatta problemen i samband med den omfattande statistikbearbetningen på central nivå.

Styrelsen begär vidare en utbyggnad av systemet med elevlöner för förtidsrekrytering av tulltjänstemän.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal (antal tjänster)		
Generaltullstyrelsen	320	
Tullstaten	3 540	
	3 860	–
Anslagsposter		
Förvaltningskostnader	894 701 000	+ 104 309 000
(därav lönekostnader)	(775 235 000)	(+ 75 034 000)
Lokalkostnader	99 800 000	+ 25 913 000
Uppbyggnads- och investeringskostnader för ett nytt tulldatasystem	80 000 000	– 80 000 000
Summa kostnader	**1 074 501 000**	**+ 50 222 000**
Intäkter		
Ränta på tullverkets checkräkning	10 000 000	–
Tullförrättningsavgifter	41 500 000	+ 8 500 000
Försäljning av informations- och statistiktryck m.m.	1 700 000	+ 8 500 000
Summa intäkter	**53 200 000**	**+ 17 000 000**
Nettokostnad	**1 021 301 000**	**+ 33 222 000**

Föredragandens överväganden

Inriktning och resultat av verksamheten

Inom de närmaste åren är det särskilt angeläget att tullverket fortsätter uppbyggnaden av tulldatasystemet så att det blir tillgängligt i hela landet. Stora ansträngningar bör ägnas åt att förmå företagen att ansluta sig till den elektroniska överföringen av uppgifter för import och export. En förutsättning för att datoriseringen skall ge positiva effekter för samhället är också att tullverkets organisation blir mer effektiv och rationell. Jag återkommer i det följande till dessa frågor.

På lite längre sikt kommer det sannolikt att bli en mycket avgörande fråga att anpassa tullverksamheten till de förhållanden som kommer att råda vid ett eventuellt svenskt medlemskap i EG.

Ett övergripande mål för den nuvarande tullverksamheten är att göra en lämplig avvägning mellan näringslivets krav på en snabb och smidig tullhantering samt statsmakternas krav på en effektiv tullkontroll. Härutöver skall tullverket säkerställa en riktig debitering och uppbörd av tullar, skatter och avgifter samt ta fram underlag för utrikeshandelsstatistiken.

I budgetpropositionen 1990 (bil. 9, s. 49-50) redovisades resultatet av redan gjorda satsningar på tullens narkotikabekämpning, där personalförstärkningar, fler narkotikahundar och bättre teknisk utrustning medfört fler narkotikabeslag. Uppbyggnaden av särskilda gränskontrollstyrkor och

SPADI-systemet syftar till en ännu effektivare narkotikabekämpning.

Under innevarande budgetår är det min avsikt att särskilt följa upp den pågående försöksverksamheten med budgetöverenskommelse mellan generaltullstyrelsen och Västra tullregionen samt tullverkets försök att vidareutveckla uppföljningssystemet TUSS. Resultatet av denna uppföljningsverksamhet anser jag bör kunna ligga till grund för den kommande dialogen mellan finansdepartementet och tullverket avseende de myndighetsspecifika direktiv som skall utformas under våren 1991.

Enligt boksluten för tullverket 1988/89 och 1989/90 framgår av den ekonomiska verksamhetsredovisningen att de totala kostnaderna för tullverket har ökat med 130,5 milj.kr. Ökningen utgörs till övervägande del av lönekostnader inkl. kostnader för administration och utbildning. Härutöver tillkommer kostnader om ca 123 milj.kr. för att utveckla tulldatasystemet. En analys av kostnadsutvecklingen har inte gjorts i tullverkets bokslut. Det är nu enligt min mening angeläget att generaltullstyrelsen i samband med kommande bokslut gör en kostnadsanalys av sin verksamhet, varvid det nämnda uppföljningssystemet TUSS bör kunna vara till god hjälp.

Organisationsöversynen

Generaltullstyrelsens förslag till ny regional och lokal organisation för tullverket har remissbehandlats. Yttranden har inhämtats från länsstyrelserna, kommerskollegium och näringslivets organisationer samt de fackliga organisationerna.

Länsstyrelserna uttrycker varierande åsikter beroende på hur den egna regionen har behandlats i tullorganisationsförslaget och motsätter sig i princip föreslagna indragningar av tullmyndigheter. Länsstyrelsen i Malmöhus län motsätter sig förslaget att inordna Helsingborgs tullmyndighet i den Södra tullregionen med Malmö som huvudort.

Flera av länsstyrelserna anser att det hade varit till stor fördel om också förslaget till central organisation samt konsekvenserna av statskontorets och RRVs förslag hade kunnat utgöra underlag för en samlad bedömning av den framtida tullorganisationen.

Näringslivets organisationer förutsätter generellt att även den framtida tullservicen kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt. För ett genomförande av det nu föreliggande organisationsförslaget uttrycks en stor tveksamhet med anledning av oklarheter bl.a. i fråga om generaltullstyrelsens kommande organisation, behovet av tullregioner, företagens benägenhet att ansluta sig till tulldatasystemet och resultatet av tullens interna kontrollstrategiutredning.

De *fackliga organisationerna* ställer sig tveksamma till det nu presenterade organisationsförslaget och pekar på ett antal osäkerhetsfaktorer, såsom företagens beräknade anslutningsgrad och därmed också den rationaliseringspotential som kan frigöras, utvecklingen i Östeuropa och EG-integrationens effekter.

Svenska tulltjänstemannaförbundet har i en skrivelse den 13 december 1990 krävt att den s.k. TOR-utredningens förslag inte genomförs och att

nuvarande tullorganisation fryses i avvaktan på en EG-anslutning samt att en särskild tullkommission i EG-frågor med bred tull- och samhällskunskap tillsätts.

Den avvaktande hållning som ett flertal av remissinstanserna ger uttryck för måste enligt min mening vägas mot önskemålet om att så snart som möjligt få en rationellare organisation också inom tullverket så att verket står bättre rustat att möta de nya krav som tullverksamheten kommer att ställas inför inte minst genom den europeiska integrationen. Jag har också erfarit att generaltullstyrelsen har inlett ett visst arbete som syftar till att belysa frågan om hur ett eventuellt svenskt medlemskap i EG skulle påverka tullens verksamhet. Det är dessutom viktigt att tullverket — i likhet med andra statliga myndigheter — snarast underkastas de ökade kraven på förnyelse och effektivitet.

I en analys av statskontorets och RRVs alternativa organisationsförslag anför generaltullstyrelsen följande. De 14 tullmyndigheter som statskontoret föreslagit innebär i sig ingen ändring i förhållande till TOR-förslaget när det gäller var tullverksamhet skall vara lokaliserad. Statskontoret har också utgått från samma resursmängd. Om budgetdelegering kopplat till verksamhetsansvar skall ske från de föreslagna 14 myndigheterna till de lokala enheterna innebär detta, enligt generaltullstyrelsen, att i praktiken 14 regioner har upprättats med statskontorets förslag, att jämföra med de av styrelsen föreslagna fyra regionerna. Vid mer omfattande förändringar av verksamheten som berör flera myndigheter måste besluten enligt statskontorets förslag flyttas upp till central nivå. Styrelsen anser att sådana frågor primärt skall lösas på regionnivå, dvs. så nära verksamheten som möjligt.

Den av RRV föreslagna organisationen med 24 lokala tullmyndigheter med anknytning till länsgränserna blir menar styrelsen, med tanke på verksamhetsunderlaget, för stor i vissa delar av landet. Spännvidden skulle variera mellan ca 900 tjänster vid tullmyndigheten i Malmöhus län och 7 tjänster vid tullmyndigheten på Gotland. Vidare pekar styrelsen på att den trafik- och näringslivsstruktur som utgör tullverkets verksamhetsområde ser annorlunda ut än samverkansmyndigheternas. Vad gäller tulldatasystemets central/lokala struktur är denna enligt styrelsen endast ett uttryck för en teknisk lösning och har ingen direkt koppling till ledningsstrukturen för tullverkets organisation.

Enligt min mening är det angeläget att nu lägga fast strukturen i tullverkets lokala och regionala organisation. Ett genomförande av det förslag som statskontoret lagt fram i samrådsyttrande skulle — liksom för övrigt även RRVs förslag — medföra en inte obetydlig försening, eftersom ytterligare utredningsarbete skulle behövas. Finansieringen av tulldatasystemet skulle därmed också försämras och den erforderliga förnyelsen av tullverket få skjutas framåt i tiden.

Ledning, styrning och uppföljning — liksom budgetdelegering — kopplat till verksamhetsansvar i en så komplex och för hela landet täckande organisation som tullverket, förutsätter som styrelsen anfört ett led mellan den lokala verksamhetsnivån och den centrala nivån. Jag delar således styrelsens uppfattning att en regional nivå inom tullverket bör

finnas kvar. I likhet med generaltullstyrelsen anser jag också att antalet regioner bör begränsas så att det endast bör inrättas fyra tullregioner. Tullmyndigheten i Helsingborg med 80 % av resurserna skulle såsom styrelsen påpekat bli alltför dominerande i den av tullverkets organisationsutredning föreslagna Sydvästra tullregionen, som därtill endast skulle omfatta ytterligare tre tullmyndigheter. Utvecklingen mot en fast förbindelse över Öresund talar också enligt min mening för Malmö framför Helsingborg som regionhuvudort.

Inom de fyra regionerna bör det enligt min mening finnas ett lämpligt antal lokala tullmyndigheter. Det bör dock inte ankomma på vare sig regeringen eller riksdagen att exakt fastställa antalet lokala tullmyndigheter eller lokaliseringen av dessa. I stället anser jag att det är trafikens och näringslivets behov av tullinsatser samt statsmakternas krav på en effektiv och rationell klarerings- och kontrollverksamhet hos tullverket som bör vara styrande för hur tullverksamheten organiseras och lokaliseras.

I vilken takt som rationaliseringarna kan genomföras är, som styrelsen påpekat, i mycket hög grad beroende av företagens benägenhet att ansluta sig till tulldatasystemet. Det är också av detta skäl enligt min mening inte ändamålsenligt att fastställa en exakt organisation för tullverket. Jag förutsätter i stället att generaltullstyrelsen kontinuerligt anpassar organisationen till rådande behov av tullinsatser. I samband med frågan om finansiering av tulldatasystemet återkommer jag till de besparingar som behöver göras under de närmaste fem åren.

Sammanfattningsvis ställer jag mig således bakom de av generaltullstyrelsen föreslagna organisationsändringarna som innebär en indelning av Sverige i fyra tullregioner — Norra, Östra, Västra och Södra — med Haparanda, Stockholm, Göteborg resp. Malmö som regionhuvudorter. Regionerna bör vidare indelas i ett antal tulldistrikt med en tullkammare som har totalansvaret för verksamheten inom distriktet. Som en delvis finansiering av tulldatasystemet godtar jag också förslaget om en personalminskning med 352 årsarbetskrafter under en femårsperiod med början under budgetåret 1991/92. Härutöver tillkommer de besparingar som krävs för att förbättra lönsamheten för tulldatasystemet, som jag senare återkommer till. Den nya organisationen bör kunna införas den 1 januari 1992.

I likhet med vad som gäller för de flesta andra myndigheter bör det enligt min mening även hos tullverket inrättas en verksstyrelse med lekmannainflytande. Det är därför min avsikt att inom kort föreslå regeringen att vidta erforderliga ändringar i tullverkets instruktion. Jag har inte beräknat några särskilda medel för inrättandet av verksstyrelsen.

Vid utformningen av den centrala organisationen hos tullverket utgår jag från att generaltullstyrelsen anpassar även denna organisation till de förändrade krav som framöver kommer att ställas på tullverket.

Införandet av TDS har numera inletts i Norrbottens tullregion med en provdriftsstart i Haparanda i juni 1990 för export- och transitsystemen. Vad gäller import- och uppbördssystemen har tidpunkten för införandet senarelagts med ca ett halvår, varför systemen numera beräknas börja tas i drift under hösten 1991. Generaltullstyrelsen räknar dock med att den ursprungliga tidsplanen skall kunna hållas i fråga om införandet av de återstående systemen för vissa importfunktioner och efterkontroll m.m., så att i stort sett samtliga tullplatser skall kunna ha tillgång till ett komplett tulldatasystem under år 1993.

För att generaltullstyrelsen skall kunna fortsätta att utveckla och införa TDS enligt de ursprungliga planerna har jag för avsikt att i samband med förslag om utgifter på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 återkomma till behovet av medel för TDS.

I budgetpropositionen 1990 föreslog jag att 80 milj. kr. skulle anvisas för ytterligare uppbyggnads- och investeringskostnader för TDS i avvaktan på att generaltullstyrelsen presenterar förslag om en finansiering av TDS. I sin anslagsframställning har styrelsen pekat på sin särskilda skrivelse med förslag till tullverkets regionala och lokala organisation som en lämplig finansiering. Enligt förslaget kan totalt 352 årsarbetskrafter inbesparas, varav 260 på grund av datoriseringen och 92 genom andra effektiviseringar av verksamheten. Detta besparingsförslag bygger på den lönsamhetskalkyl som lämnades i samband med tulldatautredningens slutrapport i juni 1989. Generaltullstyrelsen har i samråd med statskontoret gjort en förnyad ekonomisk bedömning och lönsamhetskalkyl för TDS. Den nya kalkylen visar att kostnaderna för att utveckla och driva TDS under uppbyggnadsskedet uppgår till 520 milj. kr. i 1990 års prisläge, vilket innebär en ökning av kostnaderna med ca 75 % i förhållande till tulldatautredningens slutrapport. Detta gör att lönsamheten för TDS i motsvarande grad har försämrats, så att hela investeringen är återbetald först budgetåret 2001/02, dvs. sex år senare än enligt tidigare beräkning.

Enligt min mening är det angeläget att åtgärder vidtas som förbättrar den nu redovisade lönsamheten för TDS till en företagsekonomiskt sett rimlig tidsperiod för att undvika att en statsfinansiell belastning kvarstår under en alltför lång tidsperiod. Såsom också statskontoret framhållit är möjligheterna att påverka kostnadssidan begränsade varför ytterligare besparingar utöver de föreslagna 352 årsarbetskrafterna måste göras. För att få lönsamhet i systemet enligt den tidigare kalkylen krävs det ytterligare besparingar om 50 milj. kr. per år under en femårsperiod, dvs. totalt 250 milj.kr.

En förbättrad lönsamhet för TDS kan enligt generaltullstyrelsen huvudsakligen åstadkommas genom personalbesparingar, eftersom tullverkets förvaltningskostnader till drygt 80 % består av löner.

Genom att maximalt utnyttja en tidigareläggning av de föreslagna personalminskningarna kan enligt tullverkets hittillsvarande planering kostnaderna minska med ytterligare 35 milj.kr. under den närmaste femårsperioden. Härutöver anser jag att det bör vara möjligt, bl.a. genom att

endast inrätta fyra tullregioner samt genom vissa ändringar i den lokala och centrala organisationen, att under åren 1992—1996 minska kostnaderna för tullverket med ytterligare 40 milj.kr.

Om tullverket dessutom skall klara av att finansiera de 175 milj.kr. som återstår av de totalt 250 milj.kr. måste stora ingrepp göras i kvarvarande tullstationers öppethållande eller i verksamhetens totala kontrollnivå. Effekterna härav skulle i många fall innebära att stora avsteg måste göras från rimliga kontrollambitioner.

Mot denna bakgrund är jag inte beredd att föreslå ytterligare besparingar inom tullverksamheten för att även finansiera de återstående 175 milj.kr. för att få TDS lönsamt till budgetåret 1996/97. Redan de föreslagna besparingarna innebär stora påfrestningar för tullverksamheten samtidigt som det kan förutses att rörligheten från framför allt Östeuropa men även från andra delar av vår omvärld kommer att öka kraftigt och att det därmed ställs ökade krav på tullverket. Det är enligt min uppfattning inte heller rimligt att tullverket helt skall bekosta den fördyring av datoriseringen som beror på lokaliseringen av tulldatacentralen till Luleå, införandet av ett tekniskt mycket komplicerat system i central/lokal struktur och som dessutom drivs som statligt pilotfall inte minst vad gäller elektronisk överföring av uppgifter och därtill knutna regler för ansvarighet för lämnade uppgifter. Även de mycket avancerade säkerhetsanordningarna vid tulldatacentralen i Luleå har bidragit till de ökade kostnaderna.

Av vad som framgått av den tidigare redogörelsen utgör de totala besparingarna som tullverket behöver göra under de närmaste 5-6 åren för att finansiera TDS 352 årsarbetskrafter motsvarande ett ackumulerat belopp om ca 225 milj.kr. samt ytterligare 75 milj.kr., dvs. totalt 300 milj.kr. För budgetåret 1991/92 har generaltullstyrelsen föreslagit en besparing om 3,8 milj.kr. Det bör dock vara möjligt att åstadkomma en större besparing redan under detta första år. Jag är dock inte nu beredd att exakt ange storleken på besparingen för 1991/92. Jag räknar ändå med att generaltullstyrelsen efter hand skall kunna ta fram erforderligt material för statsmakternas uppföljning av de ekonomiska konsekvenserna av tullverkets datorisering. Utgångspunkten måste dock vara att de ovan nämnda besparingarna skall kunna åstadkommas under den kommande femårsperioden.

Vissa resursförstärkningar

Vid tillämpning av ett rationaliseringskrav på tullverket för budgetåret 1991/92 har jag beräknat 13,6 milj. kr. för konkreta effektivitetshöjande åtgärder inom tullverksamheten. Medlen bör kunna disponeras av generaltullstyrelsen först efter särskilt beslut av regeringen.

Som jag har nämnt i det föregående anser jag det viktigt att tullverket skall kunna ha en sådan rörlighet i sin organisation att den kan anpassas till de olika krav som ställs från statsmakternas och näringslivets sida. I ett läge med så kraftiga besparingar inom tullverksamheten för att finansiera tulldatasystemet finner jag det särskilt angeläget att tullverket

ges möjlighet att kunna upprätthålla en fullgod infrastrukturell klarerings- och kontrollservice för att kunna tillgodose näringslivets och samhällets ökade krav på tullinsatser i samband med nya färjelinjer m.m. För tullförrättningar på obekväm tid och utom tullplats tar tullverket in avgifter som beräknas uppgå till 50 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Av dessa tullförrättningsmedel disponerar tullverket för närvarande 41,5 milj. kr. för sin förvaltning. Med anledning av dessa oftast snabbt uppkomna behov av tullinsatser för nyinrättade färjelinjer m.m. anser jag att även de återstående 8,5 milj.kr. av tullförrättningsmedlen bör få återföras till tullverket för sådana insatser.

För att effektivisera tullverkets narkotikabekämpning har jag beräknat 6,9 milj.kr. för en utbyggnad av SPADI-systemet. Däremot har jag inte beräknat några särskilda medel för en verksamhet med flygövervakning. I den mån generaltullstyrelsen ändå bedömer att denna verksamhet är angelägen får den klaras av inom ramen för anvisade medel, t.ex. genom en något lägre utbyggnadstakt av SPADI-systemet.

För det fortsatta arbetet med granskning och registrering av enhetsdokumentet förordar jag att tullverket även under nästa budgetår får disponera 7,4 milj.kr. i avvaktan på att tulldatasystemet tas i bruk.

I samband med att tullverket övertar ansvaret för tillståndsgivning för viss utrikes yrkestrafik från Transportrådet fr.o.m. den 1 januari 1992 har jag beräknat medel för 3 årsarbetskrafter motsvarande 750 000 kr.

Den av generaltullstyrelsen föreslagna utbyggnaden av systemet med elevlöner för förtidsrekrytering av tulltjänstemän är jag inte beredd att ställa mig bakom med hänsyn till den anpassning av tullorganisationen som behöver göras om Sverige blir medlem i EG. Jag räknar med att styrelsen skall återkomma till regeringen med en förnyad bedömning av framtida rekryteringsbehov.

Ändrad anslagskonstruktion

Anslaget E 2. Tullverket: Anskaffning av viss materiel föreslås tas in under anslaget E 1. Tullverket: Förvaltningskostnader med ett oförändrat belopp om 3,5 milj.kr. Under anslaget föreslås vidare den särskilda anslagsposten Drift och underhåll av teknisk materiel m.m. införas under posten för Förvaltningskostnader. Intäkterna under anslaget för Tullförrättningsavgifter och för Försäljning av informations- och statistiktryck m.m. föreslås öka med 8,5 milj.kr. vardera, vilket motsvarar de beräknade inkomsterna för budgetåret 1991/92. Tullverket får tillgodoräkna sig de totala inkomsterna under dessa två poster för sin förvaltning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

1. *dels* beslutar att bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört angående inriktningen av de föreslagna ändringarna i tullverkets organisation,
2. *dels* föreslår riksdagen att till *E 1. Tullverket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 054 523 000 kr.

E 2. Konjunkturinstitutet

1989/90	Utgift	21 308 000
1990/91	Anslag	22 257 000
1991/92	Förslag	24 270 000

Konjunkturinstitutet är ett vetenskapligt forsknings- och utredningsorgan med uppgift att följa och analysera den ekonomiska utvecklingen inom och utom landet, utarbeta prognoser för den svenska ekonomin och bedriva forskning i anslutning härtill.

Chef för konjunkturinstitutet är en generaldirektör. Institutets uppgifter är fördelade på tre verksamhetsområden: Forskning, löpande verksamhet och administration.

Bakgrund

Konjunkturinstitutets verksamhet kan indelas i tre produktområden:

1. Konjunkturanalys och konjunturprognoser
2. Forskning och metodutveckling
3. Särskilda utredningar

Det dominerande inslaget i institutets arbete har varit konjunkturanalyser och prognoser (löpande verksamhet), där också konjunkturbarometern spelat en viktig roll. Den information som produceras ger underlag främst för den ekonomiska politiken men också för andra bedömares konjunkturprognoser.

De senaste 3—4 åren har ekonomiskt modellarbete blivit en betydelsefull del i verksamheten. Delvis rör det sig om metodutveckling för de egna prognoserna, men modellerna är också hjälpmedel för bl.a. långtidsutredningarna samt i analyser och utvärderingar av ekonomisk politik.

Det viktigaste spridningssättet för analysresultaten är via olika slags publikationer: Konjunkturrapporter, analysunderlag, konjunkturbarometrarna och pressmeddelanden. Uppdragsverksamheten har byggts ut de senaste åren, men den är fortfarande av relativt begränsad omfattning. Huvuduppgiften inom detta område är att tillhandahålla statistisk information för vissa stora avnämare bland företag och organisationer.

Resursåtgången för konjunkturinstitutets löpande verksamhet har kunnat minskas de senaste åren, trots en viss utökning av verksamheten. Till detta har bl.a. en mer systematisk ADB-användning bidragit. Betydligt större förändringar i det avseendet håller emellertid på att genomföras, och det gäller också beträffande utnyttjandet av modellarbetets resultat i prognoserna. Konsekvenserna av denna metodutveckling för analysarbetets kostnader och kvalitet är än så länge svåra att överblicka.

Konjunkturinstitutets förslag

Institutets förslag för budgetåret 1991/92 och för den kommande treårsperioden kan sammanfattas enligt följande.

Konjunkturinstitutets huvudförslag ansluter sig till budgetdirektiven och

innebär en reducering av ramanslaget med 5 % under perioden 1991/92—1993/94. Nedskärningen har fördelats med 1,5 procentenheter på vardera av de två första budgetåren och 2 procentenheter på det tredje året. Institutet framhåller att nedskärningen måste åstadkommas genom personalminskning inom den löpande analys- och prognosverksamheten.

I ett alternativt förslag föreslår konjunkturinstitutet:

att de rationaliseringsvinster som kan uppnås i den löpande prognosverksamheten under budgetåren 1991/92—1993/94 får användas inom institutet för utredningsprojekt inom särskilt angelägna områden samt metod- och kompetensutveckling i anslutning till det översynsprojekt som bedrivs i samarbete med ekonomiska rådet,

att personalstyrkan utökas med en heltidstjänst fr.o.m. budgetåret 1991/92 för konjunkturbarometern,

att en anslagsökning med 750 000 kr. beviljas för kompetenshöjande åtgärder,

att en investeringsram för ADB-utrustning på totalt 1 360 000 kr. för treårsperioden godkänns.

Föredragandens överväganden

Mitt förslag: Till *Konjunkturinstitutet* anvisas för budgetåret 1991/92 ett ramanslag på 24 270 000 kr.

Min bedömning:

— Huvudmålet för institutets verksamhet är att på ett effektivt sätt göra högkvalitativa analyser av den ekonomiska utvecklingen.

— Konjunkturinstitutet bör under den kommande treårsperioden vidareutveckla såväl förmågan att ta fram träffsäkra korttidsprognoser som förmågan att göra ekonomisk-politiskt relevanta analyser av förloppen och samband i tidsperspektivet 1—3 år.

Budgetram: För treårsperioden 1991/92—1993/94 bör medel för konjunkturinstitutets verksamhet beräknas med utgångspunkt från det huvudalternativ, med en reducering av ramanslaget med 5 % i volym under treårsperioden, som konjunkturinstitutet utgår ifrån i sin anslagsframställning. Minskningen av utgifterna bör ske med 1,5 % vardera av de första två budgetåren och med 2 % det tredje budgetåret.

Skälen för mitt förslag: Konjunkturinstitutets produkter utgör viktigt underlag för regeringskansliets — framför allt finansdepartementets — verksamhet. En stor del av institutets produktion används som avgörande underlag för budgetpropositionen, kompletteringspropositionen, andra propositioner, långtidsutredningarna samt annat arbete som finansdepartementet ansvarar för. Institutet skall också utföra forskning och metodutveckling samt särskilda utredningar.

Efterfrågan på snabb, aktuell *konjunkturinformation* har ökat på senare

tid. Institutet måste vidareutveckla såväl förmågan att ta fram träffsäkra korttidsprognoser som förmågan att göra ekonomisk-politiskt relevanta analyser av förloppen och samband i tidsperspektivet 1—3 år. Det stora översynsprojekt, som har initierats i samarbete med ekonomiska rådet, kommer att innehålla en genomgång av analysmetoder och prioriteringar, särskilt med hänsyn till informationsbehovet för stabiliseringspolitiken. Redan nu bör emellertid en första prövning göras av detaljeringsgraden i prognosarbetet på olika områden mot behovet av disaggregerad prognosinformation och ökad precision i prognoserna. Detta aktualiseras i samband med att den ekonometriska makromodellen KOSMOS nu integreras som hjälpmedel i prognosarbetet. Möjligheterna till tidsbesparingar genom ett ökat inslag av modellkalkyler bör övervägas. Så t.ex. bör känslighetsanalys och olika alternativa prognoskalkyler kunna genomföras med KOSMOS. Flera delområden i den löpande verksamheten kan också urskiljas, där ökade satsningar på metodutveckling och förbättrat prognosunderlag är angelägna. På två sådana områden har en utbyggnad redan inletts. Det gäller dels analyser av löneutveckling och lönebildning, dels en utvidgning av barometerundersökningarna till att också omfatta varuhandeln och en del andra tjänsteproducerande branscher.

Forskningsenhetens verksamhet har i uppbyggnadsskedet dominerats av arbetet med makroekonomiska modeller. Utrymmet för att formulera och driva fristående, probleminriktade projekt har varit begränsat. Vidareutveckling av modellerna (särskilt prognosmodellen KOSMOS) kommer att ta stora resurser i anspråk också de följande åren. Det gäller bl.a. att utveckla utbudssidan i KOSMOS och komplettera den med delmodeller för finansiella marknader och lönebildning. Vidare kommer modellutvecklingsarbete i anslutning till den kommande långtidsutredningen att krävas. Samarbetet med utomstående forskare i KIs och ekonomiska rådets översynsprojekt kommer i hög grad att engagera personalen vid forskningsenheten. Bland särskilda projekt med hög angelägenhetsgrad kan nämnas dels analyser av skattesystemets betydelse för resursanvändning, kapitalbildning och inkomstfördelning, dels tidsserieanalys av kvalitativa indikatorer (barometerdata) som kan förbättra underlaget för konjunkturprognoser.

Vid en genomgång av framtida arbetsuppgifter måste slutligen beaktas den snabbt ökande efterfrågan på insatser inom *särskilda utredningsprojekt*. Det kan gälla utvärdering av ekonomisk-politiska reformer, utveckling av ekonomisk statistik och "politikanalys" inom ramen för statligt kommittéarbete. Denna tredje huvuduppgift för institutet — vid sidan av löpande verksamhet och forskning/metodutveckling — bör vara en viktig del av verksamheten de närmaste åren.

Enligt min bedömning står de resultat som uppnåtts, huvudsakligen i form av publikationer, rapporter, analysunderlag etc., i god relation till de mål som uppställts. Effektiviteten har sålunda varit god och produktiviteten har ökat med avseende på det som är möjligt att kvantitativt mäta.

Sammanfattningsvis anser jag att konjunkturinstitutet under den kommande treårsperioden bör vidareutveckla såväl förmågan att ta fram träff-

säkra korttidsprognoser som förmågan att göra ekonomisk-politiskt relevanta analyser av förloppen och samband i tidsperspektivet 1—3 år. En prövning bör göras av detaljeringssgraden i prognosarbetet på olika områden mot behovet av disaggregerad prognosinformation och ökad precision i prognoserna. På forskningsområdet bör verksamheten, vid sidan av arbetet med det pågående översynsprojektet samt modeluttvecklingsarbete, inriktas på att analysera dels skattesystemets betydelse för resursanvändningen, kapitalbildning och inkomstfördelning, dels indikatorer som kan förbättra underlaget för konjunkturprognoser.

Från och med budgetåret 1991/92 beräknar jag, utöver den reducering med 1,5 % i enlighet med det rationaliseringskrav som konjunkturinstitutet utgår ifrån i sin anslagsframställning samt utöver pris- och löneomräkning, 230 000 kr. årligen för utvidgningen av barometerundersökningen till att också omfatta tjänsteproducerande företag. Denna utvidgning bedömer jag som mycket angelägen.

Förändringarna i arbetsuppgifter för enskilda handläggare och utredare vid institutet ställer krav på kompetens över ett bredare fält. Denna kompetensutveckling kan i viktiga delar åstadkommas genom omdisponeringar. Det är emellertid också nödvändigt att i större utsträckning än nu kunna rekrytera och behålla personal med forskningsmeriter och stor utredarerfarenhet. Det är enligt min mening angeläget att andelen anställda med kvalificerad utbildning över grundexamen ökas. Dessutom bör institutet ges möjlighet att rekrytera personer med bred utredarerfarenhet för att stärka den ekonomisk-statistiska kompetensnivån.

Jag förordar att konjunkturinstitutet från och med budgetåret 1991/92 tillförs ett belopp på 500 000 kr. per år för en sådan kompetensutveckling.

En försöksverksamhet med ändrad finansieringsmodell för investeringar i viss ADB- och kommunikationsutrustning initierades budgetåret 1990/91. Konjunkturinstitutet omfattas fr.o.m. budgetåret 1991/92 av denna verksamhet. För investeringar i ADB-utrustning beräknas konjunkturinstitutet för budgetåret 1991/92 att få ta upp ett lån i riksgäldskontoret på 760 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att till *Konjunkturinstitutet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 24 270 000 kr.

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om inriktningen av konjunkturinstitutets verksamhet.

E 3. Bankinspektionen

1989/90	Utgift	1 000	Reservation	—
1990/91	Anslag	1 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Bankinspektionen är en central förvaltningsmyndighet med huvuduppgift att utöva tillsyn över banker, bankfilialer och representationskontor för banker. Inom bankområdet ingår det i inspektionens uppgifter att följa såväl svenska bankers etableringar i utlandet som verksamheten vid utländska bankers dotterbolag, filialer och representationskontor i Sverige. Inspektionen är vidare tillsynsmyndighet för finansbolag, kreditaktiebolag, hypoteksinstitutionerna, Stockholms fondbörs, fondkommissionsbolag, Värdepapperscentralen VPC Aktiebolag, Upplysningscentralen UC Aktiebolag samt för fondbolag, dvs. bolag som förvaltar aktiefonder. Bankinspektionen är registreringsmyndighet för bankerna och håller en förteckning över finansbolag. En särskild uppgift för bankinspektionen är att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom tillsynsområdet samt att föra kartellregister. Inspektionens tillsynsverksamhet omfattar även uppgifter inom konsumentskyddsområdet, t.ex. granskning av avtalsvillkor samt tillsyn enligt konsumentkreditlagen. Bankinspektionen har uppgifter av övervakande och utredande karaktär avseende den s.k. insiderhandeln med värdepapper. Vidare har bankinspektionen ett samordningsansvar rörande kapitalmarknadsstatistiken.

Bankinspektionen leds av en generaldirektör som också är ordförande i inspektionens styrelse. Under generaldirektören finns en överdirektör med samordnings- och utvecklingsansvar beträffande främst internationella frågor. Efter omorganisationen vid halvårsskiftet 1990 finns inom inspektionen tre huvudenheter, kreditinstitutavdelningen, finansmarknadsavdelningen och administrativa byrån. Vidare finns en bankinspektör med ett övergripande ansvar för lagstiftning inom inspektionens område.

Bankinspektionens verksamhet finansieras genom obligatoriska avgifter från de institut och bolag som står under tillsyn av inspektionen. Avgifterna tas inte upp på statsbudgetens inkomstsida utan förs till ett reservationsanslag som uppbördsmedel. För inspektionens verksamhet skall regeringen fastställa en utgiftsstat för varje budgetår.

I den pågående omläggningen av budgetprocessen ingår bankinspektionen i budgetcykel 2 (1992/93—1994/95). Med hänsyn till den pågående utredningen av omfattningen, inriktningen och organisationen av tillsynen över de finansiella instituten och marknaderna (Dir. 1990:12) beslutade regeringen den 7 juni 1990 att bankinspektionen — i avvaktan på ytterligare direktiv från regeringen — inte skall påbörja någon fördjupad verksamhetsanalys.

Bankinspektionens förslag kan sammanfattas enligt följande.

Inspektionen konstaterar att den står inför uppgiften att tillgodose kvalitetskraven på tillsyn inom finansmarknader som fortlöpande förändras och växer i omfattning samt att det inte finns någonting som tyder på att denna utveckling skulle avstanna utan att det tvärtom förefaller som om omvandlingstakten ökar och får nya dimensioner. Den snabba utvecklingen av finansmarknaden med omfattande strukturförändringar och internationalisering av de finansiella företagen medför att kompetens- och resursfrågorna är särskilt angelägna för inspektionen. Enligt inspektionens mening framstår det som oundvikligt att tillsynsverksamheten rustas upp både på kortare och längre sikt och att generella resursminskningar i enlighet med givna budgetdirektiv därför över huvud inte framstår som realistiska.

Inspektionen redovisar i stället ett alternativt budgetförslag för budgetåret 1991/92 som nära ansluter till inspektionens motsvarande förslag i anslagsframställningen för innevarande budgetår.

Med hänsyn till kommande lagstiftning och till den i övrigt fortsatt snabba utvecklingen inom tillsynsområdet har således inspektionen funnit särskilda skäl att lägga fram ett budgetförslag som omfattar endast det närmaste budgetåret. Förslaget innebär kompensation för pris- och löneomräkningar samt en förstärkning av resurserna med 8 528 000 kr., varav 680 000 kr. engångsvis. Av förstärkningen avser 4 290 000 kr. lönekostnader motsvarande elva nya tjänster. Under perioden måste en bemanning och upprustning komma till stånd som gör det möjligt för bankinspektionen att fullgöra sina tillsynsuppgifter inom de områden som förändras snabbast och som är mest komplexa nämligen i första hand penning- och valutamarknaderna, derivatmarknaden och ADB-teknik med anknytning till dessa områden.

Inspektionen redovisar uppnådda resultat i den del av verksamheten som låter sig registreras numeriskt, såsom exempelvis klagomålsärenden. Inspektionen pekar emellertid på att huvuddelen av dess verksamhet inte är av den arten att den låter sig mätas på det sättet.

Beträffande rationaliserings- och effektivitetseffekter av gjorda ADB-investeringar menar inspektionen att dessa, på grund av att frigjorda resurser genast måste sättas in för att kompensera brister på andra områden, är svåra att mäta. Inspektionen anmäler att den i samarbete med statskontoret för närvarande utvecklar en ADB-strategi men att det redan nu står klart att inspektionen kommer att satsa på ett s.k. öppet system med samverkan mellan en basdator och persondatorer. Under budgetåret föreligger därför behov av medel för att ersätta 10 terminaler med persondatorer samt i övrigt för att upprätthålla nödvändig ADB-standard.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Stat		
Förvaltningskostnader	35 312 000	+ 10 286 000
(därav lönekostnader)	(21 194 000)	(+ 4 290 000)
Lokalkostnader	4 462 000	+ 357 000
Engångsanvisning	1 120 000	- 440 000
- ADB		(+ 550 000)
- kapitalmarknadsstatistik		(+ 130 000)
		(- 1 120 000)
	40 894 000	**+ 10 203 000**

Jag har i det föregående erinrat om att bankinspektionens verksamhet finansieras genom avgifter från de kreditinstitut m.fl. som står under inspektionens tillsyn. I statsbudgeten tas upp ett reservationsanslag om 1 000 kr. och i regleringsbrevet fastställer regeringen en utgiftsstat för det kommande budgetåret. I likhet med tidigare år skall jag redovisa de ändringar som nu kan beräknas i fråga om utgiftsstaten.

Jag har beräknat pris- och löneomräkningen för innevarande budgetår till 3 765 000 kr.

Som övergripande mål för verksamheten gäller att inspektionen skall se till att laglighet, säkerhet och sundhet råder inom tillsynsområdet och att förtroendet upprätthålls för de finansiella marknadernas stabilitet och funktionsförmåga. Inspektionen skall också se till att en ändamålsenlig struktur och inriktning på kredit- och värdepappersmarknaden främjas. Enligt min mening är det angeläget att inspektionens tillsynsverksamhet präglas av en hög ambitionsnivå såväl nationellt som internationellt.

Som tidigare översiktligt nämnts präglas tillsynsområdet alltjämt av snabba och omfattande förändringar. Denna utveckling kräver ändrad eller ny lagstiftning samt ökade tillsynsinsatser. De lagändringar som nyligen genomförts kommer, liksom de olika lagändringar som föranleds av större eller mindre utredningsförslag som lagts eller kommer att läggas fram, att på olika sätt påverka arbetsuppgifterna för inspektionen och medföra ökade krav på tillsynsinsatser.

Den tilltagande internationaliseringen, bl.a. i form av ett växande antal etableringar och delägarskap i utlandet från de svenska kreditinstitutens sida och vice versa, samt EG-frågornas ökade vikt ställer också nya krav på insatser från inspektionens sida. Detsamma gäller konsumentskyddsfrågorna, bl.a. bevakningen av kreditinstitutens avtalsvillkor. Över huvud taget innebär allmänhetens stora intresse för ekonomiska frågor att även massmedierna ställer krav på inspektionens service och insatser i olika avseenden.

Det är angeläget att inspektionens resurser successivt förstärks såväl kvalitativt som kvantitativt så att organisationen klarar att möta de krav som utvecklingen inom tillsynsområdet ställer. Under det kommande budgetåret bör inspektionen därför förstärka sina resurser i syfte att i första

hand bygga ut sin verksamhet för att möta behoven på penning- och valutamarknaderna, derivatmarknaden samt i övrigt för att möta de nya och ökade krav på tillsyn som ställs genom ny lagstiftning. För att i första hand möta de behov jag nu nämnt bör inspektionen tillföras förstärkta resurser, inkl. engångsanvisningar netto, med 6 438 000 kr.

Det jag nu sagt innebär emellertid inte att inspektionen undantas från krav att rationalisera och på ett relevant sätt redovisa uppnådda rationaliseringseffekter.

I det här sammanhanget finns anledning att uppmärksamma följande. Jag kommer i det följande att förorda att inspektionen skall tillföras viss del av de uppgifter som nu ankommer på spardelegationen. Jag har vid min medelsberäkning för inspektionen tagit hänsyn till detta.

Beträffande medel för teknikstöd förordar jag att 948 000 kr. beräknas på inspektionens utgiftsstat. I detta belopp ingår dels en engångsanvisning på 550 000 kr., dels en avgift till statskontoret på 160 000 kr. för uppgradering av basdatorn och byte av dataterminaler mot persondatorer. Detta svarar mot en investeringskostnad av 750 000 kr., vilken bekostas med medel under trettonde huvudtitelns anslag Anskaffning av ADB-utrustning.

Bankinspektionen arbetar kontinuerligt med att rationalisera, utvärdera och ompröva sin verksamhet. Som jag nämnt har inspektionen i sin anslagsframställning i en allmänt hållen beskrivning redovisat rationaliserings- och effektivitetseffekter av ADB-investeringar. Inspektionens beskrivningar av rationaliserings- och effektivitetseffekter liksom uppnådda resultat i övrigt måste dock fortsättningsvis konkretiseras och ställas i relation till förbrukningen av de medel som ställs till inspektionens förfogande.

Med hänvisning till sammanställningen och vad jag anfört tidigare beräknar jag inspektionens utgifter till 51 097 000 kr. för nästa budgetår. I likhet med föregående år bör anslaget i statsbudgeten föras upp med ett belopp om 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bankinspektionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

E 4. Försäkringsinspektionen

1989/90	Utgift	1 000	Reservation	—
1990/91	Anslag	1 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Försäkringsinspektionen har som central förvaltningsmyndighet att utöva tillsyn över det enskilda försäkringsväsendet, inkl. försäkringsmäklarna.

Försäkringsinspektionen leds av en styrelse. Chef för inspektionen är en generaldirektör, som också är styrelsens ordförande. Under generaldirektören finns en chefstjänsteman med samordnings- och utvecklingsansvar inom de verksamheter som inspektionen bestämmer. Inom inspektionen finns en avdelning för allmänna tillsynsärenden och en för försäkringsjuridiska ärenden samt en byrå för administrativa ärenden.

Försäkringsinspektionens verksamhet finansieras genom obligatoriska bidrag från försäkringsbolag, understödsföreningar samt försäkringsmäklare. På samma sätt som gäller för bankinspektionen tas tillsynsbidragen upp som uppbördsmedel under ett reservationsanslag utan att redovisas på statsbudgetens inkomstsida. För inspektionens verksamhet fastställer regeringen en stat för varje budgetår.

I den pågående omläggningen av budgetprocessen ingår försäkringsinspektionen i budgetcykel 2 (1992/93—1994/95). Med hänsyn till den pågående utredningen angående omfattningen, inriktningen och organisationen av tillsynen över de finansiella instituten och marknaderna (Dir. 1990:12) beslutade regeringen den 7 juni 1990 att försäkringsinspektionen — i avvaktan på ytterligare direktiv från regeringen — inte skall påbörja någon fördjupad verksamhetsanalys.

Försäkringsinspektionen

Inspektionens förslag avseende budgetåret 1991/92 kan sammanfattas enligt följande.

Inspektionen har redovisat två alternativa budgetförslag, dels ett s.k. huvudförslag enligt regeringens direktiv, dels ett alternativ som utgör inspektionens budgetförslag. Det första alternativet avser budgetåren 1991/92 och 1992/93, dvs. fram till övergången till den nya budgetprocessen, och motsvarar 98,5 % av föregående års anslag. Inspektionen anser att en sådan minskning av resurserna inte är realistisk med hänsyn de ökade krav på tillsynsverksamheten som följer av utvecklingen på försäkringsområdet. Till detta kommer att frågan om inspektionens tillsynsinriktning och organisation är under utredning. Mot denna bakgrund anser inspektionen att resursramen bör läggas fast för endast ett budgetår dvs. för budgetåret 1991/92.

Inspektionen har föreslagit en real resursförstärkning på 1 700 000 kr., varav

- 1 200 000 kr. för personalförstärkningar eller köp av konsulttjänster, samt

- 500 000 kr. för övriga förvaltningskostnader, inkl. driftskostnader för ADB, 200 000 kr.

Föredragandens överväganden

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Stat		
Förvaltningskostnader	18 343 000	+ 3 562 000
(därav lönekostnader)	(14 793 000)	(+ 2 978 000)
Lokalkostnader	2 577 000	+ 873 000
Engångsanvisning	785 000	- 585 000
- ADB		(+ 200 000)
		(- 785 000)
	21 705 000	**+ 3 850 000**

I det föregående har jag erinrat om att försäkringsinspektionens verksamhet finansieras genom avgifter från inspektionens tillsynsobjekt. I statsbudgeten tas upp ett reservationsanslag på 1 000 kr. och i regleringsbrev fastställer regeringen en utgiftsstat för det kommande budgetåret. I likhet med vad som har skett tidigare år skall här redovisas de ändringar som nu kan beräknas i fråga om utgiftsstaten.

Jag har beräknat pris- och löneomräkningen för innevarande budgetår till 2 935 000 kr.

Tillsynsområdet präglas av snabba och omfattande förändringar.

Sedan den s.k. behovsprincipen upphävdes år 1985 har antalet koncessionsansökningar ökat. Mycket talar för att den höga aktiviteten på koncessionsområdet kommer att fortsätta.

Ny lagstiftning har medfört ytterligare arbetsuppgifter för försäkringsinspektionen. En lag om försäkringsmäklare trädde i kraft den 1 januari 1990. Varje försäkringsmäklare skall vara registrerad hos försäkringsinspektionen och stå under dess tillsyn.

Den 1 februari 1990 trädde lagstiftning om en ny försäkringsform, livförsäkringar med aktiefondsanknytning, i kraft. Samtidigt genomfördes en genomgripande reformering av försäkringsrörelselagens pantsättningsregler.

Även andra utvecklingstendenser kräver ökad uppmärksamhet och aktivitet från försäkringsinspektionens sida. Försäkringsbolagens placeringsverksamhet och marknadsföring har blivit alltmer offensiv till följd av ökad konkurrens. Gränserna mellan försäkringsbolag och andra institut på finansmarknaden tenderar att luckras upp (branschglidningen).

Den internationella bevakningen — särskilt av utvecklingen inom EG — och kontakterna med tillsynsmyndigheter i andra länder kommer att kräva ökade resurser.

Det är angeläget att inspektionen har möjlighet att möta de krav som utvecklingen inom tillsynsområdet ställer.

Det sagda innebär att jag anser att resurserna i allt väsentligt skall

förstärkas i enlighet med inspektionens yrkande. Vad gäller ökade kostnader för ADB, 200 000 kr., är dessa av engångskaraktär. De bör därför behandlas som en engångsanvisning.

Vad jag nu sagt innebär inte att inspektionen undantas från kravet att rationalisera sin verksamhet. Det är angeläget att detta arbete fortsätter. Vidare bör inspektionens redovisningar av rationaliseringsåtgärder, effekterna av dessa och uppnådda resultat i övrigt fortsättningsvis konkretiseras, så att en resultatorienterad styrning och budgetdialog kan komma till stånd.

Med hänvisning till sammanställningen och till det anförda beräknar jag inspektionens utgifter till 25 555 000 kr. för nästa budgetår. I likhet med föregående år bör anslaget i statsbudgeten föras upp med ett belopp om 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Försäkringsinspektionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

F. Bidrag och ersättningar till kommunerna

1. Den kommunala ekonomin

1.1 Inledning

En dominerande del av den offentliga verksamheten sker i den kommunala sektorn. Det gäller främst hälso- och sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg och skolväsende. Totalt uppgår den kommunala sektorns utgifter för konsumtion och investeringar till närmare 300 miljarder kr. år 1991, dvs. drygt 20 % av BNP. Inkluderas även transfereringarna blir utgifterna ca 360 miljarder kr.[1] Omkring 85 % av de totala kommunala utgifterna finansieras med kommunalskatt eller skattefinansierade statliga transfereringar.

Anspråken på den kommunala sektorn har successivt ökat. Under 1960- och 1970-talen expanderade sektorn mycket snabbt. Under 1980-talet har utrymmet för den kommunala expansionen begränsats. Trots detta har ambitionerna att tillfredsställa människornas önskemål varit stora. Under 1980-talet har den kommunala konsumtionen realt ökat med 23 %, dvs. drygt 2 % per år. Det innebär att den kommunala sektorn i dag förfogar över mer resurser än någonsin tidigare.

Den snabba volymutvecklingen under 1980-talet har varit väsentligt högre än den av riksdagen uttalade målsättningen att volymökningen skall begränsas till ca 1 % per år. Statsmakterna har vidtagit olika åtgärder i syfte att dämpa volymökningen. Genom att ta i anspråk fonderade medel och sälja ut tillgångar har kommuner och landsting ändå kunnat expandera snabbare än vad deras inkomster har medgett. Kommunalskatten har ökat med i genomsnitt ca 2 kr./skr. under 1980-talet. Under senare år har dock den kommunala konsumtionens ökningstakt allt mer närmat sig riksdagens målsättning.

Enbart förändringar i befolkningens sammansättning förklarar en volymökning på ca 0,4 % per år under 1980-talet. Det innebär att merparten av volymökningen har sin grund i bl.a. nya åtaganden och ökad kvalitet i befintlig verksamhet. Barnomsorgen och omsorgen om de psykiskt utvecklingsstörda är exempel på prioriterade områden som har expanderat mycket kraftigt. Den redovisade volymökningen kan också till viss del bero på en lägre produktivitet. Det finns emellertid inte något bra underlag för att bedöma hur produktiviteten i sektorn som helhet har utvecklats.

Det saknas också en samlad och systematisk uppföljning av om resultaten i den kommunala verksamheten överensstämmer med uttalade mål för de olika verksamheterna. Under 1990-talet måste mål- och resultatuppföljning ställas i fokus. Detta förutsätter att fördelningen av ansvaret mellan staten och kommunerna klargörs och att kommunerna får befogenheter som överensstämmer med det ansvar som statsmakterna

[1] Uppgifterna i detta avsnitt bygger på nationalräkenskaperna, om inget annat anges i texten. Det innebär att de affärsdrivande verksamheterna ej ingår i redovisningen annat än till den del de finansieras med skattemedel.

lägger på kommunerna. Chefen för civildepartementet kommer senare i dag att redovisa sin syn på hur bl.a. dessa frågor bör drivas vidare.

Jag övergår nu till att redovisa min bedömning av den kommunala ekonomins utveckling mot bakgrund av de samhällsekonomiska problemen.

1.2 Kommunerna behöver en svensk ekonomi i balans

Den svenska ekonomin präglas av allvarliga problem. Under de senaste åren har inflationen varit högre än i omvärlden, tillväxten har dämpats allt mer och underskottet i bytesbalansen har ökat. Arbetet med att stabilisera ekonomin måste fullföljas med kraft under det närmaste året.

Det centrala stabiliseringspolitiska problemet i dag är inflationen. Den svenska ekonomins pris- och lönekostnadsutveckling måste brytas om välfärden och sysselsättningen skall kunna värnas. Det är i längden inte möjligt att trygga sysselsättningen i en ekonomi med prisstegringar som är snabbare än i omvärlden. I en politik för rättvisa och full sysselsättning måste inflationsbekämpningen sättas i första rummet. Inflationsbekämpningen måste därför överordnas andra ambitioner och krav. Det innebär att mycket starka restriktioner framgent måste läggas på statens liksom på kommunernas och landstingens utgifter.

För att balans i ekonomin skall kunna uppnås måste den ekonomiska politiken vidare vara inriktad så att den bidrar till tillväxt genom att stimulera produktiviteten och skapa utrymme för investeringar i produktionen och infrastrukturen. I motsvarande mån måste tillväxten i privat och offentlig konsumtion begränsas. Den konkurrensutsatta sektorn måste förstärkas. Investeringarna i Sverige ligger i dag under den nivå som är förenlig med långsiktigt stabil tillväxt. Under de närmaste åren måste utrymmet för framtidssatsningar säkras både i näringslivet och i den offentliga sektorn. Investeringarna måste öka såväl i den konkurrensutsatta sektorn som i infrastrukturen, t. ex. i transport- och kommunikationssystem och i yrkeskunnande. Ökade investeringar kräver ökat sparande, både privat och offentligt, och återhållsamhet både i offentlig och privat konsumtion.

Finanspolitiken har som grundläggande uppgift att ange ramen för hushållens, näringslivets, kommunernas och statens verksamhet. I nuvarande ekonomiska läge måste finanspolitiken vara stram. Ökningstakten i statsutgifterna reduceras. Statens utgiftskvot i förhållande till BNP minskar liksom skattekvoten. Regeringens ambition är att hävda välfärden inom ramen för en politik som leder till att de offentliga utgifternas andel av BNP minskar. Detta skall göra det möjligt att på sikt sänka skattetrycket. Därmed ställs krav på ökad produktivitet och effektivitet samt på omprövning av existerande utgiftsprogram.

Mot denna bakgrund måste även volymtillväxten i den kommunala sektorn begränsas så att utgiftsökningen inte överskrider vad samhällsekonomin tillåter.

1.3 Obalans i den kommunala ekonomin

För år 1990 beräknas kommunernas utgifter bli ca 20 miljarder kr. högre än inkomsterna. Differensen motsvarar ca 7 % av utgifterna. Enligt den preliminära nationalbudgeten beräknas utvecklingen i den kommunala sektorn bli följande.

Tabell 1.1 Kommunernas inkomster och utgifter
Löpande priser. Exkl. kommunala aktiebolag och stiftelser

	Miljarder kr.				Procentuell förändring			
	1989	1990	1991	1992	1989	1990	1991	1992
Alternativ 1								
Inkomster	**294,4**	**326,8**	**354,6**	**388,8**	**10,0**	**11,0**	**8,5**	**9,6**
Skatter	181,1	204,7	232,5	275,4	9,7	13,0	13,6	18,5
Bidrag från staten och socialförsäkringssektorn	74,7	80,2	78,5	68,3	9,8	7,4	-2,1	-13,1
Övriga inkomster	38,6	41,8	43,6	45,1	11,5	8,5	4,2	3,5
Utgifter	**299,4**	**345,9**	**358,7**	**376,2**	**9,4**	**15,5**	**3,7**	**4,9**
Transfereringar till hushåll	23,0	25,5	29,1	30,0	9,7	11,2	14,1	3,0
Övriga transfereringar	28,2	30,8	33,8	35,7	9,0	9,1	9,9	5,5
Konsumtion	227,8	264,2	269,6	281,2	10,1	16,0	2,0	4,3
Investeringar[1]	20,4	25,3	26,1	29,3	2,2	24,1	3,2	12,1
Finansiellt sparande	**-5,0**	**-19,1**	**-4,1**	**12,6**				
Alternativ 2								
Inkomster			**355,2**	**390,1**			**8,7**	**9,9**
Utgifter			**362,7**	**386,2**			**4,9**	**6,5**
Finansiellt sparande			**-7,5**	**3,9**				

[1] I investeringar m.m. ingår förutom kommunala myndigheters investeringar även kommunala affärsverks investeringar, investeringar i personalbostäder samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.
Källor: Konjunkturinstitutet, riksrevisionsverket, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

De förutsättningar som ligger till grund för beräkningarna i alternativ 1 är att konsumtionsvolymen ökar med ca 1 % per år och att befintliga löneavtal prolongeras år 1991. I alternativ 2 beräknas ett nytt avtal leda till att utbetalda löner ökar med ca 2 % ytterligare år 1991. I detta alternativ beräknas konsumtionsvolymen öka något långsammare. Hänsyn har i båda alternativen tagits till de förslag som jag avser presentera i det följande.

Beräkningarna visar att det finansiella sparandet förbättras något år 1991 och blir betydligt bättre år 1992. År 1992 beräknas den kommunala sektorn få ett positivt finansiellt sparande. Förbättringen av det finansiella sparandet är emellertid av tillfällig karaktär. År 1993 väntas utvecklingen vända och det finansiella sparandet bedöms återigen bli negativt i mitten på 1990-talet. Den tillfälliga förbättringen förklaras av att utvecklingen av kommunernas utgifter och inkomster inte ligger i fas med varandra på grund av det avräkningsförfarande som tillämpas mellan staten och kommunerna beträffande kommunalskatten. Utgifternas ökningstakt begränsas något med anledning av att löne- och prisökningstakten minskar fr.o.m. år 1991. Kommunernas skatteinkomster däremot baseras på skatteunder-

laget två år tidigare. Löneutvecklingen 1990 påverkar därmed kommunernas skatteinkomster först år 1992, och då med dubbel effekt till följd av avräkningsförfarandet. Den positiva utvecklingen fram till år 1992 förutsätter således att löneökningarna i kommuner och landsting kan hållas på en rimlig nivå.

Bedömningarna av den kommunala sektorns ekonomi visar också på lång sikt ett underliggande underskott i det finansiella sparandet. Detta gäller under förutsättning att kommunernas konsumtions- och investeringsvolym ökar med ca 1 % per år. Rörelsekapitalet, dvs. omsättningstillgångar minus kortfristiga skulder, blir då negativt. En omfattande kommunal upplåning och utförsäljning av egendom kan därför bli följden. Denna typ av åtgärder löser dock inte kommunernas grundläggande problem. I stället måste åtgärder vidtas för att långsiktigt nå balans mellan kommunernas utgifter och inkomster. Dessa åtgärder måste vara utformade så att den kommunala sektorns utveckling anpassas till det samhällsekonomiska utrymmet.

1.4 Föredragandens överväganden

Min bedömning:
- Kommuner och landsting måste inrikta sig på att klara sin verksamhet med en volymtillväxt som är mindre än 1 % per år.
- Kommunalt skattestopp råder t.o.m. år 1992. Den kommunala utdebiteringen förutsetts inte heller höjas efter år 1992.
- Statsmakterna bör aktivt bidra till att den kommunala sektorns utgifter kan begränsas.

Mitt förslag:
- År 1992 dras 3 miljarder kr. tillfälligt in från den kommunala sektorn genom att skatteutjämningsavgiften höjs med 0:25 kr./skr.
- Avräkningsskatten minskas fr.o.m. år 1992 för att neutralisera effekter av skattereformens senaste steg.

Skälen till min bedömning och mitt förslag: Problemen i den svenska ekonomin kräver att åtgärder vidtas för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna. Regeringen har presenterat åtgärder i syfte att begränsa de offentliga utgifterna. Det gäller bl.a. åtgärder inom socialförsäkringens område och inom den statliga administrationen.

Också kommuner och landsting måste bidra till att stabilisera den svenska ekonomin. Enligt den preliminära nationalbudgeten beräknas den kommunala sektorn få ett överskott i det finansiella sparandet på drygt 15 miljarder kr. år 1992, förutsatt att inga särskilda åtgärder vidtas. Den kommunala konsumtionen har där beräknats öka med ca 1 % per år. Även i ett alternativ med en högre löne- och prisökning beräknas sektorn redovisa ett positivt finansiellt sparande som uppgår till ca 7 miljarder kr. Bedömningar på olika håll visar att den kommunala sektorn har ett

mycket stort underliggande underskott, dvs. utgifterna blir på sikt väsentligt större än inkomsterna om utgifterna realt ökar med 1 % per år.

Regeringen har gjort bedömningen att den kommunala sektorns volymtillväxt måste begränsas till högst 1 %. Rationaliseringar och omprövningar i befintlig verksamhet är därmed nödvändiga. Regeringen har under det senaste året vidtagit olika åtgärder som skall underlätta nödvändig och önskvärd omstrukturering.

Den kraftiga förbättringen i den kommunala ekonomin under år 1992 får inte leda till att kommuner och landsting underlåter att vidta sådana strukturella förändringar som innebär att utgifterna långsiktigt anpassas till de löpande inkomsterna. Mot denna bakgrund föreslår jag att ca 3 miljarder kr. år 1992 tillfälligt dras in från den kommunala sektorn. Beloppet motsvarar knappt 1 % av sektorns totala utgifter.

Trots indragningen beräknas sektorn redovisa ett stort överskott i det finansiella sparandet år 1992. Detta överskott bör inte utnyttjas för att utöka verksamhetsvolymen. Det bör i stället utnyttjas för att konsolidera den kommunala ekonomin eller användas till sådana investeringar i infrastrukturen som på sikt leder till en ökad tillväxt i ekonomin.

Indragningen av 3 miljarder kr. bör ske genom en extra höjning av skatteutjämningsavgiften med ca 0:25 kr./skr. år 1992. Utöver denna höjning av skatteutjämningsavgiften kommer jag i det följande (avsnitt 3.4) att föreslå en ytterligare höjning med 0:11 kr./skr. i syfte att finansiera de automatiska höjningarna av skatteutjämningsbidragen.

Jag har vidare övervägt frågan om en förlängning av det kommunala skattestoppet. Under 1991 och 1992 råder ett av riksdagen beslutat kommunalt skattestopp. Regeringen och företrädare för Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet har kommit överens om att det kommunala skattetrycket inte heller efter år 1992 bör öka och att kommunerna och landstingen därför inte bör höja sin utdebitering. Jag är emellertid beredd att föreslå regeringen ett förlängt lagfäst skattestopp om det visar sig att kommuner och landsting ändå överväger skattehöjningar eller om volymtillväxten i den kommunala konsumtionen skulle tendera att överskrida det samhällsekonomiska utrymmet.

Kommunalekonomiska kommittén (Dir 1990:20) har bl.a. i uppdrag att presentera förslag som innebär att en utjämning av kommunalskatterna kan uppnås. Sådana förändringar i skattesatserna som följer av att ett nytt statsbidragssystem införs bör kunna genomföras redan under åren 1993 och 1994. Ett ändrat statsbidragssystem förutsätter att det kommunala skattetrycket inte höjs och att ändringarna leder till att skillnaderna i kommunal utdebitering minskar.

Kommande förslag från kommittén kan i vissa fall tänkas leda till sådana omfördelningseffekter att en förändring i ett enda slag inte kan anses vara rimlig. För att underlätta en övergång från dagens statsbidragssystem till ett nytt mer generellt utformat system bör kommittén föreslå hur de 3 miljarder kr. som år 1992 dras in från kommunerna skall kunna återföras till dem.

Givetvis bör inte heller de kyrkliga kommunerna höja sin utdebitering efter år 1992.

På grundval av propositioner om inkomstskatten 1990 m.m. (prop. 1989/90:50), om reformerad inkomst- och företagsbeskattning (prop. 1989/90:110) och om reformerad mervärdesskatt m.m. (prop. 1989/90:111) har rikdsdagen i anslutning till behandlingen av 1990 års kompletteringsproposition (prop. 1989/90:150 bil.4, FiU29, rskr. 359) beslutat införa en särskild avräkningsskatt för kommunerna, lagen (1990:609) om avräkningsskatt. Syftet med avräkningsskatten är att neutralisera de budgetmässiga effekterna av skattereformen i förhållandet mellan stat och kommun.

Riksdagen har sedermera behandlat vissa kvarvarande frågor i reformeringen av inkomst- och företagsbeskattningen, m.m. (prop. 1990/91:54, SkU10, rskr. 106). De beslutade kompletteringarna av 1991 års skattereform ger sammantaget ett neutralt budgetmässigt utfall för den konsoliderade offentliga sektorn. Kompletteringarna påverkar emellertid balansen mellan stat och kommun genom att bl.a. skatten på grupplivförsäkringar tillfaller staten medan kommunerna bär huvuddelen av skattebortfallet genom högre reseavdrag, högre särskilda grundavdrag för pensionärer samt delvis skattefri barnpension.

För att även fortsättningsvis upprätthålla en budgetmässig balans i förhållandet mellan stat och kommun föreslår jag att avräkningsskatten reduceras. Reduceringen skall motsvara det beräknade inkomstbortfallet för kommuner och landsting till följd av riksdagens beslut. Avräkningsskattens storlek bör således reduceras med de belopp som anges i tabell 1.2.

Tabell 1.2 Utfall för kommuner och landsting av beslutad fortsatt reformering av inkomst och företagsbeskattning (miljarder kr. i 1991 års löne- och prisnivå)

	1992	1993	1994	1995
Minskade skatteinkomster:				
Permanent effekt	0,2	1,1	1,1	1,1
Effekt på avräkningslikviden	0,2	1,1	0,9	–
Summa	**0,4**	**2,2**	**2,0**	**1,1**

Vid beräkningen av storleken på redovisade belopp har samma beräkningsprinciper tillämpats som när avräkningsskatten infördes. Det bör för fullständighetens skull nämnas att den särskilda löneskatten för pensionspremier m.m., som också ligger med i det kompletterande beslutet, redan tidigare har beaktats vid beräkningen av avräkningsskattens storlek. Denna komplettering bör därför inte föranleda några ytterligare åtgärder. Den tillfälliga höjningen av den allmänna löneavgiften är likvärdig med det senarelagda uttaget av särskild löneskatt på pensionsförmåner också i fråga om balansen mellan stat och kommun. Inte heller denna komplettering föranleder därför någon åtgärd.

Efter reducering av avräkningsskattens storlek blir skattesatserna följande (kr./skr.):

Tabell 1.3 Avräkningsskatt kr./skr.

År	Landsting	Kommuner	Landstingsfria kommuner
1991	0:34	0:60	0:94
1992	0:82	1:17	1:99
1993	1:20	1:63	2:83
1994	1:12	1:49	2:61
1995	1:03	1:41	2:44

Riktlinjer

Som jag tidigare har nämnt är det samhällsekonomiska utrymmet för en volymtillväxt i den kommunala sektorn ytterst begränsad 1991 och 1992. Det innebär att kommuner och landsting måste använda sina befintliga resurser mer effektivt för att de skall kunna möta medborgarnas krav på god vård och service. I många kommuner och landsting pågår redan nu ett omfattande arbete för att förbättra resursutnyttjandet. Det är angeläget att de goda erfarenheterna sprids så att resultat snabbt kan åstadkommas i hela kommunsektorn.

Statsmakternas stöd för att bidra till att kommuner och landsting kan genomföra förändringar i verksamheten bör vägledas av följande principer:

- Kommuner och landsting åläggs inte nya uppgifter utan att de samtidigt ges möjlighet att finansiera eventuella nya åtaganden med andra medel än höjda skatter.
- Ansvarsfördelningen mellan staten och kommunerna resp. landstingen klargörs. Staten formulerar övergripande mål och decentraliserar ansvaret för verkställigheten ytterligare.
- Statliga riktlinjer som inte är nödvändiga för att trygga grundläggande samhällsintressen i fråga om bl.a. likvärdig service för medborgarna tas bort.
- Statsbidragen ges en mer generell utformning.
- En övergång till ökad målstyrning av kommunal verksamhet bör ske samtidigt som större krav kommer att ställas på uppföljning av resultaten.
- Åtgärder som syftar till att öka produktivitet och effektivitet i den kommunala sektorn skall eftersträvas.

I det omstruktureringsarbete som krävs bör högsta prioritet ges åt kommunernas primära ansvarsområden, dvs. hälso- och sjukvård, skola, barn- och äldreomsorg och grundtrygghet för de svaga grupperna i samhället. Det betyder emellertid inte att dessa områden skall undantas från en ingående omprövning av hur tillgängliga resurser bäst kan

utnyttjas. Tvärtom är det nödvändigt att dessa verksamheter bedrivs så effektivt som möjligt för att välfärden skall kunna tryggas.

Chefen för civildepartementet kommer som nämnts att utveckla dessa frågor ytterligare senare i dag (bilaga 2.), Utveckling av offentlig sektor - gemensamma frågor

2 Åtgärder för att neutralisera effekterna av skattereformen och folkbokföringsreformen för de kyrkliga kommunerna

2.1 Inledning

Skattereformen påverkar även de kyrkliga kommunernas ekonomi. I 1990 års kompletteringsproposition (prop. 1989/90:150 bil. 4) uttalades att regeringen avsåg att återkomma till frågan om hur skattereformens effekter bör neutraliseras vad gäller förhållandet mellan staten och de kyrkliga kommunerna. Vidare uttalades att regeringen senare skulle ta upp frågan om vissa justeringar vad gällde finansieringen av svenska kyrkans verksamhet med anledning av att kyrkans kostnader minskar som ett resultat av att folkbokföringen fr.o.m. den 1 juli 1991 överförs till skattemyndigheterna. Jag tar nu upp dessa frågor till behandling.

2.2 Reformernas effekter

Inkomstskattereformen innebär att de kyrkliga kommunernas skatteunderlag kommer att öka på samma sätt som för kommuner och landsting. De i tabell 2.1 angivna beloppen avseende inkomstskattereformen är beräknade enligt samma principer som tillämpats för kommuner och landsting.

Breddningen av basen för mervärdeskatten innebär att de kyrkliga kommunernas utgifter för bränsle, el, vatten, viss fastighetsservice, hyror etc. ökar. Att reduceringsreglerna för mervärdeskatt inom byggområdet slopas medför också ökade utgifter. Till skillnad mot kommuner och landsting har de kyrkliga kommunerna inte fått möjlighet att dra av ingående mervärdeskatt. Reformen innebär alltså i denna del ökade kostnader för svenska kyrkan.

De kyrkliga kommunernas kostnader för folkbokföringen bedöms uppgå till närmare 600 milj.kr. per år. Bedömningen är gjord med utgångspunkt i en av statistiska centralbyrån i annat sammanhang gjord enkätundersökning. Uppjustering har gjorts till 1991 års förväntade pris- och lönenivå. I och med att folkbokföringen överförs till skattemyndigheterna frigörs resurser i de kyrkliga kommuner som nu handhar dessa uppgifter. Eftersom resurserna är fördelade på ett stort antal kyrkliga kommuner — främst pastorat — är det svårt att bedöma i vilken omfattning och i vilken takt medel kan frigöras. De i tabell 2.1 upptagna beloppen bygger på ett antagande om att ca hälften av nuvarande resurser successivt bör kunna frigöras på några års sikt. Vid bedömningen har engångskostnader under åren 1991 och 1992 för inköp av datorutrustning, utbildningsinsatser m.m. beaktats.

I tabellen sammanfattas de bedömda effekterna av skattereformen resp. folkbokföringsreformen. Beträffande skattereformen har hänsyn tagits till de tvååriga eftersläpningseffekter som beror på det avräkningsförfarande som tillämpas mellan staten och kommunerna vad gäller kommunalskatten.

Tabell 2.1 Utfall av skattereformen och folkbokföringsreformen för kyrkliga kommuner
(miljarder kr. i 1991 års pris- och lönenivå)

	1991	1992	1993	1994	1995
Folkbokföringen	+ 0,1	+ 0,2	+ 0,3	+ 0,3	+ 0,3
Breddad mervärdeskatt	- 0,2	- 0,2	- 0,2	- 0,2	- 0,2
Inkomstbeskattningen		+ 0,3	+ 0,5	+ 0,4	+ 0,4
Summa	**- 0,1**	**+ 0,3**	**+ 0,6**	**+ 0,5**	**+ 0,5**

- = försämrar den ekonomiska situationen för de kyrkliga kommunerna
+ = förbättrar det ekonomiska situationen för de kyrkliga kommunerna

2.3 Neutralisering av skattereformens och folkbokföringsreformens effekter

Mitt förslag: Skattereformens och folkbokföringsreformens effekter bör ge ett för de kyrkliga kommunerna budgetmässigt neutralt utfall. Åtgärder bör vidtas i ett sammanhang för båda reformerna.

Skälen för mitt förslag: Riksdagen har beslutat om neutralisering av skattereformens effekter för kommuner och landsting fr.o.m. år 1991. En motsvarande neutralisering bör göras även för de kyrkliga kommunerna. Denna bör också omfatta den kostnadsminskning för kyrkan som folkbokföringsreformen innebär.

Avrundat till hundratal milj.kr. beräknas som tidigare redovisats (tabell 2.1) de båda reformerna sammantaget innebära att kyrkan får en merkostnad på 100 milj.kr. år 1991. Däremot beräknas kyrkans ekonomiska utrymme öka med 300 milj.kr. år 1992, 600 milj.kr. år 1993 och 500 milj.kr. per år därefter. Dessa medel bör återföras till staten för att bidra till en helfinansiering av skattereformen och folkbokföringsreformen.

För åren 1991 och 1992 bör neutraliseringen genomföras enligt följande. Nettoeffekten för de båda åren innebär att ca 140 milj.kr. skall återföras till staten. Det föreslås ske genom indragning av statsbidragen till kyrkofonden, eftersom dessa till största delen är avsedda att vidarefördelas till de kyrkliga kommunerna. Bidragen uppgår sammanlagt till 68 milj.kr. per år, dvs. 136 milj.kr. för båda åren. Statsbidragsindragningarna berör sjunde huvudtiteln (finansdepartementet) och trettonde huvudtiteln (civildepartementet).

Beträffande sjunde huvudtiteln har riksdagen för innevarande budgetår

beslutat (prop. 1989/90:150 bil. 4, FiU29, rskr. 359) att anvisa medel avseende bidrag till de kyrkliga kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m.m. Jag föreslår nu att detta bidrag på 30 milj.kr. per år slopas, vilket överensstämmer med vad som tidigare har beslutats för kommuner och landsting. För att uppnå tillräcklig neutraliseringseffekt sammantaget för åren 1991 och 1992 föreslår jag att bidraget dras in per den 1 januari 1991.

Chefen för civildepartementet kommer senare idag att lämna förslag om indragning av de statsbidrag som är att hänföra till trettonde huvudtiteln.

Fr.o.m. år 1993 måste ytterligare åtgärder — utöver nämnda statsbidragsindragningar — vidtas för att en neutralisering skall uppnås. Frågan måste emellertid utredas ytterligare. Jag avser att återkomma om detta senast i samband med 1992 års budgetproposition.

3 Skatteutjämningssystemet

Skatteutjämningssystemet syftar till att utjämna de stora skillnader som finns mellan enskilda kommuner resp. landsting i fråga om skattekraft och kostnader för bedrivande av kommunal verksamhet. Systemet skall främja en i möjligaste mån likvärdig kommunal service i olika delar av landet, oavsett skattekraft. Systemet i sin helhet omfattar ordinarie skatteutjämningsbidrag, extra skatteutjämningsbidrag, allmän skatteutjämningsavgift samt särskild skatteutjämningsavgift.

Skatteutjämningsbidrag minus skatteutjämningsavgifter motsvarar en för år 1991 kommunal skattesats på 1:70 kr./skr. i genomsnitt för landet, eller 1 238 kr./invånare. Den största betydelsen har skatteutjämningssystemet för Gotlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Utvecklingen av skatteutjämningsbidrag och skatteutjämningsavgifter under senare år framgår av följande sammanställning.

Tabell 3.1 Skatteutjämningsbidrag till kommuner och landsting åren 1986–1991 (milj.kr.)

	1986	1987	1988	1989	1990	1991[1]
Ordinarie skatteutjämningsbidrag	**11 699**	**12 908**	**13 924**	**15 329**	**16 988**	**19 061**
varav till						
kommuner	6 470	7 143	7 684	8 599	9 564	10 855
landsting	5 229	5 765	6 240	6 730	7 424	8 206
Extra skatteutjämningsbidrag	**230**	**356**	**323**	**287**	**230**	**230**
Totalt	**11 929**	**13 264**	**14 247**	**15 616**	**17 218**	**19 291**
Skatteutjämningsavgifter	**1 167**	**2 700**	**3 987**	**4 576**	**6 719**	**8 734**
Bidrag, netto	**10 762**	**10 564**	**10 260**	**11 040**	**10 499**	**10 557**

[1] Preliminära uppgifter

3.1 Ordinarie skatteutjämningsbidrag

Bestämmelser om skatteutjämningsbidrag finns i lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag och förordningen (1988:494) om skatteutjämningsbidrag.

Skatteutjämningsbidrag garanteras kommuner och landsting vars egen skattekraft är lägre än den de anses behöva för att kunna ge medborgarna likvärdig kommunal service oavsett i vilken kommun man bor. Denna garanterade skattekraft anges i procent av medelskattekraften och omfattar följande delar:

- grundgaranti
- tillägg eller avdrag på grund av ogynnsam resp. gynnsam åldersstruktur och social struktur
- tillägg för befolkningsminskning.

Riksdagen beslöt våren 1979 (prop. 1978/79:95, FiU35, rskr. 335, SFS 1979:362) om en omfattande förändring av skatteutjämningsystemet. Reformen var fullt genomförd år 1982 och innebar att grundgarantinivån höjdes i framför allt de södra och mellersta delarna av landet. Inriktningen av reformen ledde emellertid till att skattesatserna generellt sett blev betydligt högre i Norrland, framför allt i skogslänen, än i övriga delar av landet. För att bryta denna utveckling och åstadkomma en bättre regional balans beslöt riksdagen våren 1988 (prop.1987/88:100 bil.9, FiU19, rskr. 244) att ändra systemet för kommunal skatteutjämning.

Ändringen innebar att man inom en i stort sett oförändrad ram höjde grundgarantinivån för kommunerna i Norrland liksom för de kommuner i mellersta och södra Sverige som ingår i stödområden. Även i vissa delar av Östergötland, östra Småland och Blekinge höjdes grundgarantierna. Höjningarna motsvarades av sänkta garantier för övriga delar av landet.

Grundgarantierna har på så sätt fått en mer markerad regionalpolitisk profil, vilket förutsätts leda till minskade utdebiteringsskillnader. Den tekniska uppbyggnaden av skatteutjämningssystemet, med bl.a. anknytning till medelskattekraften som en viktig del, ändrades inte.

En maximering av den skattesats som läggs till grund för bidragsberäkningen har införts i syfte att begränsa den enskilda kommunens möjligheter att påverka bidragets storlek. Den är satt till 16:00 kr./skr. för kommunerna, 13:50 kr./skr. för landstingen och till 29:50 kr./skr. för de kommuner som inte ingår i landsting. De kommuner och landsting som hade en högre skattesats fick genom denna ändring minskat skatteutjämningsbidrag. Denna bidragsminskning har kommunerna och landstingen i norra Sverige kompenserats för genom en högre grundgaranti.

För år 1991 får kommuner och landsting tillsammans ordinarie skatteutjämningsbidrag med preliminärt 19 061 milj.kr. Av landets totalt 284 kommuner erhåller 236 (83 %) skatteutjämningsbidrag. Samtliga landsting utom tre, Stockholms, Uppsala samt Göteborgs och Bohus läns landsting, får skatteutjämningsbidrag.

3.2 Extra skatteutjämningsbidrag

Utöver ordinarie skatteutjämningsbidrag får regeringen enligt 7 § lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag bevilja extra skatteutjämningsbidrag. För år 1991 har regeringen hittills beviljat 224 milj. kr. i sådana bidrag. Extra skatteutjämningsbidrag beviljas, efter ansökan, kommuner och landsting som av olika skäl har kommit i ekonomiska svårigheter. Vid denna prövning tas hänsyn till bl.a. förluster i eldningsanläggningar avsedda för inhemska bränslen. Extra skatteutjämningsbidrag utbetalas också för att trygga kollektivtrafik i glesbygd sedan statsbidraget för detta ändamål slopats samt, efter särskild ansökan, till de kommuner som vidtar förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor.

3.3 Allmän skatteutjämningsavgift

Bestämmelser om allmän skatteutjämningsutgift finns i lagen (1987:560) om skatteutjämningsavgift.

Den allmänna skatteutjämningsavgiften infördes år 1986 och bestämdes då till 0:14 kr./skr. Avsikten var att avgiften skulle finansiera den automatiska ökningen av skatteutjämningsbidragen mellan åren 1985 och 1986. Av samma skäl har avgiften höjts för åren 1987, 1988, 1990 och 1991. Höjningarna har uppgått till 0:08 - 0:10 kr./skr. för dessa år. Fr.o.m. år 1987 höjdes dessutom skatteutjämningsavgiften med 0:13 kr./skr. för kommunerna för att ersätta en utebliven besparing inom skolans område. År 1990 höjdes avgiften för kommunerna med 0:09 kr./skr. för att delvis finansiera 1990 års satsning på barnomsorgen.

Sedan år 1990 beräknas skatteutjämningsavgiften enbart på det egna skatteunderlaget (prop. 1988/89:150 bil.6, FiU 29, rskr. 326). Tidigare beräknades avgiften på summan av det egna taxerade skatteunderlaget och tillskottet av skatteunderlag enligt lagen om skatteutjämningsbidrag. För att inkomsterna från skatteutjämningsavgiften efter förändringen skulle uppgå till oförändrat belopp, höjdes avgiften för år 1990 med 0:05 kr./skr. för kommunerna och 0:04 kr./skr. för landstingen.

3.4 Särskild skatteutjämningsavgift

Bestämmelserna om särskild skatteutjämningsavgift finns i lagen (1987:561) om särskild skatteutjämningsavgift.

Fr.o.m. år 1986 tas en särskild skatteutjämningsavgift ut av kommuner med hög skattekraft. Denna avgift, som är progressiv, skärptes år 1988 (prop. 1986/87:100, FiU29, rskr. 343) och år 1989 (prop. 1987/88:100, FiU19, rskr. 244). Våren 1989 (prop. 1988/89:150 bil.6, FiU29, rskr. 326) beslöt riksdagen att ändra reglerna så att den särskilda avgiften fr.o.m. år 1990 skall omfatta alla kommuner med ett skatteunderlag som överstiger medelskattekraften. Avgiften tas ut på den del av det egna skatteunderlaget som överstiger 100% av medelskattekraften, dock inte för den del av skatteunderlaget som understiger det för kommunen garanterade skatteunderlaget enligt lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag. Avgiften har fr.o.m. år 1990 följande utformning:

Tabell 3.2 Särskild skatteutjämningsavgift (kr./skr.)

Skattekraften i % av av medelskattekraften	Avgiften per skattekrona i intervallet
100–109,99	1:-
110–119,99	2:-
120–124,99	3:-
125–129,99	4:-
130–134,99	6:-
135–139,99	8:-
140–144,99	10:-
145–149,99	12:-
150–	14:-

Skatteutjämningsavgifterna uppgår år 1991 till sammanlagt 8 734 milj.kr., varav 644 milj.kr. avser den särskilda skatteutjämningsavgiften. År 1991 betalar 42 kommuner särskild skatteutjämningsavgift.

3.5 Finansiering av skatteutjämningsbidragen

Skatteutjämningsbidragen följer automatiskt skatteunderlagets förändringar, eftersom de är knutna till medelskattekraften.

Skatteutjämningsavgifterna tas sedan år 1986 ut för att neutralisera ökningen av bidraget. Vid oförändrat avgiftsuttag beräknas ökningen mellan åren 1991 och 1992 uppgå till ca 1 500 milj.kr. netto. Skatteutjämningsbidragen beräknas då öka med ca 2 800 milj.kr. och skatteutjämningsavgifterna med sammanlagt ca 1 300 milj.kr.

För att neutralisera ökningen av kostnaderna i skatteutjämningssystemet mellan åren 1991 och 1992 föreslår jag att den allmänna skatteutjämningsavgiften höjs med 0:11 kr./skr. för år 1992. Jag har tidigare (avsnitt 1.4) föreslagit att skatteutjämningsavgiften dessutom tillfälligt höjs med 0:25 kr./skr för år 1992. Skatteutjämningsavgiften 1992 blir därmed 1:15 kr./skr. för kommuner och 0:92 kr./skr. för landsting.

3.6 Grundgarantier till vissa nybildade kommuner

Regeringen har beslutat att Nyköpings kommun skall delas i tre nya kommuner vid årsskiftet 1991—1992. De nybildade kommunerna skall benämnas Gnesta, Nyköping och Trosa.

I lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag ges samtliga kommuner och *landstingskommuner en garanterad skattekraft — grundgaranti —* uttryckt i procent av medelskattekraften. Således skall grundgarantier fastställas för de nybildade kommunerna.

Enligt 4 § lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag är grundgarantin 100 % för samtliga kommuner i Södermanlands län. Enligt min uppfattning bör grundgarantin utgöra 100 % även för de tre nybildade kommunerna. Någon ändring i lagen behöver då inte göras med anledning av delningen av Nyköpings kommun.

4. Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1987:560) om skatteutjämningsavgift
2. lag om ändring i lagen (1990:609) om avräkningsskatt.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 9.1 och 9.2.

5. Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört i det föregående hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

1. att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1987:560) om skatteutjämningsavgift,
2. att anta förslaget till lag om ändring i lagen (1990:609) om avräkningsskatt,
3. att bidraget till de kyrkliga kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala garantibeskattningen m.m. upphör för tiden efter utgången av år 1990,
4. att grundgarantin enligt 4 § lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag skall vara 100 % av medelskattekraften i riket för de nybildade kommunerna Gnesta, Nyköping och Trosa.

6. Anslagsberäkningar

F 1. Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m.m.

1989/90	Utgift	16 413 991 976
1990/91	Anslag	18 240 000 000
1991/92	Förslag	20 698 000 000

Från anslaget betalas skatteutjämningsbidrag till kommuner och landsting enligt lagen (1988:491) om skatteutjämningsbidrag samt lagen (1982:221) med särskilda bestämmelser angående det kommunala skatteunderlaget m.m. Ytterligare föreskrifter för bidragsgivningen finns i förordningen (1988:494) om skatteutjämningsbidrag. Vidare betalas kostnaderna för skatteutjämningsnämnden, som är ett rådgivande organ i frågor om extra skatteutjämningsbidrag, från detta anslag.

Med utgångspunkt i 1990 års skattesatser och en viss antagen höjning av skatteunderlaget samt med antagande att åldersstrukturen är densamma som för 1990 bedöms det *ordinarie skatteutjämningsbidraget* uppgå till 19 061 milj.kr. år 1991.

Extra skatteutjämningsbidrag beviljas efter ansökan sådana kommuner och landsting som av olika skäl har kommit i ekonomiska svårigheter. För år 1991 har sådana bidrag hittills beviljats med 129 milj.kr. Dessutom utbetalas vissa andra, riktade bidrag inom ramen för det extra skatteutjämningsbidraget. För att trygga kollektivtrafik i glesbygd, sedan statsbidraget för detta ändamål slopats, utbetalas ett särskilt bidrag om 70 milj.kr. till Gotlands kommun samt till kommunerna och landstingen i de s.k. skogslänen. Inom ramen för extra skatteutjämningsbidrag beviljas också efter ansökan 25 milj. kr. som stöd till kommuner som vidtar förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor.

Anslagsbehovet år 1992 för extra skatteutjämningsbidrag beräknas till oförändrat 230 milj.kr.

Medelsbehovet under budgetåret 1991/92 avser bidrag som utbetalas under andra halvåret 1991 och första halvåret 1992. Bidragen under 1991 uppgår till 19 291 milj. kr. och beräknas för 1992 till 22 105 milj. kr. Hälften av beloppen för kalenderår 1991 resp. 1992, 20 698 milj.kr., utbetalas under budgetåret 1991/92. Jag föreslår att anslaget förs upp med detta belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att utge extra skatteutjämningsbidrag för år 1992 i enlighet med vad jag förordat,
2. till *Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 20 698 000 000 kr.

F 2. Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen

1989/90	Utgift	887 621 546
1990/91	Anslag	879 172 000
1991/92	Förslag	879 172 000

Från anslaget betalas bidrag till kommunerna som kompensation för det intäktsbortfall som blivit en följd av att den kommunala beskattningen av juridiska personer upphört (prop. 1983/84:133 bil.1, FiU39, rskr. 422, SFS 1984:504). Första bidragsåret var 1985. För år 1986 beslöt riksdagen (prop. 1984/85:150, FiU29, rskr. 29) att kompensationen skulle reduceras med 30 kr./invånare. En ytterligare reducering med 90 kr./invånare har riksdagen beslutat om fr.o.m. år 1988 (FiU 1986/87:29, rskr. 343). Regeringen har i september 1990 fastställt beloppet till sammanlagt ca 879 milj.kr. för år 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 879 172 000 kr.

G. Övriga ändamål

G 1. Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m.m.

1989/90	Utgift	225 828
1990/91	Anslag	250 000
1991/92	Förslag	250 000

Från anslaget bestrids för närvarande Sveriges bidrag till nordiska skattevetenskapliga forskningsrådet.

Medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till avrundat 250 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 250 000 kr.

G 2. Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon

1989/90	Utgift	18 860 000
1990/91	Anslag	15 000 000
1991/92	Förslag	15 000 000

Enligt lagen (1960:603) om bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon, som upphävts vid utgången av september 1988 men som tillämpas övergångsvis i vissa fall, utgår bidrag till sådana handikappade motorfordonsägare som har ett gällande beslut om befrielse från årlig vägtrafikskatt. Bidragen motsvarar skattekostnaderna för viss mängd bensin som för ägare av bil uppgår till 700 liter och för ägare av motorcykel till 250 liter för helt år. Bidragen betalas i efterskott för budgetår. Ärenden om bidrag handläggs av riksskatteverket.

En ny form av bilstöd för handikappade som börjat tillämpas den 1 oktober 1988 kan väntas medföra att utbetalningarna på detta anslag minskar. I avvaktan på att effekterna av det nya bilstödet kan bedömas säkrare beräknar jag för budgetåret 1991/92 kostnaderna för bidrag enligt detta anslag till oförändrat 15 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 15 000 000 kr.

G 3. Exportkreditbidrag

1989/90	Utgift	2 270 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Från detta anslag bekostas exportkreditbidrag enligt lagen (1978:401) om exportkreditstöd.

En förutsättning för att exportkreditstöd skall komma i fråga är bl. a. att exportkreditavtalet ingåtts före utgången av år 1981. Ansökan om stöd görs i första hand hos exportkreditnämnden. Nämnden prövar om de allmänna förutsättningarna för stöd föreligger. Stödet kan ges i form av antingen ett avdrag vid inkomsttaxeringen eller ett skattefritt bidrag. Bidrag ges bara om avdraget inte kan utnyttjas skattemässigt. Ansökan om utbetalning av bidrag skall göras hos riksskatteverket senast en månad efter det att exportföretagets taxeringar för beskattningsåret har vunnit laga kraft.

Riksskatteverket

Under de år möjlighet funnits till exportkreditbidrag har endast ett fåtal ansökningar kommit in till riksskatteverket. Då någon prognos för budgetåret 1991/92 inte låter sig göras föreslår riksskatteverket att anslaget tas upp med 1 000 kr. i statsbudgeten.

Föredraganden

Någon tillförlitlig beräkning av medelsbehovet under detta anslag är inte möjlig att göra. Till svårigheten att överblicka omfattningen av underlaget för exportkreditstödet kommer att det inte är möjligt att förutse taxeringsutfallet och de därav föranledda yrkandena om bidrag. Med hänsyn till osäkerheten om vilket medelsbehov som kan bli aktuellt förordar jag att anslaget förs upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. också i statsbudgeten för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Exportkreditbidrag* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 4. Kostnader för vissa nämnder

1989/90	Utgift	1 026 296
1990/91	Anslag	1 588 000
1991/92	Förslag	1 740 000

Från anslaget bestrids kostnader för statens krigsförsäkringsnämnd och statens krigsskadenämnd. Medelsförbrukningen för nästa budgetår beräknar jag för statens krigsförsäkringsnämnd till 62 500 kr. och för statens krigsskadenämnd till 37 500 kr.

Vidare bestrids från detta anslag kostnader för det ekonomiska rådet. Medelsförbrukningen nästa budgetår beräknas till 1 640 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för vissa nämnder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 740 000 kr.

G 5. Ränteersättningar m. m.

1989/90	Utgift	-
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

I prop. 1987/88:150, bil. 1, anmälde regeringen att en räntebärande placeringsmöjlighet borde öppnas inom ramen för statens betalningssystem. Arbetet med att utveckla denna placeringsform pågår för närvarande inom riksrevisionsverket. Den ränteersättning som skall utbetalas i samband med den nya placeringsformen skall bruttoredovisas under detta anslag. Inledningsvis skall endast vissa av länsstyrelsernas och kronofogdemyndigheternas förvaltade medel placeras i den nya placeringsformen. I avvaktan på en precisering av vilka medel som avses föreslår jag att anslaget förs upp med ett belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ränteersättningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

Övriga frågor inom finansdepartementets område

1. Sparfrämjande åtgärder

Föredragandens överväganden

Spardelegationen inrättades genom beslut av regeringen den 13 juni 1985. Dess huvudsakliga uppgift har varit att svara för breda informations- och utbildningsinsatser i syfte att långsiktigt främja hushållssparandet samt att ansvara för statens informationsinsatser avseende allemanssparandet och ungdomsbosparandet. Betydelsefulla insatser har gjorts för att öka kunskapen om ekonomi och sparande för en rad olika grupper, såsom ungdomar, kvinnor, handikappade, invandrare etc. Spardelegationen publicerar också jämförande information över olika sparalternativ vilket vänder sig till såväl de professionella aktörerna som till allmänheten. Spardelegationens arbete kännetecknas av relativt vida ramar där arbetsformer och samarbetspartner varierar mellan olika projekt.

Den nyligen genomförda skattereformen och det ökade intresset för privatekonomi förändrar förutsättningarna för spardelegationens arbete. Sparandet kommer att gynnas i det nya skattesystemet samtidigt som låntagandet kommer att missgynnas genom sänkningen av marginalskatterna och förändringar i kapitalbeskattningen. Hushållens sparande förväntas därigenom öka under de närmaste åren, företrädesvis genom ett ökat amorteringssparande.

Allmänhetens intresse för privatekonomiska frågor har successivt vuxit. Insatser från spardelegationen och organisationer har bidragit till en ökad medvetenhet och kunskap om sparfrågor. Inte minst diskussioner rörande skattereformen och dess effekter har bidragit till detta. Behovet av allmänt inriktade reklamkampanjer i offentlig regi avseende sparande beräknas minska efter skattereformens införande.

Mot bakgrund av ovanstående samt nödvändigheten att prioritera i den offentliga sektorn (se även regeringens skrivelse 1990/91:50) förordar jag en nedläggning av spardelegationen. En del av dess verksamhet bör dock även fortsättningsvis drivas i offentlig regi.

Om speciella behov föreligger beträffande målgruppsinriktade informationsinsatser kan sådan informationsverksamhet bedrivas av berörda myndigheter eller organisationer. Marknadsföring rörande allemansspar kan med fördel överlåtas åt riksgäldskontoret resp. fondbolagen. Därmed erhålles en närmare koppling mellan sparinstitutet och marknadsföringsinsatserna. Jag avser att senare återkomma angående ungdomsbosparandet.

Någon form av objektiv information rörande olika sparformers egenskaper och avkastning bör dock alltjämt bedrivas i offentlig regi. Den information som för närvarande framställs av spardelegationen jämför olika sparalternativ. Den enskilde spararen erhåller därmed ett bättre beslutsunderlag, till rimliga kostnader, för sitt placeringsbeslut. En sådan viktig information skulle sannolikt inte bli producerad på marknaden. Jag föreslår att bankinspektionen tar över denna verksamhet från spardelegationen.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att bemyndiga regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att avveckla spardelegationen.

2. Vinstsparandet

Den 1 januari 1985 upphörde statens ekonomiska ansvar för vinstsparandet. Banker och sparkassor fick möjlighet att driva denna sparform i egen regi (prop.1984/85:51, FiU7, rskr. 59). För statens del kvarstår emellertid inflytande över vinstsparandet dels genom att regeringen enligt lotterilagen (1982:1011) skall lämna tillstånd att anordna vinstsparandet, som är en form av lotteri, dels genom att riksdagen alltjämt skall godkänna sparbeloppets storlek.

Regeringen har således fastställt regler för det vinstsparande som drivs genom affärs- och föreningsbankernas "Vinnarkonto", sparbankernas "Miljonkonto" och Kooperativa förbundets "Vinstkonto". När det i fortsättningen talas om bankernas vinstsparande avses samtliga dessa former.

Regeringens lotteritillstånd för vinstsparandet begränsar, i enlighet med vad riksdagen godkände vid avvecklingen av statens ekonomiska ansvar för vinstsparandet, den högsta tillåtna månadsinsättningen till 800 kr. Riksdagen har dock vid tre tillfällen efter 1985 tillåtit extra insättningar, varje gång med maximalt 5 000 kr. Det senaste tillfället avsåg perioden den 1 april - 30 juni 1989 (prop. 1988/89:100, bil. 9 s. 81, FiU21, rskr. 104).

I en skrivelse till regeringen den 29 juni 1990 har Svenska Bankföreningen, Sveriges Föreningsbankers Förbund och Svenska Sparbanksföreningen gemensamt föreslagit dels att maximibeloppet för ordinarie månadsinsättningar i vinstsparandet höjs från 800 kr. till 1 600 kr., dels att en ny möjlighet till extra insättning om maximalt 5 000 kr. införs, dels att riksdagen bemyndigar regeringen att i fortsättningen fatta beslut om ändrade beloppsgränser och extra insättningar för vinstsparandet. Bankerna har i sin skrivelse framhållit att tillvägagångssättet vid beslut om ändring av sparbeloppets storlek blivit både tidsödande och administrativt omständligt.

Vidare har bankerna i en skrivelse hemställt att lotterivinstskatten på vinster i vinstsparande skall sänkas betydligt.

Skrivelsen rörande sparbeloppens storlek m.m. har remissbehandlats.

Bankinspektionen har förklarat att framställningen inte möter någon invändning i fråga om tillsynen över vinstsparandet i bankerna och därtill knuten utlottningsverksamhet. *Konsumentverket* anser att framställningen inte bör bifallas om bankerna inte kan säkerställa en förbättrad kontroll och insyn, garantera möjlighet till kompensation vid uppkommna fel samt lämna tydligare information om reglerna för deltagande och vinstutdelning. *Riksgäldskontoret* har, med hänsyn till vinstsparandets speciella konstruktion, inget att invända mot bankernas förslag. *Fullmäktige i*

Sveriges riksbank har inget att erinra mot den omprövning och höjning av gränsen för de månatliga insättningarna på vinstsparkonto som bankerna hemställer om. Däremot är fullmäktige tveksamma till förslaget om nya extrainsättningar. Fullmäktige anser att behovet av extrainsättningar försvagas om den ordinarie beloppsgränsen anpassas till en ny, högre nivå. Vinstutlottningarna i systemet sker efter tillstånd av regeringen. Fullmäktige anser att beslut om olika regeländringar bör kunna fattas av regeringen med stöd av lotterilagen.

Jag delar bankernas uppfattning att nuvarande ordning kan förenklas. Sedan statens ekonomiska ansvar för vinstsparandet upphört bör enligt min mening samtliga frågor som rör denna sparform beredas i ett sammanhang, det vill säga i samband med att regeringen meddelar tillstånd enligt lotterilagen. Några särskilda skäl som motiverar att riksdagen skall godkänna sparbeloppets storlek finns inte längre enligt min mening. Riksdagen bör således överlåta till regeringen att besluta i frågor som rör sparbeloppet.

Sparbeloppets storlek har tidigare anpassats till de belopp som gäller för allemanssparandet. Det kan dock övervägas om denna koppling bör bestå. Allemanssparandet innehåller även efter den 1 januari 1991 ett moment av skattegynnande, medan vinstsparandet avses bli beskattat enligt de regler som gäller för kapitalinkomster och lotterivinster. Utan att föregripa regeringens prövning av ändrade villkor för vinstsparandet vill jag ifrågasätta om någon gräns för sparbeloppet verkligen behövs. Frågan bör dock övervägas ytterligare.

Vinst vid vinstsparande beskattas enligt lagen (1928:376) om skatt på lotterivinster. Skatten utgår med 40 % av vinstens värde vid vinstsparande anordnat av bank eller sparkassa och med 30 % i fråga om annan vinst. Vinster som uppgår till högst 100 kr. beskattas inte och på vinster med högre värde utgår inte skatten med högre belopp än att av vinsten återstår 100 kr. Skattesatsen för vinster vid vinstsparande är vald så att skattebelastningen skall ligga på en nivå som motsvarar inkomstbeskattningen av den fasta räntan i vinstsparandet. Fr.o.m. inkomståret 1991 kommer skatten på inkomst av kapital att vara 30 %. Lotterivinstskatten på vinstsparande bör därför sänkas till samma nivå. För att ytterligare förstärka likformigheten i beskattningen bör även småvinsterna beskattas vid vinst i vinstdragning anordnad av bank eller sparkassa. Under ärendets beredning har diskussioner förts med företrädare för Svenska Bankföreningen, Sveriges Föreningsbankers Förbund och Svenska Sparbanksföreningen.

Slutligen vill jag beröra den fråga om förbättrad information till sparare som konsumentverket tagit upp.

Det är betydelsefullt att de sparare som överväger att placera sitt sparkapital på konto i vinstsparande får tillgång till information som klargör skillnaden i storlek på räntan i vinstsparandet och den ränta som banken erbjuder motsvarande placering på annat sparkonto. En sådan jämförelse skall visa vad det kostar i utebliven ränta att delta i utlottningen på vinstsparandet, eller med andra ord, vad "lotterna" för deltagande i vinstsparandets lotteridel kostar. Den genomsnittliga utlottningsprocenten bör

också anges. Spararen får därigenom möjlighet att själv bedöma om han vill byta en jämn och säker avkastning mot en lägre sådan förenad med viss vinstchans. Det är också betydelsefullt att vinstplanen blir överskådlig och att spararen därigenom kan få en god uppfattning om en lotteriandels procentuella vinstchans vid dragning i vinstsparandet. Bankerna bör därför snarast utarbeta förslag till bestämmelser om hur den förbättrade informationen skall utformas. Bestämmelserna skall utformas så att de kan tas in i reglerna för det tillstånd för vinstsparandet som regeringen beviljar.

Upprättat lagförslag

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats ett förslag till

lag om ändring i lagen (1928:376) om skatt på lotterivinster.

Den föreslagna lagändringen är av sådan beskaffenhet att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 9.3.

Hemställan

Jag hemställer, att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad som förordats i fråga om vinstsparandet,
2. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1928:376) om skatt på lotterivinster.

3. AB Tipstjänsts ersättningar till idrotten

Riksdagens revisorer har granskat AB Tipstjänsts kostnader i form av reklam samt stöd till olika ändamål inom den svenska idrotten (Rapport 1988/89:2). Revisorerna ifrågasatte det direkta stöd som bolaget lämnar till idrotten eftersom det enligt deras mening inte var förenligt med de föreskrifter som reglerade bolagets verksamhet.

Revisorerna granskade särskilt bolagets verksamhet år 1987. Bolagets kostnader för reklam och PR-verksamhet uppgick 1987 till 73,9 milj.kr. År 1987 betalade AB Tipstjänst dels vissa ersättningar till svenska idrottsorganisationer som ett led i företagets marknadsföringsinsatser, dels lämnades direkt penningstöd till föreningar och organisationer. Enligt en bokslutskommentar i verksamhetsberättelsen för år 1987 utbetalades i direkt stöd till idrotten 40,7 milj.kr. till bl.a. en idrottsprofessur, Stora Tipsveckan, Riksidrottsförbundet, hallar och arenor. I denna summa ingick inte ersättningar enligt avtal med Svenska Fotbollsförbundet eller sponsring av idrottsorganisationer.

Riksdagen beslutade (1989/90:FiU36, rskr. 288) vid behandlingen av regeringens skrivelse (1989/90:121) med anledning av riksdagens revisorers granskning av AB Tipstjänsts stöd till idrotten att en större del än för närvarande av AB Tipstjänsts vinst bör gå tillbaka till idrotten.

Den typ av stöd som rikdagens revisorer kritiserade uppgick år 1988

till ca 13 milj.kr. År 1989 utgick inget stöd av detta slag. Efter riksdagens beslut har stödet ökat till ca 20 milj. kr. år 1990. Enligt min mening bör AB Tipstjänst tills vidare vara oförhindrat att använda medel för denna typ av stöd till idrotten upp till en ram på 50 milj. kr. årligen. Detta stöd skall inte behöva anses kommersiellt befogat på kort sikt. Alla insatser i form av ersättningar m.m. skall dock av bolaget bedömas vara av värdefull goodwillkaraktär på längre sikt eller på annat sätt vara långsiktigt kommersiellt befogade i enlighet med riksdagens beslut.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört i det föregående om AB Tipstjänsts ersättningar till idrotten.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1987:560) om skatteutjämningsavgift;

Härigenom föreskrivs att 3 och 4 §§ lagen (1987:560) om skatteutjämningsavgift skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
Avgiften utgör för landstingskommun *56* öre per skattekrona.	Avgiften utgör för landstingskommun *92* öre per skattekrona.
4 §[2]	
Avgiften utgör för kommun 79 öre per skattekrona.	Avgiften utgör för kommun 115 öre per skattekrona.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991 och tillämpas första gången i fråga om skatteutjämningsavgift för år 1992.

[1]Senaste lydelse 1990:610.
[2]Senaste lydelse 1990:610.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1990:609) om avräkningsskatt;

Härigenom föreskrivs att 3 och 4 §§ lagen (1990:609) om avräkningsskatt skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	
Avräkningsskatt utgör för landstingskommun 0,34 kronor per skattekrona avseende år 1991, *0,85* kronor per skattekrona avseende år 1992, *1,35* kronor per skattekrona avseende år 1993, *1,25* kronor per skattekrona avseende år 1994, *1,10* kronor per skattekrona avseende år 1995 och följande år.	Avräkningsskatt utgör för landstingskommun 0,34 kronor per skattekrona avseende år 1991, *0,82* kronor per skattekrona avseende år 1992, *1,20* kronor per skattekrona avseende år 1993, *1,12* kronor per skattekrona avseende år 1994, *1,03* kronor per skattekrona avseende år 1995 och följande år.
4 §	
Avräkningsskatt utgör för kommun 0,60 kronor per skattekrona avseende år 1991, *1,20* kronor per skattekrona avseende år 1992, *1,80* kronor per skattekrona avseende år 1993, *1,65* kronor per skattekrona avseende år 1994, *1,50* kronor per skattekrona avseende år 1995 och följande år.	Avräkningsskatt utgör för kommun 0,60 kronor per skattekrona avseende år 1991, *1,17* kronor per skattekrona avseende år 1992, *1,63* kronor per skattekrona avseende år 1993, *1,49* kronor per skattekrona avseende år 1994, *1,41* kronor per skattekrona avseende år 1995 och följande år.
För kommun som inte ingår i landstingskommun utgör avräkningsskatten, i stället för vad som föreskrivs i första stycket, 0,94 kronor per skattekrona avseende år 1991, *2,05* kronor per skattekrona avseende år 1992, *3,15* kronor per skattekrona avseende år 1993, *2,90* kronor per skattekrona avseende år 1994, *2,60* kronor per skattekrona avseende år 1995 och följande år.	För kommun som inte ingår i landstingskommun utgör avräkningsskatten, i stället för vad som föreskrivs i första stycket, 0,94 kronor per skattekrona avseende år 1991, *1,99* kronor per skattekrona avseende år 1992, *2,83* kronor per skattekrona avseende år 1993, *2,61* kronor per skattekrona avseende år 1994, *2,44* kronor per skattekrona avseende år 1995 och följande år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991 och tillämpas första gången i fråga om avräkningsskatt för år 1992.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1928:376) om skatt på lotterivinster

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1928:376) om skatt på lotterivinster[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1§[2]	
Skatt betalas enligt denna lag till staten för vinst i svenskt lotteri.	
Skatten utgör *fyrtio procent av vinstens värde i fråga om vinst vid vinstdragning i vinstsparande anordordnat av bank eller sparkassa och* trettio procent av vinstens värde *i fråga om annan vinst. Skatt skall* dock inte betalas med högre belopp än att av vinsten återstår etthundra kronor.	Skatten utgör trettio procent av vinstens värde. *För andra vinster än vinst vid vinstdragning i vinstsparande anordnat av bank eller sparkassa skall skatt* dock inte betalas med högre belopp än att av vinsten återstår etthundra kronor.
Skatt skall inte betalas för	
1. vinst vid vadhållning genom totalisator vid hästtävlingar eller vinst vid vinstdragning på här i riket utfärdade premieobligationer,	
2. vinst i lotteri, när vinsten inte utgörs av pengar,	
3. vinst i sådant spel som avses i lagen (1972:820) om skatt på spel,	
4. vinst i pengar som utfallit på lott i lotteri som har anordnats av sådan sammanslutning som avses i 11 § lotterilagen (1982:1011),	
5. annan vinst i pengar som uppgår till högst etthundra kronor.	5. annan vinst i pengar som uppgår till högst etthundra kronor *och som inte utgör vinst vid vinstdragning i vinstsparande anordnat av bank eller sparkassa.*
Vid beräkning av skattebeloppet skall i vinstens värde inräknas den skatt som belöper på vinsten.	
Skatt skall inte betalas för vinster som utfallit på lotter som inte sålts, eller för vinster som inte tagits ut av vinnaren.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

[1]Lagen omtryckt 1984:152.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1984:152.
[2]Senaste lydelse 1988:840.

Sid.		Anslag kr.
1	Översikt	—
10	**A. Finansdepartementet m.m.**	
10	Finansdepartementet	99 527 000
11	Ekonomiska attachéer	3 680 000
11	Utredningar m.m.	38 000 000
		141 207 000
13	**B. Skatteförvaltningen och exekutionsväsendet**	
18	Riksskatteverket	1 000 071 000
20	Regional och lokal skatteförvaltning	3 325 774 000
22	Kronofogdemyndigheterna	844 648 000
24	Stämpelkostnader	2 812 000
24	Fastighetstaxering	40 000 000
25	Ersättning till postverket m.fl. för bestyret med skatteuppbörd m.m.	56 000 000
		5 269 305 000
26	**C. Statlig lokalförsörjning**	
29	Byggnadsstyrelsen	1 000
36	Inredning och utrustning m.m.	12 000 000
		12 001 000
38	**D. Riksgäldskontoret och kostnader för statsskuldens förvaltning**	
	Riksgäldskontoret:	
45	Förvaltningskostnader	70 043 000
48	Kostnader för upplåning och låneförvaltning	611 040 000
52	Garantiverksamhet	1 000
56	Uppdragsverksamhet	1 000
		681 085 000
59	**E. Vissa centrala myndigheter m.m.**	
59	Tullverket: Förvaltningskostnader	1 054 523 000
72	Konjunkturinstitutet	24 270 000
76	Bankinspektionen	1 000
80	Försäkringsinspektionen	1 000
		1 078 795 000

83	**F. Bidrag och ersättningar till kommunerna**	
96	Skatteutjämningsbidrag till kommunerna m.m.	20 698 000 000
97	Bidrag till kommunerna med anledning av avskaffandet av den kommunala företagsbeskattningen	879 172 000
		21 577 172 000
99	**G. Övriga ändamål**	
99	Bidrag till vissa internationella byråer och organisationer m.m.	250 000
99	Bidrag till vissa handikappade ägare av motorfordon	15 000 000
100	Exportkreditbidrag	1 000
101	Kostnader för vissa nämnder	1 740 000
101	Ränteersättningar m.m.	1 000
		16 992 000
Totalt för finansdepartementet		**28 776 557 000**

102 Övriga frågor inom finansdepartementets område

102 1. Sparfrämjande åtgärder
103 2. Vinstsparandet
105 3. AB Tipstjänsts ersättningar till idrotten

107 *Bilaga 9.1* Förslag till lag om ändring i lagen (1987:560) om skatteutjämningsavgift
108 *Bilaga 9.2* Förslag till lag om ändring i lagen (1990:609) om avräkningsskatt
109 *Bilaga 9.3* Förslag till lag om ändring i lagen (1928:376) om skatt på lotterivinster

gotab 97410, Stockholm 1991

Regeringens proposition 1990/91:100 Bilaga 10

Utbildningsdepartementet (Åttonde huvudtiteln)

Bilaga 10 till budgetpropositionen 1991

Utbildningsdepartementet
(åttonde huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bil. 10

Översikt

Till utbildningsdepartementets verksamhetsområde hör skolväsendet, den grundläggande högskoleutbildningen, forskningen och forskarutbildningen, vuxenutbildningen, folkbildningen, studiestödet, kulturverksamheten samt massmedierna.

På *skolområdet* pågår ett intensivt arbete med att förändra skolan från en regelstyrd till en målstyrd skola. Ett steg i den riktningen är de beslut som riksdagen nyligen fattat med anledning av propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18, UbU 4, rskr. 76). Bl. a. kommer ett nytt statsbidragssytem att införas för det kommunala skolväsendet fr. o. m. den 1 juli 1991.

Förslag redovisas avseende ett samordnat ansvar för barnomsorg och skola samt om en flexibel skolstart. Vidare föreslås att undervisningen i hemspråk förläggs utanför timplanebunden tid men att kommunerna har ansvaret för undervisningen och har skyldighet att anordna hemspråksundervisning.

Till fristående skolor föreslås ett utökat statsbidrag. Sameskolstyrelsen föreslås få ett ökat inflytande över och ansvar för sameskolorna och produktionen av läromedel på samiska samtidigt som resurserna ökas med 1,2 milj. kr. Till resurscentra vid specialskolorna föreslås ökade medel med 1,7 milj. kr. Vidare räknas kostnaderna för elevernas resor upp med 2 milj. kr.

Tillgangen på lärare skall förbättras. För innevarande budgetår har 35 milj. kr. anslagits till ökad lärarutbildning. För nästa budgetår föreslås ytterligare 55 milj. kr. för ändamålet. Pengarna skall bl. a. användas till en utbyggd grundutbildning av lärare och till utbildning av personer som tjänstgör som lärare, men som saknar behörighet.

Organisationen av *den statliga skoladministrationen* utreds för närvarande.

En proposition om den framtida *gymnasieskolan* beräknas avlämnas i februari 1991. Avsikten är att den strukturförändring och utbyggnad som föreslås i propositionen skall börja genomföras den 1 juli 1992 och genomföras under en fyraårsperiod. I propositionen tas även upp frågor om *vuxenutbildning*.

Folkbildningen kommer att behandlas i en proposition som föreläggs riksdagen i början av 1991.

I budgetpropositionen 1990 redovisade regeringen ett treårsprogram för *grundläggande utbildning inom högskolan*. Detta program utgick från att högskolans dimensionering och ekonomiska resurser i huvudsak skulle vara oförändrade under budgetåren 1990/91-1992/93. Riksdagen anslöt sig i stort till de principer som redovisades. Detta program fullföljs nu. Detta innebär bl. a. att den pågående reformeringen av ingenjörsutbildningen fortsätter.

Regering och riksdag har våren 1990 beslutat om resurser för *forskning och forskarutbildning* under treårsperioden 1990/91 – 1992/93. Resurserna för verksamhet inom utbildningsdepartementets område kommer under perioden att öka med sammanlagt ca 650 milj. kr. Budgetåret 1991/92 uppgår ökningarna till cirka 210 milj. kr. Stora insatser görs för att ytterligare förbättra studiefinansieringen inom forskarutbildningen. Över 30 milj. kr. avsätts för kostnader för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster. Ökningarna i övrigt avser bl. a. forskningsråden, dyrbar vetenskaplig utrustning, särskilda forskningsresurser inom högskolan och internationellt forskningssamarbete. Nya professurer tillkommer inom en rad ämnesområden. Häribland kan nämnas professurer i ekonomi, sociologi och allmänmedicin, samtliga med särskild inriktning på kvinnoforskning. Anslagen till forskning och forskarutbildning kommer budgetåret 1991/92 att uppgå till sammanlagt 6,5 miljarder kronor.

Inom *studiestödsområdet* föreslås bl. a. höjt studiebidrag inom studiehjälpen fr. o. m. den 1 januari 1992. Även inackorderingstillägg och extra tillägg höjs liksom korttidsstudiestöd och internatbidrag.

Budgetförslaget på *kulturområdet* innehåller i princip inte några realförstärkningar. Med hänsyn till det statsfinansiella läget skjuts delar av den tredje och sista etappen i det pågående treårsprogrammet på framtiden. Genom omprioriteringar inom kulturbudgeten skapas utrymme för en konstnärspolitisk reform.

Inom *medieområdet* ökas insatserna för handikappade. Stödet till taltidningar förstärks med 1,5 milj. kr. Även bidraget till Sveriges Dövas Riksförbund för produktion av videogram för döva ges en realförstärkning. Utgivningen av en klassikerserie för skolans behov förlängs till att gälla även nästa budgetår. Uppbyggnaden av finländska TV-sändningar i Sverige fortsätter. En finländsk TV-kanal beräknas vid fullt utbyggd verksamhet i slutet av år 1991 vara tillgänglig för kabelnät på 24 orter. För nästa budgetår förstärks stödet med ca 12 milj. kr.

En parlamentariskt sammansatt beredning har tillkallats inom radio- och TV-området. Förslag rörande reklam-TV och Sveriges Radio m. m. läggs fram i en särskild proposition under mars 1991. I en proposition i februari 1991 kommer frågor avseende filmavtal m. m. att tas upp.

På *investeringsområdet* förs nya objekt upp i investeringsplanen: lokaler för nyetablering av lärarutbildningen i Uppsala, nybyggnad av ekologihus och MAXLAB II i Lund, nybyggnad för biomedicinskt centrum i Göteborg, nybyggnad för matematik och informationsteknologi i Umeå, marint forskningscentrum i Kristineberg samt tillbyggnad för högskolan i Karlstad.

Under budgetåret 1989/90 har ur behållningen av de särskilda lotterier

som anordnas till förmån för konst, teater och andra kulturändamål anvisats medel med sammanlagt 9 825 000 kr. Medlen har fördelats enligt följande:

2 100 000 kr. till statens kulturråd för fördelning till investeringar,
3 425 000 kr. för investeringar inom teater-, dans- och musikområdet,
3 700 000 kr. till investeringar inom konst-, musei- och utställningsområdet,
600 000 till andra ändamål.

Sammanställning

Littera	Anslagsgrupp	Belopp i milj. kr. Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A	Utbildningsdepartementet	91,7	93,7	2,0
B	Det offentliga skolväsendet[1]	32 112,6	33 425,1	1 312,5
C	Folkbildning[2]	1 888,6	1 888,6	0,0
D	Grundläggande högskoleutbildning m. m.	6 291,7	7 155,9	864,2
E	Forskning och forskarutbildning	5 670,8	6 540,2	869,3
F	Studiestöd	7 366,9	8 486,7	1 119,8
G	Kulturverksamhet m. m.	2 213,7	2 441,1	227,5
H	Massmedier m. m.	837,9	876,8	38,8
I	Lokalförsörjning m. m.	544,4	684,3	139,9
Totalt för utbildningsdepartementet		**57 018,3**	**61 592,4**	**4 574,1**

[1] För 1990/91 har en sammanslagning av anslag gjorts från såväl förutvarande littera B – Skolväsendet som littera C – Vuxenutbildning för att ge en jämförelse med 1991/92.

[2] Anslagen till folkbildning är upptagna med oförändrade belopp då en särskild proposition om folkbildningen kommer att föreläggas riksdagen till våren 1991.

Diagram 1

UTGIFTSFÖRDELNING 1991/92

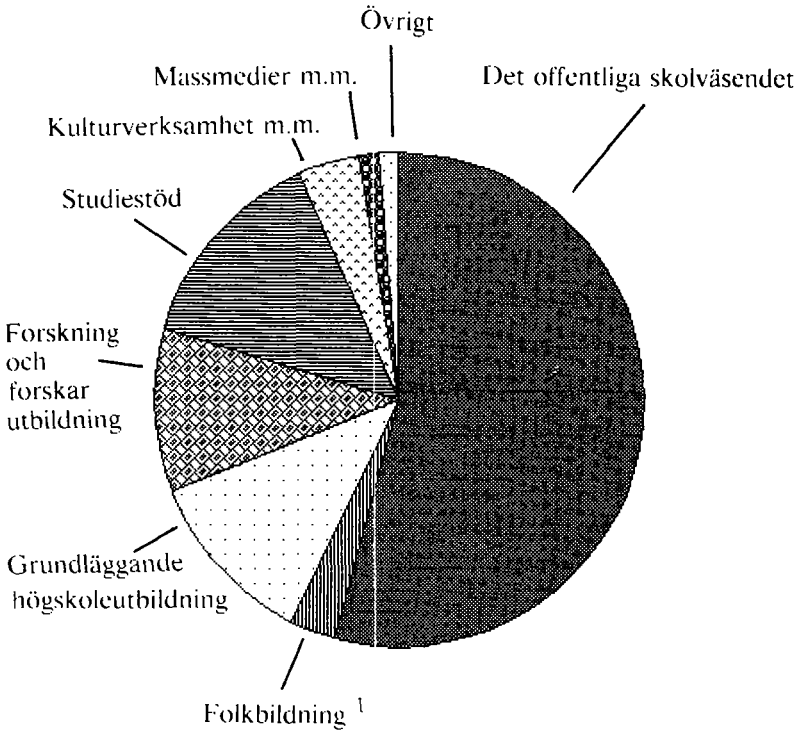

1 Anslagen till folkbildning är upptagna med oförändrade belopp i avvaktan på särskild proposition under våren 1991.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990.

Föredragande: Statsrådet Göransson såvitt avser frågorna punkterna 1, 3, 4, 5, 6, 7 littera A, D, E, G, H, I;

statsrådet Persson såvitt avser punkten 2, littera B, C och F.

Anmälan till budgetpropositionen 1991

Utbildningsministern anför

1 Inledning

Min anmälan av detta avsnitt sker efter samråd med statsrådet Persson.

Ett centralt mål i svensk utbildnings- och kulturpolitik är att främja jämlikhet och rättvisa. Alla skall ha rätt till en likvärdig utbildning. Alla skall ha möjligheter att vara kulturellt aktiva och att berikas av kulturupplevelser.

Det praktiska reformarbetet under efterkrigstiden har utformats utifrån denna jämlikhetssyn. Huvuduppgiften har varit att undanröja de ekonomiska, sociala och geografiska hinder som begränsat individens möjligheter att skaffa sig en önskad utbildning och att ta del av kulturlivet. Jag vill här ta upp några principiella resonemang som gäller hur väl utbildnings- och kulturpolitiken medverkat till att bryta traditionella klassmönster. I följande inledningsavsnitt redovisas därefter vissa större frågor inom utbildnings- och kulturområdet som behandlas i årets budgetproposition.

Svensk utbildnings- och kulturpolitik har under senare år utvärderats i olika internationella undersökningar. I huvudsak måste resultaten av dessa granskningar sägas ha fallit väl ut för svensk del. Den svenska skolan bedöms hålla en hög och jämn kunskapsstandard. Den sammanhållna grundskolan med en för alla elever gemensam läroplan framstår som efterföljansvärd och har även införts i flera länder. Utbyggnaden av gymnasieskolans yrkeslinjer och de goda möjligheterna till återkommande utbildning är andra inslag i det svenska skolväsendet som rönt positiv uppmärksamhet. Den högre utbildningen och forskningen hävdar sig väl vid en internationell jämförelse. För kulturområdets del konstaterades nyligen i en Europarådsrapport att Sverige när det gäller deltagandet i kulturlivet nått längre än de flesta andra länder.

Svensk utbildnings- och kulturpolitik får i dessa internationella bedömningar således ett gott betyg. Som en vanlig förklaring till att utbildnings- och kulturpolitiken lyckats anges ofta dess generella karaktär, som gynnat medborgerligt engagemang och ansvarstagande. Utbildnings och kulturpolitiken har därigenom inte bara handlat om att skapa goda möjligheter för

individuell förkovran och upplevelser. Den har också betraktats som ett medel att reformera samhället i riktning mot jämlikhet och demokrati.

På en punkt konstateras dock både i svenska och utländska studier att utbildnings- och kulturpolitiken inte varit så framgångsrik som önskat; den har endast i begränsad grad medverkat till att bryta traditionella studieval och kulturmönster. Detta förhållande har i viss mån dolts genom att den snabba kvantitativa utbyggnaden av utbildningsväsendet och kulturverksamheterna hela tiden vidgat kretsen personer som fått del av reformerna.

På utbildningsområdet har det -- sett över en längre tidsperiod – skett en kraftig höjning av den genomsnittliga utbildningsnivån, som i sig bidragit till social utjämning. I början av1950-talet fick den stora majoriteten ungdomar bara en sjuårig utbildning, medan endast ett fåtal fortsatte till universitetet. Spännvidden mellan ungdomarnas utbildning har sedan dess dramatiskt minskat. I dag erhåller ca 90 % av alla ungdomar en utbildning på 11 – 12 år. Utbildningsförsprånget för de ungdomar som fortsätter på högskolan har därmed minskat betydligt.

Samtidigt har utbildningens betydelse för klasskiktningen i samhället gradvis avtagit. Samhälle och arbetsmarknad differentierades tidigare i stor utsträckning efter utbildningens nivå. I dag är utbildningens längd troligen mindre avgörande: utbildningens inriktning, kvalitet och möjligheter till påbyggnad torde spela en större roll för framtida inkomster och arbetsvillkor.

Denna positiva utveckling förefaller dock ha avstannat. Aktuella uppgifter om rekryteringen till den högre utbildningen tyder på att den sociala snedrekryteringen till högskolan de senaste årtiondena tilltagit. En studie som statistiska centralbyrån genomfört visar att andelen studerande från arbetarhem under 1970- och 1980- talet har varit oförändrad eller inom vissa utbildningsområden t. o. m. minskat. Andelen nybörjare vid högskolan från akademikerhem har samtidigt ökat.

Forskare och utbildningsexperter är osäkra om hur denna utveckling skall tolkas. En förklaring är att den kvantitativa expansionen av utbildningen nu spelat ut sin roll som socialt utjämnande kraft. Valet till högre utbildning bestäms därmed i högre grad av faktorer som det egna hemmets studietraditioner och av den studiestimulans som barn och ungdomar får i grund- och gymnasieskolan.

Sannolikt har detta antagande fog för sig, men vilken betydelse det har för de studerandes utbildningsval jämfört med andra faktorer är i många avseenden oklart. Jag anser det är angeläget att få till stånd en bättre belysning av orsakerna till den sociala snedrekryteringen. Jag avser därför att under våren föreslå regeringen att bemyndiga mig att tillkalla en utredning med uppgift att kartlägga dess omfattning och orsaker. Utredningens analys skall ligga till grund för den fortsatta reformeringen av ungdomsskolan och högskolan.

Av tidigare studier vet vi att den sociala snedrekryteringen grundläggs tidigt. Den sociala selektionen i högskolan bestäms i hög grad av de studieval som eleverna gör i grundskolan och i gymnasieskolan. Snedrekryteringen förstärks sedan ytterligare vid övergången från gymnasieskolan

till högskolan. Insatser för att bryta den sociala snedrekryteringen måste därför ta sikte på att förändra elevernas studieattityder inom grundskola och gymnasieskola.

När det gäller att förändra traditionella studieval, bör man enligt min mening även uppmärksamma, att det handlar om förändringar som måste gå åt två håll. En viktig uppgift är att bryta de sociala barriärer som hindrar ungdomar från arbetarhem att söka sig till högre studier. En lika viktig uppgift är att bryta de sociala barriärer som hindrar ungdomar från socialgrupp ett att söka sig till yrkesutbildningar som ges i gymnasieskolan.

Den planerade utbyggnaden av gymnasieskolans yrkeslinjer tillgodoser detta dubbla perspektiv. Målet är att åstadkomma ett fullt utbyggt treårigt gymnasium för alla i slutet av 1990-talet. Reformen innebär dels att yrkeslinjerna uppvärderas och ges en bredare kompetens, dels att alla gymnasieutbildningar ger allmän behörighet för högskolestudier. Sammantaget bör detta bidra till ett jämnare socialt urval till högskolan.

Det förtjänar att påpekas att vid sidan av den sociala snedrekryteringen finns också en könsmässig snedrekrytering till olika former av utbildning. En stor del av utbildningslinjerna inom de tekniska områdena resp. inom vård och omsorg domineras nästan helt av det ena könet. De nämnda förändringarna av den gymnasiala utbildningen som planeras, bör kunna leda även till en mindre sned könsfördelning på de olika utbildningsvägarna.

När det gäller kulturpolitiken är situationen i många avseenden likartad den som gäller på utbildningsområdet. Den senaste femtonårsperioden har inneburit en utbyggnad av de regionala kulturinstitutionerna, en konsolidering av konstnärspolitiken och en utbyggnad av branschstöden på kulturområdet.

Det har samtidigt blivit allt tydligare att en enbart geografisk eller ekonomisk tillgänglighet inte bryter klassmönstren när det gäller kulturvanorna. Statistik om kulturvanor är svårare att samla in och tolka än utbildningsstatistik. Tillgängliga siffror tyder på att kulturvanorna är relaterade till såväl klass som ålder och livscykelsituation. De visar också att ekonomiska faktorer inte är avgörande, varken den enskildes ekonomi eller kostnaderna för olika aktiviteter. Den viktigaste faktorn förefaller vara utbildnings- och i vidare mening bildningstradition.

Skillnaderna i kulturvanor är förhållandevis små så länge barnen går i skolan. Efter skolåldern ökar skillnaderna, men de är mindre i dag än förr. De som får möjlighet att utveckla ett aktivt kulturintresse under sin uppväxt får impulser för resten av livet. En av de mer framgångsrika metoderna för att ge alla en chans att ta del av och själva pröva olika kulturella uttrycksmedel är satsningen på kultur i skolan. Genom det nya bidragssystemet för skolan ökar såväl ansvaret som möjligheterna för kommunerna att lokalt utforma kulturverksamheterna så att alla barn kan delta.

I det *kulturprogram för barn och ungdom* som tagits fram gemensamt av utbildningsdepartementet, socialdepartementet och civildepartmentet redovisas erfarenheterna från kulturverksamhet bland barn och ungdomar under 1980-talet. Där konstateras att rapporterna från barnomsorg, sko-

lor, ungdomsgårdar och föreningsliv ofta visar hur just kulturverksamheterna kan engagera dem som annars drar sig undan. Kulturens olika uttryckssätt kan fungera som en metod att utforska världen, medmänniskorna och den egna personen. Konsten är också ett annat sätt att uppfatta och uttrycka verkligheten och har genom sin ofta upproriska karaktär möjlighet att nå även de barn som känner sig på kant med tillvaron.

För att sprida kunskap dels om framgångsrika arbetsmetoder, dels om de olika stödformer som finns för barn- och ungdomskultur har Svenska kommunförbundet engagerat sig i en landsomfattande informationskampanj. En viktig resurs i det sammanhanget är den kommunala musikskolan, som på många orter i samarbete med skolan lyckats vidga deltagandet till nya grupper.

När det gäller de vuxnas kulturvanor finns det uppgifter som tyder på sjunkande besökssiffror för teatrar och museer. Detta uppvägs troligen mer än väl av ökande siffror för olika amatörverksamheter som t.ex. körsång, folkdans och musik, amatörteater, hembygdsforskning och kulturmiljöengagemang.

Efter förslag i 1990 års budgetproposition ökades resurserna till olika organisationer som är av central betydelse för en folkligt förankrad kultur i hela landet och utgör viktiga mötesplatser för artister, amatörer och olika publikgrupper. Det gäller främst Folkparkerna, Folkets Hus, bygdegårdarna och Våra gårdar samt de centrala amatörorganisationerna.

Kulturverksamheten i folkrörelseregi utgår från ett folkbildningsperspektiv som innebär att den engagerade och intresserade delar med sig av sitt engagemang. På detta område finns också en gammal tradition av samverkan mellan universitet och folkbildning. Studieförbunden fungerade tidigt som en förmedlande länk mellan forskaren och den intresserade allmänheten. Amatörgruppen kunde för sin verksamhet inbjuda konstnärer, regissörer och musiker.

Kontakterna mellan forskare, konstnärer och folkbildning har ökat under senare år. Förutsättningarna för sådana kontakter har också förbättrats genom utbyggnaden av universitet, högskolor och kulturinsitutioner i hela landet. På många håll har ett samarbete etablerats mellan dessa institutioner och amatörer på forsknings- eller kulturområdet. De olika folkrörelseorganisationerna, som hembydsföreningar, konst- och teaterföreningar, studieförbund och lokalhållande organisationer fungerar ofta som en förmedlande länk i dessa sammanhang.

För att stimulera kontakter mellan konstnärer och amatörer har kulturrådet fått resurser för att engagera yrkesverksamma konstnärer som vill ägna sig åt att utveckla arbetsmetoder för samverkan med amatörer. En liknande verksamhet med s. k. länskonstnärer har länge bedrivits i Finland.

Genom 1990 års forskningsproposition (1989/90: 90 s. 55 f) har kulturrådet fått ökade resurser för kulturpolitiskt forskningsarbete, framförallt när det gäller att få belyst de olika verksamheter som syftar till att vidga deltagandet och göra kulturvanorna mindre klassberoende.

Kulturrådet har i sin nyligen framlagda rapport Att vidga deltagandet i kulturlivet, som behandlas i det följande, sammanfattat den bild dagens forskning ger av deltagandet i olika kulturverksamheter. Jag förutsätter att

denna delvis kontroversiella rapport kommer att ge upphov till en bred diskussion och en ökad uppmärksamhet för kulturens klassfrågor.

Statsrådet Persson anför

2 Skolområdet samt folkbildningen

En genomgripande förändring av styrningen av och ansvaret för skolverksamheten har nyligen beslutats av riksdagen (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76). Som en konsekvens av detta beslut kommer jag att under våren 1991 förelägga regeringen ett förslag till skollag, som omfattar de skolformer som inte kommer att behandlas i samband med förslagen till förändringar inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

Utbildningsministern har redan inledningsvis berört utbildningen i gymnasieskolan och sambandet mellan den och den sociala snedrekryteringen till högre utbildning. Vid övergången från grundskola till gymnasieskola har en social utjämning skett under de gångna åren. Steg för steg har gymnasieutbildningen kommit att omfatta allt fler ungdomar. Andelen ungdomar som söker gymnasieutbildning direkt från grundskolan har ökat från 75 % år 1971 till 97 % år 1989.

Dagens gymnasieskola grundar sig på en struktur och en läroplan som etablerades år 1971 när gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan fördes samman till en ny skolform, gymnasieskolan. Under 1980-talet har förslag till förändringar arbetats fram, och försöks- och utvecklingsarbete har bedrivits för att ge ytterligare underlag för framtida ställningstaganden. Ett omfattande underlag föreligger nu.

Som jag nu tidigare i skilda sammanhang aviserat, kommer jag att i mitten av februari 1991 att föreslå regeringen en omfattande reformering av gymnasieskolan och samtidigt därmed av den kommunala utbildningen för vuxna. Förslaget kommer att innebära att alla studievägar i gymnasieskolan blir treåriga. En ny struktur av färre och bredare studieprogram med radikalt utökade möjligheter för de studerandes individuella val kommer att presenteras. I enlighet med de riktlinjer för planeringen av gymnasieutbildningen, som riksdagen tagit ställning till i samband med behandlingen av propositionen om ansvaret för skolan, kommer kommunerna att få utökade möjligheter att besluta om anordnande av utbildningen.

På alla studievägar kommer det att finnas en gemensam kärna av ämnen, en tyngdpunkt av karaktärsämnen och därtill ett fritt tillval. Timplanerna kommer att vara mindre detaljstyrande; hur tiden fördelas över läsåret och mellan årskurserna får avgöras lokalt.

Gymnasieskolan skall vara en brygga för ungdomens väg ut i vuxenlivet, en förberedelse både för arbete och vidare studier. Möjligheten att utan komplettering gå vidare till högskolestudier kommer att bli större.

Den snabba utvecklingen mot ett mera kompetenskrävande och kunskapsintensivt arbetsliv kommer utan tvekan att skärpa anspråken på vårt

utbildningsväsende. Det måste utformas så att det på alla nivåer ger möjligheter till återkommande utbildning.

Vuxenutbildningen i vårt land kan till del ses som en återkommande möjlighet till gymnasial utbildning. När gymnasieskolan reformeras, är det därför naturligt att samtidigt reformera vuxenutbildningen och knyta samman gymnasieskolan och vuxenutbildningen i en för dessa skolformer gemensam strategi för återkommande utbildning.

Vuxenutbildningen har utvecklats till ett vitalt inslag i vårt utbildningsväsende. Den har skapat en egen profil med en egen läroplan och med ett kursbaserat studiesystem som gör det enklare för vuxna att delta i utbildningen. Vuxenutbildningens erfarenheter, dess öppna system med stor frihet för de studerande att välja kursinnehåll och sätta samman individuella studievägar bör kunna utnyttjas i den reformering av gymnasieskolan som förestår.

I en strategi för återkommande utbildning är det självklart med en mycket aktiv samverkan mellan gymnasieskolan och vuxenutbildningen. På senare år har också strävan till samverkan mellan skolformerna blivit allt tydligare i kommunerna. Det är ett led i att effektivisera utbildningen och göra den mer tillgänglig för alla. Det nyligen fattade beslutet om ansvaret för skolan öppnar nya möjligheter för kommunerna i detta avseende.

Jag avser också att föreslå regeringen en reform på folkbildningens område med ledning av folkhögskolekommitténs betänkande (SOU 1990:65) Folkhögskolan i framtidsperspektiv samt av SÖs rapport Studieförbunden inför 90-talet och remissvaren över den.

Syftet med en sådan reform är att även på detta område övergå till en mera mål- och resultatorienterad styrning och förändra statsbidragssystemet i överensstämmelse härmed.

Folkbildningen är en omistlig del i det svenska samhället som en garanti för en demokratisk kunskapssyn och för den enskilda människans fria kunskapssökande. Folkhögskolorna och studieförbunden är delar av den samlade folkbildningsorganisationen. Denna organisation behöver för sin fortsatta utveckling en tydlig identitet och ett tydligare uppdrag. Detta synsätt kommer att ligga till grund för mina förslag.

Utbildningsministern anför

3 Grundläggande högskoleutbildning och forskning och forskarutbildning

Budgetåret 1991/92 är andra året i en treårig planeringsperiod för högskolan.

De förslag till förändringar som jag lägger fram innebär i fråga om *den grundläggande högskoleutbildningen* i huvudsak en uppföljning av de förslag som jag anmälde i förra årets budgetproposition. Under det kommande budgetåret fullföljs flera reformer inom högskoleområdet. Det gäller

bl. a. fortsatt uppbyggnad av den matematisk- naturvetenskapliga linjen. Vidare kommer jag att föreslå medel för nästa steg i uppbyggnaden av den tvåårige ingenjörsutbildningen liksom en ytterligare utbyggnad av grundskollärarlinjen.

Den 1 juli 1992 inrättas en ny högskoleenhet med namnet idrottshögskolan i Stockholm och skall svara för grundläggande utbildning i idrott för skolans, idrottsrörelsens och andra avnämares behov. Principbeslut bör också nu fattas om inrättande av en ny tvåårig tandhygienistlinje fr. o. m. budgetåret 1992/93.

Regering och riksdag har våren 1990 beslutat om resurser för *forskning och forskarutbildning* under treårsperioden 1990/91 – 1992/93. Resurserna för verksamhet inom utbildningsdepartementets område kommer under perioden att öka med sammanlagt cirka 675 milj. kr.

Budgetåret 1991/92 uppgår ökningarna till cirka 210 milj. kr. Stora insatser görs för att ytterligare förbättra studiefinansieringen inom forskarutbildningen. Över 31 milj. kr. avsätts för kostnader för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster. Ökningarna i övrigt avser bl. a. forskningsråden, dyrbar vetenskaplig utrustning, särskilda forskningsresurser inom högskolan och internationellt forskningssamarbete. Nya professurer tillkommer inom en rad ämnesområden. Häribland kan nämnas professurer i nationalekonomi, sociologi och allmänmedicin, samtliga med särskild inriktning på kvinnoforskning. Anslagen till forskning och forskarutbildning kommer budgetåret 1991/92 att uppgå till sammanlagt 6 540 milj. kr.

4 Kulturverksamhet m. m.

4.1 Allmänna utgångspunkter

För att främja förnyelse och utveckling i kulturlivet aviserade regeringen i 1989 års budgetproposition att de statliga kulturinsatserna under en treårsperiod skulle förstärkas med 300 milj. kr. Insatserna skulle främst inriktas på att förbättra konstnärernas villkor, på att öka barns och ungdomars möjligheter att möta kultur och på att stärka kulturlivet i hela landet.

De två första etapperna av treårsprogrammet har genomförts. Vid riksdagsbehandlingen har behovet av förstärkningar på ytterligare kulturområden utöver de som angivits i treårsprogrammet uppmärksammats. Detta har medfört att tillgängliga medel kommit att tas i anspråk även för dessa ändamål.

Eftersom det statsfinansiella läget inte medger ytterligare utgiftsökningar grundar sig mina förslag i det följande på en oförändrad utgiftsnivå. Det innebär att det tredje årets planerade insatser för regionala institutioner m. m. måste anstå till dess att den statsfinansiella situationen har förbättrats.

Trots att delar av etapp tre får anstå tills vidare vill jag framhålla att kultursektorn likväl är ett av de områden som under senare år erhållit en mycket gynnsam statlig medelstilldelning. Detta är främst ett resultat av dels

de nyssnämnda åtgärderna, dels satsningen på en ny musikteaterbyggnad i Göteborg, till vilken jag strax återkommer.

Av det tredje årets insatser finner jag det dock angeläget att genomföra dem som syftar till att förbättra de konstnärliga yrkesutövarnas arbetsvillkor. Genom en omfördelning bidraget till Svenska Riksteatern kan förslag till åtgärder inom det konstnärspolitiska området läggas fram. Jag återkommer till denna fråga vid min anmälan av anslaget till Riksteatern.

Jag övergår nu till att ge en översiktlig redovisning av insatserna i anslutning till treårsprogrammet för kulturen.

En strävan vid genomförandet av programmet har varit att reformmedlen, där det är möjligt, skall tillgodose flera av de prioriterade ändamålen. Detta kan illustreras med några konkreta exempel.

Ökat stöd till fria teatergrupper är motiverat för att ge konstnärliga yrkesutövare bättre arbetsvillkor. Det innebär också att barn- och ungdomsteatern lyfts fram, eftersom de fria grupperna svarar för 60 % av alla föreställningar för barn och ungdom.

Förstärkningen av filmfonden och insatserna för att förbättra distributionen av film och kvalitetsvideogram fungerar som ett stöd till svensk filmproduktion, bidrar till att stärka biografkulturen i hela landet och utgör samtidigt en satsning på ungdomskulturen.

Det ökade antalet grundbelopp till länens kulturinstitutioner har stimulerat regional utveckling och skapat arbetstillfällen inom kultursektorn, men har också gett möjlighet att ställa krav på länsinstitutionerna att förbättra barn- och ungdomsverksamheten.

När det gäller *länsinstitutionerna* innebär de insatser som hittills har gjorts inom programmet att vi nu har ett nät av väl fungerande och konstnärligt framstående länsinstitutioner, som effektivt kan stimulera kulturutvecklingen i de olika länen.

Till det regionala strukturmålet kan också föras ambitionen att skapa krafteentra i landet som kan representera viktiga konkurrenter till huvudstadens institutioner. Detta behov har bl. a. påtalats vid den granskning av Sveriges kulturpolitik som år 1989 utfördes av Europarådet. Det är ett uttryck för den betydelse regeringen tillmäter denna ambition att den har redovisat ett förslag till riksdagen i samband med tilläggsbudgeten under hösten 1990 (prop. 1990/91:25 bil. 4) att staten skall bidra med 347 milj. kr. till investeringen i en *ny musikteaterbyggnad i Göteborg*.

Intresset för *kulturmiljövården* är stort och tilltagande. För att utveckla kulturturism och öka attraktionskraften hos kulturhistoriska sevärdheter har riksantikvarieämbetet fått särskilda medel inom ramen för treårsprogrammet. En utredning ser över frågan om vården av industriminnen, slott och herresäten. Jag räknar med att det i en kommande proposition om miljöpolitiken finns anledning att återkomma till kulturmiljövårdens uppgifter i ett miljöpolitiskt perspektiv.

Teater, dans och musik för barn och ungdom har inom programmet fått en förstärkning. Stödet till fria grupper har räknats upp. För att stimulera kvalitetsutveckling har särskilda bidrag gått till Unga Riks, Backateatern och Unga Klara, vilka är ensembler som i praktiken tagit på sig ett ansvar för barn- och ungdomsteaterns utveckling. Medel för barn och ungdom har

också avsatts inom grundbeloppssystemet för länsteatrarna. Slutligen kan nämnas att ett barn- och ungdomsteaterpris nyligen har inrättats. Det kommer att delas ut första gången under våren 1991.

Barn- och ungdomskulturen kommer att bli viktig under 1990-talet. Kulturprojekten i skolan har visat en metod att förnya arbetet inom en stor samhällsorganisation. Genom centrala projektmedel har skolan uppmuntrats att samarbeta med enskilda konstnärer, länsinstitutioner, lokala biografer eller med centrala institutioner som de s. k. R:en (Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar) och Filminstitutet. En viktig effekt av detta arbete har varit en inbyggd fortbildning av personalen och många gånger en större arbetsglädje.

Det för civil-, social- och utbildningsdepartementen gemensamma *Kulturprogram för barn och ungdom* som presenterades under augusti 1990 inleder ett treårigt utvecklingsarbete där dessa erfarenheter skall prövas systematiskt.

Dansen och *konstbildningen* har i vissa avseenden haft svårare än andra områden att hävda sina intressen. Uppbyggandet av Dansens Hus i Stockholm kommer att ge svensk danskonst en egen scen, som tillmäts en stor betydelse långt utanför Sverige. Dansen har också en växande dragningskraft på barn och ungdom, vilket belyses av framgångarna för projektet Dans i Skolan som bedrivs i ett växande antal kommuner. För utveckling av konstbildningen har kulturrådet fått särskilda projektmedel.

Ett centralt inslag i programmet har varit att stimulera kvalitet i *amatörverksamheten* och att *engagera nya grupper* i kulturlivet. Anslagen till kulturprogram och amatörverksamhet i studieförbund och folkrörelser har höjts. För att förbättra samspelet mellan amatörer och professionella konstnärer kan efter finsk modell bidrag utgå till s. k. länskonstnärer som något eller några år vill ägna sig åt pedagogiskt arbete tillsammans med amatörer. Hembygdsrörelsen har fått bidrag för att stimulera intresset för kulturmiljö och hembygdshistoria. De centrala amatörorganisationerna har fått ökade bidrag för att utveckla sin verksamhet. Jag vill även särskilt peka på den framgångsrika verksamhet som med statligt stöd bedrivits i hela landet inom ramen för Folkmusik- och dansåret 1990.

Som jag anmälde i 1990 års budgetproposition har statens kulturråd studerat frågan om vilka aktiviteter och arbetsmetoder som är de mest effektiva när det gäller att intressera nya grupper för kultur. Kulturrådet har i november 1990 redovisat en rapport benämnd *Att vidga deltagandet i kulturlivet* (Rapport från statens kulturråd 1990:4). Kulturrådet kommer genom remisser och andra åtgärder som rådet finner lämpliga att fortsätta beredningen.

För de *centrala kulturinstitutionerna* har preciseringar av verksamheterna kommit till stånd och avsevärda belopp har också avsatts för olika typer av insatser.

En särskild utredning har tillsatts för att granska de *nationella institutionsteatrarnas ekonomi*, bl. a. i ett internationellt jämförande perspektiv.

En stor händelse på *museiområdet* är givetvis det nya Vasamuseet, som i attraktionskraft och genom utnyttjandet av modern visningsteknik kan tävla med de främsta museerna i världen. Genom den arkitekttävling som

utlysts för byggandet av ett nytt modernt museum på Skeppsholmen fästs åter uppmärksamheten på den roll den moderna konsten kan spela. Särskilda medel har också avsatts för byggandet av en omniteater/planetarium vid naturhistoriska riksmuseet. Genom det nya avtal som slöts år 1989 med näringslivet angående Tekniska museet har möjligheter skapats till modernisering, upprustning och utveckling av science-centerverksamheten vid museet. De ekonomiska insatserna på museiområdet har under treårsperioden varit betydande. Huvudsakligen har insatserna varit motiverade av behovet att lösa problem som museerna har haft. Jag tänker då i första hand på museernas bevakningssituation.

På *arkivområdet* har det varit möjligt att under perioden presentera – för första gången – en sammanhållen arkivpolitik med målpreciseringar, ansvarsfördelning m. m.

För stödet till *samekulturen* har resurserna i stort sett fördubblats.

Sektorsforskningen inom kulturområdet har förstärkts kraftigt och kommer under den innevarande treårsperioden att ha flerdubblats.

En redovisning av det kulturpolitiska utvecklingsarbetet under treårsperioden är ofullständig om den enbart behandlade insatser och åtgärder som har kanaliserats över denna huvudtitel. Det finns anledning att också uppmärksamma vissa för kulturpolitiken väsentliga ställningstaganden som regeringen har gjort på föredragning av andra statsråd.

Låt mig sålunda erinra om att i samband med *skatteomläggningen* har kulturens intressen i viktiga avseenden beaktats. Jag tänker framför allt på undantagen från mervärdeskatten och den fortsatta skattefriheten för vissa stipendier.

Inom *regionalpolitikens* område har kulturens utvecklingskraft noterats och länsstyrelserna givits möjlighet att också mer systematiskt arbeta med kulturfrågorna i ett regionalt perspektiv.

På bostadsdepartementets område har *kulturens investeringsbehov* observerats och en särskild stödordning etablerats med betydelse för bl. a. de regionala kulturinstitutionerna.

Samverkan mellan naturvården och kulturmiljövården har utvecklats vidare och skapar goda förutsättningar för ett sammanhållet miljöperspektiv i framtiden. Vikten av att ta till vara odlingslandskapets kulturvärden har med eftertryck förts in i livsmedelspolitiken.

4.2 Framtidsperspektiv

Kulturpolitiken – liksom andra samhällsområden – måste analyseras med utgångspunkt i vad den statsstödda verksamheten faktiskt betyder för medborgarna, hur effektivt resurserna utnyttjas och om verksamheten är ändamålsenligt organiserad.

Det är nödvändigt att denna analys bedrivs fortlöpande men den blir givetvis särskilt angelägen i ekonomiskt besvärliga tider.

För kulturområdets vidkommande aktualiseras dessa frågor bl. a. i samband med att sektorn inträder i systemet med treåriga budgetramar. Enligt den planering, som tillämpas, kommer regeringen under våren 1991 att ta ställning till de direktiv som skall ligga till grund för myndigheternas

arbete med anslagsframställningarna. Dessa anslagsframställningar skall ges in till regeringen under hösten 1992 och ligga till grund för den första treårsbudgeten fr. o. m. budgetåret 1993/94. I vissa fall kan underlaget behöva tas fram genom särskilda utredningar eller genom ett arbete inom departementet. Även om ett tämligen intensivt arbete med hithörande frågor har bedrivits inom utbildningsdepartementet under det senaste året är det ännu för tidigt att mer i detalj kunna redovisa de fortsatta tekniska förutsättningarna för detta utvecklingsarbete och de ambitioner som det kan rymma.

Det förefaller mig dock uppenbart att den framtida analysen bör omfatta frågor som rör kultursektorns myndighetsstruktur, ansvars- och kostnadsfördelning samt anslagsstrukturen. Här bör också frågan om marknadens betydelse för kulturverksamheten kunna belysas och analyseras.

Jag avser att återkomma till regeringen i dessa frågor under våren 1991.

4.3 Vissa internationella kulturfrågor

De internationella aspekterna tillmäts allt större betydelse inom olika samhällsområden. Även inom kulturområdet kan vi notera ambitioner och aktiviteter på den internationella arenan, som vi har anledning att noga följa.

För riksdagens information finns det därför anledning att förmedla en sammanfattning av den internationella utvecklingen på kulturområdet.

Inom ramen för det *nordiska samarbetet* pågår en process som bl. a. syftar till att skapa förutsättningar för ett genomförande av den s. k. kulturhandlingsplanen, som fastställdes av Nordiska ministerrådet våren 1988 och trädde i kraft den 1 januari 1989.

Ett av de viktigaste målen med den nya planen är att stödja de kulturella uttrycksformer som har en klar folklig förankring och som kan synliggöra skaparkraften och vitaliteten i de folkliga kulturerna.

Nordiska ministerrådet har efter hand också förstärkt sin ambition att sprida kunskap och information utomlands om de nordiska ländernas kultur. Beslut att inrätta nordiska informationskontor i de baltiska republikerna är ett tydligt uttryck för denna strävan.

När det gäller *Europasamarbete* omfattar de pågående överläggningarna mellan EG och EFTA inte kulturfrågorna. Inom det svenska regeringskansliet har dock sedan slutet av år 1988 funnits en arbetsgrupp för kultur- och informationsutbyte med Europa, med företrädare för utrikes- och utbildningsdepartementen, statens kulturråd, Svenska institutet och Sveriges Radio. Arbetsgruppen har dels kartlagt det svenska kulturlivets kontaktytor gentemot Europa, dels etablerat vissa direktkontakter med EG-kommissionen i Bryssel. Inom utbildningsdepartementet övervägs för närvarande de närmare formerna för en analys av konsekvenserna för svensk kulturpolitik och svenskt kulturliv av ett närmande till EGs allmänna regelverk.

Inom *Europarådet* har under år 1990 genomförts en omorganisation, på bl. a. svenskt initiativ, som innebär en tydligare funktionell uppdelning mellan kulturstyrelsens (CDCC) olika arbetsområden. Sålunda finns nu-

mera specialkommittéer för kultur, kulturarv, utbildning och universitetsfrågor. Därmed torde förutsättningarna öka att få till stånd ett effektivt informations- och erfarenhetsutbyte mellan kulturkonventionens medlemsländer, till vilka numera hör också flertalet av de östeuropeiska länderna.

Det på svenskt initiativ etablerade programmet för granskning av medlemsländernas kulturpolitik, som för svenskt vidkommande genomfördes under år 1989, röner ett allt större intresse inom Europarådet. Antalet länder som vill bli examinerade växer ständigt. Närmast på tur står nu Österrike och Spanien.

Kulturfrågorna har sedan länge en etablerad status inom ramen för den s. k. *ESK-processen*, dvs. det arbete som har sin utgångspunkt i den europeiska säkerhetskonferensen i Helsingfors år 1975. Från svensk sida förbereds för närvarande deltagandet i den expertkonferens om kulturarvsfrågor, som skall äga rum i Krakow i Polen i maj/juni 1991.

Som jag anmälde i 1990 års budgetproposition fick statens kulturråd i januari 1989 regeringens uppdrag att i samråd med svenska unescorådet, styrelsen för internationell utveckling (SIDA) och Svenska institutet samordna de svenska insatserna inom ramen för *FNs kulturårtionde*. Cheferna för de nämnda organen har därefter bildat en årtiondekommitté, till vilken även knutits chefen för statens invandrarverk. Kommittén skall senast den 1 september varje år under årtiondet lämna en redogörelse till utbildningsdepartementet för vad som har åstadkommits under det gångna verksamhetsåret. Den föreliggande redogörelsen för år 1990 kan sammanfattas enligt följande.

Arbetet med att inventera projekt som är lämpade att ingå i kulturårtiondet har fortsatt. Kommittén har fastställt ett huvudtema för de svenska insatserna, nämligen det mångkulturella samhällets möjligheter och problem. För projektarbete med anknytning till detta tema har kommittén beräknat en kostnadsram på 10 milj. kr. utöver vad deltagande myndigheter och organisationer kan anslå av egna medel. Regeringen har, inom ramen för invandrarpolitiken, för ändamålet ställt 4,5 milj. kr. till kommitténs förfogande från arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel, fördelat på tre budgetår. Syftet är bl. a. att främja goda etniska relationer och kommittén avser att stödja projekt som kan bli effektiva inslag i opinionsarbetet. Resterande medel tillskjuts av SIDA.

Ett särskilt projekt har till syfte att genom vetenskapliga studier och vandringsutställningar belysa Östersjön som länk mellan länder och kulturer. Medelsbehoven för projektet förutsätts bli beaktade inom ramen för det biståndsfinansierade samarbete med Östeuropa som regeringen uppdragit åt beredningen för internationellt tekniskt-ekonomiskt samarbete (BITS) och SIDA att svara för.

En rad andra projektidéer med anknytning till målen för kulturårtiondet kommer att konkretiseras i det fortsatta arbetet.

Enligt den svenska modellen för det *bilaterala kulturutbytet* med andra länder sköts denna uppgift av kulturlivet självt, i vissa fall med stöd från Svenska institutet och/eller statens kulturråd. Det är en modell som har mycket klara fördelar och därför även i framtiden bör utgöra grund för

detta utbyte. Jag vill i detta sammanhang erinra om att både Svenska institutet och kulturrådet har fått ökade resurser för att kunna medverka till att öka utbytet.

I enstaka fall kan det dock vara motiverat att regeringens engagemang ges en mer konkret roll än normalt.

Sålunda har under det senaste året kulturdelegationer, ledda av representanter för utrikesdepartementet, besökt de *baltiska republikerna* för att sondera förutsättningarna för ökat kulturutbyte. Det bör betonas att delegationernas uppgift har varit att svara för kontaktetableringen. Det fortsatta utbytet förutsätts ske i direktkontakter mellan institutioner, organisationer m. fl.

Under hösten 1990 bemyndigades jag av regeringen att träffa en överenskommelse med den grekiska staten om särskilda *fondmedel för kulturutbyte mellan Sverige och Grekland*. En sådan överenskommelse har också undertecknats vid ett möte i utbildningsdepartementet mellan mig och den grekiske ministern Mikis Theodorakis.

Avslutningsvis vill jag notera att Sverige – inom ramen för det kulturpolitiska erfarenhetsutbytet och med statens kulturråd som arrangör – på begäran av det sovjetiska kulturministeriet under hösten 1990 engagerades i en seminarieverksamhet, där de svenska kulturpolitiska erfarenheterna förmedlades till representanter för Sovjetunionen och de olika rådsrepublikerna.

5 Konstnärspolitiken

5.1 Inledning

Utbildningsdepartementet förordnade den 15 juni 1989 generaldirektören Carl Tham att göra en översyn av de statliga insatserna för att förbättra konstnärsskapets villkor. Utredaren överlämnade i maj 1990 betänkandet (SOU 1990:39) Konstnärens villkor. Betänkandet har remissbehandlats. En sammanfattning av förslaget samt en förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilagorna 10.1 – 10.2*.

5.2 Bakgrund

Grunden för den gällande statliga konstnärspolitiken lades genom det kulturpolitiska reformarbetet i mitten av 1970-talet. Efter ett omfattande utredningsarbete formulerades i de tre kulturpropositionerna (prop. 1974:28, 1975:20 och 1975/76:135) dels generella mål för kulturpolitiken, dels förslag till en rad reformåtgärder bl. a. på det konstnärspolitiska området. Kring både kulturpolitiska mål och medel nåddes en bred politisk uppslutning och detta förhållande har i allt väsentligt präglat den fortsatta utvecklingen på bl. a. konstnärsområdet. Av de kulturpolitiska mål, som formulerades i den första kulturpropositionen, är det främst två som har särskild betydelse för fria konstnärliga yrkesutövare, nämligen att kulturpolitiken skall

– medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas,
– möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse.

Ett viktigt motiv för statens stöd till sinsemellan mycket olika strömningar i kulturlivet är att främja mångsidigheten. Kulturell verksamhet erbjuder ett medel att utforska verkligheten och granska förhållanden i samhället. Det är naturligt att den då ofta blir inopportun och inte stämmer överens med gängse värderingar. Väsentliga delar av den kulturella verksamheten är inte lönsam och kan inte förväntas bli det. För att fortleva är den beroende av ekonomiskt stöd från bidragsgivare som samtidigt kan kritiseras av olika konstnärer. Vill vi ha ett fritt och mångsidigt kulturliv får den samhällskritik som konstnärer kan utöva inte tas till intäkt för påtryckningar och styrning från de anslagsbeviljande organens sida. Det tillkommer de politiska organen att svara för kulturpolitikens utformning men detta får inte innebära att också verksamhetens innehåll styrs av dem.

Det konstnärliga arbetet består många gånger av fortlöpande försök och experiment. Detta är ett arbete som måste få bedrivas utan att efterfrågan är säkrad. Samhället måste genom olika slags insatser garantera att det finns konstnärer som under viss tid får möjlighet att inrikta sig på experiment och förnyelse utan krav på att kunna försörja sig på denna verksamhet. Här liksom på andra områden måste man tolerera att försök misslyckas. Tidigare eftersatta verksamhetsformer inom de olika konstarterna bör också få goda möjligheter att utvecklas.

De principresonemang som fördes i den tredje kulturpropositionen och som baserades på betänkandet (SOU 1975:14) Konstnärerna i samhället äger i dag samma giltighet som utgångspunkt för utformningen av en statlig konstnärspolitik och förtjänar därför att upprepas.

Grunden för yrkesmässig konstnärlig verksamhet är människornas behov av konstupplevelser och konstnärlig aktivitet. Konstnärerna skapar och röjer väg för nya synsätt och uttrycksformer. Detta är omistligt för den kulturella utvecklingen och därmed för samhällsutvecklingen som helhet.

Det ligger i den konstnärliga verksamhetens natur att den endast i begränsad utsträckning kan utgå från på förhand kända behov. Många konstnärliga landvinningar blir endast långsamt kända och uppskattade av en större allmänhet. Samtidigt kan de få ett avgörande inflytande på den konstnärliga utvecklingen genom den påverkan de utövar på andra konstnärer och indirekt via dem på en bredare publik.

Den konstnärspolitik som riksdagen lade fast till följd av propositionen kan sammanfattas på följande sätt:

Statens insatser bör inriktas mot att öka arbetstillfällena för konstnärer och att förbättra möjligheterna att använda konstnärliga verk. De kulturpolitiska åtgärder som stat, kommuner och landstingskommuner vidtar för att bl.a. stimulera till en ökad kulturell aktivitet gör att behovet av konstnärernas insatser växer. Det finns också outnyttjade möjligheter att ta konstnärernas kunnande i anspråk inom områden som av tradition inte har ansetts ligga inom konstnärernas verksamhetsfält.

Av central betydelse i detta sammanhang är den upphovsrättsliga lag-

stiftningen. Det är ett självklart önskemål att upphovsmännen skall kunna försörja sig på sina konstnärliga prestationer. Därför är det skydd som lagstiftningen ger dessa prestationer givetvis av stor betydelse. Samtidigt är dock vissa inskränkningar i upphovsrätten nödvändiga, dels av praktiska skäl, dels utifrån allmänna samhällsintressen.

I vilken form upphovsmannen skall få ersättning för sina prestationer måste avgöras med hänsyn till många olika faktorer. Det kan i praktiken visa sig svårt att finna former för att ge upphovsmannen ersättning som är direkt relaterad till hans eget individuella arbete. I vissa situationer kan ersättningen därför behöva ges i kollektiv form.

Vid sidan av nämnda åtgärder finns även ett behov av direkta insatser för att stödja och stimulera konstnärlig verksamhet.

Konstnärernas förhållanden påverkas självfallet också av andra åtgärder än kulturpolitiska. Liksom för andra medborgargrupper har socialpolitiska, arbetsmarknadspolitiska och skattepolitiska åtgärder stor betydelse. I många fall är det naturligt att man prövar sådana generella åtgärder innan man väljer att söka lösa problemen inom kulturpolitikens ram.

Mot denna bakgrund fastlade riksdagen ett system av ersättningar och bidrag till konstnärer som i stort sett fortfarande gäller. På vissa områden har dock de statliga insatserna senare givits nya former. Sålunda har under 1980-talet tillkommit bildkonstnärernas visningsersättning, en förhandlingsordning för författarnas biblioteksersättning och särskilda ersättningsformer för dramatiker samt för upphovsmän och utövande konstnärer på musikområdet. Det bör framhållas att 1976 års riktlinjer för konstnärspolitiken och den utbyggnad av olika ersättningsformer som sedermera skett har beslutats efter ingående samråd med konstnärernas organisationer. Det får anses vara en förutsättning för en meningsfull och effektiv konstnärspolitik att den utformas i samförstånd med konstnärerna själva.

5.3 Utgångspunkter för fortsatta insatser

De alltjämt gällande utgångspunkterna vid valet av insatser för yrkesverksamma konstnärer är således att medverka till att öka arbetstillfällena och avsättningen för konstnärliga verk, och därutöver i olika former kompensera konstnärerna för att allmänheten i vissa fall har tillgång till konstnärliga verk och prestationer. Vidare är det angeläget att konstnärer tidvis får ägna sig åt utvecklingsarbete utan tanke på att det skall ge omedelbar förtjänst. Avvägningen mellan skilda insatser skall ske i samråd med konstnärernas organisationer.

När det gäller konstnärspolitiken har de två föregående budgetförslagen inneburit väsentliga förstärkningar i enlighet med de riktlinjer som jag nyss redovisat.

Sålunda har visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer ökat med drygt 6 milj. kr. och biblioteksersättningens örestal har höjts från 55 till 69 öre. Även bidraget till talboks- och taltidningsersättningen har höjts. Antalet inkomstgarantier har ökats från 129 till 145, varav tio garantirum avser personer som innehaft befattningar bl. a. inom den högre konstnärliga utbildningen. Konstnärsbidragen har – inkl. medlen för projektbidrag på

filmområdet – höjts med drygt 13 milj. kr. Vidare har bidragen till fria teater-, dans- och musikgrupper samt arrangerande musikföreningar ökat med drygt 9 milj. kr. Centrumbildningarna och bidragen till organisationer på bild- och formområdet har tillförts 3,5 milj. kr. Sammantaget innebär dessa insatser en ökning av ersättnings- och bidragsbeloppen med drygt 50 milj. kr.

Även andra åtgärder har inneburit förbättringar av konstnärernas arbetsmöjligheter. Resurserna för artistförmedling har ökat och insatser har gjorts för att ge särskilda möjligheter åt unga, oetablerade musiker och sångare att komma i kontakt med publik över hela landet. Etableringen av Dansens hus och de nyligen beslutade insatserna för en ny musikteater i Göteborg kommer att få långsiktigt positiva effekter för resp. konstart. Den förstärkning av den regionala kulturverksamheten som riksdagen beslutade om i våras både sprider och ökar den konstnärliga arbetsmarknaden på ett sätt som är av avgörande betydelse för den fortsatta utvecklingen av ett vitalt kulturliv.

I direktiven till konstnärsutredningen anmodades utredaren att också bedöma avvägningen mellan utbildningsinsatser och arbetsmöjligheter inom olika konstnärsyrken. Jag vill i detta sammanhang påpeka att regeringen sedermera beslutat att i särskild ordning låta se över de konstnärliga högskoleutbildningarna.

De prioriteringar som ligger till grund för de förslag som jag i det följande kommer att framlägga har gjorts efter samråd med ordföranden för de konstnärliga och litterära yrkesutövarnas samarbetsnämnd (KLYS).

5.4 Sysselsättningsskapande åtgärder

Min bedömning: Vissa riktade insatser görs för att förbättra sysselsättningsläget för olika konstnärsgrupper. Därför ökas verksamhetsbidragen till främjandeorganisationerna på bild- och formkonstområdet samt till de fria teater-, dans- och musikgrupperna. Utrymmet för regionala frilansproduktioner på musikområdet säkerställs. Mina förslag för nästa budgetår redovisar jag under berörda anslag.

Utredarens förslag: Överensstämmer med mina ställningstaganden när det gäller främjandeorganisationer, fria grupper och regionala frilansproduktioner. Utredaren föreslår vidare att centrumbildningarna bör få möjlighet att utvecklas till rena branschorganisationer för berörda konstnärsgrupper. Bidraget bör öka med 2 milj. kr. vari inbegrips medel för ett planerat centrum för konst och hantverk. För att förbättra möjligheterna för unga, oetablerade artister att nå en publik bör medel för projektanställning av s. k. husartister anslås. Projektet Konst där vi bor bör permanentas.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna tillstyrker utredarens förslag till sysselsättningsskapande åtgärder.

Skälen för min bedömning: Ett av målen för de kulturpolitiska insatserna under nuvarande reformperiod är att skapa förutsättningar för ett vidgat deltagande i kulturlivet. I den utsträckning som publiken på olika konstområden ökar genom att nya grupper efterfrågar resultaten av det konst-

närliga skapandet så breddas marknaden för de yrkesverksamma konstnärerna.

På bild- och formkonstområdet är den verksamhet som bedrivs av Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund härvid av stor betydelse. I det följande kommer jag under avsnittet Upphovsrätt m. m. att redovisa mina skäl för att avvisa ett förslag angående en central fond för utställningsersättning till konstnärer som ställer ut i föreningsregi. Jag är i detta ställningstagande överens med utredaren. Jag delar också hans uppfattning att det bästa sättet att främja organisationernas verksamhet – och därmed öka deras ekonomiska förutsättningar att betala utställningsersättning – är genom en allmän förstärkning av deras verksamhetsbidrag. Jag kommer därför under berört anslag att föreslå en sådan ökning.

Nya arbetstillfällen för bildkonstnärer av alla kategorier har under de senaste åren skapats genom informationsprojektet Konst där vi bor. Projektet har haft som mål att informera byggherrar, arkitekter och andra aktiva inom byggnadsproduktionen om de statliga lånen och bidragen till konstnärliga insatser vid ny- och ombyggnad av bostadsområden för att skapa bättre boendemiljöer i Sverige. Genom att kunskapen om låne- och bidragsmöjligheterna spridits har dessa kommit att utnyttjas i betydligt större utsträckning.

Projektet, som finansierats av arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) och genomförts med statens konstråd som huvudman, startade i januari 1989 och var avsett att pågå i en tvåårsperiod. Utredaren har föreslagit att projektet nu skall permanentas med medel över kulturbudgeten. För egen del anser jag det rimligt att projektet, som haft karaktären av försöksverksamhet och ännu inte slutförts, först utvärderas för att bl. a. klarlägga hur eventuella resurser i framtiden bäst används för att bidra till att integrera konst i boendemiljöerna. Jag förutsätter därvid också att frågan om kostnadsansvaret för denna typ av informationsinsatser belyses ytterligare.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag redan i förra årets budgetförslag (prop. 1989/90: 100 bil. 10 s. 368) behandlat det program för förnyelsen av konstbildningsarbetet som kulturrådet har utarbetat. Den ökning av anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. som genomfördes förra året motiverades bl. a. av att kulturrådet skulle ges möjligheter att stödja olika projekt som syftar till förnyelse av konstbildningsarbetet. Kulturrådets förslag har numera remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.3*. Remissbehandlingen har inte givit mig anledning till något ändrat ställningstagande. Det ankommer på kulturrådet att inom ramen för tillgängliga resurser fullfölja förnyelsearbetet på konstbildningsområdet.

De fria teater-, dans- och musikgrupperna bedriver en värdefull och omfattande verksamhet – inte minst för barn och ungdom. De fria grupperna har ofta stått för en vital konstnärlig utveckling inom sina konstområden. Statsbidrag har utgått till de fria grupperna i mer än 20 år. Bidraget från staten har i reala termer ökat kraftigt under denna tid. För nästa budgetår bör bidraget till de fria grupperna, utöver sedvanlig prisomräkning, öka med 2 milj. kr. för att förbättra villkoren för konstnärerna inom

detta område. Jag återkommer till denna fråga under anslaget Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m. m.

Inom musikområdet har de frilansande musikerna många gånger svårt att få engagemang. Det är därför viktigt att det i de offentliga bidragssystemen finns utrymme för att bereda arbetstillfällen för dessa musiker. För att möjliggöra detta har staten och Landstingsförbundet i den överenskommelse, som slutits mellan parterna angående statsbidrag till regional musikverksamhet för år 1990, uttalat att av det totala bidragsbeloppet skall minst 10 milj. kr. användas för att på sikt säkerställa nya arbetstillfällen för frilansmusiker.

Jag vill också erinra om att Svenska rikskonserter sedan budgetåret 1989/90 bedriver ett särskilt projekt, Lansering 90, som syftar till att hjälpa unga, oetablerade artister att komma ut på marknaden – både i Sverige och internationellt. För budgetåret 1990/91 har beräknats 1,8 milj. kr. för projektet under kulturbudgeten. Därutöver bidrar arbetsmarknadsverket med särskilda medel.

Centrumbildningarna har en viktig funktion inom resp. konstområde genom sina uppgifter som samarbetsorgan, informatörer, opinionsbildare och arbetsförmedlare. Utredaren har fäst uppmärksamhet vid deras roll i ett samlat program för sysselsättningsfrämjande åtgärder för konstnärer. Han anser att bidraget till centrumbildningarna bör öka. Denna uppfattning delas av kulturrådet, som gjort en egen särskild översyn av verksamheten.

Jag delar synen på centrumbildningarnas betydelse för de olika konstområdena och vill erinra om att bidraget till centrumbildningarna har ökat kraftigt för innevarande budgetår.

5.5 Upphovsrätt m. m.

Min bedömning: De frågor med anknytning till upphovsrätten, som utredaren har aktualiserat, behandlas i samband med den pågående beredningen av upphovsrättsutredningens slutbetänkande. Statsmakternas år 1987 redovisade ställningstagande i frågan om utställningsersättning bör stå fast. En statlig fond för ersättning till konstnärer som ställer ut i föreningsregi bör därför inte inrättas.

Utredarens förslag: Utredaren förordar att en upphovrättsligt motiverad kassettavgift införs och att konstnärer får rätt till ersättning vid vidareförsäljning av konstverk. Vad gäller frågan om utställningsersättning överensstämmer utredarens uppfattning med min bedömning.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig i hithörande frågor ansluter sig till vad utredaren har förordat.

Skälen för min bedömning: Genom tillkomsten av nya media och den marknad som utvecklats till följd härav har upphovsrätten fått en allt större betydelse som inkomstkälla för de konstnärliga yrkesgrupperna. Samtidigt har den snabba tekniska utvecklingen gjort det svårare för dessa grupper att hävda sina intressen när det gäller nya former av nyttjande och spridning av konstnärliga verk. Det är mot den bakgrunden angeläget att ha ett upphovsrättsligt regelsystem som skapar en rimlig balans mellan

samhällets intresse av att konst och litteratur når ut till så många som möjligt och upphovsmannens berättigade krav på ersättning för ett ökat utnyttjande.

I utredarens uppdrag att kartlägga villkoren för de konstnärliga och litterära yrkesutövarna har därför helt naturligt ingått att beröra utvecklingen av de upphovsrättsliga ersättningarna. Utredaren redovisar också översiktligt gällande rätt på området och ger en kortfattad beskrivning av befintliga ersättnings- och bidragsformer med anknytning till upphovsrätten. Vissa av remissinstanserna har kritiserat utredarens summariska behandling av de upphovsrättsliga frågorna.

Upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02) avlämnade sitt slutbetänkande (SOU 1990:30) Översyn av upphovsrättslagstiftningen i april 1990. Utredningen har i detta och tidigare redovisade delbetänkanden gjort en systematisk genomgång av området mot bakgrund av den utveckling som ägt rum såväl nationellt som internationellt under senare år. I utredningsarbetet har konstnärsorganisationerna tagit aktiv del och framlagda förslag har i väsentliga delar karaktären av samförståndslösning. Det har därför inte funnits anledning för konstnärsutredningen att behandla upphovsrätten annat än översiktligt. Utredaren har, som jag uppfattat det, närmast velat framhålla upphovsrättens centrala kulturpolitiska betydelse. Genom att de ekonomiska och praktiska förutsättningarna för kulturverksamhet numera i så hög grad påverkas av upphovsrättens utformning blir denna också styrande för vilka insatser i övrigt som bör göras inom ramen för den totala kulturpolitiken.

Utredaren har likväl tagit ställning till två av upphovsrättsutredningens förslag. Det gäller dels en upphovsrättsligt motiverad avgift på kassettband, dels en avgift, kopplad till en rätt till ersättning vid andrahandsförsäljning av konstverk (s. k. droit de suite). Utredaren tillstyrker i båda fallen en avgiftsbeläggning, vars juridiska form bör närmare regleras i upphovsrättslagstiftningen.

Remissbehandlingen av upphovsrättsutredningens förslag har nyligen avslutats och beredningen av ärendet fortsätter nu i regeringskansliet.

I anslutning till upphovsrätten har utredaren behandlat ett förslag som Konstnärernas riksorganisation (KRO), Sveriges konstföreningars riksförbund och Konstfrämjandet har lagt fram angående en central föreningsfond för utställningsersättning, dvs. ersättning till konstnär vid utställning av verk i dennes ägo. Enligt förslaget skulle utställningsersättning betalas direkt ur fonden till konstnärer som ställer ut i föreningsregi. Utredaren avstyrker förslaget. Om man vill främja organisationernas verksamhet och därmed öka deras förutsättningar att betala utställningsersättning bör detta enligt utredarens uppfattning ske genom en allmän förstärkning av verksamhetsbidragen till organisationerna.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsmakterna våren 1987, i samband med ställningstagande till kulturrådets rapport 1979:2 Stöd till konstutställningsverksamhet, redovisat en mycket klar ståndpunkt i den länge diskuterade frågan om hur långt statens ansvar för konstnärernas utställningsersättning skall sträcka sig. Staten har för egen del slutit ett ramavtal om ersättning vid utställningar som anordnas av statliga och

vissa statsunderstödda institutioner. Detta avtal förnyades senast år 1988. När det gäller ersättning vid utställningar med kommunal eller enskild arrangör har riksdagen motsatt sig statlig medverkan. I 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87: 100 bil. 10 s. 340–341) anfördes att kravet på ersättning skall riktas till den som anordnar utställningen. Vidare uttalades, att det med hänsyn till konstnärens ställning som ägare och upphovsman var självklart att den som vill arrangera en utställning med verk i konstnärens ägo måste träffa överenskommelse med honom om samtliga villkor för visningen. Det var varken lämpligt eller påkallat att en tredje part gick in och påverkade villkoren. Riksdagen hade ingen erinran mot dessa uttalanden (KrU 1986/87: 12 s. 27, rskr. 161).

Jag delar således utredarens uppfattning att organisationernas krav på en statligt finansierad fond för utställningsersättning bör avvisas. Utställningsersättning bör liksom hittills ses som en reguljär utgift, vilken varje utställningsarrangör har att bereda utrymme för i kostnadskalkylen för utställningen. Jag har i det föregående föreslagit en ökad bidragsgivning till bl. a. Sveriges konstföreningars riksförbund och Konstfrämjandet. Genom den allmänna förstärkning av organisationernas ekonomi som därmed uppnås bör även förutsättningarna öka för att betala en skälig utställningsersättning.

5.6 Ersättningar och bidrag

Min bedömning: Jag anser att nu gällande former för ersättning åt konstnärerna för det allmännas utnyttjande av deras prestationer bör bibehållas och tillföras viss medelsförstärkning. Visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer bör således ökas med 13,5 milj. kr. Vidare bör talboks- och taltidningsersättningen ökas med 1,5 milj. kr. Anslaget till särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt musiker och sångare bör ökas med 2 milj. kr. I enlighet med den överenskommelse som slutits mellan regeringen och de berörda upphovsmännen bör biblioteksersättningens grundbelopp för hemlån av originalverk höjas till 77 öre. Jag anser slutligen att anslaget till bidrag till konstnärer i övrigt bör ökas med 1 milj. kr. för att ge konstnärena större möjligheter att medverka i internationellt kulturutbyte. Mina förslag för nästa budgetår redovisar jag under berörda anslag.

Utredarens förslag: Utredaren lägger tyngdpunkten vid en kraftig ökning av antalet inkomstgarantier, men föreslår dessutom vissa höjningar av visningsersättningen, konstnärsbidragen och bidragen till deltagande i internationellt kulturutbyte. Utredaren föreslår också en koncentration i ersättnings- och bidragsgivningen så att färre konstnärer tilldelas större belopp än för närvarande. Förutsättningarna för en sammanslagning av konstnärsnämnden och författarfonden bör utredas.

Remissinstanserna: Remissopinionen är delad i vad avser förslaget om ökning av antalet inkomstgarantier. Organisationerna på konstnärsområdet prioriterar förstärkningar av ersättnings- och bidragssystemen. Utredarens förslag om sammanslagning av konstnärsnämnden och författarfonden får inte stöd hos remissinstanserna.

5.7 Skälen för min bedömning:

Allmänna utgångspunkter

Det system av ersättningar och bidrag till konstnärer som utgör ett fast inslag i den statliga konstnärspolitiken har under de senaste femton åren successivt utvecklats så att det i dag har en utformning som i sina huvuddrag kan godtas av berörda parter. Systemet har utarbetats i nära samförstånd mellan statsmakterna och de konstnärliga yrkesutövarnas organisationer och former för en fortlöpande dialog har etablerats. Den principiella utgångspunkten för systemets utformning är, som jag tidigare framhållit, uppfattningen om det rimliga i att staten på olika sätt ersätter konstnärerna för utnyttjandet av deras verk eller prestationer i de fall där någon upphovsrättslig reglering inte existerar. Som komplement till dessa ersättningar finns ett behov av stöd till det konstnärliga skapandet eller gestaltandet i form av bidrag och stipendier.

Arbetsförhållanden och försörjningsvillkor varierar mellan olika konstnärsgrupper. Konstnärernas förhållanden förändras också till följd av den allmänna samhällsutvecklingen och den varierande efterfrågan på deras prestationer som denna leder till. Utredaren betonar det angelägna i att de resurser som står till buds används på ett effektivt och kvalitetsmedvetet sätt. I valet mellan att utnyttja medlen i form av ett begränsat stöd till många eller mer rejäla stöd till ett färre antal förordar han det senare.

Författarfondens fördelningssystem fungerar enligt väl etablerade principer. Vad gäller de bidragssystem som konstnärsnämnden handlägger föreligger en betydande variation. Enligt utredarens mening bör statsmakterna uttala att den inom nämnden beslutade individuella visningsersättningen till bildkonstnärer bör slopas för att i stället skapa ekonomiskt utrymme för ett färre antal stipendier av mer substantiell omfattning. Också de övriga stödformerna inom konstnärsnämndens ansvarsområde bör prövas i samma syfte.

För egen del vill jag erinra om den vikt som statsmakterna lagt vid principen om en betydande frihet för de beslutande organen, där konstnärsrepresentanterna utgör en majoritet, att själva besluta om fördelningen av ersättningar och bidrag. Det finns vidare anledning att erinra om att väsentliga förändringar faktiskt gjorts i syfte att finna en lämplig avvägning vid fördelningen av de ersättnings- och bidragsmedel som varit tillgängliga.

Liksom tidigare utgår jag dock ifrån att konstnärsnämnden kontinuerligt utvärderar befintliga bidragsformer och inom ramen för de allmänna bestämmelser som gäller gör de förändringar som motiveras av utvecklingen och med beaktande av vad statsmakterna tidigare har uttalat om selektivitet i medelsanvändningen.

Enligt utredarens mening är det angeläget att pröva om inte myndighetsstrukturen på konstnärsområdet borde ändras så att konstnärsnämnden och författarfonden slås samman till ett organ. Detta nya organ skulle utöver de arbetsuppgifter som nu ligger på resp. myndighet också kunna vara en dialog- och förhandlingspartner. Mot förslaget har konstnärsorga-

nisationerna rest starka invändningar. För egen del är jag inte beredd att nu ta upp frågan om organisationssstrukturen till övervägande.

Inkomstgarantier för konstnärer

Enligt utredaren är den mest angelägna reformen på ersättnings- och bidragsområdet en kraftig ökning av antalet inkomstgarantier. Ökningen bör främst utnyttjas för att ge sådana garantier till kvalificerade dansare, koreografer, mimare, tonsättare, solister, jazzmusiker, fotografer, bild- och formkonstnärer samt konsthantverkare. Utredaren föreslår en ökning av antalet garantirum till sammanlagt 300. Kostnaden beräknas till 15 milj. kr.

Förslaget finner stöd hos vissa remissinstanser. Däremot är företrädarna för konstnärerna själva tveksamma till en satsning på nya inkomstgarantier. KLYS invänder mot garantisystemets praktiska utformning och menar att värdet av garantin av flera skäl är diskutabelt. Även om systemet hade fungerat som den inkomsttrygghet som utredaren anser, skulle KLYS avstyrka förslaget. Skälet är enligt KLYS att garantisystemet binder tillgängliga resurser på ett hårdare sätt än andra insatser. Konstnärsnämnden avstyrker också förslaget och föreslår i stället att motsvarande belopp används för att inrätta 150 stycken tioåriga bidrag om tre basbelopp utan avräkning av andra inkomster.

Med en begränsad total reformram till förfogande finner inte heller jag det lämpligt att binda upp en betydande resurs i långsiktiga fasta åtaganden. Mot den bakgrunden är jag inte beredd att ta fasta på utredarens förslag om en fördubbling av antalet inkomstgarantier som en av de mer angelägna reforminsatserna.

Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer

De undersökningar som gjorts av konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden visar att särskilt bildkonstnärer och konsthantverkare har låga genomsnittsinkomster. Jag finner det därför speciellt angeläget att staten medverkar till att förbättra dessa gruppers ekonomiska situation. Detta bör i första hand ske genom en ökning av den kollektiva visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer. Jag kommer under berört anslag att föreslå en kraftig uppräkning av visningsersättningen. Jag anser att det är inom ramen för denna ersättningsform som de mest konstruktiva insatserna kan göras och goda lösningar kan uppnås i samförstånd med organisationerna. För detta talar den successiva förändring av principerna vid fördelningen av tillgängliga medel ur bildkonstnärsfonden som genomförts under senare delen av 1980-talet. Jag utgår ifrån att den förstärkning som jag nu finner anledning att föreslå ytterligare kommer att underlätta en samstämmighet i synen på hur medlen bör användas.

KRO har i sitt remissvar på konstnärsutredningen erinrat om de önskemål om konstruktion av en beräkningsgrund för visningsersättningen samt förhandlingsrätt rörande ersättningsnivån som organisationen upprepade gånger framfört.

Frågan om hur ett system för ersättningsberäkning som knyter an till samhällets faktiska innehav av konst skall utformas behandlades utförligt i samband med visningsersättningens tillkomst år 1982 (prop. 1981/82: 100 bil. 12, prop. 1981/82: 128, KrU 30, rskr. 360), varvid en rad praktiska och principiella svårigheter uppmärksammades. De beräkningsförslag som senare i olika sammanhang förelagts mig av bl. a. KRO har inte övertygat mig om att en på särskilda grunder utförd anslagsberäkning på sikt skulle ge konstnärerna större fördelar än en traditionell budgetprövning.

Jag förutsätter vidare att det inom berörda organisationer råder allmän enighet om att visningsersättningen även i fortsättningen skall utgå kollektivt till konstnärskåren. Därmed finns inte heller något tekniskt krav på att knyta medelsberäkningen till ett faktiskt nyttjande eller innehav av konstverk.

Det samråd om ersättningsbehovet i förhandlingsliknande former, som hittills förekommit som ett led i den årliga budgetberedningen, har alltid avsett ett totalbelopp. Jag har inte uppfattat att detta har utgjort något praktiskt hinder i samtalen. Jag har således inte för avsikt att nu ta initiativ till nya former för regeringens beredningsarbete vad gäller visningsersättningen.

Andra ersättningar och bidrag

Vid avvägningen mellan olika konstnärsgruppers stödbehov har jag tagit hänsyn till det utnyttjande av tonsättares och fonogramartisters verk som sker genom biblioteksutlåningen av noter och fonogram. Jag är dock inte beredd att förorda någon teknisk förändring av beräkningsgrunderna för den särskilda insatsen för tonsättare och fonogramartister. Detta innebär att de medel som ställs till konstnärsnämndens förfogande för ifrågavarande ändamål inte heller i fortsättningen bör vara relaterade till bibliotekens innehav eller utlåning av musikalier. Efter en allmän rimlighetsbedömning vill jag dock föreslå en ökning av det belopp som utgår för särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt till musiker och sångare. Beloppet bör ökas med 2 milj. kr., vilket jag beräknar under berört anslag.

Jag finner det också motiverat att öka den ersättning som utgår till författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar. Jag har under berört anslag beräknat en höjning av talboks- och taltidningsersättningen med 1,5 milj. kr.

Jag vill slutligen redovisa att jag som ett resultat av den överenskommelse som slutits mellan regeringen och berörda upphovsmannaorganisationer om biblioteksersättningens grundbelopp under berört anslag kommer att föreslå en höjning av ersättningen med 8 öre, så att grundbeloppet för nästa budgetår uppgår till 77 öre för hemlån av originalverk. Biblioteksersättningen kommer därigenom under innevarande treårsperiod att ha ökat med 18 öre.

5.8 Skatter och sociala avgifter

Min bedömning: Under år 1990 har en omläggning av inkomstbeskattningen genomförts. I flera avseenden har reglerna utformats med särskild hänsyn till konstnärernas förhållanden. Några ytterligare åtgärder kan inte komma i fråga. Ett särskilt stöd för att motverka uttaget av egenavgifter bör inte införas.

Utredarens förslag: Nuvarande principer för stipendiebeskattning ändras inte. Skattelagstiftningen kompletteras med ytterligare anvisningar rörande avdrag för kostnader i konstnärlig verksamhet. Ett särskilt stöd på 25 milj. kr. inrättas för att kompensera uttaget av egenavgifter hos rörelseidkande konstnärer.

Remissinstanserna: Konstnärsorganisationerna, konstnärsnämnden m. fl. ansluter sig till vad utredaren anfört i skattefrågorna. Vad gäller kompensation för egenavgifter genom ett särskilt stöd tillstyrker KLYS m. fl. förslaget som principskiss men anser att utformningen av stödet bör bearbetas ytterligare. Riksskatteverket (RSV) motsätter sig en direkt koppling av stödet till egenavgifterna och de årliga inkomstdeklarationerna, medan riksförsäkringsverket inte har någon principiell invändning mot förslaget eftersom det inte påverkar socialförsäkringens finansiering eller gällande avgifts- och förmånsregler.

Skälen för min bedömning: För att bidrag, ersättningar och sysselsättningsfrämjande åtgärder skall få avsedd positiv effekt är det självfallet angeläget att insatserna inte motverkas av regelsystem på andra områden än det kulturpolitiska. Utredaren har särskilt framhållit vikten av att skatte- och avgiftssystemen anpassas till konstnärernas i många fall särpräglade arbetsförhållanden. Under beredningsarbetet med skattereformen hösten 1989 överlämnade utredaren en skrivelse om konstnärernas skatter och avgifter. Skrivelsen innehöll synpunkter på en rad av de lagförslag på skatteområdet som var föremål för regeringens prövning. Utredaren pekade bl. a. på att framlagda förslag om utvidgad mervärdesskatt, avskaffande av upphovsmannakontot, höjt vinstkriterium och kvittningsförbud skulle få svåra konsekvenser för konstnärernas ekonomi om de genomfördes. De konstnärliga och litterära yrkesutövarnas särskilda förhållanden har på väsentliga punkter beaktats vid den reformerade inkomstbeskattningens slutliga utformning (prop. 1989/90:110 och 111, SkU 30–31, rskr. 356). Detta har också noterats med tillfredsställelse i konstnärsorganisationernas remissyttranden över konstnärsutredningens huvudbetänkande.

Utredaren uppehåller sig också vid frågan om beskattningen av bidrag och stipendier. Även i denna del har konstnärernas krav tillgodosetts genom att riksdagen beslutat att stipendier och liknande bidrag skall vara skattefria i samma utsträckning som hittills (prop. 1990/91:54, SkU10).

Utredaren har vidare pekat på behovet av kompletterande lagregler när det gäller rätten till avdrag för frilansande skådespelares m. fl. arbetskostnader och rörelseidkande konstnärers kostnader för arbetsrum och resor. En av de bärande tankarna bakom skattereformen är att skattereglerna skall utformas så att de leder till en mera likformig beskattning. Undantag

från kravet på enhetliga regler är därför få i skattereformen. Som framgår av min tidigare redogörelse så utgör konstnärerna antagligen den grupp för vilken flest undantag gjorts. Jag är mot den bakgrunden inte beredd att föreslå ytterligare särregler.

Jag har i dessa frågor samrått med chefen för finansdepartementet.

Utredaren föreslår vidare att konstnärer kompenseras för betalning av egenavgifter genom ett särskilt stöd. Med hänsyn bl. a. till att socialavgifter m. m. även betalas på anställda konstnärers lön kan jag inte biträda förslaget. Härutöver vill jag erinra om att jag i det föregående angivit vissa huvudlinjer för avvägningen mellan olika behov inom ramen för den föreslagna totala satsningen i syfte att förbättra konstnärernas villkor. Därvid har jag bl. a. framhållit det angelägna i att tillmötesgå bildkonstnärernas berättigade krav på högre visningsersättning.

5.9 Internationellt kulturutbyte

Min bedömning: Det är angeläget att kulturlivet i Sverige kan få stimulans och inspiration genom kontakter med andra länder. Staten bör medverka till att dessa möjligheter ökar. Jag föreslår därför att av de medel som avser bidrag till konstnärer skall särskilda insatser göras för att öka konstnärernas möjligheter till kontakter och utbyte med andra länder. Mina förslag redovisas under anslaget Bidrag till konstnärer.

Utredarens förslag: Utredaren föreslår en ökning av medlen till statens kulturråd, Svenska institutet och konstnärsnämnden för att förstärka insatserna för kulturutbyte.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig i frågan tillstyrker i princip utredarens förslag.

Skälen för min bedömning: De internationella kontakterna får allt större betydelse inom alla samhällsområden. Det gäller också inom kulturområdet. Det är väsentligt att det svenska kulturlivet ges samma möjligheter till stimulans från andra länder och kulturer som verksamhet inom andra samhällssektorer. Vi står nu inför en tid när det internationella kulturutbytet kommer att bli alltmer betydelsefullt, inte minst i ett nytt och öppnare Europa. Detta kommer att öka kraven på medverkan från svenskt kulturliv i olika internationella sammanhang. De impulser utifrån som gästspel, konstutställningar, författar- och konstnärsbesök m. m. kan ge är också av avgörande betydelse för vårt kulturlivs mångfald och vitalitet. Europarådets examinatörer av den svenska kulturpolitiken påpekade i sin rapport från år 1989 Statlig kulturpolitik i Sverige att det finns en viss brist på kontakt med andra länders konstnärer och konstnärliga produktion. Den svenska staten borde enligt examinatörerna fundera på möjligheterna att presentera mer av det som produceras utomlands, både för att skola publiken och stimulera konstnärerna.

Det är väsentligt att samhället på olika sätt gör det möjligt för svenskt kulturliv att delta i det internationella kulturutbytet. Statens roll i kulturutbytet är att stödja kulturlivets egna behov och önskemål utan att styra innehåll och inriktning. De statliga stödåtgärderna bör således syfta till att

underlätta och stimulera utbytet över gränserna genom att bidra till att ekonomiska och tekniska hinder kan övervinnas.

För många kulturinstitutioner – i synnerhet de stora teatrarna och museerna – är kulturutbytet en naturlig del av verksamheten. Anslagen till dessa verksamheter förutsätts också täcka kostnaderna för detta utbyte, även om behoven många gånger överstiger tillgångarna. De fritt arbetande konstnärerna har emellertid en svårare situation. Detta har framhållits i betänkandet (SOU 1988:9) Sverigeinformation och kultursamarbete, där utredaren föreslår en kraftig ökning av de statliga bidragen till kulturutbyte inom alla områden. Dessa förslag har fångats upp av konstnärsutredningen.

Jag delar utredarens bedömning att det är väsentligt att resurserna för det internationella kulturutbytet förstärks. Jag vill erinra om att efter förslag i 1990 års budgetproposition Svenska institutet och statens kulturråd fick ökade resurser för detta ändamål. Vidare vill jag erinra om att även konstnärsnämnden fått sådana förstärkningar av sina bidrag. För att ytterligare förbättra konstnärernas möjligheter att delta i internationellt kulturutbyte bör de medel som avser bidrag till konstnärer förstärkas. Jag återkommer till denna fråga under anslaget Bidrag till konstnärer.

6 Massmedier

Jag har för avsikt att föreslå regeringen att lägga fram en särskild proposition om *radio- och TV-frågor* för beslut av riksdagen under innevarande riksmöte. Förslagen från TV-utredningen i betänkandet (SOU 1989:73) TV-politiken och radiolagsutredningen i betänkandet (SOU 1990:7) Lagstiftning för reklam i svensk TV samt frågan om medelstilldelningen till Sveriges Radio, televerket och radionämnden för år 1992 avses komma att behandlas i propositionen. Vid regeringens behandling av dessa frågor medverkar en beredningsgrupp med representanter för de i riksdagen företrädda politiska partierna.

Nu gällande film- och videoavtal är uppsagt och upphör att gälla den 1 juli 1991. Regeringen har under den gångna hösten förhandlat om förlängning av avtalet. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att lägga fram en särskild proposition om *filmstöd* för beslut av riksdagen under innevarande riksmöte. I propositionen kommer bland annat det förlängda avtalet att redovisas.

Genom omprioriteringar inom medieenhetens område har vissa reforminsatser kunnat föreslås på handikappstödets, litteraturstödets, fonogramstödets och språknämndens område.

7 Regionalpolitisk redovisning

Min anmälan av detta avsnitt sker efter samråd med statsrådet Persson.

Utbildningen och forskningen och kulturverksamheten är av stor betydelse för den regionala och lokala utvecklingen. Att sprida dessa verksamheter i landet är ett av de viktigaste instrumenten i regionalpolitiken.

En decentraliserad och väl spridd utbildningsorganisation är en viktig förutsättning för att tillgodose allas rätt till en god utbildning och ge alla delar av landet reella utvecklingsmöjligheter.

I samtliga kommuner finns nioårig *grundskola* med en för alla likvärdig utbildning. *Gymnasieskolan* har vidare byggts ut i alla delar av landet. Skolorna i norra Sveriges inland har ofta ett litet elevunderlag. För utvecklingen i dessa regioner är det dock vitalt att dessa skolor kan finnas kvar och att de kan ge en modern utbildning, såväl studieförberedande som yrkesförberedande.

Gemensamt för praktiskt taget alla kommuner i norra Sveriges inland är att en stor andel av invånarna har kort utbildning. Det innebär att de kan ha svårt att klara en omställning i arbetslivet eller utbildning för ett nytt yrke. Huvuddelen av *komvux* verksamhet består i att ge kompetensinriktad teoretisk utbildning av grundläggande karaktär. Sådan utbildning är ofta nödvändig som grund för en mer kvalificerad yrkesutbildning av det slag som arbetsmarknaden i dag framför allt efterfrågar.

Förläggningen av *högskoleutbildning* i landet är en av faktorerna för att skapa en infrastruktur för balanserad regional utveckling. Med tillkomsten av högskolan i Trollhättan/Uddevalla den 1 juli 1990 har högskolans organisation geografiskt nått sin fulla utbyggnad. I varje län finns nu minst en högskola eller – vad gäller Gotlands län – en särskild organisation för högskoleutbildning.

Volymmässigt domineras högskolans verksamhet – naturligt nog – av de stora universiteten och fackhögskolorna som finns på sju orter och svarar för ca 80 procent av hela antalet årsstudieplatser i högskolan. De nu sammanlagt sjutton mindre och medelstora högskolorna svarar för ca 20 % av årsstudieplatserna. Tillsammans har universitet och högskolor dessutom förlagt totalt 5 % av sin verksamhet som decentraliserad utbildning utanför själva högskoleorterna.

Den ingenjörsutbildning som nu successivt byggs upp, och den nya grundskollärarutbildningen, har båda såväl stor geografisk spridning som en omfattande volym. Tillkomsten av dessa utbildningar påverkar därigenom fördelningen av högskoleutbildningen i landet i utjämnande riktning. Totalt sett har den andel av årsstudieplatserna som faller på de mindre och medelstora enheterna ökat med 3 % under 1980-talet fram t. o. m. budgetåret 1988/89, enligt vad universitet och högskolämbetet har redovisat i sin verksamhetsberättelse för detta år. Den fortsatta uppbyggnaden av bl. a. dessa utbildningar kommer att medföra en ytterligare förändring i denna riktning.

I prop. 1989/90:76 om Regionalpolitik för 90-talet lämnades en utförligare redovisning av de åtgärder under de senaste åren som bidragit till att utveckla högskolans verksamhet i ett regionalpolitiskt perspektiv. I enlighet med vad som angavs där kommer regeringen att ge samtliga länsstyrelser i uppdrag att utarbeta underlag av betydelse för högskolornas planering av sin verksamhet, och till UHÄ att delta i detta arbete.

Forskningen inom högskolan har en mycket vid regional spridning. Forskning bedrivs vid samtliga högskoleenheter med undantag för vissa

högskolor för konstnärlig utbildning. Högskoleenheter med fakultetsorganisation finns på sju orter i landet från Luleå i norr till Lund i söder.

Anslagen till forskning och forskarutbildning inom högskolan, fakultetsanslagen, uppgår budgetåret 1990/91 till 3,2 miljarder kr. I 1990 års proposition om forskning redovisades fakultetsanslagen till forskning och forskarutbildning i relation till antalet invånare i olika delar av landet (prop. 1989/90:90 avsnitt 17, s. 160 f.). Beräknade på detta sätt var resurserna störst i Stockholm. Därnäst hade den norra regionen – kring universitetet i Umeå och högskolan i Luleå – störst resurser, medan resurserna var något lägre i Göteborgs- och Lundaregionerna. Universitetet i Linköping saknar bl. a. humanistisk och matematisk-naturvetenskaplig fakultet, vilket gör att förhållandena där inte är fullständigt jämförbara.

Till den verksamhet som finansieras via fakultetsanslagen kommer betydande forskningsinsatser finansierade via forskningsråd eller av andra statliga myndigheter, näringslivet etc. Den regionala fördelningen blir här en följd av beslut om stöd till forskningsprojekt o. dyl.

Universitet och högskolor uppfattas allmänt vara av stor betydelse för utvecklingen på och omkring de orter, där de är belägna. Samarbetet i olika former har ökat väsentligt mellan universitet och högskolor å ena sidan och näringsliv och samhälle i övrigt å den andra. Detta samarbete gäller framför allt forskning.

En fråga som uppmärksammats mycket är möjligheterna till forskning vid de mindre och medelstora högskolorna. Sedan högskolereformen i mitten av 1970-talet bedrivs forskning också vid dessa högskolor. Efter en försiktig början tog utvecklingen fart under 1980-talet. Stort intresse för och engagemang i forskningsfrågor finns nu såväl vid högskolorna i fråga som i deras omgivning. Genom 1990 års forskningsproposition ställs kraftigt ökade resurser till förfogande för forskningsstödjande åtgärder vid de mindre och medelstora högskolorna.

Åtgärderna inom *massmediernas* område har i många fall till syfte att öka välfärden i alla delar av landet

Stödet till *dagspressen* syftar till att vidmakthålla mångfald genom att andratidningarna får hjälp att överleva.

Vid uppbyggnaden av *Sveriges Radios* verksamhet har regionalpolitiska hänsyn haft stor betydelse. Sändningarna kan tas emot i alla bebodda delar av landet. De rikstäckande programmen i ljudradio och TV speglar händelserna i hela landet, bl. a. på grund av att en stor del av programproduktionen är decentraliserad. Det sänds också regionala program, dels i TV 2, dels genom lokalradion, som sedan en tid tillbaka disponerar en egen kanal.

Flera åtgärder är inriktade på att förbättra möjligheten att se *film* utanför storstadsområdena. Som exempel kan nämnas stödet till parallelldistribution av aktuella filmer på landsortens småbiografer.

Genom att *talboks- och punktskriftsbiblioteket* fungerar som låncentral inom sitt område kan synskadade i hela landet få tillgång till ett mycket omfattande urval av litteratur.

Inom *kulturpolitiken* har strävan att stärka kulturens ställning i hela landet länge legat i fokus. Ett viktigt delmål har varit att skapa ett väl

fungerande nät av länsinstitutioner som har kunnat utgöra bas för ett aktivt kulturliv i varje region.

Med regeringens förslag till riksmötet 1989/90 togs ytterligare steg i den riktningen. Då presenterades i budgetpropositionen förslaget till en bred satsning på att fullfölja stödutbyggnaden till länsmuseernas olika verksamhetsområden, till regional teaterverksamhet och till musikverksamheten. Satsningar presenterades också avseende kulturmiljövården och ifråga om stödet till organisationer med betydelse för det lokala kulturlivet.

Förslagen i budgetpropositionen gavs motsvarigheter från mera renodlat regionalpolitiska utgångspunkter i regeringens proposition om regionalpolitiken inför 90-talet (prop. 1889/90:76 s. 144–148). Regeringen föreslog då att länsstyrelserna skulle ges möjligheter att delta i finansieringen av kultursatsningar med medel ur anslaget för regionala utvecklingsinatser. Bakgrunden till förslaget var regeringens uppfattning att insatser inom kulturområdet på olika sätt kan ha stor betydelse för den regionala utvecklingen. Genom den nya roll som därmed tilldelades länsstyrelserna förstärktes den profilering mot regional resursupprustning som följde av budgetpropositionens förslag.

Denna profilering är ett bärande moment även i 1991 års kulturpolitik. Det har blivit nödvändigt att begränsa den satsning som ursprungligen planerades som en stegvis uppbyggnad under två år. Det andra årets tänkta satsningar måste tills vidare skjutas upp.

Andra nya åtaganden verkar dock i kompenserande riktning. Avkortningen måste sålunda bl. a. ses i relation till att riksdagen beslutat att i flera avseenden kostnadsmässigt utvidga de förslag som regeringen presenterade i förra årets budgetproposition. Det gäller t. ex. i fråga om stödet till de regionala kulturinstitutionerna. Jag tänker också på det ansvar som staten tagit för att en ny musikteater i Göteborg skall komma till stånd. Som anmäldes på tilläggsbudget för innevarande budgetår uppgår den statliga andelen av musikteaterns finansiering till 347 milj. kr. Betydelsen av denna satsning bör ses utifrån ett perspektiv som är betydligt vidare än enbart det väst-svenska. Etableringen innebär sålunda att Stockholmsdominansen i landets opera- och musikliv får en viktig balansering. Den bör föra med sig positiva och långsiktiga verkningar för kulturens ställning i hela landet.

I årets budgetförslag läggs den kulturpolitiska tyngdpunkten på att förbättra konstnärernas villkor. Därvid är det naturligt att poängtera vikten av att konstnärerna inom olika områden inte exklusivt hänvisas till Stockholm och de största städerna för sin verksamhet och för att kunna få sin bärgning.

Det är naturligt att utbildning och regionalpolitik sedan mitten av 1980-talet har varit ett växande samarbetsområde. I april 1986 tillsatte dåvarande industri- och utbildningsministrarna en gemensam arbetsgrupp för dessa frågor. I *två propositioner om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland* (prop. 1987/88:64) och Norrbottens län (prop. 1987/88:86) fanns totalt 190 milj. kr. som var avsedda att användas till kompetenshöjande åtgärder inom utbildningsdepartementets område. Ungefär 70 milj. kr. var specialdestinerade till vissa

högskolesatsningar, bl. a. distansprojekt, och till olika kulturinsatser, medan resten skulle fördelas efter ansökningsförfarande.

Kommuner, landstingskommuner och högskolor har haft möjlighet att vid två tillfällen ansöka om pengar till utbildningsprojekt. Länsstyrelserna har prioriterat bland ansökningarna. Fram till i dag har regeringen fördelat ca 90 milj. kr.

I propositionerna angavs vissa prioriterade områden som pengarna skulle användas till:

- Förnyelse av utrustning i gymnasieskolan. Många kommuner har haft svårigheter att underhålla och nyinvestera i utrustning i den takt som skulle behövas för att ha en modern yrkesutbildning. Förnyelse av utrustning i gymnasieskolan gynnar ofta också komvux eftersom komvuxutbildningen till stor del är förlagd till gymnasieskolans lokaler.
- Fortbildning av yrkeslärare i gymnasieskolan. Den snabba tekniska utvecklingen har ökat fortbildningsbehovet men utbudet av fortbildning har inte varit i överensstämmelse med detta ökade behov.
- Komvuxutbildning. I huvudsak borde denna utbildning vara ett inslag i projekt som syftar till att utveckla en ort eller en region.
- Högskolekurser som skulle öka kompetensen hos människor med bristfällig utbildning.

Dessutom betonades vikten av att man samplanerade insatserna såväl sinsemellan som med insatser inom andra områden i en kommun.

Insatser som kan stärka kvinnornas ställning på arbetsmarknaden skulle också prioriteras. Problemen är likartade i flertalet kommuner, nämligen att unga kvinnor flyttar från inlandet i betydligt högre utsträckning än unga män, ofta beroende på brist på lämplig utbildning och lämpligt arbete.

Av de pengar som har fördelats fram till i dag har ca en tredjedel gått till utrustning i gymnasieskolan. Det har fördelats ungefär lika mycket till komvuxutbildning som till högskoleutbildning.

Regeringen anser att olika former av distansutbildning kan komma att bli ett viktigt komplement till andra utbildningsformer i inlandet och därför har en del pengar beviljats till utveckling av distansundervisning med bl. a. videokonferenssystem.

Om man ser till vilken typ av utbildning som har prioriterats av länsstyrelserna och av regeringen kan man nämna:

- teknik och data
- småföretagarutbildning
- turismutbildning
- utbildning inom skog och trä
- utbildning inom livsmedelsområdet
- vuxenutbildning på grundläggande nivå.

Regeringen har givit SÖ, UHÄ och SIND ett gemensamt uppdrag att utvärdera en del av de utbildningsinsatser som gjorts. Verken har nyligen lämnat en första rapport och skall slutrapportera i början av 1992.

Den *reformering av skolan* som pågår skapar i viktiga avseenden nya och

bättre förutsättningar för skolplaneringen när det gäller att sprida och behålla skolor. Det övergripande målet för reformeringen är att skapa en mål- och resultatorienterad styrning och att ge kommunerna ett ökat ansvar för skolväsendet.Riksdagen har nyligen i enlighet med förslagen i propositionen (prop. 1990/91: 18) om ansvaret för skolan beslutat om en klarare ansvarsfördelning mellan staten och kommunerna på skolområdet. Huvudprincipen är att staten skall styra verksamheten i skolan genom att ange nationella mål och riktlinjer medan kommunerna skall ha ansvaret för att de av staten angivna målen uppnås.

I skollagen skall de grundläggande målen för utbildningen anges. Mål och riktlinjer för utbildningen skall anges i läroplaner samt tim- och kursplaner, som i framtiden blir de direkta nationella styrmedlen för en likvärdig skola över hela landet.

Riksdagen har också beslutat om ett nytt statsbidragssystem för skolan. Syftet med det nya statsbidraget är att ge alla kommuner likvärdiga förutsättningar att bedriva skolverksamhet. Det nya sektorsbidraget till skolan, som träder i kraft fr.o.m. läsåret 1991/92, innebär bl.a. att statsbidragssystemet:

- inte längre skall reglera skolorganisationens utformning i kommunerna
- skall ge möjlighet till en fri resursanvändning i kommunerna
- skall ge incitament till dels ett vardagligt rationaliseringsarbete på kommunal nivå, dels samverkan över kommungränserna.

En schabloniserad behovsrelaterad beräkning av statsbidragen skall göras enligt olika beräkningsmodeller för skolformerna. Bidraget utgår sedan som ett enda bidrag till skolsektorn. I beräkningsmodellerna skall strukturella kriterier som bygger på offentlig nationell statistik användas. Beräkningsmodellerna skall beakta kommunernas skiftande strukturella och demografiska förutsättningar och behov. När det gäller beräkningsmodellen för grundskolan tas t.ex. hänsyn till att skolverksamheten i glesbygd är mer kostnadskrävande per elev än i tätort. För såväl gymnasieskolan som för komvuxutbildningar finns det vidare i beräkningsmodellen en faktor som ger små kommuner mer pengar per individ.

Detta är gjort för att det är väsentligt att gymnasieskolan kan leva kvar på de orter där den finns i dag, trots att elevunderlaget sjunker de närmaste åren, och att volymen på komvuxutbildningen kan behållas på minst samma nivå som i dag.

Det nya statsbidragssystemet ger således kommunerna själva möjlighet att utifrån lokala förutsättningar och behov planera hur skolväsendet skall organiseras i kommunen. Kommunerna avgör själva t.ex. om en skola skall läggas ned eller inte och har därigenom möjlighet att i samband med ett sådant beslut väga in skolans betydelse för en byggd.

A. Utbildningsdepartementet m. m.

A 1. Utbildningsdepartementet

1989/90 Utgift	47 438 606
1990/91 Anslag	45 325 000
1991/92 Förslag	49 642 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	143	– 2
Anslag		
1. Förvaltningskostnader	42 934 000	+ 4 211 000
(därav lönekostnader)	(35 320 000)	+(3 779 000)
2. Besvärsnämnd	257 000	+ 20 000
3. Bidrag till internationella kongresser m. m. i Sverige	942 000	+ 38 000
4. Kostnader för vissa nordiska och övriga internationella ändamål	1 192 000	+ 48 000
Summa	**45 325 000**	**+ 4 317 000**

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 49 642 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 0,5 %. Samtidigt kommer 1 % av den reala konsumtionen (i princip förvaltningskostnader) att användas för effektivitetshöjande åtgärder i form av utbildningsinsatser och teknikstöd. Vidare har jag vid min anslagsberäkning beaktat överföring av medel för telefonsamtalsavgifter från regeringskanslicts förvaltningskontor.

Från anslagsposten Bidrag till internationella kongresser m.m. i Sverige utgår bidrag till förberedelse- och administrationskostnader för i Sverige anordnade internationella kongresser och symposier.

Från anslagsposten Kostnader för vissa nordiska och övriga internationella ändamål utgår medel enligt särskilda beslut av regeringen.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Utbildningsdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 49 642 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1989/90 Utgift	17 550 450	Reservation	410 031
1990/91 Anslag	24 670 000		
1991/92 Förslag	22 330 000		

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

2. att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 22 330 000 kr.

A 3. Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m. m.

1989/90 Utgift	21 420 350
1990/91 Anslag	21 697 000
1991/92 Förslag	21 744 000

År 1950 anslöt sig Sverige till Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, Unesco (Sveriges överenskommelse med främmande makter 1950:114).

Enligt instruktionen för svenska unescorådet (SFS 1988:1462) har rådet till uppgift att för Sveriges del vara ett sådant nationellt samarbetsorgan som enligt stadgan för Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Unesco) förutsätts finnas för att samordna de viktigaste nationella organen inom Unescos område med organisationens verksamhet. Rådet skall främja Unescos verksamhet i Sverige och stödja svenska insatser inom ramen för organisationens program.

Medel för den upplysningsverksamhet i Sverige om Unesco, för vilken svenska FN-förbundet ansvarar, anvisas över tredje huvudtiteln.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Årsbidrag till Unesco	20 500 000	of
2. Svenska unescorådet för utrednings- och programverksamhet, inkl. möten	617 000	+37 000
3. Deltagande i Unescos generalkonferens 1991	170 000	+10 000
4. Avgift till konvention om världens kultur- och naturarv	205 000	of
5. Medlemsavgift till International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property in Rome (ICCROM)	205 000	of
Summa	**21 697 000**	**+47 000**

Svenska unescorådet

Medlemsländernas bidrag till Unescos reguljära budget fastställs av generalkonferensen. Vid Unescos 25:e generalkonferens hösten 1989 fastställdes organisationens budget för tvåårsperioden 1990–91 till ca. US$ 381 miljoner. Den svenska andelen kalenderåret 1990 utgör 1,20 %. Unescorådet uppskattar medelsbehovet för Sveriges bidrag till Unesco år 1991 till ca. 20,5 milj. kr. Avgiften för kalenderåret 1992 beslutas av Unescos generalkonferens hösten 1991.

Unescorådet begär en ökning av bidraget för utrednings- och programverksamhet och för att utgivningen av Unesco-kuriren på svenska skall kunna garanteras. Avgiften till konventionen om världens natur- och

kulturarv samt bidraget till ICCROM uppgår för var och en till 1 % av Sveriges årsbidrag till Unesco.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

3. att till *Kostnader för Sveriges medlemskap i Unesco m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 21 744 000 kr.

B. Det offentliga skolväsendet

1 En budgetprocess i utveckling

I regeringens proposition (1990/91:18) om ansvaret för skolan har jag redovisat de grundläggande principerna för styrningen av skolan. Riksdagens beslut med anledning härav (UbU4, rskr. 76) innebär att en utveckling mot en mer mål- och resultatorienterad styrning av skolan har påbörjats.

Inom utbildningsdepartementet pågår ett intensivt arbete med att ta fram riktlinjer för hur de framtida läroplanerna skall utformas. I anslutning därtill pågår även ett arbete med att utveckla riktlinjer för den statliga utvärderingen och utvecklingen av ett resultatorienterat uppföljningssystem för skolverksamheten. Samtidigt har en särskild utredare tillsatts med uppdrag att lägga fram förslag om och förbereda en ny statlig myndighet för skolan. Min avsikt är som jag tidigare framhållit att det nya verket skall börja fungera den 1 juli 1991.

Den förändrade styrningen av skolan får stora konsekvenser för regeringens och riksdagens arbete. De nationella besluten om skolans organisation och resurser kommer att minska i antal när den tidigare så omfattande regelstyrningen till stora delar avvecklas. Regeringens och riksdagens arbete kommer i hög grad att koncentreras till mera övergripande finansiella ställningstaganden och långsiktiga beslut om skollagstiftning och läroplaner samtidigt som intresset fokuseras på frågor om skolans resultat och utveckling.

Förändringsarbetet inom skolområdet måste därför enligt min mening också omfatta formerna för det nationella beslutsfattandet.

Regeringen och riksdagen måste ges möjligheter och former att samlat uttrycka den nationella politiska viljeinriktningen om skolans utveckling. I en nationell utvecklingsplan för skolan kan regeringen och riksdagen lägga fast riktlinjerna för framtiden.

Beslutet om en nationell utvecklingsplan utgör ett naturligt led i den nya statliga budgetprocessen. Myndigheterna skall vart tredje år lämna en fördjupad anslagsframställning till regeringen som underlag för den fördjupade prövningen av verksamheten inför en kommande treårsperiod. Underlaget för den nationella utvecklingsplanen ges således i skolverkets fördjupade anslagsframställning. Regering och riksdag får på detta sätt en redovisning och värdering av de uppnådda resultaten i skolan och ett underlag för att lägga fast inriktningen för den kommande treårsperioden.

En nationell utvecklingsplan skall i första hand omfatta de styrmedel staten har för att utveckla verksamheten i skolan. I utvecklingsplanen kan den statliga styrningen konkretiseras och signaler ges om vilka förväntningar som ställs i förhållande till utvecklingen. Krav på den centralt styrda fortbildningen och dess utbud kan formuleras. I utvecklingsplanen kan också insatser och inriktning för det centrala utvecklingsarbetet, sektorsforskningen och utvärderingen anges.

Utvecklingsplanen utgör statsmakternas policydokument och är som sådant en viktig utgångspunkt för det lokala utvecklingsarbetet.

Regeringens och riksdagens ställningstagande till en nationell utvecklingsplan kan också ses som ett försök att skapa en arena för den politiska diskussionen och en möjlighet att rikta utbildningspolitiken mot syfte och mål och en väg att vitalisera den.

Min avsikt är att ett förslag till utvecklingsplan för skolväsendet skall kunna lämnas till riksdagen första gången i anslutning till budgetpropositionen 1994 och avse perioden 1994/95 – 1996/97.

Den fördjupade anslagsframställningen och beslutet om en utvecklingsplan för den kommande treårsperioden medför att anslagsframställningarna mellan fördjupningstillfällena kan ges en förenklad form och närmast ses som en bekräftelse av tidigare beslut och de eventuella förändringar och avvikelser som rapporterats av myndigheten. Den förenklade anslagsframställningen kommer inom skolområdet liksom på andra områden att åtföljas av en årlig resultatredovisning.

Inom utbildningsdepartementet pågår, som jag tidigare anfört, ett arbete i samarbete med bl. a. Svenska kommunförbundet i syfte att utveckla ett system för resultatuppföljning. Min avsikt är att uppföljningssystemet skall utgöra grunden för resultatredovisningen och -analysen. Jag räknar med att systemet delvis skall tas i bruk under budgetåret 1991/92 och att den första årliga resultatredovisningen kan redovisas för regeringen hösten 1992.

Renodlingen av ansvarsförhållandena och övergången till en mål- och resultatorienterad styrning av skolväsendet får inte bara följder för hur riksdagen och regeringen arbetar med skolfrågorna. Det kommer också att påverka relationen mellan regering och myndigheter. Ett led i denna förändring är naturligtvis övergången till den nya budgetprocessen i vilken den statliga skoladministrationen kommer att inordnas. Syftet med budgetreformen är just att åstadkomma en periodiskt återkommande fördjupad dialog mellan myndigheter och regering samt en genomlysning och prövning av verksamhetsområdet i termer av mål och resultat.

Hittills har såväl anslagsframställningar från myndigheterna som regeringens svar i budgetpropositionen till stor del behandlat detaljer. Förslagen i anslagsframställningarna har gällt en mängd delområden och detaljer som regeringen har tagit ställning till ett och ett. Också regeringens egna initiativ har i inte obetydlig utsträckning haft denna prägel.

Det nya mål- och resultatorienterade synsättet ger nya förutsättningar. Jag har redan i denna budgetproposition i högre grad formulerat mig med hänsyn till det nya styrsystemet. Det är riksdagens och regeringens uppgift att formulera målen och inriktningen för verksamheten och att ange de ekonomiska ramarna för den. Det ankommer på myndigheten att inom de givna ramarna och utifrån de angivna målen göra en optimal prioritering vid medelsanvändningen. Detta är alltså bakgrunden till att jag inte på samma sätt som tidigare så utförligt behandlat myndigheternas förslag. Jag vill här säga att detta inte är någon kritik av hur anslagsframställningarna utformats. Dessa grundar sig på det styrsystem som rått hittills.

Ett samlat resultatansvar för myndigheterna måste enligt min uppfattning också leda till att befogenheterna anpassas därtill. Även detta är ett skäl till att jag i många fall avstår från att via budgetprocessen detaljstyra

myndigheternas arbete. Ett led i detta är också min strävan att minska antalet anslag och anslagsposter. Som exempel vill jag nämna ändringarna beträffande sameskolan. Ett annat exempel är att anslaget Nationell utvärdering och prov föreslås inordnat i det nya skolverkets myndighetsanslag. Om, som fallet är beträffande det nya skolverket, en myndighets huvudsakliga uppgift är utveckling och utvärdering, finns det inte någon anledning att ha ett särskilt anslag för en verksamhetsgren som är en naturlig del av en av huvuduppgifterna.

2 Den nya anslagsstrukturen

På grund av omläggningen av statsbidragssystemet för det offentliga skolväsendet har anslagsstrukturen ändrats för nuvarande anslag under littera B. Skolväsendet och littera C. Vuxenutbildning.

Till littera B. Det offentliga skolväsendet har förts nuvarande anslag under littera B. samt anslag för det offentliga skolväsendet för vuxna under littera C. Anslag som avser folkbildning anvisas under littera C. Folkbildning.

I följande tabell redovisas anslagen i den nya strukturen för budgetåret 1991/92 samt hur medlen anvisats under budgetåret 1990/91.

Anslagsindelningen är vad gäller myndigheter en följd av omorganisationen av den statliga skoladministrationen. Verksamhetsbidragen är uppbyggda så att först kommer bidrag som riktar sig till kommun (anslagen B 8 – B 11), därefter följer statliga skolor (B 12 – B 14) och sist kommer bidrag till enskild huvudman (B 15 – B 16). Utrustningsbidragen har ordnats på motsvarande sätt.

Anslag 1991/92	Anslag 1990/91
Myndigheter	
B 1. Statens skolverk[1]	B 1. Skolöverstyrelsen B 2. Länsskolnämnderna B 9. Nationell utvärdering och prov B 17. Kostnader för viss personal vid statliga realskolor
B 2. Statens skolhandikappinstitut[1] (preliminär benämning)	B 4. Statens institut för läromedel
Utveckling av skolväsendet m. m.	
B 3. Utveckling och produktion av läromedel	B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. B 6. Stöd för produktion av läromedel

B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet	B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet, *utom medlen* för bidrag till kommunernas lokala skolutveckling B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m., *medlen* för – bidrag till kommuner och organisationer för vissa verksamheter – särskilda utvecklingsinsatser – utveckling av skolans dataundervisning
B 5. Forskning inom skolväsendet	B 7. Forskning inom skolväsendet
B 6. Fortbildning m. m.	B 8. Fortbildning m. m. B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m., *viss del av medlen* till kompletteringsfortbildning C 5. Undervisning för invandrare i svenska språket m. m., *medlen* för fortbildning
B 7. Särskilda insatser på skolområdet	B 10. Särskilda insatser inom skolområdet (ca 25 % av anslaget)
Verksamhetsbidrag	
B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet	B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet, *medlen* för bidrag till kommunernas lokala skolutveckling B 10. Särskilda insatser inom skolområdet (75 % av anslaget) B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m., *medlen* för – bas- och förstärkningsresurser m. m. – bidrag till lokal skolutveckling – bidrag till kostnader för vissa socialavgifter – löneokostnadspålägg – extra bidrag till syo och prao i glesbygd

	– kompletteringsfortbildning (*utom medlen* till Sveriges Radio) B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor B 19. Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m. C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, *utom medlen* för särvux F 3. Studiehjälp m. m., *medel* för vissa elevresor avseende gymnasieskolan
B 9. Bidrag till driften av särskolor m. m.	B 16. Bidrag till driften av särskolor
B 10. Bidrag till driften av särvux[1]	C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, *del av medlen* till undervisningsbidrag m. m.
B 11. Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket[1]	C 5. Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. *utom medel* för fortbildning
B 12. Sameskolor	B 13. Sameskolor
B 13. Specialskolor m. m.	B 14. Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader
B 14. Statens skolor för vuxna[1]	Statens skolor för vuxna: C 2. Utbildningskostnader C 3. Undervisningsmaterial m. m.
B 15. Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.	B 12. Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.
B 16. Bidrag till driften av fristående skolor	B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m., *medlen* för bidrag till fristående skolor B 20. Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå
Utrustningsbidrag m. m.	
B 17. Bidrag till utrustning för gymnasier m. m.	B 21. Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m.

B 18. Stimulansbidrag till förbättringar av den fysiska miljön i skolorna	Nytt anslag
B 19. Utrustning för specialskolor m. m.	B 15. Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.

[1] Särpropositioner våren 1991

3 Hemspråksundervisningen

De övergripande principerna för undervisningen i hemspråk i skolan slogs fast år 1977 (prop. 1975/76:118, UbU33, rskr. 391 och prop. 1976/77:22, UbU10, rskr. 111). I anslutning till ställningstagandena till språk- och kulturarvsutredningens förslag (SOU 1983:57 och 58) preciserades elevs rätt till undervisning i hemspråk närmare (prop. 1984/85:100, bil. 10, UbU12, rskr. 149).

Undervisningen i hemspråk skall enligt dessa principer i första hand syfta till att stödja elevens allmänna språkutveckling och därigenom främja utvecklingen mot en aktiv tvåspråkighet. Rätten till hemspråksundervisning grundas på den enskilde elevens behov av språkstöd. Barnet skall för att få rätt till hemspråksundervisning ha grundläggande kunskaper i hemspråket. Vidare skall minst en vårdnadshavare använda hemspråket som ett dagligt umgängesspråk med barnet.

Rätten till hemspråksundervisning motsvaras av en skyldighet för kommunerna att anordna undervisning för de elever som behöver och önskar sådan undervisning. Den skall ges i den omfattning som fordras för att täcka elevens behov. Länsskolnämnden kan befria kommun från skyldighet att anordna undervisning.

Antalet deltagare i hemspråksundervisning har ökat starkt under årens lopp. Under perioden 1986/87–1989/90 ökade antalet deltagare i grundskolan med 6 751 elever till sammanlagt 63 499. 65 % av de elever som har annat hemspråk än svenska deltar i hemspråksundervisningen i grundskolan, för gymnasieskolan är motsvarande siffra 48 %.

Riksrevisionsverket (RRV) har genomfört en förvaltningsrevision av bl. a. hemspråksundervisningen i grundskolan. RRV påpekar att det inte är ovanligt att hemspråksundervisning ges till elever som inte uppfyller kraven på grundläggande kunskaper och/eller inte använder språket som dagligt umgängesspråk. Undervisningen bedrivs ofta enskilt eller i mycket små grupper.

Granskningen har också visat att undervisningen i allmänhet bedrivs parallellt med den ordinarie klassundervisningen, trots att inga formella hinder föreligger mot en annan ordning. I klasser med elever som har olika språk ges således hemspråksundervisningen på olika tider, vilket förutom att de enskilda eleverna går miste om den ordinarie undervisningen också innebär svårigheter att hålla samman klasserna. Eleven går miste om t. ex.

genomgångar i den ordinarie undervisningen och får därmed sämre möjligheter att prestera ett gott studieresultat. I extrema fall uppstår behov av stödundervisning. Det förekommer att elever av detta skäl avstår från hemspråksundervisning. Det har förekommit att kommuner avvisat önskemål från elever om att få undervisning utanför ordinarie lektionstid.

RRV påpekar särskilt att länsskolnämnderna som har möjlighet att bevilja särskilda resurser inte gör någon reell bedömning av behovet, utan mer eller mindre automatiskt beviljar sådana.

I rapporten konstateras vidare att undervisningen inte alltid organiseras utifrån den enskilde elevens behov. Det har framkommit att det är lärarens tjänstgöringsvillkor som i hög grad styr bedömningarna av behoven. RRV hävdar att detta bl. a. beror på bristande lokalt ledningsansvar och att man i kommunerna ofta saknar möjligheter att bedöma underlaget för lärarnas resursäskanden. Därutöver pekar RRV på stora problem med bristande lärarkompetens. Hösten 1989 var 32,5% av hemspråkslärarna obehöriga. Det förekommer t. ex. att föräldrar anställs som lärare enbart på grund av att de behärskar språket.

De nyligen beslutade förändringarna inom skolområdet innebär att kommunerna får ett större ansvar för organisationen av undervisningen och för fördelningen av skolans resurser. Kommunerna kommer därmed själva att fatta beslut om hemspråksundervisning skall anordnas eller inte.

De principer för elevers rätt till hemspråksundervisning som riksdagen tidigare beslutat om skall ligga fast. Det ankommer på kommunen att pröva om angivna villkor för rätt till hemspråksundervisning föreligger.

Det är angeläget både ur den enskildes och samhällets synvinkel att elev med annat hemspråk än svenska så snabbt som möjligt tillägnar sig sådana kunskaper i det svenska språket att eleven kan följa undervisningen i alla ämnen och får med andra elever likvärdiga möjligheter till framgång i skolarbetet.

Det är kommunens skyldighet att se till att studiehandledning på hemspråk ges till elever som annars inte skulle klara undervisningen tillfredsställande. Denna skyldighet ryms inom det ansvar att ge stöd till elever med särskilda behov som åligger kommunen enligt skollagen.

Kommunerna måste också i större utsträckning eftersträva en kvalitativt god och rationell undervisning i hemspråk. Det bör ankomma på kommunen att utifrån lokala förutsättningar göra de avvägningar som behövs i detta avseende. Det kan emellertid vara svårt att åstadkomma en god miljö för inlärning och träning när undervisningen sker enskilt eller i mycket små grupper. En rimlig minsta gruppstorlek i ett hemspråk är enligt min mening fem elever. En sådan gruppstorlek används som villkor för anordnande av tillval i tyska och franska i grundskolan. Hittills har bristande tillgång till lärare på hemspråk utgjort skäl för kommun att inte anordna undervisning. I fortsättningen bör även svårigheter att anordna undervisning i ett hemspråk med minst fem deltagare kunna utgöra sådant skäl. Jag utgår emellertid från att kommunerna tillsammans med berörda elever, vårdnadshavare och lärare gör allt för att skapa sådana lösningar att så många elever som möjligt får den undervisning de behöver.

Detta kan bl. a. ske genom att undervisningen bedrivs i större grupper

utanför timplanebunden tid, vilket redan i 1985 års riksdagsbeslut framhölls som önskvärt. Olika skolenheter och kommuner kan också gå samman och anordna undervisning i sådana hemspråk, där eleverna är få eller där det är svårt att rekrytera kompetenta lärare.

Särskilda regler gäller för samiska, tornedalsfinska och zigenska elever. Även i fortsättningen bör dessa elever inta en särställning. Vad jag nu anfört berör därför inte elever med dessa hemspråk.

Med de förändringar jag i dag föreslagit räknar jag med att staten kan minska sektorsbidraget till kommunerna (– 300 milj. kr.). Jag vill särskilt understryka att en viktig uppgift, inom ramen för den uppföljning och utvärdering det nya skolverket skall bedriva, blir att följa utvecklingen av hemspråksundervisningen och undervisningen i svenska som andra språk.

Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag som anpassar föreskrifterna för hemspråksundervisningen i grundskolan och gymnasieskolan till mina förslag.

4 Gemensamt ansvar för barnomsorg och skola – flexibel skolstart

4.1 Bakgrund

Barnomsorgen omfattar verksamhet för barn i åldern 0–12 år. Den bedrivs i form av daghem, familjedaghem, deltidsgrupp, öppen förskola, fritidshem och öppen fritidshemsverksamhet. Barnomsorgen är en kommunal uppgift.

Regeringen har i skrivelse till riksdagen (1990/91:50) redovisat det pågående arbetet vad gäller samverkan mellan barnomsorg och skola samt flexibel skolstartsålder.

En ökad samverkan mellan förskola och skola och mellan skola och skolbarnsomsorg har utvecklats stegvis under de senaste decennierna. Kunskap om och insikt i barns behov och vilka förutsättningar som är viktiga för barnets utveckling har lett till ökade ansträngningar när det gäller att finna de praktiska och organisatoriska formerna för en samverkan.

Olika utredningar under 1970- och 1980-talen har understrukit vikten av att finna former för en praktisk och organisatorisk samverkan mellan förskola och skola. Skälet till att flera utredningar behandlat frågan anser jag är ett uttryck för en oro över att den formella gränsen mellan de olika huvudmännens ansvarsområden skulle förhindra en önskvärd samverkan mellan förskolan och skolan.

Utredningen om skolans inre arbete fastslog i betänkandet (SOU 1974:53) Skolans arbetsmiljö nödvändigheten av ett närmande mellan förskola, skola och skolbarnsomsorg.

Den s. k. förskola–skola–kommittén redogjorde i betänkandet (SOU 1985:22) Förskola – skola för förutsättningar för och möjligheter till en samverkan mellan förskolan och skolan. Enligt regeringens proposition om skolans utveckling och styrning (prop. 1988/89:4) bör målsättningen

vara att alla barn som behöver heldagsomsorg skall få det inom ramen för den obligatoriska undervisningen och den frivilliga barnomsorgen i kommunen. Riksdagen delade denna uppfattning (UbU7, rskr. 95).

För närvarande arbetar den av regeringen tillsatta skolbarnsomsorgskommittén (dir. 1989: 16) med uppgiften att följa, stimulera och påskynda en utveckling i riktning mot en organisatoriskt och pedagogiskt samlad verksamhet för skola och skolbarnsomsorg.

Av kommitténs arbete har framgått att det visserligen lokalt finns organisatoriska och lokalmässiga hinder att övervinna när det gäller samverkan, men att det också, vilket försöksverksamheterna visar, finns både pedagogiska och ekonomiska vinster i en samverkan. Kommittén kommer att redovisa sitt arbete i ett betänkande under våren 1991.

4.2 Samverkan utifrån en helhetssyn på barnets utveckling

De övergripande målen för samhällets verksamhet för barn och ungdom är desamma från tidig förskoleålder till avslutad grundskola. En nödvändig förutsättning för att samhället skall kunna bedriva en bra verksamhet för barn och ungdomar är att olika berörda grupper samverkar fullt ut. Samtidigt som ansvaret för skolan decentraliseras till kommunal nivå i samma utsträckning som sedan länge varit fallet inom barnomsorgen måste motivet för en samverkan i första hand sökas i vad som är bäst för barnen.

Med en fullt utbyggd barnomsorg har vi en av samhället driven social och pedagogisk verksamhet som når alla barn och ungdomar i åldrarna 1,5 till 16 år. Härtill kommer det kommunala uppföljningsansvaret som sträcker sig till dess eleven fyllt 18 år. Hur samhället utformar denna verksamhet är av stor betydelse. Genom forskning vet vi att barnets språkliga utveckling grundläggs mycket tidigt och att denna utveckling är av avgörande betydelse för barnets möjligheter att i skolan tillägna sig kunskaper och färdigheter. Likaså vet vi att barnets intellektuella utveckling är beroende av stöd och stimulans i den kreativa, sociala och känslomässiga utvecklingen.

Alla delar av barnets utveckling är förenade med varandra – det går inte att säga att en del är förknippad med barnets fritid och en annan del med barnets inlärning i kognitiv bemärkelse. All personal som omger barnet, oavsett om den arbetar inom förskolan, skolan eller skolbarnsomsorgen, måste verka utifrån en helhetssyn på barnets utveckling.

4.3 Gemensam lokal organisation för skola och barnomsorg

De övergripande samhällsmålen för skola och barnomsorg finns beskrivna i skollag och socialtjänstlag. Barnomsorg och skola har ett gemensamt ansvar för att ge barnen goda uppväxtvillkor och utvecklingsmöjligheter och för att förmedla de demokratiska värdeprinciper som vårt samhälle bygger på.

Barnomsorg och skola har kommunen som gemensam huvudman men administreras oftast av skilda förvaltningar. De har vuxit fram utifrån skilda behov: behovet av tillsyn för barnomsorgen och behovet av utbild-

ning för skolan. I dag har barnomsorg och skola mer gemensamt i de bärande principerna för sina resp. verksamheter än de skiljer sig åt.

Målen för verksamheterna ger i de måldokument som finns (läroplan resp. pedagogiska program) uttryck för samma grundläggande syn på barn och barns behov ur såväl social som pedagogisk aspekt. Förskolans kraftiga utbyggnad medför att allt fler barn vid skolstartsålder har erfarenhet av pedagogisk verksamhet och organiserad social samvaro. Samtidigt förändras efter hand skolans arbetssätt mot ett ökat inslag av kreativa uttryckssätt och utrymme för barnens sociala och kulturella behov.

Utvecklingen pekar mot att gränserna mellan förskola och skola suddas ut alltmer. Det är frågan om en gradvis övergång från en verksamhetsform till en annan. Förskolan och skolan växer samman.

Jag menar att den formella skillnaden mellan barnomsorgen och skolan, som markeras av att ansvaret är fördelat på helt skilda organ i kommunen, nu måste brytas. De krav på helhetssyn som ställs på barnens pedagogiska och sociala utveckling talar nu för att föra samman barnomsorg och skola i en gemensam lokal organisation.

Inom skolområdet har redan fattats beslut som underlättar en samordning av de två områdena inom en gemensam organisation. Flera av de hinder som tidigare angetts för en i och för sig önskad samordning är nu undanröjda. Riksdagen har beslutat att kommunen får ett helt och odelat arbetsgivaransvar för all personal i skolan (prop. 1989/90:41, UbU9, rskr. 58). Därmed har kommunen det fulla arbetsgivaransvaret för all berörd personal.

Genom det nyligen fattade riksdagsbeslutet får kommunerna frihet att organisera och administrera skolverksamheten och använda de tillgängliga resurserna på det för skolan och skolans uppgifter mest effektiva sättet.

Riksdagen har nyligen (SoU9, rskr. 97) beslutat om en ändring i socialtjänstlagen som innebär att det i fortsättningen skall stå kommunerna fritt att utforma sin nämndorganisation på det sätt som passar de lokala förhållandena. Även detta kan underlätta samordningen mellan barnomsorg och skola.

Nu nämnda beslut öppnar möjligheterna till en gemensam lokal organisation för barnomsorg och skola, vilket betyder att kommunen kan planera, organisera och administrera hela området i ett sammanhang. Det ger en ökad flexiblitet och därmed ökade förutsättningar för ett effektivt resursutnyttjande. Man bör enligt min mening inte underskatta de positiva effekter som en sammanhållen organisation kan få för en rationell resursanvändning. Det är dock angeläget att framhålla att motiven för en samordning i första hand måste vara att höja kvaliteten på verksamheten. Utgångspunkten måste vara barnets behov och kvalitetsaspekten måste vara starkt framträdande för den nya organisationen.

4.4 Gemensamt måldokument för barnomsorg och skola

Ett gemensamt måldokument för barnomsorg och skola bör utarbetas. Detta skall innehålla mål för verksamheten samt riktlinjer för verksamhetens genomförande. Måldokumentet skall utformas så att det är möjligt att utvärdera.

Det finns pedagogiska och utvecklingsmässiga argument för att ha ett samlat nationellt måldokument för barnomsorg och skola. Vid en granskning av de dokument som nu styr resp. verksamhetsform är det också tydligt att bärande principer som helhetssynen på barnets utveckling, synen på demokratiska värderingar och människosyn är desamma.

Personal inom skolan och skolbarnsomsorgen kan på ett mer organiserat sätt samarbeta kring de enskilda barnen. En förutsättning för samverkan är dock att det finns en gemensam värdegrund. Av också det skälet är det nödvändigt med gemensamma mål för grundskola och barnomsorg.

Jag avser att senare under år 1991 låta påbörja arbetet med att ta fram ett nytt gemensamt måldokument för skolan och barnomsorgen.

4.5 En flexibel skolstart

Barns skolstart görs flexibel på så sätt att vårdnadshavaren får avgöra om barnet skall börja skolan det år då barnet fyller sex år eller påföljande år. Utbildningen i grundskolan skall dock alltjämt normalt vara nioårig. Utbildningstiden inom övriga skolformer förlängs inte heller.

Med en utvecklad samverkan mellan förskola och skola blir tidpunkten för skolstarten avdramatiserad. Med utgångspunkt i barnets behov och förutsättningar bör innehållet i den verksamhet som barnet deltar i vara det viktiga, inte organisationsformen. Med en elevanpassad undervisning kan tiden för skolstart bli mer flexibel.

Skolstarten bör inte som nu vara starkt bunden till det år barnet fyller sju år. Oftast torde det med hänsyn till barnets utvecklingsnivå och andra omständigheter vara positivt för barnet att få börja sin reguljära skolgång redan det år barnet fyller sex år. Det bör därför, enligt min mening, vara en angelägenhet för hemmet att, i samråd med skolans och förskolans personal, avgöra om barnet skall börja skolan vid sex eller sju års ålder.

Införandet av en flexibel skolstart i enlighet med vad jag nu har föreslagit kräver ändringar i skollagen. I denna bör slås fast att alla barn har rätt att börja sin skolgång höstterminen det år som de fyller sex år. Börjar de inte sin skolgång då, skall de påbörja den när skolplikten inträder, dvs. höstterminen påföljande år. Det bör ytterst ankomma på ett barns vårdnadshavare att avgöra när barnet skall börja skolan. Föreskrifter om skolmognad som villkor för att få påbörja sin skolgång bör därför slopas. Med hänsyn till detta och till vad jag redan har anfört om skolans skyldighet och möjlighet att anpassa sin verksamhet efter elevernas mognadsgrad finns det inte något skäl att behålla möjligheten att skjuta upp skolstarten till det år då barnet fyller åtta år. En sådan syn på skolstart och skolmognad fördes också fram av förskola – skola – kommittén (SOU 1985:22).

De nuvarande reglerna om att skolplikten normalt upphör då eleven

tillfredsställande slutfört högsta årskursen eller i vart fall efter det år då eleven fyller 16 år (vid särskild skolplikt 17 år) bör behållas. Avsikten är således att utbildningstiden normalt inte skall bli längre än i dag.

Med hänsyn till att den nu föreslagna reformen på kort sikt kan vålla stora praktiska problem för en del skolhuvudmän bör bestämmelserna åtföljas av övergångsregler som innebär att en skolhuvudman under en övergångstid får möjlighet att avpassa sin organisation för att tillgodose barnens rätt att börja sin skolgång redan det år då de fyller sex år. Om inte plats i skolan under denna övergångstid kan erbjudas alla sexåringar, vilkas föräldrar så önskar, bör enligt min mening barnets biologiska ålder utgöra den främsta urvalsgrunden för skolstarten.

Den flexibla skolstarten ökar valfriheten för föräldrar och elever inom skolområdet. Jag räknar med att inom några år kommer den övervägande delen av föräldrarna att välja att deras barn börjar skolan vid sex års ålder i stället för att fortsätta ytterligare ett år inom barnomsorgen. En sådan utveckling menar jag får ekonomiska konsekvenser som i ett samhällsekonomiskt perspektiv är betydande.

Jag avser att återkomma med förslag till ändring i skollagen med det nu angivna innehållet under våren så att ändringarna kan träda i kraft den 1 juli 1991.

Jag har i dessa frågor samrått med statsrådet Lindqvist.

5 Åtgärder för att förbättra tillgången på lärare

Under de senaste åren har det blivit svårare att få behöriga lärare till grundskolan. Detta är dock ingen unik situation. Tillgången på behöriga lärare har växlat över åren. Under framför allt den första delen av 1970–talet ökade antalet behöriga lärare kraftigt som en följd av att lärarutbildningen byggdes ut. Det gjorde att lärarsituationen var förhållandevis god i mitten av 1970–talet. Under den senare delen av 1970–talet ökade andelen obehöriga lärare på nytt. Lärarbristen var som störst läsåret 1980/81, då ca 18% av lärarna i grundskolan var obehöriga. Andelen obehöriga minskade därefter under en följd av år till 5,8% läsåret 1986/87. Trenden bröts 1987/88 och under de senaste åren har andelen obehöriga lärare successivt ökat till 10,1% läsåret 1990/91. Det är emellertid stora regionala skillnader. Södermanlands, Stockholms och Örebro län har de högsta andelarna obehöriga lärare i landet. Tillgången är bäst i Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län.

Under 1990–talet kommer nyrekryteringsbehovet av lärare att öka som en följd av ökade födelsetal och ökade pensionsavgångar bland lärarna. Därtill kommer effekterna av 1989 års avtal för lärarna, som bl. a. innebär att undervisningsskyldigheten sänks för stora lärargrupper. Under de närmaste åren kommer samtidigt nytillskottet av lärare att minska på grund av tidigare förändringar i dimensioneringen i samband med övergången till den nya grundskollärarutbildningen. Det är därför sannolikt att andelen obehöriga lärare kommer att fortsätta att öka under de närmaste åren. Detta är naturligtvis inte acceptabelt.

Jag tog i 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil. 10, UbU22, rskr. 233) upp frågan om åtgärder för att förbättra tillgången på lärare. Under innevarande budgetår har särskilda medel – 35 milj. kr. – avsatts för att förbätta lärarsituationen. Medlen har i huvudsak använts för att selektivt kunna utöka antalet utbildningsplatser inom den reguljära grundskollärarutbildningen. Regeringen har på så sätt tillfälligt kunnat utöka antalet platser vid de högskoleenheter som har ett överskott på sökande. Denna lösning gör att tillgång och efterfrågan balanseras på ett bättre sätt. Också utbildning som bedrivs i samarbete mellan högskoleenheter med lärarutbildning och högskoleenheter som normalt inte bedriver lärarutbildning har kunnat anordnas. Vissa resurser har också avsatts för utbildning av obehöriga lärare, för kompletteringskurser inom kommunal vuxenutbildning och antagningsprov inom högskolan.

Särskilda medel har också utgått till några högskoleenheter för bl. a. planering av vidareutbildning av förskollärare och fritidspedagoger till grundskollärare med inriktning mot årskurserna 1 – 7. Att en sådan utbildning kommer till stånd redan fr. o. m. nästa läsår ser jag som synnerligen angeläget mot bakgrund av den flexibla skolstart som jag tidigare föreslagit (avsnitt 4.5). Det finns enligt min uppfattning anledning att möjliggöra en flexibel uppläggning av denna utbildning. Ett skäl kan vara att utbildningen vänder sig till sådana som är yrkesverksamma inom det pedagogiska området. Den yrkesverksamheten kan utnyttjas som ett led i utbildningen, t. ex. så att de studerande kan fortsätta i sin yrkesverksamhet under utbildningstiden. Det kan också finnas anledning att successivt slussa in dem som genomgår utbildningen i skolans arbete, vilket också kan vara ett stöd i lärarutbildningen. Det bör därför vara möjligt att dela in utbildningen i etapper. En rimlig första etapp skulle i så fall ge utbildning för årskurserna 1 – 3. Utbildningen bör dock inte anses som en slutförd lärarutbildning förrän den genomgåtts helt och hållet. En första etapp får således inte ses som en ny lågstadielärarutbildning.

Enligt min mening är det väsentligt att även nästa budgetår utnyttja alla möjligheter till flexibla lösningar i syfte att förbättra tillgången på lärare i grundskolan. Jag menar därför att de särskilda insatserna för att förbättra tillgången på behöriga lärare – bl. a. ökad dimensionering av grundskollärarlinjen och utbildning av obehöriga lärare som har tjänstgjort en längre tid inom skolväsendet – bör fortsätta och utökas nästa budgetår. Som jag tidigare har nämnt anser jag det särskilt angeläget att vidareutbildning av förskollärare och fritidspedagoger kommer till stånd. Även bland dessa personalkategorier finns det en del som har tjänstgjort en längre tid som lärare i grundskolan. Vid planeringen av den särskilda vidareutbildningen bör särskild hänsyn tas till detta. Jag kommer därför att under anslaget B 6. Fortbildning m. m. föreslå att ytterligare 55 milj. kr. avsätts för detta ändamål.

6 Den statliga skoladministrationen

Riksdagens beslut om ansvaret för skolan innefattade ett ställningstagande till grundstrukturen i den framtida statliga skoladministrationen.

Skolöverstyrelsen (SÖ), länsskolnämnderna och statens institut för läromedel (SIL) avvecklas och ett nytt ämbetsverk, statens skolverk, och en ny myndighet, ett institut för handikappfrågor inom skolväsendet, inrättas. Skolverkets huvuduppgifter skall vara utveckling av skolan samt uppföljning, utvärdering och tillsyn av skolverksamheten.

Till det nya institutet förs alla uppgifter som rör statens stöd för de handikappade eleverna inom skolväsendet, främst den regionala pedagogiska stödorganisationen och de delar av SILs verksamhet som är inriktat mot handikappområdet.

Det har varit en medveten strävan under hela 1980-talet att i allt större utsträckning integrera de handikappade eleverna i grundskolan och gymnasieskolan. Denna strävan har varit framgångsrik. Den stödorganisation som funnits vid länsskolnämnderna och de övriga insatser som gjorts av myndigheter och organisationer har varit en förutsättning härför.

Ansvaret för skolverksamheten och därmed för integrationen av handikappade elever blir nu ännu mer uttalat för kommunerna. Det behövs då, enligt min mening, en statlig organisation som kan svara för stöd till eleverna i skolsituationen, ett stöd som medför att de får sådana förutsättningar att genomföra sin skolgång som så långt möjligt är likvärdiga med andra elever. Förändringarna syftar således till att åstadkomma en bättre samordning av olika åtgärder för de handikappade eleverna och därigenom samla kompetensen och skapa goda utvecklingsmöjligheter för den.

Skolverket kommer i den framtida organisationen att ha ansvaret för utvecklingen av bl.a. läroplanerna, som då givetvis skall gälla alla handikappade elever, även om de går i specialskolan. Skolverket kommer också att ha ansvaret för uppföljning och utvärdering av skolverksamheten även avseende frågan i vilken utsträckning och på vilket sätt integreringen genomförs.

Trots att förändringarna innebär en klar gränsdragning mellan de olika myndigheternas ansvarsområden är det från nu angivna utgångspunkter självklart att det finns viktiga beröringspunkter mellan dem. Det är en viktig uppgift för utredarna av de skilda organisationerna, som jag nu har tillsatt, att skapa goda förutsättningar för en samverkan och ett samarbete mellan de olika myndigheterna.

Den nya handikappmyndigheten kommer i det nya systemet att ha en verksamhet som i stor utsträckning är decentraliserad. Jag tänker särskilt på stödorganisationen, enheterna för handikappläromedel och specialskolorna. Centralt skall ligga uppgifterna att leda och samordna verksamheten. Frågan om var en myndighet i en sådan organisation skall vara lokaliserad blir under dessa förhållanden mindre avgörande. Jag har därför övervägt möjligheten att förlägga institutet utanför Stockholm. Skälen för en samlokalisering med skolverket talar inte tillräckligt starkt häremot.

Från regionalpolitisk utgångspunkt finns det ett starkt intresse av att

stärka Härnösand som utbildningsstad. Mina överväganden har därför lett mig fram till att institutet bör lokaliseras dit.

I detta sammanhang vill jag emellertid understryka att det är av vitalt intresse för ledningen av institutets verksamhet att den bedrivs så att de handikappades organisationer kan få inflytande på verksamheten. Lokalisering av institutet får inte tillåtas inverka negativt i detta avseende. Jag har därför gett utredaren i uppdrag att i sitt arbete särskilt beakta denna fråga och komma med förslag som stärker samarbetet med organisationerna.

[1] Ny rubrik. Tidigare Skolöverstyrelsen

Föredragandens överväganden

Enligt riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76) avvecklas skolöverstyrelsen (SÖ), länsskolnämnderna, fortbildningsnämnderna och statens institut för läromedel med utgången av juni 1991. Ett nytt ämbetsverk för skolväsendet och en ny myndighet, ett institut för handikappfrågor inom skolväsendet, skall inrättas.

I bilaga 15 till denna proposition beräknar civilministern medel för utbildningsplanering utifrån ett regionalpolitiskt perspektiv. Jag beräknar en minskning under detta anslag med 12,5 milj. kr. med anledning härav.

Genom beslut den 11 oktober 1990 har regeringen tillkallat en särskild utredare för att lägga fram förslag om och förbereda genomförandet av en ny statlig myndighet för skolväsendet. Arbetet skall bedrivas så att underlag för beslut som bör underställas regering och riksdag lämnas fortlöpande under arbetets gång. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till riksdagen rörande resurs- och budgetfrågor för skolmyndigheten i 1991 års kompletteringsproposition då jag också tar ställning till SÖs olika förslag i anslagsframställningen om resursökningar. I avvaktan härpå föreslår jag att ett preliminärt beräknat belopp förs upp under anslaget B 1. Statens skolverk.

Jag tar också upp vissa frågor med anknytning till den förändrade ansvarsfördelningen på skolans område.

Ansvaret för statistikproduktionen på skolans område ligger i dag hos statistiska centralbyrån (SCB). Regeringen har beställaransvaret och anvisar medel under anslagen till SCB. Det förändrade ansvaret och avregleringen på skolområdet, som riksdagen nyligen beslutat om, ställer ökade krav på underlag för mätning och analys av resultat samt informationssystem om förhållandena i skolan och den offentligt organiserade vuxenutbildningen. Det nationella ansvaret för resultatuppföljning och utvärdering samt läroplansarbete och utveckling av skolan blir det nya skolverkets huvuduppgifter. Det blir också skolverkets uppgift att förse regeringen med information om läget i det offentliga skolväsendet. Det är då naturligt att också skolverket övertar regeringens roll som beställare av statistik relevant för skolområdet.

Frågan om att i ökad grad låta användare beställa och finansiera statistik utreds dessutom för närvarande särskilt (dir. 1990:68). I avvaktan på ställningstagande till förslag från denna översyn överförs därför på försök 8 436 000 kr. från anslaget XIII:C 2. Statistiska centralbyrån till detta anslag för finansiering av skol- och lärarstatistiken. Jag har vidare beräknat ytterligare 0,8 milj. kr. för kostnader för sådan statistikproduktion.

Programmet för nationell utvärdering och prov fortsätter innevarande

år enligt den planering som presenterats i bl. a. 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87: 100, bil. 10 s. 81–83). SÖ kommer att under våren 1991 publicera en första s. k. treårsrapport av det slag som riksdagen beslutade om med anledning av regeringens proposition (1988/89:4 s. 17) om skolans utveckling och styrning.

Det nationella programmet för utvärdering, som SÖ har påbörjat, kommer att utvecklas och förändras successivt enligt de riktlinjer som presenterats i propositionen om ansvaret för skolan. Ett arbete pågår inom utbildningsdepartementet för att ta fram ytterligare underlag för det fortsatta uppföljnings- och utvärderingsarbetet.

Med hänvisning till vad jag tidigare anfört om uppföljning och utvärdering föreslår jag därför att medel som innevarande budgetår anvisas under det särskilda anslaget B 9. Nationell utvärdering och prov (21 009 000 kr.) överförs till myndighetsanslaget.

Jag har beräknat pris- och löncomräkning på dessa medel med 1 847 000 kr. Med anledning av SÖs förslag om kompensation för ökade kostnader till följd av den förhöjda förvaltningsavgiften inom högskolorna beräknar jag ytterligare 500 000 kr. Jag räknar vidare med en allmän förstärkning av medlen för detta ändamål med 400 000 kr. till följd av den ökade vikt som kommer att läggas vid uppföljning och utvärdering i det nya skolverket.

Jag beräknar sammanlagt 23 756 000 kr. för nationell utvärdering och prov. Den behållning som vid utgången av budgetåret 1990/91 kan finnas kvar på anslaget B 9. Nationell utvärdering och prov bör föras över till anslaget B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet.

Övrigt

Ur anslaget bekostas bidrag till vissa elev- och föräldraorganisationer dels för stöd till deras verksamhet, dels för utbildning av nya funktionärer och informationsinsatser bland nya medlemmar, dels ock till Elevorganisationen för möjligheter till utbildning för elevföreträdare i arbetsmiljöfrågor. Stöd ur detta anslag utgår även till Förbundet mot läs- och skrivsvårigheter. Vidare utgår ur anslaget bidrag till löntagarorganisationerna för deras verksamhet med skolinformatörer och för information om utbildning och rekrytering av handledare.

Jag anser att organisationernas verksamhet utgör viktiga inslag i möjligheterna till delaktighet för olika intressenter i skolverksamheten. Jag har därför beräknat 3 734 000 kr. för bidrag till vissa organisationer m. m. och 3 874 000 kr. för bidrag till löntagarorganisationer.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens skolverk* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 371 759 000 kr.

B 2. Statens skolhandikappinstitut

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av propositionen om ansvaret för skolan kommer den 1 juli 1991 ett nytt statligt institut för handikappfrågor inom skolväsendet att inrättas (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76). Det nya institutet övertar de uppgifter på handikappområdet som i dag åvilar statens institut för läromedel (SIL). I institutet inordnas också den regionala stödorganisationen för handikappfrågor som nu ligger på länsskolnämnderna. Vidare förs skolöverstyrelsens förvaltningsuppgifter för specialskolan över till det nya institutet.

Genom beslut den 20 december 1990 har regeringen tillkallat en särskild utredare för att lägga fram förslag till organisation om och förbereda genomförandet av en ny myndighet för handikappfrågor. Jag avser återkomma till regeringen med förslag till riksdagen rörande resurs- och budgetfrågor för skolhandikappinstitutet i 1991 års kompletteringsproposition. Benämningen på det nya institutet är preliminär. Jag återkommer till namnfrågan i samband med mina förslag till organisation för institutet.

För innevarande budgetår anvisas medel till SIL under anslaget B 4. Statens institut för läromedel. För den regionala verksamheten för pedagogiskt stöd åt handikappade anvisas medel under anslaget B 2. Länsskolnämnderna. I avvaktan på att beredningen slutförs avseende den statliga skoladministrationen föreslår jag att ett anslag med nämnda rubrik förs upp med anslagsbeloppet för SILs verksamhet inkl. pris- och löneomräkning samt en överföring om 275 000 kr. från nuvarande anslaget B 5. Utveckling och produktion av läromedel. Dessutom bör rationaliseringskravet för statliga myndigheter om 1,5 % tillämpas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

2. att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens skolhandikappinstitut* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 26 533 000 kr.

Utveckling av skolväsendet m. m.

B 3. Utveckling och produktion av läromedel

1991/92 Nytt anslag 16 084 000

Föredragandens överväganden

Mot bakgrund av vad jag tidigare har redovisat bör till ett nytt anslag, Utveckling och produktion av läromedel, föras de nuvarande anslagen B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. och B 6. Stöd för produktion av läromedel. Från detta nya anslag bör betalas kostnader för utveckling och produktion av samt information om läromedel för elever med handikapp samt för minoritets- och invandrarundervisningen. Från anslaget bör även finansieras kostnader för arvoden till externa läromedelsproducenter och annan expertis samt köpta tjänster för denna verksamhet.

Vidare bör ur anslaget utgå bidrag för produktion av läromedel i ämnen där det är brist på lämpliga läromedel. Bidrag bör utgå för produktion av läromedel som är avsedda att användas vid hemspråksträning i förskolan, inom undervisning som står under tillsyn av det nya skolverket, arbetsmarknadsutbildning som anordnas av AMU-gruppen samt till tolkordlistor.

Med anledning av riksdagens uttalande om produktion av läromedel i form av talböcker för elever med grava läs- och skrivsvårigheter (1989/90:UbU3, rskr. 52) vill jag anmäla att jag uppdragit åt den särskilde utredaren för den nya myndigheten för stöd till handikappade elevers skolgång m. m. (skolhandikappinstitutet) att även utreda förutsättningarna för en sådan verksamhet inom den nya myndigheten. I uppgiften ingår också att överväga prissättningen på de läromedel som skall produceras inom myndigheten.

Jag förordar att de medel som anvisas under detta anslag får disponeras av både skolverket och skolhandikappinstitutet efter de närmare bestämmelser som regeringen meddelar.

Statens institut för läromedel (SIL) har föreslagit att medel (275 000 kr.) överförs från anslaget B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. till anslaget B 4. Statens institut för läromedel för finansiering av ett läromedelsprojekt för flerhandikappade elever. Jag delar SIL:s uppfattning att detta projekt är ett viktigt insatsområde. Jag har därför fört dessa medel till det nya anslaget B 2. Statens skolhandikappinstitut. Vidare har jag fört medel (300 000 kr.) från anslaget B 6. Stöd för produktion av läromedel till anslaget B 12. Sameskolor för utveckling och produktion av läromedel på samiska.

Under nuvarande anslaget B 6. Stöd för produktion av läromedel finns ett system där förhandsbesked kan ges om produktionsstöd i form av ett garantibelopp inom vissa fastställda ekonomiska planeringsramar, vilka årligen revideras. Regeringen har fastställt planeringsramar för perioden 1991/92–1994/95. Detta system bör finnas även i det nya anslaget. Med

stöd av SILs förslag föreslår jag för budgetåren 1992/93 – 1995/96 följande planeringsramar (milj. kr.).

1992/93	1993/94	1994/95	1995/96
3,0	2,0	2,0	1,5

Efter pris- och löneomräkning beräknar jag medelshovet under anslaget till 16 084 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Den behållning som vid utgången av budgetåret 1990/91 kan finnas kvar på anslagen B 5. Utvecklingsinsatser på läromedelsområdet m. m. och B 6. Stöd för produktion av läromedel bör föras till detta anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

3. medge att förhandsbesked om statsbidrag till stöd för produktion av läromedel får lämnas i enlighet med vad jag har förordat,

4. till *Utveckling och produktion av läromedel* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 16 084 000 kr.

B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet

1989/90	Utgift	59 838 233	Reservation	3 629 148
1990/91	Anslag	53 585 000		
1991/92	Förslag	90 487 000		

Ur anslaget utgår medel dels för regionala insatser till stöd för lokalt utvecklingsarbete, dels för korttidsförordnade experter vid länsskolnämnderna och för nämndernas medverkan i programmet för samlad skolledarutbildning enligt förordningen (SÖ – FS 1987:42) om skolledarutbildning, dels för stöd till undervisningen i miljöfrågor, dels för bidrag till kommunernas lokala skolutveckling enligt förordningen (1983:238) om särskilt statsbidrag till lokal skolutveckling.

Slutligen utgår från anslaget medel för insatser inom undervisningen för internationell förståelse, medel för centralt utvecklingsarbete samt medel för kursplanearbete med anledning av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar.

Skolöverstyrelsen

1. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslår att 2,2 milj. kr. av de medel som innevarande år anvisas för länsskolnämndernas medverkan i skolledarutbildningen fr. o. m. budgetåret 1991/92 överförs till anslaget Fortbildning m. m., anslagsposten 1.

2. Försök med undervisning på ett modernt språk, främst engelska, i andra ämnen än språk förekommer på ett antal platser i landet. Försöken kan indelas i tre kategorier: a) hela studiegången ges på det främmande språket, b) vissa ämnen ges på det främmande språket, c) ett visst tema studeras utifrån ett främmandespråkligt material. Vanligare torde dock

vara att kommentarer och/eller diskussion av det främmandespråkliga materialet sker på svenska.

SÖ föreslår en särskild satsning för att öka intresset att använda ett främmande språk, företrädesvis engelska, som undervisningsspråk. Anskaffande och bearbetning av lämplig kurslitteratur liksom översättning av vissa prov bör ingå i försöket. SÖ föreslår att 300000 kr. anvisas årligen under en treårsperiod för att främja användningen av främmande språk som undervisningsspråk i ickespråkliga ämnen i gymnasieskolan.

3. SÖ föreslår att 300000 kr. anvisas engångsvis för utveckling och förändring av grundvux och etapp 1 i komvux till komvuxutbildning på grundskolenivå.

4. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under reservationsanslaget Stöd för utveckling av skolväsendet till 60314000 kr.

Föredragandens överväganden

Under detta anslag beräknar jag medel inom skolväsendet för olika utvecklingsinsatser enligt de prioriteringar som statsmakterna gör.

Jag förordar således att de medel som nu utgår från olika anslag för utvecklingsinsatser av skilda slag fr. o. m. nästa budgetår förs samman under ett anslag för stöd för utveckling av skolväsendet.

Som jag har anfört inledningsvis avser jag att återkomma i 1991 års kompletteringsproposition till frågan om det nya skolverkets arbetsuppgifter samt resurstilldelning för verksamheten.

Såsom jag redovisat i inledningen till littera B. Det offentliga skolväsendet (avsnitt 1) bör det nya mål- och resultatorienterade synsättet återspegla sig i budgetprocessen. Det innebär att myndigheten inom ramen för anvisade medel skall kunna prioritera mellan angelägna ändamål inom verksamhetsområdet.

Vidare har jag i inledningen till littera B. Det offentliga skolväsendet (avsnitt 2) redovisat mitt förslag till ny anslagsindelning med en renodlad anvisning av medlen under anslagen. Jag har därför till underlaget för mina beräkningar av det nya sektorsbidraget under anslaget B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet fört de särskilda medlen till kommunernas lokala skolutveckling under detta anslag. Till det anslag jag nu behandlar har jag fört medel för särskilda utvecklingsinsatser, för utveckling av skolans dataundervisning och för bidrag till kommuner och organisationer för vissa verksamheter, vilka innevarande budgetår anvisas under anslaget B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m.

I propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18) redovisade jag min syn på riktade statsbidrag vid sidan av sektorsbidraget. Vid t. ex. stora reformer, som den förestående reformen av gymnasieskolan, är det naturligt att stimulansbidrag kan förekomma. Verktyget stimulansbidrag bör dock behandlas med restriktivitet och bidragen bör alltid vara tidsbegränsade. Riksdagen delade denna uppfattning (UbU4, rskr. 76). Nu pågående s. k. särskilda satsningar utgör medlen för särskilda utvecklingsinsatser (kultur i skolan, utvecklingsarbete på grundskolans högstadium, samverkan mellan skola och skolbarnsomsorg) och för utveckling av skolans

dataundervisning. Fastställda planer vid införandet av dessa bidrag omfattar i något fall tiden t. o. m. budgetåret 1992/93. Enligt min mening bör projekt som redan påbörjats eller planerats tilldelas medel även nästa budgetår.

Jag vill nu för riksdagens kännedom redovisa de olika stimulansbidragen.

Särskilda utvecklingsinsatser

Medel för särskilda utvecklingsinsatser inom grundskolan utgår för närvarande till åtgärder för att främja kultur i skolan, till utvecklingsarbete på högstadiet samt till samverkan mellan skola och skolbarnsomsorg. Medlen för främjande av kultur i skolan avser också gymnasieskolan.

Utvecklingsarbetet på högstadiet tar särskilt fasta på utvecklandet av elevaktiva arbetssätt och arbetsmetoder samt främjandet av en ökad ämnessamverkan, i första hand mellan samhällsorienterande resp. naturorienterande ämnen.

En mindre del av utvecklingsmedlen har ställts till förfogande för dels skolbarnsomsorgskommittén (dir. 1989: 16), dels statens kulturråd för utvecklingsarbete med dans i skolan.

Den särskilda satsningen på kultur i grundskolan och gymnasieskolan inleddes år 1985. De projekt som kommit till stånd med stöd av dessa medel har, från att till en början ha haft försökskaraktär, alltmer inriktats på att bli permanenta inslag i skolans verksamhet. Som framfördes i 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100, bil. 10 s. 133) bör strävan vara att inlemma kulturinsatserna i skolans reguljära verksamhet och att det efter hand skall bli naturligt att de enskilda skolorna tar ansvar för sin egen kulturverksamhet.

Åtgärder för att stimulera kommunernas intresse för dans i skolan bör fortsätta enligt den plan som upprättats av statens kulturråd och som enligt denna skall pågå t. o. m. läsåret 1992/93.

Skolbarnsomsorgskommittén kommer att avsluta sitt arbete våren 1991. Det finns således inte behov av att avsätta medel till denna kommitté.

Ämnessamverkan på högstadiet och elevaktiva arbetsformer och arbetssätt är ännu inte naturliga företeelser i en del skolor. Den s. k. högstadiesatsningen inleddes förra året och bör få fortsätta, som planerat, ytterligare ett år. Bl. a. har det visat sig att tematiska studier, som undervisning i miljöfrågor, är mycket lämpliga som utgångspunkt för ämnessamverkan och elevaktiva arbetssätt.

Medel för nu nämnda verksamheter har hittills av SÖ fördelats till länsskolnämnderna, vilka i sin tur har fördelat dem till kommunerna efter projektansökningar. Medel för budgetåret 1991/92 bör fördelas av skolverksutredningen efter förslag av SÖ och länsskolnämnderna. På så sätt bibehålls kontinuiteten i de projekt som redan inletts eller planerats.

Utvecklingsinsatser av de slag som stimulansbidragen gett upphov till, bör nu betraktas som reguljära inslag i skolans verksamhet. Kommunerna bör därför alltmer ta över ansvaret för sådana utvecklingsinsatser. Behovet

av särskilda medel kommer därför att vara lägre än tidigare. För budgetåret 1991/92 beräknar jag 33,5 milj. kr. för dessa utvecklingsinsatser.

Utveckling av skolans dataundervisning

Efter förslag i 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10) beslöt riksdagen att avsätta särskilda medel för en treårig försöks- och utvecklingsverksamhet kring frågor om dataundervisning i skolan.

Verksamheten bedrivs dels som försöksverksamhet med datorn som pedagogiskt hjälpmedel i grundskolan, gymnasieskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan, dels som utvecklingsarbete med inriktning på utveckling av pedagogisk programvara, dels som regionalt utvecklingsarbete vid universitet och högskolor. Centralt leds arbetet inom ramen för SÖs projekt Datorn och Skolan (DOS-projektet).

Inom DOS-projektet ingår också bl. a. uppgifter som utvärdering av datorutrustning, nordiskt samarbete om utveckling av programvara för skolan och kursplanearbete.

En utvärdering av verksamheten inom DOS-projektet har inletts vid universitetet i Linköping och en fullständig utvärderingsrapport kommer att överlämnas till regeringen hösten 1991.

Försöksverksamheten med datorn som pedagogiskt hjälpmedel avslutas vid utgången av innevarande budgetår. Jag delar den uppfattning som SÖ har framfört i sin anslagsframställning att det behövs fortsatta statliga insatser när det gäller dataundervisningen i skolan. I likhet med SÖ anser jag att sådana fortsatta insatser främst bör gälla utveckling och produktion av programvara för skolbruk. Vidare bör det regionala utvecklingsarbete som bedrivs vid universitetet i Uppsala och vid högskolan i Karlstad få fortsätta.

Enligt min mening är det viktigt att i anslutning till det utvärderingsarbete som kommer att redovisas hösten 1991 också överväga hur den framtida programvaruförsörjningen för skolan bör ske.

Mot denna bakgrund föreslår jag att fortsatta insatser för dataundervisning i skolan bedrivs inom det nya skolverket.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag 7,4 milj. kr. för detta ändamål.

Anslagsberäkning

År 1992 är det 150 år sedan tillkomsten av 1842 års folkskolestadga. För att förbereda firandet av *150-årsjubileet*, bl. a. planering av centrala aktiviteter inom olika områden, har SÖ tillsatt en särskild projektgrupp med representanter för SÖ, länsskolnämnderna, Svenska kommunförbundet, de fackliga organisationerna och Riksförbundet Hem och Skola. Det gäller bl. a. utgivandet av skrifter som belyser skolans utveckling under 150 år och en jubileumsutställning på Skansen i början av juni 1992. Firandet av folkskolans 150-årsjubileum bör dock ha sin tyngdpunkt i skolorna i landets kommuner.

För genomförande av centrala aktiviteter i samband med 150-årsjubileet beräknar jag 2 milj. kr. som engångsanvisning under budgetåret 1991/92.

Under anslaget har jag även beräknat 2,45 milj. kr. för *samverkansåtgärder* mellan olika skolformer. Jag avser att återkomma till hur dessa medel skall disponeras i den tidigare aviserade propositionen om en ny gymnasieskola.

Jag anser, i likhet med SÖ, att de medel som hittills beräknats under detta anslag för skolledarutbildningen bör föras över till anslaget B 6. Fortbildning m. m. (– 2,2 milj. kr.) (1). Jag anser vidare att medel för utveckling av samiska läromedel bör beräknas under anslaget B 12. Sameskolor (– 220 000 kr.).

Jag beräknar det sammanlagda medelsbehovet för utvecklingsinsatser m. m. för budgetåret 1991/92 till 83 187 000 kr. Jag anser att sådana förslag som SÖ fört fram i anslagsframställningen (2 och 3) bör vara en prioriteringsfråga för det nya skolverket inom ramen för detta belopp.

För bidrag till kommuner och organisationer för vissa verksamheter beräknar jag vidare 7,4 milj. kr. för budgetåret 1991/92 avseende dels bidrag till Riksförbundet finska föreningar i Sverige, dels sommarkurser i teknik för flickor, dels ock för pedagogisk utvecklingsverksamhet för finskspråkiga elever.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

5. att till *Stöd för utveckling av skolväsendet* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 90 487 000 kr.

B 5. Forskning inom skolväsendet

1989/90	Utgift	37 913 807	Reservation	3 387 093
1990/91	Anslag	25 252 000		
1991/92	Förslag	27 221 000		

Från anslaget bekostas forskning inom ungdomsskola och vuxenutbildning samt informationsåtgärder i samband därmed. Skolöverstyrelsen (SÖ) ansvarar för planering, samordning, utvärdering och spridning av information om verksamheten.

Skolöverstyrelsen

1. SÖ beräknar pris- och löneomräkning med 3 634 000 kr.
2. SÖ beräknar medelsbehovet under anslaget till 28 886 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat pris- och löneomräkning med 1 969 000 kr.

Den förändrade ansvarsfördelningen på skolområdet innebär att staten skall styra verksamheten i skolan genom att ange nationella mål och riktlinjer medan kommunerna skall ansvara för att de angivna målen uppnås.

Den styrning av skolverksamheten som staten anser nödvändig skall ske via skollag, läroplaner med tillhörande timplaner och kursplaner.

Genom ett system för uppföljning och utvärdering, såväl innehållsmässigt som ekonomiskt, skall det bli möjligt att följa i vad mån de nationella målen faktiskt uppfylls och hur verksamma olika styrmedel skall anses vara.

Skolan som helhet behöver studeras på ett systematiskt sätt, för att skolverksamheten successivt skall kunna omprövas. Jag ser ett stort värde i tillgången till forskning på skolområdet och menar att detta anslag för sektorsforskning är ett nödvändigt verktyg i den framtida utformningen av skolan. Det nya skolverket bör liksom i dag SÖ förfoga över sektorsanslaget för forskning.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

6. att till *Forskning inom skolväsendet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 27 221 000 kr.

B 6. Fortbildning m. m.

1989/90	Utgift	79 931 682	Reservation	2 057 078
1990/91	Anslag	101 882 000		
1991/92	Förslag	178 896 000		

Under anslaget beräknas medel till högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå för den verksamhet med personalutbildning för skolväsendets behov som fortbildningsnämnderna beslutar om. Vidare beräknas medel till personalkostnader m. m. för fortbildningsnämndernas kanslier.

Från anslaget betalas också kostnader för skolledarutbildning och för sådana övriga utbildningsinsatser där skolöverstyrelsen (SÖ) ansvarar för genomförandet. SÖ ansvarar därvid för att vissa angelägna utbildningar kommer till stånd, såsom vissa riksrekryterande kurser och andra utbildningsinsatser för lärare i yrkesämnen samt kurser för personal vid specialskolan, sameskolan samt fristående skolor på gymnasial nivå. Från anslaget anvisas medel för åtgärder som syftar till att förbättra tillgången på lärare i ungdomsskolan samt medel för utbildning av lärare vid skolor som skall medverka i den skolförlagda delen inom grundskollärarlinjen. Från anslaget bekostas vidare bidrag till lärarorganisationer m. fl. för fortbildningsverksamhet och publikationer samt bidrag till skolpersonal för deltagande i internationella kurser och konferenser. Inom anslaget disponerar SÖ också medel för planering och uppföljning av samt information om personalutbildning i skolan.

Skolöverstyrelsen

1. Pris- och löneomräkning 9 550 000 kr. Dessutom föreslås en förhöjd prisomräkning med 1,6 milj. kr. av medlen för skolledarutbildningen till följd av fördyrade internatkostnader. SÖ föreslår att 2,2 milj. kr. av de

medel, som anvisas för skolledarutbildningen under anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet, överförs till detta anslag i syfte att förenkla hanteringen av resurserna.

2. För den särskilda fortbildningen av lärare som medverkar i försöksverksamheten med treåriga yrkesutbildningar föreslår SÖ att 10 milj. kr. anvisas.

3. Vidare föreslår SÖ att 2,5 milj. kr. anvisas för fortbildning av lärare, som undervisar i social servicekunskap inom den kommunala vuxenutbildningen.

4. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under reservationsanslaget Fortbildning m. m. till 127 732 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har i inledningen till littera B. Det offentliga skolväsendet (avsnitt 5) redovisat åtgärder för att förbättra tillgången på lärare i grundskolan, bl. a. genom en ökad dimensionering av grundutbildningen för lärare, särskilda utbildningar för obehöriga lärare, kompletteringsutbildningar av olika slag m. m. För nästa budgetår föreslår jag att ytterligare 55 milj. kr. anvisas för dessa åtgärder. Sammanlagt har jag beräknat 93,15 milj. kr. för särskilda lärarutbildningsåtgärder nästa budgetår.

Fortbildningens syfte är att öka måluppfyllelsen och utveckla verksamheten i skolan.

Fr. o. m. den 1 januari 1991 får kommunerna det fulla ansvaret för lärare och övrig personal. Det innebär bl. a. ett mer entydigt ansvar för kommunerna att prioritera fortbildningsinsatserna. Det innebär också att den statliga detaljregleringen beträffande angelägna fortbildningsbehov upphör.

Låt mig dock understryka att detta inte innebär att staten avstår från att styra fortbildningens inriktning. Staten har fortfarande ett intresse av att utöva ett inflytande på fortbildningen. Detta behov snarare ökar med övergången till en mål- och resultatorienterad styrning av hela skolväsendet.

Den statliga styrningen kommer att utövas i fråga om hur de statliga resurserna skall användas. Den kan också utövas så att nationella mål ställs upp för innehållet i fortbildningen. En väg att uttrycka detta är den nationella utvecklingsplanen för skolan.

De nya principerna för skolans styrning innebär att skolverket får ett tydligare ansvar och större befogenheter att direkt leda den statligt finansierade fortbildningsverksamheten och också att ange dess konkreta innehåll utifrån de mål riksdagen och regeringen ställer upp för fortbildningen eller för skolan som sådan.

Fortbildningen fyller således en viktig funktion som förmedlare av de samhälleliga målen för skolan. Men den har också en betydelsefull roll som ett stöd på de områden där skolan har lyckats mindre bra.

Man kan alltså säga att de signaler som styr skolverkets prioriteringar inom fortbildningsområdet är av tre slag:

– riksdagens och regeringens målformuleringar för fortbildningen

som sådan
– målen för skolans verksamhet
– resultaten av utvärderingen av skolan.

Till detta kommer givetvis det intresse som visas från skolpersonalens sida och från de ansvariga skolhuvudmännen.

Fortbildning av lärare i anslutning till den nya lärarutbildningen för grundskolan, den s. k. kompletteringsfortbildningen, inleddes läsåret 1989/90 och skall pågå under en tioårsperiod. Regeringen har i en särskild förordning angivit vilka områden som bör prioriteras i fortbildningen. Statsbidraget för kompletteringsfortbildning har hittills betalats ut av länsskolnämnderna till kommunerna. Fr. o. m. den 1 juli 1991 kommer bidraget att ingå i sektorsbidraget. Mot bakgrund av den nya ansvarsfördelningen mellan stat och kommun anser jag att staten inte längre skall styra prioriteringen utan den bör ankomma på resp. kommun. Detta får ingalunda tolkas som en nedprioritering av kompletteringsfortbildningen som sådan; endast som en anpassning till det nya styrsystemet.

Fortbildningsnämnderna, sex till antalet och knutna till de fem universiteten och lärarhögskolan i Stockholm, avvecklas den 1 juli 1991. Nämndernas uppgift har bl. a. varit att fördela medel till högskoleenheterna för verksamheten med personalutbildning för skolväsendets behov. De uppgifter som i fortsättningen skall åvila staten inom fortbildningsområdet kommer att fullgöras av skolverket. Det blir skolverkets uppgift att i framtiden använda dessa medel för att planera och genomföra fortbildning.

Fortbildningsnämnderna har även varit en viktig förbindelselänk mellan avnämare och utbildningsanordnare. Den uppgiften övertas nu av skolverket, som får ansvara för samordning av fortbildningsbehov och för att goda kontaktvägar skapas. Högskolan kan med sin kompetens spela en viktig roll som anordnare av fortbildning även i framtiden. Fortbildning som anordnas av högskolan och inte betalas genom högskoleanslag skall organiseras som uppdragsutbildning. Detta innebär att principen om full kostnadstäckning skall tillämpas. Jag vill dock betona att denna princip inte innebär att högskolan har rätt att bedriva denna fortbildning i vinstintresse.

Det är viktigt att planeringen och genomförandet av fortbildningen för budgetåret 1991/92 inte hämmas av den pågående omorganisationen. Jag räknar därför med att fortbildningsnämnderna fortsätter planeringen av fortbildningen och därvid i erforderlig utsträckning samråder med den särskilde utredaren för den nya skolmyndigheten.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att jag i propositionen om ansvaret för skolan aviserade en översyn av skolledarutbildningen mot bakgrund av de förändrade ansvarsförhållandena inom skolväsendet. Denna översyn pågår nu. Jag räknar med att de som påbörjat sin skolledarutbildning skall kunna fortsätta den i stort sett som planerat. Redan nästa läsår kan det vara möjligt att inleda försök med en modifierad utbildning.

Vad gäller inriktningen av fortbildning för lärare i gymnasieskolan och vuxenutbildningen återkommer jag i samband med propositonen om gymnasieskola och vuxenutbildning.

Stipendier

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av kommunaliseringspropositionen (prop. 1989/90:41, UbU9, rskr. 58) återkommer jag nu till riksdagen med frågan om ett särskilt stipendiesystem för den individuellt motiverade fortbildningen. För nästa budgetår föreslår jag att 5 milj. kr. anvisas för sådana åtgärder. Dessa medel skall ses som ett komplement till andra insatser som görs inom fortbildningens ram. Jag föreslår att varje stipendium skall uppgå till högst 25 000 kr. Det innebär att minst 200 lärare kan erhålla stipendium. Enligt min mening bör stipendierna kunna användas för sådana fortbildningsbehov som är särskilt angelägna för den enskilde lärarens utveckling men också viktiga för skolans utveckling, sett framför allt i ett nationellt perspektiv. Det kan t. ex. röra sig om studieresor till annat land eller till andra skolor, där annorlunda verksamhet bedrivs t. ex. med alternativ pedagogik. Det kan också vara fråga om internationella studier eller studier inom yrkeslivet. Stipendierna bör kunna sökas såväl av en enskild lärare som av flera lärare gemensamt, t. ex. ett lärarlag. Det bör ankomma på regeringen att meddela föreskrifter om stipendiesystemet.

Läs- och skrivsvårigheter

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av utbildningsutskottets uttalande i betänkandet om vissa skolfrågor m. m.(1989/90: UbU3, rskr. 52) återkommer jag även till frågan om fortbildning för att öka lärarnas kompetens i att undervisa elever med grava läs- och skrivsvårigheter.

Som jag tidigare framhållit i propositionen om ansvaret för skolan innebär det fullständiga kommunala huvudmannaskapet bl. a. att kommunerna i högre grad svarar för fortbildningen av personalen i skolan. Staten har genom bl. a. den nya grundskollärarlinjen, prioriterad fortbildning i specialpedagogik, kompletteringsfortbildningen och den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen vidtagit olika åtgärder för att öka lärarnas kompetens på detta område. Läsåret 1991/92 startar dessutom särskilda fördjupningskurser som bygger på den specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen. Där ges möjlighet till ytterligare fortbildning i att undervisa elever med uttalade läs- och skrivsvårigheter. Behövs ytterligare fortbildningsinsatser inom detta område ankommer det i fortsättningen på kommunerna och skolverket att som en följd av uppföljningen och utvärderingen vidta åtgärder för att en sådan fortbildning kommer till stånd.

Teknikens Hus

Teknikens Hus i Luleå tillkom år 1988. För verksamheten ansvarar en stiftelse bildad av högskolan i Luleå och Norrbottens kommuner. Verksamheten har kommit till stånd med hjälp av gåvor och donationer från företag och enskilda. Högskolan i Luleå svarar för en del av driftkostnaderna. Avsikten med verksamheten är att göra tekniken i verkligheten mera tydlig och åtkomlig för besökarna. Bland besökarna är barn och personal

från skolor, daghem och fritidshem en mycket stor grupp. En viktig del av verksamheten är lärarutbildning och lärarfortbildning. Ett samarbete sker med lärarutbildningen vid högskolan i Luleå. Genom sin inriktning har Teknikens Hus kommit att bli en specialresurs för fortbildningen av lärare och barnomsorgspersonal i hela Norrland avseende teknik och matematik.

Enligt min mening utgör den verksamhet som Teknikens Hus bedriver en så värdefull resurs för fortbildningen av lärare att särskilda medel fortsättningsvis bör avsättas till stöd för verksamheten. För budgetåret 1991/92 beräknar jag 2 milj. kr. för detta ändamål.

Övrigt

Jag förordar att 2,2 milj. kr. av de medel som anvisas för skolledarutbildningen under nuvarande anslaget B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet förs över till detta anslag. (1)

Sedan budgetåret 1987/88 har särskilda medel utgått för kostnader i samband med utbildning av lärare vid de skolor som skall medverka i den skolförlagda delen av den nya lärarutbildningen för grundskolan. Medlen har således utgått under fyra budgetår. Enligt min mening bör utbildningsbehovet nu vara täckt. Jag beräknar därför inga medel för detta ändamål nästa budgetår.

Vidare har sedan budgetåret 1988/89 särskilda medel beräknats för central och regional planering och information i samband med fortbildningssatsningen i anslutning till den nya grundskollärarutbildningen. För nästa budgetår beräknar jag inga medel för detta ändamål.

Av de medel som innevarande budgetår anvisats under anslaget B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m. för kompletteringsfortbildning avser ett visst belopp produktion av utbildningsprogram för etersändning. Dessa medel har förts över till detta anslag (+ 2,9 milj. kr.). Övriga medel avseende kompletteringsfortbildningen ingår i underlaget för beräkning av sektorsbidraget till skolan.

För kostnader avseende kompletterande kompetensgivande utbildning för lärare i grundläggande svenskundervisning för invandrare m. m. beräknar jag 5,55 milj. kr. Dessa medel har förts från nuvarande anslaget C 5. Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. till detta anslag. Jag återkommer till en redovisning av SÖs förslag om detta i samband med den aviserade propositionen om gymnasieskola och vuxenutbildning som skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

I övrigt räknar jag för nästa budgetår inte med några andra förändringar under detta anslag än sådana som är av automatisk natur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

7. bemyndiga regeringen att vidta åtgärder för att förbättra tillgången på lärare i enlighet med vad som redovisats under inledningen (avsnitt 5),

8. bemyndiga regeringen att utfärda föreskrifter vad gäller hand-

läggningen av stipendieverksamhet,

9. till *Fortbildning m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 178 896 000 kr.

B 7. Särskilda insatser på skolområdet

1989/90	Utgift	319 425 920
1990/91	Anslag	349 180 000
1991/92	Förslag	100 298 000

Från anslaget betalas kostnader för statsbidrag enligt förordningen (1987: 738) om statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet.

Skolöverstyrelsen (SÖ) fördelar de medel som anvisats under anslaget mellan länen i huvudsak med utgångspunkt i elevantalet i grund- och gymnasieskolorna i resp. län. Vid fördelningen skall SÖ även beakta behovet av resurser för de regionala undervisningsinsatser som föreslagits av planeringsberedningarna.

Länsskolnämnderna fördelar medlen till dels kommuner som tar på sig regionala undervisningsinsatser, dels kommuner som har behov av resurstillskott för undervisning av handikappade och sjuka elever eller elever med andra särskilda behov.

Skolöverstyrelsen

SÖs anslagsframställning för budgetåret 1991/92 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning 13 793 000 kr.

2. SÖ föreslår att anslaget minskas med 4 073 000 kr., varav 1 500 000 kr. i engångsanvisningar, för att finansiera kostnader som följer av förslag under anslagen till specialskolorna (B 14 och B 15).

3. SÖ föreslår att för regionala insatser för elever med handikapp, planerade i samverkan med planeringsberedningarna, avsätts en större del av anslaget än tidigare. För budgetåret 1991/92 föreslår SÖ att ramen höjs till 30 milj. kr.

4. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under anslaget Särskilda insatser inom skolområdet till 358 900 000 kr.

Föredragandens överväganden

Från det nuvarande anslaget Särskilda insatser inom skolområdet om ca 349,2 milj. kr. utgår statsbidrag till kostnader för undervisningsinsatser och elevvårdsinsatser av regional art och undervisningsinsatser av lokal art som kommuner genomför för elever med handikapp eller andra särskilda behov i grundskolan och gymnasieskolan. Resurser från detta anslag utgår i dag utöver vad som avsätts för skolans ordinarie verksamhet.

Innevarande budgetår får för de åtgärder för elever med handikapp som planerats i samverkan med planeringsberedningarna högst 22 milj. kr.

användas. Dessa medel kan också användas till bl.a. teckenspråksundervisning för hörande barn med döva föräldrar eller syskon.

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av förslagen i propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91: 18, UbU4, rskr. 76) skall de medel som avser särskilda insatser på lokal nivå ingå i sektorsbidraget för skolan. Den beräknade andelen insatser på lokal nivå uppgår till ca 75 % av nuvarande anslag. Jag har därför fört över dessa medel till det nya sektorsbidraget under anslaget B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet. Ca 25 % av anslaget används för insatser på regional nivå. Dessa insatser är sådana som planerats i samråd med berörda kommuner, länsskolnämnder eller planeringsberedningar och avser undervisningsinsatser för elever med handikapp eller andra särskilda behov, t. ex. elever på sjukhus, skoldaghem eller skolinternat.

Skolöverstyrelsen (SÖ) och länsskolnämnderna avvecklas den 1 juli 1991. Vidare kommer ett nytt skolverk och ett skolhandikappinstitut att inrättas. Som jag tidigare redovisat pågår utredningar om organisationen av dessa myndigheter. I samband därmed kommer också planeringsberedningarnas ställning att ses över.

Med regionala insatser avses i fortsättningen samordnade utbildningsinsatser för elever med handikapp eller andra särskilda behov, t. ex. särskild undervisning på sjukhus, som i stor utsträckning kommer även sådana elever till del vilka inte är mantalsskrivna i den kommun som anordnar utbildningen. Medlen bör i princip få användas för samma ändamål som hittills, dvs. för undervisnings- och elevvårdsinsatser av regional art inom grundskolan och gymnasieskolan samt för elever med flera handikapp inom särskolan. Dessutom bör medlen, liksom hittills, få användas för teckenspråksundervisning för hörande elever med döva föräldrar eller syskon. Jag vill i sammanhanget även erinra om riksdagens beslut med anledning av propositionen om gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar (prop. 1989/90: 92, SoU20, rskr. 271).

Enligt min mening bör medlen under detta anslag i fortsättningen fördelas av skolhandikappinstitutet och utbetalas direkt till resp. kommun som anordnar undervisningen.

För att kommunerna skall få möjlighet att planera verksamheten för nästa budgetår bör det ankomma på planeringsberedningarna och länsskolnämnderna att under våren 1991 lämna ett planeringsunderlag till den särskilde utredaren för skolhandikappinstitutet, som under våren 1991 gör en preliminär fördelning av medlen. Det ankommer sedan på den nya myndigheten att efter den 1 juli 1991 fastställa fördelningen.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till de bestämmelser som skall gälla för fördelning av anslaget efter budgetåret 1991/92 när de nya myndigheternas organisation och verksamhet fastställts.

Det nya sektorsbidraget kommer att utbetalas till elevernas hemkommuner. Detta innebär att en kommun som tar emot elever från andra kommuner i sin undervisning måste sluta avtal med resp. elevs hemkommun om den ersättning som skall utgå till värdkommunen för de kostnader som inte täcks via statsbidrag från detta anslag.

Jag beräknar anslaget till 100 298 000 kr. inkl. löne- och prisomräkning.

Jag har därvid beaktat vad SÖ har föreslagit i sin anslagsframställning om att 8 milj. kr. bör tillföras medlen för regionala insatser för elever med handikapp genom att en minskning sker av de medel som anvisas för lokala insatser. (3)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

10. att till *Särskilda insatser på skolområdet* anvisa ett anslag på 100 298 000 kr.

Verksamhetsbidrag

B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet

1991/92 Nytt anslag 30 276 451 000

Föredragandens överväganden

Från anslaget utgår fr. o. m. den 1 juli 1991 statsbidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet (grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna exkl. vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda, särvux) bl. a. enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91: 18, UbU4, rskr. 76).

Statsbidraget utbetalas till primärkommunerna som ett samlat finansiellt stöd till driften av det kommunala offentliga skolväsendet *(sektorsbidrag)*.

Från anslaget utgår vidare särskilda bidrag för gymnasial utbildning för döva och hörselskadade samt svårt rörelsehindrade elever, ett särskilt verksamhetsstöd till vissa gymnasiala utbildningar och vuxenutbildningar, bidrag till vissa gymnasiala utbildningar som skall överföras till annan utbildningsform, bidrag till vissa kostnader i samband med försök med treåriga yrkesinriktade studievägar i gymnasieskolan samt ett bidrag av engångskaraktär till driften av grundskolan.

Anslagsberäkning

	Förslag 1991/92
	Föredraganden
1. Sektorsbidrag	27 220 400 000
2. Särskilda bidrag för gymnasial utbildning för döva och hörselskadade samt svårt rörelsehindrade elever	66 100 000
3. Särskilt verksamhetsstöd till vissa gymnasiala utbildningar och vuxenutbildningar	6 000 000
4. Gymnasiala utbildningar planerade att överföras till annan utbildningsform	14 000 000
5. Till regeringens disposition för vissa kostnader i samband med försök med treåriga yrkesinriktade studievägar i gymnasieskolan m. m.	13 212 000
6. Engångsbidrag	594 200 000
7. Lönekostnadspålägg	2 362 539 000
Summa	**30 276 451 000**

Sektorsbidraget som införs fr. o. m. den 1 juli 1991 utgör ett generellt finansiellt stöd till driften av det kommunala offentliga skolväsendet, dvs. grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna exkl. särvux. Statsbidrag till särvux beräknar jag under anslaget B 10. Bidrag till driften av särvux. Mina beräkningar för budgetåret 1991/92 grundar sig till

alla delar på de beräkningsmodeller för de tre skolformerna – grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning – som ligger till grund för riksdagens beslut om riktlinjer för statsbidrag till driften av det offentliga skolväsendet efter förslag i propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91: 18, UbU4, rskr. 76).

Jag delar upp min föredragning av anslaget så att jag först behandlar några allmänna utgångspunkter för mina beräkningar av sektorsbidraget för budgetåret 1991/92. Därefter behandlar jag uppbyggnaden av ett särskilt skolindex. Som avslutning redovisar jag varje skolforms särskilda frågor och beräkningar enligt det nya sektorsbidraget samt utbetalningsregler för det nya bidraget.

1 Allmänna utgångspunkter

Vid övergången den 1 juli 1991 från de nuvarande statsbidragssystemen till ett finansiellt stöd i form av ett sektorsbidrag till skola och vuxenutbildning skall bidragsnivån i det nya bidragssystemet stämma överens med bidragsnivån framräknad enligt de nuvarande bidragssystemens regler.

En utgångspunkt i beräkningarna av sektorsbidraget för budgetåret 1991/92 är att utbetalning av bidraget skall ske utan ett förfarande med förskott och slutreglering. Detta betyder att sektorsbidragets olika delar anpassas så att hela bidraget för ett pågående verksamhetsår också betalas ut under verksamhetsåret. Någon slutreglering kommer inte att göras av statsbidragen för budgetåret 1990/91.

Vidare har jag, i mina beräkningar av sektorsbidraget för 1991/92 för de delar som avser grundskola och gymnasieskola, utgått från slutreglerat statsbidrag för redovisningsåret 1988/89. Med detta som grund har jag beräknat sektorsbidraget med hänsyn till såväl volymförändringar som förändringar i organisationen för resp. skolform under budgetåren 1989/90 och 1990/91. Vidare har jag beaktat de löneförändringar som har skett under budgetåren 1989/90 och 1990/91 med anledning av slutna avtal under år 1989 om löner för skolans personal. Detta innebär att den på detta sätt framräknade kostnaden för verksamheten under budgetåret 1990/91 utgör basåret för sektorsbidraget under 1991/92.

Härutöver har jag beräknat kostnader, som blir följden av att undervisningsskyldigheten förändras för lärare i grundskolan och gymnasieskolan. Mot bakgrund av vad jag tidigare har anfört om oförändrad bidragsnivå vid övergången till ett nytt bidragssystem, har jag beräknat de totala kostnaderna av sänkt undervisningsskyldighet för gymnasieskolans lärare. För grundskolans lärare har jag endast beaktat de kostnader som föranleds av förändringar per den 1 juli 1990. En kostnadsberäkning av sänkt undervisningsskyldighet per den 1 juli 1991 för grundskolans lärare avser jag att återkomma till regeringen med i samband med 1992 års budgetproposition. Så hade också varit fallet i det hittillsvarande systemet.

Hänsyn har också för gymnasieskolans del tagits till utbyggnaden av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar på så sätt att jag har fördelat de särskilda medlen för försöksverksamheten på kommuner som har sådan försöksverksamhet.

För gymnasieskolans del tas under uppbyggnaden av den nya linjestruktur, som jag kommer att föreslå i annat sammanhang, årligen hänsyn även till studievägsvalet, dvs. produktionskostnadsfaktorn.

För den del av sektorsbidraget som avser vuxenutbildningen har jag beräknat kostnaden för timramar under 1990/91 och tagit hänsyn till löneförändringar under budgetåren 1989/90 och 1990/91.

Jag har också beaktat att arbetsgivarinträde vid sjukdom inte gäller fr. o. m. den 1 januari 1991 för lärare m. fl. De därav minskade kostnaderna beräknar jag till 588,3 milj. kr.

I mina beräkningar har jag också tagit hänsyn till att kostnaderna för vissa tjänstledigheter och andra förmåner enligt kommunala avtal är annorlunda än enligt statliga. Bakgrunden till detta är att det senaste avtalet om löner för skolans personal (december 1989) innehöll en lönemässig kompensation för de förändrade allmänna anställningsvillkor lärarna får på grund av att de går över till kommunala avtal. Dessa allmänna anställningsvillkor, t. ex. bättre sjukförmåner och bättre förmåner vid ledighet, har betalats av kommunerna. Dessa kostnader bortfaller fr. o. m. den 1 januari 1991. Denna minskning av bidraget för att rättställa kostnadsrelationerna mellan stat och kommun beräknar jag till 500 milj. kr.

Jag har också, mot bakgrund av vad jag närmare redovisat i inledningen till littera B. Det offentliga skolväsendet (avsnitt 3) om hemspråksundervisningen, minskat sektorsbidraget för budgetåret 1991/92 med 300 milj. kr.

Avvecklingen av statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare medför att statens ansvar för pensionskostnaderna och andra trygghetsförmåner upphör. Kommunerna övertar detta ansvar för dem som avgår med pension efter den 1 januari 1991. Staten har dock ett utbetalningsansvar för dem som avgått med pension senast med utgången av december 1990. De successivt minskade pensionskostnaderna för staten motsvaras av en successivt ökad kostnad för kommunerna. Medel härför anvisas på detta anslag och omförs till inkomsttiteln Pensioner. Under en övergångstid om fyra budgetår utgår kompensation för faktisk kostnad genom utbetalning av statens löne- och pensionsverk till kommunernas pensionsanstalt, varefter en successiv överföring till sektorsbidraget sker. I och med budgetåret 2005/06 skall överföringen till kommunerna via sektorsbidraget vara helt genomförd. Jag har i denna del samrått med chefen för civildepartementet.

Som sista led har jag justerat mina beräkningar av sektorsbidraget för budgetåret 1991/92 med hänsyn till föreskrifterna i förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning. Därmed har dessa föreskrifter om bidrag med 98 resp. 80% lagts in permanent i systemet. Föreskrifterna kan därefter upphävas.

2 *Skolindex*

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om ansvaret för skolan skall sektorsbidraget för skola och vuxenutbildning

räknas upp med ett särskilt skolindex. Riksdagens beslut innebär att det ankommer på regeringen att närmare bestämma hur detta index skall beräknas.

Med stöd av propositionen om ansvaret för skolan har inom utbildningsdepartementet i samråd med statistiska centralbyrån (SCB) utarbetats ett förslag till ett skolindex.

I förutsättningarna för arbetet ingick att utarbeta ett skolindex som består av

en lönedel, ett sammanvägt löneindex för samtliga offentliganställda och

en varuprisdel, ett konsumentprisindex som fångar varuprisutvecklingen, exkl. de delar som inte kan sägas ha relevans för kommunernas skolverksamhet.

Till grund för beräkning av lönedelen i skolindex ligger dels lönestatistiken för den offentliga sektorn, dels den totalundersökning av skolans kostnader och intäkter under år 1989, som genomförts av SCB, Svenska kommunförbundet och skolöverstyrelsen (SÖ).

Enligt totalundersökningen av skolans kostnader och intäkter under år 1989 utgjorde lönerna, inkl. personalomkostnadspålägg, 64,8 % av den totala kostnaden för kommunernas skolverksamhet. Denna löneandel kan kallas den ursprungliga löneandelen. Från denna löneandel bör kostnadsposterna interkommunala ersättningar och uppdragsutbildning lyftas ut. Detta bör göras eftersom interkommunala ersättningar på totalnivå uppvägs av motsvarande intäkter. Uppdragsutbildning bör lyftas ut på grund av att den skall vara självfinansierad. Efter dessa reduktioner blir löneandelen 66,8 % (korrigerad löneandel).

Till den korrigerade löneandelen bör också föras över en större del av kostnadsposten Andra varor och tjänster i konsumentprisindex (KPI). Skälet till detta är att denna kostnadspost till betydande del avser kostnader för tjänster i form av t. ex. inköpt utbildning, där priset sannolikt till största delen motiveras av personalkostnader.

På samma sätt bör också förfaras med en del, en tredjedel, av kostnader för lokaler. Erfarenheter visar nämligen att många kommuner inte kan fördela sina lokalkostnader på löner och andra kostnader.

Med dessa korrigeringar kan vägningstalet för lönedelen av skolindex beräknas till 75,8 %. Vägningstalet för varor och tjänster, exkl. löner blir följaktligen 24,2 %.

Till grund för beräkningen av varuprisdelen i skolindex ligger KPI.

Ett skolindex med denna utformning bör tillämpas första gången vid regeringens beslut om sektorsbidraget till kommuner för budgetåret 1992/93.

3 Grundskolan

I beräkningsunderlaget för den del av sektorsbidraget som avser grundskolan – grundresurs och specialresurs 1 och 2 – ingår medel som för närvarande anvisas under tre olika anslag.

Till grundresursen har jag efter pris- och löneomräkning fört huvudde-

len, sammanlagt 13 732,3 milj. kr., av nuvarande anslaget B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m. Från detta anslag har jag fört medel för basresurser, del (75,5 %) av förstärkningsresurser, tilläggsbidrag, skolledningsresurser, kallortstillägg och finskspråktillägg, lokal skolutveckling, studie- och yrkesorientering samt praktisk arbetslivsorientering i glesbygd och kompletteringsfortbildning.

Jag har också tillfört medel för särskilt bidrag till kommunernas lokala skolutveckling under nuvarande anslag B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet (11,9 milj. kr.).

Vidare har jag till grundresursen fört medel (ca 75 %) efter pris- och löneomräkning från anslaget B 10. Särskilda insatser inom skolväsendet (267,2 milj. kr.).

Grundresursen beräknar jag till sammanlagt 14 011,4 milj. kr.

Till specialresursen 1 har jag efter pris- och löneomräkning fört del (24,5 %) av medel för förstärkningsresurser under anslaget B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m. (876,2 milj. kr.).

Till specialresursen 2 har jag efter pris- och löneomräkning fört medel för hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråket samt stödundervisning i svenska under anslaget B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m. (911,1 milj. kr.). Jag har därvid beaktat förslaget om minskat bidrag till hemspråksundervisning.

För specialresurs 1 och 2 beräknar jag sammanlagt 1 787,3 milj. kr.

Bidragen till socialavgifter för grundresursen och de två specialresurserna har jag beräknat till sammanlagt 3 428,6 milj. kr.

Den del av sektorsbidraget som avser driften av grundskolan beräknar jag, efter justeringar – slopat arbetsgivarinträde vid sjukdom och minskade kostnader för vissa tjänstledigheter och andra förmåner – som jag har redovisat under punkt 1 (för grundskolans del – 775,7 milj. kr.) under detta anslag, för budgetåret 1991/92 till sammanlagt 18 451,6 milj. kr.

Vid övergången den 1 juli 1991 från de nuvarande statsbidragssystemen till ett finansiellt stöd i form av ett sektorsbidrag till skola och vuxenutbildning stämmer, som jag tidigare har anfört, bidragsnivån i det nya bidragssystemet överens med bidragsnivån framräknad enligt de nuvarande bidragssystemens regler. Jag har också anfört att det inte kommer att göras någon slutreglering av statsbidragen för redovisningsåret 1990/91.

Det enda undantaget från denna huvudprincip är att det under budgetåret 1991/92 bör ske en engångsvis kompensation för en del av slutregleringen som kan framräknas enligt nuvarande regler för statsbidrag till driften av grundskolan. Denna del motsvarar en lönedel i slutregleringen, som enligt nuvarande regler skulle ha utgått till kommunerna under budgetåret 1991/92. Med denna engångsvisa kostnadskompensation kommer bidragsnivån för grundskoledelen i det nya bidragssystemet att stämma överens med bidragsnivån framräknad enligt nuvarande bestämmelser för statsbidrag till driften av grundskolan.

Jag beräknar ett medelsbehov av 594,2 milj. kr. för denna kompensation (anslagsposten 6).

Enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer (prop. 1989/90:41, UbU 9, rskr. 58) skall den statliga regleringen av nämnda tjänster upphöra att gälla vid utgången av december 1990. Inom grundskolan finns även tjänster som föreståndare och biträdande föreståndare vid elevhem för vilka sektorsavtalet för civila statsförvaltningen (SA-C) gäller. Enligt min mening bör den statliga regleringen upphöra även för dessa tjänster med tillämpning fr. o. m. den 1 juli 1991.

4 Gymnasieskolan

SÖ har i sin anslagsframställning fört fram förslag om utökning av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade linjer med 4000 intagningsplatser fr. o. m. läsåret 1991/92. Med denna utökning skulle försöket kunna omfatta alla intagningsplatser inom en utbildningsinriktning vid skolenheter som nu har både försöksverksamhet och reguljär utbildning. SÖ föreslår vidare att 30 nya klasser får inrättas inom försöket med ettårig teknikerutbildning, att de skolhuvudmän som så önskar skall få möjlighet att anordna undervisning i engelska som C-språk och i teckenspråk som C-språk, att de finskspråkiga linjerna i gymnasieskolan i Stockholm får bli reguljära samt att resurser för undervisning för svårt rörelsehindrade elever i Göteborg och Umeå får beräknas enligt samma principer som för Skärholmens gymnasium i Stockholm. SÖ bedömer att ett något högre antal ungdomar kommer att omfattas av ungdomsuppföljningen under budgetåret 1991/92 än vad som beräknats för budgetåret 1990/91.

Det nuvarande planeringssystemet avvecklas vid utgången av innevarande läsår. Några statliga beslut om gymnasieorganisationen i kommunerna kommer därmed inte längre att ske.

Utökade statsbidrag till årskurs 1 av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade linjer kan jag inte biträda. Som jag har redovisat i inledningen (avsnitt 2) avser jag att inom kort återkomma till regeringen med förslag till proposition om bl. a. en ny gymnasieskola. Med tanke på den långa planeringstid som är nödvändig för en förändring av den omfattning jag förutser kan en ny linjestruktur m. m. börja införas först fr. o. m. läsåret 1992/93. I avvaktan på dessa förslag föreslår jag nu inte någon utvidgning av försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar. Jag menar dock att intagning till årskurs 1 läsåret 1991/92 bör få ske i nuvarande omfattning i de kommuner som i dag har försökslinjerna. Det bör också vara möjligt för den kommun som vill, att inom ramen för sektorsbidraget utöka sin försöksverksamhet. Regeringen bör inhämta riksdagens bemyndigande om intag till försöksverksamhetens linjer även läsåret 1991/92. Till frågan om teknikerutbildning återkommer jag i propositionen om en ny gymnasieskola.

Undervisning i engelska som C-språk resp. teckenspråk som C-språk avgörs inom ramen för sektorsbidraget av skolhuvudmannen. Jag förutsätter att kursplaner finns för verksamheten. Beträffande försöksverksam-

heten med finskspråkiga linjer i gymnasieskolan i Stockholm har jag inget att invända mot SÖs förslag.

Beräkningar

I beräkningsunderlaget för gymnasieskolans del av sektorsbidraget ingår medel som i dag anvisas under anslaget B 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor för allmänt undervisningsbidrag (huvuddelen), särskilt undervisningsbidrag, garantiresurs, skolledningsbidrag, särskilda lönekostnadsbidrag, avgifter för tilläggspension, avgifter för sjukförsäkrings- och folkpensionsavgifter, lokal skolutveckling, studie- och yrkesorientering, inbyggd utbildning, lärlingsutbildning samt huvuddelen av de särskilda medlen för försök med treåriga yrkesinriktade studievägar i gymnasieskolan. I denna del ingår också nuvarande anslaget B 19. Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m. samt bidrag till vissa elevresor som anvisas under anslaget F 3. Studiehjälp m. m.

Jag beräknar, efter de justeringar som jag har redovisat under punkt 1 under detta anslag, medelsbehovet för den del av sektorsbidraget som avser driften av gymnasieskolan för budgetåret 1991/92 till sammanlagt 7 511,8 milj. kr.

I enlighet med mina förslag i propositionen om ansvaret för skolan beräknar jag medel för ett elevbaserat tilläggsbidrag utöver sektorsbidraget till Göteborgs, Stockholms, Umeå och Örebro kommuner för utbildningar i gymnasieskolan i dessa kommuner för svårt rörelsehindrade resp. för döva och hörselskadade med sammanlagt 66,1 milj. kr. Jag har därvid utgått från samma resurstilldelning till de tre kommunerna, som för Stockholm för utbildning för svårt rörelsehindrade elever, exkl. medel från anslaget B 7. Särskilda insatser på skolområdet. Vidare beräknar jag i enlighet med förslag i propositionen om ansvaret för skolan medel för särskilt verksamhetsstöd med 5 milj. kr. Jag avser att i den aviserade särskilda propositionen om bl. a. gymnasieskolan närmare redogöra för vilka utbildningar jag anser skall kunna omfattas av det särskilda verksamhetsstödet.

I pågående beredning inför förslag om en ny gymnasieskola övervägs överförande av vissa utbildningar till annan skolform och annat huvudmannaskap. Jag finner det orationellt att låta resurser för sådana utbildningar ingå i underlaget för sektorsbidraget för att senare lyftas ut och föras till annat system. Jag föreslår att 14 milj. kr. beräknas för sådana utbildningar utanför sektorsbidraget och avser att i den aviserade gymnasiepropositionen återkomma till vilka utbildningar jag avser.

5 *Vuxenutbildningen*

SÖ har i sin anslagsframställning lämnat olika förslag till utökning av anslaget Bidrag till kommunal utbildning för vuxna inför schabloniseringen av statsbidragssystemet. SÖ föreslår att ett resurstillskott tillförs grundvux och komvux med ca 5% (200 000 undervisningstimmar eller

+ 81,9 milj. kr.). Ett sådant resurstillskott skulle enligt SÖ medföra att en utjämning mellan länen kan ske utan negativa effekter. Vidare har SÖ föreslagit en höjning av skolledningsresursen med 20% (+ 34,3 milj. kr.). SÖ anför att skolledningsresursen för vuxenutbildningen är mellan 20 och 50% lägre än skolledningsresursen för en gymnasieenhet av motsvarande storlek. SÖ har också påvisat att komvuxstuderande får mindre tillgång till syo än gymnasiestuderande och att den andel som används för syo av schablontillägget varierar i hög grad mellan kommunerna. SÖ föreslår därför även att schablontillägget räknas upp med 10% (+ 9,7 milj. kr.).

SÖs förslag om ökade resurser vad gäller grundvux och komvux har jag inte kunnat biträda.

Beräkningar

I beräkningsunderlaget för vuxenutbildningens del av sektorsbidraget ingår medel som i dag anvisas under anslaget C 1. Bidrag till driften av kommunal utbildning för vuxna för undervisningsbidrag m. m., skolledningsbidrag, schablontillägg, särskilda lönekostnadsbidrag, bidrag till kostnader för tilläggspensionsavgifter, sjukförsäkrings- och folkpensionsavgift, bidrag till lokal skolutveckling och till vissa handikappåtgärder m. m.

Från beräkningsunderlaget har borträknats medel för vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux. Medel för detta ändamål har beräknats under anslaget B 10. Bidrag till driften av särvux.

Från beräkningsunderlaget har också borträknats medel för undervisning i svenska av nytillkomna invandrare som går i grundvux. Fr. o. m. den 1 januari 1991 beräknas medel för detta ändamål under anslaget B 11. Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket.

Jag föreslår att kostnadsansvaret för vuxenutbildning för intagna på kriminalvårdsanstalt och i frivården överförs till kriminalvården. Med anledning härav har 38,7 milj. kr., motsvarande statsbidragskostnaderna för den verksamhet som i dag bekostas från anslaget Bidrag till kommunal utbildning för vuxna, överförts till andra huvudtiteln (justitiedepartementet). Avsikten är att kommunerna på uppdrag av kriminalvården skall ge vuxenutbildning framför allt på den grundläggande nivån. Den vuxenutbildning som kommunerna på uppdrag ger försvarets anställda, får fortsättningsvis bekostas från fjärde huvudtiteln (försvarsdepartementet). Jag har i dessa frågor samrått med cheferna för justitiedepartementet och försvarsdepartementet.

Inom vuxenutbildningen kan göras en mindre besparing genom effektivitetsvinster bl. a. inom grundvux, vilket framgår av rapporten Grundvux – styrning och resursutnyttjande från riksrevisionsverket. Mot den bakgrunden har jag minskat beräkningsunderlaget med 55 milj. kr. Jag har för avsikt att i den i inledningen (avsnitt 2) aviserade propositionen om gymnasieskola och vuxenutbildning återkomma till organisationen av grundvux.

Vidare beräknar jag i enlighet med propositionen om ansvaret för skolan medel för särskilt verksamhetsstöd med 1 milj. kr.

Jag beräknar, efter de justeringar som jag tidigare har redovisat, medels-

behovet för den del av sektorsbidraget som avser driften av komvux för budgetåret 1991/92 till sammanlagt 1 257 milj. kr.

Övergångsregler

Med anledning av riksdagens beslut beträffande behovet av övergångsregler vid införandet av ett nytt sätt att beräkna statsbidrag till vuxenutbildningen (prop. 1990/91:18, UbU 4, rskr. 76) vill jag anföra följande.

Den omfördelning mellan kommunerna som följer av det nya statsbidragssystemet, vad avser beräkning av bidraget till vuxenutbildning, skall via övergångsregler göras successivt under en fyraårsperiod. Övergångsreglerna ska tillämpas första gången budgetåret 1991/92. Omfördelningen skall göras inom ramen för det totala beloppet för riket.

Utifrån beräkningarna för budgetåret 1988/89 fastställs för varje kommun avvikelsen mellan slutreglerat statsbidragsbelopp och framräknat belopp enligt den nya statsbidragsmodellen. Avvikelsen låses och skall beaktas vid statsbidragsberäkningen över fyraårsperioden enligt fastställda procentsatser.

En kommun som har en negativ avvikelse, dvs. där det slutreglerade statsbidraget för 1988/89 är större än beloppet beräknat enligt den nya statsbidragsmodellen, erhåller år ett (1991/92), utöver ordinarie statsbidragsberäkning, 80% av den fastställda avvikelsen. År två erhåller kommunen 60%, år tre 40%, år fyra 20% och år fem 0%.

En kommun som har en positiv avvikelse, dvs. där det slutreglerade statsbidraget för 1988/89 är mindre än beloppet beräknat enligt den nya statsbidragsmodellen, erhåller år ett (1991/92), utöver ordinarie statsbidragsberäkning, en minskning med 80% av den fastställda avvikelsen. År två erhåller kommunen en minskning med 60%, år tre 40%, år fyra 20% och år fem 0%.

Övergångsreglerna får konsekvenser för nivåerna på de interkommunala ersättningarna och bör således beaktas vid de kommunala överenskommelserna.

Beräkningen av statsbidraget efter de nya reglerna kommer således att slå igenom fullt ut budgetåret 1995/96.

6 *Totalt medelsbehov*

Det totala medelsbehovet för sektorsbidraget till driften av det kommunala offentliga skolväsendet för budgetåret 1991/92 beräknar jag således till 27 220,4 milj. kr.

7 *Utbetalning av sektorsbidraget m. m.*

I enlighet med vad jag anförde i propositionen om ansvaret för skolan återkommer jag till hur inhämtande av underlag för samt själva utbetalningen av sektorsbidraget bör ske. För riksdagens information ger jag först en redovisning av dagens system och går sedan över till vad som bör gälla för det nya bidragssystemet.

Dagens utbetalningssystem

För samtliga tre skolformer tillämpas ett förskotts- och slutregleringsförfarande. Länsskolnämnden beslutar om organisationens omfattning för resp. skolform på underlag från huvudmannen. För resp. skolform tillämpas dock skilda utbetalningsregler.

Grunden för förskott utgör för grundskolan 90% av beslutat bidrag för föregående redovisningsår. Förskott för gymnasieskolan och komvux utgår däremot med kostnaderna i aktuellt löneläge, för 100% av preliminärt statsbidragsgrundande timunderlag och skolledningsresurs pågående läsår. Utbetalning sker utan rekvisition varje månad med för resp. skolform olika procentuell fördelning.

Vid slutreglering tas för gymnasieskolan hänsyn till faktiskt antal elever den 15 januari. För komvux tas hänsyn till faktiskt utnyttjat antal undervisningstimmar under redovisningsåret.

Gemensamt för alla tre skolformerna är att hänsyn tas till faktisk lönenivå under det gångna redovisningsåret. I samband med slutreglering utbetalas för alla tre skolformerna också bidrag till sociala avgifter. Utbetalningen görs för de tre skolformerna med 98% av bidragsunderlaget. Utbetalning av bidraget som avser landstingskommunernas utbildning inom vårdområdet sker med 80% av bidragsunderlaget och den del av komvuxbidraget som avser grundvux med 100% av bidragsunderlaget.

Det framtida utbetalningssystemet

För det nya statsbidraget tillämpas inget rekvisitionsförfarande. Bidrag utbetalas utan förskotts- och slutregleringsförfarande. Detta betyder, till skillnad mot nuvarande bidragssystem, att sektorsbidragets olika delar anpassas så att hela bidraget för ett pågående verksamhetsår också betalas ut under verksamhetsåret. Utbetalning av sektorsbidraget under budgetåret 1991/92 skall ske månadsvis med i huvudsak samma utbetalningsprofil som en sammanvägning av vad de nuvarande systemen ger. Sammantaget innebär detta att det nya sektorsbidraget från den kommunala sektorns synpunkt kommer att utgå på samma nivå och vid samma tidpunkt som enligt det gamla systemet. Den kommunala ekonomin påverkas alltså inte av övergången till det nya systemet. En slutreglering för budgetåret 1990/91 blir därmed inte aktuell. Riksdagens beslut med anledning av propositionen om ansvaret för skolan innebär att sektorsbidraget kommer att utbetalas direkt till samtliga primärkommuner. Detta innebär i sin tur att landstingskommunerna inte automatiskt får motsvarigheten till slutregleringen för 1990/91. Detsamma gäller primärkommunerna i den mån de tagit emot elever från andra kommuner. Detta kan vägas in i de avtal som kommer att träffas mellan hemkommuner och utbildningsanordnare. I sådana överenskommelser kan också hänsyn tas till utbetalningsprofilen för sektorsbidraget.

De uppgifter som ingår i de behovsrelaterade beräkningsmodellerna kommer att kunna hämtas från befintlig offentlig statistik på nationell nivå. Något uppgiftslämnande från kommunen behövs således inte.

En av det nya skolverkets uppgifter blir att göra det årliga beräkningsunderlaget utifrån statistiska uppgifter beträffande elevantalsförändringar m. m. i kommunerna, per den 15 september för grundskolan och per den 31 december för gymnasieskolan och vuxenutbildningen, lämna regeringen förslag till årligt bidragsbeslut avseende samtliga kommuner samt årligen inge anslagsframställning till regeringen. Jag finner det naturligt att verket också administrerar utbetalningen av det nya sektorsbidraget.

Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag till bestämmelser för sektorsbidraget m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

11. godkänna vad jag har anfört om uppbyggnaden av ett särskilt skolindex,

12. godkänna vad jag har anfört om en engångsvis kompensation för en del av slutregleringen av bidrag till driften av grundskolan enligt det hittillsvarande systemet,

13. godkänna mitt förslag att avveckla den statliga regleringen av tjänster som elevhemsföreståndare och biträdande elevhemsföreståndare i grundskolan,

14. besluta att intagning får ske budgetåret 1991/92 till linjerna inom försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade studievägar,

15. godkänna mitt förslag till övergångsregler för resurserna för kommunal utbildning för vuxna exkl. särvux,

16. till *Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 30 276 451 000 kr.

B 9. Bidrag till driften av särskolor m. m.

1989/90	Utgift	722 330 063
1990/91	Anslag	918 700 000
1991/92	Förslag	992 407 000

Landstingskommunerna och de kommuner som inte ingår i landstingskommun samt kommuner som anordnar särskola i fall som avses i 6 kap. 2 § skollagen (1985: 1100) får statsbidrag med 95 % av lönekostnaderna för rektorer, studierektorer, tillsynslärare och lärare vid särskolan. Även till särskoleverksamhet som anordnas med enskild huvudman utgår statsbidrag i vissa fall. Bidragsbestämmelserna finns i förordningen (1986: 188) om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m. m. samt i förordningen (1988: 740) om statsbidrag till fristående särskolor. Verksamheten regleras i särskoleförordningen (1986: 573).

Bidragsbestämmelserna innebär i korthet att statsbidraget till särskolan beräknas efter en grundresurs om sju veckotimmar per elev. Vidare beräknas tilläggsresurser för undervisning i hemspråk resp. för stödundervisning

i svenska med fyra veckotimmar per elev samt för särskild undervisning med fem veckotimmar per elev. Härutöver kan länsskolnämnden medge en behovsprövad kompletteringsresurs uttryckt i veckotimmar. För särskoleelever som är integrerade i grundskolan eller gymnasieskolan beräknas en resurs om högst sju veckotimmar. Tilläggsbidrag till kostnader för vikarier m. m. lämnas med 4,9% av lönebidraget. Regeringen fastställer årligen dels veckotimpris per lärarveckotimme i särskolan, dels årslönebelopp för tjänster som rektor och studierektor. Statsbidrag utgår även för tilläggspensionsavgifter.

Statsbidraget utbetalas i form av förskott och slutreglering. Budgetåret 1991/92 belastas anslaget med förskott för det budgetåret beräknat på statsbidraget för redovisningsåret 1990/91 samt slutreglering av bidraget för redovisningsåret 1990/91.

Från anslaget betalas vidare kostnader för statsbidrag enligt förordningen (SÖ-FS 1986: 100) om statsbidrag till lokal skolutveckling i särskolan (ändrad SÖ-FS 1987: 109). Även för detta bidrag gäller ett förskotts- och slutregleringsförfarande.

Ur anslaget utgår bidrag enligt ämbetsskrivelse den 21 augusti 1969 om godkännande av avtal avseende yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda.

Skolöverstyrelsen (SÖ) erhåller dessutom medel till informations- och konferensverksamhet för skolledare och lärare vid särskolor.

Skolöverstyrelsen

SÖs anslagsframställning för budgetåret 1991/92 innebär i huvudsak följande:

SÖ har beräknat kostnaderna för redovisningsåret efter preliminärt veckotimpris.

1. Ungefär 11 300 elever gick i särskolan läsåret 1989/90, vilket innebär i stort sett oförändrat antal elever jämfört med föregående läsår. Antalet skolledare var 140 och antalet utnyttjade lärarveckotimmar var ca 100 000.

Anvisat belopp under anslagsposten 1 för budgetåret 1990/91 innehåller medel för kostnader för undervisning vid reguljär särskola och enskilda inrättningar.

SÖs beräkning av anslagsposten 1 för budgetåret 1991/92 framgår av följande sammanställning, belopp i tusental kr.

Budgetår	Beräknat statsbidrag till lönekostnader	Förskott 50%	Slutreglering	Summa
1989/90	739 435[1]			
1990/91	733 296	369 718		
1991/92		366 684	363 578	730 262

[1] Förskottsunderlag för budgetåret 1989/90

2. SÖ beräknar medelsbehovet för bidrag till lokal skolutveckling till 16,9 milj. kr. under budgetåret 1991/92, varav 8,5 milj. kr. i förskott för redovisningsåret 1991/92 och 8,4 milj. kr. i slutreglering för redovisningsåret 1990/91.

3. SÖ beräknar bidraget för tilläggspensionsavgifter till 95,3 milj. kr. För reducerat lönekostnadspålägg beräknar SÖ 81,9 milj. kr.

4. SÖ har vidare beräknat 8,6 milj. kr. för bidrag till kostnader för yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda, 51 000 kr. för informations- och konferensverksamhet för skolledare m. fl. samt 360 000 kr. för försöksverksamhet med databaserad undervisning.

5. SÖ föreslår – i enlighet med Särvux-kommitténs förslag i betänkandet (SOU 1990: 11) Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda – att 2,7 milj. kr. anvisas för kostnader för yrkesutbildning av vuxna utvecklingsstörda inom yrkessärskolans ram.

6. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under förslagsanslaget Bidrag till driften av särskolor m. m. till 936 020 000 kr.

Anslagsberäkning

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Bidrag till lönekostnader	730 885 000	+ 54 521 000
2. Bidrag till lokal skolutveckling	17 170 000	+ 1 340 000
3. Bidrag till kostnader för tilläggspensionsavgifter	79 195 000	+ 18 328 000
4. Lönekostnadspålägg	81 953 000	of.
5. Bidrag till kostnader för yrkesundervisning för hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda	8 000 000	+ 600 000
6. Kostnader för informations- och konferensverksamhet för skolledare och lärare vid särskolan	49 000	– 49 000
7. Information om ny läroplan för särskolan	1 113 000	– 1 113 000
8. Datautbildning i särskolan	335 000	+ 27 000
9. Till regeringens disposition	–	+ 53 000
Summa	**918 700 000**	**+ 73 707 000**

Den 1 juli 1986 överfördes särskolan från socialdepartementets till utbildningsdepartementets ansvarsområde. Från samma tidpunkt infördes ett schabloniserat resurssystem för särskolan. Avsikten var att åstadkomma en förenklad handläggning samt att ge huvudmännen större frihet att inom en given ram organisera särskolan. Resurstilldelningssystemet är elevbaserat och beräknas som grundresurs och tilläggsresurs för speciella verksamheter. Härutöver kan länsskolnämnderna medge en behovsprövad kompletteringsresurs uttryckt i veckotimmar. När resurssystemet infördes beräknades kompletteringsresursen uppgå till 8,7 % av grundresursen. Under de budgetår som resurssystemet tillämpats har det emellertid visat sig att kompletteringsresursen ökat kraftigt och den uppgick budgetåret 1989/90 till i genomsnitt ca 19 % av grundresursen. Kompletteringsresursen varierar mycket mellan landstingsområdena. Ökningen kan delvis förklaras med att antalet barn och ungdomar som tidigare inte erhållit någon undervisning minskat från 463 år 1983 till fyra år 1987 samt att antalet barn och ungdomar som tidigare enbart erhållit särskild undervisning minskat från 253 år 1983 till 81 år 1987. I båda dessa grupper återfinns mycket resurskrävande elever.

Statsbidrag till lärarlönekostnader utgår enligt ett av regeringen årligen fastställt veckotimpris per lärarveckotimme. Veckotimpriset fastställs på grundval av de faktiska lönekostnaderna för varje landstingskommun och kommun som inte ingår i någon landstingskommun. Statsbidrag till lönekostnader för rektorer och studierektorer har lämnats med hänsyn till årslönebeloppet för varje – efter beslut av skolöverstyrelsen (SÖ) – inrättad tjänst. Med anledning av att skolledarna numera har individuella löner, har regeringen beslutat om ändring av förordningen (1986: 188) om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m. m. (SFS 1990: 964). Ändringen innebär att regeringen årligen skall fastställa ett genomsnittligt årslönebelopp för tjänster som rektor och studierektor i särskolan.

I enlighet med riksdagens beslut med anledning av kommunaliseringspropositionen (1989/90: 41, UbU9, rskr. 58) har de detaljerade personalbestämmelserna i särskoleförordningen (1986: 573) upphävts (SFS 1990: 1218). Fr. o. m. den 1 januari 1991 finns föreskrifter om skolledare och lärare i skollagen (1985: 1100, ändrad senast 1990: 1477). Från nämnda tidpunkt har styrelsen för särskolan stor frihet att avgöra hur skolan skall organiseras och administreras. Till grund för dessa beslut skall givetvis ligga de mål och riktlinjer som anges i läroplanerna.

Enligt beslut av riksdagen avvecklas SÖ och länsskolnämnderna med utgången av juni 1991 (prop. 1990/91: 18, UbU4, rskr. 76). I stället inrättas ett nytt ämbetsverk, skolverket. Det nya skolverkets uppgifter skall huvudsakligen vara utveckling av läroplaner, uppföljning och utvärdering av skolverksamheten samt tillsyn. Uppgiften att medge en behovsprövad kompletteringsresurs bör inte läggas på skolverket. I stället bör bidraget för detta ändamål liksom bidraget till lönekostnader för skolledningen schabloniseras. Förordningen (1986: 188) om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m. m. måste därför ändras i vissa avseenden.

Särskolekommittén (U 1989:08), som har till uppgift att utreda frågan om ett generellt överförande av ansvaret för särskolan från landstingskommunerna till primärkommunerna, beräknas slutföra sitt arbete under våren 1991. Kommittén skall också – om den föreslår ett generellt överförande av huvudmannaskapet för särskolan – så långt möjligt anpassa särskolans bestämmelser till det kommunala skolväsendet i övrigt. I denna uppgift ingår bl. a. att se över statsbidragssystemet för särskolan.

I avvaktan på särskolekommitténs förslag, avser jag att föreslå regeringen att besluta om sådana ändringar av statsbidragsförordningen som föranleds av dels avvecklingen av SÖ och länsskolnämnderna, dels upphävandet av personalbestämmelserna i särskoleförordningen. Jag anser att bestämmelsen om behovsprövad kompletteringsresurs bör upphävas fr. o. m. den 1 juli 1991. I stället bör kompletteringsresursen för varje landstingskommun fastställas till 1989/90 års nivå. Jag utgår från att särskolekommittén – i sitt förslag till nytt statsbidragssystem för särskolan – undersöker möjligheten att omfördela kompletteringsresursen, om det behövs för att bättre svara mot kommunernas förutsättningar och behov. Eftersom lärarna fr. o. m. den 1 januari 1991 har kommunalt reglerade anställningar, bör veckotimpriset i fortsättningen inte baseras på de faktiska lönekostnaderna. Det bör ankomma på regeringen att fastställa de närmare beräkningsgrunderna för veckotimpriset. Slutligen bör statsbidraget till lönekostnader för skolledningen beräknas på den organisation som varje landstingskommun hade den 31 december 1990. Motsvarande bör gälla för kommuner som inte ingår i någon landstingskommun.

I likhet med nuvarande bestämmelser beräknar jag en grundresurs om sju veckotimmar för varje elev som efter beslut av styrelsen för särskolan skall tas emot där. Vidare beräknar jag för varje elev som är berättigad till undervisning i hemspråk resp. stödundervisning i svenska en tilläggsresurs om högst fyra veckotimmar. För elever som får särskild undervisning i stället för undervisning vid särskola beräknar jag högst fem veckotimmar.

Genom att statsbidraget till särskolan schabloniseras på detta sätt kan huvudmännen för särskolan själva preliminärt beräkna den resurs som kommer att utgå för verksamheten. Skolverket bör fastställa den slutliga resursen med hänsyn till antalet elever vid särskolan den 15 september resp. den 15 februari under redovisningsåret. Det ankommer därefter på styrelsen för särskolan att besluta om bl. a. anställning av personal samt om fördelningen av resursen på klasser, grupper och individuellt integrerade elever.

Anslagsberäkning

Totalt beräknar jag statsbidraget under anslagsposten 1 till 750 177 000 kr. för redovisningsåret 1990/91. Mina beräkningar grundar sig på antalet inrättade tjänster som skolledare och ett beräknat veckotimtal för undervisningen 1990/91 samt på löneläget i juli 1990 med uppräkning för de kostnadsökningar som kan förväntas under redovisningsåret 1990/91. Vidare har jag beaktat att ett särskilt veckotimpris skall beräknas för hem-

språksundervisning, vilket baseras på skolhuvudmännens lönekostnad för enbart hemspråkslärarna. Jag har också beaktat de förändrade regler för arbetsgivarinträde vid sjukdom som gäller fr. o. m. den 1 juli 1991.

Som jag redovisat i det föregående omfattas denna anslagspost av ett förskotts- och slutregleringsförfarande. Under budgetåret 1991/92 utbetalas till huvudmännen dels förskott baserat på det fastställda bidraget för redovisningsåret 1990/91, dels slutreglering för redovisningsåret 1990/91.

Beräkning av förskott och slutreglering under anslagsposten 1, belopp i tusental kr.

Budgetår	Beräknat statsbidrag till lönekostnader	Förskott 50%	Slutreglering	Summa
1989/90	679 734[1]			
1990/91	750 177	339 867		
1991/92		375 088	410 318	785 406

[1] Förskottsunderlag för budgetåret 1989/90

Jag beräknar medelsbehovet för lokal skolutveckling budgetåret 1991/92 till 18,5 milj. kr., varav 8,7 milj. kr. utgör förskott för redovisningsåret 1991/92 och 9,8 milj. kr. utgör slutreglering för redovisningsåret 1990/91. (2)

Bidrag för tilläggspensionsavgifter beräknar jag till °97,5 milj. kr. Avvecklingen av de statligt reglerade tjänsterna som skolledare och lärare medför att statens ansvar för pensionskostnaderna upphör. Det system som jag har förordat under anslaget B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet bör tillämpas även för särskolan. Jag beräknar således medel för reducerat lönekostnadspålägg under detta anslag (82 milj. kr.). Dessa medel kommer att omföras till inkomsttiteln Pensioner. (3)

Jag beräknar vidare 8,6 milj. kr. för bidrag till kostnader för yrkesundervisning av hörselskadade psykiskt utvecklingsstörda, 362 000 kr. för försöksverksamhet med databaserad undervisning samt 53 000 kr. till regeringens disposition. (4)

I den aviserade propositionen om gymnasieskolan och vuxenutbildningen avser jag att behandla Särvux-kommitténs betänkande (SOU 1990: 11) Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Jag är därför inte nu beredd att ta ställning till förslaget att under detta anslag beräkna medel för yrkesutbildning av vuxna psykiskt utvecklingsstörda inom yrkessärskolans ram. (5)

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

17. att till *Bidrag till driften av särskolor m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 992 407 000 kr.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört om resurstilldelningssystemet för särskolan.

B 10. Bidrag till driften av särvux

Särvux-kommittén (U 1988:15) har i februari 1990 lagt fram sitt betänkande (SOU 1990:11) Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. Kommitténs förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet. Jag avser att återkomma i denna fråga i samband med den aviserade propositionen om gymnasiet och vuxenutbildningen som skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

För innevarande år har under anslaget C 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna anvisats medel även för särvux. Nuvarande omfattning på särvux motsvarar 22 387 000 kr. I avvaktan på att beredningen av de frågor som hänger samman med kommitténs förslag slutförs, föreslår jag att ett nytt anslag med nämnda rubrik förs upp med ett i förhållande till innevarande budgetår oförändrat belopp för särvux.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

18. att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Bidrag till driften av särvux* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 22 387 000 kr.

B 11. Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket

Inom regeringskansliet bereds för närvarande vissa frågor som gäller grundläggande svenskundervisning för invandrare. Avsikten är att dessa frågor skall behandlas i den proposition om gymnasieskolan och vuxenutbildningen som, enligt vad jag tidigare redovisat, skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Medelsanvisningen under anslaget C 5. Undervisning för invandrare i svenska språket m.m. uppgår under innevarande budgetår till 277 316 000 kr. Den del av medelsanvisningen som avser statsbidrag till kommunerna kommer för budgetåret 1991/92 att redovisas under ett nytt anslag med rubriken B 11. Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket. I avvaktan på att beredningen slutförs föreslår jag att anslaget förs upp med ett i förhållande till innevarande budgetår oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

19. att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 277 316 000 kr.

B 12. Sameskolor

1989/90	Utgift	16 989 469
1990/91	Anslag	19 558 000
1991/92	Förslag	23 509 000

Sameskolor finns i Karesuando, Lannavaara, Gällivare, Jokkmokk och Tärnaby. I Kiruna anordnas sameskola på försök. Innevarande läsår förekommer undervisning i årskurserna 1 – 6. Integrerad samisk undervisning bedrivs vid grundskolan i Gällivare, Härjedalens, Jokkmokks, Kiruna, Krokoms, Storumans, Strömsunds och Åre kommuner. Elevantalet vid sameskolorna uppgår läsåret 1990/91 till 133 och beräknas läsåret 1991/92 till 152. Därutöver deltar innevarande läsår 91 elever i den integrerade sameundervisningen. Verksamheten regleras i sameskolförordningen (1967:216), i förordningen (SÖ-FS 1985:64) om försöksverksamhet med sameskola i Kiruna samt i förordningen (SÖ-FS 1988:78) om integrerad samisk undervisning i grundskolan.

Vid sameskolan sker undervisning på svenska och samiska. Ämnet samiska förekommer i samtliga årskurser.

Bestämmelser om tilldelning av lärarresurser finns i förordningen (1989:640) om lärarresurser i sameskolan.

Sameskolorna leds av en styrelse, vars kansli är förlagt till Jokkmokk.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1991/92 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning 2 379 000 kr. Engångsanvisning om 200 000 kr. avgår.

2. SÖ föreslår att ytterligare medel (+ 110 000 kr.) anvisas för elevers resor, att medel anvisas dels för planerings- och personalutvecklande åtgärder (+ 60 000 kr.), dels för dokumentations- och projektarbete i sameskolstyrelsen (+ 247 000 kr.) samt att sameskolan i Kiruna permanentas och att medel avsätts för att täcka ökade hyreskostnader för Kiruna sameskola (+ 60 000 kr.).

3. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under förslagsanslaget Sameskolor till 22 077 000 kr.

Översyn av verksamheten vid sameskolstyrelsen och dess kansli

År 1980 inrättades en särskild sameskolstyrelse med uppgift att ansvara för och leda sameskolorna och de elevhem som är knutna till dem. Sameskolstyrelsen skall vidare främja och utveckla samiska undervisningsinslag i det allmänna skolväsendet samt bistå kommunerna när det gäller information om sameskolan och om samiska undervisningsinslag i det allmänna skolväsendet.

Sedan sameskolstyrelsen inrättades har dess arbetsuppgifter successivt

förändrats. Exempelvis har internatdelen avvecklats vid samtliga sameskolor med undantag för sameskolan i Tärnaby. Sameskolan i Ånge lades ner den 30 juni 1988, vilket lösgjorde resurser för utveckling av den integrerade samiska undervisningen. Denna verksamhet har expanderat kraftigt.

I 1989 års budgetproposition (prop. 1988/89: 100, bil. 10, s. 82) anmälde föredraganden sin avsikt att ge den inom utbildningsdepartementet förordnade sakkunnige för en översyn av den samiska kulturens fortbestånd och utveckling uppdraget att också se över verksamheten vid sameskolstyrelsen och dess kansli. Uppdraget kom senare att utföras av sameskolchefen med hjälp av en referensgrupp.

Sameskolstyrelsen har i en särskild skrivelse redovisat översynen. Därvid ges en allmän redogörelse av verksamhetens behov med utgångspunkt från elevernas språkliga utveckling, sameskolornas speciella utbildningskrav, elevrekrytering, samisk integrering i grundskolan, läromedelsutveckling och bemanning vid verksamhetens centrala kansli. I skrivelsen föreslås förändringar i sameskolstyrelsens framtida verksamhet samt kansliets funktion och bemanning. Sameskolstyrelsens förslag innebär i huvudsak följande:

- inrättande av en tjänst som förskolekonsulent,
- överföring av medel för fortbildning av samelärare från fortbildningsnämnden i norra regionen till sameskolstyrelsen,
- nedsättning av undervisningsskyldigheten för tillsynslärare,
- utökning av resursen för lokal utveckling av verksamheten vid sameskolorna,
- inrättande av en tjänst som konsulent för den integrerade undervisningen,
- medel anslås för anställning på heltid av en läromedelskonsulent/projektledare för samiska läromedel,
- utökning av anslaget för utveckling av samiska läromedel,
- utökning av expertmedel för vidgad informationsverksamhet,
- inrättande av en tjänst som språkkonsulent,
- utökning av de administrativa resurserna motsvarande 25% av en tjänst som byråassistent.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
1. Lönekostnader för lärarpersonal m. m.	5 837 000	
2. Integrerad sameundervisning	3 137 000	
3. Förvaltningskostnader	7 505 000	
(därav lönekostnader)	(4 262 000)	+ 3 969 000
4. Lokalkostnader	3 090 000	
5. Engångsanvisning	200 000	
	19 769 000	**+ 3 969 000**
6. *Inkomster*	211 000	+ 18 000
Nettoutgift	**19 558 000**	**+ 3 951 000**

Föredragandens överväganden

Med anledning av de förändringar inom det allmänna skolväsendet som riksdagen nyligen beslutat om avser jag att återkomma till regeringen med förslag till minskad reglering beträffande tilldelning och användning av resurserna i sameskolan, som syftar till att ge sameskolstyrelsen en med kommunerna i detta avseende mera likvärdig ställning.

Med hänsyn tagen till den särställning samerna intar såsom etnisk minoritet och ursprungsbefolkning kommer jag också att föreslå en förstärkning av samernas inflytande och ansvar över verksamheten genom att samtliga ledamöter i sameskolstyrelsen utses efter förslag från samerna. Jag kommer samtidigt att föreslå att antalet ledamöter minskas från nio till fem.

Vidare förordar jag att sameskolstyrelsen inom ramen för tilldelade resurser får göra de prioriteringar mellan olika ändamål som den finner lämpligt.

För närvarande finns permanenta daghem för samiska barn i Kiruna och Gällivare. I det senare finns ett integrerat fritidshem. Sameskolstyrelsen föreslår att medel anslås för en förskolekonsulent. Ansvaret för barnomsorgsverksamhet åvilar kommunerna enligt socialtjänstlagen. Jag är därför inte beredd att förorda att medel avsätts för detta ändamål.

Sameskolan i Kiruna har bedrivits som försöksverksamhet sedan läsåret 1985/86. Denna bör förlängas med ytterligare tre år. Jag avser att senare återkomma med en analys av förutsättningarna för en eventuell permanentning av verksamheten.

Fortbildningen av sameskolans lärare måste styras av nationella mål, sameskolstyrelsens överväganden samt de lokala behoven. Frågor som rör resurser till fortbildning och villkor för högskolans medverkan har tidigare behandlats under anslaget B 6. Fortbildning m. m. Fortbildningsnämnden i norra regionen, som även deltagit i nordiskt samarbete inom området, har i nära samråd med sameskolstyrelsen planerat fortbildningsinsatserna vilket bl. a. givit samordningsfördelar. Jag är inte beredd att till detta

anslag överföra de medel som nu utgår till fortbildningsnämnden i norra regionen för fortbildning av sameskolans personal.

Jag beräknar pris- och löneomräkningen under anslaget, efter avdrag för engångsanvisning m. m., till 2 261 000 kr.

Läromedelssituationen för sameskolorna har förbättrats men fortsatta insatser krävs. Betydande medel för att utveckla och producera läromedel på samiska har avsatts av skolöverstyrelsen och statens institut för läromedel. Enligt min uppfattning bör sameskolstyrelsen få ett vidgat ansvar för utveckling och produktion av läromedel. Jag förordar därför att medel som för närvarande används för detta ändamål under anslagen B 3. Stöd för utveckling av skolväsendet (220 000 kr.) och B 6. Stöd för produktion av läromedel (300 000 kr.) förs över till detta anslag.

Jag har beräknat 1,2 milj. kr. för åtgärder till följd av den gjorda översynen. Det bör ankomma på sameskolstyrelsen att besluta om hur medlen skall användas.

För statliga myndigheter tillämpas ett rationaliseringskrav. För sameskolorna har därför en reducering gjorts på den del av anslaget som avser administrativa kostnader (– 30 000 kr.).

Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

20. godkänna vad jag anfört om reglering och användning av resurser inom sameskolan,

21. till *Sameskolor* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag av 23 509 000 kr.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om sammansättningen av sameskolstyrelsen.

B 13. Specialskolor m. m.

1989/90	Utgift	269 757 610
1990/91	Anslag	259 911 000
1991/92	Förslag	294 638 000

Synskadade elever med ytterligare handikapp undervisas vid en skolenhet i Örebro (Ekeskolan). Vid Ekeskolan mottas som elever även synskadade barn utan ytterligare handikapp. Döva och hörselskadade elever undervisas vid dels fem regionala skolenheter, belägna i Stockholm (Manillaskolan), Lund (Östervångsskolan), Vänersborg (Vänerskolan), Örebro (Birgittaskolan) och Härnösand (Kristinaskolan), dels i särskilda klasser förlagda till grundskolan (s. k. externa klasser). Döva och hörselskadade elever med ytterligare handikapp undervisas vid en skolenhet i Gnesta (Åsbackaskolan). Vid skolenheten i Sigtuna (Hällsboskolan) undervisas

normalbegåvade barn med grava språkstörningar samt hörselskadade barn med beteendestörningar och vissa andra komplikationer.

Vid Tomtebodaskolan, Ekeskolan, Åsbackaskolan och Hällsboskolan finns specialpedagogiska resurscenter.

Verksamheten regleras i specialskolförordningen (1965:478) samt i förordningen (1988:1384) med instruktion för Tomtebodaskolans resurscenter.

Bestämmelser om tilldelning av lärarresurser finns i förordningen (1987:721) om lärarresurser i specialskolan m. m.

I förordningen (SÖ-FS 1984:66) meddelas bestämmelser om utveckling av verksamheten vid specialskolan.

Från anslaget bekostas även resor för elever jämte ledsagare.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1991/92 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning m. m. 50 184 000 kr.

2. SÖ föreslår att resurscentret vid Hällsboskolan förstärks med en lärartjänst (+ 278 000 kr.).

3. SÖ föreslår att resurscentren vid Ekeskolan, Hällsboskolan och Åsbackaskolan förstärks med lönemedel motsvarande tre tjänster som assistent och två och en halv tjänster som tekniker (+ 845 000 kr.), en rörlig resurs för anlitande av speciell kompetens som skolorna inte kontinuerligt behöver (+ 1 000 000 kr.) samt med medel till övriga förvaltningskostnader (+ 450 000 kr.).

4. SÖ föreslår att medel anvisas för bidrag vid specialpedagogisk påbyggnadsutbildning (+ 353 000 kr.).

5. Vidare föreslår SÖ att medlen för elevernas resor räknas upp (+ 2 151 000 kr.).

6. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under förslagsanslaget Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader till 315 172 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
1. Lönekostnader m. m. för skolledare och lärarpersonal	82 508 000	+ 12 156 000
2. Utveckling av verksamheten vid specialskolan	6 390 000	+ 864 000
3. Förvaltningskostnader	118 784 000	+ 35 224 000[1]
(därav lönekostnader)	(102 226 000)	(+ 10 432 000)
4. Resor för elever jämte ledsagare	19 605 000	– 19 605 000
5. Lokalkostnader	33 468 000	+ 6 156 000
	260 755 000	**+ 34 795 000**
6. *Inkomster*	844 000	+ 68 000
Nettoutgift	**259 911 000**	**+ 34 727 000**

[1] Inkl. anslagsposten Resor för elever jämte ledsagare.

Jag har beräknat pris- och löncomräkningen under anslaget till 30 825 000 kr.

Skolöverstyrelsen (SÖ) redovisar vissa behov rörande verksamheten vid resurscentren.

Till Hällsboskolans resurscenter anmäls ett ökande antal elever för konsultation och utredning. Efterfrågan bottnar i en ökad medvetenhet om språkstörda barns behov och om de möjligheter till hjälp och stöd som centret kan ge dessa elever, berörd personal och föräldrar. Jag har därför beräknat medel för ytterligare en lärartjänst enligt SÖ:s förslag. (2)

Därutöver har jag beräknat medel för förstärkning av assistent/teknikerresurserna (+ 772 000 kr.) samt för övriga förvaltningskostnader (+ 150 000 kr.) vid resurscentren vid Ekeskolan, Åsbackaskolan och Hällsboskolan. Vid resurscentren föreligger också mera tillfälliga behov av speciell kompetens inom exempelvis det medicinska området. Det kan därutöver gälla behov av logoped, sjukgymnast, barnskötare etc. Jag har beräknat en rörlig resurs för detta ändamål (+ 500 000 kr.). (3)

SÖ redovisar att specialskolorna har svårigheter att rekrytera behöriga lärare till skolorna. Därtill kommer att pensionsavgångarna under den närmaste tioårsperioden vid vissa skolor är upp till fyra lärare per år. Det är därför angeläget att intressera lärare för undervisning vid specialskolorna. Jag beräknar därför medel för bidrag vid specialpedagogisk påbyggnadsutbildning (+ 353 000 kr.). (4)

Jag har beräknat ytterligare medel (+ 1 952 000 kr.) för ökade kostnader för elevernas resor, bl. a. på grund av ändrade rabattmöjligheter och taxehöjningar. Enligt min mening bör skolorna sträva efter att använda annan personal än lärare då behov av ledsagning föreligger. För att skolorna skall få större möjlighet att pröva resekostnaderna i förhållande till andra kostnader och få större möjligheter att göra prioriteringar förordar jag att anslagsposten Resor för elever jämte ledsagare slås samman med anslagsposten Förvaltningskostnader. (5)

För statliga myndigheter tillämpas ett rationaliseringskrav. För specialskolorna har därför en reducering gjorts på den del av anslaget som avser administrativa kostnader (– 103 000 kr.).

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört och till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

22. till *Specialskolor m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag av 294 638 000 kr.

B 14. Statens skolor för vuxna

Skolöverstyrelsen (SÖ) har i oktober 1989 på uppdrag av regeringen utvärderat verksamheten vid statens skolor för vuxna (SSV). SÖs utvärderings-

rapport bereds för närvarande inom regeringskansliet. SÖ har vidare i sin fördjupade anslagsframställning för budgetåren 1991/92–1993/94 lämnat förslag om en ny inriktning av distansundervisningen. Jag avser att återkomma till en samlad bedömning av dessa frågor i den proposition om gymnasiet och vuxenutbildningen som, enligt vad jag tidigare redovisat, skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

För innevarande år har under anslagen C 2. Statens skolor för vuxna: Utbildningskostnader och C 3. Statens skolor för vuxna: Undervisningsmaterial m. m. anvisats ett sammanlagt belopp om 31 096 000 kr. I avvaktan på att beredningen slutförs föreslår jag att medlen till statens skolor för vuxna beräknas under ett anslag och förs upp med ett i förhållande till innevarande budgetår oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

23. att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens skolor för vuxna* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 31 096 000 kr.

B 15. Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.

1989/90	Utgift	38 084 142
1990/91	Anslag	43 979 000
1991/92	Förslag	52 086 000

Statsbidrag till svensk undervisning i utlandet utgår enligt förordningen (1978:591) om statsbidrag till svensk undervisning i utlandet .

Statsbidrag till utlandsskola utgår i form av bidrag till kostnader för lärarlöner med belopp som i princip motsvarar lönen för motsvarande lärartjänst vid svensk grundskola (grundresurs) samt för kompletterande undervisningstimmar (kompletteringsresurs). Bidrag till skolans lokalkostnader utgår med 60% av årskostnaden för nödvändiga undervisningslokaler. Statsbidrag i form av särskilt driftbidrag utgår med 16% av lönekostnader och vissa pensionskostnader. Vidare utgår statsbidrag till korrespondensundervisning, kompletterande svensk undervisning och svensk undervisning vid internationell skola.

Från anslaget betalas vidare utgifter för statsbidrag till kostnader för dels tilläggspensionsavgift för vissa lärare (SÖ-FS 1982:187), dels resor och flyttning för lärare vid utlandsskolor (SÖ-FS 1978:182, ändrad senast SÖ-FS 1988:67).

Överensskommelse har den 15 september 1982 träffats mellan Finland, Norge och Sverige om samarbete på utlandsundervisningens område.

Skolöverstyrelsen

Organisationen vid de svenska utlandsskolorna innevarande läsår framgår av följande sammanställning.

		Låg- och mellan-stadium	Hög-stadium
Europa	Belgien (Bryssel)	x	x
	England (London)	x	x
	Frankrike (Paris)	x	x
	Italien (Milano)	x	
	Portugal (Figuera da Foz)	x	
	" (Lissabon)	x	
	Schweiz (Genève)	x	
	Sovjetunionen (Moskva)	x	
	Spanien (Fuengirola)	x	
	" (Madrid)	x	x
	" (Palma de Mallorca)	x	
	" (Las Palmas)	x	
	Tyskland (Berlin)	x	
	" (Hamburg)	x	
Asien	Bangladesh (Dhaka)	x	
	Japan (Kosai)	x	
	Saudi-Arabien (Riyadh)	x	
	Vietnam (Bai Bang)	x	
	" (Hanoi)	x	
Afrika	Angola (Luanda)	x	
	Botswana (Gaborone)	x	
	Burundi (Bujumbura)	x	
	Centralafrikanska republiken (Berbérati)	x	
	Etiopien (Addis Abeba)	x	
	Guinea Bissau (Bissau)	x	
	Kenya (Nairobi)	x	x
	Folkrepubliken Kongo (Pointe Noire)	x	
	Moçambique (Maputo)	x	
	Tanzania (Bukoba)	x	
	" (Dar es Salaam)	x	
	" (Nzega)	x	
	Republiken Zaire (Semendua)	x	
	Zambia (Lusaka)	x	
Amerika	Argentina (Tucumán)	x	
	Bolivia (Cochabamba)	x	
	Brasilien (Sao Paulo)	x	
	Nicaragua (Managua)	x	
	Peru (Lima)	x	

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1991/92 innebär i huvudsak följande:

1. Pris- och löneomräkning m. m. 6 010 000 kr.

2. För läsåret 1991/92 beräknar SÖ antalet skolor till 42. Antalet elever i de statsunderstödda utlandsskolorna beräknas till 1 150, antalet elever i korrespondensundervisning beräknas till 500 samt i kompletterande svensk undervisning till 2 600.

3. Ekonomisk avräkning skall enligt samarbetsavtalet mellan Sverige,

Norge och Finland ske efter varje läsårs slut. SÖ beräknar att 825 000 kr. kommer att inbetalas till SÖ under budgetåret 1991/92 efter avräkning för budgetåret 1990/91.

4. SÖ föreslår att regeringen tar initiativ till en ny översyn av behovet av och formerna för svensk undervisning i utlandet.

5. SÖ föreslår en höjning av statsbidraget till Lycée International i Saint-Germain-en-Laye, Frankrike, med 350 000 kr., motsvarande kostnaden för en lågstadielärartjänst och en adjunktstjänst.

6. SÖ föreslår att statsbidrag får utgå även under budgetåret 1991/92 till förstärkt handledning av korrespondenselever på gymnasienivå i samband med försöksverksamhet vid svenska utlandsskolan i Bryssel och beräknar 370 000 kr. för ändamålet.

SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under förslagsanslaget Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. till 50 339 000 kr.

Svenska institutet begär ökade bidrag till Riksföreningen Sverigekontakt för föreningens satsningar på Östeuropa (+ 300 000 kr.)

Föredragandens överväganden

Den snabba internationaliseringen av näringslivet och den pågående europeiseringsprocessen kommer att medföra en ökad rörlighet på den internationella arbetsmarknaden. Fler svenska familjer kan i framtiden komma att vistas utomlands för en begränsad tid. För dessa familjer är det angeläget att skolundervisningen för deras barn kan tryggas under utlandstjänstgöringen. Jag har därför för avsikt att, i enlighet med vad skolöverstyrelsen (SÖ) föreslagit, föreslå regeringen att tillkalla en särskild utredare för att se över formerna för svensk undervisning i utlandet, framför allt på gymnasienivå. I utredarens arbete bör även ingå att undersöka i vilken utsträckning samarbetet med Norge och Finland på utlandsundervisningens område kan utsträckas till att omfatta även gymnasienivån. (4)

Enligt regeringens beslut den 26 maj 1988 utgår statsbidrag till kompletterande svensk undervisning av eleverna vid den svenska sektionen vid Lycée International i Saint-Germain-en-Laye med belopp motsvarande kostnaderna för en adjunktstjänst och en mellanstadielärartjänst. Vidare utgår statsbidrag som allmänt driftbidrag motsvarande vad som gäller för kompletterande svensk undervisning. Den svenska sektionen har ca 150 elever.

Jag tillstyrker SÖs förslag om utökat statsbidrag till lycéet med 350 000 kr. motsvarande kostnaderna för två lärartjänster. (5)

Vid svenska skolan i Bryssel pågår efter regeringens medgivande försöksverksamhet med ändrad form för betygsättning vid korrespondensundervisning samt med visst inslag av internationalisering av undervisningen på grundskolans högstadium och på gymnasienivå. I avvaktan på resultatet av den aviserade utredningen bör försöksverksamheten få pågå även under budgetåret 1991/92, varvid jag beräknar ett utökat statsbidrag för nämnda budgetår med 370 000 kr. (6)

Svenska skolan på Costa del Sol i Fuengirola har enbart låg- och mellan-

stadium. På högstadienivå bedrivs undervisningen i form av korrespondensundervisning. Skolföreningen vid skolan har anhållit att statsbidrag får utgå för reguljärt högstadium fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Eftersom elevantalet på högstadienivå vid skolan i Fuengirola är högre än på några av de skolor som har högstadium tillstyrker jag att även skolan i Fuengirola får reguljär högstadieundervisning. Jag beräknar merkostnaden för reguljär högstadieundervisning i stället för korrespondensundervisning till 215 000 kr.

Styrelsen för svenska skolan i Paris har anhållit om bidrag till anskaffande av nya lokaler. Skolan är nu inrymd i svenska kyrkans i Paris lokaler. Enligt de statsbidragsbestämmelser som gällde före år 1978 kunde regeringen medge bidrag för anskaffande av lokaler. År 1971 beviljades skolan i Paris ett sådant bidrag som aldrig utnyttjades.

I Paris finns flera internationella organisationer, bl. a. OECD och Unesco. Jag anser därför att det ligger i Sveriges intresse att det finns en väl fungerande svensk skola i Paris för de personer som med sina familjer vistas där en längre eller kortare tid. Med anledning därav och eftersom skolan inte utnyttjat ett tidigare beviljat bidrag, föreslår jag att till den svenska skolan i Paris får utgå ett bidrag om 2 milj. kr. som engångsanvisning i samband med anskaffandet av nya lokaler.

Jag förordar ett ökat bidrag till Riksföreningen Sverigekontakt med 100 000 kr. för föreningens satsningar på Östeuropa.

I övrigt räknar jag inte med andra förändringar under anslaget än sådana av automatisk natur.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

24. att till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 52 086 000 kr.

B 16. Bidrag till driften av fristående skolor[1]

1989/90	Utgift	177 024 987[2]
1990/91	Anslag	171 166 000[2]
1991/92	Förslag	228 007 000

[1] Ny rubrik. Tidigare Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå
[2] Avser anslaget B 11. Bidrag till driften av grundskolor m. m., anslagsposten 3. Bidrag till fristående skolor och anslaget B 20. Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå

Från anslaget utgår bidrag till driften av fristående skolor *dels* för skolpliktiga elever, *dels* på gymnasial nivå.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Fristående skolor för skolpliktiga elever	51 300 000	+25 400 000
2. Fristående skolor på gymnasial nivå	118 785 000	+31 441 000
3. Till regeringens disposition för extra bidrag till skolor på gymnasial nivå	1 081 000	of.
Summa	**171 166 000**	**+56 841 000**

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. SÖ föreslår att bidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever utgår med 9 797 000 kr. till Kristofferskolan, med 4 138 000 kr. till Hillelskolan och med 2 870 000 kr. till de estniska skolorna. SÖ beräknar för bidrag till övriga fristående skolor för skolpliktiga elever för budgetåret 1991/92 ett anslagsbehov av 46 795 000 kr.

2. Pris- och löneomräkning för skolor på gymnasial nivå 21 462 000 kr.

3. SÖ föreslår att regeringen föranstaltar om en översyn av principerna för statens stöd till fristående skolor på gymnasial nivå.

4. SÖ föreslår att elevramen för bidrag till undervisning på grundskolans högstadium vid Grännaskolan utökas (+5 årselevplatser).

5. SÖ beräknar behovet av antalet statsbidragsgrundande årselevplatser budgetåret 1991/92 till oförändrat 4 470.

6. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under förslagsanslaget Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå till 141 828 000 kr.

Föredragandens överväganden

Medel för statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever anvisas för närvarande under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. och för statsbidrag till skolor på gymnasienivå under anslaget Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå. Jag föreslår att statsbidrag till de båda skolformerna beräknas under ett gemensamt anslag som benämns Bidrag till driften av fristående skolor. Jag lämnar först en kort redogörelse för grunderna för de olika statsbidragen och övergår sedan till mina förslag och beräkningar avseende resp. skolform.

Bestämmelser om bidrag finns i förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever samt i särskilda förordningar om statsbidrag till Kristofferskolan, Hillelskolan och estniska skolor.

Ur innevarande års anslag B 20. Bidrag till driften av fristående skolor på gymnasial nivå bekostas bidrag till bl. a. riksinternatskolor, skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270), till vilka numera även

hänförs lanthushållsskolorna Vackstanässkolan och Apelrydsskolan samt till Bergsskolan i Filipstad. Bidrag lämnas enligt bestämmelser i dels förordningen (1988:681) om statsbidrag till riksinternatskolor och vissa privatskolor m. m., dels förordningen (1989:374) om statsbidrag för undervisning på grundskolenivå vid riksinternatskolor och vissa privatskolor, dels ock förordningen (SÖ-FS 1988:97) om Bergsskolan i Filipstad.

Vidare bekostas ur anslaget också statsbidrag till sådana skolor med enskild huvudman som av regeringen har förklarats berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1984:573) om statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå.

Ur anslaget bekostas även vissa statsbidrag enligt särskilda föreskrifter, bl. a. till engelskspråkig internationell gymnasial utbildning (IB-utbildningen) vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket (SÖ-FS 1982:202) och till Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund för riksomfattande kursverksamhet (1984:574).

Fristående skolor på grundskolenivå

Anslagsberäkning

I propositionen (prop. 1990/91:18) om ansvaret för skolan anmälde jag min avsikt att i 1991 års budgetproposition återkomma till vissa frågor gällande fristående skolor. Jag redovisade där bl. a. den uppfattningen att statsbidragsnivåerna för dessa skolor borde bli mer jämförbara med vad som fortsättningsvis kommer att utgå i form av statligt stöd för kommunernas verksamhet samt att skolor som godkänts bör få bidrag redan från första verksamhetsåret efter godkännandet.

Innevarande år utgår bidrag enligt förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever till totalt 37 skolor. Dessutom utgår bidrag till Kristofferskolan, Hillelskolan och de båda estniska skolorna i Stockholm resp. Göteborg enligt särskilda förordningar. Dessa skolor har i dag ett högre bidrag än övriga skolor.

Statsbidragsgivningen till de fristående skolorna är schabloniserad så till vida att bidrag utgår med skilda belopp per elev för olika stadier. Statsbidraget utbetalas i form av förskott och slutreglering. Förskottet utgör 90 % av bidraget för föregående redovisningsår och utbetalas fyra gånger under budgetåret. Slutreglering sker följande redovisningsår. Bidragsbeloppen fastställs årligen av regeringen. För budgetåret 1989/90 utgick ett genomsnittligt bidrag per elev motsvarande 9 240 kr.

Enligt min mening bör bidrag enligt förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever i likhet med det föreslagna nya statsbidraget till det kommunala offentliga skolväsendet utgå med ett enhetligt belopp för varje elev oavsett stadium och utgöra ett finansiellt stöd till skolverksamheten. Detsamma bör gälla bidrag enligt förordningen (1989:374) om statsbidrag för undervisning på grundskolenivå vid riksinternatskolor och vissa privatskolor.

Som en konsekvens av det förändrade statsbidragssystemet för det offentliga skolväsendet bör förordningen (SÖ-FS 1990:58) om statsbidrag till kostnader för hemspråksundervisning vid vissa fristående skolor för

skolpliktiga elever ändras och anpassas till det nya systemet. Jag återkommer till regeringen i denna fråga.

Till internationella skolor bör bidrag även i fortsättningen lämnas med 75 % av beloppet.

För budgetåret 1991/92 räknar jag med en väsentlig höjning av bidraget per elev. Jag föreslår ett bidrag om 13 000 kr. per elev, vilket motsvarar en ökning av bidragsbeloppet med ca 3 000 kr. per elev förutom automatiska kostnadsuppräkningar. Beloppet bör årligen räknas upp med det skolindex som kommer att fastställas för sektorsbidraget till det kommunala offentliga skolväsendet.

För de skolor på grundskolenivå som nu har högre bidrag än förutnämnda belopp anser jag att bidragen bör "frysas" på 1990/91 års nivå. Någon höjning av bidraget till dessa skolor är således inte aktuell förrän bidraget till övriga fristående skolor nått upp till dessa skolors nivåer. Enligt vad jag senare kommer att redovisa gäller detta inte riksinternatskolor. Jag avser återkomma till regeringen härom med förslag till ändringar i gällande förordningar.

Som jag anförde i propositionen om ansvaret för skolan anser jag det rimligt att frångå den nuvarande regeln om att en nystartad fristående skola skall ha bedrivit sin verksamhet i minst tre år för att få statsbidrag. I fortsättningen bör statsbidrag kunna utgå fr. o. m. första verksamhetsåret efter beslut om godkännande.

Hittills har statsbidrag för en ny fristående skola beviljats successivt för en årskurs i taget. I framtiden bör statsbidrag utgå för samtliga elever som undervisas vid skolan. Regeringen bör dock även i fortsättningen fastställa det högsta antalet årselevplatser vid resp. skola som får ligga till grund för statsbidrag.

Vidare anser jag att utbetalningen av statsbidrag bör ske enligt samma rutiner som för sektorsbidraget till det kommunala offentliga skolväsendet, dvs. hela bidraget för ett pågående verksamhetsår betalas ut under budgetåret. Efter det att skolverket fastställt elevunderlaget för läsåret utbetalas bidraget månadsvis och utan rekvisition. Någon slutreglering blir därmed inte aktuell i framtiden.

Jag beräknar bidraget till Kristofferskolan, Hillelskolan och de estniska skolorna till 15,5 milj. kr. för redovisningsåret 1991/92. Häri ingår även belopp för bidrag till de s. k. kompletteringsskolorna (viss undervisning i estniska språket m. m. som meddelas skolpliktiga elever av estniskt ursprung på ett tiotal orter i landet).

Kostnaderna för bidrag till fristående skolor berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1983:97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever beräknar jag till 57,2 milj. kr.

Dessutom har jag avsatt 4 milj. kr. för slutreglering av statsbidraget för 1990/91 avseende samtliga fristående skolor för skolpliktiga elever.

I propositionen om ansvaret för skolan anmälde jag också min avsikt att återkomma i 1991 års budgetproposition till vissa frågor om fristående skolor på gymnasial nivå.

Nuvarande regler för statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå grundar sig på riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om fristående skolor på gymnasial nivå (prop. 1983/84: 118, UbU27, rskr. 366). Den ordning som gäller för bidrag till sådana skolor har, enligt min mening, hittills fungerat väl. Den innebär att riksdagen beslutar om en ram för det totala antalet årselevplatser, som får ligga till grund för statsbidrag till fristående skolor på gymnasial nivå resp. budgetår. Regeringen beslutar om en skola skall förklaras bidragsberättigad och fastställer för varje skola vilken utbildning och hur många årselevplatser som får ligga till grund för statsbidrag. Statsbidrag utgår per ianspråktagen årselevplats. Bidrag utgår med det belopp som regeringen årligen fastställer per högstadieelev enligt förordningen (1983: 97) om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever multiplicerat med en faktor, som regeringen fastställer för utbildning vid resp. skola. Utbetalning sker genom förskott en gång per kvartal och slutreglering efter budgetårets utgång. Till fristående skolor med statligt reglerade tjänster utgår bidraget med hänsyn till skolornas faktiska lönekostnader. Utbetalning till dessa skolor sker genom förskott månadsvis och slutreglering sker efter budgetårets utgång.

Jag vill erinra om de villkor för statligt stöd som dåvarande utbildningsministern redovisade i 1983/84 års proposition om fristående skolor på gymnasial nivå. Dessa villkor bör gälla även i fortsättningen. Hon anförde att ett generellt villkor för bidrag bör vara att utbildningen i någon form utgör ett önskvärt komplement till utbildningen inom det allmänna skolväsendet. Statligt stöd på det gymnasiala stadiet bör således utgå till utbildningar som genom sitt utbildningsinnehåll helt eller åtminstone i något väsentligt avseende skiljer sig från vad som förekommer inom gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Skolor som ger utbildning kombinerat med internatboende fyller också ett behov för samhället och enskilda. Denna typ av skolor gör det bl. a. möjligt för barn till svenska medborgare med anställning utomlands att få en svensk gymnasial utbildning.

Det finns också en grupp fristående skolor som genom sin uppläggning av studierna är särskilt anpassade för elever med annan studiebakgrund och erfarenhet än den som gymnasieskolans elever normalt har. Statligt stöd bör kunna utgå till skolor med utbildningar av detta slag. Till denna grupp kan också, enligt min mening, räknas sådana skolor vars utbildningar i och för sig bygger på en genomgången utbildning efter grundskolan men har en uppläggning och ett innehåll som gör att den inte bör tillhöra högskoleområdet.

Jag finner inte anledning att föreslå ändrat ställningstagande till utbildningar vid de skolor som redan förklarats bidragsberättigade. Som jag angav i propositionen om ansvaret för skolan räknar jag inte med att behovet att bilda nya fristående skolor skall bli av någon större omfatt-

ning. Det kan dock inte uteslutas att det också i framtiden uppkommer behov som inte utan vidare kan tillgodoses inom ramen för det offentliga skolväsendet och där en fristående skola med statligt stöd kan vara en lämplig lösning. Vid prövning om en skola skall förklaras statsbidragsberättigad bör de villkor för statligt stöd jag redovisat ovan gälla.

Den statliga regleringen av löne- och anställningsvillkor för tjänster som lärare, skolledare m. fl. vid privatskola, som avses i privatskolförordningen (1967:270), riksinternatskolor och Bergsskolan i Filipstad upphör med utgången av år 1990 enligt riksdagens beslut med anledning av förslag i den s. k. kommunaliseringspropositionen (prop. 1989/90:41, UbU9, rskr. 58).

Enligt privatskolförordningen (1967:270) skall bestämmelser i grundskoleförordningen (1988:655) och gymnasieförordningen (1987:743) vad gäller bl. a. läroplaner, utbildningens organisation, betyg, uppflyttning m. m. tillämpas. Bestämmelser om statsbidrag till verksamheten överensstämmer i huvudsak med nu gällande statsbidragssystem för gymnasieskolan. Bidraget är kopplat till lärares och skolledares lönenivå. När nu staten inte längre reglerar löne- och anställningsvillkor för personal vid dessa skolor bör reglerna för statsbidraget ändras. Även den avreglering i övrigt som sker för det kommunala offentliga skolväsendet till följd av riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om ansvaret för skolan bör omfatta dessa skolor. Jag avser att senare återkomma med förslag till regeringen i dessa frågor. Jag vill dock redan nu erinra om att riksinternatskolorna har en särställning i gruppen skolor vars skolledares och lärares löne- och anställningsvillkor inte längre regleras av staten. Villkoren för dessa skolor baserar sig på riksdagens beslut med anledning av förslag i propositionen om riksinternatskolor (prop. 1970:53, SU 134, rskr. 297).

Jag föreslår att statsbidraget till dessa skolor ändras till att i likhet med sektorsbidraget till det kommunala offentliga skolväsendet utgöra ett finansiellt stöd till skolverksamheten.

Beträffande nivån på statsbidraget uttalade redan dåvarande utbildningsministern i propositionen (1983/84:118) om fristående skolor på gymnasial nivå att bidraget per elev i princip bör vara lika stort för likartade utbildningar. Jag delar i princip denna uppfattning.

I likhet med vad jag har anfört om bidrag till skolor på grundskolenivå anser jag att en anpassning av nivån för statsbidrag till skolorna bör göras så att nivåerna blir mer jämförbara med det statliga finansiella stödet till kommunernas skolverksamhet. I en del fall är dock bidraget i dag högre än vad som i genomsnitt utgår per elev i gymnasieskolan. Stöd till sådana skolor har utgått sedan en mycket lång tid och utgör en förutsättning för skolans och därmed utbildningens existens. Jag finner det utifrån nationella och kulturella synpunkter viktigt att stöd i oförändrad omfattning får utgå fortsättningsvis till sådana skolor.

Jag föreslår att statsbidrag till samtliga fristående skolor på gymnasial nivå utformas som ett finansiellt stöd till skolverksamheten uttryckt som ett bidrag per årselevplats inom en av regeringen fastställd ram. Dagens bestämmelse om bidrag per ianspråktagen årselevplats och med tillämpning av en omräkningsfaktor bör därvid inte längre gälla.

Nivån på bidraget per årselevplats skall för budgetåret 1991/92 relateras till vad som gäller för resp. skolform inom sektorsbidraget till kommunerna och med utgångspunkt i för resp. skola fastställt bidrag för budgetåret 1989/90. Den årliga anpassningen till kostnadsutvecklingen efter budgetåret 1991/92 bör ske genom att samma skolindex används som för uppräkning av sektorsbidraget. Jag föreslår vidare att utbetalning av bidraget skall ske månadsvis. Något förskotts- och slutregleringsförfarande skall inte tillämpas.

Enligt nu gällande ordning utgår bidrag till både grundskole- och gymnasieskolenivån vid riksinternatskolor och privatskolor ur anslaget B 20. Bidrag till fristående skolor på gymnasial nivå. Med tanke på den särställning riksinternatskolorna har bör bidraget till grundskolenivån vid dessa skolor samordnas med bidraget på gymnasienivå och beräknas under samma anslagspost. Den frysning av bidraget som jag redovisat för skolor på grundskolenivå bör inte gälla vid riksinternatskolor.

Enligt nu gällande bestämmelser lämnas vidare vid sidan av bidrag till kostnader för skolledning och undervisning, bidrag till kostnader för elevhemspersonal m. m. vid riksinternatskolorna. Detta bidrag bör också i fortsättningen beräknas vid sidan av det finansiella stödet till kostnader för undervisningen och utformas som ett bidrag per elev inom en av regeringen fastställd ram. För den årliga uppräkningen bör t. ex. del av skolindexet kunna användas enligt regeringens bestämmande.

Bidrag till kostnader för den s. k. IB-utbildningen vid Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket beräknas enligt en särskild förordning (SÖ-FS 1982:202). Enligt min mening bör bidrag till dessa kostnader också i framtiden regleras särskilt. Det bör ankomma på regeringen att utforma bestämmelser härom.

För elever vid riksinternatskola och med utlandssvenska föräldrar kan dessutom bidrag lämnas motsvarande dagens interkommunala ersättning. Jag ser ingen anledning göra någon ändring härvidlag. Jag ser heller ingen anledning att föreslå någon ändring av villkoren i övrigt för riksinternatskolor.

Anslagsberäkning

Jag har beräknat pris- och löneomräkning med 23 541 000 kr.

Riksdagen fastställde efter förslag i 1990 års budgetproposition den totala ramen för fristående skolor på gymnasial nivå till 4 470 årselevplatser. För att ge utrymme för begärda ökningar av bidragsgrundande organisation vid vissa skolor och i vissa fall för nytillkommande skolor föreslår jag en ökning av ramen till 4 552 årselevplatser. (4)

I den aviserade propositionen om gymnasieskolan kommer jag att föreslå att den s. k. lilla ramen avvecklas. Enligt förslag från den särskilde utredaren borde utbildningar inom lilla ramen inordnas i det nya tredje året av gymnasieskolans yrkesutbildningar medan resterande utbildningar borde hänföras antingen till komvux eller högskolan. Det finns dock utbildningar som inte är hänförliga varken till det offentligt anordnade skolväsendet eller högskolan. Så t. ex. har regeringen den 20 december

1990 förklarat den av stiftelsen Sveriges Avels- & Hästsportcentrum i Flyinge bedrivna stallchefsutbildningen bidragsberättigad som fristående skola på gymnasial nivå. Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att få utöka den av riksdagen fastställda ramen om det visar sig nödvändigt.

Jag har beräknat 6 milj. kr för höjning av bidragsnivån utöver prisomräkning för att anpassa bidragsnivån så att skolor med likartade utbildningar får bidrag med i huvudsak samma belopp per årselevplats. Detta betyder en genomsnittlig ökning av bidraget per elev om 5000 kr. till flertalet skolor med lägst bidrag.

I och med avvecklingen av statligt reglerade tjänster vid vissa skolor upphör också statens ansvar för pensionskostnader. Ansvaret överförs i stället till huvudmannen för skolan. Medel till pensionskostnader, som staten hittills tillgodoräknat sig i form av lönekostnadspålägg bör i stället överföras till huvudmannen och bör därvid inräknas i skolornas statsbidrag. Jag har vid min medelsberäkning tagit hänsyn till detta.

Jag har vidare vid min medelsberäkning för budgetåret 1991/92 tagit hänsyn till att slutreglering av bidraget för budgetåret 1990/91 belastar anslaget.

Det förändrade statsbidragssystemet för det offentliga skolväsendet föranleder ingen ändring när det gäller hemspråksundervisningen vid fristående skolor på gymnasial nivå.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

25. godkänna vad jag förordat om bidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever,

26. godkänna vad jag förordat om den särskilda regleringen beträffande hemspråksundervisning vid fristående skolor,

27. godkänna vad jag förordat om bidrag till fristående skolor på gymnasial nivå,

28. godkänna mitt förslag till ram för budgetåret 1991/92 för statsbidragsgrundande årselevplatser vid fristående skolor på gymnasial nivå,

29. bemyndiga regeringen att, enligt vad jag anfört, i vissa fall utöka den av riksdagen fastställda ramen årselevplatser för budgetåret 1991/92,

30. till *Bidrag till driften av fristående skolor* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 228 007 000 kr.

Utrustningsbidrag m. m.

B 17. Bidrag till utrustning för gymnasier m. m.

1989/90	Utgift	156 865 076	Reservation	80 103 903
1990/91	Anslag	103 295 000		
1991/92	Förslag	107 427 000		

Från anslaget utgår statsbidrag till anskaffning av utrustning i gymnasieskolan. Bestämmelser om bidrag finns i förordningen (1987:708) om statsbidrag till anskaffning av utrustning i gymnasieskolan.

Kommuner har enligt föreskrifterna rätt att i mån av medel få

– *startbidrag* till anskaffning av stadigvarande utrustning för karaktärsämnena på studievägar inom de tekniskt-industriella och tekniskt-naturvetenskapliga områdena då en för kommunens gymnasieskola ny studieväg införs eller då antalet platser på en redan införd studieväg utökas,

– *kompletteringsbidrag* då undervisningen på en redan införd studieväg övergår i försök med treårig yrkesinriktad utbildning eller i andra fall läggs om till följd av nya föreskrifter som medför behov av ny utrustning för karaktärsämnen på samma studievägar som är berättigade till startbidrag samt för studievägar inom det ekonomiskt-merkantila området.

Särskilda föreskrifter gäller i fråga om *statsbidrag till kostnader för datorutrustning och programvara* i gymnasieskolan. Efter beslut av regeringen i varje enskilt fall kan ur anslaget också anvisas medel för *särskilt verksamhetsstöd* till vissa lågfrekventa utbildningar i gymnasieskolan.

Ur anslaget utgår efter särskilda beslut av regeringen medel för stöd för verksamheten vid *tekniska centra* där gymnasieskolan medverkar.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
1. Statsbidrag till kostnader för start- och kompletteringsbidrag m. m.	75 758 000	of.
2. Datorutrustning och programvara	16 640 000	+ 606 000
3. Stöd till teknikcentra	7 000 000	of.
4. Till regeringens disposition	3 897 000	+ 3 526 000
Summa	**103 295 000**	**+ 4 132 000**

Skolöverstyrelsen

1. Prisomräkning 13 429 000 kr.

2. Skolöverstyrelsen (SÖ) beräknar medelsbehovet under reservationsanslaget Bidrag till utrustning för gymnasieskolan m. m. till 116 724 000 kr.

3. SÖ föreslår oförändrad ram för start- och kompletteringsbidrag till kostnader för utrustning inom gymnasieskolan för följande år.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat prisomräkningen med sammanlagt 4 132 000 kr.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1990/91 föreslog SÖ vissa strukturella förändringar av statsbidragsbestämmelserna som jag inte kunde biträda. SÖ avsåg dessutom att återkomma i sin anslagsframställning för budgetåret 1991/92 med förslag beträffande utformningen av bidragssystemet.

SÖ har emellertid, med hänsyn till den generella översyn av statsbidragssystemet som pågick när anslagsframställningen utarbetades, avstått från att lägga fram ett sådant förslag.

Jag avser att i den tidigare aviserade propositionen om gymnasieskolan återkomma till frågan om statsbidrag till utrustning. Jag vill emellertid redan nu ta upp frågan om startbidrag till kommuner som ämnar starta nya utbildningar läsåret 1991/92.

Jag avser att föreslå att nya treåriga linjer inrättas i gymnasieskolan. Reformen skall genomföras med början tidigast budgetåret 1992/93. Jag har flera skäl till detta. Helt nya kursplaner måste utarbetas och i andra fall måste de kursplaner som finns för försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade linjer revideras. Till detta kommer att elever, föräldrar, skolans personal och avnämare behöver få information om de nya studievägarna och tid medges till produktion av läromedel. Även fortbildning av lärare bör ha påbörjats.

Det jag nu anfört anser jag utgöra starka skäl till att start- och kompletteringsbidrag inte skall utgå läsåret 1991/92 för årskurs 1. Jag anser det inte vara rimligt att året innan en reform skall börja genomföras, genom startbidrag till utrustning, stimulera en kommun till att anordna en utbildning som senare kommer att förändras. Kompletteringsbidrag för redan påbörjad försöksverksamhet bör däremot utgå på samma sätt som under innevarande år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

31. godkänna vad jag förordat om start- och kompletteringsbidrag för utrustning till gymnasieskolan,

32. till *Bidrag till utrustning för gymnasier m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 107 427 000 kr.

B 18. Stimulansbidrag till förbättringar av den fysiska miljön i skolorna

1991/92	Nytt anslag	300 000 000

Föredragandens överväganden

Riksdagen har med anledning av propositionen om kommunalt huvudmannaskap för lärare m. fl. (prop. 1989/90: 41, UbU9, rskr. 58) beslutat att

som stimulansbidrag ställa till kommunernas förfogande 300 milj. kr. per år i 1990 års prisläge under en tioårsperiod för förbättringar av skolornas fysiska miljö.

I propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91: 18) har regeringen förelagt riksdagen förslag till närmare bestämmelser om sådant stimulansbidrag. Enligt riksdagens beslut (UbU 1990/91: 4, rskr. 76) skall bidrag i första hand lämnas till upprustning av undervisningslokaler och utrustning dels för att förbättra skolans förutsättningar att variera såväl innehåll i undervisningen som arbetssätt och arbetsformer, dels till investeringar i inomhusmiljön som har till syfte att förebygga allergi. I andra hand skall bidrag utgå till åtgärder för att förbättra övrig arbetsmiljö.

Mot bakgrund av att situationen kan bedömas vara särskilt bekymmersam i storstadslänen förordar jag att, åtminstone under en femårsperiod, en förhållandevis större andel av stimulansbidraget fördelas till kommunerna i storstadslänen.

I övrigt bör bidraget fördelas på länsnivå i förhållande till antalet elever i resp. län. Beslut om fördelning av medel till kommunerna bör fattas av länsstyrelserna.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till fördelning av stimulansbidraget till förbättringar av den fysiska miljön i skolorna för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

33. till *Stimulansbidrag till förbättringar av den fysiska miljön i skolorna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 300 000 000 kr.

B 19. Utrustning för specialskolor m. m.[1]

1989/90	Utgift	7 937 130	Reservation	561 307
1990/91	Anslag	9 533 000		
1991/92	Förslag	8 486 000		

[1] Ny rubrik. Tidigare Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.

Från anslaget betalas utgifter för läromedel, undervisnings- och arbetsmaterial, inventarier m. m., bibliotek samt hörsel- och talteknisk utrustning.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) anslagsframställning för budgetåret 1991/92 innebär i huvudsak följande:

1. Prisomräkning 1 022 000 kr. Engångsanvisning på 1 675 000 kr. avgår.
2. SÖ föreslår engångsanvisning för basutrustning till resurscentren (+ 1 500 000 kr.).
3. SÖ beräknar en ökning av kostnaderna för läromedel (+ 75 000 kr.).

4. SÖ beräknar medelsbehovet för budgetåret 1991/92 under reservationsanslaget Specialskolan m. m.: Utrustning m. m. till 10 455 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar pris- och löneomräkning under anslaget till 628 000 kr.

Den behållning som vid utgången av budgetåret 1990/91 kan finnas kvar på anslaget Specialskolan m. m.: Utrustning m. m. bör föras över till detta anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

34. till *Utrustning för specialskolor m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 8 486 000 kr.

C. Folkbildning

Inom regeringskansliet bereds för närvarande frågor rörande bl. a. förändrade statsbidragssystem till folkbildning m. m. att gälla fr. o. m. budgetåret 1991/92. Detta arbete bedrivs med inriktning på att en särskild proposition skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

I statsbudgeten för innevarande budgetår finns under utbildningsdepartementets huvudtitel uppförda följande anslag som kommer att behandlas i nämnda proposition:

C 4. Bidrag till studieförbunden m. m.
C 6. Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.
C 7. Bidrag till viss central kursverksamhet
C 8. Bidrag till kontakttolkutbildning.

Medelsanvisningen under anslagen uppgår innevarande budgetår till 1 888 573 000 kr. I avvaktan på att beredningen slutförs föreslår jag att nämnda anslag förs upp med ett i förhållande till innevarande budgetår oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att, i avvaktan på en särskild proposition i ämnet, till *folkbildning m. m.* för budgetåret 1991/92 beräkna ett anslag på 1 888 573 000 kr.

D. Grundläggande högskoleutbildning m. m.

Utbildningsministern anför

1 Bakgrund till budgetförslaget

I förra årets budgetproposition redovisade jag ett förslag till treårsprogram för grundläggande utbildning inom högskolan. Detta program utgick från att dimensioneringen och de ekonomiska resurserna för denna del av verksamheten inom högskolan i huvudsak skulle vara oförändrade under budgetåren 1990/91 – 1992/93. Riksdagen har i stort anslutit sig till de principer som jag redovisade (UbU 1989/90:18, rskr. 228)

De förslag jag nu framlägger kan i huvudsak sägas vara ett fullföljande av de principer och utgångspunkter jag då angav. Den ekonomiska utvecklingen i landet har sedermera gjort det nödvändigt för regeringen att lägga fram ett omfattande åtgärdsprogram för att stabilisera den svenska ekonomin, förbättra ekonomins funktionssätt och begränsa tillväxten av de offentliga resurserna. Detta program redovisades i regeringens skrivelse 1990/91:50.

I skrivelsen redovisar regeringen sin avsikt att genomföra ett treårigt program där hela den statliga administrationen genom produktivitetsförbättringar och strukturella förändringar skall reduceras med 10%. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga i vår.

I proposition 1988/89:65 om formerna för högskolepolitiken angav regeringen hur formerna för styrning och anslag inom högskolan skulle utvecklas under de närmaste åren. Det finns nu skäl – bl. a. mot bakgrund av de ökande kraven på en effektiv användning av samhällets resurser – att ytterligare utveckla dessa former, bl. a. så att högskolans utbildningsåtagande mer än för närvarande anges i produktionstermer och så att faktiskt uppnådda resultat påverkar resursfördelningen.

Jag har därför tagit initiativ till att ett särskilt beredningsarbete påbörjats inom utbildningsdepartementet. Ett mål för detta arbete är att mängden av internationellt gångbara examina bör kunna öka med minst 10% inom ramen för givna resurser under den kommande treårsperioden. Arbetet bedrivs med stor intensitet så att nödvändiga förändringar kan ske fr. o. m. den första treårsbudgetperioden för högskolan d. v. s. från budgetåret 1993/94. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga senare i år.

Riksdagen har i sina beslut 1989 och 1990 med anledning av budgetpropositionen bl. a. ökat antalet utbildningsplatser i högskolan. Dessa beslut har medfört kostnader för den statliga delan av högskolan som för budgetåret 1991/92 överstiger det av regeringen tidigare beräknade resursutrymmet med 18,8 milj. kr. De därav motiverade anslagsökningarna motsvaras i mitt förslag av lika stora anslagsminskningar vilka fördelats proportionellt på de olika utbildningsanslagen.

Mitt förslag: En ny högskoleenhet med namnet idrottshögskolan i Stockholm inrättas den 1 juli 1992. Idrottshögskolan skall bedriva grundläggande utbildning i idrott för skolans, idrottsrörelsens och andra avnämares behov.

Den nuvarande idrottslärarlinjen förläggs till idrottshögskolan. Den variant inom linjen, som avser utbildning till specialidrottslärare, avvecklas. Linjen får därmed 24 nybörjarplatser.

Högskolan för lärarutbildning i Stockholm (HLS) skall förlägga utbildningen i ämnet idrott inom grundskollärarlinjen och ämneslärarlinjen till idrottshögskolan. Förutom medverkan i lärarutbildningen skall idrottshögskolan bedriva utbildning på lokala linjer och kurser för yrkesverksamhet som tränare, administratör, ledare m. m. inom idrottsrörelsen och för andra sektorer av arbetsmarknaden samt utveckla och fördjupa ämnet idrott som högskoleämne.

Idrottshögskolan i Stockholm tillförs medel genom omfördelning inom anslagen till grundläggande högskoleutbildning.

Utredaren: Utredarens förslag överensstämmer i stor utsträckning med mitt. De nya medel som behöver tillföras den nya högskoleenheten bör enligt utredarens mening finansieras inom ramen för statens samlade bidrag till idrotten. En sammanfattning av förslagen finns fogad till protokollet i detta ärende (bil. 10.4).

Remissinstanserna: Som framgår av sammanställningen av remissyttrandena (bil. 10.5) är remissinstanserna i stort eniga om att förslaget bör genomföras. Diskussionen vid remissbehandlingen har främst rört idrottshögskolans uppgifter. Remissinstanser med anknytning till idrottsrörelsen anser att idrottshögskolan inte bara skall bedriva grundläggande utbildning utan också ha en fast organisation för forskning och forskarutbildning och godkänner därför inte utredarens kostnadsberäkningar. Diskussionen har också rört idrottshögskolans uppgifter inom utbildningen av lärare för skolans behov. Det finns invändningar mot att lärarutbildningen splittras och mot de förslag som rör dimensioneringen av lärarutbildningen.

Remissinstanser med anknytning till idrottsrörelsen avstyrker förslaget att medel skall tillföras idrottshögskolan från de statliga bidragen till idrotten.

Skälen för mitt förslag:

Regeringen har enligt riksdagens beslut (1988/89: UbU 22, rskr. 197) låtit utarbeta ett förslag om en självständig högskoleenhet i Stockholm för grundläggande högskoleutbildning på idrottens område. En särskild utredare överlämnade i början av år 1990 förslag i frågan i betänkandet (SOU 1990: 3) En idrottshögskolastruktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område.

Som förutsattes i riksdagsbeslutet föreslår jag att den nya högskoleenhe-

Rättelse: S. 118 rad 2, 10, 17 och 31 nedifrån ändrade belopp.

ten inrättas den 1 juli 1992. Namnet på den nya enheten diskuteras i ett antal remissyttranden. Enligt min mening bör regering och riksdag redan nu ta ställning till namnet. Jag föreslår att den nya enheten skall heta idrottshögskolan i Stockholm.

I enlighet med riksdagsbeslutet föreslår utredaren att idrottshögskolan i Stockholm skall vara en självständig högskoleenhet för grundläggande högskoleutbildning på idrottens område utan egna fasta resurser för forskning. Jag är av samma mening och vill i sammanhanget påminna om att den fakultetsorganisation som finns vid de högskoleenheter som har fasta forskningsresurser är hela högskolans. Fakulteternas och fakultetsnämndernas ansvar är således inte begränsat till de universitet eller de högskolor till vilka de är knutna. Den forskning som kan bli aktuell i anslutning till idrottshögskolan i Stockholm är sådan att den kan stödjas såväl från humanistisk och samhällsvetenskaplig som medicinsk fakultet. Dessa fakulteter finns representerade i Stockholm. I Stockholm finns också centrum för idrottsforskning som, inrättades den 1 juli 1988, och som bl. a. har till uppgift att på riksnivå samordna forskning inom idrottens område. Jag kommer i det följande under anslaget E 5. Medicinska fakulteterna att föreslå att detta centrum skall få disponera ytterligare medel för sin samordnings- och informationsverksamhet. Sammanfattningsvis anser jag att det bör finnas goda möjligheter att bedriva forskning inom den blivande idrottshögskolans område.

I uppdraget till utredaren ingick att undersöka förutsättningarna för en samordning av verksamheten vid den nya högskoleenheten och vid centrum för idrottsforskning. Jag delar utredarens uppfattning i denna fråga. Mitt förslag är alltså att centrum för idrottsforskning skall finnas kvar med nuvarande uppgifter och organisation och ha samma relationer till idrottshögskolan i Stockholm som till övriga universitet och högskolor som har utbildning med inriktning mot idrottsområdet.

Idrottshögskolan i Stockholm skall alltså som framgår av mitt förslag bedriva grundläggande utbildning i idrott för skolväsendets, idrottsrörelsens och andra avnämares behov. Därmed ingår det i den nya högskolans uppgift att genom forskningsanknytning utveckla och fördjupa den utbildning som högskolan skall svara för. I likhet med utredaren ser jag det som en speciellt viktig uppgift för den nya högskolan att ta ansvar för utvecklingen av ämnet idrott som högskoleämne. Jag kommer i det följande att föreslå att idrottshögskolan får ett tillskott av medel för forskningsanknytning av utbildningen.

Idrottshögskolans huvuduppgift blir att medverka i lärarutbildningen. Med undantag för de remissinstanser, däribland skolöverstyrelsen och Tjänstemännens Centralorganisation, som anser att förslaget innebär ett avsteg från principen om en sammanhållen lärarutbildning instämmer flertalet remissinstanser i den uppfattningen och godkänner också förslaget att den nuvarande idrottslärarlinjen skall förläggas till idrottshögskolan. Förslaget att idrottshögskolan skall ha en roll i utbildningen i ämnet idrott inom grundskollärarlinjen och ämneslärarlinjen får också stöd i remissbehandlingen. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) och Centralorganisationen SACO/SR vill gå ett steg längre än förslaget och föreslår

att idrottshögskolan skall utnyttjas för ämnesutbildningen i idrott inom båda varianterna av grundskollärarlinjen.

Det råder också enighet om förslagen när det gäller idrottshögskolans övriga uppgifter även om flera remissinstanser, bl. a. Sveriges Riksidrottsförbund, anser att förslagen i denna del inte är tillräckligt utförligt behandlade. Enligt förbundet kommer idrottshögskolan med det förslag som föreligger inte att kunna bli den viktiga resurs för utbildning av tränare/instruktörer, administratörer, konsulenter samt verksamma ledare inom friskvård och hälsofostran som förbundet väntar sig.

Utredaren bygger sitt förslag om linjer och kurser vid sidan av lärarutbildning på en avveckling av den variant inom idrottslärarlinjen som avser specialidrottslärarutbildning. Varianten är för närvarande dimensionerad för 45 nybörjarplatser. Genom de medel som frigörs får idrottshögskolan en resurs för utveckling av nya linjer och kurser för idrottsområdet. Förslaget avvisas av bl. a. Sveriges Förenade Studentkårer som anser att konsekvenserna av en avveckling måste diskuteras grundligare.

Som framgår av mitt förslag har jag inte funnit anledning att frångå utredarens uppfattning vare sig om idrottshögskolans uppgifter inom lärarutbildningen eller om dess övriga uppgifter. Jag utgår ifrån att både den nya högskoleenheten, HLS och UHÄ har intresse av att upprätthålla enhetligheten i lärarutbildningen. Jag vill också framhålla att lärarutbildningen vid idrottshögskolan skall i alla avseenden vara parallell och jämförbar med den utbildning som bedrivs vid högskolan i Örebro.

I samband med att idrottshögskolan inrättas upphör den nuvarande institutionen för idrottslärarutbildning inom HLS. Den nya högskolan kan förläggas till samma område och lokaler som nuvarande institution.

Enligt mitt förslag skall resurser tillföras idrottshögskolan genom omfördelning inom anslagen till den grundläggande högskoleutbildningen. Huvuddelen av resurserna består i överföring av medel från HLS. När det gäller överföringen godtar jag utredarens kostnadsberäkningar. Beräkningarna, som är gjorda i 1989 års pris-och löneläge, innebär att i runt tal 17 milj. kr., därav 10,1 milj. kr. från anslaget D 2. Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna, 6,5 milj. kr. från anslaget D 8. Utbildning för undervisningsyrken och 370 000 kr. från anslaget D 10. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, kan tillföras idrottshögskolan. Därutöver föreslår jag i enlighet med utredningsförslaget ett tillskott av nya medel med i runt tal 1,2 milj. kr., varav 450 000 kr. är en ökning av resurserna för forskningsanknytning av utbildningen vid högskolan och resten avsett för kostnader för styrelse och rektorsämbete. Sammantaget kan idrottshögskolan under sitt första verksamhetsår räkna med en budget på i runt tal 20,6 milj. kr. (i 1989 års pris- och löneläge). Då har jag också räknat med det tillskott som uppstår genom att HLS betalar idrottshögskolan för dess medverkan i lärarutbildningen inom grundskollärar- och ämneslärarlinjen. Mitt förslag till resurstilldelning innebär att resurserna till den nya högskolan är jämförbara med de resurser som står till förfogande för motsvarande utbildning vid högskolan i Örebro.

Jag ansluter mig till utredarens förslag att en viss del av resurserna tillförs den blivande idrottshögskolan redan det kommande budgetåret.

Det behövs resurser för planering och praktiska förberedelser som jag beräknar till 1 milj. kr. Jag återkommer till detta vid min anmälan av anslaget D 8. Utbildning för undervisningsyrken. Min beräkning bygger på en omfördelning av medel inom de anslag som anvisas för grundläggande högskoleutbildning. Övriga förändringar i anslagsberäkningarna behöver inte genomföras förrän budgetåret 1992/93. Det ankommer på regeringen att föreslå riksdagen de förändringar som då blir aktuella.

Beslut om de övergångs- och förberedelseåtgärder som behövs innan den nya högskoleenheten inrättas ankommer också på regeringen. Jag avser att föreslå regeringen att en interimsstyrelse tillsätts så snart riksdagens beslut föreligger.

3 Utbildning på miljöområdet

UHÄ har under hösten med anledning av ett utredningsuppdrag från regeringen redovisat förslag beträffande utbildning på miljöområdet i högskolan. Regeringen avser att återkomma till denna fråga i den miljöpolitiska proposition som framläggs senare.

4 Löne- och prisomräkning

UHÄ har hemställt om löneomräkning för anslag till den grundläggande högskoleutbildningen budgetåret 1991/92 med 449 903 000 kr. I detta belopp ingår inte medel för löneomräkning för anslaget D 1. Universitets- och högskolecämbetet, vissa anslagsposter under anslaget D 8. Utbildning för undervisningsyrken eller ökade bidrag under anslaget D 11. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. I en bilaga till denna skrivelse anger UHÄ grunderna för beräkningen. UHÄ:s beräkningar avser endast kostnader för centralt träffade avtal. Endast sådana merkostnader kompenseras genom den löneomräkning, som görs i det årliga budgetarbetet. UHÄ framhåller att högskoleenheterna i vissa fall även tagit upp kostnader till följd av lokalt träffade avtal och förändringar i den individuella lönesättningen. Härigenom ligger högskoleenheternas beräkningar av merkostnaderna för löneökningar högre än vad som följer av de centralt träffade avtalen.

Jag har beräknat *löneomräkning* för grundläggande högskoleutbildning i enlighet med UHÄ:s förslag. Den sammanlagda löne- och prisomräkningen för den grundläggande högskoleutbildningen inklusive ökade lokalkostnader uppgår till sammanlagt 800 546 000 kr. Till grund för löneomräkningen har lagts de avtal om löner för statstjänstemän m. fl. avseende åren 1989 och 1990 som redovisats tidigare idag i bilaga 1 till budgetpropositionen, avsnittet 9. Statsbudgeten och särskilda frågor. I löneomräkningen har däremot inte kunnat beaktas de belopp som har avsatts dels för löneåtgärder främst för marknadskänsliga grupper och för att trygga en långsiktig personalförsörjning vid i första hand anslagsmyndigheter, dels för kompetensförsörjningsåtgärder, eftersom den lokala fördelningen av dessa löneökningar ännu inte slutförts. Den högskolevisa fördelningen redovisas sen-

are under varje anslag för den grundläggande utbildningen och för forskning och forskarutbildning.

Jag har beräknat en generell *prisomräkning* med 8 %. Däri ingår prisomräkning för bokinköp med 9 % samt en uppräkning med 10 % av ersättning till kommun och landstingskommun som bereder studerande vid viss statlig högskoleutbildning praktik.

5 Vissa anslagsfrågor

Riksdagen beslöt våren 1990 att anvisa 25 milj. kr. under ett nytt anslag till utrustning, benämnt Utrustning till grundutbildning för budgetåret 1990/91. Detta anslag fördelades sektorsvis av UHÄ på högskoleenheter. UHÄ har i sin anslagsframställning lämnat förslag till fördelning av motsvarande belopp på aktuella anslag till grundläggande utbildning. Jag beräknar medel till utrustning i enlighet med UHÄ:s förslag på de aktuella anslagen för grundläggande utbildning.

Som jag anmälde i förra årets budgetproposition räknar jag med att det skall vara möjligt att bedriva en fortsatt rationalisering av högskolans administrativa verksamhet under budgetåret 1991/92. Jag kommer därför att beräkna en besparing med sammanlagt 6,5 milj. kr. under anslagen för grundläggande utbildning.

Efter förslag från regeringen har riksdagen bemyndigat regeringen, eller den myndighet regeringen i sin tur bemyndigar, att medge överföringar mellan anslag på statsbudgeten och mellan anslagsposter som har underställts riksdagen. Detta har bl. a. varit nödvändigt för att erforderliga resurser för handikappåtgärder skall kunna disponeras på det sätt riksdagen beslutade om i enlighet med förslag i prop. 1980/81: 100 bil. 12 (UbU 20, rskr. 246).

För att samma ordning skall kunna gälla även i fortsättningen behövs ett förnyat bemyndigande av denna art. Regeringen bör därför föreslå riksdagen att lämna ett motsvarande bemyndigande för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. besluta om inrättande av idrottshögskolan i Stockholm den 1 juli 1992,
2. bemyndiga regeringen att besluta om överföringar mellan anslag för högskolan i enlighet med vad jag har förordat.

Sammanfattning av budgetförslag för högskoleutbildning

Medlen för grundläggande högskoleutbildning kommer vid bifall till mina förslag att fördelas på följande sätt.

Medel för grundläggande högskoleutbildning budgetåret 1991/92

Ändamål	Belopp
Utbildning för tekniska yrken	1 445 777 000
Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken	565 201 000
Utbildning för vårdyrken	537 890 000
Utbildning för undervisningsyrken	1 007 063 000
Utbildning för kultur- och informationsyrken	334 468 000
Lokala och individuella linjer samt fristående kurser	739 826 000
Kommunal högskoleutbildning	253 004 000
Vissa tandvårdskostnader	65 857 000
Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.	78 697 000
Summa	**5 027 783 000**

Medel för grundläggande högskoleutbildning budgetåret 1991/92 (exkl. lokalkostnader och kostnader för central myndighet)

Högskoleenhet m. m.	Belopp
Universitetet i Stockholm	291 838 000
Tekniska högskolan i Stockholm	334 674 000
Karolinska institutet	235 596 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	165 821 000
Danshögskolan	8 779 000
Dramatiska institutet	28 352 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	5 320 000
Konstfackskolan	37 452 000
Konsthögskolan	18 798 000
Musikhögskolan i Stockholm	40 258 000
Operahögskolan i Stockholm	6 702 000
Teaterhögskolan i Stockholm	9 302 000
Interimstyrelsen för idrottshögskolan i Stockholm	1 000 000
Högskoleutbildning på Gotland	4 912 000
Universitetet i Uppsala	389 464 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	59 219 000
Högskolan i Falun/Borlänge	59 069 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	56 711 000
Högskolan i Örebro	98 563 000
Universitetet i Linköping	302 684 000
Högskolan i Jönköping	54 107 000
Universitetet i Lund	631 528 000
Högskolan i Halmstad	32 690 000
Högskolan i Kalmar	74 263 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	20 481 000
Högskolan i Kristianstad	48 097 000
Högskolan i Växjö	91 686 000
Universitetet i Göteborg	481 353 000
Chalmers tekniska högskola	232 419 000
Högskolan i Borås	51 442 000
Högskolan i Karlstad	98 142 000
Högskolan i Skövde	26 161 000
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	19 401 000
Universitetet i Umeå	330 810 000
Högskolan i Luleå	161 862 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	94 138 000
Högskolan i Östersund	38 759 000
Kommunal högskoleutbildning	253 004 000
Ej fördelat	132 867 000
Summa kr.	**5 027 783 000**

Centrala myndigheter för högskolan m. m.

D 1. Universitets- och högskoleämbetet

1989/90	Utgift	97 835 000
1990/91	Anslag	114 139 000
1991/92	Förslag	116 515 000

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) är central förvaltnings- och tillsynsmyndighet för de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. För UHÄ gäller förordningen (1988:670) med instruktion för universitets- och högskoleämbetet.

UHÄ:s roll och uppgifter har preciserats genom regeringens proposition 1988/89:65 om formerna för högskolepolitiken och regeringens beslut med anledning därav.

UHÄ:s uppgifter är framför allt *att* göra utredningar och lämna underlag för regeringens ställningstaganden till omfattning, inriktning och geografisk fördelning av högskolans verksamhet, *att* svara för uppföljning och utvärdering av verksamheten samt *att* utöva tillsyn över högskolan.

På UHÄ vilar också en rad uppgifter där ämbetet avlastar regeringen och regeringskansliet ärenden av icke-politisk karaktär t. ex. att vara sista instans i nästan alla överklagandeärenden och att företräda Sverige i de europeiska gemenskapernas högskoleutbildningsprogram.

UHÄ svarar också för en rad serviceverksamheter gentemot universitet och högskolor. Den viktigaste av dessa är den centrala antagningen av studerande där centraliseringen till UHÄ medför såväl kostnadseffektivitet som god service och rättssäkerhet för de sökande.

Inom UHÄ finns också *rådet för grundutbildning* vars uppgift är att inhämta och sprida kännedom om avslutade, pågående och planerade utvecklingsinsatser av principiell och nydanande karaktär i Sverige och utomlands samt att främja utvecklingen av den grundläggande högskoleutbildningen genom att fördela anslag till experimentbetonade utvecklingsprojekt, som ligger utom ramen för vad som normalt kan och bör bekostas av sektorsanslagen. Rådet för grundläggande högskoleutbildning utses av universitetskanslern för en period av tre år. Rådet skall ha högst tio ledamöter och de studerande skall vara företrädda med minst tre ledamöter. Medel för rådet för grundutbildning har beräknats under anslag D 4. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m., anslagspost 2. Rådet för grundutbildning.

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och pris omräkning
		Föredraganden	
1. Förvaltningskostnader	68 737 000	+3 866 000	6 360 000
2. Lokalkostnader, f	11 256 000	+1 715 000	1 715 000
3. Drift, underhåll och utveckling av datasystem för central antagning av studerande, f	10 469 000	+ 712 000	712 000
4. Högskoleprov, f	10 045 000	+ 904 000	904 000
5. Personalutveckling inom högskolan	6 554 000	−6 554 000	0
6. Forskning om högskolan	7 078 000	+1 733 000	733 000
Summa kr.	**114 139 000**	**+2 376 000**	**10 424 000**

Universitets- och högskoleämbetet

UHÄ:s anslagsframställning innebär i korthet följande.

1. Under anslagsposten 1. Förvaltningskostnader redovisas en 1,5-procentig besparing. Under denna post begär dock UHÄ en uppräkning med 1 190 000 kr. för att kunna hålla godtagbar servicegrad på antagningsverksamheten samt för ökade kostnader avseende samordningen av internationaliseringsfrågor och deltagande i europasamarbetet. En engångsanvisning om 500 000 kr. begärs också för att kunna fullfölja arbetet med minskningen av ärendebalansen inom ekvivaleringsverksamheten.

2. Under anslagsposten 4. Högskoleprov beräknar UHÄ ytterligare medel (+ 3 218 000 kr.) för högskoleprovet på grund av det ökade antalet prövanden samt för att öka antalet provtillfällen från två till tre per år.

3. UHÄ föreslår att anslagsposten 5. Personalutveckling inom högskolan skall anvisas under anslaget D 4. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

UHÄ hemställer att

1. resursram för UHÄ fastläggs för endast ett budgetår,

2. medel för verksamhetens genomförande för budgetåret 1991/92 anvisas genom ett förslagsanslag för verksamheten under D 1. Universitets- och högskoleämbetet med 113 177 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har under anslagsposten 1. Förvaltningskostnader beräknat en fortsatt administrativ besparing på 2 034 000 kr.

Sverige deltar fr. o. m. 1990 i EG-programmet COMETT (Community action programme for Education and Training for Technology). UHÄ har till uppgift att vara svenskt s. k. COMETT-kontor. Jag beräknar under denna anslagspost ytterligare 40 000 kr. för UHÄ:s ökade kostnader för medverkan i COMETT:s joint committee. Förhandlingar pågår för närvarande om svenskt deltagande i EG-programmet ERASMUS (Community action programme for the Mobility of University Students). Jag räknar

med att under det kommande året uppdra åt UHÄ att vara svenskt ERASMUS-kontor.

Under anslagsposten 6. Forskning om högskolan har jag beräknat ytterligare 1 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1991/92 (prop. 1989/89:90, UbU 25, rskr. 328) för att fördjupa kunskapen om högre utbildning och forskning.

UHÄ föreslår att medel för anslagsposten 5. Personalutveckling inom högskolan fortsättningsvis skall anvisas under reservationsanslaget D 4. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m. Jag biträder detta förslag och har beräknat medel för detta ändamål under anslaget D4. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (114 139 000 + 2 376 000 =) 116 515 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

3. till *Universitets- och högskoleämbetet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 116 515 000 kr.

D 2. Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna

1989/90 Utgift	1 581 348 000
1990/91 Anslag	1 760 445 000
1991/92 Förslag	2 011 598 000

Från anslaget betalas innevarande budgetår utgifter för lokalhyror, bränsle, lyse och vatten samt övriga kostnader för fastighetsdriften vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, kung. biblioteket, Manne Siegbahninstitutet för fysik, och Nordiska institutet för samhällsplanering.

Från anslaget betalas även hyreskostnader för lokaler som har upplåtits för viss statlig verksamhet vid de kommunala undervisningssjukhusen.

Samtliga under anslaget upptagna anslagsposter är förslagsvis betecknade.

Myndighet		1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Lokalhyror			
Universitetet i	Utgifter, f	198 324 000	+ 24 371 000
Stockholm[1]	Inkomster, f	660 000	+ 0
Tekniska högskolan	Utgifter, f	187 178 000	+ 28 474 000
i Stockholm	Inkomster, f	1 200 000	+ 0
Karolinska	Utgifter, f	97 966 000	+ 14 099 000
institutet[2]	Inkomster, f	1 620 000	+ 0
Högskolan för lärarut-	Utgifter, f	50 224 000	+ 1 939 000
bildning i Stockholm	Inkomster, f	60 000	+ 0
Danshögskolan	Utgifter, f	5 030 000	+ 142 000
Dramatiska institutet	Utgifter, f	8 662 000	+ 925 000
Grafiska institutet	Utgifter, f	1 375 000	+ 113 000
och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	Utgifter, f	1 488 000	+ 151 000
Konstfackskolan	Utgifter, f	19 405 000	+ 1 256 000
Konsthögskolan	Utgifter, f	8 120 000	+ 1 577 000
Musikhögskolan	Utgifter; f	9 657 000	+ 1 928 000
i Stockholm			
Operahögskolan	Utgifter; f	1 261 000	+ 198 000
i Stockholm			
Teaterhögskolan	Utgifter; f	3 610 000	+ 265 000
i Stockholm			
Högskoleutbildningen	Utgifter; f	825 000	+ 146 000
på Gotland			
Universitetet i Uppsala	Utgifter, f	214 768 000	+ 18 090 000
	Inkomster, f	560 000	+ 0
Högskolan i Eskilstuna/	Utgifter, f	8 561 000	+ 4 828 000
Västerås	Inkomster, f	180 000	+ 0
Högskolan i Falun/	Utgifter, f	9 034 000	+ 1 044 000
Borlänge	Inkomster	45 000	+ 0
Högskolan i Gävle/	Utgifter, f	5 583 000	+ 380 000
Sandviken	Inkomster, f	75 000	+ 0
Högskolan i Örebro	Utgifter, f	20 391 000	+ 1 795 000
	Inkomster, f	200 000	+ 0
Universitetet i	Utgifter, f	95 488 000	+ 16 051 000
Linköping	Inkomster, f	1 560 000	+ 0
Högskolan i	Utgifter, f	7 880 000	+ 2 072 000
Jönköping	Inkomster, f	45 000	+ 0
Universitetet i Lund	Utgifter,f	249 517 000	+ 27 168 000
	Inkomster, f	2 100 000	+ 0
Högskolan i Halmstad	Utgifter, f	7 676 000	+ 1 058 000
	Inkomster, f	60 000	+ 0
Högskolan i Kalmar	Utgifter, f	9 727 000	+ 1 484 000
	Inkomster, f	180 000	+ 0
Högskolan i Karlskrona/	Utgifter, f	400 000	+ 3 379 000
Ronneby			
Högskolan i	Utgifter, f	5 376 000	+ 693 000
Kristianstad	Inkomster, f	30 000	+ 0
Högskolan i Växjö	Utgifter, f	9 844 000	+ 2 366 000
	Inkomster, f	180 000	+ 0
Universitetet i	Utgifter, f	171 610 000	+ 62 435 000
Göteborg	Inkomster, f	1 620 000	+ 0
Chalmers tekniska	Utgifter, f	125 559 000	+ 10 305 000
högskola	Inkomster, f	1 260 000	+ 0
Högskolan i Borås	Utgifter, f	18 806 000	– 68 000
	Inkomster, f	60 000	+ 0
Högskolan i Karlstad	Utgifter, f	12 779 000	+ 1 311 000
	Inkomster, f	75 000	+ 0
Högskolan i Skövde	Utgifter, f	3 240 000	+ 1 366 000
	Inkomster, f	60 000	+ 0

Högskoleutbildningen i Trollhättan/Uddevalla	Utgifter, f	2 400 000	+ 3 600 000
Universitetet i Umeå	Utgifter, f	92 852 000	+ 22 961 000
	Inkomster, f	1 560 000	+ 0
Högskolan i Luleå	Utgifter, f	61 829 000	+ 6 416 000
	Inkomster, f	570 000	+ 0
Högskolan i Sundsvall/ Härnösand	Utgifter, f	18 115 000	+ 3 419 000
	Inkomster, f	60 000	+ 0
Högskolan i Östersund	Utgifter, f	7 391 000	+ 476 000
	Inkomster, f	60 000	+ 0
Nordiska institutet för samhällsplanering	Utgifter, f	1 398 000	+ 0
Kungl. biblioteket	Utgifter, f	16 493 000	+ 0
Manne Siegbahn-institutet för fysik	Utgifter, f	7 420 000	+ 944 000
Utgifter		1 775 445 000	+ 251 153 000
Inkomster		– 15 000 000	+ 0
Summa kr.		**1 760 445 000**	**+ 251 153 000**

[1] Inkl. institutet för internationell ekonomi och statens psykologisk-pedagogiska bibliotek
[2] Inkl. institutet för miljömedicin

Universitets- och högskoleämbetet

Anslagsframställning har lämnats av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Enligt gällande regleringsbrev skall anslaget tillgodogöras dels ersättningar motsvarande lokalkostnader enligt förordningen (UHÄ-FS 1982:113) om externt finansierad verksamhet vid högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, ändrad senast 1988:28, dels ersättningar och andra inkomster som avser ändamål för vilka utgifterna bestrids från anslaget. Inkomsterna har fördelats mellan högskoleenheterna med ledning av uppgifter beträffande den externt finansierade verksamhetens omfattning.

UHÄ föreslår att högskoleenheterna under övergångstiden tills det nya budget- och styrsystemet införs får tillgodogöra sig influtna lokalhyror från den externt finanasierade verksamheten.

Av UHÄ beräknade hyreskostnader för högskoleenheterna budgetåren 1990/91 och 1991/92 (belopp i tkr).

Lokalhyror	1990/91 enl. anslagsframställning	1991/92 enl. anslagsframställning	Skillnad mellan 1990/91 och 1991/92
Statliga	1 498 474	1 660 998	162 524
Inhyrda	268 111	364 238	96 127
Inom kommunala undervisningssjukhus	6 435	6 765	330
SUMMA	**1 773 020**	**2 032 001**	**258 981**

UHÄ hemställer att

1. under förslagsanslaget Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna för budgetåret 1991/92 anvisas 2 010 236 000 kr.

2. högskoleenheterna får tillgodogöra sig influtna lokalhyror från den externt finansierade verksamheten.

Föredragandens överväganden

Utbildningsutskottet har bl. a. uttalat (UbU 1984/85:35 s. 3) att det i budgetpropositionen bör kunna utläsas hur stor del av de föreslagna ändringarna av högskoleenheternas lokalkostnader som beror på utökade eller upprustade lokaler och hur stor del som beror på kostnadsförändringar för befintliga lokaler.

Byggnadsstyrelsen, som utarbetar underlag för UHÄ:s anslagsframställning, har redovisat att av en lokalkostnadsökning 1990/91 – 1991/92 på drygt 251 153 000 milj. kr. är ca 150 690 000 milj. kr., eller drygt 60 %, att hänföra till prisomräkning och marknadsanpassning för befintliga lokaler.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (1 760 445 000 + 251 153 000 =) 2 011 598 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

4. till *Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 011 598 000 kr.

D 3. Vissa tandvårdskostnader

1989/90 Utgift	54 874 000	Reservation	– 8 130 000[1]
1990/91 Anslag	59 441 000		
1991/92 Förslag	65 857 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser den tandvård som bedrivs i anslutning till den odontologiska utbildningen och forskningen vid karolinska institutet.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/Ändamål m. m.	1990/9	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Karolinska institutet	59 441 000	+ 6 416 000	+ 6 416 000
Utgift	**59 441 000**	**+ 6 416 000**	**+ 6 416 000**
Uppbördsmedel			
Patientavgifter m. m.	5 800 000	+ 0	

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

I likhet med tidigare år räknar UHÄ endast med pris- och löneomräkning av anslaget under den kommande anslagsperioden.

UHÄ hemställer att

under ett reservationsanslag D 3. Vissa tandvårdskostnader för budgetåret 1991/92 anvisas 59 441 000 kr.

Föredragandes överväganden

Sedan den tandvårdande verksamheten som bedrivs i anslutning till tandläkarutbildningen och den odontologiska forskningen genom avtal (prop. 1985/86:68, UbU 9, rskr. 111) överförts till annan huvudman, nämligen landstinget i Västerbottens län (prop. 1985/86:68, UbU 9, rskr.111) och Göteborgs kommun (prop. 1987/88:170, UbU 39, rskr. 334) avser detta anslag endast verksamheten vid karolinska institutet. UHÄ har för detta anslag endast beräknat kompensation för pris- och löneökningar. Jag biträder UHÄ:s förslag och beräknar anslaget till (59 441 000 + 6 416 000 =) 65 857 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

5. till *Vissa tandvårdskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 65 857 000 kr.

D 4. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

1989/90	Utgift	48 356 000	Reservation	17 840 000
1990/91	Anslag	117 060 000		
1990/91	Förslag	78 697 000		

Detta anslag avser verksamhet inom högskoleområdet för vilken medel inte ställts till förfogande under annat anslag. Det avser bl. a. kostnader för internationalisering av högskoleutbildningen och för administrativ utveckling i högskolan samt för ett grundutbildningsråd. Anslaget avser även bidrag till Svenska institutet *dels* för uppbyggnaden av ett informations- och dokumentationscentrum i syfte att främja utbytet mellan Sverige och andra länder på högskole- och gymnasienivå, *dels* för vissa insatser inom undervisning för internationell förståelse m. m. Under anslaget beräknas också kostnader för svenska studenthemmet i Paris.

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och pris-omräkning
		Föredraganden	
1. Till universitets- och högskoleämbetets disposition	38 683 000	+ 7 343 000	4 822 000
2. Rådet för grundutbildning	5 800 000	+ 1 023 000	523 000
3. Ersättning för portokostnader	60 019 000	–60 019 000	0
4. Svenska institutet	2 950 000	+ 236 000	236 000
5. Svenska studenthemmet i Paris	286 000	+ 63 000	63 000
6. Personalutveckling inom högskolan	0	+ 6 106 000	552 000
7. Till regeringens disposition	14 322 000	+ 1 885 000	1 833 000
Summa kr.	**122 060 000**	**–43 363 000**	**8 029 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), Svenska institutet och Svenska studenthemmet i Paris.

UHÄ:s ändringsförslag innebär i korthet följande.

Ändamål	Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2 *Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1 Samverkan över Kvarken	– 195
2.2 Personalutveckling inom högskolan (från D 1)	+ 6 554
Summa under 2	+ 6 359
3 *Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1 ADB-system, H91	– 5 000
3.2 ADB-system, LANT 91	– 6 000
3.3 Rådet för grundutbildning	+ 500
3.4 Personalutveckling, engångsanvisning	– 1 000
Summa under 3	–11 500

Ändamål	Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
4. *Budgetförslag*	
4.1 STAR-projektet	+ 4 600
4.2 Administrativ informationsförsörjning	+ 1 300
4.3 EFTA-landsutbyte	+ 1 000
4.4 Östeuropasamarbete	+ 1 400
4.5 Portokostnader, bortfall	+ 5 000
4.6 LADOK/LANT drift	+ 2 000
utveckling/anpassning	+ 1 500
4.7 Datakommunikationsinfrastruktur, OSI	+ 1 900
Summa under 4	+18 700
Summa punkterna 2–4	**+13 559**

UHÄ hemställer att

1. under reservationsanslaget D 4.Vissa särskilda utgifter inom högskolan m.m. för budgetåret 1991/92 anvisas 118 061 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

2. medel anvisas för COMETTavgiften med beaktande av den vid utbetalningstillfället gällande valutakursen.

Svenska institutet

Stiftelsen svenska institutet hemställer i sin anslagsframställning om 600 000 kr. för budgetåret 1991/92 för informations- och dokumentationcentret (National Academic Mobility Information Centre, NAMIC). För kurser och stipendier samt för svensk lektor i Reykjavik föreslås oförändrat belopp.

Svenska studenthemmet i Paris

Svenska studenthemmet i Paris hemställer i sin anslagsframställning om 349 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Administrativt utvecklingsarbete

Under anslagsposten 1. Till universitets- och högskoleämbetets disposition har jag beräknat vissa medel för utveckling av ett nytt datorbaserat system för lokal antagning (LANT 91/LADOK) och för att slutföra utvecklingen av det nya centrala antagningssystemet (+13 500 000 kr.).

Rådet för grundutbildning

Rådet för grundutbildning som har inrättats inom UHÄ i enlighet med riksdagsbeslut 1989/90 UbU 18, rskr. 228, samt proposition 1990/91: 100 bil. 10, tillförs ytterligare 500 000 kr.

Medel för personalutveckling inom högskolan har överförts till anslaget D 4., anslagsposten 6 från anslaget D 1. Universitets- och högskoleämbete, anslagsposten 5.

Ersättning för portokostnader

Tjänstebrevsrätten upphörde den 1 juli 1990 för samtliga myndigheter inom högskolan. Ersättning för portokostnader för innevarande budgetår beräknas under förevarande anslag, fördelat per högskoleenhet. Jag fördelar nu dessa medel på respektive utbildning och forskningsanslag per högskoleenhet i enlighet med tidigare fördelning. Prisomräkning för medlen ingår i den allmänna prisomräkningen under varje anslag.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (117 060 000 – 43 363 000) = 78 697 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

6. till *Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 78 697 000 kr.

Grundläggande högskoleutbildning

D 5. Utbildning för tekniska yrken

1989/90	Utgift	1 122 754 000	Reservation	– 76 497 000[1]
1990/91	Anslag	1 217 258 000		
1991/92	Förslag	1 445 777 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för tekniska yrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor. Under anslaget beräknas vidare medel för försöksverksamhet med ingenjörsutbildning. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Högskoleenhet/Ändamål m. m.	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Universitetet i Stockholm	37 385 000	+ 6 334 000	5 310 000
Tekniska högskolan i Stockholm	276 116 000	+47 525 000	34 645 000
Högskoleutbildning på Gotland	0	+ 1 418 000	0
Universitetet i Uppsala	68 326 000	+ 13 292 000	7 744 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	20 043 000	+ 6 729 000	2 243 000
Högskolan i Falun/Borlänge	10 936 000	+ 4 961 000	1 531 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	12 316 000	+ 2 530 000	1 469 000
Högskolan i Örebro	4 703 000	+ 1 824 000	633 000
Universitetet i Linköping	117 074 000	+ 18 138 000	13 877 000
Högskolan i Jönköping	7 727 000	+ 3 086 000	851 000
Universitetet i Lund	180 388 000	+ 29 101 000	21 935 000
Högskolan i Halmstad	5 235 000	+ 2 944 000	705 000
Högskolan i Kalmar	22 655 000	+ 5 024 000	2 123 000
Högskolan i Karlskrona-/Ronneby	10 275 000	+ 152 000	1 189 000
Högskolan i Kristianstad	5 093 000	+ 2 725 000	505 000
Högskolan i Växjö	15 144 000	+ 1 276 000	2 299 000
Universitetet i Göteborg	27 975 000	+ 3 829 000	3 050 000
Chalmers tekniska högskola	198 189 000	+ 30 721 000	23 074 000
Högskolan i Borås	10 491 000	+ 3 645 000	1 393 000
Högskolan i Karlstad	11 408 000	+ 5 324 000	1 601 000
Högskolan i Skövde	5 287 000	+ 2 784 000	545 000
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	8 162 000	+ 1 817 000	641 000
Universitetet i Umeå	37 930 000	+ 7 993 000	4 938 000
Högskolan i Luleå	85 369 000	+ 16 480 000	9 322 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	22 187 000	+ 5 993 000	2 763 000
Högskolan i Östersund	3 915 000	+ 464 000	463 000
Tekniskt basår	790 000	+ 69 000	69 000
Vissa kurser för aktiv sjöpersonal	2 748 000	+ 107 000	207 000
Teknikerutbildning	4 650 000	+ 491 000	491 000
Till regeringens disposition	4 741 000	+ 1 744 000	574 000
Summa kr.	**1 217 258 000**	**+228 519 000**	**146 190 000**

Anslagsframställning jämte komplettering härav har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

UHÄ:s förslag till ändring av anslagen innebär i korthet följande.

Rättelse: S. 129 mittentabell rad 12 och 19 nedifrån Står: 5 869 000 resp. 1 479 000 Rättat till: 5 324 000 resp. 5 024 000 S. 130 under Gävle tillkommit 30 summa 60 S. 131 högerrad 1 nedifrån Rättat till: 725 S. 132 summa under Gävle ändrad till: 60 S. 133 rad 5, 8 under Kalmar och slutsummor ändrade S. 138 mitten nedifrån rad 9, 14 och rad 2 till höger nya belopp.

Planeringsramar för sektorn för utbildning för tekniska yrken budgetåret 1991/92

Utbildningslinje/poäng	Stockholm	Uppsala	Eskilstuna/Västerås	Falun/Borlänge	Gävle/Sandviken	Örebro	Linköping/Norrköping	Jönköping	Lund/Malmö
Viss teknisk utbildning (a-linjer)									
Miljö- och hälsoskyddslinjen, 120 p									
Summa									
Viss civilingenjörsutbildning (b-linjer)									
Arkitektlinjen, 180 p	60[1]								45
Datatekniklinjen, 180 p	90[1]						120		90
Elektrotekniklinjen, 180 p	295[1]								186
Farkosttekniklinjen, 180 p	90[1]								
Geoteknologilinjen, 180 p									
Industriell arbetsmiljölinjen, 180 p									
Industriell ekonomilinjen, 180 p	30						188		
Kemitekniklinjen, 180 p	120[1]								125
Lantmäterilinjen, 180 p	90[1]								
Maskinteknik-linjen, 180 p	250						120		118
Materialfysik-linjen, 180 p		45							
Materialtekniklinjen, 180 p	90[1]								
Samhällsbyggnadstekniklinjen, 180 p									
Teknisk fysik-linjen, 180 p	120[1]	120							67
Teknisk fysik- och elektroteknik-linjen, 180 p							180		
Väg- och vattenbyggnadslinjen, 180 p	100[1]								90
Summa	*1335*	*165*					*608*		*721*
Ingenjörsutbildning (b-linjer)									
Brandingenjörslinjen, 100 p									30
Data- och elektroniklinjen, 80 p				30	30		30		
Dataingenjörslinjen, 80 p					30				
Driftingenjörslinjen, 80 p	30[1]								30
Sjöingenjörslinjen, 40 p									
Textilingenjörslinjen, 80 p									
Verkstadsingenjörslinjen, 80 p									
Summa	*30*			*30*	*60*		*30*		*60*

Utbildningslinje/poäng	Halmstad	Kalmar	Karlskrona/ Ronneby	Växjö	Göteborg	Borås	Karlstad	Skövde	Trollhättan/ Uddevalla	Umeå	Luleå	Sundsvall/ Härnösand	Summa
Viss teknisk utbildning (a-linjer)													
Miljö- och hälsoskyddslinjen, 120 p										62			62
Summa										*62*			*62*
Viss civilingenjörsutbildning (b-linjer)													
Arkitektlinjen, 180 p					45[3]								150
Datatekniklinjen, 180 p					120[3]						90		510
Elektrotekniklinjen, 180 p					250[3]								731
Farkosttekniklinjen, 180 p													90
Geoteknologilinjen, 180 p											30		30
Industriell arbetsmiljölinjen, 180 p											30		30
Industriell ekonomilinjen, 180 p					60[3]						30		308
Kemitekniklinjen, 180 p					100[3]								345
Lantmäterilinjen, 180 p													90
Maskinteknik-linjen, 180 p					180[3]						140		808
Materialfysik-linjen, 180 p													45
Materialtekniklinjen, 180 p													90
Samhällsbyggnadstekniklinjen, 180 p											30		30
Teknisk fysik-linjen, 180 p					100[3]					30			437
Teknisk fysik- och elektroteknik-linjen, 180 p													180
Väg- och vattenbyggnadslinjen, 180 p					105[3]						30		325
Summa					*960*					*30*	*380*		*4 199*
Ingenjörsutbildning (b-linjer)													
Brandingenjörslinjen, 100 p													30
Data- och elektroniklinjen, 80 p										20		30	140
Dataingenjörslinjen, 80 p	45	30		60			30	30			30		255
Driftingenjörslinjen, 80 p		30			60[3]							30	180
Sjöingenjörslinjen, 40 p		24			30[3]								54
Textilingenjörslinjen, 80 p						20							20
Verkstadsingenjörslinjen, 80 p		30	16										46
Summa	*45*	*114*	*16*	*60*	*90*	*20*	*30*	*30*		*20*	*30*	*60*	*725*

Utbildningslinje/poäng	Stockholm	Uppsala	Eskilstuna/Västerås	Falun/Borlänge	Gävle/Sandviken	Örebro	Linköping/Norrköping	Jönköping	Lund/Malmö
Teknikerutbildning (b-linjer)									
Drifttekniker linjen, 80 p	60[1]		60			30			60
Maskinteknikerlinjen, 80 p									
Produktionstekniker-linjen, 80 p			30						
Textil- och konfektions-tekniklinjen, 80 p									
Summa	*60*		*90*			*30*			*60*
Yrkesteknisk utbildning YTII (b-linjer)[5]									
Byggnadsteknik-linjen, 60 p	30[1] [60]								
Industriell teknik-linjen, 60 p	30[1] [60]		60 [60]	0 [60]	0 [30]		0 [30]	90 [90]	30 [60]
Summa	*60*		*60*	*0*	*0*		*0*	*90*	*30*
Nautisk utbildning (b-linjer)									
Radiokommunikations-linjen, 40 p									
Sjökaptenslinjen, 40 p									
Styrmanslinjen, 80 p									
Summa									
Matematisk-naturvetenskaplig utbildning (b-linjer)									
Biotekniklinjen*, 40 p		12							10
Datavetenskapliga linjen, 160 p		60					30		
Fiskevårdslinjen, 80 p									
Matematisk-naturvetenskaplig linje, 160 p	249[2]	264					68		215
Summa	*249*	*336*					*98*		*225*
Summa a- och b-linjer	**1 734**	**501**	**150**	**30**	**60**	**30**	**736**	**90**	**1 096**

Utbildningslinje/poäng	Halmstad	Kalmar	Karlskrona/Ronneby	Växjö	Göteborg	Borås	Karlstad	Skövde	Trollhättan/Uddevalla	Umeå	Luleå	Sundsvall/Härnösand	Summa
Teknikerutbildning (b-linjer)													
Driftteknikerlinjen, 80 p		60	15		60[3]				30			60	435
Maskinteknikerlinjen, 80 p		30			45[3]								75
Produktionstekniker-linjen, 80 p		30					30					60	150
Textil- och konfektions-tekniklinjen, 80 p						40							40
Summa		*120*	*15*		*105*	*40*	*30*		*30*			*120*	*700*
Yrkesteknisk utbildning YTH (b-linjer)[5]													
Byggnadsteknik-linjen, 60 p					30[3] [45]						0 [15]		60 [120]
Industriell teknik-linjen, 60 p			30 [60]		60 [45]	0 [30]	60 [90]	30 [30]			90 [105]	30 [60]	555 [810]
Summa			*30*		*90*	*0*	*60*	*30*			*90*	*30*	*570*
Nautisk utbildning (b-linjer)													
Radiokommunikations-linjen, 40 p		30											30
Sjökaptenslinjen, 40 p		24			48[3]								72
Styrmanslinjen, 80 p		60			60[3]								120
Summa		*114*			*108*								*222*
Matematisk-naturvetenskaplig utbildning (b-linjer)													
Biotekniklinjen*, 40 p										10			32
Datavetenskapliga linjen, 160 p										30			120
Fiskevårdslinjen, 80 p					0 [16]								0 [16]
Matematisk-naturvetenskaplig linje, 160 p					188[4b]					111			1095
Summa					*188*					*151*			*1247*
Summa a- och b-linjer	**45**	**348**	**61**	**60**	**1541**	**60**	**120**	**60**	**30**	**263**	**500**	**210**	**7725**

[1] Tekniska högskolan i Stockholm.
[2] Universitetet i Stockholm.
[3] Chalmers tekniska högskola.
[4a] Universitetet i Göteborg. Antagning vartannat år.
[4b] Universitetet i Göteborg.
[5] Antagning till flertalet linjer sker var tredje termin. Här anges antalet nybörjarplatser budgetåret 1991/92 och inom klammer det totala antalet årsstudieplatser.
* Påbyggnadslinje.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Medel för gemensamma funktioner, UL	– 33
Summa under 2		*– 33*
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Datatekniklinjen., KTH	+ 525
3.2	Industriell ekonomlinjen, HLu	+ 627
3.3	Maskintekniklinjen, HLu	+ 718
3.4	Teknisk fysiklinjen, UUm	+ 1 253
3.5	Elektrotekniklinjen, KTH	+ 1 051
3.6	Elektrotekniklinjen, KTH	+ 865
3.7	Materialfysiklinjen, UU	+ 1 845
3.8	Matematisk- naturvetenskaplig linje, US, UU, ULi UL, UG, UUm,	+ 3 500
3.10	Kemistlinjen, HS/H	– 912
3.11	Utökning av matematisk-naturvetenskapliga linjen, UUm	+ 276
3.12	Ny ingenjörsutbildning, år 1, KTH, UU, HE/V, HF/B, HG/S, ULi, HJ, UL, HH, HK, HKr, CTH, HB, HKs, HS, UUm, HLu, HS/Hs	+30450
	Ny ingenjörsutbildning, år 2, KTH, UU, HE/V, HF/B, HÖ, ULi, HJ, UL, HH,HK, HK/R, HKr, HV, CTH, HB HKs, HS, HT/U, HLu, HS/H	+29 148
3.13	Yrkesteknisk högskoleutbildning (YTH), KS	+ 1 075
3.14	Vissa kurser för aktiv sjöpersonal	– 100
3.16	Omfördelning till matematisk-naturvetenskapliga linjen	– 1 750
3.17	Utrustning till viss grundutbildning, US, KTH, UU HE/V, HF/B, HG/S, HÖ, ULi, HJ, UL, HH, HK, HK/R, HV, UG, CTH, HB, HKs, HS, UUm, HLu, HS/H	+ 6 500
Summa under 3		*+70057*
Summa punkterna 2–3		**+70024**

[1] US=universitetet i Stockholm, KTH=tekniska högskolan i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HE/V=högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B=högskolan i Falun/Borlänge, HG/S=högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ=högskolan i Örebro, ULi=universitetet i Linköping, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HH=högskolan i Halmstad, HK=högskolan i Kalmar, HK/R=högskolan i Karlskrona/Ronneby, HKr=högskolan i Kristianstad, HV=högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, CTH=Chalmers tekniska högskola, HB=högskolan i Borås, HKs=högskolan i Karlstad, HS=högskolan i Skövde, HT/U=högskolan i Trollhättan/Uddevalla UUm=universitetet i Umeå, HLu=högskolan i Luleå, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand, HÖs=högskolan i Östersund

UHÄ hemställer att

1. utbyggnaden av ingenjörsutbildningen sker på det sätt som UHÄ föreslagit,

2. data- och elektroniklinjen vid högskolan i Skövde fr. o. m. budgetåret 1991/92 ersätts med dataingenjörslinjen,

3. vid högskolan i Kalmar tills vidare ingen antagning görs till radiokommunikationslinjen och att friställda resurser används för närliggande verksamhet,

4. planeringsramar fastställs i enlighet med vad som ovan förordats,

5. under reservationsanslaget D 5. Utbildning för tekniska yrken anvisas för budgetåret 1991/92 1 292 296 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Jag ansluter mig i huvudsak till UHÄ:s förslag till förändringar under detta anslag som innebär en uppföljning av de förslag som jag anmälde i förra årets budgetproposition.

Uppbyggnaden av den nya matematisk-naturvetenskapliga utbildningslinjen fortsätter under budgetåret 1991/92 och avslutas först under budgetåret 1992/93. Jag beräkar medel för budgetåret 1991/92 i enlighet med UHÄ:s förslag, varav (+ 1 750 000 kr.) som en förstärkning av anslaget och 1 750 000 kr. genom omfördelning inom anslagets ram.

Jag beräknar vidare medel för nästa steg i uppbyggnaden av den tvååriga ingenjörsutbildningen. I enlighet med den utbyggnadsplan som presenterades i förra årets budgetproposition tillkommer under budgetåret 1991/92 ytterligare 900 nybörjarplatser (+ 31 230 000 kr.). Statsrådet Persson har tidigare denna dag beräknat en minskning av anslaget B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet i förhållande till motsvarande minskning av antalet platser i den tekniska linjens fjärde årskurs. Jag återkommer även i det följande, under anslaget D 10. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, med förslag om en minskning av antalet platser för lokala linjer med teknisk inriktning.

Till frågan om teknikerutbildning i högskolan och gymnasieskolan återkommer regeringen i ett sammanhang i den planerade propositionen om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

Under budgetåret 1990/91 minskades anslaget för högskolan i Karlstad tillfälligt på grund av en förskjutning av antagningen till linjen för industriell teknik; förskjutningen gjordes i syfte att åstadkomma en jämnare total antagning till den yrkestekniska utbildningen vid högskolan. Jag beräknar nu medel för ett återställande av anslagsnivån (+ 960 000 kr.). Vidare bortfaller nu ett belopp svarande mot en engångsförstärkning budgetåret 1990/91 för vissa utbildningsinsatser inom sjöbefälsutbildningen på grund av ILO-konventionen nr 164 om hälsoskydd och sjukvård för sjömän (– 100 000 kr.).

UHÄ har föreslagit att den befintliga tvååriga data- och elektroniklinjen vid högskolan i Skövde fr. o. m. budgetåret 1991/92 får ersättas med den likaledes tvååriga dataingenjörslinjen. UHÄ har vidare tillstyrkt att data- och elektroniklinjen vid högskolan i Falun/Borlänge fr. o. m. budgetåret 1991/92 får ersättas med dataingenjörslinjen, samt att dataingenjörslinjen fr. o. m. samma budgetår får vara inrättad vid högskolan i Jönköping inom ramen för försöksverksamheten med ingenjörsutbildning. Jag biträder dessa förslag, som inte medför några kostnader.

UHÄ och skolöverstyrelsen (SÖ) har på regeringens uppdrag gemensamt utrett den flygtekniska utbildningens organisation. Vad angår den del av utbildningen som bör förläggas till gymnasieskolan avser regeringen att återkomma i den planerade propositionen om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

Beträffande flygteknisk utbildning inom högskolan har utredningsuppdraget inte omfattat utbildning på civilingenjörsnivå. Av annan utbildning finns för närvarande en lokal flygdriftingenjörslinje vid tekniska

högskolan i Stockholm (KTH), en inriktning mot lättkonstruktioner inom försöksverksamheten med ingenjörsutbildning vid universitetet i Linköping, båda om 80 poäng, samt en flygteknikerutbildning om 40 poäng vid högskolan i Eskilstuna/Västerås. De båda förstnämnda linjerna bygger på treårig naturvetenskaplig eller teknisk linje, den senare på tvåårig flygteknisk gren i gymnasieskolan.

Enligt förslaget från UHÄ och SÖ bör flygteknisk utbildning på ingenjörsnivå kunna inrymmas inom den totalram som riksdagen beslutat om för den nya ingenjörsutbildningen. Utbildningen bör utformas som studieinriktningar inom den allmänna maskiningenjörslinje som förutses bli inrättad sedan den nu pågående försöksverksamheten upphört. Beslut om inrättande av sådan studieinriktning ankommer därmed på varje enskild högskola. Jag kan för egen del ansluta mig till detta förslag.

UHÄ och SÖ har därutöver föreslagit att de högskolor som startar sådan utbildning – inom en ram om sammanlagt högst 120 årsstudieplatser – skall erhålla extra resurser eftersom utbildningen är mer kostnadskrävande än övriga ingenjörsutbildningar. Resursskälen och det begränsade platsantalet talar enligt UHÄ och SÖ också för att utbildningen endast bör etableras vid ett begränsat antal högskolor; i första hand bör KTH , högskolan i Eskilstuna/Västerås och universitetet i Linköping vara aktuella.

Jag har inget att invända emot övervägandena om utbildningens lokalisering, men är inte beredd att föreslå en särskild förstärkning av det angivna slaget. Sådana variationer i resursbehoven mellan olika utbildningar bör normalt sett kunna utjämnas inom de totala sektorsanslagen för varje högskola.

Jag har i denna del samrått med försvars- och kommunikationsministrarna samt med statsrådet Persson.

UHÄ har föreslagit att högskolan i Borås skall få anordna en längre variant, om 120 poäng, av kemiingenjörslinjen samt att resurser för det tillkommande tredje året skall tillföras förevarande anslag med motsvarande minskning av anslaget D 10. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser. Jag har för egen del inget att invända mot att högskolan försöksvis prövar den föreslagna fördjupningen av kemiingenjörs-utbildningen. Jag anser dock att den tills vidare bör genomföras genom att högskolan utnyttjar möjligheten att inrätta en lokal påbyggnadslinje inom ramen för det nämnda anslaget.

UHÄ har vidare föreslagit att ingen antagning skall göras till radiokommunikationslinjen vid högskolan i Kalmar fr. o. m. budgetåret 1991/92, i avvaktan på att behovet av och förutsättningarna för radiotelegrafistutbildningen utreds. Under tiden bör resurserna för utbildningen få användas för närliggande verksamhet inom den tekniska yrkesutbildningssektorn. Jag är för närvarande, innan resultatet av en sådan utredning föreligger, inte beredd att ta ställning till förslaget. Jag har i denna fråga samrått med försvarsministern.

Medel för försöksverksamhet med ingenjörsutbildning på Gotland har under innevarande budgetår beräknats under anslagsposten för tekniska högskolan i Stockholm. Jag tar nu upp motsvarande medel under anslags-

posten Högskoleutbildning på Gotland. Detta innebär inte någon förändring av de utgångspunkter för planeringen av högskoleutbildning på Gotland som regeringen tidigare redovisat (prop. 1987/88: 100 bil. 10. s. 33).

Mina förslag i fråga om nybörjarplatser för budgetåret 1991/92 på linjer för utbildning inom sektorn framgår av tabellen över planeringsramar. Under a) i tabellen anges planeringsramar per linje och högskoleenhet, under b) planeringsramar per grupp av linjer och högskoleenhet tillsammans med ett underlag i form av beräknad antagning per linje och högskoleenhet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (1 217 258 000 + 228 519 000=) 1 445 777 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

7. fastställa planeringsramar för budgetåret 1991/92 i enlighet med vad jag har förordat,

8. till *Utbildning för tekniska yrken* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 445 777 000 kr.

D 6. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken

1989/90 Utgift	432 123 000	Reservation	– 36 777 000[1]
1990/91 Anslag	486 121 000		
1990/91 Förslag	565 201 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Högskoleenhet/Ändamål m. m.	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Universitetet i Stockholm	79 434 000	+ 14 335 000	12 411 000
Universitetet i Uppsala	55 630 000	+ 7 916 000	6 850 000
Högskolan i Eskilstuna/ Västerås	5 352 000	+ 743 000	660 000
Högskolan i Falun/Borlänge	5 589 000	+ 856 000	751 000
Högskolan i Gävle/ Sandviken	4 070 000	+ 677 000	599 000
Högskolan i Örebro	30 314 000	+ 5 723 000	4 188 000
Universitetet i Linköping	24 542 000	+ 4 246 000	3 592 000
Högskolan i Jönköping	3 078 000	+ 576 000	503 000
Universitetet i Lund	74 783 000	+ 11 549 000	9 025 000
Högskolan i Kalmar	2 061 000	+ 322 000	198 000
Högskolan i Kristianstad	2 248 000	+ 1 092 000	350 000
Högskolan i Växjö	19 676 000	+ 3 323 000	2 922 000
Universitetet i Göteborg	69 724 000	+ 11 473 000	9 560 000
Högskolan i Borås	1 985 000	+ 347 000	277 000
Högskolan i Karlstad	15 069 000	+ 2 650 000	2 297 000
Högskolan i Skövde	6 703 000	+ 798 000	708 000
Universitetet i Umeå	43 516 000	+ 7 056 000	5 888 000
Högskolan i Luleå	7 428 000	+ 1 029 000	825 000
Högskolan i Sundsvall/ Härnösand	9 139 000	+ 1 515 000	1 345 000
Högskolan i Östersund	20 898 000	+ 3 292 000	2 410 000
Vissa kostnader för ekonomlinjen	3 742 000	– 576 000	383 000
Till regeringens disposition	1 140 000	+ 138 000	138 000
Summa kr.	**486 121 000**	**+ 79 080 000**	**65 880 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

UHÄ:s förslag till ändring innebär i korthet följande.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Medel för gemensamma funktioner, UL	+ 181
Summa under 2		+ 181
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Juristlinjen, US, UU, UL	0
3.2	Internationella ekonomlinjen, UG	+ 504
3.3	Ekonomlinjen, UG	– 202
3.4	PEG, US, UG	– 1 549
3.5	Ekonomlinjen	– 286
3.6	Internationella ekonomlinjen, UUm	+ 448
3.7	Ekonomlinjen HKr, HB	+ 672
3.8	Ekonomlinjen	– 309
3.9	Påbyggnadslinjen i socialt arbete, HÖ, HÖs	+ 716
3.10	ADB-linjen, HÖ, ULi, UL, UG, HV	+ 2 195
3.11	Ekonomlinjen, USUU, ULi, UL, UG, UUm	– 4 233
3.12	Utrustning till grundutbildning	+ 12 600
Summa under 3		+ 10 595
Summa punkterna 2 – 3		**+ 10 777**

[1] US=universitetet i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HE/V=högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B=högskolan i Falun/Borlänge, HG/S=högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ=högskolan i Örebro, ULi=universitetet i Linköping, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HK=högskolan i Kalmar, HKr=högskolan i Kristianstad, HV=högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, HB=högskolan i Borås, HKs=högskolan i Karlstad, HS=högskolan i Skövde, UUm=universitetet i Umeå, HLu=högskolan i Luleå, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand, HÖs=högskolan i Östersund

UHÄ hemställer att

1. planeringsramar fastställs i enlighet med vad somUHÄ förordat,

2. under reservationsanslaget D 6. Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken anvisas för budgetåret 1991/92 496 858 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar under detta anslag medel i huvudsaklig överensstämmelse med UHÄ:s förslag och i konsekvens med tidigare fattade beslut.

Mina förslag i fråga om nybörjarplatser för budgetåret 1991/92 på linjer för utbildning inom sektorn framgår av tabellen över planeringsramar. Under a) i tabellen anges planeringsramar per linje och högskoleenhet, under b) planeringsramar per grupp av linjer och högskoleenhet tillsammans med ett underlag i form av beräknad antagning per linje och högskoleenhet.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (486 121 000 + 79 080 000=) 565 201 000 kr.

Planeringsramar för sektorn för utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken budgetåret 1991/92

Utbildningslinje/poäng	Stockholm	Uppsala	Eskilstuna/ Västerås	Falun/ Borlänge	Gävle/ Sandviken	Örebro	Linköping/ Norrköping	Jönköping	Lund/ Malmö	Kalmar
Statlig högskoleutbildning										
a) Fortbildning i socialt behandlingsarbete, 30*									20	
Socialt arbete, 40*	20					20				
Handelslinjen, 60 (YTH)	0[30][1]									
Kontorslinjen, 60 (YTH)					0[30][1]					
Linjen för kostekonomi och kostterapi, 120		54								
Psykologlinjen, 200	30	30							30	
Storhushålls- och restauranglinjen, 60 (YTH)									30[30][1]	
b) Förvaltningslinjen, 140	(150)	(60)				(75)	(60)		(95)	
Hotell- och restaurangekonomlinjen, 140										
Linjen för personal- och arbetslivsfrågor, 140	(150)	(60)				(45)	(60)		(60)	
Sociala linjen, 140	(210)					(150)			(150)	
Ekonomlinjen, 140	(330)	(250)	(60)[2]	(60)[2]	(30)	(160)	(75)	(60)[2]	(260)	
Internationella ekonomlinjen, 160		(90)					(90)		(90)	
Juristlinjen, 180	(400)	(290)							(315)	
Samhällsvetarlinjen, 120		(80)				(30)			(110)	
Systemvetenskapliga linjen, 120	(90)	(60)				(50)	(60)		(90)	
Turismlinjen, 80				(60)						(60)
ADB-linjen, 60	(100)		(60)		(30)	(20)	(20)		(60)	
Planeringsram för linjer enligt b)	1 430	890	120	120	60	530	365	60	1 230	60
Summa a- och b-linjer	1 480	974	120	120	60	550	365	60	1 310	60

Utbildningslinje/poäng	Kristian-stad	Växjö	Göte-borg	Borås	Karl-stad	Skövde	Umeå	Luleå	Sunds-vall/ Härnö-sand	Öster-sund	Summa
Statlig högskole-utbildning											
a) Fortbildning i socialt behandlingsarbete, 30*											20
Socialt arbete 40*			20				20			20	100
Handelslinjen, 60 (YTH)											0[30][1]
Kontorslinjen, 60 (YTH)											0[30][1]
Linjen för kost-ekonomi och kostterapi, 120			72				38				164
Psykologlinjen, 200			30				30				150
Storhushålls- och restauranglinjen, 60 (YTH)											30[30][1]
b) Förvaltnings-linjen, 140		(30)	(120)		(30)		(60)			(60)	740
Hotell- och restau-rangekonomlinjen, 140			(60)								60
Linjen för personal- och arbetslivs-frågor, 140		(30)	(60)		(30)		(60)			(30)	585
Sociala linjen, 140			(210)				(120)			(120)	960
Ekonomlinjen, 140	(60)[3]	(125)	(230)	(60)[3]	(150)	(60)[2]	(100)	(90)	(100)	(30)	2 290
Internationella ekonomlinjen, 160		(30)	(120)				(30)				450
Juristlinjen, 180			(120)[4]				(40)[4]				1 165
Samhällsvetar-linjen, 120		(20)	(60)				(45)				345
Systemvetenskapliga linjen, 120		(40)	(90)		(48)	(30)	(60)	(30)	(30)	(60)	738
Turismlinjen, 80										(60)	180
ADB-linjen, 60		(10)	(60)						(30)		390
Planeringsram för linjer enligt b)	60	285	1 130	60	258	90	515	120	160	360	7 903
Summa a- och b-linjer	60	285	1 252	60	258	90	603	120	160	380	**8 367**

* Påbyggnadslinje.
[1] Antagning sker var tredje termin. Här anges antalet nybörjarplatser budgetåret 1991/92 och inom klammer det totala antalet åp. (YTH Ha US, Ko HG/S, St UL).
[2] Varav 30 endast basblock. (Ekonoml. HE/V HF/B HJ HKr HS).
[3] Endast basblock (Ekonoml. HB).
[4] Avser grundläggande rättsutbildning, 80 p. (Juristl. UG UUm).

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

9. fastställa planeringsramar för budgetåret 1991/92 i enlighet med vad jag har förordat,

10. till *Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 565 201 000 kr.

D 7. Utbildning för vårdyrken

1989/90 Utgift	438 218 000	Reservation	−53 441 000[1]
1990/91 Anslag	477 300 000		
1991/92 Förslag	537 890 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för vårdyrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor. Medel för kommunal högskoleutbildning inom sektorn beräknas under anslaget D 11. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet/ändamål	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Karolinska institutet	151 602 000	+16 465 000	16 752 000
Universitetet i Uppsala	67 104 000	+ 9 114 000	7 510 000
Universitetet i Linköping	28 569 000	+ 3 117 000	3 086 000
Universitetet i Lund	86 074 000	+10 851 000	10 041 000
Universitetet i Lund enheten för tandläkarutbildning i Malmö	17 630 000	+ 2 285 000	2 217 000
Universitetet i Göteborg	75 053 000	+ 7 123 000	8 509 000
Universitetet i Umeå	50 618 000	+ 8 170 000	5 983 000
Till universitets- och högskoleämbetets disposition	0	+ 2 097 000	0
Till regeringens disposition	650 000	+ 1 368 000	79 000
Summa kr.	**477 300 000**	**+ 60 590 000**	**54 177 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

UHÄ:s förslag till ändring innebär i korthet följande.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Medel för gemensamma funktioner, UL, UL enheten för tandläkarutb i Malmö	+ 251
Summa under 2		+ 251
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Läkarlinjen, UG	−1 914
3.2	Läkarlinjen, UUm	+1 837
3.3	Apotekarlinjen, UU	+1 465
3.4	Receptarielinjen, UU	+ 694
3.5	Tandläkarlinjen, KI	− 560
3.6	Utb i psykoterapi, KI	− 168
3.7	Utrustning till grundutbildning	+2 500
Summa under 3		+3 854
4.	*Budgetförslag*	
4.1	Logopedlinjen, förlängning och utökad planeringsram, KI, UL, UG	0
Summa under 4		0
Summa punkterna 2–4		**+4 105**

[1] KI=karolinska institutet, UU=universitetet i Uppsala, ULi=universitetet i Linköping, UL=universitetet i Lund, UG=universitetet i Göteborg, UUm=universitetet i Umeå.

UHÄ hemställer att

1. planeringsramar fastställs i enlighet med vad som ovan förordats,
2. logopedlinjen förlängs från 120 till 160 poäng enligt UHÄ:s förslag,
3. under reservationsanslaget D 7. Utbildning för vårdyrken för budgetåret 1991/92 anvisas 481 405 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Anslaget Utbildning för vårdyrken avser de statliga utbildningarna inom utbildningsdepartementets område. Under anslaget D 11. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m. anvisas medel till de kommunala vårdutbildningarna. För sammanhangets skull behandlar jag här även dessa utbildningar.

Riksdagen fastställde våren 1990 antalet nybörjarplatser för budgetåret 1990/91, vilket något översteg vad som föreslagits i budgetpropositionen. Inför budgetåret 1991/92 föreslår jag endast marginella förändringar av dimensioneringen. En sammanfattning av mina förslag i fråga om nybörjarplatser för budgetåret 1991/92 för den statliga och kommunala utbildningen inom denna sektor finns i tabellerna över planeringsramar.

I min anslagsberäkning har jag beräknat medel för konsekvenser av tidigare beslut i enlighet med UHÄ:s förslag.

Planeringsramar för statlig utbildning inom sektorn för utbildning för vårdyrken budgetåret 1991/92

Utbildningslinje m. m.	Högskoleort						
	Stockholm	Uppsala	Linköping	Lund/ Malmö	Göteborg	Umeå	Summa
Apotekarlinjen, 160 poäng		100					100
Logopedlinjen, 160 poäng	28[1]			28[1]	0		56
Läkarlinjen, 220 poäng	280	110	60	190	103	122	865
Receptarielinjen, 80/40 poäng		320[2]					320
Rehabiliteringslinjen, sjukgymnastik, 100 poäng	144			104			248
Tandläkarlinjen, 180 poäng	100			40	80	60	280
Utbildning i psykoterapi, 60 poäng	16			16		16	48
Påbyggnadslinje i toxikologi, 20/80 poäng[3]	30						30
Påbyggnadslinje i sjukgymnastik, 20 poäng	20			20			40
Påbyggnadslinje, fördjupning i arbetsterapi, 20 poäng				10	20	10	40
Påbyggnadslinje, fördjupning i sjukgymnastik, 20 poäng	20			20			40
Summa	**638**	**530**	**60**	**428**	**203**	**208**	**2067**

[1] Antagning var fjärde termin, ingen antagning vid universitetet i Göteborg 1991/92.
[2] Varav 100 nybörjarplatser avser receptarielinjen, 80 poäng.
[3] Antagning var fjärde termin.

Logopedlinjen

I förra årets budgetproposition anförde jag att jag inte var beredd att tillstyrka UHÄ:s förslag att förlänga logopedlinjen från 120 till 160 poäng och samtidigt glesa ut antagningstillfällena från var tredje termin till var fjärde termin per ort. Skälet för mitt ställningstagande var att en förlängd utbildning skulle innebära att färre studerande per år examinerades från utbildningen och att det fanns oklarheter om tillgång på och behov av logopeder.

UHÄ återkommer nu i sin anslagframställning med förslaget om en förlängning av logopedlinjen med 40 poäng inom oförändrad kostnadsram för linjen och med utglesning av antagningstillfällena. UHÄ föreslår emellertid att antalet nybörjarplatser ökas från 24 till 28 per högskola för att kompensera den lägre examination som blir en följd av reformen. En förlängning av utbildningen kommer enligt UHÄ:s bedömning också att innebära att fler studerande fullföljer utbildningen. Sammantaget anser UHÄ att åtgärderna endast obetydligt kommer att påverka tillskottet av examinerade logopeder till arbetsmarknaden.

UHÄ redovisar också aktuella uppgifter över tillgång och förväntad efterfrågan på logopeder. Enligt dessa finns det ingen anledning att befara att en förlängning av utbildningen skulle innebära att det uppkommer en brist på logopeder.

Jag föreslår i enlighet med UHÄ:s förslag att logopedlinjen omfattar 160 poäng för dem som fr. o. m. höstterminen 1991 påbörjar utbildningen. Jag föreslår också en ökad dimensionering från 24 till 28 nybörjarplatser per högskoleenhet och med antagning var fjärde termin inom ramen för oförändrade resurser.

Apotekarlinjen och receptarielinjen

I samband med att riksdagen under 1989/90 års riksmöte beslöt om en ökning av antalet platser på apotekarlinjen och receptarielinjen gav riksdagen som sin mening regeringen tillkänna att såväl apotekar- som receptarielinjen under den nu aktuella treårsperioden vardera bör tillföras ytterligare 20 nybörjarplatser. Jag har inte bedömt det vara möjligt att i rådande budgetsituation föreslå denna utökning för budgetåret 1991/92.

Kunskapsprov efter läkares och tandläkares allmäntjänstgöring

I regeringens proposition(1988/89:138) om riktlinjer för läkares specialisttjänstgöring m. m. föreslogs att ansvaret för att utforma och organisera kunskapskontrollen under läkares allmäntjänstgöring (AT) skulle föras över från socialstyrelsen till utbildningsmyndigheterna. Jag utgår från att utformningen av denna kunskapskontroll kommer att ske i nära samverkan mellan utbildningsmyndigheterna och huvudmännen för hälso- och sjukvården och för tandvården samt socialstyrelsen. Regeringen har den 28 juni 1990 gett universitets- och högskoleämbetet i uppdrag att förbereda denna uppgift, som också innefattar prov under tandläkarnas allmän-

10 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100. Bilaga 10*
Rättelse: S. 152 mittentabell rad 3, 14, 19, och 27 samt S. 159 mittentabell rad 15 och 19 ändrade belopp.

Planeringsramar för sektorn för utbildning för vårdyrken budgetåret 1991/92. Kommunal högskoleutbildning

Utbildningslinje/poäng	Landstingskommun/motsvarande													
	Stockholms LL	Uppsala LL	Södermanlands LL	Östergötlands LL	Jönköpings LL	Blekinge LL	Kalmar LL	Kronobergs LL	Kristianstads LL	Malmöhus LL	Malmö kommun	Hallands LL	Göteborgs- och Bohus läns LL	Vårdskoleförbundet
Hälso- och sjukvårdslinjen, 80/90	780	195	110	185	190	100	110	128	154	262	166	105	80	232
Hörselvårdslinjen, 80	16									12				14
Laboratorieassistentlinjen, 90	150	78		24	16	20				34	51			80
Ortopedtekniska linjen, 60/120					32									
Rehabiliteringslinjen, 100														
arbetsterapi	60			48	64					64				48
sjukgymnastik		80		40										80
Sociala omsorgslinjen, 80/100	120		15	40	54	16	16	15	24		80			65
Tandhygienistlinjen, 40	40				10[1]				12[1]		16[1]	12		16
Påbyggnadslinjer i anslutning till														
hälso- och sjukvårdslinjen, 20/50	349	84	48	80	76	10	46	51	75	206	32	30	30	196
laboratorieassistentlinjen, 6/40	40	32		32							24[1,3]			44
rehabiliteringslinjen, 20	10	10		20	10					10				30
Summa	1 565	479	173	469	452	146	172	194	265	588	369	147	110	805
Lokala linjer och fristående kurser (årsstudieplatser)	90	36	27	24	31	12	12	8	5	9	11	5	6	29

Utbildningslinje/poäng	Landstingskommun/motsvarande											
	Älvsborgs LL	Skaraborgs LL	Värmlands LL	Örebro LL	Västmanlands LL	Kopparbergs LL	Gävleborgs LL	Västernorrlands LL	Jämtlands LL	Västerbottens LL	Norrbottens LL	Summa
Hälso- och sjukvårdslinjen, 80/90	205	150	132	175	110	118	130	166	68	210	150	4411
Hörselvårdslinjen, 80				16[1]								58
Laboratoricassistentlinjen, 90	16		10	32				12		56		579
Ortopedtekniska linjen, 60/120												32
Rehabiliteringslinjen, 100												
arbetsterapi				60						60	32	436
sjukgymnastik										60	32	292
Sociala omsorgslinjen, 80/100	20	16	16	40		28	28	24	25	50	27	719
Tandhygienistlinjen, 40			10	16[1]		10	16			15[1]		173
Påbyggnadslinjer i anslutning till												
hälso- och sjukvårdslinjen, 20/50	88	60	35	102	54	72	54	59	25	87	60	2009
laboratoricassistent-linjen, 6/40				18						15		205
rehabiliteringslinjen, 20				10						20		120
Summa	329	226	203	469	164	228	228	261	118	573	301	**9034**
Lokala linjer och fristående kurser (årsstudieplatser)	14	11	17[2]	32	23	31	30	36	12	36	33	580

[1] Antagning vart annat år.
[2] Varav 2 årsstudieplatser avser musikutbildning i Arvika.
[3] 16 pl. används vartannat år av Malmö kommun resp. Malmöhus l.l.

tjänstgöring. Som en följd beräknar jag nu medel för detta ändamål under anslaget Utbildning för vårdyrken (+2097000 kr.) att disponeras av UHÄ. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

Tandvårdsutbildningar

Översyn av tandvårdsutbildningarna

Mitt förslag: Tandhygienistlinjen förlängs från 40 till 80 poäng den 1 juli 1992. Möjlighet att välja tandsköterskekurs skall finnas så att dubbel kompetens, enligt utredningens förslag, kan erhållas. Tandteknikerlinjen, 120 poäng, inrättas den 1 juli 1992 med samma lokalisering som den tidigare utbildningen i gymnasieskolan. UHÄ får i uppdrag att utreda huvudmannaskapsfrågan och dimensioneringen för tandteknikerlinjen samt dimensionering och lokalisering för tandhygienistlinjen.

Utredarens förslag: Utredaren (Utbildningar för framtidens tandvård, SOU 1989:28) föreslår att en ny utbildningslinje skall inrättas inom den kommunala delen av högskolan, tandsköterskelinjen. Den föreslagna utbildningen skall ersätta både den nuvarande tandhygienistutbildningen inom den kommunala högskolan och den nuvarande tandsköterskeutbildningen inom gymnasieskolan. En konsekvens av utredningens förslag blir att dessa två utbildningar avvecklas. Utredningen föreslår också en ny personalkategori i tandvården, benämnd legitimerad tandsköterska.

Den legitimerade tandsköterskans arbetsuppgifter skall sammanfalla med de nuvarande för både tandsköterska och tandhygienist. Förslaget om en dubbel kompetens föranleds enligt utredningen av nya arbetssätt inom tandvården, där patienten skall få en individuellt tillämpad, fullgod vård som skall ges av den personalgrupp som är bäst lämpad för uppgiften i det enskilda fallet. Detta förfaringssätt leder till att resurserna i tandvården utnyttjas på effektivaste sätt.

Utredningen anser att utbildningen både av den legitimerade tandsköterskan och av tandläkaren skall syfta till en relativt självständig roll för den legitimerade tandsköterskan. Mot bakgrund av den förmodade utvecklingen av tandhälsan är det rimligt att anta att legitimerade tandsköterskor kommer att utföra regelbunden kontroll och behandling av relativt friska patienter som en första nivå av tre inom den framtida tandvården. På de övriga nivåerna behandlas patienten av tandläkare eller specialisttandläkare biträdd av, och i samarbete med, legitimerad tandsköterska.

Utredningen föreslår att utbildningen skall omfatta två års studier omfattande 80 poäng och att den skall omfatta sex månaders allmäntjänstgöring.

Utredningen föreslår att tandteknikerutbildningen får ett mycket nära samarbete med tandläkarutbildningen. Den brist på tandtekniker som finns i dag beror i stor utsträckning på att examinationsfrekvensen är ovanligt låg. Utredningen anser att detta beror på att den nuvarande gymnasieutbildningen lockat sökande som först under studierna insett yrkets inriktning, och då i många fall valt att avbryta studierna. Utredningen anser att i och med att utbildningen blir en högskoleutbildning kommer de studerande att vara bättre förberedda. Examinationsfrekvensen kommer att öka, så att behovet av tandtekniker bättre tillgodoses.

Remissinstanserna: En fullständig remissammanställning och sammanfattning av betänkandet finns i prop. 1989/90: 100, bil. 10, s. 487–497. De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget med en 80- poängs utbildning till legitimerad tandsköterska som skall ersätta de två personalkategorier som idag verkar inom vården som tandsköterska resp. tandhygienist. Tillstyrkandet är dock ofta kombinerat med förbehåll, speciellt angående yrkes- och utbildningsbenämningen samt den legitimerade tandsköterskans dubbla roll.

Remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag om att tandteknikerutbildningen flyttas från gymnasieskolan till högskolan. De flesta remissinstanser tillstyrker utredningens förslag att tandteknikerutbildningen skall förläggas till den statliga högskolan i anslutning till tandläkarutbildningen. Några remissinstanser, såsom karolinska institutet (KI), anser dock att utbildningen bör vara en kommunal högskoleutbildning för att underlätta samverkan med övriga medellånga vårdutbildningar, då förkunskapskraven föreslås vara desamma.

UHÄ:s utvärdering av den tvåårige försöksutbildningen på tandhygienistlinjen: UHÄ redovisade i juni 1990 regeringsuppdraget om utvärdering av försöksverksamheten med tvåårig tandhygienistutbildning i den kommunala högskolan. Utvärderingen redovisar mycket positiva resultat. Utbildningen har lyckats väl med att rekrytera från gymnasieskolans allmänna linjer (63% av de studerande kommer därifrån). De nya behörighetskraven förefaller ha fungerat tillfredsställande. Studievana förefaller ha haft större betydelse för goda studieresultat och få avhopp, än yrkeserfarenhet inom området. Högskolorna uppger även att det är en fördel med olika bakgrund och erfarenhet i undervisningen. Innehållet i utbildningen har fördjupats med den längre utbildningstiden. Vidare har de studerande uppnått högre grad av klinisk mognad, större självständighet och initiativtagande i och med den längre utbildningstiden. Därmed har den tvåårige utbildningen givit de studerande en bättre grund för det arbetssätt som anges som mål i den tandvårdspolitiska propositionen.

Skälen för mitt förslag: I samband med prop. 1989/90: 100 bil. 10, s. 253–257 behandlade jag utredningen Utbildningar för framtidens tandvård (SOU 1989: 28). Jag framhöll då att jag skulle avvakta med ett förslag angående de övriga tandvårdsutbildningarna (utom tandläkarlinjen) tills UHÄ:s utvärdering av försöksverksamheten med en tvåårig tandhygienistutbildning presenterades.

Mycket talar för att tandvården i framtiden kommer att behöva självständigt arbetande personalkategorier, som kommer att arbeta i tandvår-

dsteam. På många orter i landet kommer en kombinationskompetens att innebära ett optimalt utnyttjande av personalens utbildning och ett varierat utbud av arbetsuppgifter. Försöksverksamheten med en tvåårig tandhygienistlinje visar att det finns mycket för tandvårdens del att vinna på att tandhygienisternas kompetens förstärks, såväl ur ekonomisk synvinkel som ur patientens.

Jag anser dock att det åtminstone i ett övergångsskede skall vara möjligt att kunna utbilda sig för i första hand assisterande arbetsuppgifter inom tandvården. Jag föreslår därför att tandsköterskeutbildningen inklusive de påbyggnadskurser som bedrivs i anslutning till denna inom gymnasieskolan fr. o. m. 1992/93 överflyttas till den kommunala delen av högskolan som en del av utbudet inom ramen för lokala linjer och fristående kurser.

Jag föreslår vidare att tandhygienistlinjen, 40 poäng, inom den kommunala högskolan förlängs till 80 poäng den 1 juli 1992. Den förlängda utbildningen skall i princip baseras på den av UHÄ utvärderade försöksutbildningen. Dessutom bör tandsköterskemoment ingå som en frivillig delkurs för de studerande som inte har tandsköterskeutbildning. På så sätt kan de studerande skaffa sig den dubbla kompetens tandvården behöver i framtiden. Jag har för avsikt att ge UHÄ i uppdrag att se över tandhygienistlinjens dimensionering och lokalisering så att resurserna utnyttjas så effektivt som möjligt.

När det gäller tandteknikerutbildningen ansluter jag mig till utredarens och remissopinionens syn att utbildningen bör bedrivas i högskolan. Jag föreslår att en ny linje inrättas, tandteknikerlinjen omfattande 120 poäng den 1 juli 1992. När det gäller frågan om statligt resp. kommunalt huvudmannaskap ser jag inga större problem med någotdera alternativet. Lokaliseringen i framtiden bör ändå enligt min mening ske vid samma orter där tandläkarutbildning bedrivs, det vill säga den lokalisering som finns i dag. Jag har för avsikt att under innevarande budgetår ge UHÄ i uppdrag att redovisa ett förslag om den nya tandteknikerlinjens dimensionering samt hur utbildningen kan planeras och genomföras utan ökning av de ekonomiska ramar som finns på statsbudgeten för tandteknikerutbildningen. UHÄ skall dessutom redogöra för de utbildningsmässiga och ekonomiska konsekvenserna av ett statligt resp. ett kommunalt huvudmannaskap.

Jag har i dessa frågor samrått med chefen för socialdepartementet och med statsrådet Persson.

Övriga medellånga vårdutbildningar

Enligt utbildningsutskottets betänkande 1989/90:UbU 21, s.18, finns det anledning att göra en samlad, bred översyn av de medellånga vårdutbildningarnas längd. Det väsentliga i den översyn som utskottet föreslog var att dels pröva utbildningarnas längd i förhållande till de krav på väl avvägd utbildning som arbetsmarknaden ställer, dels beakta de anpassningar till internationella förhållanden som blir alltmer nödvändiga. Behovet av påbyggnadsutbildningar i anslutning till grundutbildning på linje borde också omfattas av översynen liksom frågan om hur eventuella på-

byggnadsutbildningar skall organiseras. Även vårdutbildningarnas samverkan med den statliga högskolan bör enligt riksdagen belysas i förekommande fall.

För egen del vill jag anföra följande. Inom regeringskansliet utreds för närvarande hälso- och sjukvårdslinjens längd, innehåll, inriktningar, internationell gångbarhet, benämning och påbyggnadsutbildningar i anslutning till linjen.

Regeringen uppdrog den 3 maj 1989 åt UHÄ att se över sociala omsorgslinjen avseende bl. a. organisation, innehåll, rekrytering och påbyggnadsutbildningar. UHÄ utreder också rehabiliteringslinjens längd, innehåll och förkunskapskrav. Utredningarna kommer att redovisas inom innevarande budgetår. Tandhygienistlinjen har redan utretts och jag har tidigare redogjort för mina ställningstaganden vad beträffar denna utbildning. Jag utgår ifrån att UHÄ under budgetperioden även ser över de övriga medellånga vårdutbildningarna vad gäller längd och internationell gångbarhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

11. bemyndiga regeringen att förlänga logopedlinjen med 40 poäng till 160 poäng,

12. fastställa planeringsramar för budgetåret 1991/92 i enlighet med vad jag förordat,

13. bemyndiga regeringen att den 1 juli 1992 förlänga tandhygienistlinjen med 40 poäng till 80 poäng,

14. bemyndiga regeringen att den 1 juli 1992 inrätta en allmän utbildningslinje, tandteknikerlinjen om 120 poäng.

15. till *Utbildning för vårdyrken* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 537 890 000 kr.

D 8. Utbildning för undervisningsyrken

1989/90	Utgift	899 456 000	Reservation	– 19 907 000[1]
1990/91	Anslag	860 673 000		
1991/92	Förslag	1 007 063 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för undervisningsyrken vid de statliga högskoleenheterna samt den del av personalutbildningen för skolväsendets behov som hänförs till universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer inom denna yrkesutbildningssektor samt för vissa kurser m. m. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen. Medel för kommunal högskoleutbildning inom sektorn beräknas under anslaget D 11. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

Högskoleenhet/ändamål	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	138 054 000	+ 22 608 000	17 568 000
Konstfackskolan	3 459 000	+ 608 000	594 000
Musikhögskolan i Stockholm	14 618 000	+ 1 587 000	1 932 000
Interimstyrelsen för Idrottshögskolan i Stockholm	0	+ 1 000 000	0
Universitetet i Uppsala	49 154 000	+ 9 910 000	5 238 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	12 105 000	+ 1 964 000	1 373 000
Högskolan i Falun/Borlänge	20 105 000	+ 3 565 000	1 412 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	20 603 000	+ 5 192 000	2 625 000
Högskolan i Örebro	29 538 000	+ 2 211 000	4 242 000
Universitetet i Linköping	68 105 000	+ 9 320 000	8 477 000
Högskolan i Jönköping	24 508 000	+ 6 003 000	3 140 000
Universitetet i Lund	95 841 000	+ 11 932 000	11 184 000
Högskolan i Halmstad	10 029 000	+ 3 062 000	1 277 000
Högskolan i Kalmar	19 242 000	+ 4 794 000	1 776 000
Högskolan i Kristianstad	24 595 000	+ 5 130 000	2 958 000
Högskolan i Växjö	27 054 000	+ 5 397 000	3 364 000
Universitetet i Göteborg	119 467 000	+ 18 021 000	15 458 000
Högskolan i Borås	1 467 000	+ 1 833 000	182 000
Högskolan i Karlstad	33 654 000	+ 6 144 000	4 825 000
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	2 357 000	+ 2 333 000	293 000
Universitetet i Umeå	70 239 000	+ 12 806 000	9 025 000
Högskolan i Luleå	33 540 000	+ 6 104 000	3 770 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	25 008 000	+ 5 140 000	2 966 000
Ej fördelade medel			
Hemspråkslärarutbildning	973 000	+ 92 000	92 000
Utbildning av instruktörer för näringsliv och förvaltning	1 975 000	+ 215 000	215 000
Särskilda utbildningsåtgärder för vissa lärare m. m.	6 335 000	+ 453 000	453 000
Till regeringens disposition	2 210 000	+ 959 000	267 000
Till universitets- och högskoleämbetets disposition	6 438 000	– 1 993 000	551 000
Summa kr.	**860 673 000**	**+146 390 000**	**105 258 000**

Anslagsframställning jämte komplettering har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

UHÄ:s förslag till ändring av anslagen innebär i korthet följande.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Medel för gemensamma funktioner, UL	– 117
Summa under 2		*– 117*
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Bildlärarlinjen, UUm	+ 1 042
3.2	Fritidspedagoglinjen, UUm, HLS	+ 95
3.3	Förskollärarlinjen, UU, HLS, UG, HB, HE/V, ULi, HJ, HH, HT/U, HLu, HS/H, UHÄ	+ 4 157
3.4	Grundskollärarlinjen, inriktn 1–7, HLS, HF/B, ULi, HJ, UL, HKr, HV, UG, HKs, UUm, HLu, HS/H, UU, HG/S, HK	+ 36 748
	Grundskollärarlinjen, inriktn 4–9, HLS, UU, ULi, UL, UG, HKs, UUm	+ 40 515
3.5	Hushållslärarlinjen UUm	– 569
3.6	Idrottslärarlinjen, HÖ	– 1 378
3.7	Musiklärarlinjen	
	ettämnes, SMH, UG, HLu	+ 2 220
	tvåämnes, SMH, UL, UG, HLu	– 4 416
3.8	Slöjdlärarlinjen, ULi	– 2 655
3.9	Ämneslärarlinjen, HLS, UU, ULi, UL, UG, UUm, HKs	– 13 153
3.10	Frigjorda resurser vid reducerad antagning 1987/88	
	Barnavårdslinjen, UU	– 167
	Hushållslärarlinjen, UUm	– 570
	Idrottslärarlinjen, HÖ	– 920
	Musiklärarlinjen, ettämnes SMH	– 1 267
	tvåämnes, UL, UG, HLu	– 2 205
	Textillärarlinjen, UG	– 1 140
	Ämneslärarlinjerna, HLS, UU, ULi, UL, UG, HKs, UUm	– 19 672
3.11	Planeringsmedel, UU, HG/S HK	– 4 408
Summa under 3		*+ 32 257*
Summa punkterna 2–3		*+ 32 140*

[1] HLS=högskolan för lärarutbildning i Stockholm, KF=konstfackskolan, SMH=musikhögskolan i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HE/V=högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B=högskolan i Falun/Borlänge, HG/S=högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ=högskolan i Örebro, ULi=universitetet i Linköping, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HH=högskolan i Halmstad, HK=högskolan i Kalmar, HKr=högskolan i Kristianstad, HV=högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, HB= högskolan i Borås, HKs=högskolan i Karlstad, HT/U= högskolan i Trollhättan/Uddevalla, UUm=universitetet i Umeå, HLu=högskolan i Luleå, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand.

UHÄ hemställer att

1. planeringsramar fastställs i enlighet med vad som ovan förordats,

2. under reservationsanslaget D 8. Utbildning för undervisningsyrken anvisas för budgetåret 1991/92 892 813 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

Jag ansluter mig till universitets- och högskoleämbetets (UHÄ) förslag till förändringar under detta anslag. I huvudsak innebär förändringarna en uppföljning av de förslag som jag anmälde i förra årets budgetproposition. Förändringarna i sin helhet och fördelningen på anslagsposter framgår av sammanställningen.

Under anslaget B 6. Fortbildning m. m. har statsrådet Persson beräknat andraårskostnaderna för de åtgärder för att förbättra tillgången på lärare i ungdomsskolan som behandlades i förra årets budgetproposition (prop. 1989/90, bil. 10, s.119, UbU 22, rskr. 233).

Planeringsramar för sektorn för utbildning för undervisningsyrken budgetåret 1991/92

Utbildningslinje/poäng	HLS	Konst-fack	SMH	Upp-sala	Eskils-tuna/ Västerås	Falun/ Bor-länge	Gävle/ Sand-viken	Örebro	Lin-köping	Jön-köping	Lund/ Malmö
Barnavårdslärarlinjen, 120											
Bildlärarlinjen, 120		24									
Folkhögskollärarlinjen, 40									75		
Fritidspedagoglinjen, 100	154				60	36	30	72	60	60	96
Förskollärarlinjen, 100	708			60	144	102	144	120	180	120	270
Grundskollärarlinjen, 140–180											
grenen för utbildning av lärare för åk 1–7	240			120		120	120		120	120	144
grenen för utbildning av lärare för åk 4–9	222			136					120		125
Handels- och kontorslärarlinjen, 40	24										24
Hushållslärarlinjen, 120											
Idrottslärarlinjen, 120	69[3]							36			
Industri- och hantverkslärarlinjen, 40	148										124
Musiklärarlinjen, 160			52					30			32
Slöjdlärarlinjen, 40									48		
Slöjdlärarlinjen, 120									36		
Studie- och yrkesorienteringslinjen, 120	30										60
Textillärarlinjen, 120				12							
Vårdlärarlinjen, 60	96			48					32		72
Ämneslärarlinjen 160–220	50			42					20		40
Ämneslärarlinjen, 40	40			20					20		30
Lärarlinjen för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel*, 20				72							
Specialpedagogiska påbyggnadslinjen*, 40–60	192										96
Pedagogik/metodiklärarlinjen*, 20	18										
Summa	**1 991**	**24**	**52**	**510**	**204**	**258**	**294**	**258**	**711**	**300**	**1 113**

Utbildningslinje/poäng	Halmstad	Kalmar	Kristianstad	Växjö	Göteborg	Borås	Karlstad	Trollhättan/Uddevalla	Umeå	Luleå	Sundsvall/Härnösand	Summa
Barnavårdslärarlinjen, 120												
Bildlärarlinjen, 120									24			48
Folkhögskollärarlinjen, 40												75
Fritidspedagoglinjen, 100	30	30	30	60	84		60		30	36	30	958[1]
Förskollärarlinjen, 100	120	120	138	120	300	60	150	60	120	150	120	3 306[2]
Grundskollärarlinjen, 140–180												
grenen för utbildning av lärare för åk 1–7		120	120	120	144		120		120	132	120	1 980
grenen för utbildning av lärare för åk 4–9					179		60		130			972
Handels- och kontorslärarlinjen, 40					12				12			72
Hushållslärarlinjen, 120					12							12
Idrottslärarlinjen, 120												105
Industri- och hantverkslärarlinjen, 40					120				78		36	506
Musiklärarlinjen, 160					36					30		180[4]
Slöjdlärarlinjen, 40												48
Slöjdlärarlinjen, 120												36
Studie- och yrkesorienteringslinjen, 120									60			150
Textillärarlinjen, 120					24				12			48
Vårdlärarlinjen, 60					96				48			392
Ämneslärarlinjen, 160–220					40				20			212
Ämneslärarlinjen, 40					30				10			150
Lärarlinjen för jordbruk, skogsbruk och trädgårdsskötsel, *20												72
Specialpedagogiska påbyggnadslinjen, 40–60					120				96			504
Pedagogik/metodiklärarlinjen*, 20					18							36
Summa	**150**	**270**	**288**	**300**	**1 215**	**60**	**390**	**60**	**760**	**348**	**306**	**9 862**

* Påbyggnadslinje
[1] Härav avser minst 50 platser 50-poängsutbildning.
[2] Härav avser minst 550 platser 50-poängsutbildning och minst 167 platser i Stockholm, Eskilstuna/Västerås, Linköping, Lund, Växjö och Göteborg utbildning för tvåspråkiga studerande. Därutöver finns 120 platser att fördelas av universitets- och högskolecämbetet.
[3] Härav avser högst 45 platser specialidrottslärarutbildning.
[4] Härtill kommer 30 platser landstingskommunal högskoleutbildning i Arvika.

För att möjliggöra en ökning av dimensioneringen och förbättra utnyttjandet av platser på grundskollärarlinjen kommer jag att föreslå vissa särskilda åtgärder. Mina förslag i fråga om nybörjarplatser (exkl. grundskollärarlinjen) för budgetåret 1991/92 på linjer för utbildning inom sektorn framgår av tabellen över planeringsramar.

Grundskollärarlinjen

Antalet nybörjarplatser på grundskollärarlinjen var under budgetåret 1989/90 2952, därav 1 980 på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 1–7 och 972 på grenen för utbildning av lärare för årskurserna 4–9. Under innevarande budgetår har de särskilda medel som anslagits under anslaget B 8. Fortbildning m. m. (prop. 1989/90: 100, bil. 10, s. 119, UbU 22, rskr.233) använts för att bl. a. öka dimensioneringen av grundskollärarlinjen vid sådana högskoleenheter, där antalet kvarstående behöriga sökande har medgivit detta.

Antalet antagna på grundskollärarlinjen har ökat mycket kraftigt sedan starten. När utbildningen var ny år 1988 antogs ca 1800 studerande. Antalet antagna ökade ytterligare 1989 och under 1990 räknar jag med att det kommer att finnas ca 3 500 antagna på utbildningslinjen. Antalet kan komma att öka ytterligare då sökandeintresset inför vårterminen 1991 är mycket stort.

Det finns fortfarande obesatta platser i utbildningen. De finns framför allt inom fördjupningen matematik och naturorienterande ämnen på inriktningen mot årskurserna 1–7 samt inom specialiseringen praktisk-estetiskt ämne och annat ämne på inriktningen mot årskurserna 4–9. Antalet antagna till fördjupningen matematik och naturorienterande ämnen på inriktningen mot årskurserna 1–7 har dock ökat med 84% sedan starten 1988.

Jag vill erinra om att särskilda medel för kurser i barnkunskap, hemkunskap och idrott har anvisats under anslaget D 10. Lokala och individuella linjer och fristående kurser (prop. 1987/88: 100, bil. 10, s. 276–277, UbU25, rskr. 333).

Det är också svårt att rekrytera studerande till fördjupningen grundvux på inriktningen mot årskurserna 1–7. Jag avser därför att närmare behandla dessa frågor i den planerade propositionen om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

För att möjliggöra en ytterligare ökning av dimensioneringen på grundskollärarlinjen under budgetåret 1991/92 har statsrådet Persson tidigare i dag föreslagit att ytterligare medel som kan användas för bl. a. utökat antal nybörjarplatser anvisas under anslaget B 6. Fortbildning m. m.

Enligt min mening bör regeringen bemyndigas att under budgetperioden öka dimensioneringen av grundskollärarutbildningen. Jag avser att i samråd med statsrådet Persson återkomma till regeringen med ett uppdrag till UHÄ att avgöra till vilka högskoleenheter utbildningsplatserna skall lokaliseras. Detta innebär att de högskoleenheter som har ett överskott på sökande kan få utökad planeringsram när alla platser fyllts.

De högskoleenheter som under budgetåret 1990/91 har lyckats uppnå

sin ursprungliga planeringsram och därtill antagit studerande utöver ramen bör enligt min mening kunna planera för minst samma antal utbildningsplatser under budgetåret 1991/92. Därigenom kan planeringen av utbildningen och lokalanvändningen underlättas.

I propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18, UbU 4, rskr.76) betonades behovet av att öka samverkan mellan högskolan och skolan och därigenom förstärka kvaliteten i lärarutbildningen. Detta kan ske på många sätt. Både praktiken i lärarutbildningen och högskolans deltagande i lärarfortbildningen bidrar till fördjupade kontakter. Dessutom kan lärarutbildarna delta i utvecklingsarbete eller delta som en särskild resurs i planerings- och utvärderingsarbete i skolan. Jag anser det viktigt att former för en fördjupad samverkan utvecklas och avser att återkomma till regeringen med ett uppdrag till UHÄ med detta syfte. Jag räknar med att särskilda kostnader som kan vara förbundna med lärarutbildarnas medverkan i skolan skall kunna bestridas från medel som tidigare anvisats för särskilda åtgärder inom läraområdet (prop. 1989/90:100, bil. 10, s. 119, UbU 22, rskr. 233).

Specialpedagogiska påbyggnadslinjen

Under budgetåret 1991/92 kommer den nya specialpedagogiska påbyggnadsutbildningen att vara fullt utbyggd. Jag har därvid räknat med att samtliga resurser som frigjorts för planerings- och utvecklingsarbete under föregående budgetår skall användas i utbildningen. Jag har räknat med att dessa medel skall disponeras av universiteten i Lund (+195000 kr.) och Göteborg (+ 955000 kr.). Resterande medel bör stå till UHÄ:s disposition för de påbyggnadskurser som skall kunna anordnas i anslutning till linjen (+2880000 kr.).Kostnaderna för högskoleenheternas antagning av studerande till utbildningen ryms inom ramen för anvisade medel.

Lärarutbildning för gymnasieskola och gymnasial vuxenutbildning

Jag avser att återkomma till gymnasielärarutbildningen i samband med den planerade propositionen om gymnasieskolan och vuxenutbildningen. I det sammanhanget kommer jag även att behandla studie- och yrkesorienteringslinjen.

Den 1 juli 1988 inrättades en ny allmän linje i trä- och metallslöjd om 120 poäng med lokalisering till Linköping. Antagning till utbildning på slöjdlärarlinjen, 40 poäng, skall göras sista gången till vårterminen 1991 (UbU 1987/88:25, rskr. 333). Med tanke på svårigheterna att rekrytera till slöjdlärarlinjen, 120 poäng, anser jag att utbildning på slöjdlärarlinjen, med varierande omfång, bör anordnas övergångsvis för att utbilda obehöriga slöjdlärare.

För ersättning till kommun som bereder studerande vid studie- och yrkesorienteringslinjen praktik har medel beräknats i 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100, bil. 10, s. 274) för berörda högskoleenheter. Under innevarande budgetår har nytt avtal om ersättning slutits. Kostnaderna härför ryms inom ramen för anvisade medel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

16. fastställa planeringsramar för budgetåret 1991/92 i enlighet med vad jag har förordat,

17. bemyndiga regeringen att ändra planeringsramen för grundskollärarlinjen utifrån de skäl som jag har angett,

18. till *Utbildning för undervisningsyrken* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 007 063 000 kr.

D 9. Utbildning för kultur- och informationsyrken

1989/90	Utgift	260 519 000	Reservation	−26 884 000[1]
1990/91	Anslag	289 889 000		
1991/92	Förslag	334 468 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser grundläggande utbildning för kultur- och informationsyrken vid de statliga högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Under anslaget beräknas medel för allmänna utbildningslinjer och påbyggnadslinjer m. m. inom denna yrkesutbildningssektor. I tabellen över planeringsramar finns en förteckning över den linjebundna utbildningen.

Högskoleenhet/ändamål	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Universitetet i Stockholm	15 739 000	+ 2 383 000	2 262 000
Danshögskolan	6 949 000	+ 1 248 000	1 148 000
Dramatiska institutet	22 316 000	+ 3 882 000	3 263 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	4 639 000	+ 492 000	486 000
Konstfackskolan	27 239 000	+ 5 135 000	4 760 000
Konsthögskolan	15 242 000	+ 3 059 000	2 779 000
Musikhögskolan i Stockholm	20 351 000	+ 3 460 000	2 682 000
Operahögskolan i Stockholm	5 243 000	+ 1 219 000	1 122 000
Teaterhögskolan i Stockholm	7 580 000	+ 1 316 000	1 216 000
Universitetet i Uppsala	22 079 000	+ 2 672 000	2 893 000
Högskolan i Örebro	2 791 000	+ 917 000	415 000
Universitetet i Linköping	3 858 000	+ 564 000	558 000
Högskolan i Jönköping	555 000	+ 703 000	82 000
Universitetet i Lund	29 756 000	+ 3 984 000	3 606 000
Högskolan i Kalmar	4 721 000	+ 560 000	399 000
Högskolan i Växjö	2 634 000	+ 681 000	367 000
Universitetet i Göteborg	54 498 000	+ 8 378 000	7 306 000
Högskolan i Borås	18 693 000	+ 2 108 000	2 084 000
Högskolan i Karlstad	2 708 000	+ 571 000	308 000
Universitetet i Umeå	12 251 000	+ 2 804 000	1 674 000
Högskolan i Luleå	1 816 000	+ 256 000	214 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	1 533 000	+ 1 938 000	218 000
Gemensamt för de konstnärliga högskolorna	612 000	+ 59 000	59 000
Antagningskostnader för vissa konstnärliga utbildningar	273 000	+ 32 000	32 000
Utbildning i svenska för vissa invandrare	1 813 000	+ 158 000	158 000
Till UHÄ:s disposition	4 000 000	– 4 000 000	0
Summa kr.	**289 889 000**	**+44 579 000**	**40 191 000**

Anslagsframställning jämte komplettering har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

UHÄ:s förslag till ändring av anslagen innebär i korthet följande.

Planeringsramar för sektorn för utbildning för kultur- och informationsyrken budgetåret 1991/92

Utbildningslinje/poäng	Stockholm	Uppsala	Örebro	Linköping/ Norrköping	Jönköping	Lund/ Malmö	Växjö	Göteborg	Borås	Karlstad	Umeå	Luleå	Sundsvall/ Härnösand	Summa
a) Allmänpraktiska medielinjen, 40	16[1]													16
Bebyggelseantikvariska linjen, 120								20						20
Bibliotekarielinjen, 40/80									220[16]					220
Danslinjen, 40/60/120	27[2]													27
Designlinjen, 170								35[13]			12			47
Fotograflinjen, 120								20						20
Grafiska linjen, 40/80	40[3]							20						60
Journalistlinjen, 40/120	100[4]							100[4]					30	230
Konservatorslinjen, 120								10						10
Konsthantverkslinjen, 170								15[13]						15
Kyrkomusikerlinjen, 160	9[5]					6		6				6		27
Linjen för fri konst, 200	30[6]							12			12			54
Linjen för bild och miljö, 200														
Linjen för grafisk design och illustration, 170														
Linjen för industridesign, 170														
Linjen för inredningsarkitektur, 170	100[7]													100
Linjen för textil konst och formgivning, 170														
Linjen för tredimensionell gestaltning, 170														
Medielinjen för film/TV, radio och teater, 80/120	24[1]													24
Mimlinjen, 120	—[10]													—
Musikdramatiska linjen, 40/140	11[8]							8[14]						19
Musikerlinjen, 80/160	59[5]					32[11]		36[15]						127
Reklam- och kommunikationslinjen, 60	50[3]													50
Skådespelarlinjen, 40/140	20[9]					16[12]		8						44
Konsthögskolans arkitekturskola, 40*	26													26
Dokumentalistutbildning, 20*									30					30
Påbyggnadsutbildning i musik 80–160*	9[5]					4		4						17
Restaureringskonst, 40*	12[6]													12

b) Informationslinjen, 120 p			(24)		(30)		(15)			(20)			(25)	(114)
Kulturvetarlinjen, 120	(180)	(60)	(30)	(45)		(75)	(30)	(30)		(30)	(30)			(510)
Religionsvetenskapliga linjen, 140		(210)				(130)								(340)
Planeringsram för linjer enligt b)	180	270	54	45	30	205	45	30	–	50	30	–	25	964
Summa	**713**	**270**	**54**	**45**	**30**	**263**	**45**	**324**	**250**	**50**	**54**	**6**	**55**	**2 159**

* Påbyggnadsutbildning.
[1] Dramatiska institutet. Antagningen till vissa studieinriktningar inom medielinjen för film/TV, radio och teater är periodiserad. Räknat över tre år skall medielinjen omfatta i genomsnitt 56 årsstudieplatser per år.
[2] Danshögskolan. Räknat över en period om tre år skall danslinjen i genomsnitt omfatta 67 årsstudieplatser per år.
[3] Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning. Sammanlagt finns 65 årsstudieplatser inom grafiska linjen.
[4] 30 av platserna avser 40-poängsvariant.
[5] Musikhögskolan i Stockholm. 8 av platserna på musikerlinjen avser 80-poängsvariant.
[6] Konsthögskolan.
[7] Konstfackskolan.
[8] Operahögskolan i Stockholm. Räknat över en period om tre och ett halvt år skall musikdramatiska linjen omfatta i genomsnitt 31 årsstudieplatser per år.
[9] Teaterhögskolan i Stockholm. Räknat över en period om tre och ett halvt år skall skådespelarlinjen omfatta i genomsnitt 50 årsstudieplatser per år.
[10] Danshögskolan. Antagning vart tredje år.
[11] 2 av platserna avser 80-poängsvariant.
[12] Räknat över en period om tre och ett halvt år skall skådespelarlinjen i genomsnitt omfatta 46 årsstudieplatser per år.
[13] Planeringsram för designlinjen och konsthantverkslinjen uppgår till sammanlagt 50.
[14] Räknat över en period om tre och ett halvt år skall musikdramatiska linjen i genomsnitt omfatta 18 årsstudieplatser per år.
[15] 6 av platserna avser 80-poängsvariant.
[16] 10 av platserna avser 40-poängsvariant.

11 *Riksdagen 1990/91. I saml. Nr 100. Bilaga 10*
Rättelse: S. 164 mittentabell rad 23 och 30 ändrade belopp S. 166 rad 1, 24, 32 ändrade siffror.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Medel för gemensamma funktioner, UL	+ 72
2.2	Bibliotekariclinjen, HB, UUm (särskild framställning september 1990)	
Summa under 2		*+ 72*
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Linjen för fri konst, UUm	0
3.2	Designlinjen, UUm	+ 903
3.3	Påbyggnadsutbildning i musik, SMH, UL, UG	+ 564
3.4	Journalistlinjen, HS/H	+1 887
3.5	Informationslinjen, HÖ, HV, HKs, HJ, HS/H	+2 029
3.6	Informationslinjen, HÖ, HV, HKs, HJ, HS/H	+ 345
3.7	Religionsvetenskapligalinjen, UU, UL	– 483
3.8	Konservatorslinjen, UG	+ 196
3.9	Kompetensutveckling i design, UHÄ	–4 000
3.10	Utrustning till grundutbildning	+3 400
Summa under 3		*+4 144*
Summa punkterna 2–3		**+4 216**

[1] SMH=musikhögskolan i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HÖ=högskolan i Örebro, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HV=högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, HKs=högskolan i Karlstad, UUm=universitetet i Umeå, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand, HB= högskolan i Borås

UHÄ hemställer att

1. de av UHÄ tidigare framlagda förslagen om inriktingen av verksamheten fullföljs,

2. planeringaramar fastställs i enlighet med vad som ovan förordats,

3. under reservationsanslaget D9. Utbildning för kultur- och informationsyrken för budgetåret 1991/92 anvisa 294 102 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Föredragandens överväganden

UHÄ:s förslag till förändringar under detta anslag innebär i huvudsak en uppföljning av de förslag som jag anmälde i förra årets budgetproposition. Jag ansluter mig till UHÄ:s förslag. Förändringarna i sin helhet och fördelningen på anslagsposter framgår av sammanställningen.

I enlighet med mina uttalanden i förra årets budgetproposition kommer dimensioneringen av utbildningen inom sektorn för kultur- och informationsyrken att vara oförändrad under treårsperioden 1990/91–1992/93. Mina förslag i fråga om nybörjarplatser för budgetåret 1991/92 på linjer för utbildning inom sektorn framgår av tabellen över planeringsramar. Under a) i tabellen anges planeringsramar per linje och högskoleenhet, under b) planeringsramar per grupp av linjer och högskoleenhet tillsammans med ett underlag i form av beräknad antagning per linje och högskoleenhet.

En särskild utredare har nu tillkallats för att göra den översyn av högskolans konstnärliga utbildning som jag anmälde i förra årets budgetproposition. Enligt direktiven skall arbetet leda fram till en samlad utvecklingsplan med förslag om mål, inriktning och struktur för samtliga utbildningar och om fördelningen av ansvar och resurser mellan högskoleorter och högskoleenheter. Arbetet skall vara avslutat i sådan tid att regeringen kan ta ställning till förslagen inför den budgetperiod som inleds med budgetåret 1993/94.

En särskild översyn har gjorts av verksamheten vid dramatiska institutet och behandlas i betänkandet (SOU 1990: 104) DI – en högskola i utveckling. Remissbehandlingen av förslaget pågår.

UHÄ:s förslag till fortbildning och vidareutbildning av museitjänstemän, som också anmäldes i förra årets budgetproposition, har mött invändningar från ansvarsmuseernas sida. Framför allt har ansvarsmuseerna invänt mot att huvuddelen av verksamheten skulle förläggas till universitetet i Umeå. För egen del drar jag därför slutsatsen att det inte är lämpligt att genomföra verksamheten i den föreslagna formen.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (289 889 000 + 44 579 000 =) 334 468 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

19. fastställa planeringsramar för budgetåret 1991/92 i enlighet med var jag har förordat,

20. till *Utbildning för kultur- och informationsyrken* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 334 468 000 kr.

D 10. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser

1989/90	Utgift	554 642 000	Reservation	–42 672 000[1]
1990/91	Anslag	664 564 000		
1991/92	Förslag	739 826 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser dels utbildning på lokala och individuella utbildningslinjer samt fristående kurser vid de statliga högskoleenheterna (motsv.) inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde, dels forskningsanknytning av utbildningen inom hela högskolan.

Högskoleenhet/ändamål	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne- och prisomräkning
		Föredraganden	
Universitetet i Stockholm	117 812 000	+ 18 416 000	17 898 000
Tekniska högskolan i Stockholm	10 851 000	+ 182 000	1 105 000
Karolinska institutet	1 544 000	+ 128 000	121 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	4 680 000	+ 479 000	459 000
Danshögskolan	481 000	+ 101 000	99 000
Dramatiska institutet	1 937 000	+ 217 000	209 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	167 000	+ 22 000	21 000
Konstfackskolan	919 000	+ 92 000	87 000
Konsthögskolan	458 000	+ 39 000	37 000
Musikhögskolan i Stockholm	219 000	+ 23 000	22 000
Operahögskolan i Stockholm	222 000	+ 18 000	17 000
Teaterhögskolan i Stockholm	375 000	+ 31 000	30 000
Högskoleutbildning på Gotland	3 081 000	+ 413 000	400 000
Universitetet i Uppsala	75 745 000	+ 8 522 000	8 724 000
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	11 733 000	+ 550 000	1 709 000
Högskolan i Falun/Borlänge	13 395 000	– 338 000	1 034 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	8 605 000	+ 2 778 000	1 021 000
Högskolan i Örebro	18 609 000	+ 1 933 000	2 617 000
Universitetet i Linköping	22 127 000	+ 3 024 000	2 927 000
Högskolan i Jönköping	8 396 000	– 525 000	921 000
Universitetet i Lund	68 726 000	+ 8 628 000	7 917 000
Högskolan i Halmstad	10 141 000	+ 1 279 000	1 234 000
Högskolan i Kalmar	13 282 000	+ 1 602 000	1 213 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	9 126 000	+ 928 000	888 000
Högskolan i Kristianstad	7 114 000	+ 100 000	843 000
Högskolan i Växjö	14 631 000	+ 1 870 000	2 006 000
Universitetet i Göteborg	75 437 000	+ 10 375 000	10 547 000
Chalmers tekniska högskola	3 969 000	– 460 000	492 000
Högskolan i Borås	9 784 000	+ 1 089 000	1 046 000
Högskolan i Karlstad	17 438 000	+ 3 176 000	2 951 000
Högskolan i Skövde	9 562 000	+ 1 027 000	985 000
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	4 815 000	– 83 000	379 000
Universitetet i Umeå	68 214 000	+ 9 213 000	8 913 000
Högskolan i Luleå	8 824 000	+ 1 016 000	977 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	19 535 000	+ 2 150 000	2 649 000
Högskolan i Östersund	9 432 000	+ 758 000	1 075 000
Långdistansundervisning	1 051 000	+ 111 000	111 000
Till UHÄ:s disposition	7 093 000	– 1 277 000	523 000
Till regeringens disposition	5 034 000	– 2 345 000	609 000
Summa	**664 564 000**	**+ 75 262 000**	**84 818 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets-och högskoleämbetet (UHÄ).

UHÄ:s förslag till ändring av anslagen innebär i korthet följande.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*	
2.1	Medel för gemensamma funktioner, UL	+ 165
Summa under 2		*+ 165*
3	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
3.1	Avveckling av lokala ingenjörslinjer (till D 5) KTH, UU, HE/V, HF/B, HJ, HKr, CTH, HKs, HT/U, HS/H	−9 590
3.3	Täckning av kostnader för internationella ekonomlinjen (till D 6), UG	− 504
3.4	Resurser till påbyggnadslinje i socialt arbete (till D 6), HÖ, HÖs	− 716
3.5	Avveckling av lokala informationslinjer (till D 9), HÖ, HV, HKs, HJ, HS/H	−2 029
3.6	Lokala linjer i Bergslagen:	
	Elkraftteknisk linje, HE/V	+ 812
	Linjen för hydraulik med styrkteknik, HF/B	+ 556
	Material- och produktionsteknisk linje, samt dataingenjörslinjen, HG/S	+1 925
	Skogsindustrilinjen, HKs	+1 970
3.8	Verksamhet inom kemiområdet (från D 5), HS/H	+ 912
3.9	Resurser för lokal påbyggnadslinje på ADB-linjen (från D 6) HV	+ 67
3.10	Fristående kurser i religionsvetenskapliga ämnen (från D 9), UU, UL	+ 503
3.11	Fortsatt regionalpolitisk satsning, HK/R	+ 672
Summa under 3		*−5 412*
Summa punkterna 2 – 3		**+5 247**

KTH= Tekniska högskolan i Stockholm, UU=universitetet i Uppsala, HE/V=högskolan i Eskilstuna/Västerås, HF/B=högskolan i Falun/Borlänge, HG/S=högskolan i Gävle/Sandviken, HÖ=högskolan i Örebro, HJ=högskolan i Jönköping, UL=universitetet i Lund, HK/R= högskolan i Karlskrona/Ronneby HKr=högskolan i Kristianstad, HV= högskolan i Växjö, UG=universitetet i Göteborg, CTH=Chalmers tekniska högskola, HKs=högskolan i Karlstad, HT/U= högskolan i Trollhättan/Uddevalla, HS/H=högskolan i Sundsvall/Härnösand,HÖs=högskolan i Östersund, LångDiU=långdistansundervisning

UHÄ hemställer att

1. de av UHÄ tidigare framlagda förslagen om inriktningen av verksamheten fullföljs,

2. planeringsramar fastställs i enlighet med vad som ovan förordats,

3. under reservationsanslaget D11. Lokala och individuella linjer samt fristående kurser anvisas för budgetåret 1991/92 659 317 000 kr. med av UHÄ angiven fördelning på anslagsposter.

Planeringsramar för lokala och individuella linjer samt fristående kurser budgetåret 1991/92.

Högskoleenhet (motsv.)	årsstudie-platser
1. Universitetet i Stockholm	8 655[1]
2. Tekniska högskolan i Stockholm	230
3. Karolinska institutet	35
4. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	310
5. Danshögskolan	18
6. Dramatiska institutet	36
7. Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklam-utbildning	36
8. Konstfackskolan	20
9. Konsthögskolan	13
10. Musikhögskolan i Stockholm	8
11. Operahögskolan i Stockholm	4
12. Teaterhögskolan i Stockholm	7
13. Högskoleutbildning på Gotland	153
14. Universitetet i Uppsala	4 470
15. Högskolan i Eskilstuna/Västerås	600
16. Högskolan i Falun/Borlänge	625
17. Högskolan i Gävle/Sandviken	740
18. Högskolan i Örebro	1 150
19. Universitetet i Linköping	1 090
20. Högskolan i Jönköping	400
21. Universitetet i Lund	5 680
22. Högskolan i Halmstad	490
23. Högskolan i Kalmar	490
24. Högskolan i Karlskrona/Ronneby	400
25. Högskolan i Kristianstad	460
26. Högskolan i Växjö	860
27. Universitetet i Göteborg	5 450
28. Chalmers tekniska högskola	90
29. Högskolan i Borås	430
30. Högskolan i Karlstad	1 220
31. Högskolan i Skövde	400
32. Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	185
33. Universitetet i Umeå	3 450
34. Högskolan i Luleå	470
35. Högskolan i Sundsvall/Härnösand	640
36. Högskolan i Östersund	420
37. Långdistansundervisning	200
Summa	**39 935**

[1] Härutöver kommer verksamhet dels vid tolk- och översättarinstitutet, dels med teckentolkar i en omfattning som motsvarar 290 årsstudieplatser.

Avvikelser från planeringsramarna skall anmälas till universitets- och högskoleämbetet.

Föredragandens överväganden

Mina liksom också UHÄ:s förslag till förändringar av detta anslag innebär i stort sett en uppföljning av de förslag som jag anmälde i förra årets budgetproposition. Förändringarna för anslaget som helhet och fördelningen på anslagsposter framgår av sammanställningen.

I takt med att den nya tvåårige ingenjörsutbildningen byggs ut avvecklas *lokala ingenjörslinjer* vid ett antal högskolor, framför allt vid de mindre

och medelstora enheterna. Denna fråga har jag redan anmält under anslaget D 5. Utbildning för tekniska yrken. Avvecklingen leder till en fortsatt minskning av det anslag jag nu behandlar (– 10 750 000 kr.).

I prop. 1988/89:90 om ingenjörsutbildning angav jag (s. 22) att utbildning på lokala linjer svarande mot sammanlagt ca 800 nybörjarplatser borde överföras till den nya ingenjörsutbildningen. UHÄ har redovisat en plan för hur den samlade avvecklingen av dessa linjer skall fördelas t. o. m. budgetåret 1994/95. För budgetåret 1991/92 har jag i mitt förslag följt UHÄ:s plan. Jag vill dessutom framhålla att när det blir fråga om att kommande budgetår ta ställning till den fortsatta avvecklingen av lokala linjer bör även de skiftande ekonomiska konsekvenserna av detta för olika högskolor beaktas vid den samlade avvägningen av anslagets fördelning.

I UHÄ:s förslag ingår även de *lokala linjer* för olika slags teknisk utbildning som håller på att byggas ut vid *högskolorna i Bergslagen*. En redogörelse för de olika linjerna finns under anslaget D 5. Utbildning för tekniska yrken i budgetpropositionen för budgetåret 1989/90 (prop. 1988/89:100 bil. 10, s. 249). Jag beräknar nu medel för den fortsatta utbyggnaden av linjerna genom omfördelning inom ramen för detta anslag. Omfördelningen innebär att anslagsposterna Till UHÄ:s disposition och Till regeringens disposition minskas med sammanlagt 4,7 milj. kr.

Kostnaderna för verksamheten vid *tolk- och översättarinstitutet* är fr. o.m. innevarande budgetår beräknade under detta anslag och ingår i anslagsposten Universitetet i Stockholm. Institutet har nyligen överlämnat en lägesrapport med redogörelse för erfarenheter och aktuella problem inom institutets bevakningsområde. Samtidigt har skolöverstyrelsen under hösten fått ett uppdrag som rör den kontakttolkutbildning som bl. a. finansieras från anslaget C 8. Bidrag till kontakttolkutbildning. Uppdraget går ut på att klargöra möjligheterna och villkoren för att i fortsättningen bedriva kontakttolkutbildningen som uppdragsutbildning med tolk- och översättarinstitutet som ny huvudman. Sedan uppdraget slutförts avser jag att återkomma till regeringen med förslag i frågan.

UHÄ har i april 1990 redovisat ett uppdrag från regeringen om *utbildning för arkivtjänstemän*. UHÄ föreslår dels att högskolan i Sundsvall/Härnösand och universiteten i Lund och Göteborg bör öka sitt utbud av kurser för grundutbildning inom området, dels att högskolan i Sundsvall/-Härnösand skall svara för en samordnad fortbildning och vidareutbildning för arkivtjänstemän.

Jag kan inte i nuvarande läge biträda förslaget om nya medel för arkivutbildningen. De högskoleenheter som enligt UHÄ:s förslag bör ansvara för utbildningen får själva avgöra om de inom redan tillgängliga ramar kan utöka sitt kursutbud på området. Jag utgår ifrån att UHÄ kommer att följa utvecklingen och bedöma om det finns anledning att återkomma i frågan inför nästa treårsbudget.

I tabellen över planeringsramar för lokala och individuella linjer samt fristående kurser anger jag för budgetåret 1991/92 det sammanlagda antalet årsstudieplatser som svarar mot varje högskoleenhets anslagspost enligt den beräkning jag nyss redovisat. Det får ankomma på regeringen att

fastställa rikttal för antagningskapaciteten på lokala och individuella linjer.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (664 564 000 + 75 262 000 =) 739 826 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

21. faställa planeringsramar för budgetåret 1991/92 enligt vad jag har förordat,

22. till *Lokala och individuella linjer samt fristående kurser* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 739 826 000 kr.

D 11. Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.

1989/90 Utgift	203 411 000	Reservation	–6 063 000[1]
1990/91 Anslag	214 780 000		
1991/92 Förslag	253 004 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om vissa merkostnader för löner.

Detta anslag avser statsbidrag till kommuner och landstingskommuner för utbildning på allmänna utbildningslinjer, påbyggnadslinjer och fristående kurser m. m. Anslaget avser även statsbidrag till vissa enskilda sjuksköterskeskolor och bidrag till Ericastiftelsen, Handelshögskolan i Stockholm, musiklärarutbildning i Arvika och Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut, Stiftelsen Stora Sköndal samt Stockholms Musikpedagogiska Institut.

Frågor om dimensionering och lokalisering m. m. av utbildning inom kommunal högskoleutbildning redovisas under resp. sektorsanslag och anslaget till lokala och individuella linjer samt fristående kurser.

Anslagsfördelning

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Varav löne-och prisomräkning
		Föredraganden	
Vårdyrken	59 917 000	+32 350 000	19 350 000
Bidrag till Ericastiftelsen	3 830 000	+ 553 000	553 000
Bidrag till Handelshögskolan i Stockholm	17 867 000	+ 3 914 000	3 914 000
Musiklärarutbildning i Arvika	16 962 000	+ 1 711 000	1 711 000
Stiftelsen Edsbergs Musikinstitut	2 532 000	+ 306 000	306 000
Stiftelsen Stora Sköndal	3 148 000	+ 381 000	381 000
Stockholms Musikpedagogiska Institut	5 829 000	+ 705 000	705 000
Till regeringens disposition	4 695 000	– 1 696 000	568 000
Summa	**214 780 000**	**+38 224 000**	**27 488 000**

Anslagsframställning har avgivits av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ)

UHÄ avger anslagsframställning även för Ericastiftelsen och musiklärarutbildningen i Arvika.

UHÄ:s ändringsförslag fördelade på ändamål innebär följande.

Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)	Ändamål		Kostnad budgetåret 1991/92 (tkr.)
2	*Förändringar av anslagsteknisk natur*		*3*	*Konsekvenser av tidigare beslut*	
2.1	Uppräkning av statsbidrag för utbildningen för vårdyrken	+23429	3.1	Hälso- och sjukvårdslinjen, kostn. år 3	+ 288
Summa under 2		*+23429*	*Summa under 3*		*+ 288*
			Summa punkterna 2–3		**+23717**

UHÄ hemställer att

1. anslagsposten Utbildning för vårdyrken beräknas utifrån 100% utnyttjande av nybörjarplatser och årsstudieplatser,
2. planeringsramar fastställs i enlighet med vad som ovan förordats,
3. under reservationsanslaget D 11. Bidrag till kommunal högskoleutbildning med ovan angiven fördelning på anslagsposterna Vårdyrken, Bidrag till Ericastiftelsen och Musiklärarutbildningen i Arvika anvisas 204426000 kr.

Föredragandens överväganden

Handelshögskolan i Stockholm

Bidraget till Handelshögskolan i Stockholm beräknar jag för nästa budgetår till sammanlagt 21781000 kr. Det preliminära bidraget för budgetåret 1991/92 är beräknat till 18045000 kr. I beloppet ingår 3031000 kr. för utbildningsbidrag till doktorander. Som slutreglering av statsbidraget för budgetåret 1988/89 beräknar jag 508000 kr. Dessutom har jag beräknat 197000 kr. för justering av utbildningsbidragen inom forskarutbildningen.

Stiftelsen Stora Sköndal

Jag beräknar bidraget till Stiftelsen Stora Sköndal till 3529000 kr. för budgetåret 1991/92.

Sektorn för undervisningsyrken

Jag beräknar medel för musiklärarutbildning i Arvika med 18673000 kr. Vidare beräknar jag 6534000 kr. för statsbidrag till Stockholms Musikpedagogiska Institut.

Sektorn för kulturyrken

Jag beräknar bidraget till Stiftelsen Edsberg Musikinstitut till 2 838 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Sektorn för utbildning för vårdyrken

Jag har tidigare under anslaget D 7. Utbildning för vårdyrken behandlat frågor om den kommunala högskolans utbildningar.

P. g. a. en alltför hög belastning för budgetåret gör jag en tillfällig förstärkning på anslagsposten Vårdyrken (+ 13 000 000 kr). Jag utgår dock i från att UHÄ och utbildningshuvudmännen beaktar att det belopp som anvisas på anslagsposten inte får överskridas. I övrigt är mitt förslag till beräkning av detta anslag en uppföljning av de förslag som jag anmälde i förra årets budgetproposition.

Jag har vidare för avsikt att under budgetåret föreslå regeringen att ge statskontoret i uppdrag att utreda bidragssystemet för den kommunala delen av högskolan i avsikt att göra systemet så enkelt och lättöverskådligt som möjligt.

Ericastiftelsen

Jag beräknar bidraget till Ericastiftelsen till 4 383 000 kr för budgetåret 1991/92. Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (214 780 000 + 38 224 000=) 253 004 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

23. till *Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 253 004 000 kr.

E. Forskning och forskarutbildning

Inledning

Allmänt

Riksdagen beslutade våren 1990 på grundval av förslag i prop. 1989/90:90 om forskning om resursramar för de kommande tre budgetåren (UbU 25, rskr. 328). För budgetåret 1991/92 innebär detta för forskningen och forskarutbildningen inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde en resursförstärkning om 213 milj. kr. som fördelar sig på följande ändamål.

Ändamål	(milj. kr.)
Utrustning och lokaler	32,0
Studiefinansieringen i forskarutbildningen	31,2
Rådsorganisationen	28,9
Internationellt forskningssamarbete	32,1
Forskartjänster inom de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna	15,0
Forskningsstödjande åtgärder vid mindre och medelstora högskolor	12,0
Kulturvetenskaplig forskning	10,6
Konstnärligt utvecklingsarbete	3,6
Nationella anläggningar	4,5
Vetenskapliga bibliotek	1,0
Vissa insatser för långsiktig kunskapsuppbyggnad	
– Miljöforskning	14,0
– Materialteknik	5,0
– Ungdomsforskning	1,5
– Forskning om äldre	1,5
– Arbetsmarknadspolitisk forskning	3,5
– Kvinno- och jämställdhetsforskning	3,8
Övrigt	12,8
Summa	**213,0**

1990 års forskningsproposition innebär att följande nya tjänster som professor inrättas den 1 juli 1991.

Fakultet/Ämne	Högskoleenhet[1]
Humanistisk fakultet	
Masskommunikationsforskning	US
Humanekologi	UL
Humanekologi	UG
Samhällsvetenskaplig fakultet	
Sociologi med inriktning mot socialpolitik	US
Sociologi med inriktning mot äldre människor	UU
Sociologi, särskilt kvinnoforskning	UU
Massmedieforskning	UL
Nationalekonomi, särskilt kvinnoforskning	UL
Biblioteks- och informationsvetenskap	UG
Journalistik	UG
Nationalekonomi med särskild inriktning mot socialpolitik	UG
Socialt arbete med inriktning mot familjepolitik	UG
Statsvetenskap, särskilt valforskning	UG
Vårdpedagogik	UG
Medicinsk fakultet	
Allmänmedicin, särskilt kvinnoforskning	ULi
Temaorienterad forskning	
Tema Barn	ULi
Det konstnärliga området	
Kördirigering och körsång	SMH
Musikdramatisk gestaltning	OH
Orgelspel	UL
Musikdramatisk gestaltning	UG

[1] US = universitetet i Stockholm, SMH = musikhögskolan i Stockholm, OH = operahögskolan i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, ULi = universitetet i Linköping, UL = universitetet i Lund, UG = universitetet i Göteborg.

Jag beräknar för dessa tjänster utöver medel för lönekostnaderna även medel för vissa kostnader i anslutning till respektive tjänst. Dessa varierar i storlek beroende på ämnesområdet i fråga.

Inom befintliga ramar inrättas vissa ytterligare tjänster som professor, nämligen

– inom medicinsk fakultet
medicinsk genetik, vid universitetet i Umeå
– vid medicinska forskningsrådet
biologisk beroendeforskning,
medicinsk etik.

Omprövning av professurer

I 1990 års proposition om forskning framhölls att omprövningarna av ledigblivande tjänster som professor bör ske samtidigt som ställning tas till anslagsframställningarna för de treåriga planeringsperioderna för forskning och forskarutbildning. Högskoleförordningen har sedermera ändrats i enlighet härmed. Inför forskningspropositionen förelåg inte förslag i fråga om alla de tjänster som blir lediga fram t. o. m. utgången av budgetåret 1992/93, den planeringsperiod som behandlas i propositionen. Univer-

sitets- och högskoleämbetet (UHÄ) fick under våren 1990 regeringens uppdrag att inkomma med förslag beträffande återstående tjänster. UHÄ har dock inte haft möjlighet att bereda frågan om ämnesinnehåll av samtliga återstående professurer, som blir lediga under budgetåren 1991/92 och 1992/93. I det följande redovisas ställningstaganden i fråga om sammanlagt 61 tjänster som professor.

Vissa resurstillskott till humanistisk och matematisk-naturvetenskaplig fakultet

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag i det följande under anslagen till de humanistiska resp. de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna medel för kvalificerade forskningsmöjligheter för högskolelektorer. Som angavs i forskningspropositionen skall medlen användas för att finansiera högskolelektorers forskning på i huvudsak de villkor, som gäller för forskningsrådens forskartjänster. I detta ligger att rimliga forskningsresurser skall ställas till förfogande för tjänsteinnehavarna. Medlen skall således möjliggöra kvalificerade forskningsinsatser på heltid eller i det närmaste heltid av högskolelektorer. Självfallet kan medlen användas såväl för att inrätta nya tjänster som att finansiera arbete inom forskning för dem som redan har tjänst inom högskolan. Vid valet av insatsområden skall samma höga vetenskapliga krav ställas som vid forskningsrådens beslut i fråga om särskilda forskartjänster.

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

Efter förslag i 1990 års forskningsproposition beslöt riksdagen att ytterligare 100 milj. kr. skulle användas för kostnader för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster under treårsperioden 1990/91 – 1992/93. Av det angivna beloppet används 37 milj. kr. för att omvandla samtliga utbildningsbidrag vid de tekniska fakulteterna under budgetåret 1990/91. Återstoden anvisas budgetåren 1991/92 och 1992/93 för omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster vid övriga fakulteter.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag i det följande sammanlagt 31,2 milj. kr. för omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster. Jag beräknar vidare en ökning av medlen för utbildningsbidrag för doktorander med 10%. Det innebär att utbildningsbidragen fr. o. m. den 1 juli 1991 kommer att utgå med 10 450 kr. per månad.

Övriga frågor

Inför budgetåret 1991/92 gäller ökade produktivitetskrav på all statlig administration. Anslagen för dessa ändamål minskas därför med 1,5%, varav två tredjedelar används för produktivitetshöjande åtgärder inom resp. verksamhetsområde. Med avseende på verksamhetsområdet forskning och forskarutbildning har här medel avsatts för stöd till forskarutbildning av lärare inom högskolan vilka saknar doktorsexamen.

I regeringens skrivelse till riksdagen 1990/91:50 redovisade regeringen sin avsikt att genomföra ett treårigt program, där hela den statliga administrationen genom produktivitetsförbättringar och strukturella förändringar skall reduceras med 10%. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga i vår.

Bidrag till Riksföreningen mot cancer utgick tidigare från anslaget Vissa bidrag till forskningsverksamhet under åttonde huvudtiteln. Enligt förslag i budgetpropositionen 1990 anvisas numera bidraget under det under socialdepartementets huvudtitel uppförda anslaget Bidrag till hälsoupplysning, m. m. (prop. 1989/90: 100 bil. 7, SoU 17, rskr. 172). Riksföreningen har därför inte längre någon myndighetsutövande funktion på utbildningsdepartementets område. Med anledning härav bör bestämmelsen om förvaltningsuppgifter för Riksföreningen mot cancer utgå ur lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

I detta sammanhang bör även 2 § i ifrågavarande lag ändras. "Doktorandstipendier" bör utgå – dessa är numera avskaffade.

Inom departementet har upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Förslaget bör fogas till protokollet som bilaga 6.

På grund av frågans beskaffenhet anser jag att lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

Vissa anslagsfrågor

Efter förslag från regeringen har riksdagen bemyndigat regeringen, eller den myndighet regeringen i sin tur bemyndigar, att medge överföringar mellan anslag på statsbudgeten och mellan anslagsposter som har underställts riksdagen. Detta har bl. a. varit nödvändigt för att erforderliga resurser för handikappåtgärder skall kunna disponeras på det sätt riksdagen beslutade om i enlighet med förslag i prop. 1980/81: 100 bil 12, UbU 20, rskr. 246. För att samma ordning skall kunna gälla även i fortsättningen behövs ett förnyat bemyndigande av denna art. Regeringen bör därför föreslå riksdagen att lämna ett motsvarande bemyndigande för budgetåret 1991/92.

Under anslagen till de medicinska, samhällsvetenskapliga resp. humanistiska fakulteterna anvisas medel för verksamheten vid centrum för idrottsforskning. Centrum har i skrivelse till regeringen framhållit att resurserna för administrativa funktioner vid centret bör öka. Enligt min mening är idrottscentrums resurser för närvarande klart otillräckliga för att tillgodose behovet av samordning och information inom verksamhetsområdet. Jag kommer därför i annat sammanhang att föreslå regeringen att inom berörda anslagsposter ytterligare medel avsätts för idrottscentrum.

Efter förslag i 1989 års budgetproposition avvecklades tjänstebrevsrätten fr. o. m. budgetåret 1988/89 för ett antal högskoleenheter. Fr. o. m. den 1 juli 1990 har tjänstebrevsrätten upphört för samtliga myndigheter inom högskolan. Ersättning för portokostnader för innevarande budgetår har anvisats under anslaget D 4. Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.

(60019000 kr.). Motsvarande medel beräknas för budgetåret 1991/92 under resp. utbildnings- och forskningsanslag.

UHÄ har fört fram förslag från universitetet i Lund om vissa anslagstekniska justeringar till följd av ändrade finansieringsformer för dels forskningspolitiska institutet dels den botaniska trädgården. Jag föreslår att dessa justeringar genomförs och har beaktat detta vid beräkningarna under berörda anslag.

Riksdagen har i samband med behandling av 1989 års budgetproposition och 1990 års forskningsproposition beslutat om vissa förstärkningar inom forskningsområdet, som skulle medföra att kostnaderna för budgetåret 1991/92 överstiger de av regeringen tidigare beräknade medelsramarna (sammanlagt 10137000 kr). Dessa anslagsökningar motsvaras i mitt förslag av lika stora anslagsminskningar, vilka fördelas proportionellt på de olika anslagen till forskning och forskarutbildning.

Med anledning av den treåriga forskningsramen i forskningspropositionen har myndigheterna i regel inte lämnat förslag till ytterligare förändringar inför budgetåret 1991/92.

Löne- och prisomräkning

UHÄ har hemställt om löneomräkning för anslagen till forskning och forskarutbildning budgetåret 1991/92 med 448231000 kr. UHÄ:s beräkningar avser endast kostnader för centralt träffade avtal. Endast sådana merkostnader kompenseras genom den löneomräkning, som görs i det årliga budgetarbetet. UHÄ framhåller att högskoleenheterna i vissa fall även tagit upp kostnader till följd av lokalt träffade avtal och förändringar i den individuella lönesättningen. Härigenom ligger högskoleenheternas beräkningar av merkostnaderna för löneökningar högre än vad som följer av de centralt träffade avtalen.

Forskningsråden och forskningsrådsnämnden har inkommit med motsvarande underlag.

Jag har beräknat löneomräkningen för anslagen till forskning och forskarutbildning i enlighet med myndigheternas förslag.

Löneomräkningen avser de avtal om löner för statstjänstemän m. fl. avseende åren 1989 och 1990 som redovisats tidigare idag i bilaga 1 till budgetpropositionen, avsnittet Statsbudgeten och särskilda frågor. I löneomräkningen har däremot inte kunnat beaktas de belopp som har avsatts dels för löneåtgärder främst för marknadskänsliga grupper och för att trygga en långsiktig personalförsörjning vid i första hand anslagsmyndigheter, dels för kompetensförsörjningsåtgärder. Den lokala fördelningen av dessa löneökningar har ännu inte slutförts.

Jag har beräknat en generell prisomräkning med 8 %. För bokinköp har jag beräknat en prisomräkning med 9 %.

Den sammanlagda löne- och prisomräkningen för anslagen till forskning och forskarutbildning uppgår till 658750000 kr. Löne- och prisomräkningen redovisas i det följande för varje anslag och anslagspost.

Sammanfattning av budgetförslag för forskning och forskarutbildning m. m.

Medel för forskning och forskarutbildning m. m. kommer vid bifall till mina förslag att fördelas på följande sätt.

Medel för forskning och forskarutbildning fördelade på fakulteter (motsvarande)

Ändamål	Milj. kr
Humanistiska fakulteterna	362
Teologiska fakulteterna	29
Juridiska fakulteterna	35
Samhällsvetenskapliga fakulteterna	432
Medicinska fakulteterna	830
Odontologiska fakulteterna	89
Farmaceutiska fakulteten	32
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna	833
Tekniska fakulteterna	873
Temaorienterad forskning	38
Konstnärligt utvecklingsarbete	18
Övrigt	39
Ej fördelat	67
Summa	**3677**

Medel för forskning och forskarutbildning under fakultetsanslagen fördelade på högskoleenheter

Högskoleenhet	Milj. kr.
Universitetet i Stockholm	413
Tekniska högskolan i Stockholm	275
Karolinska institutet	313
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	6
Universitetet i Uppsala	583
Universitetet i Linköping	209
Universitetet i Lund	635
Universitetet i Göteborg	428
Chalmers tekniska högskola	234
Universitetet i Umeå	351
Högskolan i Luleå	108
De mindre och medelstora högskolorna	36
Övrigt	19
Ej fördelat	67
Summa	**3677**

Medel för forskningsråden m. m.

Ändamål	Milj. kr.
Forskningsråd m. m.	
– forskningsrådsnämnden	80
– humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	177
– medicinska forskningsrådet	330
– naturvetenskapliga forskningsrådet	455
– polarforskning	19
– rymdforskning	31
Övrigt forskningsstöd	
– europeisk forskningssamverkan	304
– forskningsinstitut m. m.	56
– kungl. biblioteket m. m.	103
– vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m. m.	1 280
Övrigt	30
Summa	**2865**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde,

2. bemyndiga regeringen att besluta om överföringar mellan anslag för forskning och forskarutbildning i enlighet med vad jag har förordat.

E 1. Humanistiska fakulteterna

1989/90 Utgift	291 501 509	Reservation	−21 868 053[1]
1990/91 Anslag	302 535 000		
1991/92 Förslag	362 382 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser humanistisk forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Stockholm	74 348 000	+14 149 000	10 081 000
Universitetet i Uppsala	73 982 000	+13 568 000	10 077 000
Universitetet i Lund	60 121 000	+12 055 000	7 472 000
Universitetet i Göteborg	62 532 000	+13 822 000	8 407 000
Universitetet i Umeå	31 058 000	+ 6 747 000	4 501 000
Universitets- och högskoleämbetet	494 000	− 494 000	
Utgift	**302 535 000**	**+59 847 000**	**40 538 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för vissa ändamål inom de humanistiska fakulteterna budgetåret 1991/92 enligt följande.

För vissa forskningsinsatser inom det humanistiska området beräknas 1 500 000 kr. för var och en av de fem fakulteterna. Jag har i det föregående redovisat vilka riktlinjer som bör gälla för medlens nyttjande.

För särskilda insatser vid universitetet i Göteborg beräknas 1 500 000 kr. samt för förstärkning av forskningen om arbetets historia vid universitetet i Lund 500 000 kr.

Vidare beräknar jag medel för tjänster som professor i masskommunikationsforskning vid universitetet i Stockholm, i humanekologi vid universitetet i Lund och i humanekologi vid universitetet i Göteborg.

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor m. m.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professurer skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Baltiska språk	US
Engelska, särskilt engelskspråkig litteratur	US
Filmvetenskap	US
Antikens kultur och samhällsliv	UG
Fonetik	UUm

[1] US = universitetet i Stockholm, UG = universitetet i Göteborg, UUm = universitetet i Umeå.

Ämnesinnehållet för den ledigblivande professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning, vid universitetet i Uppsala bör bli föremål för en fördjupad analys i samband med den fortsatta beredningen av frågor om verksamheten vid dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA).

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster sammanlagt 4 950 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	18 661 000
Universitetet i Uppsala	18 384 000
Universitetet i Lund	17 075 000
Universitetet i Göteborg	14 952 000
Universitetet i Umeå	6 342 000
	75 414 000

Övriga frågor

Efter fördelningsbeslut av UHÄ har universiteten hittills tillförts medel för vissa kostnader för tjänster som nordisk lektor. Fr. o. m. budgetåret 1991/92 beräknar jag medel för detta ändamål under anslagsposterna till universiteten.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (302 535 000 + 59 847 000 =)362 382 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

3. att till *Humanistiska fakulteterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 362 382 000 kr.

E 2. Teologiska fakulteterna

1989/90 Utgift	25 273 563	Reservation	−2 517 285[1]
1990/91 Anslag	25 037 000		
1991/92 Förslag	29 253 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser teologisk forskning och forskarutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Uppsala	12 737 000	+2 094 000	1 700 000
Universitetet i Lund	12 300 000	+2 122 000	1 741 000
Utgift	**25 037 000**	**+4 216 000**	**3 441 000**

Föredragandens överväganden

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster sammanlagt 550 000 kr.

För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Uppsala	3 051 000
Universitetet i Lund	2 849 000
	5 900 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (25 037 000 + 4 216 000=) 29 253 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

4. att till *Teologiska fakulteterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 29 253 000 kr.

E 3. Juridiska fakulteterna

1989/90 Utgift	28 186 185	Reservation	– 1 959 401[1]
1990/91 Anslag	30 092 000		
1991/92 Förslag	35 124 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser juridisk forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala och Lund.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Stockholm	11 813 000	+ 1 827 000	1 566 000
Universitetet i Uppsala	10 151 000	+ 1 898 000	1 595 000
Universitetet i Lund	8 128 000	+ 1 307 000	1 057 000
Utgift	**30 092 000**	**+ 5 032 000**	**4 218 000**

Föredragandens överväganden

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor m. m.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professurer skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Civilrätt	US
Finansrätt	US
Offentlig rätt	UU

[1] US = universitetet i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala.

Regeringen förordar att följande professur återbesätts med ändrat ämnesinnehåll.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Nytt ämnesinnehåll
Lars Hiertas professur i nationalekonomi	US	Lars Hiertas professur i nationalekonomi med rättsekonomi

[1] US = universitetet i Stockholm

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster sammanlagt 550 000 kr.

För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	2 035 000
Universitetet i Uppsala	2 801 000
Universitetet i Lund	2 171 000
	7 007 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (30 092 000 + 5 032 000 =) 35 124 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

5. bemyndiga regeringen att ändra ämnesinnehåll för tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

6. till *Juridiska fakulteterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 35 124 000 kr.

E 4. Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.

1989/90 Utgift	352 942 970	Reservation	– 30 119 614[1]
1990/91 Anslag	365 373 000		
1991/92 Förslag	438 509 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser samhällsvetenskaplig forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg, Umeå och högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt statens psykologisk-pedagogiska bibliotek.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Stockholm	84 165 000	+ 16 554 000	12 147 000
Högskolan för lärarutbildning i Stockholm	5 379 000	+ 764 000	718 000
Universitetet i Uppsala	59 199 000	+ 12 406 000	7 805 000
Universitetet i Linköping	7 582 000	+ 1 162 000	954 000
Universitetet i Lund	64 822 000	+ 13 088 000	8 219 000
Universitetet i Göteborg	77 818 000	+ 18 829 000	10 814 000
Universitetet i Umeå	61 339 000	+ 9 602 000	8 064 000
Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek	5 069 000	+ 731 000	447 000
Utgift	**365 373 000**	**+ 73 136 000**	**49 168 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för vissa ändamål inom de samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m. budgetåret 1991/92 enligt följande:

– en professur i sociologi med inriktning mot socialpolitik vid universitetet i Stockholm,
– en professur i sociologi med inriktning mot äldre människor vid universitetet i Uppsala,
– en professur i massmedieforskning vid universitetet i Lund,
– en professur i biblioteks- och informationsvetenskap vid universitetet i Göteborg,
– en professur i journalistik vid universitetet i Göteborg,
– en professur i nationalekonomi med särskild inriktning mot socialpolitik vid universitetet i Göteborg,
– en professur i socialt arbete med inriktning mot familjepolitik vid universitetet i Göteborg,
– en professur i statsvetenskap, särskilt valforskning, vid universitetet i Göteborg,
– en professur i vårdpedagogik vid universitetet i Göteborg,
– förstärkningar avseende centrum för stillahavsasienstudier vid universitetet i Stockholm,
– förstärkningar avseende säkerhetspolitisk forskning vid universitetet i Lund (+ 750 000 kr.) och universitetet i Umeå (+ 250 000 kr.),
– förstärkningar avseende socialt arbete vid universitetet i Umeå,
– förstärkningar avseende statens psykologisk-pedagogiska bibliotek.

Kvinnoforskning

Regeringen förordade i 1990 års proposition om forskning inrättande av tre tjänster som professor med kvinnovetenskaplig inriktning den 1 juli 1991, varav två inom samhällsvetenskaplig fakultet. Den ena professuren skulle avse ekonomisk forskning och den andra ett samhällsvetenskapligt ämne av betydelse för studiet av våld mot kvinnor.

Mot bakgrund härav uppdrog regeringen åt universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att i samråd med humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) föreslå närmare precisering av ämnesinnehåll och lokalisering till högskoleenhet när det gäller dessa tjänster.

UHÄ har inhämtat förslag från universiteten. I samråd med HSFR föreslår ämbetet att professuren i ekonomisk forskning benämns nationalekonomi med särskild inriktning på jämställdhetsforskning. Ämnesinnehållet i den andra tjänsten föreslås vara samhällsvetenskaplig kvinno- och jämställdhetsforskning. För denna tjänst förordas vidare en preciserande ämnesbeskrivning. Tjänsterna föreslås ortsplaceras först efter det att innehavare utsetts.

Det normala är att regeringen förelägger riksdagen förslag om både benämning och lokalisering av en professur. Den principen anser jag bör tillämpas även nu. Tjänsterna bör knytas till institutioner som kan erbjuda goda forskningsmiljöer och utvecklingsmöjligheter. De bör ges ett ämnesinnehåll med utgångspunkt i vetenskapliga discipliner. Jag förordar att den ekonomiskt inriktade professuren, vars ämnesinnehåll bör vara nationalekonomi, särskilt kvinnoforskning, placeras vid universitetet i Lund (+ 1 milj. kr.). Goda verksamhetsbetingelser erbjuds vid universitetet, där det

bedrivs en omfattande ekonomisk forskning och utbildning. Tjänsten skall ägnas studiet av kvinnors och mäns olika ekonomiska förhållanden. UHÄ skall fastställa en ämnesbeskrivning med detta innehåll.

Den andra tjänsten bör benämnas sociologi, särskilt kvinnoforskning. Tjänsten bör placeras vid universitetet i Uppsala, där det sedan länge bedrivs en aktiv och framgångsrik kvinnoforskning (+ 1 milj. kr.). Tjänsten skall ägnas studiet av förhållandet mellan makt och kön i familj och samhälle, särskilt våld mot kvinnor. UHÄ skall fastställa en ämnesbeskrivning med detta innehåll.

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Universitets- och högskolcämbetet (UHÄ) har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professurer skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Invandringsforskning	US
Pedagogik	US
Företagsekonomi	UL

[1] US = universitetet i Stockholm, UL = universitetet i Lund

Regeringen förordar att följande professur återbesätts med ändrat ämnesinnehåll.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Ändrat ämnesinnehåll
Företagsekonomi	UL	företagskonomi med inriktning mot konsumentfrågor

[1] UL = universitetet i Lund.

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster sammanlagt 6 100 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	18 333 000
Universitetet i Uppsala	16 632 000
Universitetet i Linköping	1 508 000
Universitetet i Lund	20 427 000
Universitetet i Göteborg	20 919 000
Universitetet i Umeå	9 793 000
	87 612 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (365 373 000 + 73 136 000 =) 438 509 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

7. bemyndiga regeringen att ändra ämnesinnehåll för tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

8. till *Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 438 509 000 kr.

E 5. Medicinska fakulteterna

1989/90 Utgift	715 176 794	Reservation	−71 666 052[1]
1990/91 Anslag	735 023 000		
1991/92 Förslag	829 844 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser medicinsk forskning och forskarutbildning vid karolinska institutet samt vid universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Karolinska institutet	255 032 000	+29 627 000	28 089 000
Universitetet i Uppsala	104 653 000	+ 13 511 000	11 577 000
Universitetet i Linköping	55 113 000	+ 7 447 000	5 578 000
Universitetet i Lund	112 321 000	+15 251 000	13 019 000
Universitetet i Göteborg	116 465 000	+14 368 000	12 249 000
Universitetet i Umeå	87 429 000	+14 308 000	9 980 000
Universitets- och högskoleämbetet	4 010 000	+ 309 000	321 000
Utgift	**735 023 000**	**+94 821 000**	**80 813 000**

Föredragandens överväganden

Professur i allmänmedicin, särskilt kvinnoforskning

Regeringen förordade i 1990 års proposition om forskning inrättande av tre tjänster som professor med kvinnovetenskaplig inriktning den 1 juli 1991. En av tjänsterna föreslogs inrättad för medicinsk kvinnoforskning. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har haft i uppdrag att precisera tjänstens ämnesinnehåll samt att föreslå lokalisering av tjänsten. UHÄ har inhämtat förslag från karolinska institutet och universiteten. Ämbetet föreslår att professuren får ämnesbenämningen medicinsk kvinnoforskning och att den närmare beskrivningen av ämnesinnehållet får följande utformning: ämnet medicinsk kvinnoforskning innefattar forskning som

belyser sambandet mellan kvinnors livsvillkor och kvinnors hälsa. Tjänsten föreslås förenad med antingen överläkartjänst eller distriktsläkartjänst. Ämbetet anser det inte möjligt att föreslå lokalisering utan anser att medicinska forskningsrådet bör få i uppdrag att ledigförklara tjänsten, som sedan innehavare utsetts, placeras vid högskoleenhet.

Jag vill för egen del anföra följande. Det normala är att regeringen förelägger riksdagen förslag om både benämning och lokalisering av en professur. Den principen anser jag bör tillämpas även nu. I yttranden från universitetet i Linköping har framhållits de goda förutsättningar som finns för placering av professuren i anslutning till det s. k. hälsouniversitetet därstädes. Jag delar denna uppfattning. Från universitetet har framhållits att allmänmedicin är det verksamhetsområde som bäst skulle belysa de problem det här är frågan om. Professuren bör enligt min mening få benämningen allmänmedicin, särskilt kvinnoforskning. Tjänsten skall ägnas studiet av sambanden mellan kvinnors villkor i samhället och kvinnors hälsa. UHÄ skall fastställa en ämnesbeskrivning med detta innehåll. Jag förordar således att en professur i allmänmedicin, särskilt kvinnoforskning, förenad med tjänst som överläkare inrättas vid universitetet i Linköping den 1 juli 1991. Förslaget har beaktats vid medelsberäkningen (+ 1 milj. kr.). Universitetet i Linköping har träffat en överenskommelse med Östergötlands läns landsting om förening av en professur med en tjänst som överläkare samt de ekonomiska konsekvenserna m. m. av ett sådant förslag. Jag återkommer i det följande under anslaget Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m. m. med förslag om ersättning till sjukvårdshuvudmannen.

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966:1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit att professuren i ortopedisk kirurgi vid universitetet i Uppsala, förenad med överläkartjänst vid Akademiska sjukhuset, skall återbesättas som professur i ortopedi med oförändrad klinisk anknytning.

Universitets- och högskoleämbetet har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professurer skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Tumörpatologi, förenad med överläkartjänst vid Karolinska sjukhuset	KI
Kirurgi, förenad med överläkartjänst vid regionsjukhuset i Linköping	ULi
Diagnostisk radiologi, förenad med överläkartjänst vid regionsjukhuset i Linköping	ULi
Medicinsk cellbiologi, med inriktning mot fysiologi	ULi
Neurokirurgi, förenad med överläkartjänst vid Sahlgrenska sjukhuset	UG
Klinisk fysiologi, förenad med överläkartjänst vid regionsjukhuset i Umeå	UUm

[1] KI = karolinska institutet, ULi = universitetet i Linköping, UG = universitetet i Göteborg, UUm = universitetet i Umeå.

Regeringen förordar att följande professur återbesätts med ändrat ämnesinnehåll.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Nytt ämnesinnehåll
Medicinsk cellbiologi, med inriktning mot medicinsk kemi	ULi	Medicinsk cellbiologi

[1] ULi = universitetet i Linköping.

Förslag om inrättande av vissa professurer

Universitets- och högskolecämbetet föreslår att en professur i medicinsk genetik inrättas vid universitetet i Umeå för att ersätta den för Lars Beckman personliga professuren i ämnet. Jag biträder förslaget och förordar att en professur i medicinsk genetik inrättas vid universitetet i Umeå vid den tidpunkt då Beckman går i pension.

Regeringen förordade i 1990 års proposition om forskning ändrad benämning och vissa andra förändringar för ett antal professurer. För vissa professurer med klinisk anknytning, där innehavaren uppnår pensioneringsperiodens nedre gräns under de senare åren i budgetperioden hade överenskommelse rörande kostnadsersättning inte träffats mellan berörd högskoleenhet och sjukvårdshuvudman. UHÄ har på regeringens uppdrag inkommit med lokalt träffade överenskommelser. Dessa innebär inga ökade kostnader för statsverket. Jag avser att föreslå regeringen att fatta erforderliga beslut avseende de berörda tjänsterna.

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag till doktorandtjänster sammanlagt 6 259 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Karolinska institutet	20 864 000
Universitetet i Uppsala	11 793 000
Universitetet i Linköping	4 352 000
Universitetet i Lund	13 241 000
Universitetet i Göteborg	12 754 000
Universitetet i Umeå	8 429 000
	71 433 000

Övriga frågor

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag ökade medel för den folkhälsovetenskapliga forskningen vid karolinska institutet.

Riksdagen har beslutat om en ökning av antalet platser på läkarlinjen vid universitetet i Umeå (prop. 1988/89: 100 bil. 10, UbU 21 och 25, rskr. 196 och 207). Bedömningar av resursbehoven för grundläggande högskoleutbildning resp. forskning och forskarutbildning görs normalt utifrån skilda kriterier. Riksdagen anförde dock i samband härmed att ökningen av antalet platser i Umeå borde följas av en uppräkning av resurser för både grundutbildning och forskning. Medel har beräknats för utökad forskningsorganisation vid universitetet i Umeå i enlighet med UHÄ:s förslag (+ 2 837 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (735 023 000 + 94 821 000=)829 844 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

9. bemyndiga regeringen att inrätta tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

10. bemyndiga regeringen att ändra ämnesinnehåll för tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

11. till *Medicinska fakulteterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 829 844 000 kr.

E 6. Odontologiska fakulteterna

1989/90 Utgift	77 306 456	Reservation	−4 911 743[1]
1990/91 Anslag	77 767 000		
1991/92 Förslag	89 055 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser odontologisk forskning och forskarutbildning vid karolinska institutet samt universiteten i Lund, Göteborg och Umeå.

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Karolinska institutet	24 558 000	+ 3 391 000	3 118 000
Universitetet i Lund	19 156 000	+ 2 910 000	2 498 000
Universitetet i Göteborg	14 830 000	+ 2 198 000	1 842 000
Universitetet i Umeå	19 223 000	+ 2 789 000	2 443 000
Utgift	**77 767 000**	**+ 11 288 000**	**9 901 000**

Föredragandens överväganden

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Universitets- och högskolecämbetet (UHÄ) har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professur skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Ortodonti, förenad med uppdrag som övertandläkare	UL

[1] UL = universitetet i Lund.

Regeringen förordar att följande professurer återbesätts med ändrat ämnesinnehåll.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Nytt ämnesinnehåll
Klinisk bettfysiologi, förenad med uppdrag som övertandläkare	UL	klinisk smärtforskning, förenad med uppdrag som övertandläkare alternativt överläkartjänst
Odontologisk biotekknologi, förenad med uppdrag som övertandläkare	UG	klinisk odontologisk teknologi, förenad med uppdrag som övertandläkare

[1] UL = universitetet i Lund, UG = universitetet i Göteborg.

UHÄ har föreslagit att professuren i klinisk smärtforskning vid universitetet i Lund skall kunna förenas med uppdrag som övertandläkare vid universitetet alternativt med tjänst som överläkare vid Malmö allmänna sjukhus. Malmö sjukvårdsstyrelse har tillstyrkt förslaget. Jag tillstyrker förslaget. Eventuella kostnader till följd härav skall rymmas inom de resurser, som universitetet disponerar.

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster

992 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Karolinska institutet	4 044 000
Universitetet i Lund	2 654 000
Universitetet i Göteborg	2 623 000
Universitetet i Umeå	2 059 000
	11 380 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (77 767 000 + 11 288 000=) 89 055 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

12. bemyndiga regeringen att ändra ämnesinnehållet för tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

13. till *Odontologiska fakulteterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 89 055 000 kr.

E 7. Farmaceutiska fakulteten

1989/90 Utgift	25 710 189	Reservation	471 583
1990/91 Anslag	27 414 000		
1991/92 Förslag	31 616 000		

Anslaget avser farmaceutisk forskning och forskarutbildning vid universitetet i Uppsala.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Uppsala	27 414 000	+ 4 202 000	3 318 000
Utgift	**27 414 000**	**+ 4 202 000**	**3 318 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster 649 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår beräknas minst 7 466 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (27 414 000 + 4 202 000=) 31 616 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

14. att till *Farmaceutiska fakulteten* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 31 616 000 kr.

E 8. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.

1989/90	Utgift	680 438 691	Reservation	–65 188 794[1]
1990/91	Anslag	702 298 000		
1991/92	Förslag	833 398 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser matematisk-naturvetenskaplig forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå. Från anslaget bestrids vidare kostnader för vissa nationella forskningsanläggningar samt för det Internationella meteorologiska institutet i Stockholm.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Stockholm	177 584 000	+ 30 770 000	24 113 000
Universitetet i Uppsala	201 896 000	+ 34 678 000	26 972 000
Universitetet i Lund	137 449 000	+ 24 643 000	17 994 000
Universitetet i Göteborg	82 401 000	+ 14 591 000	10 645 000
Universitetet i Umeå	99 570 000	+ 18 450 000	13 207 000
Internationella meteorologiska institutet i Stockholm	1 398 000	+ 108 000	112 000
Botaniska trädgården i Göteborg	–	+ 4 200 000	
Till regeringens disposition	2 000 000	+ 3 654 000	160 000
Utgift	**702 298 000**	**+ 131 100 000**	**93 203 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för vissa ändamål inom de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna budgetåret 1991/92 enligt följande.

För vissa forskningsinsatser inom det matematisk-naturvetenskapliga området beräknas 1 500 000 kr. för var och en av de fem fakulteterna. Jag har i det föregående närmare redovisat vilka riktlinjer som bör gälla för medlens nyttjande.

Resurserna för verksamheten vid de marina centra förstärks med 1 250 000 kr. vid universitetet i Stockholm, 2 000 000 kr. vid universitetet i

Göteborg och 750 000 kr. vid universitetet i Umeå. Jag återkommer i det följande till frågan om lokaler och fartyg för den marina forskningen.

Resurserna för centrum för miljövetenskaplig forskning i Umeå förstärks med 1 000 000 kr. Ett långsiktigt stöd från centrum till enheten för miljökemi vid universitetet i Umeå bör bekostas inom ramen för dessa medel.

Resurserna för växtcellbiologisk forskning och angränsande områden vid universitetet i Lund förstärks med 2 000 000 kr.

Resurserna vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg förstärks med 1 200 000 kr.

Resurserna för de nationella forskningsanläggningarna, The Svedberglaboratoriet i Uppsala och MAX-laboratoriet i Lund förstärks med 800 000 kr. resp. 1 200 000 kr.

Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) har i skrivelse den 1 juni 1990 föreslagit att MAX-laboratoriet byggs ut med en ny synkrotronljuskälla för en betydligt högre elektronenergi än vad som är möjligt med det befintliga acceleratorsystemet. Projektet har bedömts med hjälp av internationella experter och rådet delar utvärderarnas uppfattning att anläggningen kan bli av stor vetenskaplig och teknisk betydelse för Sverige. Den kommer att bli ett väsentligt nytt hjälpmedel för forskning inom bl. a. områdena atomfysik, molekylfysik och fasta tillståndets fysik.

Forskningsrådsnämnden har ur investeringsramen för dyrbar vetenskaplig utrustning avsatt medel för erforderlig utrustning under förutsättning att frågor rörande lokaler och lokalkostnader samt medel för drift av acceleratorsystemet löses.

UHÄ har i skrivelse den 28 juni 1990 anslutit sig till uppfattningen att projektet är angeläget och bör genomföras.

För egen del vill jag anföra följande. En utbyggnad av MAX-laboratoriet enligt det föreliggande förslaget innebär utökade möjligheter för Sverige att bidra till forskningen och det europeiska forskningssamarbetet inom synkrotronljusområdet. En svensk satsning skulle utgöra en värdefull komplettering till de insatser som görs på andra håll. Jag återkommer i anslutning till min behandling av lokalförsörjningsåtgärderna för högskolan till frågan om en utbyggnad av MAX-laboratoriet. Den tillkommande årskostnaden bör bestridas från de medel som till följd av 1990 års forskningsproposition reserverades för tillkommande byggobjekt (prop. 1989/90: 90 s. 221).

Driftkostnaden för den utökade verksamheten bör bestridas inom ramen för de medel som står till förfogande för naturvetenskaplig forskning. Regeringen har genom beslut denna dag uppdragit åt UHÄ och NFR att utreda vissa frågor rörande de nationella forskningsanläggningarna. I uppdraget ingår att närmare redovisa hur dessa kostnader skall finansieras.

Botaniska trädgårdar

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag 1,5 milj. kr. för miljöforskningsinformation vid de botaniska trädgårdarna i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg budgetåret 1991/92. UHÄ har efter

samråd med forskningsrådsnämnden föreslagit att medlen fördelas med lika belopp till de berörda trädgårdarna samt att medlen anvisas under anslagsposterna till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna vid de berörda universiteten.

Jag biträder UHÄ:s förslag. Medlen har beräknats under anslagsposten Till regeringens disposition och jag återkommer till regeringen med förslag om att de skall utbetalas till berörda universitet. Medlen avseende den botaniska trädgården i Göteborg skall disponeras i samråd med styrelsen för den botaniska trädgården i Göteborg.

Regeringen föreslog i 1990 års forskningsproposition att statsbidraget till den botaniska trädgården i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1991/92 skulle anvisas under en särskild anslagspost. Medlen härför som hittills beräknats under anslagsposten till den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten vid universitetet i Göteborg föreslås därför anvisade över denna nya anslagspost. Det befintliga avtalet mellan staten och Göteborgs kommun om statsbidraget till den kommunala botaniska trädgården i Göteborg upphör att gälla den 30 juni 1991. Regeringen har uppdragit åt en särskild förhandlingsman att med Göteborgs kommun förhandla om statsbidraget till den botaniska trädgården i Göteborg fr. o. m. den 1 juli 1991. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om ett nytt avtal baserat på den överenskommelse som preliminärt träffats. I enlighet med denna beräknar jag ett totalt statsbidrag till den botaniska trädgården i Göteborg om 4 200 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Lokaler och fartyg för marin forskning

Regeringen redovisade i 1990 års proposition om forskning sitt förslag till utbyggnad av lokaler för den marina forskningen vid fältstationerna i Stockholm (Askö) och Göteborg (Kristineberg). Byggnadsstyrelsen har nu redovisat sitt förslag till dessa utbyggnader och hemställer om utförandeuppdrag. Byggnadsstyrelsen har också redovisat behov av ytterligare lokalåtgärder för den marina forskningen nämligen vissa ombyggnader för Stockholms marina forskningscentrum i Frescati samt för Umeå marina forskningscentrum i Norrbyn.

Inom ramen för den miljörelaterade forskningen görs under innevarande planeringsperiod en betydande förstärkning av verksamheten vid de marina centra. Det ökade lokalbehovet är en naturlig konsekvens härav. Jag återkommer vid min behandling av lokalförsörjningsåtgärderna för högskolan till frågan om utbyggnader för den marina forskningen. Mina förslag innebär att lokalförbättringarna utöver Askö och Kristineberg också kommer att omfatta lokalerna i Frescati och Norrbyn. Årskostnaderna för de tillkommande objekten, ca 3,7 milj. kr. bör bestridas från de medel som till följd av 1990 års forskningsproposition reserverades för tillkommande byggobjekt (prop. 1989/90:90, s 221).

I anslutning till den utbyggnad för Göteborgs marina forskningscentrum i Kristineberg som kommer till stånd finns även anledning vidta vissa åtgärder avseende Vetenskapsakademiens lokaler i Kristineberg. Investeringskostnaderna för dessa åtgärder kan uppskattas till 6,5 milj. kr.

Frågan om finansieringen av dessa åtgärder diskuteras för närvarande med Vetenskapsakademien

Regeringen uppdrog genom beslut den 7 juni 1990 åt universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att utarbeta förslag till hur behovet av fartyg för marin forskning skall tillgodoses. Den av UHÄ utsedde utredaren har i november 1990 avlämnat sin rapport till UHÄ, Fartygsbehov för marin forskning och övervakning vid de marina centra i Göteborg, Stockholm och Umeå, UHÄ-rapport 1990: 11. UHÄ har den 19 december 1990 redovisat detta uppdrag.

Av utredarens rapport framgår att vissa insatser bör göras redan nu. Jag avser att inom kort återkomma till regeringen med förslag till fördelning av de medel som innevarande år står till regeringens disposition för verksamhet vid de marina forskningscentra. Fördelningen av tillgängliga medel för budgetåret 1991/92 kommer att göras när UHÄ:s förslag har beretts inom regeringskansliet. I avvaktan härpå har dessa medel (+ 2 000 000 kr.) beräknats under anslagsposten Till regeringens disposition.

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966: 1, bil 10, s 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit ändrat ämnesinnehåll för tjänst som professor enligt följande:

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Ändrat ämnesinnehåll
Morfologisk zoologi	UU	zoologisk utvecklingsbiologi
Sedimentologi	UU	sedimentologi, särskilt recenta processer

[1] UU = universitetet i Uppsala

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professurer skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Strukturkemi	US
Toxikologisk genetik	US
Fasta tillståndets fysik	UU
Hydrologi	UU
Oorganisk kemi	UU
Limnologi	UL
Matematisk statistik	UUm

[1] US = universitetet i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, UL = universitetet i Lund, UUm = universitetet i Umeå

13 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100. Bilaga 10*
Rättelse: S. 205 rad 11 nedifrån raden utbytt mot annan text.

Inom det naturvetenskapliga forskningsområdet har vidare beslut fattats att återbesätta en professur i rymdfysik vid institutet för rymdfysik med oförändrat ämnesinnehåll.

Regeringen förordar att följande professurer återbesätts med ändrat ämnesinnehåll.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Nytt ämnesinnehåll
Systematisk botanik	UL	evolutionär systematik med molekylärbiologisk inriktning
Zooekologi	UL	zoologisk ekologi

[1] UL = universitetet i Lund

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster 10 580 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Universitetet i Stockholm	31 972 000
Universitetet i Uppsala	42 790 000
Universitetet i Lund	30 632 000
Universitetet i Göteborg	20 418 000
Universitetet i Umeå	14 725 000
	140 537 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (702 298 000 + 131 100 000 =) 833 398 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

15. bemyndiga regeringen att ändra ämnesinnehåll för tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

16. till *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 833 398 000 kr.

E 9. Tekniska fakulteterna

1989/90	Utgift	687 268 509	Reservation	−50 962 776[1]
1990/91	Anslag	763 003 000		
1991/92	Förslag	873 400 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser teknisk forskning och forskarutbildning vid tekniska högskolan i Stockholm, universiteten i Uppsala, Linköping och Lund, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Luleå. Från anslaget bestrids vidare kostnader för vissa nationella forskningsanläggningar.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Tekniska högskolan i Stockholm	240 203 000	+ 34 902 000	35 670 000
Universitetet i Uppsala	9 291 000	+ 1 094 000	1 014 000
Universitetet i Linköping	83 852 000	+ 16 061 000	12 348 000
Universitetet i Lund	126 138 000	+ 20 607 000	16 405 000
Chalmers tekniska högskola	208 385 000	+ 25 213 000	22 857 000
Högskolan i Luleå	95 134 000	+ 12 520 000	11 704 000
Utgift	**763 003 000**	**+110 397 000**	**99 998 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för vissa ändamål inom de tekniska fakulteterna budgetåret 1991/92 enligt följande.

Resurserna för materialteknisk forskning förstärks med 2 000 000 kr. vid universitetet i Linköping. Av medlen avser 500 000 kr. kostnader för försöksverksamhet med visst högskolesamarbete avseende kurser, material m. m. inom området. I denna del disponeras medlen i samråd med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ).

Resurserna för de nationella forskningsanläggningarna, Nationellt superdatorcentrum i Linköping och Onsala rymdobservatorium vid Chalmers tekniska högskola, förstärks med 1 000 000 kr. resp. 1 500 000 kr.

Kollektivtrafikforskningen förstärks med 2 000 000 kr. och resurserna för lasercentrum förstärks med 1 000 000 kr. vid universitetet i Lund. Kvalitetsteknikforskningen vid Chalmers tekniska högskola förstärks med 1 500 000 kr.

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr. prop. 1966: 1, bil. 10, s. 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit ändrat ämnesinnehåll för en tjänst som professor enligt följande.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Ändrat ämnesinnehåll
Trafiksäkerhetsforskning	CTH	förebyggande av personskador

[1] CTH = Chalmers tekniska högskola.

Universitets- och högskoleämbetet har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har beslutat att följande professurer skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Hörselteknik	KTH
Reglerteknik	KTH
Hållfasthetslära	UU
Trafikteknik	UL
Arkitektur	CTH
Konstruktionsmaterial	HLu
Bergteknik	HLu
Reglerteknik	HLu
Teknisk psykologi	HLu

[1] KTH = tekniska högskolan i Stockholm, UU = universitetet i Uppsala, UL = universitetet i Lund, CTH = Chalmers tekniska högskola, HLu = högskolan i Luleå.

Regeringen förordar att följande professurer återbesätts med ändrat ämnesinnehåll.

Tidigare ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]	Nytt ämnesinnehåll
Trafikplanering	KTH	transport- och trafikplanering
Värme- och ugnsteknik	KTH	korrosionslära
Ångteknik	KTH	reaktorteknologi
Mekanisk värmeteori	UL	värmeöverföring
Tillämpad elektronik	UL	tillämpad elektronik, särskilt radioteknik
Mekanik	CTH	kondenserade materiens fysik
Arbetsmiljöplanering	HLu	industriell arbetsmiljöutformning
Ekonomisk geologi	HLu	tillämpad geologi
Industriell organisation med företagsutveckling	HLu	industriell organisation
Tillämpad geofysik	HLu	vattenförsörjnings- och avloppsteknik

[1] KTH = tekniska högskolan i Stockholm, UL = universitetet i Lund, CTH = Chalmers tekniska högskola, HLu = högskolan i Luleå

Studiefinansiering inom forskarutbildningen

För doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst de belopp som anges i följande tabell.

Högskoleenhet	Belopp kr.
Tekniska högskolan i Stockholm	40 923 000
Universitetet i Linköping	24 170 000
Universitetet i Lund	34 472 000
Chalmers tekniska högskola	52 596 000
Högskolan i Luleå	10 838 000
	162 999 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (763 003 000 + 110 397 000=) 873 400 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

17. bemyndiga regeringen att ändra ämnesinnehåll för tjänst som professor i enlighet med vad jag förordat,

18. till *Tekniska fakulteterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanlag på 873 400 000 kr.

E 10. Temaorienterad forskning

1989/90	Utgift	30 694 613	Reservation	– 3 545 599[1]
1990/91	Anslag	31 029 000		
1991/92	Förslag	38 136 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Anslaget avser temaorienterad forskning och forskarutbildning vid universitetet i Linköping. Verksamheten bedrivs inom ramen för en sektion av den filosofiska fakulteten.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Universitetet i Linköping	31 029 000	+ 7 107 000	4 393 000
Utgift	**31 029 000**	**+ 7 107 000**	**4 393 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för en tjänst som professor inom tema Barn samt en förstärkning av medlen till forskningsområdet hälsoekonomi inom tema Hälso- och sjukvården i samhället.

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag för omvandling av utbildningsbidrag för doktorander till doktorandtjänster 550 000 kr. För utbildningsbidrag för doktorander och doktorandtjänster bör nästa budgetår disponeras minst 5 859 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (26 767 000 + 7 107 000=) 38 136 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

19. att till *Temaorienterad forskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 38 136 000 kr.

E 11. Konstnärligt utvecklingsarbete m. m.

1989/90	Utgift	12 212 798	Reservation	1 800 162
1990/91	Anslag	12 759 000		
1991/92	Förslag	18 037 000		

Anslaget avser konstnärligt utvecklingsarbete samt viss långsiktig kunskapsuppbyggnad.

Anslagsfördelning

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Danshögskolan	315 000	+ 173 000	24 000
Dramatiska institutet	876 000	+ 86 000	88 000
Grafiska institutet och institutet för högre kommunikations- och reklamutbildning	100 000	+ 111 000	11 000
Konstfackskolan	1 445 000	+ 159 000	160 000
Konsthögskolan	572 000	+ 198 000	49 000
Musikhögskolan i Stockholm	1 537 000	+ 574 000	178 000
Operahögskolan i Stockholm	315 000	+ 874 000	25 000
Teaterhögskolan i Stockholm	637 000	+ 184 000	86 000
Universitetet i Lund	1 750 000	+ 1 241 000	221 000
Universitetet i Göteborg	4 115 000	+ 1 563 000	525 000
Universitetet i Umeå	350 000	+ 33 000	31 000
Högskolan i Luleå	97 000	+ 9 000	8 000
Till universitets- och högskoleämbetets disposition	650 000	+ 73 000	75 000
Utgift	**12 759 000**	**+ 5 278 000**	**1 481 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för vissa ändamål inom verksamhetsområdet konstnärligt utvecklingsarbete budgetåret 1991/92 enligt följande:

– en professur i kördirigering och körsång, musikhögskolan i Stockholm,

– en professur i musikdramatisk gestaltning, operahögskolan i Stockholm,

– en professur i orgelspel, universitetet i Lund,

– en professur i musikdramatisk gestaltning, universitetet i Göteborg.

Vidare beräknar jag en förstärkning av medlen för konstnärligt utvecklingsarbete med 1 400 000 kr.

Ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor m. m.

Med stöd av riksdagens bemyndigande (jfr prop. 1966: 1 bil. 10, s 361, SU 42, rskr. 125) har regeringen föreskrivit att professuren i svensk och jämförande arkitekturhistoria vid konsthögskolan skall återbesättas som professur i arkitekturhistoria.

Universitets- och högskoleämbetet har lämnat förslag till ämnesinnehåll för vissa tjänster som professor.

Regeringen har föreskrivit att följande tjänster som professor skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

Ämnesinnehåll	Högskoleenhet[1]
Musikpedagogik	SMH
Fotografi	UG
Interpretation	UG
Målning	UG

[1] SMH = musikhögskolan i Stockholm, UG = universitetet i Göteborg

Musikpedagogik

Genom 1987 års proposition om forskning anvisades musikhögskolan i Stockholm (SMH) särskilda medel för musikpedagogisk forskning. Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) framför i en skrivelse till regeringen att den omständigheten att SMH saknar fakultetsorganisation, leder till en rad formella problem när man skall bygga upp forskning och forskarutbildning. UHÄ föreslår därför att medlen för musikpedagogisk forskning förs över till den humanistiska fakulteten vid universitetet i Stockholm samt att fakultetsorgan vid universitetet i Stockholm fortsättningsvis skall fullgöra uppgifter även avseende SMH.

Ingen högskoleenhet och ingen forskarkompetent lärare står utanför högskolans forskningsorganisation, fakulteterna. Det innebär att alla forskarutbildade lärare ingår i fakultetskollegierna. Fakultetsanslagen avser inte bara verksamhet vid det universitet eller den högskola, dit resp. fakultetsnämnd är knuten, utan är gemensamma för flera högskoleenheter. Lärare från olika högskoleenheter kan ansöka om medel från de rörliga resurser som fördelas av fakultetsnämnderna.

Högskoleförordningen föreskriver att forskarutbildning kan anordnas inom ämnen som fastställs av fakultets- eller sektionsnämnd (motsv.) och där det finns lärare som kan ge handledning. Där så är ändamålsenligt anordnas forskarutbildning i samarbete med lärare inom fakulteter och sektioner även vid andra högskoleenheter än den egna. En fakultetsnämnd kan således ansvara för forskarutbildning som genomförs vid en annan högskoleenhet eller vid en institution som inte tillhör det egna fakultetsområdet.

SMH har när det gäller området musikpedagogik etablerat samarbete med universitetet i Stockholm. Den närmare utformningen av detta avgörs bäst, såsom skett, genom lokala beslut och behöver inte kodifieras genom beslut av statsmakterna.

När den nuvarande tjänsteorganisationen för högskolan infördes, tillfördes konsthögskolan inte tillräckliga lönemedel för en professur i skulptur. Jag har i mina beräkningar tagit upp ytterligare 150 000 kr. för detta ändamål under anslagsposten Konsthögskolan.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (12 759 000 + 5 278 000 =) 18 037 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

20. att till *Konstnärligt utvecklingsarbete m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 18 037 000 kr.

E 12. Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål

1989/90	Utgift	27 963 084	Reservation	15 851 833
1990/91	Anslag	55 548 000		
1991/92	Förslag	103 668 000		

Anslagsfördelning

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Forskningsstödjande åtgärder			
Högskolan i Eskilstuna/Västerås	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Falun/Borlänge	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Gävle/Sandviken	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Örebro	2 413 000	+ 1 492 000	198 000
Högskolan i Jönköping	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Halmstad	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Kalmar	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	773 000	+ 311 000	63 000
Högskolan i Kristianstad	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Växjö	2 413 000	+ 1 492 000	198 000
Högskolan i Borås	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Karlstad	2 413 000	+ 1 492 000	198 000
Högskolan i Skövde	1 155 000	+ 741 000	94 000
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	773 000	+ 311 000	63 000
Högskolan i Sundsvall/Härnösand	2 091 000	+ 1 266 000	171 000
Högskolan i Östersund	1 155 000	+ 741 000	94 000
Ej fördelade medel	250 000	– 250 000	
Kontaktsekretariat	2 506 000	+ 470 000	205 000
Kontaktforskare	7 284 000	+ 638 000	655 000
Forskarutbyte med utlandet	8 284 000	+ 4 644 000	663 000
Fora för kvinnliga forskare m. m.	5 451 000	+ 434 000	447 000
Bilateralt forskningssamarbete		+ 15 000 000	–
Stöd till forskarutbildning av högskolelärare utan doktorsexamen	–	+ 1 887 000	–
Till regeringens disposition	9 347 000	+ 11 523 000	748 000
Summa	**55 548 000**	**48 120 000**	**4 549 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag ytterligare sammanlagt 12 milj. kr. under anslagsposten Forskningsstödjande åtgärder.

Beloppet under anslagsposten Ej fördelade medel har för innevarande budgetår tilldelats högskoleutbildningen på Gotland. Medlen används i huvudsak för åtgärder avseende kontakterna mellan högskolan och näringslivet. Motsvarande medel beräknas för budgetåret 1991/92 under anslagsposten Kontaktsekretariat.

Medlen för forskarutbyte med utlandet skall i enlighet med forskningspropositionen öka med 4 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Bilateralt forskningssamarbete

I enlighet med 1990 års forskningsproposition skall 15 milj. kr. anvisas för bilateralt forskningssamarbete med i första hand Östeuropa budgetåret 1991/92. Fr. o. m. budgetåret 1992/93 anvisas ytterligare 15 milj. kr. för detta ändamål.

Den politiska utvecklingen i Östeuropa innebär väsentligt ökade möjligheter till forskningssamarbete med berörda länder. Framförallt finns helt nya förutsättningar för direkta, mer informella, kontakter mellan enskilda forskare och mellan universitet och högskolor i Sverige och i våra grannländer runt Östersjön. Detta ger särskilt yngre, kvalificerade forskare i Östeuropa en möjlighet att etablera internationella kontakter. Ett sådant utbyte kommer att bli av väsentlig betydelse även för svenska forskare. Forskare från Östeuropa kan exempelvis bidra med kvalificerad teoretisk forskning och forskning baserad på ett månghundraårigt kulturarv. Svenska forskare kan bidra med erfarenheter bl. a. av experimentell verksamhet med avancerad utrustning och av hur modern samhällsvetenskap och humaniora bedrivs och byggs upp. Gemensamma problem, t ex miljösituationen i vår del av världen kan angripas på ett effektivare sätt.

Vid medelsfördelningen skall beaktas de principer som angavs i 1990 års forskningsproposition. Beslut om medelsanvändningen bör fattas så nära den berörda verksamheten som möjligt. Huvuddelen av medlen bör således disponeras av universitet och högskolor. En del av medlen bör disponeras av Svenska institutet för en utbyggnad av institutets stipendieprogram. Slutligen bör en mindre del av medlen stå till regeringens förfogande.

En sammanställning av medelsfördelningen ges i det följande. För att ge tillfälle till en mer långsiktig medelsplanering redovisas också förslaget till medelsfördelning för budgetåret 1992/93.

Medelsfördelning	1991/92	1992/93
Svenska institutet	2,5	7
Universitetet i Stockholm	1	2
Tekniska högskolan i Stockholm		2
Karolinska institutet		2
Universitetet i Uppsala	2	2
Universitetet i Linköping	1	1
Universitetet i Lund	2	2
Universitetet i Göteborg	1	2
Chalmers tekniska högskola		2
Universitetet i Umeå	1	2
Högskolan i Luleå		1
Sveriges lantbruksuniversitet	2	2
Till regeringens disposition	2,5	3
Summa	**15**	**30**

Det forskningssamarbete som etableras bör i första hand avse vårt närområde i Östeuropa, dvs. Estland, Lettland, Litauen, Polen och nordvästra Sovjetunionen. Vissa kostnader för samarbetet bör också bestridas av berört samarbetsland. Medlen bör inte användas för att bygga upp fasta resurser om inte berörda högskolor är beredda att ta ansvar för verksamhetens fortsättning efter den nu pågående planeringsperioden.

De medel som fördelas till universitet och högskolor bör stå till förfogande för forskningssamarbete enligt en plan för vilken högskolestyrelsen ansvarar. Åtgärderna bör koncentreras och relateras till existerande eller planerade vänortsutbyten, egna profilområden etc. Möjligheterna att gemensamt utnyttja forskningsbibliotek, arkiv, databaser, dyrbarare installationer samt att etablera nätverk bör beaktas. Behoven inom forskarutbildningen bör särskilt beaktas. Riktmärket bör vara koncentration till högkvalificerade kontakter runt metodfrågor inom centrala vetenskapsområden.

Viss samplanering av aktiviteterna mellan de olika högskoleenheterna bör förekomma i avsikt att undvika dubbelarbete och oavsiktliga koncentrationer till vissa geografiska områden och ämnesområden.

De medel som anvisas till Svenska institutet bör också utnyttjas för visst bilateralt forskningssamarbete med Portugal och Irland.

Jag kommer i annat sammanhang att föreslå regeringen att 300 000 kr. tilldelas universitetet i Stockholm från beloppet Till regeringens disposition att användas för vissa kostnader i samband med det s. k. Copernicusprojektet.

Övrigt

Till följd av de ytterligare effektivitets- och produktivitetskrav som ställs på all statlig verksamhet har anslagen till forskning och forskarutbildning till den del de avser administration dragits ner med 1,5 %. Två tredjedelar av det berörda beloppet bör användas för effektivitetshöjande åtgärder. Dessa bör ha formen av stöd till forskarutbildning av högskolelärare som saknar doktorsexamen.

Genom 1990 års forskningsproposition beslöts att 45 milj. kr. skulle

tillföras högskolan för kostnader för lokaler för forskning under treårsperioden. För budgetåret 1991/92 belöper sig ökningen till 12 milj. kr. Av dessa medel bör 1 765 000 kr. för ökade hyreskostnader beräknas under anslaget D 2. Lokalkostnader m. m. vid högskoleenheterna. Jag kommer att i annat sammanhang föreslå regeringen att genom särskilda beslut fördela medel till ifrågavarande ändamål. Jag beräknar under förevarande anslag under anslagsposten Till regeringens disposition ytterligare 10 235 000 kr. I den mån medlen inte tas i anspråk för lokaländamål kommer de efter särskilda beslut av regeringen att ställas till förfogande för inköp av vetenskaplig utrustning.

I 1990 års forskningsproposition redovisades statistiska centralbyråns förslag beträffande forskningsstatistik för universitet och högskolor. För ökade kostnader för det fortsatta arbetet på detta område beräknades fr. o. m. budgetåret 1991/92 300 000 kr. Jag tar under förevarande anslag, anslagsposten Till regeringens disposition upp 300 000 kr. för statistikinsamling och redovisning.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (55 548 000 + 48 120 000=) 103 668 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

21. att till *Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 103 668 000 kr.

E 13. Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m. m.

1989/90	Utgift	544 750 000[1]
1990/91	Anslag	1 161 132 000
1991/92	Förslag	1 279 630 000

[1] Anslaget Driftersättning enligt läkarutbildningsavtal m. m.

Från anslaget utgår ersättning till vissa landstingskommuner/kommuner enligt avtal om samarbete om läkarutbildning och forskning m. m. Från anslaget utgår också ersättning till Göteborgs kommun och Västerbottens läns landstingskommun enligt avtal om samarbete om tandläkarutbildning och forskning i Göteborg och Umeå.

Högskoleenhet	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Medicinsk utbildning och forskning			
Karolinska institutet	299 375 000	+53 879 000	34 609 000
Universitetet i Uppsala	127 490 000	+21 047 000	14 552 000
Universitetet i Linköping	74 279 000	+15 527 000	8 724 000
Universitetet i Lund	210 800 000	+36 663 000	24 244 000
Universitetet i Göteborg	210 581 000	+36 626 000	24 219 000
Universitetet i Umeå	97 607 000	+18 756 000	11 400 000
Vissa kostnader till följd av tidigare avtal	64 000 000	−64 000 000	
Odontologisk utbildning och forskning			
Universitetet i Göteborg, f	40 000 000	of	
Universitetet i Umeå, f	31 000 000	of	
Investeringsersättningar, f	6 000 000	of	
Summa	**1 161 132 000**	**118 498 000**	**117 748 000**

Föredragandens överväganden

Innevarande budgetår beräknas 64 milj. kr. under anslagsposten Vissa kostnader till följd av tidigare avtal. Avtal har träffats mellan staten och sjukvårdshuvudmännen om slutreglering av vissa investeringskostnader m. m. Enligt avtalet skall detta belopp budgetåret 1991/92 fördelas mellan sjukvårdshuvudmännen. Jag har vid min medelsberäkning tagit hänsyn till vad som avtalats.

Jag har i det föregående förordat att en professur i allmänmedicin, särskilt kvinnoforskning, förenad med tjänst som överläkare inrättas den 1 juli 1991 vid universitetet i Linköping. Enligt avtal om samarbete om läkarutbildning och forskning m. m. skall landstingskommun och berörd högskoleenhet träffa överenskommelse bl. a. om det ersättningsbelopp som bör utgå i samband med inrättande av tjänst som professor inom medicinskt kliniskt ämnesområde. Ett sådant avtal har träffats mellan universitetet i Linköping och Östergötlands läns landstingskommun. Enligt avtalet skall ersättning med 750 000 kr. utgå till sjukvårdshuvudmannen. Jag har vid min medelsberäkning tagit hänsyn härtill.

Tandvården vid universiteten i Göteborg och Umeå har kommunal huvudman. Staten betalar drift- och viss investeringsersättning till huvudmännen. Göteborgs kommun och Västerbottens läns landstingskommun har begärt förhandling om ersättningen. Regeringen har tillkallat en särskild förhandlare med uppdrag att förhandla om systemet för ersättning till vissa tandvårdshuvudmän för kostnader i samband med tandläkarutbildning och odontologisk forskning m. m. I avvaktan på resultat av förhandlingarna föreslår jag att oförändrade belopp beräknas under anslagsposterna för Odontologisk utbildning och forskning. Jag avser att senare återkomma till riksdagen med förslag i denna fråga.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (1 161 132 000 + 118 498 000=) 1 279 630 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

22. att till *Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 279 630 000 kr.

E 14. Forskningsrådsnämnden

1989/90	Utgift	51 714 220	Reservation	6 534 259
1990/91	Anslag	63 630 000		
1991/92	Förslag	79 606 000		

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som forskningsrådsnämnden (FRN) finansierar samt för nämndens förvaltning.

För förvaltningskostnader får budgetåret 1990/91 användas högst 8 151 000 kr.

Sedan budgetåret 1979/80 disponerar FRN även en särskild kostnadsram för finansiering av dyrbar vetenskaplig utrustning för forskningsändamål under anslaget I.2 Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Initiering, samordning och stöd av forskning	48 761 000	+ 14 083 000	6 324 000
Forskningsinformation	14 869 000	+ 1 893 000	1 929 000
Utgift	**63 630 000**	**+ 15 976 000**	**8 253 000**

Föredragandens överväganden

Forskningsrådsnämnden har efter förslag i 1990 års proposition om forskning ansvar för utveckling av ungdomsforskningen. I enlighet härmed har jag för detta ändamål beräknat en förstärkning av nämndens anslag (+ 1 500 000 kr.)

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag medel för analyser samt utveckling av flervetenskaplig forskning med betydelse för förhållandet människa, samhälle, naturresurser, miljö och energi (+ 4 000 000 kr.).

Jag har i det föregående under anslaget Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m. beräknat medel för en professur i biblioteks- och informationsvetenskap. Tjänsten bör finansieras inom ramen för de medel som avsatts för forskning inom biblioteksområdet under förevarande anslag. Jag har vid min medelsberäkning tagit hänsyn härtill (– 1 500 000 kr.).

Vidare beräknar jag för kvinno- och jämställdhetsforskning 3 600 000 kr.

Medel för svenskt deltagande i the International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA) beräknades t. o. m. budgetåret 1988/89 under förevarande anslag och därefter under anslaget Europeisk forsknings-

samverkan. Jag har vid min anslagsberäkning av förevarande anslag korrigerat en för hög överföring i samband med anslagsomläggningen (+ 400 000 kr.).

Riksarkivet bedriver, tillsammans med bl. a. kungl. biblioteket, ett forsknings- och utvecklingsprojekt rörande metoder för masskonservering av papper. FRN ansvarar för fördelning av medel till biblioteksvetenskaplig forskning. Enligt min mening är papperskonservering ett angeläget ämne med anknytning till den biblioteksvetenskapliga forskningen. Det är således naturligt att FRN behandlar ansökningar om medel till sådan forskning på samma sätt som övriga ansökningar dvs. utifrån vetenskapliga kriterier.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (63 630 000 + 15 976 000 =) 79 606 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

23. att till *Forskningsrådsnämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 79 606 000 kr.

E 15. Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet

1989/90	Utgift	117 103 674	Reservation	15 292 359
1990/91	Anslag	152 181 000		
1991/92	Förslag	177 352 000		

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) finansierar samt för rådets förvaltning. Från anslaget bestrids bl. a. kostnaderna för 16 tjänster som professor, två gästprofessurer och högst 35 forskartjänster. Från anslaget bestrids också kostnaderna för vissa doktorandtjänster. För förvaltningskostnader får budgetåret 1990/91 disponeras högst 6 500 000 kr.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	152 181 000	+25 171 000	20 940 000

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning har jag beräknat en förstärkning om 4 700 000 kr. Härav avser 1 200 000 kr. utveckling av forskningssamarbetet med EG och 3 500 000 kr. fördjupade forskningsinsatser inom områden av betydelse för arbetsmarknadspolitiken.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (152 181 000 + 25 171 000 =) 177 352 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

24. att till *Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 177 352 000 kr.

E 16. Medicinska forskningsrådet

1989/90	Utgift	233 749 537	Reservation	34 863 172
1990/91	Anslag	286 469 000		
1991/92	Förslag	329 814 000		

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som medicinska forskningsrådet (MFR) finansierar samt för MFR:s förvaltning. Från anslaget bestrids bl. a. kostnaderna för 5 tjänster som professor och 45 forskartjänster. Från anslaget bestrids även kostnader för vissa doktorandtjänster. För förvaltningskostnader får budgetåret 1990/91 användas högst 5 580 000 kr.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Medicinska forskningsrådet	286 469 000	+43 345 000	29 305 000

Föredragandens överväganden

Medicinska forskningsrådet (MFR) föreslår att en professur i biologisk beroendeforskning inrättas vid rådet. Vid rådet fanns tidigare en professur inom området alkohol och andra beroendeframkallande medel. De professurer som inrättats inom beroendeforskning under senare år har huvudsakligen givits en samhällsvetenskaplig inriktning. Jag delar rådets uppfattning att ett fortsatt behov föreligger av forskning med tyngdpunkt på de grundläggande biologiska aspekterna på beroende. Mot denna bakgrund avser jag att i annat sammanhang föreslå att en professur i biologisk beroendeforskning inrättas vid MFR den 1 juli 1991. Kostnaderna för tjänsten förutsätts rymmas inom ramen för de medel rådet disponerar.

MFR har i skrivelse till regeringen föreslagit att en professur i medicinsk etik inrättas vid rådet. Regeringen har, med hänsyn till ämnets angelägenhetsgrad, föreskrivit att en professur i medicinsk etik inrättas den 1 juli 1991 vid rådet trots att förslaget väckts under löpande treårsperiod. Rådet förutsätts finansiera professuren inom ramen för befintliga resurser.

Utöver löne- och prisomräkning har jag i enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknat en förstärkning om 14,8 milj. kr. Härav avser 4,8 milj. kr. ett utökat forskningssamarbete med EG.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (286 469 000 + 43 345 000=) 329 814 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

25. att till *Medicinska forskningsrådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 329 814 000 kr.

E 17. Naturvetenskapliga forskningsrådet

1989/90	Utgift	345 093 025	Reservation	19 647 180
1990/91	Anslag	386 973 000		
1991/92	Förslag	454 687 000		

Från anslaget bestrids kostnaderna för den verksamhet som naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) finansierar samt för NFR:s förvaltning. Från anslaget bestrids bl. a. kostnaderna för 20 tjänster som professor, en gästprofessur och 77 tjänster som forskare. Från anslaget bestrids även kostnader för vissa doktorandtjänster. För förvaltningskostnader får budgetåret 1990/91 användas högst 15 482 000 kr.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Naturvetenskapliga forskningsrådet	386 973 000	+67 714 000	44 970 000

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning förstärks rådets resurser med sammanlagt 23 900 000 kr. Av detta belopp avser 6 600 000 kr. medel för projektsamarbete med EG, 3 000 000 kr. NFR:s bidrag till materialtekniska konsortier utöver de medel som rådet i övrigt kan fördela till området samt 1 000 000 kr. miljörelaterad forskning.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (386 973 000 + 67 714 000=) 454 687 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

26. att till *Naturvetenskapliga forskningsrådet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 454 687 000 kr.

E 18. Rymdforskning

1989/90	Utgift	29 346 025	Reservation	27 401
1990/91	Anslag	26 269 000		
1991/92	Förslag	30 617 000		

Från anslaget bestrids kostnaderna för den grundforskning som statens delegation för rymdverksamhet (DFR) finansierar.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Rymdforskning	26 269 000	+4 348 000	2 409 000

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag 2 000 000 kr. för förstärkning av resurserna för allmänt projektstöd m. m.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (26 269 000 + 4 348 000=)30 617 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

27. att till *Rymdforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 30 617 000 kr.

E 19. Europeisk forskningssamverkan

1989/90	Utgift	244 955 076
1990/91	Anslag	282 610 000
1991/92	Förslag	303 680 000

Från anslaget bestrids kostnader för Sveriges deltagande i den europeiska rymdorganisationens (ESA) vetenskapliga program samt för Sveriges bidrag till Esrange specialprojekt (prop. 1972:48 bil. 1, UbU 27, rskr. 217). Kostnaderna för Sveriges deltagande i ESA:s grundprogram och tillämpningsprogram bestrids från anslag under industridepartementets huvudtitel (prop. 1972:48 bil. 2, NU 37, rskr. 216).

Från anslaget bestrids vidare kostnader för Sveriges deltagande i den europeiska kärnforskningsorganisationen (CERN) (jfr prop. 1953:127, SU 77, rskr. 167 samt prop. 1970:182, SU 224, rskr. 439), den europeiska organisationen för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen (ESO) (jfr prop. 1961:138, UU 3, rskr. 253), det allmänna programmet inom den europeiska konferensen för molekylärbiologi (CEBM) (jfr prop. 1968:1 bil. 10, SU 41, rskr. 114), dess program för ett europeiskt laboratorium för molekylärbiologi (EMBL) (jfr prop. 1973:1 bil. 10, UbU 10, rskr. 108) samt den europeiska synkrotronljuskällan (ESRF) i Grenoble (prop. 1989/90:90, UbU 25, rskr. 328).

Från anslaget bestrids också kostnaderna för Sveriges samarbete på programnivå med EG inom programmen för fusionsforskning, SCIENCE och SPES.

Från anslaget bestrids slutligen kostnaderna för det svenska deltagandet i Internationella institutet för tillämpad systemanalys, IIASA, samt för tull- och mervärdeskatt på viss utrustning för European Incoherent Scatter Facility (EISCAT).

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Bidrag till det europeiska rymdorganets (ESA) vetenskapliga program, f	54 546 000	+ 6 684 000
Bidrag till Esrange specialprojekt, f	9 643 000	+ 1 986 000
Bidrag till vissa internationella forskningsanläggningar m. m., f	150 534 000	+ 9 300 000
Bidrag till forskningssamarbete med EG, f		
a Fusionsforskning och programmet SCIENCE, f	63 000 000	+ 2 847 000
b Programmet SPES, f	517 000	+ 33 000
Bidrag till IIASA, f	3 670 000	+ 220 000
Bidrag till EISCAT Scientific Association, f	700 000	of.
Utgift	**282 610 000**	**+21 070 000**

Föredragandens överväganden

Kostnaderna för Sveriges deltagande i berörda internationella organisationer har beräknats utgående från uppgifter som har lämnats av de myndigheter som ansvarar för kontakterna med respektive organisation. Kostnaderna för forskningssamarbetet med de europeiska gemenskaperna, EG, har beräknats utgående från gällande avtal. Ansvarig myndighet och beräknad kostnad framgår av följande tabell.

Internationell organisation[1]	Ansvarig myndighet[1]	Kostnad 1991/92 milj. kr.
Det europeiska rymdorganets (ESA) vetenskapliga program		
ESA	DFR	61,2
Esrange specialprojekt		
ESRANGE	DFR	11,6
Vissa internationella forskningsanläggningar m. m.		
CERN, ESO, ESRF, CEBM, EMBL	NFR	159,8
Forskningssamarbete med EG		
Fusionsforskning	NFR	56,2
Programmet SCIENCE	NFR	10,0
Programmet SPES	HSFR	0,6
Internationella Institutet för tillämpad systemanalys		
IIASA	FRN	3,9

[1] CEBM=Conférence Européenne pour la Biologie Moléculaire, CERN=European organization for Nuclear Research, DFR=statens delegation för rymdverksamhet, EG=Europeiska Gemenskaperna, EMBL=European Molecular Biology Laboratory, ESA=European Space Agency, ESO=European Southern Observatory, ESRANGE=den svenska rymdbasen i Kiruna, ESRF=European Synchrotron Radiation Facility, FRN=Forskningsrådsnämnden, HSFR=Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, IIASA=International Institute for Applied Systems Analysis, SCIENCE=Stimulation des Cooperations Internationaux et des Echanges Nécessaires aux Chercheurs Européens, SPES=Stimulation Plan for Economic Science

Den europeiska kärnforskningsorganisationen CERN avser att under 1992 fatta beslut om verksamhetens fortsatta inriktning. Den nuvarande storacceleratorn Large Electron Positron Collider (LEP) kommer att behöva kompletteras med en ny accelerator under senare delen av 90-talet. Ett förslag om en sådan accelerator, Large Hadron Collider (LHC), diskuteras för närvarande inom CERN. NFR har initierat en utredning för att analysera konsekvenserna av ett deltagande i detta projekt för svensk forskning. Jag räknar med att NFR:s bedömning kommer att föreligga i sådan tid att frågan kan beredas i anslutning till regeringens ställningstaganden avseende den planeringsperiod för forskningen som inleds budgetåret 1993/94.

NFR har aktualiserat frågan om Sveriges deltagande i efterföljaren till programmet SCIENCE, programmet "Human Capital and Mobility" i anslutning till att EG:s tredje ramprogram för forskning successivt ersätter det nuvarande andra ramprogrammet där SCIENCE ingår. Rådet föreslår att Sverige deltar även i programmet "Human Capital and Mobility".

Frågan om Sveriges samarbete med EG diskuteras för närvarande inom ramen för de s. k. EES-förhandlingarna. Vissa av forskningsråden har inom ramen för sina anslag anvisats särskilda medel för forskningssamarbete med EG. Råden har också av sina övriga medel fördelat resurser för

detta samarbete. Jag förutsätter att forskningsråd och högskoleenheter inom ramen för de samlade resurser man förfogar över ger forskningssamarbetet med EG fortsatt hög prioritet.

Frågan om resurser i övrigt för forskningssamarbete med EG bör behandlas när resultatet av de nyssnämnda förhandlingarna föreligger.

Medlen för Sveriges deltagande i det internationella institutet för tillämpad systemanalys, IIASA, anvisades t.o.m. budgetåret 1988/89 under forskningsrådsnämndens anslag. Fr.o.m. budgetåret 1989/90 anvisas medlen under förevarande anslag. I samband härmed överfördes även medlen för vissa kostnader för FRN:s egna kompletterande insatser i anslutning till medlemskapet. Förslagsanslaget för europeiskt forskningssamarbete bör endast avse avtalsbundna kostnader till de olika internationella organisationerna som berörs jämte vissa direkta följdkostnader, t.ex. resor till sammanträden med organisationerna. Jag har i det föregående beräknat medel för de nämnda kostnaderna vid FRN under anslaget Forskningsrådsnämnden (–400 000 kr.).

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (282 610 000 + 21 070 000 =) 303 680 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

28. att till *Europeisk forskningssamverkan* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 303 680 000 kr.

E 20. Kungl. biblioteket

1989/90	Utgift	66 537 655	Reservation	–4 655 118[1]
1990/91	Anslag	75 474 000		
1991/92	Förslag	82 941 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Kungl. biblioteket (KB) är Sveriges nationalbibliotek. För KB gäller förordningen (1988: 678) med instruktion för kungl. biblioteket.

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Verksamhet vid kungl. biblioteket	65 370 000	+6 272 000	6 061 000
Planerings- och samordningsuppgifter inom biblioteksområdet	3 937 000	+ 321 000	321 000
Bidrag till ansvarsbibliotek	3 846 000	+ 346 000	346 000
Bidrag till Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet	2 321 000	+ 528 000	232 000
Summa	**75 474 000**	**+7 467 000**	**6 960 000**

Föredragandens överväganden

I enlighet med 1990 års proposition om forskning beräknar jag en förstärkning av resurserna för verksamheten vid kungl. biblioteket med 400 000 kr. Vidare beräknar jag en ökning av bidraget till Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet med 300 000 kr.

En särskild utredare tillkallades sommaren 1988 med uppgift att se över bestämmelserna i lagen (1978:487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar. Enligt direktiven (Dir. 1988:46) gällde översynen bestämmelserna om pliktleverans av skrifter med hänsyn till nu rådande tekniska förutsättningar. Det ingick också att belysa vissa speciella problem som rör bevarandet av publikationer för synskadade. Under hösten 1989 har förslag framlagts i betänkandet (SOU 1989:89) Översyn av lagen om pliktexemplar. Sedan tidigare föreligger ett betänkande (SOU 1987:51) Ljud och bild för eftervärlden, avgivet av ljud- och bildbevarande-kommittén, i vilket vissa utvidgningar av pliktexemplarslagen föreslås.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag att tillsätta en utredning med uppgift att – med utgångspunkt i de nu nämnda utredningarna och remissyttrandena däröver – göra en samlad översyn av pliktexemplarslagen. Resultatet av utredningens arbete skall redovisas våren 1992.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (75 474 000 + 7 467 000=) 82 941 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

29. att till *Kungl. biblioteket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 82 941 000 kr.

E 21. Arkivet för ljud och bild: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	12 516 690
1990/91	Anslag	12 423 000
1991/92	Förslag	14 021 000

Arkivet för ljud och bild har enligt sin instruktion (1988:342) bl. a. till uppgift att bevara och tillhandahålla sådana ljud- och bildupptagningar som anges i lagen (1978:487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	Löne- och prisomräkning
Förvaltningskostnader	7 110 000	+ 767 000	811 000
Lokalkostnader, f	3 040 000	+ 831 000	831 000
Bandkostnader, f	2 273 000	of	–
Utgift	**12 423 000**	**+ 1 598 000**	**1 642 000**

Föredragandens överväganden

Ljud- och bildbevarandekommittén har överlämnat sitt betänkande (SOU 1987: 51) Ljud och bild för eftervärlden. Betänkandet har remissbehandlats. En särskild utredare tillkallades sommaren 1988 med uppgift att se över bestämmelserna i lagen (1978:487) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar i vad avser skrifter med hänsyn till rådande tekniska förutsättningar. Under hösten 1989 har förslag framlagts i betänkandet (SOU 1989:89) Översyn av lagen om pliktexemplar .

Förslagen har remissbehandlats.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag att tillsätta en utredning med uppgift att – med utgångspunkt i de nu nämnda utredningarna samt remissyttrandena däröver – göra en samlad översyn av pliktexemplarslagen. Resultatet av utredningens arbete skall redovisas våren 1992.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (12 423 000 + 1 598 000=) 14 021 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

30. att till *Arkivet för ljud och bild: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 14 021 000 kr.

E 22. Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.

1989/90	Utgift	397 323	Reservation	545 311
1990/91	Anslag	459 000		
1991/92	Förslag	495 000		

Från anslaget bekostas dels arkivets för ljud och bild (ALB) förvärv av äldre ljud- och bildmaterial samt andra ljud- och bildupptagningar som ALB införlivar i sina samlingar, dels materielunderhåll och ersättningsanskaffning av viss apparatur.

Föredragandens överväganden

För prisomräkning beräknar jag 37 000 kr.

För nästa budgetår bör för insamlingsverksamhet m. m. vid arkivet för ljud och bild anvisas 495 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

31. att till *Arkivet för ljud och bild: Insamlingsverksamhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 495 000 kr.

E 23. Institutet för rymdfysik

1989/90	Utgift	26 878 782	Reservation	−2 124 909[1]
1990/91	Anslag	30 847 000		
1991/92	Förslag	34 214 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Institutet för rymdfysik (IRF) har enligt förordningen (1988: 1200) med instruktion för institutet till uppgift att bedriva och främja forskning samt mät- och registreringsverksamhet inom området rymdfysik. IRF bedriver verksamhet i Kiruna, Sörfors, Umeå, Lycksele och Uppsala och skall vidare inom sitt verksamhetsområde medverka i forskarutbildning som anordnas vid universiteten i Uppsala och Umeå.

Universitets- och högskoleämbetet är central förvaltningsmyndighet för institutet.

Föredragandens överväganden

Regeringen har beslutat att en professur i rymdfysik vid institutet, som blir ledig genom pensionsavgång, skall återbesättas med oförändrat ämnesinnehåll.

För löne- och prisomräkning beräknar jag 3 462 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

32. att till *Institutet för rymdfysik* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 34 214 000 kr.

E 24. Manne Siegbahninstitutet för fysik

1989/90	Utgift	18 781 736	Reservation	−5 112 970[1]
1990/91	Anslag	19 132 000		
1991/92	Förslag	21 654 000		

[1] När statsbudgetens utfall för budgetåret 1989/90 fastställdes hade regeringen inte fattat beslut om medel för vissa merkostnader för löner.

Institutet skall enligt förordningen (1988: 734) med instruktion för Manne Siegbahninstitutet för fysik bedriva forskning och utbildning inom atomfysik i vid bemärkelse, särskilt den acceleratorbaserade atom-, kärn- och elementarpartikelfysiken med angränsande områden.

Universitets- och högskoleämbetet är central förvaltningsmyndighet för institutet.

Föredragandens överväganden

Regeringen har den 13 september 1990 uppdragit åt universitets- och högskoleämbetet att utreda förutsättningarna för en integration av institutet i högskoleorganisationen i Stockholm.

För pris- och löneomräkning beräknar jag 2 582 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

33. att till *Manne Siegbahninstitutet för fysik* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 21 654 000 kr.

E 25. Polarforskning

1989/90	Utgift	2 538 448	Reservation	8 489 661
1990/91	Anslag	17 410 000		
1991/92	Förslag	18 996 000		

Från anslaget bestrids vissa kostnader för planering och genomförande av svensk polarforskningsverksamhet i Arktis och Antarktis.

Föredragandens överväganden

För pris- och löneomräkning beräknar jag 1 627 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

34. att till *Polarforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 18 996 000 kr.

E 26. Vissa bidrag till forskningsverksamhet

1989/90	Utgift	16 502 716	Reservation	–
1990/91	Anslag	27 931 000		
1991/92	Förslag	30 100 000		

Under anslaget beräknas de statliga bidragen till Vetenskapsakademien, de svenska instituten i Rom och Athen samt det svenska forskningsinstitutet i Istanbul.

Anslagspost	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Bidrag till Vetenskapsakademien	23 298 000[1]	+ 1 810 000
Bidrag till svenska institutet i Rom	3 343 000	+ 259 000
Bidrag till svenska institutet i Athen	900 000	+ 70 000
Bidrag till svenska forskningsinstitutet i Istanbul	390 000	+ 30 000
Summa	**27 931 000**	**+ 2 169 000**

[1] 10 000 000 kr. enligt Tilläggsbudget I.

Föredragandens överväganden

Genom tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 (prop. 1990/91:25, bil 4, UbU:3, rskr. 102) förstärks resurserna för forsknings- och utvecklingssamarbetet med Sovjetunionen med 10 milj. kr. Vid min anmälan till tilläggsbudgeten framhöll jag att modellen med ett bilateralt avtal och att Vetenskapsakademien disponerar medel för samarbete bör ses som en övergångslösning i avvaktan på att samarbetet i framtiden skall kunna bedrivas i samma obundna former som råder för forskningssamarbetet mellan västvärldens forskare.

Jag har i samband med min anmälan av anslaget E 8. Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m. redovisat mitt förslag till utbyggnadsåtgärder för den marina forskningen i Kristineberg. Som jag då anförde diskuteras för närvarande med Vetenskapsakademien frågan om finansieringen av de åtgärder som erfordras vad gäller akademiens lokaler i Kristineberg.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till (27 931 000 + 2 169 000=) 30 100 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

35. att till *Vissa bidrag till forskningsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 30 100 000 kr.

Forskning och forskarutbildning

Inledning

E 1.	Humanistiska fakulteterna	362 382 000
E 2.	Teologiska fakulteterna	29 253 000
E 3.	Juridiska fakulteterna	35 124 000
E 4.	Samhällsvetenskapliga fakulterna m. m.	438 509 000
E 5.	Medicinska fakulteterna	829 844 000
E 6.	Odontologiska fakulteterna	89 055 000
E 7.	Farmaceutiska fakulteten	31 616 000
E 8.	Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m.	833 398 000
E 9.	Tekniska fakulteterna	873 400 000
E 10.	Temaorienterad forskning	38 136 000
E 11.	Konstnärligt utvecklingsarbete m. m.	18 037 000
E 12.	Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål	103 668 000
E 13.	Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m. m.	1 279 630 000
E 14.	Forskningsrådsnämnden	79 606 000
E 15.	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet	177 352 000
E 16.	Medicinska forskningsrådet	329 814 000
E 17.	Naturvetenskapliga forskningsrådet	454 687 000
E 18.	Rymdforskning	30 617 000
E 19.	Europeisk forskningssamverkan	303 680 000
E 20.	Kungliga biblioteket	82 941 000
E 21.	Arkivet för ljud och bild: förvaltningskostnader	14 021 000
E 22.	Arkivet för ljud och bild: insamlingsverksamhet	495 000
E 23.	Institutet för rymdfysik	34 214 000
E 24.	Manne Siegbahninstitutet för fysik	21 654 000
E 25.	Polarforskning	18 996 000
E 26.	Vissa bidrag till forskningsverksamhet	30 100 000
		6 540 229 000

F. Studiestöd m. m.

Anslagsteknisk förändring

För innevarande budgetår har centrala studiestödsnämndens utgifter för portoavgifter till postverket samt avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter för viss kravverksamhet betalats ur anslaget F 2. Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd. Anslaget upphör fr. o. m. budgetåret 1991/92 och medel för ändamålet anvisas i fortsättningen under anslaget F 1. Centrala studiestödsnämnden m. m. Ändringen får till följd att övriga anslag under litterat får en ny numrering.

F 1. Centrala studiestödsnämnden m. m.

1989/90	Utgift	157 069 000[1]
1990/91	Anslag	136 943 000[1]
1991/92	Förslag	157 095 000

[1] Avser anslagen Centrala studiestödsnämnden m. m. och Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) är enligt förordningen (1988: 502) med instruktion för centrala studiestödsnämnden central förvaltningsmyndighet för studiesociala frågor. Nämnden är chefsmyndighet för sex studiemedelsnämnder och 24 vuxenutbildningsnämnder. Delegationen för utländska studerande handlägger frågor rörande utländska studerandes principiella rätt till svenskt studiestöd. Fr. o. m. den 1 januari 1991 fullgör CSN även vissa uppgifter i samband med lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar. Kostnaderna härför betalas ur anslag under tionde huvudtiteln.

Studiemedelsnämnderna (SMN) handhar ärenden om studiehjälp och studiemedel. För studiemedelsnämnderna gäller en särskild instruktion (1988: 1196).

Vuxenutbildningsnämnderna (VUN), en i varje län, handhar ärenden om vuxenstudiestöd, korttidsstudiestöd, internatbidrag, timersättning och statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser. För vuxenutbildningsnämnderna gäller en särskild instruktion (1988: 1197).

Från anslaget betalas även kostnaderna för portoavgifter till postverket samt avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter för inkassoverksamhet.

Anslag	1990/91	Förändring 1991/92
Utgifter		
Förvaltningskostnader	190 143 000[2]	+57 652 000
Inkomster		
Avgifter från återbetalningsverksamheten	53 200 000	+37 500 000
Anslag enligt statsbudgeten	**136 943 000[2]**	**+20 152 000**

[2] Avser anslagen Centrala studiestödsnämnden m. m. och Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd.

44 000 000 kr. av utgifterna under anslaget rör administration av och information om vuxenstudiestöden och täcks av medel från vuxenutbildningsavgiften.

Centrala studiestödsnämnden

1. Pris- och löneomräkning sker i regeringskansliet.

2. CSN föreslår att redovisade förändringar och kompletteringen av verksamhetsinriktning och plan för den administrativa utvecklingen under perioden 1990/91 – 1992/93 godkänns.

3. CSN föreslår att myndigheten får infria besparingskraven genom besparing på dels anslaget F 2 med 4 milj. kr. budgetåret 1991/92, dels detta anslag med 4 milj. kr. 1992/93.

4. CSN föreslår att ett s. k. CSN-krav införs i återbetalningsrutinerna och att det avgiftsbeläggs med en avgift som motsvarar liknande ärenden enligt inkassolagen, för närvarande 120 kr.

5. CSN föreslår att aviseringsavgiften höjs med 3 kr. till 18 kr. och att påminnelseavgiften höjs från 50 kr. till 120 kr. CSN beräknar att inkomsterna från avgiften för återbetalningsverksamheten kommer att uppgå till 90,7 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

6. CSN föreslår att CSN i form av anslagskredit får disponera högst 4% av budgeten för all annan verksamhet än återbetalningsverksamhet.

7. CSN föreslår att nämnden för återbetalningsverksamheten får disponera inbetalda avgifter och, i den mån detta inte täcker beräknade kostnader, upplåna skillnaden mellan beräknad kostnad och influtna avgifter. I den mån möjligheten att låna medel tas i anspråk återlevereras dessa medel då inkomsterna från avgifter så medger.

8. CSN beräknar medel till postverket med 25 331 000 kr. under budgetåret 1991/92.

9. CSN beräknar medel för avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter för viss kravverksamhet till 1 062 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) redovisar i sin anslagsframställning erfarenheterna av det första hela budgetåret, 1989/90, under vilket det reformerade studiemedelssystemet verkat. CSN konstaterar därvid att

antalet ansökningar om studiemedel ökat med ca 8 000 eller ca 5 %,

antalet ansökningar om studiemedel för studier utomlands har ökat med 1 800 eller ca 50 %. Antalet brev och telefonsamtal om utlandsstudier har ökat synnerligen kraftigt,

reformen har fått de största administrativa konsekvenserna inom återbetalningsområdet. Antalet ärenden av olika slag har ökat kraftigt. Även telefonförfrågningarna har ökat drastiskt,

antalet ärenden som skall prövas av delegationen för utländska studerande har ökat med 10 % och uppgick till ca 12 000 under budgetåret 1989/90,

antalet ansökningar om uppskov med betalning av studiemedelsavgifter i det äldre systemet har ökat med 20 000 eller ca 12 %. Ansökningarna om anstånd med betalning av de nya studielånen var ca 6 000 under första halvåret 1990.

Den ur administrativ synpunkt mest bekymmersamma förändringen inom organisationen är den utveckling som skett i låntagarnas kontakter med myndighetsområdet. Antalet telefonförfrågningar har ökat markant. Vid vissa tillfällen har CSN fått ta emot 10 000 telefonsamtal per dag och vid högbelastning drygt 1 500 samtal per timme. Orsakerna härtill är enligt CSN de dubbla regelverken för återbetalning och ett ökat intresse från låntagarna att i samband med beviljning även diskutera lånevillkor och sin framtida betalningsförmåga. Vidare har en förändrad attityd inträtt som innebär att den enskilde inte på samma sätt som tidigare accepterar generell information utan vill ha information om just sitt unika ärende.

För att komma tillrätta med de övergångsvisa problem som reformen medfört och kunna ge låntagarna en bra service har CSN beslutat om ett särskilt åtgärdsprogram. De viktigaste inslagen i detta program är rationalisering och samordning av verksamheter, förändringar i arbetsorganisation, omlokalisering av verksamhet till studiemedelsnämndskanslierna och en gemensam myndighetsplanering. Omprioriteringar har även framtvingats till förmån för insatser på återbetalningsområdet. CSN gör den bedömningen att åtgärdsprogrammet, som i allt väsentligt kommer att vara genomfört under våren 1991, skall komma till rätta med nuvarande besvärliga arbetssituation.

Den ökade arbetsbelastningen inom återbetalningsområdet har medfört att kostnaderna för denna verksamhet ökat kraftigt under det gångna budgetåret och beräknas fortsätta att öka under kommande budgetår.

Kostnaderna för återbetalningsverksamheten skall i princip täckas genom avgifter (prop. 1988/89: 100, SfU 15, rskr. 173). CSN har i en särskild skrivelse den 13 september 1990 redovisat att med oförändrade avgifter skulle kostnaderna för återbetalningsverksamheten väsentligt överstiga inkomsterna från avgifterna. CSN föreslår därför att aviseringsavgiften höjs med 3 kr. till 18 kr. och att påminnelseavgiften höjs från 50 kr. till 120

kr. Höjningen bör genomföras redan fr. o. m. den 1 januari 1991. Med föreslagna avgifter kan kostnader och intäkter för återbetalningsverksamheten enligt CSNs beräkningar sammanfattas enligt följande

	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93
Intäkter	50,4	70,2	90,7	94,4
Kostnader	64,4	75,5	79,4	84,1
Summa	**– 14,0**	**– 5,3**	**+ 11,3**	**+ 10,3**

Som framgår av sammanställningen överstiger kostnaderna beräknade intäkter både 1989/90 och 1990/91. Därefter beräknas intäkterna överstiga kostnaderna så att vid ramperiodens utgång ett i huvudsak balanserat resultat föreligger för hela perioden. För att klara denna balansering av budgeten förutsätter CSN att influtna avgifter får disponeras.

Jag har funnit det angeläget att ge denna relativt omfattande redogörelse för den nu aktuella arbetssituationen inom studiestödsorganisationen. Jag gör den bedömningen att de åtgärder som CSN vidtagit och avser att vidta leder till att de övergångsvisa problem som studiemedelsreformen medfört kommer att kunna lösas och att en fortsatt fullgod service åt låntagarna skall kunna upprätthållas.

Jag finner det vidare angeläget att principen om att återbetalningsverksamheten skall bära sina egna kostnader upprätthålls. Regeringen har därför den 29 november 1990 beslutat att aviseringsavgiften skall vara 18 kr. och påminnelseavgiften 120 kr. fr. o. m. den 1 januari 1991. I den mån influtna avgifter överstiger kostnaderna för visst år får detta överskott användas för att täcka tidigare uppkommet underskott i återbetalningsverksamheten. För budgetåret 1991/92 beräknar jag, i likhet med CSN, inkomsterna från aviseringsavgifter m. m. till 90 700 000 kr.

Den rådande situationen inom CSN har lett till att CSN för närvarande har en ansträngd ekonomi och för första gången tvingats utnyttja den anslagskredit myndigheten har rätt till. Jag finner mot den bakgrunden det vara rimligt att det besparingskrav på sammanlagt 8 294 000 kr. som åligger CSN under ramperioden får fullgöras först under budgetåret 1992/93.

I föregående års budgetproposition förordade jag en lösning där nuvarande studiemedelsnämnder och vuxenutbildningsnämnder avvecklades och en länsstudiestödsnämnd inrättades successivt i varje län med början den 1 juli 1991. Jag anmälde därvid min avsikt att, när frågan om de nya nämndernas sammansättning och uppgifter ytterligare beretts, senare föreslå regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag om ändrad nämndorganisation.

Jag har nu kommit till den uppfattningen att frågan om den framtida regionala studiestödsorganisationen i sin helhet bör ytterligare belysas och prövas innan ställning tas till inrättande av länsstudiestödsnämnder. Jag bedömer att arbetet härmed kan vara slutfört i sådan tid att jag kan återkomma till regeringen med närmare förslag om den regionala studiestödsorganisationen i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen för budgetåret 1991/92.

Hittills har kostnaderna för ersättning till postverket för följesedelbunden post inom myndighetsområdet samt avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter för viss kravverksamhet anvisats under anslaget Ersättning till vissa myndigheter för deras handläggning av studiesocialt stöd. Ifrågavarande kostnader bör fr. o. m. nästa budgetår betalas ur förevarande anslag. I enlighet med CSNs förslag beräknar jag kostnaderna för den följesedelbundna posten till 25 331 000 kr, en ökning med 6 542 000 kr., varav budgetanpassning 3 529 000 kr. Likaså i enlighet med CSN beräknar jag kostnaderna för avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter till 1 062 000 kr, en minskning med 225 000 kr., jämfört med innevarande budgetår.

Under förvaltningskostnadsanslaget har jag gjort löneomräkningar med hänsyn till träffade avtal samt sedvanliga prisomräkningar med sammanlagt 14 885 000 kr. Härtill kommer tidigare redovisade kostnadsökningar för följesedelbunden post och avgifter till kronofogdemyndigheter och tingsrätter om sammanlagt 6 317 000 kr.

Jag har minskat anslaget med 700 000 kr. som utgjorde engångsanvisningar för innevarande budgetår samt med 350 000 kr., som utgör återbetalning av gjorda investeringar.

Den sammanlagda anslagsbelastningen på anslaget beräknar jag till 157 095 000 kr., en ökning med 20 152 000 kr.

Jag beräknar slutligen kostnaderna för administrationen av vuxenstudiestöden till 44 000 000 kr., en ökning med 2 500 000 kr. Dessa medel bör tillföras anslaget av de medel som tillfaller statsverket genom inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att 44 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1991/92 används för att delvis finansiera anslaget,
2. till *Centrala studiestödsnämnden m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 157 095 000 kr.

F 2. Studiehjälp m. m.

1989/90	Utgift	2 148 400 000
1990/91	Anslag	2 687 300 000
1991/92	Förslag	2 688 400 000

Från anslaget betalas utgifter enligt 3 kap. studiestödslagen (1973: 349) för studiehjälp i form av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg samt enligt 3, 4 och 7 kap. samma lag för studiehjälp, studiemedel och särskilt vuxenstudiestöd i form av resekostnadsersättning. Vidare betalas från anslaget enligt särskild förordning (CSNFS 1983: 17) – ersättning till svenska elever utomlands för dagliga resor.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) föreslår, med hänsyn till att nämnden enligt regeringens direktiv för anslagsframställningen för budgetåren 1990/91 – 1992/93 skall göra en översyn av studiehjälpssystemet, endast mindre förändringar av reglerna. Ett samlat förslag med anledning av översynsarbetet kommer att lämnas senare.

För innevarande budgetår har anvisats 2 039,2 milj. kr. till studiehjälp i form av studiebidrag. Utgiften beräknas för budgetåret 1991/92 öka med 306 milj. kr. till 2 345,2 milj. kr. trots att antalet elever med studiebidrag förväntas minska med ca 2 000. Utgiftsökningen uppstår om studiebidraget i likhet med det allmänna barnbidraget höjs från 750 kr. till 835 kr. per månad fr. o. m. den 1 januari 1992.

CSN föreslår att beloppen i inackorderingstillägg räknas upp med hänsyn till förväntade prisökningar. Förslaget innebär att det lägsta beloppet höjs från 935 till 1 030 kr. per månad. I en särskild skrivelse den 19 september 1990 har CSN föreslagit större höjningar för elever med minst 45 km mellan hemorten och skolorten med anledning av att persontransporter beläggs med mervärdesskatt den 1 januari 1991. Förslaget innebär att det högsta beloppet i inackorderingstillägg höjs från 1 880 till 2 330 kr. per månad. Till följd av uppräkningen beräknas utgifterna öka från 255,3 milj. kr. under innevarande budgetår till 284,2 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

CSN föreslår att såväl beloppen som inkomstgränserna för det extra tillägget justeras med hänsyn till förväntade pris- och löneökningar. Enligt nämndens förslag bör beloppen höjas från nuvarande 230, 460 och 690 kr. per månad till 245, 490 och 730 kr. per månad. Inkomstgränserna bör höjas med 5 000 kr. Om dessa förslag genomförs beräknas den totala utgiften för extra tillägg öka från 60,9 milj. kr. till 68,2 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Till resekostnadsersättning för studerande vid statens skolor för vuxna har för innevarande budgetår anvisats 2 milj. kr. CSN beräknar utgiften till samma belopp för budgetåret 1991/92.

CSN föreslår att statsbidraget till länstrafikföretagen för gymnasieelevernas resor räknas upp med 93,6 milj. kr. till 386,8 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Behovet av att öka statsbidraget beror på höjda biljettpriser, som i sin tur främst är en följd av att tåg- och bussresor beläggs med mervärdesskatt den 1 januari 1991.

CSN beräknar att utgiften för studiehjälp till studier utomlands kommer att bli 9,0 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Därtill kommer en beräknad utgift om 1,2 milj. kr. för ersättning till svenska elever utomlands för dagliga resor.

CSN föreslår slutligen tre regeländringar som inte medför några eller enbart försumbara ekonomiska konsekvenser för studiehjälpsanslaget. Nämnden föreslår att nuvarande bestämmelser om att studiehjälp får beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder tas bort, att studier i grundvux eller grund-sfi som tillsammans med deltidsstudier vid studiehjälpsberättigande läroanstalt blir av heltidsomfattning skall berättiga till

studiehjälp samt att beviljade studielån skall reduceras med högre belopp än nu för studiebidrag och extra tillägg.

CSN beräknar det totala medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 3096,6 milj. kr. vilket innebär en ökning med 446 milj. kr. i förhållande till vad som anvisats för budgetåret 1990/91.

Föredragandens överväganden

Inledning

Riksdagen har nyligen beslutat om nya riktlinjer ifråga om statsbidrag till vissa elevresor och inackorderingstillägg (prop. 1990/91:18, UbU 4, rskr. 76). Riktlinjerna innebär att ansvaret för gymnasieelevernas inackordering och dagliga resor till och från skolan skall överföras till kommunerna. Ansvaret för elevresorna skall övertas av kommunerna redan fr. o. m. nästa budgetår medan ansvaret för inackorderingen förs över fr. o. m. budgetåret 1992/93.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) skall enligt regeringens särskilda direktiv för budgetåren 1990/91 – 1992/93 ägna särskild uppmärksamhet åt studiehjälpssystemet. Nämnden arbetar för närvarande med en översyn av hela systemet. Ytterligare omläggningar av regelsystemet bör, enligt min mening, övervägas först när resultatet av CSNs analys föreligger.

Studiebidrag, extra tillägg och inackorderingstillägg

Studiebidraget är beloppsmässigt samordnat med det allmänna barnbidraget. Enligt tidigare beslut av riksdagen (prop. 1989/90:147, SfU26, rskr.348) har studiebidraget i likhet med det allmänna barnbidraget fr. o. m. den 1 januari 1991 höjts från 560 till 750 kr, per månad. Statsrådet Lindqvist har tidigare denna dag föreslagit att barnbidraget höjs till 835 kr. per månad fr. o. m. den 1 januari 1992. Jag föreslår motsvarande höjning av studiebidraget från denna tidpunkt. Förslaget kräver ändring av 3 kap. 6 § studiestödslagen (1973:349).

Jag beräknar utgiften för studiebidrag till 2345,2 milj. kr. I förhållande till vad som anvisats under innevarande budgetår innebär detta en ökning med 306 milj. kr. Eftersom antalet studerande i gymnasial utbildning förväntas minska något till budgetåret 1991/92 beror ökningen i sin helhet på den höjning av beloppet som jag har föreslagit.

CSN har föreslagit att inackorderingstillägget räknas upp med 10%. Därutöver har nämnden föreslagit att tillägget höjs med hänsyn till att kollektiv persontrafik fr. o. m. den 1 januari 1991 omfattas av mervärdesskattesystemet.

Enligt nu gällande regler beviljas inackorderingstillägg med lägst 935 och högst 1880 kr. per månad. Jag bedömer att en uppräkning till lägst 1000 och högst 2010 kr. per månad är rimlig. Jag har därvid tagit hänsyn till att det nya skattesystemet innebär att det stora flertalet hushåll kommer att kunna öka sina disponibla inkomster och att föräldrarna därigenom kom-

mer att kunna bidra till merkostnader för barnens inackordering i ökad utsträckning. Förslaget kräver ändring av 3 kap. 7 § studiestödslagen.

Antalet studerande som uppbär extra tillägg har uppvisat en vikande tendens under en följd av år. För budgetåret 1989/90 har endast 9 400 studerande uppburit stöd. CSN kommer i sin översyn av studiehjälpssystemet att närmare analysera det extra tilläggets betydelse.

Enligt nuvarande regler beviljas extra tillägg med 690, 460 resp. 230 kr. per månad. Beloppet differentieras med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska situation. CSN har föreslagit att bidraget räknas upp med sex procent och att gränserna för det ekonomiska underlaget höjs med 5 000 kr. Jag anser för min del att kostnadsutvecklingen motiverar en något högre uppräkning. Mitt förslag innebär att beloppen i extra tillägg höjs med åtta procent. Det innebär således att extra tillägg beviljas med 750, 500 resp. 250 kr. per månad. Förslaget kräver ändring av 3 kap. 11 § studiestödslagen. Vidare beräknar jag i likhet med CSN att det ekonomiska underlaget bör höjas med 5 000 kr. Detta innebär att maximalt tillägg kommer att beviljas om det ekonomiska underlaget är lägre än 70 000 kr. medan inget tillägg alls beviljas om underlaget överstiger 110 000 kr. Det ankommer på regeringen att utfärda närmare bestämmelser för det ekonomiska underlaget. Jag beräknar utgiften för extra tillägg till 67,1 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Detta innebär en ökning med 6,2 milj. kr. jämfört med vad som anvisats för innevarande budgetår.

CSN har föreslagit att bestämmelserna i studiestödslagen och studiestödsförordningen (1973:418) ändras så att det blir möjligt att bevilja studiehjälp för en hel utbildning vid ett och samma tillfälle. Därigenom räknar CSN med vissa rationaliseringsvinster. Jag delar CSNs uppfattning att detta är en administrativ fråga som bör avgöras av myndigheten. I konsekvens med detta synsätt anser jag liksom CSN att vissa bestämmelser i studiestödslag och studiestödsförordning kan upphävas. Detta gäller sådana bestämmelser som detaljreglerar vid vilken tidpunkt vissa ändringsbeslut får fattas. Enligt 3 kap. 9 § studiestödslagen kan beslut om inackorderingstillägg inte ändras om en ändring av inackorderingen sker när mindre än en månad återstår av terminen. Enligt min mening bör tillägget alltid utbetalas i förhållande till de faktiska inackorderingskostnaderna under studietiden. Jag föreslår därför att 3 kap. 9 § studiestödslagen upphävs.

Enligt 3 kap. 4 § studiestödslagen utgår studiebidrag jämte tillägg endast vid heltidsstudier. CSN har föreslagit att studerande som kombinerar studiehjälpsberättigande utbildning med studier i grundvux eller grundläggande svenskundervisning för invandrare skall kunna beviljas studiehjälp om den totala studieomfattningen uppgår till heltid. Jag delar CSNs uppfattning. Inom utbildningsdepartementet bereds för närvarande vissa frågor om förändringar när det gäller bl. a. grundvux. Mot den bakgrunden bör den här aktuella frågan lagtekniskt lösas så att det i studiestödslagen lämnas ett bemyndigande för regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, att föreskriva undantag från huvudregeln i 3 kap 4 §. Eftersom det är ytterst få studerande som kombinerar studier på detta sätt blir merkostnaden i studiehjälp försumbar.

Jag beräknar i likhet med CSN att studielån till studiehjälpsberättigade studerande kommer att utbetalas med ett belopp om 34,8 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Jag har därvid tagit hänsyn till de förslag som CSN har lämnat när det gäller justering av lånebeloppet för dessa studerande. Det ankommer på regeringen att utfärda närmare bestämmelser i denna fråga.

Jag beräknar utgiften för studiehjälp till studerande utomlands till 10,2 milj. kr. I detta belopp har jag inräknat 1,2 milj. kr. till ersättning för dagliga resor till och från skolan för elever som har minst sex kilometers avstånd till skolan.

Resekostnadsersättning och ersättning till länstrafikföretagen för gymnasieelevernas resor

För resekostnadsersättning till studerande vid statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping beräknar jag en utgift med 1,5 milj. kr.

Statsbidraget för gymnasieelevernas resor anvisas fr. o. m. budgetåret 1991/92 under anslaget B 8. Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet. För detta ändamål har jag beräknat ett belopp om 381,2 milj. kr. Vid beräkningen har jag förutom sedvanlig prisomräkning även tagit hänsyn till att kollektiv persontrafik fr. o. m. år 1991 innefattas av mervärdesskattesystemet.

Mina förslag till ändringar av studiestödslagen finns samlade under anslaget F 4 Vuxenstudiestöd m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

3. till *Studiehjälp m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag om 2 688 400 000 kr.

F 3. Studiemedel m. m.

1989/90	Utgift	2 328 200 000
1990/91	Anslag	2 870 000 000
1991/92	Förslag	3 683 000 000

Från anslaget betalas utgifter för studiebidrag enligt 4 kap. och räntesubventioner för och avskrivning av studielån enligt 3, 4 och 7 kap. studiestödslagen (1973: 349).

Återbetalning av studielån regleras i 8 kap. samma lag.

Från anslaget betalas dessutom kostnader för avskrivning och inlösen av vissa studielån med statlig kreditgaranti i enlighet med kungörelsen (1961: 384) om avskrivning av lån för studier eller på grund av att låntagaren avlidit eller varaktig betalningsoförmåga inträtt.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) föreslår att nuvarande bestämmelser om att studiemedel får beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder tas bort. I stället föreslås att CSN bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om beviljningsperiodernas längd. Nämndens avsikt är att studiemedel i många fall skall kunna beviljas för en hel utbildning på en gång, vilket beräknas medföra betydande rationaliseringsvinster. Med samma syfte föreslår CSN att nuvarande detaljbestämmelser i studiestödsförfattningarna om den tid för vilken studiemedel kan beviljas under ett läsår, om läsårets fördelning på kalenderhalvår m. m. upphävs och att CSN i stället bemyndigas att meddela närmare föreskrifter för tillämpningen.

CSN föreslår att bestämmelserna ändras så att handikappad studerande som har utbildningsbidrag endast i form av särskilt bidrag för merkostnader som kan anses förorsakade av handikappet, utan hinder av detta skall kunna beviljas studiemedel. Vidare föreslår CSN att en bestämmelse införs som förhindrar att studiemedel utgår till studerande som har studiehjälp för heltidsstudier enligt 3 kap. studiestödslagen.

Beträffande återbetalning föreslår CSN regeländringar som syftar till en harmonisering av de olika bestämmelserna om återbetalning av studiemedel resp. studielån. Vid återbetalning av studiemedel föreslås att inkomstbegreppet för beräkning av avgiftsunderlag vid uppskov med betalning blir samma som i det nya studielånesystemet, nämligen sammanräknad inkomst. Vidare föreslås precis som i det nya studielånesystemet att förmögenhet inte skall beaktas vid prövning av uppskov med betalningen av studiemedel. CSN föreslår att reglerna om avskrivning vid dödsfall och vid pensionsålder i studielånesystemet ändras så att de blir samma som i studiemedelssystemet. För båda lånesystemen föreslås att man skall få rätt till anstånd med betalningen om man studerar och uppbär vuxenstudiestöd för arbetslösa eller utbildningsarvode eller om man fullgör viss militär utbildning. I det äldre systemet föreslås dessutom några smärre regelförändringar. Det gäller bestämmelserna om anstånd för den som är bosatt i utlandet under del av året och för sjömän, inkomstprövning i samband med avskrivning vid vård av handikappat barn samt avräkning vid utbetalning av tillgodohavanden. Slutligen föreslås att de bestämmelser som gäller under försöksverksamheten med uppbörd av studiemedelsavgifter permanentas.

CSN beräknar för budgetåret 1991/92 utgiften för studiebidrag till 2 475,1 milj. kr. Det är en ökning med 425,1 milj. kr. i förhållande till anvisat belopp för innevarande budgetår. Ökningen beror på basbeloppsförändringar och att CSN beräknar att fler studerande kommer att utnyttja studiebidrag budgetåret 1991/92.

Utgiften för räntesubventioner och avskrivningar beräknar CSN kommer att öka med 414,2 milj. kr. under budgetåret 1991/92 i förhållande till anvisat belopp för innevarande budgetår.

CSN beräknar det totala medelsbehovet under anslaget till 3 709,3 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Det är en ökning med 839,3 milj. kr. i förhållande till anvisat belopp för innevarande budgetår.

Inledning

Det nya studiemedelssystemet har nu fungerat under två år. Erfarenheterna är i huvudsak positiva. Bl. a. har antalet studiemedelstagare ökat kraftigt. Det är emellertid ännu för tidigt att redan nu dra några bestämda slutsatser om det nya systemets funktion. För att en sådan analys skall bli meningsfull är det, enligt min mening, nödvändigt att inhämta ytterligare några års erfarenheter i mer systematiserad form. Senare under detta år avser jag att föreslå regeringen att utfärda särskilda direktiv för centrala studiestödsnämndens (CSN) nästa budgetperiod, som infaller under budgetåren 1993/94—1995/96. Det är enligt min mening lämpligt att nämnden i dessa direktiv får till uppgift att göra en utvärdering av systemets funktion och effekter. Vid denna utvärdering bör återbetalningsfrågorna prioriteras.

Beviljning av studiemedel

Antalet studiemedelstagare har som nämnts ökat kraftigt sedan det nya systemet infördes. Ökningen beror främst på att fler studerande på eftergymnasial nivå uppbär studiemedlens bidragsdel. En kraftig ökning av antalet studerande som beviljas studiemedel för högskolestudier utomlands kan också noteras.

Studiemedel beviljas för år 1991 med ett belopp om 6 440 kr. per månad. Av beloppet utgörs drygt 1 900 kr. av bidrag. Om man dessutom tar hänsyn till de beslut om lättnader när det gäller reduceringen av studiemedel, som riksdagen har beslutat om under 1989/90 års riksmöte, tillförsäkras de studerande, enligt min mening, en fullt godtagbar standard under studietiden.

CSN har i tidigare anslagsframställningar redovisat sina planer på ett utvidgat samarbete med utbildningsanordnarna när det gäller handläggningen av studiemedelsansökningar. Jag delar CSNs uppfattning om att det är möjligt att uppnå betydande effektivitetsvinster med en sådan samverkan. I syfte att underlätta en sådan utveckling har CSN föreslagit att studiemedel skall kunna beviljas för en hel utbildning vid ett och samma tillfälle. Enligt 4 kap. 11 § studiestödslagen (1973:349) får studiemedel beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder. Enligt min mening bör den bestämmelsen kunna upphävas. Det bör istället kunna ankomma på regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela bestämmelser om beviljningsperiodens längd. En förutsättning för att gå utöver den nu stipulerade maximitiden är givetvis att en tillfredsställande kontroll av studiemedelstagarnas studieaktivitet kan upprätthållas. Grundläggande bestämmelser om studielämplighetsprövning finns för närvarande i bl. a. 4 kap. 6 § studiestödslagen. Det föreskrivs där att studiemedel till en studerande som tidigare inte varit inskriven vid en studiemedelsberättigande läroanstalt eller utbildningslinje utgår utan föregående prövning av hans lämplighet för studierna. Till annan studerande utgår studiemedel enligt andra stycket dock endast om det med hänsyn till

de resultat som han har uppnått måste anses sannolikt, att han kommer att slutföra studierna inom normal tid. Vid bedömningen skall hänsyn tas till förhållanden av personlig natur som kan antas ha inverkat på studieresultaten. De nuvarande bestämmelserna utgår alltså ifrån att studielämplighetsprövningen görs i samband med att beslut om fortsatta studiemedel fattas. Vid en övergång till ett system med längre beviljningsperioder måste det införas en möjlighet att på grundval av en studielämplighetsprövning ompröva rätten till studiemedel under den tid för vilken studiemedel har beviljats. Jag föreslår därför att det i 4 kap. 6 § studiestödslagen föreskrivs att för de fall studiemedel vid ett och samma tillfälle har beviljats för längre tid än ett år beslutet skall omprövas om det därefter har blivit sannolikt att den studerande inte kommer att slutföra studierna inom normal tid. Prövningen bör göras utifrån samma grunder som finns angivna i paragrafens andra stycke. Det innebär bl. a. att hänsyn skall tas till sådana förhållanden av personlig natur som kan antas ha inverkat på studieresultaten. Möjligheten att under löpande beviljningsperiod ompröva rätten till studiemedel bör givetvis inte heller kunna användas vid tillfälliga studieförseningar. När möjligheten till omprövning har begränsats till fall då studiemedel vid ett och samma tillfälle har beviljats för längre tid än ett år ligger det i sakens natur att man med stöd av denna bestämmelse inte skall låta omprövningen hänföra sig till resultaten under kortare perioder än ett år. Bestämmelser i det hänseendet bör emellertid kunna utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.

Enligt nu gällande regler kan studiemedel inte beviljas samtidigt som utbildningsbidrag för arbetsmarknadsutbildning. Den som är handikappad har i vissa fall möjlighet att erhålla utbildningsbidrag i form av särskilt bidrag för merkostnader som är orsakade av handikappet. Enligt nuvarande regler har en sådan studerande inte rätt till studiemedel. Jag delar CSNs uppfattning att det, i likhet med vad som redan gäller för studiehjälp, i sådant fall bör vara möjligt att även bevilja studiemedel. Det ankommer på regeringen att utfärda bestämmelser i denna fråga.

Det förekommer i enstaka fall att studerande som inte fyllt 20 år kombinerar studier på gymnasienivå med högskolestudier. Om studierna på gymnasiet bedrivs på heltid kan en sådan studerande i vissa fall vara berättigad till såväl studiehjälp som studiemedel. Det finns nämligen inte någon bestämmelse som hindrar att stöden uppbärs parallellt. CSN föreslår därför att en sådan begränsning införs. Jag biträder CSNs förslag. Förslaget kräver ändring av 4 kap. 3 § studiestödslagen.

Jag beräknar att ca 175 000 studerande kommer att uppbära studiemedel under budgetåret 1991/92. Därvid har jag beaktat den ökning av antagningen till grundskollärarlinjen som chefen för utbildningsdepartementet tidigare denna dag har föreslagit. Utgiften för studiebidrag beräknar jag mot denna bakgrund till 2 325 milj. kr. och kostnaderna för avskrivningar och räntesubventioner till 1 358 milj. kr. Jag har därvid beräknat att studielån kommer att utbetalas med sammanlagt ca 4 720 milj. kr. I detta belopp inkluderas studielån som del av studiejälp resp. särskilt vuxenstudiestöd.

Erfarenheterna av det nya återbetalningssystemet är ännu begränsade. Under år 1990 har knappt 30 000 personer debiterats ett årsbelopp. Systemet har emellertid varit utsatt för en relativt omfattande kritik. Kritikerna har hävdat att systemets utformning medför att stora grupper av låntagare aldrig kommer att kunna återbetala sina studieskulder. Reformeringen av skattesystemet har, enligt kritikerna, skärpt denna effekt eftersom studielåneräntan har höjts som konsekvens av att avdragseffekterna på inkomstskatten har begränsats till 30% av räntekostnaderna. Jag anser för min del att kritiken i väsentliga delar saknar grund. De beräkningar som har gjorts inom utbildningsdepartementet tyder inte på att det finns någon anledning att frångå de bedömningar som efter noggranna beräkningar gjordes av studiemedelskommittén. Som jag tidigare har redovisat anser jag emellertid att det är angeläget att CSN under de närmaste åren, när ytterligare erfarenheter har vunnits, gör en noggrann analys av systemets funktion och effekter.

Den som är återbetalningsskyldig för studiemedel som uppburits före år 1989 har rätt till uppskov om det s. k. avgiftsunderlaget inte överstiger en viss gräns. I avgiftsunderlaget inräknas förutom inkomst även förmögenhet i den del den överstiger sex basbelopp, dvs. drygt 190 000 kr. räknat med 1991 års basbelopp. Eftersom gränsen för skattepliktig förmögenhet fr. o. m. år 1990 uppgår till 800 000 kr. saknar skattemyndigheterna uppgifter om tillgångar som är lägre än detta belopp. CSN har därför endast i undantagsfall möjlighet att kontrollera om en enskild person har tillgångar som bör inräknas vid bedömningen av rätt till anstånd med återbetalningen. De nuvarande reglerna innebär därför betydande risker för att de återbetalningsskyldiga får en olikartad bedömning. Jag delar CSNs uppfattning om att sådana osäkerhetsfaktorer inte bör byggas in i regelsystemet. Jag biträder därför CSNs förslag om att förmögenheten inte skall beaktas vid ansökan om anstånd med återbetalning av äldre studiemedel. Jag räknar inte med någon nämnvärd minskning av återbetalningen till följd av den föreslagna förändringen. Förslaget kräver införande av en ny övergångsbestämmelse till lagen (1988: 877) om ändring i studiestödslagen.

Enligt nuvarande regler kan den som uppbär studiestöd i form av studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander få uppskov med återbetalningen. Dessa regler gäller såväl i det nya som i det äldre återbetalningssystemet. CSN föreslår att även den som uppbär utbildningsarvode enligt 7 a kap. studiestödslagen, särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa eller fullgör viss militär utbildning också skall kunna få uppskov med återbetalningen. Jag delar CSNs uppfattning. Förslaget kräver ändring av 8 kap. 6 § studiestödslagen och punkt 2 e i övergångsbestämmelserna till lagen (1988: 877) om ändring i studiestödslagen.

I det nya återbetalningssystemet avskrivs eventuell kvarvarande skuld vid ingången av det år låntagaren fyller 65 år. Enligt bestämmelserna i det äldre återbetalningssystemet avskrivs studieskulden i sådant fall ett år

senare. Jag finner i likhet med CSN att denna skillnad mellan de två regelsystemen är omotiverad. Jag föreslår därför att reglerna i det äldre återbetalningssystemet anpassas till motsvarande bestämmelser i det nya systemet. Inte heller bör den extra avgift, som i vissa fall utgår enligt 8 kap. 67§ studiestödslagen i dess lydelse före den 1 januari 1989, uttas. Mina förslag kräver ändring av punkt 1 i övergångsbestämmelserna till studiestödslagen samt införande av nya övergångsbestämmelser till lagen (1988:877) om ändring av studiestödslagen.

Även när det gäller reglerna om avskrivning vid dödsfall finns vissa olikheter i de två återbetalningssystemen. Enligt reglerna i det nya återbetalningssystemet avskrivs hela den återstående skulden vid dödsfall medan endast vid dödsfallet odebiterad skuld, inkl avgiften för dödsåret, avskrivs enligt det äldre regelsystemet. Jag tillstyrker CSNs förslag att reglerna i det äldre återbetalningssystemet bör förändras så att all kvarvarande skuld avskrivs vid dödsfall. Förslaget kräver införande av nya övergångsbestämmelser till lagen (1988:877) om ändring av studiestödslagen.

Den som är vårdnadshavare för ett handikappat barn har under vissa villkor rätt att få avskrivning med ett belopp motsvarande årsavgiften. Som villkor för avskrivning gäller i sådant fall att den återbetalningsskyldige på grund av vård av det handikappade barnet varit förhindrad att förvärvsarbeta och därför inte har någon inkomst. Vissa tolkningssvårigheter har funnits bl. a. när det gäller bedömningen av vilken lägsta inkomst som bör kunna accepteras för avskrivning. CSN föreslår att avskrivning i aktuella fall bör kunna komma ifråga i det fall den återbetalningsskyldige har en inkomst som inte överstiger 75% av basbeloppet, dvs. ca 24000 kr. per år räknat i 1991 års basbelopp. Jag finner för min del CSNs förslag väl avvägt. Samma inkomstbegrepp som gäller för återbetalningssystemet i övrigt bör därvid tillämpas. Förslaget kräver dels ändring av punkt 6 i övergångsbestämmelserna till studiestödslagen, samt punkt 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen dels införande av en ny övergångsbestämmelse till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen.

I det äldre återbetalningssystemet kan den som har inbetalat ett högre belopp än nödvändigt, med hänsyn till t. ex. uppskovsreglerna, få tillbaka vad som erlagts för mycket. I det fall den återbetalningsskyldige har obetalade avgifter eller återkrav skall emellertid en avräkning först göras. Om en återbetalningsskyldig, som återbetalar samtidigt enligt såväl nya som äldre regler, har ett tillgodohavande enligt äldre regler men har obetalade avgifter i det nya återbetalningssystemet får CSN emellertid inte göra någon avräkning. Jag delar CSNs uppfattning att sådana avräkningsmöjligheter bör införas även för dessa låntagare. Förslaget förutsätter införande av en ny övergångsbestämmelse till lagen (1988:877) om ändring av studiestödslagen.

CSN har sedan år 1988 bedrivit en försöksverksamhet i samband med uppbörd av studiemedelsavgifter. Syftet med försöksverksamheten har bl. a. varit att skapa ett system för uppgörelser om andra betalningsperioder än kvartalsvis. Även om CSN på grund av den hårda adminstrativa belastningen under de senare åren inte har kunnat utveckla försöksverk-

samheten i full skala anser nämnden att erfarenheterna är tillräckliga för att verksamheten nu skall permanentas. CSN har i huvudsak utvecklat de datatekniska system som är nödvändiga för att driva verksamheten i full omfattning. För närvarande återbetalar ca 12 000 personer månadsvis men antalet ökar kontinuerligt..

Det är enligt min bedömning viktigt att återbetalningsrutinerna görs mer flexibla så att den enskildes önskemål i ökad utsträckning kan tillgodoses. I det äldre återbetalningssystemet är antalet inbetalningstillfällen reglerade i lag. Av 8 kap. 62 § studiestödslagen i dess lydelse före den 1 januari 1989 föreskrivs att preliminära och kvarstående avgifter normalt skall erläggas genom fyra respektive två delbetalningar per år. I likhet med vad som gäller i det nya återbetalningssystemet anser jag att föreskrifter om antalet inbetalningstillfällen bör kunna meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. En förutsättning bör dock vara att avgifterna skall erläggas under avgiftsåret, under andra året efter avgiftsåret eller senare. Mot denna bakgrund föreslår jag att det i övergångsbestämmelserna till lagen (1988: 877) om ändring i studiestödslagen förs in en bestämmelse om att det, istället för de i lagen angivna inbetalningsrutinerna, skall få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om betalningsperioder för ifrågavarande avgifter. Den ovan nämnda försöksverksamheten kan, såvitt gäller antalet inbetalningstillfällen, därmed upphöra i och med utgången av år 1991.

Jag är inte beredd att nu tillstyrka CSNs förslag om ändrade regler för hänsynstagande till utlandsinkomster vid prövning om uppskov med återbetalning.

Jag bedömer att de förslag som jag har framlagt när det gäller återbetalning av studiemedel inte kommer att medföra några ökade kostnader för staten.

Mina förslag till ändring av studiestödslagen finns samlade under anslaget F 4 Vuxenstudiestöd m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

4. till *Studiemedel m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 683 000 000 kr.

F 4. Vuxenstudiestöd m. m.

1989/90	Utgift	1 284 900 000	Reservation	108 098 729
1990/91	Anslag	1 465 800 000		
1991/92	Förslag	1 628 100 000		

Från anslaget betalas utgifter för korttidsstudiestöd, internatbidrag och särskilt vuxenstudiestöd i form av vuxenstudiebidrag enligt 5, 6 och 7 kap. studiestödslagen (1973: 349).

Från anslaget betalas också kostnader för statsbidrag till uppsökande

verksamhet på arbetsplatser m. m. Bidragsbestämmelserna återfinns i förordningen (1980:483) om statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser, m. m.

Vidare betalas från anslaget kostnader för bidrag till centrala fackliga organisationer för planering av uppsökande verksamhet och grundläggande utbildning av fackliga studieorganisatörer samt för information om vuxenstudiestöd m. m.

Från anslaget betalas också utgifter för särskilt vuxenstudiestöd i form av vuxenstudiebidrag för arbetslösa. Bestämmelserna återfinns i lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

Utgifterna under anslaget täcks genom medel från vuxenutbildningsavgiften.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) beräknar utrymmet från vuxenutbildningsavgiften till vuxenstudiestöd m. m. och till administrationen av dessa stöd till 1 578,8 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Av detta belopp föreslår CSN att 44 milj. kr. reserveras för administrationskostnaderna. Resterande belopp, 1 534,8 milj. kr. föreslår CSN avsätts för vuxenstudiestöd och statsbidrag till uppsökande verksamhet m. m. Det är en ökning med 69 milj. kr. i förhållande till anvisade medel för budgetåret 1990/91.

1. CSN föreslår ett borttagande av de bestämmelser som förhindrar att statsbidrag beviljas för uppsökande verksamhet bland arbetslösa och som utgör hinder mot att bedriva uppsökande verksamhet utanför arbetsplatserna. Enligt nämndens förslag bör 55 milj. kr. anvisas för statsbidrag till uppsökande verksamhet på arbetsplatser under 1991/92.
2. CSN föreslår att 20 milj. kr. anvisas för planering m. m. av uppsökande verksamhet och utbildning av fackliga studieorganisatörer samt information om vuxenstudiestöd för 1991/92.
3. CSN föreslår att korttidsstudiestödet höjs från 53 till 65 kr. per timme och att internatbidraget höjs från 265 till 300 kr. per dygn. För korttidsstudiestöd och internatbidrag föreslår CSN att det anvisas 226 milj. kr. under budgetåret 1991/92.
4. CSN föreslår att nuvarande bestämmelser om att särskilt vuxenstudiestöd får beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder tas bort. För vuxenstudiebidrag föreslår CSN att det anslås 1 146,8 milj. kr. under 1991/92.
5. CSN föreslår att 87 milj. kr. anvisas till vuxenstudiebidrag för arbetslösa under budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Vuxenutbildningsavgiften

Vuxenutbildningsavgiften utgör 0,27% av den totala lönesumman. Jag beräknar inkomsterna från vuxenutbildningsavgiften till 1 731 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Härutöver skall resultatet av slutregleringen av vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1989/90 beaktas vid beräkningen av den tillgängliga summan för budgetåret 1991/92. Slutregleringen beräknas ge ett överskott på 140 milj. kr.

Jag förordar att anslaget Bidrag till viss central kursverksamhet i sin helhet finansieras med medel från vuxenutbildningsavgiften. Kostnaden härför beräknar jag till 43,1 milj. kr., en ökning med 1,7 milj. kr.

Vidare förordar jag att kostnaderna för den högre timersättningen vid grundutbildning för vuxna (grundvux), vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) samt grundläggande svenskundervisning (grundsfi) finansieras med medel från vuxenutbildningsavgiften. Kostnaden härför beräknar jag till 85,8 milj. kr. Beloppet kommer att tas upp under anslaget F 5. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar.

Slutligen förordar jag att oförändrat 70 milj. kr. överförs till anslaget Bidrag till studieförbunden m. m.

Kostnaderna för centrala studiestödsnämndens (CSN) administration av stöden beräknar jag till 44,0 milj. kr., en ökning med 2,5 milj. kr.

Utrymmet för vuxenstudiestöd samt uppsökande verksamhet på arbetsplatser m. m. blir med hänsyn till nyss nämnda uppgifter 1628,1 milj. kr.

Gemensamma frågor

En särskild utredare har tillkallats för att utreda vuxnas möjligheter att finansiera studier på grundskole-och gymnasieskolenivå (Dir. 1990:2). Utredarens arbete bör vara slutfört senast den 1 juli 1991.

I avvaktan på resultatet av hans arbete är jag inte beredd att nu föreslå några förändringar i gällande regelsystem. Pågående försöksverksamheter med kollektiv ansökan om internatbidrag för pensionärs- och handikapporganisationer samt med ett friare resursutnyttjande av medlen för vuxenstudiestöd och uppsökande verksamhet bör, i avvaktan på mer slutgiltiga ställningstaganden, förlängas med ytterligare ett halvår till den 30 juni 1992.

Särskilt vuxenstudiestöd

Jag beräknar att 1 252,1 milj. kr. av de medel som inflyter från vuxenutbildningsavgiften kan avsättas till vuxenstudiebidrag. Det innebär en ökning med 153,3 milj. kr., varför jag räknar med att ett ökat antal studerande skall kunna få tillgång till vuxenstudiestöd under budgetåret 1991/92.

Korttidsstudiestöd och internatbidrag

Jag förordar att oförändrat 226 milj. kr. av de tillgängliga vuxenutbildningsmedlen avsätts för korttidsstudiestöd och internatbidrag.

Jag förordar en höjning av timbeloppet från 53 till 58 kr. per timme och en höjning av internatbidraget från 265 till 290 kr. per dygn. Förslagen förutsätter en ändring i 5 kap. 5 § samt i 6 kap. 5 och 8 §§ studiestödslagen (1973:349).

Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa

Jag beräknar oförändrat 75 milj. kr. för särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa.

Medelsfördelning

Under anslaget bör för budgetåret 1991/92 sammanlagt 1628,1 milj. kr. tas upp. Dessa medel bör fördelas enligt följande uppställning:

	milj. kr.
Uppsökande verksamhet på arbetplatser	55
Planering av uppsökande verksamhet m. m.	20
Korttidstudiestöd och internatbidrag	226
Särskilt vuxenstudiestöd	1 252,1
Särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa	75
Summa	**1 628,1**

Jag förordar att anslaget i sin helhet skall finansieras med medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften.

Upprättade lagförslag

De förslag jag nu har lagt fram under anslagen F 2. Studiehjälp m. m. – F 4. Vuxenstudiestöd m. m. kräver i fråga om studiestödslagen (1973:349) dels att 3 kap. 9 § upphävs, dels ändring av 3 kap. 4, 6, 7 och 11 §§, 4 kap. 3, 6, och 11 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 5 och 8 §§, 8 kap. 6 §, punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen samt punkterna 1, 2 e och 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i lagen. Vidare krävs att det i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen införs sex nya punkter, 2g – 2 l.

I enlighet med vad jag har anfört under detta anslag samt under anslagen F 2. Studiehjälp m. m. samt F3. Studiemedel m. m. har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i studiestödslagen.

Förslaget bör fogas till detta protokoll som *bilaga 10.7.*

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

5. anta förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),

6. godkänna vad jag har förordat om förlängd försöksverksamhet med friare resursutnyttjande beträffande vuxenstudiestöden och med kollektiv ansökan om internatbidrag för handikapp- och pensionärsorganisationer,

7. godkänna att 1 628 100 000 kr. av de medel som tillfaller stasverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1991/92 används för att finansiera anslaget,

8. till *Vuxenstudiestöd m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 628 100 000 kr.

F 5. Timersättning vid vissa vuxenutbildningar

1989/90	Utgift	178 200 000
1990/91	Anslag	106 500 000
1991/92	Förslag	96 800 000

Från anslaget betalas utgifter för timersättning vid grundutbildning för vuxna och vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda samt vid grundläggande svenskundervisning för invandrare enligt förordningen (1986: 395) om timersättning vid vissa vuxenutbildningar.

Från anslaget betalas även studiesocialt stöd vid vissa kurser i teckenspråk.

Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) föreslår att ersättningen till studerande med inkomstbortfall höjs från 53 till 65 kr. per timme.

CSN föreslår att 88,1 milj. kr. anvisas för timersättning vid grundutbildning för vuxna (grundvux) och vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) och att 72,1 milj. kr. anvisas för timersättning vid grundläggande svenskundervisning för invandrare (grund-sfi).

CSN föreslår att 4 milj. kr. anvisas för studiesocialt stöd vid vissa kurser i teckenspråk.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att det högre beloppet i timersättning för deltagare i grundutbildning för vuxna (grundvux), i vuxenutbildningen för psykiskt utvecklingsstörda (särvux) samt i grundläggande svenskundervisning för invandrare (grund-sfi) höjs från nuvarande 53 kr. till 58 kr.

Någon lägre timersättning om 13 kr. per studietimme utgår inte till de studerande som har påbörjat studier i grund-sfi fr. o. m. den 1 juli 1990 (prop. 1989/90: 102, UbU27, rskr. 279). Motiveringen härtill var främst att den lägre timersättningen i flertalet fall i kommunerna samordnades med socialbidrag varför den rådande ordningen endast innebar en rundgång av pengar, med omfatttande administrativt arbete till föga nytta. Jag föreslår nu, med samma motivering, att den lägre timersättningen avskaffas även för studier inom grundvux fr. o. m. den 1 juli 1991. För studerande som påbörjat studier inom grundvux före detta datum bör dock sådan ersättning kunna utgå under budgetåret 1991/92. Kostnaden härför beräknar jag till 7 milj. kr.

Kostnaden för den högre timersättningen inom grundvux och särvux beräknar jag till 34,8 milj. kr. Motsvarande kostnad för grund-sfi beräknar jag till 51 milj. kr.

Jag beräknar slutligen kostnaderna för studiesocialt stöd till teckenspråkskurser till oförändrat 4 milj. kr.

Det totala medelsbehovet under anslaget blir då 96,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

9. godkänna vad jag har förordat om att den lägre timersättningen avskaffas för deltagare i grundutbildning för vuxna (grundvux),

10. godkänna att 85 800 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1991/92 används för att finansiera anslaget *Timersättning vid vissa vuxenutbildningar*,

11. till *Timersättning vid vissa vuxenutbildningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 96 800 000 kr.

F 6. Bidrag till vissa studiesociala ändamål

Inom regeringskansliet bereds för närvarande frågor som gäller Bidrag till vissa studiesociala ändamål. Avsikten är att detta ämne skall behandlas i en särskild proposition som skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Medelsanvisningen under anslaget Bidrag till vissa studiesociala ändamål uppgår under innevarande budgetår till 106 474 000, varav 89 000 000 kr. anvisats över tilläggsbudget. I avvaktan på att beredningen slutförs, föreslår jag att anslaget förs upp med ett i förhållande till innevarande budgetår oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

12. att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Bidrag till vissa studiesociala ändamål* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 106 474 000 kr.

F 7. Utbildningsarvoden till studerande vid vissa lärarutbildningar

1990/91	Anslag	119 600 000[1]
1991/92	Förslag	126 800 000

Från anslaget betalas utgifter för utbildningsarvoden till studerande vid folkhögskollärarlinjen, handels- och kontorslärarlinjen, industri- och hantverkslärarlinjen, vårdlärarlinjen och specialpedagogiska påbyggnadslinjen enligt 7 a kap. studiestödslagen (1973: 349).

Centrala studiestödsnämnden

Arvodet är för närvarande 9 776 kr. per månad. Enligt uppgift från universitets- och högskoleämbetet omfattar berörda utbildningar ca 1 600 årsstudieplatser. Centrala studiestödsnämnden beräknar utgiften för utbildningsarvoden, inkl. prisomräkning, till 126,8 milj. kr.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 bör arvodet höjas till 10 363 kr. per månad. Jag beräknar medelsbehovet till 126,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

13. att till *Utbildningsarvoden till studerande vid vissa lärarutbildningar* anvisa ett förslagsanslag på 126 800 000 kr.

G. Kulturverksamhet m. m.

Allmän kulturverksamhet m. m.

G 1. Statens kulturråd

1989/90	Utgift	21 460 502
1990/91	Anslag	19 529 000
1991/92	Förslag	21 611 000

Statens kulturråd är en central förvaltningsmyndighet inom kulturområdet.

Enligt förordningen (1988:676) med instruktion för statens kulturråd skall rådet följa utvecklingen inom kulturområdet och ge ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken samt bistå regeringen vid genomförandet av denna. Rådet handlägger ärenden om statliga bidrag för kulturell verksamhet och om andra statliga åtgärder som rör teater, dans, musik, konst, museer, utställningar, litteratur, folkbibliotek, folkbildning och folkrörelser i den mån sådana ärenden inte ankommer på någon annan myndighet. Rådet skall varje år i anslutning till sin anslagsframställning göra en sammanfattande bedömning av utvecklingen inom dessa delar av kulturområdet och lämna förslag till de åtgärder som kan föranledas av bedömningen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	18 109 000	+ 1 978 000
(därav lönekostnader)	(12 661 000)	(+ 2 629 000)
Lokalkostnader	1 420 000	+ 104 000
	19 529 000	**+ 2 082 000**

Statens kulturråd

1. Kulturrådet begär att rådet undantas från rationaliseringskravet (+293 000 kr.). Konsekvenserna av en utgiftsminskning medför att bidragsfördelningen och den information som är knuten till den måste handläggas mer summariskt, kvaliteten i arbetet försämras och bidragsfördelningen äventyras.

2. Kulturrådet begär kompensation för vissa portokostnader för försändelser som kulturrådet uppdragit åt ett distributionsföretag att ombesörja. Dessa försändelser fanns inte med i de beräkningar av postmängden som gjorts. (+ 100 000 kr.)

Föredragandens överväganden

Budgetåret 1989/90 upphörde tjänstebrevsrätten för bl. a. statens kulturråd och portokostnaderna beräknades under detta anslag. I det underlag

som togs fram för beräkning av portokostnaderna fanns emellertid inte med vissa distributionskostnader som hänför sig till kulturtidskriftsstödet och som uppdragits till ett distributionsföretag att svara för. Kulturrådet har nu begärt kompensation för dessa kostnader. Då under anslaget Stöd till kulturtidskrifter medel finns upptagna för bl. a. sådana kostnader, föreslår jag att även nämnda portokostnader skall rymmas inom denna medelsram. Därmed erfordras inte någon förändring av förevarande anslag.

Av anslaget Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m. m. får 380 000 kr. användas för att täcka kostnader för arvoden, resor och andra omkostnader för ledamöter i urvalsgrupper (referensgrupper). För nästa budgetår bör dessa kostnader beräknas under förevarande anslag. Bidraget till fria teater-, dans- och musikgrupper m. m. bör minskas med motsvarande belopp.

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 45 000 kr. Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 21 611 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till *Statens kulturråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 21 611 000 kr.

G 2. Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.

1989/90	Utgift	88 372 005	Reservation	4 640 855
1990/91	Anslag	99 405 000[1]		
1991/92	Förslag	104 254 000		

[1] Tilläggsbudget I 347 000 000 kr.

Från detta reservationsanslag anvisas bidrag för skilda ändamål till organisationer och institutioner på kulturområdet samt till visst internationellt kulturutbyte.

		1990/91	Beräknad ändring 1991/92
			Föredraganden
1.	Till statens kulturråds disposition för utvecklingsverksamhet	19 656 000	+ 80 000
2.	Bidrag till organisationer och institutioner inom kulturområdet		
2.1	Centrala amatörorganisationer	5 355 000	+ 215 000
2.2	Centrumbildningar	5 712 000	+ 228 000
2.3	Folkparkernas centralorganisation för central service m. m.	4 638 000	+ 186 000

2.4	Folkets husföreningarnas riksorganisation för konstutställningar m. m.	2 035 000	+ 81 000
2.5	Bygdegårdarnas riksförbund för kulturverksamhet	466 000	+ 19 000
2.6	Våra gårdar för kulturverksamhet	212 000	+ 8 000
2.7	Riksförbundet Invandrarnas kulturcentrum	276 000	+ 11 000
2.8	Baltiska institutet	578 000	+ 23 000
2.9	Immigrantinstitutet för arkiv- och dokumentations-verksamhet	437 000	+ 18 000
2.10	Svenska pennklubben för gäststipendium till flyktingförfattare	81 000	+ 4 000
2.11	Organisationer inom bild- och formkonst-området m. m.	11 378 000	+ 3 455 000
2.12	Zornsamlingarna för fastighetsunderhåll	183 000	+ 7 000
3.	Stiftelsen Drottningholms teatermuseum för föreställningsverksamheten vid Drottningholmsteatern spelsäsongen 1991	4 340 000	+ 175 000
4.	Stiftelsen Internationella Vadstena-akademien för kurs- och föreställnings-verksamheten	1 200 000	+ 48 000
5.	Dansens Hus	4 261 000	+ 739 000
6.	Marionetteatern för verksamheten	774 000	+ 31 000
7.	Kultur i arbetslivet	7 280 000	+ 291 000
8.	Bidrag till folkbibliotek		
8.1	Inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk	2 364 000	– 2 364 000
8.2	Vissa gemensamma ändamål i folkbibliotekens verksamhet	1 034 000	+ 41 000
8.3	Lokal biblioteksverk-samhet	6 784 000	+ 271 000
9.	Bidrag till internationellt kulturutbyte		
9.1	Till statens kulturråds disposition	3 246 000	+ 239 000
9.2	Till Stiftelsen Svenska institutets disposition	1 454 000	+ 58 000
9.3	Svenska föreningen Norden	6 590 000	+ 264 000
9.4	Svenskhemmet Voksenåsen A/S	4 591 000	+ 651 000
9.5	Svensk-norska samarbetsfonden för stipendier för vistelse vid Svenskhemmet Voksenåsen	202 000	+ 8 000
9.6	Hanaholmens kulturcentrum för Sverige och Finland	663 000	+ 27 000
9.7	International Amateur Theatre Association för verksamhet vid kansliet i Köpenhamn	105 000	– 105 000
10.	Till regeringens disposition	3 510 000	+ 140 000
		99 405 000	**+ 4 849 000**

Kulturrådet föreslår att varje anslagspost räknas upp med 11 % som kompensation för pris- och löneutvecklingen. Under resp. anslagspost redogörs för kulturrådets förslag till realökningar.

1 Till statens kulturråds disposition för utvecklingsverksamhet

Kulturrådet föreslår ett nytt utvecklingsprojekt för barn och ungdom i de största städerna och begär för projektet, som beräknas pågå under tre år, 2 milj. kr. per år. För utvecklingsverksamhet inom folkbiblioteksområdet föreslås en ökning med 1 milj. kr.

2.1 Centrala amatörorganisationer

Kulturrådet anser att det fortfarande återstår behov av ökade resurser innan stödet till de centrala amtörorganisationerna kan anses fullt utbyggt och föreslår en ökning av anslaget med 500 000 kr.

2.2 Centrumbildningar

Kulturrådet har under budgetåret 1989/90 gjort en särskild översyn av centrumbildningarnas verksamhet och ekonomi. Resultatet har redovisats i rapporten Centrumbildningarna på kulturområdet (Rapport från statens kulturråd 1990: 5), vilken överlämnats till utbildningsdepartementet. Rådet har också yttrat sig över en särskild ansökan från den nya organisationen Centrum för konst och hantverk. I rapporten redovisas ett antal kriterier som kulturrådet beslutat att fr. o. m. budgetåret 1991/92 tillämpa vid beslut om stöd till centrumbildningarna. För att nuvarande verksamhet skall kunna behållas och utrymme skapas för ny verksamhet anser kulturrådet att anslaget behöver förstärkas med 2,5 milj. kr.

2.3 Folkparkernas centralorganisation

Kulturrådet föreslår en ökning av bidraget med 500 000 kr. för fortsatt satsning på kulturverksamhet för barn och ungdom och 500 000 kr. i engångsanslag för kulturprogram i anslutning till 100-årsjubiléet.

2.4 Folkets husföreningarnas riksorganisation

För att möjliggöra en fortsatt utbyggnad av kulturverksamheten, framför allt satsningar på barn och ungom, föreslår kulturrådet en höjning av anslaget med 500 000 kr.

2.5 Bygdegårdarnas riksförbund

För en fortsatt utbyggnad av verksamheten föreslår kulturrådet en ökning med 200 000 kr.

2.6 Våra gårdar

Kulturrådet föreslår en ökning av anslaget med 100 000 kr.

2.7 Riksförbundet Invandrarnas kulturcentrum

Kulturrådet föreslår en höjning av anslaget med 100 000 kr.

2.8 Baltiska institutet

Det stora behovet av kontakter inom kulturområdet mellan de baltiska staterna och Sverige innebär nya och ökade krav på institutets resurser. Kulturrådet föreslå därför en ökning av anslaget med 200 000 kr.

2.9 Immigrantinstitutet

Kulturrådet föreslår en ökning av anslaget med 100 000 kr.

2.11 Organisationer inom bild- och formkonstområdet

Kulturrådet föreslår en realökning av anslagsposten med 2 milj. kr. med hänvisning till konstbildningsprogrammet och för att underlätta konstnärsgruppers möjligheter att presentera samtida konstskapande. Här finns behov som direkt motsvarar de fria teatergruppernas inför 1990-talet, bl. a. vad gäller tvärkulturella och internationella projekt.

3 Stiftelsen Drottningholms teatermuseum

Stiftelsen begär ett ökat bidrag med 1 095 000 kr. Stiftelsen har vidare begärt ett engångsanslag på 2 050 000 kr. för att 1991 års verksamhet skall kunna genomföras utan inskränkningar föranledda av inställt gästspel på Opéra Comique i Paris.

För att teatern skall kunna upprätthålla och vidareutveckla den föreställningsverksamhet som hitintills bedrivits är en ökning av anslaget nödvändig och kulturrådet föreslår en ökning med 600 000 kr.

4 Stiftelsen Internationella Vadstena-akademien

Kulturrådet utgår från att riksdagen nu lagt fast en rimlig anslagsnivå för de närmaste åren och föreslår därför ingen realökning av anslaget.

5 Dansens Hus

Stiftelsen Dansens Hus begär ett bidrag på totalt 5 620 000 kr., dvs. en ökning med 1 359 000 kr., varav 570 000 kr. avser tilläggshyra, 320 000 kr. medel till en återanskaffningsfond samt priskompensation.

Kulturrådet föreslår en ökning av anslaget med 300 000 kr. Priskompensationen beräknas täcka de ökade hyreskostnaderna, som uppkommit till följd av nödvändig ombyggnad av Dansens Hus nya lokaler.

6 Marionetteatern

Kulturrådet föreslår en realökning med 330 000 kr.

7 Kultur i arbetslivet

Fr. o. m. budgetåret 1989/90 ingår i anslagsposten bidrag till kulturverksamhet inom arbetslivet (projektmedel), Riksskådebanan och arbetsplatsbibliotek. Kulturrådet föreslår en förstärkning av anslagsposten med 1 milj. kr., främst för bidrag till projekt inom arbetslivet. Intresset för projektbidragen har ökat och är nu mycket stort. Endast en liten del av ansökningarna har kunnat bifallas på grund av brist på medel.

8 Bidrag till folkbibliotek

Kulturrådet föreslår i enlighet med förslagen i kulturrådets utredning Lånecentraler och depåbibliotek (Rapport från statens kulturråd 1989: 5) att medlen till inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk förs över till anslaget Bidrag till regional biblioteksverksamhet för att användas till den föreslagna invandrarlånecentralen.

För den lokala biblioteksverksamheten avser kulturrådet att under år 1991 genomföra en utvärdering av bidragets effekter. I samband därmed kan en förlängning av bidragsperioden aktualiseras.

Vidare föreslår kulturrådet ett nytt bidrag för uppsökande biblioteksverksamhet till äldre. Ett bidrag på 1,5 milj. kr. skulle innebära att ca 10 kommuner per år skulle kunna utveckla sin bibliotekssservice till äldre.

9.1 Till kulturrådets disposition för internationellt kulturutbyte

För att täcka de snabbt växande bidragsbehoven för kultursamarbete och kulturutbyte med utlandet föreslår kulturrådet en realökning av anslaget med 4,5 milj. kr.

9.2 Stiftelsen Svenska institutet

För att främja kulturlivets internationalisering i vid bemärkelse begär institutet en ökning av de s. k. gästspelsmedlen med 1,5 milj. kr.

9.3 Svenska föreningen Norden

För att kunna bedriva verksamheten i samma omfattning som nu begär föreningen en ökning av anslaget med 660 000 kr.

Nordens Institut Biskops-Arnö begär ett anslag på 590 000 kr. för tryggande och utveckling av den nordiskt inriktade kulturverksamheten.

9.4 Svenskhemmet Voksenåsen A/S

Styrelsen för Svenskhemmet Voksenåsen begär en ökning av anslaget med 696 000 kr., varav för ökade hyreskostnader med 550 000 kr. och för verksamheten med 146 000 kr.

9.5 Svensk-norska samarbetsfonden

Fondstyrelsen anhåller om en ökning av bidraget för stipender för vistelse vid Svenskhemmet Voksenåsen med 98 000 kr.

9.6 Hanaholmens kulturcentrum

Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland anhåller om bidrag motsvarande det finska anslaget med ca 725 000 kr. för det svensk-finländska kulturutbytet och bilaterala samarbetsprojekt.

Föredragandens överväganden

Kulturrådets resurs för utvecklingsverksamhet

Som jag framhöll i 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 10 s. 337) utgör kulturrådets resurs för utvecklingsverksamhet inom kulturområdet en synnerligen angelägen strategisk resurs inom den statliga kulturpolitiken. Under de senaste budgetåren har medlen ökat kraftigt och de uppgår nu till 19,6 milj. kr. Kulturrådet redovisar i sin anslagsframställning att medlen huvudsakligen fördelas mellan följande fyra ändamål:

- *Enstaka projekt och evenemang*, som t. ex. festivaler, där olika invandrargrupper presenterar sina hemländers kultur, större kulturmanifestationer, barnkulturveckor, poesidagar etc.
- *Systematiskt utvecklingsarbete*, särskilt för barn och ungdom, samarbete mellan amatörer och professionella kulturarbetare, institutioner och organisationer samt visst stöd för utveckling av den samiska kulturen. Anslaget är också avsett för insatser som föreslås i kulturrådets konstbildningsprogram.
- *Kontinuerliga utvecklingsinsatser* till verksamhetsutveckling inom folkbiblioteken, stöd till nothyra av ny svensk musik och bidrag till tonsättare m. m. samt daglig träning för frilansdansare.
- *Stöd i akuta nödsituationer*. Det har framför allt gällt fria grupper i ekonomiskt trångmål.

Av den redovisning rörande den närmare fördelningen av medlen, som jag tagit del av, framgår att de fördelar sig väl mellan de olika kulturområ-

dena och att den geografiska spridningen är stor. Genom resursen har enstaka behov på belopp från 5000 kr. till fleråriga projekt på upp till 1 milj. kr. kunnat tillgodoses. Enligt min mening har utvecklingsresursen kommit till den användning som var syftet med den, nämligen att vara ett komplement till de fasta bidragen och att utgöra en stimulans för nytänkande och utveckling av kulturverksamheten på olika områden. Jag vill därför betona nödvändigheten av att denna resurs finns tillgänglig för kulturområdet och att jag ser den som värdefull för denna typ av kulturinsatser.

För budgetåret 1991/92 föreslår kulturrådet en ökning av medlen för insatser som rör konstbildningsprogrammet, ett treårigt projekt för barn och ungdom i de största städerna samt utvecklingsverksamhet vid folkbiblioteken. Mot bakgrund av de kraftiga ökningar som skett de senaste budgetåren beräknar jag endast en mindre ökning av anslagsposten. I förutsättningarna för den fria resursen ligger att kulturrådet får bedöma hur medlen skall fördelas. De nämnda ändamålen ingår redan nu som angelägna områden inom anslagsposten. Bl. a. framhölls behovet av insatser för barn och ungdom och för konstbildningsarbetet när anslagsposten innevarande budgetår ökade med 6 milj. kr. När det gäller konstbildningsprogrammet erinrar jag vidare om vad jag anfört under det konstnärspolitiska avsnittet i inledningen.

Folkmusik- och dansåret 1990 har blivit en stor framgång med verksamhet över hela landet. Staten har genom särskilda bidrag medverkat till finansieringen av året. Det är väsentligt att denna verksamhet som utvecklats så starkt under 1990 kan fortsätta. Jag förutsätter att kulturrådet tar hänsyn till detta vid sin fördelning av medel för utvecklingsverksamhet.

Kulturverksamhet i föreningslivet

Folkparkerna, Folkets hus, bygdegårdarna och Våra gårdar är viktiga mötesplatser för artister, amatörverksamhet och olika publikgrupper. De finns spridda i hela landet och har ofta en framträdande roll i det lokala kulturlivet. Under senare år har verksamhet för barn och ungdom särskilt uppmärksammats. Efter förslag i 1990 års budgetproposition gjordes en väsentlig ökning av bidragen till dessa organisationer.

Även bidraget till de centrala amatörorganisationerna ökade kraftigt efter förslag i 1990 års budgetproposition. Organisationerna är viktiga centralpunkter för den livaktiga amatörverksamhet som finns i landet inom olika konstområden. De centrala organisationerna fungerar bl. a. som träffpunkter för utbildning, seminarier och festivaler.

Bild- och formkonstområdet m. m.

I enlighet med vad jag har anfört under avsnittet Konstnärspolitiken om en förstärkning av bidragen till Konstfrämjandet och Sveriges konstföreningars riksförbund föreslår jag en ökning av anslagsposten med 3 milj. kr. Kulturrådet får fördela medlen mellan de nämnda bidragstagarna.

Dansens Hus

Stiftelsen Dansens Hus bildades hösten 1989. Stiftelsebildare är Operan, Svenska riksteatern, Göteborgs musikteater, Östergötlands länsteater, Malmö stadsteater, Dansmuseifonden och Danscentrum. Stiftelsen skall presentera svenska och utländska dansare och danssällskap i första hand i Folkets hus i Stockholm, där Dansens Hus hyr lokaler. Finansieringen av Dansens Hus förutsätts ske genom bidrag från staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting. Jag har för budgetåret 1991/92 under detta anslag beräknat ett totalt bidrag till Dansens Hus på 5 milj. kr. Jag har därvid beräknat en viss kompensation för ökade hyreskostnader.

Bidrag till folkbibliotek

Det svenska folkbiblioteksväsendet fyller centrala uppgifter i svenskt kultur- och samhällsliv. Folkbiblioteket är otvivelaktigt en av de viktigaste kommunala kulturinstitutionerna. Efter det att folkbiblioteken genomgående fått kommunala huvudmannaskap har de utvecklats kraftigt såväl när det gäller boksamlingar och bokutlåning som nya uppgifter inom allmän kulturell verksamhet t. ex. bland barn och ungdom. Folkbiblioteken har under 1980-talet kommit att mycket påtagligt framträda som kommunernas kulturhus.

Expansionen omfattar både nya lokaler för nära en tredjedel av landets huvudbibliotek och verksamheten, som ökat avsevärt i hela landet under de senaste tio åren. En betydande standardutjämning har ägt rum mellan kommunerna, men fortfarande finns det ett antal kommuner med lägre biblioteksstandard. Av detta skäl infördes budgetåret 1985/86 (prop. 1985/86: 141) ett särskilt statsbidrag för lokal biblioteksutveckling. Ett villkor för att få bidrag är att kommunen antar en långsiktig utvecklingsplan för biblioteket. Intresset för detta bidrag har varit mycket stort. I 1988 års budgetproposition (prop. 1988/89: 100 bil. 10 s. 337) föreslogs därför en förstärkning av insatserna under budgetåren 1989/90–1991/92 för att återstående behov skulle kunna prövas under denna period. Anslagsposten förutsätts bli avvecklad vid utgången av budgetåret 1991/92.

Vi har i Sverige en struktur för en både offensiv och framgångsrik biblioteksverksamhet. Möjligheterna är utomordentligt gynnsamma för att bredda läsvanor, vinna nya läsargrupper och att organisera en omfattande barn- och ungdomsverksamhet.

Kulturrådet har i sin långtidsbedömning aktualiserat frågan om införandet av en bibliotekslag, som bl. a. skulle garantera de avgiftsfria boklånen. I regeringens proposition (prop. 1984/85: 141 s. 23) om litteratur och folkbibliotek redovisades argumenten mot en bibliotekslag. I min föredragning förutsatte jag att bokutlåningen även i framtiden skulle vara kostnadsfri för låntagaren. Jag finner ingen anledning att ändra den ståndpunkten.

I enlighet med vad jag senare kommer att föreslå under anslaget Bidrag till regional biblioteksverksamhet bör medlen för inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk tillföras den nya invandrarlånecentralen.

Anslagsposten bör därför utgå ur detta anslag. Jag har för återstående anslagsposter beräknat kompensation för prisutvecklingen. Kulturrådets förslag om ett nytt bidrag för uppsökande biblioteksverksamhet till äldre avvisas således. Enligt min mening bör sådan verksamhet ingå i bibliotekens ordinarie uppgifter.

Internationellt kulturutbyte

Mot bakgrund av förslagen i betänkandet (SOU 1988:9) Sverigeinformation och kultursamarbete ökade medlen till statens kulturråds och Svenska institutets disposition innevarande budgetår med sammanlagt 1 milj. kr. För närvarande ser jag inga ekonomiska möjligheter att förorda ytterligare förstärkningar av resurserna för internationellt kulturutbyte.

Bidraget till International Amateur Theatre Association (IATA) för verksamheten vid kansliet i Köpenhamn fördes för första gången innevarande budgetår upp som en särskild delpost. Med hänsyn till bidragets ringa storlek föreslår jag att det i fortsättningen beräknas under delposten Till kulturrådets disposition för internationellt kulturutbyte. Vid min beräkning av anslagsposten i övrigt har jag tagit hänsyn till prisutvecklingen. För Svenskhemmet Voksenåsen har jag dessutom beräknat kompensation för viss del av hyreskostnaderna.

Övrigt

För de anslagsposter under detta anslag som jag inte har berört särskilt har jag beräknat kompensation för prisutvecklingen. Jag beräknar anslaget till totalt 104 254 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

2. till *Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 104 254 000 kr.

G 3. Bidrag till samisk kultur

1989/90	Utgift	2 881 467
1990/91	Anslag	5 429 000
1991/92	Förslag	5 646 000

Ur detta anslag kan bidrag utgå till olika former av samisk kulturverksamhet och till de samiska organisationerna i enlighet med de i prop. 1976/77:80 (s. 116, 122, 128–132 och 148, KrU 43, rskr. 289) angivna riktlinjerna. Medlen fördelas av samefondens kulturdelegation.

Med anledning av förslag i prop. 1989/90:90 om forskning (avsnitt 17, KrU 23, rskr. 334) disponerar samefondens kulturdelegation under nästa

budgetår 500 000 kr. under anslaget Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet.

Styrelsen för samefonden

Samefonden föreslår, utöver en uppräkning för automatiska kostnadsökningar, en höjning av anslagsramen med 600 000 kr. Fonden pekar på att ökade insatser behövs för Dálvadis teater, för Gaaltie, samiskt konst- och kulturcentrum samt för Samernas nationalråds verksamhet.

Föredragandens överväganden

Jag vill erinra om att förevarande anslag i samband med den senaste budgetbehandlingen ökade från 2 816 000 kr. till 5 429 000 kr., dvs. med totalt 2 613 000 kr. Resurserna för samisk forskning ökade samtidigt med 500 000 kr. Samefondens kulturdelegation bör således ha goda förutsättningar att inom dessa ramar utveckla det samiska kulturarbetet.

För nästa budgetår bör anslaget räknas upp med 217 000 kr. med hänsyn till prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

3. till *Bidrag till samisk kultur* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 646 000 kr.

Ersättningar och bidrag till konstnärer

G 4. Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer

1989/90	Utgift	38 000 000
1990/91	Anslag	39 520 000
1991/92	Förslag	54 601 000

Från anslaget lämnas ersättning till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt (visningsersättning).

Visningsersättningen anvisas i form av ett fast årligt belopp som tillförs *Sveriges bildkonstnärsfond*, inrättad den 1 juli 1982. Fondmedlen får användas dels för ändamål som syftar till att ge yrkesverksamma konstnärer ekonomisk och arbetsmässig trygghet, dels för andra ändamål som berör verksamhet inom bildkonstens område. Med fondmedel betalas också viss del av konstnärsnämndens förvaltnings- och lokalkostnader.

Frågor rörande fonden och fondmedlens användning handläggs av ett organ inom konstnärsnämnden, kallat styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond. Styrelsens verksamhet regleras i förordningen (1988:831) med instruktion för konstnärsnämnden och i förordningen (1982:600) om Sveriges bildkonstnärsfond.

Konstnärsnämnden

Konstnärsnämndens styrelse föreslår att anslaget med hänsyn till inflationen höjs med 3 952 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag har i inledningen under avsnittet Konstnärspolitiken redovisat mina utgångspunkter för förändringar av anslagen till ersättningar och bidrag åt konstnärer, varvid jag förordat en ökning av visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer med 13,5 milj. kr. utöver kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

4. till *Visningsersättning åt bild- och formkonstnärer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 54 601 000 kr.

G 5. Bidrag till konstnärer

1989/90	Utgift	20 881 239	Reservation	4 182 383
1990/91	Anslag	26 602 000		
1991/92	Förslag	30 562 000		

Från anslaget lämnas bidrag enligt förordningen (1976:528) om bidrag till konstnärer. Bidragen kan ha formen av konstnärsbidrag eller projektbidrag.

Konstnärsbidrag kan beviljas för att ge aktiva konstnärer ekonomisk trygghet. Konstnärsbidrag kan också tilldelas konstnärer för andra ändamål, t.ex. för resor och internationell kontaktverksamhet. Det kan ges till samma konstnär för högst fem år i sänder utan omprövning. Bidrag av pensionskaraktär och bidrag till efterlevande får beviljas årligen utan tidsgräns.

Projektbidrag skall avse målinriktat konstnärligt utvecklingsarbete av mer kostnadskrävande natur. Bidrag kan ges för avgränsade projekt som kan antas få betydelse för utvecklingen inom det aktuella konstområdet eller som utgör försök att vidga användningen av konstnärlig verksamhet till nya områden i samhället.

Konstnärsbidrag och projektbidrag utdelas av styrelsen för Sveriges författarfond till dramatiker, författare, översättare och kulturjournalister och av konstnärsnämnden till övriga konstnärer.

Eftersom upphovsmän på musikområdet och fonogramartister inte ersätts för den fria biblioteksutlåningen av deras verk finns under detta anslag medel för särskilda insatser till förmån för nämnda konstnärsgrupper. Medlen disponeras av konstnärsnämnden enligt förordningen (1989:500) om vissa särskilda insatser på kulturområdet.

Enligt samma förordning kan bidrag lämnas till projekt på filmområdet. Medel för detta ändamål anvisas under anslaget Filmstöd.

Konstnärsnämnden skall enligt förordningen (1988:831) med instruktion för konstnärsnämnden, vid sidan av uppgiften att besluta om bidrag och ersättningar till konstnärer, hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden. Nämnden skall också gemensamt med styrelsen för Sveriges författarfond avge förslag till innehavare av inkomstgaranti för konstnärer.

Konstnärsnämnden leds av en styrelse. Inom nämnden finns vidare fyra organ för handläggning av ärenden rörande bidrag och ersättningar till konstnärer, nämligen styrelsen för Sveriges bildkonstnärsfond, arbetsgruppen för upphovsmän på musikområdet, arbetsgruppen för musiker och sångare samt arbetsgruppen för scen- och filmkonstnärer.

Anslagets fördelning budgetåret 1990/91[1]

1. Bidrag till författare, översättare och kulturjournalister	1 858 000
2. Bidrag till dramatiker	2 000 000
3. Bidrag till bild- och formkonstnärer	4 795 000
4. Bidrag till upphovsmän på musikområdet	3 309 000
5. Bidrag till scen- och filmkonstnärer samt musiker och sångare	11 609 000
6. Särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt musiker och sångare	1 431 000
7. Särskilda insatser för enskilda konstnärers deltagande i internationellt kulturutbyte på bild-, form-, ton- och scenområdena	1 500 000
8. Statistisk undersökning av konstnärers ekonomiska och sociala förhållanden	100 000
	26 602 000

[1] Anslaget får även användas för att betala förvaltningskostnader hos de medelsfördelande myndigheterna.

Styrelsen för Sveriges författarfond

Styrelsen begär en höjning av bidragsmedlen till *författare, översättare och kulturjournalister* som kompensation för automatiska kostnadsökningar (+112 000 kr.) samt för bidrag till enskilda författares, översättares och kulturjournalisters deltagande i Sveriges kulturyttringar med andra länder (+140 000 kr.). Vidare begärs att bidragsmedlen till *dramatiker* räknas upp med 270 000 kr. för att motverka urholkning samt för internationellt kulturutbyte.

Konstnärsnämnden

1. Då upphovsrättsutredningen avslutat sitt arbete och frågan om upphovsrättslig biblioteksersättning torde ha avförts från dagordningen anser konstnärsnämnden det vara ett första rangens rättviseskrav att upphovsmän och utövare på musikområdet – i enlighet med nämndens förslag från 1985 – får ersättning för att musikaliska verk används på bibliotek. Med utgångspunkt från de beräkningsgrunder som nämnden redovisar är anslagsbehovet 4 416 000 kr. Medlen bör anvisas över ett särskilt anslag, benämnt Ersättning till komponister och musiker för användning av noter och fonogram på bibliotek.

2. Bidragsmedlen till *bild- och formkonstnärer, upphovsmän på musikområdet, scen- och filmkonstnärer samt musiker och sångare* bör i enlighet med konstnärsutredningens förslag öka med 4 milj. kr. Vidare bör medlen för *särskilda insatser för enskilda konstnärers deltagande i internationellt kulturutbyte* på bild-, form-, ton- och scenområdena förstärkas med 1 milj. kr.

3. Konstnärsnämnden föreslår att medel för *stöd till konsthantverkskooperativ* överförs från anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. till en ny anslagspost under detta anslag och uppräknas till 1,7 milj. kr. samt att medlen för *särskilda insatser på filmområdet* som nu uppförs under anslaget Filmstöd överförs till anslaget Bidrag till konstnärer och att beloppet uppräknas till 4 060 000 kr.

4. De 15 milj. kr. som enligt konstnärsutredningens förslag skulle användas för att fördubbla antalet inkomstgarantier bör i stället utnyttjas för att inrätta 150 *långtidsstipendier* som utgår under högst tio år med en storlek motsvarande tre basbelopp per år.

5. Konstnärsnämnden anser att det finns starka skäl för att den av konstnärsutredningen föreslagna verksamheten med *husartister* handhas av nämnden, som bör få i uppdrag att ytterligare bereda frågor om fördelningen. För detta begärs en ökning av anslaget med 3 milj. kr.

6. Slutligen föreslår konstnärsnämnden att den i fortsättningen får inrätta tjänster utan att först inhämta regeringens medgivande.

Föredragandens överväganden

Jag har i inledningen redovisat förslag till insatser för att förbättra de konstnärliga yrkesutövarnas villkor. Därvid har jag fört ett förhållandevis ingående resonemang kring syftet med och formerna för statens ersättningar och bidrag till olika konstnärskategorier.

Med hänvisning till vad jag i det föregående har anfört beräknar jag en ökning av förevarande anslag med 2 milj. kr. för särskilda insatser för upphovsmän på musikområdet samt musiker och sångare samt med 1 milj. kr. för enskilda konstnärers deltagande i internationellt kulturutbyte. Det bör liksom hittills ankomma på regeringen att, efter förslag från konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond, fördela medlen på olika anslagsposter.

Under innevarande budgetår disponerar konstnärsnämnden ett engångsbelopp av 100 000 kr. för en undersökning av konstnärernas ekonomiska och sociala situation. Anslaget bör för budgetåret 1991/92 minskas med motsvarande belopp. Därutöver har jag beräknat en priskompensation med 1 060 000 kr.

Konstnärsnämnden har föreslagit att de medel för stöd till konsthantverkskooperativ som nu beräknas under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. och fördelas av kulturrådet bör föras över till detta anslag. Jag är för närvarande inte beredd att biträda detta förslag.

Konstnärsnämnden har vidare föreslagit att de medel för särskilda insatser på filmområdet som nu anvisas under anslaget Filmstöd, men disponeras av nämnden, överförs till detta anslag. Som jag tidigare angett, under avsnittet Massmedier, avser jag att senare föreslå regeringen att för riksdagen vid 1990/91 års riksmöte lägga fram en särskild proposition om den framtida statliga filmpolitiken. Mot denna bakgrund är jag inte beredd att nu tillstyrka konstnärsnämndens förslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

5. till *Bidrag till konstnärer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 30 562 000 kr.

G 6. Inkomstgarantier för konstnärer

1989/90	Utgift	10 324 878
1990/91	Anslag	12 069 000
1991/92	Förslag	12 858 000

Enligt förordningen (1976:504) om inkomstgarantier för konstnärer kan inkomstgaranti beviljas konstnärer som står för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv. Beslut om innehavare av inkomstgaranti fattas av regeringen efter gemensamt förslag av konstnärsnämnden och styrelsen för Sveriges författarfond eller efter yttrande av dessa organ.

Inkomstgaranti kan per år uppgå till högst fem gånger det basbelopp som enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring gällde vid kalenderårets ingång. Det för kalenderåret 1991 fastställda basbeloppet är 32 200 kr. Garantins maximibelopp för år 1991 uppgår således till 161 000 kr. Detta maximibelopp minskas med innehavarens årsinkomst upp till ett basbelopp och med 75 % av årsinkomsten i övrigt.

Regeringen har för budgetåret 1990/91 fastställt antalet inkomstgarantier till 145. Härav avser nio garantirum personer som innehaft tidsbegränsade lärartjänster inom högre konstnärlig utbildning och ett garantirum professor Pontus Hultén.

Riksdagen (1988/89:KrU16 s. 11, rskr. 183) har i samband med behandlingen av budgetförslaget för budgetåret 1989/90 uttalat att antalet garantirum under budgetåren 1989/90–1991/92 borde öka med totalt 20, varav med sju för budgetåret 1989/90, sju för budgetåret 1990/91, och, följaktligen, med sex för budgetåret 1991/92.

Konstnärsnämnden

Nämnden föreslår att antalet garantirum ökas med minst sex i enlighet med vad riksdagen uttalat.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ)

UHÄ hemställer om inkomstgaranti för professorn i målning vid konsthögskolan, Enno Hallek, vars förordnande går ut den 30 juni 1991.

Föredragandens överväganden

I avsnittet Konstnärspolitiken i inledningen till denna bilaga av budgetpropositionen har jag redovisat mina ställningstaganden beträffande av konstnärsutredningen framlagda förslag om väsentlig förstärkning av antalet inkomstgarantier. Jag hänvisar till denna redovisning.

Jag föreslår att antalet garantirum för nästa budgetår ökas med ett, som bör tilldelas professorn i målning vid konsthögskolan, Enno Hallek, vars förordnande upphör vid utgången av juni 1991. Antalet garantirum för budgetåret 1991/92 blir således 146. De allmänna förutsättningarna för en

ytterligare ökning har jag redogjort för under inledningen. För övrigt har jag vid min beräkning av anslaget beaktat effekten av basbeloppets höjning och ett ökat utnyttjande av befintliga garantier.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

6. till *Inkomstgarantier för konstnärer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 12 858 000 kr.

G 7. Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

1989/90	Utgift	65 807 000
1990/91	Anslag	63 952 000[1]
1991/92	Förslag	79 227 000

[1] Tilläggsbudget I 5 862 000 kr.

Gällande bestämmelser om *biblioteksersättning* finns i förordningen (1962:652) om Sveriges författarfond. Ersättning ges för utlåning genom folkbibliotek och skolbibliotek av litterärt verk i original av svensk eller i Sverige bosatt upphovsman och litterärt verk i svensk översättning. Ersättning ges även för böcker som ingår i folk- och skolbibliotekens referenssamlingar.

Från detta anslag överförs årligen till Sveriges författarfond medel som beräknas på grundval av vissa grundbelopp för biblioteksersättningen. Innevarande budgetår uppgår grundbeloppen i fråga om originalverk till 69 öre för hemlån och till 276 öre för referensexemplar samt i fråga om översatt verk till 34,5 öre för hemlån och till 138 öre för referensexemplar. Av fondens medel utbetalas individuell ersättning till författare och översättare (författarpenning och översättarpenning). Författarpenningen uppgår till 41 öre för hemlån och 164 öre för referensexemplar samt översättarpenningen 20,5 öre för hemlån och 82 öre för referensexemplar. För upphovsmän med höga utlåningssiffror gäller vissa begränsningar. Styrelsen för Sveriges författarfond kan också bestämma att ersättning till viss upphovsman skall utgå med högre belopp än det statistiskt beräknade. Denna möjlighet använder styrelsen för att utse innehavare av s. k. garanterad författarpenning, vilken för kalenderåret 1991 har fastställts till 86 000 kr. För närvarande utgår garanterad författarpenning till 235 upphovsmän. Återstoden av fondens medel, den s. k. fria delen, används efter styrelsens bestämmande till pensioner, understöd, stipendier och andra för författare, översättare m. fl. gemensamma ändamål.

Ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av *talböcker och taltidningar* fördelas av Sveriges författarförbund enligt regler som förbundet fastställer.

Från anslaget utgår också medel till Sveriges författarfond för resestipendier till svenska författare för vistelse i annat nordiskt land samt medel till Sveriges författarförbund för nordiskt författarsamarbete.

Mellan regeringen och de upphovsmannaorganisationer som berörs av biblioteksersättningen ingicks den 12 september 1985 en överenskommelse om förhandlingar angående biblioteksersättningens grundbelopp. Enligt överenskommelsen åtar sig regeringen att som ett led i beredningen av sitt förslag till statsbudget förhandla med organisationerna om storleken av grundbeloppet för hemlån av originalverk. När avtal träffats skall regeringen lägga fram förslag till riksdagen om anslagsberäkning på grundval av det avtalade grundbeloppet.

Anslagets fördelning budgetåret 1990/91

1. Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek	61 532 000
2. Ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar	2 336 000
3. Nordiska författarstipendier	63 000
4. Nordiskt författarsamarbete	21 000
	63 952 000

Styrelsen för Sveriges författarfond

Medelsbehovet för biblioteksersättningen vid ett grundbelopp av 77 öre per hemlån av originalverk beräknar fondstyrelsen till 75 521 000 kr.

Styrelsen förutser att den sammanlagda utlåningen via folk- och skolbiblioteken kommer att uppgå till 101 miljoner lån under år 1991, vilket innebär en ökning med 1 miljon lån jämfört med styrelsens prognos för år 1990. Liksom föregående år har styrelsen i sin beräkning inbegripit en schablonmässig uppskattning av lån i folkbibliotekens uppsökande verksamhet. Lånen i den uppsökande verksamheten har på grundval av föreliggande statistik uppskattats till 11 miljoner lån utöver det antal som registreras via lånekort. Beståndet av referensböcker i folk- och skolbiblioteken uppskattar styrelsen till 7,9 miljoner volymer.

Fondstyrelsen anhåller om att bidraget till nordiska författarstipendier skall ökas med 6 000 kr. för att motsvara kostnadsutvecklingen.

Sveriges författarförbund

Författarförbundet räknar med oförändrad volym i talboksframställningen för budgetåret 1991/92. Förbundet yrkar en uppräkning av *talboks- och taltidningsersättningen*, som motsvarar dels det ökade antalet talböcker, dels den höjda biblioteksersättningen. Sammanlagt begär förbundet 6 023 000 kr. för ändamålet (+ 3 687 000 kr.).

För nordiskt författarsamarbete begär författarförbundet ett bidrag på 35 000 kr.

Föredragandens överväganden

Regeringen har den 3 maj 1990 godkänt en överenskommelse mellan regeringens förhandlare och berörda upphovsmannaorganisationer om bi-

blioteksersättningens grundbelopp. Enligt denna skall regeringen föreslå riksdagen att grundbeloppet för hemlån av originalverk budgetåret 1991/92 skall vara 77 öre. Övriga grundbelopp bör vara för referensexemplar av originalverk 3 kr. 8 öre, för hemlån av översatt verk 38,5 öre och för referensexemplar av översatt verk 1 kr. 54 öre. Som grund för beräkningen av biblioteksersättningens totalbelopp för nästa budgetår har jag godtagit de prognoser för utlåning och referensboksbestånd, som styrelsen för Sveriges författarfond gjort för år 1991. Medelsbehovet för biblioteksersättningen bör med dessa utgångspunkter beräknas till 75 457 000 kr.

Mot bakgrund av vad jag i inledningen under avsnittet Konstnärspolitiken har anfört om ersättningen åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och i taltidningar förordar jag att bidraget räknas upp med 1,5 milj. kr. utöver prisomräkning. För nordiska författarstipendier och nordiskt författarsamarbete beräknar jag 66 000 kr. resp. 22 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

7. till *Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 79 227 000 kr.

G 8. Ersättning till rättighetshavare på musikområdet

1989/90	Utgift	3 000 000
1990/91	Anslag	3 120 000
1991/92	Förslag	3 245 000

Från anslaget utgår ekonomisk kompensation till rättighetshavare på musikområdet för verkningarna av privatkopiering av fonogram. Efter överläggningar med berörda organisationer har medlen för budgetåret 1990/91 fördelats på följande sätt.

Mottagare	Belopp 1990/91
Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM)	1 248 000
Svenska gruppen av the International Federation of Producers of Phonograms and Videograms (IFPI)	885 500
Nordiska icke-kommersiella fonogramproducenters förening (NIFF)	50 500
Svenska artisters och musikers intresseorganisation (SAMI)	936 000
	3 120 000

Föredragandens överväganden

Anslagsbeloppet bör för nästa budgetår räknas upp med hänsyn till prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

8. till *Ersättning till rättighetshavare på musikområdet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 3 245 000 kr.

Teater, dans och musik

G 9. Bidrag till Svenska riksteatern

1989/90	Utgift	159 282 000	Reservation	–
1990/91	Anslag	171 137 000		
1991/92	Förslag	163 805 000		

Svenska riksteatern är en riksorganisation för lokala teaterföreningar. Till Riksteatern är även länsteaterföreningar knutna.

Enligt de av Kungl. Maj:t den 28 juni 1974 utfärdade bestämmelserna angående statsbidraget till Svenska riksteaterns verksamhet skall bidraget användas för central och regional produktion och distribution av teater som komplettering till regional och lokal teaterverksamhet. Riksteatern skall vidare förmedla teaterföreställningar och gästspel av andra institutioner och ensembler samt ge allmän information och rådgivning till yrkesmässigt arbetande teatrar och amatörteatrar. Teatern skall samarbeta med bl. a. Operan och Dramatiska teatern och i övrigt samverka med myndigheter och folkbildningsorganisationer och med institutioner inom teatern och andra konstområden.

Svenska riksteatern har under spelåret 1989/90 framfört 1 646 föreställningar. Antalet besök var 318 585. Riksteaterns utbud bestod av 48 turnéer varav den egna produktionen omfattade 35.

Riksteaterns ekonomiska omslutning uppgick budgetåret 1989/90 till 200 839 000 kr., varav 159 925 000 kr. utgjordes av statsbidrag, 23 729 000 kr. av gager och 17 185 000 kr. av övriga intäkter.

Svenska riksteatern

1. Riksteatern framhåller att statsbidraget under senare år inte haft samma indexutveckling som Riksteaterns kostnader.

2. Riksteatern begär ökade medel för förstärkning av verksamheten med 15 milj. kr. De behov som främst måste tillgodoses är en ökning av Riksteaterns totala produktionsvolym. Genom en ökning av statsbidraget skulle Riksteatern kunna erbjuda landets arrangörer en kontinuerlig musikteaterproduktion, ytterligare balettproduktioner utöver Cullbergbaletten samt mera barn- och familjeteater. Ökade resurser behövs också för stöd till länsteaterföreningarna, för vidgad gästspelsverksamhet på Södra teatern samt för Tyst teater.

3. Stiftelsen Dansens Hus har redovisat kostnader för repetitionslokaler för Cullbergbaletten i Dansens Hus. Kostnaderna omfattar 1,4 milj. kr. för överlåtelse av lokalen, 500 000 kr. för inredning och utrustning samt 2 005 000 kr. för hyror, varav 625 000 kr. avser hyran av lokalen i befintligt skick.

Statens kulturråd

Kulturrådet begär för den kommande treårsperioden 15 milj. kr. i realökning samt att Riksteatern undantas från besparingar.

Föredragandens överväganden

Det statliga stödet till Svenska riksteatern uppgår budgetåret 1990/91 till 171 137 000 kr. Jag föreslår i det följande att anslaget för budgetåret 1991/92 sänks med realt 23 milj. kr., vilka medel utnyttjas för att genomföra insatser för de konstnärliga yrkesutövarna, i enlighet med vad som redovisats i avsnittet 5. Konstnärspolitiken.

Skälet till att medel föreslås omfördelade från Svenska riksteaterns anslag är att denna organisation av kulturinstitutioner och kulturorganisationer synes vara minst bunden vid fasta åtaganden och därför lättast bör i en ekonomiskt krisartad situation kunna minska sin verksamhet. Jag har därmed inte gjort någon negativ bedömning av värdet i sig av den turnéverksamhet och övriga teaterverksamhet som Svenska riksteatern bedriver.

Teaterkostnadsutredningen, som gör en översyn av kostnaderna för att driva teaterverksamhet med särskild inriktning på Riksteatern, Operan och Dramaten, kommer att presentera sina resultat denna vår. Jag räknar med att utredningens förslag skall kunna behandlas i 1992 års budgetproposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

9. till *Bidrag till Svenska riksteatern* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 163 805 000 kr.

G 10. Bidrag till Operan

1989/90	Utgift	197 671 000	Reservation	1 000 000
1990/91	Anslag	201 464 000		
1991/92	Förslag	213 937 000		

Operan bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform. För verksamheten vid teatern gäller de av regeringen den 30 juni 1977 utfärdade bestämmelserna om statsbidraget till Operan (KRFS 1977:23).

Under spelåret 1989/90 gav Operan 315 föreställningar och konserter i Operahuset, på Drottningholmsteatern och på andra scener varav 56 föreställningar under turnéer. Dessutom har ett antal specialevenemang getts. Antalet premiärer eller andra nyuppsättningar uppgick till 10. Genomsnittligt har 86 % av platserna varit belagda. Antalet besök vid Operans föreställningar och turnéer uppgick sammanlagt till ca 160 350.

Operans ekonomiska omslutning uppgick budgetåret 1989/90 till 245 664 000 kr., varav 197 671 000 kr. utgjordes av statsbidrag, 17 020 000 kr. av recetter och 30 973 000 kr. av övriga intäkter.

Operan

1. Operan föreslår en ökning av verksamhetsmedlen med drygt 8 %.
2. För underhåll och modernisering av teknik och lokaler begärs 5 milj. kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet begär för den kommande treårsperioden 15 milj. kr. i realökning samt att Operan undantas från besparingar.

Föredragandens överväganden

Jag har för budgetåret 1991/92 beräknat en ökning av Operans verksamhetsmedel med 6 %. Därutöver har beräknats full kompensation för hyresökningar.

Jag har vidare inlett en diskussion med Operan och Dramatiska teatern i syfte att närmare precisera deras nationella uppgifter.

Beträffande teaterkostnadsutredningens arbete hänvisar jag till vad jag har anfört under anslaget Bidrag till Svenska riksteatern.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

10. till *Bidrag till Operan* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 213 937 000 kr.

G 11. Bidrag till Dramatiska teatern

1989/90	Utgift	108 575 000	Reservation	–
1990/91	Anslag	117 092 000		
1991/92	Förslag	125 587 000		

Dramatiska teatern bedriver sin verksamhet i aktiebolagsform. För verksamheten vid teatern gäller de av regeringen den 30 juni 1977 utfärdade bestämmelserna om statsbidrag till Dramatiska teatern (KRFS 1977:22).

Dramatiska teatern hade under spelåret 1989/90 20 premiärer och gav sammanlagt 1 351 föreställningar, inkl. föreställningar på andra än teaterns egna scener. Det sammanlagda antalet besök uppgick till 354 137. Beläggningen var 88 % utslagen på samtliga scener.

Dramatiska teaterns ekonomiska omslutning uppgick budgetåret 1989/90 till 147 521 000 kr., varav 109 099 000 kr. utgjordes av statsbidrag, 27 013 000 kr. av recetter och 11 409 000 kr. av övriga intäkter.

Dramatiska teatern

1. För att upprätthålla oförändrad verksamhet begär Dramaten en uppräkning av verksamhetsmedlen med drygt 11 %.

2. För nordiska och andra europeiska gästspel begärs 6,5 milj. kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet begär 15 milj. kr. i realökning att fördelas under 3 år samt att Dramaten undantas från besparingar.

Föredragandens överväganden

Jag har för budgetåret 1991/92 beräknat en ökning av Dramatiska teaterns verksamhetsmedel med 6%. Därutöver har beräknats full kompensation för hyresökningar. Jag har vidare under anslaget Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. beräknat medel för utbyte av ett övermaskineri m. m. för Dramatiska teaterns stora scen.

I syfte att precisera Operans och Dramatiska teaterns nationella roller har jag nyligen inlett diskussioner med dessa teatrar.

Beträffande teaterkostnadsutredningens arbete hänvisar jag till vad jag anfört under anslaget Bidrag till Svenska riksteatern.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

11. till *Bidrag till Dramatiska teatern* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 125 587 000 kr.

G 12. Bidrag till Svenska rikskonserter

1989/90	Utgift	54 747 000
1990/91	Anslag	59 856 000
1991/92	Förslag	66 540 000

Svenska rikskonserter är en stiftelse, vars stadgar fastställts av regeringen den 26 november 1987.

Till Svenska rikskonserters huvuduppgifter hör musikpolitiskt, konstnärligt och musikpedagogiskt utvecklingsarbete, service till landsting, kommuner, musikinstitutioner, artister m. m., internationell kontaktverksamhet, internationella och nationella produktioner. Vidare skall Svenska rikskonserter bl. a. genom Stockholmsmusiken svara för musikproduktion i Stockholms län, bl. a. inom försvarsmakten och i statsceremoniella sammanhang.

Svenska rikskonserter

1. Svenska rikskonserter önskar undantas från ett tillämpande av huvudförslaget. Ett huvudförslag om 4,5% för en treårsperiod skulle innebära en total minskning med 2 693 000 kr. och bl. a. kunna medföra minskad subvention av Nutida musikserien, minskat musiksamarbete med de

nordiska länderna, reduktion av antalet musiker i Stockholmsmusiken samt att fortbildningen av länsmusiker skulle upphöra liksom musik på flyktingförläggningar i Svenska rikskonserters regi.

2. För ökad verksamhet begärs totalt 4 815 000 kr. Dessa medel avser fortsatt uppbyggnad av projektet Lansering 90, ökad satsning på utlandsprojekt – i första hand i Östeuropa, insatser för frilansmusiker, satsning på barn- och ungdomsfonogram, stöd till barns och ungdoms egna projekt, insatser på jazzområdet, chefsutbildning för länsmusiken samt utgivning av historiska ljudinspelningar.

3. För Stiftelsen Elektro-akustisk Musik i Sverige (EMS) föreslås en ökning med totalt 2,3 milj. kr., varav 1,3 milj. kr. avser investeringsmedel och 1 milj. kr. nordisk och internationell kontakt- och utbytesverksamhet, förberedande utbildning i elektro-akustisk musik, högre utbildning, forskning och utveckling, konsertverksamhet samt en tjänst som programansvarig. Svenska rikskonserter har vidare i rapporten Den elektroakustiska musikens situation i Sverige – en översyn av utbildning, produktion och framförande lämnat förslag till en framtida förbättrad organisation avseende utbildningsvägar, produktions- samt framförandemöjligheter för den elektroakustiska musiken.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår att anslaget till Svenska rikskonserter, utöver kompensation för pris- och löneutvecklingen, ökar med totalt 2 milj. kr., varav 1 milj. kr. avser ett treårigt engångsanslag för investeringsbehov vid EMS. För Svenska rikskonserter tillstyrks medel för en ökad verksamhet med frilansmusiker bl. a. inom jazzområdet samt ökat stöd till utlandsverksamhet. Kulturrådet har vidare beräknat en mindre ökning för verksamheten vid EMS.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 har jag beräknat att anslaget bör uppgå till 66 540 000 kr. Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som stiftelsen har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 139 000 kr. Vid min beräkning har jag inte kunnat ta hänsyn till kostnadsökningar till följd av statliga löneavtal samt förändrade sociala avgifter för år 1991. Jag räknar med att kompensation för detta får ges i form av särskilt beslut av regeringen genom belastning av anslaget Täckning av vissa kostnader vid Svenska rikskonserter.

Svenska rikskonserter bör vidare tillföras 6 328 000 kr. från försvarsdepartementets huvudtitel. Jag har i denna fråga samrått med chefen för försvarsdepartementet.

Sedan budgetåret 1989/90 bedriver Svenska rikskonserter ett projekt benämnt Lansering 90, som syftar till att hjälpa unga oetablerade artister att komma ut i musiklivet och på marknaden. Svenska rikskonserter har för budgetåret 1990/91 erhållit 1,8 milj. kr. i bidrag över detta anslag för

projektet. Jag räknar med att Svenska rikskonserter kommer att redovisa sina erfarenheter av projektet.

Jag har med tillfredsställelse noterat att Svenska rikskonserter har inrättat en särskild barn- och ungdomsavdelning för att kunna utveckla sina insatser inom detta område.

Regeringen gav den 29 mars 1990 chefen för armén i uppdrag att redovisa försvarsmaktens erfarenheter av den nu gällande ordningen angående musiktjänst inom försvarsmakten. I uppdraget ingick även att utreda försvarsmaktens behov av tjänstemusik samt lämna förslag hur den lämpligast bör produceras samt bedöma kostnaderna härför. Uppdraget har redovisats i november 1990. Förslagen bereds för närvarande i regeringskansliet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

12. till *Bidrag till Svenska rikskonserter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 66 540 000 kr.

G 13. Täckning av vissa kostnader vid Svenska rikskonserter

1989/90	Utgift	5 446 000[1]
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

[1] Tidigare anslaget Täckning av vissa kostnader vid Operan och Svenska rikskonserter.

Ur detta anslag får medel utgå för täckning av löneavtal, motsvarande genomsnittlig statlig nivå, m. m. för Svenska rikskonserter.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör beräknas med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

13. till *Täckning av vissa kostnader vid Svenska rikskonserter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 14. Bidrag till regional musikverksamhet

1989/90	Utgift	182 000 000
1990/91	Anslag	170 500 000
1991/92	Förslag	209 350 000

Riksdagen har med anledning av prop. 1984/85: 1 (KrU 7, rskr. 53) beslutat om omorganisation av regionmusiken och Rikskonserter fr. o. m.

den 1 januari 1988. Riksdagen har därefter med anledning av prop. 1985/86: 114 (KrU 22, rskr. 330) godkänt statens ekonomiska förpliktelser i överenskommelsen mellan statens förhandlingsnämnd och Landstingsförbundet om ändrat huvudmannaskap för den regionala musikverksamheten.

Regeringen har vidare för sin del genom beslut den 23 oktober 1986 godkänt överenskommelsen mellan staten och Landstingsförbundet och de avtal som statens förhandlingsnämnd träffat med samtliga landstingskommuner, utom Stockholms, samt med Gotlands kommun om ändrat huvudmannaskap för den regionala musikverksamheten.

Det statliga bidraget till den regionala musikverksamheten skall fastställas genom årliga förhandlingar mellan staten och Landstingsförbundet.

Föredragandens överväganden

Regeringen har i tilläggsbudget I för budgetåret 1990/91 (prop. 1990/91:25, KrU9, rskr. 98) informerat riksdagen om den överenskommelse som slutits mellan staten och Landstingsförbundet om statsbidrag till regional musikverksamhet för kalenderåret 1990. Överenskommelsen innebär en ökning av statsbidraget med 27 milj. kr. Överenskommelsen innebär vidare att av det totala bidragsbeloppet skall minst 10 milj. kr. användas för att på sikt säkerställa nya arbetstillfällen för frilansmusiker.

Statsbidragets storlek för kalenderåret 1991 har fastställts den 6 november 1990 efter förhandlingar mellan staten och Landstingsförbundet. Regeringen har den 29 november 1990 godkänt den gjorda överenskommelsen. Överenskommelsen innebär att statsbidraget för kalenderåret 1991 uppgår till 209 350 000 kr. Vidare innebär förhandlingarna att den statliga ersättningen för försvarsmusiken för kalenderåret 1991 skall uppgå till 13 250 000 kr. Förhandlingar avseende kalenderåret 1992 har ännu inte inletts. I avvaktan på dessa har jag preliminärt beräknat det statliga bidraget för budgetåret 1991/92 under detta anslag till 209 350 000 kr. Vidare kommer den regionala musikverksamheten att tillföras medel från försvarsdepartementets huvudtitel. Jag räknar med att återkomma till regeringen i dessa frågor.

Beträffande regeringsuppdraget till chefen för armén att redovisa försvarsmaktens erfarenheter av den nu gällande ordningen angående musiktjänst inom försvarsmakten m. m. hänvisar jag till vad jag har anfört under anslaget Bidrag till Svenska rikskonserter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

14. till *Bidrag till regional musikverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 209 350 000 kr.

G 15. Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner

1989/90	Utgift	308 782 957
1990/91	Anslag	314 802 000
1991/92	Förslag	350 161 000

Enligt förordningen (1974:451) om statsbidrag till teater-, dans- och musikinstitutioner samt regionala skådebanor får institution, som bedriver yrkesmässig teater-, dans- eller musikverksamhet och som uppbär bidrag från kommun eller landstingskommun, statsbidrag till kostnader för verksamheten, om regeringen förklarat institutionen berättigad till sådant.

Statsbidraget utgår i form av *grundbidrag*. Underlaget för beräkningen av grundbidraget utgörs av det antal *grundbelopp* som varje år fastställs för institutionen eller den regionala skådebanan. Enligt beslut av regeringen är för närvarande 23 teater- och dansinstitutioner, 12 musikinstitutioner och 6 regionala skådebanor berättigade till bidrag. Grundbeloppet för teater- och dansinstitutioner är innevarande budgetår preliminärt 207 300 kr. och för musikinstitutioner 241 700 kr., varav 15 214 kr. resp. 17 742 kr. avser kostnader för lönekostnadspålägg. För institutioner där lönekostnadspålägg ej skall beräknas är grundbeloppet 192 100 kr. resp. 224 000 kr. För regionala skådebanor är grundbeloppet preliminärt 192 100 kr. Regeringen har bemyndigat statens kulturråd att besluta om fördelningen av grundbeloppen på de enskilda statsbidragsberättigade institutionerna och skådebanorna. Fördelningen skall redovisas för påföljande års riksmöte.

Bidragsunderlaget för varje institution motsvaras i första hand av de tilldelade grundbeloppen.

Statsbidrag utgår med 55 % av bidragsunderlaget. Till nyinrättade institutioner kan efter regeringens prövning statsbidrag utgå med 60 % av bidragsunderlaget under högst tre år.

För regional försöksverksamhet med mindre teaterensembler utgår under detta anslag bidrag med 2 milj. kr.

Statens kulturråd

För budgetåret 1990/91 har kulturrådet beslutat om fördelning av statsbidraget till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner samt till regionala skådebanor i enlighet med vad som framgår av tabellen. För budgetåret 1991/92 föreslår kulturrådet nedan redovisade ökningar.

Institution	Av kulturrådet beslutad fördelning av antalet grundbelopp 1990/91	Av kulturrådet föreslagen ökning av antalet grundbelopp 1991/92
Teater- och dansinstitutioner		
Borås stadsteater	51	
Folkteatern i Gävle	35	
Folkteatern i Göteborg	64	
Göteborgs Musikteater AB	286	
Göteborgs stadsteater	211	
Helsingborgs stadsteater	68	
Kronobergsteatern	64	
Länsteatern i Bohuslän	8	
Länsteatern i Dalarna	35	
Länsteatern i Jönköping	36	
Länsteatern i Örebro	38,5	
Malmö stadsteater	387	
Mittlänsteatern	51	
Norrbottensteatern	60	
Norrlandsoperan	70	
Skaraborgs länsteater	35	
Stockholms stadsteater	300	
Upsala stadsteater	80	
Värmlands teater- och musikstiftelse	57	
Västerbottensteatern	39	
Västmanlands länsteater	37	
Älvsborgsteatern	23	
Östgötateatern	158	
Dramatikergrundbelopp	5	
Koreografgrundbelopp	2	
	2 200,5	**+40**
Musikinstitutioner		
Stiftelsen Gävleborgs symfoniorkester	63	
Göteborgs konsert AB	135	
Stiftelsen Malmö symfoniorkester	85	
Helsingborgs konsertförening	60	
Symfoniorkestern i Norrköping	79	
Kalmar läns musikstiftelse för Kalmar läns kammarorkester	21	
Stockholms konserthusstiftelse	170	
Uppsala kammarorkester	13	
Västerås musiksällskap	19	
Örebro orkesterstiftelse	29	
Stiftelsen musik i Västernorrland för Sundsvalls kammarorkester	4	
Jönköpings orkester- och kammarmusikförening	4	
Särskilda insatser för barn- och ungdomsverksamhet, tonsättaranställningar m. m.	2	
	684	**+60**
Regionala skådebanor		
Skådebanan i Göteborg	5	
Skådebanan i Norrbotten	3	
Skådebanan i Malmö	5	
Skådebanan i Uppsala	4	
Skådebanan i Linköping	4	
Skådebanan i Norrköping	4	
	25	**of.**

1. För pris- och löneomräkning föreslår kulturrådet en ökning med 34 628 000 kr.

2. För budgetåret 1991/92 föreslås ytterligare 40 grundbelopp för teater- och dansinstitutioner, varav 15 för barn- och ungdomsteater, 15 för den samiska teatern Dálvadis och 10 för Östgötateaterns balettensemble. Vidare räknar kulturrådet med en fortsatt utbyggnad av Bohusläns teater.

3. För bidrag till regional försöksverksamhet med mindre teaterensembler begär kulturrådet en ökning med 3 milj. kr.

4. Till regionala musikinstitutioner begärs en ökning med 60 grundbelopp.

Föredragandens överväganden

De allmänna förutsättningarna för mitt förslag på detta område har jag redovisat under inledningen.

Vid min beräkning av grundbeloppet för teater- och dansinstitutioner har jag utgått från ett preliminärt beräknat grundbelopp av 207 300 kr. i de fall där lönekostnadspålägg skall beräknas. För institutioner där lönekostnadspålägg inte skall beräknas och för regionala skådebanor är grundbeloppet preliminärt beräknat till 192 100 kr.

För musikinstitutioner där lönekostnadspålägg skall beräknas har jag preliminärt beräknat grundbeloppet till 241 700 kr. För sådana institutioner där sådant pålägg inte skall beräknas har jag preliminärt beräknat grundbeloppet till 224 000 kr.

Budgetåret 1990/91 inleddes ett försök med stöd till teaterverksamhet i län utan egen länsteater. Det statliga bidraget till denna verksamhet omfattar 2 milj. kr.

De medel motsvarande 37 grundbelopp, som frigjorts på grund av Skådebanans i Stockholm konkurs, har även innevarande budgetår använts till teaterfrämjande åtgärder. Medlen bör även för nästa budgetår tas i anspråk för dessa ändamål. Det bör ankomma på regeringen att fatta beslut om hur frigjorda medel skall disponeras. Statens kulturråd bör i sin anslagsframställning för budgetåret 1992/93 lämna förslag till en mer varaktig användning av medlen.

Det är med stor tillfredsställelse jag kan konstatera att de ekonomiska förutsättningarna nu finns för etablering av en ny musikteaterbyggnad i Göteborg. Regeringen har i tilläggsbudget I för budgetåret 1990/91 (prop. 1990/91:25) lämnat förslag som innebär att staten bidrar med 347 milj. kr. till den nya musikteatern. Riksdagen har nyligen antagit regeringens förslag (1990/91:KrU 9, rskr. 98). Det är min övertygelse att denna satsning kommer att betyda mycket för den fortsatta utvecklingen av den musikdramatiska teaterkonsten i Sverige.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

15. till *Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikin-*

stitutioner för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 350 161 000 kr.

G 16. Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m. m.

1989/90	Utgift	39 807 501	Reservation	192 499
1990/91	Anslag	50 279 000		
1991/92	Förslag	53 910 000		

Enligt förordningen (1974:452) om statsbidrag till teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper utgår efter beslut av statens kulturråd bidrag till ensemble eller grupp som bedriver sin verksamhet i yrkesmässiga former eller under liknande förhållanden.

Statens kulturråd

1. Fria teatergrupper

Statens kulturråd avser att fr. o. m. budgetåret 1991/92 tillämpa en bidragsmodell som utgår från att statsbidraget för ett antal fria teatergrupper skall uppgå till högst 75 % av de gemensamma bidragen från landsting och kommuner, dvs. högst 43 % av den samlade offentliga bidragsgivningen.

Kulturrådet avser att det nya bidragssystemet skall omfatta fler fria teatergrupper än de som i dag erhåller verksamhetsbidrag. Ett tjugofemtal grupper uppfyller för närvarande de grundkriterier som bör vara vägledande vid urvalet av de grupper som bör ingå i bidragssystemet: dokumenterad konstnärlig kvalitet, kontinuitet i verksamheten, kommunal bidragsförankring och tillräcklig verksamhetsvolym.

Medlen för verksamhetsbidrag bör kompletteras med en rörlig pott, som bör uppgå till minst 10 % av det samlade bidragsbeloppet.

Av de 25 grupper som preliminärt beräknas ingå i bidragssystemet återfinns 10 i Stockholmsområdet medan 15 grupper är verksamma i landsorten.

Utöver det tjugofemtal fria teatergrupper, som förutsätts ingå i det nya bidragssystemet finns det ett antal grupper som bör erhålla verksamhetsbidrag baserade på andra bedömningsgrunder. De som avses är i första hand de nationellt turnerande fria grupperna som saknar självklar bidragsrelation till kommuner och landsting, mimgrupper och invandrargrupper.

De teatergrupper som står för konstnärlig och kulturpolitisk förnyelse bör staten ha ett särskilt ansvar för och kulturrådet begär därför ökade resurser bl. a. för att ge förutsättningar till internationella samarbetsprojekt och medverkan av internationellt verksamma scenkonstnärer i svenska produktioner. Det är också angeläget att stödja upphovsmän i samverkan: dramatiker, kompositörer, koreografer.

Kulturrådet föreslår att statsbidraget till fria teatergrupper 1991/92 skall uppgå till 35 milj. kr. uppdelade på följande delposter:

Fasta verksamhetsbidrag till 25 grupper	24,0 milj. kr.
Rörliga projektbidrag knutna till mottagare av verksamhetsbidrag	2,4 milj. kr.

Verksamhetsbidrag efter individuell prövning	4,0 milj. kr.	
Projekt- och utvecklingsbidrag	4,6 milj. kr.	

2. Fria dansgrupper och frilanskoreografer

För att ge dansare och koreografer en tryggare ekonomisk arbetssituation med avtalsenliga löner under produktionstiden begär kulturrådet utöver kompensation för prisökningar en ökning av produktionsstödet med 1 milj. kr. samt 2,5 milj. kr. i ökning av verksamhets- och turnébidrag.

3. Musikgrupper och arrangerande musikföreningar

Utöver de 2 milj. kr. som aviserades i 1990 års budgetproposition som förstärkning till de arrangerande musikföreningarna föreslår kulturrådet kompensation för pris- och löneökningar.

Folkoperan har i särskild skrivelse till regeringen uttryckt önskemål om att verka som stadsopera i Stockholm, som regionopera i Stockholms län samt som turnéopera i samarbete med Riksteatern.

Föredragandens överväganden

I utvecklingen av kulturpolitiken efter 1974 års beslut har på teaterområdet stora förhoppningar och förväntningar knutits till de fria teatergrupperna. Inte minst har detta kommit till uttryck i den offentliga bidragsgivningen. Sålunda har det statliga bidraget ökat mellan budgetåren 1975/76 och 1987/88 från ca 8 milj. kr. till 23 milj. kr. i 1988 års penningvärde. Under de senaste åren har ökningen fortsatt. De fria teatergrupperna har prioriterats inom den statliga kulturpolitiken.

Det är ingen tvekan om att denna satsning har resulterat i en mängd spännande och nydanande teateraktiviteter, inte minst på barnteaterområdet där de fria grupperna gör en mycket betydande insats för att tillgodose barns behov av teater.

Den ökade offentliga bidragsgivningen och ett växande teaterintresse har samtidigt inneburit att antalet grupper har vuxit och härmed antalet verksamma skådespelare och andra teaterarbetare i grupperna. Sålunda kan nämnas att endast 56 personer var verksamma på heltid i de fria teatergrupperna budgetåret 1969/70 medan de statsbidragsmottagande teatergrupperna budgetåret 1988/89 representerade 583 årsverken.

Denna expansion av grupper och yrkesverksamma parad med kostnadsstegringen för fasta teaterlokaler m. m. har utsatt många grupper för ekonomiska påfrestningar, som de har haft svårt att klara. Vi har också nyligen sett exempel på grupper som efter att ha verkat under många år nu har funnit anledning att upphöra med sin verksamhet.

Kulturrådets roll har i detta sammanhang varit tämligen otacksam. Trots ständigt ökade resurser till rådets disposition har många grupper upplevt sin situation försämrad och framfört kritiska synpunkter på rådets bidragsfördelning. Kulturrådet har i viss utsträckning genomfört en kon-

centration av sin bidragsgivning så att de grupper som erhåller bidrag faktiskt skall ges rimliga förutsättningar för sitt arbete. Detta arbete har dock skett under protester från delar av teatersektorn.

Mot bakgrund av den allmänna ekonomiska situationen och den omständigheten att stödet till de fria teatergrupperna faktiskt har varit en prioriterad verksamhet inom kulturpolitiken, finns det enligt min bedömning ingen möjlighet att genom expansion komma ur det besvärliga läge som många från grupperna upplever. Det finns därför anledning att pröva nya metoder. Det är bakgrunden till min syn på de förslag som kulturrådet har fört fram.

De allmänna förutsättningarna för planerade ökningar enligt det s. k. treårsprogrammet har jag redovisat i inledningen. Den ökning av bidraget till fria grupper på 2 milj. kr. – utöver sedvanlig prisomräkning – som jag här föreslår är ett uttryck för ambitionen att förbättra villkoren för konstnärerna inom detta område.

Kulturrådet har i sin anslagsframställning informerat om att rådet fr. o. m. nästa budgetår avser att tillämpa nya bidragsregler när det gäller bidrag till de fria teatergrupperna. Syftet med de nya bidragsreglerna är att möjliggöra en bättre anknytning till de prioriteringar som görs av kommuner och landsting. Samtidigt anser rådet det viktigt att det fortfarande finns vissa statliga medel för att stimulera den konstnärliga förnyelsen.

Enligt min uppfattning är det rimligt att kulturrådet nu prövar en bidragsmodell som förhoppningsvis kan medverka till att skapa en stabilare ekonomisk situation för de grupper som erhåller verksamhetsbidrag. Det presenterade systemet bör kunna möjliggöra en tydligare ansvarsfördelning mellan stat, landsting och kommun. Enligt kulturrådets redovisning medför systemet också att fler teatergrupper i landsorten bör kunna komma i fråga för verksamhetsbidrag.

Jag anser det samtidigt väsentligt att ett nytt bidragssystem inte medför alltför negativa, snabba och drastiska förändringar för dem som berörs.

Även i en ny bidragsmodell bör enligt min mening stor omsorg läggas vid bidrag som avser förnyelse och utveckling i teatergruppernas konstnärliga arbete.

Av de teatergrupper som får bidrag under detta anslag intar Folkoperan i Stockholm en särställning genom sin omfattande verksamhet och därmed i dessa sammanhang stora ekonomiska omslutning. Det har under senare tid blivit alltmer uppenbart att Folkoperan inte kan betraktas som en fri teatergrupp i gängse mening och därför på många sätt inte kan jämföras med den verksamhet som bedrivs av övriga fria teatergrupper, som får bidrag under detta anslag. Detta skapar problem i avvägningen av bidragsmedel mellan olika grupper. Folkoperan är genom sin fasta scen i Stockholm i hög grad en angelägenhet för Stockholmsområdet och får förutom statsbidrag även bidrag från Stockholms stad och Stockholms läns landsting. Jag anser med hänsyn till de särskilda skäl som råder i detta fall att kulturrådet tillsammans med andra berörda bidragsgivare och Folkoperan bör pröva om Folkoperan skall betraktas som en permanent institution och därmed kunna ges bidrag i de former som sker till andra fasta teaterinstitutioner, dvs. för statens del under anslaget Bidrag till regionala och

lokala teater-, dans- och musikinstitutioner. Om så bedöms lämpligt bör kulturrådet återkomma till regeringen med förslag.

Av detta anslag får medel användas för att täcka kostnader för arvoden, resor och andra omkostnader för ledamöter i urvalsgrupper (referensgrupper). Fr. o. m. nästa budgetår bör 380 000 kr. för nämnda kostnader beräknas under anslaget Statens kulturråd och detta anslag minskas med motsvarande belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

16. till *Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 53 910 000 kr.

G 17. Bidrag till Musikaliska akademien

1989/90	Utgift	2 201 999
1990/91	Anslag	2 570 000
1991/92	Förslag	2 698 000

Musikaliska akademien skall enligt sina av regeringen den 13 december 1990 fastställda stadgar främja tonkonsten och vårda musiklivet. Akademien skall även följa utvecklingen inom det svenska och internationella musiklivet, ta initiativ som främjar den svenska musikkulturen och inom musikens områden stödja konstnärligt utvecklingsarbete m. m.

Musikaliska akademien

Akademien begär en uppräkning av anslaget med 256 000 kr. för publikationer, konferens- och kontaktverksamhet samt ökade lokalkostnader.

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår beräknar jag en höjning av anslaget med 128 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

17. till *Bidrag till Musikaliska akademien* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 2 698 000 kr.

G 18. Bidrag till regional biblioteksverksamhet

1989/90	Utgift	28 928 840
1990/91	Anslag	27 936 000
1991/92	Förslag	33 094 000

Bidrag till regional biblioteksverksamhet lämnas enligt förordningen (1985: 528) om statsbidrag till folkbibliotek.

Underlaget för statsbidrag till kostnader för länsbiblioteken utgör 252 grundbelopp. Grundbeloppets storlek fastställs årligen av regeringen. Innevarande budgetår uppgår beloppet preliminärt till 172 200 kr. För verksamheten vid varje länsbibliotek beräknas lägst sex grundbelopp. Statsbidrag utgår med 55 % av grundbeloppen. Av grundbeloppen avser tio lånecentralsverksamhet i enlighet med vad riksdagen har uttalat härom (KrU 1987/88: 14 s. 20).

Under anslaget har beräknats medel till lånecentraler och depåbibliotek med 6 508 000 kr. Av dessa medel får sammanlagt högst 3 000 000 kr. användas för depåverksamhet.

Medlen under detta anslag fördelas av statens kulturråd.

Statens kulturråd

Kulturrådet erinrar om sitt våren 1989 avgivna förslag till ny organisation för lånecentraler och bokdepåer. Förslaget innefattade i korthet

- att nuvarande lånecentralsorganisation bibehålls,
- att en särskild invandrarlånecentral inrättas,
- att depåverksamheten koncentreras till Umeå.

Kulturrådet upprepar nu förslaget om en invandrarlånecentral. Enligt kulturrådets bedömning bör en invandrarlånecentral komma till stånd med hänsyn till att var tionde svensk har något annat språk än svenska som modersmål. Behovet är stort av en fungerande litteraturförsörjning såväl för de senaste årens flyktinggrupper som för tidigare invandrargrupper. För att kunna åstadkomma en fullgod litteraturförsörjning med ett någorlunda urval av böcker krävs en fungerande central lösning. Det är inte rimligt att den enskilda kommunen skall förväntas bygga upp bokbestånd för att tillgodose alla önskemål från olika invandrargrupper. Enligt kulturrådets beräkningar uppgår kostnaderna för en invandrarlånecentral till 3,6 milj. kr.

Statens kulturråd föreslår en ökning av anslaget med 9 197 000 kr., varav 3 500 000 kr. utgör en uppräkning av bidraget till lånecentraler och depåbibliotek samt en invandrarlånecentral.

Föredragandes överväganden

Lånecentraler och depåbibliotek

I 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 10 s. 366–367) föreslog regeringen vissa förändringar av folkbibliotekens fjärrlåne- och

depositionsverksamhet, bl. a. att en för folkbiblioteken i hela landet gemensam bokdepå skulle förläggas till lånecentralen i Umeå och att övriga depåfunktioner skulle upphöra fr. o. m. budgetåret 1990/91. Mina förslag grundade sig på statens kulturråds rapport (1989:5) Lånecentraler och depåbibliotek. En sammanfattning av rapporten och en sammanställning av remissyttrandena återfinns i nämnda budgetproposition (bilagorna 10.13 och 10.14).

I sitt betänkande (1989/90:KrU20 s. 4) uttalade kulturutskottet att det är önskvärt att lånecentralernas depåfunktion finns kvar på de tre orter där de nu finns och att det torde uppstå svårigheter för en enda bokdepå att betjäna hela landet. För att depåerna skulle kunna fungera tillfredsställande borde depåerna få ett medelstillskott om sammanlagt 1 milj. kr. Riksdagen (rskr. 222) beslöt i enlighet med utskottets förslag. Med anledning härav vill jag anföra följande.

Efter hand som folkbibliotekens bokbestånd växer blir bevarandefrågorna allt viktigare. Det handlar om att garantera folkbibliotekens låntagare tillgång till den äldre litteraturen. Depåbiblioteksverksamheten har hittills inte fungerat helt tillfredsställande. Jag har också inhämtat att det i folkbiblioteksskretsar numera föreligger en hög grad av samstämmighet kring förslaget att lägga ner verksamheterna vid depåbiblioteken i Stockholm och Malmö. Då det är av stor vikt att depåbiblioteksfrågan får en tillfredsställande lösning finns det således ånyo anledning att överväga en omstrukturering av depåverksamheten genom att koncentrera verksamheten till depåcentralen i Umeå. Vid en sådan omstrukturering frigörs medel, vilka därmed kan användas för att finansiera en invandrarlånecentral. Det har länge ansetts som en självklar uppgift för folkbiblioteken att eftersträva en fullgod litteraturförmedling med hänsyn till olika invandrargruppers skiftande behov. Frågan om invandrarnas litteraturförsörjning är i dag mer komplicerad än tidigare. Biblioteken skall i dag hantera betydligt fler och mindre språkgrupper. Det ökade antalet språk ställer biblioteken inför stora svårigheter. Den decentraliserade flyktingmottagningen ställer stora krav på samordning och organisation av bibliotekens litteraturförmedling på invandrarspråk. En invandrarlånecentral har enligt min mening en viktig uppgift att fylla i detta sammanhang.

Mot bakgrund av vad jag har anfört föreslår jag på nytt att en för hela landet gemensam bokdepå förläggs till lånecentralen i Umeå och att depåfunktionerna i Stockholm och Malmö upphör fr. o. m. budgetåret 1991/92. Kulturrådet får i anslutning till bidragsfördelningen mellan lånecentralerna utfärda de riktlinjer som under en övergångsperiod fordras med anledning av omstruktureringen. Vidare föreslår jag att de medel som frigörs vid omstruktureringen av depåverksamheten i stället används till en invandrarlånecentral. Kulturrådet får fatta erforderliga beslut i denna fråga. De medel, 2 364 000 kr., som beräknas för inköp av litteratur på invandrar- och minoritetsspråk under anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m. bör tillföras invandrarlånecentralen.

Anslagsberäkning

Under anslaget beräknar jag ett oförändrat antal grundbelopp. Vid beräkningen av medelsbehovet har jag utgått från ett preliminärt beräknat grundbelopp på 172 200 kr., varav statsbidraget är 55 %.

För lånecentraler och depåbibliotek samt invandrarlånecentral beräknar jag 9 227 000 kr. Vidare räknar jag med att tio grundbelopp även i fortsättningen skall tillföras lånecentralerna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels föreslår riksdagen att

18. till *Bidrag till regional biblioteksverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 33 094 000 kr.

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av jag har anfört i fråga om

19. lånecentraler och depåbibliotek.

Bildkonst, konsthantverk m. m.

G 19. Statens konstråd

1989/90	Utgift	4 496 571
1990/91	Anslag	5 439 000
1991/92	Förslag	4 734 000

Enligt förordningen (1988: 743) med instruktion för statens konstråd har rådet till uppgift att genom förvärv av konstnärliga arbeten till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter verka för att konstnärliga värden införlivas med samhällsmiljön.

Rådet skall lämna statliga, kommunala och landstingskommunala myndigheter samt enskilda personer och företag information om förvärv av konstnärliga arbeten som är av betydelse för samhällsmiljön samt i övrigt om konsten i denna miljö.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	3 116 000	+282 000
(därav lönekostnader)	(2 362 000)	(+236 000)
Lokalkostnader	2 248 000	−912 000
Engångsanvisning	75 000	− 75 000
	5 439 000	**−705 000**

Statens konstråd

1. Ett uttag av besparingen enligt huvudförslaget kommer att medföra att konstrådets informationsverksamhet måste skäras ned ytterligare. Konstrådet hemställer att besparingskravet helt efterges.

2. Konstrådet föreslår för nästa budgetår en höjning av medlen för informationsverksamhet med 250 000 kr. Ökade resurser behövs för att upprätthålla rådets uppsökande pedagogiska verksamhet på arbetsplatser, för fortsatt kontinuerlig anskaffning av diabilder av offentlig konst till rådets arkiv samt för fortsatt utgivning av rådets periodiska skrift.

3. Med hänvisning till förslaget i betänkandet Konstnärens villkor om permanentning av projektet Konst där vi bor ansöker konstrådet om 4 milj. kr. för ändamålet. Det bör anställas en informatör per län för tjänstgöring i genomsnitt en dag i veckan. Vid statens konstråd bör det finnas två heltidstjänster för att hålla i övergripande frågor, såsom samordning, utbildning, trycksaker, utställningar, mässor och konferenser m. m. Rådet föreslår att projektet – som varit verksamt i två år – bedrivs och utvecklas i ytterligare tre år och därefter utvärderas.

4. Därutöver behövs ökade medel för sammanträdesarvoden (+85 000 kr.) samt en engångsanvisning på 150 000 kr. för vissa slutliga datoriseringskostnader.

Statens kulturråd

Kulturrådet tillstyrker en ökning av anslaget till konstrådet för vidgat informationsarbete i anslutning till projektet Konst där vi bor och för utveckling av den konstbildande verksamhet som är riktad till arbetsplatserna.

Översyn av statens konstråds organisation och rutiner

Ordföranden i statens konstråd har den 1 oktober 1990 till regeringen överlämnat en översyn av verksamheten vid konstrådet. I denna översyn har ordföranden studerat konstrådets organisation och rutiner och prövat om det behövs några förändringar.

Ordföranden anser att konstrådets verksamhet väl svarat och svarar mot vad som åsyftats med riksdagens och regeringens beslut om rådet. Ordföranden anser att rådets interna organisation och rutiner bör kunna bedömas som effektiva mot bakgrund av de positiva resultaten av verksamheten. Dock anser han att några förändringar bör kunna höja effektiviteten. Bl. a. föreslås vissa förändringar i syfte att möjliggöra dels en enklare och tydligare beslutsprocess, dels rationaliseringar när det gäller konstanskaffningen så att en större del av förvärvsanslaget kan komma konstnärerna till godo. Vidare föreslås att rådets kansli skall avlasta projektledarna vissa uppgifter. Förändringarna kan enligt ordförandens mening genomföras genom föreskrifter i regleringsbrev och genom ändringar i rådets instruktion. Förändringarna föreslås bli genomförda från den 1 juli 1991.

Översynen av konstrådets organisation och rutiner remissbehandlas för närvarande.

Föredragandens överväganden

Jag har i inledningen redovisat mina ställningstaganden till de förslag som lämnats av konstnärsutredningen i betänkandet (SOU 1990: 39) Konstnärens villkor.

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 12 000 kr.

Ordföranden i statens konstråd har för mig redovisat en översyn av rådets verksamhet och organisation. Översynen remissbehandlas för närvarande. Jag kommer senare att ta ställning till om de förslag som lämnats föranleder några åtgärder från min sida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

20. till *Statens konstråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 734 000 kr.

G 20. Förvärv av konst för statens byggnader m. m.

1989/90	Utgift	26 681 334	Reservation	– 84 132
1990/91	Anslag	27 020 000		
1991/92	Förslag	28 101 000		

Från anslaget bekostas sådana förvärv av konst till statens byggnader och andra lokaler för statliga myndigheter som beslutas av statens konstråd. Förvärven kan avse dels konst som särskilt beställts i anslutning till olika byggnader, dels stafflikonst, skulptur, grafik, konsthantverk m. m. Till dessa ändamål har för budgetåret 1990/91 anvisats 23 410 000 kr. Utöver beställningar som är möjliga inom anslagets ram får konstrådet innevarande budgetår beställa konst intill ett belopp av högst 6,8 milj. kr. för betalning under följande budgetår. Under budgetåret 1990/91 har av de medel som konstrådet disponerar under anslaget avdelats sammanlagt 600 000 kr. för inköp och beställningar hos Föreningen Handarbetets vänner.

Från anslaget utgår vidare bidrag med sammanlagt 3 610 000 kr. för konstinköp till folkparker, Folkets hus, bygdegårdar och nykterhetsorganisationernas samlingslokaler. För budgetåret 1990/91 har bidrag utgått med 1 270 000 kr. till Folkparkernas centralorganisation och med 2 340 000 kr. till Samlingslokalorganisationernas samarbetskommitté att fördelas mellan allmänna samlingslokaler inom Folkets husföreningarnas riksorganisation, Bygdegårdarnas riksförbund och Riksföreningen Våra gårdar.

Statens konstråd

1. Konstrådet föreslår att den av rådet disponerade anslagsposten till förvärv av konst för statens byggnader m. m. bestäms till minst en procent av de för budgetåret 1991/92 redovisade byggnadsinvesteringarna.

2. Då lokalförsörjningen för statliga verksamheter i allt högre grad ordnas genom långtidsförhyrningar begär konstrådet 10 milj. kr. för förvärv av konst till sådana lokaler.

3. För konstnärlig utsmyckning av redan befintliga lokaler föreslås ett belopp på 4 milj. kr.

4. Utöver beställningar som blir möjliga inom anslagets ram bör konstrådet få beställa konst till ett belopp av 8 milj. kr. för betalning under följande budgetår.

Statens kulturråd

Kulturrådet tillstyrker ett engångsbelopp för inköp av konst till befintliga lokaler. Kulturrådet föreslår vidare att anslaget för konstinköp till folkparker, Folkets hus, bygdegårdar och nykterhetsorganisationernas samlingslokaler höjs med 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör i sin helhet föras upp med 28 101 000 kr.

För statens konstråds förvärv har jag beräknat 24 346 000 kr. Jag har utgått ifrån att utsmyckningen av lokaler för de affärsdrivande verken i huvudsak skall bekostas av verken själva.

Konstrådet bör enligt samma principer som gäller för innevarande budgetår medges att utöver beställningar som blir möjliga inom anslagets ram beställa konst till ett belopp på högst 6,8 milj. kr. för betalning under följande budgetår.

Föreningen Handarbetets vänner bör tillförsäkras stöd genom att ett visst belopp av de medel för konstinköp som statens konstråd disponerar avsätts för inköp och beställningar hos Handarbetets vänner.

Bidraget för konstförvärv till samlingslokaler och folkparker bör utgå med 3 755 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

21. godkänna vad jag har anfört om beställningar av konst som föranleder utgifter under senare budgetår än budgetåret 1991/92,

22. till *Förvärv av konst för statens byggnader m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 28 101 000 kr.

G 21. Utställningar av nutida svensk konst i utlandet

1989/90	Utgift	1 477 283	Reservation	50 674
1990/91	Anslag	1 453 000		
1991/92	Förslag	1 566 000		

Enligt förordningen (1988:744) med instruktion för nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet (NUNSKU) har nämnden till uppgift att anordna utställningar i utlandet av nutida svensk konst samt att vara det organ som enligt stadgarna för nordiskt biennalråd har att planlägga och genomföra svenskt deltagande i biennalutställningarna i Venedig. Anslaget används av nämnden för direkta utställnings- och administrationskostnader.

Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet

NUNSKU beräknar besparingen enligt huvudförslaget för nästa budgetår, som är det andra året i en treårsperiod, till 43 000 kr. Om besparingen tas ut leder det till att NUNSKUs utställningsaktivitet påverkas negativt. Nämnden anhåller därför om att bli undantagen från huvudförslaget.

Nämnden föreslår därutöver att anslaget för nästa budgetår höjs med 187 000 kr., dels för att kompensera automatiska kostnadsökningar, dels för att möjliggöra fortsatt svenskt deltagande i Rostockbiennalen.

Statens kulturråd

Kulturrådet anser det viktigt att det inledda samarbetet kring Rostockbiennalen kan upprätthållas i den nya politiska och kulturella situation som uppstått i denna del av världen. För biennalen och för att kvaliteten på verksamheten i stort skall kunna upprätthållas föreslår kulturrådet att anslaget höjs med 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 3 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

23. till *Utställningar av nutida svensk konst i utlandet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 566 000 kr.

G 22. Bidrag till Akademien för de fria konsterna

1989/90	Utgift	1 404 000
1990/91	Anslag	1 461 000
1991/92	Förslag	1 519 000

Akademien för de fria konsterna har till uppgift att inom Sverige främja utvecklingen av målar-, bildhuggar- och byggnadskonsten och övriga till den bildande konsten hänförliga konstarter samt att yttra sig i frågor som hör till akademiens verksamhetsområde.

Akademien för de fria konsterna

För kompensation av automatiska kostnadsökningar föreslås en uppräkning med 146 000 kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med 1 519 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

24. till *Bidrag till Akademien för de fria konsterna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 1 519 000 kr.

Arkiv

G 23. Riksarkivet och landsarkiven

1989/90	Utgift	106 908 976
1990/91	Anslag	108 353 000
1991/92	Förslag	117 906 000

Riksarkivet och landsarkiven är statliga myndigheter med särskilt ansvar för den statliga arkivverksamheten och för arkivvården i landet. Riksarkivet är central förvaltningsmyndighet för arkivfrågor och chefsmyndighet för landsarkiven. Riksarkivet skall verka för en rationell organisation och utveckling av arkivverksamheten med hänsyn både till rätten att ta del av allmänna handlingar och till forskningens behov.

De sju landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Visby, Lund, Göteborg, Härnösand och Östersund är regionala arkivmyndigheter. I arkivmyndigheternas uppgifter ingår att vara arkivdepåer, att främja forskning och att på begäran ge kommunala myndigheter och enskilda råd i arkivfrågor.

Inom Stockholm fullgörs landsarkivfunktionen av Stockholms stadsarkiv och i Malmö av Malmö stadsarkiv.

För riksarkivet och landsarkiven gäller förordningen (1988: 1187) med instruktion för riksarkivet och landsarkiven.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	51 068 000	+ 5 089 000
(därav lönekostnader)	(47 092 000)	(+ 4 273 000)
Lokalkostnader	45 364 000	+ 3 682 000
Riksarkivets nämnd för enskilda arkiv	4 622 000	+ 185 000
Bidrag till Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv	2 414 000	+ 97 000
Vissa transportkostnader m. m.	409 000	+ 49 000
Stockholms stadsarkiv	3 338 000	+ 340 000
Svensk arkivinformation i Ramsele	1 138 000	+ 111 000
	108 353 000	**+ 9 553 000**

Riksarkivet

1. Riksarkivet föreslår att myndigheten undantas från besparingar. Ett uttag av besparingen måste enligt riksarkivet mötas med minskningar av personalen, något som med nödvändighet skulle slå hårt mot arkivmyndigheternas verksamhet.

2. Riksarkivet föreslår att fyra tjänster inrättas vid myndigheten varav två för verksamheten vid Svensk arkivinformation i Ramsele samt en tjänst som juridisk expert och en avseende företagsarkiv.

3. Riksarkivet föreslår att myndigheten tillförs 5,5 milj. kr. för mottagande och förvaring av arkiv från myndigheter och enskilda.

4. Riksarkivet föreslår att 0,9 milj. kr. av medel som stått till myndighetens förfogande såsom en engångsanvisning förs till myndighetens anslag för förvaltningskostnader. Medlen bör användas för personalutveckling inom myndigheten och för att förstärka myndighetens service mot arkivanvändare.

5. Riksarkivet föreslår att myndighetens anslag för bidrag till enskilda arkiv utökas med 1,5 milj. kr.

6. Stiftelsen Arbetarrörelsens arkiv har begärt medel för en halvtidstjänst för ADB-arkivering samt ökade medel för bokinköp (+ 125 000 kr.).

Föredragandens överväganden

Enligt riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om arkiv m. m. (prop. 1989/90: 72, KrU 29, rskr. 307) anvisades riksarkivet knappt 2 milj. kr. såsom en engångsanvisning under anslaget Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m. I propositionen (s. 86) anförde jag att riksarkivet även i fortsättningen borde kunna påräkna att utnyttja dessa medel för såväl engångsvisa insatser som för ändamål av långsiktig karaktär. I enlighet med detta synsätt föreslår jag att 728 000 kr. förs upp under riksarkivets förvaltningskostnader. Anslaget Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m. bör minskas med motsvarande belopp. Medlen bör användas för att täcka vissa kostnader för personalutvecklingsinsatser och för service till arkivens användare i enlighet med riksarkivets förslag m. m.

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 228 000 kr. Vid min beräkning av anslaget har jag därutöver tagit hänsyn till pris- och löneutvecklingen.

Jag vill slutligen för riksdagens kännedom anmäla att arkivdepåkommittén (U 1990: 10) beräknas avsluta sitt arbete under våren 1991. Kommittén har i uppdrag att lämna förslag om hur de statliga arkivdepåerna bör utvecklas med hänsyn till tillväxten av arkivhandlingar. Förslagen i kommitténs betänkande kommer att remissbehandlas under våren 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

25. till *Riksarkivet och landsarkiven* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 117 906 000 kr.

G 24. Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv

1989/90	Utgift	21 411 773
1990/91	Anslag	20 857 000
1991/92	Förslag	22 485 000

I myndigheten dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) ingår dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala, ortnamnsarkivet

i Uppsala, dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, svenskt visarkiv, arkivet för ordbok över Sveriges medeltida personnamn samt arkivet för ordbok över Sveriges dialekter. Myndigheten har till uppgift att samla in, bevara, bearbeta och ge ut material om svenska, samiska och finska dialekter, personnamn, ortnamn, visor, folkmusik, folkminnen och den svenska jazzens historia samt att avge yttranden i ärenden om fastställande av ortnamn och granska förslag till namn på allmänna kartor.

För myndigheten gäller förordningen (1988:969) med instruktion för dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	14 629 000	+ 1 185 000
(därav lönekostnader)	(14 029 000)	(+ 1 192 000)
Lokalkostnader	5 008 000	+ 394 000
Engångsanvisning	1 220 000	+ 49 000
	20 857 000	**+ 1 628 000**

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA)

1. I första hand yrkar DOVA att myndigheten undantas helt från besparingar (+ 133 000 kr.) samt att myndigheten kompenseras fullt ut för kostnadsökning på grund av 1989/90 års statliga löneavtal. Konsekvenserna av ett rationaliseringskrav skulle innebära att verksamhetsgrenar som redan har drabbats av inskränkningar får fortsätta att drivas med nedsatt intensitet. Det gäller främst kostnadskrävande verksamhet såsom insamling i fält, inlösen av samlingar, arvodering av vetenskapliga medarbetare m. m.

2. För utökning och förstärkning av kanslifunktionen föreslås 400 000 kr.

3. För utökning av en trefjärdedelstjänst som arkivarie vid svenskt visarkivs jazzavdelning till heltid begärs 62 000 kr.

4. För utökade lokaler vid dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala begärs 150 000 kr.

Övrig finansiering (tkr.)

	1989/90 Utfall	1990/91 Anvisat/ Budget	1991/92 Beräknat
Intäkter		350	
Ingående reservation	340	590	
Länsarbetsnämnden	2 151	2 200	2 200
Övriga inkomster	408	450	450
Medel från fonder	23	50	50
	2 922	**3 640**	**2 700**

Förslag om en administrativ anknytning till högskolan

Regeringen uppdrog den 23 februari 1989 åt statskontoret att i enlighet med tidigare förslag och efter samråd med universitets- och högskolcämbetet utreda möjligheterna och formerna för att knyta verksamheten vid DOVA till högskolans organisation.

Rapporten (1990: 10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan överlämnades till regeringen i mars 1990. En sammanfattning av rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.8.*

Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.9.*

Föredragandens överväganden

Regeringen gav den 15 oktober 1987 statskontoret uppdraget att i samråd med riksrevisionsverket (RRV) genomföra en översyn av samtliga statliga myndigheter, som lyder direkt under regeringen och har färre än 100 anställda. Översynen syftade bl. a. till att med utgångspunkt i myndigheternas verksamhet lämna förslag om myndigheter som statskontoret bedömde lämpliga för fortsatt utredning. I rapporten (1988: 23) föreslog statskontoret i fråga om dialekt- och ortnsamnarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) att det borde utredas om dessa organisatoriskt kunde knytas till universiteten på de orter, till vilka de är förlagda.

Mot denna bakgrund gav regeringen den 23 februari 1989 statskontoret i uppdrag att i enlighet med statskontorets förslag och efter samråd med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) utreda möjligheterna och formerna för att knyta verksamheten vid DOVA till högskolans organisation. Statskontoret har redovisat sina förslag i rapporten (1990: 10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan. Rapporten har remissbehandlats.

Statskontoret konstaterar att verksamheten vid DOVA har merparten av sina funktionella samband och kontakter med institutioner för forskning och forskarutbildning inom högskolan och/eller med amatörinriktad hembygdsforskning. Enligt statskontoret hänger problemen vid DOVA som myndighetskonstruktion i första hand samman med en alltför vagt utformad ledningsfunktion för verksamheten sådan den bedrivs i dag. De ökade kraven på fortlöpande omprövning och förnyelse fordrar förstärkta funktioner för ledning och styrning. Med en förstärkt ledningsfunktion inom DOVA anser statskontoret att förutsättningar kan skapas för DOVA att, inom ramen för sina resurser, åstadkomma en mer verklighetsnära verksamhetsplanering. För det fortsatta arbetet med förnyelsen av DOVAs inre och yttre organisation föreslår statskontoret att det inrättas en tjänst som verkschef med ett direkt ledningsansvar även för nuvarande enheter/arkiv i Uppsala.

Vid sina överväganden om en administrativ anknytning till högskolan har statskontoret funnit den mest ändamålsenliga lösningen vara att

DOVA administrativt knyts till universitetet i Uppsala. Genom avtal mellan parterna skulle universitetet svara för kansliuppgifter åt styrelsen och verksledningen samt ekonomi- och personaladministrativa funktioner.

Remissinstanserna instämmer i statskontorets förslag om behovet av en förstärkning av DOVAs ledning. Däremot anser de flesta remissinstanserna att det inte är lämpligt att kombinera verkschefsuppgiften med de vetenskapliga uppgifter som ett direkt chefsskap för arkiven i Uppsala innebär. När det gäller den administrativa anknytningen till universitetet i Uppsala är remissinstanserna splittrade och de flesta är tveksamma till att en sådan anknytning skulle vara till någon fördel för DOVA. Uppsala universitet har förklarat sig berett att åta sig uppgiften. Samtidigt framhåller universitetet att man finner det angeläget med en fortsatt utredning av DOVAs förhållande till universiteten. En större integration med universiteten torde kunna medföra såväl vetenskapliga som administrativa fördelar anser universitetet i Uppsala.

Mot bakgrund av statskontorets och remissinstansernas bedömningar av DOVAs organisation m. m. har jag gjort följande överväganden.

DOVAs verksamhet är i hög grad specialistbetonad. Samtidigt knyter den an till verksamhetsområden såväl inom kulturområdet som universitets- och högskolesektorn. Den organisatoriska strukturen på myndigheten är ovanlig och har uppenbarligen medfört en rad olägenheter. Det är framför allt dessa olägenheter som statskontoret har gått igenom och lämnat förslag om hur de skall åtgärdas.

Statskontoret har i sin rapport dock också konstaterat att verksamheten vid DOVA har merparten av sina funktionella samband och kontakter med institutioner för forskning och forskarutbildning inom högskolan och/eller med amatörinriktad hembygdsforskning. Denna aspekt har också betonats i remissyttrandet från universitetet i Uppsala.

Mot den bakgrunden är det inte helt tillfredsställande att ta fasta enbart på de administrativa frågorna i myndighetens verksamhet. Även om jag beklagar den osäkerhet för personalen vid de berörda institutionerna som en ytterligare fördröjning av ett slutligt ställningstagande förvisso innebär, har jag kommit till slutsatsen att ytterligare överväganden behöver göras rörande den framtida organisationen av den verksamhet som DOVA bedriver. Målet bör därvid vara att ett ställningstagande bör kunna presenteras i samband med redovisning av nästa forskningspolitiska proposition, dvs. på våren 1993.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om hur ytterligare underlag för denna bedömning skall tas fram.

Med hänsyn till vad jag här har anfört anser jag inte att det finns anledning att nu ta ställning till frågan om inrättandet av en särskild verkschefstjänst. Även i övrigt bör myndighetens organisation vara oförändrad i avvaktan på ett senare ställningstagande. DOVAs eventuella behov av administrativ service bör tills vidare kunna lösas genom avtal mellan DOVA och universitetet i Uppsala, vilket universitetet i sitt yttrande har öppnat möjlighet för.

Vid min beräkning av anslaget har jag tagit hänsyn till pris- och löneutvecklingen. Vidare har jag vid beräkningen av rationaliseringskravet tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 49 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

26. till *Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 22 485 000 kr.

G 25. Svenskt biografiskt lexikon

1989/90	Utgift	2 837 687
1990/91	Anslag	2 683 000
1991/92	Förslag	2 928 000

Svenskt biografiskt lexikon har till uppgift att fortsätta och slutföra utgivandet av verket Svenskt biografiskt lexikon.

För myndigheten gäller förordningen (1988:630) med instruktion för svenskt biografiskt lexikon.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	2 487 000	+ 230 000
(därav lönekostnader)	(2 277 000)	(+ 223 000)
Lokalkostnader	196 000	+ 15 000
	2 683 000	**+ 245 000**

Svenskt biografiskt lexikon (SBL)

Rationaliseringskravet innebär en minskning med 32 000 kr. En minskning av resurserna drabbar utgivningstakten och hotar en regelbunden utgivning.

Föredragandens överväganden

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 6 000 kr. Därutöver har jag beräknat kompensation för pris- och löneökningar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

27. till *Svenskt biografiskt lexikon* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 928 000 kr.

G 26. Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.

1989/90	Utgift	3 826 456	Reservation	8 449 728
1990/91	Anslag	6 473 000		
1991/92	Förslag	5 966 000		

Från anslaget betalas kostnader för följande arkiv och ändamål.

Riksarkivet och landsarkiven i samband med datamediekontroll m. m. för undersökning, vård och kontroll av tekniska medier (ADB-band, ljud- och videoband, mikrofilm m. m.) och för anskaffning av teknisk utrustning.

Riksarkivet för inköp av arkivalier och böcker samt publicering av källskrifter. Landsarkiven för konservering av arkivalier, bokbindning samt reproduktion av arkivhandlingar.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) för arvoden för tillfälliga vetenskapliga medarbetare, inlösen av samlingar, skydds- och säkerhetskopiering, resor och expenser.

Svenskt biografiskt lexikon för tryckningskostnader m. m.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Riksarkivet		
Datamediekontroll m. m.	1 960 000	+ 152 000
Engångsanvisning	2 081 000	– 561 000
Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv	2 077 000	+ 161 000
Engångsanvisning	90 000	– 90 000
Svenskt biografiskt lexikon	265 000	– 169 000
	6 473 000	**– 507 000**

Riksarkivet

1. Riksarkivet begär en engångsanvisning om 0.8 milj. kr. för konvertering av mikrofilmade arkivhandlingar.

2. Riksarkivet begär 750 000 kr. för inredning och utrustning. Medlen finns delvis tillgängliga genom den engångsanvisning som anvisats riksarkivet.

3. Riksarkivet framhåller att vården av magnetband blivit eftersatt och begär 500 000 kr. för att kunna åtgärda detta och för att kunna ta emot ytterligare leveranser av magnetband.

4. Riksarkivet föreslår att myndigheten tillförs 433 000 kr. för anskaffning och service av ADB-utrustning främst för magnetbandsvården.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA)

1. För att kunna åstadkomma en höjning av produktiviteten inom myndigheten och för att upprätthålla verksamheten yrkas 200 000 kr. för anskaffning av tekniska hjälpmedel.

2. För publicering av bl. a. ortnamn och Sveriges medeltida ballader begärs 500 000 kr.

3. För en ny telefonväxel vid svenskt visarkiv begärs 90 000 kr.

4. För att kunna öka takten i skyddskopieringen begärs en engångsanvisning på 90 000 kr.

Svenskt biografiskt lexikon (SBL)

Inkomstredovisning (tkr.)

	1989/90 Utfall	1990/91 Anvisat	1991/92 Beräknat
Publikationer	323	86	292

Föredragandens överväganden

Riksarkivet

Jag har tidigare i min föredragning avseende anslaget Riksarkivet och landsarkiven föreslagit att drygt 700 000 kr. av de medel som hittills anvisats som engångsanvisning under ifrågavarande anslag skall beräknas under anslaget till riksarkivet och landsarkiven. Inom ramen för den engångsanvisning som kvarligger under anslaget bör riksarkivet rymma behovet av fortsatt konvertering till mikrofiche av arkivhandlingar liksom erforderliga insatser för vården av magnetband m. m.

Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA)

DOVA har under de senaste budgetåren som engångsanvisning erhållit extra medel för att kunna påskynda takten i skyddskopieringen. Jag föreslår nu att skyddskopieringen, liksom tidigare, får ske inom ramen för de medel som anvisas under detta anslag. Därutöver beräknar jag inga andra förändringar av anslagsposten till DOVA än viss kompensation för prisökningarna och ett rationaliseringskrav.

Svenskt biografiskt lexikon (SBL)

Fr. o. m. innevarande budgetår anvisas medlen för SBLs tryckningskostnader och därmed sammanhängande kostnader under detta anslag. Förändringen genomfördes för att göra det lättare för myndigheten att disponera medlen över budgetårsgränserna. Samtidigt togs inkomstposten bort under förvaltningsanslaget och inkomsterna får numera tillföras förevarande anslag. Budgetåret 1991/92 kommer enligt SBL inkomsterna att öka kraftigt då ett band beräknas bli färdigt för försäljning. Vid min beräkning av anslagsposten har jag tagit hänsyn till denna inkomstökning och till prisutvecklingen för tryckningskostnaderna samt ett rationaliseringskrav.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

28. till *Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och materiel m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 966 000 kr.

G 27. Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	75 081 983
1990/91	Anslag	69 689 000
1991/92	Förslag	79 492 000

För myndigheten gäller förordningen (1988: 1131) med instruktion för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer omfattar riksantikvarieämbetet, statens historiska museum, kungl. myntkabinettet, medelshavsmuseet, institutionen för konservering och ett bibliotek. Myndighetens förvaltningskostnader upptas dels under detta anslag, varifrån förvaltningskostnaderna för riksantikvarieämbetet (RAÄ) och biblioteket betalas, dels under anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader.

RAÄ svarar för myndighetens uppgifter inom kulturmiljövård. RAÄ skall bevaka kulturmiljövårdens intressen i samhällsplaneringen och vid bebyggelse och annan markanvändning, leda arbetet med att planmässigt inventera och bygga upp kunskapen om kulturmiljöer och kulturminnen, handlägga frågor om vård och bevarande av kulturmiljön och kulturminnen samt tillhandahålla underlag för tillämpningen av plan- och bygglagen (1987: 10) och lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m. m. RAÄ skall också utarbeta allmänna råd, främja utbildning och information om kulturminnesvården samt följa den regionala kulturminnesvården och biträda länsstyrelserna i ärenden som rör denna. RAÄ skall medverka i det internationella arbetet med vård av kulturmiljön.

Biblioteket är ett specialbibliotek inom ämnesområdena arkeologi, medeltidens konsthistoria, numismatik och kulturmiljövård. Det skall svara för biblioteksservice inom dessa områden till myndigheten och till forskning, utveckling och utbildning.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Förvaltningskostnader	59 935 000	+5 045 000
(därav löneckostnader)	(48 520 000)	(+4 789 000)
Lokalkostnader	9 754 000	+2 711 000
Vissa gemensamma kostnader för museer	–	+2 047 000
	69 689 000	**+9 803 000**

Riksantikvarieämbetet

1. Riksantikvarieämbetet (RAÄ) föreslår att myndighetens förvaltningsanslag genomgående undantas från besparingar enligt huvudförslaget. RAÄ anför att bristen på resurser allvarligt hämmar både utvecklingsarbete och effektivitetssträvanden.

2. RAÄ föreslår att myndigheten tillförs 1,4 milj. kr. för tre tjänster inom byggnadsavdelningen samt för konsultmedel avseende fastighetsekonomi.

3. Myndigheten begär 300 000 kr. för att kunna inrätta en bibliotekarietjänst.

4. Myndigheten begär medel för den för centralmuseerna gemensamma telefonväxel som myndigheten administrerar.

Föredragandens överväganden

Sju av de centrala museerna i Stockholm är anslutna till riksantikvarieämbetet och statens historiska museers telefonväxel. De fasta driftkostnaderna för växeln har hittills betalats av medel inom RAÄs förvaltningskostnader. Bl. a. en kraftig ökning av dessa kostnader motiverar att museernas andel av de gemensamma kostnaderna i fortsättningen redovisas under en särskild anslagspost. Under en sådan ny post bör beräknas dels de medel på 1 milj. kr. som RAÄ för närvarande disponerar för museernas räkning, dels medel på 1 047 000 kr. som hittills beräknats för museerna under anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader.

Under RAÄs förvaltningskostnadsanslag bör vidare beräknas 469 000 kr. som tidigare såsom en engångsanvisning tagits upp under anslaget Kulturmiljövård. Medlen utnyttjas för ändamål – ADB-utveckling och vissa inventeringar – som gör att de bör beräknas under detta anslag.

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som myndigheten har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 162 000 kr. Jag har vidare vid min beräkning av anslaget tagit sedvanlig hänsyn till pris- och löneomräkningar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

29. till *Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 79 492 000 kr.

G 28. Kulturmiljövård

1989/90	Utgift	63 486 754	Reservation	3 837 119
1990/91	Anslag	76 415 000		
1991/92	Förslag	82 776 000		

Från anslaget utgår bidrag enligt förordningen (1981:447) om statsbidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Medel får även utgå till värd och underhåll av vissa kyrkliga inventarier.

Från anslaget utgår vidare ersättning enligt 2 kap. 7, 8, 14–16 §§ samt 3 kap. 10 och 12 §§ lagen (1988:950) om kulturminnen m. m., liksom för bidrag enligt förordningen (1988:1189) om bidrag till kostnader för undersökning m. m. av fast fornlämning, liksom medel för täckande av kostnader föranledda av undersökningar av fornminnesplatser.

Anslaget skall dessutom användas för vård och underhåll av de fastighe-

ter som står under riksantikvarieämbetets förvaltning och för vård av fornlämningar och kulturlandskap samt för insatser mot luftföroreningsoch försurningsskador på kulturminnen. Medel ur anslaget utgår slutligen till information och utvecklingsverksamhet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	44 770 000	+4 551 000
2. Vård m. m. av kulturlandskap och fornlämningar	20 094 000	+2 044 000
3. Information och utvecklingsverksamhet m. m.	5 474 000	+ 219 000
4. Insatser mot luftförorenings- och försurningsskador	5 408 000	+ 216 000
5. Engångsanvisning	669 000	– 669 000
	76 415 000	**+6 361 000**

Riksantikvarieämbetet

1. Riksantikvarieämbetet (RAÄ) föreslår att medlen för byggnadsvård räknas upp med hänsyn tagen till förändringen av byggkostnadsindex och med hänsyn till höjd mervärdeskatt. RAÄ begär också 5 milj. kr. för den egna fastighetsförvaltningen och 5 milj. kr. för att kunna bredda programmet för aktiv kulturmiljövård.

2. RAÄ föreslår att myndigheten tillförs 12 milj. kr. för kulturlandskapsvård samt 24 milj. kr. för vård av fornlämningar inkl. ruiner.

3. RAÄ begär 1,5 milj. kr. för information, för utvecklingsinsatser och för stöd till organisationer.

4. RAÄ föreslår att de medel som myndigheten förfogar över för insatser mot luftföroreningsoch försurningsskador ökas med 4 milj. kr. Ökningen ingår i det förslag till treårigt program för dessa insatser där insatserna enligt RAÄ bör utökas med ytterligare 2,5 milj. kr. resp. 1,5 milj. kr. för budgetåren 1992/93 och 1993/94.

5. RAÄ begär en engångsanvisning om 3 650 000 kr. för inventeringar m. m. rörande odlingslandskap och industriminnen samt för byggnadsregistrering, vård av fotonegativ och för vissa inredningskostnader.

Föredragandens överväganden

Vid prisomräkningen av anslaget har jag noterat de synpunkter på omräkningen av bl. a. medlen för byggnadsvård som framförts av riksdagen (KrU 1989/90:21, rskr. 224). Mitt förslag till beräkning innebär att priskompensationen under posterna Vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och Vård m. m. av kulturlandskap och fornlämningar utökas med sammanlagt 4 milj. kr.

Inom regeringskansliet genomförs för närvarande en översyn av de

bestämmelser i lagen om kulturminnen m. m. som syftar till skydd mot plundring av fasta fornlämningar och platser för fornfynd. Jag räknar med att inom kort föreslå regeringen att en proposition i denna fråga överlämnas till riksdagen.

Skyddet för fornfynd har samband med den ersättning som staten betalar vid inlösen av fornfynd och såsom hittelön. Jag vill därför erinra om att RAÄs anslagspost för vård m. m. av kulturlandskap och fornlämningar beräknats med hänsyn till behovet av att kunna förstärka de medel som statens historiska museum disponerar för detta ändamål (prop. 1987/88: 104 s. 141, KrU21, rskr. 390).

I min föredragning angående anslaget till RAÄs förvaltningskostnader har jag anmält att vissa medel som hittills anvisats under anslaget Kulturmiljövård under delposten Engångsanvisning bör beräknas under nämnda anslag. De medel som därefter återstår under delposten bör enligt min uppfattning utnyttjas för att bekosta det arbete som statistiska centralbyrån driver i samarbete med RAÄ för att utveckla kulturmiljövårdens statistikförsörjning. Jag föreslår därför att anslagsposten utgår ur detta anslag. I stället bör 449 000 kr. beräknas under RAÄs förvaltningskostnadsanslag och 200 000 kr. under anslaget till statistiska centralbyrån. Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet.

Jag vill i sammanhanget också hänvisa till civilministerns föredragning senare denna dag när det gäller kulturmiljövårdens tjänsteorganisation. Förslag lämnas sålunda om förstärkningar till länsstyrelsernas kulturmiljöenheter i Västmanlands och Gävleborgs län.

RAÄ har lämnat förslag om ökade resurser för insatser mot de skador som luftföroreningarna åsamkar kulturminnen och kulturmiljöer. Jag räknar med att det i en kommande proposition om miljöpolitiken finns anledning att återkomma till kulturmiljövårdens uppgifter i ett miljöpolitiskt perspektiv.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

30. till *Kulturmiljövård* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 82 776 000 kr.

G 29. Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under detta anslag tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. för sådana undersökningar och utredningar som föranleds av lagen (1988: 950) om kulturminnen m. m. och som på uppdrag av statlig eller kommunal myndighet eller enskild utförs av riksantikvarieämbetet mot avgift.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Plan		
Kostnader	15 500 000	of.
Intäkter	15 500 000	of.

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet redovisar inga förslag till förändringar under anslaget.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör tas upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

31. till *Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 30. Centrala museer: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	358 030 081
1990/91	Anslag	346 287 000
1991/92	Förslag	394 138 000

Under detta anslag beräknas medel för de statliga museerna samt Nordiska museet och Tekniska museet.

För dessa gäller förordningen (1988: 1131) med instruktion för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, förordningen (1988: 677) med instruktion för statens konstmuseer, förordningen (1988: 1183) med instruktion för livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet, förordningen (1988: 1249) med instruktion för naturhistoriska riksmuseet, förordningen (1990: 571) med instruktion för statens sjöhistoriska museer, förordningen (1988: 1185) med instruktion för folkens museum – etnografiska, förordningen (1988: 1186) med instruktion för arkitekturmuseet samt förordningen (1988: 1184) med instruktion för statens musiksamlingar. För Stiftelsen Nordiska museet gäller stadgar som har fastställts av regeringen den 7 juni 1990 och för Stiftelsen Tekniska museet stadgar som har fastställts av regeringen den 9 november 1989.

Statens historiska museum, statens konstmuseer, naturhistoriska riksmuseet, folkens museum – etnografiska samt Nordiska museet har vart och ett inom sitt verksamhetsområde uppgiften att vara ansvarsmuseum.

Museum/myndighet	Förvaltningskostnader (därav lönekostnader)		Lokalkostnader		Summa	
	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden		Föredraganden		Föredraganden
Ansvarsmuseer						
Statens historiska museer	29 156 000 (26 957 000)	+ 5 238 000 (+ 5 161 000)	18 114 000	+ 5 035 000	47 270 000	+ 10 273 000
Statens konstmuseer	36 970 000 (33 952 000)	+ 11 355 000 (+ 11 523 000)	23 666 000	+ 2 512 000	60 636 000	+ 13 867 000
Naturhistoriska riksmuseet	35 003 000[1] (30 393 000)	+ 8 490 000[1] (+ 7 145 000)	18 443 000	+ 1 502 000	53 446 000	+ 9 992 000
Folkens museum – etnografiska	9 648 000 (8 641 000)	+ 2 181 000 (+ 2 227 000)	7 860 000	+ 552 000	17 508 000	+ 2 733 000
Nordiska museet	39 484 000 (38 932 000)	+ 5 961 000 (+ 6 275 000)	17 993 000	+ 1 589 000	57 477 000	+ 7 550 000
Övriga centrala museer m. m.						
Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet	11 222 000 (10 639 000)	+ 2 938 000 (+ 2 985 000)	6 641 000	+ 2 050 000	17 863 000	+ 4 988 000
Statens sjöhistoriska museer	13 948 000 (12 732 000)	+ 1 568 000 (+ 1 695 000)	34 661 000	+ 1 378 000	48 609 000	+ 2 946 000
Arkitekturmuseet	2 803 000 (2 330 000)	+ 740 000 (+ 710 000)	808 000	+ 115 000	3 611 000	+ 855 000
Statens musiksamlingar	11 112 000 (9 892 000)	+ 1 367 000 (+ 1 380 000)	6 509 000	+ 629 000	17 621 000	+ 1 996 000
Tekniska museet	9 521 000 (9 041 000)	+ 1 451 000 (+ 1 447 000)	2 725 000	+ 136 000	12 246 000	+ 1 587 000
Till statens kulturråds disposition	–	–	–	–	10 000 000[2]	– 8 936 000
Summa	**198 867 000** (183 509 000)	**+ 41 289 000** (+ 40 548 000)	**137 420 000**	**+ 15 498 000**	**346 287 000**	**+ 47 851 000**

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
[1] Därav förberedelsearbete för Omniteatern	1 040 000	+ 3 519 000

[2] 1990/91: Till regeringens disposition

Övrig finansiering av centralmuseernas verksamhet (tkr.)

Enligt anslagsframställningarna:	1989/90 Utfall	1990/91 Budget	1991/92 Beräknat
Statens historiska museer	14 695	14 090	14 230
Statens konstmuseer	56 080[1]	52 232	52 119
Naturhistoriska riksmuseet	32 319	26 600	26 600
Folkens museum – etnografiska	2 449	3 295	2 442
Nordiska museet	61 564[2]	49 650	55 148
Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet	5 405	6 730	5 355
Statens sjöhistoriska museer (inkl. Vasamuseet)	33 989[3]	29 650[4]	20 450
Arkitekturmuseet	7 355	6 669	8 350
Statens musiksamlingar	4 676	3 200	3 200
Tekniska museet	12 050	12 050	12 050
Summa	**230 582[5]**	**204 166**	**199 944**

[1] Härav har 37 072 000 kr. tillförts anslaget Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.
[2] Härav avser 43 milj. kr. lönebidrag från AMS samt beredskapsarbeten.
[3] Härav 14,5 milj. kr. intäkter av det s. k. Vasalotteriet.
[4] Härav 9 milj. kr. intäkter av det s. k. Vasalotteriet.
[5] Härav utgör ca 87 milj. kr. entré- och försäljningsmedel samt uppdragsinkomster m. m.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

1. För statens historiska museer beräknas besparingen enligt huvudförslaget till 673 000 kr. för nästa budgetår. Detta innebär fortsatt personalminskning samt minskad publicerings-, utställnings- och programverksamhet. Myndigheten hemställer att besparingen återläggs.

2. Myndigheten begär 3,1 milj. kr. i ökade medel för pedagogisk verksamhet, föremålsregistrering och programverksamhet m. m. vid statens historiska museum. Ökade verksamhetsmedel begärs även för myntkabinettet och medelhavsmuseet. För myntkabinettet begärs härutöver en engångsanvisning av 360 000 kr. för restaurering av myntskåp och övergång till ADB-dokumentation.

3. För de tre historiska museerna begärs sammanlagt åtta nya tjänster, därav en museilektor till statens historiska museum och en intendenttjänst för medelhavsmuseets cypriotiska samlingar. Till institutionen för konservering begärs fyra nya tjänster.

Statens konstmuseer

1. Konstmuseerna har redovisat huvudförslag för treårsperioden 1989/90–1991/92. För budgetåret 1991/92 beräknas besparingen till ca 1 milj. kr. För treårsperioden innebär huvudförslaget att personalen måste minskas med drygt 15 tjänster, vilket medför bl. a. att den utåtriktade verksamheten läggs ner. Konstmuseerna yrkar att anslaget undantas från besparing.

2. Konstmuseerna begär 14 milj. kr. i ökat anslag för bevakning. Vidare begärs medel för en arkivarietjänst och för förstärkning av personal- och ekonomiadministrationen vid myndigheten.

Naturhistoriska riksmuseet

1. Museet utgår från att dess forskningsverksamhet, vilken budgetåret 1989/90 svarade för 61 % av utgifterna, undantas från besparing. Vidare räknar museet med att den medelstilldelning som avser omniteatern och uppbyggnaden av nya basutställningar inte skall ingå i beräkningsunderlaget för huvudförslaget. Med dessa utgångspunkter framlägger museet ett huvudförslag som innebär att resurserna för administration och utåtriktad verksamhet minskas med sammanlagt 314 000 kr. För att personal inte skall behöva entledigas och den planering som ligger bakom beslutet om museets ombyggnad skall kunna fullföljas måste museet undantas från besparingskravet.

2. Museet begär 400 000 kr. för personalbefrämjande åtgärder och förbättrad administration, 300 000 kr. för förbättrad intern och extern information och 320 000 kr. för att förstärka arkiv- och biblioteksfunktionerna.

3. För att kunna fullgöra uppgiften som ansvarsmuseum behöver museet 400 000 kr. i ökade medel för projektet Ekologisk kunskapsspridning och övrig regional verksamhet samt 450 000 kr. för utveckling av ett ADB-baserat registreringssystem.

4. Museet begär vidare 292 000 kr. för utökad bevakning, en ökning med 360 000 kr. av medlen för lokalvård samt 28 000 kr. i kompensation för överföring av telefonmedel till riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

5. Tillbyggnaden för omniteatern blir sannolikt färdig i sådan tid att teatern kan öppnas redan under hösten 1992. Museet räknar med att anställa för driften nödvändig personal i sådan tid, att i det närmaste full personalstyrka finns på plats vid ingången av budgetåret 1991/92. Vidare krävs medel för att genomföra programproduktion m. m. till öppnandet. Med anledning härav redovisar museet ett ökat medelsbehov av 3 519 000 kr. för att slutföra förberedelsearbetet.

6. För vikariekostnader i samband med professorernas tjänstledighet för egen forskning begärs 350 000 kr.

Folkens museum – etnografiska

1. Museet har redovisat huvudförslag för treårsperioden 1990/91–1992/93. För budgetåret 1991/92 beräknas besparingen till 292 000 kr., vilket innebär en personalminskning med 1,5 tjänst. Museet begär att få bli undantaget från besparingskravet.

2. Museet begär 1,2 milj. kr. i ökat anslag för bevakning och ca 2 milj. kr. för inrättande av 9 nya tjänster. Vidare begärs medel för drift och utveckling av ADB, konservering av föremål samt uppsökande verksamhet.

Nordiska museet

1. Då museet efter genomförd omorganisation är i färd med att bygga upp verksamheten ser museet inga möjligheter att tillämpa huvudförslaget utan att åter komma i akut ekonomisk kris.

2. Museet begär 2 milj. kr. för planerad utställningsverksamhet. För samordningsfunktioner m. m. till följd av ansvarsmuseirollen begärs 500 000 kr. och för räddning av nitratmaterialet i museets fotosamlingar 700 000 kr.

3. Vidare begärs 650 000 kr. för inrättande av ett fotosekretariat, 220 000 kr. för inrättande av ett ADB-sekretariat (INSAM), 600 000 kr. för barn- och ungdomsverksamhet samt 400 000 kr. för handikappverksamhet.

4. För att förbättra säkerhetsnivån vid museets anläggningar begärs 1,9 milj. kr. För revisionskostnader, resor m. m. begärs ett ökat anslag med 237 000 kr.

Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet

1. Myndigheten beräknar besparingen enligt huvudförslaget till 267 000 kr., vilket skulle ytterligare försämra möjligheterna till en godtagbar bevakning. Myndigheten anhåller om att få bli undantagen från besparingskravet.

2. Bevakningskostnaderna beräknas nästa budgetår uppgå till 2 950 000 kr. Full kostnadstäckning begärs. Myndigheten pekar särskilt på behoven av bevakning och brandskydd vid Skoklosters slott.

3. Myndigheten begär vidare medel för en tjänst som metallkonservator, ersättning för ADB-kostnader samt kompensation för överföring av telefonmedel till riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Statens sjöhistoriska museer

1. Myndigheten beräknar besparingen enligt huvudförslaget till 729 000 kr. Denna kan tas ut endast genom minskning av lönekostnaderna vid sjöhistoriska museet. Då anslaget inbegriper lokalkostnaderna för det i övrigt självförsörjande Vasamuseet blir följden att besparingen beräknas på ett underlag som är dubbelt så stort som driftbudgeten för sjöhistoriska museet. Rationaliseringskravet kan således inte tillämpas enligt de generella anvisningarna utan orimliga konsekvenser. Myndigheten begär att verksamheten i den nya form som tagit sin början med budgetåret 1990/91 ges möjlighet att stabiliseras utan besparingskrav de två närmaste budgetåren.

2. Myndigheten begär att bevakningen vid sjöhistoriska museet inte finansieras med Vasamuseets inkomster. Vidare begärs att Vasamuseets inkomster inte skall behöva användas för stöd till kulturhistoriskt värdefulla segelfartyg.

Arkitekturmuseet

1. Museet har redovisat ett rationaliseringskrav för treårsperioden 1991/92 – 1993/94 med en besparing på 61 000 kr. per budgetår. För nästa budgetår har besparingen i sin helhet tagits ut på medlen till övriga förvaltningskostnader, vilket betyder att en ökad andel av museets omkostnader måste betalas med intäktsmedel.

2. Museets utvecklingsalternativ för budgetåret 1991/92 innebär ett krav på reformer för 1 050 000 kr. samt ett engångsbelopp på 770 000 kr. för utrustning av museets fotoavdelning. Reformbehovet omfattar bl. a. en tjänst som fotograf, en tjänst till utställningsavdelningen, en telefonisttjänst samt deltidstjänster för arkiv och bibliotek. Vidare begärs ökade expensmedel och en provisorisk utökning av lokalerna i avvaktan på en ny museibyggnad.

Statens musiksamlingar

1. Myndigheten redovisar ett huvudförslag för nästa budgetår som innebär en minskning av lönemedlen med 143 000 kr. och av lokalkostnaderna med 101 000 kr. Besparingen nödvändiggör personalinskränkningar vid kansliet, musikbiblioteket, musikmuseet och inom lokalvården. Vidare måste utflyttning ur vissa lokaler övervägas. Myndigheten hemställer att besparingar inte tas ut för budgetåret 1991/92.

2. Myndigheten begär 335 000 kr. för att kunna avlöna viss personal vid dokumentationsenheten över det ordinarie löneanslaget och 353 000 kr. som kompensation för otillräcklig löneomräkning. För bevakning begärs 490 000 kr. och som kompensation för indragna telefonmedel 60 000 kr.

3. Härutöver begärs reformmedel om drygt 1 milj. kr. för bl. a. en förstärkt barn- och ungdomsverksamhet.

Översyn av statens musiksamlingar

Regeringen uppdrog den 1 juni 1989 åt statens kulturråd att granska verksamheten vid och organisationen av statens musiksamlingar. Kulturrådet avlämnade den 27 september 1989 rapporten Översyn av statens musiksamlingar. Rapporten har därefter remissbehandlats. En sammanfattning av rapporten samt en förteckning av remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.10.*

Tekniska museet

Museet begär medel för att inrätta två tjänster som museilärare. Vidare begärs 300 000 kr. för hyra och underhåll av ett magasin vid Arlanda för luftfartssamlingarna. För arvoden och reseersättningar m. m. åt av staten utsedda huvudmän och styrelseledamöter begärs 150 000 kr.

Statens kulturråd

Kulturrådet pekar på att de besparingar som avkrävts museerna under en lång följd av år i stor utsträckning har tagits ut i form av vakantsättningar, något som drabbar skilda verksamheter planlöst eftersom det i regel rör sig om pensionsavgångar. Besparingskravet bör återtas beträffande samtliga

centralmuseer. Vidare är det nödvändigt att tillföra museerna allmänna resurshöjningar för att basverksamheten skall kunna fungera. Detta är på sikt en förutsättning för fortsatt utvecklingsarbete.

En annan förutsättning för en rimlig verksamhetsutveckling är att problemet med de starkt ökade bevakningskostnaderna löses. Ett nytt hot mot museernas ekonomi är de förändringar som planeras i systemet med lönebidrag genom arbetsmarknadsverket. Kulturrådet utgår ifrån att statsmakterna skapar en framförhållning så att museerna kan göras ekonomiskt skadeslösa om lönebidragen dras in.

Kulturrådet avstår från att närmare kommentera de bedömningar museerna gör av medelsbehoven för basverksamheten, men markerar vissa särskilt angelägna behov.

Föredragandens överväganden

Förstärkning av centralmuseernas basverksamhet

För innevarande budgetår har under detta anslag anvisats en resursram på 10 milj. kr. för museernas bevakningskostnader. Vidare har under anslaget Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m. anvisats ett lika stort belopp för utvecklingsverksamhet vid museerna. Riksdagen har den 13 december 1990 i samband med beslut om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 (prop. 1990/91:25 s. 20–22, KrU9, rskr. 98) godkänt regeringens förslag om ändrad användning av denna samlade medelsram på 20 milj. kr. Beslutet innebär att medlen får karaktären av allmän förstärkning av museernas basverksamhet. Vidare har regeringen fått ett bemyndigande att, i den mån särskilda skäl föreligger, disponera medlen även för kostnader avseende andra statsunderstödda museer än de tio centralmuseerna. Regeringen uppdrog den 25 oktober 1990 – under förutsättning av riksdagens bifall till regeringens förslag – åt statens kulturråd att lämna underlag för medlens fördelning för budgetåren 1990/91 och 1991/92. Kulturrådet har i skrivelse den 14 december 1990 redovisat sina förslag. Jag kommer senare denna dag att förelägga regeringen mitt förslag till medelsfördelning för budgetåret 1990/91.

Fr. o. m. budgetåret 1991/92 bör medlen i sin helhet anvisas över detta anslag. Jag beräknar därför en ökning av anslaget med 10 milj. kr. och en motsvarande minskning av anslaget Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m. Jag har härutöver gjort viss prisomräkning. Det betyder att till fördelning mellan museerna finns för nästa budgetår ett belopp av drygt 20 milj. kr. Jag föreslår följande fördelning, vilken står i överensstämmelse med vad kulturrådet har förordat.

Institution	Belopp, kr.
Statens historiska museer	2 500 000
Statens konstmuseer	8 000 000
Naturhistoriska riksmuseet	2 000 000
Folkens museum – etnografiska	800 000
Nordiska museet	2 600 000
Livrustkammaren, Skoklosters slott och Hallwylska museet	1 900 000
Statens sjöhistoriska museer	400 000
Arkitekturmuseet	400 000
Statens musiksamlingar	400 000
Tekniska museet	300 000
Till kulturrådets disposition	1 064 000
Summa	**20 364 000**

Som framgår av tabellen har jag lämnat ett mindre belopp ofördelat. Mitt skäl för detta är att det även under nästa budgetår bör finnas möjlighet att utnyttja riksdagens bemyndigande att inom ifrågavarande medelsram tillgodose särskilt angelägna behov hos en utökad krets av museer. Jag anser det lämpligt att statens kulturråd får i uppdrag att pröva anmälda behov. I detta sammanhang vill jag hänvisa till vad jag under anslaget Bidrag till vissa museer kommer att anföra rörande Stiftelsen Thielska galleriet.

För centralmuseerna har jag i övrigt beräknat följande förändringar i anslagstilldelningen.

För *statens konstmuseer* har jag beräknat en ökning av lönemedlen med 124 000 kr. för att möjliggöra en angelägen förstärkning av myndighetens ekonomiadministrativa funktion. Jag har vidare beräknat ett medelstillskott för hyreskostnader med anledning av att konstmuseerna har fått utökade lokaler i kvarteret Ostindienfararen.

Medlen till *naturhistoriska riksmuseets* laboratorium för isotopgeologi anvisas för närvarande under en särskild anslagspost. Laboratoriet har vissa intäkter av uppdragsverksamhet, men till övervägande del är löner och expenser anslagsfinansierade. Verksamheten bedrivs inte i nämnvärt annorlunda former än övrig forskningsverksamhet vid museet. Jag anser praktiska skäl tala för att medlen i fortsättningen beräknas under anslagsposten Förvaltningskostnader.

I 1990 års proposition om forskning (prop. 1989/90:90 s. 340) angav regeringen, som förutsättning för att ett DNA-laboratorium skulle kunna inrättas vid riksmuseet, att samtliga kostnader som är förbundna med laboratoriet ryms inom de medelsramar som tilldelats museet för forskningsverksamhet. Museet har under anslaget Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet tilldelats ett anslag för grundforskning på 3 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Museet räknar med att inom denna ram kunna finansiera två nya tjänster och övriga kostnader för driften av laboratoriet. För inredning och utrustning har laboratoriet erhållit en privat donation på 1,5 milj. kr. Överslagsberäkningar pekar enligt museet på att nämda donation jämte vissa inbesparade lönemedel kommer att täcka såväl utrustningsbehovet som vissa ombyggnadskostnader. Någon kostnadskalkyl för ombyggnaden har ännu inte redovisats. Jag finner att

det närmast åligger museets styrelse att ta ställning till om ekonomiska förutsättningar finns för att inrätta ett DNA-laboratorium fr. o. m. nästa budgetår. Det är dock av största vikt att styrelsen noggrant prövar finansieringsmöjligheterna och därvid beaktar vad regeringen har anfört om de ekonomiska förutsättningarna.

I 1989 och 1990 års budgetpropositioner (prop. 1988/89: 100 bil. 10 s. 400 och prop. 1989/90: 100 bil. 10 s. 401) redogjorde jag för arbetet med att vid naturhistoriska riksmuseet uppföra en s. k. omniteater. För förberedelse av verksamheten vid omniteatern disponerar museet under detta anslag en årlig medelsram av ca 1 milj. kr. fr. o. m. budgetåret 1989/90. Museet har nu anmält att omniteatern beräknas stå klar för att öppnas hösten 1992. För att en intäktsgivande programverksamhet skall kunna sättas igång vid öppnandet måste museet redan under innevarande och nästa budgetår förfoga över erforderliga medel för personal och övriga driftskostnader. Jag beräknar för budgetåret 1991/92 en ökning av nämnda medelsram med ca 3,5 milj. kr. Vidare kommer jag att föreslå regeringen att för innevarande budgetår medge överskridande av den befintliga medelsramen för förberedelsearbetet med 303 000 kr. Medlen bör liksom hittills betraktas som ett lån, som skall återbetalas av de intäkter som omniteatern ger. Med den medelsökning som jag här har förordat uppgår det samlade lånekapitalet till ca 7 milj. kr. Det bör ankomma på regeringen att föreskriva tidsplan och övriga villkor för återbetalningar.

Folkens museum – etnografiska har för närvarande begränsade möjligheter att bedriva egen forskning med anknytning till museets samlingar. Det är enligt min mening angeläget att den forskningsinriktade verksamheten vid museet förstärks. För detta ändamål beräknar jag en ökning av museets anslag med 500 000 kr.

Av den översyn som gjorts av *statens musiksamlingars* organisation framgår att myndighetens interna samordningsproblem till viss del beror på att en fast basorganisation som täcker alla delområden inte har kunnat byggas upp vid myndigheten. För personalkostnader vid dokumentationsenheten har statens kulturråd under ett antal år beviljat myndigheten ett särskilt medelstillskott. Jag räknar med att kulturrådet även nästa budgetår kommer att tillskjuta medel för ändamålet. Jag har nyss förordat att musiksamlingarna tilldelas en viss allmän basresursförstärkning. Vidare vill jag erinra om att myndigheten för innevarande budgetår fått en reell anslagsökning på 0,5 milj. kr. Av prioriteringsskäl är jag för närvarande inte beredd att tillstyrka en ytterligare resursförstärkning för myndighetens del. Jag återkommer i det följande till frågan om statens musiksamlingars organisation.

Arkitekturmuseet och *Tekniska museet* har under några budgetår haft en något reducerad anslagsnivå till följd av tidigare överskridanden. Fr. o. m. nästa budgetår bör åter full anslagstilldelning gälla. För Tekniska museet har jag därutöver beräknat medel för arvodering av statens representanter i museets styrelse och huvudmannagrupp. Vid anslagsberäkningen har jag vidare beaktat behovet av utökade lokaler för arkitekturmuseet.

Centralmuseernas inkomster

För att ge en fullständigare bild av vilka resurser som står till centralmuseernas förfogande har jag i det föregående översiktligt redovisat vilka medel som museerna förfogar över vid sidan av de ordinarie statsanslagen. Budgetåret 1989/90 disponerade museerna sammanlagt ca 380 milj. kr. från anslagen Centrala museer: Förvaltningskostnader och Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m. Härutöver tilldelades museerna lönebidragsmedel och bidrag för särskilda ändamål från andra anslag i statsbudgeten. Vidare redovisade museerna intäkter av entrébiljetter, försäljning och uppdragsverksamhet samt fondmedel till ett sammanlagt belopp av ca 87 milj. kr. Totalomslutningen av centralmuseernas verksamhet uppgick det aktuella budgetåret till drygt 600 milj. kr. I den mån intäktsmedlen inte har gått åt för att täcka kostnader i uppdragsverksamhet och annan självbärande verksamhet har dessa kunnat utnyttjas som en rörlig resurs för bl. a. utställningar och föremålsförvärv. Möjligheterna till ett sådant resursutnyttjande varierar självfallet från museum till museum och från år till år. Jag ifrågasätter inte det rimliga och naturliga i att museerna genom att skaffa sig intäkter kan förverkliga större utställningsprojekt eller genomföra angelägna kompletteringar av samlingarna. Jag kan dock inte bortse från att museerna härigenom har givits möjlighet till en utvidgad verksamhet som också har verkat kostnadsdrivande på administration och lokaler. Det är i ett ansträngt budgetläge visserligen angeläget att museerna eftersträvar en ökad egenfinansiering, men det är under sådana omständigheter desto mer väsentligt med en balanserad fördelning av inkomsterna på olika kostnadsslag. Jag erinrar därvid om vad jag i föregående budgetproposition anförde om möjligheten att väga in nödvändiga bevakningskostnader vid bestämningen av entréavgifter. I detta sammanhang finner jag det också lämpligt att riksdagen informeras om att statens konstmuseer och naturhistoriska riksmuseet för budgetåret 1989/90 anmält anslagsöverskridanden på 11 187 300 kr. resp. 903 900 kr. för bevakningskostnader. Riksmuseet har därutöver för samma budgetår redovisat ett underskott på 532 000 kr. i budgeten för laboratoriet för isotopgeologi. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag rörande hanteringen av dessa överskridanden.

Telefonkostnader

Flertalet centrala museer är anslutna till en gemensam telefonväxel som riksantikvarieämbetet administrerar. För innevarande budgetår har under anslaget Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader anvisats 1 milj. kr. för att täcka merutgifter som den gemensamma växeln förorsakat hos de anslutna museerna. I 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 10 s. 382) anfördes att det var lämpligt att ämbetet övertog hela den fasta driftskostnaden för systemet och att ämbetet i sin anslagsframställning för budgetåret 1991/92 borde ange vilka medelsöverföringar från museerna som behövde göras med anledning härav. Ämbetet har beräknat museernas andel av de fasta driftskostnaderna till 2 047 000 kr. Denna

kostnad är delvis finansierad genom det belopp på 1 milj. kr. som redan har anvisats. Mellanskillnaden, 1 047 000 kr., bör täckas genom överföring av medel från detta anslag. Jag har beaktat denna minskning av anslaget vid min beräkning av berörda museers anslagsposter.

Rationaliseringskrav

Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som museerna har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 781 000 kr. Beloppet har tagits ut proportionellt under resp. anslagspost.

Statens musiksamlingars organisation

Förra året gjorde statens kulturråd på regeringens uppdrag en översyn av statens musiksamlingars organisation. Översynen hade begärts av musiksamlingarnas styrelse. Som skäl för sin begäran hade styrelsen angivit svårigheterna för de i myndigheten ingående institutionerna musikbiblioteket och musikmuseet samt enheten för dokumentation att förverkliga det övergripande samarbete som förutsatts av statsmakterna.

Efter en ingående analys av myndighetens verksamhet och organisation konstaterar kulturrådet, att svårigheterna främst har sin grund i att biblioteks- och museiverksamheten inte har tillräckligt många naturliga samarbetsområden. Kulturrådet har efter prövning av skilda organisatoriska modeller stannat för att en delning av myndigheten i första hand bör övervägas. Alternativen har därvid varit att biblioteks- och dokumentationsverksamheten antingen bildar en fristående organisation eller förs till en annan institution inom samma eller näraliggande område. Om en delning inte skulle vara möjlig att genomföra anser kulturrådet att biblioteks- och dokumentationsverksamheten bör föras samman till en institution inom myndigheten. Vidare anser kulturrådet att musikmuseet och biblioteket/dokumentationsenheten bör få en mer självständig ställning i förhållande såväl till varandra som till verkschefen.

Remissinstansernas reaktion i organisationsfrågan är blandad. Av statens musiksamlingars eget yttrande framgår att skilda uppfattningar också råder inom myndigheten i denna fråga. Statskontoret anser, att samverkansproblemen närmast beror på en oklarhet i ledningsfunktionen och följaktligen i första hand bör lösas genom förtydliganden av styrelsens, ordförandens och institutionschefernas inbördes rollfördelning.

Det underlag i ärendet som numera föreligger får anses ge vid handen att de organisatoriska problemen inom myndigheten inte är av mera akut slag. Med hänsyn härtill och till vad statskontoret anfört har jag kommit fram till att det bör vara styrelsens uppgift att pröva vilka förändringar som bör göras i organisatoriskt hänseende. Styrelsen bör därefter för regeringen ange vilka justeringar i regelverket för myndigheten som kan bli aktuella. I detta sammanhang kan det även vara lämpligt att styrelsen i samråd med riksarkivet ser över arkivverksamhetens uppläggning inom myndigheten. Erfarenheten får utvisa om en mer genomgripande organisationsföränd-

ring blir nödvändig på sikt. Sådana frågor får styrelsen en naturlig anledning att återkomma till i arbetet med anslagsframställningen inför myndighetens första treårsbudgetcykel 1993/94 – 1995/96.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

32. till *Centrala museer: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 394 138 000 kr.

G 31. Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.

1989/90	Utgift	23 929 085	Reservation	2 402 952
1990/91	Anslag	34 119 000		
1991/92	Förslag	14 495 000		

Från anslaget betalas innevarande budgetår kostnader för följande museer och ändamål.

Statens konstmuseer för utställningar och allmänkulturell verksamhet, underhåll och ökande av samlingarna samt för inköp av konst av nu levande svenska konstnärer.

Naturhistoriska riksmuseet för materiel m. m., uppbyggnad av nya basutställningar samt för inredning och utrustning av en s. k. omniteater.

Statens musiksamlingar för bokinköp, utställningar, allmänkulturell verksamhet samt underhåll och ökande av samlingarna.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Statens konstmuseer	4 063 000	+ 316 000
Naturhistoriska riksmuseet		
Materiel m. m.	1 222 000	+ 95 000
Basutställningar	2 023 000	+ 5 794 000
Omniteatern	15 900 000	– 15 900 000
Statens musiksamlingar	911 000	+ 71 000
Utveckling av centralmuseernas verksamhet	10 000 000	– 10 000 000
	34 119 000	**– 19 624 000**

Statens konstmuseer

Som huvudförslag beräknar myndigheten under detta anslag en minskning av anslaget med 61 000 kr. Myndigheten begär, förutom återtagande av besparingen enligt huvudförslaget, en ökning av anslaget med 250 000 kr. för att förstärka östasiatiska bibliotekets inköpsmedel.

Naturhistoriska riksmuseet

Under detta anslag redovisar museet ett rationaliseringskrav endast för materielanslaget. Museet begär härutöver en ökning av medlen med

188 000 kr. för driften av ett PC-nät, 120 000 kr. för drift av en miljöprovbank, 100 000 kr. för flyttning av samlingar på grund av ombyggnaden för nya basutställningar. För arbetet med basutställningarna beräknas för nästa budgetår ett sammanlagt medelsbehov på 5 milj. kr.

Statens musiksamlingar

Myndighetens huvudförslag under anslaget innebär en besparing på 30 000 kr. Förutom återtagande av besparingen begärs en engångsanvisning på 400 000 kr. för katalogisering m. m.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår en ökning av medlen till centralmuseernas utvecklingsverksamhet med 1 100 000 kr. som kompensation för prisökningar.

Föredragandens överväganden

Naturhistoriska riksmuseet

Av den medelsram på 50 milj. kr. som riksdagen år 1986 (prop. 1985/86: 100 bil. 10 s. 449, KrU 18, rskr. 192) beräknade för uppbyggnaden av nya basutställningar vid naturhistoriska riksmuseet återstår vid utgången av innevarande budgetår 29 069 000 kr. För det fortsatta arbetet med basutställningarna under budgetåret 1991/92 beräknar naturhistoriska riksmuseet ett medelsbehov av ca 5 milj. kr., vilket innebär en ökning av uttaget med 2 977 000 kr. jämfört med budgetåret 1990/91. Jag har beaktat detta vid anslagsberäkningen och har härutöver beräknat viss priskompensation. Vidare bör som uttag från 50 milj. kr.-ramen under nästa budgetår redovisas ett ytterligare belopp på 2 655 000 kr., vilket avser kostnader i samband med basutställningsuppbyggnaden under budgetåren 1989/90 och 1990/91. Totaluttaget för budgetåret 1991/92 blir med dessa beräkningar 7 817 000 kr. Av 50 milj. kr.-ramen återstår härefter 23 599 000 kr.

För innevarande budgetår har ett engångsbelopp på 15,9 milj. kr. anvisats för inredning och utrustning av den s. k. omniteater, som enligt planerna kommer att stå färdig hösten 1992. Anslaget kan således minskas med detta belopp.

Omfördelning av medel till utveckling av centralmuseernas verksamhet

Som jag redan har anmält under närmast föregående anslag har riksdagen den 13 december 1990 i samband med beslut om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 godkänt regeringens förslag om ändrad användning av den medelsram på 10 milj. kr., som anvisats under detta anslag för centralmuseernas utvecklingsverksamhet. Då medelsramen enligt riksdagens beslut i stället skall utgöra en allmän förstärkning av

museernas basverksamhet bör beloppet fr. o. m. nästa budgetår tillföras anslaget Centrala museer: Förvaltningskostnader. Förevarande anslag bör följaktligen minskas med 10 milj. kr.

Rationaliseringskrav

Rationaliseringskravet innebär en ytterligare minskning av anslaget med 9 000 kr. för statens konstmuseer, 3 000 kr. för naturhistoriska riksmuseet och 2 000 kr. för statens musiksamlingar.

Mina förslag i övrigt framgår av sammanställningen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

33. till *Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 14 495 000 kr.

G 32. Bidrag till Skansen

1989/90	Utgift	16 886 934
1990/91	Anslag	14 140 000
1991/92	Förslag	16 384 000

För Stiftelsen Skansen gäller stadgar som fastställts av regeringen den 1 mars 1984. Enligt dessa har friluftsmuseet Skansen i Stockholm till uppgift att i sin verksamhet levandegöra svensk kultur och natur samt kring ett centrum av kulturminnen skapa en levande miljö för olika fritidsintressen. Till Skansen hör Biologiska museet. Ordföranden i stiftelsens styrelse utses av regeringen. Av övriga ledamöter utses en av regeringen, tre av Stockholms läns landsting och två av Nordiska museet.

I ett år 1968 träffat avtal mellan staten och Stockholms stad (prop. 1968:46, SU 84, rskr. 202) regleras frågor om bidrag till Skansen. Avtalet innebär att det underskott som uppkommit i Stiftelsen Skansens verksamhet vart och ett av åren 1966–1970 täcks till 40 % av staten och till 60 % av kommunen. Avtalet är sedermera förlängt och gäller så länge det inte sagts upp. Förutom driftbidrag utgår även särskilda investeringsbidrag. Staten svarar för hela kostnaden för investeringar i kulturhistoriska byggnader och för 40 % av kostnaden för investeringar i vissa gemensamma anläggningar såsom vägar, parkanläggningar, vatten- och avloppsledningar, elektriska installationer m. m. Kommunen svarar för resterande 60 % av kostnaderna för dessa investeringar. Dessutom täcker kommunen hela kostnaden för investeringar i andra anläggningar än kulturhistoriska byggnader och gemensamma anläggningar.

Stockholms kommun och Stockholms läns landsting har den 5 maj 1982 träffat ett avtal med innebörd att landstinget fr. o. m. den 1 januari 1983 träder i kommunens ställe i det mellan kommunen och staten år 1968 träffade avtalet. Avtalets innebörd bibehålls i övrigt oförändrad. Efter

bemyndigande av riksdagen har regeringen genom beslut den 1 mars 1984 godkänt ändringen.

På grundval av förslag från Skansen har numera fastställts inkomst- och utgiftsstat för år 1991. Enligt denna erfordras ett driftbidrag från statens sida som uppgår till 14 008 000 kr., medan tillskottet från Stockholms läns landsting beräknas till 21 013 000 kr. Av det statliga bidraget har 6 478 000 kr. anvisats för första halvåret 1991.

Beräkning av driftunderskott för Skansen

	1990 Stat	1991 Stat	1992 Skansens förslag
Egna inkomster	23 300 000	26 500 000	24 600 000
Utgifter	54 148 000	61 521 000	61 900 000
därav löner, pensioner m. m.	(41 488 000)	(47 975 000)	(47 975 000)
Driftunderskott	30 848 000	35 021 000	37 300 000
därav			
staten	(12 339 000)	(14 008 000)	(14 900 000)
Stockholms läns landsting	(18 509 000)	(21 013 000)	(22 400 000)

Statsbidragsberäkning

	Andra halvåret 1991 och första halvåret 1992
	Föredraganden
Driftunderskott	14 884 000
därav	
andra halvåret 1991	(7 530 000)
första halvåret 1992	(7 354 000)
Investeringsbidrag till kulturhistoriska byggnader	900 000
Investeringsbidrag till övriga gemensamma anläggningar	600 000
Statsbidrag 1991/92	16 384 000
Statsbidrag 1990/91	14 140 000
Förändring 1991/92	**+2 244 000**

Skansen

Skansen beräknar att antalet besök under år 1990 kommer att uppgå till närmare 1,5 miljoner, vilket är en nedgång med drygt 190 000 i förhållande till år 1989.

Reparationsarbeten har pågått under året av ett antal av Skansens kulturhistoriska hus och gårdar.

Skansen begär en höjning av investeringsbidraget till kulturhistoriska byggnader med 1 361 000 kr. till totalt 2,2 milj. kr. För gemensamma anläggningar begär Skansen ett investeringsbidrag från staten om 25,6 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Skansen firar sitt hundraårsjubileum år 1991. Jubileet kommer att uppmärksammas på många sätt. Kostnaderna för de olika aktiviteterna i samband med jubileet uppgår till 8 milj. kr. fördelade under tre år. Skan-

sen har erhållit ett statligt bidrag på totalt 800000 kr. under år 1989. För ändamålet anordnades även ett statligt lotteri under senare delen av år 1990.

Vid godkännandet av inkomst- och utgiftsstat för år 1991 har inkomstsidan räknats upp med 3,2 milj. kr. På utgiftssidan har beräknats kompensation för löne- och kostnadsutvecklingen. Statsbidraget för att täcka väntat underskott för år 1991 beräknas till 14008000 kr., en ökning med 1669000 kr. i förhållande till 1990 års stat.

I fråga om investeringsbidrag till kulturhistoriska byggnader för nästa år har jag beräknat 900000 kr. För investeringar till gemensamma anläggningar har jag för statens del beräknat 600000 kr. Till de investeringar som landstinget helt bekostar har, enligt vad jag har inhämtat, beräknats ett belopp av 900000 kr. för år 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

34. till *Bidrag till Skansen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 16384000 kr.

G 33. Bidrag till vissa museer

1989/90	Utgift	17618000
1990/91	Anslag	23957000
1991/92	Förslag	26543000

Från anslaget lämnas innevarande budgetår bidrag till Arbetets museum, Dansmuseet, Drottningholms teatermuseum, Millesgården, Strindbergsmuseet, Thielska galleriet och Föremålsvård i Kiruna.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Arbetets museum	8200000	+ 254000
2. Dansmuseet	5046000	+1405000
3. Drottningholms teatermuseum[1]	3908000	+ 478000
4. Millesgården	948000	+ 120000
5. Strindbergsmuseet	329000	+ 48000
6. Thielska galleriet	1056000	+ 102000
7. Föremålsvård i Kiruna	4470000	+ 179000
	23957000	**+2586000**

[1] För stiftelsens föreställningsverksamhet utgår bidrag från anslaget Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m.

1. Stiftelsen Arbetets museum

Stiftelsen begär ett verksamhetsbidrag om 12,5 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

2. Stiftelsen Dansmuseifonden

Stiftelsen begär ett engångsbidrag på ca 2 milj. kr. för att balansera museets ekonomiska ställning efter flyttningen till nya lokaler. Vidare begärs en uppräkning av det årliga driftbidraget med 2 254 000 kr. för att förhindra att nya underskott uppstår.

3. Stiftelsen Drottningholms teatermuseum

För stiftelsens musei-, biblioteks- och arkivverksamhet (MBA-verksamheten) begärs en ökning av statsbidraget med 993 000 kr. Härutöver begärs ett engångsanslag på 300 000 kr. för omhändertagande av magasinerade föremål.

4. Stiftelsen Carl och Olga Milles Lidingöhem

Stiftelsen begär en ökning av statsbidraget till driften av Millesgården med 152 000 kr.

5. Stiftelsen Strindbergsmuseet

För att bibehålla oförändrad verksamhet på den vetenskapliga sidan begär stiftelsen en höjning av statsbidraget med 33 000 kr.

6. Stiftelsen Thielska galleriet

Stiftelsen begär ett med 3,3 milj. kr. utökat driftbidrag bl. a. för att kunna förstärka museets bevakning. Härutöver begärs ett engångsbelopp på 350 000 kr. för larmutrustning m. m.

7. Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna

Stiftelsen hemställer att anslaget höjs med 2 170 000 kr. för att täcka de reella kostnaderna för 1991/92. Vidare begärs 1 080 000 kr. för omvandling av lönebidrag till ordinarie anslag samt 400 000 kr. för utredning och projektering av en bildvårdssatsning.

Föredragandens överväganden

I januari 1991 kommer Dansmuseets nya utställningslokaler i Dansens Hus att invigas. Utställningarna kommer att på ett naturligt sätt knyta an till föreställningsverksamheten och övriga aktiviteter i Dansens Hus. För Dansmuseet innebär det väsentligt ökade möjligheter att nå den dansintresserade publiken, vilket också var huvudsyftet bakom beslutet att flytta museet från den gamla lokalen på norra Djurgården. Lokaldispositionen i Dansens Hus har dock medfört oförutsedda merkostnader bl. a. för bevakning, vaktmästeri och lokalvård, vilket haft till följd att museets budget

under föregående och innevarande budgetår inte har kunnat balanseras. Stiftelsen räknar med fortsatt underskott för budgetåret 1991/92 om inte statsbidraget räknas upp.

Jag finner det angeläget att den satsning som redan har gjorts på museets flyttning till Dansens Hus inte förfelas genom att museet tvingas till drastiska nedskärningar i utställningsverksamheten. Mot den bakgrunden förordar jag att bidraget till Dansmuseet ökas med 700 000 kr. utöver pris- och löneomräkning. Den sammanlagda ökningen för Dansmuseets del föreslås därmed uppgå till ca 1,4 milj. kr. Härigenom bör museets öppethållande i de nya lokalerna kunna säkras. Jag vill dock med skärpa framhålla vikten av att stiftelsen iakttar stor återhållsamhet i utgiftsbudgeteringen och att nya åtaganden görs endast i den mån sådana finansieras på annat sätt än genom tillskott av statsmedel.

Vid min anmälan av anslagen Centrala museer: Förvaltningskostnader och Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m. har jag redogjort för vissa nyligen fattade riksdagsbeslut inom ramen för tilläggsbudget I till statsbudgeten för innevarande budgetår (prop. 1990/91:25, KrU9, rskr. 98). Riksdagens beslut gör det möjligt för regeringen att ur nämnda anslag tillgodose behov av hög angelägenhetsgrad även hos andra statsunderstödda museer än de tio centralmuseerna. Jag kommer senare denna dag att föreslå regeringen att ställa ett belopp på ca 1 milj. kr. till statens kulturråds disposition för särskilda musciändamål. Av mina förslag under nämnda anslag framgår att kulturrådet även för nästa budgetår bör få fördela en medelsram för motsvarande ändamål. Jag förutsätter att kulturrådet inom denna ram kommer att pröva bl. a. Thielska galleriets behov av bevakningsinsatser.

Mina förslag i övrigt under detta anslag framgår av sammanställningen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

35. till *Bidrag till vissa museer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 26 543 000 kr.

G 34. Bidrag till regionala museer

1989/90	Utgift	51 254 280
1990/91	Anslag	52 512 000
1991/92	Förslag	61 025 000

Statsbidrag utgår enligt förordningen (1977:547) om statsbidrag till regionala museer till regionalt verksamt museum som regeringen har förklarat berättigat till sådant bidrag. Statsbidrag utgår endast till museum som också får bidrag från landstingskommun eller kommun.

Statsbidrag utgår i form av *grundbidrag*. Underlaget för beräkningen är det antal *grundbelopp* som varje år fastställs för museerna. Enligt beslut av regeringen är 26 museer berättigade till bidrag. Antalet grundbelopp för budgetåret 1990/91 har fastställts till 604. Härav får 50 grundbelopp utgå

tidigast den 1 januari 1991. Grundbeloppet för innevarande budgetår har preliminärt beräknats till 183 700 kr. Statens kulturråd fördelar grundbeloppen på de museer som regeringen har förklarat berättigade till statsbidrag.

Bidragsunderlaget för varje museum motsvaras i första hand av summan av de tilldelade grundbeloppen. Statsbidrag utgår med 55% av bidragsunderlaget.

Statens kulturråds fördelning av grundbelopp budgetåret 1990/91

Museum	Beslutad fördelning
Stockholms läns museum	15
Upplandsmuseet	19
Södermanlands museum	20
Östergötlands länsmuseum	21
Jönköpings läns museum	19
Smålands museum	15
Kalmar läns museum	20[1]
Gotlands fornsal	20
Blekinge läns museum	15
Kristianstads länsmuseum	22
Kulturhistoriska museet i Lund	43[1]
Malmö museer	35
Hallands länsmuseer	20
Bohusläns museum	21
Göteborgs museer	92
Älvsborgs länsmuseum	19
Skaraborgs länsmuseum	19
Värmlands museum	15
Örebro läns museum	17
Västmanlands läns museum	16
Dalarnas museum	21
Länsmuseet i Gävleborgs län	19
Länsmuseet – Murberget	16
Jämtlands läns museum	24
Västerbottens museum	22[1]
Norrbottens museum	19[1]
	604

[1] Genom samarbetsavtal förmedlas vissa grundbelopp vidare inom regionen.

Statens kulturråd

Kulturrådet kommer under budgetåret 1990/91 att göra en analys av regionmuseernas utvecklingsbehov utifrån de verksamhetsplaner som museerna redovisar. Resultatet kommer att ligga till grund för fördelningen av det utökade antalet grundbelopp. Rådet beräknar en ökning av anslaget med 12 629 000 kr. för nästa budgetår, vilket motsvarar 125 nya grundbelopp. Därutöver föreslås en ökning av anslaget med 5 776 000 kr. som kompensation för prisökningar.

Föredragandens överväganden

Som ett led i regeringens program för kraftigt förstärkta insatser för det regionala kulturlivet föreslogs i 1990 års budgetproposition (1989/90: 100 bil. 10 s. 75 och 408) att länsmuseerna skulle tilldelas ytterligare 225

grundbelopp för den närmaste tvåårsperioden. För budgetåret 1990/91 har riksdagen anvisat 100 grundbelopp, varav 50 skall utgå tidigast den 1 januari 1991 (KrU 1989/90: 21 s. 20, rskr. 224).

De allmänna förutsättningarna för mitt förslag på detta område har jag redovisat under inledningen.

Vid anslagsberäkningen har jag utgått från en grundbeloppsnivå på 183 700 kr., varav statsbidraget utgör 55 %.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

36. till *Bidrag till regionala museer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 61 025 000 kr.

G 35. Riksutställningar

1989/90	Utgift	24 517 636	Reservation	– 1 468 531
1990/91	Anslag	25 833 000		
1991/92	Förslag	28 219 000		

Stiftelsen Riksutställningar har enligt sina stadgar (KRFS 1978: 5) till uppgift att främja utställnings- och konstbildningsverksamheten genom att förmedla och anordna utställningar, biträda med rådgivning och annan service samt i övrigt utveckla och förnya utställningen som medium för kunskapsförmedling, debatt och upplevelse.

Riksutställningar skall samarbeta och samråda med statliga och kommunala myndigheter, kulturinstitutioner, organisationer och enskilda som är verksamma i samhälls- och kulturlivet.

Riksutställningar avser att starta ett treårigt projekt för utvärdering av sin verksamhet. En modell för utvärderingen håller på att utarbetas.

Riksutställningar

1. Riksutställningar har inför nästa budgetår, som är det sista i en treårsperiod, beräknat besparingen enligt huvudförslaget till 388 000 kr. Med hänvisning bl. a. till att totalt ca 2 milj. kr. fått omfördelas på grund av besparingar och uteblivna investeringsmedel under en treårsperiod yrkar Riksutställningar att stiftelsen undantas från besparingar.

2. För utställningsvärdar till Riksutställningars utställningståg, utställningssamarbete med de baltiska republikerna och investeringar i fordon och utrustning begärs reformmedel om sammanlagt 3,3 milj. kr.

3. Som kompensation för arvoden till riksrevisionsverket begärs 90 000 kr., varav 60 000 kr. retroaktivt för budgetåren 1989/90 och 1990/91.

Statens kulturråd

Kulturrådet föreslår en allmän nivåhöjning av anslaget för att öka de rörliga medlen.

Föredragandens överväganden

Jag förordar en ökning av anslaget med 2 386 000 kr. till nästa budgetår. Vid beräkningen av rationaliseringskravet har jag tagit hänsyn till de konsekvenser som Riksutställningar har redovisat. Minskningen av utgifterna har därför kunnat begränsas till 60 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

37. till *Riksutställningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 28 219 000 kr.

G 36. Inköp av vissa kulturföremål

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	100 000
1991/92	Förslag	100 000

Ur detta anslag utgår medel till inköp av kulturföremål, som har sådant konstnärligt, historiskt eller vetenskapligt värde att det är av synnerlig vikt att de införlivas med offentliga samlingar. Anslaget, som disponeras efter beslut av regeringen, kan belastas med högre belopp än vad som finns beräknat i statsbudgeten. Regeringen har att i efterhand för riksdagen anmäla den medelsförbrukning som erfordrats.

Föredragandens överväganden

Anslaget till inköp av kulturföremål bör föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

38. till *Inköp av vissa kulturföremål* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 100 000 kr.

G 37. Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet

1989/90	Utgift	5 681 989	Reservation	1 688 573
1990/91	Anslag	11 609 000		
1991/92	Förslag	21 654 000		

Ur anslaget utgår medel för verksamhetsforskning och utvecklingsarbete inom kultursektorn. Medlen har utnyttjats för projekt inom statens kulturråds, ansvarsmuseernas (statens historiska museum, statens konstmuseer, naturhistoriska riksmuseet, folkens museum – etnografiska och Nordiska museet), riksarkivets och riksantikvarieämbetets ansvarsområden. Vidare betalas kostnader för projektbidrag från samefondens kulturdelegation till samisk forskning samt för grundforskning vid naturhistoriska riksmuseet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Statens kulturråd	1 166 000	+ 605 000
2. Ansvarsmuseerna	841 000	+ 576 000
3. Riksarkivet	4 322 000	+ 2 389 000
4. Riksantikvarieämbetet	3 780 000	+ 4 340 000
5. Samefondens kulturdelegation	500 000	+ 45 000
6. Naturhistoriska riksmuseet	1 000 000	+ 2 090 000
	11 609 000	**+ 10 045 000**

Myndigheterna

Riksantikvarieämbetet, riksarkivet, statens kulturråd och *naturhistoriska riksmuseet* begär att myndigheterna tillförs medel för forsknings- och utvecklingsinsatser för budgetåret 1991/92 i enlighet med riksdagens beslut om regeringens proposition om forskning (prop. 1989/90: 90 s. 339–341, KrU23, rskr. 334). *Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv* föreslår att den förstärkning av myndighetens forskningsresurser som riksdagen beslutat om avseende budgetåret 1992/93 tidigareläggs till budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag har beräknat ökningar till kulturmyndigheternas forsknings- och utvecklingsanslag i enlighet med riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition om forskning (prop. 1989/90: 90 s. 339–341, KrU23, rskr. 334). Beslutet innebär att medlen för nästa budgetår ökar med 500 000 kr. för statens kulturråd, med 500 000 kr. för ansvarsmuseerna, med 2 milj. kr. för riksarkivet, med 4 milj. kr. för riksantikvarieämbetet, och med 2 milj. kr. för naturhistoriska riksmuseet.

Jag har därutöver vid min beräkning tagit viss hänsyn till prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

39. till *Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 21 654 000 kr.

H. Massmedier m. m.

Film m. m.

H 1. Statens biografbyrå

1989/90	Utgift	7 460 988
1990/91	Anslag	7 771 000
1991/92	Förslag	7 554 000

Inkomster vid statens biografbyrå, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under rubriken 2522 Avgifter för granskning av filmer och videogram, beräknas till ca 5,9 milj. kr. för nästa budgetår. (Budgetåret 1989/90 var inkomsterna 6,277 milj. kr.)

Statens biografbyrå skall enligt sin instruktion (SFS 1990:994) granska filmer och videogram avsedda för offentlig förevisning. Byrån skall också vara tillsynsmyndighet för videogrammarknaden. Byrån handhar även fraktstödet för film enligt bestämmelser i förordningen (1984:465) om fraktstöd för film. Byråns granskningsverksamhet finansieras med avgifter.

Statens biografbyrå

Statens biografbyrå har enligt regeringens direktiv lämnat in en fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92–1993/94.

Byrån har också i mars 1990 lämnat en särskild rapport om fraktstöd för film, enligt det uppdrag byrån fick i specifika direktiv från regeringen. Rapporten har remissbehandlats. Frågan om fraktstöd behandlas i den särskilda proposition om filmstöd som föreläggs 1990/91 års riksmöte i början av år 1991.

Den fördjupade anslagsframställningen innebär i huvudsak följande.

Förslag

Byråns verksamhet och finansiering för de tre åren framgår av nedanstående tabell.

Verksamhetsgren	Resursbehov 1991/92	1992/93	1993/94
Filmgranskning	5 641	5 661	5 661
Tillsyn över videogram	1 500	1 500	1 500
Fraktstöd	1 213	1 213	1 213

När det gäller målen och formerna för byråns verksamhet föreslår byrån vissa förändringar, nämligen

– ytterligare en åldersgräns vid 18 år

– en ändring av 3§ i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram som gör det möjligt för byrån att medge avgiftsbefri-

else för granskning av filmer som är avsedda att visas för personer under femton år vid festivaler m. m.

– avgifter för granskning av filmer och videogram för polisens förundersökning i samband med prövning av åtalsmedgivanden skall inte betalas av polisväsendet utan skattefinansieras.

Byrån föreslår vidare att ytterligare en tjänst som censor på halvtid får inrättas på grund av arbetsuppgifter som kommer att åligga censorerna i samband med utbildning och information för de personer som skall arbeta med tillsyn av videogram.

Från organisationskommittén (U 1990:02) för åtgärder mot skadliga våldsskildringar har kommit förslag till organisation av tillsynen över videogrammarknaden m. m. Kommittén beräknar där att den ram för tillsynsorganisationen som gäller för detta budgetår inte ger utrymme för de relativt omfattande informations- och utbildningsuppgifter som erfordras. Kommittén föreslår en högre arvodering av den regionala tillsynspersonalen, dock utan att förorda en utökad totalram.

I särskild skrivelse har biografbyrån senare föreslagit att ramen för tillsynsverksamheten skall höjas med 500 000 kr.

Svenska museiföreningen har i skrivelse föreslagit att dokumentärfilm som visas på museer inte skall behöva granskas av biografbyrån.

Föredraganden

Förslag:

Verksamhetens inriktning:
För den kommande perioden skall verksamhetens huvudsakliga inriktning vara
granskning av filmer och videogram
tillsyn över videogrammarknaden
Ramanslag 1991/92 7 554 000 kr.

Budgetram:

Budgetramen för perioden har beräknats till 22 742 000 kr.

Resultatbedömning:

Jag bedömer biografbyråns redovisning av granskningsverksamheten som tillfredsställande. Jag anser också att hittills givna mål, nämligen att hindra filmer med förråande karaktär att visas offentligt och att sätta åldersgränser, har nåtts på ett rimligt effektivt sätt.

Skäl:

Uppgifterna för biografbyrån finns i allt väsentligt fastslagna i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram.

Målen för granskningsverksamheten är

dels att hindra filmer med förråande karaktär att visas offentligt

dels att sätta åldersgränser för filmer som kan vålla barn och ungdom psykisk skada.

Målet för tillsynsverksamheten är att främja efterlevnaden av förbudet mot olaga våldsskildring

dels genom medverkan i beivrandet av brott mot förbudet

dels genom att allmänt övervaka marknaden

dels genom att informera om gällande bestämmelser på området.

Förra budgetåret beslöt statsmakterna om åtgärder mot skadliga våldsskildringar i rörliga bilder. Detta innebar delvis ganska stora förändringar i biografbyråns arbetsuppgifter. Bl. a. tillkommer för byrån, utöver den traditionella granskningen av filmer och videogram som skall förevisas offentligt, uppgiften att ha tillsyn över marknaden också för de videogram som hyrs ut eller säljs till hushållen. Den tillsynsorganisation som inrättats för detta ändamål har inlett sin verksamhet den 1 januari 1990.

Det nya *rådet mot skadliga våldsskildringar* har i uppgift att samordna verksamhet mot skadliga våldsskildringar och kommer, i samarbete med biografbyrån, att etablera ett kontaktnät med myndigheter och frivilliga organisationer i landet. Medel till rådets verksamhet anvisas under anslaget A2. Utredningar m. m. och rådet förfogar därtill över bidrag från den allmänna arvsfonden.

Jag anser att biografbyråns organisation och resurser är väl avpassade för uppgiften att granska de filmer som skall visas offentligt utan onödiga dröjsmål för filmdistributörerna. Den förenkling av censurkriterierna som företogs i och med att den nya lagen om granskning och kontroll av filmer och videogram antogs av riksdagen innebär i huvudsak en anpassning till praxis och kan således inte väntas förändra granskningsverksamheten.

Biografbyrån bör för budgetåren 1991/92 – 1993/94 få en treårig budgetram. Byrån har också lämnat underlag till treårsbudgetering i form av en fördjupad anslagsframställning. Enligt min mening bör således byrån för denna period få en budgetram, inom vilken byrån har frihet att själv fördela medel mellan olika typer av resurser. Jag har för budgetåret 1991/92 beräknat en besparing genom effektivisering om 0,5 %.

Den förändring i lagen om granskning och kontroll av filmer och videogram som jag föreslår nu är en mindre justering av skyldigheten att förhandsgranska film så att dokumentärfilm som visas på muséer i deras normala utställningsverksamhet inte skall behöva granskas av biografbyrån. Förslag till lagändringen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10. 11.*

Lagförslaget rör i och för sig ett sådant ämne som avses i 8 kap. 18§ andra stycket i regeringsformen. Enligt min mening är dock frågan sådan att lagrådets yttrande skulle sakna betydelse.

Frågan om hanteringen av **fraktstödet** som hittills hafts om hand av biografbyrån bör behandlas i en särskild proposition om filmstöd som jag kommer att föreslå regeringen att förelägga riksdagen i början av år 1991. Medel för fraktstöd bör i avvaktan på denna proposition föras upp med ett

oförändrat belopp under ett särskilt anslag på statsbudgeten. Jag återkommer till detta i det följande.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om ändring i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram,
2. godkänna att den huvudsakliga inriktningen av verksamheten inom ansvarsområdet för statens biografbyrå skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag,
3. till *Statens biografbyrå* anvisa ett ramanslag för budgetåret 1991/92 på 7 554 000 kr.

H 2. Fraktstöd för film

Hemställan

Med hänvisning till vad jag anfört i det föregående anslaget H 1. Statens biografbyrå hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

4. i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Fraktstöd för film* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 1 213 000 kr.

H 3. Filmstöd

Föredragandens överväganden

Som jag har angett i det föregående, avser jag att senare föreslå regeringen att för riksdagen vid 1990/91 års riksmöte lägga fram en särskild proposition om den framtida statliga filmpolitiken.

I propositionen kommer att anmälas resultatet av de förhandlingar som förts mellan staten, filmbranschen och videobranschen om ett fortsatt avtalsförhållande efter det att 1982 års film- och videoavtal har upphört att gälla. I avvaktan på den särskilda propositionen bör detta anslag föras upp i förslaget till statsbudget för budgetåret 1991/92 med preliminärt beräknat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

5. i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Filmstöd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag av 55 739 000 kr.

H 4. Stöd till fonogram och musikalier

1989/90	Utgift	9 207 134	Reservation	4 465 882
1990/91	Anslag	10 566 000		
1991/92	Förslag	11 289 000		

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1982:505) om statsbidrag för framställning och utgivning av fonogram. Under anslaget utgår också bidrag till Musikaliska akademien för utgivning av den musikhistoriska fonogramantologin Musica Sveciae och för notutgivning av äldre svenska tonsättares verk. Utgivningen av fonogramantologin regleras i ett avtal mellan staten och akademien träffat den 25 juni 1987. Vidare finns under anslaget medel för information och utgivning av noter. Stöd utgår även till distribution av fonogram. Detta stöd regleras i ett avtal mellan staten och CDA Distribution AB träffat den 14 juni 1990. Avtalet gäller till utgången av juni 1991.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Stöd till fonogram-produktion	4 940 000	+ 198 000
2. Stöd till fonogram-distribution	1 000 000	+ 40 000
3. Stöd till utgivning av en musikhistorisk fonogramantologi	2 588 000	+ 404 000
4. Stöd till utgivning av äldre svenska tonsättares verk	334 000	+ 13 000
5. Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM) – Svensk Musik för information och utgivning av noter	1 704 000	+ 68 000
	10 566 000	**+ 723 000**

Statens kulturråd, m. fl.

Kulturrådet föreslår en ökning av anslagsposten 1 med 743 000 kr. varav 543 000 kr. som kompensation för årets prisökningar och 200 000 kr. till marknadsföring m. m. främst av fonogramproduktioner för barn.

2. Utgivningen av fonogramantologin Musica Sveciae fortgår nu i den takt som eftersträvades vid projektets början. Musikaliska Akademien begär för budgetåret 1991/92 ett belopp på 4 440 000 kr. Av detta belopp avser 300 000 kr. överföring av LP-skivor till CD. (+ 1 852 000 kr.)

3. Musikaliska akademiens styrelse beräknar kostnaderna för utgivning av noter till äldre svenska tonsättares verk till totalt 410 000 kr. (+ 66 000 kr.)

4. För allmän information till utlandet om svensk musik samt medel för katalogisering, notutgivning, utskrifter och tryckning begär STIM-Svensk

Musik 4 milj. kr. STIM-Svensk Musik anför i detta sammanhang att den svenska staten tar ett mindre kostnadsansvar än vad som görs i jämförbara länder. Den begärda höjningen motiveras särskilt med behov inom notutskrifts- och notutgivningsområdena. (+2 856 000 kr.)

5. För den fonogramdistribution som Compact (f. d. Caprice) Distribution AB (CDA) utför har kulturrådet föreslagit 1 100 000 kr. i verksamhetsbidrag för budgetåret 1991/92. Bolaget, som ägs till 20 % av Svenska Rikskonserter och till 80 % av en rad mindre fonogramproducenter, fick för perioden 1988–1990 ett statsbidrag av engångskaraktär om sammanlagt 3 milj. kr. Bakgrunden till förslaget är önskemålet om att möjliggöra en fortsatt distribution av kvalitetsfonogram. Den distributionsväg som CDA erbjuder är för många små bolag den enda möjligheten att få tillgång till en professionell hantering.

Föredragandens överväganden

Fonograbranschen som helhet har under det gångna året alltjämt haft en god ekonomi. Flera mindre bolag som främst ger ut svensk musik har dock ekonomiska problem. De fonogram som dessa bolag producerar finns inom genrer där stora upplagor är sällsynta och där man sällan kan förvänta sig att företagen kan fortleva enbart på marknadens villkor. Samtidigt är det från kulturpolitisk synpunkt mycket angeläget att svensk musik och svenska artister får tillfälle att komma ut på marknaden – särskilt med tanke på den svenska marknadens stora inslag av utländsk musik, utländska artister och musiktexter på andra språk än svenska. Stödet till inspelningar av svensk musik och svenska artister bör därför fortsätta.

Det är emellertid angeläget att stöd också kan ges till marknadsföring och distribution av fonogram så att den breda allmänheten uppmärksammas på att det finns ett utbud av svensk musik utanför de stora bolagens sfär. Under innevarande budgetår har därför avtal slutits med distributionsbolaget CDA Distribution AB, vilket innebär att staten stöder distributionen av mindre bolags produktioner av svensk musik.

Kulturrådet avser att under nästa budgetår göra en särskild insats för att stödja distribution av fonogram för barn.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

6. till *Stöd till fonogram och musikalier* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 11 289 000 kr.

Dagspress och tidskrifter

H 5. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden

1989/90	Utgift	3 111 000
1990/91	Anslag	4 170 000
1991/92	Förslag	4 679 000

Presstödsnämnden har till uppgift att fördela det statliga stödet till dagspressen i enlighet med pressstödsförordningen (1990: 524) och förordningen (1988: 673) med instruktion för presstödsnämnden. Därutöver har nämnden enligt sin instruktion till uppgift att följa och analysera den ekonomiska utvecklingen för olika tidningsgrupper och övriga väsentliga förändringar inom pressen samt att rapportera om utfallet av de pressstödjande åtgärderna och om förändringar inom tidningsägandet.

Taltidningsnämnden har till uppgift att fördela det statliga stödet till radio- och kassettidningar enligt förordningen (1988: 582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar och förordningen (1988: 674) med instruktion för taltidningsnämnden.

De två nämndernas förvaltningsuppgifter fullgörs av presstödsnämndens kansli.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	3 997 000	+ 353 000
(därav lönekostnader)	(2 362 000)	(+ 271 000)
2. Lokalkostnader	173 000	+ 156 000
	4 170 000	**+ 509 000**

Presstödsnämnden

Den nya presstödsförordningen (1990: 524) gäller fr. o. m. den 1 juli 1990. De nya reglerna om driftsstöd tillämpas dock även på stöd som avser år 1990. Verksamheten präglas av arbetet med att anpassa presstödets tillämpning till de nya stödformerna samt av den starka expansionen inom taltidningsverksamheten. För budgetåret 1991/92 har nämnden räknat med en resurstilldelning som realt motsvarar 98,5 % av 1990/91 års anslag och som bör medge att nuvarande och tillkommande arbetsuppgifter kan fullgöras. Nämnden har härvid utgått från oförändrade personal- och lokalkostnader.

Föredragandens överväganden

Som ett led i de generella åtgärderna för rationalisering av den statliga administrationen har jag beräknat att förevarande anslag reduceras med 0,5 % under budgetåret 1991/92. (– 24 000 kr.)

Vid min medelsberäkning har jag räknat med en viss kompensation för pris- och löneutvecklingen.

Mot denna bakgrund beräknar jag att anslaget bör räknas upp med 509 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

7. till *Presstödsnämnden och taltidningsnämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 679 000 kr.

H 6. Driftsstöd till dagspressen

1990/91	Anslag	433 700 000
1991/92	Förslag	440 300 000

Presstödsnämnden

För år 1990 har t. o. m. augusti månad 74 dagstidningar beviljats sammanlagt 436 987 500 kr. i *driftsstöd*. Ytterligare driftsstöd för år 1990 beräknas uppgå till ca 2,3 milj. kr, dvs. totalt för året 439,3 milj. kr. För budgetåret 1991/92 bedömer nämnden att anslagsbehovet till följd av nytillkommande stödberättigade dagstidningar kommer att öka med 6,6 milj. kr. till 440 300 000 kr. (+ 6,6 milj. kr.).

Föredragandens överväganden

I prop. 1989/90:78 om reformerat presstöd redovisade regeringen sina överväganden med anledning av dagstidningskommitténs betänkande (SOU 1988:48) Reformerat presstöd. Riksdagen godtog i allt väsentligt regeringens förslag (1989/90:KU31, rskr. 302).

Det nya driftsstödet innebär bl. a. att stödet till hög- och medelfrekventa dagstidningar nu baseras på upplaga i stället för som tidigare på pappersförbrukning. Det är ännu för tidigt att dra några definitiva slutsatser om driftsstödets effektivitet.

Presstödsnämnden har av regeringen, i enlighet med riksdagens beslut (jfr 1989/90:KU31 s. 9–12, 14), tilldelats ett uppdrag avseende stöd till tidningar på annat språk än svenska. Nämnden har av regeringen även givits ett uppdrag avseende reduktion av stödbelopp i särskilda fall (jfr 1989/90:KU31 s. 14–15, 25). Båda uppdragen skall redovisas för regeringen senast i anslutning till att presstödsnämnden lämnar sin anslagsframställning för budgetåret 1993/94.

Jag beräknar anslaget i överensstämmelse med presstödsnämndens förslag. Anslaget bör föras upp med 440 300 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

8. till *Driftsstöd till dagspressen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 440 300 000 kr.

H 7. Utvecklingsstöd till dagspressen

1990/91	Anslag	35 800 000
1991/92	Förslag	35 800 000

Anslaget har tillförts den behållning på 28 995 978 kr. som fanns kvar under det tidigare anslaget G 6. Lån till dagspressen vid utgången av budgetåret 1989/90.

Presstödsnämnden

Under budgetåret 1989/90 har *utvecklingsbidrag* beviljats och utbetalats till tolv tidningar med sammanlagt 5 171 600 kr. *I samverkansbidrag* har utbetalats 3 550 000 kr. av tidigare beviljat stöd. Dessutom har 3 200 000 kr. beviljats, men ännu inte börjat utbetalas, för ett samverkansprojekt. Totalt återstår 7 milj. kr. att utbetala i redan beviljade samverkansbidrag.

Under budgetåret 1989/90 har det tidigare beviljade lånet på 175 milj. kr. till gemensam tryckerianläggning för Svenska Dagbladet och Aftonbladet utbetalats. Dessutom har lån på sammanlagt 26 400 000 kr. till ytterligare tre företag utbetalats. Några ytterligare lån har inte beviljats. I och med utgången av budgetåret 1989/90 upphörde möjligheten att bevilja lån ur pressens lånefond. Samtliga lån skall vara slutamorterade år 2005.

Den nya stödordningen innebär att utvecklingsbidrag och samverkansbidrag ersatts av *utvecklingsstöd* fr. o. m. den 1 juli 1990. Tidigare beslut om samverkansbidrag kommer att belasta detta anslag. 34 tidningar har t. o. m. november månad ansökt om utvecklingsstöd. Presstödsnämnden har under samma period fattat beslut om sådant stöd till 20 tidningar om totalt 35 307 000 kr. Åtta ansökningar har avslagits. För budgetåret 1991/92 begär nämnden oförändrat 35 800 000 kr.

Föredragandens överväganden

Det nya och mer flexibla utvecklingsstödet infördes för att stimulera strukturrationaliseringar hos tidningsföretagen. Det stora antalet ansökningar om utvecklingsstöd som inkommit till presstödsnämnden tyder på en glädjande ambition hos tidningsföretagen att vidta sådana åtgärder.

Riksdagen beslutade våren 1990 (jfr prop. 1989/90: 78 s. 43–44, 55, KU31 s. 20, 25) att särskilda medel engångsvis skulle anvisas för utbildning i tidningsledning. Överläggningar pågår f. n. med företrädare för universitetet i Göteborg om att förlägga sådan utbildning dit.

Jag beräknar anslaget i överensstämmelse med presstödsnämndens förslag. Anslaget bör föras upp med 35 800 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

9. till *Utvecklingsstöd till dagspressen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 35 800 000 kr.

H 8. Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till dagspressen

1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Presstödsnämnden

Frågan om statlig kreditgaranti har hittills inte aktualiserats i något fall. För budgetåret 1991/92 begär nämnden oförändrat 1 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar anslaget i överensstämmelse med presstödsnämndens förslag. Anslaget bör föras upp med 1 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

10. till *Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till dagspressen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 9. Distributionsstöd till dagspressen

1990/91	Anslag	79 500 000
1991/92	Förslag	79 500 000

Presstödsnämnden

Under budgetåret 1989/90 betalade nämnden ut sammanlagt 59 178 539 kr. i *samdistributionsrabatt* för drygt 996 miljoner samdistribuerade tidningsexemplar. Den nya presstödsförordningen innebär att samdistributionsrabatten fr. o. m. den 1 juli 1990 ersatts av *distributionsstöd*. För budgetåret 1990/91 räknar nämnden med ett utfall som i huvudsak motsvarar de anvisade medlen. För budgetåret 1991/92 begär nämnden oförändrat 79 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

Det nya distributionsstödet innebär att antalet rabattnivåer ökats från tre till fyra och att öresbeloppen på varje nivå höjts. Syftet med förändringen var att säkra en fortsatt samordnad tidningsdistribution. Med nuvarande stödnivåer bör det vara möjligt för presstödsnämnden, tillsammans med distributionsföretagen och tidningsföretagen, att främja ett rationellt distributionssystem som tillgodoser de övergripande målen för presspolitiken.

Jag beräknar anslaget i överensstämmelse med presstödsnämndens förslag. Anslaget bör föras upp med 79 500 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

11. till *Distributionsstöd till dagspressen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 79 500 000 kr.

H 10. Stöd till kulturtidskrifter

1989/90	Utgift	19 814 380	Reservation	7 767
1990/91	Anslag	20 194 000		
1991/92	Förslag	21 002 000		

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1977: 393) om statligt stöd till kulturtidskrifter.

Statens kulturråd, m. fl.

För budgetåret 1990/91 har hittills 306 tidskrifter ansökt om stöd. Bidrag har beviljats till 216 tidskrifter med belopp mellan 5 000 och 240 000 kr.

För att verksamheten vid tidskriftsverkstäderna i Göteborg och Luleå skall erhålla stabilitet och en omfattning som motsvarar tidigare etablerade verkstäder begär kulturrådet särskilda medel. (+ 800 000 kr.)

Kulturrådet avser att pröva möjligheterna att etablera tidskrifter som läromedel och pedagogiskt hjälpmedel i skolan och begär medel för att kunna utveckla en sådan verksamhet. (+ 600 000 kr.)

Kulturrådet begär också medel dels för att registrera kulturtidskrifter i databasen Artikel-Sök, dels för olika utvecklingsinsatser, bl. a. inläsning av kulturtidskrifter på kassett och utvidgat samarbete med bokhandeln. (+ 700 000 kr.)

I övrigt räknar kulturrådet med en priskompensation om 11%. (+ 2 221 000 kr.)

Synskadades riksförbund har i en skrivelse föreslagit att en treårig försöksverksamhet skall startas med inläsning av tidskrifter och begärt särskilda medel för detta ändamål.

Föredragandens överväganden

Även under nästa budgetår bör högst 1 milj. kr. av stödet få användas för utvecklingsinsatser när det gäller marknadsföring, teknikutveckling och utbildning i bl. a. ekonomi, juridik, administration och teknik. Som jag tidigare under anslaget G 1. Statens kulturråd har anfört, bör kulturrådets kostnader i samband med distribution av kulturtidskrifter rymmas inom nämnda belopp.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Framställningarna i övrigt föranleder inga åtgärder från min sida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

12. till *Stöd till kulturtidskrifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 21 002 000 kr.

H 11. Stöd till radio- och kassettidningar

1989/90	Utgift	38 241 163[1]
1990/91	Anslag	57 991 000
1991/92	Förslag	63 555 000

[1] Tidigare reservationsanslag.

Från anslaget utgår stöd enligt förordningen (1988: 582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar. Frågor om stöd prövas sedan den 1 juli 1988 av taltidningsnämnden i enlighet med nämnda förordning och förordningen (1988:674) med instruktion för taltidningsnämnden. Nämnden skall också handlägga ärenden om fördelning av mottagarutrustningar för radiotidningar och bedriva visst utvecklingsarbete.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Bidrag till utgivningsverksamhet m. m.	57 450 000	+ 5 521 000
2. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden för utbildnings- och utvecklingsverksamhet	541 000	+ 43 000
	57 991 000	**+ 5 564 000**

Taltidningsnämnden

Under budgetåret 1989/90 har totalt 52,5 milj. kr. av de anvisade medlen under anslaget inkl. ingående reservation förbrukats. Därav avser 33,8 milj. kr. bidrag till 38 tidningsföretag för utgivningsverksamhet. Resterande belopp avser inköp av radiotidningsmottagare, utbildningsverksamhet samt ersättning till televerket för service, sändningskostnader m. m.

I augusti 1990 utkom 38 dagstidningar med taltidningsutgåva. Därav utkom sju tidningar som kassettidning och 31 som radiotidning. Av radiotidningarna distribueras för närvarande tre tidningar genom den s. k. RATS-metoden (radiosända talsyntestidningar för synskadade). Taltidningsnämnden har beslutat om preliminär ersättning och meddelat sändningstillstånd för ytterligare sju tidningar. Underhandskontakter förekommer därutöver med ytterligare ett tjugotal tidningar, som visat intresse för verksamheten. Nämndens anslagsframställning baseras på att ett 15-tal tidningar tillkommer under innevarande och nästa budgetår. Verksamheten antas därför omfatta ca 60 tidningar under nästa budgetår.

Om pågående fältförsök med RATS ger ett positivt resultat bör enligt nämnden utbyggnadstakten av RATS-mottagare öka.

För budgetåret 1991/92 begär nämnden för bidrag till utgivningsverksamhet m. m. 83 790 000 kr. (+26 340 000 kr.).

För utbildnings- och utvecklingsverksamhet begär nämnden oförändrat belopp, dvs. 541 000 kr.

I en skrivelse den 26 april 1990 föreslår taltidningsnämnden att även organisationer, institutioner och vårdinrättningar, som betjänar synskadade, skall få rätt att abonnera på redigerade taltidningar. Förslaget innebär att institutionerna i likhet med den enskilde synskadade skall få disponera mottagarutrustningen kostnadsfritt.

Regeringen uppdrog den 15 mars 1990 åt taltidningsnämnden att senast i anslutning till att nämnden lämnar förslag till anslagsframställning för budgetåret 1991/92 lämna förslag till hur bestämmelserna i förordningen (1988:582) om statligt stöd till radio- och kassettidningar kan preciseras. Nämnden har redovisat sina förslag, vilka i huvudsak innebär följande.

Den avgörande principen för ersättning till taltidningarna är att tidningarna skall erhålla full nettokostnadstäckning. Nämnden utgår emellertid i sina bedömningar av tidningsföretagens yrkanden från ett antal riktvärden för olika kostnader. Företagen har uppmanats att successivt anpassa sig till riktvärdena. Vissa variationer måste emellertid accepteras. En författningsreglering riskerar att slå sönder det samarbete som finns i dag och skulle kunna uppfattas som att staten vill dra sig ur det åtagande som principen om full nettokostnadstäckning representerar. Nämndens tillämpningar av riktvärdena har hittills inneburit att verksamheten kunnat bedrivas till lägre kostnad än vad som en gång beräknades av taltidningskommittén.

I genomsnitt uppgick vid det senaste budgetårsskiftet kostnaderna för radiotidningarna till 12 000 kr. per abonnent och år. Beroende främst på antalet abonnenter per tidning varierar kostnaden mellan 6 000 kr. och ca 40 000 kr. per abonnent. Ett utbyggt RATS-system beräknas kosta ca 5 000 kr. per abonnent. Både för radiotidningsmottagarna och RATS-mottagarna beräknas fem års avskrivningstid.

Nämnden har, när det gäller sändningstillstånd för radiotidning, som riktpunkt att tidningen skall nå minst tio abonnenter per sändare. Om antalet abonnenter är färre uppmanas företagen att i stället distribuera den inlästa tidningen på kassett via posten.

Nämnden anser att förordningen lämnar utrymme för nämnden att ställa villkor eller krav när det gäller minsta antal abonnenter. Nämnden avråder från en förordningsändring som innebär att gränser införs som utesluter små tidningar och lågtäckningstidningar från möjligheten att ge ut en taltidningsversion.

I enlighet med sitt uppdrag har nämnden uppmanat tidningsföretagen att prioritera marknadsföringen. Tidningsföretagens aktiviteter sker i stor utsträckning i samarbete med Synskadades riksförbunds lokala organisationer.

Sammanfattningsvis är taltidningsnämnden inte beredd att förorda en ökad författningsstyrning av verksamheten. Nämnden anser det inte behövligt att införa ökat författningsstöd för att kunna tillämpa riktvärden och schabloner vid prövning av ersättning till tidningsföretagen. Enligt

nämnden tillgodoses målsättningen om snabb utbyggnad under effektiv kostnadskontroll bäst med stöd av förordningen i nuvarande utformning.

Föredragandens överväganden

I regeringens proposition (1987/88: 145) om stöd till radio- och kassettidningar föreslogs att verksamheten skulle byggas ut och permanentas. Ambitionen för utgivningen angavs vara att den inom en femårsperiod skulle omfatta ett femtiotal tidningar till en total kostnad av ca 55 milj. kr. i 1987 års prisläge.

Riksdagen beslutade (KU 1987/88: 39, rskr. 291) i enlighet med regeringens förslag att verksamheten skulle permanentas och gav samtidigt regeringen till känna vad utskottet hade anfört om utgivningstakten. Utskottet hade i denna fråga uttalat att 50 dagstidningar endast skulle ses som ett delmål som borde uppnås så snart som möjligt. Skulle det ske inom kortare tid än fem år, skulle det enligt riksdagens mening vara en stor framgång. Samtidigt uttalades att riksdagen borde vara beredd att ompröva anslagets storlek, så att inte medelsbrist skulle hindra de tidningar som så önskade att få anslag för utgivande av radio- och kassettidningar.

Vid behandlingen av 1989 års budgetproposition beslutade riksdagen (1988/89:KU23, rskr. 105) att – med hänvisning till svårigheter att bestämma det faktiska medelsbehovet för budgetåret 1989/90 – ändra anslagsbeteckningen på stödanslaget från reservationsvis till förslagsvis.

Radio- och kassettidningarna spelar en mycket viktig roll för synskadade både när det gäller den demokratiska processen i samhället och i fråga om tillgången till information i vid bemärkelse. Jag kunde därför i fjolårets budgetpropositon konstatera att det var glädjande att utgivningen av taltidningar så snabbt kunnat nå en så betydande omfattning, men att framgången inte varit lika stor när det gällde att nå ut till de synskadade. Jag framhöll därvid betydelsen av att ett så omfattande stöd från staten följs av ett rimligt brett utnyttjande inom målgruppen. Det kunde, menade jag, vara svårt att motivera ett stöd av den enskilda prenumerationen i den storleksordning som då var aktuell, nämligen en subvention upp till 40 000 kr. Mot den bakgrunden ansåg jag det angeläget att taltidningsnämnden uppmanade tidningsföretagen att vidta kraftfulla marknadsföringsåtgärder i syfte att väsentligt öka antalet prenumerationer per tidning och därmed sänka kostnaderna per prenumerant till rimliga nivåer. Taltidningsnämnden fick i uppdrag att lämna förslag till hur stödförordningen skulle kunna preciseras samt redovisa vilka åtgärder som vidtagits när det gäller marknadsföring m. m. Jag räknade med att därefter återkomma till regeringen med förslag om att inhämta riksdagens godkännande av riktlinjer för bidragsverksamheten.

I december 1990 hade – enligt vad jag erfarit – 43 tidningar startat utgivning med sammanlagt drygt 4 000 abonnenter. Subventionen per abonnemang ligger för närvarande på mellan ca 6 000 och 50 000 kr. När det gäller lågfrekventa tidningar kan subventionen i något enstaka fall uppgå till 150 kr. per tidningsexemplar och abonnemang. Det är enligt min mening svårt att försvara stödbelopp till enskilda prenumeranter i nämnda

storleksordningar. Med nuvarande regler skulle stödnivåerna för tillkommande tidningar kunna bli ännu högre. Mot den här angivna bakgrunden och med tanke på det statsfinansiella läget anser jag att det finns anledning att ompröva det nuvarande regelsystemet. Ett femtiotal tidningar bör ses som ett mål för femårsperioden, dvs. i och med utgången av budgetåret 1992/93. Jag föreslår också att anslaget återgår till att bli reservationsvis betecknat. Efter femårsperioden bör mål och regler omprövas med utgångspunkt i vunna erfarenheter, bl. a. tillämpningen av ny teknik.

Enligt min mening bör principerna om god geografisk spridning och politisk mångfald av deltagande tidningsföretag samt principen att dessa skall erhålla full nettokostnadstäckning även i fortsättningen ligga till grund för bidragsgivningen.

Vad jag här har anfört innebär att i ett utbyggt skede ytterligare omkring sju tidningar bör rymmas inom stödordningen, varav några planeras starta redan innevarande budgetår. Tillkommande tidningar bör i första hand höra till kategorin lågfrekventa. Under de två kommande budgetåren bör det således finnas resurser för ytterligare några tidningar att starta. Jag har för detta ändamål beräknat en realförstärkning av anslaget med 1,5 milj. kr. I den mån resurserna så medger bör det även i fortsättningen finnas möjlighet att successivt bygga ut RATS-systemet.

För att tillgodose den geografiska principen bör tidningar som i fortsättningen startar utgivningsverksamhet i första hand höra hemma i de län som för närvarande saknar taltidning. I dessa områden kan också spridningen av rikstidningar på kassett få betydelse. Den politiska mångfalden kan tillgodoses genom att rikstidningarna successivt görs tillgängliga i hela landet.

Som jag nyss angett bör även principen om full nettokostnadstäckning för utgivande tidningsföretag fortsätta att gälla. För att uppnå bästa möjliga hushållning och effektivitet krävs även i fortsättningen en noggrann prövning av tidningsföretagens bidragsansökningar. Taltidningsnämnden bör i samarbete med företagen kunna hänvisa till de kostnadsschabloner som nämnden utarbetat och i förekommande fall anvisa alternativa kostnadseffektiva lösningar. Schablonerna bör vara så konstruerade att tidningsföretagen kan erhålla full täckning för de kostnader i verksamheten som nämnden bedömer vara rimliga

I min anmälan till fjolårets budgetproposition diskuterade jag även möjligheten att skärpa gränsen för lägsta antalet abonnenter, något som taltidningsnämnden avråder från, eftersom det kan utesluta små tidningar och lågtäckningstidningar från möjligheten att ge ut en taltidningsversion. För egen del anser jag i stället att ett högstsatt stödbelopp per abonnemang – eller när det gäller lågfrekventa tidningar per tidningsexemplar och abonnemang – bör utgöra beräkningsgrund för det bidrag ett tidningsföretag kan erhålla. Enligt min mening bör storleken av subventionen per abonnemang under nästa budgetår vara högst 25 000 kr. På motsvarande sätt bör högsta bidragsbelopp per exemplar och abonnemang för lågfrekventa tidningar inte överstiga 100 kr. De tidningsföretag som i dag har ännu högre subvention per abonnemang bör, innan preliminär ersättning beviljas, vidta åtgärder för att under nästa budgetår öka antalet prenume-

rationer och därigenom sänka det genomsnittliga subventionsbeloppet. Om detta skulle visa sig vara ogörligt bör verksamheten avvecklas under budgetåret 1991/92. De högstsatta stödbeloppen bör enligt min mening inte låsas för någon längre tid. Det bör i fortsättningen ankomma på regeringen att efter förslag från nämnden ange högsta belopp för dessa ändamål.

Det ekonomiska utrymme, som eventuellt kan komma att frigöras genom att någon tidning inte klarar de här angivna subventionsgränserna, bör i första hand användas för att utvidga RATS-systemet.

Mot bakgrund av vad jag nyss anfört om behovet av marknadsföringsinsatser och av att antalet abonnenter utökas anser jag det motiverat, att även institutioner och organisationer samt vårdinrättningar där synskadade och andra handikappade stadigvarande vistas, skall få rätt att teckna abonnemang på redigerade taltidningar. Med tanke på de relativt höga kostnaderna för mottagarutrustning och det särskilda behovet av abonnentutbildning bör dessa institutioner etc. inte omfattas av det s. k. RATS-systemet. Även denna abonnentgrupp bör emellertid få disponera mottagarutrustning kostnadsfritt. I likhet med taltidningsnämnden anser jag att möjligheten att abonnera till kraftigt sänkt pris däremot inte bör gälla för institutioner och motsvarande.

Efter hand som taltidningsverksamheten byggs ut bör det vara möjligt att använda de medel som anvisats under anslagsposten 2. Presstödsnämnden och taltidningsnämnden för utbildnings- och utvecklingsverksamhet även för utbildning av RATS-abonnenter.

Jag har räknat med en viss realförstärkning av anslagsposten 1. Bidrag till utgivningsverksamhet m. m. (+ 1 500 000 kr.) Vid min medelsberäkning i övrigt har jag räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

13. godkänna de av mig förordade ändringarna i grunderna för stödet till radio- och kassettidningar,

14. till *Stöd till radio- och kassettidningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 63 555 000 kr.

H 12. Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur

1989/90	Utgift	6 384 000
1990/91	Anslag	7 569 000
1991/92	Förslag	7 634 000

Enligt stiftelsens nuvarande stadgar, som fastställdes av regeringen den 22 juni 1988, har stiftelsen till ändamål att äga och ge ut en nyhetstidning för begåvningshandikappade samt att ombesörja utgivning av lättlästa böcker (LL-böcker). Tidningen bör utformas så att den blir till nytta även för andra grupper med läshandikapp. Bokutgivningen bör koncentreras till

böcker för sådana vuxna läsare som har särskilt stora och inte tillgodosedda läsbehov, framför allt begåvningshandikappade personer.

Mellan staten och stiftelsen träffades den 21 juni 1990 avtal för perioden den 1 juli 1990 – den 30 juni 1993. Avtalet reglerar bl. a. frågor om bidrag till stiftelsens verksamhet och om prenumerationsavgift för tidningen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Utgivning av Nyhetstidningen 8 SIDOR	3 381 000	+ 270 000
2. Utgivning av lättläst litteratur	3 688 000	+ 295 000
	7 069 000[1]	**+ 565 000**

[1] Härtill kommer 500 000 kr. avseende en ökning av stiftelsekapitalet.

Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur (LL-stiftelsen)

1. LL-stiftelsen har redovisat erfarenheterna från verksamheten med Nyhetstidningen 8 SIDOR och utgivningen av LL-böcker samt planer för den framtida bokutgivningen.

För 8 SIDOR har upplagan utvecklats och uppgår i november 1990 till 6 200 exemplar. Kassettversionen för dem som behöver ett extra stöd för att kunna tillgodogöra sig innehållet i tidningen motsvarar i abonnentantal ungefär 30 % av den tryckta upplagan.

2. Stiftelsen anser att tidningsutgivningen bör öka med fyra till fem nummer per år till full veckoutgivning vilket varit stiftelsens ursprungliga ambition. Tidningen bör även i olika avseenden utvecklas och förbättras som nyhetsorgan. Anslagsposten för utgivning av Nyhetstidningen 8 SIDOR bör därför höjas med 27%. (+914 000 kr.)

3. Bokutgivningen bör kunna omfatta minst ett 20-tal titlar per år samtidigt som marknadsföringsinsatserna bör öka. Anslagsposten för utgivning av lättläst litteratur bör räknas upp med 47,5%. (+1 752 000 kr.)

4. Stiftelsen begär att medlen i sin helhet skall betalas ut vid ingången av budgetåret 1991/92.

5. Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna har i en skrivelse bl. a. begärt att LL-stiftelsen anvisas särskilda medel för att ge ut en lättläst uppslagsbok.

Föredragandens överväganden

Vid min medelsberäkning har jag tagit hänsyn till kostnadsutvecklingen inom bl. a. den grafiska branschen. Jag räknar med en ökning av medelsbehovet härför om sammanlagt 565 000 kr.

Framställningarna i övrigt föranleder inga förslag från min sida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

15. till *Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 7 634 000 kr.

Litteratur

H 13. Litteraturstöd

1989/90	Utgift	35 928 111	Reservation	10 502 584
1990/91	Anslag	35 715 000		
1991/92	Förslag	38 724 000		

Från anslaget utgår stöd till utgivning av litteratur enligt förordningen (1978:490) om statligt litteraturstöd. De ändamål som får stöd under anslaget framgår av följande sammanställning.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Utgivningsstöd	28 376 000	+ 2 853 000
2. Stiftelsen Litteraturfrämjandet för utgivning av En bok för alla samt läsfrämjande åtgärder för barn och ungdom	7 261 000	+ 153 000
3. Kommittén för översättning till svenska av finsk facklitteratur	78 000	+ 3 000
	35 715 000	**+ 3 009 000**

Statens kulturråd, m. fl.

1. Statens kulturråd föreslår för utgivningsstödet en prisomräkning med 9% med hänsyn till kostnadsutvecklingen inom den grafiska industrin.

2. Kulturrådet begär för utgivningsstödet, förutom prisomräkning, 1,8 milj. kr. i realförstärkning. Stödbeloppet har successivt under 1980-talet minskat med en tredjedel i fast penningvärde. Detta har medfört att resp. titel erhåller mindre stöd än tidigare och att urvalskriterierna som tillämpas av kulturrådet hårdnar, vilket kan få negativa konsekvenser för utgivningen.

3. Högst 1 370 000 kr. bör avsättas för kostnader för arvoden m. m. i samband med fördelningen av utgivningsstödet.

4. I skrivelse den 13 februari 1990 redovisar kulturrådet sina erfarenheter av utgivningen av en klassikerserie för skolans behov. I början av år 1991 kommer utgivningen att sammanlagt omfatta 56 titlar, vilka samtliga skall lagerhållas och marknadsföras fram till slutet av år 1993 eller så långt medlen räcker. Den hittills uppnådda försäljningen vittnar om att det

finns ett reellt behov i skolan av god skönlitteratur i attraktivt och hållbart utförande till förmånligt pris. Kulturrådet föreslår därför att utgivningen skall få fortsätta tills serien omfattar sammanlagt 100 titlar. För detta ändamål begär kulturrådet 18 milj. kr. Beloppet föreslås utgå med 3 milj. kr. per år under sex år. För urval m. m. för den föreslagna förlängningen av klassikerserien bör under budgetåret 1991/92 högst 135 000 kr. få avsättas.

5. Stiftelsen Litteraturfrämjandet begär, förutom att stödet för utgivning av En bok för alla förstärks, att bidraget till läsfrämjande insatser på arbetsplatser permanentas och samtidigt räknas upp med 100 000 kr. till sammanlagt 600 000 kr. Bidraget bör anvisas under en särskild anslagspost. (+ 100 000 kr.)

6. För läsfrämjande insatser för barn i förskola och skola begär Litteraturfrämjandet ett särskilt projektbidrag under ett eller flera år. (+400 000 kr.)

7. Expertkommittén för översättning av finskspråkig facklitteratur till svenska betonar att principen om lika stort bidrag från Finland och Sverige talar för att det svenska bidraget höjs. Kommittén anhåller därför om förstärkning av bidraget. (+42 000 kr.)

8. Svenska Fotografernas förbund, Föreningen Svenska Tecknare och Konstnärernas Riksorganisation har i en gemensam framställning begärt att en särskild stödordning inom utgivningsstödet skall inrättas för bildboken. För detta ändamål bör anslagsposten 1 under förevarande anslag förstärkas. (+4 500 000 kr.) En framställning har också inkommit med begäran om att utgivningsstöd bör kunna utgå till bibliografier.

9. Stiftelsen svensk dramatik m. fl. har i en skrivelse begärt att ett speciellt efterhandsstöd bör inrättas för publicering av svensk dramatik i tidskrifter. Statens kulturråd har yttrat sig över skrivelsen och bl. a. anfört att dramatiken nu ingår som en särskild stödkategori inom utgivningsstödets stödordningar Ny svensk skönlitteratur och Skönlitteratur för vuxna i översättning. Enligt rådet förefaller tidskriftspublicering av nyskrivna svenska pjäser vara en möjlig metod att mångfaldiga dessa verk. Kostnaderna för att stödja publicering av ett tiotal verk beräknas till ca 100 000 kr., en summa som enligt rådet inte ryms inom nuvarande ram för utgivningsstödet. Under förutsättning att erforderliga medel ställs till förfogande vill kulturrådet inte avvisa det i skrivelsen framförda förslaget.

Föredragandens överväganden

I propositionen om litteratur och folkbibliotek (prop. 1984/85: 141) föreslogs att staten skulle ta initiativ till utgivning av en klassikerserie för grundskolans högstadium och gymnasieskolan. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag (KrU: 21, rskr. 392). Därefter har sedan år 1986 i samarbete med olika bokförlag 48 titlar kunnat ges ut och säljas till skolan. Inom kort kommer ytterligare åtta titlar att ges ut. I september 1990 hade totalt ca 330 000 volymer sålts. Med tanke på den framgång som klassikerserien rönt anser jag det angeläget att verksamheten kan förlängas

ytterligare en tid. Jag räknar därför med att kulturrådet skall kunna fortsätta verksamheten även under nästa budgetår och förordar att högst 1 700 000 kr. av anvisade medel får användas för ändamålet.

Kostnader i samband med fördelning av arvoden m. m. bör liksom tidigare kunna belasta detta anslag i stället för kulturrådets förvaltningskostnadsanslag, anslaget G 1. Statens kulturråd. Det ankommer på regeringen att efter förslag från kulturrådet ange högsta belopp för dessa ändamål.

Verksamheten En bok för alla regleras i ett treårigt avtal, som vid utgången av innevarande budgetår gällt i två år. Ett nytt avtal för tiden från den 1 juli 1992 bör träffas i god tid före denna tidpunkt så att Stiftelsen Litteraturfrämjandet kan anpassa sin utgivnings- och personalplanering till eventuellt ändrade förutsättningar. Mot bakgrund av den fördjupade redovisning som skall göras av litteraturområdet inför perioden 1993/94–1995/96 bör det nya avtalet vara ettårigt. Jag avser att inför den nya avtalsperioden föreslå regeringen att ge kulturrådet i uppdrag att utvärdera verksamheten och redovisa erfarenheterna av gällande avtal.

Det i 1988 års budgetproposition (1987/88: 100 bil. 10 s. 479) föreslagna och av riksdagen godkända treåriga bidraget till läsfrämjande projekt i arbetslivet upphör med utgången av innevarande budgetår. Jag räknar med att Litteraturfrämjandet även i fortsättningen aktivt skall bedriva uppsökande läsfrämjande arbete i arbetslivet inom ramen för anvisade medel.

Vid min medelsberäkning har jag utöver viss kompensation för prisutvecklingen räknat med en realförstärkning.

Framställningarna i övrigt föranleder inga åtgärder från min sida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen förslår riksdagen att

16. till *Litteraturstöd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 38 724 000 kr.

H 14. Kreditgarantier till bokförlag

1989/90	Utgift	180 574
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Statliga kreditgarantier för lån till bokförlag utgår enligt förordningen (1978: 490) om statligt litteraturstöd. Kreditgarantier får fr. o. m. budgetåret 1985/86 beviljas inom en total engagemangsram av 6 milj. kr.

Statens industriverk

Under budgetåret 1989/90 har ingen garanti beviljats och inga ansökningar avslagits. Två garantier på sammanlagt 180 574 kr. har infriats. Av engagemangsramen var 0,6 milj. kr. intecknade vid ingången av innevarande budgetår.

För budgetåret 1991/92 föreslår verket inte några förändringar.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1984/85: 141, KrU: 21, rskr. 392) har för de statliga kreditgarantierna till bokförlag en engagemangsram om 6 milj. kr. beviljats. Som information vill jag nämna att förlusten i garantisystemet uppgår t. o. m. budgetåret 1989/90 till 335 570 kr. Garantiramen för verksamheten uppgår nu därför till 5 664 430 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

17. till *Kreditgarantier till bokförlag* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 15. Stöd till bokhandel

1989/90	Utgift	2 822 200	Reservation	832 380
1990/91	Anslag	2 909 000		
1991/92	Förslag	3 025 000		

Enligt förordningen (1985: 525) om statligt stöd till bokhandeln kan bl. a. sortimentsstöd utgå till bokhandel som inte är fackbokhandel. Denna stödform utgår från förevarande anslag. Från anslaget utgår dessutom stöd till spridning av bokinformation samt bidrag till Bokbranschens Finansieringsinstituts AB (BFI) kostnader för administration av den statliga stödverksamheten.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Sortimentsstöd	1 114 000	+ 45 000
2. Stöd till spridning av bokinformation	1 235 000	+ 49 000
3. Bokbranschens Finansieringsinstitut AB	560 000	+ 22 000
	2 909 000[1]	**+ 116 000**

[1] Av beloppet får BFI omfördela högst 200 000 kr. mellan anslagsposterna. Till anslagsposten 3 får dock inga medel föras.

Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI)

BFI har i anslutning till sin anslagsframställning överlämnat rapporten Bokhandelsbranschen 1989/90. I rapporten redovisas bl. a. förändringar i bokhandelsbeståndet mellan åren 1989 och 1990. Antalet fackbokhandlar har ökat med 3 till totalt 247 och antalet servicebokhandlar är som tidigare 96.

Enligt rapporten har bokhandelns ekonomiska situation generellt för-

bättrats varje år sedan budgetåret 1984/85, då antalet konkurser och betalningsinställelser var mycket stort, och tycks fortfarande vara förhållandevis god.

BFI: s anslagsframställning innebär i huvudsak att sortimentsstödet bör ökas med knappt 6%. Stödet till spridning av bokinformation bör med hänvisning till ökade portokostnader och ökat antal barnfamiljer räknas upp med drygt 13 %. Medlen för BFI:s administrativa kostnader bör ökas med 7%.

Föredragandens överväganden

Det i propositionen (1984/85: 141) om litteratur och folkbibliotek föreslagna och av riksdagen godkända treåriga stödet till spridning av bokinformation avsåg distribution av en årlig bokkatalog riktad till barn och ungdom. Efter riksdagens beslut våren 1988 (prop. 1987/88: 100 bil. 10, KrU 16, rskr. 322) förlängdes bidraget under ytterligare en treårsperiod och upphör med utgången av innevarande budgetår.

Syftet med den statliga satsningen på en bred spridning av en för bokbranschen gemensam katalog över så gott som hela den aktuella svenska barnlitteraturen har varit att öka litteraturintresset hos barn och deras föräldrar. Enligt vad jag har erfarit har denna bokinformation varit framgångsrik och bl. a. kommit att bilda stommen i de barnboksveckor som nu genomförs i hela landet. Mot denna bakgrund och med tanke på den positiva läsfrämjande effekt som katalogen torde ha anser jag det angeläget att bidrag till detta ändamål kan utgå under ytterligare två budgetår. Jag vill påminna om att detta stödändamål – i likhet med hela litteraturområdet – kommer att bli föremål för en fördjupad analys inför perioden 1993/94–1995/96.

Vid min medelsberäkning har jag räknat med en viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

18. till *Stöd till bokhandel* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 3 025 000 kr.

H 16. Distributionsstöd till fackbokhandel m. m.

1989/90	Utgift	2 406 189
1990/91	Anslag	3 499 000
1991/92	Förslag	3 814 000

Från anslaget utgår statligt distributionsstöd till bokhandeln enligt bestämmelserna i förordningen (1981: 445) om statligt stöd till distribution av böcker.

Fr. o. m. budgetåret 1985/86 utgår det statliga stödet till distribution av böcker med 30 procentenheter av den rabatt om 50 % som förlagen lämnar för litteraturstödda böcker. Det s. k. fackbokhandelsavtalet mellan förlagen och fackbokhandeln föreskriver att alla titlar för vilka förlag, anslutna till fackbokhandelsavtalet, söker statligt utgivningsstöd skall ingå i bokhandelns abonnemang. Antalet titlar som fick distributionsstöd uppgick under budgetåret 1989/90 till 492 jämfört med 531 budgetåret 1988/89. Antalet stödberättigade bokhandlar uppgick till 246 liksom under föregående budgetår. Kulturrådet föreslår en ökning av anslaget med 11 %.

Svenska Bokförläggareföreningen och Svenska Bokhandlareföreningen har i en skrivelse redogjort för vissa omständigheter rörande det s. k. fackbokhandelsavtalet. På en punkt har fackbokhandelsavtalet inte fungerat, nämligen när det gäller den regel som säger att abonnemangsexemplar av litteraturstödda titlar får returneras tidigast andra året efter utgivningsåret. Bestämmelsen infördes i 1985 års avtal och återfinns oförändrad i 1989 års avtal. Denna s. k. tvåårsregel kan inte tillämpas på den andel av besluten om litteraturstöd som fattas efter årsskiftet eller senare under våren. Det framgår således inte av den årsreturkatalog, som bokhandeln använder i sitt returarbete, att vissa titlar är utgivningsstödda. Ett hundratal titlar har därigenom hamnat utanför systemet och kommer inte med i årsreturkatalogen. Parterna har mot denna bakgrund beslutat att tvåårsregeln skall utgå ur avtalet. I skrivelsen framhålls att slopandet av denna regel inte innebär någon försvagning för den litteraturstödda utgivningen.

Statens kulturråd har yttrat sig över skrivelsen och bl. a. anfört att fackbokhandelsavtalet, bortsett från tvåårsregeln, fungerar tillfredsställande. Att vissa stödbeslut försenas beror bl. a. på att en betydande del av ansökningarna gällande höstens utgivning inkommer för sent på året till kulturrådet. Sannolikt går det inte att undvika att en restpost titlar får kvarstå till början av påföljande år. Kulturrådet anser att en fullständig översyn krävs av det statliga stödet till distribution av böcker, om en utökad lagerhållningstid i bokhandeln skall var möjlig att genomföra. En sådan bör lämpligen komma till stånd i samband med att kulturrådet skall komma in med en fördjupad redovisning av litteraturområdet inför perioden 1993/94–1995/96.

Föredragandens överväganden

Det statliga distributionsstödet har bl. a. till syfte att göra det möjligt för branschen att stärka sina åtaganden vad gäller utsändning och lagerhållning av titlar med utgivningsstöd. Den överenskommelse som träffades mellan parterna i februari 1990 innebär att det inte längre finns någon skyldighet för fackbokhandeln att låta de utgivningsstödda titlarna bli föremål för en förlängd lagerhållningtid.

Fackbokhandelsavtalets kulturpolitiska karaktär har successivt förstärkts bl. a. genom att bokhandelns abonnemangsåtagande utökats till att i

nu gällande avtal omfatta samtliga titlar i förlagens nyhetsutgivning med undantag för särskilt dyra utgåvor. Enligt vad jag har erfarit har emellertid nyligen några större bokförlag frånträtt avtalet och det finns en risk att fler följer efter. Det är för närvarande omöjligt att överblicka konsekvenserna för avtalet. Om anledning finns därtill har jag för avsikt att föreslå regeringen att lägga fram förslag till riksdagen avseende ändringar av förevarande stöd.

Vid min beräkning har jag tagit hänsyn till att belastningen på anslaget bestäms av det totala antalet titlar som är stödberättigade samt av prisutvecklingen. Jag beräknar det ökade medelsbehovet till 315 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

19. till *Distributionsstöd till fackbokhandel m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 814 000 kr.

H 17. Lån för investeringar i bokhandel m. m.

1989/90	Utgift	2 395 000	Reservation	2 395 200
1990/91	Anslag	2 250 000		
1991/92	Förslag	2 290 000		

Från anslaget utgår kreditstöd och stöd till rådgivning enligt förordningen (1985: 525) om statligt stöd till bokhandeln.

Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI)

BFI föreslår – med hänvisning till att efterfrågan på kreditstöd varit stor – en ökning av anslaget med knappt 7 % eller 150 000 kr.

Föredragandens överväganden

Vid min medelsberäkning har jag räknat med en viss kompensation för prisutvecklingen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

20. till *Lån för investeringar i bokhandel m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 290 000 kr.

H 18. Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	19 334 813
1990/91	Anslag	19 933 000
1991/92	Förslag	22 016 000

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) har enligt sin instruktion (1988: 341) till uppgift att i samverkan med andra bibliotek i landet arbeta för att synskadade och andra handikappade får tillgång till litteratur. Det åligger biblioteket särskilt att framställa och låna ut talböcker och punktskriftsböcker, att tillhandahålla punktskriftsböcker för försäljning samt att inom sitt verksamhetsområde lämna information och råd till folkbibliotek och andra. I fråga om utlåningen av talböcker skall TPB inrikta sin verksamhet på att fungera som lånecentral. Biblioteket har för dövblinda en central utskrivningstjänst som gäller punktskrift. Biblioteket svarar också för framställning av studielitteratur för högskolestuderande, som är synskadade, rörelsehindrade eller dyslektiker. Vidare beslutar TPB om utbetalning enligt förordningen (1982: 798) om kompensation i vissa fall för kostnader på grund av kassettskatt. Utgifter härför bekostas av medel ur anslaget. Till biblioteket är knuten en punktskriftsnämnd. Enligt förordningen (1985: 391) om talboks- och punktskriftsbibliotekets punktskriftsnämnd har nämnden till uppgift att främja och utveckla punktskriften för synskadade. Nämnden skall bl. a. utarbeta normer för den svenska punktskriften.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	
		Föredraganden	
1. Förvaltningskostnader	16 864 000	+ 1 151 000	
(därav lönekostnader)	(13 769 000)	(+ 1 396 000)	
2. Lokalkostnader	2 769 000	+ 932 000	
3. Kompensation för kostnader för kassettskatt	300 000		– of.
	19 933 000	**+ 2 083 000**	

Talboks- och punktskriftsbiblioteket

TPB: s utlåning av talböcker uppgick under budgetåret 1989/90 till nära 200 000 lån, vilket innebär 6% ökning jämfört med budgetåret 1988/89. Talboksutlåningen från folkbiblioteken uppgick år 1989 enligt uppgift från statistiska centralbyrån till närmare 1,7 miljoner lån, vilket innebär en viss ökning jämfört med år 1988.

TPB: s anslagsframställning innebär i huvudsak följande.

1. Huvudförslag 299 000 kr.

2. TPB anser att biblioteket bör undantas från tillämpningen av huvudförslaget. (+ 299 000 kr.)

3. TPB har i en skrivelse den 20 november 1990 redovisat sin lokalsituation och begärt extra medel för att kunna utöka lokalytan. Som stöd för sin

begäran anger TPB bl. a. att en planerad datorisering kommer att innebära teknikanpassning för synskadade, vilket kräver stort utrymme.

Föredragandens överväganden

I stället för att tillämpa ett treårigt huvudförslag på bibliotekets förvaltnings- och lokalkostnader har jag beräknat att förevarande anslag reduceras med 0,5 % som ett led i de generella åtgärderna för en rationalisering av den statliga administrationen. (– 110 000 kr.)

Sammantaget bör medlen för anslagsposten 1. Förvaltningskostnader under förevarande anslag ökas med 1 151 000 kr.

Med tanke bl. a. på den utrymmeskrävande utrustning som behövs för att verksamheten vid biblioteket skall kunna bedrivas på ett rationellt sätt anser jag det motiverat att biblioteket tillförs medel för att kunna utöka sina lokaler. För nästa budgetår bör således beloppet för lokalkostnader beräknas till 3 701 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

21. till *Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 22 016 000 kr.

H 19. Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader

1989/90	Utgift	38 222 350	Reservation	1 081 509
1990/91	Anslag	35 738 000		
1991/92	Förslag	38 837 000		

Från anslaget bekostas talboks- och punktskriftsbibliotekets (TPB) produktion av talböcker och punktskriftsböcker samt kataloger och annat informationsmaterial. Från anslaget utgår också bidrag till Sveriges dövas riksförbund (SDR) för produktion av videogram för döva.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Produktionskostnader för talböcker, punktskriftsböcker, informationsmaterial m. m.	26 841 000	+ 2 147 000
2. Produktionskostnader för punktskriftsböcker för försäljning	498 000	+ 40 000
3. Bidrag till Sveriges dövas riksförbund för produktion av videogram för döva	8 399 000	+ 912 000
	35 738 000[1]	**+ 3 099 000**[1]

[1] Av beloppet får TPB omfördela högst 75 000 kr. mellan anslagsposterna 1 och 2.

Talboks- och punktskriftsbiblioteket

Under budgetåret 1989/90 förvärvade biblioteket totalt 3 135 titlar, varav 893 från utomstående talboksproducenter. Produktionen av punktskriftsböcker uppgick till 592 titlar.

TPB: s anslagsframställning innebär i övrigt i huvudsak följande.

1. TPB begär – med tanke på att andelen talböcker för andra låntagargrupper än synskadade bör öka – medel till ökad talboksproduktion samt fortsatt upprustning av talboksbeståndet. (+ 1 400 000 kr.)

2. Det äldre punktskriftsbeståndet bör upprustas och produktionen av punktskriftsböcker bör ökas. (+ 1 500 000 kr.)

3. Ett nytt statsbidrag bör inrättas under ett år, så att ett tiotal kommun- och högskolebibliotek kan bedriva försöksverksamhet och pröva hur ny teknik kan användas på biblioteken. Syftet med försöket är att synskadade och andra handikappade själva skall kunna söka sin information med hjälp av t. ex. talsyntes och /eller punktskriftsdisplay. (+ 3 000 000 kr.)

4. TPB begär ett bemyndigande att för budgetåret 1991/92 få lägga ut beställningar av talböcker, punktskriftsböcker och informationsmaterial som belastar budgetåret 1992/93 upp till 10 milj. kr.

5. TPB föreslår att bidraget till SDR bör räknas upp med 16%. (+ 1 344 kr.) Av anvisade medel bör ett särskilt belopp avsättas för de kostnader som TPB har med anledning av administrationen av anslaget.

6. Innevarande budgetår är femte och sista året i en femårsperiod under vilken SDR:s videoverksamhet byggts ut i enlighet med en särskild, av regering och riksdag godkänd, plan. Förändringar i planen kräver godkännande av regeringen. TPB anser att SDR och TPB löpande och i samråd bör kunna besluta om investeringar och reinvesteringar inom ramen för bidraget, dock för högst 1 426 000 kr., utan att en formell investeringsplan upprättas.

Föredragandens överväganden

Vid min medelsberäkning har jag för anslagsposterna 1 och 2 räknat med viss kompensation för prisutvecklingen.

TPB bör i likhet med föregående år ges ett bemyndigande att under budgetåret 1991/92 få lägga ut beställningar av talböcker, punktskriftsböcker och informationsmaterial som kommer att belasta anslaget budgetåret 1992/93. Jag föreslår att bemyndigandet får avse ett belopp om högst 10 milj. kr.

Riksdagen godkände våren 1987 förslaget om en femårig investerings- och produktionsplan för SDR:s videoverksamhet (prop. 1986/87: 100 bil. 10 s. 482 f., KrU 17, rskr. 209). Beslutet innebar att planen skulle vara flexibel och möjlig att successivt justera. Det innebar också att det ankommer på regeringen att pröva behovet av förändringar i planen.

Under perioden har TPB:s uppgifter som tillsynsmyndighet över SDR utvecklats. Biblioteket har nu god insyn i SDR:s verksamhet med produktion av videogram på teckenspråk. Enligt min mening har TPB därför goda förutsättningar att utarbeta nya samarbets- och insynsrutiner när det gäller

SDR. Jag anser därför att biblioteket i fortsättningen – efter samråd med SDR – bör få besluta om investeringar och reinvesteringar i förhållande till produktionen vid SDR:s videoavdelning. I likhet med TPB anser jag att högst 1 426 000 kr. bör få användas i detta syfte under nästa budgetår. Det bör i fortsättningen ankomma på regeringen att efter förslag från biblioteket ange högsta belopp för detta ändamål.

Liksom tidigare bör en del av bidraget till SDR få användas för TPB:s kostnader i samband med administrationen av bidraget till SDR. Det ankommer på regeringen att efter förslag från TPB ange ett högsta belopp för ändamålet.

Vid min medelsberäkning har jag förutom viss kompensation för prisutvecklingen även beräknat en realförstärkning av anslagsposten 3 under förevarande anslag. Det bör därmed vara möjligt för SDR att upprätthålla den planenliga produktionsnivån.

TPB:s framställning i övrigt föranleder inga åtgärder från min sida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

22. godkänna vad jag har förordat om videoproduktion för döva,

23. medge att regeringen lämnar talboks- och punktskriftsbiblioteket det beställningsbemyndigande om 10 milj. kr. för budgetåret 1992/93 som jag har förordat,

24. till *Talboks- och punktskriftsbiblioteket: Produktionskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 38 837 000 kr.

H 20. Bidrag till Svenska språknämnden m. m.

1989/90	Utgift	2 529 615
1990/91	Anslag	2 476 000
1991/92	Förslag	2 930 000

Från anslaget utgår medel till löner för föreståndare och fem forskningsassistenter vid nämndens sekretariat. Vidare utgår bidrag till vissa kostnader för lokaler och expenser samt projektet Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk. Övriga kostnader täcks av anslag från olika fonder, prenumerationsavgifter för tidskriften Språkvård, m. m.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Lönekostnader	1 636 000	+ 254 000
2. Bidrag till lokal- och kontorskostnader	240 000	+ 26 000
3. Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk	184 000	+ 7 000
4. Bidrag till Sverigefinska språknämnden	416 000	+ 167 000
	2 476 000	**+ 454 000**

Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden

1. Svenska språknämnden anhåller om medel för ytterligare tre statligt reglerade tjänster som forskningsassistent (+ 810 000 kr.). Nämnden föreslår att även kontorspersonalen ges statligt reglerade tjänster.

2. På grund av en hårt ansträngd ekonomi anhåller Sverigefinska språknämnden om ökade medel. Det svenska bidraget bör utgöra 3/4 av bidragssumman. (+ 238 000 kr.)

Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör 2 156 000 kr. anvisas till kostnader för löner, lokaler och expenser vid Svenska språknämnden. Utöver viss prisomräkning har anslaget tillförts medel genom omprioriteringar inom medieområdet.

För projektet Terminologiskt utvecklingsarbete på invandrarspråk har jag beräknat 191 000 kr.

I övrigt föranleder språknämndens framställning inga förslag från min sida.

För att Sverigefinska språknämnden skall kunna fullgöra sin uppgift att vårda och utveckla finska språket i Sverige genom telefonrådgivning, publikationsverksamhet m. m. har jag utöver prisomräkning beräknat en realförstärkning av bidraget till nämnden om 150 000 kr. För Sverigefinska språknämndens verksamhet bör sammanlagt 583 000 kr. anvisas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

25. till *Bidrag till Svenska språknämnden m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 930 000 kr.

Radio och television

Sveriges Radio m. m.

Den 6 december 1990 förordnades ledamöter i en parlamentariskt sammansatt beredningsgrupp med uppgift att inom utbildningsdepartementet delta i beredningen av frågor inom radio- och TV-området.

Jag avser att senare föreslå regeringen att för riksdagen vid 1990/91 års riksmöte lägga fram en särskild proposition om radio- och TV-frågor. Förutom TV-reklamfrågan bör där även behandlas dels förslag till medelstilldelning för år 1992 avseende Sveriges Radio och televerket samt för budgetåret 1991/92 avseende radionämnden, dels förslag om TV-avgiftens storlek.

H 21. Kabelnämnden: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	2 584 663
1990/91	Anslag	3 539 000
1991/92	Förslag	3 863 000

Kabelnämnden skall enligt sin och närradionämndens instruktion (SFS 1988: 340) pröva frågor om lokala kabelsändningar. Nämnden skall ha tillsyn över verksamheten med sådana sändningar och även i övrigt följa utvecklingen på området. Nämnden skall också handlägga ärenden om avgifter enligt lagen (1985: 1061) om avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar samt pröva frågor om bidrag enligt förordningen (1985: 1065) om statsbidrag till lokal programverksamhet. Kostnaderna för kabelnämndens verksamhet finansieras helt med avgifter.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	3 295 000	+ 296 000
(därav lönekostnader)	(2 203 000)	(+ 241 000)
2. Lokalkostnader	243 000	+ 28 000
3. Anskaffning av inredning och utrustning	1 000	of.
	3 539 000	**+ 324 000**

Inkomster vid kabelnämnden, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under rubriken 2544 Avgifter i ärenden om lokala kabelsändningar beräknas till 5,5 milj. kr. för nästa budgetår. (Budgetåret 1989/90 var inkomsterna 17,2 milj. kr.)

Kabelnämnden

1. Antalet tillstånd för satellitsändningar och upplåtelse av kanalutrymme för egensändningar uppgick vid utgången av juni 1990 till 446. Av tillstånden avsåg 157 televerket, 37 bostadsföretag, 189 privata kabel-TV-bolag samt 63 bostadsrätts- och samfällighetsföreningar. 206 kommuner var berörda. Det fanns 18 lokala kabelsändarföretag. Antalet till kabel-TV-nät anslutna bostäder med möjlighet att ta emot satellitsändningar uppgick till ca 1,2 miljoner vilket motsvarar drygt 30 % av landets bostadshushåll. Anslutningstakten i genomsnitt per månad under det senaste budgetåret

har varit ca 33000 mot ca 24000 året innan. Ett 30-tal programkanaler från satellit vidaresändes. Dessa sänder sammanlagt omkring 300 timmar program under ett vanligt dygn.

2. Kabelnämnden föreslår att någon besparing i enlighet med huvudförslaget inte görs. En besparing skulle framtvinga en minskning av personalen och leda till att nämnden inte kan fullgöra ålagda arbetsuppgifter.

Föredragandens överväganden

Som ett led i de generella åtgärderna för rationalisering av den statliga administrationen har jag beräknat att förevarande anslag reduceras med 0,5 % under budgetåret 1991/92. (– 19000 kr.)

Anslaget bör beräknas till 3863000 kr.

Kabelnämnden beslöt den 15 februari 1989 att satelliten Astra 1 A vid tillämpningen av kabellagen skall behandlas som en direktsändande satellit och inte som en satellit i fast trafik. Den 29 november 1990 fattade nämnden ett beslut med motsvarande innebörd i fråga om satellliterna Eutelsat II F 1, Intelsat VI F 4, Tele-X, TV SAT 2 och Horizont 7 (programkanalen Moskva 1). Innebörden av besluten är att program från de berörda satelliterna får vidaresändas i kabelnät utan tillstånd och att den som vidaresänder program uteslutande från dessa satelliter inte är skyldig att erlägga avgifter, även om han har tillstånd. Jag har räknat med minskade avgiftsinkomster med anledning av kabelnämndens senare beslut.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

26. till *Kabelnämnden: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3863000 kr.

H 22. Kabelnämnden: Stöd till lokal programverksamhet

1989/90	Utgift	1001666	Reservation	649833
1990/91	Anslag	1250000		
1991/92	Förslag	1250000		

Från anslaget utgår stöd till lokal programverksamhet i enlighet med bestämmelser i förordningen (1985: 1065) om statsbidrag till lokal programverksamhet.

Kabelnämnden

Sedan kabelnämnden inrättades år 1986 har nämnden lämnat stöd till 80 projekt med sammanlagt drygt 4,4 milj. kr. Under budgetåret 1989/90 beviljades 886000 kr. till 26 projekt. Av stödbeloppet har 54% avsett utbildning, 37% startstöd, 7% seminarier och annat erfarenhetsutbyte och 2% programproduktion.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

27. till *Kabelnämnden: Stöd till lokal programverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 250 000 kr.

H 23. Närradionämnden

1989/90	Utgift	4 061 243
1990/91	Anslag	3 982 000
1991/92	Förslag	4 345 000

Närradionämnden skall enligt sin och kabelnämndens instruktion (SFS 1988: 340) pröva frågor om närradio och ha tillsyn över närradioverksamheten. Nämnden skall också handlägga ärenden om avgifter enligt förordningen (1984: 463) om avgifter i ärenden om närradio. Kostnaden för närradionämndens verksamhet finansieras helt med avgifter.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Förvaltningskostnader	3 616 000	+ 321 000
(därav lönekostnader)	(2 485 000)	(+ 272 000)
2. Lokalkostnader	365 000	+ 42 000
3. Anskaffning av inredning och utrustning m. m.	1 000	of.
	3 982 000	**+ 363 000**

Inkomster vid närradionämnden, som redovisas på statsbudgetens inkomstsida under rubriken 2545 Närradioavgifter beräknas till 4,3 milj. kr. för nästa budgetår. (Budgetåret 1989/90 var inkomsterna 4,7 milj. kr.)

Närradionämnden

1. I juli 1990 var 158 sändare i drift. Tillstånd fanns för sändare på ytterligare tio orter. Antalet tillståndshavare var 2 290 vid slutet av år 1988. Sändningstiden under året uppgick till 255 704 timmar, en ökning med 6% sedan föregående år.

2. Närradionämnden föreslår att någon besparing enligt huvudförslaget inte görs. En sådan besparing skulle försvåra möjligheten att ge myndighetsservice till de föreningar som genom sina avgifter finansierar verksamheten.

Föredragandens överväganden

Som ett led i de generella åtgärderna för rationalisering av den statliga administrationen har jag beräknat att förevarande anslag reduceras med 0,5 % under budgetåret 1991/92. (–22 000 kr.)

Anslaget bör beräknas till 4 345 000 kr.

De avgifter som de sändande föreningarna skall erlägga anpassas så att inkomsterna beräknas täcka kostnaderna för radionämndens verksamhet. Fr. o. m den 1 juli 1987 är avgiften 15 kr. per sändningstimme. När en någorlunda säker uppskattning av antalet sändningstimmar för budgetåret 1991/92 kan göras avser jag att om så behövs återkomma till regeringen med förslag om ändring av avgifter fr. o. m. den 1 juli 1991. Min bedömning nu är att den föreslagna anslagshöjningen om 363 000 kr. kan täckas utan att avgiften höjs.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

28. till *Närradionämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 345 000 kr.

H 24. Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland

1989/90	Utgift	12 250 540
1990/91	Anslag	10 912 000
1991/92	Förslag	24 488 000

Från anslaget bekostas dels televerkets kostnader för rundradiosändning i Sverige av finländska televisionsprogram, för tillhandahållande och överföring av en svensk programkanal till Finland samt för överföring av dessa program till kabelnät på ett antal orter i Sverige, dels Sverigefinska Riksförbundets (tidigare Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige) kostnader i samband med utsändning av den finländska programkanalen i Sverige. De sistnämnda kostnaderna baserar sig på överenskommelser mellan riksförbundet och förhandlingsorganisationen Copyswede såsom företrädare för vissa rättighetshavarorganisationer.

Utsändningen av ett finländskt program i Sverige sker med stöd av lagen (1986: 3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram. Regeringen får för tiden intill utgången av år 1991 medge rätt till rundradiosändning från radiosändare av televisionsprogram i radio- eller trådsändning från Finland.

Regeringen har den 20 december 1990 meddelat Sverigefinska Riksförbundet tillstånd att också under år 1991 bedriva sådana sändningar. Som villkor för tillståndet gäller bl. a. att en sändare i Nacka med viss räckvidd skall användas, att sändningarna skall ske i en kanal, att sändningarna skall bestå av vidaresändning av program som samtidigt sänds eller kort dessförinnan har sänts i Finland av Oy Yleisradio Ab samt att sändningarna inte får innehålla kommersiell reklam.

På tilläggsbudget I till statsbudgeten (prop. 1990/91:25 bil. 4) lämnades förslag om hur sändningar av finländsk TV kan utvidgas genom att möjligheter till mottagning i kabelnät etableras på ett tjugotal orter i landet. Riksdagen beslutade (KrU 1990/91:9, rskr. 98) i enlighet med förslaget. Verksamheten inleds successivt med början strax före sommaren 1991.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Televerket för tekniska kostnader m. m.	8 290 000	+ 13 392 000
2. Bidrag till Sverigefinska Riksförbundet för sändningsverksamhet	2 622 000	+ 184 000
	10 912 000	**+ 13 576 000**

Televerket

För budgetåret 1991/92 behövs dels 1 573 000 kr. för utsändning av ett finländskt program över Storstockholm, dels 7 304 000 kr. för tillhandahållande och överföring av ett svenskt TV-program till Finland, varav 3 678 000 kr. avser ersättning till Sveriges Television AB. Vidare begär televerket 11 900 000 kr. (+ 11 810 000 kr.) för överföring av en finländsk TV-kanal via fiberoptiskt nät till 24 orter i landet. Sammanlagt begär televerket 20 777 000 kr. (+ 12 487 000 kr.).

Televerket anser att kalenderårsvisa medelsanvisningar bör införas för TV-utbytet mellan Sverige och Finland. Övergångsvis kräver detta att anslaget förs upp med ett belopp motsvarande medelsbehovet för ett och ett halvt år.

Föredragandens överväganden

Sändningarna av finländska TV-program över Storstockholmsområdet kommer i enlighet med riksdagens beslut inom kort att kompletteras med möjligheter till mottagning i kabelnät på ett tjugotal orter i landet. Flera finsktalande bosatta i Sverige kommer därmed att ges tillgång till TV-sändningar på det finska språket. Med denna satsning samt den aktuella finländska utbyggnaden av svenska sändningar uppnår Sverige och Finland jämbördiga ambitionsnivåer för TV-utbytet. Mot bakgrund av de många banden mellan de båda länderna är det värdefullt att detta TV-utbyte sedan starten i juli 1986 successivt har kunnat byggas ut till en så omfattande verksamhet.

I konsekvens med vad som tidigare föreslagits på tilläggsbudget I bör televerket för nästa budgetår erhålla 11 900 000 kr. för överföring av en finländsk TV-kanal till 24 orter i landet. Utbyggnaden av överföringen väntas vara avslutad före utgången av år 1991. (+ 11 810 000 kr.)

Utöver dessa medel bör televerket få disponera 9 782 000 kr. för tekniska kostnader m. m. avseende rundradiosändning av en finländsk kanal i

Storstockholmsområdet samt för kostnader för tillhandahållande och överföring av en svensk programkanal till Finland. Av beloppet avser 6 104 000 kr. televerkets kostnader och 3 678 000 kr. Sveriges Televisions AB kostnader. Vid beräkningen av medlen har hänsyn tagits till kostnader till följd av utökad mervärdeskatt på delar av verksamheten. (+ 1 582 000 kr.).

Jag vill även informera om att regeringen den 20 december 1990 har medgivit att innevarande budgetårs anslag får överskridas med högst 613 000 kr. för de kostnader som televerket har för utbetald mervärdeskatt avseende perioden den 1 januari – 30 juni 1991.

En kabeldistributionsmodell av det slag som behandlats på tilläggsbudget I är också möjlig att tillämpa för Storstockholmsområdet. Även om utbyggnaden av kabelnät har skett i snabbt tempo finns det emellertid fortfarande många finsktalande hushåll i regionen som inte är anslutna till något kabelnät. Mot denna bakgrund ser jag nu ingen anledning att lägga ned nuvarande marksändningar över Storstockholmsområdet. Med hänsyn till detta bör den tidsbegränsade lagen om rundradiosändning av finländska televisionsprogram förlängas med ytterligare ett år. Förslag härom bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 10.12*.

Lagförslaget rör i och för sig sådant ämne som avses i 8 kap. 18 § andra stycket regeringsformen. Enligt min mening är dock frågan av sådan beskaffenhet att yttrande från lagrådet skulle sakna betydelse.

Bidraget till Sverigefinska Riksförbundet utbetalas till förbundet av regeringen. I föregående års budgetproposition informerade jag om att resultatet av de förhandlingar som förts mellan företrädare för riksförbundet och berörda upphovsrättsorganisationer om ersättning för utsändningen är en viktig utgångspunkt vid mina bedömningar av medelsbehovets storlek. Vid tidpunkten för regeringens beslut om budgetpropositionen hade något avtal för kalenderåret 1990 ännu inte undertecknats varför bidraget fördes upp med oförändrat belopp. Jag vill nu informera om att regeringen den 25 januari 1990 tilldelade dåvarande Riksförbundet Finska Föreningar i Sverige 2 805 540 kr. för detta ändamål, varav 1 494 540 kr. utgjorde ett överskridande av anslaget i fråga.

Förhandlingar om ett motsvarande avtal för kalenderåret 1991 mellan Sverigefinska Riksförbundet och företrädare för berörda upphovsrättsorganisationer avseende ersättning för utsändningen pågår för närvarande. Då något avtal ännu inte finns bör bidraget till riksförbundet föras upp med det senast kända beloppet, nämligen 2 806 000 kr. (+ 184 000 kr.) Jag avser att senare redovisa om utfallet av förhandlingarna har föranlett ändringar i stödet till förbundet.

Framställningarna i övrigt föranleder inga åtgärder från min sida.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

29. anta ett inom utbildningsdepartementet upprättat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1986: 3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram.

30. till *Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 24 488 000 kr.

H 25. Bidrag till dokumentation av medieutvecklingen och till europeiskt mediesamarbete

1989/90	Utgift	243 541	Reservation	104 458
1990/91	Anslag	2 814 000		
1991/92	Förslag	2 926 000		

Från anslaget utgår stöd till den verksamhet med information om forskningsresultat och framtagning av mediestatistik som bedrivs av den svenska avdelningen av Nordiska Dokumentationscentralen för Masskommunikationsforskning (NORDICOM) vid universitetet i Göteborg.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
1. Basresurs för mediepolitisk forskning (NORDICOM)	462 000	+ 70 000
2. Dokumentation av debatten om den mediepolitiska utvecklingen m. m.	352 000	+ 42 000
3. Bidrag till europeiskt mediesamarbete	2 000 000	+ of.
	2 814 000	**+ 112 000**

NORDICOM

NORDICOM begär ökade medel för mediestatistiskt arbete och kompensation för löneökning. (+ 52 000 kr.)

Enligt en överenskommelse mellan de stater som deltar i samarbetsorganet för att främja europeisk film- och TV-produktion, det s. k. audiovisuella Eureka, skall Sverige betala 2,5% av den gemensamma budgeten. För 1990 är Sveriges andel 32 500 ECU eller ca 230 000 kr.

Föredragandens överväganden

Massmedieutvecklingen har under den senaste tiden kännetecknats av en stark internationalisering och stora förändringar också på andra sätt. Inte minst har demokratiseringen av staterna i Öst- och Mellaneuropa medfört radikala förändringar i det europeiska medielandskapet. En stark och oberoende mediestruktur i dessa länder är en förutsättning för att de demokratiska landvinningarna skall kunna bevaras. Det är uppenbart att Sverige har ett starkt intresse av att demokratin stabiliseras i dessa länder och att vårt land påverkas av utvecklingen där. För att svenska myndigheter skall kunna följa utvecklingen på massmedieområdet måste de få

tillgång till en systematisk dokumentation och bearbetning av data när det gäller massmedier. Detta gäller både den svenska och den internationella utvecklingen.

På svensk och nordisk nivå har arbetet med att insamla och bearbeta mediestatistik nu kommit igång, framför allt vid Nordiska Dokumentationscentralen för Masskommunikationsforskning (NORDICOM). Ett fortsatt stöd till denna verksamhet är en nödvändighet.

Sverige medverkar också i flera europeiska utredningar om massmedieutvecklingen, bl. a. när det gäller tendenserna till koncentration inom medierna, branschvis och över mediebranschgränserna. En löpande insamling och bearbetning av data pågår inom Europarådets ram och ett internationellt samarbete för att stödja produktion av radio- och TV-program i Europa har kommit i gång inom det s. k. audiovisuella Eureka.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

31. till *Bidrag till dokumentation av medieutvecklingen och till europeiskt mediesamarbete* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 926 000 kr.

I. Lokalförsörjning m. m.

Inledning

Fr. o. m. budgetåret 1988/89 redovisas investeringar m. m. för riksdagen i form av en treårsplan. Regeringens bemyndigande att själv besluta om utförande av byggnadsprojekt inom denna treårsplan har höjts till 50 milj. kr. Medel för samtliga departements investeringar beräknas under avsnittet Investeringar m.m. under sjunde huvudtiteln (prop. 1987/88:100, bil. 9, FiU 26, rskr. 338 och prop. 1989/90:100 bil. 9, FiU 26, rskr. 266).

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för högskoleenheterna. *Högskoleenheternas* sammanlagda lokalinnehav uppgår till ca 2,3 milj. m^2. Av lokalinnehavet är ca 85 % statsägda lokaler, medan resten utgörs av förhyrda lokaler. Högskoleenheterna disponerar under innevarande budgetår ca 1,8 miljarder kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar ca 20% av anvisade medel vid högskoleenheterna.

Under innevarande budgetår kommer följande byggnadsprojekt att ha färdigställts: om- och tillbyggnad för sektion kemi, etapp 5, och nybyggnad för sektion E, etapp 2, vid tekniska högskolan i Stockholm. Vidare har nya lokaler förhyrts i Falun och i Borlänge för högskolan. Slutligen planeras förhyrning av lokaler för högskolan i Karlskrona/Ronneby. Sammanlagt innebär det en ökad lokalkostnad om ca 35,3 milj. kr. för nästa budgetår. Ökningen belastar anslaget D 2. Lokalkostnader m.m. vid högskoleenheterna.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för *statliga institutioner inom kulturområdet*, såsom bl. a. Operan, Dramatiska teatern, arkiv och museer. Nuvarande lokalbestånd omfattar totalt ca 353 000 m^2 varav större delen utgör statsägda lokaler. Ifrågavarande institutioner disponerar under innevarande budgetår ca 259 milj. kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar genomsnittligt 29% av anvisade medel för myndigheterna.

För närvarande pågår om- och tillbyggnad av naturhistoriska riksmuseet samt en etappvis upprustning av Dramatiska teatern.

Myndigheternas förslag

För budgetåret 1991/92 har byggnadsstyrelsen i samråd med universitets- och högskoleämbetet redovisat en lokalförsörjningsplan som tar hänsyn till högskoleenheternas lokalbehov oavsett om dessa löses genom en statlig investering eller genom förhyrning. Lokalförsörjningsplanen upptar 34 ärenden som måste underställas regeringen. Av dessa bör enligt byggnadsstyrelsens bedömning 21 påbörjas under den närmaste treårsperioden. Dessutom är det önskvärt att ytterligare elva projekt genomförs under treårsperioden. Byggnadsstyrelsen har i sin lokalförsörjningsplan för kultursektorn den närmaste treårsperioden redovisat fortsatt upprustning av Dramatiska teatern och museerna. Byggnadsstyrelsen räknar med ett investeringsbehov om 1 060 milj. kr. för budgetåret 1991/92 för utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Utbildning och forskning

Uppsala

Om- och nybyggnad för lärarutbildning. Riksdagen beslöt 1988 att grundskollärarlinjen, åk 1-7, skulle inrättas samt att förskollärarlinjen skulle återetableras vid universitetet i Uppsala. Med anledning härav föreslår byggnadsstyrelsen en om- och nybyggnad i anslutning till övriga lokaler för lärarutbildningen i Uppsala. Nybyggnaden omfattar 3 220 m² LOA till en kostnad om 41 milj. kr. Kostnaden för ombyggnaden beräknas till 29 milj. kr., varav 6 milj. kr. avser underhållskostnader. Årskostnaden beräknas öka med 9,3 milj. kr. till följd av åtgärderna.

Lund

Nybyggnad av ekologihus. Redogörelse för projektet, som omfattar ca 9 590 m² lokalarea, lämnades i prop. 1989/90:90 (s. 221). Regeringen uppdrog den 22 mars 1990 åt byggnadsstyrelsen att inom en kostnadsram motsvarande 150 milj. kr. projektera nybyggnad av ekologihus vid universitetet i Lund t.o.m. bygghandlingar.

Utbyggnad av MAX-LAB II. Byggnadsstyrelsen redovisade den 30 oktober 1990 förslag till lokallösning för utbyggnad av MAX-laboratoriet, som innebär tillbyggnad till M-huset i vilket MAX I finns. Den nya anläggningen skall nämligen anslutas till redan befintlig utrustning. Tillbyggnaden omfattar 4 530 m² bruttototalarea och har kostnadsberäknats till 62 milj. kr. Årskostnaden beräknas öka med 7,3 milj. kr. till följd av utbyggnaden.

Göteborg

Nybyggnad för biomedicinskt centrum, etapp 1. Regeringen uppdrog den 20 september 1990 åt byggnadsstyrelsen att inom en kostnadsram motsvarande en årskostnad om 13 milj. kr. projektera nybyggnaden t.o.m. systemhandlingar. Omfattningen av projektet styrs av tillgängligt årskostnadsutrymme. Projektet innebär att institutioner med biomedicinsk verksamhet samlas i omedelbar anslutning till inom Medicinarberget redan befintliga sådana.

Föredragandens överväganden

I gällande investeringsplaner finns uppförda kostnadsramar för pågående och beslutade byggnadsobjekt inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde om sammanlagt drygt 1 886 milj. kr.

I gällande investeringsplan finns följande projekt uppförda som ännu ej påbörjats: *nybyggnad för mikrobiologi vid karolinska institutet, om- och tillbyggnad vid kungliga biblioteket, om- och tillbyggnad för landsarkivet i Uppsala, nybyggnad för matematiskt centrum, etapp 1, i Göteborg* och *nybyggnad för geologi vid universitetet i Stockholm.*

För att byggnadsarbetena skall kunna påbörjas så snart som möjligt med hänsyn till rådande regleringar inom byggmarknaden föreslår jag att föl-

jande kostnadsramar över 50 milj. kr. förs upp i investeringsplanen: *lokaler för nyetablering av lärarutbildningen i Uppsala, nybyggnad av ekologihus* och *utbyggnad av MAX-LAB II i Lund*, samt *nybyggnad för biomedicinskt centrum i Göteborg*. Jag föreslår vidare en preliminär kostnadram för *nybyggnad för matematik och informationsteknologi i Umeå*. Vidare föreslår jag följande kostnadsramar mellan 50 och 25 milj. kr.: *marint forskningscentrum i Kristineberg* och *tillbyggnad för högskolan i Karlstad*. Jag anser slutligen att *om- och tillbyggnad, etapp 2, vid konsthögskolan i Stockholm* är ett högt prioriterat projekt av arbetsmiljöskäl m. m. Det är av ekonomiska skäl inte nu möjligt att utföra projektet.

Beträffande *högskolan för lärarutbildning i Stockholm* och regeringens förslag att åstadkomma en lösning på skolans lokalproblem genom att lokalisera huvuddelen av verksamheten till Södertälje (prop. 1988/89:100 bil. 10 s. 230, 478) har riksdagen anfört att en mer ingående analys av vissa frågor bör göras innan slutlig ställning tas till lokaliseringen av lärarutbildning i Stockholmsregionen (UbU 1989/90:7, rskr. 57). Jag uppdrog åt en sakkunnig i departementet att fördjupa analysen. Den sakkunnige överlämnade den 24 september 1990 rapporten "Högskolan för lärarutbildning i Stockholm – en analys av lokalisering av högre utbildning i Stockholmsregionen" (Ds 1990:55). Rapporten har remissbehandlats. Beredning av ärendet pågår. Jag avser att senare återkomma till regeringen i denna fråga.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. ta del av vad jag har anfört om lokalförsörjning m. m. för högre utbildning och forskning,
2. ta del av vad jag har anfört om lokalförsörjning m. m. för kulturändamål.

I 1. Utrustningsnämnden för universitet och högskolor

1989/90 Utgift	13 919 498
1990/91 Anslag	13 100 000
1991/92 Förslag	14 310 000

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) är en central förvaltningsmyndighet med uppgift att planera och upphandla utrustning, sluta centrala avropsavtal och ramavtal för upphandling av utrustning samt att stödja myndigheterna med rådgivning och utbildning i deras verksamhet med att anskaffa utrustning. Nämndens verksamhetsområde är de statliga högskoleenheterna inkl. lantbruksuniversitetet inom jordbruksdepartementets område, de statliga arkiven, biblioteken och museerna, Operan och Dramatiska teatern samt de övriga inrättningar som regeringen bestämmer särskilt, för närvarande naturvårdsverket inom miljödepartementets område. För UUH gäller förordningen (1988:680) med instruktion för utrustningsnämnden för universitet och högskolor. Enligt

instruktionen skall UUH verka för rationell utrustningsplanering och ekonomiskt gynnsam upphandling. UUH skall utifrån främst lönsamhetskriterier pröva förutsättningarna för central resp. decentraliserad upphandling av utrustning inom ramen för av regeringen särskilt utfärdade bestämmelser.

Av UUH:s verksamhetsberättelse för budgetåret 1989/90 framgår bl. a. att nämnden har fått allt fler uppdrag från myndigheterna att upphandla utrustning för medel som dessa själva disponerar. Upphandlingen av vetenskaplig specialutrustning har ökat med 17% till 312 milj. kr. Vidare har antalet beställningar för över 1 milj. kr. ökat. Beställningsvolymen per inköpare och år har ökat från 16,5 milj. kr. under treårsperioden 1984/85–1986/87 till 26,2 milj. kr. för treårsperioden 1987/88-1989/90. Nämndens kassaverksamhet har under budgetåret 1989/90 omslutit 462 milj. kr. för utrustning till högskoleenheterna vilket är en ökning med 20 milj. kr. Den samordnade upphandling av främst basutrustning för grundutbildning, som möjliggjorts genom den samtidiga satsningen på samma ämnesområden vid flera högskoleenheter, har medfört rabatter av i genomsnitt 20 à 25% och även legat till grund för tecknandet av nya avropsavtal. Det ekonomiska utrymme som rabatterna skapat har utnyttjats för ytterligare inköp av utrustning. UUH:s 15 mest lönsamma affärer budgetåret 1989/90 – med en beställningsvolym av sammanlagt ca 11,5 milj. kr. – gav rabatter om ca 24,5 milj. kr. i relation till priser angivna i de ursprungliga anbuden.

UUH följer utvecklingen av de pågående internationella förhandlingarna och har inlett ett förberedelsearbete inför den planerade tillämpningen av EG- och GATT-regler för offentlig upphandling. Nämnden förutser ett omfattande utbildningsbehov såväl för nämndens handläggare som för personal vid högskoleenheterna.

1. UUH har hemställt att nämnden undantas från att tillämpa regeringens generella rationaliseringskrav för budgetåren 1991/92 och 1992/93. UUH:s verksamhet styrs av gällande regler för upphandling (upphandlingsförordningen m. m.) samt av beslut som andra myndigheter fattar och som nämnden inte kan påverka. Nämnden anser sig ha små möjligheter att ytterligare rationalisera verksamheten och ändå utföra ålagda uppgifter med rimliga handläggningstider. UUH hänvisar till sin beskrivning i föregående anslagsframställning av konsekvenserna av besparingar.

2. UUH anför att statsmakternas krav på UUH, konsekvenserna av den kraftiga höjningen av FRN-ramen, fler utlandsaffärer m. m. förutsätter att nämnden också under kommande budgetår tilldelas förvaltningsresurser i särskild ordning. Nämnden har innevarande år anvisats 3,2 milj. kr. från anslagsposten Till regeringens disposition under anslaget Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.

Sammanfattningsvis anför UUH att nämnden har till uppgift att medverka till effektivare användning av statliga medel varför statsverket kan göra större vinster genom att förstärka än genom att minska förvaltningsresurserna för UUH.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	38	of
Anslag		
1. Förvaltningskostnader	10 716 000	+1 025 000
(därav lönekostnader)	(9 746 000)	(+ 975 000)
2. Lokalkostnader	2 384 000	+ 185 000
	13 100 000	**+1 210 000**

Föredragandens överväganden

Jag finner att den av utrustningsnämnden redovisade utvecklingen av verksamheten väl överenstämmer med den inriktning som angivits i tidigare budgetpropositioner (prop. 1984/85:100 bil. 10 s. 591 f, prop. 1988/89:100 bil. 10 s. 481 och prop. 1989/90:100 bil. 10 s. 482).

Mot bakgrund av behovet att utnyttja tillgängliga resurser maximalt anser jag, att det är angeläget att upphandlingsverksamheten ytterligare effektiviseras och att gällande regler för effektiv statlig upphandling följs. I sammanhanget vill jag erinra om att upphandlingsförordningen skall tillämpas vid all upphandling för statlig myndighets räkning oavsett om medlen anvisats över anslag eller erhållits på annat sätt.

För att ytterligare effektivisera upphandlingsverksamheten även vid de lokala myndigheterna är det enligt min mening angeläget att UUH fortsätter med och utökar sin inköpsutbildning av personal vid högskoleenheterna.

Mot bakgrund av uppnådda resultat anser jag det viktigt att arbetet med samordnad upphandling fortsätter. Det är angeläget, mot bakgrund av utvecklingen av de internationella förhandlingarna om Sveriges förhållande till EG m. m., att UUH bevakar upphandlingsfrågorna och att det skapas en handlingsberedskap inför ett eventuellt införande av nya system.

UUH har hemställt om undantag från rationaliseringskravet. Jag finner nämndens skäl härför värda att beakta och beräknar nämndens anslag med ett mindre rationaliseringskrav om 0,5%.

Jag räknar med att UUH även under nästa budgetår tillförs resurser för verksamheten från anslaget I 2. Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

3. till *Utrustningsnämnden för universitet och högskolor* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 14 310 000 kr.

I 2. Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.

1989/90 Utgift	447 356 680	Reservation	95 906 081
1990/91 Anslag	531 300 000		
1991/92 Förslag	670 000 000		

Från detta reservationsanslag betalas utgifter för inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde samt vid vissa statliga institutioner inom bl. a. skol- och kulturområdena.

Av anslaget disponeras innevarande budgetår 44 milj. kr. av byggnadsstyrelsen enligt en av regeringen fastställd inredningsplan. Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) disponerar 483,3 milj. kr. enligt en av regeringen fastställd utrustningsplan. En anslagspost om 4 milj. kr. står till regeringens disposition.

Myndigheterna

Byggnadsstyrelsen hemställer att 150 milj. kr. anvisas för verkets inredningsverksamhet budgetåret 1991/92. *UUH* föreslår med överlämnande av förslag från berörda myndigheter m. fl. att den för UUH:s verksamhetsområde avsedda anslagsposten för budgetåret 1991/92 beräknas till 566 milj. kr. För tiden den 1 januari 1989 till den 1 januari 1990 beräknar byggnadsstyrelsen prislägesförändringen för inredning till genomsnittligt 9%. UUH beräknar prislägesförändringen för utrustning till 4%.

Föredragandens överväganden

Enskilda objekt

För inredning föreslår byggnadsstyrelsen nya eller ändrade kostnadsramar till ett sammanlagt belopp om ca 225 milj. kr. fördelade på 16 olika kostnadsramar. Av beloppet avser ca 46,2 milj. kr. inredning till följd av fem planerade eller pågående byggnadsobjekt. UUH föreslår inom sitt ansvarsområde kostnadsramar för utrustning till särskilt redovisade utrustningsobjekt för sammanlagt ca 638 milj. kr. Av beloppet avser ca 105,5 milj. kr. utrustning till följd av tio planerade eller pågående byggnadsobjekt.

I gällande inredningsplan finns kostnadsramar om ca 568 milj. kr. uppförda i prisläget den 1 januari 1989. Jag föreslår en prislägesförändring om 5% för inredningsramar som ännu ej slutredovisats.

Med utgångspunkt i redovisat förslag föreslår jag att i inredningsplanen för nästa budgetår förs upp kostnadsramar om sammanlagt 29,1 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1990 för *tillbyggnad av kursbyggnaden för polymerteknologi vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg* samt *nya lokaler i Falun och i Borlänge för högskolan.*

I gällande utrustningsplan finns kostnadsramar om drygt 2,2 miljarder kr. uppförda i prisläget den 1 januari 1989.

För utrustningsändamål föreslår jag att en kostnadsram om 14,2 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1990 förs upp i utrustningsplanen för nästa budgetår för *nya lokaler i Borlänge*. I avvaktan på ställningstagande till den tekniska lösningen av övermaskineri föreslår jag att en delram om 15 milj. kr. förs upp i utrustningsplanen för *Dramatiska teatern*. I beloppet ingår byte av scenbelysning samt viss ljudutrustning.

För nya *telefonväxlar* beräknar jag ett ramutrymme om 57,8 milj. kr. i enlighet med UUH:s förslag. Vidare föreslår jag en kostnadsram om 500 000 kr. för *utredningskostnader (budgetåret 1991/92)*.

Beträffande *materialfysiklinjen* räknar jag med att behovet av medel för utrustning får prövas i samband med fördelningen av kostnadsramen För UHÄ:s fördelning.

Fördelningsramarna

I likhet med tidigare år vill jag framhålla att det är en viktig uppgift för högskolestyrelserna att se till att inom ramen för de totala medel som finns tillgängliga uppnå en bättre balans mellan olika resursslag (prop. 1988/89:100 bil. 10 s. 483–484, prop. 1989/90:100 bil. 10 s. 484).

Riksdagen (UbU: 1989/90:25, rskr. 328) anser att ett bättre underlag är nödvändigt för en bedömning av rimliga resurstillskott för utrustning, inredning m. m. inför nästa treårsperiod. Jag avser att uppdra åt UHÄ att inför kommande treårsperiod presentera underlag för bedömning av behovet av resurser för utrustning, inredning m. m.

I utrustningsplanen är kostnadsramen *För universitets- och högskoleämbetets fördelning* – UHÄ-ramen – för innevarande budgetår uppförd med ett belopp om 195,3 milj. kr. Jag föreslår att UHÄ-ramen för nästa budgetår förs upp med 197,3 milj. kr. I likhet med föregående år föreslår jag att kostnadsramar om 197,3 milj. kr. vardera för de efterföljande budgetåren 1992/93 och 1993/94 förs upp i utrustningsplanen.

I utrustningsplanen är för innevarande budgetår uppförd en kostnadsram om 226 milj. kr. *För forskningsrådsnämndens fördelning* – FRN-ramen –. I prop. 1989/90:90 (s. 237) föreslogs förstärkningar av ramen med 20 milj. kr. för budgetåret 1991/92 och ytterligare 7 milj. kr. fr.o.m. budgetåret 1992/93. Jag beräknar kostnadsramen för budgetåret 1991/92 till 253 milj. kr. samt för budgetåren 1992/93 och 1993/94 till 260 milj. kr. för vartera budgetåret.

I inredningsplanen är kostnadsramen *För byggnadsstyrelsens fördelning* för innevarande budgetår uppförd med 77 milj. kr. Jag föreslår att kostnadsramen för budgetåret 1991/92 förs upp med 81 milj. kr. I likhet med föregående år föreslår jag att kostnadsramar om 81 milj. kr. vardera för de efterföljande budgetåren 1992/93 och 1993/94 förs upp i inredningsplanen.

Kostnadsramen *För statens kulturråds fördelning* är för innevarande budgetår i utrustningsplanen uppförd med 3,5 milj. kr. Jag beräknar kostnadsramen för nästa budgetår till 3,7 milj. kr. Jag föreslår vidare att kostnadsramar om 3,7 milj. kr. vardera för de efterföljande budgetåren 1992/93 och 1993/94 förs upp i utrustningsplanen.

Vid utgången av budgetåret 1989/90 utgjorde behållningen på ifrågavarande anslag 95,9 milj. kr. För innevarande budgetår har 531,3 milj. kr. förts upp under anslaget. Jag räknar med att sammanlagt 670 milj. kr. bör anvisas för nästa budgetår. Av dessa medel bör 6 milj. kr. tillföras anslagsposten Till regeringens disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

4. bemyndiga regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m. inom de kostnadsramar som jag förordat i det föregående,

5. till *Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 670 000 000 kr.

Bilaga 10.1

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1990:39) Konstnärens villkor

Utgångspunkter

Riktlinjerna för kulturpolitiken som de beslutats vid olika riksmöten är vid sidan direktiven konstnärsutredningens självklara utgångspunkt. De grundläggande målen är att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas, främja kulturell och konstnärlig förnyelse, motverka kommersialismens negativa verkningar samt att värna den kulturella identiten. Stöd till konstnärligt skapande är en del av denna politik. Utredningen Konstnärerna i Samhället (SOU 1975:14) drog upp riktlinjerna. De principiella uttalanden som gjordes där har sedermera bekräftats av en rad riksdagar. Utredningen underströk betydelsen av att främja det fria skapande konstnärliga arbetet. Utredningen framhöll att de främsta möjligheterna att förbättra konstnärernas utkomstmöjligheter "ligger i att öka förutsättningarna för att anlita konstnärerna och använda deras verk och andra insatser och därmed tillmötesgå behov hos samhälle och individer. Det gäller såväl konstnärernas traditionella arbetsuppgifter och arbetsområden som nya". Utredningen framhöll vidare att "konstnärerna måste ersättas bättre än hittills för utnyttjande av deras verk och insatser". Jag delar dessa synpunkter men det kommer emellertid alltid att även behövas ett direkt stöd under kortare och längre perioder.

Utredaren har koncentrerat arbetet på de fria konstnärerna, dvs. konstnärer som bedriver sin verksamhet som egen rörelse eller som frilansartist och endast tillfälligt är anställd. Med konstnär avses alla slags konstnärligt verksamma personer.

I utredningen (kap. 2 och 3) redovisas kortfattat ekonomiska aspekter på kulturlivet och kultursatsningarnas betydelse för ekonomi och sysselsättningen. Kulturmarknaderna är betydande och alltmer internationaliserade. Populärkultur och "finkultur" är delvis beroende av varandra. Artister och institutioner som subventioneras av det allmänna utnyttjas också inom populärkulturen. Omvänt ger populärkulturen också många arbetstillfällen.

Kulturpolitiken syftar till att förhindra att den seriösa kulturen slukas av populärkulturen eller går under på den hårda marknaden. Politiken syftar såväl till att stimulera och bredda efterfrågan som att ge konstnärerna drägliga arbetsförutsättningar. En viktig utgångspunkt är då att samhället måste stödja sådan konstnärlig verksamhet som för egen kraft skulle ha mycket svårt att överleva på marknaden. Många konstnärliga uttrycksformer är och kommer att förbli smala. Vi vill inte låta

enbart marknaden avgöra vad som skall produceras och vilka konstnärer som skall ha chansen. Kombinationen av marknad och stöd är nödvändig. Kulturekonomin måste vara en blandekonomi.

De nya medierna i kombination med förändrade livsstilar och konsumtionsmönster samt den offentliga kultur- och bildningspolitiken har i stort ökat människors intresse för konstnärlig verksamhet. På vissa områden kan man dock iaktta en dämpning av publikefterfrågan, t.ex. biblioteksutlåning. Alltfler ungdomar dras till de konstnärliga yrkena. De offentliga satsningarna på kulturpolitiken har ökat starkt under hela 80-talet.

Även om efterfrågan har ökat har antalet konstnärer eller personer som vill försörja sig som konstnärer ökat än mer. Det kommer sannolikt alltid finnas fler människor som vill ägna sig åt konstnärlig verksamhet än vad marknaden spontant efterfrågar. Konstnärerna har därför också en svag ställning på marknaden och erättningen för deras arbete är ofta låg.

Utredningen har sökt sammanställa tillgänglig statistik vad gäller konstnärers inkomstförhållanden m.m. (kap. 4). Den visar, föga förvånande, att konstnärernas taxerade inkomster ofta är låga, inte sällan mycket låga. Det gäller särskilt de fria konstnärerna och alldeles särskilt konstnärer inom "smala" sektorer som t.ex. fria dansare. Det är få fria konstnärer som kan leva hyggligt på inkomsterna av sin konstnärliga verksamhet.

Principiella överväganden

1. Utredaren har lagt stor vikt vid insatser som kan förbättra arbetssituationen för konstnärerna och öka efterfrågan på deras konstnärliga arbete. Utredningen betonar betydelsen av *sysselsättningsfrämjande insatser* i nära samverkan mellan kulturpolitik, arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik. Allmänt efterfrågestimulerande insatser är också viktiga, som t.ex. insatser för ökad konstbildning, kultur i arbetslivet och kultur i skolan. Som en följd av denna principiella hållning har utredningen också lagt stor vikt vid *vissa ersättningsfrågor*. Dit hör inte bara de direkta statliga bidragen utan också de upphovsrättsliga ersättningarna. Konstnärernas skatter är i sammanhanget av självklart stor betydelse.

2. En andra huvudsynpunkt är betoningen av *kvalitetskraven* i den allmänna kulturpolitiken. Utredaren påminner om att Europarådet i sin granskning av den svenska kulturpolitiken visserligen i huvudsak är starkt uppskattande men också har en del kritiska synpunkter. Granskarna efterlyser hårdare kvalitetskrav. Utredaren vill inte göra granskarnas bedömning i alla avseenden till sin men deras huvudintryck har bekräftats i de analyser utredningen gjort. Avvägningarna när det gäller bidrag och stöd är naturligtvis mycket grannlaga frågor, men enligt utredarens mening bör man ge ökad tyngd just åt kraven på kvalitet.

3. Den tredje huvudsynpunkten är en stark betoning av *det internationella perspektivet* på konstlivet och behovet av ett intensivt *kulturutbyte*. Givande och tagande är självklara förutsättningar för ett levande kul-

turliv. Skall kulturlivet ha kvalitet måste det kunna hävda sig vid internationella jämförelser, ungefär som forskning. Svenska konstnärer av alla kategorier måste ha möjligheter att utbilda sig och att exponera sin konst utomlands. Det svenska kulturlivet måste få chansen att förnyas och stimuleras av utländska gästspel och besök. Europarådets granskare tyckte sig finna en insulär hållning inte minst på bildkonstens område. Frigörelsen i Öst- och Centraleuropa samt den fortgående europeiska integrationen är också viktiga argument för ett ökat kulturutbyte. Men perspektivet får inte göra halt vid Europa. Det är också viktigt med kontakter med kulturerna i tredje världen. I det sammanhanget vill utredaren påminna om att *det mångkulturella samhället* är svenskt tema för *FN:s kulturårtionde*. Sverige är redan ett mångkulturellt samhälle men invandrarnas delaktighet i det svenska kulturlivet är förhållandevis liten. Det gäller såväl konstnärlig verksamhet som det publika intresset. Jag anser det vara av största betydelse att på olika sätt söka bryta även detta mönster.

Sysselsättningsfrämjande åtgärder

De arbetsmarknadspolitiska insatserna på kulturområdet har fått stor betydelse under 80-talet. AMS har intagit en generös och innovativ hållning till kulturlivet och uppmuntrat många olika initiativ för att främja efterfrågan på kultur och konstnärer också utanför de reguljära konstmarknaderna. Det är ingen överdrift att hävda att AMS-insatserna kommit att bli en del av kulturstödet. Därav följer att de arbetsmarknadspolitiska insatserna på detta område har fått en speciell karaktär. De är knappast av övergångsnatur i avvaktan på en konjunkturell uppgång av efterfrågan. De är bara delvis inriktade på att söka slussa in den arbetslösa arbetskraften på andra områden. De är starkt koncentrerade till storstäderna, särskilt till Stockholm. Det är också ofrånkomligt att det blir kollision mellan konstnärernas konstnärliga ambitioner och de arbetsmarknadspolitiska kraven på t.ex. arbetslöshet som villkor för beredskapsarbete. För den enskilde konstnären ter sig systemet osäkert och nyckfullt, men både kulturpolitiskt och från konstnärernas egna utgångspunkter skulle läget vara mycket värre om stödet inte fanns eller var mer snålt bedömt.

För att trygga kvalificerade fria konstnärers inkomster och möjligheter att arbeta krävs emellertid insatser utanför arbetsmarknadspolitikens ram. I första hand gäller det att stärka produktions- och projektbidrag till fria scenartister, särskilt koreografer och dansare. Utredaren föreslår därför en fortsatt ökning av statsbidragen till fria teater-, dans- och musikgrupper med särskild inriktning på dans och musik. Bidragen bör räknas upp med ytterligare 4 milj.kr. fr.o.m. 1991/92. För att ge kvalificerade fria konstnärer drägliga inkomster och göra dem mindre beroende av kontantstöd och beredskapsarbete föreslås i det följande ett väsentligt utökat antal inkomstgarantier. Vidare förordas en förstärkning av kulturrådets medel för bidrag till centrumbildningar och främjandeorganisationer. Med insatser av detta slag och ett förstärkt regionalpolitiskt

stöd borde det vara möjligt att begränsa de arbetsmarknadspolitiska insatserna.

Förslagen i den regionalpolitiska propositionen innebär att en ny situation skapas för såväl den statliga länsförvaltningen som för de centrala kulturinstitutionerna och kulturarbetsförmedlingen.

För länsstyrelserna innebär förslaget att de tilldelas en ny uppgift som syftar till att ta med kulturinsatser i den samlade regional planeringen. Det är viktigt att planeringen sker i nära samverkan med de kulturinstitutioner som verkar i länet och att man ger ett generöst utrymme för idéer och uppslag från konstnärer och fria grupper. Propositionens tankegångar är för sitt förverkligande helt beroende av ambitionerna hos länsmyndigheter, landsting och kommuner.

Centrumbildningarna borde få möjlighet att utvecklas till rena bransch-organisationer för berörda konstnärsgrupper med ekonomiskt och annat stöd från statens kulturråd. Bidraget från rådet bör öka med 2 milj.kr. Regionala centrumbildningar bör därutöver kunna räkna med stöd från regionala instanser, bl.a. den nya länsförvaltningen. Förslaget innebär att AMS får möjlighet att koncentrera och vidareutveckla förmedlingsverksamheten inom kulturarbetsförmedlingens ram. Bl.a. kan det bli fråga om att bygga upp en s.k. poolverksamhet för fler konstnärsgrupper än scenartisterna.

I den föreslagna ökningen av statens kulturråds bidragsanslag ingår också stöd till planerat centrum för konst och hantverk.

Invandrarnas kulturcentrum, IKC, intar en särställning. Enligt gällande politik skall invandrade konstnärer inte särbehandlas. De skall successivt få möjligheter att söka samma stöd som svenska konstnärer. Erfarenheten visar emellertid att denna politik är svår att förverkliga. Under en övergångstid kan det därför behövas ett särskilt stöd för IKC:s medlemmar.

Sammantaget föreslås en ökning av bidraget till främjandeorganisationer m.m. på 4 milj.kr. Det ankommer på statens kulturråd att fatta beslut om den exakta fördelningen.

Förstärkt frilansverksamhet ute i landet

Länsmusikreformen har inneburit att frilansproduktionerna ute i landet minskat kraftigt. De medel som anvisas för länsmusiken under anslaget Bidrag till regional musikverksamhet används i första hand för länsmusikens fasta kostnader. Utan att föregripa resultatet av de pågående förhandlingarna mellan staten och landstingsförbundet föreslår utredningen att en del av det statliga bidraget (10 milj.kr.) öronmärkes för frilansverksamhet. Under förutsättning att landstingen bidrar med lika mycket bör staten tillskjuta 5 milj.kr. i reformmedel för ändamålet.

Husartister

För att förbättra möjligheterna för unga, oetablerade artister att nå ut till en ev. marknad bör nya finansieringsvägar öppnas. Utredaren föreslår därför en ny anslagspost under kulturrådets anslag Bidrag till ut-

vecklingsverksamhet inom kulturområdet. Arbetsnamnet på anslagsposten är Husartister. Benämningen är lånad från den försöksverksamhet med husdirigenter som pågår med stöd från kulturrådet. Anslagsposten skulle göra det möjligt för rådet att efter ansökan lämna bidrag till i första hand regionala kulturinstitutioner som är beredda att under en period av två år projektanställa en ung husartist. I första hand skulle medlen användas för artister som normalt inte kan få tjänster t.ex. dirigenter, tonsättare, dramatiker, dramaturger, koreografer, regissörer och scenografer. Även sångsolister, dansare, konsertpianister och mimartister skulle kunna komma i fråga. En rimlig och samtidigt maximal nivå på det årliga bidraget per artist skulle vara fem basbelopp, dvs. i år 5 x 29700 = 148 500 kr. Förslagsvis skulle 20 utrymmen för sådana husartister kunna inrättas till en årlig kostnad av ca 3 milj.kr. För att kunna förverkligas behöver förslaget beredas ytterligare av kulturrådet.

Statens konstråd

Sedan den 1 januari 1989 är statens konstråd huvudman för det framgångsrika projektet Konst där vi bor. Övriga deltagare i projektet är Boverket, AMS och KRO. Projektet, som nu finansieras av AMS, bör permanentas. Årskostnaden för projektet var 4 milj.kr. 1989. Projektet är värdefullt och bör permanentas. Det har redan gett upphov till nya arbeten för 30 miljoner och engagerat ett 60-tal konstnärer. Ett belopp motsvarande projektmedlen 1989 bör tillföras statens konstråd.

Skatter och avgifter

En analys av konstnärernas ekonomiska situation kan inte genomföras utan att ta hänsyn till skatte- och avgiftssystemets inverkan på den enskilde konstnärens verksamhet. Mot den bakgrunden är det självklart att skattereformens framtida innehåll får stor betydelse för konstnärerna. De olika skatteutredningarna hade emellertid över huvud taget inte beaktat konstnärernas situation. Utredaren överlämnade därför en särskild skrivelse om konstnärernas skatter och avgifter till regeringen i december 1989 för beaktande i samband med skattereformen. Vissa av de frågor som togs upp i skrivelsen har inte behandlats i den nyligen presenterade skattepropositionen. Därför tars på nytt upp bl.a. frågorna om stipendiebeskattning och förslaget om en maximerad återbetalning av egenavgifter till konstnärer. Ett genomförande av detta förslag skulle bidra till att göra konstnärerna mer självförsörjande. Kostnaderna uppskattas till 25 milj. kr.

Bidrag och ersättningar

Om vi önskar främja kvalificerad konstnärlig verksamhet krävs ett rejält samhällsstöd. Det räcker inte med att främja efterfrågan och konstnärlig produktion. Samhället borde inta samma generösa hållning till konstnärliga verksamheter som till forskningen. Det betyder inte att alla som vill ha stöd kan få det – lika lite som när det gäller forskare. Kvalitets-

kraven är viktiga. De konstnärliga stödformerna måste vara utformade så att dessa krav tillgodoses. Men stödet måste också vara utformat så att de som har visat att de har förmåga kan ägna sig åt sin verksamhet också under tider när exempelvis de upphovsrättsliga ersättningarna är små. Precis som forskare måste konstnärer ha rätt att misslyckas. Samhället - finansiären - måste vara berett att ta risker. Bidragen till konstnärer bör framför allt ha följande inriktning och syften:

* Bidragen bör underlätta för unga, ännu inte etablerade konstnärer att komma i gång med sin konstnärliga verksamhet och vinna inträde på marknaderna.
* Genom projekt- och resebidrag etc. bör konstnärer få möjlighet att satsa på nya konstnärliga verksamheter, skaffa sig erfarenheter och kunskaper samt delta i ett nödvändigt internationellt kulturutbyte.
* Genom rejäla bidrag under några år bör konstnärer få chansen att koncentrera sig helt på den konstnärliga verksamheten. I bästa fall kan detta göra det möjligt att senare i livet få tillräckliga upphovsrättsliga inkomster för sin försörjning.
* Genom inkomstgarantierna skapas förutsättningar för erkända och kvalificerade konstnärer att ägna sig åt sin verksamhet.
* Bidragsystemet bör också fylla vissa sociala syften bl.a. vad gäller pensioner.

Det är uppenbart att det krävs en kraftig ökning av de statliga insatserna för konstnärliga bidrag och ersättningar om de tillnärmelsevis skall tillgodose de krav som ovan angivits. Det mest angelägna i nuvarande läge är en kraftig ökning av antalet inkomstgarantier. Garantierna ger konstnären en visserligen låg men dock inkomsttrygghet. Det kan inte vara rimligt att erkända konstnärer efter åratal av konstnärligt arbete skall vara hänvisade till arbetslöshetsunderstöd, beredskapsarbete eller socialbidrag. Antalet inkomstgarantier bör utökas med 149, utöver den ökning riksdagen förordat för 1991/92, vilket ger sammanlagt 300 garantier. Kostnaderna för de nya 149 garatierna kan uppskattas till ca 15 milj.kr. Utredaren har då räknat med att kostnaden per garantirum blir högre ju fler garantier som ges. Ökningen bör främst utnyttjas för garantier till kvalificerade dansare, koreografer, mimare, tonsättare, solister, jazzmusiker, fotografer, bildkonstnärer och konsthantverkare. Utbyggnaden kan ske stegvis. Vidare föreslås en ökning av visningsersättning, bidrag till konstnärer och konstnärsnämndens främjande av internationellt kulturutbyte med sammantaget 5 milj.kr.

Bidragskonstruktion

Liksom vad gäller forskningen och forskarna är det direkta statliga inflytandet över bidragsgivningen till konstnärer begränsat. Staten har gett konstnärerna själva en betydelsefull för att inte säga avgörande roll. Enligt utredarens uppfattning är detta en riktig princip men den kan inte lägga hinder i vägen för statsmakterna att slå fast vissa principer som bör vara vägledande för bidragssystemen. De medel som anslås av riksdagen är en del av den statliga kulturpolitiken och det är naturligt att

man också fastställer sådana riktlinjer. Detta gäller även biblioteks- och visningsersättning som visserligen är utformade med referenser till upphovsrätten men som likväl är offentliga anslag till kulturlivet. Det är emellertid också angeläget att de resurser som står till buds används på ett effektivt och kvalitetsmedvetet sätt. I valet mellan ett begränsat stöd till många och ett rejält stöd till ett mindre antal vill utredaren förorda det senare. Därför föreslås att den individuella visningsersättningen som utgår till 2 012 konstnärer på 3 000 kr. vardera slopas. Ett så blygsamt belopp - som dessutom är beskattat och avgiftsbelagt - har ingen betydelse för mottagarnas ekonomiska situation. De 6 milj.kr. som bidraget kostar skulle i stället kunna utnyttjas för t.ex. 100 stipendier på 60 000 kr. En sådan reform bör vara en förutsättning för en fortsatt ökning av visningsersättningen. Också de övriga bidragen inom samtliga arbetsgruppers områden bör prövas på motsvarande sätt.

Organisation

För närvarande fungerar knappast konstnärsnämnden och författarfonden som myndigheter i den meningen att de på statsmakternas uppdrag hanterar förhandlingar med konstnärsorganisationerna, genomför utredningar etc. Utbildningsdepartementet får i praktiken ta på sig vad som egentligen borde vara myndighetsuppgifter.

Enligt utredarens mening bör man i högre grad än hittills betona författarfondens och konstnärsnämndens ställning som myndigheter med myndigheters uppgifter och ansvarstagande. Det saknas vidare egentliga skäl att ha två styrelser inom detta område, en för författarna och en för övriga konstnärer. Problemen inom resp. verksamhetsområde är likartade. Överblicken skulle förbättras om styrelsen vore gemensam.

Utredaren föreslår därför att konstnärsnämnden och författarfonden slås samman till ett organ, låt oss kalla det konstnärsnämnden. Den nya myndigheten bör inom sig ha ett antal beredningsgrupper för de olika konstnärskategorierna. Riksdagens beslut bör omfatta dels bibliotekersättning, dels visningsersättning som direkt styrda till resp. område, dels ett klumpanslag som nämndens styrelse själv fördelar på olika konstnärsområden. Styrelsen bör innehålla en mer markerad representation av allmänna intressen som inte är partsbundna. Styrelsen bör själv utse ledamöterna i de olika beredningsgrupperna.

Den organisation som föreslås skulle avlasta riksdag/regering en del detaljbeslut. Nämnden skulle utöver sina nuvarande uppgifter kunna vara dialog- och förhandlingspartner. Regeringen skulle inte behöva specificera anslagen till olika konstnärsgrupper och olika verksamheter. Myndigheten skulle kunna utföra utrednings- och analysuppgifter inom sina verksamhetsområden.

Utredaren är medveten om att en förändring av detta slag kräver en djupare prövning än vad som varit möjligt med hänsyn till den tid som stått till konstnärsutredningens förfogande. En sådan prövning är emellertid angelägen.

Upphovsrätt

Med hänsyn till den pågående upphovsrättsutredningen begränsar sig konstnärsutredningen till vissa upphovsrättsliga frågor av särskild betydelse för konstnärerna, nämligen utställningsersättning, Droit de suite och upphovsrättslig avgift på tomkassetter.

Utställningsersättning

Regeringen har överlämnat en skrivelse till utredningen. I den föreslår KRO, SKR och Konstfrämjandet att en central föreningsfond för utställningsersättning bildas. Från fonden skall utgå ersättning till berättigade utställande konstnärer. Fondstyrelsen skall, enligt skrivelsen, bildas av förslagsställande organisationer. Fonden föreslås få ett startbelopp på 3 milj.kr.

Utställningsersättningen är en rent upphovsrättslig ersättning i den meningen att upphovsmannen, konstnären, kräver en ersättning för att ställa ut sina verk. Konstnären förfogar helt över verket och dess användning. Ersättningen är en fråga mellan konstnären och utställaren. Den kan beslutas individuellt men också regleras i avtal mellan utställare och konstnärernas organisationer.

Staten har tagit ställning i frågan genom att sluta avtal med bildkonstnärernas upphovsmannaorganisationer om bl.a. ersättningens storlek. Ersättningen gäller utställningar som arrangeras av statliga organ. Statens kulturråd har i en skrivelse avvisat tanken att staten skulle ersätta kommunerna för att dessa betalar konstnärerna ersättning. Utredaren delar kulturrådets uppfattning. Staten bör inte ge specialdestinerade bidrag av detta slag. Kommunerna bör ersätta konstnärerna för rätten att ställa ut konsten utan att detta bör föranleda ett särskilt statligt stöd. Detsamma gäller enligt min mening andra utställares ersättningar till konstnärer. Det finns därför inte tillräckliga skäl att med statliga medel bygga upp en särskild föreningsfond för utställningsersättning. Om man vill främja de nämnda organisationernas verksamhet kan det ske genom en ökning av verksamhetsbidragen till organisationerna. Frågan bör prövas i samband med att regeringen tar ställning till kulturrådets program för ökad konstbildning.

Droit de suite

Utredaren anser att det finns starka skäl för införande av en rätt för konstnären till ersättning vid vidareförsäljning av exemplar av hans verk. Enligt vad utredningen erfarit kommer upphovsrättsutredningen att föreslå en sådan rätt, en s.k. droit de suite (kan ungefär översättas med "följerätt"). Den föreslås utformad som en rätt för konstnären till andel i försäljningspriset, oavsett om det inträffat en värdestegring eller ej. Vad gäller vidare analys av bl.a. de lagtekniska frågorna hänvisas till upphovsrättsutredningens kommande betänkande.

En droit de suite av detta slag skulle kunna medföra icke oväsentliga inkomster för bild- och formkonstnärer. Ersättningen bör av praktiska skäl utgå till en legitimerad upphovsmannaorganisation som också avgör hur intäkterna skall fördelas.

Upphovsrättslig avgift på tomkassetter

I ett flertal länder beläggs oinspelade ljud- och videokassetter med upphovsrättsligt motiverade avgifter. Motivet är att tomkassetterna till stor del används för kopiering och tidsförskjutet lyssnande/tittande på upphovsrättsligt skyddade verk.

Enligt uppgift lär man nu inom regeringskansliet förbereda en lagrådsremiss med innebörden att en sådan kassettavgift skall införas även i Sverige vid samma tidpunkt som den nuvarande kassettskatten upphör, dvs. den 1 januari 1992. Ett sådant förslag tillstyrkes.

Avgiftens storlek, beräkningsmetoder och former för inkassering bör fastställas i förhandlingar mellan de avgiftsskyldiga och upphovsmännen. Utgångspunkten i förhandlingarna bör vara att intäkterna från den nya avgiften skall avsättas för såväl direkta som indirekta ändamål. Genom en avgift av detta slag finns det möjligheter att förbättra stödet till konstnärer och konstnärlig produktion vad gäller musik, film och video. Avgiften skulle kunna ge upphovsmännen inom dessa områden avsevärda inkomster. Nämnas kan att kassettskatten 1989/90 beräknas ge ca 180 miljoner i intäkter.

Utbildning och forskning

Utredningen skall enligt direktiven också belysa frågor om den konstnärliga utbildningen. I kap. 4 redovisas en undersökning utredningen låtit göra rörande konstnärernas utbildning. Endast genomsnittligt ca 15 procent av de yrkesverksamma inom kontnärsområdena har utbildning från högskolan. Det är dock stora variationer. För skådespelare ligger siffran på 50 procent. Ungefär hälften av dem som gått igenom konstnärlig högskoleutbildning arbetar i ett konstnärsyrke. Rekryteringen av konstnärer sker således fortfarande till stor del utanför konstnärernas högskoleutbildning samtidigt som åtskilliga av de utbildade arbetar med annat, helt eller delvis. Det är ett naturligt förhållande. Skall andelen högskoleutbildade inte minska fram mot sekelskiftet krävs mellertid en ökad antaning vid högskolan.

I rapporten redovisas också ungdomens starka intresse för konstnärliga utbildningar såväl på gymnasie-, folkhögskole- och högskolenivå. En utbyggnad av den estetiska utbildning inom gymnasie- och folkhögskolan kommer sannolikt leda till ett ökat tryck mot högskolan och kanske också mot de kulturella arbetsmarknaderna. Det är angeläget att ungdomar som satsar på estetisk utbildning får klart för sig att konkurrensen på arbetsmarknaden är mycket hård och att de ekonomiska villkoren är ofördelaktiga.

De kontnärliga högskoleutbildningarna skall bli föremål för en särskild utredning. Konstnärsutredningen har därför begränsat sin analys

till vissa allmänna påpekanden inför detta arbete. Utredaren erinrar om att konstnärlig utbildning och utveckling har vidare syften än att vara direkt yrkesförberedande. Det framgår bl.a. av den proposition (1975/76:135) som utgör grunden för den nuvarande konstnärspolitiken. Konstnärsutbildning bör domineras av målet att stimulera den konstnärliga mognadsprocessen och ge de studerande möjligheter att förverkliga sina konstnärliga intentioner. Yrkesförberedelsen i utbildningarna på kulturområdet bör ha som särskilt mål att ge de studerande möjligheter till egna konstnärliga erfarenheter och bidra till utvecklingen och förnyelsen av de konstnärliga uttrycksmedlen. Den konstnärliga utbildningen är i sig själv en skapande process som inte i alla avseenden kan och bör bedrivas på ett i förväg planerat sätt.

Utredaren framhåller också att en förstärkt högskoleutbildning skulle främja sysselsättningen för kvalificerade konstnärer. Till de konstnärliga högskoleutbildningarna knyts nämligen ofta lärare som i sin dagliga gärning är utövande konstnärer.

Vidare har utredningen erfarit att UHÄ inlett samtal med humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet och Riksbankens jubiléumsfond med syfte att intressera rådet och fonden för en vidgning av deras forskningsstödjande verksamhet till att även omfatta konstnärligt utvecklingsarbete och ev. framtida forskning vid de konstnärliga högskolorna. Tillgång till medel avsedda för forskning skulle ytterligare öka möjligheterna för kvalificerade konstnärer att få sysselsättning inom högskolan.

För dansarna finns ingen högskoleutbildning. Den nuvarande danslinjen har två inriktningar: koreografi och danspedagogik. Utredaren föreslår att den kommande översynen prövar möjligheten att införa en utbildningslinje för dans. Utredaren tillstyrker också UHÄ:s förslag om bl.a. en förlängning av danspedagogutbildningen till fyra år (160 poäng). Samtidigt fäster utredningen uppmärksamheten på behovet av fortbildning och vidareutbildning på det konstnärliga området.

Internationellt kulturutbyte

I likhet med utredningen om de statliga insatserna inom Sverigeinformationen och kulturutbytet med utlandet, den s.k. IKU-utredningen, lägger konstnärsutredningen stor vikt vid konstnärernas behov av stimulans och inspiration genom kontakter med omvärlden. Utredaren ser det därför som angeläget att inom ramen för det reformarbete som pågår på kulturområdet också genomföra IKU-utredningens förslag. I en första etapp bör medlen för kulturutbyte med utlandet höjas med 5 milj.kr., fördelade lika på kulturrådet och Svenska institutet. Utredaren erinrar också om att de besparingsförslag som förordades av IKU ännu inte är genomförda.

Skådeartister

Utredningen har gjort en särskild studie om skådeartister.

Utredningen saknar möjligheter att bedöma om det är en kulturpolitiskt angelägen uppgift att stödja skådeartister men presenterar ändå vissa förslag som skulle kunna förbättra situationen för denna konstform. En möjlighet är att bevilja Folkparkernas Centralorganisation statsbidrag för att inrätta en turnerande folkparksvarieté med skådeartister. En annan möjlighet är att med AMS tillstånd inrätta en privat skådeartistförmedling med inriktning på såväl den svenska som den internationella marknaden.

Kostnader

Utredningen har haft som utgångspunkt för mitt arbete att det är regeringens avsikt att föreslå riksdagen ökade insatser till stöd för konstnärer och konstnärlig verksamhet. De förslag utredaren lagt innebär i flertalet fall ökade utgifter. I vissa sammanhang handlar det om förslag om omfördelning. Detta gäller bl.a. förslaget vad gäller förändrade utbetalningar från anslaget visningsersättningar samt förslaget om öronmärkning av statens bidrag till länsmusiken vad gäller frilansartister. I några fall gäller förslagen upphovsrättsliga ersättningar som direkt belastar konsumenterna, nämligen kassettavgift och droit de suit. Utredaren pekar också på möjliga finansieringskällor utanför kulturområdet, bl.a. regionala utvecklingsanslag och forskningsrådsmedel. Vad gäller skatteförslagen innebär givetvis mitt avstyrkande av stipendiebeskattning bortfall av vissa statsinkomster, dock av måttlig omfattning. Återbetalningen av egenavgifter är en direkt statlig utgift. Inom vissa sektorer - t.ex. utbildning och forskning - har utredaren, med hänvisning till kommande utredning avstått från att söka kostnadsberäkna förslagen.

Beträffande möjligheten till besparingar hänvisar jag till IKU-utredningens förslag vad gäller besparingar inom området Sverigeinformation. Den föreslagna utbyggnaden av produktionsstöd för bl.a. dansare, förstärkt stipendiestöd samt inte minst inrättande av flera inkomstgarantier bör kunna medföra betydande besparingar för a-kassa och beredskapspengar. Storleken därav är emellertid omöjlig att beräkna.

De direkta nya statliga utgifterna vid ett fullt genomförande av utredningens förslag i övrigt beräknas (se sammanställning nedan) till 72 milj.kr. Det är också i förhållande till kulturmarknadernas omsättning och statens och kommunernas satsning på kultur i övrigt ett förhållandevis blygsamt belopp. I vissa avseenden kan förslagen genomföras stegvis. Det gäller bland annat förslaget om inrättande av nya inkomstgarantier. Det är emellertid angeläget att det första steget är rejält och omfattar minst hälften av de föreslagna nya garantierna. En tidsplan för genomförandet av hela förslaget bör fastställas.

Utredningen har inte sett det som sin uppgift att lägga fram förslag om motsvarande inkomstförstärkning utan utgått från regeringens uttalanden om att det föreligger ett faktiskt reformutrymme på kulturområdet. En grundläggande tanke i betänkandet är att populärkulturen - som står för den stora omsättningen inom kulturindustrin - också kan

bidra till att finansiera konstkulturell verksamhet. Så sker redan och det är självfallet möjligt att utvidga denna finansiering.

Sammanställning över förslag till direkta kostnadsökningar

Ändamål	Belopp (tkr.)
Centrumbildningar	2 000
IKC och främjandeorganisationer	4 000
Husartister	3 000
Konst där vi bor	4 000
Regionala frilansproduktioner	5 000
Fria grupper	4 000
Egenavgiftsfond	25 000
Inkomstgarantier	15 000
Övriga bidrag till konstnärer	5 000
Internationellt kulturutbyte	5 000
Summa	**72 000**

Bilaga 10.2

Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1990: 39) Konstnärens villkor

Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över betänkandet Konstnärens villkor avgetts av riksskatteverket, statskontoret, riksrevisionsverket, arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), universitets- och högskolecämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen, statens kulturråd, konstnärsnämnden, författarfonden, statens konstmuseer, statens konstråd, Svenska Institutet, SIDA, riksförsäkringsverket, Svenska riksteatern, Svenska rikskonserter, Riksutställningar, Operan, Dramatiska teatern, Svenska filminstitutet, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, TCO, SACO/SR, LO, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), Sveriges konstföreningars riksförbund, Riksskådebanan, Folkbildningsförbundet, Danscentrum, Konstnärscentrum, Musikcentrum, Teatercentrum, STIM, SAMI, Copyswede, Akademien för de fria konsterna, Musikaliska akademien, Nämnden för hemslöjdsfrågor, Centrala hantverksrådet, Sveriges Radio AB, Konstnärenas allmänna fackförbund (KAF), Svensk Teaterunion - Svenska ITI-rådet, Svenska Unescorådet och Samefondens kulturdelegation.

Riksskatteverket har bifogat yttranden från länsskattemyndigheterna i Stockholms, Malmöhus och Göteborgs och Bohus län samt lokala skattemyndigheten i Uppsala. UHÄ har bifogat yttranden från Dramatiska institutet, Musikhögskolan i Stockholm, Operahögskolan och Teaterhögskolan i Stockholm, universiteten i Lund, Göteborg och Umeå samt från linjenämnden för skådespelarlinjen vid universitetet i Lund.

Yttranden har dessutom inkommit från Svenska Journalistförbundet, Konstnärernas Riksorganisation (KRO), Svenska Teaterförbundet, Svenska Danspedagogförbundet, Föreningen Svenska Tonsättare, Svenska Musikerförbundet, Sveriges Författarförbund, arbetsgruppen för Centrum för Konst & Hantverk, Svenska Fotografernas Förbund, Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF), Föreningen Svenska Tecknare, Konstfack, Konstnärernas Kollektivverkstad i Stockholm, Danshögskolan, Svenska Musikerförbundet, Kulturarbetarförbundet, boverket, Dag Malmberg och Ulla Berglund-Leijonhufvud samt Svenska Tonkonstnärsförbundet.

1 Allmänt

Flertalet remissinstanser uttrycker sin tillfredsställelse över att konstnärernas villkor nu blivit föremål för en utredning, som präglas av en positiv grundsyn på konstens roll i samhället. Många remissinstanser beklagar dock den korta tid som stått till förfogande för arbetets genomförande och som lett till att utredaren, med hänsyn till det omfattande uppdraget, inte haft möjlighet att hinna analysera erforderligt material. *KLYS m.fl.* anser att den allmänna bakgrundsteckning som ges blivit bristfällig och flera remissinstanser ifrågasätter vissa sakuppgifter om konstnärernas antal, utbildning, inkomster och sysselsättning. *LO m.fl.* menar dock att utredningen åstadkommit ett aktningsvärt försök till kartläggning av konstnärernas villkor och bl.a. *Konstfack* framhåller att utredningen är väldisponerad och pedagogisk. Flertalet instanser anser att utredningen utgör ett gott underlag för beslut om den statliga konstnärspolitiken.

Utredningens principiella utgångspunkter kommenteras av bl.a. *statens kulturråd* som menar att målet att skapa betalda arbetstillfällen är det avgörande, men att detta beklagligtvis inte har fått tillräckligt genomslag i de konkreta förslagen. Kvalitetskravet understöds av ett antal remissinstanser och bl.a. *Akademien för de fria konsterna* betonar i sammanhanget betydelsen av stöd till konstnärligt utvecklingsarbete. Utredningens framhävande av det internationella perspektivet och behovet av internationellt kulturutbyte möter genomgående ett starkt gensvar hos remissinstanserna.

2 Sysselsättningsskapande åtgärder

Riksrevisionsverket och *AMS* tillstyrker förslaget att centrumbildningarna bör utvecklas till rena branschorganisationer inom resp. konstområde och upphöra med sin arbetsförmedlande roll. Mot detta vänder sig huvuddelen av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. *Svenska Musikerförbundet* motsätter sig bestämt att centrumbildningarna på något sätt utvecklar aktiviteter som utgör ett alternativ till de fackliga organisationernas verksamhet och *Svenska Teaterförbundet* är tveksam på samma punkt. Uppfattningen att centrumbildningarna bör ges ett ökat stöd för både sina främjande- och arbetsförmedlande uppgifter direkt från statens kulturråd framförs av ett flertal remissinstanser, bl.a. *Sveriges Författarförbund, Svenska Fotografernas Förbund, Svenska rikskonserter, Svenska filminstitutet, Musikcentrum, Teatercentrum, Danscentrum* och *arbetsgruppen för Centrum för Konst & Hantverk*. Huvuddelen av centrumbildningarna själva anser att det föreslagna stödet är för litet och redovisar sina egna behov.

Utredarens förslag om öronmärkning av medel för frilansproduktioner inom länsmusiken får med något undantag stöd av samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan. Både *statens kulturråd* och *Svenska rikskonserter* understryker frilansarnas besvärliga situation och det nödvändiga i att ytterligare öka antalet speltillfällen för dem. *Musikaliska akade-*

mien, Svenska Tonsättarförbundet och Svenska kommunförbundet tillstyrker förslaget. *Svenska Tonkonstnärsförbundet* betonar vikten av att frilansmusiker ingår som en naturlig del i länsmusiken och *Svenska Musikerförbundet* understryker detta genom att framhäva behovet av mångfald i det regionala musiklivet. *Svenska teaterförbundet* anser det vara nödvändigt att tillstyrka varje förslag som kan förbättra frilanssituationen, även om förbundet menar att det är omöjligt att avgöra om detta förslag är det mest ändamålsenliga. *Landstingsförbundet* avvisar förslaget om öronmärkning av frilansmedel, då risk finns att denna nivå blir normgivande och därmed motverkar sitt syfte.

Förslaget om bidrag för projektanställning av s.k. husartister tillstyrks av ett stort antal remissinstanser, bl.a. *AMS, statens kulturråd, Svenska rikskonserter, Operan, Musikaliska akademien, Landstingsförbundet, TCO* och *Svenska Musikerförbundet. Konstnärsnämnden* anser att nämnden bör fördela bidragen och föreslår att den får i uppdrag att bereda frågan ytterligare.

Utredarens förslag att projektet Konst där vi bor permanentas med medel över kulturbudgeten tillstyrks av samtliga remissinstanser som yttrat sig i frågan, däribland *statens kulturråd, statens konstråd, KRO, boverket* och *konstnärsnämnden. Konstnärscentrum* anser att AMS inom ramen för projektet bör stödja den informationsverksamhet som konstnärscentrum bedriver regionalt. *Statens konstråd* pekar på ett växande behov av kvalitetsgranskning i samband med länsbostadsnämndernas bidragsprövning och anser att formerna för granskningen, liksom dess finansiering, bör utredas ytterligare.

3 Skatter och avgifter

Utredarens synpunkter och förslag på skatte- och avgiftsområdet har kommenterats av flertalet remissinstanser.

Utredarens förslag om fortsatt skattefrihet för stipendier tillstyrks av alla som har yttrat sig i denna fråga.

Vad gäller avdrag för omkostnader i konstnärlig verksamhet tillstyrks utredarens förslag till preciseringar i lagstiftningen av bl.a. *statens kulturråd* och *konstnärsnämnden*, medan *riksskatteverket* anser att specialregler för vissa grupper strider mot de nyligen fastslagna principerna om neutralitet i beskattningen mellan olika typer av inkomster och olika yrkeskategorier.

Beträffande förslaget om egenavgiftsfond är remissopinionen splittrad. *Statens kulturråd, Sveriges författarförbund, Konstnärernas riksorganisation* och *Föreningen svenska tecknare* har redovisat en positiv inställning till förslaget. *KLYS, Sveriges författarfond m.fl.* har i princip inga invändningar mot tanken på en egenavgiftsfond, men anser att förslaget måste bearbetas ytterligare. I några yttranden, t.ex. av *konstnärsnämnden* och *Musikaliska akademien* framhålls att ett genomförande av förslaget inte får inkräkta på reformutrymmet för övrigt konstnärsstöd. *Riksskatteverket, Danshögskolan, Operan, Föreningen svenska tonsättare* och *Konstnärernas allmänna fackförbund* avstyrker på olika grunder förslaget.

Riksrevisionsverket och *statskontoret* har inga invändningar mot förslagets tekniska utformning, men tar inte ställning i sakfrågan.

4 Bidrag och ersättningar m.m.

Utredarens syn på det angelägna i att bidrag och ersättningar används på ett effektivt och kvalitetsmedvetet sätt leder fram till uppfattningen att ett rejält stöd till ett mindre antal bör förordas före ett begränsat stöd till många. Som en konskvens av detta föreslår utredaren att den individuella visningsersättningen bör slopas. Utredarens principiella uppfattning får stöd av *statskontoret, statens kulturråd, Landstingsförbundet, Konstfack m.fl.*

Författarfonden anser att principerna för fördelning bör avgöras av konstnärernas egna organisationer men delar dock utredarens uppfattning att det statliga stödet - i form av konstnärs- och projektbidrag - inte bör styckas upp i alltför små belopp. *Statens kulturråd* menar att de redan etablerade statliga bidragssystemen i stort sett fungerar väl, även om vissa justeringar kan behöva göras. Statsmakterna bör kunna lägga fast riktlinjer för medelsfördelningen och vid sidan av konstnärerna ha inflytande över fördelningen.

Flera remissinstanser tillstyrker förslaget om slopande av den individuella visningsersättningen, bl.a. *statens kulturråd, Akademien för de fria konsterna* och *Konstnärernas allmänna fackförbund. Konstnärsnämnden* delar utredningens allmänna synsätt, men avstyrker förslaget att slopa den individuella visningsersättningen. Denna uppfattning delas av *KRO* och *Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare* som framhåller att den individuella ersättningen är viktig som princip. Det är fråga om en ersättning för publikt bruk av offentlig bild- och formkonst. För att ge upphovsmännen en långsiktig och stabil ekonomisk verksamhetsgrund bör visningsersättningen ökas och ekonomiskt ställas i relation till antalet offentligt visade konstverk. *KRO* är starkt missnöjd med utredningens uppfattning vad gäller visningsersättningen och hade förväntat sig ett förslag omfattande en klar beräkningsgrund för samhällets kostnader och ersättningar samt förslag till avtal mellan staten och upphovsmännen i överensstämmelse med vad som gäller för biblioteksersättningen.

Remissopinionen är delad i vad avser förslaget om en kraftig ökning av antalet inkomstgarantier. *Statens kulturråd, statens konstmuseer, Operan, Svenska filminstitutet, Svenska rikskonserter m.fl.* tillstyrker förslaget, i vissa fall med tanken att systemet bör byggas ut successivt. *Statens konstmuseer* anser att en kraftig ökning av garantirummen är en åtgärd av den största betydelse för en kvalitativ expansion på det konstnärliga området. *Musikaliska akademien* är positiv men menar att man kan tänka sig även andra former för stöd som innebär att mottagaren kan erhålla bidrag under en längre följd av år oavsett andra inkomster. Med liknande argument avstyrker *konstnärsnämnden* förslaget och föreslår i stället inrättandet av 10-åriga stipendier motsvarande tre basbelopp. *Föreningen Svenska Tonsättare* stödjer detta förslag. *KLYS* avstyrker med be-

stämdhet utredarens förslag och prioriterar i stället att motsvarande reformutrymme används för andra ersättnings- och bidragsformer. Denna uppfattning delas av *TCO, KRO, författarfonden, Sveriges författarförbund, Svenska Fotografernas Förbund m.fl.*

Utredarens förslag om att pröva förutsättningarna för en sammanslagning av konstnärsnämnden och författarfonden får visst stöd av *statens kulturråd*. Samtliga övriga remissinstanser som yttrat sig i frågan är dock negativa till förslaget, varvid skälen är något varierade. *Statskontoret* avstyrker och förordar en bredare översyn av organisations- och anslagsstrukturen inom kulturområdet i samband med övergången till den nya budgetprocessen. *Riksrevisionsverket* förordar att de bägge organen förs in under statens kulturråd. Med hänvisning bl.a. till att förslaget bygger på en missuppfattning av den fundamentalt olikartade karaktär som författarfonden och konstnärsnämnden har avvisas med skärpa tanken på en sammanslagning av bl.a. *TCO, konstnärsnämnden, författarfonden* och *KLYS*.

5 Upphovsrätt m.m.

Flertalet av de remissinstanser som kommenterat utredarens avsnitt om upphovsrätt anmäler att de har för avsikt att återkomma till dessa frågor i yttrande över upphovsrättsutredningens slutbetänkande. Många instanser har trots detta valt att lämna synpunkter på vad utredaren anfört.

KLYS anser att betänkandet ger en felaktig bild av vad som menas med upphovsrättsliga ersättningar, men avstår i övrigt från att diskutera utredarens av naturliga skäl summariska synpunkter på upphovsrätten. KLYS finner det dock värdefullt att utredaren har tillstyrkt upphovsrättsutredningens förslag om införande av s.k. droit de suite för bildkonstnärer och en upphovsrättslig avgift på kassettband. *Copyswede* framför liknande synpunkter. *STIM* understryker upphovsrättens ökande roll för de skapande konstnärerna och att en utbyggnad av det upphovsrättsliga skyddet därför tillhör kulturpolitikens viktigaste uppgifter. *SAMI* framhåller att de nya metoderna för utsändning och framförande av inspelningar har medfört att de utövande konstnärernas skyddsbehov fått samma karaktär som upphovsmännens.

Såväl *STIM* som *SAMI* kräver att en upphovsrättslig kassettavgift införs när den nuvarande kassettskatten upphör år 1993. Samma krav framförs av *Föreningen Svenska tonsättare*. Förslaget biträds även av en rad andra remissinstanser, t.ex., som redan nämnts *KLYS* och *Copyswede*, samt *statens kulturråd, Filminstitutet* och *Svenska teaterförbundet*. Flera yttranden innehåller synpunkter på hur influtna medel bör administreras och fördelas. *Statskontoret* är dock tveksamt till att en avgift på kassetter införs omedelbart efter det att en punktskatt på samma objekt har avskaffats.

I ett stort antal yttranden, t.ex. av *statens konstråd, Akademien för de fria konsterna* och *Riksutställningar* tillstyrks en avgift på vidareförsäljning av konst antingen som en s.k. droit de suite inom upphovsrätten

eller i annan form. Flertalet säger sig vilja återkomma i denna fråga i yttrande över upphovrättsutredningens betänkande.

Frågan om en föreningsfond för utställningsersättning kommenteras av bl.a. *statens kulturråd* och *konstnärsnämnden*, vilka delar utredarens uppfattning att ett statligt stöd till föreningsdriven utställningsverksamhet i första hand bör ha formen av ett ökat bidrag till främjandeorganisationerna. *KLYS* säger sig stödja bildkonstnärernas grundläggande inställning att den som åtnjuter statsbidrag för sin utställningsverksamhet också skall vara skyldig att i enlighet med de åtaganden som staten gjort för egen del utge utställningsersättning.

Konstnärsnämnden, Föreningen Svenska tonsättare, Svenska teaterförbundet och *TCO* yrkar på en med författargrupperna likvärdig behandling när det gäller biblioteksersättning för musikverk och fonogram.

6 Internationellt kulturutbyte

De flesta remissinstanser, som yttrat sig i frågan, delar utredningens uppfattning att det är av största vikt att resurserna för det internationella kulturutbyte förstärks. Det gäller bl.a. *statens kulturråd, konstnärsnämnden, Svenska institutet, SIDA, Riksteatern, Svenska rikskonserter, Riksutställningar, TCO, KLYS, konstfackskolan, Sveriges författarförbund, Svenska teaterförbundet, Svenska musikerförbundet* och *KRO*.

Statens kulturråd framhåller att kulturpolitiken bör främja konstnärernas möjligheter att samtidigt ta till sig idéer utifrån och utveckla den svenska kulturens särart. Det kan också vara värt att notera att det internationella kulturutbytet medför en vidgad arbetsmarknad för t.ex. musiker och dansare.

Konstnärsnämnden delar utredningens uppfattning att det är angeläget att fortlöpande öka konstnärsnämndens resurser för internationellt kulturutbyte. *Sveriges författarfond* förutsätter att eventuella ökade resurser även kommer de litterära upphovsmännen till del.

Svenska institutet anser att det av utredningen föreslagna beloppet på 5 milj. kr. i sin helhet bör tillföras Svenska institutet. Skälet för detta är att det torde vara en fördel för kulturlivet att få en statlig huvudansvarig förhandlingspart.

SIDA vill erinra om betydelsen av kulturutbyte med Östeuropa och Sovjetunionen. Det är enligt SIDA viktigt att svenska konstnärer får möjlighet att besöka och arbeta i Östeuropa liksom att den svenska publiken får ta del av den östeuropeiska kulturen i dess olika former. *Svenska musikerförbundet* och *Svensk teaterunion - Svenska ITI-rådet* framhåller i sina svar att utbytet inte enbart får riktas mot Europa och USA utan även mot andra delar av världen såsom Latinamerika, Asien och Afrika.

Svensk teaterunion - Svenska ITI-rådet påpekar också att behoven av ekonomiska förstärkningar för att möjliggöra internationellt kulturutbyte också är mycket akuta hos kulturinstitutionerna och hos kulturarbetarnas egna internationella organisationer. *Riksutställningar* menar att det ibland kan förefalla som ett problem att några få centrala myndighe-

ter successivt samlar på sig medel som de operativa organen ute på fältet sedan får söka. Alternativet är enligt Riksutställningar att lägga ut pengarna öronmärkta för en två - treårsperiod på t.ex. de statliga institutioner som direkt arbetar med konstnärerna.

KRO framhåller att en större samverkan mellan bidragsgivande myndigheter på bildkonstområdet är nödvändig. Samordning och gemensam policy samt en lättare bidragshantering möjliggör ett intensivare kulturutbyte.

Bilaga 10.3

Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över statens kulturråds förslag till samlat program för förnyelse av konstbildningsarbetet

Remissinstanser

Efter remiss av förslagen har yttranden avgetts av statskontoret, skolöverstyrelsen (SÖ), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), konstnärsnämnden, statens konstråd, statens konstmuseer, Stiftelsen Riksutställningar, Akademien för de fria konsterna, Landstingsförbundet, Svenska kommunförbundet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Bildlärarnas riksförening, Svenska bildlärarsällskapet, Svenska museiföreningen, Länsmuseernas samarbetsråd, Folkbildningsförbundet, Stiftelsen Konstfrämjandet, Sveriges konstföreningars riksförbund, Föreningen Svensk Form, Konstnärernas riksorganisation (KRO), Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare, Föreningen Svenska tecknare, Svenska konstkritikersamfundet.

UHÄ redovisar yttranden från universiteten i Lund, Göteborg och Umeå samt högskolan för lärarutbildning i Stockholm.

Yttranden har dessutom kommit in från Kalmar konstmuseum, utbildnings- och kulturnämnden i Kalmar läns landsting, DIK-förbundet inom SACO, kulturförvaltningen i Kalmar, Svenska arkitekters riksförbund samt Riksföreningen Konst och Skola.

En del remissinstanser har framfört kritiska synpunkter på förslagen i kulturrådets rapport.

Allmänna synpunkter

Enligt *statskontorets* mening utgör inte kulturrådets rapport ett färdigt förslag till program för förnyelse av konstbildningsarbetet. En analys saknas av dagens konstbildningsstruktur och de olika aktiviteter som bedrivs i dag på olika håll inom konstbildningsområdet samt hur samarbetet dem emellan tillgår. Det framgår inte vari problemen ligger för konstbildningsarbetet i dagens struktur. Därför är det svårt att veta vilka problem förslaget försöker lösa. Statskontoret anser att det är kulturrådet som bör utarbeta konkreta förslag till utveckling av konstbildningen både vad gäller strukturella former som förslag till konkreta åtgärder. Förslagen bör bygga på att ta tillvara de organisationer och ideella föreningar som verkar i dag och skapa förutsättningar för en utökad konstbildning och utställningsverksamhet och en bredare samverkan mellan dessa på regional och lokal nivå.

Konstnärsnämnden delar kulturrådets uppfattning att det finns ett stort behov av konstpedagogiskt arbete bland människor i olika åldrar. Utgångspunkten för detta arbete måste vara skolans bildundervisning. Det är där som attityderna till konst formas. Konstnärsnämnden anser vidare att vissa förslag inte verkar helt genomtänkta.

Statens konstråd anser att konstbildningsprogrammet betonar vikten av att utbilda goda konstkonsumenter, människor som förstår dagens konst. Konstrådet menar att en förnyelse av konstbildningsarbetet borde utgå från ett mer dynamiskt konstbegrepp, relaterat till den större visuella miljön och med en bas i vidare personlig erfarenhet och utveckling och tror inte att den föreslagna generella organisationsreformen ger grogrund för en sådan förnyelse. Det är inte i första hand organisationsformer för konstbildningen som behöver förstärkas. Men det finns ett stort behov av stödpunkter i form av utbildningsinstitutioner, seminarier, diskussionsfora, mötesplatser och publikationer, där konst, konstpedagogik och utställningsformer diskuteras. Skolan är en nödvändig utgångspunkt i konstpedagogiken.

Statens konstmuseer delar utredningens uppfattning i en rad betydelsefulla frågor och finner ett starkt stöd för det fortsatta arbetet som ansvarsmuseum inom konstområdet.

Svenska kommunförbundet anser det mycket positivt att kulturrådet med sina förslag till program för förnyelse av konstbildningsarbetet riktat uppmärksamheten på ett på många håll eftersatt kulturområde.

TCO anser att programförslaget domineras av ett centralistiskt tänkande som kännetecknas av en övertro på centrala institutioners roll i fråga om att nå ut till individen med en för individen subjektiv upplevelse.

Svenska museiföreningen, Länsmuseernas samarbetsråd och *Svensk Form* instämmer i huvudsak i kulturrådets bedömningar och tillstyrker det förslag till program för förnyelse av konstbildningsarbetet som utarbetats.

Sveriges konstföreningars riksförbund anser att kulturrådet har negligerat konstnärerna, vilkas medverkan när det gäller kunskapsförmedlingen om konstens innehåll och konstnärernas villkor är oumbärlig, och undervärderat de ideella konstföreningarna, på vilkas insatser det landsomfattande konstbildningsarbetet i hög grad vilar. De centrala institutioner och organ som, enligt sin instruktion eller andra bestämmelser för verksamheten, skall bedriva konstbildningsarbete, bör ge service och information till de ideellt arbetande på konstbildningsområdet. De skall däremot inte söka styra eller överta uppgiften att bredda konstintresser på det lokala och regionala planet. Vidare anser riksförbundet i ett uttalande från sin förbundsstämma att kulturrådets byråkratiska förslag till förnyelse av konstbildningen innebär ett förakt för det ideellt baserade konstbildningsarbetet.

Svenska konstkritikersamfundet framhåller att de är rädda för att det framlagda programmet kan leda till en ny konstbyråkrati och inte bli ett välkommet stöd.

Ett samlat program för ett förnyat konstbildningsarbete anser *SACO* är helt i linje med det växande konstintresset runt om i landet. Förslaget kommer i rätt tid för att möta och utveckla detta intresse och är bra som ett led i motåtgärder mot den ökade kommersialiseringen av konsten.

Stärk konsten och konstbildningens förankring på lokal nivå

Statskontoret anser att det inte är någon lösning att bilda nya lokala föreningar bestående av ett antal lokala organisationer som bas för en ny organisation för Riksutställningar. Statskontoret instämmer i kulturrådets syn att Riksutställningar bör ha som uppgift att stödja regional utvecklingsverksamhet genom råd och konkret hjälp vid utställningsverksamhet.

För att stärka konsten och konstbildningen på lokal nivå föreslår kulturrådet att Riksutställningar skall få i uppdrag att i samverkan med Svenska kommunförbundet, representanter för konstorganisationerna, skolor och folkbildningen utarbeta organisationsmodeller för en långsiktig utvecklingsplan för de lokala konstintressentföreningarna. *SÖ* har inget att erinra mot detta men anser att ansvaret för de kommunala konstbildningsinsatserna inom skolans område liksom i Kultur i skolasatsningen bör ligga på skolstyrelserna i samverkan med kulturnämnderna.

UHÄ framhåller i sitt yttrande att av ekonomiska skäl bör en förstärkning av konstbildningsarbetet bygga på existerande organisationer och strukturer. UHÄ tillstyrker förslaget att Riksutställningar får i uppdrag att presentera förslag till organisationsmodeller.

Konstnärsnämnden framhåller att kulturrådet vill skapa ett nät av lokala "intressentföreningar" i kommunerna som ett slags infrastruktur åt Riksutställningar men förefaller inte ha beaktat att endast en tredjedel av Riksutställningars produktion utgörs av renodlade konstutställningar. Som utbildningsministern påpekar i 1990 års budgetproposition är problemet för bildkonsten ute i landet inte att det saknas aktörer utan att det inte finns väl utbyggda samverkansformer. Det problemet pockar på lösning. Kulturrådets förslag är inte färdigbehandlat och fordrar närmare analys.

Statens konstråd ser positivt på att ett utvecklingsarbete kring konstbildning kommer till stånd och att Riksutställningar får i uppdrag att i samråd med Svenska kommunförbundet, Sveriges konstföreningars riksförbund, Konstfrämjandet och bildningsförbunden studera former av lokala initiativ och verksamheter som syftar till ett kulturanimerande uppbyggnadsarbete. Man bör föreslå former för hur sådana initiativ kan stödjas och utvecklas.

En förutsättning för ett framgångsrikt arbete är naturligtvis att stärka konstens och konstbildningens förankring på bl.a. den lokala nivån. Den väg som statens kulturråd föreslår, nämligen att med Riksutställningar som initiativtagare bygga upp en organisationsmodell som sedan skall diskuteras och förankras ute i landet, är enligt *Svenska kommun-*

förbundet varken realistisk eller framkomlig. Uppbyggnaden av en konstbildningsverksamhet måste starta på lokal nivå och bygga på regionens egna förutsättningar och kan därför inte bli likadan över hela landet.

Kulturrådet föreslår att regeringen ger Riksutställningar i uppdrag att utreda och skissera tänkbara modeller för hur Riksutställningar, i den del av verksamheten som ligger på konstens område, skulle kunna utvecklas som konstbildande centrum, styrt av olika intressenter för konstbildning. *Riksutställningar* finner frågan väl värd att utreda, och detta sagt i fullt medvetande om de upprörda stämningar som det remitterande förslaget givit upphov till inom konstföreningsrörelsen. Riksutställningar vill för sin del slå fast, att konstföreningsrörelsen, liksom naturligtvis bl.a. Konstfrämjandet och KRO, för Riksutställningar är självklara och nödvändiga som samarbetsparter för att ett arbete skall kunna bli framgångsrikt med en förnyelse av konstbildningen. Även om Riksutställningar ser i huvudsak förutsättningslöst på en utredning, är ändå en utgångspunkt, att hela den nuvarande verksamheten måste vägas in i en bedömning om hur Riksutställningar kan få en förbättrad lokal förankring genom någon form av föreningsbaserad verksamhet.

Landstingsförbundet framhåller att möjligheterna att se god konst utanför de stora städerna är avgörande för ett framgångsrikt konstbildningsarbete.

TCO delar kulturrådets uppfattning om behovet av ett bättre samspel mellan konstbildande institutioner som finns på central nivå och regionalt kultur- och konstliv. Det förefaller dock något verklighetsfrämmande att en central institution som Riksutställningar skulle vara den bäst lämpade att utarbeta en organisationsmodell. Att det behövs en omorganisation inom centrala institutioner på kulturområdet för att utveckla samarbetsformer för att bättre nå ut till breda grupper är ett faktum. En sådan omorganisation får dock inte leda till en centralstyrning av konsten och konstbildningsarbetet.

Länsmuseernas samarbetsråd vill inte ifrågasätta angelägenheten av att Riksutställningar ges en bättre lokal förankring. Det är emellertid inte helt självklart att detta önskemål bäst tillgodoses genom tillskapande av 284 nya samarbetsorgan i kommunerna vid sidan av de redan existerande organisationer, föreningar och museistiftelser som redan arbetar med konstbildning på regional och primärkommunal nivå.

Kulturrådet föreslår att en föreningsbaserad verksamhet skall byggas upp inom Riksutställningar. *Folkbildningsförbundet* anser det vara orimligt att en statlig stiftelse skall ges i uppdrag att bygga upp en folkrörelse. Det skulle endast leda till att ytterligare organisationer tillkommer, vilket drar administrativa kostnader. I stället bör Riksutställningar samarbeta mera med studieförbunden, länsbildningsförbunden, Konstfrämjandet och konstföreningarna.

Konstfrämjandet instämmer i att den riksbaserade föreningsverksamheten skall få inflytande i en omorganisation av Riksutställningar. Detta skall ske genom att i första hand redan organiserade och folkrörelseförankrade föreningar stärks.

Sveriges konstföreningars riksförbund anser att kulturrådet har bortsett från den breda bas för konstbildningsarbete som genom åren byggts upp genom lokala och regionala initiativ och i stället valt att söka lägga ett enhetligt rutmönster över hela landet genom förslaget om en föreningsbaserad riksutställningsorganisation byggd på lokala s.k. konstintressentföreningar. Detta förslag strider enligt vår mening mot kraven på mångfald och ett decentraliserat synsätt och leder ofrånkomligen till en utökning av den redan omfattande kulturbyråkratin.

Svensk Form framhåller att det behövs ett bättre samspel mellan de konstbildande organisationerna på central nivå och regionalt/lokalt kultur- och konstliv. Vi är däremot tveksamma till att Riksutställningar är den rätta huvudmannen för ett sådant samarbete.

KRO framhåller i sitt yttrande att det är olyckligt att på ett tidigt stadium förklara Riksutställningar som den centralt samlande organisationen och det kan motverka syftet i konstbildningarbetet.

Kalmar läns landsting anser att modellen att låta Riksutställningar omorganiseras och utvecklas med en föreningsbas av lokalkaraktär i likhet med Riksteatern är tilltalande. Man förutsätter att den organisationsmodell som Riksutställningar skall ta fram bygger på en redan befintlig föreningsmodell, utan att det redan i dag fungerande organisations- och/eller föreningslivets suveränitet kränks. Att från central nivå bygga modeller kan, även om syftet är aldrig så gott, upplevas byråkratiskt och motbjudande. Trots detta förordas förslagets modell.

Stärk intresset för bildkonsten genom att öka konstens närvaro i samhället

Statens konstråd delar den syn på statens konstråds verksamhet som förs fram i programmet. Det är viktigt att konst av hög kvalitet också i fortsättningen kommer ut till arbetsplatser och offentlighet. "Konst där vi bor"-projektet visar på möjligheterna med en uppsökande konstbildande verksamhet som är regionalt förankrad. Från Informationscentrum för offentlig konst skulle man med ökade resurser kunna organisera liknande uppsökande verksamheter också till arbetsplatser som tidigare fått kollektioner av samtidskonst genom statens konstråd - totalt ca 1400 under de senaste 10 åren. Det behövs kontinuerliga insatser för att synliggöra dessa konstskatter.

Länsmuseernas samarbetsråd anser att om museerna i framtiden skall kunna ge en rättvisande bild av konstens utveckling i vår tid måste en dokumentationsverksamhet utvecklas. Statens konstmuseer bör, som kulturrådet föreslår, anförtros uppgifter att finna former för denna.

Sveriges konstföreningars riksförbund framhåller att konstbildning förutsätter utställningar. Utställningar kräver lokaler. Det är varje kommuns ansvar att upplåta lokaler för konstutställningar. Staten bör överväga vilka insatser som bör möjliggöra för kommunerna att nå detta mål.

KRO anser att ansvaret för ett konstbildande arbete måste vila på regionalt arbetande konstideella, konstnärsfackliga och konstbildande in-

stitutioner och ev. nya och annorlunda samverkansformer. Detta tänkande sammanfaller för övrigt med kulturrådets syn vad gäller konstens roll i bostadsområden och på arbetsplatser.

SACO framhåller att biblioteken i större utsträckning än vad som sker i dag, kan ge utrymme för utställningar. Biblioteken har också i många fall artoteksverksamhet och samlingar av konstlitteratur. Biblioteken är dessutom stadigt förankrade i det lokala kulturlivet och välbesökta av alla kategorier.

Öka barns och ungdomars kontakt med bildkonst och skapande

Kulturrådet föreslår att Riksutställningar får en samordnande roll för tillkomsten av bild- och konstskolor. *SÖ* har en avvikande mening och anser att bild- och konstskolorna bör utvecklas inom ramen för samma kommunala ansvarstagande som gäller för den kommunala musikskolan. SÖ är positiv till att Riksutställningar är med och främjar utvecklingen av konst- och bildskolor.

Statens konstråd tillstyrker att Riksutställningar får en samordnande roll för erfarenhetsutbyte och rådgivning vid tillkomsten av bild- och konstskolor i kommunal eller annan regi. Vidare framhåller konstrådet att skolans konstbildande roll inte får inskränkas till att bara gälla det som förmedlas i undervisningen utan måste sträcka sig till hela miljön. Barnen måste få se god konst i vardagen. Kulturrådets roll i det sammanhanget kan vara att stödja experiment kring skolkonst. På så sätt kan också professionella konstnärer få en mer aktiv roll i skolan.

Förslaget om en utveckling av bildskolor för att öka barns och ungdomars kontakt med konst och konstnärligt skapande tillstyrks av *statens konstmuseer*. *Akademien för de fria konsterna* anser att det är fundamentalt att undervisning om konst införs i skolan på alla stadier och att den ges på ett kompetent sätt. Att ta del av bildkonsten borde i skolan vara lika självklart som att lära sig läsa.

Svenska kommunförbundet anser att barns och ungdomars kontakt med bildkonst och skapande i första hand skall ske i skolan, där man når alla barn. Eventuella bild- och konstskolor måste därför ses som ett komplement till skolans bildundervisning och inte tas som en förevändning för att ytterligare försvaga de estetiska ämnenas ställning i skolan. *Landstingsförbundet* är positivt till en fortsatt utveckling av konst- och bildskolor och kommer med intresse att följa utvärderingen av olika försöksprojekt inom området.

En stor del av eleverna genomgår i dag skolan utan att någonsin ha besökt en konstutställning framhåller *Svenska bildlärarsällskapet*. Konsten och konstbildningen kan utgöra en betydande del av elevernas hela kunskapsutveckling och mognad och bör därför inte separeras från skolan för att fungera som ett kompensatoriskt inslag utanför dess vardagsarbete.

Kulturrådet föreslår att kommunerna skall stödja utvecklingen av konst- och bildskolor. Enligt *Folkbildningsförbundets* uppfattning är det mycket angeläget att kommunerna ökar sitt stöd till studieförbunden,

så att dessa kan intensifiera sitt konstbildande arbete, såväl bland vuxna som bland barn och ungdomar. Förbundet har inte heller något att invända mot att de kommunala musikskolorna breddar sin verksamhet till bild- och konstområdet.

De ideella konstbildningsorganisationerna bör stimuleras till kontakt med barn och ungdom i skolor, förskolor och på arbetsplatser och till att utveckla metoder och material anpassat till dessa grupper anser *Sveriges konstföreningars riksförbund.*

KRO framhåller att utvecklingen av kommunala konstskolor innebär en radikal förstärkning av bildkonstkunskaper och ökad möjlighet för ungdomar att tidigt komma i kontakt med skapande verksamhet. I viss utsträckning kommer skolorna att innebära ett led i en allmän yrkesorientering och förhoppningsvis bidraga till ett vidgat intresse för bildkonsten. Det är viktigt att nu verksamma konstnärer knyts till skolorna och genom sin yrkeserfarenhet påverkar deras utformning.

Stimulera förnyelse och spridning av erfarenheter från konstbildningsarbetet

Konstnärsnämnden framhåller att behovet av en förnyelse av konstbildningsarbetet är mycket stort. De idéer som kulturrådet tar upp är väl värda en fördjupad analys. *Flertalet remissinstanser* tillstyrker att kulturrådet tilldelas 5 milj.kr. under en treårsperiod för initiativ av nydanande art.

Övrigt

Kulturrådet nämner inrättandet av ett centralt bildarkiv för samtida konst som ett exempel på initiativ som kan stimulera det konstbildande arbetet. *Statens konstmuseer* anser att ett sådant arkiv skulle vara av stort värde för en rad olika verksamheter inom konstområdet. Konstmuseerna föreslår att museerna får i uppgift att undersöka möjligheterna att inrätta ett centralt arkiv som bör förläggas till konstmuseerna. Man vill att arbetet inleds med en försöksverksamhet under tre år.

Akademien för de fria konsterna anser att avsaknaden av speciella konstprogram för barn och ungdom i TV-mediet känns besvärande. *Landstingsförbundet* framhåller att trots allt är ett allmänt breddat intresse för konstbilder avgörande för att få större gehör för lokala och regionala satsningar på utställningslokaler, konstskolor osv. Med hänvisning till den stora genomslagskraft som TV har haft med sina konstprogram understryker förbundet vikten av att bättre utnyttja TV och video i konstbildande syfte. Förbundet föreslår att Riksutställningar/statens konstmuseer ges i uppdrag att producera konstpedagogiskt material för dessa medier anpassat för olika målgrupper. *Konstfrämjandet* är ense med kulturrådet om att medierna och TVs roll bör förstärkas. Det vore värdefullt om samarbete kunde etableras mellan TV och organisationer i likhet med det samarbete som Konstfrämjandet och utbildningsradion hade om tio bilder. Vad gäller samarbetet med etermedier, vill *SACO*

instämma i vikten av att ett sådant kommer till stånd. Frågan bör tas upp i samband med att nästa avtal med Sveriges Radio skall slutas.

Sammanfattning av betänkandet SOU 1990: 3 En idrottshögskola i Stockholm – struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område

Riksdagen beslöt våren 1989 att regeringen bör förelägga riksdagen ett förslag om en självständig högskoleenhet på idrottens område i Stockholm. Med anledning av riksdagens beslut tillkallade utbildningsministern en särskild utredare med uppgift att ta fram ett underlag för en självständig högskoleenhet i Stockholm för grundläggande högskoleutbildning på idrottens område.

I utredningsuppdraget har alltså inte ingått att pröva om det finns ett behov av en självständig högskoleenhet på idrottens område. Jag har istället uppfattat att min uppgift varit av mer teknisk karaktär, nämligen att föreslå hur en högskola på idrottens område skall inordnas i högskolesystemet och hur den skall finansieras. Som bakgrund till mitt förslag och för att underlätta för remissinstanser m. fl. att bedöma organisation, inriktning och en rimlig omfattning av idrottshögskolan innehåller betänkandet en del deskriptivt material om högskolans organisation, linjestruktur, styrsystem, högskoleutbildning i idrott i de nordiska grannländerna m. m.

Kartläggningen av befintlig utbildning i idrott visar att högskoleutbildning i idrott förekommer vid flera universitet och högskolor, men att den totala omfattningen räknat i antalet utbildningsplatser är liten. Inom högskolan är det endast högskolan för lärarutbildning i Stockholm och högskolan i Örebro som har utbildning i idrott, dvs. kroppsövningar eller fysisk aktivitet.

Utanför högskolan förekommer en omfattande utbildning i idrott. Ämnet idrott ingår på samtliga stadier i grundskolan och på alla linjer i gymnasieskolan. Flera folkhögskolor har en profilering mot idrott och idrottsrörelsens egen utbildning av ledare och tränare har en imponerande anslutning.

I stockholmsområdet är det i praktiken endast vid högskolan för lärarutbildning som det förekommer högskoleutbildning inom idrottsområdet. Utbildningen är förlagd till institutionen för idrottslärarutbildning.

Institutionen ansvarar för idrottslärarutbildningen och utbildningen i idrott för blivande lärare i grundskolan med specialiseringen idrott och annat ämne. Merparten av utbildningsplatserna på idrottslärarlinjen avser specialidrottslärarutbildning som har tillkommit på önskemål från idrottsrörelsen. Utbildningen är avsedd för blivande tränare och ledare inom idrottsrörelsen men ger också behörighet för tjänst som idrottslärare i grund- och gymnasieskolan. Idrottsrörelsen har ett avgörande inflytande över urvalet av studerande till utbildningen. Det har påpekats att detta dubbla syfte, att utbilda både för skolans och idrottsrörelsens behov, har skapat en oklarhet om specialidrottslärarutbildningens mål och innehåll.

Mitt förslag innebär att institutionen för idrottslärarutbildning vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm bryts ur högskolan och bildar en självständig högskola för grundläggande utbildning på idrottens område. Idrottshögskolan i Stockholm bör inrättas den 1 juli 1992 och inordnas i det normala regelverket för högskolan.

Jag har övervägt olika lokaliseringsalternativ för idrottshögskolan. Den inomregionala obalans som råder i stockholmsområdet, som är särskilt påtagligt när det gäller högre utbildning och forskning, talar för en lokalisering av idrottshögskolan till stockholmsområdets södra del.

Jag föreslår likväl att idrottshögskolan förläggs till samma område och lokaler som HLS institution för idrottslärarutbildning. Institutionen har bra lokaler för en idrottsutbildning och är, åtminstone på kort sikt, det ekonomiskt mest fördelaktiga alternativet.

En huvuduppgift för högskolan blir medverkan i lärarutbildningen. Grundskollärarlinjen och ämneslärarlinjen, även med specialiseringen idrott och annat ämne, bör som hittills vara inrättade vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, men det bör föreskrivas att utbildningen i idrott skall förläggas till idrottshögskolan. Idrottslärarlinjen bör däremot inrättas vid idrottshögskolan.

Vid idrottshögskolan bör finnas lokala linjer och kurser för yrkesverksamhet som tränare, administratör, ledare m. m. inom idrottsrörelsen men också med sikte på yrkesverksamhet inom andra områden av arbetsmarknaden med ett behov av högskoleutbildad arbetskraft i idrott.

Jag föreslår att speciallärarutbildningen avvecklas från och med läsåret 1992/93. De medel som frigörs, motsvarande 45 nybörjarplatser på idrottslärarlinjen, bör överflyttas på idrottshögskolans anslag för lokala och individuella linjer samt fristående kurser. Härigenom erhåller idrottshögskolan en resurs för utveckling av nya linjer och kurser för idrottsområdet.

En viktig uppgift för idrottshögskolan bör vara att utveckla och fördjupa ämnet idrott som högskoleämne. Jag anser att högskolan bör tillföras särskilda medel för detta och föreslår att ett förhållandevis stort belopp anslås över anslaget för forskningsanknytning av grundläggande högskoleutbildning m. m.

Det nyligen inrättade centrum för idrottsforskning bör bibehålla nuvarande uppgifter och representation. Centrets relation till idrottshögskolan bör inte skilja sig från centrets relation med övriga universitet och högskolor som har utbildning med inriktning mot idrottsområdet.

För att förbereda inrättandet av idrottshögskolan bör en interimstyrelse tillsättas under våren 1991. Styrelsens uppgift blir bl. a. att utarbeta utbildningsplaner för de linjer och kurser som skall finnas vid högskolan från starten hösten 1992.

Inom ramen för nuvarande anslag överförs 16,6 milj. kr. (1989 års priser) från högskolan för lärarutbildning i Stockholm budgetåret 1992/93 till idrottshögskolan. Därutöver bör inom ramen för statens samlade stöd till idrottsrörelsen överföras 1,2 milj. kr. för den merkostnad som uppstår när institutionen för idrottslärarutbildning övergår i en självständig högskola.

För interimstyrelsens arbete beräknar jag för budgetåret 1990/91 350 000 kr. och för 1991/92 800 000 kr. Även dessa belopp får täckas inom ramen för statens stöd till idrotten.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1990:3) En idrottshögskola i Stockholm – struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område

Remissinstanser

Yttranden över betänkandet har avgivits av överbefälhavaren (ÖB), byggnadsstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), riksrevisionsverket (RRV), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges Riksidrottsförbund (RF), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) samt folkhögskolekommittén (U 1988:9).

UHÄ har bifogat yttranden från universiteten i Göteborg och Umeå, högskolorna i Gävle/Sandviken, Örebro och Halmstad, högskolan för lärarutbildning i Stockholm (HLS), linjenämnden vid gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm (GIH) samt Centrum för idrottsforskning.

Särskilda yttranden har dessutom inkommit från Centrum för idrottsforskning, Svenska ishockeyförbundet, Huddinge, Botkyrka och Södertälje kommuner, Svensk förening för beteendevetenskaplig idrottsforskning (SVEBI), Forum för fritidsforskning vid universitetet i Stockholm, rektorsämbetet vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm (HLS), Jan Sandgren för idrottspedagoglinjen vid universitetet i Umeå samt från Peter Schantz, lärare vid gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm (GIH).

Allmänna synpunkter

Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget om en självständig högskoleenhet på idrottens område. *SÖ* avstyrker förslaget om lärarutbildningens organisation och *TCO* menar att förslaget bör anstå till dess behov och motiv för den nya organisationen utretts och presenterats.

Arbetsmarknadsstyrelsen har inga synpunkter på förslaget.

Högskoleenhetens namn

Vad gäller namnfrågan anser bl. a. *UHÄ*, *SACO/SR* och *SFS* att man bör överväga om det inarbetade namnet GIH bör ändras.

Frågan bör avgöras av den föreslagna interimstyrelsen.

Lokalisering

Utredarens förslag om en lokalisering till nuvarande GIHs lokaler tillstyrks. Dock påpekar *byggnadsstyrelsen* att det finns behov av ett nytill-

skott av lokaler till en kostnad av ca 15 milj kronor. *Huddinge, Botkyrka* och *Södertälje kommuner* anser att en lokalisering till den södra delen av länet är att föredra.

Uppgifter

RF anser att den idrottsliga forskarutbildningen är alldeles för fragmentariskt hanterad i utredningen. Den kommande idrottshögskolan bör redan från starten ha någon form av organisation för forskning och forskarutbildning. *Centrum för idrottsforskning* anser att den nya högskolan inte bara skall ha till uppgift att bedriva grundläggande utbildning utan även forskning och forskarutbildning inom karaktärsämnet idrott. De idrottsvetenskapliga resurserna måste därför byggas ut.

Enligt *UHÄ* bör förslagen om forskning och forskarutbildning anstå tills organisationen för den nya högskolan stabiliserats och innehållet i kurserna i idrott på olika nivåer fastlagts.

Förslaget att den nya idrottshögskolans huvuduppgift blir att medverka i lärarutbildningen och att den nuvarande idrottslärarlinjen förläggs dit stöds med några undantag av remissinstanserna. *SÖ*, som anser att ett ämnesutbildningen inte bör skiljas från grundskollärar- och ämneslärarutbildningen för gymnasieskolan, avstyrker förslaget. *SÖ* anser att idrottshögskolans huvudsakliga uppgift bör vara att lyfta fram ämnet idrott som högskoleämne. Även *TCO* menar att förslaget att skapa en särskild högskola för idrotten innebär ett avsteg från en enhetlig högskola för lärarutbildning och att det därför går tvärtemot de idéer som ligger bakom den nya lärarutbildningen.

Centrum för idrottsforskning anser att uppgiften att utveckla utbildningslinjer och fristående kurser för andra sektorer av arbetsmarknaden inklusive idrottsrörelsen bör vara en likvärdig huvuduppgift för idrottshögskolan.

UHÄ tillhör de remissinstanser som delar utredarens förslag att en av huvuduppgifterna för den nya idrottshögskolan är utbildning av idrottslärare för skolväsendets behov. Då är det rimligt enligt *UHÄ* att även utnyttja den nya högskolan för ämnesutbildningen i idrott för lärare för årskurserna 1 – 7 på grundskollärarlinjen. I denna fråga har *HLS* – efter diskussion inom högskolan – tagit ställning för att den arbetsfördelning, som gällt sedan grundskollärarutbildningen startade, inte bör förändras. *HLS* tillstyrker alltså utredarens förslag.

Utredarens förslag om att avveckla den variant inom idrottslärarlinjen som avser specialidrottslärarutbildning avvisas av flera remissinstanser. *SFS* anser att konsekvenserna av en avveckling bör utredas innan en sådan drastisk åtgärd kan vidtas. *Centrum för idrottsforskning* föreslår att de 45 platserna på varianten för specialidrottslärare behålls men att den får en flexiblare utformning. *Svenska ishockeyförbundet* vill att specialidrottslärarutbildningen bibehålls.

Finansiering och dimensionering

Utredarens förslag att skapa en idrottshögskola enbart inom ramen för nuvarande medel till *HLS*, kompletterat med en omfördelning av statens bidrag till idrottsrörelsen, kan *RF* inte acceptera. Även *Centrum för idrottsforskning* avvisar utredarens förslag till dimensionering och finansiering av idrottshögskolan.

I flera remissyttranden kommenteras den per capitakostnad för idrottslärarlinjen som utredaren utgår ifrån i sina beräkningar. Enligt *SACO/SR* och *SFS* är kostnaden inte tillräcklig för att utbilda kvalificerade idrottslärare. *UHÄ* anser att per capitakostnaden för ettämnesutbildningen och den för tvåämnesutbildningen inom grundskollärarlinjen i princip bör ligga på samma nivå.

TCO avstyrker den minskning av antalet nybörjarplatser på idrottslärarlinjen som förslaget leder till.

Vad gäller resurserna för forskningsanknytning tillstyrker remissinstanserna att den nya högskolan tillförs minst de resurser för forskningsanknytning som föreslås i betänkandet. *UHÄ* påpekar bl. a. att denna resurs är oerhört väsentlig för att förstärka lärarkårens egen forskningskompetens och för utvecklingen av ämnet idrott som högskoleämne.

Organisation

Centrum för idrottsforskning har ett förslag till organisatorisk uppbyggnad av den nya högskoleenheten.

Utredarens förslag om att *Centrum för idrottsforskning i Stockholm* bibehålls med nuvarande organisation och arbetsuppgifter, dvs. ett riksansvar för idrottsrelaterad forskning i landet, får stöd av flertalet remissinstanser. Uppfattningen att centrets relationer till idrottshögskolan inte bör skilja sig från dess relationer till andra universitet/högskolor delas av *RF*. *RRV* anser att det finns skäl att överväga om centret kan överföras till den nya idrottshögskolan. *SACO/SR* menar att centret organisatoriskt bör ingå i den nya högskolan.

Lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde[1]

dels att 4 § skall upphöra att gälla,

dels att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Handelshögskolan i Stockholm prövar frågor om *doktorandstipendier och* utbildningsbidrag för doktorander till studerande vid högskolan.	Handelshögskolan i Stockholm prövar frågor om utbildningsbidrag för doktorander till studerande vid högskolan.

Beslut enligt denna paragraf fattas av högskolans lärarråd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

[1] Lagen omtryckt 1990:232.

Härigenom föreskrivs i fråga om studiestödslagen (1973:349)[1]

dels att 3 kap. 9 § skall upphöra att gälla,

dels att 3 kap. 4, 6, 7 och 11 §§, 4 kap. 3, 6 och 11 §§, 5 kap. 5 §, 6 kap. 5 och 8 §§, 8 kap. 6 §, punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen samt punkterna 1, 2 e och 2 f i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse,

dels att det i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i nämnda lag skall införas sex nya punkter, 2 g - 2 l, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 kap.	
4 §	
Studiebidrag jämte tillägg utgår endast vid heltidsstudier.	*Om inte regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer föreskriver något annat,* utgår studiebidrag jämte tillägg endast vid heltidsstudier.
Närmare föreskrifter om omfattningen av de studier som kan ge rätt till studiebidrag jämte tillägg meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.	
6 §[2]	
Studiebidrag utgår med *750* kronor i månaden.	Studiebidrag utgår med *835* kronor i månaden.
7 §[3]	
Inackorderingstillägg utgår med lägst *935* och högst *1 880* kronor i månaden till studerande som behöver inackordering. Närmare föreskrifter om inackorderingstillägg meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.	Inackorderingstillägg utgår med lägst *1 000* och högst *2 010* kronor i månaden till studerande som behöver inackordering. Närmare föreskrifter om inackorderingstillägg meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen utser.
11 §[4]	
Extra tillägg utgår med *690*, *460* eller *230* kronor i månaden.	Extra tillägg utgår med *750*, *500* eller *250* kronor i månaden.

[1] Lagen omtryckt 1987:303.
[2] Senaste lydelse 1990:704.
[3] Senaste lydelse 1990:209.
[4] Senaste lydelse 1990:209.

Nuvarande lydelse | *Föreslagen lydelse*

Närmare bestämmelser om extra tillägg meddelas av regeringen.

4 kap.

3 §[5]

Studiemedel får *ej* beviljas för tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. redan har beviljats.

Beviljas studerande särskilt vuxenstudiestöd för sådan tid för vilken den studerande redan har beviljats studiemedel, får den studerande ej uppbära studiemedlen för denna tid. *Har den studerande redan uppburit studiemedel för sådan tid gäller 7 kap. 20 §.*

Studiemedel får *inte* beviljas för tid för vilken *studiehjälp enligt 3 kap. eller* särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. redan har beviljats.

Beviljas studerande *studiehjälp eller* särskilt vuxenstudiestöd för sådan tid för vilken den studerande redan har beviljats studiemedel, får den studerande ej uppbära studiemedlen för denna tid.

Studiemedel får ej heller beviljas eller uppbäras för tid för vilken utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander utgår, om ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

Studiemedel utgår inte för tid för vilken den studerande fullgör tjänstgöring enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74) eller lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.

6 §

Till studerande, som avses i 1 § och som ej tidigare varit inskriven vid läroanstalt eller utbildningslinje som omfattas av förordnande enligt 1 §, utgår studiemedel utan föregående prövning av hans lämplighet för studierna.

Till annan studerande som avses i 1 § utgår studiemedel endast om det med hänsyn till de resultat som han har uppnått måste anses sannolikt, att han kommer att slutföra studierna inom normal tid. Vid denna bedömning skall hänsyn tas till förhållanden av personlig natur som kan antas ha inverkat på studieresultaten.

Har studiemedel vid ett och samma tillfälle beviljats för längre tid än ett år, skall beslutet omprövas, om det vid en sådan bedömning som avses i andra stycket därefter har blivit sannolikt att den studerande inte kommer att slutföra studierna inom normal tid.

[5] Senaste lydelse 1990:635.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Närmare föreskrifter för tillämpningen av andra *stycket* meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.	Närmare föreskrifter för tillämpningen av andra *och tredje styckena* meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

11 §

Studiemedel beviljas efter ansökan.

Ansökan om studiemedel inges inom den tid och i den ordning som centrala studiestödsnämnden bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan prövas även om den inkommit för sent.

Studiemedel beviljas för högst två kalenderhalvår i sänder.

5 kap.

5 §[6]

Korttidsstudiestöd utgör *53* kronor för varje timme.	Korttidsstudiestöd utgör *58* kronor för varje timme.

6 kap.

5 §[7]

Internatbidrag utgör *265* kronor för varje dygn.	Internatbidrag utgör *290* kronor för varje dygn.

8 §[8]

Har en facklig organisation ansökt om internatbidrag för fördelning mellan vissa arbetstagare gäller följande särskilda bestämmelser.

1. Bidraget får utgå till den fackliga organisationen i stället för till den studerande.

2. Bidraget skall motsvara den faktiska kostnaden för resor, kost och logi för den studerande.

3. För varje kurs får bidragen dock aldrig beräknas till högre belopp än som motsvarar *265* kronor i genomsnitt för varje dygn och varje studerande som har rätt till bidraget.	3. För varje kurs får bidragen dock aldrig beräknas till högre belopp än som motsvarar *290* kronor i genomsnitt för varje dygn och varje studerande som har rätt till bidraget.

[6] Senaste lydelse 1990:209.
[7] Senaste lydelse 1990:209.
[8] Senaste lydelse 1990:209.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
8 kap.	
6 §[9]	
Årsbeloppet får sättas ned	Årsbeloppet får sättas ned
1. om den återbetalningsskyldige uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning *eller* utbildningsbidrag för doktorander,	1. om den återbetalningsskyldige uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, *utbildningsarvode, särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa,* utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning, utbildningsbidrag för doktorander *eller fullgör grundutbildning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer,*

2. om den återbetalningsskyldiges inkomst under betalningsåret kan beräknas bli väsentligt lägre än den inkomst efter vilken årsbeloppet har beräknats,

3. om den återbetalningsskyldige har överklagat den taxering som ligger till grund för beräkningen av årsbeloppet och det med hänsyn till omständigheterna framstår som oskäligt att låta årsbeloppet grundas på den taxeringen, eller

4. om det i något annat fall finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl att sätta ned årsbeloppet och det kan antas att den omständigheten som föranleder nedsättningen kommer att bestå längre än ett år, får nedsättning ske tills vidare.

6.[10] För studielån som har beviljats enligt studiehjälpsreglementet (1964:402) gäller bestämmelserna i 22 §, 23 § andra och tredje styckena samt 24 § studiehjälpsreglementet fortfarande, allt i den mån annat inte följer av andra-åttonde styckena. För återbetalning av sådant studielån enligt studiehjälpsreglementet för vilket låntagaren har begärt att studielånet skall få återbetalas enligt lagen (1983:271) om ändrade återbetalningsvillkor för vissa äldre studielån gäller dock enbart vad som följer av bestämmelserna i den lagen.

Låntagaren aviseras ränta, amortering och ränteannuitet. För aviseringen utgår aviseringsavgift med belopp som regeringen bestämmer.

Om låntagaren inte betalar ränta, amortering eller ränteannuitet inom föreskriven tid, skall påminnelse om detta sändas till låntagaren. För påminnelsen utgår påminnelseavgift med belopp som regeringen bestämmer.

[9] Senaste lydelse 1988:877.
[10] Till 1973:349.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

Om amorteringsplanen ändras och amorteringstiden därför utsträcks, får amorteringstiden dock förlängas längst till och med det år då låntagaren fyller 65 år. En låntagare är inte skyldig att betala ränta, amortering eller ränteannuitet som förfaller till betalning efter det att låntagaren har fyllt 65 år.

Om en låntagare åberopar tillfälliga svårigheter som skäl för att han inte kan fullgöra sin betalningsskyldighet enligt amorteringsplanen, får centrala studiestödsnämnden besluta om anstånd med erläggande av ränta, amortering och ränteannuitet. Sådant beslut får avse anstånd under högst sex månader.

Den, som under ett eller flera år har uppburit eller uppbär vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring eller motsvarande och på grund av vården av handikappat barn inte kan förvärvsarbeta, får befrias från betalningsskyldighet såvitt avser ett belopp som motsvarar summan av amortering, ränteannuitet och årsränta för samma år.

Den, som under ett eller flera år har uppburit eller uppbär vårdbidrag enligt 9 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring eller motsvarande och på grund av vården av handikappat barn inte kan förvärvsarbeta, får befrias från betalningsskyldighet såvitt avser ett belopp som motsvarar summan av amortering, ränteannuitet och årsränta för samma år. *Vad som nu sagts gäller även om den återbetalningsskyldige utöver vårdbidraget har en sammanräknad inkomst av tjänst, näringsverksamhet och kapital för året på högst 75 procent av basbeloppet.*

Föreligger synnerliga skäl får låntagaren befrias från honom åvilande betalningsskyldighet även i annat fall än som avses i sjätte stycket eller 24 § andra stycket studiehjälpsreglementet (1964:402).

En fordran skall avskrivas om indrivningen skulle vålla mer arbete eller större kostnad än vad som är skäligt och indrivningen inte är påkallad från allmän synpunkt.

Vid frivillig slutreglering av studielån under perioden den 1 juli-den 31 december 1983 avskrivs tio procent av kapitalskulden, dock minst 200 kronor. Understiger kapitalskulden 200 kronor avskrivs i stället återstående kapitalskuld.

1.[11] Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989. Äldre föreskrifter - *med undantag av 8 kap. 35 och 67 - 72 §§ samt 9 kap. 2 a §* - gäller fortfarande i fråga om studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

[11] Till 1988:877.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 e [12] Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om den som återbetalar studiestöd enligt äldre föreskrifter föreskriva att preliminär och slutlig avgift inte skall utgå eller skall sättas ned för avgiftsår under vilket den återbetalningsskyldige studerar och uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander.	2 e Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får i fråga om den som återbetalar studiestöd enligt äldre föreskrifter föreskriva att preliminär och slutlig avgift inte skall utgå eller skall sättas ned för avgiftsår under vilket den återbetalningsskyldige studerar och uppbär studiehjälp, studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd, *utbildningsarvode, särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa*, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander *eller fullgör grundutbildning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.*
2 f [13] I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 34 § studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall med inkomst i 8 kap. 30 och 32 §§ förstås den sammanräknade inkomsten av tjänst, näringsverksamhet och kapital vid taxeringen för avgiftsåret.	2 f I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 34 § studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall med inkomst i 8 kap. 30 och 32 §§ *samt i punkt 2 j nedan* förstås den sammanräknade inkomsten av tjänst, näringsverksamhet och kapital vid taxeringen för avgiftsåret.
	2 g [14] Den återbetalningsskyldiges förmögenhet skall inte ingå i avgiftsunderlaget enligt 8 kap. 30 § studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989.
	2 h [15] I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 4 och 59 §§ studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall preliminär och kvarstående avgift bortfalla för år efter det den återbetalningsskyldige fyller 64 år.

[12] Till 1988:877. Senaste lydelse 1990:209.
[13] Till 1988:877. Senaste lydelse 1990:1356.
[14] Till 1988:877.
[15] Till 1988:877.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 66 § andra stycket studiestödslagen i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall beslut om debitering av preliminär och kvarstående avgift inte förfalla för avgiftsår efter det år under vilket den återbetalningsskyldige fyller 61 år.

2 i [16] *Föreskrifterna om dödsboets skyldighet att erlägga avgift i 8 kap. 11 § studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall inte längre gälla.*

2 j [17] *Föreskrifterna om befrielse från återbetalningsskyldighet i 8 kap. 60 § andra stycket studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 gäller även om den återbetalningsskyldige utöver vårdbidraget har en inkomst för avgiftsåret på högst 75 procent av basbeloppet.*

2 k [18] *Vad som föreskrivs i 8 kap. 76 § studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall också tillämpas på sådana årsbelopp och avgifter som avses i 8 kap. 1 § studiestödslagen i dess nya lydelse och som förfallit till betalning.*

2 l [19] *I stället för vad som föreskrivs i 8 kap. 62 § första och andra styckena studiestödslagen (1973:349) i dess lydelse före den 1 januari 1989 skall preliminär och kvarstående avgift betalas under avgiftsåret eller senare respektive under andra året efter avgiftsåret enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer.*

[16] Till 1988:877.
[17] Till 1988:877.
[18] Till 1988:877.
[19] Till 1988:877.

Denna lag träder i kraft, i fråga om 3 kap. 6 §, 8 kap. 6 §, punkt 6 i övergångsbestämmelserna till studiestödslagen och punkterna 1 och 2 e - l i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen den 1 januari 1992 samt i övrigt den 1 juli 1991.

De nya föreskrifterna i punkt 2 g i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:877) om ändring i studiestödslagen tillämpas med avseende på bestämmande av slutlig avgift fr.o.m. avgiftsåret 1992.

Bilaga 10.8

Sammanfattning av statskontorets rapport (1990:10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan

1 Utredningsuppdraget

Regeringen uppdrog den 23 februari 1989 åt statskontoret att i enlighet med förslag i statskontorets rapport (1988:23) Översyn av små myndigheter - en förstudie och efter samråd med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) utreda möjligheterna och formerna för att knyta verksamheten vid dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) till högskolans organisation.

Enligt uppdraget skulle statskontoret grunda sina slutsatser bl.a. på erfarenheterna från hur institutioner och verksamheter som knutits till högskoleorganisationen har utvecklats. Exempel på sådana institutioner är historiska museet i Lund, demografiska databasen i Umeå-Haparanda och Linnés Hammarby.

Statskontoret har under utredningsarbetet haft fortlöpande kontakter med representanter för DOVA-arkiven - styrelseledamöter, arkivchefer och personalföreträdare - samt med berörda universitet och andra myndigheter ävensom med de centrala personalorganisationerna (TCO-S och SACO).

2 Översynen av små myndigheter

Regeringen uppdrog den 15 oktober 1987 åt statskontoret att i samråd med riksrevisionsverket (RRV) genomföra en översyn av samtliga statliga myndigheter, som lyder direkt under regeringen och har färre än 100 anställda; i rapporten (1988:23) kallade småmyndigheter.

Översynen syftade bl.a. till att med utgångspunkt i myndigheternas verksamhet lämna förslag om myndigheter som statskontoret bedömde lämpliga för fortsatt utredning. Om DOVA-arkiven anfördes i rapporten (s. 22 och s. 238) att det borde utredas om dessa organisatoriskt kunde knytas till universiteten på de orter, till vilka de är förlagda.

3 Bakgrund och framväxt

DOVA skapades som myndighetskonstruktion år 1970 med målsättningen att vara en paraplyorganisation för dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, ortnamnsarkivet i Uppsala, dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala samt svenskt visarkiv.

Därefter har tillförts dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (1971), dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg (1974-1979) och projekten Ordbok över Sveriges dialekter och Ordbok över Sveriges medeltida personnamn (1984).

Från 1977 till 1986 var DOVA underställd statens arkivstyrelse, men har numera egen styrelse.

DOVA har ett gemensamt kansli, placerat i Stockholm och en gemensam EA/PA-enhet, placerad i Uppsala.

En översiktlig redogörelse för några andra typer av institutioner och verksamheter som tidigare (eller från början) har knutits till högskoleorganisationen lämnas i bilaga till rapporten.

4 Nuläge och problem

Verksamheten vid DOVA är reglerad i förordningen (1988:969) med instruktion för dialekt- och ortnamnsarkiven.

Verksförordningen (1987:1100) är tillämplig på myndigheten med vissa undantag.

Till varje arkiv är knuten en rådgivande nämnd med uppgift att behandla frågor om arbetets vetenskapliga inriktning och allmänna uppläggning.

I ärenden om fastställande av ortnamn beslutar arkivchefen vid ortnamnsarkivet i Uppsala efter hörande av rådgivande nämnden för ortnamnsforskning och - i förekommande fall - annat berört DOVA-arkiv.

DOVA har 66 lönetjänster, 15 lönebidragstjänster, 4 arvodestjänster samt 8 anställda med timarvoden. Till styrelsen och ordföranden är därutöver knuten en arvoderad, deltidsanställd tjänsteman med kanslichefsfunktioner. Arkiven i Uppsala dominerar helt med 45 av de 66 lönetjänsterna.

En organisation av denna typ är med nödvändighet ytterst sårbar för händelser den inte kan påverka, bl.a. problemen med ersättare till sjuk- eller föräldraledig personal. I praktiken har det också varit svårt att skapa erforderligt medelsutrymme för gemensamma personalutvecklingsinsatser.

DOVA som kulturinstitution har till uppgift att levandegöra äldre tiders kultur. DOVA-arkiven är - enligt gängse språkbruk - inte heller att betrakta som arkivinstitutioner. DOVA-verksamheten har merparten av sina funktionella samband och kontakter med institutioner för forskning och forskarutbildning inom högskolan och/eller med amatörinriktad hembygdsforskning.

5 Behov av förändringar

Enligt statskontoret sammanhänger problemen vid DOVA i första hand med en alltför vagt utformad ledningsfunktion för verksamheten sådan den bedrivs i dag.

De ökade kraven på fortlöpande omprövning och förnyelse, som i en nära framtid kommer att möta även DOVA, fordrar förstärkta funktioner (och resurser) för ledning och styrning.

Styrelsens ordförande är i dag myndighetens chef i verksförordningens mening. Den rollkonflikt som finns mellan ordföranden och arkivcheferna har emellertid formellt ett stöd i instruktionen genom att reglerna i denna ger vissa befogenheter som verkschef även till arkivcheferna.

Ledningsfunktioner och beslutsformer bör förändras så att myndighetens chefsfunktion förstärks. Lämpligen sker detta genom att en tjänst som arkivchef vid uppkommande vakans ombildas till en tjänst som verkschef. Därigenom skapas förutsättningar att åstadkomma en mer verklighetsnära verksamhetsplanering.

6 Överväganden och förslag

Alternativ 1

DOVA-arkiven ombildas till en nationell inrättning vid universitetet i Uppsala.

Statskontoret bedömer att de förändringar i regelverk och avtal som detta skulle innebära kräver mer ingripande än nödvändigt för att lösa problemen med ledning och styrning av verksamheten vid DOVA.

Alternativ 2: Statskontorets förslag

DOVA knyts administrativt till universitetet i Uppsala.

Förslaget bör läggas till grund för det fortsatta arbetet med förnyelsen av DOVAs yttre och inre organisation.

En tjänst som verkschef bör inrättas med ett direkt ledningsansvar även för nuvarande enheter/arkiv i Uppsala. Ekonomiskt utrymme för den tjänsten kan DOVA skapa genom omprövning och förnyelse av verksamheten i samband med det generationsskifte bland arkivcheferna som kommer under 1990-talet.

Förordningsändringar

3 § om myndighetens ledning och 8 § om styrelsens ansvar och uppgifter bör anpassas till verksförordningen. Formerna för handläggning och beslut i de frågor som nu regleras genom dessa bestämmelser bör helt överlämnas till styrelsen och verkschefen.

Förändringar i DOVAs inre organisation bör på motsvarande sätt överlämnas till styrelsen att avgöra på eget ansvar enligt 16 § verksförordningen: att i arbetsordning eller särskilda beslut meddela föreskrifter som behövs om myndighetens organisation och formerna för verksamheten.

Regeringens föreskrifter härom bör begränsas till en bestämmelse om att styrelsen får inrätta rådgivande och samordnade organ samt en bestämmelse om var, dvs. på vilka orter DOVAs verksamhet är förlagd.

Därutöver bör införas en bestämmelse med innebörden att ärenden som avses i 30 § verksförordningen får överklagas hos UHÄ.

Med dessa ändringar bör därefter uppdras åt styrelsen för myndigheten att på eget ansvar utforma de riktlinjer som behövs för verksamhetens inre organisation och annan ansvarsfördelning, främst vad avser det vetenskapliga arbetets inriktning, samt formerna för samverkan med högskolan. Den senare uppgiften kräver vissa insatser av utvecklingskaraktär och bör på lämpligt sätt samordnas med förberedelserna i övrigt inför en övergång till treåriga budgetcykler och en fördjupad anslagsframställning.

7 Genomförandeplan

Riksdagens ställningstagande fordras endas till om anslaget skall beräknas under högskolan eller kulturverksamheten.

Regeringen beslutar om ändringar i instruktion och om inrättande av en tjänst som verkschef och om de myndighetsspecifika direktiven.

DOVA-styrelsen beslutar om övriga åtgärder som fordras i anslutning till en omorganisation.

Om det bedöms angeläget att förverkliga förslagen bör de kunna genomföras med början den 1 juli 1991.

Bilaga 10.9

Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över statskontorets rapport (1990:10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan

Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över statskontorets rapport (1990:10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan lämnats av riksarkivet (RA), riksantikvarieämbetet (RAÄ), statens musiksamlingar, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) - efter hörande av universitetet i Uppsala -, riksrevisionsverket (RRV), dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA), Nordiska museet, Tjänstemännens centralorganisation (TCO) samt centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR).

Nuläge och problem

Statskontoret anser att en organisation av DOVAs typ med nödvändighet är ytterst sårbar för händelser den inte kan påverka, bl.a. problemen med ersättare till sjuk- eller föräldraledig personal och svårigheter att skapa erforderligt medelsutrymme för gemensamma personalutvecklingsinsatser. *RA*, *DOVA* och *TCO* påpekar att genom arbetsgivarinträdet vid barnledigheter har nu det viktigaste skälet till sårbarheten bortfallit.

Behov av förändringar

Enligt statskontoret sammanhänger problemen vid DOVA i första hand med en alltför vagt utformad ledningsfunktion. Ledningsfunktioner och beslutsformer bör förändras och det på ett sätt som förstärker myndighetens chefsfunktion. *De flesta remissinstanserna* delar utredarens synpunkter om att DOVA behöver en förstärkt ledning. *DOVA* påpekar att den rollkonflikt som enligt statskontorets mening finns mellan ordföranden och arkivcheferna vid DOVA inte finns i verkligheten. Enligt DOVA är rollerna tillräckligt kartlagda i instruktion och arbetsordning och några konflikter har inte uppstått.

Administrativ anknytning till Uppsala universitet

Statskontoret föreslår att DOVA administrativt knyts till universitetet i Uppsala genom ett åliggande för universitetet att svara för kansliuppgifter åt styrelsen och verksledningen samt EA/PA-funktioner vid DOVA. *RRV* tillstyrker statskontorets förslag. *UHÄ* tillstyker förslaget då universitetet i Uppsala har förklarat sig berett att åta sig dessa uppgifter under förutsättning att full kostnadstäckning erhålles. UHÄ vill understryka allvaret i universitets påstående. *Universitetet i Uppsala* framhåller att man finner det angeläget med en fortsatt utredning av DOVAs förhållande till universitetet. En större integration med universiteten torde kunna medföra såväl vetenskapliga som administrativa fördelar. *RA*, till vilket DOVA under åren 1977-1988 haft administrativ anknytning, avstyrker förslaget. RA anser att DOVA bör självt avgöra om det administrativa stödet skall utformas med egna resurser eller köpas externt av annan myndighet. *TCO*, som också avstyrker förslaget, anser att en administrativ anknytning till universitetet i Uppsala där arbetsuppgifterna sannolikt splittras upp på flera enheter inom universitetet och inom enheterna på flera personer skulle medföra att det på universitetet inte kommer att finnas någon person som har helhetsbilden av DOVA. *Statens musiksamlingar* anser en lösning som innebär att DOVA får handlingsfrihet på detta område är att föredra. *DOVA* anser att det får anses ytterst tveksamt om en administrativ anknytning till högskolan skulle vara till fördel för verksamheten. Enligt DOVA tyder allt på att det blir dyrare med köpta tjänster från högskolan. DOVA måste också under alla förhållanden ha en egen förvaltningsfuntktion, som alltid finns tillgänglig och har kännedom om verksamhetens krav. *SACO/SR* anser inte att de identifierade problemen kommer att lösas genom den föreslagna administrativa kopplingen till Uppsala universitet. Det är enligt SACO/SR inte heller troligt att en upphandling av de administrativa funktionerna kommer att leda till någon förbättring eller lägre kostnader.

RAÄ påpekar att det är sannolikt att en samordning med besläktade verksamheter vid myndigheter och institutioner utanför DOVA-organisationen kan ge större vinster i sakverksamhet och administration och bli billigare än den föreslagna organisationen. *Nordiska museet* anser att betydande vinster skulle kunna göras om arkiven förenades med de institutioner utanför nuvarande DOVA som har ansvar för motsvarande verksamheter. RAÄ och Nordiska museet anser att frågan än en gång grundligt bör övervägas. RAÄ föreslår en samverkan mellan DOVA, RAÄ, statens lantmäteriverk och Nordiska museet genom vissa förändringar i styrelsen för DOVA. Nordiska museet förordar att huvudmannaskapet för verksamheterna inom DOVA flyttas till Nordiska museet, riksantikvarieämbetet och statens musiksamlingar. Om detta inte kan komma till stånd bör enligt Nordiska museet av samordningsskäl en representant för Nordiska museet ingå i DOVAs styrelse.

Inrättande av en tjänst som verkschef m.m.

Statskontoret föreslår att det inrättas en tjänst som verkschef med ett direkt ledningsansvar även för nuvarande enheter/arkiv i Uppsala. *RRV* tillstyrker förslaget. *RA*, *RAÄ*, *DOVA*, *Nordiska museet*, *TCO* och *SACO/SR* anser det olämpligt att kombinera verkchefsuppgifterna med de vetenskapliga uppgifter som ett direkt chefsskap för arkiven i Uppsala innebär. *DOVA m.fl.* anser att en sådan ordning skulle innebära dubbla lojaliteter för verkschefen och skapa sådana spänningar inom myndigheten att verksamheten skulle störas. *RA* förordar att chefsfunktionen förstärks genom att en verkschef anställs på halvtid och att kanslichefens/sekreterarens anställningstid utökas till halvtid. *RAÄ* föreslår att verkschefen, som tillika är ordförande i styrelsen, ges administrativt stöd av en kanslichef med uppgift att vara föredragande och sekreterare i styrelsen. *DOVA* föreslår att styrelsens ordförande alltjämt skall vara myndighetens chef biträdd av en kanslichef. Sistnämnda tjänst nyinrättas genom omvandling av nuvarande deltidstjänst som styrelsens sekreterare, vilket innebär att tjänsten delvis är finansierad inom DOVAs budget. Kanslichefen föreslås vara sekreterare och föredragande i styrelsen och ansvarig för verkställande av styrelsens beslut. Kanslichefen skall också vara chef för DOVAs kansli.

Övriga förslag

RA och *DOVA* instämmer i utredarens förslag om ändringar i instruktionen med anpassning till verksförordningen.

UHÄ har ingen erinran mot att ärenden får överklagas hos UHÄ. DOVA och statens musiksamlingar har heller ingen erinran mot detta, men påpekar att detta i praktiken synes bli i det närmaste meningslös, om den inte kompletteras med ett förbud mot att överklara UHÄs beslut till regeringen i sådana ärenden där UHÄ har prövat ett överklagande av ett beslut av DOVA. *RA* anser, i konsekvens med att RA anser att DOVA självt bör avgöra om en administrativ anknytning skall ske till universitetet i Uppsala, att DOVAs beslut i överklagandeärenden liksom hittills skall få överklagas hos regeringen.

DOVA förordar att medel för myndighetens verksamhet även tramdeles anvisas under anslagen för kulturverksamhet.

Bilaga 10.10

Sammanfattning av promemorian Översyn av statens musiksamlingar (Statens kulturråd 1989-09-27) samt förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden

1 Uppdraget

Statens kulturråd erhöll enligt regeringsbeslut 1989-06-01 i uppdrag att granska verksamheten vid och organisationen av statens musiksamlingar (SMS). Myndighetens styrelse hade själv begärt en översyn hos utbildningsdepartementet våren 1988.

Som skäl för en översyn angav SMS att de mål som statsmakterna 1981 fastställde för verksamheten inte kunnat genomföras på det sätt som avsågs. Enligt SMS har det övergripande samarbetet mellan de tre ingående institutionerna Musikbiblioteket, Svenskt musikhistoriskt arkiv[1] och Musikmuseet, som förutsatts, inte kunnat förverkligas.

Regeringens uppdrag till kulturrådet innebär att rådet i samband med översynen skall pröva vilka organisatoriska och andra förändringar som kan vara ändamålsenliga för att resurserna skall kunna utnyttjas rationellt.

2 Översynen

Efter en ingående bakgrunds- och nulägesbeskrivning redovisas till utredningen inkomna skrivelser från myndighetens tre enhetschefer samt från personalorganisationerna. Där utvecklas argument för olika organisatoriska lösningar. Bibliotekschefen och chefen för dokumentationsenheten förespråkar en delning av myndigheten, medan chefen för musikmuseet uttalar sig för en total integration av enheterna inom en bibehållen myndighet. Det största problemet sägs dock vara den akuta bristen på personalresurser. Från personalorganisationernas sida förordas i första hand en lösning av myndighetens problem genom allmänna medelsförstärkningar. Utredningen företar därefter en genomgång av olika förhållanden och problem inom myndigheten samt diskuterar tänkbara åtgärder.

[1] Svenskt Musikhistoriskt arkiv heter i nuvarande organisation "dokumentationsenheten"

3 Slutsatser

De hittillsvarande erfarenheterna av nuvarande organisation visar tydligt att målsättningen om ökad integration, som var en bärande tanke i 1981 års organisation, inte har kunnat uppnås. Ett viktigt skäl är att verksamheten bedrivits på skilda ställen och att framför allt ett bibliotek resp. ett museum inte har tillräckligt många naturliga samarbetsområden. Ett steg mot ökad integration fordrar en genomgripande förändring av hela organisationen. De sammanlagda fördelar man skulle vinna med detta är enligt utredningens bedömning alltför osäkra i förhållande till de nya problem som med säkerhet skulle uppstå i samband med en så stor förändring. Utredningens slutsats blir därför att en uppdelning av SMS i första hand bör övervägas. Detta innebär att biblioteks-/dokumentationsverksamheten bryts ut och bildar en fristående organisation eller läggs samman med annan biblioteksinstitution. Tänkbara institutioner är Kungl. biblioteket eller Stockholms universitet.

Vid en utbrytning av biblioteket bortfaller de nuvarande inbyggda problemen i SMS-konstruktionen, vilka berör i första hand styrelse, ledning och kansli. Vidare försvinner många komplikationer i samband med interninformation och praktiska dagliga rutiner (internpost m.m.). Det gemensamma kansliet avvecklas och tjänsterna på kansliet fördelas på resp. biblioteket och museet. Dokumensationsverksamheten föreslås integreras med biblioteket. En särskild översyn av arkivfrågorna bör överväga om bildarkivet skall förläggas till museet eller till biblioteket.

Om det inte är möjligt att bilda en fristående biblioteksinstitution för musikbiblioteket eller finna samordningsmöjligheter för musikbiblioteket inom biblioteksområdet bör vissa förändringar ske inom ramen för SMS. Statsmakterna bör revidera den målsättning som angavs i 1981 års budgetproposition (prop. 1980/81:100 bil. 10 s. 53) och anpassa den till nuläget. Innebörden i en sådan reviderad målsättning bör vara att SMS består av två verksamhetsmässigt oberoende institutioner (musikbibliotek/dokumentation resp. musikmuseum) under en gemensam styrelse. Ytterligare beslutsfunktioner enligt verksförordningen bör kunna delegeras till institutionscheferna. Organisationen av de administrativa funktionerna bör det vara styrelsens uppgift att besluta om. En justering av instruktionen till följd av detta måste ske.

Behovet av en särskild översyn av arkivfunktionen kvarstår även om SMS bibehålls som nu.

SMS har ett omedelbart behov av resursförstärkningar på ca 1,7 milj. kr. samt ett engångsbelopp på 0,4 milj. kr. för katalogisering m.m. Fortsatta förstärkningar i form av tjänster samt expens- och projektmedel behövs oavsett organisationsform. Ett bibehållet SMS kommer troligen att på sikt fordra ytterligare administrativa förstärkningar bl.a. till följd av att samordningsuppgifterna inom myndigheten blir allt mer krävande.

Förteckning över remissinstanserna och sammanställning av remissyttranden

Yttranden över kulturrådets översyn har lämnats av riksarkivet, arkivet för ljud och bild (ALB), kungl. biblioteket, statens musiksamlingar (SMS), universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) efter hörande av universitetet i Stockholm, statskontoret, Svenska rikskonserter, Musikaliska akademien, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO) och DIK-förbundet.

Organisation

Översynens alternativa förslag i organisationsfrågan får ett blandat mottagande av remissinstanserna.

UHÄ och *Musikaliska akademien* anser att SMS bör bibehållas som en samlad myndighet. Flertalet av de andra remissinstanserna ställer sig i princip positiva till förslaget om att bryta ut musikbiblioteket och dokumentationsenheten, men uttrycker olika åsikter om dessa enheters fortsatta organisatoriska hemvist. *SMS* anser att en utbrytning bör ske även om det inte skulle finnas någon omedelbar möjlighet att slå samman biblioteket och dokumentationsavdelningen med någon annan institution. *DIK-förbundet* och *ALB* framhåller de administrativa fördelarna med små självständiga enheter. *Statskontoret*, å andra sidan, motsätter sig en uppdelning av verksamheten på ännu mindre småmyndigheter, men finner det fullt möjligt - som en lösning på sikt - att föra samman musikbiblioteket resp. musikmuseet med någon större institution inom samma verksamhetsområde. *KB* finner alternativet att lägga musikbiblioteket under annan huvudman otillräckligt utrett.

Utredningens förslag om sammanslagning av musikbiblioteket med dokumentationsenheten i ett läge då myndigheten SMS bibehålls tillstyrks överlag, liksom förslaget att ge de i myndigheten ingående institutionerna större självständighet. *Statskontoret* framhåller att de samordningsproblem som finns inom myndigheten i första hand bör lösas genom förtydliganden av styrelsens, ordförandens och chefernas ansvar i myndighetens instruktion.

Arkivfunktion

SMS har ingen erinran mot att på regeringens uppdrag göra en översyn av arkiv- och dokumentationsverksamheten vid myndigheten och räknar inte med att resultatet kommer att ändra de organisatoriska förutsättningarna. *Riksarkivet* förutsätter att översynen genomförs under dess medverkan. *UHÄ* räknar med att översynen särskilt tar sikte på forskarnas och andra nyttjares möjligheter att överblicka arkivmaterialet.

Resurser

SMS, DIK-förbundet och *myndighetens lokala fackklubbar* framhåller vikten av att de resursförstärkningar som utredningen föreslagit genomförs oavsett vilken organisationsmodell som väljs. Även övriga remissinstanser, som uttalat sig i resursfrågan, anser det angeläget med förstärkningar.

Lag om ändring i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram

Härigenom föreskrivs att 2 § i lagen (1990:886) om granskning och kontroll av filmer och videogram skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Från granskningsplikt enligt denna lag undantas filmer och videogram som	Från granskningsplikt enligt denna lag undantas filmer och videogram som
1. sänds i radiosändning,	1. sänds i radiosändning,
2. sänds i trådsändning om sändningen är en vidaresändning av en rundradiosändning eller av en sändning från en satellit i fast trafik eller om sändningen är en egensändning som också sker till bostäder med stöd av tillstånd enligt 5 § andra stycket radiolagen (1966:755) eller i enlighet med bestämmelserna i lagen (1985:677) om lokala kabelsändningar,	2. sänds i trådsändning om sändningen är en vidaresändning av en rundradiosändning eller av en sändning från en satellit i fast trafik eller om sändningen är en egensändning som också sker till bostäder med stöd av tillstånd enligt 5 § andra stycket radiolagen (1966:755) eller i enlighet med bestämmelserna i lagen (1985:677) om lokala kabelsändningar,
3. utgör reklam för vara eller tjänst,	3. utgör reklam för vara eller tjänst,
4. visas vid varumässa, utställning eller sportevenemang, om inte själva visningen utgör en allmän sammankomst.	4. visas vid varumässa, utställning eller sportevenemang, om inte själva visningen utgör en allmän sammankomst,
	5. visas inom ett museum som ett led i museets normala utställningsverksamhet och är en dokumentär framställning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1986:3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram

dels att lagen, som gäller till utgången av år 1991, skall fortsätta att gälla till utgången av år 1992,

dels att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[1]	
Regeringen får för tiden intill utgången av år *1991* medge rätt till rundradiosändning från radiosändare av televisionsprogram i radio- eller trådsändning från Finland.	Regeringen får för tiden intill utgången av år *1992* medge rätt till rundradiosändning från radiosändare av televisionsprogram i radio- eller trådsändning från Finland.

Med rundradiosändning, radiosändning och trådsändning förstås detsamma som i radiolagen (1966:755).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

[1] Senaste lydelse 1990:476.

VIII. Utbildningsdepartementet

3 **Översikt**

7 Anmälan till budgetpropositionen 1991

7 **1 Inledning**

11 **2 Skolområdet samt folkbildningen**

12 **3 Grundläggande högskoleutbildning och forskning och forskarutbildning**

13 **4 Kulturverksamhet m. m.**
13 4.1 Allmänna utgångspukter
16 4.2 Framtidsperspektiv
17 4.3 Vissa internationella kulturfrågor

19 **5 Konstnärspolitiken**
19 5.1 Inledning
19 5.2 Bakgrund
21 5.3 Utgångspunkter för fortsatta insatser
22 5.4 Sysselsättningsskapande åtgärder
24 5.5 Upphovsrätt m. m.
26 5.6 Ersättningar och bidrag
27 5.7 Skälen för min bedömning
30 5.8 Skatter och sociala avgifter
31 5.9 Internationellt kulturutbyte

32 **6 Massmedier**

32 **7 Regionalpolitisk redovisning**

38		**A Utbildningsdepartementet**	
38	1	Utbildningsdepartementet, *förslagsanslag*	49 642 000
38	2	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	22 330 000
39	3	Kostnader för Sveriges medlemsskap i UNESCO m. m., *förslagsanslag*	21 744 000
		Summa littera A	**93 716 000**
41		**B Det offentliga skolväsendet**	
41	1	En budgetprocess i utveckling	
43	2	Den nya anslagsstrukturen	
46	3	Hemspråksundervisningen	
48	4	Gemensamt ansvar för barnomsorg och skola – flexibel skolstart	
52	5	Åtgärder för att förbättra tillgången på lärare	
54	6	Den statliga skoladministrationen	
		Myndigheter	
56	1	Statens skolverk, *förslagsanslag*	*371 759 000
58	2	Statens skolhandikappinstitut, *förslagsanslag*	*26 533 000
		Utveckling av skolväsendet m. m.	
59	3	Utveckling och produktion av läromedel, *reservationsanslag*	16 084 000
60	4	Stöd för utveckling av skolväsendet, *reservationsanslag*	90 487 000
64	5	Forskning inom skolväsendet, *reservationsanslag*	27 221 000
65	6	Fortbildning m. m., *reservationsanslag*	178 896 000
70	7	Särskilda insatser på skolområdet	100 298 000
		Verksamhetsbidrag	
73	8	Bidrag till driften av det kommunala offentliga skolväsendet, *förslagsanslag*	30 276 451 000
83	9	Bidrag till driften av särskolor m. m., *förslagsanslag*	992 407 000
89	10	Bidrag till driften av särvux, *förslagsanslag*	*22 387 000
89	11	Bidrag till undervisning av invandrare i svenska språket, *förslagsanslag*	*277 316 000
90	12	Sameskolor, *förslagsanslag*	23 509 000
93	13	Specialskolor m. m., *förslagsanslag*	294 638 000
95	14	Statens skolor för vuxna, *förslagsanslag*	*31 096 000
96	15	Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m., *förslagsanslag*	52 086 000
99	16	Bidrag till driften av fristående skolor, *förslagsanslag*	228 007 000
		Utrustningsbidrag m. m.	
107	17	Bidrag till utrustning för gymnasier m. m., *reservationsanslag*	107 427 000
108	18	Stimulansbidrag till förbättringar av den fysiska miljön i skolorna, *reservationsanslag*	300 000 000
109	19	Utrustning för specialskolor m. m., *reservationsanslag*	8 486 000
		Summa littera B	**33 425 088 000**
111		**C Folkbildning**	
111	1	Folkbildning m. m.	***1 888 573 000**
112		**D Grundläggande högskoleutbildning m. m.**	
112	1	Bakgrund till budgetförslaget	
113	2	Ny högskoleenhet på idrottens område	
116	3	Utbildning på miljöområdet	
116	4	Löne- och prisomräkning	
117	5	Vissa anslagsfrågor	
119		Centrala myndigheter för högskolan m. m.	
119	1	Universitets- och högskoleämbetet, *förslagsanslag*	116 515 000
121	2	Lokalkostnader m. m. vid högskolenheterna, *förslagsanslag*	2 011 598 000
124	3	Vissa tandvårdskostnader, *reservationsanslag*	65 857 000

125	4	Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m., *reservationsanslag*		78 697 000
128		Grundläggande högskoleutbildning		000 000
128	5	Utbildning för tekniska yrken, *reservationsanslag*		1 445 777 000
137	6	Utbildning för administrativa, ekonomiska och sociala yrken, *reservationsanslag*		565 201 000
142	7	Utbildning för vårdyrken, *reservationsanslag*		537 890 000
151	8	Utbildning för undervisningsyrken, *reservationsanslag*		1 007 063 000
158	9	Utbildning för kultur- och informationsyrken, *reservationsanslag*		334 468 000
163	10	Lokala och individuella linjer samt fristående kurser, *reservationsanslag*		739 826 000
168	11	Bidrag till kommunal högskoleutbildning m. m., *reservationsanslag*		253 004 000
		Summa littera D		**7 155 896 000**
171		**E Forskning och forskarutbildning**		
171		Inledning		
177	1	Humanistiska fakulteterna, *reservationsanslag*		362 382 000
179	2	Teologiska fakulteterna, *reservationsanslag*		29 253 000
180	3	Juridiska fakulteten, *reservationsanslag*		35 124 000
181	4	Samhällsvetenskapliga fakulteterna m. m., *reservationsanslag*		438 509 000
184	5	Medicinska fakulteterna, *reservationsanslag*		829 844 000
187	6	Odontologiska fakulteterna, *reservationsanslag*		89 055 000
189	7	Farmaceutiska fakulteten, *reservationsanslag*		31 616 000
190	8	Matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna m. m., *reservationsanslag*		833 398 000
194	9	Tekniska fakulteterna, *reservationsanslag*		873 400 000
197	10	Temaorienterad forskning, *reservationsanslag*		38 136 000
198	11	Konstnärligt utvecklingsarbete m m. , *reservationsanslag*		18 037 000
200	12	Vissa särskilda utgifter för forskningsändamål, *reservationsanslag*		103 668 000
203	13	Vissa ersättningar för klinisk utbildning och forskning m. m., *förslagsanslag*		1 279 630 000
205	14	Forskningsrådsnämnden, *reservationsanslag*		79 606 000
206	15	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		177 352 000
207	16	Medicinska forskningsrådet, *reservationsanslag*		329 814 000
208	17	Naturvetenskapliga forskningsrådet, *reservationsanslag*		454 687 000
208	18	Rymndforskning, *reservationsanslag*		30 617 000
209	19	Europeisk forskningssamverkan, *förslagsanslag*		303 680 000
212	20	Kungliga biblioteket, *reservationsanslag*		82 941 000
		Arkivet för ljud och bild		
213	21	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	14 021 000	
214	22	Insamlingsverksamhet m. m., *reservationsanslag*	495 000	14 516 000
215	23	Institutet för rymdfysik, *reservationsanslag*		34 214 000
215	24	Manne Siegbahninstitutet för fysik, *reservationsanslag*		21 654 000
216	25	Polarforskning, *reservationsanslag*		18 996 000
216	26	Vissa bidrag till forskningsverksamhet, *reservationsanslag*		30 100 000
		Summa littera E		**6 540 229 000**
219		**F Studiestöd m. m.**		
219	1	Centrala studiestödsnämnden m. m., *ramanslag*		157 095 000
223	2	Studiehjälp m. m., *förslagsanslag*		2 688 400 000
227	3	Studiemedel m. m., *förslagsanslag*		3 683 000 000
233	4	Vuxenstudiestöd m. m., *reservationsanslag*		1 628 100 000
237	5	Timersättning vid vissa vuxenutbildningar, *förslagsanslag*		96 800 000
238	6	Bidrag till vissa studiesociala ändamål, *förslagsanslag*		*106 474 000

238	7	Utbildningsarvoden till studerande vid vissa lärarutbildningar, *förslagsanslag*	126 800 000
		Summa littera F	**8 486 669 000**
240		**G Kulturverksamhet m. m.**	
240		*Allmän kulturverksamhet m. m.*	
240	1	Statens kulturråd, *förslagsanslag*	21 611 000
241	2	Bidrag till utvecklingsverksamhet inom kulturområdet m. m., *reservationsanslag*	104 254 000
249	3	Bidrag till samisk kultur, *reservationsanslag*	5 646 000
251		*Ersättningar och bidrag till konstnärer*	
251	4	Visningsersättning åt bild och formkonstnärer	54 601 000
251	5	Bidrag till konstnärer, *reservationsanslag*	30 562 000
255	6	Inkomstgarantier för konstnärer, *förslagsanslag*	12 858 000
256	7	Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., *förslagsanslag*	79 227 000
258	8	Ersättning till rättighetshavare på musikområdet	3 245 000
260		*Teater, dans och musik*	
260	9	Bidrag till Svenska riksteatern, *reservationsanslag*	163 805 000
261	10	Bidrag till Operan, *reservationsanslag*	213 937 000
262	11	Bidrag till Dramatiska teatern, *reservationsanslag*	125 587 000
263	12	Bidrag till Svenska rikskonserter, *reservationsanslag*	66 540 000
265	13	Täckning av vissa kostnader vid Svenska rikskonserter, *förslagsanslag*	1 000
265	14	Bidrag till regional musikverksamhet, *förslagsanslag*	209 350 000
267	15	Bidrag till regionala och lokala teater- dans- och musikinstitutioner, *förslagsanslag*	350 161 000
270	16	Bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper m. m., *reservationsanslag*	53 910 000
273	17	Bidrag till Musikaliska akademien	2 698 000
274		*Bibliotek*	
274	18	Bidrag till regional biblioteksverksamhet, *förslagsanslag*	33 094 000
277		*Bildkonst, konsthantverk*	
277	19	Statens konstråd, *förslagsanslag*	4 734 000
279	20	Förvärv av konst för statens byggnader m. m., *reservationsanslag*	28 101 000
280	21	Utställning av nutida svenska konst i utlandet, *reservationsanslag*	1 566 000
281	22	Bidrag till Akademien för de fria konsterna	1 519 000
282		*Arkiv*	
282	23	Riksarkivet och landsarkiven, *förslagsanslag*	117 906 000
283	24	Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv, *förslagsanslag*	22 485 000
287	25	Svenskt biografiskt lexikon, *förslagsanslag*	2 928 000
288	26	Statliga arkiv: Vissa kostnader för samlingar och material m. m. *reservationsanslag*	5 966 000
291		*Kulturmiljövård*	
291	27	Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	79 492 000
292	28	Kulturmiljövård, *reservationsanslag*	82 776 000
294	29	Riksantikvarieämbetet: Uppdragverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
296		*Museer och utställningar*	
296	30	Centrala museer: Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	394 138 000
307	31	Centrala museer: Vissa kostnader för utställningar och samlingar m. m., *reservationsanslag*	14 495 000
309	32	Bidrag till Skansen, *förslagsanslag*	16 384 000
311	33	Bidrag till vissa museer	26 543 000

313	34	Bidrag till regionala museer, *förslagsanslag*		61 025 000
315	35	Riksutställningar, *reservationsanslag*		28 219 000
316	36	Inköp av vissa kulturföremål, *förslagsanslag*		100 000
317		*Forskning*		
317	37	Forskning- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet, *reservationsanslag*		21 654 000
		Summa littera G		**2 441 119 000**
319		**H Massmedier m. m.**		
319		*Film m. m.*		
319	1	Statens biografbyrå, ramanslag		7 554 000
322	2	Fraktstöd för film, *förslagsanslag*		*1 213 000
322	3	Filmstöd, *reservationsanslag*		*55 739 000
323	4	Stöd till fonogram och musikalier, *reservationsanslag*		11 289 000
325		*Dagspress och tidskrifter*		
325	5	Presstödsnämnden och taltidningsnämnden, *förslagsanslag*		4 679 000
326	6	Driftsstöd till dagspressen, *förslagsanslag*		440 300 000
327	7	Utvecklingsstöd till dagspressen, *reservationsanslag*		35 800 000
328	8	Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till dagspressen, *förslagsanslag*		1 000
328	9	Distributionsstöd till dagspressen, *förslagsanslag*		79 500 000
329	10	Stöd till kulturtidskrifter, *reservationsanslag*		21 002 000
330	11	Stöd till radio- och kassettidningar, *reservationsanslag*		63 555 000
334	12	Bidrag till Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, *reservationsanslag*		7 634 000
336		*Litteratur*		
336	13	Litteraturstöd, *reservationsanslag*		38 724 000
338	14	Kreditgarantier till bokförlag, *förslagsanslag*		1 000
339	15	Stöd till bokhandel, *reservationsanslag*		3 025 000
340	16	Distributionsstöd till fackbokhandel m. m., *förslagsanslag*		3 814 000
342	17	Lån för investeringar i bokhandel m. m., *reservationsanslag*		2 290 000
		Talboks- och punktskriftsbiblioteket:		
343	18	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	22 016 000	
344	19	Produktionskostnader, *reservationsanslag*	38 837 000	60 853 000
346	20	Bidrag till Svenska språknämnden m. m., *förslagsanslag*		2 930 000
347		*Radio och television*		
347		*Sveriges Radio m. m.*		
348		Kabelnämnden:		
348	21	Förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	3 863 000	
349	22	Stöd till lokal programverksamhet, *reservationsanslag*	1 250 000	5 113 000
350	23	Närradionämnden, *förslagsanslag*		4 345 000
351	24	Utbyte av TV-sändningar mellan Sverige och Finland, *förslagsanslag*		24 488 000
354	25	Bidrag till dokumentation av medieutvecklingen och till europeiskt mediesamarbete, *reservationsanslag*		2 926 000
		Summa littera H		**876 775 000**
356		**I Lokalförsörjning m. m.**		
358	1	Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, *förslagsanslag*		14 310 000
361	2	Inredning och utrustning av lokaler vid högskoleenheterna m. m., *reservationsanslag*		670 000 000
		Summa littera I		**684 310 000**
		SUMMA VIII – Utbildningsdepartementet		**61 592 375 000**

* Beräknat belopp

Bilagor

364 10.1 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1990: 39) Konstnärens villkor

376 10.2 Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1990: 39) Konstnärens villkor

383 10.3 Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över statens kulturråds förslag till samlat program för förnyelse av konstbildningsarbetet

391 10.4 Sammanfattning av betänkandet (SOU 1990: 3) En idrottshögskola i Stockholm – struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område

393 10.5 Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1990: 3) En idrottshögskola i Stockholm – struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område

396 10.6 Förslag till Lag om ändring i lagen (1976: 1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde

397 10.7 Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973: 349)

405 10.8 Sammanfattning av statskontorets rapport (1990: 10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan

409 10.9 Förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden över statskontorets rapport (1990: 10) Dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv. Förslag om en administrativ anknytning till högskolan

412 10.10 Sammanfattning av promemorian Översyn av statens musiksamlingar (Statens kulturråd 1989-09-27) samt förteckning över remissinstanser och sammanställning av remissyttranden

416 10.11 Förslag till Lag om ändring i lagen (1990: 886) om granskning och kontroll av filmer och videogram

417 10.12 Förslag till Lag om fortsatt giltighet av lagen (1986: 3) om rundradiosändning av finländska televisionsprogram

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Bilaga 11 till budgetpropositionen 1991

Jordbruksdepartementet
(nionde huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 11

Översikt

Till jordbruksdepartementet hör frågor rörande jordbruk, skogsbruk, fiske, trädgårdsnäring och rennäring samt högre utbildning, forskning och försök för dessa näringar, livsmedelsberedskap, djurskydd, djurens hälso- och sjukvård, livsmedelskontroll och utsädeskontroll samt jakt och viltvård.

Det förslag till utgiftsram för jordbruksdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1991/92 som läggs fram i budgetpropositionen omfattar 9 346 milj. kr.

Jordbruksdepartementets budgetförslag präglas av den återhållsamhet som det ekonomiska läget kräver. Även de mest angelägna behoven har prövats noggrant. Den ökning av anslagen som föreslås är i huvudsak följden av fattade beslut, främst tillfälliga budgetbelastningar för övergångsåtgärder enligt beslutet våren 1990 om livsmedelspolitiken.

Genomförandet av den nya livsmedelspolitiken kommer att vara den dominerande frågan i jordbruksdepartementets arbete de kommande åren.

Genom besparingar och omfördelningar inom huvudtiteln kan förslag om ytterligare resurser läggas fram för bl. a. åtgärder som syftar till att öka hänsynen till miljöskydds- och naturvårdsintressena på skogsbrukets område. Därutöver föreslås som ett led i det s. k. krispaketet besparingar på ca 500 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Genom omfördelning av bidragen på skogens område skapas utrymme för ökade anslag till inventering av småbiotoper som är viktiga för växter och djur, en utökning av ädellövskogsbidragen samt ökade medel för en utbildningskampanj i naturvård och ekologi och den tillämpade miljörelaterade skogsforskningen. Bidragen till avveckling av lågproducerande skogsbestånd avskaffas och bidragen till byggande av skogsvägar reduceras.

I särskilda propositioner kommer förslag att lämnas om vissa livsmedelspolitiska frågor, däribland prisstödet till norra Sverige samt miljöåtgärder på jordbrukets område.

Sammanställning m. m.

En ny anslagsstruktur föreslås fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Anslagsförändringen totalt inom jordbruksdepartementets verksamhets- 1

område i förhållande till anvisat belopp för budgetåret 1990/91 fördelade enligt ny anslagsstruktur framgår av följande sammanställning uttryckt i milj. kr.

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Jordbruksdepartementet m. m.	70,5	73,4	+ 2,9
B. Jordbruk och trädgårdsnäring	6005,1	6491,0	+486,0
C. Skogsbruk	618,3	530,2	– 88,1
D. Fiske	119,4	114,1	– 5,3
E. Rennäring m. m.	40,9	52,9	+ 12,0
F. Djurskydd och djurhälsovård	79,7	222,6	+142,9
G. Växtskydd och jordbrukets miljöfrågor	79,5	72,9	– 6,7
H. Livsmedel	388,6	594,4	+205,7
I. Utbildning och forskning	1052,8	1194,9	+142,1
Lantbruksnämnderna[1]	262,1	0	–262,1
Totalt för jordbruksdepartementet	**8717,0**	**9346,4**	**+629,4**

[1] Medlen överförs till anslaget till länsstyrelserna.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Hellström

Anmälan till budgetpropositionen 1991

Inledning

1 Allmänt

Jordbruksdepartementets budgetförslag präglas av den nya konsumentinriktade livsmedelspolitiken, avsikten att effektivisera de offentliga åtgärderna och våra myndigheter samt det ekonomiska lägets krav på besparingar och återhållsamhet. Den livsmedelspolitiska reformen leder till att anslagen kommer att vara stora under de närmaste åren. Detta är en direkt följd av de omställningsåtgärder som riksdagen beslutade om våren 1990.

Enligt min uppfattning finns nu stora möjligheter att inom departementets verksamhetsområde uppnå en högre grad av måluppfyllelse och effektivitet med de resurser som står till vårt förfogande. Vi behöver under de närmaste åren ytterligare kraftsamla och prioritera våra resurser för att kunna uppnå dessa ambitioner. I samband därmed bör arbetet under de närmaste åren särskilt inriktas mot

att fullfölja livsmedelsreformen,
att höja våra ambitioner inom miljöområdet,
att fullfölja arbetet med ett förbättrat djurskydd,
att utveckla skogspolitiken,
att offensivt satsa på FoU för jord- och skogsbrukets framtid,
att modernisera och förnya administrationen.

Till detta kan föras uppgiften att noga följa och delta i det internationella arbetet inom vårt område. Detta gäller i första hand ett närmande till den Europeiska Gemenskapen (EG) samt att genomföra och följa upp resultatet från GATT-förhandlingarna.

Den livsmedelspolitiska reformen fullföljs nu i enlighet med det beslut som riksdagen fattade våren 1990 (prop. 1989/90: 146, JoU 25, rskr. 327). Det innebär att omställningen genomförs med siktet inställt mot att få bättre balans mellan produktion och efterfrågan inom landet tillsammans med en satsning på alternativ till dagens livsmedelsproduktion. Därutöver kommer ytterligare åtgärder att vidtas för att ge förutsättningar för lägre priser på livsmedel. Enligt min uppfattning är det av stor betydelse att myndigheterna snabbt kommer i gång med den uppföljning av reformen som förutsattes i riksdagsbeslutet.

Hänsynen till miljön har varit ett av de viktiga målen för den livsmedelspolitiska reformen. Beslutet innebär att vi begränsar jordbrukets negativa

påverkan på miljön. Detta sker främst genom den lägre intensitet i odlingen som följer av ett lägre prisstöd. Men reformen ger också genom direkta åtgärder ett stöd åt jordbrukets positiva påverkan på miljön. Detta gäller främst programmet för det öppna landskapet och anläggningsstödet för att plantera lövträd och återställa våtmarker. Regeringen återkommer med förslag på det miljöpolitiska området i en särskild proposition våren 1991. Därvid kommer också vissa åtgärder för att öka miljöhänsynen i jordbruket att behandlas.

Under året har jag tillsatt en skogspolitisk utredning. Utredningen skall bl.a. utvärdera skogspolitikens mål och medel. En central uppgift är att belysa skogsbrukets och skogsindustrins betydelse för tillväxten i den svenska ekonomin samt förutsättningarna att förena ett modernt skogsbruk med ökad miljöhänsyn. Enligt min uppfattning har vi mycket goda förutsättningar att utveckla en skogspolitik som skall tillfredsställa såväl skogsbrukets som miljöns krav på brukningsformer.

Forskningen för de arcella näringarna behandlades i den forskningspolitiska propositionen våren 1990. De insatser som då beslutades för en treårsperiod innebär dels viktiga förstärkningar av grundforskningen inom bl.a. områdena mikrobiologi och genetik, dels möjligheter att i högre utsträckning miljörelatera forskningen.

Förändringarna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde, där livsmedelsreformen är ett centralt inslag, tillsammans med regeringens ambition att öka effektiviteten i statsförvaltningen innebär krav på att utveckla myndighetsorganisationen.

Som ett led i denna utveckling föreslår jag i det följande att en ny jordbruksmyndighet bildas samtidigt som lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd läggs ner.

2 Internationell utveckling

2.1 GATT

GATTs Uruguay-runda har på jordbruksområdet som mål att leda till ett avtal som innebär att man successivt och kraftigt sänker stödet till jordbruket. Framför allt genom att sänka exportstöden kommer man att få en stabilare och mer livskraftig världsmarknad för jordbrukets råvaror. Genom att begränsa de handelssnedvridande stöden medges en övergång till direkta stöd som kan riktas med större precision mot viktiga regionala, sociala, miljö- och säkerhetsbehov.

Ministermötet i december 1990, som var avsett som en avslutning på rundan, avbröts sedan det stod klart att positionerna var alltför låsta på jordbruksområdet. Man kunde enas om att förhandla om separata åtaganden på gränsskyddet, marknadstillträdet och exportstödet. EG förknippade dock åtagandena inom exportstödsområdet med villkor som USA och länderna med exportintressen inom den s.k. Cairns-gruppen (såväl I- som U-länder) inte kunde acceptera. Förhandlingarna har avbrutits och GATTs generalsekreterare skall genom konsultationer bestämma tidpunk-

ten för dess återupptagande med sikte på att så skall ske tidigt 1991. Därmed kommer genomförandet av avtalet sannolikt att skjutas något framåt i tiden, men samtidigt kan uppgörelsen bli mer långtgående än vad som kunnat bli fallet vid en uppgörelse i december.

Vårens beslut om en livsmedelspolitisk reform innebär att steg redan beslutats i den riktning som GATT-rundan utstakar. Exportstödet avskaffas tillsammans med den interna regleringen av marknader och priser. Jag vill dock understyrka att även om reformen ligger väl i linje med ett kommande GATT-avtal så är den motiverad för att uppnå våra egna interna mål inom jordbrukspolitiken. Detta synsätt har jag redovisat i prop. 1989/90:146 om livsmedelspolitiken och jag har också funnit att riksdagen i stora drag ansluter sig till detta synsätt (JoU 1989/90:25, rskr. 327). Det är en fördel att Sverige nu moderniserat sin livsmedelspolitik inför de förändringar som vi står inför.

2.2 Förhandlingarna om ett Europeiskt Ekonomiskt Samarbetsområde (EEA)

De pågående EEA-förhandlingarna mellan EG och EFTA är *en* väg för Sverige – och övriga EFTA-länder – att bli en del av en större europeisk marknad där varor, kapital, arbetskraft och tjänster tillåts röra sig fritt över gränserna. EEA-avtalet förväntas träda i kraft år 1993.

Förhandlingarna omfattar inte EGs gemensamma jordbrukspolitik (CAP). EGs bud i förhandlingen innebär dock önskan om en ökad frihandel för vissa varor och produkter som ingår i den gemensamma jordbrukspolitiken. Det rör sig bl.a. om trädgårdsprodukter från de sydliga medlemsländerna. Dessutom innebär EGs bud harmonisering av veterinära och fytosanitära bestämmelser.

Även handel med färdigvaror (förädlade livsmedel) omfattas av förhandlingarna. Därmed kan frågor om gemensamma normer för tillverkning av livsmedel komma att beröras. Detta gäller bl.a. gränsvärden för bekämpningsmedelsrester och andra kemiska substanser. I avtalsarbetet ingår att hitta en fungerande gemensam lösning om regler för bl.a. livsmedelstillsatser samt märkning av livsmedel. Sverige menar att man också bör beakta etiska frågor i ett handelspolitiskt sammanhang. De etiska frågorna rör bl.a. tillämpning av Hybrid-DNA teknik. Svensk produktion får inte konkurreras ut av importerade livsmedel vilka är tveksamma från folkhälsosynpunkt.

En ökad frihandel som omfattar livsmedel kan komma att gynna Sverige. Vi har en jämförelsevis ren miljö och ett klimat som minskar risken för angrepp av svampar, röta och insekter. Därför behöver vi inte använda lika mycket bekämpningsmedel som i södra Europa. Det finns också ett ökat intresse bland lantbrukare att utnyttja s.k. alternativa och mer miljövänliga odlingsmetoder. Tekniken, kunnandet och de naturliga förutsättningarna talar till Sveriges fördel när det gäller produktion av alternativt odlade livsmedel. Konsumenterna i Europa efterfrågar i ökad utsträckning livsmedel som odlats i en ren miljö och med liten eller ingen

användning av kemiska bekämpningsmedel. Det finns en snabbt växande marknad där svenska varor kan komma att spela en viktig roll.

Önskemål om full frihandel inom EEA för fisk och fiskvaror i enlighet med vad som kommer att gälla inom EFTA fr. o. m. år 1994 har framförts av EFTA. Enligt EG är dock frihandel med fisk förknippad med andra delar av den gemensamma fiskeripolitiken (CFP) och då särskilt tillgången till fiskevatten. En sådan koppling motsätter sig EFTA-länderna. Denna fråga har ännu inte fått någon lösning. Under tiden pågår expertöverläggningar mellan EFTA och EG bl. a. för att identifiera handelssnedvridande element vid en framtida liberalisering av handeln.

2.3 Östeuropa

Det senaste årets förändringar i de central- och östeuropeiska länderna har lett till att intresset för kontakter och samarbete mellan Sverige och dessa länder har ökat. Detta gäller särskilt de baltiska republikerna där förvandlingen av jordbruket från ett i huvudsak statligt eller kollektivt jordbruk mot familjejordbruk är en viktig del av förändringsprocessen. Starka önskemål om information och erfarenhetsutbyte med såväl statliga myndigheter som näringsliv, kommuner och intresseorganisationer har framförts liksom förslag om samägda företag, s. k. "joint ventures" på jordbruks- och livsmedelsområdet.

På skogsområdet finns sedan flera år ett samarbetsprogram mellan Sverige och Sovjetunionen. På jordbrukets område ingicks i maj 1990 ett nytt treårigt avtal för åren 1990–1992. På det statliga området kommer kontakten och informationsutbytet mellan myndigheter, högskolor och utbildningsinstitutioner på de arcella näringarnas områden att fördjupas under året. Ett närmare samarbete har också inletts mellan Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och lantbrukarorganisationer i de baltiska republikerna och Polen, bl. a. i form av maskin- och utrustningsleveranser. Stöd genom SIDA för uppbyggnad av föreningsrörelsen kan också förväntas. Vissa av de livsmedelsproducerande länderna i Central- och Östeuropa, bl. a. Ungern, kan förväntas vilja öka sin livsmedelsexport till Sverige. Även på skogsområdet finns ett intresse för fördjupade kontakter från dessa länder. Den alleuropeiska skogsministerkonferensen i Strasbourg, som ägde rum i december 1990, kommer med stor sannolikhet att leda till närmare samarbete på skogsområdet.

Också på fiskeområdet kan samarbetet komma att vidgas och fördjupas.

Under år 1991 förs förhandlingar mellan EFTA och vissa östeuropeiska länder om slutande av frihandelsavtal.

2.4 FAO

Sverige blir medlem i FAOs råd vid årsskiftet 1990/91 och blir då samordnare för de nordiska länderna och ansvarig för kontakterna med FAO. Förutom uppföljningen av 1989 års konferensbeslut om reformering av organisationen, kommer viktiga arbetsuppgifter att gälla miljö (bl. a. förberedelser inför FNs miljökonferens 1992), bärkraftig utveckling, nutritionskonferensen 1992, skogsfrågor, (skogskonvention och handlingsprogrammet för de tropiska skogarna) och upprättandet av ett globalt informationssystem på jordbruksområdet.

3 Livsmedelspolitiken

Jag ser vårens beslut om livsmedelspolitiken som ett **första steg** på väg mot en mer konsumentinriktad politik med ett mer varierat utbud till lägre priser. Detta första steg måste vi nu fullfölja genom att näringen rätt utnyttjar de resurser som finns till omställning av åkermark och anpassning av mjölkproduktion. Lantbrukarna och näringens organisationer har här ett stort ansvar. Riksdagen har valt att ge ett stort spelrum för den enskilde företagaren när det gäller företagets utveckling och profil. Statsmakterna kommer inte att i detalj reglera hur marken skall utnyttjas. Detta är en sida av vår avreglering.

Regeringen anser att det är viktigt att kunna sänka det svenska gränsskyddet för att därmed öka importkonkurrensen och verka för lägre matpriser. Reformens **andra steg** tas i samband med att vårt gränsskydd sänks. Därigenom kan de svenska matpriserna sänkas med direkt positiv effekt för konsumenterna.

Som jag tidigare nämnt ledde ministermötet i december 1990 inte till någon uppgörelse, även om viktiga framsteg nåddes när det gäller att separata åtaganden skall göras för exportstöd, marknadstillträde och gränsskydd. Förhandlingarna fortsätter och slutförhandlingar förutses ske i början av år 1991. Det finns all anledning att i detta sammanhang betona vikten av att de mål som ställts upp för förhandlingarna nås. Sänkt prisstöd och gränsskydd i Sverige motverkar inflationen på samma sätt som tidigare höjningar verkade inflationsdrivande. En ökad frihandel kommer att innebära att varuutbudet kan bli mer varierat. Importen av livsmedel kan öka. Samtidigt får vår livsmedelsindustri ökade möjligheter att konkurrera på andra marknader.

Regeringen har i skrivelse till riksdagen (1990/91:50) om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten i de offentliga utgifterna beskrivit stegen i reformverksamheten på det livsmedelspolitiska området. I skrivelsen har också angetts att regeringen till riksdagen kommer att redovisa sin syn på läget om GATT-förhandlingarna inte leder till konkreta resultat.

Det är av stor vikt att det andra steget kan genomföras så snart som möjligt. Det är av avgörande betydelse för målet om sänkta matpriser och minskad protektionism att gränsskyddet sänks. Ett annat motiv för att sänka gränsskyddet är att valfriheten för de svenska konsumenterna då kan öka. Regeringen förbereder därför en sänkning av gränsskyddet och kommer under våren i ljuset av GATT-förhandlingarna att presentera förslag till detta.

Vägen från jordbruket till konsumenterna är lång och kantas av olika former av konkurrensbegränsningar. För att uppnå sänkta priser i konsumentledet krävs därför i **ett tredje steg** en skärpt konkurrenspolitik.

Förädlings-, parti- och detaljhandelsleden är starkt sammanflätade och dominerade av ett fåtal företag och ägargrupper. Den bristande importkonkurrensen och etableringshinder förvärrar situationen. Målet att sänka matpriserna och förbättra livsmedelsutbudet främjas genom att konkur-

rensen skärps. Därför kommer riksdagen att föreläggas en proposition som syftar till att öka konkurrensen och förstärka konsumenternas ställning.

Riksdagens beslut om ett första steg mot en mer konsumentinriktad livsmedelspolitik, den interna avregleringen, innebär att priserna kan komma att sjunka. Det gäller därför att följa upp att reformens effekter når fram till konsumenten. Det är också av största vikt att följa jordbrukets utveckling – produktionens regionala fördelning, strukturutvecklingen i övrigt, utvecklingen av komplement och alternativ till traditionell produktion samt lönsamhetsutvecklingen i sektorn. Utvecklingens betydelse för livsmedelsförsörjningsförmågan måste också följas. Uppföljningen gäller också omställningens omfattning och påverkan på marknaden. Sänkta priser till följd av avregleringen kan emellertid få negativa effekter för jordbruket i norra Sverige. Sådana förändringar bör därför enligt riksdagsbeslutet inte tillåtas påverka lönsamheten i det norrländska jordbruket i någon nämnvärd grad. Därmed undantas jordbruket i norra Sverige i princip från den produktionsanpassning som följer av den livsmedelspolitiska reformen. Det är ur regionalpolitisk synpunkt viktigt att så sker. Riksdag och regering behöver ha tillgång till ett bra underlag för att kunna bedöma såväl hur omställningen genomförs i södra Sverige som hur lönsamheten i norr påverkas av reformen. Resultatanalys och uppföljning är också av central betydelse när det gäller reformens påverkan på miljön och på vår biologiska mångfald.

För att få en utförlig analys av reformens effekter i alla dessa avseenden har regeringen i dag, i enlighet med riksdagsbeslutet, beslutat om olika uppföljningsuppdrag till berörda myndigheter.

Regeringen har också i dag beslutat att tillsätta en särskild konsumentberedning, med syfte att tillvarata konsumentintresset i den livsmedelspolitiska reformen och analysera dess effekter för konsumenterna. Jag föreslår i det följande att en ny jordbruksmyndighet bildas. Till denna bör inte knytas någon särskild konsumentdelegation, såsom är fallet i dag. Konsumentintresset bör i stället bevakas av en fristående beredning. Detta blir den nya konsumentberedningens uppgift, medan konsumentdelegationen i jordbruksnämnden avvecklas. Det är emellertid viktigt att myndigheten även i fortsättningen inhämtar och beaktar konsumenternas synpunkter. Detta kan lämpligen göras inom de olika råd som avses knytas till myndigheten.

Genom att klart och tydligt ange att vårens riksdagsbeslut är ett första steg som måste följas av andra beslut som rör konkurrenspolitik, livsmedelskvalitet samt bättre vägar för aktivt konsumentinflytande inleds en offensiv livsmedelspolitik för 1990-talet.

Omställningsprogrammet

Det livsmedelspolitiska beslutet våren 1990 innebär att jordbruket ges tillfälle att under en femårig övergångsperiod anpassa och ställa om produktionen till nya villkor. Viktiga inslag är omställningsstödet vilket syftar till att underlätta varaktig omställning av åkermark till annan produktion

än livsmedelsproduktion. Stödet lämnas i form av ett villkorslån. Villkoret är att marken är varaktigt omställd när den femåriga övergångsperioden löper ut.

Regeringen avser under år 1991 att till riksdagen överlämna en proposition om energipolitiken vilken kommer att innehålla förslag om åtgärder för att stimulera utnyttjande av biobränslen i bl. a. kraftvärmeproduktion. Här finns en direkt koppling mellan energipolitiken och det livsmedelspolitiska beslutet. Det är regeringens avsikt att fullfölja detta beslut och stimulera användningen av biobränslen.

Riksdagens beslut innebär också att 360 milj. kr. används under tre år till utslaktning av mjölkkor. Detta program, som redan har fått en stor anslutning, lägger en god grund för att nå marknadsbalans för mjölk.

Miljöfrågor

Miljömålet är en av de viktigaste målsättningarna i det livsmedelspolitiska beslutet.

Den nya livsmedelspolitiken tar ett omfattande ansvar för att värna om de odlings- och kulturlandskap som bedöms som värdefulla från kultur- eller naturvårdssynpunkt. Ett permanent anslag för att bevara vissa från natur- eller kulturmiljövårdssynpunkt värdefulla odlingslandskap har därför inrättats. För budgetåret 1990/91 har 100 milj. kr. anvisats. För budgetåren 1991/92 och 1992/93 har riksdagen beslutat att 200 resp. 250 milj. kr. skall anvisas. Storleken på bidragen för åren därefter får bedömas när närmare erfarenheter vunnits. Det nya landskapsvårdsstödet skall således användas till att säkerställa nationellt intressanta natur- eller kulturmiljövärden i landskapet. Vidare bör en helhetssyn på de landskap som kommer i fråga för stöd finnas. Genom att även den ekonomiska bärkraften i företagen som kommer i fråga för stöd beaktas skapas förutsättningar för att på dessa företag under överskådlig tid ge möjlighet till ett levande lantbruk med möjligheter till djurhållning. Därmed tryggas också det öppna odlingslandskapet. Med det anläggningsstöd som riksdagen också har beslutat om är förutsättningarna därmed goda att kunna öka den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet.

Regeringen har också gett lantbruksstyrelsen i uppdrag att överväga förbud att använda bekämpningsmedel i åkerns kantzoner. Mot bakgrund av behoven att finansiera det stora spannmålsöverskottet år 1990 har prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel tillfälligt höjts, vilket även har en positiv miljöeffekt.

Regeringen avser att under år 1991 lämna en miljöpolitisk proposition till riksdagen. I denna proposition kommer att redovisas bl. a. frågor som rör halveringsprogrammen för bekämpningsmedel och kväveläckage samt en rad andra frågor som rör jordbruket och miljön. Regeringen kommer i detta sammanhang att återkomma med en rad förslag som syftar till att ytterligare förstärka miljöhänsynen i jordbruket med siktet inställt på att bevara vår biologiska mångfald och utnyttja de positiva bidrag som näringen kan lämna i detta avseende.

I samband med att miljöfrågorna behandlas är det angeläget att peka på

skyddet av vårt dricksvatten. Dricksvattnet är vårt viktigaste livsmedel, vars goda kvalitet måste bevaras. Kvaliteten på grundvattnet, som utgör råvaran till vårt dricksvatten, är därvid av avgörande betydelse. Dricksvattenområdet kommer även fortsättningsvis att vara en mycket viktig del av livsmedelsverkets tillsyns- och kontrollansvar – inte minst mot bakgrund av den ökade belastningen på vårt grundvatten. Det är därför mycket angeläget att man just på detta område har en god beredskap inför de förändringar som kan påverka den slutliga dricksvattenkvaliteten. Den strategi som regeringen valt för att skydda dricksvattenresursen omfattar därför flera områden. Regeringen avser att återkomma till dessa frågor i den kommande miljöpolitiska propositionen.

Jordbrukets regleringsekonomi

Riksdagens beslut om en ny livsmedelspolitik innebär bl. a. att den interna marknadsregleringen avskaffas med början den 1 juli 1991. Därmed avvecklas även de interna avgifterna som finansierar regleringen. Fr. o. m. den 1 juli 1991 skall också alla inflytande införselavgifter vid import av jordbruksprodukter föras till statsbudgeten. De interna avgifterna och införselavgifterna disponeras för närvarande inom en särskild regleringsekonomi. Riksdagens beslut innebär också att denna upphör. De särskilda regleringsföreningarna upphör. Dessa disponerar de interna avgifterna och vissa införselavgiftsmedel för att sköta marknadsregleringen, främst exportfinansiering, inom sina resp. ansvarsområden.

Införselavgifterna har hittills till viss del tillförts jordbruket kollektivt, inom den s. k. fördelningsplanen. Dessa inomramsmedel har uppgått till 267,2 milj. kr. samt inflytande införselavgifter på fodermedel (fodermedelsavgifter). Resterande införselavgiftsmedel har använts utom fördelningsplanen för ändamål med anknytning till jordbruksprisregleringen.

Enligt riksdagens beslut skall jordbruket även fortsättningsvis tillföras ett belopp motsvarande inomramsmedlen, när regleringsekonomin avskaffas och införselavgifterna förs till budgeten. Medlen skall tillföras jordbruket antingen genom höjningar av gränsskyddet eller genom budgetfinansiering av tidigare gemensamt finansierade verksamheter. Efter en genomgång av dessa verksamheter och efter diskussioner med Lantbrukarnas förhandlingsdelegation, anser jag att hela beloppet bör tillföras av budgetmedel.

Inflödet av fodermedelsavgifter – och därmed inomramsmedlen – har varierat en del över åren. Om det belopp som framöver årligen skall tillföras jordbruket exakt skall motsvara vad som hittills avsetts med inomramsmedel måste således en avstämning och justering göras varje år. Detta skulle innebära en ryckighet i medelstilldelningen som i sin tur skulle medföra att anslagen till olika verksamheter måste omprövas eller förändras från år till år. Detta vore enligt min uppfattning olämpligt. Jag anser att regleringsekonomin nu måste lösas ut i ett steg. Jag anser också att det nu bör göras klart vilka verksamheter och ändamål som skall finansieras över budgeten inom denna ram. Det innebär att jordbruket fr. o. m. den 1 juli 1991 tillförs ett realistiskt belopp som därefter endast

justeras i den mån kostnaderna för de aktuella verksamheterna eller ändamålen förändras.

Inomramsmedlen har under de senaste åren uppgått till i genomsnitt ca 540 milj. kr. Vid de diskussioner jordbruksdepartementet haft med Lantbrukarnas förhandlingsdelegation om dessa frågor har delegationen framfört åsikten att detta bör vara den ram som bör ligga fast fr. o. m. budgetåret 1991/92. Detta är enligt min uppfattning inte realistiskt. Enligt gjorda bedömningar kommer fodermedelsavgifterna att minska budgetåret 1990/91. Det är helt uppenbart att förbrukningen av fodermedel kommer att minska ytterligare framöver, till följd av en mindre animalieproduktion. Detta blir en självklar följd av att överskott inte kan produceras på en avreglerad inhemsk marknad. Givetvis kommer därmed även importen av fodermedel att minska. Med sänkta inlösenpriser på spannmål och ett behållet gränsskydd blir dessutom det svenska fodret konkurrenskraftigare gentemot det importerade fodret. Detsamma gäller andra svenska foderprodukter. Därmed torde importen av foder minska relativt sett betydligt mer än den totala foderförbrukningen. Det finns således anledning att räkna med ett kraftigt minskat inflöde av avgifter på importerat foder. Jag har med dessa utgångspunkter bedömt att ramen bör fastställas till 450 milj. kr.

Dessa medel bör i sin helhet tillföras jordbruket i form av budgetmedel. Gränsskyddet skall alltså inte höjas.

Lantbrukarnas förhandlingsdelegation har begärt att ca 600 milj. kr. av tidigare kollektivt finansierade åtgärder eller verksamheter skall finansieras över budgeten under budgetåret 1991/92. Dessa är delvis tillfälliga belopp som inte belastar statsbudgeten på längre sikt. I detta belopp ingår inte 60 milj. kr. till skördeskadefonden. Delegationen anser att även detta belopp skall betalas av budgetmedel. Jag har nyligen tillkallat en utredare med uppgift att se över frågan om hur medel skall tillföras fonden efter regleringsåret 1990/91, då regleringsekonomin upphör.

Delegationen anser vidare att vissa belopp inte skall inräknas i ramen, utan tillföras jordbruket *utöver* ett belopp motsvarande inomramsmedlen. Detta gäller exempelvis den del av kostnaderna för industrins råvarukostnadsutjämning (RÅK) som betalats kollektivt av näringen och som enligt riksdagens beslut framdeles skall betalas av budgetmedel. Denna kostnad tas fr. o. m. den 1 juli 1991 över av staten. Jag anser det som självklart att denna post skall utgöra en del av det belopp som staten nu löser ut.

Jag anser emellertid att vissa belopp av tillfällig karaktär inte bör inräknas i ramen på 450 milj. kr. Kostnader för de åtgärder som jordbruket tidigare har finansierat kollektivt och som jag i det följande tar upp under olika anslag för budgetåret 1991/92 uppgår således totalt till 492,4 milj. kr., inkl. kostnaden för de åtgärder för vilka staten tar över näringens finansiering enligt riksdagens beslut om livsmedelspolitiken. Fördelningen framgår av följande sammanställning.

Norrlandsstöd	134,7
Råvarukostnadsutjämning	140
Växtförädling	17
Djurhälsa	20
Leukosbekämpning m. m.	35
FoU	25
Stärkelserabattering	39
Får- och lammköttssubventioner	6
Biodling	0,5
Distriktsveterinärorganisationen[1]	52,7
	469,9
Etableringsstöd[2]	10
Stiftelsen Lantbruksforskning[3]	10
SPOR[2]	1,5
Vår Näring[2]	1
	492,4

[1] Långsiktig budgetbelastning kan för närvarande inte beräknas. Veterinärväsendet ses över.
[2] T. o. m. budgetåret 1991/92.
[3] T. o. m. budgetåret 1992/93.

4 Skogsbruk

Skogsnäringen är vår viktigaste exportnäring. Den har utomordentligt goda förutsättningar att medverka till en förbättrad balans i våra utrikesbetalningar. Skogens betydelse för landets ekonomi och välstånd motiverar att skogsmarken som produktionsresurs tas till vara på bästa sätt samtidigt som andra intressen, som naturvård, friluftsliv och rekreation, tillgodoses. Målet för skogspolitiken är mot bakgrund härav en varaktig, hög och värdefull virkesavkastning. En utgångspunkt är att åstadkomma en skogsproduktion som möjliggör en långsiktig årlig bruttoavverkning av åtminstone 75 milj. skogskubikmeter (m^3sk). Därutöver skall strävan vara att öka produktionen ytterligare i den mån detta är möjligt och lämpligt med hänsyn till andra viktiga samhällsmål.

Med hänsyn till den långsiktighet som kännetecknar svenskt skogsbruk präglas skogspolitiken av överväganden som har lång varaktighet. Under 1900-talet har sålunda endast fyra övergripande skogspolitiska beslut fattats hittills. I det senaste beslutet år 1979 betonas emellertid också nödvändigheten av att successivt anpassa handlingslinjer och de skogspolitiska medlens utformning till nya kunskaper. Under den tid som har gått sedan detta beslut togs har stora förändringar skett både i vårt land och i vår omvärld. Skogsnäringens betydelse för landets ekonomi har stärkts samti-

digt som konkurrensen på utlandsmarknaden har ökat. Skogen kan vidare komma att få en viktig roll i vår energiförsörjning. Samtidigt hotas våra skogar på olika sätt av luftföroreningar från trafik och eldning med fossila bränslen. Slutligen kan noteras den ökade insikten om behovet att bevara en biologisk mångfald i naturen och av ett skogsbruk som bygger på de naturgivna förutsättningarna. Regeringen har mot denna bakgrund tillkallat en kommitté med parlamentarisk sammansättning för att utvärdera skogspolitikens mål och medel och föreslå de förändringar som utvärderingen och bedömningar om den framtida utvecklingen kan föranleda. Kommittén skall lämna sina förslag senast den 1 juli 1992.

Skogsindustrin har haft ett högt kapacitetsutnyttjande under en osedvanligt lång period. Virkesförbrukningen har under de senaste åren ungefär motsvarat den volym som har varit möjlig att avverka i Sverige. Drygt 10% av råvaran har emellertid importerats. Under det gångna året halverades dock virkesimporten. Virkespriserna har dämpats och avverkningarna minskar.

Ca 30% av den avverkade virkesvolymen tas ut genom gallring av skog. Gallringarna utgör ca 70% av den totala avverkningsarealen. I syfte att öka den årliga gallringsarealen och förbättra gallringarnas kvalitet har skogsvårdsorganisationen gjort en riksomfattande satsning på särskild rådgivning till privatskogsbruket. Treårsprogrammet avslutas under detta budgetår.

Under åren 1979/80–1989/90 har ca 1,5% av landets skogsmarksareal avverkats och åter beskogats med stöd av bidrag till avveckling av lågproducerande bestånd. På dessa marker har den skogliga tillväxten ökat med ca 15 milj. m^3sk. Den lågproducerande areal som återstår har uppskattats till ca 628 000 ha, varav ca 3/4 finns i Norrland. Fr. o. m. nästa budgetår upphör möjligheten att lämna dessa bidrag som ett led i besparingsarbetet. I samma syfte minskas bidragen till skogsbilvägar med en tredjedel.

Riksdagen har nyligen fattat beslut om skogsbruket i de fjällnära skogarna (prop. 1990/91: 3, JoU 13, rskr. 79). De eventuella ersättningar som kan komma att utbetalas i de fjällnära skogarna skall finansieras från anslaget till skogsvård.

För nästa budgetår föreslås ökade insatser i syfte att förbättra omsorgen om flora och fauna i skogen. Sålunda förstärks insatserna för utbildning av skogsägare i ekologi och naturvård. Ca 40 000 skogsägare kommer att delta i studiecirklar detta år. Ökade insatser görs också för den pågående inventeringen av skyddsvärda småbiotoper. Bidragen till föryngring av ädellövskog ökas ytterligare. Den tillämpade skogsforskningen ges ökat stöd så att miljöinriktade projekt skall kunna prioriteras.

5 Fiske

Från den 1 juli 1990 råder inom EFTA frihandel med fisk och fiskprodukter. Det innebär bl. a. att statsstödet till fisket måste förändras och minskas under perioden 1990–1993.

Statskontoret har efter regeringens uppdrag avlämnat rapporten

(1990:31) Den statliga fiskeadministrationen som innehåller bl. a. förslag om en kraftigt minskad statlig administration på fiskets område både centralt och regionalt. Regeringen gav den 6 september 1990 statens jordbruksnämnd och fiskeristyrelsen i uppdrag att, efter samråd med bl. a. berörda organisationer på fiskets område, lämna förslag om dels prisregleringen på fisk m. m. för regleringsåret 1991/92, dels principer för anpassningen av prisregleringen för tiden t. o. m. den 31 december 1993 och dels riktlinjer för utformningen av de framtida fiskeripolitiska medlen. Jordbruksnämnden och fiskeristyrelsen har föreslagit bl. a. en minskad utgiftsram för prisregleringen på fisk under nästa budgetår. Jag avser att under våren 1991 återkomma till regeringen i dessa frågor.

För nästa budgetår föreslår jag, mot bakgrund av behovet av åtgärder för att stabilisera ekonomin, att bidrag till fiskevård och till kostnader för bildande av fiskevårdsområden inte längre skall lämnas över statsbudgeten. Kostnaderna får i fortsättningen täckas av de fiskekortsinkomster eller arrendeavgifter som vattenägarna erhåller.

Fiskerikommissionen för Östersjön (IBSFC) lyckades vid sin session år 1990 för första gången nå enighet för nästa år om högsta tillåtna fångstmängder och dessas fördelning mellan medlemmarnas fiskezoner när det gäller de fyra ekonomiskt viktigaste arterna (torsk, lax, sill/strömming och skarpsill). På grund av det bekymmersamma beståndsläget minskades den totala fångstmängden för torsk väsentligt. Effekten av den allmänna minskningen motverkades dock vad beträffar den svenska zonen genom att denna tilldelades en större andel av totalmängden än tidigare.

Bilaterala avtal om fiske för år 1991 har slutits med EG, Finland, Norge och Sovjetunionen. Förhandlingarna om avtal för år 1991 med Polen samt med EG och Norge avseende fisket i Skagerrak och Kattegatt hann inte slutföras under år 1990.

Arbetet inom det nordiska fiskerisamarbetet bedrivs på grundval av det samarbetsprogram som antogs år 1988. Både fiskerisektorn och jordbrukssektorn prioriteras inom det nordiska samarbetet för år 1991.

6 Rennäring

Åtgärder för att minska cesiumhalten i renkött kommer att få vidtas även nästa budgetår.

För nästa budgetår föreslås att anslaget för underhåll av riksgränsstängsel höjs. Vidare föreslås att prisstödet till renkött skall utgå med 305 kr. per slaktad ren. Tillsammans med höjningen av pristillägget för budgetåret 1990/91 från 220 till 270 kr. innebär detta en ökning med ca 39 %.

7 Jakt

Regeringen har beslutat att försöksverksamheten med bidrag till omplantering av skog som skadats av älg skall utvärderas. Betänkandet (SOU 1990:60) Skada av vilt har remissbehandlats. Jag har för avsikt att under

våren 1991 återkomma till regeringen med förslag till hur det framtida ersättningssystemet för skada av vilt skall utformas. I det sammanhanget kommer även älgjaktsadministrationen att behandlas.

8 Besparingar och strukturella åtgärder

I regeringens skrivelse om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna (skr. 1990/91:50) presenteras ett omfattande åtgärdsprogram för att stabilisera den svenska ekonomin, förbättra ekonomins funktionssätt och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna.

De åtgärder som föreslås inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde kommer att begränsa utgifterna på statsbudgeten budgetåret 1991/92 med ca 500 milj. kr. Vissa åtgärder tas upp i det följande, medan jag avser att återkomma med andra under våren 1991.

Jag föreslår i det följande att bidragen vid avveckling av lågproducerande skog tas bort och att stödet till byggande av skogsbilvägar reduceras. Därutöver innebär förslagen en ökad skogsvårdsavgiftsfinansiering av skogsvårdsorganisationen. Sammanlagt uppgår dessa besparingar till 113 milj. kr.

Statistik på jordbrukets område som behövs för administration av omställningen av jordbruket föreslås bli bekostade inom ramen för omställningsåtgärderna. Besparingen uppgår till drygt 20 milj. kr.

Ett stort antal åtgärder som i dag finansieras inom ramen för regleringsekonomin föreslår jag i det följande skall finansieras över statsbudgeten. Som jag tidigare redovisat rör det sig bl. a. om anslag till FoU, djurhälsa och bekämpande av vissa djursjukdomar. Viss verksamhet som i dag finansieras kollektivt av näringen har emellertid inte kunnat inrymmas på statsbudgeten även om ändamålen i sig är angelägna för samhället. Det rör sig bl. a. om bidrag till sanitetsslakt och omhändertagande av självdöda djur. Sammanlagt kan därmed budgetbelastningen minskas med 98 milj. kr.

Besparingar genom administrativa rationaliseringar och strukturåtgärder inom den offentliga sektorn uppgår till drygt 60 milj. kr. Bland dessa åtgärder kan nämnas besparingarna i samband med bildandet av en ny myndighet, statens jordbruksverk, samtidigt som lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd upphör. Besparingen i det sammanhanget beräknas till ca 20 milj. kr.

Av odisponerade medel på reservationsanslag, som avräknas mot inflytande miljöavgifter på handelsgödsel- och bekämpningsmedel, kommer 100 milj. kr. att tillföras statsbudgetens inkomstsida.

Besparingar på olika former av bidrag, däribland bidragen till jordbrukets rationalisering och bidrag till fiskevård, beräknas minska budgetbelastningen med nära 40 milj. kr.

Jag har vidare räknat med att besparingar på 100 milj. kr. kan göras i den uppbyggnad av beredskapslagringen av livsmedel m. m. som det livsmedelspolitiska beslutet förutsätter. Detta innebär att uppbyggnaden av lager kommer att ske under en längre period än vad som tidigare beräk-

nats. Jag återkommer till denna fråga och vissa andra besparingsförslag i samband med särskilda propositioner under våren 1991.

Inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde pågår eller har nyligen genomförts utredningsuppdrag kring samtliga myndigheters verksamhet. Jag har nyss nämnt förslaget om inrättandet av en ny jordbruksmyndighet och jag avser att återkomma till regeringen med förslag om fiskeriadministrationen. Frågan om myndighetsorganisationen inom skogsbrukets område kommer att behandlas av den skogspolitiska kommittén. En omfattande utvärdering av Sveriges lantbruksuniversitet beräknas vara klar sommaren 1991. Avsikten är att denna skall ligga till grund för förslag senast i nästa forskningspolitiska proposition år 1993.

Förutom de utredningar som nu pågår inom departementets verksamhetsområde kommer flera olika strukturprojekt att påbörjas under innevarande budgetår. Det gäller bl. a. översynen av veterinärorganisationen, rådgivningen till jordbruket samt vissa äldre stödformer.

A. Jordbruksdepartementet m. m.

A 1. Jordbruksdepartementet

1989/90	Utgift	25 668 974
1990/91	Anslag	23 335 000
1991/92	Förslag	25 771 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**70**	**−2**
Anslag		
Förvaltningskostnader	23 335 000	+ 2 436 000
(därav lönekostnader)	(20 391 000)	(+ 2 255 000)
	23 335 000	**+ 2 436 000**

Vid min bedömning av jordbruksdepartementets medelsbehov har jag räknat med att rationaliseringar motsvarande 1,5 % av anslaget skall genomföras.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 25 771 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Jordbruksdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 25 771 000 kr.

A 2. Lantbruksråd

1989/90	Utgift	5 770 216
1990/91	Anslag	5 226 000
1991/92	Förslag	5 435 000

Lantbruksråden har till uppgift att inhämta och förmedla kunskaper om jordbruket, skogsbruket och fisket samt därmed sammanhängande näringar i de länder eller internationella organisationer som ingår i deras verksamhetsområden. För närvarande är lantbruksråden placerade i Bonn, Bryssel, Moskva, Rom och Washington.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 435 000 kr.

A 3. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	1 545 639	Reservation	3 268 128
1990/91	Anslag	10 349 000		
1991/92	Förslag	9 349 000		

Utöver utgifterna för departementets kommittéer och arbetsgrupper

betalas från anslaget kostnaderna för beredningen för livsmedels- och näringsfrågor samt den jordbruksekonomiska undersökningen. Under anslaget bör även täckas kostnaderna för den nya konsumentberedningen som kommer att tillkallas.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten samt kostnader för den jordbruksekonomiska undersökningen bör anslaget föras upp med 9 349 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 9 349 000 kr.

A 4. Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.

1989/90	Utgift	31 071 660
1990/91	Anslag	31 616 000
1991/92	Förslag	32 880 000

Från anslaget betalas utgifter för Sveriges deltagande i vissa internationella organisationer och för internationellt samarbete inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

För budgetåret 1991/92 har jag beräknat medelsbehovet enligt följande.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
1. FAO – Världslivsmedelsrådet	25 000 000	+ 1 500 000
2. Internationella råvaruorganisationer	170 000	–
3. Internationella rådet för havsforskning	1 300 000	+ 100 000
4. Internationella organisationer och förhandlingar på fiskets område	800 000	– 100 000
5. Unionen för skydd av växtförädlingsprodukter	310 000	+ 90 000
6. Nordiskt samarbete	900 000	– 200 000
7. Bilateralt samarbete	650 000	+ 150 000
8. Diverse internationella organisationer och kongresser	2 486 000	– 276 000
	31 616 000	**+ 1 264 000**

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella organisationer m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 32 880 000 kr.

B. Jordbruk och trädgårdsnäring

B 1. Statens jordbruksverk

Nytt anslag (förslag) 115 576 000

Våren 1990 tillkallade regeringen en särskild utredare med uppgift att se över den centrala myndighetsorganisationen på jordbrukets område. Översynen skulle göras mot bakgrund av det reformarbete som pågår på livsmedelspolitikens område och riksdagens beslut om en ny regional statlig förvaltning. Enligt direktiven för utredningens arbete var utgångspunkten att genom en förutsättningslös omprövning anpassa den statliga administrationen på ett rationellt och effektivt sätt till de uppgifter som kommer att behövas efter en avreglering av jordbruksområdet och en renodling av livsmedelspolitiken. Enligt direktiven kunde också fördelningen av resurser och ansvar mellan regional och central nivå behöva prövas. Dessutom borde prövas huruvida myndigheternas tillsynsansvar vad gäller olika verksamheter och myndigheter kan avlastas de nuvarande organisationerna. Mot denna bakgrund skulle utredaren enligt direktiven analysera såväl framtida arbetsuppgifter som behovet av resurser på central myndighetsnivå och mot bakgrund av denna analys lägga fram förslag till ny organisation av myndighetsstrukturen på jordbrukets område.

Utredningens förslag

Utredningen om översyn av den centrala myndighetsorganisationen på jordbrukets område m.m. lämnade sitt slutbetänkande (SOU 1990:87) Den nya centrala jordbruksmyndigheten till regeringen den 15 oktober 1990. Utredningen föreslår att en ny central myndighet, kallad statens jordbruksverk, bildas och att lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd samtidigt upphör. Statens jordbruksverks huvuduppgift bör enligt utredningen vara att ha ett samlat sektorsansvar på jordbrukets område. Verkets två viktigaste roller blir dels att vara regeringens expertmyndighet på jordbruksområdet, dels att i enlighet med samhällets intresse följa och utvärdera utvecklingen i jordbruket och vidta eller föreslå regeringen nödvändiga åtgärder.

Utredningen föreslår vidare att den nya myndigheten får en sedvanlig lekmannastyrelse, bestående av sammanlagt sju ledamöter. För att tillföra verket särskilda kunskaper som inte alltid kan finnas tillgängliga och för att ge möjlighet till diskussion i särskilda frågor föreslås att ett antal rådgivande organ skall kunna inrättas.

Den nya myndigheten föreslås få fem avdelningar, nämligen en avdelning för internationella frågor, en avdelning för finansiellt stöd, en utredningsavdelning, en miljöavdelning och en administrativ avdelning.

Enligt utredningen bör det också vara den nya myndighetens uppgift att ansvara för att nationella samhällsmål inom det livsmedelspolitiska området får ett enhetligt och snabbt genomslag i hela landet.

När det gäller tillsynsfrågor m.m. föreslår utredningen bl.a. att den nya

myndigheten bör ha kvar tillsynsansvaret för statens utsädeskontroll i avvaktan på en översyn av verksamheten. En omprövning av nuvarande verksamhet föreslås också avseende statens lantbrukskemiska laboratorium. Vidare föreslås att den nya myndigheten inte får tillsynsansvar över de lantbrukskemiska stationerna. Den nya myndigheten bör inte heller besluta om stadgar för hushållningssällskap eller i övrigt engagera sig i sällskapens sätt att driva verksamheten. Utredningen föreslår också att den nya myndigheten bör ta över ansvaret för lantbruksekonomiska samarbetsnämnden och dess verksamhet.

Vid dimensioneringen av myndigheten har utredningen bedömt att det behövs 190 årsarbetskrafter som finansieras genom myndighetsanslaget. Därtill kommer verksamheter som finansieras utanför myndighetsanslaget, där de uppdragsfinansierade årsarbetskrafterna uppgår till 45, varav ca 30 är regionalt placerade, medan totalt 45 årsarbetskrafter finansieras över olika sakanslag. Resursbehovet för övergångsåtgärderna beräknas till ca 40 årsarbetskrafter.

I anslagsframställningen för den nya myndigheten föreslår utredningen också bl. a. att ett engångsbelopp på 3,5 milj. kr. avsätts för övergångskostnader för en ny organisation. Vad avser tre nya tjänster för prövning av genteknik, arbete med åtgärder mot allvarliga olyckor samt export av tjänster för vilka lantbruksstyrelsen begärt resurser hänvisar utredningen till lantbruksstyrelsens anslagsframställning för budgetåret 1991/92.

Utredningen föreslår att förändringarna genomförs den 1 juli 1991.

	1991/92
	Föredraganden
Personal	**175**
Anslag	
Utgifter	
Förvaltningskostnader	90 201 000
(därav lönekostnader)	(49 000 000)
Övergångskostnader	1 500 000
Växtinspektion	1 000
Foderkontroll	1 000
Vattenhushållning	1 000
Miljöinriktad växtodlings rådgivning	27 560 000
	119 264 000
Inkomster	
Ersättning för beredskapsåtgärder	3 688 000
Nettoutgift	**115 576 000**

Förslag:

Verksamhetens inriktning:

En ny myndighet, statens jordbruksverk, inrättas den 1 juli 1991. Samtidigt upphör lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd som myndigheter. Statens jordbruksverk skall verka för en positiv utveckling av de areella näringarna i enlighet med den nya livsmedelspolitiken.

Resurser m. m.:

Jordbruksverkets storlek beräknas till 175 årsarbetskrafter. Verket skall anvisas resurser på ett ramanslag. Jordbruksverket skall fr. o. m. budgetåret 1991/92 gå in i en treårsbudgetperiod. Vidare anvisas ett engångsbelopp på 1,5 milj. kr. för särskilda personalinsatser i samband med bildandet av jordbruksverket. En nettoöverföring på 9 063 000 kr. från nuvarande anslaget Lantbruksnämnderna till anslaget för den nya myndigheten skall göras. För miljöinriktad växtodlingsrådgivning avsätts resurser motsvarande 27 360 000 kr., bl. a. förstärks marknadsföringsstödet till alternativ odling.

Övrigt:

För verksamheten med vattenhushållningsfrågor ställs en rörlig kredit på 1 milj. kr. för budgetåret 1991/92 till jordbruksverkets förfogande. Verksamheten vid statens lantbrukskemiska laboratorium överförs till Sveriges lantbruksuniversitet.

Statens jordbruksverk 1991/92: 115 576 000 kr. (ramanslag)

Budgetram:

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 343 728 000 kr.

Riksdagens beslut om livsmedelspolitiken (prop. 1989/90:146, JoU 25, rskr. 327) innebär stora förändringar inom jordbruksnäringen. Enligt beslutet bör jordbruket i princip vara underkastat samma villkor som andra näringar. Beslutet innebär bl. a. att de interna marknadsregleringarna upphör och att det utgår direktstöd för bl. a. omställning och naturvård. Det innebär en anpassning av näringen till en fri inhemsk marknad och därmed stora förändringar av villkoren för jordbruksproduktionen. Staten medverkar till att avregleringen och omställningen av jordbruket sker under socialt acceptabla former och till att underlätta omställningen genom att vidta en rad åtgärder under en femårig övergångsperiod.

Den internationella utvecklingen inom bl. a. GATT samt EES-förhandlingarna och Sveriges framtida hållning till EG kan i hög grad förväntas påverka det svenska jordbruket. Dessa förhållanden kommer att ställa stora krav på myndigheterna på jordbrukets område i framtiden. Det är

därför viktigt att organisationsstrukturen anpassas för att möta de nya krav som ställs. Det är enligt min uppfattning naturligt att en ny jordbruksmyndighet bildas för att möta utvecklingen under 1990-talet. Jag föreslår därför att en ny myndighet, kallad statens jordbruksverk, med ett samlat sektorsansvar på jordbrukets område träder i funktion den 1 juli 1991. Samtidigt bör statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen upphöra.

Detta steg är också en naturlig del av reformeringen av den offentliga sektorn. Genom bildandet av ett nytt centralt ämbetsverk görs betydande effektivitetsvinster och samtidigt skapas en större flexibilitet och handlingsfrihet på central myndighetsnivå.

Resultatbedömning:

Den nya myndigheten skall ha ett samlat sektorsansvar för jordbruks-, trädgårds- och rennäringen. Den skall verka för en positiv utveckling av jordbruksnäringen i enlighet med den nya livsmedelspolitiken. Myndigheten bör genom i första hand utredningsverksamhet, informations- och utbildningsinsatser samt finansiellt stöd främja en marknadsanpassning av jordbruksnäringen så att bl. a. balans i produktionen uppnås, liksom att en regional utjämning och en god miljö främjas. Den nya myndighetens roll blir att genomföra den livsmedelspolitiska reformen, vara regeringens expertmyndighet på det jordbrukspolitiska området och därmed i enlighet med statens intresse befrämja, följa och utvärdera utvecklingen i jordbruket och vidta eller hos regeringen föreslå de åtgärder som krävs.

Den nya myndigheten skall verka för att den nya livsmedelspolitiken får ett enhetligt och snabbt genomslag i hela landet. För att detta skall vara möjligt är det enligt min uppfattning mycket viktigt att den nya myndigheten – inom ramen för de fastlagda nationella målen – styr och följer verksamheten ute i landet. Den nya myndigheten bör därför bl. a. utfärda riktlinjer för de nya länsstyrelserna när det gäller genomförandet av den nya politiken samt utbilda och informera regionala myndigheter och jordbrukets organisationer i frågor som rör jordbrukspolitiska beslut.

Skäl:

Jag föreslår att den nya myndighetens storlek bör uppgå till 175 årsarbetskrafter, vilket är en minskning med 15 årsarbetskrafter jämfört med utredningens förslag. Minskningen är ett led i omställningen och minskningen av den statliga administrationen. Utöver de nu nämnda tjänsterna kommer de ca 90 årsarbetskrafter som finansieras på annat sätt, bl. a. genom uppdragsfinansiering. Resursbehovet för de särskilda övergångsåtgärderna kan beräknas till ca 40 årsarbetskrafter, vilka finansieras inom ramen för de olika omställningsåtgärderna. Enligt min uppfattning bör dessa resurser vara tillräckliga för att myndigheten på ett rationellt och effektivt sätt skall kunna hantera sina uppgifter dels under den femåriga övergångsperioden, dels på längre sikt. Bland de uppgifter som har mer långsiktig karaktär finns bl. a. beredskapsfrågor, internationella frågor, regionala frågor, rennäringsfrågor, miljö-, växt- och djurskyddsfrågor, frågor rörande veteri-

närväsendet samt uppföljnings- och utvärderingsfrågor. Under övergångsperioden kommer också arbetet med omställningsåtgärderna att vara omfattande. Uppgifterna omfattar informationsinsatser, uppföljning samt omfattande stödverksamhet.

Jag föreslår vidare att den nya myndigheten får en treårig budgetram för perioden 1991/92 – 1993/94. Medlen för jordbruksverket bör därmed också anvisas som ramanslag. Verksamheten vid myndigheten kommer under treårsperioden att vara oförändrad. Olika övergångsåtgärder, som är en del av verkets verksamhet, kommer att pågå under en övergångsperiod, bl. a. kommer inlösen av spannmål att skötas av den nya myndigheten fram t. o. m. budgetåret 1993/94, dvs. t. o. m. sista året i den treåriga budgetperioden.

Vidare föreslår jag en överflyttning av medel från det nuvarande anslaget Lantbruksnämnderna till jordbruksverket. Medlen avser dels gemensamt utvecklingsarbete inom nuvarande lantbruksverket, 6 milj. kr., dels centralt bedriven utbildning av lantbruksverkets personal, 3 milj. kr., dels medel för tre tjänster som lantbruksingenjör/biträdande lantbruksingenjör, 1,5 milj. kr. Vidare bör 1 437 000 kr. avseende kostnader för system-S överföras från anslaget Lantbruksstyrelsen till anslaget för den nya länsstyrelseorganisationen. Nettoöverföringen uppgår till 9 063 000 kr.

Sammantaget beräknar jag förvaltningskostnaderna för jordbruksverket till 90 201 000 kr. Jag har därvid beräknat lokalkostnaderna till 4,9 milj. kr. och lönekostnaderna till 49 milj. kr.

Vad avser de tre nya tjänster för bl. a. prövning av genteknik, arbete med åtgärder mot allvarliga olyckor eller export av tjänster, som lantbruksstyrelsen begärt i sin anslagsframställning, är det enligt min uppfattning fråga om viktiga verksamheter som dock bör rymmas inom ramen för den föreslagna myndigheten.

De gemensamma servicefunktionerna för jordbruksnämnden, lantbruksstyrelsen, domstolsverket och skogsstyrelsen bör tills vidare finansieras över anslaget för statens jordbruksverk. Jag föreslår därför att resurser för detta ändamål anslås för budgetåret 1991/92. Verksamheten med vattenhushållningsfrågor bör på sikt helt uppdragsfinansieras. Verksamheten bör därför föras upp under en 1 000-kronorspost. Till den del löpande utbetalningar för vattenhushållningen inte kan bestridas med löpande inbetalningar föreslår jag att den nya myndigheten hos riksgäldskontoret får disponera en rörlig kredit intill 1 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

För riksdagens information vill jag också nämna att jag avser att föreslå regeringen att inrätta sex avdelningar vid den nya myndigheten. Det innebär att det vid myndigheten inrättas en utredningsavdelning, en internationell avdelning, en djuravdelning, en växtavdelning, en stödavdelning samt en administrativ avdelning. Detta innebär att den miljöavdelning som utredningen har föreslagit delas upp i en djur- och en växtavdelning. Miljöhänsyn skall självfallet prägla hela myndighetens verksamhet. Enligt min bedömning bör husdjurs- och veterinärfrågorna skiljas från växtodlingsfrågorna. Det är här fråga om helt skilda verksamheter där det krävs särskilda expertkunskaper. Det är också viktigt att djurskyddsfrågorna

med kraft kan drivas under 1990-talet så att bl.a. djurskyddslagen får avsett genomslag.

En förnyelse av myndighetsorganisationen på detta sätt leder enligt min bedömning till ökad flexibilitet och effektivitet inom verksamheten. Tillskapandet av en ny myndighet av detta slag innebär också en vitalisering av organisationen och därmed också av verksamheten. Dessutom möjliggörs nödvändiga omprioriteringar av verksamheten.

Jag avser också att föreslå regeringen att den nya myndigheten får en lekmannastyrelse. Beslutet om en ny livsmedelspolitik innebär bl.a. att prisöverläggningarna mellan företrädare för konsumenterna och jordbrukarna upphör. I framtiden finns det inte längre något som motiverar en partssammansatt styrelse där olika intressen balanserar varandra. Jag delar utredningens uppfattning att ett antal rådgivande organ bör kunna inrättas vid den nya myndigheten. Sådana råd, som bör inrättas av den nya myndigheten, ger möjlighet till en diskussion i särskilda frågor och tillför myndigheten kunskap som inte alltid kan finnas tillgänglig inom myndigheten. Möjligheten att inrätta råd skapar också en värdefull flexibilitet för att svara mot förändringar och nya situationer. Exempel på sådana råd kan vara marknadsråd, råd för djurskyddsfrågor och för alternativ odling. Jag vill särskilt här nämna vikten av att det nya verket inhämtar de synpunkter på olika frågor som finns hos företrädare för konsumenterna.

Jordbruksverket bör som utredningen föreslår ansvara för information till länsstyrelserna om gällande lagstiftning och statsmakternas mål, när det gäller t.ex. miljö- och djurskyddsfrågor. Rådgivningen till enskilda lantbrukare bör däremot länsstyrelserna ansvara för. Det är enligt min uppfattning viktigt för genomförandet av den nya politiken att såväl samarbetet mellan den regionala organisationen och den centrala myndigheten som styrningen av länsstyrelserna fungerar bra. Samarbetet och styrningen kan anta olika former och jag delar utredningens bedömning på denna punkt. Detta innebär bl.a. att resp. organisation bör ha möjlighet att köpa tjänster av varandra. Vidare bör styrning kunna ske genom föreskrifter för den del av länsstyrelsens verksamhet som gäller frågor som hör till jordbrukets område. Enligt beslutet om en ny länsförvaltning skall den nya myndigheten också kunna föreslå regeringen omfördelning av länsstyrelsernas resurser för hantering av jordbruksfrågorna. Information och utveckling av information är ett annat viktigt centralt styrmedel, där även utbildning av personal i de regionala myndigheterna utgör en viktig del.

Vad gäller statens utsädeskontrolls (SUK) verksamhet är jag inte i dag beredd att förorda någon förändring. Jag återkommer till denna fråga under anslaget till SUK. Jag föreslår vidare att huvudmannaskapet för statens lantbrukskemiska laboratorium (SLL) överförs till Sveriges lantbruksuniversitet. Jag återkommer till denna fråga under anslaget till Sveriges lantbruksuniversitet.

Jag delar utredningens bedömning att den nya myndigheten inte bör besluta om hushållningssällskaps stadgar eller i övrigt engagera sig i deras sätt att bedriva sin verksamhet. Tillsynsansvaret för lantbrukets avbytartjänst bör bibehållas eftersom budgetmedel anslås för avbytarverksamhet.

Vad beträffar lantbruksekonomiska samarbetsnämnden har enligt min uppfattning denna myndighet en viktig uppgift att fylla under övergångsperioden. Den bör därför tills vidare behållas men ges en delvis annan inriktning för att möjliggöra en anpassning av verksamheten till den nya situationen inom livsmedelsområdet, där uppföljnings- och utvärderingsverksamheten är viktig, liksom också konsumentfrågornas mer framträdande roll. Jag återkommer till detta under punkten H 3.

Den miljöinriktade växtodlingsrådgivningen bör enligt min uppfattning särredovisas eftersom det är fråga om en särskild avgränsad verksamhet. Under denna post, som uppgår till 26,1 milj. kr., finansieras olika åtgärder för minskat växtnäringsläckage.och minskad kemisk bekämpning samt för stöd till alternativ odling. Jag föreslår en förstärkning av stödet för marknadsfrämjande åtgärder av alternativt producerade livsmedel med 1 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Enligt min bedömning är det, i ett initialskede då marknaden och dess organisationer är svaga, motiverat med ett statligt stöd för att en fungerande marknad skall kunna etableras. Jag föreslår också att 330 000 kr. anslås för uppbyggnad av kontrollen av alternativt producerade livsmedel för budgetåret 1991/92. Även kontrollverksamheten befinner sig i ett uppbyggnadsskede, vilket enligt min uppfattning motiverar ett särskilt stöd. När EG slutligen beslutat om reglerna för sin kontroll av alternativt producerade livsmedel m. m. avser jag att återkomma till frågan om kontrollverksamheten på detta område.

Genomförandet av den nya organisationen innebär stora förändringar för personalen vid lantbruksstyrelsen och jordbruksnämnden, bl. a. kan omorganisationen förväntas leda till en övertalighet. Mot denna bakgrund är det enligt min uppfattning av mycket stor vikt att åtgärder vidtas, så att genomförandet kan påbörjas så tidigt som möjligt och att de problem som kan uppstå minimeras. Jag föreslår därför att ett engångsbelopp på 1,5 milj. kr. anslås för övergångskostnader för en ny organisation under budgetåret 1991/92. Åtgärderna omfattar särskilda personalinsatser i samband med bildandet av den nya myndigheten. Bl. a. bör de möjligheter som trygghetsavtalet för statens anställda erbjuder så fort som möjligt tas i anspråk.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att en ny central jordbruksmyndighet inrättas den 1 juli 1991,
2. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom statens jordbruksverks ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag tidigare förordat i avsnittet Förslag,
3. till *Statens jordbruksverk* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 115 576 000 kr.

B 2. Lantbruksstyrelsen

Jag har tidigare föreslagit att lantbruksstyrelsen skall upphöra den 1 juli 1991 och att dess uppgifter övertas av statens jordbruksverk. Under budgetåret 1991/92 kommer dock vissa övergångskostnader att belasta förevarande anslag. Det är i första hand fråga om personalkostnader i samband med att verksamheten vid lantbruksstyrelsen avvecklas. Det går i dag inte att beräkna dessa kostnader, varför de bör bestridas från ett särskilt anslag för budgetåret 1991/92. Anslaget bör föras upp med 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lantbruksstyrelsen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 3. Statens jordbruksnämnd

Också statens jordbruksnämnd upphör den 1 juli 1991. Mot bakgrund av vad jag har anfört under anslaget Lantbruksstyrelsen bör ett motsvarande anslag också föras upp för statens jordbruksnämnd.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens jordbruksnämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 4. Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.

1989/90	Utgift	2 701 252
1990/91	Anslag	40 000 000
1991/92	Förslag	15 000 000

Från anslaget utbetalas bidrag till yttre och inre rationalisering enligt förordningen (1978:250) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering (omtryckt 1988:999).

Bidrag lämnas också enligt förordningen (1987:606) om statligt regionalt stöd till jordbruks- och trädgårdsföretag. Därutöver används anslaget för vissa speciella ändamål. Anslaget får disponeras för att utjämna överskott och underskott i jordfondsverksamheten.

Lantbruksstyrelsen

Utfallet för budgetåret 1989/90 har i hög grad påverkats av att större överskott uppkommit vid försäljning av jordfondsfastigheter.

Anslaget bör föras upp med 40 milj. kr. vilket motsvarar de beräknade utgifterna för budgetåret 1991/92.

Bidragsram för yttre och inre rationalisering

Budgetår	Ram	Beviljade bidrag
1988/89	30,0	30,0
1989/90	30,0	30,0
1990/91	30,0	
1991/92	33,0 (förslag)	

Bidragsram för yttre rationalisering

Den skogliga strukturrationaliseringen är från allmän synpunkt angelägen. Detta gäller inte minst arronderingsförbättrande åtgärder i fråga om starkt ägar- och ägosplittrade skogsmarker. Pågående arbete med fastighetsreglering i skogsmark i områden med mycket dålig arrondering av skogsmarken utgör ett viktigt led i den skogliga strukturrationaliseringen och bör därför fortsätta.

Den yttre rationaliseringen, förbättringen av fastighetsindelningen, stärker landsbygden genom att marken kan utnyttjas effektivare. Myndigheters arbete effektiviseras och förenklas. Kostnaderna för markägarna och samhället minskar.

Bidragen utgör en förutsättning för att större omarronderingsprojekt skall komma i gång och kunna genomföras. Skall omarronderingsverksamheten i framtiden kunna fortsätta i önskvärd omfattning måste med hänsyn till de ökade kostnaderna för lantmäteriförrättningarna en successiv uppräkning av bidragsramen ske. Lantbruksstyrelsen föreslår en utökning av bidragsramen för yttre rationalisering med 3 milj. kr. med hänsyn till de ökade kostnaderna för lantmäteriförrättningar.

Bidragsram för inre rationalisering

Bidragsramen för inre rationalisering är innevarande budgetår 18 milj. kr. Ramen utnyttjas dels till regionalt stöd i de åtta nordligaste länen, vilket är den största delen, dels till stöd som lämnas till bl. a. ny teknik i jordbruket, gemensamhetsanläggningar och större markavvattningsföretag. Styrelsen avser att i ökad utsträckning utnyttja anslaget till stöd för utveckling och introduktion av ny teknik.

Lantbruksstyrelsen föreslår oförändrad bidragsram för inre rationalisering budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag inledningsvis har anfört om besparingsåtgärder inom jordbruksdepartementets område bör huvuddelen av bidragen till jordbrukets rationalisering avvecklas. Enligt min mening bör anslaget Särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige kunna utnyttjas för den utveckling av ny teknik vid lantbruksföretag som styrelsen anser angelägen. Jag vill i detta sammanhang även erinra om den förstärkning av anslaget för regionalpolitiska insatser som gjordes i samband med beslutet

om livsmedelspolitiken. En del av ramen för yttre rationalisering bör dock behållas för att göra det möjligt att genomföra angelägna omarronderingsprojekt i bl. a. Kopparbergs län. Ramen för detta ändamål bör vara 5 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1991/92 statsbidrag beviljas till jordbrukets rationalisering med sammanlagt högst 5 000 000 kr..

2. till *Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 15 000 000 kr.

B 5. Markförvärv för jordbrukets rationalisering

1989/90	Utgift	1 000	Reservation	–
1990/91	Anslag	1 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Jordfonden används för att betala lantbruksnämndernas kostnader för fastighetsförvärv i samband med åtgärder för yttre rationalisering på lantbrukets område.

Jordfondsfastigheterna skall främst användas för att främja en från allmän synpunkt lämplig utveckling av företag inom jordbruket, skogsbruket och trädgårdsnäringen. Därvid skall eftersträvas att från regionalpolitisk synpunkt ändamålsenliga företag bildas.

Lantbruksstyrelsen

Jordfonden är ett viktigt hjälpmedel för att förbättra såväl företagsstrukturen som arronderingsförhållandena i jord- och skogsbruket. Denna verksamhet leder oftast till mycket goda lösningar på strukturproblemen i ett visst område. Verksamheten domineras av arbetet med skogsmarken. Fonden är också smidig att arbeta med då verksamheten bygger på frivilliga överenskommelser.

Jordfondsverksamheten utgör ett viktigt medel i arbetet med att vidmakthålla familjeföretag. Verksamheten är också ett viktigt hjälpmedel i regionalpolitiken och landsbygdsutvecklingen.

Lantbruksstyrelsen anser det vara viktigt att jordfondsverksamheten kan hållas på hög nivå. Likviditeten på fonden minskar men är fortfarande god. Styrelsen avstår därför nu ifrån att begära tillskott till fonden. Med hänsyn till prisuppgången på fastigheterna, vilket påverkat likviditeten, kan det emellertid under kommande treårsperiod bli nödvändigt med likviditetstillskott för att jordfondsverksamheten skall kunna medverka till att de jordpolitiska och regionalpolitiska målen skall kunna uppnås.

Föredragandens överväganden

I enlighet med beslutet om livsmedelspolitiken våren 1990 skall jordfonden även disponeras för inlösen av fastigheter i samband med åtgärder för skuldtyngda jordbrukare.

Anslaget bör i likhet med vad lantbruksstyrelsen förordat föras upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Markförvärv för jordbrukets rationalisering* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

B 6. Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti

1989/90	Utgift	12 901 793
1990/91	Anslag	15 000 000
1991/92	Förslag	15 000 000

Från anslaget betalas utgifter för att täcka förluster på grund av statlig garanti för lån till jordbrukets yttre och inre rationalisering, förvärv och drift av jordbruk, maskinhållning inom jordbruket, trädgårdsnäringens rationalisering m. m. och rennäringens rationalisering m. m. samt regionalt stöd till jordbruks- och trädgårdsföretag i norra Sverige.

Lantbruksstyrelsen

A. Anslag m. m.

Av den redovisade förlusten budgetåret 1989/90 hänför sig 4 milj. kr. till jordbruksföretag och 7 milj. kr. till trädgårdsföretag samt övrig verksamhet.

Förlusternas storlek under 1991/92 blir beroende av bl. a. jordbrukets omställning till den nya livsmedelspolitiken och de särskilda omställningsprogrammen.

Lantbruksstyrelsen uppskattar medelsbehovet för 1991/92 till totalt 25 milj. kr.

B. Kreditgarantiramar

Utestående kreditgarantier, milj. kr.

1989/90		1990/91		1991/92
Ram	Utfall	Ram	Beräknat utfall	Ram, förslag
3 862	2 633	3 850	2 300	3 842

Efterfrågan på lånegarantier har minskat under senare år främst beroende på låg investeringsverksamhet i jordbruket och god tillgång på medel på kreditmarknaden.

Lantbruksstyrelsen bedömer att den nuvarande engagemangsramen kommer att vara tillräcklig under budgetåret 1991/92 om inte förhållandena på kreditmarknaden radikalt förändras.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1984/85:100 bil. 11, JoU 25, rskr. 186) har för statliga garantier till jordbrukets rationalisering m. m. beviljats en ram av 4000 milj. kr. Ramen har t. o. m. budgetåret 1989/90 minskat till 3862 milj. kr. och åtaganden för 2633 milj. kr. har gjorts.

Enligt min bedömning bör en oförändrad engagemangsram vara tillräcklig.

Förlusterna inom jordbruksföretag med statliga kreditgarantier har under senare år minskat. Jag anser därför att det inte nu finns skäl att räkna med en ökad belastning på detta anslag. Anslaget bör därför behållas oförändrat.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 15 000 000 kr.

B 7. Stöd till skuldsatta jordbrukare

1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	10 000 000

Stöd utgår fr. o. m. den 1 januari 1991 enligt förordningen (1990:1092) om stöd till vissa skuldsatta jordbrukare.

Lantbruksstyrelsen

Beslutet om livsmedelspolitiken våren 1990 innebar bl. a. att särskilt stöd till skuldsatta jordbrukare skall lämnas under omställningsperioden 1991/92–1995/96. Riksdagen gjorde i sammanhanget bedömningen att kostnaderna för stödet i form av räntebidrag, avvecklingsersättning, förluster på inlösta fastigheter samt eftergifter i samband med ackord skulle uppgå till 20 milj. kr. per år.

Lantbruksstyrelsen bedömer att stödet till skuldsatta jordbrukare blir av förhållandevis begränsad omfattning under omställningsperiodens första år, då staten genom olika stödåtgärder medverkar till att underlätta jordbrukets omställning. Kostnaderna för eftergifter i samband med ackord uppskattas till 10 milj. kr. per år.

Därutöver beräknar lantbruksstyrelsen ett ytterligare medelsbehov av 10 milj. kr. för räntebidrag, avvecklingsersättning och förluster på inlösta fastigheter för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

I enlighet med riksdagens beslut om livsmedelspolitiken lämnas fr. o. m. den 1 januari 1991 ett stöd till särskilt skuldsatta jordbrukare som får

allvarliga ekonomiska svårigheter till följd av avvecklingen av den interna marknadsregleringen på jordbrukets område. Stöd kan lämnas för rekonstruktion av företag, inlösen av fastigheter och vissa anläggningstillgångar samt i form av avvecklingsersättning. För stödet bör, i enlighet med riksdagens beslut, beräknas ett belopp på 20 milj. kr. För inlösen skall jordfonden användas. Kostnaderna för eftergifter i samband med ackord belastar anslaget Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti. Kostnaderna för övriga stöd beräknas till 10 milj. kr. Detta belopp bör anvisas under detta anslag.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till skuldsatta jordbrukare* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 10 000 000 kr.

B 8. Startstöd till jordbrukare

1990/91	Anslag	15 000 000
1991/92	Förslag	30 000 000

Från anslaget utbetalas stöd enligt förordningen (1990:980) om startstöd till jordbrukare.

Lantbruksstyrelsen

I avvaktan på erfarenheter av stödet bedömer lantbruksstyrelsen medelsbehovet för budgetåret 1991/92 till 30 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag föras upp med 30 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Startstöd till jordbrukare* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 30 000 000 kr.

B 9. Stöd till avbytarverksamhet m. m.

Nytt anslag (förslag) 445 000 000

För låginkomstsatsning m. m. inom jordbruket disponerar jordbruksnämnden 435 milj. kr. för budgetåret 1990/91. Dessutom disponerar nämnden ytterligare 24,7 milj. kr. av införselavgiftsmedel utanför den s. k. fördelningsplanen. Totalt disponeras således 459,7 milj. kr. Medlen disponeras för leveranstillägg för mjölk, avbytarverksamhet, företagshälsovård, socialförsäkringsskydd samt för produktionsanpassningsåtgärder m. m. Jag föreslår att ett nytt förslagsanslag, Stöd till avbytarverksamhet m. m., förs upp fr. o. m. budgetåret 1991/92. Under anslaget bör tas upp 435 milj. kr. för avbytarverksamhet m. m. för budgetåret 1991/92 i enlighet med riksdagens beslut om en ny livsmedelspolitik. Medlen bör enligt jordbruks-

nämnden i princip disponeras på samma sätt som under innevarande budgetår förutom att leveranstillägget för mjölk bortfaller. Jag har inget att erinra mot nämndens förslag i denna del.

Lantbrukarnas förhandlingsdelegation har i skrivelse den 27 november 1990 föreslagit att medlen skall fördelas enligt följande.

Avbytarverksamhet	290 milj. kr.
Företagshälsovård	30 "-
Socialförsäkringsskydd	40 "-
Produktionsanpassningsåtgärder	75 "-
	435 milj. kr.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag till fördelning.

I propositionen om livsmedelspolitiken (prop. 1989/90:146) anges att möjligheterna att på sikt överföra ansvaret för dessa frågor på näringen bör övervägas. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag om en översyn av denna fråga under våren 1991.

För etableringsstöd bör 10 milj. kr. anvisas för budgetåret 1991/92. Kostnaderna för detta stöd har hittills bekostats med medel ur regleringsekonomin. Behov av medel för detta ändamål upphör efter budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till avbytarverksamhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 445 000 000 kr.

B 10. Prisstöd till jordbruket i norra Sverige

Statens jordbruksnämnd disponerar anslaget för främst pristillägg enligt förordningen (1985:672) om prisstöd till vissa jordbruk.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1989/90:146, JoU 25, rskr. 327) om livsmedelspolitiken skall stödet anpassas till kostnadsutvecklingen och översyner skall ske en gång per år.

Det regionala stöd av ca 135 milj. kr. som för närvarande utgår inom ramen för prisregleringen och som främst går till förädlingsindustrin skall samordnas med prisstödet till jordbruket i norra Sverige i fråga om administration och områdesindelning. Merkostnaderna för främst transportkostnader i denna förädlingsindustri skall närmare analyseras.

Jag har för avsikt att återkomma i fråga om överväganden om stödet och om anslagsberäkning efter det att jordbruksnämnden redovisat sin översyn.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet,

till *Prisstöd till jordbruket i norra Sverige* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 660 000 000 kr.

B 11. Särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige

1989/90	Utgift	71 021 028	Reservation	89 602 749
1990/91	Anslag	50 000 000		
1991/92	Förslag	50 000 000		

Från anslaget utbetalas investeringsstöd till jordbruksföretag – både jordbruksinvesteringar och investeringar i kompletterande verksamhet – samt stöd till utvecklingsprojekt, utbildning, rådgivning och stöd till forsknings- och försöksverksamhet.

Lantbruksstyrelsen

Fr. o. m. budgetåret 1987/88 har lantbruksstyrelsen under en treårsperiod disponerat medel från ett anslag för särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige. Under treårsperioden anvisades totalt 245 milj. kr.

De anslagna medlen har använts på följande sätt (beslutade och reserverade medel i milj. kr.):

Aktivitet	1987/88	1988/89	1989/90
Utvecklingsprojekt	9,2	19,4	25
Utbildning och rådgivning	2	8	21
Forskning och försök	4	4	6
Investeringsbidrag	48	63,4	35
Summa	**63,2**	**94,8**	**87**

Investeringsverksamheten kom i gång snabbt eftersom det fanns ett stort uppdämt investeringsbehov främst inom jordbrukssektorn. Därefter har styrning skett mot investeringar i kompletterande verksamheter och budgetåret 1989/90 var denna andel ca 50 %.

Utvecklingsprojekt samt utbildning och rådgivning är verksamheter som det tar längre tid att få i gång och skapa intresse för. Som framgår av sammanställningen har insatserna ökat starkt sedan starten. Det är ett uttalat syfte att även denna del av verksamheten skall vara praktisk och resultatinriktad och medverka till att få fram nya verksamheter och arbetstillfällen. Detsamma gäller för forskning och försök som inriktas på näraliggande problem och möjligheter för de norrländska jordbruksföretagen.

I det livsmedelspolitiska beslutet år 1990 framhölls att det s. k. åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige avsatt mycket goda resultat genom att programmet varit säkrat under en treårsperiod och i övrigt kunnat utnyttjas flexibelt. Jordbruksutskottet förordade att programmet fullföljs för ytterligare en tvåårsperiod med bevarande av nuvarande konstruktion. För budgetåret 1990/91 anslogs 50 milj. kr.

Lantbruksstyrelsen ser det som särskilt angeläget att åtgärdsprogrammet kan fullföljas under den omställning som jordbruket och landsbygden i norra Sverige kommer att genomgå under de närmaste fem åren. Särskilda utvecklingsinsatser med utgångspunkt i lantbruksföretagen behövs som

innefattar både stöd till jordbruket och kombinationsverksamheter. Även i fortsättningen bör insatser riktas till kvinnor och ungdomar på landsbygden. Särskilda rådgivningsinsatser för att utveckla alternativ odling och nya produktionsalternativ för jordbruksföretagen måste fullföljas. Styrelsen finner det också angeläget att stödet till forskning och utveckling av ny åkeranvändning för livsmedels- och fiberproduktion kan fullföljas och intensifieras. Lantbruksstyrelsen förutsätter liksom hittills att en nära samordning sker med det generella stödet för regionala utvecklingsinsatser.

Lantbruksstyrelsen föreslår att 50 milj. kr. anslås för budgetåret 1991/92 för fullföljande av de särskilda åtgärderna för jordbruket i norra Sverige.

Föredragandens överväganden

Till det särskilda åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige bör i enlighet med beslutet om en ny livsmedelspolitik anvisas 50 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Medlen bör användas på det sätt som lantbruksstyrelsen förordar. Jag vill för egen del betona kopplingen till jordbrukets omställning och vikten av att med jordbruket kombinerad verksamhet utvecklas. Även utvecklingen av alternativa odlingsformer och ny användning av åkermarken eller av jordbruksråvarorna bör fullföljas. I detta sammanhang har forskning om och utveckling av alternativ som lämpar sig för norra Sverige ett särskilt intresse.

Som jag tidigare nämnt anser jag också att medlen kan användas för utveckling och initiering av ny teknik.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 50 000 000 kr.

B 12. Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m.

1989/90	Utgift	1 520 036	Reservation	2 026 306
1990/91	Anslag	1 700 000		
1991/92	Förslag	1 700 000		

Anslaget används i huvudsak för bidrag till investeringar i byggnader och andra fasta anläggningar på fjällägenheter, till underhåll och upprustning av lägenheter, till avvecklingsbidrag och avträdesersättning åt innehavare av fjällägenhet, till gästgiveribestyr samt till inlösen av byggnader m. m. i vissa fall.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen bedömer behovet av medel för budgetåret 1991/92 till oförändrat 1,7 milj. kr.

Vid beräkningen av anslagsbeloppet har hänsyn tagits till såväl beräknade utgifter för inlösen av byggnader på bestående fjällägenheter som de inkomster om ca 200 000 kr. på arrendeavgifter m. m. som redovisas under anslaget.

Föredragandens överväganden

Anslaget för budgetåret 1991/92 bör, i likhet med vad lantbruksstyrelsen förordat, föras upp med 1,7 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 700 000 kr.

B 13. Omställningsåtgärder i jordbruket m. m.

Nytt anslag (förslag) 5 075 752 000

För de olika omställningsåtgärder som vidtas under omställningsperioden för jordbruket bör ett särskilt förslagsanslag inrättas. Anslaget bör benämnas Omställningsåtgärder i jordbruket m. m. Det tidigare anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område avskaffas fr. o. m. budgetåret 1991/92. Under detta anslag anvisas under innevarande budgetår bl. a. medel till livsmedelssubventioner, provisoriska åtgärder inom prisregleringen samt till stöd till konsumentorganisationer.

	1991/92
	Föredraganden
Anslag	
Inkomststöd	1 400 000 000
Omställningsstöd	2 700 000 000
Anläggningsstöd	100 000 000
Exportkostnad för spannmål	1 000
Inlösen av oljeväxter	600 000 000
Omställningsprogram för mjölkproduktion	1 000
Köttexport	200 000 000
Avvecklingsersättning till mjölkproducenter	50 000 000
Pristillägg får- och lammkött	23 000 000
Sveriges potatisodlares riksförbund, m. m.	2 750 000
Summa	**5 075 752 000**

Enligt riksdagens beslut om en skattereform skall livsmedelssubventionerna avskaffas den 1 januari 1991. För budgetåret 1991/92 utgår således inga livsmedelssubventioner.

Hur ersättning till provisoriska åtgärder inom regleringen skall lämnas fr. o. m. budgetåret 1991/92 skall enligt det livsmedelspolitiska beslutet avgöras med hänsyn till resultatet av GATT-förhandlingarna. Jag avser att föreslå regeringen att i annat sammanhang återkomma till riksdagen i denna fråga.

Posten Stöd till konsumentorganisationer flyttas fr. o. m. budgetåret 1991/92 till trettonde huvudtitelns anslag Stöd till konsumentorganisationer.

För budgetåret 1991/92 bör under detta anslag beräknas 1,4 miljarder kr. för *inkomststöd*. Vidare bör 2,7 miljarder kr. beräknas för *omställningsstöd* och 100 milj. kr. för *anläggningsstöd*. Beloppen är beräknade med antagandet att ca 300 000 ha ansluts till omställningsstödet och att en fjärdedel av anläggningsstödet lämnas under första året detta stöd utbetalas. Villkor m. m. för stöden återfinns i förordningen (1990:941) om inkomst-, omställnings- och anläggningsstöd till jordbrukare.

Enligt beslutet om en ny livsmedelspolitik skall *inlösensystemet för spannmål* behållas övergångsvis men med successivt sänkt inlösenpris. I den utsträckning det uppstår spannmålsöverskott under denna period och dessa inte kan finansieras av de interna avgifter som också behålls övergångsvis skall kostnaderna enligt riksdagsbeslutet belasta statsbudgeten. Kostnaderna för de objektiva skördeuppskattningarna bör också belasta denna anslagspost. Då det i dag är omöjligt att beräkna eventuella kostnader på budgeten för detta ändamål bör en förslagsvis anslagspost på 1 000 kr. tas upp.

Enligt det livsmedelspolitiska beslutet skall samhället ta på sig kostnaderna för en bibehållen *oljeväxtodling* på oförändrad nivå under en övergångstid av fyra år räknat fr. o. m. budgetåret 1991/92. En del av kostnaderna skall finansieras med fettvaruavgifter på inhemsk olja. Resterande del av kostnaderna, som skall belasta statsbudgeten, kan för budgetåret 1991/92 beräknas till 600 milj. kr.

Det livsmedelspolitiska beslutet innebär vidare att 360 milj. kr. skall användas för ett *omställningsprogram för mjölkproduktion* under budgetåren 1990/91 – 1992/93. Programmet har trätt i kraft (SFS 1990:958). Hur kostnaderna fördelar sig mellan de tre åren går inte att beräkna för närvarande, varför en förslagsvis post bör föras upp med 1 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Det tillfälliga *köttexportåtagandet* som riksdagen beslutat om innebär att 200 milj. kr. för detta ändamål skall anvisas för budgetåret 1991/92.

Möjligheten för *äldre mjölkproducenter* att erhålla avvecklingsersättning enligt förordningen (1982:1283) om avvecklingsersättning till vissa mjölkproducenter har i enlighet med riksdagens beslut förlängts så att en anslutning till systemet är möjlig t. o. m. år 1996. För budgetåret 1991/92 bör 50 milj. kr. beräknas för detta ändamål.

Den 1 juli 1991 avskaffas den särskilda regleringsekonomin på jordbrukets område. Vissa verksamheter som tidigare finansierats inom regleringsekonomin bör övergångsvis finansieras över detta anslag.

Pristillägget för får- och lammkött skall enligt riksdagens beslut successivt avvecklas under en treårsperiod, samtidigt som gränsskyddet skall höjas med ett belopp motsvarande nedtrappningen. För detta ändamål bör 23 milj. kr. beräknas för budgetåret 1991/92.

Stödet till Sveriges potatisodlares riksförbund och till Stiftelsen Vår Näring bör successivt avvecklas. För budgetåret 1991/92 bör 1,5 resp. 1

milj. kr. anvisas. Efter budgetåret 1991/92 bör inga medel utgå för dessa ändamål.

Stöd till Stiftelsen för ackordhästarnas bevarande bör budgetåret 1991/92 lämnas med 250 000 kr., vilket är samma belopp som under innevarande regleringsår.

Jordbruksnämnden disponerar innevarande budgetår flera rörliga krediter i riksgäldskontoret. Således disponeras 50 milj. kr. för lagring av smör och köttvaror, 460 milj. kr. för ändamål inom jordbruksprisregleringen och regleringen av sockernäringen samt för att finansiera innevarande års underskott inom spannmålsregleringen. Därutöver disponeras 20 milj. kr. för industrins råvarukostnadsutjämning. Jordbruksnämnden har föreslagit oförändrade krediter vad avser råvarukostnadsutjämningen och för lagring av kött och smör. Dessutom har nämnden föreslagit att en kredit på 1 800 milj. kr. ställs till förfogande för inlösen av oljeväxter och spannmål. Jag återkommer i det följande till frågan om en rörlig kredit för industrins råvarukostnadsutjämning. Jag anser det inte motiverat med en rörlig kredit för lagring av kött och smör under budgetåret 1991/92. Avregleringen innebär nämligen bl. a. att den kollektiva exportfinansieringen upphör för dessa produkter. Däremot bör en rörlig kredit ställas till förfogande för inlösen av oljeväxter och spannmål under budgetåret 1991/92. Osäkerhet föreligger emellertid hur stor denna kredit bör vara med hänsyn till den omställning som nu pågår inom jordbruket. Överskottskostnaderna kommer med hänsyn till de olika åtgärderna som vidtas att minska. Jag anser att en rörlig kredit av 1 600 milj. kr. tills vidare bör ställas till jordbruksverkets förfogande. Möjlighet bör dock finnas för regeringen att höja krediten om så krävs.

Vidare bör den höjning av den rörliga krediten för ändamål inom jordbruksprisregleringen m. m. som finansierar innevarande års underskott inom spannmålsregleringen behållas även under budgetåret 1991/92. Inflytande medel till följd av höjningen av prisregleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel skall disponeras för att betala av utnyttjandet av denna kredit.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statens jordbruksverk för inlösen av oljeväxter och spannmål under budgetåret 1991/92 får disponera en rörlig kredit på 1 600 000 000 kr. i riksgäldskontoret,

2. medge att statens jordbruksverk för finansiering av underskott i spannmålsregleringen budgetåret 1990/91 under budgetåret 1991/92 får disponera en rörlig kredit på 400 000 000 kr. i riksgäldskontoret,

3. bemyndiga regeringen att vid behov höja de rörliga krediter som statens jordbruksverk disponerar för inlösen av oljeväxter och spannmål samt för finansiering av underskott i spannmålsregleringen,

4. till *Omställningsåtgärder i jordbruket m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 075 752 000 kr.

B 14. Rådgivning och utbildning

Nytt anslag (förslag) 40 000 000

Lantbruksstyrelsen

I riksdagsbeslutet om livsmedelspolitiken anförs att rådgivnings- och utbildningsinsatser är av grundläggande betydelse i den kommande omställningsprocessen inom jordbruket.

Information, rådgivning, utbildning och medverkan i utvecklingsarbetet kommer att vara en viktig del av det nya jordbruksverkets och lantbruksnämndernas/länsstyrelsernas arbete i den pågående omställningen av jordbruket. Särskild uppmärksamhet kommer att ägnas åt kvinnornas situation på landsbygden. Ett nära samarbete med näringens egna rådgivnings- och utvecklingsinsatser kommer att ske.

De viktigaste målgrupperna bland jordbrukarna för olika insatser kan beskrivas på följande sätt.

- Flertalet jordbrukare behöver en bred information både skriftligt och i form av kortare kurser, om vad den nya livsmedelspolitiken innebär. Information ges allmänt men också speciellt om övergångsbestämmelser inför avregleringen, inkomststöd, omställningsstöd, anläggningsstöd, avvecklingsstöd, villkor för startstöd och landskapsvårdsstöd osv.
- Jordbrukare som behöver eller efterfrågar produktionsteknisk rådgivning för sin fortsatta lantbruksdrift (miljö, kvalitet, effektivitet) kommer att erbjudas sådan rådgivning.
- Jordbrukare som är intresserade av eller inställda på omläggning av sin verksamhet, behöver mera djupgående information, utbildning och rådgivning inför den förändrade situationen och vad den innebär för dem. Hit kan räknas bl. a. utbildningar i företagarskap, nya produktionsgrenar, alternativ markanvändning och kompletterande verksamheter samt marknadsföring. För denna grupp bör också erbjudas och utvecklas olika individuella rådgivningstjänster som komplement till utbildningarna. Ett ganska brett spektrum av olika önskemål och behov av utbildningar och rådgivning kan förväntas uppstå inom denna heterogena grupp. Vidare kommer kvinnornas situation i omställningsarbetet att särskilt uppmärksammas.
- För lantbruksföretagare i ekonomiskt trångmål kommer särskilda rådgivningstjänster att utarbetas. Här bör ingå tjänster i ekonomisk analys av företaget samt förslag till åtgärder för att komma ur krissituationen. Hit kan även räknas olika former av avveckling av företaget.
- Lantbrukare som kan få del av stöd för landskapsvård bör erbjudas rådgivning.

Styrelsen avser att för varje målgrupp eller problemområde utarbeta mera konkreta program och underlag för informations-, utbildnings- och rådgivningsinsatser. Detta arbete har påbörjats och skall utföras i nära

samarbete med lantbruksnämnderna. Inom ramen för de särskilda åtgärderna för jordbruket i norra Sverige har ett relativt omfattande utvecklingsarbete för utbildning i företagsledning och marknadsföring genomförts.

Lantbruksstyrelsen kommer tillsammans med lantbruksnämnderna att under hösten 1990 utarbeta ett program för informations-, rådgivnings-, utbildnings- och utvecklingsinsatser med syfte att underlätta jordbrukets omställning nationellt och regionalt.

Föredragandens överväganden

För egen del finner jag att den föreslagna inriktningen av arbetet med rådgivning och utbildning inom jordbruket är väl anpassad till de behov som föreligger under omställningsperioden. Även näringen och dess organisationer har intresse och ansvar för förstärkta rådgivnings- och utbildningsinsatser. Lantbrukarnas riksförbund har också utarbetat ett utbildnings- och rådgivningsprogram, som har tilldelats resurser inom ramen för statens delansvar för spannmålsöverskottet. Liksom den statliga verksamheten kommer näringens arbete till den dominerande delen att bedrivas regionalt och lokalt. För att få bästa möjliga resultat av de olika insatser som nu görs är det nödvändigt att dessa samordnas. Även lantbruksskolornas kunskap och erfarenhet är viktig att utnyttja i detta sammanhang.

Riksdagen har i olika sammanhang beslutat att såväl rådgivningen som lantbruksutbildningen bör ses över. Riksdagen har därvid betonat behovet av samordning och anpassning till den nya situation som jordbrukets avreglering innebär. Jag har för avsikt att återkomma till regeringen med förslag till direktiv för en översyn av rådgivningen. När det gäller utbildningen avser statsrådet Persson att återkomma med förslag våren 1991.

Regeringen beslutade i november 1990 om reglerna för ekonomiskt stöd till de skuldsatta jordbrukare som får allvarliga ekonomiska problem till följd av avregleringen. En viktig del av det stöd och den hjälp som samhället bör erbjuda dessa jordbrukare är emellertid rådgivning. Dessa jordbrukare måste ägnas särskild uppmärksamhet inom ramen för den statliga rådgivningsverksamheten.

För verksamheten bör, i enlighet med riksdagens beslut om den nya livsmedelspolitiken, anvisas ett belopp på 40 milj. kr. Medlen bör anvisas på ett nytt reservationsanslag benämnt Rådgivning och utbildning.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rådgivning och utbildning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 40 000 000 kr.

B 15. Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m. m.

I samband med riksdagens beslut om en ny livsmedelspolitik uppdrog regeringen åt statens industriverk att utvärdera det särskilda stödet till sockerbetsodlarna och sockerbruken på Öland och Gotland. Industriverket redovisade utredningen i november 1990. Utredningen har remissbehandlats. Regeringen avser att under våren 1991 återkomma till riksdagen med förslag i frågan.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet,

till *Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m. m.* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 28 000 000 kr.

B 16. Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

1989/90	Utgift	20 648 482
1990/91	Anslag	13 000 000
1991/92	Förslag	5 000 000

Från anslaget utbetalas bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering och till energibesparande åtgärder inom trädgårdsföretag enligt förordningen (1979:427) om statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering (omtryckt 1988:998). Vidare används anslaget för bidrag till Svenska fruktfrämjandet, Svenska grönsaksfrämjandet, Svenska blomsterfrämjandet och Svampfrämjandet.

Lantbruksstyrelsen

Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.

Behovet av bidrag till rationaliseringsåtgärder inom trädgårdsnäringen kvarstår oförändrat. Efterfrågan på bidrag för införande av ny teknik är stort och flertalet projekt har haft inriktning mot mer miljövänliga odlingsmetoder. Forskningen är omfattande på detta område och styrelsen väntar en stor efterfrågan på bidrag när resultaten från denna forskning skall introduceras i praktisk tillämpning.

Styrelsen föreslår en oförändrad ram på 6,7 milj. kr. till trädgårdsnäringens rationalisering.

Främjande av trädgårdsnäringen

Efterfrågan på bidrag till trädgårdsnäringens främjande är mycket stor. Många ansökningar gäller försöks- och utvecklingsprojekt på miljöområdet. Efterfrågan på medel ökar även för olika marknads- och kvalitetsprojekt. Styrelsen föreslår en oförändrad ram på 1,2 milj. kr. för främjande av trädgårdsnäringen.

Stöd till fruktodlingen

Bidragsramen för stöd till fruktodlingen var totalt 20,5 milj. kr. för åren 1989–1991. Detta har resulterat i en omfattande röjning av äldre fruktodlingar. Erfarenheter från ytterligare en försäljningssäsong måste finnas innan styrelsen kan bedöma behovet av ytterligare stödåtgärder.

Föredragandens överväganden

Som ett led i det allmänna besparingsarbetet föreslår jag att anslaget minskas med 2,9 milj. kr. till 5 milj. kr. Ramen för bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m. bör uppgå till 4,3 milj. kr. och ramen för främjande av trädgårdsnäringen till 0,7 milj. kr. Regeringen bör kunna jämka fördelningen mellan ändamålen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1991/92 statsbidrag beviljas till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m. med sammanlagt högst 5 000 000 kr.,
2. till *Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 000 000 kr.

C. Skogsbruk

C 1. Skogsvårdsorganisationen

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Skogsstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för skogsbruket och chefsmyndighet för skogsvårdsstyrelserna. Det åligger skogsstyrelsen särskilt att leda de statliga åtgärderna för att främja skogsbruket. Styrelsen har tillsyn över virkesmätningen och bedriver den skogliga prognosverksamhet som behövs som underlag bl. a. för utformning och tillämpning av skogspolitiken. Styrelsen vidtar åtgärder som behövs för att bevara den ärftliga variationen hos våra skogsträd samt tillgodoser skogsbrukets behov av skogsodlingsmaterial i den mån det inte sker på annat sätt. Skogsvårdsstyrelserna skall inom sina verksamhetsområden följa skogsbrukets tillstånd och utveckling och vidta eller föreslå åtgärder för att åstadkomma en ändamålsenlig utveckling av skogsnäringen.

Skogsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsernas organisation m. m. framgår av förordningen (1988:855) med instruktion för skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna.

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till skogsvårdsorganisationens uppdragsverksamhet exkl. frö- och plantverksamheten. På anslaget redovisas all verksamhet vid skogsvårdsorganisationen utom frö- och plantverksamheten.

Skogsstyrelsen

Utvecklingen av den allmänna uppdragsverksamheten hos skogsvårdsstyrelserna har varit vikande men stabiliserats. De vanligaste uppdragen består i planläggning och projektering av bidragsföretag, värdering, utsyning och rådgivning. Även för budgetåret 1991/92 beräknar skogsstyrelsen att verksamheten skall ge full kostnadstäckning under förutsättning av i huvudsak oförändrad verksamhet. Uppdragsverksamhetens omfattning har av skogsstyrelsen beräknats uppgå till 552 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

De skogliga beredskapsarbetena har däremot minskat kraftigare i omfattning än vad som förutsågs i treårsrapporten inför verksamhetsperioden 1989/90–1991/92. Orsaken har varit förändringar i arbetsmarknadspolitiken och en förbättrad arbetsmarknad. Utvecklingen medför för skogsvårdsorganisationens del ett betydande ekonomiskt bortfall på grund av minskat bidrag till täckning av samkostnader, friställning av personal och dåligt utnyttjande av investerat kapital. Därtill försvåras verksamhetens planering. Skogsstyrelsen har utrett förutsättningarna för verksamheten med skogliga beredskapsarbeten. Resultatet har presenterats i rapporten "Arbete och rehabilitering i skogs- och naturvårdsservice".

Uppdragsverksamheten åt andra myndigheter består i uppdrag rörande

förvaltning, inventering, planläggning och utbildning m. m. Verksamheten har minskat kraftigt de senaste åren. I samband med jordbrukets omställning kan nya uppdrag tillkomma.

Skogsstyrelsen begär resurser för bl. a. fortsatt finansiering av särskilda skogsvårdsinsatser i norra Sverige och för en satsning på kvalitets- och naturvårdsanpassad gallring. Vidare begärs kompensation för skattereformens effekter på resekostnader m. m. samt för täckning av kostnader för en basorganisation.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**2511**	**–100**
Plan		
Kostnader		
1. Myndighetsuppgifter	356 647 000	+12 046 000
2. Uppdragsverksamhet	552 000 000	+21 300 000
	908 647 000	**+33 346 000**
Intäkter		
1. Driftbidrag	355 917 000	+12 046 000
2. Uppdragsverksamhet	552 730 000	+21 300 000
	908 647 000	**+33 346 000**

Föredragandens överväganden

Regeringen har beslutat att en utvärdering och översyn skall göras av skogspolitiken. 1990 års skogspolitiska kommitté har sålunda i uppdrag att till den 1 juli 1992 utvärdera skogspolitikens mål och medel och föreslå de förändringar som utvärderingen och bedömningar om den framtida utvecklingen kan föranleda.

I uppdraget ingår även att granska skogsvårdsorganisationen. Mot denna bakgrund kommer skogsstyrelsen inte att få några myndighetsspecifika direktiv inför nästa, treåriga budgetperiod.

Skogsvårdsorganisationen har en viktig funktion i det arbete med en förbättrad miljö som rör skogsbruket. Denna fråga kommer att behandlas ingående av den skogspolitiska kommittén men berörs också i den planerade miljöpropositionen senare detta budgetår. Den naturvårds- och ekologiutbildning för skogsbrukare som skogsvårdsorganisationen nu bedriver bör förstärkas med ytterligare 6 milj. kr. Utbildningen som bedrivs i studiecirkelform har en bred målgrupp och en ambitiös målsättning. Även försöksverksamheten med inventering av värdefulla småbiotoper som har startat innevarande budgetår i fyra län bör tillföras ytterligare resurser. Också inventeringen av sumpskogar har påbörjats innevarande år. Särskilda insatser görs vidare för ett anpassat skogsbruk i skärgårdsområden. Samtliga dessa projekt samt rådgivning och bidragsgivning inom naturvårdsområdet markerar skogsvårdsorganisationens sektoransvar för miljöfrågorna inom skogsbruket. Jag återkommer till medelsfrågan för biotopinventeringen under punkten C 5.

Den försöksverksamhet som rör skogsvård och som för närvarande bedrivs i Norrbottens och Västerbottens inland kommer att utvärderas under detta budgetår. Utvärderingen som skall vara klar i augusti 1991 skall ligga till grund för ställningstagandena i den skogspolitiska kommittén. Några ytterligare medel föreslås därför inte till verksamheten.

Under en treårsperiod som avslutas innevarande budgetår har sammanlagt 11,6 milj. kr. satsats på åtgärder för att få till stånd en ökad och bättre gallringsavverkning. Programmet skall nu utvärderas. Någon förlängning är därför inte aktuell.

Enligt riksdagens beslut våren 1989 (1988/89:JoU 12, rskr. 156) bör skogsvårdsorganisationens basorganisation tillförsäkras resurser så att dess myndighetsuppgifter blir oberoende av uppdragsverksamheten från statliga myndigheter. För innevarande budgetår har anslaget till skogsvårdsorganisationen räknats upp mot bakgrund härav. Jag framhöll i budgetpropositionen 1990 att skogsvårdsorganisationen givetvis bör anpassas med hänsyn till de uppkomna förändringarna av uppdragsverksamhetens omfattning. Några ytterligare resurser bör därför inte tillföras organisationen av denna anledning. Detta skall också ses som ett led i de besparingar som skall göras inom alla myndigheter. Inte heller bör kompensation lämnas för de ökade resekostnader som orsakas av skattereformen. Dessa får motverkas på annat sätt. Jag föreslår således samma kompensation för ändamålet som föregående år.

För att tillgodose behovet av likvida medel i uppdragsverksamheten och i frö- och plantverksamheten disponerar skogsstyrelsen under innevarande budgetår en rörlig kredit intill 65 milj. kr. i riksgäldskontoret. Jag föreslår att detta bemyndigande förlängs att gälla även under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att skogsstyrelsen under budgetåret 1991/92 får disponera en rörlig kredit av 65 000 000 kr. i riksgäldskontoret,
2. till *Skogsvårdsorganisationen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 2. Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter

1989/90	Utgift	255 989 796
1990/91	Anslag	262 172 000
1991/92	Förslag	281 118 000

Skogsstyrelsen

1. Huvudförslaget innebär en minskning av anslaget med 5 243 000 kr.

2. För inventering av småbiotoper behövs ytterligare 2 milj. kr. För gallringsrådgivning bör anvisas 4,1 milj. kr. och för utbildning av privata skogsägare i naturvård och ekologi 5,2 milj. kr. Som kompensation för

effekter av skattereformen behöver 7,7 milj. kr. tillföras anslaget och för att säkra basorganisationen behövs 7,3 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Skogsvårdsorganisationen ingår i försöksverksamheten med treåriga budgetramar för perioden 1989/90–1991/92. Verksamhetsinriktningen för denna treårsperiod redovisas i budgetpropositionen 1989. Anslaget är enligt regeringens direktiv ett ramanslag som för budgetåret 1991/92 skall minskas realt med 2%. Prisomräkning skall dock ske i vanlig ordning. Skogsstyrelsen har i förenklad anslagsframställning för budgetåret 1991/92 kompletterat treårsrapporten i fråga om resursbehovet.

Med hänvisning till vad jag har anfört under punkten C 1 föreslår jag följande.

För utbildningen av privata skogsägare i naturvård och ekologi beräknar jag ytterligare 6 milj. kr. för nästa budgetår som är det andra året i programmet. Anslaget bör minskas dels med 4,1 milj. kr. som följd av att programmet för ökad gallring avslutas, dels med 4 005 000 kr. som bidrag till besparingarna inom den allmänna sektorn. I övrigt bör anslaget räknas upp med 21 051 000 kr. Sammanlagt innebär mina förslag att anslaget räknas upp med 18 946 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 281 118 000 kr.

C 3. Skogsvårdsorganisationen: Frö- och plantverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till skogsvårdsorganisationens frö- och plantverksamhet.

Skogsstyrelsen

En kraftfull omstrukturering av plantverksamheten håller på att avslutas. Avkastningen inom fröverksamheten är god och den har också förbättrats inom plantverksamheten. Den plan som har utarbetats för omstrukturering av plantverksamheten genomförs i syfte att bättre anpassa produktionskapaciteten till marknaden. Planen har bl.a. inneburit en övergång till en större andel produktion av täckrotsplantor och en minskning av barrotsproduktionen.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogsvårdsorganisationen: Frö- och plantverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 4. Skogsvårdsorganisationen: Investeringar

1989/90	Utgift	10 367 534	Reservation	94 590 742
1990/91	Anslag	23 760 000		
1991/92	Förslag	20 885 000		

Över anslaget anvisas medel främst för nyinvesteringar i skogsvårdsorganisationens uppdragsverksamhet och i frö- och plantverksamheten.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsens tidigare bedömning av investeringsbehovet för budgetåret 1991/92 kvarstår oförändrad.

För budgetåret 1991/92 planeras investeringar i *uppdragsverksamheten* till en kostnad av 35 milj. kr., varav ca 6,4 milj. kr. bör täckas från ifrågavarande anslag.

För investeringar i *frö- och plantverksamheten* beräknas 13,2 milj. kr., varav ca 8,9 milj. kr. bör täckas från detta anslag.

För bidrag till *skogsfröplantager* behövs 5,5 milj. kr.

Sammanlagt föreslår skogsstyrelsen att anslaget förs upp med 20 885 000 kr. för nästa budgetår.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 beräknar jag i likhet med skogsstyrelsen 15 385 000 kr. för investeringar i frö- och plantverksamheten och i den övriga uppdragsverksamheten. Vidare beräknar jag 5,5 milj. kr. för bidrag till anläggning av skogsfröplantager.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogsvårdsorganisationen: Investeringar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 20 885 000 kr.

C 5. Bidrag till skogsvård m. m.

1989/90	Utgift	254 641 376
1990/91	Anslag	239 500 000
1991/92	Förslag	153 300 000

Från anslaget bekostas bidrag till särskilda skogsvårdsåtgärder inom det skogliga stödområdet, skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd, vissa natur- och kulturvårdsåtgärder, dikning, ädellövskogsbruk

och åtgärder mot skadegörelse av skogsinsekter. Vidare bekostas översiktliga skogsinventeringar från anslaget. Bidragsbestämmelserna finns i förordningen (1979: 792) om statligt stöd till skogsbruket (omtryckt 1988: 1000) och i ädellövskogsförordningen (1984: 120).

Skogsstyrelsen

Av de för budgetåret 1989/90 tillgängliga rambeloppen har bidrag till skogsvård beviljats till följande åtgärder.

Återväxtåtgärder inom stödområdet	26 251 ha
Åtgärder i lågproducerande bestånd	33 415 ha
Skogsdikning	6 444 ha
Ädellövskogsbruk (exkl. skogsbruksplaner)	2 641 ha

Fram t. o. m. år 1989 har bidrag lämnats till åtgärder efter avveckling av ca 380 000 ha lågproducerande skog. Avverkningen på denna areal beräknas ha uppgått till ca 23 milj. m^3sk. Vad gäller sysselsättning har stödobjekten genererat ca 14 800 årsverken totalt i avverkning och skogsvård. Bruttoeffekten per 1 000 kr. utnyttjat anslag har beräknats till 21 m^3sk i avverkad volym, 14 m^3sk i tillväxtökning och 2,7 dagsverken i sysselsättning. Ca två tredjedelar av verksamheten har genomförts i Norrland. Av den areal lågproducerande skog som återstår år 1990, ca 628 000 ha, finns ca tre fjärdedelar i Norrland. Skogsstyrelsen utvärderar stödprogrammet för närvarande.

För nästa budgetår föreslår styrelsen, med hänvisning till riksdagens beslut (1989/90: JoU14), att 55 milj. kr. av bidragsramen för åtgärder i lågproducerande bestånd skall överföras till anslagsdelen Åtgärder inom stödområdet. Resterande 27 milj. kr. som används för bidrag utanför stödområdet bör tills vidare användas för åtgärder i lågproducerande bestånd och för naturvårdsåtgärder. De 7,2 milj. kr. som budgetåret 1990/91 utnyttjas för intensifierad skogsvård i Norrbottens och Västerbottens län bör fortsatt användas för beståndsanläggning inom stödområdet. Styrelsen föreslår vidare att ramen för inventering av småbiotoper räknas upp med 2 milj. kr. och att medlen i sin helhet förs över till anslaget Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter. Vidare bör ytterligare 1 milj. kr. tillföras ramen för ädellövskogsbruk. För naturvårdsinriktad skogsbruksplanläggning inom ramen för översiktliga skogsinventeringar föreslås en uppräkning med 3 milj. kr. Sammanlagt bör rambeloppet således bestämmas till 229,5 milj. kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Rambelopp		
1. Särskilda skogsvårdsåtgärder inom det skogliga stödområdet	65 200 000	– 7 200 000
2. Skogsodling efter avverkning av lågproducerande bestånd m. m.	96 000 000	–96 000 000
3. Ädellövskogsbruk	14 000 000	+ 1 000 000
4. Vissa naturvårdsåtgärder	–	+16 000 000
5. Översiktliga skogsinventeringar	61 000 000	–
	236 200 000	**–86 200 000**
Anslag	**239 500 000**	**–86 200 000**

Föredragandens överväganden

Den treåriga försöksverksamheten med en annorlunda utformning av statsbidragen som pågår efter beslut av riksdagen (prop. 1987/88:64 bil. 3 och 86 bil. 5, JoU 15 och 20, rskr. 150 och 355) bör nu avslutas och utvärderas. Utvärderingen kommer som jag har angett under punkten C 1 att ligga till grund för den skogspolitiska kommitténs överväganden. Till programmet har över bidragsramen till det skogliga stödområdet under detta anslag anvisats sammanlagt 21,6 milj. kr., varav 7,2 milj. kr. innevarande budgetår. Detta belopp bortfaller alltså nu. Jag vill i sammanhanget erinra om att de eventuella ersättningar som kan komma att utbetalas i de fjällnära skogarna skall finansieras med medel från denna anslagspost i enlighet med vad jag uttalade i prop. 1990/91:3.

Kostnaderna för bidrag till anläggning av ädellövskog har ökat. Omställningsprogrammet inom jordbruket kommer att leda till en ökad nyplantering av ädellövskog. Vidare leder den ändrade definition av ädellövskog som regeringen har förordat nyligen i en lagrådsremiss om ändringar i naturvårdslagen, m. m. till ökat behov av medel. Ramen för detta bidrag bör därför räknas upp med 1 milj. kr. till 15 milj. kr.

Fr. o. m. nästa budgetår bör bidragen till skogsodling efter avveckling av lågproducerande bestånd avvecklas helt. Det innebär att någon bidragsram för detta ändamål inte längre bör tas upp. Rambeloppet disponeras emellertid även för bidrag till vissa naturvårdsåtgärder samt för inventering av skyddsvärda småbiotoper. Det belopp som svarar mot detta bör tas upp under en särskild post som dessutom bör tillföras 2 milj. kr. ytterligare för biotopinventeringen. Sammanlagt bör detta rambelopp uppgå till 16 milj. kr. nästa budgetår. Vidare bör vissa belopp tillföras skogsvårdsorganisationens utbildningskampanj i naturvård och ekologi samt den tillämpade miljörelaterade skogsforskningen. Resterande 73 milj. kr. är ett bidrag till de samlade besparingarna på statsbudgeten. Hela detta anslag finansieras med skogsvårdsavgiftsmedel. Den skogspolitiska kommittén har i uppdrag att närmare granska avgiftens utformning och användning.

Vad gäller resurser för naturvårdsinriktade skogsbruksplaner beslutar skogsstyrelsen själv hur stor andel av medlen för översiktliga skogsinventeringar som skall användas för dessa.

Med hänvisning till sammanställningen över rambeloppen för olika ändamål föreslår jag att för budgetåret 1991/92 tas upp en sammanlagd ram av 150 milj. kr. för bidrag till skogsvård m. m. Regeringen bör kunna jämka fördelningen mellan de olika ändamålen. För utbetalning under anslaget beräknar jag 153,3 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1991/92 statsbidrag beviljas med sammanlagt högst 150 000 000 kr. till skogsvård m. m.,
2. till *Bidrag till skogsvård m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 153 300 000 kr.

C 6. Stöd till byggande av skogsvägar

1989/90	Utgift	63 871 695
1990/91	Anslag	60 000 000
1991/92	Förslag	40 000 000

Från anslaget bekostas statsbidrag till byggande av skogsvägar enligt förordningen (1979: 792) om statligt stöd till skogsbruket (omtryckt 1988: 1000).

Skogsstyrelsen

Tillgängliga bidragsmedel har under en följd av år varit avsevärt lägre än behov och efterfrågan. Från anslaget Bidrag till skogsvård m. m. bör därför föras över 3 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Den sammanlagda bidragsramen för skogsvägbyggnad bör tas upp med 40 milj. kr. Det innebär en minskning med 20 milj. kr. som bör hållas inne som ett led i de inledningsvis nämnda besparingsåtgärderna. Detta anslag finansieras med skogsvårdsavgiftsmedel. Vad jag anfört om dessa medel under punkten C 5 gäller även detta anslag. För utbetalning under anslaget beräknar jag 40 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att under budgetåret 1991/92 statsbidrag beviljas med sammanlagt högst 40 000 000 kr. till byggande av skogsvägar,
2. till *Stöd till byggande av skogsvägar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 40 000 000 kr.

C 7. Främjande av skogsvård m. m.

1989/90	Utgift	12 420 529	Reservation	1 973 167
1990/91	Anslag	12 900 000		
1991/92	Förslag	14 900 000		

Anslaget används för tillämpad skogsproduktionsforskning samt för särskilda utredningar och undersökningar i syfte att främja bl. a. skogsvården och arbetsmiljön inom skogsbruket.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen planerar en ökad satsning på forskning med inriktning på konsekvenser på natur och miljö. Skogsstyrelsen föreslår att anslaget för tillämpad skogsproduktionsforskning räknas upp med 3 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Finansiering bör ske genom överföring från anslaget Bidrag till skogsvård m. m.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget räknas upp med 2 milj. kr. Härigenom blir det möjligt att ytterligare prioritera tillämpad miljörelaterad forskning, exempelvis naturvårdsanpassade avverkningsformer. Sammanlagt bör anslaget alltså tas upp med 14,9 milj. kr. för nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av skogsvård m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 14 900 000 kr.

C 8. Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare

1989/90	Utgift	20 000 000	Reservation	2 800 000
1990/91	Anslag	20 000 000		
1991/92	Förslag	20 000 000		

Över anslaget anvisas medel för bidrag till kostnaderna för trygghetsförsäkring för skogsbrukare.

Skogsstyrelsen

Anslaget bör tas upp med oförändrat 20 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör tas upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 20 000 000 kr.

D. Fiske

D 1. Fiskeristyrelsen

D 2. Fiskenämnderna

D 3. Främjande av fiskerinäringen

D 4. Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen

D 5. Bidrag till fiskets rationalisering m. m.

D 6. Lån till fiskerinäringen

D 7. Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske

D 8. Prisreglerande åtgärder på fiskets område

I jordbruksdepartementet bereds för närvarande frågor rörande den statliga administrationen på fiskets område och det statliga stödet till fisket. Arbetet bedrivs med sikte på att en proposition i ämnena skall kunna föreläggas riksdagen under våren 1991.

I avvaktan på att beredningen slutförs föreslår jag att ifrågavarande anslag förs upp med oförändrade belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet,

1. till *Fiskeristyrelsen* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 44 872 000 kr.,
2. till *Fiskenämnderna* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 10 976 000 kr.,
3. till *Främjande av fiskerinäringen* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 7 830 000 kr.,
4. till *Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
5. till *Bidrag till fiskets rationalisering m. m.* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 9 400 000 kr.,
6. till *Lån till fiskerinäringen* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 40 000 000 kr.,
7. till *Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
8. till *Prisreglerande åtgärder på fiskets område* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 9. Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m.

1989/90	Utgift	4 864 991
1990/91	Anslag	1 000 000
1991/92	Förslag	1 000 000

Från anslaget betalas kostnader för bl. a. ersättningar enligt lagen (1985: 139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt och för bidrag

enligt förordningen (1985: 145) om statsbidrag till fritidsfisket inom vissa områden.

Fiskeristyrelsen

Anslaget bör föras upp med oförändrat belopp.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör föras upp med oförändrat 1 milj. kr.

I detta sammanhang vill jag ta upp frågan om statens bidrag till fiskevård. Sådana anvisas för närvarande över anslaget Bidrag till fiskevård m. m. på denna huvudtitel. Bidrag kan lämnas bl. a. till fiskevårdsåtgärder och till förrättningskostnaderna för bildande av fiskevårdsområden. Mot bakgrund av behovet av att kraftigt reducera statsutgifterna föreslår jag att dessa bidrag skall slopas. Kostnaderna för de aktuella åtgärderna får i stället täckas av de fiskekortinkomster eller arrendeavgifter som vattenägarna erhåller.

Vad gäller frågan om ett särskilt anslag för Bidrag till återställningsarbete i kalkade och cesiumdrabbade vatten hänvisar jag till den proposition om miljöpolitiken som regeringen avser att förelägga riksdagen senare under detta budgetår.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har den 5 juni 1990 hos jordbruks- och industridepartementen anhållit om ett avskrivningslån på 16 milj. kr. till en fiskevårdsanläggning i Gullspång som är kostnadsberäknad till 42 milj. kr. Syftet med anläggningen är dels att trygga lax- och öringstammarnas fortlevnad i Gullspångsälven, dels att genom informationsinsatser öka förståelsen för fiskevårdsarbete och dels främja sysselsättningen och turistnäringen i bygden.

Fiskeristyrelsen har föreslagit att ett nytt anslag Bidrag till laxfond Vänern förs upp med 3 750 000 kr. Anslaget föreslås finansierat med en laxfiskeavgift för Vänern. Syftet med laxfond Vänern är att bevara de vilda lax- och öringstammarna och genom en omfattande utsättning av lax och öring skapa underlag för ett starkt utökat fiske efter dessa arter i Vänern. I projektet ingår som en väsentlig del att skapa ett högklassiskt sportfiske i Vänern och en därpå grundad fisketurism, men satsningen kommer också i hög grad övriga fiskande till godo.

Länsstyrelsens och fiskeristyrelsens förslag har flera beröringspunkter med den översyn av den statliga fiskeriadministrationen som statskontoret nyligen har presenterat. Som jag har anfört under punkten D 1 avser jag att återkomma till regeringen i bl. a. dessa frågor. Jag tar då även upp de här redovisade förslagen.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 000 kr.

E. Rennäring m. m.

E 1. Främjande av rennäringen

1989/90	Utgift	31 489 946	Reservation	7 647 353
1990/91	Anslag	9 593 000		
1991/92	Förslag	10 593 000		

Huvuddelen av anslaget har hittills fördelats på användningsområden genom beslut av lantbruksstyrelsen efter årliga överläggningar mellan staten och företrädare för rennäringsutövarna. Användningsområdena avser åtgärder till främjande av rennäringen såsom upplysning och rådgivning, katastrofskadeskydd vid svåra renbetesförhållanden, konsulentverksamhet vid Svenska samernas riksförbund (SSR), inventering och kartläggning av vinterbetesmarker, utvecklingsprogram för samebyar samt särskilda ändamål i övrigt som gagnar renskötande samer. Anslaget används också för underhåll av riksgränsstängsel med anledning av bl. a. 1972 års svensk-norska renbeteskonvention, för underhåll av vissa renskötselanläggningar samt för statens del av kostnaderna för samebyarnas utvecklings- och markanvändningsplanering.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 13 093 000 kr. och anför bl. a. följande.

1. Enligt ett till konventionen (SÖ 1972: 15) mellan Sverige och Norge om renbetning m. m. anslutande protokoll skall Sverige och Norge bekosta och underhålla vissa stängsel. Vidare ankommer det på Sverige att underhålla riksgränsstängsel i Jämtlands län enligt särskilt protokoll mellan Sverige och Norge om uppförande och underhåll av dessa stängsel. Sammanlagda stängselsträckan som det ankommer på Sverige att underhålla uppgår nu till 724 km, varav 309 km avser stängsel mot Finland.

Riksgränsstängslens återanskaffningsvärde beräknades år 1985 uppgå till ca 39,5 milj. kr. Stängslen utsätts för stora skador främst i samband med snösmältningen. Vanliga långsiktiga beräkningar av hur länge ett stängsel skall hålla kan därför inte tjäna som underlag för beräkning av de verkliga underhållskostnaderna. Mot bakgrund av konventionen bör staten fortlöpande betala de verkliga kostnaderna för att hålla stängslen. Om man utgår från lantbruksnämndernas yrkanden kommer kostnaderna då att uppgå till 6 milj. kr. per år för riksgränsstängslen. Lantbruksstyrelsen bedömer läget allvarligt och föreslår att anslagsposten höjs med 3 milj. kr.

2. 1 milj. kr. står till förfogande för markanvändningsplanering. Medlen används i huvudsak för att täcka kostnaderna för tjänstemän som arbetar med planeringen. Framtagande av underlag för den kommunala markanvändningsplaneringen och tillämpningen av lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m. m. prioriteras. Kunskapsunderlaget kan också utnyttjas för markanvändningsplaneringen i de fjällnära skogsområdena och får viss betydelse för samråd mellan rennäringen och skogsbruket

inom hela renskötselområdet. Styrelsen föreslår oförändrat belopp för nästa budgetår.

3. Renbetesinventering pågår baserad på kartor som framtagits bl.a. genom fjärranalys. Sådana s.k. vegetationskartor har upprättats över stora delar av Norrbottens län. En enklare form av vegetationskartor (skogstypskartor) tas fram över Västerbottens län. Efter mönster från Norrbotten börjar nu vegetationskartering i Jämtlands län.

Renbetesinventeringen används bl.a. som beslutsunderlag vid fastställelse av högsta tillåtna renantal för samebyar. Om renantalet blir högre än vad betesresurserna medger kan detta få allvarliga följder för berörda samebyar och även medföra negativa konsekvenser för skogsbruket och andra intressen. Frågorna om betesresursernas omfattning och om vilket renantal som bör tillåtas blir allt viktigare.

Det belopp som avsattes för katastrofskadeskyddet för budgetåret 1989/90 förbrukades helt på grund av ogynnsamma väderleksförhållanden inom renskötselområdet. Stigande renantal och ett skogsbruk som försämrar tillgången på bete under vintern genom bl.a. avverkning av lavbärande träd medför allt större kostnader för utfodring.

Kostnaderna för försäkringspremierna för renskötarnas trygghetsförsäkring och för konsulentverksamheten vid SSR fortsätter att öka. Lantbruksstyrelsen föreslår därför att anslagsposten räknas upp med 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

Åtgärder har fått vidtas även detta budgetår för att minska cesiumhalten i renkött. Dessa åtgärder har haft positiv effekt och tillgången på renkött är därför god.

Svenska staten har genom konvention och lag åtagit sig att uppföra och underhålla vissa stängselsträckor mot Norge. Med hänsyn till underhållsbehovet för stängslen bör anslagsposten räknas upp med 1 milj. kr. till 4 089 000 kr.

Sammanlagt bör anslaget föras upp med 10 593 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av rennäringen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 10 593 000 kr.

E 2. Prisstöd till rennäringen

1990/91	Anslag	19 033 000
1991/92	Förslag	30 000 000

Anslaget används för pristillägg på renkött. Bestämmelser om prisstödet finns i förordningen (1986:255) om pristillägg på renkött. Enligt riksdagens beslut skall reella överläggningar föras mellan staten och företrädare för rennäringen om nivån på prisstödet (1989/90:JoU14, rskr. 194).

Lantbruksstyrelsen

Vid överläggningarna med rennäringsutövarna om nivån på prisstödet till rennäringen kunde inte enighet nås vad gäller takten i återhämtandet av nivåskillnaden till Norrlandsstödet. Lantbruksstyrelsen föreslår en återhämtning av nivåskillnaden till Norrlandsstödet under en treårsperiod räknad fr. o. m. budgetåret 1990/91. Svenska samernas riksförbund anser att hela återhämtningen skall ske budgetåret 1990/91. Styrelsen föreslår att den för budgetåret 1990/91 gällande prisstödsnivån 270 kr. per slaktad ren skall höjas med 35 kr. nästa budgetår som en del av nivåjusteringen. Summan bör därefter räknas upp på motsvarande sätt som prisstödet till jordbruket i norra Sverige.

Föredragandens överväganden

Prisstödet bör nästa budgetår utgå med 305 kr. per slaktad ren. Tillsammans med den höjning av pristillägget för budgetåret 1990/91, som regeringen redan beslutat om med anledning av lantbruksstyrelsens förslag till nivåjustering, innebär detta en ökning med ca 39 %. Mot bakgrund härav beräknar jag utbetalningarna under anslaget till 30 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Prisstöd till rennäringen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 30 000 000 kr.

E 3. Ersättningar för viltskador m. m.

1989/90	Utgift	21 451 250
1990/91	Anslag	12 320 000
1991/92	Förslag	12 320 000

Från anslaget utbetalas ersättning för förluster som uppkommer till följd av angrepp av vissa rovdjur på renar, får och andra tamdjur. Bestämmelser om ersättning finns i förordningen (1976:430) om ersättning vid vissa skador av rovdjur. Från anslaget utgår vidare viss ersättning enligt förordningen (1980:400) om ersättning vid vissa viltskador, m. m. Dessutom bekostas från anslaget vissa åtgärder för att förebygga skador av vilt m. m.

Statens naturvårdsverk

Rovdjurspolitiken bedöms i stort bli oförändrad under de närmaste åren. Några större förändringar av antalet tamdjur förutses inte. När det gäller ersättningarna för rovdjursrivna renar förutsätter verket att de principer för ersättningsberäkningen som regeringen godkänt år 1980 skall fortsätta att tillämpas till dess pågående forskning eventuellt visar att en omprövning är befogad.

För skadeförebyggande åtgärder föreslås ett belopp av 2 000 000 kr.

För budgetåret 1991/92 bör anslaget enligt naturvårdsverket föras upp med ett belopp av sammanlagt 25 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har beslutat att skogsägare skall kunna få bidrag när skogsplanteringar utsatts för så svåra skador av älg att en omplantering är nödvändig enligt skogsvårdslagstiftningens föreskrifter om skyldighet att anlägga ny skog (prop. 1986/87: 58, JoU 15, rskr. 190). Med hänsyn till den stora osäkerhet som råder i fråga om de årliga skadorna av älg på skog, har riksdagen vidare beslutat om en försöksverksamhet med bidrag till omplantering av skog som skadats av älg (prop. 1987/88: 100 bil. 11, JoU 17, rskr. 184). Försöksverksamheten, som pågått i tre län under tre år, har nu avslutats. Regeringen har uppdragit åt statens naturvårdsverk att i samråd med skogsstyrelsen utvärdera försöksverksamheten. Viltskadeutredningens betänkande (SOU 1990: 60) Skada av vilt har remissbehandlats. Jag räknar därför med att regeringen under våren 1991 kan förelägga riksdagen en proposition med förslag till hur frågan om ersättning för skada av vilt skall lösas.

Anslaget bör föras upp med oförändrade belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättningar för viltskador m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 12 320 000 kr.

F. Djurskydd och djurhälsovård

F 1. Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid statens veterinärmedicinska anstalt (SVA).

SVA är ett expert- och serviceorgan åt lantbruksstyrelsen och andra myndigheter samt åt enskilda organisationer och allmänheten, med uppgift att bl. a. utreda smittsamma djursjukdomars uppkomst, orsak, spridningssätt m. m. SVA skall vara ett veterinärmedicinskt centrallaboratorium samt utföra viss rutinmässig diagnostisk verksamhet. Vidare skall SVA aktivt medverka i djursjukdomars förebyggande och bekämpande. Till stöd för dessa funktioner skall SVA utföra forsknings- och utvecklingsarbete.

SVAs organisation m. m. framgår av förordningen (1988:864) med instruktion för statens veterinärmedicinska anstalt.

Statens veterinärmedicinska anstalt

SVA bör för budgetåren 1991/92–1992/93 tilldelas ett anslag som utgör pris- och löneomräknat anslag för budgetåret 1990/91 minskat med 3%. Driftbidraget bör därvid tas upp med 56 885 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**256**	–
Plan		
Kostnader		
1. Centrallaboratorieuppgifter, m. m.	77 425 000	+ 8 845 000
2. Övrig service	29 324 000	+ 5 422 000
	106 749 000	**+ 14 267 000**
Intäkter		
1. Driftbidrag	57 751 000	+ 3 447 000
2. Uppdragsverksamhet	48 998 000	+ 10 820 000
	106 749 000	**+ 14 267 000**

Föredragandens överväganden

Omslutningen för SVAs verksamhet budgetåret 1991/92 beräknas till 121 016 000 kr. Driftbidraget bör räknas upp med 3 447 000 kr. Jag har därvid räknat med en rationalisering motsvarande 1,5%.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 2. Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt

1989/90	Utgift	54 718 000	Reservation	–
1990/91	Anslag	57 751 000		
1991/92	Förslag	61 198 000		

Under detta anslag anvisas medel för centrallaboratorieuppgifter m. m. vid statens veterinärmedicinska anstalt.

Statens veterinärmedicinska anstalt

Anslaget bör föras upp med ett belopp motsvarande 56 885 000 kr. i det pris- och löneläge som låg till grund för anslagsberäkningarna i budgetpropositionen 1990.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till vad jag har anfört under punkten F 1 bör anslaget föras upp med 61 198 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 61 198 000 kr.

F 3. Distriktsveterinärorganisationen: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	[1] –
1990/91	Anslag	[1] 1 000
1991/92	Förslag	1 000

[1] Anslaget Lantbruksstyrelsen, djurens hälso- och sjukvård: Uppdragsverksamhet.

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid lantbruksstyrelsen för djurens hälso- och sjukvård.

Lantbruksstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för bl. a. ärenden om den allmänna hälso- och sjukvården bland husdjuren, djurskyddet samt veterinärväsendet.

Det åligger lantbruksnämnd att under lantbruksstyrelsen ansvara för distriktsveterinärorganisationen i länet, utöva tillsyn över distriktsveterinärernas och andra praktiserande veterinärers verksamhet, leda den regionala planeringen och samordningen av djurens hälso- och sjukvård samt leda och samordna åtgärder mot djursjukdomar i den mån detta inte är en uppgift för länsstyrelsen.

Antalet tjänster inom distriktsveterinärorganisationen får uppgå till högst 390.

Distriktsveterinärorganisationen är avpassad främst för att tillgodose behovet av sjukvård och hälsovård hos djur inom animalieproduktionen och hästar som används i jordbruket och skogsbruket. Om djurskyddsskäl föreligger eller där annan veterinärvård inte kan anvisas är distriktsveterinär skyldig att även utöva djursjukvård för övriga husdjur. Distriktsveterinärorganisationen skall i samarbete med främst den organiserade hälsokontrollverksamheten medverka vid förebyggande åtgärder.

I veterinärtaxeförordningen (1975:539) föreskrivs att vid varje förrättning som utförs av en distriktsveterinär utgår en särskild djursjukvårdsavgift, vars storlek bestäms av regeringen.

Lantbruksstyrelsen

Intäkterna av djursjukvårdsavgifter har för budgetåret 1989/90 uppgått till ca 17,4 milj. kr. Djursjukvårdsavgifterna beräknas uppgå till 20,5 milj. kr. 1991/92.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**390**	–
Plan		
Kostnader		
Distriktsveterinärorganisationen m. m.	102 237 000	+ 6 492 000
Främjande av förebyggande åtgärder	5 000 000	– 5 000 000
Inrättande av flerveterinärstationer	500 000	–
Veterinärutbildning m. m.	300 000	–
	108 037 000	**+ 1 492 000**
Intäkter		
Bidrag till djurens hälso- och sjukvård	6 493 000	+ 78 491 000
Djursjukvårdsavgifter	20 516 000	+ 4 029 000
Kollektiva medel från jordbruksnäringen	52 755 000	– 52 755 000
Införselavgifter utanför fördelningsplanen	28 273 000	– 28 273 000
	108 037 000	**+ 1 492 000**

Föredragandens överväganden

Jag har i den ekonomiska planen tagit hänsyn till att kollektiva medel från jordbruksnäringen samt införselavgifter utanför fördelningsplanen inte finns tillgängliga fr. o. m. budgetåret 1991/92. Detta innebär att kostnaderna för distriktsveterinärorganisationen till stor del åter måste finansieras över statsbudgeten. I övrigt bör inga förändringar nu vidtas i finansieringen av organisationen. Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att bl. a. distriktsveterinärorganisationen ses över i samband med en översyn av veterinärväsendet.

Lantbruksnämndens verksamhet tas över av länsstyrelsen fr. o. m. den 1 juli 1991.

Kostnaderna för djurens hälso- och sjukvård beräknar jag för budgetåret 1991/92 till 109 529 000 kr. Jag har därvid inte räknat med kostnaderna för främjande av förebyggande åtgärder som jag i det följande föreslår skall anvisas under ett annat anslag. Vid beräkningen av anslaget har jag räknat med att rationaliseringar motsvarande 2 milj. kr. skall kunna genomföras genom bl. a. förändringar i distriktsorganisationen. Mina beräkningar beträffande lönekostnaderna för organisationen baserar sig på preliminära uppgifter.

För budgetåret 1991/92 bör djursjukvårdsavgiften höjas till 55 kr. för animalieproducerande djur och 90 kr. för övriga djur vilket medför ökade intäkter på 4 029 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Distriktsveterinärorganisationen: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

F 4. Bidrag till distriktsveterinärorganisationen

1989/90	Utgift	[1]6 958 046	Reservation	[1]2 502 431
1990/91	Anslag	[1]6 493 000		
1991/92	Förslag	84 984 000		

[1] Anslaget Bidrag till djurens hälso- och sjukvård.

Under anslaget anvisas medel för bidrag till distriktsveterinärorganisationen, viss veterinärutbildning samt stöd vid inrättande av flerveterinärstationer.

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen under punkten F 3 beräknar jag bidraget till 84 984 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till distriktsveterinärorganisationen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 84 984 000 kr.

F 5. Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård

1989/90	Utgift	5 286 924
1990/91	Anslag	2 132 000
1991/92	Förslag	2 217 000

Under anslaget anvisas medel för att bestrida kostnader för veterinärvård för avlägset boende djurägare. Lantbruksnämnden disponerar med-

len i enlighet med vad som framgår av veterinärtaxeförordningen (1975:539), m. m.

Lantbruksstyrelsen

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslaget räknas upp med 1 868 000 kr.

Föredragandens överväganden

Lantbruksnämndens arbetsuppgifter tas fr. o. m. den 1 juli 1991 över av länsstyrelsen.

Anslaget bör för budgetåret 1991/92 räknas upp med 4 %.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 217 000 kr.

F 6. Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder

Nytt anslag (förslag) 29 300 000

Ett nytt reservationsanslag benämnt Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder bör anvisas fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Under anslaget bör anvisas de medel för främjande av förebyggande åtgärder som tidigare anvisats under anslaget Bidrag till djurens hälso- och sjukvård. Vidare bör anvisas medel för kostnader för prövning från djurskyddssynpunkt av nya djurhållningsmetoder, inredningsdetaljer i stallar, m. m. Medel för dessa ändamål har tidigare anvisats under anslaget Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder. För de båda åtgärderna bör 5 resp. 3,8 milj. kr. anvisas för budgetåret 1991/92.

Under anslaget bör också anvisas medel för en del av den djurhälsovård som finansierats inom ramen för regleringsekonomin. För detta ändamål bör 20.5 milj. kr. anvisas. Medlen skall disponeras för bl. a. arbetet med djurhälsovård hos Svensk Husdjursskötsel och Slakteriförbundet, djursjukdata, fårhälsovård och stöd till biodlingen.

Sammanlagt beräknar jag således anslaget till 29.3 milj. kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 29 300 000 kr.

F 7. Centrala försöksdjursnämnden

1989/90	Utgift	[1]4 242 710	Reservation	[1]1 391 345
1990/91	Anslag	[1]8 578 000		
1991/92	Förslag	5 112 000		

[1] Anslaget Bidrag till djurskyddsfrämjande åtgärder.

Anslaget används för centrala försöksdjursnämndens (CFN) och de djurförsöksetiska nämndernas verksamhet. Anslaget finansierar vidare

forskning rörande alternativa och kompletterande metoder till djurförsök och viss annan verksamhet inom försöksdjursområdet.

Centrala försöksdjursnämnden

Nämnden föreslår en ökning av anslaget med 1 580 000 kr.

Föredragandens överväganden

För att främja utvecklingen av alternativa metoder till djurförsök har staten och läkemedelsindustrin gemensamt finansierat viss sådan forskning under flera år. Medel för detta ändamål bör anvisas under detta anslag.

Medel för centrala försöksdjursnämnden bör fr. o. m. budgetåret 1991/92 anvisas under ett särskilt anslag. Jag har beräknat anslaget till 5 112 000 kr. vilket innebär en ökning med 334 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centrala försöksdjursnämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 112 000 kr.

F 8. Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar

1989/90	Utgift	[1] 12 256 901
1990/91	Anslag	[1] 7 250 000
1991/92	Förslag	39 750 000

[1] Anslaget Bekämpande av växtsjukdomar och smittsamma husdjurssjukdomar.

Anslaget är avsett för kostnader och ersättningar i samband med bekämpande av eller beredskap mot smittsamma husdjurssjukdomar. Från anslaget utbetalas också ersättning för kostnader som uppkommit genom beslut om förintande av bisamhällen, för bitillsynsmännens arvoden m. m.

Lantbruksstyrelsen

Styrelsen bör för innevarande budgetår få använda 2 milj. kr. av anslaget för särskilda undersökningar bl. a. avseende salmonella samt för bidrag till vissa obduktioner och bakteriologisk undersökning på salmonella i samband med obduktion.

I särskild skrivelse har styrelsen hemställt att 3 milj. kr. anslås som bidrag till obduktionsverksamhet bl. a. för att en anpassning skall ske till den sjukdomsövervakning EG kräver. Bidraget avser att täcka kostnader för obduktioner utöver vad som täcks genom ovan nämnda medel för särskilda undersökningar bl. a. avseende salmonella m. m. och medel under F 6 avsedda för främjande av förebyggande åtgärder.

Jag beräknar kostnaderna för bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar till 4 750 000 kr. Härutöver bör under detta anslag anvisas medel för bekämpande av leukos och Aujezsky sjukdom som tidigare bekostats inom ramen för regleringsekonomin.

EG har ännu inte slutligt tagit ställning till hur den framtida sjukdomsövervakningen skall utföras. Jag är bl. a. därför inte beredd att anslå ytterligare medel för obduktionsverksamheten utöver vad som kan disponeras inom ramen för medel för särskilda undersökningar bl. a. avseende salmonella m. m. och medel för främjande av förebyggande åtgärder.

Jag föreslår att anslaget tas upp med 39 750 000 kr. Anslagets namn bör ändras till Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 39 750 000 kr.

G. Växtskydd och jordbrukets miljöfrågor

G 1. Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid statens utsädeskontroll (SUK).

SUK är centralt organ för den statliga utsädeskontrollverksamheten med uppgift att mot fastställda avgifter verkställa analysering, provtagning och plombering m. m. av utsädesvaror samt att bedriva forskning och försöksverksamhet i syfte att främja att fullgott utsäde tillhandahålls. SUK bedriver vidare rådgivning och upplysning, utövar tillsyn av efterlevnad av lagar och förordningar på området samt arbetar för samordning av kontrollverksamheten. SUK har hand om uppbörden av växtförädlingsavgifter.

SUKs organisation m. m. framgår av förordningen (1988:860) med instruktion för statens utsädeskontroll.

SUK omfattas av budgetförordningen och har redovisat en fördjupad anslagsframställning för budgetperioden 1991/92–1993/94.

Statens utsädeskontroll

Statens utsädeskontroll föreslår i sin fördjupade anslagsframställning en omstrukturering av svensk utsädeskontroll med innebörden att det obligatoriska statsplomberingssystemet bibehålls i nuvarande omfattning och att kontrollen av bruksutsäde i fortsättningen sker stickprovsmässigt hos producenter som SUK bedömer ha en tillräckligt säker produktkontroll. Ansvaret för den obligatoriska statsplomberingen överförs helt till staten genom SUK, och kontrollen av potatisutsäde koncentreras till Lund. Vidare föreslås ett obligatoriskt kontrollsystem för köksväxtutsäde och ett system med frivillig varudeklaration av frö som inte omfattas av obligatorisk statsplombering eller kontrollsystemet för köksväxtutsäde. Lantbruksstyrelsens nuvarande befogenheter inom utsädesområdet föreslås överföras till SUK med lantbruksstyrelsen som besvärsinstans. SUK har dessutom förslag beträffande möjligheten att sälja icke statsplomberat utsäde och statsplombering av utsäde utan föregående värdeprovning samt avskaffande kravet på särskilt tillstånd för in- och utförsel av utsäde för vall- och rotfruktsväxter. SUK föreslår vidare vissa förändringar i utsädeslagen (1976:298), utsädesförordningen (1981:981) samt flyghavreförordningen (1970:300). Beträffande utsädesförordningen föreslås att influtna växtförädlingsavgifter fr. o. m. den 1 juli 1991 får räknas in i myndighetens avstämning med riksgäldskontoret och att SUK därvid får tillgodoräkna sig uppkomna ränteintäkter som kompensation för arbetet med uppbörd och fördelning av bidrag.

Om SUKs förslag genomförs i sin helhet minskar behovet av rörlig

kredit med 1,5 milj. kr. per år under budgetperioden från nuvarande 2 milj. kr. Om den föreslagna omstruktureringen inte genomförs ökar behovet av rörlig kredit tillfälligt till minst 2,5 milj. kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**115**	–
Plan		
Kostnader		
Allmännyttig verksamhet	2 540 000	+ 208 000
Uppdragsverksamhet	27 607 000	+ 1 514 000
	30 147 000	**+ 1 722 000**
Intäkter		
Uppdragsverksamhet	27 607 000	+ 1 514 000
Driftbidrag	2 540 000	+ 208 000
	30 147 000	**+ 1 722 000**

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid myndigheten präglas av en nedgång i efterfrågan på statsplomberat utsäde och den överkapacitet på officiell kontroll av lantbruksutsäde som finns i landet. Den av riksdagen nyligen beslutade reformeringen av livsmedelspolitiken innebär att denna överkapacitet ytterligare ökar.

Det är angeläget att all verksamhet drivs så rationellt som möjligt och att den ses över kontinuerligt. Inför en eventuell omstrukturering är det av vikt att ha ett så fullständigt beslutsunderlag som möjligt. Tillsynen av köksväxtutsäde kostar i dag ca 0,5 milj. kr. per år vilket belastar myndighetens anslag. Samstämmiga bedömningar gör gällande att tillsynen måste betraktas som bristfällig och att kvaliteten på utsäde i butikerna är mycket varierande. Det kan därför finnas anledning att se över systemet. Även beträffande denna fråga finns dock anledning att inhämta ytterligare beslutsunderlag. Jag har därför för avsikt att i annat sammanhang återkomma till frågorna om omstrukturering av svensk utsädeskontroll och kontrollsystem för köksväxtutsäde. De övriga förslag som SUK tar upp i sin anslagsframställning bör även de beredas i annat sammanhang. Jag är därför inte beredd att nu föreslå någon budgetram för SUK för budgetperioden.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 2. Bidrag till statens utsädeskontroll

1989/90	Utgift	2 371 000	Reservation	–
1990/91	Anslag	2 540 000		
1991/92	Förslag	2 748 000		

Under anslaget anvisas medel för den allmännyttiga verksamheten vid statens utsädeskontroll.

Statens utsädeskontroll

Anslaget bör föras upp med 2 540 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör räknas upp med 208 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens utsädeskontroll* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 748 000 kr.

G 3. Statens växtsortnämnd

1989/90	Utgift	173 842
1990/91	Anslag	422 000
1991/92	Förslag	592 000

Nämnden skall enligt sin instruktion handha uppgifter enligt växtförädlarrättslagen (1971:392) och utsädesförordningen (1980:438). Nämnden fullgör de skyldigheter som åligger myndighet enligt konventionen den 2 december 1961 för skydd av växtförädlingsprodukter.

Växtsortnämndens inkomster härrör från den avgiftsbelagda registreringen av nya växtsorter för växtförädlarrätt. Nämndens kostnader för godkännande av nya växtsorter resp. omprövning av godkända sorter för statsplombering finansieras över statsbudgeten.

Nämnden föreslår inga förändringar av verksamheten i sin anslagsframställning.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	2	–
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	807 000	+ 202 000
(därav lönekostnader)	(507 000)	(+ 190 000)
Lokalkostnader	30 000	+ 3 000
	837 000	**+ 205 000**
Inkomster		
Avgifter	415 000	+ 35 000
Nettoutgift	**422 000**	**+ 170 000**

Föredraganden

Förslag:

Verksamhetens inriktning:

För den kommande perioden kommer verksamhetens huvudsakliga inriktning inte att förändras. Växtsortnämnden har dock pekat på ett antal områden av betydelse för inriktningen av arbetet, nämligen reformering av UPOV-konventionen, översyn av utsädeslagstiftningen, ny växtförädlingsteknologi och omställning av jordbruket.

Resurser m. m.:
Statens växtsortnämnd 1991/92 592 000 kr. (ramanslag)

Budgetram:

Budgetramen för perioden 1991/92 – 1993/94 har beräknats till 1 776 000 kr.

Resultatbedömning:

Växtförädlarrättens syfte är att stimulera till ett effektivt växtförädlingsarbete som ger förädlaren eller sortinnehavaren avkastning på det nedlagda förädlingsarbetet. Nämndens arbetsinsats på växtförädlarrättens område är helt beroende på antalet årliga ansökningar. Nämndens arbete med prövning av nya växtsorter för statsplombering innebär att endast växter som i något viktigt avseende innebär ett framsteg i förhållande till andra allmänt brukade handelssorter och i övrigt är lämpliga att odla får statsplomberas och därmed bjudas ut till försäljning. Därmed uppnås en kvalitet på urvalet av sorter som innebär ett stöd för en effektiv odling i Sverige. På sikt kommer detta folkhushållet till del och är därmed positivt för

samhällsekonomin. Det bör samtidigt framhållas att obligatorisk statsplombering gäller för flertalet lantbruksväxter inkl. potatis. I övrigt är statsplombering frivillig.

Skäl:

Det övergripande målet för växtsortnämndens verksamhet – utöver registrering av växtsorter för växtförädlarrätt – bör även fortsättningsvis vara att medverka till att växtodlingen i landet har tillgång till växtsorter som ger förutsättningar för en växtodling som är anpassad till såväl de allmänna odlingsförutsättningarna som önskemålen om god avkastning i förening med begränsad användning av gödsel- och bekämpningsmedel eller tillämpning av alternativa odlingsmetoder.

Mitt förslag om verksamhetsinriktning bygger på den förutsättningen att växtförädlarna lägger vikt vid kvalitéer som en efter hand alltmer differentierad jordbruksmarknad efterfrågar.

Min bedömning av nämndens framtida arbete ger vid handen att den kompetens som nämnden besitter bör stå väl rustad för att möta de förändringar i t.ex. odlingsinriktning som en ny livsmedelspolitik kan innebära och därmed krav på nya växtslag och sorter från lantbrukarna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom statens växtsortnämnds ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag har förordat i avsnittet Förslag,
2. till *Statens växtsortnämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 592 000 kr.

G 4. Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. till uppdragsverksamhet vid statens maskinprovningar.

G 5. Bidrag till statens maskinprovningar

1989/90	Utgift	6 190 000	Reservation	– 673 000
1990/91	Anslag	6 567 000		
1991/92	Anslag	7 020 000		

Under anslaget anvisas medel för att täcka vissa kostnader för myndighetsuppgifter m. m. vid maskinprovningarna.

Statens maskinprovningar har till uppgift att åt allmänheten prova maskiner, fordon och redskap inom jordbruket, skogsbruket, trädgårdsnäringen och för vården av grönytor samt publicera resultaten. Maskinprovningarna skall vidare enligt särskilda föreskrifter utföra obligatorisk kontroll som avses i lagen (1989: 164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning. Maskinprovningarna utför också uppdragsprovning på begäran av myndighet eller enskild. Maskinprovningarna har också att tillhandagå allmänheten och berörda myndigheter med råd och upplysningar inom maskinprovningarnas verksamhetsområde samt verka för upplysning om en ändamålsenlig maskinanvändning.

Maskinprovningarnas organisation m. m. framgår av förordningen (1988: 858) med instruktion för statens maskinprovningar.

Statens maskinprovningar

Statens maskinprovningar föreslår i sin fördjupade anslagsframställning för budgetåren 1991/92 – 1993/94 en förändrad inriktning av myndighetsverksamheten, vilket dels kommer att påskynda den tekniska utvecklingen av främst spridare för konstgödsel och stallgödsel men även av anläggningsmaskiner, dels sanera utbudet av dåliga spridare för konst- och stallgödsel. Detta skall åstadkommas genom omprioritering av nuvarande verksamhet till förmån för provning och redovisning av maskinegenskaper som kan minska påkänningen på naturen från maskiner i bl. a. jordbruket, förbättra arbetsmiljön för maskinförare och ge en effektivare energihushållning i bl. a. jord- och skogsbruket.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	72	–
Plan		
Kostnader		
Myndighetsuppgifter, provningsverksamhet, m. m.	11 167 000	+ 1 453 000
Riksprovplatsverksamhet	17 000 000	+ 2 690 000
	28 167 000	**+ 4 143 000**
Intäkter		
Uppdragsverksamhet, m. m.	4 600 000	+ 1 000 000
Driftbidrag	6 567 000	+ 453 000
Intäkter från riksprovplatsverksamheten	17 000 000	+ 2 690 000
	28 167 000	**+ 4 143 000**

Förslag:

Verksamhetens inriktning:

För budgetperioden 1991/92–1993/94 bör statens maskinprovningar inrikta verksamheten mot att i första hand prova och redovisa maskinegenskaper som kan minska de negativa effekterna av maskiner och teknisk utrustning på naturen. Arbetsmiljön för maskinförarna och effektivare energihushållning i bl. a. jordbruket är andra angelägna områden dit maskinprovningarnas provningsverksamhet bör koncentreras. Även provning av teknisk utrustning för att på sikt skapa en bättre djurmiljö bör prioriteras. Myndigheten bör omprioritera nuvarande verksamhet till förmån för de nämnda områdena. Myndigheten bör genom provningar fastställa den standard som bör gälla för stall- och handelsgödselspridare i landet. Vidare bör myndigheten också aktivt delta i svenskt och internationellt standardiseringsarbete inom de områden som berör den.

Resurser m. m.:
Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet 1991/92 1 000 kr. (förslagsanslag)
Bidrag till statens maskinprovningar 1991/92 7 020 000 kr. (reservationsanslag)

Budgetram:

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 20 675 000 kr., vilket motsvarar en real minskning av anslaget med 5 % under perioden fördelade med 1,5, 2 och 1,5 %. För de nya prioriteringar som jag har förordat krävs dock vissa förstärkningar under perioden. Jag återkommer till denna fråga i den kommande miljöpropositionen.

Resultatbedömning:

Verksamheten vid statens maskinprovningar delas in i två huvudtyper, nämligen myndighetsverksamhet och uppdragsverksamhet. Myndighetsverksamheten finansieras med ett driftbidrag och med avgifter. Operativt definieras myndighetsverksamheten som allmän provning, metodutveckling och upplysningsverksamhet. Resultat från allmän provning publiceras alltid i meddelandeserien. Uppdragsverksamheten finansieras helt med avgifter. Operativt definieras uppdragsverksamhet som obligatorisk kontroll och uppdragsprovning, som beställs av myndighet eller enskild.

Resultatet för verksamhetsområdet obligatorisk kontroll visar en stabil utveckling över de senaste fem åren. Produktivitetsutvecklingen har varit god, vilket bl. a. kan illustreras med att antalet förrättningar per tidsenhet har ökat och att avgifterna för besiktningar har ökat långsammare än maskin- och förarkostnader för objekten.

I sitt arbete med att erhålla provningsuppdrag mot avgifter som ger full kostnadstäckning har maskinprovningarna inte alltid lyckats med detta. Full kostnadstäckning för all uppdragsverksamhet bör uppnås inom budgetperioden.

Beträffande myndighetsverksamheten har inom allmän provning kunnat noteras en viss svårighet att genomföra och rapportera om serieprovningar med frivilligt deltagande. Till följd av besparingar på driftbidraget har möjligheterna till provning på eget initiativ minskat och i växande omfattning ersatts av enstaka provningar. Förändrad benägenhet hos maskintillverkare att frivilligt delta i serieprovningar speglar den strukturomvandling som påbörjats av det svenska jordbruket. En fortsatt anpassning av myndighetens verksamhet till vad marknaden efterfrågar är av vikt.

Myndighetens resultat för den senaste perioden bedömer jag som gott.

Skäl:

Under perioden bör statens maskinprovningar inrikta verksamheten mot att i första hand prova och redovisa maskinegenskaper som kan minska de negativa effekterna på naturen. Andra angelägna områden är arbetsmiljön för maskinförarna och en effektivare energihushållning i bl. a. jordbruket. Angelägna uppgifter inom ramen för myndighetens verksamhetsområde är således att genom provningar fastställa den standard som bör gälla för stall- och handelsgödselspridare i landet för att på sikt genom föreskrifter kunna ställa krav på typgodkännande av denna typ av lantbruksmaskiner. Ett typgodkännande av stall- och handelsgödselspridare bedöms av flera berörda myndigheter som ett verksamt sätt att minska kväveläckaget från åkermarken. Spill av mineraloljor från olika skogsbruks- och anläggningsmaskiner kan orsaka skador på miljön. Sådana skador kan i stor utsträckning minimeras om mineraloljor ersätts med vegetabiliska oljor. Ytterligare insatser behövs dock för att utreda dessa oljors lämplighet och för att därmed möjliggöra en övergång till vegetabiliska oljor i stor skala.

Mitt förslag om verksamhetsinriktning innebär väsentliga förändringar genom att i högre grad än tidigare betona vikten av att producera provningsresultat som kan vara vägledande i arbetet med att nedbringa jordbrukets och skogsbrukets belastning på miljön.

Min bedömning av myndighetens framtida förutsättningar är att de tre verksamhetsformerna allmän provning, obligatorisk kontroll och uppdragsprovning även fortsättningsvis bör ge goda möjligheter att bedriva verksamhet som kan ge värdefulla bidrag till att möta samhällets krav inom skogs-, jordbruks-, trädgårds-, grönyte- och anläggningssektorerna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom statens maskinprovningars ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag har förordat i avsnittet Förslag,

2. till *Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.,

3. till *Bidrag till statens maskinprovningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 7 020 000 kr.

G 6. Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket

Regeringen har för avsikt att senare detta budgetår förelägga riksdagen förslag till åtgärder inom det miljöpolitiska området. I avvaktan härpå föreslår jag att detta anslag förs upp med oförändrat belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet,

till *Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 60 000 000 kr.

G 7. Bekämpande av växtsjukdomar

Nytt anslag (förslag) 2 500 000

Från anslaget utbetalas ersättningar för kostnader till följd av åtgärder mot växtskadegörare enligt växtskyddslagen (1972:318) samt för vissa förluster till följd av sådana åtgärder. Kostnader för beredskapsåtgärder mot karantänsskadegörare betalas också från detta anslag, liksom kostnader för undersökningar av växtprover som av växtinspektionen överlämnas för laboratoriemässig diagnostisering.

Lantbruksstyrelsen

Styrelsen föreslår att styrelsen bemyndigas att använda högst 350 000 kr. för brådskande undersökningar i samband med växtinspektion.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att anslaget tas upp med 2 500 000 kr. Jag har därvid räknat med högst 350 000 kr. för brådskande undersökningar i samband med växtinspektion.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bekämpande av växtsjukdomar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 500 000 kr.

H. Livsmedel

H 1. Statens livsmedelsverk

1989/90	Utgift	85 818 315
1990/91	Anslag	84 335 000
1991/92	Förslag	89 959 000

Livsmedelsverkets inkomster består i huvudsak av de avgiftsmedel för central tillsyn och kontroll som överförs till verket från kommunerna i enlighet med riksdagens beslut om en ny och förstärkt livsmedelskontroll. Verket erhåller också ersättning för besiktningsveterinärorganisationens administration.

Livsmedelsverkets organisation m.m. framgår av förordningen (1988:857, ändrad 1990:627) med instruktion för statens livsmedelsverk.

Livsmedelsverket anför i sin anslagsframställning att ett besparingskrav på 5 % över budgetåren 1991/92–1993/94 skulle försvåra det utvecklings- och förnyelsearbete som i dag är nödvändigt för att genomföra statsmakternas intentioner på livsmedelsområdet. Vidare föreslår verket att

- 2 milj. kr. anslås under treårsperioden för insatser inom området livsmedelshygien,
- 1 milj. kr. anslås fr.o.m. budgetåret 1992/93 för uppföljning av det kost- och hälsaprogram för vilket livsmedelsverket tilldelats medel t.o.m. budgetåret 1991/92,
- 350 000 kr./år anslås för ytterligare åtgärder inom metalltoxikologin samt att
- 700 000 kr. anslås för kunskaps- och kompetensutveckling inom verket.

Som möjlig finansiering av dessa reformer anger livsmedelsverket att i större utsträckning ta i anspråk avgiftsmedel.

H 2. Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m.m.

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Från detta anslag avlönas personal som utför köttbesiktning vid kontrollslakterierna m.m. Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr. Statens utgifter för ändamålet täcks enligt särskild taxa av bl.a. slakteriföretagen.

Förslag:

Verksamhetens inriktning:

För den kommande treårsperioden skall den påbörjade förändringen av verksamhetens huvudsakliga inriktning fortsätta så att verket stärker sin tillsynsroll samtidigt som livsmedelskontrollen i högre grad bygger på företagens egentillsyn. Livsmedelsverket bör ge ökad tyngd åt arbetet med att utveckla nya metoder för analysverksamhet samt vara återhållsamt med normer och endast fastställa nya föreskrifter om det finns tungt vägande konsumentskäl eller om det krävs med hänsyn till Sveriges internationella förpliktelser. Informationsinsatserna gentemot lokal och regional livsmedelskontroll, livsmedelsbranschen, konsumenter etc. bör förstärkas.

Resurser m. m.:

Statens livsmedelsverk 1991/92 89 959 000 kr. (ramanslag)

Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning 1991/92 1 000 kr. (förslagsanslag)

Budgetram:

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 257 234 000 kr., vilket motsvarar en real minskning av anslaget med 6 % under perioden.

Resultatbedömning:

Riksdagen beslutade i maj 1989 om en skärpt livsmedelskontroll (prop. 1988/89:68, JoU 14, rskr. 263). Genomförandet har påbörjats under år 1990. Beslutet innebär bl. a. att livsmedelsverkets roll som central tillsynsmyndighet förstärks och att verket får det direkta tillsynsansvaret för vissa större livsmedelsanläggningar. Företagens egentillsyn skall i ökad utsträckning tas till vara i den offentliga livsmedelskontrollen genom att utgöra grunden för den löpande tillsynen. Den skärpta livsmedelskontrollen finansieras genom att en årlig avgift införs för varje företag som hanterar livsmedel.

Livsmedelsverket övertog år 1983 ansvaret för dricksvattenkontrollen i landet. En ny dricksvattenkungörelse trädde i kraft den 1 januari 1990. Dricksvattenkungörelsen innehåller regler för hanteringen av vattnet i syfte att konsumenterna skall kunna tillförsäkras ett livsmedel av god kvalitet. Verkets bedömning är att de skärpta krav som ställs i fråga om t. ex. kontroll vid vattenverken ger en förbättrad säkerhet. Skyddet av dricksvattenresursen kommer även i framtiden att vara ett mycket viktigt ansvarsområde för livsmedelsverket.

Det internationella arbetet på livsmedelsområdet innefattar bl. a. harmonisering av de svenska reglerna med de som gäller inom Norden och EG. Det internationella samarbetet på livsmedelsområdet kommer också att inriktas på standardiseringsfrågor. Livsmedelsverket har till uppgift att svara för detta internationella arbete. Verket bedömer att dessa insatser kommer att ta ökade resurser i anspråk under budgetperioden.

Livsmedelsverket har genomfört en resultatanalys som omfattar budgetåren 1984/85 – 1988/89. Analysen bygger till stor del på kvantitativa mått, som t. ex. produktivitet och nyckeltal. Analysen visar bl. a. att de totala kostnaderna för verket har ökat med 0,9 % under perioden och att produktiviteten, mätt i personalresurser i förhållande till antalet ärenden, i vissa fall minskat. Livsmedelsverket påpekar dock att verksamheten är av sådan karaktär att denna typ av resultatmätning är ett relativt trubbigt instrument. Jag delar denna uppfattning och anser att det för livsmedelsverkets del vore mer intressant att undersöka olika effekter av verksamheten, vilket dock är mer komplicerat och tidskrävande. Livsmedelsverkets verksamhet har också förändrats i så hög grad under det senaste året att resultatmått för perioden 1984/85 – 1988/89 knappast kan betraktas som relevanta för en utvärdering av den nuvarande verksamheten. Jag anser därför att verket bör fortsätta arbetet med att utforma relevanta resultatmått. I detta sammanhang kommer det rapporteringssystem, genom vilket livsmedelsverket skall få information om hur den lokala livsmedelskontrollen bedrivs, att vara ett viktigt underlag.

Som ett resultat av de analyser som livsmedelsverket gjort i samband med den fördjupade anslagsframställningen har verket genomfört en genomgripande omorganisation. Denna innebär bl. a. att arbetet i större utsträckning kommer att ske i projektgrupper. Interna resultatkrav och resultatanalyser skall i stor utsträckning delegeras till dessa grupper.

Skäl:

Övergripande mål för livsmedelsverkets verksamhet skall vara:

att utforma reglerna för produktion och hantering av livsmedel och livsmedelskontroll så, att de livsmedel som saluhålls är av god kvalitet och konsumenterna skyddas mot hälsorisker och oredligt förfarande,

att, genom information och utbildning om sambanden mellan kosten och hälsan, ge konsumenterna de kunskapsmässiga förutsättningarna att göra ett totalt sett hälsosamt val av olika livsmedel samt

att underlätta för konsumenterna att välja livsmedel som tillgodoser deras önskemål.

För att uppnå dessa mål bör den redan inledda förändringen av verksamheten fortsättas så att verket:

- stärker sin tillsynsroll genom att dels bedriva tillsyn av de större livsmedelsanläggningarna, dels ansvara för samordning av den offentliga livsmedelskontrollen samtidigt som kontrollen i högre grad bygger på företagens egentillsyn,
- ger ökad tyngd åt arbetet med att utveckla nya metoder för analysverksamhet,

- intensifiera arbetet med att förenkla reglerna och harmonisera det med främst EGs och EFTAs regelsystem så långt detta är möjligt med hänsyn till våra egna säkerhetskrav. Normer och nya föreskrifter skall endast fastställas om det finns tungt vägande konsumentskäl eller om det krävs med hänsyn till Sveriges internationella förpliktelser,
- stärker informationsinsatserna gentemot lokal och regional livsmedelskontroll, konsumenter etc.

Anslag för budgetåret 1991/92 samt budgetram för perioden 1991/92–1993/94 har, med beaktande av att vissa engångsbelopp bortfaller, beräknats på följande sätt:

Anslag	Anvisat 1990/91	1991/92	1992/93	1993/94
F 1	84 335	89 959	84 730	82 545
F 2	1	1	1	1

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten på statens livsmedelsverk skall vara i enlighet med vad jag har förordat i avsnittet Förslag,
2. till *Statens livsmedelsverk* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 89 959 000 kr.,
3. till *Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 3. Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden

1989/90	Utgift	[1]2 767 023
1990/91	Anslag	[1]3 200 000
1991/92	Förslag	3 482 000

[1] Anslaget Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden.

Livsmedelsekonomiska samarbetsnämndens uppgift är att göra kalkyler och utredningar rörande den ekonomiska utvecklingen inom lantbruket och de senare leden i livsmedelskedjan.

Samarbetsnämndens sammansättning framgår av förordningen (1988:862) med instruktion för livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden.

Lantbruksekonomiska samarbetsnämnden

Samarbetsnämnden har begärt att de medel som frigörs genom rationaliseringar budgetåret 1991/92 får disponeras för den förstärkta utredningsverksamhet som förutsätts i det livsmedelspolitiska beslutet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	3	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	3 108 000	+ 282 000
(därav lönekostnader)	(1 346 000)	(- 133 000)
Lokalkostnader	92 000	–
	3 200 000	**+ 282 000**

Föredragandens överväganden

Lantbruksekonomiska samarbetsnämndens hittillsvarande uppgift har varit att samordna kalkyler och utredningar rörande den ekonomiska utvecklingen inom lantbruket. En viktig del i arbetet har härvid varit att ta fram underlag inför jordbruksprisöverläggningarna.

I den nya livsmedelspolitiken sätts konsumenten i centrum och förhållandena i de senare leden i livsmedelskedjan uppmärksammas i högre utsträckning. Under övergångsperioden skall en bred uppföljning göras av den livsmedelspolitiska reformens effekter på flera områden och utifrån flera aspekter med statistikinsamling och analyser som inte endast rör jordbrukssektorn. Det blir alltså en förskjutning från rena jordbruksförhållanden till mer konsumentinriktade och samhällsekonomiska analyser.

Flera myndigheter har fått i uppdrag att följa reformens effekter inom sina resp. ansvarsområden. Enligt riksdagens beslut kommer lantbruksekonomiska samarbetsnämnden att spela en viktig roll i det här sammanhanget.

Mot bakgrund av vad jag har anfört har lantbruksekonomiska samarbetsnämnden getts vidgade arbetsuppgifter och skall arbeta med hela livsmedelskedjan. Lantbruksekonomiska samarbetsnämndens namn har mot bakgrund härav ändrats till livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden. Namnet på ifrågavarande anslag bör därmed också ändras till Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden.

För att samarbetsnämnden skall kunna möta de vidgade arbetsuppgifterna anser jag att anslaget till samarbetsnämnden bör räknas upp med 282 000 kr. till totalt 3 482 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 482 000 kr.

H 4. Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring

H 5. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.

I regeringskansliet förbereds för närvarande en särskild proposition om totalförsvarets utveckling under budgetåret 1991/92. En proposition skall föreläggas riksdagen under våren 1991. I avvaktan härpå föreslår jag att ifrågavarande anslag förs upp med oförändrade belopp.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet,

1. till *Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 103 000 000 kr.,
2. till *Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m.* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 201 308 000 kr.

H 6. Industrins råvarukostnadsutjämning, m. m.

Nytt anslag (förslag) 183 000 000

Föredragandens överväganden

Enligt riksdagens beslut om livsmedelspolitiken skall nuvarande system för utjämning av industrins råvarukostnader (RÅK) bibehållas i avvaktan på resultatet av de förhandlingar som pågår mellan EFTA och EG om ett enhetligt system.

Livsmedel som i begränsad utsträckning har bearbetats i industrin, s. k. enkla blandningar, bör enligt beslutet inte bli föremål för prisutjämnande åtgärder vid export, eftersom bidrag till dessa är att jämställa med överskottsfinansiering av råvaror. Produkter från företag som i dag erhåller råvaror till nedsatt pris genom medel från regleringsekonomin, i stället för inom ramen för RÅK-systemet, skall inordnas i RÅK.

I dag finansieras bidragen inom RÅK till största delen genom de avgifter som tas ut på importen och på de produkter inom det interna systemet som avsätts på hemmamarknaden. Näringen finansierar genom regleringsföreningarna med kollektiva medel kostnader motsvarande ca 200 milj. kr. De avgifter och bidrag som utgår inom RÅK passerar en särskild utjämningskassa som förvaltas av statens jordbruksnämnd.

Enligt riksdagens beslut skall denna utjämningskassa tills vidare finnas kvar och förvaltas av nämnden. De importavgifter och utjämningsavgifter som tas ut inom RÅK skall förbehållas utjämningskassan. Den andel som kollektivt finansieras av näringen bortfaller däremot den 1 juli 1991.

Det medelsbehov som krävs utöver inflytande import- och utjämningsavgifter skall i fortsättningen finansieras över statsbudgeten. Jordbruksnämnden har i sin anslagsframställning preliminärt beräknat medelsbehovet till 140 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Nämnden redovisade i december 1990 förslag till närmare utformning och omfattning av RÅK mot bakgrund av riksdagens beslut. Detta förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet. Tills vidare bedömer jag medelsbehovet för RÅK till 140 milj. kr.

Jordbruksverket bör också disponera en rörlig kredit på 20 milj. kr. i riksgäldskontoret för råvarukostnadsutjämningen.

Regeringen har uppdragit åt statens jordbruksnämnd att i anslagsframställningen för budgetåret 1991/92 och i enlighet med riksdagens beslut om en ny livsmedelspolitik redovisa medelsbehovet för ett bibehållet rabatteringssystem av svensktillverkad stärkelse för tekniskt bruk under budgetåret 1991/92.

Jordbruksnämnden har beräknat kostnaderna till 39 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Nämnden har därvid räknat med ett världsmarknadspris på 170 kr./100 kg och en rabatterad mängd stärkelse motsvarande genomsnittet för perioden 1985/86–1989/90 (25 800 ton). Kostnaderna bör beräknas i enlighet med nämndens förslag.

Under detta anslag bör också anvisas 4 milj. kr. till Sveriges exportråd för exportfrämjande åtgärder. Under innevarande budgetår anvisas 8 milj. kr. för detta ändamål varav hälften av medel från den s. k. inomramen. Lantbrukarnas förhandlingsdelegation har förklarat att näringen inte avser att fortsätta med detta bidrag när regleringsekonomin avskaffas. Statens bidrag bör därför avse stöd till mindre företag med små eller inga möjligheter att bekosta marknadsföring av svenska livsmedel för export.

Sammantaget beräknar jag utgifterna för nästa budgetår till 183 milj. kr. De bör täckas från ett nytt förslagsanslag benämnt Industrins råvarukostnadsutjämning, m. m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statens jordbruksverk för råvarukostnadsutjämning under budgetåret 1991/92 får disponera en rörlig kredit på högst 20 000 000 kr. i riksgäldskontoret,

2. till *Industrins råvarukostnadsutjämning, m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 183 000 000 kr.

H 7. Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall

1989/90	Utgift	42 340 453
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Från detta anslag betalas kostnader med anledning av beslut om ersättning enligt förordningen (1986:621) om ersättning till jordbruks-, trädgårds- och renskötselföretag samt till vissa fiskare med anledning av Tjernobylolyckan och förordningen (1987: 64) om ersättning för merkostnader och förluster med anledning av Tjernobylolyckan till dem som för sitt uppehälle är beroende av fiske, jakt, bär- eller svampplockning.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 8. Livsmedelsstatistik

1989/90	Utgift	[1]496 000
1990/91	Anslag	[1]1 000
1991/92	Förslag	13 627 000

[1] Anslaget Statistik på jordbrukets område.

Anslaget används för att bekosta statistik inom jordbruks- och livsmedelsområdet.

Statistiska centralbyrån

Statistiska centralbyrån har i anslagsframställningen för budgetåret 1991/92 beräknat kostnaderna för jordbruksstatistik till totalt 47 156 000 kr., varav 10 857 000 kr. belastar trettonde huvudtitelns anslag Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser och 4,5 milj. kr. nionde huvudtitelns anslag Utredningar m. m.

Under anslaget Statistik på jordbrukets område beräknas kostnaderna till 31 799 000 kr., en minskning med 500 000 kr. jämfört med innevarande budgetår.

Föredragandens överväganden

Kostnaderna för den statistik som redovisas under anslaget bekostas under innevarande budgetår med regleringsmedel (införselavgiftsmedel utanför den s. k. fördelningsplanen). Enligt det livsmedelspolitiska beslutet (prop. 1989/90: 146, JoU 25, rskr. 327) skall kostnaderna fr. o. m. budgetåret 1991/92 täckas med budgetmedel.

I våras tillkallade regeringen en särskild utredare med uppgift att utreda det framtida statistikbehovet inom livsmedelssektorn mot bakgrund av den reformering av livsmedelspolitiken som sker såväl nationellt som internationellt (dir. 1990: 14). I november 1990 överlämnade utredningen en lägesrapport (SOU 1990: 99) Statistikbehovet inom livsmedelssektorn – vissa förslag till förändringar på kort sikt. Utredningen skall senast den 1 juni 1991 redovisa sitt slutbetänkande. De förslag till förändringar och samordning som utredningen föreslår bör enligt min mening genomföras.

Enligt statistikutredningen bör SCB tilldelas medel för att genomföra undersökningen Lantbruksregistret (LBR) på planerat sätt under åren 1991 och 1992 med undantag för ny-, till- och ombyggnadsavsnittet. Användningen av uppgifterna i detta avsnitt är enligt utredningen begränsad. Uppgifter om investeringar kan dessutom tas genom andra källor. Denna begränsning av LBR bör enligt min mening genomföras.

Galt- och betäckningsstatistiken tas fram av SCB och bekostas med lika delar av SCB och regleringsföreningen Svensk kötthandel, 600 000 kr. vardera. Enligt utredningen är användningen av denna statistik liten. Skulle behov föreligga att ta fram statistiken för att genomföra de övergångsåtgärder som beslutats i enlighet med riksdagens beslut om en ny livsmedelspolitik bör enligt utredningen kostnaderna för galt- och betäckningsstatisti-

ken finansieras inom ramen för övergångsåtgärderna till den del undersökningen inte bekostas av branschen.

Utredningen konstaterar att kostnaden för SCBs nuvarande objektiva skördeuppskattningar är hög. Kostnaden innevarande budgetår uppgår till ca 19 milj. kr. Enligt utredningen bör samhällets behov av statistiskt underlag vad gäller skördeuppskattningar kunna tillgodoses till en betydligt lägre kostnad för statsbudgeten. Det statistikbehov som branschen därutöver kan ha bör enligt utredningen bekostas av branschen själv. Inför slutbetänkandet skall utredningen studera olika alternativ för att till lägre kostnad få fram godtagbara uppgifter.

Jag återkommer med en samlad bedömning av det framtida statistikbehovet inom livsmedelssektorn samt kostnaderna för och finansieringen av detta när utredningen redovisat sitt slutbetänkande. Tills vidare bör kostnaderna för skördeuppskattningar samt galt- och betäckningsstatistiken, i den mån den behövs under omställningsperioden, finansieras inom ramen för omställningsåtgärderna.

De förslag som livsmedelsstatistikutredningen i övrigt föreslår vad gäller samordning mellan undersökningar som har närliggande syften och som i vissa fall utförs på olika myndigheter bör enligt min mening genomföras.

Medel för den jordbruksekonomiska undersökningen (JEU) bör tills vidare anvisas under anslaget Utredningar m. m. Medlen bör dock kunna ha en mer flexibel användning och inte endast knytas till den jordbruksekonomiska undersökningen.

Anslaget, vars rubrik bör ändras till Livsmedelsstatistik, bör budgetåret 1991/92 föras upp med 13 627 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Livsmedelsstatistik* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 13 627 000 kr.

I. Utbildning och forskning

I 1. Sveriges lantbruksuniversitet

1989/90	Utgift	551 228 851	Reservation	– 73 261 195
1990/91	Anslag	562 162 000		
1991/92	Förslag	616 512 000		

Från anslaget bekostas utbildning, forskning och försöksverksamhet samt djursjukvård vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

Lantbruksuniversitetets verksamhet bedrivs vid 54 institutioner, elva försöksdistrikt, en till Skara förlagd försöksgård, sex försöksparker samt ett antal jordbruksegendomar och fältstationer. Verksamheten är förlagd till sammanlagt 33 orter.

Sveriges lantbruksuniversitet

Lantbruksuniversitetet föreslår för budgetåret 1991/92 att anslaget räknas upp med sammanlagt 16 715 000 kr. exkl. pris- och löneomräkning enligt följande.

Ytterligare 2 milj. kr. behövs för att göra det ekonomiskt möjligt att omvandla två tredjedelar av utbildningsbidragen till doktorandtjänster.

1 685 000 kr. bör överföras från SLUs anslag till anslaget Bidrag till kommunal utbildning för vuxna under åttonde huvudtiteln i samband med att hovslagarutbildningen i Skara byter huvudman.

10 milj. kr. bör överföras till SLUs anslag från SIDAs biståndsanslag för finansiering av u-landsinriktad utbildning, forskning m. m.

350 000 kr. bör föras över från naturvetenskapliga forskningsrådets anslag till SLUs anslag.

500 000 kr. per år under två år behövs för utredningar och förnyelsearbete inom lokalområdet.

Föredragandens överväganden

Den övergripande översyn som pågår av SLU kommer att redovisas nästa år. Den skall utgöra ett underlag för nästa forskningspolitiska proposition år 1993.

Anslaget bör förutom för pris- och löneomräkning tillföras 4 milj. kr. för förstärkning av forskningen i enlighet med vad som förordades i forskningspropositionen 1990.

Efter förslag i budgetpropositionen 1989 anvisades särskilda medel till SLU för att möjliggöra en inledning av agronomutbildningens förnyelse med inriktning mot bioteknik och livsmedel. Även för innevarande år har nya medel anvisats för denna utbildning. Bl. a. för att stärka denna utbildning ytterligare har något rationaliseringsavdrag inte gjorts, vilket bör medge att den förstärkning som har föreslagits av studentkårerna kan finansieras. Någon förändring av huvudmannaskapet för hovslagarutbildningen är inte aktuell för närvarande.

Följande planeringsram för statlig högskoleutbildning vid jordbruks- och skogsbrukssektorn bör gälla för nästa budgetår. Möjligheterna till omfördelningar inom totalramen bör betonas.

Utbildningslinje/poäng	Antal utbildningsplatser
Lantbrukvetenskapliga fakulteten	
Agronomlinjen, 200 poäng	130
Hortonomlinjen, 200 poäng	25
Landskapsarkitektlinjen, 200 poäng	30
Lantmästarlinjen, 40 poäng	140
Trädgårdsteknikerlinjen, 40 poäng	44
Skogsvetenskapliga fakulteten	
Jägmästarlinjen, 200 poäng	60
Skogsmästarlinjen, 40 poäng	45
Skogsteknikerlinjen, 80 poäng	135
Veterinärmedicinska fakulteten	
Veterinärlinjen, 220 poäng	65
Djursjukvårdarlinjen, 40 poäng	20
Summa	**694**

Någon generell överföring av biståndsmedel till detta anslag bör inte göras för närvarande. Inte heller är det aktuellt att göra någon överflyttning från naturvetenskapliga forskningsrådets anslag till SLUs anslag.

Regeringen har med stöd av riksdagens bemyndigande föreskrivit ändrat ämnesinnehåll för tjänster som professor enligt följande (jfr prop. 1966: 1 bil. 10 s. 361, SU 42, rskr. 125).

Tidigare ämnesinnehåll	Ändrat ämnesinnehåll
Lantbrukskemi II	Organisk kemi, särskilt naturprodukternas kemi
Klinisk radiologi	Veterinärmedicinsk klinisk radiologi
Medicin II	Medicin för idisslare, särskilt brist- och ämnesomsättningssjukdomar
Artificiell insemination	Veterinärmedicinsk reproduktionsbioteknologi
Lantbrukets arbetsmetodik och teknik	Lantbruksteknik
Växtodlingslära	Växtodlingslära – vall och grönfoderväxter
Husdjurens näringsfysiologi, särskilt intermediär ämnesomsättning	Växtodlingslära – grödor i öppet bruk
Växtpatologi, särskilt mykologi	Växtpatologi

Vid sidan av omfördelningar av forskningsresurser är omprövningen av professurer eller av ämnesinnehållet i dem väsentlig för förnyelsen av forskningen. Den omprövning som under de senaste åren gjorts vid SLU har i stor utsträckning präglats av detta synsätt. För framtiden är det viktigt att denna möjlighet tas till vara i större utsträckning.

I utredningen om den nya centrala jordbruksmyndigheten (SOU 1990:87) föreslås att statens lantbrukskemiska laboratorium skall inordnas i SLU. Lokalmässigt är de redan samlokaliserade. Jag anser att detta bör ske fr. o. m. den 1 juli 1991. I det sammanhanget bör SLU tillföras 8 026 000 kr. Samtidigt är det nödvändigt att alla rationaliseringsmöjligheter tas till vara. Viktigt i det fortsatta arbetet är en tillräckligt stor rutinmässig analysverksamhet för att möjliggöra metodutveckling. Av särskilt intresse är också arbetet rörande internationellt gångbara standardmetoder för laboratoriearbete på det lantbrukskemiska området. Jag har mot bakgrund bl. a. härav räknat med att SLU skall bidra till de samlade besparingarna inom den offentliga sektorn med 6,6 milj. kr.

Sammanlagt bör anslaget till SLU för budgetåret 1991/92 räknas upp med 54 350 000 kr. till 616 512 000 kr. Därvid har hänsyn tagits till att SLU skall medverka i finansieringen av nya telefonväxlar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges lantbruksuniversitet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 616 512 000 kr.

I 2. Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruksuniversitet

1989/90	Utgift	240 561 747
1990/91	Anslag	254 984 000
1991/92	Förslag	265 704 000

Från anslaget bekostas lokalhyror vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och ersättningar till domänverkets fond för upplåten mark. Vidare redovisas här de byggnadsarbeten för SLU som tidigare redovisades under anslaget Byggnadsarbeten vid SLU m. m.

Huvuddelen av SLUs lokalinnehav förvaltas av byggnadsstyrelsen. Lokalbeståndet uppgår till ca 400 000 m^2. SLU disponerar under budgetåret 1990/91 ca 254 milj. kr. för lokalkostnader vilket motsvarar 31 % av anslagen till förvaltningskostnader och lokaler för SLU.

Byggnadsstyrelsen föreslår för perioden 1991/92 – 1993/94 som nya investeringsprojekt lokaler för växtfysiologi och upprustning av de nuvarande lokalerna för mikrobiologi. Sammanlagt uppgår dessa projektkostnader till 50 milj. kr.

Föredragandens överväganden

SLU disponerar ett stort antal lokaler och andra fastigheter spridda över hela landet. SLU har i särskild ordning upplyst att det finns goda möjligheter att göra besparingar inom detta område. Mot bakgrund härav bedömer jag att SLU, som ett bidrag till de totala besparingarna inom den offentliga

sektorn, kan göra besparingar motsvarande 5 445 000 kr. i minskat anslag till lokalkostnader. De investeringsprojekt som byggnadsstyrelsen har redovisat är inte aktuella under nästa budgetår.

Anslaget för SLUs lokalkostnader bör för nästa budgetår räknas upp med 10 720 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruksuniversitet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 265 704 000 kr.

I 3. Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m.

1989/90	Utgift	21 450 637	Reservation	13 246 139
1990/91	Anslag	49 000 000		
1991/92	Förslag	55 450 000		

Från anslaget bekostas inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet och andra institutioner som har anknytning till forsknings- och försöksverksamhet inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde.

Myndigheterna

Byggnadsstyrelsen hemställer att 5 milj. kr. anvisas för inredningsverksamhet budgetåret 1991/92 samt en uppräkning av kostnadsramen för byggnadsstyrelsens fördelning.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH) föreslår att den för dess verksamhetsområde avsedda anslagsposten för budgetåret 1991/92 beräknas till 51 milj. kr. samt föreslår att en kostnadsram avseende utbyte av telefonväxlar vid SLU förs upp i utrustningsplanen.

Föredragandens överväganden

Kostnadsramen för inredning som disponeras av byggnadsstyrelsen bör såsom beslutades med anledning av forskningspropositionen 1990 föras upp i inredningsplanen med höjning motsvarande prisomräkning eller med 2 894 320 kr. Kostnadsramen för utrustning som disponeras av UUH bör förutom för prisomräkning räknas upp med 11 milj. kr. i enlighet med ställningstagandet till förslagen i forskningspropositionen 1990. Därtill bör i utrustningsplanen för budgetåret 1991/92 föras upp en delram för nya telefonväxlar om 12 250 000 kr. Detta innebär sammanlagda ramar för inredning av ca 34 milj. kr. och för utrustning av ca 198 milj. kr. Till följd av lokalbesparingarna som jag har redovisat under punkten I 2 bedömer jag emellertid att utrustningsramen kan minskas med 550 000 kr.

Mot bakgrund bl. a. av de bedömda medelsreservationerna vid utgången av detta budgetår beräknar jag anslagsbehovet till 55 450 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om anskaffning av inredning och utrustning för lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m. inom de kostnadsramar som jag har förordat i det föregående,

2. till *Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 55 450 000 kr.

14. Skogs- och jordbrukets forskningsråd

1989/90	Utgift	125 163 370	Reservation	39 454 285
1990/91	Anslag	138 930 000		
1991/92	Förslag	156 725 000		

Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) skall enligt sin instruktion främja och stödja i första hand sådan grundläggande och långsiktig forskning som gagnar skogsbruket, jordbruket och trädgårdsnäringen.

Skogs- och jordbrukets forskningsråd

SJFR föreslår att rådets grundläggande anslag i enlighet med forskningspropositionen 1990 räknas upp med 7 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Därtill kommer medel för de särskilda forskningsprogram som finansieras med miljöavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel. En större utvärdering av programmen har påbörjats under hösten 1990.

Föredragandens överväganden

SJFR skall enligt 1987 års forskningsproposition kompenseras för löne- och prisökningar fr. o. m. budgetåret 1988/89 enligt samma principer som gäller för anslagen till högskolan. Avtalsenliga löneökningar, som inte är kända i sådan tid att de kan beaktas i detta sammanhang, kompenseras från det s. k. täckningsanslaget. Dessa principer har tillämpats vid anslagsberäkningen för nästa budgetår. Därtill bör anslaget räknas upp med 7 milj. kr. Som ett led i besparingsarbetet inom den offentliga sektorn bör anslaget räknas ned med 200 000 kr. Sammanlagt bör anslaget föras upp med 156 725 000 kr. för nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Skogs- och jordbrukets forskningsråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 156 725 000 kr.

I 5. Stöd till kollektiv forskning

1989/90	Utgift	46 741 606	Reservation	858 394
1990/91	Anslag	47 000 000		
1991/92	Förslag	99 800 000		

Under anslaget anvisas medel till stöd för kollektiv jordbruksteknisk forskning och skogsteknisk forskning samt kollektiv forskning om skogsträdsförädling och skogsgödsling m. m. Vidare anvisas medel till stöd för kollektivt forsknings- och utvecklingsarbete inom jordbruks- och växtförädlingsområdena.

Kollektiva program

(1 000-tal kr.)

	1990/91	1991/92
Jordbruksteknik	3 300	3 400
Skogsteknik	14 800	15 200
Skogsträdsförädling, skogsgödsling, m. m.	7 900	8 200
Jordbruksforskning	2 000	2 000
Växtförädling	19 000	19 000
Summa program	**47 000**	**47 800**

Statens stöd till *kollektiv jordbruksteknisk forskning* regleras i ett mellan staten och Stiftelsen Jordbruksteknisk forskning träffat avtal om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet på det jordbrukstekniska området. Avtalet avser tiden den 1 juli 1990–den 30 juni 1993. Enligt avtalet medverkar SJFR i finansieringen av verksamheten genom att under avtalsperioden bidra med sammanlagt 10,3 milj. kr., varav 3,4 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Stiftelsen åtar sig att under avtalsperioden tillskjuta lägst motsvarande belopp, varav sammanlagt minst 7 milj. kr. i form av direkt bidrag. Jordbrukstekniska institutet har ansvaret för genomförandet av det avtalade programmet. Tilläggsavtal har träffats om viss teknik för alternativa produktionsformer och alternativ användning av åkermark.

Statens stöd till *kollektiv skogsteknisk forskning* regleras i ett mellan staten och Stiftelsen Skogsteknisk FoU träffat avtal om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet på det skogstekniska området. Avtalet avser tiden den 1 juli 1990–den 30 juni 1993. Enligt avtalet åtar sig SJFR att medverka i finansieringen av verksamheten genom att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt 46 milj. kr., varav 15,2 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Stiftelsen åtar sig att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt lägst 46 milj. kr., varav minst 44 milj. kr. som direkt, kontant bidrag. Ett tilläggsavtal om teknikutveckling har träffats. En mer omfattande utvärdering av verksamheten har nyligen gjorts.

Statens stöd till *kollektiv forskning rörande skogsträdsförädling och skogsgödsling, m. m.* regleras i ett mellan staten och Stiftelsen Skogsför-

bättring träffat avtal om gemensam finansiering av forsknings- och utvecklingsverksamhet för skogsträdsförädling och skogsgödsling m. m. Avtalet avser tiden den 1 juli 1990 – den 30 juni 1993. Enligt avtalet åtar sig SJFR att medverka i finansieringen av verksamheten genom att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt 24,7 milj. kr., varav 8,2 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Stiftelsen åtar sig att under avtalsperioden tillskjuta sammanlagt lägst 24,7 milj. kr., varav minst 23,7 milj. kr. som direkt, kontant bidrag. Ett tilläggsavtal har träffats om bl. a. metodutveckling avseende skogsträdsförädling.

Statens *stöd till växtförädling* regleras i ett avtal mellan staten och Lantbrukarnas riksförbund (LRF) om gemensam finansiering av visst växtförädlingsarbete. Enligt avtalet som omfattar tiden den 1 januari 1990 – den 30 juni 1993 bidrar staten med sammanlagt 66,5 milj. kr. under avtalsperioden, varav 19 milj. kr. under budgetåret 1991/92. LRF bidrar under avtalsperioden med sammanlagt 59,5 milj. kr. Enligt avtalet skall SJFR ställa ytterligare 7 milj. kr. av tillgängliga medel till verksamhetens förfogande.

Av inomramsmedel inom jordbruksprisregleringen har hittills finansierats jordbruksforskning och växtförädling genom att medel tillförts bl. a. Stiftelsen Lantbruksforskning. Dessa medel bör i fortsättningen anvisas över detta anslag. För nästa budgetår beräknar jag ett belopp på 52 milj. kr.

Anslaget för nästa budgetår bör föras upp med 99,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till kollektiv forskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 99 800 000 kr.

I 6. Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien

1989/90	Utgift	685 000
1990/91	Anslag	713 000
1991/92	Förslag	742 000

Skogs- och lantbruksakademiens uppgift är att med stöd av vetenskap och praktisk erfarenhet till samhällets gagn främja jord- och skogsbruk samt därtill knuten verksamhet. Från anslaget betalas kostnader för akademiens ordinarie tjänstemän, ersättning åt skoglig expertis, bidrag till bibliotek m. m. samt vissa kostnader för utländskt forskarutbyte och utländska forskarkontakter.

Skogs- och lantbruksakademien

Under det gångna året har akademien belyst aktuella skogs- och jordbruksfrågor vid ordinarie månadssammankomster, vid seminarier samt

genom arbete inom och rapporter från utskott, kommitté- och arbetsgrupper. För budgetåret 1991/92 hemställs om ett anslag av 1,2 milj. kr. för bidrag till lönekostnader.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör räknas upp med 29 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 742 000 kr.

Sid.

1 **Översikt**

A. Jordbruksdepartementet m. m

17	1	Jordbruksdepartementet, *förslagsanslag*	25 771 000
17	2	Lantbruksråd, *förslagsanslag*	5 435 000
17	3	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	9 349 000
18	4	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m., *förslagsanslag*	32 880 000
			73 435 000

B. Jordbruk och trädgårdsnäring

19	1	Statens jordbruksverk, *ramanslag*	115 576 000
26	2	Lantbruksstyrelsen, *förslagsanslag*	1 000
26	3	Statens jordbruksnämnd, *förslagsanslag*	1 000
26	4	Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m., *förslagsanslag*	15 000 000
28	5	Markförvärv för jordbrukets rationalisering, *reservationsanslag*	1 000
29	6	Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti, *förslagsanslag*	15 000 000
30	7	Stöd till skuldsatta jordbrukare, *förslagsanslag*	10 000 000
31	8	Startstöd till jordbrukare, *förslagsanslag*	30 000 000
31	9	Stöd till avbytarverksamhet m. m., *förslagsanslag*	445 000 000
32	10	Prisstöd till jordbruket i norra Sverige, *förslagsanslag*	*660 000 000
33	11	Särskilda åtgärder för jordbruket i norra Sverige, *reservationsanslag*	50 000 000
34	12	Stöd till innehavare av fjällägenheter m. m., *reservationsanslag*	1 700 000
35	13	Omställningsåtgärder i jordbruket m. m., *förslagsanslag*	5 075 752 000
38	14	Rådgivning och utbildning, *reservationsanslag*	40 000 000
40	15	Stöd till sockerbruken på Öland och Gotland m. m., *förslagsanslag*	*28 000 000
40	16	Bidrag till trädgårdsnäringens rationalisering, m. m., *förslagsanslag*	5 000 000
			6 491 031 000

C. Skogsbruk

42	1	Skogsvårdsorganisationen, *förslagsanslag*	1 000
44	2	Skogsvårdsorganisationen: Myndighetsuppgifter, *ramanslag*	281 118 000
45	3	Skogsvårdsorganisationen: Frö- och plantverksamhet, *förslagsanslag*	1 000

* Beräknat belopp.

46	4	Skogsvårdsorganisationen: Investeringar, *reservationsanslag*	20 885 000
46	5	Bidrag till skogsvård m. m., *förslagsanslag*	153 300 000
49	6	Stöd till byggande av skogsvägar, *förslagsanslag*	40 000 000
50	7	Främjande av skogsvård m. m., *reservationsanslag*	14 900 000
50	8	Bidrag till trygghetsförsäkring för skogsbrukare, *reservationsanslag*	20 000 000
			530 205 000
		D. Fiske	
51	1	Fiskeristyrelsen, *förslagsanslag*	*44 872 000
51	2	Fiskenämnderna, *förslagsanslag*	*10 976 000
51	3	Främjande av fiskerinäringen, *reservationsanslag*	*7 830 000
51	4	Isbrytarhjälp åt fiskarbefolkningen, *förslagsanslag*	*1 000
51	5	Bidrag till fiskets rationalisering m. m., *förslagsanslag*	*9 400 000
51	6	Lån till fiskerinäringen, *reservationsanslag*	*40 000 000
51	7	Täckande av förluster vid statlig kreditgaranti till fiske, *förslagsanslag*	*1 000
51	8	Prisreglerande åtgärder på fiskets område, *förslagsanslag*	*1 000
51	9	Ersättning för intrång i enskild fiskerätt m. m., *förslagsanslag*	1 000 000
			114 081 000
		E. Rennäring m. m.	
53	1	Främjande av rennäringen, *reservationsanslag*	10 593 000
54	2	Prisstöd till rennäringen, *förslagsanslag*	30 000 000
55	3	Ersättningar för viltskador m. m., *förslagsanslag*	12 320 000
			52 913 000
		F. Djurskydd och djurhälsovård	
57	1	Statens veterinärmedicinska anstalt: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
58	2	Bidrag till statens veterinärmedicinska anstalt, *reservationsanslag*	61 198 000
58	3	Distriktsveterinärorganisationen: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
60	4	Bidrag till distriktsveterinärorganisationen, *reservationsanslag*	84 984 000
60	5	Bidrag till avlägset boende djurägare för veterinärvård, *förslagsanslag*	2 217 000
61	6	Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder, *reservationsanslag*	29 300 000
61	7	Centrala försöksdjursnämnden, *reservationsanslag*	5 112 000
62	8	Bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar, *förslagsanslag*	39 750 000
			222 563 000

* Beräknat belopp.

		G. Växtskydd och jordbrukets miljöfrågor	
64	1	Statens utsädeskontroll: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
66	2	Bidrag till statens utsädeskontroll, *reservationsanslag*	2 748 000
66	3	Statens växtsortnämnd, *ramanslag*	592 000
68	4	Statens maskinprovningar: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
68	5	Bidrag till statens maskinprovningar, *reservationsanslag*	7 020 000
72	6	Miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, *reservationsanslag*	*60 000 000
72	7	Bekämpande av växtsjukdomar, *förslagsanslag*	2 500 000
			72 862 000
		H. Livsmedel	
73	1	Statens livsmedelsverk, *ramanslag*	89 959 000
73	2	Täckande av vissa kostnader för köttbesiktning m. m., *förslagsanslag*	1 000
76	3	Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden, *förslagsanslag*	3 482 000
78	4	Inköp av livsmedel m. m. för beredskapslagring, *reservationsanslag*	*103 000 000
78	5	Kostnader för beredskapslagring av livsmedel m. m., *förslagsanslag*	*201 308 000
78	6	Industrins råvarukostnadsutjämning, m. m., *förslagsanslag*	183 000 000
79	7	Ersättningar på grund av radioaktivt nedfall, *förslagsanslag*	1 000
80	8	Livsmedelsstatistik, *förslagsanslag*	13 627 000
			594 378 000
		I. Utbildning och forskning	
82	1	Sveriges lantbruksuniversitet, *reservationsanslag*	616 512 000
84	2	Lokalkostnader m. m. vid Sveriges lantbruksuniversitet, *förslagsanslag*	265 704 000
85	3	Inredning och utrustning av lokaler vid Sveriges lantbruksuniversitet m. m., *reservationsanslag*	55 450 000
86	4	Skogs- och jordbrukets forskningsråd, *reservationsanslag*	156 725 000
87	5	Stöd till kollektiv forskning, *reservationsanslag*	99 800 000
88	6	Bidrag till Skogs- och lantbruksakademien, *förslagsanslag*	742 000
			1 194 933 000
		Summa kr.	**9 346 401 000**

* Beräknat belopp.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990

Regeringens proposition 1990/91:100 Bilaga 12

Arbetsmarknadsdepartementet (Tionde huvudtiteln)

Arbetsmarknadsdepartementet
(tionde huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 12

Översikt

Till arbetsmarknadsdepartementet hör frågor om arbetsmarknad, arbetsliv, invandring och svenskt medborgarskap.

Arbetsmarknads- och arbetslivsfrågor

Läget på arbetsmarknaden

Trots att industrikonjunkturen vände i slutet av år 1988, enligt konjunkturinstitutets (KI) Konjunkturbarometer, var det först under år 1990 som det skedde en mer markerad avmattning på arbetsmarknaden. Under slutet av året var avmattningen tydlig inom samtliga sektorer, men främst inom delar av de konkurrensutsatta sektorerna. Bristen på arbetskraft inom industrin, som varit ett stort problem under de senaste åren, minskade snabbt under år 1990, enligt konjunkturinstitutets mätningar.

Den stora efterfrågan av arbetskraft under speciellt slutet av 1980-talet har medfört att antalet sysselsatta stigit snabbt under senare år. Ökningen upphörde dock under slutet av år 1990, i den säsongrensade statistiken. Totalt bedöms sysselsättningen ändå öka med ca 40 000 personer under år 1990. Sysselsättningen inom industrin har däremot minskat för första gången på sju år under år 1990.

Antalet heltidssysselsatta, exkl. personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, har ökat med nära 450 000 personer sedan år 1983. Bara under år 1990 beräknas ökningen uppgå till 50 000 personer. Antalet arbetade timmar har för första gången på årtionden ökat under 1980-talet. Under år 1990 fortsatte ökningen, men i en avtagande takt. Inom industrin har antalet arbetade timmar minskat.

Konjunkturavmattningen resulterade inte i någon ökning av arbetslösheten förrän under senvåren 1990. Under hösten 1990 började dock arbetslösheten stiga mer påtagligt. Prognoserna för år 1991 pekar på en minskning av sysselsättningen och på en mycket markant uppgång av arbetslösheten. Detta kommer också säkerligen att innebära stigande långtidsarbetslöshet. Uppgången sker dock från en mycket låg nivå.

Utslagningen på arbetsmarknaden fortsätter att ligga på en alltför hög nivå. För att motverka detta pågår en fortgående förändring och förnyelse av arbetslivet. Detta arbete kommer att intensifieras. Nya arbetsmetoder och nya sätt att organisera arbetet prövas för att förebygga arbetsskador och öka effektiviteten i arbetet. Bl. a. görs betydande insatser med hjälp av arbetslivsfonden i rehabiliterande och förebyggande syfte. Under år 1990

har antalet anmälda arbetssjukdomar och den genomsnittliga sjukfrånvaron minskat för första gången på flera år, delvis som en följd av det försämrade konjunkturläget.

Uppnådda resultat

Den arbetsmarknads- och arbetslivspolitik som bedrivs i Sverige är i många avseenden internationellt unik, speciellt om man jämför med länderna utanför Norden.

Arbete åt alla är det övergripande målet för den ekonomiska politiken. Det är ett högt ställt mål som inte bara innebär så låg arbetslöshet som möjligt utan också att deltagande i arbetslivet skall stimuleras. Inom arbetsmarknadspolitiken har arbetslinjen betonats kraftigt. Den innebär att aktiva åtgärder för att ge den arbetslöse ett arbete, en utbildning eller andra arbetsförberedande åtgärder skall prioriteras före passiva utbetalningar av arbetslöshetsunderstöd.

Ambitionerna är höga, men genomslagskraften har också varit stor. Sverige har lyckats bättre än något annat land när det gäller att närma sig målet om arbete åt alla. Det beror på att vi bl. a. lyckats kombinera en låg arbetslöshet med en hög och stigande sysselsättning. De senaste årens överhettade arbetsmarknadsläge har dock lett till en löneökningstakt som varit betydligt snabbare än i våra konkurrentländer. Därigenom försvåras möjligheterna att undvika en hög arbetslöshet framöver. Sysselsättningsgraden i Sverige är högre än i alla andra västliga nationer. Personer, som inte skulle beredas ett arbete av arbetsgivarna i andra länder utan erhålla ett passivt kontantstöd, har här kunnat få avlönat arbete. Det har dock sannolikt medverkat till de höga sjuktalen. Arbetslösheten är bland de lägsta inom OECD-området och har pressats tillbaka till samma nivå som i början på 1970-talet. Samtidigt har antalet personer i konjunkturberoende sysselsättningsskapande åtgärder, som beredskapsarbete och ungdomslag/inskolningsplats minskat från 1,7% av arbetskraften när andelen var som högst 1984, till uppskattningsvis 0,3% år 1990. Ungdomsarbetslösheten – som skapat misströstan och bristande framtidstro hos de unga i många andra länder – har kunnat nedbringas och är nu på ungefär samma nivå som i början av 1970-talet. Det finns inget annat land inom OECD-området som kan uppvisa en liknande utveckling och svensk arbetsmarknadspolitik framstår som ett internationellt föredöme.

Den genomsnittliga anmälningstiden för de lediga platserna inom tillverkningsindustrin hos arbetsförmedlingen ligger nu på en lägre nivå än vid motsvarande konjunkturlägen tidigare.

Den regionala utvecklingen har också blivit mer balanserad. De regionala skillnaderna vad gäller arbetslöshet och sysselsättning är nu mindre än vid motsvarande konjunkturläge i början på 1980-talet.

Inriktningen av den framtida politiken

Den ekonomiska politiken syftar till att ge arbete åt alla. Det är den mest ambitiösa uppgift en regering kan ha. Den politiken ligger fast. Detta

kvantitativa mål har getts ett ökat kvalitativt innehåll det senaste året. Det handlar inte bara om att alla ska få möjligheter till ett arbete, utan också om att arbetet ska vara meningsfullt och utvecklande samt inte leda till arbetsskador och utslagning. Det handlar om att skapa det goda arbetet åt alla på 1990-talet. Målsättningen är att arbetena utvecklas i hela arbetslivet, att ökade satsningar sker på kompetensutveckling och rehabilitering, att arbetsmiljön förbättras och arbetstagarnas inflytande över arbetet ökar.

Internationaliseringen av den svenska ekonomin ökar kontinuerligt. Samtidigt har det blivit allt svårare att kombinera en låg arbetslöshet med låg eller måttlig inflation. Det är i längden inte möjligt att värna vår välfärd och sysselsättning om prisstegringarna är snabbare än i våra konkurrentländer. Att bryta den svenska ekonomins pris- och lönespiral samtidigt som arbetslösheten, speciellt långtidsarbetslösheten, inte tillåts öka påtagligt är den största utmaningen de kommande åren.

Grundproblemen i den svenska ekonomin har de senaste åren, utöver kostnadsutvecklingen, varit låg produktivitet, svag tillväxt och arbetskraftsbrist. Dessa problem motverkas främst med en snabbare strukturomvandling. Det förutsätter en ekonomisk politik inriktad på att öka konkurrenskraften genom att få kostnadsutvecklingen under kontroll.

En ekonomisk politik som är inriktad på att dämpa inflationen och stimulera produktiviteten och tillväxten kräver en väl fungerande arbetsmarknad. Arbetsmarknadspolitikens uppgift är att mildra målkonflikten mellan inflation och arbetslöshet. Det sker genom att arbetsmarknadspolitiken, men även arbetslivspolitiken, påverkar arbetsutbudet, utnyttjandet av arbetskraften och anpassningen på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadspolitiken har under senare år i ökad utsträckning varit inriktad på att öka utbudet av arbetskraft, underlätta omställningen på arbetsmarknaden och förändra de dåliga jobben. Denna inriktning ligger fast även under en konjunkturavmattning. Ett förbättrat arbetsmarknadsläge riskerar annars att åter leda till en situation med brist på arbetskraft och ett överhettat arbetsmarknadsläge.

Den nuvarande konjunkturavmattningen kommer att utnyttjas för kompetenshöjning av arbetskraften och andra åtgärder som underlättar anpassningen på arbetsmarknaden och påverkar arbetskraftens förutsättningar att klara de krav som framtidens arbetsmarknad ställer. Samtidigt är det viktigt att mer omfattande stödinsatser hårt prioriteras till sökande med störst behov och som riskerar långvarig arbetslöshet.

Vidare bör personer som är i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder vara betydligt mer aktiva i sitt arbetssökande än vad som varit fallet hittills under såväl hög- som lågkonjunkturer. Härigenom påverkas det samband som kan finnas mellan lönebildning och arbetslöshet.

För att bidra till att utforma det goda arbetet har regeringen vidtagit en rad åtgärder. Arbetslivspolitikens uppgift är att stödja förändringar som leder till förbättringar av arbetsförhållanden, färre arbetsskador och minskad utslagning från arbetslivet. Även åtgärder inom socialförsäkringssektorn är av betydelse för det goda arbetet. Även här gäller arbetslinjen. Regeringen har i tidigare propositioner lagt fram förslag i denna riktning.

Regeringen har för avsikt att under våren återkomma till riksdagen med ytterligare förslag som rör arbetsmiljö och rehabilitering.

Sammanfattningsvis kommer arbetsmarknads- och arbetslivspolitiken att ha följande inriktning:

- Arbetslinjen skall stärkas
- Anpassningen på arbetsmarknaden skall effektiviseras
- Insatserna för utsatta grupper skall prioriteras och långtidsarbetslösheten hållas nere
- Tilldelade resurser skall utnyttjas effektivare jämfört med motsvarande tidigare konjunkturläge
- Insatserna för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden skall intensifieras.
- Fortsatta bristområden inom industrin och vården skall uppmärksammas
- Yrkesinspektionens verksamhet skall förstärkas och effektiviseras

Sammanfattning av de viktigaste förslagen

De förslag som läggs i denna budgetproposition innebär en fortsatt förskjutning av politiken mot åtgärder för att öka arbetskraftsutbudet, höja arbetskraftens kompetens, underlätta omställningen på arbetsmarknaden samt förebygga utslagning och arbetsskador. Särskilda insatser görs också för att motverka den stigande arbetslösheten och aktivera de arbetslösa.

Inom området arbetsmarknad m. m. föreslås bl. a. följande:

- För att öka arbetsförmedlingens möjlighet att i varje situation välja den arbetsmarknadspolitiska åtgärd som är mest effektiv för såväl samhället som den enskilde föreslås att en ny anslagskonstruktion prövas. Den innebär att ett stort antal anslag slås samman till följande sju anslag, Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, Arbetsmarknadspolitiska åtgärder, Särskilda åtgärder för arbetshandikappade, Yrkesinrikad rehabilitering, Yrkesinriktad rehabilitering: utbildningsbidrag. Yrkesinriktad rehabilitering: Uppdragsverksamhet och Bidrag till stiftelsen Samhall.
- För att motverka den stigande arbetslösheten och underlätta omställningen på arbetsmarknaden föreslås att arbetsmarknadsverket förstärks med ca 3000 milj. kr. för arbetsmarknadspolitiska åtgärder och särskilda jobb-sökar-aktiviteter. Medlen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder beräknas tillsammans med kvarvarande reservationer räcka till en förlängning av den ökning av åtgärdsvolymen som byggs upp under våren 1991. Det handlar om ytterligare 15000 personer i arbetsmarknadsutbildning och 4000 personer i företagsutbildning varje månad. Dessutom bör ytterligare 3500 personer kunna delta i jobb-sökar-aktiviteter per månad. Utgiftsökningen finansieras till stor del genom att medel överförs från arbetsmarknadsfonden.
- Tillströmningen av flyktingar och andra invandrare är fortfarande mycket stor. Arbetsmarknadsverket föreslås därför få behålla de tillfälliga personalförstärkningar man tidigare fått för att hjälpa dessa grupper att snabbt få ett arbete.

- För att möjliggöra en anskaffning av terminaler till arbetsvägledare föreslås att arbetsmarknadsverket för detta ändamål får använda en del av de medel som sparas genom rationaliseringskravet på 5 % under tre år.
- Arbetarskyddsverkets arbete är av avgörande betydelse för genomförandet av de förändrade krav som ställs på det framtida arbetsmiljöarbetet. Verket föreslås därför undantas från rationaliseringskravet.
- Yrkesinspektionen föreslås få en resursförstärkning motsvarande 50 yrkesinspektörer.
- Arbetarskyddsstyrelsen föreslås få 2,5 milj. kr. extra för insatser inom informationssystemet om arbetsskador ISA/SARA och för ytterligare ADB-investeringar samt 7 milj. kr. per år under tre år för investeringar i framför allt olika mätinstrument. Detta kommer att bidra till en fortsatt effektivisering av främst yrkesinspektionens verksamhet.
- Arbetsmiljöinstitutet föreslås få ytterligare 1,6 milj. kr. för forskning inom sjukvårdens arbetsmiljö, arbetsmiljön för ungdomar och för äldre.

Invandring m. m.

Antalet asylsökande har gått ned sedan förra budgetåret. Då beslutade regeringen bl. a. om ändrad asylpraxis med den innebörden att asyl endast skall beviljas flyktingar enligt 1951 års Genève-konvention och personer med särskilt starka skyddsbehov. I jämförelse med tidigare år ligger emellertid antalet asylsökande fortfarande på en hög nivå.

Regeringen avser att under våren 1991 lämna riksdagen förslag om principerna för en sammanhållen flykting- och immigrationspolitik. I anslutning härtill kommer regeringen också att ta slutlig ställning till flyktingkvoten för budgetåret 1991/92. Ambitionen är att höja kvoten, men detta bör ske först sedan nedgången i antalet asylsökande stabiliserats och mottagningssystemet åter kommit i balans.

Den mycket stora mängden asylansökningar under föregående budgetår har inneburit stora påfrestningar för polisorganisationen och invandrarverket. Genom att polisen fått rejält förstärkta resurser har man där nu lyckats avarbeta de outredda ärendena. Ärendebalanserna flyttas därför över till nästa led i asylprocessen – invandrarverket. Hos invandrarverket – där man fått prioritera asylärendena – har det dessutom blivit stora anhopningar av obehandlade medborgarskapsärenden och ansökningar om viseringar, uppehålls- och arbetstillstånd m. m.

Under tiden blir fler och fler personer sittande i förläggningssystemet. Tidigare var problemet att kommunerna inte kunde ta emot tillräckligt många flyktingar med uppehålls- och arbetstillstånd. Nu har kommunerna ökat sitt mottagande och i stället är det invandrarverkets långa handläggningstider som orsakar onödiga och dyra förläggningsvistelser. Regeringen föreslog därför riksdagen en kraftig förstärkning av verkets kapacitet på höstens tilläggsbudget. Detta skall leda till fyra gånger så stora besparingar i förläggningskostnaderna. Riksdagen har nyligen fattat beslut om en sådan förstärkning.

Regeringens budgetförslag för budgetåret 1991/92 innebär en konsolidering av denna linje. Jämfört med vad som finns anvisat i statsbudgeten för innevarande budgetår, föreslår regeringen en höjning av invandrarverkets myndighetsanslag med 127 milj. kr. och en minskning av förläggningsanslaget med 1,7 miljarder kr. Parallellt härmed förstärks även slutledet i ärendeprocessen, nämligen arbetsmarknadsdepartementets utlänningsenhet.

Regeringen vill också ge invandrarverket ökad frihet att omfördela sina resurser. Avvägningen av vad som skall vara fast och tillfällig förläggningskapacitet bör därför få avgöras av verket. Vid stora förändringar i ärendetillströmningarna bör invandrarverket – utan att behöva invänta föregående beslut från regering och riksdag – ha möjlighet att agera inom en medelsram på 25 milj. kr. för att snabbt kunna anpassa utredningskapaciteten till den aktuella situationen.

Regeringen föreslår vidare att utredningsansvaret i asylärenden förs över från polisen till invandrarverket den 1 juli 1992. Under budgetåret 1991/92 får invandrarverket vissa övergångskostnader för bl. a. rekrytering och utbildning av personal samt investeringar.

Kommunerna har nu tillräcklig kapacitet för att ta emot de flyktingar som skall flytta ut från invandrarverkets förläggningar. Fr. o. m. den 1 januari 1991 får kommunerna ersättning för sina kostnader för flyktingmottagandet enligt en ny statsbidragsmodell som ger större frihet i medelsanvändningen och ökade möjligheter till lokala lösningar med flyktingens individuella behov i centrum. Övergångsvis kommer vissa utbetalningar av ersättningar att ske enligt den gamla ordningen. Sammantaget behövs 4464 milj. kr., varav 3489 milj. kr. för det nya ersättningssystemet. Ett nytt system för lån till hemutrustning för flyktingar skall också införas den 1 januari 1991. Anslaget för detta ändamål beräknas för budgetåret 1991/92 till 52,5 milj. kr.

Statsbidragen till invandrarnas riksorganisationer förstärks betydligt, delvis genom omprioriteringar. Därigenom kan invandrarverket, väsentligt bättre än under innevarande budgetår, ge organisationerna möjlighet att fylla sin roll som samlingspunkt och kontaktorgan för invandrarna och som företrädare för invandrarintressena.

Sammanfattning

Anslagsförändringarna inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde i förhållande till motsvarande anslag på statsbudgeten för budgetåret 1990/91 framgår av följande sammanställning (milj. kr.)

	Statsbudget 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Arbetsmarknadsdepartementet	88,2	96,4	+ 8,2
B. Arbetsmarknad m.m.	11 727,6	14 059,5	+2 331,9
C. Arbetslivsfrågor	9 928,6	11 640,1	+1 711,3
D. Invandring m.m.	6 656,7	7 125,6	+ 468,9
Totalt	28 401,3	32 511,6	+4 511,3

Arbetsmarknadsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990.

Föredragande: statsrådet Sahlin såvitt avser frågor rörande Arbetsmarknadsdepartementet m. m. (littera A), Arbetsmarknad m. m. (littera B) och Arbetslivsfrågor (littera C); statsrådet Lööw såvitt avser frågor rörande Invandring m. m. (littera D).

Anmälan till budgetpropositionen 1991

1 Arbetsmarknad

Den aktuella utvecklingen

Internationell bakgrund

Den internationella konjunkturen är på väg in i en betydligt lugnare utveckling. Den ekonomiska tillväxttakten inom OECD-området har dämpats successivt under åren 1989 och 1990. För år 1989 blev tillväxten 3,4% och för år 1990 bedöms den enligt beräkningar publicerade i juli 1990 bli ca 2,5%. Prognosen för år 1991 pekar mot 2%.

Orsaken till den dämpade tillväxten är bl. a. den svaga utvecklingen i USA. En dämpning av den höga tillväxttakten har också skett i flera västeuropeiska länder. Detta är mest markerat i Storbritannien. I Norden fortsätter den svaga utvecklingen, med undantag för Norge. Den starka tillväxten i Japan och f. d. Västtyskland fortsätter.

Krisen i Mellersta Östern har påtagligt ökat osäkerheten i bedömningen av den internationella konjunkturutvecklingen. Den rådande situationen med högt oljepris dämpar tillväxten något. Skulle situationen i Mellersta Östern förändras kan detta givetvis påverka konjunkturutvecklingen radikalt.

Sysselsättningstillväxten i OECD-länderna, som ökade starkt med ca 2% per år under åren 1988 och 1989, minskar nu. För år 1990 ökar sysselsättningen med knappt 1%. De senaste årens nedgång i arbetslösheten upphör samtidigt och för år 1991 räknar de flesta prognoser med en viss ökning av arbetslösheten. För år 1990 bedöms arbetslösheten komma att ligga på ca 6% för OECD totalt och på i genomsnitt 8% för OECD-länderna i Europa.

Sveriges arbetslöshet är bland de lägsta inom OECD och har pressats tillbaka till samma nivå som i början på 1970-talet. Även ungdomsarbetslösheten har nedbringats till i stort sett samma nivå som i början av 1970-talet. Sverige uppvisar därmed en närmast unik utveckling och har nu ett betydligt bättre utgångsläge inför konjunkturavmattningen än andra länder i motsvarande situation.

Relativ arbetslöshet (%) i några OECD-länder

	1989	1990 prognos
USA	5,2	5,3
Japan	2,3	2,1
Västtyskland(fd)	5,6	5,2
Frankrike	9,4	8,9
Italien	10,9	9,9
Storbritannien	6,9	6,3
Danmark (1)	9,4	9,3
Norge	4,9	5,0
Finland	3,4	3,2
Sverige	1,4	1,5
OECD-Europa	8,6	8,0
OECD totalt	6,2	6,1

(1) Ej standardiserad

Källa: OECD

Konjunkturutvecklingen

Tecknen på att industrikonjunkturen i Sverige började vika visade sig tydligt i slutet av år 1989. Under år 1990 har tillväxttakten fortsatt att avta. Pris- och lönekostnadsutvecklingen har lett till en försvagning av den svenska exporten. Exporten påverkas också av den svagare tillväxten i viktiga handelsländer såsom USA, Storbritannien och övriga Norden. Samtidigt har investeringstillväxten avtagit väsentligt. Kapacitetsutnyttjandet som var rekordhögt första kvartalet 1990, har successivt minskat under året. Om räntenivån inte kan bringas ner kommer investeringsviljan att ytterligare dämpas. Mycket stor betydelse har härvid vad som händer under den närmaste tiden när det gäller lönebildningens utveckling.

Kapacitetsutnyttjande inom totala tillverkningsindustrin i procent

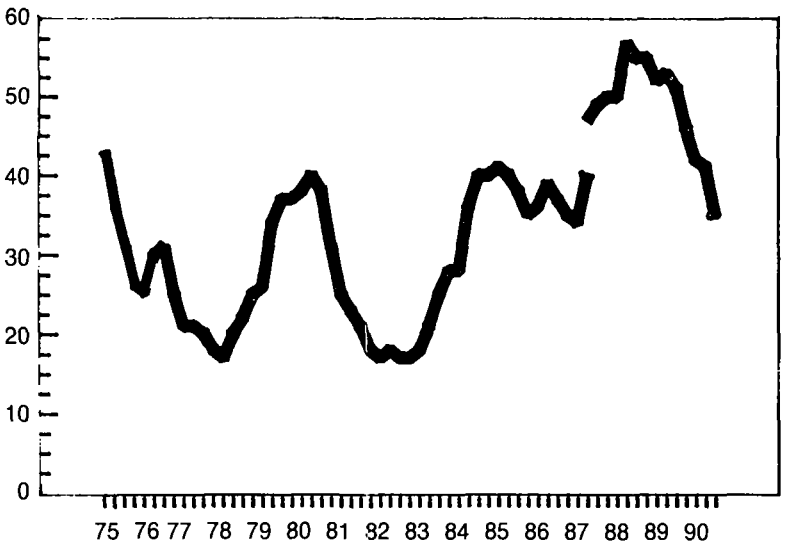

Källa: KI

Konjunkturavmattningen resulterade inte i någon ökning av arbetslösheten förrrän under senvåren 1990. Under hösten 1990 började arbetslösheten stiga mer påtagligt.

Länsarbetsnämndernas septemberprognoser pekar på en tydlig försvagning av arbetsmarknaden under åren 1990 och 1991. Visserligen pekar flertalet nämnder på att utgångsläget är gott. Arbetslösheten är låg och sysselsättningen hög, men samtidigt varnar nämnderna för att utvecklingen under år 1991 kommer att försämras.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) räknar i sin prognos med att arbetslösheten kan komma att stiga till över 3% mot slutet av år 1991 om inte ytterligare arbetsmarknadspolitiska åtgärder sätts in. Efterfrågan väntas ytterligare försvagas. Antalet varsel om uppsägningar accelererar och utmynnar i ökad arbetslöshet och förlorade arbetstillfällen. Arbetslöshetens sammansättning förväntas avvika från tidigare konjunkturavmattningar. Skillnaden består i att varsel nu genomförs även inom den offentliga sektorn. Många kvinnor med administrativa tjänster och kort skolutbildning väntas förlora sina arbeten. Arbetslösheten kommer även att slå mot många äldre arbetare och tjänstemän inom både offentlig och privat sektor. AMS varnar för att detta kommer att leda till en markant ökning av långtidsarbetslösheten.

Utvecklingen på arbetsmarknaden

Efterfrågan

Arbetsmarknaden, som har varit kraftigt överhettad under flera år, har under år 1990 kommit in i ett mer balanserat läge och tenderar nu att gå in i en fas med lägre efterfrågan.

Nyanmälda lediga platser med mer än 10 dagars varaktighet T. o. m. 3:e kv 1990
* brott p. g. a. nytt säsongrensningssystem

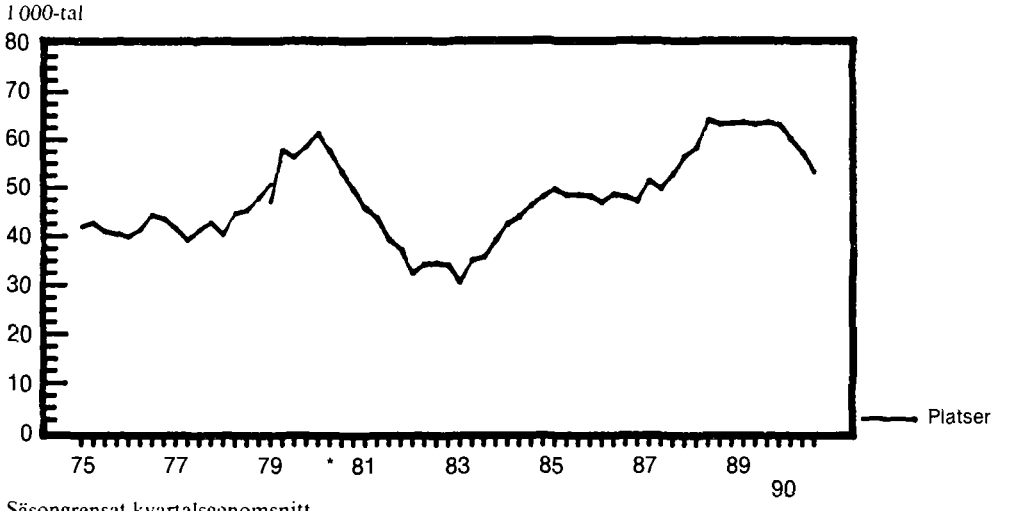

Säsongrensat kvartalsgenomsnitt
Kommentar: Nya säsongrensningskomponenter fr. o m. 1/1 -79

Arbetskraftsefterfrågan dämpades redan under fjärde kvartalet 1989. Efterfrågedämpningen har sedan accentuerats under år 1990. Första halvåret 1990 minskade antalet nyanmälda lediga platser till arbetsförmedlingarna med 9% eller 15 900 jämfört med samma tid föregående år. Tredje kvartalet 1990 minskade antalet nyanmälda lediga platser med 19% eller 10 100. Samtidigt skärptes kraven på erfarenhet och/eller utbildning för de lediga platserna. Minskningen av nyanmälda lediga platser inom tillverkningsindustrin var än mer markant. Tredje kvartalet 1990 minskade de nyanmälda lediga platserna inom industrin med 36%. Sammantaget bedöms antalet nyanmälda lediga platser under år 1990 uppgå till ca 655 000 vilket är 270 000 färre än under år 1989.

Inströmningen av nyanmälda lediga platser från industrin minskade redan under sommaren 1989. Inom den privata tjänstesektorn har nedgången pågått sedan årsskiftet 1989–1990. Under hösten 1990 minskade även efterfrågan inom den offentliga tjänstesektorn betydligt.

Även antalet kvarstående lediganmälda platser minskade kraftigt under år 1990. Detta visade sig också i en nedgång i vakanstiderna för platserna fr. o. m. andra kvartalet.

Konjunkturinstitutets (KI) mätningar visar att bristen på arbetskraft snabbt har dämpats med undantag för Stockholmsområdet. I september 1990 uppgav, enligt KI, 33% av industriföretagen att de hade brist på yrkesarbetare. Detta skall jämföras med juni 1990 och september 1989 då 47% resp. 62% av företagen angav brist på yrkesarbetare. Även bristen på tekniker har minskat märkbart. Under en stor del av 1980-talet har bristen på tekniker pendlat i intervallet 30–40%. I september 1990 angav 19% av industriföretagen att de hade brist på tekniker.

Andel industriföretag som anger brist på arbetskraft t. o. m. 3:e kv. 1990

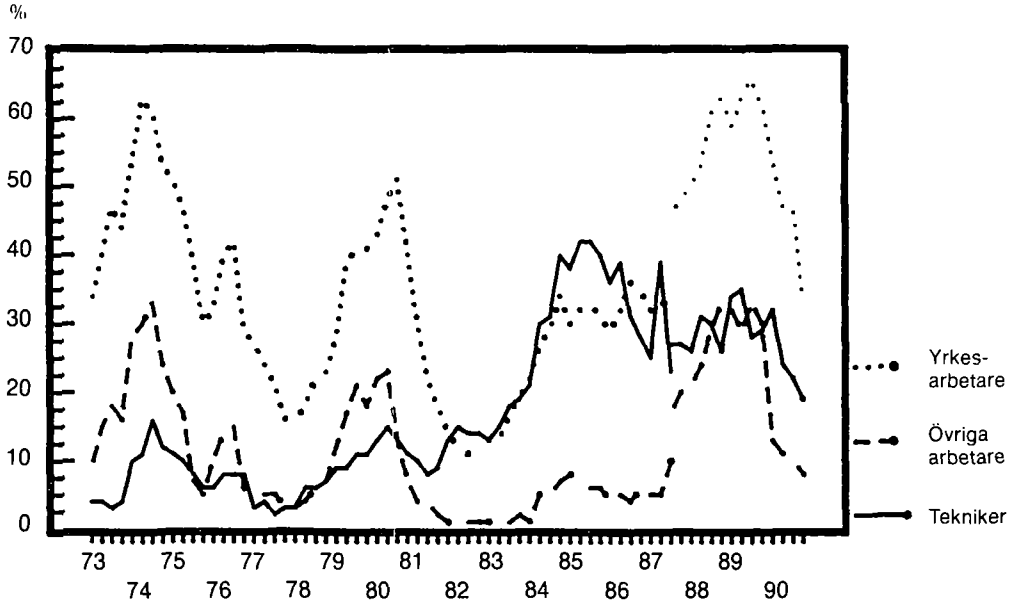

Källa: KI

Antalet varsel accelererade under år 1990. Första halvåret ökade varslen med 5800 personer jämfört med motsvarande period år 1989. Tredje kvartalet uppgick ökningen till 6000 personer. Merparten av varslen berörde industrin, men under hösten började även sektorer som offentliga och privata tjänster att beröras i större utsträckning. Antalet varsel under de tre första kvartalen 1990 låg i nivå med varslen under samma tid år 1986. Under oktober och november 1990 ökade varslen dramatiskt till över 7000 resp. 10000 personer per månad.

Arbetskraftsutbudet

Arbetskraftsutbudet har fortsatt att öka under hela år 1990, men ökningstakten har successivt avtagit. För helåret 1990 beräknas i medeltal ungefär 50000 fler personer ingå i arbetskraften. Knappt halva ökningen förklaras av ökat arbetskraftsdeltagande, medan återstoden är en följd av förändringar av befolkningen. Arbetskraftsdeltagandet har minskat något för ungdomar i åldern 16–24 år medan arbetskraftsdeltagandet för äldre har fortsatt att öka svagt. Arbetkraftsdeltagandet ökar något för såväl män som kvinnor.

Arbetskraftsutbudet mätt i antalet arbetade timmar har ökat starkt under hela 1980-talet. Timutbudet har fortsatt att öka under år 1990 men i avtagande takt. Ett viktigt undantag finns dock. Inom industrin har antalet arbetade timmar minskat under hela år 1990.

Sysselsättningen

Sysselsättningen, som ökat med nära 450000 personer sedan år 1983, upphörde att öka i säsongsrensade tal under våren 1990 och har därefter förblivit oförändrad. Totalt bedöms sysselsättningen trots detta öka med 43000 personer mellan åren 1989 och 1990. Hela ökningen utgörs av fast anställda som heltidsarbetar. Antalet deltidssysselsatta har fortsatt att minska. Samtidigt har antalet personer som uppger att de är undersysselsatta av arbetsmarknadsskäl ökat.

Inom industrin har sysselsättningen under hela år 1990 legat under 1989 års nivå. Totalt bedöms industrisysselsättningen minska med drygt 20000 personer mellan åren 1989 och 1990.

Däremot har sysselsättningen inom byggnadsverksamheten fortsatt att öka även under år 1990, om än i långsammare takt än under år 1989. Bostadsinvesteringarna är omfattande. Under året har dock industrins och övriga näringslivets byggnadsinvesteringar dämpats. En viss ökning av arbetslösheten bland byggnadsarbetare har noterats under hösten 1990. Byggnadsverksamheten bedöms komma att ytterligare minska under år 1991, vilket leder till en minskad sysselsättning inom branschen.

Den kraftiga expansionen inom den privata tjänstesektorn är nu i avtagande.

Kommunerna har haft ett stort rekryteringsbehov, men sysselsättningsökningen har tidigare hämmats av bristen på arbetskraft. Under hösten 1990 har möjligheten att rekrytera personal väsentligt förbättrats till följd

av minskad överhettning på arbetsmarknaden. Samtidigt dämpar kommunernas svaga ekonomi nu expansionen. En ökning av sysselsättningen har trots detta skett under året.

Sysselsatta personer i åldern 16–64 år (tusental)

	Nivå	Förändring från föregående år		
	1989	1988	1989	1990
Sysselsättning:				
Jord- o skogsbr.	159	-3	-8	-10
Industri	1 025	5	6	-22
Byggnadsverks.	290	3	9	23
Privata tjanster	1 681	42	52	25
Kommunal verksamh.	1 182	20	9	16
Statlig verksamh.	192	-7	-2	11
Totalt	4 466			

Arbetslösheten

Arbetslösheten låg under första halvåret 1990 på en mycket låg nivå. I genomsnitt var 1,3 % av arbetskraften arbetslös. Arbetskraftsbristen var ett påtagligt problem. Överhettningen på arbetsmarknaden bidrog samtidigt till den svenska ekonomins problem som visade sig i fallande produktivitet, explosiva löneökningar samt svårigheter för den utlandskonkurrerande sektorn att hävda sig såväl externt som internt.

Under andra halvåret 1990 har arbetslösheten ökat. För helåret 1990 beräknas i genomsnitt 68 000 personer eller 1,5 % av arbetskraften ha varit arbetslös. Detta innebär en uppgång med 7 000 personer jämfört med år 1989 då 61 000 personer eller 1,4 % av arbetskraften var arbetslös. Antalet långtidsarbetslösa fortsatte att minska under första halvåret 1990 men ökar sedan svagt igen under andra halvåret. Som årsgenomsnitt innebär detta en oförändrad långtidsarbetslöshet jämfört med år 1989. Prognosen pekar samtidigt mot att långtidsarbetslösheten stiger under våren 1991.

Nedgången i industrikonjunkturen i slutet av år 1989 gav inte något genomslag i den totala arbetslösheten förrän under senvåren 1990. Under hösten 1990 ledde den försvagade arbetsmarknadssituationen till att det blev svårare för de yngsta ungdomarna, invandrare och arbetshandikappade att få arbete.

Den regionala utvecklingen har under de senaste åren blivit mer balanserad. De regionla skillnaderna vad gäller sysselsättning och arbetslöshet är nu mindre än vid motsvarande konjunkturläge i början av 1980-talet.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna

För att möta det stora behovet av utbildad arbetskraft har arbetsmarknadsutbildningen legat på en hög nivå under de senaste åren. Genom detta har arbetslösa givits möjlighet till utbildning mot bristområdena på arbetsmarknaden. Flaskhalsar som ytterligare hade kunnat späda på inflationen har därmed begränsats och produktionsmöjligheterna har förbättrats.

Antalet personer i konjukturberoende sysselsättningsskapande åtgärder, som beredskapsarbete och ungdomslag/inskolningsplats har minskat kraftigt, från 1,7 % av arbetskraften när andelen var som högst år 1984 till

uppskattningsvis 0,3% år 1990, och ligger nu på en mycket låg nivå. Beredskapsarbetena har alltmer kommit att inriktas mot sökandegrupper som har svårt att få ett ordinarie arbete.

De särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för sökande med arbetshandikapp har fortsatt att växa i omfattning under de senaste åren. Vid utgången av budgetåret 1989/90 sysselsattes drygt 81 000 personer inom Samhall, i skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare (OSA) eller i anställning med lönebidrag. Andelen arbetshandikappade bland de inskrivna vid arbetsmarknadsinstituten (Ami) har ökat under den senare delen av 1980-talet och var 64% budgetåret 1989/90. Andelen arbetshandikappade deltagare i arbetsmarknadsutbildning var 22%. Samtidigt har allt fler arbetshandikappade kunnat beredas arbete utan stöd på den reguljära arbetsmarknaden. En omsvängning i möjligheterna att finna arbete utan stöd har dock ägt rum under budgetåret 1989/90.

Arbetslösheten och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna per år och kvartalsvis

		År	I	II	III	IV
Arbetslöshet, %	1988	1,6	1,8	1,5	1,7	1,4
	1989	1,4	1,5	1,2	1,4	1,3
	1990		1,4	1,2	1,6	
Arbetslöshet,	1988	72	81	65	78	63
1 000-tal	1989	61	68	54	63	61
	1990		65	52	76	
Arbetsmarknadsut-	1988	40	50	37	31	44
bildning, 1 000-tal	1989	37	46	33	29	39
	1990		42	35	30	
Beredskapsarbete,	1988	14	18	16	9	13
1 000-tal	1989	10	14	12	6	9
	1990		9	9	6	
Rekryteringsstöd,	1988	5	6	6	5	5
1 000-tal	1989	3	4	3	2	2
	1990		2	2	2	
Ungdomslag/inskoln.	1988	12	17	12	9	11
plats, 1 000-tal	1989	6	10	6	4	4
	1990		5	5	3	
Lönebidrag,	1988	44	44	45	45	45
1 000-tal	1989	45	44	45	45	45
	1990		45	45	44	
Samhall, 1 000-tal	1988	29	28	29	29	29
	1989	30	30	30	30	31
	1990		31	31	30	
OSA, 1 000-tal	1988	6	6	6	5	6
	1989	6	6	6	6	6
	1990		6	6	6	

Arbetsförmedlingens resultat

Arbetsmarknadsverket har under senare år successivt övergått från detaljstyrning till målstyrning av verksamheten. AMS centralt har bantats och såväl resurser som beslutsrätt har förts ner i organisationen till den lokala förmedlingsnivån. Detta bör på sikt resultera i ökad effektivitet i användningen av resurserna.

Denna omställning, men också det goda konjunkturläget under de senaste åren, har bidragit till att arbetsmarknadsverkets resultat har förbättrats. AMS har i en särskild rapport inför perioden 1991/92–1993/94 redovisat resultat och ambitioner för verksamheten. Senare delen av 1980-talet har

utmärkts av en allt större efterfrågan på arbetskraft. Enligt konjunkturinstitutets mätningar har antalet företag som uppger arbetskraftsbrist som den största restriktionen för en ökad produktion legat på mycket höga tal.

Av AMS rapport framgår att vakanstiderna för lediga platser endast ökat svagt under de senaste åren. Detta måste ses som ett mycket gott resultat med hänsyn till den stora arbetskraftsbrist som företagen redovisat och de höga krav som ställs på utbildning och/eller erfarenhet för de lediga platserna.

Samtidigt har arbetslöshetstiderna för de sökande vid arbetsförmedlingen sänkts under perioden i snabbare takt än medelarbetslöshetstiden enligt arbetskraftsundersökningarna. Detta kan vara ett tecken på att personer som söker arbete via förmedlingen snabbare kommer i arbete än de som söker via andra kanaler.

Väntetiderna före placering vid Ami eller arbetsmarknadsutbildning har sänkts mellan åren 1988 och 1989. Väntetiderna före Ami har sedan ökat igen. AMS pekar dock på de allt större Ami-insatser som vidtas för arbetssökande vid arbetsförmedlingen utan att formell inskrivning vid Ami görs.

Andelen av samtliga sökande som har lämnat arbetsförmedlingen eller avslutat en arbetsmarknadspolitisk åtgärd och som fått arbete har ökat under perioden. Budgetåret 1988/89 uppgick andelen till 70%, vilket var en förbättring med åtta procentenheter jämfört med budgetåret 1985/86. Viss fluktuation förekommer mellan åren. Resultaten visar dock att det är allt fler som lämnar arbetsförmedlingen med en positiv lösning av sin arbetsmarknadssituation.

Antalet arbetshandikappade som fått arbete har ökat under en följd av år och i en något snabbare takt än för samtliga, vilket tyder på att denna grupp har prioriterats. Under budgetåret 1989/90 har denna positiva utveckling stannat upp och arbetsplaceringarna tenderar nu att minska.

Prioriteringen av flyktingar och andra invandrare har blivit mer tydlig först under de senaste två budgetåren trots de särskilda förmedlingsinsatser som redan tidigare avsatts för denna grupp. Målet för budgetåret 1989/90, att 6000 fler flyktingar och invandrare skulle få arbete eller utbildning genom arbetsförmedlingen, uppnåddes till hälften.

Antalet långtidsarbetslösa har minskat markant, från över 40000 personer budgetåret 1985/86 till 10300 budgetåret 1989/90, vilket är ett mycket gott resultat.

Under perioden 1985 till 1988 minskade andelen av de arbetslösa som vände sig till förmedlingen för att få hjälp från 81% till 70%. Andelen ombytessökande minskade från 34% till 27%. Detta förklaras delvis av att andelarna alltid minskar i en konjunkturuppgång. Men det är också ett resultat av att arbetsförmedlingen inte i tillräckligt stor utsträckning lyckats dra till sig arbetssökande och lediga platser i den tillväxande tjänstesektorn. Detta trots den omfattande marknadsföringen genom Jobb-Expo, tekniker- och ekonomförmedlingar, marknadsföring vid mässor m. m.

En allvarlig synpunkt som AMS för fram i treårsrapporten är att företagen är positiva till arbetsförmedlingens kringservice men negativt inställda till arbetsförmedlingens urval av arbetssökande. AMS redovisar också en undersökning som gjorts bland arbetssökande som visar att ca hälften av

de arbetssökande ansåg att arbetsförmedlingens service var bra eller mycket bra. En femtedel ansåg att serviceen var dålig.

Den kvalitativa sidan av förmedlingsverksamheten måste därför fortsätta att utvecklas. Branschinriktningen av förmedlingen och de vidgade företagskontakterna är ett steg på vägen. Den intensifierade platsförmedlingsverksamheten är ett annat steg.

Arbetsmarknadspolitiken våren 1991, budgetåret 1991/92 samt inför treårsperioden 1991/92—1993/94

Förutsättningar för arbetsmarknadspolitiken

För att välfärd och den fulla sysselsättningen skall kunna värnas på ett bestående sätt, måste den svenska ekonomins pris- och lönekostnadsutveckling brytas. De långsiktiga strukturella problemen i ekonomin måste angripas. Produktivitetstillväxten måste stimuleras, sparandet öka och tillväxten i de offentliga utgifterna dämpas.

Lönebildningen är avgörande för möjligheterna att begränsa inflationen. Lönebildningen måste anpassas till den rådande produktivitetsutvecklingen. Ett stabiliseringsavtal måste snabbt komma till stånd.

Ansvaret för att avtal sluts, liksom deras innehåll och konsekvenser, vilar på arbetsmarknadens parter.

Regeringen kan inte i nuvarande ekonomiska läge motverka en uppgång i arbetslösheten med en generell efterfrågepolitik.

Chefen för finansdepartementet har tidigare i dag redogjort för regeringens syn på det ekonomiska läget. Då klargjordes bl. a. de restriktioner som finns för det ekonomisk-politiska agerandet, samt de krav som ställs på den ekonomiska politiken de närmaste åren.

Målet för arbetsmarknadspolitiken ligger fast. Varje person som blir arbetslös skall ha möjlighet att snabbt komma in i eller tillbaka till arbetslivet. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna skall vara inriktade på individerna. Orsakerna till arbetslösheten skall i första hand angripas. Arbete åt alla skall även framgent vara arbetsmarknadspolitikens främsta rättesnöre.

Som finansministern framhållit är bedömningen av utvecklingen redan under det närmaste året mycket osäker. Möjligheterna att vända den inhemska kostnadsutvecklingen vilar på vissa bestämda förutsättningar, vilka regeringen utan direkta inkomstpolitiska ingripanden, inte kan påverka.

Den internationella ekonomiska utvecklingen, men även det internationella politiska skeendet, påverkar i hög grad den svenska arbetsmarknaden. Världsekonomins känslighet och den korta tidsrymden mellan uppgång och nedgång har under år 1990 tydligt illustrerats av händelseutvecklingen i Mellersta Östern, av börsfallet och av svängningarna på de finansiella marknaderna. Den fortsatta instabiliteten, och de negativa reala konsekvenserna av denna, ger anledning till oro. Den skärper kraven på den ekonomiska politiken och på arbetsmarknadspolitiken.

Med anledning härav avser jag, innan jag behandlar mer konkreta budgetmässiga frågeställningar, att redovisa några av mina överväganden rörande arbetsmarknadspolitikens förutsättningar och möjligheter.

90-talets uppgifter

För att lösa 90-talets stora uppgifter, som

- att värna sysselsättningen och att främja det goda arbetet,
- att hävda välfärden och ge förutsättningar för en väl fungerande offentlig sektor,
- att hushålla med natur och resurser för en god miljö,
- och att delta i byggandet av det nya Europa, ett Europa med en stark social dimension,

krävs en stark ekonomi och betydande resurser. Det ställer krav på politikens alla områden, finans-, arbetsmarknads-, valuta-, utbildnings-, regional-, industri- och socialpolitik etc., och på att alla dessa olika delar samverkar. Samtidigt gäller det att ta fram det bästa i arbetslivet, att skapa gemenskap och att ersätta dåliga arbetsmiljöer med nya och bättre – att ge alla tillgång till det goda arbetet. Ekonomiska och mänskliga behov flätas därmed samman. Först när varje individ ges möjlighet, att utifrån sina förutsättningar, helt utnyttja sin förmåga och ge sitt fulla bidrag, utnyttjas också samhällets potentiella resurser fullt ut.

En unik arbetsmarknadspolitik

Sverige har under flera decennier bedrivit en till inriktning och omfattning unik och framgångsrik arbetsmarknadspolitik. Inte minst har det varit uppenbart de senaste femton åren, när omvärlden i stället valt att ensidigt prioritera inflationsbekämpningen framför arbetslösheten. Inflationstakten drevs också ner i många länder, men först när arbetslösheten under flera år nått tvåsiffriga nivåer och ungdomsarbetslösheten pendlade mellan 20 och 40%. Långtidsarbetslösheten blev i flera länder mycket hög sett från ett svenskt perspektiv.

Det har i de flesta fall också visat sig svårt att radikalt pressa ner arbetslösheten trots minskad inflation och viss förnyad tillväxt. Efter efterkrigstidens längsta högkonjunktur redovisades i EG-länderna under år 1989 en arbetslöshet på 9% – mer än sex gånger över Sveriges nivå.

Sverige har valt en annan väg. Skillnaden är inte att det här satsas större resurser på arbetsmarknadspolitik än i många andra länder. Sverige återfinns i mellanskiktet i OECD-området. Skillnaden är att resurserna satsas på aktiva åtgärder för att rusta arbetskraften och för att underlätta arbetsmarknadens funktionsförmåga och inte på passiva och passiviserande inkomststöd som kontantersättning och förtidspension i den omfattning som sker i många europeiska länder.

Den kritiska forskningen

En politik för full sysselsättning anses av vissa professionella ekonomer och forskare leda till att inflationsbekämpning och valutapolitik förlorar i trovärdighet. Förväntningar om kommande devalveringar avspeglar sig i höga inflationsförväntningar. Dessa underblåser löne- och kostnadsutvecklingen.

Svenska forskare har också utifrån ekonometriska beräkningar över de arbetsmarknadspolitiska insatserna på aggregerad nivå varnat för arbetsmarknadspolitikens skadeverkningar på ekonomin. Om ökad arbetslöshet möts med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, försvåras lönebildning och real löneanpassning. Man har också pekat på att sökbenägenheten hos personer i åtgärder ofta är lägre än bland de arbetslösa.

Resonemanget har enligt min mening svagheter och är förenat med stora risker. Förklaringen finns ytterst i det faktum att arbetslöshet inte är en ekonomisk variabel – en aggregerad matematisk storhet – bland andra. Siffrorna över arbetslöshet representerar människor. Människor som snabbt bryts ner av passivitet – av att inte vara eftersökta.

Erfarenheten från Europa visar att arbetslöshetstal runt 10% inte förhindrar flaskhalsar i ekonomin när de arbetslösa har förlorat sin arbetskapacitet och motivation och i realiteten står utanför arbetsmarknaden. Resultaten manar inte till efterföljd.

Alternativet

Alternativet – att lämna de flesta av dessa människor åt sitt öde, med ett kontantstöd för livsuppehället – hade sannolikt inte reducerat flaskhalsproblemen och dämpat löneglidningen i avgörande utsträckning. I realiteten har de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i de allra flesta fall, och de kraftfulla utbildningsinsatserna i synnerhet, mildrat obalanserna på arbetsmarknaden.

Åtgärderna är alternativ till långa arbetslöshetsperioder med kontantstöd. De förhindrar också att de arbetslösa stämplas som sämre arbetskraft, att de faller in i apati och på sikt ställs utanför arbetsmarknaden. Arbetslöshetsforskning ute i Europa, och samstämmiga utsagor från svenska förmedlare, demonstrerar långtidsarbetslöshetens demoraliserande effekt på individerna. Redan efter förhållandevis få månader reducerar de sina sökaktiviteter för att slutligen helt upphöra att söka arbete. Det är ingen nyhet.

De som hävdar att en stark begränsning av åtgärdsinsatserna vid en lågkonjunktur, och en dramatisk ökning av arbetslösheten till europeiska nivåer, skulle medföra att balansproblemen *automatiskt* skulle skingras är enligt min mening inne på fel väg. Ett sådant synsätt vittnar om bristande förståelse för de mänskliga och sociala aspekter som finns inbyggda i begreppet arbete åt alla. Det finns, som jag påpekat, också en *inlåsning i arbetslöshet*, en tillvänjning till passivitet och bidragstänkande, en förlust av självrespekt och framtidstro.

En politik som försöker tvinga fram anpassning genom utbredd arbetslöshet är inte bara socialt orättfärdig utan sannolikt också ineffektiv.

Den kritiska forskningen skall emellertid inte förringas och resultaten förkastas. De är argument i det åsiktsutbyte som alltid förts med forskningen, och som under decennier påverkat och format den moderna arbetsmarknadspolitiken.

Det ligger ett stort värde i att ytterligare studier görs för att pröva resultaten, att alternativa uppläggningar och metoder testas och att forskarsamhället fördjupar och breddar sitt intresse för arbetsmarknadspolitiska frågeställningar. I 1990 års proposition om forskning förstärktes medlen för sådan forskning som stärker och utvecklar den kunskapsbas som en framåtsyftande arbetsmarknadspolitik behöver.

Enligt min mening rubbar dock den aktuella forskningen inte grundvalarna för den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Den pekar emellertid på beroendeförhållandet mellan olika ekonomiska variabler och på såväl styrkan i som svagheterna med hur olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder utformas. Den ger ett stöd för många av de förändringar som genomförts under 1980-talet och som jag har för avsikt att arbeta vidare med.

Fokuseringen på utbudsinriktade åtgärder för att ställa kvalificerad arbetskraft till förfogande, inriktningen på marknaden, kundorienteringen och effektiviseringsarbetet, är tydliga exempel på sådana förändringar, som också bör fortsätta. Vidare handlar det nu om är att modifiera själva åtgärderna.

Som ett första steg har redan jobb-sökar-aktiviteter som speciellt riktar sig till personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder införts. Det är viktigt att den typen av insatser vidareutvecklas.

För det andra bör åtgärder som riskerar att låsa in arbetskraften i möjligaste mån undvikas även om behovet av åtgärder är stort. Rörlighetsfrämjande insatser och en effektiv förmedling är exempel på åtgärder som verkar i en annan riktning.

För det tredje måste kraftansträngningar göras för att motverka att långtidsarbetslöshet uppkommer.

De sociala och de ekonomiska motiven sammanfaller och på dessa punkter innebär forskningsresultaten en uppmaning till hela arbetsmarknadsadministrationen att engagerat fortsätta sitt arbete. Produktivitet och resultat står inte i strid med omsorg om och hjälp till de sökande. De mest hjälpbehövande har den främsta rätten att ställa krav på resultat. Arbetsmarknadsverkets styrelse, ledning och varje enskild medarbetare har här ett stort ansvar.

Full sysselsättning

Målet om full sysselsättning kan i realiteten inte anges i form av en bestämd sysselsättnings- eller arbetslöshetsnivå hos befolkningen. Full sysselsättning – arbete åt alla – förutsätter en sund ekonomisk utveckling och är dessutom beroende av samhällets utveckling i stort. Exempelvis har den grundläggande förändringen av synen på könsroller i arbetsliv och hemarbete, och reformerna inom familjepolitiken varit avgörande för

kvinnors och mäns möjligheter att kombinera förvärvsarbete med ansvar för familj och barn.

Det avgörande är att de människor som vill ha arbete också skall ha en reell möjlighet att ta arbete. Den fulla sysselsättningen uppnås således inte en gång för alla och konjunkturella förändringar sker ständigt. Den kan heller inte göras oberoende av strukturen på arbetsefterfrågan eller arbetets organisation. Målet full sysselsättning kan nås endast om de arbetssökande ges möjlighet, och är beredda, att ta de arbeten som står till förfogande, och om arbetsgivarna är villiga att anpassa sin efterfrågan till människornas förutsättningar.

Arbetsmarknadspolitik i sig kan inte ensamt garantera full sysselsättning. Inte ens en perfekt fungerande arbetsmarknad eller massiva åtgärder leder i ett längre perspektiv till full sysselsättning om inte tillväxten i ekonomin kan hållas tillräckligt hög. Det finns i praktiken en gräns för hur stor arbetslöshet som med rimliga samhällsekonomiska kostnader kan absorberas med selektiva åtgärder.

Stora permanenta åtgärdsvolymer medför påfrestningar på organisation och administration. De försvårar möjligheterna till flexibilitet och selektivitet. I sitt remissyttrande över sysselsättningsutredningen framhöll AMS bl.a. att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna under konjunkturdämpningen åren 1976–1978 fick alltför stora stabiliseringspolitiska uppgifter. Den snabba och kraftiga volymökningen som åstadkoms uppnåddes delvis på bekostnad av effektivitet och träffsäkerhet i insatserna.

Mina företrädare har i tidigare propositioner också erinrat om detta och påpekat att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, vid mycket stora volymer, kännetecknas av avtagande gränsavkastning. Åtgärderna blir således vid en viss nivå samhällsekonomiskt allt mindre framgångsrika.

Kraven på arbetsmarknadspolitiken

Förändringar av de grundläggande förutsättningarna för den ekonomiska politiken gör att arbetsmarknadspolitikens inriktning måste jämkas i förhållande till dessa. Enbart arbetsmarknadspolitik är inte tillräckligt för att lösa inflations- och tillväxtproblem i ekonomin, men den är ett bidrag till lösningen.

Den tyngdpunktsförskjutning i användningen av de arbetsmarknadspolitiska medlen, som kom till stånd under 1980-talet, måste ytterligare accentueras för att frigöra expansions- och förnyelsekraften i ekonomin. Instrumenten bör därför systematiskt utformas och utnyttjas så att de motverkar inflationstryck i anpassningsprocessen.

Flaskhalsar och trögheter skall även fortsättningsvis attackeras genom i första hand utbudsinriktade insatser. De måste komma till stånd inom ramen för den begränsning av tillväxten av den offentliga sektorn, som är en förutsättning för att resursförbrukningen inte skall överstiga tillgången.

Under mer än två decennier har vid utgången av varje lågkonjunktur de arbetsmarknadspolitiska insatserna legat på en högre nivå än vid motsvarande fas under föregående konjunkturcykel. Kostnaderna har visat samma utveckling. Det förhållandet skall enligt min uppfattning inte tolkas

som att åtgärderna har blivit sämre. Det är snarare så att uppgifterna har blivit så mycket svårare. Omvärldens allt snabbare förskjutningar i marknadsförutsättningarna, det faktum att nästan hela den arbetsföra befolkningen redan befinner sig på arbetsmarknaden, den inhemska lönekostnadsspiralen och andra nationellt betingade faktorer har alla bidragit till att skärpa de ekonomiska problemen.

Tre parter

Utvecklingen visar enligt min mening, att det inte är möjligt att påverka arbetslösheten och att förbättra arbetsmarknadens anpassningsförmåga *enbart* genom kvantitativt allt större insatser av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Om insatserna skall få avsedd effekt måste också arbetssökande och arbetsgivare fås att mer aktivt delta i anpassningsprocessen på arbetsmarknaden.

Det är tre parter som har att svara för anpassningen; staten, arbetsgivarna och de arbetssökande. Staten har fått ta på sig allt större del av ansvaret och har kompenserat en avtagande anpassningsförmåga hos arbetsgivare och arbetstagare. Lönebildningen är ett tydligt exempel.

Om den nuvarande utvecklingen mot i lågkonjunktur ständigt allt större arbetsmarknadspolitiska utgifter skall kunna brytas, och full sysselsättning kunna upprätthållas, måste parternas del av ansvaret för ekonomin och för arbetsmarknadens funktion och utveckling återställas. Lönebildningen måste reformeras.

Slutsatser

Den snabba inflationen underminerar landets ekonomi. Den skapar stora orättvisor och en orättmätig omfördelning av förmögenheter. Den innebär allvarliga hinder för vår export och den gör det lättare för utländska företag att konkurrera ut svenska. Den leder till att arbetstillfällen försvinner eller omfördelas från Sverige till utlandet. Tillväxten blir svag.

I klartext innebär detta långtgående restriktioner för lönebildningen, för näringslivets prissättning, för statens utgiftsprogram, för kommunernas och landstingens åtaganden. Kampen mot inflationen innebär inte att regeringen sätter sysselsättningen i andra hand. Möjligheterna att på ett verksamt sätt kunna bekämpa en stigande arbetslöshet förutsätter emellertid att kostnadsutvecklingen bryts och att finanspolitiken stärks.

Endast en konkurrenskraftig ekonomi i tillväxt kan generera de resurser och den uthållighet som krävs för att möta en växande arbetslöshet. Ett stabiliseringsavtal och sänkt inflation är förutsättningar, som underlättar andra nödvändiga ekonomisk- och arbetsmarknadspolitiska insatser för att trygga arbete och välfärd, och för att motverka hot om utbredd arbetslöshet och därmed tilltagande långtidsarbetslöshet och utslagning.

Den förnyelse av arbetsmarknadspolitiken och dess organisation och administration, som skett under 1980-talet, har väsentligt ökat arbetsmarknadsmyndigheternas möjligheter att i ett avmattningsskede möta växande problem, och att hävda arbetslinjen. Arbetsmarknadspolitiken

skall utformas så att den bidrar till inflationsbekämpningen. Därför skall insatser som leder till aktivt arbetssökande, yrkesmässig och geografisk rörlighet samt ökad kompetens ges förtur.

Arbetsmarknadspolitiska insatser våren 1991

Arbetslösheten ökade under senare hälften av år 1990, från 1,5% i juli till 1,9% i november. Antalet varsel om uppsägningar och permitteringar ökade också under samma tid. I juli omfattade varslen 4000 personer. I november var motsvarande siffra 10000 personer. Allt fler prognoser förutspår att arbetslösheten kommer att stiga ytterligare under år 1991.

Mot denna bakgrund måste beredskapen höjas hos arbetsmarknadsmyndigheterna för att de under våren 1991 skall vara rustade för att möta ökade krav på arbetsmarknadspolitiska insatser. De befintliga resurserna måste ses över och inriktas på insatser som ger största möjliga effekt. Arbetsmarknadsverket disponerar betydande resurser och genom ett effektivare utnyttjande bör det vara möjligt att klara de problem som för närvarande kan förutses på arbetsmarknaden under det kommande halvåret med i stort sett oförändrade resurser.

I syfte att underlätta denna inriktning av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kommer jag senare i dag att föreslå regeringen dels att AMS skall få disponera de medel för sysselsättningsskapande åtgärder som för närvarande inte får utnyttjas utan beslut av regeringen, dels vissa omfördelningar av befintliga medel.

De medel som omfattas av mina förslag bör i första hand användas för utbudsstimulerande åtgärder, dvs. för utbildningsinsatser men också för att kraftigt öka verksamheten med s. k. jobb-sökar-aktiviteter. Jag räknar med att det skall vara möjligt att öka antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning med i genomsnitt ca 15000 per månad under den kommande våren. Dessutom bör ytterligare ca 4000 personer per månad kunna få utbildning i företag. Jobb-sökar-aktiviteterna bör snabbt byggas ut för att under våren kunna omfatta ca 3500 personer per månad.

Denna inriktning av åtgärderna bör fortsätta under nästa budgetår. Jag kommer därför att i mina förslag för budgetåret 1991/92 beräkna medel för att klara den ökade omfattningen av utbildning m. m. samt föreslå en finansiering. Utvecklingen på arbetsmarknaden under det kommande budgetåret är för närvarande svår att bedöma med hänsyn bl. a. till att avtalsrörelsen för år 1991 inte är slutförd och till utvecklingen i Mellersta Östern. Det kan därför komma att finnas anledning att under våren 1991 ompröva omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för nästa budgetår.

Jag vill här betona att i linje med inriktningen av arbetsmarknadspolitiken måste, oavsett omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, utbudsstimulerande åtgärder prioriteras. Sysselsättningsskapande åtgärder såsom beredskapsarbeten bör användas restriktivt.

Arbetsmarknadspolitiken måste inriktas mot att maximalt utnyttja den öppna arbetsmarknadens möjligheter och fortsätta den utbudsinriktade politiken. Förmedlingsinsatser och jobb-sökar-aktiviteter skall prioriteras liksom arbetsmarknadsutbildning. Kontantstöd skall utnyttjas som sista utväg när inga andra åtgärder står till buds.

Varje år börjar närmare en miljon människor, eller var femte person i arbetskraften, ett nytt arbete. Under år 1989 anmäldes 790000 lediga platser till arbetsförmedlingen. Ett så kraftigt lågkonjunkturår som 1981 anmäldes nästan en halv miljon lediga platser till arbetsförmedlingen. Detta visar på arbetsförmedlingens stora möjligheter också i ett försvagat arbetsmarknadsläge.

Genom att underlätta arbetsmarknadens funktionssätt kan stora samhällsekonomiska vinster göras. Företagens produktionsvilja utnyttjas och människors önskan att arbeta tas tillvara. Bortfallet av produktion minimeras genom att söktiderna kortas. Speciellt angeläget är detta i en lågkonjunktur då efterfrågan på arbetskraft är för låg i relation till de arbetssökandes önskan om arbete.

Arbetsmarknadspolitikens viktigaste instrument för att underlätta arbetsmarknadens funktionssätt är platsförmedlingen. Det platsinriktade arbetssättet och den ökade satsningen på jobb-sökar-aktiviteter bör leda till en ökad effektivitet i arbetet. Jobb-sökar-aktiviteterna innebär att varje arbetssökande aktivt deltar i att söka arbete på heltid. Verksamheten ger ofta till resultat att platser som inte har kommit till förmedlingens kännedom kan tillsättas med sökande från förmedlingen. Arbetsförmedlingen får genom denna aktiverande verksamhet tillgång till en större andel av de lediga platserna.

Att utnyttja de lediga platserna och snabbt tillsätta dem innebär inte bara att vakanstiderna sänks utan också att arbetslöshetstiderna kortas. En rätt prioritering av de sökande leder därmed till att långtidsarbetslösheten kan begränsas.

Arbetsmarknadsverket skall medverka till att grupper med svag ställning på arbetsmarknaden tillförsäkras möjlighet att delta aktivt i arbetslivet och att arbetet anpassas efter deras särskilda behov och förutsättningar. Mer omfattande stödinsatser från arbetsförmedlingens sida måste därmed prioriteras hårt till sökande med störst behov. Särskild uppmärksamhet måste ägnas ungdomar som saknar gymnasiekompetens, invandrare och arbetshandikappade för att förebygga långa arbetslöshetstider och förhindra utslagning.

Jag kommer senare att föreslå radikala förenklingar i anslagsstrukturen och därmed ökad flexibilitet i medelsutnyttjandet så att insatserna bättre kan anpassas till den enskilde. Den lokala förmedlingen skall kunna utnyttja resurserna med hänsyn till de särskilda behoven på den lokala arbetsmarknaden. Genom effektiva förhandlingar kan förmedlingen också få ut fler personer i åtgärder till en lägre kostnad. Möjligheten att kombinera olika åtgärder för att få bättre effekt ökar samtidigt när pengar tas ur samma anslag. Denna ökade frihet för arbetsförmedlingen leder samtidigt

till ökade krav på uppföljning och utvärdering av verksamheten och att resultatkraven skärps.

För det kommande budgetåret skall följande riktlinjer gälla:

Arbete åt alla – arbetslinjen

- Platsförmedling skall prioriteras. Det är en förutsättning för att alla som vill arbeta också skall få möjlighet till det.
- Arbetslinjen innebär att aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder, såsom arbetsmarknadsutbildning och rörlighetsstimulanser skall tillgripas före sysselsättningsskapande åtgärder. Kontantstöd skall tillgripas i sista hand.
- Arbetslinjen innebär också att insatser skall göras för att personer med sjukbidrag/förtidspension skall få möjlighet att återgå i arbete.

Effektiv arbetsmarknad

- Varje lediganmäld plats är en möjlighet att tillgodose en arbetsgivares behov av arbetskraft *och* att förkorta arbetslöshetstiden för sökande. Ett effektivt arbete med de lediga platserna skall ge till resultat att vakanstiderna minskar och att ökningen av arbetslöshetstiden för samtliga sökande kan begränsas.
- För att förhindra utslagningen från arbetsmarknaden är det angeläget att en högre andel av dem som lämnar förmedlingen gör detta på grund av att de har fått ett arbete. Detta kan ses som ett effektivitetsmått på förmedlingens arbete. Men det måste också ställas kvalitetskrav på verksamheten. Andelen arbetsplacerade som återkommer till förmedlingen måste begränsas.

Utsatta grupper

- Ansträngningarna för att få flyktingar och andra invandrare i arbete måste fortsätta med minst oförminskad insats. Målet bör vara att arbetslöshetstiderna inte ökar i snabbare takt än för andra sökandegrupper.
- Antalet arbetshandikappade som lämnar arbetsförmedling och arbetsmarknadsinstitut och som placeras i arbete och utbildning får inte minska jämfört med innevarande budgetår.
- Införandet av ett nytt flexibelt lönebidrag för arbetshandikappade skall leda till att fler kan få arbete med hjälp av bidraget.
- Rekryteringen av arbetshandikappade till Samhall skall till betydande del avse sökande med grava handikapp eller flerhandikapp. Antalet anställda hos Samhall som går till arbete på den reguljära arbetsmarknaden skall vara av minst samma omfattning som under innevarande budgetår.
- Uppmärksamhet måste ges åt ungdomarna så att det försvagade arbetsmarknadsläget inte leder till att ungdomsarbetslösheten drastiskt ökar. Åtgärder i form av jobb-sökar-aktiviteter och inskolningsplatser är bra hjälpmedel. Även för ungdomar över 20 år bör intensifierad arbetsförmedling vara en första åtgärd.

- De särskilda insatserna för unga handikappade skall vara av minst samma omfattning som under innevarande budgetår.
- Långtidsarbetslösheten måste begränsas. För att klara detta ställs stora krav på förmedlarnas kompetens att tidigt bedöma arbetssökandes behov av service och att prioritera utsatta sökande. En väl utbyggd samverkan med andra myndigheter som försäkringskassan och socialtjänsten är nödvändig för att tidigt kunna erbjuda rätt stöd åt arbetssökande med särskilda svårigheter.

Effektivt resursutnyttjande

- Arbetsmarknadsverket skall eftersträva ett bättre resursutnyttjande så att de totala kostnaderna per arbetsplacerad sökande kan sänkas. Ett utvecklingsarbete av resultatmått med denna inriktning pågår mellan arbetsmarknadsverket och arbetsmarknadsdepartementet.
- AMS skall upprätta en utvärderingsplan för budgetåret 1991/92. Resultaten av dessa och tidigare utvärderingar och de slutsatser för det kommande arbetet som kan dras av dessa skall skyndsamt föras ut i hela organisationen. Erfarenheterna kan därmed tas till vara och höja effektiviteten i hela organisationens framtida arbete.

Jämställdhet

- Insatserna för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden skall intensifieras.

Sektorer av arbetsmarknaden

- Även i ett försämrat konjunkturläge kommer det att finnas brist på arbetskraft inom vissa områden. Det är angeläget att särskilt tillgodose det arbetskraftsbehov som finns inom industrin och vården. Utbildningsinsatserna måste riktas mot yrkesområden med brist så att onödiga flaskhalsar kan motverkas och produktionsmöjligheterna säkras.

Arbetsmarknadspolitiska insatser

En effektiv *arbetsförmedling* är det första instrumentet för att motverka arbetslöshet. För att ytterligare utveckla förmedlingsverksamheten och aktivera enskilda sökande har arbetsförmedlingen för innevarande budgetår fått en engångsförstärkning av resurserna för att kunna bygga ut jobbsökar-aktiviteter i form av s. k. jobb-klubbar över hela landet. Verksamheten har funnits i mer begränsad omfattning i flera år.

Den kraftiga tillströmningen av nya arbetssökande under hösten 1990 och den fortsatta tillströmningen vi kan förutse för våren 1991 ställer mycket stora krav på arbetsförmedlingen. För att kunna möta de ökande behoven av service kommer jag att föreslå en kraftfull förstärkning av jobb-sökar-aktiviteterna. Erfarenheterna visar att detta är en mycket effektiv insats för att korta arbetssökandetiderna och få kunskap om lediga arbeten. Jag vill samtidigt betona att denna verksamhet är en naturlig del

av arbetsförmedlingens verksamhet som på sikt bör finansieras inom ramen för det ordinarie förvaltningsanslaget.

Strukturomvandlingen i samhället kommer att leda till ökade krav på den enskilde att vidga sitt arbetssökande till närliggande eller nya yrkesområden. Kraven på geografisk rörlighet ökar. För att möjliggöra en bättre service för yrkesobestämda sökande måste vägledningsverksamheten ges möjlighet att vidareutvecklas. Den påbörjade utbyggnaden av ADB-stöd för vägledningsverksamheten kommer därför att fortsätta. Finansieringen sker genom att en del av det rationaliseringskrav på 1,5% för vardera av budgetåren 1991/92 och 1992/93 som gäller för arbetsmarknadsverket återläggs för anskaffning av vägledarterminaler.

Kravet på arbetsförmedlingen kommer att öka kraftigt under det kommande budgetåret. Resurserna för *arbetsmarknadsutbildningen* har under de senaste åren bibehållits på en hög nivå för att möta behovet av utbildad arbetskraft. Nivån har beräknats för 86 000 deltagare i upphandlad utbildning, varav en mindre del företagsutbildning, och 25 000 deltagare i utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet. Detta motsvarar totalt ca 38 000 deltagare per månad. Jag anser nu att dessa insatser måste förstärkas ytterligare. Personer med bristfällig utbildning som blir arbetslösa till följd av den svagare efterfrågan på arbetskraft måste ges tillfälle att förstärka sin kompetens för att stå bättre rustade när efterfrågan ökar igen. Även kompetenshöjande insatser för personer som riskerar permittering eller uppsägning är angelägna för att stärka den enskildes förutsättningar att möta de ökande kraven på arbetsmarknaden. Jag kommer därför att föreslå en resursförstärkning av arbetsmarknadsutbildningen. Ytterligare 15 000 personer per månad skall kunna erbjudas arbetsmarknadsutbildning vid upphandlade kurser eller inom det reguljära utbildningsväsendet och ytterligare 4 000 personer per månad skall ges möjlighet till företagsutbildning.

Även i ett läge med minskad efterfrågan på arbetskraft finns det flaskhalsproblem i form av brist på kompetent arbetskraft inom vissa områden. För att motverka denna brist kommer jag vidare att föreslå att expansiva företag skall kunna beviljas företagsutbildning vid nyanställning. En sådan vidareutveckling av åtgärden företagsutbildning betraktar jag som så angelägen att den omedelbart bör inledas försöksvis.

För att få ut mesta möjliga av tillgängliga resurser för arbetsmarknadsutbildning är det angeläget att arbetsmarknadsverket ser över sammansättningen av kursutbudet, vad avser bl.a. inriktning, kurslängd, kursanordnare och kapacitetsutnyttjande.

AMS och AMU-gruppen har inlett ett utvecklingsprojekt som syftar till att AMU-gruppen bättre skall kunna anpassa utbildningen till de sökandes individuella behov av utbildning. Jag förväntar mig att detta skall leda till en effektivare användning av resurserna.

Möjligheten till arbetsmarknadsutbildning inom det reguljära utbildningsväsendet bör i första hand utnyttjas för arbetshandikappade, flyktingar och invandrare och lokalt bunden arbetskraft. Minst hälften av utbildningen bör förbehållas sökande med arbetshandikapp.

De *sysselsättningsskapande åtgärderna* bör ges en mer offensiv inriktning så att inlåsningseffekter motverkas genom att tid avsätts för jobb-sökaraktiviteter. Det är också önskvärt att beredskapsarbete vid behov kombineras med arbetsmarknadsutbildning. Beredskapsarbeten skall dock användas restriktivt.

Ansträngningarna att få in *flyktingar och andra invandrare* på den svenska arbetsmarknaden måste fortsätta med minst oförminskad insats. Arbetsmarknadsverket har under de senaste åren påbörjat ett utvecklingsarbete för att anpassa metoder och åtgärder till invandrarnas behov. Detta arbete måste spridas och tillämpas i hela organisationen. Arbetsförmedlingarna måste ta aktiv del i det samordnade flyktingmottagandet i enlighet med riksdagens beslut våren 1990.

Det ADB-baserade informationssystemet "Kunskapsbanken" och yrkesprövning för invandrare (YPI) är viktiga hjälpmedel i arbetet med att snabbt fastställa behovet av kompletteringar av utländska utbildningar så att de blir likställda med svenska utbildningar. Kunskapsbanken blir nu ett viktigt instrument för att förkorta och individanpassa utbildningsinsatserna för att påskynda invandrarnas inträde på arbetsmarknaden.

Behovet av särskilda arbetsmarknadsåtgärder för *arbetshandikappade* sökande kan väntas vara fortsatt stort framöver. Människor som lämnar olika vårdinstitutioner för psykiskt störda eller för utvecklingsstörda kommer att ställa fortsatta anspråk på arbetsmarknadsverkets tjänster. Bl.a. som en följd av förmedlingarnas och Amis ökade samarbete med skolan kommer allt fler unga handikappade att begära insatser från verket. Ett försämrat arbetsmarknadsläge kan innebära ökade svårigheter för arbetshandikappade att hävda sig på arbetsmarknaden, vilket ytterligare ökar anspråken på insatser.

Arbetsförmedlingen och Ami måste mot bakgrund av detta intensifiera sina insatser för att placera dessa sökande i arbete eller utbildning, som kan väntas leda till arbete.

Ett tydligt ansvar hos arbetsgivarna för *rehabiliteringen* kan tillsammans med andra reformer på arbetslivsområdet innebära en minskad utslagning genom att fler människor kan återgå till arbetslivet. Jag har därför för avsikt att återkomma i dessa frågor i en proposition om arbetsmiljö och rehabilitering under våren.

Dessa insatser måste kompletteras med åtgärder för de människor som inte har arbete eller som inte kan återgå till ett tidigare arbete. Det gäller både svårt handikappade, som aldrig har kommit in på arbetsmarknaden och människor, som tvingats lämna sitt arbete på grund av skador eller sjukdom, i vissa fall med sjukbidrag eller förtidspension.

Den yrkesinriktade rehabiliteringen som erbjuds vid arbetsmarknadsinstituten är en betydelsefull resurs för att hjälpa människor till arbete. De institut som har särskild kompetens på specifika handikappområden – för syn- och hörselhandikappade, rörelsehindrade, psykiskt och intellektuellt handikappade – hjälper människor med svåra funktionshinder att få arbete och en egen försörjning.

Projektet Arbete åt unga handikappade, som riktat sig till unga förtidspensionerade har fr.o.m. budgetåret 1990/91 övergått till en reguljär

verksamhet. Arbetet har alltmer inriktats på att "fånga upp" ungdomarna redan i skolan och medverka till en realistisk utbildnings- och arbetsplanering i syfte att underlätta övergången till arbetslivet och förhindra att de blir förtidspensionerade.

Under hösten 1990 har arbetslösheten bland *ungdomar* i åldern 16–19 år ökat markant. Samtidigt har det varit betydande svårigheter att få fram avtalade inskolningsplatser. Arbetmarknadens parter har i olika sammanhang slutit avtal om inskolningsplatser. Jag förutsätter att arbetsgivarna nu tar sitt ansvar för de arbetslösa ungdomarna genom att anställa dem på avtalade inskolningsplatser och därmed underlätta deras etablering på arbetsmarknaden.

En av de faktorer som skiljer arbetslöshetsstrukturen i Sverige från flertalet andra länder i Europa är den låga andelen *långtidsarbetslösa*. Denna grupp har, liksom övriga grupper arbetslösa, minskat kontinuerligt sedan mitten av 1980-talet. Under år 1990 har emellertid antalet långtidsarbetslösa slutat att minska. I takt med det försämrade arbetsmarknadsläget kan vi förvänta oss en uppgång i långtidsarbetslösheten. Av såväl stabiliseringspolitiska som fördelningspolitiska skäl är det angeläget att förebygga att långtidsarbetslösheten nu ökar drastiskt. Detta går att förhindra, men det ställer stora krav på arbetsförmedlarnas kompetens att snabbt bedöma arbetssökandes behov av service och prioritera insatser för dem som riskerar att annars hamna i långtidsarbetslöshet. En hård prioritering av insatserna för flyktingar och andra invandrare, arbetshandikappade och ungdomar som saknar gymnasiekompetens är en väg att förebygga att långtidsarbetslöshet uppstår. En nära samverkan med försäkringskassa och socialtjänst är också nödvändig för att tidigt kunna erbjuda rätt stöd åt arbetssökande med särskilda svårigheter.

Inom *jämställdhetsområdet* fortsätter insatserna för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Strukturomvandlingen i samhället kan, som jag tidigare har redovisat, leda till att nya grupper blir arbetslösa. Omstruktureringen innebär att många arbetslösa måste vidga sina perspektiv till nya yrkesområden. Inte minst kommer detta att gälla många kvinnor i administrativa arbeten. Vi vet att kvinnorna arbetar på en begränsad del av arbetsmarknaden och i ett begränsat antal yrken. Denna begränsning avspeglar sig också i att det är kvinnorna som i mycket stor utsträckning drabbas av deltidsarbetslösheten. När nu många av dessa kvinnor riskerar att förlora sina arbeten är det angeläget att genom vägledningsinsatser visa på nya yrkesområden och genom utbildningsinsatser hjälpa dem att få kompetens för andra yrken när så behövs. En vidgad arbetsmarknad för kvinnorna ökar konkurrensen om deras arbetskraft, vilket på sikt kan förbättra kvinnornas ställning på arbetsmarknaden genom att bl.a. motverka tidsbegränsade anställningar och deltidsarbetslöshet.

Regeringen har hösten 1990 beslutat om en översyn av *Samhall* (dir 1990:73). Bl.a. skall granskas i vilken mån de ursprungliga målen för verksamheten kunnat uppfyllas. Översynen skall vara färdig den 31 augusti 1991.

Arbetsmarknadsverket disponerar platserna hos Samhall. AMS och Samhall har därigenom ett gemensamt ansvar för rekryteringen till Sam-

hall. De har kommit överens om att upp till hälften av nyrekryteringen skall avse s.k. prioriterade grupper, såsom psykiskt handikappade och utvecklingsstörda samt flerhandikappade. Bl.a. till följd av att fler handikappade lämnar institutionsboende behövs ökade insatser för dessa grupper. Platserna hos Samhall bör till betydande del komma dessa grupper till del. Arbetsförmedlingen och Samhall bör gemensamt verka för att anställda hos Samhall kan gå över till arbete på den reguljära arbetsmarknaden i minst samma omfattning som under innevarande budgetår.

Treåriga budgetramar

Arbetsmarknadsverket skall fr.o.m. budgetåret 1991/92 ingå i verksamheten med treåriga budgetramar. AMS har under våren 1990 lämnat en särskild rapport och senare en fördjupad anslagsframställning. Bl.a. utifrån dessa dokument har de mål och den inriktning för verksamheten inom arbetsmarknadsverket, som jag nyss har redovisat, fastställts.

Arbetsmarknadsverket har sedan flera år successivt gått över från detaljstyrning till mål- och resultatstyrning. Denna process fortsätter. Samtidigt sker en utveckling av metoderna för att mäta resultaten och måluppfyllelsen. Verket har kommit så långt i dessa avseenden att ytterligare steg nu bör tas för att öka förutsättningarna för ett effektivare medelsutnyttjande.

En ny anslagsstruktur

AMS tilldelas nu medel genom ett flertal anslag under littera B. Arbetsmarknad m.m. och littera C. Arbetslivsfrågor. Denna uppdelning i anslag kan motverka att den lämpligaste åtgärden sätts in för en arbetssökande. För att öka arbetsförmedlingens möjligheter att i varje situation välja den åtgärd som ger det bästa resultatet både för den sökande och samhället bör en ny anslagskonstruktion prövas.

Innan jag redovisar mitt förslag till ny anslagskonstruktion vill jag nämna att AMS vid flera tillfällen, senast i den fördjupade anslagsframställningen, har föreslagit omfattande sammanslagningar av anslag som tilldelas myndigheten. Enligt AMS förslag skall bl.a. anslagen för handikappåtgärder läggas ihop med anslagen för andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Jag är inte beredd att tillstyrka AMS förslag utan jag förordar i stället att en annan modell skall prövas.

Mitt förslag är en sammanläggning av ett flertal anslag enligt följande.

Under littera B. bör de nuvarande anslagen B 2. Arbetsmarknadsservice, B 3. Arbetsmarknadsutbildning, B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag, B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder och B 6. Statsbidrag till inskolningsplatser läggas ihop till ett anslag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vissa andra ändringar bör dessutom göras i fråga om medlen under littera B. Kostnaderna för det kontanta arbetsmarknadsstödet bör fr.o.m. nästa budgetår inte belasta statsbudgeten utan bör finansieras via arbetsgivaravgifter (arbetsmarknadsavgiften). Utbildningsbidragen till deltagare i arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabi-

litering, som uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i arbetslöshetsförsäkringen, bör finansieras genom att ett belopp som motsvarar den totala kostnaden för dessa utbildningsbidrag förs till inkomsttitel 1 251 från den s. k. arbetsmarknadsfonden, dit arbetsmarknadsavgifterna förs. Medlen för utbildningsbidrag vid yrkesinriktad rehabilitering och för strukturstöd för byggarbetsmarknaden bör vidare föras över till littera C. Arbetslivsfrågor.

Under littera C. bör de nuvarande anslagen C 6. Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning, C 7. Lönebidrag för förtidspensionerade och C 8. Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare läggas ihop till ett anslag, Särskilda åtgärder för arbetshandikappade. Strukturstödet för byggarbetsmarknaden skall ingå i det nya anslaget. Medlen för utbildningsbidrag vid yrkesinriktad rehabilitering bör tills vidare anvisas under ett nytt eget förslagsanslag.

Från anslaget för arbetsmarknadspolitiska åtgärder bör följande åtgärder finansieras:

- utredningskostnader,
- flyttningsbidrag och inlösen av egna hem m. m.,
- arbetsmarknadsutbildning,
- bidrag till utbildning i företag,
- elevsocial verksamhet,
- utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning,
- utbildningsbidrag vid vidgad arbetsprövning,
- beredskapsarbeten,
- rekryteringsstöd,
- bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet,
- insatser för flyktingar och invandrare,
- otraditionella insatser och
- inskolningsplatser.

Anslaget bör vara ett reservationsanslag. Det innebär att arbetsförmedlingen inom ramen för medlen på anslaget måste betala samtliga kostnader för en åtgärd. T. ex. måste arbetsförmedlingen när den beviljar en arbetsmarknadsutbildning även räkna in kostnaderna för utbildningsbidragen. Att samtliga kostnader måste medräknas ger en mer rättvisande bild av den verkliga kostnaden vid valet mellan olika tänkbara åtgärder för en sökande.

Från anslaget för särskilda åtgärder för arbetshandikappade bör följande åtgärder finansieras:

- arbetshjälpmedel åt handikappade inkl. datorbaserade arbetshjälpmedel,
- näringshjälp,
- arbetsbiträde,
- lönebidrag,
- lönebidrag för förtidspensionerade,
- skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare och
- strukturstöd för byggarbetsmarknaden – den s. k. Galaxen-verksamheten.

Även detta anslag bör vara ett reservationsanslag. Utbildningsbidragen vid yrkesinriktad rehabilitering bör, som jag nyss har nämnt, tills vidare anvisas under ett eget förslagsanslag.

En omläggning av anslagsstrukturen enligt förslaget medför en stor frihet för arbetsförmedlingen att i varje situation välja den lämpligaste åtgärden för en sökande. Med detta följer ett stort ansvar för att tilldelade medel används på mest effektiva sätt. Tjänstemännen på arbetsförmedlingen måste lära sig att inte bara ställa kostnaderna för olika åtgärder mot varandra och utifrån detta göra ett val utan också att bedöma lönsamheten av en åtgärd i ett längre perspektiv ur både statsfinansiell och samhällsekonomisk synpunkt.

Medelsbehovet under de nya anslagen bör beräknas utifrån de nuvarande kostnaderna för de olika åtgärder som skall finansieras från de nya anslagen. Arbetsmarknadsverket skall emellertid inte vara tvunget att följa dessa beräkningar utan skall inom ramen för medlen på anslagen få välja de åtgärder som skapar de bästa förutsättningarna att uppfylla de mål och riktlinjer som statsmakterna ställer upp för verksamheten.

Denna ökade frihet i medelsutnyttjandet för arbetsmarknadsverket måste kombineras med krav på en uppföljning av medelsförbrukningen och av resultaten. Uppföljningen bör ske löpande under budgetåret och avrapporteras vid bestämda tidpunkter till arbetsmarknadsdepartementet.

Om riksdagen godkänner förslaget avser jag att senare föreslå regeringen att en utvärderingsgrupp skall tillsättas med uppgift att ur olika aspekter följa upp omläggningen.

Regionalpolitisk redovisning

I prop. 1989/90: 76 om regionalpolitik för 90-talet angavs att regeringen fortsättningsvis i budgetpropositionen skall redovisa sina regionalpolitiska insatser.

Arbetsmarknadspolitiken ingår som en aktiv del i den samlade ekonomiska politiken. Politikområdets mål sammanfaller oftast med regionalpolitikens, dvs. full sysselsättning, men medlen skiljer sig åt. Arbetsmarknadspolitikens huvuduppgift är att, på en individuell nivå, snabbt och effektivt hjälpa arbetssökande till ett arbete och att tillgodose arbetsgivarnas behov av arbetskraft.

Eftersom de arbetsmarknadspolitiska medlen i huvudsak fördelas utifrån den regionala och lokala arbetsmarknadens problembild får i regel dessa medel automatiskt en regionalpolitisk profil. Detta framgår med all önskvärd tydlighet om man studerar utfallet för de arbetsmarknadspolitiska resurserna fördelat på region. Av utfallet för budgetåret 1989/90 framgår att skogslänen erhöll 32% av de arbetsmarknadspolitiska medlen, vilket skall jämföras med en andel av den yrkesverksamma befolkningen på 20%.

Ett annat viktigt bidrag till regionalpolitikens målsättningar är arbetsmarknadsverkets decentraliserade organisation, vilken saknar motsvarighet inom övriga politikområden. Närmare 80% av arbetsmarknadsverkets personal återfinns på antingen arbetsförmedlingen eller arbetsmarknads-

institut. Denna organisationsform medför att de samlade resurserna effektivt kan anpassas till förutsättningarna på den lokala arbetsmarknaden.

Förutom att fördelningen av de arbetsmarknadspolitiska resurserna i allmänhet styrs av kriterier som även stödjer de regionalpolitiska målen, har vissa arbetsmarknadspolitiska stöd, som medflyttandebidraget, beredskapsarbetena, de otraditionella insatserna samt starta-eget-bidraget, via sin utformning fått en mer uttalad regionalpolitisk profil.

I övrigt kan nämnas att ca en tredjedel av medlen för försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder, under senare år, har finansierat projekt riktade mot landsbygden, bl. a. projekt inom landsbygdskampanjen. Dessutom bedrivs inom arbetsmarknadspolitikens ramar det s. k. Västra Norrbottensprojektet. Till projektet har 15 milj. kr. anslagits (prop. 1987/88: 86 bil. 6, AU24, rskr. 347). Medlen får användas dels för sig, dels i kombination med andra tillgängliga medel för att skapa året-runt anställningar för arbetslösa eller för personer som finns i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

2 Arbetslivsfrågor

Den aktuella utvecklingen

Inom arbetslivet pågår en fortgående förändring och förnyelse av arbetets villkor som bestäms av bl. a. teknik och ekonomi men även av värderingar och anspråk hos dem som arbetar. Nya arbetsmetoder och nya sätt att organisera arbetet introduceras i företag och förvaltningar bl. a. för att öka effektiviteten i arbetet. I delar av arbetslivet ökar medvetenheten om de kostnader som brister i arbetsmiljön och utslagningen medför och betydelsen av att ta tillvara de enskilda människornas resurser i arbetet. Arbetslivspolitikens uppgift blir då att stödja den från samhällets synpunkt positiva förändring som leder till förbättringar av arbetsförhållandena, färre arbetsskador och minskad utslagning från arbetslivet samt motverka en inte önskvärd utveckling. De förändrade attityder och den medvetenhet om arbetsmiljöns betydelse, bl. a. för produktiviteten, som har vuxit fram, måste nu tas tillvara och förstärkas.

Målsättningen är att arbetena utvecklas i hela arbetslivet, att ökade satsningar sker på kompetensutveckling och rehabilitering, att arbetsmiljön förbättras och arbetstagarnas inflytande över arbetet ökar.

Förhållandena i arbetslivet, de förändringar som sker samt värderingar och anspråk hos dem som arbetar återspeglas i anmälda arbetsskador och utvecklingen av sjukfrånvaron.

Vi har under de senaste åren fått se en ökning av antalet arbetssjukdomar – där belastningssjukdomar dominerar – av den genomsnittliga sjukfrånvaron och av antalet förtidspensionerade. För år 1990 kan vi glädjande nog se ett brott i utvecklingen av arbetsjukdomarna. Antalet anmälda sådana sjukdomar ökar inte längre. Samma förhållande gäller för den genomsnittliga sjukfrånvaron. Som jag återkommer till längre fram sjönk sjuktalet, dvs. för året ersatta sjukpenningdagar per försäkrad, mellan åren 1988 och 1989.

Trots dessa positiva förändringar kan vi konstatera att antalet arbetsskador, sjukfrånvaron och förtidspensioneringar m. m. fortfarande ger uttryck för en från både social och ekonomisk synpunkt oacceptabel utslagning från arbetslivet, som bl. a. beror på en dålig arbetsmiljö från fysisk eller psykisk synpunkt.

Som angavs i propositionen 1989/90: 62 om insatser för aktiv rehabilitering och arbetslivsfondens verksamhet, m. m. har regeringen inlett en offensiv för en förnyelse av arbetslivet och mot de dåliga arbetsmiljöerna. Tillsättandet av arbetsmiljökommissionen var det första steget i denna offensiv. Kommissionen avlämnade i juni 1990 betänkandet (SOU 1990:49) Arbete och hälsa och hade därmed avslutat sitt arbete. I betänkandet föreslås ändringar i arbetsmiljölagen och vissa principförslag i andra delar. Jag återkommer i det följande till kommissionens arbete.

I den nämnda propositionen föreslog regeringen också åtgärder för att se till att människor inte drabbas av långa sjukskrivningar eller förtidspensionering och åtgärder som kan ge dem som drabbas möjlighet att komma tillbaka till arbetslivet. Bl. a. lämnades förslag till riktlinjer för användningen av medlen i den av riksdagen tidigare beslutade arbetslivsfonden samt till en organisation för bidragsprövning och förvaltning av fondmedlen. Riksdagen har beslutat i enlighet med förslagen. Jag återkommer längre fram med ett förslag som avser arbetslivsfondens medel.

Den översyn som har gjorts av en arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet över vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen har avslutats och remissbehandlats under år 1990 liksom översynen av 1986 års företagshälsovårdsreform. Jag avser att inom kort föreslå regeringen att ta upp förslagen från dessa översyner tillsammans med förslagen från arbetsmiljökommissionen i en proposition om arbetsmiljö och rehabilitering.

Arbetstidsfrågorna inkl. vissa frågor om den semesterlönegrundande frånvaron kommer att utredas ytterligare.

Arbetsrelaterad ohälsa

Den kraftiga ökningen av antalet anmälda arbetsskador, långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar har föranlett olika åtgärder från statsmakternas sida i syfte att vända utvecklingen.

Arbetsmiljökommissionen (A 1988:03) har kartlagt arbeten som är särskilt utsatta för hälsorisker och lagt fram ett antal förslag som syftar till att effektivisera arbetsmiljöarbetet och de rehabiliterande insatserna för anställda som drabbats av skador och sjukdomar. Med anledning av regeringens förslag i propositionen 1989/90: 62 om insatser för aktiv rehabilitering och arbetslivsfondens verksamhet, m. m. har riksdagen beslutat (SfU12, rskr. 185) om åtgärder med syfte att hävda arbetslinjen även i socialförsäkringen och få till stånd tidiga och effektiva rehabiliteringsinsatser. Regeringen återkommer inom kort till riksdagen med ytterligare förslag med detta syfte.

Den centrala och de regionala arbetslivsfonderna kan lämna bidrag till arbetsgivare för rehabiliteringsåtgärder och insatser som skall minska sjukfrånvaron och förbättra arbetsmiljön.

Efter förslag av chefen för socialdepartementet har regeringen satt som övergripande mål för verksamheten på socialförsäkringsområdet att det s.k. ohälsotalet skall sänkas med två dagar under budgetåret 1990/91, jämfört med 1989/90. Ohälsotalet redovisar genomsnittligt antal ersatta dagar per försäkrad under året i form av sjukpenning, arbetsskadesjukpenning och förtidspension.

Den ökade medvetenheten hos företag, myndigheter m.fl. om de negativa följderna av arbetsskador, långtidssjukskrivningar och förtidspensionering har lett till ändrade attityder och mer aktiva insatser i förebyggande och rehabiliterande syfte. Man kan också se att den negativa trenden under 1980-talet med ökat antal arbetsskador har brutits. Orsakerna till vändningen är sammansatta. Till viss del kan den tidigare kraftiga ökningen förklaras av att många som tidigare inte anmält sina skador blev mer benägna att göra det som en följd av en liberal praxis, som inneburit att en större andel skador blev godkända. Det har således funnits ett ackumulerat behov av att få prövat om en skada kunnat godkännas som arbetsskada. Det kan antas att de flesta av dessa äldre skador nu har anmälts och att tillströmningen av anmälningar därigenom kommer att "normaliseras" och utgöras av nytillkomna skadefall.

Den kraftiga ökningen av antalet anmälda arbetsskador vid 1980-talets mitt har nästan helt berott på att anmälningarna av arbetssjukdomar ökat. Bland arbetssjukdomarna dominerar belastningssjukdomarna. För kvinnornas del kan 80% av alla anmälda arbetssjukdomar hänföras till belastningsfaktorer. Motsvarande siffra för män är 60%.

Antalet anmälda arbetsolyckor har totalt sett varit relativt oförändrat under 1980-talet. Belastningsolyckorna har under denna tid ökat, allt medan övriga olycksfall minskat i motsvarande mån. Det genomsnittliga antalet sjukskrivningsdagar per arbetsolycksfall har samtidigt ökat från 20 dagar per fall år 1980 till 28 dagar per fall år 1986, beroende på belastningsolyckornas längre sjukskrivningstid. För männens del har antalet olyckor per 1 000 förvärvsarbetande minskat något under 1980-talet. För kvinnorna har en svag ökning skett. Antalet anmälda olycksfall ligger dock för männens del fortfarande väsentligt högre än för kvinnorna. Detta beror till stor del på att arbetsmarknaden fortfarande är könsuppdelad. Kvinnor arbetar mest inom sådana branscher som har lägre olycksrisk.

Att besvären i nacke, rygg, axel och arm ökar kan antas bero på att antalet personer med stillasittande arbete och ensidiga arbetsrörelser tilltar, bl.a. som en följd av den ökade automatiseringen. Det är främst arbeten inom tillverkningsindustrin som är utsatta.

Också i fråga om arbetssjukdomar synes trenden ha brutits. I fråga om anmälda arbetssjukdomar av psykosociala orsaker har dock relativt sett en betydande ökning skett under 1980-talet, även om det totala antalet fall fortfarande är jämförelsevis litet. För männens del synes den uppåtgående trenden nu ha brutits, medan en mycket liten ökning synes ha skett för kvinnornas del. Den orsak som oftast anges vara grunden till de psykosociala sjukdomarna är för hög arbetstakt.

Sjukfrånvaro

Visserligen ökade ohälsotalet på grund av ett ökat antal av dagar med arbetsskadesjukpenning och ökad förtidspensionering under år 1989 men övrig sjukfrånvaro minskade. Sjuktalet, som anger för året ersatta sjukpenningdagar per sjukpenningförsäkrad, sjönk från 25,3 dagar år 1988 till 24,5 dagar år 1989. Varje enhet i sjuktalet motsvarar 4,7 miljoner dagar eller 1 400 milj. kr. i 1989 års sjukpenningnivå. För år 1990 föreligger bara siffror fram till det tredje kvartalet. I jämförelse med samma kvartal år 1988 har antalet sjukpenningersatta dagar minskat med nära 6 %.

Andelen försäkrade med ingen eller högst fem sjukpenningdagar ökade från 50,5 % år 1988 till 53,0 % år 1989. De försäkrade som varit sjuka hela året ökade från 52 000 till 57 000.

Sjuktalets nedgång kan i viss mån förklaras med ökningen i förtidspensioneringen. Bortsett från detta finns en positiv utveckling beträffande sjukfrånvaron. Även om andelen långtidssjukskrivna inte har sjunkit så har ökningstakten stagnerat. De långa sjukskrivningarna har ofta sitt ursprung i faktorer i arbetsmiljön. En stor del av sjukfrånvaron beror på sjukdomar i muskler och skelett, oftast belastningsskador. Sjukskrivningstiden är längre för äldre personer med belastningsskador än för yngre.

Arbetsmiljökommissionen

Arbetsmiljökommissionen tillsattes vid årsskiftet 1988 – 1989 med uppgift att föreslå åtgärder som ändrar på de arbetsmiljöer som skapar skador och ohälsa. Kommissionen har avslutat sitt arbete med att lämna betänkandet (SOU 1990:49) Arbete och hälsa. I betänkandet föreslås ändringar i arbetsmiljölagen samt principförslag i vissa andra delar. Förslagen avser bl. a. arbetsgivarnas ansvar för arbetsmiljöarbetet och införande av ett ansvar för rehabiliterings- och arbetsanpassningsverksamhet. Förslagen avser vidare arbetstagarnas inflytande över arbetet, arbetets organisation och dess innehåll. Principförslag har lämnats om ekonomiska styrmedel för att minska sjukfrånvaron, personalekonomiska redovisningar m. m. Betänkandet föregicks av en redovisning av kartläggningen av arbeten utsatta för särskilda hälsorisker. Till betänkandet har även fogats ett antal expertrapporter. Betänkandet har remissbehandlats. Jag avser att inom kort återkomma till regeringen med förslag till riksdagen med anledning av kommissionens betänkande.

Översynen av arbetsmiljölagen

Arbetsgruppen (A 1987:D) för översyn av vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen har under året avlämnat betänkandet (Ds 1990:6) Arbetsmiljöansvar vid projektering, m. m. Arbetsgruppen har därmed avslutat sitt arbete. Förslagen i detta betänkande och i betänkandet (Ds 1989:48) Produktkontroll enligt arbetsmiljölagen, m. m. har remissbehandlats. Jag kommer att behandla förslagen i dessa betänkanden tillsammans med arbetsmiljökommissionens förslag. De tidigare betänkandena av gruppen

– (Ds 1989:1) Minderårigas tillträde till arbetslivet och (Ds 1989:5) Elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet, m. m. – har föranlett förslag, som har antagits av riksdagen (prop. 1989/90: 60, AU16, rskr. 115 och AU10, rskr. 7 samt prop. 1989/90: 61, UbU28, rskr. 240). Ändrade bestämmelser om minderåriga trädde i kraft den 1 december 1990.

Arbetslivsfonden

Genom beslut den 7 juni 1989 (prop. 1988/89 FiU30, rskr. 327) antog riksdagen en lag (1989:484) om arbetsmiljöavgift, som föreskriver att arbetsgivare skall betala en särskild arbetsmiljöavgift om 1,5% av det avgiftsunderlag för arbetsgivaravgiften till folkpensioneringen som anges i lagen (1981:691) om socialavgifter. Avgiften skall avse ersättningar som betalas ut under perioden september 1989 – december 1990. Avgifterna förs till arbetslivsfonden. Riksdagen har fastställt riktlinjer för användningen av fondens medel till arbetsmiljöförbättrande åtgärder resp. rehabiliterings- och arbetsanpassningsåtgärder samt för en organisation för bidragsprövning och förvaltning av fondmedlen.

Den centrala och de regionala arbetslivsfonderna har därefter bildats och kommit igång med sin verksamhet under år 1990. Bestämmelser om verksamheten finns i förordningen (1990:130) med instruktion för arbetslivsfonden. Den centrala arbetslivsfonden har beslutat om sina riktlinjer för fondens verksamhet. Enligt riktlinjerna verkar fondmyndigheterna bl. a. för att av arbetsmarknadens parter framtagna branschprogram kommer till stånd. Dessa avses vara vägledande för ansökningar om bidrag. Ett flertal branschprogram har redan godkänts av den centrala arbetslivsfondens styrelse som riktlinjer för samarbetet mellan fonden och branscherna.

Regeringen uppdrog den 9 augusti 1990 åt den centrala arbetslivsfonden och produktivitetsdelegationen (I 1989:02) att i samarbete utforma förslag till riktlinjer för produktivitetsbefrämjande åtgärder som når ut brett i arbetslivet. I uppdraget ingår också att beskriva kunskapsläget vad avser sambandet mellan en förbättrad arbetsorganisation och andra arbetsmiljöförbättrande åtgärder å ena sidan och en ökad produktivitet å den andra samt att få till stånd praktisk försöksverksamhet i olika former.

Styrelserepresentation för de privatanställda

Inom arbetsmarknadsdepartementet pågår en inventering av vilka företagsformer som ligger utanför tillämpningsområdet för lagen (1987:1 245) om styrelserepresentation för de privatanställda (prop. 1987/88: 10 s. 79, AU10, rskr. 103). I det sammanhanget har departementet tagit upp en fråga som gäller reglerna om utseende av arbetstagarrepresentanter i styrelse för personalstiftelse. (Jfr. motion 1977/78: 822, AU 1978/79: 6, rskr. 15).

Arbetsmarknadsdepartementet har i anslutning till inventeringen av vilka företagsformer som alltjämt faller utanför styrelserepresentationslagstiftningen utfört en enkät, i vilken LO, TCO och SACO deltagit. Enkäten har syftat till att bl. a. få reda på de fackliga organisationernas

synpunkter på den lagstiftning som reglerar hur representanter för arbetstagare i styrelse för personalstiftelse utses. Av svaren framgår att ingen av de tillfrågade organisationerna har några synpunkter på ifrågavarande regler. Någon förändring i reglerna om hur representanter för arbetstagare i personalstiftelses styrelse utses synes därför numera inte påkallad.

Arbetstid och semester

Den faktiska arbetstiden ökade från år 1988 till år 1989 både i totalt arbetade timmar och faktisk arbetstid per person i arbete. Kvinnornas genomsnittliga faktiska arbetstid ökade något mer än männens. Enligt AKU år 1989 var den faktiska genomsnittliga veckoarbetstiden 41,5 timmar för männen och 33,5 för kvinnorna.

Arbetstidskommitténs betänkande (SOU 1989:53) Arbetstid och välfärd har remissbehandlats tillsammans med semesterkommitténs betänkande (SOU 1988:54) Om semester. En majoritet av remissinstanserna var positiva till arbetstidskommitténs förslag att en arbetstidsreform skulle utredas. Direktiv till en utredning om flexibel arbetstid och vissa frågor rörande den semesterlönegrundande frånvaron bereds för närvarande.

Den 1 juli 1990 trädde en tidsbegränsad lag (1990:631) om avvikelser från vissa bestämmelser i semesterlagen i kraft. Enligt denna lag, som skall gälla till utgången av mars 1992, kan en arbetstagare avstå från de semesterdagar som överstiger fyra veckor, om arbetsgivaren och arbetstagaren är överens om detta. Arbetstagaren erhåller då förutom sin sedvanliga lön semesterlön för dessa dagar. I den proposition (1989/90: 150 bil. 5) som föregick nämnda lagstiftning anges att effekterna av de åtgärder som föreslås bör följas upp. En sådan uppföljning kommer bl. a. att kunna ge besked om vilken ökning av arbetskraftsutbudet som skett och vilka grupper av arbetstagare som utnyttjat möjligheten att avstå från viss semesterledighet. Därefter bör frågan om en förlängning av lagen prövas.

En viss utvärdering av lagen har skett genom den marknadsundersökning som Företagarnas Riksorganisation genomförde i september 1990. Den visade att 23% av de anställda hos småföretagen i Norrbotten hade utnyttjat möjligheten att arbeta på semestern. För landet i helhet hade lagen utnyttjats inom 12% av småföretagen och ytterligare 3% hade önskat kunna utnyttja den.

Arbetslivsforskningen

Utredningen om arbetslivsforskning (A 1990:03) överlämnade i juni 1990 sitt betänkande (SOU 1990:54) Arbetslivsforskning – Organisation, Inriktning, Finansiering. I betänkandet föreslogs bl. a. att arbetsmiljöfonden tillförs ett vetenskapligt råd och får ansvar för att följa svensk arbetslivsforskning och att arbetslivscentrum ombildas till ett renodlat forskningsorgan.

Betänkandet har remissbehandlats och regeringen kommer senare denna dag att förelägga riksdagen en proposition (1990/91: 69) om arbetslivsforskningens organisation m. m. I propositionen föreslås bl. a. att arbets-

livscentrum ombildas till ett renodlat forskningsorgan. Ombildningen innebär att vissa besparingar kommer att kunna göras. Förslaget är ett inslag i regeringens program för en omställning av den statliga administrationen. Vissa förslag om arbetsmiljöfondens verksamhet och arbetsformer behandlas också i propositionen.

Företagshälsovården

Arbetsgruppen för översyn av 1986 års företagshälsovårdsreform avlämnade sitt betänkande (Ds 1990:42) Företagshälsovård i omvandling vid halvårsskiftet 1990. Ett av syftena med översynen har varit att utvärdera effekterna av det nya systemet för bidrag till företagshälsovård, som infördes år 1986. Översynen skulle också pröva om det behövs ytterligare lagstiftning för att öka anslutningen till företagshälsovård.

Arbetsgruppens förslag har remissbehandlats och bereds för närvarande inom regeringskansliet och jag avser att inom kort återkomma till regeringen med förslag till riksdagen i dessa frågor.

Arbetslivspolitiken våren 1991 och budgetåret 1991/92

Den inledda offensiven för en förnyelse av arbetslivet och mot de dåliga arbetsmiljöerna skall fortsätta. Målsättningen är att skapa "Det goda arbetet för alla". Utgångspunkten för politiken är att arbetet har en central betydelse för varje individ och för utvecklingen i samhället, men också att det viktigaste för arbetet är de enskilda människorna och deras engagemang i verksamheten. Arbetet måste därför utvecklas så att människornas resurser och engagemang tas till vara på ett bättre sätt än som ofta har skett tidigare. Genom att ge arbetstagarna ett ökat självbestämmande i arbetet kommer ett mer aktivt och effektivt arbetsmiljöarbete i den dagliga verksamheten att kunna komma till stånd. Genom mer aktiva rehabiliteringsinsatser och effektivare arbetsanpassning kan utslagning av människor undvikas och deras resurser tas till vara på ett bättre sätt. Genom att öka arbetsgivarnas ansvar för rehabilitering skapas starkare drivkrafter för att förebygga ohälsa och olycksfall. Arbetsgivarnas ansvar för det förebyggande arbetsmiljöarbetet, arbetets utveckling och för den yrkesinriktade rehabiliteringen måste därför stärkas. Dessa åtgärder är minst lika viktiga i det rådande arbetsmarknadsläget som tidigare.

Arbetsmiljökommissionen och ett flertal andra utredningar har redovisat sina förslag till åtgärder. Jag avser att inom kort återkomma med de förslag som föranleds av dessa utredningars arbete i en proposition om arbetsmiljö och rehabilitering för att fullfölja den angivna inriktningen av arbetslivspolitiken.

Arbetslivsfondens verksamhet kommer att kunna ge ett kraftfullt stöd för en förnyelse av arbetsplatserna, förändringar av arbetsmiljö och arbetsorganisation samt för att utveckla rehabiliterings- och arbetsanpassningsarbetet. Jag återkommer även till detta i propositionen om arbetsmiljö och rehabilitering. Genom uppdraget till den centrala arbetslivsfonden och produktivitetsdelegationen kommer sambandet mellan arbetsorganisatori-

ska och andra arbetsmiljöförbättrande åtgärder å ena sidan och produktivitet å den andra att bättre kunna klarläggas.

Arbetarskyddsmyndigheternas verksamhet kommer att ha en avgörande betydelse när det gäller att övervaka att de planerade förändringarna på arbetsmiljöområdet förverkligas. Jag kommer under anslaget för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen att föreslå ökade resurser för att möjliggöra att tillsynen kan stå beredd att möta de nya krav som kommer att ställas. Jag kommer vidare att i den fortsatta mål- och resultatstyrningen föra en dialog med verket om inriktningen av tillsynsverksamheten och de åtgärder som måste vidtas för att effektivisera denna. Dessa åtgärder tillsammans med resursförstärkningen skall göra att verket på bästa möjliga sätt kan bidra till den föreslagna nya inriktningen av arbetsmiljö- och arbetslivspolitiken. Därvid krävs också ett nära samarbete med myndigheter inom andra områden.

När det gäller arbetsmiljöinstitutet kommer jag att föreslå en fortsatt satsning på de tre forskningsområden som riksdagen tog ställning för i förra årets budgetproposition, nämligen sjukvårdens arbetsmiljö och arbetsmiljön för ungdomar och äldre.

Medel från arbetslivsfonden för köp av yrkesinriktade rehabiliteringstjänster

Mitt förslag: Genom en särskild lag om avvikelse från lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift skall det göras möjligt att 500 milj. kr. ur arbetslivsfonden skall kunna disponeras av försäkringskassorna under budgetåret 1991/92 för köp av yrkesinriktad rehabilitering

Skälen för mitt förslag: Riksdagen har beslutat att försäkringskassorna skall ges möjlighet att köpa yrkesinriktade rehabiliteringstjänster (prop. 1989/90: 62, SfU 12, rskr. 327). Försäkringskassornas kostnader för detta skall enligt beslutet belasta anslaget D 1. Bidrag till sjukförsäkringen och inkomsttiteln 1 221 Sjukförsäkringsavgift, netto, inom en årlig ram på högst 500 milj. kr.

Enligt lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift betalar arbetsgivare, för ersättningar som betalas ut under perioden september 1989 – december 1990, en arbetsmiljöavgift som förs till arbetslivsfonden. Fondens tillgångar skall utgöra bidrag till arbetsgivare för utgifter för rehabiliteringsåtgärder för anställda med långvarigt nedsatt hälsa, åtgärder för att nedbringa anställdas sjukfrånvaro samt investeringar för bättre arbetsmiljö, i den mån det inte enligt lag eller annan författning åligger arbetsgivaren att göra en sådan investering. Genom det tidigare riksdagsbeslutet fastslogs riktlinjer för användningen av arbetslivsfondens medel och en organisation för prövningen av bidrag från fonden och förvaltningen av fondmedlen. En särskild myndighetsorganisation har därefter bildats med en central arbetslivsfond och länsvisa regionala fonder. Föreskrifter om arbetslivsfondens verksamhet lämnas i förordningen (1990:130) med instruktion för arbetslivsfonden.

Ändamålet för försäkringskassornas köp av yrkesinriktad rehabilitering är att underlätta för försäkrade att återgå i arbete. Detta stämmer väl överens med de ändamålsbestämmelser som finns i lagen om arbetsmiljöavgift för användning av arbetslivsfondens medel. För att möjliggöra att 500 milj. kr. från fonden kan användas av försäkringskassorna för köp av rehabiliteringstjänster under budgetåret 1991/92, och därigenom avlasta statsbudgeten motsvarande kostnad, föreslår jag en särskild tidsbegränsad lag om avvikelse från 2 § lagen om arbetsmiljöavgift. Det bör ankomma på regeringen att med stöd av lagen besluta om överföring av medlen från arbetslivsfonden till inkomsttiteln 2811 Statens övriga inkomster under budgetåret 1991/92.

Förslaget avser inte att ändra den inriktning som har slagits fast för användning av arbetslivsfondens medel i övrigt. Jag vill emellertid betona vikten av att det vid bidragsgivningen, vad gäller både arbetsmiljöförbättrande åtgärder och rehabiliterings- och arbetsanpassningsåtgärder, beaktas det behov av stöd som finns hos de mindre företagen. Jag har erfarit att sådana insatser redan görs och att ytterligare ansträngningar kommer att göras i detta syfte. Det är särskilt viktigt att den centrala och de regionala arbetslivsfonderna bedriver informationsverksamhet och är pådrivande gentemot dessa företag, så att aktiviteterna kommer igång och ansökningar om bidrag kan komma till stånd.

Inom arbetsmarknadsdepartementet har upprättats ett förslag till lag om tillfällig avvikelse från lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 12:1*. Jag har i denna fråga samrått med cheferna för social- och finansdepartementen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att anta förslaget till lag om tillfällig avvikelse från lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift.

3 Invandring m. m.

Invandrar- och flyktingpolitisk skrivelse

I anslutning till förra budgetpropositionen överlämnade regeringen en separat skrivelse till riksdagen med redogörelse för invandrar- och flyktingpolitiken. Härigenom fick riksdagen en samlad information om utvecklingen inom hela politikområdet.

Jag kommer senare i dag att föreslå regeringen att en motsvarande sådan invandrar- och flyktingpolitisk skrivelse, huvudsakligen avseende budgetåret 1989/90, överlämnas till riksdagen samtidigt med årets budgetproposition.

Min framställning kan i det följande därför i huvudsak begränsas till sådana frågor som har betydelse för resursberäkningarna till statsbudgeten för budgetåret 1991/92.

Den utomnordiska invandringen till Sverige består numera mest av flyktingar, personer som får bosätta sig här av flyktingliknande eller humanitära skäl och anhöriga till personer som redan bor här.

Det totala invandringsöverskottet av utländska medborgare år 1990 kan preliminärt anges till 37 500 personer, varav 3 900 nordbor. Det innebär en minskning från föregående år med 8 200 resp. 5 300 personer.

Asyl- och flyktingfrågor

Utvecklingen av antalet asylsökande m. m.

Antalet asylsökande ökade mycket kraftigt under budgetåret 1989/90. Totalt sökte under budgetåret ca 39 000 personer asyl i Sverige, vilket kan jämföras med 18 000 – 19 000 under vart och ett av de närmast föregående budgetåren. Särskilt påtaglig var ökningen under de sista tre månaderna 1989, då det kom närmare 14 000 asylsökande.

Mot bakgrund av den exceptionella ökningen av antalet asylsökande under hösten 1989 och därav följande problem i det statliga förläggningssystemet samt bristen på mottagningsplatser i kommunerna, beslutade regeringen den 13 december 1989 om ändrad asylpraxis med stöd av utlänningslagens bestämmelser om "särskilda skäl". Regeringens beslut innebär att asyl endast skall beviljas flyktingar enligt 1951 års Genèvekonvention och personer med särskilt starka skyddsbehov.

Efter regeringens beslut om ändrad asylpraxis minskade antalet asylsökande jämfört med hösten 1989. I jämförelse med tidigare år ligger emellertid antalet asylsökande fortfarande på en hög nivå. Under de första tre kvartalen år 1990 kom det sammanlagt 22 500 asylsökande. Det är drygt 6 500 fler än under samma period förra året. Slutsiffran för kalenderåret 1990 väntas bli ca 30 000 asylsökande, dvs. samma som för år 1989.

Om det inte sker några dramatiska förändringar i vår omvärld bör man kunna räkna med ca 30 000 asylsökande även under budgetåret 1991/92. Mot bakgrund av rådande osäkerhet om utvecklingen måste det finnas en god beredskap för att möta en förändrad situation.

Förläggningssituationen

Den stora tillströmningen av asylsökande medförde ett drastiskt ökat behov av platser vid statens invandrarverks (SIV) utredningsslussar och förläggningar under budgetåret 1989/90. Den 1 juli 1989 fanns 12 900 personer på förläggning, vid budgetårets utgång 29 800. Den 1 december 1990 hade antalet ökat ytterligare till 30 500. Det genomsnittliga behovet av förläggningsplatser under budgetåret 1990/91 beräknades i kompletteringspropositionen 1990 till 29 000.

Under budgetåret 1989/90 var ett stort problem att asylsökande som beviljats uppehållstillstånd fick vänta mycket lång tid på förläggning innan de kunde tas emot i en kommun. Den 1 januari 1990 fanns det närmare 7 000 personer på förläggning som hade uppehållstillstånd. Under år 1990

har situationen i detta avseende förändrats väsentligt. Av de 30 500 personer som var inskrivna på förläggning den 1 december 1990 var det ca 2 800 som hade uppehållstillstånd. Med nuvarande relation mellan avslag och bifall i asylärenden förväntas kommunerna relativt snabbt kunna ta emot dem som beviljas uppehållstillstånd. Den avgörande faktorn för förläggningstidens längd är för närvarande i stället hur lång tid ärendehandläggningen tar.

Förutsättningar och mål i verksamheten

Dimensioneringen av SIVs nya organisation fr. o. m. den 1 juli 1989 byggde på antagandet att 15 000–20 000 asylsökande skulle komma till Sverige varje år (prop. 1988/89: 105, SfU17, rskr. 225). Den kraftiga ökningen av antalet asylsökande avspeglar sig nu – trots beslut i februari 1990 om viss tillfällig förstärkning av verkets resurser – i ett ökat antal icke avgjorda asylärenden hos SIV. Antalet öppna asylärenden hos SIV växte under budgetåret 1989/90 från 8 000 till 18 700 och har under hösten fortsatt att växa som en följd av att polisens balans av asylärenden nu i huvudsak har avarbetats.

Parallellt med ökningen av asylärendena har också antalet s. k. tillståndsärenden (viseringar, uppehålls- och arbetstillstånd, etc.) ökat kraftigt. Vid dimensioneringen av SIVs nya organisation förutsatte jag en volym på ca 150 000 ärenden per år. Under budgetåret 1989/90 var antalet tillståndsärenden drygt 200 000. Antalet icke avgjorda ärenden nästan fördubblades under budgetåret. För budgetåret 1991/92 räknar jag med att antalet nya ärenden kommer att uppgå till ca 230 000.

Antalet medborgarskapsärenden har inte haft samma kraftiga ökningstakt som asyl- och övriga tillståndsärenden. Antalet icke avgjorda ärenden har emellertid ändå ökat genom att ärendena blivit mer komplicerade och genom att resurser omprioriterats till förmån för asylärenden. En ökad ärendemängd kan förväntas under de närmaste åren. Jag räknar med ca 22 500 nya medborgarskapsärenden under budgetåret 1991/92.

Långa handläggningstider i asylärenden får direkta konsekvenser för förläggningssystemet med åtföljande kostnader på statsbudgeten. Förstärkning av SIVs resurser för handläggning av asylärenden beräknas dock leda till en minskning av förläggningskostnaderna som är många gånger större än förstärkningskostnaderna.

Mot bl. a. denna bakgrund föreslog regeringen i tilläggsbudgeten för budgetåret 1990/91 en kraftig förstärkning av verkets resurser för ärendehandläggning (prop. 1990/91: 25 bil. 6). Riksdagen har fattat beslut i enlighet med regeringens förslag. Beslutet innebär att SIV får disponera 62 milj. kr. utöver anvisat anslag för förvaltningskostnader. Dessa medel tas från anslaget för förläggningskostnader vilka under vissa förutsättningar beräknas kunna minska med ca 400 milj. kr.

Genom den beslutade resursförstärkningen till SIV för innevarande budgetår, kommer en viss avarbetning av balansen av asylärenden att kunna ske under första halvåret 1991. För att nedbringa balansen till en acceptabel nivå och för att kunna nå de fastlagda målen för handläggnings-

tiderna i asylärenden måste SIV behålla det resurstillskott man nu fått, även under budgetåret 1991/92. Jag kommer i det följande därför att föreslå en uppräkning av anslaget D 1. SIVs förvaltningskostnader som i stort sett är en omräkning till helår av den förstärkning som SIV fått för återstående del av innevarande budgetår. Vid resursberäkningen har jag också räknat med att SIV klarar av att höja sin produktivitet i handläggningen av asyl-, tillstånds- och medborgarskapsärenden med 3%, jämfört med innevarande budgetår.

Med de föreslagna resursförstärkningarna anser jag att SIV skall kunna avgöra ca 65000 asylärenden under budgetåret 1991/92 och därigenom komma ned till en ärendebalans på 6000 asylärenden. Jag förutsätter då att antalet nya asylsökande uppgår till ca 30000 och fördelningen mellan bifalls- och avslagsbeslut i första instans är i stort sett oförändrad jämfört med i dag.

Dessutom bör den föreslagna resursförstärkningen innebära att verket kan avgöra 245000 tillståndsärenden och 30000 medborgarskapsärenden under budgetåret 1991/92. Även här har jag räknat med att verket kan öka produktiviteten i verksamheten.

Vid förändringar av ärendetillströmningen eller vid andra väsentligt ändrade förutsättningar är det nödvändigt att SIV ges möjlighet att snabbt anpassa utrednings- och mottagningskapaciteterna. För närvarande är detta möjligt när det gäller förläggningsverksamheten.

För att förläggningskostnaderna skall kunna begränsas krävs emellertid att även utredningskapaciteten kan anpassas till det aktuella behovet utan att SIV först skall behöva invänta en beredningsprocess hos regering och riksdag. Jag kommer därför i det följande att föreslå att regeringen av riksdagen medges att bemyndiga SIV att vid extraordinära kapacitetsanspråk överskrida anslaget för förvaltningskostnader med högst 25 milj. kr.

Med de förvaltningsresurser som jag nu beräknar och under förutsättning att man även i andra delar av handläggningskedjan når uppsatta mål under budgetåret 1991/92 och att kommunerna tar emot ca 23000 flyktingar per år från förläggningar enligt de överenskommelser som träffats med SIV, bör det vara möjligt att minska antalet förläggningsplatser till 14000 vid utgången av budgetåret 1991/92. Anslagsbehovet för förläggningsverksamheten bedöms då kunna minska med 1 737 milj. kr. jämfört med det anslag som finns anvisat i innevarande års statsbudget.

För att detta mål skall kunna nås krävs särskilda insatser även i andra led av asylprocessen. Det gäller såväl inom den enhet inom regeringskansliet (arbetsmarknadsdepartementet) som handlägger utlänningsärenden som inom polisorganisationen.

Vad gäller arbetsmarknadsdepartementet kommer departementschefen senare att lämna förslag om en tillfällig förstärkning under budgetåret 1991/92 med 4,6 milj. kr.

Beträffande polisen kan jag nämna, att regeringen genom beslut den 11 oktober 1990 har uppdragit åt länsstyrelserna i de län där SIV har utredningsslussar att sinsemellan och i samråd med SIV och kriminalvårdsstyrelsen planera och samordna de lokala polismyndigheternas verksamhet beträffande verkställighet av utvisnings/avlägsnandebeslut och asylutred-

ningar, så att ärendebalanserna om möjligt är avarbetade till den 30 juni 1991. Avsikten är att vid behov vidta ytterligare åtgärder för att förhindra att nya ärendebalanser uppstår under budgetåret 1991/92.

Överföring av utredningsansvaret i asylärenden från polisen till invandrarverket

Statskontoret har på uppdrag av regeringen utrett möjligheterna att överföra utredningsansvaret i asylärenden från polisväsendet till SIV. Statskontoret har i en rapport (1990:23) föreslagit följande:

- SIV övertar ansvaret för utredningar i asylärenden.
- Polisen bör liksom i dag utföra grundutredning i samband med att en utlänning begär asyl. Grundutredningen bör vara så noggrann att den även fortsättningsvis kan tjäna som underlag för en bedömning om en avvisning med omedelbar verkställighet kan komma i fråga.
- SIV övertar ansvaret för förvarslokaler vid utredningsslussarna.
- Polisen svarar för delgivning och verkställighet av avlägsnandebeslut på samma sätt som för närvarande.
- Flexibilitet byggs in i SIVs tillståndsorganisation.
- Ansvaret förs över den 1 oktober 1992.

Rapporten har av statskontoret tillställts rikspolisstyrelsen (RPS) och SIV för samråd. Båda myndigheterna ansluter sig i princip till statskontorets förslag. Vad gäller vissa enskildheter framför emellertid de båda samrådsmyndigheterna avvikande mening. I fråga om grundutredningarna anser RPS att de främst skall ha en sorteringsfunktion och avstyrker en ordning som innebär att polisen skall göra en mera ingående grundutredning i de fall då avvisning med omedelbar verkställighet till tredje land kan bli aktuell. SIV anser att polisen även i fortsättningen skall ansvara för förvarslokaler, en uppfattning som RPS inte delar.

Både SIV och RPS anser att genomförandet bör ske tidigare än den 1 oktober 1992. SIV menar att ett övertagande bör kunna ske den 1 april 1992. RPS anser att det finns anledning att begränsa tiden för förberedelserna till högst tolv månader.

Jag delar statskontorets uppfattning att utredningsansvaret i asylärenden och ansvaret för förvarslokaler vid utredningsslussarna bör föras över från polisen till SIV. Genom en överföring av utredningsansvaret får SIV ett samlat ansvar för tillståndsverksamheten. Verket får därmed ökade möjligheter att rationellt samordna handläggningen av asylärenden, vilket bl.a. borde skapa bättre förutsättningar att nå upp till nuvarande mål för handläggningstiderna. Ytterligare ett skäl är att det blir en renodling av polismyndigheternas uppgifter till andra mer polisiärt inriktade arbetsuppgifter. Jag har i denna fråga samrått med chefen för civildepartementet.

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om att ge SIV i uppdrag att i samråd med RPS planera och genomföra överföringen med inriktning på att SIV tar över ansvaret den 1 juli 1992. Denna tidpunkt bedömer jag vara lämplig bl.a. därför att SIV till dess skall ha avarbetat balanserna i asylärenden och med hänsyn till den tid det beräknas ta att

rekrytera och utbilda tillräckligt med personal för den nya uppgiften. Jag utgår ifrån att förestående rekrytering av handläggare för tillfällig avarbetning av asylärenden i stor utsträckning sker på sådant sätt att de efter utbildning kan fortsätta inom verket med utredningar i asylärenden.

Överföringen av utredningsansvaret i asylärenden väcker en del andra frågor vad gäller gränsdragningen mellan polisen och SIV. Det gäller bl. a. den första grundutredning som görs i samband med gränskontrollen samt delgivning och verkställighet av avlägsnandebeslut. Det finns enligt min mening skäl som talar för en mer långtgående renodling av resp. myndighets uppgifter än vad statskontoret föreslagit. Jag har mot denna bakgrund för avsikt att efter samråd med chefen för civildepartementet initiera en närmare utredning av dessa frågor.

Det kommunala flyktingmottagandet

Som jag tidigare nämnt, beräknas kommunerna under budgetåret 1991/92 ta emot ca 23000 flyktingar från SIVs förläggningar enligt överenskommelse med verket. Därutöver omfattas det kommunala flyktingmottagandet av flyktingar som vistas i en kommun under den tid asylansökan prövas samt av vissa anhöriga till flyktingar. Vid anslagsberäkningen för ersättning till kommunerna för flyktingmottagandet har jag utgått från att totalt 28000 personer tas emot under budgetåret.

Den 1 januari 1991 träder ett nytt system för ersättning till kommunerna för flyktingmottagandet i kraft (prop. 1989/90: 105, SfU21, rskr. 281). Det nya ersättningssystemet innebär en stimulans för kommunerna att vidta aktiva åtgärder för att underlätta för flyktingar att snabbare få en fast förankring i svenskt arbets- och samhällsliv.

Bidragen till kommunerna för flyktingmottagandet utbetalas med det nya systemet snabbare än tidigare. Samtidigt finns särskilda övergångsregler för ersättning av kostnader för personer som tagits emot före år 1991. Genom omläggningen av ersättningssystemet, med parallella utbetalningar från det gamla och det nya systemet (i efterskott resp. i förskott), och en ökning av antalet mottagna flyktingar i kommunerna ökar statens kostnader väsentligt jämfört med innevarande budgetår. Totalt beräknas anslaget till 4464 milj. kr. Därav avser 3489 milj. kr. ersättning enligt det nya ersättningssystemet och 970 milj. kr. övergångsvisa ersättningar. För utvärdering av det nya ersättningssystemet har avsatts 5 milj. kr.

Den 1 januari 1991 införs också ett nytt system med lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar. Härigenom kommer det normalt inte att föreligga något behov av socialbidrag till hemutrustning. Kostnaderna för hemutrustningslånen beräknas för budgetåret 1991/92 till 52,5 milj. kr.

Överföringen till Sverige av s. k. kvotflyktingar

Invandrings- och flyktingpolitiken bör förändras och få en starkare tonvikt på åtgärder för att påverka grundorsakerna bakom migration och flykt. En utgångspunkt för denna strävan är att även i framtiden föra en generös och

ansvarskännande flyktingpolitik, där resurserna kommer dem till del som bäst behöver vår solidaritet. De två särskilda utredare (A 1990:05) som tillkallats för att utreda förutsättningarna för och inriktningen av en sammanhållen flykting- och immigrationspolitik skall inom kort redovisa sina förslag i dessa frågor.

Ett led i en sådan förändring, som måste åstadkommas i internationell samverkan, är att skapa utrymme för ökade flyktingkvoter. Det har i olika sammanhang framgått att Västeuropas samlade antal kvotplatser uppgår till 4000 – 5000, vilket är lite i förhållande till behoven. Av detta står Sverige för ungefär 30%. Relativt sett gör alltså Sverige en betydande insats.

Regeringen har ambitionen att höja Sveriges flyktingkvot från den nivå – ca 1250 personer årligen – som har gällt sedan 1970-talets slut. När detta kan ske måste bedömas mot bakgrund av omfattningen av invandringen av flyktingar och asylsökande som kommer till vårt land på egen hand. Den skärpning av kriterierna för asyl som regeringen beslutade om i december 1989 har lett till en nedgång i antalet asylsökande i förhållande till den mycket stora inströmningen under senare delen av år 1989. Det ser i dag ut som om vi är på väg mot en stabilisering. Ännu är mottagningssystemet emellertid inte i balans.

Jag avser att under våren 1991 återkomma till regeringen med principförslag om en sammanhållen immigrations- och flyktingpolitik. I anslutning härtill bör regeringen också slutgiltigt ta ställning till flyktingkvoten för budgetåret 1991/92 mot bakgrund av den aktuella situationen vad avser antalet asylsökande, mottagningskapacitet i kommunerna etc.

Statsbidragen till invandrarnas riksorganisationer

Nuvarande ordning för stöd till invandrarnas riksorganisationer beslutades av riksdagen år 1986. De grundläggande villkoren återfinns i förordningen (1986:472) om statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer. Regeringen fastställer vilka organisationer som skall få bidrag under bidragsåret. Därvid beräknas statsbidragen på basis av organisationernas medlemsantal enligt olika bidragsklasser.

Ett grundläggande problem under de senaste åren har varit att medelstilldelningen inte kunnat hållas på den nivå som behövts för en regelrätt tillämpning av förordningens villkor för statsbidrag. Pengarna har inte räckt till. SIV föreslog därför i sin anslagsframställning hösten 1989 en modifiering av nuvarande bidragssystem samt en uppräkning av medlen och en ändring av anslagsformen.

I förra budgetpropositionen (prop. 1989/90: 100 bil. 2) angavs att avsikten med statens bidragsgivning generellt sett bör vara tydligare och att effekterna av stödet skall synas. Statskontoret har därefter fått i uppdrag av regeringen att kartlägga det anslagsfinansierade statliga stödet till föreningslivet och att lämna förslag om hur en fördjupad prövning av stödet kan göras. Uppdraget skall redovisas till civildepartementet senast den 31 december 1990.

En arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet har samtidigt gjort en intern översyn av systemet med statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer och redovisat alternativ till nuvarande ordning. Jag är dock inte beredd att nu lämna förslag om ett nytt statsbidragssystem för invandrarnas riksorganisationer, utan vill avvakta avrapporteringen av statskontorets utredningsuppdrag och den fortsatta beredningen inom regeringskansliet av principerna för samhällets stöd till föreningslivet.

Jag kommer i det följande att föreslå en betydande förstärkning under budgetåret 1991/92 av anslaget för stöd till invandrarnas riksorganisationer. Detta sker inom ramen för det nu gällande systemet och är, enligt min bedömning, tillräckligt för att de olägenheter som uppstått, särskilt under innevarande budgetår, till följd av systemets utformning i huvudsak kan undanröjas. Det blir därigenom möjligt för SIV att ge organisationerna bättre förutsättningar att fylla sin roll som samlingspunkt och kontaktorgan för invandrarna och som företrädare för invandrarintressen.

4 Internationella frågor

Inledning

Arbetsmarknadsdepartementet deltar aktivt i det internationella samarbetet som hör till verksamhetsområdet.

I det internationella samarbetet pågår ett intensivt besöks- och informationsutbyte. Under året har kontakterna med Central- och Östeuropa ökat markant. Det internationella intresset för departementets ansvarsområden avspeglas inte minst genom önskemål om svensk medverkan vid internationella möten och seminarier. Efterfrågan på översättningar av svensk lagstiftning och annan dokumentation är mycket stor.

För att bevaka frågor som rör arbetsmarknads- och socialdepartementens verksamhetsområden finns arbetsmarknadsråd vid utlandsmyndigheterna i Bonn, Bryssel, London och Washington.

Försöksverksamheten med arbetsmiljöattachéer i Washington och Bryssel pågår.

Nordiskt samarbete

Nordiska arbetsmarknadsutskottet (NAUT), är den ämbetsmannakommitté som har till uppgift att utveckla arbetsmarknads- och sysselsättningsfrågorna. Det nordiska samarbetet har under året i hög grad inriktats på frågor som rör Norden och den europeiska integrationen. För närvarande pågår en översyn av organisationen för arbetsmarknadssamarbetet.

I NAUTs regi pågår en rad projekt inom de olika underutskotten och kontaktgrupperna. Projektverksamhet med syfte att analysera arbetsmarknadspolitikens roll och inriktning på 1990-talet fortsätter inom ramen för den nordiska ekonomiska handlingsplanen 1989–1992 "Ett starkare Norden".

I syfte att effektivisera arbetsförmedlingen mellan de nordiska länderna pågår en rad projekt. Möjligheterna till ett vidgat platsutbyte inom ramen för de befintliga ADB-systemen i de olika länderna undersöks. Ett projekt om flaskhalsproblem på arbetsmarknaden har påbörjats. Informationsbroschyrer om respektive nordiskt land har uppdaterats och nytryckts under år 1990. Under året har tidningen Nytt Jobb Norden börjat publiceras. Tidningen ger information om lediga platser i Sverige och Finland och fakta om hur det är att arbeta i resp. land.

Den starka arbetskraftsinvandringen till Sverige från framför allt Norge och Danmark har dämpats.

Under året har flera gränsregionala seminarier anordnats där tjänstemän i trakter med stor rörlighet över gränserna mötts för att diskutera hur samarbetet kan utvecklas och förbättras.

Den nordiska arbetsmiljökonventionen, som undertecknades av de nordiska regeringarna i juni 1989, trädde i kraft den 24 mars 1990. En syfte med konventionen är att främja en gemensam nordisk hållning i arbetsmiljöfrågor i internationella sammanhang, särskilt med hänsyn till utvecklingen inom EG.

Vid Nordiska Rådets 38:e session i februari–mars 1990 i Reykjavik antog de nordiska arbetsmiljöministrarna ett nytt samarbetsprogram för perioden 1990–1993. Programmet, "En bättre arbetsmiljö i Norden" (NU 1990:6), syftar till att konkretisera det nordiska arbetsmiljösamarbetet under den närmaste treårsperioden.

Den komparativa studien av företagshälsovården i de nordiska länderna, som påbörjades år 1986, har avslutats under året och redovisats i rapporten "Företagshälsovård i Norden".

Ministerrådet avser att i samarbete med bl.a. Stiftelsen för industriutveckling i Norden arrangera en konferens om koncernfackligt samarbete i början av år 1991.

Den jämförande studien av arbetsrätten i de nordiska länderna, som inleddes år 1987, har hittills resulterat i en delrapport, "Komparativ nordisk arbetsrätt i huvuddrag"(NU 1990:93). Rapporten har tillställts arbetsmarknadens parter för synpunkter. En mer omfattande slutrapport beräknas föreligga under år 1991.

Under år 1990 har särskilda medel avsatts för ett projekt i syfte att belysa i vilken utsträckning internationaliseringen av ekonomi och näringsliv påverkar arbetsliv och arbetsrätt i Norden. Projektet, som rubricerats "Den nordiska modellens framtid", beräknas vara avslutat år 1992.

Medel för två projekt har beviljats inom ramen för det antagna arbetsprogrammet, "Norden i Europa till 1992" (NORD 1990:80). Syftet med det ena projektet är att öka det nordiska deltagandet och inflytandet över det europeiska standardiseringsarbetet på arbetsmiljöområdet. Det andra projektet skall bidra till att främja nordiska strävanden till gemensamma provnings- och kontrollmetoder för godtagande av produkter i arbetslivet. EFTA:s ramöverenskommelse om ömsesidigt godtagande av provningsresultat och godkännanden skall därvid följas upp.

Nordkalottens AMU-center i Övertorneå ombildas till en svensk stiftelse den 1 januari 1991. Verksamheten vid stiftelsen skall bl.a. grundas på

en överenskommelse mellan Sverige, Finland och Norge. Stiftelsens huvuduppgift blir att anordna och utveckla arbetsmarknadsutbildning för i första hand de nordligaste delarna av de tre länderna. Stiftelsens verksamhet skall finansieras genom intäkter från kursverksamheten.

Bilateralt samarbete

Sedan år 1984 har Sverige två samarbetsavtal på arbetsmiljöområdet, varav det ena har träffats med EG-kommissionen och det andra med USA.

Överläggningar mellan representanter för den amerikanska och den svenska regeringen ägde rum i april 1990 i Washington inom ramen för avtalet med USA. Mötesdiskussionerna fokuserades dels på arbetsorganisatoriska frågor, dels på arbetsmiljöfrågor som ergonomi, utvärdering av effekter, samt storolyckor inom processindustrin.

En svensk-amerikansk konferens om arbetsorganisation planeras äga rum i Stockholm i juni 1992. Arbetsmiljösamarbetet skall drivas vidare i form av tre nya projekt på ovan nämnda områden. Arbetarskyddsstyrelsen är ansvarig för projektsamarbetet från svensk sida.

Europeiskt integrationsarbete

Verksamheten har under år 1990 alltmer kommit att präglas av det intensifierade förhandlingsarbetet i syfte att uppnå ett EEA-avtal. Departementet deltar i förhandlingarna rörande dels personers rörlighet, dels de s.k. angränsande politikområdena, där bl.a. samarbete i fråga om arbetsmarknadspolitik och arbetsmiljö ingår.

Arbetsgrupperna för personers rörlighet samt arbetsmiljö- och arbetslivsfrågor har under år 1990 fortsatt genomgången av befintliga EG-regler. Arbetsgrupperna har bevakat det fortsatta förhandlingsarbetet inte minst inom ramen för den s.k. sociala dimensionen och EG-kommissionens handlingsprogram för implementering av EG:s "sociala stadga". Under hösten har ett seminarium anordnats om arbetsrätten och EG. Ett seminarium om EG och den sociala dimensionen avses äga rum i februari år 1991.

I syfte att förhindra uppkomsten av tekniska handelshinder har EG och EFTA i december 1989 ingått ett avtal om en procedur för informationsutbyte inom området tekniska föreskrifter (SFS 1990:966).

Den av EGs ministerråd år 1985 beslutade nya metoden ("the New Approach") har bl.a. inneburit att de europeiska standardiseringsorganens verksamhet accelererat kraftigt. EG-kommissionen har i oktober 1990 publicerat en "grönbok", som innehåller förslag till ett nytt europeiskt standardiseringssystem i syfte att ytterligare driva på det europeiska standardiseringsarbetet.

Området provning och kontroll, som likaledes utgör en väsentlig komponent för förverkligandet av den inre marknaden, genomgår stora förändringar. EGs ministerråd beslutade i december 1989 att anta riktlinjer för att fastställa produkters överensstämmelse med föreskrivna krav ("The Global Approach"). En särskild europeisk provnings- och certifieringsorganisation (EOTC) har bildats under år 1990.

En gemensam arbetsgrupp för arbetsmarknadspolitiska frågor har upprättats mellan departementet och dess motsvarighet i Sovjetunionen.

Arbetsmarknadspolitiska seminarier har vidare hållits i bl. a. Tjeckoslovakien och Jugoslavien.

Många förslag till projekt och andra aktiviteter i Central- och Östeuropa har inkommit till departementet. Dessa bereds nu inom regeringskansliet. Insatserna kommer att koncentreras på kunskapsöverföring med tonvikten lagd på Baltikum och Leningradområdet.

Regeringen har vidare skapat förutsättningar för ungdomar från de baltiska republikerna att få uppehålls- och arbetstillstånd för praktiktjänstgöring i Sverige upp till ett år. Till skillnad från annan tillståndsgivning bygger verksamheten på initiativ från enskilda personer, föreningar, företag och offentliga institutioner. Syftet med praktiken är att ungdomarna skall få kunskaper som kan bidra till den sociala, kulturella eller ekonomiska utvecklingen i praktikantens hemland.

ILO

Internationella arbetsorganisationens (ILO) beslutande församling – arbetskonferensen – höll sitt sjuttiosjunde möte under juni 1990. Arbetskonferensen har bl. a. till uppgift att anta ILOs arbetsprogram och budget samt att anta konventioner och rekommendationer. Vid 1990 års konferens godkändes räkenskaperna för åren 1988 – 1989 och fastställdes medlemsländernas bidrag för år 1991. Dessa bidrag grundar sig på 1989 års beslut om arbetsprogram och budget för åren 1990 – 1991. Budgeten omfattar totalt drygt 330 milj. USD. För Sverige innebär konferensens beslut i denna del, att det årliga bidraget för 1991 utgår med 3,423 milj. CHF, motsvarande ca 15,1 milj. kr.

En första överläggning om 1992 – 1993 års program och budget genomfördes under konferensen.

Vid nämnda konferens antogs en konvention (nr 170) och en rekommendation (nr 177) om säkerhet vid användning av kemiska produkter i arbetslivet, en konvention (nr 171) och en rekommendation (nr 178) om nattarbete samt ett protokoll till konventionen (nr 89) om kvinnors nattarbete. Dessa instrument kommer att föreläggas riksdagen våren 1991.

Riksdagen har under år 1990 godkänt två ILO-konventioner, nämligen konventionen (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete (prop. 1989/90: 60, AU16, rskr. 115, regeringsbeslut 1990-03–22) och konventionen (nr 168) om sysselsättningsfrämjande åtgärder och skydd vid arbetslöshet (prop. 1989/90: 64, 1990/91:AU9, rskr. 8, regeringsbeslut 1990-11–22). Sverige har därmed tillträtt sammanlagt 82 ILO-konventioner. År 1990 hade Sverige enligt bestämmelserna i ILO:s stadga att rapportera om tillämpningen av 16 av dessa konventioner.

Nya ämnen på 1991 års arbetskonferens är dels skydd av arbetstagares fordran i händelse av arbetsgivarens konkurs, i syfte att år 1992 anta ett eller flera nya instrument, dels för allmän diskussion i ämnet användning

av modern teknologi inom jordbruket. Då skall även de nya instrumenten om arbetsvillkor i hotell- och restaurangbranschen slutbehandlas.

I november 1990 företog ILOs styrelse en översyn av medlemskapet i ILOs industrikommittéer. Sverige erhöll därvid plats i nio av de sammanlagt tolv industrikommittéerna, nämligen i kommittéerna för inlandssamfärdsel, järn- och stålindustri, verkstadsindustri, byggnads-, anläggnings- och offentliga arbeten, kemisk industri, tjänstemän och utövare av fria yrken, hotell, catering och turism, skogs- och träindustri samt livsmedelsindustri.

Vid arbetskonferensens möte i juni 1990 förrättades val till ILOs styrelse för perioden 1990–1993. Danmark invaldes därvid på den nordiska platsen på regeringssidan. Inför varje styrelsemöte äger nordiskt samråd rum.

I samarbete med ILO arrangerar arbetsmiljöfonden en internationell konferens om arbetsorganisation hösten 1991.

OECD

OECD:s arbetskraftskommitté antog under våren 1990 en deklaration rörande aktiv arbetsmarknadspolitik inför 1990-talet.

Utgångspunkten för deklarationen är de utmaningar och möjligheter arbetsmarknadspolitiken står inför. Bedömningen är att utan en förnyelse och en tyngdpunktsförskjutning inom arbetsmarknadspolitiken är det risk för att brist på arbetskraft, och i synnerhet utbildad arbetskraft, kommer att löpa parallellt med långtidsarbetslöshetsproblem och social utslagning. I ett längre perspektiv kan det leda till inflation och begränsa hela tillväxtprocessen. Detta ställer krav på en policyansats som är riktad mot att stärka utbudet kvantitativt och kvalitativt samt på att förbättra arbetsmarknadens sätt att fungera. Deklarationen uttalar att en politik som endast råder bot på inkomstförluster och andra sociala konsekvenser inte är tillräcklig. Större tyngd måste läggas på *aktiva åtgärder* som främjar arbetssökande, utbildning och motivation.

I rapporten påpekas att i dagsläget utgör de passiva inkomststöden, som kontantunderstöd och förtidspension, merparten av kostnaderna för arbetsmarknadspolitiken. Enbart dessa transfereringar uppgår till mer än 2% av BNP i många länder. Endast ett fåtal länder såsom Sverige spenderar större resurser på aktiv arbetsmarknadspolitik än på inkomststöd.

Två ministerkonferenser förbereds. Dels planeras en arbetsministerkonferens för att behandla det nya arbetsmarknadsprogrammet, dels föreligger planer om en konferens på ministernivå rörande sociala frågor.

Sverige är representerat i en särskild arbetsgrupp under OECDs arbetskraftskommitté, som behandlar frågor som rör arbetstid, flexibilitet i arbetslivet, partssamverkan, arbetsorganisation, organisationsutveckling, m. m. Arbetsgruppen anordnade i mars 1990 en konferens om flexibilitet på arbetsmarknaden och arbetsorganisation.

Sverige deltar även i en arbetsgrupp (Evaluation Panel No 12) rörande arbetsmarknadspolitiska insatser för handikappade personer.

Arbetarskyddsstyrelsen är företrädd i OECDs ad-hoc grupp om storolyckor i processindustrin.

Europarådet

Europarådets "Steering Committee for Employment and Labour" (CDEM) har genom tre expertkommittéer arbetat med frågor rörande ungdomars etablering på arbetsmarknaden, av vilka Sverige är representerat i två. Vidare har en studiegrupp utarbetat rapporten "Trends in the establishment and composition of remuneration in employment contracts". CDEM har vidare under verksamhetsåret fått en viktig roll i det internationella arbetet med att överföra kunskap och erfarenhet i arbetsmarknadsfrågor till Central- och Östeuropa. Representanter för Ungern och Polen har deltagit vid sammanträdena som observatörer. Europarådet planerar ett "Öst-Väst kollokvium" hösten 1991, ett trepartssamtal om hur man minimerar de sociala återverkningarna vid det pågående ekonomiska reformarbetet inom Central- och Östeuropa.

Internationellt samarbete i invandrar- och flyktingfrågor

Som jag nämnt i det föregående, kommer jag att föreslå regeringen att i anslutning till budgetpropositionen överlämna en separat, sammanhållen skrivelse med redogörelse för invandrar- och flyktingpolitiken till riksdagen. Denna kommer att innehålla en fyllig redogörelse för internationellt samarbete inom invandrar- och flyktingpolitikens område.

A. Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

A 1. Arbetsmarknadsdepartementet

1989/90	Utgift	51 481 000
1990/91	Anslag	41 719 000
1991/92	Förslag	51 990 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	
		Föredraganden	
Personal	175		–
Anslag			
Förvaltningskostnader	41 719 000	+	10 271 000

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 51 990 000 kr.

För att förkorta handläggningstiderna i utlänningsärenden förordar jag, efter samråd med statsrådet Maj-Lis Lööw, att departementet tillfälligt tillförs 4,6 milj. kr. vilket motsvarar 16 tjänster och omkostnader.

När delegationen för invandrarforskning (DEIFO) avvecklades fördes dess uppgifter rörande invandrarforskning fr. o. m. den 1 juli 1990 till det nyinrättade socialvetenskapliga forskningsrådet. DEIFOs andra arbetsuppgifter fördes till arbetsmarknadsdepartementet. Dessa arbetsuppgifter är främst utvärderings-, utrednings- och utvecklingsarbete inom invandrar- och flyktingpolitiken. Samtidigt fördes fyra tjänster till arbetsmarknadsdepartementet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 51 990 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	21 996 000	Reservation	5 599 000
1990/91	Anslag	16 465 000		
1991/92	Förslag	18 265 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av verksamheten bör anslaget uppgå till 18 265 000 kr. under nästa budgetår. Jag räknar med 3 520 000 kr. till utvärderings- och utvecklingsarbete vad avser arbetsmarknads- och arbetslivsfrågor m. m. För utredningsuppdrag till uppdragstagare behövs 1 400 000 kr. och för övrig utredningsverksamhet i kommittéer och arbetsgrupper räknar jag med ett medelsbehov av 12 845 000 kr.

Till opinionsbildande verksamhet i invandrar- och flyktingfrågor m. m. beräknas 500 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 18 265 000 kr.

A 3. Internationellt samarbete

1989/90	Utgift	17 656 000
1990/91	Anslag	19 629 000
1991/92	Förslag	20 200 000

Från anslaget betalas kostnaderna för Sveriges deltagande i internationella arbetsorganisationens (ILO) verksamhet och för ILO-kommittén (SFS 1977:987). Kostnader för annat internationellt samarbete inom departementets ansvarsområde betalas också från anslaget liksom kostnader för internationella möten i Sverige för vilka Sverige åtar sig värdskapet, bl. a. inom FN-arbetet och det nordiska samarbetet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Internationellt samarbete* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 20 200 000 kr.

A 4. Arbetsmarknadsråd

1989/90	Utgift	5451000
1990/91	Anslag	5337000
1991/92	Förslag	5904000

För närvarande finns fyra arbetsmarknadsråd stationerade i Bonn, Bryssel, London och Washington. Deras arbetsuppgifter anges i förordningen (1977:575) med instruktion för arbetsmarknadsråd.

För budgetåret 1991/92 förordar jag att anslaget förs upp med 5 904 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 904 000 kr.

B. Arbetsmarknad m. m.

Jag har tidigare redovisat ett förslag till ny anslagsstruktur för arbetsmarknadsverket. För littera B. Arbetsmarknad m. m. innebär förslaget att de nuvarande anslagen B 2. Arbetsmarknadsservice, B 3. Arbetsmarknadsutbildning, B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag, B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder och B 6. Statsbidrag till inskolningsplatser ersätts med ett reservationsanslag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Förslaget innebär vidare att medlen för utbildningsbidrag vid yrkesinriktad rehabilitering och för strukturstöd för byggarbetsmarknaden förs över till littera C. Arbetslivsfrågor samt att kostnaderna för det kontanta arbetsmarknadsstödet betalas med arbetsgivaravgifter (arbetsmarknadsavgiften). Dessutom skall utbildningsbidragen till deltagare i arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering, som uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i arbetslöshetsförsäkringen, finansieras genom att ett belopp motsvarande den totala kostnaden för dessa utbildningsbidrag förs över från den s. k. arbetsmarknadsfonden, dit arbetsmarknadsavgifterna förs, till inkomsttitel 1 251.

Eventuella reserverade medel vid utgången av innevarande budgetår på de nuvarande anslagen B 3., B 5. och B 6. bör under nästa budgetår få utnyttjas under det nya reservationsanslaget B 2. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dock bör eventuella reserverade medel under anslaget B 5. avseende strukturstöd för byggarbetsmarknaden få utnyttjas under det nya anslaget C 7. Särskilda åtgärder för arbetshandikappade.

B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader

1989/90 Utgift	2 210 956 000	Anslagssparande 61 026 000
1990/91 Anslag	2 231 239 000	
1991/92 Förslag	2 619 139 000	

Från anslaget betalas utgifterna för arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, exkl. utgifterna för den yrkesinriktade rehabiliteringen vid arbetsmarknadsinstituten (Ami). Utgifterna avser löner m. m. för verksamheten vid arbetsförmedlingen, länsarbetsnämnderna och AMS. I utgifterna ingår verkets kostnader för planering av hur landets arbetskraft skall utnyttjas under beredskaps- och krigstillstånd.

För arbetsmarknadsverket gäller förordningen (1988:1 139) med instruktion för arbetsmarknadsverket.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	7 366	–
Budget		
Förvaltningskostnader	2 231 239 000	+ 387 900 000
(därav lönekostnader)	(1 487 285 000)	(+ 247 502 000)
Kulturarbetsförmedling	0	–
Aske kursgård	0	–
Inkomster	0	–
	2 231 239 000	+ 387 900 000

Budgetramen för budgetåren 1991/92–1993/94 har beräknats till 7 340 713 000 kr.

Sammanställning över tjänstgörande, årsarbetare och lönekostnad den 1 juli 1990 finansierade dels över anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, dels över andra anslag

Placering	Antal tjänst-görande	Antal årsar-arbetare	Löne-kostnad (1000-tal kr.)
AMS	484	459	125 289
Länsarbetsnämnder	1 817	1 644	387 221
Arbetsförmedling	5 705	4 989	1 097 262
AMU-förläggningar	67	58	10 053
Ami	2 339	2 043	504 308
SUMMA	10 412	9 193	2 124 133

Fördelning av lönekostnader budgetåret 1989/90 (1 000-tal kr.)

Arbetsmarknadsverkets förvaltnings-kostnader (B 1.)	1 509 335
Ami (C 4.)	494 480
Anställda med lönebidrag	125 233
SUMMA	2 129 048

1 AMS

I enlighet med regeringens anvisningar har AMS inte räknat in kompensation för pris- och löneökningar i sina medelsäskanden under detta anslag.

AMS har redovisat ett effektivitets- och produktivitetskrav för tre år med en total real minskning av utgifterna om 5% med en förläggning av minskningen till de två sista åren. Huvuddelen av minskningen skulle enligt AMS gå ut över personalkostnaderna. AMS föreslår emellertid att förvaltningsresurserna skall hållas oförändrade och att ett mål sätts att vid en oförändrad nivå på konjunkturneutrala sakanslag kostnadseffektiviteten i verksamheten skall öka med 10% i förhållande till resultaten vid närmast föregående motsvarande konjunkturläge.

1. *Förvaltningskostnader.* AMS föreslår att de särskilda förvaltningsmedel avsedda för arbetsförmedlingsinsatser för flyktingar och andra invandrare som AMS har tilldelats under de senaste åren skall räknas in i oförändrade anslag. AMS begär vidare att arbetsmarknadsverket skall tillföras 25 milj. kr. per år under perioden 1991/92–1993/94 för en bred satsning på lednings- och kompetensutveckling.

AMS begär inga medel för ytterligare *personal.* AMS pekar i stället på det s. k. FÖRA-projektet, som påbörjades under år 1989 och som syftar till att förenkla administrationen vid länsarbetsnämnderna. Därigenom skall det bli möjligt att föra över personalresurser från administrativa uppgifter på nämnderna till direkt operativa uppgifter på arbetsförmedlingen och arbetsmarknadsinstituten. Enligt AMS bedömning bör de planerade ratio-

naliseringsåtgärderna vid länsarbetsnämnderna göra det möjligt att föra ut i genomsnitt för riket ca 15% av personalresurserna för förstärkning av fältorganisationen. Detta motsvarar ca 200 personer.

Sjukfrånvaron inom arbetsmarknadsverket har enligt AMS ökat under femårsperioden fram t.o.m. budgetåret 1988/89 från 8,5% till 12,1%. Omräknat i arbetstid innebär detta 930 årsarbetare. En offensiv satsning kommer att göras över hela arbetsmiljöområdet för att bl.a. förebygga sjukfrånvaron. Målet är att sjukfrånvaron, uttryckt i arbetstid, vid utgången av budgetåret 1993/94 skall motsvara högst 7% i resursbortfall. En sådan minskning svarar mot ett reellt resurstillskott på ca 250 personer.

Det *ADB*-baserade platsförmedlingssystemet beräknas vara helt utbyggt i juni 1991. AMS vill under budgetåren 1991/92 och 1992/93 fullfölja den under innevarande budgetår påbörjade anskaffningen av 1 500 terminaler till vägledarna. De tillkommande kostnaderna för drift och underhåll av terminalerna under de två budgetåren beräknar AMS till 22 resp. 9 milj. kr. Investeringsbehovet för ADB under den kommande treårsperioden beräknas till 110 milj. kr.

Sammanlagt beräknar AMS medelsbehovet under budgetposten Förvaltningskostnader, vilket är detsamma som för hela anslaget, under den aktuella treårsperioden till följande (milj. kr. exkl. pris- och löneomräkning).

1991/92	1992/93	1993/94
2 278,2	2 287,2	2 287,2

2. *Kulturarbetsförmedling och Aske kursgård.* AMS begär inga medel för den del av dessa verksamheter som inte finansieras av ordinarie förvaltningsmedel utan som skall finansieras genom avgifter och intäkter.

3. *Avskrivning av fordringar.* För budgetåret 1989/90 har AMS bemyndigats att under vissa förutsättningar avskriva inom arbetsmarknadsverket uppkomna fordringar som inte överstiger 50 000 kr.

Under budgetåret 1989/90 har fordringar till ett sammanlagt belopp av 4 235 651 kr. avskrivits. Avskrivningarna avser till största delen näringshjälpslån och lån till flyktingar. AMS har fått motsvarande bemyndigande för innevarande budgetår, dock med den ändringen att beloppsgränsen har höjts till 75 000 kr.

AMS begär att rätten att avskriva fordringar skall få delegeras av AMS till länsarbetsnämnderna.

4. *Övrigt.* AMS föreslår att skolan/kommunerna tar över huvudansvaret från arbetsmarknadsverket för all praktikplatsanskaffning för grund- och gymnasieskolans behov. En samordning av all anskaffning av praktikplatser är önskvärd för att undvika konkurrens mellan olika praktikformer och mellan myndigheter. Praktikplatsanskaffningen blir mer rationell om den samlas på en huvudman. Det är praktiskt om ansvaret för all praktik och utbildning som är förlagd till näringslivet ligger på skolan/kommunen som också har ansvaret för själva utbildningen och dess innehåll.

AMS påtalar att det för närvarande inte finns någon förordning som explicit anger vilka regler som gäller för personalförsörjningen inom det civila totalförsvaret. AMS föreslår att en sådan förordning utfärdas.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Effektiviseringar och rationaliseringar

En neddragning med 5% under en treårsperiod av förvaltningskostnaderna för arbetsmarknadsverket exkl. Ami innebär enligt AMS att anslaget kommer att vara ca 110 milj. kr. lägre vid utgången av perioden. AMS har begärt att slippa denna neddragning mot att ett mål sätts om att kostnadseffektiviteten i verksamheten skall öka med 10% jämfört med närmast föregående motsvarande konjunkturläge. För egen del är jag inte beredd att förorda att arbetsmarknadsverket skall slippa neddragningen. Viss del av denna bör emellertid återläggas till verket under vart och ett av budgetåren 1991/92 och 1992/93 för anskaffning av terminaler till vägledare. Jag återkommer strax till detta.

AMS har pekat på olika möjligheter att inom ramen för befintliga resurser öka personalen inom den direkta förmedlingsverksamheten. Det gäller rationalisering av administrationen vid länsarbetsnämnderna och åtgärder för att minska sjukfrånvaron. AMS egna beräkningar visar att dessa åtgärder kan ge betydande tillskott av personalresurser. Det är viktigt att AMS med kraft driver dessa frågor vidare så att förstärkningarna verkligen kan realiseras. Statsmakterna bör understödja dessa ansträngningar genom att vid behov undanröja onödiga regleringar m. m. som tynger administrationen.

ADB-stödet inom administrationen i arbetsmarknadsverket har byggts ut betydligt under den senare delen av 1980-talet. Detta bör underlätta ansträngningarna att frigöra personal från administrativa göromål till direkt förmedlingsservice.

2.2 Personal

Jag har nyss redovisat att jag senare i dag kommer att föreslå regeringen vissa dispositioner i fråga om innevarande års medel till arbetsmarknadsverket som bl. a. innebär en kraftig ökning av verksamheten med s. k. jobb-sökar-aktiviteter. Denna satsning bör fortsätta även under nästa budgetår. Jag vill erinra om att arbetsmarknadsverket för innevarande budgetår redan har anvisats 30 milj. kr. engångsvis för att vidareutveckla formerna för samt förstärka och påskynda uppbyggnaden av jobb-sökar-aktiviteter. Medlen skall användas för kostnader av förvaltningskaraktär, t. ex. hyra av lokaler, telefon och kopiering m. m. i samband med arbetssökande, men inte för personal (prop. 1989/90: 150 bil. 5 s. 9–10). För nästa budgetår beräknar jag kostnaderna för jobb-sökar-aktiviteter till sammanlagt 210 milj. kr. Härav bör 105 milj. kr. avsättas för personal. Jag har tagit hänsyn till detta belopp vid min beräkning av lönemedel. Jag återkommer strax till de övriga 105 milj. kr. (avsnitt 2.3). Till frågan om finansieringen av medlen till jobb-sökar-aktiviteter återkommer jag under anslaget B 2. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder (avsnitt 2.4.5).

Jag tillstyrker att arbetsmarknadsverket även under den kommande treårsperioden skall få behålla de tillfälliga förstärkningar av arbetsförmedlingen som dels har anvisats sedan mitten av 1980-talet för en för-

stärkt förmedlingsservice åt flyktingar, dels har anvisats sedan budgetåret 1988/89 för att hjälpa flyktingar och invandrare, som vistas vid mottagningsförläggningar, till arbete och dels har anvisats sedan budgetåret 1989/90 för tillfällig anställning av handläggare vid arbetsförmedlingen i de kommuner som har ökat sitt flyktingmottagande. Flyktinginvandringen väntas ligga kvar på en hög nivå under de närmaste åren. Den försämring av läget på arbetsmarknaden som vi nu kan se får inte leda till att ansträngningarna att slussa in flyktingarna och invandrarna på den svenska arbetsmarknaden minskar. Dessa grupper måste liksom tidigare prioriteras i arbetsförmedlingens arbete. Jag har i dessa frågor samrått med statsrådet Maj-Lis Lööw.

Den pågående avvecklingen av AMS boendeservice inom arbetsmarknadsutbildningen innebär för vartdera av budgetåren 1991/92 och 1992/93 en minskning av lönekostnaderna under detta anslag med 3,3 milj. kr. Jag har tagit hänsyn till detta vid min beräkning av medelsbehovet för löner. Jag har ökat lönemedlen med 4,4 milj. kr. Detta motsvarar det belopp som har dragits ifrån under innevarande budgetår som en kompensation för den engångsvisa tilldelning av medel som AMS fick under budgetåret 1989/90 för att genomföra omläggningen av administrationen av det kontanta arbetsmarknadsstödet. Vidare har jag räknat av 1 milj. kr. till följd av överföringen under innevarande budgetår av det regionalpolitiska sysselsättningsbidraget från länsarbetsnämnderna till länsstyrelserna.

Jag har vidare minskat lönemedlen för de två kommande budgetåren med 22 resp. 9 milj. kr. vilket motsvarar de tillkommande drift- och underhållskostnaderna för terminaler till vägledarna.

De sammanlagda lönekostnaderna under budgetåret 1991/92 har jag beräknat till 1 734,8 milj. kr. (+ 247,5 milj. kr.). Av lönemedlen bör 5 milj. kr. avsättas för tillfälliga förstärkningar av arbetsförmedlingen. Dessa medel bör få utnyttjas först efter särskilt beslut av regeringen.

2.3 Förvaltningskostnader i övrigt

Jag har tidigare (avsnitt 2.2) föreslagit att verksamheten med jobb-sökar-aktiviteter skall öka kraftigt under nästa budgetår och beräknat 105 milj. kr. för personal till verksamheten. För övriga kostnader i samband med verksamheten, dvs. för t. ex. hyra av lokaler, telefon och kopiering m. m. i samband med arbetssökande beräknar jag likaledes 105 milj. kr., vilket är 75 milj. kr. mer än vad som har anvisats för samma ändamål under innevarande budgetår. Jag har tagit hänsyn till dessa medel vid min beräkning av förvaltningskostnaderna i övrigt. Jag vill betona att jobb-sökar-aktiviteterna nu bör ses som ett naturligt inslag i arbetsförmedlingens verksamhet och att de, allteftersom de utvecklas, skall inlemmas i den ordinarie verksamheten och på sikt finansieras över den vanliga budgeten. Jag kommer att noga följa utvecklingen av verksamheten.

Regeringen har i beslut den 25 oktober 1990 medgivit att AMS får påbörja anskaffningen av terminaler till vägledarna. AMS vill fullfölja anskaffningen under de kommande två budgetåren. Som har framgått av vad jag nyss har nämnt (avsnitt 2.2) om kostnaderna för terminalerna

tillstyrker jag AMS förslag och beräknar de tillkommande kostnaderna för drift och underhåll under budgetåren 1991/92 och 1992/93 till 22 resp. 9 milj. kr. De sammanlagda kostnaderna för det ADB-baserade platsförmedlingssystemet inkl. terminaler till vägledare under nästa budgetår har jag beräknat till 190 milj. kr.

AMS har anmält ett investeringsbehov för ADB-utrustning under den kommande treårsperioden om 110 milj. kr. som avser ny- och ersättningsanskaffningar. Fr. o. m. budgetåret 1991/92 bör AMS ingå i den försöksverksamhet med lån i riksgäldskontoret för finansiering av ADB- och kommunikationsutrustning som pågår. Det innebär att AMS för sina investeringsbehov i ADB-utrustning ges rätt att låna upp erforderliga medel i riksgäldskontoret. I likhet med AMS beräknar jag investeringsbehovet under treårsperioden till 110 milj. kr. AMS får för budgetåret 1991/92 ta upp lån till ett belopp om 88 milj. kr.

För vart och ett av budgetåren 1991/92–1993/94 har AMS begärt att arbetsmarknadsverket skall tillföras 25 milj. kr. för en bred satsning på lednings- och kompetensutveckling. Jag har full förståelse för vikten av att upprätthålla en hög kompetens inom verket men jag är inte beredd att tillstyrka AMS framställning om särskilda medel för detta ändamål.

I övrigt har jag bara räknat upp förvaltningskostnaderna med under året inträffade pris- och löneökningar.

De totala kostnaderna under budgetposten Förvaltningskostnader exkl. löner beräknar jag till 884,3 milj. kr. (+ 141,4 milj. kr.) under nästa budgetår.

2.4 Inkomster

I likhet med för innevarande budgetår bör AMS under den kommande treårsperioden få använda inkomster från försäljning, annonsering och prenumerationer på publikationstryck och platslistor för annonser m. m.

2.5 Övrigt

För innevarande budgetår har AMS bemyndigats att på vissa villkor avskriva lånefordringar uppkomna inom arbetsmarknadsverket som uppgår till högst 75 000 kr. Jag föreslår att AMS får motsvarande bemyndigande även för nästa budgetår. Dessutom tillstyrker jag AMS förslag att AMS skall få delegera avskrivningsrätten till länsarbetsnämnderna.

Vad gäller AMS förslag att skolan/kommunerna skall ta över huvudansvaret från arbetsmarknadsverket för all praktikplatsanskaffning för grund- och gymnasieskolans behov vill jag erinra om att regeringen den 6 december 1990 har givit AMS i uppdrag att i samråd med Svenska kommunförbundet utreda denna fråga. Uppdraget skall redovisas senast den 1 maj 1992.

Verksamheten vid Aske kursgård bekostas genom intäkter vid upplåtelse av kurslokaler m. m. Viss del av verksamheten vid kulturarbetsförmedlingen skall likaledes bekostas genom avgifter för s. k. överservice. Några medel behöver därför inte anvisas för dessa båda verksamheter.

I likhet med vad som gäller under innevarande budgetår bör högst 50 milj. kr. under detta anslag få utnyttjas för insatser inom den yrkesinriktade rehabiliteringen om detta bedöms som mest angeläget vid en prioritering mellan förmedlingsinsatser resp. vägledning- och rehabiliteringsinsatser.

Vad slutligen gäller AMS förslag att det bör utfärdas en förordning för personalförsörjningen inom det civila totalförsvaret övervägs frågan för närvarande inom regeringskansliet.

2.6 Sammanfattning

Kostnaderna under anslaget för det kommande budgetåret har jag beräknat till totalt 2 619,1 milj. kr. (+ 387,9 milj. kr.).

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att regeringen får bemyndiga AMS eller, efter AMS bestämmande, länsarbetsnämnderna att under budgetåret 1991/92 besluta om avskrivning av lånefordran som inte överstiger 75 000 kr. uppkommen inom arbetsmarknadsverket under de förutsättningar som gäller för budgetåret 1990/91 (avsnitt 2.5),
2. godkänna att högst 50 000 000 kr. av medlen under anslaget får användas för insatser inom den yrkesinriktade rehabiliteringen (avsnitt 2.5),
3. till *Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 2 619 139 000 kr.

B 2. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder

1989/90	Utgift	8 528 330 000 (1)	Reservation 2 298 556 245 (2)
1990/91	Anslag	9 473 770 000 (1)	
1991/92	Förslag	11 418 687 000	

(1) I utgifter och anslag ingår medel från de nuvarande anslagen B2. Arbetsmarknadsservice, B3. Arbetsmarknadsutbildning, B4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag, B5. Sysselsättningsskapande åtgärder samt B6. Statsbidrag till inskolningsplatser.
(2) Avser reserverade medel från anslagen B3. Arbetsmarknadsutbildning, B5. Sysselsättningsskapande åtgärder (exkl. strukturstöd för byggarbetsmarknaden) samt B6. Statsbidrag till inskolningsplatser.

Från anslaget betalas utgifterna för utbudsstimulerande åtgärder i form av utredningskostnader, flyttningsbidrag m. m., arbetsmarknadsutbildning inkl. utbildningsbidrag, utbildningsbidrag vid vidgad arbetsprövning samt bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet. Dessa åtgärder skall i första hand befrämja den yrkesmässiga och geografiska rörligheten samt bidra till kompetensutvecklingen i arbetslivet.

Vidare betalas utgifter för sysselsättningsstimulerande åtgärder i form av beredskapsarbeten, rekryteringsstöd, otraditionella insatser, insatser för flyktingar och invandrare samt inskolningsplatser. Åtgärderna är främst avsedda för de mest utsatta grupperna på arbetsmarknaden, nämli-

gen långtidsarbetslösa, deltidsarbetslösa, arbetshandikappade samt flyktingar och invandrare.

Utredningskostnader är service, i form av reseersättningar och traktamenten åt arbetssökande, som arbetsförmedlingen tillhandahåller i samband med inställelse till arbetsförmedlingen, läkarundersökningar samt tolkhjälp.

Flyttningsbidrag m. m. omfattar bidrag för att underlätta för arbetssökande att söka och anta arbeten utanför hemorten och inlösen av egna hem m. m. som avser utgifter för att lösa in fastigheter och bostadsrätter från arbetslösa som flyttar av arbetsmarknadsskäl.

Arbetsmarknadsutbildning är sådan utbildning som en person genomgår av arbetsmarknadsskäl och till vilken utbildningsbidrag beviljas av arbetsförmedlingen. Det kan vara utbildning för personer som är eller riskerar att bli arbetslösa och som uppbär utbildningsbidrag under utbildning vid särskilt anordnade kurser eller i det reguljära utbildningsväsendet, eller utbildning av anställda för vilka bidrag från arbetsmarknadsverket utgår till arbetsgivaren.

Särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning kan av länsarbetsnämnderna upphandlas från såväl AMU-gruppen som från bl. a. kommunernas uppdragsutbildning, högskola, folkhögskola, studieförbund eller företag.

Vidgad arbetsprövning, till vilket utbildningsbidrag utgår, avser arbetsprövning i reell miljö. Åtgärden utgör ett viktigt komplement till övriga vägledningsinstrument.

Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet avser bidrag till personer som har fyllt 20 år för att dessa vid start av eget företag skall klara sin försörjning under ett initialskede.

Beredskapsarbete syftar till att skapa tillfällig sysselsättning för arbetslösa som inte har kunnat erhålla lämpligt arbete eller någon lämplig arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Beredskapsarbete kan också användas som ett led i en rehabiliteringsprocess, för att ge ungdomar arbetslivserfarenhet eller i kombination med arbetsmarknadsutbildning.

Rekryteringsstöd syftar till att underlätta anställning av långtidsarbetslösa som annars skulle ha svårt att få arbete.

Otraditionella insatser syftar till att dels, utöver ordinarie arbetsmarknadspolitiska åtgärder, möjliggöra tillsvidareanställning för arbetslösa och personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, dels stödja försöksverksamhet i form av icke traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärder, med syfte att skapa nya arbetstillfällen för enskilda personer i orter och regioner med undersysselsättning.

Insatser för flyktingar och invandrare avser försöksverksamhet för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden och förkorta sökandetiden för dessa grupper. Medlen får användas till dels förhöjt rekryteringsstöd i syfte att underlätta varvning av svenskundervisning och arbete under högst sex månader, dels andra åtgärder som underlättar för flyktingar och invandrare att få arbete.

Inskolningsplatser syftar till att underlätta för ungdomar att få en fast förankring på arbetsmarknaden. Platserna är avsedda främst för 18–19 åringar. Inskolningsplatserna är av två slag, avtalade och särskilda.

AMS föreslår i anslagsframställningen att ett enhetligt arbetsgivarbidrag, benämnt anställningsstöd, införs. Enligt AMS bör det nya stödet indelas i två former, dels en tidsbegränsad form benämnd allmänt anställningsstöd, dels ett icke tidsbegränsat stöd benämnt särskilt anställningsstöd.

AMS vill att det allmänna anställningsstödet skall ersätta nuvarande rekryteringsstöd, introduktionsbidrag, beredskapsarbete av icke investeringskaraktär och medflyttandebidrag. Det särskilda anställningsstödet skall ersätta strukturstöd för byggarbetsmarknaden, lönebidrag, skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare och bidrag till arbetsbiträde.

AMS föreslår vidare att inskolningsplatserna kvarstår som särskild åtgärd. Samma bör även gälla för beredskapsarbeten av investeringskaraktär, som bör bibehållas i form av ett tillfälligt investeringsstöd.

AMS föreslår också att en promille av bidragen till arbetsgivare och enskilda skall kunna användas för forskningsinriktat utvärderingsarbete rörande den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

1.1 Utredningskostnader

AMS begär ingen ökning av medlen för utredningskostnader.

1.2 Flyttningsbidrag m. m.

AMS föreslår att då behov föreligger, kostnader för medföljande förmedlare på gruppresor för arbetssökande får belasta anslaget flyttningsbidrag m. m. utan kostnadsbegränsning.

Beträffande medlen för kulturarbetares hemresor föreslår AMS att högstbestämningen på 2 milj. kr. för verksamheten tas bort och att kravet på familjeanknytning på hemorten för dessa månadsresor ändras till krav på bostad på hemorten. Tidsbegränsningen på högst sex månader för resorna föreslås förlängas till högst tolv månader.

I fråga om merkostnadsbidraget föreslår AMS att bidraget i fortsättningen skall benämnas starthjälp och att kravet på två månaders arbetslöshet för att erhålla bidraget tas bort. Villkoret för bidraget bör i stället vara att den arbetssökande är eller riskerar att bli arbetslös. Vidare bör bidraget omfatta även de som tar anställning i Stockholms län eller i Malmö eller Göteborgs kommun.

I syfte att underlätta för bl. a. sjukvården att rekrytera utbildad nyckelpersonal föreslår AMS att starthjälp till nyckelpersoner även får beviljas för anställning inom hälso- och sjukvård, undervisning eller annan verksamhet, som kan anses som samhällsviktig eller på annat sätt väsentlig för ortens utveckling och fortbestånd.

AMS begär vidare kompensation för prisökningar med 14,9 milj. kr.

1.3 Arbetsmarknadsutbildning

I den särskilda rapporten inför treårsbudgeten pekar AMS bl. a. på att en stigande medelålder i arbetskraften innebär nya krav på arbetsmarknads-

utbildningen. Om Sverige skall behålla sin konkurrenskraft genom välutbildad arbetskraft måste nya insatser riktas mot de medelålders och äldre på arbetsmarknaden. AMS förutser även ett ökat behov av utbildningsinsatser för handikappade och förtidspensionerade. Betydande insatser inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen behöver också göras för att sänka arbetslösheten bland flyktingar och andra invandrare och för att ge dem som har monotona och okvalificerade arbetsuppgifter bättre möjligheter på arbetsmarknaden. Utbildningen bör även medverka till att bryta bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden.

Enligt en undersökning som AMS har genomfört av samtliga arbetslösa visar det sig att ungefär var tredje saknar erforderlig kompetens för de lediga platser som finns på orten. Arbetsmarknadsutbildning utgör därmed ett viktigt medel för att stärka den enskildes ställning på arbetsmarknaden. Slutsatsen av de uppföljningsundersökningar som görs av arbetsmarknadsutbildningen är att utbildningen ger individerna – även de med svårt utgångsläge – goda möjligheter att erhålla ett arbete under förutsättning att utbildningen riktas mot de yrken inom vilka det råder hög efterfrågan på arbetskraft.

Arbetsmarknadsutbildning framstår emellertid inte alltid som det mest förmånliga handlingsalternativet för den arbetssökande. Att genomgå utbildning kan betraktas som en riskfylld investering. Den upplevda risken kan enligt AMS minskas på olika sätt. I första hand genom bättre information om utbildningsyrkena och deras framtida förutsättningar men också genom en bättre anpassning av incitamentsstrukturen för individen till de alternativ som från samhällets synpunkt är de mest fördelaktiga.

Enligt AMS bör därför den pågående försöksverksamheten med stimulansbidrag till viss arbetsmarknadsutbildning, om den faller väl ut, permanentas och utsträckas till att gälla hela arbetsmarknaden. Detsamma bör även gälla försöksverksamheten med särskilt bidrag till arbetsgivare för att stödja kompetensutvecklingen i företagen.

1.3.1 Särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning m. m.

Kostnaderna för den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen inkl. elevsocial verksamhet och boendeservice samt bidrag till utbildning i företag beräknar AMS till 3051,6 milj. kr.

1.3.2 Arbetsmarknadsutbildning i det reguljära utbildningsväsendet

AMS har föreslagit att även behovet av utbildningsplatser inom det reguljära utbildningsväsendet skall få upphandlas genom att delar av statsanslaget till skolan tilldelas AMS. Kostnaden beräknas till 750 milj. kr. AMS har därutöver föreslagit att regeringen skall ge AMS i uppdrag att i samråd med universitets- och högskoleämbetet och socialstyrelsen utreda förutsättningarna för att anordna högskolestudier inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen.

1.3.3 Utbildningsbidrag

För utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning beräknar AMS kostnaden till 3 342,2 milj. kr.

AMS föreslår att tilläggstraktamente skall utgå till de kursdeltagare som studerar utanför hemorten och har en boendekostnad som överstiger 1 450 kr. i månaden. Därutöver framhåller styrelsen att traktamentet för den som deltar i utbildning utanför hemorten fortlöpande bör räknas upp i takt med höjningarna på hyresmarknaden.

1.3.4 Sammanfattning av medelsberäkningen

Den sammanlagda kostnaden för arbetsmarknadsutbildningen under budgetåret 1991/92 blir därmed enligt AMS 7 118,8 milj. kr. inkl. utbildningsbidrag.

I sitt förslag till anslagstilldelning har AMS utgått från samma utbildningsvolymer som under innevarande budgetår. Det innebär att förslaget inte har tagit hänsyn till effekter av förändringar i konjunkturen.

AMS har därefter i skrivelse den 12 november 1990 lämnat en bedömning av vilken omfattning de arbetsmarknadspolitiska insatserna behöver ha under budgetåret 1991/92. För att förhindra en arbetslöshet som överstiger 2% anser AMS att arbetsmarknadsutbildningen behöver omfatta ytterligare 35 000 personer per månad vilket i det närmaste innebär en fördubbling av nuvarande utbildningsvolym.

1.4 Beredskapsarbeten

I sin anslagsframställning har AMS för nästa budgetår begärt oförändrat anslag för beredskapsarbeten m. m. AMS har dock i skrivelsen den 12 november 1990 framhållit att antalet personer i sysselsättningsskapande åtgärder behöver ökas kraftigt eller med ca 35 000 personer per månad under budgetåret 1991/92.

AMS anser vidare att beredskapsarbetena numera kan ses som en del i en rehabiliteringsplan där stödformen används som arbetsprövning eller för att skapa referensmöjligheter. Enligt styrelsen är det önskvärt att den nya inriktningen även bibehålls i ett sämre konjunkturläge.

1.5 Rekryteringsstöd

Enligt AMS har införandet av rekryteringsstöd inneburit betydande arbetsbesparingar för såväl huvudmän som för arbetsmarknadsverket. Åtgärdens enkla hanteringsform har också inneburit fördelar för de arbetslösa som snabbare har kunnat anvisas arbete. AMS anser därför att det är angeläget att denna enkla stödform bibehålls och utvecklas. Subventionsgraden bör dock vara flexibel och anpassas till arbetsförmedlingens bedömning av stödbehovet.

AMS anför i sin skrivelse den 12 november 1990 att möjligheten att arbetsplacera ungdomar med rekryteringsstöd bör införas när placering på

avtalad inskolningsplats inte är möjlig. För att motverka långa arbetslöshetsperioder bör enligt AMS rekryteringsstöd även generellt kunna utnyttjas efter tre månaders arbetslöshet.

1.6 Otraditionella insatser

Under budgetåret 1989/90 disponerade AMS högst 200 milj. kr. för s. k. otraditionella insatser. Av dessa har 60 milj. kr. fördelats till länen för egna beslut. Av resterande medel har AMS bl. a. tilldelat de fackliga organisationerna 12 milj. kr. för uppsökande verksamhet bland långtidsarbetslösa och avsatt 10 milj. kr. för särskilda insatser i Bergslagen.

I slutredovisningen av projektet "Utvecklingsinsatser i Östra Norrbotten" uppger AMS att länet har tilldelats 15 milj. kr. under budgetåret 1989/90 för fortsatta insatser och slutförande av påbörjade delprojekt. AMS konstaterar att det är svårt att i nuläget ha en definitiv åsikt om projektets samhällsekonomiska effekter och dess betydelse för den fortsatta utvecklingen i regionen. Den samlade utvecklingen av befolkning, sysselsättning och arbetslöshet under projekttiden har varit bättre inom Östra Norrbotten än vad den har varit i jämförelseområdena.

AMS anser att även fortsättningsvis en mindre del av medlen bör få användas för projektledning och andra liknande kostnader som hänför sig till specifika projekt. Medlen bör även innefatta åtgärder för att främja jämställdhet mellan könen på arbetsmarknaden.

1.7 Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet

I den utvärdering av starta-eget-bidraget, som AMS redovisade till regeringen i januari 1990 liksom i den fördjupade anslagsframställningen, framhålls att starta-eget-bidraget är ett bra och nödvändigt komplement till övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder oavsett konjunkturläge. De personer som beviljats bidrag har framför allt varit personer för vilka annat arbete eller annan åtgärd ej kunnat erbjudas.

Under de fyra budgetåren 1985/86 – 1988/89 har ca 12 000 bidrag beviljats till en total kostnad av ca 430 milj. kr. Drygt 80 % av de nystartade företag, som beviljats starta-eget-bidrag, var fortfarande i verksamhet våren 1990. Bidraget har alltså i hög grad bidragit till stadigvarande sysselsättning. Sex månader efter starten av företaget tar drygt hälften av företagarna ut en nettomånadslön på ca 3 000 kr. och övriga betydligt mer.

AMS konstaterar att bidragets funktion som sysselsättningsskapande åtgärd är begränsad i dess nuvarande utformning. Ett generellt små/nyföretagarstöd utan koppling till arbetslöshetsbegreppet skulle på ett annorlunda sätt kunna skapa arbetstillfällen i skogs- och glesbygd. Ett sådant stöd skulle i så fall sortera under statens industriverk.

I anslagsframställningen föreslår AMS att handläggningen av starta-eget-bidraget överförs till annan myndighet eller att utbetalningen av starta-eget-bidraget överförs till försäkringskassan om bidraget behålls i oförändrad form.

1.8 Insatser för flyktingar och invandrare

AMS föreslår i anslagsframställningen att medlen för insatser för flyktingar och invandrare ökas från 130 milj. kr. till 200 milj. kr. per budgetår under perioden 1991/92 – 1993/94 om AMS förslag till ny anslagsstruktur inte accepteras.

AMS har i skrivelsen den 12 november 1990 påpekat behovet av förstärkta arbetsmarknadspolitiska insatser för vissa grupper med svag ställning på arbetsmarknaden varav flyktingar och invandrare är en.

1.9 Inskolningsplatser

AMS föreslår i anslagsframställningen en i förhållande till budgetåret 1990/91 oförändrad medelsnivå, samtidigt som man påtalar att huruvida anslaget kommer att vara tillfyllest är beroende av konjunkturutvecklingen.

AMS föreslår vidare att kommunerna efter medgivande av länsarbetsnämnden får låta ungdomar med dokumenterade handikapp, som arbetar på särskilda inskolningsplatser hos kommunen, utföra arbetsuppgifter åt enskild arbetsgivare.

1.10 Arbetslöshets- och permitteringslöneersättning

AMS föreslår med hänsyn till att arbetslöshetsförsäkringens betydelse som stödform har ökat under de senaste åren samtidigt som det kontanta arbetsmarknadsstödet (KAS) fått en alltmer marginell betydelse att regeringen låter utreda frågan om förändringar av KAS och dess administration. En samordning av KAS med arbetslöshetsförsäkringen anser AMS innebära att även KAS bör finansieras genom arbetsmarknadsavgiften.

AMS föreslår att ett belopp motsvarande 3% av under närmast föregående år utbetalat statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna får användas för i första hand samverkansprojekt med de fackliga organisationerna. Detta bör dock endast få ske för att bryta arbetslöshet och förkorta ersättningsperioden för arbetslösa kassamedlemmar, t. ex. genom uppsökarverksamhet och fortsatt uppbyggnad av verksamheten med jobbklubbar.

AMS beräknar antalet stöddagar i KAS för budgetåret 1991/92 till ca 1,5 miljoner. Med ett genomsnittligt utbetalat stöd på 157 kr. per dag beräknas kostnaderna för KAS under budgetåret uppgå till ca 235 milj. kr.

AMS beräknar vidare utbetalningen av statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna under budgetåret 1991/92 till ca 6 700 milj. kr. Finansieringsavgifterna, dvs. det bidrag som arbetslöshetskassorna skall betala till staten, uppskattas till ca 540 milj. kr., varför nettoutgiften för staten blir ca 6 160 milj. kr. AMS målsättning att minska kontantstöden med 10% innebär att antalet ersättningsdagar per medlem och år skulle uppgå till ca 4,0 under budgetåret 1993/94. Med antagandet att den årliga ökningstakten för genomsnittligt utbetalad dagpenning kommer att vara 5% under perioden 1991/92 – 1993/94, uppgår den genomsnittliga dagpen-

ningen till 480 kr. i slutet av perioden. AMS beräknar antalet medlemmar i kassorna i slutet av budgetåret 1993/94 till 3 670 000.

Med hänsyn till utfallet under de senaste åren beräknar AMS medelsbehovet för statsbidrag till permitteringslöneersättning till oförändrat 50 milj. kr.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Inledning

AMS föreslår genomgripande förändringar av de arbetsmarknadspolitiska stödsystemen. Jag anser att AMS förslag är en logisk utveckling av den under senare år, från statsmakternas sida, ökade fokuseringen mot resultat- och målstyrning. Eftersom AMS förslag till nytt system för bidrag till arbetsgivare är så pass omfattande bör det dock övervägas ytterligare.

Jag är inte beredd att tillstyrka AMS förslag om ett s. k. promilleanslag till forskningsinriktat utvärderingsarbete. Kostnaderna för utvärderingsarbete skall normalt täckas av ordinarie förvaltningsmedel om inte särskilda medel avsätts för specifika projekt.

Under förutsättning att mitt förslag om nytt åtgärdsanslag bifalls får arbetsmarknadsverket fr. o. m. nästa budgetår rätt att fritt välja hur de arbetsmarknadspolitiska medlen skall fördelas på åtgärdsform. I denna fördelning bör dock gälla principen, som jag har framfört vid ett flertal tillfällen, att utbudsstimulerande åtgärder skall väljas före sysselsättningsstimulerande åtgärder.

Kostnaderna för utbudsstimulerande åtgärder under anslaget har jag för nästa budgetår beräknat till 9 079,7 milj. kr., eller ca 80% av det totala anslaget. För sysselsättningsstimulerande åtgärder har jag beräknat 2 339,0 milj. kr. Av medlen under anslaget bör regeringen disponera dels 50 milj. kr. för särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser på krisorter och liknande, dels 10 milj. kr. för olika utvecklingsprojekt inom arbetsmarknadspolitiken. Dessa senare medel ersätter de nuvarande 15 milj. kr. som anvisats för försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder.

Innan jag går in på min redogörelse och medelsberäkning för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna under nästa budgetår vill jag först redovisa arbetet med de deltidsarbetslösa.

Deltidsarbetslösa

Regeringen har, som tidigare redovisats i 1990 års kompletteringsproposition, hållit överläggningar om deltidsarbetslösheten med parterna inom de statliga och kommunala sektorerna samt handeln. Vid dessa överläggningar uppmanade jag parterna att ta fram planer på hur en minskning av deltidsarbetslösheten skall uppnås. Med ett undantag har parterna kommit in med skrivelser i frågan. Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) har på eget initiativ tillställt regeringen en skrivelse angående deltidsarbetslösheten.

Av arbetsgivarsidans skrivelser framgår att de har uppmanat sina medlemmar, via cirkulär o. d., att uppmärksamma frågan, att de bedriver

uppsökande verksamhet samt att man i en del fall har tagit fram åtgärdsplaner som utgångspunkter för arbetet med gruppen.

Arbetstagarsidan har föreslagit att lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) ändras i vissa delar. Landsorganisationen i Sverige (LO) och de medlemsförbund som deltog i överläggningarna har föreslagit att man genom tillägg i LAS anger att anställningsavtalet normalt skall avse heltidsarbete och att avtal om deltidsarbete endast skall få träffas med hjälp av kollektivavtal. Enligt LO och dess medlemsförbund samt Sveriges Kommunaltjänstemannaförbund (SKTF) behöver dessutom lagen kompletteras med en regel som anger att arbetstagare som inte arbetar heltid har företrädesrätt till utökad arbetstid. Vidare anser SKTF att vikariatsreglerna i LAS bör ändras. SAF har i sin tur hemställt om en översyn av arbetslöshetsförsäkringens nuvarande regler för deltidsarbetslösa.

I avvaktan på utfallet av det nu pågående arbetet ute i landet är jag dock för närvarande inte beredd att tillstyrka något av dessa förslag till lagändringar.

Arbetet med de deltidsarbetslösa kommer att bedrivas på bred front under våren 1991 och nästa budgetår. Eftersom deltidsarbetslösheten är nära förknippad med arbetsorganisationen som sådan, är det angeläget att arbetsgivarna angriper problemet med strukturella åtgärder. Jag kommer att noga följa de statliga, kommunala och handelns arbetsgivares arbete med de deltidsarbetslösa.

De deltidsarbetslösa utgör drygt en fjärdedel av de kvarstående sökande (exkl. personer i åtgärder och ombytessökande) vid arbetsförmedlingen. Av denna anledning är det av yttersta vikt att arbetsmarknadsverket ökar sina ansträngningar för denna kategori, framför allt med syfte att öka gruppens genomströmning och korta dess sökandetid. Arbetsmarknadsverkets resurser för deltidsarbetslösa måste utnyttjas effektivare. Det viktigaste är dock att det finns en klart uttalad målsättning för gruppen samtidigt som lämplig metodik utformas.

Regeringen har den 11 oktober 1990 uppdragit åt AMS att klargöra hur samarbetet, när det gäller de deltidsarbetslösa, fungerar mellan aktörerna på den lokala arbetsmarknaden. Uppdraget har nyligen redovisats av AMS.

Styrelsen ger i sin skrivelse i huvudsak en positiv bild av möjligheterna att anvisa deltidsarbetslösa arbete med längre arbetstid hos samma arbetsgivare. Bl. a. har arbetet med det kommunala handlingsprogrammet medför att ett betydande antal personer erhållit utökad arbetstid. Vidare anger AMS att det är ett fåtal länsarbetsnämnder som har någon större erfarenheter av den särskilda prövningen av rätten till arbetslöshetsersättning efter sex månaders ersättningsperiod.

Det har under senare tid visat sig att arbetet med deltidsarbetslösa kan underlättas väsentligt om arbetsgivarna skriftligt, på s. k. särskilda blanketter, anger om de deltidsarbetslösa kan erbjudas ytterligare arbetstid. Enligt AMS skrivelse används de särskilda blanketter i varierande omfattning. I vissa län använder flertalet förmedlingskontor blanketterna medan motsatsen gäller i andra län. Sammanfattningsvis anser jag att AMS skrivelse har tillfört ytterligare kunskaper i frågan om deltidsarbetslösheten.

Skrivelsen har också givit uppslag och väckt frågeställningar som kommer att vara till nytta i det fortsatta arbetet med gruppen.

2.2 Utredningskostnader

Utredningskostnaderna har jag endast räknat upp med under året inträffade prisökningar. Medelsbehovet för utredningskostnader beräknar jag därför till 10,2 milj. kr. (+ 0,9 milj. kr.).

2.3 Flyttningsbidrag m. m.

Arbetsmarknaden kommer i början av 1990-talet att kännetecknas av betydande yrkesmässiga och regionala obalanser. Bristen på personal inom vissa yrken är på en del håll mycket stor samtidigt som arbetslösheten stiger i hela landet. Geografisk rörlighet är därför nödvändig för att möta arbetsmarknadens behov.

Verksamheten med fria hemresor för kulturarbetare är en försöksverksamhet och får omfatta högst 2 milj. kr. per budgetår. Verksamheten har följts upp. Uppföljningen visar att verksamheten fyller en viktig funktion. Kulturarbetarna har haft en betydligt högre arbetslöshet än övriga grupper i samhället och skillnaderna har ökat under 1980-talet. De fria hemresorna har utnyttjats i hög grad. I förhållande till högstbeloppet på 2 milj. kr. har utnyttjandegraden de senaste åren varit ca 86 %. Jag föreslår att verksamheten skall få bedrivas även under nästa budgetår och att högstbestämningen på 2 milj. kr. för bidraget tas bort för att undvika administrativt belastande ramar för mindre belopp inom anslaget.

Av samma skäl föreslår jag att ramen för medflyttandebidraget, dvs. bidrag till arbetsgivare för anställning av medflyttande, om högst 10 milj. kr. tas bort.

Merkostnadsbidraget, som utgår med 5 000 kr. till vissa arbetssökande som av arbetsmarknadsskäl flyttar till annan ort, har också följts upp. Utredningen visar på bidragets individuella betydelse och samhällsekonomiska lönsamhet. Antalet bidrag per månad har i genomsnitt varit ca 110 stycken.

Försöksverksamheterna med medflyttandebidrag, merkostnadsbidrag och flyttningsbidrag i form av s. k. sökanderesa för personer bosatta i Danmark och Norge som söker ett arbete i Sverige, bör få bedrivas även under nästa budgetår.

AMS övriga förslag i fråga om flyttningsbidrag kan jag inte tillstyrka.

Utgifterna för flyttningsbidrag m. m. under nästa budgetår har jag räknat upp med under året inträffade prisökningar till 251,7 milj. kr. (+ 15,4 milj. kr.). I detta belopp ingår 1 milj. kr. för inlösen av egna hem m. m.

2.4 Arbetsmarknadsutbildning

Arbetsmarknadsutbildningens inriktning visar att den i stora drag verkar i enlighet med de tillväxtpolitiska och fördelningspolitiska mål som lagts fast av regering och riksdag. Det framgår av den särskilda rapport över

verksamheten budgetåren 1985/86 – 1988/89 som AMS har redovisat inför den kommande treårsperioden.

Under budgetåret 1989/90 har emellertid en förändring inträtt. Antalet personer som påbörjade, deltog i eller avslutade arbetsmarknadsutbildning var lägre än under något av de budgetår som ingår i AMS redovisning.

Under budgetåret 1989/90 deltog 87 350 personer i arbetsmarknadsutbildning varav 67 450 i den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen, vilket var det lägsta antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning (exkl. utbildning i företag) under hela 1980-talet.

AMS förklarar denna utveckling med att:

- en högstbestämning av antalet deltagare/utbildningsveckor infördes budgetåret 1988/89 för utbildning i det reguljära utbildningsväsendet,
- utbildningskostnaderna har ökat kraftigt och det genomsnittliga priset per kursvecka har därigenom varit högre än budgeterat,
- utbildningstiden för deltagarna har ökat, främst genom en högre andel flyktingar och andra invandrare i arbetsmarknadsutbildning.

Enligt AMS årsberättelse över arbetsmarknadsutbildningen för budgetåret 1989/90 var den genomsnittliga utbildningstiden 25 veckor för utbildningar inom det reguljära utbildningsväsendet, vilket var fyra veckor lägre än beräknat. Länsarbetsnämnderna har genom en noggrannare prövning bedömt det möjligt att korta kurstiden vilket skulle ge ett bättre resursutnyttjande i form av ett ökat antal deltagare i utbildning. Så har emellertid inte blivit fallet då nämnderna i genomsnitt endast utnyttjade 68 % av det av riksdagen beviljade antalet utbildningsveckor.

AMS menar att detta till stor del beror på att den utökning av antalet utbildningsveckor som beviljades efter beslut av riksdagen (prop. 1989/90: 125 bil. 8, AU15, rskr. 84) varit svår att utnyttja då kurserna inom det reguljära utbildningsväsendet i allmänhet börjar under hösten.

I upphandlad utbildning har det däremot skett en förlängning av den genomsnittliga utbildningstiden. Utan klara indikationer på att arbetsmarknaden ställer krav på längre arbetsmarknadsutbildningar måste även detta tolkas som ett försämrat resursutnyttjande. Genom delegering av beslutsbefogenheter och ekonomiska resurser till arbetsförmedlingen har tanken bl. a. varit att öka möjligheten att styra utbildningens omfattning. Det resultat som kan avläsas i form av minskat antal deltagare i utbildning tyder snarare på motsatsen.

Denna utveckling måste brytas genom att AMS lever upp till sitt ansvar att utveckla upphandlarkompetensen hos länsarbetsnämnderna. Samtidigt måste nämnderna själva vidta åtgärder för att minska avbrotts- och frånvarofrekvensen vid de upphandlade utbildningarna och för att höja kapacitetsutnyttjandet.

AMS och AMU-gruppen har inlett ett utvecklingsprojekt som syftar till att AMU-gruppen bättre skall kunna anpassa sina utbildningar till de sökandes individuella behov. För att en sådan anpassning skall vara möjlig är det emellertid nödvändigt att köparen av utbildningen kan formulera sina krav gentemot säljaren. Jag förväntar mig att det inledda projektarbetet skall medföra kortare utbildningstider och ett förbättrat kapacitetsutnyttjande.

Inriktningen på arbetsmarknadsutbildningen har varit relativt väl anpassad till arbetsmarknadens efterfrågan vilket avspeglas genom den höga andelen utbildade mot yrken inom tillverkningsindustrin och vård- och omsorgssektorn. Det har även skett en minskning av utbildningsvolymen inom det administrativa området samtidigt som de grundläggande kontorsutbildningarna fått ge plats för utbildningar med ett mera kompetenshöjande innehåll.

Arbetsmarknadsutbildningens fördelningspolitiska profil har också varit riktig men har under budgetåret 1989/90 delvis haft felaktiga proportioner för att uppfylla satta mål. De kortutbildade har fortsatt fått del av utbildningsinsatserna i större utsträckning än andra. Detsamma gäller flyktingar och invandrare samt arbetshandikappade som i förhållande till sin andel av de arbetslösa utgör en betydligt högre andel i utbildning. De arbetshandikappades deltagande i reguljärutbildning visar däremot på en negativ utveckling i förhållande till de mål som har formulerats.

Bidrag till utbildning i företag har under budgetåret 1989/90 i första hand använts för att stödja utbildningsinsatser i små företag. Nästan hälften av företagen hade mindre än 25 anställda. Av de företag som har erhållit bidrag till utbildning är ca 70% aktiebolag medan 24% är statliga eller kommunala myndigheter. Motprestationer utverkades i över hälften av de företag som beviljades bidrag under budgetåret. I en tredjedel av samtliga företag bestod motprestationen av nyanställningar. Utbildningen omfattade 27 750 personer, vilket är en något högre omfattning än beräknat.

Jag har tidigare redovisat förslag till omdisponeringar av innevarande budgetårs medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder till förmån för främst arbetsmarknadsutbildning under våren 1991. För att underlätta de omställnings- och anpassningsproblem som finns på arbetsmarknaden bör utbildningsinsatserna få en motsvarande omfattning även under nästa budgetår. Om arbetsmarknadsutbildningen skall få den beräknade omfattningen är det emellertid nödvändigt för AMS att vidta åtgärder för att minska den genomsnittliga kurstidens längd, vilken under budgetåret 1989/90 ökade från 17 till 19 veckor för den särskilt anordnade utbildningen.

2.4.1 Särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning

För att även under nästa budgetår kunna uppnå den omfattning på arbetsmarknadsutbildningen som jag förväntar mig skall vara möjlig under våren 1991 bör medel beräknas för en omfattning som svarar mot 129 000 deltagare i särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning, dvs. 43 000 fler än jag förordade i 1990 års budgetproposition. Därav har jag förutsett ett ökat behov av utbildning i företag som svarar mot 9 000 deltagare i särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning. Jag har utgått från att den genomsnittliga utbildningstiden inte skall överstiga 17 veckor. Inom medelsramen skall även rymmas kostnaderna för bidrag till utbildning i företag. Härvid har 116 000 deltagare beräknats genomgå upphandlad utbildning som berättigar till utbildningsbidrag.

Genom den föreslagna resursförstärkningen räknar jag med att ytterligare 11 000 personer varje månad skall kunna få tillgång till arbetsmarknadsutbildning i upphandlade kurser och att ytterligare 4 000 personer varje månad skall kunna genomgå företagsförlagd utbildning genom bidrag till arbetsgivare. Omställningen på arbetsmarknaden kan härigenom underlättas väsentligt genom att ett större antal arbetssökande får möjlighet att komplettera bristande kompetens samtidigt som den yrkesmässiga och geografiska rörligheten underlättas.

Jag förutsätter således att kurstidernas längd kan begränsas till i genomsnitt 17 veckor. Den föreslagna resursförstärkningen för budgetåret 1991/92 bör i första hand avse korta utbildningar i syfte att stärka de arbetssökandes kompetens och öka deras möjligheter att erhålla arbete. De beräknade medlen bör då täcka behovet av såväl upphandlad utbildning som bidrag till arbetsgivare vid utbildning av dels redan anställd personal, dels nyrekryterad personal. Med den beräknade omfattningen bör både behovet av grundläggande och kompletterande utbildningar kunna tillgodoses såväl som behovet av orienterande insatser och allmänteoretiska kompletteringar inför yrkesutbildningen.

Enligt riksdagsbeslutet om omorganisationen av den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen (prop. 1984/85: 59, AU9, rskr. 101) skall den genomföras så att kostnaderna minskas med 15% inom en period på fem år. Vid min beräkning av medlen under anslaget har jag därför räknat bort 64,8 milj. kr. vilket motsvarar en kostnadsminskning med 3%. Jag förutsätter att minskningen skall återspeglas i prissättningen.

Medelsbehovet för arbetsmarknadsutbildning exkl. utbildningsbidrag under budgetåret 1991/92 beräknar jag till 3 943,7 milj. kr., varav 1 082,2 milj. kr. avser ökningen med 34 000 deltagare som beräknas genomgå upphandlad utbildning som berättigar till utbildningsbidrag. I detta belopp ingår även medel för bidrag till utbildning i företag och elevsocial verksamhet i samband med arbetsmarknadsutbildning. Av de totala medlen bör 15 milj. kr. avsättas för utbildning av såväl nyanställda som redan anställda inom tekoindustrin. Vidare bör av medlen 10 milj. kr. avsättas för särskilda kompetenshöjande insatser inom Blekinge län och 20 milj. kr. för att även under budgetåret 1991/92 kunna bedriva den under innevarande budgetår inledda försöksverksamheten med särskilt bidrag till arbetsgivare för att stödja kompetensutveckling (prop. 1989/90: 150 bil.5, AU4y, FiU40, rskr. 358).

Medlen skall också täcka den försöksverksamhet med särskilda stödinsatser för kursdeltagare i en för sitt kön otraditionell arbetsmarknadsutbildning, som enligt riksdagens beslut om jämställdhetspolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88: 105, AU17, rskr. 364) skall pågå i fem år.

2.4.2 Arbetsmarknadsutbildning i det reguljära utbildningsväsendet m. m.

Det ökade behovet av arbetsmarknadsutbildning innefattar även möjligheten att utnyttja platser inom det reguljära utbildningsväsendet. Med hänsyn till min bedömning av arbetsmarknadsutbildningens omfattning under våren 1991 bör utbildningsbidrag för utbildning i det reguljära

utbildningsväsendet eller hos vissa andra utbildningsanordnare beräknas för 899 000 veckor. Det motsvarar ca 31 000 deltagare med en genomsnittlig utbildningstid på 29 veckor, dvs. 6 000 fler för budgetåret 1991/92 än jag förordade i 1990 års budgetproposition eller ca 4 000 ytterligare deltagare per månad.

Med denna genomsnittliga utbildningstid bör behovet tillgodoses av utbildningsbidrag för utbildning i det reguljära utbildningsväsendet som för närvarande kan förutses för främst arbetshandikappade, flyktingar och invandrare och lokalt bunden arbetskraft. Minst hälften av utbildningsvolymen skall förbehållas sökande med arbetshandikapp.

Jag är inte beredd att tillstyrka AMS förslag om att utbildningsplatser för arbetsmarknadsutbildning i det reguljära utbildningsväsendet skall få upphandlas på samma sätt som den särskilt anordnade arbetsmarknadsutbildningen.

AMS har även föreslagit att styrelsen skall få i uppdrag att gemensamt med universitets- och högskolcämbetet och socialstyrelsen utreda förutsättningarna för att anordna högskolestudier som arbetsmarknadsutbildning.

Denna möjlighet finns redan i dag om utbildningen bl. a. inte omfattar mer än 40 veckor och är inriktad mot näringslivet, samt för flyktingar och andra invandrare som behöver kompletterande utbildning. Enligt min uppfattning bör inte utvidgade möjligheter ges till högskolestudier inom ramen för arbetsmarknadsutbildningen. Jag är därför inte beredd att tillstyrka AMS förslag.

2.4.3 Bidrag till utbildning i företag m. m.

Som jag tidigare har nämnt har medlen för bidrag till utbildning i företag beräknats tillsammans med medlen för särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning (avsnitt 2.4.1). För att underlätta omställningsprocessen på arbetsmarknaden och avhjälpa den brist på arbetskraft, som trots en minskad efterfrågan, finns inom delar av den konkurrensutsatta sektorn är det min uppfattning att stödformen bidrag till utbildning i företag bör få en starkare inriktning på nyrekrytering av arbetskraft.

Det är enligt min mening bra om denna möjlighet kan öppnas redan under innevarande budgetår. Jag kommer därför senare i dag att föreslå regeringen att AMS under våren 1991, som en försöksverksamhet, får rätt att lämna bidrag till utbildning av nyanställda vid expansiva företag med uttalad brist på arbetskraft enligt de regler som i övrigt gäller för bidrag till utbildning i företag.

Enligt nuvarande regler är denna möjlighet begränsad till nyanställningar inom vårdområdet och tillverkningsindustrin samt generellt vid anställning av flyktingar och invandrare. Den nu föreslagna försöksverksamheten bör få fortsätta under nästa budgetår.

AMS har föreslagit att den under innevarande budgetår inledda försöksverksamheten (prop. 1989/90: 150 bil. 5, AU4y, FiU40, rskr. 358) med särskilt bidrag till arbetsgivare för att stödja kompetensutveckling skall permanentas, om försöket faller väl ut. Jag är inte nu beredd att ta

ställning till förslaget. Däremot anser jag att försöksperioden bör utsträckas till att omfatta även budgetåret 1991/92 för att få tillfredsställande underlag för en framtida bedömning. Jag vill erinra om den projektverksamhet som pågår i Blekinge län för kompetenshöjande insatser i arbetslivet till vilken AMS har beviljats 30 milj. kr. under en treårsperiod. Jag har tidigare (avsnitt 2.4.1) beräknat medel för dessa verksamheter.

2.4.4 Elevsocial verksamhet

Den elevsociala verksamheten inom arbetsmarknadsutbildningen består av två delar. Dels den hälsovårdande och kurativa verksamheten som bedrivs som uppdragsverksamhet av AMU-gruppen och upphandlas tillsammans med utbildningen, dels boendeservice till kursdeltagarna vilken AMS själv svarar för. Som jag har nämnt i det föregående ingår medel för den elevsociala verksamheten i beräkningen av medel för särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning.

AMS fick i april 1989 i uppdrag av regeringen att avveckla sitt boendeansvar och den boendeservice som bedrivs i samband med arbetsmarknadsutbildning. Av den delrapport som AMS inkommit med i februari 1990 framgår att de nedskärningar som ålagts arbetsmarknadsverket under budgetåret 1990/91 i stort sett har kunnat uppnås. AMS bedömer emellertid att ett årligt behov av ca 16 milj. kr. kommer att kvarstå för boendeservice. Det är medel som behöver användas för att täcka garantihyror för reserverade bostäder och kostnader i vissa län där en total avveckling inte kan ske på grund av t. ex. handikappbostäder och situationen på bostadsmarknaden.

AMS framhåller i sin delrapport att traktamentet för den som deltar i utbildning utanför hemorten fortlöpande bör räknas upp i takt med höjningarna på hyresmarknaden. Vidare föreslås att ett tilläggstraktamente skall utgå när den faktiska hyran överstiger 1 450 kr. per månad. Jag delar AMS uppfattning att kursdeltagarna bör få skälig ersättning för sitt boende utanför hemorten. Därför föreslår jag en höjning av traktamentsbeloppet från 90 till 98 kr. per dag. Jag är däremot inte beredd att tillstyrka förslaget om ett tilläggstraktamente för hyreskostnader som överstiger en viss nivå.

Jag räknar med att den fortlöpande avvecklingen av boendeservicen även under budgetåret 1991/92 kommer att medföra både ökade hyresintäkter och minskade personalkostnader som täcker traktamentshöjningen. Vid min beräkning av medlen för AMS boendeservice har jag därför räknat av 7,6 milj. kr. under detta anslag. samt 3,3 milj. kr. under anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader.

Nordkalottens AMU-center ombildas fr. o. m. den 1 januari 1991 till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten (prop. 1990/91: 2, AU14, rskr. 28). Detta innebär bl. a. att den elevsociala verksamheten inte längre skall betalas från anslaget för arbetsmarknadsutbildning. Jag har därför inte beräknat medel för elevsocial verksamhet vid stiftelsen under detta anslag.

Det totala medelsbehovet för elevsocial verksamhet under nästa budget år beräknar jag till 46,1 milj. kr.

2.4.5 Utbildningsbidrag

Innan jag går in på mina beräkningar av medelsbehovet för utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning under nästa budgetår vill jag erinra om att regeringen nyligen har fastställt nivåerna för utbildningsbidragen för år 1991. Ersättningarna har därvid anpassats till löneutvecklingen för vuxna arbetare inom egentlig industri. Utbildningsbidraget är under år 1991 högst 543 kr. för den som är berättigad till ersättning från erkänd arbetslöshetskassa. För den som är lägst 20 år och inte har rätt till ersättning från arbetslöshetskassa är bidraget 326 kr. I övriga fall är bidraget 230 kr.

Jag har nyss föreslagit en höjning av traktamentsbeloppet som kan utgå till deltagare i arbetsmarknadsutbildning utanför hemorten med 8 kr. till 98 kr. per dag. Kostnaden härför uppgår till 9,6 milj. kr.

AMS har föreslagit att den försöksverksamhet med stimulansbidrag vid viss arbetsmarknadsutbildning som har inletts under innevarande budgetår (prop. 1989/90: 150 bil. 5, AU4y, FiU40, rskr. 358) skall permanentas, om försöket faller väl ut. Jag är inte beredd att ta ställning till detta förrän verksamheten har utvärderats. Däremot anser jag att försöksperioden bör utsträckas till att omfatta även nästa budgetår. Jag beräknar kostnaden för försöksverksamheten till oförändrat 30 milj. kr.

Den totala kostnaden för utbildningsbidrag, inkl. traktamentshöjningen och stimulansbidraget till deltagare i arbetsmarknadsutbildning beräknar jag till 4658,6 milj. kr. under nästa budget år. Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning med utbildningsbidrag har jag då beräknat till 116000 i särskilt anordnad utbildning med en genomsnittlig utbildningstid om 17 veckor och 31000 deltagare i utbildning i det reguljära utbildningsväsendet med en genomsnittlig utbildningstid om 29 veckor.

Jag föreslår vidare att utbildningsbidragen vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering avseende de personer som uppfyller medlems- och arbetslöshetsvillkoren i arbetslöshetsförsäkringslagen finansieras med arbetsgivaravgifter (arbetsmarknadsavgiften). Kassamedlemmar som deltar i arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering erhåller utbildningsbidrag med samma belopp som arbetslöshetsersättningen. Statsbidragen till arbetslöshetsförsäkringen finansieras genom arbetsmarknadsavgiften. Utbildningsbidragen bör därför finansieras i samma ordning som arbetslöshetsersättningen vilket medför minskad belastning på statsbudgeten. De medel, 1951,2 milj. kr., som jag beräknar för utbildningsbidrag till personer som uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i arbetslöshetsförsäkringslagen, bör därför överföras från influtna arbetsmarknadsavgifter eller den s. k. arbetsmarknadsfonden till inkomsttitel 1 251. Beloppet inkluderar de 500 milj. kr. som angavs i regeringens skrivelse till riksdagen (skr. 1990/91: 50) om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna. Förslaget kräver ändring i lagen (1981: 691) om socialavgifter. Jag återkommer till den närmare utformningen av lagen under anslaget C 1. Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Lagförslaget finns i *underbilaga 12.1.*

Jag har tidigare under anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvalt-

ningskostnader föreslagit kraftigt utökade jobb-sökar-aktiviteter. Kostnaderna för dessa och för den ökade omfattningen på arbetsmarknadsutbildningen (inkl. utbildningsbidrag) och bidrag till utbildning i företag beräknar jag till sammanlagt 3 040 milj. kr. Härav bör ca 700 milj. kr. finansieras genom reserverade medel vid ingången av nästa budgetår. Dessutom bör 692,4 milj. kr., som avser utbildningsbidrag till de av dessa tillkommande deltagare som uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i arbetslöshetsförsäkringslagen, finansieras i samma ordning som jag nyss har föreslagit i fråga om övriga kassaberättigade. Återstående 1 647,6 milj. kr. bör finansieras genom en engångsvis särskild disposition av medel i den s. k. arbetsmarknadsfonden.

Mitt förslag om denna engångsvisa disposition kräver särskilt stöd i lag. Ett förslag till lag om tillfällig avvikelse från lagen (1981:691) om socialavgifter har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 12.1*. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

2.5 Vidgad arbetsprövning

Utbildningsbidrag vid vidgad arbetsprövning (VAP) som beviljas arbetssökande genom beslut direkt av arbetsförmedlingen bör även för nästa budgetår beräknas för ca 4 000 deltagare. Verksamheten skall vara riktad främst till arbetshandikappade sökande och omfatta högst fyra veckor. Jag beräknar kostnaderna för dessa utbildningsbidrag till 27,1 milj. kr.

2.6 Beredskapsarbeten

Under föregående budgetår fortsatte antalet personer i beredskapsarbete att minska, från drygt 11 600 personer i genomsnitt per månad budgetåret 1988/89 till knappt 8 300 personer budgetåret 1989/90. Jämfört med budgetåret 1983/84, när antalet var som högst, har det skett en minskning med ca 48 200 personer.

I början på 1970-talet var investeringsarbeten och arbeten inom natur-, skogs- och fornvård det vanligaste. Sedan dess har andelen sådana arbeten minskat successivt, medan andelen dagsverksbilliga arbeten inom tjänstesektorn har ökat kraftigt. Andelen investeringsarbeten har fortsatt att minska under budgetåret 1989/90 medan beredskapsarbeten inom natur-, skogs- och fornvård har haft en oförändrad andel samtidigt som andelen beredskapsarbeten inom tjänstesektorn har fortsatt att öka. Föregående budgetår uppgick andelen investeringsarbeten till 3%, beredskapsarbeten inom natur-, skogs- och fornvård till 17% och övriga arbeten till 80%.

Beredskapsarbetenas förändrade sammansättning har inneburit att kostnaden per sysselsättningsdag, dvs. statsbidragskostnad per dagsverk, har hållits i stort sett oförändrad under en följd av år. I fasta priser har kostnaderna minskat från 788 kr. budgetåret 1980/81 till 637 kr. budgetåret 1989/90.

Under senare år har det skett en minskning av omsättningen i beredskapsarbete. Detta har bl. a. medfört att den genomsnittliga tid en person

befinner sig i beredskapsarbete har ökat. Under budgetåret 1989/90 hade i genomsnitt en knapp fjärdedel av de kvarstående i beredskapsarbete varit mer än sex månader i åtgärden. Knappt 40% av dem som lämnat ett beredskapsarbete fick under föregående budgetår ett arbete eller påbörjade en arbetsmarknadsutbildning. Detta är en lägre andel än bland övriga åtgärder. Andelen har dock ökat något under senare år.

Beredskapsarbetenas konjunkturanpassning har fungerat tillfredsställande. Till detta kommer också att kostnaderna per person i beredskapsarbete, i reala termer, har minskat. Den sjunkande omsättningen i åtgärden och det faktum att förhållandevis få personer, som lämnat åtgärden, erhåller arbete eller arbetsmarknadsutbildning kan till viss del bero på att beredskapsarbetena allt mer har kommit att inriktas mot sökandegrupper som har svårt att få ett ordinarie arbete.

Samtidigt som jag stödjer AMS förslag till ändrad inriktning av beredskapsarbetena anser jag, med anledning av de nu redovisade uppgifterna, att det är nödvändigt att effektiviteten i åtgärden ökar samt att beredskapsarbetena används restriktivt. En ökad effektivitet i syfte att motverka inlåsningseffekter, kan uppnås genom att jobb-sökar-aktiviteter i ökad utsträckning kombineras med åtgärden. Dessutom är det viktigt att beredskapsarbeten med höga dagsverkskostnader, som exempelvis investeringsarbeten, undviks i största möjliga utsträckning. En restriktiv användning innebär att åtgärden väljs först när arbetsförmedling, utbudsstimulerande åtgärder samt andra lämpliga insatser har prövats.

För innevarande budgetår har anvisats 1 435 milj. kr. till beredskapsarbeten m. m. Av dessa medel disponerar regeringen 50 milj. kr.

För nästa budgetår har jag beräknat kostnaderna för beredskapsarbeten m. m. till 1 555 milj. kr., vilket efter prisomräkning innebär oförändrade resurser jämfört med innevarande budgetår. Medlen beräknas motsvara en volym om ca 1,8 miljoner sysselsättningsdagar.

2.7 Rekryteringsstöd

Kostnaderna för rekryteringsstödet har minskat kontinuerligt under de senaste åren och uppgick budgetåret 1989/90 till 250 milj. kr. Antalet personer i arbete med rekryteringsstöd har successivt minskat från knappt 20 000 personer under budgetår 1984/85 till ca 2 100 personer i genomsnitt per månad under budgetåret 1989/90.

Minskningen av antalet rekryteringsstöd beror i första hand på att åtgärdens volym har anpassats till det förbättrade arbetsmarknadsläget. En del av nedgången beror dock på ändringar av stödets utformning under senare år.

Jag instämmer i AMS principiella bedömning av rekryteringsstödet. Åtgärdens andel av lönekostnaden bör ändras från alltid 50% till *högst* 50%. Jag är däremot inte beredd att tillstyrka AMS förslag att stödet skall kunna utnyttjas generellt efter tre månaders arbetslöshet. Vad gäller AMS förslag att rekryteringsstöd bör införas som komplement till avtalade inskolningsplatser anser jag att det inte finns någon anledning till regeländ-

ringar, eftersom denna möjlighet i princip redan existerar med nu gällande regler.

Jag har inte beräknat några särskilda medel för rekryteringsstödet. Jag har i stället tagit hänsyn till medelsbehovet för åtgärden vid beräkningen av medel för beredskapsarbeten m. m. (avsnitt 2.6).

2.8 Otraditionella insatser

RRV har genomfört en förvaltningsrevision av arbetsmarknadsverkets hantering av den friare resursanvändning som införandet av medlen för otraditionella insatser har inneburit. RRV konstaterar att det är svårigheter förknippade med att ha två parallella system; dels åtgärder som styrs med regler och anslagsramar, dels de icke traditionella insatserna som innebär en friare resursanvändning styrd genom mål och resultatkrav. Ett regelorienterat arbetssätt genomsyrar fortfarande arbetsförmedlingsorganisationen. Men RRV har även kunnat se att införandet av medlen för otraditionella insatser har haft en positiv effekt på arbetsförmedlingens arbetssätt.

Vid granskningen har framkommit att AMS inte har utarbetat någon övergripande strategi för användning och uppföljning av medlen för otraditionella insatser. Den interna informationen och implementeringen inom arbetsmarknadsverket har dessutom varit bristfällig. Vid fördelningen av medel till olika aktiviteter har inte den beräknade sysselsättningseffekten varit styrande.

Den största andelen av medlen har gått till orts- och företagsförstärkande åtgärder medan endast en mindre del har gått till fördjupat förmedlingsarbete och gruppaktiviteter. En stor del av medlen har använts för att täcka kostnader av förvaltningskaraktär.

Den friare resursanvändning som varit möjlig genom medlen för otraditionella insatser har givit värdefulla erfarenheter och jag förutsätter att AMS tar hänsyn till RRV:s påpekanden i det fortsatta arbetet.

Jag anser dock att behovet av dessa medel väsentligen minskar i och med den förenkling av anslagsstrukturen, som jag föreslår för nästkommande budgetår. Detta kommer att innebära ökade möjligheter för arbetsmarknadsverket till flexibilitet och effektivare resursanvändning. Förutsättningarna för individanpassning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna kommer därmed att öka.

Vissa resurser bör dock avsättas för att stimulera nytänkande och kreativitet. Jag beräknar behovet av dylika medel till 60 milj. kr. varav regeringen bör disponera 10 milj. kr. Sistnämnda belopp ersätter de 15 milj. kr. som regeringen disponerar under innevarande budgetår för försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder. Försöksverksamheten har framför allt varit inriktad på projekt som syftar till att skapa sysselsättning för kvinnor på landsbygden men även till ungdoms-, rehabiliterings- och flaskhalsprojekt.

Dessa ej regelstyrda medel skall användas för förnyelse av arbetsmetoderna inom förmedlingsorganisationen och av de arbetsmarknadspolitiska

åtgärderna. Inriktning på åtgärderna skall avse insatser utifrån den arbetssökande individens behov.

Endast en viss mindre del bör användas för projektledning och kostnader av förvaltningskaraktär i samband med specifika projekt. Med den inriktning av medlen på insatser utifrån individernas behov, som jag föreslår, stödjer jag helt AMS förslag att medlen bör få användas för insatser för att öka jämställdheten på arbetsmarknaden.

Av de medel som disponeras av regeringen bör en del av reserverade medel få avse insatser för utvecklingen av arbetsmarknadspolitiken i Öst- och Centraleuropa.

2.9 Bidrag till arbetslösa för att starta egen verksamhet

Den 1 juli 1988 inleddes en treårig försöksverksamhet i Norrbottens län, som innebär att inte bara arbetslösa utan även personer som riskerar arbetslöshet kan beviljas bidrag för att starta egen verksamhet. Dessutom kan bidraget beviljas arbetstagare som har arbete och inte löper risk att bli arbetslösa, i de fall arbetsförmedlingen får återbesätta den plats som bidragstagaren lämnar, med en person som är anmäld arbetslös på förmedlingen.

Fr. o. m. den 1 juli 1990 utvidgades försöksverksamheten till att även omfatta Jämtlands län under två år.

Utvärderingen av försöksverksamheten i Norrbottens län görs av högskolan i Luleå. I en preliminär delrapport konstateras bl. a. att bidraget är mycket värdefullt i startskedet men att sex månader är för kort tid framför allt för företagare med konsultverksamhet. Ett förslag som framförs är att bidraget borde utbetalas under något längre tid med successiv avtrappning av bidragsbeloppets storlek. Många företagare anser att bidraget bör vara frikopplat från fackföreningstillhörighet och vara lika stort för alla. Uppföljningen av stödet ansågs också vara bristfällig.

Jag anser att bidraget är ett bra och nödvändigt komplement till övriga arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Bidraget bör i avvaktan på utvärderingen av den pågående försöksverksamheten vara kvar hos arbetsmarknadsverket och ha samma omfattning som hittills. Jag beräknar behovet till 109 milj. kr. inkl. pris- och löneuppräkning.

2.10 Insatser för flyktingar och invandrare

Antalet utomnordiska medborgare i Sverige har ökat kraftigt de senaste åren. Mellan åren 1985 och 1989 ökade antalet med 41 700 i hela befolkningen eller med 30 % enligt AKU. Arbetsförmedling och arbetsmarknadsinstitut har lyckats öka antalet i utbildning eller arbete placerade utomnordiska medborgare i högre takt än denna del av befolkningen har ökat. Antalet utomnordiska invandrare som placerats i arbete eller utbildning har bara under de två senaste åren ökat med 20 %.

Antalet utomnordiska medborgare placerade i arbete eller utbildning, helår

1987/88	1988/89	1989/90
19 400	21 900	23 200

Under budgetåret 1989/90 har AMS disponerat 122 milj. kr. till särskilda insatser för flyktingar och invandrare. Dessa medel har inneburit vidgade möjligheter för arbetsförmedlingen att sätta in åtgärder utifrån den enskilde flyktingens eller invandrarens förutsättningar och arbetsmarknadens behov.

Ett effektivt hjälpmedel har varit s. k. förhöjt rekryteringsstöd. Trots detta har stödet använts i begränsad omfattning. Ungefär 1 000 utländska medborgare har placerats i arbete med hjälp av stödet, vilket är en ökning med 800 mot året innan. Bristande flexibilitet inom svenskundervisningen har angetts som ett avgörande hinder.

Målet för budgetåret 1989/90 att 6 000 fler flyktingar och invandrare skulle få arbete eller utbildning genom arbetsförmedlingen har endast uppnåtts till hälften.

Utomnordiska medborgare slussas i stor utsträckning in på arbetsmarknaden via arbetsmarknadspolitiska insatser, vilket beror på att behovet av information och vägledning om förhållandena på svensk arbetsmarknad är större än för övriga sökande. Allt fler arbetsförmedlingar anvisar flyktingar till beredskapsarbete på halvtid kombinerat med grundläggande svenskundervisning för invandrare. Detta har visat sig vara ett bra sätt för invandrarna att få arbetslivserfarenhet och referenser från en svensk arbetsplats.

Andelen utomnordiska medborgare i arbetsmarknadsutbildning har ökat under året och är för närvarande 20 %. Även inriktningen på utbildningarna har förändrats. Fler kurser har påbörjats där flyktingarnas och invandrarnas tidigare kompetens tas tillvara. Några länsarbetsnämnder har lyckats träffa avtal med företag om s. k. jobbgaranti, dvs. företagen förbinder sig att anställa invandrare efter genomförd arbetsmarknadsutbildning.

Utvecklingen av yrkesprövningen (YPI) har visat sig vara ett effektivt instrument. Under budgetåret 1989/90 har ca 200 personer yrkesprövats främst vid olika gymnasieskolor.

De insatser som görs av arbetsförmedlare på flyktingförläggningar har haft stor betydelse. Ca 10 % av de 10 400 vuxna flyktingarna som flyttade till en kommun under år 1989 flyttade till arbete eller utbildning. Det har även visat sig tidsbesparande att redan på förläggningen starta en vägledningsprocess och preliminär planering av inträdet på arbetsmarknaden.

Trots vissa förbättrade placeringsresultat har arbetskraftsdeltagandet bland utomnordiska medborgare stadigt sjunkit under 1980-talet.

Andel i arbetskraften (%)

	1980	1985	1989
Utomnordiska medborgare	77,4	71,8	68,7
Hela befolkningen 16—64 år	81,5	82,6	84,5

Regeringen har givit högskolan i Växjö i uppdrag att beskriva invandrarnas situation på arbetsmarknaden.

Det har skett betydande förändringar i invandrarnas relativa sysselsättningsläge de senaste 15 åren. Under 1950- och 1960-talen hade invandrarna högre förvärvsintensitet än den svenska befolkningen. Arbetslöshetstalen låg på ungefär samma nivå för invandrare och svenskar. Nyanlända invandrare kom snabbt in på arbetsmarknaden.

Många invandrargrupper som anlänt under 1980-talet har däremot en påfallande svag anknytning till arbetsmarknaden.

Det kan vara förklarligt att det tar en viss tid för nyanlända flyktingar att komma ut på arbetsmarknaden. Men det är knappast acceptabelt att de invandrare som anlände till Sverige i början av 1980-talet fortfarande efter ett årtionde, som utmärkts av en ihållande högkonjunktur, har en svag anknytning till arbetsmarknaden.

Regeringen har tagit initiativ till fortsatt forskning för att få orsakerna till det sjunkande arbetskraftsdeltagandet och den ökande arbetslösheten bland invandrare belysta.

AMS anser att en av de främsta orsakerna till att målet, att placera 6 000 fler utländska medborgare i arbete eller utbildning, inte har uppnåtts är att en del länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar inte har avdelat tillräckligt med personal för att få genomslag för prioriteringen av målgruppen. Det har också tagit tid att få igång användningen av de särskilda åtgärdsmedlen för invandrare och flyktingar liksom aktiva förmedlingsinsatser redan under den grundläggande svenskundervisningen för invandrare.

I en del fall har målsättningen att snabbt minska antalet boende på de statliga flyktingförläggningarna inte sammanfallit med förmedlingens strävan att placera flyktingar i arbete eller utbildning på orter med efterfrågan på arbetskraft. Sådana målkonflikter bör dock kunna undvikas genom den gemensamma överenskommelse som SIV och AMS träffade i maj 1990 och som innebär en tydligare markering av arbetslinjen.

Mot bakgrund av högskolans rapport och AMS redovisning finns det all anledning att nu ägna mer uppmärksamhet åt invandrarnas situation på arbetsmarknaden. Uppskattningsvis kommer årligen ca 40 000–50 000 flyktingar och nära anhöriga till flyktingar och invandrare att bosätta sig i Sverige de närmaste åren. Den förväntade tillströmningen liksom de låga arbetskraftstalen och den höga arbetslösheten bland vissa utländska medborgare kräver en utökad och intensiv arbetsinsats från förmedlingens sida i samarbete med kommunernas socialförvaltningar och anordnare av grundläggande svenskundervisning för invandrare. Denna samverkan bör ske i de former som angetts i och med riksdagens beslut våren 1990 om ett samordnat flyktingmottagande (prop. 1989/90: 105, SfU21, rskr. 281)

Målet att fler utländska medborgare skall placeras i arbete eller utbildning kvarstår trots en försämring av läget på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadsverket har under de senaste åren påbörjat ett utvecklingsarbete för att anpassa metoder och åtgärder till invandrarnas behov. Detta arbete bör intensifieras och erfarenheter snabbare än hittills spridas och tillämpas i hela organisationen. Det är angeläget att utvecklingen av det ADB-baserade informationssystemet "Kunskapsbanken" fortsätter.

Denna information kan verksamt bidra till ett effektivare resursutnyttjande. Resultaten från de genomförda yrkesprövningarna visar t.ex. att antalet kursveckor kan minskas väsentligt, då varje invandrare kan ges exakt den kompletterande yrkesutbildning som är nödvändig för att få en fast förankring på den svenska arbetsmarknaden.

När det schabloniserade ersättningssystemet till kommunerna för flyktingmottagningen träder i kraft vid årsskiftet 1990–1991 är det av största vikt att arbetsförmedlingen har handlingsberedskap för att både personellt och på åtgärdssidan kunna svara upp mot de krav som ett utökat samarbete med kommunen kommer att ställa.

Den prioritering av flyktingar och invandrare som sker i riktlinjerna för arbetsmarknadsverket måste på ett bättre sätt än hittills få genomslag i hela förmedlingsorganisationen och komma till uttryck i planerna för utnyttjandet av ordinarie resurser.

Jag förmodar att en bidragande orsak till framför allt flyktingarnas svårigheter att få förankring på arbetsmarknaden beror på okunnighet, attityder och fördomar hos både blivande arbetskamrater och arbetsgivare. Det är angeläget att parterna här tar sitt informationsansvar. Dessutom behöver all personal inom arbetsmarknadsverket få möjlighet till utbildning i invandrarkunskap och träning i att bemöta negativa attityder till invandrare i arbetslivet.

För nästa budgetår beräknar jag 140 milj. kr. för särskilda insatser för flyktingar och invandrare.

2.11 Inskolningsplatser

Antalet ungdomar i åldern 18–19 år sysselsatta inom ramen för den s. k. ungdomsgarantin har minskat från 26 000 i ungdomslag budgetåret 1985/86 till 4 250 i ungdomslag/inskolningsplatser budgetåret 1989/90.

AMS har i rapporten "Utvärdering av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för 18–19-åringar, perioden 1 juli 1989–30 juni 1990", redovisat en utvärdering av det nya åtgärdssystemet som infördes den 1 juli 1989. Detta innefattar intensifierade förmedlingsinsatser med jobb-sökar-aktiviteter mot den reguljära arbetsmarknaden samt vid behov inskolningsplatser enligt avtal alternativt s. k. särskilda inskolningsplatser.

Enligt AMS har de flesta förmedlingar kunnat erbjuda samtliga eller flertalet arbetssökande ungdomar i åldern 18–19 år jobb-sökar-aktiviteter. Insaterna har gett gott resultat. Fler ungdomar har fått reguljärt arbete och detta snabbare än om insatserna inte hade gjorts.

Av AMS rapport framgår att under perioden den 1 juli 1989–den 30 juni 1990 har drygt 4 000 ungdomar, ungefär lika andel pojkar som flickor, börjat på avtalad inskolningsplats. Av dessa hade 78 % någon form av gymnasial utbildning. Hos enskilda arbetsgivare var pojkarna i viss majoritet, medan flickorna inte oväntat besatte flertalet (72 %) av platserna i stat, kommun och landsting.

Enligt AMS rapport fick 78 % av ungdomarna arbete på den reguljära arbetsmarknaden efter arbete på avtalad inskolningsplats. Av dessa fick 61 % arbete hos den arbetsgivare där de tidigare haft inskolningsplats.

Detta visar att målet för åtgärderna uppnås för en stor andel av ungdomarna. För att ytterligare påskynda och underlätta och därigenom öka ungdomarnas övergång till reguljärt arbete är det enligt min mening viktigt att förmedlingarna kontinuerligt följer upp de ungdomar, som anvisats arbete på avtalade inskolningsplatser.

Nära 4 500 ungdomar, varav 58 % flickor och 42 % pojkar, anvisades till särskild inskolningsplats under redovisningsperioden. Av dessa hade 15 % arbetshandikapp.

Totalt 41 % av de ungdomar som lämnade ungdomslag/särskild inskolningsplats budgetåret 1989/90 fick arbete. Nära 10 % fortsatte till utbildning, arbetsmarknadsinstitut eller beredskapsarbete medan nära 30 % blev arbetslösa. Av de arbetshandikappade ungdomarna fick 41 % arbete varav 10 % med lönebidrag. Färre än av övriga ungdomar, drygt 20 %, blev arbetslösa medan en större andel av dem gick till ny åtgärd.

Beträffande de handikappade ungdomarna har länsarbetsnämnderna enstämmigt omvittnat att speciellt de särskilda inskolningsplatserna har stor betydelse. I synnerhet ungdomar med grava fysiska handikapp skulle utan dessa platser inte ges möjlighet till kontakt med arbetslivet. Samma gäller för intellektuellt handikappade ungdomar som behöver en lång tids introduktion i arbetslivet.

Vidare bedömer länsarbetsnämnderna att flickorna har en svårare situation än pojkarna vid övergången från skola till arbetsliv, främst beroende på utbildningsval. Flickorna har oftare tillfälliga arbeten, kortare deltidsarbeten och högre deltidsarbetslöshet.

Jag kan utifrån AMS utvärdering av det nya åtgärdssystemet för 18–19-åringar konstatera att ungdomarna snabbare och i ökad omfattning har fått reguljärt arbete genom den intensifierade platsförmedlingen med bl. a. jobb-sökar-aktiviteter.

Samtidigt framgår av AMS rapport att svårigheten att få fram avtalade inskolningsplatser varit betydande. Mycket arbete har fått läggas ned på att få fram dessa platser. Tillgången har varit otillräcklig såväl inom den privata som den offentliga sektorn.

Jag vill därför erinra om att företrädare för arbetsmarknadens parter inom den offentliga sektorn inom AMS styrelse, liksom i sina remissvar, i beredningsarbetet med proposition 1988/89: 109 om ny inriktning av arbetsmarknadspolititiska åtgärder för unga, förklarat sig beredda att träffa avtal liknande dem som träffats inom delar av näringslivet. Detta har också skett och min bedömning är därmed att de har påtagit sig ett ansvar för att ett tillräckligt antal inskolningsplatser finns att tillgå för de ungdomar som inte kan erbjudas arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Det är också enligt min mening viktigt, att det inom det privata näringslivet sluts kompletterande avtal, till den centrala överenskommelsen som träffades den 18 september 1986. Detta är en förutsättning för att ett tillräckligt antal inskolningsplatser kommer att finnas inom alla branscher.

Jag förutsätter att arbetsgivarna tar sitt ansvar för de arbetslösa ungdomarna genom att anställa dem på avtalade inskolningsplatser, om reguljärt arbete ej finns att tillgå, och därmed bidrar till att underlätta deras etablering på arbetsmarknaden.

AMS föreslår att kommunerna efter medgivande av länsarbetsnämnden får låta ungdomar med dokumenterade handikapp, som arbetar på särskilda inskolningsplatser hos kommunen, utföra arbetsuppgifter åt enskild arbetsgivare. Jag delar AMS uppfattning att bl.a. ungdomar med socialmedicinska handikapp kan ha nytta av att komma i arbete vid småföretag.

I skola–arbete utredningens betänkande (SOU 1989:113) Ungdomars kompetens föreslås att ungdomar, som omfattas av omsorgslagen, direkt efter avslutad särskild skolplikt, således när de fyller 17 år, får omfattas av arbetsförmedlingens åtgärdsansvar.

Jag delar utredningens uppfattning att arbetsmarknadpolitiska åtgärder skall kunna erbjudas de ungdomar som har fullgjort den särskilda skolplikten. Det är en förutsättning för att arbete skall kunna vara ett reellt alternativ för dessa ungdomar, om de vill inrikta sig på arbete och utesluter utbildning som ett i tiden näraliggande valalternativ.

Jag föreslår att utvecklingsstörda ungdomar skall ha rätt till särskild inskolningsplats i och med att skolplikten för dem upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår de fyller 17 år. Den övre åldersgränsen är 25 år för dessa liksom för de ungdomar som fått sin skolgång fördröjd på grund av varaktigt fysiskt handikapp.

Dessa förslag till ändrade regler föranleder ändring i lagen (1989:425) om särskilda inskolningsplatser hos offentlig arbetsgivare. Ett förslag till lag om ändring i lagen har upprättats inom arbetsmarknadsdepartementet. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 12.1*. Lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1991.

För nästa budgetår beräknar jag ett ökat behov av rekvirerade särskilda inskolningsplatser från nuvarande 2 500 till 3 500. Behovsökningen är en effekt av att målgruppen ungdomar, som arbetar på en sådan plats hos kommunen och som får utföra arbetsuppgifter åt enskild arbetsgivare, föreslås vidgas. För de avtalade inskolningsplatserna beräknar jag behovet till 5 000, dvs. 1 000 färre än under innevarande budgetår. Kostnaderna beräknar jag till 894 milj. kr. Härav bör 260 milj. kr. finansieras genom reserverade medel vid ingången av nästa budgetår.

2.12 Arbetslöshets- och permitteringslöneersättning

Statsbidragen till arbetslöshetsförsäkringen betalas inte av anslagsmedel utan med arbetsgivaravgifter och finansieringsavgifter från arbetslöshetskassorna. Jag vill ändå här redovisa min bedömning av verksamheten och kostnaderna.

Kostnaden för arbetslöshetsunderstöden har ökat kraftigt under 1980-talet. De senaste budgetåren har kontantstödets andel av den totala kostnaden för arbetsmarknadspolitiken varit ca 30%. Detta är en markant ökning jämfört med mitten av 1970-talet.

Arbetslöshetsförsäkringens betydelse som stödform har ökat kraftigt samtidigt som det kontanta arbetsmarknadsstödet (KAS) har fått en allt mer marginell betydelse. En förklaring till den minskade ersättningsvolymen för KAS hänger bl.a. samman med införandet av ungdomsgarantin, som innebar att en viktig målgrupp för KAS föll bort.

Beträffande arbetslöshetsförsäkringen har ett antal faktorer bidragit till den markanta kostnadsökningen, bl. a. ändrade utbetalningsvillkor, en ökad anslutningsgrad till kassorna, utnyttjandet av försäkringen för s. k. 58,3 åringar och en stigande andel deltidsarbetslösa som uppbär kontantersättning.

Det kan vidare konstateras att arbetslösheten bland arbetslöshetskassornas medlemmar har varit något högre än för befolkningen totalt. Arbetslösheten har dock sjunkit i ungefär samma takt som för den övriga befolkningen.

Jag delar AMS syn att KAS fortsättningsvis skall finansieras genom den s. k. arbetsmarknadsavgiften. Statsbidragen till de erkända arbetslöshetskassorna finansieras genom arbetsmarknadsavgiften medan KAS är helt anslagsfinansierat. De båda ersättningsformerna bör fortsättningsvis finansieras på samma sätt, dvs. via arbetsmarknadsavgiften.

Jag har tidigare (avsnitt 2.4.5) redogjort för mitt förslag att utbildningsbidrag avseende personer som uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i arbetslöshetsförsäkringslagen också skall finansieras via arbetsmarknadsavgiften. Vidare har jag under samma avsnitt redogjort för mitt förslag till en engångsvis särskild disposition av medel i den s. k. arbetsmarknadsfonden.

Jag kan inte tillstyrka AMS förslag att viss del av arbetsmarknadsavgiften skall få användas för samverkansprojekt med de fackliga organisationerna och att en samordning bör ske av KAS och arbetslöshetsförsäkringen. Beträffande KAS-administrationen erinrar jag om att den omorganiserades så sent som den 1 juli 1990.

Mitt förslag i fråga om finansieringen av KAS föranleder ändring i 4 kap. 7 § lagen (1981:691) om socialavgifter. Jag återkommer till den närmare utformningen av lagen under anslaget C 1. Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen. Lagförslaget finns i *underbilaga 12.1.*

I slutet av år 1989 tillkallade den dåvarande arbetsmarknadsministern en arbetsgrupp för att se över vissa delar av lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring. Översynen skulle bl. a. omfatta de föreningsrättsliga bestämmelserna i lagen. Arbetsgruppen överlämnade i september 1990 sitt betänkande (Ds 1990:66) Översyn av de föreningsrättsliga bestämmelserna i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Innan jag går in på mina beräkningar av medelsbehovet under nästa budgetår vill jag erinra om att regeringen nyligen har fastställt nivåerna på arbetslöshetsersättningarna för år 1991. Ersättningarna har därvid anpassats till löneutvecklingen för vuxna arbetare inom egentlig industri. Enligt regeringens beslut är den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen 543 kr. under år 1991. KAS lämnas under samma tid med högst 191 kr.

Kostnaderna för statsbidragen till arbetslöshetsförsäkringen bestäms huvudsakligen av nivån på arbetslösheten bland arbetslöshetskassornas medlemmar och storleken på den genomsnittligt utbetalade dagpenningen. Jag bedömer att arbetslösheten bland medlemmarna i kassorna kommer att motsvara 7,3 dagar per medlen och år under nästa budgetår. Med denna arbetslöshet och en genomsnittligt utbetalad dagpenning på ca 460 kr.

samt ca 3,6 miljoner medlemmar i kassorna beräknar jag kostnaderna för statsbidragen under budgetåret 1991/92 till 11 346 milj. kr. efter avdrag för finansieringsavgifter.

Vidare beräknar jag antalet stöddagar med KAS under budgetåret 1991/92 till 1,7 miljoner. Jag räknar då med att det genomsnittligt utbetalade stödbeloppet kommer att uppgå till ca 172 kr. Den totala kostnaden för KAS blir härigenom 292,2 milj. kr.

Statsbidragen till permitteringslöneersättningen betalas helt med arbetsgivaravgifter. Permitteringar till följd av arbetsbrist hänger nära samman med konjunkturutvecklingen men med hänsyn till utnyttjandet hittills av denna stödform beräknar jag kostnaderna för statsbidrag till oförändrat 50 milj. kr. Detta räcker till ca 115 000 statsbidragsberättigade permitteringsdagar. Jag har härvid räknat med oförändrat statsbidrag, dvs. 375 kr. per dag i normalfallet och 290 kr. per dag vid väderpermittering.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

dels anta förslagen till

1. lag om tillfällig avvikelse från lagen (1981:691) om socialavgifter (avsnitt 2.4.5),

2. lag om ändring i lagen (1989:425) om särskilda inskolningsplatser hos offentlig arbetsgivare (avsnitt 2.11),

dels

3. godkänna förslaget om utvidgad rätt till bidrag vid utbildning i företag vid nyanställning (avsnitt 2.4.3),

4. till *Arbetsmarknadspolitiska åtgärder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 11 418 687 000 kr.

B 3. AMU-gruppen: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

AMU-gruppens främsta uppgift är att anordna arbetsmarknadsutbildning på uppdrag av arbetsmarknadsverket. Därutöver får gruppen anordna utbildning för andra uppdragsgivare, t. ex. företag och kommuner. Myndigheterna inom gruppen får också sälja andra tjänster och produkter som följer av utbildningsverksamheten.

AMU-gruppens verksamhet skall finansieras genom intäkter och varje AMU-myndighet har ansvar för det ekonomiska resultatet av sin verksamhet.

För AMU-gruppen gäller förordningen (1988:1 076) med instruktion för AMU-gruppen.

AMU-gruppens försäljning av arbetsmarknadsutbildning uppgick budgetåret 1989/90 till totalt 959 000 yrkeskursveckor, vilket innebär en minskning med 6 % jämfört med föregående budgetår. Försäljningen av utbildning till företag ökade med 38 % beräknat på intäkterna.

Jämfört med budgetåret 1989/90 kommer volymen arbetsmarknadsutbildning under budgetåret 1990/91 enligt AMU-styrelsens beräkning att minska något. Vidare bedömer AMU-styrelsen att volymen kommer att fortsätta minska under budgetåret 1991/92. Då försäljningen av arbetsmarknadsutbildning ytterst är beroende av statsmakternas beslut om anslag till arbetsmarknadsverket innefattar en prognos för denna försäljning en betydande osäkerhet.

AMU-styrelsen bedömer att försäljningen av utbildning till företag under budgetåret 1990/91 kommer att öka med 35 % beräknat på intäkterna. Försäljningen förväntas under den kommande treårsperioden öka i lägre takt än hittills.

AMU-gruppen skall, enligt beslut av regeringen, mellan budgetåren 1986/87 och 1990/91 minska kostnaderna för arbetsmarknadsutbildningen med 15 %. Rationaliseringsåtgärder för att uppnå detta mål under budgetåret 1990/91 har genomförts eller är under genomförande.

De fasta kostnadernas andel av AMU-gruppens totala kostnader uppgår till 65 %. Den höga andelen fasta kostnader innebär i sig att en minskning av utbildningsvolymen ger en snabb ökning av kostnaderna per producerad enhet. Trots en minskad volym av arbetsmarknadsutbildning sedan budgetåret 1987/88 har det genomsnittliga kursveckopriset, i fasta priser räknat, legat relativt konstant. Den gynnsamma prisutvecklingen är bl. a. en följd av den ökade försäljningen av övrig utbildning. Denna innebär en avlastning av fasta kostnader som annars skulle bäras av arbetsmarknadsutbildningen.

AMU-gruppens strävan är att bringa ned de fasta kostnaderna så långt möjligt. Gruppen genomför ett omfattande omställningsarbete vilket i första hand berör personalen, som minskas och omorganiseras, och lokalerna. Varje länsmyndighet utarbetar inför den kommande treårsperioden ett rationaliseringsprogram.

En betydande överkapacitet föreligger i form av lokaler som övertogs vid bildandet av AMU-gruppen och som inte behövs för arbetsmarknadsutbildningen. Den årliga hyran för dessa lokaler uppgår till totalt ca 50 milj. kr. Arbete pågår för att avveckla eller hyra ut lokalerna i andra hand.

Ett sätt att mäta flexibiliteten i verksamheten kan vara att AMU-gruppen förmår anordna av länsarbetsnämnden önskad utbildning. AMU-styrelsen har inte kännedom om något fall där detta inte har kunnat ske. AMU-styrelsen beräknar att AMU-gruppen har förutsättningar för att fördubbla antalet kursdeltagare genom bl. a. tillfälliga förhyrningar och korttidsanställning av personal. Inom AMU-gruppen pågår ett fortlöpande arbete för att utveckla flexibiliteten vad avser utbildningens innehåll. Kursplanerna har utvecklats från att reglera timplaner m. m. till att i högre grad beskriva mål och kompetenskrav. Flertalet kursplaner har modulindelats.

AMU-styrelsen har fastställt mål och strategier för verksamheten. Därvid har konkreta mål satts upp vad gäller försäljningen, utbildningens kvalitet, produkt- och personalutveckling, m.m. Vidare har ekonomiska resultatmål satts upp.

Enligt AMU-styrelsens bedömning kommer köpen av arbetsmarknadsutbildning under treårsperioden och i ett längre perspektiv att präglas av krav på beredskap att snabbt kunna öka eller minska utbildningsvolymen och på en större anpassning till olika gruppers behov. Försäljningen av övrig utbildning kommer att påverkas av bl.a. ökade satsningar på kompetensutveckling i arbetslivet och rehabiliteringsinsatser inom ramen för socialförsäkringen.

För att möta den framtida efterfrågan på såväl arbetsmarknadsutbildning som övrig utbildning krävs bl.a. utvecklingsarbete för att i högre grad kunna anpassa och "skräddarsy" utbildningens innehåll utifrån individernas och arbetsmarknadens behov. Pedagogik och metoder måste tas fram som i högre grad knyter an till vuxna. Dessutom bör åtgärder vidtas för att få en större flexibilitet vad gäller förläggningen av utbildningen i tid och rum. Utvecklingsarbetet kring utbildningen och AMU-gruppens ekonomiska villkor förutsätter vidare ett fortsatt arbete för att effektivisera resursutnyttjandet. Beträffande lokaler och utrustning kan detta uppnås t.ex. genom "saxning" i utnyttjandet men också genom användning av tillfälliga lokaler. En ökad flexibilitet vad gäller personalen fås genom organisering i arbetslag och tillfälliga anställningar.

Möjligheterna till samverkan med andra utbildningsanordnare måste prövas i större utsträckning. AMU-styrelsen vill förorda en samverkan kring lokaler och utrustning. En möjlighet är att en av utbildningsanordnarna eller utomstående part, t.ex. en kommun, tillhandahåller lokaler och viss utrustning som utbildningsanordnarna hyr. När det gäller innehållet i utbildningen är förutsättningarna för samverkan sämre och inte alltid önskvärd. Enligt AMU-styrelsens mening främjas utvecklingen av kvaliteten m.m. i utbildningen av en konkurrenssituation mellan olika utbildningsanordnare.

AMU-styrelsen föreslår att en professur i yrkespedagogik och en professur i vuxenpedagogik inrättas. Forskningen inom dessa områden är eftersatt. Mot bakgrund av den förväntade satsningen på kompetensutveckling i arbetslivet och som stöd för utbildningsanordnarna behövs ökad forskning. Finansiering av professurerna kan ske genom att en del av den av AMU-styrelsen årligen inlevererade avkastningsräntan används.

AMU-styrelsen föreslår att myndigheten medges rätt att utan regeringens prövning besluta om ombyggnader inom AMU-gruppen. Enligt gällande regler krävs regeringsbeslut i de fall då kostnaden beräknas överstiga 2,5 milj. kr.

AMU-styrelsen föreslår att AMU-gruppen får inrätta bankgirokonton för automatisk tömning till ordinarie postgirokonton och att regeringen därmed omprövar sitt avslagsbeslut av den 28 juni 1990 i samma fråga. Inom den restaurangverksamhet som bedrivs i anslutning till AMU-gruppens restaurangutbildningar måste kreditkort med vilka betalning sker via bankgiro accepteras. För att överföra medlen till AMU-gruppens postgiro-

konto krävs en administrativt omfattande hantering och anlitande av ett serviceföretag.

AMU-styrelsen har i skrivelse den 4 april 1990 föreslagit att styrelsen medges rätt att besluta om antalet AMU-myndigheter inom AMU-gruppen. På lång sikt är det osäkert om nuvarande länsorganisation är den mest effektiva och behov av marginella förändringar kan uppstå. Vid AMU-myndigheterna i Kristianstads och Malmöhus län pågår en utredning för att klarlägga de ekonomiska effekterna av olika grader av samordning eller en sammanslagning av myndigheterna.

AMU-styrelsen har i skrivelse den 17 maj 1990 föreslagit att länsskolnämndernas representation i AMU-myndigheternas styrelser, mot bakgrund av att nämnderna upphör, ersätts med representation för länsstyrelsens övergripande utvecklings- och planeringsfunktion. Den nya länsstyrelseorganisationen får god kunskap om utvecklingen i länet vilken skulle kunna vara av stort värde för AMU-gruppen. Dessutom har AMU-styrelsen föreslagit att skolöverstyrelsens representation i AMU-styrelsens styrelse upphör. Då länsskolnämndernas representation i länsmyndigheternas styrelser upphör uppkommer frågan om vikten av skolöverstyrelsens representation i AMU-styrelsens styrelse. AMU-styrelsen finner inte att samarbetet mellan myndigheterna är av den art att en fortsatt representation är motiverad. Det samarbete som förekommer är av mer praktisk art.

AMU-styrelsens resultaträkning för budgetåret 1989/90 (1 000 kr.)

INTÄKTER	
Uppdrag	
-arbetsmarknadsutbildning	2 066 674
-övrig utbildning	207 398
-konsultuppdrag	20 429
-övrigt	189 285
SUMMA RÖRELSEINTÄKTER	2 483 787
KOSTNADER	
Uppdrag	
-arbetsmarknadsutbildning	2 206 037
-övrig utbildning	198 511
-konsultuppdrag	19 871
-övrigt	174 882
SUMMA RÖRELSEKOSTNADER	2 599 302
RÖRELSERESULTAT	-115 514
Driftbidrag	16 300
Summa finansiella och extraordinära kostnader och intäkter	58 839
ÅRETS RESULTAT	-40 376

AMU-gruppen redovisar ett underskott i försäljningen av arbetsmarknadsutbildning med 140 milj. kr. Detta förklaras av att kostnaderna för avvecklings- och omställningskostnader i begränsad omfattning ingått i prisunderlaget. Fr. o. m. budgetåret 1990/91 kommer AMU-gruppen att tillämpa priser som täcker samtliga kostnader.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Förslag

2.1.1 Verksamhetens inriktning

AMU-gruppen skall under treårsperioden vidta utvecklingsarbete för att ytterligare höja kvaliteten i arbetmarknadsutbildningen. Detta innebär insatser för att i högre grad anpassa utbildningen till arbetsmarknadens och individernas behov. AMU-gruppen skall särskilt beakta möjligheterna till individuell anpassning av kursprogrammen. Myndigheten skall vidareutveckla uppföljningen, liksom vidta åtgärder för utvärdering, av kvaliteten i utbildningen.

AMU-gruppen skall dessutom vidta åtgärder för att ytterligare förbättra effektiviteten och flexibiliteten i verksamheten vad avser anpassning av insatser och resurser till en förändrad utbildningsvolym.

2.1.2 Resurser under perioden

För budgetåret 1991/92 bör lämnas ett driftbidrag på 1 milj. kr. för att täcka ökade administrationskostnader i samband med avveckling av lokaler inom myndigheten. Medlen bör anvisas över anslaget B4. AMU-gruppen: Bidrag till vissa driftutgifter.

2.1.3 Övrigt

AMU-styrelsen har föreslagit att den medges rätt att besluta om antalet myndigheter inom AMU-gruppen. Enligt min mening kan det finnas anledning att av effektivitetsskäl förändra myndighetsstrukturen. Jag föreslår därför att regeringen begär riksdagens bemyndigande att få besluta om antalet myndigheter inom AMU-gruppen.

AMU-styrelsen har föreslagit att länsskolnämndernas representation i länsmyndigheternas styrelser ersätts med representation för länsstyrelsernas övergripande planerings- och utvecklingsfunktion, liksom att skolöverstyrelsens representation i AMU-styrelsens styrelse upphör. Enligt riksdagens beslut (prop. 1990/91: 18, UbU4, rskr. 76) skall fr. o. m. den 1 juli 1991 skolöverstyrelsen upphöra och ett nytt ämbetsverk, skolverket, inrättas för skolväsendet. Skolverkets uppgifter skall huvudsakligen vara utveckling av skolan, uppföljning och utvärdering av skolverksamheten samt tillsyn. Vidare skall länsskolnämnderna upphöra fr. o. m. den 1 juli 1991 och ersättas av en regional fältorganisation. Jag delar AMU-styrelsens uppfattning att representation av länsstyrelsen kan tillföra värdefull kunskap om länet och föreslår att länsstyrelserna fr. o. m. den 1 juli 1991 får ersätta länsskolnämnderna i AMU-myndigheternas styrelser. Till frågan om sammansättningen av AMU-styrelsens styrelse återkommer jag.

AMU-styrelsens förslag i övrigt kan jag inte tillstyrka.

AMU-gruppen bildades den 1 januari 1986 som en fristående uppdragsmyndighet. Syftet var bl. a. att uppnå en ökad flexibilitet i utbildningsinsatserna och därmed en bättre anpassning till förändringar i utbildningsbehoven på arbetsmarknaden. Ytterligare syften var att uppnå ett effektivt resursutnyttjande, mindre grad av detaljreglering och ökad decentralisering.

Den gångna femårsperioden har inneburit ett omfattande och intensivt utvecklingsarbete inom myndigheten, beträffande såväl den inre organisationen som rollen som säljare av utbildning. En viktig erfarenhet av detta arbete är att övergången från en anslagsfinansierad till en intäktsfinansierad och mer kundanpassad verksamhet är en svår och tidskrävande process.

En väsentlig del av utvecklingsarbetet har bestått i att utforma system för styrning och uppföljning av verksamheten. Styrningen tar sin utgångspunkt i en långt gående delegering och ett uttalat resultatansvar för länsmyndigheterna. Detta har i sin tur medfört att kostnadskontroll och kostnadsmedvetande fått ett starkt genomslag i organisationen. Ett väl fungerande ekonomisystem har utarbetats. Från systemet kan olika typer av resultatredovisningar snabbt tas fram.

AMU-styrelsen har fastställt mål och strategier för verksamheten. System för uppföljning och genomgångar med länsmyndigheterna finns och är under utveckling.

Den nya AMU-organisationen har enligt min mening skapat goda förutsättningar för och krav på flexibilitet och effektivt resursutnyttjande. Inom myndigheten finns uttalade rationaliseringssträvanden och omfattande omstruktureringar har vidtagits i vissa län.

Den nya organisationen har medfört förändrade villkor även för länsarbetsnämndernas arbete. Länsarbetsnämnderna skall upphandla arbetsmarknadsutbildning från den utbildningsanordnare som i varje enskilt fall bäst svarar mot kraven. Kompetensen och kunnandet hos såväl länsarbetsnämnderna som hos AMU-organisationen har utvecklats över åren. Upphandlingsförfarandet varierar väsentligt mellan olika länsarbetsnämnder vad gäller regleringen av utbildningens uppläggning och innehåll. Jag anser att det är väsentligt att AMU-styrelsen och AMS gemensamt vidtar åtgärder för att utveckla upphandlingsförfarandet med sikte på en större anpassning till individerna. Myndigheterna har inlett ett utvecklingsprojekt i detta syfte. En diskussion pågår om möjligheterna till ett förfarande som innebär att länsarbetsnämnden köper en viss kompetens hos kursdeltagarna i stället för ett visst antal kursveckor enligt fasta kursplaner. I ett sådant system finns motiv för att anpassa t. ex. kurstidens längd till varje deltagare. Inom AMU-gruppen har påbörjats ett arbete för att få en större flexibilitet i uppläggningen av utbildningen där användande av en "modulbank" kan ersätta fasta kursplaner.

AMU-gruppen har nyligen presenterat en årsredovisning som avser budgetåret 1989/90. Resultaträkningen finns presenterad i det föregående. AMU-gruppen redovisar för budgetåret 1989/90 ett underskott på 40,4

milj. kr. Regeringen har den 6 december 1990 beslutat att resultatet får balanseras i ny räkning.

AMU-gruppen redovisar ett stigande underskott i försäljningen av arbetsmarknadsutbildning vilket visar på brister i prissättningen. Detta kommer nu enligt AMU-styrelsen att åtgärdas.

I den resultatbudget som redovisats för innevarande år räknar AMU-styrelsen med ett mindre underskott i verksamheten.

Den av statsrådet Persson tillkallade arbetsgruppen för utvidgat samarbete mellan gymnasieskolan och vuxenutbildningen, samverkansgruppen, har nu slutfört sitt arbete. Samverkansgruppen har analyserat vilka möjligheter som finns att underlätta samverkan mellan olika utbildningsanordnare och föreslagit regeländringar i detta syfte. Förslagen till regeländringar berör i första hand skolväsendet. Gruppens kartläggning visar att samverkan mellan utbildningsanordnare redan i dag förekommer i hög utsträckning. I sin rapport presenterar gruppen en modell där man skiljer ansvaret för utbildningen hos varje utbildningsanordnare från ansvaret för utbildningslokalerna som ges en egen organisation, "lokalverket", och som utnyttjas gemensamt. Projekt för samverkan måste i varje enskilt fall anpassas till lokala förhållanden. Någon samordning av själva utbildningen behöver således inte ske. Varje utbildningsform skall behålla sin särart. Enligt min mening kan samverkan mellan de samhälleliga utbildningsanordnarna ge väsentliga möjligheter till effektiviseringar. Varje AMU-myndighet bör aktivt pröva förutsättningarna för samverkan.

2.3 Skäl

Det är arbetsmarknadsverkets ansvar att utifrån behoven på arbetsmarknaden upphandla arbetsmarknadsutbildning som bedöms kunna leda till stadigvarande arbete.

AMU-gruppens ansvar som anordnare av arbetsmarknadsutbildning är att erbjuda kvalitativt god utbildning till ett konkurrenskraftigt pris. AMU-gruppen skall kunna tillhandahålla utbildning som till sitt innehåll dels är anpassad till den enskildes behov och förutsättningar, dels förmedlar de kunskaper och färdigheter som det aktuella yrket kräver.

AMU-gruppen har således en viktig uppgift i att fortlöpande utveckla kvaliteten i arbetsmarknadsutbildningen. Ytterst innebär kvalitet att utbildningen leder till ett stadigvarande arbete och att dess innehåll stämmer med de krav som möter den enskilde. Arbetsmarknadens och individernas behov bör därför vara styrande i utvecklingsarbetet. Detta förutsätter bl. a. en nära kontakt med arbetslivet och uppdragsgivarna. För att ytterligare höja kvaliteten i arbetsmarknadsutbildningen behövs utvecklingsarbete inom ett flertal områden. AMU-gruppens försäljning av utbildning till företag ger kunskap om utvecklingen i näringslivet liksom erfarenheter som är av stort värde i ett sådant arbete. AMU-gruppen bör vara aktiv i sitt sätt att erbjuda länsarbetsnämnderna nya och utvecklade former av utbildning. AMU-gruppen bör vidarutveckla uppföljningen, liksom vidta åtgärder för utvärdering, av kvaliteten i utbildningen.

AMU-gruppens uppgift som anordnare av arbetsmarknadsutbildning ställer krav på att myndigheten snabbt kan anpassa sina insatser och resurser till förändringar i utbildningsvolymen. Flexibilitet i verksamheten är en viktig målsättning. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag tidigare har föreslagit en resursförstärkning som innebär en väsentlig volymökning av arbetsmarknadsutbildning under budgetåret 1991/92.

AMU-gruppens ekonomiska villkor innebär att verksamheten skall finansieras genom intäkter och att full kostnadstäckning skall uppnås. I försäljningen av arbetsmarknadsutbildning skall principen om lägsta möjliga pris tillämpas. Denna innebär bl. a. att samtliga direkta och indirekta kostnader skall ingå i prisunderlaget. I detta ligger även kostnader för utvecklingsarbete kring utbildningen. AMU-gruppens prissättning skall således motsvara den verkliga kostnaden för att på sikt tillhandahålla utbildning.

Försäljningen av övrig utbildning innebär en avlastning av fasta kostnader som annars skulle bäras av arbetsmarknadsutbildningen.

AMU-gruppens ekonomiska villkor ställer krav på att myndigheten fortlöpande beaktar möjligheterna till effektiviseringar i resursutnyttjandet.

Statskapitalet skall förräntas till ett belopp som motsvarar statens avkastningsränta.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att besluta om antalet AMU-myndigheter (avsnitt 2.1.3),
2. till *AMU-gruppen: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 4. AMU-gruppen: Bidrag till vissa driftutgifter

1989/90	Utgift	16 300 000	Reservation	0
1990/91	Anslag	12 300 000		
1991/92	Förslag	1 000 000		

Under anslaget har fram t. o. m. innevarande budgetår lämnats bidrag för sådant utvecklingsarbete, personalutbildning och marknadsföring som föranletts av omorganisationen av arbetsmarknadsutbildningen, liksom underskottsbidrag för Nordkalottens AMU-center.

1 AMU-styrelsen

AMU-gruppen begär för budgetåret 1991/92 ett driftbidrag på 1 milj. kr. för avveckling av lokaler inom AMU-gruppen.

2 Föredragandens överväganden

För innevarande budgetår har lämnats bidrag på 1 milj. kr. för att täcka ökade administrationskostnader i samband med avveckling av lokaler som inte behövs för arbetsmarknadsutbildningen. Bidrag bör lämnas under en tvåårsperiod. Jag beräknar därför 1 milj. kr. för detta ändamål under nästa budgetår. Bidrag för utvecklingsarbete, personalutbildning och marknadsföring skall fr. o. m. nästa budgetår inte längre utgå.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *AMU-gruppen: Bidrag till vissa driftutgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

B 5. AMU-gruppen: Investeringar

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Anslaget avser tillskott av statskapitalet i det fall anskaffning av erforderlig utrustning inte kan finansieras genom avskrivningsmedel. Det ankommer på regeringen att avgöra när anslaget får utnyttjas.

1 AMU-styrelsen

Nuvarande statskapital har under budgetåret 1989/90 räckt för att finansiera erforderliga investeringar. AMU-styrelsen räknar med att detta skall vara möjligt även under budgetåret 1991/92.

2 Föredragandens överväganden

För nästa budgetår bör anslaget föras upp med oförändrat 1 000 kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *AMU-gruppen: Investeringar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 6. Arbetsdomstolen

1989/90	Utgift	9 578 000
1990/91	Anslag	8 855 000 (1)
1991/92	Förslag	12 564 000

(1) Regeringen har medgivit att anslaget får överskridas med 1 500 500 kr. för anskaffning av dator- och telefaxutrustning.

Arbetsdomstolen prövar mål rörande kollektivavtal samt andra arbetstvister enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. För

domstolen gäller förordningen (1988:1 137) med instruktion för arbetsdomstolen.

1 Arbetsdomstolen

Arbetsdomstolens arbetsläge är något bättre än föregående år. Måltillströmningen har dock ökat under första halvåret 1990. Målen är numera genomsnittligt mer omfattande och komplicerade, vilket påtagligt ofta leder till längre förhandlingstid än under tidigare år.

Arbetsdomstolen anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

Konsekvenserna av effektivitets- och produktivitetskravet är att under en treårsperiod sammanlagt en hel sekreterartjänst och en halv assistenttjänst skulle falla bort. Ett för arbetsdomstolen redan bekymmersamt personalläge skulle därmed ytterligare försämras. Arbetsdomstolen har för närvarande en extra vice ordförande som förstärkning.

Arbetsdomstolen begär att få kompensation för huvudförslaget, dvs. att hela effektivitets- och produktivitetskravet för arbetsdomstolen återläggs.

Då medel för avtalsenliga löner ej har utgått för budgetåret 1990/91 begär arbetsdomstolen en uppjustering av lönemedlen till det faktiska löneläget. Sekreterartjänsternas omvandling till assessorstjänster medför också kostnadsfördyringar.

SLÖR-redovisningen som fr. o. m. den 1 juli 1990 sköts av kammarkollegiet (tidigare riksförsäkringsverket) har inneburit en merkostnad liksom de ökade porto- och beredskapskostnaderna. Arbetsdomstolen begär även medel för driftskostnader under budgetåret 1991/92 för datorer och telefaxapparater som avses inköpas under budgetåret 1990/91.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	22	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	7 576 000	+ 2 549 000
(därav lönekostnader)	(6 657 000)	(+ 2 249 000)
Lokalkostnader	1 279 000	+ 1 160 000
	8 855 000	+ 3 709 000

2 Föredragandens överväganden

Arbetsdomstolen skall fr. o. m. budgetåret 1991/92 ingå i verksamheten med treåriga budgetramar. Medel till domstolen bör därför anvisas i form av ramanslag.

Arbetsdomstolen är en prejudikatinstans vars uppgift är att leda rättsutvecklingen inom arbetsrätten varvid en enhetlig rättsutveckling skall främjas. Ett krav skall vara att ett avgörande av arbetsdomstolen såsom varande slutinstans skall hålla högsta möjliga kvalitet. Detta bör styra arbetsorganisationen och arbetsinsatsens storlek men hindrar inte att ökade effektivitetskrav måste ställas på arbetsdomstolen.

Förstärkningen med en extra heltidsanställd vice ordförande har enligt arbetsdomstolen fungerat bra. Denna förstärkning bör därför kvarstå och omvandlas till en permanent tjänst.

Med hänsyn till den arbetsbelastning domstolen har förordar jag att kompensation för effektivitets- och produktivitetskravet utgår för budgetåret 1991/92. Jag föreslår också att medel utgår dels för att täcka de ökade lönekostnaderna inom domstolen bl. a. till följd av att sekreterartjänsterna skall besättas med assessorer, dels till de driftskostnader som den tekniska upprustningen av domstolen föranleder och dels för att kompensera fördyringar i SLÖR-systemet och ökade porto- och beredskapskostnader. Dessa medelstillskott har finansierats genom neddragning av andra anslag inom huvudtiteln.

De sammanlagda kostnaderna för domstolen under nästa budgetår beräknar jag till 12 564 000 kr.

Budgetramen för perioden 1991/92 – 1993/94 har beräknats till 37 152 000 kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsdomstolen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 12 564 000 kr.

B 7. Statens förlikningsmannaexpedition

1989/90 Utgift	1 818 000
1990/91 Anslag	1 409 000
1991/92 Förslag	1 490 000

Statens förlikningsmannaexpedition är central myndighet för det statliga förlikningsväsendet. Expeditionen ansvarar vidare för statistiken över arbetsinställelser i riket. För förlikningsmannaexpeditionen gäller förordningen (1988:653) med instruktion för statens förlikningsmannaexpedition.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	3	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	845 000	+ 81 000
(därav lönekostnader)	(741 000)	(+ 72 000)
Ersättning till förlikningsmän	564 000	–
	1 409 000	+ 81 000

1 Förlikningsmannaexpeditionen

I förlikningsmannaexpeditionens uppgifter ingår förutom att följa förhållandena på arbetsmarknaden och medla i arbetstvister även att kontinuer-

ligt tillgodose behovet av nya förlikningsmän. Som ett led i denna strävan att rekrytera förlikningsmän har expeditionen dels inbjudit förlikningsmän till seminarier, dels i allt större utsträckning förordnat två särskilda förlikningsmän att tillsammans medla i uppkomna arbetsmarknadstvister.

För egen och för förlikningsmannaorganisationens del förutser förlikningsmannaexpeditionen inga större förändringar ur anslagssynpunkt under budgetåret 1991/92. Anslagsposten Förvaltningskostnader har under senare år reducerats betydligt genom minskning av antalet tjänster vid expeditionen från fem till tre.

2 Föredragandens överväganden

I en av regeringen tillsatt utredning (A 1990:3) om förhandlingsformerna och spelreglerna på den svenska arbetsmarknaden ligger även uppdraget att överväga ytterligare åtgärder för att stärka förlikningsmannaexpeditionens ställning.

Förlikningsmannaexpeditionen är fr. o. m. den 1 oktober 1987 samlokaliserad med länsstyrelsen i Stockholms län. För nästa år beräknar jag medelsbehovet för förlikningsmannaexpeditionen till 1 490 000 kr. En tillämpning av effektivitets- och produktivitetskravet på förlikningsmannaexpeditionen under nästa budgetår skulle innebära en minskning av förvaltningskostnaderna med 20 000 kr. Genom den tidigare kraftiga neddragningen av medlen till myndigheten till följd av minskade lönekostnader m. m. har effektivitets- och produktivitetskravet tillgodosetts.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens förlikningsmannaexpedition* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 490 000 kr.

B 8. Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar

1989/90 Utgift	72 000
1990/91 Anslag	73 000
1991/92 Förslag	74 000

Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar avger utlåtanden i frågor som avser tillämpningen av lagen (1949:345) om rätten till arbetstagares uppfinningar. Nämnden består av ordförande och sex ledamöter. Nämnden har en sekreterare som åtnjuter fast arvode. I övrigt har nämnden inte någon personal.

Anslaget bör för budgetåret 1991/92 föras upp med 74 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 74 000 kr.

B 9. Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Anslaget har inrättats fr. o. m. budgetåret 1984/85 (prop. 1983/84: 150 bil. 4, AU24, rskr. 385). Från anslaget skall betalas tidigareläggningsbidrag till affärsinvesteringar utanför statsbudgeten. Anslaget disponeras av regeringen.

Anslaget har hittills under innevarande budgetår inte utnyttjats. Anslaget bör föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 10. Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten

Nytt anslag (förslag) 1991/92 6 500 000

1 Föredragandens övervägande

Enligt riksdagens beslut (prop. 1990/91: 2, AU14, rskr. 28) att fr. o. m. den 1 januari 1991 ombilda Nordkalottens AMU-center till en svensk stiftelse skall stiftelsen under de tre första verksamhetsåren erhålla bidrag för att finansiera personalutvecklings- och marknadsföringsinsatser samt elevsocial verksamhet. Detta bidrag skall år 1991 uppgå till 7 milj. kr. och år 1992 till 6 milj. kr. För budgetåret 1991/92 bör därför anslås 6,5 milj. kr.

2 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 6 500 000 kr.

C. Arbetslivsfrågor

C 1. Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen

1989/90	Utgift	332 421 000
1990/91	Anslag	318 703 000
1991/92	Förslag	362 443 000

Från anslaget betalas arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet. Styrelsens och inspektionens uppgifter framgår av förordningen (1988:730) med instruktion för arbetarskyddsverket.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
S:a kostnader	347 853 000	+ 52 840 000
Avgår inkomster av avgiftsbelagd verksamhet	29 150 000	+ 9 100 000
Nettoutgift = anslag	318 703 000(1)	+ 43 740 000(2)

(1)Varav 5 900 000 kr. utgör engångsbelopp för förstärkning av arbetet med anmälningar i ISA, kostnader för vissa ADB-investeringar och medel för yrkesinspektionens 100-årsjubileum.
(2)Varav 2 500 000 kr. utgör engångsbelopp.

1 Arbetarskyddsstyrelsen

Statsmakternas strävan att motverka utslagning från arbetsmarknaden och skapa "det goda arbetet" förutsätter en ökad satsning på arbetsmiljön och därmed på den förebyggande arbetarskyddsverksamheten. I detta ligger stora krav på arbetarskyddsverkets insatser.

Arbetsmiljökommissionens nyligen avlämnade förslag innebär en närmare koppling mellan arbetsmarknads-, socialförsäkrings- och arbetslivsfrågor, där både arbetarskyddsstyrelsen och speciellt yrkesinspektionen kommer att få en ny och betydande roll.

En annan faktor som skärper kraven på verket är de fortgående västeuropeiska harmoniseringssträvandena.

Verkets tillsynsprogram för den treårsperiod som avslutas med budgetåret 1991/92 bygger till stor del på behovet av insatser inom etablerade, tunga områden, t.ex. arbetsolyckor, kemiska hälsorisker samt fysikaliska förhållanden såsom buller och vibrationer. Samtidigt behövs ökade insatser inom områden som får allt större betydelse. Det gäller t.ex. biologiska risker till följd av bioteknikutveckling och smittspridning, den mycket oroande utvecklingen i fråga om belastningsskador och skador som hänger samman med organisatoriska, sociala och psykologiska faktorer samt jämställdhetsaspekter på dessa områden. Den växande tjänstesektorn, övergången till alltmer automatiserad produktion samt utbyggnaden av sjukvården och äldreomsorgen i hemmen är exempel på förändringar i samhället som medfört delvis nya arbetsmiljöproblem.

Det obligatoriska besparingskravet som medför en resurstilldelning som realt motsvarar 98,5% av föregående års anslag slår mot yrkesinspektionen. Verket har fått kompensation för motsvarande besparingskrav för innevarande budgetår. Även för budgetåret 1991/92 är en kompensation nödvändig. Det är emellertid inte möjligt att upprätthålla yrkesinspektionens arbete på en oförändrad ambitionsnivå om inte anslaget dessutom tillförs medel för att bl. a. avsluta finansieringen av ISA/SARA-reformen. Totalt innebär besparingskravet därför en neddragning av yrkesinspektionen med ca 40 årsarbetskrafter. Andra angelägna ändamål kan inte heller tillgodoses inom nuvarande anslagsram. Dit hör behovet av att möta en ökad efterfrågan på information och att behålla aktualiteten i arbetsskaderegistreringen trots att arbetsvolymen ökat på grund av det kraftigt ökade antalet anmälda arbetssjukdomar.

Sammanlagt för styrelsen fram ett förändringsalternativ som innebär att anslaget inte blir föremål för någon procentuell nedskärning. Förändringsalternativet innebär i stället en ökning i förhållande till anslaget för innevarande budgetår med drygt 13 milj. kr. enligt följande:

- ökad informationsverksamhet, 3,1 milj. kr.
- permanent förstärkning av ISA-enheten på grund av det ökade antalet arbetssjukdomar, 3 milj. kr.
- återstående finansiering av ISA/SARA-reformen m. m., 4,4 milj. kr.
- ökade avskrivnings- och underhållskostnader för befintlig ADB-utrustning vid sidan av ISA/SARA, 1,7 milj. kr.
- drift av mätinstrument, 1 milj. kr.

Arbetarskyddsstyrelsen begär i en särskild framställning medel för att under en treårsperiod tillgodose ett ackumulerat investeringsbehov. I samband med kommande treårsbudgetering kommer styrelsen att ta upp behovet av resurser för löpande investeringsbehov i ett läge där den tekniska utvecklingen ställer helt andra krav än tidigare på olika hjälpmedel.

2 Föredragandens överväganden

Arbetarskyddsverkets arbete är av avgörande betydelse för att intentionerna på arbetsmiljöområdet skall kunna förverkligas. Jag har tidigare aviserat att förslag kommer att lämnas senare i vår med anledning av bl. a. arbetsmiljökommissionens arbete och som en fortsättning på offensiven för att påskynda förnyelsen av arbetslivet och förbättra arbetsmiljön.

Arbetarskyddsstyrelsen skall, som myndighet i budgetcykel 2, omfattas av den nya budgetprocessen med fördjupad prövning av verksamheten vart tredje år fr. o. m. budgetåret 1992/93.

Riktlinjer för omläggningen av budgetprocessen och övergången till en mer långsiktig styrning av den statliga verksamheten gavs i propositionen om ledningen av den statliga förvaltningen (prop. 1986/87: 99) och i 1988 års kompletteringsproposition (prop. 1987/88: 150). Regeringen beslutade den 14 juni 1990 om myndighetsspecifika direktiv för arbetarskyddsstyrelsens anslagsframställning för budgetåren 1992/93 – 1994/95. I direktiven ställs närmare krav på analys och redovisning av verksamheten i den fördjupade anslagsframställning som skall lämnas senast den 1 september

1991. Den närmare uppläggningen samt utformningen av redovisningen skall göras i fortlöpande samarbete med arbetsmarknadsdepartementet. Ett sådant har inletts och avses leda till en konstruktiv dialog om bl. a. den uppföljning och utvärdering av verksamheten som behövs i den nya mål- och resultatstyrningen.

Det arbete som har inletts inom ramen för den nya budgetprocessen ansluter till det arbete som redan pågår inom arbetarskyddsverket för att förändra arbetsformerna och förbättra kvaliteten och effektiviteten i tillsynsarbetet. De effektivitetskrav för verket som aviserades i förra årets budgetproposition har fastställts som riktlinjer i regleringsbrevet för innevarande budgetår. De gäller bl. a. moderniseringen av tillsynsverksamheten och införandet av den s. k. systemtillsynen, bättre dokumenterade krav vid inspektionsbesök och en mer effektiv och bestämd uppföljning av sådana krav.

Av de 16 milj. kr. som skall användas av arbetarskyddsstyrelsen under en fyraårsperiod, för att utveckla och modernisera tillsynsverksamheten, har 8 milj. kr. betalats ut budgetåret 1989/90. Under budgetåret skall 4,8 milj. kr. betalas ut. Medlen betalas från fonden för arbetsmiljöförbättringar. Medel för budgetåret 1991/92 avses betalas ut efter framställning från arbetarskyddsstyrelsen i enlighet med den plan som tidigare fastställts.

Det västeuropeiska integrationsarbetet ställer särskilda krav på föreskriftsarbetet och ett deltagande bl. a. i det europeiska standardiseringsarbetet. Arbetarskyddsstyrelsen får särskilda medel från fonden för arbetsmiljöförbättringar för att kunna delta i detta arbete (prop. 1989/90: 150 bil. 5 s. 19). För innevarande budgetår har 4 milj. kr. betalats ut för detta ändamål.

Arbetarskyddsverket måste fortsätta att utveckla och förnya verksamheten så att resurserna blir utnyttjade så effektivt som möjligt. De effektivitetskrav som gäller för innevarande budgetår och de krav som kommer att ställas i den nya budgetprocessen avses ge förutsättningar för verket att fylla sin viktiga uppgift i det framtida arbetsmiljöarbetet.

Arbetarskyddsstyrelsens budgetförslag

Arbetarskyddsstyrelsen redovisar ett obligatoriskt huvudförslag för budgetåret 1991/92 i enlighet med regeringens direktiv. Styrelsen förordar emellertid ett förändringsalternativ där anslaget istället föreslås öka med drygt 13 milj. kr.

Arbetarskyddsstyrelsen har i anslutning till anslagsframställningen även kommit in med en särskild framställning om medel för investeringar för en treårsperiod. Framställningen gäller medel för anskaffning av datorer för kontorsautomation, inredning av bildskärmsarbetsplatser, anskaffning av mätinstrument, kommunikationsutrustning och andra inventarier.

Jag föreslår för egen del inga besparingar på anslaget budgetåret 1991/92 med hänsyn till de effektivitetskrav som gäller för verksamheten.

Som jag tidigare har redovisat föreligger förslag från arbetsmiljökommissionen och arbetsgruppen för översyn av vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen. Vissa av gruppens förslag har redan lett till lagstiftning. Ändra-

de bestämmelser om anlitande av minderåriga i arbete trädde i kraft den 1 december 1990. Arbetsgruppen för en översyn av 1986 års företagshälsovårdsreform har lämnat förslag bl. a. om ändrade bidragsregler för företagshälsovården. Till övervägande ligger också förslagen från arbetsolycksutredningen om bl. a. en särskild straffreglering av arbetsmiljöbrott.

Dessa förslag avser jag att behandla i en proposition som kommer att presenteras för riksdagen inom kort. Om de olika förslagen genomförs kommer arbetarskyddsstyrelsen och framför allt yrkesinspektionen att ställas inför utvidgade och förändrade uppgifter. Tillsynsarbetet kommer att omfatta nya ansvarsgrupper och ett utvidgat arbetsgivaransvar. Krav kommer att ställas på föreskriftsarbetet. En ökad samverkan med andra myndigheter kommer att bli nödvändig.

Riksrevisionsverket har nyligen avlämnat en rapport om yrkesinspektionens verksamhet.

Arbetsmiljökommissionen har föreslagit att yrkesinspektionen under en treårsperiod tillförs totalt 350 nya yrkesinspektörstjänster. Enligt kommissionen bör resurser för att finansiera den föreslagna utbyggnaden kunna tillskjutas ur fonden för arbetsmiljöförbättringar, genom avgiftsbeläggning av förhandsbedömningar samt genom omdisponering av de medel som flyter in från arbetarskyddsavgiften.

Jag föreslår att en resursförstärkning sker hos yrkesinspektionen genom att anslaget tillförs medel motsvarande kostnaderna för 50 yrkesinspektörer jämte vissa kringkostnader. Anslagsökningen bör ske genom en omfördelning av arbetarskyddsavgiften, som bl. a. förs till staten som bidrag för arbetarsskyddstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet. Resursbehovet beräknar jag till 21 milj. kr.

Mitt förslag förutsätter ändringar i 4 kap. 8§ lagen (1981:691) om socialavgifter.

Frågorna om en eventuell avgiftsfinansiering av arbetarskyddsverkets verksamhet bör övervägas ytterligare. Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att arbetarskyddsstyrelsen får ett uppdrag att i samråd med riksrevisionsverket utreda bl. a. förutsättningarna att avgiftsbelägga ärenden om förhandsbedömningar.

Arbetarskyddsstyrelsen har begärt medel för kostnader för ADB-investeringar som avser ISA/SARA-systemet, ett datoriserat diariesystem, ett nytt ekonomi-administrativt system och det personaladministrativa systemet. Styrelsen har genom den särskilda framställningen även begärt medel för investeringar i persondatorer inom ramen för en kontorsautomation.

Det är som jag tidigare framhållit viktigt att utveckla de administrativa hjälpmedlen i förnyelsen och effektiviseringen av tillsynsarbetet. Under anslaget B 3. Anskaffning av ADB-utrustning, under trettonde huvudtiteln, har beräknats investeringsmedel för de ADB-system arbetarskyddsstyrelsen har tagit upp i sitt medelsyrkande med 8,5 milj. kr.

Jag föreslår att arbetarskyddsstyrelsen tillförs totalt 2,5 milj. kr. för kostnaderna för dessa investeringar budgetåret 1991/92. Denna medelstilldelning bör finansieras genom överföring av medel från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel. Det bör ankomma på regeringen att besluta om denna överföring.

När det gäller yrkandet om medel för investeringar i persondatorer och de övriga yrkandena i den särskilda framställningen har jag för avsikt att senare återkomma till regeringen med förslag om att styrelsen under vartdera av de tre följande budgetåren tillförs 7 milj. kr. jämte viss prisomräkning härför för de två sista budgetåren. Medlen bör tas ur fonden för arbetsmiljöförbättringar och föras direkt till arbetarskyddsstyrelsen.

Det sammanlagda resursbehovet för arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen under budgetåret 1991/92 har jag beräknat till 362 443 000 kr., varav 26 140 000 kr. utgör pris- och löneomräkning.

Mina förslag i fråga om finansieringen av utbildningsbidrag för medlemmar i arbetslöshetskassa och av KAS, under anslaget B 2. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder, föranleder ändringar i 4 kap. 7 § lagen om socialavgifter. Jag har nyss redovisat förslag som föranleder ändringar i 4 kap. 8 § samma lag. I enlighet härmed har inom arbetsmarknadsdepartementet ett förslag till lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter upprättats. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *underbilaga 12: 1*. Lagändringen bör träda i kraft den 1 juli 1991. Jag har i denna fråga samrått med chefen för socialdepartementet.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1981:691) om socialavgifter,
2. godkänna den av mig föreslagna överföringen från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel,
3. till *Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 362 443 000 kr.

C 2. Arbetsmiljöinstitutet

1989/90	Utgift	89 270 000
1990/91	Anslag	85 539 000
1991/92	Förslag	94 192 000

Arbetsmiljöinstitutet inrättades som ett självständigt forskningsorgan år 1987 genom att forskningsavdelningen samt biblioteks- och dokumentationssektionen vid arbetarskyddsstyrelsen bröts ut ur styrelsen och blev en egen myndighet. Institutets uppgifter är att bedriva och främja forskning, utbildning och dokumentation inom arbetsmiljöområdet i syfte att förbättra arbetsmiljön. Ca en tredjedel av institutets forskning finansieras med medel från arbetsmiljöfonden.

1 Arbetsmiljöinstitutet

Institutet verkar genom forskning, utbildning och information och har ett särskilt ansvar för den långsiktiga kunskaps- och kompetensuppbyggnaden inom arbetsmiljöns olika delområden.

Forskningsverksamheten tar i anspråk ca 80% av institutets samlade resurser och en minskning av statsbudgetmedlen skulle, enligt institutet, innebära att vissa delar av forskningsverksamheten måste läggas ner eller att institutets satsning på nya områden blir fördröjd eller upphör. Inte heller ser institutet att neddragning på utbildnings-, informations- eller administrationsverksamheten är möjlig utan att det blir allvarliga följder som återverkar på målet för verksamheten att bidra till en bättre arbetsmiljö.

Institutets prioriterade forskningsområden är en fortsättning av arbetet inom de tidigare fastlagda områdena: belastningsskador, datorn som hjälpmedel, lungsjukdomar, cancer och genetiska skador, hudsjukdomar, olycksfall och elektromagnetiska riskfaktorer. Inom tre nya områden har forskning påbörjats under budgetåret 1989/90.

1.1 Sjukvårdens arbetsmiljö

Vårdsektorn kännetecknas av personalbrist och hög frånvaro. För en positiv utveckling inom vårdsektorn måste inte bara arbetsmiljörisker identifieras utan också förebyggas.

1.2 Den goda arbetsmiljön – ungdomars villkor nu och i framtiden

Utförda undersökningar visar att industrin och dess arbetsmiljö har ett dåligt anseende hos ungdomar. Arbetsmiljöinstitutet har därför startat ett forskningsprogram inriktat på att studera hur den framtida arbetsmiljön bör vara beskaffad ur fysiologisk och psykologisk synvinkel för att motsvara särskilt ungdomars krav.

1.3 Arbetsmiljön för äldre

Åldersprofilen i den svenska befolkningen skjuts uppåt och samtidigt ökar såväl förtids- och sjukpensioner som långtidssjukskrivning i de högre åldrarna. Institutet förbereder ett projekt vars målsättning är att genom förbättringar i arbetsutformning skapa förutsättningar och motivation hos äldre arbetskraft. Detta skulle kunna få dem att stanna kvar i arbete till normal pensionsålder med bibehållen hälsa.

För arbetet kring dessa tre nya forskningsområden begär institutet ytterligare 1,6 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Institutet svarar för företagshälsovårdsutbildningen. Årligen driver institutet vidareutbildningskurser för företagsläkare, företagssköterskor, företagssjukgymnaster, skyddsingenjörer och beteendevetare. Behovet av tidig introduktion inom företagshälsovården är stort och institutet har permanentat en försöksverksamhet med introduktionsutbildning.

Institutet har etablerat samarbete med vissa högskoleinstitutioner som på institutets uppdrag anordnat utbildning inom företagshälsovården för att behovet av utbildning på området skall kunna tillgodoses.

Institutet planerar att återuppta utbildningen i ergonomi för bl. a. tekniska planerare under år 1991.

För genomförande av introduktionsutbildningen, utbildningen i ergonomi samt ökade kostnader för uppdragsutbildningen begär institutet ett nytillskott om 1 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Institutet avser att bygga upp en särskild konsultfunktion för företagshälsovården inom institutet med sikte på rådgivning och handledning. Funktionen avses bestå av en programansvarig med sekretariatsresurser. För detta begär institutet medel för det första året med 750 000 kr.

Institutet anser att forskningsresultaten måste föras ut i praktisk tillämpning. För att under budgetåret 1991/92 kunna fortsätta med dagens informationsverksamhet krävs ytterligare resurser bl. a. beroende på att samarbetet med arbetarskyddsstyrelsen beträffande tidningen Arbetarskydd har upphört. Institutet begär ytterligare 1 750 000 kr. för informationsverksamheten.

Hybrid-DNA-delegationens verksamhet belastar arbetsmiljöinstitutets budget. För denna verksamhet behövs en ökning med 1,3 milj. kr. per år. Sammantaget begär institutet följande resurstillskott:

Forskning	1 600 000 kr.
Företagshälsovårds-rådgivning	750 000 kr.
Utbildning	1 000 000 kr.
Information	1 750 000 kr.
Hybrid-DNA-delegationen	1 295 000 kr.
Summa	6 395 000 kr.

2 Föredragandens överväganden

Arbetsmiljöinstitutet har hemställt om ytterligare medel för de tre forskningsområden som riksdagen tog ställning för i årets forskningsproposition, nämligen sjukvårdens arbetsmiljö och arbetsmiljön för ungdomar och för äldre.

Jag anser att dessa forskningsområden är väl motiverade och även bör prioriteras under nästa budgetår.

Mot denna bakgrund tillstyrker jag att institutet för budgetåret 1991/92 tillförs ytterligare 1,6 milj. kr. för dessa forskningsområden.

Till arbetsmiljöinstitutet hör hybrid-DNA-delegationen. Regeringen tillsatte i juli 1990 en parlamentarisk beredning om genteknikens användning. Beredningen skall behandla lagstiftningsfrågor m. m. och också ta ställning till hybrid-DNA-delegationens arbetsuppgifter och organisatoriska ställning.

Delegationen har begärt ytterligare medel för nästa budgetår. Jag föreslår att delegationen tilldelas ytterligare 200 000 kr. för framför allt administrativ hjälp.

Den ökade medelstilldelningen som jag nu har föreslagit, totalt 1,8 milj. kr., bör finansieras från fonden för arbetsmiljöförbättringar. Det bör ankomma på regeringen att besluta om en omföring av medlen från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel.

Det sammanlagda resursbehovet för arbetsmiljöinstitutet beräknar jag till 94 192 000 kr. Av detta belopp utgör 6 853 000 kr. pris- och löneomräkning.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna den föreslagna överföringen från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statsbudgetens inkomsttitel,
2. till *Arbetsmiljöinstitutet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 94 192 000 kr.

C 3. Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur

1989/90	Utgift	3 196 000	Reservation	1 253 000
1990/91	Anslag	4 282 000		
1991/92	Förslag	4 637 000		

Från anslaget betalas arbetsmiljöinstitutets utgifter för anskaffning av vetenskaplig apparatur, vars anskaffningsvärde överstiger 80 000 kr. Annan utrustning som anskaffas skall betalas från institutets myndighetsanslag.

1 Arbetsmiljöinstitutet

Institutet begär ytterligare medel för vetenskaplig utrustning med 718 000 kr., framför allt på grund av kostnadsökningar för dessa investeringar men även på grund av att tre nya professurer har tillsatts som har behov av nya vetenskapliga instrument.

2 Föredragandens överväganden

Arbetsmiljöinstitutet har begärt ytterligare medel för vetenskaplig utrustning. För egen del förordar jag att anslaget räknas upp med 355 000 kr med hänsyn till prisutvecklingen.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 4 637 000 kr.

C 4. Yrkesinriktad rehabilitering

1989/90	Utgift	627 838 000	Reservation	60 667 000
1990/91	Anslag	690 125 000		
1991/92	Förslag	753 153 000		

Från anslaget betalas anordnande och drift av arbetsmarknadsinstitut (Ami) samt metodutveckling, forskning och personalutbildning inom den yrkesinriktade rehabiliteringen.

Budgetramen för budgetåren 1991/92–1993/94 har beräknats till 2 225 737 000 kr.

Allt fler arbetssökande skrivs in vid Ami. Det genomsnittliga antalet inskrivna ökade från 5370 budgetåret 1985/86 till 5760 budgetåret 1989/90. Antalet sökande som blev föremål för insatser från Ami utan att vara inskrivna ökade ännu kraftigare. Andelen arbetshandikappade bland de inskrivna har fortlöpande blivit allt större. Dessutom har, enligt AMS, en ökande andel svårare problematik.

Trots den ökande andelen arbetshandikappade har kostnaderna för att placera en inskriven sökande i arbete sjunkit från 85000 kr. budgetåret 1985/86 till 84000 kr. budgetåret 1988/89 (1989/90 års priser). Antalet arbetsplacerade har ökat med ca 400 personer till ca 8500, dels till följd av ett gynnsamt arbetsmarknadsläge, dels på grund av en mer effektiv metodik vid Ami.

En viss ökning av inskrivningstiderna kan konstateras, från 12,4 veckor budgetåret 1985/86 till 13,7 veckor budgetåret 1989/90.

Projektet Arbete åt unga handikappade har bedrivits sedan budgetåret 1986/87. AMS har redovisat erfarenheterna av projektet i ett antal rapporter. Enligt en delrapport hösten 1990 hade andelen i arbete (inkl. ungdomslag och beredskapsarbete) av dem som varit med från starten ökat från 8% hösten 1987 till 27% våren 1990. Andelen som utbildar sig ökade från 3% till 7%. Ungdomar med psykiska störningar/sjukdomar har haft störst svårigheter att få arbete, medan de med enbart kroppsliga eller intellektuella handikapp haft mindre problem.

AMS bedömer att behovet av vägledningsinsatser från arbetsförmedling och Ami kommer att öka, bl. a. som följd av ökade ambitioner på rehabiliteringsområdet, fler flyktingar med komplicerad bakgrund, avvecklingen av institutioner för psykiskt sjuka och utvecklingsstörda m. m. De goda resultaten av arbetet med projektet Arbete åt unga handikappade kommer troligen att medföra att fler handikappade ungdomar vänder sig till förmedlingarna. Ny teknik och nya möjligheter att erbjuda arbete som är lämpligt utformat kommer också att underlätta för fler handikappade att komma ut i arbetslivet.

Vid oförändrad budget kommer Ami att under treårsbudgetperioden behöva rekrytera ungefär 350 arbetskonsulenter och 120 konsulenter för att ersätta bortfall. Ersättningsrekryteringen motsvarar ca 26% av nuvarande personalstyrka i dessa kategorier.

AMS föreslår en förändrad anslagsstruktur och att medel till Amiverksamheten skall ingå i ett ramanslag till förvaltningskostnader, som är gemensamt för hela verket. Med beaktande av regeringens krav på effektivitetsförbättringar med 5% under treårsbudgetperioden begär AMS 678600000 kr. för budgetåret 1991/92.

2 Föredragandens överväganden

Den yrkesinriktade rehabiliteringen som erbjuds vid arbetsmarknadsinstituten är en betydelsefull resurs för att hjälpa människor till arbete. De institut som har särskild kompetens på specifika handikappområden – för

syn- och hörselhandikappade, rörelsehindrade, psykiskt, socialmedicinskt och intellektuellt handikappade – hjälper människor med svårare funktionsnedsättningar att få eller behålla ett arbete och en egen försörjning.

Fr. o. m. budgetåret 1990/91 har projektet Arbete åt unga handikappade inlemmats i den ordinarie verksamheten vid förmedlingarna och arbetsmarknadsinstituten. Det har varit inriktat dels på uppsökande verksamhet bland unga förtidspensionerade, dels på handikappade skolungdomar. I fråga om den sistnämnda gruppen har insatserna gällt att utveckla former för tidig samverkan mellan arbetsförmedlingen och skolan och få till stånd en planering och förberedelse för ungdomarnas inträde i arbetslivet. Sammantaget har ca 4 500 – 5 000 ungdomar berörts av den fyraåriga försöksverksamheten.

AMS har hösten 1990 redovisat en treårsuppföljning av den uppsökande verksamheten. Tre år efter den första kontakten med arbetsförmedlingen befann sig en dryg tredjedel av de förtidspensionerade ungdomarna i någon form av arbete eller utbildning, medan en lika stor grupp saknade sysselsättning utanför hemmet. Av den återstående tredjedelen hade flertalet någon form av oavlönad sysselsättning/praktik vid dagcenter eller ute på arbetsplatser. Mot bakgrund av att samtliga i denna grupp – knappt 900 ungdomar – hade förtidspension eller sjukbidrag måste resultaten anses vara övervägande positiva.

De slutliga resultaten kan mätas först i ett längre tidsperspektiv. Men hittills har AMS visat att antalet nybeviljade förtidspensioner för personer i åldrarna under 30 år fortlöpande minskat sedan år 1986, som var projektets startår. Jämfört med år 1985 hade förtidspensioneringarna minskat med nästan en fjärdedel år 1989. Det tyder på att en glädjande förändring av inställningen till förtidspensionering av unga människor är på väg att få ett genombrott.

Mot bakgrund härav anser jag att arbetsmarknadsverkets insatser för unga handikappade skall fortsätta i minst oförändrad omfattning.

AMS har föreslagit att medel till Amis verksamhet skall anvisas under ett ramanslag till förvaltningskostnader, som är gemensamt för hela arbetsmarknadsverket. Jag delar AMS uppfattning att medlen skall anvisas under ett ramanslag men är inte beredd att tillstyrka förslaget i övriga delar.

För att ge möjlighet till en förstärkning av den yrkesinriktade rehabiliteringsverksamheten inom arbetsmarknadsverket bör verket kunna omfördela resurser från anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader till den yrkesinriktade rehabiliteringen. I likhet med vad som gäller detta budgetåret bör upp till 50 milj. kr. under det nämnda anslaget få utnyttjas för rehabiliteringsverksamheten. Avsikten är inte att omfördela medel mellan anslagen utan att de resurser som finansieras från anslaget B 1. skall kunna användas för yrkesinriktad rehabiliteringsverksamhet.

AMS har ålagts att redovisa ett budgetförslag som innebär att förvaltningsanslagen minskas med 5 % under en treårsperiod. Styrelsen har begärt undantag från detta krav. I min medelsberäkning har jag utgått från att vissa rationaliseringskrav skall ställas på verksamheten.

En framgångsrik rehabilitering förutsätter ofta samverkan mellan olika

instanser, t. ex. sjukvård, socialtjänst, försäkringskassa, företagshälsovård. Under senare år har arbetsmarknadsverket på flera håll prövat nya samverkansformer, bl. a. till följd av ett regeringsuppdrag till AMS och socialstyrelsen att utveckla samarbetet mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingen. Enligt AMS tyder dessa försök på att betydande vinster kan nås genom en samlad och mer effektiv lösning på rehabiliteringsverksamhetens inriktning, organisation och finansiering.

En effektiv rehabiliteringsverksamhet har stor samhällsekonomisk betydelse och är framför allt viktig för de enskilda människorna, som kan undgå utslagning och isolering. Amis placeringsresultat — utskrivning till arbete eller utbildning — har legat på en hög nivå under en följd av år. Enligt min mening bör resultaten kunna bibehållas på minst oförändrad nivå jämfört med innevarande budgetår, bl. a. genom ökad samverkan med andra rehabiliteringsinstanser.

Till anslaget C 4. Yrkesinriktad rehabilitering beräknar jag för budgetåret 1991/92 sammantaget 753 153 000 kr. (+ 63 028 000 kr.).

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Yrkesinriktad rehabilitering* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 753 153 000 kr.

C 5. Yrkesinriktad rehabilitering: Utbildningsbidrag

1989/90	Utgift	368 050 000(1)
1990/91	Anslag	413 313 000(1)
1991/92	Förslag	452 230 000

(1)Utgifter och anslag har ingått i det tidigare anslaget B4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag.

Från anslaget skall betalas utbildningsbidrag till inskrivna sökande vid arbetsmarknadsinstitut (Ami).

Jag har nyss föreslagit att utbildningsbidrag till deltagare i arbetsmarknadsutbildning och vidgad arbetsprövning skall betalas från ett nytt åtgärdsanslag, B 2. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Jag angav som ett skäl till att kostnaderna för arbetsmarknadsutbildningen och utbildningsbidragen till deltagarna bör betalas av samma anslag att man därigenom bättre kan överblicka hela utbildningskostnaden. I samma syfte bör medel till kostnaden för utbildningsbidrag till inskrivna sökande vid Ami särskiljas från medel till utbildningsbidrag i övrigt. Ett nytt förslagsanslag bör därför inrättas för utbildningsbidrag till inskrivna vid Ami. Utgifterna under anslaget ger tillsammans med de kostnader, som belastar anslaget C 4. Yrkesinriktad rehabilitering en samlad bild av kostnaderna för den yrkesinriktade rehabiliteringen och en bättre möjlighet att följa kostnadsutvecklingen.

Till anslaget C 5. Yrkesinriktad rehabilitering: Utbildningsbidrag beräknar jag för budgetåret 1991/92 452 230 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Yrkesinriktad rehabilitering: Utbildningsbidrag* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 452 230 000 kr.

C 6. Yrkesinriktad rehabilitering: Uppdragsverksamhet

1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Anslaget avser uppdragsverksamhet inom den yrkesinriktade rehabiliteringen, riktad till företag och förvaltningar som vill använda sig av de kunskaper och erfarenheter inom området yrkesinriktad rehabilitering, som finns inom arbetsmarknadsverket.

1 AMS

AMS bedömer att försäkringskassorna och företag m. fl. med bidrag från arbetslivsfonden kommer att köpa rehabiliteringstjänster för 150 milj. kr.

Enligt AMS kommer ca 1 200 personer eller ca 400 per år under treårsbudgetperioden att behöva rekryteras till följd av att uppdragsverksamheten inom den yrkesinriktade rehabiliteringen – de s. k arbetslivstjänsterna – byggs ut. Styrelsen bedömer att detta skall kunna ske utan att man ger avkall på kvalitetskraven vid rekrytering och utbildning eller den anslagsfinansierade verksamheten. Huvuddelen av personalen torde komma att hämtas bland den personal som arbetar i den anslagsfinansierade verksamheten.

Kunskapsområden som kommer att få stor betydelse är bl. a. marknadsföring, resultatuppföljning och ekonomi. Det gäller vidare att i ökad utsträckning analysera problem och behov på arbetsplatserna och erbjuda en kombination av rekryterings-, utbildnings- och rehabiliteringsservice. Det kräver, enligt AMS, i sin tur ett flexibelt resursutnyttjande samt en fortsatt kompetensuppbyggnad inom arbetsförmedlingen och Ami.

2 Föredragandens överväganden

Efter förslag i prop. 1989/90: 62 om aktiv rehabilitering och arbetslivsfondens verksamhet, m. m. samt i 1990 års budgetproposition beslutade riksdagen (SfU 1989/90: 15, rskr. 185, AU12, rskr. 243) om att inrätta ett nytt anslag till uppdragsverksamhet inom den yrkesinriktade rehabiliteringen. Riksdagsbeslutet innebär vidare att AMS får disponera en rörlig kredit hos riksgäldskontoret upp till 35 milj. kr.

Regeringen har gett AMS i uppdrag att i samråd med RRV lägga fram förslag om ett system för att kostnads- och resursmässigt samt ekonomiadministrativt särskilja uppdragsverksamheten från myndighetsverksamhet som betalas över statsbudgeten. Uppdraget skall redovisas till regeringen under våren 1991.

I likhet med AMS bedömer jag att uppdragsverksamheten kommer att

växa väsentligt i omfattning som en följd av att betydande ekonomiska resurser numera finns avsatta för rehabiliterande insatser dels hos försäkringskassorna, dels hos arbetslivsfonden. Uppdragsverksamheten kan få stor betydelse både genom de insatser som görs för enskilda människor och genom att kunskap och kompetens inom den yrkesinriktade rehabiliteringen tillförs arbetsplatserna.

Samtidigt vill jag understryka vikten av att uppdragsverksamheten inte får medföra kvantitativa eller kvalitativa försämringar av Ami:s insatser för arbetshandikappade sökande vid förmedlingen. Regeringen har lämnat AMS föreskrifter bl. a. om att uppdragsverksamheten inte får inkräkta på insatserna för de arbetslösa. Anslaget bör föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Yrkesinriktad rehabilitering: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 7. Särskilda åtgärder för arbetshandikappade

1989/90	Utgift	4 814 251 000(1)	Reservation 371 607 000
1990/91	Anslag	4 900 125 000(1)	
1991/92	Förslag	5 416 489 000	

(1)I utgifter och anslag ingår medel från de tidigare anslagen B5. Sysselsättningsskapande åtgärder, C6. Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning, C7. Lönebidrag för förtidspensionerade samt C8. Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare.

Anslaget omfattar arbetshjälpmedel åt handikappade, näringshjälp, anställning med lönebidrag, statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare och strukturstöd för byggarbetsmarknaden.

Arbetshjälpmedel åt handikappade omfattar bidrag till arbetshjälpmedel eller anordningar på arbetsplatsen som behövs för att den handikappade skall kunna utföra sitt arbete samt bidrag till arbetsbiträde. Vidare kan bidrag lämnas i samband med praktisk arbetslivsorientering för handikappade ungdomar.

Bidrag till arbetsbiträde skall göra det möjligt för handikappade att med hjälp av biträde kunna utföra i stort sett normala arbetsinsatser.

Näringshjälp i form av bidrag skall ge en handikappad arbetssökande, för vilken det inte finns någon annan lämplig åtgärd som arbetsförmedlingen kan vidta, möjlighet att starta ett företag.

Anställning med lönebidrag är en stödform, som syftar till att stimulera arbetsgivare att bereda anställning åt arbetshandikappade för vilka andra åtgärder inte kan vidtas för att underlätta en arbetsplacering.

Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare avser bidrag till kommuner och i vissa fall andra offentliga myndigheter för att anordna skyddat arbete för personer som har särskilt stora svårigheter att få arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Statsbidrag utgår med högst 75 % av

lönekostnaderna – inkl. lönebikostnader – för arbetstagare som har anvisats till den skyddade sysselsättningen.

Strukturstöd för byggarbetsmarknaden beviljas för att rehabilitera byggnadsarbetare inom Galaxen AB.

1 AMS

1.1 Arbetshjälpmedel åt handikappade

Medelsförbrukningen för arbetshjälpmedel åt handikappade har ökat från 62,7 milj. kr. budgetåret 1985/86 till 166,6 milj. kr. budgetåret 1989/90. Av dessa medel gick 17 milj. kr. till bidrag till arbetsbiträde budgetåret 1985/85 och 24,6 milj. kr. budgetåret 1989/90. Antalet beslut om sådana bidrag var 950 båda de nämnda budgetåren.

Antalet beslut om bidrag till arbetshjälpmedel var 5633 budgetåret 1985/86 och 4600 budgetåret 1989/90. Jämfört med budgetåret innan lämnades en något större andel av bidragen till arbetshjälpmedel i samband med nyanställningar budgetåret 1989/90 – 23 % jämfört med 20,5 %.

För budgetåret 1989/90 anvisades 32,5 milj. kr. till datorbaserade hjälpmedel. Därav förbrukades 26,9 milj. kr.

AMS bedömer att efterfrågan på arbetshjälpmedel kommer att öka.

Förutsatt att verket avlastas så stor del som möjligt av finansieringen av arbetshjälpmedel för redan anställda bör, enligt AMS, nuvarande budgetram kunna bibehållas. Därigenom kan insatserna för de sökande kunna öka, trots kostnadsutvecklingen för datoriserade hjälpmedel.

I fråga om bidraget till arbetsbiträde förordar AMS ett upphävande av den nuvarande begränsningen när det gäller möjligheten att ge bidrag till arbetsbiträde för en anställd med lönebidrag. Med ökade möjligheter att anpassa bidragen vid subventionerade anställningar till såväl arbetsgivarens som den sökandes situation bedömer AMS att även ett generösare stöd till arbetsbiträde kan finansieras inom realt oförändrade resurser.

1.2 Näringshjälp

Näringshjälp kan lämnas till handikappade för start av verksamhet som egen företagare. Medelsförbrukningen till näringshjälp har minskat under perioden 1985/86–1989/90, från 18,5 milj. kr. till 16 milj. kr. Antalet etableringar med stöd av näringshjälp uppgår under ett budgetår till knappt 1 000. Ett skäl till att etableringarna minskat kan vara ökade krav på objektens förutsättningar.

AMS bedömer att det blir allt viktigare att ingående ekonomiska bedömningar görs innan näringshjälp beviljas, för att minimera misslyckandena för enskilda sökande.

1.3 Anställning med lönebidrag

Sedan budgetåret 1985/86 har antalet personer i anställning med lönebidrag ökat från ca 43000 till 55000 budgetåret 1989/90. Antalsuppgifterna

avser samtliga som under resp. tidsperiod haft anställning med lönebidrag. Den reala kostnadsökningen har under perioden uppgått till ca 22%. Den genomsnittliga kostnaden per person har under perioden sjunkit från 79000 kr. till 74000 kr. räknat i 1989/90 års priser. Hos kommunala och enskilda arbetsgivare har genomsnittskostnaden minskat med 21% medan den ökat med 8% hos allmännyttiga organisationer. För anställda med särskilt lönebidrag har kostnaden ökat med 9%.

Inom försöksverksamheten med flexibelt lönebidrag har bidragsnivån kunnat sänkas så att 30% fler kunnat anställas, jämfört med om ordinarie regler hade gällt.

Andelen avgångar från lönebidrag har ökat. En stigande andel resulterar i arbete utan lönebidrag, främst tack vare det goda arbetsmarknadsläge som rått.

AMS bedömer att behovet av subventionerade anställningar kommer att öka. Statsmakternas ambition att hävda arbetslinjen i socialförsäkringen och minska antalet långtidssjuka och förtidspensionerade bedöms leda till att antalet sökande med arbetshandikapp vid arbetsförmedlingen och Ami kommer att öka.

En ändrad resursfördelning så att antalsramar ersätts med medelsramar kan enligt AMS göra att arbetsförmedlingen och Ami får ett större kostnadsmedvetande i hanteringen av lönebidragen. En kombination av olika insatser bör kunna leda till en tioprocentig sänkning av bidragsnivån. Vidare bedömer AMS att avgångarna från lönebidrag skall kunna öka från nuvarande 7500 till ca 10000 per år mot slutet av treårsbudgetperioden. Årliga omprövningsbeslut bör leda till en sänkt genomsnittlig bidragsnivå. Genom avtrappning av bidrag på en hög subventionsnivå och ökning av nya bidrag på lägre nivå bör kostnaden för dagens omfattning med 44000 lönebidragsplatser kunna minska från 3,4 miljarder kr. till 3,1 miljarder kr. och därmed ge utrymme för fler lönebidragsanställda inom samma totalkostnad.

1.4 Skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare

Stödformen skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare infördes den 1 juli 1985 och ersatte beredskapsarbeten i kommunal regi för personer med socialmedicinska arbetshandikapp (s.k. T:1-arbeten). Fördelningen av medel mellan länen följde ursprungligen i huvudsak den upparbetade volymen av T:1-arbeten. I förhållande till behoven uppkom därigenom en snedfördelning av resurserna, som i huvudsak fortfarande består. Genom att medelsramen varit nominellt oförändrad under senare år har endast mycket marginella justeringar kunnat göras.

Ett återställande av realvärdet på anslaget skulle, förutom att tillgodose en stor efterfrågan, underlätta för AMS att utjämna fördelningen mellan länen av skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare.

Antalet sysselsatta har ökat från 4130 budgetåret 1985/86 till ca 6000 budgetåret 1989/90. Kostnaderna har ökat under perioden från 98,5 milj. kr. till 410 milj. kr. Kostnaden per sysselsatt ökade från 24000 kr./år till 68000 kr./år. Också andelen avgångar från denna form av skyddat arbete har ökat och var 52,5% av antalet sysselsatta budgetåret 1989/90.

Enligt AMS efterlyser de flesta länsarbetsnämnder ytterligare resurser för socialmedicinskt handikappade. Nivån och inriktningen på insatserna för dessa sökande blir i hög grad beroende av i vilken utsträckning subventionerade anställningar som skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare kan erbjudas.

1.5 Strukturstöd inom byggarbetsmarknaden

Stödet beviljas för att rehabilitera byggnadsarbetare inom Galaxen AB.

Tabell: Anvisade och förbrukade medel till strukturstöd (milj. kr.) samt sysselsatta 1986/87–1989/90

	86/87	87/88	88/89	89/90
Anvisade medel	50,0	50,0	40,0	85,0
Förbrukade medel	0,7	22,0	65,0	102,0
Antal sysselsatta (årsmedeltal)	24	247	613	914

Budgetåret 1990/91 är det sista försöksåret för strukturstöd på byggarbetsmarknaden inom ramen för Galaxen AB. Enligt AMS är det rimligt att verksamheten får fortsätta eftersom den behövs och visar bra rehabiliteringsresultat.

AMS bedömer att ca 1 200 personer skall kunna sysselsättas inom Galaxen AB. Denna omfattning kan klaras med realt oförändrade resurser.

1.6 Lönebidrag för förtidspensionerade

Lönebidrag för förtidspensionerade infördes budgetåret 1989/90. AMS målsättning är att minst 2 000 personer skall placeras i sådant subventionerat arbete budgetåret 1991/92. AMS har haft överläggningar med arbetsmarknadens parter, handikapprörelsen och riksförsäkringsverket i syfte att finna former för att nå ut med information till förtidspensionerade och arbetsgivare om möjligheterna till lönebidrag vid anställning av förtidspensionärer. AMS har begärt att parterna skall medverka med information till enskilda om de ekonomiska konsekvenserna av att en förtidspensionerad återgår i arbete. AMS kommer i samverkan med de fackliga organisationerna att pröva uppsökande verksamhet bland förtidspensionerade. AMS bedömer dock att en hel del av de förtidspensionerade behöver en inledande period i skyddat arbete.

Totalt begär AMS 4 900 milj. kr. (exkl. pris- och löneomräkning) för de olika stödformer, som behandlas under förevarande anslag.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Nytt anslag till handikappåtgärder

Jag har i det föregående lagt fram förslag om ett nytt anslag till arbetsmarknadspolitiska åtgärder. I detta ingår dock inte de åtgärder, som är förbehållna arbetshandikappade. I ett läge när arbetsmarknadssituationen ten-

derar att försämras är det, enligt min mening särskilt viktigt att åtgärder för arbetshandikappade förbehålls dessa sökande och därför skiljs från de åtgärder, som kan komma i fråga också för icke handikappade. Åtgärder som enbart har arbetshandikappade som målgrupp bör inte kunna ersättas med åtgärder för andra målgrupper, så att resurserna omfördelas till andra än arbetshandikappade. Beslut om olika slag av lönebidrag innebär som regel långsiktiga åtaganden, medan övriga åtgärder oftast är mer begränsade i tiden. Också detta förhållande innebär att utbytbarheten mellan åtgärder för handikappade och mer generella åtgärder blir begränsad.

Det nuvarande lönebidraget har sitt ursprung i 1930-talets sysselsättningsåtgärder för arbetslösa tjänstemän. Under åren har utformning och villkor förändrats kraftigt. Nya stödformer har inrättats för att tillgodose särskilda syften och behov. Detta har lett till att vi nu har en rad olika former av lönesubventioner som betalas från olika anslag. Dessa bör nu föras samman under ett gemensamt anslag. Därigenom får arbetsförmedlingarna och Ami ökade möjligheter att välja mellan de olika formerna av lönebidrag. Mitt förslag om att lönebidraget skall göras mer flexibelt – vilket jag snart återkommer till – kommer att ytterligare underlätta möjligheterna att få till stånd lämpliga arbetsplaceringar som också bättre överensstämmer med de sökandes önskemål.

Jag övergår nu till att behandla de olika ändamålen som anslaget avser.

2.2 Arbetshjälpmedel åt handikappade

I enlighet med riksdagens beslut (AU 1989/90: 12, rskr. 243) med anledning av 1990 års budgetproposition har arbetsgivare getts ett större kostnadsansvar för arbetsplatsanpassningar och arbetshjälpmedel åt anställda med arbetshandikapp. Regeringen avser att inom kort återkomma med förslag till riksdagen som bl. a. gäller ersättningar för hjälpmedel och andra anpassningsåtgärder som kan ge möjlighet för sjukskrivna anställda att gå tillbaka till arbetet. Jag förordar med hänsyn härtill att AMS inte i fortsättningen skall kunna lämna bidrag till arbetshjälpmedel för åtgärder som avser redan anställda. I min medelsberäkning har jag tagit hänsyn till detta. I fråga om bidrag till arbetsbiträde föreslår jag ingen ändring.

Mot bakgrund av vad jag nu har förordat beräknar jag för budgetåret 1991/92 till arbetshjälpmedel åt handikappade och näringshjälp 108 959 000 kr. (– 75 073 000 kr.).

2.3 Anställning med lönebidrag

Under senare år har tanken på en ökad flexibilitet i lönebidragssystemet vunnit ökat stöd. Den nuvarande utformningen med olika bidragsnivåer till olika kategorier arbetsgivare har historiska skäl. De höga bidragen till statliga myndigheter och allmännyttiga organisationer beror på att dessa arbetsgivare tidigare kunde anordna statligt arkivarbete där AMS stod för hela lönekostnaden. De lägre bidragsnivåerna till andra arbetsgivare har sin grund i att dessa i stället kunde anställa arbetshandikappade i halvskyddad sysselsättning, där bidragsnivån satts väsentligt lägre. När de

skilda stödformerna slogs samman utan att bidragsnivåerna förändrades nämnvärt uppstod dessa olika villkor för olika arbetsgivare. I fråga om de statliga arbetsgivarna har dessutom hävdats att det skulle innebära onödigt krångel om bidraget till dem bara täckte en del av lönekostnaden för den handikappade och resten fick betalas från ett myndighetsanslag.

I den utvärdering av lönebidraget, som gjorts av universitetslektorn Vassilios Vlachos (Ds 1989:19) Lönebidrag för arbetshandikappade, har det kommit fram att skillnaderna i bidragsnivå knappast svarar mot skillnader hos de arbetshandikappade i fråga om arbetsförmåga, handikappets svårighetsgrad och liknande. Vlachos menar att ".. syftet med differentieringen av bidraget, nämligen att de höga bidragen skall reserveras för sökande med gravt arbetshandikapp inte (har) uppfyllts i någon större utsträckning." Vlachos har också pekat på de inlåsningseffekter som en hög bidragsnivå ger och de bristande incitamenten i bidragssystemet att verka för en övergång till reguljära anställningar utan bidrag från AMS. I utvärderingen förordas bl.a. av dessa skäl regeländringar så att samma regler gäller för alla arbetsgivarkategorier.

AMS rapport inför treårsbudgeten innehåller bl.a. en redovisning av avgångar från lönebidragsanställning och avgångsorsaker. Det lägsta antalet avgångar finner man inom den statliga sektorn, där den vanligaste avgångsorsaken är pension (45%), men så mycket som nästan en femtedel beror på uppsägning. (Avser uppsägningar såväl från arbetstagarens som från arbetsgivarens sida). Ca 16% av avgångarna berodde på övergång till arbete utan bidrag. Högst andel avgångar har enskilda företag, ca 23%. I mer än en tredjedel av fallen var orsaken övergång till arbete utan lönebidrag och i mer än en fjärdedel uppsägning.

Ett system med flexibla lönebidrag bör kunna innebära att fler lönebidragsanställda får möjlighet att gå över till icke-subventionerade arbeten, bl.a. genom att fler placeringar kan ske hos arbetsgivare, som kan ta ett kostnadsansvar och betala lönen för den som har rehabiliterats och kan hävda sig utan bidraget.

Det innebär också att den sökandes egna önskemål om arbete kan tillgodoses bättre. Den som behöver en högre lönesubvention behöver för den skull inte vara hänvisad till anställningar hos statliga myndigheter eller inom organisationerna utan kan söka sig också till en annan arbetsplats som är lämplig med hänsyn till hans eller hennes utbildning, intressen etc.

Erfarenheterna från AMS försök med flexibla bidrag visar dessutom att det går att få "fler jobb för pengarna" med ett flexibelt system, genom att det genomsnittliga bidraget har blivit lägre.

Jag vill understryka att ett flexibelt bidrag inte får tillämpas så att flexibiliteten innebär en höjning av det genomsnittliga bidraget. Tvärtom är avsikten att skapa utrymme för att antalet sysselsatta med lönebidrag skall kunna öka. Jag avser att längre fram föreslå regeringen att AMS åläggs att uppnå vissa resultatmål, som slår fast att fler skall sysselsättas inom ramen för anvisade medel.

Jag förordar således att nuvarande bestämmelser om vilka bidragsnivåer som skall tillämpas för skilda kategorier arbetsgivare upphävs. I stället bör

bidragsnivån fastställas med hänsyn till den sökandes behov och förutsättningar beträffande arbetsförmåga och graden av funktionsnedsättning. Den som har en betydande nedsättning av arbetsförmågan på grund av en funktionsnedsättning skall kunna omfattas av ett högre lönebidrag än den som kan göra en större arbetsinsats. Bidragets storlek skall således inte bestämmas av arbetsgivarens ekonomiska möjligheter att svara för lönekostnader utan av den arbetshandikappade sökandens förutsättningar. Lönebidrag bör kunna lämnas med upp till 100% av lönekostnaden för den arbetshandikappade personen.

Ett system med flexibla lönebidrag måste medföra att arbetsgivare, som idag får höga lönesubventioner på sikt får räkna med genomsnittligt lägre bidrag. Ibland förs fram en oro för att ett flexibelt lönebidrag skulle medföra att de, som nu är anställda hos myndigheter och organisationer med en hög subventionsnivå, riskerar att förlora sina arbeten, därför att arbetsgivarna inte kan betala en större del av lönekostnaden än de gör idag. För egen del utgår jag från att arbetsförmedlingarna kommer att agera på ett sådant sätt att enskilda människor inte skall behöva råka illa ut. Förmedlingarna har alla förutsättningar att bedöma de arbetsmarknadsmässiga konsekvenserna för de berörda anställda, när de tar upp överläggningar om flexibla lönebidrag.

Det nuvarande förslagsanslaget till lönebidrag bör ersättas av ett reservationsanslag. Därmed kan de nuvarande volymbegränsningarna för lönebidrag på högre nivåer upphävas. Med ett flexibelt lönebidrag kommer volymerna i stället att bestämmas av medelstilldelningen och av arbetsförmedlingens och Ami:s förmåga att förhandla om bidragsnivån.

Beslut om lönebidrag bör avse en begränsad tid, högst fyra år och regelbundet omprövas. AMS har uttalat att man har för avsikt att ompröva bidraget efter ett år och vid förlängning av bidragsperioden minst vartannat år. Jag välkomnar detta och bedömer att det medför väsentliga resultatförbättringar i form av lägre genomsnittliga kostnader per lönebidragsplats och fler övergångar till arbete utan bidrag.

Enligt nuvarande regler i 10§ 3st. förordningen (1984:519) om introduktions- och lönebidrag får den del av den anställdes månadslön vid heltidsarbete som överstiger 40% av det enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring gällande basbeloppet inte ligga till grund för bidrag. Enligt min mening bör denna bestämmelse upphävas. Det bör ankomma på regeringen att lämna närmare föreskrifter om behandlingen av bidragsgrundande lönekostnader.

Ett beslut om lönebidrag skall kunna avse såväl en kortare introduktions- eller provanställningsperiod som en längre tidsperiod. Några särskilda bestämmelser om introduktionsbidrag behövs därför inte, varför nuvarande bestämmelser om sådant bidrag bör kunna upphävas.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag till anställning med lönebidrag 4 462 000 000 kr. (+ 784 193 000 kr.).

2.4 Lönebidrag för förtidspensionerade

Bidraget tillkom budgetåret 1989/90 i syfte att hävda arbetslinjen och öka utbudet av arbetskraft. Möjligheterna för förtidspensionerade att komma tillbaka till arbetslivet kan öka väsentligt, om arbetsgivare kan få ett bidrag, som kompenserar för den förtidspensionerades nedsatta arbetsförmåga. Samtidigt behövs uppsökande verksamhet och information till såväl arbetsgivare som till de förtidspensionerade om villkor m. m. för att stimulera till arbete för denna grupp. AMS bör därför kunna använda upp till 10 milj. kr. för sådan verksamhet.

Jag vill erinra om att riksdagen nyligen har beslutat (prop. 1990/91: 25 bil. 6, AU15, rskr. 99) att detta bidrag också skall kunna avse personer som uppbär sjukbidrag.

Lönebidraget för förtidspensionerade bör fortsättningsvis vara flexibelt på samma sätt som det nyss behandlade lönebidraget.

Jag har beräknat oförändrat 288 milj. kr. till lönebidrag åt arbetsgivare som anställer personer som uppbär sjukbidrag eller förtidspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

2.5 Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare

Bidraget lämnas enligt föreskrifter i förordningen (1985:276) om statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare. Jag föreslår inga ändringar av dessa regler. Bidraget bör således också i fortsättningen kunna lämnas med högst 75% av lönekostnaden för den anställde. Jag föreslår heller inga förändringar beträffande målgruppen.

Eftersom AMS har förfogat över stora reservationer på anslaget har detta under senare år inte räknats upp efter löneutvecklingen. Med de förändringar av anslagsstruktur m. m. som jag nu förordar bör dock en sådan uppräkning ske. För budgetåret 1991/92 har jag beräknat medelsbehovet till 464 530 000 kr. (+ 101 530 000 kr.). Jag vill erinra om att den här föreslagna anslagskonstruktionen ger arbetsmarknadsverket stora möjligheter att omfördela resurser mellan de olika slagen av lönebidrag.

2.6 Strukturstöd för byggarbetsmarknaden

Statsbidrag till byggsektorn lämnas enligt förordningen (1986:412) om strukturstöd inom byggarbetsmarknaden. Bidraget utgör stöd för anställning och rehabilitering av arbetshandikappade, äldre och svårplacerade byggnadsarbetare inom Galaxen AB. Målet för verksamheten är att genom särskilda rehabiliteringsinsatser och yrkesverksamhet så snart som möjligt återföra den enskilde till den ordinarie arbetsmarknaden. Av AMS årliga uppföljning av verksamheten framgår att målet att 10% av de anställda skulle återgå till den ordinarie arbetsmarknaden uppnåddes under år 1989.

Strukturstödet för byggarbetsmarknaden är en försöksverksamhet avsedd att gälla för en begränsad tid och upphöra med utgången av budgetåret 1990/91. Verksamheten tillkom mot bakgrund av att branschen tidigare tillämpade projektanställningar i stället för tillsvidareanställningar, vilket medförde att äldre och arbetshandikappade byggnadsarbetare hade

svårigheter att få nytt arbete, när ett projekt var avslutat. Numera tillämpas dock inom byggbranschen tillsvidareanställningar liksom inom andra delar av arbetsmarknaden.

I likhet med AMS anser jag att stödet bör fortsätta även under budgetåret 1991/92. Dock anser jag att den verksamhet inom Galaxen som stöds med statsbidrag inte bör öka i omfattning under budgetåret 1991/92, jämfört med innevarande budgetår. Enligt AMS omfattas ca 1 000 byggnadsarbetare hösten 1990.

Fortsättningsvis bör endast arbetslösa byggnadsarbetare kunna komma i fråga för arbete, som stöds med statsbidrag till Galaxen.

AMS och Galaxen har gemensamt tagit initiativ till en utvärdering av verksamheten. Som underlag för bedömningar om den framtida utformningen av denna verksamhet avser jag att föreslå regeringen att ge AMS i uppdrag att på grundval av utvärderingen lägga fram förslag om hur en eventuellt fortsatt verksamhet kan inordnas i det ordinarie arbetsmarknadspolitiska åtgärdssystemet.

Jag har beräknat oförändrat 93 milj. kr. till verksamheten för budgetåret 1991/92.

Eventuella reserverade medel vid utgången av innevarande budgetår på de nuvarande anslagen C 7. Lönebidrag för förtidspensionerade och C 8. Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare bör under nästa budgetår få användas under det nya reservationsanslaget C 7. Särskilda åtgärder för arbetshandikappade. Detsamma bör gälla eventuella reserverade medel på anslaget B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder, som har anvisats till strukturstöd för byggarbetsmarknaden.

2.7 Medel till särskilda åtgärder för arbetshandikappade

Sammantaget beräknar jag för budgetåret 1991/92 till anslaget C 7. Särskilda åtgärder för arbetshandikappade 5 416 489 000 kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört om ändrade regler för arbetshjälpmedel åt handikappade (avsnitt 2.2),
2. godkänna vad jag har anfört om ändrade regler för lönebidrag (avsnitt 2.3),
3. till *Särskilda åtgärder för arbetshandikappade* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 416 489 000 kr.

C 8. Bidrag till Stiftelsen Samhall

1989/90	Utgift	3 672 525 000
1990/91	Anslag	4 023 000 000
1991/92	Förslag	4 557 000 000

Från anslaget utgår bidrag till Stiftelsen Samhall dels för täckande av merkostnaderna i verksamheten vid verkstäderna för skyddat arbete, dels till företagsgruppens fastighetsförvaltning.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Driftbidrag	3 640 000 000	+ 525 000 000
Bidrag till fastighetsfonden	383 000 000	+ 9 000 000
	4 023 000 000	+ 534 000 000

1 Stiftelsen Samhall

Samhallgruppens verksamhetsidé är att ge meningsfullt och utvecklande arbete till arbetshandikappade. Detta skall ske genom produktion av varor och tjänster. Lokalisering och dimensionering av arbetsplatserna sker i samråd med arbetsmarknadsverket. Arbetsförmedlingen disponerar arbetstillfällen hos företagsgruppen och anvisar de personer som är i behov av arbete inom gruppen.

Verksamheten är en del av arbetsmarknadspolitiken och en av de åtgärder som vidtas för att uppfylla allas rätt till arbete. För Samhalls del gäller det grupper som på grund av arbetshandikapp inte kan få arbete på den övriga arbetsmarknaden. Samtidigt skall verksamheten bedrivas affärsmässigt och effektivt samt vara en del av det svenska näringslivet. Det innebär att företagsgruppen också skall iaktta de regler och principer som normalt tillämpas i näringslivet.

Företagsgruppens resultat mäts främst inom följande tre målområden:

1. att handikappade får ett meningsfullt och utvecklande arbete i avsedd omfattning,
2. att de arbetshandikappades förutsättningar att få arbete hos annan arbetsgivare förbättras,
3. att behovet av statlig ersättning begränsas genom en god ekonomisk resultatutveckling.

Företagsgruppen omfattar den centrala Stiftelsen Samhall, de 24 regionala – länsvisa – företagen, samt ett antal marknadsföringsbolag. Såväl Samhall som de regionala företagen drivs i stiftelseform. Samhall svarar för moderföretagsfunktionerna i gruppen och har gentemot staten ansvaret för att företagsgruppens verksamhet bedrivs i enlighet med av riksdagen och regering angivna riktlinjer. Samhall äger och förvaltar hela företagsgruppens fastighetsbestånd.

De regionala företagen är juridiskt fristående rörelsedrivande företag med ansvar inför Samhall för verksamheten inom resp. län. Vid utgången av verksamhetsåret 1989/90 hade företagsgruppen ca 35 000 anställda, varav ca 30 400 arbetshandikappade och ca 4 800 direktanställda (tjänstemän, arbetsledare, instruktörer m. fl.). Av de arbetshandikappade arbetar ca 600 i 40 s. k. inbyggda verkstäder och ca 200 i 30 entreprenadåtaganden. Härtill kommer ca ett hundratal arbetshandikappade vid de tre verkstäder som drivs av enskilda organisationer och som Samhall utövar tillsyn över och lämnar bidrag till enligt särskilda avtal.

För att åstadkomma en samordnad och effektiv försäljningsorganisation kan Samhall bilda försäljningsaktiebolag, antingen egna bolag eller bolag som samägs med andra företag från övrigt näringsliv.

För treårsperioden 1988/89–1990/91 har fastställts en total timram om 94,35 miljoner arbetstimmar.

För att bättre svara mot de behov som finns föreslår Samhall – i samråd med AMS – en sysselsättningsökning till 32,6 miljoner arbetstimmar budgetåret 1991/92. Med beaktande av beräknad personalomsättning skulle detta innebära att ca 5 000 arbetshandikappade kan nyanställas under budgetåret.

Samhalls målsättning är att minst 50 % av den totala rekryteringen skall avse gravt handikappade sökande ur grupperna psykiskt sjuka, psykiskt utvecklingsstörda och flerhandikappade.

Ett av Samhalls tre övergripande mål är att alla anställda i produktionen som vill och kan skall ges möjlighet att gå över till ett arbete hos andra arbetsgivare. Budgetåret 1989/90 har ca 1 340 anställda fått annat arbete, vilket motsvarar ca 4,4 % av antalet arbetshandikappade anställda. Det är ca 250 färre än under budgetåret 1987/88.

Med nuvarande anslagsteknik kan Samhall avvika med 1,5 % från den timram, som reglerar riksdagens beställning av arbetstillfällen. Sådana avvikelser skall dock balanseras under en treårsperiod. Erfarenheterna visar att möjligheterna att bereda handikappade arbete beskärs, om Samhall lyckas förbättra närvaron. En procents förbättring av närvaron motsvarar på årsbasis 400–450 arbetstillfällen. För att smidigare klara sådana svängningar och smärre förändringar av antalet övergångar mellan åren föreslår Samhall att företagsgruppen får avvika från den fastställda timramen med –/+ 1,5 % per år.

Med anledning bl. a. av arbetslivsfondernas tillkomst avser Samhall att fr. o. m. budgetåret 1990/91 sälja dels tillfälliga arbetsplatser för arbetsträning, dels kunskapsstöd inom personalutvecklings- och rehabiliteringsområdet till försäkringskassor och andra intressenter, t. ex. externa företag. Möjligheten att erbjuda tillfälliga arbetsplatser inom Samhall beräknas under budgetåret 1990/91 ligga omkring 1 000 platser per år. Det innebär att ca 5 000 personer kan bli berörda, eftersom varje person tar en tillfällig arbetsplats i anspråk under relativt kort tid.

Samhall avser att fortsätta att satsa på personalutveckling genom bl. a. rationell arbetsorganisation, god arbetsmiljö, möjligheter till kompetensutveckling och ett arbetsklimat där människors engagemang och kunskaper värdesätts. Ett mål är att minst 10 % av arbetsställena årligen fr. o. m. 1990/91 utvecklar och inför en grupporienterad organisation. De individinriktade utvecklingsinsatserna kommer bl. a. att avse individuell teknisk arbetsplatsanpassning. Metoder för analys och utveckling av psykosocial arbetsplatsanpassning är under utarbetande. Insatserna för anställda med invandrarbakgrund fortsätter.

Samhalls mål för budgetåret 1991/92 är att 4–5 % av de anställda skall gå över till annat arbete. Möjligheterna att nå detta mål påverkas bl. a. av det allmänna konjunkturläget och företagsgruppens egen rekryteringsinriktning, men också av vilka resurser som arbetsförmedlingen anser sig kunna ställa till förfogande.

Samhall beräknar att andelen tjänsteverksamhet inom koncernen kommer att öka från 9 % till drygt 15 % av den samlade sysselsättningen vid

mitten av 1990-talet. Områden som förväntas öka är främst hemtjänst, egendomsservice, skogsvård och kontorsservice. Denna förskjutning av verksamhetsinriktningen från traditionell tillverkningsindustri till tjänstesektorn väntas medföra att affärsområdena mekanisk lego, möbler m. m. och konfektion minskar från drygt 50% till ca 45%.

1.1 Medelsbehovet

Driftbidrag. Under år 1989 inleddes en period med, jämfört med tidigare år, mindre gynnsam konjunkturutveckling, vilket bedöms medföra en dämpad ökningstakt för orderingång och fakturering också under perioden 1990–1992. Kostnadsökningarna har samtidigt tilltagit och förutses ligga kvar på en hög nivå både budgetåren 1990/91 och 1991/92.

Företagets försäljning kommer att överstiga 3 miljarder kr. per år. Resultatutvecklingen beror i hög grad på de generella affärsmässiga förutsättningarna som konjunktur, valutakurser etc.

Andra faktorer som påverkar behovet av merkostnadsersättning är även antalet övergångar till arbete utanför Samhall och förändringar i handikappsammansättningen bland de anställda. Inriktningen på svårt handikappade ur vissa prioriterade grupper reducerar möjligheterna att bibehålla den tidigare höga takten i resultatförbättringarna.

Resultaten påverkas också av arbetsvolymen – timramen. En ökning av timvolymen till 32,6 miljoner arbetstimmar skulle ge ett behov av statlig merkostnadsersättning motsvarande 109,7% av lönekostnaden för arbetshandikappade anställda. Utökningen motsvarar ca 800 arbetstillfällen för en uppskattad merkostnad om ca 100 milj. kr. Om nuvarande volym om 31 450 000 timmar behålls oförändrad beräknas procentsatsen till 110,6 bl. a. på grund av minskad produktion och fakturering, och därigenom också ett sämre utnyttjande av anläggningstillgångarna. Bidragsbehovet vid ett utökat antal timmar utgår från ett rörelseunderskott om 4 440 milj. kr. enligt följande specifikation. Jämförelse görs med preliminärt utfall för budgetåret 1989/90 och prognosen för budgetåret 1990/91.

	Budgetår (milj. kr.)		
	1989/90 (prel. utfall)	1990/91 (prognos)	1991/92
Fakturering	3 016	3 190	3 450
Materialkostnader	–1 315	–1 340	–1 420
Förädlingsvärde	**1 701**	**1 850**	**2 020**
Lönekostnader för arb. handikappade	–3 263	–3 550	–4 010
Övriga driftkostnader	–2 077	–2 225	–2 410
Driftresultat	**–3 639**	**–3 925**	**–4 400**
Driftresultat i % av lönekostn. för arb. handikappade	111,5	110,6	109,7
Miljoner arbetstimmar	32,1	31,4	32,6

Möjligheterna att öka förädlingsvärdet påverkas bl. a. av verksamhetsinriktningen och det allmänna konjunkturläget. Från en årlig genomsnittlig ökningstakt på 14% för perioden 1980/81 – 1987/88 har skett en successiv reduktion till 9-procentsnivån. Den fortsatta förskjutningen mot tjänstesektorn med dess höga förädlingsgrad kan väntas bidra till en viss förbättring.

Med förutsedda timvolymer väntas lönekostnaderna öka med 11% år 1990/91 och 13% år 1991/92. Härav svarar de beräknade effekterna av nya regler för sjuk- och semesterlön för 3,4% vardera året samt de nya reglerna från den 1 juli 1990 om pensionssamordning för 1 à 2%.

Posten Övriga driftskostnader beräknas öka med 8 – 9% per år. Dessa kostnader påverkas främst av handikappsammansättningen, antalet övergångar, diversifieringen totalt och i varje enhet, den allmänna pris- och löneutvecklingen, utvecklings- och omstruktureringsprojekt m. m.

Trots att interna och externa negativa faktorer dominerar, förutses resultatprocentnivån förbättras ned till 110 procentsnivån.

1.2 Bidrag till fastighetsfonden

Samhall äger ca 880 000 m² lokalyta i 248 egna fastigheter. Av denna yta är ca 180 000 m² förråds/lagerlokaler. Därutöver förhyrs i 90 fastigheter ytterligare ca 260 000 m².

Samhall har i denna och tidigare anslagsframställningar beräknat avskrivningarna på fastighetsbeståndets återanskaffningsvärde i enlighet med de principer riksdagen antog inför företagsgruppens bildande. Företagsgruppen har dock hittills tilldelats avsevärt lägre belopp än vad som motsvarar avskrivningar beräknade på fastighetsbeståndets återanskaffningsvärde. Detta innebär, enligt stiftelsen, att företagsgruppen på sikt ej kan bibehålla fastighetsbeståndet vid nuvarande volym och standard. Om avskrivningarna också fortsättningsvis reduceras på likartat sätt blir följden att andelen egna fastigheter på sikt måste minskas till förmån för förhyrda lokaler, vilket kommer att innebära högre kostnader för företagsgruppen. På grund av att tidigare äskanden om särskilda investeringsmedel för bl. a. åtgärder för den yttre miljön inte beviljats har medel fått lov att belasta de allmänna fastighetsmedlen. Samhall betonar därför nödvändigheten av att avskrivningarna fortsättningsvis beräknas på fastigheternas återanskaffningsvärde och att medel tilldelas företagsgruppen i enlighet därmed.

Återanskaffningsvärdet, beräknat till 6 000 kr./m² för verkstads/kontorsytor och till 2 900 kr./m² för lager/förrådsytor, blir då 4 770 milj. kr.

Kostnader och intäkter (milj. kr.) för fastighetsförvaltningen beräknas enligt följande för budgetåret 1991/92.

Avskrivningar	283,8
Övriga kostnader (hyror, räntor, fastighetsskatt)	210,0
Intäkter	– 5,9
Nettokostnad	487,9

Investeringarna avses lånefinansieras med belopp motsvarande amorteringarna på tidigare upptagna fastighetslån. Amorteringarna har beräknats till 80 milj. kr. Låneutrymme som eventuellt inte tas i anspråk under budgetåret balanseras till efterföljande år för att klara de variationer i de årliga investeringarna, som av olika skäl uppstår.

1.3 Särskilt ägartillskott för förbättringar av yttre miljön

Verksamhetsåret 1991/92 kommer enligt Samhall att innebära fortsatt arbete för att minska utsläpp och finna alternativa miljövänliga material och metoder. Målet är att minska buller, ersätta miljöförstörande lacker med sådana som är godtagbara ur miljösynpunkt, så långt möjligt, eller, när så inte kan ske, använda godtagbara reningstekniker, utsläpp av klorerade lösningsmedel skall upphöra helt.

Miljöförbättrande åtgärder behöver vidtas vid mer än 120 anläggningar. För att åtgärderna skall kunna genomföras äskar Samhall ett särskilt ägartillskott med 50 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

1.4 Särskilt kapitaltillskott för skattekompensation

För taxeringen 1991 avseende boksluten per den 30 juni 1990 har riksdagen beslutat om vissa ändringar i reglerna för avsättning till lagerreserv och resultatutjämningsfond. Härigenom har avsättningsmöjligheterna begränsats. De ändrade reglerna, som gäller såväl aktiebolag som stiftelser, innebär för Samhalls del att nya avsättningar – som skulle ha uppgått till ca 100 milj. kr. – inte kan göras. Dessutom framtvingas upplösningar av befintliga reserver med drygt 100 milj. kr. Med 40% skatt ger detta en skattebelastning med 80 milj. kr. Samhall avser att komma in med särskilt äskande om tillskott för att täcka denna tillkommande skattebelastning.

För bokslut som blir upprättade den 30 juni 1991 och ligger till grund för 1992 års taxering har möjligheterna att göra avsättningar till lagerreserv och resultatutjämningsfond slopats. Befintliga avsättningar skall återföras till beskattning. Samhallgruppens samtliga kvarvarande lagerreserver och resultatutjämningsfonder, totalt ca 570 milj. kr., skall därför upplösas per den 30 juni 1991. Med skattesatsen 30% blir skattebelastningen 170 milj. kr. Inbetalningarna kan dock fördelas över en fyraårsperiod, dvs med 25% av de 170 milj. kr. per år. Samhall begär därför ett särskilt kapitaltillskott om 170 milj. kr. för att täcka denna skattebelastning.

Samhall framhåller också att en stor del av denna nya beskattning hade kunnat undvikas om Samhallföretagen hade varit aktiebolag i stället för stiftelser och att Samhall därför avser att i annan ordning ta upp frågan om en förändring av företagsformen.

2 Föredragandens överväganden

Det är mer än tio år sedan Samhallgruppens tillkomst. Verksamheten har under dessa år utvecklats på ett bra sätt och fått stor betydelse för handikappades möjligheter till arbete och en egen försörjning. Företagsgruppen

har kunnat ta emot fler arbetshandikappade, samtidigt som en ökad andel kunnat gå över till arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Under denna tid har också stora förändringar skett i näringslivet och på arbetsmarknaden, som har betydelse för Samhalls verksamhet. Bl. a. kan de dramatiska förändringarna i Östeuropa i en framtid komma att leda till en hårdare konkurrens om legoarbeten från dessa länders sida och till sämre möjligheter för Samhall att kunna tillhandahålla arbetstillfällen av mer traditionellt slag. Också de arbetshandikappade, som behöver arbetstillfällena, har förändrats i sammansättning, bl. a. som en följd av att de stora institutionerna inom vård och omsorg avvecklas och ersätts med decentraliserade former av vård och boende. Samhall och AMS har mot denna bakgrund beslutat att vissa grupper skall prioriteras särskilt vid rekryteringen till Samhall. Vidare har Samhall i en skrivelse till regeringen i augusti 1990 hemställt om att stiftelserna inom koncernen skall få omvandlas till aktiebolag.

Regeringen har i november 1990 beslutat att tillsätta en utredare (Dir. 1990:73) som bl. a. skall överväga om det finns skäl att ändra eller precisera Samhalls mål och roll i samhället med hänsyn till de förändringar som inträffat sedan verksamheten startade. Vidare skall utredaren se hur Samhall har klarat att uppfylla de mål som ursprungligen sattes upp för verksamheten. Också organisationsformen skall övervägas. Utredningsarbetet skall vara avslutat den 31 augusti 1991.

AMS och Samhall har ett gemensamt ansvar för rekryteringen till Samhall bl. a. därför att arbetsförmedlingen disponerar arbetstillfällena hos Samhallgruppen. En betydande del av nyrekryteringen bör avse de s. k. prioriterade grupperna, dvs. psykiskt arbetshandikappade, utvecklingsstörda och flerhandikappade. Vidare bör AMS och Samhall gemensamt verka för att anställda hos Samhall kan gå över till arbete på den reguljära arbetsmarknaden i minst samma omfattning som under innevarande budgetår.

I den pågående omläggningen av budgetprocessen skall Samhall fr. o. m. budgetåret 1993/94 ingå i budgetcykel 3, dvs. perioden 1993/94—1995/96. I avvaktan på den pågående utredningen om Samhalls organisationsform bör Samhall f. n. inte ingå i den nämnda budgetcykeln.

2.1 Medelsbehovet

Bidragsberättigade arbetstimmar budgetåret 1991/92. Jag är inte beredd att tillstyrka Samhalls förslag om en utökning av antalet bidragsberättigade arbetstimmar under budgetåret 1991/92. I stället föreslår jag en oförändrad timram om 31,45 miljoner arbetstimmar. Regeringen bör inhämta riksdagens bemyndigande att vid behov utöka antalet arbetstimmar med högst 1,5 % under budgetåret.

Driftbidrag. Vid oförändrat antal bidragsberättigade arbetstimmar — 31 450 000 — har stiftelsen begärt 110,6 % av lönesumman för de arbetshandikappade anställda eller 4 400 milj. kr. Det innebär en något högre bidragsprocent än den som gäller för innevarande budgetår. I likhet med Samhall bedömer jag, att den konjunkturdämpning som redan inletts och

den åtföljande minskningen av orderingång och fakturering tillsammans med andra faktorer, gör att den föreslagna höjningen av bidragsprocenten är nödvändig. Särskilt för en företagsgrupp som Samhall med en stor andel legoarbeten kan konjunkturläget medföra att Samhalls möjligheter att bidra till finansieringen av verksamheten genom försäljningsintäkter minskar. Till driftbidrag för budgetåret 1991/92 beräknar jag 4 165 000 000 kr. (+ 525 000 000 kr.).

Bidrag till fastighetsfonden. Samhallgruppens fastighetsbestånd förvaltas av en fond tillhörig den centrala stiftelsen. Kostnaderna för fonden budgetåret 1991/92 beräknar Samhall till 487,9 milj. kr. efter avräkning av intäkter. Samhall har som tidigare år använt det beräknade återanskaffningsvärdet av fastighetsbeståndet vid beräkningen av medelsbehovet.

Enligt min mening bör dock bidraget till fastighetsfonden beräknas på anskaffningsvärdet på samma sätt som skett tidigare år. Jag föreslår därför att 392 milj. kr. tas upp som bidrag till fastighetsfonden för budgetåret 1991/92.

Särskilt ägartillskott. Liksom tidigare år har Samhall begärt ett särskilt ägartillskott för förbättringar av den yttre miljön. Av samma skäl som den dåvarande arbetsmarknadsministern har angett i 1990 års budgetproposition är jag inte beredd att tillstyrka förslaget om särskilda medel för ändamålet.

Vidare har Samhall begärt ett särskilt kapitaltillskott om 170 milj. kr. (uppskattningsvis) som kompensation för ökad skattebelastning till följd av den reformerade företagsbeskattningen. Det förhållandet att verksamheten bedrivs i stiftelseform medför att företagsgruppen inte har samma möjligheter att göra vissa avsättningar till investeringar, som den skulle haft med en annan verksamhetsform. Det går inte i dag att bestämma exakt det belopp som krävs för ifrågavarande skattekompensation. Regeringen bör därför inhämta ett bemyndigande av riksdagen att, när beloppet närmare kan fastställas, göra en sådan utbetalning.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. till driften för Samhallgruppens verksamhet under budgetåret 1991/92 anslå medel motsvarande 110,6 % av lönesumman för arbetstagare i skyddat arbete (inkl. lönebikostnader) upp till högst 31 450 000 arbetstimmar (avsnitt 2.1),
2. medge att regeringen får besluta om att öka antalet bidragsberättigade arbetstimmar med högst 1,5 % under budgetåret 1991/92 (avsnitt 2.1),
3. medge att regeringen får besluta om ett särskilt kapitaltillskott som motsvarar kompensation för ökad skattebelastning (avsnitt 2.1),
4. till *Bidrag till Stiftelsen Samhall* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 557 000 000 kr.

D. INVANDRING M. M.

D 1. Statens invandrarverks förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	296 657 000
1990/91	Anslag	274 960 000 (1)
1991/92	Förslag	402 164 000

(1) Härutöver har SIV möjlighet att överskrida anslaget med 62 milj. kr. (Tilläggsbudget I, SfU8, rskr. 96).

SIV är central myndighet för invandrar- och medborgarskapsfrågor och huvudman på den statliga sidan för överföring och mottagande av flyktingar och asylsökande. Verket skall bevaka behovet av åtgärder för invandrare och språkliga minoriteter samt ha kontakt med invandrarnas organisationer.

Från anslaget finansieras verkets centrala förvaltning i Norrköping, regionkontoren samt funktionen för tillståndsprövning vid utredningsslussarna.

1 Statens invandrarverk

SIVs resursberäkningar baseras på att det kommer 40 000 asylsökande budgetåret 1991/92. Vidare har verket antagit att man får in 230 000 nya ärenden som gäller viseringar, arbetstillstånd, uppehållstillstånd för anhöriga till i Sverige bosatta utlänningar m. m. (tillståndsärenden) samt 26 000 nya ärenden i medborgarskapsfrågor. SIV har också räknat med vissa balansavarbetningar av gamla ärenden.

Med dessa förutsättningar har verket beräknat ett resursbehov om 95 545 000 kr. utöver vad som fanns anvisat på statsbudgeten den 1 juli 1990. Häri ingår bl. a. extraordinära medel för balansavarbetningar, viss ADB-utbyggnad samt förstärkta säkerhetsåtgärder.

SIV yrkar – med hänvisning till obalansen mellan resurser och ärendemängder – på undantag från det generella krav på anslagsbesparingar genom rationaliseringsinsatser som föreskrivits i regeringens budgetanvisningar.

2 Föredragandens överväganden

Jag har tidigare översiktligt redovisat min bedömning av tillströmningen av asylsökande, ärendemängderna samt verkets produktivitetsutveckling. Sammanfattningsvis ligger följande ärendemängder till grund för mina anslagsberäkningar för budgetåret 1991/92:

	Antal ärenden som skall avgöras	Balans UT 1992–06–30
Asylärenden	65 000	6 000
Tillståndsärenden	245 000	23 200
Medborgarskapsärenden	30 000	5 000

Min medelsberäkning uppgår härvid till 382 164 000 kr., varav 11 700 000 kr. för ADB-investeringar och 2 815 000 kr. till vissa kostnader för polisutredningar vid SIVs utredningsslussar:

Anslag 1990/91	274 960 000
Pris- och löneomräkning	+19 304 000
Produktivitetsförbättring	−3 500 000
Volymförändringar	
Uppräkning 1990/91	+62 000 000
Uppräkning 1991/92	+29 400 000
	382 164 000

Av dessa 382,2 milj. kr. har 42,2 milj. kr. beräknats för tillfälliga insatser i syfte att avarbeta ärendebalanserna.

Jag bedömer det nödvändigt att SIV ges möjlighet att snabbt kunna anpassa sig till förändringar i ärendetillströmningen eller till andra väsentligt ändrade förutsättningar. Det kan då gälla att öka eller minska utrednings- och mottagningskapaciteterna till det aktuella behovet utan att först invänta en föregående beredningsprocess hos regering och riksdag. Genom att handläggningstiderna i asylärenden inte tillåts öka, förlängs inte heller förläggningsvistelsen för de asylsökande och förläggningskostnaderna kan därigenom hållas nere. SIV bör därför bemyndigas att vid extraordinära anspråk på myndighetens förvaltningskapacitet överskrida anslaget med högst 25 milj. kr. utan föregående regeringsbeslut om detta leder till att förläggningskostnaderna kan hållas nere eller minska. Jag föreslår att regeringen hemställer hos riksdagen om att få lämna ett sådant bemyndigande för SIV.

Jag har inledningsvis redogjort för hur ansvaret för asylutredningarna skall kunna flyttas över från polisväsendet till SIV den 1 juli 1992. Samordningen innebär en rationell handläggning av asylärenden och på sikt effektivitetsvinster. Under budgetåret 1991/92 uppstår emellertid övergångsvisa kostnader hos SIV för rekrytering och utbildning av personal samt investeringar. Vidare tillkommer lönekostnader under ett par månaders utbildningstid. Jag beräknar för närvarande medelsbehovet under budgetåret 1991/92 för överföring av utredningsansvaret i asylärenden till 20 milj. kr. I viss utsträckning bör personal från SIV, som utbildats för ändamålet, genomföra asylutredningar redan före den 1 juli 1992 trots att ansvaret ligger kvar hos polisen. Detta kan leda till att det uppstår ett ökat anslagsbehov hos SIV som motsvaras av ett minskat resursbehov inom polisväsendet.

Summering av anslagsbehovet:

SIVs basorganisation	337 149 000*
Balansavarbetning	42 200 000
Rikspolisstyrelsen	2 815 000
	382 164 000
Överföring av asylutredningsansvaret till SIV, övergångskostnader	20 000 000
	402 164 000

* Med möjlighet för SIV att vid väsentligt förändrade förutsättningar för verksamheten kunna överskrida anslaget med högst 25 milj. kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att regeringen får bemyndiga statens invandrarverk att under budgetåret 1991/92 vid extraordinära anspråk på myndighetskapaciteten disponera högst 25 000 000 kr. utöver anvisat anslag,

2. till *Statens invandrarverks förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 402 164 000 kr.

D 2. Förläggningskostnader

1989/90	Utgift	2 729 040 000
1990/91	Anslag	3 890 000 000
1991/92	Förslag	2 153 000 000

Från anslaget finansieras SIVs förläggningsverksamhet. För närvarande finns en fast förläggningsorganisation som omfattar fyra utredningsslussar och 18 asylförläggningar. Kapaciteten i den fasta organisationen är beräknad för ett mottagande av ca 20 000 asylsökande per år och en genomsnittlig beläggning med 4 600 personer. Härutöver kan den fasta organisationen vid behov kompletteras med tillfälliga förläggningar.

1 Statens invandrarverk

Under förutsättning av en årlig tillströmning av 40 000 asylsökande per år, bedömer invandrarverket platsbehovet på utredningsslussar och förläggningar till i genomsnitt 37 500 för budgetåret 1991/92. Mot denna bakgrund föreslår verket vidare att andelen fasta sluss- och förläggningsplatser utökas till totalt 9 000.

Det totala resursbehovet för förläggningsverksamheten beräknas till 4 012 095 000 kr., varav 1 043 410 000 kr. för den föreslagna fasta organisationen och 2 968 685 000 kr. för den tillfälliga organisationen.

2 Föredragandens överväganden

Med de förutsättningar som jag angivit i det föregående i fråga om tillströmning av asylsökande, ärendemängder och möjligheterna att placera flyktingar i kommunerna, bedömer jag det sammanlagda platsbehovet vid utredningsslussar och förläggningar till i genomsnitt 19 000 under budgetåret 1991/92. Vid anslagsberäkningen har jag utgått ifrån fördelningen 2 500 sluss- och 16 500 förläggningsplatser.

Anslagsbehovet beräknas minska med 1 737 milj. kr., jämfört med det anslag som finns anvisat i innevarande budgetårs statsbudget och blir därmed 2 153 milj. kr.

Ca 700 milj. kr. av förläggningskostnaderna beräknas avse sådana kostnader för asylberättigade flyktingar från u-länder som kan rapporteras som bistånd enligt OECDs biståndskommitté. Statsrådet Hjelm-Wallén har tidigare i dag föreslagit att detta belopp skall räknas av mot biståndsramen.

Jag finner det ändamålsenligt att SIV i fortsättningen själv gör avvägningen av det långsiktiga behovet av sluss- och förläggningsplatser (fast kapacitet) och de tillfälliga lösningar som måste tillgripas beroende på fluktuationer i tillströmningen av asylsökande.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Förläggningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 153 000 000 kr.

D 3. Åtgärder för invandrare

1989/90	Utgift	15 748 000	Reservation	2 712 000
1990/91	Anslag	20 320 000		
1991/92	Förslag	21 563 000		

Från anslaget bekostas bidrag till den centrala verksamheten vid invandrarnas riksorganisationer enligt förordningen (1986:487) om statsbidrag till invandrarnas riksorganisationer samt till vissa samarbetsorgan för sådana riksorganisationer.

Projektbidrag kan utgå till föreningar, organisationer och religiösa sammanslutningar samt, i undantagsfall, kommuner och myndigheter. Dessa bidrag lämnas enligt förordningen (1990:623) om bidrag till avgränsade invandrarpolitiska projekt. Härutöver fördelas vissa projektbidrag av statens kulturråd inom ramen för insatser för FNs kulturårtionde.

1 Statens invandrarverk

Anslaget räcker inte till för att lämna statsbidrag enligt tillämpad norm för de riksorganisationer som uppfyller stödkriterierna. En uppräkning av anslaget måste därför ske. Vidare bör stödet till samarbetsorgan dels vidgas, dels öka i storlek. För de nu nämnda ändamålen beräknar SIV ett ökat anslagsbehov om 2 169 000 kr.

SIV bedömer att aggressiva invandrarfientliga aktioner i samhället måste motarbetas genom breda och ökade opinionsbildningsinsatser. Verket begär därför ytterligare 6 931 000 kr. för bidrag till opinionsbildande projekt, främst riktade till ungdomar.

2 Föredragandens överväganden

Som jag inledningsvis redovisat, utreds just nu stödet till föreningslivet från generella utgångspunkter. Jag vill därför avvakta den fortsatta beredningen innan jag tar närmare ställning till hur stödordningen för invandrarnas riksorganisationer skall utformas.

Det är samtidigt otillfredsställande att i dagsläget inte kunna lämna bidrag till sådana organisationer som enligt gällande förordning borde få det. Jag föreslår därför att medlen för detta ändamål räknas upp med 1 503 000 kr., delvis genom omprioriteringar inom huvudtiteln.

Medlen för bidrag till opinionsbildande projekt förstärktes nyligen kraftigt (prop. 1989/90: 86, SfU 18, rskr. 283). Jag beräknar anslagsbehovet för detta ändamål till 6 309 000 kr., huvudsakligen för projekt avseende opinionsbildning mot etnisk diskriminering.

Jag föreslår – som ett led i genomförandet i Sverige av FNs kulturårtionde – ett oförändrat bidrag om 1,5 milj. kr. för aktiviteter på temat "Det mångkulturella samhällets möjligheter och problem" som en del av denna satsning på projektarbete till förmån för goda etniska relationer.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder för invandrare* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 21 563 000 kr.

D 4. Överföring av flyktingar m. m.

Utgift	1989/90	15 569 000
Anslag	1990/91	12 000 000
Förslag	1991/92	14 000 000

Från anslaget bekostas organiserad överföring till Sverige av flyktingar, bidrag enligt förordningen (1984:890) om bidrag till flyktingars resa från Sverige för bosättning i annat land samt bidrag enligt förordningen (1984:936) om bidrag till flyktingar för kostnader för anhörigas resor till Sverige.

1 Statens invandrarverk

SIV föreslår att den organiserade överföringen till Sverige av s. k. kvotflyktingar skall öka från 1 250 till 2 000 personer. Detta höjer anslagsbehovet med 3,5 milj. kr.

Bidraget till flyktingars resor från Sverige (s. k. återvändanderesor) bör omfatta även ersättning för bagagetransport. SIV bedömer att omfattningen av återvändanderesorna inte ändras till budgetåret 1991/92, men att biljettpriserna stiger. Medelsbehovet ökar med sammanlagt 1 milj. kr.

Anspråken på bidrag till anhörigas resor till Sverige stiger till följd av att antalet flyktingar bosatta i Sverige har ökat. SIV bedömer att bidragskostnaderna kommer att höjas med 2 milj. kr.

I övrigt lämnar SIV förslag till vissa förändringar av i huvudsak anslagsteknisk natur.

2 Föredragandens överväganden

Jag har tidigare redovisat motiv för och regeringens ambitioner i fråga om en höjd flyktingkvot, men även skälen till att jag just nu inte är beredd att lämna förslag om en sådan höjning. Regeringen bör, som nämnts, ta ställning i frågan under våren 1991.

SIV har möjlighet att lämna bidrag till resor från Sverige för sådana asylsökande som vill lämna landet innan asylansökningen är avgjord. Kostnaderna har hittills belastat anslaget D 2. Förläggningskostnader. Jag föreslår att medel för detta – 2 milj. kr. – i stället beräknas under anslaget Överföring av flyktingar m. m.

Jag räknar i övrigt med oförändrat medelsbehov för de ändamål som inryms under anslaget.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Överföring av flyktingar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 14 000 000 kr.

D 5. Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m.

Utgift	1989/90	2 197 179 000
Anslag	1990/91	2 426 000 000
Förslag	1991/92	4 464 000 000

Ersättningar fr. o. m. den 1 januari 1991

Från anslaget betalas fr. o. m. den 1 januari 1991 ersättning till kommuner och landstingskommuner enligt förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m. m.

Ersättning till kommunerna för flyktingmottagande lämnas i form av

- grundersättning,
- schablonersättning,
- samt ersättning för vissa särskilda kostnader för äldre och handikappade flyktingar och barn utan vårdnadshavare.

Efter prövning i varje enskilt fall får ersättning också lämnas för extraordinära kostnader.

Kommunerna får vidare ersättning för bistånd som lämnats enligt lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m. fl. och för vissa andra kostnader för asylsökande.

Till sjukvårdshuvudmännen utgår ersättning för akut- och förlossningsvård samt vård vid abort som har lämnats till utlänningar som har sökt uppehållstillstånd för bosättning i Sverige och som inte är kyrkobokförda i riket. Vidare lämnas ersättning för hälsoundersökningar och vård av vissa flyktingar som måste beredas varaktig vård på sjukhus eller annan institution. Särskilda bidrag kan också lämnas för vårdinsatser för flyktingar med särskilda behov.

Övergångsvisa ersättningar

Under innevarande budgetår betalas från anslaget också ersättning för kostnader för flyktingar m. fl. för tiden före år 1991 enligt äldre bestämmelser i förordningen (1984:683) om statlig ersättning för mottagande av

flyktingar och vissa andra utlänningar. Sådana utbetalningar kan bli aktuella även under budgetåret 1991/92, eftersom en del kommuner erfarenhetsmässigt brukar komma in med ansökan om ersättning efter den 30 juni året efter det år kostnaden avser.

Under budgetåret 1991/92 skall från anslaget också betalas schablonberäknad ersättning för ekonomisk hjälp som lämnas under år 1991 till vissa flyktingar som tagits emot i kommunerna före år 1991. Bestämmelser för denna ersättning finns i förordningen (1990:928) om statlig ersättning för ekonomisk hjälp till flyktingar som beviljats uppehållstillstånd under åren 1988–1990.

1 Statens invandrarverk

SIV har i sin anslagsberäkning bedömt att utbetalning av ersättning kommer att ske för 25 000 flyktingar och att 68 % av dessa är vuxna. Vidare har förutsatts att 2 % utgörs av äldre och handikappade. En utgångspunkt vid anslagsberäkningen har vidare varit att schablonersättningen för vuxna är 115 000 kr. och för barn under 16 år 70 000 kr.

Med dessa förutsättningar beräknas kostnaderna för grundersättning till landets 284 kommuner till 98 milj. kr. och kostnaderna för schablonersättningar till de kommuner som svarar för det första mottagandet till 2 487 milj. kr. För schablonersättning till kommuner som tar emot flyktingar som tidigare varit bosatta i en annan kommun, s. k. sekundärflyttningsbidrag, beräknar SIV kostnaderna till 125 milj. kr.

Kostnaderna för ersättning för särskilda kostnader för äldre och handikappade flyktingar beräknas av invandrarverket till 90 milj. kr. För vård av barn som kommit till Sverige utan egna vårdnadshavare beräknas kostnaderna till 40 milj. kr.

För ersättning av extraordinära kostnader beräknar invandrarverket i sin anslagsframställning kostnaderna till 80 milj. kr. Därefter har SIV den 19 november 1990 kommit in med en kompletterande framställning i vilken man har beräknat ett ytterligare medelsbehov för ersättning av extraordinära kostnader.

Kostnaderna för ersättning av bistånd åt asylsökande beräknas av invandrarverket till 75 milj. kr.

För ersättning för sjukvårdskostnader beräknar invandrarverket kostnaderna till 45 milj. kr. För särskilda bidrag till landstingen föreslås 3 milj. kr.

Totalt beräknar SIV kostnaderna för ersättning enligt förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagandet m. m. till 3 043 milj. kr. Kostnaderna för ersättning för ekonomisk hjälp till flyktingar som tagits emot före år 1991 har inte beräknats av SIV.

2 Föredragandens överväganden

Jag kommer i det följande att redogöra för mina anslagsberäkningar uppdelade på kostnader för

– det nya ersättningssystemet,
– övergångsvisa ersättningar och
– uppföljning.

2.1 Det nya ersättningssystemet

2.1.1 Schablonersättningar

Riksdagen har fattat beslut om att den nya schablonersättning som införs den 1 januari 1991 skall vara 115 000 kr. för flyktingar som fyllt 16 år och 70 000 kr. för barn under 16 år i prisnivån vid ingången av år 1990 och att ersättningsnivån för år 1991 slutligt skall fastställas av regeringen före utgången av år 1990 med hänsyn till kostnadsutvecklingen under år 1990. Regeringen har efter överläggningar med Svenska kommunförbundet fastställt att schablonersättningen för år 1991 skall vara 126 500 kr. för vuxna flyktingar och 77 000 kr. för barn under 16 år.

Med denna nivå på schablonbeloppen för år 1991 beräknas kostnaderna för schablonersättningar till de kommuner som svarar för det första mottagandet till 2 895 milj. kr. under budgetåret 1991/92. Beräkningen bygger på att kommunerna under budgetåret tar emot totalt ca 28 000 flyktingar och andra utlänningar med uppehållstillstånd som omfattas av den statliga ersättningen för flyktingmottagandet. Härav beräknas ca 23 000 personer tas emot från förläggningar i enlighet med avtal mellan invandrarverket och kommunerna. Övriga är nära anhöriga till flyktingar och andra personer som tas emot direkt i kommunerna.

Kostnaderna för sekundärflyttningsbidrag beräknar jag till 135 milj. kr.

2.1.2 Grundersättning

Kostnader för grundersättning beräknas med den ersättningsnivå som gäller fr. o. m. den 1 januari 1991 till 106 milj. kr.

2.1.3 Ersättningar för äldre och handikappade m. fl.

För ersättning av särskilda kostnader för äldre och handikappade flyktingar beräknar jag ett anslagsbehov på 90 milj. kr. För vård av barn som kommit till Sverige utan egen vårdnadshavare beräknas kostnaderna till 40 milj. kr.

2.1.4 Extraordinära kostnader

För ersättning av extraordinära kostnader bör SIV få disponera 100 milj. kr. Sådan ersättning bör också, förutom till sådana kostnader av strukturell art som angetts i prop. 1989/90: 105, kunna lämnas till kommuner vid direktmottagande av kvotflyktingar.

2.1.5 Bistånd åt asylsökande

Medelsbehovet för ersättning av bistånd åt asylsökande beräknar jag i likhet med invandrarverket till 75 milj. kr.

2.1.6 Sjukvård m. m.

Resursbehovet för ersättning av sjukvårdskostnader beräknar jag till 45 milj. kr. För särskilda bidrag till landstingen beräknar jag 3 milj. kr.

2.2 Övergångsvisa ersättningar

För övergångsvis ersättning av kostnader för ekonomisk hjälp till flyktingar som tagits emot i kommunerna före år 1991, beräknar jag kostnaderna till 970 milj. kr. Härav avser 40 milj. kr. särskild ersättning till sådana kommuner som bedöms få väsentligt lägre ersättning som en följd av de generella övergångsreglerna än vad man skulle ha fått med äldre regler.

2.3 Uppföljningskostnader

Jag föreslår att 5 milj. kr. beräknas till regeringens disposition för uppföljning av det nya ersättningssystem som träder i kraft den 1 januari 1991.

2.4 Anslagssummering

Ersättningar enligt nytt bidragssystem	3 489 milj. kr.
Övergångsvisa ersättningar	970 milj. kr.
Uppföljningskostnader	5 milj. kr.
	4 464 milj. kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättningar till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 464 000 000 kr.

D 6. Statsbidrag till Stiftelsen Invandrartidningen

1989/90	Utgift	13 858 000
1990/91	Anslag	14 412 000
1990/91	Förslag	14 989 000

Från anslaget utgår statsbidrag till den stiftelse som ger ut invandrartidningen.

1 Stiftelsen Invandrartidningen

Stiftelsen anger i sin anslagsframställning att man inte får kostnadstäckning för den tidningsutgivning som avtalet med staten förutsätter och att statsbidragets värde urholkas genom otillräcklig årlig kompensation för pris- och lönefördyringar.

Statsbidraget för budgetåret 1991/92 måste därför dels priskompenseras, dels tillföras ytterligare 693 000 kr.

2 Föredragandens överväganden

Statsbidraget bör räknas upp med 577 000 kr. för prisfördyringar. Jag bedömer att tidningsutgivningen därmed kan bedrivas med i huvudsak den inriktning och omfattning som stiftelsens avtal med staten förutsätter.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statsbidrag till Stiftelsen Invandrartidningen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 14 989 000 kr.

D 7. Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m.

1989/90	Utgift	2 544 000
1990/91	Anslag	2 998 000
1991/92	Förslag	3 412 000

Från anslaget betalas kostnader för ombudsmannen mot etnisk diskriminering med kansli samt för nämnden mot etnisk diskriminering.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	4	–
Anslag:		
Förvaltningskostnader	2 960 000	+414 000
(därav lönekostnader)	(1 271 000)	(+175 000)
Nämnden mot etnisk diskriminering	38 000	–
	2 998 000	+414 000

1 Ombudsmannen mot etnisk diskriminering

Ombudsmannen begär anslag till en juristtjänst för handläggning av enskilda ärenden. Vidare behövs medel till fortsatt utbyggnad av biblioteket och till ökade översättningskostnader för ärenden på hemspråk. Ombudsmannens yrkanden överstiger anvisade medel för budgetåret 1990/91 med 350 000 kr.

2 Föredragandens överväganden

Ombudsmannen har fått en betydande resursförstärkning i samband med den utvärdering och översyn av verksamheten som gjordes till innevarande budgetår (prop. 1989/90: 86, SfU18, rskr. 283). Jag är därför inte nu beredd att tillstyrka annan anslagsuppräkning än som avser kompensation för pris- och löneförändringar, dvs. 414 000 kr.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ombudsmannen mot etnisk diskriminering m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 412 000 kr.

D 8. Lån till hemutrustning för flyktingar m. fl.

1990/91	Anslag	16 000 000 (1)
1991/92	Förslag	52 500 000

(1) Prop. 1990/91:25 bil. 6, SfU8 rskr. 96.

Från anslaget finansieras fr. o. m. den 1 januari 1991 kostnader för lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar. Anslaget disponeras av centrala studiestödsnämnden (CSN).

1 Föredragandens överväganden

Ett nytt system med lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar införs den 1 januari 1991. Lån skall kunna beviljas flyktingar och andra utlänningar som har fyllt 18 år och som omfattas av det kommunala flyktingmottagandet. Lånen kommer att vara ränte- och amorteringsfria under de första två åren efter utbetalningen. Det kommer även att finnas möjlighet för låntagare med låga inkomster att få anstånd eller nedsättning av det belopp som skall återbetalas. Vid långvarig betalningsoförmåga skall skulden kunna avskrivas.

Under budgetåret 1991/92 kommer staten att ha kostnader för räntesubvention under den räntefria tiden. Vidare kommer det att bli administrativa kostnader för CSN och kostnader för eventuella avskrivningar. Några kostnader för anstånd kommer däremot inte att bli aktuella förrän under budgetåret 1992/93.

Jag beräknar medelsbehovet för räntesubventioner och avskrivningar till 40 milj. kr.

De löpande driftkostnaderna för administrationen beräknar jag på grundval av uppskattningar från CSN till 8,9 milj. kr. Därav utgör personalkostnader ca 3,7 milj. kr.

För systemutveckling och investeringar beräknas kostnaderna till totalt 3,6 milj. kr.

2 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lån till hemutrustning för flyktingar m. fl.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 52 500 000 kr.

1 Förslag till

Lag om tillfällig avvikelse från lagen (1981:91) om socialavgifter

Härigenom föreskrivs följande.

Av de arbetsmarknadsavgifter som enligt 4 kap. 7 § lagen (1981:691) om socialavgifter förs till staten skall under budgetåret 1991/92 sammanlagt 2,34 miljarder kronor användas för finansiering av

1. utbildningsbidrag till sådan deltagare i arbetsmarknadsutbildning enligt förordningen (1987:406) om arbetsmarknadsutbildning som inte uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i 6 § lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring,
2. bidrag enligt förordningen (1984:518) om utbildning i företag,
3. upphandling av särskilt anordnad arbetsmarknadsutbildning,
4. arbetsmarknadsverkets kostnader för att anordna jobb-sökar-aktiviteter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991 och gäller till utgången av juni 1992.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1989: 425) om särskilda inskolningsplatser hos offentliga arbetsgivare

Härigenom föreskrivs att 3 och 8 §§ lagen (1989:425) om särskilda inskolningsplatser hos offentliga arbetsgivare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	
Lagen tillämpas på ungdomar som har 1. fyllt arton men inte tjugo år, eller 2. fyllt sjutton men inte tjugo år, om de har fullföljt en minst tvåårig gymnasial utbildning.	Lagen tillämpas på ungdomar som har 1. fyllt arton men inte tjugo år, eller 2. fyllt sjutton men inte tjugo år, om de har fullföljt en minst tvåårig gymnasial utbildning *eller, om de omfattas av 1 § lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., har fullgjort sin skolplikt.*
Lagen tillämpas också på ungdomar som har fyllt tjugo men inte tjugofem år och som 1. avses i 1 § lagen *(1985:568)* om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., eller 2. fått sin skolgång fördröjd till följd av ett varaktigt fysiskt funktionshinder.	Lagen tillämpas också på ungdomar som har fyllt tjugo men inte tjugofem år och som 1. avses i 1 § lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m. fl., eller 2. fått sin skolgång fördröjd till följd av ett varaktigt fysiskt funktionshinder.
8 §	
Efter medgivande av länsarbetsnämnden får kommuner låta ungdomar *som avses i 3 § andra stycket* och som arbetar på särskilda inskolningsplatser hos kommunen utföra arbetsuppgifter åt enskilda arbetsgivare.	Efter medgivande av länsarbetsnämnden får kommuner låta ungdomar *med dokumenterat arbetshandikapp* och som arbetar på särskilda inskolningsplatser hos kommunen utföra arbetsuppgifter åt enskilda arbetsgivare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1981: 691) om socialavgifter

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 7 och 8 §§ lagen (1981:691) om socialavgifter[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 kap.	
7 §	
Arbetsmarknadsavgifter förs till staten för finansiering av 1. arbetslöshetsersättning enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, 2. bidrag till permitteringslönoersättning.	Arbetsmarknadsavgifter förs till staten för finansiering av 1. arbetslöshetsersättning enligt lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, 2. bidrag till permitteringslöneersättning, *3. kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd,* *4. utbildningsbidrag till sådan deltagare i arbetsmarknadsutbildning enligt förordningen (1987:406) om arbetsmarknadsutbildning eller yrkesinriktad rehabilitering enligt förordningen (1987:405) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten som uppfyller medlems- och arbetsvillkoren i 6 § lagen om arbetslöshetsförsäkring.*
8 §	
Av influtna arbetarskyddsavgifter enligt 2 kap. 1 § förs *8,7* procent till staten som bidrag till kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet och *54,3* procent till ett särskilt konto hos riksgäldskontoret, som disponeras enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.	Av influtna arbetarskyddsavgifter enligt 2 kap. 1 § förs *9,7* procent till staten som bidrag till kostnader för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet och *53,3* procent till ett särskilt konto hos riksgäldskontoret, som disponeras enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Återstoden av influtna arbetarskyddsavgifter enligt 2 kap. 1 § förs till en fond, benämnd *arbetsmiljöfonden*, vars tillgångar skall utgöra bidrag till

1. kostnader i övrigt för forskning och utveckling samt utbildning och information beträffande arbetarskydd,
2. kostnader för forskning och utveckling samt utbildning och information beträffande medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt,
3. kostnader för skyddsarbete som utförs av skyddsombud som har utsetts enligt 6 kap. 2 § tredje stycket arbetsmiljölagen (1977:1 160),

[1] Lagen omtryckt 1989:633.

4. kostnader för utbildning av styrelserepresentanter för de anställda,
5. kostnader för arbetstagarorganisationernas forskningsinitierande verksamhet.

Influtna arbetarskyddsavgifter enligt 3 kap. 1 § förs i sin helhet till det särskilda konto som anges i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991.

4 Förslag till

Lag om tillfällig avvikelse från lagen (1989: 484) om arbetsmiljöavgift

Härigenom föreskrivs följande.

Med avvikelse från 2 § lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift bemyndigas regeringen att för budgetåret 1991/92 disponera 500 miljoner kronor från arbetslivsfonden till åtgärder för yrkesinriktad rehabilitering.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1991 och gäller till utgången av juni 1992.

Register

Sid
3 Översikt
9 Arbetsmarknad
33 Arbetslivsfrågor
41 Invandring m. m.
48 Internationella frågor

X. Arbetsmarknadsdepartementet

A Arbetsmarknadsdepartementet m. m.

54	Arbetsmarknadsdepartementet, *ramanslag*	51 990 000
54	Utredningar m. m. *reservationsanslag*	18 265 000
55	Internationellt samarbete, *förslagsanslag*	20 200 000
55	Arbetsmarknadsråd, *förslagsanslag*	5 904 000
		96 359 000

B Arbetsmarknad m. m.

56	Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader, *ramanslag*	2 619 139 000
64	Arbetsmarknadspolitiska åtgärder, *reservationsanslag*	11 418 687 000
88	AMU-gruppen: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
95	AMU-gruppen: Bidrag till vissa driftutgifter, *reservationsanslag*	1 000 000
96	AMU-gruppen: Investeringar, *förslagsanslag*	1 000
96	Arbetsdomstolen, *ramanslag*	12 564 000
98	Statens förlikningsmannaexpedition, *förslagsanslag*	1 490 000
99	Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, *förslagsanslag*	74 000
100	Bidrag till vissa affärsverksinvesteringar, *förslagsanslag*	1 000
100	Bidrag till Stiftelsen Utbildning Nordkalotten, *reservationsanslag*	6 500 000
		14 059 457 000

C Arbetslivsfrågor

101	Arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, *förslagsanslag*	362 443 000
105	Arbetsmiljöinstitutet, *förslagsanslag*	94 192 000
108	Arbetsmiljöinstitutet: Anskaffning av vetenskaplig apparatur, *reservationsanslag*	4 637 000
108	Yrkesinriktad rehabilitering, *ramanslag*	753 153 000
111	Yrkesinriktad rehabilitering: Utbildningsbidrag, *förslagsanslag*	452 230 000
112	Yrkesinriktad rehabilitering: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
113	Särskilda åtgärder för arbetshandikappade, *reservationsanslag*	5 416 489 000
121	Bidrag till Stiftelsen Samhall, *förslagsanslag*	4 557 000 000
		11 640 145 000

D Invandring m. m.

129	Statens invandrarverks förvaltningskostnader, *förslagsanslag*	402 164 000
131	Förläggningskostnader, *förslagsanslag*	2 153 000 000
132	Åtgärder för invandrare, *reservationsanslag*	21 563 000
133	Överföring av flyktingar, *förslagsanslag*	14 000 000
134	Ersättning till kommunerna för åtgärder för flyktingar m. m., *förslagsanslag*	4 464 000 000
137	Statsbidrag till Stiftelsen Invandrartidningen, *reservationsanslag*	14 989 000
138	Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, *förslagsanslag*	3 412 000
139	Lån till hemutrustning för flyktingar *förslagsanslag*	52 500 000
		7 125 628 000
	Summa kr.	32 921 589 000

140 Underbilaga 12.1 (Förslag till lag om tillfällig avvikelse från lagen (1981:691) om socialavgifter, förslag till lag om ändring i lagen (1989: 425) om särskilda inskolningsplatser hos offentliga arbetsgivare, förslag till lag om ändring i lagen (1981: 691) om sociala avgifter och förslag till lag om tillfällig avvikelse från lagen (1989:484) om arbetsmiljöavgift)

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990

Bilaga 13 till budgetpropositionen 1991

Bostadsdepartementet
(elfte huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 13

Översikt

Inom bostadsdepartementet behandlas frågor om bostadsförsörjning, markanvändning och bebyggelse, byggnads-, fastighetsdata-, lantmäteri-, kart- samt idrottsfrågor. Departementet är organiserat på tre sakenheter, en för bostadsförsörjningen m.m., en för planväsendet m.m. och en för hyres- och fastighetsfrågor m.m. Frågor om stöd till idrotten bereds inom internationella sekretariatet.

Inom bostadsenheten bereds, förutom ärenden om bostadsbyggandet och dess finansiering, ärenden om räntebidrag och bostadsbidrag, ungdomsbostadsfrågor samt ärenden om allmänna samlingslokaler m.m.

Inom planenheten bereds, förutom ärenden om planläggning av mark- och vattenanvändning m.m., ärenden om byggnadsforskning, förköp av fast egendom och tillstånd till expropriation.

Inom hyres- och fastighetsenheten bereds ärenden om hyra, bostadsrätt och tomträtt, förvärv och förvaltning av hyresfastigheter, ärenden om tillstånd till utländska förvärv av fast egendom, gemensamhetsanläggningar, va-frågor m.m. samt fastighetsdata-, lantmäteri- och kartfrågor. Även frågor om byggnadsväsendet och harmonisering av byggregler m.m. bereds inom enheten.

Bostadsförsörjning

Målet för bostadspolitiken är att bereda alla människor tillgång till en sund, rymlig, välplanerad och ändamålsenligt utrustad bostad till rimlig kostnad.

Bostadsbyggandet har ökat kraftigt under senare år. 1985 påbörjades ca 25 000 nya bostäder. Under år 1989 påbörjades byggande av mer än 58 000 nya lägenheter medan drygt 50 000 lägenheter färdigställdes. Påbörjandet av nya bostäder har fortsatt att öka under år 1990. Under de tre första kvartalen ligger påbörjandet ca 10 % högre än under samma tid föregående år.

Bostadsbyggandet är för närvarande det högsta sedan mitten på 1970-talet. Ändå är det fortfarande brist på bostäder i stora delar av landet. Allvarligast är läget i storstäderna.

1 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100. Bilaga 13*

Rättelse: S. 3 rad 14 nedifrån Står: fr.o.m. den 10 Rättat till: efter utgången av

Den stora efterfrågan på byggkapacitet och överhettningen inom byggområdet över nästan hela landet har drivit upp produktionskostnaderna kraftigt.

För att dämpa överhettningen har annat byggande än nyproduktion av bostäder på olika sätt hållits tillbaka i hela landet, särskilt i storstadsområdena.

Ombyggnaderna av bostäder har också begränsats dels genom ramar för bostadslån, dels genom minskade räntesubventioner till ombyggnadsprojekt som finansieras med bostadslån.

Vidare får byggmaterial godkänt i ett annat nordiskt land utan nytt godkännande användas i Sverige.

Kostnadsutvecklingen har nu dämpats. Under perioden 1986 – 1988 steg kostnaderna för bostadsbyggandet tre gånger snabbare än inflationen. 1989 steg kostnaderna 1,5 gånger snabbare än inflationen. Under de tre första kvartalen 1990 steg kostnaderna något långsammare än inflationen. Fr.o.m. det fjärde kvartalet år 1989 t.o.m. det tredje kvartalet 1990 ökade faktorprisindex för flerbostadshus exkl. löneglidning med 8,3 %. Under samma period ökade konsumentprisindex med 11,3 %. Åtgärder för att begränsa efterfrågan på byggtjänster bedöms alltjämt vara nödvändiga dock främst såvitt gäller Stockholmsområdet.

I en situation med kraftig efterfrågan på bostäder har nytillkommande grupper svårt att hävda sig. Inte minst gäller detta ungdomar. För att stimulera kommunerna till särskilda insatser för ungdomar har ett särskilt ungdomsbostadsstöd inrättats. Stödet lämnas nu i 71 kommuner.

Utflyttningen från institutioner och ökat kvarboende bland äldre och handikappade i vanliga bostäder ställer krav på utökad boendeservice i våra bostadsområden. Det pågår för närvarande 103 statligt stödda lokala utvecklingsprojekt som rör samordnad boendeservice för äldre, handikappade och långvarigt sjuka. Boendeservicedelegationen, som bl.a. haft i uppdrag att initiera och följa projekten, har nyligen i sitt betänkande (Ds 1990:87) Service i samverkan redovisat hittillsvarande erfarenheter från utvecklingsarbetet.

Riksdagen har med hänsyn till skattereformen beslutat om dels vissa räntebidragsbegränsningar för hyres- och bostadsrättshus, dels höjda bostadsbidrag (prop. 1989/90:144, BoU21, rskr. 340). Räntebidragsbegränsningarna har beslutats i syfte att åstadskomma samma kostnadsförändringar för hyres- och bostadsrättshusen som skattereformen medför för egnahemmen. Höjningen av bostadsbidragen har beslutats för att situationen för ekonomiskt svaga hushåll och hushåll med stor försörjningsbörda inte skall försämras genom skatteomläggningen. För bidragsåret 1991 lämnas bostadsbidrag till barnfamiljer inom väsentligt vidgade bostadskostnadsgränser. Bostadsbidraget till ungdomar under 29 år byggs ut. Fr.o.m. den 1 januari 1991 får även andra hushåll utan barn rätt till bostadsbidrag.

Regeringen avser att under våren förelägga riksdagen förslag om bostadsbidrag för år 1992.

Riksdagen har nyligen beslutat om den mest omfattande reformeringen av bostadsfinansieringen sedan slutet av 1940-talet (prop. 1990/91:34, BoU4, rskr. 92). Det nuvarande låne- och räntebidragssystemet vid ny- och om-

byggnad av bostadshus ersätts av ett stödsystem som bygger på att hela lånefinansieringen sker på den allmänna lånemarknaden i konkurrens mellan kreditinstituten. En del av låneräntorna omfördelas över tiden med hjälp av räntelån som låntagarna tar upp på den allmänna lånemarknaden. Lånefinansieringen garanteras genom statliga kreditgarantier. Räntebidrag behålls i den utsträckning som behövs dels för att ge hyresgäster och bostadsrättsinnehavare samma minskning av räntekostnaderna som egnahemsägare får via skattesystemet, dels för att hindra att räntelånesystemet vid höga realräntor ökar den reala skuldbelastningen på fastigheten.

Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB skall medverka i finansieringen av ny- och ombyggnad av bostäder på samma villkor som andra kreditinstitut.

Riksdagen har vidare beslutat att införa ett statligt investeringsbidrag för bostadsbyggande den 1 januari 1991 i syfte att kompensera för de ökade kostnader som följer av slopade reduceringsregler för mervärdeskatt för byggnads- och anläggningsarbeten m.m. För budgetåret 1991/92 föreslås att det anvisas 5 500 milj.kr. för ändamålet.

Även räntestödet för underhåll m.m. utvidgas den 1 januari 1991 till att omfatta 20-årsåtgärder i lägenheter i alla hyreshus och 10-årsåtgärder i lägenheter i nya hyreshus. Taket i den s.k. räntebidragstrappan för hyres- och bostadsrättshus slopas den 1 januari 1991.

Med anledning av besluten om en ny bostadsfinansiering har regeringen beslutat att genomföra en översyn av länsbostadsnämndernas framtida organisation. Vidare kommer en särskild utredningsman att se över den administrativa prövningen av det statliga stödet i det nya systemet. Detta är ett av förslagen i regeringens program för en omställning och effektivisering av den statliga administrationen.

Statens utgifter för räntebidrag beräknas innevarande år komma att uppgå till 21 375 milj.kr. Detta är en ökning jämfört med budgetåret 1989/90 på drygt 4 %. Ökningen beror främst på ett ökat bostadsbyggande och kraftigt höjda marknadsräntor. Av statsfinansiella skäl föreslås att det statliga behovsprövade stödet till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem slopas efter utgången av januari 1991. Vidare föreslås att vintertillägg slopas vid beräkning av låneunderlag och pantvärde för bostadslån. För budgetåret 1991/92 föreslås att det under anslaget för räntebidrag m.m. anvisas 22 710 milj.kr.

Det särskilda lånestödet för ombyggnad av kulturhistorisk värdefull bebyggelse (förhöjt låneunderlag och tilläggslån) föreslås få en något minskad ram. Tilläggslånestödet för avhjälpande av byggnadstekniska brister m.m. i främst miljonprogramsområden föreslås få oförändrad ram.

Det statskommunala stödet till anpassning av handikappades bostäder beräknas under budgetåret 1990/91 komma att beviljas med sammanlagt ca 550 milj.kr., varav staten svarar för 40 %. För utbetalning av statsbidrag till kommunernas kostnader för bostadsanpassningsbidrag anvisas 215 milj.kr. för budgetåret 1991/92. Det särskilda bidraget till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden, som kompletterar den ordinarie subventionerade långiv-

ningen vid ny- och ombyggnad av bostäder, föreslås få lämnas inom en oförändrad ram på 15 milj.kr.

Stödet till ny- och ombyggnad m.m. av allmänna samlingslokaler under budgetåret 1991/92 föreslås uppgå till oförändrat 52 milj.kr. På ett nytt anslag anvisas 25 milj.kr. för stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler.

Regeringen överlämnar inom kort till riksdagen en proposition om en ny bostadsrättslag. I propositionen föreslås också en förlängning av försöksverksamheten med kooperativ hyresrätt. En utredning (Bo 1990:01) har tillkallats för att göra en utvärdering av försöksverksamheten.

Stödet till fukt- och mögelskadade småhus föreslås lämnas inom en ram om sammanlagt 330 milj.kr. t.o.m. budgetåret 1991/92. Det innebär en utvidgning av ramen med 60 milj kr. Vissa ändringar i reglerna för stödet har nyligen föreslagits (prop. 1990/91:61).

Stödet till byggnadsforskning och experimentbyggande föreslås få lämnas inom en ram om 190,2 milj.kr. resp. 34 milj.kr. Verksamheten vid statens råd för byggnadsforskning ses över av en särskild utredare (Bo 1990:02). Utredningen skall vara slutförd den 15 februari 1991. Detta är ett inslag i regeringens program för en omställning och effektivisering av den statliga administrationen. Samtidigt pågår överläggningar med intressenterna inom byggsektorn om hur ansvarsfördelningen och finansieringen av en utökad byggnadsforskning bör lösas.

Plan- och byggfrågor m.m.

Hösten 1987 inleddes ett erfarenhetsprojekt avseende tillämpningen av plan- och bygglagen (1987:10), lagen (1987:11) om exploateringssamverkan och lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. samt viss följdlagstiftning till dessa lagar. Arbetet låg till grund för regeringens proposition med förslag till ändringar i plan- och bygglagen (prop. 1989/90:37). Förslagen antogs av riksdagen (BoU6, rskr. 85). I propositionen uttalade departementschefen att vissa av de förslag som kommit fram behövde övervägas ytterligare.

Under arbetet med propositionen gav bostadsdepartementet under hand boverket tillfälle att utveckla vissa av de förslag som tidigare lämnats och att lämna ytterligare förslag. Ett förslag till ytterligare ändringar i plan- och bygglagen överlämnades till bostadsdepartementet i oktober 1990.

Vidare har boverket under året fått i uppdrag att undersöka i vad mån detaljplaneprocessen kan effektiviseras och föreslå lämpliga åtgärder. I uppdraget ingick även att undersöka i vilken omfattning detaljplaner överklagas och analysera orsakerna till och effekterna av överklagandena. Uppdraget redovisades till regeringen i augusti 1990.

Den särskilde utredaren (Bo 1987:03) som tillkallades år 1987 med uppgift att överväga hur ett system med s.k. parkeringsköp lämpligen bör utformas avlämnade i februari 1989 betänkandet (SOU 1989:23) Parkeringsköp. Betänkandet har remissbehandlats.

Inom många områden i Sverige utgör grundvatten en knapp resurs. Under 1989/90 års riksmöte beslutade riksdagen ge regeringen till känna att regeringen för riksdagen bl.a. skulle redovisa sin syn på frågan om bygglov för anläggande av vattentäkt (1989/90:BoU11, rskr. 141).

Med anledning av boverkets förslag till ytterligare ändringar i plan- och bygglagen samt övervägandena rörande parkeringsköp och behovet av hushållning med grundvatten, m.m., har inom bostadsdepartementet utarbetats en promemoria (Ds 1990:79) Förslag till ändringar i plan- och bygglagen. Promemorian remissbehandlas för närvarande. Avsikten är att förslag till ändringar i plan- och bygglagen skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Boverket har nyligen lämnat förslag rörande källsortering av sopor. Verket avser inom kort att lämna förslag om inbrottssäkrare dörrar, bättre brandskydd vid alternativa boendeformer samt om säkerhetsanordningar på tak.

Bostadsdepartementets arbetsgrupp för frågor som rör s.k. sjuka hus har i betänkandet (Ds 1990:14) Byggnaders inomhusmiljö m.m. lämnat förslag om ändringar i plan- och bygglagen, funktionskontroll av ventilationssystem och produktinformation i fråga om byggprodukter. I betänkandet finns också ett förslag till lag om entreprenadgaranti. Betänkandet har remissbehandlats. En proposition med anledning av arbetsgruppens förslag avses avlämnas under våren 1991.

Utredningen (Bo 1988:01) om tomträttsavgälder har våren 1990 avgett sitt betänkande (SOU 1990:23).

Lantmäteriet m.m.

Efter att ha deltagit i försöksverksamheten med treåriga budgetramar under perioden 1988/89 - 1990/91 ingår lantmäteriet bland de myndigheter som i en första etapp av omläggningen av den statliga budgetprocessen genomgått en fördjupad prövning och där förslag om verksamhetsinriktning och förvaltningsresurser anges för budgetåren 1991/92 – 1993/94. Lantmäteriet förutsätts under perioden bl.a. utreda möjligheterna att rationalisera fastighetsregisterverksamheten i syfte att i första hand förbättra servicen och minska handläggningstiderna. Arbetet med att bygga upp databaser med den allmänna kartläggningens innehåll bör fortsätta.

Fastighetsbildningskostnadsutredningen har lämnat sitt betänkande (SOU 1990:9) Kostnader för fastighetsbildning m.m. Ett förslag på grundval av betänkandet planeras lämnas till riksdagen under våren 1991. Därvid kommer även möjligheterna att öka intäktsfinansieringen att prövas.

Idrott

Stödet till idrotten föreslås uppgå till drygt 411 milj.kr. I beloppet ingår medel för svenskt deltagande vid vinter-OS 1992 i Albertville. Förslag framläggs också om kraftigt höjda anslag till lokalt aktivitetsstöd samt att idrotten också i fortsättningen slipper erlägga arbetsgivaravgift för ersättningar upp till ett

halvt basbelopp. Dessa åtgärder är kompensation för idrottens del för kostnadsökningar i samband med skattereformen. Förslag framläggs också om att Tipstjänst under budgetåret får satsa 50 milj.kr. på olika för idrotten angelägna ändamål.

Internationellt samarbete

En huvuduppgift i det internationella samarbetet inom departementets verksamhetsområde under året blir att aktivt medverka i europeiska integrationsarbetet.

Sammanfattning

Anslagsförändringarna i förhållande till statsbudgeten för innevarande budgetår framgår av följande sammanställning (milj.kr.).

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Bostadsdepartementet m. m.	34,5	38,2	+ 3,7
B. Bostadsförsörjning m. m.	25 175,3	31 674,4	+ 6 499,1
C. Fastighetsdataverksamheten	81,8	91,6	+ 9,8
D. Lantmäteriet	267,8	400,8	+ 133,0
E. Idrott	385,7	411,1	+ 25,4
Totalt för bostadsdepartementet	**25 945,1**	**32 616,1**	**+ 6 671,0**

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Lönnqvist

Anmälan till budgetpropositionen 1991

A. BOSTADSDEPARTEMENTET M.M.

A 1. Bostadsdepartementet

1989/90	Utgift	28 392 380
1990/91	Anslag	25 657 000
1991/92	Förslag	29 320 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	**89**	**- 1**
Anslag		
Förvaltningskostnader	**25 657 000**	**+3 663 000**
(därav lönekostnader)	(23 086 000)	(+ 3 470 000)

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 29 320 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bostadsdepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 29 320 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	4 513 222	Reservation	8 108 272
1990/91	Anslag	7 500 000		
1991/92	Förslag	7 500 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 7 500 000 kr under nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 7 500 000 kr.

A 3. Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.

1989/90	Utgift	1 148 354	Reservation	247 236
1990/91	Anslag	1 327 000		
1991/92	Förslag	1 380 000		

Från anslaget betalas kostnader bl.a. för Sveriges bidrag till vissa internationella organisationer och för svenskt deltagande i det internationella samarbetet inom departementets verksamhetsområde. Jag beräknar anslaget för nästa budgetår till 1 380 000 kr.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella organisationer m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 380 000 kr.

Fysisk planering och byggande

Behovet av en samlad syn på markresurserna och den fysiska miljön i landet har lett till en stärkt lagstiftning för planering av bebyggelsen och för hushållning med mark och vatten. Med plan- och bygglagen (1987: 10) och lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m.m. har en betydande decentralisering skett på detta område. Introduktionen av den nya lagstiftningen har letts av en särskild arbetsgrupp med representanter för bostadsdepartementet, statens lantmäteriverk, boverket och Svenska kommunförbundet.

Sedan arbetsgruppen i en rapport i februari 1989 redovisat sina erfarenheter av det första årets tillämpning av plan- och bygglagen, naturresurslagen och lagen (1987: 11) om exploateringssamverkan, överlämnade boverket och lantmäteriverket i maj 1989 gemensamt till regeringen förslag till lagändringar. På grundval härav lämnade regeringen i oktober 1989 en proposition med förslag till ändringar i plan- och bygglagen (prop. 1989/90:37). Förslagen antogs av riksdagen i december 1989 (BoU 1989/90: 6, rskr. 85) och ändringarna trädde i kraft den 1 april 1990.

Under arbetet med propositionen gav bostadsdepartementet under hand boverket tillfälle att utveckla vissa av de förslag som lämnats i promemorian och att lämna ytterligare förslag till förändringar i plan- och bygglagen. Ett förslag till ytterligare ändringar i plan- och bygglagen överlämnades till bostadsdepartementet i oktober 1990.

Detaljplanering för såväl nyexploatering som förändringar i befintliga miljöer är ofta komplicerad eftersom många intressen skall jämkas samman. Inte minst med hänsyn till behovet av en väl fungerande bygg- och bostadsmarknad är det viktigt att planeringsprocessen fungerar så rationellt som möjligt. Boverket har under året fått i uppdrag att undersöka i vad mån detaljplaneprocessen kan effektiviseras och föreslå lämpliga åtgärder. I uppdraget ingick även att undersöka i vilken omfattning detaljplaner överklagas och analysera orsakerna till och effekterna av överklagandena. Uppdraget redovisades till regeringen i augusti 1990.

Enligt verket har antalet överklaganden – trots den vidgade besvärskretsen – inte ökat i och med övergången till en ny lagstiftning. Snarare är andelen överklagade planer nu något färre än tidigare. Verket fortsätter nu arbetet med att tillsammans med kommunerna finna metoder som kan effektivisera och samtidigt bättre förankra planeringsarbetet hos medborgarna, samtidigt som tidsåtgången för planläggningen kan minska.

Under de senaste åren har ett omfattande arbete med den första översiktsplanen enligt plan- och bygglagen pågått i landets alla kommuner. Översiktsplanen skall redovisa de allmänna intressen som bör beaktas vid beslut om användningen av kommunens mark- och vattenområden och om bebyggelseutvecklingen samt hur kommunen avser att tillgodose riksintressen enligt naturresurslagen. Översiktsplanen spelar en viktig roll i samband med

prövning av de långsiktiga, strategiska frågorna om markanvändning och byggande i kommunerna.

En kommunomfattande översiktsplan skulle ha antagits före den 1 juli 1990. Vid halvårsskiftet hade 53 kommuner antagit översiktsplaner.

Boverket har tillsammans med de centrala verken och länsstyrelserna påbörjat en utvärdering av de första översiktsplanerna enligt plan- och bygglagen. Resultatet av utvärderingen avses redovisas under hösten 1991.

Boverket har dessutom fått i uppdrag att bedöma konsekvenserna för bebyggelseplaneringen och hushållningen med naturresurser av den långsiktiga investeringsplaneringen för de olika trafikgrenarna. Resultatet skall redovisas för regeringen senast i september 1991.

Anspråken på naturresurserna förändras ständigt. Inom många områden i Sverige utgör grundvatten en knapp resurs. Under 1989/90 års riksmöte beslutade riksdagen ge regeringen till känna att regeringen för riksdagen bl.a. skulle redovisa sin syn på frågan om bygglov för anläggande av vattentäkt (1989/90: BoU 11, rskr. 141). Frågan har övervägts inom bostadsdepartementet.

Den särskilde utredaren (Bo 1987:03) som tillkallades år 1987 med uppgift att överväga hur ett system med s.k. parkeringsköp lämpligen bör utformas avlämnade i februari 1989 betänkandet (SOU 1989:23) Parkeringsköp. Betänkandet har remissbehandlats. Frågan har därefter ytterligare övervägts inom bostadsdepartementet.

Med anledning av boverkets förslag till ytterligare ändringar i plan- och bygglagen samt övervägandena rörande parkeringsköp och behovet av hushållning med grundvatten, m.m. har inom bostadsdepartementet utarbetats en promemoria (Ds 1990:79) Förslag till ändringar i plan- och bygglagen. Promemorian remissbehandlas för närvarande. Avsikten är att förslag till ändringar i plan- och bygglagen skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Introduktionen av flygplan JAS 39 kommer – att döma av redovisade teoretiska bullerberäkningar – att få påtagliga konsekvenser för möjligheterna att utveckla bebyggelsen och markanvändningen intill vissa flottiljflygplatser. Regeringen har därför gett boverket i uppdrag att kartlägga och sammanställa konsekvenserna för bebyggelsemiljön, bostadsförsörjningen och markanvändningen i övrigt av den planerade användningen av flygplan JAS 39. Resultatet skall redovisas till regeringen senast 31 januari 1991.

Regeringen har vidare uppdragit åt statens naturvårdsverk och boverket att utreda förutsättningarna och formerna för en mer systematisk användning av miljökonsekvensbeskrivningar som beslutsunderlag i den svenska planeringsprocessen. Verken redovisade uppdraget i juni 1990 genom att överlämna rapporten "Miljökonsekvensbeskrivningar i det svenska planerings- och beslutssystemet" till miljödepartementet. Verken föreslår bl.a. att plan- och bygglagen kompletteras med regler om miljökonsekvensbeskrivningar. Utredningen har remissbehandlats. Frågan övervägs i samband med arbetet med den till februari 1991 planerade miljöpropositionen.

Byggfrågor

Regeringen har i plan- och byggförordningen (1987:383) bemyndigat boverket att meddela verkställighetsföreskrifter och de övriga föreskrifter som behövs för tillämpning av ett flertal bestämmelser i plan- och bygglagen. Med stöd av bemyndigandet har verket bl.a. beslutat om nybyggnadsregler som trädde i kraft den 1 januari 1989. Reglerna är till stor del utformade som funktionsinriktade krav på byggnaders egenskaper, vilket innebär att den tidigare detaljregleringen genom tekniska föreskrifter har kunnat begränsas. Funktionskraven främjar också utvecklingen av ny teknik och nya metoder på byggområdet. Under en övergångstid fram till den 1 januari 1991 har även bestämmelserna i Svensk Byggnorm 1980 kunnat tillämpas.

De nya reglerna har introducerats genom en omfattande utbildningsverksamhet. Boverket har samlat in erfarenheter av deras tillämpning och kommer på grundval härav att göra vissa förändringar av reglerna.

Inom verket pågår för närvarande ett arbete som syftar till att åstadkomma nya regler och allmänna råd för ombyggnad.

Under de senaste åren har frågor som rör byggnaders inomhusmiljö uppmärksammats alltmer. Allergiutredningen har i sitt betänkande (SOU - 1989:76) Att förebygga allergi/överkänslighet lämnat en rad förslag och rekommendationer som rör inomhusmiljön.

Den inom bostadsdepartementet tillsatta arbetsgruppen för frågor som rör sjuka hus har redovisat sitt slutbetänkande (Ds 1990:4) Byggnaders inomhusmiljö m.m. i februari 1990. Betänkandet har remissbehandlats och bearbetas nu inom bostadsdepartementet. Proposition lämnas till riksdagen under våren. Med anledning av förslag från gruppen har boverket i samråd med statens råd för byggnadsforskning inlett en riksomfattande kampanj "Hus & hälsa".

Uppdrag har givits till boverket att i enlighet med riksdagens beslut (1988/89:BoU, rskr. 28) utreda frågorna om inbrottssäkrare dörrar, brandsäkerhet vid alternativa boendeformer, säkerhetsanordningar på tak och källsortering av sopor. Det sistnämnda uppdraget har nyligen redovisats till bostadsdepartementet.

Inom bostadsdepartementet har utarbetats ett förslag till en förordning som ersätter kungörelsen (1939:783) angående anordnande och begagnande samt tillsyn av vissa hissar. Förslaget har remissbehandlats och bearbetas nu inom departementet.

Hyres- och bostadsrättslagstiftningen

Den parlamentariska kommitté (Bo 1989:04) som tillkallades under hösten 1989 för att se över *hyreslagstiftningen* utreder frågor om förverkande av hyresrätt, förbudet mot särskild ersättning för hyresrätt, andrahandsuthyrning och avstående från besittningsskydd. En språklig översyn av hyreslagen görs

också. Även en del andra frågor med anknytning till hyreslagstiftningen tas upp av kommittén. Arbetet skall i en första etapp vara avslutat före utgången av år 1991.

En proposition om en ny *bostadsrättslag* överlämnas inom kort till riksdagen. I propositionen föreslås bl.a. att s.k. förhandsavtal skall kunna ingås och att vetorätten för bostadsrättshavarna vid ombyggnad skall avskaffas. Förslag lämnas också om att bostadsrättsföreningar lättare skall kunna vägra juridiska personer inträde i föreningen. I propositionen föreslås också att försöksverksamheten med *kooperativ hyresrätt* förlängs med två år till utgången av år 1993. En utredning (Bo 1990:01) har nyligen tillkallats för att göra en utvärdering av försöksverksamheten.

Bostadsmarknaden

Allmänt

Bostadsbeståndet omfattar nu ca 4 miljoner lägenheter som nästan alla har en modern utrustningsstandard. Antalet rumsenheter (rum och kök) uppgår till ca 17 miljoner eller nära två per invånare. I genomsnitt har varje invånare ca 45 m^2 bostadsyta. I förhållande till folkmängden innebär detta, som boverket framhåller i sin anslagsframställning, ett internationellt sett stort bostadsutbud med avseende på såväl antalet lägenheter som utrymme. Det finns emellertid fortfarande stora skillnader i fråga om utrymmesstandard mellan olika hushåll. Antalet trångbodda hushåll utgjorde år 1985 ca två procent av samtliga hushåll och knappt fem procent av barnfamiljerna. Omkring fyra femtedelar av barnfamiljerna kunde ge varje barn ett eget rum.

Trots det stora utbudet av bostäder redovisar flertalet kommuner bostadsbrist. Boverkets senaste redovisning visar dock att köerna efter bostad slutar växa om man undantar Storstockholmsområdet.

Antalet kommuner som uppger att de har bostadsbrist är nästan lika många som föregående år medan de som bedömer att bristen minskar är något fler.

Uppgifter om antalet outhyrda lägenheter i allmännyttiga företag den 1 september 1990 visar att de ökat mellan mars och september 1990 från 2 500 till 3 800 lägenheter. Tidigare erfarenheter visar att omsvängningar från bostadsbrist till en situation med outhyrda lägenheter kan ske snabbt. Därför kommer nu ett arbete att igångsättas för att finna lämpliga åtgärder för att möta denna typ av negativa konsekvenser.

Bedömningar av nettotillskottet av lägenheter är osäkra. Alla nu tillgängliga uppgifter tyder emellertid på att nyproduktionen under senare år har gett ett stort nettotillskott jämfört med tidigare perioder. Avgången ur beståndet uppskattas till endast 5 000 - 10 000 lägenheter per år, vilket innebär att en nyproduktion på 1990 års nivå skulle kunna ge ett nettotillskott av nära 50 000 lägenheter per år. Det kan jämföras med den period då nyproduktionen var som störst, åren 1966 - 1975. Avgången uppgick då till nära 30 000 lägenheter om året och nettotillskottet till i genomsnitt ca 65 000 lägenheter.

Ungdomars boende

Det finns som framgått tecken som tyder på en omsvängning i bostadsmarknadsläget, åtminstone i mindre och medelstora kommuner. Detta innebär emellertid ännu inte någon nämnvärd förbättring av ungdomarnas möjligheter att få bostäder. Fortfarande är den övervägande delen av de bostadssökande, 59 %, ungdomar som bor kvar hos sina föräldrar. Av de 15 % bostadssökande som bor i andra hand eller hyr del av annans bostad är också en stor del ungdomar under 25 år.

Ungdomar saknar förankring på bostadsmarknaden och de har ofta svag betalningsförmåga. Därför kommer ungdomar alltid att ha ett utsatt läge jämfört med andra bostadssökande. Det finns därför skäl att även fortsättningsvis genomföra särskilda åtgärder för att underlätta för ungdomarna att tillgodose sitt behov av bostäder. Det särskilda ungdomsbostadsstödet till kommunerna för bostäder som hyrs ut till ungdomar under 25 år är en sådan åtgärd.

Ungdomsboendedelegationens kontakter med kommunerna har under de senaste åren lett till särskilda åtgärder på många håll i landet. I en del kommuner har man startat särskilda ungdomsbostadsförmedlingar, som har till uppgift att aktivt arbeta för att underlätta för ungdomar att få en bostad. Man har använt sig av bl.a. korttidsuthyrningar och andrahandslägenheter. Vissa kommuner har gått ut med särskild information till ungdomarna om bostadsmarknaden.

Boende för äldre, handikappade och långvarigt sjuka

Genom boendeservicedelegationen har sedan budgetåret 1985/86 bedrivits ett arbete med att utveckla nya former för samverkan i fråga om sådan service till de boende som kan förbättra möjligheterna för äldre, handikappade och långvarigt sjuka att bo i vanliga bostäder. Bidragsgivningen avslutades vid utgången av budgetåret 1989/90. Sammanlagt cirka 100 milj.kr. har fördelats till 103 lokala utvecklingsprojekt. En tredjedel av dessa, 36 projekt, bedrivs i byar och mindre tätorter på landsbygden. Utvecklingsarbeten finns i ett 70-tal olika kommuner. Samtliga län är företrädda.

Genom samverkan mellan kommunala förvaltningar, bostadsföretag, landsting, föreningsliv, intresseorganisationer m.fl. prövas olika former av samordnad service för såväl människor med särskilda behov som för de boende i allmänhet inom ett bostadsområde eller på en mindre ort.

Boendeservicedelegationen har lämnat en redovisning av sina erfarenheter av verksamheten. Även om det ännu är för tidigt att dra bestämda slutsatser redovisar delegationen i stort sett positiva erfarenheter. Delegationen utvecklar det tidigare framlagda förslaget att boverket i samarbete med socialstyrelsen ska ta över ansvaret för frågor om samordnad boendeservice. Därutöver lägger delegationen vissa synpunkter och förslag i syfte att stimulera en fort-

satt utveckling på området. En beredning av delegationens rapport har påbörjats. Jag avser att återkomma till frågan så snart beredningen är avslutad.

Vissa uppgifter om bostadsbyggandet m.m.

Bostadsbyggandets omfattning

Nyproduktionen har ökat år för år sedan mitten av 1980-talet och år 1989 påbörjades byggande av drygt 58 000 lägenheter medan över 50 000 lägenheter färdigställdes. Under år 1990 beräknas antalet påbörjade lägenheter öka ytterligare. Färdigställandet beräknas öka med omkring 7 000 lägenheter.

Antal påbörjade och antal färdigställda lägenheter i nybyggnader åren 1985 - 1989

	1985	1986	1987	1988	1989
Påbörjade	27 600	30 600	39 000	50 500	58 200
Färdigställda	32 900	28 800	30 900	40 600	50 400

Sedan år 1985 har småhusen svarat för något mindre än hälften av de färdigställda lägenheterna varje år. Ägarlägenheternas andel av de nybyggda småhusen har emellertid minskat från nära 70 % år 1985 till 46 % år 1989. Småhus med äganderätt utgjorde 21 % av alla färdigställda lägenheter år 1989, bostadsrätter 34 % och hyreslägenheter 45 %.

Antalet lägenheter i hus där modernisering, andra ombyggnader eller tillbyggnad slutfördes under år 1989 var ca 27 000. Nettoavgången på grund av sammanslagning av smålägenheter m.m. var liten, ca två procent. Tillskottet av moderna lägenheter var omkring 5 000 och antalet smålägenheter om högst ett rum och kök minskade med knappt 4 000.

Utvecklingen av produktionskostnaderna

Produktionskostnaderna för projekt med beslut om bostadslån ökade från år 1986 till år 1988 med 28 % för flerbostadshus och 30 % för gruppbyggda småhus. Konsumentprisindex ökade under samma tid med bara 10 %. Under 1989 steg produktionskostnaderna med 10 % och konsumentprisindex med 6,5 %. Under perioden 1986-1988 steg således produktionskostnaderna nästan tre gånger snabbare än inflationen. År 1989 var ökningstakten 1,5 gång snabbare än inflationen.

De regionala skillnaderna i kostnadsutveckling var stora. För flerbostadshus var ökningen i Göteborgs- och Bohus län således inte stort mer än hälften av riksgenomsnittet. För gruppbyggda småhus var ökningen lägre än riksgenomsnittet i Stockholm samt Göteborgs- och Bohus län.

Produktionskostnad kr./m² år 1988 och 1989 samt ökning i % mellan åren 1986 och 1988 samt år 1989

	Hela landet	AB	O	M
Flerbostadshus				
År 1988	8 165	8 946	8 720	8 027
År 1989	9 069	9 923	8 954	9 743
Ökning, %				
1986-88	28	34	19	27
1988-89	11	11	3	21
Gruppbyggda småhus				
År 1988	7 875	8 709	8 376	7 824
År 1989	8 622	9 213	9 029	8 405
Ökning, %				
1986-88	30	28	28	39
1988-89	9	12	6	7

Även faktorpriserna har stabiliserats de senaste åren. Fr.o.m. det fjärde kvartalet år 1989 t.o.m. det tredje kvartalet år 1990 ökade faktorprisindex för flerbostadshus inkl. löneglidning med 10,1 %. Under motsvarande period åren 1988 och 1989 var ökningen 10,4 %.

Utvecklingen av hushållens bostadsutgifter

Bostadsutgifter och inkomster för hushåll i hyreslägenheter, bostadsrätter och egnahem undersöks av SCB ungefär vart femte år. Den senaste slutförda undersökningen avser år 1985 och resultaten har av statens institut för byggnadsforskning framskrivits till år 1989.

Hushållens nettoutgift för bostad – bruttoutgiften minskad med bostadsbidrag och skatteeffekt för egnahemsägare – beräknas för år 1989 uppgå till 20 % av den disponibla inkomsten, dvs. samma nivå som år 1985.

Utgiftsandelen var högst för egnahemsägare, ca 23 %, medan andelarna för bostadsrätt och hyresrätt var 17 resp. 19 %.
Barnfamiljerna, som i stor utsträckning bor i egnahem, använder ca 22 % av den disponibla inkomsten till bostad och hushåll utan barn knappt 20 %.

Månadshyran för lägenheter om tre rum och kök var i januari 1989 i genomsnitt ca 2 500 kr. och motsvarande avgift för bostadsrätt knappt 2 000 kr. Det motsvarar i årshyra 394 kr./m² och i årsavgift 299 kr./m².

I hus som färdigställts åren 1941-1970 var genomsnittshyran 383 kr./m² och densamma för varje tioårsklass av hus. För hus byggda efter år 1970 stiger genomsnittshyran för varje byggnadsperiod och uppgick i hus som byggts åren 1986-1988 till 486 kr./m², eller 27 % mer än genomsnittet för hus byggda under perioden 1941-1970. För bostadsrättshus gäller att avgifterna i högre grad än hyrorna bestäms av de ursprungliga kapitalkostnaderna. Det innebär att skillnaderna i avgifter mellan olika årgångar av bostadsrättshus är större än hyresskillnaderna i motsvarande årgångar av hyreshus.

Hyra/avgift i januari 1989 för hyres- och bostadsrättslägenheter färdigställda under olika byggnadsperioder

Byggnads-period	Alla lägenheter Kr./m² bostadsyta och år		3 rum och kök Kr./ lägenhet i januari	
	Hyresrätt	Bostadsrätt	Hyresrätt	Bostadsrätt
-1940	391	256	2 578	1 621
1941-70	383	286	2 358	1 790
1971-75	398	328	2 506	2 100
1976-80	413	312	2 712	2 107
1981-85	456	362	3 014	2 582
1986-88	486	407	3 155	2 710
Samtliga	394	299	2 482	1 942

Källa: SCB, BHU 1989

Bostadssubventionernas utveckling

Samhällets subventioner till bostadssektorn har ökat kraftigt under de senaste åren.

Bostadssubventioner och intäkter av fastighetsskatt och hyreshusavgift åren 1983-1990. Miljarder kr., löpande priser

	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Subventioner								
Bostadsbidrag[1]	6,8	6,9	7,1	7,2	7,5	8,11	8,3	8,8
Räntebidrag[2]	9,9	10,5	12,3	14,5	13,3	15,2	20,5	22,6
Skattesubvention till egnahemsägare[3]	10,9	10,7	13,0	13,2	13,2	16,5	17,2	17,3
Summa	**27,6**	**28,1**	**32,4**	**34,9**	**34,0**	**39,8**	**46,0**	**48,7**
Intäkter								
Fastighetsskatt m.m.[4]	0,7	1,0	3,6	4,6	5,8	6,0	6,1	8,6
Netto	**26,9**	**27,1**	**28,8**	**30,3**	**28,2**	**33,8**	**39,9**	**40,1**

[1]Avser både bostadsbidragen till barnfamiljer m. fl. och de kommunala bostadstillägggen till folkpension (KBT). Beloppet för år 1990 är beräknat.
[2]Uppgiften avser det budgetår som börjar den 1 juli under kalenderåret. Det särskilda räntebidrag som betalades ut vid fastighetsskattens införande har här förts till år 1985. Beloppet för budgetåret 1990/91 är beräknat.
[3]Beloppen är beräknade för fastigheter med underskott, varvid hänsyn tagits till schablonintäkt och extra avdrag. Marginalskatten har antagits vara 50 % t. o. m. år 1987, 51 % för år 1988, 48 % för år 1989 samt 42 % för år 1990. Uppgifterna avser inkomstår och är faktiska för åren 1983–1989. Beloppet för år 1990 är beräknat. Källa: RRV.
[4]Inkl. hyreshusavgifter. Här redovisas intäkter under det kalenderår som skatten i huvudsak betalas in till statsverket. I statsbudgetens inkomstberäkning redovisas skatten under det år den bokförs på sin inkomstpost, dvs. ett år senare. Källa: RRV.

Fr.o.m. år 1988 har skyddet mot höga bostadskostnader förstärkts för de barnfamiljer som har bostadsbidrag. Bostadsbidrag har genom lagstiftning införts även för ungdomar med låga inkomster fr.o.m. år 1989. Ytterligare förstärkningar av bostadsbidragen har, som en följd av skattereformen, beslutats för år 1991. Ändringen innebär, förutom kraftigt höjda bidragsbelopp, att även hushåll utan barn där bidragssökanden eller dennes make är 29 år eller äldre kan få bostadsbidrag fr.o.m. årsskiftet 1990-91.

Skattereformen och boendet

Den första delen av skattereformen genomfördes i huvudsak från den 1 januari 1990. Inkomstskatterna sänktes då med drygt 23 miljarder kr. räknat på helt år. Sänkningen av inkomstskattesatserna finansierades – liksom den senare delen av skattereformen – med en vidgad bas för inkomstbeskattningen samt vidgade baser och i vissa fall höjda skattesatser för kapital och indirekt skatt. Ändringarna av kapitalbeskattningen och av den indirekta skatten får ett direkt genomslag på bostadskostnaderna. Den genomsnittliga kostnadsökningen för allmännyttiga bostadsföretag var totalt ca 19 kr./m^2 relativt lika fördelat mellan på ena sidan minskade räntebidrag (nära 7 kr.) och fastighetsskatt (nära 3 kr.) och på andra sidan drift (drygt 6 kr.) och värme (nära 3 kr.). För egnahem kan kostnadsökningen beräknas till totalt ca 34 kr./m^2 inkl. effekter av höjda taxeringsvärden 1990. Mest ökade kostnaderna för räntor på grund av det minskade värdet av underskottsavdrag (drygt 12 kr.) och kostnaderna för värme på grund av moms (drygt 9 kr.).

Skattereformens andra – och stora – steg genomförs den 1 januari 1991. Inkomstskatterna sänks då med ca 63 miljarder kronor samtidigt som fördelningspolitiska åtgärder genomförs till en kostnad av ca 7 miljarder kr. Sänkningen av inkomstskattesatserna finansieras i princip på samma sätt som år 1990 samt genom miljöskatter.

Den genomsnittliga kostnadsökningen för allmännyttiga bostadsföretag är totalt ca 62 kr./m^2 fördelat på minskade räntebidrag (drygt 13 kr.), fastighetsskatt (nära 10 kr.), drift (drygt 19 kr.) och värme inkl. miljöskatter (ca 20 kr.). På grund av en kvarstående nivåhöjning från hyreshöjningen för 1990 års skattereform kan behovet av hyreshöjningar för 1991 års skattereform genomsnittligt beräknas till ca 59 kr./m^2, ca 3 kr. lägre än kostnadsökningen.

För egnahem kan den genomsnittliga kostnadsökningen beräknas till totalt ca 34 kr./m^2, varav merparten beror på att skattelättnader för ränteutgifter reduceras från normalt ca 41 till 30 %. Variationerna från angivna genomsnittstal kan vara betydande i enskilda fall.

Av den sammanlagda kostnaden för skattereformen – ca 93 miljarder kr. – kan knappt 26 miljarder kr. beräknas finansieras genom ökade bostadskostnader.

Ny bostadsfinansiering

Riksdagen har nyligen beslutat (prop. 1990/91:34, BoU4, rskr. 92) om genomgripande förändringar av den statliga bostadsfinansieringen. Beslutet innebär i huvudsak följande.

Det nuvarande låne- och räntebidragssystemet vid ny- och ombyggnad av bostadshus ersätts om möjligt den 1 januari 1992 och senast den 1 juli 1992 av ett stödsystem som bygger på att hela lånefinansieringen sker på den allmänna lånemarknaden i konkurrens mellan kreditinstituten. En del av låneräntorna kan omfördelas över tiden med hjälp av räntelån som låntagarna tar upp på den allmänna lånemarknaden. Lånefinansieringen garanteras genom statliga kreditgarantier. Räntebidrag behålls i den utsträckning som behövs dels för att ge hyresgäster och bostadsrättshavare samma minskning av räntekostnaderna som egnahemsägare får via skattesystemet, dels för att hindra att räntelånen vid höga realräntor ökar den reala skuldbelastningen på fastigheten.

Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB skall medverka i finansieringen av ny- och ombyggnad av bostäder på samma villkor som andra kreditinstitut.

Riksdagen har vidare beslutat om att införa ett statligt investeringsbidrag för bostäder den 1 januari 1991 i syfte att kompensera för de ökade kostnader som följer av slopade reduceringsregler för mervärdeskatt för byggnads- och anläggningsarbeten m.m. Även räntestödet för underhåll m.m. utvidgas den 1 januari 1991 till att omfatta 20-årsåtgärder i lägenheter i alla hyreshus och 10-årsåtgärder i lägenheter i nya hyreshus. Taket i den s. k. räntebidragstrappan för hyres- och bostadsrättshus slopas den 1 januari 1991.

Med anledning av besluten om en ny bostadsfinansiering har regeringen beslutat att genomföra dels en översyn av länsbostadsnämndernas framtida organisation, dels en översyn med syfte att förenkla den administrativa prövningen av det statliga stödet i det nya systemet. De båda översynerna ingår i regeringens program för en omställning och effektivisering av den statliga administrationen.

Omfattningen av bostadslångivningen m.m.

Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB tillhandahåller medel för bostadslån till ny- och ombyggnad, lån till förvärv av vissa bostadsfastigheter, särskilda lokallån samt ersättningslån.

Boverket har i anslagsframställningen för budgetåret 1991/92 redovisat följande uppgifter om långivningens omfattning.

I fråga om *bostadslån* fattades under budgetåret 1989/90 preliminära lånebeslut till ett sammanlagt belopp av 17 443 milj.kr., varav 14 403 milj.kr. avsåg nybyggnad och 3 040 milj.kr. ombyggnad. Jämfört med budgetåret 1988/89 ökade det totala beloppet med ca 2 miljarder kr. Beslut om lån för nybyggnad ökade med 22 %, medan beslut om lån för ombyggnad minskade med 17 %.

Slutliga lånebeslut fattades under budgetåret 1989/90 till ett sammanlagt belopp av 12 988 milj.kr., varav 8 902 milj.kr. avsåg nybyggnad och 4 086 milj.kr. ombyggnad. Jämfört med föregående budgetår ökade det totala beloppet med ca 3 miljarder kr. Beslut om lån ökade för nybyggnad med 41 % och för ombyggnad med 15 %.

	Beslut om bostadslån			
	Antal lägenheter		Kr. per lägenhet	
	Budgetåret 1988/89	1989/90	Budgetåret 1988/89	1989/90
Nybyggnad				
Preliminära beslut				
Flerbostadshus	31 781	35 295	213 700	235 200
Gruppbyggda småhus	12 796	14 809	229 700	260 600
Styckebyggda småhus	10 544	9 730	196 500	230 400
Totalt	55 121	59 834		
Slutliga beslut				
Flerbostadshus	22 548	28 990	185 200	204 600
Gruppbyggda småhus	10 415	12 632	205 800	235 200
Totalt (exkl. styckebyggda småhus)	32 963	41 622		
Ombyggnad				
Preliminära beslut				
Flerbostadshus	28 778	23 650	113 800	114 500
Småhus	4 942	4 008	81 500	82 900
Totalt	33 720	27 658		
Slutliga beslut				
Flerbostadshus	36 775	36 037	95 700	111 764
Gruppbyggda småhus	431	510	101 600	113 400
Totalt (exkl. styckebyggda småhus)	37 206	36 547		

Räknat i antal lägenheter noterades en ökning budgetåret 1989/90 med totalt ca 4 700 i fråga om preliminära lån för nybyggnad, varav 3 500 i flerbostadshus och 1 200 i småhus. Antalet lägenheter med beslut om bostadslån för ombyggnad minskade budgetåret 1989/90 med 5 100 lägenheter i flerbostadshus och med 900 lägenheter i småhus jämfört med budgetåret innan.

Skillnaden i genomsnittligt lånebelopp per lägenhet mellan de olika hustyperna beror bl. a. på skillnader i lånevillkor, lägenheternas storlek och - vad gäller ombyggnad - åtgärdernas omfattning. I fråga om flerbostadshusen gäller vidare att den del av lånen som avser lokaler har fördelats på bostadslägenheterna.

Beslut om *lån till flerbarnsfamiljer för förvärv av egnahem* lämnades till ett sammanlagt belopp av 597 milj.kr. för 4 204 lägenheter under budgetåret 1989/90, jämfört med 556 milj.kr. för 4 606 lägenheter budgetåret innan.

Bostadslån för handikappanpassning av bostäder enligt ombyggnadslåneförordningen (bostadsanpassningslån) beviljades med 15 milj.kr. under budgetåret 1989/90, jämfört med 12,4 milj.kr. budgetåret innan.

Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB beräknar att följande utbetalningar av lån skall finansieras av bolaget under åren 1991 och 1992.

Beräknade utlåningsvolymer 1991 och 1992, milj.kr.

	1991	1992
Småhus		
Nybyggnad	6000	7100
Ombyggnad	400	300
Totalt	**6400**	**7400**
Flerbostadshus		
Nybyggnad	7500	9400
Ombyggnad	3600	3000
Totalt	**11100**	**12400**
Förvärvslån	500	0
Totalt	**18000**	**19800**

Amorteringar och inlösen av anslagsfinansierade lån till bostadsbyggande uppgick under budgetåret 1989/90 till ett belopp av 2 290 milj.kr.

Från och med den 1 januari 1990 får anslagsfinansierade bostadslån inte övertas vid överlåtelse. Vidare gäller att nya lån i samband med ombyggnad endast lämnas under förutsättning att äldre anslagsfinansierade lån löses in. Dessutom underlättas frivillig inlösen av anslagsfinansierade lån genom att låntagaren kan erhålla lån enligt förordningen (1989:858) om ersättningslån för bostadsändamål.

Under budgetåret 1989/90 uppgick antalet inlösta lån till 37 900 jämfört med 51 200 under budgetåret 1988/89. Antalet inlösta lån beräknas under budgetåret 1990/91 uppgå till 40 000 till ett belopp av totalt 2 000 milj.kr samt under budgetåret 1991/92 till 45 000 till ett belopp av totalt 2 200 milj.kr.

Amorteringar enligt tidigare fastlagda amorteringsplaner skattas till 1 500 milj.kr per budgetår.

Totalt beräknas att amortering och inlösen av lån kommer att uppgå till 3 500 milj.kr. under budgetåret 1990/91 och till 3 700 milj.kr. under budgetåret 1991/92.

B 1. Boverket[1]

1989/90	Utgift	138 945 256
1990/91	Anslag	111 350 000
1991/92	Förslag	129 756 000

[1] Tidigare plan- och bostadsverket

Boverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om bostadsförsörjning och bostadsmarknad, byggande och stadsmiljö samt fysisk planering och hushållning med naturresurser. Verket är också chefsmyndighet för länsbostadsnämnderna. Därutöver handlägger verket det statliga stödet till allmänna samlingslokaler m.m.

Boverket leds av en styrelse med nio ledamöter. Chef för verket är en generaldirektör. Inom verket finns sex avdelningar, nämligen bostadsmarknadsavdelningen, plan- och naturresursavdelningen, stadsmiljöavdelningen, byggavdelningen, juridiska avdelningen och administrativa avdelningen. Inom verket finns vidare ett verkssekretariat, en typgodkännandeenhet och en tjänsteexportenhet. Ärenden om allmänna samlingslokaler handläggs inom verket av en samlingslokaldelegation. Till verket finns slutligen knutna ett stadsmiljöråd och ytterligare fyra rådgivande organ, nämligen bostadsmarknadsrådet, rådet för samhällsplanering, byggrådet och konstruktionsrådet.

Boverket är lokaliserat till Karlskrona.

Boverket

Boverket har enligt riksdagens beslut omlokaliserats från Stockholm till Karlskrona. Sedan den 21 augusti 1989 finns huvuddelen av verket på den nya stationeringsorten. Under augusti 1990 har den sista etappen av lokalerna i Karlskrona färdigställts. Kvar i Stockholm finns de enheter som inte skall flytta - enheten för tjänsteexport och stadsmiljörådets kansli - samt de tjänstemän som har s.k. Stockholmsgaranti.

Under budgetåret 1989/90 har boverkets verksamhet präglats av uppbyggnadsarbete och flyttningen till Karlskrona. Verksamheten har bedrivits i lokaler som vid budgetårets slut ännu ej färdigställts. En omfattande personalrekrytering har bedrivits.

Den 1 juli 1990 var 210 av verkets 264 tjänster tillsatta. Av dessa har ca 165 tjänster nyrekryterats sedan verket inrättade den 1 juli 1988. Av personalen från de tidigare myndigheterna statens planverk och bostadsstyrelsen finns totalt 45 personer kvar i boverket varav 17 med tjänstgöring i Karlskrona och 28 i Stockholm. Den 31 augusti 1989 gick uppsägningstiden ut för kvarvarade personal från bostadsstyrelsen och statens planverk som valt att inte flytta med verket till Karlskrona.

När löneanslaget för det nya verkets resursram beräknades utgick organisationskommittén från de genomsnittslöner som gällde vid planverket och

bostadsstyrelsen. Med hänsyn till att omkring 90 % av personalen i Karlskrona har behövt nyrekryteras har verket tvingats anpassa sig till de lönevillkor som gäller på marknaden främst inom den kommunala sektorn och i byggbranschen, vilka utgjort två av verkets viktigaste rekryteringskällor. Detta förhållande har påverkat lönenivån som helhet vid verket. Under budgetåret 1990/91 skall ytterligare mellan 35 och 40 tjänster tillsättas genom nyrekrytering. Huvuddelen av den personal som återstår att rekrytera hör till byggavdelningen.

För budgetåret 1990/91 har boverkets löneanslag - utöver reduktion enligt huvudalternativet - reducerats med 3,1 milj.kr. för de tjänster som överförts till SBAB. Det innebär att det för verkets huvudenheter finns en löneram på 53,3 milj.kr. För att rymmas inom denna medelsram behöver antalet tjänster reduceras med ytterligare närmare 15 %, dvs en sammanlagd rationaliseringsgrad på omkring 40 % efter sammanslagningen av bostadsstyrelsen och planverket.

På uppdrag av regeringen har avtal träffats mellan boverket och SBAB, varigenom förutsätts att boverket fr o m den 1 juli 1991 skall överta ansvaret för drift och förvaltning av ett nytt datasystem för ärendehantering vid länsbostadsnämnderna (BOS-data, etapp 0).

Sedan boverket bildades har ökade anspråk på verksamheten ställts i olika avseenden. Det gäller dels krav på nya föreskrifter och kontrollrutiner beträffande hälsorisker och brukarsäkerhet, dels ansvar för internationell harmonisering av byggregler och medverkan i utarbetandet av regelnära standarder. Genom en ny förordning förväntas boverket få ett ökat ansvar för föreskrifter och kontroll av maskindrivna portar, hissar, rulltrappor etc. Förslag som lämnats av bostadsdepartentets arbetsgrupp för s k sjuka hus kan förväntas ge boverket tillkommande uppgifter i betydande utsträckning.

Erfarenheterna av det första verksamhetsåret i Karlskrona visar att utgifterna för resor inom landet uppgått till närmare 13,5 milj.kr., varav 5 milj.kr. avser kostnad för pendling. Även om pendlingsresorna successivt kommer att upphöra kommer det att finnas ett fortsatt stort behov av resor bl a för arbetet med BoS-dataprojektet, som är förlagt till Stockholm. Dessutom ökar resebehovet när verket är fullrekryterat.

I fråga om egen ADB-utveckling har boverket valt att bygga vidare på den systemlösning som blev resultatet av SBAB:s upphandling av utrustning och program för BOS-dataprojektet i syfte att få en enhetlig ADB-miljö för både länsbostadsnämnder och det centrala verket.

En utförlig ADB-strategi för verket är under utarbetande. I arbetet medverkar statskontoret. Boverket räknar med att verksamheten framöver kommer att kräva utbyggd kapacitet på maskinsidan och mer personal. Högsta prioritet ges fortsatta satsningar på datorstöd till den geografiska informationshanteringen (GIS) inom PBL/NRL-området, där verkets uppgift är att initiera, samordna och i viss mån genomföra ytterligare GIS-projekt.

Boverkets arbetsbelastning för internationell regelharmonisering är betydligt större än vad som kunde förutses vid verkets bildande. För tidigare år har den internationella verksamheten till viss del kunnat finansieras genom utnytt-

jande av vakansmedel. Under budgetåret 1991/92 förutsätts verket emellertid vara färdigrekryterat och möjligheterna att finansiera verksamheten med vakansmedel kvarstår inte.

Under uppbyggnaden av boverket har det varit möjligt att anställa erfarna tekniker men inte med den speciella kompetens som fordras för effektivt utnyttjande i utrednings- och regelskrivning. Förvärvandet av dessa färdigheter tar avsevärd tid. För budgetåret 1991/92 kan därför förutses ett behov av fortsatt vidareutbildning och ett därav följande tillfälligt förstärkningsbehov i form av konsultinsatser av såväl byggnadsteknik som juridisk art för den intensiva förändringen av byggreglerna.

I och med boverkets medlemskap i den europeiska organisationen Union Européenne pour l'Agrément Technique dans la Construction UEAtc och samarbete med ECE och NKB ingår det i typgodkännandeverksamheten att delta i arbetet med harmonisering av prövningsregler och forskningsmetoder för medlemsländer i Europa. Att engagera sig i riktlinjer för typgodkännande- och tillverkningskontroll framstår alltmer tydligt som nödvändigt.

Typgodkännandeverksamheten behöver likvida medel motsvarande kostnader under tre månader beroende på bl.a. fasförskjutningen mellan intäkter och kostnader. Tre månaders kostnader uppgår numera till drygt 1,1 milj.kr. Den rörliga krediten hos riksgäldskontoret om 800 000 kr. är därför numera otillräcklig.

Även tjänsteexporten är i starkt behov av ökade likvida medel på grund av eftersläpningen på intäktssidan (i genomsnitt 3 månader). En bruklig norm för beräkning av likviditetsreserv i dessa sammanhang är 30 % av omslutningen per år. Den nuvarande rörliga krediten hos riksgäldskontoret om 1 milj.kr. är otillräcklig.

Mot bl.a. denna bakgrund föreslår boverket att medel för förvaltningskostnader för budgetåret 1991/92 anvisas med realt oförändrat belopp i förhållande till budgetåret 1990/91 samt att därutöver anvisas medel m.m. enligt följande:

1. Medel för sex nya tjänster för förvaltning och drift av BoS-Data, etapp 0 (2 100 000 kr.).
2. Medel för en ny experttjänst med inriktning på mekanisk utrustning och arbetarskydd samt en ny experttjänst med inriktning på hälsoskydd och produktsäkerhet (780 000 kr.).
3. Medel för drift och underhåll av BoS-Data, etapp 0 (2 500 000 kr.).
4. Medel för inrikes resor (4 500 000 kr.).
5. Medel för fortsatt system- och programutveckling avseende ADB-baserat geografiskt informationssystem (PIA 4) (2 000 000 kr.).
6. Medel engångsvis för omstationeringskostnader (2 500 000 kr.), för fortsatt ADB-utveckling (7 000 000 kr.), för tillfällig förstärkning vad gäller internationell harmonisering och byggregelskrivning (3 500 000 kr.) och för typgodkännandeverksamhetens behov i samband med internationella kontakter (1 500 000 kr.).

7. Den rörliga krediten hos riksgäldskontoret för boverkets typgodkännandeverksamheten ökas med 200 000 kr. till 1 000 000 kr.
8. Den rörliga krediten hos riksgäldskontoret för boverkets tjänsteexport ökas med 1 000 000 kr. till 2 000 000. kr.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Utgifter		
Förvaltningskostnader	99 992 000	+ 15 223 000
(därav lönekostnader)	(59 221000)	(+ 7 556 000)
Lokalkostnader, *förslagsvis*	7 066 000	+ 3 183 000
Blanketter, *förslagsvis*	4 200 000	–
Omställningskostnader, *förslagsvis*	1 000 000	–
Tjänsteexportverksamheten	1 000	–
Typgodkännandeverksamheten	1 000	–
Summa utgifter	112 260 000	+ 18 406 000
Inkomster		
Publikationer	910 000	–
Nettoutgift	**111 350 000**	**+ 18 406 000**

Föredragandens överväganden

Rådande ekonomiska situation gör det generellt sett nödvändigt med en stram budget och en noggrann prövning av både gamla och nya utgiftsändamål. Jag kan därför inte biträda boverkets förslag om att medel för verkets förvaltningsutgifter anvisas med realt oförändrat belopp. Jag förordar att verkets anslag beräknas med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna med 0,5 % i enlighet med den princip som tillämpas generellt i årets budgetförslag.

Verket har vidare bl.a. föreslagit att ytterligare medel anvisas för dataverksamheten med anledning av att verket nästa budgetår övertar ansvaret för ett regionalt ärendehanteringssystem. Även jag anser att verket behöver förstärka sin ADB-kompetens. Jag vill i sammanhanget erinra om att den av riksdagen beslutade omläggningen av bostadsfinansieringen även innebär att boverkets centrala dataverksamhet i bidragsfrågor inte kommer att kunna samordnas med SBAB:s dataverksamhet i lånefrågor som ursprungligen var planerat. Vid anslagsberäkningen har jag därför beräknat medel för sex nya tjänster för systemerare och programmerare (2 000 000 kr.) och för utgifter för drift och underhåll av det nya regionala systemet (2 500 000 kr.). I anslutning härtill vill jag också framhålla vikten av ett väl fungerande ekonomisystem. Jag no-

terar att verket har gjort kraftfulla insatser för att förbättra sina redovisningssystem.

Jag har vidare vid min medelsberäkning tagit hänsyn till verkets ökade utgifter för inrikes resor. Jag har för ändamålet beräknat ytterligare 2 000 000 kr. (4).

Kostnader för omstationering avser numera endast kvarstående utgifter för den personal från bostadsstyrelsen och planverket som omfattas av den särskilda Stockholmsgarantin. Enligt vad jag har erfarit beräknar verket att det den 1 juli 1991 finns kvar tre personer med rätt enligt denna garanti. Jag beräknar därför dessa utgifter till 1 000 000 kr. för budgetåret 1991/92 (6).

Verkets övriga förslag i fråga om förstärkning av anslaget för budgetåret 1991/92 är jag inte beredd att tillstyrka. Vad särskilt gäller verkets förslag om medel för fortsatt ADB-utveckling inom verkets olika sakområden, såsom geografiskt informationssystem, databaser för bygg- och låneregler m.m., vill jag erinra om att verket fått i uppdrag att senast den 31 mars 1991 lämna en närmare redogörelse för sin långsiktiga ADB-strategi i bl.a. dessa delar.

Inte heller är jag beredd att tillstyrka verkets förslag att få bilda ett särskilt bolag för tjänsteexport. Frågan om statliga myndigheters möjligheter att bedriva verksamhet via bolag får prövas i ett vidare sammanhang.

För det internationella samarbetet inom typgodkännandeområdet bör boverket, i likhet med vad som gäller för budgetåret 1990/91, få ta i anspråk vissa medel från anslaget. Jag förordar att högst 800 000 kr. av anslaget får tas i anspråk för detta arbete. Jag utgår liksom förra året från att verket tar erforderliga initiativ till en samordning av de svenska internationella insatserna på detta område.

De rörliga krediterna för typgodkännandeverksamheten och för tjänsteexporten bedömer jag bör ökas till av verket föreslagna 1 resp. 2 milj.kr.

Inkomsterna av publikationer beräknar jag till oförändrat 910 000 kr. budgetåret 1991/92.

Med hänvisning till anslagsöversikten beräknar jag anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 129 756 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Boverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 129 756 000 kr.

B 2. Länsbostadsnämnderna

1989/90	Utgift	51 729 153
1990/91	Anslag	54 569 000
1991/92	Förslag	58 263 000

Länsbostadsnämnder finns i alla län utom Gotlands län. Nämnden är länsmyndighet för frågor om statens stöd till bostadsförsörjningen. I Gotlands län fullgörs motsvarande uppgifter av länsstyrelsen. Försöks verksamheten med samordnad länsförvaltning i Norrbottens län avslutas den 30 juni 1991, varefter länsbostadsnämnden i Norrbottens län återgår till att vara en självständig myndighet.

Boverket

Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB svarar sedan den 1 juli 1989 - utöver förvaltningen av SBAB-finansierade lån - för förvaltningen av alla anslagsfinansierade lån som beviljas eller har beviljats inom bostadsdepartementets ansvarsområde. Handhavandet av låneförvaltningen regleras av ett avtal mellan SBAB och boverket/länsbostadsnämnderna.

Fr.o.m. den 1 juli 1991 kommer vidare de nya länsstyrelserna att ha det formella ansvaret för frågor som rör de kommunala bostadsförsörjningsprogrammen. Eftersom de ekonomiska villkoren spelar en avgörande roll kommer länsbostadsnämnderna att även i fortsättningen ha ett ansvar för dessa frågor, liksom ansvar för inhämtande av uppgifter och bedömning av realismen rörande det bostadsbyggande på kort sikt som kommer till uttryck i de s.k. projektlistorna.

Länsbostadsnämndernas arbetsuppgifter och ansvar kommer således i allt väsentligt att vara oförändrade även efter de organisatoriska ändringar som SBAB:s vidgade roll och länsstyrelsernas ökade ansvar för bostadsplaneringen innebär. Genom uppdelningen av det centrala ansvaret för låne- och räntebidragsadministrationen har nämnderna numera två uppdragsgivare, vilket ställer ökade krav på redovisning av både arbetsuppgifter och resursåtgång.

Antalet beslut om lån och bidrag till ny- och ombyggnad av både flerfamiljshus och småhus väntas bli det samma som budgetåret 1990/91 och arbetsbelastningen på nämndernas tekniska avdelningar kommer inte att minska. Bl. a. kostnadsgranskningen är mycket arbetskrävande. Dessutom börjar kommunernas svårigheter med att rekrytera kvalificerad personal att avspegla sig i att ärendena inte är lika väl förberedda när det kommer in till nämnderna, vilket ökar arbetsbelastningen på nämnderna och förlänger handläggningstiderna.

Arbetsbelastningen på länsbostadsnämndernas administrativa avdelningar har det senaste året legat på en hög nivå bl. a. beroende på att det funnits fel och brister i det centrala datasystemet för låne- och bidragshanteringen (UDS-C). Antalet förvaltningsärende har minskat budgetåret 1989/90 i förhållande

till tidigare budgetår, främst i fråga om antalet inlösenärenden. Den nytillkomna låneformen "ersättningslån" har visat sig mycket arbetskrävande och omfattningen på denna långivning förväntas öka de närmaste åren. Under senare år har långivningen till främst nybyggnad av bostäder ökat markant. Till följd härav kan det förväntas att antalet utbetalningsärenden kommer att öka markant de närmaste åren.

Förvaltningskostnadsposten har under en följd av år underkastats nedskärningar i enlighet med huvudalternativet. De resurstillskott som skapats för nämndernas del under innevarande budgetår har främst skett i form av engångsbelopp. En stor del av dessa engångsbelopp måste användas för att täcka fasta kostnader för nämndernas verksamhet. Det har bl. a. visat sig att nuvarande personalstat inte ryms inom den angivna lönekostnadsramen. Den datorisering som nu sker ute på nämnderna - som antas vara fullt genomförd först på 2 - 3 års sikt - kommer under en övergångsperiod att kräva fortsatta extraresurser.

Under år 1991 väntas rationaliseringseffekter av datoriseringen av låne- och bidragshanteringen på länsbostadsnämnderna.

Boverket föreslår sammanfattningsvis följande:

1. Länsbostadsnämndernas totala förvaltningskostnader (inkl. låneförvaltningen) fastställs till ett i förhållande till budgetåret 1990/91 realt oförändrat belopp.
2. Den särskilda anslagsposten lönekostnader tas upp med minst samma belopp som för budgetåret 1990/91.
3. En engångsanvisning påförs även anslaget för budgetåret 1991/92 till minst samma belopp som för budgetåret 1990/91.
4. Nämnderna tilldelas ytterligare medel för angelägna personalutvecklingsåtgärder.
5. Nämnderna tilldelas ytterligare medel för utökade datadriftkostnader (1 500 000 kr.) och för att täcka kostnaderna för de s k SUN-datorerna (1 300 000 kr.)

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Utgifter		
Förvaltningskostnader	100 277 000	+ 5 220 000
(därav lönekostnader)	(88 766 000)	(+ 7 011 000)
Lokalkostnader, förslagsvis	14 458 000	+ 1 262 000
Engångsanvisning	9 947 000	–
Summa utgifter	124 682 000	+ 6 482 000
Inkomster		
Administrationsavgifter	16 500 000	–
Ersättning för låneförvaltning	53 613 000	+ 2 788 000
Summa inkomster	70 113 000	+ 2 788 000
Nettoutgift	**54 569 000**	**+ 3 694 000**

Föredragandens överväganden

Som framgått av det föregående har länsbostadsnämnderna fått två uppdragsgivare till följd av att det centrala ansvaret för låne- och bidragsgivningen är delat mellan boverket och Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB. Såsom förutsattes i prop. 1989/90:112 om finansiering av kostnader för låneförvaltningen inom bostadsdepartementets ansvarsområde, m.m. har avtal träffats mellan staten och SBAB om ersättning för låneförvaltningen. Enligt avtalet, som gäller tills vidare, åtar sig bolaget också att anlita länsbostadsnämnderna för låneförvaltning på regional nivå. Härför skall bolaget årligen ersätta staten med ett belopp som motsvarar 43 % av kostnaderna för nämndernas verksamhet. Den valda ordningen för att finansiera låneförvaltningen innebär att nämndernas utgiftsbehov i sin helhet prövas inom ramen för den statliga budgetprocessen.

Inte heller i fråga om länsbostadsnämnderna kan jag biträda boverkets förslag om realt oförändrad utgift. Jag förordar att utgifterna för nämnderna under budgetåret 1991/92 beräknas med utgångspunkt i en real minskning med 0,5 %. Det tidigare behovet av extra personal kvarstår dock även under budgetåret 1991/92. Jag förordar därför att det också för nästa budgetår tas med en engångsanvisning för löner och övriga förvaltningskostnader avseende extra personal av i huvudsak samma storlek som för innevarande år. Med hänsyn till vad boverket har anfört beträffande användandet av engångsanvisningen innevarande budgetår vill jag understryka att dessa medel i första hand är avsedda för insatser när det gäller internkontrollen vid nämnderna.

Övriga förslag från boverket till utgiftsökningar kan jag inte biträda nu. Medel för personalutvecklingsåtgärder (4) bör anstå till dess översynen av

länsbostadsnämnderna med anledning av den nyligen beslutade omläggningen av bostadsfinansieringen är avslutad.

De länsbostadsnämnder som deltagit i försöken med ett regionalt datasystem för låne- och bidragshanteringen (UDS-R) har haft särskilda kostnader för denna ADB-verksamhet. Enligt vad jag erfarit upphör dessa kostnader under innevarande budgetår. Nämndernas behov av medel för drift och underhåll av Bos -data, etapp 0 beräknas därför kunna rymmas inom en utgiftsram som är 2,5 milj.kr. lägre än för närvarande. Det överskjutande beloppet har disponerats för att förstärka boverkets ADB-resurser.

Inkomsterna under budgetåret 1991/92 av administrationsavgifterna beräknar jag till oförändrat belopp i förhållande till innevarande budgetår. Ersättningen från SBAB beräknas motsvara 43 % av de totala utgifterna för länsbostadsnämnderna.

Mot denna bakgrund och med hänvisning till anslagsöversikten beräknar jag anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 58 263 000 kr. I beloppet ingår medel för länsbostadsnämnden i Norrbottens län som fr.o.m. detta budgetår åter bör ställas till boverkets disposition.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Länsbostadsnämnderna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 58 263 000 kr.

B 3. Vissa lån till bostadsbyggande

1989/90	Utgift	10 962 152
1990/91	Anslag	1 000 000
1991/92	Förslag	1 000 000

Från anslaget betalas hyresförlustgarantilån och räntebärande förbättringslån.

Bestämmelser om *hyresförlustgarantilån* finns i förordningen (1982:1286) om statlig hyresförlustgaranti. Lån kan lämnas för hyresförluster i sådana hyres- eller bostadsrättshus som har lämnats bidrag enligt förordningen (1982:1285) om statsbidrag till hyresrabatter i bostadshus, dvs. hus som påbörjades under åren 1982-1985. Lån lämnas med ett belopp som motsvarar högst 90 % av hyresförlusterna under en tid av högst tre år efter husets färdigställande. Lånen är ränte- och amorteringsfria i tre år. Amorteringstiden är i normalfallet tio år.

Förbättringslån lämnades enligt förbättringslåneförordningen (1980:261) eller motsvarande äldre bestämmelser. Långivningen upphörde den 30 juni 1987.

Boverket

Under budgetåret 1989/90 har inga hyresförlustgarantilån utbetalats. Med hänsyn till nuvarande situation på bostadsmarknaden anser boverket att behov av sådana lån saknas. Verket föreslår därför att förordningen (1982:1286) om statlig hyresförlustgaranti upphävs.

Boverket föreslår att ett anslag på 1 000 000 kr. anvisas för budgetåret 1991/92 för att täcka eventuella utbetalningar av förbättringslån.

Föredragandens överväganden

Jag anser att möjligheterna att erhålla hyresförlustgarantilån inte bör avvecklas förrän de tre år från husets färdigställande som reglerna anger har gått till ända för de sist färdigställda husen. Detta beräknas inte ske förrän tidigast om ett år. Jag kan därför inte tillstyrka boverkets förslag om att nu avveckla denna långivning.

Jag biträder verkets förslag till anslagsberäkning för nästa budgetår.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa lån till bostadsbyggande* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 000 kr.

B 4. Räntebidrag m.m.

1989/90	Utgift	20 515 443 800
1990/91	Anslag	22 550 000 000
1991/92	Förslag	22 710 000 000

Från anslaget betalas räntebidrag för ny- och ombyggnad av bostadshus, för underhålls-, reparations- och energisparåtgärder i bostadshus, samt, i vissa fall, för förvärv av bostadshus. Från anslaget betalas vidare ungdomsbostadsstöd, nybyggnadsbidrag, bidrag till bostadskostnader efter ombyggnad, bidrag till hyresrabatter samt s.k. 33 §-ersättning till kommuner. Anslaget belastas också med eftergifter av räntelån.

Bestämmelser om *räntebidrag för ny- och ombyggnad av bostadshus* finns dels i nybyggnadslåneförordningen för bostäder (1986:692) resp. ombyggnadslåneförordningen för bostäder (1986:693), dels i förordningen (1989:858) om ersättningslån för bostadsändamål, dels i bostadsfinansieringsförordningen (1974:946) och bostadslånekungörelsen (1967:552). Sammantaget innebär nämnda bestämmelser att räntebidrag i princip lämnas för egnahem färdigställda fr.o.m. år 1975 och för hyres- och bostadsrättshus färdigställda fr.o.m. år 1968.

Räntebidrag enligt ny- eller ombyggnadslåneförordningen för bostäder lämnas med belopp som motsvarar skillnaden mellan den verkliga räntekostnaden för bostadslån och underliggande kredit inom låneunderlaget för bostäder och en garanterad ränta för dessa lån. Vid ombyggnad av hyres- och bo-

stadsrättshus kan räntebidrag lämnas för markkostnader även om de inte ingår i låneunderlaget. Den garanterade räntesatsen för det första året av lånetiden varierar, beroende på låntagarkategori, mellan 3,4 och 4,9 % för nybyggnadslån och mellan 5,25 och 10 % för ombyggnadslån. Avser ombyggnadslånet vissa åtgärder eller ändamål kan dock för det första året av lånetiden en lägre räntesats gälla. Den garanterade räntan höjs årligen med 0,25 procentenheter för hyres- och bostadsrättshus och med 0,5 procentenheter för egnahem till dess att den faktiska räntenivån uppnås, varvid räntebidraget upphör.

Bestämmelser om *räntebidrag för vissa underhållsåtgärder* finns dels i förordningen (1983:974) om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus för hus med hyres- eller bostadsrättslägenheter, dels i förordningen (1983:40) om räntebidrag för underhåll i vissa fall. Räntebidrag enligt förordningen om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus beräknas med utgångspunkt i en schablonmässigt bestämd kostnad för utförda åtgärder och en på denna kostnad beräknad ränta. För schablonbeskattade fastighetsägare grundas bidraget på en räntesats som bestäms utifrån de räntor som tillämpas på den allmänna lånemarknaden. För övriga fastighetsägare är bidraget lägre. Bidragstiden är 10 eller 20 år beroende på hur lång tid åtgärderna kan nyttiggöras.

Räntebidrag enligt förordningen (1983:40) om räntebidrag för underhållslån i vissa fall lämnas till allmännyttiga bostadsföretag och studentbostadsföretag, som för år 1983 beviljades lån på den allmänna lånemarknaden till underhåll av bostadshus.

Bestämmelser om *räntebidrag för reparations- och energisparåtgärder* finns dels i förordningen om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus, dels i förordningen (1982:644) om lån för byggnadstekniska åtgärder i bostadshus samt förordningen (1977:332) om statligt stöd till energibesparande åtgärder i bostadshus m.m. (upphävd 1980:334).

Räntebidrag för lån för vissa förvärv lämnas i samband med dels förvärvsstöd vid kommunalt förköp av en- och tvåbostadshus främst i vissa kustkommuner, dels förvärvsstöd till vissa flerbarnsfamiljer för köp av egnahem. Räntebidraget beräknas på likartat sätt som för nybyggnadslån, dock med annan garanterad räntesats för det första året. I fråga om förköpsstödet är räntebidragsunderlaget begränsat till 25 % av gällande schablonbelopp för tomt- och grundberedning samt lägestillägg. Förvärvsstöd till vissa flerbarnsfamiljer lämnas om det i köparens familj ingår minst två barn, om familjen kan beräknas få bostadsbidrag till kostnaderna för att bo i det nya huset samt om kommunen godkänt köpeskillingen och åtagit sig borgensansvar som motsvarar 40 % av låneskulden för förvärvslånet vid förlusttillfället. Räntebidrag lämnas för ränta för förvärvslån och bottenlån. Bestämmelserna finns i förordningen (1984:614) om lån för förvärv av vissa bostadshus som har förköpts enligt förköpslagen (1967:868) och förordningen (1987:258) om stöd till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem.

Bestämmelser om *ungdomsbostadsstöd* finns i förordningen (1987:530) om ungdomsbostadsstöd. Stödet, som är ett bidragsstöd, lämnas till vissa kommuner för att öka utbudet av bostäder för ungdomar. Bidragsstödet upp-

går till 200 kr. per månad för varje lägenhet som förmedlats till ungdomar av kommunen eller ett av kommunen utsett organ. Bidrag lämnas för den tid som lägenheten hyrs ut till personer som är yngre än 25 år.

Bestämmelser om *nybyggnadsbidrag* finns i förordningen (1986:1399) om bidrag vid nybyggnad av bostäder. Nybyggnadsbidraget lämnas till ägare av nybyggda hyres- och bostadsrättshus som påbörjades under slutet av år 1986 eller under åren 1987 och 1988. Bidraget lämnas i två år och uppgår till 60 kr./m^2 under det första bidragsåret och till 30 kr./m^2 under det andra bidragsåret upp till ett visst högsta belopp per lägenhet. Bidragstiden beräknas från tidpunkten då huset färdigställts.

Bidrag till bostadskostnader efter ombyggnad, s.k. kvarboendegaranti, lämnas för de hyresgäster och bostadsrättsinnehavare som bor kvar i sådana ombyggda hus där ombyggnaden påbörjades under något av åren 1987-1989. Bidrag lämnas i tre år. Bidraget för det första året motsvarar 60 % av den höjda bostadskostnaden till den del höjningen överstiger 25 kr./m^2. Därefter minskas bidraget med en tredjedel årligen. Bestämmelserna finns i förordningen (1986:1398) om bidrag till bostadskostnader efter ombyggnad.

Bestämmelser om *statsbidrag till hyresrabatter* finns i förordningen (1982:1285) om statsbidrag till hyresrabatter i bostadshus. Bidrag lämnas till ägare av vissa hyres- eller bostadsrättshus där ny- eller ombyggnaden påbörjades under något av åren 1982-1985. Bidrag lämnas under en tid av fem år räknad från färdigställandet. Under det första året av bidragstiden lämnas bidrag med ett belopp som varierar mellan 22,5 och 60 kr./m^2 beroende på påbörjandetidpunkt och typ av åtgärder. Bidraget minskas årligen med en femtedel.

Bestämmelser om s.k. *33 §-ersättning* finns i 1962 års bostadslånekungörelse (1962:537) och motsvarande äldre bestämmelser. Om vissa villkor är uppfyllda är staten skyldig att i efterhand ersätta kommun med 80 % av det belopp som kommunen har lämnat för att täcka förvaltningsförluster för hus med lån enligt nämnda bestämmelser.

Utöver 33 §-ersättningen betalas från anslaget även engångsbidrag till åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter. Bidrag kan beviljas av regeringen till kommuner som för framtiden avstår från sin rätt till sådan ersättning. Regler för engångsbidraget finns i förordningen (1984:337) om ändrade bestämmelser om statens skyldighet att betala ersättning till kommuner enligt 33 § bostadslånekungörelsen (1962:537) m.m.

Boverket

Bidragsgivningens omfattning

Under budgetåret 1989/90 uppgick det totalt aviserade subventionsbeloppet avseende *räntebidrag för ny- och ombyggnad* till 17 992 milj.kr. Av beloppet hänförde sig 83 % till hyres- och bostadsrättslägenheter och 17 % till egnahem.

Räntestöd för underhåll samt för energisparåtgärder och reparationer i hyres- och bostadsrättshus skall i princip motsvara skattereduktionen för en egnahemsägare som tar upp lån för att genomföra motsvarande åtgärder. De godkända kostnaderna för olika bidragsändamål m.m. under de tre senaste budgetåren framgår av följande tabell. Mellan budgetåren 1987/88 och 1989/90 har antalet beslut om bidrag ökat med ca 60 %. Drygt hälften av stödet har avsett underhållsåtgärder.

		Räntebidragsunderlag, milj.kr.			
Budgetår	Bidragstid, år	Underhåll	Energispar-åtgärder	Reparationer	Summa
1987/88	10	696	374	27	1 097
	20	733	494	433	1 660
Summa		**1 429**	**868**	**460**	**2 757**
1988/89	10	853	388	28	1 269
	20	1 169	721	687	2 577
Summa		**2 022**	**1 109**	**715**	**3 846**
1989/90	10	896	358	34	1 288
	20	1 738	687	729	3 154
Summa		**2 634**	**1 045**	**763**	**4 442**

Räntestöd till vissa flerbarnsfamiljer för förvärv av äldre egnahem kompletterar det vanliga stödet till ny- och ombyggnad. De senaste två budgetåren har antalet sådana beviljade förvärvslån minskat, medan lånebeloppen har ökat. Under budgetåret 1989/90 har räntestöd betalats ut med sammanlagt 220 milj.kr.

Det statliga *ungdomsbostadsstödet* uppgick till 15 milj.kr. under budgetåret 1989/90. Boverket förutser en viss ökning av bidragsgivningen under kommande budgetår.

Beslut om *nybyggnadsbidrag* till ägare av hyres- eller bostadsrättshus som påbörjats under slutet av år 1986 eller under åren 1987 och 1988 har lämnats med sammanlagt ca 65 milj.kr. Utbetalningen av dessa bidrag sker i efterhand. Under budgetåret 1989/90 utbetalades preliminärt 32 milj. kr., vilket är 25 milj.kr mer än under föregående budgetår.

Beslut om s.k. *kvarboendegaranti* har lämnats med sammanlagt ca 150 milj.kr. Även dessa bidrag betalas ut i efterhand. Under budgetåret 1989/90 utbetalades preliminärt 38 milj. kr., vilket är 29 milj.kr. mer än under föregående budgetår.

Statsbidrag till *hyresrabatter* till ägare av vissa hyres- och bostadsrättshus som påbörjats under åren 1982-1985 har under budgetåret 1989/90 utbetalats med 69 milj.kr.

Bidrag till kommuner för förvaltningsförluster i allmännyttiga hus med lån enligt 1962 års bostadslånekungörelse eller motsvarande äldre bestämmelser,

s.k. *33 §-ersättning*, har preliminärt uppgått till 44 milj.kr. under budgetåret 1989/90. För kommande budgetår förutser boverket ingen ökning av bidragsgivningen.

Anslagsberäkning

Boverket beräknar utgifterna under anslaget till sammanlagt 21 605 milj.kr. för budgetåret 1990/91. För budgetåret 1991/92 beräknar verket utgifterna till 26 720 milj.kr. Verkets beräkningar bygger på antaganden om en bostadslåneränta och en kreditivränta på 13,5 %.

Föredragandens överväganden

Stöd till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem (förvärvsstöd)

Jag vill först ta upp frågan om att slopa det statliga stödet till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem. I proposition 1990/91:34 om ny bostadsfinansiering har jag bl.a. nämnt att frågan om räntebidrag enligt vissa andra stödformer än de som avser ny- och ombyggnad bör kunna behandlas i budgetpropositionen 1992. Enligt min mening bör dock den nuvarande stödformen av främst statsfinansiella skäl slopas tidigare.

Jag förordar därför att stödformen avvecklas snarast såvitt gäller möjligheten att bevilja ytterligare lån och bidrag. De som redan beviljats lån och bidrag berörs inte av förslaget.

Ett slopande av det nuvarande stödet till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem på det sätt jag nu har föreslagit kräver riksdagens godkännande. Jag föreslår att stödet upphör på så sätt att förvärvslån och räntebidrag inte skall lämnas till köp av sådana egnahem som förvärvats efter utgången av januari 1991. Jag avser att senare denna dag föreslå regeringen att bestämmelserna i förordningen om stöd till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem ändras så att - i avvaktan på riksdagens ställningstagande - lån och bidrag från och med den 1 februari till vidare inte skall få lämnas i fråga om sådana förvärv.

Vintertillägg i låneunderlaget för bostadslån

Jag övergår nu till frågan om att slopa det särskilda tillägget för vintermerkostnader vid schablonberäkningen av låneunderlaget för bostadslån.

Vintermerkostnadernas andel av den totala produktionskostnaden har minskat under senare år till följd av att byggnadsprojekten i allt större omfattning utförs med prefabricerade element vilket minskar tiden för husstommens färdigställande. Vintertillägget får därmed en allt mindre betydelse för säsongsstyrningen. Tillägget har vidare en mycket begränsad materiell betydelse för flerbostadshusen. Boverket har tidigare föreslagit att tillägget skall slopas.

Beräkningar som gjorts inom bostadsdepartementet visar att vintertillägget för ett flerbostadshus sänker kapitalkostnaderna med mindre än 2 kr./m^2

under det första året av lånetiden. För egnahemmen är motsvarande siffror 6-7 kr/m^2. Enligt min mening påverkas kostnaderna för huset endast marginellt av vintertillägget. Med hänsyn till detta och till de allt kortare tiderna för husstommens färdigställande anser jag att vintertilläggen endast har marginell betydelse i kostnads- och säsongsutjämnande syfte. Jag förordar därför att det särskilda tillägget i schablonlåneunderlaget för vintermerkostnader slopas den 30 juni 1991. Tillägg bör inte ges i ärenden i vilka lånebeslut meddelas efter nämnda tidpunkt. Undantag bör bara göras för ärenden i vilka ett preliminärt beslut har meddelats före den 1 juli. I dessa fall bör fortfarande tillägg ges i samband med att låneunderlaget beräknas slutligt.

Jag beräknar att borttagandet av vintertillägg minskar utgifterna för räntebidrag med 15 milj.kr för en årgång nyproduktion under det första året av lånetiden.

Ny bostadsfinansiering

Jag vill vidare ta upp frågan om införandetidpunkten för den nya bostadsfinansieringen. Bostadsutskottet har nyligen i fråga om införandetidpunkten för en ny bostadsfinansiering anfört följande (1990/91:BoU4): "För att säkra de bostadssociala målen samt av bl.a. statsfinansiella skäl och för att i möjligaste mån minska den osäkerhet som en alltför lång övergångsperiod kan innebära för aktörerna på bostadsmarknaden anser utskottet att regeringen bör överväga tidpunkten för ikraftträdandet. Det bör mot denna bakgrund undersökas om inte reformen avseende nya hus kan träda i kraft den 1 januari 1992. Regeringen bör i förening med sin syn på frågan återkomma till riksdagen i ärendet."

Efter samråd med boverket anser jag det möjligt från administrativ synpunkt att införa en ny bostadsfinansiering för nya hus vid den tidpunkt riksdagen har angett. Det bör ankomma på regeringen att besluta om en tidigareläggning av ikraftträdandet. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att låta reformen avseende nya hus träda i kraft den 1 januari 1992. En förutsättning för tidigareläggningen är dock att boverket ges extra resurser för att nu snabbt utveckla de nya administrativa system som fordras för omläggningen. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen även i denna fråga.

I sitt beslut om ny bostadsfinansiering har riksdagen också gjort tillkännagivanden i fråga om bl.a. hanteringen av förluster som en följd av statliga kreditgarantier. Med hänsyn till tidigareläggningen avser jag att återkomma med förslag till riksdagen i denna fråga redan under år 1991.

Minskade räntebidrag

Av statsfinansiella skäl bör räntebidragen för år 1992 minskas med ca 600 milj.kr. utöver vad som följer av den årliga upptrappningen för detta år. Jag avser att återkomma i annat sammanhang med förslag om hur besparingen

skall läggas ut för att uppnå kostnadsparitet mellan olika årgångar och upplåtelseformer.

Bokföringen av ersättningslån

Innan jag går in på anslagsberäkningen vill jag även ta upp frågan om bokföring av ersättningslån. Våren 1989 beslutade riksdagen olika åtgärder med syfte att så långt möjligt föra bort de äldre anslagsfinansierade bostadslånen från statsbudgeten (prop. 1988/89:89, BoU10, rskr. 266). Bland de åtgärder som beslutades var att stoppa möjligheten för den som förvärvar en fastighet med statligt finansierade lån att överta lånen från den tidigare ägaren. I stället erbjuds den nya ägaren lån enligt förordningen (1989:858) om ersättningslån för bostadsändamål. Dessa lån finansieras av Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag, SBAB. Lån enligt denna förordning erbjuds också i de fall ombyggnadslån beviljas med villkor att äldre statsfinansierade bostadslån återbetalas. Slutligen kan den som frivilligt vill lösa in ett statsfinansierat bostadslån få lån enligt denna förordning.

Enligt lagen (1972:175) med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m. (i det följande kallad den särskilda bokföringslagen) gäller särskilda bestämmelser för bokföringen av vissa av de äldre lånen. Lagen syftar framför allt till att förhindra att ett bostadsföretag avstår från att ta upp lån på grund av att det inte kan öka sina låneskulder med hänsyn till aktiebolagslagens regler om likvidationsskyldighet. Lagen ger en rätt för den som erhållit lån att som en särskild tillgångspost i balansräkningen ta upp ett belopp som motsvarar högst det på balansdagen utestående lånebeloppet.

Under riksdagsbehandlingen av propositionen 1988/89:89 uttalade bostadsutskottet att det kunde befaras att låntagare avstod från att omplacera sina gamla lån, eftersom vid inlösen låntagaren måste skriva ned den balanspost som motsvarar skuldökningen för det ersatta lånet, något som påverkar låntagarens resultat det år inlösen sker. I sin av riksdagen godkända hemställan gav utskottet till känna att regeringen borde överväga om och i vilken utsträckning ändringar erfordras av den särskilda bokföringslagen i anledning av ersättningslåneförordningens möjlighet för låntagarna till frivillig inlösen och omplacering av de gamla lånen.

Jag instämmer i utskottets uttalande att det finns en risk att låntagare som har något av de äldre lånen avstår från att lösa in lånet och omplacera det till ersättningslån, eftersom ett ersättningslån inte bokföringsmässigt får behandlas på samma sätt som ett gammalt lån.

Jag föreslår därför att om en bokföringsskyldig erhållit ett ersättningslån för att i förtid återbetala ett sådant lån som avses i den särskilda bokföringslagen, låntagaren skall ges rätt att i sin balansräkning som en ny tillgångspost ta upp ett belopp som motsvarar det inlösta lånet. Såvitt gäller återbetalade lån enligt bostadslånekungörelsen (1967:552) eller räntelånekungörelsen (1967:553) bör låntagaren dock inte få ta upp ett högre belopp än som anges i lagens första stycke. Ett ersättningslån kan lämnas också för återbetalning av

andra lån än sådana som regleras i den särskilda bokföringslagen. Om en låntagare har fått ett ersättningslån också för ett sådant lån bör givetvis inte ersättningslånet till den delen få bokföras enligt bestämmelserna i den särskilda bokföringslagen. Inte heller bör det i tillgångsposten få ingå belopp med vilket ersättningslånet amorterats eller på annat sätt minskats.

I samband med de ändringar jag nu föreslagit bör också en följdändring göras i lagens första stycke. Där finns bestämmelser med hänvisning till 33 § bostadslånekungörelsen (1967:552) och 16 § räntelånekungörelsen (1967:553). Båda dessa paragrafer upphävdes den 1 juli 1989. Hänvisningen bör därför ändras att avse paragraferna i deras lydelse vid utgången av juni 1989.

Jag har underhand inhämtat synpunkter från bokföringsnämnden, som tillstyrkt mina förslag och även lämnat synpunkter på lagtexten. Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO) och Sveriges Fastighetsägareförbund, som också haft tillfälle att yttra sig, har inte haft någon erinran.

De föreslagna ändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt.

I enlighet med vad jag nu anfört har det inom bostadsdepartementet upprättats ett förslag till lag om ändring i lagen (1972:175) med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m. Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 13.1*.

Lagförslaget innebär att låntagaren får i princip samma möjlighet att bokföra sitt lån enligt den särskilda bokföringslagen som han haft innan lånet byttes ut till ett ersättningslån. Jag anser därför att det på grund av frågans beskaffenhet skulle sakna betydelse att höra lagrådet.

Anslagsberäkning

Statens utgifter för räntebidrag under budgetåret 1991/92 beräknar jag till de belopp som framgår av följande tabell. Jag har vid dessa beräkningar tagit hänsyn till effekterna av mina förslag i det föregående om att slopa vintertillägg (-15 milj.kr.) samt om tidigareläggning av ny bostadsfinansiering (– 2 800 milj.kr.) och extra upptrappningar år 1992 (– 600 milj.kr.). I fråga om räntebidrag för ombyggnad har jag utgått från att den högre garanterade räntan kommer att gälla tills vidare så länge överhettningen på byggmarknaden kvarstår. Den kalenderårsbundna räntesatsen för bostadslån har av regeringen fastställts till 13,9 % för år 1991.

I fråga om förvärvsstödet har jag i mina beräkningar tagit hänsyn till effekten av mitt förslag i det föregående om att slopa stödet (– 270 milj.kr.).

Slutligen i fråga om räntestöd för förbättring har jag beaktat riksdagens beslut om att sådant stöd från och med den 1 januari 1991 även lämnas för lägenhetsunderhåll samt regeringens beslut om att stödet beräknas på grundval av en ränta som motsvarar den genomsnittliga marknadsräntan för femåriga bostadsobligationer.

Bidragsform	Milj.kr. 1991/92
Räntebidrag för ny- och ombyggnad	
Budgetprognos bå 1990/91	21 375
Årlig upptrappning	- 1 150
Extra upptrappning	- 1 400
Ändrad ränta bostadslån	+ 550
Ändrad ränta SBAB	- 15
Ändrad ränta bottenlån	- 90
Ny årgång	+ 2 420
Delsumma	**21 690**
Förvärvsstöd	
Budgetprognos bå 1990/91	345
Årlig upptrappning	- 35
Ny årgång	+ 10
Delsumma	**320**
Räntestöd för förbättring	
Budgetprognos bå 1990/91	600
Årlig upptrappning	-45
Extra upptrappning	-130
Ny årgång	+115
Delsumma	**540**
Räntebidrag totalt	**22 550**

Anslagsbehovet budgetåret 1991/92 för övriga stödformer som belastar anslaget beräknar jag till följande belopp.

Stödform	Milj.kr. 1991/92
Vissa underhållslån	-
Ungdomsbostadsstöd	25
Nybyggnadsbidrag	30
Återflyttningsbidrag	70
Bidrag till hyresrabatter	5
33§- ersättningar	30
Totalt	160

Jag beräknar således anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 22 710 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag förordat i fråga om avveckling av det statliga stödet till flerbarnsfamiljer för köp av egnahem,
2. godkänna vad jag förordat i fråga om borttagande av vintertillägg,
3. anta förslaget till lag om ändring i lagen (1972:175) med vissa bestämmelser och bokföring av bostadslån m.m.,
4. till *Räntebidrag m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 22 710 000 000 kr.

B 5. Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m.

1989/90	Utgift	28 016 737
1990/91	Anslag	65 000 000
1991/92	Förslag	50 000 000

Från anslaget betalas bidrag enligt förordningen (1986:286) om statsbidrag till förnyelseåtgärder i vissa bostadsområden. Bidragsgivningen upphörde den 1 juli 1989.

Anslaget belastas också med eftergifter av hyresförlustlån enligt förordningen (1976: 260) om hyresförlustlån. Hyresförlustlån kunde lämnas för att täcka vissa hyresförluster under åren 1971-1980. Utestående hyresförlustlån kan efterges under vissa förutsättningar. Eftergift lämnas normalt högst med uppemot halva beloppet. Eftergift med större belopp lämnas endast efter medgivande av regeringen.

Från anslaget betalas även tidigare beslutade bidrag till förnyelseåtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter. Bidragsformen upphörde den 1 juli 1986.

Boverket

Under budgetåret 1989/90 har inga *eftergifter av hyresförlustlån* bokförts. Boverket gör bedömningen att några utgifter för eftergift av hyresförlustlån inte heller kommer att belasta anslaget under budgetåren 1990/91 och 1991/92.

Under budgetåret 1989/90 betalades 28 milj.kr ut i bidrag till *förnyelseåtgärder*. För budgetåren 1990/91 och 1991/92 beräknar boverket utgifterna för förnyelsebidrag till 45 milj.kr. vardera året.

Den totala anslagsbelastningen beräknar boverket således till 45 milj.kr. budgetåret 1990/91 och till 45 milj.kr. budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Huvuddelen av de alltjämt utestående hyresförlustlånen är sådana lån som inte kan efterges. Enligt boverket har inga eftergifter av hyresförlustlån bokförts under föregående budgetår. Jag ansluter mig till verkets bedömning att några utgifter för eftergift av hyresförlustlån inte kommer att belasta anslaget under budgetåret 1991/92.

Bidragsgivningen till förnyelseåtgärder i vissa bostadsområden upphörde den 1 juli 1989. Medelsbehovet för utbetalningar av tidigare beviljade bidrag beräknar jag i likhet med boverket till 45 milj.kr. för budgetåret 1991/92. Vissa medel kommer också att behövas för återstående utbetalningar av sådana bidrag till åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter som regeringen beviljade under budgetåren 1984/85 och 1985/86. Jag beräknar behovet av medel för utbetalningar av sådana bidrag under budgetåret 1991/92 till 5 milj.kr. Sammantaget beräknar jag således anslagsbehovet till 50 000 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 50 000 000 kr.

B 6. Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m.

1989/90	Utgift	282 736 710
1990/91	Anslag	315 000 000
1991/92	Förslag	315 000 000

Från anslaget betalas lån enligt bestämmelserna i förordningen (1983: 1021) om tilläggslån för ombyggnad av bostadshus m. m. Från anslaget betalas även bidrag enligt förordningen (1985:780) om statsbidrag för vissa tillgänglighetsfrämjande åtgärder på kvartersmark. Bidragsgivningen upphörde den 1 juli 1990.

Tilläggslån för ombyggnad kan lämnas för hus som har förklarats eller kan förklaras som byggnadsminne, för grundförstärkning av kulturhistoriskt värdefulla hus m.fl. samt till arkeologiska undersökningskostnader m.m.

Vid sådan ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som sker med stöd av bostadslån enligt ombyggnadslåneförordningen för bostäder (1986:693) kan låneunderlaget också förhöjas.

I fråga om hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år lämnas vidare tilläggslån för åtgärder som avser att avhjälpa byggskador och byggfel samt – under vissa förutsättningar – också för ändrad lägenhetssammansättning eller

mer genomgripande ombyggnadsåtgärder av annat slag. Tilläggslån kan slutligen lämnas för åtgärder mot radon. För sådana åtgärder i en- och tvåfamiljshus lämnas tilläggslån endast om lägenheterna är upplåtna med hyres- eller bostadsrätt.

Tilläggslånet är ett statligt ränte- och amorteringsfritt lån som, med vissa begränsningar, lämnas med ett belopp som motsvarar skillnaden mellan godkänd ombyggnadskostnad och den kostnad som kan förräntas av fastigheten på normala villkor. Ränte- och amorteringsfriheten för ett tilläggslån omprövas vart femte år under lånetiden. Vid omprövningen avskrivs under perioden upplupen amortering. Lånetiden är sammanlagt högst 20 år. Lån eller delar av lån som vid utgången av lånetiden alltjämt är ränte- och amorteringsfria efterges.

Riksdagen fastställer årligen en gemensam ram för riksantikvarieämbetets tillstyrkanden av sådana ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m.m. – inkl. tilläggslån för grundförstärkning – som bör komma i fråga för förhöjt låneunderlag och/eller tilläggslån. Ramen för budgetåret 1990/91 har fastställts till 165 milj.kr. Av denna ram får högst 2,5 milj.kr. disponeras för tilläggslån till arkeologiska undersökningskostnader i samband med bostadsbyggande.

Riksdagen fastställer även en årlig ram för beslut om tilläggslån för åtgärder i hus som är yngre än 30 år – inkl. tilläggslån för reparationsåtgärder m.m. Den är 220 milj.kr. för budgetåret 1990/91.

För tilläggslån för åtgärder mot radon gäller ingen rambegränsning.

Boverket

Långivningens omfattning

Hela ramen för tilläggslån och förhöjt låneunderlag för ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse för budgetåret 1989/90 – 130 milj.kr. – togs i anspråk. Omkring 41 milj.kr. avsåg förhöjt låneunderlag och ca 89 milj.kr. tilläggslån. Av nämnda ram har 2,5 milj.kr. disponerats för tilläggslån till arkeologiska undersökningskostnader.

Av ramen för tilläggslån för åtgärder i hus som är yngre än 30 år inkl. tilläggslån för reparationsåtgärder m. m. och bidrag för tillgänglighetsfrämjande åtgärder på kvartersmark – 225 milj.kr. – togs ca 217 milj.kr. i anspråk. Anledningen till att inte hela ramen utnyttjades var ramavräkningsförfarandet.

Tilläggslån för åtgärder mot radon är inte rambegränsade. Under budgetåret 1989/90 beviljades inget sådant lån.

Rambehov m.m.

Enligt boverket bedömer riksantikvarieämbetet att behovet av medel för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m. m. – inkl. tilläggslån för grundförstärkning – klart överstiger fastställd ram och att den därför bör höjas till

260 milj.kr. Boverket konstaterar att nivån på den allmänna ombyggnadsverksamheten är sjunkande och att många specialiserade ombyggnadsarbetare, som inte lämpligen kan överföras till nyproduktionen, efterhand frigörs och kan utnyttjas i det kulturhistoriska beståndet. Enligt verket är det vidare uppenbart att intresset för och behovet av att bygga om och restaurera kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ökar. Många bostadsprojekt i innerstäder består av nybyggnad i kombination med ombyggnad av kulturhistoriska byggnader. Verket föreslår därför en tillstyrkanderam för budgetåret 1991/92 om 195 milj.kr. Härutöver bör beslut om förhöjt låneunderlag enligt verkets uppfattning få meddelas utan rambegränsning.

Boverket framhåller att råmark runt våra tätorter allt mindre lämpar sig för bostadsbebyggelse bl.a. genom att den är topografiskt svårtillgänglig och geotekniskt undermålig. Därutöver är ett allt vanligare problem att den för bostadsändamål bäst lämpade exploaterbara marken innehåller fasta fornlämningar. Verket anser därför att möjligheten att i vissa fall erhålla ränte- och amorteringsfria tilläggslån till kostnader för arkeologiska undersökningar och utgrävningar bör utökas att omfatta projekt såväl i områden med samlad äldre bebyggelse som i exploateringsområden. Enligt verket bör tilläggslån för detta ändamål inte belasta den ordinarie ramen. Verket föreslår en särskild ram om 5 milj.kr. för tilläggslån till arkeologiska undersökningskostnader i samband med bostadsbebyggelse. Verket föreslår vidare att kostnader för arkeologiska undersökningar och utgrävningar får betraktas som en exploateringskostnad och därmed ingå i låneunderlaget och pantvärdet för bostäder.

För ombyggnadsåtgärder i hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år inkl. reparationsåtgärder m.m. har länsbostadsnämnderna redovisat att det våren 1990 fanns behov av tilläggslån på 540 milj.kr. Boverket anser att frågan om hur stor ramen skall vara bör bedömas i samband med översynen av ombyggnadsstödet. Verket har till regeringen överlämnat förslag om förändring av ombyggnadsstödet. Mot denna bakgrund föreslår verket att ramen för budgetåret 1991/92 fastställs till oförändrat 220 milj.kr. För närvarande saknas prioteringsgrunder för vilka projekt som skall gå i första hand. Boverket föreslår att prioriteringen av ansökningen fortsättningsvis får ske utifrån följande kriterier, nämligen tekniska brister, bostadsföretagets ekonomi, bostadssociala problem, hyresnivå, förekomst av tomma lägenheter samt kommunens engagemang i att förbättra de sociala förhållandena i bostadsområdet.

Anslagsberäkning

Boverket bedömer att utbetalningarna totalt kommer att bli ca 315 milj.kr. under budgetåret 1991/92.

Ramar m.m. för ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Jag tar först upp ramen för riksantikvarieämbetets tillstyrkanden av sådana ombyggnader av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m.m. – inkl. tilläggslån för grundförstärkning – som bör komma i fråga för förhöjt låneunderlag och/eller tilläggslån. Jag förordar att tillstyrkanderamen för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse fastställs till 140 milj.kr. för budgetåret 1991/92, dvs. till ett något lägre belopp än för innevarande budgetår. Mitt skäl för att föreslå en lägre ram är det ekonomiska läget. Det nödvändiggör enligt min mening en mycket sträng prioritering av sådana ombyggnadsprojekt som bör komma i fråga för stöd, såväl det vanliga ombyggnadsstödet som stöd i form av förhöjt låneunderlag och tilläggslån. Liksom hittills bör även beslut om förhöjt låneunderlag avräknas mot denna ram.

Tilläggslångivningen till *arkeologiska undersökningskostnader* är enligt gällande regler begränsad till fasta fornlämningar som finns i ett område med samlad äldre bebyggelse och som berörs av kompletterings- eller förtätningsbebyggelse. Boverket har pekat på svårigheten att i närheten av våra tätorter finna råmark som är lämplig för bostadsbebyggelse. På sina håll är ett särskilt problem att den för bostadsändamål mest lämpade marken innehåller fasta fornlämningar. Verket föreslår därför att möjligheten att erhålla tilläggslån till kostnader för arkeologiska undersökningar och utgrävningar bör utökas att omfatta även projekt i exploateringsområden.

Bakgrunden till den nuvarande ordningen är att problemen vid exploatering av råmark inte är av samma generella natur som vid bostadsbyggande i de äldre stadskärnorna. Dessutom finns ofta möjligheter att anpassa det planerade byggandets detaljlokalisering så att fasta fornlämningar inte berörs. Enligt vad jag har erfarit har det emellertid i vissa typer av exploateringssituationer allt oftare uppstått svårigheter att på detta sätt planera byggandet så att arkeologiska undersökningar inte erfordras. Det gäller områden där tillgången på lämpligt lokaliserad och byggbar mark är begränsad men där samtidigt behovet av att bygga bostäder är stort.

Jag förordar därför att möjligheten att få tilläggslån för arkeologiska undersökningskostnader utvidgas till att omfatta även kostnader för undersökningar vid denna typ av exploateringssituationer.

De förutsättningar som nu gäller för riksantikvarieämbetets prioritering av projekt som kan komma ifråga för tilläggslån för arkeologiska undersökningskostnader bör givetvis vara uppfyllda även när det gäller projekt i de nämnda typerna av exploateringsområden. Det innebär att det skall finnas ett större allmänt intresse av att bebyggelsen kommer till stånd, att det inte finns möjligheter att anpassa bebyggelsen så att en fast fornlämning inte berörs samt att kostnaden för undersökningen måste vara stor. En ytterligare prioriteringsgrund när det gäller lån till undersökningskostnader i de nu aktuella exploateringssituationerna bör vara att exploateringen berör fornlämningar som i hög grad är dolda under marken på ett sådant sätt att omfattningen av

fornlämningsförekomsten kunnat klarläggas först i samband med särskilda utredningar enligt 2 kap. 11 § kulturminneslagen.

De ändrade bestämmelser som följer av vad jag nu har föreslagit bör träda i kraft den 1 juli 1991.

Boverket har också föreslagit att kostnader för arkeologiska undersökningar och utgrävningar får betraktas som en exploateringskostnad och därmed ingå i låneunderlaget och pantvärdet för bostadslån. Förslaget innebär att utgifterna för räntebidrag ökar. Jag kan inte biträda förslaget.

Av tillstyrkanderamen för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse får under innevarande år högst 2,5 milj.kr. disponeras för arkeologiska undersökningskostnader i samband med bostadsbebyggelse. Delramen har varit oförändrad sedan budgetåret 1987/88 då den tillkom. Med hänsyn härtill och till den utvidgning av möjligheten att få tilläggslån för arkeologiska undersökningskostnader som jag förordat föreslår jag att beloppet höjs till 5 milj.kr. för budgetåret 1991/92. Utrymmet för denna höjning bör skapas genom en omprioritering inom ramen.

Tilläggslåneram för åtgärder i vissa bostadshus

Jag går nu över till ramen för tilläggslån för *åtgärder i hyres- och bostadsrättshus som är yngre än 30 år*. Som jag tidigare har nämnt under anslaget B4. Räntebidrag m.m. kommer den högre garanterade räntan för ombyggnader att gälla tills vidare, så länge överhettningen på byggområdet håller i sig. De skäl som motiverade en tillfälligt ökad ram för beslut om tilläggslån i de nu avsedda fallen står därmed kvar. Ramen bör därför fastställas till oförändrat belopp.

Mot bakgrund av att anspråken på tilläggslån för nu angivna ändamål är mångdubbelt större än tillgången på medel har boverket lämnat förslag till kriterier för en prioritering av ansökningarna. Jag delar verkets bedömning att en prioritering bör göras. Regeringen bör meddela närmare föreskrifter om detta. För sammanhangets skull vill jag dock redovisa att enligt min mening bör åtgärder som syftar till att avhjälpa brister som medför hälsorisker för de boende prioriteras. Det är också angeläget att sådana projekt som redan pågår och där de boende har ett stort inflytande ges hög prioritet. Särskild hänsyn bör vidare tas till hur stor andel av bostadsföretagets bestånd som finns i miljonprogramsområden. Jag avser att återkomma till regeringen i frågan.

Liksom hittills bör tilläggslån för åtgärder mot radon lämnas utan rambegränsning.

Anslagsberäkning

Jag delar boverkets bedömning av behovet av medel för utbetalningar av tilläggslån under nästa budgetår. Sammantaget beräknar jag anslagsbehovet till 315 000 000 kr. för budgetåret 1991/92. Jag har därvid även beaktat beho-

vet av medel för återstående utbetalningar av bidrag för tillgänglighetsskapande åtgärder på kvartersmark.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat i fråga om möjligheten att få tilläggslån för arkeologiska undersökningskostnader i exploateringsområden,

2. medge en ram för de antikvariska myndigheternas tillstyrkanden av tilläggslån eller förhöjt låneunderlag till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse m.m. på 140 000 000 kr. för budgetåret 1991/92,

3. medge att av denna ram högst 5 000 000 kr. får disponeras för tilläggslån till arkeologiska undersökningskostnader i samband med bostadsbyggande,

4. medge att beslut om tilläggslån för åtgärder i bostadshus som är yngre än 30 år får meddelas inom en ram på 220 000 000 kr. för budgetåret 1991/92,

5. till *Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 315 000 000 kr.

B 7. Bostadsbidrag m.m.

1989/90	Utgift	1 374 279 695
1990/91	Anslag	1 345 000 000
1991/92	Förslag	2 200 000 000

Från anslaget betalas statsbidrag till kommunerna för deras kostnader för bostadsbidrag enligt lagen (1988:786) om bostadsbidrag. Fr.o.m. år 1991 lämnas bostadsbidrag till barnfamiljer, till ungdomar mellan 18 och 28 år samt till övriga hushåll utan barn.

Bostadsbidrag till barnfamiljer består dels av ett fast belopp, dels av ett belopp som beror av bostadskostnadens storlek och antalet barn. Beloppen bestäms för ett bidragsår i sänder.

För bidragsåret 1991 är det fasta beloppet 1 000 kr. per månad oberoende av hur många barn det finns i familjen.

Det bostadskostnadsberoende bidragsbeloppet grundas på bostadskostnaden mellan en nedre och en övre gräns för bostadskostnaden. Inom detta intervall lämnas bidrag med 75 eller 50 % av bostadskostnaden. Bostadskostnadsgränserna för år 1991 framgår av följande sammanställning.

Familjer med	Lägsta bidragsgrundande bostadskostnad (kr./mån)	Bidrag med 75% upp till en bostadskostnad av (kr./mån)	Bidrag med 50% upp till en bostadskostnad av (kr./mån)
1 barn	1 800	2 400	3 500
2 barn	1 500	2 800	4 000
3 barn eller fler	1 200	3 200	4 500

Bostadsbidraget till barnfamiljer är inkomstprövat och reduceras med ett belopp som svarar mot 20 % av den del av den bidragsgrundande inkomsten som överstiger 81 000 kr. per år.

Bostadsbidrag enligt reglerna för bostadsbidrag till barnfamiljer lämnas även till sådana ensamboende och makar/samboende som har s.k. umgängesrättsbarn. Bidraget avser i dessa fall endast den del av stödet som beror av bostadskostnadens storlek.

Bostadsbidrag till hushåll utan barn består av ett belopp som beror av bostadskostnadens storlek. Bidragsbeloppet grundas på bostadskostnaden mellan en nedre och en övre gräns för bostadskostnaden. Inom detta intervall lämnas bidrag med 75 resp. 30 % av bostadskostnaden beroende på om bidragssökanden eller dennes make uppbär studiemedel eller är yngre eller äldre än 29 år. Bostadskostnadsgränserna för barnlösa hushåll år 1991 framgår av följande sammanställning.

Hushållstyp	Lägsta bidragsgrundande bostadskostnad (kr./mån)	Högsta bidragsgrundande bostadskostnad (kr./mån)	Bidragsandel i procent
Ungdomar 18-28 år			
Makar/Samboende			
med studiemedel	1 500	2 900	75
utan studiemedel	800	2 900	75
Ensamboende			
med studiemedel	1 500	2 300	75
utan studiemedel	800	2 300	75
Övriga hushåll utan barn	1 600	3 500	30

Även dessa bidrag är inkomstprövade. De reduceras för *ungdomar mellan 18 och 28 år* med ett belopp som svarar mot en tredjedel av den del av den bidragsgrundande inkomsten som överstiger 31 000 kr. per år för ensamboende och 44 000 kr. per år för makar/samboende. För *övriga hushåll utan barn* reduceras bidraget med ett belopp som svarar mot 10 % av den del av den bidragsgrundande inkomsten som överstiger 66 000 kr. per år.

Bostadsbidrag till ungdomar kan även lämnas enligt reglerna för övriga hushåll utan barn om det är förmånligare för bidragstagaren. Omvänt gäller att

övriga hushåll utan barn kan få bidrag enligt reglerna för ungdomsbostadsbidrag. Då krävs dock att bidragstagaren eller dennes make uppbär studiemedel.

Bostadsbidragsgivningen sköts av kommunerna som både beslutar om och betalar ut bidrag. Kostnaderna för bostadsbidrag delas mellan stat och kommun. Staten lämnar kommunerna årligen ett bidrag motsvarande 50 % av kostnaden för sådana bostadsbidrag som lämnas enligt vad som nu har redovisats. Statsbidraget utbetalas kalenderårsvis i efterskott. Utgifterna under budgetåret 1991/92 under detta anslag avser därför kostnader för de bostadsbidrag som lämnas under år 1991.

Boverket

Boverket sammanställer årligen statistik över hushåll med bostadsbidrag. Uppgifterna i följande tablå avser den senast gjorda statistiska sammanställningen, dvs. förhållandena under december 1989. För jämförelse redovisas även motsvarande uppgifter om 1988 års bidragsberättigade hushåll. En ökning av antalet bostadsbidrag till hushåll utan barn kan noteras mellan de båda bidragsåren. Denna stödform, som avser ungdomar mellan 18 och 28 år, infördes den 1 januari 1988.

Hushåll med bostadsbidrag, december 1988 och december 1989, 1 000 -tal

	1988	1989
Makar/samboende med barn	117	103
Ensamboende med barn	139	137
Hushåll utan barn (ungdomar)	12	19
Samtliga	268	259

Boverket beräknar utgifterna för budgetåret 1991/92 till 2 415 milj.kr. Verket har därvid utgått från att ökningen av hushållens bidragsgrundande inkomster mellan åren 1987 och 1989 uppgår till 16 % och att den genomsnittliga ökningen av boendekostnaderna mellan åren 1989 och 1991 uppgår till ca 30 %.

Föredragandens överväganden

Riksdagen har beslutat (prop. 1989/90:144, BoU21, rskr. 340) att bygga ut bostadsbidragen för att de ekonomiskt svagare hushållens behov inte skall eftersättas genom skatteomläggningen. För bidragsåret 1991 lämnas bidrag till barnfamiljer inom väsentligt vidgade bostadskostnadsgränser. Vidare införs fr.o.m. den 1 januari 1991 bostadsbidrag till andra hushåll utan barn än ungdomshushåll.

Som en direkt följd av skattereformen måste även beräkningsgrunderna för bostadsbidrag ses över. En sådan översyn pågår. Boverket har nyligen lämnat förslag till nya inkomstprövningsregler och nya regler för beräkning av bidragsgrundande bostadskostnad inför bidragsåret 1992. Förslagen bereds för närvarande inom regeringens kansli. Avsikten är att en särskild proposition om regler för bostadsbidrag för år 1992 skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Statens bidrag till kommunens kostnader för bostadsbidrag utbetalas kalenderårsvis i efterskott. Statens utgifter för bostadsbidrag under budgetåret 1991/92 kommer därför inte att påverkas av nya bestämmelser för bostadsbidrag år 1992. Med hänsyn härtill och med utgångspunkt från att den totala kostnaden för bostadsbidrag enligt 1991 års regler uppskattas till 4 400 milj.kr. beräknar jag medelsbehovet för bidrag till kommunernas kostnader för bostadsbidrag år 1991 till 2 200 000 000 kr. Jag vill samtidigt understryka att det i år råder stor osäkerhet i beräkningarna på grund av de nya regler för bostadsbidrag som träder i kraft den 1 januari 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bostadsbidrag m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 2 200 000 000 kr.

B 8. Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m.

1989/90	Utgift	333 294 441
1990/91	Anslag	263 000 000
1991/92	Förslag	252 000 000

Från anslaget betalas statens kostnader för statskommunalt bostadsanpassningsbidrag och för att återställa handikappanpassade bostäder. Vidare betalas bidrag till konstnärlig utsmyckning samt bidrag till åtgärder mot radon. Från anslaget betalas även utgifter för tidigare beviljade förbättringslån i den mån de är ränte- och amorteringsfria, vissa tidigare beslutade bidrag till ombyggnad av flerbostadshus och bidrag till installation av hissar m.m. samt bidrag för utvecklingsarbete med samordnad boendeservice. Bidrag för sistnämnda ändamål betalas också från socialdepartementets anslag G 1. Bidrag till social hemhjälp, ålderdomshem, m.m. Medel utbetalas även ur allmänna arvsfonden.

Bostadsanpassningsbidrag beviljas enligt förordningen (1987:1050) om statskommunalt bostadsanpassningsbidrag. Bidrag lämnas för sådana anpassningsåtgärder inom och i anslutning till en bostadslägenhet som behövs för att den skall vara ändamålsenlig som bostad för den handikappade. Bidrag lämnas normalt med ett belopp som motsvarar den godkända kostnaden för åtgärden. För standardhöjande anpassningsåtgärder är dock bidragsbeloppet

maximerat till 30 000 kr. För kostnader därutöver lämnas bostadslån med räntebidrag, s. k. bostadsanpassningslån. Under vissa förutsättningar kan bidrag för standardhöjande åtgärder lämnas med högre belopp. Bidrag lämnas normalt inte för åtgärder som behövs för att bostaden skall uppnå den lägsta godtagbara standard som avses i bostadssaneringslagen. Fr.o.m. den 1 juli 1990 kan dock bostadsanpassningsbidrag i vissa fall lämnas för sådana åtgärder i ett egnahem. Åtgärderna måste vara motiverade av kvarboendeskäl.

Kommunerna sköter bidragsgivningen och betalar ut bidragen. Staten lämnar bidrag med 40 % av kommunernas kostnader för bostadsanpassningsbidrag. Statsbidraget betalas ut kalenderårsvis i efterskott.

Statsbidrag för att återställa handikappanpassade bostäder i flerbostadshus och i småhus som upplåts med hyresrätt beviljas enligt förordningen (1985:489) om statsbidrag för att återställa handikappanpassade bostäder m. m.

Bidrag för konstnärlig utsmyckning lämnas enligt förordningen (1987:316) om bidrag till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden. Bidrag lämnas med 40 % av kostnaden för utsmyckningen, dock högst med 15 kr. per m^2 bruttoarea bostäder. För återstoden av kostnaden lämnas bostadslån på grundval av ett låneunderlag som får uppgå till högst 22,50 kr. per m^2 bruttoarea bostäder. Bidrag kan även lämnas för konstnärlig utsmyckning som utförs i samband med sådana åtgärder som får stöd enligt förordningen (1983: 974) om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus. Riksdagen fastställer årligen en ram för beslut om bidrag till konstnärlig utsmyckning. För budgetåret 1990/91 har en ram om 15 milj.kr. fastställts.

Bidrag till åtgärder mot radon beviljas enligt förordningen (1988:372) om bidrag till åtgärder mot radon i egnahem. Bidrag lämnas om radondotterhalten i huset överstiger det gränsvärde som socialstyrelsen anger som godtagbart ur hälsoskyddssynpunkt. Bidrag lämnas med 50 % av skälig kostnad för de åtgärder kommunen finner nödvändiga. Bidraget är maximerat till 15 000 kr.

Förbättringslångivningen upphörde vid utgången av budgetåret 1986/87. Regler för förbättringslån finns i förbättringslåneförordningen (1980:261) och motsvarande äldre bestämmelser.

Bidrag för installation av hiss m. m. enligt förordningen (1983:1025) om statsbidrag för hissinstallationer i bostadshus m. m. lämnades under åren 1984-1989 inom en total ram om 294 milj.kr.

Bidrag för utveckling av samordnad boendeservice enligt förordningen (1985:779) om statsbidrag till visst utvecklingsarbete i fråga om boendeservice infördes år 1985 i syfte att under en femårsperiod stödja verksamheter för att utveckla nya former för samverkan av sådan boendeservice som förbättrar möjligheterna för äldre, handikappade och långvarigt sjuka att bo i vanliga bostäder. För verksamheten har sammanlagt 100 milj.kr. disponerats. Inom denna ram har regeringen kunnat bevilja bidrag till kostnaden för att starta en viss verksamhet och för att driva den under ett inledningsskede. Bidragsformen stod öppen för nya projekt t. o. m. budgetåret 1989/90.

Bostadsanpassningsbidrag m. m.

Under budgetåret 1989/90 lämnades bostadsanpassningsbidrag för ca 1 000 fler lägenheter än under närmast föregående budgetår. Även det beviljade beloppet per lägenhet ökade. Bidrag beviljades för knappt 30 800 lägenheter och med ett genomsnittligt belopp på drygt 18 000 kr.

Som komplement till bostadsanpassningsbidragen kan i vissa fall lämnas ombyggnadslån för bostadsanpassning (bostadsanpassningslån). Denna långivning har haft begränsad omfattning. Lån lämnades under föregående budgetår med sammanlagt 15 milj.kr. till 112 lägenheter.

Boverket bedömer på grundval av uppgifter från länsbostadsnämnderna att det sammanlagda bidragsbeloppet för bostadsanpassningsbidrag som beviljas under budgetåret 1990/91 kommer att uppgå till 550 milj.kr. Med hänsyn till att viss tid förflyter mellan beslutet och utbetalningen av bidraget samt att statsbidraget till kommunerna betalas ut kalenderårsvis i efterskott beräknar verket att utbetalningen över statsbudgeten under budgetåret 1991/92 kommer att uppgå till 220 milj.kr.

Bidrag för konstnärlig utsmyckning

Under budgetåret 1989/90 har 200 bidrag beviljats till ett belopp av drygt 15 milj.kr. Boverket framhåller att intresset för konstnärlig utsmyckning av bostadsområden har ökat kraftigt under de senaste åren. Det beror bl.a. på den informationskampanj om verkets stödformer som sedan den 1 januari 1989 pågått i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen, statens konstråd och konstnärernas organisationer. Verket bedömer att efterfrågan under budgetåret 1990/91 kommer att överstiga den fastställda ramen om 15 milj.kr. Denna typ av konst kommer att belastas med ökad mervärdesskatt eftersom konsten ofta utförs i byggnadsmaterial och av byggnadsarbetare. Boverket föreslår därför att ramen för beslut om bidrag fastställs till 17 milj.kr. för budgetåret 1991/92.

Behovet av medel för utbetalning av bidrag för konstnärlig utsmyckning under budgetåret 1991/92 beräknar verket till 15 milj.kr.

Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder

Under budgetåret 1988/89 beviljades 441 bidrag till ett belopp av drygt 5 milj.kr. Under budgetåret 1989/90 var antalet bidrag 369 och det utbetalade beloppet uppgick till 4,5 milj.kr.

Bidrag lämnas om radondotterhalten i huset överstiger det gränsvärde som socialstyrelsen anger som godtagbart från hälsoskyddssynpunkt. Den 1 juni 1990 sänktes gränsvärdet från 400 Bq/m^3 till 200 Bq/m^3. Antalet bostäder med radondotterhalter över 400 Bq/m^3 är ca 40 000 medan antalet bostäder med radondotterhalter över 200 Bq/m^3 är ca 130 000. Enligt boverket kan

därför en markant ökning av bidragsansökningar efterhand förväntas. Behovet av medel för utbetalning bedöms till 10 milj.kr. under budgetåret 1990/91 och till 15 milj.kr. under budgetåret 1991/92.

Bidrag för installation av hiss m.m.

Statsbidrag för *hissinstallationer* i bostadshus infördes den 1 januari 1984. Bidrag fick lämnas med sammanlagt 294 milj.kr. Av detta belopp återstår 2,9 milj.kr. i form av under år 1990 återbetalade ej utnyttjade medel. Enligt boverket har dessa medel reserverats för projekt som är under komplettering.

Boendeservicedelegationen

Genom beslut den 22 augusti 1985 inrättade regeringen boendeservicedelegationen vid bostadsdepartementet för att under en femårsperiod stimulera uppbyggnaden av samordnad boendeservice och sammanställa erfarenheter från olika försök.

Delegationen har nyligen sammanställt en skriftlig redovisning av sina erfarenheter från fem års utvecklingsarbete (Ds 1990:87). Redovisningen bygger på ett antal specialrapporter som också har publicerats.

Av redovisningen framgår att sammanlagt 103 utvecklingsarbeten med en god spridning över landet har fått statligt stöd. Olika typer av områden är företrädda, allt ifrån storstädernas storskaliga bostadsområden till rena glesbygden. Många olika parter, t.ex. kommunala förvaltningar, bostadsföretag, landsting och föreningar av olika slag, samarbetar i projekten. Samarbetsformerna varierar. Kooperativa former är relativt vanliga.

Stödet kan bestå av dels ett driftstöd under högst tre år, dels ett investeringsstöd. Sammanlagt har stöd beviljats inom en ram av 100 milj.kr.

Föredragandens överväganden

Utveckling av samordnad boendeservice

Jag vill först något beröra den fortsatta verksamheten med samordnad boendeservice.

Boendeservicedelegationen har med redovisningen av sina samlade erfarenheter (Ds 1990:87) fullgjort sitt uppdrag. Jag delar delegationens uppfattning att en permanent bevakning när det gäller samordnad boendeservice bör ske i ordinarie verksamhet. Det blir därför en uppgift för boverket som skall ta över huvudansvaret för verksamheten. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att ge boverket ett särskilt uppdrag att i nära samarbete med socialstyrelsen fullfölja utvärderingen av de utvecklingsarbeten som fått stöd för att starta samordnad boendeservice. Särskild uppmärksamhet bör i enlighet med delegationens förslag ägnas åt frågor som rör utbildning, information, forskning och fortsatt kunskapsuppbyggnad.

Bostadsanpassningsbidrag till extra yta m.m.

Innan jag går in på ram- och anslagsfrågorna vill jag också ta upp principerna för bostadsanpassningsbidrag till extra yta i hyres- och bostadsrättslägenheter. Frågan föranleds av ett tillkännagivande av riksdagen (BoU 1987/88:10, rskr. 232).

Väl genomtänkta bostadsanpassningsåtgärder är en av förutsättningarna för att många äldre, handikappade och långvarit sjuka skall kunna leva ett självständigt liv utanför vårdinstitutionerna. Det ekonomiska stöd som bostadsanpassningsbidraget innebär är självklart avsett att helt komma den handikappade till godo. Då bidrag lämnas till anpassningsåtgärder i eller i anslutning till en handikappad persons bostad uppstår normalt heller inga problem. Bostadsutskottet har påtalat att det däremot i de fall då bidrag lämnas till extra yta vid nybyggnad av särskilda handikapplägenheter kan uppstå problem eftersom det saknas regler för hur hyran resp. bostadsrättsavgiften skall reduceras för att ge den handikappade full kompensation för det kapitaltillskott som bostadsanpassningsbidraget innebär. Det kan naturligtvis inte accepteras att avsaknaden av regler kan medföra att det bostadsanpassningsbidrag som betalats ut till en fastighetsägare inte fullt ut kommer den handikappade till del genom att bostadskostnaden reduceras i motsvarande grad. För att det inte skall råda någon oklarhet i detta avseende anser jag att det i beslutet om bostadsanpassningsbidrag skall anges att den yta för vilken bidrag lämnats inte får medräknas i underlaget för hyran resp. bostadsrättsavgiften. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen i frågan.

För riksdagens information vill jag också redovisa att jag mot bakgrund av att kostnaderna för bostadsanpassningsbidrag ligger kvar på en mycket hög nivå har för avsikt att låta kartlägga till vilka ändamål bostadsanpassningsbidrag lämnas och hur kostnaderna för bidragen fördelas mellan olika ändamål. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag i frågan.

Ram och anslagsberäkning

Ramen för beslut om bidrag till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden under budgetåret 1991/92 bör fastställas till oförändrat 15 milj.kr.

Medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till 252 000 000 kr. Därav avser 215 milj.kr. statens kostnader för statskommunalt bostadsanpassningsbidrag. I beloppet har jag räknat in behovet av medel för att återställa handikappanpassade bostäder. Utbetalningar av bidrag till åtgärder mot radon beräknar jag till 15 milj.kr. Anslagsbehovet för bidrag till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden och för bidrag till visst utvecklingsarbete i fråga om samordnad boendeservice beräknar jag till 15 resp. 7 milj.kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att beslut om bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden får lämnas inom en ram om 15 000 000 kr. under budgetåret 1991/92,

2. till *Viss bostadsförbättringsverksamhet m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 252 000 000 kr.

B 9. Bidrag till förbättring av boendemiljön

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	12 500 000
1991/92	Förslag	1 000 000

Från anslaget betalas bidrag till förbättring av boendemiljön enligt förordningen (1975:129) om bidrag av statsmedel till förbättring av boendemiljöer. Bidragsformen upphörde den 1 juli 1986.

Boverket

Enligt verkets beräkningar fanns vid ingången av budgetåret 1990/91 beviljade bidrag på 27,5 milj.kr. som inte hade betalats ut. Verket kan för närvarande inte förutsäga någon belastning på anslaget under de kommande två budgetåren.

Föredragandens överväganden

Med hänsyn till att ett antal tidigare beviljade bidrag ännu inte betalats ut bör anslaget föras upp med 1 000 000 kr. i avvaktan på en slutlig genomgång.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till förbättring av boendemiljön* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 000 kr.

B 10. Bidrag till allmänna samlingslokaler m.m.

1989/90	Utgift	55 511 706
1990/91	Anslag	78 000 000
1991/92	Förslag	75 000 000

Från anslaget betalas dels bidrag till allmänna samlingslokaler och eftergifter av statslån för allmänna samlingslokaler enligt bestämmelserna i förordningen (1989:288) om stöd till allmänna samlingslokaler och motsvarande äldre bestämmelser, dels bidrag till riksorganisationerna för samlingslokaler. Från anslaget betalas även bidrag enligt den numera upphävda förordningen (1984:703) om statsbidrag till vissa teaterlokaler m.m. och förordningen (1987:317) om bidrag till handikappanpassning av folkparksteatrar.

Bidrag till allmänna samlingslokaler kan lämnas till aktiebolag, föreningar eller stiftelser som är fristående i förhållande till kommunen och kommunala företag. Bidrag lämnas för ny- och ombyggnad av samlingslokaler samt för köp av samlingslokaler. Vid nybyggnad lämnas bidrag med 50 % av kostnaden för ytor upp till 1 000 kvm. För ytor mellan 1 000 och 2 000 kvm lämnas bidrag med 30 %. Ett villkor för det statliga stödet är därvid att kommunen också lämnar bidrag. Det kommunala bidraget skall vara lägst 30 % av kostnader för ytor upp till 2 000 kvm. För köp samt för ombyggnad och andra upprustningsåtgärder lämnas bidrag efter samma grunder och med samma bidragsandelar som för nybyggnad. Kostnader för energisparåtgärder och för handikappanpassning inräknas i det reguljära bidragsunderlaget på samma sätt som andra byggkostnader. Bidrag för handikappanpassningsåtgärder som genomförs utan samband med andra bidragsberättigade åtgärder lämnas med högst 150 000 kr.

Bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar lämnas för teatrar som har uppförts eller byggts om med stöd av bygglov som beviljats före den 1 juli 1977. Bidrag lämnas till skäliga kostnader för åtgärderna, normalt dock högst med 150 000 kr.

Stödformen *statsbidrag för vissa teaterlokaler m.m.* innebar att bidrag kunde lämnas till ny- och ombyggnad av vissa icke-statliga kulturlokaler, bl.a. om projektet behövdes av sysselsättningsskäl. Stödformen har ersatts av en ny stödform till vissa icke-statliga kulturlokaler. En närmare redogörelse för den nya stödformen lämnas under B11. Stöd till icke-statliga kulturlokaler.

Stödet till allmänna samlingslokaler handläggs inom boverket av en samlingslokaldelegation.

För varje budgetår fastställer riksdagen en ram för beslut om bidrag för ny- och ombyggnad av allmänna samlingslokaler eller för köp av sådan lokal samt en ram för beslut om bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar. Ramen för beslut om bidrag för allmänna samlingslokaler under budgetåret 1990/91 uppgår till 52 milj.kr. Ramen för beslut om bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar under budgetåret 1990/91 uppgår till 1,25 milj.kr.

Boverket

Samlingslokaldelegationen hade den 1 juli 1990 inneliggande 198 ansökningar om bidrag till köp, nybyggnad eller ombyggnad av allmänna samlingslokaler till en total kostnad av 858 milj.kr. Dessutom hade delegationen vid förhandsgranskning godtagit projekt till en total kostnad av ca 210 milj.kr. Under budgetåret 1989/90 har nya beslut om bidrag meddelats för 44 samlingslokaler. Mot ramarna har avräknats bidrag i nya ärenden med totalt 43 milj.kr. Resterande ramutrymme har disponerats för utökningar i samband med slutliga beslut.

Boverket föreslår att ramen för beslut om bidrag för ny- och ombyggnad m. m. av samlingslokaler under budgetåret 1991/92 utökas till 64 milj.kr.

Boverket föreslår dessutom att en särskild ram om 10 milj.kr. inrättas för beslut om bidrag för samnyttjande och sociala samlingslokalprojekt.

Verket föreslår vidare att bidrag till riksorganisationerna lämnas med 3,5 milj.kr. under budgetåret 1991/92. Av detta belopp bör 330 000 kr. avse sådant utrednings- och projekteringsarbete som bedrivs gemensamt av riksorganisationerna.

För bidrag till handikappanpassning av folkparksteatrar föreslås för budgetåret 1991/92 en ram om 1,5 milj.kr.

I fråga om bidrag till handikappanpassning av allmänna samlingslokaler föreslår verket att maximibeloppet för sådant bidrag indexregleras.

Föredragandens överväganden

Även förra året föreslog boverket en särskild ram för bidrag till samnyttjande och sociala samlingslokalprojekt. Som jag framhöll vid min anmälan till förra årets budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil. 13) bör boendeservicedelegationens utvärdering i denna fråga avvaktas. Som jag tidigare i dag redovisat har delegationen nyligen avlämnat en redogörelse för hittillsvarande erfarenheter av ett antal utvecklingsprojekt i fråga om samordnad boendeservice. Delegationen föreslår bl.a. att samlingslokalstödet ses över i syfte att underlätta tillkomsten av lokaler som bygger på samverkan. Vidare föreslås att samlingslokalorganisationerna ges resurser för att stödja lokala föreningar som driver samverkansprojekt. Beredningen av dessa förslag är inte avslutad. Jag är därför inte nu beredd att tillstyrka verkets förslag. Jag vill erinra om att regeringen för innevarande budgetår uppdragit åt verket att beakta vad bostadsutskottet i betänkande (1989/90:BoU14) har anfört om prioritering av samlingslokalprojekt som innefattar samutnyttjande med andra intressenter, t.ex. kommun och landsting.

Jag är inte heller beredd att biträda verkets förslag till indexuppräkning av maximibeloppet för bidrag till handikappanpassning av allmänna samlingslokaler. Jag vill erinra om att maximibeloppet redan enligt gällande regler får

överskridas om det finns särskilda skäl. Frågan om högre bidrag prövas av regeringen i varje särskilt fall.

Mot bakgrund av det ekonomiska läget bör enligt min mening stödet för investeringar i samlingslokaler hållas på oförändrad nivå. Jag förordar att ramen för bidrag för allmänna samlingslokaler under budgetåret 1991/92 fastställs till 52 milj.kr.

Även ramen för beslut om bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar bör hållas på oförändrad nivå nästa budgetår. Jag förordar att den fastställs till 1 250 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Bidrag för handikappanpassning av allmänna samlingslokaler bör liksom tidigare få lämnas utan rambegränsning.

Med hänsyn till den tid som normalt förflyter mellan beslut om och utbetalning av bidrag beräknar jag medelsbehovet för nästa budgetår till 75 000 000 kr. Jag har därvid beräknat medel även för bidrag till riksorganisationerna för samlingslokaler med sammanlagt 3 500 000 kr. Av beloppet bör 330 000 kr. få användas för sådant tekniskt/ekonomiskt utrednings- och projekteringsarbete som utförs gemensamt av riksorganisationerna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att beslut om bidrag för allmänna samlingslokaler under budgetåret 1991/92 meddelas inom en ram om 52 000 000 kr.,
2. medge att beslut om bidrag för handikappanpassning av folkparksteatrar under budgetåret 1991/92 meddelas inom en ram om 1 250 000 kr.,
3. till *Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 75 000 000 kr.

B 11. Stöd till icke-statliga kulturlokaler[1]

1991/92 Nytt anslag (förslag) 25 000 000

[1] Tidigare Lån till allmänna samlingslokaler.

Under förra riksmötet beslutade riksdagen att införa ett särskilt *stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler* (1989/90:BoU14, reservation 8, rskr. 168). Enligt beslutet skall bidrag av statsmedel lämnas för ny- eller ombyggnad – inbegripet standardhöjande reparationer, handikappanpassning samt utbyte och komplettering av inventarier – av musei-, teater- och konsertlokaler som tillhör någon annan än staten. Bidrag lämnas med högst 30 procent av kostnaderna vid nybyggnad och med högst 50 procent vid ombyggnad.

Närmare bestämmelser för stödet finns i förordningen (1990:573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler. Av förordningen framgår bl.a. att ansökningen om bidrag prövas av boverkets samlingslokaldelegation och att

ansökningar som inkommit till verket före den 1 april ett år skall prövas före utgången av juni månad samma år.

För beslut om bidrag har riksdagen fastställt en ram på 25 milj.kr. för budgetåret 1990/91.

Föredragandens överväganden

Stöd till allmänna samlingslokaler i form av lån för ny-, ombyggnad och köp av samlingslokaler slopades den 1 juli 1987. Enligt boverket behövs inga ytterligare medel för detta ändamål. Det under tidigare budgetår uppförda anslaget Lån till allmänna samlingslokaler m.m. behöver inte längre föras upp i statsbudgeten.

På grund av rådande ekonomiska situation är det som jag tidigare har nämnt nu nödvändigt med en stram budgetbehandling. Jag förordar därför att en beslutsram fastställas även för nästa budgetår för stödet till vissa icke-statliga kulturlokaler och att den bestäms till 25 milj.kr., dvs. samma belopp som för innevarande år.

Alla ansökningar som kommit in till verket före den 1 april ett år prövas före utgången av juni månad samma år. Med hänsyn härtill och till att den tid som förflyter mellan beslut och utbetalning för närvarande uppskattas till i genomsnitt mellan ett halvt och ett år beräknar jag behovet av medel för utbetalning av bidrag under budgetåret 1991/92 till 25 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att ramen för beslut om stöd till vissa icke statliga kulturlokaler fastställs till 25 000 000 kr. för budgetåret 1991/92,

2. till *Stöd till icke-statliga kulturlokaler* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 25 000 000 kr.

B 12. Byggnadsforskning

1989/90	Utgift	167 029 507	Reservation	6 503 900
1990/91	Anslag	179 000 000		
1991/92	Förslag	186 600 000		

Från anslaget betalas bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete (FoU) inom samhällsplanerings- samt byggnads- och anläggningsområdena. Medlen fördelas av statens råd för byggnadsforskning (BFR).

Genom riksdagens forskningspolitiska beslut våren 1990 ligger verksamhetens inriktning och omfattning i huvudsak fast t.o.m. budgetåret 1992/93 (prop. 1989/90: 90 bil. 20, BoU 19, rskr. 339).

Rådets verksamhet finansieras under innevarande budgetår över följande anslag på statsbudgeten.

Under bostadsdepartementets huvudtitel:

B 12. Byggnadsforskning

B 13. Stöd till experimentbyggande.

Under industridepartementets huvudtitel:

H 6. Energiforskning

Statens råd för byggnadsforskning

Riksdagen har genom det forskningspolitiska beslutet våren 1990 lagt fast riktlinjerna för BFR:s verksamhet under perioden den 1 juli 1990 – den 30 juni 1993. Riksdagen har i samband med beslutet begärt en särskild översyn av möjligheterna till kompletterande finansiering av byggnadsforskningen från berörda intressenter med sikte på ökade FoU-insatser.

Med vissa undantag för BFR fram önskemål som sammanfaller med de riktlinjer som anges i statsmakternas beslut. BFR anger också de prioriteringar som bör vara styrande vid en ökning av resurserna enligt den av riksdagen begärda finansieringsöversynen.

I förra årets anslagsframställning anmälde BFR att frågan om en ny programindelning för rådet borde övervägas. Rådet har i samråd med bostadsdepartementet under budgetåret 1989/90 genomfört en sådan översyn.

Utgångspunkter för den nya programindelningen är bl.a. pågående förändringar i planerings-, bygg- och förvaltningsprocessen. Vidare motiverar både resursskäl och förändringar i forskningsrådsorganisationen m.m. för BFR:s del en ökad koncentration till byggnadsforskningens kärnområden, vilket innebär att en starkare koppling till byggnader, byggande, bebyggelse, stads- och samhällsbyggnad bör eftersträvas vid valet av FoU-områden. Samtidigt bör optimala lösningar i förvaltning och brukande av byggnader och byggd miljö alltmer bli utgångspunkter för FoU-insatserna.

En annan strävan har varit att förskjuta tyngdpunkten i BFR:s verksamhet mot vissa aktuella problemområden som samtidigt präglas av att de spänner över hela eller större delar av rådets verksamhetsfält. Detta ger ökade förutsättningar att utnyttja byggnadsforskningens styrka att kunna förena naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga, humanistiska och estetiska synsätt.

En tredje grundläggande utgångspunkt är de nya formerna för och den nya inriktningen av stödet till experiment i den byggda miljön.

Rådets prioriteringar gäller i enlighet med verksamhetsplanen sex områden:

- stadsförnyelse, stadsutveckling och social förändring
- planerings-, bygg- och förvaltningsprocessen
- byggnaders beständighet och livslängd
- klimat och miljö i bebyggelsen
- infrastruktur

- eleffektiva byggnader.

Rådet förordar vidare väsentligt utökade FoU-insatser inom områdena informationsteknologi, underhållsteknik och teknisk förvaltning, materialteknik samt byggd miljö och trafik.

Rådet begär – i avvaktan på den av riksdagen begärda finansieringsöversynen – att för budgetåret 1991/92 få meddela beslut om bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete inom en ram om 175,8 milj.kr.

Vidare begär rådet att få fatta beslut som innebär ekonomiska åtaganden för fem år efter budgetåret 1991/92. Besluten bör enligt rådet få fattas inom årsvisa ramar om 95, 55, 25, 25, resp. 25 milj.kr.

Rådet föreslår att ett anslag om 175 milj.kr. skall anvisas för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag kan inledningsvis konstatera att BFR:s anslagsframställning för budgetåret 1991/92 ligger i linje med intentionerna i 1990 års forskningsproposition (prop. 1989/90: 90 bil. 20). I fråga om prioriteringen av olika FoU-områden betonades där områden av betydelse för livskvaliteten och en god bostads- och arbetsmiljö. Behovet av sådan FoU som medverkar till att hygieniska brister i inomhusmiljön kan undanröjas betonades särskilt. Jag noterar att rådet arbetar i den riktningen.

I forskningspropositionen betonades också vikten av att byggsektorns intressenter i väsentligt större utsträckning än i dag bidrar till finansieringen av angelägen byggnadsforskning. Mot bakgrund av övervägandena i propositionen beslöt riksdagen ge regeringen till känna vad bostadsutskottet anfört om behovet av ytterligare överväganden rörande ansvarsfördelningen inom byggnadsforskningen. I likhet med regeringen ansåg bostadsutskottet bl. a. att byggbranschen bör ta ett större ansvar för FoU-verksamheten inom sektorn. Regeringen föreslogs ta upp överläggningar med berörda parter för att diskutera formerna för ett sådant utökat ansvar vad gäller bl. a. forskningens finansiering (1989/90: BoU19, rskr. 339).

Med anledning av riksdagens tillkännagivande har överläggningar tagits upp med intressenterna inom sektorn om hur ansvarsfördelningen och finansieringen av en utökad byggnadsforskning bör lösas. Jag avser att under våren 1991 redovisa resultatet av dessa överläggningar.

Byggnadsforskningens kvalitet och effektivitet beror i hög grad på dess organisation och arbetsformer. Därför är det rimligt att organisationen från tid till annan prövas mot bakgrund av nya förutsättningar och förändringsbehov. Samtidigt som kraven på sektorsorganen växer kommer de ekonomiska ramarna för all offentlig verksamhet under överskådlig tid att vara starkt begränsade. Utgiftstrycket måste minska genom direkta besparingar och inte minst genom strukturella förändringar och produktivitetsförbättringar. Det gäller givetvis också forskningsadministrationen vid BFR. Mot den bakgrunden har regeringen gett en särskild utredare (Bo 1990:02) i uppdrag att utreda

vissa frågor om verksamheten vid rådet. Utredaren skall därvid bl. a. överväga nya organisations- och arbetsformer vid rådet, pröva uppgiftsfördelningen mellan rådet och boverket respektive energiverket samt föreslå de organisatoriska och andra åtgärder som kan erfordras. Utredaren skall senast i februari 1991 redovisa resultatet av sitt arbete. Det ankommer i första hand på regeringen att besluta om organisationen av verksamheten vid rådet. Jag kommer dock att under våren 1991 föreslå regeringen att för riksdagen redovisa sina överväganden med anledning av översynen av BFR. Även denna översyn ingår som ett led i regeringens program för en omställning och effektivisering av den statliga administrationen.

Genom riksdagens beslut med anledning av prop. 1989/90: 90 om forskning ligger byggnadsforskningens huvudsakliga inriktning och omfattning fast under tiden fram t.o.m. budgetåret 1992/93. Riksdagens beslut innebär att de statliga medel som BFR får disponera under innevarande treårsperiod skall minskas med 12 milj.kr. genom att medel i stället anvisas till det teknikvetenskapliga forskningsrådet. Minskningen fördelas så att rådets beslutsutrymme under budgetåret 1991/92, efter sedvanlig uppräkning av beslutsramen, minskas med 4 milj.kr.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt beräknar jag beslutsramen till 190,2 milj.kr. för den allmänna byggnadsforskningen, exkl. stöd till experimentbyggande, under budgetåret 1991/92.

Av ramen bör humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR) få disponera 4,1 milj.kr. HSFR skall vid fördelningen av dessa medel samråda med BFR.

För åtaganden som avser de fem budgetåren efter budgetåret 1991/92 anser jag i likhet med rådet att en ram om 95, 55, 25, 25 resp. 25 milj.kr. är tillräcklig. I dessa belopp inkluderas inte kanslikostnaderna hos BFR.

Medelsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknar jag till 186 600 000 kr.

Investeringsmedel för ADB för budgetåret 1991/92 beräknas uppgå till 390 000 kr., varav 140 000 kr. beviljas över anslaget B3. Anskaffning av ADB-utrustning under trettonde huvudtiteln. Resterande kostnader, 250 000 kr., bör belasta anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. regeringen bemyndigas att medge att rådet får fatta beslut om stöd till byggnadsforskning, exkl. stöd till experimentbyggande, inom en ram om 190 200 000 kr. under budgetåret 1991/92,

2. regeringen bemyndigas att medge att rådet får fatta beslut om stöd till byggnadsforskning, exkl. stöd till experimentbyggande, under budgetåren 1992/93, 1993/94, 1994/95, 1995/96 och 1996/97 preliminärt inom en ram om 95 000 000 kr., 55 000 000 kr., 25 000 000 kr., 25 000 000 kr. resp 25 000 000 kr.,

3. till *Byggnadsforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 186 600 000 kr.

B 13. Stöd till experimentbyggande

1989/90	Utgift	31 491 000	Reservation	16 981 156
1990/91	Anslag	42 000 000		
1991/92	Förslag	21 000 000		

Från anslaget betalas bidrag enligt förordningen (1990:818) om stöd till experimentbyggande m. m.

Bidrag lämnas till sådana forskningsinriktade experiment som avser planering, byggande, teknisk förvaltning eller energianvändning och som ingår som ett led i forsknings- och utvecklingsverksamheten hos statens råd för byggnadsforskning (BFR).

Rådet beslutar om bidrag.

Stöd får i vissa fall beviljas med förbehåll, vilket innebär att mottagaren - om experimentet lyckas - förbinder sig att betala ersättning till staten i form av ett engångsbelopp eller löpande avgift. Villkoren för en sådan eventuell ersättning bestäms med särskild hänsyn till riskerna med experimentet och det beräknade ekonomiska utfallet.

Kostnader för uppföljning och utvärdering m. m. i samband med experimentbyggandet betalas från anslaget B 12. Byggforskning.

Statens råd för byggnadsforskning

Genom riksdagens beslut våren 1990 har stödet till experimentbyggande omvandlats från lån till bidrag (1989/90:BoU19, rskr. 339). Detta kommer enligt rådet att öka stödets användbarhet.

Under senare år har 2/3 av experimentbyggnadsstödet använts för energiexperiment. Enligt BFR bör medlen successivt fördelas om så att hälften av stödet kan användas för andra typer av experiment. BFR anser dock att stödet till energiexperiment inte bör minska i absoluta tal. Därför bör ytterligare resurser tillföras verksamheten.

Rådet begär att under budgetåret 1991/92 få bemyndigande att fatta beslut om bidrag till experimentbyggande inom en ram om 40 milj.kr. samt att ett reservationsanslag på 40 milj.kr. anvisas. Därutöver vill rådet ha bemyndigande att för budgetåren 1992/93 och 1993/94 fatta beslut inom en ram om 15 resp. 10 milj.kr.

Föredragandens överväganden

Experimentbyggande i full skala med stöd av bidrag – tidigare lån – är en för byggnadsforskningen specifik arbetsform. Stödet ger möjlighet till försök även med stora ekonomiska risker och är ett värdefullt led i den samlade FoU-kedjan. Genom riksdagens beslut med anledning av prop. 1989/90: 90 om forskning har tillämpningsområdet vidgats. Experiment i mindre skala i form av pilotprojekt, fristående försöksobjekt, liksom experiment i anslutning till befintliga laboratorier eller motsvarande kan nu genomföras. Bidragen medger större flexibilitet än de tidigare lånen. Enligt min mening kommer den nya stödformen att medverka till att möjligheten till samverkan med såväl byggsektorns intressenter som högskolan ökar.

Jag är inte beredd att tillstyrka rådets förslag om ytterligare resurser för experimentbyggnadsverksamheten.

Med anledning av omläggningen av stödet från lån till bidrag har också rutinerna i fråga om omprövning av tidigare beviljade lån setts över. Bestämmelser om sådana lån finns i förordningen (1990:916) om vissa lån till forskningsinriktat experimentbyggande.

För beslut om stöd till experimentbyggande under budgetåret 1991/92 föreslår jag en ram om 34 milj.kr.

För åtaganden under budgetåren 1992/93 och 1993/94 föreslår jag en ram om 10 resp. 5 milj.kr.

Anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknar jag till 21 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. regeringen bemyndigas att medge att rådet får fatta beslut om stöd till experimentbyggande intill ett belopp om 34 000 000 kr. under budgetåret 1991/92 och att outnyttjad del av denna ram får utnyttjas även under budgetåret 1992/93,
2. regeringen bemyndigas att medge att rådet får fatta beslut om stöd till experimentbyggande under budgetåren 1992/93 och 1993/94 preliminärt intill ett belopp om 10 000 000 kr. resp. 5 000 000 kr.,
3. till *Stöd till experimentbyggande* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 21 000 000 kr.

B 14. Statens institut för byggnadsforskning

1989/9	Utgift	-
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas samtliga in- och utbetalningar för verksamheten vid statens institut för byggnadsforskning (SIB). Anslaget tas upp med ett formellt belopp och skall normalt inte få belastas. För att täcka svängningar i likviditeten under verksamhetsåret disponerar institutet en rörlig kredit.

SIB är ett sektorsforskningsinstitut inom samhällsbyggnadsområdet. Institutet svarar för långsiktig kunskaps- och kompetensuppbyggnad inom ett antal olika områden.

Forskningsenheten vid institutet omfattar åtta forskningsavdelningar och en avdelning för mät- och datateknisk service. Institutet har också ett kansli och en informationsavdelning.

Verksamheten vid SIB finansieras fr.o.m. budgetåret 1984/85 med basanslag under bostadsdepartementets huvudtitel samt med projektanslag och uppdragsmedel. Basanslaget skall användas för stöd till sådan forskning som bidrar till en långsiktig kunskapsuppbyggnad för sektorns behov samt för forskning inom områden som statsmakterna har angett som viktiga, men där särskilda uppdragsgivare saknas. Övrig verksamhet inom institutet finansieras med uppdragsmedel eller projektanslag.

Genom riksdagens forskningspolitiska beslut våren 1990 har institutets verksamhet i huvudsak lagts fast under treårsperioden 1990/91 – 1992/93.

Verksamhetens omfattning och utveckling framgår av följande sammanställning.

Ekonomisk plan (1000-tal kr.)	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Kostnader		
1. Förvaltning	10 793	+ 509
2. Information	3 889	+ 400
3. Forskning	44 058	+ 8 888
Summa	**58 740**	**+ 9 797**
Intäkter		
1. Bidragsanslag över statsbudgeten	47 795	+ 1 267
2. Forskning och utveckling på uppdrag	10 945	+ 8 530
Summa	**58 740**	**+ 9 797**

Riksdagens forskningspolitiska beslut våren 1990 föranleder ingen ändring vad gäller inriktningen av verksamheten eller beträffande verksamhetens organisation och institutets långsiktiga ambitioner.

SIB har ett omfattande samarbete med universitet och högskolor. Erfarenheterna är mycket goda och det är institutets ambition att utveckla detta ytterligare. Med högskolan i Gävle/Sandviken har t. ex. ett ingående samarbete vuxit fram genom högskolans utbildningslinje i företagsekonomi med fördjupning inom bostads- och fastighetsförvaltning och institutets motsvarande forskning.

Institutet har inrättat åtta professurer. En tjänst i strömningsmekanik har tillsatts och en tjänst i företagsekonomi är under tillsättning.

Institutet har inte tilldelats några särskilda statliga medel för finansieringen av professurer. Inför den forskningspolitiska propositionen och i tidigare anslagsframställningar har institutet ingående redovisat möjligheterna till finansiering av professurerna genom omdisponeringar inom tillgängligt anslag eller via externa anslag.

Institutet menar att det är synnerligen välmotiverat att tillsättningen av resterande professurer kan ske snabbt och att detta möjliggörs genom extra medelstilldelning till institutet. Den extra medelstilldelningen kan enligt institutet tidsbegränsas. Institutet hemställer därför om 2,2 milj.kr. för finansieringen av fem professurer. På samma grunder hemställer institutet om 1,27 milj.kr. för doktorandtjänster. Dessa utgör ett viktigt komplement till professurerna och ett medel att öka värdet och effekterna av dessa. Det är rimligt att varje professur motsvaras av minst en doktorand. På sikt bör antalet öka.

Institutet verkar inom ett internationellt sett livaktigt område. Det gäller såväl inom den teknisk-naturvetenskapliga sektorn som inom det samhällsvetenskapliga området. Institutets utrymme för finansiering av gästforskare är helt otillräckligt med hänsyn till vad som bedöms vara önskvärt ur forskningssynpunkt och till intresset från utlandet. Institutet hemställer därför om 300 000 kr. för att kunna utöka denna verksamhet.

Institutet har numera inga möjligheter att inom ramen för basanslaget bedriva större empiriska undersökningar. Projektet Elhushållning i bebyggelsen (ELIB) som för närvarande bedrivs vid institutet utgör exempel på en sådan undersökning och som bedrivs med särskilda anslag. Ett annat är det programarbete för en ny bostadsanvändningsstudie som pågår med stöd av särskild finansiering från bostadsdepartementet. Det bör enligt institutet vara möjligt att finna flera delfinansiärer till bostadsstudien som kostnadsberäknats till drygt 6,7 milj.kr. För att säkerställa genomförandet av studien hemställer institutet om 2 milj.kr. som en delfinansiering.

Institutet har nyligen beslutat att avveckla verksamheten vid det vatten- och avloppstekniska laboratoriet i Studsvik. De resurser som frigörs kommer institutet att disponera för att stärka forskningsverksamheten i Gävle.

Föredragandens överväganden

SIB får inom ramen för förvaltningsanslaget tillsätta de åtta professurer som nu har inrättats. Enligt min uppfattning bidrar detta till att långsiktigt säkerställa kvaliteten på den forskning som utförs inom institutet. Genom professurernas formella anknytning till universitet och högskolor öppnas också goda möjligheter för en ökad samverkan mellan SIB och institutioner vid dessa.

Tillsättandet av de aktuella professurerna kan emellertid inte i dagens statsfinansiella situation finansieras med särskilda medel över statsbudgeten. Som anfördes i 1990 års forskningsproposition är det dock angeläget att institutet noga överväger om professorstjänsterna kan rymmas inom den befintliga budgeten genom omprioriteringar. Institutet bör i det sammanhanget också pröva möjligheten att helt eller delvis finansiera tjänsterna med externa medel. Jag är inte heller beredd att tillföra extra medel för finansiering av doktorander och gästforskare.

Medel har tidigare anvisats för det pågående programarbetet för en ny bostadsanvändningsstudie. Enligt vad jag har erfarit är intresset för undersökningen stort. Vad gäller finansieringen av det fortsatta arbetet bör SIB söka få till stånd en samfinansiering i första hand med sektorns intressenter.

Jag beräknar statens bidrag till institutet för budgetåret 1991/92 till 49 062 000 kr.

Investeringsmedel för ADB för budgetåret 1991/92 beräknas uppgå till 620 000 kr., varav 420 000 kr. beviljas över anslaget B3. Anskaffning av ADB-utrustning under trettonde huvudtiteln. Resterande kostnader, 200 000 kr., bör belasta anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för byggnadsforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 15. Bidrag till statens institut för byggnadsforskning

1989/90	Utgift	42 993 000	Reservation	0
1990/91	Anslag	47 795 000		
1991/92	Förslag	49 062 000		

Jag har ovan under anslaget B 14. Statens institut för byggnadsforskning beräknat statens bidrag till institutet till 49 062 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens institut för byggnadsforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 49 062 000 kr.

B 16. Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning

1989/90	Utgift	1 000 000	Reservation	0
1990/91	Anslag	1 000 000		
1991/92	Förslag	1 000 000		

Under detta anslag redovisas medel för utrustning till statens institut för byggnadsforskning.

Detta anslag avser särskilda lånemedel som ställs till institutets förfogande för anskaffning av utrustning. De medel som tas i anspråk skall vara ränte- och amorteringsfria under en treårsperiod. Därefter skall lånet amorteras och förräntas.

Jag beräknar att 1 000 000 kr. behöver anvisas för ändamålet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 000 kr.

B 17. Investeringsbidrag för bostadsbyggande[1]

1991/92	Nytt anslag (förslag)	5 500 000 000

[1] Tidigare Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m.m.

Från anslaget betalas investeringsbidrag för bostadsbyggande. Från anslaget har tidigare betalats bidrag för energibesparande åtgärder i bostadshus enligt bestämmelserna i förordningen (1983:1112) om statliga energibidrag för vissa åtgärder i bostadshus.

Bestämmelser om investeringsbidrag finns i förordningen (1990:000) om investeringsbidrag för bostadsbyggande. Bidrag lämnas fr.o.m. den 1 januari 1991 för ny- och ombyggnad av permanenta bostäder i syfte att kompensera bostadsbyggandet för ökade kostnader som följer av de slopade reduceringsreglerna för mervärdesskatten för byggnads- och anläggningsarbeten. Bidraget lämnas med 9,7 % av de beräknade kostnaderna inkl. mervärdesskatt för bidragsberättigade ändamål.

Föredragandens överväganden

Enligt beslut av regeringen lämnas inte bidrag för energibesparande åtgärder i bostadshus under budgetåren 1987/88-1990/91. Sådana bidrag bör inte heller lämnas under budgetåret 1991/92. Jag bedömer att ytterligare medel inte behövs för utbetalningar av tidigare beviljade bidrag. Reservationen på det under tidigare budgetår uppförda anslaget Bidrag till energibesparande åtgärder inom bostadsbeståndet m.m. kan därför dras in vid utgången av innevarande budgetår.

Jag beräknar medelsbehovet för investeringsbidrag för bostadsbyggande under budgetåret 1991/92 till 5 500 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Investeringsbidrag för bostadsbyggande* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 500 000 000 kr.

B 18. Information och utbildning m.m.

1989/90	Utgift	21 748 434	Reservation	25 924 818
1990/91	Anslag	10 700 000		
1991/92	Förslag	10 500 000		

Från detta anslag betalas utgifter för information och utbildning m.m. inom bostadsdepartementets ansvarsområde. Informations- och utbildningsverksamhet bedrivs av bl.a. boverket. Vidare betalas utgifter för sådant utredningsarbete avseende bebyggelsefrågor som inte är inordnat i verksamhet för vilken medel anvisas i annan ordning, exempelvis för informationsförsörjningen för den fysiska planeringen m.m. samt kostnader för tävlingar och annat utvecklingsarbete inom boendet.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar att under budgetåret 1991/92 sammanlagt 10 500 000 kr. behöver disponeras för särskilda informations- och utbildningsinsatser m.m. inom bostadsdepartementets olika verksamhetsområden. Av beloppet avses 1 milj.kr. användas som ett statligt bidrag till standardiseringsverksamhet inom området geografiska informationssystem.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen med förslag i fråga om den närmare fördelningen av dessa medel.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Information och utbildning m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 10 500 000 kr.

B 19. Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador

1989/90	Utgift	56 000 000
1990/91	Anslag	88 000 000
1991/92	Förslag	85 000 000

Från anslaget betalas ut bidrag till fonden för fukt- och mögelskador. Fonden förvaltas av kammarkollegiet som, efter beslut av fondens styrelse, ombesörjer utbetalning av medel från fonden.

Med stöd av lagen (1985:1040) om rätt för en skadenämnd att besluta i vissa frågor om avhjälpande av fukt- och mögelskador, har regeringen överlämnat till en särskild nämnd – småhusskadenämnden – att i vissa fall besluta om avhjälpande av fukt- och mögelskador i småhus och därmed sammanhängande frågor. Nämnden inrättades den 1 januari 1986 i enlighet med avtal som staten har ingått med Svenska kommunförbundet och med Byggentreprenörerna.

Det ankommer på småhusskadenämnden att avgöra om en viss skada skall avhjälpas av det företag som uppfört huset eller om staten skall ansvara för avhjälpandet.

Enligt förordningen (1985:1119) om den statliga fonden för avhjälpande av fukt- och mögelskador i småhus, m.m. (fondförordningen) skall fondstyrelsen fullgöra de förpliktelser som åläggs fonden genom beslut i småhusskadenämnden. Fondstyrelsen kan också efter egen prövning lämna ekonomiskt stöd för att avhjälpa fukt- och mögelskador i småhus, om småhusskadenämnden är förhindrad att pröva skadan därför att huset har uppförts av ett företag som inte är bundet av de nyss nämnda avtalen eller därför att huset av annan anledning inte omfattas av avtalen.

Den nu nämnda regleringen omfattar hus som är yngre än tio år och har uppförts på total- eller generalentreprenad före den 1 september 1985. I syfte att avhjälpa mer omfattande fukt- och mögelskador i småhus kan emellertid fondstyrelsen lämna stöd även i andra fall. Enligt 12 § förordningen kan bidrag sålunda lämnas till den del kostnaden för åtgärderna inte kan bäras av ett hus i ombyggt skick och under förutsättning bl.a. att huset är yngre än 30 år, att det inte är upplåtet med hyres- eller bostadsrätt och att kostnaden för åtgärderna är skälig med hänsyn till arbetenas art och omfattning. Ansökningarna om stöd enligt 12 § förordningen utgör huvuddelen av de ansökningar som prövas hos fonden.

Regeringen har i november till riksdagen lämnat ett förslag till ändrade bidragsregler (prop. 1990/91:61). Bostadsutskottet har behandlat ärendet (BoU 8) och efter vissa ändringar föreslagit att riksdagen godkänner propositionen. Ändringarna i bidragsreglerna föreslås träda i kraft den 1 februari

1991 och innebär bl. a. att husets ålder, förslitning m. m. skall beaktas när bidragets storlek bestäms enligt 12 § förordningen. Fastighetsägarens självrisk skall fortsättningsvis motsvara de schablonmässigt beräknade kostnaderna för upplupet underhåll i de delar som berörs av arbetena - eller om det beloppet är högre - den del av reparationskostnaderna som ryms inom fastighetens låneutrymme, dock minst ett basbelopp. Fondstyrelsen kan i vissa fall bestämma fastighetsägarens egen insats till lägre belopp om det finns särskilda skäl för det.

Ändringarna innebär vidare att bidrag som lämnas enligt förordningen helt eller delvis kan återkrävas om fastigheten säljs inom viss kortare tid efter reparationen.

Fonden för fukt- och mögelskador

Ansökningar om stöd som skall prövas av fondstyrelsen lämnas in till småhusskadenämnden. Ärendena bereds och föredras av personal vid nämndens kansli. Den 15 augusti 1990 hade sammanlagt 2 948 ansökningar kommit in till nämnden. Av dessa har nämnden överlämnat 2 353 till den statliga fonden för prövning. Hos fonden hade vid nyssnämnda tidpunkt 1 422 ärenden slutligt avgjorts och 245 ärenden delvis avgjorts.

Av de 1 667 ärenden som slutligt eller delvis avgjorts hos fonden har 1 017 ansökningar bifallits. Besluten om bifall innebär att cirka 125 milj.kr. ställts direkt till sökandenas förfogande. Beslut om rätt till stöd – dvs. delvis avgjorda ärenden – beräknas medföra ytterligare kostnader för fonden om cirka 40 milj.kr. Fram till den 15 augusti 1990 hade fondstyrelsen således beslutat om stöd intill ett belopp om sammanlagt cirka 165 milj.kr.

Antalet ärenden som kommer in till fonden har under år 1990 minskat något i förhållande till motsvarande tid under år 1989. Det övervägande antalet ansökningar som nu kommer in till småhusskadenämndens kansli är som sagts sådana som skall prövas enligt 12 § fondförordningen. De skador som omfattas av stödsystemet finns nu i huvudsak i hus som uppförts under 1960- och 70-talet.

Fondstyrelsen bedömer att ramen för beslut om stöd behöver vidgas med 120 milj.kr. under budgetåret 1991/92, dvs. från 270 milj.kr. till 390 milj.kr.

Föredragandens överväganden

De av mig redovisade förslagen i propositionen 1990/91:61 om ändringar i bidragsbestämmelserna – och som i huvudsak tillstyrks av bostadsutskottet – kommer att medföra väsentligt minskade bidragsbelopp i många fall. Dessutom räknar jag med att antalet inkommande bidragsärenden kommer att minska successivt under de kommande åren. Den behövliga ramvidgningen för budgetåret 1991/92 torde därför bli avsevärt lägre än vad fonden föreslagit. Jag beräknar behovet av ramvidgning till 60 milj.kr. Riksdagen har tidi-

gare medgett att sammanlagt 270 milj.kr. tas i anspråk för bidrag till fonden. Det tillgängliga utrymmet för bidrag till fonden bör därför för tiden fram till utgången av budgetåret 1991/92 vidgas med 60 milj.kr. till 330 milj.kr.

Anslaget för budgetåret 1991/92 bör föras upp med ett belopp om 85 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att ramen för bidrag till fonden för fukt- och mögelskador för tiden fram till utgången av budgetåret 1991/92 vidgas till 330 000 000 kr.,
2. till *Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 85 000 000 kr.

B 20. Statens va-nämnd

1989/90	Utgift	3 598 469
1990/91	Anslag	4 343 000
1991/92	Förslag	4 183 000

Statens va-nämnd handlägger med hela landet som verksamhetsområde mål enligt lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar samt mål enligt lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem.

Anslagsförändringarna i förhållande till statsbudgeten för innevarande budgetår framgår av följande sammanställning.

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92	
		Va-nämnden	Föredraganden
Statens va-nämnd	4 343 000	+ 244 000	-160 000

Föredragandens överväganden

Med hänvisning till sammanställningen förordar jag att anslaget för statens va-nämnd förs upp med ett belopp om 4 183 000 kr. Utgångspunkt för beräkningen är en real minskning av anslaget med 1, 5 %. Anslaget har vidare tillförts 300 000 kr. för inköp av ordbehandlingsutrustning. Jag har i mitt förslag beaktat att nämndens lokalkostnader kraftigt överbudgeterades budgetåret 1990/91.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens va-nämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 183 000 kr.

C. FASTIGHETSDATAVERKSAMHETEN

Allmänt

Genom den pågående fastighetsdatareformen byggs ett nytt, för land och stad enhetligt, ADB-baserat fastighetsdatasystem upp. Systemet ersätter de manuella fastighets- och inskrivningsregistren. En försöksverksamhet i Uppsala län påbörjades år 1971. Systemet togs där i bruk med rättsverkan den 1 januari 1976. Reformarbetet har sedan genomförts i två femåriga etapper. Den andra etappen avslutades vid utgången av budgetåret 1986/87. Våren 1985 beslöt riksdagen om en tredje femårsetapp för budgetåren 1987/88–1991/92. Beslutet innebär att den takt med vilken fastigheter förs över från de manuella registren till fastighetsdatasystemet ökades från ca 230 000 till ca 330 000 fastigheter per år. Våren 1990 beslöt riksdagen om en fjärde och avslutande etapp av reformen. Beslutet innebär att fastighetsdatareformen skall fortsätta i oförändrad takt efter den tredje femårsetappen och att reformen därmed skall kunna avslutas under hösten år 1995.

Hittills har ca 3 miljoner fastigheter anslutits till fastighetsdatasystemet, vilket motsvarar 70 % av landets fastighetsbestånd. Systemet är infört i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs och Västernorrlands län samt i delar av Östergötlands, Kristianstads, Älvsborgs och Norrbottens län. Uppgifter om planer och bestämmelser, koordinater samt taxeringsuppgifter finns dock redan i dag tillgängliga via terminal för hela landet.

Organisation m.m.

Centralnämnden för fastighetsdata (CFD) har ansvaret för genomförandet av fastighetsdatareformen i samverkan med främst domstolsverket och statens lantmäteriverk. Chef för CFD är en generaldirektör. Vid CFD finns också en styrelse. Generaldirektören är styrelsens ordförande. Inom CFD finns sju enheter, nämligen tekniska enheten, driftsenheten, fastighetsregisterenheten, inskrivningsregisterenheten, utvecklingsenheten, administrativa enheten och stabsenheten.

CFD skall, förutom att genomföra reformen, också svara för driften av fastighetsdatasystemet. Vidare har CFD till uppgift att utveckla system och metoder som gör det möjligt att utnyttja fastighetsdatasystemet inom olika verksamhetsområden.

Verksamheten är i huvudsak förlagd till Gävle och sysselsätter där 175 personer. I Kiruna och Ronneby finns enheter för utvecklingsverksamhet m.m. med tillsammans 15 anställda.

CFD bedriver också uppdragsverksamhet, såväl inom som utom landet. Verksamheten har expanderat kraftigt under de senaste åren och beräknas innevarande budgetår omsätta ca 26 milj.kr. Uppdragsverksamheten under budgetåren 1989/90–1991/92 framgår av följande sammanställning.

Resultat av uppdragsverksamheten (1000-tal kr.)

	1989/90 Utfall	1990/91 Beräknat	1991/92 Beräknat
Intäkter[1]	21 848	26 000	32 000
Kostnader	20 925	26 000	32 000
Resultat	923	0	0
Balanserat resultat	2 210	2 210	2 210

[1]Som intäkter redovisas fakturerade belopp och värdet av utförda men ännu inte fakturerade tjänster. I kostnaderna ingår avsättningar för osäkra fordringar och avskrivningar.

C 1. Centralnämnden för fastighetsdata

1989/90	Utgift	74 223 314
1990/91	Anslag	80 277 000
1991/92	Förslag	89 607 000

Anslaget C 1. skall främst finansiera genomförandet av fastighetsdatareformen och driften av fastighetsdatasystemet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
1. Systemutveckling	13 000 000	+ 1 900 000
2. Reformgenomförande	20 500 000	+ 2 800 000
3. Produktion	46 777 000	+ 4 630 000
Summa	80 277 000	+ 9 330 000

CFD

CFD föreslår att fastighetsdataverksamheten under budgetåret 1991/92 bedrivs enligt de riktlinjer som riksdagen har fastställt. Det innebär att verksamheten koncentreras på att säkerställa en stabil och säker drift av fastighetsdatasystemet och på reformgenomförande. Det är också viktigt att utveckla system och metoder för att öka utnyttjandet av fastighetsdatasystemet inom olika samhällssektorer.

Reformarbetet kommer under budgetåret 1991/92 att pågå i Östergötlands, Kristianstads, Älvsborgs, Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Antalet fastigheter anslutna till systemet beräknas efter bud-

getårets slut vara ca 3,4 miljoner, vilket motsvarar ca 77 % av fastighetsbeståndet.

CFD beräknar ett ökat medelsbehov om 4 873 000 kr. i oförändrat pris- och löneläge. Tillskottet behövs enligt CFD främst för ökade driftskostnader till följd av det stigande antalet fastigheter som ingår i fastighetsdatasystemet. Vidare behövs ökade resurser för utredningsverksamhet och för ett reservkraftverk.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar, efter en planenlig real minskning av administrationskostnaderna med 1 %, medelsbehovet för CFD för nästa budgetår till 89 607 000 kr.

Ökningen föranleds i huvudsak av den successivt ökande driften vid CFD. Jag har inte beräknat några ytterligare medel för utredningar m. m. eller för något reservkraftverk.

Behovet av medel för anskaffning av ADB-utrustning för budgetåret 1991/92 beräknas uppgå till 6 600 000 kr., varav 4 642 000 kr. har beräknats under trettonde huvudtitelns anslag B 3. Anskaffning av ADB-utrustning och 1 288 000 kr. under förevarande anslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Centralnämnden för fastighetsdata* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 89 607 000 kr.

C 2. Utrustning m.m. för fastighetsdataverksamheten

1989/90	Utgift	1 953 983[1]	Reservation	622 599[1]
1990/91	Anslag	1 500 000[1]		
1991/92	Förslag	2 000 000		

[1] Anslaget Utrustning m. m.

Anslaget är avsett för investeringar i CFDs uppdragsverksamhet. För budgetåret 1991/92 har jag, i enlighet med CFDs förslag, beräknat ett medelsbehov på 2 000 000 kr. Kostnader för räntor och avskrivningar för investeringarna skall i sin helhet belasta uppdragsverksamheten och återföras till statsbudgetens inkomstsida.

Jag förordar vidare att anslaget ges den tydligare benämningen Utrustning m. m. för fastighetsdataverksamheten. Den medelsreservation som finns kvar på det tidigare anslaget vid utgången av innevarande budgetår bör i sin helhet föras över till det nya anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning m.m. för fastighetsdataverksamheten* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 000 000 kr.

D. LANTMÄTERIET

Allmänt

Det statliga lantmäteriets huvudsakliga myndighetsuppgifter är att svara för fastighetsbildning, fastighetsregistrering och framställning av allmänna kartor och annan landskapsinformation. Lantmäteriet bedriver också uppdragsverksamhet i form av fastighetsvärdering, kartproduktion, flygfotografering, mätningar m.m.

Verksamheten omsatte budgetåret 1989/90 totalt ca 950 milj.kr. Härav svarade den avgiftsfinansierade verksamheten, främst uppdrag och fastighetsbildningsåtgärder, för ca 675 milj.kr., vilket motsvarar drygt 70 % av den totala omsättningen. Återstoden finansieras genom anslag som huvudsakligen används för bidrag till fastighetsbildningsverksamhet, fastighetsregistrering, framställning av allmänna kartor och annan landskapsinformation samt rådgivningsverksamhet.

Produktionen av allmänna kartor m.m. bedrivs enligt den 10-åriga plan som riksdagen beslutade om våren 1984.

Organisation m.m.

Det statliga lantmäteriet omfattar statens lantmäteriverk, en överlantmätarmyndighet i varje län, de statliga fastighetsbildningsmyndigheterna och en statlig fastighetsregistermyndighet i varje län.

Lantmäteriverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om fastighetsbildning, fastighetsbestämning, fastighetsvärdering, fastighetssamverkan, fastighetsregistrering, mätningsverksamhet och allmän kartläggning. Lantmäteriverket har också samordnande uppgifter beträffande ortnamnsfrågor och geografiska databaser.

För att ge lantmäteriverket råd i frågor om de allmänna kartorna finns ett *kartråd*. Vidare finns ett *ortnamnsråd* som har till uppgift att stödja verket i arbetet med att främja ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnsskick.

Verksamheten vid lantmäteriverket är i huvudsak förlagd till Gävle. En del av verksamheten är dock lokaliserad till andra orter. Produktion av den ekonomiska kartan sker också i Karlskrona, Luleå och Lycksele. I Ånge har byggts upp en kartvårdscentral. I Kiruna finns dels en enhet för upprustning av storskaliga registerkartor, dels en enhet för produktion av tematiska kartor. I Lindesberg finns en enhet för uppbyggnad av digitala kartdatabaser. I Stockholm finns en enhet för uppdragsfinansierad produktion av kartor och en kartbutik. Flertalet av de nämnda enheterna har kommit till med hjälp av regionalpolitiskt stöd. Regeringen har under år 1990 beslutat om regionalpolitiskt stöd för inrättande av ytterligare enheter inom den digitala karttekniken område i Västerbottens län och i Östersund.

Överlantmätarmyndigheten har som uppgift att inom länet leda den verksamhet som skall skötas av de statliga fastighetsbildningsmyndigheterna, utöva tillsyn över mätningsverksamheten samt verka för samordning av grundläggande mätning och kartläggning. Överlantmätarmyndigheten tillhandahåller också från den 1 juli 1990 lantmäteritjänster inom länsstyrelsen.

Fastighetsbildningsmyndigheten svarar för fastighetsbildningsverksamheten. Lantmäteridistriktet är fastighetsbildningsmyndighetens verksamhetsområde. Landet är indelat i 69 lantmäteridistrikt. För särskilda fastighetsbildningsuppgifter finns ytterligare 13 statliga fastighetsbildningsmyndigheter, s.k. *specialenheter* vilka arbetar främst med frågor med anknytning till jord- och skogsbruk och infrastruktur.

Fastighetsregistermyndigheten skall registrera förändringar i fastighetsförhållandena. Det finns en statlig fastighetsregistermyndighet i varje län.

Det statliga lantmäteriet sysselsatte den 1 juli 1990 ca 3 400 personer, varav ca 1 000 vid lantmäteriverket.

Utanför den nu beskrivna statliga lantmäteriorganisationen, men underordnad denna i tillsynshänseende, finns 41 *kommunala* fastighetsbildningsmyndigheter och 29 *kommunala* fastighetsregistermyndigheter.

Lantmäteriets verksamhet är indelad i fyra program, nämligen (1) Uppdragsverksamhet, (2) Plangenomförande, (3) Landskapsinformation och (4) Försvarsberedskap. Medel tas upp under anslagen D 1. Lantmäteriet, D 2. Plangenomförande, D 3. Landskapsinformation, D 4. Försvarsberedskap och D 5. Utrustning m.m.

Ny treårsbudgetperiod

Lantmäteriverket har omfattats av försöksverksamheten med treåriga budgetramar under perioden 1988/89–1990/91. Inför treårsperioden 1991/92–1993/94 fick verket myndighetsspecifika direktiv. Enligt direktiven skulle lantmäteriverket i en rapport bl.a. analysera hela sin verksamhet. I arbetet skulle exempelvis ingå en analys av resultatet av den första femårsperioden av den tioåriga planen för försörjning med kartor och flygbilder. Verket skulle vidare behandla ett antal särskilda frågor, bl.a. hur verkets medverkan i fastighetsdatareformen avses att avvecklas.

Lantmäteriverket lämnade sin rapport till regeringen i mars 1990. Rapporten har av regeringen remitterats till 35 myndigheter och organisationer. Rapporten, som genomgående fått ett positivt mottagande av remissinstanserna, har tillsammans med remissvaren legat till grund för verkets fördjupade anslagsframställning vilken lämnades till regeringen i augusti 1990. När det i det följande hänvisas till lantmäteriverkets förslag avses rapporten och den fördjupade anslagsframställningen sammantagna.

D 1. Lantmäteriet

1989/90	Utgift	0
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget redovisas samtliga in- och utbetalningar för lantmäteriets olika verksamheter. Anslaget tas upp med ett formellt belopp och får normalt inte belastas.

Verksamheterna inom olika program beskrivs i det följande under de anslag varifrån medel beräknas på statsbudgeten. Lantmäteriets uppdragsverksamhet (program 1), som finansieras helt genom avgifter, behandlas emellertid under detta anslag.

Program 1. Uppdragsverksamhet

Programmet består av tre delprogram:

1 a. Inrikes uppdrag

1 b. Utlandsuppdrag

1 c. Fastighetstaxering

Delprogrammet Inrikes uppdrag omfattar uppdrag inom landet beträffande bl. a. framställning av kartor och annan landskapsinformation, mätningstekniska och fastighetsrättsliga frågor samt fastighetsekonomi och fastighetsinformation.

Delprogrammet Utlandsuppdrag omfattar export av lantmäteriets tjänster och marknadsförs under namnet Swedsurvey. Lantmäteriverket marknadsför även produkter och tjänster från andra myndigheter och från privata företag när det främjar lantmäteriets utlandsverksamhet.

Delprogrammet Fastighetstaxering omfattar lantmäteriets medverkan i den pågående allmänna fastighetstaxeringen.

Uppdragsverksamheten bedrivs på affärsmässiga grunder. Verksamheten under budgetåren 1989/90–1991/92 framgår av följande tabell.

Resultat av uppdragsverksamheten (1 000-tal kr.)

	1989/90 Utfall	1990/91 Beräknat	1991/92 Beräknat
Intäkter [1]	346 978	413 007	
433 900			
Kostnader	348 788	413 007	433 900
Resultat	- 1 810	0	0
varav inrikes uppdrag	- 1 378	0	0
varav utlandsuppdrag	93	0	0
varav fastighetstaxering	- 525	0	0
Balanserat resultat	19 276	19 276	19 276

[1]Som intäkter redovisas fakturerade belopp och värdet av utförda men ännu inte fakturerade uppdrag. I kostnaderna ingår beräknat behov av avsättningar för osäkra fordringar, för realiserade prisförändringar i anläggningstillgångar och för att tillgodose avkastningskravet på statskapitalet. I intäkter och kostnader ingår inte transaktioner som görs vid köp och försäljning av tjänster m.m. internt inom det statliga lantmäteriet.

Lantmäteriverket

Lantmäteriverket föreslår att uppdragsverksamheten under den kommande treårsperioden bedrivs med i huvudsak samma inriktning som för närvarande. Större uppmärksamhet behöver enligt verket ägnas åt personalens kompetensutveckling och åt rekrytering av ny personal i syfte bl.a. att motverka effekterna av rådande personalbrist som innebär en klar begränsning av uppdragsverksamhetens omfattning. För utlandsverksamheten, som i första hand avser tredje världen, föreslår lantmäteriverket att verket får ingå i s.k. joint-ventures utomlands och bilda bolag tillsammans med inhemska företag. Verket föreslår även att det skall få låna pengar på den fria marknaden att investera i utlandsverksamheten. Som en följd av den ökade omfattningen av den intäktsfinansierade verksamheten, varav uppdragsverksamheten svarar för den större delen, behövs ett tillskott av kapital.

Föredragandens överväganden

Förslag

Verksamhetens inriktning

Uppdragsverksamheten skall under den kommande treårsperioden bedrivas med den huvudsakliga inriktning den har i dag. Lantmäteriverket skall tills vidare inte få bilda bolag i uppdragsverksamheten eller ta upp lån på marknaden.

Resurser m.m.

Förslagsanslag 1991/92 1 000 kr.

Resultatbedömning

Uppdragsverksamheten, som till en betydande del bedrivs i konkurrens med andra aktörer på marknaden, har under femårsperioden 1984/85 – 1988/89 ökat väsentligt i omfattning, såväl inom fastighets- som landskapsinformationsområdet. Till uppdragsverksamheten förs även lantmäteriets medverkan i den allmänna fastighetstaxeringen. Enligt lantmäteriverket är det i dag personaltillgången som sätter gränser för uppdragsverksamhetens omfattning.

Omsättningen budgetåret 1989/90 var 347 milj.kr. Verksamheten skall täcka sina kostnader och har under perioden varje år under den gångna femårsperioden gett ett överskott. Det har inneburit att det nu finns ett balanserat överskott på 19 milj.kr. att använda bl.a. för att täcka eventuella kommande underskott.

Resultatet av verksamheten ser jag som tillfredställande. Jag vill erinra om att uppdragsverksamheten på det lokala planet som regel har ungefär samma omfattning som fastighetsbildningsverksamheten och att uppdragsverksamheten därigenom har stor betydelse för möjligheten att upprätthålla ett vitt förgrenat nät av lantmäterikontor och därmed god service åt t.ex. kommunerna och allmänheten.

Skäl

Mitt förslag är att lantmäteriet fortsätter att bedriva sin uppdragsverksamhet med den huvudsakliga inriktning den har i dag.

Det är angeläget för såväl uppdragsverksamheten som övrig verksamhet att lantmäteriet ägnar uppmärksamhet åt att stärka de anställdas kompetens och att förbättra rekryteringen. Därigenom bör det finnas möjligheter att effektivisera verksamheten. Självfallet bör denna ambition finnas även i tider när inte sådan personalbrist råder i lantmäteriet som för närvarande

Jag är inte nu beredd att föreslå förändringar i villkoren för utlandsverksamheten. Lantmäteriverket bör alltså tills vidare utgå från att utlandsverksamheten får bedrivas på samma villkor som övrig uppdragsverksamhet.

Den intäktsfinansierade verksamheten, främst uppdragsverksamheten, har ökat kraftigt under den gångna femårsperioden. Detta har inneburit att allt mer kapital har bundits i verksamheten, bl.a. för att finansiera kostnader för tjänster som utförts av lantmäteriet men ännu inte betalats av kunden. Lantmäteriverket disponerar för närvarande ett statskapital på 172 milj.kr. och en rörlig kredit på 25 milj.kr. Verket svarar självt för att statskapitalet realvärdeskyddas genom en årlig uppskrivning. Genom att omfattningen på framför allt uppdragsverksamheten ökat kraftigt har emellertid statskapitalet blivit otillräckligt. Verket anser sig därför behöva ett kapitaltillskott, vilket är en bedömning jag delar. För att kortsiktigt förbättra situationen kommer verket budgetåret 1991/92 att få disponera en ökad rörlig kredit på 50 milj.kr. För att mera långsiktigt förbättra situationen bör statskapitalet successivt ökas med ca 60 milj.kr. utgående från dagens omfattning på verksamheten och gällande penningvärde. Jag är dock inte beredd att nu föreslå något tillskott av

nytt kapital, utan räknar med att den avkastning på statskapitalet som staten kräver av lantmäteriverket i sin helhet de närmaste åren skall användas för att öka statskapitalet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för lantmäteriets uppdragsverksamhet skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag,
2. till *Lantmäteriet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

D 2. Plangenomförande

1989/90	Utgift	67 870 381	Anslagskredit	744 625
1990/91	Anslag	65 208 000		
1991/92	Förslag	181 333 000		

Under anslaget redovisas kostnader för program 2 Plangenomförande till de delar verksamheten finansieras över statsbudgeten. Innevarande budgetår disponerar verket dessutom 100 964 000 kr. för fastighetsregistrering och lantmäteritjänster inom länsstyrelserna under trettonde huvudtitelns anslag D 1. Länsstyrelserna m.m.

Program 2. Plangenomförande

Programmet består av sex delprogram:
2 a. Fastighetsbildning m.m.
2 b. Fastighetsregisterreformen
2 c. Utveckling
2 d. Rådgivning
2 e. Fastighetsregistrering
2 f. Lantmäteritjänster inom länsstyrelserna

Delprogrammet Fastighetsbildning m.m. finansieras så gott som helt genom avgifter som tas ut enligt lantmäteritaxan (1971:1101, ändrad senast 1989:956). Avgifterna skall täcka lantmäteriets kostnader för verksamheten. Avgiften för en förrättning skall dock sättas ned i sådana fall då beslut i ett fastighetsbildningsärende medför att fastigheter m.m. av mindre betydelse inte längre behöver redovisas i fastighetsregistret. Taxebeloppen skall också sättas ned för sådana äganderättsutredningar som länsstyrelsen förordnar om. Kostnaden för nedsättningarna, som finansieras av anslagsmedel, var för budgetåret 1989/90 13 983 935 kr.
Verksamheten under budgetåren 1989/90–1991/92 framgår av följande tabell.

Resultat av fastighetsbildningsverksamheten (1 000-tal kr.)

	1989/90 Utfall	1990/91 Beräknat	1991/92 Beräknat
Intäkter [1]	312 721	349 515	352 000
varav anslag	13 984	12 600	12 600
Kostnader	309 606	349 515	352 000
Resultat	3 115	0	0
Balanserat resultat	5 399	5 399	5 399

[1] Som intäkter redovisas fakturerade belopp och värdet av utförda men ännu inte fakturerade ärenden. I kostnaderna ingår beräknade avsättningar för osäkra fordringar, för realiserade prisförändringar i anläggningstillgångar och för att tillgodose avkastningskravet på statskapitalet.

Övriga delprogram (2 b–2 f) finansieras helt med anslagsmedel. Utveckling och rådgivning kan till en del finansieras genom avgifter, men verksamheten redovisas då under program 1 eller delprogram 2 a. Delprogram 2 b omfattar lantmäteriets medverkan i fastighetsdatareformen. Delprogram 2 d innefattar förutom rådgivning bl.a. också kartkonservering vid lantmäteriets kartvårdscentral i Ånge och säkerhetsfilmning av fastighetsregistermyndigheternas arkiv. Delprogram 2 e omfattar den statligt bedrivna fastighetsregistreringen samt delprogram 2 f slutligen de lantmäteritjänster lantmäteriet svarar för inom länsstyrelserna.

Lantmäteriverket

Lantmäteriverket föreslår att verksamheten i huvudsak drivs vidare den kommande treårsperioden såsom hittills. I likhet med vad som gäller för uppdragsverksamheten behöver större uppmärksamhet ägnas åt personalens kompetensutveckling och åt förbättring av rekryteringen, bl.a. i syfte att minska den nuvarande personalbristen som inneburit ökade ärendebalanser. Verket vill vidare ha höjda s.k. nedsättningsbelopp enligt lantmäteritaxan samt utökade resurser för utvecklingsverksamhet och säkerhetsfilmning av fastighetsregistermyndigheternas arkiv. I syfte att rationalisera fastighetsregistreringen föreslår verket ökad samordning mellan fastighetsbildning och fastighetsregistrering.

Förslag

Verksamhetens inriktning

Handläggningstiderna inom fastighetsbildningen och fastighetsregistreringen skall minska. Lantmäteriverket skall intensifiera arbetet med att finna rationaliseringsmöjligheter inom fastighetsregistreringen.

Resurser m. m.

Ramanslag 1991/92 181 333 000 kr.

Budgetram

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 542 794 000 kr.

Resultatbedömning

Produktiviteten inom fastighetsbildningsverksamheten har förbättrats under femårsperioden 1984/85–1988/89. I början av perioden nåddes inte kostnadstäckning beroende främst på minskad efterfrågan och att resurserna hos lantmäteriet inte i motsvarande grad minskades. Därefter har efterfrågan ökat samtidigt som tillgången på personal i lantmäteriet minskat. Verksamheten täcker i dag sina kostnader men bristen på personal medför i stället svårigheter att hålla korta handläggningstider. Ärendebalansen har ökat.

Jag finner det tillfredsställande att fastighetsbildningsverksamheten nu täcker sina kostnader. Det är dock mindre tillfredsställande att handläggningstiderna inte har kunnat reduceras och att ärendebalansen har ökat. Enligt lantmäteriverket prioriteras förrättningar som avser bostadsbyggande och liknande ändamål, vilket inneburit att väntetider här inte har behövt uppkomma.

Fastighetsregistreringen är en ny verksamhet i lantmäteriet från den 1 juli 1990. Tidigare svarade länsstyrelserna för den statligt bedrivna fastighetsregisterverksamheten. Lantmäteriet har dock även tidigare svarat för tillsynen av fastighetsregisterverksamheten. Lantmäteriverket har inte haft möjlighet att med siffror närmare belysa ärendesituationen vid de statliga fastighetsregistermyndigheterna men pekar på att handläggningstiderna på många håll är för långa.

Lantmäteriet medverkar i fastighetsdatareformen, bl.a. genom att ansvara för den beteckningsreform som föregår omläggningsarbetet och genom att ansvara för själva omläggningen av fastighetsregistret. Lantmäteriverket har redovisat att omläggningstakten i dag är ca 66 fastigheter per persondag vilket innebär en ökning med 5 fastigheter den gångna femårsperioden. Jag bedö-

mer resultatet som tillfredsställande. Tidtabellen för reformen har kunnat hållas.

Skäl

Det är angeläget att handläggningstiderna kortas ner och att balanserna minskar inom fastighetsbildningsverksamheten. Jag vill erinra om att lantmäteriet har en monopolställning i fråga om fastighetsbildningen. Kunderna är ofta i den situationen att de måste anlita fastighetsbildningsmyndigheten och har som regel inte något alternativ. Av bl.a. det skälet är det väsentligt med snabb handläggning och god service i övrigt. Som jag tidigare redovisat är det också viktigt att genom kompetensutveckling m. m. utnyttja personalresurserna väl. I syfte att bidra till att minska kostnaderna i verksamheten har regeringen under den gångna femårsperioden, på lantmäteriverkets förslag, minskat antalet lantmäteridistrikt till 69 jämfört med 86 i början av perioden. Därmed minskas framför allt administrationskostnaderna. Antalet kontor har dock inte minskat.

Lantmäteriverket har i sin anslagsframställning lämnat en rad förslag om resursförstärkningar som berör fastighetsbildningen. Verket föreslår sålunda att nedsättningsbeloppen fördubblas, att säkerhetsfilmningen av fastighetsregistermyndigheternas arkiv ökas, att resurserna för utvecklingsarbete inom fastighetsområdet ökas och att lantmäteriverket får medel för att köpa forsknings- och utvecklingsinsatser. Den sammanlagda årliga merkostnaden uppgår till drygt 20 milj.kr. Jag är inte beredd att nu ta ställning till dessa förslag. Det hänger samman med att också fastighetsbildningskostnadsutredningen i sitt betänkande (SOU 1990:9) Kostnader för fastighetsbildning m.m. lagt fram förslag som berör fastighetsbildningsverksamheten. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet. Jag räknar därför med att senare återkomma till regeringen om villkoren och resurserna för fastighetsbildnings- och fastighetsregisterverksamheterna. Då har jag för avsikt att också pröva om intäktsfinansieringen av lantmäteriverksamheten kan öka. För nästa budgetår är jag inte beredd att förorda några ytterligare medel enligt lantmäteriverkets förslag.

Som jag tidigare redovisat svarar lantmäteriet numera för den statligt bedrivna fastighetsregistreringen. Enligt min uppfattning är det angeläget att lantmäteriverket intensifierar arbetet med att finna rationaliseringsmöjligheter inom fastighetsregistreringen. Enligt vad jag har erfarit är handläggningstiderna för registerärenden korta i vissa län, medan det i andra rör sig om tider upp till eller mer än ett halvår. Sådana tider är självfallet inte acceptabla. Förutom i många fall stora olägenheter för den enskilde leder det bl.a. också till att samhället kan förlora inkomster genom senare betalning av stämpelskatt, expeditionsavgifter m. m. Trenden är dessutom enligt lantmäteriverket att handläggningstiderna ökar. Jag utgår nu från att lantmäteriet snarast ser över resurserna på olika håll så att handläggningstiderna kan kortas ner i de län där de i dag är längst. Samtidigt bör verket söka rationaliseringsmöjlighe-

ter inom ramen för den myndighetsstruktur som i dag gäller. Frågan om en mer omfattande reform som lantmäteriverket har aktualiserat i vilken myndighetsstrukturen skulle påverkas har stor räckvidd och förutsätter ett omfattande utredningsarbete. Någon sådan reform kan inte bli aktuell att genomföra under treårsperioden. Det är dock lämpligt att lantmäteriverket redan nu börjar studera vilka förändringar som är möjliga och konsekvenserna av dessa samt redovisar resultatet av studien för regeringen.

Fastighetsdatareformen skall vara avslutad år 1995. Målet är att den skall fortgå i oförminskad takt till dess. Lantmäteriverket aviserar att det under treårsperioden behöver sättas in extra utbildning och andra insatser i syfte att ta hand om sådan personal som successivt förlorar sina uppgifter i reformen eller för att garantera att viss personal inte slutar i förtid. Efter reformens slut behövs det enligt verket två års avvecklingstid för att utbilda eller omplacera övrig berörd personal. Flertalet av de i reformen sysselsatta beräknas kunna erbjudas fortsatt anställning i lantmäteriet efter reformen. För personal utan utbildning inom lantmäteriområdet kan det dock enligt verket bli frågan om omplaceringar. Jag delar lantmäteriverkets bedömning i fråga om arbetet med fastighetsdatareformen. Eftersom reformen snart avslutas synes det inte meningsfullt att lägga ner ytterligare väsentligt arbete på att rationalisera reformarbetet. Jag ser det dock som mycket angeläget att reformarbetet kan drivas till sitt slut på planerat sätt.

Anslaget för budgetåret 1991/92 beräknar jag med utgångspunkt i en real minskning med 1, 5 % till 181 333 000 kr. Därvid har jag beräknat ett tillskott med 300 000 kr. för arbete med att rationalisera fastighetsregistreringen. Medel för den statligt bedrivna fastighetsregistreringen och lantmäteriets tillhandahållande av tjänster inom länsstyrelserna bör från och med budgetåret 1991/92 utgå från förevarande anslag. För detta ändamål beräknar jag att anslaget bör tillföras 111 926 000 kr. Budgetramen för treårsperioden 1991/92–1993/94 beräknar jag till 542 794 000 kr. Jag har därvid tagit hänsyn till att medelsbehovet för fastighetsdatareformen minskar något under perioden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom området plangenomförande skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag,
2. till *Plangenomförande* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 181 333 000 kr.

D 3. Landskapsinformation

1989/90	Utgift	196 477 188	Anslagssparande 1 584 524
1990/91	Anslag	189 851 000	
1991/92	*Förslag*	*205 609 000*	

Under anslaget redovisas kostnader för program 3 Landskapsinformation. För verksamheten inom programmet tillförs verket under budgetåret 1990/91 dessutom medel från nionde huvudtitelns anslag D 5. Bidrag till skogsvård m.m.

Program 3. Landskapsinformation

Programmet består av elva delprogram:
3 a. Geodetisk verksamhet
3 b. Ekonomiska kartor
3 c. Topografiska m. fl. kartor
3 d. Flygfoto och ortofotokartor
3 e. Försäljning av allmänna kartor
3 f. Medgivanden till följdproduktion
3 g. Utveckling
3 h. Rådgivning
3 i. Nationalatlas
3 k. Geografiska Sverigedata
3 l. Registerkartor

Programmet omfattar framställning av grundläggande landskapsinformation som skall täcka behov inom olika samhällssektorer. Huvudprodukterna utgörs av de allmänna kartorna och grundmaterial till dessa. Verksamheten inom programmet omspänner hela kartläggningsprocessen, dvs. geodetiska, fotogrammetriska och kartografiska arbeten samt utvecklings- och rådgivningsverksamhet. I verksamheten ingår flygfotografering och bildframställning såväl för den allmänna kartläggningens behov som för att tillgodose efterfrågan på flygbilder, ortofoton m.m. inom olika samhällssektorer. Vidare ingår s. k. geodetiska riksnätsarbeten och särskilda geodetiska projekt, bl. a. i form av internationellt forskningssamarbete.

I programmet ingår vidare försäljning av de allmänna kartorna och den verksamhet som hänger samman med att lantmäteriverket skall lämna medgivanden till följdproduktion från det allmänna kartmaterialet.

Under anslaget reserveras också medel för underhåll av Sveriges riksgräns mot Finland.

Arbetet med en ny svensk nationalatlas ingår också som ett särskilt delprogram.

Det nyligen påbörjade arbetet med att bygga upp digitala databaser med grundläggande geografisk information om Sverige omfattar ett delprogram (Geografiska Sverigedata).

Slutligen finns ett särskilt delprogram för arbetet med upprustning av registerkartor.

Lantmäteriverket

Inom kartområdet föreslår lantmäteriverket en mer genomgripande övergång till digital teknik i produktionen av landskapsinformation än som tidigare övervägts. Bakgrunden är främst den ökande efterfrågan på databaser med grundläggande geografiska data om landet för framförallt uppbyggnad av s. k. geografiska informationssystem. Betydande sådan efterfrågan finns från bl.a. försvaret och kommunikationssektorn. Lantmäteriet föreslår därför att målsättningen höjs för de digitala databaser som redan börjat byggas upp för kartproduktionen så att de även kan nyttjas i geografiska informationssystem. Lantmäteriverket kallar denna typ av data för Geografiska Sverigedata och föreslår att 20 milj.kr. tillförs verket årligen under perioden för ändamålet, antingen genom ökade anslag eller genom lån. Verket räknar dessutom med att omprioritera inom befintliga anslag för ändamålet. Därtill föreslår verket att staten skall satsa 2 milj.kr. per år på fortsatt standardiseringsarbete inom området geografiska informationssystem. Verket föreslår också vissa andra förändringar i den gällande kartplanen, bl.a. en ytterligare flygfotografering av landet med infraröd färgfilm och påbörjande av ett system med digital registerkarta. Lantmäteriverket har vidare utarbetat ett förslag till handlingsprogram för den geodetiska verksamheten i landet undet 1990-talet och föreslår nu medel för att skaffa utrustning och påbörja försöksverksamhet med lägesbestämning med hjälp av satellitteknik. Verket vill också ha medel för att köpa forsknings- och utvecklingsinsatser från universitet och högskolor. Slutligen begär lantmäteriverket medel för att kunna svara för underhållet av riksgränsen mot Norge.

Förslag

Verksamhetens inriktning
Den digitala tekniken skall införas inom landskapsinformationsområdet så snabbt som det är ekonomiskt och praktiskt möjligt Det är också lämpligt att lantmäteriet självt eller i samarbete med intressenter bygger upp databaser med grundläggande geografisk information. Upprustningen av manuella, konventionella registerkartor skall avvecklas och resurserna omdestineras till produktion av digitala registerkartor. Den tioåriga kartplanen skall i övrigt gälla den kommande treårsperioden.

Resurser m. m.
Ramanslag 1991/92 205 609 000 kr.

Budgetram

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 616 827 000 kr.

Resultatbedömning

Lantmäteriverket har nu redovisat resultatet av den första hälften av den tioåriga planen för försörjning med kartor och annan landskapsinformation. Utvärderingen visar att målen i huvudsak har uppnåtts. Nyproduktionen av den ekonomiska kartan och den topografiska kartan i skala 1:50 000 har blivit något lägre än planerat, medan revideringen av den topografiska kartan, produktionen av den nya vägtopografiska kartan i skala 1:100 000 och fjällkartan har skett snabbare än beräknat. Höjddatabanken blir klar något senare än beräknat. Produktionen av ortofoton (geometriskt korrigerade flygbilder) har kunnat ske med hjälp av flygbilder tagna från högre höjd än planerat varför en tioårig period (s.k. omdrev) för produktion av nya ortofoton över landet kunnat införas. Hela landet har vidare fotograferats med infraröd färgfilm.

Enligt min mening får produktionen anses ha nått upp till de uppsatta målen. Det är naturligt att vissa avvikelser sker i ett så långsiktigt projekt som detta. Den tekniska utvecklingen och andra faktorer påverkar ju hela tiden produktionen. För att diskutera frågor om kartproduktionen finns ett kartråd inom lantmäteriverket med större avnämare av kartor och annan landskapsinformation företrädda.

Mitt förslag är att lantmäteriverket fortsätter produktionen av allmänna kartor och annan landskapsinformation i huvudsak enligt gällande kartplan. Planen bör dock modifieras i enlighet med vad jag tar upp i det följande.

Jag delar lantmäteriverkets bedömning att det är nödvändigt med en snar övergång till helt digital teknik inom landskapsinformationsområdet. Remissbehandlingen av lantmäteriverkets förslag visar också att önskemålen om databaser med grundläggande geografisk information är starka. Om inte lantmäteriverket kan tillhandahålla den här typen av databaser eller bistå med hjälp och samordning i arbetet att bygga upp dem torde intressenterna var och en på eget håll komma att bygga upp databaser med likartat innehåll som tillgodoser det egna behovet men inte mer. Ett omfattande dubbelarbete och slöseri med samhällets resurser riskeras då. Betydande besparingar torde bli möjliga om lantmäteriverket självt eller med hjälp av intressenter bygger upp behövliga databaser med kartinformation. Grundläggande är att det sker med en av alla berörda accepterad standard och att frågan om ajourhållning är löst. Endast lantmäteriverket torde kunna ta på sig en sådan uppgift. Informationen finns redan i den allmänna kartläggningen och lantmäteriverket måste ändå övergå till digital kartframställningsteknik. Uppgiften närmast skulle framför allt bli att digitalisera och strukturera innehållet i den ekonomiska kartläggningen som är den mest detaljrika och fullständiga produkten i den allmänna kartläggningen. Databaser baserade på denna karta kan sedan utgöra grund för annan produktion av databaser och kartor.

En del av det anslag som lantmäteriverket disponerar för allmän kartproduktion har redan genom omprioriteringar börjat användas för att bygga upp de nämnda databaserna. Problemet är att det kommer att ta lång tid, längre tid än vad omvärlden torde vara beredd att vänta. Den väg för finansiering som jag anser bör anvisas för databasuppbyggnaden är att den sker med ekonomiskt bidrag från de intressenter som efterfrågar informationen i databasform. Genom samverkan mellan lantmäteriet och intressenterna torde kostnaderna för var och en bli den lägsta möjliga. I första hand räknar jag med att myndigheter m.m. inom försvars-, kommunikations-, skogsbruks- och energisektorerna bör ha intresse av att medverka i en samordnad uppbyggnad av databaserna. I syfte att få resurser att bygga upp databaser med den ekonomiska kartans innehåll bör lantmäteriverket dessutom under en övergångstid på några år kunna göra sådana omprioriteringar inom den planerade ekonomiska kartläggningen att produktionen av nya eller reviderade ekonomiska kartblad får stå tillbaka i viss utsträckning. Skälet är att tillkomsten av databaserna bör kunna förbättra och förbilliga den ekonomiska kartproduktionen när de väl är upprättade.

Lantmäteriverket har också tagit upp frågan om övergång till digital registerkarta. Även inom detta område delar jag lantmäteriets bedömning att en övergång till digital teknik är nödvändig. Jag är dock inte beredd att nu föreslå några ytterligare medel för ändamålet. Däremot anser jag det rimligt att de

medel som nu används för upprustning av manuella registerkartor i så stor utsträckning som möjligt används för uppbyggnad av digitala registerkartor.

I övrigt räknar jag med att kartplanen skall fullföljas i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen beslutade om år 1984. Jag är inte, såsom lantmäteriverket föreslagit, beredd att föreslå några ytterligare medel för flygfotografering av landet med infraröd färgfilm. I detta sammanhang vill jag anknyta till att lantmäteriverket har anmält att verket kan komma att avstå från tryckning av den ekonomiska kartan i skala 1:20 000 där efterfrågan är liten och i stället tillhandahålla informationen med ny presentationteknik, som om det var en tryckt karta. Detta har mött viss kritik i remissbehandlingen. För egen del finner jag detta vara en lämplig lösning i områden med liten efterfrågan på kartblad. Jag förutsätter därvid att priset för kunden blir detsamma som för tryckta kartblad.

Chefen för industridepartementet kommer senare i dag att föreslå att Sveriges geologiska undersökning (SGU) även budgetåret 1991/92 får komma överens med överbefälhavaren om medel för att kunna ta fram underlag åt lantmäteriverket för redovisning av blockmark på den topografiska kartan i skala 1:50 000.

Att databaserna med geografisk information byggs upp med en av alla berörda accepterad standard är grundläggande. Jag har därför under anslaget B 18. Information och utbildning m. m. föreslagit att 1 000 000 kr. anslås som ett fortsatt statligt bidrag till det standardiseringsarbete inom området geografiska informationssystem som pågår vid Standardiseringskommissionen i Sverige (SIS). Jag räknar med att andra intressenter kommer att bidra med ett minst lika stort belopp.

Lantmäteriverket har vidare föreslagit att verket får medel för att anskaffa utrustning och bedriva försöksverksamhet med positionsbestämning med hjälp av satelliter. Det är enligt min mening naturligt att det är lantmäteriverket som tar ansvar för att pröva ny teknik inom det geodetiska området. Några särskilda medel för ändamålet är jag emellertid inte beredd att föreslå. Arbetet får ske inom ramen för befintliga resurser. Det torde också vara rimligt att lantmäteriverket samarbetar med andra intressenter om försök med den nya tekniken.

Jag är inte beredd att föreslå några medel för köp av forsknings- och utvecklingsinsatser inom landskapsinformationsområdet.

Lantmäteriverket föreslår att en ny modell används för kart- och nyttjanderättsavgifter. Det bör ankomma på lantmäteriverket att, om verket bedömer att det finns ett behov av förändringar, redovisa ett förslag till regeringen om en ny modell.

Något avtal med Norge om underhåll av riksgränsen mellan länderna har ännu inte kunnat slutas. Jag anser att behovet av medel för underhåll får övervägas så snart som ett avtal slutits.

Slutligen delar jag lantmäteriverkets bedömning att det är lämpligt att verket under den kommande treårsperioden påbörjar arbete med att utforma förslag till hur kartproduktionen skall se ut efter utgången av löpande tioårsplan.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag ett realt oförändrat anslag på 205 609 000 kr. Budgetramen för treårsperioden 1991/92–1993/94 har jag beräknat till 616 827 000 kr.

Vid sidan av medel från förevarande anslag bör lantmäteriverket under budgetåret 1991/92 tillföras 3 000 000 kr. för programmet Landskapsinformation från nionde huvudtitelns anslag C 5. Bidrag till skogsvård m.m.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom området landskapsinformation skall vara i enlighet med vad jag har förordat i avsnittet Förslag,
2. till *Landskapsinformation* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 205 609 000 kr.

D 4. Försvarsberedskap

1989/90	Utgift	4 613 867	Anslagskredit	215 058
1990/91	Anslag	3 622 000		
1991/92	Förslag	4 064 000		

Program 4. Försvarsberedskap

Programmet består av två delprogram:

4 a. Säkerhetsskydd
4 b. Beredskapsplanläggning

Programmet omfattar främst sekretessåtgärder i form av granskning av kartor och flygbilder. Programmet omfattar dessutom sådana uppgifter som åligger lantmäteriet för att tillgodose totalförsvarets behov av landskaps- och fastighetsinformation. Uppgifterna gäller främst beredskapsplanläggning och förberedelser för tryckning av kartor för totalförsvaret under beredskap och i krig.

Lantmäteriverket

Anslaget bör ökas med 700 000 kr. för att upprätthålla standarden inom såväl sekretessgranskningen som beredskapsverksamheten.

Förslag

Verksamhetens inriktning
Verksamheten skall i huvudsak fortsätta som för närvarande. Överlantmätarmyndigheterna bör bli samverkande myndigheter med länsstyrelserna i krig och vid krigsfara.

Resurser m. m.
Ramanslag 1991/92 4 064 000 kr.

Budgetram

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 12 192 000 kr.

Resultatbedömning

Lantmäteriverket konstaterar att omfattningen av sekretessgranskningen har ökat kraftigt under perioden. Det beror på den ökade kartproduktionen enligt gällande kartplan och ökad efterfrågan på flygbilder för olika ändamål i samhället. Eftersom anslaget samtidigt skurits ner har annan säkerhetsverksamhet måst reduceras till ett minimum. I fråga om beredskapsplaneringen har neddragningen av anslaget kombinerat med ökade beredskapskrav och utredningsverksamhet m. m. inneburit en hård belastning.

Jag har för egen del förståelse för att arbetssituationen varit besvärlig, men bedömer att resultatet är tillfredsställande. Bland annat har en omfattande funktionsövning kunnat genomföras. Krigstryckningsorganisationen har vidare övats som planerats.

Skälen

I verksamheten med försvarsberedskap ingår granskning av kartor och flygbilder från sekretessynpunkt. Utredningen (Fö 1982:03) om tillträdesskydd har nyligen lämnat förslag om ändrade regler för sekretessgranskningen. Betänkandet, (SOU 1990:71) Sekretess för landskapsinformation, remissbehandlas för närvarande. En förändrad lagstiftning inom området kan komma att påverka resursbehovet för verksamheten, även om detta inte bedöms kunna ske förrän ett stycke in på treårsperioden.

Lantmäteriverket har i totalförsvaret ansvar för funktionen landskaps- och fastighetsinformation. Verket samverkar med de s.k. delfunktionsansvariga myndigheterna sjöfartsverket, centralnämnden för fastighetsdata och Sveriges geologiska undersökning (SGU). Den beredskapsplanering som lantmäteri-

verket ansvarar för omfattar övningar, utbildning och andra åtgärder för att hålla en hög beredskap. Som regel medverkar då även de delfunktionsansvariga myndigheterna. En funktionsövning har genomförts med den centrala nivån i organisationen under huvudsakligen budgetåret 1989/90.

Lantmäteriet svarar från den 1 juli 1990 för den statlig bedrivna fastighetsregistreringen och för lantmäteritjänster inom länsstyrelserna. Länsstyrelsernas lantmäterienheter kommer därmed inte att finnas kvar. Förändringen innebär att lantmäteriet inte längre bör ingå i länsstyrelsernas krigsorganisation. Överlantmätarmyndigheterna bör i stället bli samverkande myndigheter med länsstyrelserna på försvarsområdesnivån. Medel för beredskapslanering bör beräknas under förevarande anslag. Jag har i denna fråga samrått med cheferna för försvars- och civildepartementen.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag anslaget till 4 064 000 kr. Jag har då utgått från en real minskning av utgifterna med 1, 5 %. I anslaget har jag vidare beräknat 200 000 kr. för den beredskapsplanering som hädanefter bör åvila överlantmätarmyndigheterna i stället för länsstyrelserna. För de två senare åren i treårsperioden beräknar jag oförändrat anslag. Budgetramen för treårsperioden 1991/92–1993/94 blir då 12 192 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom området försvarsberedskap skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag,
2. till *Försvarsberedskap* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 4 064 000 kr.

D 5. Utrustning m.m. för lantmäteriet

1989/90	Utgift	13 070 050[1]	Reservation	6 215 827[1]
1990/91	Anslag	9 160 000[1]		
1991/92	Förslag	9 801 000		

[1] Anslaget Utrustning m. m.

Från anslaget finansieras anskaffning av kostnadskrävande utrustning för lantmäteriet, s.k. strategisk utrustning. Anskaffning av annan utrustning finansieras med avskrivningsmedel och driftmedel. Från anslaget finansieras vid behov också tillskott av statskapital för lantmäteriet.

Lantmäteriverket

I sitt förslag begär verket realt oförändrat utrustningsanslag.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar behovet av medel för utrustning m. m. för budgetåret 1991/92 till 9 801 000 kr. Ramen för treårsperioden 1991/92–1993/94 bör beräknas till 29 403 000 kr.

Lantmäteriverket ingår i en försöksverksamhet med lån för ADB-urustning i riksgäldskontoret. För investeringar i ADB-utrustning beräknas lantmäteriverket budgetåret 1991/92 få ta upp ett lån på 20 000 000 kr. Ramen för treårsperioden 1991/92–1993/94 bör bli 60 000 000 kr.

Jag förordar vidare att anslaget ges den tydligare benämningen Utrustning m. m. för lantmäteriet. Den medelsreservation som finns kvar på det tidigare anslaget vid utgången av innevarande budgetår bör i sin helhet föras över till det nya anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning m.m. för lantmäteriet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 9 801 000 kr.

E. IDROTT

E 1. Stöd till idrotten

1989/90	Utgift	259 344 000	Reservation	36 945
1990/91	Anslag	376 000 000		
1991/92	Förslag	401 028 000		

Anslaget används för bidrag till Sveriges riksidrottsförbund (RF) för den verksamhet som bedrivs av förbundet och till förbundet anslutna organisationer. Från anslaget lämnas också bidrag till vissa utanför RF stående organisationer och till motionsverksamhet för studerande vid kårorterna. För anslagets användning gäller de av 1970 års riksdag beslutade riktlinjerna för organisationsstöd till idrotten (prop. 1970:79, SU122, rskr. 291). Från anslaget lämnas vidare bidrag till riksanläggningar för den samlade idrottsrörelsens behov samt bidrag till mindre föreningsanläggningar för idrott och friluftsliv. Sådana bidrag lämnas enligt de riktlinjer som fastställts av riksdagen (prop. 1970:79, JoU33, rskr. 239, prop. 1979/80:100 bil. 13, KrU30, rskr. 377 och prop. 1989/90:100 bil. 13, s.81, KrU15, rskr. 161) samt vissa av regeringen angivna villkor, vilka grundar sig på nämnda riktlinjer. Därutöver lämnas från detta anslag bidrag till lokal ungdomsverksamhet på idrottens område (prop. 1989/90:100 bil. 13, s.80, KrU15, rskr. 161).

Sveriges riksidrottsförbund (RF)

Idrotten erbjuder miljoner människor i Sverige glädje, gemenskap och en hälsosam och meningsfull fritidssysselsättning. I idrottsrörelsen fostras hundratusentals ungdomar i samarbete, demokratiska spelregler, hänsyn och respekt för medmänniskor. På så sätt är idrottsrörelsen för många unga människor i Sverige en skola för livet.

Enligt RFs stadgar skall idrott utformas och organiseras så, att den i någon form blir tillgänglig för alla och kan ge utövaren tillfredsställelse med hänsyn till vars och ens värderingar. Uppskattningsvis lägger idrottens ideella ledare tillsammans ner 135 milj. timmar per år på att leda svensk ungdom i ca 45 000 lokala idrottsorganisationer runt om i landet. Ansträngningar har gjorts för att utjämna de kostnadsskillnader som följer av olika förutsättningar att delta i organiserad idrottsverksamhet mellan olika delar av landet. Speciella satsningar har genomförts för att förbättra kvinnors villkor i idrotten. Särskilda insatser har gjorts för att öppna idrottsrörelsen för handikappade och invandrargrupper som ännu inte fullt ut kunnat tillgodogöra sig idrottens verksamhetsutbud.

Vid 1989 års riksidrottsmöte antogs ett nytt handlingsprogram, "Idrottspolitisk offensiv", där idrott åt alla är en av de bärande tankarna. Bl.a. fastställdes att RF skall verka för en fortsatt samlad och självständig idrottsrörelse, där alla verksamheter kan rymmas och där alla kan delta till en rimlig kostnad.

En viss självfinansiering är enligt RF en nödvändighet för hela idrottsrörelsen. Graden av självfinansiering har ökat på senare år och uppgår nu i genomsnitt till 58%. En tredjedel avser interna avgifter av olika slag, exempelvis avgifter för tävlingsdeltagande, kurser eller konferenser samt medlemsavgifter. Sponsorintäkter och reklamavtal svarar för en fjärdedel av specialförbundens (SF) egenfinansiering.

För föreningarna har traditionellt lotterier och spel utgjort en viktig inkomstkälla. RF anser dock att idrottens möjligheter att finansiera sin verksamhet på detta sätt har försämrats. Ett undantag utgör bingospel, där den sammanlagda omsättningen under år 1989 ökade med 22% som en följd av de lättnader som beslutats av riksdagen.

Enligt RF medför den av riksdagen beslutade skattereformen en tung belastning på föreningarnas och förbundens ekonomi. Främst rör det sig om fördyringar av resor, mat och logi som en följd av den breddade basen för mervärdesskatt. Här utgör merkostnaderna en fara inte minst för barn- och ungdomsverksamheten. Sammanlagt begär RF därför 450 milj. kr. som kompensation för skatteomläggningens kostnadseffekter på föreningsnivå.

RFs anslagsframställan, omfattande både anslagen E1 och E2, uppgår till 1 142,9 milj. kr. och omfattar i sina huvuddrag fyra utgiftsområden. RF begär 498,2 milj. kr. som stöd till idrottens organisationer, 16,5 milj. kr. som stöd till riksanläggningar och föreningsbyggda anläggningar, 10,2 milj. kr. som stöd till Sveriges deltagande i vinter-OS i Frankrike samt 618 milj. kr. som stöd till lokala organisationer. Sammantaget innebär anslagsframställan ett ökat statsanslag med 757,2 milj. kr. eller 196,3 %.

För SF inriktas den planerade verksamheten budgetåret 1991/92 främst på att stärka idrottens finansiering och det ideella ledarskapet i syfte att utveckla barn- och ungdomsidrotten, att öka jämställdheten, att utveckla föreningsarbetet och ledarutbildningen. SF begär särskilda medel för att i strävan att uppnå "Idrott åt alla" ge kvinnor såväl som andra grupper t.ex. handikappade och invandrare bättre förutsättningar att delta i idrotts- och ledaruppdrag samt för olika specialsatsningar.

RF understryker att den svenska representationen i internationella förbunds styrelser behöver förstärkas för att kunna påverka den internationella idrottsrörelsen. Därigenom stärks bl. a. Sveriges möjligheter att erhålla värdskapet för internationella idrottsevenemang. Särskilda insatser behövs även för att följa idrottsutvecklingen i Europa liksom för biståndsinriktat idrottssamarbete.

För de utanför RF stående organisationerna begär RF 41,3 milj. kr. RF har valt att även redovisa dessa organisationers anslagsframställningar i sin helhet.

För uppförande, tillbyggnad eller upprustning av mindre idrottsanläggningar som ägs av idrottsförening kan bidrag lämnas av RF. Bidragen skall vara av betydelse för anläggningarnas tillkomst och varje beslut om bidrag prövas utifrån sökandens investerings- och driftkalkyl.

RF har vidare begärt medel för fortsatt upprustning av idrottens riksanläggningar i Lillsveds Gymnastikfolkhögskola samt i Vålådalen.

Föredragandens överväganden

Omkring 4 milj. människor i vårt land utövar aktivt någon form av idrott eller motion. Genom sina över 2 milj. medlemmar är idrottsrörelsen en av vårt lands största folkrörelser. Inom idrottsrörelsen aktiveras fler ungdomar än inom någon annan folkrörelse. För allt fler är idrott i olika former den främsta fritidssysselsättningen. Genom ett brett utbud av motionsaktiviteter bidrar idrottsrörelsen till friskvårdsarbetet i samhället. Vidare arbetar man mycket målmedvetet på att förbättra kvinnornas möjligheter inom idrotten. Den ger många delaktighet och gemenskap och spelar därmed en viktig social roll.

Jag anser det av bl.a. dessa skäl angeläget att samhället på olika sätt stödjer idrottsrörelsens verksamhet.

Det är viktigt inte minst från folkhälsosynpunkt att olika insatser görs för att ge allt fler möjlighet till rekreation och motion. RF bör intensifiera sitt arbete på detta område liksom när det gäller insatser för att aktivera handikappade. Jag delar RFs uppfattning att det är angeläget att rekrytera fler kvinnor både som aktiva och som ledare. Riksidrottsmötet har lagt fast ambitiösa mål för detta. Inom anslaget har medel beräknats för detta ändamål.

Elitidrotten är av stort värde för att väcka och bredda intresset för motion och fysisk fostran. Elitidrotten är dock en liten del av det totala idrottsutbudet. Elitidrott tilldrar sig också en stor massmedial uppmärksamhet. Jag vill för min del understryka vikten av att de som ägnar sig åt elitidrott ges goda förutsättningar för detta. Det är en fråga för RF och dess specialförbund att inom ramen för anslagen sörja för att så sker. RF bör vid fördelningen av anslaget särskilt prioritera specialförbundens verksamhet.

Jag vill liksom RF framhålla vikten av de ideellt arbetande ledarnas insatser för idrotten och samhället i stort. Det är av stor vikt att ledarna ges bra utbildningsmöjligheter. Jag vill här särskilt peka på det arbete som utförs inom ramen för idrottens eget studieförbund (SISU). Inom regeringskansliet förbereds för närvarande frågor rörande bl.a. förändrade statsbidrag till folkbildningen. Detta arbete bedrivs med in-

riktning på att en särskild proposition skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Insatser för barn och ungdomar är en viktig del av idrottsrörelsens verksamhet. Idrottsrörelsen aktiverar ett stort antal barn och ungdomar. Det lokala aktivitetsstödet är av stor betydelse för den lokala idrotten och dess möjlighet att aktivera ungdomar. Under budgetåret 1989/90 genomfördes 6,7 miljoner bidragsberättigade aktiviteter av föreningar som erhåller bidrag över detta anslag. Nära 6,5 miljoner sammankomster avsåg föreningar som är medlemmar i RF. Riksdagen har beslutat att stödet till lokal ungdomsverksamhet under detta anslag skall fördelas av idrottsrörelsen (prop. 1989/90:100 bil. 13, KrU15, rskr. 161). RF har regeringens uppdrag, att framlägga förslag till regler för fördelning av stödet. För innevarande budgetår har 113,9 milj. kr. anvisats under denna del av anslaget. Reglerna för bidragsgivning har varit i stort oförändrade jämfört med tidigare år i avvaktan på att RF inkommer till regeringen med förslag om regler för fördelning av bidragen. Förslagen remissbehandlas nu inom idrottsrörelsen. Det bör senare ankomma på regeringen att fastställa de nya bidragsregler som idrottsrörelsen föreslår skall gälla från och med den 1 juli 1991.

RF har vid årets anslagsframställan valt att överlämna SFs och de utanför RF stående organisationernas anslagsframställningar utan eget yttrande. RF har därmed överlämnat till regeringen att göra erforderliga prioriteringar. Frågan om fördelningen av medel till de studerandes motionsverksamhet har aktualiserats bl. a. i 1989 års obligatorieutredning (SOU 1990:105). Fördelningen skall enligt nu gällande riktlinjer bygga på verksamhetens omfattning vid respektive kårort. Det är förutsatt att RF vid förslag till fördelningen av stödet har nära kontakt med Sveriges Förenade Studentkårer (SFS).

Det är angeläget att det finns förutsättningar att utöva idrott i hela vårt land. Genom de långa avstånden försvåras möjligheten för idrottsutövande i främst norra Sverige. Riksidrottsmötet har fattat beslut om att specialidrottsförbunden genom olika åtgärder skall medverka till att skapa förutsättningar för idrott på lika villkor över hela landet. Jag vill understryka vikten av att så sker. Jag utgår också från att riksidrottsstyrelsen ser till att denna viktiga fråga nu får en acceptabel lösning.

RF pekar på de allt större krav som ställs på idrottsrörelsen i Sverige om den skall hävda sig i det internationella samarbetet. Jag delar RFs uppfattning att det är av betydelse för den svenska idrottsrörelsen att svenskar kan åta sig internationella förtroendeuppdrag på idrottens område. Det är positivt om det också kan bidra till att stärka Sveriges möjligheter att erhålla värdskap för internationella idrottsevenemang. Inom EG tas initiativ till ett närmare idrottssamarbete mellan medlemsstaterna. Jag vill ånyo understryka vikten av att den svenska

idrottsrörelsen följer och utvärderar de konsekvenser det västeuropeiska integrationsarbetet kan få för svensk idrotts vidkommande.

Det är av stort värde att de lokala föreningarna ges möjlighet att uppföra anläggningar av olika slag. För att stimulera till och möjliggöra detta finns det särskilda stödet till s. k. mindre anläggningar. Enligt de riktlinjer som riksdagen fastställt (prop. 1979/80:100, bil 13 s.166-167, KrU30, rskr. 377) får detta stöd användas för uppförande, tillbyggnad eller upprustning av mindre idrottsanläggning som ägs av idrottsförening. Jag föreslår att bidrag i framtiden även bör få lämnas för köp av anläggning av idrottsförening med samma begränsningar och på samma villkor som i övrigt gäller för stödet för s.k. mindre anläggningar. Jag vill erinra om att idrottsorganisationer även kan ansöka om medel ur allmänna arvsfonden till ungdomslokaler, klubbstugor och dylikt. Innevarande budgetår har drygt 2 milj. kr. ur fonden lämnats för sådana ändamål. Jag har inom anslaget beräknat medel för stödet till mindre anläggningar liksom till den fortsatta upprustningen av Lillsveds Gymnastikfolkhögskola och anläggningen i Vålådalen. Det ankommer på RF att inom ramen för anslaget tillgodose detta.

Jag har också beräknat medel för Sveriges deltagande vid vinter-OS i Frankrike 1992.

Sammanfattningsvis föreslås en uppräkning med ca 25 milj. kr. varav engångsvis 10 milj. kr. till totalt ca 401 milj. kr. av anslaget stöd till idrotten.

Jag vill här ge en samlad redovisning över hela det statliga stödet till idrotten. Sammanlagt kan de statliga anslagen till idrotten beräknas uppgå till över 800 milj. kr. Utöver det stöd som redovisas under detta anslag, erhåller idrotten medel över följande anslag.

Över tredje huvudtiteln anvisas medel för idrottsrörelsens internationella deltagande, t.ex. i samarbetet inom idrottens område i Norden, Europarådet samt för vissa biståndsinriktade insatser.

Över fjärde huvudtiteln anvisas omkring 2 milj. kr. för de idrottsplutoner som för närvarande finns upprättade vid tretton förband i olika delar av landet. Kostnaderna avser värnpliktskostnader för den del av utbildningstiden som ägnas åt idrottsverksamhet. Därtill anslås omkring 1,2 milj. kr. till Sveriges Militäridrotts- och Mångkampsförbund och Svenska Sportskytteförbundet, samt medel till Försvarets civila idrottsförbund och Svenska Pistolskytteförbundet.

Över femte huvudtiteln anslås vissa projektmedel för idrottsrörelsens deltagande i samhällsarbetet mot droger och missbruk.

Över åttonde huvudtiteln anslås ca 6 milj. kr. till landets idrottsgymnasier, ca 17,5 milj. kr. till idrottens studieförbund SISU, 11 milj. kr. till driften av idrottens folkhögskolor i Lillsved och Bosön samt 2,6 milj. kr. till Hästsportens folkhögskola i Kolbäck. Innevarande budgetår anvisas vidare drygt 7 milj. kr. för professurer med anknytning till idrott samt för verksamheten vid Centrum för

idrottsforskning m.m. Från åttonde huvudtiteln finansieras även idrottssamarbete inom UNESCOs ram.

Över tionde huvudtiteln anslås medel till 3 000 – 3 500 lönebidragsanställda som huvudsakligen är verksamma i idrottsföreningar. Statens bidrag kan här uppskattas till drygt 400 milj. kr. Vidare har vissa projektmedel anslagits för idrottsrörelsens verksamhet bland invandrare och mot rasism.

Ytterligare projekt rörande bl. a. jämställdhet inom idrotten har erhållit medel över trettonde huvudtiteln.

Chefen för utbildningsdepartementet har tidigare redogjort för förslaget om att inrätta en idrottshögskola i Stockholm den 1 juli 1992. Inrättandet av idrottshögskolan är en viktig del i att utveckla och samordna idrotten i högskolan. Ett samlat grepp kan genom detta tas över idrottsutbildningar vilket gynnar såväl de olika utbildningarna som idrottsrörelsen.

Vidare har chefen för utbildningsdepartementet föreslagit att ytterligare medel avsätts för att tillgodose behovet av samordning och information vid Centrum för idrottsforskning. Detta kan enligt min mening bidra till att förstärka detta viktiga arbete.

Vid behandlingen av föregående års budgetproposition uttalade kulturutskottet att det nu ankom på regeringen att ta ställning till i vilka former de närmare övervägandena rörande amatörboxningens framtid bör komma till stånd (KrU15:1989/90). Uttalandet föranleddes bl.a. av reglerna om matchuppehåll för amatörboxning i Sverige. Med anledning av uttalandet kan jag meddela att Svenska boxningsförbundets styrelse den 18 juni 1990 beslöt att från och med den 1 juli 1990 tillämpa en veckas obligatoriskt matchuppehåll. Den nya regeln ersätter den tidigare femdagarsregeln. Jag utgår ifrån att RF även fortsättningsvis noga följer utvecklingen rörande regler och säkerhetsbestämmelser samt forskningsresultat avseende svensk amatörboxning.

Idrottsrörelsen har vid olika tillfällen under året framfört att skattereformen medför negativa effekter för idrotten. Främst pekas på ökade kostnader för resor, mat och logi som en följd av riksdagens beslut om breddning av mervärdesskatteunderlaget för hotell- och restaurangtjänster (prop. 1989/90:50, SkU10, rskr. 96) samt för resor (prop. 1989/90:111, SkU31, rskr. 357). Idrottsrörelsen har även pekat på de administrativa svårigheter som den reformerade inkomstbeskattningen (prop. 1989/90:110, SkU30 och 31, rskr. 356) medför, särskilt för de mindre föreningarna.

Skattereformen träder fullt ut i kraft 1991. Tillsammans med den skattesänkning som skett under 1990 minskar inkomstskatten för enskilda människor med sammanlagt ca 90 miljarder kr. En del av finansieringen sker genom en breddning och i vissa fall höjning av mervärdesskatten. I flertalet fall kommer enskilda inkomsttagare att därigenom kunna öka sin disponibla inkomst. Folkrörelserna däremot drabbas av ökade utgifter, som en följd av skattereformen.

I regeringens prop. 1989/90:110, SkU30, rskr. 356, avseende reformerad inkomstbeskattning anförde föredraganden bl.a. att "Reformen har emellertid också särskilda effekter inom vissa avgränsade sektorer av samhällslivet. Även dessa bör bli föremål för uppföljning. Detta gäller t.ex. de ideella folkrörelserna såsom idrottsrörelsen och handikapprörelsen. Många av de regelförändringar som jag redovisar påverkar deras betingelser – vissa positiva medan andra har negativa effekter i form av ökade kostnader. Enligt min mening bör därför skattereformens effekter för folkrörelserna följas upp med särskild uppmärksamhet. Skulle det vid en sådan genomgång visa sig att icke avsedda effekter uppkommer bör självfallet motverkande åtgärder vidtas. Dessa bör redovisas senast i budgetpropositionen. Samtidigt vill jag framhålla att man måste se till helhetsbilden när man bedömer utfallet.". Regeringen presenterar nu ett antal åtgärder för att enligt ovan kompensera idrotten för ökade kostnader.

Hittills har ersättningar upp till ett halvt basbelopp för idrottsutövning varit befriade från erläggande av socialavgifter. Idrottsrörelsen har hävdat att det är av stor vikt både administrativt och ekonomiskt att nuvarande förhållande bibehålls. Jag delar denna uppfattning. Jag avser senare idag föreslå regeringen att anta en proposition varigenom idrottslig verksamhet även framledes skall vara befriad från uttag av socialavgifter på ersättningar upp till ett halvt basbelopp.

Statsrådet Wallström kommer senare idag föreslå att regeringen anvisar medel som kompensation för folkrörelsernas barn- och ungdomsverksamhet. Detta till följd av vissa merkostnader på grund av skattereformen.

Som kompensation för idrottsrörelsens barn- och ungdomsverksamhet avsätts inom ramen för detta 65 milj. kr. för idrottens lokala aktivitetsstöd. Beloppet avses senare att överföras till elfte huvudtitelns anslag E1. Stöd till idrotten.

Sammantaget ger det RF möjlighet att fördela minst 182 milj. kr. till lokal ungdomsverksamhet på idrottens område.

Det bör ankomma på RF att i den pågående översynen av riktlinjerna för det lokala aktivitetsstödet överväga om de särskilda kostnader som ungdomsidrotten i norra Sverige har bör föranleda ett förhöjt aktivitetsstöd där.

Sedan flera år gäller vissa rekommendationer som meddelas av riksskatteverket (RSV) i fråga om beskattning av ersättningar i samband med idrottslig verksamhet. Någon ändring av dessa är inte avsedd med anledning av skattereformen (jfr prop. 1989/90:110, s.344). Enligt de för beskattningsåret 1990 gällande rekommendationerna (senaste lydelse RSV Dt 1990:15) medges ett schablonavdrag om upp till 3 000 kr. från summan av den skattepliktiga inkomsten av den idrottsliga verksamheten.

Enligt de uppgifter RSV lämnat till regeringen, avses schablonavdraget för idrottsinkomster från och med 1991 att beräknas på ersätt-

ningar utöver traktamenten, skattefria tävlingspriser och minnesföremål, nödvändiga idrottskläder och idrottsredskap m.m.

Riksdagen har vid olika tillfällen uttalat (bl.a. SkU23:1988) att man inte har något att erinra mot en uppräkning av schablonbeloppet. Det ankommer på RF att redovisa för RSV de skäl som kan motivera en sådan höjning.

Som RF redovisat är behovet av egenfinansiering utöver samhällsstödet stort. Lotterier och bingo har sedan länge varit en viktig inkomstkälla för föreningslivet. Under 1989 ökade omsättningen av bingospel med drygt 20 % som en följd av de lättnader riksdagen 1988 beslutade om i lotterilagstiftningen. Nettobehållningen för folkrörelserna har därmed ökat från uppskattningsvis 250 milj. kr till nära 450 milj. kr.

För att ge folkrörelserna möjligheter att ytterligare öka sina intäkter av bingospel, kommer statsrådet Wallström senare idag att föreslå en höjning av vinsternas storlek från ett halvt till ett helt basbelopp. Även för rikslotterierna kan en kraftig omsättningsökning noteras för 1989. Jag utgår ifrån att idrottsrörelsen även i framtiden tar vara på de förbättrade möjligheter till egenfinansiering som spelverksamheten nu medger. I överensstämmelse med riksdagens uppfattning att en översyn av lotterilagen skall göras av en parlamentariskt sammansatt utredning (KrU8 1990/91, rskr. 66), kommer statsrådet Wallström senare idag att redovisa huvudinriktningen för utredningens arbete.

Chefen för finansdepartementet har under finansdepartementets huvudtitel föreslagit att AB Tipstjänst tills vidare bör vara oförhindrat att använda medel för stöd till idrotten för ändamål som kritiserades av riksdagens revisorer. Medel för denna typ av stöd till idrotten bör uppgå till 50 milj. kr. årligen. Under 1990 använde Tipstjänst 20 milj. kr. till sådant stöd.

Sammanfattningsvis föreslås som jag tidigare berört en uppräkning av anslaget Stöd till idrotten med drygt 25 milj. kr. varav engångsvis 10 milj. kr. till totalt ca 401 028 000 kr. Till detta kommer de 65 milj. kr. från anslaget bidrag till folkrörelserna, under trettonde huvudtiteln, till detta anslag. Det ankommer på regeringen att efter förslag från RF besluta om närmare fördelning av anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Stöd till idrotten* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 401 028 000 kronor.

E 2. Stöd till idrottens forskning och utveckling m.m.

1990/91	Anslag	9 700 000
1991/92	Förslag	10 100 000

Anslaget används för bidrag till Sveriges riksidrottsförbund (RF) som stöd för den forskning och utveckling m.m. som bedrivs av förbundet. För anslagets användning gäller de av riksdag beslutade riktlinjerna för statens stöd till forskning och utveckling m.m. inom idrotten (prop. 1989/90:110, bil. 13, s.82, KrU15, rskr. 161 samt prop.1989/90:90, s.398, KrU23, rskr. 334.)

Sveriges Riksidrottsförbund (RF)

För insatser mot dopning och för forskning anslås innevarande budgetår sammanlagt 9,7 milj. kr. RF begär ytterligare 5,9 milj. kr. bl.a. för att öka analyskapaciteten vid dopninglaboratoriet på Huddinge sjukhus från 2 500 till 5 000 prov/år. Enligt RF är idrottsrörelsens resurser på anti-dopningområdet otillräckliga för att kunna ta ansvar för kampen mot dopning även utanför de egna leden. För det kommande budgetåret vill RF prioritera Handikapp-Idrott-Samhälle med sina forskningsinsatser.

Föredragandens överväganden

Forsknings- och utvecklingsarbetet är av stor betydelse för att idrotten skall kunna fortsätta utvecklas på ett positivt sätt. Det gäller såväl från folkhälso- som från rent idrottslig synpunkt. Regeringen ser förstärkta insatser på idrottsutbildningens område och en mera långsiktig kunskapsuppbyggnad inom idrottsforskningen som viktiga förutsättningar för utvecklingen av svensk idrott. Jag vill i detta sammanhang peka på de ovan redovisade åtgärderna med inrättande av Idrottshögskolan i Stockholm och ett utökat bidrag för samordning av idrottsforskning vid Centrum för idrottsforskning.

Medel för grundforskning på idrottens område anvisas bl.a. under anslagsposten forskningsråden under åttonde huvudtiteln. Det inne-

varande anslaget skall därför ses som ett komplement till den forskning som kan erhålla anslag från forskningsråden samt de satsningar som skett och kan komma att ske genom inrättande av nya professurer med inriktning på idrott vid landets högskolor.

För det kommande budgetåret vill RF prioritera Handikapp-Idrott-Samhälle med sina forskningsinsatser. Jag finner denna prioritering väl vald och angelägen. Det är viktigt att koncentrera forskningsinsatserna på väldefinierade och väl avgränsade forskningsområden. Jag vill även betona vikten av att tillvarata alla möjligheter till en närmare samordning av verksamheten vid Idrottens forskningsråd med Centrum för idrottsforskning.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att idrottsrörelsen konsekvent och målmedvetet ökat ansträngningarna för att motverka användningen av olika dopningmedel och andra droger inom idrotten. Samhället har ett ansvar för att hindra tillgängligheten av olika dopningpreparat som riskerar att skada användarna. Jag instämmer i RF:s bedömning av vikten av ytterligare förstärkningar på detta område.

Sammanfattningsvis föreslås att under anslaget E2. Stöd till idrottens forskning och utveckling m.m. anvisas 10 100 000 kr. Det ankommer på regeringen att efter förslag från RF besluta om den närmare fördelningen av dessa medel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Stöd till idrottens forskning och utveckling m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 10 100 000 kr.

Förslag till
Lag om ändring i lagen (1972: 175) med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m.

Härigenom föreskrivs att lagen (1972: 175) med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m.[1] skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Den som är bokföringsskyldig och har tillgång i fastighet eller tomträtt, för vilken beviljats bostadslån enligt bostadslånekungörelsen (1967: 552) eller räntelån enligt räntelånekungörelsen (1967: 553), får som en särskild post bland tillgångarna i balansräkningen upptaga ett belopp som motsvarar högst den samlade skuldökningen av bostadslån enligt 33 § bostadslånekungörelsen och räntelån enligt 16 § räntelånekungörelsen. Posten skall betecknas Bostadslånepost enligt lagen med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m.	Den som är bokföringsskyldig och har tillgång i fastighet eller tomträtt, för vilken beviljats bostadslån enligt bostadslånekungörelsen (1967: 552) eller räntelån enligt räntelånekungörelsen (1967: 553), får som en särskild post bland tillgångarna i balansräkningen upptaga ett belopp som motsvarar högst den samlade skuldökningen av bostadslån enligt 33 § bostadslånekungörelsen och räntelån enligt 16 § räntelånekungörelsen *i paragrafernas lydelse vid utgången av juni 1989.* Posten skall betecknas Bostadslånepost enligt lagen med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m.

Har den bokföringsskyldige erhållit underhållslån enligt förordningen (1978: 992) om lån för underhåll av vissa bostadshus, får som en särskild tillgångspost i balansräkningen upptagas ett belopp som motsvarar lånebeloppet. Posten skall betecknas Underhållslånepost enligt lagen med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m. Detsamma gäller om den bokföringsskyldige har erhållit underhållslån för år 1983 med stöd av intyg som har utfärdats av länsbostadsnämnden, eller lån för sådana underhålls-, reparations- eller energisparåtgärder för vilka bidrag har uppburits enligt förordningen (1983: 974) om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus, till den del lånet inte överstiger det bidragsunderlag som har tillämpats i bidragsärendet under räkenskapsåret.

Har den bokföringsskyldige erhållit reparationslån enligt förordningen (1982: 644) om lån för byggnadstekniska åtgärder i bostadshus, får som en särskild tillgångspost i balansräkningen upptagas ett belopp som motsvarar lånebeloppet. Posten skall betecknas Reparationslånepost enligt lagen med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m.

---

[1] Senaste lydelse 1983:973.

Har den bokföringsskyldige erhållit ett lån enligt förordningen (1989:858) om ersättningslån för bostadsändamål för att i förtid återbetala ett sådant lån som avses i första, andra eller tredje stycket, får ersättningslånet tas upp som en särskild tillgångspost i balansräkningen, dock högst med samma belopp som skulle ha kunnat tas upp som tillgångspost enligt denna lag för det återbetalade lånet. Posten skall betecknas Ersättningslånepost enligt lagen med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m. I tillgångsposten får inte ingå belopp med vilket ersättningslånet amorterats eller på annat sätt minskats.

Avser *tillgångsposten* enligt *första, andra eller tredje stycket* mer än ett låneobjekt, skall av bokföringen framgå hur posten fördelar sig på objekten. Upplysning skall lämnas om hur posten har påverkat årsresultatet.

Avser *tillgångspost* enligt *denna lag* mer än ett låneobjekt, skall av bokföringen framgå hur posten fördelar sig på objekten. Upplysning skall lämnas om hur posten har påverkat årsresultatet.

Denna lag träder i kraft två veckor efter den dag då lagen enligt uppgift på den utkom från trycket i Svensk författningssamling.

		Anslag kr.
A	**Bostadsdepartementet m. m.**	
1	Bostadsdepartementet, *förslagsanslag*	29 320 000
2	Utredningar m.m., *reservationsanslag*	7 500 000
3	Bidrag till vissa internationella organisationer m. m., *reservationsanslag*	1 380 000
		38 200 000

B	**Bostadsförsörjning m. m.**	
1	Boverket, *förslagsanslag*	129 756 000
2	Länsbostadsnämnderna, *förslagsanslag*	58 263 000
3	Vissa lån till bostadsbyggande, *förslagsanslag*	1 000 000
4	Räntebidrag m. m., *förslagsanslag*	22 710 000 000
5	Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m. m., *förslagsanslag*	50 000 000
6	Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m. m., *förslagsanslag*	315 000 000
7	Bostadsbidrag m. m., *förslagsanslag*	2 200 000 000
8	Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m., *förslagsanslag*	252 000 000
9	Bidrag till förbättring av boendemiljön, *förslagsanslag*	1 000 000
10	Bidrag till allmänna samlingslokaler m. m., *förslagsanslag*	75 000 000
11	Stöd till icke-statliga kulturlokaler, *förslagsanslag*	25 000 000
12	Byggnadsforskning, *reservationsanslag*	186 600 000
13	Stöd till experimentbyggande, *reservationsanslag*	21 000 000
14	Statens institut för byggnadsforskning, *förslagsanslag*	1 000
15	Bidrag till statens institut för byggnadsforskning, *reservationsanslag*	49 062 000
16	Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning, *reservationsanslag*	1 000 000
17	Investeringsbidrag för bostadsbyggande, *förslagsanslag*	5 500 000 000
18	Information och utbildning m. m., *reservationsanslag*	10 500 000
19	Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador, *förslagsanslag*	85 000 000
20	Statens va-nämnd, *förslagsanslag*	4 183 000
		31 674 365 000

C	**Fastighetsdataverksamheten**	
1	Centralnämnden för fastighetsdata, *förslagsanslag*	89 607 000
2	Utrustning m.m. för fastighetsdataverksamheten, *reservationsanslag*	2 000 000
		91 607 000

D	**Lantmäteriet**	
1	Lantmäteriet, *förslagsanslag*	1 000
2	Plangenomförande, *ramanslag*	181 333 000
3	Landskapsinformation, *ramanslag*	205 609 000
4	Försvarsberedskap, *ramanslag*	4 064 000
5	Utrustning m. m. för lantmäteriet, *reservationsanslag*	9 801 000
		400 808 000

E	**Idrott**	
1	Stöd till idrotten, *reservationsanslag*	401 028 000
2	Stöd till idrottens forskning och utveckling m.m., *reservationsanslag*	10 100 000
		411 128 000
	Totalt för bostadsdepartementet	**32 616 108 000**

Sid.

Översikt 1

A. **Bostadsdepartementet m.m.** 7
1. Bostadsdepartementet m.m. 7
2. Utredningar m.m. 7
3. Bidrag till vissa internationella organisationer m.m. 8

B. **Bostadsförsörjning m.m.** 9
1. Boverket 21
2. Länsbostadsnämnderna 26
3. Vissa lån till bostadsbyggande 29
4. Räntebidrag m.m. 30
5. Åtgärder i bostadsområden med stor andel outhyrda lägenheter m.m. 39
6. Tilläggslån till ombyggnad av vissa bostadshus m.m. 40
7. Bostadsbidrag m.m. 45
8. Viss bostadsförbättringsverksamhet m.m. 48
9. Bidrag till förbättring av boendemiljön 53
10. Bidrag till allmänna samlingslokaler m.m. 54
11. Stöd till icke-statliga kulturlokaler 56
12. Byggnadsforskning 57
13. Stöd till experimentbyggande 61
14. Statens institut för byggnadsforskning 63
15. Bidrag till statens institut för byggnadsforskning 65
16. Statens institut för byggnadsforskning: Utrustning 66
17. Investeringsbidrag för bostadsbyggande 66
18. Information och utbildning m.m. 67
19. Bidrag till fonden för fukt- och mögelskador 68
20. Statens va-nämnd 70

C. **Fastighetsdataverksamheten** 71
1. Centralnämnden för fastighetsdata 72
2. Utrustning m.m. för fastighetsdataverksamheten 73

D. **Lantmäteriet** 75
1. Lantmäteriet 77
2. Plangenomförande 80
3. Landskapsinformation 85
4. Försvarsberedskap 90
5. Utrustning m.m. för lantmäteriet 92

E. Idrott ..... 94 Prop. 1990/91:100
1. Stöd till idrotten 94 Bil.13
2. Stöd till idrottens forskning och utveckling m.m. 102

Bilaga 13.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:175) med vissa bestämmelser om bokföring av bostadslån m.m. 104
Register 106

gotab 97402. Stockholm 1990

Regeringens proposition 1990/91: 100 Bilaga 14

Industridepartementet (tolfte huvudtiteln)

Industridepartementet
(tolfte huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 14

Översikt

Industridepartementet svarar fr. o. m. den 15 maj 1990 för följande områden:
- de allmänna riktlinjerna för näringspolitiken,
- industrins struktur- och branschfrågor,
- små och medelstora företag såsom allmänna utvecklingsbetingelser, service, utbildning och finansiering,
- mineralförsörjning,
- turism och rekreation,
- hantverk och hemslöjd,
- allmänna strukturfrågor rörande inrikes handel,
- regionalpolitiska frågor,
- teknisk forskning och utveckling,
- patent-och registreringsverksamhet,
- teknisk kontroll, provning och mätning,
- frågor om industrins finansiering, bl. a. vissa exportkreditfrågor,
- energiförsörjning,
- energianvändning samt
- kommunal energiplanering och beredskap inom energiområdet.

Näringspolitiken

Det svenska näringslivets utveckling är starkt beroende av den ökande internationaliseringen. Den ställer nya krav på näringspolitiken och har också stor betydelse för livsmedelspolitiken. Näringslivets konkurrenskraft påverkas bl. a. av den politik som bedrivs på energiområdet och när det gäller infrastrukturen. Avgörande för konkurrenskraften är också den högre utbildningens inriktning och kvalitet.

I anslutning till 1990 års budgetproposition redovisades vissa förändringar i regeringens arbetsformer. Dessa innebar bl. a. att en särskild statsrådsgrupp för näringspolitiska frågor bildades. I gruppen ingår cheferna för jordbruks-, utbildnings-, kommunikations-, miljö- samt industridepartementen. Gruppens uppgift är att inom regeringen utveckla en långsiktig strategi för att främja näringslivets utveckling.

Ett första steg i den riktningen togs i samband med regeringens proposition (prop. 1989/90: 88, NU30, rskr. 326) om vissa näringspolitiska frågor

som lämnades till riksdagen i mars 1990. Förslag lämnades som rör småföretagsutveckling, teknisk utveckling och förnyelse, internationaliseringen, statliga företag samt kommunikationer.

I det fortsatta arbetet med att utveckla en långsiktig strategi för näringspolitiken har regeringen för avsikt att förelägga riksdagen en *samlad näringspolitisk proposition* under våren 1991. I det sammanhanget kommer följande frågor inom industridepartementets ansvarsområde att behandlas:

- småföretagsutveckling,
- teknisk forskning och utveckling,
- internationaliseringen,
- verksamheten vid statens vattenfallsverk,
- vissa myndighetsfrågor.

Förutsättningarna för en ökad samordning av de verksamheter som i dag bedrivs vid styrelsen för teknisk utveckling, statens industriverk och statens energiverk utreds för närvarande.

Årets budgetförslag innehåller bl. a. följande förslag:

Till *industripolitiska åtgärder för tekoindustrin* föreslås 85 milj. kr.

En särskild utredare har tillkallats med uppgift att granska målen för och finansieringen av *Sveriges turistråds* verksamhet. I avvaktan på resultatet av utredningen uppskjuts regeringens ställningstagande till turistrådets fördjupade anslagsframställning.

Vad gäller verksamheten vid *Sveriges geologiska undersökning* föreslås en budgetram för perioden 1991/92–1993/94 på sammanlagt 313 milj. kr. Vidare föreslås att mål läggs fast för den landbaserade systematiska geologiska undersökningsverksamheten. För att klara detta krävs en resurstillväxt på 2 % per treårsperiod.

Vidare föreslås fortsatta insatser för *prospektering* inom en ram på 56,3 milj. kr.

För utvecklingen inom *rymdområdet* föreslås totalt 457 milj. kr., varav 400 milj. kr. för deltagande i det europeiska rymdsamarbetet.

Programmet för *verkstadsteknisk utveckling* som beslutades av riksdagen våren 1990 föreslås fortsätta med 50 milj. kr.

I enlighet med den treårsram som beslutades våren 1990 på grundval av den forskningspolitiska propositionen föreslås fortsatta insatser för *materialteknisk forskning* på 26 milj. kr. Vidare föreslås 16 milj. kr. till *miljöanpassad produktutveckling*.

Regionalpolitiken

Regionalpolitiken behandlades senast av riksdagen våren 1990 med anledning av regeringens proposition om regionalpolitik för 90-talet. Därvid lades bl. a. målen för regionalpolitiken fast.

Regionalpolitiken enligt dessa mål skall inriktas på att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet. Politiken skall främja en rättvis fördelning av välfärden mellan människor

i olika delar av landet, en balanserad befolkningsutveckling så att en betydande valfrihet i boendet kan åstadkommas samt att produktionen kan ske rationellt, varigenom ekonomisk tillväxt kan uppnås.

Regionalpolitiken för 90-talet omfattar instrument för att främja näringslivsklimatet i de regionalpolitiskt prioriterade områdena, vilket ger bättre beredskap att möta strukturförändringar. Således har ökad vikt lagts på FoU-insatser, utbildningsinsatser, tekniskspridning och andra infrastruktursatsningar.

De regionalpolitiska insatserna har koncentrerats till de regioner som har de största behoven. En starkt ökad decentralisering av beslutsfattandet inom regionalpolitiken till länsstyrelserna har också skett. I budgetpropositionen aviserar regeringen avsikten att genomföra ytterligare decentralisering genom att höja länsstyrelsernas beslutanderätt till att gälla lokaliseringsbidrag i samband med investeringar på högst 20 milj. kr.

Sammanlagt drygt 2 miljarder kronor föreslås för regionalpolitiken under budgetåret 1991/92.

Energipolitiken

Energipolitiken syftar till att landets behov av energi varaktigt skall kunna tillgodoses på ett sätt som är förenligt med samhällsekonomiska, sociala och miljöpolitiska mål.

En *energipolitisk proposition* kommer att föreläggas riksdagen våren 1991.

Sammanfattning

I skrivelse 1990/91: 50 till riksdagen redovisas en minskning av utgifterna inom bl. a. industridepartementets område med sammanlagt ca 237 milj. kr.

Förändringarna av anslagen inom industridepartementets ansvarsområde framgår av följande sammanställning. Medel på tilläggsbudget har inte tagits med.

Tolfte huvudtiteln (milj. kr.)	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Industridepartementet m. m.	69,3	72,4	+ 3,1
B. Industri m. m.	517,5	515,3[1]	– 2,2
C. Exportkrediter m. m.	151,5	81,5[1]	– 70,0
D. Mineralförsörjning m. m.	166,0	181,2	+ 15,2
E. Statsägda företag m. m.	604,2	161,2	–443,0
F. Teknisk utveckling m. m.	1 650,1	1 742,2[1]	+ 92,1
G. Regional utveckling	2 400,0[2]	2 033,7	–366,3
H. Energi	859,7[3]	857,1[1]	– 2,6
Totalt för industridepartementet	**6 418,3**	**5 644,6**	**–773,7**

[1] I beloppet ingår vissa anslag där oförändrat belopp beräknats i avvaktan på de särskilda propositioner som kommer att läggas under våren 1991.
[2] Beloppet anvisat under arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel.
[3] Beloppet anvisat under miljö- och energidepartementets huvudtitel.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Molin

Anmälan till budgetpropositionen 1991
Inledning

Den ekonomiska utvecklingen

Under år 1989 och 1990 har den ekonomiska tillväxten inom OECD-området dämpats successivt. Detta beror till stor del på avmattningen i den amerikanska ekonomin. Emellertid är konjunkturen fortfarande stark i Japan och i det kontinentala Europa. Sammantaget bedöms tillväxten inom OECD-området stanna vid ca 2 % år 1990 och bli något lägre år 1991. Vid bedömningen har hänsyn tagits till bl. a. effekterna av den höjda oljeprisnivån till följd av krisen i Mellanöstern.

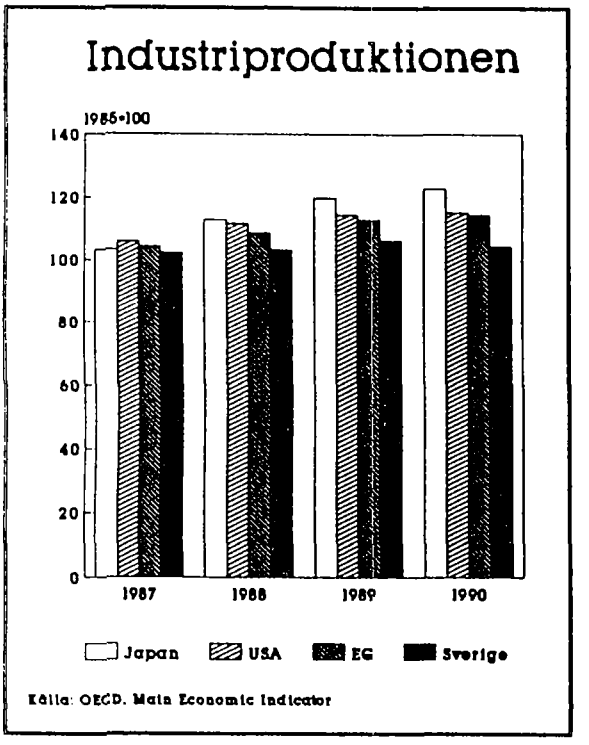

Figur 1: Industriproduktionen i Sverige, Japan, USA och EG. Index 1985=100

Svensk ekonomi är nu inne i en tydlig avmattningsfas. De första tecknen på försvagning kom redan tidigt under 1989, men konjunktursituationen som helhet var då fortfarande starkt överhettad.

Under år 1990 har dämpningen varit tydligast inom den konkurrensutsatta sektorn. Industrins orderingång har fallit både på export – och hemmamarknaden. Produktionen har gradvis avtagit från den topp som nåddes redan i början av år 1989.

Under tredje kvartalet år 1990 föll resursutnyttjandet i industrin till samma låga nivå som under fjärde kvartalet 1980.

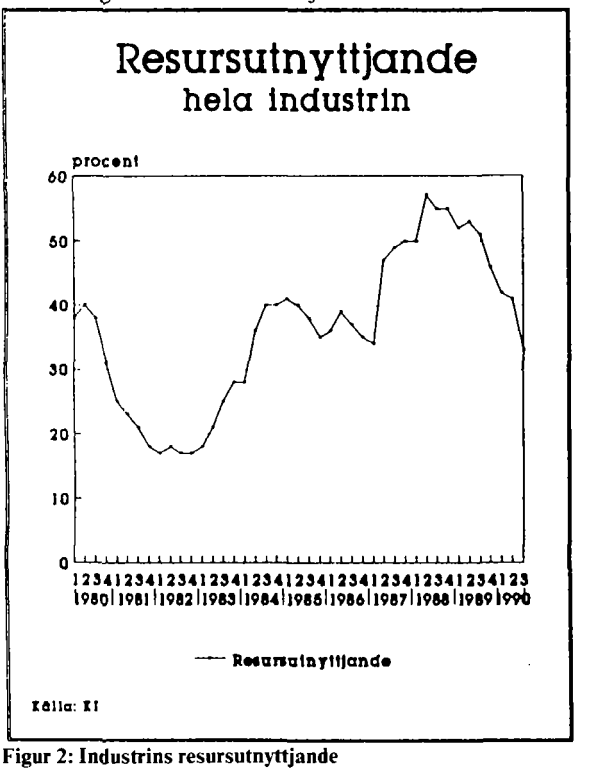

Figur 2: Industrins resursutnyttjande

Sysselsättningen inom industrin sjönk under de tre första kvartalen 1990 med ca 2 %, och under fjärde kvartalet ökade varseltalen dramatiskt.

Den snabba ökningen av lönekostnaderna fortsatte under 1990. Timlönerna beräknades stiga med omkring 10 %, varav närmare 4 procentenheter utgjordes av löneglidning. Som en följd av den snabba prisutvecklingen har reallönetillväxten under senare år varit begränsad trots stora nominella lönehöjningar. Under treårsperioden 1987–1989 ökade de reala disponibla inkomsterna årligen med endast ca 1 %. Skattereformen förväntas bidra till att de reala disponibla inkomsterna under år 1990 ökar med 2,5 %.

Lönsamhet

Lönsamhetsnivån för industrin har under större delen av 1980-talet varit god. Dock har en vikande lönsamhet inom främst verkstadsindustrin kunnat noteras under år 1989.

Snabba lönestegringar kombinerade med en svag produktivitetsutveckling gör att vinstmarginalerna inom industrin pressas hårt. Under år 1990 har krympande vinstmarginaler kunnat iakttas i de flesta branscher.

Investeringar

De totala bruttoinvesteringarna har de senaste åren stigit kraftigt. Under år 1989 ökade investeringarna i fast realkapital med närmare 10%. De tre senaste åren har expansionen varit så stark att investeringarna under år 1989 låg hela 25% över 1986 års nivå.

Under år 1990 dämpades tillväxten i bruttoinvesteringarna betydligt. Ökningen uppgick till endast ca 2%. Det är främst det fortsatt starka byggandet som bidrar till att investeringarna ökar. Detta innebär också att aktiviteten inom byggnadssektorn blir fortsatt hög den närmaste tiden även om överhettningssymptomen gradvis försvinner. Näringslivets investeringsverksamhet förväntas stagnera helt trots en stark utveckling inom de statliga affärsverken.

Under 1980-talet har industrins immateriella investeringar, dvs. kostnader för marknadsföring, forskning och utveckling samt utbildning, varit minst lika höga som de materiella. Under år 1990 stagnerade ökningen av både de materiella och immateriella investeringarna.

Konkurrensläge och marknadsandelar

Höga lönekostnadsökningar och en svagare produktivitetstillväxt har lett till att arbetskraftskostnaderna per producerad enhet årligen ökat med omkring 5% mer i Sverige än i konkurrentländerna under den senaste treårsperioden.

Efter de kraftiga relativprisstegringarna på svensk export av bearbetade varor under större delen av 1980-talet, är utrymmet för prishöjningar för svenska producenter begränsat nu när efterfrågetillväxten avtar. En för svensk ekonomi avgörande fråga de kommande åren är hur lönekostnaderna och produktiviteten utvecklas i förhållande till omvärlden.

Strukturomvandling

Strukturomvandlingen har bidragit till den gynnsamma utvecklingen i industrin under 1980-talet.

Trots goda vinster och rekordhöga investeringar i näringslivet har den näringspolitiska debatten under slutet av 1980-talet dominerats av oron för snabba kostnadsökningar i den svenska ekonomin. Produktivitetstillväxten har inte hållit jämna steg med pris- och löneökningarna, vilket på sikt höjer priserna på svenska produkter och urholkar den internationalla konkurrenskraften.

Produktiviteten i industrin har ökat med endast 2% per år under 1980-talet. Under 1960-talet var den genomsnittliga ökningstakten 7% per år. År 1989 tillsattes en delegation för att utreda orsakerna till nedgången i

produktivitetstillväxten samt för att föreslå åtgärder för att höja denna. Delegationen kommer att slutföra sitt arbete under år 1991.

En viktig faktor i omvandlingen av industrin är förvärven av företag. Av sammanlagt 90 börsnoterade företag med vardera minst 500 anställda år 1978 köptes närmare hälften upp av något annat företag under de följande tio åren. Det framgår av ägarutredningens betänkande Ägande och inflytande i svenskt näringsliv (SOU 1988:38). Utredningen visar också att omkring tre fjärdedelar av uppköpen ägde rum efter år 1983. Som regel medförde dessa uppköp också att företagen fick en ny kontrollerande ägare.

Internationaliseringen

Sedan år 1985 har antalet anställda i svenska företag i utlandet ökat med ca 30%. Idag är ca en halv miljon anställda i svenska bolag utomlands.

Den relativt starka ökningen av sysselsättningen utomlands efter år 1985 är till väsentlig del ett resultat av ett fåtal stora förvärv.

Den utlandsägda företagssektorn i svenskt näringsliv har ökat starkt under 1980-talet. Antalet anställda vid de utlandsägda företagen uppgår till ca 200000. Den största andelen utländska ägare återfinns inom partihandel. Tillverkningsindustrin har flest anställda inom den utlandsägda företagssektorn.

När det gäller de utländska moderföretagens ursprungsländer, präglas bilden av att ett fåtal länder är dominerande. Schweiz intar förstaplatsen genom fusionen mellan ASEA och BBC, därefter följer USA och Finland.

Små och medelstora företag

Det finns cirka en halv miljon företag i Sverige. Under 1980-talet har antalet småföretag ökat. Nästan 20000 nya företag har startats varje år under denna period. Över 70% av företagen tillhör tjänstesektorn. En väsentlig del av ökningen av sysselsättningen inom näringslivet under senare år har skett i små och medelstora företag, framför allt inom handels- och tjänstesektorn. Småföretagen har idag sammanlagt över en miljon anställda.

De små och medelstora industriföretagens investeringar har i fasta priser ökat med 46% från år 1985 till 1990. Motsvarande ökning för stora företag är 31% (och för hela industrin 34%). Båda grupperna räknar med en minskning mellan åren 1990 och 1991 med 10–15%.

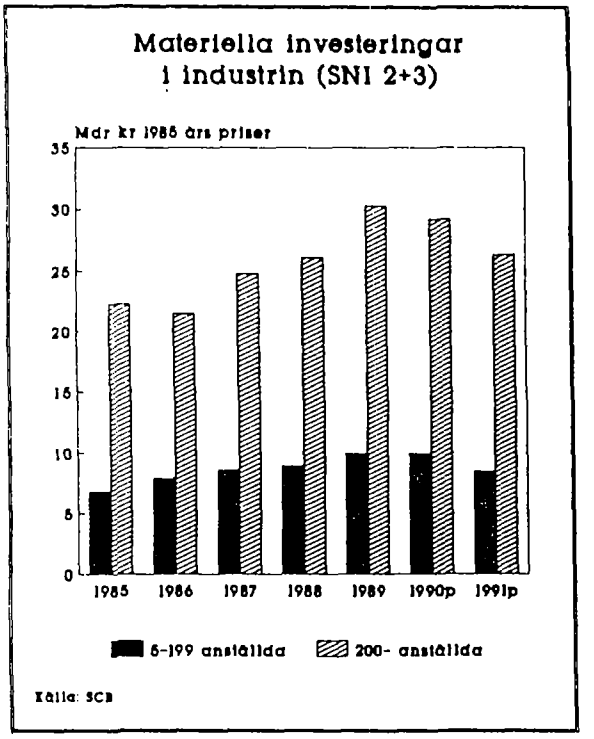

Figur 3: Små och medelstora industriföretags materiella investeringar

Soliditeten för små och medelstora företag är dock otillräcklig och företagen har behov av riskkapital.

Industristödet

Statens stöd till näringslivet utgörs av bidrag, lån, garantier och skattenedsättningar (energiskatt och arbetsgivaravgift i Norrbotten). En uppföljning av statens nettokostnader för industristödet görs årligen av industridepartementet.

Statens nettokostnader för stöd till industriföretag kulminerade år 1982 med 17 miljarder kronor, vilket motsvarade 11% av förädlingsvärdet i industrin. 12 miljarder kronor avsåg selektivt stöd till varvsindustrin, stålindustrin och skogsindustrin.

Sedan år 1982 har näringspolitiken givits en mer offensiv inriktning. Strategin har varit att stödja omvandling och förnyelse med generella medel. Enskilda företag har inte fått krisstöd. I de fall en hel region drabbats svårt har stödet inriktats på att stimulera ny verksamhet, investeringar i infrastruktur samt utbildning.

Omläggningen av näringspolitiken har inneburit att stödet till krisbranscherna avvecklats. Detta har medfört att nettokostnaderna för industristödet minskat avsevärt under 1980-talet. Budgetåret 1989/90 uppgick nettokostnaderna till ca 5 miljarder kronor, vilket motsvarar knappt 2,0% av förädlingsvärdet i industrin.

Kostnaderna för selektivt företagsstöd och branschstöd uppgick till ca 450 milj. kr. I övrigt avsåg kostnaderna generella åtgärder, exempelvis för att stimulera regional utveckling, teknisk forskning och utveckling samt omställning på arbetsmarknaden.

Näringspolitiken

Målen för näringspolitiken fastställdes senast av riksdagen år 1990 (prop. 1989/90:88, NU30, rskr. 326).

Näringspolitikens uppgift är att genom olika insatser aktivt främja *förutsättningarna* för näringslivets förnyelse och den tillväxt som krävs för att trygga och utveckla välfärden.

För att utveckla den svenska välfärden måste också fördelningspolitiska och miljöpolitiska mål beaktas. Genom att näringspolitiken, den allmänna ekonomiska politiken, regionalpolitiken och arbetsmarknadspolitiken strävar mot samma mål skapas en god grund för en långsiktig industriell tillväxt och stigande realinkomster.

I den näringspolitiska propositionen våren 1990 redovisades ett antal områden som är av särskild betydelse i en långsiktig näringspolitisk strategi. Områdena är

- internationaliseringen,
- regler och avreglering,
- energi,
- arbetslivet,
- forskning, utbildning och teknisk utveckling,
- kapitalförsörjningen,
- det statliga ägandet,
- infrastrukturen.

Gemensamt för dessa områden är att de är av övergripande betydelse för näringslivets framtida möjligheter. De är också sådana där insatser från samhällets sida kan bidra till en positiv utveckling.

Det synsätt på näringspolitiken som riksdagen beslutade om våren 1990 innebär medverkan från flera departement. Inom regeringen finns en särskild statsrådsgrupp för näringslivsfrågor. I gruppen ingår industri-, kommunikations-, utbildnings-, miljö- och jordbruksministrarna. Industriministern är ordförande.

Våren 1991 kommer regeringen att redovisa förslag till samlad näringspolitik. Inom industridepartementets område berörs vissa småföretags- och teknikpolitiska frågor samt myndighetsorganisationerna på det näringspolitiska området.

Småföretagspolitiken

Småföretagspolitiken är ett viktigt område inom näringspolitiken. Ett högt nyföretagande och tillväxt av småföretag är nödvändigt för att skapa ny produktion och nya arbetstillfällen. Detta ställer krav på en aktiv småföretagspolitik.

Småföretagspolitiken bidrar till att främja ett konkurrenskraftigt nä-

ringsliv genom att stimulera nyföretagandet och att undanröja hinder för småföretag med expansionsmöjligheter.

Riksdagen fattade den 7 juni 1990 beslut med anledning av regeringens näringspolitiska proposition (prop. 1989/90: 88, NU30, rskr. 326). Besluten innebär bl. a. ändrade riktlinjer för de regionala utvecklingsfondernas finansieringsverksamhet och inrättandet av nya regionala riskkapitalbolag. Fonderna förutsätts betala in sammanlagt 1 000 milj. kr. till staten och placera sammanlagt 600 milj. kr. i regionala riskkapitalbolag.

Mineralförsörjning

Statlig prospektering genom nämnden för statens gruvegendom (NSG) bör bedrivas även fortsättningsvis. Den framtida omfattningen och inriktningen av den statliga prospekteringsverksamheten bör dock bli föremål för ytterligare överväganden.

Turistpolitiken

Turistnäringen har utvecklats starkt i hela världen. Detta gäller även Sverige. Svensk turism omsatte år 1989 drygt 100 miljarder kronor och är den huvudsakliga inkomstkällan för mer än 200 000 personer.

Sveriges turistråd är ett centralt organ för att planera, samordna och genomföra åtgärder för att främja turismen i Sverige, t. ex. genom marknadsföring och bidrag till utveckling och försöksverksamhet. Regeringen tillkallade i december 1990 en särskild utredare med uppgift att ompröva statens engagemang samt finansieringen av turistrådets verksamhet.

Teknisk forskning och utveckling

Den internationella utvecklingen på det tekniska området domineras av två samhörande trender. Den ena trenden är en hela tiden ökande användning av avancerad teknik som konkurrensmedel. Den andra trenden är att antalet av och storleken på samarbetskonstellationerna växer. Den skärpta konkurrensen och åtföljande krav på ett högre tempo i teknikutvecklingen leder till behov av större resurser, som kan uppbådas genom samverkan över företags- och nationsgränser.

Dessa trender har förstärkts, men de var fullt tydliga redan år 1989. Därför är de riktlinjer för teknikpolitiken som regeringen tillkännagav i sin proposition om vissa näringspolitiska frågor (prop. 1989/90: 88, NU30, rskr. 326) fortfarande i allt väsentligt gällande.

De stora företagens FoU utgör en mycket betydelsefull del av Sveriges totala satsningar på det tekniska området. De små och medelstora företag, som baserar sin verksamhet på ett medvetet utnyttjande av modern teknik, representerar möjligheter till förnyelse av svensk industri. Tjänstesektorn, inte minst den inom offentlig förvaltning, utgör en betydande potentiell framtida marknad för teknik.

Teknikpolitiken innefattar stöd till teknisk forskning och utveckling inom ett brett register. Detta sträcker sig från insatser för teknisk grund-

forskning till stöd till enskilda uppfinnares utveckling på produktidéer. Satsningarna görs dels genom fyra permanenta organ, dels i ett antal särskilda program.

Det teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR) inrättades 1 juli 1990 i enlighet med regeringens förslag och riksdagens beslut i anslutning till propositionen om forskning (prop. 1989/90: 90, NU40, rskr. 337). Fr. o. m. 1 december 1990 har TFR helt avlöst den forskningsrådsfunktion som STU tidigare hade om hand som en försöksverksamhet.

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) förvaltar alltjämt den dominerande delen av de statliga resurserna för teknikpolitiskt motiverad FoU. De närmaste åren kommer STU:s verksamhet att kännetecknas av utnyttjandet av de industriella möjligheter som landvinningar inom framför allt informationsteknologi, nya material och bioteknik erbjuder. Vidare kommer alltmer av svensk teknisk FoU att vara anknuten till internationella aktiviteter genom olika typer av samarbete. Särskilt den europeiska samverkan kommer att öka.

Fonden för industriellt utvecklingsarbete, Industrifonden, kommer sannolikt att möta stigande efterfrågan på engagemang i utvecklingsprojekt. Orsakerna till detta är sämre konjunkturer och accentuerad brist på riskkapital. Regeringen har ambitionen att åstadkomma en övergång för Industrifonden från långivning till garantigivning. Hur och i vilken takt detta skall ske är frågor som nu bereds inom regeringskansliet.

Delegationen för rymdverksamhet (DFR) har det svenska deltagandet i det omfattande europeiska rymdsamarbetet (ESA) som helt dominerande arbetsuppgift. En strävan är att vidga kretsen av svenska företag som medverkar.

Inom informationsteknologiområdet pågår avslutningen av ett andra nationellt program. För närvarande pågår sammanställning av ett omfattande material avsett att ge underlag för en bedömning av hur de i framtiden tillgängliga resurserna skall disponeras.

På området verkstadsteknik har ett särskilt treårigt program just satts igång. Målgruppen för detta är små och medelstora företag verksamma som underleverantörer. Programmets genomförande åvilar en delegation, som verkar i nära samarbete med flera andra myndigheter med uppdrag att ge olika typer av stöd till samma målgrupp.

Forskning för ett avfallssnålt samhälle är benämningen på ett program som nu startas genom ett initiativ som förenar näringspolitiska och miljöpolitiska ambitioner. Det inrymmer såväl miljöanpassad produktutveckling som utveckling av avfallshantering. Nyligen inrättades det programråd som skall svara för programmets genomförande.

Teknisk infrastruktur

Under denna beteckning sorterar olika system av infrastrukturell karaktär nödvändiga för att hantera teknikfrågorna i ett utvecklat industrisamhälle.

Det gäller information om teknik, patent, standardisering, provning, kontroll m. m. Flertalet av dessa system påverkas starkt av strävanden att underlätta den internationella varuhandeln, framför allt inom Europa.

Patentområdet kan sägas ha varit en föregångare när det gäller europeisk harmonisering. Här pågår sedan mer än ett årtionde förverkligandet av ett europeiskt patentväsende, EPO, som till stora delar ersatt de nationella systemen för immaterialrätt. Det svenska patentverket, PRV, spelar här en mycket aktiv roll. Samtidigt måste PRV sörja för att de kvarvarande nationella behoven av skydd för uppfinningar, varumärken, mönster, m. m. täcks på ett tillfredsställande sätt.

Den europeiska standardiseringen har en betydelsefull roll i samband med förverkligandet av den europeiska inre marknaden. Standardiseringen har av EG och EFTA fått uppdraget att för en stor mängd produkter genom standarder precisera de krav som skall garantera säkerhet med avseende på liv, hälsa och miljö. Inom standardiseringen deltar EFTA-länderna redan nu på samma villkor som EG-länderna. För att bl. a. stärka Sveriges förmåga till konstruktiv medverkan i detta arbete ökas nu, liksom under innevarande budgetår, statens bidrag till standardiseringsverksamheten. Detta bör också ge övriga intressenter i landet ett incitament att på erforderligt sätt öka sina personella och finansiella insatser.

På området provning och kontroll sker en likartad europeisk utveckling. Inom landet ökas nu beredskapen för att medverka i och ansluta till denna. Det betyder bl. a. att nya krav ställs på medverkande svenska provnings- och certifieringsorgan. En fri varumarknad förutsätter inte bara att produktkraven samordnas utan också att s. k. bevis om överensstämmelse med produktkraven godtas i de samarbetande länderna utan krav på ny provning och/eller kontroll. Nationella ordningar för godkännande av produkter ersätts nu med europeiska system, där bevis om överensstämmelse enligt enhetliga regler medför att produkter fritt får saluföras i alla samarbetande länder.

Statliga företag

I den näringspolitiska propositionen (prop. 1989/90: 88) föreslogs att staten skulle överföra sina direkta aktieinnehav i ett antal konkurrensutsatta företag till ett helägt förvaltningsaktiebolag med inriktning att verka som investmentbolag. Riksdagen beslöt våren 1990 om bildande av förvaltningsaktiebolaget. Efter kompletterande riksdagsbeslut under hösten 1990 har förvaltningsaktiebolaget påbörjat sin verksamhet.

Till förvaltningsaktiebolaget har överförts statens aktier i Celsius Industrier AB, LKAB, Neb AB, AB Statens Skogsindustrier (ASSI), SSAB Svenskt Stål AB, Sveriges Geologiska AB (SGAB), Cementa AB samt SIB-Invest AB. Det nya statliga förvaltningsaktiebolaget övertar det avtal som reglerar huvudaktieägandet i Procordia AB mellan staten och Volvo AB.

Den regionala problembilden

Den regionala problembild som redovisades i regeringens regionalpolitiska proposition (prop. 1989/90: 76) våren 1990 är i allt väsentligt fortfarande relevant. Under senare tid har dock en avmattning av den mycket goda konjunktur som rått på arbetsmarknaderna i de flesta orter och regioner börjat märkas alltmer. Detta återspeglas bl. a. i en kraftig ökning av antalet personer som varslats om uppsägning under hösten 1990 jämfört med samma period år 1989.

Det är i de sju s. k. skogslänen som de regionalpolitiska problemen sedan länge har varit störst. Under de tre första kvartalen 1990 hade de dock en befolkningsökning med ca 8 100 personer. Omflyttningen gentemot övriga län gav emellertid ett flyttningsunderskott med ca 800 personer. Samtidigt uppgick nettoinvandringen av främst flyktingar till skogslänen till ca 6 100 personer. Det är således invandringen som tillsammans med ett födelseöverskott resulterat i skogslänens befolkningstillväxt.

När det gäller befolkningsutvecklingen i Stockholmsregionen kan bl. a. konstateras att Stockholms läns flyttningsunderskott gentemot övriga landet fortsatte under de tre första kvartalen 1990 och sammantaget uppgick till ca 4 500 personer. Nettoinvandringen från utlandet till länet var dock samtidigt ca 1 300 personer större än flyttningsunderskottet gentemot övriga landet, vilket tillsammans med betydande födelseöverskott medförde en total befolkningsökning med ca 2 000 personer under dessa kvartal.

Regionalpolitikens allmänna inriktning

Regionalpolitiken behandlades senast av riksdagen i juni 1990 med anledning av regeringens proposition om regionalpolitik för 90-talet (prop. 1989/90: 76, AU13, rskr. 346). Därvid lades bl. a. målen för regionalpolitiken fast.

Regionalpolitiken skall enligt dessa mål inriktas på att ge människor tillgång till arbete, service och god miljö oavsett var de bor i landet. Politiken skall främja en rättvis fördelning av välfärden mellan människor i olika delar av landet, en balanserad befolkningsutveckling så att en betydande valfrihet i boendet kan åstadkommas samt att produktionen kan ske rationellt, varigenom ekonomisk tillväxt kan uppnås.

Regionalpolitiska insatser medverkar till ekonomisk tillväxt genom att underutnyttjade resurser i de regionalpolitiskt prioriterade områdena tas till vara. Samtidigt kan produktion avlänkas från överhettade områden, vilket i sin tur kan medverka till att kostnadsökningar pressas tillbaka.

Den begynnande lågkonjunkturen tillsammans med förändringar i världsekonomin medför tilltagande strukturomvandlingsproblem på olika håll i landet. Regionalpolitiken för 90-talet omfattar instrument för att främja näringslivsklimatet i de regionalpolitiskt prioriterade områdena, vilket ger bättre beredskap inför strukturförändringar. Således har ökad vikt lagts på FoU-insatser, utbildningsinsatser, tekniskspridning och andra infrastruktursatsningar. Jag vill här särskilt nämna de särskilda regional-

politiska infrastrukturåtgärdernas betydelse, där länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län inom kort kommer att redovisa ett gemensamt förslag till regeringen om hur de vill använda de 200 milj. kr. som avsatts för sådana insatser i stödområde 1.

Under 1980-talet genomfördes flera insatser i olika regioner och orter för att underlätta en nödvändig strukturförändring. Under innevarande budgetår har åtgärder gjorts i Västernorrlands län. De särskilda regionalpolitiska insatserna i Jämtlands län, som riksdagen på förslag från regeringen beslutade om i juni 1990, har påbörjats. Länsstyrelsen i Jämtlands län kommer inom kort att redovisa förslag om hur huvuddelen av de anvisade medlen bör användas. Denna typ av särskilda regioninsatser kan undantagsvis behöva tillgripas även i framtiden, när problemen blir så stora att den totala sysselsättningen i en arbetsmarknadsregion hotas. Det normala bör dock vara att strukturförändringar hanteras inom ramen för ordinarie statliga program.

Jag vill här också nämna hur regeringen hittills utnyttjat sina möjligheter att besluta om *dels* tillfällig inplacering av orter i stödområden, *dels* högre stöd än normalt i orter som är inplacerade i stödområde 2. Åtta kommuner har inplacerats i tillfälligt stödområde t. o. m. den 30 juni 1992. I dessa kan lokaliseringsbidrag i samband med investeringar lämnas med högst 20 % av utgifterna, vilket motsvarar stödnivån i stödområde 2. Regeringens möjlighet att tillfälligt höja den maximala andelen lokaliseringsbidrag i orter som är inplacerade i stödområde 2, har utnyttjats för Björksele församling i Lycksele kommun. På grund av de stora personalminskningarna i Kristinebergsgruvan har regeringen beslutat att lokaliseringsbidrag t. o. m. den 30 juni 1992 skall kunna lämnas med maximalt 35 %, vilket motsvarar den högsta andelen i stödområde 1.

Regionalpolitiken för 90-talet innebär vidare att insatserna koncentrerats till de regioner som har de största behoven. Det regionalpolitiska företagsstödet har förenklats samtidigt som möjligheterna förbättrats bl. a. för att lämna stöd även till s. k. mjuka investeringar. Dessutom har en ytterligare decentralisering av genomförandet av de regionalpolitiska insatserna till länsstyrelserna genomförts samtidigt som dessas medel för regionala utvecklingsinsatser har räknats upp kraftigt. Länsstyrelserna har också fått större frihet att disponera anslaget för de olika regionalpolitiska ändamålen. Detta har skett genom att den tidigare gränsen för hur mycket av anslaget som får användas för projektverksamhet har slopats. Projektmedlen skall dock även fortsättningsvis endast användas till projekt som är regionalpolitiskt klart motiverade och som leder till en förbättrad regional utveckling. Kraven på uppföljning och utvärdering av åtgärderna har skärpts. Särskilda medel har avsatts för detta. SIND och den nya glesbygdsmyndigheten har tilldelats utvärderingsrollen vad gäller medlen för regionala utvecklingsinsatser inom sina resp. ansvarsområden.

En viktig utgångspunkt för regionalpolitiken och av stor betydelse för att resultat skall uppnås är att verksamheten inom många olika områden bedrivs så att de regionalpolitiska målen kan uppnås. Jag redovisar i nästa avsnitt en del av det arbete som bedrivs inom regeringskansliet för att åstadkomma detta.

Samhälls- och politikområden av särskild betydelse för den regionala utvecklingen

I den regionalpolitiska propositionen (prop. 1989/90: 76) redovisades regeringens syn på behovet av en förstärkt sektorssamordning. Bakgrunden är att de medel som avsätts för direkta regionalpolitiska insatser endast marginellt kan påverka den regionala utvecklingen. För att nå de regionalpolitiska målen krävs ofta samordnade åtgärder inom en rad samhälls- och politikområden. Därför bör verksamheten inom respektive sektor utformas så att de regionalpolitiska målen kan uppfyllas.

Inom regeringskansliet har statssekreterargruppen för regionalpolitisk samordning intensifierat sitt arbete. Olika myndigheters verksamheter kommer att genomlysas från regionalpolitiska utgångspunkter för att bl. a. identifiera eventuella målkonflikter och precisera de regionalpolitiska målens konsekvenser inom olika sektorsområden.

I den regionalpolitiska propositionen redovisades också de regionalpolitiska aspekterna inom många områden. I årets budgetproposition lämnas, i enlighet med vad jag då aviserade, redovisningar i flera departements bilagor av respektive verksamhets betydelse för den regionala utvecklingen, regionalpolitiska överväganden m. m.

Inom industridepartementet finns, förutom de direkta regionalpolitiska insatserna, verksamheter som bidrar till den regionala utvecklingen. Inom området småföretagsutveckling fattade riksdagen i juni 1990 beslut med anledning av regeringens näringspolitiska proposition (prop. 1989/90: 88, NU30, rskr. 326). Besluten innebär bl. a. ändrade riktlinjer för de regionala utvecklingsfondernas finansieringsverksamhet och inrättandet av nya regionala riskkapitalbolag. Fonderna förutsätts betala in sammanlagt 1 000 milj. kr. till staten och placera sammanlagt 600 milj. kr. i regionala riskkapitalbolag. Vid upprättande av förslaget till inbetalning till staten har regionalpolitiska hänsyn tagits såtillvida att utvecklingsfonderna i stödområdeslänen får behålla en större andel av sina lånemedel.

För att utvärdera verksamheten vid nämnden för hemslöjdsfrågor har en särskild utredare tillsatts. Uppdraget skall redovisas senast den 15 juni 1991. Vidare har regeringen uppdragit till SIND att följa utvecklingen på vissa turistorter. Bakgrunden till detta är bl. a. den förändrade mervärdesskatten för serverings- och hotelltjänster. SIND skall följa effekterna av den reformerade beskattningen för näringen t. o. m. år 1992 och därefter redovisa resultatet för regeringen.

I det följande lämnar jag, efter samråd med respektive statsråd, en kort sammanfattning av utbildnings-, finans-, jordbruks-, civil-, kommunikations- och arbetsmarknadsdepartementens redovisningar, där särskilt förändringar som inträffat sedan den regionalpolitiska propositionen lades har lyfts fram.

Utbildningsdepartementet

Tillgång till god *utbildning* är en viktig förutsättning för en regions utveckling. En decentraliserad och i hela landet spridd utbildningsorganisation är därför viktig.

Regeringen har i propositionen om ansvaret för skolan (prop. 1990/91:18) föreslagit en klarare ansvarsfördelning mellan staten och kommunerna på skolområdet samtidigt som ett nytt statsbidrag införs, i form av ett sektorsbidrag till grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Förslaget innebär att staten skall styra verksamheten i skolan genom att ange nationella mål och riktlinjer, medan kommunerna skall ha ansvaret för att de av staten angivna målen uppnås. Genom skollagen garanteras en likvärdig skola över hela landet.

Statsbidragssystemet ska garantera att kommunerna får likvärdiga förutsättningar att bedriva sin skolverksamhet. Sektorsbidraget beräknas med hänsyn till kommunernas skiftande struktur och demografiska förhållanden. Detta innebär, för grundskolans del, att bl.a. hänsyn tagits till att verksamheten per elev är dyrare i glesbygdsområden än i tätorter. Även när det gäller gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen har särskild hänsyn bl.a. tagits till glesbygdskommunernas högre kostnader. Detta har gjorts för att regeringen anser det väsentligt att gymnasieskolan kan leva kvar på de orter där den finns idag, trots att elevunderlaget sjunker de närmaste åren, och att volymen på komvuxutbildningen kan behållas på minst samma nivå som idag. Behovet av kommunal vuxenutbildning är förhållandevis stort i norra Sveriges inland, eftersom en relativt stor andel av invånarna har en kort utbildning. Såväl andelen lågutbildade som andelen arbetslösa styr fördelningen av statsbidraget för den kommunala vuxenutbildningen.

Tillgången till *högskoleutbildning* är en viktig faktor för att skapa förutsättningar för en balanserad regional utveckling. En väl utbyggd högskola ökar utbildningens tillgänglighet och bidrar till en jämnare rekrytering av studerande i olika delar av landet. Med tillkomsten av högskolan i Trollhättan/Uddevalla den 1 juli 1990 har högskolan geografiskt nått sin fulla utbyggnad. I varje län finns nu minst en högskola eller, vad gäller Gotlands län, en särskild organisation för högskoleutbildning. Under 1980-talet har andelen årsstudieplatser på de mindre och medelstora högskolorna ökat. Den fortsatta utbyggnaden av den tvåårige ingenjörsutbildningen och den nya grundskollärarutbildningen kommer att bidraga till att denna tendens fortsätter. Det är samtidigt viktigt att understryka att behov av och tillgång på högskoleutbildning inte bör diskuteras i ett snävt länsperspektiv, utan i ett större, ofta nationellt sammanhang.

En fråga som uppmärksammats är möjligheterna till *forskning* vid de mindre och medelstora högskolorna. Sedan högskolereformen i mitten av 1970-talet bedrivs forskning också vid dessa högskolor. Stort intresse för och engagemang i forskningsfrågor finns nu vid såväl högskolorna i fråga som i deras omgivning. Genom 1990 års forskningsproposition ställs kraftigt ökade resurser till förfogande för forskningsstödjande åtgärder vid de mindre och medelstora högskolorna. Jag vill här också erinra om de 35 milj. kr. som avsatts av regionalpolitiska medel för en tillfällig förstärkning av forsknings- och utvecklingsverksamheten vid tio mindre och medelstora högskolor i Norrland, Bergslagen och sydöstra Sverige.

Finansdepartementet

Skattesystemets förändring ger från regionalpolitisk synpunkt såväl positiva som negativa effekter. En kommitté har tillkallats med uppgift att följa och rapportera kring olika effekter av skattereformen. I uppdraget ingår att belysa regionalpolitiska effekter. För att bedöma effekterna för vissa turistorter av att de särskilda reduceringsreglerna avseende mervärdeskatt på bl. a. serverings- och hotelltjänster slopas har, som jag tidigare nämnt, ett särskilt uppdrag givits till statens industriverk (dir. 1990:44).

Jordbruksdepartementet

Riksdagens beslut våren 1990 om livsmedelspolitiken (prop. 1989/90: 146, JoU 25, rskr. 327) innebär att den interna marknadsregleringen på jordbrukets område avvecklas med början den 1 juli 1991. Beslutet innebär emellertid samtidigt att prisstödet till jordbruket i norra Sverige bibehålls. Prissänkningar till följd av avregleringen får nämligen enligt samma beslut inte medföra att lönsamheten för jordbruket i norra Sverige försämras i nämnvärd grad.

Riksdagens beslut innebär också att 50 milj. kr. avsätts för att fullfölja det särskilda åtgärdsprogrammet för norra Sverige. Dessa åtgärder kan t. ex. vara investeringsstöd till jordbruksföretag, stöd till utvecklingsprojekt, rådgivning samt forsknings- och försöksverksamhet.

Även vissa generella åtgärder, som medel för särskilda rådgivningsinsatser och startstöd för yngre jordbrukare kommer att få en särskild regionalpolitisk betydelse.

Stödet till sockerbruken på Öland och Gotland har på regeringens uppdrag utvärderats av SIND. Förslaget har remissbehandlats. Frågan bereds för närvarande i regeringskansliet.

Civildepartementet

Inom civildepartementets verksamhetsområde påverkas den regionala utvecklingen främst av de delar av departementets verksamhetsområde som avser den offentliga sektorns struktur.

Civildepartementets *förnyelsearbete inom offentlig sektor* får på olika sätt konsekvenser för den regionala utvecklingen bl. a. genom decentralisering av verksamhet. I förnyelsearbetet ingår bl. a. arbetet med att omstrukturera den statliga *länsförvaltningen*. Detta har påbörjats med sikte på ett genomförande den 1 juli 1991. Syftet är att förstärka samordningen av den statliga verksamheten på regional nivå och att rationalisera verksamheten för att få en effektiv genomförandeorganisation bl. a. för den statliga regionalpolitiken.

Försöksverksamheten med *frikommuner* har fördjupats och utvecklats. Regeringen har bl. a. initierat ett "länsförnyelseprojekt" i Örebro län där staten, länets kommuner och landstinget skall arbeta över sektorsgränserna med frågor som berör länets utveckling.

För landsbygdsutvecklingen är kooperativa utvecklingscentra betydelse-

fulla. Vid sådana centra ges information och stöd vid start av kooperativ. Den av regeringen tillsatta Nykoopföretagsutredningen (C 1990:03) avlämnar sitt slutbetänkande våren 1991.

Enligt riksdagens beslut har arbetet med att utlokalisera delar av *rikspolisstyrelsens databehandling* till Kiruna fullföljts och verksamheten startade den 1 juli 1990. Regeringen har avsatt medel för utveckling och igångsättning av enheten i Kiruna som fullt utbyggd kommer att ge ca 30–35 nya arbetstillfällen.

Kommunikationsdepartementet

En grundförutsättning för att åstadkomma en balanserad regional utveckling i landet är goda kommunikationer. Det gäller såväl person- och godstransporter som post- och telekommunikationer.

Statens köp av interregional tågtrafik som inte kan upprätthållas på affärsmässiga grunder minskas och föreslås för budgetåret 1991/92 uppgå till 558 milj. kr.

För budgetåret 1991/92 föreslås att totalt 300 milj. kr. anvisas till regionalpolitiskt transportstöd. Regeringen tillsatte i slutet av år 1989 en särskild utredare för transportstöden. Denne har nyligen överlämnat sitt slutbetänkande. Chefen för kommunikationsdepartementet har tidigare i dag föreslagit, i enlighet med utredningens alternativ 2, att nuvarande *godstransportstöd* bibehålls men fr. o. m. den 1 januari 1992 koncentreras till de inre delarna av stödområdet. Frigjorda resurser föreslås budgetåret 1992/93 bli överförda till anslaget för regionala utvecklingsinsatser, från vilket länsstyrelserna i de fyra nordligaste länen skall kunna lämna särskilda *transportutvecklingsbidrag*.

Chefen för kommunikationsdepartementet föreslår vidare att anslaget till *trafiken på Trollhätte kanal och Vänern* minskas med 10 milj. kr. till 59,8 milj. kr. budgetåret 1991/92 och att en särskild utredningsman tillsätts för att se över stödet.

Vidare föreslås att ersättningen för särskilda rabatter vid *flygtrafik till Gotland* avskaffas.

För budgetåret 1991/92 föreslås att 14,5 milj. kr. avsätts för bidrag till *kommunala flygplatser*, huvudsakligen i Norrland.

Post- och teleutredningen, som har behandlat verkens regionalpolitiska och sociala ansvar, avlämnade sitt slutbetänkande (SOU 1990:27) under våren 1990. Inom kommunikationsdepartementet övervägs för närvarande affärsverkens framtida styrning. Härvid behandlas också vissa delar av post- och teleutredningens förslag.

På uppdrag av regeringen har *televerket* under år 1990 slutfört en omlokalisering av ca 100 arbetstillfällen till Gällivare.

Arbetsmarknadsdepartementet

Det övergripande målet för arbetsmarknadspolitiken är full sysselsättning. Medlen för att uppnå detta mål är i första hand arbetsförmedling och arbetsmarknadsutbildning.

De arbetsmarknadspolitiska medlen fördelas i huvudsak utifrån den regionala och lokala arbetsmarknadens problembild varför dessa medel automatiskt har en regionalpolitisk profil. Detta framgår tydligt om man studerar utfallet för hur de arbetsmarknadspolitiska resurserna fördelats på region. Av utfallet för budgetåret 1989/90 framgår att skogslänen erhöll 32 % av de arbetsmarknadspolitiska medlen, vilket skall jämföras med en andel av den yrkesverksamma befolkningen på 20 %.

Förutom att fördelningen av de arbetsmarknadspolitiska resurserna i allmänhet styrs av kriterier som även stödjer de regionalpolitiska målen, har vissa arbetsmarknadspolitiska stöd, som medflyttandebidraget, beredskapsarbetena, de otraditionella insatserna samt starta-eget-bidraget, via sin utformning fått en mer uttalad regionalpolitisk profil.

I övrigt kan nämnas att ca en tredjedel av medlen för försöksverksamhet med sysselsättningsskapande åtgärder, under senare år, har finansierat projekt riktade till landsbygden, bl. a. projekt inom landsbygdskampanjen. Dessutom bedrivs inom arbetsmarknadspolitikens ramar det s. k. Västra Norrbottensprojektet. Till projektet har 15 milj. kr. anslagits (prop. 1987/88:86 bil. 6, AU24, rskr. 347). Medlen kan användas i kombination med andra tillgängliga medel för att skapa varaktiga anställningar för arbetslösa eller för personer som finns i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Regionalpolitiskt företagsstöd samt glesbygdsinsatser

Riksdagens beslut om regionalpolitiken i juni 1990 innebar bl. a. betydande förändringar av det regionalpolitiska företagsstödet. Slopandet av ett antal stödformer samt ytterligare delegering av ärenden och samordning av stödverksamheten till länsstyrelserna har förenklat verksamheten. De nya reglerna trädde i kraft den 1 juli 1990 och min redogörelse för utfallet av hittillsvarande stödverksamhet avser därför tidigare stödformer.

Jag lämnar även en kort redogörelse för verksamheten med glesbygdsstöd.

Företagsstöd

Under föregående budgetår lämnades, enligt äldre bestämmelser, stöd i samband med nyetableringar och expansion i form av lokaliseringsbidrag, lokaliseringslån, investeringsbidrag, offertstöd, regionalpolitiskt utvecklingskapital och sysselsättningsstöd. Av följande sammanställning framgår beviljat stöd (exkl. sysselsättningsstöd), beräknad sysselsättningsökning samt subvention per nytt arbetstillfälle under de fem senaste budgetåren.

Budgetår	1985/86	1986/87	1987/88	1988/89	1989/90
Antal arbetsställen	543	586	766	709	773
Beviljat stöd (milj. kr.)					
Lokaliseringsbidrag m. m.[1]	550,8	640,6	1 001,4	869,7	921,1
Lokaliseringslån	183,0	264,2	276,1	244,2	146,3
Summa	733,9	904,7	1 277,5	1 113,9	1 067,4
Beräknad sysselsättningsökning	3 533	3 287	3 904	4 645	4 494
varav kvinnor	1 263	1 231	1 428	1 657	1 557
Subvention per nytt arbetstillfälle[2] (tkr)	137	166	167	153	174

[1] Inkl. investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.
[2] I beloppet ingår inte stöd till lokaler för uthyrning. Inte heller lokaliseringsbidrag på sammanlagt 314 milj. kr. som lämnats till Boliden Mineral AB de tre senaste budgetåren i syfte främst att bevara sysselsättningen vid vissa av bolagets gruvor.

Budgetåret 1989/90 var enligt min bedömning ännu ett framgångsrikt år för den regionalpolitiska stödverksamheten vad gäller den beräknade sysselsättningseffekten – ca 4 500 nya arbetstillfällen. Det är bland det högsta antalet som uppnåtts under de 25 år som det regionalpolitiska stödet funnits. Härtill kommer att nettoeffekten av sysselsättningsstödet beräknas till 600–700 nya arbetstillfällen. Kvinnornas andel av sysselsättningsökningen ligger på ca 35 procent. En kvoteringsregel säger att 40 procent av antalet nya arbetstillfällen skall förbehållas vartdera könet. På regeringens uppdrag har länsarbetsnämnderna i stödområdena utarbetat handlingsplaner för att minska antalet dispenser.

Under budgetåret beviljades 773 företag stöd med sammanlagt närmare 1,1 miljard kronor i samband med investeringar på sammanlagt 3,4 miljarder kronor. Av stödet utgjorde 921 milj. kr. bidrag och 146 milj. kr. lån. Investeringsbeloppet motsvarade 7–8% av de totala industriinvesteringarna i landet.

Stödinsatserna beräknas ge mer än 300 nya arbetstillfällen vardera i åtta län. Största sysselsättningstillskottet beräknas för Norrbottens län med 720 arbetstillfällen, därnäst följer Blekinge län med 639 och Västerbottens län med 512. De sammanlagt högsta bidragen, 235 milj. kr. lämnades till företag i Norrbottens län.

Av följande sammanställning framgår länsvis beviljat stöd budgetåret 1989/90 fördelat på antalet arbetsställen, investeringskostnad, stödform och beräknad sysselsättningsökning.

	Antal arbetsställen	Investeringskostnad (milj. kr.)	Beviljat stöd (milj. kr.) Bidrag[1]	Lokaliseringslån (milj. kr.)	Beräknad sysselsättn. ökning
Uppsala	13	43,3	7,8	–	76
Södermanland	1	3,0	0,2	–	7
Östergötland	1	0,1	0,02	–	1
Jönköping	3	6,8	0,6	–	33
Kronoberg	4	4,3	0,5	–	10
Kalmar	2	4,6	0,8	–	23
Gotland	9	103,3	23,2	3,2	81
Blekinge	53	174,9	68,0	–	639
Göteborg och Bohus län	3	74,6	6,5	–	28
Älvsborg	14	37,3	5,2	4,0	48
Värmland	65	398,3	59,7	23,4	387
Örebro	43	172,7	54,7	11,8	401
Västmanland	30	130,5	13,7	1,4	117
Kopparberg	49	177,3	42,2	7,9	280
Gävleborg	65	150,1	42,8	6,1	315
Västernorrland	92	291,0	63,2	26,6	393
Jämtland	85	314,7	117,4	13,2	423
Västerbotten	114	541,5	179,2	28,1	512
Norrbotten	127	775,6	235,4	20,7	720
Summa	773	3403,7	921,1	146,3	4494

[1] Lokaliseringsbidrag, investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.

Av följande sammanställning framgår fördelningen på olika stödområden av antalet arbetsställen, investeringskostnader, beviljat stöd, beräknad sysselsättningsökning och subvention per nytt arbetstillfälle.

Stödområde	Antal arbetsställen	Investeringskostn. (milj. kr.)	Beviljat stöd (milj. kr.) Bidrag[1]	Lok.-lån (milj. kr.)	Beräkn. syssel.-sättn.-ökn.	Subv. per nytt arbetstillfälle (tkr)[2]
A	159	842,8	332,9	41,9	853	331
B	131	470,8	151,0	14,3	504	230
C	262	1 253,8	234,0	67,5	1 330	151
Tillfälligt	93	421,1	95,3	22,6	781	109
Utanför	128	415,2	107,9	–	1 026	93
Totalt	773	3 403,7	921,1	146,3	4 494	174

[1] Lokaliseringsbidrag, investeringsbidrag, offertstöd och regionalpolitiskt utvecklingskapital.
[2] I beloppet ingår inte stöd till lokaler för uthyrning eller stöd till Boliden Mineral AB.

Den bransch som erhållit mest stöd är verkstadsindustrin inom vilken 301 företag erhöll stöd. Det innebär att drygt vart tredje stödföretag finns inom denna bransch. Av beviljade bidrag har under budgetåret ca 28 % beviljats för investeringar inom verkstadsindustrin.

Stödet till tjänsteföretag har ökat ytterligare. Under budgetåret 1989/90 har 130 företag, som bedriver uppdragsverksamhet beviljats stöd. Det gällde främst tjänsteföretag med verksamheten riktad till industrin.

Sedan några år bedrivs inom industridepartementet och statens indu-

striverk ett arbete med att försöka förmå tjänsteföretag att förlägga verksamhet till stödområdet eller stödjepunkter i nära anknytning till detta. Samrådsarbetet har främst inriktats mot de största tjänsteföretagen i Stockholmsregionen. Kontakter har tagits med ett stort antal företag, banker, försäkringsbolag, finansbolag, data- och mediaföretag m. fl. Kontakterna har hittills (t. o. m. år 1990) resulterat i beslut om stöd med sammanlagt ca 300 milj. kr. Sammantaget beräknas att närmare 3000 arbetstillfällen har börjat och successivt kommer att avlänkas från Stockholmsområdet till regionalpolitiskt prioriterade områden genom hittills fattade beslut.

Beslut om regionalpolitiskt stöd fattades under budgetåret 1989/90 av länsstyrelser, utvecklingsfonder, statens industriverk eller regeringen. Länsstyrelser och utvecklingsfonder svarade liksom tidigare år för en stor andel av alla beslut, närmare 80 %. Länens andel av det totalt beviljade stödbeloppet uppgick till 464 milj. kr. eller 43 %. Budgetåret 1988/89 var andelen lägre, 41 %.

Av de olika stödformerna svarade lokaliseringsstödet liksom tidigare för den största andelen beslut på länsnivån, ca 84 %. Beloppsmässigt har beviljat lokaliseringsbidrag ökat kraftigt eller med 32 milj. kr. till 318 milj. kr. Beloppet för lokaliseringslån har minskat. Antalet beslut om investeringsbidrag uppgick till knappt 100. Beloppsmässigt har beviljat stöd i form av investeringsbidrag också minskat något. Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs och Värmlands län har beslutat om stöd i över 50 ärenden vardera.

Antalet beslut om regionalpolitiskt utvecklingskapital har fördubblats i förhållande till tidigare år och uppgick till 41. Det beviljade stödbeloppet ökade till 23 milj. kr.

Antalet nyetablerade företag som erhöll stöd under budgetåret 1989/90 uppgick till 120. Ungefär vart sjätte företag som fick stöd var nyetablerat. Stödet till nyetablerade företag uppgick totalt till 137 milj. kr. Det motsvarar i genomsnitt 1,1 milj. kr. per nyetablerat företag.

En fördelning av stödet under budgetåret 1989/90 på företagsstorlek visar att 74 % av företagen hade mindre än 20 anställda. Andelen mindre företag har ökat successivt för att under de senaste fem budgetåren uppgå till ca 75 %.

Sysselsättningsstöd lämnades enligt tidigare gällande regler per kalenderår för ett år i taget under högst sju år. För att få stöd måste företagen öka sysselsättningen och bibehålla den nya sysselsättningsnivån under hela perioden. Stöd lämnas endast i stödområdena.

Av följande sammanställning framgår beviljat sysselsättningsstöd för åren 1985–1989 fördelat på antalet arbetsställen, årsarbetskrafter och beviljat belopp.

År	1985	1986	1987	1988	1989[1]
Antal arbetsställen	1 043	1 329	1 512	1 545	961
Antal årsarbetskrafter	7 769	9 164	10 803	9 364	6 602
Beviljat belopp (milj. kr)	169,8	197,1	208,3	199,7	162,5

[1] Ytterligare beslut kommer att fattas för 1989.

Som jag tidigare nämnt beräknas nettoeffekten av sysselsättningsstödet till 600–700 arbetstillfällen under budgetåret 1989/90. Föregående budgetår beräknades motsvarande antal till ca 1 200.

Sammanfattningsvis har det regionalpolitiska företagsstödet enligt min bedömning varit av stor betydelse under de senaste åren för möjligheterna att skapa nya arbetstillfällen i regionalpolitiskt utsatta orter och regioner. Genom dessa arbetstillfällen har också resurser i form av underutnyttjad arbetskraft och samhällelig infrastruktur kunnat tas till vara på ett sätt som inneburit ekonomisk vinning för hela landet.

Det ankommer på regeringen att besluta om handläggnings- och beslutsordningen för regionalpolitiskt företagsstöd. I ett avseende har dock riksdagen vid olika tillfällen tagit ställning. Det gäller storleken på en investering i samband med vilken beslut om lokaliseringsbidrag skall kunna fattas av länsstyrelsen. Detta belopp har även betydelse för fördelningen av medel mellan länsstyrelserna och centrala organ.

De senaste åren har präglats av en starkt ökad decentralisering av beslutsfattandet inom regionalpolitiken. Länsstyrelserna har successivt tillförts kraftigt ökade resurser för regionala utvecklingsinsatser, och det högsta beloppet för storleken på en investering till vilken länsstyrelsen beslutar om stöd har successivt höjts. Den 1 juli 1990 höjdes beloppet från 12 till 15 milj. kr.

Vid bestämmandet av detta belopp måste en avvägning ske mellan olika faktorer. För en fortsatt delegering talar bl. a. att beslutsprocessen förenklas för fler ärenden. Häremot står exempelvis nödvändigheten av att vid bedömningen av hur stort stöd som skall lämnas till ett företag ta hänsyn till konkurrensvillkoren och stödets påverkan på företag i andra län. Sistnämnda avvägning kan vara svår att göra på länsnivån.

Under senare år har länsstyrelsernas anslag för regionala utvecklingsinsatser ökats kraftigt. Någon motsvarande ökning har dock inte skett av det centrala anslag som statens industriverk och regeringen disponerar för lokaliseringsbidrag m. m. Jag har därför funnit det lämpligt att höja länsstyrelsernas beslutanderätt när det gäller storleken på en investering till 20 milj. kr. och kommer senare att föreslå regeringen att från den 1 februari 1991 genomföra en sådan ändring. Jag föreslår att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av denna höjning.

Glesbygdsinsatser

Glesbygdsinsatserna utgör en betydelsefull del av den samlade regionalpolitiken och bör även fortsättningsvis inriktas på att ta till vara glesbygdens

resurser och utvecklingsmöjligheter. Glesbygdsstöd lämnades under budgetåret 1989/90 med 242 milj. kr., vilket var ca 10 milj. kr. mer än föregående budgetår.

Två tredjedelar eller 160 milj. kr. av glesbygdsstödet användes för att delfinansiera företagsinvesteringar i glesbygd. Det var ca 1 600 småföretag som erhöll denna form av stöd. Sysselsättningseffekten härav har beräknats till drygt 1 200 personer.

Glesbygdsstöd i form av stöd till kommersiell service lämnades under förra budgetåret med 33 milj. kr., vilket är ungefär samma volym som under de senaste budgetåren. Huvuddelen av medlen lämnades som investeringsstöd till ca 150 glesbygdsbutiker.

Till de numera upphävda stödformerna stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser (IKS) och stöd till samhällelig service lämnades bidrag med 31 resp. 20 milj. kr.

Eftersom glesbygdsstödet har visat sig vara ett effektivt och flexibelt system för att stärka sysselsättning och service i glesbygd, och stödet nyligen förenklats och förbättrats föreslår jag nu inga ändringar i bestämmelserna för detta.

Glesbygdsdelegationen ombildades den 1 januari 1991 till myndighet med utökad och delvis ny verksamhet och har lokaliserats till Östersund. Den nya myndigheten har till uppgift att stödja utvecklingen av och lämna förslag till förbättringar med avseende på glesbygds- och landsbygdsbefolkningens levnadsförhållanden i olika delar av landet. Tyngdpunkten på åtgärderna skall ligga i skogslänens inre delar samt i skärgårdsområdena. Delegationen skall bl. a. bedriva utredningsverksamhet, verka för central sektorssamordning, lämna information och råd i glesbygdsfrågor samt initiera och medverka i projekt av pilotkaraktär av betydelse för glesbygdens utveckling. Vidare skall den genomföra central uppföljning och utvärdering av glesbygdsinsatser.

Internationellt regionalpolitiskt samarbete

Ett omfattande internationellt regionalpolitiskt samarbete bedrivs.

Det *nordiska regionalpolitiska samarbetet* omfattar gränsregionalt samarbete, gemensamma stödordningar, utrednings- och utvecklingsarbete, regionalpolitisk forskning samt informations- och erfarenhetsutbyte.

Nordiska rådet behandlade vid sin session 1990 ett förslag från ministerrådet om nytt regionalpolitiskt samarbetsprogram för perioden 1990–1994. I programmet har särskild vikt lagts vid forsknings- och utredningsverksamhet, erfarenhetsutbyte, samverkan mellan regioner, sektorsövergripande samarbete samt analyser av nordisk regionalpolitik i ett europeiskt perspektiv.

Det nordiska ministerrådet har lagt fast principer för regionalpolitisk samverkan inom och mellan regioner. En översyn skall nu genomföras dels av den nuvarande verksamheten, dels för att finna nya och mer flexibla samarbetsformer kring teman av särskild regionalpolitisk betydelse. Nordiska ämbetsmannakommittén för regionalpolitik (NÄRP) kommer till-

sammans med de nuvarande nio gränsregionala samarbetsområdena att gå igenom nuvarande verksamhet inom dessa områden. Ett förslag till framtida inriktning av verksamheten skall läggas fram för Nordiska rådet vid sessionen 1992.

Under 1990 har ministerrådet gjort flera utredningar och analyser om nordisk regionalpolitik i ett europeiskt perspektiv. Gemensamma förhållanden som präglar de nordiska länderna redovisas i Basprojektets senaste årsrapport 1990/91 "Regional utveckling i Norden". Bland annat jämförs inkomstskillnader, arbetslöshet, beroendet av primärnäringarna, befolkningsgleshet, flyttningsrörelser, födelseöverskott, m. m. mellan Norden och övriga Europa.

I två specialutredningar publicerade i NORD-serien "Regionalpolitik i EF og de nordiske lande" och "The Single European Market and Regional Development: The EC Experience and the Potential Implications for the Nordic Countries" behandlas möjliga konsekvenser och görs ett försök att värdera vilka regionala effekter den pågående integrationsutvecklingen i Europa kan få för de nordiska länderna.

Det regionalpolitiska samarbetet inom *OECD* är främst inriktat på erfarenhetsutbyte samt utredningsprojekt och andra aktiviteter som ibland utmynnar i rekommendationer från organisationen.

I juni 1990 genomfördes ett seminarium i Kiruna om telekommunikationernas betydelse för att skapa förutsättningar för regional utveckling. Ett tjugotal länder deltog och slutsatser m. m. från seminariet kommer att redovisas i en OECD-rapport under 1991. Under det gångna året har vidare infrastrukturfrågor, frågor om ekonomiska frizoner, miljöfrågor, decentralisering och landsbygdsutveckling särskilt behandlats. Vidare har förslag lämnats om regionalpolitiskt samarbete med länder i Östeuropa.

Under 1991 kommer bl. a. verksamhet i fråga om tekniksprídning, regional utveckling i landsbygdsområden, regional utvecklingspolitik i Storbritannien samt ett samarbetsprojekt med Polen om regionala utvecklingsfrågor att genomföras eller påbörjas.

Sverige deltar också tillsammans med Frankrike, Italien, Nederländerna, Spanien, Storbritannien och Tyskland i ett samarbete kring frågor om regional utveckling. Samarbetet organiseras och drivs av *European Policies Research Centre (EPRC)* knutet till University of Strathclyde i Glasgow. Samarbetet är inriktat på regionalpolitiska frågor som rör stöd till företag, infrastrukturfrågor, EGs regionalpolitik m. m. Under 1990 har utöver frågor om stöd till företag även sektorssamordningens regionalpolitiska betydelse och den europeiska integrationens effekter på regionalpolitiken behandlats.

Frågor om *de europeiska gemenskapernas (EGs)* regional- och strukturpolitik och eventuella konsekvenser för Sverige behandlas inom regeringskansliet av en arbetsgrupp för närings- och regionalpolitik.

EG räknar med att den ekonomiska tillväxten kommer att bli ojämnt fördelad mellan medlemsländerna och i första hand gynna de centralt belägna regionerna. Trots det principiella avståndstagandet till alla former av konkurrenssnedvridande stöd är därför olika former av regionalpolitiska åtgärder, även i form av direkta stöd till företag, accepterade.

EG har därför på senare år *dels* beslutat att kraftigt intensifiera sin egen regionalpolitik via sina strukturfonder, *dels* omarbetat sina regler för vilka regionalpolitiska stöd till företag de enskilda länderna tillåts lämna.

Det svenska regionalpolitiska företagsstödet har nyligen omarbetats kraftigt och nya regler har trätt i kraft den 1 juli 1990. Vid utformningen av de nya reglerna har stor hänsyn tagits till hur de överensstämmer med internationella överenskommelser t. ex. med EFTA-länderna och med hur regionalpolitiken är utformad inom EGs medlemsländer.

I de förhandlingar som för närvarande förs om ett avtal om ett vidgat ekonomiskt samarbete mellan EG och EFTA framförs från nordisk sida som ett argument för den regionalpolitik som bedrivs bl. a. att de geografiska förutsättningarna för näringslivet är mycket olika mellan de nordliga delarna av Norden och EG-länderna vad avser t. ex. avstånd till marknader, befolkningstäthet, klimat m. m.

Energipolitiken

Omställningen av energisystemet

Tillgången på billig energi har varit en viktig förutsättning för den svenska ekonomins snabba tillväxt under 1900-talet. För delar av den svenska industrin är beroendet av energi mycket stort. En stabil energipolitik, som långsiktigt tryggar energiförsörjningen, är viktig för sysselsättningen och välståndet. Energipolitiken måste också utformas med hänsyn till vad natur och miljö kan bära.

Inom industridepartementet pågår arbetet med en energipolitisk proposition, som avses att inom kort föreläggas riksdagen.

Skatter och miljöavgifter

Skattereformen, som genomförs stegvis under åren 1990 och 1991, omfattar även vissa förändringar av energibeskattningen.

I december 1989 beslutade riksdagen (prop. 1989/90: 50, SkU 10, rskr. 96) om inkomstskatten för år 1990 m. m. Beslutet innebar bl. a. att bensinskatten höjdes med 34 öre per liter blyfri bensin och 38 öre per liter blyad bensin den 1 januari 1990. Den 1 mars 1990 utvidgades basen för mervärdebeskattningen till att omfatta hela energiområdet utom flygbränslen. Värme producerad i fjärrvärmeverk undantogs dock från mervärdebeskattning under år 1990. Punktskatten på el sänktes den 1 mars 1990 generellt med 2 öre per kilowattimme, i vissa kommuner med ytterligare 4 öre per kilowattimme. Kilometerskatten för dieseldrivna personbilar höjdes också den 1 mars 1990.

De nuvarande energiskatterna på fossila bränslen halverades den 1 januari 1991 (prop. 1989/90: 111, SkU 31, rskr. 357). Samtidigt beläggs dessa bränslen med en koldioxidskatt som motsvarar 25 öre per kg utsläppt koldioxid. För koldioxidskatten tillämpas i avvaktan på internationella åtgärder samma regler som gäller för avdrag och nedsättning av allmän energi-

skatt. Utsläpp av svavel vid förbränning av olja, kol och torv beläggs med en skatt på 30 kr. per kg svavel.

Regeringen har tillkallat en särskild utredare som skall göra en översyn av nuvarande regler om skattenedsättning för den energiintensiva industrin och växthusnäringen (Dir. 1990:41). Utredaren skall redovisa sina överväganden i denna fråga senast den 31 maj 1991.

För utsläpp av kväveoxider skall från den 1 januari 1992 betalas en avgift på 40 kr. per kg (prop. 1989/90:141, JoU 24, rskr. 349). Avgiften gäller endast för stora förbränningsanläggningar för energiproduktion med en effekt av minst 10 MW och en energiproduktion av minst 50 GWh per år. De sammantagna avgiftsintäkterna betalas tillbaka till de avgiftsskyldiga och fördelas därvid med den nyttiggjorda energin i form av el eller värme som beräkningsgrund.

Användning av energi

Den totala energianvändningen år 1989 blev 438 TWh. Den ökade enligt preliminära beräkningar till 439 TWh år 1990 och beräknas komma att uppgå till 454 TWh år 1991. Den årliga genomsnittliga ökningen av den totala energianvändningen blir 0,4 % under perioden 1989–1991 om statistiken för de tre åren korrigeras till normala år i temperaturhänseende. Statens energiverks bedömning av energianvändningens utveckling under år 1990 och prognos för år 1991 framgår av följande tabell.

Energianvändningen 1989–1991, TWh

Användarkategori	1989	1989 temp. korr	1990 prel.	1990 temp. korr	1991 prognos
Industri	142	–	141	–	142
Transporter	88	–	84		84
Bostäder, service m. m.	141	153	145	156	155
Total slutlig inhemsk energianvändning	**371**	**383**	**370**	**381**	**381**
Utrikes sjöfart, förluster och energi för icke energiändamål	67	–	69	–	73
Summa	**438**	–	**439**	–	**454**

[1] Källa: statens energiverk

Energiverkets prognos för energianvändningen i industrin grundas på konjunkturinstitutets prelimininära bedömningar av produktionsutvecklingen inom de enskilda branscherna. Totalt för industrin ökade produktionen år 1989 med drygt 2 % jämfört med föregående år. Industriproduktionen bedöms minska med 2 % under år 1990. Någon förändring förväntas inte ske i industriproduktionen under år 1991 jämfört med år 1990.

Industrins totala energianvändning beräknas vara i stort sett oförändrad under perioden 1989–1991. Användningen av eldningsoljor fortsätter att minska. Oljan svarade år 1989 för endast 15 % av industrins energianvändning. Användningen av naturgas och el ökade däremot.

Prognosen för transportsektorn baseras på preliminära bedömningar av realinkomsternas och industriproduktionens utveckling samt prisprognoser för bensin. Energianvändningen inom transportsektorn utgörs nästan uteslutande av oljeprodukter (97%). Den hittills tillgängliga statistiken för bensinanvändningen år 1990 tyder på en minskning med knappt 5% jämfört med år 1989. Denna minskning beror på det högre bensinpris som Kuwaitkrisen medfört och de skattehöjningar som genomförts. För användningen av dieselolja väntas en minskning ha skett med knappt 2% från år 1989 till år 1990. Flygbränsleanvändningen förväntas ha minskat med drygt 7%. Den sammanlagda användningen av oljeprodukter i sektorn (exkl. utrikes sjöfart) bedöms totalt sett ha minskat med drygt 4% under år 1990 jämfört med år 1989 medan en svag ökning är att vänta för år 1991.

I sektorn bostäder, service, m.m. svarar energi för uppvärmning och varmvatten för ca 70% av den totala energianvändningen och hushållsel och driftsel i lokaler för ca 20%. Övrig service, dvs. gatubelysning, el- och vattenverk m.m. samt de areella näringarna, svarar för återstoden av sektorns energianvändning. Tidigare har utvecklingen inneburit en påtaglig minskning av energiförbrukningen för uppvärmningsändamål till följd av energihushållning och konvertering till el- och fjärrvärme. Under senare år har åtgången av energi för uppvärmning fortsatt att minska, dock i avtagande takt. Under år 1989 uppgick energianvändningen inom sektorn till 141 TWh (temperaturkorrigerat 153 TWh). Energianvändningen bedöms komma att uppgå till 145 TWh (temperaturkorrigerat 156 TWh) för år 1990. En orsak till ökningen är en snabb nybyggnadstakt för småhus, flerbostadhus och lokaler. En annan orsak är de behov av förbättrad ventilation som uppkommit i hus med dåligt inomhusklimat.

Den temperaturkorrigerade elvärmeanvändningen bedöms ha ökat med 3% från år 1989 till år 1990. Användningen av drift- och hushållsel förväntas ha ökat med 1% mellan åren 1989 och 1990. Den totala temperaturkorrigerade elanvändningen i sektorn har därmed ökat med knappt 2% mellan åren 1989 och 1990.

Statens energiverk räknar med att det under år 1990 har byggts upp lager av eldningsolja som en följd av förändringarna i energibeskattningen och utvecklingen på den internationella oljemarknaden. Den totala energiförbrukningen exkl. lageruppbyggnaden, förväntas ha ökat med 2% mellan åren 1989 och 1990 i sektorn bostäder, service, m.m. Temperatur- och lagerkorrigerat beräknas den totala energianvändningen i sektorn ha ökat med drygt 1%.

Energihushållning

Arbetet med programmet för effektivare användning och ersättning av el pågår enligt de riktlinjer som riksdagen godkände i juni 1988 (prop. 1987/88:90, NU 40, rskr. 375). Elhushållningsprogrammet omfattar bl.a. stöd för teknikupphandling av eleffektiva och elersättande produkter, pro-

cesser och system. Frågan om programmets fortsättning övervägs för närvarande i samband med förberedelserna för den energipolitiska propositionen.

Bränsleförsörjning

Olja

Från år 1986 fram till sommaren 1990 präglades den internationella oljemarknaden av god tillgång på råolja samt relativt låga och stabila priser. Under nästan hela perioden låg råoljepriset mellan 15 och 20 USD per fat.

Iraks invasion av Kuwait i början av augusti 1990 fick omedelbara återverkningar på marknaden. Exporten av råolja och oljeprodukter från de två länderna har praktiskt taget upphört. Bortfallet av råolja har till största delen kunnat kompenseras genom produktionsökningar på andra håll. Lagersituationen har också varit god.

Krisen har dock lett till mycket kraftiga prishöjningar. Priset på råolja fördubblades på två månader. För vissa raffinerade produkter har ännu större prisökningar noterats. Såväl råolje- som produktpriserna har fluktuerat starkt under hösten som en följd av bl. a. spekulationer om krisens fortsatta förlopp.

Sveriges oljeimport från Irak och Kuwait är obetydlig och krisen har hittills inte haft någon direkt inverkan på den svenska försörjningen. Den fortsatta utvecklingen följs noga, bl. a. genom deltagandet i arbetet inom International Energy Agency (IEA). Sverige har enligt det s. k. IEP-avtalet åtagit sig att hålla fredskrislager motsvarande minst 90 dagars nettoimport och att vidta vissa åtgärder vid mer omfattande störningar i de anslutna ländernas oljetillförsel. Förberedelser härför har gjorts.

Oljans betydelse för den svenska energiförsörjningen fortsätter att minska. År 1989 var användningen av oljeprodukter inom landet 16,4 milj. m^3 (ca 160 TWh). Andelen av den totala energianvändningen var ca 44 %. För år 1986 var motsvarande tal 18,5 milj. m^3 och 48 %. Särskilt användningen av eldningsoljor har minskat starkt. Användningen av motorbensin har däremot ökat kontinuerligt under 1980-talet och uppgår nu till ca 6 milj. m^3 om året. Som tidigare nämnts har dock höjningen av bensinpriserna under år 1990 lett till en viss minskning av förbrukningen.

Naturgas

Leveranser av naturgas från Danmark till sydvästra Skåne inleddes år 1985. Genom utbyggnad av rörledningssystemet har marknaden därefter utvidgats längs västkusten till Göteborg.

För importen svarar SwedeGas AB, som också äger och driver stamledningen för transport av gasen. SwedeGas säljer gasen vidare till det regionala gasbolaget Sydgas AB och till kommuner, industrier m. fl. i Västsverige. Den totala försäljningen, som år 1989 uppgick till 493 milj. m^3 gas (5 TWh), beräknas år 1990 uppgå till ca 600 milj. m^3. Detta motsvarar ca 1,5 % av den totala energitillförseln.

Under året har ägarförändringar i SwedeGas genomförts. Med stöd av riksdagens beslut (prop. 1989/90: 125 bil. 11, NU39, rskr. 322) har Vattenfalls aktieinnehav i bolaget minskats från 85% till 43%. Nya ägare är Sydkraft AB (15%), AB Mellansvenska Naturgaskonsortiet (15%) och NGI Naturgasinvest AB (12%).

Inom SwedeGas kommer arbetet nu att inriktas på att under år 1991 klarlägga förutsättningarna för en kommersiell naturgasutbyggnad i Göteborgsområdet och i Mellansverige.

Energikol

Den totala användningen av energikol uppgick år 1989 till ca 2,2 milj. ton (17 TWh), vilket är en minskning med ca 0,5 milj. ton jämfört med år 1988. Den kraftiga minskningen beror på den milda väderleken och på att kol i flera fall har ersatts med andra bränslen.

Utöver energikolet förbrukades år 1989 ca 1,3 milj. ton metallurgiskt kol och ca 0,6 milj. ton koks.

Knappt 60% av energikolet förbrukas i värme- och kraftvärmeverk. Kol används för närvarande regelbundet för värmeproduktion i 24 anläggningar fördelade på 21 kommuner. Dessutom används kol som reservbränsle i sex anläggningar. Tolv av de koleldade anläggningarna är kraftvärmeverk.

Energikol används även inom industrin och i mindre utsträckning i handelsträdgårdar.

Statens energiverk konstaterar i rapporten Kol-90 att den totala kolanvändningen, som har ökat under några år, nu har stagnerat. Verkets prognos för energikolanvändningen åren 1990 och 1991 avser användning vid normal medeltemperatur och innebär därför en liten ökning jämfört med år 1989. Användningen av metallurgiskt kol bedöms öka något. Enligt energiverket kommer därför den totala kolanvändningen under de närmaste åren att ligga på omkring 4 milj. ton per år, vilket kan jämföras med 3,5 milj. ton år 1989.

Inhemska bränslen

År 1989 användes inhemska bränslen med ett energiinnehåll på omkring 64 TWh. Det innebär en oförändrad användningsnivå jämfört med år 1988. De inhemska bränslena utgörs till största delen av industriella biprodukter såsom lutar, bark och spån. År 1989 användes 29 TWh lutar. Dessutom användes inom massaindustrin för el- och värmeproduktion 7,5 TWh trädbränslen i form av råvarurester. Sågverken använde ca 6,5 TWh trädbränslen.

Omkring 12 TWh ved och andra trädbränslen användes under år 1989 i småhus.

I fjärrvärmeverk användes sammanlagt 9 TWh inhemska bränslen, varav 3,9 TWh avfall och 3,6 TWh trädbränslen. Inhemska bränslen utgör närmare en fjärdedel av energiinsatsen i fjärrvärmen.

Torvanvändningen har under de senaste åren legat på omkring 1,5 TWh

per år. Produktionen har däremot varierat. År 1989 producerades drygt 3,2 milj. m^3 bränsletorv, vilket motsvarar 3,1 TWh.

Statens energiverk konstaterar i rapporten Trädbränsle-90 att utvecklingen inom trädbränslesektorn under år 1989 och början av år 1990 har varit positiv. Konkurrenskraften för trädbränslen har förbättrats. Priserna på importerade bränslen har ökat medan priserna för trädbränslen har legat kvar på 1988 års nivå. Konkurrenskraften för trädbränslen förbättrades ytterligare när koldioxid- och svavelskatterna infördes den 1 januari 1991.

Uran

Tillgången på uran på världsmarknaden är god och priserna på den s. k. spotmarknaden för uran har fortsatt att sjunka även under år 1989. Huvuddelen av det uran som används i Sverige köps emellertid enligt långsiktiga kontrakt.

Behovet av natururan för de tolv reaktorer som ingår i det svenska kärnkraftsprogrammet är ca 1 500 ton per år. Uranet levereras i huvudsak från Kanada och Australien men även från Förenta staterna och Niger. Kanada och Australien svarar vardera för ca 40 % av de framtida leveranserna enligt nu gällande kontrakt. Import av uran med ursprung i Sydafrika förekommer inte.

För isotopanrikning av uran för svenska reaktorer utnyttjas Eurodifs anrikningsanläggning i Frankrike och Urencos anläggningar i Nederländerna, Storbritannien och Tyskland samt anläggningar i Förenta staterna och Sovjetunionen. Från Sovjetunionen levereras även färdiganrikat uran till Sverige.

Elförsörjning

Elproduktionen inom landet under år 1989 uppgick enligt preliminära uppgifter till ca 140 TWh. Härav utgjorde ca 71 TWh vattenkraft, ca 63 TWh kärnkraft och ca 5 TWh mottryckskraft. I oljeeldad kondenskraft och i gasturbiner producerades ca 0,5 TWh.

Under flera år i följd har vattenkraftsproduktionen varit hög beroende på ovanligt god vattentillrinning. Åren 1987 och 1989 uppnådde vattenkraftsproduktionen sina hittills högsta värden, 71 TWh. År 1988 uppgick den till ca 69 TWh. Även år 1990 väntas bli ett mycket gott vattenkraftsår. Under år med medeltillrinning anses vattenkraften ha en produktionsförmåga om ca 63 TWh. Under extrema torrår, dvs. år med avsevärt mindre vattentillrinning än normalt, kan vattenkraftsproduktionen komma att begränsas till 51 – 53 TWh.

Elutbytet med grannländerna innebar år 1988 import av 12,1 TWh och export av 12,5 TWh. Nettoexporten var alltså ca 0,4 TWh.

Elförbrukningen i Sverige uppgick år 1989 till ca 139 TWh. Därav utgjorde överföringsförluster ca 12 TWh och förbrukning i s. k. avkopplingsbara elpannor närmare 8 TWh.

Storkraftsnätet för överföring av el består av 400 kV- och 220 kV-ledningar med en sammanlagd ledningslängd om 15 744 km.

Äldre 220 kV-ledningar från Norrland söderut har börjat ersättas av nybyggda 400 kV-ledningar. Genom övergången till 400 kV-ledningar förbättras överföringsförmågan och nätförlusterna minskas. Under år 1989 har arbetet med en åttonde 400 kV-ledning mellan Norrland och Mellansverige slutförts. Ledningen går mellan Midskog i Hälsingland och Morgårdshammar i Västmanland.

Storkraftsnätet är sammankopplat med motsvarande nät i de nordiska grannländerna. En ny förbindelse mellan Forsmark i Sverige och Raumo i Finland togs i drift i december 1989. Denna förbindelse är för närvarande världens längsta sjökabel för högspänd likström. Den svenska delen av den 25 år gamla likströmsförbindelsen Kontiskan 1 mellan den svenska västkusten och Jylland i Danmark skall under år 1991 ersättas med en ny kabel.

Överenskommelse mellan staten och Forsmarks Kraftgrupp AB

Uppförandet av kärnkraftsblocket Forsmark 3 försenades ca tre år i samband med statsmakternas överväganden om kärnkraften åren 1978–1980 (NU 1979/80:60).

Genom en överenskommelse den 5 november 1982 mellan staten och Formarks Kraftgrupp AB (FKA) åtog sig staten att ersätta kraftgruppen för vissa kostnader som förväntades som en följd av den försenade idrifttagningen av Forsmark 3.

Förhandlingarna mellan staten och FKA har avslutats med en överenskommelse i oktober 1990. Överenskommelsen innebär att statens ersättning till FKA för utebliven produktion och export uppgår till det tidigare utbetalade beloppet 1 254 milj. kr. Någon ersättning för ökade anläggningskostnader utgår inte.

Fjärrvärme och kraftvärme

Fjärrvärmen är i dag av stor betydelse för Sveriges energiförsörjning.

I Sverige startade utbyggnaden av fjärrvärme under 1950-talet. Under 1970- och 1980-talen har utbyggnadstakten varit hög. Vid utgången av år 1988 distribuerades fjärrvärme i 203 tätorter. Fjärrvärme värmer drygt 1 400 000 lägenheter i flerfamiljshus och drygt 100 000 småhus. Fjärrvärmeleveranserna uppgick år 1989 till ca 32 TWh. År 1989 var ett ovanligt varmt år. Åren före var leveranserna 35 resp. 38 TWh.

Fjärrvärmen kan utnyttjas som bas för kombinerad el- och värmeproduktion, s.k. kraftvärme. Genom att merparten av den värme, som alltid uppstår vid bränslebaserad elproduktion, kan tas till vara och tillföras fjärrvärmesystemen får man ett mycket högt utnyttjande av energiinnehållet i bränslet för elproduktion, 85–90 % att jämföras med 35–50 % vid enbart elproduktion.

I dag finns det kraftvärme i ett 20-tal fjärrvärmesystem. Den installera-

de eleffekten i dessa anläggningar uppgår till drygt 2 100 MW. Elproduktionen i kraftvärmeverken var år 1989 ca 1,7 TWh.

Tidigare utnyttjades till största delen olja som bränsle för el- och värmeproduktion i fjärrvärmesystemen. Under senare år har emellertid energitillförseln blivit mer diversifierad. År 1989 svarade oljan för knappt 11 % av denna tillförsel. Kol svarade för ca 23 %. Övriga bränslen är torv, bränsleflis, naturgas, hyttgas och avfall. Dessutom utnyttjas spillvärme från industrier. El används för drift av stora värmepumpar och utnyttjas i avkopplingsbara elpannor när tillgången på el är god.

Energiforskning

Energiforskningsprogrammet genomförs i enlighet med riksdagens riktlinjer (prop. 1989/90:90, NU 40, rskr. 337). Energiforskning bedrivs inom ett Huvudprogram Energiforskning och Integrerade insatser. Avvecklingen av energiforskningsnämnden (Efn) har genomförts planenligt och de anställda har beretts arbete inom bl. a. statens energiverk.

I enlighet med riksdagens beslut har statens energiverk ett övergripande ansvar för samordning mellan myndigheterna. Syftet är att energiverket skall samordna genomförandet av program och stödformer. I ansvaret ingår även att följa den verksamhet främst av utvecklingskaraktär som industrin svarar för. Energiverkets ansvar gäller tillförsel- och användningsområdena medan transportforskningsberedningen (TFB) har motsvarande ansvar för insatser inom transportsektorn.

Statens energiverk och TFB har i december 1990 redovisat till regeringen den hittills bedrivna verksamheten.

Regeringen har i linje med vad som angavs i forskningspropositionen (s. 436–437) genomfört överläggningar med kommunerna (kommunsamrådsgruppen; dåvarande stadsdirektören Ingemar Skogö). Resultatet av överläggningarna har redovisats i rapporten (Ds 1990:77) Kommunernas roll i introduktionen av ny energiteknik. Regeringen har uppdragit åt statens energiverk att utreda vissa tekniska frågor i samband med kommunernas engagemang inom energiområdet. Detta uppdrag skall genomföras i samråd med bl. a. BFR och Svenska kommunförbundet. Jag avser att återkomma till riksdagen när det gäller kommunsamrådsgruppens förslag.

Försörjningsberedskap

Mål och inriktning för försörjningsberedskapen inom energiområdet inför kriser och krig lades fast av statsmakterna i 1987 års försvarsbeslut (prop. 1986/87:95, FöU 11, rskr. 310).

Staten har sedan den 1 juli 1987 det samlade ansvaret för de delar av oljelagren som är avsedda för neutralitets- och krigsskedet. Oljeprodukter för fredskrisskedet beredskapslagras från samma tidpunkt av de lagringsskyldiga, dvs. vissa distributörer och storförbrukare. Den omfattande omstruktureringen av de statliga oljelagren, vilken innefattar både utförsäljning av råolja och inköp av produkter, beräknas fortsätta och bli avslutad under budgetåret 1991/92.

Frågan om försörjningsberedskapen inom naturgasområdet är ännu inte slutligt löst. Statens energiverk har i juni 1990 lämnat förslag till en permanent beredskapslösning fr.o.m. den 1 juli 1995. Förslaget har remissbehandlats. Avsikten är att förslag skall läggas fram för riksdagen under nästa riksmöte.

Arbetet avseende försörjningsberedskapen på elkraftsområdet inriktas på att öka säkerheten i överföringssystemen. Kraftindustrins investeringar styrs av fredstida behov och krav på driftsäker överföring. Tilläggsinvesteringar ökar säkerheten i elöverföringen och bidrar till en förbättrad beredskap.

Arbetet med utbildning och övning av kris- och krigsorganisationen inom elkraftsområdet pågår och kommer att fortsätta under nästa budgetår.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna vad jag i avsnittet om Regionalpolitiken förordat om länsstyrelsens beslutanderätt i ärenden om lokaliseringsbidrag.

A. Industridepartementet m. m.

A 1. Industridepartementet

1989/90 Utgift	34 184 649
1990/91 Anslag	43 120 000
1991/92 Förslag	48 000 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	**130**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	43 120	+4 880
(därav lönekostnader)	(37 888)	(+4 516)

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 48 000 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Industridepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 48 000 000 kr.

A 2. Industriråd/industriattaché

1989/90 Utgift	981 429
1990/91 Anslag	1 034 000
1991/92 Förslag	1 045 000

Från anslaget bekostas en tjänst som industriråd/industriattaché vid Sveriges delegation hos OECD i Paris.

Industrirådet/industriattachén har till huvudsaklig uppgift att följa arbetet inom OECD i industri- och energipolitiska frågor samt att vara industridepartementets resp. miljödepartementets kontaktman gentemot OECDs och det internationella energiorganets (IEA) sekretariat.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Industriråd/industriattaché* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 045 000 kr.

A 3. Utredningar m. m.

1989/90 Utgift	8 989 432
1990/91 Anslag	12 415 000
1991/92 Förslag	16 615 000

Anslaget används till att bekosta följande verksamheter:
- vissa råd och delegationer m. m.,
- den egentliga kommittéverksamheten,
- särskilda utredningar, dvs. sådana utredningar i departementets verksamhet som medför behov av att anlita konsulter, revisionsbyråer eller annan expertis.

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten m. m. bör anslaget uppgå till 16 615 000 kr. under nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 16 615 000 kr.

A 4. Bidrag till FNs organ för industriell utveckling

1989/90 Utgift	6 354 623
1990/91 Anslag	6 720 000
1991/92 Förslag	6 720 000

Medlemsländernas bidrag till FNs organ för industriell utveckling (UNIDO) fastställs till största delen i österrikiska schilling och till en mindre del i US dollar. För budgetåret 1991/92 beräknas Sveriges bidrag uppgå till sammanlagt 6 720 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till FNs organ för industriell utveckling* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 6 720 000 kr.

B. Industri m. m.

B 1. Statens industriverk: Förvaltningskostnader

B 2. Statens industriverk: Utredningsverksamhet

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under dessa anslagsrubriker anvisats ett förslagsanslag på 65 957 000 kr. resp. ett reservationsanslag på 5 250 000 kr.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslagen bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrade belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 beräkna

1. till *Statens industriverk: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag på 65 957 000 kr.,
2. till *Statens industriverk: Utredningsverksamhet* ett reservationsanslag på 5 250 000 kr.

B 3. Sprängämnesinspektionen

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Sprängämnesinspektionen (SÄI) är central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör brandfarliga och explosiva varor. Inspektionen skall enligt sin instruktion särskilt

1. meddela föreskrifter om brandfarliga och explosiva varor,
2. utöva tillsyn och handlägga därmed sammanhängande ärenden,
3. handlägga vissa ärenden om tillstånd.

Statens industriverk (SIND) skall enligt sin instruktion svara för bl. a. SÄIs personaladministration.

Inspektionens verksamhet är avgiftsfinansierad. Avgift tas ut av den som tillverkar eller importerar brandfarlig eller explosiv vara eller i vissa fall av den som projekterar eller uppför anläggning för brandfarlig eller explosiv vara (projektavgift). Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

SÄI föreslår i sin fördjupade anslagsframställning avseende budgetåren 1991/92 – 1993/94 bl. a. följande:

1. Budgeten för inspektionens verksamhet fastställs till en resursnivå som motsvarar innevarande budgetårs omslutning jämte pris- och löneomräkning, dvs. SÄI bör undantas från en tillämpning av huvudförslaget.

2. Inspektionen tillförs extra resurser för ökat deltagande i internationellt standardiseringsarbete (+ 100 000 kr. 1991/92 och + 50 000 kr.

1992/93) samt för ökade resekostnader i samband med förväntad gasolutbyggnad (+ 75 000 kr. 1991/92 och + 25 000 kr. 1992/93).

3. Viss externutbildning samt utbildnings- och informationsmaterial bör så långt möjligt finansieras genom avgifter. SÄI bör för denna verksamhet få lägga upp en särskild budget som ligger utanför den ordinarie budgetramen (+ 300 000 kr.).

4. De extra resurser (0,5 tjänst) som SÄI fick i samband med ökade exportorder från svensk ammunitionstillverkande industri avvecklas under periodens sista budgetår (– 225 000 kr. 1993/94).

5. Avgiftssystemets grunduppbyggnad bör förbli oförändrad.

6. SÄI återkommer i särskild ordning till regeringen angående resursbehov för naturgasfrågor när beslut fattats om en fortsatt naturgasutbyggnad.

Föredragandens överväganden

Förslag

Verksamhetens inriktning

För den kommande treårsperioden skall verksamhetens huvudsakliga inriktning vara att en fortsatt hög prioritet skall ägnas åt arbetet med en modernisering och förenkling av SÄIs regelverk, åt utbildning av och stöd till de lokala myndigheterna i deras tillsynsarbete samt till medverkan i det europeiska standardiseringsarbetet. Målet för regelarbetet skall vara att översynen skall klaras av inom fem år.

Tillsynsverksamheten skall inom alla områden hållas på en hög nivå. Tillsynen skall i ökad utsträckning ske i form av systemtillsyn. Verksamheten med oanmälda inspektioner skall ökas.

Resurser m. m.

Resultatbudgetram för 1991/92: 13 583 000 kr.

Övrigt

I övrigt föreslår jag att SÄI snarast utarbetar och inför en rutin för debitering och uppbörd av avgifter som så långt möjligt leder till ränteneutralitet.

Resultatbudgetram

Resultatbudgetramen för perioden 1991/92 – 1993/94 har beräknats till 40 524 000 kr.

Resultatbedömning

SÄIs verksamhet har den gångna femårsperioden präglats av förberedelser för och genomförande av den nya lagstiftningen om brandfarliga och explosiva varor som trädde i kraft den 1 juli 1989. Under perioden har en

nödvändig anpassning av inspektionens föreskrifter och allmänna råd till den nya lagstiftningen gjorts. Jag anser att anpassningsarbetet hittills har fungerat bra och att det fortskrider i en rimlig takt.

Det är av naturliga skäl ännu för tidigt att göra en utvärdering av det nya regelsystemets effekter. Däremot kan vissa positiva effekter utläsas av föreskrifter som utkommit under de senare åren. Bl. a. har kravet på godkännande av varje typ av nöjesfyrverkerier betytt säkrare produkter och bättre information till användarna.

I samband med ikraftträdandet av den nya lagstiftningen har en nödvändig satsning gjorts på utbildning och information, främst till kommunernas räddningsnämnder, polismyndigheterna samt försvarsmakten. Härigenom har en mycket bred förståelse och motivation bland de lokala myndigheterna uppnåtts. Vidare har en större medvetenhet om speciallagstiftningen erhållits samtidigt som kunskaperna om riskerna vid hanteringen av brandfarliga och explosiva varor ökat. Det inom denna delverksamhet uppnådda resultatet är enligt min mening mycket tillfredsställande.

Som en konsekvens av den nya lagstiftningen övertog SÄI den 1 juli 1989 tillståndsgivningen för tillverkning eller annan hantering av explosiva varor i anslutning till tillverkningen. Jag anser att överföringen av denna uppgift från länsstyrelserna har fungerat bra. Handläggningstiden, efter det att nödvändigt externt beslutsunderlag finns tillgängligt, överstiger inte en månad. Det bör enligt min uppfattning vara en målsättning att även under kommande treårsperiod hålla denna nivå.

Det nämnda regelarbetet har i viss omfattning gått ut över tillsynsvolymen och då i första hand över de oanmälda inspektionerna. Under periodens fyra senare år har inte några oanmälda inspektioner gjorts inom explosivämnesindustrin. Detta är otillfredsställande.

Under senare år har en ökad satsning skett på en internationalisering inom de områden av verksamheten som berörs av de europeiska samarbetssträvandena. Bl. a. har SÄI kommit att medverka i arbetet med åtskilliga överenskommelser om gemensam europeisk standard. De resultat som uppnåtts inom detta område anser jag vara goda.

Min sammantagna bedömning när det gäller SÄIs resultat den senaste perioden är att inspektionen uppnått ett resultat uttryckt i allmänna termer som är tillfredsställande. Det är dock enligt min mening inte utan problem att göra en direkt koppling mellan de redovisade resultaten och målet med verksamheten för bedömning av måluppfyllelsen. Detta bottnar i att det generellt sett är svårt att i kvantitativa och kvalitativa termer mäta effekterna av den typ av verksamhet som inspektionen bedriver.

Ett rimligt antagande är emellertid att skyddsnivån vid hanteringen av ifrågavarande varor bör vara en funktion av de krav m. m. som inspektionen ställer upp. Olycksfallsutvecklingen bör i sin tur ha ett nära samband med skyddsnivån. Antalet olyckor och skadornas art och omfattning bör därför kunna vara ett grovt mått på effekten. Med utgångspunkt i uppgifter från internationell statistik över olyckor, tillbud m. m. kan jag konstatera att skyddsarbetet i Sverige på detta område hävdar sig väl i en jämförelse med andra industriländer. Enligt min uppfattning är det emellertid inte

rimligt att som resultatmått på inspektionens verksamhet sätta något mått på antalet olyckor per år i landet.

I syfte att möjliggöra en bättre resultatuppföljning av verksamheten anser jag att SÄI bör utveckla lämpliga resultatmått. Arbetet med resultatmått skall redovisas i den förenklade anslagsframställningen 1991/92.

Skäl

Verksamhetens inriktning

Det övergripande målet för SÄIs verksamhet är att genom bl. a. tillståndsgivning, föreskrifter, råd och anvisningar, tillsyn och inspektioner samt information och utbildning förebygga att personer och egendom kommer till skada vid tillverkning, förvaring eller annan hantering av brandfarliga eller explosiva varor.

Jag delar SÄIs bedömning att det övergripande målet för och den allmänna inriktningen av verksamheten bör ligga fast. Jag anser att följande riktlinjer bör gälla för vissa delverksamheter.

En fortsatt hög prioritet bör ägnas åt arbetet med moderniseringen och förenklingen av regelverket med anledning av den nya lagstiftningen. Målet bör vara att detta arbete skall ha slutförts inom fem år.

Det pågående västeuropeiska integrationsarbetet liksom det alltmer ökande standardiseringssamarbetet förutsätter uppföljning och insatser från SÄI. Bl. a. berör ett flertal EG-direktiv inspektionens verksamhetsområde. Det är därför enligt min mening angeläget att denna delverksamhet ges en fortsatt hög prioritet. Utbildning av och stöd till de lokala myndigheterna i deras tillsynsarbete är också ett område som bör prioriteras.

Tillsynsverksamheten bör inom alla områden hållas på en hög nivå. Tillsynen bör i ökad utsträckning ske i form av systemtillsyn, dvs. kontroll av att det finns en fungerande organisation för skydd mot brand och explosion. Verksamheten med oanmälda inspektioner bör ökas till minst fem per år och omfatta hela inspektionens verksamhetsområde.

Handläggningstiden för tillståndsärenden bör inte överstiga en månad räknat från tidpunkten när nödvändigt externt underlagsmaterial föreligger.

Resurser m. m.

För att SÄI skall kunna bedriva sin verksamhet i enlighet med de riktlinjer och målsättningar som jag nyss redovisat, krävs enligt min mening i stort sett en resursnivå som motsvarar innevarande budgetårs omslutning jämte pris- och löneomräkning.

SÄI föreslår att inspektionen på försök får lägga upp en särskild budget, som ligger utanför den ordinarie budgetramen, för kundanpassad utbildning samt för skriftligt utbildnings- och informationsmaterial i anslutning till denna utbildning. Jag anser att grundtanken med en anpassning av utbildningsverksamheten till efterfrågan är riktig. Jag vill dock avvakta inspektionens redovisning av arbetet med resultatmått innan jag är beredd

att ta slutlig ställning i denna fråga. Detsamma gäller i fråga om inspektionens begäran om extra medel för resor i samband med tillsyn.

Jag beräknar kostnaderna för SÄIs verksamhet till 13 583 000 kr. för budgetåret 1991/92. Jag har i mitt förslag beräknat 100 000 kr. i extra medel för ökat deltagande i internationellt standardiseringsarbete. För de två följande budgetåren bör kostnadsramen beräknas till 13 583 000 kr. budgetåret 1992/93 resp. 13 358 000 kr. budgetåret 1993/94. För treårsperiodens sista år har jag beräknat att kostnaderna minskar med 225 000 kr. genom att de extra resurser som SÄI fick i samband med ökade exportorder från ammunitionstillverkande industri avvecklas. Resultatbudgetramen för perioden 1991/92 – 1993/94 beräknas därmed till 40 524 000 kr.

I fråga om verksamhetens resurser vill jag slutligen framhålla att jag delar SÄIs bedömning att omställningen av det svenska energisystemet kan ge väsentligt ändrade förutsättningar för inspektionens myndighetsuppgifter inom i första hand naturgasområdet. Några konkreta planer på en fortsatt utbyggnad av naturgasen har dock ännu inte lagts fast. Jag föreslår därför att SÄI i särskild ordning får återkomma i denna fråga när läget klarnat.

Övrigt

Den översyn av avgiftssystemet som SÄI gjort tillsammans med företrädare för riksrevisionsverket och branschen visar att det inte finns skäl att ändra dess grunduppbyggnad. Jag delar denna uppfattning. Enligt min mening är det dock angeläget att SÄI snarast utarbetar och inför en rutin för debitering och uppbörd av avgifterna som så långt möjligt leder till ränteneutralitet. SÄI bör även framledes fortlöpande se över möjligheterna att förenkla och effektivisera avgiftssystemet.

SÄIs informations- och publikationsverksamhet bör effektiviseras från kostnadssynpunkt. Detta bör kunna ske med de åtgärder som inspektionen redovisat.

Jag delar vidare SÄIs uppfattning att den administrativa service som SIND hjälper inspektionen med bör – i enlighet med den tillämpning som bestämmelserna numera har fått – omfatta enbart löneadministration. Det bör senare föranleda en ändring i SINDs instruktion av denna innebörd.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att omfattningen av och den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom sprängämnesinspektionens ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag,
2. att till *Sprängämnesinspektionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 4. Åtgärder för att främja industridesign

1989/90 Utgift	5 692 524	Reservation	1 400 333
1990/91 Anslag	5 000 000		
1991/92 Förslag	5 200 000		

Från anslaget utgår bidrag till Stiftelsen Svensk Industridesign och medel för designstöd till enskilda företag.

Stiftelsen Svensk Industridesign har bildats av statens industriverk, Föreningen Svensk Form och Ingenjörsvetenskapsakademien. Stiftelsens ändamål är att bedriva och främja forskning och utveckling inom industridesignområdet samt verka för den praktiska användningen av god design genom utbildning, rådgivning och information till gagn för näringslivet och samhället i övrigt. Verksamheten bedrivs inom de tre programområdena Kontakt och rådgivning, Utställningar och programverksamhet samt Kunskap och kompetens.

Statens industriverk

Den statliga satsningen på industridesign inleddes budgetåret 1984/85. Årligen har 5 milj. kr. beviljats för verksamheten.

Industriverket föreslår i sin anslagsframställning en anslagsökning med 400 000 kr. för att bl. a. utöka verksamheten inom området kunskap och kompetens. Med ökade resurser skulle även fler mindre företag kunna få inblick i hur industridesign kan användas som en integrerad del i produktutveckling och marknadsföring.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 beräknar jag anslaget till 5,2 milj. kr. Jag räknar även med att bidrag skall kunna lämnas för designfrämjande insatser inom ramen för de medel som anvisas under anslaget Småföretagsutveckling.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Åtgärder för att främja industridesign* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 200 000 kr.

B 5. Främjande av hemslöjden

1989/90 Utgift	7 900 000
1990/91 Anslag	8 038 000
1991/92 Förslag	5 590 000

Nämnden för hemslöjdsfrågor, som inrättades den 1 juli 1981, skall ta initiativ till, planera, samordna och göra insatser för att främja hemslöjd i den mån sådana uppgifter inte ankommer på annan statlig myndighet.

Nämnden skall inom sitt verksamhetsområde fördela statligt stöd till hemslöjdsfrämjande verksamhet.

Föredragande i nämnden är kanslichefen. Statens industriverk skall svara för nämndens medelsförvaltning och personaladministration samt lämna nämnden det biträde i övrigt som behövs för dess verksamhet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Konsulentverksamhet	1 443 000	+ 351 000
Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund	1 456 000	+ 58 000
Övrig verksamhet	4 107 000	– 2 960 000
Nämnden för hemslöjdsfrågor	1 032 000	+ 103 000
Summa	**8 038 000**	**– 2 448 000**

Nämnden för hemslöjdsfrågor

Nämnden för hemslöjdsfrågor föreslår i sin anslagsframställning bl. a. att nämnden, med hänsyn till verksamhetens begränsade omfattning, undantas från regeringens besparingsdirektiv.

Nämnden förordar att de medel för länshemslöjdskonsulenterna som anvisas under anslaget G 2. Regionala utvecklingsinsatser i stället anvisas under anslaget B 5. Främjande av hemslöjden (+ 8 364 000 kr.). Vad gäller den del av nämndens verksamhet som är helt statligt finansierad konsulentverksamhet föreslås en uppräkning av anslaget till spetskonsulenten med 10 % och till sameslöjdskonsulenterna med 20 % (+ 244 000 kr.).

Nämnden föreslår vidare att bidraget till Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund (SHR) räknas upp med 544 000 kr.

De samiska huvudorganisationerna tillsatte år 1987 gemensamt en utredning för sameslöjdens främjande och utveckling. Nämnden för hemslöjdsfrågor har bekostat utredningsarbetet. Utredningsresultatet redovisades i rapporten Sami-Duodji-Sameslöjdsutredningen som överlämnades till nämnden i augusti 1989. I rapporten redovisas bl. a. förslag om bildande av ett nytt organ som skall ha en servicefunktion gentemot sameslöjdarna. Verksamheten föreslås bedrivas i stiftelseform. Nämnden föreslår att medel anvisas till verksamhetens driftkostnader under första året (+ 1 450 000 kr.).

Vidare föreslår nämnden att medel anvisas för att under en treårig försöksperiod genomföra ett projekt för den internationella slöjden lett av en konsulent (+ 420 000 kr.).

Nämnden framhåller slutligen nödvändigheten av att medel tillskjuts för underhåll av Sätergläntan – Hemslöjdens gård (+ 400 000 kr.).

För nästa budgetår bör medel för främjande av hemslöjden beräknas med utgångspunkt i huvudförslaget med en real minskning av utgifterna om 5 % på tre år med fördelningen 1,66 % vardera året i enlighet med de generella principerna för budgetering av myndighetsanslag.

Nämnden för hemslöjdsfrågor skall även fortsättningsvis ha den samordnande funktionen över konsulentverksamheten och bemyndigande att pröva frågan om huvudmannaskap för konsulenterna.

Under anslaget Främjande av hemslöjden beräknar jag 1 394 000 kr. för tre helt statligt finansierade sameslöjdskonsulenter och för en helt statligt finansierad spetskonsulent. Jag förordar härvid att en uppräkning sker med sammanlagt 200 000 kr.

Projektet Hemslöjd i samverkan genomförs för närvarande. Ett särskilt samverkansbolag har bildats, Svensk Slöjd AB, i vilket huvuddelen av landets hemslöjdsbutiker avses bli delägare.

Riksdagen beslutade våren 1989 (prop. 1988/89: 100 bil. 14, NU22, rskr. 177) att verksamheten vid nämnden för hemslöjdsfrågor bör utvärderas bl. a. i fråga om gränsdragningen mellan nämnden och SHR. Jag har med stöd av regeringens bemyndigande tillkallat en utredare för detta uppdrag (dir. 1990:76). Uppdraget skall redovisas senast den 15 juni 1991.

Kostnaderna för de 48 länshemslöjdskonsulenterna belastar fr. o. m. budgetåret 1988/89 anslaget Regionala utvecklingsinsatser. Med hänsyn till den nyss nämnda utvärderingen förordar jag att denna ordning består tills vidare.

Frågan om ett statligt stöd till ett serviceorgan för sameslöjdarna bereds för närvarande i regeringskansliet.

Jag beräknar anslaget till 5 590 000 kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Främjande av hemslöjden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 590 000 kr.

B 6. Stöd till turism och rekreation

1989/90 Utgift	116 722 000
1990/91 Anslag	123 000 000
1991/92 Förslag	123 000 000

Sveriges turistråd är en stiftelse inrättad av staten, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet med uppgift att som centralt organ planera, samordna och genomföra åtgärder för turism i Sverige. Turistrådet skall enligt sina stadgar dels verka för att utveckla svensk turism och genom marknadsföringsåtgärder förbättra svensk bytesbalans och sysselsättning samt stödja regional utveckling, dels medverka till att förbättra möjligheterna till turism och rekreation för breda folkgrupper. Regeringen har den 20 december 1990 bemyndigat mig att tillkalla en särskild utredare

med uppgift att närmare precisera de mål som bör gälla för Sveriges turistråds framtida verksamhet samt pröva finansieringen av verksamheten och överväga eventuella organisatoriska följder.

Från anslaget utgår medel till marknadsföring, bidrag till utvecklings- och försöksverksamhet inom turist- och rekreationssektorn samt i mån av resurser också bidrag till uppförande av turist- och rekreationsanläggningar av riksintresse. Vidare lämnas bidrag till vissa ideella organisationer.

Sveriges turistråd har sitt huvudkontor i Stockholm. Därutöver driver rådet marknadskontor i Köpenhamn, Oslo, Helsingfors, Hamburg och London samt informationskontor i Paris, Amsterdam, Milano och Zürich. I New York drivs kontor tillsammans med Norge, Danmark, Finland och Island medan rådet i Chicago, Los Angeles och Tokyo samarbetar med Danmarks och Norges turistråd.

Enligt regeringsbeslut skall Sverige turistråd fr. o. m. budgetåret 1991/92 övergå till treårig budgetering av sin verksamhet. Särskilda direktiv har lämnats för den fördjupade anslagsframställning som avlämnats för budgetåret 1991/92 samt 1992/93–1993/94. Turistrådets arbete med anslagsframställningen har tagit sin utgångspunkt i den av rådet framtagna strukturplanen som beskriver turismen i och till Sverige, dess utvecklingsmöjligheter samt lämpliga åtgärder för att nå en positiv utveckling av turism och rekreation. Mot bakgrund av regeringens beslut att tillkalla en utredare som bl. a. skall behandla turistrådets framtida verksamhet förordar jag att ställningstagande till turistrådets fördjupade anslagsframställning skjuts upp tills detta utredningsarbete genomförts (dir. 1990:78).

Sveriges turistråd

Turistrådet framhåller som motiv för sina äskanden att turismen utvecklas mycket snabbt över hela världen och har blivit världens största näring mätt i antal sysselsatta. Även i Sverige utmärker sig turism som en långsiktigt expansiv del av en växande tjänstesektor. Den har enligt rådet kommit att betyda allt mer för landets ekonomi både vad gäller inhemsk produktion av varor och tjänster som i utrikeshandeln. Svensk turism omsatte år 1989 drygt 100 miljarder kronor och dess andel av bruttonationalprodukten är 3–4 %.

Enligt turistrådet är Sverige en av världens största importörer av turisttjänster. Under år 1989 lade svenskarna ut närmare 36 miljarder kronor på utlandsresor. Sverige är också en stor exportör av turisttjänster. Sverige ligger exempelvis klart före välkända turistländer som Italien, Frankrike och Grekland i intjänad resevaluta per invånare.

Värdemässigt hävdar sig också resevalutaintäkterna väl i förhållande till många av Sveriges viktigaste exportvaror. Intäkterna representerar t. ex. i storleksordningen fyra gånger så stort värde som malmexporten. Från mitten av 1980-talet har resevalutaintäkterna passerat såväl exporten av trävaror som exporten av pappersmassa i värde och närmar sig nu värdet av exporten av järn och stål. Det är således hög tid enligt turistrådet att turismen börjar betraktas som en svensk basnäring med avgörande betydelse för ekonomi och sysselsättning.

Det är väl dokumenterat att en ökad och mer innehållsrik fritid hör till det som människor värderar högst välfärdsmässigt. Insatser för att utveckla möjligheterna till turism och rekreation utgör därmed ett mycket väsentligt inslag i strävandena att nå en ökad livskvalitet.

Därför talar enligt turistrådet såväl ekonomiska som sociala skäl för att turism och rekreation borde höra till Sveriges viktigaste och högst prioriterade utvecklingsområden. Efterfrågan inom turist- och rekreationsområdet väntas bli alltmer individuellt präglad med en inriktning på aktiviteter och upplevelser – i synnerhet sådana som har en anknytning till kultur, natur, miljö, hälsa och livskvalitet. Och det är just inom dessa områden som den svenska turistprodukten har sin största styrka.

Samtidigt har emellertid, enligt turistrådet, en rad förändringar under senare tid medfört försämringar av turismens verksamhetsbetingelser i Sverige. Skatteomläggningen, höjda bensinpriser och regelförändringar tillsammans med en i övrigt snabb kostnadsutveckling har medfört att det blir väsentligt dyrare att turista i Sverige och att konkurrensförutsättningarna gentemot utlandet försämrats. Många anläggningar och företag inom turistbranschen – och då inte minst i glesbygden – kommer enligt turistrådet att möta ekonomiska svårigheter. Ytterligare en negativ faktor är att många kommuner och landsting tvingas skära ner sitt engagemang i turistfrämjande åtgärder som ett resultat av ett kärvt budgetläge.

Turistrådets bedömning är att vi nu befinner oss i ett skede när Sverigeturismens framtid avgörs. Önskar man slå vakt om turismen som en framtidsbransch även i Sverige fordras insatser. För att bevara så mycket som möjligt av den infrastruktur som byggts upp på turist- och rekreationsområdet och kunna ta till vara de långsiktiga tillväxtmöjligheter som trots allt finns, krävs att det utsatta konkurrensläge som svensk turism hamnat i kan överbryggas genom utvecklingsarbete för att på olika sätt stärka och förbättra utbudet och anpassa det till Sveriges långsiktiga konkurrensförutsättningar.

Även i tidigare sammanhang har turistrådet redovisat att konkurrensen på den internationella turistmarknaden ökar och att de flesta länder stärker sin turistsektor för att försöka förmå såväl inhemska som utländska turister att välja det egna landet som semestermål.

Många aktörer har del i utvecklingen av svensk turism. De representeras av statliga myndigheter, landsting, kommuner, intresseorganisationer, resenäring och annan näring med ekonomiska intressen inom turism.

Framgång för svensk turism kräver ett effektivare samspel mellan de olika aktörerna samt en tydligare prioritering av vilka insatser som skall göras för att påskynda utvecklingen av svensk turism. Detta kräver beslutsunderlag i form av kunskap, t. ex. konsumenternas önskemål, investeringsmöjligheter, ekonomi och marknadsförhållanden.

Det ställs krav från turismens olika aktörer på att turistrådet tillhandahåller beslutsunderlag och ger förutsättningar för samordnad marknadsföring. Behovet av service i form av löpande information, bild- och textmaterial, rådgivning m. m. är kontinuerligt ökande. Kraven på insatser som rör det sektoriella ansvaret har ökat under senare år inom områden som

utbildning, sysselsättning, lokal och regional verksamhet samt internationella frågor.

Turistrådet har intensifierat sitt arbete som sektororganisation, bl. a. genom särskilda engagemang i den regionala och lokala turistverksamheten. En utgångspunkt för turistrådets val av inriktning och val av aktiviteter har varit en förstärkt samverkan med externa intressenter.

Sveriges turistråd redovisar i sin fördjupade anslagsframställning för perioden 1991/92—1993/94 förslag på två olika anslagsnivåer och under fyra anslagsrubriker. Den lägre anslagsnivån skulle innebära en medelstilldelning för treårsperioden av 433 milj. kr., dvs. en anslagsökning med 33 milj. kr., och den högre anslagsnivån skulle innebära 703 milj. kr. resp. 213 milj. kr. Turistrådet beräknar att medfinansieringen utöver statsanslag, främst från näringslivet i gemensamma marknadsföringskampanjer, kan komma att uppgå till 23 resp. 48 milj. kr. per år i de olika nivåerna, dvs. till ca 70 resp. 145 milj. kr. under treårsperioden.

Sveriges turistråds förslag innebär i sammanfattning följande.

Rådet prioriterar produktutveckling som innebär att modern informationsteknologi används för att sprida turistinriktad information. Detta bör innebära högre service i försäljningen av Sverige som turistmål samt möjligheter att utnyttja våra relativa fördelar i form av god infrastruktur, kvalitet, miljö, kultur och natur i en för Sverige profilerande turism.

Sverige har enligt rådet goda förutsättningar, inte minst i ett nordiskt samarbete i marknadsföringen, att profilera Sverige på utvalda marknader som inte nödvändigtvis utgörs av geografiska områden utan snarare olika marknadssegment. Dessa utgörs av de nämnda relativa marknadsfördelarna men också upplevelseturism, kongresser och belöningsresor.

Härutöver framhåller turistrådet behovet av riktade informationsinsatser, strategiskt valda insatser vid gränser, internationella informationspunkter och massmediapåverkan liksom det utåt sett mindre uppmärksammade arbetet med insamlande av information, kunskapsinhämtande och arbetskrävande samordningsarbete för att främja svensk turism i rollen som sektoransvarigt organ. Till detta kommer den vardagliga uppgiften att som serviceorgan förmedla och distribuera information om Sverige.

Vidare anser turistrådet att behov finns av att med olika medel nå ut till nya konsumentgrupper.

Svenska turistföreningen, Svenska koloniträdgårdsförbundet och Skidsäkerhetsrådet har i framställningar fogade till rådets anslagsframställning redovisat sina behov av medel för resp. verksamhet.

Utredningar m. m.

Riksrevisionsverket (RRV) anför i en revisionsrapport som överlämnats till regeringen i januari 1990 att turistrådets korta historia är präglad av flera förändringar såväl i verksamhet som organisation. I rådets nuvarande organisation ingår tre delar som representerar olika roller och uppgifter. Turistrådet arbetar med marknadsföring, affärs- och produktutveckling m. m. Inom turistrådet finns vidare den permanenta delegationen som är

underställd rådets styrelse, men som också har vissa myndighetsuppgifter. Slutligen har turistrådet ett dotterbolag, Resurs AB, som bedriver konsultverksamhet. RRV har undersökt hur turistrådet hanterar sin uppgift utan att försöka mäta eller ens bedöma effekter av rådets verksamhet. RRV har inte heller utvärderat den statliga turist- och rekreationspolitiken. Däremot har RRV granskat turistrådets organisation och resursfördelning samt prövat huvudmannaskaps- och associationsformer.

RRV anser att det finns två grundläggande hinder för effektiv verksamhet vid turistrådet. Det första hindret är att rådet har ett allt för brett och splittrat uppdrag. Detta beror enligt RRV på att turistrådet fått i uppdrag att verka för att samtliga mål för turist- och rekreationspolitiken uppfylls. Det andra hindret enligt RRV är rådets organisation. RRV anser att den nuvarande organisationen bl. a. har försvårat för rådet att utveckla sin roll som sektoransvarigt organ. RRV menar att mångfalden i uppgifterna och den organisatoriska konstruktionen med bl. a. en delegation inom rådet har försvårat för rådet att följa en konsekvent linje och arbeta effektivt.

I sin analys av turistrådets verksamhet har RRV iakttagit två slags konflikter. Dels leder de skilda mål statsmakterna formulerat för rådet till att det uppkommer oklarhet om vilka intressen rådet skall företräda och vilka kunskaper rådet skall stå för, dels orsakar delegationens status som myndighet och dess sammansättning av olika partsrepresentanter en intressekonflikt mellan delegationen och turistrådet i övrigt. Dessa förhållanden har enligt RRV medfört vissa problem i verksamheten. RRV föreslår att turistrådets uppgift och organisation renodlas.

Utgångspunkten för RRVs förslag är att Sveriges turistråd skall bedriva verksamhet som ingen annan bedriver eller i vilken rådet kan utnyttja sina komparativa fördelar. Detta leder RRV till en analys av innebörden av statsmakternas *mål för verksamheten* vid turistrådet. Rådets huvuduppgift bör vara att, med producenternas intressen som utgångspunkt och utifrån ett nationellt perspektiv, såsom sektorsorgan främja en ökning av turismen i Sverige. Turistrådet bör verka för samordning vad gäller såväl produktutveckling och marknadsföring som uppbyggnad, utveckling och spridning av kunskap. Som sektorsorgan bör rådet dessutom i ett producentperspektiv bevaka och främja turistiska intressen i samhällsplaneringen i stort. Genom att verka för ökad turism i Sverige främjas en strävan att förbättra svensk bytesbalans varför denna deluppgift kan utgå. Vidare anser RRV att rådets uppgift att förbättra sysselsättningen, stödja regional utveckling och verka för att förbättra breda folkgruppers möjligheter till turism och rekreation skapar problem i rådets verksamhet och primärt bör vara frågor för andra organisationer.

RRV har inte funnit några fördelar med att *huvudmannaskapet* för turistrådet delas mellan staten och Kommun- och Landstingsförbunden. Eftersom turistrådet verkar på statens uppdrag och finansieras av staten, anser RRV att staten ensam bör vara huvudman för turistrådet.

RRV har funnit att stiftelseformen som associationform inte utgör något problem för turistrådet. Däremot orsakar den vissa insyns- och kontrollproblem från bl. a. statsmakternas sida. RRV anser det lämpligt att i samband med överväganden om huvudmannaskapet för turistrådet även

pröva rådets associationsform. Som alternativ nämns myndighet eller möjligheten att genom riksdagsbeslut utsträcka offentlighetsprincipen till att gälla hela rådets verksamhet.

RRV anser att turistrådets konstruktion med två beslutande organ, styrelsen och delegationen, orsakar styrproblem. Arbets- och ansvarsfördelningen mellan de två instanserna är oklar. *Delegationen*, som utgör en viktig del av rådets verksamhet, har inte fått tillräckligt utrymme. De uppgifter som idag åvilar delegationen bör överföras till rådet och den permanenta delegationen bör avskaffas.

För att åstadkomma ytterligare renodling av turistrådets verksamhet föreslår RRV att *utlandsverksamheten*, dvs. marknadskontorens verksamhet, klarare särskiljs från rådets övriga verksamhet, t. ex. genom att marknadskontoren görs om till resultatenheter inom rådet. RRV föreslår också att marknadskontoren ges möjlighet att utveckla konsultverksamhet och ta betalt för denna.

RRVs rapport har remissbehandlats tillsammans med förslag från Sveriges turistråd i oktober 1989 om rådets framtida utlandsorganisation.

Elva yttranden har avgivits över RRVs betänkande, nämligen av *statens industriverk (SIND), statens naturvårdsverk, Svenska institutet, Sveriges turistråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges industriförbund, Centralorganisationen SACO, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska Resebranschens Riksförbund (RRF), Sveriges Hotell- och Restaurangförbund (SHR)* och *Sveriges Campingvärdars Riksförbund*. Viktigare synpunkter som framkommit i remissbehandlingen redovisas i det följande.

Remissinstanserna delar i huvudsak RRVs bedömning avseende *målbeskrivningar*, men har olika bedömningar avseende rollen att möjliggöra breda folkgruppers turism och rekreation. Instansernas syn på det regionalpolitiska sambandet står inte i sak i konflikt med riksdagens beslut, men flertalet förordar att regionalpolitiska mål i rådets verksamhet inte explicit uttrycks.

Svenska kommunförbundet anser att RRV alltför lättvindigt sätter likhetstecken mellan turism och rekreation och påpekar att huvudsyftet med kommunernas satsningar på fritidsområdet är att tillgodose de egna invånarnas behov av fritid och rekreation. Att förbättra breda folkgruppers möjlighet till turism och rekreation kräver att vissa förutsättningar uppfylls, såsom tillgång till tillförlitlig och fortlöpande information om svenska folkets köpkraft, turism- och rekreationsvanor, etc. Det åvilar staten och de olika departementen att uppfylla dessa förutsättningar. Uppgiften att förbättra breda folkgruppers möjligheter till turism bör därför ligga kvar hos turistrådet.

Landstingsförbundet anser att det måste ingå i turistrådets roll att förbättra breda folkgruppers möjligheter till turism och rekreation och medverka till att såväl regionalpolitiska som andra sociala hänsyn tas i utvecklingen på turism- och rekreationsområdet. Turistrådets uppgift är då att bidra med expertkompetens.

Turistrådet däremot – liksom i huvudsak Industriförbundet, Centralorganisationen SACO och SHR – delar RRVs bedömning att delmålen bör

utgå. Målsättningen bör enligt turistrådet i stället formuleras som att "Sveriges turistråd skall som centralt organ planera, samordna, marknadsföra och genomföra åtgärder för att främja turismen i Sverige i enlighet med de av riksdagen fastställda målen". Samtidigt anser rådet att dessa mål bör ändras i vissa avseenden. Till skillnad från RRV anser turistrådet att det är samhällsintresset och inte producenternas intressen som bör bilda basen för verksamheten.

Statens naturvårdsverk, liksom i väsentlig del Landsorganisationen betonar att turistrådet inte i tillräcklig omfattning har satsat på åtgärder för att förbättra möjligheterna för breda folkgrupper till turism och rekreation. RRVs bedömning att detta delmål bör åläggas en annan instans kan endast accepteras om de berörda frågorna överförs till ett organ som har kapacitet och intresse för att ta sig an dessa frågor. Landsorganisationen anser att turistrådet även fortsättningsvis skall ta ett ansvar för den sociala turismen i Sverige.

RRF och SHR har varandra liknande uppfattningar och anser att turistrådets viktigaste uppgift bör vara att initiera och stimulera produktutveckling av svensk turism, varvid den kunskapsbank som turistrådet nu bygger upp utgör en viktig grund. Produktutvecklingen bör göras i nära samarbete med rese- och turistnäringens övriga representanter med huvuduppgiften att utifrån ett nationellt perspektiv främja en ökning av turismen i Sverige. Utgångspunkten för allt arbete inom turism och reseliv bör emellertid inte vara producenternas intressen utan måste i stället vara marknadens behov och möjligheter.

SIND framhåller att turistrådet bör arbeta som ett sektorsorgan vars roll att lyfta fram turistnäringens intressen är av stategisk betydelse eftersom branschen är mycket heterogent sammansatt. Rådet bör dock även fortsättningsvis ta hänsyn till regionala effekter och vara öppet för samarbete med SIND och med berörda länsstyrelser.

Flertalet remissinstanser yttrar sig inte i fråga om *huvudmannaskapet* för turistrådet. Stiftarna av rådet är dock i huvudsak nöjda med rådande förhållanden. Kommunförbundet anser att frågan om delat huvudmannaskap mellan staten, Kommunförbundet och Landstingsförbundet är av underordnad betydelse. Det väsentliga är – oavsett vilken associationsform man väljer – att kommuner och landsting försäkras representation och inflytande över organisationen. Landstingsförbundet anser att formerna för huvudmannaskapet kan och bör diskuteras men att det vore olämpligt att ställa landstingen och kommunerna helt utanför organisationen.

Turistrådet avstyrker RRVs förslag om förändrat huvudmannaskap eftersom RRV inte har kunnat presentera några klara motiv för den föreslagna förändringen. Ett delat huvudmannaskap mellan staten, Kommunförbundet och Landstingsförbundet är till uppenbar fördel för verksamheten. Stiftelseformen bör bibehållas då den nuvarande verksamheten allvarligt skulle försvåras om associationsformen ändras.

I yttrandena över RRVs rapport delas uppfattningarna om *delegationens* roll, varibland stiftarna har varandra till vissa delar sammanfallande åsikter.

Kommunförbundet delar RRVs uppfattning att huvudansvaret för tu-

ristrådets samtliga uppgifter bör åvila styrelsen. Man bör emellertid försöka bevara den kompetens som delegationen tillför turistrådet. Landstingsförbundet anser att den nuvarande delegationens funktion skulle kunna lyftas fram och läggas på styrelsen.

Turistrådet instämmer i RRVs förslag att delegationen omvandlas till ett styrelsens beredningsorgan och att dess särskilda beslutskompetens övertas av styrelsen. Det föreligger dock en reservation av styrelsens vice ordförande, tillika delegationens ordförande, som anser att turistrådet bör ge de frågor som i nuläget handläggs av delegationen dels en organisatorisk plattform inom organisationen, dels personell förstärkning och ökade ekonomiska resurser.

Statens naturvårdsverk framhåller däremot att delegationen och dess uppgifter i första hand bör ligga kvar inom turistrådet. Rådet bör omorganiseras så att delegationens arbetsuppgifter med strukturplanen, stödärenden, utvecklingsprojekt och frågor om infrastruktur får möjlighet att utföras på ett sådant sätt att riksdagens uppdrag kan fullföljas. Som ett andra alternativ kan delegationen och dess arbetsuppgifter knytas till naturvårdsverket under förutsättning att erforderliga medel och personal ställs till verkets förfogande.

I fråga om *utlandsverksamheten* instämmer ett flertal remissinstanser i RRVs förslag att göra om marknadskontoren till resultatenheter inom rådet. En utvärdering av effekterna av marknadskontorens verksamhet bör göras. Man bör också överväga huruvida alla marknadskontoren bör finnas kvar eller om man bör koncentera sig på vissa utlandsmarknader och i övrigt samverka med eller överlåta på andra, t. ex. Sveriges exportråd eller flygbolaget SAS.

Turistrådet är i princip positiv till att avgränsa separata resultatenheter men betonar att endast en begränsad del av marknadskontorens verksamhet lämpar sig för sådana lösningar. Rådet ställer sig tveksamt till att ålägga marknadskontoren renodlad konsultverksamhet om den skall blandas med marknadskontorens övriga verksamhet. Sådan konsultverksamhet skulle i stället kunna skötas av dotterbolaget Resurs.

Svenska institutet uttalar sig inte om den organisatoriska formen men påpekar att huvudansvaret för informationsuppgifter inom en gråzon mellan institutet, turistrådet och exportrådet bör läggas på institutet.

Riksdagens revisorer har granskat verksamheten vid Sveriges turistråd. Riksdagen har under en följd av år understrukit vikten av att de sociala målen för turismen och rekreationspolitiken skall prägla turistrådets verksamhet. Granskningen har syftat till att se hur turistrådet har arbetat med de sociala frågorna för turism och rekreation, hur detta arbete redovisats för riksdagen och vilka krav som framöver bör ställas på turistrådet i detta avseende.

Revisorernas granskning får ses som en påbyggnad av RRVs granskning. Riksdagens revisorer har i december 1990 beslutat överlämna en skrivelse angående granskningen till riksdagen.

Utöver turistrådets särskilt redovisade förslag avseende sin utlandsorganisation har rådet redovisat sina överväganden rörande möjligheter till resultatmätning av genomförda marknadsföringsinsatser.

Regeringen har i juni 1990 lämnat ett uppdrag till SIND att i samråd med Sveriges turistråd, vissa länsstyrelser, utvecklingsfonder och kommuner följa upp hur främst förändringen av mervärdeskatten påverkar utvecklingen i regioner som är starkt beroende av turism. Detta mot bakgrund av att den samlade skattereformen kan påverka förutsättningarna för turistnäringen i landet. Uppdraget skall leda fram till en bedömning av de skattepolitiska beslutens effekter på den regionala utvecklingen samt till övervägaden om eventuella åtgärder av regionalpolitisk art. En första delrapport skall lämnas i mars 1991.

Riksdagen har våren 1990 beslutat (prop. 1989/90:76, AU13, rskr. 346) om regionalpolitiken för 90-talet, dvs. ett av de fyra delmål som gäller för tuistrådets verksamhet. I fråga om organisation och administration av regionala utvecklingsinsatser innebär beslutet att riksdagen antagit vissa riktlinjer. Dessa innebär bl. a. att berörda myndigheters regionalpolitiska roll och ansvar tydliggörs. I vissa fall bör mål och riktlinjer t. ex. kunna uttryckas i form av sevicenivåer eller motsvarande.

Den särskilde utredaren med uppdrag att främja turism i Norrbottens län har i november 1990 redovisat sina förslag till industridepartementet, där de bereds för senare ställningstaganden. Utredaren föreslår bl. a. att förbättrade förutsättningar för strategisk planering samt att genomförande av turistiska insatser i länet bör övervägas av regeringen men delegeras till främst de regionala myndigheterna i länet. Utredaren lämnar vidare vissa förslag till prioriteringar av strategiska insatser för turism i anläggningar m. m. samt till geografiska prioriteringar av dessa inom länet av marknadshänsyn.

Turistrådet överlämnade i juni 1990 till regeringen en rapport (1990:5) benämnd Kompetensförsörjningen inom turism- och resenäringarna. I rapporten lämnas olika förslag rörande utbildningar på turistområdet på gymnasie- och högskolenivå m. m., inrättande av ett utbildningsråd vid Sveriges turistråd samt i övrigt kompetenshöjande insatser.

Bl. a. understryks i rapporten behovet av kompetensutveckling genom vidareutbildningsaktiviteter inom företagen. I rapporten föreslås att särskilda medel avsätts för behovsanalyser av insatser i turistföretagen med syftet att stimulera dessa att investera i bl. a. kompetensutveckling av personal. En viktig resurs är härvid enligt rapporten arbetsförmedlingsnämnderna på det lokala planet. Rapporten innehåller även förslag om utbildning för småföretagare i turism- och resenäringarna. Behov av kompetensutveckling finns främst inom områdena ledarskap, organisation och ansvar, personalpolitik och rekrytering, finansiering och ekonomi, intern och extern marknadsföring, attityder och värderingar, produktutveckling m. m. för att företagen skall kunna utveckla sina övergripande mål och strategier. Förslagen bereds i regeringskansliet. Frågan om kompetensutveckling i småföretag i turistnäringen har också tagits upp i en gemensam skrivelse från Sveriges Hotell- och Restaurangförbund, Handelstjänstemannaförbundet och Hotell- och Restauranganställdas förbund.

Inom EG har turismen de senaste åren fått ett ökat intresse som bl. a. hänger samman med gemenskapernas strävan att förverkliga "Medborgarnas Europa". En rådgivande kommitté för turistfrågor inrättades av EG

år 1986 för att bl. a. utbyta statistik och annan information av betydelse för turismen inom EG. År 1988 hölls det första formella mötet med EGs turistministrar. Vid mötet beslöts bl. a. att år 1990 skulle bli ett europeiskt turistår. Bakgrunden till beslutet var behoven av att dels öka resandet till Europa som bedömdes ha minskat sin andel av världsturistmarknaden, dels stärka den europeiska identiteten genom ett ökat resande mellan kontinentens olika länder. EFTA-länderna deltar i kampanjen Europeiska turiståret 1990 efter inbjudan av EG. Särskilda medelsinsatser finansierade gemensamt med EG används för speciella turistprojekt under kampanjåret. En del av dessa avser gemensamma europeiska projekt. Sverige deltar med ett projekt om turism för handikappade i första hand tillsammans med Norge, Finland och Storbritannien.

Det nordiska samarbetet sker inom ramen för dels Nordiska ministerrådets ämbetsmannakommitté för turistfrågor (ÄK-T), där berörda departement i de nordiska länderna ingår, dels i Nordiska Turistrådet (NT) som är samarbetsorgan för de nordiska turistråden. Under år 1989 har Nordiska ministerrådet antagit ett gemensamt nordiskt turistprogram. Ämbetsmannakommittén har studerat konsekvenserna av EGs arbete med att förverkliga den inre marknaden för resandet till, från och inom Norden. Ämbetsmannakommittén har även låtit utföra en studie av utvecklingen i Östeuropa och dess konsekvenser för turism i Norden. Studierna avses bilda underlag för eventuella rekommendationer till ministerrådet. I USA genomförs ett gemensamt treårigt marknadsföringsprojekt med de nordiska länderna under temat "Focus on Scandinavia". Möjligheterna till motsvarande insatser på marknaden i Japan undersöks.

Även inom OECD följs turismens utveckling, i synnerhet dess ekonomiska utveckling och volymtillväxt, genom t. ex. en väl utbyggd statistik. Aktuella frågor är OECD-ländernas möjligheter att bistå en positiv utveckling i Östeuropa även för dess turistnäringar, turismens inverkan på och samhällsorganens möjligheter att hantera tilltagande trängselproblem i turistorter, städer och ansträngningen på kommunikationer. Turismens miljöpåverkan, behovet av att sprida turism till glest befolkade jordbruksbygder och kartläggning av hinder för turism är återkommande frågeställningar.

EFTA har under år 1990 tillsatt en expertgrupp för turism i samband med pågående förhandlingar med EG.

Föredragandens överväganden

Regeringen har den 20 december 1990 bemyndigat mig att tillkalla en särskild utredare med uppgift att bl. a. granska målen för och finansieringen av Sveriges turistråds fortsatta verksamhet, varför jag förordar att regeringen beslutar uppskjuta sitt ställningstagande till turistrådets fördjupade anslagsframställning. Utredningsarbetet innebär en förutsättningslös omprövning av statens roll i fråga om turistrådets verksamhet. En av utgångspunkterna bör vara den generella inriktningen av näringspolitiken som innebär att denna skall främja effektivitet och strukturomvandling, varför defensiva branschstöd bör avvecklas. En annan utgångspunkt bör vara turismens regionalpolitiska betydelse.

Riksdagen beslöt våren 1988 (prop. 1987/88: 100 bil. 11, KrU20, rskr. 340) om ett särskilt marknadsföringsprogram som innebär intensifierade marknadsföringsinsatser riktade såväl till svenska som utländska marknader. Regeringen följer utvecklingen och effekterna av treårsprogrammet, vilka kan avläsas först efter programmets fullföljande. Det är min uppfattning att insatserna skulle vinna i effektivitet om näringslivet – som ytterst drar fördel av utökade marknader – tar en större del av såväl ansvar som finansiering för marknadsföringsverksamhet.

Det ankommer nu på den särskilde utredaren att bl. a. granska dessa förhållanden och att lämna förslag som kan förändra förutsättningarna för framtida samverkan med näringslivet.

Det är enligt min mening uppenbart att senare tids utredningar om Sveriges turistråds verksamhet, mål och organisation lett till delvis olika bedömningar. De remissinstanser som yttrat sig om frågeställningarna uppvisar dessutom en bredd i uppfattningarna om inriktningen av rådets verksamhet som tyder på att frågan behöver ytterligare belysas. Det ankommer på regeringen att ta ställning till hur verksamheten i turistrådet skall bedrivas med utgångspunkt i de mål som riksdagen beslutar om. Regeringen har därför nu beslutat om en utredning som ger underlag för ställningstagande i fråga om Sveriges turistråds framtida verksamhet.

I fråga om turistrådets roll och uppgift är utgångspunkten för fortsatta bedömningar att målen i verksamheten behöver formuleras som operationella delmål för turistrådet inom den övergripande samhällspolitik som riksdag och regering formulerat. Detta stöds av de förslag RRV lämnat och remissyttranden över dessa förslag.

Enligt min bedömning bör nu också de organisatoriska omständigheterna för uppfyllandet av den nuvarande målformuleringen om breda folkgruppers möjligheter till turism och rekreation omprövas.

Eftersom turist- och rekreationspolitiska insatser syftar till att nå olika mål är kunskapen om sektorns utveckling av strategisk betydelse för mer långsiktiga bedömningar. Detta är en bedömning som jag förutsätter även näringslivet delar.

Även turistrådets tidigare överlämnade förslag om ändrad utlandsorganisation bör granskas i samband med överväganden om mål och resurser för verksamheten. RRV har i sin rapport om Sveriges turistråds verksamhet pekat på den bristande samordningen med annan helt eller delvis statsfinansierad informationsverksamhet i utlandet. Denna verksamhet bedrivs i första hand av Svenska institutet och Sveriges exportråd förutom av turistrådet.

I samråd med chefen för utrikesdepartementet och statsrådet Gradin vill jag framhålla att åtgärder bör vidtas för att samordna den svenska informationsverksamheten utomlands. Det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor.

Riksdagen har beslutat (prop. 1989/90: 90, UbU25, rskr. 328) inrätta en tjänst som professor i nationalekonomi med inriktning mot turism och rekreation vid universitetet i Umeå per den 1 juli 1990. Beslutet fattades mot bakgrunden att turistfrågorna utgör en viktig del inom den växande

tjänstesektorn. Långsiktig kunskapsuppbyggnad och forskningsbaserad kunskap inom området är därför ett angeläget behov.

Behovet av insatser för att höja kompetensen inom företagen på turistområdet – vilka till övervägande del är småföretag utan tillgång till etablerade branschutbildningar – har under senare tid alltmer uppmärksammats. Förslag till åtgärder har också presenterats, vilka tar sin utgångspunkt i existerande ordning inom närings- och arbetsmarknadspolitiken. Efter vad jag erfarit pågår inom arbetsmarknadsstyrelsen ett arbete med utformningen av branschprogram för turism- och resenäringarna i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag Sveriges turistråd i en särskild rapport i juni 1990 redovisat till regeringen. Jag har för avsikt att senare föreslå att statens industriverk ges i uppdrag att utarbeta ett utbildningsprogram för fort- och vidareutbildningsinsatser riktade till små och medelstora företag inom turistsektorn. Jag förutsätter att programmet kan samordnas på lämpligt sätt med arbetsmarknadsmyndigheternas insatser.

Turistrådets synpunkter på kompetensförsörjningen inom turism- och resenäringarna innehåller även förslag om inrättande av ett råd för turismens utbildningsfrågor. Inrättande av ett sådant råd ligger inom turistrådets eget kompetensområde och är således inte en fråga för regeringen. För egen del bedömer jag att ett utbildningsråd verksamt inom turistrådet skulle kunna bidra till att på sikt stärka kompetensutvecklingen på turismens område.

För nästa budgetår förordar jag att anslaget Stöd till turism och rekreation förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till turism och rekreation* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 123 000 000 kr.

B 7. Småföretagsutveckling

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 215,3 milj. kr.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 till *Småföretagsutveckling* beräkna ett reservationsanslag på 215 300 000 kr.

B 8. Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m.

1989/90 Utgift	1 407 985
1990/91 Anslag	10 000 000
1991/92 Förslag	10 000 000

Medel från anslaget används för att:

1. infria statliga garantier enligt förordningen (1978:507) om industrigarantilån m. m. (upphävd 1987:424),
2. infria statlig garanti som har beviljats enligt brev (handelsdepartementet) den 30 juni 1965 till kommerskollegium och fullmäktige i riksbanken angående föreskrifter i fråga om statlig garanti för lån till turisthotell,
3. infria statlig garanti som har lämnats enligt förordningen (1977:387) om investeringsgaranti (upphävd 1980:442),
4. infria statlig garanti som har lämnats enligt förordningen (1977:1 123) om statligt stöd till strukturåtgärder inom specialstålindustrin m. m. (upphävd 1979:1 180),
5. infria statliga strukturgarantier, särskilda strukturgarantier för textil- och konfektionsindustrierna samt särskilda strukturgarantier för manuell glasindustri som har lämnats enligt förordningen (1981:661) om strukturgarantier m. m. (upphävd 1985:434)
6. infria garantier som har lämnats till Tillväxtinvestbolag m. m. enligt föreskrifter som regeringen meddelar,
7. bekosta bidrag till regionala utvecklingsfonder för att till viss del täcka förluster i anledning av sådana garantier – enligt förordningen (1982:682) om statlig finansiering genom regional utvecklingsfond (upphävd 1987:894) – som fonderna har beslutat om t. o. m. år 1983 (jfr prop. 1983/84:40 bil. 10, NU8, rskr. 94).

Några nya åtaganden som kan leda till utbetalningar på detta anslag görs inte längre. Jag beräknar anslaget för budgetåret 1991/92 till 10 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 10 000 000 kr.

B 9. Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin

1989/90 Utgift	76 073 933	Reservation	92 208 072
1990/91 Anslag	85 000 000		
1991/92 Förslag	85 000 000		

Från anslaget, som disponeras av statens industriverk (SIND), bekostas industripolitiska åtgärder för textil- och konfektionsindustrin. Våren 1989 beslutade riksdagen (prop. 1988/89: 100, bil. 14, NU20, rskr. 161) om åtgärder för tekoindustrin inom en total ram om 255 milj. kr. under en treårsperiod räknat fr. o. m. budgetåret 1989/90. Besluten innebar fortsatta industripolitiska åtgärder för branschen inom delområdena export, tekniksprid-ning, produktutveckling (design) och utbildning. Riksdagen slog fast att de

små och medelstora tekoföretagen, liksom lönsömnadsföretagen, i större utsträckning än tidigare bör få del av åtgärderna.

Statens industriverk

Statens industriverk har i en rapport (Teko90, SIND PM 1990:2) till regeringen redovisat en bedömning av tekoindustrins utveckling under 1989 samt en bedömning för åren 1990–1991.

SIND konstaterar att 1989 har varit ett oväntat svagt år för svensk konfektionsindustri medan textilindustrin fortfarande är relativt stabil. Under 1989 har kraftiga produktionsminskningar skett inom konfektions- och trikåindustrin. Mindre kraftiga minskningar konstaterades inom textilindustrin. SIND förutser ytterligare volymminskningar inför 1990 och 1991 framför allt inom konfektionsindustrin.

Marknadsläget för tekoindustrin kännetecknas enligt industriverket i stort sett av en fortsatt global överkapacitet. De svenska producenterna möter på många marknader ett mycket allsidigt utbud av varor såväl från andra industriländer som från utvecklingsländer. Användningen av textila produkter inom annan industri än tekoindustri fortsätter dock att öka.

Utifrån en analys av bl.a. kostnadsutvecklingen framhåller SIND att svensk tekoindustri kan förvänta sig en relativt allvarlig försämring av sitt internationella konkurrensläge jämfört med de föregående åren.

Industriverket hänvisar i sin anslagsframställning till riksdagens beslut om att anvisa totalt 255 milj. kr. till industripolitiska åtgärder för tekobranschen för budgetåren 1989/90–1991/92. Verket föreslår mot denna bakgrund att anslaget tas upp med 85 milj. kr. samt räknas upp för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag förordar att 85 milj. kr. anvisas för budgetåret 1991/92 för industripolitiska åtgärder för tekoindustrin. År 1991/92 är sista året för tekoprogrammet. Det särskilda tekostödet bör därefter upphöra. Av dessa medel bör minst 60 milj. kr. anvisas för branschfrämjande åtgärder främst inom områdena export, teknikspridning, produktutveckling (design) samt utbildning och högst 25 milj. kr. anvisas för fortsatt verksamhet med lån till rationaliseringsinvesteringar inom den konfektionerande industrin.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 85 000 000 kr.

C. Exportkrediter m. m.

C 1. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit

1989/90 Utgift	37 615 292
1990/91 Anslag	20 000 000
1991/92 Förslag	1 000

Medel för att täcka statens kostnader för de statsstödda exportkrediterna anvisas över tre anslag, nämligen C 1. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit, C 2. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m. samt C 3. Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder.

Från anslaget C 1. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit betalas ersättning till AB Svensk Exportkredit (SEK) för skillnad mellan ut- och upplåningsräntor samt för kursförlust inom ramen för systemet med statsstödda exportkrediter som SEK lämnar enligt riksdagens beslut år 1978 (prop. 1977/78:155 bil. 3, NU 73, rskr. 379 och prop. 1978/79:49, NU 17, rskr. 115), 1981 (prop. 1980/81:130, NU 58, rskr. 246) samt år 1990 (prop. 1989/90:44, NU19, rskr. 153). Systemet innebär att SEK har givits möjlighet att finansiera exportkrediter till villkor som överensstämmer med internationellt överenskomna regler. Detta kan leda till att utlåningsräntorna ligger under upplåningskostnaderna. SEK kan redan på offertstadiet lämna en utfästelse om statsstödd kredit. Ett företag kan därigenom redan i samband med offertgivningen erbjuda fast ränta för finansieringen av en exportaffär. Staten täcker eventuell skillnad mellan utlåningsränta och upplåningskostnad samt den kursförlust som kan uppkomma vid ut- och upplåningen. SEK bedriver upp- och utlåning för dessa krediter i en särskild, avgränsad del av bolagets verksamhet. SEK redovisar en särskild balansräkning för denna kreditgivning.

Reglerna för kreditgivningen återfinns i förordningen (1981:665) om exportkreditfinansiering med statligt stöd (ändrad senast 1989:826). Enligt förordningen skall villkoren för krediterna stå i överensstämmelse med de överenskommelser om riktlinjer för begränsning av statligt stöd vid exportkreditgivning som Sverige har biträtt, främst den s. k. consensusöverenskommelsen, samt med tillämpningen av överenskommelserna. Bl. a. för att motverka en fortsatt expansion av subventionerna ligger sedan några år de svenska räntorna för statsstödda krediter över de överenskomna minimiräntorna. Till minimiräntorna läggs ett påslag på 1,5 % på krediter i svenska kronor. Det ankommer på regeringen att besluta om dessa påslag.

På grund av anpassningen till marknadsmässiga räntor för de statsstödda krediterna har statens kostnader för nya krediter i stort sett upphört. Tillsammans med en ökad effektivitet i upplåningen och minskade kursförluster innebär det att belastningen på anslaget, som endast avser äldre åtaganden, enligt SEKs beräkningar för budgetåret 1991/92 kan beräknas upphöra och förbytas i ett mindre överskott. Ev. överskott inbetalas till

staten. Svängningar kan dock förekomma på grund av de snabba förändringarna i valutakurser och räntor varvid nya underskott kan uppkomma.

Föredragandens överväganden

SEK-systemet för statsstöd till finansiering av kapitalvaruexporten infördes för att möta andra länders kraftiga subventioner av deras kapitalvaruexport genom exportkrediter. Anpassningen av minimiräntesatserna till marknadsräntorna innebär att subventionsinslaget i nya krediter i stort sett har upphört. Den internationella konkurrensen med förmånligare krediter, i första hand s. k. u-krediter via u-landsbiståndet, till u-länder har emellertid tenderat att öka under senare år. De internationella överenskommelserna har lett till en skärpt disciplin även på detta område.

Efterfrågan på projekt och kapitalvaror har minskat i de traditionella köparländerna. SEK har i allt högre grad inriktat sig på att erbjuda krediter utan statsstöd genom att expandera den ursprungliga marknadsmässiga verksamheten. Jag ser positivt på den återgång till marknadsmässiga exportkrediter som har skett.

Möjligheterna att lämna statsstödda krediter för export till kapitalimporterande länder är fortfarande i många fall utslagsgivande för de svenska företagens möjligheter att erhålla order på vissa slag av projekt och på kapitalvaror. Det minskande antalet kreditvärdiga marknader har inneburit en hårdnande konkurrens. För den långsiktiga utvecklingen av den svenska kvalificerade verkstadsindustrin och inom internationellt byggande är exportfinansieringsmöjligheterna av betydelse. I prop. 1989/90: 44 om statlig medverkan vid finansiering av export har regeringen föreslagit att systemet med statstödda exportkrediter skall behållas tills vidare. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag (NU 1989/90: 19, rskr. 153).

SEK har redovisat bedömningar av det framtida utfallet för den statsstödda kreditgivningen. Verksamheten kan för budgetåret 1991/92 komma att ge ett mindre överskott vad avser anslagen C 1. Kostnader för statsstödda exportkrediter genom AB Svensk Exportkredit och C 2. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg, m. m. vilket är tillfredsställande. Beräkningen av utfallet är dock osäker. Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 2. Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m.

1989/90 Utgift	26 139 613
1990/91 Anslag	2 000 000
1991/92 Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas kostnader för räntestöd till finansiering av export av fartyg. Enligt tidigare riksdagsbeslut upphörde denna stödform i och med utgången av år 1989. Kostnadsberäkningen bygger på en bedömning som AB Svensk Exportkredit har redovisat och avser tidigare gjorda åtaganden. Liksom anslaget C 1. Kostnader för statsstödda exportkrediter genom AB Svensk Exportkredit synes det vara möjligt att kreditgivningen resulterar i ett mindre överskott. Samtidigt är risken för att anslaget kommer att belastas inte obetydlig.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 3. Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder

1989/90 Utgift	140 380 858
1990/91 Anslag	110 000 000
1991/92 Förslag	80 000 000

Under detta anslag redovisas extra kostnader som har uppkommit för vissa äldre förmånliga krediter till u-länderna. Ett nytt system för s. k. u-krediter infördes fr. o. m. den 1 januari 1985 (prop. 1983/84: 100 bil. 5 p. C 8, UU 15, rskr. 334). Detta anslag belastas endast av kostnader för åtaganden som har gjorts intill utgången av år 1984. Kostnadsberäkningen bygger på en bedömning som AB Svensk Exportkredit har redovisat. Jag beräknar kostnaderna för budgetåret 1991/92 till 80 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 80 000 000 kr.

C 4. Åtgärder för att främja utländska investeringar i Sverige

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 1 500 000 kr.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 till *Åtgärder för att främja utländska investeringar i Sverige* beräkna ett reservationsanslag på 1 500 000 kr.

D. Mineralförsörjning m. m.

Verksamheten vid Sveriges geologiska undersökning m. m.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är den centrala förvaltningsmyndigheten för frågor om landets geologiska beskaffenhet och mineralhantering.

SGU skall enligt sin instruktion särskilt

1. undersöka och beskriva Sveriges berggrund och jordarter samt de geokemiska, geofysiska, maringeologiska och hydrogeologiska förhållandena,

2. bedriva informations-, dokumentations- och utredningsverksamhet,

3. handlägga ärenden enligt minerallagstiftningen, lagstiftningen om kontinentalsockeln samt lagstiftningen om utländska förvärv av fast egendom m. m. vad avser gruvrättigheter,

4. tillhandahålla underlag för tillämpningen av plan- och bygglagen och lagen om hushållning med naturresurser m. m.

Verksamheten skall bedrivas på ett sådant sätt att insamlat material snabbt publiceras och i praktiska former görs lättillgängligt. SGU skall i övrigt på bästa sätt söka främja tillgodogörandet av landets mineralresurser. SGU åtar sig utrednings- och undersökningsuppdrag. Den intäktsfinansierade verksamheten skall ge full kostnadstäckning.

Vid SGU arbetar för närvarande 223 personer.

SGU är chefsmyndighet för bergsstaten, som är regional förvaltningsmyndighet för frågor om landets mineralhantering. Vid bergsstaten arbetar för närvarande 10 personer.

Bergsstatens verksamhet är i huvudsak styrd genom minerallagstiftningen. Verksamheten omfattar handläggning och beslut i gruvrättsliga ärenden, tillsyn av gruvdrift och prospekteringsverksamhet, registerföring, arkivering, information samt uppbörd av avgifter enligt gruv-, mineral- och torvlagen.

Vid SGU och bergsstaten tillämpas programbudgetering med fr. o. m. budgetåret 1991/92 följande programindelning:

1. Geologisk undersökningsverksamhet
2. Mineralpolitiska myndighetsuppgifter
3. Geologiska myndighetsuppgifter
4. Bergsstaten
5. Intäktsfinansierad verksamhet

Verksamheten under program 1 – 4 finansieras från reservationsanslaget Sveriges geologiska undersökning: Geologisk undersökningsverksamhet m. m. samt genom avgifter och försäljningsintäkter. Verksamheten under program 5 finansieras genom intäkter.

Investeringar i utrustning finansieras från reservationsanslaget Sveriges geologiska undersökning: Utrustning.

Insatser för att främja och stödja riktad geovetenskaplig grundforskning och tillämpad geovetenskaplig forskning finansieras från reservationsanslaget Sveriges geologiska undersökning: Geovetenskaplig forskning.

D 1. Sveriges geologiska undersökning: Geologisk undersökningsverksamhet m. m.[1]

1989/90 Utgift	85 632 033[1]	Reservation	1 925 020[1]
1990/91 Anslag	105 646 000[1, 2]		
1991/92 Förslag	103 379 000		

[1] Sammanslagning av de tidigare anslagen Sveriges geologiska undersökning: Geologisk kartering m. m. samt Bergsstaten
[2] Tilläggsbudget 2,8 milj. kr.

Sveriges geologiska undersökning m. fl.

SGU föreslår i sin fördjupade anslagsframställning för perioden 1991/92–1993/94 en ny uppgifts- och målstruktur för verksamheten som skall ge statsmakterna möjligheter att styra i för en geologisk verksamhet relevanta termer. SGU föreslår vidare bl. a. att statsmakterna ställer upp konkreta mål för den geologiska verksamheten. Det bör enligt SGUs mening slås fast att modern geologisk information skall finnas tillgänglig för i huvudsak hela Sverige och att den skall kunna tillgodose behoven inom ett stort antal områden. Regeringen bör också ange vid vilken tidpunkt dessa mål skall uppnås. SGU föreslår att de skall uppnås senast år 2020. Om anslaget ökas med 5% per treårsperiod under undersökningsprogrammets omloppstid skulle, förutsatt att de ökade resurserna helt sattes in på den regionala systematiska undersökningsverksamheten, målåret för samtliga undersökningsprogram utom den maringeologiska kunna sättas till senast år 2020.

Vissa verksamheter genomförs i dag vid SGU med delfinansiering eller kostnadstäckning av andra myndigheter. Det gäller bl. a. SGUs medverkan i en ny topografisk karta (T5) och den maringeologiska verksamheten som genomförs med stöd av djupdata från sjöfartsverket. SGU föreslår att motsvarande anslag förs över till verket.

SGU redovisar fyra olika budgetförslag för perioden 1991/92–1993/94, nämligen huvudförslag, oförändrad resursnivå, alternativ + 5% och alternativ mer än + 5% (+ ca 50%). SGU förordar det senare budgetalternativet. Detta innefattar bl. a. ett 15-tal särskilt angelägna nya och utökade verksamheter, däribland det samnordiska Mittnordenprojektet, vilka tillsammans kostar 44,7 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

SGU bedömer att den intäktsfinansierade verksamheten kommer att öka under treårsperioden. SGU bör få bygga upp ett eget kapital uppgående till 20% av denna verksamhets omsättning för att kunna täcka förluster på grund av snabbt minskad uppdragsefterfrågan som kapaciteten inte hinner anpassas till.

Vad gäller bergsstaten anser SGU att dess verksamhet bör undantas från en tillämpning av huvudförslaget. Skälet härför är att riksdagen vid riksmötet 1990/91 avser att ta ställning till regeringens förslag om en ny minerallag (prop. 1988/89:92), som bl. a. innehåller förslag till utökade arbetsuppgifter för bergsstaten. I propositionen görs bedömningen att de utökade uppgifterna skall kunna genomföras inom ramen för befintliga resurser. SGU utgår från att detta även förutsätter att de befintliga resurserna inte skall skäras ned enligt huvudförslaget. SGU föreslår därutöver

för bergsstaten bl.a. att engångsanvisningar beräknas med 67 000 kr. 1991/92, 112 000 kr. 1992/93 samt 35 000 kr. 1993/94 för i huvudsak inköp av datautrustning och kontorsmaskiner.

Länsstyrelserna i Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län har inkommit med en gemensam skrivelse angående finansieringen av det svenska deltagandet i det samnordiska Mittnordenprojektet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har också inkommit med en skrivelse i denna fråga. *Havsresursdelegationen* har i sitt förslag till övergripande program för svensk havsresursverksamhet (ÖGP 89) bl.a. tagit upp vissa frågor om maringeologisk kartering.

Förslag

Verksamhetens inriktning

Den geologiska information som SGU samlar in och den kunskap som verket förfogar över får allt större användningsområden. En rad olika samhällssektorer är beroende av geologisk information och efterfrågan ökar. Det bör ankomma på SGU att med effektiva produktionsmetoder framställa relevant geologisk information samt anpassa och bearbeta denna information efter olika kunders behov.

SGU bör bedriva en aktiv marknadsföring för att ytterligare sprida användningen av den geologiska information och de kunskaper verket förfogar över.

Under den kommande perioden skall den systematiska geologiska undersökningsverksamheten prioriteras inom ramen för den anslagsfinansierade verksamheten.

Som mål för den landbaserade systematiska geologiska undersökningsverksamheten skall gälla att år 2020 skall Sverige ha undersökts på ett sådant sätt att geologisk information finns tillgänglig för de 75 % av landets yta där behoven är störst.

Den maringeologiska karteringen har år 2050 som målår.

I fråga om bergsstatens verksamhet skall förberedelser för införande av den nya minerallagstiftningen prioriteras.

Resurser m. m.

Ramanslag 1991/92: 103 379 000 kr.

Övrigt

Ett avgiftssystem för SGUs tjänster skall införas för att bekosta resursökningar för verksamheten. Regeringen bör uppdra åt RRV och SGU att utveckla avgiftsformerna.

De gruvrättsliga avgifterna skall helt täcka kostnaderna för bergsstatens verksamhet.

Budgetram

Budgetramen för program 1 – 4 för perioden 1991/92 – 1993/94 har beräknats till 312 987 000 kr. inkl. avgifter och försäljningsintäkter.

Resultatbedömning

SGU påbörjade hösten 1987 en omfattande översyn av verksamheten. Översynsarbetet visade att det fanns mycket stora eftersatta behov av förnyelse och utveckling. Som ett resultat av detta arbete har de senaste åren präglats av att genomföra en förnyelse och förändring av verksamheten.

En ny organisation har införts, som bl. a. innebär färre beslutsnivåer och en projektinriktad verksamhet. Bemanningen har setts över och anpassats till befintliga ekonomiska ramar. Genom det minskade antalet anställda har ökat utrymme skapats för bl. a. köpta tjänster som flygmätning och vissa kemiska analyser. Vidare har utrymme skapats för FoU samt marknads- och personalutveckling genom att resurser förts över från den anslagsfinansierade produktionen. De successivt ökade avsättningarna för dessa aktiviteter kommer budgetåret 1991/92 att nå upp till ca 15 milj. kr.

Ett nytt ekonomiskt planerings- och styrsystem har införts. Detta ger starkt förbättrade möjligheter till ekonomisk styrning, dvs. till planering, ledning, uppföljning, korrigering och utvärdering av verksamheten.

Det förändringsarbete SGU genomfört ligger väl i linje med regeringens intentioner beträffande förnyelse, utveckling och effektivisering av den offentliga verksamheten. Förändringsarbetet genomförs i stort sett utan att nya ekonomiska resurser tillförs. Resurserna har som jag nyss nämnde i stället skapats genom att den systematiska undersökningsverksamheten minskats stegvis.

Den systematiska undersökningsverksamheten har under femårsperioden inte nått upp till de produktionsmål som lades fast i SGUs kartplan från år 1980. Detta beror i huvudsak på att de ekonomiska förutsättningarna förändrats i förhållande till de som antogs skulle gälla under den tioåriga planperioden. Till detta har naturligtvis de nyss nämnda omprioriteringarna för att skapa utrymme för FoU samt personal- och marknadsutveckling under periodens senare del bidragit.

Produktionen har dock inte minskat i samma utsträckning som de ekonomiska resurserna. Detta beror bl. a. på en ökad produktivitet (karterad yta per arbetad timme) inom i första hand karteringsprogrammen baskartering berg, markgeokemisk kartering och jordartskartering. Det finns enligt min mening förutsättningar att ytterligare förbättra den systematiska undersökningsverksamhetens produktivitet såväl totalt som med avseende på de olika undersökningstyperna.

SGU har inte redovisat några kvalitativa eller kvantitativa resultatmått för dokumentationsverksamheten annat än att produktionen minskat under perioden. Detsamma gäller i stort sett också för den mineralpolitiska myndighetsverksamheten och den intäktsfinansierade verksamheten. Detta är enligt min mening inte tillfredsställande. Jag anser därför att SGU bör utveckla lämpliga resultatmått för dessa tre verksamheter. Arbetet med resultatmått skall redovisas i den förenklade anslagsframställningen 1991/92.

SGU redovisar för bergsstaten ett antal mått på resultat som verksamheten uppnått under perioden 1985–1989. Resultatmåtten speglar i första hand i kvantitativa termer olika typer av ärenden som handlagts under perioden. De ger också en indikation på produktiviteten även om de valda måtten inte ger en entydig bild av utvecklingen.

För att kunna ställa resultatkrav på verksamheten bör resultatmåtten utvecklas, bl. a. så att de tar hänsyn till prospekteringsaktiviteten och till kvaliteten i prestationerna. En annan brist är att det saknas mått på och målsättningar för handläggningstider för olika ärendetyper. Sådana mått

är en viktig grund för bedömning av en verksamhet av bergsstatens typ som i hög grad har serviceckaraktär. Mot denna bakgrund bör SGU tillsammans med bergsstaten utveckla lämpliga resultatmått som beaktar bl. a. de nämnda faktorerna. Arbetet skall redovisas i den förenklade anslagsframställningen 1991/92.

Min sammantagna bedömning när det gäller SGUs och bergsstatens resultat den senaste perioden är att de varit godtagbara, men resultatmåtten behöver utvecklas ytterligare.

Skäl

Verksamhetens inriktning

Den geologiska information som SGU samlar in och den kunskap verket förfogar över får allt större användningsområden. En rad olika samhällssektorer är beroende av geologisk information och efterfrågan ökar. Jag anser att det i huvudsak är en uppgift för samhället att tillhandahålla grundläggande geologisk information. Verksamheten bör orienteras mot de regioner i landet där efterfrågan är störst. Denna verksamhet bör även i fortsättningen finansieras över anslag. Anpassning, bearbetning och vissa kostnader för tillhandhållande av information bör däremot betalas av användarna.

Det bör ankomma på SGU att med effektiva produktionsmetoder framställa relevant geologisk information samt anpassa och bearbeta denna information efter olika kunders behov. SGU bör bedriva en aktiv marknadsföring för att ytterligare sprida användningen av den geologiska information och de kunskaper verket förfogar över.

Med hänsyn till efterfrågeutvecklingen för grundläggande geologisk information och nuvarande yttäckningsgrad är det enligt min uppfattning angeläget att ett mål läggs fast för den geologiska undersökningsverksamheten. Målåret bör sättas så att en rimlig balans uppnås mellan resursbehov och yttäckningsgrad.

Om målåret sätts i enlighet med SGUs förslag till 2020 och yttäckningsgraden till 100 %, krävs en resursökning om 5 % per treårsperiod. Minskas täckningsgraden till 75 % av landets yta blir resursbehovet + 2 % per treårsperiod vid oförändrat målår. Jag förordar det senare alternativet. Det innebär att som mål för den landbaserade systematiska undersökningsverksamheten bör gälla att år 2020 skall Sverige ha undersökts på ett sådant sätt att geologisk information finns tillgänglig för 75 % av landets yta där behoven är störst. Omloppstiden blir härigenom 45–55 år, dvs. i stort sett vad som anses acceptabelt i de flesta andra länder. Ambitionen beträffande undersökningens noggrannhet får anpassas efter strukturen på den geologiska informationens efterfrågan, dvs. befolkningstätheten i olika delar av landet blir en viktig styrande faktor. Det bör ankomma på SGU att efter samråd med berörda intressen fastlägga en plan för karteringens genomförande.

I enlighet med den plan som riksdagen har ställt sig bakom bör målåret för den maringeologiska karteringen sättas till år 2050.

Mitt förslag om verksamhetsinriktning innebär att den regionala syste-

matiska undersökningsverksamheten på land och till havs skall prioriteras inom ramen för SGUs anslagsfinansierade verksamhet.

Som jag nyss framhöll får den nödvändiga anpassningen och bearbetningen av den geologiska information som tas fram inom ramen för den anslagsfinansierade verksamheten för slutanvändarens behov göras på uppdrag av beställaren. SGUs kostnader för detta betalas av beställaren. Det är enligt min uppfattning angeläget att intäktsfinansieringen ökas. Målsättningen bör vara att den skall ökas med 15 % under perioden.

I fråga om inriktningen av bergsstatens verksamhet vill jag framhålla att riksdagen nyligen tagit beslut om en ny minerallag (prop. 1988/89:92, 1990/91:NU7, rskr. 67). Lagen kommer att träda i kraft den 1 juli 1992. Det är därför viktigt att bergsstaten prioriterar förberedelser för införande av den nya lagstiftningen under perioden.

Tillsynsverksamheten bör hållas på en fortsatt hög nivå. Målet för tillsynen av gruvdriften skall vara att varje gruva inspekteras en gång per år.

Resurser m. m.

Anslag för 1991/92 samt budgetram för perioden 1991/92—1993/94 har beräknats med utgångspunkt i att den regionala systematiska undersökningsverksamheten skall prioriteras och att den tidigare redovisade planen för utökad maringeologisk kartering skall fullföljas. För den maringeologiska karteringen krävs tillgång till vissa djupdata, vilka SGU hittills erhållit som lån från sjöfartsverket utan kostnad. Sjöfartsverket är numera affärsdrivande verk och begär därför ersättning för dessa uppgifter. Den årliga kostnaden för SGU uppskattas till 1,5 milj. kr.

De ökade resurser som behövs för att finansiera ett genomförande av mitt förslag avseende den regionala undersökningsverksamheten och för köp av djupdata bör skapas genom en kombination av förbättrad produktivitet samt breddat och ökat avgiftsuttag. Kravet på produktivitetsförbättringen bör sättas till 1,5 % per år. Det ökade avgiftsuttaget bör motsvara resterande del av den resursökning som skall finansieras efter avdrag för bidraget från produktivitetsförbättringen. Detta skulle bl. a. kunna ske genom att avgifter införs för nyttjanderätt till uppgifter ur SGUs databaser efter mönster av vad som gäller för bl. a. LMV, SMHI och sjöfartsverket. Jag förordar att regeringen uppdrar åt RRV och SGU att utveckla avgiftsformerna. Härvid bör avgiftsstrukturen mot affärsverk särskilt studeras. Avgiftsintäkterna bör tillfalla SGU direkt och ej föras över statsbudgeten. Det finns mot denna bakgrund enligt min mening inte skäl att som SGU föreslår införa ett 1 000 kr. anslag för den intäktsfinansierade verksamheten.

För att kunna fullfölja den plan för utökad maringeologisk kartering som riksdagen ställt sig bakom krävs enligt SGU en nivåhöjning med 6 489 000 kr. 1991/92 och 992 000 kr. 1992/93. Därmed skulle en fullt utbyggd karteringskapacitet ha nåtts. Jag kan för min del inte ställa mig bakom den uppskrivning av driftskostnaderna för den utökade karteringen som SGU nu redovisar jämfört med den ursprungliga kalkylen. Enligt den

kalkylen skulle de årliga driftskostnaderna öka från 2,6 milj. kr. till ca 6,2 milj. kr. (1988 års kostnadsläge) vid en fullt utbyggd kartering, dvs. en ökning med 3,6 milj. kr. jämfört med en nu redovisad ökning om 7,4 milj. kr. Jag anser att den fullt utbyggda utökade karteringen bör kunna genomföras inom ramen för en höjning av driftskostnaderna med 4 305 000 kr.

SGU får idag över anslag full täckning för sina lokalkostnader. Den intäktsfinansierade verksamheten bär vidare alla sina kostnader inklusive de för lokaler. Detta innebär att SGU för viss del av sitt lokalbestånd har mer än full kostnadstäckning. Principen bör vara att de anslags- och intäktsfinansierade verksamheterna skall bära sina respektive lokalkostnader. SGUs anslag bör därför reduceras med den intäktsfinansierade verksamhetens lokalkostnader. Jag har beräknat dessa kostnader till 1 720 000 kr. för budgetåret 1991/92.

SGU har i sitt förordade budgetalternativ redovisat förslag om ett 15-tal nya och utökade verksamheter. Med hänvisning till min uppfattning att en högre takt i den systematiska undersökningsverksamheten skall prioriteras är jag inte beredd att förorda att dessa projekt startas.

Vad gäller svenskt deltagande i Mittnordenprojektet uttalade näringsutskottet bl. a. våren 1989 (1988/89:NU21) att den svenska finansieringen av projektet bör ske genom att berörda regionala organ och forskningsorgan omfördelar sina resurser för deltagande i projektet samt att även kommuner, organisationer och företag bör kunna bidra till finansieringen. Riksdagen ställde sig bakom detta uttalande (rskr. 1988/89: 179). SGU har inte redovisat någon sådan finansiering.

Regeringen avser att i februari 1991 förelägga riksdagen en proposition om inriktningen av miljöpolitiken. I propositionen avses behandlas bl. a. frågor om sötvatten. Frågor som kommer att tas upp inom detta område är bl. a. åtgärder för det framtida skyddet av grundvattnet och åtgärder mot surt grundvatten i enskilda vattentäkter samt myndighetsansvaret för enskild vattenförsörjning.

Enligt vad jag erfarit kommer chefen för armén att direkt med SGU ta upp frågan om finansiering av SGUs merkostnader för budgetåret 1991/92 för att tillhandahålla information om blockmark i den nya topografiska kartan (T5). En långsiktig lösning av finansieringen bereds för närvarande.

Medlen för bergsstatens verksamhet har jag beräknat med utgångspunkt i en real minskning om 1 % för budgetåret 1991/92. Jag har inte beräknat några engångsvisa medel för inköp av utrustning. Enligt min mening bör den utrustning som bergsstaten kan behöva finansieras med den ram för investeringar i utrustning som jag förordar att SGU skall få förfoga över.

Övrigt

SGU föreslår att verket bör få bygga upp ett eget kapital för att kunna täcka förluster på grund av snabbt minskad uppdragsefterfrågan som kapaciteten inte hinner anpassas till. Genom att SGU föreslås få sina förvaltningsmedel i form av ramanslag och genom de ökade kraven på att

ta in avgifter bör det enligt min mening vara möjligt att lägga fast en lämplig likviditetsnivå. Jag anser att detta bör kunna tillgodose behovet av att bygga upp ett eget kapital.

I 1990 års budgetproposition anmälde dåvarande chefen för industridepartementet att han hade för avsikt att i samband med den fördjupade verksamhetsprövningen inför budgetåret 1991/92 återkomma till frågan om ändrat verksamhetsår för SGU. Jag tar därför nu upp denna fråga.

Det finns enligt min mening både för- och nackdelar med att ha kalenderår som verksamhetsår. Jag anser dock inte att fördelarna uppväger nackdelarna. Jag är därför inte beredd att för SGU föreslå en övergång från budgetår till kalenderår.

Med stöd av minerallagstiftningen och motsvarande äldre lagstiftning tas genom bergsstatens försorg ut vissa avgifter på det gruvrättsliga området. Vidare skall enligt kontinentalsockelförordningen (1966:315) avgift erläggas till SGU för tillstånd till sand-, grus- eller stentäkt på kontinentalsockeln. Samtliga dessa avgifter redovisas på statsbudgetens inkomstsida under titeln 2528 Avgifter vid bergsstaten. Avgifterna har t. o. m. budgetåret 1985/86 helt täckt kostnaderna för bergsstatens verksamhet. Avgifterna uppgick budgetåret 1989/90 till 2,5 milj. kr., vilket gav en täckningsgrad av ca två tredjedelar. Jag förordar att nämnda avgifter helt skall täcka bergsstatens kostnader. Jag avser senare föreslå regeringen justeringar av ifrågavarande avgifter så att full kostnadstäckning uppnås fr. o. m. budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom Sveriges geologiska undersöknings och bergsstatens ansvarsområden skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag,
2. att till *Sveriges geologiska undersökning: Geologisk undersökningsverksamhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 103 379 000 kr.

D 2. Sveriges geologiska undersökning: Utrustning

1989/90 Utgift	15 903 920	Reservation	19 953 910
1990/91 Anslag	5 000 000		
1991/92 Förslag	10 000 000		

Anslaget är avsett att finansiera SGUs och bergsstatens investeringar i mer kostnadskrävande utrustning. Ränta och avskrivning på utrustningskapitalet belastar de program inom vilka utrustningen används. Utrustning som anskaffas med betalning från anslaget tillförs SGUs utrustningskapital. Medel motsvarande avskrivning och förräntning av utrustningskapitalet omförs till särskild inkomsttitel på statsbudgeten.

Sveriges geologiska undersökning

SGUs totala investeringsbehov under treårsperioden uppgår till 25,8 milj. kr. Av beloppet avser 9,0 milj. kr. ADB-utrustning och 8,0 milj. kr. ersättningsinvesteringar. SGU föreslår att verket för finansiering av investeringar får ta upp lån på kreditmarknaden och att erforderliga säkerheter anvisas för sådana lån.

Föredragandens överväganden

Vissa myndigheter har fr. o. m. innevarande budgetår på försök möjlighet att finansiera anskaffning av utrustning genom att ta upp lån i riksgäldskontoret. Försöksverksamheten omfattar för närvarande ADB- och kommuniktionsutrustning. I avvaktan på en utvärdering av denna försöksverksamhet är jag inte nu beredd att förorda att SGU får ta upp lån i riksgäldskontoret för finansiering av mer kostnadskrävande investeringar.

Jag beräknar anslaget till 10 milj. kr. för budgetåret 1991/92. För de två följande åren bör anslagsramen också beräknas till 10 milj. kr. per budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Sveriges geologiska undersökning: Utrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 10 000 000 kr.,
2. att godkänna de riktlinjer för resurstilldelning för budgetåren 1992/93 och 1993/94 som angetts.

D 3. Sveriges geologiska undersökning: Geovetenskaplig forskning

1990/91 Anslag	3 000 000
1991/92 Förslag	4 000 000

Från anslaget bekostas insatser för att främja och stödja riktad geovetenskaplig grundforskning och tillämpad geovetenskaplig forskning.

Riksdagen har vid behandlingen av forskningspropositionen (prop. 1989/90: 90, NU40, rskr. 337) lagt fast riktlinjer för resursförstärkningar inom anslaget. Jag beräknar i enlighet med dessa riktlinjer anslaget för budgetåret 1991/92 till 4 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sveriges geologiska undersökning: Geovetenskaplig forskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 4 000 000 kr.

Verksamheten vid nämnden för statens gruvegendom

Nämnden för statens gruvegendom förvaltar statens mineralfyndigheter och annan gruvegendom som tillhör staten. Nämnden svarar för att statens gruvegendom tillvaratas på bästa sätt och utökar denna genom prospekteringsverksamhet, när så är lämpligt. Nämnden skall särskilt ta initiativ till åtgärder för att förbättra det ekonomiska utbytet av gruvegendomen, besluta i frågor om kronoandel samt bereda ärenden om statligt stöd för prospektering.

D 4. Statens gruvegendom: Prospektering m. m.

1989/90 Utgift	54 123 000	Reservation	5 399 000
1990/91 Anslag	48 817 000		
1991/92 Förslag	56 300 000		

Kostnaderna för prospekteringsverksamhet och brytvärdhetsundersökningar betalas från anslaget.

Nämnden för statens gruvegendom m. fl.

Nämnden för statens gruvegendom har lämnat en fördjupad anslagsframställan avseende budgetåren 1991/92 – 1993/94. Nämnden framhåller i sin anslagsframställning bl. a. följande.

Prospekteringsanslaget bör uppgå till 57 751 000 kr. för budgetåret 1991/92. Nämndens förslag innebär en ökad satsning på prospektering. Förslaget motiveras bl. a. av att nämnden anser ett behov föreligga för kompensation för uteblivna medel från det statliga stödprogrammet för prospektering, som har upphört.

Kostnadsposten för inmutningar om 300 000 kr. bör överföras från nämndens förvaltningsanslag D 5. Egendomsförvaltning m. m. till anslaget D 4, eftersom kostnaderna är knutna till prospekteringen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har inkommmit med skrivelse med hemställan om åtgärder inom gruvnäringen. *Västerbottens socialdemokratiska partidistrikt m. fl.* har inkommit med skrivelse angående gruv- och metallindustrin. *Kiruna kommun* har inkommit med skrivelse angående prospekteringsverksamheten inom kommunen. *Svenska Gruvindustriarbetareförbundet* har inkommit med skrivelse angående gruvhanteringens framtid i Sverige. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* har inkommit med skrivelse angående en långsiktig malm- och mineralproduktion i Mellansverige och Kopparbergs län. Vidare har *Sveriges geologiska undersökning, utvecklingsfonden i Jämtland m. fl.* inkommit med skrivelser om mineraljakt.

Föredragandens överväganden

Näringsutskottet uttalade i ett betänkande om mineralpolitik våren 1987 (NU 1986/87: 3) att en analys av och samlad bedömning av marknadsförutsättningarna för olika mineralråvaror i landet borde genomföras. Riksdagen ställde sig bakom detta uttalande (rskr. 1986/87: 307).

På grundval av riksdagens uttalande tillsatte dåvarande chefen för industridepartementet med stöd av regeringens bemyndigande en kommitté (MIR) med uppgift att utreda marknadsförutsättningarna för olika mineralråvaror. Kommittén skulle också lämna förslag till en övergripande strategi för prospekteringsverksamheten i Sverige. MIRs betänkande Mineralpolitik (SOU 1989:92 och 93) har remissbehandlats.

MIR har lämnat ett antal förslag rörande geologisk kartering, prospektering samt utbildning och forskning och utveckling. I fråga om prospekteringsområdet anser kommittén att statligt stöd till prospektering behövs även i fortsättningen. Utgångspunkten för MIRs bedömning är dock att staten, gruvföretagen och andra intressenter samtliga skall medverka till finansieringen av prospekteringen i landet.

Enligt MIRs bedömningar riskerar den nuvarande malmreserven av sulfidmalmer med innehåll av koppar, zink, bly och guld att bli uttömd mot slutet av 1990-talet. Mot denna bakgrund förordar kommittén, att prospekteringsinsatserna i landet ökar.

Kommittén redovisar olika alternativ rörande omfattning av och former för fortsatta statliga insatser. I sitt ställningstagande förordar kommittén bl.a., att nämnden för statens gruvegendom även fortsättningsvis skall bedriva statlig anslagsfinansierad prospektering.

Flertalet remissinstanser instämmer i MIRs bedömningar om behovet av ökad prospektering i landet. Förslaget om fortsatt statlig verksamhet genom nämnden för statens gruvegendom tillstyrks av bl.a. nämnden för statens gruvegendom, statens industriverk, Landsorganisationen samt Svenska Gruvindustriarbetareförbundet.

Statlig prospekteringsverksamhet genom nämnden för statens gruvegendom bör enligt min mening bedrivas även fortsättningsvis. Den framtida omfattningen och inriktningen av den statliga prospekteringsverksamheten bör dock bli föremål för ytterligare överväganden. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag i denna fråga. Jag vill dock redan nu föreslå att den av nämnden bedrivna prospekteringsverksamheten koncentreras till områden med goda geologiska förutsättningar och som ligger i eller intill regioner med en infrastruktur som kan tillgodose en gruvverksamhets behov. Exempel på sådana regioner är Västerbottens län, malmfälten i Norrbottens län och delar av Bergslagen.

Sveriges geologiska undersökning har inkommit med en skrivelse angående framtida mineraljakt Norrbottens län. Utvecklingsfonden i Jämtlands län har i skrivelse överlämnat en redovisning av Norrlands Mineraljakt. Bergslagens Mineraljakt och Norrlands Mineraljakt har inkommit med gemensam skrivelse med hemställan om medel för genomförande av Sveriges Mineraljakt under åren 1991 – 1995.

Medel till mineraljakterna i Bergslagen och Norrland har tillförts genom särskilda beslut (prop. 1986/87:74, NU32, rskr. 307) och från anslaget D 7. Programmet för utökad prospektering m.m. Programmet har numera upphört. Enligt min mening kan den typ av insatser som genomförs inom ramen för regionala mineraljakter finansieras med regionalpolitiska medel som länsstyrelserna förfogar över. Det ankommer på länsstyrelserna att väga sådana insatser mot andra regionalpolitiskt angelägna åtgärder.

Jag beräknar anslaget för budgetåret 1991/92 till 56,3 milj. kr.

Med hänsyn till behovet av en långsiktig planering av nämndens verksamhet bör, liksom vad gäller för innevarande budgetår, ett bemyndigande att göra fleråriga åtaganden ges. Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att under budgetåret 1991/92 fatta beslut om prospektering som innebär åtagande på högst 35 milj. kr. för budgetåret 1992/93.

Kostnadsposten för inmutningskostnader bör fr. o. m. budgetåret 1991/92 flyttas från nämndens anslag förvaltningsanslag D 5. Egendomsförvaltning m. m. till anslaget D 4. Nämndens kostnader för inmutning beräknar jag till 300 000 kr. för budgetåret.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att bemyndiga regeringen att under budgetåret 1991/92 ikläda staten ekonomisk förpliktelse i samband med nämndens för statens gruvegendom verksamhet som innebär åtaganden på högst 35 000 000 kr. för budgetåret 1992/93,

2. att till *Statens gruvegendom: Prospektering m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 56 300 000 kr.

D 5. Statens gruvegendom: Egendomsförvaltning m. m.

1989/90 Utgift	7 127 000
1990/91 Anslag	6 350 000
1991/92 Förslag	7 481 000

Kostnaderna för nämndens för statens gruvegendom kansli samt för förvaltning av statens gruvegendom betalas från anslaget. Nämnden har för närvarande 14 anställda.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	5 194 000	+ 1 047 000
Lokalkostnader	456 000	+ 384 000
Inmutningskostnader	300 000	– 300 000
Utmålsläggningar	400 000	–
	6 350 000	**+ 1 131 000**

Nämnden för statens gruvegendom

Nämnden för statens gruvegendom har lämnat en fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92 – 1993/94. Nämnden anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

Lönen för nämndens direktör har till betydande del finansierats genom riksdagspension från statens löne- och pensionsverk (SPV). Nämnden föreslår att den förändrade kostnadsfördelningen mellan nämnden och SPV kompenseras genom att anslaget tillförs 178 000 kr.

Nämnden kommer under det kommande budgetåret att genomföra besparingsåtgärder, vilka syftar till att minska behovet av externa konsulter för viss prospekterings- och dataverksamhet. Åtgärderna bedöms vara möjliga genom ökade insatser av NSGs egen personal. För detta fordras att en vakant tjänst i nämndens organisation omvandlas till en geologtjänst. Nämnden föreslår därför att lönemedlen uppräknas med 292 000 kr.

Den ökade egeninsatsen av ADB fordrar en ökning av anslaget med sammanlagt 250 000 kr. för ersättning av utrangerad utrustning under budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 beräknar jag anslaget till 7 481 000 kr. För nämnden för statens gruvegendom bör medel beräknas med utgångspunkt i en real minskning av utgifterna om 5% på tre år. För budgetåret 1991/92 föreslår jag att utgifterna minskas med 1,5%.

Som jag nyss anfört har jag för avsikt att senare återkomma till regeringen med förslag om den statliga prospekteringsverksamhetens omfattning och inriktning. Jag förordar att nämndens för statens gruvegendom fördjupade anslagsframställan avseende de två senare budgetåren behandlas i det sammanhanget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens gruvegendom: Egendomsförvaltning m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 7 481 000 kr.

E. Statsägda företag m. m.

E 1. Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB

1989/90 Utgift	30 061 000
1990/91 Anslag	28 663 000
1991/92 Förslag	31 238 000

SSAB Svenskt Stål AB bildades år 1978 i enlighet med beslut av riksdagen (prop. 1977/78:87, NU 45, rskr.198). Av SSABs ägarkapital innehar staten numera 48,0%.

Riksdagens beslut innebar bl.a. att fullmäktige i riksgäldskontoret bemyndigades att utfärda ett skuldebrev till det nya handelsstålbolaget på högst 350 milj. kr.

Med stöd av bemyndigandet har fullmäktige i riksgäldskontoret utfärdat ett skuldebrev till SSAB Svenskt Stål AB på 343,3 milj. kr. Staten skall betala skulden genom årliga amorteringar under tolv år fram till år 1991, enligt en upprättad betalningsplan. På den vid varje tidpunkt utestående kapitalskulden utgår en fast årlig ränta av 8,25%.

Kostnaden för amortering och ränta för skuldebrevet har under budgetåret 1989/90 uppgått till 30,1 milj. kr. och beräknas under budgetåret 1990/91 bli 28,7 milj. kr. Under budgetåret 1991/92 beräknas kostnaderna för amortering och ränta bli 31 238 000 kr. Anslaget bör därför föras upp med detta belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 31 238 000 kr.

E 2. Räntestöd m. m. till varvsindustrin

1989/90 Utgift	200 000 000
1990/91 Anslag	160 000 000
1991/92 Förslag	130 000 000

Riksdagen beslöt våren 1989 (prop. 1988/89: 100 bil. 14, NU 22, rskr. 177) att fr.o.m. den 1 januari 1990 skall inte räntestöd kunna utgå till svensk varvsindustri. Fram till detta datum kunde räntestöd utgå till såväl inhemska beställare som vid export. Syftet med räntestöd var att utjämna skillnaden i konkurrensvillkor mellan svenska och utländska varvsföretag när det gäller ränta i samband med kredit.

Med hänsyn till den låga räntestödssubvention som råder idag beräknas kostnaden för räntestöd för kommande order till 1–2 milj. kr. per år under perioden 1990–1992 för order som tecknats före den 1 januari 1990. Kostnaden för räntestöd budgetåret 1991/92 och kommande budgetår hänför sig därför till tidigare redan beviljat räntestöd.

Riksdagen beslutade våren 1989 även att kontantstöd skall kunna utgå till svensk varvsindustri under perioden 1990–1992. Syftet med införandet av kontantstöd var framför allt att minska statens risk inom garantisystemet beroende på att kreditgarantier inte var förenliga med detta stöd. Även kreditgarantier har upphört som stödform fr. o. m. den 1 januari 1990. Statens kostnader för kontantstödet under perioden 1988–1992 där stöd beviljats före den 1 juli 1988 beräknas till 84 milj. kr. Kostnaden för tillkommande kontantstöd under perioden 1990–1992 beräknas till 34 milj. kr.

Statens industriverk har beräknat kostnaden för räntestöd till svenska beställare till 130 milj. kr. för budgetåret 1991/92. I denna beräkning ingår även kostnaden för kontantstödet. Jag förordar därför att regeringen föreslår riksdagen att ett förslagsanslag om 130 milj. kr. för räntestöd till svenska beställare förs upp på statsbudgeten för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Räntestöd m. m. till varvsindustrin* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 130 000 000 kr.

E 3. Infriande av pensionsgaranti för FFV AB

1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Riksdagen beslöt våren 1990 (prop. 1989/90: 88, NU88, rskr. 249) att bemyndiga regeringen att ombilda affärsverket FFV till aktiebolag. I samband därmed beslöt också riksdagen att utställa en garanti för FFV ABs pensionsåtagande och som innebär att staten påtager sig FFV ABs pensionsförpliktelser intill ett belopp av 1 112 milj. kr. Denna garanti kommer att successivt infrias och belasta budgeten i takt med att pensioner betalas ut från staten till pensionärer med pensionsrätt från affärsverket FFV.

I regleringsbrev till statens löne- och pensionsverk den 31 maj 1990 har regeringen medgett att kostnaderna budgetåret 1990/91 för vissa pensionsförmåner till anställda vid affärsverket FFV och deras efterlevande får belasta det under tolfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget E 5. Infriande av pensionsgaranti för FFV AB. Vidare har regeringen genom beslut den 15 november 1990 fastställt villkoren för denna belastning. Det är inte nu möjligt att precisera belastningen på anslaget för budgetåret 1991/92 varför jag föreslår att ett förslagsanslag om 1 000 kr. anvisas för detta budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Infriande av pensionsgaranti för FFV AB* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 4. Upprustning och driftbidrag till AB Göta kanalbolag

1990/91 Anslag	15 600 000
1991/92 Förslag	–

I en skrivelse 1990/91: 50 till riksdagen redovisas en minskning av utgifterna inom bl. a. industridepartementets område. Enligt min mening bör 15,6 milj. kr. av minskningen tas från detta anslag.

F. Teknisk utveckling m. m.

F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling

F 2. Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader

F 4. Teknikvetenskapliga forskningsrådet

F 7. Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under dessa anslagsrubriker anvisats följande anslag:

Anslag	Anslagstyp	Belopp kr.
F 1. Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling	reservationsanslag	818 815 000
F 2. Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader	förslagsanslag	86 368 000
F 4. Teknikvetenskapliga forskningsrådet	reservationsanslag	67 000 000
F 7. Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete	reservationsanslag	61 000 000

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslagen bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrade belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 beräkna

1. till *Styrelsen för teknisk utveckling: Teknisk forskning och utveckling* ett reservationsanslag på 818 815 000 kr.,

2. till *Styrelsen för teknisk utveckling: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag på 86 368 000 kr.,

3. till *Teknikvetenskapliga forskningsrådet* ett reservationsanslag på 67 000 000 kr.,

4. till *Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete* ett reservationsanslag på 61 000 000 kr.

F 3. Bidrag till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet

1989/90 Utgift	27 995 000
1990/91 Anslag	30 700 000
1991/92 Förslag	34 261 000

Under detta anslag anvisas medel till Stiftelsen Sveriges teknisk-veten-

skapliga attachéverksamhet, STATT. Denna är sedan år 1981 en offentlig stiftelse med svenska staten och Ingenjörsvetenskapsakademien som huvudmän. Verksamheten finansieras till ca två tredjedelar av statsbidraget och till ca en tredjedel av egna intäkter från uppdrag, publikationer och konferenser.

STATT har som huvuduppgift att följa den tekniska utvecklingen inom olika industrinationer och att rapportera till svenska företag, myndigheter och forskningsorganisationer om denna utveckling.

Attachéverksamheten har för närvarande kontor i Washington, Los Angeles, San Francisco, Paris, Bonn, London, Moskva och Tokyo samt på försök i Detroit, Bryssel, Milano och New Delhi. Under budgetåret 1990/91 har attachékontoret i Peking dragits in.

Den sammanlagda personalstyrkan utomlands uppgår för närvarande till ca 70 personer. Verksamheten administreras från ett hemmakontor i Stockholm på ca tio personer.

Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attachéverksamhet

Stiftelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1991/92 föreslagit att drygt 42,3 milj. kr. anvisas för verksamheten. Förslaget att öka anslaget innefattar å ena sidan ökad och fördjupad rapportering inom det verkstadstekniska och det miljötekniska området och å andra sidan ökad medverkan i regional teknikspridning till små och medelstora företag i landet. Vidare innefattas ökade hyreskostnader, upprustning av lägenheter samt investeringar i möbler, kontors- och datautrustning.

Föredragandens överväganden

Jag anser att STATT är ett kvalificerat och effektivt instrument för att hålla det svenska samhället och näringslivet informerat om tekniska framsteg i omvärlden. För budgetåret 1991/92 har jag räknat med att verksamheten ska bedrivas inom den ram som beskrevs i prop. 1989/90: 88 om vissa näringspolitiska frågor, s. 128, vilket även omfattar bevakning av det miljötekniska området.

I ovan nämnda proposition har jag beskrivit en rad förändringar som jag avser genomföra inom näringspolitiken i syfte att förbättra och förstärka förutsättningarna för svenskt företagande och svensk industri. Bl. a. gäller detta ökade aktiviteter och ökad samordning för att tillvarata de många små och medelstora teknikföretagens utvecklingsmöjligheter med avseende på tillväxt och export. Mot denna bakgrund är det önskvärt, att dessa företag också ges möjlighet att på uppdragsbasis utnyttja STATTs kompetens och resurser.

Jag har för nästa budgetår beräknat ett bidrag på drygt 34,2 milj. kr. för stiftelsens verksamhet. Jag har då beaktat att vissa attachékontor nu inte längre kan räkna med att disponera lokaler hyresfritt.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Stiftelsen Sveriges teknisk-vetenskapliga attaché-verksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 34 261 000 kr.

F 5. Europeiskt rymdsamarbete, m. m.

1989/90 Utgift	276 323 000
1990/91 Anslag	360 130 000
1991/92 Förslag	406 098 000

De nu gällande riktlinjerna för den svenska rymdpolitiken har fastlagts i regeringens proposition 1989/90: 90 om forskning. Här har också en treårsram angivits för rymdverksamheten.

Statens delegation för rymdverksamhet

Statens delegation för rymdverksamhet (DFR) har utgått från riktlinjerna i proposition 1989/90: 90 vad avser såväl det europeiska rymdsamarbetet som den nationella rymdverksamheten.

DFR har för egna myndighetsuppgifter begärt 5,1 milj. kr. för nästa budgetår. För samarbete, främst inom den europeiska rymdorganisationen European Space Agency (ESA), har delegationen begärt 415 822 000 kr. Större delen av de medel som avsätts för detta ändamål återgår till medlemsländerna i form av värdefullt industriarbete. Den svenska industrireturen uppgår för närvarande till 93 %.

Härutöver har delegationen hemställt om bemyndigande beträffande nya förpliktelser för staten inom europeiskt rymdsamarbete med högst 141 milj. kr. avseende budgetåret 1991/92.

DFR har slutligen föreslagit att myndigheten fr. o. m. nästa budgetår skall få anta benämningen *rymdstyrelsen*.

Föredragandens överväganden

Jag konstaterar att den svenska rymdverksamheten spelar en viktig industripolitisk roll. Den främjar högteknologisk forskning och utveckling och ger en kompetenshöjning av betydelse utanför den egentliga rymdverksamheten. Den ger även de deltagande företagen och personerna värdefulla erfarenheter av kvalificerat, systeminriktat europeiskt utvecklingsarbete. Jag har för nästa budgetår beräknat 406 098 000 kr. för delegationens myndighetsuppgifter och för dess internationella samarbete.

Jag förutser att regeringen vid utgången av innevarande budgetår kommer att ha fattat beslut beträffande nya projekt i en sådan omfattning att bemyndiganden om sammanlagt 141 milj. kr. krävs för nya åtaganden.

Jag finner det för närvarande inte motiverat att myndigheten byter namn.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1991/92 ikläda staten nya förpliktelser inom europeiskt rymdsamarbete på högst 141 000 000 kr.,

2. till *Europeiskt rymdsamarbete m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 406 098 000 kr.

F 6. Nationell rymdverksamhet

1989/90 Utfall	37 813 000	Reservation	2 271 000
1990/91 Anslag	60 896 000		
1991/92 Förslag	56 742 000		

Statens delegation för rymdverksamhet

Statens delegation för rymdverksamhet (DFR) har i sitt förslag för budgetåret 1991/92 följt de riktlinjer för den nationella rymdverksamheten som har fastlagts för budgetåren 1990/91 – 1992/93 i propositionen 1989/90: 90 om forskning.

Delegationen har föreslagit att 66 742 000 kr. anvisas för nästa budgetår för forskning och tillämpning inom nationell rymdverksamhet. DFR skall bl. a. förbereda ett nytt vetenskapligt satellitprojekt. Detta arbete riktar sig i väsentliga delar till mindre företag i rymdverksamheten med avsikt att bredda basen för högteknologiskt industriarbete.

Delegationen har vidare begärt kompensation inom anslaget med 1,5 milj. kr. för budgetåret 1990/91 på grund av nya momsregler fr. o. m. den 1 januari 1991.

Härutöver har DFR hemställt om bemyndigande beträffande nya förpliktelser för staten inom det nationella rymdprogrammet med högst 90 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag har under anslaget F 5. Europeiskt rymdsamarbete, m. m. redogjort för de av statsmakterna fastlagda ramarna som gäller för de industripolitiska insatserna inom rymdområdet.

För budgetåret 1991/92 har jag beräknat anslaget till 56 742 000 kr. för nästa budgetår.

Under budgetåret 1990/91 har beslut fattats beträffande nya nationella rymdprojekt med betalningar under kommande budgetår. Jag har därför beräknat 90 milj. kr. för sådana åtaganden under 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att under budgetåret 1991/92 ikläda staten nya förpliktelser på det nationella rymdområdet med

90 000 000 kr.,

2. till *Nationell rymdverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 56 742 000 kr.

Verksamheten vid statens provningsanstalt

Statens provningsanstalt (SP) är enligt sin instruktion (1988:344) landets centrala institution för teknisk utvärdering, provning och mätteknik samt därmed förenad rådgivning, forskning och utveckling.

SP utför undersökningar, provningar och tekniska utvärderingar av material, konstruktioner och system, och därmed förenad verksamhet.

SP bedriver teknisk-vetenskaplig forskning inom sitt verksamhetsområde.

SP lämnar experthjälp och råd till myndigheter och utredningar samt biträder med expertis i nationellt standardiseringsarbete m. m.

SP är kontrollmyndighet enligt förordningen (1987:423) om handel med ädelmetallarbeten samt meddelar föreskrifter om avgifter för registrering som avses i 11 § i lagen.

Omräknat till helårstjänster var personalstyrkan vid SP 456 den 30 juni 1990.

Vid SP tillämpas programbudgetering med verksamheten uppdelad i tre produktionsområden.

Produktionsområde 1, *Teknisk utvärdering*, omfattar uppdrag från näringsliv, förvaltning och enskilda avseende tekniska undersökningar, mätning, provning, kontroll, besiktning, beräkning m. m. I produktionsområdet ingår även riksprovplatsuppgifter samt riksmätplatsuppdrag från styrelsen för teknisk ackreditering (f. d. statens mät- och provstyrelse).

Produktionsområde 2, *Forskning och utveckling*, omfattar den verksamhet som syftar till att utveckla teknisk kompetens samt mät- och provningsteknik inom områden som bedöms angelägna. Vidare omfattas den grundläggande verksamhet som syftar till att fortlöpande upprätthålla SPs kompetens inom teknisk utvärdering och som rådgivare till föreskrivande myndigheter och standardisering.

Produktionsområde 3, *Rådgivning*, omfattar kunskapsförmedling med utgångspunkt från SPs erfarenhet och expertroll inom provning och mätteknik. Arbetet avser deltagande i nationellt och internationellt standardiserings- och kommittéarbete, rådgivning till statliga utredningar och myndigheter samt medverkan i utbildning, m. m.

SPs verksamhet finansieras genom intäkter av uppdragsverksamhet åt näringsliv och förvaltning, forsknings- och utvecklingsprojekt åt forskningsråd m. fl. samt genom anslag över statsbudgeten. Produktionsområde 1 skall i princip finansieras med uppdragsintäkter.

Medel för verksamheten anvisas innevarande budgetår under följande anslag:

F 8. Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet.

F 9. Bidrag till statens provningsanstalt.

Anslag F 8 är ett förslagsanslag, som tas upp med ett formellt belopp på 1 000 kr. Under anslaget redovisas kostnader och intäkter för verksamhe-

ten. Som inkomst under anslaget redovisas uppdragsintäkter och ianspråktagna medel från anslag F 9.

Anslag F 9 är ett reservationsanslag över vilket statens bidrag utgår i första hand till produktionsområdena 2 och 3, men även till att täcka eventuellt underskott i uppdragsverksamheten.

Anslag F 8 får i princip inte belastas. För att lösa tillfälliga eller säsongmässiga likviditetsproblem för uppdragsverksamheten och för att tillgodose behovet av rörelsekapital disponerar SP en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 10 milj. kr.

SP ingår bland de myndigheter som på försök tillämpar treårsbudget.

F 8. Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Under detta anslag redovisas samtliga utgifter och inkomster av provningsverksamheten m. m. vid SP.

Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt av den verksamhet som omfattas av programbudgeteringen (1 000 kr.).

	1989/90 Utfall	1990/91 Budget	1991/92 Beräknar Provnings-anstalten	Föredra-gande
Produktionsområde 1:				
Teknisk utvärdering				
Externa intäkter	153803	162376	185188	
Anslag	–	–	–	
Kostnader	94143	108024	127152	
Resultat	59660	54352	58036	
Produktionsområde 2:				
Forskning och utveckling				
Externa intäkter	16104	20865	24029	
Anslag	21585	24901	24525	
Kostnader	27463	34332	37086	
Resultat	10226	11434	11468	
Produktionsområde 3:				
Rådgivning				
Externa intäkter	1944	2385	2813	
Anslag	13982	13199	13075	
Kostnader	12616	11788	12329	
Resultat	3310	3796	3559	
Indirekta kostnader och intäkter				
Externa intäkter (inkl. finansnetto)	6947	5605	5671	
Anslag	7035	3035	2840	
Kostnader	71903	73531	77949	
Resultat	–57921	–64891	–69438	
Resultat[1] före avsättningar	15275	4691	3625[2]	
Summa bidragsanslag	38075[3]	41135[4]	40452[2]	48295

Anm: Intäkter och kostnader redovisade exkl. interndebiteringar.

[1] Efter förräntning av statskapital.
[2] Tillkommer pris- och löneomräkning.
[3] Härtill kommer lönekompensation på 4527000 kr.
[4] Enligt regleringsbrev.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1000 kr.

F 9. Bidrag till statens provningsanstalt

1989/90 Utgift	38075000	Reservation	0
1990/91 Anslag	41135000		
1991/92 Förslag	48295000		

SP utgår i sin medelsberäkning från huvudförslaget för treårsperioden 1989/90–1991/92, vilket innebär en real minskning av utgifterna om 1,66 % för budgetåret.

SP föreslår att 1,2 milj. kr. anvisas i form av särskilda projektmedel för förstärkta insatser inom europaharmoniseringen på byggområdet.

SP föreslår vidare att 7 milj. kr. anvisas för anskaffande av en trekoordinatmätmaskin vid riksmätplatsen för längd.

Föredragandens överväganden

Genom riksdagens beslut med anledning av budgetpropositionen 1989 (prop. 1988/89: 100 bil. 14, s. 87, NU22, rskr. 177) fastställdes inriktning och omfattning av SPs verksamhet under treårsperioden 1989/90–1991/92. Dessa riktlinjer bör alltjämt gälla.

Vidare bemyndigade riksdagen regeringen att besluta om en ny investeringsmodell med statskapital för finansiering av investeringar för SP. Denna modell tillämpas fr. o. m. budgetåret 1989/90 och innebär att SP bl. a. får finansiera sina investeringar med de avskrivnings- och överskottsmedel som verksamheten genererar. SPs ekonomiska resultat 1989/90 medger en ökning av investeringsnivån utöver vad som beräknades i treårsplanen, vilket förbättrar förutsättningarna för verksamhetens förnyelse.

Jag har tidigare i prop. 1989/90: 88 om vissa näringspolitiska frågor framhållit att SP har en viktig roll när det gäller medverkan i nationellt och internationellt standardiseringsarbete och att SP bör ytterligare stärka sin medverkan i detta arbete. Att ta fram gemensamma mät- och provningsmetoder är en viktig del i harmoniseringen av tekniska regler inom Europa. Aktiviteterna inom detta område, som redan tidigare haft stor omfattning, ökar nu starkt. Efterfrågan på SPs deltagande i europastandardiseringen har under det senaste året ökat kraftigt, speciellt inom byggområdet. Jag anser det angeläget att särskilda projektmedel i form av en engångsinsats om 1,2 milj. kr. ställs till SPs förfogande för ökat deltagande i europaharmoniseringen inom byggområdet. Medlen skall användas för medverkan i kommittéer och arbetsgrupper inom områden, där SP kan bidra med unik svensk kompetens, i första hand inom områdena brand, byggnadsfysik, beständighet, innemiljö och energihushållning.

Jag beräknar bidragsanslaget till 48 295 000 kr. inkl. pris- och löneomräkning. Detta är beräknat med utgångspunkt i en real minskning med 1,66 % för budgetåret 1991/92. Beräkningen inkluderar 1,2 milj. kr. för förstärkta insatser inom europaharmoniseringen på byggområdet.

SP skall inför treårsperioden 1992/93–1994/95 redovisa en fördjupad anslagsframställning. I de direktiv som SP har erhållit med anledning härav har SP anmodats att göra en översyn av riksmätplatsverksamheten vid SP och i samråd med statens mät- och provstyrelse (fr. o. m. 1991-01-01 styrelsen för teknisk ackreditering) föreslå åtgärder som behövs för att effektivisera och utveckla riksmätplatssystemet. Jag är därför inte beredd

att redan nu ta ställning till den föreslagna investeringen i en tre-koordinatmätmaskin vid riksprovplatsen för längd.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens provningsanstalt* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 48 295 000 kr.

F 10. Styrelsen för teknisk ackreditering: Myndighetsverksamhet

1989/90 Utgift[1]	5 411 000[2]	Reservation	2 315 876
1990/91 Anslag[1]	1 000		
1991/92 Förslag	1 000		

[1] Anslaget Statens mät- och provstyrelse: Myndighetsverksamhet
[2] Nettoutgift.

Under detta anslag redovisas dels intäkter från riksprovplatserna dels samtliga inkomster och utgifter vid styrelsen för teknisk ackreditering.

Efter framställning från myndigheten har regeringen den 13 december 1990 beslutat att myndigheten fr. o. m. den 1 januari 1991 skall ändra namn till styrelsen för teknisk ackreditering. Namnbytet föranleder följdändring i lagen (1989:164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning och jag avser att inom en snar framtid återkomma med förslag till sådan ändring av lagen.

Styrelsen för teknisk ackreditering är enligt sin instruktion (1989:270) central förvaltningsmyndighet för teknisk kontroll och mätteknik samt handhar ackreditering av laboratorier och certifieringsorgan enligt lagen (1989:164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning.

Styrelsen för teknisk ackreditering leds av en generaldirektör. Vid verket finns en styrelse som består av högst tio personer, generaldirektören medräknad. Ackrediteringsstyrelsen är organiserad i två enheter, en teknisk enhet och en förvaltningsenhet.

Myndighetsverksamheten vid ackrediteringsstyrelsen finansieras med avgifter från riksprovplatserna (RPP-avgifter) enligt lagen (1989:164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning. Avgiften uppgår för närvarande till 0,75 % av riksprovplatsenas omsättning från obligatorisk kontroll. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Uppdrags- och ackrediteringsverksamheterna skall vara självbärande.

Utgifter och inkomster i ackrediteringsstyrelsens verksamhet framgår av följande sammanställning.

tkr	1989/90
Utgifter	
Myndighetsverksamhet	9819
Uppdragsverksamhet	3639
Resultat	158
Summa	13616
Inkomster	
Avgifter från riksprovplatser	9116
Uppdragsintäkter	2987
Övriga intäkter	1512
Anslag	1
Summa	13616

Genom lagen (1989:164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning har ackrediteringsstyrelsen utpekats som nationellt ackrediteringsorgan för laboratorier, certifieringsorgan och kontrollorgan. Denna del av styrelsens verksamhet, som sker på uppdragsbasis, expanderar snabbt och beräknas under de närmaste åren nå en volymmässig omfattning motsvarande myndighetsverksamheten.

I december 1990 har ackrediteringsstyrelsen ackrediterat 250 laboratorier. Till sommaren 1991 beräknar man att ha ackrediterat sammanlagt omkring 400 laboratorier och fem certifieringsorgan.

Styrelsen för teknisk ackreditering

Styrelsen för teknisk ackreditering hemställer att regeringen anvisar medel genom ett reservationsanslag på 1 000 kr. samt medger att ackrediteringsstyrelsen får utnyttja 12 590 000 kr. av de medel som tillförs anslaget genom avgifter från riksprovplatserna.

Ackrediteringsstyrelsen hemställer vidare att på tilläggsbudget för disposition under innevarande budgetår få ett initialt stöd för uppbyggnaden av ackrediteringsverksamheten i form av ett engångs reservationsanslag på 4 690 000 kr.

Föredragandens överväganden

Ackrediteringsstyrelsens myndighetsverksamhet finansieras genom en omsättningsavgift från riksprovplatserna som tillförs anslaget. Regeringen fastställer en ram för hur stort belopp ackrediteringsstyrelsen får disponera av de medel som tillförts anslaget. Storleken på omsättningsavgiften, för innevarande år 0,75 % av riksprovplatsernas omsättning från obligatorisk provning, fastställs också av regeringen. Under detta anslag bör medel för myndighetsverksamheten vid styrelsen således endast anvisas som en formell anslagspost om 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för teknisk ackreditering: Myndighetsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

F 11. Styrelsen för teknisk ackreditering: Bidrag till riksmätplatsverksamhet

1989/90 Utgift	5 106 262	Reservation	2 315 876
1990/91 Anslag	8 000 000		
1991/92 Förslag	8 776 000		

Från anslaget lämnas bidrag till verksamheten vid riksmätplatserna (jfr prop. 1979/80: 100 bil. 17, s. 281 f).

Styrelsen för teknisk ackreditering

Styrelsen för teknisk ackreditering har i sin anslagsframställning anmält behov av medel för riksmätplatsverksamheten med 9 milj. kr. för budgetåret 1991/92. Därutöver har ackrediteringsstyrelsen begärt att för investering i en s. k. trekoordinatmätmaskin vid statens provningsanstalt ett engångsanslag om 7 milj. kr. anvisas till provstyrelsen eller till statens provningsanstalt.

Föredragandens överväganden

Riksmätplatsernas verksamhet finansieras genom bidragsanslaget, kalibreringsintäkter hos riksmätplatserna samt genom riksmätplatsernas egna bidrag. Storleken av riksmätplatsernas egna bidrag utgör skillnaden mellan å ena sidan kostnaden för verksamheten och å den andra sidan bidragsanslaget samt kalibreringsintäkterna.

Riksmätplatserna är en viktig nationell resurs av stor betydelse för den svenska industrins internationella konkurrenskraft. Anslaget till riksmätplatsverksamheten har förstärkts betydligt under de tre föregående budgetåren, från 3,7 milj. kr. budgetåret 1989/90 till 8 milj. kr. under innevarande budgetår.

Styrelsen för teknisk ackreditering har i myndighetsspecifika direktiv, som regeringen beslutade i juni 1990, för upprättande av sin fördjupade anslagsframställning avseende budgetåren 1992/93 – 1994/95 bl. a. fått i uppdrag att överväga möjliga effektiviseringsåtgärder inom riksmätplatssystemet. Resultaten av dessa överväganden kommer att behandlas i nästa års budget. Jag är inte beredd att föreslå annan höjning av anslagen till riksmätplatser än kompensation för prishöjningar. Jag beräknar medelsbehovet till 8 776 000 kr.

Jag vill i detta sammanhang även ta upp en fråga som hänger samman med att endast statliga myndigheter kan vara riksmätplatser enligt lagen (1989:164) om kontroll genom teknisk provning och om mätning. FFV är sedan många år riksmätplats för elektriska storheter i högfrekvensområdet. Genom att FFV bolagiserats kan FFV emellertid inte längre formellt kvarstå som riksmätplats trots att man har utrustning för ändamålet och hög kompetens på området. Det är förenat med betydande kostnader att bygga upp motsvarande instrumentering och kompetens hos en annan statlig institution.

Jag utgår från att styrelsen för teknisk ackreditering i nyss nämnda

överväganden om effektiviseringar inom riksmätplatssystemet även kommer att behandla den principiella frågan om endast statliga myndigheter skall kunna vara riksmätplatser. I avvaktan på resultaten av ackrediteringsstyrelsens analys vill jag föreslå att medel från anslaget under budgetåret 1991/92 skall kunna utgå till FFVs mätplatsverksamhet. En förutsättning härför måste vara att styrelsen för teknisk ackreditering och FFV kommer överens om att verksamheten bedrivs vidare under samma former och villkor som gäller för riksmätplatser, innefattande bl. a. att verksamheten står under ackrediteringsstyrelsens tillsyn.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Styrelsen för teknisk ackreditering: Bidrag till riksmätplatsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 8 776 000 kr.

F 12. Bidrag till vissa internationella organisationer

1989/90 Utgift	2 830 484
1990/91 Anslag	3 038 000
1991/92 Förslag	4 272 000

Från detta anslag betalas kostnaderna för Sveriges bidrag till Internationella byrån för mått och vikt (BIPM), Internationella organisationen för legal metrologi (OIML) samt sedan budgetåret 1987/88 Organisationen för intellektuell äganderätt, internationella byrån (WIPO/BIRPI).

Styrelsen för teknisk ackreditering beräknar medelsbehovet till BIPM och OIML för nästa budgetår till 747 000 kr.

Jag ansluter mig till ackrediteringsstyrelsens beräkning.

Jag beräknar medelsbehovet för bidrag till WIPO/BIRPI under nästa budgetår till 3 525 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa internationella organisationer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 272 000 kr.

F 13. Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien

1989/90 Utgift	6 180 000
1990/91 Anslag	6 490 000
1991/92 Förslag	6 750 000

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) är ett samfund av invalda ledamöter som är verksamma inom teknik, vetenskap, industriell produktion och ekonomi. IVAs huvuduppgift är, såsom det uttrycks i dess stadgar, att till samhällets gagn främja ingenjörsvetenskap och näringsliv. Verksamhe-

ten inriktas på att följa, analysera och informera om den tekniska och industriellt-ekonomiska utvecklingen samt att skapa och initiera samverkan inom och mellan olika teknikområden. Bidraget, som i sin nuvarande form lämnats sedan budgetåret 1968/69 (jfr prop. 1968:68 s. 57, SU131, rskr. 304), utgör statens stöd till IVAs grundläggande verksamhet. Denna omfattar IVAs ledningsfunktion, kontakt- och rådgivningsverksamhet och bibliotek, delar av IVAs utredningsverksamhet, IVAs utlandssekretariat, dess ekonomisekretariat samt informationsverksamhet.

Ingenjörsvetenskapsakademien

För budgetåret 1991/92 har IVA begärt en uppräkning av bidraget till 8 480 000 kr. för att bättre balansera industrins bidrag och kompensera för bl. a. löneckostnadssteigringar utanför akademiens kontroll.

Föredragandens överväganden

För budgetåret 1991/92 beräknar jag en höjning av statsbidraget med 260 000 kr., vilket motsvarar en generell prisomräkning. Det innebär att anslaget bör föras upp med 6 750 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 6 750 000 kr.

F 14. Bidrag till Standardiseringskommissionen

1989/90 Utgift	20 530 000
1990/91 Anslag	32 279 000
1991/92 Förslag	41 184 000

Från anslaget utgår bidrag till standardiseringen i Sverige för att med Standardiseringskommissionen (SIS) som centralorgan verka för svensk standardisering nationellt och internationellt.

Fr. o. m. budgetåret 1990/91 tillämpas följande modell (jfr prop. 1989/90: 88 avsnitt 5.6.1) för anslaget:

- Allmänt bidrag motsvarande 50% av vad näringslivet, kommuner, landsting, affärsverk och statliga myndigheter med uppdragsfinansierad verksamhet beräknas satsa på standardiseringen samma år som bidraget utgår, dock högst 30 milj. kr./år i 1989 års penningvärde. Bidraget justeras i efterhand beroende på skillnader mellan budgeterat och faktiskt intressentbidrag.
- Målrelaterat bidrag för standardiseringsprojekt som rör säkerhet, arbetsmiljö, konsumentskydd och miljöskydd, vilka bidrar till att uppnå ett Västeuropa utan gränser.

Standardiseringskommissionen

SIS föreslår med hänsyn till ökade bidrag från intressenterna samt det accelererande europeiska standardiseringsarbetet med nya standardiseringsprojekt och -områden att anslaget höjs med 25,1 milj. kr.

Den föreslagna höjningen fördelar sig enligt följande:

- allmänna bidraget höjs till 31,4 milj. kr.,
- målrelaterade bidraget höjs till 24 milj. kr. samtidigt som standardiseringsprojekt för offentlig upphandling tillförs de redan angivna projektområdena,
- för bilaterala samarbetsprojekt av exportfrämjande karaktär med Sovjetunionen och Kina begärs 2 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår en ökning av anslaget med 8,9 milj. kr. under nästa budgetår att användas enligt samma modell som gäller för innevarande budgetår och fördelat enligt följande:

Allmänt bidrag	31,4 milj. kr.
Målrelaterat bidrag	9,7 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Standardiseringskommissionen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 41 184 000 kr.

Patent- och registreringsverket

Patent- och registreringsverket (PRV) handlägger ärenden angående patent, varumärken, mönster, utgivningsbevis för periodisk skrift, namn och kommunala vapen samt ärenden angående aktiebolag. Mot kostnadsersättning ger PRV patentbesvärsrätten service i bl. a. löne-, personal- och ekonomiadministrativa frågor.

Den 1 juli 1990 motsvarade personalstyrkan vid patentverket 641 årsarbetskrafter.

Verkets mål är att erbjuda kunderna en ändamålsenlig och kvalitativt högstående service i immaterialrättsliga och associationsrättsliga frågor. Det är därför viktigt att medelbehandlingstiden för de olika ärendetyperna ligger på en sådan nivå att balanser normalt ej uppkommer.

Verksamhetens mål och inriktning är i detalj beskrivna i PRVs verksamhetsplan för budgetåren 1990/91 – 1993/94.

PRVs verksamhetsområde består av följande delar:

1. Patentärenden
2. Varumärkes- och mönsterärenden
3. Namnärenden
4. Uppdragsverksamhet inom patent-, varumärkes- och mönsterområdena

5. Bolagsärenden
6. Uppdragsverksamhet inom bolagsområdet

Kostnaderna för PRVs verksamhet täcks av de avgifter som dess kunder erlägger. Avgifterna fastställs i huvudsak av regeringen. Ersättning för utförda uppdrag under programmen för uppdragsverksamhet tas ut enligt de priser som PRV fastställer i samråd med RRV.

Medel för verksamhetsområdena 1, 2, 3 och 4 anvisas över förslagsanslaget F 15. Patent- och registreringsverket: Immaterialrätt m. m. Verksamheterna redovisas förslagsvis över fyra anslagsposter med vardera ett formellt belopp på 1 000 kr. Under posterna redovisas kostnader och intäkter för resp. verksamhet. Anslagsposterna får inte belastas.

Medel för verksamhetsområdena 5 och 6 anvisas över förslagsanslaget F 16. Patent- och registreringsverket: Bolagsärenden. Verksamheterna redovisas förslagsvis över två anslagsposter med vardera ett formellt anslag på 1 000 kr. Anslagsposterna får inte belastas.

För att lösa tillfälliga likviditetsproblem samt för att tillgodose behovet av rörelsekapital disponerar PRV en rörlig kredit i riksgäldskontoret på 18 milj. kr.

F 15. Patent- och registreringsverket: Immaterialrätt m. m.

1989/90 Utgift	4 000
1990/91 Anslag	4 000
1991/92 Förslag	4 000

Under detta anslag redovisas kostnader och intäkter för verksamheten. Patentärenden, Varumärkes- och mönsterärenden, Namnärenden samt Uppdragsverksamhet inom patent-, varumärkes- och mönsterområdena. Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt över verksamheten.

	1989/90 Utfall	1990/91 Beräknar	1991/92
	Patentverket		
Verksamhet 1			
Patentärenden			
Intäkter	122094	131180	144355
Kostnader	113831	131180	144355
Resultat	+8263	0	0
Täckningsgrad	1,07	1,00	1,00
Verksamhet 2			
Varumärkes- och mönsterärenden			
Intäkter	25038	32479	36667
Kostnader	26662	32479	36667
Resultat	−1624	0	0
Täckningsgrad	0,94	1,00	1,00
Verksamhet 3			
Namnärenden			
Intäkter	2973	3704	3728
Kostnader	3089	4419	4728
Resultat	− 116	− 715	−1000
Täckningsgrad	0,96	0,84	0,79
Verksamhet 4			
Uppdrag			
Intäkter	19054	23428	25965
Kostnader	17272	23100	25965
Resultat	+1782	+ 328	0
Täckningsgrad	1,10	1,02	1,0
Verksamhet 1–4			
Summa intäkter[1]	169159	190791	210715
Summa kostnader	160854	191178	211715
Resultat	+8305	− 387	−1000
Täckningsgrad	1,05	1,0	1,0

Patent- och registreringsverket

PRV understryker i sin anslagsframställning att verket är helt avgiftsfinansierat och följaktligen inte nettobelastar statsbudgeten.

De olika verksamheterna är till alla delar efterfrågestyrda. I väsentlig mån måste därför kundkraven ligga till grund för målsättningarna i fråga om kvalitet, kvantitet och service i verkets produktion.

Verkets hemställan omfattar medelsyrkanden endast för budgetåret 1991/92. Med hänsyn till att PRV ingår i budgetcykel 2 när det gäller omläggning av budgetprocessen i treåriga budgetcykler och har givits specifika direktiv i augusti 1990 rörande fördjupad anslagsframställning för perioden 1992/93–1994/95, finner verket att särskilda skäl föreligger att inte fastställa budgetramar för mer än ett budgetår. Verket anser emellertid att det underlag som redovisas i anslagsframställningen kan ligga till grund för en preliminär bedömning av resursbehovet också under 1992/93 och 1993/94.

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid PRV är helt avgiftsfinansierad och avgifterna täcker kostnaderna för samtliga verksamheter med undantag av namnärenden.

Jag förordar att anslaget för nästa budgetår förs upp med ett formellt belopp på 4 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Patent- och registreringsverket: Immaterialrätt m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4 000 kr.

F 16. Patent- och registreringsverket: Bolagsärenden

1989/90 Utgift	2 000
1990/91 Anslag	2 000
1991/92 Förslag	2 000

Under detta anslag anvisas medel för PRVs verksamheter Bolagsärenden samt Uppdragsverksamhet inom bolagsområdet. Följande sammanställning ger en ekonomisk översikt av verksamheten.

	1989/90 Utfall	1990/91 Beräknar	1991/92
	Patentverket		
Verksamhet 5			
Bolagsärenden			
Intäkter	67 500	85 371	95 170
Kostnader	74 903	85 371	95 170
Resultat	−7 403	0	0
Täckningsgrad	0,90	1,0	1,0
Verksamhet 6			
Uppdrag			
Intäkter	26 025	24 970	27 864
Kostnader	20 297	24 430	27 864
Resultat	+5 728	+ 540	0
Täckningsgrad	1,28	1,02	1,0
Verksamhet 5–6			
Summa intäkter	93 525	110 341	123 034
Summa kostnader	95 200	109 801	123 034
Resultat	−1 675	+ 540	0
Täckningsgrad	0,98	1,01	1,0

Patent- och registreringsverket

PRV hemställer i sin anslagsframställning att en rörlig kredit hos riksgäldskontoret disponeras med 13 milj. kr. för att lösa tillfälliga likviditetsproblem. Krediten skall vidare tas i anspråk för att finansiera kostnader som uppstår i samband med bolagsavdelningens flyttning till nya lokaler i Sundsvall. Därmed kan den tidigare krediten om 18 milj. kr. dras ned till 13 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Verksamheten vid PRV är helt avgiftsfinansierad. Avgifterna som verket tar ut vid bolagsavdelningen täcker kostnaderna.

Mot bakgrund av detta förordar jag att programmet Bolagsärenden redovisas under en anslagspost på 1 000 kr, samt att programmet Uppdragsverksamhet inom bolagsområdet redovisas under en anslagspost på 1 000 kr.

På grund av den på senare år kraftigt ökade ärendetillströmningen till bolagsavdelningen har bolagsavdelningen tidigare haft svårigheter att hålla acceptabel servicenivå när det gällt handläggningstider m. m.

I PRVs verksamhetsplan för budgetåren 1989/90–1992/93, har för bolagsavdelningen satts upp ett antal konkreta mål, baserade på kundernas önskemål om snabbhet och kvalitet i handläggningen. Dessa mål syftar till att erbjuda bättre service inom avdelningens verksamhetsområde. För att uppfylla målen avser bolagsavdelningen att genomföra tekniska förbättringar och organisatoriska åtgärder. Förutsättningar bör därefter föreligga för att inom myndighetens ram erbjuda kunderna huvuddelen av den service som tidigare har tillhandahållits av kommissionären.

Fram till halvårsskiftet 1990 fanns kommissionären anställd vid bolagsavdelningen med uppgiften att hjälpa enskilda personer och företag med att sätta upp ansökningar om bolagsbildning, göra sammanställningar ur bolagsavdelningens handlingar m. m. Sedan halvårsskiftet 1990 har kommissionären bildat en enskild firma, med syftet att bedriva den tidigare verksamheten med i stort oförändrad inriktning.

Jag vill erinra om att jag, när bolagsavdelningen säkerställt en god servicenivå, avser att återkomma till regeringen med förslag om att avskaffa regleringen av kommissionärsfunktionen vid avdelningen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Patent- och registreringsverket: Bolagsärenden* för budgetåret 1990/91 anvisa ett förslagsanslag på 2 000 kr.

F 17. Patentbesvärsrätten

1989/90 Utfall	9 542 000
1990/91 Anslag	9 256 000
1991/92 Förslag	9 814 000

Patentbesvärsrätten är en självständig förvaltningsdomstol och utgör sedan den 1 juli 1987 en egen myndighet. Verksamheten regleras genom lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten.

Patentbesvärsrätten prövar som förvaltningsdomstol överklaganden av beslut av patent- och registreringsverket enligt vad som föreskrivs i patentlagen eller med stöd därav utfärdade bestämmelser, samt i mönsterskyddslagen, varumärkeslagen, namnlagen och lagen med vissa bestämmelser på tryckfrihetens område.

Den 1 juli 1990 uppgick personalstyrkan vid patentbesvärsrätten till 17 årsanställda. Patent- och registreringsverket skall mot kostnadsersättning

ge patentbesvärsrätten erforderlig administrativ service vad gäller bl. a. löne-, personal- och ekonomiadministrativa frågor.

Patentbesvärsrätten

Patentbesvärsrätten övergår fr. o. m. budgetåret 1992/93 till den nya budgetprocessen, varför årets framställning i enlighet med regeringens anvisningar innebär förslag om resurstilldelning endast för budgetåret 1991/92.

Genom att en ledamots- och en kanslitjänst vakantsätts frigörs lönemedel för budgetåret 1991/92, varigenom årets anslag i enlighet med regeringens direktiv kan minskas med 1,5 % eller 139 000 kr.

Föredragandens överväganden

Jag föreslår att för nästa budgetår medel för patentbesvärsrätten beräknas enligt ett huvudförslag som innebär en real minskning av utgifterna med 1,5 % till 9 814 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Patentbesvärsrätten* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 9 814 000 kr.

F 18. Industriell utveckling m. m. inom verkstadsteknikområdet

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	50 000 000
1991/92 Förslag	50 000 000

I propositionen 1989/90: 88 om vissa näringspolitiska frågor har ett treårigt program för verkstadsteknisk utvecklingsverksamhet presenterats. Syftet med programmet är att bidra till att förbättra de små och medelstora verkstadsföretagens konkurrensförmåga och produktivitet genom att utnyttja ny teknik och nya material i produkter och produktionsprocesser. Programmet är särskilt avsett för företag som arbetar som underleverantörer.

Programmet finansieras av staten med 50 milj. kr. per år. För att hantera stödet har en liten myndighet bildats; delegationen för verkstadsteknisk utveckling. Delegationens beslutande funktion utgörs av elva personer varav en är ordförande och en är vice ordförande. Ett kansli på två personer och en deltidsarbetande ordförande sköter den praktiska hanteringen av programmet.

Föredragandens överväganden

Jag finner den nu uppstartade verksamheten med projektstöd för verkstadsteknisk utveckling mycket angelägen mot bakgrund av den viktiga roll som verkstadsindustrin har inom svenskt näringsliv.

Jag har för nästa år beräknat 50 milj. kr. för fortsatt stöd till programmet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Industriell utveckling m. m. inom verkstadsteknikområdet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 50 000 000 kr.

F 19. Materialteknisk forskning

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	10 000 000
1991/92 Förslag	26 200 000

I propositionen 1989/90: 90 om forskning presenterades ett för styrelsen för teknisk utveckling (STU) och naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR) gemensamt program för forskning inom det materialtekniska och materialvetenskapliga området benämnt tvärvetenskapliga konsortier inom materialteknik. Över industridepartementets huvudtitel har STU anvisats 10 milj. kr. för programmet för budgetåret 1990/91. Över utbildningsdepartementets huvudtitel har NFR anvisats 3 milj. kr. för samma ändamål för budgetåret 1991/92. Riksdagen har dessutom våren 1990 beslutat om riktlinjer för resursförstärkning inom programmet för budgetåren 1991/92 och 1992/93.

Elva konsortier, de flesta med geografisk tyngdpunkt i någon högskola, har definierats. De elva förslagen innebär samarbete bl. a. inom teknikområdena tunna ytor och ytstrukturer, biomaterial och material som är supraledande vid höga temperaturer.

Av de medel som ställts till STUs resp. NFRs förfogande för budgetåret 1990/91 har konsortierna fått 1 milj. kr. var för förberedelser.

Föredragandens överväganden

Jag konstaterar att målet för denna nya satsning på materialkonsortier utgör en nyorientering av forskningen och samarbetsformerna vid de engagerade högskolorna. Detta kan enligt min mening komma att få en stor genomslagskraft för kunskapsuppbyggnaden på högskolorna vilket i sin tur genererar en gynnsam industriell utveckling inom materialområdet. Jag har för STUs del beräknat anslaget till 26 200 000 kr. för nästa budgetår.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet, som beräknat 3 milj. kr. för samma ändamål under budgetåret 1991/92.

Jag har även noterat att Universitetet i Linköping beräknat en förstärkning om 2 milj. kr. för materialteknisk forskning för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Materialteknisk forskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 26 200 000 kr.

F 20. Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Miljöanpassad produktutveckling

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	5 000 000
1991/92 Förslag	16 610 000

I propositionen 1989/90: 90 om forskning har industri- och miljödepartementen presenterat ett gemensamt treårigt program för forskning för ett avfallssnålt samhälle. Industridepartementets del behandlar miljöanpassad produktutveckling och miljödepartementets del behandlar avfallshantering.

Programmet finansieras under treårsperioden med 51 milj. kr. från industridepartementet och 37 milj. kr. från miljödepartementet. För att hantera stödet har en liten myndighet bildats; programrådet för forskning för ett avfallssnålt samhälle. Programrådet utgörs av sex personer varav en är ordförande. Den praktiska hanteringen av stödet sköts av ett litet kansli.

Föredragandens överväganden

Miljöanpassad produktutveckling samt behandling och hantering av avfall är en växande uppgift inom ett modernt industrisamhälle. Jag konstaterar att det nyinrättade programrådet för forskning för ett avfallssnålt samhälle har en mycket viktig uppgift framför sig och jag har för nästa år beräknat 16 610 000 kr. för miljöanpassad produktutveckling.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Miljöanpassad produktutveckling* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 16 610 000 kr.

G. Regional utveckling

Jag föreslår att medel för regional utveckling för budgetåret 1991/92 ställs till regeringens förfogande över följande anslag och till angivna huvudändamål.

Anslag	Huvudändamål
G 1. Lokaliseringsbidrag m. m.	Lokaliserings- och utvecklingsbidrag (centrala beslut) Lån till regionala investmentbolag
G 2. Regionala utvecklingsinsatser	Lokaliserings- och utvecklingsbidrag (regionala beslut) Glesbygdsstöd Regional projektverksamhet
G 3. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.	Infriande av kreditgarantier
G 4. Ersättning för nedsättning av socialavgifter	Täckande av bortfall av socialavgifter
G 5. Sysselsättningsbidrag	Sysselsättningsbidrag
G 6. Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m. m.	Infrastrukturåtgärder – regionala beslut – centrala beslut Tekniksprídning m. m. Konsult- och utredningsinsatser
G 7. Glesbygdsdelegationen	Glesbygdsutvecklingsinsatser på central nivå
G 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)	Initiering och genomförande av regionalpolitisk forskning
G 9 Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden	Främjande av näringslivet i Västnorden

G 1. Lokaliseringsbidrag m. m.

1989/90 Utgift	605 164 349	Reservation	1 094 719 148[1]
1990/91 Anslag	350 000 000		
1991/92 Förslag	350 000 000		

[1] De medel som vid budgetårsskiftet inte var ianspråktagna genom beslut uppgick till 159,0 milj. kr.

Utgifter för vissa äldre lokaliseringsbidrag m. m. belastade under budgetåret 1989/90 anslaget D 1. Visst regionalpolitiskt stöd med 12,9 milj. kr.

I enlighet med riksdagens beslut om regionalpolitiken i juni 1990 anvisas medel över detta anslag till följande ändamål:

- lokaliserings- och utvecklingsbidrag som beviljas av statens industriverk eller regeringen,
- lån till privata regionala investmentbolag,
- administrationskostnader m. m. för Stiftelsen Industricentra
- viss administration, uppföljning och utvärdering av regionalpolitiskt stöd.

Härtill kommer medel för offertstöd enligt äldre bestämmelser.

Jag har tidigare redogjort för utfallet av stödverksamheten under de senaste budgetåren.

Beslut om lokaliseringsbidrag har av statens industriverk och regeringen under budgetåret 1989/90 fattats för 414,5 milj. kr. Offertstöd har beviljats med 145,8 milj. kr. Stiftelsen Industricentra har erhållit 1,4 milj. kr. i kapitaltillskott m. m. För administration av det regionalpolitiska stödet har 3,2 milj. kr. utbetalats till banker och för drift av ett ADB-system för stödformer inom industriverkets ansvarsområde har använts 1,4 milj. kr.

Ett lån till privata regionala investmentbolag har beviljats under budgetåret. Utestående lån till detta ändamål uppgår till 31,0 milj. kr.

Statens industriverk

Statens industriverk uppskattar att behovet av bidragsmedel för beslut av regeringen och verket under budgetåret 1991/92 kommer att uppgå till 350 milj. kr.

Utbetalningen av medel under anslaget beräknas till 475 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag anser det angeläget att ta tillvara investeringsviljan för att göra det möjligt att förverkliga ytterligare projekt i regionalpolitiskt särskilt utsatta regioner. För beslut om lokaliserings- och utvecklingsbidrag m. m. , som beviljas av statens industriverk och regeringen, beräknar jag, liksom industriverket, ett oförändrat medelsbehov av 350 milj. kr. för de ändamål vartill medel anvisas över detta anslag under budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokaliseringsbidrag m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 350 000 000 kr.

G 2. Regionala utvecklingsinsatser

1989/90 Utgift	754 847 573	Reservation	972 520 832[1]
1990/91 Anslag	1 050 000 000		
1991/92 Förslag	972 000 000		

[1] De medel som vid det senaste budgetårsskiftet inte var ianspråktagna genom beslut uppgick till ca 100 milj. kr. att jämföras med ca 44 milj. kr. ett år tidigare.

Genom riksdagens beslut om regionalpolitiken år 1990 (prop. 1989/90:76, AU13, rskr. 346) har länsstyrelserna möjlighet att inom en given ram använda medlen till av dem beslutade lokaliserings- och utvecklingsbidrag, till glesbygdsstöd i form av stöd till företag och kommersiell service samt till regional projektverksamhet.

Under budgetåret 1989/90 fattade länsstyrelserna beslut enligt äldre bestämmelser om sammanlagt 778 milj. kr. med följande fördelning mellan ändamålen:

– lokaliserings- och investeringsbidrag	334
– företagsutveckling	48
– glesbygdsstöd	242
– regional projektverksamhet	154

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna beräknar i sina anslagsframställningar att medelsbehovet för regionala utvecklingsinsatser kommer att öka med sammanlagt 132 milj. kr. för budgetåret 1991/92 jämfört med innevarande budgetår.

Föredragandens överväganden

Sammantaget bedömde jag i propositionen om Regionalpolitik för 90-talet, att förändringarna som föreslogs av det regionalpolitiska företagsstödet skulle medföra en viss minskning av belastningen på anslaget. De frigjorda resurserna beräknades öka möjligheterna att lämna glesbygdstöd eller avsätta medel till projektverksamhet. Givetvis skulle belastningen också påverkas av hur konjunkturutvecklingen förändrar efterfrågan på företagsstöd.

Jag beräknade att mina förslag om regel- och anslagsförändringar skulle komma att öka utrymmet för insatser som bör beslutas av länsstyrelserna med i storleksordningen 100 milj. kr. Därutöver föreslog jag en viss uppräkning av anslaget. Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om livsmedelspolitiken (prop. 1989/90:146, JoU25, rskr. 327) tillfördes anslaget ytterligare 72 milj. kr. Sammantaget föreslog regeringen att anslaget för budgetåret 1990/91 borde uppgå till 972 milj. kr. Genom riks-

dagens beslut i juni 1990 fastställdes beloppet under detta anslag till 1 050 milj. kr.

I skrivelse 1990/91: 50 till riksdagen redovisas en minskning av utgifterna inom bl. a. industridepartementets område. Enligt min mening bör 78 milj. kr. av minskningen tas från detta anslag.

Det bör ankomma på regeringen att även fortsättningsvis fördela anslaget mellan länen efter de regionala problemens svårighetsgrad, och utfärda de föreskrifter som krävs. Resp. länsstyrelse bör sedan fördela anvisade medel mellan de angivna ändamålen och lämna föreskrifter och riktlinjer till de organ i länet, som eventuellt skall fatta beslut i de enskilda fallen.

Jag anser det också vara motiverat att liksom hittills vissa medel avsätts för länsövergripande projekt. Jag avser därför föreslå regeringen, att ett mindre belopp avsätts för sådana projekt, vilket efter ansökan från länsstyrelser fördelas av regeringen.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regionala utvecklingsinsatser* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 972 000 000 kr.

G 3. Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.

1989/90 Utgift	14 411 044
1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Från anslaget betalas utgifterna för att infria statliga garantier för lån till företag i glesbygder och lån till kommersiell service enligt förordningen (1990:643) om glesbygdsstöd. Vidare betalas utgifterna för att infria garantier för lån som har lämnats enligt förordningen (1985:619) om glesbygdsstöd (upphävd 1990:643), enligt förordningen (1979:638) om statligt stöd till glesbygd (upphävd 1985:619), enligt förordningen (1973:608) om statligt stöd till kommersiell service i glesbygd (upphävd 1980:877) samt enligt förordningen (1976:208) om statligt stöd till skärgårdsföretag och förordningen (1978:465) om särskilt stöd till lantbruksföretag i vissa glesbygder (upphävda 1979:638).

Länsstyrelserna

Samtliga länsstyrelser utom de i Kristianstads, Malmöhus och Hallands län har inkommit med anslagsframställningar. Sammanlagt föreslår länsstyrelserna en engagemangsram t. o. m. budgetåret 1991/92 på 230 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Den 1 juli 1985 skedde en övergång till engagemangsram i stället för årliga beslutsramar för kreditgarantier till företag i glesbygder m. m. (prop.

1984/85: 115, AU13, rskr. 354). Engagemangsramen skall successivt byggas upp tills den uppgår till 290 milj. kr. Länsstyrelsernas utrymme för ny kreditgivning skapas dels genom amorteringar av lån med statliga kreditgarantier som beslutats efter den 1 juli 1985, dels genom den successiva uppbyggnaden av en engagemangsram för resp. län. Förluster till följd av infriade garantier ger inte utrymme för ny garantigivning.

För tiden fram t. o. m. budgetåret 1990/91 är engagemangsramen fastställd till 190 milj. kr. Ramen bör för tiden fram t. o. m. budgetåret 1991/92 utökas till 220 milj. kr.

Anslaget bör för nästa budgetår tas upp med oförändrat belopp, 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. medge att statlig kreditgaranti för lån till företag i glesbygder och för lån till kommersiell service får beviljas i en sådan omfattning att det sammanlagda beloppet för utestående garantier som beslutats efter den 1 juli 1985 uppgår till högst 220 000 000 kr.,

2. till *Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

G 4. Ersättning för nedsättning av socialavgifter

1989/90 Utgift	469 328828
1990/91 Anslag	350 000 000
1991/92 Förslag	250 000 000

Från anslaget, som disponeras av riksförsäkringsverket, täcks från den 1 januari 1991 bortfall av avgiftsinkomster till följd av tillämpningen av lagen (1990:912) om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift.

Enligt denna lag skall den procentsats efter vilken arbetsgivar- resp. egenavgifter sammanlagt beräknas, enligt lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare, under en tioårsperiod sättas ned med tio procentenheter för verksamheter inom vissa näringsgrenar som bedrivs i stödområde 1. I de delar av Norrbottens län som inte ingår i stödområde 1 skall nedsättningen uppgå till fem procentenheter under en femårsperiod och i de nya områden som omfattas av nedsättningen skall denna successivt öka upp till tio procentenheter. Vissa basindustrier skall inte längre omfattas av nedsättningen. För nedsättning av egenavgifter gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953:272).

De verksamheter som bedrivs i Svappavaara samhälle är helt befriade från socialavgifter och allmän löneavgift under tiden den 1 januari 1984 – den 31 december 1993.

Riksförsäkringsverket

Verket beräknar, med hänsyn bl. a. till att lagändringen den 1 januari 1991 väntas ge en relativt kraftig begränsning av utgifterna, medelsbehovet till 310 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar bortfallet av avgiftsinkomster genom nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift till 250 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Ersättning för nedsättning av socialavgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 250 000 000 kr.

G 5. Sysselsättningsbidrag

1989/90 Utgift	236 409 916
1990/91 Anslag	250 000 000
1991/92 Förslag	250 000 000

Över anslaget anvisas medel för sysselsättningsbidrag.

Jag har tidigare redogjort för utfallet av verksamheten med sysselsättningsstöd under de senaste budgetåren.

Statens industriverk

Statens industriverk beräknar medelsbehovet för de ändamål vartill medel beviljas över anslaget till 250 milj. kr. under budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Jag beräknar i likhet med statens industriverk medelsbehovet för sysselsättningsbidrag till 250 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Sysselsättningsbidrag* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 250 000 000 kr.

G 6. Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m. m.

1990/91 Anslag	330 000 000
1991/92 Förslag	186 000 000

Från anslaget betalas utgifterna för följande åtgärder.

För *regionalt beslutade infrastrukturåtgärder i stödområde 1* har anvisats 200 milj. kr. Länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län slutför för närvarande ett gemensamt programarbete med förslag till hur medlen skall användas.

För *centralt beslutade infrastrukturåtgärder i prioriterade regioner* har anvisats 130 milj. kr. Av dessa har 35 milj. kr. anslagits för tillfällig förstärkning av forsknings- och utvecklingsverksamheten vid vissa högskolor och 35 milj. kr. till vissa insatser i Blekinge län. Vidare disponerar statens industriverk 14 milj. kr. för projektverksamhet. Verket har för nästa budgetår begärt en ökning av dessa medel till 18,4 milj. kr.

Föredragandens överväganden

I skrivelse 1990/91: 50 till riksdagen redovisas en minskning av utgifterna inom bl. a. industridepartementets område. Enligt min mening bör 144 milj. kr. av minskningen tas från detta anslag.

Genomförandet av det program som berörda länsstyrelser nu håller på att utarbeta kommer enligt min bedömning att löpa även under kommande budgetår. Programarbetet och genomförandet av åtgärderna kommer också att ge underlag för att bedöma hur regionalpolitiska medel för infrastrukturåtgärder kan kombineras med medel från resp. sektor och vilken instans som lämpligen bör besluta i olika frågor.

Det bör ankomma på regeringen att besluta om hur medlen för budgetåret 1991/92 skall disponeras mellan olika regioner och hur handläggnings- och beslutsordningen skall utformas.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 186 000 000 kr.

G 7. Glesbygdsdelegationen

1990/91 Anslag	15 000 000
1991/92 Förslag	16 200 000

Den tidigare glesbygdsdelegationen har ombildats till myndighet fr. o. m. den 1 januari 1991. Den nya myndigheten som har lokaliserats till Östersund har till uppgift att stödja utvecklingen för och lämna förslag till förbättringar med avseende på glesbygds- och landsbygdsbefolkningens levnadsförhållanden i olika delar av landet med tyngdpunkten i skogslänens inre delar samt i skärgårdsområdena.

Medlen bör disponeras för förvaltnings- och projektkostnader. För budgetåret 1991/92 beräknar jag dessa till 16 200 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Glesbygdsdelegationen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 16 200 000 kr.

G 8. Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)

1989/90 Utgift	4 385 000	Reservation	124
1990/91 Anslag	6 000 000		
1991/92 Förslag	6 480 000		

Från anslaget betalas utgifterna för expertgruppens för forskning om regional utveckling verksamhet.

Expertgruppen för forskning om regional utveckling

Expertgruppen beräknar medelsbehovet till 8 500 000 kr.

Föredragandens överväganden

I proposition 1989/90: 76 om regionalpolitik för 90-talet redovisades behov av forskning som kan bidra till att förbättra kunskapsunderlaget för regionalpolitiken och det angelägna i att synsätt och resultat från forskningen får en bred spridning till olika användargrupper. Den roll som expertgruppen bör ha i dessa avseenden som länk mellan forskningen och användare av forskningens resultat redovisades också.

I propositionen redovisades vidare behovet av förstärkt uppföljning och utvärdering av olika regionalpolitiska insatser och att expertgruppen avses få vissa uppgifter i detta sammanhang.

För budgetåret 1991/92 beräknar jag medelsbehovet till 6 480 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 6 480 000 kr.

G 9. Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden

1989/90 Utgift	2 371 650
1990/91 Anslag	3 000 000
1991/92 Förslag	3 050 000

Från anslaget betalas Sveriges kapitaltillskott till en nordisk utvecklingsfond för Västnorden. Vid nordiska ministerrådets (samarbetsministrarna) möte den 19 augusti 1986 undertecknades ett avtal och stadgar för en

nordisk utvecklingsfond för Västnorden. Avtalet och fondens stadgar trädde i kraft den 17 september 1987.

Utvecklingsfonden skall främja utvecklingen av ett allsidigt och konkurrenskraftigt näringsliv i Västnorden (Färöarna, Grönland och Island). Fondens grundkapital skall uppgå till ett belopp som motsvarar 14,1 milj. US dollar, varav Sverige skall svara för 5,4 milj. US dollar. Inbetalning till fonden skall ske fram till och med år 1995.

Inbetalningar till fonden sker årligen. Det belopp som enligt avtalet skall inbetalas per den 1 mars 1992 är 552 000 US dollar, vilket motsvarar ca 3 050 000 kr., varför anslaget för budgetåret 1991/92 bör tas upp med detta belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 050 000 kr.

H. Energi

Statens vattenfallsverk

Statens vattenfallsverk (Vattenfall) handhar statens kraftverksrörelse. Verksamheten är organiserad som ett affärsverk. Vattenfall svarar för ca hälften av elproduktionen samt äger och driver stamnätet för överföring av elenergi. Vattenfallkoncernen är det största företaget inom energiområdet i Sverige.

Riksdagen fastställde år 1988 nya principer för statsmakternas ekonomiska styrning av Vattenfall (prop. 1987/88:87, NU41, rskr. 376). Beslutet innebar bl. a. att omfattningen och inriktningen av Vattenfalls investeringar samt finansieringsplan skall beslutas av riksdagen enligt en rullande treårsplan. Beslutet innebar vidare att Vattenfall och dess dotterbolag skall behandlas som en sammanhållen grupp av företag – Vattenfallkoncernen. Genom beslutet infördes förräntningskrav som är jämförbara med vad som gäller för liknande verksamhet inom svensk industri.

Vattenfall har i skrivelse den 12 september 1990 redovisat förslag till bl. a. investerings- och finansieringsplan för treårsperioden 1991 – 1993.

I en skrivelse (skr. 1990/91:50) till riksdagen har regeringen nyligen redovisat ett omfattande åtgärdsprogram som syftar till att stabilisera den svenska ekonomin, förbättra ekonomins funktionssätt och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna.

I skrivelsen aviserar regeringen bl. a. kommande förslag till riksdagen om att effektivisera den statliga förmögenhetsförvaltningen. Förslagen syftar till att öka avkastningen och frigöra kapital för att bereda utrymme för andra satsningar inom näringspolitiken.

I skrivelsen anförs att Vattenfall bör ges en organisationsform som är bättre anpassad till en alltmer internationell och kapitalintensiv verksamhet. Vattenfall kan därmed trygga en god elförsörjning och generera en högre avkastning på statens tillgångar. För att utveckla en effektivare handel med el och underlätta en decentraliserad elproduktion kommer stamnätet att ges en mer fristående organisationsform. Omvandlingen av Vattenfall från affärsverk till aktiebolag kan förväntas leda till en effektivare elmarknad.

Jag avser att senare under innevarande budgetår återkomma till frågan om Vattenfalls ombildning till aktiebolag. I samband med detta kommer jag också att redovisa mitt ställningstagande till Vattenfalls förslag till treårsplan för perioden 1991 – 1993.

H 1. Statens energiverk: Förvaltningskostnader

I statsbudgeten för budgetåret 1990/91 har under denna anslagsrubrik anvisats ett ramanslag på 49 588 000 kr.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med ett oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens energiverk: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 beräkna ett ramanslag på 49 588 000 kr.

H 2. Statens energiverk: Utredningar m. m. och information

I statsbudgeten för budgetåret 1990/91 har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 15 243 000 kr.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med ett oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens energiverk: Utredningar m. m. och information* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 15 243 000 kr.

H 3. Statens energiverk: Elsäkerhet m. m.

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Riksdagen beslutade våren 1988 om en ny kontrollordning för elektrisk materiel, m. m. (prop. 1987/88:82, NU30, rskr. 219). Enligt riksdagens beslut öppnades möjlighet för tillverkare och importör att – som alternativ till SEMKO-kontroll med åtföljande S-märkning – utföra motsvarande kontroll vid vissa andra med Svenska Elektriska Materielkontrollanstalten AB, SEMKO, samarbetande provningsinstitutioner eller att själva utföra denna kontroll, som i så fall övervakas av SEMKO. Kravet på typgodkännande av SEMKO (S-märkning) ersattes med ett krav på registrering före marknadstillträdet. Kontrollen av de produkter som finns på marknaden förstärktes samtidigt.

Statens energiverk fick som en följd av riksdagens beslut delvis nya och förändrade arbetsuppgifter.

Verksamheten under anslaget finansieras med avgifter som tas ut i samband med registrering av elektriska anordningar och elektrisk materiel. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Till den del löpande utgifter inte kan betalas med löpande inkomster får statens energiverk disponera en rörlig kredit intill 8 milj. kr. hos riksgäldskontoret.

	Beräknad ändring 1990/91	1991/92
Stat		
Utgifter		
Elsäkerhet m. m.	25 870 000	+ 1 980 000
Inkomster		
Avgifter för registrering	25 869 000	+ 1 980 000
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens energiverk

Uppgiften att svara för själva registreringen av elektrisk materiel åvilar SEMKO. Upprättandet av en förteckning över registrerade produkter samt information om dessa inkluderas i kostnaderna för själva registreringsförfarandet. Verket beräknar en totalkostnad för registreringsuppgifterna på 5,7 milj. kr. för nästa budgetår.

För att behålla en oförändrad hög produktsäkerhet ingår en förstärkt marknadskontroll i den nya kontrollordningen. Energiverket har beräknat kostnaden för marknadskontrollen för det registreringspliktiga området under det kommande budgetåret till 9,6 milj. kr.

Den nya kontrollordningen förutsätter en medverkan av energiverket i såväl svenskt som internationellt standardiseringsarbete. En stor del av detta bör ske genom anlitande av expertis utanför verket, i första hand från SEMKO. Energiverket har beräknat kostnaderna för arbetet med standardisering till 6,1 milj. kr. för nästa budgetår.

För resurser för marknadskontroll av det icke registreringspliktiga området (fria området) har energiverket beräknat resursbehovet till 5 milj. kr.

Inom ramen för den nya kontrollordningen skall finnas resurser för föreskriftsarbete m. m. Behovet av resurser för dessa arbetsuppgifter bedömer energiverket vara 850 000 kr. för det kommande budgetåret. För insatser rörande information om den nya kontrollordningen har energiverket för nästa budgetår beräknat resursbehovet till 600 000 kr.

Kostnaderna för resurser vid energiverket för marknadskontroll, standardiseringsarbete och föreskrifter m. m. har av verket beräknats till 4 850 000 kr.

Föredragandens överväganden

Den nya kontrollordningen infördes den 1 januari 1990 och innebar bl. a. att statens energiverk och SEMKO fick delvis nya arbetsuppgifter. Energiverkets personella och andra resurser för bl. a. tillsynsverksamheten förstärktes.

Jag anser att verksamheten inom området elsäkerhet m. m. bör bedrivas huvudsakligen i enlighet med energiverkets förslag. Kostnaden för verksamheten beräknar jag till sammanlagt 27 850 000 kr. för nästa budgetår. Kostnaderna vid statens energiverk under budgetåret 1991/92 beräknar jag till 4 850 000 kr.

Den nya kontrollordningen finansieras med avgifter som tas ut i samband med registrering av elektriska anordningar och elektrisk materiel. Intäkterna från registreringsavgifterna bör tillföras anslaget. Anslaget bör därför föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens energiverk: Elsäkerhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

H 4. Statens elektriska inspektion

I statsbudgeten för budgetåret 1990/91 har under denna anslagsrubrik anvisats ett ramanslag på 12 069 000 kr.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom näringspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med ett oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Statens elektriska inspektion* för budgetåret 1991/92 beräkna ett ramanslag på 12 069 000 kr.

H 5. Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet

1989/90 Utgift	–
1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Från detta anslag betalas utgifter för förluster i samband med lånegarantier som har lämnats enligt förordningen (1981:717) om statlig garanti för utvinning m. m. av olja, naturgas eller kol, förordningen (1983:1 107) om statligt stöd för åtgärder för att ersätta olja, m. m., förordningen (1986:191) om statligt stöd för utveckling och introduktion av ny energiteknik, m. m. samt enligt förordningen (1988:805) om statligt stöd ur energiteknikfonden, m. m.

Föredragandens överväganden

Som ett medel för att främja den långsiktiga försörjningen med fossila bränslen infördes år 1975 en statlig garanti för oljeutvinning m. m. Garantiramen fastställdes ursprungligen till 2 000 milj. kr. och utgjorde åren 1984–1989 8 000 milj. kr. År 1989 sänktes ramen till 4 000 milj. kr. (prop.

1988/89: 100 bil. 16, NU25, rskr. 273) och år 1990 till 3 000 milj. kr. (prop. 1989/90: 100 bil. 16, NU25, rskr. 247). Den 1 juli 1990 uppgick summan av utestående garantier inom denna ram till 1 464 milj. kr.

Lånegarantier enligt förordningen (1988:805) om statligt stöd ur energiteknikfonden, m. m. får lämnas intill ett vid varje tidpunkt sammanlagt belopp av 300 milj. kr., inräknat lämnade garantier inom programmet för utveckling och introduktion av ny energiteknik samt minskat med ett belopp som motsvarar infriade garantier i systemet under föregående år (prop. 1987/88: 90, NU40, rskr. 375).

Oljeersättningsprogrammet och teknikutvecklingsprogrammet har upphört. Den 1 juli 1990 var summan av utestående garantier inom oljeersättningsprogrammet, teknikutvecklingsprogrammet och energiteknikfonden tillsammans 137,9 milj. kr.

Inga förluster till följd av infriade garantier inom något av de nämnda programmen har uppkommit under budgetåret 1989/90. Vissa förluster kan dock komma att uppstå under de två följande budgetåren. Anslaget bör föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, till *Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 6. Energiforskning

I statsbudgeten för budgetåret 1990/91 har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 343,8 milj. kr. Under anslaget redovisas utgifterna för statens stöd till forskning och utveckling på energiområdet inom ramen för Huvudprogram Energiforskning.

Jag avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom energipolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Energiforskning* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 343 800 000 kr.

H 7. Drift av beredskapslager

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag på 407,3 milj. kr.

Chefen för försvarsdepartementet avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom försvars-

politikens område. Anslaget bör i avvakten på en sådan proposition föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Drift av beredskapslager* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 407 251 000 kr.

H 8. Beredskapslagring och industriella åtgärder

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 7,3 milj. kr.

Chefen för försvarsdepartementet avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom försvarspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Beredskapslagring och industriella åtgärder* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 7 270 000 kr.

H 9. Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m.

1989/90 Utgift	55 235 855
1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Anslaget står till regeringens disposition för att täcka oförutsedda kostnader under anslaget H 8. Beredskapslagring och industriella åtgärder i samband med lagring av olja, motorbensin, m. m. samt för kostnader i anslutning till övrig omstrukturering av beredskapslagren som inte täcks under anslaget H 8.

Statens energiverk

Verket föreslår att anslaget står kvar oförändrat.

Energiverket har i skrivelse den 25 oktober 1990 hemställt att få slutföra omstruktureringen av de statliga beredskapslagren enligt 1987 års försvarsbeslut under budgetåret 1991/92.

Föredragandens överväganden

Anslaget bör även under nästa budgetår få användas för kvarstående kostnader för köp av oljeprodukter m. m. i anslutning till omstruktureringen av oljelagren.

Jag förordar att anslaget nästa budgetår förs upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

H 10. Åtgärder inom delfunktionen Elkraft

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 21,9 milj. kr.

Chefen för försvarsdepartementet avser föreslå regeringen att i en särskild proposition våren 1991 redovisa förslag till åtgärder inom försvarspolitikens område. Anslaget bör i avvaktan på sådan proposition föras upp med oförändrat belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen,

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Åtgärder inom delfunktionen Elkraft* för budgetåret 1991/92 beräkna ett reservationsanslag på 21 930 000 kr.

Sid.

3 **Översikt**
6 **Inledning**
6 Den ekonomiska utvecklingen
11 Näringspolitiken
15 Regionalpolitiken
28 Energipolitiken

	A.	**Industridepartementet m.m.**	
37	1.	Industridepartementet	48 000 000
37	2.	Industriråd/industriattaché	1 045 000
38	3.	Utredningar m.m.	16 615 000
38	4.	Bidrag till FN:s organ för industriell utveckling	6 720 000
			72 380 000
	B.	**Industri m.m.**	
		Statens industriverk:	
39	1.	Förvaltningskostnader	*65 957 000
39	2.	Utredningsverksamhet	*5 250 000
39	3.	Sprängämnesinspektionen	1 000
44	4.	Åtgärder för att främja industridesign	5 200 000
44	5.	Främjande av hemslöjden	5 590 000
46	6.	Stöd till turism och rekreation	123 000 000
57	7.	Småföretagsutveckling	*215 300 000
58	8.	Täckande av förluster vid viss garantigivning, m. m.	10 000 000
58	9.	Industripolitiska åtgärder för tekoindustrin	85 000 000
			515 298 000
	C.	**Exportkrediter m.m.**	
60	1.	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning genom AB Svensk Exportkredit	1 000
62	2.	Kostnader för statsstödd exportkreditgivning avseende export av fartyg m.m.	1 000
62	3.	Ersättning för extra kostnader för förmånlig kreditgivning till u-länder	80 000 000
62	4.	Åtgärder för att främja utländska investeringar i Sverige	*1 500 000
			81 502 000
	D.	**Mineralförsörjning m.m.**	
		Sveriges geologiska undersökning:	
65	1.	Geologisk undersökningsverksamhet m. m.	103 379 000
72	2.	Utrustning	10 000 000
73	3.	Geovetenskaplig forskning	4 000 000
		Statens gruvegendom:	
74	4.	Prospektering m.m.	56 300 000
76	5.	Egendomsförvaltning m.m.	7 481 000
			181 160 000
	E.	**Statsägda företag m. m.**	
78	1.	Ränta och amortering på statens skuld till SSAB Svenskt Stål AB	31 238 000
78	2.	Räntestöd m.m. till varvsindustrin	130 000 000
79	3.	Infriande av pensionsgaranti för FFV AB	1 000
80	4.	Upprustning och driftbidrag till AB Göta kanalbolag	–
			161 239 000

* Beräknat belopp

Sid.			
	F.	**Teknisk utveckling m. m.**	
		Styrelsen för teknisk utveckling:	
81	1.	Teknisk forskning och utveckling	*818 815 000
81	2.	Förvaltningskostnader	*86 368 000
81	3.	Bidrag till Stiftelsen Sveriges tekniskvetenskapliga attachéverksamhet	34 261 000
81	4.	Teknikvetenskapliga forskningsrådet	*67 000 000
83	5.	Europeiskt rymdsamarbete m.m.	406 098 000
84	6.	Nationell rymdverksamhet	56 742 000
81	7.	Europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete	*61 000 000
86	8.	Statens provningsanstalt: Uppdragsverksamhet	1 000
87	9.	Bidrag till statens provningsanstalt	48 295 000
		Styrelsen för teknisk ackreditering:	
89	10.	Myndighetsverksamhet	1 000
91	11.	Bidrag till riksmätplatsverksamhet	8 776 000
92	12.	Bidrag till vissa internationella organisationer	4 272 000
92	13.	Bidrag till Ingenjörsvetenskapsakademien	6 750 000
93	14.	Bidrag till Standardiseringskommissionen	41 184 000
		Patent- och registreringsverket:	
95	15.	Immaterialrätt m.m.	4 000
97	16.	Bolagsärenden	2 000
98	17.	Patentbesvärsrätten	9 814 000
99	18.	Industriell utveckling m.m. inom verkstadsteknikområdet	50 000 000
100	19.	Materialteknisk forskning	26 200 000
101	20.	Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Miljöanpassad produktutveckling	16 610 000
			1 742 193 000
	G.	**Regional utveckling**	
103	1.	Lokaliseringsbidrag m.m.	350 000 000
104	2.	Regionala utvecklingsinsatser	972 000 000
105	3.	Täckande av förluster på grund av kreditgarantier till företag i glesbygder m.m.	1 000
106	4.	Ersättning för nedsättning av socialavgifter	250 000 000
107	5.	Sysselsättningsbidrag	250 000 000
107	6.	Särskilda regionalpolitiska infrastrukturåtgärder m.m.	186 000 000
108	7.	Glesbygdsdelegationen	16 200 000
109	8.	Expertgruppen för forskning om regional utveckling (ERU)	6 480 000
109	9.	Kapitaltillskott till en utvecklingsfond för Västnorden	3 050 000
			2 033 731 000
	H.	**Energi**	
111		Statens vattenfallsverk	
		Statens energiverk:	
111	1.	Förvaltningskostnader	*49 588 000
112	2.	Utredningar m. m. och information	*15 243 000
112	3.	Elsäkerhet m. m.	1 000
114	4.	Statens elektriska inspektion	*12 069 000
114	5.	Täckande av förluster i anledning av statliga garantier inom energiområdet	1 000
115	6.	Energiforskning	*343 800 000
115	7.	Drift av beredskapslager	*407 251 000
116	8.	Beredskapslagring och industriella åtgärder	*7 270 000
116	9.	Särskilda kostnader för lagring av olja, motorbensin, m. m.	1 000
117	10.	Åtgärder inom delfunktionen Elkraft	*21 930 000
			857 154 000
Totalt för industridepartementet			**5 644 657 000**

* Beräknat belopp

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990

Regeringens proposition 1990/91: 100 Bilaga 15

Civildepartementet (trettonde huvudtiteln)

Bilaga 15 till budgetpropositionen 1991

Civildepartementet
(trettonde huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 15

Översikt

Civildepartementets verksamhet omfattar:
- kommunerna, landstingen och kommunalförbunden,
- länsstyrelserna,
- polisväsendet,
- statlig löne- och personalpolitik,
- statlig rationalisering och revision,
- statistik,
- datafrågor,
- budgetutveckling,
- allmänna frågor om den statliga förvaltningen,
- formerna för styrning och organisation av statlig verksamhet samt formerna för myndigheternas anslagsframställning och resultatredovisning,
- konkurrens- och konsumentfrågor,
- svenska kyrkan och andra trossamfund,
- jämställdhet mellan kvinnor och män,
- ungdomsverksamhet,
- folkrörelserna och kooperationen,
- samhällsinformation.

Verksamheten omfattar även de kungliga hov- och slottsstaterna (se bil. 3 till budgetpropositionen).

Statsrådet Johansson är departementschef och svarar inom regeringen för ärenden om statlig rationalisering och revision, statistik, datafrågor, allmänna frågor om statlig förvaltning, statens personalpolitik, statliga löner och pensioner, kommunerna, länsförvaltningen, polisväsendet samt pris- och konkurrensfrågor.

Statsrådet Wallström svarar för ärenden om jämställdhetspolitik, konsumentpolitik, svenska kyrkan, ungdoms- och folkrörelsefrågor samt kooperativa frågor.

Utvecklingsfrågor

Arbetet med att utveckla och förnya den offentliga sektorn drivs med utgångspunkt i de riktlinjer som mer utförligt presenteras i budgetpropositionens bilaga 2 om utvecklingen av offentlig sektor. Där ges en beskriv-

ning av det utvecklingsarbete som pågår i statsförvaltningen samt i kommuner och landsting. Vidare lämnas en samlad redovisning av arbetet med regeringens program för omställning och neddragning av den statliga administrationen. I särskilda underbilagor redovisas hur regelbeståndet utvecklas och arbetet med regelreformering och delegering.

För att det fortsatta arbetet med förnyelsen av offentlig sektor skall kunna bedrivas i den omfattning som är nödvändig föreslås att 38 milj. kr. anvisas för utvecklingsinsatser av projektkaraktär.

De myndigheter som bl. a. arbetar med att lämna stöd i förnyelsearbetet (främst riksrevisionsverket, statskontoret, statens institut för personalutveckling och statens arbetsgivarverk) är för närvarande föremål för en samlad översyn. I avvaktan på resultatet av denna översyn föreslås inte några treåriga budgetramar till dessa myndigheter.

Länsstyrelserna

Fr. o. m. den 1 juli 1991 skall länsstyrelsens arbetsområde omfatta de verksamheter som i dag bedrivs av länsstyrelsen, lantbruksnämnden och länsvägnämnden. Också när det gäller fiske, kommunikationer, trafiksäkerhet och den del av länsbostadsnämndernas verksamhet som avser kommunal bostadsförsörjning och annan samhällsplanering får den nya länsstyrelsen ökade arbetsuppgifter.

Den nya länsförvaltningen har viktiga uppgifter inom tre huvudområden:

- Länsstyrelsen skall följa upp att den nationella politiken och de nationella målen inom ett stort antal verksamhetsområden får genomslag inom länet. I detta sammanhang skall länsstyrelsen dels fungera som regionalt statligt organ inom olika sektorer, dels göra nödvändiga avvägningar mellan sektorerna. Som ett led i detta arbete skall länsstyrelsen svara för uppföljningar och utvärderingar utifrån ett samlat regionalt perspektiv.
- Länsstyrelsen skall främja länets utveckling och har på regional nivå ansvar för samordning av statens regionala utvecklingsinsatser. I riksdagsbeslutet våren 1990 om regionalpolitiken underströks länsstyrelsens roll som sektorsamordnare (prop. 1989/90: 76, AU 13, rskr. 346). Länsstyrelsen skall också verka för att statlig, kommunal, och landstingskommunal verksamhet i länet samordnas och anpassas efter de övergripande miljö- och regionalpolitiska målen samt till kravet på en långsiktigt god hushållning med naturresurserna.
- Länsstyrelsen skall svara för en effektiv statlig förvaltning på regional nivå.

Den beslutande reformen är ett viktigt led i de åtgärder som syftar till att göra ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och landstingskommuner tydligare, förbättra samordningen mellan offentliga verksamheter och utveckla formerna för en mer mål- och resultatorienterad styrning av verksamheten.

Budgetförslaget innebär att sammanlagt 1 639,7 milj. kr. föreslås till länsstyrelsernas verksamhet.

Polisväsendet

Arbetsbelastningen inom polisen fortsätter att öka. Trots insatser för att klara personalsituationen kommer problem med personalförsörjningen att bestå ytterligare några år. Behovet av investeringar i ny teknik, bl. a. ADB-stöd, ökar. Bl. a. med hänsyn härtill har endast begränsade besparingar gjorts i budgeten för polisväsendet.

Mot bakgrund av löneavtal och rationaliseringar på polisens område föreslås antalet aspiranter till polishögskolan bli 600.

Polisväsendet skall under nästa budgetår prioritera brottsförebyggande åtgärder. Polisens insatser när det gäller spaning och utredning skall särskilt inriktas på våldsbrott och narkotikabrott. En likaledes fortsatt prioritering av resurserna sker för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten, och då särskilt sådan som hotar stora samhälleliga värden såsom miljöbrottslighet. Det är angeläget att de resurser som statsmakterna avdelat för prioriterad verksamhet verkligen används för det avsedda ändamålet.

Konkurrens- och konsumentfrågor

Inom viktiga delar av den svenska ekonomin är konkurrensen otillräcklig. En förstärkt konkurrenspolitik är en förutsättning för den ekonomiska utvecklingen och för att motverka höjda konsumentpriser. Det konkurrensfrämjande arbetet inriktas såväl på den privata som på den offentliga sektorn. Ökad frihandel och omprövning av offentliga regleringar är viktiga inslag i politiken.

Konsumentpolitiken inriktas på de hushållsekonomiska frågorna. Förslag om förbättrad prisinformation för konsumenterna och ökad konkurrens inom livsmedelsområdet kommer att läggas fram. Åtgärder till stöd för den kommunala konsumentverksamheten förbereds.

Ungdomsfrågor

Målet för regeringens ungdomspolitik är att barn och ungdom skall utvecklas i trygga uppväxtmiljöer med god omsorg, en berikande och aktiv fritid, samt att ha möjligheter att påverka.

En fortsatt satsning på barn- och ungdomskulturen sker bl. a. genom den s. k. Kulturbudkavlen.

Ett projektarbete kommer att bedrivas i syfte att genom samordnade insatser i statliga och kommunala förvaltningar samt föreningslivet ge stöd till särskilt utsatta barn och ungdomar i eftersatta bostadsområden.

Kommittén om ungdomars villkor på 90-talet skall särskilt belysa hur demokrati och jämlikhet kan stärkas. En redovisning av invandrar- och flyktingungdomars situtation med förslag till åtgärder skall lämnas.

En proposition om internationellt ungdomsutbyte föreläggs riksdagen i början av år 1991. Förslagen avser att göra det lättare för fler grupper av ungdomar att delta i det internationella ungdomsutbytet.

Förslag om förändringar i bidragssystemet för ungdomsorganisationerna lämnas. Förutsättningarna för ett tydligare målinriktat bidragssystem som bygger på uppföljning och utvärdering kommer att utredas.

Det är viktigt att utveckla en bättre samordning av insatserna på ungdomsområdet. En översyn av statens ungdomsråd och andra organ på central nivå kommer därför att göras.

Folkrörelserna

Skattereformens effekter för folkrörelserna har följts upp inom regeringskansliet. Ett särskilt bidrag på 100 milj. kr. till folkrörelser som bedriver barn- och ungdomsverksamhet anvisas som en kompensation för ökade kostnader.

Principerna för statens stöd till föreningslivet skall omprövas. Regeringen har därför givit statskontoret i uppdrag att kartlägga stödet och att lämna förslag till hur en fördjupad prövning, baserad på uppföljning och utvärdering kan göras.

Den nuvarande lotterilagstiftningen är oklar och svåröverskådlig och ger inte folkrörelserna tillräckliga möjligheter att utveckla och förnya sin lotteri- och spelverksamhet. Regeringen kommer därför att tillsätta en utredning med uppdrag att se över lotterilagstiftningen.

Kooperativa frågor

Det projekt med ett kooperativt utvecklingssystem som pågått sedan 1987 upphör den 1 juli 1991 och ersätts med en satsning på regionala kooperativa utvecklingscentra. En fördubbling av anslaget föreslås.

En analys av den kooperativa företagsformens utvecklingsmöjligheter och begränsningar på olika områden presenteras av Nykoop-företagsutredningen (C 1990:03) under januari 1991.

Kyrkliga frågor

1980-talets omfattande organisatoriska reformer beträffande svenska kyrkan har nu sammanfattats i det förslag till en ny kyrkolag som regeringen har överlämnat till kyrkomötet. Förslaget avses läggas fram för riksdagen sedan 1991 års kyrkomöte har yttrat sig.

Stödet till de fria trossamfunden har nyligen fått en utformning som bättre svarar mot behoven hos de trossamfund som huvudsakligen betjänar invandrare. Det starkt ökade medlemsantalet i dessa samfund motiverar nu också en reell uppräkning av anslaget till stöd åt trossamfunden.

Jämställdhetsfrågor

En proposition om jämställdhetspolitiken kommer att föreläggas riksdagen våren 1991 med förslag till en ny jämställdhetslag, åtgärder inom området kvinnor och ekonomi samt åtgärder för att motverka våld mot kvinnor m. m.

Kommunala frågor

Inom den kommunala sektorn pågår ett omfattande förändringsarbete. Ett särskilt förnyelseprojekt har startats i samverkan mellan civildepartementet och samtliga kommuner samt landstinget och länsstyrelsen i Örebro län. Förslag till lagstiftningsåtgärder har lagts fram för att på försök möjliggöra en ny organisation för hälso- och sjukvården, den s. k. Dalamodellen (prop. 1990/91:44). Regeringen avser att ytterligare fördjupa kontakterna med ledningarna för de båda kommunförbunden. Stat-kommunberedningen ges förändrade uppgifter. Ett gemensamt arbete har inletts för att belysa utvecklingen av produktivitet och effektivitet i den kommunala sektorn. Ytterligare åtgärder kommer att föreslås för att öka handlingsfriheten för kommuner och landsting. Regeringen avser att lägga fram förslag till en ny kommunallag i syfte att ge kommuner och landsting större frihet att välja lämpliga organisationsformer och möjlighet att utveckla ändamålsenliga former för ekonomisk styrning och förvaltning. Frikommunförsöket kommer att utvärderas. Förslag till förenkling av kommunala regler kommer att redovisas. (De kommunala frågorna behandlas närmare i bilaga 2 till budgetpropositionen.)

Sammanfattning

Förändringarna inom civildepartementets område i förhållande till budgetåret 1990/91 framgår av följande sammanställning (beloppen i milj. kr.).

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Civildepartementet m. m.	434,4	487,4	+ 53,0
B. Utvecklingsfrågor	328,7	356,4	+ 27,7
Anskaffning av ADB-utrustning	823,5	533,0	– 290,5
Partsgemensamma fonder	350,0	–	– 350,0
C. Statistik, förvaltning m. m.	804,1	847,2	+ 43,1
Partsgemensam fond	300,0	–	– 300,0
Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	3000,0	1600,0	–1400,0
D. Länsstyrelserna m. m.	1361,2	1639,7	+ 278,5
E. Polisväsendet	7959,1	9097,1	+1138,0
F. Pris-, konkurrens- och konsumentfrågor	147,3	168,3	+ 21,0
G. Kyrkliga ändamål	98,5	70,0	– 28,5
H. Folkrörelse- och ungdomsfrågor, kooperativa frågor m. m.	110,9	216,6	+ 105,7
I. Jämställdhetsfrågor	16,9	16,9	–
Totalt för civildepartementet	**15734,6**	**15032,6**	**– 702,0**

Civildepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Johansson i frågorna under littera A–E och littera F punkterna 1–3;
statsrådet Wallström i frågorna under littera F punkterna 4–7 och littera G–I.

Anmälan till budgetpropositionen 1991

A. Civildepartementet m. m.

A 1. Civildepartementet

1989/90	Utgift	54 787 136
1990/91	Anslag	55 178 000
1991/92	Förslag	61 193 000

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	**154**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	49 780 000	+5 324 000
(därav lönekostnader)	(43 351 000)	(+4 480 000)
Kostnader för statsrådsbilar	3 486 000	+ 315 000
Revisionskontoret – särkostnader	1 912 000	+ 376 000
	55 178 000	**+6 015 000**

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget för nästa budgetår till 61 193 000 kr. I anslaget har hänsyn tagits till ändrade debiteringsprinciper för telefonsamtalsavgifter inom regeringskansliet. I anslaget ingår även 300 000 kr. för produktionsbidrag till Sveriges statskalender.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Civildepartementet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 61 193 000 kr.

A 2. Utredningar m. m.

1989/90	Utgift	29 235 522	Reservation	4 232 053
1990/91	Anslag	26 761 000		
1991/92	Förslag	39 235 000		

Med hänsyn till den beräknade omfattningen av utredningsverksamheten bör anslaget uppgå till 39 235 000 kr. under nästa budgetår.

I enlighet med den forskningspolitiska propositionen (prop. 1989/90: 90, FiU 28, rskr. 329) har under anslaget beräknats 7,5 milj. kr. för forskning

om offentlig sektor. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag om hur dessa medel skall fördelas.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utredningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 39 235 000 kr.

A 3. Regeringskansliets förvaltningskontor

1989/90	Utgift	288 897 368
1990/91	Anslag	352 490 000
1991/92	Förslag	386 940 000

Regeringskansliets förvaltningskontor (FK) är enligt sin instruktion (1988:1147, ändrad senast 1990:898) ett gemensamt förvaltnings- och arbetsgivarorgan för frågor som enbart rör statsrådsberedningen, departementen, utrikesrepresentationen eller kommittéerna.

Förvaltningskontoret leds av en styrelse. Chef för förvaltningskontoret är en förvaltningsdirektör.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**245**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	53 000 000	+ 5 605 000
(därav lönekostnader)	(48 890 000)	(+ 5 114 000)
Lokalkostnader	250 034 000	+ 27 177 000
Gemensamt utvecklingsarbete	784 000	+ 82 000
Gemensamma investeringar	703 000	– 2 000
Gemensamma förvaltningskostnader	47 969 000	+ 688 000
Engångsanvisning		+ 900 000
	352 490 000	**+ 34 450 000**

Förvaltningskontoret

Förvaltningskontoret föreslår i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Undantag från huvudförslaget.

2. För avtalsreglerade kostnadsökningar och vissa gemensamma verksamheter behövs en förstärkning av anslagsposten Gemensamma förvaltningskostnader med sammanlagt ca 5,3 milj. kr.

3. Departementens telefonsamtalskostnader (5 milj. kr.) fördelas till statsrådsberedningens, departementens och förvaltningskontorets förvaltningsanslag.

Föredraganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 386 940 000 kr. Mitt förslag innebär att realt oförändrade resurser tillförs

förvaltningskontoret. Något särskilt rationaliseringskrav ställs sålunda inte på förvaltningskontoret. Jag beräknar därutöver medel för ökade bevakningskostnader samt underhåll och utbyte av möbler med sammanlagt 3 530 000 kr., varav 900 000 kr. för utbyte av möbler engångsvis. Jag biträder vidare förvaltningskontorets förslag om omfördelning av kostnaderna för telefonsamtal.

Det förnyelsearbete som pågår beträffande offentlig förvaltning får även konsekvenser för regeringskansliet. Arbetet med att åstadkomma en resultatorienterad styrning av statlig verksamhet, omläggningen av budgetprocessen och utvecklingen av regeringens verksamhetsplanering och nya arbetsformer inom regeringskansliet liksom den tilltagande internationaliseringen måste mötas med kraftfulla insatser på många plan. En omläggning av regeringskansliets interna verksamhet i dessa delar har redan inletts under ledning av förvaltningskontoret. Arbetet omfattar även administrativ samordning och effektiviseringsinsatser. En ytterligare åtgärd är en ökad satsning på regeringskansliets personalförsörjnings- och kompetensutvecklingsinsatser.

För att underlätta personalförsörjningen ses löne- och anställningsvillkor över och rekryteringsrutinerna förbättras. Nya arbetsformer införs och utvecklingsprogram för olika kategorier anställda har utformats och håller på att genomföras.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Regeringskansliets förvaltningskontor* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 386 940 000 kr.

B. Utvecklingsfrågor

Inledning

Regeringen har i bilaga 2 till budgetpropositionen redovisat riktlinjer för det fortsatta arbetet med att förnya den offentliga sektorn. I bilagan ges också en översiktlig beskrivning av det omfattande förnyelsearbete som bedrivs i staten och i kommunerna.

Civildepartementet svarar för samordning av förnyelsearbetet. I departementet ligger också ansvaret för de specialistfunktioner som är ett viktigt stöd för de verksamhetsansvariga. Till departementet hör således frågor om personal- och lönepolitiken, organisations- och ledningsfrågor, formerna för ekonomi- och resultatstyrning, formerna för den statliga budgetprocessen, stat-kommunfrågor, metod- och teknikfrågor samt de s. k. stabsmyndigheterna (främst statskontoret, riksrevisionsverket, statens arbetsgivarverk och statens institut för personalutveckling). Dessa resurser utgör olika delar i ett sammanhållet stöd till de verksamhetsansvariga i förnyelsearbetet.

För att höja effektiviteten i den statliga verksamheten pågår en målmedveten förändring av det sätt på vilket verksamheterna styrs. Myndigheterna ges ett ökat ansvar för resultaten av sin verksamhet och ökade befogenheter att avgöra hur den skall bedrivas. Verksamheten vid de s. k. stabsmyndigheterna har präglats av den hittillsvarande ansvars- och befogenhetsfördelningen mellan regeringen och myndigheterna. När denna ändras, förändras också förutsättningarna för det centrala stödet till utvecklings- och förändringsarbetet.

Regeringen har mot denna bakgrund uppdragit åt en särskild utredare (C 1990:04) att lämna förslag om den framtida stödverksamhetens inriktning, omfattning, organisation och finansiering. I avvaktan på resultatet av denna översyn föreslår jag nu inte några treåriga budgetramar för statskontoret, riksrevisionsverket och statens arbetsgivarverk.

I regeringens skrivelse (1990/91:50) om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna redovisades bl. a. ett treårigt program för omställning och bantning av den statliga administrationen. Stabsmyndigheterna berörs av åtgärderna. Jag avser att föreslå regeringen att lämna ytterligare direktiv till den särskilde utredaren. Utredarens förslag bör innebära en minskning med minst 50 milj. kr. av de sammanlagda anslagen till den verksamhet som utreds. Utredningens uppdrag kommer samtidigt att vidgas till att också omfatta vissa uppgifter inom länsstyrelseområdet samt inom försvarsdepartementets verksamhetsområde.

B 1. Vissa utvecklingsåtgärder

1990/91	Anslag	44 000 000
1991/92	Förslag	38 000 000

Från anslaget finansieras utvecklingsarbete enligt de riktlinjer som jag tidigare har redovisat. Medel har under anslaget beräknats för vissa åtgärder i samband med omläggningen av budgetprocessen och styrningen av den statliga verksamheten, för särskilda personalutbildningsåtgärder, för utveckling av ledningen av den statliga förvaltningen, för kompetensutveckling och chefsförsörjning inom statsförvaltningen, för styrning och organisation av offentliga verksamheter, för en ändamålsenlig användning av informationsteknologi och för rekryteringsinsatser och kompetensutveckling av regeringskansliets personal.

För budgetåret 1990/91 har medel avsatts bl. a. för en *studie av väl fungerande myndigheter*. Syftet med denna studie är att klarlägga vilka faktorer som gör att vissa myndigheter fungerar särskilt väl, att sprida goda exempel till andra myndigheter, och att ge utgångspunkter för en fortsatt utveckling av metoder som kan användas av myndigheterna eller deras uppdragsgivare för att analysera effektiviteten i verksamheterna. En särskild utredningsgrupp som skall genomföra studien har tillsatts av regeringen.

Medel har vidare avsatts för *högre förvaltningsstudier för statstjänstemän*. Utbildningen omfattar fyra områden: strategiskt personalarbete och kompetensutveckling, förvaltningspolitik och förnyelsearbete, internationellt förvaltningssamarbete och förhandling samt ekonomi och styrning. En beredningsgrupp har utsetts att leda projektet.

I bilaga 2 till budgetpropositionen beskrivs det *förnyelseprojekt* som startats *i Örebro län*. Från anslaget B 1. har inom ramen för projektet medel avsatts för en studie om de kommunalekonomiska förutsättningarna under 1990-talet, för en översyn av vissa huvudmannaskapsfrågor samt för kunskapsstöd vid projektets genomförande. En gemensam projektgrupp med representanter från kommunerna, landstinget, länsstyrelsen och regeringskansliet har tillsatts.

Medel har också avsatts för *utveckling av ekonomiadministrativa system* och en *effektivare kassahållning* i statsförvaltningen, *granskning av statsbidrag, åtgärder inom det personalpolitiska området*, bl. a. chefsutveckling och chefsutbildning samt för *kompetensutveckling inom regeringskansliet*. Medel har också beräknats för en översyn av *verksstyrelsernas ansvar* och av *förvaltningsmyndigheternas struktur*.

För budgetåret 1991/92 behövs resurser för fortsatt arbete med omläggningen av budgetprocessen, för fortsatt utveckling av styr- och ledningsfrågor, för kompetensutveckling och rörlighet, för en ändamålsenlig användning av informationsteknologi och för fortsatta åtgärder inom det personalpolitiska området. Särskilda resurser har avsatts för kompetensutveckling inom regeringskansliet. Jag har vidare beräknat medel för åtgärder som kan komma att erfordras i anslutning till det program för omställning och bantning av den statliga administrationen som redovisats i regeringens skrivelse 1990/91: 50 om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa utvecklingsåtgärder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 38 000 000 kr.

B 2. Statskontoret

1989/90	Utgift	84 804 000
1990/91	Anslag	83 588 000
1991/92	Förslag	90 567 000

Inkomsterna vid statskontoret har beräknats till 16 600 000 kr. under budgetåret 1991/92. Inkomsterna består till största delen av ersättning för anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning, som beräknas till 13 600 000 kr. Övriga inkomster utgör ersättning för vissa produkter och tjänster såsom publikationer, seminarier m. m.

Statskontoret är central förvaltningsmyndighet för administrativ utveckling och rationalisering. Statskontoret skall enligt sin instruktion (1988:959) verka för att statlig verksamhet bedrivs under god hushållning med tillgängliga resurser genom att utföra och medverka i utredningar, utveckla och ge råd om rationella arbetsmetoder och hjälpmedel samt verka för effektiv och säker användning av ADB.

Statskontoret föreslår i sin anslagsframställning en ny verksamhetsinriktning som innebär att rollen som stabsorgan åt regeringen renodlas. En ny programindelning föreslås. En resursmässig balans mellan det förvaltningsekonomiska och det informationsteknologiska området beräknas ha uppnåtts i slutet av planeringsperioden.

Den föreslagna verksamhetsinriktningen innebär ökad satsning på koncerngemensamma, sektorövergripande och strategiska frågor. Statskontorets upphandlingsverksamhet när det gäller datorutrustning koncentreras till insatser som svarar mot stabsrollen och finansieras i konsekvens därmed helt genom ramanslaget i stället för som nu genom avgifter från myndigheterna. Vissa ändringar bör enligt statskontoret göras i regelverk och ansvarsfördelning i upphandlingen.

Statskontoret föreslår ett ramanslag för 1991/92 på 95 550 000 kr. exklusive mervärdeskatt och en budgetram för 1991/92 – 1993/94 på 95 550 000 + 93 620 000 + 91 689 000 kr. exklusive mervärdeskatt.

Verksamhetens inriktning

I avvaktan på resultatet av utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen tar jag inte ställning till statskontorets förslag till ändrad verksamhetsinriktning, som bl. a. innebär att verket blir ett renodlat stabsorgan.

Regeringskanslicts och myndigheternas behov av stöd skall liksom hittills vara styrande för statskontorets arbete. Insatser som stödjer regeringens treårsprogram för en omställning och bantning av den statliga administrationen skall prioriteras. Statskontoret skall därför ha beredskap för att utföra särskilda uppdrag. Verksamheten bör härutöver särskilt inriktas på att

- pröva möjligheterna att effektivisera den statliga tjänsteproduktionen genom en klarare åtskillnad mellan beställar- och producentroller
- i samarbete med RRV utveckla och sprida metoder för resultatmätning och resultatorienterad styrning och inom ramen för den nya budgetprocessen medverka till bättre uppföljning av kvalitet och resultat
- medverka i utvärdering och omprövning av statliga regel- och statsbidragssystem i syfte att uppnå förenklingar och kostnadssänkningar
- i samarbete med RRV senast i samband med anslagsframställningen 1991 redovisa pågående förnyelsearbete på myndigheterna samt bedöma effekterna av detta förnyelsearbete
- stärka statsförvaltningens kompetens som kravställare, beställare och användare av informationsteknologi bl. a. genom att ge myndigheterna vägledning vid kalkylering av investeringar i ADB- och kommunikationssystem samt genom att ge förutsättningar i form av kunskap och metoder för att bedöma och säkra kvaliteten samt förbättra kostnadskontrollen och effektiviteten i sina utvecklingsprojekt och systemlösningar
- uppmärksamma regeringen på strategiskt viktiga ADB-investeringar, bistå med kompetent stöd i budgetprövningen samt medverka i omprövningen och förnyelsen av vissa strategiska ADB-system
- bedriva upphandlings- och normeringsverksamhet som bidrar till att sänka kostnaderna för myndigheternas utveckling och drift av ADB- och kommunikationssystem samt verka för att statliga myndigheter i sin upphandling refererar till och använder standarder i enlighet med internationella åtaganden.

Resurser m. m.

Ramanslag 1991/92 90 567 000 kr.

Med hänsyn till den pågående utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen föreslår jag inte någon treårig budgetram för statskontoret.

Resultatbedömning

Statskontorets verksamhet skall resultera i en ökad effektivitet och en bättre hushållning med resurserna inom den statliga förvaltningen. Svårigheterna att bedöma detta gör det angeläget att statskontoret fortsätter sitt arbete med att utveckla lämpliga resultatmål och resultatmått för sin verksamhet.

När det gäller den resultatanalys som statskontoret nu presenterar gör jag följande allmänna bedömning. Verket har under perioden 1986/87 – 1988/89 genomfört ett stort antal utredningar åt regeringen och enskilda myndigheter. Utredningarna anses allmänt vara av god kvalitet och utgör ett värdefullt underlag i arbetet med att utveckla förvaltningen. När det gäller utveckling och spridning av metoder och hjälpmedel har statskontoret under perioden lagt ned ett omfattande arbete. Av resultatanalysen framgår att det bland statsförvaltningens myndigheter finns viss kritik mot att statskontorets metodinsatser är alltför generella och svåra att anpassa till myndigheternas olika behov. Ett mera konsultinriktat arbetssätt efterfrågas av många myndigheter. Statskontoret bör verka för en bred spridning av metoder som är anpassade till myndigheternas behov. Statskontorets upphandlings- och normeringsverksamhet på ADB-området kan på sikt ge avsevärda ekonomiska vinster för statsförvaltningen. Statskontoret bör fortsätta sina ansträngningar att beräkna vilka kostnadsbesparingar som verkets upphandlingsverksamhet på ADB-området leder till. Statskontoret bör också följa i vilken omfattning satsningen på mera standardiserade datatekniska lösningar får genomslag i myndigheternas ADB-verksamhet och vilka effekter detta leder till.

Skäl

Statskontoret kommer tillsammans med övriga stabsmyndigheter att ha viktiga uppgifter i det fortsatta arbetet med det treåriga programmet för omställning och bantning av den statliga administrationen. Mitt förslag till verksamhetsinriktning innebär därför att statskontoret skall ha beredskap för särskilda uppdrag med anledning av programmet och även inrikta övrig verksamhet så att den stödjer arbetet med omställning och bantning av den statliga administrationen.

Anslaget har beräknats från följande utgångspunkter. Ett rationaliseringskrav på 1,5 % har tillämpats. Upphandlingsverksamheten skall även i fortsättningen intäktfinansieras. Eventuella merinkomster på posten Ersättning för vissa produkter och tjänster bör statskontoret få använda för bl. a. kompetensutveckling.

(1 000-tal kr.)

Program	1989/90 Utgift	1990/91 Budget	1991/92 Föredraganden
Rationaliseringsutredningar	48 449	48 258	53 067
Effektivitetsstödjande verksamhet	42 921	38 330	40 500
Anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning	13 949	14 203	13 600
Summa utgifter	**105 319**	**100 791**	**107 167**
Avgår:			
Ersättning för anskaffning och förvaltning av ADB-utrustning	13 949	14 203	13 600
Ersättning för vissa produkter och tjänster	6 566	3 000	3 000
Nettoutgift	**84 804**	**83 588**	**90 567**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom statskontorets verksamhetsområde skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag
2. att till *Statskontoret* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 90 567 000 kr.

B 3. Anskaffning av ADB-utrustning

1989/90	Utgift	648 696 000	Reservation	95 672 000
1990/91	Anslag	823 500 000		
1991/92	Förslag	533 000 000		

Över detta reservationsanslag finansieras och redovisas generellt användbar ADB-utrustning som anskaffas inom den civila statsförvaltningen (exkl. de affärsdrivande verken, universitet och högskolor).

För utrustning som redovisas över anslaget betalar driftansvariga myndigheter årliga avgifter till statskontoret. Avgifterna täcker förutom avskrivningar m. m. även statskontorets kostnader för upphandling och förvaltning av utrustningen.

Som ett led i införandet av en ny besluts- och finansieringsordning för ADB-investeringar inleddes budgetåret 1990/91 en försöksverksamhet med lån i riksgäldskontoret för vissa myndigheter.

Statskontorets anslagsframställning för anslaget Anskaffning av ADB-utrustning

I det följande redovisas en sammanställning över myndigheternas resp. statskontorets bedömningar av investeringsbehoven för budgetåret

1991/92. I denna sammanställning ingår inte de myndigheter som är föremål för fördjupad prövning. Dessa har anmält sina investeringsbehov direkt till regeringen.

Totala investeringsbehov av ADB-utrustning 1991/92, milj. kr. (exkl. redan beslutade anskaffningar)

Huvudtitel		Myndigheterna	Statskontoret
II	Justitie	28,9	25,1
III	Utrikes	4,4	2,9
IV	Försvar	–	–
V	Social	5,5	4,2
VI	Kommunikation	37,0	33,7
VII	Finans	290,3	133,1
VIII	Utbildning	5,0	5,0
IX	Jordbruk	0,6	–
X	Arbetsmarknad	8,5	8,5
XI	Bostad	6,9	6,9
XII	Industri	6,0	4,9
XIII	Civil	164,1	109,5
XIV	Miljö	0,6	0,6
Summa		**557,8**	**334,4**

Myndigheter som omfattas av anslaget har till statskontoret anmält nya behov av ADB-utrustning till ett sammanlagt värde av 557,8 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

Statskontoret har efter sin prövning i enlighet med regeringens riktlinjer beräknat anskaffningsbehovet till 334,4 milj. kr. eller ca 40% lägre än myndigheternas totala anspråk. Härav avser 126,7 milj. kr. (38%) sådana anskaffningar som med tillämpning av regeringens riktlinjer för prioritering bör tillgodoses i första hand (prioritet 1). Härtill kommer anskaffningsbehov till ett värde av 207,7 milj. kr. (62%) som statskontoret anser också bör läggas till grund för medelsberäkningen på anslaget för 1991/92 (prioritet 2).

Av anskaffningsbehovet under 1991/92 avser ca 88 milj. kr. (26%) ersättningar och ca 26 milj. kr. (8%) kompletteringar av befintlig ADB-utrustning. Cirka 44 milj. kr. (13%) avser anskaffningar som är direkt beroende av beslut av regeringen eller riksdagen som förutsätter införande eller utbyggnad av ADB-system för viss verksamhet. Cirka 176 milj. kr. (53%) avser nya investeringar som syftar till rationaliseringar och besparingar i myndigheternas verksamhet.

Bland större nyanmälda anskaffningsbehov som är medräknade i underlaget för 1991/92 märks ersättnings-, kompletterings- eller nyanskaffningar för domstolsväsendet, kriminalvårdsverket, bil- och körkortsregistret, skatte- och folkbokföringsväsendet, tullverket, arbetarskyddsverket, fastighetsdatasystemet och polisväsendet.

I medelsberäkningen på anslaget för budgetåret 1991/92 ingår, utöver nyanmälda behov enligt ovan, medel för vissa anskaffningar som senarelagts. Dessa har tidigare prövats och omfattas av redan beslutade anskaffningsramar t. o. m. budgetåret 1990/91 (33,6 milj. kr.).

För medelsberäkningen på anslaget har statskontoret dessutom tagit upp 2,1 milj. kr. till statskontorets disposition för smärre kostnadsöverskridanden m. m.

Det sammanlagda medelsbehovet för budgetåret 1991/92 är 370,1 milj. kr. (334,4 + 33,6 + 2,1). Vid utgången av 1990/91 redovisas preliminärt en behållning på 1,1 milj. kr. Anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 beräknas därför till 369,0 milj. kr. (370,1 – 1,1).

Anskaffning av ADB-utrustning medför ofta långa leveranstider. Under budgetåret 1991/92 förutses beställningar ske även av en del av den utrustning som planeras bli installerad under budgetåret 1992/93. Av de bemyndiganden för beställningar som riksdagen tidigare lämnat återstår nära 940 milj. kr. vid ingången av budgetåret 1990/91. Köpvärdet av den ytterligare utrustning som beräknas bli beställd för installation under budgetåren 1990/91, 1991/92 och 1992/93 uppgår till sammanlagt 1 090 milj. kr. Ett kompletterande bemyndigande på 150 milj. kr. behövs därför.

Föredraganden

Som jag tidigare berört införs en ny beslutsordning för ADB-investeringar i takt med att myndigheterna får treåriga budgetramar. Den nya ordningen innebär att myndigheterna anmäler sina investeringsbehov direkt till regeringen i stället för till statskontoret. Formerna för finansiering och redovisning av ADB-investeringar kommer också successivt att förändras. Den försöksverksamhet som pågår med lånefinansiering via riksgäldskontoret föreslås fr. o. m. budgetåret 1991/92 utvidgas till att även omfatta arbetsmarknadsverket och konjunkturinstitutet.

Om erfarenheterna av den nya finansieringsmetoden visar sig goda kan det centrala reservationsanslaget B 3. successivt avvecklas. Statskontoret kommer även med den nya finansieringsmetoden att ha en viktig roll som stöd åt myndigheterna och regeringskansliet vid prövningen av ADB-investeringar.

Jag övergår nu till att redovisa mina beräkningar av anslagsbehovet för ADB-investeringar.

Jag har beräknat 2 650 000 kr. till statskontorets disposition för smärre kostnadsöverskridanden för enskilda ändamål och smärre akuta (ej prövade) ersättnings- och kompletteringsinvesteringar.

Jag har vidare, i samråd med cheferna för berörda departement, utöver statskontorets framställning beräknat ytterligare medel för datorutrustning till följande myndigheter och ändamål.

För riksförsäkringsverket har jag beräknat 72 422 000 kr. för ersättnings- och kompletteringsanskaffningar till de centrala ADB-systemen. Jag har inte beräknat några medel för utbyggnad av det lokala datorstödet vid försäkringskassorna (FAS-90).

För riksåklagaren har jag beräknat 16 000 000 kr. för utbyggnad av ADB-stöd inom åklagarväsendet.

Jag har för polisväsendet beräknat ett mindre medelsbehov än statskontoret gjort i sin anslagsframställning. För byte av centraldator vid rikspolisstyrelsen, för datorinvesteringar vid enheten i Kiruna, för uppbyggnad av nätverk samt för byte av centraldator och terminalsystem vid säkerhetspolisen har jag beräknat 80 706 000 kr.

Jag beräknar anslagsbehovet totalt för budgetåret 1991/92 till

533 000 000 kr. (inkl. mervärdeskatt). Riksdagens bemyndigande bör därutöver inhämtas att beställa ADB-utrustning till ett värde av 212 700 000 kr. utöver tidigare lämnade bemyndiganden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Anskaffning av ADB-utrustning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 533 000 000 kr.
2. att medge att datorutrustning beställs – utöver tidigare medgivet belopp – till ett värde av högst 212 700 000 kr.

B 4. Riksrevisionsverket

1989/90	Utgift	152 262 000	Anslagskredit	73 000
1990/91	Anslag	135 405 000		
1991/92	Förslag	153 222 000		

Inkomster vid riksrevisionsverket (RRV) budgeteras att uppgå till 97 400 000 kr. under budgetåret 1991/92. Inkomsterna består till drygt halva beloppet av avgifter till system S. Övriga inkomster härrör från revision av affärsverk och uppdragsmyndigheter, regeringsuppdrag och internationella uppdrag samt avgiftsbelagd stödverksamhet gentemot myndigheterna.

Riksrevisionsverket är enligt sin instruktion (1980:80, ändrad senast 1990:949) central förvaltningsmyndighet för statlig redovisning och revision.

Riksrevisionsverket har lämnat en fördjupad anslagsframställning för perioden 1991/92 – 1993/94. Verket föreslår i sin anslagsframställning att verksamheten skall inriktas på att granska och i olika former stödja myndigheterna samt bistå regeringskansliet i förnyelsearbetet av statsförvaltningen. Verksamheten utgår från en ökad samverkan mellan RRVs verksamhetsgrenar. RRV planerar bl. a. för att

- granska och uttala sig om redovisningen hos samtliga revisionsobjekt och i ökad grad ge samlad information till regeringen
- årligen genomföra 25 förvaltningsrevisioner av centrala effektivitetsproblem i statsverksamheten och medverka till att revisionerna ger påvisbara resultat
- utveckla regler, metoder, system och rutiner för ekonomisk och resultatmässig styrning och uppföljning.

RRV bedömer att en resurstilldelning enligt huvudförslaget är otillräcklig och föreslår att de genom huvudförslaget frigjorda resurserna får användas till koncentrerade insatser. Däremot föreslår verket inga omprioriteringar av nuvarande verksamhet eller resurser. Verket anmäler att det, i mån av behov, avser återkomma avseende ytterligare medel bl. a. för det fortsatta arbetet med nya statliga ekonomiadministrativa system och de uppgifter som följer av revisionsutredningen.

För budgetåret 1991/92 föreslår verket ett ramanslag på 135 330 000 kr.

Förslag

Verksamhetens inriktning

Riksrevisionsverkets verksamhet bör under perioden 1991/92 – 1993/94 i huvudsak inriktas på följande.

Revision

- Den löpande och årliga revisionen förstärks. Granskningen skall utöver bokslut även omfatta den årliga resultatredovisningen. Verket bör under budgetåret 1991/92 utveckla metoder för och påbörja granskningen av de årliga resultatredovisningarna. Revisionen av myndigheter med regional och lokal förvaltning bör förbättras.
- De särskilda förvaltningsrevisionella insatserna bör ytterligare koordineras med den nya styrningen av statsförvaltningen och den förändrade budgetprocessen.
- Den ökade tonvikten på uppföljning av revisionen bör fullföljas.

Ekonomi

- Regler, metoder, system och rutiner för ekonomisk styrning och resultatstyrning och uppföljning inom statsförvaltningen bör vid periodens slut ligga på en med andra samhällssektorer jämförbar nivå och ligga i täten vid en internationell jämförelse av styrning av offentlig verksamhet.

Resurser m. m.

Ramanslag 1991/92 153 222 000 kr.

Resultatbedömning

Revision

Sedan integrationen av den statliga redovisningsrevisionen år 1987 har enligt min mening kompetensen och revisionens kvalitet i de enskilda fallen förbättrats. Omfattningen av revisionen och rådgivningen i anslutning till denna har dock inte varit tillräcklig. För myndigheter med regional och lokal förvaltning granskas den regionala och lokala nivån inte tillräckligt ofta.

Antalet orena revisionsberättelser har ökat från 20 st budgetåret 1986/87 till 55 budgetåret 1988/89. Skälen till de orena revisionerna är i de flesta fall brister i redovisning och i den interna kontrollen vid myndigheterna. I stor utsträckning följs revisionens rekommendationer och felen rättas till. För några myndigheter har samma invändningar återkommit i revisionsberättelserna under flera år, vilket tyder på att åtgärder inte vidtas tillräckligt snabbt.

Det nuvarande regelsystemet innebär att resultatet av redovisningsrevi-

sionen i dag inte systematiskt återförs till regeringen. Detta är inte bra då redovisningsrevisionens resultat bör utgöra en länk i regeringens styrning av statsförvaltningen. I praktiken har dock en viss förbättring ägt rum det senaste verksamhetsåret genom att en samlad redovisning av resultatet av redovisningsrevisionen lämnas till civil- och finansdepartementen och berört fackdepartement informeras. Jag har tidigare i dag (bil. 2, Den årliga revisionen i statsförvaltningen effektiviseras) särskilt behandlat aktuella utredningsförslag m. m. inom området.

Förvaltningsrevisionen har under perioden koncentrerat sina insatser till revision av statliga bidrag och transfereringar, statliga styrmedel, informationssystemens effektivitet och kapacitetsutnyttjandet inom myndigheterna.

Förvaltningsrevisionen har i ökad utsträckning följt upp resultatet av revisionerna. För ca två tredjedelar av de verksamheter som reviderats har åtgärder vidtagits och flera revisioner har legat till grund för ställningstaganden av regeringen.

Ekonomi

Verksamheten har den gångna perioden präglats av det omfattande utvecklingsprogram som initierades genom riksdagens beslut med anledning av 1988 års kompletteringsproposition (bil. 1, s. 36 och 68–76). En viktig del har varit att utveckla metoder, regler och stöd för genomförandet av den nya budgetprocessen. Detta arbete har till viss del genomförts i samarbete med övriga stabsmyndigheter, framför allt statskontoret. Min bedömning är att resultatet är gott. Myndigheterna har dock inte kunnat erhålla rådgivning i den utsträckning som varit efterfrågad.

RRV har ett ansvar också inom andra väsentliga områden i programmet. Viktiga delar har genomförts tillfredsställande medan vissa delar ännu inte lett till önskvärt resultat. Det gäller exempelvis föreskrifter och råd för styrning av inkomstfinansierad verksamhet.

Övrigt

Det ekonomiska utfallet för RRV blev högre än budgeterat för 1989/90. Detta beror på ökade intäkter (88,5 milj. kr. mot budgeterade 61 milj. kr.). Dessutom erhöll verket stora påslag efter de centrala löneförhandlingarna.

Skäl

Med hänsyn till den pågående utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen förordar jag inte någon treårig budgetram för perioden.

Jag tar heller inte nu ställning till sambandet mellan RRVs olika verksamhetsgrenar, eller om större förändringar av verksamhetsinriktningen skall göras.

De övergripande målen för RRVs verksamhet bör avse två delområden, revision och ekonomi. Verket bör granska och bedöma myndigheternas

redovisning, granska den statliga verksamheten utifrån effektivitetssynpunkt, bistå myndigheterna med modeller och system för ekonomiadministration samt ansvara för principer för den statliga redovisningen och riksbokföringen.

Jag anser att den huvudsakliga inriktningen av verksamheten under perioden inom de två delområdena kan fastställas även om jag inte förordar någon budgetram för perioden. Den pågående förändringen av styrningen av den statliga verksamheten och den nya budgetprocessen medför att RRVs verksamhet behöver förändras för att svara mot de krav som ställs. Jag redogör för dessa förändringar i det följande.

Grundprincipen för intäktsfinansierad verksamhet skall vara full kostnadstäckning. Detta utesluter dock inte att delad finansiering mellan verket och uppdragsgivaren kan förekomma.

Revision

Med hänvisning till vad jag tidigare idag har anfört om den statliga redovisningsrevisionen (bil 2, Den årliga revisionen i statsförvaltningen effektiviseras) redovisar jag här de konsekvenser som detta leder till för RRV.

För samtliga revisionsobjekt skall revisionen genom granskning bedöma och uttala sig om att den statliga redovisningen är rättvisande och om den utgör ett tillförlitligt underlag för att styra myndigheternas verksamhet samt varje år avge revisionsberättelse. Genom granskning och rådgivning – inom ramen för revisionsetik – skall revisionen medverka till att förbättra styrning och uppföljning.

Revisionen skall under perioden utveckla metoder och påbörja granskningen av de årliga resultatredovisningar som fr. o. m. budgetåret 1991/92 är en följd av omläggningen av budgetprocessen och budgetförordningen (1989: 400). Resultatredovisningen skall granskas och en samlad revisionsberättelse över denna och bokslutet skall lämnas. Utökningen av den löpande och årliga revisionen medför ökade inslag av förvaltningsrevisionell karaktär.

Under perioden skall en märkbar förbättring ske av granskningen av myndigheter med regional och lokal verksamhet genom en utökad granskning på regional och lokal nivå.

Revisionen skall ur ett effektivitetsperspektiv också granska styrmedel, organisation och verksamhetsinriktning. Granskningarna bör åtföljas av förslag till åtgärder, alternativa lösningar, jämförelser med andra verksamheter m. m.

Under perioden skall den tidsmässiga koordineringen med budgetcyklerna i den nya budgetprocessen och regeringens verksamhetsplanering förbättras. Stödet och informationen till regeringskansliet skall öka. Inriktningen av revisionen skall ta hänsyn till den förändrade styrningen och decentraliseringen av verksamhets- och resultatansvar såväl från staten till kommunerna som inom olika statliga myndigheter. Metoderna för att analysera resultat av genomförda revisioner behöver utvecklas ytterligare.

Ekonomi

En förutsättning för ett lyckat genomförande av den förändrade styrningen av statlig verksamhet är att regler, metoder, system och rutiner för ekonomi- och resultatstyrning och uppföljning inom statsförvaltningen vid periodens slut ligger på en med andra samhällssektorer jämförbar nivå. Även för att i framtiden underlätta rekrytering av kompetent personal till statsförvaltningen krävs förändringar. Jag avser här bl. a.

- ny redovisningsmodell byggd på BAS-kontoplanen
- utifrån myndigheternas synpunkt flexibla redovisningstekniska stöd
- utbildning av ekonomiadministrativ personal, bl. a. controllerutbildning
- möjligheter för myndigheterna att få råd och stöd i ekonomiadministrativa frågor.

RRV har fått regeringens uppdrag att utveckla systemlösningar för ekonomiadministrationen. Systemlösningarna skall tillgodose riksdagens och regeringens krav på information samt myndigheternas behov och betalningsvilja. Jag vill här även anmäla att regeringen avser att fr. o. m. den 1 juli 1991 ge RRV möjlighet att belasta sitt ramanslag med en merutgift för utgifter som följer av uppdraget. Det gäller kostnader för test och anpassning av system, maskinhyror, licensavgifter m. m. Merutgiften, som högst får uppgå till 25 milj. kr., är att betrakta som ett lån. Den kommer att räntebeläggas med statens avkastningsränta och skall vara återbetald senast den 30 juni 2000.

Budget
1 000-tals kr.

	1990/91 Anvisat/ Budgeterat	1991/92 Föredraganden
Summa anslag	135 405	153 222
Summa intäkter	73 522	97 400
Summa budget	**208 927**	**250 622**

Anslaget för budgetåret 1991/92 har beräknats utifrån följande utgångspunkter. Ett rationaliseringskrav på 1,5 % har tillämpats. För att revisionen skall kunna genomföra den utökning av arbetsuppgifterna som granskningen av resultatredovisningar och den ökade granskningen av myndigheter med regional och lokal verksamhet innebär har verksamheten tillförts reala resurser. Detta räcker dock inte för att fullfölja de ytterligare resultatåtagandena utan jag anser att de ökade anspråken till viss del bör klaras genom samverkan och omprioritering av resurser.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom riksrevisionsverkets ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag
2. att till *Riksrevisionsverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 153 222 000 kr.

B 5. Statens arbetsgivarverk

1989/90	Utgift	60 895 926
1990/91	Anslag	48 588 000
1991/92	Förslag	57 136 000

Inkomster vid statens arbetsgivarverk budgeteras att uppgå till 22 762 800 kr. under budgetåret 1991/92. Inkomsterna består av ersättningar för medverkan i förhandlingsarbete för de affärsdrivande verken och för vissa icke-statliga institutioner.

Statens arbetsgivarverk är enligt sin instruktion (1989:517, ändrad senast 1990: 1178) central myndighet för dels förhandlingar i och samordning av frågor som rör reglering mellan offentliga arbetsgivare och deras arbetstagare, när det gäller anställnings- och arbetsvillkor som fastställs under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, dels arbetsgivarpolitiken och arbetsmarknadsfrågor inom statsförvaltningen.

Arbetsgivarverket föreslår i sin anslagsframställning att verksamheten skall inriktas mot att

- åstadkomma en arbetskraftsutveckling i den statliga sektorn inom ramen för vad som är förenligt med en balanserad samhällsekonomisk utveckling
- utveckla och föra ut en samordnad arbetsgivarpolitik i syfte att stödja myndigheterna i deras arbetsgivaragerande
- samordna insatser inom skilda utvecklingsområden med gemensamt mål att säkra kompetensförsörjningen hos staten
- utforma avtalsvillkoren så att statliga verk och myndigheter kan rekrytera och behålla kompetent personal och hävda sin ställning på marknaden.

Föredraganden

Förslag

Verksamhetens inriktning

För den kommande perioden skall verksamhetens huvudsakliga inriktning vara att utveckla och samordna den statliga arbetsgivarpolitiken.

Resurser m. m.

Ramanslag 1991/92 57 136 000 kr.

Budgetram m. m.

Med hänsyn till den pågående utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen föreslår jag inte någon treårig budgetram för statens arbetsgivarverk.

Resultatbedömning

Arbetsgivarverket har under perioden 1985/86 – 1989/90 organiserats så att förhandlings- och avtalsarbetet samt informationsverksamheten i största möjliga utsträckning har anknutits till myndighetsspecifika områden. Detta arbete bedrivs inom *förhandlingsavdelningen*. Ansvaret för det övergripande planerings- och utredningsarbetet samt utveckling och samordning av statens arbetsgivarpolicy åvilar *avdelningen för utredning och utveckling*.

För att bättre samordna och stärka den centrala arbetsgivarfunktionens ansvar inom det personalpolitiska området, har arbetsgivarverket fr. o. m. budgetåret 1989/90 tillförts de arbetsuppgifter som tidigare åvilade statens arbetsmarknadsnämnd.

Dessa förändringar har enligt min mening starkt bidragit till att verket under perioden, bl. a. genom en koncentration av resurserna för förhandlings- resp. utrednings- och utvecklingsarbete, har kunnat konstruera löneavtal som innebär att ansvaret för den lokala lönebildningen till viss del har kunnat föras ut till verk och myndigheter.

Under perioden har verkets arbete i övrigt inom det personalpolitiska området inriktats på att ta initiativ till och ge utvecklingsstöd till myndigheterna i syfte att tydliggöra arbetsgivarpolitiken, att bidra till enkla och lätthanterliga inflytande- och medbestämmandeformer och att underlätta alla åtgärder som syftar till ökad ändamålsenlig personalrörlighet och personalutveckling.

Min uppfattning är att verket har uppnått goda resultat, men att det krävs ytterligare insatser inom det personalpolitiska området.

Skäl

Det övergripande målet för arbetsgivarverkets verksamhet är att utveckla och samordna en statlig arbetsgivarpolitik. Det primära målet är att möjliggöra en effektiv verksamhet i statsförvaltningen.

Även om arbetsgivarverkets verksamhet för närvarande är föremål för en översyn och jag därför inte föreslår någon treårig budgetram, anser jag att verksamhetens långsiktiga målsättning och inriktning kan läggas fast.

Som jag har framhållit tidigare i dag (bil. 2) är en viktig utgångspunkt för arbetsgivarverket att medverka i den omställning som regeringen lagt fast för den statliga administrationen och genom utbildnings-, informations- och konsultinsatser stödja myndigheternas arbete med att förändra och omstrukturera den offentliga verksamheten.

En viktig uppgift är också att i samverkan med nämnden för statliga förnyelsefonder och de s. k. stabsmyndigheterna medverka till ett aktivt förnyelse- och förändringsarbete inom den statliga sektorn.

Verket skall fortsätta sitt arbete med att utveckla och redovisa metoder för att bygga upp, föra ut och vidmakthålla arbetsgivarpolitiken och arbetsgivaragerandet i myndigheterna. Därvid är ytterligare utbildnings- och informationsinsatser nödvändiga.

Ett rationaliseringskrav på 1,5 % har tillämpats. Verket skall åstadkomma en koppling mellan löne- och personalpolitiken och produktivitetsutveck-

lingen inom statliga myndigheter. En utgångspunkt bör därvid vara att delar av rationaliseringsvinster skall kunna återföras till de anställda.

Verket skall intensifiera sitt arbete med att bevaka och analysera utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor och deras betydelse för statsförvaltningens kompetensförsörjning bl. a. mot bakgrund av den ökade användningen av ny teknik, internationaliseringen och EG-integrationen som kommer att påverka myndigheternas behov av personal- och kompetensutveckling. Verket skall också öka arbetet med att skapa förutsättningar för myndigheterna att ha ett personalekonomiskt tänkande och att åstadkomma en förbättrad planering och uppföljning av personalresurser inom ramen för systemet med treåriga budgetperioder.

En särskild uppgift är att ansvara för den statliga personalförsörjningen. Därvid gäller bl. a. insatser för att trygga chefsförsörjningen och chefsutvecklingen. Särskild vikt bör läggas på åtgärder som syftar till att öka andelen kvinnliga chefer. Verket skall ansvara för och i samverkan med myndigheterna utveckla system för rekrytering, utbildning och avveckling av chefer.

Vidare bör verket också intensifiera sitt arbete med att utveckla och ge stöd till myndigheterna vid strukturförändringar vad gäller arbetsrättsliga frågor och trygghetsfrågor. Samverkan med Trygghetsstiftelsen är därvid viktig. Verket bör under de kommande åren fullfölja sin satsning inom arbetsmiljöområdet. Därvid är samverkan med Statshälsan och statens arbetsmiljönämnd betydelsefull.

Ytterligare resurser bör avsättas inom verket för arbetet med att främja utvecklingen mot jämställdhet mellan kvinnor och män i statsförvaltningen.

Ramanslaget för budgetåret 1991/92 har beräknats på följande sätt.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Budget		
Utgifter		
Förvaltningskostnader[1]	66 918 800	+ 12 980 000
Inkomster		
Ersättning från de affärsdrivande verken	17 450 000	+ 4 210 000
Ersättning från vissa icke statliga institutioner	880 800	+ 222 000
Nettoutgift	**48 588 000**	**+ 8 548 000**

[1] Av budgeterade medel för förvaltningskostnader disponeras 1 000 000 kr. av regeringen för insatser på det personalpolitiska området.
För kostnader för åtgärder som stimulerar utveckling av metoder för jämställdhetsarbetet i statsförvaltningen får arbetsgivarverket disponera högst 1 000 000 kr. av budgeterade förvaltningskostnader.

Ett rationaliseringskrav på 1,5 % har tillämpats. Verket har hemställt att 3 000 000 kr. anvisas för investering i ADB-baserad arbetsplatsutrustning. Jag anser att finansieringen av en sådan investering får ske inom ramen för

anvisat anslag. För insatser för att vidmakthålla och utveckla kompetensen i SAVs egen organisation har jag beräknat 376 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom statens arbetsgivarverks ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag har förordat i avsnittet Förslag
2. att till *Statens arbetsgivarverk* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 57 136 000 kr.

B 6. Statens arbetsmiljönämnd

1989/90	Utgift	2 464 000
1990/91	Anslag	2 054 000
1991/92	Förslag	3 020 000

Statens arbetsmiljönämnd (SAN) skall främja utvecklingen av arbetsmiljöverksamheten inom statsförvaltningen, ge ut information och lämna råd i hithörande frågor. SAN skall vidare vara fackansvarigt organ för innehållet i den partsgemensamma utbildningen inom arbetsmiljöområdet, främja forskning inom arbetsmiljöområdet samt på begäran av arbetsmiljöfonden yttra sig över myndigheternas och arbetstagarorganisationernas ansökningar till fonden om medel för arbetsmiljöutbildning och arbetsmiljöforskning. Nämden skall arbeta i nära kontakt särskilt med arbetarskyddsstyrelsen och Statshälsan.

SANs organisation m. m. framgår av förordningen (1988: 1141) med instruktion för SAN.

Statens arbetsmiljönämnd

SAN har lämnat fördjupad anslagsframställning för treårsperioden 1991/92 – 1993/94. Nämnden beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 3 049 000 kr.

Förslag

Verksamhetens inriktning

För det kommande budgetåret 1991/92 skall verksamhetens huvudsakliga inriktning vara att
- följa arbetsmiljöarbetet och arbetsförhållandena inom den statliga sektorn,
- ge stöd åt och stimulera det lokala arbetsmiljöarbetet,
- utveckla handlingsprogram och vägledande dokument m. m. i sakfrågor inom arbetsmiljöområdet.

Resurser m. m.
Förslagsanslag 1991/92 3 020 000

Resultatbedömning

SAN är den samlande informatören i arbetsmiljöfrågor av partsgemensam natur inom den statliga sektorn. Min uppfattning är att ambitionsnivån är hög inom samtliga de områden som är SANs uppgifter enligt avtal och instruktion.

Såväl SAN som statens arbetsgivarverk (SAV) och Statshälsan har i dag till uppgift att främja utvecklingen av en god arbetsmiljö på de statliga arbetsplatserna. Skillnaden mellan dem är främst att SAN och Statshälsan verkar på partsgemensam grund, medan SAV är en arbetsgivarorganisation.

SANs uppgifter har i huvudsak varit oförändrade sedan myndigheten bildades år 1982. Sedan dess har en del förändringar skett som motiverar en mer samlad bedömning av verksamhetens fortsatta inriktning och organisation.

Skäl

Den av regeringen på olika sätt inledda offensiven mot hög sjukfrånvaro, dåliga arbetsmiljöer och utslagning medför enligt min mening att krav också bör ställas på att dessa frågor behandlas i ändamålsenliga och samordnade organisationsformer. SAN bör i större utsträckning samverka med SAV i arbetsmiljöfrågor.

Med anledning av den pågående utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen, som gör en samlad översyn av de verksamheter som bedrivs av de s. k. stabsmyndigheterna, föreslår jag ingen budgetram för perioden 1991/92 – 1993/94.

För budgetåret 1991/92 har jag beräknat anslaget till 3 020 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens arbetsmiljönämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 020 000 kr.

B 7. Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet

1989/90	Utgift	1 500 000
1990/91	Anslag	1 000 000
1991/92	Förslag	1 000 000

Från anslaget betalas utgifter för utvecklingsinsatser och rationaliseringsprojekt eller försöksverksamhet, som bedrivs i rationaliseringssyfte. Anslaget tas i anspråk efter beslut av regeringen i varje särskilt fall. Som ett led i den offentliga sektorns förnyelse och utveckling kan ytterligare medel utöver de budgeterade behöva tas i anspråk.

Anslagsbeloppet har sedan budgetåret 1984/85 varit oförändrat, 1 000 000 kr.

Jag förordar att anslaget förs upp med samma belopp även för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 000 kr.

B 8. Statens institut för personalutveckling: Bidrag till myndighetsuppgifter

1989/90	Utgift	18 587 000
1990/91	Anslag	14 000 000
1991/92	Förslag	13 520 000

Statens institut för personalutveckling (SIPU) är central servicemyndighet för kompetensutveckling inom statsförvaltningen.

Anslaget finansierar en mindre del av SIPUs verksamhet. Det är bl. a. avsett att täcka kostnader för att bevaka statens behov av kompetensutveckling och kostnader för att öka de statliga myndigheternas utnyttjande av utbildningsväsendet för personalutbildning. Det är dessutom avsett att täcka kostnader för utveckling av metoder för myndigheternas språkvårdsarbete.

Statens institut för personalutveckling

SIPU hemställer bl. a. att SIPU ombildas till affärsverk på grund av de nya reglerna för mervärdeskatt och att ramen för rörlig kredit hos riksgäldskontoret höjs till 10 milj. kr.

SIPU beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 23 200 000 kr.

Föredraganden

Regeringen har, genom utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen, tagit initiativ till en samlad översyn av de verksamheter som bedrivs av de s. k. stabsmyndigheterna.

Någon ombildning av formerna för SIPUs verksamhet bör inte göras innan regeringen tagit ställning till utredningens förslag.

Jag finner en höjning av SIPUs rörliga kredit nödvändig, främst på grund av den pågående förskjutningen inom uppdragsverksamheten mot längre, mer komplexa och mer konsultativa åtaganden.

Jag har beräknat anlaget enligt sedvanliga grunder för bidragsanslag. Inom ramen för anslaget har jag beräknat en engångsanvisning till SIPUs språkvårdsarbete på 2,2 milj. kr. och en engångsanvisning på 2 milj. kr. till åtgärder för ett utvecklingsarbete av myndigheternas informationsverksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Statens institut för personalutveckling: Bidrag till myndighetsuppgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 13 520 000 kr.
2. att ramen för *Statens institut för personalutvecklings* rörliga kredit hos riksgäldskontoret höjs till 10 000 000 kr.

B 9. Statens institut för personalutveckling: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget redovisas inkomster och utgifter för produktion och distribution m. m. av SIPUs konsulttjänster och personalutbildning, utbildningsmaterial, utvecklingsarbete som bedrivs på uppdrag av annan myndighet, bokningsservice och bistånd till myndigheterna vid planering och utformning av deras personalutveckling samt driften av Sjudarhöjdens kurs- och konferenscenter.

I uppdragsverksamheten ingår även internationell konsult- och utbildningsverksamhet samt statens institut för ledarskap (Stil). Omslutningen beräknas komma att uppgå till 86 milj. kr. under vardera budgetåren 1990/91 och 1991/92.

SIPUs intäkter av renodlad utbildningsverksamhet minskar gradvis medan intäkterna av konsultuppdrag ökar. Det sker även en förskjutning i efterfrågan mot myndighetsanpassad utbildning och längre uppdrag. Konsultverksamheten riktar sig dels till den inhemska marknaden, dels till utlandet. Intäkterna från SIPUs konsultverksamhet har ökat från 27,9 milj. kr. budgetåret 1988/89 till 33,6 milj. kr. budgetåret 1989/90. Av dessa kom 15,3 milj. kr. från den inhemska och 18,3 milj. kr. från den utländska marknaden.

En stor del av konsultverksamheten i utlandet bedrivs inom ramen för SIDAs biståndsverksamhet för utvecklingsländer i Afrika med tyngdpunkt i Zimbabwe, Botswana och Tanzania. Andra länder har kommit att bli allt mer framträdande i SIPUs internationella verksamhet. Den nu pågående utvecklingen i Central- och Östeuropa innebär att SIPUs verksamhet ökar också där.

I bokslutet för budgetåret 1988/89 redovisade SIPU ett överskott på 368 092 kr. och för budgetåret 1989/90 ett överskott på 558 952 kr.

Föredraganden

Jag har tidigare i dag (bil. 2) redovisat inriktningen i regeringens program för omställningen och bantningen av den statliga administrationen. Många av åtgärderna kommer att genomföras lokalt, med befintlig personal och inom ramen för givna resurser.

SIPUs uppdragsverksamhet är efterfrågestyrd och skall så vara. Inom ramen för denna bör emellertid SIPU så långt som möjligt prioritera uppdrag som genom kompetensutvecklande åtgärder stöder myndigheternas anpassning till programmet.

Jag avser här särskilt konsekvenserna av övergången till *resultatorienterad styrning*, av övergången från detaljreglering till *uppföljning och utvärdering*, av den ökade *samverkan* mellan och *samordningen* av näraliggande verksamheter, av den ökade *efterfrågestyrningen* i den statliga administrationen och av anpassningen till den ökade *internationaliseringen* inom många verksamhetsområden.

Statlig tjänsteexport verkar kompetenshöjande för myndigheternas personal. Den kan ge ett tillskott till statsfinanserna och dessutom på sikt medföra positiva effekter för svenskt näringsliv. Det svenska förvaltningskunnandet är erkänt, också i de öst- och centraleuropeiska länderna. När SIPU nu breddar sin konsultverksamhet i utlandet till också dessa länder ökar förutsättningarna för tjänsteexport på affärsmässig grund. I detta sammanhang vill jag påpeka att det är angeläget att SIPU fortsätter att vidga den ekonomiska basen för sin utlandsverksamhet till att bli mindre ensidigt beroende av svenska biståndsmedel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att till *Statens institut för personalutveckling: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.
2. att ta del av vad jag anfört om inriktningen av *Statens institut för personalutvecklings* uppdragsverksamhet.

C. Statistik, förvaltning m. m.[1]

C 1. Statens löne- och pensionsverk

1989/90	Utgift	55 731 584
1990/91	Anslag	1 000[2]
1991/92	Förslag	1 000

[1] Ny anslagsrubrik
[2] Fr. o. m. 1990/91 är anslaget sammanslaget med det under budgetåret 1989/90 uppförda anslaget C 2. Statlig personaladministrativ informationsbehandling

Statens löne- och pensionsverk (SPV) är enligt sin instruktion (1988:113, ändrad senast 1990:1177) central förvaltningsmyndighet för ärenden som rör den statliga personalpensioneringen och därmed sammanhängande frågor och för ärenden som rör de centrala personaladministrativa ADB-systemen hos staten, i den mån sådana ärenden inte ankommer på någon annan myndighet. Vidare handlägger SPV ärenden om sådan grupplivförsäkring som meddelas av staten, i den mån det inte ankommer på statens tjänstepensions- och grupplivnämnd.

Inom SPV finns en pensionsavdelning, en ADB-enhet och en administrativ enhet.

SPV deltar i försöket med treåriga budgetramar och avgav år 1989 en fördjupad anslagsframställning.

SPV är sedan den 1 juli 1990 helt avgiftsfinansierat.

Statens löne- och pensionsverk

Resursförbrukningen har under perioden 1985/86–1989/90 ökat något. Den sammanvägda produktionsvolymen har inte riktigt följt samma utveckling. Speciellt gäller detta de två senaste budgetåren. För pensionshandläggningen har produktiviteten räknat för hela perioden 1985/86–1989/90 ökat med i genomsnitt 1,2 %. De två senaste budgetåren i perioden har dock en nedgång i produktiviteten skett och anledningen till detta är bl. a. att den stora systemförändringen med byte av driftsställe för ADB-körningar har slutförts under 1989/90. Förändringen, som innebär omskrivning, nyutveckling och konvertering av pensionssystemet, har krävt stora resursinsatser. Systemsatsningen kommer att leda till en snabbare handläggning av pensionsärenden.

SPVs anslagsframställning för budgetåret 1991/92 följer i stort den inriktning och planering som fastställdes i anslagsframställningen för perioden 1990/91–1992/93. En omständighet som tillkommit under planeringsperioden och som till en del påverkat verksamheten är kommunaliseringen av lärarna.

Ett pensionsavtal har slutits för bolag, främst avsett för dotterbolag till affärsverken. Parterna har förutsatt att SPV skall handha detta. Kostnaderna för SPVs administration av detta bolagsavtal, inklusive utvecklingskostnader inför anslutningen av bolag, bör täckas genom den avgift som skall tas ut av berörda bolag och affärsverk.

SPV hemställer om

- att pensionsadministrationsavgiften skall höjas för att kompensera effekter av överförandet av lärare m. fl. till kommunalt reglerade anställningar
- att SPV erhåller ersättning för sådant arbete med lärare m. fl. som kommer att finnas kvar under en övergångsperiod
- att SPV får disponera en rörlig kredit på 20 milj. kr.
- att verksamheten för budgetåret 1991/92 finansieras genom avgifter.

Föredraganden

Jag avser att återkomma till regeringen med förslag till avgifter för budgetåret 1991/92 för pensions- och grupplivadministration. Då kommer jag även att beakta effekterna på SPVs intäkter och kostnader av att lärare m. fl. överförs till kommunalt reglerade anställningar.

Jag anser att SPV även under budgetåret 1991/92 skall vara avgiftsfinansierat och föreslår att det förs upp ett formellt förslagsanslag på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens löne- och pensionsverk* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 2. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser

1989/90	Utgift	368 097 000
1990/91	Anslag	371 238 000
1991/92	Förslag	431 442 000

Statistiska centralbyrån (SCB) är enligt sin instruktion (1988: 137, ändrad senast 1989: 749) central förvaltningsmyndighet för den statliga statistikproduktionen och ansvarar för huvuddelen av denna. Förutom under anslaget C 2. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser anvisas SCB också medel under anslagen C 3. Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet samt C 15. Folk- och bostadsräkningar.

SCB är en av de myndigheter som på försök tillämpat treåriga budgetramar. Budgetåret 1991/92 är år två i en treårsperiod. SCB tillämpar dessutom programbudgetering och tilldelas anslag i programtermer. Följande huvudprogramindelning gäller för SCB.

I Statistik, register och prognoser

II Uppdragsverksamhet

Program I är indelat i 14 delprogram, ett för varje departement och ett för gemensamma frågor.

Från anslaget betalas utgifter för huvudprogrammet Statistik, register och prognoser, som avser statistikproduktion, samordning av den statliga statistiken, förande av vissa register samt prognos- och utvecklingsarbete inom statistikens område m. m.

Statistiska centralbyrån

SCB föreslår bl. a. följande.

- För verksamheten under program I, Statistik, register och prognoser, anvisas ett ramanslag under XIII huvudtiteln C 2. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser på 368 235 000 kr., ett förslagsanslag under IX huvudtiteln på 36 299 000 kr. samt ett förslagsanslag under XIV huvudtiteln på 1 100 000 kr.
- Pris- och löneomräkning sker av medlen under dessa anslag.
- Regeringen prövar de förslag till utökningar utanför anslagsramen som SCB anmäler och anvisar i förekommande fall ytterligare medel under anslag C 2. under XIII huvudtiteln.
- Verket ges tillstånd att ta upp lån hos riksgäldskontoret på 7 200 000 kr. för anskaffning av ADB-utrustning.
- Medel enligt planeringsramen för vissa kostnader i samband med om- och tillbyggnad av SCB-huset i Örebro efter prisomräkning ställs till verkets disposition för utnyttjande under perioden 1990/91 – 1992/93.

Föredraganden

Några huvudpunkter

1. Den treårsram och allmänna inriktning av SCBs verksamhet för budgetåren 1990/91 – 1992/93 som presenterades i budgetpropositionen 1990 ligger i huvudsak fast. Vissa förändringar görs dock genom omprioriteringar inom ramen för statistikanslaget samt inom andra anslag. Ny statistik är bl. a. en familjeundersökning, arbetstidsstatistik, treåriga köpkraftsparitetsundersökningar och kulturmiljöstatistik. Undersökningarna om partisympatier upphör.

2. En översyn bl. a. av den statliga statistikens styrning, finansiering och samordning har startat. Även produktionsförutsättningarna skall klarläggas.

3. Ansvaret för att beställa och finansiera lärar- och skolstatistiken överförs till det nya skolverket.

4. Ett ramanslag på 431 442 000 kr. anvisas (under XIII huvudtiteln) för budgetåret 1991/92.

	1989/90[1] Utgift tkr	1990/91[1] Budget tkr	1991/92[1] Föredraganden tkr
1. Justitie	5299	5468	5913
2. Utrikes	32	276	299
3. Försvars	–	845	918
4. Social	25938	27782	29712
5. Kommunikations	9022	8910	9687
6. Finans	76193	78716	83219
7. Utbildnings	25987	27224	21828
8. Jordbruks	48716	47841	50978
9. Arbetsmarknads	49481	49031	52751
10. Bostads	22322	20958	22740
11. Industri	20094	30455	32547
12. Civil	41544	42453	50530
13. Miljö	14629	9550	10601
14. Gemensamma frågor	63923	57528	61565
Örebrohuset inredning			35280
Till regeringens disposition		1000	2000
Summa	**403180**	**408037**	**470568**
varav ramanslaget, XIII HT	368097	371238	431442
varav IX HT	35083	36799	39126

[1] Indelningen i delprogram är inte helt jämförbar mellan åren.

Den treårsram och allmänna inriktning av SCBs verksamhet för budgetåren 1990/91 – 1992/93 som presenterades i budgetpropositionen 1990 (bil. 15 s. 34 ff) ligger till grund för anslagsberäkningarna för budgetåret 1991/92. I de fall förslag till utökningar förekommer har också en finansieringslösning presenterats.

I föregående års budgetproposition aviserade jag en översyn av den beslutsmodell som tillämpas för statistiken. En särskild utredare (C 1990: 07) har nu tillsatts (Dir 1990: 68) för att ge statistikens användare ett större inflytande över statistikens inriktning och innehåll, göra styrning och finansiering mer effektiv och klargöra förutsättningarna för den statliga statistikproduktionen. Utredaren skall ha avslutat sitt arbete senast den 30 april 1992. Jag utgår från att utredningens förslag också kommer att innebära minskade kostnader för den statliga statistiken.

En försöksverksamhet med förändrad finansieringsmodell för investeringar i viss ADB- och kommunikationsutrustning initierades budgetåret 1990/91. SCB ingår i den pågående försöksverksamheten. För investeringar i ADB-utrustning beräknas SCB för budgetåret 1991/92 ta upp ett lån i riksgäldskontoret på 7 200 000 kr.

För inredning och utrustning m. m. av till- och ombyggnaden av SCBs hus i Örebro har regeringen fastställt en planeringsram om 46 000 000 kr. För budgetåret 1991/92 har jag beräknat 35 280 000 kr. på anslaget.

Jag föreslår att SCB för nästa budgetår anvisas ett ramanslag under C 2. Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser på 431 442 000 kr. Detta motsvarar den i föregående års budgetproposition lagda planen för andra året i den treåriga budgetramen efter prisomräkning och med de

tillägg och neddragningar som redovisas nedan. I fråga om delprogrammen 1 – 11 samt 13 har jag samrått med berörda statsråd.

Delprogram 6 Finansdepartementet

För att anpassa statistiken till EGs krav har jag beräknat 800 000 kr. för köpkraftsparitetsundersökningar med tre års intervall. Medlen överförs till SCB genom omprioriteringar inom finansdepartementets område.

Delprogram 7 Utbildningsdepartementet

I avvaktan på riksdagens och regeringens ställningstaganden till resultaten av den ovan nämnda översynen av statistikens styrning, finansiering och samordning överförs på försök 8 436 000 kr. till skolverket för finansiering av SCBs lärar- och skolstatistik. Överföringen är en konsekvens av beslutet om avreglering och förändrade ansvarsförhållanden på skolområdet där det nya skolverket övertar regeringens roll som beställare av statistik på skolans område.

Statistiken över vuxenutbildningen får en förstärkning med 1 000 000 kr. I enlighet med ansvarsfördelningen mellan skolverket och SCB överförs 400 000 kr. av dessa medel till SCB från anslag inom utbildningsdepartementets område.

För en löpande statistik över statlig kulturmiljövård har jag beräknat 200 000 kr. Medlen överförs från anslag inom utbildningsdepartementets område.

Delprogram 9 Arbetsmarknadsdepartementet

För planering av en arbetstidsundersökning 1992/93 överförs 130 000 kr. från anslag inom arbetsmarknadsdepartementets område. Undersökningens totalkostnad är 1 300 000 kr.

Delprogram 12 Civildepartementet

För att möjliggöra intentionerna i lönekommitténs förslag har jag räknat med en förstärkning av den årliga lönestatistiken med 1 200 000 kr.

Mot bakgrund av det ekonomiska läget och av att samhällets tillgång till undersökningar om partisympatier i dag är väl tillgodosedda genom undersökningar utanför SCB föreslår jag att SCBs partisympatiundersökningar läggs ned fr. o. m. den 1 januari 1992.

Övrigt

För statistik producerad av SCB avsätts medel under andra departement. I det följande redovisas förändringar jämfört med budgetpropositionen 1990.

Inom socialdepartementets område har ca 5 milj. kr. beräknats för att

genomföra en familjeundersökning. Totalkostnaden för undersökningen är 11 milj. kr.

Inom utbildningsdepartementets område och skolverkets anslag har 200 000 kr. avsatts för förstärkning av hemspråksstatistiken.

Som en följd av förändringar i jordbrukspolitiken har jag beräknat en besparing inom jordbruksstatistiken med ytterligare 500 000 kr. utöver SCBs planerade minskning.

För en arbetsmarknadsstatistisk databas har 500 000 kr. reserverats inom arbetsmarknadsdepartementets område. Projektet bygger dels på en rapport som SCB överlämnade hösten 1989 till regeringen med förslag om en arbetsmarknadsstatistisk databas, dels på en förstudie till dataförsörjningssystem för forsknings- och utredningsarbete som gjorts i samverkan mellan SCB och högskolan i Växjö och som avrapporterades till regeringen i juli 1990. Definitiv ställning till projektet kommer att tas senare.

SCB har begärt medel för miljöskyddsstatistik och statistik över havsföroreningar. Kostnader för dessa undersökningar tas upp under miljödepartementets huvudtitel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statistiska centralbyrån: Statistik, register och prognoser* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 431 442 000 kr.

C 3. Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Under anslaget redovisas inkomster och utgifter för huvudprogrammet uppdragsverksamhet.

Statistiska centralbyrån

1. SCB föreslår att anslaget förs upp med ett oförändrat belopp om 1 000 kr.

2. SCB föreslår att den rörliga krediten tas upp till ett oförändrat belopp om 15 000 000 kr.

Föredraganden

Jag föreslår att anslaget för uppdragsverksamheten förs upp i statsbudgeten för nästa budgetår med ett formellt belopp av 1 000 kr. Jag godtar SCBs förslag vad gäller nivån på den rörliga krediten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statistiska centralbyrån: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 4. Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering

1989/90	Utgift	664 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Anslaget disponeras av civildepartementet för kostnader för avlöningsförmåner, utbildning m. m. för att ha kvar arbetshandikappade i anställning hos staten och undvika sjukpensionering.

Bestämmelser om rehabilitering för arbetstagare hos staten finns i rehabiliteringsförordningen (1987:221, omtryckt 1989:518). I korthet innebär reglerna att anställningsmyndigheten skall utreda behovet av rehabiliteringsåtgärder, se till att dessa genomförs så snart som möjligt samt så långt som möjligt bekosta rehabiliteringen. Med rehabilitering avses undanröjande av arbetshinder för en arbetshandikappad genom frivilliga yrkesinriktade åtgärder som t. ex. arbetsprövning, utbildning och omplacering. Om myndigheten inte själv kan bekosta en rehabilitering med tilldelade medel, kan överskridande medges av regeringen efter särskild framställning. Anslaget används numera i motsvarande fall till kostnader för avlöningsförmåner för arbetshandikappade hos myndigheter med reservationsanslag, obetecknade anslag eller 1 000-kronorsanslag. En tredjedel av lönekostnaden skall dock alltid bekostas av myndigheten.

Föredraganden

Chefen för socialdepartementet har för avsikt att inom kort lägga fram förslag med anledning av betänkandet (SOU 1988:41) Tidig och samordnad rehabilitering – Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning m. m. De regler som föreslås är avsedda att gälla för hela arbetsmarknaden.

Ansvaret för att statsanställdas rehabiliteringsbehov utreds och att erforderliga rehabiliteringsåtgärder vidtas kommer även i fortsättningen att ligga på anställningsmyndigheten. Efter vad jag inhämtat från chefen för socialdepartementet kommer nyss nämnda förslag att bl. a. innehålla regler om ett nytt ersättningssystem. Systemet ger anställda som genomgår rehabilitering möjlighet att under vissa förutsättningar få rehabiliteringsersättning från socialförsäkringen.

Jag utgår från att några särregler beträffande rehabilitering av statsanställda inte skall behövas när det nya systemet har blivit infört. Anslaget kan därefter också avvecklas. Den statliga rehabiliteringsverksamheten bör enligt min mening bedrivas på samma villkor som gäller för övriga arbetsmarknadssektorer.

I avvaktan på de nya reglerna föreslår jag därför att anslaget för budgetåret 1991/92 förs upp med endast ett formellt belopp i statsbudgeten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 5. Kammarkollegiet

1989/90	Utgift	17 692 488
1990/91	Anslag	15 653 000
1991/92	Förslag	17 686 000

Kammarkollegiet är enligt sin instruktion (1988:913, ändrad senast 1989:768) central förvaltningsmyndighet med uppgift att handlägga frågor om statlig och kyrklig egendom, rikets indelning, handha medels- och fondförvaltning samt i vissa ärenden bevaka statens rätt och allmänna intressen. Vidare har kollegiet till uppgift att för ett stort antal myndigheter svara för kassagöromål, bokföring och redovisning samt rådgivning inom främst det ekonomiadministrativa området. Kollegiet fullgör kansligöromål för kyrkofondens styrelse, fideikommissnämnden och statens fond för fukt- och mögelskador.

Vid kammarkollegiet finns en styrelse. Generaldirektören är ordförande i styrelsen. Vid kammarkollegiet finns också ett expertråd för medelsplacering. Kammarkollegiets verksamhet finansieras dels över statsbudgeten dels med olika avgifter för bl. a. fondförvaltning, bevakning av allmänna arvsfondens rätt och verksamhet vid enheten för administrativ service.

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslaget innebär en minskning av utgifterna med 1,5 % för budgetåret 1991/92 och uppgår till 234 015 kr.
2. Ett antal verksamhetsområden är i behov av resursförstärkningar. Undantag från huvudalternativet begärs och att sammanlagt 15 853 000 kr. ställs till förfogande med tillägg för pris- och löneomräkning.
3. Vidare föreslås att i första hand en särskild stat fastställs för arvsfondssektionen och i andra hand att 300 000 kr. ställs till sektionens förfogande för datorisering.
4. Anslagsposten utredningar bör enligt kollegiet räknas upp med 250 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	14 591 000	+1 522
(därav lönekostnader)	(14 389 000)	(+1 207)
Lokalkostnader	4 865 000	+2 141
Enheten för administrativ service	1 000	–
Fondbyrån	1 000	–
Utredningar i indelningsärenden	50 000	–
Inkomster		
Ersättning för bevakning av allmänna arvsfondens rätt m. m.	3 565 000	+1 600
Erättning från kyrkofonden för personal	290 000	+ 30
Summa anslag	**15 653 000**	**+2 033**

Föredraganden

Jag föreslår att medel för den anslagsfinansierade delen av kammarkollegiets verksamhet beräknas enligt ett ettårigt huvudförslag med en real minskning av utgifterna om 1,5 %.

För den verksamhet som är förlagd till arvsfondssektionen har kollegiet begärt att en särskild stat fastställs. Enligt lagen om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden betalas kammarkollegiets kostnader för fondens förvaltning och fullgörandet av kollegiets övriga uppgifter med belopp som regeringen bestämmer. Jag är för närvarande inte beredd att medverka till den av kammarkollegiet föreslagna lösningen. Jag har dock i mina beräkningar av anslaget tagit hänsyn till kollegiets ökade kostnader för verksamheten samt fortsatt datorisering av fondens ärenden.

Fondbyråns verksamhet har under de senaste åren kännetecknats av ett intensivt utvecklings- och förnyelsearbete som resulterat i effektivisering av verksamheten. Förvaltningen av fonderna har kunnat ske med bibehållen taxenivå.

Enheten för administrativ service som bedriver marknadsanpassad konsultverksamhet inom det administrativa området har god efterfrågan på sina tjänster. Den totala omslutningen av enhetens verksamhet beräknas öka.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kammarkollegiet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 17 686 000 kr.

C 6. Statens person- och adressregisternämnd[1]

1989/90	Utgift	615 000
1990/91	Anslag	661 000
1991/92	Förslag	720 000

[1] Tidigare C 8. Statens person- och adressregisternämnd

Statens person- och adressregisternämnd är huvudman för det statliga person- och adressregistret (SPAR).

SPAR-nämnden består av högst åtta personer, varav en är ordförande. Ledamöterna utses av regeringen.

Nämndens verksamhet m. m. framgår av förordningen (1988: 1101) med instruktion för statens person- och adressregisternämnd (ändrad senast 1989: 165).

Nämndens kansliresurser tillhandahålls av statskontoret mot ersättning enligt överenskommelse mellan nämnden och statskontoret.

SPAR-nämnden

Nämnden har lämnat ett huvudförslag som innebär en oförändrad resurstilldelning.

Föredraganden

Jag har beräknat anslaget i enlighet med SPAR-nämndens förslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens person- och adressregisternämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 720 000 kr.

C 7. Kostnader för vissa nämnder m. m.[1]

1989/90	Utgift	831 000
1990/91	Anslag	1 125 000
1991/92	Förslag	1 125 000

[1] Tidigare C 9. Kostnader för vissa nämnder m. m.

Från anslaget betalas kostnader – i regel arvoden till ledamöter och ersättare m. m. – för statstjänstenämnden (såvitt avser statsverket), statens tjänstebostadsnämnd, statens trygghetsnämnd, skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor, skiljenämnden för arbetsmiljöfrågor, statens ansvarsnämnd, offentliga sektorns särskilda nämnd, statsförvaltningens centrala förslagsnämnd, ansvarsnämnden för biskopar, kontraktsdelegationen, offentliga arbetsgivares samarbetsnämnd (såvitt avser statsverket), statens tjänstepensions- och grupplivnämnd, statens utlandslönenämnd, nämnden för lokalanställda, statens chefslönenämnd, statsrådslönenämnden och resegarantinämnden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kostnader för vissa nämnder m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 125 000 kr.

C 8. Bidrag till Statshälsan[1]

1989/90	Utgift	329 497 000
1990/91	Anslag	340 000 000
1991/92	Förslag	357 000 000

[1] Tidigare C 10. Bidrag till Statshälsan

I tilläggsbudget I för innevarande budgetår har anvisats ett förslagsanslag på ytterligare 58 600 000 kr. för budgetåret 1990/91 för att undanröja underskott i Statshälsans budget. De närmare skälen härför har jag redovisat i prop. 1990/91:25 bil. 8 s. 63.

Från anslaget betalas bidrag till Statshälsan i enlighet med kollektivavtal mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer. För budgetåret 1991/92 skall enligt RALS 1989-90, bil. 8, betalas sammanlagt 357 milj. kr. varav 2 milj. kr. avsatts för fortsatt drift av Aurora-mottagningen (alkoholfrågor), vars verksamhet skall utvärderas senast under budgetåret 1991/92.

De myndigheter som är anslutna till Statshälsan bidrar i viss mån till finansieringen av företagshälsovårdens förebyggande insatser inom arbetsmiljöområdet. Det sker genom att ett belopp per anställd betalas till en inkomsttitel på statsbudgeten. För innevarande budgetår bidrar de anslutna myndigheterna med 145 kr. per anställd.

Föredraganden

I 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 15 s. 53) anmälde jag att en översyn pågick beträffande användningen av det centrala anslaget till Statshälsan och att jag avsåg att återkomma till regeringen med förslag i dessa frågor.

Enligt min mening bör den statliga företagshälsovården till största delen finansieras med avgifter som myndigheterna betalar direkt till Statshälsan för dess tjänster. En sådan ekonomisk relation mellan myndigheten och företagshälsovårdsorganisationen bör leda till ett effektivare resursutnyttjande med mer målmedvetna beställningar från myndigheternas sida och till ökad kundanpassning från företagshälsovårdens sida.

F. n. pågår förhandlingar om ett nytt avtal om statlig företagshälsovård. Jag förutsätter att parterna i detta sammanhang ser över finansieringsformerna för Statshälsan. Jag räknar med att återkomma i årets kompletteringsproposition med anledning av resultatet av förhandlingarna. Jag kommer då också att föreslå ett höjt belopp per anställd som myndigheterna skall betala under budgetåret 1991/92. I avvaktan härpå föreslår jag att anslaget förs upp med det belopp parterna kommit överens om i RALS 1989-90 för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till Statshälsan* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 357 000 000 kr.

C 9. Viss förslagsverksamhet m. m.[1]

1989/90	Utgift	1 453 000
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

[1] Tidigare C 11. Viss förslagsverksamhet m. m.

Från anslaget betalas ersättningar i förslagsverksamheten i den utsträckning som beslut härom meddelas av statsförvaltningens centrala förslagsnämnd. Statens arbetsgivarverk och de statsanställdas huvudorganisationer har den 29 april 1981 slutit avtal om förslagsverksamhet hos statliga myndigheter.

Hithörande frågor regleras i förordningen (1981:606) om förslags- och trivselverksamheten vid statliga myndigheter (ändrad senast 1987:1223).

Nämndens uppgifter och organisation m. m. framgår av förordningen (1988:1103) med instruktion för nämnden.

Statsförvaltningens centrala förslagsnämnd

Nämnden beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 800 000 kr.

Föredraganden

Jag meddelade i 1990 års budgetproposition (prop. 1989/90:100 bil. 15 s. 53) att statens arbetsgivarverk i avtalsrörelsen tagit upp frågan om en ändring av nuvarande regler för förslagsverksamheten bl. a. så att besluten och ersättningarna normalt skulle ligga på myndighetsnivå och att den centrala förslagsnämnden ges en mer rådgivande och övervakande roll. Något avtal härom har ännu inte slutits.

I avvaktan på att avtal sluts om nya regler föreslår jag därför att anslaget för budgetåret 1991/92 förs upp med endast ett formellt belopp i statsbudgeten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Viss förslagsverksamhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 10. Vissa skadeersättningar m. m.[1]

1989/90	Utgift	–
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

[1] Tidigare C 12. Vissa skadeersättningar m. m.

Från anslaget betalas bl. a. ersättningar som staten skall betala på grund av skadeståndsskyldighet och som avser fall där förmånstagaren inte har eller har haft statligt reglerad anställning. Anslaget har hittills inte belastats. Med hänsyn härtill bör det även för nästa budgetår föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Vissa skadeersättningar m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 11. Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån[1]

1989/90	Utgift	62 000
1990/91	Anslag	30 000
1991/92	Förslag	1 000

[1] Tidigare C 13. Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån

Enligt förordningen (1973:499) om bostadsanskaffningslån med statlig garanti till statstjänstemän m. fl. (ändrad senast 1984:784) kan under vissa förutsättningar lån med statlig garanti medges för förvärv av bostadsrätt eller vid villaköp. Lån får beviljas med högst det belopp som svarar mot den kontantinsats som behövs för förvärv av bostaden. Högsta lånebelopp är 30 000 kr. och längsta amorteringstid tio år. Lån beviljas av Nordbanken efter tillstyrkan från anställningsmyndigheten. Lån kan medges den som i samband med ändring av tjänstgöringsort har fått eller kunnat få anstånd med omstationering.

Från anslaget betalas de kostnader som kan uppkomma till följd av att den statliga garantin behöver tas i anspråk. Anslaget disponeras av kammarkollegiet.

Enligt uppgift från Nordbanken och kammarkollegiet fanns det 784 lån med statlig kreditgaranti i mitten av september 1990. Den sammanlagda lånesumman var 7 milj. kr. I september 1986 var antalet lån 2 964 och lånesumman 38,7 milj. kr.

Under budgetåret 1989/90 var kostnaden för kreditgarantin knappt 62 000 kr.

Föredraganden

Utnyttjandet av den statliga garantin för bostadsanskaffningslån har successivt minskat. Det är uppenbart att kreditgarantin i dagens läge inte tjänar syftet att lättare lösa bostadsfrågan på den nya orten i någon högre grad.

Jag avser därför att låta utreda möjligheterna att avveckla den statliga garantin för bostadsanskaffningslån. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag i dessa frågor. Med hänsyn härtill bör anslaget för nästa budgetår föras upp med endast ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffningslån* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 12. Externa arbetstagarkonsulter[1]

1989/90	Utgift	7 030 000
1990/91	Anslag	7 239 000
1991/92	Förslag	8 409 000

[1] Tidigare C 14. Externa arbetstagarkonsulter

I tilläggsbudget I för innevarande budgetår har anvisats ett förslagsanslag på ytterligare 1 170 000 kr. för budgetåret 1990/91.

Från anslaget betalas utgifter för konsulter som personalorganisationerna anlitar i rationaliseringsfrågor med stöd av medbestämmandeavtal som har godkänts av regeringen. Anslaget disponeras av statens arbetsgivarverk.

I avtalsrörelsen har parterna enats om att beloppet för anlitande av externa arbetstagarkonsulter enligt träffade medbestämmandeavtal skall vara 8 409 000 kr. för budgetåret 1990/91. Anslaget bör föras upp med samma belopp för budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Externa arbetstagarkonsulter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 8 409 000 kr.

C 13. Administration av statens personskadeförsäkring m. m.[1]

1989/90	Utgift	6 200 000
1990/91	Anslag	6 200 000
1991/92	Förslag	14 000 000

[1] Tidigare C 15. Administration av statens personskadeförsäkring m. m.

I tilläggsbudget I för innevarande budgetår har anvisats ett förslagsanslag på ytterligare 8 100 000 kr. Det har skett efter att ersättningsbeloppet för 1990 års administration av statens personskadeförsäkring fastställts till 14 300 000 kr. genom överläggningar mellan statens förhandlingsnämnd och konsortiet för AMF-trygghetsförsäkring.

Statens trygghetsnämnd prövar bl. a. ärenden som gäller den statliga

personskadeförsäkringen. I det arbetet bistås nämnden av personal som är knuten till det privata konsortiet för AMF-trygghetsförsäkring (AMF). Samarbetet mellan trygghetsnämnden och AMF sker enligt ett avtal den 10 december 1987 mellan statens förhandlingsnämnd och AMF. Regeringen har godkänt avtalet, som tillämpas sedan den 1 januari 1988. Trygghetsnämndens närmare uppgifter och organisation framgår av förordningen (1988:65) med instruktion för nämnden.

Anslaget skall täcka kostnader för AMFs medverkan i administrationen av statens personskadeförsäkring m. m. (prop. 1987/88:125, AU 12, rskr. 92). Detta sker enligt en överenskommelse den 7 mars 1990 mellan dåvarande statens förhandlingsnämnd och AMF. Regeringen har godkänt överenskommelsen som tillämpas sedan den 1 januari 1990. Förhandlingar för år 1991 har inletts och förs mellan AMF och statens arbetsgivarverk.

Jag har beräknat anslaget för budgetåret 1991/92 mot den bakgrunden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Administration av statens personskadeförsäkring m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 14 000 000 kr.

C 14. Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.[1]

1989/90	Utgift	599 078 574
1990/91	Anslag	3 000 000 000
1991/92	Förslag	1 600 000 000

[1] Tidigare C 16. Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.

Till grund för beräkningen av anslagsmedlen till avlöningar och pensioner under nästa budgetår har, som chefen för finansdepartementet tidigare denna dag redovisat i sin anmälan av punkt 9 i Statsbudgeten och särskilda frågor (bil. 1 till budgetpropositionen), lagts de lönekostnader som enligt gällande avtal tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1989. Lönekostnadspålägget har beräknats med 39 % av lönekostnaderna.

Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas med utgångspunkt i gällande avtal mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden. I beräkningen ingår inte avlöningar och pensioner avseende lärare, skolledare m. fl. då den statliga regleringen av tjänster för lärare m. fl. upphör fr. o. m. den 1 januari 1991 enligt riksdagens beslut (prop. 1989/90: 41, UbU 9, rskr. 76). Jag förordar att anslaget för nästa budgetår förs upp med 1 600 000 000 kr.

Regeringen bör i huvudsaklig överensstämmelse med vad som har gällt beträffande tidigare anvisade täckningsanslag – efter prövning i varje särskilt fall – kunna från anslaget anvisa de medel som behövs utöver reservationsanslag och obetecknade anslag på grund av lönehöjningar m. m. som föranleds av avtal som har godkänts av riksdagens finansutskott eller av regeringen.

På motsvarande sätt bör medel kunna anvisas, när merbelastning inte

bör ske av förslagsanslag och förslagsvis betecknade anslagsposter som har maximerats av regeringen.

Merkostnaderna för de affärsdrivande verken bör dock betalas på samma sätt som verkens övriga utgifter. Merkostnader för löner som faller på anslag inom utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret bör täckas av fjärde huvudtitelns anslag för reglering av prisstegringar.

Regeringen bör vidare i likhet med vad som gäller för innevarande budgetår ha möjlighet att – efter prövning i varje särskilt fall – från anslaget kunna anvisa de medel som behövs, när reservationsanslag, obetecknade anslag eller affärsverk belastas med större utgifter än vad som har beräknats i budgetpropositionen eller särskild anslagsproposition på grund av att personliga tjänster har inrättats för tjänstemän som enligt beslut av statens trygghetsnämnd bör undantas från flyttning från Stockholmsområdet i samband med myndighets omlokalisering.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 600 000 000 kr.

C 15. Folk- och bostadsräkningar[1]

1989/90	Utgift	23 537 000
1990/91	Anslag	61 159 000
1991/92	Förslag	16 874 000

[1] Tidigare C 17. Folk- och bostadsräkningar

Under anslaget redovisas utgifter för statistiska centralbyråns folk- och bostadsräkningar.

Under år 1990 har en folk- och bostadsräkning (FoB 90) genomförts i Sverige. Bestämmelserna härom finns dels i en lag (1989:329), dels i en förordning (1989:330). Räkningen genomförs av SCB med i princip samma metod som tidigare genom en kombination av registeruppgifter och blankettuppgifter. Kommunerna tar denna gång ett större ansvar för arbetet med registrering av blanketterna.

Den totala kostnaden i 1988 års prisnivå för FoB 90 är 180 milj. kr. fördelat på budgetåren 1989/90–1992/93 (prop. 1988/89:91).

För budgetåret 1991/92 har jag beräknat 16 874 000 kr. I detta belopp ingår 2 milj. kr. från utbildningsdepartementet för utbildningsvariabeln i FoB 90.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Folk- och bostadsräkningar* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 16 874 000 kr.

Bidrag till Institutet för storhushållens rationalisering.

För innevarande år finns ett anslag uppfört på statsbudgeten med 779 000 kr.

I förra årets budgetproposition anmälde jag att avtalet, som reglerar verksamheten vid institutet för storhushållens rationalisering, löper ut budgetåret 1990/91 och att regeringen hade för avsikt att vidta åtgärder så att avtalet inte förlängdes efter denna tidpunkt. Regeringen har numera sagt upp avtalet. Verksamheten vid institutet är under avveckling och kommer att upphöra under innevarande budgetår. Det innebär att något anslag för detta ändamål inte behöver föras upp på statsbudgeten för budgetåret 1991/92.

D. Länsstyrelserna m. m.

Verksamhet och organisation

Från och med den 1 juli 1991 omfattar länsstyrelsens arbetsområde de verksamheter som i dag bedrivs av den nuvarande länsstyrelsen, lantbruksnämnden och länsvägnämnden. Även när det gäller fiske, kommunikationer, trafiksäkerhet och den del av länsbostadsnämndens verksamhet som avser kommunal bostadsförsörjning och annan samhällsplanering får den nya länsstyrelsen ökade arbetsuppgifter.

Länsstyrelsen har viktiga uppgifter inom tre huvudområden.

- Länsstyrelsen skall följa upp att den nationella politiken och de nationella målen inom ett stort antal verksamhetsområden får genomslag inom länet. I detta sammanhang skall länsstyrelsen dels fungera som regionalt statligt organ inom en rad olika sektorer, dels göra nödvändiga avvägningar mellan sektorerna. Som ett led i detta arbete kan länsstyrelsen också svara för uppföljningar och utvärderingar från ett samlat regionalt perspektiv.
- Länsstyrelsen skall främja länets utveckling och har på regional nivå ansvaret för samordningen av statens regionala utvecklingsinsatser. I riksdagsbeslutet våren 1990 om regionalpolitiken underströks länsstyrelsens roll som sektorsamordnare. Länsstyrelsen skall också verka för att statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet i länet samordnas och anpassas efter de övergripande miljö- och regionalpolitiska målen och till kravet på en långsiktig, god hushållning med naturresurserna.
- Länsstyrelsen skall svara för en effektiv statlig förvaltning på regional nivå.

Den beslutade reformen är ett viktigt led i de åtgärder som syftar till att göra ansvarsfördelningen mellan stat, kommuner och landstingskommuner tydligare, förbättra samordningen mellan offentliga verksamheter och utveckla formerna för en mer mål- och resultatorienterad styrning av verksamheten.

Utvecklingen inom olika verksamhetsområden

I juni 1990 beslutade riksdagen om en *ny livsmedelspolitik* (prop. 1989/90: 146, JoU 25, rskr. 327). Beslutet innebär att prisstödets roll som livsmedelspolitiskt medel tonas ned medan direkta medel för att nå målen angående miljö, landskapsbild och landsbygdsutveckling förstärks.

Beslutet innefattar en rad åtgärder som syftar till att underlätta en anpassning till de nya förutsättningarna för jordbruket. Under en övergångsperiod fram till år 1995 kommer olika former av stödåtgärder att förekomma. Länsstyrelserna kommer i hög grad att vara engagerade i detta arbete.

Med anledning av riksdagens uttalande i anslutning till behandling av regeringens proposition om *fisket* (prop 1989/90: 123, JoU 22, rskr. 341) har statskontoret på regeringens uppdrag utrett den statliga fiskeadmi-

nistrationen. Statskontorets förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet och en proposition kommer att lämnas till riksdagen under våren 1991.

Regeringen har nyligen tillsatt en utredning om naturvårdsverkets uppgifter och organisation (Dir. 1990:67). Utgångspunkten för utredarens arbete skall vara att naturvårdsverkets centrala roll i det samlade miljöarbetet skall stärkas och att verkets organisation skall anpassas till en mål- och resultatorienterad styrning, en medveten decentralisering samt integrering av miljöarbetet i olika sektorer. Härvid har länsstyrelsereformen skapat organisatoriska förutsättningar för en decentralisering av miljöarbetet. Förslag om miljöarbetets framtida organisation skall läggas fram i sådan tid att beslut kan fattas före den 1 juli 1991.

Riksdagens beslut nyligen om ansvaret för *skolan* (prop 1990/91:18, UbU 4, rskr. 76) innebär att skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna avvecklas. I stället skall en ny statlig skolmyndighet inrättas. Till den centrala myndigheten skall knytas en regional fältorganisation med utvärderings- och tillsynsuppgifter samt uppgifter med anknytning till fortbildning. Länsstyrelsens uppgifter på utbildningsområdet kommer att gälla utbildningsplanering för regional utveckling där samtliga länsstyrelser får viktiga uppgifter. I sin roll som samordnare ges länsstyrelsen ett ansvar för att alla de utbildningar som bedrivs i ett län utnyttjas för att främja den regionala utvecklingen.

Regeringen har uppdragit åt vägverket att redovisa sina överväganden med anledning av betänkandet (SOU 1990:86) om *finansiering av vägar och järnvägar*. Uppdraget skall redovisas vid årsskiftet. Enligt sina direktiv skall vägverket även redovisa konsekvenserna av en förändrad regional organisation. Därvid bör vägverket utgå från länsstyrelsernas vidgade uppgifter på kommunikationsområdet i den samordnade länsförvaltningen.

I juni 1989 överlämnade utredningen om kärnkraftsberedskapen sitt betänkande (SOU 1989:86) om *samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor*. Förslagen i betänkandet berör i flera avseenden länsstyrelserna. Betänkandet bereds för närvarande av regeringen och en proposition avses att lämnas våren 1991.

Genomgången av förändringar inom olika sektorsområden, som kommer att få återverkningar på de nya länsstyrelserna, visar på att organisationen aldrig får bli statisk. Förnyelsen av den offentliga sektorn kommer kontinuerligt att rikta krav på utveckling och anpassning av den regionala statliga förvaltningen bl. a. vad avser uppgiftsfördelningen mellan central, regional och lokal nivå.

Personal

Länsstyrelseorganisationen kännetecknas av en bred kompetens inom vitt skilda samhällsområden. Ca 80 % av förvaltningsanslaget till länsstyrelserna används för att täcka kostnader för personal. Av de totala personalresurserna används ungefär 15 % för internadministrativt arbete.

Det kommer att krävas stora insatser av de anställda om intentionerna i

reformen om en ny regional statlig förvaltning skall kunna förverkligas. All personal kommer att beröras av reformen. Arbetssätt kommer att förändras, arbetsuppgifter försvinner, nya kommer till. Under innevarande budgetår har länsstyrelserna tillförts särskilda anslagsmedel bl. a. för att främja kompetensutvecklingen inom organisationen. Vidare har länsstyrelserna, från statens arbetsgivarverk, tillförts medel som i överenskommelse mellan arbetsmarknadens parter avsatts för kompetensutvecklande åtgärder.

Även i anslaget till länsstyrelserna för budgetåret 1991/92 har utrymme beräknats för kompetenshöjande åtgärder.

Lokalförsörjning

Innevarande budgetår har drygt 190 milj. kr. anvisats för att täcka länsstyrelsernas och lantbruksnämndernas lokalkostnader. Det motsvarar ca närmare 12 % av myndigheternas samlade förvaltningsanslag.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för både länsstyrelserna och lantbruksnämnderna. Byggnadsstyrelsen har under många år arbetat med att om möjligt samla varje myndighet till en adress. Ambitionen är också att successivt ersätta dyra förhyrningar med statsägda lokaler.

För att fullt ut kunna ta hem de effektivitetsvinster som länsstyrelsereformen ger är det angeläget att byggnadsstyrelsen i sin lokalförsörjningsplanering, i den mån lokalplaneringen ger möjlighet till det, prioriterar en lokalmässig koncentration av nuvarande länsstyrelse och lantbruksnämnd.

Länsstyrelsernas organisationsnämnd (LON)

LON skall enligt sin instruktion (SFS 1988:1151), i den mån inte någon annan myndighet har uppgiften

- följa utvecklingen inom länsstyrelsernas verksamhetsområde och vidta de åtgärder som behövs,
- bistå länsstyrelserna i frågor om organisation, rationalisering, administrativ utveckling samt uppföljning och utvärdering av verksamheten,
- verka för samordning mellan länsstyrelserna och mellan dessa och andra myndigheter,
- planera och anordna utbildning och konferenser för länsstyrelsepersonal,
- på uppdrag av regeringen utföra och medverka i utredningar på länsstyrelseområdet.

Behovet av LONs insatser påverkas av den organisationsförändring på länsstyrelseområdet som jag tidigare har redogjort för. Behovet av insatser kan efter hand förväntas minska. Verksamheten inom LON har vidare en koppling till de frågor som behandlas av utredningen (C 1990:04) om stöd till förnyelsearbetet i statsförvaltningen. Jag avser därför att efter regeringens bemyndigande ge utredningen tilläggsdirektiv som innebär bl. a. att LONs roll och verksamhet skall övervägas i det sammanhanget. Utredningen beräknas lämna sina förslag under våren 1991.

Jag räknar mot denna bakgrund med att LON under budgetåret 1991/92

bör bedriva en verksamhet av ungefär samma omfattning som innevarande budgetår.

D 1. Länsstyrelserna m. m.

1989/90	Utgift	1 443 996 651
1990/91	Anslag	1 361 188 000
1991/92	Förslag	1 639 722 000

Regeringen har hösten 1990 utfärdat ny instruktion (SFS 1990:1510) för länsstyrelserna. Instruktionen, som träder i kraft den 1 juli 1991, ansluter till bl. a. reformeringen av den regionala statliga förvaltningen (prop. 1988/89: 154, BoU4 och BoU9, rskr. 89).

Länsstyrelserna och LON

Den centrala organisationskommittén (C 1990:02) för en ny regional statlig förvaltning har i enlighet med sina direktiv överlämnat en sammanställning av anslagsframställningar för de nya länsstyrelsernas förvaltningsanslag. Sammanställningen bygger på anslagsframställningar som har lämnats av de nuvarande länsstyrelserna samt av lantbruksstyrelsen i de delar som avser de nuvarande lantbruksnämndernas verksamhet.

Länsstyrelserna begär att förvaltningsanslaget skall undantas från tillämpningen av regeringens rationaliseringskrav. Länsstyrelserna anför att besparingskraven hittills i huvudsak kunnat tillgodoses genom organisationsutveckling och andra effektivitetshöjande åtgärder.

Länsstyrelserna hemställer vidare om resurser för personalförstärkningar motsvarande 84 tjänster. De funktioner inom vilka behoven bedöms vara störst är miljö- och naturvård, kulturmiljö, social omvårdnad, djurskydd och livsmedelskontroll samt regionala utvecklingsinsatser.

Lantbruksstyrelsen gör bedömningen att verksamheten inom lantbrukets område bör undantas från regeringens rationaliseringskrav.

Sammantaget innebär myndigheternas anslagsframställningar förslag om ökning av förvaltningsanslaget med 52 milj. kr. Av den begärda ökningen avser drygt 13 milj. kr. kompensation för ökade lokalkostnader medan drygt 38 milj. kr. begärs för att länsstyrelserna skall kunna fullgöra de uppgifter som de redan nu har.

Härutöver begär länsstyrelserna och lantbruksstyrelsen sammanlagt ca 20 milj. kr. som engångsanvisningar. Av engångsanvisningarna avser ca en tredjedel investeringar. Berörda centrala myndigheter har beretts tillfälle att yttra sig över länsstyrelsernas anslagsframställningar. I allt väsentligt tillstyrker remissinstanserna länsstyrelsernas framställningar.

LON redovisar enligt regeringens direktiv ett förslag, som realt motsvarar 98,5 % av anvisade medel för innevarande budgetår.

Beräkning av anslaget

1 000-tal kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Utgifter		
Förvaltningskostnader	1 191 998	+432 615
(lönekostnader)	(861 340)	(+324 620)
(lokalkostnader)	(161 132)	(+ 45 536)
(engångsanvisningar)	(–)	(+ 1 442)
Lantmäterienheten	100 964	–100 964
LON	12 584	+ 733
Till regeringens disposition		
Genomförande av den nya regionala statliga förvaltningen	30 000	+ 2 000
Diverse ändamål	25 642	– 19 622
Inkomster		
Avgifter	0	+ 36 230
Summa ramanslag	**1 361 188**[1]	**+278 534**

[1] Därutöver anvisades 262 092 000 kr. till lantbruksnämnderna.

Föredraganden

Jag har tidigare berört frågor om länsstyrelsernas verksamhet. I detta avsnitt begränsar jag mig därför till att behandla anslags- och resursfrågor. Jag har därvid samrått med övriga berörda statsråd.

Inledningsvis vill jag ta upp frågan om *anslagsstruktur*. Länsstyrelserna ingår bland myndigheterna i budgetcykel två när det gäller att införa systemet med treåriga budgetramar. Som jag närmare tog upp i min anmälan till 1990 års budgetproposition kommer dock länsstyrelserna att få särskilda direktiv för fördjupad anslagsframställning först under våren 1991. Detta innebär i sin tur att länsstyrelserna kan ges en budgetram för endast två år med början budgetåret 1993/94.

Även om det alltså dröjer några år innan länsstyrelserna går in i det nya budgetsystemet finns det många skäl som talar för att medel för att täcka länsstyrelsernas förvaltningskostnader redan från budgetåret 1991/92 anvisas över ett ramanslag. Jag förordar att så sker. På så sätt ges länsstyrelserna möjlighet att, inom vissa ramar, förskjuta över- eller underskott på anslaget till följande budgetår. Ramanslaget bör delas upp i särskilda poster för resp. länsstyrelse och varje sådan rampost bör behandlas som ett särskilt ramanslag.

När det gäller kostnader för *investeringar* i utrustning m. m. förordar jag att följande ordning tillämpas fortsättningsvis. Kostnaderna för investeringen skall i sin helhet belasta länsstyrelsernas ramanslag men i tiden fördelas över ett antal budgetår som motsvarar den beräknade livslängden på investeringen. På så sätt kan kapital- och driftskostnaderna för investeringar på ett bättre sätt ställas mot övriga kostnader för verksamheten och underlätta att en lämplig avvägning görs. I avvaktan på utfallet av för-

söksverksamheten med finansiering av viss ADB-utrustning i riksgäldskontoret bör länsstyrelsernas investeringsutgifter täckas genom engångsanvisningar över ramanslaget. Beloppet skall sedan avräknas mot resp. länsstyrelses rampost under avskrivningsperioden. Med tanke på att investeringsbehovet under budgetåret 1991/92 är beroende av det pågående organisationsarbetet i länen, avser jag att hämta in aktualiserade uppgifter från länsstyrelserna och återkomma till regeringen i denna fråga.

Jag går nu över till att behandla mina *anslagsberäkningar* för länsstyrelserna.

För den befintliga verksamheten vid länsstyrelserna har jag utgått från det nuvarande anslagsbeloppet. Från detta har jag dragit kostnaderna för *lantmäteriverksamheten*, drygt 100 milj. kr. Genom riksdagens beslut (prop. 1989/90: 100 bil. 15, BoU 16, rskr. 210) har lantmäteriverksamheten inom länsstyrelsen förts över till lantmäteriets regionala organisation.

Riksdagens regionalpolitiska beslut våren 1990 (prop. 1989/90: 76, AU 13, rskr. 346) innebar bl. a. att länsstyrelserna fått ett utökat ansvar för handläggningen av *det regionalpolitiska stödet* till näringslivet. Vissa uppgifter som tidigare har utförts av de regionala utvecklingsfonderna och statens industriverk samt länsarbetsnämnderna har förts över till länsstyrelserna. Med anledning av detta har länsstyrelserna redan innevarande budgetår tillförts sammanlagt 6,75 milj. kr. För budgetåret 1991/92 bör länsstyrelsernas förvaltningsanslag ökas med 9 milj. kr.

Vad gäller resurserna på *miljöområdet* har jag för avsikt att återkomma då beslut skall fattas på grundval av de förslag som den pågående översynen av naturvårdsverkets uppgifter och organisation kommer att lämna.

När det gäller länsstyrelsernas verksamhet på *lantbruksområdet* har jag utgått från det belopp som innevarande budgetår används för lantbruksnämndernas verksamhet. Från detta belopp har jag dragit 10 milj. kr., vilket motsvarar en beräknad besparingsmöjlighet – utöver de administrativa besparingar som jag strax återkommer till – inom denna verksamhet. Som tidgare har anmälts behövs särskilda bedömningar när det gäller lantbruksfrågornas hantering inom den nya länsstyrelsen. Jag avser därför att efter samråd med jordbruksministern föreslå att det för varje länsstyrelse i regleringsbrev fastställs en miniminivå inom anslagsposten för den verksamhet som motsvarar den nuvarande lantbruksnämndens. I minimibeloppet skall dock inte inräknas de kostnader som motsvarar den interna administrationen i lantbruksnämnderna. Liksom hittills kommer det att ställas krav på inkomster från lantbruksverksamheten. Dessa inkomster skall användas för verksamhet inom lantbruksområdet.

När det gäller resurser till *fiskeadministrationen* avser jag att återkomma senare.

Länsstyrelserna får ett vidgat ansvar inom *kommunikations- och trafiksäkerhetsområdet*. Detta medför behov av ny kompetens. Bl. a. skall det inom varje länsstyrelse finnas en s. k. länsexpert inom kommunikationsområdet. Jag beräknar sammanlagt 10 milj. kr. för att finansiera kostnaderna för dessa länsexperter. Den ytterligare resursuppbyggnad som krävs får ske efter hand som andra resurser kan frigöras för ändamålet. Jag räknar bl. a. med att verksamheten inom länsstyrelsernas bil- och körkorts-

register på sikt kan förändras så att resurser kan frigöras. Efter samråd med kommunikationsministern räknar jag med att återkomma till frågan efter det att aktuella utredningsförslag inom området har beretts inom regeringskansliet.

Genom riksdagens beslut (prop. 1990/91:18, UbU 4, rskr. 76) kommer inga statliga administrativa beslut vad gäller planering och dimensionering att behövas på skolområdet. Det nya skolverket med sin fältorganisation kommer att ha sin huvudsakliga verksamhet med läroplansutveckling, uppföljning och utvärdering på skolområdet. Jag bedömer det ur ett regionalekonomiskt perspektiv viktigt att resurser finns vid länsstyrelserna för samordning m. m. av *utbildningsfrågor* inom ramen för arbetet med regional utveckling. Jag beräknar medel för en länsexpert på utbildningsområdet vid varje länsstyrelse med sammanlagt 12,5 milj. kr.

De senaste åren har länsstyrelserna tillförts ökade resurser för att kunna göra förstärkningar på *kulturmiljöområdet*. Jag beräknar för budgetåret 1991/92 resurser för att länsstyrelserna i Västmanlands och Gävleborgs län skall kunna anställa biträdande länsantikvarier.

För området *social omvårdnad* har i olika sammanhang förts fram krav på ökade resurser. Den centrala organisationskommittén har pekat på möjligheten att överföra vissa individorienterade arbetsuppgifter från länsstyrelserna till kommunerna. På så sätt skulle resurser kunna frigöras för länsstyrelsernas viktiga uppgifter med uppföljning, utvärdering och tillsyn inom det sociala området. Enligt vad jag erfarit pågår ett arbete inom socialdepartementet med en sådan inriktning. Några beslut som påverkar länsstyrelsernas arbetsuppgifter under budgetåret 1991/92 kan dock inte påräknas.

Även inom andra verksamhetsområden har i och för sig välmotiverade förslag till resursförändringar förts fram. Jag är dock inte beredd att nu tillstyrka några ytterligare resursförstärkningar för länsstyrelserna totalt. Däremot avser jag att föreslå en viss omfördelning inom anslaget. För innevarande budgetår finns drygt 25 milj. kr. till regeringens disposition för diverse ändamål utöver vad som anvisats för kostnader som uppstår i samband med samordnad länsförvaltning. Genom den nya konstruktionen med ramanslag minskar behovet att med ett sådant belopp kunna möta oförutsedda resursanspråk från länsstyrelserna. En större del av anslaget kan därmed direkt fördelas på de olika länsstyrelserna, som därigenom får möjlighet att styra resurserna till de områden som respektive länsstyrelse bedömer vara mest angelägna.

På uppdrag av den centrala organisationskommittén har statskontoret gjort beräkningar av vilka möjligheter till *administrativa besparingar* som reformen ger. Enligt statskontoret finns sådana besparingsmöjligheter motsvarande minst 31 milj. kr. Jag instämmer i denna bedömning. Dessa besparingar är ett led i regeringens program för en omställning och bantning av den statliga administrationen. De bör fördelas över två år, så att länsstyrelserna ges möjligheter att på ett planerat sätt realisera dem. Jag beräknar en besparing på 10 milj. kr. för budgetåret 1991/92 och avser att nästa år föreslå en besparing på minst 21 milj. kr. för budgetåret 1992/93.

Jag vill inte heller utesluta att ytterligare besparingskrav kan aktualiseras för budgetåret 1992/93.

För innevarande budgetår har avsatts 30 milj. kr. för förberedelse och *genomförande av den nya regionala statliga förvaltningen.* Även under budgetåret 1991/92 behövs sådana insatser. Jag beräknar 32 milj. kr. för ändamålet. Under budgetåret 1991/92 kommer kostnader för bl. a. flyttningar, anskaffning av viss utrustning m. m. som är direkt hänförliga till reformen att belasta denna post. Vidare räknar jag med kostnader för organisations- och kompetensutveckling. Jag avser att inhämta aktuella bedömningar av respektive länsstyrelses behov av resurser för dessa ändamål. Därefter avser jag att i samband med regleringsbrevet återkomma till regeringen med förslag till fördelning av beloppet.

För *LON* beräknar jag samma belopp som innevarande budgetår minskat med 1,5 % efter pris- och löneomräkning.

Medel för ledningsövningar m. m. avser jag att fortsättningsvis fördela engångsvis direkt till berörda länsstyrelser. Det belopp som därmed återstår till regeringens disposition för diverse ändamål kan begränsas till att avse i huvudsak utvecklingsprojekt av gemensamt intresse.

Sammanfattningsvis innebär mina förslag att länsstyrelserna ges goda möjligheter att under budgetåret 1991/92 bygga upp och konsolidera sin nya verksamhet.

Det ankommer på regeringen att besluta om anslagets fördelning mellan länsstyrelserna. För riksdagens kännedom och för att underlätta länsstyrelsernas verksamhetsplanering redovisar jag i det följande den fördelning som jag senare avser föreslå regeringen att besluta om.

Län	Förvaltnings-kostnader	Engångs-anvisning	Inkomst lantbruk	Summa rampost
AB	162 814		1 036	161 778
C	55 090	400	1 650	53 440
D	55 077		1 430	53 647
E	68 919		2 289	66 630
F	56 841		1 136	55 705
G	51 312	422	917	50 395
H	59 603		1 723	57 880
I	33 231		1 132	32 099
K	45 265		705	44 560
L	63 025		2 340	60 685
M	106 324		3 230	103 094
N	51 801		1 650	50 151
O	94 540		929	93 611
P	74 826		2 100	72 726
R	60 013		2 841	57 172
S	60 870		1 320	59 550
T	58 460		1 430	57 030
U	55 862		1 461	54 401
W	64 769		1 031	63 738
X	64 306		1 000	63 306
Y	71 401	300	1 010	70 391
Z	56 002		910	55 092
AC	70 043		1 365	68 678
BD	84 217	320	1 595	82 622
Summa	**1 624 613**	**1 442**	**36 230**	**1 588 383**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Länsstyrelserna m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 1 639 722 000 kr.

E. Polisväsendet

1 Inledning

1.1 Polisens uppgifter och organisation

Polisens verksamhet syftar till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp. Härvid är det en huvuduppgift för polisen att bekämpa brottsligheten. I kampen mot brottsligheten utgör polisväsendet den kanske viktigaste samhällsresursen.

Målet för polisens verksamhet kan uttryckas så, att människorna i största möjliga utsträckning skall kunna leva i samhället utan att utsättas för brott eller behöva frukta för detta. Det innebär att polisen skall värna om människornas trygghet till liv, hälsa, integritet och personlig egendom främst genom att bekämpa brott, ingripa mot ordningsstörningar och ge skydd och annan hjälp. Ett annat mål för polisens verksamhet är att säkra grundvalarna för ett demokratiskt samhälle.

Polisens brottsbekämpande arbete sker främst genom övervakning, spaning och utredning. En central uppgift inom brottsbekämpningen är att förebygga och förhindra att brott begås.

Den lokala polisorganisationen utgör basen i polisväsendet. Det är vid de 118 lokala polismyndigheterna som den egentliga polisverksamheten bedrivs. Totalt finns i den lokala polisorganisationen ca 24000 tjänster, varav omkring 16600 är polistjänster.

Länsstyrelsen är högsta polisorgan i länet. Den ansvarar för polisverksamheten där och har tillsyn över den verksamhet som bedrivs av de lokala polismyndigheterna i länet. Länsstyrelsen förfogar inte över några egna operativa polisresurser, men den får i speciella situationer ta över ledningen av polisverksamheten i länet.

Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för polisväsendet och har i denna egenskap det övergripande ansvaret för bl. a. ekonomi- och personaladministrationen inom polisväsendet. Grundläggande är att rikspolisstyrelsen inte skall leda polisverksamhet. Ett undantag från detta gäller dock i fråga om polisverksamhet för att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet. Den verksamheten bedrivs av säkerhetspolisen. Också i vissa andra hänseenden har undantag gjorts enligt vilka rikspolisstyrelsen, efter regeringens bestämmande, får bedriva polisverksamhet. Det gäller i fråga om bl. a. grov brottslighet som har riksomfattande karaktär eller internationell anknytning. När rikspolisstyrelsen leder polisverksamhet, sker det i princip med egna resurser eller med resurser som eljest avdelats för verksamheten.

Till polisväsendet hör statens kriminaltekniska laboratorium. Dess huvuduppgifter är att utföra kriminaltekniska undersökningar åt främst polis- och åklagarmyndigheterna samt att bedriva självständig forskning inom sitt verksamhetsområde.

1.2 Utvecklingen inom polisens verksamhetsområde m. m.

Polisens verksamhet spänner över stora områden. Kraven på polisen grundas väsentligen på faktorer som polisen själv har mycket begränsade möjligheter att påverka. Hit hör bl. a. brottslighetens omfattning och karaktär. Också utvecklingen när det gäller vägtrafiken och antalet asylsökande som kommer till Sverige är viktiga faktorer i sammanhanget.

När det gäller brottsligheten fortsätter den oroande utvecklingen mot allt fler och allt grövre brott. Jag hänvisar till justitieministerns anförande under bilaga 4 till budgetpropositionen.

Som en sammanfattande bedömning när det gäller brottsligheten kan framhållas att många människor i dag känner en stor oro för att utsättas för brott och att brottsligheten i samhället totalt sett ligger på en alltför hög nivå.

Verksamheten inom polisen redovisas enligt en fastlagd aktivitetsindelning. Av följande tabell framgår antal årsarbetskrafter för skilda aktiviteter åren 1988 och 1989 dels totalt, dels fördelat på polispersonal, administrativ personal och annan personal, dels också i procent av de totala personalresurserna.

Aktivitet		*Årsarbetskrafter* 1988	1989
Brottsförebyggande	Polis	257	250
	Adm	6	3
	Summa	263	253
	%	1	1
Övervakning	Polis	7 356	7 153
	Adm	697	728
	Annan	667	687
	Summa	8 720	8 568
	%	40	39
Trafikövervakning	Polis	1 255	1 253
	Adm	55	55
	Annan	–	1
	Summa	1 310	1 309
	%	6	6
Allmän och social-polisiär spaning	Polis	236	227
	Adm	124	129
	Summa	360	356
	%	2	2
Kriminalpolis-verksamhet	Polis	4 696	4 657
	Adm	1 101	1 125
	Annan	–	2
	Summa	5 797	5 784
	%	26	27
Serviceverksamhet	Polis	628	574
	Adm	1 412	1 454
	Annan	9	24
	Summa	2 049	2 052
	%	9	9

Utbildning	Polis	1 047	1 053
	Adm	81	87
	Annan	–	1
	Summa	1 128	1 141
	%	5	5
Övrig verksamhet	Polis	741	767
	Adm	1 455	1 531
	Annan	137	125
	Summa	2 333	2 423
	%	11	11
Totalt	Polis	16 216	15 934
	Adm	4 931	5 112
	Annan	813	840
	Summa	21 960	21 886

Ett mått på övervakningsverksamheten är också antalet s. k. ingripandemeddelanden (IM), som uppgick till 1 306 929 år 1987, 1 327 620 år 1988 och 1 360 678 år 1989. Antalet gripna eller omhändertagna var 178 450 år 1987, 164 774 år 1988 och 173 045 år 1989.

Antalet anmälda brott var 1 093 417 år 1987, 1 086 211 år 1988 och 1 144 800 år 1989.

För att belysa utvecklingen på trafikområdet kan följande statistik redovisas.

	1987	*1988*	*1989*
Olyckor med personskada	15 652	17 207	17 969
Trafikdödade	787	813	904
Övriga trafikskadade	20 467	22 838	23 531
Förare misstänkta för trafiknykterhetsbrott delaktiga i trafikolyckor	1 251	1 296	1 576

En arbetsuppgift som under senare år vuxit betydligt för polisens del är utredning av asylärenden och andra uppgifter inom ramen för utlänningslagstiftningen. Antalet asylsökande uppgick år 1983 till ca 2 600. Under budgetåret 1989/90 steg antalet asylsökande dramatiskt till ca 38 000. Under budgetåret har polisen, bl. a. genom omfördelning och nyanställning av personal, satsat stora resurser för att hålla så korta handläggningstider som möjligt i dessa ärenden. Särskilda åtgärder för att samordna utredningsverksamheten har gjorts av berörda länsstyrelser efter uppdrag av regeringen. Mot slutet av år 1990 kan läget beträffande polisens hantering av asylärenden i huvudsak sägas vara under kontroll. Det stora antalet asylärenden som leder fram till avslag på asylansökan kommer dock att leda till att polisen under de närmaste åren kommer att bli avsevärt belastad av verkställighetsärenden enligt utlänningslagstiftningen.

1.3 Personalsituationen inom polisen

Polisverksamheten är personalintensiv. Det hänger bl. a. samman med att arbetet delvis är organiserat i form av skifttjänstgöring med dygnstäck-

ning. Det kan nämnas att det behövs fem poliser för att hålla en tjänst bemannad dygnet runt. Närmare 80% av resurserna för polisverksamheten utgörs av personalkostnader.

För bara några år sedan fanns det ett överskott på färdigutbildade poliser i förhållande till antalet polistjänster. Sedan dess har det emellertid skett en utveckling som innebär att samtliga tjänster inte kan besättas. Detta förhållande beror i huvudsak på svårigheterna att på ett säkert sätt beräkna de totala avgångarna från polisyrket; antalet s. k. spontanavgångar har ökat i en omfattning som tidigare inte förutsatts. Antalet vakanser kompenseras till en del genom tillgången på poliser som ännu inte erhållit s. k. tablåtjänst. Även med detta betraktelsesätt är dock antalet vakanser för närvarande besvärande.

För att möta den negativa personalutvecklingen ökades antagningen av polisaspiranter budgetåret 1990/91 till 800 (budgetåret dessförinnan var antalet 600). En ökad intagning av polisaspiranter ger dock utdelning i form av färdigutbildade poliser först efter omkring tre år. För att på kort sikt delvis kompensera polisväsendet för vakanta polistjänster har regeringen för budgetåret 1989/90 medgett att polisen får ta i anspråk lönemedel för vakanta polistjänster för att användas till att anställa administrativ personal som avlastar poliserna arbetsuppgifter som inte kräver polisutbildning. Också för innevarande budgetår har regeringen beslutat om att tilldela polisen sådana s. k. vakansmedel.

Personalsituationen inom polisen är som framgått visserligen fortfarande bekymmersam. Vi står emellertid nu inför en vändpunkt i utvecklingen. Tilldelningen av vakansmedel de senaste budgetåren har inneburit en påtaglig förstärkning av personalresurserna. Den för polisen gynnsamma löneutvecklingen under det senaste året har inneburit att antalet spontanavgångar från yrket minskar. Det intensiva rationaliseringsarbete som nu pågår inom polisen inom ramen för 1989/90 års avtalsuppgörelse innebär också att polisen blir avsevärt bättre rustad att lösa sina uppgifter på ett effektivt sätt. Av avgörande betydelse för att förbättra personalsituationen har emellertid varit de senaste årens satsningar på intagningen av polisaspiranter till polishögskolan. Dessa satsningar börjar nu ge effekt i form av färdigutbildade poliser. Även om situationen således håller på att förbättras, gäller det att behålla en fortsatt hög antagning till polishögskolan också framdeles, så att utvecklingen inte på nytt vänder i negativ riktning.

Mot bakgrund av detta och på grundval av de bedömningar som nu kan göras anser jag att intagningen till polishögskolan budgetåret 1991/92 bör bestämmas till 600 polisaspiranter. Med en sådan intagning kommer personalsituationen inom polisen att ha bringats i balans inom några år. En avstämning av denna prognos bör dock göras under budgetåret. Jag kommer därför redan hösten 1991 att pröva frågan om behovet av en ökad aspirantintagning med hänsyn till den personalutveckling som skett.

I sammanhanget vill jag också framhålla att det är i hög grad önskvärt att man får till stånd ett system som innebär en jämn tillgång på poliser och en planmässig och långsiktig rekrytering av polisaspiranter. Jag räknar med att ett sådant nytt system kan börja tillämpas i samband med över-

gången till det nya budgetsystemet för polisen, som jag kommer att beröra närmare i det följande.

Jag vill också framhålla att en väl så viktig faktor när det gäller att förbättra personalsituationen inom polisen är att utvecklingen fortsätter mot att administrativ personal avlastar polispersonalen arbetsuppgifter i de fall det är möjligt och lämpligt. Av betydelse är också att polispersonalen är fördelad mellan polismyndigheterna på ett sätt som svarar mot den verkliga arbetsbelastningen. Hur utvecklingen bör drivas framåt i dessa avseenden har behandlats i proposition 1989/90: 155 om förnyelse inom polisen.

I sin anslagsframställning har rikspolisstyrelsen fört fram vissa krav på personalförstärkningar utöver dem som nu berörts. Det gäller bl. a. inrättande av 100 nya polistjänster i glesbygdsdistrikt för att kompensera en sned åldersfördelning bland poliserna där samt medel för att tillföra polisväsendet ytterligare administrativ personal. Jag har i och för sig förståelse för de problem som är förknippade med åldersstrukturen bland poliserna i vissa distrikt. Med hänsyn till det vakansläge som ännu råder är det emellertid knappast ändamålsenligt att nu inrätta nya polistjänster. I det rådande statsfinansiella läget är det inte heller möjligt att företa en utökning av antalet andra tjänster inom polisen som rikspolisstyrelsen önskat. De satsningar som skall göras måste, som nyss förordats, i första hand inrikta sig på att fylla de vakanta polistjänster som finns i dag.

Det är också viktigt att polismyndigheterna beaktar vad som anförts i proposition 1989/90: 155 om förnyelse inom polisen angående rekrytering av olika specialister, såsom ekonomer och tekniker.

1.4 Förnyelsearbetet

Främst under åren 1984 och 1985 genomfördes en omfattande reformering av polisväsendet. Reformen innebar bl. a. nya arbetsformer på lokal och regional nivå samt förbättrad rekrytering och utbildning. Ett viktigt inslag i reformen var att detaljstyrningen från central nivå minskade.

Polisreformen har inneburit en påtaglig vitalisering av polisväsendet. De lokala myndigheternas vidgade självbestämmande har i hög grad främjat utvecklingsarbetet på lokal nivå i riktning mot en ökad effektivitet inom polisen.

I proposition 1989/90: 155 om förnyelse inom polisen tog regeringen upp ett antal frågor om vidareutvecklingen av reformarbetet i riktning mot ökat lokalt självbestämmande och ökad effektivitet inom polisen. Propositionen innehåller, förutom konkreta reformförslag, ett antal riktlinjer för det fortsatta reformarbetet. Riksdagen har godtagit vad som anförs i propositionen (JuU 1990/91:1, rskr. 1).

Som ett resultat av att riksdagen godtagit den nämnda propositionen kommer från och med den 1 januari 1991 att gälla vissa ändringar i polislagen (1984:387). Ändringarna innebär bl. a. att polismyndigheterna får möjlighet att inrätta lokala organ, polisnämnder, för att under polisstyrelsen leda verksamheten inom de delar av polisdistriktet som styrelsen bestämmer. Från samma tid gäller också ändringar i polisförordningen

(1984:730) som bl. a. ger länsstyrelsen en ökad roll när det gäller samordning av polismyndigheternas verksamhet samt vid tillsättning av chefstjänster inom polisen.

En annan linje i reformarbetet inom polisen är övergången till ett nytt budgetsystem med treåriga budgetperioder och ramanslag. Detta system, som efter hand införs inom hela statsförvaltningen, kommer enligt planerna att införas för polisens del i och med budgetåret 1992/93. Regeringen har i s. k. myndighetsspecifika direktiv uppdragit åt rikspolisstyrelsen att i olika avseenden förbereda övergången till nytt budgetsystem.

I propositionen om förnyelse inom polisen förutskickades en översyn av polisens regionala organisation i syfte att få till stånd en såvitt möjligt enhetlig organisation på regional nivå inom polisen. Sedan propositionen avlämnades till riksdagen och behandlades där har dock utvecklingen i fråga om samhällsekonomin och den offentliga sektorn i allmänhet lett fram till att en mera övergripande översyn av organisationsstrukturen inom polisen bör göras. Jag kan i denna del hänvisa bl. a. till vad som anförs i regeringens skrivelse den 26 oktober 1990 till riksdagen om åtgärder för att stabilisera ekonomin och begränsa tillväxten av de offentliga utgifterna (skr. 1990/91:50). Där framhålls sålunda nödvändigheten av strukturella förändringar som både på kort och på lång sikt påverkar utvecklingen av utgifterna inom den offentliga sektorn. I skrivelsen framhålls också att den övergång till en resultatorienterad styrning och mindre detaljreglering, som håller på att genomföras inom den offentliga sektorn, ger utrymme för betydande delegeringar till regional och lokal nivå. Storlek och uppgifter hos de centrala myndigheterna, och bland dem rikspolisstyrelsen, måste enligt vad som anförs i skrivelsen anpassas till denna utveckling.

Mot bakgrund av detta avser jag att inom kort ta initiativ till en översyn av organisationsstrukturen inom polisväsendet. Målet för översynen bör vara att föreslå de förändringar i fråga om organisation och uppgifter på alla nivåer som krävs för att kunna fortsätta decentraliseringsarbetet och som behövs för att polisen skall kunna fungera effektivt under de förutsättningar som nyss nämndes. När det gäller rikspolisstyrelsen bör översynen inriktas på att i högre grad koncentrera styrelsens uppgifter på uppföljning och utvärdering. I sammanhanget är det också nödvändigt att finna en ny modell för intagningen till polishögskolan. Förändringarna bör kunna genomföras i samband med övergången till nytt budgetsystem inom polisen.

I den nyssnämnda propositionen 1989/90:155 om förnyelse inom polisen anförs att Sverige skall förstärka och utveckla samarbetet på polisområdet med andra länder i kampen mot den internationella brottsligheten. Det gäller bl. a. kampen mot ekonomisk brottslighet och narkotikabrottslighet. Därvid är det särskilt angeläget att finna vägar för ett utvidgat och mer reglerat samarbete på polisområdet med länderna i EG. Uttalandena i propositionen om det internationella polissamarbetet har fått än högre aktualitet genom den senaste tidens utveckling i fråga om det europeiska integrationsarbetet.

Som redan anmälts i budgetsammanhang har ett arbete påbörjats för att

mera långsiktigt lösa resursfrågorna rörande flygplatskontrollen. Det är knappast möjligt att över statsbudgeten finansiera den utökning av flygplatskontrollen som erfordras till följd av flygtrafikens expansion och Sveriges internationella åtaganden på området. Med utgångspunkt i detta har överläggningar skett mellan luftfartsverket och rikspolisstyrelsen i frågor rörande verksamhetsansvar och därtill kopplat kostnads- och finansieringsansvar för förebyggande av brott mot den civila luftfartens säkerhet. En lösning är i sikte som innebär bl. a. att flygplatshållarna skall svara för de säkerhetsåtgärder som åvilar flygplatsen. Polisen skall bl. a. svara för hotbildsvärdering och ledning av flygplatskontrollanter i enlighet med vad som föreskrivs i lagen (1970:926) om särskild kontroll på flygplats. Luftfartsverket skall i samråd med rikspolisstyrelsen fastställa ett nationellt säkerhetsprogram och lokala säkerhetsprogram för varje flygplats. Så snart dessa frågor har fått en slutlig lösning avser jag att återkomma till regeringen med förslag till de åtgärder på polisens område som kan behövas från regeringens sida.

1.5 Det huvudsakliga innehållet i budgetförslagen

Budgetförslagen syftar till att behålla och utveckla en effektiv polisverksamhet inom ramen för de budgetmässiga förutsättningar, som gäller för den offentliga verksamheten i allmänhet till följd av det statsfinansiella läget.

Budgetförslaget innefattar ett principiellt rationaliseringskrav på 1,5% på polisen; detta gäller i fråga om rikspolisstyrelsen, statens kriminaltekniska laboratorium och den lokala polisorganisationen (anslagen E 1, E 3 och E 4). Därav återförs 1% till polisen för effektivitetsfrämjande åtgärder. Genom sådan omprioritering inom och mellan anslagen skapas ett utrymme för angelägna reformer på polisens område.

Antalet polisaspiranter som tas in vid polishögskolan föreslås bli 600.

Funktionerna för planering och ekonomiadministration vid rikspolisstyrelsen förstärks inför övergången till nytt budgetsystem. Det bör framhållas att dessa funktioner är de mest centrala inom rikspolisstyrelsen i det nya budgetsystemet.

Statens kriminaltekniska laboratorium ges resurser för fortsatt utveckling av DNA-tekniken.

De lokala polismyndigheterna föreslås få fortsätta att ta i anspråk lönemedel för vakanta polistjänster för förstärkning på det administrativa området.

Medel beräknas för att möjliggöra ytterligare förstärkning av insatserna på narkotikaområdet.

En särskild satsning görs för att ge polisen bättre möjligheter att ge skydd mot olika former av våldsbrott för utsatta kvinnor. En samlad redovisning av insatser för att motverka våld mot kvinnor lämnas i den proposition om jämställdhetspolitiken som regeringen lägger fram inom kort.

Medel beräknas för fortsatt ADB-utveckling och för upprustning av polisens radiosystem.

2 Riktlinjer för resursanvändningen inom polisväsendet

2.1 Grundläggande prioriteringsfrågor

I den av riksdagen antagna propositionen om polisens arbetsformer på lokal och regional nivå, utbildning och rekrytering (prop. 1984/85:81, JuU 18, rskr. 164) har förutsatts att statsmakterna i samband med budgetprocessen skall ta ställning till hur resurserna inom polisväsendet totalt sett skulle användas. Statsmakternas prioriteringsbeslut är avsedda att utgöra riktlinjer för den resursanvändning och resursfördelning som sedan beslutas av de regionala och lokala polismyndigheterna.

Under flera år sedan denna ordning lades fast utgjorde, enligt vad statsmakterna varje år angav, narkotikabrottsligheten, den ekonomiska brottsligheten och våldsbrottsligheten områden där polisens insatser skulle prioriteras.

I proposition 1989/90:155 om förnyelse inom polisen förelades riksdagen för godkännande förslag om en omläggning av de grundläggande prioriteringarna inom polisen. Enligt vad som angavs i propositionen borde det ske en ökad inriktning mot brottsförebyggande åtgärder i vid mening och mot brottsförhindrande åtgärder.

Riksdagen godtog de i propositionen framlagda förslagen till riktlinjer för polisens verksamhet (JuU 1990/91:1, rskr. 1).

Enligt min bedömning bör prioriteringarna inom polisen för budgetåret 1991/92 bygga på de riktlinjer som statsmakterna lagt fast för innevarande budgetår.

Polisen skall sålunda särskilt inrikta sin verksamhet på åtgärder som går ut på att värna om människornas trygghet till liv, hälsa, integritet och personlig egendom. Som ett uttryck för detta och som ett led i ansträngningarna att nå det kriminalpolitiska målet att minska brottsligheten bör det ske en ökad inriktning mot brottsförebyggande åtgärder i vid mening och mot brottsförhindrande åtgärder.

En större andel av de totala polisresurserna bör således tas i anspråk för den preventiva verksamheten. Därvid bör beaktas att ett brett förebyggande polisarbete i många fall är det sätt som på sikt ger bäst resultat när det gäller att komma till rätta med gatuvåld, ungdomsbrottslighet, narkotikahantering, skadegörelse och andra slag av kriminalitet och ordningsstörningar som tilldrar sig kriminalpolitiskt intresse. Detsamma gäller de felbeteenden i trafiken som utgör ett hot mot säkerheten där.

Den allmänna övervakningsverksamheten i dess olika former måste utvecklas och öka. Särskild uppmärksamhet måste därvid ägnas åt ungdomar som är i riskzonen för att dras in i kriminalitet och åt vaneförbrytare och andra som svarar för en förhållandevis stor del av brottsligheten.

Med hänsyn till polisens trygghetsskapande funktioner måste de enskilda personer som utsätts för brott sättas i centrum för polisens uppmärksamhet och omsorg. Personer som är utsatta för akut brottshot måste skyddas. Behovet av akut skydd mot olika former av våldsbrott för utsatta kvinnor måste särskilt beaktas.

Polisen bör vidare beakta att det brottsförebyggande arbetet för fram-

gång förutsätter ett nära samarbete med andra myndigheter och organ, såsom skolan, socialtjänsten, folkrörelserna och föreningslivet.

Det är också angeläget att polisen på olika sätt verkar för åtgärder som främjar en intensifierad verksamhet med kvarters- eller områdespoliser. Detta bör uppmärksammas under det löpande budget- och planeringsarbetet på alla nivåer inom polisverksamheten.

Det som nu anförts utgör inte något principiellt avsteg från reglerna om att det är en av huvuduppgifterna för polisen att utreda brott som hör under allmänt åtal. Det är självfallet nödvändigt att tillräckliga resurser även i fortsättningen avdelas för denna verksamhet. Att polisen lägger en ökad tonvikt vid det preventiva arbetet bör emellertid leda till ett förändrat arbetssätt. I detta ligger en uppluckring av de traditionella gränserna mellan ordningspolistjänst och kriminalpolistjänst.

Polisens insatser när det gäller spaning och utredning bör särskilt inriktas på våldsbrott, narkotikabrott samt ekonomisk brottslighet och då särskilt sådan som hotar stora samhälleliga värden såsom miljöbrottslighet.

Det är angeläget att de resurser som statsmakterna avdelat för prioriterad verksamhet verkligen används för det avsedda ändamålet.

Polisen bör eftersträva ett mer utvecklat samarbete mellan polis och åklagare när det gäller förundersökningar med syfte att utnyttja myndigheternas samlade resurser effektivare i utredningsarbetet. Verksamheten på det området bör också kunna göras enklare och för polisens del i större utsträckning ingå som en integrerad del i det preventiva polisarbetet.

2.2 Vissa särskilda frågor

2.2.1 Asylutredningar

Handläggningen av asylutredningar hos polismyndigheterna måste bedrivas i sådan takt att samhällets kostnader för flyktingverksamheten så långt som möjligt begränsas och de asylsökandes berättigade krav på en snabb handläggning av deras ansökningar tillgodoses.

Ett riktmärke för utredningsverksamheten hos polisen vid utredningsslussarna är att en asylutredning skall kunna genomföras inom högst två veckor.

Även i fråga om övriga polismyndigheter finns det ett starkt intresse av att handläggningstiden i ett asylärende inte överstiger två veckor.

Statskontoret har på uppdrag av regeringen utrett möjligheterna att överföra utredningsansvaret i asylärenden från polisväsendet till statens invandrarverk. Statskontoret har i en rapport (1990: 23) föreslagit bl. a. att statens invandrarverk övertar ansvaret för utredningar i asylärenden och för förvarslokaler vid utredningsslussarna fr. o. m. den 1 oktober 1992.

Statsrådet Maj-Lis Lööw redovisar under arbetsmarknadsdepartementets huvudtitel (bil. 12 till budgetpropositionen) sina överväganden till följd av förslagen.

Hennes överväganden, som skett efter samråd med mig, utmynnar i att statens invandrarverk bör ges i uppdrag att i samråd med rikspolisstyrelsen planera och genomföra statskontorets förslag om överföring fr. o. m. den 1 juli 1992.

2.2.2 *Trafiken*

Huvudmålet för trafikövervakningen skall vara att minska antalet trafikolyckor. Därvid skall kontrollen av fordonshastigheten ges en framskjuten plats.

2.2.3 *Ungdomsbrottsligheten*

Åtgärder mot unga lagöverträdare bör vidtas snabbt och ske under samverkan mellan polis, åklagare och socialtjänst. Polisen har en nyckelroll för att förverkliga dessa målsättningar. Polisens insatser när det gäller ungdomsbrottsligheten är emellertid inte inskränkt till den brottsutredande verksamheten. Polisen bör överlag fördjupa samarbetet med skola och socialtjänst och med de folkrörelser och andra organisationer som är engagerade i ungdomsfrågor. De brottsförebyggande ansträngningarna bör inriktas på ungdomar i riskzonen för kriminalitet. Också det oroväckande ungdomsvåldet måste motverkas med kraft.

2.2.4 *Brottsoffren*

De ökade satsningar som har gjorts för att förbättra stödet till brottsoffren bör också för polisens del återspeglas i en ökad omsorg om dem som utsatts för brott. Möjligheterna för polismyndigheterna att i polisarbetet stödja brottsofferjourer bör uppmärksammas.

3 Lokalförsörjningen för polisväsendet m. m.

Byggnadsstyrelsen är lokalhållare för polisväsendet. Investeringar inom byggnadsstyrelsens lokalhållningsområde redovisas i form av en rullande treårsplan (prop. 1987/88: 100, bil. 9, FiU 26, rskr. 338). Inom ramen för treårsplanen beslutar regeringen om genomförande av enskilda byggnadsprojekt.

Många av de byggnader som polisen disponerar tas i anspråk också av åklagarväsendet. Lokalbeståndet uppgår till drygt 1 milj. m^2. Polisväsendet och åklagarväsendet disponerar under innevarande budgetår ca 740 milj. kr. för lokalkostnader, vilket motsvarar ca 8,5 % av myndigheternas totala kostnader.

Sedan förstatligandet år 1965 har i landets 118 polismyndigheter genom om- och tillbyggnader eller nybyggnader ställts i ordning ändamålsenliga lokaler för polisen i 103 centralorter samt i flertalet polisområden. I samband härmed har i flera fall även lokaler iordningställts för häkte, åklagarmyndighet, lokal skattemyndighet och kronofogdemyndighet.

Under hösten 1990 har nya förvaltningsbyggnader färdigställts i Nyköping och Linköping. Förvaltningsbyggnaden i Nyköping inrymmer polismyndigheten, åklagarmyndigheten och häktet. Nybyggnaden i Linköping tillgodoser polisens och en del av skatteadministrationens lokalbehov.

Byggstart har just skett för förvaltningsbyggnad i Malmö, etapp I. Lokalerna är avsedda för polismyndigheten, tingsrätten och häktet. Kostnader-

na har beräknats till 327 milj. kr. i prisläget den 1 januari 1990. Utöver nybyggnaden i Malmö pågår för närvarande ett om- och tillbyggnadsprojekt i Oskarshamn samt en nybyggnad av förvaltningsbyggnad i Karlskrona. Förvaltningsbyggnaden i Oskarshamn skall tillgodose polisens och åklagarmyndighetens lokalbehov och beräknas vara färdig i september 1991. Förvaltningsbyggnaden i Karlskrona beräknas vara färdigställd i april 1992. Nybyggnaden är avsedd för polismyndigheten, åklagarmyndigheten och häktet.

Medel för följande projekt har tidigare tillförts treårsplanen, men byggnadsuppdrag har ännu inte lämnats av regeringen.

Förvaltningsbyggnad i Huddinge

Lokalerna är avsedda för polismyndigheten, åklagarmyndigheten och häktet. Mot bakgrund av kraftigt förändrade planeringsförutsättningar beträffande både häktet och polisen avser byggnadsstyrelsen att inom den närmaste tiden redovisa ett reviderat byggnadsprogram till regeringen (prop. 1988/89: 100 bil. 9, FiU26, rskr. 245 och bil. 15, JuU15, rskr. 187; prop. 1989/90: 100 bil. 9, FiU26, rskr. 266 och bil. 15, JuU27, rskr. 211).

Förvaltningsbyggnad i Solna

Lokalerna är avsedda för polismyndigheten. På grund av nya verksamhetskrav erfordras viss omprojektering. Byggnadsstyrelsen utreder för närvarande ett förslag till en mer radikal om- och tillbyggnad eller nybyggnad (prop. 1988/89: 100 bil. 9, FiU26, rskr. 245 och bil. 15, JuU15, rskr. 187; prop. 1989/90: 100 bil. 9, FiU26, rskr. 266 och bil. 15, JuU27, rskr. 211).

Förvaltningsbyggnad i Örebro

Byggnadsstyrelsen har till regeringen den 12 november 1985 redovisat byggnadsprogram avseende om- och tillbyggnad i kvarteret Repslagaren i Örebro. Lokalerna är avsedda för polismyndigheten, åklagarmyndigheten och häktet. En alternativ lösning av lokalbehovet, genom en nybyggnad i kvarteret Lantmätaren, har utretts av byggnadsstyrelsen. Styrelsen avser att inom kort redovisa byggnadsprogram till regeringen avseende denna alternativa lösning (prop. 1989/90: 100 bil. 9, FiU26, rskr. 266 och bil. 15, JuU27, rskr. 211).

Kostnaderna för ovanstående förvaltningsbyggnader har beräknats i prisläget den 1 januari 1990.

Byggnadsstyrelsen har tillsammans med rikspolisstyrelsen redovisat en lokalförsörjningsplan för polis- och åklagarväsendet för den kommande treårsperioden. Enligt rikspolisstyrelsen är en ombyggnad av polishögskolan i Solna, etapp II och III samt nybyggnad av förvaltningsbyggnader till polisområde 3 (Södermalm) vid polismyndigheten i Stockholm och till Uddevalla högt prioriterade projekt.

Byggnadsstyrelsen har i sin anslagsframställning redovisat följande projekt som mest angelägna och med en planerad byggstart under budgetåren

1991/92 – 1993/94, nämligen ombyggnad av polishögskolan i Solna avseende etapp II och III, två mindre projekt inom kvarteret Kronoberg i Stockholm, en nybyggnad för polisområde 3 vid polismyndigheten i Stockholm samt slutligen lokaler för bl. a. polisen i Fränsta. Byggnadsstyrelsen har därutöver redovisat ett antal byggnadsprojekt med planerad byggstart efter budgetåret 1993/94 och har i följande ordning prioriterat förvaltningsbyggnader i Uddevalla, Vetlanda, Halmstad, Vänersborg, Gällivare samt lokaler inom kvarteret Kronoberg i Stockholm, lokaler för polisen vid Arlanda flygplats, lokaler för polismyndigheten i Göteborg, dels centralt i Göteborg och dels i Västra Frölunda, samt slutligen lokaler för polisen i Nacka.

Med hänsyn till det statsfinansiella läget anser jag det inte möjligt att, utöver de projekt som redan förts upp i treårsplanen för investeringar, påbörja något nytt byggnadsprojekt under den kommande treårsperioden.

4 Säkerhetspolisen

Säkerhetspolisen har varit föremål för översyn av SÄPO-kommittén. På grundval av förslag från kommittén behandlade statsmakterna år 1989 frågor om säkerhetspolisens organisatoriska hemvist, arbetsuppgifter, organisation och ledning samt frågor om den parlamentariska insynen i säkerhetspolisen (prop. 1988/89: 108, JuU21, rskr. 287). Denna första etapp i reformeringen av säkerhetspolisen genomfördes i sina huvuddrag under budgetåret 1989/90.

SÄPO-kommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1990: 51) lagt fram förslag som rör säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontrollsystemet och meddelarfriheten inom säkerhetspolisens verksamhetsområde. Betänkandet har remissbehandlats. Kommitténs förslag bereds för närvarande i regeringskansliet med sikte på att en proposition avseende vissa av förslagen skall föreläggas riksdagen under våren 1991.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört under avsnitt 2 om riktlinjer för resursanvändningen.

E 1. Rikspolisstyrelsen

1989/90 Utgift	685 695 000
1990/91 Anslag	788 005 000
1991/92 Förslag	906 214 000

Rikspolisstyrelsen är enligt 7 § polislagen (1984: 387) central förvaltningsmyndighet för polisväsendet och har tillsyn över detta. Rikspolisstyrelsen leder också viss polisverksamhet. Till rikspolisstyrelsen hör säkerhetspolisen. Rikspolisstyrelsen är chefsmyndighet för statens kriminaltekniska laboratorium.

Rikspolisstyrelsens närmare organisation och uppgifter framgår av förordningen (1989: 773) med instruktion för rikspolisstyrelsen.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	133 769 000	+ 22 092 000
(därav lönekostnader)	(106 335 000)	(+ 23 165 000)
Lokalkostnader	68 900 000	+ 16 650 000
Löner och utrustning till polisaspiranter m. fl.	424 019 000	+ 53 468 000
Datorbearbetning	58 649 000	+ 14 798 000
Bidrag till kostnader för gemensam kontorsdrift m. m. i kv. Kronoberg	21 322 000	+ 1 977 000
Polishögskolan	83 000 000	+ 10 025 000
Till regeringens disposition	1 346 000	– 801 000
Summa	**791 005 000**	**+118 209 000**
Inkomster		
Inkomster från utbildningsverksamhet	–3 000 000	–
Nettoutgift	**788 005 000**	**+118 209 000**

Rikspolisstyrelsen

1. Rikspolisstyrelsen begär att anslaget till den centrala myndigheten, i likhet med övriga anslag för polisväsendet, skall undantas från tillämpning av huvudförslag.

2. Rikspolisstyrelsen föreslår att antalet elever (polisaspiranter) i grundutbildningen även nästa budgetår får uppgå till 800. Vidare föreslås att 30 polischefsaspiranter får antas.

3. Rikspolisstyrelsen föreslår att medel för sammanlagt sex nya tjänster tillförs styrelsen för bl. a. analys och planering, inköpsverksamhet och teknisk verksamhet. Vidare föreslås att konsultmedel för redovisnings- och förvaltningsrevisionell verksamhet tillförs styrelsen.

4. Under anslagsposten Datorbearbetning föreslår rikspolisstyrelsen en uppräkning med 12 556 000 kr. vilket inkluderar bl. a. kostnaderna för avgifter till statskontoret för utbyte av centraldatorn och för ytterligare datoranskaffning vid styrelsens nya enhet i Kiruna. Vidare föreslås att styrelsen tillförs ytterligare medel för konsulter vid databyrån och medel för drift av den nya dataenheten i Kiruna.

5. Rikspolisstyrelsen föreslår att medlen till polishögskolan räknas upp med 24 885 000 kr. bl. a. med anledning av ökade utbildningsinsatser inför införandet av treårsbudget och ett ökat elevantal vid skolan.

6. För övriga yrkanden hänvisas till anslagsframställningen.

Föredraganden

Jag har i det föregående under avsnitt 1.3 redogjort för personalsituationen inom polisen. Jag har därvid gjort den bedömningen att intagningen till polishögskolan budgetåret 1991/92 bör bestämmas till 600 polisaspiranter. Därutöver beräknar jag medel för antagning av 30 polischefsaspiranter.

Polisväsendet står inför stora förändringar i sin ekonomiadministration när polisväsendet går in i det treåriga budgetsystemet i och med budgetåret 1992/93. Rikspolisstyrelsen har som en av sina mest centrala funktioner att ansvara för budget och övrig ekonomiadministration för hela polisväsendet. För att klara de ökade uppgifter som detta kommer att innebära i anledning av förberedelsen för och införandet av det nya budgetsystemet inom polisen tillfördes styrelsen redan för innevarande budgetår medel för ytterligare tre tjänster för ekonomiadministrativa funktioner. Jag beräknar nu medel för ytterligare tre tjänster för analys- och planeringsfunktionen som hänger samman med de ekonomiadministrativa funktionerna.

I proposition 1987/88:86 om särskilda regionalpolitiska åtgärder i Norrbottens län m. m. föreslogs att vissa delar av rikspolisstyrelsens databehandling skall utlokaliseras till Kiruna. Enligt propositionen skall de nya rutinerna för ordningsbot och strafföreläggande utformas med sikte på att databehandlingen skall förläggas till en ny enhet vid rikspolisstyrelsen, lokaliserad till Kiruna. Riksdagen godtog förslaget (JuU 1987/88:46, rskr. 351). Mot bakgrund av detta beräknade jag i förra årets budgetproposition medel för avgifter till statskontoret för datorinvesteringen i fråga om de nya rutinerna för ordningsbot och strafföreläggande. Jag har nu beräknat ytterligare medel för avgifter till statskontoret för datorinvestering för utvecklingen av enheten i Kiruna. Jag har därutöver beräknat medel för driftskostnaderna vid enheten.

Rikspolisstyrelsens centraldator är efter bl. a. förtätningen av terminalbeståndet vid den lokala polisorganisationen inte tillräckligt kraftfull. Svarstiderna blir oacceptabelt långa och avbrottsfrekvensen ökar kraftigt. Jag har därför beräknat medel för avgifter till statskontoret för utbyte av centraldatorn.

Jag har under anslaget B 3. Anskaffning av ADB-utrustning beräknat medel för motsvarande investeringar.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Rikspolisstyrelsen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 906 214 000 kr.

E 2. Säkerhetspolisen

1990/91 Anslag	300 000 000
1991/92 Förslag	360 000 000

Rikspolisstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 365 237 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Säkerhetspolisen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 360 000 000 kr.

E 3. Statens kriminaltekniska laboratorium

1989/90 Utgift	29 819 000
1990/91 Anslag	30 001 000
1991/92 Förslag	34 244 000

Rikspolisstyrelsen är chefsmyndighet för statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) som är beläget i Linköping.

Chef för laboratoriet är en professor.

Laboratoriets uppgifter består huvudsakligen i att utföra kriminaltekniska undersökningar åt polis- och åklagarmyndigheter samt domstolar och att bedriva självständig forskning inom sitt verksamhetsområde. Laboratoriets närmare uppgifter framgår av förordningen (1978:677) med instruktion för statens kriminaltekniska laboratorium (ändrad senast 1990:1084).

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	24 800 000	+ 4 148 000
(därav lönekostnader)	(20 053 000)	(+ 3 583 000)
Lokalkostnader	4 281 000	+ 19 000
Övriga utgifter	950 000	+ 76 000
Summa	**30 031 000**	**+ 4 243 000**
Inkomster		
Ersättning för utförda undersökningar m. m.	– 30 000	–
Nettoutgift	**30 001 000**	**+ 4 243 000**

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen yrkar medel dels för tjänster inom forskning och utveckling samt för ytterligare en tjänst som dokumentundersökare inom den skrifttekniska avdelningen, dels för personalutbildningsinsatser inom laboratoriets DNA-verksamhet.

För övriga yrkanden hänvisas till rikspolisstyrelsens anslagsframställning.

Föredraganden

DNA-tekniken har visat sig erbjuda mycket värdefulla möjligheter inom det kriminaltekniska området som kan leda till större säkerhet i undersökningarna och till en ökad effektivitet. Tekniken har sitt främsta användningsområde vid utredningar rörande vissa typer av grova våldsbrott och sexualbrott. För utveckling och drift av DNA-tekniken har laboratoriet tidigare tillförts medel för två tjänster som biolog samt ca 1,1 milj. kr. för investeringar. Utvecklingen inom DNA-området sker emellertid mycket snabbt. Behovet av personal som behärskar DNA-tekniken kan därför förväntas öka i takt med den tekniska utvecklingens framåtskridande och är en viktig förutsättning för ett effektivt utnyttjande av de möjligheter som öppnar sig genom DNA-teknikens vidareutveckling. För en personalutbildningsinsats inom DNA-området har jag därför beräknat medel med 400 000 kr.

Den skrifttekniska verksamheten vid SKL erbjuder en i flera avseenden unik kompetens och sakkunskap inom det svenska rättsväsendet. Det gäller såväl utförandet av jämförande handstilsundersökningar som undersökningar av misstänkt falska eller förfalskade dokument. Antalet ärenden inom den skrifttekniska verksamheten har under de senaste åren ständigt ökat. Jag har mot denna bakgrund och även med hänsyn till den långa utbildningstid som krävs för att utbilda en handläggare beräknat medel för ytterligare en tjänst inom den skrifttekniska verksamheten.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kriminaltekniska laboratorium* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 34 244 000 kr.

E 4. Lokala polisorganisationen

1989/90 Utgift	7 228 841 000
1990/91 Anslag	6 475 587 000
1991/92 Förslag	7 381 700 000

Länen är indelade i polisdistrikt. Antalet polisdistrikt är 118. I varje polisdistrikt finns en polismyndighet som ansvarar för polisverksamheten inom distriktet. Polismyndigheternas organisation och arbetsuppgifter framgår av polisförordningen (1984: 730; omtryckt 1990: 1 071).

Anslag	1990/91	Beräknad ändring 1991/92 Föredraganden
Utgifter		
Lönekostnader till polispersonal	4 188 354 000	+626 154 000
Förvaltningskostnader	1 428 038 000	+208 127 000
(därav lönekostnader)	(935 602 000)	(+156 900 000)
Ersättningar till sakkunniga	33 924 000	+ 2 653 000
Vissa kostnader för förundersökning m. m.	23 965 000	+ 1 757 000
Lokalkostnader	739 415 000	+ 61 587 000
Kostnader för förpassning, polititransporter samt för kost och sjukvård för omhändertagna personer m. m.	22 582 000	+ 2 310 000
Passformulär m. m.	11 888 000	+ 670 000
Bidrag till kostnader för gemensam kontorsdrift m. m. i kv. Kronoberg	36 910 000	+ 3 424 000
Summa	**6 485 076 000**	**+906 682 000**
Inkomster		
Ersättning för vissa telefonkostnader	– 9 489 000	– 569 000
Nettoutgift	**6 475 587 000**	**+906 113 000**

Rikspolisstyrelsen

1. 100 nya polismanstjänster bör inrättas för budgetåret 1991/92.
2. 20 nya tjänster som polisintendent bör inrättas.
3. Rikspolisstyrelsen begär uppräkning av förvaltningskostnaderna bl. a. med 120 milj. kr. för administrativa göromål, 30 milj. kr. för särskild utbildning och personalutveckling, 25 milj. kr. för ökade expenskostnader m. m. med anledning av yrkade nya tjänster, 6,9 milj. kr. för ADB-säkerhetsverksamheten, 9 milj. kr. för konsultkostnader för utveckling av RAR-projektet, 25 milj. kr. för satsningar inom narkotikaområdet och 23 milj. kr. för ökade drivmedelskostnader.
4. För övriga yrkanden hänvisas till anslagsframställningen.

Föredraganden

Anslagsberäkningen

Arbetsbelastningen inom polisen ökar. Samtidigt råder det en bekymmersam personalsituation i den lokala polisorganisationen. Detta ställer bl. a. krav på en förbättrad produktivitet i polisverksamheten. En viktig faktor därvidlag är att polisen har möjligheter att införa nya rationella arbetsmetoder. Vidare är tillgången till moderna tekniska stödfunktioner av stor betydelse. För att möjliggöra en önskad produktivitetshöjning föreslår jag en omfördelning av medel inom anslagen för polisväsendet. På anslaget

E 4. Lokala polisorganisationen görs därför vissa besparingar och huvuddelen av de medel som därmed frigörs omfördelas inom anslaget och även till anslagen E 1. Rikspolisstyrelsen och E 5. Utrustning m. m. för polisväsendet.

Mot bakgrund av arbetsbelastningen och personalsituationen inom polisväsendet har regeringen för innevarande budgetår beslutat att polismyndigheterna får ta i anspråk högst 140 milj. kr. av lönemedel för de polistjänster som är vakanta för att förstärka den administrativa kapaciteten. Då det kan förutses att alla polistjänster inte heller kommer att kunna hållas tillsatta under nästa budgetår bör lönemedel för vakanta polistjänster övergångsvis få tas i anspråk också för nästa budgetår.

Belastningen på anslagspost 1, Lönekostnader till polispersonal, har varit svår att beräkna. Till följd av detta har anslagsposten visat sig vara underbudgeterad. På uppdrag av regeringen har rikspolisstyrelsen gjort en beräkning av den reella belastningen på anslagsposten. Inför genomförandet av treåriga budgetramar för polisväsendet är det av väsentlig betydelse att belastningen beräknas helt korrekt, och regeringen har därför lämnat ett nytt uppdrag till rikspolisstyrelsen i de s. k. myndighetsspecifika direktiven att genomföra en ny sådan beräkning.

Jag har under anslagspost 1 beräknat medel för fem nya tjänster som polisintendent.

Under anslagspost 2 har jag beräknat medel för utbildningsinsatser inför övergången till ett treårigt budgetsystem. Vidare har medel beräknats för insatser som syftar till bl. a. en mer effektiv förundersökning i fråga om olika former av våldsbrott mot kvinnor.

Under anslagspost 2 beräknar jag medel för avgifter till statskontoret för investeringar i rikstäckande och lokala ADB-nät.

Jag har under anslaget B 3. Anskaffning av ADB utrustning beräknat medel för motsvarande investeringar.

Jag har under anslagspost 2 även beräknat medel för anskaffning av fordonsburen videoutrustning att användas i trafikövervakningsarbetet.

Medel har vidare beräknats under anslagspost 2 för att ytterligare förstärka insatserna på narkotikaområdet och möjliggöra en offensiv mot bl. a. nyrekrytering av narkotikamissbrukare.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Lokala polisorganisationen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 7 381 700 000 kr.

E 5. Utrustning m. m. för polisväsendet

1989/90 Utgift	273 556 000	Reservation	91 885 000
1990/91 Anslag	208 080 000		
1991/92 Förslag	243 500 000		

Under detta anslag tas upp medel för sådan utrustning som bör anskaf-

fas av rikspolisstyrelsen såsom motorfordon, hästar och hundar, tjänstevapen, radioutrustning, inventarier och annan utrustning till nya polishus och telefonväxlar. För utrustning som polismyndigheterna själva förutsätts anskaffa beräknas medel under anslaget E 4. Lokala polisorganisationen.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen yrkar sammanlagt 584 303 000 kr. för utökning och utbyte av utrustning m. m. under budgetåret 1991/92.

Av denna summa beräknar styrelsen 220 710 000 kr. för byte och nyanskaffning av motorfordon och båtar. För radioutrustning beräknas 125 000 000 kr. För komplettering, utökning och utbyte av trafikövervakningsmateriel beräknar styrelsen totalt 18 180 000 kr. Vidare beräknar styrelsen 220 413 000 kr. för sådan övrig utrustning som bör tas upp under detta anslag, varav 15 100 000 kr. för byte av tjänstevapen. Beträffande beräkningarna i övrigt hänvisas till rikspolisstyrelsens anslagsframställning.

Föredraganden

Anslaget har beräknats med utgångspunkt i att medlen skall användas för anskaffning av sådan utrustning som befrämjar en produktivitetshöjning inom polisverksamheten.

För att tillgodose behovet av ökade möjligheter till en effektiv bekämpning av narkotikabrottsligheten har jag beräknat medel för inköp av spaningsutrustning m. m. till 10 milj. kr.

För behovet av akut skydd mot olika former av våldsbrott för utsatta kvinnor har jag beräknat 5 milj. kr. för anskaffning av larm m. m.

För att skapa möjligheter till en god planering och en rationell resursanvändning bör enligt min mening medlen inom förevarande anslag i övrigt disponeras för de ändamål som anslaget omfattar utan angivande av särskilda belopp för de skilda ändamålen. Den ingående reservationen bör också i allt väsentligt få disponeras på samma sätt.

Jag beräknar anslaget till sammanlagt 243 500 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Utrustning m. m. för polisväsendet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 243 500 000 kr.

E 6. Underhåll och drift av motorfordon m. m.

1989/90 Utgift	155 382 000
1990/91 Anslag	150 636 000
1991/92 Förslag	164 048 000

Från detta anslag tas i anspråk medel främst för underhåll av motorfordon, för underhåll och drift av helikoptrar och radiosystem samt för försäkring av motorfordon.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen yrkar att anslaget räknas upp med sammanlagt ca 60 milj. kr. Yrkandet grundas delvis på betydligt ökade kostnader för underhåll av motorfordon samt underhåll och drift av radioanläggningar i avvaktan på att polisen byter till ett nytt radiosystem.

Föredraganden

I avvaktan på att polisen byter till ett nytt radiosystem är det från både säkerhets- och effektivitetssynpunkt viktigt att det nuvarande systemet fungerar tillfredsställande. Med hänvisning härtill beräknade jag i förra årets budgetproposition ytterligare 10 milj. kr. för underhåll av radiosystemet för innevarande budgetår. Underhållet av radiosystemet måste även fortsättningsvis hållas på en hög nivå.

Chefen för socialdepartementet redovisade i förra årets budgetproposition under socialdepartementets huvudtitel (bil. 7 till budgetpropositionen) vissa frågor om ansvaret för sjuktransporter i fred och krig. Hans överväganden, som skett efter samråd med mig, mynnade ut i att landstingskommunerna skall ha ansvaret också för luftburna akuta sjuktransporter; samtidigt som rikspolisstyrelsens ansvar på området upphör.

Det pågår för närvarande arbete med att överföra dessa uppgifter till landstingskommunerna. I avvaktan på att detta arbete slutförs bör medel motsvarande polisväsendets kostnader för verksamheten innehållas till regeringens disposition. Jag har därför inte beräknat medel för ny leasing av helikopter.

Jag beräknar anslaget till sammanlagt 164 048 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Underhåll och drift av motorfordon m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 164 048 000 kr.

E 7. Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg

1990/91 Anslag	1 000
1991/92 Förslag	1 000

Förvaltningskontoret för kvarteret Kronoberg ingår i rikspolisstyrelsens organisation som ett stabsorgan direkt underställt verksledningen. Kontorets huvuduppgift är att svara för samordning och ledning av kontorsdriften för de olika lokalnyttjarna i kvarteret jämte rikspolisstyrelsens och

polismyndighetens i Stockholm lokaler utanför kvarteret (exkl. polishögskolan). Förvaltningen avser följande myndigheter: rikspolisstyrelsen, polismyndigheten i Stockholm med polisområden, kriminalvårdsverkets häkte i Stockholm, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt, delar av Stockholms tingsrätt samt byggnadsstyrelsens fastighetsdrift. Dessutom ingår brottsförebyggande rådet, datainspektionen och regionåklagarmyndigheten i Stockholms län och Gotlands län samt statsåklagarmyndigheten för speciella mål i den gemensamma telefonväxeln. Antalet tjänstemän inom kvarteret uppgår till ca 3000. I kontorsdriften ingår telefontjänst, lokalvård, post- och godsmottagning, tele- och svagströmsservice, inventaricservice, reproduktionscentral, simhall och bevakning samt förvaltning av sport- och motionshallar, hör- och filmsalar, restaurang och cafeteria, garage och parkeringsutrymmen.

Kostnaderna för kontorsdriften fördelas i förhållande till den lokalyta som varje myndighet disponerar. Den ersättning som myndigheterna betalar tillförs anslaget, som i statsbudgeten förs upp med ett formellt belopp av 1 000 kr. Regeringen fastställer i regleringsbrevet en stat för verksamheten.

Rikspolisstyrelsen

1. Rikspolisstyrelsen föreslår att medel för två nya tjänster tillförs förvaltningskontoret.

2. Vidare yrkar rikspolisstyrelsen att anslaget tillförs 28,3 milj. kr. för bl. a. ökade kostnader för servicen inom kvarteret, för ökade telefonkostnader, för renovering av lokaler samt för utbyte av kontorsinventarier och teknisk utrustning inom kvarteret Kronoberg.

De av rikspolisstyrelsen beräknade kostnaderna för förvaltningskontoret och reproduktionscentralen uppgår till sammanlagt ca 110 milj. kr.

Föredraganden

De sammanlagda kostnaderna för kontorsdriften och reproduktionscentralen beräknar jag till ca 88,8 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

E 8. Diverse utgifter

1989/90 Utgift	7 965 000
1990/91 Anslag	6 805 000
1991/92 Förslag	7 349 000

Från detta anslag betalas bl. a. bidrag till den internationella polisorgani-

sationen, Interpol, och till föreningar för anställda vid polisväsendet. I övrigt betalas från anslaget bl. a. kostnader för efterspaning av försvunna personer.

Kostnader för sådan polisverksamhet som inte skall betalas från annat anslag betalas från detta anslag efter särskilda beslut av regeringen.

Rikspolisstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 6 805 000 kr.

Föredraganden

Jag beräknar anslaget till 7 349 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Diverse utgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 7 349 000 kr.

F. Konkurrens- och konsumentfrågor

Konkurrensfrågor

Konkurrensfrågornas betydelse för att stärka den svenska ekonomin har uppmärksammats allt mer under senare år. Konkurrensen stimulerar till en bättre användning av ekonomins resurser och stärker det svenska näringslivets förmåga att långsiktigt hävda sig såväl på hemmamarknaden som på de internationella marknaderna. Det konkurrensfrämjande arbetet är inriktat på effektivitet och dynamik i såväl den privata som den offentliga sektorn. Ökad frihandel och omprövning av offentliga regleringar är viktiga inslag i konkurrenspolitiken.

Sedan drygt ett år tillbaka arbetar konkurrenskommittén (C 1989: 13) med uppdraget att utreda hur konkurrenspolitiken kan förstärkas ytterligare. Kommittén har hittills avgett delbetänkanden om konkurrensen inom livsmedelssektorn, bygg/bosektorn och inrikesflyget samt om prisinformation till konsumenter. Kommitténs förslag övervägs för närvarande av regeringen. Kommitténs slutbetänkande med förslag till ytterligare åtgärder för att stärka konkurrensen väntas under sommaren 1991.

Inom flera betydande samhällssektorer har avregleringar genomförts och fler förbereds. En skärpt konkurrens och färre regleringar främjar produktiviteten, dämpar kostnadsstegringarna och skapar förutsättningar för samhällsekonomisk balans. Syftet med avregleringarna är givetvis att uppnå välfärdsvinster. I skydd av regleringar etableras ofta en stel branschstruktur med omfattande samarbete och starka organisationer. Det är därför påkallat med förstärkta insatser för att främja konkurrensen i samband med avregleringar.

Den västeuropeiska harmoniseringen kräver ökade insatser av de konkurrensfrämjande myndigheterna. I ett kommande avtal om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES) kommer konkurrensfrågorna att ha en central plats.

Mot bakgrund av den beskrivna utvecklingen föreslår jag ett resurstillskott till de konkurrensfrämjande myndigheterna.

Konkurrenskommittén överväger för närvarande lämplig myndighetsstruktur på konkurrensområdet. I avvaktan på konkurrensutredningens slutbetänkande avser jag att ta initiativ till en samordnad användning av de medelsförstärkningar jag har beräknat för konkurrensområdet.

Avregleringarna och internationaliseringen påverkar förutsättningarna för flera myndigheters arbete. Uppgifter och ansvarsförhållanden närmar sig varandra. Det pågår översyner där det finns beröringspunkter. Jag kommer därför ta initiativ till en översyn av vissa berörda myndigheters verksamhetsområden för att precisera ansvarsgränser. Översynen skall också ses som ett led i regeringens program för en omställning och minskning av den statliga administrationen.

Konsumentfrågor

Verksamheten på konsumentområdet inriktas i hög grad på de hushålls-

ekonomiska frågorna. Konsumentverket prioriterar dem och gör insatser när det gäller budgetrådgivning, skuldsanering, pris- och kreditfrågor samt energifrågor. Strävandena att sänka de höga matpriserna kommer att föranleda särskilda åtgärder för att öka konkurrensen. Vidare kommer åtgärder för att förbättra prisinformationen till konsumenterna att vidtas. Regeringen har vidare beslutat att försök skall bedrivas i några kommuner, under konsumentverkets ledning för att visa hur felaktiga viktangivelser på färdigförpackade livsmedel kan stävjas. Fortsatt stöd till ideella organisationer föreslås för att stimulera och stärka konsumenternas möjligheter att agera när det gäller livsmedelspolitiska och hushållsekonomiska frågor. Särskilda medel tas upp för fortsatt konsumentforskning.

Oroande signaler har kommit från kommunerna om begränsningar i den kommunala konsumentverksamheten. Regeringen förbereder därför åtgärder för att stödja verksamheten.

Det västeuropeiska integrationsarbetet kräver fortsatt stora insatser för att de svenska konsumenternas intressen skall kunna värnas. Den höga svenska ambitionsnivån för att skydda konsumenterna skall upprätthållas och väsentliga svenska säkerhetskrav får inte sänkas.

Svenska insatser inom ramen för det europeiska standardiseringsarbetet är viktiga. EGs nya harmoniseringsmetod ger Sverige och övriga EFTA-länder möjligheter att direkt påverka säkerhetsreglerna i Europa. Konsumentverket har redan kunnat visa att kraftfulla och professionella insatser ger goda resultat. Det europeiska standardiseringsarbetet kommer de närmaste åren att vara intensivt eftersom EG under stor tidspress arbetar för att kunna forma en inre marknad till år 1993. Barnsäkerhet och personlig skyddsutrustning är aktuella arbetsområden. Under budgetåret 1991/92 kommer ett utredningsarbete att bedrivas för att förbereda omställningen till de regler som skall gälla på konsumentområdet inom ramen för ett avtal om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES). Bl. a. förbereds en översyn av marknadsföringslagen.

Regeringen tog under hösten 1989 initiativ till en frivillig positiv miljömärkning. Under systemets uppbyggnad behövs bidrag över statsbudgeten. För att snabbare få fram kriterier för miljömärkning och därmed få fler miljömärkta produkter i handeln föreslås tidigareläggning till budgetåret 1991/92 av redan beslutade bidrag.

Statsmakterna har under de senaste åren vid flera tillfällen övervägt om kosmetika som har testats på djur kan märkas på något sätt. Det är angeläget att konsumenter som vill väga in etiska aspekter när de väljer kosmetika också ges förutsättningar för detta. Om många konsumenter väljer sådana produkter kan också utvecklingen av testmetoder som inte kräver djurförsök påskyndas.

Regeringen har vid flera tillfällen tagit initiativ för att få fram underlag för sina överväganden om en märkning av kosmetika utifrån de aspekter jag här behandlar. Det har visat sig svårt att utforma ett sådant system. Det senaste uppdraget att utreda frågan om märkning av kosmetiska produkter med uppgifter om genomförda djurtester fick konsumentverket i december år 1988. Konsumentverket har, i en skrivelse till regeringen den 20 december

1990 avrapporterat sitt uppdrag. Verkets förslag kommer att remissbehandlas.

En invändning som anförs mot obligatorisk märkning av kosmetika som testats på djur är att det inte har utvecklats metoder att allergitesta preparat som till fullo kan ersätta testning på djur. Jag har av chefen för jordbruksdepartementet erfarit att han inom kort kommer att föreslå regeringen att centrala försöksdjursnämnden (CFN) får i uppdrag att undersöka de praktiska och principiella förutsättningarna för ett förbud mot djurtester vid framställning och testning av kosmetika.

Jag kommer att föreslå regeringen att en samlad redovisning lämnas till riksdagen när konsumentverkets och CFN:s förslag har beretts.

F 1. Marknadsdomstolen

1989/90	Utgift	3 254 000
1990/91	Anslag	3 371 000
1991/92	Förslag	4 108 000

Marknadsdomstolen handlägger ärenden enligt konkurrenslagen (1982:729), marknadsföringslagen (1975:1418), konsumentkreditlagen (1977:981), lagen (1978:763) med vissa bestämmelser om marknadsföring av alkoholdrycker, lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror, konsumentförsäkringslagen (1980:38), lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare samt produktsäkerhetslagen (1988:1604).

Marknadsdomstolen består av ordförande och vice ordförande samt tio andra ledamöter. Till domstolen är knutet ett kansli. Domstolens närmare organisation m.m. framgår av lagen (1970:417) om marknadsdomstol m.m. och förordningen (1988:1564) med instruktion för marknadsdomstolen.

Marknadsdomstolen

Omfattningen av marknadsdomstolens verksamhet styrs av framställningar som kommer från andra myndigheter och från enskilda. Antalet inkomna ärenden ligger fortsatt på en hög nivå. Domstolen räknar med att den totala arbetsbelastningen kommer att bestå eller öka under budgetåret 1991/92.

Marknadsdomstolen föreslår i sin anslagsframställning bl.a. följande.

1. Sedan budgetåret 1986/87 har riksdagen godtagit marknadsdomstolens förslag om realt oförändrade resurser. Skälet för detta har varit att ett genomförande av huvudförslaget skulle kräva att antalet sekreterare hos domstolen minskades från tre till två. Konsekvenserna härav skulle bli ökade handläggningstider och växande ärendebalanser. Domstolen förutsätter att riksdagens beslut de senaste två åren har giltighet för hela treårsperioden dvs. även för budgetåret 1991/92. Inga nya omständigheter som är av betydelse för resursbehovet har tillkommit. Domstolen yrkar att

i förvaltningsanslaget ingående belopp för portokostnader, som för budgetåret 1989/90 beräknats på ett missvisande underlag, höjs (+23000 kr.). Med justering för dessa portokostnader yrkar domstolen sålunda ett pris- och löneomräknat anslag.

2. Ökade lokalkostnader (+486000 kr.).

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	7	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	2747000	+251000
(därav lönekostnader)	(2123600)	(+217000)
Lokalkostnader	624000	+486000
	3371000	**+737000**

Föredraganden

Jag godtar marknadsdomstolens förslag om i princip realt oförändrade utgifter för budgetåret 1991/92. Jag föreslår därför att rationaliseringskravet reduceras och att medel återförs till domstolen. Portokostnader bör finansieras inom ramen för tilldelade förvaltningskostnader.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Marknadsdomstolen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 4108000 kr.

F 2. Näringsfrihetsombudsmannen

1989/90	Utgift	9755000
1990/91	Anslag	8962000
1991/92	Förslag	12508000

Näringsfrihetsombudsmannen (NO) har uppgifter enligt konkurrenslagen (1982:729) och förordningen (1988:1582) med instruktion för NO. NO biträds av en ställföreträdare. Verksamheten är uppdelad i rotlar, med inriktning på olika branscher i näringslivet.

Näringsfrihetsombudsmannen

Ökade krav ställs på NO till följd av den pågående avregleringen inom flera av samhällets sektorer samt det faktum att ärendena har blivit svårare än tidigare att spåra, analysera och bedöma. Utvecklingen på det internationella området samt en hög likviditet i storföretagen skapar möjligheter

till företagsförvärv som i allt högre omfattning kräver insatser från NO. Det arbete som för närvarande pågår inom EFTA-EG på konkurrensområdet ställer också krav på NO.

NO har de senaste åren klarat den ökade belastningen genom betydande omprioriteringar och har koncentrerat sitt arbete på ärenden som har stor betydelse för välfärden. Att möta ytterligare resursanspråk med omprioriteringar är inte möjligt med hänsyn till de intressen konkurrenslagen skall skydda.

NO anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Tillämpning av huvudförslaget 9 210 000 kr. innebär att vissa viktigare ärenden inte kan klaras inom rimlig tid. Ytterligare rationaliseringar och omprioriteringar är inte möjliga.

2. NO yrkar medel (+2 600 000 kr.) för ökade förvaltningskostnader.

3. Ökade lokalkostnader (+388 000 kr.)

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**32**	**+4**
Anslag		
Förvaltningskostnader	8 312 400	+3 159 000
(därav lönekostnader)	(7 785 500)	(+2 295 000)
Lokalkostnader	649 600	+ 387 000
	8 962 000	**+3 546 000**

Föredraganden

Det är viktigt att konkurrensen i den svenska ekonomin fungerar och skärps. Behovet av utredningar och ingripanden på konkurrensområdet tillsammans med den internationella utvecklingen ställer ökade krav på de konkurrensfrämjande myndigheterna. Jag delar NOs uppfattning att det är viktigt med omedelbara insatser för att de välfärdsvinster som uppkommer genom den pågående avregleringen kommer konsumenterna till del. Jag föreslår därför att ytterligare medel om 2 200 000 kr. tillförs NO för ökade insatser inom konkurrensvården.

Jag kommer senare i dag att också föreslå förstärkningar av resurserna hos statens pris- och konkurrensverk (SPK). Som jag redan har redovisat avser jag att i avvaktan på konkurrensutredningens slutbetänkande ta initiativ till en samordnad användning av det resurstillskott jag har beräknat för konkurrensområdet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Näringsfrihetsombudsmannen* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 12 508 000 kr.

F 3. Statens pris- och konkurrensverk

1989/90	Utgift	55 887 000
1990/91	Anslag	49 804 000
1991/92	Förslag	56 523 000

Inkomster vid statens pris- och konkurrensverk (SPK) uppskattas till 2 700 000 kr. under budgetåret 1991/92. Inkomsterna härrör främst från försäljning av publikationer samt från uppdrag åt utomstående myndigheter och departement. SPK får utöver föreslagna medel för 1991/92 räkna sig tillgodo inkomsterna i sin verksamhet.

SPK är central förvaltningsmyndighet för frågor om pris- och konkurrensbevakning med uppgift att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringsliv och offentlig verksamhet (med undantag av bank- och försäkringsväsendet). SPK skall bevaka och analysera konkurrensförhållanden, prisbildning och konsumentprisutveckling, och belysa den inhemska utvecklingen i ett internationellt perspektiv. SPK skall vidare utreda frågor som kan vara av betydelse för marknadsdomstolen och näringsfrihetsombudsmannen vid tillämpning av konkurrenslagen (1982:729) och för konsumentombudsmannen vid tillämpning av lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Vidare skall SPK belysa hur offentliga regleringar påverkar pris- och konkurrensförhållanden samt föra kartellregister. SPK skall underrätta regeringen om förändringar i fråga om pris- och andra konkurrensförhållanden som kan komma i konflikt med övergripande samhällsekonomiska mål.

Bestämmelser om organisation m. m. finns i förordningen (1988:980) med instruktion för SPK.

SPK har genomfört en fördjupad verksamhetsprövning inom ramen för treårsbudgeteringen. SPK har därvid till regeringen lämnat en särskild rapport och en fördjupad anslagsframställning för perioden 1991/92–1993/94. I anslagsframställningen framhålls att konkurrensfrågorna blivit alltmer centrala såväl i den nationella som i den internationella utvecklingen. Bl. a. det arbete som för närvarande pågår inom EFTA-EG på konkurrensområdet ställer krav på SPK. SPK har funnit att verket behöver göra ytterligare satsningar på internationella frågor inom konkurrensområdet. Ökade resurser behövs även för undersökningar rörande bl. a. effektiviteten inom den offentliga sektorn och för uppföljning av vad som händer på olika marknader efter en avreglering. SPK betonar vidare vikten av att i en förstärkt konkurrenspolitik även intensifiera informationen om hur konkurrensfrämjande åtgärder kan bidra till en bättre samhällsekonomisk utveckling. SPK kommer inför sina förändrade arbetsuppgifter att satsa på kompetensförsörjning, väl fungerande styr- och ledningssystem, nya och effektivare arbetsformer samt att utveckla sitt teknikstöd.

SPK föreslår i sin anslagsframställning att verket tilldelas ett pris- och löneomräknat anslag utan tillämpning av huvudförslaget och att verket härutöver tillförs medel (+4 000 000 kr.) för ökade insatser inom de områden som ovan prioriterats.

Förslag

Verksamhetens inriktning

Verksamheten skall inriktas på bevakning och analys av konkurrensförhållandena inom olika sektorer av ekonomin och att främja konkurrens och effektivitet i såväl privat som offentlig verksamhet.

Särskild prioritet skall ges internationella frågor inom konkurrensområdet, avregleringsfrågor samt frågor om den offenliga sektorns effektivitet.

Resurser m. m.
Förslagsanslag 1991/92 56 523 000 kr.

Resultatbedömning

SPKs verksamhet har genomgått stora förändringar under de senaste åren. Från att i stor utsträckning ha varit inriktad på en detaljgranskning av kostnader och priser har verksamheten inriktats på åtgärder som främjar en effektiv konkurrens och att klarlägga orsakssamband av betydelse för konkurrensen på olika delmarknader.

SPK prövar regelmässigt vilka verksamheter som bäst gynnar en effektiv konkurrens. Den löpande marknadsbevakningen har inriktats mot områden av större betydelse för ekonomin samt att påvisa hinder för en fungerande konkurrens. En viktig del av SPKs verksamhet är inriktad på att ta fram underlag för tillämpning av konkurrenslagen. Betydelsefullt för den nya verksamhetsinriktningen är att göra utredningsverksamheten mer målinriktad och att i större utsträckning se till att mekanismer av betydelse för en effektiv konkurrens i samhället klarläggs.

En stor del av utredningarna görs på uppdrag av regeringen och offentliga utredningar. Under året har SPK avrapporterat regeringsuppdrag som berör områden där konkurrensen är begränsad eller där marknaden är föremål för offentliga regleringar. SPK har även belyst effekterna av avregleringar. För konkurrenskommittén har SPK genomfört ett stort antal branschstudier i syfte att kartlägga de hinder som föreligger mot en effektiv konkurrens på olika marknader.

Informationsverksamheten har stor betydelse i SPKs konkurrensfrämjande verksamhet. Denna bedrivs genom publicering av utredningsrapporter, periodiska publikationer, promemorior, remissyttranden, artiklar, pressmeddelanden och annat informationsmaterial m. m. SPK har redovisat första steget i sin resultatanalys i syfte att precisera delmål för verksamheten och finna ett i praktiken fungerande system för att fördela resurser. Jag anser det viktigt att SPK fortsätter arbetet med att utveckla och förfina olika resultatmått som kan användas vid utvärdering av verksamheten i syfte att visa de praktiska resultat som SPKs verksamhet leder till.

SPK bör även verka för att i högre grad genomföra avgiftsfinansierade uppdrag samt att på sikt få en högre kostnadstäckning för sina uppdrag.

Skäl

Målet för SPKs verksamhet är att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringsliv och offentlig verksamhet. Åtgärder av detta slag främjar effektiviteten i ekonomin och bidrar långsiktigt till en bättre samhällsekonomisk utveckling.

Utredningsverksamheten skall inriktas på att klarlägga samband av betydelse för konkurrensen i samhällsekonomin samt att analysera hinder för en effektiv konkurrens på olika delmarknader. Frågor som bör prioriteras är utredningar om effekter av marknadsregleringar, den internationella konkurrensens betydelse för svenskt näringsliv samt möjligheterna att öka effektiviteten inom den offentliga sektorn t. ex. genom alternativa verksamhetsformer i offentligt styrd verksamhet samt vid upphandling och entreprenad. SPK bör även prioritera information om resultat av sin verksamhet.

Jag har tidigare i dag föreslagit förstärkningar av resurserna hos näringsfrihetsombudsmannen (NO) och i det sammanhanget informerat om att jag avser att ta initiativ till en samordnad användning av det resurstillskott som beräknats för konkurrensområdet.

Med hänsyn till att konkurrenskommittén för närvarande gör en översyn av konkurrenspolitiken och myndighetsstrukturen på området föreslår jag inte någon treårig budgetram för SPK.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**146**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	40 918 000	+ 6 136 000
(därav lönekostnader)	(37 214 000)	(+ 3 922 000)
Lokalkostnader	8 886 000	+ 583 000
	49 804 000	**6 719 000**

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för verksamheten inom Statens pris- och konkurrensverks ansvarsområde skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag

2. att till *Statens pris- och konkurrensverk* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 56 523 000 kr.

F 4. Konsumentverket

1989/90	Utgift	72 939 000
1990/91	Anslag	70 200 000
1991/92	Förslag	75 645 000

Konsumentverket är central förvaltningsmyndighet för konsumentfrågor med uppgift att stödja hushållen i deras strävan att effektivt utnyttja sina resurser samt att stärka konsumenternas ställning på marknaden. I anslutning till detta fullgörs de uppgifter som tillkommer konsumentombudsmannen (KO) enligt marknadsföringslagen (1975:1418), produktsäkerhetslagen (1988:1604) och lagen (1984:292) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Verket fullgör vidare uppgifter enligt konsumentkreditlagen (1977:981), konsumentförsäkringslagen (1980:38), lagen (1971:1081) om bestämning av volym och vikt samt förordningen (1990:643) om glesbygdsstöd.

Verkets organisation m.m. framgår av förordningen (1988:61) med instruktion för konsumentverket.

Konsumentverket leds av en generaldirektör som dessutom är konsumentombudsman. Generaldirektören är ordförande i konsumentverkets styrelse. En särskild nämnd, glesbygdsnämnden, är knuten till verket som rådgivande organ i frågor som rör distribution och varuförsörjning i glesbygd. Vidare är en konsumentteknisk nämnd knuten till verket med uppgift att verka för att brukarkrav beaktas vid utveckling och upphandling av produkter.

Konsumentverket

Konsumentverket anför i sin anslagsframställning bl.a. följande.

1. Huvudförslaget för budgetåret 1991/92 69 455 000 kr. Verket föreslår att nedskärningen på 1,5 % fördelas jämnt mellan löner och övriga kostnader.

2. Konsumentverket föreslår inga väsentliga tyngdpunktsförskjutningar i verksamheten. Den inriktas i hög grad på hushållsekonomiska frågor. Budgetrådgivning, skuldsanering, kredit- och prisfrågor är fortsatt mycket viktiga. Energifrågorna väger också tungt i det hushållsekonomiska perspektivet.

3. Det västeuropeiska integrationsarbetet kräver stora insatser för att utvecklingen skall kunna påverkas i en riktning som tillgodoser de svenska konsumenternas intressen.

4. En fortsatt aktiv marknadsbevakning kommer att bedrivas med inriktning på hushållsekonomiskt tunga områden och på produktsäkerhet. Därutöver kräver den växande internationella TV-reklamen och den snabba utvecklingen av elektroniska betalningssystem ökade insatser.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**182**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	63 773 000	+5 137 000
(därav lönekostnader)	(43 274 000)	(+4 151 000)
Lokalkostnader	6 426 000	+ 308 000
Varuprovningar m. m.	1 000	–
	70 200 000	**+5 445 000**

Föredraganden

Liksom konsumentverket anser jag att verksamheten på konsumentområdet i hög grad bör inriktas på de hushållsekonomiska frågorna. Regeringen förbereder reformer för att öka konkurrensen på livsmedelsområdet och för att förbättra prisinformationen.

Det västeuropeiska standardiseringsarbetet ställer fortsättningsvis stora krav på konsumentverket. Arbetet med att utforma det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) fortsätter. Under budgetåret 1991/92 kommer att krävas insatser för den anpassning till EG-regler på konsumentområdet som torde följa av ett kommande avtal. Konsumentverket har visat att kraftfulla och professionella insatser ger resultat i det europeiska standardiseringsarbetet. Verket bör fortsatt aktivt bevaka och delta i detta standardiseringsarbete.

Många kommuner har aviserat att man avser att göra inskränkningar i den kommunala konsumentverksamheten. Jag finner utvecklingen oroande om detta blir verklighet. Den kommunala konsumentverksamheten är en förutsättning för den konsumentpolitik som statsmakterna under många år har satsat på. Jag kommer att ha överläggningar med myndigheter och organisationer som företräder konsumenterna, med handeln samt med Svenska kommunförbundet för att få ytterligare underlag för mina överväganden om vilka åtgärder som kan vidtas för att stötta verksamheten. Konsumentverket stödjer den kommunala konsumentverksamheten med material, fortbildning och råd. Verket stödjer också frivilliga organisationers arbete med konsumentfrågor. Konsumentverkets insatser ökar i betydelse i det läge som den kommunala konsumentverksamheten nu befinner sig i.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt föreslår jag att delar av rationaliseringskravet för konsumentverket återförs för arbetet med den västeuropeiska integrationen och för att ytterligare stödja kommunal konsumentverksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Konsumentverket* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 75 645 000 kr.

F 5. Allmänna reklamationsnämnden

1989/90	Utgift	12 404 000
1990/91	Anslag	11 960 000
1991/92	Förslag	12 808 000

Allmänna reklamationsnämnden har till uppgift att pröva tvister mellan konsumenter och näringsidkare rörande varor, tjänster och andra nyttigheter som tillhandahållits huvudsakligen för enskilt bruk (konsumenttvister) samt att ge rekommendationer om hur tvisterna bör lösas. Nämnden skall dessutom på begäran av domstol yttra sig i konsumenttvister. Vidare skall nämnden stödja kommunernas medling i sådana tvister genom bl. a. utbildning och rådgivning till konsumentvägledare på lokal nivå. Allmänna reklamationsnämnden skall också informera konsumenter och näringsidkare om nämndens praxis.

Nämndens organisation m. m. framgår av förordningen (1988: 1583) med instruktion för allmänna reklamationsnämnden.

Chef för nämnden är en heltidsanställd ordförande. Till nämnden har knutits ett råd med uppgift att bistå nämnden i viktigare frågor om verksamhetens omfattning och inriktning. I rådet ingår företrädare för konsumenter, näringsidkare och kommuner.

Allmänna reklamationsnämnden

Antalet tvister som kommit in till allmänna reklamationsnämnden har minskat under flera år. Under budgetåret 1989/90 kom det in 6 117 tvister vilket är en minskning med 6 % i förhållande till budgetåret innan. Den gynnsamma utvecklingen beror sannolikt på att fler tvister klarats upp lokalt och att näringslivets och konsumentvägledarnas kunskaper om bl. a. nämndens praxis ökat.

Nämndens resurser är trots detta hårt ansträngda och väntetiderna för parterna fortfarande för långa. En förklaring är att tvisterna blir alltmer komplicerade. Trots knappa ekonomiska resurser har nämnden valt att inte inskränka sin verksamhet på för konsumenterna betydelsefulla områden. Den 1 juli 1990 inrättades en ny avdelning för prövning av tvister som rör bankers och andra finansinstituts tjänster.

Allmänna reklamationsnämnden anför i sin anslagsframställning bl. a. följande.

1. Huvudförslaget budgetåret 1991/92 utgör 11 584 000 kr. En minskning av anslaget med 1,5 % innebär att väntetiderna ökar. Nämnden skulle således inte kunna leva upp till de grundläggande kraven på ett enkelt, snabbt och billigt förfarande vid prövningen av konsumenttvister. Huvudförslaget bör därför inte tillämpas.

2. Nämnden tillförs medel (+400 000 kr.) för att undvika att en avdelning läggs ned.

3. Nämnden tillförs medel (+150 000 kr.) för att täcka vissa kostnader för införande av ett nytt datoriserat diarieföringssystem kombinerat med ett system för ord- och textbehandling.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Personal	**38**	–
Anslag		
Förvaltningskostnader	10 568 300	+715 000
(därav lönekostnader)	(8 417 000)	(+580 000)
Lokalkostnader	1 191 700	+133 000
Engångsanvisning	200 000	
	11 960 000	**+848 000**

Föredraganden

Allmänna reklamationsnämndens verksamhet är till största delen styrd av de anmälningar som kommer in från enskilda konsumenter. Organisationen är liten med få möjligheter till omfördelningar.

Nämndens resurser är för närvarande ansträngda. I den mån den kommunala konsumentverksamheten drabbas av nedskärningar kan belastningen på nämnden komma att öka ytterligare.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt föreslår jag att delar av rationaliseringskravet som ställs på nämnden återförs till anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Allmänna reklamationsnämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 12 808 000 kr.

F 6. Stöd till konsumentorganisationer[1]

1990/91	Anslag	2 000 000[1]
1991/92	Förslag	2 000 000

[1] Nytt anslag. Under budgetåret 1990/91 anvisat under nionde huvudtitelns anslag C 3. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Riksdagens beslut om livsmedelspolitiken (prop. 1989/90: 146, JoU 25, rskr. 327) innebär att ett särskilt stöd till ideella konsumentorganisationer inrättats. Syftet med stödet är att stimulera och stärka konsumenternas möjligheter att utöva inflytande på livsmedelskedjans olika led i frågor som rör livsmedelspolitiken. Medlen bör användas bl. a. som stöd till ideella organisationer som bedriver projekt med anknytning till livsmedels- och konsumentpolitiska frågor. Regeringen gav den 21 juni 1990 konsumentverket i uppdrag att lämna förslag på hur stödet närmare skall kunna utformas. Konsumentverket har redovisat uppdraget i en skrivelse den 1 oktober 1990.

Regeringen har den 29 november 1990 beslutat att medlen skall disponeras av konsumentverket enligt de grunder som riksdagen har angivit.

Föredraganden

Det är viktigt att konsumenterna får ut så mycket som möjligt av sina resurser. Livsmedel är en tung post i hushållsbudgeten och möjligheterna att utöva inflytande på livsmedelskedjans olika led är därför särskilt angelägna. Det är värdefullt att ideella organisationer stimuleras att starta projekt. Jag vill särskilt betona vikten av lokala aktiviteter.

Det statliga stödet till konsumentorganisationerna har nyligen inrättats. Jag bedömer det rimligt med oförändrade resurser under budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till konsumentorganisationer* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 000 000 kr.

F 7. Konsumentforskning

1990/91	Anslag[1]	2 000 000	Reservation	0
1991/92	Förslag	2 000 000		

[1] Anvisat genom riksdagens forskningspolitiska beslut våren 1990 (prop. 1989/90: 90, LU 22, rskr. 331).

Genom riksdagens forskningspolitiska beslut våren 1990 anvisades 2 milj. kr. för konsumentpolitisk forskning under budgetåret 1990/91. Regeringen har sedermera beslutat att medlen skall disponeras av konsumentverket.

Konsumentforskning bedrivs inom ett brett område. Den är bl. a. inriktad på studier av hushållsekonomi, konsumentteknik, varudistribution och marknadsrättsliga frågor. Forskningen är under uppbyggnad.

Konsumentverket

Konsumentverket skall stödja såväl grundläggande som tillämpad forskning och sprida information om forskningen och dess resultat.

I sin anslagsframställning hemställer verket om oförändrat anslag till konsumentforskningen för budgetåret 1991/92.

Föredraganden

I enlighet med beräkningarna i prop. 1989/90: 90 om forskning anser jag att konsumentforskningen bör tilldelas oförändrade resurser under budgetåret 1991/92.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Konsumentforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 000 000 kr.

F 8. Bidrag till miljömärkning av produkter[1]

1989/90	Utgift	1 900 000	Reservation	0
1990/91	Anslag	1 000 000		
1991/92	Förslag	2 700 000		

[1] Tidigare F 6. Bidrag till miljömärkning av produkter.

Ett harmoniserat nordiskt system för miljömärkning av produkter infördes under hösten 1989. Den frivilliga miljömärkningen leds i Sverige av en särskild miljömärkningsstyrelse som är administrativt knuten till SIS – Standardiseringskommissionens i Sverige certificringsverksamhet.

Miljömärkningen skall i huvudsak finansieras genom avgifter och ersättningar från de företag som får sina produkter miljömärkta. I ett inledningsskede då verksamheten byggs upp bör dock medel tillhandahållas genom bidrag över statsbudgeten som i särskild ordning betalas tillbaka.

SIS – Standardiseringskommissionen i Sverige

Miljömärkningen befinner sig för närvarande i ett uppbyggnadsskede. Det nordiska samordningsorganet har hittills beslutat om utveckling av kriterier för miljömärkning av ett 15-tal produktgrupper. Miljömärkningsstyrelsen i Sverige ansvarar för nio av dem. Kritericarbetet för sådana produkter som bedöms vara av störst betydelse från miljö- och konsumentupplysningssynpunkt har prioriterats.

Intresset för miljömärkning är stort hos företagen och konsumenterna. Det är angeläget att verksamheten byggs ut så snabbt som möjligt.

SIS hemställer i sin skrivelse till regeringen om ett statsbidrag för miljömärkningsverksamheten under budgetåret 1991/92 på 2 700 000 kr.

Föredraganden

Miljömärkningen är under uppbyggnad och ett omfattande arbete pågår med att ta fram kriterier som skall gälla för miljömärkningen av olika produktgrupper.

SIS har begärt ett högre bidrag för budgetåret 1991/92 än vad som ursprungligen planerats men inom ramen för det totala bidrag som varit utgångspunkten i avtalet mellan staten och SIS.

Jag anser det angeläget att snabbare få fram kriterier för miljömärkning och därmed få fler miljömärkta produkter i handeln. Jag föreslår därför att SIS redan under budgetåret 1991/92 får disponera resterande del av reservationsanslaget för miljömärkning av produkter.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till miljömärkning av produkter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 2 700 000 kr.

G. Stöd till trossamfund m. m.[1]

[1] Ny anslagsrubrik

I detta avsnitt behandlas tre anslag till stöd åt trossamfund samt till ekumenisk verksamhet.

Avsnittet hade tidigare rubriken Kyrkliga ändamål men bör rubriceras om i och med att det bidrag till svenska kyrkan som tidigare har utgått under anslaget G 1. Vissa ersättningar till kyrkofonden föreslås dras in med utgången av innevarande budgetår.

De reformer som har skett under 1980-talet beträffande den svenska kyrkans organisation har syftat till att ge den största möjliga frihet att inom ett bevarat samband med staten råda i sina egna angelägenheter. Den kyrkliga verksamheten finansieras till största delen genom den kyrkokommunala utdebitering som församlingar, kyrkliga samfälligheter och nu även de nya stiftssamfälligheterna får besluta om. Genom den allmänna kyrkoavgift som pastoraten betalar in till kyrkofonden bidrar de själva till den kostnadsutjämning mellan pastorat med olika ekonomiska resurser som sker via denna fond. I övrigt täcks ca sju procent av kostnaderna för den kyrkliga verksamheten av avkastningen av kyrkans jord- och skogsbruksfastigheter och olika ränteinkomster. Gåvor och kollekter bekostar mellan två och tre procent av verksamheten.

Statens direkta ekonomiska stöd till svenska kyrkan har huvudsakligen haft formen av anslag som har beviljats kyrkofonden som ersättning för vissa indragna avgifter och för bortfallet av en del tidigare skatteinkomster.

Statsanslaget till svenska kyrkan täcker i dag mindre än en procent av de totala kostnaderna för den kyrkliga verksamheten. Kyrkofondens ekonomiska ställning är nu sådan, att den inte kan anses vara i behov av statliga medelstillskott. Däremot är det alltjämt motiverat att statsbidrag får utgå till mera genomgripande underhållsarbeten på vissa medeltida domkyrkor och klosterkyrkor. Bevarandet av dessa kyrkobyggnader är inte enbart en kyrklig fråga utan är av allmänt kulturhistoriskt intresse.

Chefen för finansdepartementet har tidigare redogjort för de ekonomiska effekterna för de kyrkliga kommunerna med anledning av folkbokföringsreformen och skattereformen. Som en del i de neutraliseringsåtgärder som avses genomföras föreslår jag att de tidigare under anslaget Vissa ersättningar till kyrkofonden anvisade medlen, 38 milj. kr., dras in fr. o. m. budgetåret 1991/92.

För kyrkofonden och de kyrkliga kommunerna som bidragen är avsedda för innebär det en indragning fr. o. m. kalenderåret 1991.

Till de fria trossamfunden, som saknar beskattningsrätt, utgår statsbidrag till den religiösa verksamheten, till gudstjänstlokaler och till utbildning av präster och pastorer i samfundens egen regi. Medel härför bör nu anvisas under littera G 1.

Statsbidrag till viss ekumenisk verksamhet som de kristna samfunden i vårt land medverkar i föreslås under littera G 2.

Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor m. m. bör anvisas från ett anslag under littera G 3.

G 1. Bidrag till trossamfund[1]

1989/90	Utgift	55 625 000	Reservation	915 524
1990/91	Anslag	57 736 000		
1991/92	Förslag	67 736 000		

[1] Tidigare G 3. Bidrag till trossamfund

	Anslag 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Verksamhetsbidrag	43 250 000	+ 7 000 000
Lokalbidrag	12 151 000	+ 2 335 000
Utbildningsbidrag	1 535 000	+ 465 000
Till regeringens disposition	800 000	+ 200 000
Summa	**57 736 000**	**+ 10 000 000**

Från detta anslag betalas statsbidrag till andra trossamfund än svenska kyrkan för religiös verksamhet (verksamhetsbidrag), lokaler för sådan verksamhet (lokalbidrag) och teologiska seminarier m. m. (utbildningsbidrag). Föreskrifter om dessa statsbidrag har meddelats i förordningen (1989:271) om statsbidrag till andra trossamfund än svenska kyrkan (ändrad 1989:688 och 786). I förordningen anges vilka trossamfund som har bedömts vara berättigade till statsbidrag enligt de grunder som riksdagen har beslutat om (prop. 1988/89: 100 bil. 15, KrU 10, rskr. 111) och till vilka utbildningar utbildningsbidrag får beviljas. Ursprungligen utgick statsbidrag endast till församlingar som var anslutna till Sveriges frikyrkoråd. Bidrag utgår numera också till anglikanska kyrkan, estniska evangelisk-lutherska kyrkan, de islamiska församlingarna i Sverige, de judiska församlingarna i Sverige, de ortodoxa och österländska kyrkornas ekumeniska råd, Stockholms katolska stift och ungerska protestantiska kyrkan.

Frågor om bidrag till de i förordningen angivna trossamfunden prövas av samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund. Nämnden består av företrädare för alla dessa samfund. Ledamöterna i samarbetsnämnden utses av regeringen.

Från anslaget betalas vidare sammanträdesarvoden och reseersättningar åt ledamöter och suppleanter i samarbetsnämnden samt ersättning till Sveriges frikyrkoråd för information och administrativt arbete.

Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund

Verksamhetsbidrag	+ 16 750 000
Lokalbidrag	+ 20 849 000
Utbildningsbidrag	+ 465 000

Tillkomsten av nya bidragsberättigade samfund och ökat antal betjänade personer samt kostnaderna för att genomföra full paritet mellan samfunden kräver en reell uppräkning av verksamhetsbidraget. Kostnaderna för att uppnå full paritet mellan samfunden i samband med omorganisationen har beräknats till 6 milj. kr.

Riksdagens kulturutskott har i sitt betänkande KrU 1989/90: 13 förkla-

rat att en uppräkning av bidragen till trossamfund också är motiverad av att invandrarsamfundens medlemsantal under senare år har ökat kraftigt. Utskottet har därför uttalat att regeringen i 1991 års budgetproposition bör föreslå riksdagen en real uppräkning av bidragen till trossamfund.

Samarbetsnämnden föreslår med hänvisning till kulturutskottets uttalande en uppräkning av anslaget med 35% utöver den generella uppräkningen. Sammanlagt begär samarbetsnämnden en uppräkning av verksamhetsbidraget med 16 750 000 kr. till 60 milj. kr.

I fråga om lokalbidraget redovisar samarbetsnämnden att den för budgetåret 1990/91 har att behandla 62 ansökningar om statsbidrag till lokaler med en sammanlagd byggkostnad av 154 milj. kr. Statsbidragsbehovet för dessa lokaler beräknas till 31,4 milj. kr. För budgetåret 1991/92 beräknas medelsbehovet öka till 33 milj. kr.

Samarbetsnämnden räknar dessutom med ett medelsbehov av 3 milj. kr. för bidrag till handikappanpassning.

Föredraganden

Vid beräkningen av anslaget för budgetåret 1991/92 har jag tagit hänsyn till att antalet medlemmar i invandrarnas trossamfund ökat kraftigt under 1980-talet och att riksdagen därför begärt att anslaget skall räknas upp.

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget räknas upp med 10 000 000 kr. till 67 736 000 kr.

Inom ramen för lokalbidraget bör minst 3 milj. kr. reserveras för handikappanpassning.

Från utbildningsbidraget bör enligt regeringens bestämmande medel kunna få anvisas också för enstaka utbildnings- eller fortbildningsinsatser för funktionärer inom invandrarsamfund som saknar egna utbildningsinstitutioner i Sverige.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till trossamfund* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 67 736 000 kr.

G 2. Bidrag till ekumenisk verksamhet

1989/90	Utgift	810 000
1990/91	Anslag	1 342 000
1991/92	Förslag	876 000

	Anslag 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Svenska ekumeniska nämnden	450 000	+ 20 000
Nordiska ekumeniska institutet	55 000	+ 5 000
Sveriges kristna ungdomsråd	337 000	+ 9 000
Kyrkornas världsråds sjunde generalförsamling, engångsanvisning	500 000	– 500 000
Summa	**1 342 000**	**– 466 000**

Föredraganden

Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att 876 000 kr. anvisas till ekumenisk verksamhet.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till ekumenisk verksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett anslag på 876 000 kr.

G 3. Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor m. m.

1989/90	Utgift	1 813 000[1]	Reservation	1 205 004
1990/91	Anslag	1 300 000[2]		
1991/92	Förslag	1 350 000		

[1] Anslaget G 4. Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor
[2] Anslaget G 4. Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor m. m.

	Anslag 1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Varnhems klosterkyrka	1 300 000	– 1 300 000
Strängnäs domkyrka	–	+ 1 350 000
Summa	**1 300 000**	**+ 50 000**

Från anslaget betalas innevarande budgetår statsbidrag till restaureringsarbeten på Varnhems klosterkyrka.

Domkapitlet i Strängnäs anhåller om statsbidrag med 3 510 000 kr. för inre restaureringsarbeten i Strängnäs domkyrka. Det begärda statsbidraget har beräknats motsvara två tredjedelar av kostnaderna för dessa arbeten. Enligt tidigare tillämpad kostnadsfördelning skall den kyrkliga samfälligheten mellan Strängnäs domkyrkoförsamling och Aspö församling svara

för återstående tredjedel av kostnaderna. Domkapitlet framhåller att statsbidraget kan fördelas på en längre tidsperiod än ett budgetår.

Föredraganden

Jag tillstyrker att statsbidrag får utgå med belopp motsvarande högst två tredjedelar av kostnaderna för de inre restaureringsarbetena på Strängnäs domkyrka. Med hänvisning till sammanställningen föreslår jag att anslaget för nästa budgetår räknas upp med 50 000 kr. till 1 350 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 350 000 kr.

H. Folkrörelse- och ungdomsfrågor, kooperativa frågor m. m.[1]

[1] Ny anslagsrubrik

Under detta anslag behandlas ungdomsfrågor, folkrörelserna, kvinnoorganisationerna, lotterier och spel samt kooperativa frågor.

Ungdomsfrågor

Målet för regeringens ungdomspolitik är att barn och ungdom skall utvecklas i trygga uppväxtmiljöer med god omsorg, en berikande och aktiv fritid, samt att ha möjligheter att påverka.

Det är viktigt att utveckla en bättre samordning av insatserna på ungdomsområdet. En översyn av statens ungdomsråd och andra organ på central nivå kommer därför att göras.

Förslag om förändringar i bidragssystemet för ungdomsorganisationerna lämnas. Förutsättningarna för ett tydligare målinriktat bidragssystem som bygger på uppföljning och utvärdering kommer att utredas.

Barn- och ungdomsdelegationen

Barn- och ungdomsdelegationen (Ju 1983:01) är rådgivare åt regeringen i barn- och ungdomsfrågor. En annan av delegationens uppgifter är att bilda opinion, vilket sker genom bl. a. seminarier och debattskrifter. I samarbete med regeringens ungdomskommitté (C 1989:06), svenska UNICEF-kommittén och institutet för framtidsstudier m. fl. har i dessa former en granskning och redovisning skett av invandrar- och flyktingungdomars villkor, FNs barnkonvention, ungdomars syn på framtiden i ett gemensamt Europa m. fl. områden. I tidningen BUD-information som ges ut från hösten 1989 redovisas fortlöpande delegationens verksamhet.

Barn- och ungdomsdelegationen fördelar medel ur allmänna arvsfonden till "fostran av ungdom". Fördelningen sker utifrån vissa av delegationen fastställda allmänna principer och programområden. Stöd ges till utvecklande, nyskapande projektverksamhet samt till föreningslivets ungdomslokaler. Huvudsakligen ges stöd till frivilliga och ideella insatser i föreningsregi.

Under budgetåret 1989/90 har barn- och ungdomsdelegationen bifallit 269 ansökningar till ett sammanlagt belopp av ca 30 milj. kr.

Under budgetåret 1991/92 avser barn- och ungdomsdelegationen att ge stöd till vissa riktade satsningar, bl. a.

– Ungdomars aktiva deltagande i kulturell verksamhet genom den s. k. Kulturbudkavlen.

– Föreningsprojekt för att motverka videovåldet i samarbete med rådet mot skadliga våldsskildringar.

Dessa två satsningar ingår i regeringens samlade Kulturprogram för barn och ungdom.

– Insatser för ungdomar i glesbygd, särskilt flickor, i samarbete med glesbygdsdelegationen.

– Lokal och regional nyskapande ungdomsverksamhet genom utvecklingsarbete i föreningslivet, bl. a. för att nå barn och ungdom som tidigare inte varit föreningsaktiva. Medel till utvecklingsarbete i föreningslivet fördelas av statens ungdomsråd.

Regeringen har den 30 augusti 1990 gett barn- och ungdomsdelegationen i uppdrag att bedriva projektarbete i samverkan med ett antal kommuner. Syftet är att genom samordnade insatser i statliga och kommunala förvaltningar samt föreningslivet ge stöd till särskilt utsatta barn och ungdomar i eftersatta bostadsområden.

Barn- och ungdomsdelegationen har genom medel från allmänna arvsfonden gett stöd till uppbyggnaden av ett antal forskningscentra knutna till universitet och högskolor. I sin rapport (Ds 1989: 18) Framtida ungdomsforskning i Sverige föreslog delegationen att denna verksamhet skulle permanentas liksom att medel skulle anslås till ett långsiktigt ungdomsforskningsprogram. Samordning skulle fortsättningsvis ske av nationellt och internationellt informationsutbyte inom ungdomsforskningen, inkl. åtaganden från svensk sida i nordiskt samarbete om ungdomsforskning.

Forskningsrådsnämnden har i fortsättningen fått medel och ansvar att finansiera det långsiktiga ungdomsforskningsprogrammet (prop. 1989/90: 90, UbU 25, rskr. 328). Uppdraget innefattar även en fortsättning av verksamheten vid ungdomsforskningscentra samt samordning av det nationella och internationella informationsutbytet inom ungdomsforskningen.

Delegationen följer etablerandet av de olika projekten, särskilt beträffande det påbörjade nordiska samarbetet där aktivt deltagande planeras.

I samarbete med ungdomskommittén och socialstyrelsen stöder delegationen en studie om ungdomars sexualitet och könsroller. Delegationen ger vidare tillsammans med övriga berörda departement stöd till ett projekt som handlar om att förändra villkoren på arbetsmarknaden för ungdom, i riktning mot mer inflytande och mer varierade arbetsuppgifter.

Ungdomskommittén

Kommittén (C 1989:06) om ungdomars villkor på 90-talet har lämnat ett betänkande (SOU 1990:42) Internationellt ungdomsutbyte. Detta ligger till grund för den proposition om internationellt ungdomsutbyte som föreläggs riksdagen i början av år 1991. Förslagen är avsedda att göra det lättare för fler grupper av ungdomar att delta i det internationella ungdomsutbytet. Anslaget H 3. Stöd till internationellt ungdomssamarbete kommer i sin helhet att behandlas i ovannämnda proposition.

Ungdomskommittén kommer under våren 1991 att ge förslag till hur demokrati och jämlikhet för ungdomar kan stärkas. Kommittén kommer vidare att föreslå insatser i syfte att förbättra invandrar- och flyktingungdomars situation.

Stiftelse för internationellt ungdomsutbyte

Efter önskemål från ungdomsorganisationerna har en stiftelse för internationellt ungdomsutbyte bildats av staten, Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer och Sveriges riksidrottsförbund. Stiftelsen skall främja internationellt ungdomsutbyte, bl. a. genom det ungdomsrabattkort som infördes den 1 juni 1990 med postverket som huvudsaklig samarbetspartner. Ungdomskortet skall ge rabatt främst på kulturevenemang och resor, i likhet med vad som gäller i flera europeiska länder.

Ungdomsoffensiv för Europa

En särskild satsning på Europafrågorna gjordes under hösten 1990 då regeringen i samarbete med barn- och ungdomsdelegationen, Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer m. fl. genomförde Ungdomsoffensiv för Europa. Genom bl. a. information till alla gymnasieskolor informerades ungdomar om EG, Europarådet, utvecklingen i Öst- och Centraleuropa m. m.

Folkrörelserna

Skattereformens effekter för folkrörelserna har följts upp inom regeringskansliet. Ett särskilt bidrag på 100 milj. kr. anvisas till folkrörelser som bedriver barn- och ungdomsverksamhet som en kompensation för ökade kostnader.

Regeringen har i budgetpropositionen 1990 (prop. 1989/90: 100, bil. 2 s. 10) uttalat att principerna för statens stöd till föreningslivet bör omprövas. Med anledning av detta har regeringen givit statskontoret i uppdrag att kartlägga stödet till föreningslivet. Förslag skall samtidigt lämnas till hur en fördjupad prövning, baserad på uppföljning och utvärdering, kan göras av stödet. Resultatet av uppdraget lämnas i början av 1991.

Civildepartementet ger stöd till projektet Framtida folkrörelser. Institutet för framtidsstudier som genomför projektet kommer att lämna en slutrapport under våren 1991.

Den särskilda studiesatsning om förnyelse av offentlig sektor som beslutades genom tilläggsbudget II för innevarande budgetår genomförs från och med hösten 1990 av studieförbunden.

Lotterier och spel

Den 1 januari 1989 trädde vissa ändringar i lotterilagen (1982: 1011, ändrad senast 1988: 839) i kraft. Syftet var att ge folkrörelserna ökade möjligheter att finansiera sin verksamhet med lotterier och spel (prop. 1987/88: 141, KrU 22, rskr. 391). Folkrörelserna gavs i och med ändringarna vissa möjligheter till penningvinster i lotterier och bingospel. Vidare blev alla varulotterier, dvs. även bingo med enbart varuvinster skattefria. Skatten på bingospel med penningvinster sänktes från 5,5% till 3% av omsättningen. Vidare genomfördes vissa administrativa förenklingar.

Den 15 juni 1989 trädde vissa ändringar i lotteriförordningen (1982:1012, ändrad senast 1989:274) i kraft som innebar att avgiften för bevis om registrering sänktes från 800 kr. till 300 kr.

Två år efter att ändringarna i lotterilagen trädde i kraft konstaterar jag att omsättningen för bingospel ökat och att nettobehållningen blivit betydligt större än tidigare. Den fortsatta utvecklingen av folkrörelselotterierna är delvis beroende av i vilken utsträckning folkrörelserna förmår att ta till vara de ökade möjligheter till intäkter som lagändringen medfört.

För bingospel ges i dag möjlighet till vinster upp till ett värde motsvarande ett halvt basbelopp. För att ge folkrörelserna möjlighet att ytterligare öka sina intäkter av bingospel föreslår jag att vinsternas storlek höjs från ett halvt basbelopp till ett helt basbelopp.

Enligt min mening innehåller lotterilagstiftningen dock fortfarande brister. Lagstiftningen uppfattas som oklar och svåröverskådlig och den tekniska utvecklingen på lotteriområdet går snabbt. De statliga lotterierna utvecklar ständigt nya lotteri- och spelformer och använder sig av ny teknik. På folkrörelsesidan finns inte motsvarande utveckling. Den nuvarande lagstiftningen anser jag inte ger folkrörelserna tillräckliga möjligheter att utveckla och förnya den lotteri- och spelverksamhet som bedrivs av dem och att ta till vara den teknik som de statliga spelbolagen redan utnyttjar.

Regeringen kommer därför att tillsätta en utredning med uppdrag att se över lotterilagen. Utredningen bör se över lagstiftningen lagtekniskt samt de möjligheter som kan finnas för folkrörelserna att i högre grad kunna finansiera sin verksamhet med lotterier och spel. Vidare bör utredningen se över möjligheterna att avreglera vissa lotteriformer och utforma regler så att ny teknik kan utnyttjas i högre grad än hittills. Vid sina överväganden bör utredningen särskilt beakta hur behovet av kontroll bör tillgodoses.

Riksdagen har i anslutning till behandlingen av kulturutskottets betänkande (1990/91:KrU8) beslutat att ge regeringen till känna att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att se över lotterilagen.

Jag avser att inom kort återkomma till regeringen med förslag till direktiv för en sådan översyn.

Kooperativa frågor

Regeringen lämnar via Kooperativa rådet stöd till utvecklingen av ny kooperation. Stödet går främst till lokala och regionala kooperativa utvecklingscentra som genom rådgivning och information hjälper nya kooperativ att bildas. Under det gångna året har utvecklingscentra haft stor efterfrågan på sina tjänster, bland annat från den offentliga sektorn. Liksom tidigare är det främst föräldrakooperativa daghem som vill starta men även kooperativ för äldreboende/omsorg har börjat efterfrågas, liksom kooperativa skolor och personalkooperativ inom offentlig sektor.

Kooperativa rådet har under året behandlat frågor som gäller utvecklingen i Europa och dess betydelse för kooperationen i Sverige, konkur-

rensfrågor, skattefrågor samt kooperativa lösningar inom den offentliga sektorn. I en expertgrupp knuten till rådet har skattefrågor och associationsrättsliga frågor behandlats ytterligare och förslag till förändringar lagts fram.

Rådet föreslår, att det kooperativa utvecklingssystem som funnits på försök sedan år 1987 skall ersättas av en målmedveten satsning på stöd till och upprättande av lokala och regionala kooperativa utvecklingscentra. Därigenom skall kooperativ rådgivning bli mer lättillgänglig och fler kooperativ inom nya områden kunna komma igång.

Riksdagen har i ett uttalande till regeringen också påtalat det angelägna i att stödet till utvecklingscentra fortsätter även efter budgetåret 1990/91 och då på en högre nivå än tidigare.

Jag anser att det är viktigt att det nuvarande utvecklingssystemet ersätts av ett nytt stöd till de kooperativa utvecklingscentra och föreslår därför en fördubbling av anslaget. Rådgivning om hur man startar kooperativ skall bli mer lättillgänglig.

Även nya utvecklingscentra skall kunna få stöd. Stödet skall inriktas mot svaga regioner där ökad sysselsättning och samhällsservice har stor betydelse för kvinnor.

Nykoop-företagsutredningen

Under året har regeringen tillsatt en utredare (C 1990:03) för att analysera den kooperativa företagsformens utvecklingsmöjligheter och begränsningar på olika områden och att studera hinder och problem som försvårar kooperativ verksamhet. Utredningen skall föreslå åtgärder som främjar kooperativt nyföretagande. Utredningens arbete skall vara slutfört i januari 1991.

H 1. Statens ungdomsråd

1989/90	Utgift	5 811 179
1990/91	Anslag	5 755 000
1991/92	Förslag	5 596 000

Statens ungdomsråd har till uppgift att främja fritidsverksamhet och kulturell verksamhet bland barn och ungdomar samt att redovisa utvecklingen när det gäller ungdomars villkor i samhället. Rådet handlägger frågor om statligt stöd till ungdomsorganisationer och skall verka för en samordning av statliga insatser för ungdomar. Rådet skall också bedriva utrednings- och informationsverksamhet som rör ungdomars villkor och föreningslivets utveckling samt följa resultaten av forskning, utvecklingsarbete och försöksverksamhet som rör ungdomar. Ungdomsrådets organisation m.m. framgår av förordningen (1988:1136) med instruktion för statens ungdomsråd.

Statens ungdomsråd

Statens ungdomsråd lägger en fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1991/92 – 1993/94. I denna föreslår ungdomsrådet bl. a. att rådet under treårsperioden inriktar sin verksamhet på följande områden: Främja fritids- och kulturverksamhet, redovisa ungdomars villkor, samarbeta med kommunerna och information. Dessutom föreslås att ramanslaget för statens ungdomsråd under budgetperioden uppgår till 20 453 000 kr.

För budgetåret 1991/92 föreslår statens ungdomsråd följande.

1. Statens ungdomsråds förslag till reformerat bidragssystem genomförs den 1 juli 1991.

2. Anslaget till barn- och ungdomsorganisationernas verksamhet ökas med 9 305 000 kr. till totalt 102 356 000 kr.

3. Lönekostnadsdelen ökas med 1 170 000 kr. för nya tjänster och omreglering av extra till fasta tjänster.

4. 300 000 kr. anslås för att ungdomsrådet skall kunna behålla nuvarande omfattning av utredningsverksamheten.

5. Statens ungdomsråd undantas från sparbetinget.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
		Föredraganden
Anslag		
Förvaltningskostnader	4 434 000	+358 000
(därav lönekostnader)	(2 484 000)	(+243 000)
Lokalkostnader	698 000	+106 000
Engångsanvisning	415 000	–415 000
Disponeras av regeringen och civildepartementet	208 000	–208 000
	5 755 000	**–159 000**

Förslag

Verksamhetens inriktning
Statens ungdomsråds verksamhet skall inriktas på att
- främja fritids- och kulturverksamhet
- redovisa ungdomars levnadsvillkor och utifrån detta föreslå förändringar av ungdomspolitiken
- inom sitt område samarbeta med kommunerna
- hålla goda kontakter med ungdomsorganisationer och nya ungdomsrörelser
- bidra till att en samordning av de statliga insatserna inom ungdomsområdet kommer till stånd
- följa upp och utvärdera statliga insatser inom sitt område för ungdomar
- de förändringar i bidragssystemet, som närmare redovisas under anslag H 2., genomförs.

Statens ungdomsråd ges inte nu tre-årig budgetram.
En översyn av statens ungdomsråd och andra organ som finns på central nivå för att sköta ungdomsfrågorna görs.

Resultatbedömning

Jag anser att statens ungdomsråd har en kostnadseffektiv organisation, som åstadkommer mycket med begränsade resurser. Bidragshanteringen av generellt och lokalt stöd sköts bra. Årsbok för ungdom, ungdomsrådets sammanställning av fakta och statistik om ungdom har varit en lyckad satsning. Kontakterna med kommunerna har utvecklats. Kontakterna med de bidragsberättigade ungdomsorganisationerna är bra. Ungdomsrådets utredningsarbete är av hög kvalitet.

Ungdomsrådet har själv i sin anslagsframställning pekat på problem i verksamheten. Det har varit svårigheter att profilera sig som myndighet. Samordningsuppdraget har upplevts som otydligt. Detta har inneburit att ungdomsrådet har haft svårt att fullgöra dessa uppgifter.

Det har varit svårt att kanalisera delar av det särskilda bidraget till nya ungdomsrörelser. Det särskilda bidraget ingår i förslaget till de förändringar i bidragssystemet som jag senare kommer att behandla. Det är dock viktigt att uppmärksamhet riktas mot det särskilda bidraget.

Ungdomsrådet har genom sin utredningsverksamhet fått en god kunskap om ungdomars levnadsvillkor. Svårigheten har varit att dra konsekvenserna av utredningarnas resultat och att presentera förslag till åtgärder med anledning av dessa.

Dagens brist på samordning av statliga insatser på ungdomsrådet är inte helt tillfredsställande. Ungdomsrådet måste under budgetåret 1991/92 hitta formerna för hur en samordning av insatserna inom verksamhetsområdet skall bedrivas. När olika frågor aktualiseras där ett statligt agerande är önsk-

värt, är det ungdomsrådets uppgift att medverka till att initiativ till samordning sker. Exempelvis hade en samordning på myndighetsnivå varit önskvärd när det gällde arbetet med de värst utsatta ungdomsgrupperna.

Ungdomsforskningen har under 1990/91 förstärkts på ett påtagligt sätt. De av Barn- och ungdomsdelegationen initierade sex barn- och ungdomsvetenskapliga centra har permanentats. Detta minskar behovet av att ha en omfattande egen utredningsverksamhet på ungdomsrådet.

Behovet av att följa forskningen, initiera projekt och föreslå åtgärder med anledning av genomförda forskningsprojekt och studier förväntas öka. Det är viktigt att politiker och tjänstemän på ett effektivare sätt än vad som sker i dag får kännedom om ungdomars levnadsvillkor och att förslag presenteras till åtgärder med anledning av framtagna resultat från forskning, utredningar m. m. Denna uppgift måste prioriteras högt av ungdomsrådet.

Skäl

Ungdomsfrågorna är i dag uppsplittrade på en rad olika myndigheter och institutioner. Snabba ekonomiska och strukturella förändringar sker inom många områden. Detta ställer krav på förändring, anpassning och effektivitet på såväl kommunal som central nivå. I detta skede är det utomordentligt viktigt att regeringen har möjlighet att bedriva en kraftfull ungdomspolitik, som garanterar att barn och ungdomar får växa upp i fullvärdiga miljöer. En myndighet som skall biträda regeringen med detta, och med att utveckla en samlad ungdomspolitik, måste kunna presentera översiktliga bedömningar och alternativa handlingsvägar.

Detta gör behovet av en samordnande funktion ytterst viktig, för att regering och riksdag skall kunna få den samlade bild som behövs som underlag för olika beslut.

Mot bakgrund av detta, och för att regeringens inriktning av ungdomspolitiken skall kunna förverkligas, är det enligt min mening viktigt att det görs en översyn av statens ungdomsråd och andra organ som finns på central nivå för att sköta ungdomsfrågorna. Resultatet av en sådan översyn skall vara att få en så effektiv hantering som möjligt av ungdomsfrågorna på central nivå, och väl underbyggda beslutsunderlag för centrala ungdomspolitiska insatser. Förutom detta skall översynen också leda till förslag om hur en bättre samordning, utvärdering och uppföljning av insatserna på ungdomsområdet kan ske. Därvid kan andra statliga myndigheters roll i barn- och ungdomsarbetet komma att beröras. Relationerna till kommunernas barn- och ungdomsarbete skall särskilt beaktas.

Av de skäl som jag nyss anfört förordar jag ingen budgetram för perioden 1991/92 - 1993/94. Det är inte heller lämpligt att anvisa ett ramanslag förrän de organisatoriska förutsättningarna är klara. Statens ungdomsråd anvisas därför ett förslagsanslag för budgetåret 1991/92 på 5 596 000 kr. Jag har i beräkningarna av anslaget tagit hänsyn till ökade kostnader för löne-, lokal- och förvaltningskostnader. Dessutom har jag tagit hänsyn till att ungdomsrådet vid beräkningen av ökade kostnader i samband med att tjänstebrevsrätten upphörde erhöll för liten kompensation.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen för statens ungdomsråds verksamhet skall vara i enlighet med vad jag föreslagit i avsnittet Förslag
2. att till *Statens ungdomsråd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 5 596 000 kr.

H 2. Bidrag till central och lokal ungdomsverksamhet m. m.

1989/90	Utfall	168 740 923[1]	Reservation	468 549
1990/91	Anslag	95 351 000		
1991/92	Förslag	98 373 000		

[1] 1989/90 var nuvarande anslag H 2 uppdelat på H 2. Bidrag till centrala ungdomsorganisationer m. m. (69 833 767 kr.) och H 3. Bidrag till lokal ungdomsversamhet (98 907 156 kr.). I anslaget H 3 ingick även lokalt stöd till idrotten som fr. o. m. budgetåret 1990/91 anvisas under elfte huvudtiteln.

Från anslaget utgår bidrag till centrala ungdomsorganisationer enligt förordningen (1988: 374, ändrad senast 1990: 503) om statsbidrag till ungdomsorganisationer.

Statens ungdomsråd

Statens ungdomsråd har i enlighet med vad som aviserades i föregående års budgetproposition (prop. 1989/90: 100 bil. 2 s.10) på regeringens uppdrag utrett och lämnat förslag till ett reformerat bidragssystem. Ungdomsrådet har i en promemoria (dnr 50–8/90 1990) lagt fram ett förslag till ett reformerat bidragssystem. Efter remiss har yttranden över förslaget kommit in från ett stort antal ungdomsorganisationer och berörda myndigheter. En sammanställning av remissyttrandena har gjorts inom civildepartementet och finns tillgänglig i detta ärende (dnr FU 983/90).

Statens ungdomsråd föreslår att anslaget höjs med 10%, dvs. + 9 535 100 kr.

Föredraganden

Ungdomsorganisationerna har viktiga uppgifter i vårt samhälle. Syftet med det statliga stödet till deras verksamhet är att främja en demokratisk fostran genom barns och ungdomars engagemang i föreningslivet och att medverka till en meningsfull fritid för barn och ungdomar. Stödet bör därför stimulera till att öka den lokala aktiviteten och få flera deltagare i verksamheten.

Det är också viktigt att staten genom ett fortsatt stöd till ungdomsorganisationerna underlättar för dem att utvecklas så att de kan nå och aktivera också andra grupper av ungdomar än de som redan är engagerade i föreningslivet. Det gäller inte minst invandrarungdomar och ungdomar med olika slag av handikapp. Det statliga stödet bör också stimulera till att utjämna villkoren för flickors och pojkars deltagande i föreningslivet och underlätta generationsövergripande verksamhet. De nu nämnda målen bör vara vägledande för det fortsatta stödet till ungdomsorganisationerna.

Det nuvarande statsbidragssystemet till ungdomsorganisationerna är alltför detaljreglerat. Det är uppdelat i ett bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet och ett bidrag till deras lokala verksamhet. Bidraget till den centrala verksamheten lämnas i form av grundbidrag och rörligt bidrag. Storleken på det rörliga bidraget grundas på antalet medlemmar och lokalavdelningar. Storleken på det lokala stödet grundas på antalet sammankomster. Förutom detta stöd utgår särskilt bidrag till vissa ungdomsorganisationer.

Statens ungdomsråd uttalar i sin promemoria med förslag till ett reformerat bidragssystem att ett viktigt syfte med stödet bör vara att öka den lokala aktiviteten. Ungdomsrådet föreslår att ett nytt generellt stöd inrättas genom att det nuvarande generella centrala stödet och bidrag till lokal verksamhet slås samman till ett bidrag. Enligt förslaget skall stödet lämnas i form av grundbidrag, rörligt bidrag och aktivitetsbidrag. Storleken på det rörliga bidraget skall grundas på antalet lokalavdelningar och aktivitetsbidraget på sammankomster. Bidrag till handikapp- och invandrarorganisationer skall kunna utgå enligt vissa särregler.

Ett särskilt bidrag skall kunna fördelas fritt till organisationer som inte uppfyller kraven för generellt bidrag. Syftet med det särskilda bidraget skall vara att ge nya ungdomsrörelser och generationsövergripande organisationer stöd, samt att stödja särskilda insatser som görs av ungdomsorganisationerna.

Förslaget om ett nytt generellt stöd tillstyrks av de flesta remissinstanserna. De anser dock att storleken på det rörliga bidraget även bör grundas på antalet medlemmar. Ett antal remissinstanser är tveksamma till förslaget att huvuddelen av det generella bidraget skall grundas på lokala sammankomster.

Enligt min uppfattning bör ett reformerat statsbidragssystem utformas så, att det ger organisationerna större frihet att styra verksamheten mot de prioriterade målen. Statsbidraget bör utgöra ett stöd till varje organisation som helhet, dvs. utan någon uppdelning mellan resp. organisations centrala och lokala verksamhet.

Jag anser därför i likhet med statens ungdomsråd att man bör införa ett system som innebär att de statsbidragsberättigade ungdomsorganisationerna får disponera bidraget fritt till både central och lokal verksamhet. På detta sätt får organisationerna större möjligheter att använda stödet till olika aktiviteter, som t. ex. läger, ledarutbildning eller projekt av olika slag. Framför allt ges organisationerna möjligheter att öka stödet till den lokala verksamheten.

Till ungdomsorganisationerna bör ett generellt bidrag ges på så sätt att det nuvarande generella stödet till central verksamhet slås samman med det nuvarande bidraget till lokal verksamhet. Det generella bidraget bör lämnas i form av ett grundbidrag och ett rörligt bidrag. Det rörliga bidraget bör grundas på antalet medlemmar, lokalavdelningar och lokala sammankomster. För att en ungdomsorganisation skall vara berättigad till generellt bidrag bör gälla samma förutsättningar som i dag.

Alla kriterier för det rörliga bidraget är viktiga som mått på den lokala verksamhetens omfattning. Eftersom ett av de främsta målen för statsbi-

dragsgivningen är att främja en demokratisk fostran bland ungdomar och att öka den lokala aktiviteten samt få flera deltagare i verksamheten bör det göras en noggrann avvägning mellan kriteriernas värde vid fördelning av bidraget. Samtidigt måste man se till att ungdomsorganisationerna har möjlighet att successivt anpassa sin organisation och verksamhet till ett nytt system.

Jag anser att det rörliga stödet till handikapporganisationerna bör ges med förhöjda belopp. Bidragsmyndigheten bör särskilt beakta handikapporganisationernas förutsättningar att anordna sammankomster så att de inte missgynnas genom införandet av ett nytt statsbidragssystem med generella bidrag.

Till organisationer som inte uppfyller alla villkor för generellt bidrag bör i likhet med vad som gäller i dag ett särskilt bidrag kunna betalas ut. Genom det särskilda bidraget kan framför allt nya ungdomsrörelser och organisationer med generationsövergripande verksamhet få stöd. Det bör också vara möjligt att bevilja särskilt bidrag som ett engångsbelopp för en viss angelägen tillfällig verksamhet.

I det nuvarande systemet har en organisation som får särskilt stöd rätt att även få bidrag till lokal ungdomsverksamhet. Denna rätt kommer att falla bort när det generella bidraget och bidraget till lokal verksamhet slås samman. Detta förhållande bör enligt min mening också inverka på beräkningen av nivån för det särskilda bidraget. I några fall får organisationer bara lokalt aktivitetsstöd samtidigt som man får organisationsstöd från annat håll. Den del som i dag utgör det lokala aktivitetsstödet bör därför samordnas med det särskilda stödet.

Jag har i det föregående redovisat de mål som bör gälla för den statliga bidragsgivningen till ungdomsorganisationerna. På sikt bör man enligt min mening söka åstadkomma ett system för statsbidragsgivningen som i än högre grad stimulerar till verksamhet som uppfyller de angivna målen. Vad jag närmast tänker på är en målrelaterad bidragsgivning som innehåller moment av såväl uppföljning som utvärdering. Jag avser att ta initiativ till att ett sådant system närmare utreds.

Ett reformerat bidragssystem enligt de riktlinjer som jag nu beskrivit bör genomföras från och med bidragsåret 1991/92. För detta bidragsår bör bidraget till central och lokal ungdomsverksamhet m.m. höjas med 3 022 000 kr. De politiska ungdomsförbunden bör, i likhet med föregående valår, få ekonomiskt stöd för att kunna bedriva valinformation. Detta är särskilt viktigt eftersom valdeltagande bland förstagångsväljarna tenderar att minska. Därför har anslaget tillförts 1 milj. kr. för detta ändamål.

Jag föreslår att 600 000 kr. av anslaget till central och lokal ungdomsverksamhet får disponeras av regeringen för aktiviteter inom ungdomsområdet. Den reservation som vid utgången av innevarande budgetår finns kvar på anslaget bör föras över till kommande budgetår.

Under anslaget H 7. Bidrag till folkrörelserna föreslås ett särskilt anslag på 100 milj kr. till folkrörelserna som kompensation för ökade kostnader för skattereformen. Anslaget skall gå till organisationer som bedriver barn- och ungdomsverksamhet. Som kompensation för ungdomsorganisationernas

verksamhet avsätts 14 milj. kr. inom ramen för anslagen H 7. till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet. Från anslagen H 2. och H 7. tillförs ungdomsorganisationernas verksamhet m. m. således totalt 112 373 000 kr. vilket innebär en total höjning med 17 022 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till central och lokal ungdomsverksamhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 98 373 000 kr.

H 3. Stöd till internationellt ungdomssamarbete[1]

1989/90	Utgift	1 248 000
1990/91	Anslag	2 298 000

[1] Stödet behandlas i en särskild proposition om internationellt ungdomsutbyte.

H 4. Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet

1989/90	Utgift	3 029 000
1990/91	Anslag	3 154 000
1991/92	Förslag	3 300 000

Från anslaget betalas bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet. Medlen disponeras av civildepartementet efter särskilda beslut av regeringen enligt de riktlinjer som anges i prop. 1981/82: 155 och AU 1981/82: 24.

Förordningen (1982: 865) om statsbidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet (omtryckt 1987: 1 053, ändrad senast 1990: 836) reglerar bidraget.

Statsbidraget består av ett grundbidrag och för organisationer med fler än 3 000 medlemmar ett rörligt bidrag.

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1989/90: 100 bil. 15, AU 9, rskr. 124) har bidraget fr. o. m. budgetåret 1990/91 höjts och betalats enligt följande.

För en kvinnoorganisation med fler än 1 500 men högst 3 000 medlemmar utgör grundbidraget 72 800 kr. För organisationer med fler än 3 000 medlemmar utgör grundbidraget 145 600 kr. Det rörliga bidraget är 6 kr. 75 öre per medlem när antalet medlemmar är över 3 000. För antalet medlemmar över 60 000 betalas inte något rörligt bidrag.

Föredraganden

Grundbidraget och det rörliga bidraget bör följa den allmänna prisutvecklingen. Med hänsyn till detta förordar jag att grundbidraget höjs med 5 824 kr. till 151 424 kr. Detta innebär att grundbidraget för kvinnoorganisation med fler än 1 500 men högst 3 000 medlemmar blir 75 712 kr., dvs. halva beloppet.

Vidare förordar jag att det rörliga bidraget höjs från nuvarande 6 kr.75 öre per medlem till 7 kr. när antalet medlemmar är över 3 000. För antalet medlemmar över 60 000 förordar jag att det inte betalas ut något rörligt bidrag.

Med hänsyn till höjningen av grundbidraget och det rörliga bidraget förordar jag att anslagsbeloppet räknas upp med 146 000 kr. under nästa budgetår. Utbetalningen av bidragen skall ske två gånger per år.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 300 000 kr.

H 5. Lotterinämnden

1989/90	Utgift	1 951 725
1990/91	Anslag	1 880 000
1991/92	Förslag	2 074 000

Lotterinämnden är central förvaltningsmyndighet för frågor om tillämpning av lotterilagen (1982: 1011, ändrad senast 1989: 839).

Nämnden har bl. a. till uppgift att som sista instans pröva överklaganden av beslut i lotteriärenden av kommuner och länsstyrelser, pröva ärenden om tillstånd till riksomfattande lotterier samt meddela föreskrifter och rekommendationer för tillämpningen av lagstiftningen.

Nämnden skall verka för en enhetlig tillämpning av lotterilagen och lotteriförordningen (1982: 1012, ändrad senast 1989: 274).

Vidare skall nämnden i övrigt verka för en ändamålsenlig tillsyn och kontroll över efterlevnaden av lotteribestämmelserna bl. a. genom utbildning.

Inkomster i lotterinämndens verksamhet får användas för de ändamål som avses under anslagsposten. Inkomster och avgifter som uppbärs enligt lotteriförordningen redovisas på inkomsttitel 2 536 Lotteriavgifter. Avgifter för bevis om typgodkännande av lotter, bingobrickor och kontrollutrustning för bingospel får nämnden tillgodogöra sig till ett belopp som motsvarar kostnaderna för verksamheterna.

Lotterinämnden

För treårsperioden

Verksamheten under treårsperioden kommer förutom hanteringen av tillståndsärenden och prövning av överklaganden huvudsakligen att inriktas på vidareutbildning av kommunernas handläggare och kontrollanter.

Nämnden avser vidare att se över roulett- och kortspelsverksamheten och lägga förslag till de förändringar som kan behövas och fortsätta med den påbörjade utvärderingen av de ändringar i lotterilagen som trädde i kraft den 1 januari 1989.

För budgetåret 1991/92

Lotterinämnden kommer under budgetåret att fortsätta och följa upp den utbildningsverksamhet som nämnden bedriver för kommunernas handläggare och kontrollanter. För att detta skall vara möjligt anser sig nämnden behöva en basresurs med 200000 kr. per år för att klara sin interna utbildning och för kursmateriel.

Nämnden vill även framledes kunna tillgodogöra sig de avgifter som uppbärs enligt lotteriförordningen för utfärdande av bevis om typgodkännanden med ett belopp som motsvarar nämndens kostnader för verksamheten.

Föredraganden

Förslag

Verksamhetens inriktning

För den kommande perioden skall verksamheten i huvudsak inriktas på att utbilda och vidareutbilda myndigheternas handläggare och kontrollanter, kartlägga roulett- och kortspelsverksamheten samt utvärdera de ändringar av lotterilagen som trädde i kraft den 1 januari 1989.

Resurser

Ramanslag 1991/92 2074000 kr.

Budgetram

Budgetramen för perioden 1991/92–1993/94 har beräknats till 6222000 kr.

Resultatbedömning

Lotterinämnden har under budgetåret 1989/90 avgjort 250 ärenden varav huvuddelen varit tillståndsärenden. Totalt har nämnden under verksam-

hetsåret hållit 14 sammanträden. Ärendena har behandlats relativt skyndsamt och nämnden har hållit regelbundna sammanträden för att ärendenas genomströmning skall bli så snabb som möjligt.

Under budgetåren 1989/90–1990/91 har nämnden, med de extra resurser som anslagits, genomfört utbildningar av kommunernas handläggare och kontrollanter. Totalt har under budgetåret 1989/90 ca 600 personer genomgått utbildning.

Utbildningsverksamheten utgör en viktig och väsentlig del av nämndens verksamhet och är en förutsättning för att uppnå en så enhetlig tillämpning av lotterilagstiftningen som möjligt.

Skäl

Lotterinämnden utövar den centrala tillsynen över efterlevnaden av lotterilagen (1982:1011, ändrad senast 1989:839) och de föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen.

Kontroll- och tillsynsverksamheten vad beträffar roulett- och kortspelsverksamheten har hittills varit bristfällig eller obefintlig. Därför behöver nämnden skärpa denna verksamhet.

Utbildningsverksamheten är en förutsättning för att få en så enhetlig tillämpning av lotterilagstiftningen som möjligt.

Verksamheten bör inriktas i huvudsak på utbildning och utökad kontroll- och tillsynsverksamhet.

Nämnden bör vidare fortsätta sin påbörjade utvärdering av de ändringar som gjordes i lotterilagen den 1 januari 1989 för att se vilka konsekvenser, främst ekonomiska och administrativa, som ändringarna medfört för folkrörelserna. Nämnden bör bedriva arbetet skyndsamt och färdigställa vissa delar av utvärderingen redan under första halvåret av budgetåret 1991/92.

Jag föreslår att nämnden även under kommande budgetperiod får tillgodogöra sig avgifter för bevis om typgodkännanden till ett belopp som motsvarar nämndens kostnader för verksamheten.

Lotterinämnden bör anvisas en budgetram för budgetåret 1991/92 på 2 074 000 kr. Denna ram ger nämnden möjlighet att bl. a. fortsätta och följa upp utbildningsverksamheten samt skärpa kontroll och tillsyn vad beträffar roulett- och kortspel.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

1. att godkänna att den huvudsakliga inriktningen skall vara i enlighet med vad jag förordat i avsnittet Förslag
2. till *Lotterinämnden* för budgetåret 1991/92 anvisa ett ramanslag på 2 074 000 kr.

H 6. Stöd till kooperativ utveckling

1989/90	Utgift	2 670 000[1]
1990/91	Anslag	2 500 000[1]
1991/92	Förslag	5 000 000

[1] Tidigare anslaget stöd till arbetskooperation m. m.

Från anslaget betalas kostnader för stöd till kooperativ försöksverksamhet.

Kooperativa rådet beslutar enligt regeringens föreskrifter om stöd från anslaget.

Sedan år 1986 har ett nätverk av lokala och regionala kooperativa utvecklingscentra byggts upp runt om i landet. Dessa centra sprider information om kooperativa idéer och verksamhetsformer samt ger stöd och råd till människor som vill starta kooperativ. Utvecklingscentra har under perioden fått ekonomiskt stöd från staten och från etablerad kooperation, genom Kooperativa rådet. I detta s. k. utvecklingssystem har även Kooperativa institutet och Koop-Service medverkat med materialproduktion och juridisk rådgivning, till stöd för de lokala utvecklingscentra.

De kooperativa utvecklingscentra har utvärderats och erfarenheterna är positiva (Ds 1990: 1). Under de tre första åren fick ca 150 nya kooperativ stöd av utvecklingscentra vid sitt bildande. Indirekt, via information och utbildning, har centra troligtvis initierat långt fler kooperativ. Föräldrakooperativen har under samma period ökat till över 700.

Utvecklingscentra arbetar med kooperativ inom flera olika områden. Målgrupperna är t. ex. byar/byalag, föräldrar, pensionärer, handikappade, hantverkare, elever, kvinnor, lantbrukare samt personal och politiker inom offentlig sektor.

Många kooperativ ger direkta samhällsekonomiska effekter i form av ökad sysselsättning, minskad sjukfrånvaro och förbättrad samhällsservice. Kooperativen växer fram där det finns behov och erbjuder en slags hjälp till självhjälp.

De kooperativa idéerna används alltmer för att förnya den offentliga sektorn och bidra till utvecklingen på landsbygden och i storstadsregionerna.

Intresset är stort från många kommuner och landsting att pröva kooperativa lösningar som en alternativ verksamhetsform. Motiven är bl. a. att den kooperativa organisationsformen ger ett ökat inflytande över verksamheten för brukare, bidrar till decentralisering och överblickbarhet, leder till ett bättre utnyttjande av resurserna, högre effektivitet och förbättrad kvalitet. Den kan också ge personalpolitiska effekter i form av ökad delaktighet i verksamheten, minskad sjukfrånvaro, breddad kompetens och arbetstillfredsställelse samt underlätta rekrytering.

Kooperativa rådet har föreslagit att stödet till utvecklingssystemet ska ersättas av en målmedveten satsning på stöd till och upprättande av kooperativa utvecklingscentra.

Motivet för ett fortsatt stöd till kooperativa utvecklingscentra är att sådan rådgivnings- och informationsverksamhet utgör ett viktigt komple-

ment till annan företagsrådgivning och att den kooperativa företagsformen bör ha en likvärdig ställning med andra företagsformer.

Riksdagen har också i ett uttalande till regeringen påtalat det angelägna i att stödet till utvecklingscentra utgår även efter budgetåret 1990/91 och då på en högre nivå än för närvarande (1989/90:NU 43, rskr. 269).

Föredraganden

Jag utgår från riksdagens uttalande att stödet till utvecklingscentra skall fortsätta och utökas för att stimulera till en kooperativ utveckling inom nya områden.

Kooperativa verksamheter kan aktivt bidra till den offentliga sektorns förnyelse liksom till landsbygdens utveckling. Kooperativ har också visat sig ge positiva effekter för sysselsättning, demokrati och samhällsekonomi.

Genom en målmedveten satsning på stöd till och upprättande av kooperativa utvecklingscentra skall kooperativ rådgivning bli mer lättillgänglig.

Särskilt angeläget bör det vara att nå ut med rådgivningsverksamhet i glesbygdsregioner, där kooperativt nyföretagande har en speciell betydelse för sysselsättningen, inte minst för kvinnornas del.

Detta kan ske dels genom att befintliga utvecklingscentra försöker täcka de områden som saknar utvecklingscentra, men också genom att nya centra skapas där sådant intresse finns.

Förutom stöd till redan existerande centra i syfte att säkerställa en stabil och varaktig verksamhet bör stödet prioriteras till regioner som av olika skäl behöver stöd, t. ex. av sysselsättningsskäl.

Jag föreslår att stödet till kooperativa utvecklingscentra fördubblas, för att ge kostnadsfri rådgivning och information om den kooperativa verksamhetsformen.

Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 5 milj. kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Stöd till kooperativ utveckling* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 5 000 000 kr.

H 7. Bidrag till folkrörelserna

Nytt anslag (förslag) 100 000 000

Något motsvarande anslag finns inte upptaget på statsbudgeten för budgetåret 1990/91.

Riksdagen har under 1989/90 beslutat om ett nytt skattesystem (prop. 1989/90: 50 SkU 10, rskr. 96; prop. 1989/90: 110 SkU 30,31, rskr. 356; prop. 1989/90: 111, SkU 31, rskr. 357).

Skattereformen träder i kraft fullt ut den 1 januari 1991. Inkomstskatten för enskilda människor minskar med brutto ca 90 miljarder kr. En del av

finansieringen av denna reform sker genom en breddning och i vissa fall höjning av mervärdeskatten.

I prop. 1989/90: 110 om reformerad inkomst- och företagsbeskattning uttalade föredragande statsrådet följande. "Reformen har emellertid också särskilda effekter inom vissa avgränsade sektorer av samhällslivet. Även dessa bör bli föremål för uppföljning. Detta gäller t. ex. de ideella folkrörelserna såsom idrottsrörelsen och handikapprörelsen. Många av de regelförändringar som jag redovisar påverkar deras betingelser – vissa positiva medan andra har negativa effekter i form av ökade kostnader. Enligt min mening bör därför skattereformens effekter för folkrörelserna följas upp med särskild uppmärksamhet. Skulle det vid en sådan genomgång visa sig att icke avsedda effekter uppkommer bör självfallet motverkande åtgärder vidtas. Dessa bör redovisas senast i budgetpropositionen. Samtidigt vill jag framhålla att man måste se helhetsbilden när man bedömer utfallet."

Från folkrörelsernas sida har påpekats att den breddade och ökade mervärdeskatten ökar kostnaderna för föreningarnas verksamhet, samtidigt som de inte har möjlighet att i någon större utsträckning dra av kostnaderna eller kompensera sig på annat sätt. Bakgrunden är att ideella föreningar sedan år 1987 inte är mervärdeskattepliktiga. Dessa ökade kostnader kan enligt folkrörelserna negativt påverka det ideella föreningarnas verksamhet.

Vidare har folkrörelserna hävdat att skattereformen innebär administrativa merkostnader och ökade arbetsuppgifter, vilket innebär problem vid rekrytering av ledare och funktionärer. Detta skulle särskilt drabba barn- och ungdomsverksamheten.

Föredraganden

Skattereformens effekter för folkrörelserna har följts upp särskilt inom regeringskansliet. Resultatet av detta arbete visar att särskilda icke avsedda effekter kan drabba de ideella folkrörelserna. Framför allt får folkrörelserna ökade kostnader på grund av breddningen av mervärdeskatten samtidigt som man inte har möjlighet att dra av dessa kostnader i sin verksamhet.

En av de bärande tankarna i skattereformen har varit att den enskilde genom en högre disponibel inkomst själv skall kunna avgöra hur han eller hon skall prioritera sina utgifter. Detta bör enligt min mening även kunna medföra ökade intäkter för föreningslivet. Emellertid anser jag att särskilt barn- och ungdomsverksamheten kan drabbas av negativa effekter.

Folkrörelserna har pekat på att skatteformen medför administrativt merarbete och ökade kostnader. Min mening är att regeringens samlade åtgärder för att kompensera folkrörelserna begränsar dessa problem.

Chefen för bostadsdepartementet har tidigare denna dag föreslagit vissa åtgärder specifika för idrottsrörelsen.

Chefen för finansdepartementet har tidigare denna dag redovisat att AB Tipstjänst skall kunna ge kommersiella ersättningar i vissa former till idrotten.

Statsrådet Lindqvist har tidigare denna dag anmält att handikapprörelsen bör särskilt kompenseras för sina ökade kostnader.

Jag har tidigare föreslagit att trossamfunden skall få utökade resurser till sin verksamhet.

Jag föreslår därutöver ett särskilt bidrag till folkrörelser som bedriver barn- och ungdomsverksamhet av olika slag för att kompensera deras ökade kostnader för denna del av verksamheten. Jag beräknar anslagsbehovet för budgetåret 1991/92 till 100 milj. kr. för detta ändamål.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till folkrörelserna* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

I. Jämställdhetsfrågor

I juni 1988 antog riksdagen propositionen (1988/89: 105, AU17, rskr. 364) om jämställdhetspolitiken inför 1990-talet. Propositionen innehöll en femårig handlingsplan för det fortsatta jämställdhetsarbetet med tonvikt på kvinnornas roll i ekonomin, jämställdhet mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden, i utbildningen och i familjen, samt kvinnors inflytande i samhället. Syftet med planen var en större långsiktighet i arbetet samt en höjd ambitionsnivå vad avsåg målen för jämställdhetsarbetet. I propositionen betonades att föreslagna åtgärder inte skulle ses som tillräckliga för att nå uppsatta mål utan att planen behövde kompletteras med ytterligare åtgärder.

Handlingsplanen är nu inne på sitt tredje år.

Under år 1990 har jämställdhetsutredningen lämnat sitt slutbetänkande (SOU 1990: 41) Tio år med jämställdhetslagen. Betänkandet har remissbehandlats.

Jag avser att under våren 1991 återkomma till regeringen med en proposition om jämställdhetspolitiken med förslag om en ny jämställdhetslag, åtgärder inom området kvinnor och ekonomi samt åtgärder för att motverka våld mot kvinnor m. m.

Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män liksom könsfördelningen i statliga lekmannastyrelser kommer också att redovisas där.

Mot denna bakgrund kommer jag inte nu att närmare redogöra för jämställdhetspolitikens fortsatta inriktning.

I 1. Jämställdhetsombudsmannen m. m.

1989/90	Utgift	3 774 640
1990/91	Anslag	3 996 000
1991/92	Förslag	3 996 000

Från anslaget betalas kostnader för jämställdhetsombudsmannen (JämO) med kansli och för jämställdhetsnämnden.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Jämställdhetsombudsmannen m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 3 996 000 kr.

I 2. Särskilda jämställdhetsåtgärder

1989/90	Utgift	13 009 231	Reservation	9 106 301
1990/91	Anslag	12 854 000		
1991/92	Förslag	12 854 000		

Från anslaget betalas kostnader för åtgärder som syftar till att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till *Särskilda jämställdhetsåtgärder* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 12 854 000 kr.

Civildepartementets redovisning av verksamhetens regionalpolitiska effekter

Civildepartementets verksamhetsområde påverkar den regionala utvecklingen dels direkt genom de verksamheter som bedrivs av myndigheter som lyder under departementet, dels indirekt av departementets verksamheter som påverkar den offentliga sektorns struktur.

Försöksverksamheten med **frikommuner** har gått vidare, fördjupats och utvecklats. Regeringen har bl.a. initierat ett "länsförnyelseprojekt" i Örebro län där staten, länets kommuner och landstinget skall arbeta över sektorgränserna med frågor som berör länets utveckling.

Olika försöksverksamheter med att finna nya former för **lokal offentlig service** har initierats och genomförts. I riksdagens senaste beslut om regionalpolitik för 1990-talet understryks vikten av offentlig och annan service i mindre tätorter och glesare bebodda områden. I bl.a. Västernorrland pågår försök, inom ramen för projektet Samordning av lokal offentlig service (SLOS), med att finna former för att långsiktigt trygga ett serviceutbud i mindre tätorter som är avpassat efter medborgarnas behov. Arbetet initierades utifrån regionalpolitiska utgångspunkter men har också en förvaltningspolitisk inriktning. Med liknande syfte bedrivs försök med ett s.k. medborgarkontor i Härnösands tätort.

Arbetet med att omstrukturera **den statliga länsförvaltningen** har påbörjats. Riksdagens beslut innebär att ett antal statliga verksamheter på regional nivå samordnas och rationaliseras för att erhålla en effektiv genomförandeorganisation bl.a. för den statliga regionalpolitiken. Den nya länsstyrelsen ger också större möjligheter att decentralisera fler arbetsuppgifter från central statlig till regional statlig nivå.

Inom **statistikproduktionen** har SCB under ett antal år överfört tjänster från Stockholm till Örebro i enlighet med regeringens beslut om att fördelningen skall vara 55/45. SCB har under året också inrättat ytterligare två regionala funktioner utöver den som finns i Norrbotten nämligen en i Göteborg och en i Malmö.

Regeringen har för **polisens** verksamhet i prop 1989/90:155 Förnyelse inom polisen föreslagit bl.a. att polisdistrikten får ett utökat ansvar i organisations- och ekonomifrågor. Den regionala polisorganisationen skall utredas med syfte att delegera fler uppgifter från central verksnivå till den regionala nivån. De föreslagna förändringarna medför större möjligheter att anpassa polisens verksamhet och service till allmänheten efter lokala och regionala förutsättningar. Enligt riksdagens beslut har arbetet med att utlokalisera delar av rikspolisstyrelsens databehandling till Kiruna fortsatt. Regeringen har avsatt medel för utveckling och igångsättning för enheten i Kiruna som fullt utbyggd kommer att ge ca 30–35 nya arbetstillfällen.

Inom **kyrkans** område uppgår kyrkofondens budget för utjämningsbi-

drag till kyrkokommuner till 485 milj. kr. Genom dessa utjämningsbidrag betalar bl. a. storstadspastoraten en stor del av kostnaderna för den kyrkliga verksamheten i glesbygdspastoraten.

Förslag som kyrkofondens styrelse nyligen lagt fram om en effektivare förvaltning av den kyrkliga finansförmögenheten och om försäkringsskydd genom kyrkofonden kan bli av stor ekonomisk betydelse för glesbygdspastoraten. På sikt beräknas förslagen ge vinster på sammanlagt ca 200 milj. kr.

Under 1990 har intresset för att starta **kooperativa utvecklingscentra** ökat kraftigt och nya sådana är under bildande i Västernorrlands och Skaraborgs län. Sedan tidigare finns ett 15-tal centra främst i södra och mellersta Sverige. De erhåller statligt stöd via Kooperativa rådet vid civildepartementet för att sprida information om den kooperativa verksamhetsformen och aktivt stödja människor vid start av kooperativ.

De kooperativa verksamhetsformerna kan bidraga till förnyelse av den offentliga sektorn, särskilt vad gäller utvecklingen i landsbygdsregioner. Den kooperativa formen har hittills använts inom barnomsorgen, skola, äldreomsorgen, vården, miljövården samt för arbete med flyktingar.

När det gäller landsbygdsutvecklingen har bykooperativ eller samhällskooperativ bidragit till att utveckla sysselsättningen i svaga regioner och till att förstärka samhällsservicen i glesbygd.

Riksdagen har tidigare uttalat det angelägna i att stödet till utvecklingscentra lämnas även efter budgetåret 1990/91 och då på en högre nivå än för närvarande.

Civildepartementet föreslår nu en kraftfull satsning på regionala kooperativa utvecklingscentra fr. o. m. nästa budgetår för att göra rådgivningen mer lättillgänglig. Stödet skall särskilt riktas till svaga regioner, där sysselsättning och samhällsservice har stor betydelse för kvinnorna.

Kvinnornas möjlighet till utbildning och arbete, deras tillgång till service och till ett fritids- och kulturliv på hemorten som utgår från deras förutsättningar och behov har blivit alltmer angelägna frågor i regionalpolitiken vilket också framgår av riksdagsbeslutet om regionalpolitik för 1990-talet. Civildepartementet har inom ramen för **jämställdhetsarbetet** initierat och medverkat till att bl. a. frågor om kvinnor, arbetsliv, regionalpolitiskt stöd och flyttningsorsaker har belysts.

Således pågår en studie om kvinnor och glesbygdsstöd. Statens industriverk (SIND) har utvärderat länsstyrelsernas projektverksamhet med avseende på jämställdhet. Könskvoteringsregeln i det regionalpolitiska stödet har utvärderats och visat sig ha den åsyftade effekten att skapa fler arbetstillfällen för kvinnor inom mansdominerade arbetsområden.

Handlingsplaner för att minimera antalet dispenser från regeln har utarbetats länsvis. Vidare har SIND fått medel till ett treårigt projekt för att stödja kvinnor som företagare. Arbetsmiljöfonden har inom ramen för sitt femåriga program för jämställdhet beslutat satsa ca 30 milj. kr. på tre utvalda regioner för att förbättra kvinnornas villkor i arbetslivet.

Barn- och ungdomsdelegationen har inlett ett samarbete med glesbygdsdelegationen för att stödja insatser för ungdomar, särskilt flickor i glesbygd. Ett antal glesbygdskommuner kommer att få del av riktat stöd till

föreningsverksamhet bland ungdomar om insatser för att minska utflyttningen av ungdomar, särskilt flickor, vidtas.

3 **Översikt**

8 **A. Civildepartementet m. m.**

8	1	Civildepartementet	61 193 000
8	2	Utredningar m. m.	39 235 000
9	3	Regeringskansliets förvaltningskontor	386 940 000
			487 368 000

11 **B. Utvecklingsfrågor**

12	1	Vissa utvecklingsåtgärder	38 000 000
13	2	Statskontoret	90 567 000
16	3	Anskaffning av ADB-utrustning	533 000 000
19	4	Riksrevisionsverket	153 222 000
24	5	Statens arbetsgivarverk	57 136 000
27	6	Statens arbetsmiljönämnd	3 020 000
29	7	Viss rationaliserings- och utvecklingsverksamhet	1 000 000
		Statens institut för personalutveckling:	
29	8	Bidrag till myndighetsuppgifter	13 520 000
30	9	Uppdragsverksamhet	1 000
			889 466 000

32 **C. Statistik, förvaltning m. m.**

32	1	Statens löne- och pensionsverk	1 000
		Statistiska centralbyrån:	
33	2	Statistik, register och prognoser	431 442 000
37	3	Uppdragsverksamhet	1 000
38	4	Lönekostnader vid viss omskolning och omplacering	1 000
39	5	Kammarkollegiet	17 686 000
41	6	Statens person- och adressregisternämnd	720 000
41	7	Kostnader för vissa nämnder m. m.	1 125 000
42	8	Bidrag till Statshälsan	357 000 000
43	9	Viss förslagsverksamhet m. m.	1 000
44	10	Vissa skadeersättningar m. m.	1 000
44	11	Statlig kreditgaranti för bostadsanskaffnings lån	1 000
45	12	Externa arbetstagarkonsulter	8 409 000
45	13	Administration av statens personskadeförsäkring m. m.	14 000 000
46	14	Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.	1 600 000 000
47	15	Folk- och bostadsräkningar	16 874 000
			2 447 262 000

49 **D. Länsstyrelserna m. m.**

52	1	Länsstyrelserna m. m.	1 639 722 000
			1 639 722 000

58	E.	**Polisväsendet**	
69	1	Rikspolisstyrelsen	906 214 000
72	2	Säkerhetspolisen	360 000 000
72	3	Statens kriminaltekniska laboratorium	34 244 000
73	4	Lokala polisorganisationen	7 381 700 000
75	5	Utrustning m. m. för polisväsendet	243 500 000
76	6	Underhåll och drift av motorfordon m. m.	164 048 000
77	7	Gemensam kontorsdrift m. m. inom kvarteret Kronoberg	1 000
78	8	Diverse utgifter	7 349 000
			9 097 056 000
80	F.	**Konkurrens- och konsumentfrågor**	
82	1	Marknadsdomstolen	4 108 000
83	2	Näringsfrihetsombudsmannen	12 508 000
85	3	Statens pris- och konkurrensverk	56 523 000
88	4	Konsumentverket	75 645 000
90	5	Allmänna reklamationsnämnden	12 808 000
91	6	Stöd till konsumentorganisationer	2 000 000
92	7	Konsumentforskning	2 000 000
93	8	Bidrag till miljömärkning av produkter	2 700 000
			168 292 000
94	G.	**Stöd till trossamfund m. m.**	
95	1	Bidrag till trossamfund	67 736 000
97	2	Bidrag till ekumenisk verksamhet	876 000
97	3	Bidrag till restaurering av äldre domkyrkor	1 350 000
			69 962 000
99	H.	**Folkrörelse- och ungdomsfrågor, kooperativa frågor m. m.**	
103	1	Statens ungdomsråd	5 596 000
107	2	Bidrag till central och lokal ungdomsverksamhet m. m.	98 373 000
110	3	Stöd till internationellt ungdomssamarbete	*2 298 000
110	4	Bidrag till kvinnoorganisationernas centrala verksamhet	3 300 000
111	5	Lotterinämnden	2 074 000
114	6	Stöd till kooperativ utveckling	5 000 000
115	7	Bidrag till folkrörelserna	100 000 000
			216 641 000
118	I.	**Jämställdhetsfrågor**	
118	1	Jämställdhetsombudsmannen	*3 996 000
119	2	Särskilda jämställdhetsåtgärder	*12 854 000
			16 850 000
Totalt för civildepartementet			**15 032 619 000**

120 Underbilaga 15.1 Civildepartementets redovisning av verksamhetens regionalpolitiska effekter

* Beräknat belopp

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1991

Regeringens proposition 1990/91: 100 Bilaga 16

Miljödepartementet (fjortonde huvudtiteln)

Miljödepartementet
(fjortonde huvudtiteln)

Prop.
1990/91: 100
Bil. 16

Översikt

Till miljödepartementet hör ärenden som gäller
- miljöskydd,
- naturvård,
- fysisk riksplanering,
- vatten- och luftvård,
- avfallshantering,
- kemikaliekontroll,
- miljö- och avfallsforskning,
- miljöfrågor som kräver särskild samordning,
- vattenlagen och lagen om vattenförbund,
- strålskydd,
- tillstånd enligt 4 kap. lagen (1987: 12) om hushållning med naturresurser m. m.,
- ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken, i den mån sådana ärenden inte ankommer på något annat departement,
- kärnteknisk verksamhet, i den mån sådana ärenden inte ankommer på något annat departement samt
- internationellt miljösamarbete inom huvuddelen av de nämnda områdena.

Miljö

Riktlinjer för miljöpolitiken har lagts fast genom riksdagens beslut våren 1988 med anledning av regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88: 85, JoU 23, rskr. 373).

En ny, samlad proposition om inriktningen av miljöpolitiken avses föreläggas riksdagen i februari 1991. Frågor om anslag till miljödepartementet och miljöområdet avses därför behandlas i den miljöpolitiska propositionen.

Strålskydd, kärnsäkerhet m. m.

Budgetförslaget för strålskydd och kärnsäkerhet präglas av fortsatt hög ambitionsnivå. För strålskyddsinstitutets verksamhet föreslås ökade resurser för bidrag till ett program för hantering av förbrukade radioaktiva strålkällor i utvecklingsländer samt för att byta ut gamla jodtabletter.

För statens kärnkraftinspektion och statens kärnbränslenämnd föreslås i princip oförändrade resurser. En mindre förstärkning föreslås för de lokala säkerhetsnämnderna vid de kärntekniska anläggningarna och för det vetenskapliga rådet vid kärnbränslenämnden.

Sammanfattning

Anslagsförändringarna totalt inom miljödepartementets verksamhetsområde i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1990/91 framgår av följande sammanställning. Medel på tilläggsbudget har inte tagits med. Beloppen anges i milj. kr.

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Miljödepartementet	47,7	47,7	–*
B. Miljö	951,9	951,9	–*
C. Strålskydd, kärnsäkerhet m. m.	48,4	52,4	+4,0
Totalt för miljödepartementet	**1 048,0**	**1 052,0**	**+4,0**

* Oförändrat belopp beräknas i avvaktan på särskild proposition våren 1991.

Det bör observeras att för flera av miljödepartementets myndigheter redovisas *utgifterna* under s. k. 1 000-kronorsanslag och finansieras med avgifter. Utgifterna för innevarande budgetår är därför 194,8 milj. kr. högre än vad som framgår av föregående tabell. Föreslagna utgiftsförändringar för nästa budgetår är 13,9 milj. kr. högre än vad som framgår under punkt C ovan.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Dahl

Anmälan till budgetpropositionen 1991

INLEDNING

1 Miljö

Riktlinjer för miljöpolitiken har lagts fast genom riksdagens beslut våren 1988 med anledning av regeringens proposition om miljöpolitiken inför 1990-talet (prop. 1987/88: 85, JoU 23, rskr. 373).

En ny, samlad proposition om inriktningen av miljöpolitiken avses föreläggas riksdagen i februari 1991. I propositionen avses behandlas bl. a. förslag som har lagts fram av miljöavgiftsutredningen, utredningen om Sveriges internationella miljösamarbete och utredningen om översyn av naturvårdslagen. I propositionen avses också redovisas ett antal uppdrag som redovisats av statens naturvårdsverk, kemikalieinspektionen m. fl. Förslag som berör kommunikations-, utbildnings-, jordbruks- och industridepartementens verksamhetsområden kommer också att redovisas. I en bilaga till propositionen kommer en redovisning att lämnas om hur olika åtgärder och ämnen påverkar vår miljö och hur miljösituationen har utvecklats.

2 Kärnsäkerhet

Statens kärnkraftinspektion ger ut kvartalsrapporter över driften vid de svenska kärntekniska anläggningarna. I rapporterna redovisas driftförhållanden, tillgänglighet och sådana störningar i driften som inspektionen har bedömt som väsentliga från säkerhetssynpunkt. Inga allvarliga störningar som påverkat säkerheten i de svenska anläggningarna har inträffat under året.

Den 15 mars 1990 lämnade regeringen statens vattenfallsverk tillstånd till fortsatt drift av kärnkraftsblocket Ringhals 2 efter genomfört ånggeneratorbyte. Samtidigt lämnade regeringen tillstånd till att driva reaktorn vid förhöjd effekt. Tillstånden gäller fram till den 31 december 1995. Effekthöjningen innebär ett årligt elenergitillskott om ca 0.5 TWh för den aktuella perioden.

3 Kärnavfall

Den 19 april 1990 lämnade regeringen Svensk kärnbränslehantering AB tillstånd enligt naturresurslagen (1987: 12) att anlägga ett berglaboratorium på Äspö vid Simpevarp i Oskarshamns kommun. Laboratoriet är avsett för forskning kring slutförvaring av använt kärnavfall.

Lagen (1984: 3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) lägger det primära ansvaret för hanteringen av *använt kärnbränsle och kärnavfall* på ägaren av en kärnteknisk anläggning. Kärntekniklagen ålägger också ägarna till de svenska kärnkraftverken att gemensamt upprätta eller låta upprätta ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet och de övriga åtgärder som behövs för att ta hand om använt kärnbränsle och kärnavfall på ett säkert sätt.

Kärnkraftföretagen har uppdragit åt Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) att utveckla, planera, bygga och driva anläggningar och system för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall från de svenska kärnkraftstationerna. Företagen har också uppdragit åt SKB att utarbeta det program för forskning och utveckling som kärntekniklagen föreskriver. Ett sådant program benämnt *FoU-program 89* överlämnades av SKB hösten 1989 till statens kärnbränslenämnd.

Regeringen beslutade i frågan den 20 december 1990.

4 Internationellt kärnsäkerhetssamarbete

Ett avtal om informationsutbyte och varsel rörande kärntekniska anläggningar m. m. mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland undertecknades den 25 september 1990. Sedan tidigare finns sådana avtal träffade med Danmark, Finland, Norge och Sovjetunionen. Tillämpningen av avtalen åvilar statens strålskyddsinstitut och statens kärnkraftinspektion.

A. Miljödepartementet m. m.

A 1. Miljödepartementet

A 2. Utredningar m. m.

I statsbudgeten för innevarande budgetår har anvisats under anslagsrubrikerna:

A 1. Miljödepartementet ett förslagsanslag på 28 727 000 kr.,

A 2. Utredningar m. m. ett reservationsanslag på 19 000 000 kr.

Regeringen avser förelägga riksdagen en miljöpolitisk proposition under våren 1991. Jag föreslår därför att ifrågavarande anslag tills vidare förs upp med oförändrade belopp.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 beräkna

1. till *Miljödepartementet* ett förslagsanslag på 28 727 000 kr.,
2. till *Utredningar m. m.* ett reservationsanslag på 19 000 000 kr.

B. Miljövård

B 1. Statens naturvårdsverk

B 2. Bidrag till miljöarbete

B 3. Investeringar inom miljöområdet

B 4. Miljöforskning

B 5. Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Avfallshantering

B 6. Koncessionsnämnden för miljöskydd

B 7. Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond

B 8. Visst internationellt miljösamarbete

B 9. Stockholms internationella miljöinstitut

B 10. Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter

B 11. Kemikalieinspektionen

B 12. Landskapsvårdande åtgärder

I statsbudgeten för innevarande budgetår har under littera B anvisats följande under resp. anslag:

B 1. Statens naturvårdsverk ett ramanslag på 384 516 000 kr.

B 2. Bidrag till miljöarbete ett reservationsanslag på 167 585 000 kr.

B 3. Investeringar inom miljöområdet ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

B 4. Miljöforskning ett reservationsanslag på 112 351 000 kr.

B 5. Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Avfallshantering ett reservationsanslag på 4 000 000 kr.

B 6. Koncessionsnämnden för miljöskydd ett förslagsanslag på 14 253 000 kr.

B 7. Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond ett förslagsanslag på 22 000 000 kr.

B 8. Visst internationellt miljösamarbete ett förslagsanslag på 10 850 000 kr.

B 9. Stockholms internationella miljöinstitut ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.

B 10. Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter ett reservationsanslag på 11 400 000 kr.

B 11. Kemikalieinspektionen ett förslagsanslag på 1 000 kr.

B 12. Landskapsvårdande åtgärder ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

Som jag tidigare har redogjort avser regeringen förelägga riksdagen en miljöpolitisk proposition under våren 1991. Anslagen bör i avvaktan på en sådan proposition föras upp med oförändrade belopp för nästa budgetår.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1991/92 beräkna

1. till *Statens naturvårdsverk* ett ramanslag på 384 516 000 kr.,
2. till *Bidrag till miljöarbete* ett reservationsanslag på 167 585 000 kr.,
3. till *Investeringar inom miljöområdet* ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.,
4. till *Miljöforskning* ett reservationsanslag på 112 351 000 kr.,
5. till *Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Avfallshantering* ett reservationsanslag på 4 000 000 kr.,
6. till *Koncessionsnämnden för miljöskydd* ett förslagsanslag på 14 253 000 kr.,
7. till *Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond* ett förslagsanslag på 22 000 000 kr.,
8. till *Visst internationellt miljösamarbete* ett förslagsanslag på 10 850 000 kr.,
9. till *Stockholms internationella miljöinstitut* ett reservationsanslag på 25 000 000 kr.,
10. till *Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter* ett reservationsanslag på 11 400 000 kr.,
11. till *Kemikalieinspektionen* ett förslagsanslag på 1 000 kr.,
12. till *Landskapsvårdande åtgärder* ett reservationsanslag på 100 000 000 kr.

C. Strålskydd, kärnsäkerhet m. m.

C 1. Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet

1989/90	Utgift	37 492 672
1990/91	Anslag	1 000
1991/92	Förslag	1 000

Statens strålskyddsinstitut är central förvaltningsmyndighet för frågor om skydd av människor, djur och miljö mot skadlig verkan av joniserande och icke-joniserande strålning. Institutet skall enligt sin instruktion (1988:295) bl. a. skaffa sig noggrann kännedom om de risker som är förenade med strålning samt med uppmärksamhet följa utvecklingen inom de biologiska strålningsverkningarnas och strålningsfysikens områden. Institutet skall ha ett centralt samordnande ansvar för målinriktad strålskyddsforskning och självt bedriva ett målinriktat forsknings- och utvecklingsarbete inom strålskyddsområdet. Vidare skall institutet främja tillkomst och upprätthållande av internationella strålskyddsnormer samt vara samordnande organ för olika strålskyddsintressen i landet. Institutet skall också informera om strålskydd samt om strålningens egenskaper och användningsområden. I uppgifterna ingår även beredskap för rådgivning till myndigheter om en olycka i kärnteknisk verksamhet inträffar inom eller utom landet.

Institutet leds av generaldirektören. Inom institutet finns fyra huvudenheter: administrativa enheten, enheten för tillsyn på kärnenergiområdet, enheten för allmän tillsyn samt forsknings- och utvecklingsenheten. Vidare finns inom institutet en rådgivande forskningsnämnd.

Kostnaderna för tillsynen på kärnenergiområdet, olycksberedskapen och den kärnkraftsanknutna forskningen finansieras främst genom avgifter som betalas in av kärnkraftsföretagen. Under anslaget tas upp ett formellt belopp av 1 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Plan		
Kostnader		
Myndighetsuppgifter m. m.	24 896 000	+3 625 000
Strålskyddstillsyn på kärnenergiområdet	14 713 000	+1 111 000
Beredskap mot kärnkraftsolyckor	6 256 000	+1 401 000
Strålskyddsforskning	15 278 000	+ 334 000
	61 143 000	**+6 471 000**
Intäkter		
Bidrag till myndighetsuppgifter	22 275 000	+3 375 000
Inkomst av strålskyddsverksamhet	2 621 000	+ 250 000
Avgift för koncession för uppförande eller innehav av energiproducerande reaktor	14 713 000	+1 111 000
Avgift för beredskap mot kärnkraftsolyckor	6 256 000	+1 401 000
Bidrag till strålskyddsforskning	7 536 000	– 363 000
Avgift för strålskyddsforskning	7 742 000	+ 697 000
	61 143 000	**+6 471 000**

Statens strålskyddsinstitut

Enligt strålskyddslagen (1988:220) åligger det den som bedriver verksamhet med strålning att hindra eller motverka strålskador på människor, djur och miljö. Huvudansvaret för samhällets strålskydd ligger samlat hos statens strålskyddsinstitut.

Institutet svarar bl. a. för strålskyddstillsynen av tolv reaktorer i kommersiell drift, det centrala lagret för använt kärnbränsle (CLAB), anläggningen för låg- och medelaktivt avfall (SFR), anläggningar för lågaktivt avfall, kärntekniska anläggningar i Studsvik och kärnbränslefabriken i Västerås samt hjälpindustrier vid kärnkraftverken. Avfallshanteringen kräver betydande insatser. Tillsyns- och avfallsfrågor fordrar enligt institutet ytterligare tre tjänster.

Extra resurser behövs för att bibehålla den beredskap som byggts upp efter Tjernobylolyckan. I särskild skrivelse den 7 september 1990 begär vidare institutet medel för att förbättra beredskapen i enlighet med de av förslagen i betänkandet (SOU 1989:86) Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor som berör institutet.

Utbyte av befintliga jodtabletter i centrala och regionala lager samt utdelning av tabletter till allmänheten föreslås till en kostnad av 4,4 milj. kr.

Institutet bedriver i samarbete med socialstyrelsen, Stockholms läns landsting m. fl. organisationer en hälsoupplysningskampanj om solstrålningens skadeverkningar. Verksamheten syftar till att förebygga den snabba ökningen av malignt melanom (en elakartad hudtumör). För att kunna genomföra kampanjen planenligt begär institutet 2 milj. kr. för budgetåret 1991/92.

International Atomic Energy Agency (IAEA) har fastställt ett program för hantering av förbrukade radioaktiva strålkällor i vissa utvecklingsländer. För att kunna tillmötesgå organisationens begäran att under en tvåårsperiod få förfoga över en svensk s.k. cost-free expert med uppgift att planera och genomföra programmet behövs ett resurstillskott på 1,6 milj. kr.

Omfattande rationaliseringar och omprioriteringar har skett inom strålskyddsinstitutet under de senaste tio åren. Forskning om sambanden mellan solstrålning och hudcancer samt mellan radon i bostäder och lungcancer liksom frågor som rör hantering och slutförvar av radioaktivt avfall, strålskyddstillsyn på kärnenergiområdet, olycksberedskap, internationell utveckling och samverkan, standardisering samt vidmakthållande och utvecklande av kunnandet på strålskyddsområdet är särskilt angelägna uppgifter. Hit hör också spridning av kunskaperna genom information och utbildning.

Föredragandens överväganden

Tillräckliga resurser bör avsättas för strålskyddstillsynen på kärnenergiområdet. Jag delar institutets uppfattning att arbete på frågor rörande radon i bostäder, radiofrekvent strålning och solstrålning bör prioriteras.

Enligt direktiven för den fördjupade anslagsframställning som institutet skall lämna senast den 1 september 1991 kommer bl.a. verksamheter som kärnenergitillsyn och avfallshantering att belysas närmare och den mer långsiktiga inriktningen att tas upp. Därför är jag inte beredd att förorda att resurser för fler tjänster tillförs institutet.

Beträffande beredskap inför kärnenergiolyckor anser jag att denna fråga bör behandlas samlat med övriga beredskapsfrågor. I försvarsdepartementet bereds för närvarande kärnkraftsutredningens betänkande. Detta hindrar inte att den olycksberedskap som byggts upp efter olyckan i Tjernobyl bör upprätthållas.

Vidare bör strålskyddsinstitutet göra upp en plan för kontinuerligt utbyte av jodtabletter. Jag föreslår att institutet tillförs ytterligare 1,1 milj. kr. för omsättning, nyanskaffning och utdelning av jodtabletter. Av beloppet bör 1 milj. kr. utgå som engångsanvisning och 100 000 kr. som årligt tillskott.

Upplysningskampanjen med syfte att förebygga malignt melanom är framgångsrik. Från såväl samhällsekonomisk som humanitär synpunkt är det därför ett starkt intresse att kampanjen kan fortsätta. Det åligger sjukvårdens huvudmän att prioritera arbetet inom sjukvården. Enligt vad jag inhämtat undersöker institutet nu möjligheten att där uppbringa resurser för att fullfölja hälsoupplysningskampanjen.

Omedelbara och kraftfulla insatser krävs för att komma till rätta med problemen kring hanteringen av förbrukade starka radioaktiva strålkällor i utvecklingsländer. Jag föreslår att ett engångsbelopp på 1,6 milj. kr. tillförs institutet för att bestrida kostnaden för önskad experthjälp till IAEA.

Institutet deltar under kalenderåren 1990–1994 i EGs program för

strålskyddsforskning. För kalenderåret 1992 har jag i likhet med föregående år beräknat kostnaden till 2,8 milj. kr.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört och med hänvisning till den nyss presenterade planen beräknar jag utgifterna för nästa budgetår under detta anslag till 34 791 000 kr. Anslaget bör i likhet med föregående år föras upp med ett formellt belopp på 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 1 000 kr.

C 2. Bidrag till statens strålskyddsinstitut

1989/90	Utgift	30 097 390	Reservation	– 1 220 889
1990/91	Anslag	29 811 000		
1991/92	Förslag	32 823 000		

Under anslaget anvisas medel för institutets myndighetsuppgifter och för viss forskningsverksamhet.

I mina beräkningar har jag tagit hänsyn till ett rationaliseringskrav med en real minskning av utgifterna med 0,5 %.

Med hänvisning till den ekonomiska planen och till vad jag i övrigt har anfört under anslaget C 1. Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet beräknar jag anslaget till 32 823 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till statens strålskyddsinstitut* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 32 823 000 kr.

C 3. Statens kärnkraftinspektion: Förvaltningskostnader

1989/90	Utgift	43 465 000	Reservation	3 158 000
1990/91	Anslag	1 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Statens kärnkraftinspektion skall enligt sin instruktion (1988: 523) som central förvaltningsmyndighet bl. a. följa utvecklingen på kärnenergiområdet särskilt beträffande säkerhetsfrågor, utreda frågor om och ta initiativ till åtgärder för att höja säkerheten hos kärntekniska anläggningar samt ha hand om sådana uppgifter med avseende på kontroll av kärnämne som följer av bl. a. Sveriges internationella åtaganden. Inspektionen skall vidare aktivt bidra till att ge allmänheten insyn i och information om det arbete på kärnsäkerhetsområdet som bedrivs i landet samt ta initiativ till sådan forskning och utveckling som rör säkerheten hos kärnkraftverk och andra

kärntekniska anläggningar, säkerheten vid transporter och säkerheten hos metoder för hantering och förvaring av kärnbränsle och kärnavfall.

Kärnkraftinspektionen leds av en chef (generaldirektören). Till myndigheten är tre rådgivande nämnder knutna: reaktorsäkerhetsnämnden, nämnden för frågor om kontroll av kärnämne och nämnden för frågor om forskning och utveckling på kärnsäkerhetsområdet.

Inspektionen är organiserad på två tekniska huvudenheter – för tillsyn resp. för utredning –, en administrativ enhet, en personalenhet samt en informationsenhet.

Verksamheten finansieras med avgifter enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion. Avgifterna beräknas täcka kostnaderna för såväl förvaltningen som kärnsäkerhetsforskningen. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	**88**	–
Stat		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	41 340 000	+3 600 000
(därav lönekostnader)	(25 867 000)	(+2 362 000)
Lokalkostnader	3 267 000	– 45 000
	44 607 000	**+3 555 000**
Inkomster		
Tillsyn av kärn-energianläggningar m. m.	44 606 000	+3 555 000
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens kärnkraftinspektion

Kärnkraftinspektionen skall i enlighet med lagen (1984:3) och förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet samt enligt sin instruktion se till att hög säkerhet uppnås i svensk kärnteknisk verksamhet och därvid ta initiativ till säkerhetshöjande åtgärder. Inspektionen skall vidare se till att Sveriges internationella åtaganden uppfylls, att kärnavfall slutförvaras på ett säkert sätt samt att allmänhet och beslutsfattare är väl informerade om kärnteknisk risk och säkerhet.

Den kärntekniska verksamheten i landet under perioden 1991/92 – 1993/94 förutses vara i huvudsak oförändrad. Anläggningsinnehavarna förutses fortsätta arbetet på tekniska förbättringar av kärnkraftverken. En utbyggnad av lagringskapaciteten i centrallagret för använt bränsle (CLAB) genomförs.

Utvecklingen i Östeuropa skapar både förutsättningar för och förväntningar om ett aktivare regionalt samarbete mellan Östersjöländerna i kärnsäkerhetsfrågor. Betydande insatser krävs för att bygga upp ett sådant samarbete.

Kärnkraftinspektionen understryker att den även fortsättningsvis måste ha ambitionen att vara både kontrollerande, pådrivande och utvecklande i säkerhetsfrågor. Det medför bl. a. höga krav på kompetens hos inspektio-

nens personal samtidigt med tillgång till resurser utöver vad som krävs för löpande kontroll och tillsyn.

Inom reaktorsäkerhetsområdet kommer inspektionen framför allt att koncentrera sina resurser på säkerhet vid drift och underhåll av kärnkraftverk. Områden där inspektionen bedömer det angeläget med förstärkta tillsynsinsatser är – utan inbördes rangordning:

- Vidmakthållande och utveckling av drift- och underhållspersonalens kompetens.
- Säkerhetens grundvalar i form av organisation och ledningssystem för kvalitetssäkring av såväl drift som underhåll.
- Komponenters och systems funktionssäkerhet i åldrande anläggningar.
- Potentiella konflikter mellan säkerhet och ekonomisk optimering.
- System för analys av drifterfarenheter och störningar.

Inom kärnavfallsområdet avses huvuddelen av inspektionens insatser inriktas på utveckling av metodik för säkerhetsanalys och säkerhetsgranskning av metod och plats för slutförvar av använt kärnbränsle och långlivat kärnavfall.

Inom området kontroll av kärnämne anser inspektionen att det är angeläget att det aktiva svenska stödet till Internationella Atomenergiorganets (IAEA) safeguardsverksamhet kan fortsätta och förstärkas.

Kärnkraftinspektionens förslag till förvaltningskostnader för budgetåret 1991/92 innebär i korthet följande:

1. Tre nya tjänster	+ 1 050 000
2. Safeguardsstöd till IAEA	+ 1 100 000
3. Ökade konsultmedel	+ 300 000

Föredragandens överväganden

Jag bedömer kärnkraftinspektionens prioriteringar vara väl avvägda bl. a. mot kraven på kärnkraftföretagen att upprätthålla och ytterligare vidareutveckla en hög säkerhetsnivå samtidigt som de håller en god drifttillgänglighet.

I det sammanhanget vill jag understryka den betydelse jag fäster vid att kärnkraftinspektionens kompetens och oberoende vidmakthålls i det fortsatta arbetet med att övervaka och höja säkerheten i svensk kärnteknisk verksamhet.

Enligt direktiven för den fördjupade anslagsframställning som inspektionen skall lämna senast den 1 september 1991 kommer bl. a. inspektionsverksamheten och det internationellt inriktade arbetet att belysas närmare och den mer långsiktiga inriktningen att behandlas. I avvaktan på denna redovisning från inspektionen och med hänsyn till att stor återhållsamhet bör gälla för nya statliga utgifter är jag inte beredd att nu förorda att resurser för fler tjänster tillförs inspektionen.

Det är av stor betydelse att svenska erfarenheter och kunskaper också fortsättningsvis kan bidra till det internationella kärnsäkerhets- och kontrollarbetet. Jag förordar därför att stödet till det Internationella Atomenergiorganets (IAEA) kontrollprogram (safeguards) fortsätter på nuvarande nivå.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag utgifterna för inspektionen under detta anslag till 48 162 000 kr.

Verksamheten finansieras med avgifter enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kärnkraftinspektion: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 4. Statens kärnkraftinspektion: Kärnsäkerhetsforskning

1989/90	Utgift	53 442 000	Reservation	14 156 000
1990/91	Anslag	1 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Statens kärnkraftinspektion skall enligt sin instruktion (1988:523) ta initiativ till sådan forskning och utveckling som rör säkerheten hos kärnkraftverk och andra kärntekniska anläggningar, säkerheten vid transport av kärnämne och kärnavfall samt säkerheten hos sådana metoder för hantering och förvaring av kärnavfall som används eller kan komma att användas, i den mån inte någon annan myndighet har sådana uppgifter.

Verksamheten finansieras med avgifter enligt förordningen (1975:421) om vissa avgifter till statens kärnkraftinspektion. Anslaget förs därför upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Utgifter		
Kärnsäkerhetsforskning m. m.	51 457 000	+ 4 726 000
Lokala säkerhetsnämnder	1 050 000	+ 450 000
	52 507 000	**+ 5 176 000**
Inkomster		
Avgifter för kärnsäkerhetsforskning	52 506 000	+ 5 176 000
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens kärnkraftinspektion

Den av kärnkraftinspektionen initierade kärnsäkerhetsforskningen är ett väsentligt element i inspektionens olika program för tillsynsverksamheten. För kärnsäkerhetsforskningen som helhet har bestämda mål formulerats, nämligen att inom vart och ett av inspektionens huvudprogram:

- ge underlag för tillsyns- och granskningsverksamheten
- vidmakthålla kompetens och forskarkapacitet inom områden av betydelse för kärnsäkerhetsarbetet

– bidra till säkerhetsarbetet i svensk kärnteknisk verksamhet.

Forskningsprogrammet är indelat i områdena människa – teknik – organisation, material, termohydraulik, kärnbränsle, kärnämneshantering, systemanalys, övervakningssystem och kärnavfall.

Inom anslaget kärnsäkerhetsforskning finansieras det svenska deltagandet i OECDs s. k. Haldenprojekt och Sveriges bidrag till forskningen inom ramen för det nordiska kärnsäkerhetsprogrammet (NKS). Vidare finansieras från detta anslag dels en professur i reaktorsäkerhet vid tekniska högskolan i Stockholm, dels verksamheten vid de lokala säkerhetsnämnderna vid de fyra kärnkraftverken samt vid Studsvik ABs anläggningar.

Kärnkraftinspektionen föreslår att anslaget räknas upp med hänsyn till kostnadsökningar. Vidare föreslår inspektionen en uppräkning av anslaget med 4 milj. kr. för att utöka forskningen vad gäller säkerhetsanalys av slutförvar av använt kärnbränsle och långlivat avfall samt säkerhetsfrågor i anslutning till utländsk reaktorteknik.

Föredragandens överväganden

Kärnkraftinspektionens tillsyns- och granskningsverksamhet ger myndigheten goda möjligheter att överblicka behovet av forskning inom kärnsäkerhetsområdet.

Integrationen av forskningsprojekt med de huvudprogram som tillämpas inom inspektionen ger också goda möjligheter att omprioritera till sådana forsknings- och utvecklingsinsatser som direkt föranleds av inriktningen hos och erfarenheter från myndighetens samlade verksamhet.

Med hänsyn till de omprioriteringar som är möjliga att genomföra beräknar jag medelsbehovet för kärnsäkerhetsforskningen till 56 183 000 kr. för nästa budgetår.

För de lokala säkerhetsnämnderna beräknar jag ett medelsbehov av sammanlagt 1 500 000 kr. för nästa budgetår.

De ställningstaganden som jag har redovisat innebär sammanfattningsvis att jag för den verksamhet som finansieras över anslaget under budgetåret 1991/92 beräknar 57 683 000 kr. Anslaget tillförs medel genom avgifter från dem som har tillstånd enligt lagen (1984: 3) om kärnteknisk verksamhet att uppföra, inneha eller driva en kärnkraftsreaktor. Anslaget bör därför, liksom för innevarande budgetår, föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kärnkraftinspektion: Kärnsäkerhetsforskning* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 5. Statens kärnbränslenämnd

1989/90	Utgift	13 067 551	Reservation	1 413 190
1990/91	Anslag	1 000		
1991/92	Förslag	1 000		

Statens kärnbränslenämnd är enligt sin instruktion (1990:506) central förvaltningsmyndighet med uppgift att övervaka genomförandet av den forsknings- och utvecklingsverksamhet och det program för bl. a. sådan verksamhet som avses i 11 och 12 §§ lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) samt handlägga vissa finansieringsfrågor på kärnavfallsområdet.

Kärnbränslenämnden skall särskilt följa utvecklingen på kärnenergiområdet, främst i fråga om metoder för hantering och slutförvaring av använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från detta samt avställning och rivning av reaktoranläggningar. Nämnden skall redovisa behållningen av de medel som nämnden har att förvalta i samband med att förslaget till avgift enligt 5 § lagen (1981:669) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. (finansieringslagen) lämnas till regeringen. Vidare skall nämnden ta initiativ till sådan forsknings- och utredningsverksamhet som behövs för att nämnden skall kunna fullgöra sina åligganden i den mån inte någon annan myndighet har detta till uppgift.

Nämnden skall också verka för att allmänheten ges information om arbetet vad gäller använt kärnbränsle och radioaktivt avfall från detta samt avställning och rivning av reaktoranläggningar. Nämnden har vidare särskilda uppgifter enligt finansieringslagen och förordningen (1981:671) om finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. (finansieringsförordningen), kärntekniklagen och förordningen (1984:14) om kärnteknisk verksamhet (kärnteknikförordningen) samt lagen (1988:1597) och förordningen (1988:1598) om finansiering av hanteringen av visst radioaktivt avfall m. m.

Kärnbränslenämnden leds av en chef (överdirektör). Vid nämnden finns vidare en styrelse och ett vetenskapligt råd för rådgivning och samråd inom kärnavfallsområdet.

	1990/91	Beräknad ändring 1991/92
Personal	**9**	–
Stat		
Utgifter		
Förvaltningskostnader	5 105 000	+ 477 000
(varav lönekostnader)	(3 270 000)	(+ 330 000)
Lokalkostnader	460 000	+ 40 000
Projektmedel	7 140 000	+ 756 000
Vetenskapligt råd	331 000	+ 433 000
	13 036 000	**+ 1 706 000**
Inkomster		
Avgifter från elproduktion i kärnkraftsreaktorer	**13 035 000**	**+ 1 706 000**
Nettoutgift	**1 000**	–

Statens kärnbränslenämnd

Finansieringsfrågor

Nämndens verksamhet avseende finansiering omfattar bl. a. förvaltning av inbetalade avgifter enligt finansieringslagen och utbetalning av ersättning till reaktorägarna. Av redovisningen för år 1989 framgår att avgifterna uppgick till 1 187 milj. kr. (1 257 milj. kr. år 1988). Utbetalade ersättningar uppgick till 627 milj. kr. (569 milj. kr.). Ränteintäkterna uppgick till 569 milj. kr. (463 milj. kr.) och överskottet av förvaltningen till 1 119 milj. kr. (1 139 milj. kr.). Behållningen den 31 december 1989 var 6 185 milj. kr. (5 067 milj. kr.).

Sedan finansieringssystemet trätt i kraft har ca 6 500 milj. kr. utbetalats till reaktorägare i ersättning för kostnader för hantering av använt kärnbränsle. De utbetalda ersättningarna har bl. a. disponerats för driftkostnader för centrallager för använt kärnbränsle i Simpevarp (CLAB), för täckning av kostnaderna för den andel av anläggningen för slutförvar för reaktoravfall i Forsmark (SFR) som används för slutförvar av avfall från CLAB, för transportsystemet för använt kärnbränsle, för förskottsbetalningar avseende kontrakterade upparbetningstjänster till Compagnie Générale des Matières Nucléaires (Cogéma), för forsknings- och utvecklingsarbeten avseende metoder för slutförvar samt för administration och information.

Rätten till upparbetningstjänster i Cogéma har av de svenska kraftbolagen överlåtits till japanska och tyska kraftföretag vilket innebär att grundkostnaden för avgiftsberäkningen kunnat minskas med 2 400 milj. kr.

Tidigare hade reaktorägarna möjlighet att låna tillbaka medel (återlån) som inbetalats. Denna möjlighet slopades genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1986. Amorteringen av de lån som fortfarande står ute påbörjades 1990 och sträcker sig fram till år 2004. Den har enligt amorteringsplanerna sin största omfattning mot slutet av lånens löptid. Efter återbetalningar som gjorts i förtid uppgick den sammanlagda utestående lånesumman till 405 milj. kr. vid senaste budgetårsskiftet. Därav utgör

320 milj. kr. lån till OKG AB och 85 milj. kr. lån till statens vattenfallsverk. OKG AB har nyligen till nämnden anmält sin avsikt att vid årsskiftet 1990–1991 i förtid återbetala ett lån på 190 milj. kr.

SKN Plan 90 och förslag till avgift för år 1991

Kärnbränslenämnden har den 16 oktober 1990 till regeringen inkommit med SKN Plan 90 samt förslag till avgifter enligt finansieringslagen för år 1991. Regeringen har den 20 december 1990 beslutat att avgiften per kilowattimme elektrisk energi som levereras från kärnkraftverk skall för år 1991 utgå enligt följande:

Forsmarks Kraftgrupp AB	1,9 öre/kWh
OKG AB	1,7 öre/kWh
Statens vattenfallsverk	1,9 öre/kWh
Sydsvenska Värmekraft AB	2,2 öre/kWh

Enligt lagen (1988:1597) om finansiering av hanteringen av visst radioaktivt avfall m.m. skall den som har tillstånd att inneha och driva en kärnkraftsreaktor fr.o.m. år 1989 betala en *särskild avgift som ett kostnadsbidrag till sådan verksamhet vid Studsvik AB som avser bl. a. hantering och slutförvaring av visst använt kärnbränsle och kärnavfall.* Avgiften, som skall betalas till kärnbränslenämnden, är för närvarande 0,1 öre för varje levererad kilowattimme elström.

Av redovisningen för år 1989 framgår att avgifterna uppgick till 62,6 milj. kr. Utbetalade ersättningar uppgick till 40,7 milj. kr. Ränteintäkterna på konto i riksbanken uppgick till 1,2 milj. kr. Behållningen den 31 december 1989 var 23,1 milj. kr.

Nämnden disponerar en rörlig kredit t.o.m. år 1991 om 50 milj. kr. i riksgäldskontoret i den mån avgiftsmedlen är otillräckliga. Krediten har hittills inte behövt tas i anspråk och bedöms vara tillräcklig även under år 1991.

Kärnbränslenämnden skall, enligt 5 § förordningen (1988:1598) om finansiering av hanteringen av visst radioaktivt avfall m.m., senast den 1 september varje år till regeringen anmäla om avgiftsbeloppet avseende den nyss nämnda avgiften för hantering av visst kärnavfall vid Studsvik AB behöver ändras. Nämnden har i juni 1990 beslutat att inför år 1991 inte föreslå någon ändring av avgiften.

Eurochemic

European Company for the Chemical Processing of Irradiated Fuels (Eurochemic), ett europeiskt bolag för upparbetning av bestrålat kärnbränsle, initierades år 1956 som ett samarbetsprojekt inom organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och dess atomenergiorgan (Nuclear Energy Agency, NEA). Sverige ratificerade konventionen om samarbetet i januari 1960. Bolaget förlades till Mol i Belgien, där upparbetning av använt kärnbränsle pågick under åren 1966–1975.

I slutet av år 1971 beslutade Eurochemics styrelse att verksamheten

skulle läggas ned. Redan ingångna avtal krävde en fortsättning fram till år 1975, varefter avvecklingen inleddes.

Eurochemic trädde i likvidation i juli 1982. Deltagarländerna hade enligt en konvention från år 1978 att gemensamt svara för avvecklingskostnaderna.

I maj 1986 fann riksdagen ingen anledning till erinran mot regeringens avsikt att fr. o. m. år 1987 finansiera avvecklingskostnaderna för Eurochemic med medel från avgiften för finansiering av framtida utgifter för använt kärnbränsle m. m. (prop. 1985/86: 132, NU 25, rskr. 323).

Genom beslut den 5 november 1990 av bolagsstämman för Eurochemic avslutades bolagets likvidation och bolaget upplöstes.

För Sveriges del har avvecklingskostnaderna uppgått till totalt 15 milj. kr.

Föredragandens överväganden

Enligt direktiven för kärnbränslenämndens fördjupade anslagsframställning som skall lämnas hösten 1991, kommer nämnden att redovisa en analys och en utvärdering av arbetets innehåll, utförda prestationer samt så långt som möjligt verksamhetens effekter. Därför är jag inte beredd att tillstyrka nämndens begäran vare sig om ytterligare en handläggartjänst eller om en ökning av projektmedlen. För vetenskapliga rådets verksamhet bedömer jag dock att ytterligare 400 000 kr. bör tillföras rådet.

För kärnbränslenämndens verksamhet under budgetåret 1991/92 beräknar jag utgifterna under detta anslag till 14 742 000 kr.

Nämndens verksamhet finansieras i enlighet med finansieringslagen med avgifter från elproduktionen i kärnkraftsreaktorer. Anslaget bör därför för nästa budgetår liksom för innevarande budgetår föras upp med ett formellt belopp av 1 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kärnbränslenämnd* för budgetåret 1991/92 anvisa ett reservationsanslag på 1 000 kr.

C 6. Visst internationellt samarbete i fråga om kärnsäkerhet m. m.

1989/90	Utgift	23 820 240
1990/91	Anslag	18 539 000
1991/92	Förslag	19 573 000

Från anslaget betalas kostnader för deltagande i internationellt samarbete på kärnenergiområdet, såsom Sveriges reguljära medlemsavgift i Internationella Atomenergiorganet (IAEA), bidraget till IAEAs Technical Assistance and Cooperation Fund, kostnader i samband med övrigt internatio-

nellt kärnsäkerhetssamarbete samt kostnader för delegationen (I 1982:08) för IAEA-frågor.

Jag beräknar medelsbehovet för nästa budgetår under detta anslag till 19 573 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Visst internationellt samarbete i fråga om kärnsäkerhet m. m.* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag på 19 573 000 kr.

Register

Sid.

3 Översikt
5 Inledning
5 1. Miljö
5 2. Kärnsäkerhet
6 3. Kärnavfall
6 4. Internationellt kärnsäkerhetssamarbete

A. Miljödepartementet m. m.

7	1.	Miljödepartementet, *förslagsanslag*	*28 727 000
7	2.	Utredningar m. m., *reservationsanslag*	*19 000 000
			47 727 000

B. Miljövård

8	1.	Statens naturvårdsverk, *ramanslag*	*384 516 000
8	2.	Bidrag till miljöarbete, *reservationsanslag*	*167 585 000
8	3.	Investeringar inom miljöområdet, *reservationsanslag*	*100 000 000
8	4.	Miljöforskning, *reservationsanslag*	*112 351 000
8	5.	Forskning för ett avfallssnålt samhälle: Avfallshantering, *reservationsanslag*	*4 000 000
8	6.	Koncessionsnämnden för miljöskydd, *förslagsanslag*	*14 253 000
8	7.	Bidrag till Förenta Nationernas miljöfond, *förslagsanslag*	*22 000 000
8	8.	Visst internationellt miljösamarbete, *förslagsanslag*	*10 850 000
8	9.	Stockholms internationella miljöinstitut, *reservationsanslag*	*25 000 000
8	10.	Inredning och utrustning av lokaler vid vissa myndigheter, *reservationsanslag*	*11 400 000
8	11.	Kemikalieinspektionen, *förslagsanslag*	*1 000
8	12.	Landskapsvårdande åtgärder, *reservationsanslag*	*100 000 000
			951 956 000

C. Strålskydd, kärnsäkerhet m. m.

10	1.	Statens strålskyddsinstitut: Uppdragsverksamhet, *förslagsanslag*	1 000
13	2.	Bidrag till statens strålskyddsinstitut, *reservationsanslag*	32 823 000
		Statens kärnkraftinspektion:	
13	3.	Förvaltningskostnader, *reservationsanslag*	1 000
16	4.	Kärnsäkerhetsforskning, *reservationsanslag*	1 000
18	5.	Statens kärnbränslenämnd, *reservationsanslag*	1 000
21	6.	Visst internationellt samarbete i fråga om kärnsäkerhet m. m., *förslagsanslag*	19 573 000
			52 400 000

Totalt för miljödepartementet **1 052 083 000**

* Beräknat belopp

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990

Bilaga 17 till budgetpropositionen 1991

Riksdagen och dess myndigheter m.m.

(femtonde huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bilaga 17

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Larsson

Anmälan till statsbudgeten för budgetåret 1991/92 såvitt avser riksdagen och dess myndigheter m.m.

Riksdagens förvaltningskontor har den 5 december 1990 överlämnat förslag till de anslag som bör redovisas under huvudtiteln Riksdagen och dess myndigheter m.m. för budgetåret 1991/92. Riksdagens förvaltningskontor har upprättat en sammanställning av förslagen, vilken bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 17.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att pröva de förslag till anslag som har avgetts av riksdagens förvaltningskontor.

1 *Riksdagen 1990/91. 1 saml. Nr 100. Bilaga 17*

Riksdagen och dess myndigheter m.m.

Sammanfattning

För budgetåret 1991/92 har gjorts en uppräkning av anslagen för bl.a. ledamöternas inrikes och utrikes resor (Europarådet, EFTA, IPU, stipendieresor m.m.) med hänsyn till bl.a. aviserade prishöjningar på resor. För utskottens resor beräknas 16.2 milj.kr. för hela treårsperioden. För bidrag till partigrupperna räknas anslaget upp med ca 10 milj.kr. i enlighet med riksdagens beslut om ett förstärkt assistentstöd.

För förvaltningskostnader beräknas kostnaderna öka med ca 32 milj.kr. varav merparten hänförs till hyreshöjningar, utvidgad moms och redan avtalade löneökningar. Ett belopp på 6 milj.kr. har avsatts för tekniska hjälpmedel åt nya ledamöter efter valet 1991. Tryckerikostnaderna ökar kraftigt främst beroende på att antalet trycksidor under senare tid ökat avsevärt mer än beräknat. På fastighetsområdet avsätts medel bl.a. avseende utredningsinsatser för dels flyttning av vattentröskeln i Stallkanalen, dels utbildningsdepartementets lokaler inför riksdagens övertagande.

Förändringarna inom riksdagen och dess myndigheters område i förhållande till statsbudgeten för budgetåret 1991/92 framgår av följande sammanställning:

	Anvisat 1990/91	Förslag 1991/92	Förändring
A. Riksdagen	516 738 000	625 648 000	+ 108 910 000
B. Riksdagens myndigheter	52 032 000	57 349 000	+ 5 317 000
	568 770 000	**682 997 000**	**+ 114 227 000**

Anslagen

A. Riksdagen

A 1. Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.

1989/90 Utgift[1]	207 906 598
1990/91 Anslag[1]	229 500 000
1991/92 Förslag	255 590 000

Från anslaget finansieras arvoden, kostnadsersättningar och traktamenten till riksdagens ledamöter, arbetsgivaravgifter, pensioner samt inkomstgarantibelopp åt f.d. riksdagsledamöter m.fl. Vidare finansieras reseersättningar

[1] Kostnader för bidrag till riksdagsledamöternas deltagande i internationella konferenser m.m. avseende 1989/90 och 1990/91 redovisas under anslag A 11.

vid resor inom Sverige, sjukvårdskostnader, kostnader för riksdagsledamöternas deltagande i Europarådets verksamhet samt EFTA-delegationen m.m. Arvodena till riksdagens ledamöter skall enligt lagen (1988:589) om ersättning m.m. till riksdagens ledamöter motsvara den genomsnittliga lönen för tjänster som byråchefer vid statliga myndigheter och som rådmän, hovrättsråd och kammarrättsråd. Riksdagens förvaltningsstyrelse har i skrivelse till riksdagen föreslagit att riksdagsledamöternas nuvarande arvode på 21 625 kr. skall vara oförändrat under 1991 (försl. 1990/91:11).

Med hänsyn till vad ovan sagts och till beräknade prisökningar samt utvidgad moms bör anslaget föras upp med 255 590 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 255 590 000 kr.

A 2. Riksdagsutskottens resor utom Sverige

1989/90 Utgift	5 958 462
1990/91 Anslag	550 000[1]
1991/92 Förslag	16 200 000

Från anslaget finansieras utskottens resor utom Sverige. Förutom nordiska resor beräknas varje utskott företa en utlandsresa under valperioden. En ram för valperioden 1991/92–1993/94 beräknas till 16 200 000 kr. Den närmare fördelningen av anslaget bör beslutas av den talmanskonferens som väljs av den nya riksdagen efter valet i september 1991. Medlen disponeras under en treårsperiod som reservationsanslag.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagsutskottens resor utom Sverige* för budgetåret 1991/92 anvisas ett reservationsanslag på 16 200 000 kr.

A 3. Bidrag till studieresor

1989/90 Utgift	590 280
1990/91 Anslag	650 000
1991/92 Förslag	700 000

Från detta anslag ges bidrag i form av stipendier till riksdagsledamöternas enskilda studieresor. Stipendierna, som beviljas med högst två tredjedelar av resekostnaden, beslutas av talmanskonferensen.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till studieresor* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 700 000 kr.

[1] För innevarande treårsperiod har avsatts 13 500 000 kr.

A 4. Bidrag till IPU, RIFO m.m.

1989/90 Utgift	1 175 452
1990/91 Anslag	1 257 000
1991/92 Förslag	1 746 000

Från anslaget finansieras bidrag till nedanstående verksamheter.

Riksdagens interparlamentariska grupp (IPU)

Medelsbehovet för den interparlamentariska gruppen beräknas för budgetåret 1991/92 till 1 230 000 kr. Den föreslagna anslagsuppräkningen motiveras med höjda fasta avgifter till IPU och ökade resekostnader.

Sällskapet Riksdagsmän och forskare (RIFO)

RIFO är ett forum för kontakt och information mellan riksdagsmän och forskare. Anslaget finansierar bl.a. viss extern handläggar- och biträdeshjälp. Kostnaderna för tryck och porto beräknas öka avsevärt.

Medelsbehovet beräknas för budgetåret 1991/92 till 501 000 kr.

Utrikespolitisk informationsverksamhet

Bidraget är avsett för kostnader avseende informations- och studieverksamhet inom riksdagen i utrikespolitiska frågor.

Medelsbehovet beräknas för budgetåret 1991/92 till 15 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till IPU, RIFO m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 1 746 000 kr.

A 5. Bidrag till partigrupper

1989/90 Utgift	39 732 480
1990/91 Anslag	42 346 000
1991/92 Förslag	52 011 000

Från anslaget finansieras assistentstöd till riksdagens ledamöter och stöd i övrigt till riksdagspartiernas kanslier. Grunderna för beräkning av bidraget framgår av riksdagens förvaltningskontors förslag 1988/89:13 (KU 1988/89:16). För budgetåret 1991/92 beräknas assistentstödet till 32 688 000 kr. och grund- och mandatbidrag till partigrupperna till 19 323 000 kr., totalt 52 011 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till partigrupper* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 52 011 000 kr.

A 6. Förvaltningskostnader

1989/90 Utgift	193 289 253
1990/91 Anslag	210 910 000
1991/92 Förslag	242 869 000

	1990/91	Ändring 1991/92
Personal	423	+3

	Utgift 1989/90	Anslag 1990/91	Förslag 1991/92
Förvaltningskostnader[1]	201 048 075	221 785 000	255 023 000
(därav lönekostnader)	(112 412 494)	(120 700 000)	(131 734 000)[2]
Avgår intäkter under anslaget[1]	7 758 822	10 875 000	12 154 000
Summa	**193 289 253**	**210 910 000**	**242 869 000**

Från anslaget utgår medel för riksdagsförvaltningen exkl. kostnaderna för riksdagstrycket. Kostnaderna avser bl.a. löner, lokaler, ADB, bibliotek, informationsverksamhet samt tidningen Från Riksdag & Departement. Av totalkostnaderna för 1991/92 hänförs cirka 8 milj.kr. till utvidgad moms, lönekostnadspålägg och hyreshöjningar.

Budgetförslaget avseende detta anslag har som utgångspunkt att det parlamentariska arbetet kan bedrivas effektivt och rationellt samt till att skapa goda arbetsförhållanden för riksdagens ledamöter.

Inom administrationen innebär budgetförslaget en fortsatt satsning på utveckling av de administrativa rutinerna beträffande bl.a. reseräkningshantering och inventarieregistrering. Utbildningsinsatserna utökas för personal vad avser språkutbildning och utbildning inom EG-frågor.

Förslaget innebär bl.a. att medel på ADB-området föreslås för angelägna förbättringar av datasäkerhet samt investeringar för ersättning av äldre datorutrustning och terminaler.

Investeringar i teknisk utrustning såsom persondatorer, telefax och mobiltelefoner som avser service till nya ledamöter beräknas till 6 milj.kr.

För utredningstjänsten och riksdagsbiblioteket innebär budgetförslaget en oförändrad verksamhetsnivå, med undantag av att bibliotekets anslag för nyförvärv inte räknas upp med prisutvecklingen. Utredningstjänsten får ett visst personaltillskott enligt nedan. Vissa mindre kompletteringsinvesteringar görs för det lokala biblioteksdatorsystem som utvecklats de senaste åren.

Även för informationsenheten och tidningen Från Riksdag & Departement innebär budgetförslaget en i stort sett oförändrad verksamhetsvolym. De utåtriktade informationsinsatserna, bl.a. till skolungdom, kommer att prioriteras.

Vissa frågor som t.ex. upplagan av friexemplar av Från Riksdag & Departement och anslagen för marknadsföring av tidningen m.m. kommer att ak-

[1] Kostnader och intäkter för 1989/90 och 1990/91 avseende riksdagstrycket redovisas under anslag A 10.
[2] Enligt träffade avtal för 1989/90.

tualiseras i referensgruppen för informationsfrågor senare under innevarande budgetår.

Finansutskottet har de senaste tre åren under våren anlitat en eller flera extra föredragande bl.a. från utredningstjänsten för att klara arbetsbelastningen. Trots detta har övertidsuttaget varit alltför stort. Mot denna bakgrund föreslås att medel avsätts för att kunna inrätta ytterligare en tjänst med placering i finansutskottet som föredragande med placering vid utskottsorganisationen. Avsikten är att på detta sätt förstärka finansutskottet under utskottets mest arbetstyngda perioder och under övriga perioder förutsätts tjänstgöring vid utredningstjänsten. I huvudsak finansieras tjänsten med medel som utredningstjänsten tidigare kunnat disponera för förstärkning av utskottsorganisationen.

Övriga önskemål om nya permanenta föredragandetjänster i utskottsorganisationen bör anstå i avvaktan på de överväganden beträffande resurserna vid utskotten som den av talmanskonferensen tillsatta "budgetpropositionsutredningen" kommer att presentera (KU 1989/90:36 och FiU 1989/90:39).

Utvecklingen inom dataområdet kommer inom riksdagen att öka inom främst tre områden, applikationsutveckling inom databasområdet – såväl dokumentdatabaser som administrativa databaser –, persondatorer i nätverket och persondatorer i ledamöternas hem. För att kunna klara datautvecklingen på ledamotssidan krävs att en tjänst som byrådirektör/avdelningsdirektör inrättas på ADB-enheten med placering vid utvecklingssektionen.

Riksdagens behov av en väl fungerande teleteknik är strategiskt. Utvecklingen inom detta område går mycket snabbt och det är viktigt att riksdagen har resurser för att bevaka och successivt anpassa sig till denna utveckling. Den översyn som för närvarande görs beträffande riksdagens olika teletekniska system kommer i allt större utsträckning att kräva kvalificerade personalresurser. Mot denna bakgrund föreslås att en ny tjänst som serviceingenjör inrättas på ADB-enheten för placering vid tekniska servicesektionen.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Förvaltningskostnader* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 242 869 000 kr.

A 7. Utgivande av otryckta ståndsprotokoll

1989/90 Utgift	485 972	Reservation 425 370
1990/91 Anslag	380 000	
1991/92 Förslag	262 000	

Från anslaget bekostas utgivningen av otryckta ståndsprotokoll.

Anslaget bör föras upp med 262 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Utgivande av otryckta ståndsprotokoll* för budgetåret 1991/92 anvisas ett reservationsanslag på 262 000 kr.

A 8. Riksdagens byggnader

1989/90 Utgift	36 317 585	Reservation 17 817 431
1990/91 Anslag	4 150 000	
1991/92 Förslag	14 400 000	

Från anslaget bekostas investeringar i riksdagens byggnader för ombyggnads- och kompletteringsåtgärder samt för konstutsmyckning.

Budgetförslaget innebär bl.a. fortsatt utredning avseende lägenheter till riksdagsledamöterna. Dessutom kommer två lån för riksdagens bostadsrättslägenheter att inlösas.

En nödvändig översyn pågår för närvarande av riksdagens säkerhetsanläggning. Föråldrad och sliten utrustning måste bytas ut. Kostnaderna för etapp ett beräknas till 3 milj.kr.

Under våren 1991 kommer förprojekteringsarbete avseende lokaler i kvarteret Neptunus (utbildningsdepartementet) att påbörjas. Samtidigt startar ett studie- och utredningsarbete angående flyttning av vattentröskeln i Stallkanalen. Vidare bör frågan om förbättring av klimatförhållandena i huvudentrén m.m. få sin lösning under budgetåret 1991/92. Anslaget bör föras upp med 14 400 000 kr.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagens byggnader* för budgetåret 1991/92 anvisas ett reservationsanslag på 14 400 000 kr.

A 10. Riksdagstryck

1989/90 Utgift	31 842 016
1990/91 Anslag	26 055 000
1991/92 Förslag	38 470 000

	Utgift 1989/90	Anslag 1990/91	Förslag 1991/92
Kostnader för riksdagstrycket[1]	38 164 421	31 355 000	45 970 000
Avgår intäkter under anslaget[1]	6 322 405	5 300 000	7 500 000
Summa	**31 842 016**	**26 055 000**	**38 470 000**

Från anslaget finansieras kostnader för produktionen och distributionen av riksdagstrycket samt för elektronisk lagring och elektronisk distribution av dessa tryckalster. Intäkterna för försäljning av riksdagstryck beräknas uppgå till 7 500 000 kr. Kostnaderna för riksdagstrycket har 1990/91 ingått i förvaltningskostnadsanslaget A 6.

[1] Kostnader och intäkter för 1989/90 och 1990/91 är hänförbara till anslaget A 6. Anslaget A 10 är nytt för 1991/92.

När det gäller anslaget för produktion av riksdagstrycket innebär förslaget en betydande uppräkning i förhållande till budgeterade medel 1989/90 och 1990/91. För budgetåret 1989/90 översteg kostnaderna anvisade medel med 6,4 milj.kr. För budgetåret 1990/91 beräknas kostnaderna komma att bli 5–10 milj.kr. högre än anvisade medel. De ökade kostnaderna beror främst på en kraftig volymökning av riksdagstrycket, vilken bedöms fortsätta även under budgetåret 1991/92.

Frågan om riksdagens och utskottens behandling av riksdagsärenden, motioner, propositioner och skrivelser, kommer att bli föremål för övervägande av den av talmanskonferensen tillsatta budgetpropositionsutredningen med talmannen som ordförande i syfte att minska riksdagstryckets omfång. Förvaltningskontoret undersöker dessutom fortlöpande möjligheterna att ytterligare rationalisera framställningen av riksdagstrycket.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagstryck* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 38 470 000 kr.

A 11. Bidrag till riksdagsledamöters deltagande i internationella konferenser m.m.

1989/90 Utgift[1]	863 764
1990/91 Anslag[1]	940 000
1991/92 Förslag[2]	3 400 000[3]

Från detta anslag ges bidrag till riksdagsledamöter som på partiernas uppdrag deltar i internationella konferenser m.m. Bidraget betalas ut till partigrupperna och har 1990/91 ingått i anslaget A 1 Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.

För varje partigrupp beräknas ett belopp för vart och ett av de första 20 mandaten och ett lägre belopp för vart och ett av partiernas övriga mandat.

En ram för valperioden 1991/92–1993/94 beräknas till 3 400 000 kr. För de två senaste budgetåren uppgår kostnaderna till 940 000 kr. per år. Uppräkningen motsvaras av aviserade prishöjningar på resor för hela perioden. Den närmare fördelningen av bidraget bör beslutas av den talmanskonferens som väljs av den nya riksdagen efter valet i september 1991.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Bidrag till riksdagsledamöters deltagande i internationella konferenser m.m.* för budgetåret 1991/92 anvisas ett reservationsanslag på 3 400 000 kr.

[1] Kostnader för 1989/90 och 1990/91 är hänförbara till anslaget A 1.
[2] Anslaget A 11 är nytt för 1991/92.
[3] För den innevarande treårsperioden uppgår anslaget till 2 180 000 kr.

B. Riksdagens myndigheter

B 1. Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen

1989/90 Utgift	25 734 014
1990/91 Anslag	23 143 000
1991/92 Förslag	25 544 000

Riksdagens ombudsmän övervakar att de som utövar offentlig verksamhet efterlever lagar och andra författningar samt i övrigt fullgör sina åligganden. Ombudsmännen skall vidare verka för att brister i lagstiftningen avhjälps.

	1990/91	Ändring 1991/92
Chefsjustitieombudsman	1	–
Justitieombudsmän	3	–
Personal	54	–
	58	

Anslag	1990/91	Förslag 1991/92
Förvaltningskostnader	20 369 000	22 567 000
(därav lönekostnader)	(17 494 000)	(19 352 000)[1]
Lokalkostnader	2 774 000	2 977 000
Summa	**23 143 000**	**25 544 000**

Ämbetet har i anslagsframställningen redovisat ett treårigt huvudförslag för åren 1991/92 – 1993/94 men framfört starka skäl för att inte det s.k. huvudförslaget skall tillämpas vid beviljande av anslag för budgetåret 1991/92. Ämbetet har yrkat detta för att få disponera medel för att ytterligare intensifiera verksamheten i olika hänseenden. Detta gäller för att JO-ämbetet lika effektivt som tidigare skall kunna handlägga inkommande klagomål från enskilda trots att antalet klagomål – som redan under budgetåret 1989/90 ökat med 622 ärenden, dvs. ca 20 % – beräknas öka ytterligare under budgetåret 1990/91 (enligt hittills tillgänglig statistik) och 1991/92. Ämbetets intensifiering gäller vidare t.ex. inspektionsverksamheten, som har en klart rättssäkerhetsbefrämjande effekt, och tillsynen på sådana för de enskilda betydelsefulla verksamhetsområdena som polisen och kommunerna. Vidare framhålls att JO måste ha tillräckliga resurser för att kunna ta de initiativ som föranleds av sådana särskilda händelser i samhället som naturligen bör bli föremål för JO:s uppmärksamhet.

[1] Enligt träffade avtal.

Av den föreslagna ökningen hänför sig merparten till lönekostnadsökningar enligt redan träffade avtal.

Riksdagens förvaltningskontor har inte något att erinra mot riksdagens ombudsmäns medelsberäkning. Justitieombudsmännens förslag föreslås tillämpas för 1991/92 och därmed bör även förutsättningar ges för en fortsatt förbättrad kostnadsuppföljning inom ämbetet.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen*, för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 25 544 000 kr.

B 2. Riksdagens revisorer och deras kansli

1989/90 Utgift	9 470 021
1990/91 Anslag	9 849 000
1991/92 Förslag	10 991 000

Riksdagens revisorer har till uppgift att på riksdagens vägnar granska den statliga verksamheten. Dessutom granskar revisorerna som externrevisorer riksbanken, den inre riksdagsförvaltningen, riksdagens ombudsmän och Nordiska rådets svenska delegation samt Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

	1990/91	Ändring 1991/92
Personal	22	–

Ramanslag	1990/91	Förslag 1991/92
Förvaltningskostnader	9 849 000	10 991 000
(därav lönekostnader)	(6 290 000)	
Summa	**9 849 000**	**10 991 000**

Revisorerna har avgett en fördjupad anslagsframställning för treårsperioden 1991/92–1993/94. I framställningen lämnas uppgifter om medelstilldelning och resursanvändning budgetåren 1985/86–1990/91. Vad beträffar verksamhetens omfattning redovisas antal rapporter och skrivelser m.m. för de senaste fem budgetåren. Därjämte har en uppföljning gjorts av några av de förslag revisorerna lämnat till riksdagen under senare år. De centrala delarna av anslagsframställningen innehåller dels en framtids- och resursanalys, dels en beskrivning av verksamhetsinriktningen under den kommande treårsperioden.

Pris- och löneomräkningen för 1991/92 är 1 142 000 kr.

Revisorerna föreslår ett förstärkningsförslag som bygger på framtids- och resursanalysen. Förslaget motiveras med ökat behov av medel för bl.a. konsulter, resor samt utbildnings- och utvecklingsinsatser.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor föreslår att anslaget räknas upp med kompensation för pris- och löneomräkning. Frågan om utökning av resurserna bör anstå i avvaktan på resultatet av den tidigare nämnda budgetpropositionsutredningens överväganden.

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Riksdagens revisorer och deras kansli* för budgetåret 1991/92 anvisas ett ramanslag på 10 991 000 kr.

B 3. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli

1989/90 Utgift	7 414 895
1990/91 Anslag	7 291 000
1991/92 Förslag	7 963 000

Nordiska rådets verksamhet regleras i samarbetsöverenskommelsen mellan Danmark, Island, Finland, Norge och Sverige (Helsingforsavtalet) 1962 med ändringar 1971, 1974, 1983 och 1985. Rådet är ett samarbetsorgan för de nordiska ländernas parlament och regeringar. Rådet tar initiativ i nordiska samarbetsfrågor som rör samverkan mellan några eller alla de fem nordiska länderna inklusive de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland. Rådet avger rekommendationer och yttranden till Nordiska ministerrådet och till de nordiska ländernas regeringar.

	1990/91	Ändring 1991/92
Personal	17	–

Anslag	1990/91	Förslag 1991/92
Förvaltningskostnader	6 619 000	7 281 000
(därav lönekostnader)	(3 480 000)	(3 880 000)
Lokalkostnader	672 000	682 000
Summa	**7 291 000**	**7 963 000**

Nordiska rådets medelsbehov har beräknats enligt ett treårigt huvudförslag, som innebär att anslagstilldelningen under 1989/90–1991/92 minskats med 5 %. Av anslagsposten 1 föreslås högst 3 880 000 kr. få disponeras för lönekostnader inklusive lönekostnadspålägg för egen personal. Under anslagsposten 2 har medel beräknats endast för hyra. Övriga lokalkostnader är upptagna under anslagsposten 1.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 7 963 000 kr.

B 4. Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet

1989/90 Utgift	11 432 465
1990/91 Anslag	11 749 000
1991/92 Förslag	12 851 000

Rådets presidium har för 1991 antagit en preliminär budget om 34 270 000 kr. Sveriges andel av rådets budget är 37,5 % från den 1 januari 1991.

Riksdagens förvaltningskontor

Riksdagens förvaltningskontor föreslår

att till *Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet* för budgetåret 1991/92 anvisas ett förslagsanslag på 12 851 000 kr.

Register

Prop.
1990/91:100
Bilaga 17

Sid.			
	A	**Riksdagen**	
2	A 1	Ersättningar till riksdagens ledamöter m.m.	255 590 000
3	A 2	Riksdagsutskottens resor utom Sverige	16 200 000
3	A 3	Bidrag till studieresor	700 000
4	A 4	Bidrag till IPU, RIFO m.m.	1 746 000
4	A 5	Bidrag till partigrupper	52 011 000
4	A 6	Förvaltningskostnader	242 869 000
6	A 7	Utgivande av otryckta ståndsprotokoll	262 000
7	A 8	Riksdagens byggnader	14 400 000
7	A 10	Riksdagstryck	38 470 000
8	A 11	Bidrag till riksdagsledamöters deltagande i internationella konferenser m.m.	3 400 000
			625 648 000
	B	**Riksdagens myndigheter**	
9	B 1	Riksdagens ombudsmän, justitieombudsmännen	**25 544 000**
10	B 2	Riksdagens revisorer och deras kansli	**10 991 000**
11	B 3	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli	**7 963 000**
12	B 4	Nordiska rådets svenska delegation och dess kansli: Andel i gemensamma kostnader för Nordiska rådet	**12 851 000**
			57 349 000
		Total summa kronor	**682 997 000**

gotab 97381, Stockholm 1990

Bilaga 18 till budgetpropositionen 1991

Räntor på statsskulden, m.m.
(sextonde huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bil. 18

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Larsson

Anmälan till budgetpropositionen 1991 såvitt avser Räntor på statsskulden, m.m.

Utgifterna för räntorna på statsskulden, m.m. under det kommande budgetåret och det anslag som förs upp i statsbudgeten för att täcka underskottet i den inkomst- och utgiftsstat rörande statsskuldräntorna som riksdagen godkänner, är av naturliga skäl svåra att beräkna. Utvecklingen av bl.a. ränteläge och valutakurser påverkar beräkningarna och det återstår ett halvt år innan utbetalningen börjar.

Jag vill erinra om att under senare år har förslagen i budgetpropositionerna reviderats i kompletteringspropositionerna. Jag förordar att även i år endast ett preliminärt belopp förs upp i förslaget till statsbudget för nästa budgetår. Regeringen bör i stället, på grundval av förnyade beräkningar från riksgäldskontoret, återkomma till riksdagen i kompletteringspropositionen med förslag till beräkning av anslag för räntor på statsskulden. I avvaktan härpå föreslår jag, mot bakgrund av statsbudgetförslaget i övrigt, att anslaget Räntor på statsskulden, m.m. preliminärt förs upp med 61 miljarder kronor i det nu aktuella statsbudgetförslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att,

i avvaktan på slutligt förslag i ämnet, till *Räntor på statsskulden, m.m.* för budgetåret 1991/92 beräkna ett förslagsanslag på 61 000 000 000 kr.

gotab 97412, Stockholm 1991

Bilaga 19 till budgetpropositionen 1991

Oförutsedda utgifter
(sjuttonde huvudtiteln)

Prop.
1990/91:100
Bil. 19

Finansdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet Larsson

Anmälan till budgetpropositionen 1991 såvitt avser Oförutsedda utgifter

För täckande av oförutsedda utgifter finns i statsbudgeten, vid sidan av de utgiftsanslag som finns uppförda under de olika huvudtitlarna, ett särskilt förslagsanslag uppfört. Anslaget är i statsbudgeten för innevarande budgetår uppfört med 1 milj.kr. Det tas i anspråk efter beslut av regeringen för varje särskilt fall.

Ianspråktagande av anslaget under år 1990

Jag vill först redovisa de utgifter som under år 1990 har täckts genom medel som enligt regeringsbeslut har anvisats från detta anslag. Redovisningen är uppställd departementsvis efter de departement i vilka ärendena har beretts:

Utrikesdepartementet

Utbetalning av medel för täckande av vissa sjukvårdskostnader,	
regeringsbeslut 1990-01-11	995 634
Utbetalning av medel efter förlikning enligt den europeiska konventionen angående de mänskliga rättigheterna m.m.,	
regeringsbeslut 1990-03-29	100 000
Utbetalning av ideellt skadestånd,	
regeringsbeslut 1990-07-12	225 000
Skadegörelse vid utländska ambassader,	
regeringsbeslut 1990-06-28	81 016
Utbetalning av medel enligt dom av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna,	
regeringsbeslut 1990-07-26	10 000
regeringsbeslut 1990-07-26	30 000
regeringsbeslut 1990-11-01	8 000
Utbetalning av medel på grund av resolution antagen av Europarådets ministerkommitté,	
regeringsbeslut 1990-07-12	20 000
regeringsbeslut 1990-11-01	10 000
regeringsbeslut 1990-11-01	10 000

Socialdepartementet

Ersättning på grund av	
regeringsbeslut 1990-03-29	103 000

Jordbruksdepartementet

Bidrag för förlust på grund av skador på grönsaksodling,	
regeringsbeslut 1990-06-28	400 000

Industridepartementet

Utbetalning av visst belopp till Gränges AB, m.m., enligt skiljenämnds beslut,	
regeringsbeslut 1990-09-27	15 568 758
Ersättning för utgett skadestånd,	
regeringsbeslut 1990-08-30	142 650
regeringsbeslut 1990-11-01	81 740
Summa kr.	**17 785 798**

Föredragandens överväganden

Regeringen bör även i fortsättningen kunna disponera medel för täckande av utgiftsbehov som inte kan överblickas vid statsbudgetens fastställande. Jag förordar därför att det i förslaget till statsbudget för nästa budgetår förs upp ett anslag för ändamålet. Anslaget bör i princip få disponeras endast för utgifter som är av så brådskande art att respektive ärende inte hinner underställas riksdagen och att utgifterna inte lämpligen kan täckas av andra medel som står till regeringens förfogande. Härmed avses även att anslaget inte får tillgodose behov som omtalas i 9 kap. 3 § tredje stycket regeringsformen, dvs. behov av medel för rikets försvar under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden.

Vissa speciella ändamål bör vidare få tillgodoses med medel från anslaget till oförutsedda utgifter.

Under en följd av år har riksdagen bemyndigat regeringen att, under förutsättning att andra medel inte står till förfogande för ändamålet, från detta anslag utbetala belopp, som staten genom lagakraftvunnen dom har ålagts att betala. Detta bemyndigande har med verkan fr.o.m. budgetåret 1961/62 utvidgats till att omfatta också belopp som staten till följd av skada i samband med statlig verksamhet efter uppgörelse har åtagit sig att ersätta. Motsvarande bemyndigande, som innefattar bl.a. ersättningar på grund av dom meddelad av den europeiska domstolen för mänskliga rättigheter i mål som handläggs enligt den europeiska konventionen angående mänskliga rättigheter m.m., liksom förlikningsersättningar i sådana mål, bör inhämtas för nästa budgetår.

Med anledning av prop. 1948:282 medgav riksdagen (SU 1948:207, rskr. 406) att från anslaget till oförutsedda utgifter skulle tills vidare under budgetåret 1948/49 få utgå ersättning för förlust av eller skada på egendom utom riket till personer, som uppehöll sig utomlands och som var i rikets tjänst, liksom till deras familjemedlemmar och personliga tjänare. Ersättning skulle utgå efter samma grunder som under budgetåren 1943/44-1946/47 hade tillämpats i fråga om motsvarande ersättningar för förluster som hade uppkommit på grund av krigsförhållandena (prop. 1944:183, SU 147, rskr. 329). För budgetåren 1949/50-1990/91 har riksdagen lämnat motsvarande bemyndiganden. Bemyndigande att på samma villkor betala ut ersättning för skador av ifrågavarande natur bör inhämtas för nästa budgetår.

Med anledning av prop. 1951:38 medgav riksdagen (SU 1951:42, rskr. 63) att från anslaget till oförutsedda utgifter skulle tills vidare under budgetåren 1950/51 och 1951/52 utgå ersättning för skador på egendom inom landet, vilka hade uppkommit genom de tidigare krigsförhållandena. För budgetåren 1952/53-1990/91 har riksdagen lämnat motsvarande bemyndiganden. Med hänsyn till att krigsskador, exempelvis genom minsprängning, fortfarande kan tänkas förekomma, bör riksdagens bemyndigande inhämtas till att även under nästa budgetår på oförändrade villkor betala ut krigsskadeersättningar.

Jag anser att anslaget till oförutsedda utgifter, i likhet med innevarande budgetår, bör tas upp med 1 milj.kr.

Det bör ankomma på regeringen att i efterhand anmäla till riksdagen vilka utgifter som täckts genom att medel anvisats från anslaget.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

till *Oförutsedda utgifter* för budgetåret 1991/92 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kr. att stå till regeringens förfogande för de ändamål och på de villkor jag har förordat i det föregående.

gotab 97413, Stockholm 1991

Bilaga 20 till budgetpropositionen 1991

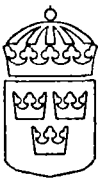

Beredskapsbudget för totalförsvarets civila del

Försvarsdepartementet

Prop.
1990/91: 100
Bil. 20

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 december 1990

Föredragande: statsrådet R. Carlsson

Anmälan till statsbudgeten för budgetåret 1991/92 såvitt avser beredskapsbudget för totalförsvarets civila del

Enligt 9 kap. 3 § regeringsformen skall riksdagen företa budgetreglering för närmast följande budgetår eller, om särskilda skäl föranleder det, för annan budgetperiod. Vid denna budgetreglering skall riksdagen beakta behovet under krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden av medel för rikets försvar.

Utgifter för förstärkning av försvarsberedskapen kan täckas på principiellt fyra olika sätt.

Utgifterna kan täckas genom att förslagsanslag på statsbudgeten överskrids. Detta gäller dock inte utgifter för åtgärder som skall belasta sådana anslagsposter som riksdagen har maximerat. Vad gäller totalförsvarets civila resp. militära del fordras vidare att regeringen får riksdagens bemyndigande att av beredskapsskäl överskrida de utgifts- och bemyndiganderamar som riksdagen har fastställt.

Regeringen kan vidare i proposition hemställa att riksdagen beviljar särskilda medel på tilläggsbudget. Detta förutsätter att riksmöte pågår och att regeringen bedömer att det finns tid för en normal budgetbehandling.

Regeringen kan också ta i anspråk medel som har anvisats på beredskapsbudgeten, om förutsättningarna härför – krig, krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden – föreligger. Regeringen beslutar om detta.

Slutligen kan utgifter för beredskapsförstärkningar täckas på annat sätt än från anslag på beredskapsbudgeten eller förslagsanslag på statsbudgeten. Regeringen har sålunda bemyndigats att vid krig, krigsfara eller annan omständighet av synnerlig vikt för rikets försvarsberedskap disponera rörliga krediter i riksgäldskontoret om högst 60 milj. kr. för jordbruksdepartementets och högst 1 200 milj. kr. för dåvarande handelsdepartemen-

tets verksamhetsområde (prop. 1970:1, bil. 11, JoU 3, rskr. 125, prop. 1970:1 bil. 12, SU 10, rskr. 10, prop. 1973:1 bil.12, FöU 9, rskr. 63, prop. 1974:8, FöU 8, rskr. 34, prop. 1987/88: 100 bil. 20, FöU 6, rskr. 128 och prop. 1989/90: 100 bil. 20, FöU 5 rskr. 136).

Det åligger regeringen att anvisa hur utgifter för höjningar av försvarsberedskapen skall täckas. Avgörande för vilka medel som skall tas i anspråk är omfattningen och arten av de åtgärder som man avser att vidta och hur snabbt åtgärderna måste genomföras.

Beredskapsbudgeten skall säkerställa att nödvändiga beredskapshöjningar inte förhindras eller fördröjs därför att regeringen inte disponerar erforderliga betalningsmedel.

Den beredskapsbudget för totalförsvarets civila del som gäller för innevarande budgetår (prop. 1989/90: 100 bil. 20, FöU 5, rskr. 136) tar upp anslag om sammanlagt 22 741 milj. kr.

Anslagen på beredskapsbudgeten är beräknade för de utgifter för civila ändamål som omedelbart föranleds av beslut om förstärkningar av försvarsberedskapen med undantag för sådana utgifter som inte skall belasta av riksdagen maximerad anslagspost. Anslagen är beräknade för en tid av trettio dagar av högsta försvarsberedskap.

För budgetåret 1991/92 bör på beredskapsbudgeten föras upp anslag om sammanlagt oförändrat 22 741 milj. kr. Anslagen bör fördelas på huvudtitlar enligt bilaga 20.1.

Jag anser att den rörliga krediten i riksgäldskontoret också bör föras upp med oförändrat belopp, d. v. s. 1 260 milj. kr. Krediten bör disponeras av regeringen, varvid högst 500 milj. kr. bör få disponeras inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, högst 60 milj. kr. för jordbruksdepartementets och högst 700 milj. kr. för industridepartementets verksamhetsområden.

Alla anslag på beredskapsbudgeten bör vara förslagsanslag.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att godkänna förslaget till beredskapsbudget för totalförsvarets civila del för budgetåret 1991/92 (bilaga 20.1).

Förslag till beredskapsbudget för totalförsvarets civila del för budgetåret 1991/92

IV. Försvarsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	251 400 000

V. Socialdepartementet

a) Krigshjälp, *förslagsvis*	10 266 700 000
b) Den civila hälso- och sjukvårdens verksamhet, *förslagsvis*	8 180 100 000

VI. Kommunikationsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	2 059 700 000

VII. Finansdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	963 000 000

VIII. Utbildningsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	80 000 000

IX. Jordbruksdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	101 100 000

X. Arbetsmarknadsdepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	292 100 000

XIV. Industridepartementet

Utgifter för totalförsvarets civila del, *förslagsvis*	546 900 000
Summa	**22 741 000 000**

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1990